

☞ Pages 1-320, were issued in 1950 as Fascicule 20,
the rest as Fascicule 27 in 1954.

*Printed in part at cost of a subvention from
the Trustees of the Mahabharata Fund
in Great Britain, London*

All rights reserved

Printed by The Nirnaya Sagar Press, Bombay-2, and
Published by The Bhandarkar Institute, Poona-4

CONTENTS OF VOLUME EIGHT

	PAGES
ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS	VII
INTRODUCTION	IX—XLII
CONCORDANCE WITH OTHER EDITIONS	i—lxxxviii
ERRATA TO THE TEXT AND APPENDIX I	lxxxix—lxxx
TEXT AND CRITICAL APPARATUS	1—628
APPENDIX I (No. 1—44)	629—674
CRITICAL NOTES	675—697

PLATE

FACSIMILE OF A MAITHILI MS

FRONTISPIECE

ABBREVIATIONS AND DIACRITICAL SIGNS

add. = adding
 addl = additional
 adhy = adhyāya(s)
 App = Appendix
 Arj = Arjunamīra
 B = Bombay edition of the Mbh
 (Śaka 1799)
 BG = Bhagavadgītā
 C = Calcutta ed of the Mbh
 chap = chapter(s)
 comm. = commentary(aries).
 cont = continue(s)
 corr. = corrected, correction.
 Crit App = Critical Apparatus.
 Dev = Devabodha.
 ed. = edition
 fig. = figure(s)
 fol = folio(s)
 foll. = following
 fragm = fragment(ary)
 hapl. = haplographic(ally)
 illeg = illegible.
inf lin = *infra lineam* (below the line).
 ins = insert(s)
int. lin = *inter lineas* (between the lines).
 interp = interpolate(s)
 introd = introduction, introductory
 K = Kumbhakonam ed of the Mbh
 L = Line
 M = Madras edition of the Mbh (by
 P P S Sastri, 1931-1936)
 m or marg = marginal(ly)
 Mañj = Bhāratamañjari (Kāvya-mālā 64)
 Manu = Manusmṛti (ed N S P)
 Mbh. = Mahābhārata.
 Nil. = Nilakaṇṭha.
 O-J = Old-Javanese.
 om = omit(s), omitting.
 orig. = original(ly).
 post. = posterior.

pr m = *propria manu* (by own hand),
 prob = probably
 r = repeat(s), repeated
 Rām = Rāmāyaṇa (ed N S P.).
 ref = refer(ence)
 resp = respective(ly)
sec m = *secunda manu* (by another hand),
 st = stanza(s)
 supp = supplementary
sup lin = *supra lineam* (above the line).
 transp = transpose(s), transposition
 v. = verse.
 (var) = with variation(s)
 v. l. = varia(e) lectio(nes)

☞☞ (in the critical footnotes) enclose
 citations from commentators
 [] besides their normal uses, enclose
additions to MS readings.
 () besides their normal uses, enclose
 superfluous letters, which should
 be *omitted* from MS readings.
 * (superior star) in the text indicates
 an *emendation*.
 * * (in the MS readings) indicate
 syllables lost through injury to MS.
 ----- printed below (or along the side-
 margin of) any part of the con-
 stituted text indicates that the
 reading of it is less than certain.
 C denotes a "Commentary", prefixed
 to the abbreviation of the name of
 a commentator, thus, Cd = Comm
 of Devabodha, Ca n p s v = Comm.
 of Arjunamīra, Nilakaṇṭha, Para-
 mānanda, Vidyāsāgara and Vādi-
 rāja A "p" is added on to denote
 a "pāṭha" or *variant*, thus, Cnp =
 a pāṭha mentioned in the Comm.
 of Nilakaṇṭha.

INTRODUCTION

THE CRITICAL APPARATUS

The text of the Karnaparvan in this Edition is based upon the following 32 manuscripts, selected from out of a total of 56 manuscripts collated for the purpose

I. N(orthern) Recension (22 MSS.)

(a) North-western Group

Śaradā Version [Ś]

Ś₁ = London, India Office Library, No. 8307 (6483^b) Dated A. D. 1709.

Ś₂ = Calcutta, Library of the Royal Asiatic Society of Bengal, No 3312 (4065)
Dated Śaka 1630 (ca A. D 1708)

Kāśmīrī Version [K] being transcripts in Devanāgarī from [Ś]

K₁ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No. 190 of
1891-95 Undated

K₂ = Poona, Mirikai Collection of the Bhārat Itihāsa Samśodhaka Mandal Unnum-
bered and Undated

K₃ = Lahore, D. A. V. College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram,
Hoshiarpur, East Panjab), No 4585 Dated Samvat 1850 (ca A. D 1794)

K₄ = Poona, BORI (Mbh) Collection, No 245 Dated Samvat 1828 (ca A. D 1772)

(b) Central Group

Maithilī Version [V]

V₁ = Patna, Library of the Bihar and Orissa Research Society Dated Lakṣmaṇa
Samvat 327 (ca A. D 1444)

Bengalī Version [B]

B₁ = Dacca University Library, No 4801 Undated

B₂ = Dacca University Library, No 288^c Dated Śaka 1740 (2) (ca A. D 1818)

B₃ = Santiniketan, Viśvabhāratī Library, No 11 Dated Śaka 1734 (ca A. D 1812)

B₄ = Dacca University Library, No 581. Dated Śaka 1667 (ca A. D 1745)

B₅ = Santiniketan, Viśvabhāratī Library, No 5 Dated Śaka 1641 (ca A. D 1719)

Devanāgarī Version [D] sub-divided into

(1) Devanāgarī Version of Arjunamīra [D_a]

D_{a1} = Baroda, Oriental Institute Library, No 7742 Undated

(11) Devanāgarī Version of Nilakaṇṭha [D_n], the "Vulgate"

D_{n1} = Bhor State Library Unnumbered Dated Samvat 1786 (ca. A. D 1730)

(iii) Devanāgarī Composite Version

- D₁ = Poona, Parakhī Collection of the BORI Unnumbered Dated Samvat 1792
(ca A. D 1736).
 D₂ = Lahore, D A V College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram,
Hoshiarpur, East Panjab), No 61. Dated Samvat 1726 (ca. A D 1670)
 D₃ = Madras, Adyar Library, No 64380 Dated Samvat 1659 (ca A D 1603)
 D₄ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No 191 of
1891-95 Undated
 D₅ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No 485 of
Vīś I Dated Samvat 1670 (ca A D 1614)
 D₆ = Tanjore, Sarasvathī Mahal Library, No 1336 Undated
 D₇ = Tanjore, Sarasvathī Mahal Library, No 1108 Dated Samvat 1669 (ca A D 1613)
 D₈ = Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No 62 of
1882-83 Dated Samvat 1514 (ca. 1458)

II. S(outhern) Recension (10 MSS)

Telugu Version [T]

- T₁ = Lahore, D A V College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram,
Hoshiarpur, East Panjab), No 3945 Undated
 T₂ = Melkote, Yadugū Yatraj Math Library Unnumbered and Undated
 T₃ = Tanjore, Sarasvathī Mahal Library, No 11816 Undated

Gīantha Version [G]

- G₁ = Pudukkottai State Library, No. 3348 Undated
 G₂ = Poona, BORI Mbh Collection, No 256 Undated
 G₃ = Tanjore, Sarasvathī Mahal Library, No 11828 Undated

Malayālam Version [M]

- M₁ = Poona, BORI Mbh Collection, No 248 Undated
 M₂ = Poomulli Mana Library, No 304 Dated Kollam 917 (ca A. D. 1742)
 M₃ = Baroda, Oriental Institute Library, No 6919 Undated.
 M₄ = Private Collection belonging to a Nambudri Brahmin named Ponukottumanai.
Unnumbered and Undated

TESTIMONIA

(1) Commentaries

- Ca = Commentary of Arjunamīśa as given in Da₁, and as in MS No 12927 of the
Oriental Institute, Baroda, the latter dated Śaka 1605 (ca A D 1683)
 Cc = Commentary of Catubhujamīśa, as given in MS No 12983 of the Oriental
Institute, Baroda Dated Śaka 1688 (ca A D 1766)
 Cn = Commentary of Nilakantha, as printed in "Vulgate" editions.
 Cv = Commentary of Vādrāja, on the evidence of a transcript procured from Madras

(ii) Epitomes

The Bhāratamañjarī of Kṣemendra (Kāvyaṃālā No 64)

The Pāndavacarita of Maladhārī Devaprabha, Jaina Version of the Mahābhārata
(Kāvyaṃālā No 93)

The Bālabhārata of Amaracandrasūri (Kāvyaṃālā No 45)

(iii) *Translations*

The Āndhra Bhāratamu, by Tikkana

DETAILED ACCOUNT OF THE MANUSCRIPTS

Ś₁

London, India Office Library, No 3307 Brown Paper, 11½ × 7¾ inches in size, in Śāradā characters, 18 to 21 lines to a page, and about 24 letters to a line. Fairly legibly written. In addition to Karnaparvan, this MS contains Drona, Śalya, Saṃptika and Strī parvans. Total number of folios for Karnaparvan is 148 (folios 302-449). This MS is written by Dāmodara Kaul in 1709 (शरत्सङ्किते वर्षे), and is generally free from scribal errors. There are blanks marked by dots in the MS which fact indicates either that the scribe could not correctly read the original from which he prepared the copy, or that the folio was damaged, a sign of conscientious copying. This MS very closely agrees with our K₁, which also shares the blanks and haplographical omissions found in Ś₁. See for instance Crit Notes on 8.1.48 or 8.4.57. Collations from this MS, as also from Ś₂, were made by the late S. R. Bhilwadikar at Calcutta.

It must be noted that this MS is a very late sample of a Śāradā codex and hence may not have the same value as the one used for Ādi, Sabhā and Āraṇyaka parvans.

Ś₂

Calcutta, Library of the Royal Asiatic Society of Bengal, No 3312 (4065). Described in their Catalogue, Vol V, page 107. It is a MS in Śāradā characters written on old, unglazed Indian paper, 13 × 10 inches in size, and in addition to Karnaparvan, contains a portion of the Āraṇyaka, Virāta and Bhīṣma parvans (see Introductions to Āraṇyaka, p x, Virāta, pp II-III, and Bhīṣma, pp xv-xvi). Total number of folios for Karnaparvan is 72, numbered 8 to 79. It has about 24 lines to a page and 30 letters to a line. It seems to be a very old MS, dilapidated in condition, with edges and margins of folios worn out. The date of copying as given at the end of Karnaparvan is (सप्त [लैङ्गिक] 84, शके 1630, रेवति शुक्ले) which is equal to Friday, 23rd April 1708 A. D. The dilapidated condition of the MS made it necessary to obtain photographs of it, thanks to the generosity of the University of Bombay, which bore their cost. Some of the folios were found stuck together, and the photos of some folios came out blurred, with the result that collation work at places became impossible. This MS contains, like Ś₁ described above, blank spaces at identical places and haplographical omissions, several of them shared by K MSS. It therefore looks likely that both Ś₁ and Ś₂ were copied from an older Śāradā codex. Although Ś₂ is older than Ś₁ by one year, it is a slightly inferior copy.

We may note that Ś₂ omits the following from the constituted text: 8.5.106-109, 16.1^a-3^b, 27.25^a-26^b, and 29.13. On account of the damaged condition of folios, there have resulted lacunae and omissions, the following being the more important amongst them: 8.4.1-47, 5.2-8, 55-59, 6.26-29, 32.49-50. The following

omissions in \bar{S}_2 are due to haplography 8 7 10^{ca}, 16 1^c-3^b, 19 24^c-25^d, 28 46^d-47^a

K₁

Poona, Bombay Government Collection (now deposited at the BORI), No. 190 of 1891-95 Old Indian paper, 15 × 7½ inches in size. Folios 98, of which 1a is blank It has 17 lines to a page and about 55 letters to a line Margins are ruled and the references as also colophons of chapters are written in red ink There are no marginal corrections or notes Occasionally there are blanks, marked by dots, which indicate that the original from which this MS was prepared had gaps, due perhaps to damaged folios The writing is bold and clear The text given in this MS is at places corrupt, but this very defect often suggests the right variant The अद्वार is often used for रेफ The use of परस्वर्ण is found frequently त and द, न and र are often confounded, a clear sign that either this MS or its original was copied from a Śāradā codex Although this MS is corrupt, its close approach to the Śāradā version justifies us in classifying it as representing a K version There are frequent haplographical omissions, many of which are identical with those in the Ś version The following may be specially mentioned 8 8 11, 11 40^d-41^c, 12 16-17, 40^c-42^b, 14 12^c-13^d, 37^{ab}^c, 18 4^a-5^a, 36-39, 21 12^b-13^b, 23 5^c-6^d, 24 63^a-64^b, 26 10^d, 27 41^b-42^a, 58^c-59^d, 28 17^b-18^c, 62^c-63^b, 30 22^c-23^b, 24^d-25^c, 31 20, 32 50^d, 33 52-53, 34 2^c-3^b, 42 30^c-32^a, 43 25^c-26^c, 44 12^a-13^b, 49 81^c to 50 4^a, 58 12^a-13^b, and 68 51-52 The following omissions found in K₁ are due to haplography 8 5 87-89, 16 29^c-30^b, 17 60^a-61^b, 73^b-74^a, 109^d-114^c, 19 17^b-18^a, 28 12^c-13^b 33 61^c-62^c, 44^r 24^b-26^a, and 54 4-6

K₂

Poona, Mukai Collection of the Bharat Itihāsa Samsodhaka Mandal Undated Old Indian paper Folios 182 (of which 1a is blank) 14 × 7½ inches in size, with 14 lines to a page and about 35 letters to a line The borders are marked in red ink and yellow pigment It is written in bold hand There are occasional gaps marked by dots, indicating that it was copied from an older MS the text of which could not be deciphered or the portion of the folio was damaged In my opinion this MS presents the text much less corrupt than our K₁, and is almost certainly copied from a Śāradā codex The number of adhyāyas is exactly 69 as stated by the copyist on the last folio, and the extent (granthasaṃkhyā) 4964 is stated in

कर्णपर्वणि सख्यान व्यासेनोक महात्मना ।
एकाक्षसप्ततिश्चैव अध्याया कथिता पुरा ।
चत्वार्येव सहस्राणि नव श्लोकस्तानि च ।
चतुष्पाष्टिस्तथा श्लोक पर्वण्येतत्प्रकीर्तितम् ।
श्रुतान्ताश्चात्र सख्याता दश पद्यसमन्विता ।
अष्टम चैव निर्दिष्टमेतत्पर्व जनप्रियम् ।

This MS contains almost all the parvas of the Mahābhārata except Virāta, Anuśāsana and Āśīamavāsika and the first 8 adhyāyas of Strī parvan For details, see Introduction to Bhīṣma, pp xx-xxiii This MS has several haplographical omissions, many of which are identical with those in S₁, S₂ and K₁ The following omissions in K₂ may be noted 8 7 1^c-2^b (hapl), 11 17^{ab}, 14 31^c-32^b, 40 106^{ca}, 49 70^c-71^b, 62 59^{ca}, 61^{ca}, and 65 20^{ca}

K₃

Lahore, D A V College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No 4585 Old Indian paper Folios 115 This MS was completed by Rādhākṛṣṇa Miśra at Gopalgadh, during the reign of king Ranjit the blind, on Saturday, the 2nd tithi of the dark half of Māgha, Samvat 1850, Śaka 1715, corresponding to Saturday, 29th December 1793 A D This MS has many folios missing It seems to have a mixed text sharing the characteristics of the Ś version contaminated with D version, particularly in the latter half The following additional passages are found exclusively in this MS, viz, 767*, 1099*, 1139*, 1160* and 1225* There is a large number of passages which this MS omits either on account of haplography or carelessness

K₄

Poona, BORI (Mbh) Collection, No 246 Tough country paper Folios 140, 13 × 6½ inches, of which 1a is blank It has 14 lines to a page and about 48 letters to a line The margins are ruled in black, red and yellow, and references and colophons marked with red chalk Dated Samvat 1828, Thursday, the first tithi of the dark half of Āśādhā The name of the scribe is Bhagavān Miśra It was written at Ābhānerī. This MS is a part of an entire Mahābhārata MS (Āśramavāsika now missing), prepared by a Kāśmīrian Pandit Sadānanda Miśra with the help of five scribes For details see Introduction to Bhīṣma, xxiv-xxv (K₂ of Bhīṣma, D₁ of Droṇa, K₆ of Sauptika) This MS also is a copy from a Śāradā codex, not identical with our Ś₁ or Ś₂, nor with the originals of K₁ and K₂ The Karṇaparvan as presented in this MS, probably represents a version of the Mahābhārata known to the commentator Arjunamiśra, but not identical with the Da version, as is clear from his remark on 8 26 45 अथ श्लोक कर्णसिपेकात्सर्वं कुत्रचिद् दृश्यते, a fact which is borne out by the above stanza actually occurring in this MS after 8 6 34, and noted in our Critical Apparatus as 71* Further, this MS, appears to be contaminated by D and even S versions, as can be proved from variants and additional passages This contamination starts almost from the beginning or from 8 4 88 The following additional passages are exclusive to this MS, viz, 71*, 389*, 760*, 800*, 934*. Its contamination with D version will be clear from the following additional passages which it shares with Dn₁, viz, 413*, 415*, 465* (with Dn₁ D₄ c 7), 486*, 1041*, 1203*, 1208*, 1209*, 1210* and 1211* Its contamination with S will be clear from the following additional passages, viz, 179*, 181*, 415*, 486*, 569*, 799*, 838*, 840*, 866*, 932*, 1019*, 1034*, 1035*, 1038*, 1039*, 1042*, 1044*, 1045*, 1060*, 1061* 1062*, 1064*, 1129*, 1130*, 1152*, 1154* So, our K₄, though its original and the organization which prepared it, unmistakably represents a Kāśmīrian version at the commencement, developed later a tendency to degeneration The first stage of this contamination was its association with D version, more particularly with Dn version, and the second stage was its association with MSS of S recension It will also be seen from the location of these additional passages, that the tempo of contamination with S recension has increased as the work of copying progressed, the first impact appearing in the 20th adhyāya

V₁

Patna, Library of the Bihar and Orissa Research Society This is the oldest MS used for the Karṇaparvan It was purchased for the above library by the late

K. P. Jayswal from Daibhanga (Mithilā, Videha) It is written in Maithili script and not in Bengali script as was believed at one time It is dated Sunday the 10th day of the bright half of Bhādiapada, Lakṣmaṇa Samvat 327, corresponding to Sunday the 20th August 1447 A. D., and was written during the reign of Mahārājādhuāja Hrdaya Nārāyaṇa It is a palm leaf MS, $11\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2}$ inches in size, with 386 folios of which 1a and 386b are blank It has 5 lines to a page and about 37 letters to a line The folios have a hole in the centre to tie them up with a string The handwriting is clear and bold The MS is dilapidated at places, and hence had to be used with care There is only one additional passage exclusively found in this MS, viz, 641* The version which geographically belongs to the North eastern group, agrees, along with B version, with the central group represented by Devanāgarī MSS There are no additional passages common to V and the entire B versions, but there are some which this MS has in common with some MSS of the B version, viz, 264* (V₁ B₁), 272* (V₁ B_{1 2 4} D), 290* (V₁ B_{1 2 4 5} Da₁ D₁₋₇), 428* (V₁ B_{1 3 4} D_{3 4 7}), 511* (V₁ B₄ Dn₁ D_{3 4 7}), 540* (V₁ B Da₁ D_{1 3-7}), 622* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1 3-5 7}), 640* (V₁ B₃ Da₁ D_{1 5}), 728* (V₁ B_{3 5 5} Da₁ D_{1 5}), 844* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1 3-7}), 894* (V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1 3 4 5 7}), 901* (V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₅), 939* (V₁ B D [except D_{2 3}]), 1032* (V₁ B D [except Dn₁]), 1108* (V₁ B [except B₃] D [except D_{2 3}]), 1123* (V₁ B [except B₃] D [except D_{2 3}]), 1177* (V₁ B [except B₃] D [except D_{2 3}]), and 1212* (V₁ B₂ Da₁ D₅) The passages suggest that V₁ more or less agrees with the B version, and more particularly with Ajunamisra's version as represented by Da₁ D_{1 5}

B₁

Dacca University Library, No 4801 Indian paper, folios 143, $19\frac{1}{2} \times 5\frac{1}{4}$ inches in size Slightly damaged Collated at Santiniketan

B₂

Dacca University Library, No 288^c Indian paper, folios 163, $19\frac{1}{4} \times 6\frac{1}{4}$ inches in size It is written in good and clear handwriting, and is dated Śaka 1740 (?) Collated at Santiniketan The following additional passages are exclusively found in this MS, viz, 139*, 239*, 384*, 453*, 560*, 756*, 959* and 1117*

B₃

Santiniketan, Viśvabhāratī Collection, No 11 Indian paper, folios 104, 18×2 inches in size with 10 lines to a page It is dated Śaka 1734 (ca A. D 1812) Collated at Santiniketan The following additional passages are found only in this MS, viz, 164* and 849*

B₄

Dacca University Library, No 581 Indian paper, folios 233, $21\frac{1}{2} \times 3\frac{3}{8}$ inches in size Dated Śaka 1667 (ca A. D 1745) Collated at Santiniketan Only one additional passage, viz, 893*, is exclusive to this MS

B₅

Santiniketan, Viśvabhāratī Collection, No 5 It is a palm leaf MS Folios 121 27×2 inches, with 4 to 5 lines on each page Dated Śaka 1641 (ca A. D 1719), Collated at Santiniketan The following additional passages are found only in this MS, viz, 895*, 904*, 1113*, and 1214*

Da₁

Baroda, Oriental Institute Library, No 7742 Undated Indian paper Folios 185 (of which folio No 90 is missing) $15\frac{7}{16} \times 6\frac{3}{8}$ inches in size with 11 lines to a page, and about 48 letters to a line The text of the Karnaparvan in this MS is accompanied by the commentary of Arjunamīśra written above and below the text The commentary as given in this MS is identical with that found in the Baroda MS of the same library, bearing No 12927, dated Śaka 1605 (ca A. D 1683), and is more extensive than the commentary found in our D₃ The text as given here is the text of the version of Arjunamīśra and almost uniformly agrees with the one found in D₁ and D. This group of Da₁, D₁ and D₃ have not a single additional passage exclusively belonging to them severally or collectively We thus feel quite confident that these MSS represent Arjunamīśra's version of the Karnaparvan

Dn₁

Bhor State Library, unnumbered Dated Samvat 1786 (ca A. D 1730) Old Indian paper Folios 1-125, $14\frac{1}{2} \times 7$ inches in size, of which 1a and 125b are blank. About 16 lines to a page and 52 letters to a line Margins, adhyāya colophons and dandas are in red ink The handwriting is good. This MS contains the commentary of Nilakantha, written above and below the text This MS contains a very large number of additional passages, and belongs, almost uniformly, to a group of MSS on which the Bombay edition or the Vulgate seems to have been based At times this MS shares characteristics of the S recension

The following additional passages are found exclusively in this MS, viz, 81*, 141*, 148*, 155*, 407*, 409*, 454*, 488*, 508*, 546*, 548*, 552*, 553*, 564*, 566*, 575*, 577*, 613*, 630*, 752*, 974*, 984*, 1014*, 1040*, 1204*, 1206*, 1216*, 1218*, 1221* and 1223*

This MS further shows its contact with MSS of the S recension, severally and collectively The following additional passages are common to Dn₁ and T₂ 46*, 56*, 78*, 291*, 412*, 439*, 449*, 455*, 458*, 459*, 501*, 890*, 962*, 963*, 1000*, 1001*, 1006*, 1007*, 1037*, 1047*, 1066*, 1085*, 1120*, 1147* and 1190*

The following additional passages are common to Dn₁ and T₁₂ 994* and 995*

The contamination of this MS, with a few other MSS of the N recension showing contact with S, and with S recension, will be clear from the following additional passages 67* (with S), 70* (with S), 99* (with D₂ T₂ G₂ M), 114* (with D₄ T₂ S), 469* (with D₂ S), 472* (with S), 487* (with D₃ S), 490* (with S), 491* (with D₂ S), 493* (with D₂ S), 496* (with S), 497* (with S), 504* (with D₂ T₂ M), 565* (with T₁ S G), 611* (with D₂ S), 926* (with T), 927* (with D₂ T), 998* (with T), 1049* (with D₂ T₂), 1058* (with S), 1134* (with D₄ S T₂), 1148* (with T₂ M₂), 1156* (with S), 1157* (with T₁ G M), 1189* (with D₂ S) and 1194* (with D₄ S)

It should be noted, however, that our Vulgate contains the following additional passages which are not found in Dn₁ 450* (along with S), 778* (S), 779* (S), 781* (S), 782* (S), 787* (S), 798* (T₂), 799* (K₂ T₂) The Vulgate has obviously incorporated these passages from the S recension

D₁

Poona, Parakhī Collection of the BORI Unnumbered Old Indian paper Folios 194 ($11\frac{1}{2} \times 6\frac{3}{4}$ inches in size) of which 1a and 194b are blank It has 13 lines to a page

and about 32 letters to a line. Margins are ruled in red, and dandas are in red ink. It is written in bold and clear handwriting. This MS was completed in Samvat 1792 on Monday the 10th tithi of the dark half of Āśvina, corresponding to 1st September 1735. The name of the scribe is Kevalarāma Bhaṭṭa. There is a MS of the Droṇaparvan (D₂ of the Droṇaparvan) in this Collection, apparently by the same scribe and completed just a month and a half earlier. The copying of the Karṇaparvan thus took for the scribe nearly 45 days. This MS very closely agrees with D₁ and D₂, indicating that the version presented in it is that of Arjunamīśra. There are no additional passages exclusive to this MS, nor any common to D₁ and D₂.

D₂

Lahore, D. A. V. College Lalchand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No 61. Old Indian paper. Folios 131. It is dated Samvat 1726 (ca. A. D. 1670). The following additional passages are exclusively found in this MS, viz., 143*, 245*, 473*, 489*, 862*, 946*, 966*, 1008*, 1015*, 1017* and 1183*. This MS further shows a slight contact with the S recension through our D₂, which frequently agrees with that recension. For instance, note the following additional passages 266* (D₂ & S), 343* (B₂ D₂ & T₁ & G M), 471* (D₂ &), 510* (D₂ &) and 913* (D₂ &)

D₃

Madras, Adyar Library, old No 34 L 61, new No 41 C 61, serial No 64380. Country paper. Folios 161, 12 $\frac{4}{5}$ × 5 $\frac{4}{5}$ inches in size with 10 lines to a page and about 54 letters to a line. It is dated Samvat 1659, 4th Tithi of the bright half of Jyēṣṭha, corresponding to Wednesday, 6th May, A. D. 1603. The name of the scribe is कायस्य चारदान, and the MS belonged to one गोविंद दगपुत्र, probably a Mādhyandina Brahmin of the surname Daśaputrie, Govinda by name. He may have been a resident of the Nasik or the Khandesh District of the Bombay State (कर्णपर्वापुरस्कं गोविंददगपुत्रस्य । सन् १६५९ समये जेठबुदि चरथी । लिखित कायस्यचारदानेन ॥). This MS is the best representative of the Central, Devanāgarī Composite version, not influenced by any commentator like Arjunamīśra or Nilakaṇṭha. It has only one more or less insignificant additional passage of one line, viz., 14*, exclusive to itself.

D₄

Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No 191 of 1891-95. Old Indian paper. Folios 151, of which 1a is blank, 15 × 6 inches in size. Margins marked by black and red lines. About 11 lines to a page and 50 letters to a line. It is written in a large and bold hand. There are some corrections in the margin here and there. Undated. Folios at the commencement and towards the end are slightly damaged. The additional passages, exclusively found in this MS, are only five in number, and they are found only in the last four adhyāyas of the constituted text. They are 1087*, 1109*, 1162*, 1172* and 1195*. This fact indicates that this MS also is a good representative of the Devanāgarī Composite version, but has inflations in the four concluding adhyāyas.

D₅

Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI) No 485, Viśrāmbag I. Thick Indian paper. Folios 185 of which 1a is blank, 16 × 6 $\frac{3}{4}$ inches in

size, with 11 lines to a page and about 50 letters to a line. The text in this MS is accompanied by a meagre commentary, presumably abridged from Arjunamīśra's. Consequently the text presented by this MS generally agrees with that in Da₁ as also in D₁. This MS is dated Samvat 1670, Wednesday the 6th tithi of the bright half of Bhādrapada, corresponding to Wednesday, 31st August, A. D. 1614.

The commentary in this MS, while commenting on 8.66.15, records, a reading from (a commentary named?) Upaskāra on folio 170a, as—*मखुपेत्युपत्कारपाठ*. This line is not found in Arjunamīśra's commentary on the above stanza. We have not yet come across any MS of this Upaskāra.

As has already been mentioned in the description of Da₁ and D₁, there are no additional passages exclusively belonging to this MS, nor any common to Da₁ and D₁, these three MSS representing Arjunamīśra's version.

D₆

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No 1336. Undated. Old Indian paper. Folios 122, 14 $\frac{1}{2}$ × 6 inches in size, with 12 lines to a page, and about 60 letters to a line. On the front page, i e 1a, the extent of the MS is given as *प्रय ५०८२*. This MS contains a good number of exclusive additional passages, viz, 334*, 609*, 685*, 721*, 905*, 1091*, 1098*, 1118* and 1169*. This MS is a mixed codex showing considerable influence of the S recension, as would be clear from its variants mostly agreeing with S, and also from numerous additional passages which it has in common with S group of MSS. The following passages may be specially noted: 266* (with D₂ S), 343* (with B₂ D₂ T₁ & G M), 851* (with S), 855* (with T₁ & G M), 863* (with S), 864* (with T₁ & G M), 867*, 871* and 873* (with S), 874* and 876* (with T₁ & G M), 881*, 883* and 889* (with S), 909* (with T₁ & G M), 910* and 917* (with S), 918*, 921*, and 922* (with T₁ & G M), 928* and 929* (with S), 948* and 952* (with T₁, G₂ & M), 957*, 958* and 1024* (with S), 1053* (with B₂ S), 1086* (with S), 1128* (with T₁ G M), 1134* (with D₁ D₄ T₂), 1166* (with B₂ & D₁ T₂), 1168* (with S), 1171* (with T₁ G M), 1173* and 1185* (with S), 1189* (with D₁ S), 1194* (with D₁ D₄ S) and 1224* (with S). It is clear from the above list of passages, that the text presented by this MS belonged, at the commencement, to the Devanāgarī version, but received from the 56th adhyāya onwards, conflations from the S recension. *Collated at Tanjore*.

D₇

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No 1108. Old Indian paper. Folios 188, 13 $\frac{1}{2}$ × 6 inches in size, with 10 lines to a page and about 47 letters to a line. On the front page, i e folio 1a, the extent of the MS is noted as *प्रत्यख्य ५१४२*. This MS is dated Samvat 1669 (ca A. D. 1613). Although this MS also often agrees in its variants with the S recension, it generally keeps to the text of the Devanāgarī version. The only additional passage which is exclusive to this MS, is 650*. *Collated at Tanjore*.

D₈

Poona, Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No 62 of 1882-83. Old hand-made Indian paper with worn-out edges. Folios 191, of which 1a is blank, 12 × 5 $\frac{1}{2}$ inches in size. This MS is one of the two oldest MSS. used for this

edition, the other being V₁. It is dated Samvat 1514, Sunday the 4th tithi of the bright half of Jyēṣṭha, corresponding to Sunday, 29th May, A D 1457. Margins are ruled in black, and references and adhyāya-colophons in red pigment. There are additions and corrections in the hand-writing of the original scribe, which is clear and bold. The MS has 10 lines to a page and about 36 letters to a line. There is frequent use of the prṣṭhamātrās. On the front page, i e., folio 1a, there is a record of the birth of a son to one ऋषभदास, the son of कृष्ण, on Thursday, the 9th tithi of the dark half of Jyēṣṭha in Samvat 1675, i e., on 7th June 1618, nearly 160 years after the MS was completed by the scribe.

Among MSS of the Devanāgarī version, this MS is the oldest and is very valuable, nearly approaching the K MSS. A large number of omissions in Ś and K, are supported by this MS, as also the readings. There are, all the same, a few additional passages exclusively found in this MS, viz., 58*, 129*, 177*, 707*, 935* and 1018*. Among passages omitted in the entire Ś K group and in D₂, and as such not admitted into the constituted text, the following may be mentioned: 246* (found in V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ Dn₁ D₁₋₇), 286* (found in V₁ B₂ Dn₁ D₂ 6 T₂), 290* (found in V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ D₁₋₇), 292* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇), 305* (found in V₁ B₁ 3 4 D₂ 4 6 7), 308* (found in V₁ B₁ 4 D₂ 4 6 7 T₁ 3 G M), 339* (found in B₁ 4 5 D₂ 4 6 7), 365* (found in B₁ 2 5 Da₁ Dn₁ D₁ 3 6 T₁ 3 G M), 385* (found in V₁ Da₁ D₁ 5 6), 390* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇ T₁ 3 G M), 395* (found in B₁₋₂ Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 T₂), 428* (found in V₁ B₁ 3 4 D₂ 4 7), 511* (found in V₁ B₄ Dn₁ D₂ 4 7), 533* (found in V₁ B₁ 5 Da₁ Dn₁ D₁₋₇ T G₂ 3 M), 540* (found in V₁ B Da₁ D₁ 3-7), 622* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7), 625* (found in V₁ B₄ Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7), 628* (found in V₁ B₁ 3-5 Dn₁ D₂-4 7), 629* (found in B₁ 3-5 Dn₁ D₂-4 7), 640* (found in V₁ B₂ Da₁ D₁ 5), 674* (found in B₂ 5 Da₁ D₁ 5 6), 728* (found in V₁ B₂ 3 5 Da₁ D₁ 5 T₁ 2), 741* (found in V₁ B₂-2 Da₁ Dn₁ D₁ 3-7), 821* (found in B₂ 5 Da₁ Dn₁ D₁₋₇), 844* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-7), 894* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7), 939* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-7), 942* (found in V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ Dn₁ D₁ 3-7 T₁ 3 G M), 1011* (found in V₁ B₁ 5 Da₁ Dn₁ D₁ 5 6 T₂ G M), 1012* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-7 T₂ G M), 1088* (found in V₁ B₂ 4 Da₁ Dn₁ D₁ 4-6 T₂), 1090* (found in V₁ B₁ 3 5 Da₁ Dn₁ D₁ 3-7 T₁ 3 G M), 1108* (found in V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ Dn₁ D₁ 3-7), 1121* (found in V₁ B₂-3 Da₁ Dn₁ D₁ 3-7 T₂), 1122* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-7 T₁ 2 G M), 1123* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-7), 1137* (found in V₁ B₂-2 Dn₁ D₄ 6 T₂), 1143* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 4-7 T₁ 2 G M), 1177* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7), 1186* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3 5-7 T₁ 2 G M), 1188* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3 5-7 T₁ 2 G M), 1191* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3 5-7 T₁ 2 G M), 1195* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3 5-7 T₁ 2 G M), 1212* (found in V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7), 1217* (found in V₁ B₂-5 Da₁ Dn₁ D₄ 5) and 1222* (found in V₁ B₁ 3-5 Dn₁ D₂ 7).

T₁

Lahore, D A V College Lalachand Library (now transferred to Sadhu Ashram, Hoshiarpur, East Panjab), No 3945. Palm leaf. Undated. The following additional passages are found only in this MS, viz., 23*, 43*, 73*, 136*, 370*, 371*, 702*, 815* and 892*.

T₂

Melkote, Yadugri Yatiraj Math Library. It is a palm leaf MS, unnumbered and undated. It presents a mixed text showing signs of influence of the N recension as

regards variant readings, while the division of the text into adhyāyas and the transpositions are, more or less, on lines with the S recension. This MS also shows contact with our D₁. There is a very large number of additional passages, exclusively found in this MS, viz, 328*, 420*, 421*, 512*, 699*, 708*, 710*, 713*, 734*, 749*, 761*, 766*, 812*, 847*, 870*, 880*, 885*, 933*, 1022*, 1036*, 1102*, 1110*, 1111*, 1225*, 1227* and 1228*. The following additional passages are common to D₁ and T₂: 46*, 56*, 78*, 291*, 412*, 439*, 449*, 455*, 458*, 501*, 890*, 962*, 963*, 1000*, 1001*, 1006*, 1007*, 1037*, 1047*, 1066, 1085*, 1120*, 1147* and 1190*. There is an equally large number of passages which T₂ shares in common with the entire N recension, but which are not found in the MSS of the S recension. Of them the following may be noted here: 45*, 126*, 167*, 168*, 169*, 217*, 236*, 282*, 288*, 323*, 326*, 391*, 410*, 414*, 425*, 448*, 697*, 740*, 751*, 758*, 754*, 784*, 791*, 807*, 877*, 882*, 888*, 891*, 924*, 937*, 964*, 979*, 1050*, 1063*, 1065*, 1067*, 1070*, 1071*, 1078*, 1103*, 1126* and 1149*.

Thus, for all practical purposes, the value of this MS is limited, as it is representative of a codex combining in it features of both the recensions. From this point of view, it may be put on par with the Vulgate, or more or less with the Kumbhakonam edition.

T₃

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No 11816. Undated and incomplete. Palm leaf of the variety known as Śrītāla. This MS originally seems to have contained all the parvans of the Mahābhārata of which we now have 453 folios (from 12 to 464)—the first 11 folios are missing as also the portion at the end, the Karnaparvan covering folios numbered 413–464, i. e., 52 folios, 24 × 2½ inches in size, with some of them 24 × 2½. It has 13 to 15 lines to a page and about 124 letters to a line. It breaks off at 8 60 31 and a portion of App I, No 28 (सम्य पापैस्त्र नार्यद्वत्तं तदा मारुक्तानुमा), and hence in the critical apparatus it is shown as missing from 8 60 32. It is this MS, along with T₁ which represents the T version, T₂ showing in some respects a preponderating influence of the N recension, as has been pointed out above. In some respects, this MS shows a purer T version than even T₁, as it has not a single additional passage exclusive to it so far as the portion available shows. *Collated at Tanjore*

G₁

Puddukkottai State Library, No 3348. Palm leaf. Undated. This MS has only two exclusive additional passages, viz, 986* and 1027*.

G₂

Poona, BORI Mahābhārata Collection, No 256. Palm leaf. Undated. Folios 212, 15¾ × 1¾ inches in size, with 8 lines to a page and about 53 letters to a line. This MS has only three additional passages exclusively found in it, viz, 607*, 848* and 988*.

G₃

Tanjore, Sarasvathi Mahal Library, No 11828. Palm leaf. Undated. Folios 186, 17½ × 1¼ inches in size, with 6 to 8 lines to a page and about 68 letters to a line. This MS has only one additional passage exclusively found in it, viz, 969*. *Collated at Tanjore*

M₁

Poona, BORI Mahābhārata Collection, No 248. Undated. Palm leaf. Folios 153, 24¾ × 2 inches in size, with 7 lines to a page and about 80 letters to a line. The last

folio is damaged and hence the concluding portion cannot be read. There are only three additional passages found exclusively in this MS, viz, 11*, 827* and 837*. This MS is, as it were, a connecting link between T G on the one hand, and M₂₋₄ on the other. In other words, it shows influence of T and G versions, and thus cannot be regarded as a pure M version. The following additional passages which are found in M₁ (along with some other MSS of N and T G), but which are absent in M₂₋₄, prove the point. The passages are 26* (with N T G), 122* (with T G), 134* (with Ś K₂₋₄ V₁ B D T₂ s G), 171* (with Ś K V₁ B_{1.2} s D T G₁ s), 273* (with T G), 405* (with T₂ G), 482* (with T₁ s G₁ s), 515* (with T₁ s G), 532* (with T₂ s G₂ s), 719* (with N T G), 722* (with T₂ s G), 747* (with N T G), 772* (with N T G), 853* (with K₂ s V₁ B D₂ D₁ D₁ s s T₂ G₁ s) and 1143* (with V₁ B D₂ D₁ D₁ s T₁ s G)

M₂

Poomulli Mana Library, No 304 Palm leaf Folios 143, 20½ × 2 inches in size, with 9 lines to a page and about 76 letters to a line. Dated Kollam 917 (ca A. D. 1742). This MS, along with M₂₋₄, represents a purer Malayālam version as mentioned above. There are no additional passages exclusively found in M₂.

M₃

Baroda, Oriental Institute Library, No 6919 Undated Palm leaf Folios 111, 18 × 1½ inches in size, with 10 lines to a page and about 94 letters to a line. Some folios are damaged. There are no additional passages exclusive to this MS.

M₄

This MS comes from a private collection belonging to a Nambudri Brahmin named Ponukotumanai. Unnumbered and undated Palm leaf Folios 219, 12 × 1½ inches in size, with 9 lines to a page and about 44 letters to a line. There are no additional passages exclusive to this MS.

II TESTIMONIA

As testimonia, ¹ e, aids of a partial or subsidiary character for the textual study of the Mahābhārata, Dr. Sukthankar and his successors, Drs Belvalkar, Dé, Edgerton, Raghu Vira and Professor Velankar, used the Javanese adaptation (wherever available) (ca 1000 A. D.), the Telugu adaptation or the Āndhra Bhāratamu by Nannaya Bhatta (1025 A. D.) and his followers like Tikkaṇa, the Sanskrit adaptation Bhāratamañjarī by the Kāśmīri poet Kṣemendra (ca 1050 A. D.), poems based on the story of the Mahābhārata, particularly by the Jaina poets, and several commentaries. Unfortunately for the present Parvan the Javanese version was not available, nor the commentary of Devabodha, the oldest known commentator on the Epic. Dr. Sukthankar has already discussed the value and limitations of these aids for the constitution of the critical text in his Prolegomena, pp xxv-xxix, and I need not repeat his remarks here. For the Karṇaparvan, the following commentaries, epitomes and translations are available, and have been fully utilized for what they are worth.

(1) Commentaries

1 The commentary of Arjunamīra on the Karṇaparvan was made available for the edition from the transcript of a MS from the Library of the Oriental Institute, Baroda, No 12927. The text of this commentary has been compared with that found

in D₂₁, and is discovered to be identical with it. The MS consists of 21 folios, and begins —

सुबोधानन्दनिम्बन्दकैवल्यानृतभोजिने । स्वसुबोऽपि विवृण्वाय हृष्याय मुनये नम ॥
श्रीमदर्जुनमिश्रस्य वाक् कर्ता कर्णवर्णि । जीयादनतमातङ्गद्वयन्यावदारणी ॥

ततो द्रोणे हते राज्ञिस्तदि.

It ends —

इति श्रीभारताचार्यश्रीमदीयानपाटकराजतनयस्य श्रीमल्लनामाश्रयस्य भारताचार्यश्रीमदर्जुनमिश्रस्य हृतौ भारतस्य प्रदीपिकायां दीक्षायां कर्णवर्णे समाप्तम्

This MS is dated Śaka 1605, the first of the dark half of Phālguna, corresponding to Saturday, 3rd March, A. D. 1683. The copyist's name is Sukhadeva Pandit.

It appears that this commentary of Arjunamīśra was abridged by some scholar with a few additions and alterations here and there and included in our D.

The commentary of Arjunamīśra on the Karnaparvan is less copious than that of Caturbhujā, but slightly more extensive than that of Nilakantha and Vādirāja. The text of the Karnaparvan presented in the Commentary seems to be substantially the same as found in MSS D₂₁, D₁ and D₂. These three MSS may confidently be said, therefore, to represent Arjunamīśra's version of the Karnaparvan.

2 The commentary of Caturbhujā on the Karnaparvan comes from a MS of the Oriental Institute, Baroda, bearing No 12983. It consists of 24 folios, and begins —

पुण्येन्द्रीरुचान्तिघ्नान्तपुपु निहतचानीकरा-
कारेणामलमात्रा धनमिव प्रद्योतित विद्युता ।
श्रीमन्नाइनिर्जेभणाज्जनरश्रीदानणानुद्रित (sic)
वाद्य नागरन्ययेव दयते श्रीहृष्यानीडामहे ॥
श्रीचतुर्भुजमिश्राणा वाक् कर्ता कर्णवर्णि ।
स्वस्वतोऽर्जुनस्यदोहरिषुणा रणम् (?) ॥

इदानीं कर्मनाम कर्णवर्णव्यापारिणमहम पोषणम्यवे-तत इति ।

This MS is very corrupt at places, and was therefore used wherever possible.

3 The commentary of Nilakantha on this parvan is available in printed form in the Ganapat Krishnaṇi and other editions. MS D₂₁ contains the text of this commentary, which generally agrees with the Vulgate. It is very scanty and does not help much for text-constitution. Dr. Sukthankar has discussed in detail the merits and deficiencies of this commentary in his Prolegomena, pp. LXV-LXVIII. Nilakantha's text of the Karnaparvan is highly conflated, as our remarks on D₂₁ have made it clear.

4 Vādirāja's commentary called Lakṣālamkāra on the Karnaparvan is also very scanty. It follows the text of the parvan as found in the S recension.

5 Vimalabodha's commentary known as Viṣamaśloki or Durghatārthaprakāśinī discusses only four stanzas from the Karnaparvan, viz, 8.26.45, 8.66.15, 1096* and 2.67.33. Because of its extreme meagreness, it was not included in the Critical Apparatus, but is made use of in the Critical Notes. A complete MS of this work is found in the Bombay Government Collection (deposited at the BORI), No 84 of 1869-70, (see Edgerton's Introduction to the Sabhāparvan, p. xxiv, foot-note)

I should like to state that all variants found in the above commentaries as also the pāthāntaras as such noted therein have been incorporated in our Critical Apparatus

In 1931 Dr. Sukthankar visited late Dr. Lüders in Berlin and obtained from him the trial collations prepared for the projected edition of the Mahābhārata by the Association of Academies in Europe. I was fortunate to have a look into these collations, which covered only the Devanāgarī MSS., as the collation-work had not much advanced then. I carefully looked into them, however, but did not discover any readings which our MSS. had not recorded. All the same the Mahābhārata Department of the Institute is very grateful to the Association of Academies for handing over, for the use of the present Critical Edition, all the collations prepared by them

(ii) *Epitomes*

(1) It has already been mentioned above that the Javanese adaptation is not available for the Karnaparvan. The next important adaptation for this parvan is the Bhāratamañjarī of Kṣemendīa. In this work, the contents of the Karnaparvan are summarized in 217 anuṣṭubh and one vasantatilakā stanzas. Comparing this figure with the total number of 3871 stanzas in the constituted text, it is seen that the extent in the Bhāratamañjarī is not even $\frac{1}{2}$ per cent. It is evident that such a compressed text will not help much in constituting the critical text. The contents, particularly the Vṛttāntas, follow the order of events as in the constituted text. As regards transposition of the Saṁsaptaka episode from the first day's events of Karṇa's Generalship to the second day's events in the S recension, the Bhāratamañjarī agrees with the N recension and the constituted text.

Similarly, the Pāṇḍavacarita of Maladhārī Devaprabha (Kāvya-mālā, 93), and the Bālabhārata of Amaraśāstri (Kāvya-mālā, 45) (ca. 1348 A. D.), which abridged the Karnaparvan into much shorter volume, had to be ignored as of little consequence. Both of them, however, seem to have had the N recension of the Karnaparvan before them.

(iii) *Translations*

The Āndhra Bhāratamu by Tikkaṇa was the only old translation of the Mahābhārata used. The text on which this translation is based, belongs to the S recension, and I satisfied myself that in the case of the Karnaparvan also, particularly with reference to the transposition of the Saṁsaptaka episode from the first day to the second day of Karṇa's Generalship, it follows the S recension.

MUTUAL RELATION OF THE RECENSIONS AND THEIR VERSIONS

General Survey

The Karnaparvan is comparatively a small parvan, having for its subject-matter the death of Karṇa, the third General of the Kauravas in the Mahābhārata War. He held the office of the General for two days only. The first day's events are narrated in twenty-one adhyāyas in the constituted text, and are not marked by any striking incidents as such. Before the dawn of the second day, however, there was a considerable activity behind the scenes. Karṇa seems to have complained to Duryodhana that he had no champion of the qualifications of his rival, and in consequence he could not exhibit his valour to the fullest extent. The name of Śalya was thought of, but the question was how to induce him to accept the office

of the charioteer, specially charioteer of Karna, when Śalya was actually a crowned kṣatriya king. A plea was evolved that the charioteer must have qualifications superior to those of the warrior, and that there was nothing derogatory for a man of superior qualifications to hold that office. The case of Kṛṣṇa officiating as charioteer to Arjuna was before the eyes of everybody, no doubt, but that was not enough. An older precedent of such a type would weigh better with Śalya, and hence the episode of the Tripuradāha by Mahādeva, with Brahmā, the Creator of the world, as his charioteer, was cited. Śalya then agreed to officiate as charioteer of Karna on condition that he might say unto Karna anything on the battle-field, without Karna taking any umbrage at his remarks. Even this was conceded, and so, Karna with Śalya as his charioteer, made his appearance on the battle-field on the second day. The conversation between Karna and Śalya was far from pleasant. There were abuses and counter-abuses exchanged between them, the topics being mostly the dark side in the conduct and the behaviour of the countrymen of Karna and Śalya. As a result, Karna felt somewhat nervous, the more so on account of the curse of Bhārgava Paraśurāma, to the effect that the missiles, which Karna had acquired from Bhārgava under a subterfuge, would fail him at the critical juncture, and also on account of another curse of a Brahmin declaring that the wheel of his chariot might sink into the earth at the critical moment. It was always difficult to meet Arjuna in a straight fight. But when, at long last, these warriors met, and Karna used the best of his missiles, they failed to achieve the desired effect. When Karna was on the point of making his last effort, the curses started operating. Naturally Karna got puzzled over the correct method of the use of his missiles, and one of the wheels of his chariot fell down while the other sank into the earth. Karna made a last-minute appeal to Arjuna and Kṛṣṇa, bringing to their notice the accepted canons of a *dharmayudha*, but Kṛṣṇa told Arjuna not to mind what Karna was saying, but to hit him, taking advantage of the enemy's distress. Thus came the end of Karna, the third General of the Kauravas.

Around this main narrative, there occur narratives of a few minor incidents in this parvan. The Tripuradāha is already mentioned above, besides this, there is the fable of the Haṃsa and the Kāka (swan and crow), Yudhiṣṭhira's impatience at the delay in Karna's death at the hands of Arjuna, leading to an exchange of hot words between the two brothers, calculated to bring about an unhappy situation, and their pacification, Karna's nervousness at the thought of his having stealthily acquired the missiles, the snake, saved from the burning of the Khāṇḍava forest by Arjuna, entering into Karna's arrow in order to have his revenge on Arjuna, the horrible scene of the death of Duḥśāsana at the hands of Bhīma and his drinking the blood of the victim.

It appears that in the original story of the Bhārata War, the last mentioned incidents might have occupied a very small volume, perhaps in the form of ballads describing Duḥśāsana's death and the Dvairatha of Karna and Arjuna. In fact, these two events must have long remained in the tradition of the Sūtas in a ballad form, now forming the kernel of adhyāyas 64 to 68 of the constituted text. This form must have been amplified in the subsequent stages of the growth of our Epic. But the task of the present editor is to constitute a critical text of the Karna-parvan on the strength and authority of manuscripts at his disposal, and hence he does not desire to encroach upon the province of higher criticism.

THE NORTHERN RECENSION

The text of the Karṇaparvan, as it has come down to us, seems to have been in a fluid form from very early times. This fluid state is responsible for the great divergence in the texts in the Northern and Southern recensions, particularly at the commencement and towards the end, like a rope automatically unwinding itself when left without the securing knots at the ends. There is no division of this major parvan into sub-parvans, though its traditional volume, according to both the recensions, is about 4900 ślokas. There are only three other major parvans of the Mahābhārata, viz., Mausala, Mahāprasthāna and Śvargārohana, which have no sub-parvans.

The fluid form of the Karṇaparvan mentioned above is also responsible for features not ordinarily noticeable in other parvans, at least as frequently as in the case of this parvan. These features assume a variety of forms. The first of them is the transposition of passages, found at a given place in one recension or version, to another place in the other recension or version, the second feature is the transposition or disturbed sequence of stanzas in different MSS, and the third is the substitution or the occurrence of parallel passages in recensions, versions or individual MSS. We have an unusually large number of these features in this parvan.

Let us first take up the question of transpositions. We have in our constituted text a long passage from 8 12 1 to 8 17 29, which in the Southern recension as found in Sāstrī's edition, and supported by our MSS of that recension, is relegated to the second day's narrative of Karṇa's Generalship, and hence corresponds to the passage 8 51 1 to 8 65 13½ in that edition. This passage deals with Arjuna's fight with the Samśaptaka warriors. In the Northern recension, supported by our MSS, the Bhāratamañjarī of Ksemendia, and the Balabhārata of Amalacandra, Arjuna fights with the Samśaptakas on both the days of Karṇa's Generalship, but the redactors of the Southern recension thought that Arjuna should fight with them only once and on the second day, rather than on both the days! This is obviously a planned transposition by the redactors of the Southern Recension. This transposition, quite naturally, disturbed the text in a number of ways. In the first place, they inserted, after 8 11 41 of the constituted text, an additional adhyāya which, we have relegated to Appendix I (No 1). It is to be noted that the redactors, as manifested by our MSS, are not unanimous in placing this additional adhyāya in the same place in all the versions, T₁ G₁ 2, M₂₋₄ reading it after 8 11 41, while T₂ 3 G₃ M₁ reading the same after 8 17 29 of the constituted text.

There is another instance of the disturbed state of the text-tradition of this parvan. It relates to adhyāya 31 in the constituted text. The table on page 273 explains it fully. It should be noted that the Northern recension is uniform in giving the order of the ślokas, but manuscripts of the Southern recension are not so. The point to be noted is that our MSS, M₂₋₄ agree in giving a specific order of the ślokas as against M₁, affording further proof to my hypothesis that the purer form of the M version in our critical apparatus is represented by M₂₋₄, M₁ often going on the lines of T and G versions.

The case of the passage, 8 22 15-22 is more or less analogous. Here too the sequence is considerably disturbed only in MSS of the Southern recension, there being four groups of MSS,—T₁, T₃, G₁ 2 and G₃ M. The table on page 168, illustrates the position of the passage in these groups.

Another instance of the disturbed state of the text of this parvan is supplied by 8 49 28^a-30^b (Table on page 409), where the order of ślokas as found in Ś K₁₋₃ group, supported by B₁, D₂ and T₁ 2, has been accepted by me as normal. Here the S recension, barring of course T₁ 2, has a uniform order, different from Ś K₁ 3 B₂ D₂ T₁ 2, the disturbance being found in the remaining MSS of the N recension.

Yet another instance of such disturbance is supplied by 8 49 17-101 (see Table on page 426), where I accept as genuine the order of ślokas found in Ś K₁ 2 D₃, as against the vagaries of the remaining MSS of the N as well as S recension.

There are several other cases of disturbed sequence in this parvan. The following list supplies a few important cases.

1. The entire group of MSS of the N recension repeats 8 14 26-50 in continuation of Appendix I (No 16) after adhyāya 40 (see page 98).

2. The constituted text of 8 41 2-5 occurs in T G₁ 2 M after 8 16 4, while the text of 8 41 2-7 occurs in G₂ after 8 16 4 (p 115).

3. T G M₁ 2 read adhyāya 42 after 8 16 8, while M₂ 4 first read 120* and then adhyāya 42 (p 115).

4. After 8 19 51, T₂ G₂ read 8 19 54-56, while T₁ G₁ 2 M read 8 19 52-53 after 8 19 56 (p 151).

5. After 8 22 53, S reads 55^{ca}, 55^{ab}, 56^{ab}, 54 and 56^{ca} (p 173).

6. After 8 23 20, S reads 8 23 30-38 (p 179).

7. After 403*, T₂ reads 8 31 53-54, T₂ G₂ read 8 31 53, and G₁ M read 8 31 53^a-55^b, all the above MSS repeating the portion in the proper place (p 272).

8. Both N and S recensions read 8 47 10-12 in a different sequence, N reading them in the order 10^{ca}, App I (No 19), 12, 11^{ab}, 10^{ab}, 11^{ca}, and S reading them in the order 10^{ca}, 670^a, 12^{ca}, 11^{ca}, 10^{ab}, 11^{ca}, 669^a and 12^{ca} (p 399).

9. T₁ 2 G₁ 2 M read 8 49 74^a-79^a in the following order 75, 74^{ca}, 718*, 78, 76, 77, 79, while G₂ follows the order of the stanzas as in the N recension.

10. After 8 51 60, S reads 65-66 (T₁ G₂ 2 M repeating 65^a-66^b, T₂ repeating 65-66, and T₂ G₁ 65^{ca} in the proper place) (p 446).

11. After 8 51 68^{ab}, T₁ reads 70^{ab}, G₁ reads 70^a-71^b, M reads 70^a-71^b followed by an additional colophon, T₁ 2 read 68^a-69^a after 71^{ab}, T₂ reads 68^{ca} after the additional colophon; G₂ reads it after 768* (p 447).

12. After 8 66 19^{ab}, Ś K₁₋₃ D₂ 2 read 8 66 25-36. After 8 66 19, S K₁ 2 4 insert a passage in App I (No 11), K₂ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 2 2-3 doing so after 8 66 36, and D₁ after 8 66 25.

13. The sequence of additional passages from 1140* to 1146*, and their position in relation to the constituted text of 8 67 3-4, is so confusing and confounding in different MSS of both the recensions, that I had perforce to follow the principle of eclectics.

An unusually large number of substitute passages, by which I mean parallel versions of passages in the N and S recensions, which agree in general sense but are worded differently in different groups of MSS, and hence cannot be co-ordinated line by line, is another clear pointer to textual derangement. In this respect, only one other parvan, the Virāta, can be compared with the Karnaparvan. The following passages fall under this category.—

(a) Longer passages in the N recension which are substituted in S—(1) Adhyāyas 1 and 2=7*, (2) 24 62^a-24 84^b=Appendix No 1, passage No 2, and (3) Adhyāya 69=1224*

(b) Short passages in the N recension (D₀ excepted) which have been substituted in a large majority of S MSS (1) 4 75^{ab}=28* (along with V₁), (2) 5 20^{cd}=44*, (3) 6 7^{cd}=63*, (4) 6 16^{ab}=67*, (5) 7 2^{ab}=76*, (6) 13 7=101*, (7) 19 32^{ab}=163*, (8) 22 3^{ab}=188*, (9) 23 1^{ab}=205*, (10) 24 36^{ab}=247*, (11) 24 107=270*, (12) 24 110=273*, (13) 23 111=274*, (14) 24 114^{cd}=276*, (15) 27 7=310*, (16) 27 42=316*, (17) 28 49=343*, (18) 28 50=345*, (19) 29 13^{ab}=364* (along with D₃ & c r), (20) 29 36=382*, (21) 30 82=400*, (22) 31 42^{cd}=416*, (23) 34 24^{cd}=460*, (24) 35 24^{ab}=467* (with D_{n1} D₂), (25) 37 21=493* (with D_{n1} D₃), (26) 42 20^{cd}=543*, (27) 43 43^{ab}=571* (with D_{n1}), (28) 43 65=581*, (29) 44 14=598*, (30) 44 45er=608*, (31) 46. 31^{cd}=651*, (32) 46. 38=653*, (33) 46 46=655*, (34) 47 3=660*, (35) 47 5=663*, (36) 47 6^{cd}=666*, (37) 47 7=668*, (38) 48 4=678*, (39) 48 5=679*, (40) 48 6^{cd}=681*, (41) 49. 45^{ab}=696* (except T₂); (42) 49 88^{cd}=727* (except T₁), (43) 50 15^{cd}=735*, (44) 50. 63=750*, (45) 51. 36^{cd}=763*, (46) 51 43^{ab}=764*, (47) 51 83-85=775*, (48) 51 86^{ab}=776*, (49) 51 100^{cd}=783*, (50) 51 103^{cd}=785*, (51) 52. 10=788* and 52 28^{ab}=803*, (52) 53 1^{cd}=808*, (53) 53 4^{cd}=810*, (54) 53 9^{cd}=811*, (55) 54 14^{ab}=816*, (56) 54 16^{ab}=819*, (57) 54. 20^{cd}=823*, (58) 54. 21^{cd}=825*, (59) 54 28^{ab}=831*, (60) 55 22^{ab}=839*, (61) 56 4^{ab}=851*, (62) 57. 1=856*, (63) 57 10^{ab}=863*, (64) 57 11=864*, (65) 57. 23^{cd}=867*, (66) 57 36=871*, (67) 57 38=874*, (68) 57 40=875*, (69) 57 50=886*, (70) 57 51er=887*, (71) 57 54^{ab}=889*, (72) 57 69=897*, (73) 58 7^{cd}=899*, (74) 58 8=900*, (75) 59 26^{cd}=909*, (76) 59 30=914*, (77) 59 42^{cd}=918*, (78) 59 43^{cd}=921*, (79) 59 44^{cd}=922*, (80) 60 17^{ab}=925*, (81) 62 17^{bcd}=954*, (82) 62. 24^{ab}=956*, (83) 62 26^{ab}=960*, (84) 62 31=965*, (85) 62 49^{ab}=967*, (86) 62 56^{ab}=971*, (87) 63 10^{cd}=977*, (88) 63 18^{ab}=982*, (89) 63 41^{ab}=991*, (90) 63 59^{cd}=1003*, (91) 63 61^{cd}=1004*, (92) 65 12=1029*, (93) 65 14^{abcd}=1048*, (94) 65 34^{ab}=1069*, (95) 66 10-11=1089*, (96) 66 21=1112*, (97) 66 45=1128*, (98) 66 63^{cd}=1135*, (99) 67 23=1157*, (100) 67 36=1170*, (101) 68 1^{cd}=1173* and (102) 68 32^{cd}=1185*

Besides the above-mentioned features, there are a large number of passages which have no counterpart in the S recension, and thus constitute exclusive inflations of the N recension. They are 213*, 214*, 219*, 243*, 268*, 399*, 494*, 523*, 555*, 536*, 578*, 648*, 658*, 662*, 665*, 667*, 701*, 706*, 902*, 936*, 955*, 990*, 996*, 1005*, 1013*, 1031*, 1059*, 1073*, 1077* and 1163*.

In addition, the following passages relegated to Appendix No 1 also belong to this category—Nos. 7 (with T₂), 14 (T G only), 16, 19, 24 (with T₂), 26, 33, 34 (both with T₂) and 41. The total extent of all these passages however, is very small, only 92 lines, compared with the extent of purely Southern additions which is nearly 515 lines.

The Northern recension in the critical apparatus of the Karnaparvan consists of several versions and sub-versions. They are—(1) Śāradā, (2) Kāsmīrī or the Devanāgarī transcripts presumably from some Śāradā codex, (3) Marthulī, (4) Bengal, (5) Devanāgarī with its sub-versions such as the Devanāgarī versions of Arjunamisra and

Nilakantha and the composite Devanāgarī version. Let us now examine the characteristic features of these versions

(1) *The Śāradā Version*

The Śāradā version of the Karpaparvan consists of two MSS. in Śāradā script. They are Ś₁ and Ś₂. Both these MSS are not very old, the dates of copying for Ś₁ being 1709 A. D., and for Ś₂ 1708 A. D. Although Ś₂ is an older MS of the two, its value suffers considerably on account of its damaged condition and careless copying on the part of the scribe. It has already been suggested that both Ś₁ and Ś₂ may have been copies of one and the same older MS in Śāradā script, for, these two MSS contain lacunae in identical places and also have a large number of common haplographical omissions. These two MSS in Śāradā script, coupled with our K₁ and K₂, give us a text which is the shortest, and they therefore constitute the oldest version of the Karpaparvan coming from the North-western part of India, so far as the authority of our manuscripts goes. There are no additional passages found individually in any of the four MSS mentioned above, except perhaps the additional passage 857* found in Ś₂, viz

857* एकवीरो महेश्वसो विन्नन्तापरिवाहिणम् (sic)

as a substitute for 8 56 29^{ab}

तत ऋणो महाराज ददाह रिपुवाहिनीम्

All the same there are some variants in Ś₂ which are not found in Ś₁, and almost all of them can be ascribed to the copyist

(2) *The Kāśmirī Version*

The Kāśmirī version in the critical apparatus of the Karpaparvan, is represented by four MSS, viz., K₁, K₂, K₃ and K₄. I have satisfied myself that all these four MSS are either copies of an original or originals in Śāradā script, or come from the North-western part of India. They show considerable influence of the traits and traditions of Kashmir. All of these four MSS, however, are not of the same value. K₁ and K₂, in my view, are Devanāgarī transcripts, probably from one and the same codex, of which our Ś₁ and Ś₂ are copies. K₃ is considerably influenced by the Maithilī, Bengali and Devanāgarī versions, while K₄, though in part representing an older version known to Arjunamīśra, is heavily conflated with the S recension, particularly in later adhyāyas. I have already given instance of such contamination in the case of K₄, while giving its detailed description (see page xiii). In constituting my text, therefore, I have attached greater importance to K₁ and K₂ when they agreed with Ś as against K₃ and K₄. In fact, the extent of my constituted text of the Karpaparvan is determined by the agreement of Ś (1 e, Ś₁ and Ś₂) and K₁ and K₂ plus the haplographical omissions, and minus passages not supported by other versions belonging to the Northern or Southern recension.

One disheartening feature of these four MSS however is the existence of a very large number of haplographical omissions peculiar to this group. I note these cases below

4 53^a-54^b (Ś K₁ 2 4 D₂ G₁), 4 92 (Ś K₁ 2 D₂ T₂), 4 96 (Ś K₁ 2 D₁ 6 T₃ G₃),
5 53^a-54^b (Ś K₁ 2 4), 8 38 (Ś K₂ D₂), 9 29^a (Ś₁ K₂), 11 1^a-2^b (Ś K₁₋₃), 11 10
(Ś K₁ 2), 11 35^a-36^b (Ś₁ K₁ 2 4 D₃ T₂), 15 22^a-23^b (Ś₁ K₁ 2 4), 17 38 and 18 2

(\dot{S} $K_1 : 4$), 19 6 ($\dot{S}_1 K_2$), 19. 24^a-25^a (\dot{S}_2), 19. 28^c-29^b (\dot{S} $K_1 : D_1$), 19 35^c-36^b and 19 56 (\dot{S} $K_1 : 2$), 21 16^c-17^b (\dot{S} $K_1 : 4$), 21 23 and 21 34^b-35^a (\dot{S} $K_1 : 2$), 23. 36^a (\dot{S} $K_1 : D_1 D_2$), 24 24, 89^{cd} and 94^d-96^a (\dot{S} $K_1 : 2$), 24 111 ($\dot{S}_2 K_1 B_1 : 4 D_1 D_2 : c$), 24 140^b-141^a (\dot{S} $K_1 : 2$), 26 19^d-20^c ($\dot{S}_1 K_1 : 2$), 27 103 (\dot{S} $K_1 : 2$), 28 46^d-47^a (\dot{S}_2), 30. 66^{abc} (\dot{S} $K_1 : 2$), 32 76^c-77^a and 33 53 (\dot{S} K_2), 35 41^d-42^c ($\dot{S}_1 K_2$ [$\dot{S}_2 K_4$ reading the lines on marg]), 38 13^c-14^b (\dot{S} $K_1 : 4$), 38 24^{cd} and 26 (\dot{S} $K_1 : 2$), 39 19 (\dot{S} $K_1 : 4$); 39. 28^b-29^b (\dot{S} $K_1 : 2$), 40 46^{cd}, 48^c-49^b and 51^{cd} (\dot{S} $K_1 : D_1$), 42 33^{cd} (\dot{S} $K_1 : B_1 D_2 G_1$), 42 40^d-41^a, 42 45, 43 22-24 and 44 49^b-51^a (\dot{S} $K_1 : 2$), 45 16 (\dot{S} $K_1 : 4$), 49 6^b-7^a (\dot{S} $K_1 : 2$), 49 31^c-32^b, 39^b-40^a and 50 5^{cb} (\dot{S} $K_1 : 2$), 51 7^b-8^a (\dot{S} $K_1 : D_2 T_1 : 2$), 51 60^c-61^b ($\dot{S}_2 K_1 : 2$), 51 95^c-96^d ($\dot{S}_2 K_2$), 55 58^a-59^b (\dot{S} $K_1 : D_2$), 55 70^c-71^b ($\dot{S}_1 K_1 : 2$); 56 17^{cd} (\dot{S} $K_1 : 4 D_0$), 62 27 ($K_1 : 4 B_2 D_2 c$), 63 71^c-72^b (\dot{S} $K_1 : B_2 D_2$), 68 4^{cd} (\dot{S} $K_1 : 4 D_2$), 68 26^d-27^c (\dot{S} $K_1 : 4 B_2 D_2$), and 69 24^c-25^b ($\dot{S}_1 K_2$)

It does not, however, mean that even when these haplographical omissions are supplied on the strength of the passages occurring in other MSS, this group has no passages indicative of its conflation. The number of such exclusive additional passages in this group is very small, namely 3, and the number of lines they cover is 4 anuṣṭubhs. These passages are 50^c (in \dot{S} $K_1 : 4$), 124^a (in \dot{S} $K_1 : 4$) and 786^a (in \dot{S} $K_1 : 4$). That these passages are clearly inflations is easy to demonstrate.

Let us take up the additional passage 50^c. It is found only in \dot{S} $K_1 : 4$, and occurs after 8 5 26 of the constituted text which runs

विपममिं प्रपातं वा पर्वताग्रादहं शृणे ।
न हि शक्यामि दु खानि सोढुं कष्टानि संजय ॥

after which \dot{S} $K_1 : 4$ insert

50^c चिन्तयन्नेव सीदामि मनो मेऽतीव मुह्यति ।

That this line does not find a place in 27 out of a total of 32 MSS. in our critical apparatus, and that it does not help the progress of the narrative in any way, justifies its rejection though found in such valuable MSS as in \dot{S} and K groups

The same is the case with the additional passage 124^a found in \dot{S} $K_1 : 4$. After a long and hackneyed description of the battle-field in 8 16. 38

रुपाण्यत्यर्थकाम्यानि द्विरदाश्ववृणां नृप ।
समुजानीव वज्राणि प्रापुर्दुर्दशतां परम् ॥

we have in \dot{S} $K_1 : 4$ the following stanza —

124^a तथैव मुखवर्णश्च केपाचित्त्र दृश्यते ।
मदादिव प्रमुत्तानां विक्षिप्ताभरणस्रजाम् ॥

In the stanza above, the word तथैव is a pointer that the description is an after-thought, particularly following a long description of the battle-field

Let us now take up the third additional passage, 786^a (\dot{S} $K_1 : 4$). After 8 52 7^{ab} of the constituted text

अय खलु स संग्रामो यत्र कृष्ण मया कृतम् ।

we have

786^a निर्जिता बहुशो योधा पलायनपरायणा ।

which line does not harmonise with the line above, while 7^{ca} of the constituted text —

कथयिष्यन्ति भूतानि यावद्भूमिर्धरिष्यति ॥

fits in exactly

All the same, I feel justified in holding that the Ś group of MSS, associated with K group, particularly K₁ and K₂, contains the shortest version of the Kāṇaparvan so far as our manuscript authority goes

(3) *The Maithilī Version*

The Maithilī version in our critical apparatus is represented only by one manuscript, viz, V₁. This version is generally more akin to B and D versions, but is not entirely identical with them, we have cases, of course, in our additional passages of the N recension group of MSS, where V₁ does not find itself in agreement with Ś K or with D. The following additional passages, not found in V₁ and some MSS of the Bengali version, are found in Ś K and D, which enables us to distinguish the Maithilī-cum-Bengali version from the Ś K version on the one hand and the D version on the other 111* (not found in V₁ B₃ but found in Ś K B₁ 2 4 5 D), 231* (not found in V₁ B₁ but found in Ś K D₁ D₂), and 1175* (not found in V₁ B₁ but found in Ś K D₁ D₂ 2 3 3). Barring these features our Maithilī version shows a general agreement with the MSS of the Central group

(4) *The Bengali Version*

The Bengali version in our critical apparatus is represented by five MSS. Ignoring occasional lapses, these five MSS present a text which agrees with our Maithilī version on the one hand, and the Devanāgarī version on the other. Of these five MSS, B₁ and B₂ are pure and uncontaminated, while B₃ and to a greater degree B₄, are heavily conflated.

(5) *The Devanāgarī Version*

The Devanāgarī version in the critical apparatus of the Kāṇaparvan falls into four distinct groups (i) the version of Arjunamīśra, (ii) the version of Nilakantha, (iii) the composite Devanāgarī version and (iv) the Devanāgarī version highly conflated with the S recension, and represented in the Crit. App. by eleven MSS in all. The first of these sub-versions is represented by a compact and consistent group of three MSS, D₁, D₂ and D₃. Of these, D₁ has the commentary of Arjunamīśra written above and below the text, which agrees with the text of the bare commentary obtained from the Library of the Oriental Institute at Baroda. D₂ gives an abridged version of the commentary along with a few additions and alterations, while D₃ has no commentary at all and contains the bare text of the Kāṇaparvan. The close agreement of all these three MSS, almost uniformly and throughout the entire text of the parvan, makes me feel justified in holding that they represent Arjunamīśra's version. It has already been shown by the late Dr Sukthankar (see his article "Notes on Mahābhārata commentators", ABORI 17 185-202, Collected Works, Vol I, pp 263-277, "Arjunamīśra", Dr Modi Memorial Volume, pp 565-568, Collected Works, Vol I, pp 402-405) that Arjunamīśra is a very old commentator, and that he has mentioned several of his predecessors. From some of his remarks in his commentary it appears that he had before him several versions of the Mahābhārata, and though he hailed from Bengal, he followed a text mostly agreeing with the text of the Epic as preserved in the MSS belonging

to the Central group. As there is not a single additional passage found in any of the three MSS severally and collectively, I feel that I am on very sure and firm ground in holding that the version presented by these MSS as the pure version of Arjunamāra.

The second Devanāgarī sub-version is Nilakantha's version, represented by one MS. only, our D₁. There were a few more MSS of the parvan with Nilkantha's commentary thereon, but on examination I did not find anything in them deserving special notice, and so they were not included in the critical apparatus. The version presented by our D₁ is highly conflated as has been already shown above (p. xv).

The third Devanāgarī sub-version consists of four MSS, viz., D₂, D₃, D₄ and D₅. Of these four MSS., D₂ presents a version agreeing to a very high degree with Ś K₁ group, but featuring some of the characteristics of the remaining MSS of the Northern recension, as has been shown in the detailed description of that MS. So D₂, D₃ and D₄ are the only MSS. which represent a purer sub-version of the composite Devanāgarī version.

The fourth Devanāgarī sub-version is represented by a group of two MSS, D₆ and D₇, representing the composite Devanāgarī version contaminated with, and showing leanings on the side of, the S recension. Of these two MSS. again, D₆ shows greater affinities with S, as containing a very large number of exclusive additional passages, and those in common with the S recension. Compared with D₆, our D₇ falls in line with the composite D version in its general extent, but adopts variants commonly found in the S recension.

The Central group consisting of the Maithili, Bengali and Devanāgarī versions with sub-versions of the last, is not, however, without its specialities. It has a number of additional passages, with occasional association with K₃ and K₄. They are 189* (V₁ B Da₁ D₁ D₁₋₅ 7), 272* (V₁ B_{1.2} 4 D), 290* (V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ D₁₋₇), 292* (V₁ B Da₁ D₁ D₁₋₇), 305* (V₁ B₁ 8 4 D₃ 4 6 7), 428* (V₁ B₁ 8 4 D₃ 4 7), 540* (V₁ B Da₁ D₁ 3-7), 562* (K₄ V₁ B D), 591* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ 3 5 7), 616* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ D₁₋₇), 617* (K₄ V₁ B D₁ D₂₋₄ 7), 618* (K₄ V₁ B D₁ D₂₋₄ 7), 622* (V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3 5 7), 628* (V₁ B₁ 3-5 D₁ D₂₋₄ 7), 676* (K₄ V₁ B₂ 4 5 Da₁ D₁ D₁₋₇), 726* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-7), 741* (V₁ B₂₋₅ Da₁ D₁ D₁ 3-7), 792* (K₃ 4 V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-5 T₂), 793* (K₄ V₁ B₂₋₅ Da₁ D₁ D₁ 3-7), 796* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-7); 844* (V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-7), 869* (K₄ V₁ B₂ 3 Da₁ D₁ D₁ 2 5 6), 878* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-5 7 T₂), 879* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-5), 894* (V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-5 7), 901* (V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-7), 920* (K₄ V₁ B₂₋₅ D₁ D₃ 4 7), 939* (V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-5 7), 1072* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-7), 1100* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-7), 1108* (V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ D₁ D₁ 3 5-7); 1115* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ D₁ 4-7), 1123* (V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-7), 1177* (V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-5 7), 1178* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3 5 7), 1201* (K₄ V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3 5 7), 1212* (V₁ B Da₁ D₁ D₁ 3-5 7), 1217* (V₁ B₂₋₅ Da₁ D₁ D₁ 3) and 1222* (V₁ B_{1.2-5} D₁ D₃ 7).

THE SOUTHERN RECENSION

The Southern recension, in contrast with the Northern recension, is a very highly inflated recension of the Kaiṅaparvan. It transposes Arjuna's fight with the Saṁsaptakas, which in N is described on both the days of Karna's Generalship, to the second day's

occurrences The text of the *Karnaparvan* in this recension is marked with a very large number of additional passages. It seems to have been handed down in a deranged form, MSS differing considerably in locating some portions I have discussed these features in my remarks on the Northern recension, and hence do not desire to repeat myself here There are indications that MSS of this recension make a definite and pronounced attempt to smoothen the text by removing epic archaisms

The following is a list of additional passages found exclusively in the entire S recension, including T₂ -

12*, 18*, 19*, 22*, 36*, 37*, 38*, 49*, 51*, 74*, 91*, 131*, 147*, 160*, 161, 162*, 165*, 166*, 174*, 194*, 197*, 199*, 202*, 207*, 215*, 222*, 223*, 226*, 228*, 229*, 230*, 232*, 233*, 234*, 235*, 237*, 238*, 240*, 241*, 244*, 249*, 251*, 252*, 255*, 267*, 269*, 278*, 280*, 281*, 298*, 320*, 322*, 331*, 336*, 377*, 378*, 383*, 411*, 430*, 434*, 442*, 443*, 444*, 446*, 450*, 470*, 479*, 481*, 524*, 531*, 542*, 544*, 547*, 550*, 551*, 554*, 558*, 576*, 587*, 588*, 590*, 594*, 614*, 631*, 635*, 638*, 639*, 649*, 652*, 657*, 659*, 661*, 663*, 664*, 669*, 670*, 671*, 677*, 682*, 693*, 723*, 748*, 761A*, 774*, 777*, 778*, 779*, 781*, 782*, 787*, 802*, 804*, 805*, 813*, 814*, 817*, 818*, 822*, 824*, 833*, 884*, 906*, 907*, 916*, (T₂ missing from this point to the end of the parvan) 956*, 972*, 976*, 983*, 993*, 997*, 1002*, 1026*, 1028*, 1030*, 1043*, 1052*, 1055*, 1057*, 1068*, 1074*, 1075*, 1076*, 1080*, 1119*, 1124*, 1140*, 1151*, 1153*, 1167* and 1170*

Over and above, the following additional passages found in T₁ & G M₁ may be regarded as exclusive additions in the S recension, T₂ being after all a mixed codex dominated by the influence of the N recension - 54*, 82*, 101*, 102*, 137*, 170*, 173*, 175*, 176*, 178*, 187*, 188*, 192*, 248*, 276*, 285*, 287*, 293*, 303*, 307*, 311*, 316*, 319*, 329*, 330*, 332*, 333*, 345*, 346*, 347*, 362*, 372*, 375*, 379*, 382*, 400*, 403*, 406*, 416*, 435*, 440*, 451*, 452*, 460*, 462*, 464*, 484*, 492*, 580*, 581*, 583*, 696*, 724*, 742*, 758*, 769*, 788*, 802*, 803*, 823*, 831*, 855*, 864*, 874*, 875*, 876*, 886*, 887*, 897*, 899*, 900*, 909*, 914*, 918*, 921*, 922*, 923*, (T₂ missing from this point onwards) 940*, 965*, 977*, 982*, 1003*, 1048*, 1128* and 1157*

The S recension consists of three different versions, T, G and M and is represented by ten MSS, three each for T and G version and four for the M version Of these three versions, T and G, together with M₁, seem to present some common features, while M₂₋₄ stand out to represent a purer form of the M version

Besides the above-mentioned short additional passages, there are fifteen longer passages relegated to Appendix I, viz, Nos 1, 2, 6, 8, 10, 11, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 30, 37 and 38, which also belong to this recension

(1) *The Telugu Version*

The Telugu version in our critical apparatus is represented by three MSS Of these, T₂ is not available for the whole of the parvan, and breaks off at 8 60 31 T₂ is a mixed codex presenting in its readings features of the N recension, while in respect of the division of adhyāyas, additional passages etc, it shows leanings more on the side of the S recension than the N recension Thus, T₁ and T₂ are the only two MSS which represent the Telugu version proper There are indications again that T₂ has leanings

towards G There are no additional passages found exclusively in the entire Telugu version as such, but there are several such passages common to the Telugu and the Grantha versions, for which see below

(2) *The Grantha Version*

The Grantha version in our critical apparatus is represented by three MSS, all of which present a more or less uniform text Each of these MSS has a few exclusive passages, no doubt [G_1 (2), 986* and 1027*, G_2 (3), 607*, 848* and 988*, G_3 (1), 969*] which fact may be regarded as vagaries of individual MSS., but there are a few additional passages, common to all the three MSS, which are found neither in Tn or in M They are 525*, 938* and 941*.

There is, however, a large number of additional passages common to both the Telugu and Grantha versions, but which are not at all found in the Malayālam version They are 123* (T_1 & G), 221*, 253*, 414* (T_1 & G), 433*, 436*, 445*, 447* and 475* (T_1 & G), 502*, 503* (T_1 & G), 507*, 520*, 521*, 522*, 539*, 592*, 595*, 596*, 597*, 605* (the last five T_1 & G), 632*, 633*, 634*, 636*, 642*, 656* and 688* (T_1 & G), 736*, 846*, (T_2 missing from this point onwards) 949* (T_1 & G_2 &) and 1092* (T_1 & G_2).

I have already stated above, while giving a detailed description of the characteristics of our M_1 , that this MS has greater leanings towards the T and G versions than towards the purer form of the M version presented by M_{2-4} . The following passages which M_1 shares in common with T & G, may be mentioned in this connection —122*, 273*, 405*, 482*, 515*, 532* and 722*.

(3) *The Malayālam Version*

The Malayālam version in our critical apparatus is represented by four MSS, of which, as has been already pointed out above, M_1 leans towards the T and G versions The purer form of this version is thus found in M_{2-4} only There are a few additional passages found in the entire M version, but a larger number of such passages is found in M_{2-4} Those additional passages found in the entire M version are 284*, 363*, 602* and 950*, while those found in M_{2-4} only are 95*, 158* (M_2 &), 369*, 396*, 528*, 529*, 698*, 834* and 835*

It is now possible to arrange the entire manuscript material of the Karnaparvan in the following series which would indicate the progressive stages of inflation in a very rough fashion —(\acute{S}_1 & K_1 &)→(K_2 & D_2)→(K_3 & V_1 & B)→(D_{21} & D_1 &)→(D_2 & &)→(D_1 &)→(D_{21} & T_2)→(T_1 &)→(G & M_1)→(M_{2-4}) D_{21} & T_2 thus occupying a place just midway between the N and S recensions. Of the three versions of the S recension, the Malayālam version is the shortest in extent

THE EXTENT OF THE KARNAPARVAN

According to the agreed view expressed in the parvasamgraha calculation of the Northern and Southern recensions, further supported by the Javanese adaptation, the number of adhyāyas in the Karnaparvān is 69, exactly the number which the constituted text has got I must however say that the constituted text is not hypothetically divided into 69 adhyāyas, but is actually found so divided in \acute{S} K_1 & group of my MSS The Vulgate text has 96 adhyāyas and the Madras ed 110 adhyāyas for this parvan. If we examine the evidence of MSS., those of the N recension outside the group of \acute{S} K_1 &, divide

the parvan into 69 to 96, while the MSS of the S recension used by us show the number to vary from 101 in T₂ to 112 in M₄, only G₁ having 110 adhyāyas as in the Madras edition. My considered view is that the late P. P. S. Sastri, the editor of the Madras edition, has hypothetically divided his text into 110 adhyāyas to suit the following reasoning of his

“We find, however, that *all the manuscripts utilised by us* for the preparation of the Southern Recension of the Kārṇa Parvan divide the Kārṇa Parvan into 110 chapters. From the last two columns of the table printed in page viii (xviii) of the Introduction to Vol I of our Edition of the Mahābhārata, it will be observed that the total number of chapters in all the Parvans of the Mahābhārata according to the Southern Recension comes to 1959. But in stanza 15 of chapter 51 of the Ādi Parvan, we are told that the Mahābhārata consists of one hundred thousand stanzas divided into two thousand chapters,

[अध्यायानां सहस्रे द्वे पर्वणां शतमेव च ।
श्लोकानां तु सहस्राणि नवतिश्च दशैव च ॥]

distributed over one hundred minor Parvans and eighteen major Parvans. In the matter of adhyāyas also, we have been closely following the scheme given by the manuscripts representative of the Southern Recension. We have therefore divided the Kārṇa Parvan into 110 chapters in consonance with the evidence supplied by the Manuscripts though we have been told in the Anukramanīkādhyaḥya of the Ādi Parvan that the Kārṇa Parvan need consist only of 69 chapters. And the addition of 41 chapters under Kārṇa Parvan helps us to arrive at the two thousand chapters for the whole Mahābhārata according to the Southern Recension” (Italics mine)

I should like to add that the stanza referred to above corresponds to lines 2 and 3 of the additional passage No. 486* in the constituted text of the Ādi parvan, and must have been inserted considerably later than the Parvasaṅgraha, as the total of adhyāyas according to the Southern recension comes to 1959. Besides, there is no suggestion that the required number of 41 adhyāyas should be obtained only from one parvan and that parvan should be the Kārṇaparvan. I need not state that Southern redactors inserted the stanza regarding the number of adhyāyas out of its proper place; which should have been towards the enumeration of the sub-parvans, adhyāyas and ślokas.

Let us now examine the claim of Sastri that the manuscript tradition of the Southern recension is uniform in dividing the text of the Kārṇaparvan into 110 adhyāyas. In my view the above claim is not tenable. It appears clearly from the ten manuscripts of the Southern recension which we have used,—and some of them more or less similar, if not identical, with those used by him,—that he has arbitrarily divided his text into 110 adhyāyas in order to gain exactly 41 more adhyāyas to obtain the required total of 2000 for the whole of the Mahābhārata. I say arbitrarily because of the following remarks of his in the foot-notes to his edition of the Kārṇaparvan p 478 (अ-कोशे नात्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते), p 501 (ख-नात्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते), p 574 (ख-नात्राध्यायसमाप्ति), p 578 (अ-कोशे अत्रैवाध्यायसमाप्तिर्दृश्यते), p 580 (क-ख-च-च अत्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते), p 606 (अ-कोशे नात्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते); p 610 (अ-कोशे अत्रैवाध्यायसमाप्तिर्दृश्यते), p 611 (अ-कोशे अत्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते), p 612 (अ-कोशे अत्रैवाध्यायसमाप्तिर्दृश्यते), p 678 (घ-अत्राध्यायसमाप्तिर्दृश्यते). Sastri used in all five MSS for his edition of the Kārṇaparvan, and his notes quoted above, refer to all these five MSS, so his claim

that his MSS. are uniform, falls to the ground. It must, however, be said that the S recension divides the Karṇaparvan into a larger number of adhyāyas than the Northern recension does. I may even say that it is possible to increase the number of adhyāyas to a still greater number, not only in the Karṇaparvan, but also in the Bhīṣma, Droṇa and Śalya parvans by splitting the text at a point when the fight of one pair of warriors is over and that of another pair is to begin.

Another point The Southern recension in its Parvasaṅgraha states that the number of adhyāyas in the Karṇaparvan is 69. At what period the theory of 2000 chapters for the whole Mahābhārata came into vogue, and why the redactors of the Southern recension selected only the Karṇaparvan for obtaining the required additional number of adhyāyas, will remain an unsolved question for the present

The constituted text of the Karṇaparvan divides it into 69 adhyāyas, the figure on which the Northern, Southern and Javanese traditions are agreed, the smallest adhyāya in it, i. e., adhyāya 41, having 7 ślokas, and the biggest one, i. e., adhyāya 24, having 161 ślokas, the average number of ślokas per adhyāya being 56 as against the general average of 45 ślokas for the whole of the Mahābhārata (see Sukthankar. *Epic Questions II*, The Parvasaṅgraha Figures in the Silver Jubilee Number, ABORI, 23, pp 549-558, Sukthankar Memorial Edition, Vol. I, pp 422-430)

For the Karṇaparvan, the Parvasaṅgraha figure of ślokas or Grantha is 4900 according to the Northern as well as the Southern recension. The Javanese adaptation records the figure as 4970. Sastri gives the figure, on actual calculation, to be 5001½ ślokas. Among the the MSS. of this parvan there are a few which have recorded the figures as follows. SK: 4964, K: (erroneously) puts the figure at 4864 due to misreading of the figure for 9, D: 5142 and D: 5082. On the utility of Parvasaṅgraha figures for critical purposes, Dr. Sukthankar has expressed his views in detail in his Prolegomena (pp. xvii-c) and in his article "Epic Questions II", Silver Jubilee Volume, ABORI, 23, pp 549-558. Dr. D. D. Kosambi has contributed an interesting paper on this topic in JAOS, 66, No 2, pp 110-117, and Dr. Belvalkar also had an occasion to discuss it in his Introduction to Bhīṣmaparvan, pp cxvi-cxvii. I generally accept the conclusions arrived at by Sukthankar and Belvalkar, and feel that the Parvasaṅgraha calculations should be regarded as approximate, though in some cases the figures recorded have the semblance of accurate calculations to a digit. The date of Parvasaṅgraha enumeration is anterior to A. D 1000, and may be much older than this date. The oldest of Karṇaparvan MSS., V₁, is dated A. D 1444, and D₁, A. D. 1458. The traditional figure of ślokas or Grantha seems to be 4900 or so, according to both the recensions, though Sastri has actually calculated it to be 5001½ ślokas for his Southern recension.

Let us now see how far the constituted text of the Karṇaparvan stands vis-à-vis these figures. Our constituted text contains 3871 ślokas divided into 69 adhyāyas. Of these, 3252 are in the anuṣṭubh metre, including 287 three-lined and 4 one-lined ślokas 615 in Trīṣṭubh-Jagatī metre including 23 six-lined ones, and 4 ślokas in the Māhī metre. The total volume of all these ślokas in grantha unit will approximately come to 4343 excluding the references and colophons. In any case, this figure 4343 falls short of the traditional figure of 4900 by about 550.

I have already stated above that in my opinion the Parvasamgraha figures are only approximate, and are indicative of the extent of the Mahābhārata and its parvans in the age when the Parvasamgraha adhyāya was introduced into the body of the Epic, which, it will be readily admitted, is older than this adhyāya. To the Editor of the constituted text on the authority of extant MSS, variation in these figures need not frighten

I may, however, be asked the question whether I have followed the principles of the constitution of the Mahābhārata text as laid down by Dr Sukthankar and scrupulously observed in practice by his successors in the task of editing different parvans. I would unreservedly answer the question in the affirmative. I would ask the reader to refer to Dr Sukthankar, who in his Prolegomena (pp. cii-civ) and in his Introduction to the Āraṇyakaparvan (pp. xviii) and also in several papers under the title Epic Studies and Epic Questions, has discussed the question in great details. The quintessence of these principles is that the constituted text is the shortest text as regards extent, based on the agreement and difference of the MSS arranged in recensions and versions. The constituted text of the Karmaparvan stands firm on this first requisite to the fullest extent. The shortest version in my critical apparatus is that represented by Ś K₁, a group of MSS. I have eliminated from this group all those passages which are not supported by other recensions and versions. It must be clearly understood that the above group contains a very large number of haplographical omissions which had to be supplied from the remaining versions. But I have not allowed a single passage into my text which is not supported by both the recensions taken as a whole and their different versions. In one case (see page 353, additional passage No 537*) I have even rejected a passage where I felt, on the authority of a single MS, that its occurrence there is extremely doubtful. A reference to the Critical Notes at the end fully explains any deviation from the general principles laid down by Sukthankar, and my reasons for such deviations. I must, however, state that their number is extremely small. The shortage of some (4900-3871 =) 1029 slokas or—assuming that 4900 represents granth-units—of about (4900-4343 =) 557 grantha-units in the volume of the constituted text is therefore, justifiable, though it is not my intention at this stage to lay claim on behalf of my text that it is the pre-Parvasamgraha text.

There is another argument to justify the claim on behalf of my text. That it is fully vouchsafed by the contents of the Karmaparvan as given in the Parvasamgraha, 1.2.169-172, in MSS, epitomes and other sources. There are several MSS of this parvan which mention the contents of topics at the end. Here is a list of topics obtained on comparison. Ś₂ mentions their number as 15

सूतान्ताश्चात्र संख्याता दश पञ्चसमन्विता ।

and their list follows (1) कर्णान्तिके, (2) पाण्डववध, (3) त्रिपुरघातनम्, (4) कर्णशयनविवाद, (5) हसकरकीयो-पाख्यानम्, (6) मद्रदेशकुत्सनम्, (7) युधिष्ठिरपराजय, (8) कर्णसमीपयोर्युद्धम्, (9) युधिष्ठिर[पलायनम्], (10) युधिष्ठिर-क्षेत्र, (11) युधिष्ठिर-अर्जुनप्रसाद, (12) दुःश्यासनवध, (13) द्रौपिसान्त्ववाक्यानि, (14) कर्णवध, (15) युधिष्ठिरानन्द. The actual number of topics in Ś₂ is 13, and I have made it up by adding two in [] parenthesis, probably omitted through haplography.

There are two other lists, one in Da₁ and the other in Dn₁. In the first MS, the number given is ten but actually nine, while in the second the number is not mentioned

- (1) D₂₁ = (1) कर्णाभिषेकः, (2) पौराण त्रिपुरपातनम्, (3) सारथ्यं मद्राजस्य, (4) कर्णशल्ययोर्विवादः, (5) हंसकाकीयम्, (6) युधिष्ठिरकिरीटिनो क्रोधः, (7) युधिष्ठिरप्रसादनम्, (8) द्रु शासनवधः, (9) कर्णवधः
 (2) D_{n1} = (1) कर्णाभिषेकः, (2) पौराण त्रिपुराख्यानम्, (3) कर्णशल्ययोर्विवादः, (4) हंसकाकीयोपाख्यानम्, (5) भीमादिभि सह युद्धम्, (6) अर्जुनगर्हणम्, (7) युधिष्ठिरार्जुनयो क्रोधः, (8) युधिष्ठिरप्रसादनम्, (9) द्रु शासनवधः, (10) शृपसेनादिवधः, (11) कर्णार्जुनयोर्द्वैरयम्, (12) दिव्यास्त्रयुद्धम्, (13) किरीटहरणम्, (14) चक्रप्रसनम्, (15) कर्णबाहुदेवसवादः, (16) कर्णवधः, (17) शल्यपलायनम्, (18) शिथिरगमनम्, (19) युधिष्ठिरहर्षः

Let us compare the above lists with one more found in Kṣemendra's Bhārata-mañjarī, which runs (1) पाण्डववधः, (2) प्रथमो युद्धदिवसः, (3) त्रिपुरवधोपाख्यानम्, (4) शल्यसारथ्यस्वीकारः, (5) हंसकाकीयम्, (6) मद्रकुत्सनम्, (7) अश्रुकुत्सनम्, (8) युधिष्ठिरक्लेश - सान्त्वनम्, (9) द्रु शासनवधः, (10) शृपसेनवधः, (11) कर्णवधः

Whatever list of events given above may be said to be genuine, our constituted text covers all the topics mentioned in them. There is therefore no question of the constituted text omitting any one or the other of them, and thus its contents are authenticated according to all the recensions and versions. The reduction in volume by about 1029 śloka or about 500 grantha units which it envisages, must be due to inflation only. The tendency for inflation must have been in evidence even prior to the formulation of the Parvasamgraha figures. I have already stated before that possibly the original form of the Karṇaparvan contained only two major events, viz, the death of Duhśāsana and the Karṇārjuna-dvairatha, around which other events might have gathered.

THE APPENDIX PASSAGES

In Appendix I, we have given 44 passages, which for their length could not be accommodated in the critical apparatus just below the text. All these passages were wanting in one or the other of the recensions or versions, or in a few individual MSS. Is their exclusion from the constituted text responsible for reducing the extent of the parvan below the Parvasamgraha figure, and does that exclusion affect the general contents of the parvan? To the first question my answer is in the affirmative. The total extent of all passages from the Northern recension comes very nearly to 440 śloka, and from the Southern recension to 420 śloka or so. If the grantha units of these passages, about 450, is added to the grantha of the constituted text which is about 4343, we reach the approximate grantha of 4900 for the Karṇaparvan mentioned in Parvasamgraha. To the second question my answer is an emphatic no. The fact that every one of these passages is missing in one or the other of the recensions and versions justifies me in not admitting them into the constituted text. All these passages are only expansions of material which has already found place in my constituted text. As to the extent, therefore, the constituted text of the Karṇaparvan may be said to be older than the Parvasamgraha, but in regard to contents, it is one that stands supported by the concurrence of the recensions, versions and the authority of all the MSS at my disposal.

THE DEVICE OF WAVY LINE

The device of wavy line in the critical text of the Mahābhārata has not yet been properly understood by some critics. I, therefore, think it necessary to explain its use and implications to avoid unnecessary criticism which is in some quarters levelled against its use. The use of a wavy line under a feature or passage surely indicates the wavering of the Editor's mind, but, it does not indicate the Samsāyātmatva, which, they say, is fraught with danger or leads to chaos. It need not be stated again and again that the

problem of Mahābhārata textual criticism presents numerous difficulties which cannot be resolved by framing a set of few rules. When, therefore, some sort of inevitable uncertainty arises in deciding the oldest possible form of the text to be incorporated into the body of the constituted text, it presents material, the exact value of which cannot be assessed. To remove this type of difficulties it is that the device of wavy line has been brought into vogue by the late Dr. Sukthankar.

Let us take some concrete examples in which this device has been used by me. The Manuscript material of the Mahābhārata is divided into two recensions, Northern and Southern, each recension, again, is represented by a number of versions which, in their turn, are represented by individual manuscripts. In the case of Kārnāparvan, the manuscript material falls into two recensions, the Northern recension having Śāradā, Kāśmīrī, Maithilī, Bengālī and Devanāgarī (with four sub-groups) versions, and comprises 22 MSS, while the Southern recension has three versions, Telugu, Grantha and Malayālam, comprising ten MSS. Some of the versions, for instance, Maithilī, is represented by a single MS. If we want to decide upon a feature or a passage as most authentic merely on the strength of the majority of versions or MSS, we would always be compelled to adopt the feature or passage as found in the Northern recension, as it has such a majority of versions as well as of MSS. This would leave the features and passages in the S recension and its versions invariably in the minority, as it has only three versions and ten MSS. This would not correctly represent the valuation of our material. Therefore we have been compelled to resort to the device of wavy line to show that the Northern and Southern recensions do not agree, or stand equally divided on the antiquity and authenticity of a feature or passage, both of which have more or less the same substance put into different wording and yet both of them must find a place into the constituted text. The normal use of the wavy line below a feature or passage thus stands to show that the Northern and Southern recensions are agreed on the existence of a feature or passage, but stand evenly divided as to its wording. Take the case of 8 11 15^a. Our constituted text, with a wavy line under 15^a, leads

मेघजालैरिव च्छन्नौ गगने चन्द्रमास्करौ ।

for which the variant in the Southern recension is

मेघजालै प्रति(परि)च्छन्नौ सूर्याचन्द्रमसाविव

As both N and S agree on featuring the sun and the moon, but differ only in their wording, the Editor, taking his stand on the principle of eclectics, prefers गगने चन्द्रमास्करौ as more archaic than सूर्याचन्द्रमसाविव, but puts a wavy line under it to show that the S recension differs only in wording. In contrast with the above, I request the reader to refer to the constituted text of 8 11 16^a, which has चन्द्रसूर्यौ यथा दिवि in D₁₁ D₃ and अङ्गारकद्रुवाविव in B₃₋₅ D_{1 2-5} 7 for our सूर्याचन्द्रौ यथा दिवि, a reading on which ŚK and a few more MSS from N agree with the entire S, while some ten MSS of the Central group differ from our text. The Editor here is 100% certain in his mind that the original text must be the one that he has adopted, and so has no wavering in his mind, because of the agreement of MSS, coming from the extreme ends in N and S.

In some cases, when the Northern and Southern recensions run parallel and passages are rather lengthy, the Editor was forced to put the wavy line in the margin, as in the case of 8 1-2, 8. 24 62-84^b, and 8 69, for, the wavy line below the text continuously

for many verses would have been an eye-sore. In such cases as in 8. 1-2, I have put the wavy line in the margin to show that the Northern and Southern recensions differ widely, and yet in the case of the text in the Northern recension also the versions differ and give some parallel features for which I had to use the wavy line as in 8. 1. 38^b or 49^d.

Besides the above-mentioned cases of the use of wavy line, we are required to resort to it when there was no direct support for our constituted text from the Southern recension, or when such support could not be brought under a substitute passage in the critical apparatus. The cases under the first alternative are extremely rare, and were resorted to to obtain a text without which the narrative ceased to be intelligible or rational, and under the second alternative, inclusion of such passages into the constituted text was forced upon the Editor on account of a bewildering mass of conflicting manuscript evidence. For instance, in 8. 51. 75, we have

अथ द्रोणस्य समरे तत्कालमदश तदा ।
श्रुत्वा कर्णो वच कूरं ततश्चिच्छेद कार्मुकम् ॥

The second half of this stanza has the support of both the recensions, but the first half does not have it. The contents, however, were not unknown to the S recension as evidenced by line 3 of 770*, which passage is found in that recension.

Another instance of the above-mentioned type is supplied to us by 8. 62. 38^d and 42^{ab}, both these lines are missing in the S recension, but 38^{ab} cannot give us any sense without 38^d, nor can 42^d do so without 42^{ab}. We are therefore forced to include these lines, though they had no support from the S recension. Thus, the wavy line is used here to show that our text is not supported by both the recensions as it should have been, and yet, without 38^d and 42^{ab}, the passage could not give a sense.

Similarly, we are required to use a wavy line when both recensions do not agree as to the *place* of the passage, though its text has their support. The passage, 8. 67. 35, where it actually occurs in our constituted text has not the support of both the recensions, yet both 35^{ab} and 35^d occur in S recension in the next adhyāya, i. e., 8. 68. 3^{ab} and 6^d. In the Northern recension these lines are repeated in the next adhyāya, while in the Southern recension they occur only once.

A more interesting case of the use of wavy line below the constituted text is supplied to us by the passage, 8. 67. 4-5. The entire text narrating Kṛṣṇa's reply to the appeal of Karna is engulfed in a bewildering mass of material where not only recensions and versions, but even individual MSS present their respective text in utter confusion. A reference to the critical apparatus on pages 591-593 for the position of additional passages from 1140* to 1148* will inform the reader how the text had come down to us in different MSS. I found it impossible to obtain an agreed order of stanzas in the two recensions and several versions (see particularly the critical apparatus under 8. 67. 3-6), and hence I had to take my stand on the principle of eclectics, and adopt 8. 67. 3-5 as my constituted text, because it is preserved in my most trustworthy group of MSS, viz, Ś K₁, and supported by a few more MSS of the Northern recension. The point there was to cite cases of injustice which the Kauravas, and more particularly Karna, had done to the Pāṇḍavas, and the bards of different recensions, versions and individual MSS vied with one another in swelling the number of incidents of injustice. Whether the critical stage of the battle would allow a long recital of such incidents is itself a question, but if

only a few incidents of injustice are to be recited, they should be such as would give no chance of doubt in the mind of Karna. One such incident, undoubtedly, is that Karna mischievously laughed at the helplessness of Draupadī when she, draped in a single garment, was dragged to the court by Duhśāsana. Another such incident in which Karna played an important rôle was his challenging Yudhishthira for a game of dice once more at the instigation of Śakuni. It is exactly these two incidents of injustice that my trustworthy manuscripts record. But as they lack the agreed support of the recensions and versions, I have put a wavy line under these two stanzas

METRES IN THE KARNAPARVAN

The major portion of the constituted text is written in the Epic anuṣṭubh, but in certain portions, particularly when the narration assumes the genuine ballad form, the Triṣṭubh-Jagatī with some variations here and there, take the place of Epic anuṣṭubh. In the constituted text of the Karnaparvan there are as many as 3252 slokas in anuṣṭubh, 615 in Triṣṭubh-Jagatī and 4 in Mālinī metre. The Vulgate text of the parvan contains one more stanza in Mālinī, our additional passage No 1085*, found in D₁ and T₂, and a stanza in Śārdūlavikrīḍita, No 1096*, found only in some MSS of the Northern recension, but not at all traceable in any MS of the Southern recension. This latter stanza, however, in the Northern text tradition, goes back to a pretty high antiquity, being commented upon by Vīmalabodha and his successors.

The Triṣṭubh-Jagatī stanzas in the Karnaparvan have some variations to avoid or relieve monotony. Thus we have Rathodhdhatā in 8 21 2-14, Aparavaktra in 8 26 60-71 and Vaṃśastha in 8 62 36-62.

It is argued in some quarters that the appearance of the classical metres mentioned above, indicates modernity. I cannot share the above view unreservedly. Our Epic is supposed to have attained its present form by evolution in stages, the last stage having been reached in the age of the Guptas, say about A. D 300. From inscriptional literature of that age it is quite easy to show that all the above metres, found in the constituted text of the Karnaparvan, had been in vogue. If by modernity we mean the age of the Guptas, I most willingly fall in line with these critics.

EMENDATION

Emendation, which means reconstruction of a passage or word against the authority and evidence of MSS, has played a very insignificant rôle in the Karnaparvan, even though in the constitution of the critical text, the Editor had to face many difficulties. The only guiding principle that I have constantly kept in view in resorting to emendation is that the emended text should be, textually, as near the archetype as possible, should be capable of being evolved out of the manuscript material available and at the same time, should afford a smooth and reasonably good interpretation.

There are in all 25 cases of emendation in a text of 3871 stanzas. In my first draft the number of emendations was considerably larger, but as the critical apparatus was being sifted, and additional material from commentaries etc came in, the number got reduced, and I feel sure that it would be reduced still further if older MSS in Śāradā or Nepālī scripts become available, as was the case with Ādiparvan (see Sukthanker *Epic Studies*, VII, ABORI, 19 201-262, and more particularly the following "More astonishing

still is the fact that out of the textual emendations hazarded by the Editor, fifty per cent are actually documented by this manuscript")

Out of these 25 emendations, 7 relate to the avoidance of hiatus. The genius of older form of the language never fought shy of the hiatus, as can be proved from so many instances occurring in the R̥gveda. The rule in Classical Sanskrit Grammar

सहितैकपदे नित्या नित्या घातूपसर्गयो ।

नित्या समासे, वाक्ये तु सा विवक्षामपेक्षते ॥

does not lay down that the sandhi is obligatory in metrical composition, on the contrary, it is entirely the choice of the speaker. When, however, champions of Classical Sanskrit started disliking hiatus, they evolved a method, usually by the insertion of च, तु, हि, or by substitution of a comfortable synonymous word or expression. They were not unanimous in the application of this method. Manuscripts usually betrayed all such attempts, making the work of the critical editor comparatively easy. Our emended text is obtained by only omitting च, हि, तु, अपि, सु or adopting the more authenticated word for which a synonym was substituted. The emendations due to hiatus in this parvan are (1) प्रजसहरणे *अभूत् in 8 11 23^a; (2) हीना *आस्तरणैश्चैव in 8 17 107^a, (3) मरीया *उग्रतेजस in 8 22 4^b, (4) दैत्या *आंसन्महाबला in 8 24. 142^b, (5) युद्धकामो *अमात्रुपै between 8 29. 12^a and 12^b, (6) विशीर्णो *इत्येव between 8 60. 18^c and 18^d and (7) तमतिप्रहृष्टो *अय between 8 67 22^a and 22^b. I do not think I have taken much liberty in emending my text in the cases mentioned above.

There are, however, the remaining 18 cases of emendation some of which I must explain here. For instance अविद्यानि* in 8 2 5^a which is due to the confusion of न and र in Śāradā script, for the word अविद्य did not then acquire its modern sense, the older term being विद्य, *दिष्ट in 8 5 98^c for दृष्ट which yields no sense in the passage, *पीयो in 8 15 17^c which is an obsolete word, *तुम्वात् in 8 19 32^a for the same reason, *होक्थ in 8 30. 44^a which is an obsolete or faked word to afford etymological explanation of वाहीक

There are a few more emendations resorted to for syntactical reasons. For instance, *वाणमादत्ते in 8 24. 91^c, and सर्वगम्या* in 8 68 34^d.

I think I need not give full list of emendations and my explanations here. The proper place for them is the Critical Notes, where they have all been fully explained.

Before concluding, I should like to record my deep sense of gratitude to the authorities of the Bhandarkar Oriental Research Institute for their kindness in entrusting to me the work of editing the Karnaparvan, and more particularly to Dr S. K. Belvalkar, the General Editor, who recommended my name for this difficult task. Dr Belvalkar was a constant and never-failing source of inspiration to me, as he has been to several other young scholars of Sanskrit on this side, and stood by me in all my difficulties in constituting the text and arranging the critical apparatus. It is needless to say that this parvan, next to Virātaparvan, and in some respects more than that parvan, presented difficulties of text-constitution, which at times seemed to be insurmountable. Had it not been possible for Dr Belvalkar, who was all these years busy with his own work, first on the Bhīsmāparvan and later on the Śāntiparvan, to come to my aid, my work could not have been what it is now.

Dr Sukthānkar, the first General Editor of this scheme of the critical edition of the Mahābhārata; and myself visited Europe in 1931 to attend the International

Congress of Orientalists held in Leyden During the period of three months when we toured together, we held talks on his plan of entrusting different parvans to different scholars He wanted for this scheme the co-operation of Indian as well as European and American scholars It is a well-known fact that the Sabhāparvan was first assigned to the late Dr M Winternitz who was chosen for that very parvan by the International Association of Academies Both Dr Sukthankar and myself called on him at his residence in Prague to persuade him to come to India for some months for editing that parvan, but his age and health would not allow him to undertake the voyage Similarly, it was Dr Sukthankar's idea to assign the Karnaparvan to Dr. Lüders Dr Sukthankar spent a few weeks in Berlin in October 1931 for this purpose Dr Lüders also could not leave Germany on account of his academic commitments there and undertake the work. At one time Dr Sukthankar had an idea of taking me up on the staff of the Mahābhārata, and get the work on Virātaparvan done by me, but I too had other commitments, and thus was not available The Virātaparvan was then entrusted to my friend Dr Raghu Vira, whose acquaintance we had formed on the steamer in October 1931 Professor Edgerton whom Dr Sukthankar knew already and whom we met at Leyden, was chosen for the Sabhāparvan about this time During 1931 and 1943, Dr Sukthankar was so much occupied with his own duties, and had so much work on hand, that he thought he would think of assigning later parvans at a later stage, but he was not spared for us Many veterans had passed away in the meanwhile, including Dr Winternitz and Dr Lüders After the sudden demise of Dr Sukthankar, Dr Belvalkar was chosen to be the General Editor He sought the co-operation of some veterans like Dr S K De who had already edited Udyogaparvan during Dr Sukthankar's life-time, and also some younger men including myself.

I started my work on the Karnaparvan on the 11th of October 1943 After a preliminary examination of the manuscript material, I selected 32 MSS (out of some 56 MSS that were collated) on which to base my edition. The first draft of the constituted text was ready in about a year's time During the next few months, I finished the revision of the constituted text and handed it over to the Office The staff of the apparatus writers began their task of preparing the apparatus, which, being very much complicated in nature, took them nearly five years to complete it I thereafter revised the entire apparatus with the help of the expert staff in the Mahābhārata Department The Institute then entrusted the printing of the parvan to the Nirṇaya Sagar Press, Bombay I saw through a few printed forms while in Poona, but in July 1947 I was appointed Mayurbhanj Professor and Head of the Department of Sanskrit and Pali in the Banaras Hindu University, and so had to be out of Poona for about five years All the same I spent all my vacations in the Institute in revising the apparatus The work of printing, started in 1947, took nearly eight years to complete it I, however, must say that the credit of excellent printing goes to the Nirṇaya Sagar Press and its experienced staff, and that of intrinsic merit on the scholastic side to the General Editor, Dr Belvalkar

I, however, should not fail to mention the loyal co-operation of the entire staff of the Mahābhārata Department The old veterans of the Department like Naravane, Bhlwadikar and M V Vaidya, passed away during this period of eleven years, and my

friend Shri S N Tadpatikar is on the verge of retirement, almost shattered in health, after a strenuous work of over 35 years. Among the members of the Mahābhārata staff, Shri N M Kshupkar had a conspicuous share in preparing the critical apparatus and reading proofs, but the main burden of looking to collations, training the younger members of the staff in the art of preparing the apparatus, revising and preparing the final copy for the Press, and reading proofs of this parvan, fell on Shri G G Soman, who had to share the heavy responsibility in this regard, and I am very happy to record that he has discharged these duties to my complete satisfaction. I must make therefore a grateful mention of his loyal assistance in my task, nay, I can say that, single handed, I could not have proved myself equal to it.

B O R Institute }
 21st February 1954 }

P L VAIDYA

CONCORDANCE OF THIS EDITION

with the Bombay, Calcutta, and Madras (P P. S Sastri's) Editions

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
1*	Not numbered	Not numbered	—
2*	—	—	—
1 1-3	1 1-3	1-3	—
1 4	1 5	5	—
1 5	1 4	4	—
1 6-24	1 6-24	6-24	—
1. 25-39	2 1-15	25-39	—
3*	2 16	40	—
1 40-49	2 17-26	41-50	—
2 1-15 ^{ab}	3 1-15 ^{ab}	51-65 ^{ab}	—
2 15 ^{cd}	3. 15 ^{cd}	65 ^{cd}	—
4* (subst , 15 ^{cd})	—	—	—
2 16 ^{ab}	3 16 ^{ab}	66 ^{ab}	—
5*	3 16 ^{cd}	66 ^{cd}	—
2 16 ^{cd} -17 ^a	3 16 ^{cd} -17 ^a	67-68 ^a	—
6*	3 17 ^{bcd} -18 ^a	68 ^{bcd} -69 ^a	—
2 17 ^b -20	3 18 ^b -21	69 ^b -72	—
7* (subst , 1 1-2 20)	—	—	1 1-20
3 1 ^{ab}	4 1 ^{ab}	73 ^{ab}	1 21 ^{ab}
3 1 ^{cd}	4 1 ^{cd}	73 ^{cd}	—
3 1 ^{ef}	4 2 ^{ab}	74 ^{ab}	1. 21 ^{cd}
—	—	—	1 22
3 2-3	4 2 ^{cd} -4 ^{ab}	74 ^{cd} -76 ^{ab}	1 23, 23½, 24½ ^{ab}
8*	4 4 ^{cd}	76 ^{cd}	—
9*	—	—	1 24½ ^{cd}
3. 4-11	4 5-12	77-84	1 25½-32½
3. 12 ^{abcd}	4. 13	85	1. 33, 34 ^{ab}
10*	4. 14 ^{ab}	86 ^{ab}	—
11*	—	—	—
3. 12 ^{ef} -13 ^{ab}	4. 14 ^{cd} -15 ^{ab}	86 ^{cd} -87 ^{ab}	1. 34 ^{cd} , 34½
3. 13 ^{def}	4. 15 ^{cd} -16 ^{ab}	87 ^{cd} -88 ^{ab}	1. 35½
3. 14	4. 16 ^{def}	88 ^{cd} -89	1. 36½

Crit Ed.	Bom. Ed	Cal. Ed.	Madras Ed.
12*	—	—	1 37½, 38, 39
13*	—	—	2. 1-2
4 1-3	5. 1-3	90-92	2 3-5
14*	—	—	—
4 4-9	5. 4-9	93-98	2 6-11
—	—	—	2. 11½
4 10-31	5. 10-31	99-120	2 12½-33½
15*	—	—	2 36½
4 32-33	5. 32-33	121-122	2 34½-35½
16*	5 34	123	2. 37½
4 34-38 ^{ab}	5 35-39 ^{ab}	124-128 ^{ab}	2 38½-42½ ^{ab}
17*	5 39 ^{cd}	128 ^{cd}	2 42½ ^{cd}
4 38 ^{edc}	5 40	129	2 43½
4. 39-44	5 41-46	130-135	2 44½-49½
18*	—	—	2 50½ ^{ab}
4 45 ^{ab}	5. 47 ^{ab}	136 ^{ab}	2. 51½ ^{ab}
4 45 ^{cd}	5. 47 ^{cd}	136 ^{cd}	2 50½ ^{cd}
19*	—	—	2. 51½ ^{cd}
4. 46-49	5. 48-51	137-140	2 52½-55½
4. 50	5. 52	141	2 56, 56½
20*	—	—	—
4 51 ^{abcd}	5. 53	142	2 57½
4 51 ^{ef} -52 ^{cd}	5. 54-55 ^{ab}	143-144 ^{ab}	2 58, 59
4 52 ^{ef} -53	5. 55 ^{cd} -56	144 ^{cd} -145	2 60, 60½
21*	5 57 ^{ab}	146 ^{ab}	2 61½ ^{ab}
4 54-55 ^{ab}	5 57 ^{cd} -58	146 ^{cd} -147	2 61½ ^{cd} , 62, 62½
4 55 ^{cd} -56 ^{ab}	5 59	148	2 63½
22*	—	—	2 64½ ^{ab}
4. 56 ^{cd}	5 60 ^{ab}	149 ^{ab}	2. 64½ ^{cd}
4. 57	5. 60 ^{edc}	149 ^{cd} , 150	2. 65½
4. 58-59	6. 1-2	151-152	3 1-2
23*	—	—	—
24*	6. 3	153	3. 3
4. 60	6. 4	154	3. 4
25*	6. 5	155	3. 5
4. 61-63 ^{cd}	6. 6-8	156-158	3. 6-8
4. 63 ^{ef} -64	6. 9-10 ^{ab}	159-160 ^{ab}	3. 8½, 9½
26*	6. 10 ^{cd} -12 ^{ab}	160 ^{cd} -162 ^{ab}	3. 10½-11½

Crit Ed	Bom. Ed	Cal Ed.	Madras Ed.
4 65	6 12 ^{cd} -13 ^{ab}	162 ^{cd} -163 ^{ab}	3 12½
4 66-67	6 13 ^{cd} -15 ^{ab}	163 ^{cd} -165 ^{ab}	3. 14½, 15½
27*, 1-2	6 15 ^{cd} -16 ^{ab}	165 ^{cd} -166 ^{ab}	3 13½ (= 16½)
27*, 3-4	6 16 ^{cd} -17 ^{ab}	166 ^{cd} -167 ^{ab}	3 17½
4 68-74	6 17 ^{cd} -24 ^{ab}	167 ^{cd} -174 ^{ab}	3 18½-24½
4 75 ^{ab}	6. 24 ^{cd}	174 ^{cd}	—
28* (subst, 75 ^{ab})	—	—	3 25½ ^{ab}
29*	—	—	—
30*	—	—	—
4 75 ^{cd} -79 ^{ab}	6 25-28	175-178	3. 25½ ^{cd} -29½ ^{ab}
31*	6 29 ^{ab}	179 ^{ab}	3 29½ ^{cd}
32*	—	—	—
33*	6 29 ^{cd}	179 ^{cd}	3 30½ ^{ab}
4 79 ^{cd} -81	6 30-32 ^{ab}	180-182 ^{ab}	3 30½ ^{cd} -32½
34*	6 32 ^{cd}	182 ^{cd}	—
4 82	6 33	183	3 33½
35*	6 37	187	3 34½
4 83	6 34	184	3 35½
36*	—	—	3 36
4 84-85 ^{ab}	6 35-36 ^{ab}	185-186 ^{ab}	3 37, 38 ^{ab}
37*	—	—	3 38 ^{cd}
4 85 ^{cd} -86	6 36 ^{cd} , 38	186 ^{cd} , 188	3. 38½, 39½
38*	—	—	3 40½
4 87	6 39	189	3 41½
[5 106-108]	7 1-3 †	190-192 †	4 1-3 ¶
4 88-90 ^{ab}	7 4-6 ^{ab}	193-195 ^{ab}	4 4-6 ^{ab}
4 90 ^{cd}	7 6 ^{cd}	195 ^{cd}	—
4. 91-92	7 7-8	196-197	4 6 ^{cd} , 6½, 7½
4 93	7 12	201	4 10½
39*	7 13	202	4 12½
4 94-95	7. 9-10	198-199	4 8½-9½
4. 96	7 11	200	—
40*	—	—	4 11½
4. 97-101 ^a	7 14-18 ^a	203-207 ^a	4 13½-17½ ^a
41*	7. 18 ^{cd}	207 ^{cd}	—
4 101 ^b -103	7 18 ^d -21 ^{ab}	207 ^d -210	4 17½ ^b -19½

† = 9 93-96.

‡ = 339^{cd}-342^{ab}

¶ = 6 87-89.

Crit Ed	Bom Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
4. 104 ^{ab}	7. 21 ^{cd}	210 ^{cd}	4. 20
4 104 ^{deef}	7 22	211	4. 21
4 105-107 ^{cd}	7. 23-25	212-214	4. 22-24
4. 107 ^{ef} -108 ^{abcd}	7 26-27 ^{ab}	215-216 ^{ab}	4 24½, 25½
42*	7. 27 ^{cd} -28 ^{ab}	216 ^{cd} -217 ^{ab}	—
4 108 ^{ef}	7 28 ^{cd}	217 ^{cd}	4 26
5 1-9	8. 1-9	218-226	5 1-9
43*	—	—	—
5 10-20 ^{ab}	8 10-20 ^{ab}	227-237 ^{ab}	5. 10-20 ^{ab}
5 20 ^{cd}	8 20 ^{cd}	237 ^{cd}	—
44* (subst, 20 ^{cd})	—	—	5 20 ^{cd} , 20½, 21½
45*, 1-2	8 21	238	—
46*	8 22 ^{ab}	239 ^{ab}	—
45*, 3-6	8. 22 ^{cd} -24 ^{ab}	239 ^{cd} -241 ^{ab}	—
5 21	8 24 ^{cd} -25 ^{ab}	241 ^{cd} -242 ^{ab}	5 22½
47*	8 25 ^{cd} -26 ^{ab}	242 ^{cd} -243 ^{ab}	—
5 22-23 ^{ab}	8. 26 ^{cd} -27	243 ^{cd} -244	5. 23½, 24½ ^{ab}
48*	8 28	245	—
5 23 ^{cd} -26 ^{ab}	8 29-31 ^{cd}	246-248	5 24½ ^{cd} -27½ ^{ab}
49*	—	—	5 27½ ^{cd}
5 26 ^{cd}	8 31 ^{ef}	249	5 28
50*	—	—	—
5 27-35	9. 1-9	250-258	6 1-9
5 36 ^{abcd}	9 10	259	6 10
5. 36 ^{ef} -37 ^{cd}	9 11-12 ^{ab}	260-261 ^{ab}	6. 10½, 11½
5 37 ^{ef} -41 ^{cd}	9 12 ^{cd} -16	261 ^{cd} -265	6 12½-16½ ^{ab}
5 41 ^{ef} -47 ^{ab}	9. 17-22	266-271	6. 16½ ^{cd} -22½ ^{ab}
51*	—	—	6. 22½ ^{cd}
5 47 ^{cd} -56	9. 23-31	272-281	6 23, 24-32
52*	9. 32	282	6. 33
53*	9. 33	283	—
5 57-61 ^{ab}	9 34-38 ^{ab}	284-288 ^{ab}	6. 34-38 ^{ab}
54*	—	—	6. 38 ^{cd}
5 61 ^{cd}	9 38 ^{cd}	288 ^{cd}	6. 39 ^{ab}
5 62 ^{ef} -72	9 39-50 ^{ab}	289-300 ^{ab}	6. 39 ^{cd} -50
55*	9 50 ^{cd}	—	—
56*	9. 51-52 ^{ab}	—	—
5. 73-74 ^{cd}	9. 52 ^{cd} -54 ^{ab}	300 ^{cd} -302 ^{ab}	6. 51-52

Crit. Ed.	Bom. Ed	Cal. Ed	Madras Ed
5 74 ^{cr} -75 ^{cd}	9 54 ^{cd} -55	302 ^{cd} -303	6 52½, 53½
5 75 ^{cr} -79	9 56-60 ^{ab}	304-308 ^{ab}	6 54, 55-58
57*	9 60 ^{cd} -65 ^{ab}	308 ^{cd} -313 ^{ab}	—
5. 80-89 ^{ac}	9 65 ^{cd} -75 ^{ac}	313 ^{cd} -323 ^{ac}	6 59-68 ^{ab}
58*	—	—	—
5 89 ^t -90	9 75 ^b -76 ^{ab}	323 ^b -324 ^{ab}	6 68 ^d , 69
59*	9 76 ^{cd} -77 ^{ab}	324 ^{cd} -325 ^{ab}	6 70
5 91-92	9 77 ^{cd} -79 ^{ab}	—	6 71-72
5 93-98 ^{ad}	9 79 ^{cd} -84	325 ^{cd} -330	6 73-78 ^{ab}
5 98 ^{cd}	9 85 ^{ab}	331 ^{ab}	6 79
60*	9 85 ^{cd}	331 ^{cd}	6 78½
61*	9 86 ^{ab}	332 ^{ab}	6 78 ^{cd}
5 99	9 86 ^{cd}	332 ^{cd} -333 ^{ab}	6 80
5 100-109 ^{ac}	9 87-96 ^{ac}	333 ^{cd} -342 ^{ac}	6 81-90 ^{ac}
5 109 ^{bc}	9 96 ^{bc}	—	6 90 ^{bc}
5 109 ^d -110	9 96 ^d -97	342 ^d -343	6 90 ^d , 91
6. 1-5	10 1-5	344-348	7 1-5
62*	—	—	7 6-7
6 6-7 ^{ab}	10 6-7 ^{ab}	349-350 ^{ab}	7 8-9 ^{ab}
6 7 ^{cd}	10 7 ^{cd}	350 ^{cd}	—
63* (subst, 7 ^{cd})	—	—	7 9 ^{cd}
6. 8-11 ^d	10 8-11	351-354	7 10-13
6 11 ^{cr} -15 ^{ab}	10 12-15	355-358	7 13½, 14½-17½ ^{ab}
64*	10 16 ^{ab}	359 ^{ab}	—
6 15 ^{cd}	10 16 ^{cd}	359 ^{cd}	7 17½ ^{cd}
65*	10 17	360	7 18½
66*	10 18 ^{ab}	361 ^{ab}	7 19½ ^{ab}
67* (subst, 16 ^{ab})	—	—	7 19½ ^{cd}
68*	10. 18 ^{cd} -19	361 ^{cd} -362	7 20½, 21½ ^{ab}
6 16 ^{ab}	10 20 ^{ab}	363 ^{ab}	—
6. 16 ^{cd}	10. 20 ^{cd}	363 ^{cd}	7 22½ ^{ab}
6. 17 ^{ab}	10. 21 ^{ab}	364 ^{ab}	7 21½ ^{cd}
6. 17 ^{cd} -29 ^{cd}	10 21 ^{cd} -33	364 ^{cd} -376	7 22½ ^{cd} -34½
6 29 ^{cr} -30 ^{cd}	10 34-35 ^{ab}	377-378 ^{ab}	7 35, 36
6 30 ^{cr}	10 35 ^{cd}	378 ^{cd}	7. 36½
6 31-32	10 36-37	379-380	7 37½-38½
69*	10 38-39	381-382	—
70*	—	—	7. 39½, 40

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
6 33-34	10 40-41	383-384	7. 41-42
71*	—	—	—
6 35 ^{abcd}	10. 42	385	7. 43
6 35 ^{ef} -36 ^{cd}	10. 43-44 ^{ab}	386-387 ^{ab}	7. 44-45 ^{ab}
6 36 ^{ef} -38	10. 44 ^{cd} -46	387 ^{cd} -389	7. 45 ^{cd} -47
72*, 1-3	10. 47-48 ^{ab}	390-391 ^{ab}	7. 48-49 ^{ab}
73*	—	—	—
72*, 4	10 48 ^{cd}	391 ^{cd}	7 49 ^{cd}
74*	—	—	7 50-52 ^{ab}
6 39	10 49	392	7 52 ^{cd} , 52½
6 40-42	10 50-52	393-395	7. 53½-55½
75*	—	—	7 56½-59½
6 43-46	10 53-56	396-399	7 60½-63½
7 1	11 1	400	8. 1
7 2 ^{ab}	11. 2 ^{ab}	401 ^{ab}	—
76* (subst, 2 ^{ab})	—	—	8. 2 ^{ab}
7. 2 ^{cd} -13	11 2 ^{cd} -13	401 ^{cd} -412	8. 2 ^{cd} -13
7 14 ^{ab}	11 14 ^{ab}	413 ^{ab}	8 14 ^{ab}
77* (subst, 14 ^{ab})	—	—	8 15 ^{ab}
7 14 ^{cd}	11. 14 ^{cd}	413 ^{cd}	8. 14 ^{cd}
7 15-16	11 15-16	414-415	8 15 ^{cd} -16, 16½
7. 17-24 ^{abc}	11 17-24 ^{abc}	416-423 ^{abc}	8. 17½-24½ ^{abc}
7 24 ^d -25 ^{cd}	11 24 ^d -25	—	8 24½ ^d , 25, 26 ^{ab}
7 25 ^{ef} -26 ^{cd}	11 26 ^{abc}	—	8 26 ^{cd} , 27 ^{ab}
7 26 ^{bcd}	11 26 ^d -27 ^{ab}	423 ^d -424 ^{ab}	8 27 ^{bcd}
7 26 ^{ef} -42	11 27 ^{cd} -43	424 ^{cd} -440	8 27½, 28½-43½
8 1-4	12 1-4	441-444	9 1-4
8 5	12. 5	445	9 5 ^{cd} , 5½
8 6-7	12 6-7	446-447	9 6½-7½
8 8 ^{ab}	12 8 ^{ab}	448 ^{ab}	9. 5 ^{ab}
8. 8 ^{cd} -9	12 8 ^{cd} -9	448 ^{cd} -449	9. 8½, 9
8 10-12	12 10-12	450-452	9. 10-12
78*	—	—	—
8. 13-41	12. 13-41	453-481	9. 13-41
79*	12 42 ^{ab}	482 ^{ab}	9. 42 ^{ab}
8 42-43 ^{ab}	12 42 ^{cd} -43	482 ^{cd} -483	9 42 ^{cd} -43
80*	—	—	9. 44 ^{ab}
8. 43 ^{cd} -45 ^{ab}	12. 44-45 ^{cd}	484-485	9. 44 ^{cd} -46 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom Ed.	Cal Ed	Madras Ed
8. 45 ^{cd}	12 45 ^{ef}	486	9 46 ^{ef}
9. 1-19	13. 1-19	487-505	10 1-19
81*	—	—	—
9. 20 ^{abcd}	13 20	506	10 20
82*	—	—	10 21 ^{ab}
9 20 ^{ef} -21 ^{ed}	13 21-22 ^{ab}	507-508 ^{ab}	10 21 ^{cd} , 22
9 21 ^{ef}	13 22 ^{ed}	508 ^{cd}	10 22 $\frac{1}{2}$
9 22-26	13 23-27	509-513	10 23 $\frac{1}{2}$ -27 $\frac{1}{2}$
83*	13 28-29 ^{ab}	514-515 ^{ab}	10 28 $\frac{1}{2}$, 29 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
9 27 ^{abcd}	13 29 ^{ed} -30 ^{ab}	515 ^{cd} -516 ^{ab}	10 29 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 30 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
9 27 ^{ef} -28	13 30 ^{ed} -31	516 ^{cd} -517	10 30 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 31 $\frac{1}{2}$
84*	13 32 ^{ab}	518 ^{ab}	10 32 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
9 29	13 32 ^{cd} -33 ^{ab}	518 ^{cd} -519 ^{ab}	10 32 $\frac{1}{2}$ ^{cd} , 33
9 30-35 ^{ab}	13 33 ^{cd} -38 ^{cd}	519 ^{cd} -524	10 34-39 ^{ab}
9 35 ^{ed}	13 38 ^{ef}	525	10 39 ^{cd}
10. 1-3	14 1-3	526-528	11 1-3
85*	14. 4	529	11. 4
10 4-12	14 5-13	530-538	11 5-13
86*	—	—	11. 13 $\frac{1}{2}$
10. 13-16 ^{ed}	14 14-17	539-542	11 14 $\frac{1}{2}$ -17 $\frac{1}{2}$
87*	14 18-19 ^{ab}	543-544 ^{ab}	11 18 $\frac{1}{2}$, 19 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
10 16 ^{ef} -27 ^{cd}	14 19 ^{cd} -30 ^{ed}	544 ^{cd} -555	11. 19 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -30 $\frac{1}{2}$
10 27 ^{ef} -36 ^{ab}	14 30 ^{ef} -39 ^{ab}	556 ^{ab} -564	11 31, 32-40 ^{ab}
10 36 ^{ed}	14 39 ^{ed}	565	11 40 ^{cd}
11 1-16	15 1-16	566-581	12 1-16
88*	15 17 ^{ab}	582 ^{ab}	12 17 ^{ab}
11 17-21 ^{ab}	15 17 ^{cd} -21	582 ^{cd} -586	12 17 ^{cd} -21
11 21 ^{cd} -22	15. 22-23 ^{ab}	587-588 ^{ab}	12 21 $\frac{1}{2}$, 22, 22 $\frac{1}{2}$
11. 23-26	15 23 ^{cd} -27 ^{ab}	588 ^{cd} -592 ^{ab}	12 23 $\frac{1}{2}$ -26 $\frac{1}{2}$
11 27-29 ^{ab}	15 27 ^{cd} -29	592 ^{cd} -594	12 27, 28-29
89*	15 30 ^{ab}	595 ^{ab}	—
11. 29 ^{cd} -31 ^{ab}	15 30 ^{cd} -32 ^{ab}	595 ^{cd} -597 ^{ab}	12 30-31
11. 31 ^{cd} -32 ^{ed}	15. 32 ^{cd} -33	597 ^{cd} -598	12 31 $\frac{1}{2}$, 32 $\frac{1}{2}$
11. 32 ^{ef}	15 34 ^{ab}	599 ^{ab}	12 33 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
90*	15. 34 ^{cd} -35	599 ^{cd} -600	—
11. 33-36 ^{ab}	15. 36-39 ^{ab}	601-604 ^{ab}	12. 33 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -36 $\frac{1}{2}$
11. 36 ^{cd} -41	15. 39 ^{cd} -44	604 ^{cd} -609	12. 37, 38-42
App I (No. 1)	—	—	18. 1-21

Crit Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
12 1 ^{ab}	16. 1 ^{ab}	610 ^{ab}	57. 1 ^{ab}
91*	—	—	57. 1 ^{cd}
92*	16. 2 ^{ab}	611 ^{ab}	57. 2 ^{ab}
12 1 ^{cd}	16. 1 ^{cd} (= 2 ^{cd})	610 ^{cd} (= 611 ^{cd})	57 2 ^{cd}
12. 2-3	16 3-4	612-613	57 3-4
12. 4 ^{ab} ^{cd}	16 5	614	57 5 ^{cd} ^{ab}
12 4 ^{ef} -5 ^{cd}	16 6-7 ^{ab}	615-616 ^{ab}	57. 5½, 6½
12 5 ^{ef} -8 ^{cd}	16. 7 ^{cd} -10	616 ^{ef} -619	57. 7, 8-10
12. 8 ^{ef} -12 ^{cd}	16. 11-15 ^{ab}	620-624 ^{ab}	57. 10½, 11½-14½
12 12 ^{ef} -14 ^{ab}	16 15 ^{cd} -17 ^{ab}	624 ^{cd} -626 ^{ab}	57. 15½, 16, 16½
12. 14 ^{cd} ^{ef}	16 17 ^{cd} -18 ^{ab}	626 ^{cd} -627 ^{ab}	57. 17½
12 15-21	16. 18 ^{cd} -25 ^{ab}	627 ^{cd} -634 ^{ab}	57. 18½-24½
93*	16 25 ^{cd}	634 ^{cd}	—
12 22-24 ^{ab}	16. 26-28 ^{ab}	635-637 ^{ab}	57. 25½, 26, 27
12 24 ^{cd} -32	16 28 ^{cd} -36	637 ^{cd} -645	57 27½, 28½-35½
12 33 ^{ab}	16. 37 ^{ab}	646 ^{ab}	—
12. 33 ^{cd} -34	16. 37 ^{cd} -38	646 ^{cd} -647	57. 52, 52½
94*	—	—	57. 53½
12. 35-42 ^{ab}	16. 39-46 ^{ab}	648-655 ^{ab}	57. 54½-61½ ^{ab}
95*	—	—	—
12. 42 ^{cd} -47	16. 46 ^{cd} -51	655 ^{cd} -660	57. 61½ ^{cd} -66½
96*	—	—	57. 67
12 48-55	17 1-8	661-668	58. 1-8
12. 56	17 9	—	58 9
12. 57-68 ^{ab}	17 10-21 ^{ab}	669-680 ^{ab}	58 10-21 ^{ab}
97*	17 21 ^{cd} -22 ^{ab}	680 ^{cd} -681 ^{ab}	58 21 ^{cd} , 21½
12. 68 ^{cd}	17. 22 ^{cd}	681 ^{cd}	58. 22
98*	17. 23 ^{ab}	682 ^{ab}	58 23 ^{ab}
12. 69	17. 23 ^{cd} ^{ef}	682 ^{cd} -683 ^{ab}	58. 23 ^{cd} , 24 ^{ab}
99*	—	683 ^{cd}	58. 24 ^{cd}
100*	17. 24	684	58 25
12. 70-71	17. 25-26	685-686	58. 26-27
13. 1-6	18. 1-6	687-691 †	59. 1-6
13. 7	18. 7	692	—
101* (subst., 7)	—	—	59. 7
13. 8-23 ^{ab}	18. 8-23 ^{ab}	693-703 ^{ab}	59. 8-22, 23½

† One line om. in counting.

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed.	Madras Ed
13. 23 rd -25	18 23 rd -25	708 rd -710	59 23, 24-25
14 1-4	19 1-4	711-714	60 1-4
102*	—	—	60 5 ^{ab}
14 5 ^{ab}	19 5 ^{ab}	715 ^{ab}	60. 5 ^{cd}
14 5 ^{cd}	19 5 ^{cd}	715 ^{cd}	—
14 6-10 ^{ab}	19 6-10 ^{ab}	716-720 ^{ab}	60 6-10 ^{ab}
103*	19 10 ^{cd}	720 ^{cd}	—
14 10 ^{cd}	19 11	721	60 10 ^{cd} , 10½
14 11-22 ^{ab}	19 12-23 ^{ab}	722-733 ^{ab}	60 11½-22½ ^{ab}
104*	—	—	—
14 22 ^{cd} -25 ^{ab}	19 23 ^{cd} -26 ^{ab}	733 ^{cd} -736 ^{ab}	60 22½ ^{cd} -25½ ^{ab}
14 25 ^{cd}	19 26 ^{cd}	736 ^{cd}	60 25½ ^{cd}
105* (subst, 25 ^{cd})	—	—	—
14 26-29	19 27-30	737-740	60 26½-29½
14 30 ^{ab}	—	—	60 31½ ^{ab}
14 30 ^{cd}	19 31 ^{cd}	741 ^{cd}	60 30½ ^{cd}
106*	—	—	60 30½ ^{cd}
14 31-33 ^{ab}	19 31 ^{cd} -33	741 ^{cd} -743	60 31½ ^{cd} -33½
107*	19 34 ^{ab}	741 ^{ab}	60 34½ ^{ab}
14 33 ^{cd}	19 34 ^{cd}	744 ^{cd}	60 34½ ^{cd}
14 34	—	—	60 35½
14 35-36	19 35-36	745-746	60 36½-37½
14 37 ^{ab}	19 37 ^{ab}	747 ^{ab}	60 38½ ^{ab} (= 43½ ^{ab})
14 37 ^{cd} -41 ^{ab}	19 37 ^{cd} -41 ^{ab}	747 ^{cd} -751 ^{ab}	60 38½ ^{cd} -42½ ^{ab}
14 41 ^{cd}	—	—	60 42½ ^{cd}
14. 42	—	—	60 43½ ^{cd} , 44
14 43	19. 41 ^{cd} -42 ^{ab}	751 ^{cd} -752 ^{ab}	60 45
108*	19 42 ^{cd}	752 ^{cd}	60 46 ^{ab}
14 44-47 ^{ab}	19 43-46 ^{ab}	753-756 ^{ab}	60 46 ^{cd} -49
109*	19 46 ^{cd}	756 ^{cd}	60 50 ^{ab}
14 47 ^{cd} -50 ^{ab}	19 47-50 ^{ab}	757-760 ^{ab}	60 50 ^{cd} -53
14 50 ^{cd}	58 34 ^{ab}	2890 ^{ab}	60 53½
110*	19 50 ^{cd} -52 ^{ab}	760 ^{cd} -762 ^{ab}	—
14. 51-52 ^{cd}	58 34 ^{cd} -36 ^{ab}	2890 ^{cd} -2892 ^{ab}	60 54½-55½
14. 52 ^{cd} -55 ^{ab}	58 36 ^{cd} -39 ^{ab}	2892 ^{cd} -2895 ^{ab}	60 56, 57-58, 58½
14 55 ^{cd} -57	58 39 ^{cd} -41	2895 ^{cd} -2897	60. 59, 60-61
111*, 112*, 118*	58. 42-43	2898-2899	—
14. 58-64 ^{ab}	19. 52 ^{cd} -58 ^{ab}	762 ^{cd} -768	60 62-68 ^{ab}

Crit. Ed	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed
14 64 ^{ed}	19 58 ^{ef}	769	60 68 ^{ed}
15 1-3	20. 1-3	770-772	61. 1-3
114*	20. 4	778	—
15. 4-24 ^{ab}	20 5-25 ^{ab}	774-794 ^{ab}	61 4-24 ^{ab}
115*	20 25 ^{cd}	794 ^{ed}	61. 24 ^{ed}
15 24 ^{edef} -34	20 26-36	795-805	61. 25-35
116*	20. 37-39	806-808	—
15 35 ^{ab}	20 40 ^{ab}	810 ^{ab}	61 36 ^{ab}
117*	20 40 ^{ed} -41 ^{ab}	810 ^{ed} , 809 ^{ab}	—
15 35 ^{ed} -42	20. 41 ^{ed} -48	809 ^{ed} , 811-817	61. 36 ^{ed} -43
118*	20. 49-50	818-819	—
15 43	20 51	820	61 44
16. 1-3	21. 1-3	821-823	62 1-3
16 4	21. 4	824	62. 3½, 4½ ^{ed}
[41. 2-3 ^{ed}	—	—	62. 4½ ^{ed} , 5½, 6
41 3 ^{ef}	21. 5 ^{ab}	825 ^{ab}	62 7 ^{ab}
41. 4-5]	—	—	62 7 ^{ed} -8, 8½
16 5 ^{abed}	21. 5 ^{ed} -6 ^{ab}	825 ^{ed} -826 ^{ab}	62 9½
16 5 ^{ef} -7 ^{ab}	21. 6 ^{ed} -8 ^{ab}	826 ^{ed} -828 ^{ab}	62 10, 11-12 ^{ab}
119*	—	—	62 12 ^{ed}
[41. 6 ^{ed} -7]	—	—	62 13, 13½
16 7 ^{ed}	21. 8 ^{ed}	828 ^{ed}	—
120*	21 9	829	62 14½
16. 8-17	21 10-19	830-839	64 1-10
120A*	—	—	64 10½
16. 18-19	21 20-21	840-841	64 11½-12½
121*	—	—	64 13½
16 20-33	21 22-35	842-855	64 14½-27½
122*	—	—	64 28½
16. 34 ^{ab}	21 36 ^{ab}	856 ^{ab}	64 29
123*	—	—	64 30
16. 34 ^{ed} -35 ^{ab}	21. 36 ^{ed} -37 ^{ab}	856 ^{ed} -857 ^{ab}	64. 31
16. 35 ^{ed} -36 ^{ed}	21. 37 ^{ed} -38	857 ^{ed} -858	64. 32 ^{ed} -33
16. 36 ^{ef}	21. 39 ^{ab}	859 ^{ab}	64. 32 ^{ab}
16. 37	21. 39 ^{edef}	859 ^{ed} -860 ^{ab}	64. 34
16 38	21. 40	860 ^{ed} , 861	64. 35
124*	—	—	—
17 1-6 ^{ed}	22. 1-6 ^{ed}	862-867	65 1-6

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
17 6 ^{ef} -7	22 6 ^{ef} -7	868-869 ^{ab}	65 7-8 ^{ab}
125*	22 8 ^{ab}	869 ^{cd}	65 8 ^{cd}
17 8	22 8 ^{cd} -9 ^{ab}	870	65 9
126*	22 9 ^{cd}	871 ^{ab}	65 9½
17 9-29 ^{ab}	22. 10-29 ^{ab}	871 ^{cd} -891	65. 10½-30½ ^{ab}
17 29 ^{cd}	22 29 ^{cd}	892	65 30½ ^{cd}
17 30-38	23 1-9	893-901	14 1-9
127*	23 10	902	14 10
17 39-42 ^{abc}	23 11-14 ^{abc}	903-906 ^{abc}	14 11-14 ^{abc}
128*	23 14 ^d -16 ^{abc}	906 ^d -908 ^{abc}	14 14 ^d -16 ^{abc}
17 42 ^d -43 ^{cd}	23 16 ^d -17	908 ^d -909	14 16 ^d , 17
17 43 ^{ef} -44 ^{cd}	23 18-19 ^{ab}	910-911 ^{ab}	14 17½-18½
17. 44 ^{ef} -45	23 19 ^{cd} -20	911 ^{cd} -912	14 19, 20
129*	—	—	—
17 46-47	23 21-22	913-914	14 21-22
17 48-49 ^{ab}	24 1-2 ^{ab}	915-916 ^{ab}	15. 1, 1½
17 49 ^{cd} -51	24. 2 ^d -4	916 ^{cd} -918	15 2½-3½, 4
17 52-53	24 5-6	919-920	15 4½, 5½, 6
17 54-78	24 7-31	921-944	15 7-31
130*	24 32	945	15 32
17 79-86 ^{cd}	24 33-40	946-953	15 33-40
17. 86 ^{ef}	24. 41 ^{ab}	954 ^{ab}	15 41 ^{ab}
131*	—	—	15 41 ^{cd}
17 87-92 ^{cd}	24 41 ^{cd} -47 ^{ab}	954 ^{cd} -960 ^{ab}	15 42-47
17 92 ^{ef}	24 47 ^{cd}	960 ^{cd}	15 48 ^{ab}
132*	—	—	15 48 ^{cd}
17 93-94 ^{cd}	24 48-49	961-962	15 49-50
17. 94 ^{ef} -95 ^{cd}	24 50-51 ^{ab}	963-964 ^{ab}	15 50½, 51, 52 ^{ab}
17 95 ^{ef} -101 ^{cd}	24 51 ^{cd} -57	964 ^{cd} -970	15 52 ^{cd} -58
17 101 ^{ef} -103 ^{cd}	24 58-60 ^{ab}	971-973 ^{ab}	15 58½, 59½-60½
17 103 ^{ef} -108 ^{ab}	24 60 ^{cd} -65 ^{ab}	973 ^{cd} -978 ^{ab}	15 61, 62-66 ^{ab}
133*	—	—	15 66 ^{cd}
17 108 ^{cd} -109 ^{ab}	24 65 ^{cd} -66 ^{ab}	978 ^{cd} -979 ^{ab}	—
17. 109 ^{cd}	24 66 ^{cd}	979 ^{cd}	15 67 ^{ab}
134*	24 67 ^{ab}	980 ^{ab}	15 67 ^{cd}
135*	24 67 ^{cd}	980 ^{cd}	15 72 ^d
136*	—	—	—
17. 110-112 ^{ab}	24. 68-70 ^{ab}	981-983 ^{ab}	15. 68-70 ^{ab}

Crit Ed	Bom. Ed	Cal Ed	Madras Ed
137*	—	—	15. 70 ^{cd}
17 112 ^{cd} -113 ^{ab}	24 70 ^{cd} -71 ^{ab}	983 ^{cd} -984 ^{ab}	15. 71 ^{ab} , 73 ^{cd}
17 113 ^{cd} -114	24 71 ^{cd} -72	984 ^{cd} -985	15 71 ^{cd} -72 ^{ab} , 73 ^{cd}
17 115 ^{ab}	24 73 ^{ab}	986 ^{ab}	15 74 ^{ab}
138*, 139*	—	—	—
17 115 ^{cd} -119 ^{cd}	24 73 ^{cd} -77	986 ^{cd} -990	15 74 ^{cd} -78
17 119 ^{cd} -120 ^{ab}	24 78 ^{abcd}	991	15. 79
17 120 ^{cd}	24 78 ^{cd}	992	15. 79½
18 1-9	25 1-9	993-1001	16 1-9
140*	25. 10	1002	—
141*	—	—	—
18 10-17 ^{ab}	25 11-18 ^b	1003-1010 ^{ab}	16 10-17 ^{ab}
18 17 ^{cd}	25 18 ^{cd}	1010 ^{cd}	16 17 ^{cd} (= 20½)
18 18-22 ^{cd}	25 19-23	1011-1015	16 18-20, 21½-22½
18 22 ^{cd} -25 ^{cd}	25 24-27 ^{ab}	1016-1019 ^{ab}	16 23, 24-26
18 25 ^{cd} -29	25 27 ^{cd} -31	1019 ^{cd} -1023	16 26½, 27½-30½
142*	25 32	1024	—
18 30-35 ^{ab}	25 33-38 ^{ab}	1025-1030 ^{ab}	16 31½-34½, 35, 36
143*	—	—	—
18 35 ^{cd}	25 38 ^{cd}	1030 ^{cd}	16 36½
18 36 ^{abcd}	25 39	1031	16 37½ ^{cd}
18 36 ^{cd} -40 ^{ab}	25 40-43 ^{cd}	1032-1035	16 38, 39-42 ^{ab}
18 40 ^{cd}	25 43 ^{cd}	1036	16. 42 ^{cd}
18 41-45 ^{ab}	26. 1-5 ^{ab}	1037-1041 ^{ab}	17. 1-3, 3½, 4½
18 45 ^{cd} -47	26 5 ^{cd} -7	1041 ^{cd} -1043	17. 5½, 6-7
18 48-49	26 8-9	1044-1045	17. 8, 8½, 9
144*	26 10 ^{ab}	1046 ^{ab}	—
145*	—	—	—
18 50-55 ^{ab}	26 10 ^{cd} -15	1046 ^{cd} -1051	17. 10-14, 14½
18 55 ^{cd} -57	26 16-18 ^{ab}	1052-1054 ^{ab}	17 15½, 16, 17
18 58-68 ^{ab}	26 18 ^{cd} -28	1054 ^{cd} -1064	17 18-28 ^{ab}
146*	26 29-30 ^{ab}	1065-1066 ^{ab}	17. 28 ^{cd} -29
18 68 ^{cd} -70 ^{ab}	26 30 ^{cd} -32	1066 ^{cd} -1068	17 30-32 ^{ab}
147*	—	—	—
18 70 ^{cd} -76 ^{ab}	26 33-38 ^{cd}	1069-1074	17 32 ^{cd} -35 ^{ab}
18 76 ^{cd}	26 38 ^{cd}	1075	17 35 ^{cd} -41 ^{ab}
19. 1-3	27. 1-3	1076-1078	17. 41 ^{cd}
148*	—	1079 ^{ab}	18. 1-3

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed.
19 4-9	27. 4-9	1079 ^{ed} -1085 ^{ab}	18 4-9
149*	27 10 ^{ab}	1085 ^{ed}	18 10 ^{ab}
150*	27. 10 ^{ed}	1086 ^{ab}	—
151*	—	—	18 10 ^{ed}
152*.	27 11 ^{ab}	1086 ^{ed}	—
153*, 154*	27 11 ^{ed} -12 ^{ab}	1087	18 11
155*	—	—	—
19 10 ^{ed}	27 12 ^{ed} -13 ^{ab}	1088	18 12
19 10 ^{ed} -14	27 13 ^{ed} -17	1089-1093 ^{ab}	18 12½, 13½-16½
156*	27 18-19 ^{ab}	1093 ^{ed} -1094	18 18½, 19
157*	27 19 ^{ed}	1095 ^{ab}	—
158*, 159*	—	—	18 19½, 20½ ^{ab}
19 15	27 20	1095 ^{ed} -1096 ^{ab}	18 17½
19 16 ^{ab}	27 21 ^{ab}	1096 ^{ed}	—
19 16 ^{ed} -20 ^{ed}	27. 21 ^{ed} -25	1097-1101 ^{ab}	18 20½ ^{ed} -24½
19 20 ^{ed}	27. 26 ^{ab}	1101 ^{ed}	18 25½ ^{ab}
160*	—	—	18 25½ ^{ed}
19 21-22 ^{ed}	27 26 ^{ed} -28 ^{ab}	1102-1103	18 26½-27½
19 22 ^{ed}	27 28 ^{ed}	1104 ^{ab}	18 28½ ^{ab}
161*	—	—	18 28½ ^{ed}
19 23-27 ^{ed}	27. 29-33	1104 ^{ed} -1109 ^{ab}	18 29½-33½
19. 27 ^{ed} -29 ^{ed}	27 34-36 ^{ab}	1109 ^{ed} -1111	18 34, 35-36
19 29 ^{ed} -30 ^{ab}	27. 36 ^{ed} -37 ^{ab}	1112	18 36½, 37½ ^{ab}
162*	—	—	18 37½ ^{ed}
19 30 ^{ed} -31	27 37 ^{ed} -39 ^{ab}	1113-1114	18. 38½-39½
19 32 ^{ab}	27. 39 ^{ed}	1115 ^{ab}	—
163* (subst, 32 ^{ab})	—	—	18 40½ ^{ab}
19 32 ^{ed} -35 ^{ab}	27. 40-42 ^{ed}	1115 ^{ed} -1118 ^{ab}	18 40½ ^{ed} -43½ ^{ab}
19 35 ^{ed}	27. 42 ^{ed}	1118 ^{ed}	18 43½ ^{ed}
19. 36-39 ^{ed}	28. 1-4 ^{ed}	1119-1122 ^{ed}	19 1-4 ^{ed}
164*	—	—	—
19 39 ^{ed} -41 ^{ed}	28 4 ^{ed} -6	1122 ^{ed} -1124	19 4 ^{ed} -6
19 41 ^{ed} -45 ^{ab}	28 7-10	1125-1128	19 6½, 7½-9½, 10
19 45 ^{ed}	28. 11	1129	19 10½, 11½ ^{ab}
165*	—	—	19 11½ ^{ed}
19. 46-47 ^{ab}	28 12-13 ^{ab}	1130-1131 ^{ab}	19 12½-13½ ^{ab}
166*	—	—	19 13½ ^{ed}
19. 47 ^{ed}	28. 13 ^{ed}	1131 ^{ed}	19. 14½ ^{ab}

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed.	Madras Ed.
167*	28 14 ^{ab}	1132 ^{ab}	—
19. 48 ^{abed}	28 14 ^{ed} -15 ^{ab}	1132 ^{ed} -1133 ^{ab}	19 14½ ^{ed} -15½ ^{ab}
19 48 ^{ef} -51	28. 15 ^{ed} -18	1133 ^{ed} -1136	19. 15½ ^{ed} -18½
168*	28 19-20	1137-1138	—
19 52-53	28 21-22	1139-1140	19 22½, 23½
19 54-56	28 23-25	1141-1143	19 19½-21½
169*	28. 26-30	1144-1148	—
19 57-58 ^{ab}	28 31-32 ^{ab}	1149-1150 ^{ab}	19. 24½-25½ ^{ab}
170*	—	—	19. 25½ ^{ed}
19 58 ^{ei} -59	28 32 ^{ed} -33	1150 ^{ei} -1151	19 27, 26½
171*	28 34 ^{ab}	1152 ^{ab}	19. 28 ^{ab}
19 60-63	28 34 ^{cd} -38 ^{ab}	1152 ^{ed} -1156 ^{ab}	19 28 ^{ed} , 28½, 29½-31½
19 64 ^{ab}	—	—	19. 32
172* (subst, 64 ^{ab})	28. 38 ^{ed}	1156 ^{ed}	—
19 64 ^{ei} -73	28 39-48 ^{ab}	1157-1166 ^{ab}	19. 33, 33½, 34¼-41½
173*	—	—	19 42 ^{ab}
19 74-75 ^{ab}	28 48 ^{ed} -49 ^{ed}	1166 ^{ed} -1167	19 42 ^{ed} , 43, 44 ^{ab}
19 75 ^{ed}	28 49 ^{ef}	1168	19. 44 ^{ed}
20 1-6 ^{ab}	29 1-6 ^{ab}	1169-1174 ^{ab}	20 1-6 ^{ab}
174*	—	—	20 6 ^{ed} , 7
20 6 ^{edef} -10 ^{ed}	29 6 ^{ed} -11 ^{ab}	1174 ^{ed} -1179 ^{ab}	20 8-11, 11½, 12½ ^{ab}
20 10 ^{ef} -11 ^{ed}	29 11 ^{ed} -12	1179 ^{ed} -1180	20 12½ ^{ed} -13½
20 11 ^{ef}	29. 13 ^{ab}	1181 ^{ab}	20 14½ ^{ab}
175*	—	—	20 14½ ^{ed}
20 12-13	29 13 ^{ed} -15 ^{ab}	1181 ^{ed} -1183 ^{ab}	20. 15½, 16-17 ^{ab}
176*	—	—	20. 17 ^{ed} , 17½
20 14-15	29. 15 ^{cd} -17 ^{ab}	1183 ^{ed} -1185 ^{ab}	20 18½-19½
177*	—	—	—
20. 16-18	29 17 ^{ed} -20 ^{ab}	1185 ^{ed} -1188 ^{ab}	20 20½-21½, 22, 22½
20 19-29 ^{ed}	29 20 ^{cd} -31 ^{ab}	1188 ^{ed} -1199 ^{ab}	20 23½-33½
20 29 ^{ef}	29 31 ^{ed}	1199 ^{ed}	20. 34½ ^{ab}
178*	—	—	20 34½ ^{ed}
20. 30	29 32	1200	20. 35½
179*	29 33	1201	—
20 31-32 ^{ed}	29. 34-35	1202-1203	20 36½-37½
180*	—	—	—
20 32 ^{ef}	29. 36 ^{ab}	1204 ^{ab}	20. 38
181*	—	—	—

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
182*	29 36 ^{cd}	1204 ^{ed}	—
183*	—	—	—
21. 1-9	30 1-9	1205-1213	21 1-9
21 10	30 10	1214	21 11½
21 11	30 11	1215	21 12, 10 ^{ab}
21 12	30 12	1216	21 10 ^{ef} , 10½
21 13-14	30 13-14	1217-1218	21 13-14
184*	—	—	21. 15
21. 15-23	30 15-23	1219-1227	21 16-24
185*	30 24	1228	21 33
186*	—	—	21 25
21 24-26 ^{cd}	30 25-27	1229-1231	21 26, 26½, 27½, 28½ ^{ab}
21 26 ^{ef} -27 ^{cd}	30 28-29 ^{ab}	1232-1233 ^{ab}	21 28½ ^{cd} , 29½
21 27 ^{ef} -29	30 29 ^{cd} -31	1233 ^{cd} -1235	21 30, 31-32
21. 30-41	30 32-43	1236-1247	21 34-45
187*	—	—	21 45½
21 42	30 44	1248	21 46½
22 1-2	31 1-2	1249-1250	22 1-2
22 3 ^{ab}	31 3 ^{ab}	1251 ^{ab}	—
188* (subst, 3 ^{ab})	—	—	22 3 ^{ab}
22 3 ^{cd} -4 ^{ef}	31 3 ^{cd} -5 ^{ab}	1251 ^{cd} -1253 ^{ab}	22 3 ^{cd} , 4, 4½
189*	31 5 ^{cd} (= 16 ^{ab}),	1253 ^{cd} (= 1265 ^{ab})	—
22. 5-10 ^{ab}	31 6-11 ^{ab}	1254-1259 ^{ab}	22 5½-10½ ^{ab}
190*	31 11 ^{cd}	1259 ^{cd}	22 10½ ^{cd}
22. 10 ^{cd} -13 ^{cd}	31 12-15 ^{ab}	1260-1263 ^{ab}	22 11, 12-14
191*	31 15 ^{cd}	1263 ^{cd}	22 15 ^{ab}
22 13 ^{ef} -15 ^{ab}	31 15 ^{cd} , 16 ^{cd} -17	1264, 1265 ^{cd} -1266	22 15 ^{cd} , 16, 17 ^{ab}
22 15 ^{cd,ef}	31 18	1267	22 18 ^{cd} , 18½
22 16 ^{ab}	31 19 ^{ab}	1268 ^{ab}	22 21½ ^{cd}
22 16 ^{cd,ef}	31 19 ^{cd} -20 ^{ab}	1268 ^{cd} -1269 ^{ab}	22 22, 23 ^{ab}
192*	—	—	22 23 ^{cd} , 24 ^{ab}
22 17	31. 21	1270	22 17 ^{cd} -18 ^{ab}
22 18 ^{ab}	31 20 ^{cd} (= 22 ^{ab})	1269 ^{cd} (= 1271 ^{ab})	22 19½ ^{ab}
22. 18 ^{cd}	31 22 ^{cd}	1271 ^{cd}	22 19½ ^{cd}
22. 19 ^{ab,cd}	31. 23	1272	22. 25 ^{ab} , 24 ^{cd}
22. 19 ^{ef}	31 24 ^{ab}	1273 ^{ab}	22 25 ^{cd}
22 20	31 24 ^{ef} -25 ^{ab}	1273 ^{cd} -1274 ^{ab}	22 27
22 21	31 25 ^{cd}	1274 ^{cd}	22 20½ ^{ab}

Oriz Ed	Bom Ed.	Cal Ed.	Madras Ed.
193*	31 26	1275 ^{ab}	—
194*	—	—	22 20½ ^{cd} -21½ ^{ab}
22 22-23 ^{ab}	31 26 ^{cd} -27	1275 ^{cd} -1276	22 26, 28 ^{ab}
22 23 ^{cd}	31 28 ^{ab}	1277	22. 28 ^{cd}
195*	31 28 ^{cd}	1278 ^{ab}	—
22 24-31	31 29-36	1279-1286	22 29-34, 36, 35
22 32	31 37	1287	22 37, 36½
22 33-35	31. 38-40	1288-1290	22 38, 38½, 39½, 40
196*	31 41	1291	22 41
22 36-37 ^{cd}	31 42-43	1292-1293	22. 42-43
22 37 ^{cd} -38 ^{cd}	31 44-45 ^{ab}	1294-1295 ^{ab}	22 44, 44½
22 38 ^{cd}	31 45 ^{cd}	1295 ^{cd}	22 45½ ^{ab}
197*	—	—	22 45½ ^{cd}
22 39-40	31 46-47	1296-1297	22. 46, 47, 47½
22 41-45 ^{ab}	31 48-52 ^{ab}	1298-1302 ^{ab}	22 48½-52½ ^{ab}
198*	31 52 ^{cd}	1302 ^{cd}	22 52½ ^{cd}
22 45 ^{cd} -48 ^{cd}	31 53-56 ^{ab}	1303-1306 ^{ab}	22. 53½-56½ ^{ab}
22 48 ^{cd} -53	31 56 ^{cd} -61	1306 ^{cd} -1311	22 56½ ^{cd} -61½
22 54-55	31 62-63	1312-1313	22 64, 62½ ^{cdab}
22. 56 ^{ab}	31 64 ^{ab}	1314 ^{ab}	22. 63
199*	—	—	22 65 ^{ab}
22 56 ^{cd}	31 64 ^{cd}	1314 ^{cd}	22 65 ^{cd}
200*, 201*	31 66 ^{ab} , 65	1316 ^{ab} , 1315	—
202*	—	—	22 65½
22 57 ^{ab}	31 66 ^{cd}	1316 ^{cd}	22 66½ ^{ab}
203*	31 67 ^{ab}	1317 ^{ab}	22. 66½ ^{cd}
22 57 ^{cd} -58	31 67 ^{cd} -68	1317 ^{cd} -1318	22 67½, 68
204*	31 69-70	1319-1320	22 69-70
22 59-60	31 71-72	1321-1322	22 71-72
22. 61	31 73	1323	—
23. 1 ^{ab}	32. 1 ^{ab}	1324 ^{ab}	—
205*	—	—	—
23. 1 ^{cd} -2 ^{ab}	32. 1 ^{cd} -2 ^{ab}	1324 ^{cd} -1325 ^{ab}	23. 1, 1½, 2½ ^{ab}
23 2 ^{cd}	32. 2 ^{cd}	1325 ^{cd}	23. 2½ ^{cd} -3½ ^{ab}
23. 3	32. 3	1326	—
206*	32. 4	1327	23. 4½
207*	—	—	23. 5
23. 4	32. 5	1328	23. 6
			23. 3½ ^{cd} , 7 ^{ab}

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
208*	32 6	1329	23 7 ^{cd} -8 ^{ab}
23 5 ^{ab}	—	—	—
209*	32 7 ^{ab}	1330 ^{ab}	23 8 ^{ed}
23 5 ^{ed}	32 7 ^{ed}	1330 ^{ed}	—
23 6	—	—	—
210* (subst , 6)	32 8	1331	23 9
23 7 ^{abcd}	32 9	1332	23 10
23 7 ^{ed} -10 ^{ed}	32 10-13 ^{ab}	1333-1336 ^{ab}	23. 11-14 ^{ab}
23 10 ^{ed}	32 13 ^{ed}	1336 ^{ed}	23 14 ^{ed}
211*	32 14-15	1337-1338	23 15-16
212*	32 16 ^{ab}	1339 ^{ab}	—
23 11 ^{abcd}	32 16 ^{ed} -17 ^{ab}	1339 ^{ed} -1340 ^{ab}	23 17
213*	32 17 ^{ed}	1340 ^{ed}	—
23 11 ^{ed}	32 18 ^{ab}	1341 ^{ab}	23 18 ^{ab}
214*	32 18 ^{ed}	1341 ^{ed}	—
215*	—	—	23 18 ^{ed}
23 12 ^{ab}	32. 19 ^{ab}	1342 ^{ab}	23 19 ^{ab}
216*	32 19 ^{ed}	1342 ^{ed}	23 19 ^{ed}
23 12 ^{ed} -13 ^{ab}	32 20-21 ^{ab}	1343-1344 ^{ab}	23 20-21 ^{ab}
217*	32 21 ^{ed} -22 ^{ab}	1344 ^{ed} -1345 ^{ab}	23 21 ^{ed} -22 ^{ab}
23 13 ^{ed} -14	32 22 ^{ed} -23	1345 ^{ed} -1346	23 22 ^{ed} -23
218*	32 24	1347	23 24
219*	32 25	1348	—
23 15-16 ^{ab}	32 26-27 ^{ab}	1349-1350 ^{ab}	23 25-26 ^{ab}
23 16 ^{ed}	—	—	23 26 ^{ed}
220* (subst , 16 ^{ed})	32 27 ^{ed}	1350 ^{ed}	—
23 17	32 28	1351	23. 27
221*	—	—	23 27½, 28½
23 18 ^{abcd}	32 29 ^{abcd}	1352	23. 29½
23 18 ^{ed} -19 ^{ab}	32 29 ^{ed} -30 ^{ab}	1353, 1354 ^{ab}	23 30, 31 ^{ab}
222*	—	—	23 31 ^{ed} -32 ^{ab}
23. 19 ^{ed} -20	32. 30 ^{ed} -31	1354 ^{ed} -1355	23. 32 ^{ed} -33
23. 21-25	32. 32-36	1356-1360	23. 43½-47½
23. 26-27 ^{ed}	32. 37-38	1361-1362	23 48, 49-50 ^{ab}
23 27 ^{ed} -29	32. 39-41 ^{ab}	1363-1365 ^{ab}	23. 50 ^{ed} -52
223*, 224*	—	—	23 52½, 53½-54½, 55
23 30-32 ^{ed}	32 41 ^{ed} -44 ^{ab}	1365 ^{ed} -1368 ^{ab}	23 34-36
23. 32 ^{ed} -34	32. 44 ^{ed} -46	1368 ^{ed} -1370	23 36½, 37½-38½

Crit. Ed.	Bom. Ed	Cal Ed.	Madras Ed.
225*	—	—	—
23. 35-38	32 47-50	1371-1374	23 39½-42½
23 39 ^{ab}	32 51 ^{ab}	1375 ^{ab}	23 56 ^{ab}
23 39 ^{cd}	32. 51 ^{cd}	1375 ^{cd}	23 56 ^{cd}
226*	—	—	—
23 40-44 ^{ab}	32 52-56 ^{ab}	1376-1380 ^{ab}	23. 57-61 ^{ab}
227*	—	—	—
23. 44 ^{cd} -54	32 56 ^{cd} -66	1380 ^{cd} -1390	23 61 ^{cd} -71
24 1-2 ^{cd}	33 1-2	1391-1392	24. 1-2
24 2 ^{ef}	33 3 ^{ab}	1393 ^{ab}	24 2½
228*	—	—	24. 3½
24 3 ^{ab}	33 3 ^{cd}	1393 ^{cd}	24 4½ ^{ab}
229*	—	—	24. 4½ ^{cd} , 5
24 3 ^{def}	33 4	1394	24 6
230*	—	—	24. 6½
24 4	33 5	1395	24 7½
231*	—	—	—
24. 5-6	33. 6-7	1396-1397	24 8, 9, 9½
24 7-8 ^{cd}	33. 8-9	1398-1399	24 10½, 11, 12 ^{ab}
24 8 ^{ef} -9	33 10-11 ^{ab}	1400-1401 ^{ab}	24 12 ^{cd} -13
232*	—	—	24 14-15, 15½
24 10 ^{abcd}	33 11 ^{cd} -12 ^{ab}	1401 ^{cd} -1402 ^{ab}	24 16, 17 ^{ab}
24 10 ^{ef} -11 ^{ab}	33 12 ^{cd} -13 ^{ab}	1402 ^{ef} -1403 ^{ab}	24 17 ^{cd} , 17½
233*	—	—	24 18½
24 11 ^{cd} -12 ^{cd}	33 13 ^{cd} -14	1403 ^{cd} -1404	24 19½, 20
234*	—	—	24 21 ^{ab}
24 12 ^{ef} -13 ^{cd}	33 15-16 ^{ab}	1405-1406 ^{ab}	24 21 ^{cd} -22
24 13 ^{ef} -18 ^{ab}	33 16 ^{cd} -21 ^{ab}	1406 ^{cd} -1411 ^{ab}	24 22½, 23½-27½ ^{ab}
235*	—	—	24 27½ ^{cd}
24. 18 ^{def} -20 ^{cd}	33 21 ^{cd} -24 ^{ab}	1411 ^{cd} -1414 ^{ab}	24 28½-30½
236*	33. 24 ^{cd}	1414 ^{cd}	—
24. 20 ^{ef} -25	33. 25-30 ^{ab}	1415-1420 ^{ab}	24. 31, 32-36
237*	—	—	24. 36½
24. 26	33. 30 ^{cd} -31 ^{ab}	1420 ^{cd} -1421 ^{ab}	24. 37½
238*	—	—	24. 38, 39 ^{ab}
24 27 ^{ab}	33 31 ^{cd}	1421 ^{cd}	24 39 ^{cd}
239*	—	—	—
24. 27 ^{cd}	33 32 ^{ab}	1422 ^{ab}	24. 40 ^{ab}

Cnt Ed	Bom Ed.	Cal Ed	Madras Ed
240*	—	—	24 40 ^d
24 27 ^{ef} -30 ^{cd}	33 32 ^{cd} -35	1422 ^{cd} -1425	24 40½, 41½-43½
24 30 ^f	33 36 ^{ab}	1426 ^{ab}	24 44
241*	—	—	24 45
242*	33 36 ^{cd} -38	1426 ^d -1428	24 46-48 ^{as}
24 31-33 ^{as}	33 39-41 ^{ab}	1429-1431 ^{ab}	24 48 ^d , 48½, 49½, 50
243*	33 41 ^{cd}	1431 ^{cd}	—
244*	—	—	24 50½
24. 33 ^{cdcf}	33 42	1432	24 51½
245*	—	—	—
24 34	33 43	1433	24 52½
246*	33 44	1434	24 53½
24 35	33 45	1435	24 54½
24 36 ^{ab}	33 46 ^{ab}	1436 ^{ab}	—
247* (subst, 36 ^{as})	—	—	24 55½, 56
24 36 ^{cd} -37	33 46 ^{cd} -47	1436 ^{cd} -1437	24 57-58 ^{ab}
248*	—	—	24 58 ^{cd} -59 ^{ab}
24 38-39	33 48-49	1438-1439	24 59 ^d , 59½, 60½
24 40 ^{ab}	33 50 ^{ab}	1440 ^{ab}	24 61½ ^{ab}
249*	—	—	24 61½ ^{cd}
24 40 ^{cd} -41 ^{cd}	33 50 ^{cd} -51	1440 ^{cd} -1441	24 62, 63
24 41 ^{ef} -47 ^{ab}	33 52-57	1442-1447	24 63½, 64½-69½ ^{ab}
250*	33 58 ^{ab}	1448 ^{ab}	—
24 47 ^{cd} -52	33 58 ^{cd} -63	1448 ^{cd} -1453	24 69½ ^d -74½
251*	—	—	24 75
24 53	34 1	1454	25 1
252*	—	—	25 2
24 54	34 2	1455	25 3
253*	—	—	25 4 ^{ab}
24. 55-56	34 3-4	1456-1457	25 4 ^{cd} , 4½, 5½
254*	34 5	1458	25 6½
24 57-61	34 6-10	1459-1463	25 7½-11½
255*	—	—	25 12½
256*	34 11	1464	25 13½
24. 62-67	34 12-17	1465-1470	—
257*	34 18-19 ^{ab}	1471-1472 ^{ab}	—
24. 68-69	34 19 ^{cd} -21 ^{ab}	1472 ^{cd} -1474 ^{ab}	—
258*, 1-3	34 21 ^{cd} -22 ^{cd}	1474 ^{cd} -1475	—

Crit. Ed.	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed.
258*, 4-9	34 22 ^{ef} -25 ^{ab}	1476-1478	—
24 70 ^{abcd}	34 25 ^{cd} -26 ^{ab}	1479	—
24 70 ^{ef} -72 ^{ab}	34 26 ^{cd} -28 ^{ab}	1480-1481	—
259*	34 28 ^{cd}	1482 ^{ab}	—
24. 72 ^{cd}	34 29 ^{ab}	1482 ^{ef}	—
260*	34 29 ^{cd} -30	1483-1484 ^{ab}	—
261*	—	—	—
24 73-74 ^{cd}	34. 31-32	1484 ^{ef} -1486 ^{ab}	—
24 74 ^{ef} -76	34 33-35 ^{ab}	1486 ^{cd} -1488	—
262*	34. 35 ^{cd} -40	1489-1494 ^{ab}	—
24 77-83 ^{ab}	34. 41-47 ^{ab}	1494 ^{cd} -1500	—
263*	31 47 ^{ef} -48 ^{ab}	1501	—
24 83 ^{cd} -84 ^{ab}	34 48 ^{cd} -49 ^{ab}	1502	—
{ App. I, 2 (subst, 24 62-84 ^{ab})	—	—	{ 25. 14½-32½, 26 1-34 ^{ab}
24. 84 ^{cd} -86 ^{ab}	34. 49 ^{cd} -51 ^{ab}	1503-1504	26 34 ^{cd} -35, 35½
24. 86 ^{cd} -88 ^{ab}	34 51 ^{cd} -53 ^{ab}	1505-1506	26 36½-37½
24. 88 ^{cd}	34 53 ^{cd}	1507 ^{ab}	—
264*	—	—	—
24 89-91	34 54-56	1507 ^{ef} -1510 ^{ab}	26 38½-40½
24 92	34 57	1510 ^{cd} -1511 ^{ab}	(± 26. 33)
24 93	34 58	1511 ^{cd} -1512 ^{ab}	26 41½
265*	34 59	1512 ^{cd} -1513 ^{ab}	—
266*	34 60	1513 ^{cd} -1514 ^{ab}	26 42½
24. 94	34 61	1514 ^{cd} -1515 ^{ab}	26 43½
24 95-101	34 62-68	1515 ^{cd} -1521, 1522	27 1-7
24. 102-103	34 69-70	1523-1524	27. 8-9
24 104 ^{abcd}	34 71	1525	27 9½, 10½ ^{ab}
24 104 ^{ef} -105 ^{cd}	34. 72-73 ^{ab}	1526-1527 ^{ab}	27 10½ ^{cd} -11½
267*	—	—	27 12½-17½
24 105 ^{ef}	34. 73 ^{cd}	1527 ^{cd}	—
268*	34 74 ^{ab}	1528 ^{ab}	—
24 106	34 74 ^{cd,ef}	1528 ^{cd} , 1529	27 18½
269*	—	—	27. 19½, 20, 21
24. 107	34. 75 ^{abcd}	1530	—
270*	—	—	27. 22, 22½
24 108 ^{ab}	34. 75 ^{ef}	1531 ^{ab}	—
24. 108 ^{cd} -109	34. 76-77 ^{ab}	1531 ^{cd} -1532	27. 23½, 24

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
271*	34 77 ^{cd}	1533 ^{ab}	—
272*	34 78 ^{ab}	1533 ^{cd}	—
24 110	—	—	—
273* (subst , 110)	—	—	27 25
24 111	—	—	—
274* (subst , 111)	—	—	27 26, 26½
App I, No 3	34 78 ^{cd} -91	1534-1547 ^{ab}	—
24 112-114 ^{ab}	34 92-94 ^{as}	1547 ^{cd} -1549	27 27½-29½ ^{ab}
275*	—	—	27 29½ ^{cd}
24 114 ^{cd}	34 94 ^{cd}	1550 ^{ab}	—
276* (subst , 114 ^{cd})	—	—	27 30½, 31
277*	34 95	1550 ^{cd} -1551 ^{ab}	—
App I, No 4	34 96-106 ^{as}	1551 ^{cd} -1561	—
24. 115-119	34 106 ^{cd} -111 ^{ab}	1562-1566	27 32-36
278*	—	—	27 37 ^{ab}
24 120 ^{ab,cd}	34 111 ^{cd} -112 ^{ab}	1567	27 37 ^{cd} , 37½
279*	34 112 ^{cd} -113 ^{ab}	1568	—
280*	—	—	27 38½-39½
24 120 ^{cd} -122 ^{ab}	34 113 ^{cd} -115 ^{ab}	1569-1570	27 40, 41-42 ^{as}
281*	—	—	27 42 ^{cd} -43 ^{ab}
24 122 ^{cd} -124	34 115 ^{cd} -117	1571-1573 ^{ab}	27 43 ^{cd} -45
282*	34 118	1573 ^{cd} -1574 ^{ab}	—
24 125 ^{as}	34 119 ^{ab}	1574 ^{cd}	27 46 ^{ab}
283*	34 119 ^{cd} -120 ^{ab}	1575	—
284*	—	—	—
24 125 ^{cd} -126 ^{as}	34 120 ^{cd} -121 ^{as}	1576	27 46 ^{cd} -47 ^{ab}
285*	—	—	27 47 ^{cd} , 48
24 126 ^{cd}	34 121 ^{cd}	1577 ^{ab}	—
24 127-128 ^{ab,cd}	34 122-123	1577 ^{cd} -1579 ^{ab}	27 48½-49½
286*	34 124	1579 ^{cd} -1580 ^{ab}	—
287*	—	—	27. 50½, 51
24 128 ^{cd}	34 125 ^{ab}	1580 ^{cd}	—
288*	34 125 ^{cd}	1581 ^{ab}	—
24 129-133	34. 126-130	1581 ^{cd} -1585, 1586	28 1-5
289*	—	—	28 5½
24 134-138	34 131-135	1587-1591	28 6½-10½
24 139-140	34 136-137	1592-1593	28 11, 12, 12½
24. 141-146	34. 138-143	1594-1599	28. 13½-18½

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed.
290*	34 144 ^{ab}	1600	—
291*	—	—	—
24 147-150 ^{ab}	34 144 ^{cd} -147	1601-1604 ^{ab}	28 19½-22½ ^{ab}
292*	34 148-149	1604 ^{cd} -1606 ^{ab}	—
24. 150 ^{cd} -153 ^{ab}	34 150-152	1606 ^{cd} -1609 ^{ab}	28 22½ ^{cd} -24, 25
24 153 ^{cd} -155	34 153-155 ^{ab}	1609 ^{cd} -1611	28. 26, 26½, 27½
24. 156	34 155 ^{cd} -156 ^{ab}	1612	28 28, 28½
24 157-158 ^{ab}	34 156 ^{cd} -157	1613-1614 ^{ab}	28 29½, 30½ ^{ab}
24. 158 ^{cd}	34 158 ^{ab}	1614 ^{cd}	—
293* (subst, 158 ^{cd})	—	—	28. 30½ ^{cd} , 31
24 159	34 158 ^{cd} -159 ^{ab}	1615	28 32
294*	34 159 ^{cd} -160 ^{ab}	1616	28. 33
24 160-161	34 160 ^{cd} -162 ^{ab}	1617-1618	28 34-35
295*	34 162 ^{cd} , 163	1619	28 36
25 1-2	35 1-2	1620-1621	29 1-2
App I, No 5	35 3-39	1622-1660	—
25 3-11-	35 40-48	1661-1669	29. 3-11
26 1-4 ^{ab}	36 1-4 ^{abc}	1670-1673 ^{abc}	29 12-15 ^{abc}
296*	36 4 ^d -5 ^a	1673 ^d -1674 ^a	29 15 ^d -16 ^a
26 4 ^d -6	36 5 ^{bcd} -7 ^{ab}	1674 ^{bcd} -1676 ^{ab}	29 16 ^{bcd} , 17, 17½
26 7-16	36 7 ^{cd} -17 ^{ab}	1676 ^{cd} -1686 ^{ab}	29 18½-27½
26 17-26 ^a	36 17 ^{cd} -26 ^{abc}	1686 ^{cd} -1695 ^{abc}	30 1-10 ^a
297*	—	—	—
26 26 ^{bcd}	36 26 ^d -27 ^{ab}	1695 ^d , 1696	30 10 ^{bcd}
298*	—	—	30 10½
26 27-28 ^{ab}	36 27 ^{cd} -28	1697-1698 ^{ab}	30 11, 12
26 28 ^{cd} -29	36 29-30 ^{ab}	1698 ^{cd} -1699	30 12½, 13½
299*	36 30 ^{cd} -32 ^{ef}	1700-1702	30 14½-16½
26 30	36 33	1703	30 17½
26 31-32 ^{cd}	37 1-2	1704-1705	30 18½-19½
26 32 ^{ef} -34 ^{cd}	37 3-5 ^{ab}	1706-1708 ^{ab}	30 20, 21-22
26 34 ^{ef} -39 ^{cd}	37 5 ^{cd} -10 ^{cd}	1708 ^{cd} -1713	30 22½, 23½-27½
300*	—	—	30 28½ ^{ab}
26 39 ^{ef}	37. 10 ^{ef}	1714	30. 28½ ^{cd}
26 40-57	37 11-28	1715-1734 †	30 29½-46½
301*	—	—	30 47½ ^a
26 58 ^{ab}	37. 29 ^{ab}	1735 ^{ab}	30. 47½ ^{bc}

† Two lines om in counting

Crit Ed	Bom Ed	Cal. Ed	Madras Ed
302*	—	—	30 47½ ^d
26 58 ^{cd} -84	37 29 ^{cd} -45	1735 ^{cd} -1751	30 48, 49-64
27 1-3	38 1-3	1753-1755 †	31 1-2, 4
303* (subst, 3)	—	—	31 3
27 4 ^{ab}	38 4 ^{ab}	1756 ^{ab}	31 5 ^{ab}
304*	38 4 ^{cd}	1756 ^{cd}	31 5 ^{cd} (= 13)
305*	38. 5 ^{ab}	1757 ^{ab}	—
306*	38 5 ^{cd} -6 ^{ab}	1757 ^{cd} -1758 ^{ab}	31 6
307*	—	—	31 7
308*	38 6 ^{cd}	1758 ^{cd}	31. 8 ^{ab}
27 4 ^{cd}	38 7 ^{ab}	1759 ^{ab}	31 8 ^{cd}
27 5	38 7 ^{cd} -8 ^{ab}	1759 ^{cd} -1760 ^{ab}	31. 14
309*	38 8 ^{cd} -11 ^{ab}	1760 ^{cd} -1763 ^{ab}	—
27. 6	38 11 ^{cd} -12 ^{ab}	1763 ^{cd} -1764 ^{ab}	31 9
27 7	38 12 ^{cd} -13 ^{ab}	1764 ^{cd} -1765 ^{ab}	—
310* (subst, 7)	—	—	31 10
311*	—	—	31 10½, 11½
27. 8	38 13 ^{cd} -14 ^{ab}	1765 ^{cd} -1766 ^{ab}	31 12½
312*	38 14 ^{cd}	1766 ^{cd}	—
27 9 ^{abcd}	38 15	1767	31 15
27 9 ^{cd} -10 ^{ab}	38 16	1768	31 16 ^{cdab}
313*, 1-3	—	—	31 20-21 ^{ab}
313*, 4-5	—	—	—
314*	38 17 ^{abcdcd} -19 ^{ab}	1769-1771	31 17, 17½, 18½, 19
27 10 ^{cd} -15	38 19 ^{cd} -24	1772-1777 ^{ab}	31 21 ^{cd} -26
27 16-17 ^{cd}	38 25-26 ^{cd}	1777 ^{cd} -1779 ^{ab}	31 26½, 27, 28
27 17 ^{cd}	38 26 ^{cd}	1779 ^{cd}	31 28½
27. 18-29	39. 1-12	1781-1792 ¶	31 29½-40½
27 30-33	39. 13-16	1793-1796	32 1-4
315*	—	—	32 5
27 34-37	39. 17-20	1797-1800	32 6-9
27. 38-41	39. 21-24	1801-1804	32 12-15
27. 42	39. 25	1805	—
316* (subst., 42)	—	—	32. 16
27. 43-44	39. 26-27	1806-1807	32 17-18
27. 45-46	39 28-29	1808-1809	32 10-11
27 47-52	39 30-35	1810-1815	32 19-24

† Colophon wrongly counted as 1752

¶ Colophon wrongly counted as 1780

Crit Ed	Bom Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed
27 53-55 ^{ab}	40. 1-3 ^{abc}	1816-1818 ^{abc}	33 1-3 ^{abc}
317*	40. 3 ^d -4 ^{abc}	1818 ^d -1819 ^{abc}	33 4 ^d -5 ^{abc}
27. 55 ^d -56 ^{abc}	40. 4 ^d -5 ^{abc}	1819 ^d -1820 ^{abc}	33. 5 ^d , 6 ^{abc} (= 3 ^d , 4 ^{abc})
27 56 ^d -58 ^{ab}	40. 5 ^d -7 ^{ab}	1820 ^d -1822 ^{ab}	33. 6 ^d , 7, 7½
27 58 ^{cd} -62 ^{cd}	40 7 ^{cd} -11	1822 ^{cd} -1826	33 8, 9-12
27 62 ^{ef} -71 ^{cd}	40. 12-21 ^{ab}	1827-1836 ^{ab}	33. 12½, 13½-21½
27 71 ^{ef} -80	40 21 ^{cd} -30	1836 ^{cd} -1845	33. 22, 23-31
27 81	40 31 ^{ab}	1846 ^{ab}	33. 32 ^{ab}
27. 82	40. 31 ^{cd} -32 ^{ab}	1846 ^{cd} -1847 ^{ab}	33. 32 ^{cd} -33 ^{ab}
318*	40. 32 ^{cd}	1847 ^{cd}	—
319*	—	—	33 33 ^{cd}
27 83-84 ^{cd}	40. 33-34	1848-1849	33 34-35
27. 84 ^{ef} -85 ^{cd}	40 35-36 ^{ab}	1850-1851 ^{ab}	33 36-37 ^{ab}
27. 85 ^{ef} -86 ^{cd}	40 36 ^{cd} -37	1851 ^{cd} -1852	33 37 ^{cd} -38
27 86 ^{ef} -89	40 38-41 ^{ab}	1853-1856 ^{ab}	33 38½, 39½-41½
320*	—	—	33. 42½
27 90-105	40. 41 ^{cd} -56 ^{ef}	1856 ^{cd} -1871, 1872	33 43½-58½
28 1	41 1	1873	34 1
321*	41 2	1874	—
28. 2-8 ^{cd}	41. 3-9	1875-1881	34. 2-8
28 8 ^{ef} -14	41. 10-16 ^{ab}	1882-1888 ^{ab}	34 8½, 9½-14½
28. 15	41. 16 ^{cd} -17 ^{ab}	1888 ^{cd} -1889 ^{ab}	34 15, 16 ^{ab}
322*	—	—	34 16 ^{cd} , 16½
28 16-19 ^{cd}	41 17 ^{cd} -21 ^{ab}	1889 ^{cd} -1893 ^{ab}	34. 17½-20½
28 19 ^{ef} -20	41 21 ^{cd} -22	1893 ^{cd} -1894	34 21, 22
28. 21 ^{abcd}	41. 23	1895	34 23 ^{abcd}
28. 21 ^{ef} -22 ^{ab}	41. 24 ^{abcd}	1896	34 23½, 24½ ^{ab}
28. 22 ^{cd} -25	41. 24 ^{ef} -27	1897, 1898-1900	34. 24½ ^{cd} -27½
323*	41. 29 ^{ab}	1902 ^{ab}	—
324*	41. 28 ^{ab}	1901 ^{ab}	34 28
325*	41. 28 ^{cd}	1901 ^{cd}	—
28. 26	41. 29 ^{cd} -30 ^{ab}	1902 ^{cd} -1903 ^{ab}	34. 29
326*	41. 30 ^{cd} -31 ^{ab}	1903 ^{cd} -1904 ^{ab}	—
327*	41. 31 ^{cd} -32 ^{ab}	1904 ^{cd} -1905 ^{ab}	34. 30
28. 27	41. 32 ^{cd} -33 ^{ab}	1905 ^{cd} , 1906	34. 31
28 28-29 ^{ab}	41. 33 ^{cd} -34	1907-1908 ^{ab}	34 32, 32½
28 29 ^{cd} -31 ^{ab}	41. 35-36	1908 ^{cd} -1910 ^{ab}	34. 33, 34, 34½
328*	—	—	—

Crit Ed	Bom. Ed	Cal Ed	Madras Ed
28 31 ^{cd} -32 ^{ab}	41 37	1910 ^{cd} -1911 ^{ab}	34 35 ^l
28 32 ^z	41 38 ^{ab}	1911 ^{cd}	34 37 ^{ab}
329*, 330*, 331*	—	—	34 37 ^{cd} , 38 ^{cd} , 29 ^l ₂ -40
28 33 ^{ab}	41 38 ^{cd}	1912 ^{ab}	—
28 33 ^{cd} -35 ^{ab}	41. 39-40	1912 ^{cd} -1914 ^{ab}	34 41, 42-43 ^{ab}
28 35 ^{cd} -37 ^{ab}	41 41-42	1914 ^{cd} -1916 ^{ab}	34 44, 43 ^{cd} , 38 ^{ab}
28 37 ^{cd} -39 ^a	41 43-44 ^{abc}	1916 ^{cd} -1918 ^a	34 38 ^l ₂ , 44 ^l ₂ , 45, 46 ^a
332*	—	—	34 46 ^{bc}
28 39 ^{bcd}	41. 44 ^c -45 ^{ab}	1918 ^{bcd}	34 46 ^d , 47 ^{ab} (= 36)
333*	—	—	34 47 ^{cd} -48
28 40 ^{abcd}	41. 45 ^{cd} -46 ^{ab}	1919	34 49
334*	—	—	—
28 40 ^{ef} -42 ^{cd}	41 46 ^{cd} -48	1920-1922 ^{ab}	34 49 ^l ₂ , 50 ^l ₂ , 51, 52 ^{ab}
28 42 ^{ef} -43 ^{cd}	41 49-50 ^{ab}	1922 ^{cd} -1923	34 52 ^{cd} , 52 ^l ₂ , 54 ^l ₂ ^{ab}
28 43 ^{ef}	41. 50 ^{cd}	1924 ^{ab}	34 53 ^l ₂ ^{ab}
335*	41 51	1924 ^{cd} -1925 ^{ab}	—
336*	—	—	34 53 ^l ₂ ^{cd} , 54 ^l ₂ ^{cd}
28 44	41 52	1925 ^{cd} , 1926	34 55 ^l ₂
28 45-46	41 53-54	1927-1928	34 56 ^l ₂ -57 ^l ₂
337*	41. 55	1929	34 58 ^l ₂
28 47 ^{ab}	41 56 ^{ab}	1930 ^{ab}	34 59 ^l ₂ ^{ab}
338*, 339*	41 56 ^{cd} -59 ^{ab}	1930 ^{cd} -1933 ^{ab}	—
28. 47 ^{cd}	41 59 ^{cd}	1933 ^{cd}	34 59 ^l ₂ ^{cd}
340*	41 60	1934	34 60 ^l ₂
28 48 ^{ab}	41 61 ^{ab}	1935 ^{ab}	34 61 ^l ₂ ^{ab}
341*, 342*	41. 61 ^{cd} -63	1935 ^{cd} -1937	34 61 ^l ₂ ^{cd} -63 ^l ₂
28 48 ^{cd}	—	—	—
28 49 ^{bcdef}	41 64-65 ^{ab}	1938-1939 ^{ab}	—
343* (subst, 49)	—	—	34 64 ^l ₂ -65 ^l ₂ ^{ab}
344*	—	—	34 65 ^l ₂ ^{cd}
28. 50	41 65 ^{cd} -66 ^{ab}	1939 ^{cd} -1940 ^{ab}	—
345* (subst, 50)	—	—	34 66 ^l ₂
28. 51	41. 66 ^{cd} -67 ^{ab}	1940 ^{cd} -1941 ^{ab}	34 67 ^l ₂
346*	—	—	34. 68
28. 52-53 ^{ab}	41. 67 ^{cd} -68	1941 ^{cd} -1942	34. 69-70 ^{ab}
347*	—	—	34. 70 ^{cd}
28 53 ^{cd}	41 69 ^{ab}	1943 ^{ab}	34 70 ^l ₂
348*	—	—	34 71 ^l ₂ ^{ab}

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed.
28 54	41 69 ^{cd} -70 ^{ab}	1943 ^{cd} -1944 ^{ab}	34 71½ ^{cd} , 72
349*	41 70 ^{cd} -71 ^{ab}	1944 ^{cd} -1945 ^{ab}	34. 73
28 55 ^{abcderf} -57 ^{ab}	41 71 ^{cd} -74 ^{ab}	1945 ^{cd} -1948 ^{ab}	34 74-76
28 57 ^{cd} -64	41 74 ^{cd} -81	1948 ^{cd} -1955	34. 76½, 77½-83½
350*	41 82	1956	34 84½ (± 86)
351*	41 83, 84	1957, 1958	—
352* (± 350*, 2)	—	—	[84½ ^{cd} (± 86 ^{cd})]
28 65 ^{ab}	41 85 ^{ab}	1959 ^{ab}	34 85
353*, 354*	41 85 ^{cd} -86 ^{ab}	1959 ^{cd} -1960 ^{ab}	34 87½, 87 ^{ab}
28 65 ^{cd} -66	41. 86 ^{cd} -87	1960 ^{cd} -1961	34 87 ^{cd} , 88½
29 1-3	42 1-3	1962-1964	35 1-3
355*	—	—	35 4-6
29 4 ^{ab}	42 4 ^{ab}	1965 ^{ab}	—
29 4 ^{cd} -5 ^{ab}	42 4 ^{cd} -5 ^{ab}	1965 ^{cd} -1966 ^{ab}	35 7
356*	42 5 ^{cd} -6 ^{ab}	1966 ^{cd} -1967 ^{ab}	—
29 5 ^{cd}	42 6 ^{cd}	1967 ^{cd}	35 8 ^{ab}
357*	42 7	1968	35 8 ^{cd} -9 ^{ab}
29 6 ^{ab}	—	—	—
358* (subst., 6 ^{ab})	42. 8 ^{ab}	1969 ^{ab}	35 9 ^{cd}
29 6 ^{cd} -7	42 8 ^{cd} -9	1969 ^{cd} -1970	35. 10 ^{cd} -11 ^{ab}
359*	42 10	1971	—
360*	42 11	1972	35 14½
361*	42. 12-13 ^{ab}	1973-1974 ^{ab}	—
362*	—	—	35 11 ^{cd} -13, 13½
363*	—	—	—
29 8-12	42 13 ^{cd} -18 ^{ab}	1974 ^{cd} -1979 ^{ab}	35 15½-19½
29 13 ^{ab}	—	—	—
364* (subst, 13 ^{ab})	42 18 ^{cd}	1979 ^{cd}	35 20½ ^{ab}
29 13 ^{cd} -14	42. 19-20 ^{ab}	1980-1981 ^{ab}	35 20½ ^{cd} -21½
365*	42 20 ^{cd} -21 ^{ab}	1981 ^{cd} -1982 ^{ab}	35 22½
29. 15-18	42 21 ^{cd} -25 ^{ab}	1982 ^{cd} -1986 ^{ab}	35 23½-26½
366*	42 25 ^{cd} -27 ^{ab}	1986 ^{cd} -1988 ^{ab}	35. 27½-28½
29. 19-22	42. 27 ^{cd} -31 ^{ab}	1988 ^{cd} -1992 ^{ab}	35. 29½-32½
367*	—	—	35. 33½
29. 23	42. 31 ^{cd} -32 ^{ab}	1992 ^{cd} -1993 ^{ab}	35. 34½
368*	—	—	35. 35
369*	—	—	—
29. 24	42. 32 ^{cd} -33 ^{ab}	1993 ^{cd} -1994 ^{ab}	35. 36

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
370*	—	—	—
29 25	42 33 ^{cd} -34 ^{ab}	1994 ^{cd} -1995 ^{ab}	35 37
371*	—	—	—
372*	—	—	35 38
29 26-27	42 34 ^{cd} -35 ^{ef}	1995 ^{cd} -1996, 1997	35 40, 39
29 28-30	42 36-38 ^{ab}	1998-2000	36 1-3
373*	42 38 ^{cd} -39 ^{ab}	2001	—
29. 31-32	42 41-42	2003 ^{cd} -2005 ^{ab}	36 4-5
374*	42 43	2005 ^{cd} -2006 ^{ab}	—
375*	—	—	36 6
29 33	42. 39 ^{cd} -40 ^{ab}	2002	36 7
376*	42 40 ^{cd}	2003 ^{ab}	—
377*, 378*	—	—	36 8-10
379*	—	—	36 10½, 11½-12½
380*	—	—	—
29 34 ^a	42 44 ^a	2006 ^c	36 13½ ^a
381*	—	—	—
29 34 ^{cd} -35	42 44 ^{bcd} -45	2006 ^d -2008 ^{ab}	36 13½ ^{bcd} -14½
29 36	42 46	2008 ^{cd} -2009 ^{ab}	—
382* (subst, 36)	—	—	36 15½, 16
29 37 ^{ab}	42 47 ^{ab}	2009 ^{cd}	—
29 37 ^{cd} -39 ^{ab}	42 47 ^{cd} -49 ^{ab}	2010-2011	36 17-18
383*	—	—	36 19-23
29 39 ^{cd}	42 49 ^{cd}	2012 ^{ab}	—
29 40	42 50	2012 ^{cd} , 2013	36 24
30 1-3 ^{ab}	43 1-3 ^{ab}	2014-2016 ^{ab}	37 1-3 ^{ab}
384*	—	—	—
30 3 ^{cd} -4	43 3 ^{cd} -4	2016 ^{cd} -2017	37 3 ^{cd} -4
385*	—	—	—
30 5-6	43 5-6	2018-2019	37 5-6
386*, 1-8	43 7-9 ^{ef}	2020-2022, 2023	37 7-10
386*, 9-12	44 1-2	2024-2025	37 11-12
30 7-17 ^{ab}	44 3-13 ^{ab}	2026-2036 ^{ab}	37 13-23 ^{ab}
387*	44 13 ^{cd}	2036 ^{cd}	—
30 17 ^{cd} -33	44 14-30 ^{ab}	2037-2053 ^{ab}	37 23 ^{cd} -39
388*	—	—	37. 40
30. 34 ^{ab}	44 30 ^{cd}	2053 ^{cd}	37. 40½
30. 34 ^{cd} -35 ^{cd}	44 31-32 ^{ab}	2054-2055 ^{ab}	38 ½, 1, 2 ^{ab}

Crnt. Ed	Bom Ed.	Cal Ed	Madras Ed.
30 35 ^{ef} -37 ^{ab}	44 32 ^{ed} -34 ^{ab}	2055 ^{ed} -2057 ^{ab}	38 2 ^a , 2½, 3½
389*	—	—	—
30 37 ^{ed} -38 ^{ed}	44 34 ^{ed} -35	2057 ^{ed} -2058	38 4½-5½ ^{ed}
30 38 ^{ef} -44	44 36-42 ^{ab}	2059-2065 ^{ab}	38. 5½ ^{ed} -11½
390*	44 42 ^{ed}	2065 ^{ed}	38 12
30. 45-47 ^{ab}	44 43-45 ^{ab}	2066-2068 ^{ab}	38 13-15 ^{ed}
391*	44. 45 ^{ed} -47 ^{ab}	2068 ^{ed} -2070 ^{ab}	—
30 47 ^{ed}	44 47 ^{ed}	2070 ^{ed}	38 15 ^{ed}
30 48-59 ^{ef}	45 1-13 ^{ab}	2071-2083 ^{ab}	38 16-27, 27½
392*	45 13 ^{ed}	2083 ^{ed}	38. 28
30 60-66 ^{ab}	45 14-20 ^{ab}	2084-2090 ^{ab}	38 29-35 ^{ab}
393*	45 20 ^{ed}	2090 ^a	38 35 ^{ed}
30 66 ^{edef}	45 21	2091	38. 36
30 67-74 ^{ab}	45 22-29 ^{ab}	2092-2099 ^{ab}	38 36½, 37, 38-44 ^{ab}
394*	45. 29 ^{ed}	2099 ^{ed}	—
30. 74 ^{ed}	45 30 ^{ab} (= 38 ^{ed})	2100 ^{ab} (= 2110 ^{ed})	38 44 ^{ed}
30. 75	45 30 ^{edef}	2100 ^{ed} , 2101	38 45
30 76-77	45 31-32	2102-2103	38 46-47
30 78 ^{ab}	—	—	38 48 ^{ab}
395* (subst., 78 ^{ab})	45 33	2104	—
30 78 ^{ed}	45 34 ^{ab}	2105 ^{ab}	38 48 ^{ed}
396*	—	—	—
30. 79 ^{abed}	45 34 ^{ed} -35 ^{ab}	2105 ^{ed} -2106 ^{ab}	39. 1
30. 79 ^{ef} -81	45 35 ^{ed} -37 ^{ed}	2106 ^{ed} -2108	39. 2-3, 3½
397*	45 37 ^{ef}	2109	—
398*	—	—	—
399*	45. 38 ^{ab}	2110 ^{ab}	—
30 82	45 39	2111	—
400* (subst, 82)	—	—	39. 4½
30. 83-84	45. 40-41	2112-2113	39. 5½ ^{ab} , 6, 6½, 5½ ^{ed}
30 85-87	45 42-44	2114-2116	39 7½-9½
401*	45. 45-48 ^{ab}	2117-2120 ^{ed}	39 10½-13½ ^{ab}
30. 88 ^{ab}	45. 48 ^{ed}	2120 ^{ed}	—
30 88 ^{ed}	45. 48 ^{ef}	2121	39 13½ ^{ed}
402*	—	—	—
403*	—	—	39. 14½-16½
31. 1-4	46. 1-4	2122-2125	41. 1-4
App. I, 6	—	—	41. 5-15

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
31 5	46 5	2126	41 18
404*	46 6 ^{ab}	2127 ^{ab}	—
31 6-9 ^{ab}	46. 6 ^{cd} -9	2127 ^{cd} -2130	41 19-22 ^{ab}
31. 9 ^{cd} -10	46 10 ^{abcd}	2131, 2132	41 22 ^{cd} -23
31. 11-13 ^{ab}	46 11-13 ^{ab}	2133-2135 ^{ab}	41 24-26 ^{ab}
31. 13 ^{cd}	46 13 ^{cd}	2135 ^{cd}	41 26 ^{cd} (±26½)
31 14-16 ^{ab}	46 14-16 ^{ab}	2136-2138 ^{ab}	41 27½, 28, 29
31 16 ^{cd} -19 ^{cd}	46 16 ^{cd} -19	2138 ^{cd} -2141	41 29½, 30½-32½
31 19 ^{ef} -22 ^{cd}	46. 20-23 ^{ab}	2142-2145 ^{ab}	41 33, 34-36
405*	—	—	—
31 22 ^{ef} -24	46 23 ^{cd} -25	2145 ^{cd} -2147	41 36½, 37½, 38½ (=16)
406*	—	—	41 17
31 25-30	46 26-31	2148-2153	41 39½-44½
31 31-32	46 32-33	2154-2155	41 45, 46, 46½
31 33-36	46 34-37	2156-2159	41 47½-50½
407*	—	—	—
408*	46. 38	2160	—
409*	—	—	—
410*	46 39	2161	—
411*	—	—	41 51½-54½
31 37	46 40	2162	—
412*	—	—	—
31 38 ^{ab} (= 57 14 ^{ab})	46. 41 ^{ab}	2163 ^{ab}	—
413*	46 41 ^{cd}	2163 ^{cd}	—
31 38 ^{cd} (= 57. 14 ^{cd})	46 42 ^{ab}	2164 ^{ab}	—
31. 39 ^{ab}	46 42 ^{cd}	2164 ^{cd}	39 33½ ^{ab}
414*	46 43 ^{ab}	2165 ^{ab}	—
31 39 ^{ab} -40 ^{ab}	46 43 ^{cd} -44 ^{ab}	2165 ^{cd} -2166 ^{ab}	39 32½
415*	—	—	—
31. 40 ^{def} -42 ^{ab}	46. 44 ^{cd} -46	2166 ^{cd} -2168	39 20½-22½ ^{ab}
31 42 ^{cd}	46 47 ^{ab}	2169 ^{ab}	—
416* (subst, 42 ^{cd})	—	—	39 22½ ^{cd}
31 43 ^{ab}	46 47 ^{cd}	2169 ^{cd}	39. 23½ ^{ab}
417*	—	—	39 23½ ^{cd}
31 43 ^{cd}	46 48 ^{ab}	2170 ^{ab}	—
31 44-51 ^{ab}	46 48 ^{cd} -55	2170 ^{cd} -2177	39 24½-31½ ^{ab}
418*	46. 56 ^{ab}	2178 ^{ab}	—
31. 51 ^{cd}	46. 56 ^{cd}	2178 ^{cd}	39. 31½ ^{cd}

Crit. Ed	Bom. Ed.	Cal Ed.	Madras Ed.
419*	46 57	2179	39. 33½ ^{cd} , 34
App I, 7	46. 58-68 ^{ab}	2180-2190 ^{ab}	—
31 52	46. 68 ^{cd} , 69 ^{cd}	2190 ^{cd} , 2191 ^{cd}	39. 35
31 53 54	46 70-71	2192-2193	39. 17½-18½
420*	—	—	—
31 55	46 72	2194	39 19½
421*	—	—	—
31. 56 ^{abcd}	46. 73	2195	39 36
31 56 ^{cd} -57 ^{ab}	46 74	2196	39. 36½, 37½ ^{ab}
31 57 ^{cd}	46 75 ^{ab} (= 69 ^{ab})	2197 ^{ab} (= 2191 ^{ab})	39 37½ ^{cd}
31 57 ^{cd} -67	46 75 ^{cd} -85	2197 ^{cd} -2207	39 38, 39-48
422*	46 86	2208	—
423*	—	—	39 49
31 68	46 87	2209	39 50
424*	—	—	—
App I, 14, 1-38	57 1-15	2840 2854	40 1-14½
App I, 15, 1-30	—	—	40 15½-28½ †
App I, 14, 39-46	57 16-17	2855-2856	—
32 1-6 ^{ab}	47 1-6 ^{ab}	2210-2215 ^{ab}	42 1-6 ^{ab}
425*	47 6 ^{cd}	2215 ^{cd}	—
32 6 ^{cd} -9 ^{ab}	47. 7-9	2216-2218	42 6 ^{cd} -9 ^{ab}
426*	—	—	42 9 ^{cd} -10
32 9 ^{cd} -22	47 10-23 ^{ab}	2219-2232 ^{ab}	42 10½, 11½-23½
427*	47. 23 ^{cd}	2232 ^{cd} , 2233	42 33½
App I, 8	—	—	12. 24½-32½
32 23-38	48 1-16	2234-2249	13. 1-16
428*	48 17 ^{ab}	2250 ^{ab}	—
32 39 ^{ab}	—	—	43 17 ^{ab}
32 39 ^{cd} -42 ^{ab}	48. 17 ^{cd} -20 ^{ab}	2250 ^{cd} -2253 ^{ab}	43. 17 ^{cd} -20 ^{ab}
429*	—	—	—
32. 42 ^{cd} -55	48 20 ^{cd} -33	2253 ^{cd} -2266	43. 20 ^{cd} -33
32. 56 ^{ab}	48 34 ^{ab}	2267 ^{ab}	—
32. 56 ^{cd} -60 ^{cd}	48 34 ^{cd} -38	2267 ^{cd} -2271	43 33½, 34½-37½
32 60 ^{cd} -62	48. 39-41 ^{ab}	2272-2274 ^{ab}	43. 38, 39-40
430*	—	—	43 41-43, 43½
32. 63 ^{ab} -64 ^{ab}	48. 41 ^{cd} -43 ^{ab}	2274 ^{cd} -2276 ^{ab}	43. 44½-45½

† Line 21½ is not recorded in any MS of the Crit, App

Crit Ed.	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
431*	48 43 rd	2276 rd	—
32 61 rd -67 th	48 41-46	2277-2279	43 46, 47-49 th
432*	48 47-49	2280-2282	—
32. 67 th -71 st	48 50-53	2283-2286	43 49 rd -53 rd
32 71 st	48 54 th	—	43 53 rd
32 71 st -73	48 54 th -56	2287-2289 th	43 54, 54½, 55½
433*	—	—	43 56½-57½, 58
32 74-75	48 57-58	2289 rd -2291 st	43 59-60
434*	—	—	43 61-63, 63½, 64
32 76	48 59	2291 st -2292 nd	43 65
435*	—	—	43 66
32 77-78	48 60 61	2292 nd -2294 th	43 67-68
436*	—	—	43 69
32 79-80	48 62-63	2294 th -2296 th	43 70 71
437*	—	—	43 72
32 81	48 64	2296 rd -2297 th	43 73
438*	—	—	43 73½
32 82-84	48 65-67	2297 th -2299, 2300	43 74½-76½
33 1-3 rd	49 1-3 rd	2301-2303 rd	44 1-3 rd
439*	—	—	—
33 3 rd -10 th	49 3 rd -10 th	2303 rd -2310 th	44 3 rd -10 th
440*	—	—	44 10 th -12 th
33 10 th -11 th	49 10 th -12 th	2310 th -2312 th	44 12 th -14 th
33 12 th -14	49 12 th -15	2312 th -2315	44 14 th -17
App I, 9, 1 2	49 16 †	2316 †	44 18
App I, 9, 3-10	49 18-21 ‡	2318-2321 ‡	44 19-22
App I, 9, 11-18	49 23-26	2323-2326	44 22-26
33 15-21 st	49 27-33 rd	2327-2333 rd	44 27-33 rd
441*	—	—	—
33. 21 st -22 nd	49 33 rd -35 th	2333 rd -2335 th	44 33 rd -34, 34½
33 23 rd -25 th	49 35 th -38 th	2335 th -2338 th	44 35, 36-38 th
442*	—	—	44 38 th , 38½
33 25 th	49 38 th	2338 th	44 39½ th
443*	—	—	44 39½ th , 45. 1-6
38. 26	49. 39	2339	45. 7
444*	—	—	45. 8, 8½

† 49 17 (= Cal 2317) is not recorded in any MS of the Crit App

‡ 49 22 (= Cal 2322) is not recorded in any MS of the Crit App

Crit Ed	Bom. Ed.	Cal. Ed	Madras Ed
33 27-31 ^{ab}	49. 40-44 ^{ab}	2340-2344 ^{ab}	45 9½-13½ ^{ab}
445*	—	—	45 13½ ^{cd} -15½ ^{cd}
33. 31 ^{cd} -34 ^{ab}	49 44 ^{cd} -47 ^{ab}	2344 ^{cd} -2347 ^{ab}	45. 15½ ^{cd} -18½ ^{cd}
446*	—	—	45. 18½ ^{cd}
33. 34 ^{cd}	49. 47 ^{cd}	2347 ^{cd}	45. 19½ ^{ab}
447*	—	—	—
33. 34 ^{cd}	49. 48 ^{ab}	2348 ^{ab}	45. 19½ ^{cd}
App I, 10	—	—	45. 20½-29½, 30
448*	49. 48 ^{cd} -49 ^{ab}	2348 ^{cd} -2349 ^{ab}	—
33 35-36 ^{ab}	49 49 ^{cd} -50	2349 ^{cd} -2350	45 31-32 ^{ab}
449*	49. 51-53	2351-2353	—
33. 36 ^{cd} -39	49 54-57 ^{ab}	2354-2357 ^{ab}	45. 32 ^{cd} -35
450*	49 57 ^{cd} -59 ^{ab}	—	45 36-37
451*	—	—	46 1
33 40 ^{abedcd} -41 ^{cd}	49 59 ^{cd} -61	2357 ^{cd} -2359	46 2, 2½, 3½
33 41 ^{cd} -47	49. 62-68 ^{ab}	2360-2366 ^{ab}	46 4, 5-10
452*	—	—	46 10½
33 48-51 ^{ab}	49 68 ^{cd} -71	2366 ^{cd} -2369	46. 11½-13½, 14
453*	—	—	—
33. 51 ^{cd} -52 ^{ab}	49 72	2370	46 15
33 52 ^{cd} -53 ^{ab}	49 73	—	46 16
33 53 ^{cd} -56	49. 74-77 ^{ab}	2371-2374 ^{ab}	46 17, 17½, 18½-19½
454*, 455*	—	—	—
33 57-61 ^{cd}	49. 77 ^{cd} -82 ^{ab}	2374 ^{cd} -2379 ^{ab}	46 20½-24½
33 61 ^{cd} -62 ^{cd}	49 82 ^{cd} -83	2379 ^{cd} -2380	46 25½-26½ ^{ab}
33 62 ^{cd} -65 ^{cd}	49. 84-87 ^{ab}	2381-2384 ^{ab}	46 26½ ^{cd} -29½
33 65 ^{cd} -66 ^{cd}	49 87 ^{cd} -88	2384 ^{cd} -2385	46. 30, 31
33 66 ^{cd} -70	49 89-92 ^{cd}	2386-2389, 2390	46. 31½, 32½-35½
34 1 ^{ab}	50 1 ^{ab}	2391 ^{ab}	47 1 ^{ab}
456*	50 1 ^{cd} -2 ^{ab}	2391 ^{cd} -2392 ^{ab}	—
34. 1 ^{cd} -3 ^{ab}	50. 2 ^{cd} -4 ^{ab}	2392 ^{cd} -2394 ^{ab}	47 1 ^{cd} -3 ^{ab}
457*	50. 4 ^{cd} -5 ^{ab}	2394 ^{cd} -2395 ^{ab}	—
34. 3 ^{cd} -6 ^{cd}	50. 5 ^{cd} -8	2395 ^{cd} -2398	47. 3 ^{cd} -5, 5½, 6½ ^{ab}
34. 6 ^{cd} -8 ^{cd}	50. 9-11 ^{ab}	2399-2401 ^{ab}	47. 6½ ^{cd} -7½, 8, 9 ^{ab}
34. 8 ^{cd} -19 ^{cd}	50. 11 ^{cd} -22	2401 ^{cd} -2412	47. 9 ^{cd} -20
34. 19 ^{cd} -21 ^{cd}	50. 23-25	2413-2415	47. 20½, 21½-22½, 23
458*	—	—	—
34 22 ^{abed}	50. 26	2416	47. 24

Crit Ed	Bom Ed.	Cal Ed.	Madras Ed.
34. 22 ^r	50 27 ^{as}	2417 ^{ab}	47. 24½
459*	—	—	—
34 23-24 ^{ab}	50 27 ^{cd} -28	2417 ^{cd} -2418	47. 25½-26½ ^{ab}
34 24 ^{cd}	50. 29 ^{ab}	2419 ^{ab}	—
460* (subst 24 ^{cd})	—	—	47 26½ ^{cd}
34 25-26 ^{cd}	50 29 ^{cd} -31 ^{ab}	2419 ^{cd} -2421 ^{ab}	47 27½, 28, 28½
461*	—	—	47. 29½ ^{ab}
34 26 ^r -30 ^{abcde}	50 31 ^{cd} -36 ^a	2421 ^{cd} -2426 ^a	47. 29½ ^{cd} -34½ ^a
462*	—	—	47. 34½ ^{bc}
34. 30 ^r -31 ^{cd}	50 36 ^s -37 ^{ab}	2426 ^b -2427 ^{ab}	47 34½ ^{cd} -35½
34 31 ^r -33 ^r	50 37 ^{cd} -39	2427 ^{cd} -2429	47 36, 37-38
34 33 ^r -34 ^{cd}	50 40-41 ^{ab}	2430-2431 ^{ab}	47 38½, 39½
34. 34 ^r -40	50. 41 ^{cd} -47	2431 ^{cd} -2437	47 40, 41-46
463*	—	—	47 46½
App I, 11	—	—	47 47½-59
34 41-42	50 48-49	2438-2439	47 60-61
35 1-9 ^{cd}	51 1-9	2440-2448	48. 1-9
35 9 ^r -10 ^{cd}	51 10-11 ^{ab}	2449-2450 ^{ab}	48 9½, 10, 11 ^{ab}
35 10 ^r -11 ^{ab}	51 11 ^{cd} -12 ^{ab}	2450 ^{cd} -2451 ^{ab}	48 11 ^{cd} -12 ^{ab}
35 11 ^{cd}	51 13 ^{ab}	2452 ^{ab}	48. 13 ^{ab}
464*	—	—	48. 13 ^{cd}
35 11 ^r	51 12 ^{cd}	2451 ^{cd}	48 12 ^{cd}
35 12-22	51 13 ^{cd} -24 ^{ab}	2452 ^{cd} -2463 ^{ab}	48 14-24
App I, 12, 1-11	51 24 ^{cd} -29	2463 ^{cd} -2468	48 25-30 ^{ab}
„ 12-13	51 30	2469	48 30 ^{cd} (= 36½), 30½
„ 14-24	51 31 ^{ab} -36 ^{ab}	2470 ^{ab} -2475 ^{ab}	48 31½, 32, 33-36
„ 25-32	51 36 ^{cd} -40 ^{ab}	2475 ^{cd} -2479 ^{ab}	48. 37½-40½
465*	51. 40 ^{cd} -41 ^{ab}	2479 ^{cd} -2480 ^{ab}	—
466*	51 41 ^{cd}	2480 ^{cd}	48 41
35 23	51 42	2481	48 42
35 24 ^{ab}	51 43 ^{ab}	2482 ^{ab}	—
467* (subst, 24 ^{ab})	—	—	48 43 ^{ab}
35 24 ^{cd}	51 43 ^{cd}	2482 ^{cd}	48. 43 ^{cd}
468*	51 44	2483	—
469*, 470*	—	—	48. 44-45
471*	—	—	—
35. 25-26	51. 45-46	2484-2485	48. 46-47
472*	—	—	48. 48 ^{ab}

Crit Ed.	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed.
35. 27	51 47	2486	48. 48 ^{cd} , 48½
35. 28-39	51 48-59	2487-2498	48. 49½-60½
35. 40-42	51. 60-62	2499-2501	49 1-3
35. 43 ^{abed}	51. 63	2502	49. 4 ^{ab} (= 5 ^{ab}), 4 ^{cd}
35. 43 ^{ef} -53 ^{ab}	51. 64-73	2503-2512	49 5 ^{cd} -15 ^{ab}
35. 53 ^{ed} -54 ^{ab}	51 74	—	49. 15 ^{ed} -16 ^{ab}
473*	—	—	—
35. 54 ^{ed} -55 ^{ab}	51 75	2513	49. 16 ^{ed} -17 ^{ab}
474*	—	—	—
35 55 ^{ed} -60	51 76-80, 81	2514-2518, 2519	49 17 ^{ed} -22
36. 1-5 ^{ed}	52 1-5	2520-2524	50 1-3, 3½, 4, 5
36. 5 ^{ef} -6 ^{ab}	52 6	2525	50. 6
475*	—	—	50 6½ ^{cd}
36. 6 ^{ed}	52 7 ^{ab}	2526 ^{ab}	50 7½ ^{cd} , 6½ ^{ab}
476*, 477*, 478*	—	—	50. 7½ ^{ab} , 7½ ^{ef} , 8½ ^{ab}
36 7-9 ^{ed}	52 7 ^{ed} -10 ^{ab}	2526 ^{ed} -2529 ^{ab}	50 8½ ^{ed} , 9, 10-11
479*	—	—	50 12
36. 9 ^{ef}	52 10 ^{ed}	2529 ^{ed}	50 13 ^{ab}
480*	—	—	50. 13 ^{ed}
36. 10-11	52. 11-12	2530-2531	50. 14-15
481*	—	—	50. 15½
36 12-13	52 13-14	2532-2533	50 16½-17½
482*	—	—	50 18
36 14-22 ^{ab}	52 15-23 ^{ab}	2534-2542 ^{ab}	50 19-26, 26½
36 22 ^{ef} -31	52 23 ^{ed} -32	2542 ^{ed} -2551	50 27½, 28, 29-36
483*	52 33 ^{ab}	2552 ^{ab}	50 37 ^{ab}
36 32-35 ^{ed}	52 33 ^{ed} -37 ^{ab}	2552 ^{ed} -2556 ^{ab}	50 37 ^{ed} , 37½, 38½-40½
36 35 ^{ef} -40	52. 37 ^{ed} -42 ^{ef}	† 2556 ^{ed} -2561, 2562	50. 41, 42-46
37 1-7 ^{ef}	53 1-8 ^{ab}	2563-2570 ^{ab}	51. 1-8 ^{ab}
484*	—	—	51. 8 ^{ed}
37 8-11	53 8 ^{ed} -12	2570 ^{ed} -2574	51 9-12, 12½
485*	53. 13 ^{ab}	2575 ^{ab}	—
486*	53. 14	2576	51. 13½ ^{ed} -14½ ^{ab}
487*	—	—	51. 14½ ^{ed} -15½, 18½
488*, 489*	—	—	—
37. 12 ^{ab}	53. 18 ^{ed}	2575 ^{ed}	51. 18½ ^{ab}
37. 12 ^{ed}	53. 15 ^{ab}	2577 ^{ab}	—

† 2560^{ab} = 2560^{ed}.

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
37 13-15 ^{ed}	53 15 ^{ed} -18 ^{ab}	2577 ^{ed} -2580 ^{ab}	51 16½-17½, 19½
37 15 ^{ed} -16 ^{ab}	53 18 ^{ed} -19 ^{ab}	2580 ^{ed} -2581 ^{ab}	51 20, 20½
490*	—	—	51 21½ ^{ab}
37 16 ^{ed} -18	53 19 ^{ed} -21	2581 ^{ed} -2583	51 21½ ^{ed} -23½
491*	—	—	51 24½
37 19 ^{ab}	53 22 ^{ab}	2584 ^{ab}	51 25½ ^{ab}
492*	—	—	51 25½ ^{ed} -26½ ^{ab}
37 19 ^{ed} -20	53 22 ^{ed} -23	2584 ^{ed} -2585	51 26½ ^{ed} -27½
37 21	53 24	2586	—
493* (subst, 21)	—	—	51 28½
37. 22 ^{ab}	53 29 ^{ed}	2591 ^{ed}	51 29½ ^{ab}
37 22 ^{ed} -24	53 25 ^{ab} -27	2587 ^{ab} -2589	51 29½ ^{ed} , 30, 31-32
494*	53 28-29 ^{ab}	2590-2591 ^{ab}	—
37 25-28	53 30-33	2592-2595	51 33-36
495*	53 34 ^{ab}	2596 ^{ab}	—
37 29-30 ^{ed}	53 34 ^{ed} -36 ^{ab}	2596 ^{ed} -2598 ^{ab}	51 37-38
496*, 497*	—	—	51 41 ^{ed} -42, 42½, 43½ ^{ab}
37 30 ^{ed}	53 36 ^{ed}	2598 ^{ed}	51 39 ^{ab}
498*	53 37-38 ^{ab}	2599-2600 ^{ab}	51 39 ^{ed} -40
37 31 ^{ab} -32	53 38 ^{ed} -39 ^{ab}	2600 ^{ed} -2601 ^{ab}	51 41 ^{ab} , 43½ ^{ed}
37 31 ^{ed} -32	53 39 ^{ed} -40	2601 ^{ed} -2602	51 44½-45½ ^{ab}
499*	—	—	51 45½ ^{ed}
37 33 ^{ab} -34	53 41	2603	51 46½
37 33 ^{ed} -38	53. 42-46 ^{ed}	2604-2608, 2609	51 47½, 48, 49-52
500*	—	—	51 52½
38 1-3	54 1-3	2610-2612	52 1-2, 3, 2½
501*	—	—	—
38 4-5	54 4-5	2613-2614	52 4-5
502*	—	—	52 6
38 6-8 ^{ab}	54 6-8 ^{ab}	2615-2617 ^{ab}	52 7-9 ^{ab}
503*	—	—	52 9 ^{ed}
38 8 ^{ed} -38	54 8 ^{ed} -38	2617 ^{ed} -2647	52 9½, 10½-39½
App I, 13	—	—	52 40½-49½
38 39	54 39	2648	—
504* (subst, 39 ^{ed})	—	—	—
38. 40	54 40	2649	—
38 41-42	54 41-42	2650-2651	52 50½-51½
39. 1-8 ^{ed}	55 1-7, 9	2652-2658, 2660	53 1-7, 9

Crit. Ed	Bom Ed	Cal Ed	Mandras Ed
39. 8 ^o -9	55 10 ^{ab} , 8	2661 ^{ab} , 2659	53 9½, 8
39 10 ^{abcd}	55 10 ^{cd} -11 ^{ab}	2661 ^{cd} -2662 ^{ab}	53 10½
39 10 ^o -15 ^{cd}	55 11 ^{cd} -16	2662 ^{cd} -2667	53. 11, 12-16
39. 15 ^o -28 ^{ab}	55. 17-30 ^a	2668-2681 ^d	53 17, 17½, 18½-29½ ^o
505*	—	—	53 29½ ^{cd} -31½ ^{ab}
506*	—	—	—
39 28 ^d -30	55 30 ^{ab} -32 ^{ab}	2681 ^b -2683 ^{cd}	53. 31½ ^d -33½
507*	—	—	53. 34½-36½
39 31-38	55. 32 ^{cd} -39 ^o	2683 ^{cd} -2690, 2691	53 37½-44½
40 1-15	56 1-15	2692-2706	54 1-15
40 16-17 ^{ab}	—	—	54 16-17 ^{ab}
40 17 ^{cd} -18 ^{ab}	56 16	2707	54. 17 ^o -18 ^{cd}
508*	—	—	—
40 18 ^{cd} -19 ^{ab}	56 17	2708	54 18 ^{cd} -19 ^{ab}
509*	—	—	—
40 19 ^{cd} -31	56 18-30 ^{ab}	2709-2721 ^{ab}	54. 19 ^{cd} -31
510*	—	—	—
40. 32-38	56 30 ^{cd} -37 ^{ab}	2721 ^{cd} -2728 ^{ab}	54 32-38
40 39-48 ^{ab}	56. 37 ^{cd} -46	2728 ^{cd} -2737	55 1-8, 8½, 9½
40 48 ^{cd} -64 ^{ab}	56 47-62	2738-2753	55 10, 11-26 ^{ab}
511*	56 63 ^{ab}	2754 ^{ab}	—
40 64 ^{cd} -68 ^{ab}	56 63 ^{cd} -67 ^{ab}	2754 ^{cd} -2758 ^{ab}	55 26 ^{cd} -30 ^{ab}
512*	—	—	—
40 68 ^{cd}	56 67 ^{cd}	2758 ^{cd}	55 30 ^{cd}
513*	56. 68-69	2759-2760	—
40 69 ^{ab}	56 70 ^{ab}	2761 ^{ab}	55 31 ^{ab}
514*	56 70 ^{cd}	2761 ^{cd} -2762 ^{ab}	—
40 69 ^{cd} -71	56. 71-78 ^{ab}	2762 ^{cd} -2764	55 31 ^{cd} -33
515*, 516*	—	—	55 34, 35
40 72-75	56. 73 ^{cd} -77 ^{ab}	2765-2768	55. 36-38, 38½, 39½ ^{ab}
517*	56. 77 ^{cd}	2769 ^{ab}	55. 39½ ^{cd}
40. 76 ^{abcd}	56. 78	2769 ^{cd} -2770 ^{ab}	55 40½
518*	56. 79 ^{ab}	2770 ^{cd}	55 41½ ^{ab}
40 76 ^o	56. 79 ^{cd}	2771 ^{ab}	55 41½ ^{cd}
519*	56 80 ^{ab}	2771 ^{cd}	—
40. 77	56. 80 ^{cd} -81 ^{ab}	2772	55 42½
40. 78-80 ^{ab}	56. 81 ^{cd} -83	2773-2775 ^{ab}	56. 1, 1½, 2, 3 ^{ab}
520*	—	—	56. 3 ^{cd}

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
40 80 ^{cd}	56 84 ^{ab}	2775 ^{ed}	56 4 ^{ab}
521*	—	—	56 4 ^{cd}
40 81 ^{abc^d}	56 84 ^{ed} -85 ^{ab}	2776	56 4½, 5½ ^{ab}
40 81 ^{ef} -82 ^{ab}	56 85 ^{ed} -86 ^{ab}	2777	56 5½ ^{ed} -6½ ^{as}
522*	—	—	56 6½ ^{ed}
40. 82 ^{cd} , 83	56 86 ^{cd} , 87 ^{ab}	2778 ^{ab} , 2778 ^{cd}	56 7, 8 ^{ab}
40 84-87	56 87 ^{cd} -91 ^{ab}	2779-2782	56 8 ^{cd} , 8½, 9½-11½
523*	56 91 ^{ed} -92 ^{ab}	2783	—
40 88-89	56 92 ^{ed} -94 ^{ab}	2784-2785	56 12½-13½
524*	—	—	56 14½
40. 90-94 ^{cd}	56 94 ^{ed} -99 ^{ab}	2786-2790	56 15½-18½, 19, 20 ^{as}
525*	—	—	—
40 94 ^{ef}	56 99 ^{ed}	2791 ^{ab}	56 20 ^{cd}
526*	56 100 ^{ab}	2791 ^{cd}	—
40 95 ^{abc^d}	56 100 ^{cd} -101 ^{ab}	2792	56 21
40 95 ^{ef} -98	56 101 ^{cd} -104	2793-2796 ^{ab}	56 21½, 22½-24½
527*	56 105	2796 ^{cd} -2797 ^{ab}	56 25½
40 99-102	56 106-109	2797 ^{ed} -2801 ^{ab}	56 26½-29½
528*	—	—	—
40 103 ^{ab}	56 110 ^{ab}	2801 ^{cd}	56 30½ ^{ab}
529*	—	—	—
40. 103 ^{ed} -106 ^{cd}	56 110 ^{ef} -113	2802-2805 ^{ab}	56 30½ ^{ed} -33½
40 106 ^{ef} -109 ^{ed}	56 114-117 ^{ab}	2805 ^{cd} -2808	56 34, 34½, 35, 36-37
40. 109 ^{ef} -111	56 117 ^{cd} -119	2809-2811 ^{ab}	56 38 ^{ab} , 39-40
530*	56 120-122	2811 ^{ed} -2814 ^{ab}	—
531*, 1-5	—	—	56 41-43 ^{ab}
531*, 6	—	—	56 43 ^{cd} (= 38 ^{cd})
532*	—	—	56 43½ †
40 112-121 ^{ab}	56. 123-132 ^{ab}	2814 ^{ed} -2823	57. 36½-43½, 44, 45
40 121 ^{ed^{ef}} -123 ^{ed}	56 132 ^{ed} -135 ^{ab}	2824-2826	57 46-47, 47½, 48½ ^{ab}
40. 123 ^{ef}	56 135 ^{cd}	2827 ^{ab}	57 48½ ^{cd}
533*	56 136 ^{ab}	2827 ^{cd}	57 49½ ^{ed}
40 124 ^a	56 136 ^c	2828 ^a	57 49½ ^a
40. 124 ^{bc}	56 136 ^d -137 ^a	2828 ^{bc}	—
40 124 ^d	56 137 ^b	2828 ^d	57 49½ ^b
534*	56 137 ^{cd} -138	2829-2830 ^{ab}	57 50, 51 †
40 125 ^{abc^d}	56 139	2830 ^{ed} -2831 ^{ab}	—

† For Madras ed., adhy 57. 1-35½ and adhy 58-61, see p viii-w.

Crit Ed.	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
40 125 ^{ef} -128 ^{cd}	56 140-143 ^{ab}	2831 ^{cd} -2834	—
40 128 ^{ef} -130	56 143 ^{cd} -145	2835-2837 ^{ab}	—
535*	56. 146-147	2837 ^{cd} -2838, 2839	—
App I, 16	† 58 1-43	† 2857-2899	—
41 1	58. 44	2900	—
41 2-3 ^{ed}	58 45-46	2901-2902	[62 4½ ^{cd} , 5½, 6
41 3 ^{ef}	58. 47 ^{ab}	2903 ^{ab}	62 7 ^{ab}
41 4-5	58 47 ^{cd} -49 ^{ab}	2903 ^{cd} -2905 ^{ab}	62 7 ^{cd} -8, 8½] †
536*	58. 49 ^{cd}	2905 ^{cd}	—
41. 6 ^{ab}	58. 50 ^{ab}	2906 ^{ab}	—
41 6 ^{cd} -7	58. 50 ^{cd} -51	2906 ^{cd} -2907	[62 13, 13½] †
537*	58. 52	2908	63. 42
42 1-6 ^{ef}	59. 1-7 ^{ab}	2909-2915 ^{ab}	62 14½-20½ ^{cd}
538*	—	—	62 20½ ^{cd}
42. 7-8 ^{ab}	59 7 ^{cd} -8	2915 ^{cd} -2916	62 21½-22½ ^{ab}
539*	—	—	62 22½ ^{cd}
42 8 ^{cd} -10 ^{cd}	59 9-11	2917-2919	62 23½-25½
42 10 ^{ef} -11 ^{ed}	59 12	2920	62 26, 27 ^{ab}
540*	59 13 ^{ab}	2921 ^{ab}	—
42 11 ^{cd} -18	59 13 ^{cd} -20	2921 ^{cd} -2928	62 27 ^{cd} -34
541*	—	—	62 35 ^{ab}
42 19 ^{ab}	59 21 ^{ab}	2929 ^{ab}	62 35 ^{cd}
542*	—	—	62 35½
42 19 ^{cd} -20 ^{ab}	59. 21 ^{cd} -22 ^{ab}	2929 ^{cd} -2930 ^{ab}	62 36, 37 ^{ab}
42 20 ^{cd}	59. 22 ^{cd} -23 ^{ab}	2930 ^{cd} -2931 ^{ab}	—
543*(subst, 20 ^{cd})	—	—	62 37 ^{cd} -38 ^{ab}
544*	—	—	62 38 ^{cd}
42 21 ^{cd}	59 23 ^{cd} -24	2931 ^{cd} -2932	62. 39 ^{ab} -40
545*	59. 25	2933	62. 41
42. 22 ^{ab}	59. 26-27 ^{ab}	2934-2935 ^{ab}	62 42-43 ^{ab}
546*	—	—	—
547*	—	—	62 43 ^{cd}
42. 23 ^{ab}	59 27 ^{cd} -29	2935 ^{cd} -2937	62 44-46 ^{ab}
548*	—	—	—
42 25	59 30	2938	62 46 ^{cd} , 46½
42 26 ^{ab}	59. 31-32 ^{ab}	2939-2940 ^{ab}	63. ½, 1½
549*	—	—	63 2½

† Bom. 57. 1-17 = Cal 2840-2856 = App. I. 14 (p. xxx).

¶ See p x

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
42 27-32 ^{cd}	59. 32 ^{cd} -38 ^{ab}	2940 ^{cd} -2946 ^{ab}	68 3½-6½, 7, 8-9
550*	—	—	68 10 ^{ab}
42 32 ^{ef} -33 ^{ab}	59 38 ^{cd} -39 ^{ab}	2946 ^{cd} -2947 ^{ab}	68 10 ^{cd} -11 ^{ab}
551*	—	—	68 11 ^{cd}
42 33 ^{cd} -34 ^{ab}	59 39 ^{cd} -40	2947 ^{cd} -2948	68 12-13 ^{ab}
552*	—	—	—
42. 34 ^{cd}	59 41 ^{ab}	2949 ^{ab}	68 13 ^{cd}
553*	—	—	—
42 35-36 ^{ab}	59 41 ^{cd} -43 ^{ab}	2949 ^{cd} -2951 ^{ab}	68 14-16 ^a
554*	—	—	68 16 ^{bc}
42 36 ^f -37 ^{ed}	59 43 ^d -44	2951 ^d -2952	68 16 ^d -17
42 37 ^{ef} -38	59 45-46 ^{ab}	2953-2954 ^{ab}	68 17½, 18½
555*	—	—	68 19
42 39	59 46 ^{cd} -47 ^{ab}	2954 ^{cd} -2955 ^{ab}	68 20
42 40 ^{abcd}	59 47 ^{cd} -48 ^{ab}	2955 ^{cd} -2956 ^{ab}	—
556*(subst., 40 ^{abcd})	—	—	68 21, 22 ^{ab}
42 40 ^{ef} -47 ^{ab}	59 48 ^{cd} -55 ^{ab}	2956 ^{cd} -2963 ^{ab}	68 22 ^{cd} -29 ^{ab}
557*	59 55 ^{cd}	2963 ^{cd}	68 29 ^{cd}
42 47 ^{cd} -50 ^{ed}	59 56-59	2964-2967	68 29½, 30, 31-33
42 50 ^{ef} -52 ^{cd}	59 60-62 ^{ab}	2968-2970 ^{ab}	68 33½, 34½, 38½
42 52 ^{ef} -55	59 62 ^{cd} -65	2970 ^{cd} -2973	68 39, 35½-37½
42 56-57	59 66-67	2974-2975 †	68 39½, 40, 41
558*	—	—	† 66 1, 1½
559*	—	—	—
43 1-17	60 1-17	2977-2993	66 2½-18½
560*, 561*	—	—	—
562*	60 18	2994	66 19½
43 18-20	60 19-21	2995-2997	66 20½-22½
563*	—	—	—
43 21 ^{abcd}	60 22	2998	66 23½
43 21 ^{ef} -22 ^{cd}	60. 23-24 ^{ab}	2999-3000 ^{ab}	67 1-2 ^{ab}
43 22 ^{ef} -26 ^{ab}	60. 24 ^{cd} -28 ^{ab}	3000 ^{cd} -3004 ^a	67 2 ^{cd} -6 ^{ab}
564*	—	—	—
43 26 ^{cd} -34	60 28 ^{cd} -36	3004 ^{cd} -3012	67. 6 ^{cd} -13, 13½, 14½ ^{ab}
43. 35 ^{ab}	60. 37 ^{ab}	3013 ^{ab}	—
565*(subst., 35 ^{ab})	—	—	67. 14½ ^{cd}
43 35 ^{cd} -37	60. 37 ^{cd} -39	3013 ^{cd} -3015	67. 15, 16, 16½, 17

† Colophon wrongly counted as 2976

† See p α, α: for adhy 64, 65

Crt Ed	Bom Ed.	Cal Ed	Madras Ed
566*	—	—	—
43 38-42 ^{ab}	60 40-44 ^{ab}	3016-3020 ^{ab}	67 18-22 ^{ab}
567*	60 44 ^{cd}	3020 ^{cd}	67. 22 ^{cd}
43. 42 ^{cd}	60 45 ^{ab}	3021 ^{ab}	67 22½
568*, 569*, 570*	—	—	67. 28½, 24½ ^{ab} , 24½ ^{cd}
43 43 ^{ab}	60 45 ^{cd}	3021 ^{cd}	—
571* (subst , 43 ^{ab})	—	—	67. 26½ ^{ab}
43 43 ^{cd} -44	60 46-47 ^{ab}	3022-3023 ^{ab}	67. 26½ ^{cd} -27½
572*	60 47 ^{cd} -48 ^{ab}	3023 ^{cd} -3024 ^{ab}	67 33
573*	60 48 ^{cd}	—	67. 33½
574*	60. 49	3024 ^{cd} -3025 ^{ab}	—
43 45	60 50 ^{abcd}	3025 ^{cd} -3026 ^{ab}	67. 25½ ^{cdab}
575*	—	—	—
43 46-48 ^{ef}	60 50 ^{ef} -53	3026 ^{cd} -3029	67. 28½-30½, 31
576*	60 54	—	67 32
43 49	60. 55	3030	67 34½
577*	—	—	—
43 50 ^{abcd} -63	60 56-70 ^{ab}	3031-3045 ^{ab}	67. 35½, 36, 37-49
578*	60 70 ^{cd} -72 ^{ab}	3045 ^{cd} -3047 ^{ab}	—
43. 64 ^{ab}	60. 72 ^{cd}	3047 ^{cd}	67. 50 ^{ab}
579*	—	—	—
580*	—	—	67. 50 ^{cd}
43 64 ^{cd}	60 73 ^{ab}	3048 ^{ab}	—
43. 65	60 73 ^{cd} -74 ^{ab}	3048 ^{cd} -3049 ^{ab}	—
581* (subst , 65)	—	—	67 51
43 66 ^{abcd}	60 74 ^d -75 ^{ab}	3049 ^{cd} -3050 ^{ab}	67 52
582*	60 75 ^{cd} -76 ^{ab}	3050 ^{cd} -3051 ^{ab}	—
583*	—	—	67. 53 ^{ab}
43 66 ^{ef}	60 76 ^{cd}	3051 ^{cd}	67 53 ^{cd}
584*	60 77 ^{ab}	3052 ^{ab}	—
43 67	60 77 ^{cd} -78 ^{ab}	3052 ^{cd} -3053 ^{ab}	67. 54
585* (subst , 67 ^{ab})	—	—	—
586* (subst , 67)	—	—	—
43 68	60 78 ^{cd} -79 ^{ab}	3053 ^{cd} -3054 ^{ab}	67. 55
587*	—	—	67. 56, 57
43. 69-72 ^{cd}	60. 79 ^{cd} -83 ^{ab}	3054 ^{cd} -3058 ^{ab}	67. 58-61
43 72 ^{ef} -78 ^{cd}	60. 83 ^{cd} -84	3058 ^{cd} -3059	67. 61½, 62½
43. 73 ^{ef} -75	60. 85-86 ^{ef}	3060-3061, 3062	67. 63, 64-65

Crit. Ed	Bom. Ed.	Cal Ed	Madras Ed.
588*	60 87, 88	—	67 66-67
589*	—	—	67 67½, 68½, 69
590*	60. 89 ^{ab}	—	67 70 ^{ab}
43 76-77 ^{as}	60 89 ^{cd} -90	3063-3064 ^{ab}	67. 70 ^{cd} , 70½, 71½ ^{ab}
591*	60 91 ^{ab}	3064 ^{cd}	—
43 77 ^{cd}	60. 91 ^{cd}	3065 ^{ab}	—
592* (subst., 77 ^{cd})	—	—	67 71½ ^{cd}
593* („ „)	—	—	—
594*	—	—	67 72½-73½
43 78	60. 92	3065 ^{cd} , 3066	67 74½
44 1-2 ^{ab}	61 1-2 ^{ab}	3067-3068 ^{ab}	68 1-2 ^{ab}
595*	—	—	68 2 ^{cd} -3, 3½, 4½ ^{ab}
44 2 ^{cd}	61 2 ^{cd}	3068 ^{cd}	68 4½ ^{cd}
596*	—	—	68 5
44 3	61 3	3069	68 6
597*	—	—	68 7-8 ^{ab}
44 4-13	61. 4-13	3070-3079	68 8 ^{cd} , 8½, 9½-17½
44 14	61 14	3080	—
598* (subst., 14)	—	—	68 18½
44. 15-21 ^{ab}	61 15-21 ^{ab}	3081-3087 ^{ab}	68 19½-25½ ^{ab}
599*	—	—	68 25½ ^{cd}
44 21 ^{cd} -27	61. 21 ^{cd} -27	3087 ^{cd} -3093	68 26, 27-32
600*	—	—	68 33 ^{ab}
44 28-32	61 28-32	3094-3098	68 33 ^{cd} , 33½, 34½-37½
601*	61 33-34	3099-3100	68 38½, 69 1
44 33-38 ^{cd}	61 35-40	3101-3106	69. 2-7
602*	—	—	69 8 ^{ab}
44 38 ^{cd}	61 41 ^{ab}	3107 ^{ab}	69 8 ^{cd}
603*	—	—	69 9 ^{ab}
44 39-40 ^{ab}	61 41 ^{cd} -42	3107 ^{cd} -3108	69 9 ^{cd} , 9½, 10½ ^{ab}
604*	—	—	69 10½ ^{cd}
44 40 ^{cd} -41 ^{ab}	61 43-44 ^{ab}	3109-3110 ^{ab}	69. 11½ ^{ab} , 12½ ^{cd} , 13½ ^{ab}
605*	—	—	69 13½ ^{cd}
44 41 ^{cd}	61 44 ^{cd}	3110 ^{cd}	69 14
606*	—	—	—
44 42-43 ^{ab}	61 45-46 ^{ab}	3111-3112 ^{ab}	69 15-16 ^{ab}
607*	—	—	—
44. 48 ^{cd} -44 ^{cd}	61. 46 ^{cd} -47	3112 ^{cd} -3118	69. 16 ^{cd} -17

Crit Ed	Bom. Ed	Cal. Ed.	Madras Ed
44 44 ^{ef} -45 ^{ed}	61. 48-49 ^{ab}	3114-3115 ^{ab}	69. 17½, 18½
44 45 ^{ef}	61. 49 ^{cd}	3115 ^{cd}	—
608* (subst, 45 ^{ef})	—	—	69. 19
44 46-48 ^{ef}	61 50-53 ^{ab}	3116-3119 ^{ab}	69 20-21, 21½, 22½
609*	—	—	—
44 49 ^{ab,cd,ef} -51 ^{ab}	61 53 ^{cd} -56 ^{ab}	3119 ^{ed} -3122 ^{ab}	69 23½-25½
44 51 ^{cd} -52 ^{ab}	61 56 ^{ed} -57 ^{ab}	3122 ^{ed} -3123 ^{ab}	69. 26, 27 ^{ab}
44. 52 ^{cd}	61 57 ^{ed}	3123 ^{ed}	69 27 ^{ed} (= 11½ ^{cd})
44 53 ^{ab}	61. 58 ^{ab}	3124 ^{ab}	69. 28 ^{ab} (= 12½ ^{ab})
44. 53 ^{ed} -55 ^{ab}	61 58 ^{cd} -60 ^{ab}	3124 ^{ed} -3126 ^{ab}	69 28 ^{cd} -30 ^{ab}
44 55 ^{ed}	—	—	69. 30 ^{cd}
610* (subst, 55 ^{ed})	61 60 ^{cd}	3126 ^{ed}	—
App I, 17	61. 61-74 ^{ef}	3127-3140, 3141	—
App. I, 18, 1-11	62 1-6 ^{ab}	3142-3147 ^{ab}	—
„ 12-67	62 6 ^{cd} -33, 34	3147 ^{ed} -3174, 3175	70. 4-25
„ 68-143	63. 1-37 ^{ef}	3176-3213, 3214	71 1-39½
611*	—	—	70. 1-2
612*, 613*	—	—	—
614*, 615*	—	—	70. 8
45. 1-9	64 1-9	3215-3223	72. 1-9
616*	64. 10 ^{ab}	3224 ^{ab}	—
617*	64. 10 ^{cd} -14 ^{ab}	3224 ^{ed} -3228 ^{ab}	—
45 10-11 ^{ab}	64 14 ^{ed} -15	3228 ^{cd} -3229	72 10-11 ^{ab}
618*	64 16	3230	—
45. 11 ^{cd} -13 ^{ab}	64 17-18	3231-3232	72 11 ^{ed} -13 ^{ab}
619*	64 19-20 ^{ab}	3233-3234 ^{ab}	—
45 13 ^{cd}	—	—	72. 13 ^{cd}
620* (subst., 13 ^{cd})	64. 20 ^{ed}	3234 ^{ed}	—
45. 14 ^a	64. 21 ^a	3235 ^a	72. 14 ^a
45. 14 ^{b,cd}	—	—	72 14 ^{b,cd}
621* (subst., 14 ^{b,cd})	64. 21 ^{b,cd}	3235 ^{b,cd}	—
45. 15	64. 22	3236	72. 15
622*	64. 23-27	3237-3241	—
45. 16 ^{ab}	—	—	72. 16 ^{ab}
623* (subst., 16 ^{ab})	64. 28 ^{ab}	3242 ^{ab}	—
45. 16 ^{cd} -17 ^{ab}	64. 28 ^{ed} -29 ^{ab}	3242 ^{cd} -3243 ^{ab}	72. 16 ^{ed} , 16½
45. 17 ^{ed} -18	64 29 ^{ed} -30	3243 ^{ed} -3244	72 17½-18½ ^{ab}
624*	—	—	72. 18½ ^{ed}

Crit Ed.	Bom Ed	Cal. Ed	Madras Ed
625*	64 31 ^{ab}	3245 ^{ab}	—
45. 19 ^{ab}	—	—	72 19½ ^{ab}
45 19 ^{cd} -24	64 31 ^{cd} -36	3245 ^{cd} -3250	72. 19½ ^{cd} -24½
45 25 ^{ab}	64 37 ^{ab}	—	72 25½ ^{ab}
45 25 ^{cd} -28 ^{ab}	64 37 ^{cd} -40 ^{ab}	3251-3253	72 25½ ^{cd} -27½, 28
45 28 ^{cd} -32 ^{cd}	64 40 ^{cd} -44	3254-3258 ^{ab}	72 29, 29½-32½
45 32 ^{cd} -33 ^{cd}	64 45-46 ^{ab}	3258 ^{cd} -3259	72 33, 34
45 33 ^{cd} -41 ^{cd}	64 46 ^{cd} -54	3260-3268 ^{ab}	72 35, 35½, 36½-42½
45 41 ^{cd} -42 ^{cd}	64 55-56 ^{ab}	3268 ^{cd} -3269	72 43, 44
45 42 ^{cd} -44 ^{cd}	64 56 ^{cd} -58	3270-3272 ^{ab}	72 44½, 45½-46½
626*	64 59 ^{cd}	3273 ^{ab}	72. 48 ^{ab}
45 44 ^{cd}	64 59 ^{ab}	3272 ^{cd}	72 47
627*	—	—	—
45 45-49	64 60-64	3273 ^{cd} -3278 ^{ab}	72 48 ^{cd} , 48½, 49½-52½
628*, 629*	64 65-66	3278 ^{cd} -3280 ^{ab}	—
630*	—	—	—
631*	—	—	72 53½
45 50 ^{ab}	64 67 ^{ab}	3280 ^{cd}	—
632* (subst, 50 ^{ab})	—	—	73 1 ^{ab}
633*	—	—	73 1 ^{cd} -2
45 50 ^{cd}	64 67 ^{cd}	3281 ^{ab}	—
634* (subst, 50 ^{cd})	—	—	73 3 ^{ab}
635*	—	—	73 3 ^{cd} , 3½
45 51	—	—	73 4½
45 52 ^{ab}	64 68 ^{ab}	3281 ^{cd}	73 5½ ^{ab}
636*	—	—	73 5½ ^{cd} , 6, 7 ^{ab}
45 52 ^{cd} -54	64 68 ^{cd} -70	3282-3283, 3284	73. 7 ^{cd} -9
45 55-65 ^{ab}	65 1-11 ^{ab}	3285-3295 ^{ab}	73 10-20 ^{ab}
637*	65 11 ^{cd} -12 ^{cd}	3295 ^{cd} -3296	—
45 65 ^{cd}	65 12 ^{cd}	3297	73. 20 ^{cd}
638*	—	—	73 21 ^{ab}
45 66	65 13	3298	73 21 ^{cd} , 21½
639*	—	—	73 22
45 67-69	65 14-16	3299-3301	73 22½, 23, 24-25
640*	—	—	—
45 70	65 17	3302	73 26
641*	—	—	—
642*	—	—	73 27, 27½

Crit. Ed.	Bom. Ed	Cal. Ed	Madras Ed.
45 71-73 ^a	65 18-20 ^a	3303-3305 ^a	73 28½-29½, †30 ^a
643*	—	—	73. †30 ^b , 31 ^a
45 73 ^{bcd}	65 20 ^{bcd}	3305 ^{bcd}	73 31 ^{acd}
644*	65. 21 ^{ab}	3306 ^{ab}	—
645*	—	—	—
646*	65. 21 ^{ed}	3306 ^{ed}	—
46 1-2	65. 22-23	3307-3308	74 1-2 †
46. 3-5	66 1-3	3309-3311	74. 3½-5½
46. 6 ^{ab}	66. 4 ^{ab}	3312 ^{ab}	—
647* (subst, 6 ^{ab})	—	—	74 6½ ^{ab}
648*	66. 4 ^{ed}	3312 ^{ed}	—
46 6 ^{ed} -9 ^{ed}	66 5-8 ^{ab}	3313-3316 ^{ab}	74 6½ ^{ed} -9½
46. 9 ^{ed} -10 ^{ab}	66 8 ^{ed} -9 ^{ab}	3316 ^{ed} -3317 ^{ab}	74 10½
649*	—	—	74. 11
46 10 ^{ed} -13	66 9 ^{ed} -12	3317 ^{ed} -3320	74 12-13, 13½, 14½
46. 14	66. 13	3321	74 15, 15½
46 15 ^{ab}	66 14 ^{ab}	3322 ^{ab}	74 25
46. 15 ^{ed} -16	66 14 ^{ed} -15	3322 ^{ed} -3323	74 16½-17½ ^{ab}
650*	—	—	—
46 17-20 ^{ab}	66. 16-19 ^{ab}	3324-3327 ^{ab}	74 17½ ^{ed} , 18, 19-21 ^{ab}
46. 20 ^{ed}	66 19 ^{ed}	3327 ^{ed}	74 21 ^{ed} (± 23½)
46 21-22	66 20-21	3328-3329	74 22 (± 24½), 23
46 23-31 ^{ab}	66 22-30 ^{ab}	3330-3338 ^{ab}	74 26-34 ^{ab}
46 31 ^{ed}	66. 30 ^{ed}	3338 ^{ed}	—
651* (subst., 31 ^{ed})	—	—	74 34 ^{ed}
46 32-37	66. 31-36	3339-3344	74. 35-40
652*	—	—	74. 41-42
46. 38	66 37	3345	—
653* (subst, 38)	—	—	74. 43
46. 39-40 ^a	66 38-39 ^a	3346-3347 ^a	74 44-45 ^a
654*	—	—	—
46. 40 ^b -45	66. 39 ^b -44	3347 ^b -3352	74. 45 ^b -50
46 46	66. 45	3353	—
655* (subst, 46)	—	—	74. 51
656*, 1-10	—	—	74. 52, 52½, 53½
656*, 11-18	—	—	74. 54, 55, 55½
46 47	66 46	3354	74 56½

† 73 30^{ab} is one-line stanza.

† 74 2½ not recorded in any MS of the Crit App

Crnt Ed.	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
657*	—	—	74 57½
46. 48	66 47	3355	74 58½
658*	66 48	3356	—
47. 1	67. 1	3357	75 1
659*	—	—	75. 2-3
47 2	67 2	3358	75 4
47 3	67 3	3359	—
660* (subst , 3)	—	—	75 5
661*	—	—	75 6-8 ^{ab}
662*	67 4-6	3360-3362	—
47 4	67. 7	3363	75. 11
47. 5	67 8	3364	—
668* (subst , 5)	—	—	75 8 ^{cd} -9 ^{ab}
664*	—	—	75 9 ^{cd} -10
665*	67 9 ^{ab}	3365 ^{ab}	—
47 6 ^{ab}	67 9 ^{cd}	3365 ^{cd}	75. 12 ^{ab}
47 6 ^{cd}	67 10 ^{ab}	3366 ^{ab}	—
666* (subst., 6 ^{cd})	—	—	75. 12 ^{cd}
667*	67 10 ^{cd}	3366 ^{cd}	—
47 7	67. 11	3367	—
668* (subst , 7)	—	—	75 13
47 8-9	67 12-13	3368-3369	75 14-15
47 10	67 20 ^{cd} , 14 ^{ab}	3376 ^{cd} , 3370 ^{ab}	75. 18 ^{ab} , 16 ^{ab}
App I, 19	67 14 ^{cd} -18	3370 ^{cd} -3374	—
669*	—	—	75 16 ^{cd}
47. 11	67 20 ^{ab} , 21 ^{ab}	3376 ^{ab} , 3377 ^{ab}	75 17 ^{cd} , 18 ^{cd}
670*	—	—	75 19
47. 12 ^{ab}	67 19 ^{ab}	3375 ^{ab}	75 20 ^{ab}
671*	—	—	75 20 ^{cd} , 20½
47. 12 ^{cd}	67 19 ^{cd}	3375 ^{cd}	75 17 ^{ab}
47. 13-14	67 21 ^{cd} -22, 23	3377 ^{cd} -3378, 3379	75 21½, 22, 22½
48 1	68 1	3380	76 1
672*	68 2 ^{ab}	3381 ^{ab}	—
673*, 1-2	68 2 ^{cd}	3381 ^{cd}	—
674*	—	—	—
673*, 3-4	68 3 ^{ab}	3382 ^{ab}	—
675*, 676*	68 3 ^{cd} -4	3382 ^{cd} -3383	—
677*	—	—	76 1½, 2½-4½

Crit Ed.	Bom Ed.	Cal Ed.	Madras Ed.
48 2-3	68 5-6	3384-3385	76. 5½-6½
48 4	68. 7	3386	—
678* (subst , 4)	—	—	76. 7½
48 5	68. 8	3387	—
679* (subst , 5)	—	—	76. 8½
680*	68. 9	3388	—
48 6 ^{ab}	68. 10 ^{ab}	3389 ^{ab}	76 9½ ^{ab}
48 6 ^{cd}	68. 10 ^{cd}	3389 ^{cd}	—
681* (subst., 6 ^{cd})	—	—	76. 9½ ^{cd}
48. 7 ^{abc}	68. 11 ^{abc}	3390 ^{abc}	76 10½ ^{abc}
682*	—	—	76 10½ ^d , 11½ ^d
48 7 ^d -9	68. 11 ^d -13	3390 ^d -3392	76. 11½ ^d , 12, 13
48 10-12	68 14-16	3393-3395	76. 13½, 14, 15-16
48 13 ^{abcd}	68. 25-26 ^{ab}	3396-3397 ^{ab}	76 17, 17½ (± 32)
App. I, 20, 1-18	68. 17-21 ^{ab}	—	76. 18½-21½, 22
„ 19-28	—	—	76 23-24, 24½
„ 29-34	68. 21 ^{cd} -22 ^{ab}	—	76. 25½-26½ ^{ab}
„ 35-44	—	—	76 26½ ^{cd} -28½
„ 45-54	68. 22 ^{cd} -24	—	76. 29, 30-31
48 14	68 26 ^{cd} -27 ^{ab}	3397 ^{cd} -3398 ^{ab}	76. 33
683*, 684*	68. 27 ^{cd} -29 ^{ab}	3398 ^{cd} -3400 ^{ab}	—
685*	—	—	—
48 15	68 29 ^{cd} -30 ^{ab}	3400 ^{cd} -3401 ^{ab}	76 34
686*	68. 30 ^{cd}	3401 ^{cd} , 3402	—
49 1-6 ^{ab}	69. 1-6 ^{ab}	3403-3408 ^{ab}	77. 1-6 ^{ab}
687*	69 6 ^{cd}	3408 ^{cd}	—
49 6 ^{cd} -9	69 7-10 ^{ab}	3409-3412 ^{ab}	77. 6 ^{cd} -9
688*	—	—	77. 9½
49. 10-11 ^{cd}	69. 10 ^{cd} -12 ^{ab}	3412 ^{cd} -3414 ^{ab}	77. 10½-11½
49 11 ^{cd} -13 ^{cd}	69. 12 ^{cd} -14	3414 ^{cd} -3416	77. 12½, 13, 14
689*	—	—	77. 15 ^{ab}
49. 13 ^{cd}	69 15 ^{ab}	3417	77. 15 ^{cd}
690*	69 15 ^{cd}	3418	77 15½
49 14 ^{abcd}	69. 16-17 ^{ab}	3419-3420 ^{ab}	77. 16½, 17
691*	69. 17 ^{cd}	3420 ^{cd}	—
49 15-22 ^{abcde}	69. 18-26 ^{cd}	3421-3429 ^{cd}	77. 18-25, 25½ †
692*	69 26 ^{bcd}	3429 ^{bcd}	—

† 77 25½^{ab} is one-line stanza.

Ort Ed	Bom Ed.	Cal Ed	Madras Ed
49 22 ^r	—	—	77 25½ ^b †
49 23-26 ^{ab}	69 27-30 ^{ab}	3430-3433 ^{ab}	77 26½-29½ ^{ab}
693*	—	—	77 29½ ^{cd}
49. 26 ^{cd} -27	69. 30 ^{cd} -31	3433 ^{cd} -3434	77 30, 31
49 28 ^{ab} , 28 ^{cd}	69 32 ^{ab} , 34 ^{ab}	—	77 32 ^{ab} , 34 ^{ab}
49 29 ^{ab}	—	—	77 33 ^{ab}
49. 29 ^{cd}	69 32 ^{cd} (= 34 ^{cd})	3435 ^{ab} (± 3435 ^{cd})	77 32 ^{cd} (=33 ^{cd} , =34 ^{cd})
694*	69 33	3436	—
49. 30 ^{ab}	69. 34 ^{ef}	3437 ^{ab}	77 35 ^{ab}
695*	69 35 ^{ab}	—	—
49 30 ^{cd} -44 ^{ef}	69 35 ^{cd} -50 ^{ab}	3437 ^{cd} -3452 ^{ab}	77. 35 ^{cd} -48, 48½, 49½
49 45 ^{ab}	69 50 ^{cd}	3452 ^{cd}	—
696* (subst, 45 ^{ab})	—	—	77 50
49. 45 ^{cd}	69 51 ^{ab}	3453 ^{ab}	77 50½
697*	69 51 ^{cd}	3453 ^{cd}	—
49 45 ^{ef} -46 ^{cd}	69 52-53 ^{ab}	3454-3455 ^{ab}	77 51, 52
49 46 ^{ef} -48 ^{ab}	69. 53 ^{cd} -55 ^{ab}	3455 ^{cd} -3457 ^{ab}	77 53, 53½-54½ ^{ab}
49. 48 ^{cd}	69 55 ^{cd}	3457 ^{cd}	77 54½ ^{cd} (± 55½ ^{cd})
698*, 1 (subst, 48 ^{cd})	—	—	—
49 49 ^{ab}	69 56 ^{ab}	3458 ^{ab}	77 55½ ^{ab} (± 56½ ^{ab})
698*, 2 (subst, 49 ^{ab})	—	—	—
49 49 ^{cd}	69 56 ^{cd}	3458 ^{cd}	77 57½ ^{cd}
699*	—	—	—
700*	69. 57	3459	77 56½ ^{cd} (=58), 57½ ^{ab}
49 50	69 58	3460	77 59
49 51	69 59	3461	77 60 ^{ab} (=61½ ^{ab}), 60 ^{cd}
49 52	69 60	3462	77 60½, 61½ ^{cd}
701*	69 61	3463	—
702*	—	—	—
49. 53 ^{ab,cd,ef}	69. 62-63 ^{ab}	3464-3465 ^{ab}	77 62½-63½ ^{ab}
703*	—	—	77 63½ ^{cd}
49 54-55 ^{cd}	69 63 ^{cd} -65 ^{ab}	3465 ^{cd} -3467 ^{ab}	77 64½-65½
49 55 ^{ef} -56 ^{ab}	69 65 ^{cd} -66 ^{ab}	3467 ^{cd} -3468 ^{ab}	77. 66, 67 ^{ab}
704*	69. 66 ^{cd}	3468 ^{cd}	—
49. 56 ^{cd} -60 ^{cd}	69. 67-71 ^{ab}	3469, 3470-3473	77. 67 ^{cd} -71
49. 60 ^{ef} -63 ^{ab}	69. 71 ^{cd} -74 ^{ab}	3474, 3475-3477 ^{ab}	77. 71½, 72½-74½ ^{ab}
705*	—	—	—

† 77 25½^{ab} is one-line stanza.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal. Ed.	Madras Ed.
706*	69. 74 ^{cd}	3477 ^{cd}	—
49. 63 ^{de}	69. 75	3478	77. 74½ ^{cd} , 75
707*	—	—	—
49. 64 ^a	69. 76 ^a	3479 ^a	77. 76 ^a
708*	—	—	—
49. 64 ^b	69. 76 ^b	3479 ^b	77. 76 ^b
709*	69. 76 ^{cd} -78	3479 ^{cd} -8481	—
710*	—	—	—
49. 64 ^{cd} -65 ^{ab}	69. 79	3482	77. 76 ^{cd} , 76½
711*, 712*	69. 80-81 ^{ab}	3483-3484 ^{ab}	77. 77½-78½ ^{ab}
49. 65 ^{cd} -66	69. 81 ^{cd} -82	3484 ^{cd} -3485	77. 78½ ^{cd} -79½
713*, 714*	—	—	77. 81½ ^{cd} , 80½
49. 67 ^{ab}	69. 83 ^{ab}	3486 ^{ab}	77. 81½ ^{ab} (= 82½ ^{ab})
49. 67 ^{cd}	69. 83 ^{cd}	3486 ^{cd}	77. 82½ ^{cd} (= 85½ ^{cd})
49. 68-69	69. 84-85	3487-3488	77. 83½-84½
715*	69. 86	3489	77. 85½ ^{ab} , 86
49. 70-71	69. 87-88	3490-3491	77. 87-88
49. 72-73 ^{ab}	70. 1-2 ^{ab}	3492-3493 ^{ab}	78. 1-2 ^{ab}
716*	—	—	—
49. 73 ^{cd} -74 ^{ab}	70. 2 ^{cd} -3 ^{ab}	3493 ^{cd} -3494 ^{ab}	78. 2 ^{cd} -3 ^{ab}
717*	70. 3 ^{cd}	3494 ^{cd}	78. 3 ^{cd}
49. 74 ^{cd}	70. 4 ^{ab}	3495 ^{ab}	78. 5 ^{ab}
718*	70. 4 ^{cd}	3495 ^{cd}	78. 5 ^{cd} (= 8 ^{cd})
49. 75-77	70. 5-7	3496-3498	78. 4, 7, 8 ^{ab} , 8½
49. 78-80	70. 8-10	3499-3501	78. 6, 9½-10½
719*	70. 11 ^{ab}	3502 ^{ab}	78. 11½ ^{ab}
720*	70. 11 ^{cd}	3502 ^{cd}	—
721*	—	—	—
722*	—	—	78. 11½ ^{cd}
App. I, 21	—	—	78. 12½-17½
49. 81	70. 12	3503	78. 18½ (= 26½ ^{cd} - 27½ ^{ab})
49. 82-84	70. 13-15	3504-3506	78. 27½ ^{cd} -30½ ^{ab}
App. I, 22	—	—	78. 19½-26½ ^{ab}
723*, 724*	—	—	78. 30½ ^{cd} -32½ ^{ab}
49. 85-86	70. 16-17	3507-3508	78. 32½ ^{cd} -34½ ^{ab}
725*	70. 18-20	3509-3511	—
49. 87-88 ^{ab}	70. 21-22 ^{ab}	3512-3513 ^{ab}	78. 34½ ^{cd} , 35½, 36½ ^{ab}
726*	70. 22 ^{cd}	3513 ^{cd}	78. 36½ ^{cd}

Crit Ed	Bom Ed	Cal. Ed	Madras Ed
49. 88 ^{cd}	70. 23 ^{ab}	3514 ^{ab}	—
727* (subst , 88 ^{cd})	—	—	78. 37
728*	—	—	—
49. 89-91 ^{ab}	70 23 ^{cd} -25	3514 ^{cd} -3516	78. 38, 38½, 39, 39½
729*	70 26-28	3517-3519	—
49 91 ^{cd} -97	70 29-35 ^{cb}	3520-3526 ^{ab}	78. 40, 41-46
730*	70 35 ^{cd} -36 ^{ab}	3526 ^{cd} -3527 ^{ab}	—
49 98 ^{ab}	70 36 ^{cd} (= 38 ^{ab})	3527 ^{cd} (= 3529 ^{ab})	78. 47 ^{cb}
731*	70 38 ^{cd} -39 ^{ab}	3529 ^{cd} -3530 ^{ab}	—
49 98 ^{cd}	70 37 ^{ab}	3528 ^{ab}	78. 50 ^{cd}
732*	70 37 ^{cd}	3528 ^{cd}	—
49 98 ^{cd} -99 ^{ab}	70 39 ^{cd} -40 ^{ab}	3530 ^{cd} -3531 ^{ab}	78. 47 ^{cd} , 48 ^{cd}
49 99 ^{cd} -100 ^{ab}	70 41	3532	78 49
49 100 ^{cd}	70 42 ^{ab} , 40 ^{cd}	3533 ^{ab} , 3531 ^{cd}	78 48 ^{ab} , 50 ^{ab}
49 101-106	70 42 ^{cd} -47, 48	3533 ^{cd} -3538, 3539	79 1-6
49. 107-109 ^{cd}	70 49 ^{abcd} -51 ^{ab}	3540-3542	79 7-9
49 109 ^{cd} -112 ^{cd}	70 51 ^{cd} -54	3543-3546 ^{ab}	79. 10-13 ^{ab}
49 112 ^{cd} -113 ^{cd}	70 55-56 ^{ab}	3546 ^{cd} -3547	79 13 ^{cd} -14
49 113 ^{cd} -114 ^{cd}	70. 56 ^{cd} -57	3548-3549 ^{ab}	79. 14½, 15½
49 114 ^{cd} -116	70 58-59, 60	3549 ^{cd} -3551	79. 16, 17-18
733*	71 1	3552	—
50 1-2 ^{cd}	71 2-3	3553-3554	80 1, 1½, 2½ ^{cd}
50 2 ^{cd} -3 ^{cd}	71 4-5 ^{ab}	3555-3556 ^{ab}	80. 2½ ^{cd} -3½
50 3 ^{cd} -9	71 5 ^{cd} -11	3556 ^{cd} -3562	80 4, 5-10
50 10-14	71 12-16 ^{cd}	3563-3567	80. 10½, 11, 12-15
734*	71 16 ^{cd}	3568 ^{ab}	—
50. 15 ^{ab}	71 17 ^{ab}	3568 ^{cd}	80 16 ^{ab}
50. 15 ^{cd}	71. 17 ^{cd}	3569 ^{ab}	—
735* (subst , 15 ^{cd})	—	—	80 16 ^{cd}
50 15 ^{cd} -17	71 18-20 ^{ab}	3569 ^{cd} -3571	80 16½, 17½-18½
50 18 ^{abcd}	71 20 ^{cd} -21	3572-3573 ^{ab}	80 19, 20
736*	—	—	80 20½
50 19-20 ^{cd}	71 22-23	3573 ^{cd} -3575 ^{ab}	80 21½, 22, 23 ^{ab}
50 20 ^{cd} -22	71 24-26 ^{ab}	3575 ^{cd} -3577	80 23 ^{cd} , 23½, 24, 25
737*	—	—	80 25½
50 23 ^{abcd} -25 ^{ab}	71. 26 ^{cd} -29 ^{ab}	3578-3580	80 31½, 32½-34½ ^{ab}
50. 25 ^{cd} -34	71. 29 ^{cd} -38	3581, 3582-3590	80. 34½ ^{cd} -43½
738*	71. 39-40	3591-3592	80. 44, 45, 45½

Crit Ed	Bom. Ed	Cal Ed	Madras Ed.
739*	—	—	—
50. 35 ^{ab}	72. 1 ^{ab}	3593 ^{ab}	81. 1 ^{ab}
50 35 ^{cd}	72. 1 ^{cd}	3593 ^{cd}	(± 80 25½)
50. 36	72. 2	3594	80 26½ ^{ab} , 27½ ^{ab}
50. 37	72. 3	3595	80. 26½ ^{cd} , 27½ ^{cd}
740*	72. 4 ^{ab}	3596 ^{ab}	—
50. 38 ^{abcedef} -39	72. 4 ^{cd} -6	3596 ^{cd} -3598	80. 28½, 29, 30
741*	72 7 ^{ab}	3599 ^{ab}	—
50 40 ^{ab}	72 7 ^{cd}	3599 ^{cd}	80. 31 ^{ab}
742*	—	—	80. 31 ^{cd}
50 40 ^{cedef} -42	72. 8-10	3600-3602	81 1 ^{cd} , 1½, 2½, 3½
50 43 ^{abcedef} -46	72 11-15 ^{ab}	3603-3607 ^{ab}	81 4, 5-8
743*	—	—	81 8½
50. 47	72. 15 ^{cd} -16 ^{ab}	3607 ^{cd} -3608 ^{ab}	81 9½
744*	—	—	81 10½
50. 48	72. 16 ^{cedef}	3608 ^{cd} , 3609	81. 11½
50. 49-53 ^{ab}	72. 17-21 ^{ab}	3610-3614 ^{ab}	81. 12½-16½ ^{ab}
50. 53 ^{cedef}	72 22 ^{ab} , 21 ^{cd}	3615 ^{ab} , 3614 ^{cd}	81. 16½ ^{cd} -17½ ^{cd}
50 54	72. 22 ^{cd} -23 ^{ab}	3615 ^{cd} -3616 ^{ab}	81. 17½ ^{cd} , 18
745*, 746*	—	—	81. 21, 21½, 22½
747*, 1	72. 27 ^{cd}	3620 ^{cd}	—
747*, 2-3	72. 28	3621	81. 23½
748*	—	—	81 29½-30½
50 55-56	72. 23 ^{cd} -25 ^{ab}	3616 ^{cd} -3618 ^{ab}	81 19-20
50. 57	72 25 ^{cd} -26 ^{ab}	3618 ^{cd} -3619 ^{ab}	—
50 58	72 26 ^{cd} -27 ^{ab}	3619 ^{cd} -3620 ^{ab}	81 28½
50 59-61	72. 29-31	3622-3624	81 24½-26½
749*	—	—	—
50 62	72 32	3625	81 27½
50. 63	72 33	3626	—
750* (subst, 63)	—	—	81 31½
50 64	72. 34	3627	81. 32½
751*, 752*, 753*	72. 35-36	3628-3629	—
50 65	72 37	3630	81. 33½
754*	72. 38-40	3631-3633	—
51. 1-6 ^{ab}	73. 1-6 ^{ab}	3634-3639 ^{ab}	82. 1-6 ^{ab}
755*	—	—	82 6 ^{cd}
51. 6 ^{cd} -11 ^{ab}	73. 6 ^{cd} -11 ^{ab}	3639 ^{cd} -3644 ^{ab}	82. 6½, 7½-11½ ^{ab}

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
756*	—	—	—
51 11 ^{cd} -13 ^{cd}	73 11 ^{cd} -13	3644 ^{cd} -3646	82 11½ ^{cd} -13½
51 13 ^{cf} -14	73 14-15 ^{ab}	3647-3648 ^{ab}	82 14½, 15
757*	73 15 ^{cd}	3648 ^{cd}	—
51 15-16 ^{ab}	73 16-17 ^{ab}	3649-3650 ^{ab}	82 16-17 ^{ab}
758*	—	—	82 17 ^{cd} , 17½
51 16 ^{cd} -19 ^{cd}	73 17 ^{cd} -20	3650 ^{cd} -3653	82 18, 19-21
51 19 ^{cf} -24 ^{cd}	73 21-26 ^{ab}	3654-3659 ^{ab}	82 21½, 22½-26½
51 24 ^{cf} -25 ^{cd}	73 26 ^{cd} -27	3659 ^{cd} -3660	82 27½-28½ ^{ab}
51 25 ^{cf} -28	73 28-31 ^{ab}	3661-3664 ^{ab}	82 28½ ^{cd} -31½
759*	73 31 ^{cd} -32 ^{ab}	3664 ^{cd} -3665 ^{ab}	—
760*, 761*	—	—	—
51 29-30	73 32 ^{cd} -34 ^{ab}	3665 ^{cd} -3667 ^{ab}	82. 32½-33½
761 A*	—	—	82 34½ ^{ab}
51 31-33 ^{cd}	73 34 ^{cd} -37 ^{ab}	3667 ^{cd} -3670 ^{ab}	82 34½ ^{cd} -37½ ^{ab}
762*	73 37 ^{cd}	3670 ^{cd}	82 37½ ^{cd}
51 33 ^{cf} -36 ^{ab}	73 38-40	3671-3673	82. 38, 39-41 ^{ab}
51 36 ^{cd}	73 41 ^{ab}	3674 ^{ab}	—
763* (subst, 36 ^{cd})	—	—	82 41 ^{cd}
51 37-42	73 41 ^{cd} -47 ^{ab}	3674 ^{cd} -3680 ^{ab}	82 42-47
51 43 ^{ab}	73 47 ^{cd}	3680 ^{cd}	—
764* (subst, 43 ^{ab})	—	—	82 48 ^{ab}
51 43 ^{cd} -51	73. 48-56 ^{ab}	3681-3689 ^{ab}	82 48 ^{cd} -56
765*	—	—	82 57
51 52-54 ^{ab}	73 56 ^{cd} -58 ^{cd}	3689 ^{cd} -3691	82 58-60 ^{ab}
51 54 ^{cd} -56	73 58 ^{cf} -60	3692-3694 ^{ab}	82 60 ^{cd} -62
766*	—	—	—
51 57-60 ^{ab}	73 61-64	3694 ^{cd} -3698 ^{ab}	82 63, 65, 64, 66
51 60 ^{cf} -61	73 65-66 ^{ab}	3698 ^{cd} -3699	82 67 ^{ab} , 69, 70 ^{ab}
767*	—	—	—
51 62-64	73 66 ^{cd} -69 ^{ab}	3700-3702	82 70 ^{cd} , 70½, 71½-72½
51 65	73 69 ^{cd} -70 ^{ab}	3703	82 67 ^{cd} , 67½ (=73)
51 66 ^{ab}	73 70 ^{cd}	3704 ^{ab}	82 68½ ^{ab}
768*	—	—	—
51 66 ^{cd}	73 71 ^{ab}	3704 ^{cd}	82 68½ ^{cd}
51 67-68	73 71 ^{cd} -73 ^{ab}	3705-3706	83 2, 3 ^{ab} , 1 ^{ab}
769*	—	—	83 1 ^{cd}
51 69-72	73 73 ^{cd} -77 ^{ab}	3707-3710	83 5, 3 ^{cd} -4, 5½, 6½

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madias Ed
51 73-74 ^{ab} 770*	73 77 ^{cd} -78 —	3711-3712 ^{ab} —	83 7½, 9 ^{ab} 83 9 ^{cd} , 9½, 10½ ^{ab}
51. 74 ^{cd}	73 79 ^{ab}	3712 ^{cd}	83 8
51 75 ^{ab}	73 79 ^{cd}	3713 ^{ab}	[cf 770*]
51 75 ^{cd} -76 771*, 772*	73 80-81 ^{ab} 73 81 ^{cd} -82 ^{ab}	3713 ^{cd} -3714 3715	83 10½ ^{cd} -11½ 83 12½
51. 77-79 773*	73 82 ^{cd} -85 ^{ab} 73 85 ^{cd} -89 ^{ab}	3716-3718 —	83 13½-15½ 83. 16½-19½
51 80-81 App I, 23	73 89 ^{cd} -91 ^{ab} —	3719-3720 —	83 20½-21½ 83 22½-29½
51. 82 774*	73 91 ^{cd} -92 ^{ab} —	3721 —	83 39½ 83 40½-42½
51 83-85 775*(subst., 83-85)	73 92 ^{cd} -95 ^{ab} —	3722-3724 —	83 45½-47½ —
51 86 ^{ab} 776* (subst, 86 ^{ab})	73 95 ^{cd} —	3725 ^{ab} —	— 83. 30½ ^{ab}
51 86 ^{cd} -87 777*	73 96 ^{ab c d e f} —	3725 ^{cd} -3726 —	83. 30½ ^{cd} -31½ 83 32½-38½
51 88-89 778*, 779*	73 97-98 73. 99-100	3727-3728 —	83 48½-49½ 83 50½, 44½
51 90 780*	73 101 —	3729 —	83 51½ 83 52½
51 91-96 781*	73 102-107 73 108-109	3730-3735 —	83 43½, 53½-57½ 83 58, 59-60 ^{ab}
51 97-99 782*	73 110-112 73 113	3736-3738 —	83 60 ^{cd} , 61, 61½, 62½ 83 63½
51 100 ^{ab} 51 100 ^{cd}	73 114 ^{ab} 73 114 ^{cd}	3739 ^{ab} 3739 ^{cd}	83 65½ ^{ab} —
783*(subst, 100 ^{cd}) 784*	— 73. 115	— 3740	83. 65½ ^{cd} 83 64½
51 101-103 ^{ab} 51. 103 ^{cd}	73 116-118 ^{ab} 73 118 ^{cd}	3741-3743 ^{ab} 3743 ^{cd}	83 66½-68½ ^{ab} —
785*(subst, 103 ^{cd}) 51 104-110	— 73 119-125	— 3744-3750	83 68½ ^{cd} 83 69½-75½
52 1-7 ^{ab} 786*	74 1-7 ^{ab} —	3751-3757 ^{ab} —	84 1-7 ^{ab} —
52 7 ^{cd} -9 787*, 1-2	74 7 ^{cd} -9 74. 11	3757 ^{cd} -3759 —	84 7 ^{cd} -9 84. 10

Crit Ed.	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
787*, 3-6	—	—	84 11-12
787*, 7-8	74 12	—	84 12½, 13
52 10	74 10	3760	—
788* (subst, 10)	—	—	84 14
52 11-12 ^{ab}	74 13-14 ^{ab}	3761-3762 ^{ab}	84 15-16 ^{ab}
789*	—	—	—
52 12 ^{cd} -13	74 14 ^{cd} -15	3762 ^{cd} -3763	84 16 ^{cd} -17
790*, 791*	74 16-20	3764-3768	—
52 14 ^{abcd}	74 21	3769	84 18
792*, 793*, 794*	74 22 ^{ab} -23 ^{ab}	3770 ^{ab} -3771 ^{ab}	—
795*	74 23 ^{cd}	3771 ^{cd}	84 19 ^{ab}
796*	74 24 ^{ab}	3772 ^{ab}	—
52 14 ^{ef} -16 ^{ab}	74 24 ^{cd} -26 ^{ab}	3772 ^{cd} -3774 ^{ab}	84 19 ^{cd} -21 ^{ab}
52 16 ^{cd} -17 ^{ab}	74 26 ^{cd} -27 ^{ab}	3774 ^{cd} -3775 ^{ab}	84 23 ^{ab} , 21 ^{cd}
797*	74 27 ^{cd}	3775 ^{cd}	—
52 17 ^{cd}	74 27 ^{ef}	3776 ^{ab}	84 22 ^{cd}
798*	74 28 ^{ab}	—	84 23 ^{cd}
52 18-19 ^{ab}	74 28 ^{cd} -29	3776 ^{cd} -3777	84 22 ^{ab} , 24 ^{cdab}
52 19 ^{cd}	74 30 ^{ab}	3778 ^{ab}	—
799*	74 30 ^{cd} -32	—	—
800*	—	—	—
52 19 ^{ef}	74 33 ^{ab}	—	—
52 20-22	74 33 ^{cd} -36 ^{ab}	3778 ^{cd} -3781 ^{ab}	84 25-27
801*	74 36 ^{cd}	3781 ^{cd}	84 28 ^{ab}
App I, 24	74 37-46 ^{ab}	3782-3791 ^{ab}	—
802*	—	—	84 28 ^{cd}
App I, 25	—	—	84 29-38
52 23-27	74 46 ^{cd} -51 ^{ab}	3791 ^{cd} -3796 ^{ab}	84 39-43
52 28 ^{ab}	74 51 ^{cd}	3796 ^{cd}	—
803* (subst, 28 ^{ab})	—	—	84 44 ^{ab}
52 28 ^{cd}	74 52 ^{ab}	3797 ^{ab}	84 44 ^{cd}
804*	—	—	84 45 ^{ab}
52 29 ^{abcdef}	74 52 ^{cd} -53	3797 ^{cd} -3798	84 45 ^{cd} , 45½, 46½ ^{ab}
805*	—	—	84 46½ ^{cd}
52 30-33	74 54-57	3799-3802	84 47½-50½
806*	74 58	3803	84 51½
807*	75 1	3804	85 1
53 1 ^{ab}	75 2 ^{ab}	3805 ^{ab}	85 2 ^{ab}

Crit. Ed.	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
53 1 ^{cd}	75. 2 ^{cd}	3805 ^{cd}	—
808* (subst, 1 ^{cd})	—	—	85 2 ^{cd}
53 2-3	75. 3-4	3806-3807	85 3-4
809*, 1-4	75 5	3808	85 4½, 5½ ^{ab}
809*, 5-8	75. 6	3809	—
53 4 ^{ab}	75 7 ^{ab}	3810 ^{ab}	85 5½ ^{cd}
53 4 ^{cd}	75. 7 ^{cd}	3810 ^{cd}	—
810* (subst, 4 ^{cd})	—	—	85 6
53 5-9 ^a	75 8-12 ^a	3811-3815 ^a	85 7-11 ^a
53 9 ^b	75 12 ^b	3815 ^b	—
53 9 ^{cd}	75 12 ^{cd}	3815 ^{cd}	—
811* (subst, 9 ^{cd})	—	—	85 11 ^{abcd}
53 10-12	75 13-15	3816-3818	85 12-14
812*	—	—	85. 15 ^{ab}
53 13-14	75 16-17	3819-3820	85 15 ^{cd} , 15½, 16½
54. 1 ^{abcd} -9	76. 1-10 ^{ab}	3821-3830 ^{ab}	86. 1, 1½, 2½-9½
813*	—	—	86 10½ ^{ab}
54 10 ^{ab}	76 10 ^{cd}	3830 ^{cd}	86. 10½ ^{cd}
814*	—	—	86. 11½ ^{ab}
54 10 ^{cd} -13	76 11-14	3831-3834	86 11½ ^{cd} , 12, 13-15
54 14 ^{ab}	76 15 ^{ab}	3835 ^{ab}	—
815*	—	—	—
816* (subst, 14 ^{ab})	—	—	86 16 ^{ab}
54 14 ^{cd}	76 15 ^{cd}	3835 ^{cd}	86 16 ^{cd}
817*	—	—	86 16½-19½ ^{ab}
54 15 ^a	76 16 ^a	3836 ^a	86. 19½ ^e
54. 15 ^b	76 16 ^b	3836 ^b	—
54 15 ^c	76. 16 ^c	3836 ^c	86 19½ ^d
818*	—	—	86. 20½, 21 ^e †
54. 15 ^d	76 16 ^d	3836 ^d	—
54 16 ^{ab}	76 17 ^{ab}	3837 ^{ab}	—
819* (subst, 16 ^{ab})	—	—	86. 21 ^b †, 22 ^a
54 16 ^c	76 17 ^c	3837 ^c	86 22 ^b
820*	—	—	86 22 ^c
54 16 ^d	76 17 ^d	3837 ^d	86 22 ^d
821*	76 18	3838	86 22½
822*	—	—	86 23½, 24

† 21^{ab} is a two-line triṣṭubh.

Crit Ed.	Bom Ed	Cal. Ed.	Madras Ed
54 17-20 ^{ab}	76 19-22 ^{ab}	3839-3842 ^{ab}	86 25-28 ^{ab}
54 20 ^{cd}	76. 22 ^{cd}	3842 ^{cd}	—
823* (subst, 20 ^{cd})	—	—	86. 28 ^{cd}
824*	—	—	86 29
54 21 ^{ab}	76. 23 ^{ab}	3843 ^{ab}	86. 30 ^{ab}
54 21 ^{cd}	76 23 ^{cd}	3843 ^{cd}	—
825* (subst, 21 ^{cd})	—	—	86 30 ^{cd}
54 22-24 ^{ef}	76 24-26, 27	3844-3846, 3847	86 30½-32½, 33
826*	76 28	3848	86 34
54 25	76. 29	3849	86 35
827*	—	—	—
54 26 ^{ab}	76 30 ^{ab}	3850 ^{ab}	86. 36 ^{ab}
828*	76. 30 ^{cd} -31 ^{ab}	3850 ^{cd} -3851 ^{ab}	—
54 26 ^{cd} -27 ^{ab}	76 31 ^{cd} -32 ^{ab}	3851 ^{cd} -3852 ^{ab}	86. 36 ^{cd} -37 ^{ab}
829*, 830*	—	—	—
54 27 ^{cd} -28 ^{ab}	76 32 ^{cd} -33 ^{ab}	3852 ^{cd} -3853 ^{ab}	—
831* (subst, 28 ^{ab})	—	—	—
54 28 ^{cd}	76 33 ^{cd}	3853 ^{cd}	86. 37 ^{cd}
App I, 26, 1-4	76 34	3854	—
App. I, 26, 5-24	76 35-39	3855-3859	86. 38-42
832*, 833*, 1	—	—	—
833*, 2-5	—	—	86. 43
54 29	76 40	3860	86. 44
55 1	77 1	3861	87. 1
834*	—	—	—
55 2-5	77. 2-5	3862-3865	87 1½, 2, 3, †5-6
835*	—	—	—
55 6-8	77. 6-8	3866-3868	87 6½, 7½, 8, 9
836*, 837*	—	—	—
55 9-13	77 9-13	3869-3873	87 10-14 ^{ab} , 14½
55 14-15	77 14-15	3874-3875	87 15½-16½
838*, 1-3	—	—	87 17½-18½ ^{ab}
838*, 4-8	—	—	—
838*, 9-10	—	—	87 18½ ^{cd} , 19
838*, 11	—	—	—
55 16-17	77 16-17	3876-3877	87 20-21
55. 18 ^{ab}	77 18 ^{ab}	3878 ^{ab}	87. 22 ^{ab} (= 14 ^{cd})

† 87 4 not recorded in any MS. of the Crit App

Crit Ed	Bom Ed	Cal. Ed.	Madras Ed.
55 18 ^{cd} -21	77 18 ^{cd} -21	3878 ^{cd} -3881	87 22 ^{cd} -25
55. 22 ^{ab}	77. 22 ^{ab}	3882 ^{ab}	—
899* (subst., 22 ^{ab})	—	—	87 26 ^{ab}
55 22 ^{cd} -27 ^{ab}	77. 22 ^{cd} -27 ^{ab}	3882 ^{cd} -3887 ^{ab}	87. 26 ^{cd} -31 ^{ab}
840*	—	—	—
55. 27 ^{cd} -30 ^{cd}	77. 27 ^{cd} -30	3887 ^{cd} -3890	87. 31 ^{cd} -34
55. 30 ^{ef} -31	77. 31-32 ^{ab}	3891-3892 ^{ab}	87. 34½, 35½
841*	—	—	—
55. 32-33	77. 32 ^{cd} -34 ^{ab}	3892 ^{cd} -3894 ^{ab}	87 36½-37½
842*	77. 34 ^{cd}	3894 ^{cd}	87 38½ ^{ab}
55 34-36	77. 35-37	3895-3897	87. 38½ ^{cd} , 39, 40-41
55. 37-41 ^{ab}	77. 38-42 ^{ab}	3898-3902 ^{ab}	88 1-5 ^{ab}
843*, 1-2	77. 42 ^{cd} -43 ^{ab}	3902 ^{cd} -3903 ^{ab}	88. 5 ^{cd} -6 ^{ab}
843*, 3	77. 43 ^{cd}	3903 ^{cd}	—
55. 41 ^{cd} -42	77. 44-45 ^{ab}	3904-3905 ^{ab}	88. 6 ^{cd} , 6½, 7½ ^{ab}
844*	77. 45 ^{cd}	3905 ^{cd}	—
845*	—	—	88 7½ ^{cd}
55 43-45 ^{ab}	77. 46-48 ^{ab}	3906-3908 ^{ab}	88 8½-9½, 10
55 45 ^{cd}	77. 48 ^{cd}	3908 ^{cd}	—
55. 46-47 ^{ef}	77 49-51 ^{ab}	3909-3911 ^{ab}	88. 11 ^{cd} , 11½, 12½, 13
846*	—	—	88. 11 ^{ab}
55 48-55	77 51 ^{cd} -59 ^{ab}	3911 ^{cd} -3919 ^{ab}	88 14-20, 20½, 21
847*	—	—	88. 21½, 22½, 23
55 56-58	77 59 ^{cd} -62 ^{ab}	3919 ^{cd} -3922 ^{ab}	88 24-26
848*	—	—	—
55 59-61 ^{cd}	77. 62 ^{cd} -65 ^{ab}	3922 ^{cd} -3925 ^{ab}	88 27-29
55. 61 ^{ef} -63 ^{cd}	77. 65 ^{cd} -67	3925 ^{cd} -3927	88 29½, 30½, 31
55 63 ^{ef} -68 ^{cd}	77. 68-73 ^{ab}	3928-3933 ^{ab}	88 31½, 32½-36½
55 68 ^{ef} -71 ^{cd}	77. 73 ^{cd} -76	3933 ^{cd} -3936	88 37, 38-40
55. 71 ^{ef} -73 ^{ab}	77. 77-78	3937-3938	88. 40½, 41½, 42½ ^{ab}
849*	—	—	—
55. 73 ^{cd,ef}	77 79	3939	88 42½ ^{cd} , 43
56 1-3 ^{ab}	78. 1-3 ^{ab}	3940-3942 ^{ab}	89. 1-3 ^{ab}
850*	78. 3 ^{cd}	3942 ^{cd}	89. 3 ^{cd}
56 3 ^{cd}	78 4 ^{ab}	3943 ^{ab}	89 4 ^{ab}
56 4 ^{ab}	78. 4 ^{cd}	3943 ^{cd}	—
851* (subst., 4 ^{ab})	—	—	89. 4 ^{cd}
56. 4 ^{cd} -7 ^{ef}	78. 5-8 ^{ab}	3944-3947 ^{ab}	89. 4½, 5½-7½, 8

CONCORDANCE

len

Crit. Ed	Bom Ed.	Cal Ed.	Madras Ed
852*	78. 8 ^{cd}	3917 ^{cd}	—
56 8-15 ^{cd}	78 9-16	3948-3955	89 9-16
56 15 ^{cd} -17 ^{cd}	78 17-19 ^{cd}	3956-3958 ^{cd}	89 16½, 17½-18½
56 17 ^{cd} -19 ^{cd}	78 19 ^{cd} -21	3958 ^{cd} -3960	89 19, 20-21
56 19 ^{cd} -21 ^{cd}	78 22-23	3961-3962	89 21½, 22½, 23
853*	78 24 ^{cd}	3963 ^{cd}	89 24 ^{cd}
56 21 ^{cd} -23	78. 24 ^{cd} -26	3963 ^{cd} -3965	89 24 ^{cd} -26
56 24 ^{cd}	78 27 ^{cd} (= 28 ^{cd})	3966 ^{cd}	89 27 ^{cd} (= 29 ^{cd})
56 24 ^{cd} ^{ef}	78 27 ^{cd} -28 ^{cd}	3966 ^{cd} -3967 ^{cd}	89 27 ^{cd} -28 ^{cd}
854*	78. 29 ^{cd}	—	89 29 ^{cd}
855*	—	—	89 28 ^{cd}
56 25 ^{cd}	78. 29 ^{cd} -30 ^{cd}	3967 ^{cd} -3968 ^{cd}	89. 29½, 30½ ^{cd}
856*	—	—	89. 30½ ^{cd}
56 25 ^{cd} -29 ^{cd}	78. 30 ^{cd} -33	3968 ^{cd} -3971	89 30½ ^{cd} , 31-34 ^{cd}
857* (subst, 29 ^{cd})	—	—	—
858* (subst, 29 ^{cd})	—	—	—
56. 29 ^{cd} -44 ^{cd}	78. 34-48	3972-3986	89. 34 ^{cd} -49 ^{cd}
859*	78. 49 ^{cd}	3987 ^{cd}	89. 49 ^{cd}
56 44 ^{cd} ^{ef} -55 ^{cd}	78. 49 ^{cd} -61 ^{cd}	3987 ^{cd} -3999 ^{cd}	89. 50-61
56. 55 ^{cd} -56 ^{cd}	78 61 ^{cd} -62	3999 ^{cd} -4000	89. 61½, 62½
56. 56 ^{cd} -58	78 63-64 ^{cd}	4001-4002, 4003	89. 63, 64-65
57. 1	79. 1	4004	—
860* (subst, 1)	—	—	90. 1
57 2 ^{cd}	79 2 ^{cd}	4005 ^{cd}	90. 2 ^{cd}
861*	79. 2 ^{cd} -6 ^{cd}	4005 ^{cd} -4009 ^{cd}	90 2 ^{cd} -6 ^{cd}
57. 2 ^{cd} -3 ^{cd}	79 6 ^{cd} -7	4009 ^{cd} -4010	90 6 ^{cd} , 6½, 7½ ^{cd}
57 3 ^{cd} -5 ^{cd}	79 8-10 ^{cd}	4011-4013 ^{cd}	90 7½ ^{cd} -9½
57 5 ^{cd} -8	79 10 ^{cd} -13	4013 ^{cd} -4016	90 10, 11-13
862*	—	—	—
57 9	79 14	4017	90 14
57 10 ^{cd}	79 15 ^{cd}	4018 ^{cd}	90 15 ^{cd}
863* (subst., 10 ^{cd})	—	—	90 15 ^{cd}
57 10 ^{cd}	79 15 ^{cd}	4018 ^{cd}	—
57 11	79 16	4019	90 16
864* (subst, 11)	—	—	90. 17-19, 20 (=
57 12-15	79 17-20	4020-4023	90 21-30
App I, 27	79 21-30	—	90 32
865*	79. 31	4024	—

Crit Ed	Bom. Ed	Cal. Ed.	Madras Ed.
866*	—	—	90. 33, 33½, 34½
57 16-21 ^{ab}	79 32-37 ^{ab}	4025-4030 ^{ab}	90. 35½-39½, 40
57 21 ^{cd} -23 ^{ab}	79 37 ^{cd} -39 ^{ab}	4030 ^{cd} -4032 ^{ab}	90. 41, 41½, 42½ ^{ab}
57. 23 ^{cd}	79 39 ^{cd}	4032 ^{cd}	—
867* (subst , 23 ^{cd})	—	—	90 42½ ^{cd}
57 24-26 ^{ab}	79. 40-42 ^{ab}	4033-4035 ^{ab}	90 43½-45½ ^{ab}
57 26 ^{cd}	—	—	90. 45½ ^{cd}
868* (subst , 26 ^{cd})	79 42 ^{cd}	4035 ^{cd}	—
57 27-29	79 43-45 ^{cd}	4036-4038	90 46½-48½
57. 30-32	79. 45 ^{cd} -48 ^{ab}	4039-4040	90 49½-51½
869*	79 48 ^{cd}	4041	90 52
870*	—	—	90 53-54, 54½
57. 33-35	79. 49-51	4042-4045	91. 1-3
57. 36	79. 52	4046	—
871* (subst , 36)	—	—	91 4
872*	79. 53	4047	91. 5
57. 37 ^{ab}	79. 54 ^{ab}	4048 ^{ab}	91 6 ^{ab}
873*	—	—	91. 7 ^{cd}
57. 37 ^{cd}	79. 54 ^{cd}	4048 ^{cd}	91. 6 ^{cd} (= 11 ^{cd})
57. 38	79. 55	4049	—
874* (subst., 38)	—	—	91. 10 ^{ab} (= 7 ^{ab}), 10 ^{cd}
57 39	79. 56	4050	91. 8
57. 40	79. 57	4051	—
875* (subst., 40)	—	—	91 9
876*	—	—	91. 11 ^{cd}
57. 41-45	79 58-62	4052-4056	91 12-16
57. 46-47 ^{ab}	79 63-64 ^{ab}	4057-4058 ^{ab}	91. 17 ^{cd} , 17½, 18
877*	79 64 ^{cd}	4058 ^{cd}	—
57. 47 ^{cd} -48 ^{cd}	79 65-66	4059-4060	91 17 ^{ab} , 19, 19½
878*, 879*	79. 67	4061	—
880*	—	—	—
57. 49 ^{ab}	79. 68 ^{ab}	4062 ^{ab}	91. 20½ ^{ab}
881*	—	—	91. 20½ ^{cd} -21½, 22
57. 49 ^{cd}	79. 68 ^{cd}	4062 ^{cd}	91. 22½
882*	79. 69	4063	91. 26½
883*, 884*	—	—	91. 23½-25½ ^{ab}
885*	—	—	—
57. 50	79. 70	4064	—

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
886* (subst , 50)	—	—	91 25½ ^{cd} , 27½
57 51 ^{abed}	79. 71	4065	91 28½
57 51 ^{ef}	79 72 ^{ab}	4066 ^{ab}	—
887* (subst , 51 ^{ef})	—	—	91 29
57 52-53 ^{ab}	79. 72 ^{cd} -73	4066 ^{cd} -4067	91 30-31 ^{ab}
888*	79. 74 ^{ab}	4068 ^{ab}	91 31 ^{cd}
57 53 ^{cd}	79. 74 ^{ed}	4068 ^{cd}	91 31½
57 54 ^{ab}	79 75 ^{ab}	4069 ^{ab}	—
889* (subst , 54 ^{ab})	—	—	91 32½ ^{ab}
57 54 ^{ed} -55	79. 75 ^{cd} -76	4069 ^{cd} -4070	91 32½ ^{cd} -33½
890*	79 77-78	4071-4072	—
57 56 ^{ab}	79 79 ^{ab}	4073 ^{ab}	91 34½ ^{ab}
891*	79 79 ^{ed}	4073 ^{cd}	91 34½ ^{cd}
892*	—	—	—
57 56 ^{cdef} -59	79 80-83	4074-4077	92 1-4
893*	—	—	—
57. 60-62 ^a	79. 84-86 ^a	4078-4080 ^a	92 5-7 ^a
894*	79. 86 ^{bc}	4080 ^{bc}	92 7 ^{bc}
57 62 ^b	79 86 ^d	4080 ^d	92 7 ^d
895*	—	—	—
57 62 ^{ed}	79 87 ^{ab}	4081 ^{ab}	92 8 ^{ab}
896*	79 87 ^{ed} -88	4081 ^{cd} -4082	92 8 ^{cd} -9
57. 63-64 ^{cd}	79 89-90	4083-4084	92 10-11
57 64 ^{ef} -68	79 91-95 ^{ab}	4085-4089 ^{ab}	92 12, 12½, 13½-15½
57 69	79 95 ^{cdef}	4089 ^{cd} , 4090	—
897* (subst , 69)	—	—	92 16½
58 1-7 ^{ab}	80 1-7 ^{ab}	4091-4097 ^{ab}	93 1-7 ^{ab}
898*	80 7 ^{cd} -8 ^{ab}	4097 ^{cd} -4098 ^{ab}	93 7 ^{cd} , 8½ ^{ab}
58 7 ^{ed}	80 8 ^{cd}	4098 ^{cd}	93 8½ ^{cd}
899* (subst , 7 ^{cd})	—	—	93 7½
58 8	80 9	4099	—
900* (subst , 8)	—	—	93 9½
58 9 ^{abcedef} -11 ^{ab}	80 10-12	4100-4102	93 10½, 11, 12-13 ^{ab}
901*	80 13 ^{ab}	4103 ^{ab}	—
58 11 ^{cd} -12 ^{cd}	80 13 ^{cd} -14	4103 ^{cd} -4104	93 13 ^{cd} -14
58 12 ^{ef} -21	80 15-24 ^{ab}	4105-4114 ^{ab}	93 14½, 15½-23½
58 22-25 ^{ab}	80 24 ^{ed} -27	4114 ^{cd} -4117	93 24, 24½, 25½-27½ ^{ab}
902*	80. 28 ^{ab}	4118 ^{ab}	93 27½ ^{cd}

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
59 43 ^{cd}	81 55 ^{cd}	4177 ^{cd}	—
921*, (subst, 43 ^{cd})	—	—	93 92½ ^{cd}
59 44 ^{ab}	81 56 ^{ab}	4178 ^{ab}	93 93½ ^{ab}
59 44 ^{cd}	81 56 ^{cd}	4178 ^{cd}	—
922* (subst, 44 ^{cd})	—	—	93 93½ ^{cd}
59 45	81 57	4179	93 94½
60 1-9	82 1-9	4180-4188	94 1-9
923*	—	—	94 12
60 10-12	82 10-12	4189-4191	94 10-11, 13
924*	82 13	4192	—
60 13-16	82 14-17	4193-4196	94 14-17
60 17 ^{ab}	82 18 ^{ab}	4197 ^{ab}	—
925* (subst, 17 ^{ab})	—	—	94 18 ^{ab}
60 17 ^{cd} -31	82 18 ^{cd} -32	4197 ^{cd} -4211	94 18 ^{cd} -32
App I, 28	—	—	94 33-41 ^{ab}
60 32-33	82 33-34	4212-4213	94 41 ^{cd} , 41½, 42½
926*, 927*	82 35-36	4214-4215	94 43½-44½
928*	—	—	95 ½
61 1 ^{ab}	83 1 ^{ab}	4216 ^{ab}	95 1½ ^{ab}
929*	—	—	95 1½ ^{cd}
61 1 ^{cd}	83 1 ^{cd}	4216 ^{cd}	95 2½ ^{ab}
930*	83 2 ^{ab}	4217 ^{ab}	95 4½ ^{ab}
61 2 ^{ab}	83 2 ^{cd}	4217 ^{cd}	95 2½ ^{cd}
App I, 29, 1-12	83 3-5	4218-4220	95 4½ ^{cd} -5½, 6, 7
„ 13-18	83 6-7 ^{ab}	4221-4222 ^{ab}	—
„ 19-24	83 7 ^{cd} -8	4222 ^{cd} -4223	95 13, † 22 ^{ab}
App I, 30, 1-20	—	—	95 8½, 8-10, 12
„ 21-25	—	—	95 14 ^{ab} , † 11 ^{cd} , † 14 ^{cd}
„ 26-48	—	—	95 § 15 ^{cd} -20
„ 49-53	—	—	95 34½ ^{cd} -35½ ^{ab}
61 2 ^{cd} -3 ^{ab}	83 9	4224	—
61 3 ^{cd}	83 10 ^{ab}	4225 ^{ab}	95 22 ^{cd}
61 4 ^{ab}	83 11 ^{ab}	4225 ^{cd}	—
61 4 ^{cd}	83 10 ^{cd}	4226 ^{ab}	95 23 ^{ab}
931*	83 11 ^{cd}	4226 ^{cd}	—
932*, 1-4, 933*	83 12-13 ^{ab}	4227-4228 ^{ab}	95 23 ^{cd} -24

† 95 14^{cd} and 21 are not recorded in any MS of the Crit. App

‡ 95 11^{ab} = G3 insertion in App I, 30, after line 2. § 95 15^{cd} = T1 Gz. s insertion in App. I, 30, after line 25

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
932*, 5-12	—	—	95 25-28
61 5 ^{ab}	83. 13 ^{cd}	4228 ^{cd}	—
App I, 31	83 14-18	4229-4233	—
61 5 ^{cd}	83 19 ^{ab}	4234 ^{ab}	—
934*, 935*	—	—	—
61 6 ^{ab}	83. 19 ^{cd}	4234 ^{cd}	—
App I, 32, 1-10	83 †20 ^{cd} -24	—	95 29, 29½, 30½, 31½
„ 11-22	83. 25-27	—	— †
61 6 ^{cd}	83 28 ^{ab}	4235 ^{ab}	95 35½ ^d , 36 ^a
936*	83 28 ^{cd} -29 ^{ab}	4235 ^{cd} -4236 ^{ab}	—
61 6 ^{ef} -7 ^{abcd}	83 29 ^{cd} -30 ^{cd}	4236 ^{cd} -4237	95 36 ^b -38 ^a
937*	83 31 ^{ab}	4238 ^{ab}	—
938*	—	—	95 38 ^b
61 7 ^{ef}	83 31 ^{cd}	4238 ^{cd}	95. 38 ^{cd}
939*	83 32	4239	—
61 8-10	83 33-35	4240-4242	95. 39-41
App I, 33, 1-20	83. 36-40	4243-4247	—
„ 21-22	83 41	4248	95 42
940*	—	—	95 43 ^{ab}
61. 11 ^{ab}	83. 42 ^{ab}	4249 ^{ab}	95. 43 ^{cd}
941* (subst, 11 ^{ab})	—	—	—
61 11 ^{cd}	83 42 ^{cd} -43 ^{ab}	4249 ^{cd} -4250 ^{ab}	95. 44
942*	83. 43 ^{cd} -44 ^{ab}	4250 ^{cd} -4251 ^{ab}	96. 1
61. 12-13 ^{ab}	83. 44 ^{cd} -45	4251 ^{cd} -4252	96 2-3 ^{ab}
943*	83 46 ^{ab}	4253 ^{ab}	—
61 13 ^{cd}	83. 46 ^{cd}	4253 ^{cd}	96 3 ^{cd}
944*, 945*	83 47-48 ^{ab}	4254-4255 ^{ab}	96. †4 ^{cd} -5
61. 14	83 48 ^{cd}	4255 ^{cd} -4256 ^{ab}	96 6
946*	—	—	—
61 15	83 49	4256 ^{cd} , 4257	96. 7
947*	83. 50 ^{ab}	4258 ^{ab}	—
948*	—	—	—
949*	—	—	96 8-10, 10½, 11, 11½
950* (subst, 949*)	—	—	96 12
61 16 ^{abcd}	83 50 ^{cd} -51	4258 ^{cd} -4259	—
			96 13-14 ^{ab}

† Bom. ed 83 20^{ab} and Madras ed 96 4^{ab} are not recorded in any MS of the Crit. App

† Madras ed 95 32½-34½^{ab} = T's subst for App I 32, 15-22

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
951*	—	—	96 14 ^{cd} -15
61 17	83 52	4260	96 16
952*	—	—	96 17
62 1 ^{abcd^{ef}} -4	84 1-5 ^{ab}	4261-4265 ^{ab}	96 18, 18½, 19½-21½
953*	—	—	96 22½
62 5-8 ^{abcd}	84 5 ^{cd} -9 ^{ab}	4265 ^{cd} -4269 ^{ab}	96 23½-26½
62 8 ^{ef}	84 9 ^{cd}	4269 ^{cd}	97 ½
62 9-14 ^{cd}	84 10-15	4270-4275	97 1½-6½
62 14 ^{ef} -16	84 16-17 ^{ef}	4276-4277, 4278	97 7, 8-9
62 17 ^a	84 18 ^a	4279 ^a	97 10 ^a
62 17 ^{bcd}	84 18 ^{bcd}	4279 ^{bcd}	—
954*(subst, 17 ^{bcd})	—	—	97 10 ^{bcd}
62. 18-20 ^{ab}	84 19-21 ^{ab}	4280-4282 ^{ab}	97. 11-13 ^{ab}
62 20 ^{cd}	—	4282 ^{cd}	—
62 21 ^{ab}	—	4283 ^{ab}	97. 14 ^{ab}
62. 21 ^{cd}	84. 21 ^{cd}	4283 ^{cd}	97. 13 ^{cd}
955*	84 22	4284	—
62. 22 ^{ab}	84. 23 ^{ab}	4285 ^{ab}	97. 14 ^{cd}
956*	—	—	97. 14½
62 22 ^{cd}	84 23 ^{cd}	4285 ^{cd}	97 15½ ^{ab}
957*	—	—	97 15½ ^{cd}
62 23	84 24	4286	97 16½
62 24 ^{ab}	84 25 ^{ab}	4287 ^{ab}	—
958*(subst, 24 ^{ab})	—	—	97 17½ ^{ab}
62 24 ^{cd} -25	84 25 ^{cd} -26	4287 ^{cd} -4288	97 17½ ^{cd} -18½
62 26 ^a	84 27 ^a	4289 ^a	—
959*	—	—	—
62 26 ^b	84 27 ^b	4289 ^b	—
960*(subst, 26 ^{ab})	—	—	97 19½ ^{ab}
62 26 ^{cd}	84 27 ^{cd}	4289 ^{cd}	97. 19½ ^{cd}
961*	84 28 ^{ab}	4290 ^{ab}	—
62 27	84 28 ^{cd} -29 ^{ab}	4290 ^{cd} -4291 ^{ab}	97 20½
962*	84. 29 ^{cd}	4291 ^{cd}	97 21½ ^{ab}
62 28 ^{ab}	84. 30 ^{ab}	4292 ^{ab}	97 21½ ^{cd}
963*, 1-6	84 30 ^{cd} -31	4292 ^{cd} -4293	97 22½-23½ ^{ab}
963*, 7-8	84 32 ^{ab}	4294 ^{ab}	—
62. 28 ^{cd} -30	84. 32 ^{cd} -34	4294 ^{cd} -4296	97. 23½ ^{cd} -25½
964*	84. 35	4297	—

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
62 31	84 36	4298	—
965* (subst , 31)	—	—	97 26
App I, 34	84 37-42	4299-4304	—
62 32-35	85 1-4	4305-4308	97 27-30
62 36-38 ^{ab}	85 5-7 ^{ab}	4309-4311 ^{ab}	98 1-3 ^{ab}
62 38 ^{cd}	85 7 ^{cd}	4311 ^{cd}	—
62 39-41	85 8-10	{ 4312-4314 (= 4324-4326)	98 13-15
62 42 ^{ab}	85. 11 ^{ab}	4315 ^{ab}	—
62 42 ^{cd} -48	85. 11 ^{cd} -17	4315 ^{cd} -4321	98. 3 ^{cd} -9
62 49 ^a	85. 18 ^a	4322 ^a	—
966*	—	—	—
62. 49 ^b	85. 18 ^b	4322 ^b	—
967* (subst., 49 ^{ab})	—	—	98 10
968*	—	—	98 11 ^a
62. 49 ^{cd} -50 ^{ab}	85. 18 ^{cd} -19 ^{ab}	4322 ^{cd} -4323 ^{ab}	98. 11 ^{bcd} -12 ^a
969*	—	—	98 12 ^b
62. 50 ^{cd}	85. 19 ^{cd}	4323 ^{cd}	98. 12 ^{cd}
62. 51-54	85. 20-23	4327-4330	98. 16-19
62. 55 ^{ab}	85. 24 ^{ab}	4331 ^{ab}	99. 1 ^{ab}
970*	85. 24 ^{cd}	4331 ^{cd}	99. 1 ^{cd}
62. 55 ^{cd}	85. 25 ^{ab}	4332 ^{ab}	99. 1 $\frac{1}{2}$
62. 56 ^{ab}	85. 25 ^{cd}	4332 ^{cd}	—
971* (subst , 56 ^{ab})	—	—	99. 2 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
62. 56 ^{cd}	85 26 ^{ab}	4333 ^{ab}	99 2 $\frac{1}{2}$ ^{cd}
972*	—	—	99 3 $\frac{1}{2}$
62 57-58	85 26 ^{cd} -28 ^{ab}	4333 ^{cd} -4335 ^{ab}	99. 4 $\frac{1}{2}$ -5 $\frac{1}{2}$
973*	85 28 ^{cd} -29 ^{ab}	4335 ^{cd} -4336 ^{ab}	99 6 $\frac{1}{2}$
62 59 ^{ab}	85 29 ^{cd}	4336 ^{cd}	99 7 $\frac{1}{2}$ ^{ab}
App I, 35	85 30-35	4337-4342	—
62 59 ^{cd} -62	85 36-39 ^{ab}	4343-4346 ^{ab}	99 7 $\frac{1}{2}$ ^{cd} -10 $\frac{1}{2}$
974*	85 39 ^{cd}	4346 ^{cd} -4347	—
975*	—	—	99 11 $\frac{1}{2}$
App I, 36, 1-44	86 1-22 ^{cd}	4348-4369	—
„ 45-49	86 22 ^{ef} -23	4370, 4371	—
63 1-4 ^{ab}	87 1-4 ^{ab}	4372-4375 ^{ab}	—
976*	—	—	100 1-3, 4 ^{cd}
68. 4 ^{cd} -10 ^{ab}	87. 4 ^{cd} -10 ^{ab}	4375 ^{cd} -4381 ^{ab}	100. 4 $\frac{1}{2}$ 100. 4 ^{ab} , 5 $\frac{1}{2}$ -10 $\frac{1}{2}$ ^{ab} .

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
63 10 ^{cd}	87 10 ^{cd}	4381 ^{cd}	—
977* (subst, 10 ^{cd})	—	—	100 10½ ^{cd}
63 11-14 ^{ab}	87 11-14 ^{ab}	4382-4385 ^{ab}	100 11½-14½ ^{ab}
978*, 1	87. 16 ^{cd}	4387 ^{cd}	—
978*, 2-3	87. 17 ^{ab} , 15 ^{cd}	4388 ^{ab} , 4386 ^{cd}	100. 16½ ^{ab} , 15½ ^{cd}
978*, 4	87 16 ^{ab}	4387 ^{ab}	—
63 14 ^{cd} -15 ^{ab}	87 14 ^{cd} -15 ^{ab}	4385 ^{cd} -4386 ^{ab}	100 14½ ^{cd} -15½ ^{ab}
979*, 1	87 17 ^{cd}	4388 ^{cd}	—
979*, 2-4	87 17 ^{ef} -18	4389-4390 ^{ab}	100 16½ ^{cd} -17½
63. 15 ^{cd} -17 ^{ab}	87 19-20	4390 ^{cd} -4392 ^{ab}	100 18½-19½
980*, 1	87 21 ^{ab}	4392 ^{cd}	—
980*, 2	87. 21 ^{cd}	4393 ^{ab}	100 20½ ^{ab}
981*	87 22-23 ^{ab}	4393 ^{cd} -4394	100 20½ ^{cd} , 21, 22 ^{ab}
63 17 ^{cd}	87 23 ^{cd}	4395 ^{ab}	100 22 ^{cd}
63 18 ^{ab}	87. 24 ^{ab}	4395 ^{cd}	100. 24 ^{ab}
982* (subst, 18 ^{ab})	—	—	100. 23 ^{ab}
63 18 ^{cd} -21 ^{ab}	87 24 ^{cd} -27 ^{ab}	4396-4398	100. 23 ^{cd} , 24 ^{cd} -26
63 21 ^{cd} -24 ^{ab}	87 27 ^{cd} -30 ^{ab}	4399-4401	100 26½, 27½-29½ ^{ab}
983*	—	—	100. 29½ ^{cd} -32½
63. 24 ^{cd}	87 30 ^{cd}	4402 ^{ab}	—
63 25-30 ^{ab}	87 31-36 ^{ab}	4402 ^{cd} -4407	100. 33½-38½ ^{ab}
63 30 ^{cd}	87. 36 ^{cd} -37 ^{ab}	4408	100 43½ ^{cd} , 44
63 31-34 ^{ab}	87 37 ^{cd} -41 ^{cd}	4409-4412 ^{ab}	100 45-48 ^{ab}
984*	87 41 ^{bc}	4412 ^{cd} -4413 ^{cd}	—
63 34 ^{cd} -36 ^{ef}	87 41 ^{cd} -44 ^{ab}	4413 ^{cd} -4415	100 48 ^{cd} -50, 50½
63 37-38 ^{ab}	87 44 ^{cd} -45	4416-4417 ^{ab}	100 51½-52½ ^{ab}
985*	—	—	100 52½ ^{cd}
63 38 ^{cd} -39 ^{ab}	87 46	4417 ^{cd} -4418 ^{ab}	100 53, 54 ^{ab}
986*	—	—	—
63 39 ^{cd}	87 47 ^{ab}	4418 ^{cd}	100 54 ^{cd}
987*, 1, 3	—	—	100 54½, 55½ ^{ab}
987*, 2, 988*	—	—	—
63 39 ^{ef}	87. 47 ^{cd}	4419 ^{ab}	100 55½ ^{cd}
989*	87 48	4419 ^{cd} -4420 ^{ab}	—
63 40	87. 49	4420 ^{cd} -4421 ^{ab}	100 56½ ^{ab} , 57½ ^{ab}
990*	87. 50-51 ^{ab}	4421 ^{cd} -4422	—
63 41 ^{ab}	87. 51 ^{cd}	4423 ^{ab}	—
991* (subst., 41 ^{ab})	—	—	100. 57½ ^{cd}

Crit Ed	Bom Ed.	Cal Ed	Madras Ed
63 41 ^{cd} -42 ^{ab}	87. 52	4423 ^{cd} -4424 ^{ab}	100 56½ ^{cd} , 58½ ^{ab}
App I, 37	—	—	100. 58½ ^{cd} -68½
63. 42 ^{cd} -46	87. 53-57 ^{ab}	4424 ^{cd} -4428	100. 69½, 70, 71-73
992*, 1-8	87. 57 ^{cd} -60 ^{ef}	4429-4432	100 38½ ^{cd} -42½ ^{ab}
992*, 9-11	87. 61-62 ^{ab}	4433-4434 ^{ab}	—
992*, 12-13	87. 62 ^{cd} -63 ^{ab}	4434 ^{cd} -4435 ^{ab}	100. 42½ ^{cd} -43½ ^{ab}
993*, 1-6	—	—	100. 74-75
993*, 7-12	—	—	101. 3-5
63 47 ^{ab}	87. 63 ^{cd}	4435 ^{cd}	101 ½ (± 5½)
994*	87. 64 ^{ab}	4436 ^{ab}	101 1
63 47 ^{cd}	87. 64 ^{cd}	4436 ^{cd}	101 6
63 48 ^{ab}	87 66 ^{ab}	4438 ^{ab}	—
63 48 ^{cd}	87 65 ^{ab}	4437 ^{ab}	101 2 ^{ab}
995*	87. 65 ^{cd}	4437 ^{cd}	101 2 ^{cd} (± 7 ^{ab})
63. 49 ^{ab}	87. 66 ^{cd}	4438 ^{cd}	101. 7 ^{cd}
996*	87. 67	4439	—
997*	—	—	101. 8-9, 9½
63 49 ^{cd}	87. 68 ^{ab}	4440 ^{ab}	—
63. 50 ^{ab}	87 68 ^{cd}	4440 ^{cd}	101. 20½ ^{cd}
63 50 ^{cd}	87. 69 ^{ab}	4441 ^{ab}	101. 10 (= 21)
998*, 999*	87 69 ^{cd} -74 ^{ab}	4441 ^{cd} -4446 ^{ab}	—
63. 51	87 74 ^{cd} -75 ^{ab}	4446 ^{cd} -4447 ^{ab}	101. 11
1000*	87 75 ^{cd} -76	4447 ^{cd} -4448	—
63 52-54	87 77-79	4449-4451	101 11½, 12½-13½, 14
1001*	87. 80-81	4452-4453	—
63 55-56	87 82-83	4454-4455	101. 15-16
1002*	—	—	101 17-19, 19½, 20½ ^{ab}
63 57-59 ^{ab}	87 84-86 ^{ab}	4456-4458 ^{ab}	101 22-24 ^{ab}
63. 59 ^{cd}	87. 86 ^{cd}	4458 ^{cd}	101. 24 ^{cd}
1003*(subst, 59 ^{cd})	—	—	101 24½
63 60-61 ^{ab}	87 87-88 ^{ab}	4459-4460 ^{ab}	101 25½-26½ ^{ab}
63 61 ^{cd}	87 88 ^{cd}	4460 ^{cd}	—
1004*(subst, 61 ^{cd})	—	—	101. 26½ ^{cd}
63 61 ^{ef}	87 89 ^{ab}	4461 ^{ab}	102 1 ^{ab}
1005*	87 89 ^{cd}	4461 ^{cd}	—
63. 62-64 ^{ab}	87 90-92 ^{ab}	4462-4464 ^{ab}	102. 1 ^{cd} , 1½, 2½-3½ ^{ab}
1006*	87. 92 ^{cd}	4464 ^{cd}	102. 3½ ^{cd}
63. 64 ^{cd}	—	—	102. 4

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
63 65-70	87 93-98	4465-4470	102 5-10
1007*	87 99 ^{ab}	4471 ^{ab}	—
63 71-73 ^{ab}	87 99 ^{cd} -101	4471 ^{cd} -4473	102 11-12, 12½
1008*	—	—	—
63 73 ^{def}	87 102	4474	102 13½
1009*	—	—	—
63 74-78 ^{ed}	87 103-107	4475-4479	102 14½-18½
63 78 ^{ef} -80 ^{ed}	87 108-110 ^{ab}	4480-4482 ^{ab}	102 19, 20, 20½, 21½ ^{ab}
1010*	87 110 ^{cd} -112 ^{ab}	4482 ^{cd} -4484 ^{ab}	102, 21½ ^{cd} -22½, 23
63 80 ^{ef}	87. 112 ^{ed}	4484 ^{ed}	102 23½
1011*	87 113	4485	102 24½
63 81-82 ^{ab}	87 114-115 ^{ab}	4486, 4487 ^{ab}	102 25½-26½ ^{ab}
1012*	87 115 ^{cd}	4487 ^{cd}	102 26½ ^{cd}
63 82 ^{def} -83	87 116-117	4488-4489	102 27½-28½
64 1-4	88 1-4	4490-4493	103 1-4
1013*	88 5 ^{ab}	4494 ^{ab}	—
64 5-9 ^a	88 5 ^{cd} -9 ^{def}	4494 ^{cd} -4498 ^{abc}	103 5-9 ^a
64 9 ^b	—	—	103 9 ^b
64 9 ^{cd}	88 9 ^d -10 ^a	4498 ^d -4499 ^a	103 9 ^{cd}
1014*	88 10 ^b	4499 ^b	—
64 10-15	88 10 ^{cd} -16 ^{ab}	4499 ^{cd} -4505 ^{ab}	103 10-15
1015*	—	—	—
64 16-17	88 16 ^{cd} -18 ^{ab}	4505 ^{cd} -4507 ^{ab}	103 16-17
1016* (subst , 17)	—	—	—
64 18-19 ^{ab}	88 18 ^{cd} -19	4507 ^{cd} -4508	103 18-19 ^{ab}
1017*	—	—	—
64. 19 ^{cd} -23	88. 20-24 ^{ab}	4509-4513 ^{ab}	103 19 ^{cd} -23
1018*	—	—	—
64 24 ^{ab}	88 24 ^{cd}	4513 ^{cd}	103 23½
App I, 38	—	—	103 24½-35½
64 24 ^{def} -25	88 25-26	4514-4515	103 36½-37½
1019*	—	—	—
64 26-27 ^{ab}	88 27-28 ^{ab}	4516-4517 ^{ab}	103 38½-39½ ^{ab}
1020*, 1021*	—	—	—
64 27 ^{cd} -29	88. 28 ^{cd} -30	4517 ^{cd} -4519	103 39½ ^{cd} , 40½, 41, 42 ^{ab}
1022*	—	—	—
64 30	88 31	4520	103 42 ^{cd} , 42½
1023*	88 32	4521	103 43½

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
64 31	88 33	4522	103 44½
1024*	—	—	103 45½-46½
64. 32	88 34	4523	103 47, 47½
65 1	89. 1	4524	104 1
1025*	—	—	104. 2
65 2-3	89 2-3	4525-4526	104 3-4
1026*	—	—	104 5
65 4 ^{ab}	89. 4 ^{ab}	4527 ^{ab}	104. 6 ^{ab}
1027*	—	—	—
65 4 ^{cd} -9	89 4 ^{cd} -9	4527 ^{cd} -4532	104 6 ^{cd} -11
1028*	—	—	104 12, 12½
65 10-11	89 10-11	4533-4534	104 13½-14½
65 12	89 12	4535	—
1029 (subst, 12)	—	—	104 15½
1030*	—	—	104 16½-20½ ^{ab}
65. 13	89 13	4536	104 20½ ^{cd} , 21
1031*	89 14-16	4537-4539	—
1032*, 1033*	—	—	—
1034*	89 17 ^{ab}	4540 ^{ab}	104 22 ^{ab}
1035*	—	—	104 22 ^{cd}
1036*	—	—	—
1037*, 1038*	89 17 ^{cd} -18	4540 ^{cd} -4541	—
1039*	89 19-20 ^{ab}	4542-4543 ^{ab}	104 23-24 ^{ab}
1040*, 1041*	89 20 ^{cd} -22 ^{ab}	4543 ^{cd} -4545 ^{ab}	—
1042*, 1-6	89 22 ^{cd} -23	4545 ^{cd} -4546	104 24 ^{cd} -25
1042*, 7	89 24 ^a	4547 ^a	—
1042*, 8-10	89 24 ^{bcd}	4547 ^{bcd}	104. 26 ^{abc}
1043*	—	—	104 26 ^d -28, 36
1044*	89 25-26	4548-4549	—
1045*	89 27	4550	104. 29
1046*, 1-6	89. 28-29 ^{ab}	4551-4552 ^{ab}	104 30-31 ^{ab}
1046*, 7-14	89 29 ^{cd} -31 ^{ab}	4552 ^{cd} -4554 ^{ab}	—
1046*, 15-32	89 31 ^{cd} -35	4554 ^{cd} -4558	104 31 ^{cd} -35
65 14 ^{abcd}	—	—	—
1047*, subst, 14 ^{abcd}	89 36	4559	—
1048*, subst, 14 ^{abcd}	—	—	104 37
1049*, 1050*	89. 37-38 ^{ab}	4560-4561 ^{ab}	—
65. 14 ^{ef}	89. 38 ^{cd}	4561 ^{cd}	104. 38 ^{ab}

Crit Ed	Bom Ed	Cal. Ed	Madras Ed
1051*	89 39-41 ^{ab}	4562-4564 ^{ab}	—
65 15	89 41 ^{cd} -42 ^{ab}	4564 ^{cd} -4565 ^{ab}	104 38 ^{ed} -39 ^{ab}
1052*	—	—	104 39 ^{cd}
65 16	89 42 ^{ed} -43 ^{ab}	4565 ^{ed} -4566 ^{ab}	104 39½, 40
65 17	89 43 ^{cd} -44 ^{ab}	4566 ^{cd} -4567 ^{ab}	105 1
65 18 ^{abc}	89 44 ^{ed} -45 ^a	4567 ^{ed} -4568 ^a	105 2 ^{abc}
1053*	—	—	105 2 ^d
65 18 ^d	89 45 ^b	4568 ^b	105 2½ ^a †
1054*	—	—	—
1055*	—	—	105 2½ ^b †
65 19-21	89 45 ^{ed} -48 ^{ab}	4568 ^{ed} -4571 ^{ab}	105 3½-5½
1056*	89. 48 ^{ed}	4571 ^{cd}	—
1057*	—	—	105 6½, 7
65. 22-23	89. 49-50	4572-4573	105 8-9
1058*	89 51 ^b	4574 ^{ab}	105 10 ^{ab}
65 24 ^{ab}	89 51 ^{ed}	4574 ^{cd}	105 10 ^d
1059*	89 52-54 ^{ab}	4575-4577 ^{ab}	—
65 24 ^{ed}	89 54 ^{ed}	4577 ^{ed}	105 11 ^{ab}
1060*	89 55 ^{ab}	4578 ^{ab}	105 11 ^{cd}
65 24 ^{ef}	89 55 ^{ed}	4578 ^{cd}	105 12 ^{ab}
1061*, 1062*	89 56-60 ^{ab}	4579-4583 ^{ab}	105 12 ^{ed} -16
65 25-30 ^{ef}	89 60 ^{cd} -66	4583 ^{cd} -4589	105 17-22, 22½
1063*, 1-6	89 67-68 ^{ab}	4590-4591 ^{ab}	105 24, 24½, 25
1063*, 7-16	89 68 ^{ed} -70	4591 ^{ed} -4593	105 26-28 ^{ab}
1063*, 17-22	89 71-72 ^{ab}	4595-4596 ^{ab}	105 28 ^{cd} -29
1064*	—	4594	—
65 31	89 72 ^{ed} -73 ^{ab}	4596 ^{ed} -4597 ^{ab}	105 23½
1065*	89 73 ^{cd} -74 ^{ab}	4597 ^{ed} -4598 ^{ab}	105 30
65 32-33 ^{ab}	89 74 ^{cd} -75	4598 ^{cd} -4599	105. 32½, 33½
65 33 ^{ed}	89. 76 ^{ab}	4600 ^{ab}	105 31 ^{ab} (= 34)
1066*, 1-2	89 76 ^{cd}	4600 ^{ed}	105 31 ^{cd}
1066*, 3-4	89 77 ^{ab}	4601 ^{ab}	—
1067*, 1-4	89 77 ^{ed} -78 ^{ab}	4601 ^{ed} -4602 ^{ab}	—
1067*, 5-8	89 78 ^{cd} -79 ^{ab}	4602 ^{ed} -4603 ^{ab}	105 32
1067*, 9-20	89 79 ^{ed} -82 ^{ab}	4603 ^{ed} -4606 ^{ab}	—
1068*	—	—	105 35-36

† 105 2½^{ab} is a two-line tristubh

Crit Ed.	Bom. Ed	Cal. Ed	Madras Ed
65 34 ^{ab}	89 82 ^{cd}	4606 ^{ed}	—
1069*(subst, 34 ^{ab})	—	—	105 37 ^{ab}
65 34 ^{ed}	89 83 ^{ab}	4607 ^{ab}	105 37 ^{ed}
1070*	89 83 ^{ed} -84 ^{ab}	4607 ^{ed} -4608 ^{ab}	105 38
65 34 ^{ef}	89 84 ^{ed}	4608 ^{ed}	105. 39 ^{ab}
1071*	89 85 ^{ab}	4609 ^{ab}	—
65 35-36	89 85 ^{ed} -87 ^{ab}	4609 ^{ed} -4611 ^{ab}	105. 39 ^{ed} , 39½, 40½
1072*	89. 87 ^{ed}	4611 ^{ed}	—
65 37-40 ^{ab}	89 88-91 ^{ab}	4612-4615 ^{ab}	105 41½-43½, 44
1073*	89 91 ^{ed}	4615 ^{ed}	—
65 40 ^{edef}	89 92	4616	105 45
1074*	—	—	105 46
65 41-42 ^{ab}	89 93-94 ^{ab}	4617-4618 ^{ab}	105 47-48 ^{ab}
1075*	—	—	105. 48 ^{ed} -49 ^{ab}
65 42 ^{ed} -44	89 94 ^{ed} -96	4618 ^{ed} -4620	105 49 ^{ed} -51
1076*	—	—	105 52-54
65 45 ^{abc}	89 97 ^{abc}	4621 ^{abc}	105 55 ^{ab}
1077*	—	—	—
65 45 ^d	89 97 ^d	4621 ^d	105 55 ^d
66 1-2	90 1-2	4622-4623	106 1-2
1078*	90 3 ^{cdab}	4624 ^{cdab}	—
66 3-4	90 4-5	4625-4626	106 3-4
1079*	90 6-7	4627-4628	106 5-6
1080*	—	—	106 7-8
App I, 39, 1-2	90 8 ^{ab}	4629 ^{ab}	—
„ 3-12	90 8 ^{ed} -10	4629 ^{ed} -4631	106 8½, 9½-10½
„ 13-16	90 11	4632	—
App I, 40, 1-6	90 12-13 ^{ab}	4633-4634 ^{ab} †	—
„ 7-20	90. 13 ^{ed} -16	4635-4637, 4638	—
„ 21-25	90 17 ^{abcdef} -18	4639-4640, 4641	—
„ 26-29	90 19	4642	106 11½
66 5-6 ^{ab}	90 20-21 ^{ab}	4643-4644 ^{ab}	106 12½-13½ ^{ab}
1081*	90. 21 ^{ed}	4644 ^{ed}	106 13½ ^{ed}
66. 6 ^c	90 22 ^a	4645 ^a	106 14 ^a †
1082*	—	—	—
66 6 ^d	90. 22 ^b	4645 ^b	106. 14 ^b †
1083*	90. 22 ^{ed} -23 ^{ab}	4645 ^{ed} -4646 ^{ab}	106 15

† 4634^{ed} = T: insertion after App I, 40, line 6† 106. 14^{ab} is a two-line tristubh.

Crit Ed	Bom Ed.	Cal Ed	Madras Ed
1084*, 1085*	90 23 ^{cd} -24	4646 ^{cd} -4647	—
1086*	—	—	106 16
66 7-8	90 25-26	4648-4649	106 16½, 17, 17½, 18
1087*	—	—	—
66. 9	90 27	4650	106 19
66. 10-11 ^{ab}	—	4654, 4655	—
66 11 ^{cd}	90 32 ^{ab}	4657 ^{cd}	—
1088*, subst, 10-11	90 28-30 ^{ab}	4651-4652, 4653	—
1089*, subst, 10-11	—	—	106 20
1090*	90 30 ^{cd} -31	4656-4657 ^{ab}	106 20½, 21½
1090 A*	90 32 ^{ab}	4657 ^{cd}	—
66 12-13 ^a	90 32 ^{cd} -33 ^{abc}	4658-4659 ^a	106 25 ^{acd} , 25½
66 13 ^b	90. 33 ^d	4659 ^b	106 25 ^b
66 13 ^{cd} -15 ^{ab}	90. 34-35	4659 ^{cd} -4661 ^{ab}	106 26½, 27, 28 ^{ab}
1091* (subst, 15 ^{ab})	—	—	—
66 15 ^c	90 36 ^a	4661 ^c	106 28 ^c
1092*	—	—	—
66 15 ^d	90 36 ^b	4661 ^d	106 28 ^d
1093*, 1094*	90 36 ^{cd} -37	4662-4663 ^{ab}	106 22, 24
66 16-18	90 38-40	4663 ^{cd} -4666 ^{ab}	106 29, 23, 30
66 19 ^{ab}	90 41 ^{cd}	4667 ^{ab}	106 31½ ^{ab}
1095*	90 41 ^{ab}	4666 ^{cd}	106 30½
1096*	90 42	4668-4669	—
66 19 ^{cd} -20	90 41 ^{cd} , 43	4667 ^{cd} , 4670	106 31½ ^{cd} -32½
1097* (subst, 20 ^{cd})	—	—	—
1098*, 1099*	—	—	—
1100*, 1-4	90 44	4671	106 33½ ^{ab} , 33½ ^{cd} =40 ^{ab}
1100*, 5-8	90 45	4672	106 34½
1100*, 9-10	90 46 ^{ab}	4673 ^{ab}	—
1101*	—	—	—
66 21 ^{ab}	90 46 ^{cd}	4673 ^{cd}	—
1102* (subst, 21 ^{ab})	—	—	106 35½ ^{ab}
1103*	90 47 ^{ab}	4674	106 35½ ^{cd}
1104*, 1-2	90 47 ^{cd}	4675 ^{ab}	106 36½ ^{ab}
1104*, 3-4	90 48 ^{ab}	4675 ^{cd}	—
1105*, 1106*, 1-2	90 48 ^{cd} -49 ^{ab}	4676	—
1106*, 3-4	90. 49 ^{cd}	4677 ^{ab}	106. 39 ^{ab}
1107*	—	—	—

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed.	Madras Ed
1106*, 5-6	90 50 ^{ab}	4677 ^{cd}	106. 39 ^{cd}
1108*, 1109*	—	—	—
1110*, 1-8	—	—	106 36½ ^{cd} -37½, 38
1110*, 9-16	—	—	—
66. 21 ^e	90 50 ^e	4678 ^a	—
1111*	—	—	—
66. 21 ^d	90. 50 ^d	4678 ^b	—
1112* (subst., 21)	—	—	106. 40 ^{cd} , 40½
66. 22	90. 51	4678 ^{cd} , 4679	106. 41½
1113* (subst., 22 ^{cd})	—	—	—
66 23	90 52	4680	106 42½
1114*	90 53	4681	106 43½
66 24	90. 54	4682	106 44½
1115*	90 55	4683	—
66. 25-29 ^{ab}	90. 56-60 ^{ab}	4684-4688 ^{ab}	106 45½-49½ ^{ab}
1116*	—	—	—
66. 29 ^{cd}	90. 60 ^{cd}	4688 ^{cd}	106. 49½ ^{cd}
1117*	—	—	—
66. 30-31 ^{ab}	90 61-62 ^{ab}	4689-4690 ^{ab}	106. 50½-51½ ^{ab}
1118*	—	—	—
66. 31 ^d -33	90 62 ^d -64	4690 ^d -4692	106. 51½ ^d -53½
1119*	—	—	106. 54½
66. 34-36	90. 65-67	4693-4695	106 55½-57½
App I, 41	90 68-73	4696-4701	106. 58½-63½
66. 37-41	90 74-78	4702-4706	106. 64½-68½
1120*, 1121*	90 79-80	4707-4708	—
1122*	90 81	4709	106 69½
1123*	90 82-83 ^{ab}	4710-4711 ^{ab}	—
1124*	—	—	106 70½-71½
66 42 ^{ab}	90 83 ^{cd}	4711 ^{cd}	—
1125*	90 84 ^{ab}	4712 ^{ab}	106. 72½ ^{ab}
66. 42 ^{cd}	90. 84 ^{cd}	4712 ^{cd}	106 73½ ^{ab}
1126*	90 85 ^{ab}	4713 ^{ab}	106 72½ ^{cd}
66 43 ^{abcd}	90 85 ^{cd} -86 ^{ab}	4713 ^{cd} -4714 ^{ab}	106 73½ ^{cd} -74½ ^{ab}
1127*	90 86 ^{cd}	4714 ^{cd}	—
66. 43 ^{ef} -45	90. 87 ^{abcd} -88	4715, 4716, 4717	106. 74½ ^{cd} -76½
1128* (subst., 45)	—	—	—
66. 46-51	90. 89-94	4718-4723	106. 77½-82½

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
66 52-53	90 95-96	4724-4725	106 83, 84-85 ^{ab}
1129*	90 97-98	4726-4727	—
66 54	90 99	4728	106. 85 ^{cd} , 85½
66 55-59	90 100-104	4729-4733	106. 86½-90½
1130*	90 105-106	4734-4735	—
66 60 ^{ab}	90 107 ^{ab}	4736 ^{ab}	106 91½ ^{ab}
1131*, 1132*	90. 107 ^{cd} -108	4736 ^{cd} -4737	—
1133*	—	—	—
66. 60 ^{cd}	—	—	106 91½ ^{cd}
66. 61	90. 109	4738	106 92½
1134*	90. 110-111 ^{ab}	4739-4740 ^{ab}	—
66. 62-63 ^{ab}	90 111 ^{cd} -112	4740 ^{cd} -4741	106 93½-94½ ^{ab}
66. 63 ^{cd}	—	—	—
1135* subst., 63 ^{cd}	90. 113	4742	106 94½ ^{cd} -95½ ^{ab}
1136*, 1137*	90. 114	4743	106 95½ ^{cd} -96½ ^{ab}
66. 64 ^{ab}	90. 115-116 ^{ab}	4744-4745 ^{ab}	106. 96½ ^{cd} -97½
1138*	—	—	—
66. 65	90. 116 ^{cd}	4745 ^{cd} , 4746 †	106. 98½
1139*	—	—	—
67. 1 ^{ab}	91. 1 ^{ab}	4748 ^{ab}	107. 1 ^{ab}
1140*	—	—	107. 1 ^{cd} -2 ^{ab}
67. 1 ^{cd} -3 ^{ab}	91. 1 ^{cd} -3 ^{ab}	4748 ^{cd} -4750 ^{ab}	107. 2 ^{cd} -4 ^{ab}
1141*	—	—	107. 4 ^{cd}
67 3 ^{cd}	91. 3 ^{cd}	4750 ^{cd}	107 4½
1142*, 1143*, 1144*	91 5-6, 4	4752-4753, 4751	107 6½-7½, 5½
67. 4	91. 7	4754	107 10½
1145*, 1-3	91 8 ^{ab} , 9	4755 ^{ab} , 4756	107 9½ ^{ab} , 11½
1145*, 4	91 8 ^{cd} (= 10 ^{ab})	4755 ^{cd} (= 4757 ^{ab})	107 9½ ^{cd} (= 12)
67 5	91. 10 ^{cd} -11 ^{ab}	4757 ^{cd} -4758 ^{ab}	107. 8½
1146*	91 11 ^{cd}	4758 ^{cd} , 4759	107. 13
1147*, 1148*	91 12, 13-18 ^{ab}	4760-4765	—
67 6-8 ^{ab}	91 18 ^{cd} -20	4766-4768 ^{ab}	107 14-16 ^{ab}
67 8 ^{cd}	91. 21 ^{ab}	4768 ^{cd}	107 16 ^{cd} (= 17 ^{cd})
1149*	91. 21 ^{cd}	4769 ^{ab}	—
1150*	—	—	107 17 ^{ab}
67 8'	91 22 ^{ab}	4769 ^{cd}	107 17½
67. 9-11	91. 22 ^{cd} -25 ^{ab}	4770-4772	107. 18½-20½

† 4747 not recorded in any MS of the Crit. App.

Crit. Ed.	Bom. Ed.	Cal Ed.	Madras Ed.
App. I, 42	91. 25 ^{cd} -34	4773-4782 ^{ab}	—
1151*, 1-4	—	—	107. 21½
1151*, 5-8	—	—	—
67. 12-15	91. 35-38	4782 ^{cd} -4786 ^{ab}	107. 22½-25½
1152*	91. 39	4786 ^{cd} -4787 ^{ab}	107. 26½
67. 16-18	91. 40-42	4787 ^{cd} -4790 ^{ab}	107. 27½-29½
1153*	—	—	—
1154*, 1-8	91. 43-44	4790 ^{cd} -4792 ^{ab}	107. 30½-31½
1154*, 9-10	91. 45 ^{ab}	4792 ^{cd}	—
67. 19-20	91. 45 ^{cd} -47 ^{ab}	4793-4794	107. 32, 33, 33½
1155*	—	—	—
67. 21-22	91. 47 ^{cd} -49 ^{ab}	4795-4796	107. 34, 34½, 35½
1156*	91. 50 ^{cd}	4798 ^{ab}	107. 36
67. 23	91. 49 ^{cd} -50 ^{ab}	4797	—
1157* (subst., 23)	—	—	107. 37
1158*	—	—	107. 37½
1159*	91. 50 ^{cd} -52 ^{ab}	4798 ^{cd} -4800 ^{ab}	—
67. 24 ^{ab}	91. 52 ^{cd}	4800 ^{cd}	107. 38½ ^{ab}
1160*	—	—	—
67. 24 ^{cd} -27	91. 53-56 ^{ab}	4801-4804 ^{ab}	107. 38½ ^{cd} -41½
1161*, 1-2	91. 56 ^{cd}	4804 ^{cd}	107. 46½ ^{ab}
1162*	—	—	—
1161*, 3-4	91. 57 ^{ab}	4805 ^{ab}	107. 46½ ^{cd}
67. 28 ^{abcd}	91. 57 ^{cd} -58 ^{ab}	4805 ^{cd} -4806 ^{ab}	107. 42½
1163*	91. 58 ^{cd}	4806 ^{cd}	107. 43½ ^{ab}
67. 28 ^{cd} -29	91. 59-60 ^{ab}	4807-4808 ^{ab}	107. 48½ ^{cd} -44½
1164*	91. 60 ^{cd}	4808 ^{cd}	107. 45½ ^{cd}
1165*	—	—	—
1166*	—	4809	107. 47½
1167*	—	—	107. 45½ ^{ab}
67. 30-32	91. 61-63 ^{cd}	4810-4812	107. 48½-50½
67. 33-34	91. 63 ^{cd} -64 ^{cd}	4813-4814	107. 51½-52½
1168*	—	—	107. 53½-55½
67. 35	91. 65	4815	—
67. 36	91. 66	4816	—
1169* (subst., 36)	—	—	—
1170* (subst., 36)	—	—	—
67. 37	91. 67	4817	108. 5 107. 56½

Crit Ed	Bom Ed.	Cal Ed	Madras Ed
1171*	—	—	107. 57½
68 1 ^{ab}	92 1 ^{ab}	4819 ^{ab}	108 6 ^{ab}
68 1 ^{cd}	—	—	—
1172*	—	—	—
1173*	—	—	108. 6 ^{cd}
1174*1-2subst, 1 ^{ab}	—	4818 ^{ab}	—
1174*3-4subst, 1 ^{cd}	92 1 ^{cd}	4818 ^{cd} (± 4819 ^{cd})	—
68. 2	92. 2	4820	108. 7 ^{cd} , 9
1175*	93. 1	4834	—
68 3-5	92 3-5	4821-4823	108 1-3
1176*	92 6-7	4824-4825	108 7 ^{cd} , 7½, 8½
68 6 ^{ab}	92 8 ^{ab}	4826 ^{ab}	108 4 ^{ab}
1177*	92. 8 ^{cd}	4826 ^{cd}	—
68. 6 ^{cd}	—	—	108. 4 ^{cd}
68. 7-13	92 9-15	4827-4833	108. 10-16
App I, 43, 1-4	[93 1]	[4834]	—
„ 5-133	93. 2-60	4835-4894	—
1178*	94. 1	4895	—
68. 14 ^{ab}	—	—	108 16½
68. 14 ^{cd} -18 ^{cd}	94 2-5 ^{cd}	4896-4899 ^{cd}	108. 17, 18-21 ^{cd}
1179*	94. 5 ^d	4899 ^d	—
68. 18 ^b	94 6 ^a (± 6 ^c)	4900 ^a	108. 21 ^b
68. 18 ^c	94. 6 ^b	—	108. 21 ^c
68. 18 ^d -19 ^{ab}	94 6 ^d -7 ^{ab}	4900 ^{b-d}	108 21 ^d -22 ^{ab}
1180*, 1-5	94. 7 ^{cd} -8 ^{ab}	4901-4902 ^a	—
1181*	—	—	—
1180*, 6	94 8 ^d	4902 ^b	—
68 19 ^{cd} -20 ^{cd}	94. 9-10 ^{ab} , 11 ^{ab}	4902 ^{cd} -4903, 4904 ^{cd}	108. 22 ^{cd} -24 ^{ab}
1182*	94. 11 ^{cd}	4905 ^{ab}	—
68 20 ^{cd}	94 10 ^{cd}	4904 ^{ab}	108 24 ^{cd}
68 21-31 ^{ab}	94 12-22 ^{cd}	4905 ^{cd} -4916 ^a	108 25-35 ^{ab}
1183*	—	—	—
68 31 ^d	94 22 ^d	4916 ^b	108 35 ^d
1184*	94 23	4916 ^{cd} -4917 ^{ab}	108 36
68 32 ^{ab}	94. 24 ^{ab}	4917 ^{cd}	108. 37 ^{ab}
68 32 ^{cd}	94. 24 ^{cd}	4918 ^{ab}	—
1185* (subst., 32 ^{cd})	—	—	108. 37 ^{cd}
68. 33-40 ^{ab}	94. 25-32 ^{ab}	4918 ^{cd} -4925	108. 38-45 ^{ab}

Crit Ed.	Bom Ed.	Cal Ed	Madras Ed.
68 40 ^{ed}	94 32 ^{ed}	4926	109 31 ^{ed}
68 41	94 33	4927	109. 1
1186*,1187*,1188*	94. 34-37	4928-4931	109. 2-5
68 42 ^{ab}	94. 38 ^{ab}	4932 ^{ab}	109. 9 ^{ed}
1189*	94 43	4937	109. 10
1190*	94 44	4938	—
68. 42 ^{ed} -43 ^{ab}	94. 38 ^{ed} -39 ^{ab}	4932 ^{ed} -4933 ^{ab}	109. 10½, 6 ^{ab}
1191*	94. 39 ^{ed} -41 ^{ab}	4933 ^{ed} -4935 ^{ab}	109. 6 ^{ed} -8 ^{ab}
1192*	94. 41 ^{ed}	4935 ^{ed}	—
68. 43 ^{ed}	94. 42	4936	109. 8 ^{ed} -9 ^{ab}
68. 44-46 ^{ab}	94. 45-47 ^{ab}	4939-4941 ^{ab}	109. 11½-13½ ^{ab}
1193*	94. 47 ^{ed} -48 ^{ab}	4941 ^{ed} -4942 ^{ab}	109. 13½ ^{ed} -14½ ^{ab}
68. 46 ^{ed} -52	94. 48 ^{ed} -54	4942 ^{ed} -4948	109. 14½ ^{ed} -20½
68. 53 ^{ab}	94 55 ^{ab}	4949 ^{ab}	109. 21½ ^{ab} (= 31 ^{ab})
68. 53 ^{ed}	94. 55 ^{ed}	4949 ^{ed}	109. 21½ ^{ed}
1194*	94 56 ^{ab}	4950 ^{ab}	109. 22½ ^{ab}
68. 53 ^{ed} -55 ^{ab}	94. 56 ^{ed} -58 ^{ab}	4950 ^{ed} -4952 ^{ab}	109. 22½ ^{ed} -24½ ^{ab}
1195*	—	—	—
68. 55 ^{ed} -56 ^{ab}	94. 58 ^{ed} -59 ^{ed}	4952 ^{ed} -4953	109. 24½ ^{ed} , 25, 26 ^{ab}
68. 56 ^{ed} -57	94. 59 ^{ed} -60	4954, 4955	109. 26 ^{ed} -27
1196*	94. 61	4956	109. 28
68. 58-59	94. 62-63	4957-4958	109. 29-30
68. 60	94 64	4959	109. 32
68. 61-62 ^{ab}	94. 65-66 ^{ab}	4960-4961 ^{ab}	108. 45 ^{ed} -46
68. 62 ^{ed} -63	94 66 ^{ed} -67	4961 ^{ed} -4962	108. 46½, 47½
1197*	94 68	4963	108 48, 48½
App I, 44, 1-10	95. 1-5	4964-4968	110 1-5
„ 11-16	95. 6-8	4969-4971	110. 8, 7, 6
„ 17-18	95 9	4972	—
„ 19-36	95. 10-18	4973-4981	110. 9-17
69 1-5	96. 1-5	4982-4986	—
1198*	96. 6-7	4987-4988	—
69 6	96 8	4989	—
1199*	96. 9 ^{ab}	4990 ^{ab}	—
69 7	96 10	4991	—
69. 8	96. 9 ^{ed} , 11 ^{ab}	4990 ^{ed} , 4992 ^{ab}	—
1200*	96. 11 ^{ed}	4992 ^{ed}	—
69. 9-11	96. 12-14	4993-4995	—

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed	Madras Ed
1201*	96 15	4996	—
1202*	—	—	—
69 12-18	96 16-22	4997-5003	—
1203*, 1204*	96 23-24 ^{ab}	5004-5005 ^{ab}	—
69. 19-20	96 24 ^{cd} -26 ^{ab}	5005 ^{cd} -5007 ^{ab}	—
1205*	96 26 ^{cd}	5007 ^{cd}	—
69 21-25	96 27-31	5008-5012	—
1206*, 1207*	96 32-33 ^{ab}	5013-5014 ^{ab}	—
69 26-29 ^{ab}	96 33 ^{cd} -36	5014 ^{cd} -5017	—
1208*	96 37-38	5018-5019	—
1209* (subst, 29 ^{cd})	96 39 ^{ab}	5020 ^{ab}	—
69 29 ^{cd}	—	—	—
69 30 ^{ab}	96 39 ^{cd}	5020 ^{cd}	—
1210*	96 40 ^{ab}	5021 ^{ab}	—
69 30 ^{cd} -32 ^{abcd}	96 40 ^{cd} -42	5021 ^{cd} -5023	—
69 32 ^{ef} -33 ^{ab}	96 43	5024	—
69 33 ^{cdef}	96 44 ^{efab}	5025 ^{cdab}	—
1211*	96 45	5026	—
69 34	96 46	5027	—
1212*, 1213*	96 47-48 ^{ab}	5028-5029 ^{ab}	—
1214*	—	—	—
69 35 ^{ab}	—	—	—
69 35 ^{cd} -40	96 48 ^{cd} -53	5029 ^{cd} -5034	—
1215*	—	—	—
69 41 ^{abcde}	96 54-55 ^{ab}	5035-5036 ^{ab}	—
1216*	96. 55 ^{cd}	5036 ^{cd}	—
69 42-43 ^{ab}	96 56-57 ^{ab}	5037-5038 ^{ab}	—
1217*, 1218*	96 57 ^{cd} -58 ^{cd}	5038 ^{cd} -5039	—
69 43 ^{cd}	96 58 ^{ef}	5040	—
1219*, 1-4	96 59	5041	110 60
1220*	—	—	—
1219*, 5-8	96 60	5042	110 61
1221*, 1222*, 1223*	96 61-65	5043-5047	—
1224*, 1-6	—	—	110 18-20
1225*	—	—	110 20½
1224* 7-16	—	—	110 21½-25½
„ 17	—	—	110 26
„ 18-21	—	—	110 27-28

Crit Ed	Bom Ed	Cal Ed.	Madras Ed.
1224*, 22	—	—	110 28½
„ 23-28	—	—	110 29½-31½
„ 29	—	—	110. 32
„ 30-33	—	—	110 33-34
„ 34	—	—	110. 34½
„ 35	—	—	110 35
„ 36-43	—	—	110 36-39
„ 44	—	—	110 39½
1226*	—	—	—
1227*	—	—	110 40
1224*, 45-54	—	—	110 41-45
1228*	—	—	110 45½, 46½ ^{ab}
1224*, 55-56	—	—	110 46½ ^{cd} , 47
„ 57-60	—	—	110 48-49
„ 61	—	—	110 49½
„ 62-63	—	—	110 50½
„ 64	—	—	110 51
„ 65-80	—	—	110. 52-59

ERRATA

Only mistakes in the Constituted Text have been listed here For other corrections see the Critical Notes

Page	Adhy.	Śloka				
21	4	59 ^a	<i>for</i>	कुन्तयो	<i>read</i>	<u>कुन्तयो</u>
93	13	17 ^c	„	चारुयं-	„	चारुयं-
113	15	40 ^a	„	पन्थ	„	द्विपन्थ
117	16	17 ^a	„	परिवन्न	„	परिवन्न
135	17	119 ^d	„	विकिरन्धर	„	विकिरन्धरे
139	18	28 ^c	„	कालोपम	„	कालोपम
179	23	33 ^a	<i>Insert wavy line below the pāda</i>			
214	26	54 ^c	<i>for</i>	°यास्या मिपार्यं	<i>read</i>	°यास्यामि पार्यं
219	27	5 ^{cd}	<i>Insert wavy line below 5^{cd}</i>			
266	30	56 ^e	<i>for</i>	कृत्स्नामदित्वा	<i>read</i>	कृत्स्नामदित्वा
269	30	73 ^a	„	पाञ्चाला	„	पाञ्चाला
304	34	3 ^a	„	वृकोदर	„	<u>वृकोदर</u>
343	40	68 ^a	„	गरुत्मन्पाशगानिव	„	गरुत्मन्पाशगानिव
359	42	47 ^a	„	विद्वन्तं	„	विध्वस्तं
404	48	12 ^a	„	°विरयेर्मयातेम्	„	°विरयेर्मयातेम्
410	49	32 ^a	„	पुनर्मूढो	„	पुनर्मूढो
422	49	85 ^d	„	मेभियुद्धं	„	मेभियुद्धे
433	50	29 ^e	„	मृद्ध्युपाग्राय	„	मृद्ध्युपाग्राय
440	51	7 ^b	„	कौरवास्त्रात्	„	<u>कौरवास्त्रात्</u>
440	51	12 ^c	„	युधा	„	<u>युधा</u>
442	51	28 ^a	„	°पुङ्खं	„	°पुङ्खं
443	51	34 ^e	„	सवाद्योगेन	„	सर्वोद्योगेन
478	55	66 ^a	„	पश्यत	„	पश्यत
514	60	23 ^c	„	दार्थं	„	विदार्थं
531	62	49 ^b	„	°सुतेपुमिर्दृशम्	„	°सुतेपुमिर्दृशम्
567	65	25 ^a	„	पजन्यमुक्ता	„	<u>पजन्यमुक्ता</u>
583	66	26 ^a	„	ततोऽनुनो	„	ततोऽनुनो
597	67	21 ^d	<i>Insert wavy line below the pāda</i>			

ERRATA to APPENDIX No 1

App I (No 2) Cit	App (L 25)	for	M ₁	read	M ₁
" "	line 69	"	259 [*]	"	260 [*]
" "	" 90	"	भगवाञ्छुदं	"	भगवाञ्छुदं
" (No 5)	" 55	"	त्वां	"	त्वं
" (No 12)	" 4	"	मनतपर्यभि	"	मनतपर्यभि
" "	" 5	"	महावहुं	"	महावाहुं
" (No 14)	" 5	"	क्षत्रियं;	"	क्षत्रियं
" (No 18)	" 13	"	परीप्सेत	"	परीप्सन्त
" "	" 63	"	गृहीधमिति	"	गृहीधमिति
" "	Cit App (L 87)	"	Ds	"	Ds
" "	line 112	"	प्रावृषीवां	"	प्रावृषीवां
" (No. 20) Cit	App (L 31)	<i>insert</i>	'Bom ed'	<i>after</i>	'T ₁ M'
" (No 25)	line 5	<i>for</i>	अद्यप्रभृति	<i>read</i>	अद्य प्रभृति
" (No 28)	" 21	"	°द्रान्यहनि	"	°द्रान्यहानि
" (No 43)	" 100	"	अन्यकारीकृते	"	अन्धकारीकृते

॥ कर्णपर्व ॥

वैशंपायन उवाच ।

ततो द्रोणे हते राजन्दुर्योधनमुखा नृपाः ।
भृशमुद्विग्नमनसो द्रोणपुत्रमुपागमन् ॥ १
ते द्रोणमुपशोचन्तः कश्मलाभिहतौजसः ।
पर्युपासन्त शोकार्तास्ततः शारद्वतीसुतम् ॥ २

मुहूर्तं ते समाश्रास्य हेतुभिः शास्त्रसंमितैः ।
रात्र्यागमे महीपालाः खानि वैश्मानि मेजिरे ॥ ३
विशेषतः छतपुत्रो राजा चैव सुयोधनः ।
दुःशासनोऽथ शकुनिर्न निद्रामुपलेभिरे ॥ ४
ते वैश्मस्वपि कौरव्य पृथ्वीशा नामुवन्मुखम् ।

C. B. 4
B. B. 1. 4
K. B. subst.

The introductory mantra

1* नारायण नमस्कृत्य नर चैव नरोत्तमम् ।
देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदीरयेत् ।

is found only in N (except D: s) T1. s G1. a. S K1. 2
D: read च्यास, D: वाचं, D: चैवं (for चैव) in the
second line

Before the introductory mantra, S₁ in S ॐ नम
श्रीविघ्नहर्त्रे । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नम श्रीत्रिपुर-
सुदहर्त्रे, S₂ ॐ नम सरस्वती । ॐ नमो विघ्नहर्त्रे, K₁ ॐ नमो
गणाधिपतये, K₂ ॐ श्रीगणेशाय नम । ॐ नमो भगवते
वासुदेवाय, K₃ ॐ श्रीगणेशाय नम, V₁ * * * * * म,
B₁ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । ॐ नमो वेदव्यासाय, B₂
ॐ नम कृष्णाय, B₃ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय; B₄
ॐ नमो गणेशाय, D₁ ॐ नम श्रीगुरुगोपालगौरीगणपतिभ्यः,
D₂ ॐ नमो विघ्नहर्त्रे, D₃ श्रीगणाधिपतये, D₄ श्रीगणाधिपतये
नम । श्रीगुरभ्यो नम, T₁ G₁ श्रीकृष्णाय नम, T₂ शुभमस्तु ।
श्रीरामचद्राय नम । श्रीवेदव्यासाय नम, G₂ शुभमस्तु ।
श्रीवेदव्यासाय नम

T₃ G₁ s cont after 1*

2* शुक्राम्बरधर विष्णु शशिवर्ण चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ।

[For this stanza, found in the opening portion of
a few S MSS, cf Ādi 9*, Āranyaka 2*]

Of the MSS which om the introductory mantra,
D₂ begins with श्रीगणेशाय नम, D₃ ॐ नम श्रीपुरुषो-
त्तमाय, G₂ शुभमस्तु हरि ॐ, M₁ श्रीमहागणपतये नम ।
अविघ्नमस्तु, M₂ हरि श्रीगणपतये नम । अविघ्नमस्तु ।
श्रीगुरभ्यो नम, M₃ हरि श्रीगणपतये नम । अविघ्नमस्तु

It should be understood that the words उवाच,

ऊचु of references like जनमेजय उवाच, पाण्डवा ऊचु,
are generally omitted in S and in S Others have
these promiscuously Similarly speakers' names
are often abridged, for instance, वैशंपायन
These vagaries of MSS are ignored in the Critical
Apparatus

The S recension of adhy 1 and 2 differs conside-
rably from the N recension as given above. The S
recension is given after the footnotes to 8 2 20

1 ^b) B₁(marg) 2-5 D₁ D_{1.4.5} १ दुर्योधनपुरोगमा-
— ^d) B₂ उपागता, D_{1.2} गमत्

2 ^a) K₂ V₁ B D (except D₃) अनुशोचत — ^b)
D₃ कामला, D₄ कमला, C₂ कश्मला (as in text) — ^c)
D₅ पर्यवर्तत (for पर्युपासन्त) — ^d) V₁ D₂ तत सारद्वती;
B₂ ततश्च सात्वती

3 ^a) V₁ B₁ D₂ त मुहूर्तं, B₂-5 D₁ D_{1.4-7} ते मुहूर्तं
(by transp), D₂ मुहूर्तं तु, D₃ उच्छसत (for मुहूर्तं ते)
B_{1.2} 4.5 D₁ D_{1.4.5} १ समाश्रास्य, C₂ श्रास्य (as in text)
— ^b) S₂ V₁ B₁ D₃ 8 (before corr) शास्त्रसमितैः, B₂-5
D₁ D_{1.4.5} १ निश्चितैः — ^c) K₁ महीपालः

4 K₄ om. (hapl.) 4. V₁ B D (except D₂ s)
transp 4 and 5 — ^b) D₃ राजा दुर्योधनस्तथा — ^c)
B_{1.2}-5 D₁ D_{1.4.5} १ सनो वै; B₂ D₂ D₃ सनश्च (for
सनोऽथ) — ^d) B₂ D₂ सौवलयश्च महावलय

5 V₁ B D (except D₂ s) Cal. and Bom ed.
transp 4 and 5 — ^a) B D₁ D_{1.4.5} १ तेषु वैश्मसु (for
ते वैश्मस्वपि) B₁ कौरव्य, D₂ 8 कौरव्या — ^b) D₄
(sup in as in text) नामुवत् K₁ नामवं दुःखं, K₂ नापुरं
मुख (sic) (for नामुवन्मुखम्) — ^c) D₁ D₂ चित्तमंत,

चिन्तयन्तः क्षयं तीव्रं निद्रां नैवोपलेभिरे ॥ ५
 सहितास्ते निशायां तु दुर्योधननिवेशने ।
 अतिप्रचण्डाद्विद्वेषात्पाण्डवानां महात्मनाम् ॥ ६
 यत्तद्द्यूतपरिक्रिष्टां कृष्णामानिन्यिरे सभाम् ।
 तत्स्मरन्तोऽन्वतप्यन्त भृशमुद्विगचेतसः ॥ ७
 चिन्तयन्तश्च पार्थानां तान्क्लेशान्घृतकारितान् ।
 कृच्छ्रेण क्षणदां राजन्निन्युरवदशतोपमाम् ॥ ८
 ततः प्रभाते विमले स्थिता दिष्टस्य शासने ।
 चक्रुरावश्यकं सर्वे विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ ९
 ते कृत्वावश्यकार्याणि समाश्वस्य च भारत ।

योगमाज्ञापयामासुर्युद्धाय च विनिर्ययुः ॥ १०
 कर्णं सेनापतिं कृत्वा कृतकौतुकमङ्गलाः ।
 वाचयित्वा द्विजश्रेष्ठान्दधिपात्रघृताक्षतैः ॥ ११
 निष्कैर्गोभिर्हिरण्येन वासोभिश्च महाधनैः ।
 वर्धमाना जयाशीभिः स्रतमागवचन्दिभिः ॥ १२
 तथैव पाण्डवा राजन्कृतसर्वाङ्गिक्रियाः ।
 शिविरान्निर्ययु राजन्युद्धाय कृतनिश्चयाः ॥ १३
 ततः प्रवृत्ते युद्धं तुमुलं रोमहर्षणम् ।
 कुरूणां पाण्डवानां च परस्परवधैपिणाम् ॥ १४
 तयोर्द्वे दिवसे युद्धं कुरुपाण्डवसेनयोः ।

Co as in text B₃ परिक्लेश, D₄ जय तीव्र (for क्षय तीव्र) — ^a) K₁ B₃ 4 न निद्रा चोपलेभिरे, K₃ B₅ D₁ D₁ 4 5 7 न निद्रासुपलेभिरे, V₁ B₁ 2 D₁ D₂ 3 0 3 दुर्योधनोपलेभित्वा (D₂ 3 8 परायणा)

6 ^a) V₁ B₁ 2 D₁ D₀ उपितास्ते (B₂ स्तां), B₃-5 D₁ 7 सहितास्ता, D₁ D₁ 5 उपित्वा ता, D₂ गमयित्वा (for सहितास्ते) K₃ निशातेषु, K₄ V₁ B₂ D₁ D₂ 0 निशाता तु, B₃-5 D₁ D₁ 4 5 7 निशाते तु (for निशाया तु) Co cites ता निशा D₃ ते द्रोणमनुशोचतो, D₃ सहिता अन्वदशोचत — ^b) B₄ (marg) दुर्योधनपुरोगमा — ^c) K₃ V₁ B D चिन्तयत् परिक्लेशान् (B₁ D₀ रिक्लेशं, D₃ रान्क्लेशान्) — ^d) K₁ पाण्डवानां

7 ^a) K₁ यत्तु घृतं, K₃ 4 B₁ 4 5 D₁-3 यत्ते घृते (D₅ तं); V₁ D₁ D₂ यत्तद्द्यूते, B₂ यत्तैर्घृते, D₁ D₁ यत्तद्द्यूतं, D₃ तत्ते घृते (for यत्तद्द्यूत-) K₃ B₁ 2 4 D₁ 7 8 परिक्रिष्टा, V₁ B₅ D₁ D₂ 3 0 परिक्रिष्टा (for परिक्रिष्टां) B₃ तत्तद्द्यूते परिक्रम्य — ^b) K₁ D₃ क्षानयिता, K₄ क्षानयिरे, D₄ क्षानयिता (for क्षानयिन्यिरे) D₁ सती (for सभाम्) K₃ V₁ B D₁ D₁ 5-7 कृष्णा क्षानयिता सभा, D₂ कृष्णा संनीयता सभा, D₃ कृष्णा क्षानयिता सभा — ^c) V₁ [5]न्वदशोचतो, B₂-5 D₁ [5]नुतप्यत, D₁ [5]नुशोचतो, D₂ [5]भितप्यत — ^d) D₃ मानसा (for चेतसः)

8 ^a) K₁ याताना (sio) (for पार्थाना) K₃ D₃ तथा तु सा चिन्तयती (D₃ ता), V₁ B₁ D₁ D₂ 0 तथा तु सचिन्तयता (D₀ यत्), B₂-5 D₁ D₁ 3-5 7 तथा चिन्त(D₄ कथ)यता तेषा — ^b) K₃ क्लेशास्तान् (by transp) B₃ दुःखकारितान् — ^c) V₁ B₁ 2 0 0 D₁ D₁ D₁ 3-8 दुःखेन (for कृच्छ्रेण) K₁ 3 V₁ B D Ca 0 क्षणदा — ^d) K₁ V₁ B D जगामावदशतोपमा, K₃ जगाम दशतोपमा.

9 ^a) B₂-5 D₁ D₁ 4 5 7 ततः प्रभातसमये. — ^b)

D₃ क्षत्रिया पुरुषर्षभा, D₀ व्यूहस्थास्ते नरर्षभा — ^c) D₁ D₁ 2 0 0 कर्म (for सर्वे)

10 ^a) B₂ द्यूता (for कृत्वा) B₁ D₁ D₁ 5 0 कर्माणि (for कार्याणि) — ^b) K₁ 4 V₁ B₁ D₁ D₃ 8 समाश्वस्य; Ca श्वस्य (as in text) D₃ 8 परस्पर, D₀ च तारवान् (sio) (for च भारत) — ^c) D₀ वीरान्, Ca 0 योगम् (as in text) § K₁ 2 4 मेरीमाध्मापयामासुर, K₃ योराजाज्ञापयामासुर (sio) — ^d) D₀ पुनर्ययु (for विनिर्ययु)

11 ^b) K₁ D₃ कौतुकमङ्गल (D₃ लं), K₃ मङ्गलमङ्गला — ^c) K₃ V₁ B₂ D₁ पूज (D₁ जि)यित्वा, D₃ अर्चं (for वाचं) K₃ यथान्यायं, D₀ द्विजाब्धेष्ठान् (for द्विजे) — ^d) V₁ B₁ दधिपात्रघृतैस्तथा, B₃ पत्रपुष्पफलाक्षतैः; D₁ D₂ दधिपात्रघृता (D₂ नवा)क्षतैः, D₃ वह्निं हुक्ता घृताक्षतैः

12 ^a) K₄ B₂ 5 D₁ 7 8 हिरण्यैश्च, D₀ हिरण्यघैरः; Ca ण्येन (as in text) K₃ V₁ B₁ D₁ गोभिरण्यैश्च निष्कैश्च (K₃ सुवहून्, D₁ बहुभिः) — ^b) D₁ सह ध्वजैः; Ca 0 न महाधनैः (as in text) D₂ वासोभिश्चन्दनैर्वरैः. — ^c) § K₁ 4 V₁ B₁ 2 5 D₁ D₂ 3 0 3 Co वर्धमाना (D₁ नो); B₁ D₁ 7 वर्धमाना, Ca वर्धयं (as in text) K₃ वाञ्छितार्थफलैः प्रीत्या

13 ^b) K₃ 4 V₁ B D₁ D₁ D₁ 2 4 5 7 8 कृतपू (V₁ पौ)र्वाङ्गिक (B₁ की)क्रिया, D₃ 0 कृत्वा पूर्वाङ्गिका (D₀ की) क्रिया — B₂ om (hapl.) 13^{ed} — ^c) D₂ damaged. K₃ D₃ 0 8 सर्वे, V₁ damaged, D₁ तूर्ण (for राजन्)

14 ^a) B₃ राजस्य (for युद्ध) — ^b) B₃ तुमुलो, D₁ 3 तुमलं, D₀ विपुल § K₃ 4 B D लोमहर्षण (B₃ र्षण, D₁ र्षणा, D₀ र्षीणी) V₁ om. रोमहर्षण — ^c) V₁ om कुरूणां — ^d) K₃ 4 V₁ B D (except D₃) परस्परजयैपिणां

कर्णे सेनापतौ राजन्नभूदद्भुतदर्शनम् ॥ १५
 ततः शत्रुक्षयं कृत्वा सुमहान्तं रणे वृषः ।
 पश्यतां धार्तराष्ट्राणां फल्गुनेन निपातितः ॥ १६
 ततस्तत्संजयः सर्वं गत्वा नागाह्वयं पुरम् ।
 आचख्यौ घृतराष्ट्राय यद्वृत्तं कुरुजाङ्गले ॥ १७
 जनमेजय उवाच ।
 आपगेयं हतं श्रुत्वा द्रोणं च समरे परैः ।
 यो जगाम परामार्तिं वृद्धो राजाम्बिकासुतः ॥ १८
 स श्रुत्वा निहतं कर्णं दुर्योधनहितैपिणम् ।
 कथं द्विजवर प्राणानधारयत दुःखितः ॥ १९
 यस्मिञ्जयाशां पुत्राणाममन्यत स पार्थिवः ।
 तस्मिन्हते स कौरव्यः कथं प्राणानधारयत् ॥ २०

दुर्मरं वत मन्येऽहं नृणा कृच्छ्रेऽपि वर्तताम् ।
 यत्र कर्णं हतं श्रुत्वा नात्यजजीवितं नृपः ॥ २१
 तथा शांतनवं वृद्धं ब्रह्मन्वाहिकमेव च ।
 द्रोणं च सोमदत्तं च भूरिश्रवसमेव च ॥ २२
 तथैव चान्यान्सुहृदः पुत्रपौत्रांश्च पातितान् ।
 श्रुत्वा यन्नाजहात्प्राणांस्तन्मन्ये दुष्करं द्विज ॥ २३
 एतन्मे सर्वमाचक्ष्व विस्तरेण तपोधन ।
 न हि तृप्यामि पूर्वेपां शृण्वानश्वरितं महत् ॥ २४
 वैशंपायन उवाच ।
 हते कर्णे महाराज निशि गावल्गणिस्तदा ।
 दीनो ययौ नागपुरमथैर्वातसमैर्जवे ॥ २५
 स हास्तिनपुरं गत्वा भृशमुद्विगमानसः ।

C 8 26
 B 8 2. 2
 K 8 subst.

15 D: damaged Da1 D1.5 om 15^{ab} — ^a) K1.8 B2-: D1 6 7 द्विद्विम (K1 'से), V1 B1 Dn1 D3 5 द्वौ द्विमौ (V1 'स) K3 राजन् (for युद्ध) — ^a) K3 V1 B (B1 damaged) D (except D2, D2 damaged) वभूव (for अमूद्) B D1.4.5 7 अतीव दारण (for अद्भुतदर्शनम्)
 16 ^a) D3 शत्रुजय D5 (before corr, marg as in text) कुर्यात् (for कृत्वा) — ^b) D3 वृषवज (for रणे वृष) K1 नृप, B3 4 भृशं, Ca.c वृष (as in text) — ^a) S2 K2 फ (K2 फा) ल्गुनेन D2 निपातित
 17 ^a) K2 (before corr) ते, B1 Dn1 तु (for तत्) D1 सजय K3 सर्वं, D3 तस्यै (for सर्वं) — ^b) K3 V1 B D (except D2) गत्वा नागपुर द्रुत (D3 प्रति) -Ca cites नागपुर — ^c) K1 नाचक्ष्व, K3 V1 B D नाचष्ट (Dn1 'ष्टे) D2 धर्मराजाय, D3 (before corr) धार्तराष्ट्राय (for दृत्) — ^a) K1.3 V1 B1 Dn1 D4 कुरुजगले, Ca as in text
 18 ^b) K3 V1 B D (except D2 3.8) द्रोण चापि महारथ — ^c) Dn1 क्षाजगाम (for यो ज) K1 परामार्ति (for 'मार्ति) B2-5 Da1 D1 3-5 7 जगाम परमामार्ति, D2 किमकुर्वत भो ब्रह्मन् — ^a) D6 भुद्धो, D3 युद्धे (for वृद्धो) D2 दुःखार्तश्चाम्बिकासुत
 19 ^a) D3 (before corr) निहित — ^b) D3 3 सुयोधनजयै (D3 'हितै)पिण — ^a) K3 चोधारयत (for अधार) V1 अमारयत्सुदुस्मित, Da1 D1 5 धारयन्त्रै सु⁰
 20 ^a) K1 Dn1 Dc जयाशा D3 पुत्रस्य (for पुत्राणाम्). — ^b) B2-3 Da1 D1.4.5 7 महीपति (for स पार्थिव) B1 D2 8 ससमन्यत पार्थिवः. — Da1 D1. om 20^a. — ^a) K3 कः प्राणानपि धारयत्.

21 ^a) S1 K2 दुःकर, K4 दुष्कर, B5 D7 दुर्धर, Ca.c दुर्मरं (as in text) K1 दुर दर्शं वत मन्ये (sic), K3 V1 B2 Da1 Dn1 D1.5 6 Cv दुर्मरत्वमह मन्ये, B1 D2 दुर्मरं तदह मन्ये — ^b) S1 नृणा D3 वर्तिना, Cc वर्तताम् (as in text) D2 नृणा नृपु विवर्तित, Cv as in text — ^c) Da1 D1 यत्तु, D5 य तु (for यत्र) — ^a) B3 पुन (for नृप)
 22 ^{ab}) D2 राजा (for वृद्ध) B2 8 5 Da1 D1 4.6 7 transp वृद्ध and ब्रह्मन् K3 D3 द्रोण, D3 वृद्ध (for ब्रह्मन्) Some MSS याहीक — K3 om. (hapl) 22^{cd} — ^c) D3 सैधव (for द्रोण च) B2 सोमपुत्र (for 'दत्त)
 23 ^b) K3 V1 B D (except D3 8) पुत्रान्पौत्रांश्च — ^c) K3 V1 Da1 Dn1 D1-3 5 6 नाजहत्, D3 नात्यजत् (for नाजहात्) — ^a) D3 transp तत् and मन्ये D3 8 दुर्मरं (for दुष्कर) B1 नृप (for द्विज) D2 ततो मन्ये च दुष्करं
 24 ^a) K1 ते (for मे) B4 5 D1.7 एतानि सर्वा-प्याचक्ष्व — ^b) K3 V1 B1 D3 महामते, Da1 D1.4 5 7 ययातय, Dn1 D2 8 8 महासुने (for तपोधन) — ^c) D3 तृप्याम V1 सर्वेपा (for पूर्वेपा) — ^a) D3 शृण्वतश् (for शृण्वानश्) — After 24, K3 4 V1 B D (except D2) Cal. and Bom ed. ins an addl colophon. [Adhy. no B1 Da1 Dn1 D1.4-8 1]
 25 ^b) D2 युद्धात् (for निशि) S1 K2 D2 गावल्गणिस, K4 गावल्गणिस, V1 गावद्गणिस, D3 गाल्गणिस — ^c) D3 (before corr) ययुर् (for ययौ) Lacuna in D3 from ययौ up to श्वै in 23^d — ^a) K4 हवैर् (for अश्वैर्) K4 जवै (for जवे)

जगाम धृतराष्ट्रस्य क्षयं प्रक्षीणवान्धवम् ॥ २६
 स समुद्रीक्ष्य राजानं कश्मलाभिहतौजसम् ।
 ववन्दे प्राञ्जलिर्भूत्वा मूर्धा पादौ नृपस्य ह ॥ २७
 संपूज्य च यथान्यायं धृतराष्ट्रं महीपतिम् ।
 हा कष्टमिति चोक्त्वा स ततो वचनमाददे ॥ २८
 संजयोऽहं क्षितिपते कश्चिदास्ते सुखं भवान् ।
 स्वदोषेणापदं प्राप्य कश्चिन्नाद्य विमुह्यसि ॥ २९
 हितान्युक्तानि विदुरद्रोणगाङ्गेयकेशवैः ।
 अगृहीतान्यनुस्मृत्य कश्चिन्न कुरुपे व्यथाम् ॥ ३०
 रामनारदकर्णवैश्च हितमुक्तं समातले ।

नगृहीतमनुस्मृत्य कश्चिन्न कुरुपे व्यथाम् ॥ ३१
 सुहृदस्त्वद्धिते युक्तान्मीष्मद्रोणमुखान्परैः ।
 निहतान्युधि संस्मृत्य कश्चिन्न कुरुपे व्यथाम् ॥ ३२
 तमेवंवादिनं राजा सूतपुत्रं कृताञ्जलिम् ।
 सुदीर्घमभिनिःश्वस्य दुःखार्त इदमब्रवीत् ॥ ३३
 गाङ्गेये निहते शूरे दिव्यास्त्रवति संजय ।
 द्रोणे च परमेष्वासे भृशं मे व्यथितं मनः ॥ ३४
 यो रथानां सहस्राणि दंशितानां दशैव हि ।
 अहन्यहनि तेजस्वी निजघ्ने वसुसंभवः ॥ ३५
 स हतो यज्ञसेनस्य पुत्रेणेह शिखण्डिना ।

26 ^a) V₁ हस्तिनपुरं B₂₋₅ D₁ D_{1.4.5} 7 प्राप्तो (for गत्वा) — ^b) V₁ B₁ 8 5 D₁ D_{1.4} 5 7 °चेतन, B₂ D₆ °चेतस (for °मानस) — ^d) K₁ क्षये, D₁ D₆ गृहं, Ca c क्षय (as in text) D₂ प्रक्षीवास्तदा (sic), D₂ 7 संक्षीणवाधव

27 ^a) K₄ B₅ D₁ D₃ 7 स तमुद्रीक्ष्य, D₆ मृशसु* (for स समु*) — ^b) K₁ कल्मशा° (for कश्मला°) — ^d) K₄ धूम्रो (for मूर्धा) K₁ हि, D₃ तु, D₆ च (for ह)

28 ^a) B₂₋₅ D₁ D_{1.5} 7 स संपूज्य, D₆ पूजयित्वा (for संपूज्य च) Ś₁ K_{1.2} D₆ यथान्याय्यं — ^b) D₂ धृतराष्ट्र- (for धृतराष्ट्र) — °) D₂ तिष्ठ तिष्ठेति; C₀ हा कष्टमिति (as in text) D₆ कर्णम् (for कष्टम्) B₃ चैवोक्त्वा; D₁ D_{1.5} चोक्तोदास (for चोक्त्वा स) D₆ महाकष्टमिति चोक्त्वा च (hypermetric) — ^d) Ś₁ K₂ 4 आदधे; Ś₂ D₁ damaged, D₆ अब्रवीत् Ca c वचनमाददे (as in text)

29 ^a) D₁ हि, D₁ [s]य (for ऽहं) K₁ क्षितिपतौ — ^b) K₁ D₁ कश्चिदास्ते V₁ D₆ विभो (for भवान्) — °) K₁ सुदोषेनापदं, K₃ V₁ B D स्वदोषैरापदं — ^d) K₁ D₁ कश्चिन्नाद्य, K₃ V₁ D₆ कश्चिन्नान्य (for कश्चिन्नाद्य) K₃ V₁ B₁ D₃ 0 विगर्हसे, K₄ D₆ विमुह्यसे, B₂ D₁ D_{1.5} विमुह्यति

30 For the events, cf. 5 123 18-27, 5 123 9-27, 5 123 1-8, 5 93, 5 126 — ^a) B₅ हितानि (for हितानि) D₃ विदुरेण भवानुक्तो — °) K₁ 8 अगृहीत्वा तु (K₃ हि), B₂ 8 D₁ D_{1.5} 7 नगृहीतानि (for अगृहीतानि) V₁ असस्मृत्य — ^d) K₁ कश्चिन्न (for कश्चिन्न) — K₃ om. from कुरुपे up to दुःखार्त in 33^d

31 For the events, cf. 5 94-121 K₃ om 31 (cf. v 1. 30) D₆ writes 31-32 on marg — ^a) K₁

*कर्णवैश्च, V₁ B₂ 4.5 D₁ D_{1.2} 4.5 7 °कर्णवाधैर, B₃ व्यासनारदकर्णवाधैर, D₁ रामनारदकर्णवाधैर, D₆ °कर्णवैर्हि. — ^b) D₂ च भारत (for समातले) — °) D₃. 8 अगृहीतम् (for न°) — ^d) B₅ कुरुते (for कुरुपे)

32 K₃ om. 32 (cf. v 1. 30), K₄ D₂ om. (hapl.) 32 D₆ writes 32 on marg — ^a) K₁ B₂ D₇ तद्- (for त्वद्-) K_{1.2} युक्ता (for युक्तान्) — °) K₁ न हितान्, D₁ निहितान् (for निहतान्) — ^d) K₁ कश्चिन्न (for कश्चिन्न) D₆ om कुरुपे व्यथाम्

33 K₃ om up to दुःखार्त in 33^d (cf. v 1. 30) — °) B₂ D₁ D_{1.5} दीर्घमुष्णं च निश्वस्य, B₂₋₅ D₆ 4.7 सुदीर्घमुष्णं नि°, D₁ D₆ 8 सुदीर्घमथ (D₆ °पि)नि°, D₂ सुदुःखमुष्णं नि°.

34 Before 34, all N MSS except D₆ ins धृतराष्ट्र उवाच — ^a) K₃ V₁ B D आपणेये हते शूरे (D₆ वीर) — ^b) Ś K₁ कृतास्त्रवति; V₁ B₁ D₆ दिव्यास्त्रविदि (for °स्त्रवति) — ^d) K₁ च (for मे) B₂ व्यथते (for व्यथितं). — After 34, B₃ reads (with var) 37^{ab}, repeating it in its proper place.

35 ^a) K₁ यरोषाणां (sic) (for यो रथानां) — ^b) K₄ दंशितानं, V₁ B₂ 4.5 D₁ D_{1.4.5} 7 Ca दंशितानि, D₆ दतिना तु V₁ शतैव, D₂ तथैव, D₃ (before corr) यथैव (for दशैव) B₁ शतैरिह (for दशैव हि) B₂ 8 5 D₁ D₆ 7 ह, B₄ D₁ D₂ तु, D₃ च (for हि) — °) K₁ अहन्यवति (sic) — ^d) K₁ निजघ्नी (for निजघ्ने). D₁ D_{1.5} वसुसंभवः.

36 ^a) K₃ V₁ D₁ D₆ तं हतं, K₄ सहितो (for स हतो) K₃ जयमानस्य (for यज्ञसेनस्य) — ^b) K₄ शखण्डिना, D₁ सिखण्डिना, D₆ शिखण्डिना — °) V₁ B₂ पादवेयातिगुप्तेन, B₃ °वेनेह गुप्तेन — ^d) K₃ V₁ B₁ D₁ D_{1.5} श्रुत्वा (for मृश)

पाण्डवेयामिगुप्तेन भृगं मे व्यथितं मनः ॥ ३६
 भार्गवः प्रददौ यस्य परमास्त्रं महात्मने ।
 साक्षाद्रामेण यो बाल्ये धनुर्वेद उपाकृतः ॥ ३७
 यस्य प्रसादात्कौन्तेया राजपुत्रा महाबलाः ।
 महारथत्वं संप्राप्तास्तथान्ये वसुधाधिपाः ॥ ३८
 तं द्रोणं निहतं श्रुत्वा घृष्टद्युम्नेन संयुगे ।
 सत्यसंधं महैष्वासं भृगं मे व्यथितं मनः ॥ ३९
 त्रैलोक्ये यस्य शास्त्रेषु न पुमान्विद्यते समः ।
 तं द्रोणं निहतं श्रुत्वा किमकुर्वत मामकाः ॥ ४०
 संशप्तकानां च बले पाण्डवेन महात्मना ।

धनंजयेन विक्रम्य गमिते यमसादनम् ॥ ४१
 नारायणास्त्रे निहते द्रोणपुत्रस्य धीमतः ।
 हतशेषेष्वनीकेषु किमकुर्वत मामकाः ॥ ४२
 विप्रद्रुतानहं मन्ये निमग्नः शोकसागरे ।
 पुवमानान्दत्ते द्रोणे सन्ननौकानिवाणवे ॥ ४३
 दुर्योधनस्य कर्णस्य भोजस्य कृतवर्मणः ।
 मद्राजस्य शल्यस्य द्रौणेश्चैव कृपस्य च ॥ ४४
 मत्पुत्रशेषस्य तथा तथान्येषां च संजय ।
 विप्रकीर्णेष्वनीकेषु मुखवर्णाऽभवत्कथम् ॥ ४५
 एतत्सर्वं यथा वृत्तं तत्त्वं गावल्गणे रणे ।

C. 8. 47
 B. 8. 2. 22
 K. 8. subst

37 B₃ reads 37^{ab} after 34, repeating it here — ^a) K₃ सन्यक्त, B₃ (first time) यस्मिन्, C₃ यस्यै (as in text) — ^b) K₃ द्रोणास्त्रं च, K₄ परमास्त्रे, B (B₃ both times) D₁ D_{1.4.5.7} दिव्यमस्त्रं B₃ (first time) महामुनि, D₁ महाहवे (for महात्मने) — ^c) Ś₂ ये (for यो) — ^d) D₁ D_{1.5} धनुर्वेदम् (for 'वेद') Ś₂ उपाकृत, K₃ उपाकृता, B₂ ३ D_{3.c.7} Ca उपा(B₃ 'दा'हत्, C₃ 'कृत' (as in text)

38 ^a) K₃ तस्या वै (for कौन्तेया) — ^b) K₃ पाण्डवेया (for राजपुत्रा) K₃ V₁ B D महारथा (for 'बला') — ^d) K₁ त्वात्रे (sic), D₃ ये चान्ये (for तयान्ये) K₁ वसुधाधिप

39 D₁ om. (hapl.) 39^b-40^c — ^c) K₂ सन्यस्त च, B₃ संवमतं, D₃ सन्यस्तं च, D₃ सत्यमस्यं, Ca c सत्यसध (as in text) D₃ महैष्वासं — ^d) B₂ व्ययते — After 39, K_{3.4} V₁ B D (except D₂, D₁ om.) ins

3* ययोलोके पुमानस्त्रे न समोऽस्ति चतुर्विधे ।

तौ द्रोणभीष्मौ श्रुत्वा तु हतौ मे व्यथित मनः ।

[(L 1) K₄ transp लोके and अस्त्रे K₃ D₃ समो नास्त्रे, D₁ D₃ पुमानस्त्रे K₃ विद्यते न, D₃ न विद्यते (for न समोऽस्ति) D₁ D₃ चतुर्विधे, Ca.c चतुर्विधे (as above) K₁ नमसश्च मविष्यति (sic) (for the post. half) — (L 2) D₁ D₃ 'नीम (corrupt) D₂ (m as above) स्मृत्वा K₄ D₃ ० ३ ने, V₁ च (for तु) K₃ D₂ ० ३ प्रपथित]

40 D₁ om. 40^{ab} (cf. v 1 39) D₃ writes 40 on marg — ^a) K_{1.4} B₂₋₅ D_{2.4.8} चास्त्रेषु; K₃ D₃ नास्त्रेषु, V₁ शास्त्रे च, D₁ D₁ D₃ चास्त्रेषु (for शास्त्रेषु) — ^b) K₃ D₃ पुमान् वै विद्यते समः, D₃ न समो विद्यते पुमान् — ^c) D_{1.7} दद्वा, C₃ श्रुत्वा (as in text) — ^d) K₄ V₁ B₂ D₁ D_{1.2.6} अकुर्वत

41 B₃ D₃ om. (hapl.) 41-42 — ^a) K_{3.4} V₁ B₂ संमत्काना (for सदा) K₃ V₁ B_{1.4.5} D₁ D₁ D_{1.2.4.5.7.8} बल — ^c) K₃ धनजयेनातिक्रम्य — ^d) K₃ V₁ B_{2.4.5} D₁ D₁ D_{2.4.5.7} Ca c गमित (for 'त्ते) K₁ यमसाधन, V₁ सादने, B₂ मम सादन

42 B₃ D₃ om. 42 (cf. v 1 41) D₃ writes 42^a-44^b on marg — ^a) K₁ निहिते, V₁ D₁ D₁ D₁₋₃ ० ३ च हते, B_{2.4.5} D_{1.7} विह(B₂ 'हि'ते (for निहिते) B₁ नारायणास्त्रेण ** — ^b) D₃ धर्मत (for धीमत) — ^c) K₃ 4 V₁ B (B₃ om.) D (except D₂, D₃ om.) विप्रद्रुतेषु (for हतशेषेषु) — ^d) Ś KL₂ V₁ B₃₋₅ D_{1.2.4.5.7} अकुर्वत, D₃ अकुर्वति

43 D₃ reads 43 on marg — ^b) K₃ V₁ B D निमग्नश्च — ^c) K₁ D₁ पुवमाना, D₂ अण्वानि, C₃ as in text D₃ श्रेये (for द्रोणे) — ^d) K₁ सर्वनौहान्, K₃ मद्रनौकान्, K₄ B_{1.5} D₃ Ca c मित्रं (for सन्नं) B₂₋₄ D_{1.7} मित्रनौ(B₃ नृभिर्नौ)कामिवाभसि, D₁ D_{1.5} मद्रनौकानिवाभसि, D₃ स(sup in in) नि)ज्ञा नौकेव चार्णवे, D₃ सूत (m सन्न-) नौकामि(m-नि)वार्णवे

44 D₃ reads 44^{ab} on marg — ^b) D₃ द्रौ *श्च (for भोजस्य) — ^d) K₃ द्रौणेशस्य, K₄ द्रौणेश्चैव, D₁ द्रौणेश्चैव, D₃ द्रोणस्यैव, D₃ तथा चैव (for द्रौणेश्चैव)

45 ^a) K₁ शष्पकं (sic) (for मत्पुत्रं) B₂ ३ D₁ D₂ मत्पुत्रस्य च (D₁ वि) शेषस्य, D₃ मत्पुत्रेण विदोषेण — ^b) B_{1.5} D₁ D_{1.4.5.7} अन्येषा चै(D₃ चै)व संजय — ^c) K₃ V₁ B D Ca विप्रद्रुतेषु (for 'कीर्णेषु) Ś₂ अनेकेषु — ^d) K₁ सुख कर्णो, B₃ अय कर्णो (for मुखवर्णो) K₃ मुखवर्णेश्च कीददा-

46 ^a) K₃ D₃ वृत्तं, D₁ कृत (for सर्वं) K₃ D₃ यथा सर्वं, B₂ ० D₃ 7 यथात्त्वं, B₃ ययान्याय, D₃ समा * द्य.

आचक्ष्व पाण्डवेयानां मामकानां च सर्वशः ॥ ४६

संजय उवाच ।

पाण्डवैर्यैर्हि यद्वृत्तं कौरवेयेषु मारिष ।

तच्छ्रुत्वा मा व्यथा कार्पीर्दिष्टे न व्यथते मनः ॥ ४७

यस्माद्भावी भावी वा भवेदर्थो नरं प्रति ।

अप्राप्तौ तस्य वा प्राप्तौ न कश्चिद्व्यथते बुधः ॥ ४८

धृतराष्ट्र उवाच ।

न व्यथा शृण्वतः काचिद्विद्यते मम संजय ।

दिष्टमेतत्पुरा मन्ये कथयस्व यथेच्छकम् ॥ ४९

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

२

संजय उवाच ।

हते द्रोणे महेष्वासे तव पुत्रा महारथाः ।

वभ्रुवुराश्वस्तमुखा विपण्णा गतचेतसः ॥ १

अवाञ्छुस्त्राः शस्त्रभृतः सर्व एव विशां पते ।

अप्रेक्षमाणाः शोकार्ता नाभ्यभापनपरस्परम् ॥ २

तान्दृष्ट्वा व्यथिताकारान्सैन्यानि तव भारत ।

— ^b) K₁ B₁ D₁ D₂ ३ ४ तथा, B₂ ३ ५ Da₁ D₁ ४ ५ ७ ब्रूहि (for तत्त्व) Ś₁ K (except K₃) D₂ गावल्गने D₁ मम (for रणे) — ^c) D₀ एतच्च, D₃ यद्वृत्त (for आचक्ष्व) — ^d) K₁ B₃ संजय, K₃ D₃ निफल, V₁ D₂ निकलं, B₁ निस्कल, B₂ ४ ५ Da₁ D₁ ४ ५ ७ तत्त्वत, D₃ निष्कला, D₀ सैनिके (for सर्वश)

47 K₁ om the ref — ^a) K₃ V₁ B D तवापराधाद् (for पाण्डवैर्यैर्हि) — ^c) K₃ मा व्यथा, D₂ नान्यथा (for मा व्यथा) D₀ किचिद् (for कार्पीर्) — ^d) D₀ दृष्टे, Ca c दिष्टे (as in text) B₃ व्यथित (for व्यथते) V₁ B (except B₃) D बुध (for मन) K₃ दृष्ट्ये व्यथते मन

48 Lacuna in Ś for 48^{ab}, K₁ 4 om 48^{ab}, lacuna in K₂ for 48^{ab} filled sec m — ^a) K₃ V₁ B₂ D₁ तस्माद्, D₁ यस्माद्, D₂ य स्याद् (for यस्माद्) Da₁p (marg) यस्मान्भावी K₂ Da₁ D₁ भावो (for भावी) D₂ ० च (for चा) — ^b) K₂ B₃-5 Da₁ D₁ ४ ५ ७ Ca ह्यर्थो राजन, K₃ न चेदर्थो (for भवेदर्थो) K₂ रथ, K₃ रण (for नर) — ^c) Ś K₁ २ च (for चा) K₁ प्राप्तौ च, D₃ ० चाप्राप्तौ (for चा प्राप्तौ) — ^d) K₂ ४ V₁ B₂ ५ कचिद् (for कश्चिद्) Ś₁ K₂ ४ मन (for बुध) K₁ न कश्चिद्व्यथिते वन (sic), B₂-5 D₁ D₁ ४ ५ ७ न बुधं कुरुते व्यथा, Ca नरो न कुरुते व्यथां

49 D₂ om 49 — ^a) Ś lacuna, K₁ [अ]त्यधिका, K₁ बृहती, V₁ B₁ D₁ D₂ ३ [अ]भ्यधिका, B₂-5 Da₁ D₁ ४ ५ ७ विद्यते (for शृण्वत) — ^b) B (except B₁)

Da₁ D₁ ४ ५ ७ मम संजय शृण्वत — ^c) K₁ दिष्टम्, Da₁ D₁ ५ दृष्टम्, Cc दिष्टम् (as in text) B₁ om पुरा — ^d) K₃ यथेष्टक, B (except B₁) Da₁ D₁ ४ ५ ७ यदि (B₂-4 D₄ 'दी') च्छसि (for यथेच्छकम्)

Colophon — Day of Karṇa's Generalship K₄ प्रथमे युद्धदिवसे — Adhy no. (figures, words or both) B₁ 5 D₁ D₁ 4. 6 2

2

1 D₁ om the ref. — ^c) K₃ D₃ अश्वस्थमुखा, K₄ आशुष्क°, V₁ अस्वस्त°, B₁ D₁ D₂ ० ३ अश्वस्थमुखा (D₂ °पा) B₂-5 Da₁ D₁ ४ ५ ७ अन्व (B₂ ३ °सु) स्वमनस सर्वे — ^d) K₁ विशण्णा, B₁ दिवर्णा, B₂-5 Da₁ D₁ ४ ५ ७ वभ्रुवुर (for विपण्णा) K₄ कृतचेतस

2 ^a) D₂ अवाञ्छुस्त D₁ शस्त्रभृता — ^c) K₁ V₁ B₃ Da₁ D₁ ४ ५ अप्रेक्ष्यमाणा, K₃ °प्यमाणा, K₄ °क्षमाना, B₅ D₁ अवेक्ष (D₁ °क्ष्य) माणा, D₂ ० सप्रेक्ष्य° (for अप्रेक्ष°)

3 ^a) K₁ ता दृष्टो व्यथिताकारा (sic) — ^b) B (except B₁) Da₁ D₁ ४ ५ ७ transp सैन्यानि and तव. — ^c) K₃ ऊर्ध्वमिव K₁ अन्ववीक्ष्यत, K₃ V₁ D₃ ० ३ निरीक्षत, K₄ अभिवेक्ष्यतो, B₁ Da₁ [D₁ D₁ ५ निरेक्षत, B₂ ४ ५ अन्वतिष्ठत, B₃ अवतिष्ठत, B₄ (marg) णिरेक्षत, D₂ अन्ववीक्षत, D₁ ७ अशुदैक्षत (for अन्ववे क्षन्त) D₃ (marg) ऊर्ध्वमेवानिरीक्षत, Ca ऊर्ध्वमेव

ऊर्ध्वमेवाभ्यवेक्षन्त दुःखत्रस्तान्यनेकशः ॥ ३
 शस्त्राप्येषां च राजेन्द्र शोणिताक्तान्यशेषतः ।
 प्रात्रश्यन्त कराग्रेभ्यो दृष्ट्वा द्रोणं निपातितम् ॥ ४
 तानि बद्धान्यनिष्ठानि* लम्बमानानि भारत ।
 अदृश्यन्त महाराज नक्षत्राणि यथा दिवि ॥ ५
 तथार्तं स्तिमितं दृष्ट्वा गतसत्त्वमिव स्थितम् ।
 खं बलं तन्महाराज राजा दुर्योधनोऽत्रवीत् ॥ ६
 भवतां वाहुवीर्यं हि समाश्रित्य मया युधि ।
 पाण्डवेयाः समाहूता युद्धं चेदं प्रवर्तितम् ॥ ७
 तदिदं निहते द्रोणे विपण्णमिव लक्ष्यते ।
 युध्यमानाश्च समरे योधा वध्यन्ति सर्वतः ॥ ८
 जयो वापि वधो वापि युध्यमानस्य संयुगे ।

भवेत्किमत्र चित्रं वै युध्यध्वं सर्वतोमुखाः ॥ ९
 पश्यध्वं च महात्मानं कर्णं वैकर्तनं युधि ।
 प्रचरन्तं महेश्वासं दिव्यैरत्नैर्महाबलम् ॥ १०
 यस्य वै युधि संत्रासात्कुन्तीपुत्रो धनंजयः ।
 निवर्तते सदामर्पात्सिहात्कुद्रमृगो यथा ॥ ११
 येन नागायुतप्राणो भीमसेनो महाबलः ।
 मानुषेणैव युद्धेन तामचस्थां प्रवेशितः ॥ १२
 येन दिव्यास्त्रविच्छूरो मायावी स घटोत्कचः ।
 अमोघया रणे शकत्या निहतो भैरवं नदन् ॥ १३
 तस्य दुष्पारवीर्यस्य सत्यसंधस्य धीमतः ।
 बाह्वोर्द्रविणमक्षय्यमद्य द्रक्ष्यथ संयुगे ॥ १४
 द्रोणपुत्रस्य विक्रान्तं राधेयस्यैव चोभयोः ।

C २ ६५
 B २ ३. 15
 K २ ६. 15

निर्दिष्ट — ५) V1 B Da1 D1.१.१ दुन्वतसानि, D2
 'त्रस्ता हि, D3 १ 'प्रस्तानि, D. 'त्रात्यानि Cc नैकदा.

4 ५) K3 B Dn1 D2-1.८-३ नु (for च) Da1 D1.५
 वेपा चैव तु शस्त्राणि — ६) Da1 D1.५ रधिराक्तानि (for
 शोणिता) K1 सर्वत, K2 D1-३.३ ८ सर्वत, B (except
 B1) D1.१ [अ]निकदा (for [अ]शेषत) — ७) K3 Dn1
 प्रात्रश्यन्त(Dn1 'श्यन्त), K4 V1 D1 प्रात्रश्यन्त, B2 प्रादृश्यन्त,
 B3 अत्रश्यन्त, D2 प्रनास्यन्ति, D3 प्रात्राश्यन्त K5 कराश्रित्यो
 (sic), Da1 D. कराश्रित्यां D1 नृदात्रश्यन्त कराश्रित्या
 (sic!) — ८) K3 हत्वा (for दृष्ट्वा) K3 V1 B D
 (except D2) हतं युधि (for निपातितम्)

5 ५) V1 B1 वृद्धानि, Dn1 वृद्धानि, D2 विद्धानि, D3
 द्वारानि, Ca.c वृद्धानि (as in text) १ K1 2 [अ]निष्ठानु,
 K2 V1 B Da1 Dn1 D1-१.१ ३ Ca [अ]निष्ठानि, K4 निष्ठानि,
 D5 विष्ठानि (for [अ]निष्ठानि*) — ७) K3 D5 व्यदृश्यन्त,
 Cc अदृश्यन्त (as in text) D3 ३ महामाग (for 'राज)
 — ८) K1 दिवा, D1 -विधि, Cc दिवि (as in text)

6 ५) K3 V1 B2-३ Da1 D2 १ तत्, Dn1 D3.१ ८ ३ तु,
 D4 तान् (for [अ]र्तं) K3 विस्मित, D2 समित, Ca.c
 स्तिमित (as in text) K1 D1.५ तथा तस्तिमित दृष्ट्वा,
 B1 तथा निमित्तं तं दृष्ट्वा — ६) K3 ५ V1 B (except B.)
 D (except Da1 D1.५ ८) अवस्थित (for ह्व स्थितम्)
 — ७) K3 D5 चर(D5 'ल)तं च, V1 B Da1 Dn1 D1- १ ३
 बलं तत्र (for खं बलं तत्र) Da1 D1.५ महाप्राज्ञ (for 'राज)

7 ५) K4 बाहुवीर्येण, D2 'वीर्यं च — ७) B2
 समानूता (for 'हृता) — ८) D5 चैव (for चेदं)

8 ५) K3 तदह, Cc तदिदं (as in text) K1 निहत
 — ६) K3 Da1 D1 विपण्णम्, B2 निपण्णम्, Dn1 विपण्णम्

(for विपण्णम्) K1 लम्ब्यते (for लक्ष्यते) — ७) B3
 वध्यं (for युध्यं) K3 च ये योधा, D3 रणे योधा (for
 च समरे) — ८) K4 D1 -वध्यन्त, V1 -युध्यन्त, B3 युध्यन्ति
 (for वध्यन्ति) K3 वध्यन्ति युधि, D5 हन्यन्ते चैव (for योधा
 वध्यन्ति) K1 ५ V1 B D सर्वदा (for सर्वत)

9 ५) B3 ३ Da1 D1.५ वेति (for the second वापि)
 D5 जयो वा विजयो वापि — ७) Da1 D1.५ हि (for वै)
 — ८) D3 सर्वतो नृपा, D5 'तोमुखं

10 ५) B1 पश्यन्तं (for पश्यध्वं च) D3 ३ सु
 (for च) — ७) V1 प्रवर्तत; Dn1 प्रवरं त (for प्रचं)
 K1 महेश्वासम् — ८) B5 महाबलैः, Da1 D1.५ 'बल, D3
 'बला

11 ५) K3 पश्यन्तैः, K4 यस्यैव, D5 पश्य वै (for
 यस्य वै) K3 सत्राम, D3 सत्रामा — ६) K4 धनजय
 — ७) K1 सदामर्पात् (sic), K3 V1 B D सदा मर्दा (for
 मर्दामर्पात्) — ८) १: K1 मोहात् (for सिंहात्) D5 कुन्दान्
 (for क्षुद्र)

12 ७) K3 D3 मानुषेणैव, V1 'खेणैव, B4 'पेण तु (for
 'पेणैव) — ८) D5 अवापित (for प्रवेशित)

13 ६) K4 घटोत्कच — ८) K3 नदत्, B3 ३ Da1
 D1.५ ६ खन (D1 'त्), B3 भुवन्, B4 D1 रवन्, Dn1 वदन्
 (for नदन्)

14 ५) K3 V1 B1 ३ दुर्वारवीरस्य — ७) D5 द्रविमम्,
 Cc द्रविणम् (as in text) — ८) K3 D5 अद्य द्रक्ष्य, B1
 अद्य द्रक्ष्यत, B5 क्षम्यद्रवत, D5 अवद्रक्ष्यथ (for अद्य द्रं)
 B3 द्रक्ष्यथास्य परस्पर

15 ५) K3 विक्राते, Ca विक्रान्त (as in text) — ६)

पाण्डुपाञ्चालसैन्येषु द्रक्ष्यथापि महात्मनोः ॥ १५
 सर्व एव भवन्तश्च शूराः प्राज्ञाः कुलोद्भवाः ।
 शीलवन्तः कृतास्त्राश्च द्रक्ष्यथाद्य परस्परम् ॥ १६
 एवमुक्ते महाराज कर्णो वैकर्तनो नृपः ।
 सिंहनादं विनद्योच्चैः प्रायुष्यत महाबलः ॥ १७
 स सृजयानां सर्वेषां पाञ्चालानां च पश्यताम् ।

कैकयानां विदेहानामकरोत्कदनं महत् ॥ १८
 तस्येषुधाराः शतशः प्रादुरासञ्शरासनात् ।
 अग्रे पुङ्खे च संसक्ता यथा भ्रमरपङ्कयः ॥ १९
 स पीडयित्वा पाञ्चालान्पाण्डवांश्च तरस्विनः ।
 हत्वा सहस्रशो योधानर्जुनेन निपातितः ॥ २०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

K₁ राधेयस्य हि चोभयो — B₁ D₆ १ om 15^{cd} — ^e) D₈
 'सैन्येन्यद् (for 'सैन्येषु) — ^d) K₁ द्रक्ष्यथापि, V₁ B₃ 5
 D_{n1} D₃ 8 द्रक्ष्यथाद्य (for 'थापि) — For 15^{cd}, D_{n1}
 subst

4* पश्यन्तु पाण्डुपुत्रास्ते विष्णुवामवयोरिव ।

16 ^a) K₁ सर्वदात्र (for सर्व एव) — ^b) K₁ 4 प्रज्ञा ;
 B (except B₁) D_{n1} D_{1.4} 6 7 राज्ञां (for प्राज्ञा) K₃
 कुलोत्तमा, B₂ (sup lin) 4 D₂ 8 8 'ज्ञवा'; C_a 'द्रता'
 (as in text) D_{n1} शक्ता प्रत्येकशोपि वा — After 16^{ab},
 B₂ D_{n1} ins

5* पाण्डुपुत्राग्रणे हन्तुं ससैन्यान्किमु संहता ।

— ^a) K₃ V₁ B D वीर्यवन्त (for शील') K₁ D_{n1}
 कृतार्थाश्च — ^d) D₂ द्रक्ष्य K₃ B₃ D_{3.6} पराक्रमं (for
 परस्परम्)

17 Before 17, B₂ D_{n1} ins सजय उवाच — ^a) B₂
 उक्त्वा, B₃ D_{n1} D₆ उक्तो (for उक्ते) K₃ D_{n1} D_{3.4} १ 8
 पृथमुक्त्वा (K₃ 'क्ता) तत कर्ण — K₃ D_{n1} D₃ 4 १ 8 ins
 after 17^a, K₄ after 17^b (repeating 17^b, after the
 inserted passage)

6* चक्रे सेनापतिं तदा ।

तव पुत्रो महावीर्यो भ्रातृभिः सहिवोऽन्वध ।

मेनापत्यमथाम्नाद्य

[K₃ om line 1 — (L. 3) D_{n1} अवाप्याथ (for
 अयासाथ)]

— ^b) K₄ कर्णे, B_{1.4} कर्ण; C_a कर्णो (as in text) K₃
 V₁ B₁ D_{n1} D₁₋₃ 5 0 8 C_a 0 नृप (B₁ 'प'), K₄ नृप, B₂₋₆
 D₁ १ शृश (for नृप) D_{n1} कर्णो राजन्महारथ — ^e) K₁
 विनद्योश्च (sic), K₄ विनाद्योच्चैः, D₆ विनद्योच्चैः — ^d) D_{n1}
 रणोत्कट, D₆ महाबलं (for 'बल) K₁ प्रयुन्दुप्यत महाबला
 (sic)

18 ^a) K₁ संजयानां, D_{n1} सृजयाणा — ^b) B₂ D_{n1}
 मारिप (for पश्यताम्) — ^e) K₃ V₁ D_{n1} D_{1.2} 5 कैकयाना,
 B_{1.4} D_{n1} D₃ 4 0 7 कैकयाना (D_{n1} 'णां) — ^d) K₁
 स करोत्कदनं महत् (sic), B_{1.2} D_{n1} चकार कदनं महत्

19 ^a) K₄ V₁ B₂ 4 5 D_{n1} D_{n1} D_{1.3-6} 7 C_a 0 अग्रे पुंखेषु ;
 B₁ पुंखपुंखेषु, B₃ D₂ 8 अग्रपुंखे (D₂ 'पे)पु, D₆ भयोमुखे च
 (for अग्रे 'पुंखे च) B₃ संशक्ता, C_a 0 ससक्ता (as in text)
 — ^d) K₁ यथा भ्रमरपङ्कय (sic)

20 ^b) D₁ पाडवाश्च D₆ परस्विन (for तर) — ^e)
 K₁ सहस्रो (for सहस्रशो) D₃ योधान्

Colophon. — Adhy name D_{n1} संजयवाक्यं — Adhy-
 no (figures, words or both) B_{1.2} 5 D_{1.4} 6 3.
 — Śloka no D_{n1} 21

For adhy 8 1 and 8 2, S subst the foll passage:

7* शिविराद्दस्तिनपुर प्राप्य भारत सजय ।
 प्रविवेश महाप्राज्ञो ह्यतराङ्गनिवेशनम् ।
 शोकेनोपहतः सूतो विह्वलो भृशदुःखित ।
 चिन्तयन्निधन घोर सूतपुत्रस्य पाण्डवै ।
 भन्तपुरं प्रविश्यैव सजयो राजसत्तम । [5]
 अश्रुकण्ठो भृश शस्त्रो राजानमुपजग्मिवात् ।
 उपस्थाय च राजानं विनिःश्वस्य च सूतज ।
 नातिहृष्टमना राजशिवं वचनमथवीत् ।
 सजय ।

सजयोऽह महाराज नमस्ते भरतर्षभ ।
 हतो वैकर्तन कर्णं कृत्वा कर्म सुदुष्करम् । [10]
 चेदिकाशिकरुशाना मत्स्थाना सोमकै सह ।
 कृत्वामौ कदनं शोते वातनुज इव द्रुम ।
 गोष्ठमध्ये ऋषभ इव गोव्रजै परिवारित ।
 व्यालेन निहतो यद्दत्तयासौ निहत परै ।
 निराशान्पाण्डवान्कृत्वा जये राजन्ससात्यकान् । [15]
 पाञ्चालाना रथाश्चैव विनिहृत्य सहस्रश ।
 हत्वा शूरान्महेष्वासान्विद्राच्य च दिशो दश ।
 हतो वैकर्तन कर्णं पाण्डवेन किरीटिना ।
 वैरस्य गतमानृष्य दुर्गमस्य दुरात्मभिः ।
 हत्वा कर्णं महाराज विशल्य पाण्डवोऽभवत् । [20]
 शोषण सागराणा वा पातन शशिसूर्ययो ।

३

वैशंपायन उवाच ।

एतच्छ्रुत्वा महाराज धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ।
शोकस्यान्तमपश्यन्वै हतं मत्वा सुयोधनम् ।
विह्वलः पतितो भूमौ नष्टचेता इव द्विपः ॥ १

तस्मिन्निपतिते भूमौ विह्वले राजसत्तमे ।
आर्तनादो महानासीत्स्त्रीणां भरतसत्तम ॥ २
स शब्दः पृथिवीं सर्वां पूरयामास सर्वशः ।
शोकार्णवे महाघोरे निमग्ना भरतस्त्रियः ॥ ३

C 6 76
B 8 4 4
K 6 1 24

पृथिव्या दारुण यादृक्तादृक्कर्णस्य पातनम् ।
योधाश्च बहवो राजन्हासत्र जयैषिण ।
राजानो राजपुत्राश्च शूरा परिघवाहव ।
रथौघाश्च नरीवाश्च हता राजन्सहस्रशः । [25]
वारुणा निहतास्तत्र बाह्विनश्च महाहवे ।
क्षत्रियाश्च महाराज सेनयोरुभयोर्हता ।
परस्परमवेक्ष्यात्र परस्परकृतागत ।
किञ्चिच्छेषान्परान्कृत्वा तीर्त्वा पाण्डववाहिनीम् ।
पाथेवेला समासाद्य हतो वैकर्तनो वृषा । [30]
जयाशा धार्तराष्ट्राणां वैरस्य च मुलं नृप ।
तीर्णं तत्याण्डवै राजन्यस्युरा नावबुध्यसे ।
प्रोच्यमान महाराज बन्धुभिर्हितबुद्धिभिः ।
तद्विद समनुप्राप्तं व्यसनं त्वां महामयम् ।
पुत्राणां राज्यकामेन त्वया राजन्हितैषिणा । [35]
चरितान्यहितान्येव तेषां ते फलभागतम् ।
हतो दुःशामनो राजन्ययोक्त पाण्डवेन तु ।
प्रतिज्ञा भीममेनेन निस्तीर्णां सा चमृषुखे ।
पीत च क्षतज तस्य धार्तराष्ट्रस्य सयुगे ।
पाण्डवेन महाराज कृत्वा कर्म सुदुष्करम् । [40]

[(L. 1) T₈ 'दास्तिन' — (L. 2) T₂ महाबाहुर् T₂ missing for the rest of the passage — (L. 3) T₈ G विलपन्, M₁ विह्वल- (for विह्वले) — (L. 4) G₂ दृष्टा तु म्निधन क्रूर, Madras ed. दृष्टा तु निधन घोरे (for the prior half) G₂ सयुगे (for पाण्डवै) — (L. 5) G_{1.2} राजसत्तम (G₂ 'म) — (L. 6) T₈ G₈ अपपूर्णो; G_{1.2} 'कर्णो T₁ रावानमुपजडिवान् — (L. 8) M₁ अशुवन — After line 10, G₂ reads line 16, repeating it in its proper place. — (L. 11) T₁ चेदिकाश — (L. 13) Prior half hypermetric. T₁ गोष्ठमच्य इव वृषो, G₂ 'मच्ये वृष इव, M सजानां वृषमस्तत्र (for the prior half) M गोष्ठ्यै (for गोष्ठ्यै) — (L. 14) G₂ व्याघ्रेण (for व्यालेन) M₁ निहित — (L. 15) T₈ वृषा, G₂ कर्णो, G₈ वृष्ट (for जये) T₁ ससाल्यकीन्; G_{1.2} M₁ सत्तलकान् — (L. 16) T₁ गजवाहय चैव (for the prior half) — (L. 17) G_{1.2} जित्वा (for हत्वा) G₂ घृतान् (for शूरान्) M₁ न (for च) — (L. 19) G_{1.2} गत (for गतम्) T₁ अन्दर् (for अस्) — (L. 21)

T₈ G_{1.8} M पतन (for पातन) T₈ G वा विवस्वन (for शशिसर्षयो) — (L. 22) M₈ दरुणं T₈ G₁ विशीर्णत्व (G₁ 'ता) यथा मेरोर्, G₂ पातन हि यथा मेरोर्, G₈ पतन हि यथा मेरोर् (for the prior half) T₈ G यथा (for तादृक्) — (L. 23) M तथैवा (M₁ पाथिवा) न्येपि बहवो (for the prior half) — (L. 27) T₈ G M महाराजा G₂ अपि (for हता) — (L. 28) T₁ परस्परमवेक्ष्याय; T₈ G₈ 'र वै वीक्ष्यात्र, G_{1.2} 'रमवेक्षन् — (L. 29) G₂ पीत्वा (for तीर्त्वा) — (L. 30) G₁ पाथेवलानि (hypermetric, for पाथेवेलां) T₁ नृप (for वृषा) — (L. 31) G_{1.2} मुखे (for मुख) G₁ नृपः — (L. 32) G₂ निस्तीर्णं (for तीर्णं तत्र) — (L. 33) M₁ उच्यमान (for प्रोच्य) G₁ M₈ महाराजा T₁ M₂ 3 हितवद्भिः, G₈ 'काशिमि (for 'बुद्धिमि). — (L. 34) T₁ सु, M_{1.4} त्वा (for त्वा) — (L. 35) M₈ राजकामेन (for राज्य) G₂ हिनैषिण. — (L. 36) G₈ चरितान्यपि तान्येव T₁ तु (for ते) G₂ [पीदमागत (for फलमा) — (L. 37) G₂ अतो (for हतो) G₂ यथोक्त (for 'क) — (L. 39) G₂ घृतराष्ट्रस्य — (L. 40) M महामाग (for 'राज) T₈ G transp कृत्वा and कर्म]

3

1 In T₂, st 1-4 are lost on a missing folio G₂ om the ref., D₈ reads the ref. on marg — ^a) B₂ स तच्छ्रुत्वा — ^c) K_{2.4} शोकस्यार्तम्, G₂ रसत्यतम् (for शोकस्यान्तम्) K₄ अपश्यद्, M₈ नपश्यन् (for अपश्यन्) — ^d) B₂ 4 5 D₄ 6 7 मेने (for मत्वा) — ^e) D₁ D_{1.6} विकल, C₆ विह्वल (as in text) K₂ पतिता, T₁ न्यपतद् (for पतितो) — ^f) K₈ D₁ नष्टचित्त, B₈ नष्टचेष्ट (for 'चेता)

2 T₂ missing (cf. v.l. 1) — ^b) D₂ राजसत्तम — ^c) K₄ आर्तनादो, G₂ आर्तशब्दो

3 T₂ missing (cf. v.l. 1) — ^a) K₁ शब्दप्रथर्वी (sic), D_{1.5} शब्द पृथिवी K (except K₄) V₁ B D M₂ 4 कृत्वा (for सर्वा) — ^b) S₂ B₂₋₅ D₁ D_{1.2.5} 7 T_{1.8} G_{1.8} M सर्वत, K₈ कृच्छ्रश (for सर्वश) — ^c) K₈ लोकार्णवे K₈ V₁ D₁ D_{1.6} तदा (D₆ तत्र) घोरे (for

राजानं च समासाद्य गान्धारी भरतर्षभ ।
 निःसंज्ञा पतिता भूमौ सर्वाण्यन्तःपुराणि च ॥ ४
 ततस्ताः संजयो राजन्समाश्वासयदातुराः ।
 मुह्यमानाः सुबहुशो मुञ्चन्त्यो वारि नेत्रजम् ॥ ५
 समाश्वस्ताः स्त्रियस्तास्तु वेपमाना मुहुर्मुहुः ।
 कदल्य इव वातेन धूयमानाः समन्ततः ॥ ६
 राजानं विदुरश्चापि प्रज्ञाचक्षुपमीश्वरम् ।
 आश्वासयामास तदा सिञ्चंस्तोयेन कौरवम् ॥ ७

स लब्ध्वा शनकैः संज्ञां ताश्च दृष्ट्वा स्त्रियो नृप ।
 उन्मत्त इव राजा स स्थितस्तूर्णीं विशां पते ॥ ८
 ततो ध्यात्वा चिरं कालं निःश्वसंश्च पुनः पुनः ।
 स्वान्पुत्रान्गर्हयामास बहु मेने च पाण्डवान् ॥ ९
 गर्हयित्वात्मनो बुद्धिं शकुनेः सौवलस्य च ।
 ध्यात्वा च सुचिरं कालं वेपमानो मुहुर्मुहुः ॥ १०
 संस्तभ्य च मनो भूयो राजा धैर्यसमन्वितः ।
 पुनर्गावल्गणिं स्रूतं पर्यपृच्छत् संजयम् ॥ ११

महाधोरे) — ^a) D₆ निमग्न- (for निमग्ना) S (T₂ missing) तदा पुञ्जवरे (M₁ 'जुवरे) स्त्रिय — After 3, K₃, 4 V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 4-8 ins.

8* रुदुर्दुःखशोकार्तां मृशमुद्दिग्धचेतस ।

[D₈ शोक्दुःखार्तां (for दुःखशोकार्तां) V₁ B Da₁ D₁ 4-7 मृशसंतप्ता (D₆ 'यस्ता) अतीवोद्दिग्धमानसा]

On the other hand, S (except G₂, T₂ missing) ins after 3

9* नेत्राणि वारिणापर्यं सरित् सागरं यथा ।

4 T₂ missing (of v.l 1) G₂ om 4 — ^b) D₁ 6 गांधारो; M भर्तार (for गान्धारी) T₁ 3 G₁ 3 भरतर्षभ — ^c) S K₁, 2 4 निःशब्दा, K₃ निःसंज्ञा, Da₁ D₁ 5 निःसंज्ञा, D₁ 5 पतिता, T₁ G₁ M न्यपतद् (for पतिता) — ^d) Dn₁ सर्वाश्रातपुरे स्त्रिय Cc cites अतःपुराणि (as in text)

5 ^a) K₃ ततस्तान्, V₁ D₂ ततस्ता, T₁ 3 G₂ 3 M ततस्तु, G₁ ततो स — ^b) K₃ B₃ समाश्वास्य पदा (B₃ तदा)-तुरा, Dn₁ D₁ समाश्वासयदातुर, D₃ समाश्वास्य च दुःखित, S आश्वासयत (T₃ G₃ 'ति) योषित — ^c) K₄ सुबहुशो, Dn₁ स बहुशो — ^d) K₄ मुंचंतो, V₁ B D₃, 4 7 T₁ 3 M₁ 3 सुचतीर्; Da₁ D₁ 5 8 T₂ G M₂ 4 सुचतीर्

6 ^a) K₄ समाश्वस्ता; V₁ 'श्वस्य, B₁ 'श्वस्ता, Da₁ तमाश्वस्ता, S आश्वासिता (T₁ 3 G₃ 'ता, G₂ 'त) K₁ स्त्रियास्तास्तु, K₃ Dn₁ स्त्रियस्ता तु Cc cites स्त्रिय (as in text) — ^b) T₁ G₁ 2 M₁ प्रदश्य ता, T₃ G₃ प्रदर्श्य ता, M₂ प्रदश्यत, M₂ (before corr) 3 4 प्रदश्य तु (for मुहुर्मुहुः) — ^c) D₆ कदर्पद्रववातेन, S कदलीरिव वां — ^d) G₂ दूयमाना

7 ^a) K₁ विदुरश्चापि, Dn₁ विदुरश्चैव, T₂ विदुरो दृष्ट्वा, G₂ विदुरं चापि B₂ राजाना विह्वल चापि — ^b) T₁ प्रज्ञादृष्टि नराधिप, T₂ सज्ञाचक्षुपमीश्वर, T₃ G प्रज्ञाचक्षु (G₁ 'क्षु-) नराधिप, M₁ 2 प्रज्ञाचक्षु (M₁ 'क्षु-) नरेश्वर, M₃ 4 प्रज्ञाचक्षुनरेश्वरं — ^c) K₁ अन्वामयामास, Cc आश्वास (as in text) T₁ 3 G M आश्वासयत्सु (T₃ G₂ 3 'न्सु-

M₁ 'स्तु)शीतेन — ^a) K₃ शिवस्तोयेन, K₄ सिंचस्तो, D₂ शिवतो, T₁ सिंचन्मूयसि (for सिञ्चस्तोयेन)

8 ^a) K₃ स लब्ध, B₂ 3 5 Da₁ D₁ 2 4 5 7 लब्ध्वा च; B₁ लब्ध्वा स (for स लब्ध्वा) — ^b) T₂ ताश्च (for ताश्च)-K (except K₃) V₁ B₁ Dn₁ D₃ 3 T₂, 3 G M₁ नृप (for नृप) B₂-5 Da₁ D₁ 2 4 5 7 ताश्च विज्ञाप्य योषित — ^c) B₁ 3-5 D₂ 4 7 राजा तु, B₂ Dn₁ D₃, 8 राजेद्, D₆ राजासौ; S (except T₂) राजा वै (for राजा स) Da₁ D₁ 5 जग्मतुश्चैव राजा तु — ^d) D₂ T₁ 3 G₃ M तूर्णीमासीद्; G₂ तूर्णीमास्ते (for स्थितस्तूर्णीं)

9 ^a) T₁ 3 G M सप्र (T₁ स आ-, T₂ G₃ स प्र) ध्याय चिर राजा — ^b) K₁ विश्वसश्च, Dn₁ D₁ विश्वसंश्च, D₁ विश्वस च, D₂ विश्वस्य च, T₁ 3 G M विनिश्च (T₃ G₃ निश्च)स्य (for निश्चसश्च) B₁ वेपमानो मुहुर्मुहुः (= 10^d). — After 9^b, B₁ reads 11^{ab} (for the first time) repeating it in its proper place — ^c) K₁ स्वापूतान्; D₁ सूतपुत्रान् (hypermetric), T₁ 3 G₁ 3 M देव च (for स्वान्पुत्रान्) G₂ गर्हयामास दैवं च — ^d) K₃ V₁ D₆ T₂ बहुशो राजसत्तम (V₁ 'म)

10 ^a) K₂ गतयित्वात्मनो, K₃ V₁ Dn₁ D₂ 6 गर्हयश्चा; B₂ 4 अगर्हचा, T₁ 3 G M निनिद्र (M₁ 'दे) च (for गर्हयित्वा) K₁ गर्हयित्वात्मनोर्युद्धिं (sic), B₁ अगर्हयच्च स बुद्धिं, B₃ अगर्हचात्मबुद्धिं च, B₅ Da₁ D₁ 3 5 7 अगर्हयच्चा- (D₃ 'स्ता)त्मबुद्धिं, D₄ स्वगर्हयन्वात्मबुद्धिं — ^b) K₁ शक्तनो (sic) (for शकुने) — ^c) Dn₁ D₂ 4 T₂ ध्यात्वा तु; D₃ स ध्यात्वा (for ध्यात्वा च). M (except M₁) राजा (for काल)

11 ^a) S₂ D₃ G₂ M₁ 3 संस्तभ्य, K₁ सेस्तभ्य (sic)-D₄ पुनर् (for मनो) — ^b) D₈ राजा धैर्यं समन्विता, M₁ राजा धैर्यसमन्युत (sic) — ^c) S K₂ 4 गावल्गानि, K₁ 'ल्लिर्न; T₁, 2 G₁ 2 M₁ गावद्गणि (T₂ 'निं, G₂ 'णि) — ^d) D₁ संजय S K (except K₃) पर्यपृच्छदसश्च (K₂ 'ज)य, S 'पृच्छत्स (G₂ 'च, M₁ 'न्स) संजयं (T₂ 'क्षयं; G₃ 'जय)

यत्त्वया कथितं वाक्यं श्रुतं संजय तन्मया ।
कच्चिदुयोधनः स्रत न गतो वै यमक्षयम् ।
ब्रूहि संजय तत्त्वेन पुनरुक्तां कथामिमाम् ॥ १२
एवमुक्तोऽब्रवीत्स्रुतो राजानं जनमेजय ।

हतो वैकर्तनो राजन्सह पुत्रैर्महारथैः ।
भ्रातृभिश्च महेष्वासैः स्रतपुत्रैस्तनुत्यजैः ॥ १३
दुःशासनश्च निहतः पाण्डवेन यशस्विना ।
पीतं च रुधिरं कोपाङ्गीमसेनेन संयुगे ॥ १४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

४

वैशंपायन उवाच ।

एतच्छ्रुत्वा महाराज धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ।

अब्रवीत्संजयं स्रतं शोकव्याकुलचेतनः ॥ १
दुष्प्रणीतेन मे तात मनसाभिप्लुतात्मनः ।

C. 8 91
B 8 5 2
K 8 2 4

12 Before 12, B₃ ins धृतराष्ट्र उवाच, T₃ G₁ s M₂ s
धृतराष्ट्र, G₂ राजा — ^a) D₁ यत्त्वया, S (except T₁ s)
स्त्वया (for यत्त्वया) B₃ मवं, G₂ स्रत (for वाक्यं)
— ^b) G₂ यन्मया, M (except M₁) तत्त्वत (for तन्मया)
— ^c) K₁ D₁ कश्चिद्, K₂ कच्चिद्, D₁ s M₁ कश्चि (for
कच्चिद्) G₂ दुयोधनं K₁ G₁ सूतो (for स्रत) — D₂
om (hapl) 12^a-13^a. — ^d) D₃ न गतो यमनादन,
T₁ s G गतो वैवस्वतक्षयं — After 12^{cd}, N (except
D₁ D₁ s c) T₂ ins

10* जये निराश पुत्रो मे सततं जयकामुक ।

[K₂ निराशा, B₁ निरास K₁ जयकामुक, B₃ 'काञ्चक']
On the other hand, M₁ ins after 12^{cd}

11* ब्रूया निराशा सततं पुत्राणां शिवकामुक ।

— ^a) K₁ ब्रूहि, T₃ ब्रूया, G₁ ब्रूयात्, G₂ ब्रूया, C₂ ब्रूहि
(as in text) B₃ om सजय — ^b) B₁ पुनर्युक्ता,
B₂ G₂ पुनरुक्त (B₂ 'क्त) T₁ s G₁ s M इमां कथा
(by transp), G₂ इमा कथ C₂, construing, cites
इमासुक्ता कथा (as in text)

13 D₂ om. 13^a (cf v 1 12) — Before 13, K₃ V₁
B (except B₁ s) D₂ s S (except T₂) ins वैशंपायन
उवाच — ^b) B₁ राजाना, T₂ शृणुत्र (for राजान) K₁ G₁
जनमेजय, B₂ समरेजय. — Before 13^{cd}, B₁ D₁ D₁ s T₂
G₂ ins सजय उवाच — ^c) V₁ ततो (for हतो) K₁ वैकु-
(sup lin 'क)तुनो (sic) — ^d) S K₁ s B₂ s D₁
D₂ s महारथ, K₃ महात्मनि — ^e) V₁ भ्रात्रिभिश्च,
D₂ T₂ भ्रातृभिस्त्व, T₁ s G M सोदर्यंश्च (for भ्रातृभिश्च)
K₃ भ्रातृभि परमेवामै — ^f) K₁ शतपुत्रैस्, K₂ स्रतपुत्रस्,
T₁ मह मित्रैस् (for स्रतपुत्रैस्) B. D₁ D₁ s T₁ महारथै,
D₁ तनुत्यजै, D₂ तयासुजै

14 ^b) B. D₂ s महात्मना (for यशस्विना) — ^c)

G₁ शीत (for पीत) V₁ B₁ S क्रोधाद्, D₂ कायाद् (for
कोपाद्) — After 14, S ins

12* एतच्छ्रुत्वा महाराज धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुत ।

दक्षमानोऽब्रवीत्स्रुतं मुहूर्तं तिष्ठ संजय ।

व्याकुल मे मनसात मा तवार्त्किचिदुच्यताम् ।

राजापि नायवीकिंचित्संजयो विदुरस्तथा ।

तूष्णीं भूतस्तथा सोऽथ बभूव जगतीपति । [5]

[Before line 1, T₃ G₂ ins वैशंपायन — (L 1)=
8 3 1^{ab}, 4 1^{ab}. T₃ G₂ महाराजो T₂ तच्छ्रुत्वा स
महातेजा (for the prior half) — (L 2)=(var)
8 4 106^{ab} T₁ मुहूर्तानो (for दक्ष) — (L 3) G₂ स्रत
(for तात) — (L 4) G₁ s राजान (for राजापि) M
(except M₃) तया (for तथा) — (L 5) T₂ तूष्णीं भूयस्
(for तूष्णीं भूतस्) T₁ तूष्णीं बभूवस्ते सर्वे मुहूर्तं जगतीपते]

Colophon — Adhy name D₁ धृतराष्ट्रशोक, M₁
कर्णवधप्रवण — Adhy no (figures, words, or both)
K₂ s B₁ D₁ s 4, B₂ 8, T₁ s G₂ s M 1, T₂ 2

4

1 Before the ref, S (except T₃ G₂) ins

13* जनमेजय ।

श्रुत्वा कर्णं हत युद्धे पुत्राश्चैव पलायिन ।

धृतराष्ट्रो नृपक्षेष्टो द्विजश्रेष्ठ किमब्रवीत् ।

प्राप्तवान्परमं दुःखं पुत्रव्यसनज महत् ।

काले यदुक्तवास्त्रसिंस्तन्ममाचक्ष्व तत्त्वत ।

[(L 1) T₂ तच्छ्रुत्वा कर्णहनन (for the prior half)
M₂ s चैवापला (for चैव पला) — (L 3) M₃ damaged
T₁ G₁ s प्राप्तवान्व्यसन घोर (for the prior half)]
D₂ om the ref — 1^{ab}=8 3 1^{ab} — ^a) In S₂,
the portion from एतच्छ्रुत्वा up to काञ्चला (in 47^b,
is illegible S₁ K₁ s V₁ D₁ D₂ s 8 इति;

हतं वैकर्तनं श्रुत्वा शोको मर्माणि कृन्तति ॥ २
 कृतास्त्रपरमाः शल्ये दुःखपारं तृतीर्यवः ।
 कुरूणां सृञ्जयानां च के नु जीवन्ति के मृताः ॥ ३
 संजय उवाच ।

हतः शांतनवो राजन्दुराधर्षः प्रतापवान् ।
 हत्वा पाण्डवयोधानामर्जुदं दशभिर्दिनैः ॥ ४
 ततो द्रोणो महेष्वासः पाञ्चालानां रथव्रजान् ।
 निहत्य युधि दुर्धर्यः पश्चाद्भ्रमरथो हतः ॥ ५
 हतशिष्टस्य भीष्मेण द्रोणेन च महात्मना ।

अर्धं निहत्य सैन्यस्य कर्णो वैकर्तनो हतः ॥ ६
 विविंशतिर्महाराज राजपुत्रो महाबलः ।
 आनर्तयोधाश्शतशो निहत्य निहतो रणे ॥ ७
 अथ पुत्रो विकर्णस्ते क्षत्रव्रतमनुस्सरन् ।
 क्षीणवाहायुधः शूरः स्थितोऽभिमुखतः परान् ॥ ८
 घोररूपान्परिक्रेशान्दुर्योधनकृतान्वहून् ।
 प्रतिज्ञां स्मरता चैव भीमसेनेन पातितः ॥ ९
 विन्दानुविन्दावावन्त्यौ राजपुत्रौ महाबलौ ।
 कृत्वा नसुकरं कर्म गतौ वैवस्वतक्षयम् ॥ १०

Ca पृत् (as in text) — °) Ks संशय (for संजय)
 T1 चाक्य (for सूत) — °) Ks D2 शोकप्याकुललोचन,
 Dn1 T2 'संविमनस', T1 'व्याकुलिताशय', T3 G M
 शोकेनाकुलचेतन (G2 M1 2 'लोचन')

2 Ś2 illegible — °) Ks V1 D2-4 8 Ca 0 दुःप्रणीतेन
 B2 महता (for मे तात) — °) Ks V1 B1 D2 Ca 0 तमसा
 (for मनसा) B2-5 Da1 Dn1 D1 8-5 7 8 S सुत(B1 8 Dn1
 पुत्र)स्यादीर्घदर्शिन (D3 'जीविन'), D0 तमसाभिहतात्मन
 — °) K1 वैकर्तनं — °) Ks V1 B2 4 8 D4 0 तन्मे (for
 शोको) Ca 0 cite तत् Ś1 K1 2 4 घोरं सुमहदप्रियम्

3 Ś2 illegible — °) K2 कृतास्त्रे, K4 कृत्वास्त्र- (for
 कृतास्त्र-) K1 कृतेन परमदशाल्यो (810), Ks V1 B Da1 Dn1
 D1 8-3 S तस्य (Ks V1 D0 अत्र, B2-5 Da1 D1 तत्र) मे सशय
 (T2 शसय) छिधि (D0 विद्धि), D2 अत्र मे सशयो राजन्
 — °) Dn1 दुष्पार च; T2 8 G1 8 शोकपार (for दुःखपार)
 K2 V1 B Da1 Dn1 D2-4 7 8 T G1 8 M तृतीर्यव D0
 दुष्पारमतितीर्यव, G2 दुःखमार निरीक्षित — °) K2
 सजयानां, B1 2 4 8 D4 7 T3 G3 पाडवाना, G2 सश्रयाणा
 (for सृञ्जयानां) — °) K2 के न, Ks B2 D4 0 केत्र, B1 2
 Dn1 D2 4 (marg) 8 T3 G3 के च, D3 T2 के तु (for के नु)
 Cc cites नु (as in text) Da1 D1 जीवति G1 2 M हता
 (for मृता) T1 को नु जीवति को हत — After 3, D2
 ins

14* पृत्नमे सर्वमाचक्ष्व कुशलो ह्यसि संजय ।

4 Ś2 illegible — °) Ks D3 भीष्मो, V1 D2 राजा
 (for राजन्) — °) K1 सुराधर्ष (for दुरा) — Ś1 K1.2
 om (hapl) 4°-5° — °) M1 2 4 'योधाना

5 Ś2 illegible Ś1 K1.2 om 5^{ab} (of v1 4)
 — °) B1 8 4 Dn1 D7 तथा (for ततो) B4 महाराज (for
 महेष्वास) — °) B. पाडवानाम् (for पाञ्चालाना) B
 (except B1) D (except Dn1 D3 0) अनीकिनी, Ca

रथव्रजान् (as in text) — °) K3 दुर्मर्ष (for दुर्धर्य)
 — °) D0 भ्रमरथो, M1 स्म

6 Ś2 illegible V1 om (hapl) 6 — °) Dn1
 हतशेषस्य (for 'शिष्टस्य) — °) D4 महात्मना — °) K1
 अर्धं (for अर्ध) — For 6^a, K1 wrongly substitutes
 6^b

7 The event? Ś2 illegible — °) K1 विविंशति;
 Ks विविंशतीर्, T2 स विंशतिर्, M3 विशां पतिर् — °)
 Dn1 तव पुत्रो, C0 राजपुत्रान्, Ccp राजपुत्रो (as in text)
 S (T2 damaged) महारथ (for 'यत्) — °) Ś1 आवर्त्य
 योधान्, K1 आवर्त्ययोधा, K2-4 आवन्त्ययोधान्, D0 अनतं
 (for आनर्तं) T2 आनर्तदेशान्शतशो, D3 आनर्तयोधा-
 क्षिर्जित्य; M आनर्तयोधान्शतशो — °) K3 D0 शतशो
 (for निहतो) B (except B1) Da1 D1 8-5.7 T G
 M2-4 युधि (for रणे) D2 निहत संकटे रणे; M1 निहत्या
 निहतो भुवि

8 For the event, cf. B. 7 137 30 Ś2 illegible.
 — °) K2 Dn1 S तथा (for अथ) V1 अयापुत्रो (for
 अथ पुत्रो) — °) B Da1 D1 4 5 S क्षत्रधर्मन् (for 'प्रतम्)
 — °) K1 क्षीणवाहायुध** , D0 क्षीणवाहायुधं शूर, D3
 क्षीणवापायुध शूर, S क्षीणवाणो हत शूर — K1 om 8^d.
 — °) Ś1 lacuna for 8^d, K2 reads 8^d (sec m) B
 (except B1) Da1 D1 4 5 7 T2 8 G ह्यभिमुख (Da1 D1.5
 'हं) (for ऽभिमुखत) D1 परात्, T3 G परै (for परान्)
 K4 न न्यवर्तत वै युधि

9 Ś2 illegible — °) Ś1 तथाविधान्, K1 ** रूपान्
 (for घोररूपान्) V1 om, T1 G1 अपि क्रेशान्, T2 G2 M
 अतिक्रेश (for परिक्रेश) — °) Ks Ds S तेन (for चैव).
 — °) K1 भीमकोपेन (for 'सेनेन)

10 For the events, cf. B 7 99 25 and 7 99 29
 Ś2 illegible — °) K1 [आ]वत्सा, K4 [आ]वत्सो, Dn1

सिन्धुराष्ट्रमुखानीह दश राष्ट्राणि यस्य वै ।
 वशे तिष्ठन्ति वीरस्य यः स्थितस्त्व शासने ॥ ११
 अक्षौहिणीर्दशैकां च निर्जित्य निश्चितैः शरैः ।
 अर्जुनेन हतो राजन्महावीर्यो जयद्रथः ॥ १२
 तथा दुर्योधनसुतस्तरस्त्री युद्धदुर्मदः ।
 वर्तमानः पितुः शास्त्रे सौमद्रेण निपातितः ॥ १३
 तथा दौःशासनिर्वीरो बाहुशाली रणोत्कटः ।
 द्रौपदेयेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ १४
 किरातानामधिपतिः सागरानूपवासिनाम् ।

देवराजस्य धर्मात्मा प्रियो बहुमतः सखा ॥ १५
 भगदत्तो महीपालः क्षत्रधर्मरतः सदा ।
 धनंजयेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ १६
 तथा कौरवदायादः सौमदत्तिर्महायशाः ।
 हतो भूरिश्रवा राजञ्छूरः सात्यकिना युधि ॥ १७
 श्रुतायुरपि चाम्बुष्टः क्षत्रियाणां धनुर्धरः ।
 चरन्भीतवत्संख्ये निहतः सव्यसाचिना ॥ १८
 तव पुत्रः सदा संख्ये कृतात्त्रो युद्धदुर्मदः ।
 दुःशासनो महाराज भीमसेनेन पातितः ॥ १९

[आ] वलौ Da1 विंदासुविंदावावलौ — ^b) Dn1 राजपुत्रो
 K1.3 B1 Dn1 D2 2.8 M2-4 महारथौ (for 'वलौ) — ^c)
 Ś1 K2.4 Dn1 S सु(Ts G1 हि)दुष्कर (for नसुकर) K1
 कृत्वा तु सुकरौ कर्म — ^d) K1 Dn1 M1 गतो B (except
 B1) Da1 D1.4 5 7 गमितौ यमसादनं

11 For the event, cf B 7 146 Ś2 illegible
 — ^a) Ś1 K2 सिंधुराजं, K1 सिंधुराष्ट्रं K3 सिंधुराजो
 महावीर, Dc शत्रुमुखानीह — K4 om. 11^b — ^b) Ś1
 has lacuna from दश to तिष्ठन्ति (in 11^c) K1 om from
 राष्ट्राणि to तिष्ठति (in 11^c) K2 राष्ट्रानि. V1 B1 Dn1 D2 8 8
 यानि ह (D2 च), 8 भारत (for यस्य वै) K3 Dc यानि
 राष्ट्राणि वै दश — ^c) K2 om. वशे तिष्ठं. B1 रणे (for
 वशे) Da1 D1.5 तिष्ठति, D2 सीष्ठति K3 वैरस्य; D2
 यस्येव (for वीरस्य) S यस्य तिष्ठति वचने — ^d) K1 T1
 G1.3 M1 8 यस्थितस्, K2 स्थितस्, V1 Dn1 D2 संस्थितस्;
 Dc सस्थिता (for य स्थितस्) K3 साशने T2 स्थितस्त्व
 च शासने

12 Ś2 illegible — ^a) K1 8 अक्षौहिणी, K4 ह्निर्, D3
 ह्णीर; Dc ह्णीं, D3 T1 G1.2 M3 4 अक्षौहिणीर,
 T3 G2 अक्षाहिणी K3 Da1 D1.5 दशैकां च, B2 दशैकाश्च,
 T2 दशैकाश्च — ^b) B2 निपात्य, G2 निर्भिद्य (for निर्जित्य)
 K1.3 4 Y1 B1.3 Dn1 D2 3 6 T G1 3 M विनिर्जित्य
 त्ति(K3 श)तै शरै (K1 'र, B1 'तै) — ^c) T1.3 G1.3 M
 सोर्जुनेन (for अर्जुं) G2 महाराज (for हतो राजन्)
 K3 V1 B1 M2-4 राजा (for राजन्) — ^d) K2 जयद्रथ

13 For the event (Death of Laksmana), cf B
 7 46 11-16 Ś2 illegible — ^a) D3 8 ततो, M3 तदा
 (for तथा) — ^c) B3 प्रसु, Ca पितु (as in text) G1
 शास्त्रे, G2 शास्त्रे (for शास्त्रे) K4 पितु शास्त्रेस्य धर्माण
 — ^d) D2 हतो युधि (for निपातित)

14 The event? Ś2 illegible — ^a) D3 8 (m
 as in text) तदा (for तथा) - K3 दौशासनिर K1.3

B2 D2 T2 शूरो, B1.5 तीव्रो, Dn1 स्रो (for वीरो)
 — ^b) K3 बहुलाशी, G1 M बाहुपाळी (for 'शाली)
 — ^c) M (except M1) सौमद्रेणैव B2 Dn1 T2 सगम्य
 (for विक्रम्य) — ^d) K1 यमसादनम् (for 'सादनम्)

15 For the event, cf. B 7 29 48-49 Ś2
 illegible M1 om (hapl) 15-16 — ^a) B3
 अधिपतिश्च (hypermetric) — ^b) Ś1 सागराप्रभा(marg
 वा)सिनां, K1 सागरावप्रभासिनां, K3 द्रुपवासिनां — ^c)
 G2 देवराजस्तु (for देवराजस्य) — ^d) G2 सुत (for सखा)

16 Ś2 illegible M1 om. 16 (cf. v.l. 15)
 — ^a) K1 भगदत्तो K2.4 D3 महीपाल — ^b) K1
 क्षत्रधर्म, D4 क्षत्रधर्मा — ^c) D3 transp विक्रम्य and
 गमितो — After 16, G1 reads 19-20 (for the first
 time), repeating them (with v.l.) at their proper place

17 For the event, cf. B 7 143 56 Ś2 illegible.
 T2 repeats 17-18 after 21 in marg — ^a) K1
 कुरवदायाद, T1 कौरवदायादा — ^b) K1 सौमदत्तिर, Dn1
 D3 8 न्यस्तशस्त्रो, T2 सोमदत्तो; G3 सोमदत्तिर B (except
 B1) Da1 D1.4 5 7 महारथ (for 'यशा) — ^c) K1 हतो
 भूरिश्रिवा राज.

18 For the event, cf B 7 93 24 Ś2 illegible.
 T2 repeats 18 after 21 in marg (cf. v.l. 17) — ^a)
 G3 चापि (for अपि) K1 चामिष्ट, K3 शाम्यष्ट, K3 Da1
 D1.7 चावष्ट, B1 राजेंद्र, M1 चावष्ट — ^b) K1 धनुर्धरः;
 K3-4 V1 B (except B1) D (except D3) S Ca धुरंधर
 (for धनुर्धर) — ^c) Da1 वरन् (for चरन्) T1 सधे,
 G2 M सधे (for सख्ये) — ^d) B2-3 D4 7 (before
 corr, inf l in as in text) नकुलेन हतो (B3 4 'त) युधि

19 For the event, cf. B 8 61 Ś2 illegible
 K3 om (hapl) 19-20 G1 reads 19-20 (for the
 first time) after 16, repeating them here. Before
 19, M1 ins कोसलानामधिपति in brackets (=21^a)

यस्य राजन्गजानीकं बहुसाहस्रमद्भुतम् ।
 सुदक्षिणः स संग्रामे निहतः सव्यसाचिना ॥ २०
 कौसलानामधिपतिर्हत्वा बहुशतान्परान् ।
 सौभद्रेण हि विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ २१
 बहुशो योधयित्वा च भीमसेनं महारथः ।
 चित्रसेनस्तव सुतो भीमसेनेन पातितः ॥ २२
 मद्राजात्मजः शूरः परेषां भयवर्धनः ।
 असिचर्मधरः श्रीमान्सौभद्रेण निपातितः ॥ २३
 समः कर्णस्य समरे यः स कर्णस्य पश्यतः ।

वृषसेनो महातेजाः शीघ्रास्त्रः कृतनिश्रयः ॥ २४
 अभिमन्योर्वधं स्मृत्वा प्रतिज्ञामपि चात्मनः ।
 धनंजयेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ २५
 नित्यप्रसक्तवैरो यः पाण्डवैः पृथिवीपतिः ।
 विश्राव्य वैरं पार्थेन श्रुतायुः स निपातितः ॥ २६
 शल्यपुत्रस्तु विक्रान्तः सहदेवेन मारिप ।
 हतो रुमरथो राजन्भ्राता मातुलजो युधि ॥ २७
 राजा भगीरथो वृद्धो वृहत्क्षत्रश्च कैकयः ।
 पराक्रमन्तौ विक्रान्तौ निहतौ वीर्यवत्तरौ ॥ २८

— ^a) B (except B₁) D₁ 7 8 S सदादर्पी (T₂ G₂ 'र्ष'),
 D₂ तदा युधे, D₃ तदा संख्ये (for सदा संख्ये) — ^b) T₂
 कृतज्ञो (for 'वाञ्छो) G₂ युधि दुर्मद — B₂ om. 19^c-21^b.
 — ^c) D₃ घातित (for पातित)

20 For the event, of B 7 92 72-73 Ś₂
 illegible K₃ B₂ om 20 (cf. v 1 19) — ^a) D₀ राज-;
 D₁ राजो, G₁ राजा (for राजन्) V₁ गदाजानीकं (sic)
 — ^b) K₁ बहुसाधुत्तम् (sic). D₁ D₁ 5 T₁ 8 G₂ 8 M
 उत्तम, G₁ उच्यते (for अद्भुतम्) — ^c) K₄ सु, T₃
 G₃ च, M₁ तु (for स). T₁ दुर्धरो दक्षिणे युद्धे — ^d)
 K₁ सव्यसादिना

21 For the event, of B 7. 47 22. Ś₂ illegible
 B₂ om 21^{ab} (cf v 1 19) — ^a) K₃ कौशलानाम्, K₄
 V₁ B₃ D₁ D₁ D₁ 8-8 8 कोशः; B₁ कोषः; G₁ 2 कौस
 D₂ M₁ अधिपति — ^b) K₁ बाहुशतान्; D₂ बहुमतान्, T₃
 शरान्, G₁ वरान्; M₁ बाहुशतान्, M₂-4 बहुशत, Cc
 शतान् (as in text) — ^c) K₃ D₀ T₁ M₂-4 स, V₁ B
 D₁ D₁ D₁-7 8 T₃ G₁ 8 M₁ [इ]ह (for हि)
 — After 21, T₂ repeats in marg 17-18

22 For the event, of B 7 137 30 Ś₂ illegible
 — ^a) M₃ योधयित्वा K₃ lacuna, V₁ B (except B₁ 6)
 D₁ D₁ D₁ 8 S तु (for च) — ^b) Ś₁ K₁ 2 4 B₂ 6
 D₁ D₃ M₃ महारथं, K₃ D₀ G₂ बल (for 'रथ) — ^c)
 K₃ भीमसेननिपातित

23 For the event, of B 7 45 23 Ś₂ illegible
 — ^a) B₂ ततो राजात्मज, B₃ m मद्राजानुज — ^b) K₁
 परेश (for परेषा) M₃ भयवर्तन — ^c) K₁ असिचर्मधर
 (sic), K₂ M₁ असिधर्म, D₂ असिचर्म, D₁ 6 असिधर्म,
 G₁ 8 असिचर्मधर (G₃ 'च)र- M₁ श्रीमन् V₁ अपि चर्मधरो
 धीमान् — ^d) D₂ सौभद्रेणेह पातित

24 For the event, of B. 8. 62 Ś₂ illegible

Ś₁ K₁ 2 om (hapl) 24-26 — ^a) S कर्णेन (for
 कर्णस्य) — ^b) D₂ पश्यता K₃ D₀ 3 य कर्णस्य प्रपश्यत;
 K₄ यस्य कर्णस्य पास्थित (sic), B₁ T₁ G₁ 2 स कर्णस्य
 पश्यत, T₂ M कर्णस्यैव च (T₂ तु) प — ^c) D₀ वृषासनो
 K₄ महातेजा, G₃ महाराज — ^d) D₀ शीघ्रास्त्रो, M₁
 शीघ्रस्त्र K₃ V₁ B₁ D₁ D₀ ददविक्रम; B₂-5 D₁ 4 5 7 T₁
 G₂ कृतनिश्रय, D₃ T₂ 8 M 'निघ्रम' (for 'निश्रय) K₄
 D₃ शीघ्रास्त्रकृतविक्र (D₃ 'श्र)म; D₂ G₃ 'सकृतनिघ्रम'
 25 Ś₂ illegible Ś₁ K₁ 2 om 25 (cf v 1 24)
 T₂ om 25^{ab}. — ^a) K₃ B D (except D₂ 5) T₁ G₁
 (sup lin as in text) M₁ श्रुत्वा (for स्मृत्वा) — ^b)
 K₃ अति (for अपि)

26 For the event, of B. 7. 93. 24 Ś₂ illegible.
 Ś₁ K₁ 2 om 26 (cf. v 1 24) — ^a) K₃ 4 B₁-3 D₁
 D₂ 8 8 8 नित्य (for नित्य-) B₁ 6 D₁ 7 नित्यं संसक्तवैरो यः;
 S नित्यप्रयुक्तवैरो य (T₁ G₁ 'रोय) — ^c) T₁ श्रुतायश्च (for
 'यु स) Cc cites श्रुतायु (as in text) D₁ G₁ 2 सं-
 (for स)

27 The event? Ś₂ illegible. — ^a) K₃ स;
 B₃ T₁ च (for तु) D₃ विक्रीत (for विक्रान्त) — ^b)
 G₁ M₃ मारिप — ^c) D₀ रुमरथो, M₁ रुमरथो K₃
 नाम, V₁ B₁ राजा, D₀ भ्राता (for राजन्) — ^d) K₃
 भ्रातृ, T G₁ 8 M स्यालो (for भ्राता) V₁ भ्रातासौ
 मातुलज्मज, D₀ मातुलो युधि विक्रम, G₂ कृतप्रज्ञो महाबल.

28 The event? For Brhatkṣatra, cf. B 7 32 65
 Ś₂ illegible. — ^a) M (except M₃) भागीरथो-
 — ^b) K₃ वृहक्षेत्रश्च, D₀ वृहक्षेत्रश्च, D₃ वृहक्षेत्रश्च; T₂
 वृहक्षेत्रश्च; G₁ वृहक्षेत्रश्च K₃ 4 B₂ D₁ D₁ 8 4.6-8 कैकय,
 M₁ कैकया — ^c) V₁ पराक्रमं च, D₀ 'क्रमेतो (for 'क्रमन्तौ)
 K₁ विश्रातौ (for विक्रान्तौ), D₁ om विक्रान्तौ B₁ 5
 D₁ 7 पराक्रातौ सुविक्रा (D₁ 'क्रा)तौ, S पराक्रातौ च मित्रार्थे
 — ^d) T₁ महातौ वीर्यवत्तरौ

भगदत्तसुतो राजन्कृतप्रज्ञो महाबलः ।
 श्येनवचरता संख्ये नकुलेन निपातितः ॥ २९
 पितामहस्त्व तथा बाह्लिकः सह बाह्लिकैः ।
 भीमसेनेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ३०
 जयत्सेनस्तथा राजञ्जारासंधिर्महाबलः ।
 मागधो निहतः संख्ये सौभद्रेण महात्मना ॥ ३१
 पृत्रस्ते दुर्मुखो राजन्दुःसहश्च महारथः ।
 गदया भीमसेनेन निहतौ शूरमानिनौ ॥ ३२

दुर्मर्षणो दुर्विपहो दुर्जयश्च महारथः ।
 कृत्वा नसुकरं कर्म गता वैवस्वतक्षयम् ॥ ३३
 सचिवो वृषवर्मा ते सुतः परमवीर्यवान् ।
 भीमसेनेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ३४
 नागायुतवलो राजा नागायुतवलो महान् ।
 सगणः पाण्डुपुत्रेण निहतः सव्यसाचिना ॥ ३५
 वसातयो महाराज द्विसाहस्राः प्रहारिणः ।
 शूरसेनाश्च विक्रान्ताः सर्वे युधि निपातिताः ॥ ३६

C. 2. 126
B. 2. 5 37
K. 2. 2. 59

29 The event? Ś: illegible. — ^a) V₁ भगवदत्त-
 सुतो (hypermetric), G₁ भगदत्तसुतो T₁ चापि (for
 राजन्) B₃ मोनदत्तो महाराज — ^b) K₃ D₅ कृतयज्ञो
 (for 'प्रज्ञो) D₅ महाबल — ^c) K₃ B_{1.8} D₁₁ D₁
 (before corr) G_{1.3} चरता, K₄ विचरन्, D₁₁ D₅ चरवा
 (sic), D₅ चरत (for चरता) T₁ सवे, G₂ M सखे (for
 संख्ये)

30 For the event, cf. B 7. 157 16 Ś: illegible.
 — ^a) D₃ चैव (for तत्र) B₁ तदा, G₂ पिता; M₁ सखा
 (for तया) — ^b) K_{2.4} B D (except D₁₁ D_{2.8})
 S (except T_{1.2} G₁) बाह्लिकः (for बाह्लिकः) T₃ G₃ स च
 (for सह) D₅ T₂ बांधव, T₃ बाह्लिकः (for बाह्लिकः)
 — ^c) K₁ भीमसे*न K₃ V₁ B D S निहतो भीमसेनेन
 महाबलपराक्रम-

31 The event? Ś: illegible. — ^a) D₂ जयत्सेनश्च,
 D₃ जयत्सधिश्च (for जयत्सेनश्च) D₄ महा (for तया)
 B. M (except M₃) राजा (for राजन्) — ^b)
 K_{1.2} D₁₁ D_{1.2} T G जरामधिर् — ^c) T₁ सवे, G₂ M
 सखे — ^d) D₅ निपातित (for महात्मना) — K_{2.4} D₂
 ins after 31 T₂ G₁ M, after 33

15* अमिचर्मधर शूर परेषा मयवर्धन !

अमिचक्रवदावूर्णन्मोमदत्तो निपातित ।

[(L 1) K₂ D₃ वीरः (for शूर) — (L 2) T₂
 'वृणां; G₁ M 'वृण (for 'वृणन्) K₃ मोनदत्ति, K₄ सोनदत्ते;
 D₂ मोनदत्तिर् (for सोनदत्तो)]

32 For the events, cf. B 7 135 36 Ś: illegible.
 — ^a) Ś₁ K_{1.2} दुर्मर्षो, K₃ दुर्मर्षो, D₅ निहतो (for
 दुर्मुखो) — ^b) K₃ कृतयज्ञो, T₁ G₂ M दुष्यहश्च (for
 दुष्महश्च) K₃ V₁ B (except B₁) D₁₁ D_{1.2.4.5} 7 महाबल
 (for 'रथ) D₅ दुर्मुखो दुष्महस्त्रया — ^d) D₅ विहर्तौ
 (for निहर्तौ) G₂ वीरमानिनौ, K₃ शूरमानिना

33 For the events, cf. B 7. 135 36 Ś: illegible.
 — ^a) K₁ दुर्मर्षणो, D₂ दुर्मर्षणो (for दुर्मर्षणो) D₄ 7

दुर्विपहो, M₁ 'वेहो (for 'पहो) — ^b) V₁ B (except
 B₁) D₁₁ D_{1.2} 4.5 7 विकर्णश्च, S दुर्मनाश्च (for दुर्जयश्च)
 B D₁₁ D_{1.2} 4.5 7 महाबल, G₂ 'रथा (for 'रथ) — G₂
 om. 33^{cd} — ^c) K₁ नसुकरो, K₂ B₁ D₁₁ D₂ त्वसुकरं,
 K₄ तु सुकरं, T₁ चासु, T_{2.3} G_{1.3} सुदुष्कर (for नसुकर)
 — ^d) B₃ D_{3.8} T₃ G₁ गतो, D₅ G₃ गतौ (for गता)
 — K_{2.4} V₁ B D G₂ ins after 33 (G₂ after 33^{cd})
 T₂ G₁ M, ins after 33, 15* and cont

16* उमौ कलिङ्गवृषमौ आतरौ युद्धदुर्मदौ ।

कृत्वा नसुकर कर्म गता वैवस्वतक्षयम् ।

[(L 1) B₃ D₁₁ M₁ 'वृषकौ (for 'वृषमौ) G_{1.2} युधि
 (for युद्ध) — (L 2) Om. in D₁ K₃ T₂ G_{1.2} सुदुष्कर,
 K₄ तु सुकर, D₁₁ वासुकरं, D₂ चासु K₃ G₂ गता, M₃ गतौ
 (for गतौ) B₂ गमितौ यमसादन (for the posterior
 half)]

34 The event? Ś: illegible. — ^a) K₃ B₂ D₃
 वृषकर्मा, K₄ 'नामा, B_{2.4} D₁ T G 'पर्वा (for 'वर्मा).
 — ^b) K_{1.4} सुत, K₃ गीन (sic), V₁ B_{1.2} D₁₁
 Gp शूर, D₅ गीत, D₃ तत्र, S तया, Cc सूत (as in text)
 — ^c) D₃ वाक्रम्य, D₃ चाक्रम्य (for विक्रम्य)

35 The event? Ś: illegible — ^a) D₃ राजन्
 (for राजा) V₁ B D₁₁ D₁₋₅ 7 S तथैव पौरवो राजा
 (D₂ M₁₋₄ राजन्, T_{2.3} G वोरो) — ^b) K₃ नागायुतजवो
 महान्, K₄ 'महो चलान् B₄ ins सहायुत between नागायुत-
 and 'वलो Ś₁ K_{1.2} D₃ repeat 35^{cd} after 36 — ^c) Ś₁
 K₂ प्रगण, K₃ D₃ सुखेग, D₁₁ समरे, D₅ सुपेग (for
 सगण) B₃ प्राणहारेण (for पाण्डुपुत्रेण) — After 35,
 G₂ reads 38^{cd}, repeating it in its proper place

36 Ś: illegible. — ^a) V₁ T₁ पा (T₁ प)दातयो,
 B_{1.5} D_{4.7} G₃ वशातयो, D₃ वसानयो, D₃ वसातीया, T₂
 तस्त्वानयो (for वनातयो) — ^b) K₃ द्विसाहस्री, B₁
 'सहस्रा, D₁₁ 'साहस्रा, D₅ 'सहस्र; T₁ 'गाहास्र- (sic),

अभीपाहाः क्वचिनः प्रहरन्तो मदोत्कटाः ।
 शिवयश्च रथोदाराः कलिङ्गसहिता हताः ॥ ३७
 गोकुले नित्यसंवृद्धा युद्धे परमकोविदाः ।
 श्रेणयो बहुसाहस्राः संशप्तकगणाश्च ये ।
 ते सर्वे पार्थमासाद्य गता वैवस्वतक्षयम् ॥ ३८
 स्यालौ तव महाराज राजानौ वृषकाचलौ ।
 त्वदर्थे संपराक्रान्तौ निहतौ सच्यसाचिना ॥ ३९
 उग्रकर्मा महेष्वासो नामतः कर्मतस्तथा ।

T₂ 'सहस्र', G₁ 'साहस्रा B₂ प्रतापिन (for प्रहारिण)
 — ') D₂ सूरसेनाश्च K₂ शूरसेनोय विक्राव — ') T₁
 युद्धे, M₁ युद्ध- (for युधि) — After 36, S₁ K_{1.2} D₂
 repeat 35^{cd}

37 S₂ illegible — ') K₂ D₂ आनीरका, B₁₋₃ D₂
 अभीपाहा, D₂ T₁ G₁ : M अ (G₁ M₂ & आ)भीपहा; T₂
 महेष्वासो (for अभीपाहा) G₂ प्रहारिण (for क्वचिन)
 T₂ G₂ अभीपण (G₂ 'पाहा)प्रहरिणः — ') D₂ प्रहसंतो
 (for 'रन्तो) K₁ मदोत्कट, B (except B₁) D (except
 Dn₁) D₂ : S (except T₁) रणोत्कटा — ') K₂
 शिवयोश्च, Da₁ M₁ शिवयश्च (for शिव) S₁ K₂ &
 महेष्वासो, M₁ यथोदारा (for रथो) — ') B₂ कलिङ्ग-
 सहिता, G₁ कलिङ्गा स' K₁ हिता (for हता)

38 S₂ illegible. — ') G₂ नित्यसंवृद्धो — ') S₁ K
 (except K₂) V₁ B (except B₁) D (except D₂) T₂
 परमकोपना — After 38^{ab}, K₂ & V₁ B D S ins

17* तेषामृत्तकवीराश्च निहता सच्यसाचिना ।

[K₂ & V₁ D_{1.2} : अपावृत्त (K₂ 'ते; V₁ 'ल)कवीराश्च,
 B_{1.2} : ओषवृत्तकवीराश्च (B₁ 'रा वै), B₂ Da₁ D₂ उपावृत्त-
 (D₂ 'त्ति)कवीराश्च, B₂ M ओषावृत्तकवीराश्च (B₂ 'श्च), D₂ कोप-
 वृत्तिकवीराश्च, D₂ ओषवृत्तकवीराश्च (sic), D₂ अपवृत्ता कुलिङ्गाश्च,
 TG गोपाला कृतवीर्याश्च (T_{1.2} 'स्ते) Ca cites ओषवृत्तिका]
 After 17*, T₁ reads 40^{ab}

— B₂ om 38^a-39^d G₂ reads 38^{cd} (for the first
 time) after 35 — ') T₁ सेनयोर् (for श्रेणयो) D₂
 बहुसाहस्री — ') K_{1.2} & V₁ B_{1.2} D (except D₂) T₂
 संसप्तक'. T₁ हता (for च ये) — T₂ om 38^a-39^d

39 For the event, cf. B 7 30 12 S₂ illegible.
 — B₂ T₂ om. 39 (cf. v.l. 38) G₂ om (hapl.) 39-41
 — ') S₁ K₂ B (B₂ om) Da₁ Dn₁ D_{1-4.7} T₂ स्यालौ, K₁
 सानां, K₂ D₂ शालौ, D₂ शापो (for स्यालौ) — ') K₂ Dn₁
 वृषकाचलौ D₂ गजानौ वृषकाचलौ — ') K₁ संपराक्रान्तौ,
 K₂ D₂ : विक्रातौ V₁ B (except B₁, B₂ om.) Da₁ Dn₁

शाल्वराजो महाराज भीमसेनेन पातितः ॥ ४०
 ओषवांश्च महाराज बृहन्तः सहितो रणे ।
 पराक्रमन्तौ मित्रार्थे गतौ वैवस्वतक्षयम् ॥ ४१
 तथैव रथिनां श्रेष्ठः क्षेमधूर्तिर्विंशं पते ।
 निहतो गदया राजन्भीमसेनेन संयुगे ॥ ४२
 तथा राजा महेष्वासो जलसंधो महाबलः ।
 सुमहत्कदनं कृत्वा हतः सात्यकिना रणे ॥ ४३
 अलायुधो राक्षसेन्द्रः खरवन्धुरयानगः ।

D_{1.2.4} : त्वदर्थमति (Da₁ D_{1.2} 'नि)विक्रांतौ; S (T₂ G₂
 om.) त्वदर्थं तौ पराक्रातौ

40 The event? S₂ illegible. G₂ om. 40 (cf. v.l.
 39) T₁ reads 40^{ab} after 17* (cf. v.l. 38) — ') T₁
 उग्रवीर्या; T₂ G₁ M 'घन्वा (for 'कर्मा). — ') G₂ च स
 (for तथा) — ') B₁ D₂ T₁ G_{1.2} M (except M₂)
 शाल्वराजो, T₂ युवराजो (for शाल्व) M₂ om. महाराज
 S₁ K₂ & B₁ Dn₁ D₂ : T₂ : M₁ महाबाहुर्; D₂ तथा राजन्
 (for महाराज). K₁ शालराजो महाबाहुं — ') G₁ भीमसेनो
 निपातितः.

41 The events? S₂ illegible G₂ om. 41 (cf.
 v.l. 39). — ') K₁ ओषवाश्च, Dn₁ औषवाश्च; D_{1.2}
 ओषवर्षाश्च (sic), D₂ ऊषवाश्च, D₂ भावंत्यौ च; S (G₂
 om.) अशुमांश्च (for ओषवाश्च) — ') S₁ K₂ &
 बृहन्तमपिता रणे K₁ बृहन्तमपितो रणे; K₂ Dn₁
 बृहन्तौ सहितो रं; V₁ T₂ बृहन्तसहितो रं; B_{1.2.4} : Da₁
 D_{1.2} : S₁ : B₁ : B₂ बृहन्त सहितौ रं; B₂ बृहन्तश्च महाबलः; D₂
 बृहन्तसहितो रणे, D₂ निहतौ सहितौ रं; T₂ बाह्वै सहितो
 रं — ') S (except T₂, G₂ om.) पराक्रमी च (for
 'क्रमन्तौ) B₂ विक्रातौ (for मित्रार्थे) — ') K₂ Dn₁ D₂
 T_{1.2} G_{1.2} M₂ गतो (for गतौ)

42 For the event, cf. 8 8. 43 S₂ illegible.
 — ') Da₁ D₂ श्रेष्ठ — ') K₁ क्षेमयति, K₂ D₂ : श्रुतिर्; Dn₁ D₂
 श्रुति- (for 'श्रुतिर्) K₂ D₂ महारथ (for विशां
 पते) — ') T₁ सोपि (for राजन्)

43 For the event, cf. B. 7 115 30-54 S₂ illegible.
 — ') M₂ ततो (for तथा) B₁ D₂ : S राजन् (for राजा)
 — ') B₁ जरसंधो (for जल). — ') Dn₁ सुमह-
 (for सुमहत्) T₁ सुमहत्कर्म कृत्वासौ — ') K₂ सात्य-
 किना (for सात्यकिना). S₁ B₂ & Da₁ D₁₋₅ : S युधि
 (for रणे)

44 For the event, cf. B 7 178 S₂ illegible.
 — ') K₂ B_{1.2} Dn₁ D₂ अलंभुसो (B_{1.2} 'पो); V₁

घटोत्कचेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ४४
 राधेयाः स्रतपुत्राश्च भ्रातरश्च महारथाः ।
 कैकयाः सर्वशश्चापि निहताः सव्यसाचिना ॥ ४५
 मालवा मद्रकाश्चैव द्रविडाश्चोग्रविक्रमाः ।
 यौधेयाश्च ललित्याश्च क्षुद्रकाश्चाप्युशीनराः ॥ ४६
 मावेष्टकास्तुण्डिकेराः सावित्रीपुत्रकाञ्चलाः ।
 प्राच्योदीच्याः प्रतीच्याश्च दाक्षिणात्याश्च मारिष ४७

पत्नीनां निहताः संघा हयानामयुतानि च ।
 रथत्रजाश्च निहता हताश्च वरवारणाः ॥ ४८
 सध्वजाः सायुधाः शूराः सर्वमाम्बरभूषणाः ।
 कालेन महता यत्ताः कुले ये च विवर्धिताः ॥ ४९
 ते हताः समरे राजन्पार्थेनाक्लिष्टकर्मणा ।
 अन्ये तयामितवलाः परस्परवधैषिणः ॥ ५०
 एते चान्ये च बहवो राजानः सगणा रणे ।

C 8 142
 B 8 5 53
 K 8. 2 53

अनायुधो, T₁ G₂ हलायुधो, M₁ हयायुधो, M₄ हला*
 (for अलायुधो) — ^b) T₂ s G वक्रवधुर- (for सर*)
 V₁ B₁ सरवधु सुयज्ञवान्, B₂-s D T₂ s G M Ca सरवधु-
 यान(D₂ *यत्)वान् T₁ नागायुतबलो महान्, Co dissolves
 comp as ॐ सरवधुर यानमभ्यास इति । ॐ — After 44,
 S ins

18* विक्रान्ता बलवन्तश्च भ्रातर सह भारत ।

45 Ś₂ illegible. S (except M₂) transp 45^{ab} and
 45^{cd} — ^a) B₂ D₁ 7 T₁ राधेय, D₁ D₂ राधेया — ^b) K₁
 D₂ महाबला (for *रथा) S कर्णस्य भ्रातरस्तथा — M₂ om.
 45^{cd} — ^c) K₁ 4 केकय, K₂ B₂ 4 D₁ D₁ 6-3 कैकेया,
 V₁ D₂ कैकया. K₁ D₁ D₁ 5 G₂ सर्वत(K₁ 'घ)श्चापि, D₂
 भ्रातर सर्वे, D₂ सर्वशश्चापि (for सर्वशश्चापि) — ^d) D₁
 निहता, D₂ पातितः. — After 45, S (M₂ after 45^{ab}) ins

19* रिपूणां कदनं कृत्वा गता वैवस्वतक्षयम् ।

[M₁ घनहत् (for रिपूणां) and गतो (for गता)]

46 Ś₂ illegible — ^a) Ś₁ K₂ मालका, K₄ सालका
 (for मालवा) K₁ V₁ D₂ 4 माद्रकाश्चैव (D₂ *श्चापि), B
 (except B₁) D₂ माद्रकाश्चैव S मद्रका मालवाश्चैव (M₁
 om. च) — ^b) K₁ B₁ 3 D₁ D₁ 2 2.0 द्राविडाश्च, V₁
 द्राविलाश्च, T₂ s G M द्रमि(M₄ *मो)लाश्च Ś₁ K₁ 2.4
 V₁ B₁ 2 D₁ D₂ 2 3 [ट] प्र(K₁ *ग)कर्मि(D₂ *मं)ण
 (for *विक्रमा) K₂ द्रविडाश्वोगकर्मिका (sic), T₁ सौवी
 राश्चैव विक्रमा — ^c) K₂ T₁ यौधेयाश्च, D₂ यौधेवाश्च
 K₁ ललिदाश्च, V₁ लपित्याश्च; B₂ (marg) नहुयाश्च; B₃
 कुलिदाश्च, D₂ ललिताश्च, D₂ नलिन्याश्च, T₁ शिविजाश्च,
 G₁ लिलजाश्च, G₂ विविदाश्च, M ललिदाश्च (for ललित्याश्च)
 T₂ यौधेया बलवन्तश्च, T₃ G₂ यौधेयाश्चिलिविदाश्च — ^d)
 K₂ [ट] शीनरः.

47 Ś₂ illegible. — ^a) Ś₁ K₂ मावेष्ट*, K₁
 पादेय*; K₄ सावेष्ट*, B₃ आवेष्टि*, B₄ मावेष्ट*; D₂ मावेष्टि*;
 D₂ मावेष्टि*, D₂ सावेष्ट*, D₂ मावेष्ट*, T₁ M मच्छिष्टि*, T₂
 मच्छिष्टि*; T₃ G₂ मच्छिष्टि*, G₁ मचिल*, G₂ मच्छिष्टि* (for

मावेष्ट*) Cf. 1 57 29^c 2 31 13^d B 7 17 20, 19
 20, 91 39 D₁ तुडिकेरा, D₂ तुडिकारा, D₃ मुडिकेरा;
 D-तुडिकेशः; D₂ M₁ *केरा, G₁ तुडकेरा K₂ मावेष्टिका तुडि-
 केरा — ^b) V₁ B D₁ D₁ D₁-5 7 8 सावित्रीपुत्र (V₁ *त्रि)-
 काश्च ये, D₂ *त्रा पुंड्रकाश्च ये, S सावित्री (T₁ सवित्रे) पुत्रि-
 (T₂ G₁ 2 *त्र)कास्तथा — ^c) G₂ प्रागुदीच्या; M₁ प्राच्यो-
 दीच्या D₁ पवीत्राश्च (for प्रतीच्याश्च) — ^d) K₂ D₁
 दक्षिणात्या*, D₂ दाक्षि*त्या* S भारत (for मारिष)

48 Ś₂ illegible — ^a) G₂ निहत K₁ T₁ सख्या, D₂
 संघा; T₂ शंखा (for संघा) — ^b) K₁ 2 B D प्र(B₄ नि)-
 युतानि, S अर्धुदानि (for अयुतानि) — ^c) B₁ रथा व्रजाश्च,
 D₂ T₂ s G₂ s रथत्राताश्च D₁ D₂ om. (hapl.) हता in
 निहता — ^d) T₂ s G तथा वै (for हताश्च) K₂ वरवारणा
 T₁ तथा च गजयूयपा, M तथाश्चनरवारणा

49 ^a) M₂ साध्वजा (for सध्वजा) Ś₂ वीरा (for
 शूरा) — ^b) K₁ सधर्मांभरभूषणा; K₄ D₂ s G₂ स(K₄
 सु)चर्मांवर*, B₃ D₁ D₁ 5 सव(D₁ *च)र्मायुध*; M₁
 सवर्मांभरभूषणा — ^c) Ś₂ T₂ महता युक्ता, B₂ 4 D₁
 *तापत्रा, D₁ D₂ *तायस्ता, D₂ *ता यत्तात्, T₁ *ता याता
 (for महता यत्ता) Co otes यत्ता B₄ कालेनिमहत्तरत्ता
 (sic) — ^d) K₁ नकुलैश्च ये च वर्धिता (hypermetric),
 K₂ s S कुशलैर्ये (T₁ M₂-1 *र)भिवर्धिता, V₁ B D₁
 D₁ 4 5 7 कुलशीलविवर्धि(B₃ 4 *लि)ता, D₁ D₂ s 3 3
 कुशलैर्ये च (D₂ 6 वि-) वर्धिता

50 ^a) B₃-5 D₁ D₁ 4 5 7 सर्वे (for राजन्) — ^c)
 K₄ M₁ तयामितवला, D₁ *मितिवला. — ^d) B₁ परस्पर-
 जयैषिण, S *ममर्षिण — After 50, V₁ B (except
 B₂) D₁ D₁ 3-5 7 ins

20* निहता समरे शूरा परस्परसमागमे ।

51 ^{ab}) B₂ 4.5 D₁ D₁ 4 5 7 T₁ s G₁ 3 M transp
 बहवो and राजान T₂ G₂ निहता (for राजान) K₁
 सागरा, M₁ सगणो (for सगणा) B (except B₁) D₁
 D₁ 4 7 युधि (for रणे) — ^c) K₂ हत Ś₂ हता सहचसंरद्वा

हताः सहस्रशो राजन्यन्मां त्वं परिपृच्छसि ।
 एवमेव क्षयो वृत्तः कर्णार्जुनसमागमे ॥ ५१
 महेन्द्रेण यथा वृत्रो यथा रामेण रावणः ।
 यथा कृष्णेन निहतो सुरो रणनिपातितः ।
 कार्त्तवीर्यश्च रामेण भार्गवेण हतो यथा ॥ ५२
 सज्ञातिवान्धवः शूरः समरे युद्धदुर्मदः ।
 रणे कृत्वा महायुद्धं घोरं त्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ ५३
 तथार्जुनेन निहतो द्वैरथे युद्धदुर्मदः ।
 सामात्यवान्धवो राजन्कर्णः प्रहरतां वरः ॥ ५४

जयाशा धार्तराष्ट्राणां वैरस्य च मुखं यतः ।
 तीर्णं तत्पाण्डवै राजन्यत्पुरा नावबुध्यसे ॥ ५५
 उच्यमानो महाराज बन्धुभिर्हितकाङ्क्षिभिः ।
 तदिदं समनुप्राप्तं व्यसनं त्वां महात्ययम् ॥ ५६
 पुत्राणां राज्यकामानां त्वया राजन्हितैपिणा ।
 अहितानीव चीर्णानि तेषां ते फलमागतम् ॥ ५७

धृतराष्ट्र उवाच ।

आख्याता मामकास्तात निहता युधि पाण्डवैः ।
 निहतान्पाण्डवेयानां मामकैर्ब्रूहि संजय ॥ ५८

(s10) — ^a) Ś₂ तन् (for यन्) M₂ 4 मा (for मां)
 — ^c) T₂ एव (for एव) G₁ वृत्तो, M₂ वृद्ध' (for वृत्त)
 — ^f) Ś₂ कर्णां*****

52 ^a) K₁ महाद्रेण महावृष्णा (s10) — ^c) K₄ तथा
 K₂ V₁ B D S नरको (G₂ नमुचि' (for निहतो) — ^d) Ś₁
 K₁ [S]सुरो (for सुरो) K₂ सुसुर, K₄ युधि (for रण-)
 K₂ B₁ 2 4 5 Da₁ D₁ 1-7 T₁ 8 G₁ 8 M सुर(K₂ B₂ सुर-
 B₁ D₂-3 7 मुरु)श्च निहतो रणे, B₂ सुरश्च नरकारिणा, D₂
 सुरश्च नरकारिणा (hypermetric), T₂ G₂ सुरश्चैव (G₂
 नरकश्च) यथा रणे — ^e) K₄ कार्त्तवीर्यश्च, D₂ कार्त्तवीर्यश्च
 — ^f) Ś₂ K₁ M₂ भार्गवेन K₂ V₁ B₁ D₁ D₂ S यथा
 हत (G₂ तत्) (by transp), B₂-5 Da₁ D₁ 4-7 वलीयसा

53 ^a) B₂ सज्ञातिवाहना (s10), D₂ 'वाधवै', D₂ सजाति-
 वाधव', M₁ यज्जाति' (for सज्ञाति') K₁ 8 B₂ M₁ शूरा,
 D₁ शूर — ^b) K₁ 8 B₂ M₁ युद्धदुर्मदा, D₁ 'दुर्मदा, G₂
 [S]सहाविक्रम — Ś K₁ 2 4 D₂ G₁ om (hapl.)
 53^a-54^b — ^c) V₁ B D₁-4 7 S (except T₁, G₁ om)
 महद्युद्ध — ^d) D₁ घोर- (for घोर) K₂ V₁ B₁ 2 D₁
 D₂ 8 8 त्रैलोक्यमोहन — After 53, K₂ V₁ B D (D₂
 om) S (G₁ om) ins.

21* यथा स्कन्देन महिषो यथा रुद्रेण चान्धक ।

[K₂ B (except B₁) D₂ 8 हत (for यथा) D₂ स्कन्देन,
 T₂ चह्या तु (for स्कन्देन) D₂ वाधवक (hypermetric),
 G₂ M₁ 8 4 चातक (for चान्धक)]

54 Ś K₁ 2 4 D₂ G₁ om 54^a (cf v 1 53)
 — ^a) V₁ B₁ D₂ स हतो, D₁ सहतो (for निहतो)
 — ^b) K₂ T₁ द्वैरथो — ^c) D₂ सामान्य' (for सामात्य')
 S शूर (for राजन्) — ^d) K₂ कर्ण, T₂ om कर्ण' D₁ 5
 प्रह(D₂ 'हा)ता वर (submetric) (for प्रहरता वर)

55 ^a) K₄ कर्णाशा, D₁ जयाशी (for जयाशा) — ^b)
 M₁ om च K₁ मुखं, C₂ मुरं (as in text) K₂ गत,

D₂ च यः, S नृप, C₂ यत (as in text) — ^c) K₄ D₂
 तीर्णं, D₁ D₂ तीर्णस्, D₂ तूर्णं, D₄ तीर्णं, T₂ कर्ण K₂ B₁
 पाण्डवो B (except B₁) Da₁ D₁ 5 7 अद्य (for राजन्).

— ^d) Ś₂ न विबुध्यसे, K₂ नावबुध्यते, B₂ *म बुध्यसे
 56 ^a) Ś₂ damaged K₁ उच्यमानो, S प्रोच्यमानं
 (for उच्यमानो) — ^b) B₂-5 Da₁ D₁ 4-8 हि(D₂ 8
 ह)तवादिभि — After 56^{ab}, S ins

22* न कृत च स्वया पूर्व दैवेन विधिना बलात् ।

[G₂ देवेन].

— ^c) D₂ सुमहत्वासं — ^d) Ś₂ K₁ M₁ 4 त्वा; K₂ D₂
 तु, D₁ D₂ 8 8 M₂ सु-, T₁ च (for त्वा) K₂ महाव्ययं;
 D₂ 'भय, T₂ महत्तर (for महात्ययम्)

57 ^a) Ś₁ has lacuna for 57^a Ś₂ lacuna from राज्य
 to न्हि (in 57^b), K₁ lacuna up to का, K₂ (see m)
 पुत्राणा राज्यकामाना Ś₂ सुताना (for पुत्राणा) M₂-4
 राज्यकामेन (for 'कामाना) — ^b) K₂ V₁ B₂ D₂ 8 C₂
 राज्य- (for राजन्) D₁ हितैपिण (s10), D₂ हितैपिणां.

— ^c) K₂ V₁ B₁ 8-5 D (D₁ marg) S अहितान्येव (D₂
 प्रहितान्येव), B₂ मोहितान्येव Ś₂ K₂ शीर्णानि, V₁ (inf.
 1:n) D₂ तीर्णानि, D₂ कीर्णानि, T₂ चीर्णानि — ^d) K₁ न;
 K₂ B₁ 2 4 Da₁ D₁ D₁-3 5 T₂ M₁ तद्, V₁ तु (for ते)
 K₂ फलमागुयात् — After 57, K₂-4 V₁ B D S
 ins an addl. colophon [Adhy name D₁ संजयवाक्यं;
 T₁ कुरुवलहतजनकथन, M₁ कुरुवलकथन — Adhy no
 K₂ 8 B₁ 2 5 D₁ 8 8 5, D₁ 6, T₁ 8 G M 2, T₂ 3]

58 Before the ref, G₂ ins. श्रीकृष्णाय नम — ^a)
 Ś₁ K₁ 2 4 आहता, M₂-4 व्याख्याता (for आख्याता) K₁
 चात्र (for तात) — ^c) K₁ 4 निहता; K₂ D₂ 8 हताश्च, V₁
 B₁ D₁ हताश्च (for निहतान्) S मामकैर्निहतान्ब्रूहि-
 — ^d) K₁ मामके, K₂ D₁ D₁ 5 मामकै K₂ सजय-
 S पाण्डवेयास्तु (T₁ M₂ 'याश्च) सजय (G₁ M₁ 'य)

संजय उवाच ।

कुन्तयो युधि विक्रान्ता महामत्त्वा महाबलाः ।
 सालुबन्धाः सहामात्या भीष्मेण युधि पातिताः ॥५९
 समः किरीटिना संख्ये वीर्येण च बलेन च ।
 सत्यजित्सत्यसंधेन द्रोणेन निहतो रणे ॥ ६०
 तथा विराट्द्रुपदौ शूद्रौ महसुतो नृपा ।
 पराक्रमन्तौ मित्रार्थे द्रोणेन निहतौ रणे ॥ ६१

यो बाल एव समरे संमितः सव्यसाचिना ।
 केशवेन च दुर्धर्षो बलदेवेन चाभिभूः ॥ ६२
 न एष कदनं कृत्वा महद्रणविशारदः ।
 परिवार्य महामात्रैः पङ्क्तिः परमकै रथैः ।
 अशकुवद्भिर्वीभत्सुमाभिमन्थुर्निपातितः ॥ ६३
 तं कृतं विरथं वीरं क्षत्रधर्मे व्यवस्थितम् ।
 दौःशामनिर्महाराज सौभद्रं हतवात्रणे ॥ ६४

C 8 160
B 8 6 10
K 8 3 3

59 D: Ms om the ref. — ^a) B: क्षत्रिया, S कृतिनो (M₁-: 'ना) (for कुन्तयो) D: युधि (for युधि) T: विक्राताद् — ^b) K: नहारीयां (for 'मत्त्वा) — ^c) K: सालुबन्धा, Co 'बन्धा (as in text) — ^d) K: पातिता B: भीष्मेण विनिपातिता, D₁: गामेयेन निपातिता. — After 59, T: ins

23* नरश्चाथा मनागाश्च रथाश्च शतशो नरा ।
 T₁ cont., K₃ V₁ B D T₂: 3 G M ins after 59

24* नारायणा बहुमाश्च रामाश्च शतशोऽपरे ।
 अनुराधाश्च विजये भीष्मेण निहता रणे ।
 [The event 1 — (L 1) T₁ M₂-: नारायणो D₁ कालभद्रा, D₂: शतशो, T₁ M₁ पत्न्या (M₁ 'य)श्च, T₂ च गोपाला (for बहुमाश्च) K₃ V₁ B₁: D₂: 3 6 दनाश्च, D₁ श्लाघा (for रामाश्च) D. om रामाश्च V₁ B (except B₂) D₁ D₂: 1 : 1 शतशो रणे, D₂: T₂: 'श' परे, M₂: 'नोवरे — (L 2) G: अनुसुवाद्य Ca cites अनुसुवा. B₂ शीर्षा, B₂-: D₂: 1 : 1 शीर्षा (for विजये) K₃ V₁ B D युधि पातिता (for निहता रणे)]

60 For the event, cf. B 7 21 21 — ^a) D₃ युद्धे, T₁ मये, M मये K₃ समं किरीटिन मये — ^d) K₁ सहवौ (for निहतौ) K₃ V₁ B (except B₁) D₁ D₁-: S युधि (for रणे) D₂: द्रोणेन विनिपातिता — After 60, S₁ K₂ D₁ D₂: 1 : 1 S ins

25* पाञ्चालाश्च महेन्द्राणां प्रायो राजकर्मणिता ।
 द्रोणेन सह मगम्य गता वैवस्वतक्षयम् ।
 [(L 1) S₁ K₂ D₁ D₂: 1 : 1 M₂ पांचालानां, G₁ पांचाल्य T₁ G₁ कर्मणिता (G₁ 'ज'), T₂: 3 G₂ कर्मणिता, G₂ द्विदिपिना, M कर्मणिता (for कर्मणिता) S₁ D₁ महं युद्धविशारदा (for the post. half) — (L 2) D₂: संजय (for मगम्य) K₂ द्रोणेन संजये निहता, D₂: 3 द्रोणेन संजय इता (for the prior half)]

61 For the event, cf. B 7 186 42 — ^a) D₁: 1 तवो (for तथा) — ^b) D₁ D₁: 1 महसुदौ, T₂: 2 G मह

सुवैर् (for 'सुतौ) D₁: 1 T₂: 3 G₁: 2 नृप (for नृपा) — ^a) D₁: 1 S पराक्रान्त (M₂ 'ते) च (for 'क्रमन्तौ) S₁ K₂: 4 मित्रार्थ — ^d) K₃ D₁ M₂ निहतो K₃ B₂: 5 D₂: 3 6 T₂: G युधि (for रणे) K₂ द्रोणेन युधि पातिता

62 For the event, cf. B 7 33-71 — ^b) K₁ B₁ ममत; D₁ समित, D₂ समित (for ममित) — ^c) D₂ दुर्धर्ष (for दुर्धर्षो) — ^d) M₁ बलमत्तेन (for 'देवेन) S₁ K₁: 2 चामित, K₂ V₁ B D₁ D₁: 1-1 M₂ वा विमो, K₃ चाभवद्, D₂ वा विमु, D₃ चाभिभू, T₂ मारिय (for चाभिभू)

63 ^a) K₂ B D S परेषां, V₁ स वेपा (for न एष) — ^b) K₂ महद्रेण विशारद, B₂ महाव्रणवि, D₁ महा-रथि — ^c) D₁ महावीर, T₂ महामात्रै (for 'मात्रै) — ^d) D₂ T₁ परमके D₂: रथे, T₂: 3 G M रणे (for रथै) D₃ स पङ्क्ति परमै रथै, T₂ पङ्क्ति परमकोपनै. — ^e) T₁ क्षीम-त्योद् (for 'सुम्) — ^f) K₁ D₂ T₂ अभिमन्थुम् (for 'न्थुर्) K₂ अभिमुत्, D₁ D₂: 3 T₂ अभिमुत् (D₂ 'ता, T₂ 'ते) (for निपातिता)

64 S₂ damaged — ^a) K₁ त कृते, V₁ D₁ D₂: 3 कृतं त (by transp), T₁ तं कृचा, G₂ त कृद्धं K₁ विरथे, K₂ वीरथ, T₂ विपुर (for विरथ) — M₁ om 64^{b-c} — ^b) T₁ M₂ क्षत्रधर्म, G₂ 'धर्म — ^d) D₁ सौभद्र — N (S₂ damaged) T G ins. after 64 M₁, after 64^a

26* पटचरनिहन्ता च महत्वा सेनया वृत् ।
 अम्बष्टमहित श्रीमान्मित्रहृते पराक्रमी ।
 आसाद्य लक्ष्मण वीर दुर्योधनसुत रणे ।
 सुमहत्कदनं कृत्वा गतो वैवस्वतक्षयम् ।

[For the event, cf. B 7 25 34 — (L 1) D₁ om lines 1-3, M₁ om from line 1 up to the prior half of line 3 K₃ पटक्षरो, V₁ D₁ सपत्नानां, Ca पटचर (as above) T₂ तु (for च) K₁ पराक्षरणिहता च (sic), K₂: 3 पटक्षर निहता (K₂ 'तां) च, T₁ परस्वरनिहता तु, T₂ G पटचर-निहता तु (T₂ 'हत्वार) (for the prior half) D₁ वृताः

वृहन्तस्तु महेष्वासः कृतास्त्रो युद्धदुर्मदः ।
 दुःशासनेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ६५
 मणिमान्दण्डधारश्च राजानौ युद्धदुर्मदौ ।
 पराक्रमन्तौ मित्रार्थे द्रोणेन विनिपातितौ ॥ ६६
 अंशुमान्भोजराजस्तु सहसैन्यो महारथः ।
 भारद्वाजेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ६७

चित्रायुधश्चित्रयोधी कृत्वा तौ कदनं महत् ।
 चित्रमार्गेण विक्रम्य कर्णेन निहतौ युधि ॥ ६८
 वृकोदरसमो युद्धे दृढः कैकयजो युधि ।
 कैकयेनैव विक्रम्य भ्रात्रा भ्राता निपातितः ॥ ६९
 जनमेजयो गदायोधी पार्वतीयः प्रतापवान् ।
 दुर्मूर्खेन महाराज तव पुत्रेण पातितः ॥ ७०

— (L 2) Ks V1 B2 s अवष्ट (B2 s 'ष्ठ'); B1.8 s Da1 Ds.7
 T1.8 अवष्ट (for अवष्ट). Dn1 D2 अवष्ट (D2 'ष्ठ)स्य सुत-
 श्रीमान्, T2 अवष्टस्सुरश्री, G अवष्टसह (G1 'हि)तश्री (for
 the prior half) V B Da1 Dn1 D2 s s पराक्रमन्, T2
 'क्रमा — (L 3) D1 लक्ष्मण. B1 त्वेक (for वीर) K1 'सुते,
 T2 M1 'सुतो B1 तदा (for रणे) B2 क्षत्रधर्मे व्यवस्थित
 (for the posterior half) — (L 4) K4 T2 स महत्
 Ks B2 D2 s गमितो यमसादन (for the posterior half),
 B1 om. the posterior half.]

65 The event? Ś2 damaged, V1 om. 65 — a) Ś K D1.8 वृहत्सु K1 Dn1 D2-4.8 सु- (for सु) S
 महाराज (G1 s 'जा) (for महेष्वास) — b) G2 कृतान्दो
 (for 'स्रो) K1 युधि (for युद्ध-) — After 65, T (T1
 lines 1-2 only) G ins 27*

66 For the events, cf. B 7 25 and 7. 23 respec-
 tively B2 om. (hapl.) 66-67 — a) Dn1 दंडधरौ
 चा, D1 'धारौ च, D2 'धारश्च; D2 कुंडधारश्च — c) Ks
 Ds S पराक्रांतौ तु (Ks Ds T1 M1 च) (for 'क्रमन्तौ)
 — d) Ks Dn1 D2 s S युधि पातितौ

67 The event? B2 om. 67 (cf. v l. 66) — a) Ś
 K1.2 s Ds s राजपुत्रस्तु; Ks D2 s राजराजस्तु, B2 Da1
 D1.8 S भोजराजश्च (for भोजराजस्तु) — b) Ks D2 s
 महासैन्यो, Ds T G M2-4 सह सैन्यैर् (Ds 'न्ते; M2-4
 'न्यौ) T1 महारथै, G1 M महारथौ — d) G1. M1.8 s
 गमितौ — K4 V1 B D M ins after, 67 T1. ins
 lines 1-2 after 65 and lines 3-4 after 70 T2 s
 G ins after 65

27* सामुद्रश्चित्रसेनश्च सह पुत्रेण भारत ।

समुद्रसेनेन चलाद्गमितो यमसादनम् ।

अनूपवासी नीलश्च व्याघ्रदत्तश्च वीरवान् ।

अश्वत्थाम्ना महाराज गमितो यमसादनम् ।

[(L 1) K4 B3 D2 समुद्र. B2 s तु (for च) T1 चित्र-
 सेनेन K4 इत्पुत्रेण (for सह पु') G1 धीमता (for भारत)
 — (L 2) Dn1 बलान्, D1 सह (for बलाद्) K4
 V1 Ds T2 G1.8 स (T2 Gs सा)मुद्रसेनो (K4 'न-)

बलवान्, B2 s बलात्समुद्रसेनेन (by transp), G2 समुद्रियेन
 बलवान् (for the prior half) Da1 D1.8 s M1 गमितौ
 — (L 3) D1 अनूपवासी, T1.2 अनूपवासि- (T1 'स-),
 M2-4 अनूपवासी B2 अनूपराशो नीलस्तु (for the prior
 half). T2 Gs व्याघ्रदत् — (L 4) T1 अश्वत्थामा Dn1
 विकर्णेन (for महाराज) Ks B4.8 D (except D2 s 7) T2
 G1.2 M1.8 s गमितौ]

— After 67, T1 reads 70

68 For the event, cf. 8 40 50 T1 reads 68 after
 line 4 of 27* (cf. v.l. 70) — a) V1 चित्रायुध- (for 'युधश्च)
 T2 s G M1 s 4 चित्रवर्मा (for 'योधी) T1 चित्रायुधश्चित्रकर्म;
 Ca as in text. — b) B2 कृत्वा तु; Dn1 'त्वा च; D1 'त्वा
 तत्, T1.2 'त्वासौ, G1 'त्वाजौ Co cites तौ (as in text)
 Ks बले, Ds बली (for महत्) B2 पार्वतीय प्रतापवान्
 (=70^b) — B2 reads 68^c-70^b after 73^{ab} — c) Ks
 चित्रधर्मेण, Co 'मार्गेण (as in text) — d) Ks Ds निहतौ.
 V1 B1 विकर्णेन निपातितौ, B2 s.5 Da1 Dn1 D1.2 s.2.7 s
 विकर्णेन हतौ (B4.8 D2 'तो) युधि (Dn1 D2 सृष्टे), Ds
 कर्णेन विनिपातितौ, T2 s G M गमितौ (T2 G2 'तो)
 यमसादन — After 68, T1 reads 71.

69 The event? — a) Ds वृकोदरक्षमो युद्धे — b)
 K1 धृत, K4 V1 B2 Ds s T M वृक, B1.2 s Dn1
 D1.8.4.7 G वृत्, Da1 Ds वृत्क (hypermetric) (for
 दृढ) Ks V1 B2 D2 s M1 कैक (V1 B2 M1 'के)-
 यजो युधि, B1.8.5 Da1 D1.8.5.7 Gs कैके (D1.4 Gs 'क)-
 ययोधिभि, Dn1 कैकेयजो सृष्टे, Ds M2-4 कैकयवंशज (for
 कैकयजो युधि) D2 हत् कैकेयसंसज (sio). — c) K1 V1
 B1 D2 s कैकेयेनैव, Ks कैकेयेन; B2 T2 s G कैक (B2
 'के)येन च, B2.5 Da1 D1 s.5.7 कैकेयेन स; Dn1 कैकेयेश्च,
 Da.8 कैकेयेनैव (for कैकेयेनैव) T1 विक्रम्य कैकेयेनैव (by
 transp) — d) K1.4 D2 M1 भ्राता भ्राता, B2 Dn1 D2 s
 G2 भ्राता भ्रात्रा (by transp) T1 गमितो यमसादनं

70 The event? T1 reads 70 after 67 — a)
 Hypermetric Ks D2 s.7 s जन्मेजयो Ks चित्रयोधा, Ds
 गदायोद्धा, S [S]पि (T2 G2 s हि, G1 [S]भि) विक्रात (for

रोचमानौ नरव्याघ्रौ रोचमानौ ग्रहाविव ।
द्रोणेन युगपद्राजन्दिवं संप्रेषितौ शरैः ॥ ७१
नृपाश्च प्रतिबुध्यन्तः पराक्रान्ता विशां पते ।
कृत्वा नसुकरं कर्म गता वैवस्वतक्षयम् ॥ ७२
पुरुजित्कृन्तिमोजश्च मातुलः सव्यसाचिनः ।
संग्रामनिर्जिताल्लोकान्गमितो द्रोणसायकैः ॥ ७३
अभिभूः काशिराजश्च काशिकर्तृदुर्भिर्युतः ।

वसुदानस्य पुत्रेण न्यासितो देहमाहवे ॥ ७४
अमितौजा युधामन्युरुत्तमौजाश्च वीर्यवान् ।
निहत्य शतशः शूरान्परैर्विनिहतौ रणे ॥ ७५
क्षत्रधर्मा च पाञ्चाल्यः क्षत्रवर्मा च मारिय ।
द्रोणेन परमेष्वासौ गमितौ यमसादनम् ॥ ७६
शिखण्डितनयो युद्धे क्षत्रदेवो युधां पतिः ।
लक्ष्मणेन हतौ राजंस्त्व पौत्रेण भारत ॥ ७७

C. 8 177
B. 6 6 27
K. 8 3 25

गदायोधी) — ^b) B₂ मातुल[] सव्यसाचिन' — ^c) K₁ दुन्नुन्नेन, D₂ दुन्नुन्नेन, M₂-1 दुर्मदेन D₃ तत्र पुत्रेण नृपाल — ^d) K₂ च पुत्रेण निपातित (hypermetric), D₃ दुर्मुनेण निपातित. — After 70 T₁ reads lines 3-4 of 27*.

71 For the event, cf. B 7 23(f) T₁ reads 71 after 68. — ^a) K₁ रोचमानौ, C₂ रोचमानौ (as in text) B₂ s Da₁ D₁ s नरव्याघ्रौ, S नृपव्याघ्रौ (T₁ G₂ 'घृ) (for नरव्याघ्रौ) — D₂ om. 71^b-72^b — ^b) K₂ रोचमाना, V₁ B₁ राजमानौ; B₂ रोचमान (for 'मानौ) — ^c) D₂ s सुमहद् — ^d) Ś₂ दिवे, K₁ s दिव- V₁ B D (D₂ om) S संप्रेषितौ (for संप्रेषितौ) Ś₂ रणे, K₃ शिर, M₂ शनै (for शरै)

72 D₂ om. 72^a (cf. v L 71) — ^a) D₂ प्रतिबुध्यन्ते B₂ s Da₁ D₁ s s नृपाश्चान्ये प्रबुध्यन्त, T₁ नृपाश्च युधि विक्रान्ता. — ^b) B₂ पराक्रान्त, D₂ G₂ 'क्रान्त T₂ s G महीपते (for विद्रा पते) — ^c) D₂ तु दुष्कर, T₁ हसुकर, G₂ सुदुष्कर (for नसुकर) — ^d) K₃ वैवस्वतक्षये

73 For the event, cf. B 7 28 — ^a) K₂ T₁ पुरजित्, M₂ पुरजित् K₃ कृतीमोजश्च — ^b) K₂ D₂ D. मातुलौ, C₂ मातुल (as in text) K₁ सव्यसाचिना B₂ कृत्वा तौ कर्म महत् — After 73^a, B₂ reads 68-70^b (cf. v L 68) — ^c) K₁ G₂ संग्रामे निर्जितान्, Da₁ D₁ s G₂ संग्राम(G₁ 'मे)निर्जितां — ^d) Ś₂ V₁ Da₁ D₂ s G₁ M₂ गमितौ T₂ (before corr) यमसादन

74 For the event, cf. B 7 95 — ^a) K₁ अभिभू, V₁ अभिभू; B₁ अभिभू, Da₁ D₁ Cap अभिभू, D₂ अभिभू, D₃ अभिभू (or 'ति)भू, T₂ अभिभू, C₂ अभिभू (as in text) B₁ काशी. — ^b) K₂ V₁ B₁ D₂ s G₂ काशिमिर् (for काशिकर्तृ) B₂ s Da₁ D₁ s s बहुभि काशिमिर्कृत. — ^c) K₂ वसुदानश्च — ^d) B₁ s D₂ s S त्याजितो, D₂ D₂ नाशितो (for न्यासितो)

75 The event! — ^a) K₁ उत्तमोजाश्च C₂ cites

युधामन्युत्तमोज्यौ — For 75^a, V₁ S subst

28* अमितौजा जयत्सेनो जयानीकश्च वीर्यवान्!; while B₂ subst.

29* अमितौजा बृहत्क्षेत्र क्षत्रदेवश्च पार्थिव ।

— After 75^a, K₂ s V₁ (after 28*) B₂ D₁ s s s (K₂ D₂ om. line 1, D₁ s om. line 2) ins.

30* लक्ष्मणेन हतौ राजंस्त्व पौत्रेण मारिय ।

बृहत्क्षेत्रो महेश्वास क्षत्रदेवश्च पार्थिव ।

[(L 1) D₁ हता, D₂ हता (for हतौ) K₄ पुत्रेण]

— B₂ om. 75^b-76^b — ^a) K₂ निहन्यु K₃ B₁ s D₂ शायत्र (for शतश) K₂ V₁ D₂ शूरा (for शूरान्) — ^b) K₃ विनिहतो, V₁ D₂ s 'हता K₁ रये (for रणे) D₂ S अस्त्रदीर्यनिपातित (T₂ s G₁ M₂ 'त); Da₁ D₁ s शरैर्विनिहतो रणे, D₂ s द्रोणेन निह(D₂ निहि)तो रणे — After 75, Da₁ reads 77^a, repeating it in its proper place.

76 For the events, cf. B 7 125 B₂ om. 76^a (cf. v L 75) — ^a) Ś₂ K₃ D₂ G₁ क्षत्रधर्मश्च, K₄ 'वर्मश्च; B₁ s D₂ मित्रवर्मा च, Da₁ D₁ s M क्षत्रवर्मा च K₁ G₂ पंचाल्य, D₂ G₂ पांचाल. — ^b) K₁ क्षत्रधर्मश्च, K₃ D₂ s 'धर्मा च, V₁ मित्रवर्मा च D₂ T₂ s G₂ भारत (for मारिय) B₁ s s D₁ s मित्रधर्मा च भारत; D₂ D₂ s M क्षत्रधर्मा च भारत, Da₁ D₁ s T₁ मित्र(T₁ कृत)वर्मा च भारत — ^c) K₂ T₁ परमेष्वासो, D₂ s युधि विक्रम्य K₃ गमितो B₂ s Da₁ D₁ s s द्रोणेन निहतौ (D₂ 'तो) युद्धे (B₂ राजन्) पराक्रान्तौ (D₂ 'तो) महारणे

77 For the event, cf. B 7 14 — ^a) B₁ शिखण्डितनयो, D₁ शिखण्डितनयो B (except B₁) Da₁ D₁ s s वीर (for युद्धे) — ^b) B₁ क्षत्रदेवो S वर (for पति) — Da₁ reads (for the first time) 77^a after 75 — ^c) M₂-4 लक्षणेन (for लक्ष्मणेन) — ^d) Ś₁ K₁ s M₁ पुत्रेण (for पौत्रेण) K₃ B₂ s Da₁ (both times) D₁ s मारिय (K₃ 'प) (for भारत)

सुचित्रश्चित्रधर्मा च पितापुत्री महारथौ ।
प्रचरन्तौ महावीर्यौ द्रोणेन निहतौ रणे ॥ ७८
वार्धक्षेमिर्महाराज कृत्वा कदनमाहवे ।
बाह्निकेन महाराज कौरवेण निपातितः ॥ ७९
धृष्टकेतुर्महाराज चेदीनां प्रचरो रथः ।
कृत्वा नसुकरं कर्म गतो वैवस्वतक्षयम् ॥ ८०

तथा सत्यधृतिस्तात कृत्वा कदनमाहवे ।
पाण्डुवार्ये पराक्रान्तो गमितो यममादनम् ॥ ८१
पुत्रस्तु शिशुपालस्य सुकेतुः पृथिवीपते ।
निहत्य शात्रवान्संख्ये द्रोणेन निहतो युधि ॥ ८२
तथा सत्यधृतिर्वीरो मदिराश्वथ वीर्यवान् ।
सूर्यदत्तश्च विक्रान्तो निहतो द्रोणमायकैः ॥ ८३

78 For the events, of B 7 122 — ^a) Ś; K₁ : सुचित्रश्च; D₁ सुचित्राश्च; D₂ सुचिनश्च; D₃ सुचित्रश्च (for सुचित्रश्च) K₂ V₁ B (except B₁) D T₂ G M चित्रधर्मा च, K₃ चित्रधर्मा च; T₂ चित्रधर्मागौ (for 'धर्मां च) — ^b) D₂ पितृपुत्री B₂₋₃ D₁₋₂ : १ महावीर्यौ (for 'रथौ) — B₂ om. 78^a-79^b — ^c) T₁ प्रचरन्तौ; T₂ G प्रहरतौ (for प्रचरन्तौ) K₂ V₁ D₁ D₂ : महावीर्यौ (K₂ 'र्यौ), B₂ : D₁ D₂ : १ S रणे वीरौ (D₁ 'रौ) (for महावीर्यौ) — ^d) S नृप (for रणे), B₁ : D₁ D₂ : १ द्रोणेन विनिपातितौ

79 The event! B₂ om 79^a (cf v 1.78) — ^a) K₁ D₁ वार्धक्षेमी, K₂ V₁ B₁ : १ D₂ : १ वार्धक्षयो, T₁ 'क्षेमी — After 79^a, G₁ reads 80^a-81^b — G₁ om. 79^b, M₂ om (hapl) 79^b — ^b) K₂ V₁ B (B₂ om) D S (G₁ M₂ om) समुद्र ह्य पर्वणि. — After 79^a, K₂ V₁ B (B₂ after 78^a) D S (except M₂) ins.

31* आयुधक्षयमासाद्य प्रशान्तिं परमा गत ।

[D₂ आयुधक्षयम्, D₃ आयुध क्षयम्, T₁ आयुधभूमिम् D₁ T₁ प्रशान्तिं (D₁ 'ति-) G₂ परम्]

— K₂ V₁ D₂ : १ cont

32* सुरजित्परमो राजा कृत्या कदनमाहवे ।

[D₂ सुरजित् D₃ राजन् K₂ सुरजित् रत्तो राजा]

— K₂ cont. V₁ B₁ ins. after 80 B₂₋₃ D₁ D₁ D₁ : १ S (except M₂) ins after 31*

33* सेनायिन्दुर्नृपक्षेष्टं शात्रवान्प्रतपन्युधि ।

[T₁ सेनावधुर K₂ B D₁ D₁ : १ नृपक्षेष्ट (B₁ D₁ D₁ 'ष्ट), T G₁ : १ नृपक्षेष्ट D₁ सेनायिन्दुस्तः क्षेष्ट (for the prior half), D₁ T₂ M₂ : १ शात्रवान्, G₁ शात्रवान् (for शात्रं) B₂₋₃ D₁ प्रदहन्; B₂ प्रहरन्; D₁ प्रचरो, D₁ प्रदहन्, D₁ : १ प्राहरन्, M₂ : १ प्रपतन् (for प्रतपन्) T₁ रणे (for युधि) K₂ शास्त्र-वांक्षादहयधि]

— ^c) K₂ B₁₋₄ D₁ D₁ : १ G₁ : १ M (M₂ om) बाह्निकेन.

— ^d) Ś; K₁ कौरवेण, D₁ D₁ : १ वेन (for 'वेण) K₁ D₁ D₂ : १ S कौरवेण पातित

80 For the event, of B 7 125 79, G₁ reads 80^a-81^b after 79^a (cf. v 1.79) — ^a) D₁ चेदीनां (for चेदीनां) B₂ युधि; D M रथी; T G रणे (for रथ). — ^b) K₂ V₁ D₂ : १ नसुकरं, K₂ नु सुकरं, T₁ घाम् (for नसु). — ^c) K₁ गत — After 82, V₁ B₁ ins. 33*

81 The event! D₂ om 81, V₁ B₁ om (hapl.) 81^a. — ^a) G₁ यथा (for तथा) B₂₋₄ D₁ D₁ D₁ : १ वीर (T₂ G 'र) (for मान) K₂ D₁ सेनाविन्दु पुरुक्षेष्ट (D₂ 'ष्ट); B₂ पुरुक्षेष्टो राजन्, D₁ : १ तथा सत्यधृतिर्वीरः — ^b) G₁ पृथा कदनमयंनि — V₁ B₁ read 81^a after 31*. — ^c) K₂ पराक्रान्ता K₁ पाण्डुवार्ये पराक्रांते — ^d) K₁ गमितौ B₂ D₂ गतो वैवस्वतक्षयम् — D₁ ins. after 81, V₁ B₁ ins after 81^a.

31* सेनाविन्दु पुरुक्षेष्टं कृत्या कदनमाहवे ।

82 The event! — ^a) D₁ १ (except T₂ G₁) च (for तु) — ^b) D₁ सुकेतु; D₁ सुकेतु B₂₋₃ D (except D₂ : १) S (T₂ also as in text) पृथिवीपतिः — ^c) K₂ V₁ G₂ शात्रवै; D₂ शात्रवन्, G₁ शात्रवान् T₁ मये; G₂ M सते — ^d) K₂ निहतौ S रणे (for युधि) B₁ द्रोणेन विनिपातितः — B₂ S ins after 82 B₁ D₁ after 85

35* विराट्पुत्रं शत्रुघ्न उचरन् महाथम् ।

सुचरन्तौ सुमहाकर्म गतौ वैवस्वतक्षयम् ।

[For the event, of 6. 78 22 and 6. 45 39 — (L 1) B₁ : D₁ शत्रुघ्न B₁ महाकर्म (for 'र्य'). — (L 2) B₂ वैवस्व, B₂ सुचरन् (for सुमहाथम्)]

83 The events! G₁ om (hapl) 83-84 — ^a) K₁ : सद्य (K₂ 'त्य) एति; D₂ सत्यधृतिर B₂₋₃ D₁ D₁ : १ T₂ : १ G₂ M स (M₁ : १ मा) रथो (for वीरो) T₁ तयैव युधि विक्रान्तो; G₂ तथास्यभूमिर्मत्सेन — ^b) K₂ D₂ T₂ G₂ मद्रराजश्च, D₂ मातरिधश्च (for मदिराश्वथ) T₁ यलवान्वहुवीर्यवान् — ^c) D₂ विक्रान्तो; T₁ विक्रम्य — ^d) D₂ निहतौ; T₂ M₁ : १ निहता D₁ द्रोणपुत्रस्य सायकैः — S ins after 83 (G₁ after 35*)

श्रेणिमांश्च महाराज युध्यमानः पराक्रमी ।
 कृत्वा नसुकरं कर्म गतो वैवस्वतक्षयम् ॥ ८४
 तथैव युधि विक्रान्तो मागधः परवीरहा ।
 भीष्मेण निहतो राजन्युध्यमानः पराक्रमी ॥ ८५
 वसुदानश्च कदनं कुर्वाणोऽस्तीव संयुगे ।
 भारद्वाजेन विक्रम्य गमितो यमसादनम् ॥ ८६

एते चान्ये च ब्रह्मः पाण्डवानां महारथाः ।
 हता द्रोणेन विक्रम्य यन्मां त्वं परिपृच्छसि ॥ ८७
 धृतराष्ट्र उवाच ।
 हतप्रवीरे सैन्येऽस्मिन्माक्रे वदतां वर ।
 अहताञ्छंस मे ह्यत येऽत्र जीवन्ति केचन ॥ ८८
 एतेषु निहतेष्वद्य ये त्वया परिकीर्तिताः ।

C 8 194
 B 8 7 5
 K 8 4 5

36* मत्स्याद्वरज श्रीमांश्चातानीको निपातित ।
 [For the event (Śātānika killed by Bhisma), cf
 6 113 24, (Śātānika killed by Śalya), cf. B 7 167
 30 T₃ G₂ 8 मात्स्या]

84 The event? G₁ om 84 (cf v 1 83) — ^a
 K₁ द्रोणिमा (sup in 'मा)श्च, D₃ श्रेणिमाश्च, Cc श्रेणि-
 मांस्तु V₁ B (except B.) D₁ D_{1.2} 4 5.7 S (G₁ om)
 तु (for च) — ^c K₁ नु सुकर, D₁ असु, T₁ चासु (for
 नसु)

85 The event? B₄ reads 85, after 35* — ^a D₂
 विक्रांतौ — ^b Cc मागध (as in text) K₃ V₁ B D
 परमास्त्रविद् (for परवीरहा) S वलवान्ति (T₁ 'वान्दहु-
 T₃ G_{1.8} 'वान्युधि, M_{1.2} 4 'वाश्चैव)वीर्यवान् — After
 85^{ab}, S ins

37* मागध परमास्त्रज्ञो गमितो यमसादनम् ।

[Cf v 1 85^b for the prior half T₁ परमास्त्रेण,
 T₂ 'मास्त्रश्च]

— D₁ om 85^{cd} — ^c S द्रोणेन (for भीष्मेण) M₂ 4
 राजा (for राजन्) — ^a B D₁ D₁ D₁ 3-5 7 शोतेद्य
 (B₄ 'ते स्म) परवीरहा, D₃ गतो वैवस्वतक्षय, S सहदेव (M₁
 'व) प्रतापवान् — After 85, B₄ D₁ ins 35* (cf. v 1
 82)

86 For the event, cf B 7 190 28-29 — ^a
 B₃ वसुदान In Ś₂, कदन कु and in V₁ दनं to भार
 (in 86^c) are lost-on a damaged folio — ^b
 B₃ दास्य (for संयुगे) D₃ कुर्वाणस्तीवसंयुगे, T₂ 8 G
 कुर्वाणो दिवस रणे — ^c M₃ भरद्वाजेन D₁ विक्रम्य — ^d
 T₂ गतो वैवस्वतक्षय, T₃ G गमितो वै यमक्षयं — After
 86, S ins.

38* पाण्ड्यराजश्च विक्रान्तो वलवान्याहुशालिना ।

अश्वत्याम्ना हतस्त्र गमितो वै यमक्षयम् ।

[The event? — (L 1) M₂-4 शकुवीर्यवान् — (L 2)
 T₁ G₂ गतो वैवस्वतक्षय, M₂-4 गमितो यमसादन (for the
 posterior half)]

87 ^a G₂ चास्त्रेण (for चान्ये च) K₃ D₁ बहवो
 — ^b In Ś₂ महारथा and in V₁ portion from महारथा
 to द्रोणेन (in 87^c) are lost on a damaged folio B₃
 महाबला, D₁ D_{1.4-7} महारणे (for 'रथा) — ^c S भूयिष्ठ
 (G₂ 'ष्टा) (for विक्रम्य) — ^d M₂ 4 यन्मा — After 87,
 K₂ B₁ 5 D₁ D_{1.4.6} 8 S ins an addl. colophon
 [Adhy nams D₁ संजयवाक्य, T₁ M₁ हतपाण्डवेयकथन
 — Adhy no K₂ m B_{1.5} D₁ 4.6 8 6, T₁ 8 G M 3,
 T₂ 4]

88 Before the ref, G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः D₃ om
 the ref — After the ref, K₃ V₁ B D (except D₃ 8 8)
 S read 8 5 106-108 for the first time, repeating
 them in their proper place (K₄ alone reads 88^c-89^b
 after 8 5 106, repeating the same in the proper
 place) — ^a K₁ हतप्रवीर, K₂ 'प्रवीरे, B₃ 5 D₁ हते प्रवीरे
 (for हतप्रवीरे) D₁ सैन्यो D₁ S हतप्रवीर (D₁ M₂
 'प्रवर', M₃ 'प्रवीरा) सैन्य मे, D₂ हतप्रवीरसैन्योस्मि
 — ^b K₁ वच (sup in द् and श)ता D₃ वर Ś₂
 मामकै***** D₁ S यथा (T₁ 'दा) शसति संजय
 — ^c Ś₂ आहताञ्च D₃ शसे (for शंस) K₁ यत्नेन,
 D₃ मे तात (for मे सूते) D₁ S अहतानपि मे शस (T₁
 हतानपि च मे शसे) — ^d K₁ D₁ M₂ केत्र, K₃ V₁ B₁
 D₂ 6 यदि, B₂ D₁ D_{1.5} ये नु, T यत्र (for येऽत्र) D₂
 जीवति Ś₂ के न च (for केचन)

89 ^a K₁ D₂ निहितेषु, D₁ हि मृते, T₂ 8 G₁ 2 च
 हते, M₁ मिहते, M₂-4 हि हते (for निहते) T₁ तेषु तेषु
 हतेष्वद्य — V₁ D₂ read (with v 1) 89^{cd} twice — ^c
 In Ś₂, the portion from अह to यस्मि (in 90^c) is lost on
 a damaged folio K₃ V₁ (second time) B₂ यांस्तु,
 D₂ (second time) यास्तु (for यास्त्व) V₁ (first
 time) B_{1.8-8} D₁ D₁ D₁ 2 (first time) 4-7 S येपि
 (T₁ ये हु) जीवति ते (D₁ मे, T₂ के) सर्वे — ^d Ś₁ K₂
 स्वर्गतिनो, Cc 'जितो (as in text) Ca cites स्वर्ग V₁
 (second time) B₁ 4 5 D₁ D₁ 2 (first time) 4-7 मृता
 एवेति मे मति, B₃ D₁ S हता (B₃ D₁ मृता) इति

अहतान्मन्यसे यांस्त्वं तेऽपि स्वर्गजितो मताः ॥ ८९

संजय उवाच ।

यस्मिन्महास्त्राणि समर्पितानि
चित्राणि शुभ्राणि चतुर्विधानि ।

दिव्यानि राजन्निहितानि चैव
द्रोणेन वीरद्विजसत्तमेन ॥ ९०

महारथः कृतिमान्क्षप्रहस्तो
दृढायुधो दृढमुष्टिर्दृढेषु ।

स वीर्यवान्द्रोणपुत्रस्तरस्त्री
व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ ९१

मत्सिमं, D₂ (secondtime) ३ तेषि स्वर्गमितो मता

90 D₂ om 90^{ab} — ^a) D₂ सहस्त्राणि (for महास्त्राणि) B₂-5 D₁ D₁ ६ ७ १ समाहितानि (for समर्पितानि) — ^b) S₁ (sup lin as in text) K₂ D₂ मित्राणि (for चित्राणि) G₂ transp चित्राणि and शुभ्राणि ' & In S₂, portion from चतु to वी (in 90^d) is lost on a damaged folio B₂-5 D₁ D₁ ६ ७ १ S (B₁ T₈ सु, T₂ M₁ [before corr] च) सप्रह्वाणि, C₀ चतुर्विधानि (as in text) — T₁ २ G om 90^d — ^c) S₁ K₂ D₂ निहितानि; V₁ B₂ ६ ७ C₀ विहितानि (for निहि) M अविस्मिते द्विजमुग्धे विद्योया — ^d) K₁ वीरो, K₂ B D₁ D₁ D₁ ३-५ ७ T₂ M वीरे, D₂ वीरेण (for वीर-) D₀ द्रोणेन वीरेण द्विजोत्तमेन

91 ^a) B₂ महायुध (for 'रथ') B₂ D₁ D₁ ६ कीर्तिमान्, T₁ G₂ क्षितिमान् (for कृतिमान्) In S₂, the portion from हस्तो to पुत्र (in 91^c) is lost on a damaged folio — ^b) K₁ मुद्देषु, K₂ D₂ ६ T₈ दृढेषु, B. मद्देषु — ^c) D₁ om स K₁ वीरवा, K₂ विष्टवान् (for वीर्यवान्) K₃ V₁ B (except B₂) D₁ २ ४-७ स दूरपाती द्रोणपुत्रो महात्मा, S आचार्यवद् (T₈ 'वान्) द्रोणसुतस्तरस्त्री — ^d) T₁ व्यवर्धितो, C₀ 'स्थितो (as in text) S₂ योद्धुकामास् — After 91, D₂ reads 94.

92 S₁ K₁ २ D₂ T₂ om (hapl) 92 — ^a) T₁ आनर्तवासी, G₂ स आर्तराजा Ca cites आनर्तवासी (as in text). — ^b) B₂ सात्वतानां, D₂ S (T₂ om) स(D₂ सा) स्ववतां (for सात्वतानां) — ^c) G₂ स्वय (for स्वय) B₂-5 D₁ D₁ ३-५ ७ त्वदर्थे (for कृतास्त्रो) — ^d) T₁ योद्धुकामास् B₂ ६ D₁ D₁ ३-५ ७ कृतास्त्र, B₁ तरस्त्री (for त्वदर्थे)

93 B₂ G₂ om 93 T₁ reads 93 followed by 40* after 95^{ab}. — ^a) In S₂, the portion from शारद्व to योधी

आनर्तवासी हृदिकात्मजोऽसौ

महारथः सात्वतानां वरिष्ठः ।

स्वयं भोजः कृतमर्मा कृतास्त्रो

व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ ९२

शारद्वतो गौतमश्चापि राज-

न्महाबलो बहुचित्रास्त्रयोधी ।

धनुश्चित्रं सुमहद्भारसाहं

व्यवस्थितो योत्स्यमानः प्रगृह्य ॥ ९३

आर्तायनिः समरे दुष्प्रकम्प्यः

सेनाग्रणीः प्रथमस्तावकानाम् ।

(in 93^b) is lost on a damaged folio V₁ शारद्वतो K₁ गौतमाश्च B₂ यश्च (for चापि) — ^b) V₁ (before corr) महामयो, D₂ महाबलो K₁ बहुचित्रास्त्रयोधी, D₁ D₁ ६ लघुचित्रास्त्रं, T₁ बहुदास्त्रास्त्रं K₂ महाबाहुविविधान्योधि (sic), D₀ महाबाहुर्धनुर्वीरास्त्रयोधि — ^c) S₂ सुमहद्भारसाह, V₁ महद्भारसाह, D₂ सुमहाभारसाहं; D₂ सुमहद्भारसाहो, T₁ ३ G₂ स्वहन्भारसाह, T₂ भारसाह प्रगृह्य, G₁ सप्रवहन्भारसाहं (for सुमहद्भारं) M धनु सुचित्रं सुमहत्प्रगृह्य. — ^d) D₂ त्वायम्पि* (for त्ववस्थितो) K₂ योद्धुकाम, V₁ B (B₁ om) D (except D₂) S (G₂ om) योद्धु (D₁ युद्धु) काम (for योत्स्यमान) S₂ damaged, B₂ (m as in text) D₂ S (G₂ om) त्वदर्थे (for प्रगृह्य) — K₂ ६ V₁ B (B₁ om) D T₈ G₁ M ins after 93, T₁ ३ ins after 40*

39* महाबलं केकयराजपुत्रं

सदशयुक्तं च पताकिनं च ।

रवाग्र्यमारुह्य कुरुप्रवीरं

व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे ।

[(L. 1) K₁ D₁ ३-५ महापुत्रं, D₁ T₁ २ G₁ M 'रद'; D₂ 'चहु' (sic) (for 'दल') K₂ ६ D₁ D₂ ६ केकय, D₂ ६ केकयो — (L. 2) M₁ सदशयुक्तं K₂ D₂ सपताकिन (D₂ 'क), D₀ सपदातिक, M सपताकिन (for च पता) T₈ त्वदर्थयुक्तं च पतानकिञ्चन (sic) — (L. 3) K₂ ६ D₂ ६ रवाग्र्य- (K₁ 'र्य', D₂ 'त्रा) मारुह्य, B₂ D₂ ६ रवाग्र्य (B₂ 'ग्र) मारुह्य; D₁ १ रथ समारुह्य, T₈ रवाग्र्यनाम्न V₁ B₁ D₂ M₁ २ ३ कुरुप्रवीरो (M₁ 'रा), B₁ ६ D₁ नरप्रवीरो, D₁ D₁ ३ नरप्रवीर, T₁ महाप्रवीरो (for कुरुप्रवीर)]

94 T₂ om (hapl.) 94-95 D₂ reads 94 after 91. — ^a) S₁ K₁ २ आप्यायन (K₁ 'नि); S₂ damaged, K₃ आजानैर्यै, K₄ अप्यायन, D₂ आर्तस्वन

स्वस्त्रेयांस्तान्पाण्डवेयान्विसृज्य
 सत्यां वाचं तां चिकीर्षुस्तरस्त्री ॥ ९४
 तेजोवधं सूतपुत्रस्य संख्ये
 प्रतिश्रुत्वाजातशत्रोः पुरस्तात् ।
 दुराधर्षः शक्रसमानवीर्यः
 शल्यः स्थितो योद्धुकामस्त्वदर्धे ॥ ९५
 आजानेयैः सैन्धवैः पार्वतीयै-
 न्दीजकाभोजवनायुवाहिकैः ।
 गान्धारराजः स्ववलेन युक्तो
 व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्धे ॥ ९६

तथा सुतस्ते ज्वलनार्कवर्णं
 रथं समास्थाय कुरुप्रवीर ।
 व्यवस्थितः कुरुमित्रो नरेन्द्र
 व्यभ्रे सूर्यो भ्राजमानो यथा वै ॥ ९७
 दुर्योधनो नागकुलस्य मध्ये
 महावीर्यैः सह सैन्यप्रवीरैः ।
 रथेन जाम्बूनदभूपणेन
 व्यवस्थितः समरे योद्धुकामः ॥ ९८
 स राजमध्ये पुरुषप्रवीरो
 रराज जाम्बूनदचित्रवर्मा ।

(for धार्तायनि) K₁ सन्नरो (for समरे) K₃ Dn₁
 D₂ ४ दुप्रकप, V₁ Da₁ D₁ ४ दुप्रकप्य, B₂ ५ D_० १
 दुप्रकप, B₃ दुप्पेम्, D_० दुप्रकप्य, T₁ दुप्पमह, G₃
 निप्पकप्य (for दुप्पकप्य) — ^b) K₃ D₃ सेनाप्रणी, D₁
 स्वेनाप्रणी, T₁ सेनाप्रणि, G₂ 'यनि' B₃ प्रथम (for प्रथमस्)
 K₁ तार्यकाना (sic) (for ताव) — ^c) K₁ स्वस्त्रेयासां, K₃
 स्वस्त्रेयान्, K₄ य स्वस्त्रेयान्, V₁ D_० स्वस्त्रेयान्स्वान्,
 B₁ २ ४ ५ Da₁ D₁ य स्वस्त्रेयान्, T₁ वसान् (catalectic),
 T₃ G स्वान्स्वस्त्री (G₂ 'श्री)यान्, M स्वस्त्रेयान्त्रै (for स्वस्त्रे-
 यासां) Ca. ० cite स्वस्त्रेयान् T₁ सत्या (for सत्यां)
 Da₁ सत्या वाचन्ता, D₁ सत्या वाचन्ता (for सत्या वाच ता)
 K₂ V₁ B₂ T₃ G₃ M स्त्रा (for ता) K₃ वित्तीर्षुस्, B₁ ४
 D_० वित्तीर्षुस्, T₃ G₃ M चिकीर्षुस् (for चिकीर्षुस्) B₃
 यश्च स्त्रीयान्विसृज्य सत्या गिर ता चिकीर्षुस्त्वस्तरस्त्रीतरस्त्री
 (sic)

95 For the event, cf 5 8 28-29 T₂ om 95
 (of v 1 94) — ^a) K₁ तेजोवध G₂ M₁ २ ४ सखे (for
 सख्ये) — ^b) K₃ ४ V₁ B D (except Dn₁ D_०) T₃ G₁ २
 M₃ प्रतिश्रुत्य (for 'श्रुत्वा) — After 95^{ab}, T₁ reads 93
 followed by 40*, and om 95^{cd} — ^c) B₁ दुर्धर्ष,
 D₃ दुराम्भ (for दुराधर्ष) Dn₁ शक्रसमानवीर्य — ^d)
 K₃ वाल्य, M₃ शल्य (for शल्य) K₁ योद्धुकामास्
 M₁ तदर्थे

96 S K₁ २ D₁ ० T₃ G₃ om. (hapl) 96 — ^a) K₄ D₃
 अजानेयै, D_० अजानेयौ K₄ सधवै, B₂ सैधवैश्च (for
 सैन्धवै) — ^b) K₄ V₁ Dn₁ D₃ ४ नदीजकाभोजवनायुजैश्च,
 B₃ 'वनास्त्रवाहिकै, D_० T₃ 'कावा (T₂ 'भोज') — T₃
 om, 96^{cd} — ^c) K₃ शक्रनिर्धलेन, Da₁ D₂ ५ सु (D₂
 स)वलेन युक्तो D_० गंधारराजोश्ववलेन युक्तो — T₁ G₁ २

M subst for 96 T₂ ins after 96^{ab} T₁ ४ G₃ ins
 after 93

40* गान्धारराज ससुतश्च राज-
 न्दुर्युतदेवी कलहप्रियश्च ।
 गान्धारसुर्यैर्वैवन्श्च राज-
 न्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्धे ।

[(L 1) T₂ गान्धारराज स्ववलेन युक्तो (=96^a)]

After the above, T₃ reads 39*

97 ^a) B₂ ४ ५ D₁ 'नार्कतुल्य, B₃ Da₁ D₁ ४ ५ 'नार्कतुल्यो
 — ^b) K₃ ४ V₁ B D (except D₃) S कुरुप्रवीर (M₁ 'रा)
 — ^c) K₃ B D (except D₃) पुरु (D₃ 'र)मित्रो, V₁
 पुरुमित्रा, S कुरुराजो (G₃ 'धो) (for कुरुमित्रो) T₁ नरेन्द्र,
 T₂ (before corr) M₂-4 नरेन्द्र — ^d) K₁ व्यभ्रे, M₃ व्यभ्रे
 (for व्यभ्रे) V₁ सूर्ये Da₁ D₁ २-५ भासमानो, D_० ४ T₂
 राजमानो; M₃ भ्राजमाणो K₂ B Da₁ D₂ ४ १ sm S यथा
 खे, D₁ यथार्थे, D₄ यथावरे (for यथा वै)

98 ^a) D₃ (m as in text) नामकुलस्य; S (except
 T₁ २) नागवलस्य (for 'कुलस्य) D₂ तथा सुतस्ते ज्वलराजपुत्र
 (in parenthesis) — ^b) Dn₁ S व्यवस्थित, D_० महावीर्यै
 (for वीर्यै) K₃ ४ T₁ २ G₁ २ M₁ सह सैन्यै (K₃ ४ न्यै)
 प्रवीरै (T₂ 'र), V₁ D₂ 'सैन्य प्रवीर, B₁ 'सैन्यप्रवीरै,
 Dn₂ सिंह इवावभासे — ^c) D₁ जाडुनदभूपणे S विभ्रद्राजन्
 (T₂ विभ्रद्राजा, G₃ विभ्रद्राजन्, M₃ व्यभ्रद्राजन्) कवच सूर्य-
 भास (G₃ 'सन्) — ^d) K₁ ४ ५ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ ४ ५ ४
 यो (Dn₁ यो)त्स्यमान (for योद्धुकाम) S जाडुनदं चित्रक-
 क्ष्यावन्त (T₁ 'क्ष्यावन्त; G₂ 'क्ष्याभिनन्दं, M₁ 'क्ष्यापन्त)

99 ^a) B₃ ५ राज्ञा मध्ये य (for स राजमध्ये) D_०
 पुरुषप्रवीरो, G₂ पुरुष प्रवीरो — ^b) B₂ वज्राज (for रराज)
 S व्य (M₁ ह्य)वस्थित समरे योत्स्यमान — ^c) K₃ य

पद्मप्रभो वहिरिवाल्पधूमो

मेघान्तरे सूर्य इव प्रकाशः ॥ ९९
 तथा सुपेणोऽप्यसिचर्मपाणि-
 स्तवात्मजः सत्यसेनश्च वीरः ।
 व्यवस्थितौ चित्रसेनेन सार्धं
 हृष्टात्मानौ समरे योद्धुकामौ ॥ १००
 हीनिपेधा भरता राजपुत्रा-
 श्वित्रायुधः श्रुतकर्मा जयश्च ।
 शलश्च सत्यव्रतदुःशलौ च
 व्यवस्थिता वलिनो योद्धुकामाः ॥ १०१

कैतव्यानामधिपः शूरमानी

रणे रणे शत्रुहा राजपुत्रः ।
 पत्नी हयी नागरथप्रयायी
 व्यवस्थितो योद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ १०२
 वीरः श्रुतायुध श्रुतायुधश्च
 चित्राङ्गदश्वित्रवर्मा स वीरः ।
 व्यवस्थिता ये तु सैन्ये नराग्र्याः
 प्रहारिणो मानिनः सत्यसंधाः ॥ १०३
 कर्णात्मजः सत्यसेनो महात्मा
 व्यवस्थितः समरे योद्धुकामः ।

सुप्रभो, D₂ जग्मु प्रभो, D₀ यत्तु प्रभो (for पद्मप्रभो) S₂ [अ]ल्यधूमो S पद्मातराभोमिरिवाल्प(T₁ प)धूमो — ^a) Da₁ D_{1.5} घनातरे (for मेघान्तरे) K₁ B_{1.4} 5 D₀ 7 इवाप्रकाश (D₀ शात्), B₂ T₁ इव प्रकाशान्

100 ^a) B₃ सुसेनो, G₂ सुपेणे M₃ 'प्यधिचर्मपाणि — ^b) B₃ सत्यसधश्च, D₂ 'सेनस्य, D₃ 'सेनस्तु K₁ तवात्मजा' सत्यमनेश्च वीर (sic) — ^c) D₃ 8 T₁ 8 G₁ M₁ व्यवस्थितश्च, G₂ 8 M₂₋₄ 'स्थिताञ्च — ^d) S₂ हृष्टात्मने, V₁ B₁ 'त्मनौ, Da₁ D₁ 5 कृतात्मानौ, D₄ महात्मानौ, D₅ हृष्टात्मानो, T₁ 8 G₁ 8 हृष्टात्मना, G₂ M हृ(G₂ हृ, M₂ हृ) - टात्मान' D₃ T₃ G₁ 8 योद्धुकाम', G₂ M योद्धुकामा

101 ^a) V₁ ही* * *, B₁ 8-5 Da₁ D₁ 4 5 हीनिपे- (B₃ 'शो)वा, B₂ ते निपेवो, Dn₁ D₃ 7 हीनिपेवो, D₂ चहे- निभा, D₀ T₃ G हीनिपेवो, T₁ हीनिपेवो, T₂ जयेपिणो (for हीनिपेधा) S₂ K₁ 8 4 V₁ B Da₁ D₁ 2 4 5 T₂ M भारतराजपुत्रा, Dn₁ D₃ 0-3 T₁ 8 G भारतराजपुत्र — After 101^a, Dn₁ D₃ 7 8 ins

41* उमायुध क्षणभोजी सुदर्श ।

जारासधि प्रथमश्चादृश्य

[(L 1) D₃ उमायुध' क्षीगभोजी — (L 2) D₃ 8 प्रथमश्च दृश्य]

— ^b) K₃ D₂ श्रुतायुध, B₁ D₄ T₂ M₃ चित्रायुध- (for चित्रायुध) K₃ B₂₋₅ Da₁ Dn₁ D₁ 2 0 7 T G₁ 8 M₁ 2 4 श्रुतवर्मा, D₄ 5 'धर्मा (for श्रुतकर्मा) G₂ चित्रवर्मादयश्च (for श्रुतकर्मा जयश्च) — ^c) K₃ B₁ 4 5 Da₁ D₁ 4 5 7 शाल्वश्च, K₄ V₁ B₃ D₀ 8 T₂ श(D₀ शा)ल्यश्च, T₃ G तयैव (for शलश्च) B₁ सत्यव्रतदुःशलौ, D₅ सत्यजतदुःशलौ (sic), D₃ सत्यव्रतदुःशलौ, G₂ सत्यव्रतदुःशलौ (for 'दुःशलौ) K₁ सत्यव्रतज शल्यलौ च (corrupt) — D₃ om (hapl) 101^d-102^e — ^d) D₂ व्यवस्थितो V₁ मालिनो (for वलिनो) Dn₁ व्यवस्थिता सहसैन्या नराग्र्या,

T₂ 8 G व्यवस्थितौ वलिनौ (T₂ 'नो) योद्धुकामौ; M₂₋₄ व्यवस्थिता (M₄ 'तो) योद्धुकाम (M₃ 'मा)स्त्वदर्थे

102 D₃ om 102^{ab} (cf. v 1 101) — ^a) K₄ D₃ कैतव्यानाम्, V₁ damaged, B₃ D_{1.5} 6 T₃ G₃ केतव्या'; D₂ कैत्रेया', T₁ शैव्यानाम् (for कैतव्यानाम्) G₃ अधिपति (for अधिप) T₃ G₁ शूरघाती, G₂ शत्रुघाती (for शूरमानी) — ^b) V₁ रणे***, B₁ रणेष्ट्य', B₃ युवा रणे; B₅ रणे ऋष्य', Da₁ D₅ रणे दत्त', D₁ रणे दत्त', D_{2.4} 7 रणे चरञ् (for रणे रणे) G₃ om शत्रुहा राजपुत्र — ^c) K_{1.3.4} V₁ B Da₁ D₁ 4-7 T₃ G₂ M Co पत्नी, T₂ चक्री; G₃ पयी (for पत्नी) K₃ D₀ T₃ G₂ 8 M रयी; T₂ हया (for हयी) K₃ T₂ नागहयप्रमायी, D₀ 'रथ' प्रमायी; G₂ 'हयप्रयायी, G₃ 'हयप्रयायि, M₂₋₄ 'हयप्रयायी, Co 'रथप्रयायी (as in text) Dn₁ D₃ रयी हयी नागपति(D₃'ति)- प्रयायी; D₂ हयै रथै नागपतिपति प्रजा' (sic), T₁ पत्नी रथनागहयप्रमायी — ^d) D₃ व्यवस्थिता योद्धुकामास्त्वदर्थे

103 ^a) T₁ G₁ वीर, G₂ स च (for वीर) K₃ V₁ B₁ Da₁ D₁ 2.5 6 शतायुश्च (for श्रुतायुश्च) K₃ B₃ Da₁ (marg) D₁ 8 5-7 शतायुश्च, K₄ श्रुतायुश्च, B₃ शतायुश्च (catalectic), Dn₁ वृतायुश्च (for श्रुतायुश्च) B₄ वीर श्रुतायु श्रुतायुश्च — ^b) V₁ चित्रकर्मा, Dn₁ चित्रसेन (for 'वर्मा) K₃ V₁ B₁ 2 Dn₁ D₂ 8 6 8 T₁ 8 G M च (for स) S₂ सुवीर, B₃₋₅ D₁ 4 5 - तयैव, T₂ च योधे (for स वीर) — ^c) D₁ व्यवस्थितो K₂ योन्तसैन्ये, K₃ V₁ D₂ 6 सहसैन्या, B Da₁ Dn₁ D_{1.3-5} 7 8 T₂ योद्धुकामा, T₁ ह्यात्मसैन्या, G₁ यत्तसैन्या, M₁ तव सैन्या, M₂₋₄ तव सैन्ये (for ये तु सैन्ये) T₃ व्यवस्थिता यत्तसैन्याग्रनराग्र्या', G₂ 8 व्यवस्थित (G₃ 'ता) ये तव सैन्यमध्ये — ^d) Da₁ मानित', D₁ मतिन, M₃ दानिन' (for मानिन')

104 ^a) G₁ कर्मात्मजो V₁ B₁ 2 Dn₁ सत्यसंधो (for

अथापरौ कर्णसुतौ वराहौ
 व्यवस्थितौ लघुहस्तौ नरेन्द्र ।
 बलं महद्बुभिदमल्पधैर्यैः
 समाश्रितौ योत्स्यमानौ त्वदर्शे ॥ १०४
 एतैश्च मुख्यैरपरैश्च राज-
 न्योघप्रवीरैरमितप्रभावैः ।
 व्यवस्थितो नागकुलस्य मध्ये
 यथा महेन्द्रः कुरुराजो जयाय ॥ १०५
 घृतराष्ट्र उवाच ।

आख्याता जीवमाना ये परेभ्योऽन्ये यथातथम् ।

इतीदमभिगच्छामि व्यक्तमर्थाभिपचितः ॥ १०६

वैशंपायन उवाच ।

एवं भुवन्नेव तदा घृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ।

हतप्रवीरं विध्वस्तं किञ्चिच्छेषं स्वकं बलम् ।

श्रुत्वा व्यामोहमगच्छोकव्याकुलितेन्द्रियः ॥ १०७

मुह्यमानोऽत्रवीचापि मुहूर्तं तिष्ठ संजय ।

व्याकुलं मे मनस्तात श्रुत्वा सुमहदप्रियम् ।

नष्टचित्तस्ततः सोऽथ बभूव जगतीपतिः ॥ १०८

C. 8 217
B. 8 7 23
K. 8 4 27

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

*सेनो) D₂ तयाजौ (for महासा) — D₂ is damaged for the portion from S 4 104^c up to 8 5 59^a — °) G₁ 2 तयापरौ K₂ D₀ वगहौ, B₁ 2 D_{n1} वराहौ, B₂₋₃ D_{n1} D_{1.3-7} 7 2 महाहौ (D_{a.2} 'खा'), G₃ वरामौ, C₀ वराहौ (as in text) — °) S महाबलौ (T₁ वरायुधौ) (for व्यवस्थितौ) — °) V₁ D_{n1} महद्वल, B₃ बल महा- (for बल महद्) S₂ अल्पधैर्यै, K₁ अल्पधैर्यै, K₂ V₁ B₁ D_{n1} D₃ अल्पवीर्यै (for 'धैर्यै') D₃ बल महद्बुभिदस्य वीर्यै, T₁ 2 G₁ 2 M₂₋₄ बले महद्बुद्धिगणसत्प्रवीर्यौ, T₂ G₂ बले महद्बुद्धिगणसत्प्रवीर्यौ, M₁ महाबलबुद्धिगणसत्प्रवीर्यौ — °) K₁ समाश्रितो, B₂ T₁ M_{1.2} 4 यमास्थितौ, D_{n1} समन्वितौ, T₂ 3 G₂ M₃ व्यवस्थितौ (G₁ 'तो) (for समाश्रितौ) K₁ योत्स्यमानौ, K₁ B₂ D_{n1} D_{1.4} S योद्बुकामौ (D_{n1} 'मंस, T₂ G₂ 'मास) (for योत्स्यमानौ)

105 D₂ missing D₀ (erroneously) repeats 105^{a2} — °) D₃ परमैश्च (for अपरैश्च) K₂ D₀ एतैश्च मुख्यैश्च परैश्च राजन — °) K₁ योघ प्रवीरैर्, G₂ M₁ 2 4 योघप्र' S₂ K₁ 4 B₃ D₂ 8 T₁ 2 G₂ वनप्रभावै, D₃ अमृतप्रभावै (before corr प्रघानै) (for अमित-प्रभावै) — °) K₁ नाचकुलस्य (for नाग') T₁ M₁ 2 4 वृत्तो रणप्रेप्सुरमित्रमघै (T₁ 'मर्ये, M₁ 'सवे, M₂ 'सग्ये), T₂ पुत्रो रणप्रेप्सुरमित्रमघै, T₃ G₂ वृत्तो रणे प्रेप्सुरमित्रमघै — °) K₂ यथा महेन्द्र, B₂ D₀ यथा नरेन्द्र, S व्यवस्थित (for यथा महेन्द्र) K₂ B₂ D₃ कुरुराट (for कुरुराजो)

106 D₂ missing T₂ om the ref. — °) S आख्याता ये (T₂ G₂ 8 ये, G₁ यो) जीवमाना (T₁ G₂ 'न, M₁ 'नां) Ca as in text — °) V₁ B_{1.8} 4 D_{n1} परेभ्योपि, B₂ परे

सैन्या, B₃ C₀ त्वया सैन्ये, D₃ 8 त्वया सैन्या, G₂ परेभ्योन्यो (for 'भ्योऽन्ये) B₁ 5 C₀ यथायथ, T_{1.3} G₂ 8 M₁ यथा ध्रुव (for यथातथम्) — °) S₂ तदीदम्; D₂ इतिदम्, G₁ M_{3.4} तान्दत्तान्, G₂ इति माम् (for इतीदम्) K₂ B₂ D_{n1} D_{n1} D_{1.4} 7 S अभिगच्छामि, D₀ अपि न' (for अभिम') — °) K₂ D₁ व्यर्थम् (for व्यक्तम्) K₁ D₁ अर्थाभिपातिन (D₁ 'त) C₀ cites अर्थाभिपातिन K₃ शेषानर्थोय वर्तिन, V₁ व्यक्तमन्वाभिपत्ति, D_{n1} व्यक्तं सर्वे निपातिता, D₃ व्यक्तमर्थोति *त्ति, D₀ व्यक्तमर्थो भवेदिद, T₂ G₂ M₂₋₄ 'मर्थो व्यवस्थित, G₁ 'मर्थोपवनिभि', G₃ व्यक्तमस्तो व्यवस्थित (sic), M₁ 'मर्थोपिवर्ति

107 D₂ missing G₂ M₂₋₄ om the ref — °) D₁ एव K₁ भुवन्नेव — °) K₂ 8 D₃ 0 हतप्रवीर (D₂ 'र) प्रवन्त, B₂₋₃ D_{n1} D₁ 5 7 S हतप्रवीर (B₂ T₂ G₂ 'र) भूयिष्ठ, D₁ 'प्रविष्टभूयिष्ठ — °) V₁ किञ्चिच्छिष्ट, D₃ 'च्छेप (for 'च्छेप) K₃ V₁ B₁ 3 5 D_{n1} D₁ 6-7 transp स्वक and बल — °) K₁ व्यासोचम्, B₃ तु शोकम्, B₃ D₁ 7 तु मोहम्, C₀ व्यामोहम् (as in text) D_{n1} D₁ आगच्छत् (for अगमत्) — °) K₄ शोकव्याकुलतेन्द्रिय, B₃ D₁ 7 S 'व्याकुल (G₂ 'लि)लोचन, B₁ 5 D_{n1} D₁ 'व्याकुलचेतन, D₀ ऐक्यकुलचेतन (sic), D₃ शोक-व्याकुलमानस

108 D₂ missing — °) D₂ वाक्य, S चैव (T₂ चैन) (for चापि) — Before 108^{a2}, B₂₋₃ D_{n1} D₁ 4 5 7 ins घृतराष्ट्र उवाच — °) = 12*, line 3, prior half. T₂ G₂ सूत (for तात) — °) B₃ D_{n1} D₁ 5 T₁ श्रुत्वै (T₁ 'स्वे)-तन्महदप्रिय, T₂ 3 G₂ M₁ श्रुत्वै (T₂ स्वा) तन्महदनुत् — After

जनमेजय उवाच ।

श्रुत्वा कर्णं हतं युद्धे पुत्रांश्चैवापलायिनः ।
नरेन्द्रः किञ्चिदाश्वस्तो द्विजश्रेष्ठ किमब्रवीत् ॥ १
प्राप्तवान्परमं दुःखं पुत्रव्यसनजं महत् ।
तस्मिन्यदुक्तवान्काले तन्ममाचक्ष्व पृच्छतः ॥ २
वैशंपायन उवाच ।

श्रुत्वा कर्णस्य निधनमश्रद्धेयमिवाद्भुतम् ।
भूतसंमोहनं भीमं मेरोः पर्यसनं यथा ॥ ३

चित्तमोहमिवाद्युक्तं भार्गवस्य महामतेः ।

पराजयमिवेन्द्रस्य द्विपद्भ्यो भीमकर्मणः ॥ ४
दिवः प्रपतनं भानोरुर्व्यामिव महाद्युतेः ।
संशोषणमिवाचिन्त्यं समुद्रस्याक्षयाम्भसः ॥ ५
महीवियद्दिगीशानां सर्वनाशमिवाद्भुतम् ।
कर्मणोरिव वैफल्यमुभयोः पुण्यपापयोः ॥ ६
संचिन्त्य निपुणं बुद्ध्या धृतराष्ट्रो जनेश्वरः ।
नेदमस्तीति संचिन्त्य कर्णस्य निधनं प्रति ॥ ७

108^a, K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-7 ins

42* मनो मुखति चाहानि न च शक्नोमि धारितुम् ।

इत्येवमुक्त्वा वचन धृतराष्ट्रोऽम्बिकासुत ।

— *) D₈ नष्टचेतास् B₂ 5 Da₁ D₁ 4 5 7 तथा, B₁ तदा
(for तत्) — 7) B₂-5 Da₁ D₁ 4 5 7 पपात (for बंधूव)
B₂ जगता पति, B₁ धरणीतले (for जगतीपति)

Colophon — Adhy name K₈ कौरवकीर्तन, Dn₁
सजयवाक्यं — Adhy no (figures, words or both)
K₂ B₁ 5 Da₁ D₁ 4 8 7, V₁ 3, T₁ 8 G M 4 (as in
text), T₂ 5

5

☞ The portion of the text from st 8 5 1 up to
कच्चिरैक in 8 5 59^a is lost in D₂ (cf v 1
8 4 104), the MS is ignored in the sequel
up to 59^a

1 Before the ref, G₂ ins श्रीकृष्णाय नम — ^a) T₂
श्रुत्वा कर्णस्य निधन — ^b) K₁ 3 4 T₁ पुत्रा (K₈ 'त्र)श्चैव
K₂ Dn₁ D₀ 8 T₁ 2 G₂ M₃ पलायिन, B₃ पलायितान्,
B₁ 5 Da₁ D₁ 4 7 निपातितान् (for [अ]पलायिन) — ^c)
V₁ आस्वस्तो Dn₁ आवस्थो, D₀ अस्वस्थो (for आश्वस्तो)
Ca c cite किञ्चिदाश्वस्त (as in text) — ^d) G₂ 3 'श्रेष्ठ
(for 'श्रेष्ठ)

2 ¹) damaged — ^b) D₁ महान् (for महत्) B₂
सूतव्यसनिन महत् — ^a) B₃ तत्त्वमाचक्ष्व K₂ सजय,
B₃ वै द्विज, G₂ तत्त्वत् (for पृच्छत्)

3 ¹) damaged — ^c) ¹) K₁ 2 4 भीत, D₀ सूत, T₂
भीम; G₂ 3 भूय (for भूत) Dn₁ भीमः (for भीम)

— ^a) D₁ मेरो K₄ पर्ययन, V₁ B₁ 2 D₀ 8 प्रपतन;
B₅ D₈ 4 7 पर्यटन, Dn₁ ससर्पण, C₀ पर्यसनं (as in text)
Dn₁ तथा (for यथा) Da₁ (in marg) ☞ पर्यसन क्षेपण
इति देवयोधः । ☞

4 ¹) damaged — ^a) K₈ चित्रं, V₁ B₂ चिंता (for
चित्तं) K₁ इव युक्त, V₁ इवासक्त, D₈ इवायुयुक्त
(for इवायुक्तं) C₀ cites चिंता and मोह — ^b) K₂ 4
D₈ 8 महामते, V₁ B₁ महीपते (B₁ 'ते), S महात्मन (for
'मते) — ^d) G₂ भीमकर्मणा

5 ¹) damaged — ^a) K₈ G₁ 2 प्रपतनं — ^b) K₁
G₂ महाद्युति, K₄ D₈ 4 8 G₃ M महाद्युते, B₂ Da₁ D. महा-
(Da₁ 'हो)मते, B₃ महीपते (also महद्युते), D₁ महात्मने,
(for महाद्युते) V₁ B₁ उर्व्या इव विसर्पण, D₀ उर्व्यामिव
विसर्पण — ^c) K₄ शसोपणम्, Dn₁ संसोपणम् B₃ [अ]-
चित्तं, C₀ [अ]चिन्त्यं (as in text) — ^d) K₃ M₃
क्षयाम्भस

6 ¹) damaged. — ^a) K₁ महीवियदिविस्थाना, K₂
महीवियदि*नां, K₈ 'यदिवस्तूना, V₁ B₁ 2 3 5 D₂ 4 6 7
G₃ 'यदि (Da₄ 'दि)गवृणा, B₂ 'यदिगादीना; Da₁ D₅ 'यदि-
शधूना, Dn₁ 'यदिवाधूना, D₁ 'यदिशधूना, D₈ T G₁ M
'यद्विवा (D₈ 'वो)वृणा — ^b) B₃ इवामवत् — ^c) T₁
कर्मणोरेव K₁ वैहल्यम्, D₃ C₀ वैकल्यम् — ^d) B₃ D₁ 7
पापपुण्ययो

7 ¹) damaged. — ^a) D₀ स चिन्त्य Da₁ D₁ 5 निधनं
(for निपुण) M₂ बुध्य (for बुद्ध्या) — ^b) K₂ Da₁
D₁ 5 नरेश्वर (D₅ 'रा), B₂ 5 [S]म्बिकासुत (for जनेश्वर)
— ^c) Dn₁ नेहम्, T₁ नैवम्, G₁ नैतद् (for नेदम्) V₁
Dn₁ निश्चित्य (for संचिन्त्य) — ^d) V₁ B D (D₂
missing) S समरे वध (for निधन प्रति)

प्राणिनामेतदात्मत्वात्स्यादपीति विनाशनम् ।
 शोकाग्निना दह्यमानो घम्यमान इवाजयः ॥ ८
 विष्वक्तात्मा श्वसन्दीनो हा हेत्युक्त्वा सुदुःखितः ।
 विललाप महाराज घृतराष्ट्रोऽम्बिकासुतः ॥ ९
 घृतराष्ट्र उवाच ।
 संजयाधिरथो वीरः सिंहद्विरदविक्रमः ।
 वृषभप्रतिमस्कन्धो वृषभाक्षगतिस्वनः ॥ १०
 वृषभो वृषभस्त्रेव यो युद्धे न निवर्तते ।
 अत्रोगपि महेन्द्रस्य वज्रसंहननो युवा ॥ ११

यस्य ज्यातलशब्देन शरवृष्टिरवेण च ।
 रथाश्वनरमातङ्गा नावतिष्ठन्ति संयुगे ॥ १२
 यमाश्रित्य महाबाहुं द्विपत्संघमच्युतम् ।
 दुर्योधनोऽरुरोद्वैरं पाण्डुपुत्रैर्महाबलैः ॥ १३
 स कथं रथिनां श्रेष्ठः कर्णः पार्थेन संयुगे ।
 निहतः पुरुषव्याघ्रः प्रसह्यासह्यविक्रमः ॥ १४
 यो नामन्यत वै नित्यमच्युतं न धनंजयम् ।
 न वृष्णीनपि तानन्यान्स्त्रवाहुचलमाश्रितः ॥ १५
 शार्ङ्गणाण्डीवधन्वानो सहितावपराजितौ ।

C 8 233
B 8 8 16
K 8 5 16

8 Ś: damaged — ^a) K1 Da1 D1 : T2 : 3 G M
 पृवमानवान्, K2 : D2 : पृव मद्रत्वात्, V1 B1 Dn1 Dc
 पृव त मन्वा, B2 पृवमानवान्; B3 इव चान्वेया, B1 -
 D1 : पृवमन्वेया, T1 अयि सर्वेया (for पृवदामवान्)
 — ^b) K2 न्यादेवाति, B1 स्वादृष्टीद्वि (sic), D2 स्वादृष्टीति;
 T1 न्यादेवेति (for न्यादृष्टीति) V1 B1 Dc S विचार्य च,
 P2 Da1 D1 : विचार्य स (for विनाशनम्) — ^c) B2
 मुह्यमानो, B1 : घम्यमानो, D1 : वध्यमानो (for दह्यमानो)
 K2 शोकाग्निदह्यमानोय — ^d) K1 घम्यमान, K2 तप्य-
 मान, B2 D T2 वध्यमान (D2 'नम्, T2 'ण), B2-
 Da1 D1 : T1 G1 दह्यमान (T1 नम्), D2 घम्यमाना, T2
 वध्यमाग, G2 युध्यमाग, G2 वध्यमानम्, M1 घाम्यमानम्,
 M2 : घान्यमान (for घम्यमान) K4 इनाशयै, V1 B1
 इवाजय, B2-3 D1 : इवोरग, D2 इवाशये, D3 इवाजय,
 T1 इवाचल (for इवाशय) Cc cites अजयम्

9 ^a) K1 विष्वक्तात्मा, K2 D1 विष्वक्ताग, V1 B1 Da1
 Dn1 D3 : c : विष्वक्ताग; B2 : D1 : c : T G M1-3 Cc
 विष्वक्ताग (for विष्वक्तात्मा) B2 D1 सुमन् (for श्वमन्)
 D2 सुदीनाना, T1 : G1 : M2 च मदीनो (for श्वसन्दीनो)
 D' हीनो (for दीनो) — ^b) Da1 D1 : मसुखित, D2
 म दुन्वित (for सुदुःखित) — ^c) K1 महाराजो — After
 9, 11, 12

43* उवाच च पुनर्वाक्य मशय शृशविहल ।,
 while B. ins. an addl colophon

10 ^a) Ś: V1 B Da1 Dn1 D2 : 1 : T3 G3 M 'धिर
 धिर, K2 T2 G1 'तिरधिर, D1 : 'धिरधि-, T1 'तिरयो,
 G2 'तिरयी (for 'धिरयो) K2 T1 वीर (for वीर)
 — ^b) K2 ममिद्वि (for सिंहद्वि) — ^c) K2 वृषभ,
 B2 : ऋषभ- (for वृषभ-) K1 वृषभप्रतिमस्कन्दो — ^d)
 K2 वृषभाक्षगतीश्वर, B2 Da1 D1 : c S वृषभाक्षगति (D c
 'गतिः; G1 'गद)श्वर, B2 : ऋषभाक्ष (B2 'क्षि)गतिस्वन,

Dn1 वृषभाक्षगतिश्वरन्, D2 : वृषभाधि (D2 'स्थ)गतिस्वन
 Ca cites वृषभाक्षगति Cc as in text

11 ^a) B2 Da1 ऋषभो (for वृषभो) K1 T1 G1 : 2 वृषभ-
 श्वेव, B2 ऋषभस्त्रेव (for वृषभस्त्रेव) — ^b) K4 युद्ध
 (for युद्धे) B2 न यो युद्धे — ^c) S (except T2 G3)
 सिंह, Cc वज्र (as in text)

12 ^a) K1 corrupt, B2 ज्यावात (for ज्यातल)
 — ^b) T2 G1 : 'रथेण (for 'रथेण) D2 शरवृष्टिभिरस्यत
 — ^c) K2 रथाश्व (for रथाश्व) V1 B1 : 4 Da1 D1 : 2-3
 नराम् (D2 'श्व)रथमातगा, B2 रथाश्वयवमातगा (for ')
 B2 Da1 D1 : नाधिविष्ट (D. 'ष्टे)ति (for नावतिष्ठन्ति)
 G2 : रथाश्व (G2 यथाश्व)नरमातगरथा नावति संयुगे

13 ^a) G2 महाबाहु (for महाबाहु) — ^b) K1 D2 : 8
 T2 : 3 G2 द्विपत्संग (D2 'च्छस्, D2 'स्संवि-, T2 'स्सर्प-,
 T3 G2 'दृप)त्सम् (for द्विपत्सवत्सम्) K1 अच्युत, K2
 अच्युता, G2 उच्यता (for अच्युतम्) B2 Dn1 विद्विषा
 जयकाक्षया — ^d) B2-3 Da1 Dn1 D1 : 3-7 : S महारथै
 (for महाबल)

14 V1 om 14^{ab} — ^a) K1 श्रेष्ठ — ^b) K2 कर्ण,
 M2 कर्ण (for कर्ण) Da1 D1 : पार्थस्य (for पार्थेन) D.
 मयुते (for संयुगे) — ^c) G2 निहता D2 'न्यात्र — ^d)
 B2 युधि, T2 : 3 G [अ]मित- (for [अ]महा)

15 ^a) Ś: ये (for यो) B2 T2 योवमन्यत, T1 योवम-
 न्येत, G2 योवामन्यत, M2-3 योवामन्यत D2 यो नाव-
 मन्यते नित्यम् Cc cites नामन्यत (as in text) — ^b) K2
 अच्युतेन (for अच्युतं न) V1 B1 Da1 Dn1 D1 : 8 च,
 B2 : 4 S स- (for न) — ^c) K2 V1 B1 : 5 Da1 D1 : 8-7
 नापि तान्, B1 T2 G नाहितान्, B2 वाहितान्, D2 योहितान्,
 M2-3 न हि तान् (for अपि तान्) Dn1 T2 न वृष्णीन्स-
 हिवानन्यान्, T1 स दृष्टेन हि तानन्यान्, M1 नावृष्णीन्स-
 हिवानन्यान् — ^d) Dn1 'वलदपित, G2 : 3 'वलदालिन

अहं दिव्याद्रथादेकः पातयिष्यामि संयुगे ॥ १६
इति यः सततं मन्दमवोचल्लोभमोहितम् ।
दुर्योधनमपादीनं राज्यकामुकमातुरम् ॥ १७
यश्चाजैपीदतिवलानमित्रानपि दुर्जयान् ।

16 ^a) D₆ मार्ग (for शार्ङ्ग-) K₁ शार्ङ्गाण्डीवधन्वनौ,
D₆ धन्वनो, D₈ शार्ङ्गाजीव — ^b) G₂ सहितावरवाजितौ
— ^c) G₁ अह दिव्याद्रथादेक G₂ अह दिव्यात्रथानेक

17 ^a) Da₁ D₁ सतत, T₁ संतत (for सतत) K₁ Dn₁
मदम् (for मन्दम्) — ^b) §₂ अवचेत् (s₁₀) K₁ लोक-
मोहित; V₁ B₅ Da₁ D₁ 4 G₂ लोभमोहित (for 'मोहितम्')
— ^c) K₁ अपादीनं, K₈ उवाचेद, K₄ Dn₁ महादीनं,
V₁ B₂ 4 5 D₈ 4 7 S Ca अवाचीनं, B₁ अपारीन, B₃ असु
वीर, B₄ (marg) Da₁ D₁ 5 उपाचीन, D₆ महावीर, D₈
अपाचीन, Ca_p अवचीन, C_o अवां (for अपादीन) — ^d)
§₁ K₁ 2 उत्तर (for आतुरम्)

18 For the event, cf. Āraṇyakaparvan, App I
(No 24), lines 28-74 — ^a) K₄ यच्च (for यश्च)
§₂ इतिबलान्, B₃ अतिबलाद् (for अतिबलान्) Dn₁ S
योजय (Dn₁ 'ये'त्सर्वकांठो(T₁ 2 'भो)जान् — ^b) K₈
V₁ B D₈ 4 6 7 अमित्रानति°, Da₁ D₁ 5 अमित्रावति°, S
अयष्टान्कै(T₂ 8 G₂ 8 M 'न्के)क्यै सह — ^c) K₁ गाधार्यान्
(for गान्धारान्) Da₁ मत्स्यास्, D₆ कांस्यां, G₁ मत्स्यास्
(for मत्स्यांस) — ^d) D₆ त्रिकर्तान् (for त्रिगर्तांस)
B₂ ढकलान्, B₅ तुगणान्, Da₁ तिगणान्, D₁ 5 M₁ तगणा,
D₆ सगणान्, T₁ तौकणान्, T₂ 8 G₁ M₂-4 तंकणान्, G₂
तकणा, G₈ ककणान् (for तङ्गणान्) B₄ रशान्, D₁ 5
T₁ 2 G₁ 2 M₁ छकान् (for शकान्)

19 K₈ om (hapl) 19 — ^a) B₂ 4 Da₁ D₅ पचा-
लाश्च B₃ कुलिदांश्च, G₂ सदेहाश्च, M₁ विदभांश्च (for
विदेहाश्च) — ^b) K₄ निपादान्, B₁ 4 G₈ कुलि(G₈
'णि)दान्, B₃ विदेहान्; B₅ Da₁ D₁ 5 7 कुतलान्, D₁
कुतत् (s₁₀), D₆ पुलिदान् (for कुणिन्दान्) § K₂ दाश-
कोसलान्, K₄ B₁ 5 Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 8 T₈ काशिको(T₈
'कौ)शलान्, T₂ काशिकोशलान्, G₈ कौसलानपि (for
काशिकोसलान्) — B₁ om 19^{cd} — ^c) §₂ सुहाननङ्गाश्च,
K₁ सुहानं वगाश्च; B₃ शुम्भानगाश्च, Dn₁ शुभानगाश्च, D₈
सुरानगांश्च, T₂ मिहानगांश्च, G₂ सुस्वन्नगाश्च (for सुहान-
नङ्गाश्च) K₄ V₁ B (B₁ om) Da₁ Dn₁ D₁ 3-8 S वगां-
(K₄ 'गा)श्च, G₂ वकाश्च (for पुण्ड्राश्च) — ^d) M
निपधान् (for निपादान्) §₂ वगकेचकान्, K₄ V₁ B₂
Da₁ D₃-8 पुट्(Da₁ पुंढ-; D₈ पुंढ)कीचकान्, B₁ 5 पुट्काश्च-

गान्धारान्मद्रकान्मत्स्यांस्रिगर्तास्तङ्गणाञ्चकान् ॥ १८
पाञ्चालांश्च विदेहांश्च कुणिन्दान्काशिकोसलान् ।
सुहाननङ्गांश्च पुण्ड्रांश्च निपादान्वङ्गकीचकान् ॥ १९
वत्सान्कलिङ्गांस्तरलानश्मकानृपिकांस्तथा ।

कान्, Dn₁ पुंढचीनकान्, D₁ पुट्कीचकान्, T₁ 2 G₈ पुट्की-
कटान्, T₈ G₁ 2 M पुट्कीटकान्, Bombay ed पुंढचीरकान्
(for वङ्गकीचकान्)

20 ^a) V₁ वत्सान्, B₁ 4 5 मत्स्यान् (for वत्सान्)
B₈ पुलिदान्, D₁ 5 कुलिदास्, D₈ कालिगांस (for
कलिङ्गास्) B₁ 4 5 तरदान्, B₃ तरदान्, B₃ शरदान्,
S दरदान् (for तरलान्) Da₁ कुलिदास्तरलान्वत्सान् — ^b)
K₁ नदकान्, K₈ D₁ अश्मका, K₄ B₈ अस्(B₄ 'श्च)कान्,
D₈ अश्मलान् (for अश्मकान्) K₈ मृपिकान्, T₁ रुक्मकान्
(for मृपिकान्) Da₁ Dn₁ D₁ 3-5.7 8 S अपि (for तथा)
— For 20^{cd}, S subst

44* शवरान्परहूणाश्च प्राध्याखान्तरलानपि ।

म्लेच्छराष्ट्राधिपाश्चैव दुर्गानाटविकांस्तथा ।

जित्वैतान्समरे वीर सुतीक्ष्णै कङ्कपत्रिभिः ।

करमाहारयामास जित्वा सर्वानरींस्तथा ।

[(L 1) M₂ 8 शवरान् T₁ हारहूणांश्च, T₂ G₈ वरहूणांश्च
T₁ प्रपूर्णान्, T₈ G प्र(G₈ प्रा)हूणान् (for प्राभूखान्) T₁
केरलानपि (for तरलानपि). — (L 2) G₂ म्लेच्छान् (for
म्लेच्छ) G₁ आरट्टकाश्च (for आटविकांस) T₁ प्रदुष्टानपि
कांस्तथा G₂ दुर्गानाटविकांस्तथा — (L 3) T₁ वीरान् (for
वीर) — (L 4) G₂ अरीस्थितान् (for अरींस्तथा)]

After the above, M₂ reads l. 6 of 46* — ^c) K₈
योजयित्वा (hypermetric), B₁ Dn₁ D₈ जित्वैतान् (for
यो जित्वा) D₁ वीर, D₆ वीराश्च (for वीरश्च) — ^d) D₈
चलिन्धत (s₁₀) (for बलिन्धत) — N ins after 20,
T₂ (om line 1) after 44*

45* शरवातै सुनिश्चितै सुतीक्ष्णै कङ्कपत्रिभिः ।

दुर्योधनस्य वृद्ध्यर्थं वर्तते यो जयाय च ।

सेनागोपश्च स कथं शत्रुभिः परमास्त्रवित् ।

घातित् पाण्डवै शूरैः समर्थैर्वीर्यशालिभिः ।

दृपो महेन्द्रो देवेषु दृप कर्णो नरेष्वपि । [5]

तृतीयमन्य लोकेषु दृप नैवानुशुभम् ।

[(L 1) K₈ सुनिश्चितै, C_o 'शितै' (as above) § K₂ 4
सुपुत्रै, D₆ सुवीरै (for सुतीक्ष्णै) V₁ काकपत्रिभिः B₃
om. (hapl) lines 2-5 and prior half of line 6
— (L 2) D₆ वृद्ध्यर्थं (for वृद्ध्यर्थं) Da₁ व, D₈ नु
(for च) K₈ वर्तयन्त पराक्रमे Dn₁ राधेयो रथिनां व
— After line 2, Dn₁ T₁ ins

यो जित्वा समरे वीरश्चक्रे बलिभृतः पुरा ॥ २०
 उच्चैःश्रवा वरोऽश्वानां राज्ञां वैश्रवणो वरः ।
 वरो महेन्द्रो देवानां कर्णः प्रहरतां वरः ॥ २१
 यं लब्ध्वा मागधो राजा सान्त्वमानार्थगौरवैः ।
 अरौत्सीत्पार्थिवं क्षत्रमृते कौरवयादवान् ॥ २२
 तं श्रुत्वा निहतं कर्णं द्वैरथे सन्वसाचिना ।

शोकार्णवे निमग्नोऽहमप्लवः सागरे यथा ॥ २३
 ईदृशैर्यद्यहं दुःखैर्न विनश्यामि संजय ।
 वज्राद्दृढतरं मन्ये हृदयं मम दुर्भेदम् ॥ २४
 ज्ञातिसंचन्धिमित्राणामिमं श्रुत्वा पराजयम् ।
 को सदन्त्यः पुमाल्लोके न जह्यात्सुत जीवितम् ॥ २५
 विपमग्निं प्रपातं वा पर्वताग्रादहं वृणे ।

C B. 248
 B. C. E. 31
 K. C. 5. 32

46* दिव्यास्त्रिन्हातेना कर्णो वैरुवनो वृष ।

[T: वृष, Cc c as above]

— (L 3) B: सेनाधिपश्च (for मेनातोपश्च) K3 om. स
 B4 मन्त (for स कथ) B4 शत्रुभिश्च (hypermetric)
 — (L 4) S: K3 पात्तत्र (for पात्तित) S K1.2 शू (for
 शू) S1 K1.2.4 ननयो, B1.2: 4 Dn1 T: समरे (for समर्थे)
 K3 कार्दशास्त्रिभि, V1 B1 Da1 D1.2: 7 बलशास्त्रिभि — (L 5)
 Da1 D1.2 देवानां (for दवेपु) T: वृषा (for वृष) K1 काडो
 (for कौ) B3-4 Da1 D1.2.3: 7 नहीक्षिता, T: नृपेवदि (for
 नरेवदि) — (L 6) K: मद्, B: अन्यो (for अन्य) T:
 दृवीर्य मन् B3-5 Da1 D1.2: 7 लोकेभिन् (for लोकेपु)
 B2 नेनातु, D: अन्य न (for नेनातु) S1 B: Da1 D:
 अतुशुद्धन, K1 शुद्धना, B: 4 शुद्धन, D: सुद्धन M:
 श्यात्रातुशुद्धन]

21 ^a) Some MSS उच्चैःश्रवा B1 वरो (for वरो)
 — B1 om. (hapl.) 21^a — ^a) K3 D1 कर्ण (for
 कर्ण) — After 21, V1 B Da1 Dn1 D1.2-7: 1ns

47* योजित पार्थिवे शूरे समर्थैर्वीर्यशास्त्रिभि ।

दुर्घोषनस्य वृद्धार्यं कृत्वातुर्वीर्यमयाजयद् ।

[(L 1) B3 कीरे (for शूरे) D1.2-7: 7 (D1 वर्य) शा-
 स्त्रिभि (for सीदेशास्त्रिभि) — (L 2) B3 घृषानयत्, D:
 अवाजयद् (for अया)]

22 The event! — ^a) T1 यो (for च) — ^b) K4
 सात्वमानार्थकौरवै, B3 सात्वमानार्थगौरवै, B4 शाब्दमानार्थ,
 Dn1 T1.2 G2.2 M2-4 सात्वमानार्थ (Dn1 T1 G2.2: 2 मानोय)
 मोहदे, D: सत्वमानार्थगौरवै, T2 G1 सात्वमानश्च (G1
 मानोय) मोहदे, M1 सात्वमानोऽयसौहदे (hypermetric)
 — ^c) K1 अरौत्सीत्, K2 अरौत्सीत्, G3 अन्मत्सीत् (sic)
 (for अरौत्सीत्) D: पार्थिव (for पार्थिव) T2: 3 G
 क्षत्रमनुत् (for पार्थिव क्षत्र) B3 कर्णम्, D: क्षत्रम् (for क्षत्रम्)
 — ^d) B3-5 Da1 Dn1 D2.1: 7 T1 M यादवकौरवान् (for
 कौरवयादवान्)

23 ^a) G1 हत्वा (for श्रुत्वा) T1 द्वैरथे (for निहत)
 — ^b) K1 द्वैरथे, T1 निहत (for द्वैरथे) G3 सन्वसाचिन
 (for साचिना) — After 23^a, N (D2 missing) 1ns

5

48* शोकार्णवे निमग्नोऽस्मि समुद्रे भिन्ननौरिव ।

नृप निहत श्रुत्वा द्वैरथे रथिना वरम् ।

[(L 1) Dn1 [s]इ (for इस्मि) Cc भिन्ननौरि (as above)
 K1 समुद्रेभिर्नौरिव, Dn1 भिन्ना नौरिव सागरे — (L 2) K1
 वृष, K4 B4 Dn1 त वृष, D: नृप, Cc नृप (as above)
 K1 निनिहत (for निहत)]

— ^a) B3 अहवे, T1 दुपवे (for अहव) K1 V1 सागरे
 (for सागरे)

24 ^a) D: T1 G1: 2 यदह, T2 यो महद्- (for यद्यह)
 — ^b) K3 प्रविनश्यामि, D: नाश नेष्यामि, T1 न विनश्यामि
 (for न विनश्यामि) D1 संजय (for सजय) — ^c) K1
 पुत्राद् (for वज्राद्) D: वज्रमारमय (for वज्राद्दृढतर)
 B2-4 Da1 D1.2: 7 नून, T1 मेने (for मन्ये) — ^d) K1
 ससुदुर्भेद, V1 B1 दुर्भेद महत् (for मम दुर्भेदम्) G2 दुर्भेद
 (for दुर्भेदम्)

25 ^a) Dn T1 'सवध' (for 'सवन्धि') — ^b) B D
 (D: missing) S परामव (for पराजयम्) — ^c) Dn1
 om न D1: 8 नाजहत्, G1 न दह्यात् (for न जह्यात्)

26 ^a) S1 K: वृषम् (for विपम्) K1 8 D1.2-5 क्षमि
 (for क्षमि) B1 प्रसाव, G2 प्रताप (for प्रपात) K4 Dn1
 D: 3 T1 च (for वा) — ^b) T1 अया (for अह) — After
 26^a, S 1ns

49* महाप्रस्थानगमन जल प्रायोपवेशनम् ।

[T: G3 जल (for जल)]

— ^c) K1.2 B: Da1 D1 शक्यामि, V1 B1 D1.2: 7 दुःखानि,
 B3 शक्नोमि (for शक्यामि) V1 शक्यानि, B1 D1.2: 7
 शक्यामि (for दुःखानि) — ^d) K4 सोई (for सोडु) K3
 सोडुशक्यानि (for सोडु कष्टानि) Cc कष्टानि (as in text)
 — After 26, S K1.2: 4 1ns

50* चिन्तयन्नेव सीदामि मनो मेऽतीव सुहृत्ति ।

[K1 चि मयनेव नीहासि (for the prior half) K4 वेतीव
 (for मेऽतीव)]

On the other hand, V1 B D (D2 missing) S 1ns
 after 26, an addl. colophon [Adhy namo Dn1
 घृतराष्ट्रवाक्ये, T1 G1: 8 घृतराष्ट्रविलापः. — Adhy no

न हि शक्यामि दुःखानि सोढुं कष्टानि संजय ॥ २६
संजय उवाच ।

श्रिया कुलेन यशसा तपसा च श्रुतेन च ।
त्वामद्य सन्तो मन्यन्ते ययातिमिव नाहुपम् ॥ २७
श्रुते महर्षिप्रतिमः कृतकृत्योऽसि पार्थिव ।
पर्यवस्थापयात्मानं मा विपादे मनः कृथाः ॥ २८

धृतराष्ट्र उवाच ।

दैवमेव परं मन्ये धिक्पौरुषमनर्थकम् ।
यत्र रामप्रतीकाशः कर्णोऽहन्यत संयुगे ॥ २९
हत्वा युधिष्ठिरानीकं पाञ्चालानां रथव्रजान् ।
प्रताप्य शरवर्षेण दिशः सर्वा महारथः ॥ ३०

मोहयित्वा रणे पार्थान्वज्रहस्त इवासुरान् ।
स कथं निहतः शैते वातरुग्ण इव द्रुमः ॥ ३१
शोकस्यान्तं न पश्यामि समुद्रस्येव विष्णुकाः ।
चिन्ता मे वर्धते तीव्रा मुमूर्षा चापि जायते ॥ ३२
कर्णस्य निधनं श्रुत्वा विजयं फल्गुनस्य च ।
अश्रद्धेयमहं मन्ये वधं कर्णस्य संजय ॥ ३३
वज्रसारमयं नूनं हृदयं सुदृढं मम ।
यच्छ्रुत्वा पुरुषव्याघ्रं हतं कर्णं न दीर्यते ॥ ३४
आयुर्नूनं सुदीर्घं मे विहितं दैवतैः पुरा ।
यत्र कर्णं हतं श्रुत्वा जीवामीह सुदुःखितः ॥ ३५
धिग्जीवितमिदं मेऽद्य सुहृद्दीनस्य संजय ।

B1 2.5 Da1 D1 4.6 8 8, B2 9, T1 8 G M 5, T2 6]

27 Before the ref, G2 ins श्रीकृष्णाय नमः T1 om the ref. Lacuna in Ś2 from संजय उवाच to यशसा (in ^a) — ^b) B4 वयसा (for तपसा) T2 [अ]पि (for the first च) B1 चा (for the second च) — ^c) K3 त्वामेव, T1 त्वमाद्य (for त्वामद्य) — ^d) M4 इह (for इव) K1 नाहुपा, V1 D8 नाहुप, M1 नाहुप (for नाहुपम्)

28 ^a) D8 श्रुतेर्, G8 श्रुतो (for श्रुते) G2 'प्रथम' (for 'प्रतिम') — ^b) K1 [S]पि, G2 हि (for ऽसि) D1 पार्थिव, G2 पादव (for पार्थिव) — ^c) D8 परिस्थापय चात्मानं — ^d) D8 कृथा (for क्रथा)

29 ^a) K1 देवदेव, D8 देवमेव (for दैवमेव) — ^b) B3-5 Da1 D1 4.5 7 T1 8 G पौरुषं तु निरर्थकं — ^c) K1 मान, K3.4 V1 B Da1 D1 8-5 7 8 शाल-, Dn1 T G1.2 M साल- (for राम-) D8 -प्रतीकाश D0 यत्रेशानप्रतीकाश, G8 अत्र *प्रती* — ^d) B2 हन्येत, B3 दध्येत, B5 [S]-दध्यत, Da1 D1 4 5 7 T G M1 8 4 [S]वध्यत, M2 चध्येत (for ऽहन्यत)

30 ^a) K8 युधिष्ठिरो राजा, D8 युधिष्ठिरानीक (s10), T1.8 G1 8 M यौधिष्ठिरानीकं, T2 यौधिष्ठिर सैन्य (for युधिष्ठिरानीक) — ^b) K8 Dn1 D1 पंचालाना (for पाञ्चालाना) K1 यथाव्रजान्, K3 D8 रथव्रज, D1 रथाव्रजान् S पाचालाश्च महारथान् — ^c) T8 G8 प्रताप्य (for प्रताप्य) — ^d) K1 D1 G2 महारथा, T1 महारथान्, G8 महा * (for महारथ)

31 ^a) K1 D1 रथे (for रणे) D8 M1 पार्था, D8 पार्थ (for पार्थान्) — ^b) K8 वज्रहस्तवसुंधरान्, D8 श्वहस्त इवासुरान् (catalectio) — ^c) B2 5 Da1 D1 4 5 7 T G1.8 M1

कथ स (by transp), G2 कथं हि — ^d) K8 वायुरुग्ण, V1 B2 वातभग्न, B1 D8 8 वायुभग्न, Da1 D1 5 वातरुग्ण; D1 वातद्रुम, S 'नुज (for' रुग्ण)

32 ^b) D8 सन्युद्रस्येव (s10) Ś2 K4 पिष्णुका; K1 पिष्णुका, K8 विष्णुता, B1 5 विष्णुत, Da1 D1 5 विष्णुकाः; D8 8 विष्णुव, D1 विष्णुप, D1 (sup lin) 7 विष्णुति (for विष्णुका) V1 B1-3 Dn1 D0 T G2 8 M1-8 पार जलनिधेरिव, G1 राजजलनिधेरिव, M1 पौर जवनिधेरिव — ^c) Ś K1 2 च (for मे) B4 D0 8 M2-4 वर्तते (for वर्धते) K3 तावान्, Dn1 [S]तीव, D8 वीर (for तीव्रा) — ^d) Ś K2 4 [अ]पि च (by transp), K3 Dn1 D0 वापि, D2 [अ]त्रापि, S चोप- (for चापि)

33 ^a) T2 कर्णस्यापचय — ^b) K8 निघ्न (for विजय) Ś2 फल्गुनस्य, B2 विजयस्य M2-4 ह (for च) — ^c) T2 इम (for अह) — ^d) D8 कथ (for वर्ध)

34 ^a) V1 B1 वज्रसारमहं मन्ये; T1.2 G8 'मिदं नूनं, G2 'मिदं नाम — ^b) Da1 सुहृदय (hypermetric) (for हृदय) K4 Dn1 दुर्भिद, V1 हृदतर (hypermetric) (for सुदृढ) S मम दुर्भिद (for सुदृढं मम) — ^c) K8 य श्रुत्वा (for यच्छ्रुत्वा) G8 cites यत् (as in text) B3-5 Da1 D1.4 5.7 निहतं कर्णं (D8 'र्ण), Dn1 पुरुषव्याघ्र, T1 पुरुषं व्याघ्र (for पुरुषव्याघ्र) — ^d) Ś2 कर्णे (for कर्ण) K1 प्रतीर्यते (for न दीर्यते) B3-5 Da1 D1 4 5 7 न दीर्यति सहस्रधा

35 ^a) M1 अयन् (s10) (for आयुर्) G8 दीर्णं (for नूनं) T1 अजर्यं, G1 स्वदीर्घं, G2 वित्तीर्णं, G3 विदीर्णं (for सुदीर्घं) — ^b) B2 निहतं, D8 विहतं; D8 दैवतैर्, M2 निहित (for विहितं) Ś2 K1 Dn1 देवतैः, D8 विहित (for

अद्य चाहं दशमेतां गतः संजय गर्हिताम् ।
 कृपणं वर्तयिष्यामि शोच्यः सर्वस्य मन्दधीः ॥ ३६
 अहमेव पुरा भूत्वा सर्वलोकस्य सत्कृतः ।
 परिभूतः कथं ह्यत पुनः शक्यामि जीवितुम् ।
 दुःखात्सुदुःखं व्यमनं प्राप्तवानसि संजय ॥ ३७
 तस्माद्गीष्मवधे चैव द्रोणस्य च महात्मनः ।
 नात्र शेषं प्रपश्यामि ह्यतपुत्रे हते युधि ॥ ३८
 स हि पारं महानासीत्पुत्राणां मम संजय ।

युद्धे विनिहतः शूरो विसृजन्सायकान्वहून् ॥ ३९
 को हि मे जीवितेनार्थस्तमृते पुरुपर्यभम् ।
 रथादतिरथो नूनमपतत्सायकार्दितः ॥ ४०
 पर्वतस्येव शिखरं वज्रपातविदारितम् ।
 शयीत पृथिवी नूनं शोभयन्रुधिरोक्षितः ।
 मातङ्ग इव मत्सेन मातङ्गेन निपातितः ॥ ४१
 यद्गलं धार्तराष्ट्राणां पाण्डवानां यतो भयम् ।
 सोऽर्जुनेन हतः कर्णः प्रतिमानं धनुष्मताम् ॥ ४२

C 8. 267
B 8. 9 16
K 8 6 17

द्वैतं) — °) B₂ यत्तु (for यत्र) Dn₁ कर्णे (for कर्णं)
 V₁ B₁ यत्कर्णं निहतं श्रुत्वा, D₂ कर्णस्य निघनं श्रुत्वा — °)
 V₁ B₁ D₂ D₃ D₄ [क]य, D₁ [क]य (for [ह]ह)
 K₁ म द्रुन्वित (for सुदुन्वित)

36 °) B₁ जीवित मद्र (for जीवितमिदं) K₁ वीरै,
 K₂ चैव, K₃ V₁ B D (D₂ missing) S चैव (for मेऽद्य)
 — °) T₂ सुहृद्दीनस्य, T₃ G₂ सुहृद्गमनि (for सुहृद्दी-
 नस्य) Dn₁ मजय, D₂ दुस्तिन (for मजय) D₃ सुहृद्दीन
 सुदुन्वित — °) Dn₁ जाय (for अद्य) Dn₁ वाह, T₃
 G₁ स्वहं (for चाहं) D₁ कुनाम्, D₂ (marg) Cc दशाम्
 (as in text) T₂ M पुनां (for पुतां) — °) D₂ गतं
 (for गत) K₂ गर्हिता; D₁ गर्हिनं, T₁ यत्कृता, T₂ G₁
 M कुमिता, G₂ वेमि मा, G₃ वेत्ति वा (for गर्हिताम्)
 — °) K₁ कृपाग, K₂ कृपणो, Ca.c कृपण (as in text)
 Ca यत्र जीवामि (for वर्तं) — °) G₃ om. शोच्य T₁
 चोच्य (for शोच्य) K₁ मस्यमदधी (sic) (for सर्वस्य
 मन्दधी)

37 °) K₂ सर्वैर (for भूत्वा) — °) D₂ सर्वलोकस्य
 D₂ यत्कृतं (for सत्कृत) K₂ लोकै सम्यक्त्कृत
 (sic) — °) T₁ पर, T₂ G₁ M पुन (for कथ)
 K₁ Dn₁ D₂ M सूत, G₃ मोय (for सूत) — °) Dn₁
 D₁ परै, T G₁ M कथं (for पुन) K₃ V₁ B₁
 शक्यामि, D₂ शिष्यामि (for शक्यामि) G₂ जीवित
 (for जीवितुम्) — °) K₃ B₂ सुदुन्वयमन D₂ ६
 दुन्वात्तु (D₂ 'यु) दुन्व च्यमनं, S दुन्वाद्दुन्वत मन्वे — °)
 Dn₁ संजय (for मजय)

38 B₂ D₂ om. (hapl) 38^a-39^b — °) Ś₁ K
 श्रीमद्रोणवधे (K₁ 'ध) चैव, B (B₂ om) Dn₁ Dn₁
 D₁ 2. 5 7 S श्रीमद्रोणवधेनेव — °) All MSS (except
 Ś₂, B₂ D₂ om., D₂ missing) कर्णस्य (for द्रोणस्य)
 — °) K₁ Dn₁ नात्र (for नात्र) V₁ Dn₁ D₁ 5 हि
 पश्यामि, T₁ प्रपश्यामि (for प्रपश्यामि) — °) B₁ मृते

(for हते) V₁ B₂-3 Dn₁ D₁ 4 5 7 T₂ सति, G₃ त्वपि
 (for युधि)

39 B₂ D₂ om 39^{ab} (cf. v L 38) — °) Ś₁
 K₂ 4 Dn₁ (Dap as in text) D₁ 5 7 पारो, K₃ पादो,
 B₂ पार्थ (for पार) Ś₂ महद् (for महान्) — °)
 K₁ M₂ विनिहित, V₁ B₁ विनिस्त, B₂ Dn₁ हि निहत
 (for विनिहत) — °) D₁ विसृजन् (for विसृजन्) B₂
 शायकान्, D₂ (m as in text) वालकान् (for सायकान्)

40 °) K₁ 3 V₁ Dn₁ D₂ 8 तु, B₁ वा, D₂
 [S]त्र (for हि) K₃ जीवित नायस्य, T₂ जीवितेनाय;
 M₁ जीवितस्यार्थस्य (for जीवितेनार्थस्य) — °) K₁ तमेने, B₁
 सुमृते (for तमृते) B₁ Dn₁ पुरुपर्यभे, T₁ पुरुपर्यभ (for
 पुरुपर्यभम्) — °) Ś₂ K₁ B₁ 5 Dn₁ Dn₁ D₁ 4 5 7
 M₂-3 रथादा (M₂ 'द) धिरथिद्, B₁ सरथातिरथो, B₃ रथादसौ
 हतो, T₂ 3 G रथाद (G₁ 'दा) तिथिद्, M₁ रथाद्विपतितो
 (for रथादतिरथो) K₃ कर्ण (for नूनं) — °) K₃
 पतित, V₁ B D (D₂ missing) S (except T₂) न्यपतत्
 (for अपतत्)

41 °) K₁ वज्रपादे विदारित, B₁ 2-5 Dn₁ Dn₁
 D₁ 3 5 7 वज्रपादा (D₂ 'त) द्विदारित, B₂ D₂ 3 T G₁
 M वज्रपादा (T₁ 'व) वदारित, G₂ वज्रपादेवदारित, G₃
 वज्रपादादारित — °) Ś₂ K₁ शयेत, K₁ शमते, K₃
 V₁ B D (except D₂, D₂ missing) S स शोते, D₂
 सशोते (for शयीत) — °) Ś₂ शोचयन् (for शोभयन्)
 K₃ रुधिरोक्षित, D₃ 'क्षिता (for 'क्षित) — T₁ om
 41^f — °) B₂-5 Dn₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 8 द्विपद्रेण
 (for मातङ्गेन)

42 °) K₁ यद्गलां, K₃ यद्गय, V₁ B₁ 2 4 5 Dn₁
 D₁ 3 5 7 S यो गल, D₂ यतो भय (hypermetric) (for
 यद्गल) — °) T₁ यथा (for यतो) — °) M₁ बृहत्
 (sic) (for हत्) — °) B₃ प्रतिमानो, T₂ प्रतिमान, Ca
 प्रतिज्ञानं, Cc प्रतिमान (as in text).

स हि वीरो महेष्वासः पुत्राणामभयंकरः ।
 शेते विनिहतो वीरः शक्रेणैव यथा बलः ॥ ४३
 पद्गोरिवाध्वगमनं दरिद्रस्येव कामितम् ।
 दुर्योधनस्य चाकूतं तृपितस्येव पिप्लुकाः ॥ ४४
 अन्यथा चिन्तितं कार्यमन्यथा तत्तु जायते ।
 अहो नु बलवद्दैवं कालश्च दुरतिक्रमः ॥ ४५
 पलायमानः कृपणं दीनात्मा दीनपौरुषः ।
 कश्चिन्न निहतः स्रुत पुत्रो दुःशासनो मम ॥ ४६

कश्चिन्न नीचाचरितं कृतवांस्तात संयुगे ।
 कश्चिन्न निहतः शूरो यथा न क्षत्रिया हताः ॥ ४७
 युधिष्ठिरस्य वचनं मा युद्धमिति सर्वदा ।
 दुर्योधनो नाभ्यगृह्णन्मूढः पथ्यमिवौषधम् ॥ ४८
 शरतल्पे शयानेन भीष्मेण सुमहात्मना ।
 पानीयं याचितः पार्थः सोऽविध्यन्मेदिनीतलम् ४९
 जलस्य धारां विहितां दृष्ट्वा तां पाण्डवेन ह ।
 अत्रवीत्स महाबाहुस्तात संशाम्य पाण्डवैः ॥ ५०

43 ^a) D₈ द्वीपो (for वीरो) — ^b) B_{1,8} D₄ 7 मित्राणाम् K₈ B₈₋₉ D₁₁ D_{1.5} मे भयकर', D₈ S अभय मम (for अभयकर) — ^c) V₁ D₈ स निहतो, B₁ [S]स्त्रि- हतो (for विनिहतो) K₈ वीर, V₁ B_{1.2} D₈ भूमौ, T₁ शूर, T₂ 8 G M शूर (for वीर) — ^d) S₂ शक्रेणैव; B₈₋₉ D₈ 4 7 देवैरेण, C_a शक्रेणैव (as in text) K₈ C_o यथा बल', V₁ B₁ [अ]सुरो बल', B₈ 4 D₈ 4 7 ह्वाचल (with hiatus), S पुरा व(G₁ 8 व)ल', C_a यथा बल' (as in text) B₈ वज्रेणैव महाबल'

44 ^a) T₁ G₁ 8 पंकोर (for पद्गोर) B₂ पगोवी- राध्वगमन; B₄ पगोरिवार्यगमन — ^b) K₈ अध्वगस्येव, D₁ दारिद्रस्येव (for दरिद्रस्येव) K₁ कामिता, B₈ (also as in text) कांक्षितं, T₁ 2 G M कामिता (for कामितम्) — ^c) B₁ चाभूत्, B₈ चाकूत, D₁₁ चाकूलत (sic), S लोभक्ष (for चाकूत) C_a cite आकूत — ^d) K₂ तृपितस्येव (for तृपितस्येव) and repeats कामित and दुर्योधनस्य चाकूत K₄ B₈ D₁₁ D₈ 4 7 C_o विप्लुप', V₁ B₁₋₄ D₁₁ D₈ विप्लुप', D₈ घृष्णुता (for पिप्लुका) K₈ निपितस्येव पौरुषं; D₁ दृपितस्य विप्लुप', D₈ दक्षितस्य घिष्णुप'; S स(G₈ ला)मान्येतानि सजय

45 ^b) S₂ तद्भु (sic), B₈ तत्र, D₁₁ D₈ तद्धि, T₂ तच्च (for तत्तु) D₁₁ D_{1.5} T₁ 8 G तत्त्वजायत (for तत्तु जायते) — ^c) B₁ सु, B₈ D₄ 7 [s]त्र, T₂ [s]ति- (for तु) S₂ बलवद्दैव (sic), T₈ G_{1.2} बलवान्दैव (for बलवद्दैव) — ^d) K₁ दुरतिक्रम', K₄ बलवत्तर, D₈ तुरतिक्रम' (sic) (for दुरतिक्रम)

46 ^a) K₁ पलायन (sic), B₈ प्रदीयमाण', D₈ लीला यमान' (for पलायमान) K₈ सप्रामे, K₄ V₁ B₁₋₄ D₁₁ D₈ 4 6-8 S कृपणो; B₈ दीनात्मा, D₈ कृपण (for कृपण) — ^b) K₈ महात्मा, B₈ कृपणो (for दीनात्मा) V₁ B₁ 8 D₄ हीनपौरुष', D₁₁ D_{1.5} दीनपूरुष' (for दीनपौरुष) M₁ दीनायदीनपौरुष' (sic). — ^c) K₁ कश्चिन्न; B₁ 2 4, 5 D₈ 4, 7

कश्चिद्धि-, G₂ कश्चिन्नु (for कश्चिन्न) K₈ तत्र, B₈ T₂ शूर', D₁₁ G₂ सूत (for सूत) — ^d) B₈ T₁ दुर्योधनो (for दुःशासनो)

47 ^a) K₁ कश्चिन्न, K₈ कश्चिन्न, G₂ कश्चिन्नु (for कश्चिन्न) V₁ नीचाचरितं, B D₁₁ D_{1.2-5} 7 दीनाचरित (for नीचाचरित) — ^b) D₈ तत्र (for तात) B₂ 4 D₁₁ D₁ 8 संजय (for संयुगे) — After 47^{ab}, S ins

51* पुत्रो दुर्योधन संख्ये निहतो मम संजय ।

[T₁ संखे, G₂ 8 M संखे (for सख्ये) T₁ G_{1.8} M न हतो (for निहतो)]

— ^c) K₁ कश्चिन्न K₈ हि हत', K₄ निहता (for निहत) B₁ सूरौ, D₈ संख्ये (for शूरो) S (except T₂) कश्चित्ते निहता (G₂ न हिता) शूरा — ^d) K_{2,8} V₁ B D (D₈ missing) T₂ M₂₋₄ यथान्ये, T₁ यथात्व', T₈ G यथा ते (for यथा न) C_o oites यथा (as in text). D₈ क्षत्रियर्षभ', D₄ 7 क्षत्रियर्षभा, T₁ 8 G M क्षत्रियास्तथा; (for क्षत्रिया हता)

48 ^a) K₈ त्रिपुद्विष्यस्य (sic) (for युधिष्ठिरस्य) — ^b) K₈ धिग्मूढमिति, V₁ B D₁ 8-7 मा युध्यस्वेति, D₈ अतुद्ध- मिति (for मा युद्धमिति) B₈ सर्वथा (for सर्वदा). — ^c) S₂ K₁ 2 B₁ D₈ 7 नाभ्यगृह्णत्, V₁ न चागृह्णात्, B₂ [अ]प्य- गृह्णणो, B₈ नाप्यगृह्णात्, B₄ नान्वगृह्णात्, T₂ नास्यगृह्णात्, (for नाभ्यगृह्णात्) — ^d) G₈ अंध' (for मूढ)

49 For the event, cf 6 116 — ^b) D₄ भीष्मेन B₈ च महायशा, B₄ D₁₁ D_{1.5} सुमहोयशा', D₁₁ च महात्मना (for सुमहात्मना) — ^c) D₁ याचित (for याचित') T₁ पार्थ' (for पार्थ') K₈ पानाया याचितो पार्थ' (sic) — ^d) K₈ सोविधान्, V₁ सोभिधन् (for सोऽविध्यन्) K₈ मेदिनाजल (sic) (for मेदिनीतलम्)

50 ^a) D₈ जलधारा च (for जलस्य धारा) V₁ B_{1.8-9} D₁₁ D_{1.2-5.7} S जनि(G₁ लि)तां, B₂ त्रिपुला (for विहितां)

प्रशमाद्धि भवेच्छान्तिर्मदन्तं युद्धमस्तु च ।
 भ्रातृभावेन पृथिवीं भुङ्क्ते पाण्डुसुतैः सह ॥ ५१
 अकुर्वन्वचनं तस्य नूनं शोचति मे सुतः ।
 तदिदं समनुप्राप्तं वचनं दीर्घदर्शिनः ॥ ५२
 अहं तु निहतामात्यो हतपुत्रश्च संजय ।
 द्यूततः कृच्छ्रमापन्नो लूनपक्ष इव द्विजः ॥ ५३

यथा हि शकुनिं गृह्य छित्वा पक्षौ च संजय ।
 विसर्जयन्ति संहृष्टाः क्रीडमानाः कुमारकाः ॥ ५४
 छिन्नपक्षतया तस्य गमनं नोपपद्यते ।
 तथाहमपि संप्राप्तो लूनपक्ष इव द्विजः ॥ ५५
 क्षीणः सर्वार्थहीनश्च निर्वन्धुर्ज्ञातिवर्जितः ।
 कां दिशं प्रतिपत्स्यामि दीनः शत्रुवशं गतः ॥ ५६

C 8 221
 B 8 9 31
 K 8 6 31

— ^b) K₃ दृष्यता (for दृष्टा ता) K₁ D_{n1} D₂ हि, S च (for ह) B₂ पादवीमिह (for पाण्डवेन, ह) V₁ B₂₋₃ D_{a1} D_{1 2-5 7} दृष्टा पाण्डुतेन च — ^c) D_{1 5} सुमहाबाहुस्, S स (T₂ G_{1 2} सु) महाबुद्धिस् (for समहाबाहुस्) — ^d) K₁ शशास्, D_{n1} सशास् (for सशाम्य)

51 ^a) D₂ प्रशमात्तु (for प्रशमाद्धि) T G₁ M श्रेयो, G₂ योय (sic) (for शान्तिर्) G₃ प्रशमाद्वयभवेद्योर्धं (corrupt) — ^b) K₃ महात्, D₂ यहत्, C₂ मदन्त (as in text) K₁ अन्त, K₃ B₃ D₃ T₃ G M एव (for अस्तु) K₄ ते, V₁ B_{1 2 4 5} D_{a1} D_{n1} D_{1 2-7 7} च, D₂ स, T₂ वा (for च) T₁ मा कृया युद्धकल्पनं — ^c) K₃ भ्रातृभावेन, V₁ भ्रात्रिं (for भ्रातृ) — ^d) D₁ सुद्व (for सुद्)

52 ^a) M₂₋₄ मे त्वं (for तस्य) — T₂ reads 52^b twice — ^b) K₁ मातं, C₂ नून (as in text) D_{n1} M₁ शोचति; D₂ शोचत, G₂ M₂₋₄ शोचसि (for शोचति) K₂ V₁ B D_{a1} D_{n1} D_{1 2-5 7 8} T_{1 3} G_{1 3} C₂ पुत्रक, D₂ पुत्रका; G₂ M पुत्रक (for मे सुव) — ^d) B₃ यदकं (sic) (for वचनं) K₃ दर्शिमि, C₂ c दर्शिन (as in text)

53 ^a) D₂ च (for तु) K₁ निहिता, G₂ न्यहता (for निहता) — ^b) K₁ हता (for हत) V₁ B₁ तु (for च) — § K_{1 2 4} om. (hapl.) 53^c-54^b — ^c) K₃ T G₃ M द्यूतेन, D₂ द्यूतत, G₂ स तेन (for द्यूतत) B₂ केशाम्, C₂ कृच्छ्रम् (as in text) — ^d) D₁ कृत्तपक्ष, C₂ लूनपक्ष (for लूनपक्ष)

54 § K_{1 2 4} om 54^{ab} (cf v l 53) B₂ T₁ om (hapl.) 54-55 — ^a) D₂ यथावत् (for यथा हि) V₁ B₁ च (for हि) D₂ (marg *see m*) पक्षिण (for शकुनिं) S (T₁ om) यथा गृहीत्वा शकुनिं (G₁ नीं, G₂ नि) — ^b) K₃ छिन्नपक्षं, D_{a1} D_{1 5} छित्वा पक्षे S (T₁ om.) पक्षौ लुप्तवाय (G₂ लुप्तौ, G₃ लुप्तौ) संजय — ^c) T₃ न्यमर्जयन्ते, G_{1 3} M₂₋₄ विसर्जयते, G₂ विसर्जयस्ते (for विसर्जयन्ति) K₃ मंहृष्य (for संहृष्टा) — ^d) K₂ क्रीडमान, D₁ क्रीडमाना K₁ कुमारक, G₁ कुमारकरा (sic) (for कुमारका)

55 B₂ T₁ om 55 (cf v l 54) In §₂, st 55-59 are lost on a damaged folio — ^a) B₃₋₅ D_{3 4 7} T₃ G M लूनपक्षतया, D_{a1} D_{1 5} लूनपक्षमयात् (for छिन्नपक्षतया) — ^b) D_{a1} D_{1 5} नोपलभ्यते (for नोपपद्यते) D_{n1} D₂ गतिर्नोपपद्यते — ^c) D₃ सपन्नो (for संप्राप्तो) D₂ तथाह नमनुप्राप्तो — ^d) G₂ क्षीणपक्ष (for लूनपक्ष) T₂ द्विप (for द्विज)

56 §₂ missing (cf v l 55) — ^a) K₁ क्षीण (for क्षीण) K₂ G₂ हीनस्य (for हीनश्च) — ^b) K₁ B₂ निर्वन्धुर्ज्ञातिवर्जित, K₃ बंधुर्ज्ञातिविव, V₁ B₁ T₂ ज्ञातिव (B₁ दं) धुवि, B₂₋₅ D (D₂ missing) निर्जातिर्वंधुव; T₁ G₃ M निर्वंधुर्ज्ञातिसक्षये, T₃ बंधुभिर्जातिस — ^c) D₂ दशा (orig दिशां) C₂ cites का दिशं (as in text) K₃ प्रतिपत्स्यामि, V₁ प्रतिपत्स्यामि, D₂ को तु पत्स्यामि, C₂ प्रतिपत्स्यामि (as in text) — ^d) B₁ हीन (for दीन) T₁ शोकवशस्तदा, T_{2 3} G M शोकवश गत — After 56, K₁ (marg *see. m*) 4 D_{n1} D₇ T₂ ins an addl colophon [Adhy name D_{n1} T₂ धृतराष्ट्रवाक्यं — Adhy no K₁ 9, T₂ 7] — K₄ D_{n1} D₇ T₂ ins after the addl colophon D₂ (marg) 8 T_{1 3} G M ins after 56

52* वैशपायन उवाच ।

इत्येव धृतराष्ट्रोऽयं विलप्य बहु दुःखित ।
 प्रोवाच सजयं भूय शोकस्याकुललोचन ।

[D₂ om. the ref — (L 2) D_{n1} मानस, D₂ T₁ G₂ चेतन, G₃ चेतस (for लोचन)]
 K₄ D_{n1} D_{2 7 8} T₂ cont § K₁₋₃ V₁ B D_{a1} D_{1 3 5 6} ins after 56

53* योऽजयत्पवर्कान्प्रोजानम्वष्टान्केकथै सह ।
 गान्धारांश्च विदेहाश्च जित्वा कार्यार्थमाहवे ।

[Before line 1, D_{n1} D_{4 6 7} T₂ read धृतराष्ट्र उवाच — (L 1) K₃ योजयन् D₃ शक (for सर्व) §₂ K₄ T₂ कामोजान् K₃ D_{n1} D_{1 3 5-8} के (D₂ को) कथै §₁ K_{1 2} अपृष्टान्कैवै मह (for the posterior half) — (L 2) K₁ गंधारांश्च]

दुर्योधनस्य वृद्धयर्थं पृथिवीं योऽजयत्प्रभुः ।
 स जितः पाण्डवैः शूरैः समर्थैर्वीर्यशालिभिः ॥ ५७
 तस्मिन्हते महेष्वासो कर्णे युधि किरीटिना ।
 के वीराः पर्यवर्तन्त तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ ५८
 कश्चिन्नैकः परित्यक्तः पाण्डवैर्निहतो रणे ।
 उक्तं त्वया पुरा वीर यथा वीरा निपातिताः ॥ ५९
 भीष्ममप्रतियुध्यन्तं शिखण्डी सायकोत्तमैः ।
 पातयामास समरे सर्वशस्त्रभृतां वरम् ॥ ६०
 तथा द्रौपदिना द्रोणो न्यस्तसर्वायुधो युधि ।

युक्तयोगो महेष्वासः शैर्वहुभिराचितः ।
 निहतः खड्गमुद्यम्य धृष्टद्युम्नेन संजय ॥ ६१
 अन्तरेण हतावेतौ छलेन च विशेषतः ।
 अश्रौपमहमेतद्वै भीष्मद्रोणौ निपातितौ ॥ ६२
 भीष्मद्रोणौ हि समरे न हन्याद्वज्रभृत्स्वयम् ।
 न्यायेन युध्यमानौ हि तद्वै सत्यं ब्रवीमि ते ॥ ६३
 कर्णं त्वस्वन्तमस्त्राणि दिव्यानि च बहूनि च ।
 कथमिन्द्रोपमं वीरं मृत्युर्बुद्धे समस्पृशत् ॥ ६४
 यस्य विद्युत्प्रभां शक्तिं दिव्यां कनकभूषणाम् ।

57 Ś₂ missing (cf. v 1 55) — ^a) G₂ दुर्योधन-
 समुध्यर्थं — ^b) Ś₁ K₂ lacuna, K₄ D₅ पृथिवी (for
 पृथिवीं) Dn₁ योजयात्, M₃ योजयेत् (for योऽजयत्)
 K₁ हल सयोजयत्प्रभु, B₃ D_{3.4.7} योजयत्पृथिवीं प्रभु
 — ^c) B₂ स हत, T₁ न जित (for स जित) — ^d) B₁
 D₈ 4 7 समरे (for समर्थैर्) B₂₋₅ Da₁ Dn₁ D_{1.8} 4 7 8
 बाहु°, D₅ बहु° (for वीर्य°) Co cites वीर्य°

58 Ś₂ missing (cf. v 1 55) — ^b) D₆ T₂
 युद्धे (for युधि) — ^c) T₂ ते (for के) K₁ पर्यवर्तन्म्य
 (sic), V₁ B (except B₂) Da₁ D_{1.8-5} 7 8 S पर्यतिष्ठत्,
 Dn₁ पर्यतिष्ठति (for पर्यवर्तन्त) K₃ D₆ पर्यतिष्ठति ये तत्र
 — ^d) T₁ तान्माचक्ष्व (for तन्ममा°) K₃ [आ]चक्ष्वत्
 (for [आ]चक्ष्व)

59 Ś₂ missing (cf. v 1 55) — ^a) K₁ कश्चिन्नैक°,
 G₂ कश्चिन्नेक° (for कश्चिन्नैक°) K₃ परित्यक्त° (for
 परित्यक्त) D₂ resumes — ^b) D₅ पाण्डवे (for वैर्)
 D₈ न हतो (for निहतो) T₂ पाण्डवेन हतो रणे — ^c)
 B₁ उक्तम् (for उक्त) B_{2.5} D₈ transp त्वया and पुरा
 K₃ D₆ S सूत, B_{1.4} 5 Da₁ D₁ 8-5 7 तात (for वीर)
 — ^d) K₃ G₂ तथा, G₃ महा- (for यथा) T₈ शूरा
 (for वीरा) B₁ D₆ 7 यथा वीरो निपातित°, G₁ यथा
 शूरौ निपातितौ

60 ^a) K₃ D₂ 6 अप्रतिम युद्धे, B₁ अप्रतिमद्वंद्वं, D₈
 युधि दुराधर्पं (for अप्रतियुध्यन्त) — ^b) V₁ D₄ 8 शिखण्डी
 (for शिखण्डी) B₂ D₂ 4 शायको° (for मायको°) — ^d)
 Da₁ D₁ 5 सर्वमखं (for सर्वशस्त्र°) D₂ G₂ वर

61 ^a) G₁ 2 द्रौपदिना, G₃ तद्रुपदिना (sic), Ca 0
 द्रौपदिना (as in text) Da₁ D₅ द्रौणो (for द्रोणो) Dn₁
 पार्षतेन तथा द्रोणो — ^b) B₂ 4 D₁ T₂ न्यस्तसर्वायुधो (for
 न्यस्तसर्वा°) B₂ यदि, Dn₁ रणे (for युधि) — After
 61^{ab}, S (except T₂) ins

54* धर्मराजवचं श्रुत्वा अश्वत्थामा हतस्त्विति ।
 — ^c) K₁ युक्तो योगो, K₃ उक्तयोगो, Ca c युक्तयोगो
 (as in text) — ^d) D₃ वाणैर् (for शरैर्) K₁ आचिता°,
 B₃ अर्दित°, D₁ आयित° (for आचित°) T₁ शैर्वहुभिराचित°
 — ^e) K₁ निहित° (for निहत°) — ^f) K₁ दृष्ट्यु°, D₈
 द्रुष्ट्यु° (for दृष्ट्यु°) B₂ Dn₁ D₆ सयुगे (for संजय)

62 Before 62, K₃ writes, and erases with
 yellow pigment सजय उवाच — ^a) Ś K₂ 4 हतौ वीरौ
 (for हतावेतौ) T₂ युधिष्ठिरेण क्षुद्रेण — ^b) T₈ G₃
 चलेन च, G₂ सवलेन, M₂₋₄ छलेन तु (for छलेन च) D₈
 (before corr) विशा पते — ^c) K₁ अश्रो (corr to श्रो)पम्,
 D₈ अश्रैशम् (for अश्रौपम्) M₂₋₄ एवं (for एतद्) K₃
 V₁ B₁ Dn₁ D₆ अश्रद्धेयमहं मन्ये — ^d) V₁ निपातनं (for
 निपातितौ) K₃ B₁ Dn₁ T₁ भीष्मद्रोणनिपातन (K₃
 °तित)

63 ^a) K₄ D₈ भीष्मद्रौणौ K₃ B₂ च (for हि) B₃
 संग्रामे (for समरे) — ^c) K₁ D₃ T₂ युध्यमानो हि,
 K₃ V₁ D₂ 6 युध्यत सूत (K₃ सूत), T_{1.3} G₁ 3
 M₂₋₄ युध्यन्समरे, G₂ युद्ध समरे, M₁ युध्यत्समरे (for
 युध्यमानो हि) — ^d) Dn₁ T₂ सत्यमेतद् (for तद्वै सत्य)
 K₁ सत्ये (for सत्य)

64 ^a) G₂ कर्णम् (for कर्णं) Dn₁ अस्यत्म्, K₃
 त्वस्यत्, Da₁ D_{1.5} त्वस्यत् (for त्वस्यन्तम्) K₃ Da₁ D_{1.5}
 शस्त्राणि (for अस्त्राणि) B₂ शस्त्राणि कर्णं त्वस्यत् — ^b) D₆
 वृष्ट्याणि (for दिव्यानि) B₁ सु- (for च) S लघूनि
 (for बहूनि) — ^c) Dn₁ T₁ 8 G M सख्ये, T₂ युद्धे (for
 वीर) — ^d) Dn₁ T₂ 8 G M वीर, T₁ वैर (for युद्धे)
 D₂ 8 समस्पृशेत्, D₆ समस्पृशन् (for समस्पृशत्)

65 For the event, cf. 3 294. 23 — ^a) D₆
 विद्युत्सभा Dn₁ M₂₋₄ दिव्या (for शक्तिं) — ^b) Dn₁
 M₂₋₄ शक्तिं (for दिव्यां) K_{1.3} V₁ D₆ S कनकभूषितां, B₁

प्रायच्छद्विपतां हर्षां कुण्डलाभ्यां पुरंदरः ॥ ६५
 यस्य सर्पमुखो दिव्यः शरः कनकभूषणः ।
 अग्रेत निहतः पत्नी चन्दनेश्वरिखदनः ॥ ६६
 भीष्मद्रोणमुखांस्त्रीरान्योऽवमन्य महारथान् ।
 जामदग्न्यान्महाघोरं ब्राह्ममस्त्रमशिक्षत ॥ ६७
 यश्च द्रोणमुखान्दृष्ट्वा विमुखानर्दिताञ्शरैः ।
 सौभद्रस्य महाबाहुर्व्यधमत्कार्मुकं शरैः ॥ ६८

यश्च नागायुतप्राणं वातरंहसमच्युतम् ।
 विरथं भ्रातरं कृत्वा भीमसेनमुपाहसत् ॥ ६९
 सहदेवं च निर्जित्य शरैः संततपर्वभिः ।
 कृपया विरथं कृत्वा नाहनद्वर्मवित्तया ॥ ७०
 यश्च मायासहस्राणि ध्वंसयित्वा रणोत्कटम् ।
 घटोत्कचं राक्षसेन्द्रं शक्रशक्त्याभिजग्निवान् ॥ ७१
 एतानि दिवसान्यस्य युद्धे भीतो धनंजयः ।

C 8 259
 B 8 9 49
 K 8 6 50

कृष्णमूषिता, B₂ काचनमूषणाम्, D₂ काचनसप्रभा (for कनकमूषणाम्) — °) K₄ द्विपितां (for द्विपता) K₄ हर्षां, D₁ D₁ हर्षी (for हर्षां)

66 For the event, cf. 8 66 — °) G₂ सर्वमुखो (for सर्पमुखो) V₁ B_{2.4} Da₁ D₁ D_{1.5-7} S काचनमूषण, B₂ काचनमूषित; D₂ कनकभूषित, D₂ काचनसप्रभा (for कनकमूषण) — B₂ om 66^{cd} — °) K₁ अशते, K₃ D₁ D₇ s T₂ स शते, B₃ अत्यतो, D₅ अशते, D₅ सयेने (for अशेत) B₂ M₂ 4 निहित K₃ D₁ D₇ s T₂ सत्ये, G₁ पुत्री, Cc पत्नी (as in text) — °) B₂ स्यदनेषु, T_{1.8} G_{1.8} सनरेषु (for चन्दनेषु) D₅ T₂ G₂ अरिखदन, M₁ खदन K₃ D₁ D₇ s T₂ कर्णस्वरिनिपूदन; D₂ चतुर्भिरपरै सह, D₂ चदनेश्वरिखदन

67 For the event, cf. 3 293 17, also cf. B 12 2-3 — °) M₁ यौधान् (for वीरान्) — °) K₃ B₁ अवमन्य, V₁ वमन्य, B₂ D₁ D₂ योवमन्यन्, D₂ योवमन्ये; T_{1.2} योवमत्य; G₁ योवमत्ये, G₂ योवगम्य, M योतिमत्य (for योऽवमन्य) B₂ महात्मन (for महारथान्) D₁ घोरमन्यमहारथान् — °) K₄ महाघोरः, B₂ महाबाहो; B₃ महावीर्ये, B_{2.5} महाराज, Da₁ D_{1.5} महातेजा (for महाघोर) — °) V₁ lacuna for ^{cd} D₂ ब्राह्म्यम् (for ब्राह्मम्) K₃ अशिक्ष्यत, B₂ T₂ अशिक्षयन्, D₁ अशिक्षत, D₂ T_{1.2} G M अशिक्षयत् (for अशिक्षत)

68 For the event, cf. B 7 48 32 T₂ om (hapl) 68 — °) B₂ Da₁ D_{1.5} यस्य (for यश्च) K₁ द्रोणमुखाद् (for द्रोणमुखान्) D₂ हृत्वा (for दृष्ट्वा) — °) G₁ M₁ अर्दितान्, M₃ अर्दितान् (for अर्दितान्) — °) K₁ सौभद्रस्य (sic) (for सौभद्रस्य) — °) G₂ व्यायस्मात् (for व्यधमत्) B (except B₁) D_{2.4.7} शरैः (for शरैः)

69 For the event, cf. B 7 167 — °) Da₁ D₁ s (m as in text) यस्य (for यश्च) S K_{1.2} 4 नागशतप्राणं, T₁ नागायुत प्राण (for नागायुतप्राण) — °) K₁ वातरतसम् (sic), B₂ D₂ 4.7 वज्ररंहसम्, G₂ वनं (for वातं) T₂

वायुसुत महेषुभि — °) K₁ D₂ (m as in text) भारत, K₃ V₁ D₂ 6 T₂ तरसा, B (except B₁) Da₁ D_{1.5-7} T_{1.8} G M सहसा (for भ्रातर) — D₂ om. (hapl) 69^d-70^e — °) S₂ K₄ उपाहरत्, K₃ V₁ B₁ Da₁ D_{1.5} 6 Ca अवाहसत्, B₂₋₅ D₂ 4 7 अयाहसत्, T G_{1.8} M_{2.4} अपाहसत्; G₂ M₂ अपाहरत्, M₁ अपाहसत् (for उपाहसत्) K₁ भीमसेमपासहसत् (sic)

70 B₂ om 70-71 D₂ om 70^{abc} (cf. v l 69) — °) D₁ D₂ वि- (for च) — °) K₁ पर्वणि (for पर्वभि) — °) K₁ नाहरद्वर्मवित्तया, K₃ V₁ B₁ D₁ D₂ 6 S नावधीद्वर्मवित्तया, K₄ B₂ 5 Da₁ D₁ s-5 7 8 नाहनद्वर्म- (Da₁ नं धर्म, D_{1.5} नत्कर्म) वित्तया, B₂ नाहनद्वर्मवित्तया

71 For the event, cf. B 7 179 B₂ om 71 (cf. v l 70) — °) K₃ V₁ B₁ यस्य, B₂ स च (for यश्च) — °) V₁ D₁ T₂ M Ca 0 व्यसयित्वा; B₁ दिव्यं जित्वा, D₂ व्यचयित्वा, D₂ व्यजयित्वा, G₂ 8 व्युत्सयित्वा (for ध्वसयित्वा) D₂ (marg) मदोत्कट, T₂ 8 G घटोत्कचं (for रणोत्कटम्) B₂₋₅ Da₁ D_{1.5-7} 7 विकुर्वाणं जयैषिण — °) T₁ 8 G रणोत्कट (for घटोत्कच) K₄ शक्त्या कर्णो, Da₁ शक्त्या, T_{1.8} G₂ 8 इद्रशक्त्या, G₁ इद्रजित्या (for शक्रशक्त्या) K₃ V₁ B (B₂ om) D (except D₂) T_{1.8} G M निजग्निवान् (for [अ]निजग्निवान्) T₂ राक्षसेन्द्र शक्रशक्त्या मोवया तु निजग्निवान्

72 °) K₄ एतान्ये (for एतानि) B₂ T₁ G₂ दिवसानस्य (sic) K₃ V₁ B_{1.2} 4.5 D T₂ G₁ 8 M एतांश्च दिवसान्यस्य, Cc एतानतीतान्निवसान् — °) S K_{1.2} G₂ युद्धे भीतो, B₂ भीतयुद्धे, Da₁ D₂ युद्धे (D₂ द्-) भीतो (sic) (for युद्धे भीतो) K₁ धनंजय (for धनजय) — °) K₁ नागमग्नैरथं (sic), K₂ (by corr) D₁ D₂ 4 8 G₁ M₁ मग्नै रथ, D₂ नानमग्नैरथं, T₁ 2 G₂ नागमग्नै (T₂ द्-) रथे, G₂ मग्नैरथो (for नागमग्नैरथं) T₁ G₂ 8 वीर (for वीर) — °) G₂ 8 कथं तु (G₂ तु) (for स कथ) K₃ निहत शरैः (for निहतो रणे) — After 72, D₁ D₂ T₂ ins

नागमद्वैरथं वीरः स कथं निहतो रणे ॥ ७२
 रथसङ्गो न चेत्तस्य धनुर्वा न व्यशीर्यत ।
 न चेदस्त्राणि निर्णेशुः स कथं निहतः परैः ॥ ७३
 को हि शक्तो रणे कर्णं विधुन्वानं महद्भुः ।
 विमुञ्चन्तं शरान्घोरान्दिव्यान्यस्त्राणि चाहवे ।
 जेतुं पुरुषशार्दूलं शार्दूलमिव वेगितम् ॥ ७४
 ध्रुवं तस्य धनुश्छिन्नं रथो वापि गतो महीम् ।
 अस्त्राणि वा प्रनष्टानि यथा शंससि मे हतम् ।

55* सप्तसकाना योधा ये आह्वयन्त सदान्वत ।

[Dn1 संसप्तकानां T2 माह्वयते मद्रोद्धता (for the posterior half)]

Dn1 T2 cont

56* एतान्दृष्ट्वा हनिष्यामि पश्चाद्वैकर्तन रणे ।

इति व्यपदिशन्पार्यो वर्जयन्सूतजं रणे ।

स कथं निहतो वीरः पार्येन परमाहवे ।

[(L 3) Bom ed परवीरण]

73 Ks om (hapl) 73 — ^a) S2 Ds रथसङ्गे, K4 V1 B Dn1 Da1 D1-7 T1 G1 M1 रथसङ्गो, T8 G2 8 अहंकारो (for रथसङ्गो) D0 चित्तस्य, G1 चैत्तस्य (for चेत्तस्य) K1 कस्य (for तस्य) — ^b) Ds धनुर्व्या, M4 रथं वा (for धनुर्वा) Dn1 व्यशीर्यत; Ds विशीर्यत (for व्यशीर्यत) — ^c) Da1 Dn1 D1 निर्णेषु, D3 5 निर्णेशु, Ds G0 निर्णेशु, T1 8 G M1 नष्टानि, T2 निर्णेशु, M2-4 सर्वाणि (for निर्णेशु) Ds सोदादस्त्राणि शस्त्राय — ^d) Ds कथं स्यात्, T1 8 G M1 8.4 कथं स (by transp), M2 कथं सन् Gs M2 निहित (for निहत) V1 B1 रणे, B2 8 शरैः, Da1 D3 परै (for परै)

74 ^a) K1 शक्तो (s10) T8 G1.8 M2 रथे (for रणे) B1 हंतुं (for कर्णं) — ^b) K1 V1 B1 T1 G1.2 M1.2 4 विधुन्वान (for विधुन्वान) — ^c) Ks विमुचतु (for विमुञ्चन्त) Ds (marg) T2 दिव्यान् (for घोरान्) M4 om घोरान् — ^d) Ds दिव्याण्यस्त्राणि, T3 शस्त्राण्यं (for दिव्याण्यं) — ^e) Ds योद्धु (for जेतु) M1 पुर्ष- (for पुरुष-) K1 Gs-शार्दूल (for शार्दूल) — ^f) S1 K2 Bs.5 Da1 D1 8-5.7 वेगित, B2 विक्रम, T1 रोपित, G2 वेगित (for वेगितम्) Ks V1 B1 Dn1 T2 शार्दूलसम विक्रम, D2 0 गतिविक्रमं

75 ^a) S (except T2) अस्य (for तस्य) Ks धनु (for धनुश्च) V1 छिच्छि (sic), M2 भिन्न (for छिन्न) — ^b) T1 G1 M वाभि- (for वापि) Bs-5 Da1 D1.8 4 7 महीं गत (by transp); Ds महीगत — ^c) G2 च (for चा)

न ह्यन्यदनुपश्यामि कारणं तस्य नाशने ॥ ७५

न हन्यामर्जुनं यावत्तावत्पादौ न धावये ।

इति यस्य महाघोरं व्रतमासीन्महात्मनः ॥ ७६

यस्य भीतो वने नित्यं धर्मराजो युधिष्ठिरः ।

त्रयोदश समा निद्रां न लेभे पुरुपर्यभः ॥ ७७

यस्य वीर्यवतो वीर्यं समाश्रित्य महात्मनः ।

मम पुत्रः सभां भार्या पाण्डूनां नीतवान्वलात् ॥ ७८

तत्र चापि सभामध्ये पाण्डवानां च पश्यताम् ।

S1 K1 2 न नष्टानि, D2 प्रदस्तानि, some MSS प्रणष्टानि (for प्रनष्टानि) — ^a) Dn1 यत्, T1 यत्र (for यथा) Ks ससत्ति, B1 सशमि (for शस्तमि) K4 स (for मे) K1 4 महद् (for हतम्) — ^b) Ds न ह्यन्यद् (for न ह्यन्यद्) B (except B2) Da1 D1.8-7 अपि (for अनु) S K1 2 न ह्यन्यदनु पश्यामि, Ks D2 न ह्येतदन्यत् (D2 न्य) पश्यामि (sic), G1 अन्नव्यन्यदनुपश्यामि (sic) — ^c) S2 कारक (for कारण) K1 नाशनै, Ks नादानै, S (except T2) पातने (for नाशने).

76 The event? — ^a) Ds T1 हन्याद्, T2 M2.4 हन्याम् (for हन्याम्) Bs-5 Da1 D1 8-7 हन्मि फाल्गुनं (for हन्यामर्जुनं) — ^b) G2 पादा (for पादौ) K1.4 G0 धारये, B2 धावये, D2 धारयत्, Ds धावये, G2 धावये (sic), Ca धावये (as in text) — ^c) Ks Ds S (except G3) तस्य (for यस्य) Ks Da1 D1.8 महद् (for महा-) — ^d) T1 आशीन् (for आसीन्) G1 महात्मना (for महात्मनः)

77 Ds G2 om (hapl) 77^a-78^b — ^a) K1 तस्य, Ks तस्माद्, B1 Ds यस्माद् (for यस्य) K4 V1 B Dn1 Ds 4 7 रणे (for वने) V1 Bs-5 Da1 D1.8-5 7 निद्रा (for नित्य) — ^b) D2 सहा, T1 समा (for समा) V1 B (except B1) Da1 D1.8-5 7 नित्य (for निद्रा) — ^c) V1 B1 8 Da1 D1 5 M2 नालभत्, B2 नालभत (hypermetric), B1 5 Ds 4 7 नाभजत्, M1 नालभे, M2.4 आलभन् (M2 भत्) (for न लेभे) K1.2 M1.2 4 पुरुपर्यभ, B0 भरतपर्यभ

78 For the event, cf. 2. 60 Ds G2 om 78^{ab} (cf. v 1 77) — ^a) V1 (marg) यस्य वीर्यमपाश्रित्य — ^b) Bs 0 उपाश्रित्य, B1 Da1 D1 8-5.7 अपाश्रित्य (for समाश्रित्य) V1 कर्णस्य * * * * * — ^c) Ks पुत्रा (for पुत्र) K1 Da1 D1.8 स ता (for सभा) — ^d) D1 पादव, G1 पादुवा (sic) (for पाण्डूना) Ks पाण्डवानामु पानयत् V1 B1 Dn1 T2 पाण्डवानामयानयत्, Ds पाण्डवाना मुख नयत्

दासभार्येति पाञ्चालीमत्रवीत्कुरुसंसदि ॥ ७९
 यश्च गाण्डीवमुक्तानां स्पर्शमुग्रमचिन्तयन् ।
 अपतिर्हसि कृष्णेति ब्रुवन्पार्थानवैक्षत ॥ ८०
 यस्य नासीद्भयं पार्थैः सपुत्रैः सजनार्दनैः ।
 खत्राहुवल्माश्रित्य मुहूर्तमपि संजय ॥ ८१
 तस्य नाहं वधं मन्ये देवैरपि सवासवैः ।

प्रतीपमुपधावद्भिः किं पुनस्तात पाण्डवैः ॥ ८२
 न हि ज्यां स्पृशमानस्य तलत्रे चापि गृह्यतः ।
 पुमानाधिरथेः कश्चित्प्रमुखे स्यात्तुमर्हति ॥ ८३
 अपि स्यान्मेदिनी हीना सोमसूर्यप्रभांशुभिः ।
 न वधः पुरुषेन्द्रस्य समरेष्वपलायिनः ॥ ८४
 यदि मन्दः महायेन भ्रात्रा दुःशामनेन च ।

C 8 318
B 8 9 70
V 8 6 65

79 For the event, cf 2 63 1 — ^a) K₂ B₂—
 Da₁ D₁ s: 1 तत्रापि च, V₁ B₁ D: c तत्र चैव, Dn₁ तत्र
 वापि (for तत्र चापि) — ^b) T₁ s G₁ M स, G₂ s च्य-
 (for च) D₂ पादूना च प्रपश्यता — ^c) Ś K₁ s: s मन
 (for दाम) K₁ पचालीम्, D_c पाचालान् (for पाञ्चालीम्)
 — ^d) B (except B₁) Da₁ D₁ s: 1 S (except T₂)
 कुरुमनिधी (for 'समदि) — After 79, K₂ (first line
 only) s Dn₁ D₁ (marg *see m*) 1 T₂ ins

57* न मन्ति पतय कृष्णे मर्ये पण्डितितैः समा ।
 उपतिष्ठस्य भर्तारमन्य वा वरपार्णिनि ।
 इत्येव य पुरा पाचो रूक्षा मश्रावयन्परा ।
 सभाया सूतज कृष्णां न कथ निहत परै ।
 यदि भीष्मो रणरुावी द्रोणो वा युधि दुर्मद । [5]
 न हनिष्यति कौन्तेयान्पक्षपालान्मुयोधन ।
 सर्वानेव हनिष्यामि ज्येत्तु ते मानमो ज्वर ।
 किं करिष्यति गाण्डीवमश्रय्यो च महेषुधी ।
 क्षिप्रचन्द्रनदिग्धस्य मच्छरस्याभिधावत ।
 स नूनमृपमस्त्रन्धो ह्यजुनेन कथ हत । [10]

[(L 1) For the event, cf. 2 68 13-14 T₂ पटितै
 Dn₁ ममा — (L 2) For the event, cf 2 63 2-3 Dn₁
 वरवर्णिनि — (L 3) K₁ D₁ संधावयद् T₂ स्थायाधावयद्वा
 — (L 4) K₁ कृष्ण (for कृष्णा) — (L 5) For the event,
 cf 5 165 20-27 6 93 8-13 B 7 2 40 K₁ D₁ 1
 न्पण्डित्य, Dn₁ T₂ रणदुर्मद (for युधि दुर्मद) — (L 6) K₁
 दिनिष्यति — (L 7) K₁ मर्वान्ने, T₂ सवानेतात् — (L 9)
 K₁ Dn₁ मत्तम्य (for मच्छरस्य) — (L 10) T₂ म मानी
 (for स नूनम्) Dn₁ शृणवात्कपो, D_c शृणमत्कपो Dn₁
 अजुनेन]

80 For the event, cf 2 63 4 In Ś₂, the portion
 from 80 to 85^c 15, for the most part, lost on a dama-
 ged folio — ^a) V₁ पश्य (for यश्च) B₁ गाडीयु- (sic),
 D₂ गांजीव, C_c गाण्डीव- (as in text) — ^b) D₂
 स्वर्गयुग्मम्, G₁ स्वर्गमयम् (for स्वर्गमुग्रम्) K₁ V₁ D₂ s
 T₁ अर्चितयत्, C_c c अचिन्तयन् (as in text) — ^c) D_c
 अपनिष्यामि, T₂ G₁ अपतिर्हति, G₂ पतिस्वमसि (for

अपतिर्हनि) — ^a) Ś K₂ s D₁-s s भुवत् (for भुवन्).
 K₁ पार्थे नावैक्षत (sic) Dn₁ G₂ अवैक्षत (for अवैक्षत)

81 ^a) Dn₁ D₂ T₂ s G M पार्थात् (for पार्थैः) — ^b)
 Da₁ (marg) पुत्रैः स, Dn₁ D₂ S सपुत्रात् (for सपुत्रैः)
 Dn₁ D₂ S सजनार्दनात् (for सजनार्दनैः) — ^c) G₁
 स्वनाहुमूलम् (for 'वलम्)

82 ^a) Dn₁ D₂ यस्य (for तस्य) T₂ नाशमह (for
 नाह वध) — ^b) G₂ देवैर् (for देवैर्) — T₁ s om
 (hapl) 82^{cd} — ^c) K₂ B Dn₁ D₂-4 6 7 T₂ G M
 नभिधावद्भिः, V₁ D₂ अपि धा, Da₁ अनुधा* (sic), D₁ s
 अनुधा* (for उपधा*) — ^d) Ś₁ K₁ s: s तस्य, G₂ तानि
 (for तात)

83 ^a) K₁ B₂ Da₁ Dn₁ D₁-s 1 s T G₁ s
 M सस्पृशा(K₁ श्या)नस्य, K₂ s B₂ स्पृश्यमानस्य, K₂
 V₁ B₁ स्पृशा(K₂ श्य)तश्चास्य, B₁ s च स्पृशानस्य;
 D_c स्पृशातश्चास्या (for स्पृशमानस्य) G₂ न हि ज्याघो-
 पसस्पर्श — ^b) V₁ तनुत्र; B₁ तलत्रं (for तलत्रे) B₁
 Dn₁ D₂ s वापि, D₂ वाभि- (for चापि) K₄ तले चाप च
 गृह्यत, D_c वाणाश्चैव विसृज्यत, T₂ शर मुक्त्वा विसृह्यत
 — ^c) S K₁ s पुमानाधिरथ, K₂ s D₁ G₂ M₂-1 पुमानाधि-
 रथे; D₁ s श्चाधिरथे, D_c नधिरणे, T₁ नधिरथे, T₂ s
 नाधिरथे, G₁ नाधिरथे (for नाधिरथे) C_c cites अधिरथे
 K₁ s V₁ B D S स्यात्तु (for कश्चित्) — ^d) K₁ V₁ B D T
 G M₁ s: s कश्चित्प्रमुखतोर्हति, K₂ कश्चित् मुखतोर्हति, M₂
 कश्चित्प्रमुखतोर्हति

84 ^a) G₂ हीना — ^b) B₁ D_c T₂ सूर्यसोमं (for
 सोमसूर्यं) — ^c) M₁ वधं — ^d) B₂ s Da₁ D₁-s-1
 सयुगेपु, B₂ सग्रामेषु (for समरेषु) S (except T₂)
 सत्वयुक्तस्य सयुगे

85 For the event, cf 5 126 — ^a) K₂ V₁ B D S
 येन (for यदि) K₁ सधि, B₁ Dn₁ D_c s T₂ मद्- (for
 मन्द) — ^b) Da₁ D₁ s भ्रात्रा (for भ्रात्रा) — ^c)
 K₂ Dn₁ दुर्बुद्धिः, K₄ दुर्बुद्धे (for दुर्बुद्धि) G₁ भुवतो
 वासुदेवस्य — ^d) B₁ s Da₁ D₁-4 6 7 शरोचत, B₁
 अवोचयत् (for शरोचयत्)

वासुदेवस्य दुर्बुद्धिः प्रत्याख्यानमरोचयत् ॥ ८५
 स नूनमृषभस्कन्धं दृष्ट्वा कर्णं निपातितम् ।
 दुःशासनं च निहतं मन्ये शोचति पुत्रकः ॥ ८६
 हतं वैकर्तनं श्रुत्वा द्वैरथे सव्यसाचिना ।
 जयतः पाण्डवान्दृष्ट्वा किंस्त्रिहुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ ८७
 दुर्मर्षणं हतं श्रुत्वा वृषसेनं च संयुगे ।
 प्रभयं च बलं दृष्ट्वा वध्यमानं महारथैः ॥ ८८
 पराश्रुखांस्तथा राज्ञः पलायनपरायणान् ।

विद्वुतात्रथिनो दृष्ट्वा मन्ये शोचति पुत्रकः ॥ ८९
 अनेयश्चाभिमानेन बालबुद्धिरमर्षणः ।
 हतोत्साहं बलं दृष्ट्वा किंस्त्रिहुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ ९०
 आतरं निहतं दृष्ट्वा भीमसेनेन संयुगे ।
 रुधिरं पीयमानेन किंस्त्रिहुर्योधनोऽब्रवीत् ॥ ९१
 सह गान्धारराजेन सभायां यदभाषत ।
 कर्णोऽर्जुनं रणे हन्ता हते तस्मिन्किमब्रवीत् ॥ ९२
 धूर्तं कृत्वा पुरा हृष्टो बध्वायित्वा च पाण्डवान् ।

86 ^a) K₂ सन्नन; V₁ B₁ s Dn₁ T₂ स नून; D₂ स कर्णं, G₂ सभूपम् (sic), M₂ न नूनम् (for स नूनम्) K₂ B D (except Dn₁ D₂) T₂ G₂ वृषभं (for कृषभं) — ^b) B (except B₁) Dn₁ D₁ s-s 7 कर्णं दृष्ट्वा (by transp), D₂ दृष्ट्वा नूनं D₄ निपातिता (for निपातितम्) — ^c) D₂ दुःशासनश्च (for दुःशासन च) — ^d) K₁ (sup lin) Dn₁ G₂ पुत्रक Dn₁ D₁ s s मन्ये शोचति पुत्रका..

87 K₁ om (hapl.) 87-89 — ^a) D₂ वैकर्तनं B₂ S (except G₂) दृष्ट्वा (for श्रुत्वा) — ^b) T₁ द्वैरथेऽथ, M₁ त्वैरथे (for द्वैरथे) — ^c) Dn₁ जयतं, D₂ जायतं, D₂ जयिन (for जयतं). K₂ V₁ B₁ s D₂ s S चापि (for दृष्ट्वा) — ^d) B₂ किं वा, D₂ किं तु, D₂ (m as in text) कश्चिद् (for किंस्त्रिद्) Co cites स्त्रि only

88 For the event in 88^a, of B 7 135. For the rest, cf. 8 62. K₁ om 88 (cf v 1. 87) K₂ om. (hapl.) 88-90. — ^a) S K₂ दुर्मर्षण (for दुर्मर्षण) V₁ B (except B₄) Dn₁ D₁-s 7 दृष्ट्वा (for श्रुत्वा) S दुर्मर्षणं च निहतं — ^b) S (except T₂) जयस्सेन (for वृषसेन) — ^d) K₄ वध्यमाना, V₁ D₂ T₂ हन्यमान, T₁ s G M युध्यमान (for वध्यमानं)

89 G₁ repeats 89-105 in parenthesis after 8 6 15^{ab} K₁ s om. 89 (cf v 1. 87, 88) — ^a) V₁ B₁ Dn₁ D₂ s S च नृपतीन्, B₂- Dn₁ D₁ s-s 7 s च (B₄ D₂ तु राजस्तु (for तथा राज) — ^c) T₂ विद्ववान्, G₂ निमृत्वान् (for विद्ववान्) V₁ विरयान् (for रथिनो) — After 89^a, D₂ ins

58*

किंस्त्रिहुर्योधनोऽब्रवीत् ।

विषमे शोक्रदुःखाम्नां
 — ^a) Dn₁ Dn₁ D₁ s s शोचति (for शोचति). Dn₁ D₂ पुत्रका (for पुत्रक)

90 K₂ om. 90 (cf v 1 88) — ^a) S K₁ अनयोश्चा-

भिमानेन, V₁ B₂ D₂ s T G₁ s M अन(V₁ B₂ D₂ 'ने)-
 यश्चातिमानी च (B₂ 'नश्च). B₁ s 4, s Dn₁ Dn₁ D₁ s-s 7 s
 G₂ अने(B₂ s 'न-, Dn₁ 'न्ये-, G₂ 'र)यश्चाभिमानो च Co
 cites अनेय — ^b) K₁ बालबुद्धि (for बाल) B₂-s Dn₁
 D₁ D₂-s 7 हुर्बुद्धिरजितेन्द्रिय — T₁ om. 90^a-91^a. — ^c)
 D₂ वीक्ष्य (for दृष्ट्वा) D₂ हतोसाहबलं दृष्ट्वा — K₄
 om. (hapl.) 90^a-91^a — ^d) D₂ s M₁ किंस्त्रि; D₂ किं तु;
 D₂ किंस्त्रिद् (for किंस्त्रिद्) — K₁ V₁ B D (except D₂)
 S (except M₂, T₁ om.) ins after 90 K₂, after 91

59* स्वयं वैरं महकृत्वा वार्यमाणं सुहृद्गणैः ।

प्रधानहतभूमिष्ठे किंस्त्रिहुर्योधनोऽब्रवीत् ।

[(L 1) B₄ D₂ वेरम् (for वेरम्) D₂ ***** पतं
 कृत्वा K₁ s V₁ B₁ Dn₁ D₂ s s T₂ तदा मया (for सुहृद्गणैः).
 — (L 2) V₁ B₁ s Dn₁ D₁ s s प्रधाने, B₂ प्रथने, B₄ s Dr
 प्रधानैर्, G₁ प्रधान- (for प्रधान-) K₁ V₁ B₁ s Dn₁ D₁ s
 T₂ G₂ हतभूमिष्ठे; B₂ s s D₂ s G₂ 'भूमिष्ठे', Dn₁ 'भूमिष्ठ;
 D₂ s s 'भूमिष्ठ, T₂ 'भूमिष्ठ' K₂ प्रधानाहवभूमिष्ठ D₂ किं च;
 D₂ कश्चिद् (for किंस्त्रिद्) T₂ G₁ s M₁ s 4 बले किंचात्रवीदसौ;
 G₂ बले किंचिद्वीदसौ]

91 For the event, of 8 61 K₄ om 91^a, T₁ om.
 91 (cf. v 1 90), K₁ M₂ om (hapl.) 91 — ^a) D₂
 निहतं रनिहतं दृष्ट्वा (sic) — After 91^a, K₂ ins 59*
 line 2, post half. — ^b) D₂ भीमसेनस्य (for भीमसेनेन)
 — ^c) K₂ V₁ B Dn₁ D₁ s 4-s T₂ G M (M₂ om)
 रुधिरं पीयमाने च (D₂ 'नेन), T₂ रुधिरैः सिच्यमानं च — ^d)
 Dn₁ किंचि, D₂ किंस्त्रि, D₂ किं च, D₂ किंचिद् (for किंस्त्रिद्)

92 ^a) M₂ गंधारं (for गान्धारं) — ^c) D₁ कर्णार्जुनं.
 K₁ s 4 हर्ता (for हन्ता)

93 K₄ om (hapl.) 93, D₄ reads it on marg (sec.
 m) D₂ transp 93 and 94 — ^a) T₁ s G₁ s M रणे, G₂
 रणे (for पुरा) D₂ हृष्टो, T₁ G₂ हृष्टो, T₂ हृष्टं, G₂ दृष्ट्वा
 (for हृष्टो) — ^b) G₂ तु (for च) B₂ s s D₂ s पांडवं

अङ्गुलिः सौचलस्तात् हते कर्णे किमत्रवीत् ॥ ९३
 कृतवर्मा महेष्वासः सात्वतानां महारथः ।
 कर्णं विनिहतं दृष्ट्वा हार्दिक्यः किमभापत् ॥ ९४
 ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्या यस्य शिक्षामुपासते ।
 घनुर्वेदं चिकीर्षन्तो द्रोणपुत्रस्य धीमतः ॥ ९५
 युवा रूपेण संपन्नो दर्शनीयो महायशः ।
 अश्वत्थामा हते कर्णे किमभापत् संजय ॥ ९६
 आचार्यत्वं घनुर्वेदे गतः परमतत्त्ववित् ।
 कृपः शारद्वतस्तात् हते कर्णे किमत्रवीत् ॥ ९७

मद्राजो महेष्वासः शल्यः समितिशोभनः ।
 *दिष्टं तेन हि तत्सर्वं यथा कर्णो निपातितः ॥ ९८
 ये च केचन राजानः पृथिव्यां योद्धुमागताः ।
 वैकर्तनं हतं दृष्ट्वा किमभापन्त संजय ॥ ९९
 कर्णे तु निहते वीरे रथव्याघ्रे नरपंमे ।
 किं वो मुखमनीकानामासीत्संजय भागशः ॥ १००
 मद्राजः कथं शल्यो नियुक्तो रथिनां वरः ।
 वैकर्तनस्य सारथ्ये तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ १०१
 केऽरक्षन्दक्षिणं चक्रं द्रुतपुत्रस्य संयुगे ।

C 8 335
B 6 9 69
K 8 8 67

(for पाण्डवान्) — *) Ś: G: तस्मिन्, K₁ कर्णे
 (for कर्णे)

94 D₁ transp 93 and 94 — *) K₁ महेष्वास
 — *) D₁ महापट (for 'रथ) — *) B₁ विकर्णं निहतं;
 B₂-s: D₁ D_L 1-1: S (except T₂) हत वैकर्तनं (for
 कर्णं विनिहतं) — *) D₁ हार्दिक्य, G₂ हार्दिक्यात् (for
 हार्दिक्य) V₁ B₁ हार्दिक्य किमभापत्, B₁ हार्दिक्यश्च
 किमत्रवीत्

95 *) K₁ ब्राह्मणा, K₂ G₂ ब्राह्मण, D₁ ब्राह्मण; T₂ M₁
 ब्राह्मणा G₂ क्षत्रियो (for क्षत्रिया) D₁ वैश्या (for वैश्या)
 — *) K₂ D₂ शिक्षाम्, M₂ शिक्षान्, Cc शिक्षाम् (as in
 text) — *) K₁ घनुर्वेदं (for 'दे) K₂ चकीर्षतो

96 *) K₁ वायु, T₁ G₂ दिव्य, G₂ दिव्या- (for
 युवा) B₁ म युवा रूपसंपन्नो — *) K₁ मौन्ये (for कर्णे)
 — *) Ś: किमभापित (for 'भापत्) V₁ B₁ मयुगे, D₁
 सन्वय (for संजय)

97 *) K₂ D₂ c Cc आ(D₂ अ)चार्यक, B (except
 B₁) D₁ D₁ 2- 1 S आचार्यो यो (for आचार्यत्वं) K₁
 घनुर्वेदे — *) K₁ गत परमतत्त्ववित् B₁-s: D₁ D_L 5-1: 1
 S गौतमो रथमत्तम (D₂ 'न) — *) D₂ c भूय (for कृप)
 V₁ D₂ शारद्वत्स, D₂ शारद्वत्स (for शारद्वत्स) D₁
 सूत (for तात्) K₁ कृपश्चारद्वत्श्चात्र, S म कृपस्तात् तेजस्वी
 — *) D₁ कर्णं (for कर्णे)

98 *) G₂ मद्राजा G₂ महावेजा (for महेष्वास) — *)
 D₁ सत्व; D₂ शल्य, D₂ मत्स्य (for शल्य) V₁ B₁
 शोभित (for 'शोभन) S (except T₂) शल्यश्चात्र
 किमत्रवीत् — K₂ repeats (with v l.) 98^{at} after 60*,
 V₁ B₁, after 61* — *) Ś K₁ 3: 4 दिष्टा, K₂ (second
 time) D₁ D₂ S दृष्ट; D₂ दृष्ट्वा (for दिष्ट) K₂ V₁ B
 D₁ D₁ 2-1: दृष्ट्वा विनिहत कर्णं, D₂ दृष्ट्वा त निहितं कर्णं

— *) K₂ G₂ 3 यथा कर्णे निपातिते K₂ V₁ B D₁
 D₁ 2-1: 1 सारथ्ये (D₂ 'ये) रथिना वर (K₂ 'र), D₂ मत्स्य
 किमभापत् — After 98, K₂ 4 V₁ B D₁ D₁ 2-1: 1 2 2

60* किमभापत् सौवीरो मद्राणामधिपो बली ।
 [K₂ V₁ D_L 4: 1 सौवीर, B₁ भीरोमौ]
 K₂ V₁ B D₁ D_L 3-1: 1 cont

61* दृष्ट्वा विनिहत सर्वं योधा वारणदुर्जया ।
 99 *) K₂ G₂ येन (for ये च) K₂ G₂ M₁ केन च, D₂
 किंचन (for केचन) — *) B₂ D₁ विकर्तन (for वैकर्तन)
 D₂ c भ्रुत्वा (for दृष्ट्वा) T₁ 3 G transp वैकर्तन and हत
 — *) K₁ 3: T₂ G₂ M₁ कान्यभापत्, K₂ B₂-s D (except
 D₁ D₂) T₁ 3: G₂ 3: M₂-4 कान्यभापत् (for किमभापन्त)
 D₂ संजय.

100 G₁ om (hapl) 100-101 — *) V₂ (sup
 in) B₂-: D₁ D₁ 3 द्रोणे, B₂ द्रौणिसू (for कर्णे) B₂-s
 D₂ च, G₂ [S]पि (for तु) V₁ T G₂ विनिहते (for तु
 निहते) — *) D₁ D₂ T₁ 3: G₂ 3 नरव्याघ्रे, D₁ रथव्याघ्रो
 (for रथव्याघ्रे) B₂ नरोत्तमे, D₁ महारथे, D₂ रथपंमे
 (for नरपंमे) — *) K₁ किं वा, K₂ V₁ B₁ D₁ D₂ को वै,
 B₂-s: D₁ D₁-s: 1 के वा, D₂ T G₂ M को वा, G₂ को हि
 (for किं वो) D₂ सुख्यम्; Cc 0 सुप्रम् (as in text)
 — *) B (except B₁) D₁ D₂-s: 1 आमन् (for
 आमीत्) D₂ सक्षय (for संजय) K₂ भापत्, D₁ भागत
 (for भागदा)

101 G₁ om. 101 (cf v l 100) — *) K₁ शल्य,
 B₂ शल्यो (for शल्यो) — *) D₂ वर (for वर)
 — *) K₁ 4 सारथ्यं (for सारथ्ये) — *) K₁ तत्समाचक्ष्व
 संजय

102 *) K₁ चक्रे (for चक्र) — Ś K₂ 4 om 102^{at}
 — *) B (except B₁) D₁ D₁ 2-1: 1 युष्यत्, D₂ धीमत

वामं चक्रं ररक्षुर्वा के वा वीरस्य पृष्ठतः ॥ १०२
के कर्णं वाजहुः शूराः के क्षुद्राः प्राद्रवन्भयात् ।
कथं च वः समेतानां हतः कर्णो महारथः ॥ १०३
पाण्डवाश्च कथं शूराः प्रत्युदीयुर्महारथम् ।
सृजन्तं शरवर्षाणि वारिधारा इवाम्बुदम् ॥ १०४
स च सर्पमुखो दिव्यो महेपुप्रवरस्तदा ।

व्यर्थः कथं समभवत्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ १०५
मामकस्यास्य सैन्यस्य हतोत्सेधस्य संजय ।
अवशेषं न पश्यामि ककुदे मृदिते सति ॥ १०६
तौ हि वीरौ महेष्वासौ मदर्थे कुरुसत्तमौ ।
भीष्मद्रौणौ हतौ श्रुत्वा को न्वर्थो जीवितेन मे ॥ १०७
न मृष्यामि च राधेयं हतमाहवशोभिनम् ।

(for सयुगे) — °) B₂ Dn₁ D₄ वामचक्र — °) Ś₂ वीर्यस्य
(for वीरस्य) B₄ धीमत (for पृष्ठतः). K₁ ररक्षुस्तस्य
पृष्ठतः, D₈ सूतपुत्रस्य धीमतः, S के चा (T₃ वा) सधस्य पृष्ठतः

103 °) K₂ V₁ Dn₁ नाजहुः, B Da₁ D₁₋₅ 7 8
T₁ 3 G₁ 2 M न जहुः, T₂ विजहुः; G₃ निजहुः K₄ Da₁
D₁ 5 6 T₂ वीरा (for शूरा) — B₂ om (hapl)
103^b-104^a. K₂ reads 103^b-104^a twice — °) K₂
को (for के) K₂ D₄ M₁ क्षुद्रा K₁ प्रादुर्भव (sic), V₁ D₆
प्राजहुः, B₁ राजभूर, D₁ प्राद्रवत्, D₁ प्राद्रवत्, M₁ प्राद्रवद्
(for प्राद्रवत्) B₃ तथा, B₁ 5 Da₁ D₁ 8-5 7 हतः, D₆
भयान् (for भयात्) — °) D₆ वत, T₂ चन (for
च व) B₁ कथं व समेताना (sic) — °) K₁
हतक्षेतो (for हत कर्णो)

104 B₂ om 104^a (of v L 103) K₂ repeats
104^a (of v l 103) — °) T₃ G₁ 8 पाण्डवांश्च (for
पाण्डवाश्च) V₁ G₁ हत, G₂ महा, Bom. ed. स्वय
(for कथं) D₈ वीरा (for शूरा) — °) B₃ प्रत्युपयुः,
T₁ प्रात्युदीयन् (for प्रत्युदीयुः) B₁₋₃ 5 D₂₋₄ 6 7 S
महारथा (for महारथम्) — °) K₁ सृजन्तं, K₂ V₁ B₂ 8 8
Da₁ D₁₋₇ S सृजन्त (D₆ °त) (for सृजन्तं) B₃ शरजालानि
— °) K₂ V₁ B₁₋₃ 6 Da₁ D₁₋₇ S इवाम्बुदा, Dn₁ इवाम्बुद
(for इवाम्बुदम्)

105 °) K₂ शरः, D₂ 6 शरः, D₈ (marg) ते च (for
स च) D₂ सर्पमुखो, D₃ सर्पमुखा, G₂ सर्वमुखो; G₃
सर्पवरो (for सर्पमुखो) Dn₁ D₁ 8 वीर, D₈ दिव्या
(for दिव्यो) — T₁ om. 105^b — °) Dn₁ महेपुः,
M₂₋₃ महेपु D₈ प्रवरात् (for प्रवरत्) K₂ V₁ B₂ D₂ 6
तथा (for तदा) — °) B₃ T₂ G₁ 2 व्यर्थः, D₈ च्यर्था (for
व्यर्थः) D₈ समभवन् (for समभवत्) — °) T₂ सयुगे
(for संजय)

106 Ś₂ om. 106-109 K₄ V₁ B D (except
D₂ 6 8) S read 106-108 (for the first time) after
the ref in 8 4 88 T₁ om (second time) 106^a
-107^b, T₂ G₁ (both first time) om 106 — °) D₂
(second time) सामकस्य (for माम्) — °) Ś₁ K₂ 4 V₁

B₁ Dn₁ D₂ 6 (all second time) T₁ 3 G₂ 8 M₁ (all
first time) 2 (second time) 3 (both times) 4 (second
time) हतोत्सेध (G₂ first time sup l₁₁₁ °न)स्य, K₂ B₂
(both first time) कृतोत्सेकस्य, V₁ (first time) ***कस्य;
B₁₋₄ D₂ 4 7 (all first time) कृतोत्सेधस्य, B₂ Da₁
D₁ 5 (all second time) कृतोत्साहस्य, Dn₁ (first time)
हतशेषस्य, D₃ (second time) हतोत्सेपस्य, T₂ G₁ (both
second time) हतोत्साहस्य, T₂ (second time) हतो-
त्साहस्य, Ca c कृतोत्सेवस्य (for हतोत्सेधस्य) G₁
(second time) संजय — °) Ś₁ K₁ 2 4 (second
time) अविनष्टं, K₂ Dn₁ D₂ 4 6 8 (all second time)
अवशिष्टं, V₁ (second time) हताशस्तन्, B₁ (second
time) हतशिष्टं, G₂ (second time) अवशिष्टं (for अवशेष)
— °) K₁ (second time) ककुदो, Ca (both times) c
(second time) ककुदे (as in text) D₃ (second time)
transp ककुदे and मृदिते B₂ (first time) समुदि, Da₁
(both times) D₁ 5 (both second time) मृदिते; D₁ 6
(both first time) निहते, G₁ (second time) मृदितो
(for मृदिते) T₃ G M (all second time) युधि (for
सति) T₂ (first time) कर्णे विनिहते सति — For the
sequence and repetition of 8 4 88^a-89^b after 8 5.
106 (first time) in K₂, cf. v l 8 4 88

107 Ś₂ om 107, T₁ om 107^{ab} (cf v l 106).
— °) K₄ (first time) तौ वीरौ च, T₁ (first time)
तौ वीरौ, M₂₋₄ (all first time) तौ नृवीरौ (for
तौ हि वीरौ) — °) K₄ V₁ B D₁ 7 (all first time) मदर्थः;
D₂ (first time) मदर्थः, G₃ (first time) मदस- (corrupt).
Ś₁ K₂₋₄ V₁ B D S (all second time) त्यक्तजीवि (Dn₁
°व)तौ, T₁ (first time) वीरसत्तमौ (for कुरु) K₁
(second time) मदर्थेभ्यक्तजीवितौ — °) K₁ (second
time) भीष्मद्रौणो, D₂ (second time) 'द्रौणौ' — °) K₁
(first time) Da₁ (second time) को न्वर्थे, Dn₁ (first
time) नार्थो वै, G₂ (second time) को न्वर्थो (for को न्वर्थो).
K₂ B₁ D₂ (all second time) जीवितस्य मे; V₁ B (B₂
m as in text) Da₁ D₁ 8-5 7 (all first time)

यस्य बाहोर्ध्वलं तुल्यं कुञ्जराणां शतं शतम् ॥ १०८
द्रोणे हते च यद्दृचं कौरवाणां परैः सह ।
संग्रामे नरवीराणां तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ १०९

यथा च कर्णः कौन्तेयैः सह युद्धमयोजयत् ।
यथा च द्विपतां हन्ता रणे शान्तस्तदुच्यताम् ॥ ११०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्यणि पञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

६

संजय उवाच ।

हते द्रोणे महेष्वासे तस्मिन्नहनि भारत ।

कृते च मोघसंकल्पे द्रोणपुत्रे महारथे ॥ १

द्रवमाणे महाराज कौरवाणां वले तथा ।

C 8 345
B 8 10 2
K 8 7 2

जीविते सति, T₁ (first time) जीविते मम, M₁ (second time) जीवितो न मे, M₁ (second time) चित्तिने मे (for जीविते मे)

108 Ś₂ om. 108 (cf v 1. 106) — ^a) B₁ (first time) न मृष्यामि, D₁ (first time) न च शोचामि, T₂ (first time) न च मृष्यामि (for न मृष्यामि च) All MSS (Ś₂ om., K₁ V₁ B D₁ D₁ D₁ 2-3 7 S second time) पुन पुनर्न मृष्यामि (K₁ 'नर्न हृष्यामि, K₂ 'नमृष्यामि, B₁ D₁ 'नर्नमिष्यामि, D₂ 'नर्न हृष्यामि), K₁ (first time) न मृष्यामि न राष्येय — ^b) All MSS (Ś₂ om., K₁ V₁ B D₁ D₁ D₁ 2-3 7 S second time) हत (S वच) कर्णं च (V₁ B₁ D₁ D₁ 2-3 7 S 'र्णं च, D₂ S 'र्णस्य) पादवै (G₁ पार्थिवैः) — ^c) G₂ (first time) अयम् (for यस्य) Ś₁ K₂ (both second time) बाहुवल्, V₁ (second time) B₁ (both times) बाहोर्यल् Ś₁ K₂ 3 D₂ 2 (all second time) पूर्ण, D₁ (second time) पूर्वं (for तुल्य) — ^d) Ś₁ K₂ (both second time) मम शतैः, K₁ 2 V₁ B₂ 4 D₁ D₁ 2 3 7 3 (all second time) T₂ G₂ M₁ 2 (all both times) 3 (first time) 3 (both times) शत शतैः, K₁ (second time) शत शतैः, B₂ (first time) T₁ 3 G₁ (all both times) 3 (first time) शतैः शतैः, D₁ (first time) शत शतः; D₁ D₁ (second time) शत शतैः, D₂ (second time) शतैः शतैः, D₂ T₁ 3 G₁ (second time) M₂ (second time) शत शतैः; C₂ c शत शतम् (as in text)

109 Ś₂ om 109 (cf - 1 106) — ^a) V₁ B₁ transp द्रोणे and हते

110 ^a) K₁ तथा (for यथा) V₁ ह (for च) K₁

B₁ च कर्णं, B₂ D₂ 1 7 कर्णश्च, B₂— D₁ D₁ 3 कर्णेन, D₂ M₁ च कर्णं (for च कर्णं) K₂ कौन्तेयो, K₁ D₁ D₁ D₁ 2 3 कौन्तेय, V₁ D₂ कौन्तेय, B₂—3 कौन्तेया (for कौन्तेयैः) — ^b) B₁ 3 T₁ अयोधयत्, B₂ अयोजयत्, B₁ D₂ अयोधयत् (for अयोजयत्). — In Ś₂, 110^{ad} is lost on a damaged fol. — ^c) K₁ B₁ D₂ T₂ M₂ तथा (for यथा), K₂ T₂ G वा, B₂ स, (for च) B₂ विद्विपतां (for च द्वि) K₁ हतां (for हन्ता) — ^d) T₁ हते युद्धे, T₂ G M हतो युद्धे (for रणे शान्तस्)

Colophon — *Adhy name* D₁ छतराष्ट्रवाक्य, T₁ 2 M₁ छतराष्ट्रप्रश्न; G₁ छतराष्ट्रस्य जल्पनं; G₂ छतराष्ट्ररूपनं — *Adhy no* (figures, words or both) Ś₂ B₁ 2 3 D₁ D₁ 2 3 9, D₁ 10, T₁ 3 G M 6, T₂ 8.

6

In Ś₂, st 1-6 are lost on a damaged fol. The variants are noted wherever legible

1 Before the ref., G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः — ^a) T₃ G₂ 3 तस्मिन्, C₂ द्रोणे (as in text) — ^c) M₁ कृपे च (for कृते च) B₁ कृपे धामोघमकल्पे

2 ^a) Ś₁ K₂ द्रवमाने, B₁ M₁ 'माण, D₁ D₂ 3 T₁ 2 G₂ 3 M₂—1 'माणा, D₂ द्रावमाणे; T₂ विद्रावयत्, G₁ त्रावयित्वा (for द्रवमाणे) G₁ महाराजा, G₂ तदा इष्टा (for महाराज) — ^b) T₃ पौरवाणा (for कौरवाणा) V₁ B₁ D₁ D₂ 3 5 S अनीकिर्त्ता, B₂—3 D₁ D₁ 2—5 7 यत्पार्थिवे (for दले तथा) K₂ तदा (for तथा) — ^c) K₁ T₁ G₁ न्यूह (for न्यूह) B₂ पार्था, D₂ T₁ G₁ पार्थ (for पार्थ)

व्यूह पार्थः स्वकं सैन्यमतिष्ठद्भ्रातृभिः सह ॥ २
 तमवस्थितमाज्ञाय पुत्रस्ते भरतर्षभ ।
 द्रवच्च स्वबलं दृष्ट्वा पौरुषेण न्यवारयत् ॥ ३
 स्वमनीकमवस्थाप्य बाहुवीर्ये व्यवस्थितः ।
 युद्धा च सुचिरं कालं पाण्डवैः सह भारत ॥ ४
 लब्धलक्षैः परैर्हृष्टैर्न्यायच्छद्भिश्चिरं तदा ।
 संख्याकालं समासाद्य प्रत्याहारमकारयत् ॥ ५
 कृत्वावहारं सैन्यानां प्रविश्य शिचिरं स्वकम् ।

कुरवोऽऽत्महितं मन्त्रं मन्त्रयांचक्रिरे तदा ॥ ६
 पर्यङ्केषु परार्थेषु स्पर्ध्यास्तरणवत्सु च ।
 वरासनेषूपविष्टाः सुखशय्यास्त्रिवामराः ॥ ७
 ततो दुर्योधनो राजा साज्ञा परमवल्गुना ।
 तानाभाष्य महेष्वासान्प्राप्तकालमभाषत ॥ ८
 मतिं मतिमतां श्रेष्ठाः सर्वे प्रब्रूत माचिरम् ।
 एवं गते तु यत्कार्यं भवेत्कार्यकरं नृपाः ॥ ९
 एवमुक्ते नरेन्द्रेण नरसिंहा युयुत्सवः ।

Ds स्वयं, Gs सुखं (for स्वकं) — ^a) Bs अतिष्ठन् (for अतिष्ठद्) Da1 Ds 4 7 वृत् (for सह)

3 ^b) Dn1 भरतर्षभ — After 3^{ab}, Gs reads (for the first time) 5, repeating it in its proper place — ^c) B1-4 Da1 D1 8-5 1 विदुतं, B5 प्रदुत (for द्रवच्च) S1 Ks स्वं बल, Ds तद्वलं (for स्वबल) Dn1 S द्रवमाणं बल दृष्ट्वा — ^d) Ks व्यधारयत्, K4 निवारयत् (for न्यवारयत्).

4 ^b) Ks बाहुवीर्यव्यवस्थित, V1 B1.2 Da1 Ds T G1 2 M 'वीर्यसुपाश्रित', B5 'वीर्यसमाश्रित', B4 5 D1 8-5 7 Gs 'वीर्यमपाश्रित', Dn1 D2 8 'वीर्यमवस्थित' — ^c) Dn1 Ds युद्धाय, D1 युधा च; S संयुध्य (for युद्धा च) K4 स चिर (for सुचिर) — ^d) Bs भारत (for भारत)

5 Gs reads 5 (for the first time) after 3^{ab}. — ^a) Ks 4 लब्धलक्षैः, (for लब्धलक्षैः) Ks हृष्टैः, B2 हृष्टैः (for हृष्टैः) — ^b) Ks ध्यायच्छद्भिः, Ds व्ययच्छः; G2 (both times) दारयद्भिः; M1 (sup in as in text) ध्यायच्छती, Co ध्यायच्छद्भिः (as in text) Bs शारास् (for चिर) B5 T G2 (both times) M तथा (for तदा) — ^c) M1-4 समासाय (for समासाद्य) — ^d) B1 प्रत्याहारम् (for प्रत्याहारम्) — After 5, S ins

62* निवेश्य च धरु घोर क्षुत्पिपासाभयैर्युतम् ।

श्रमेण महता युक्त तथा द्रोणवधेन च ।

दीनरूपा रणे कृत्वा कर्म घोरा च शार्वरीम् ।

निवेश प्राप्य सा सेना विश्रम्य मुदिताभवत् ।

[(L 1) M1-4 न्यवेश्यधरु घोरं, Mad ed. निवेश्य धरुघोरं T1 'पिपासाभयैर्' — G1 om lines 3-4. — (L 3) T2 दीनरूप, T3 दीनरूपाद् Gs घोरं (for घोरा) — (L. 4) M1 विश्राम्य]

6 G1 om 6^{ab} — ^a) K4 कृत्वावहार, T Gs कृत्वापहार; G2 कृत्वोपहार (for कृत्वावहार) — ^b) T1 प्रवेश्य (for प्रविश्य) G2 8 स्वयं (for स्वकम्) — After 6^{ab}, G2 8

repeat lines 1-2 of 62* — ^a) K1 कुरवत्सहिता, K2 B1.4 D1 'व सहित, Ks 'वश्च हित, V1 B5 Dn1 'वः सुहित, B2 8 D4 'व स्वहितं, D2 'वोत्सहित, Ds 'वो महित, G2 'वत्सहिता (for 'वोऽऽत्महित) — ^d) Ds समायां (for मन्त्रया-) S K2 4 तदा, K1 मिय, Da1 मिथ, D5 मिया (sic), G1 मिया (for तदा)

7 Ks om. 7 — ^a) Ds पर्यङ्केषु (for पर्यङ्केषु) K1.2 परान्येषु; V1 M4 परार्थेषु, Ds G2 परार्थेषु, Ts Gs परार्थेषु; G1 [अ]परार्थेषु, Ca परार्थेषु (as in text) — ^b) K1 स्पर्धास्त्रं, Dn1 D4 स्पर्धास्त्रं; D2 सर्वास्त्रं; Ds पर्यास्त्रं; S वरास्त्रं; Ca 0 स्पर्ध्यास्त्रं (as in text) — ^c) V1 वराहनेषूपविष्टा, Dn1 वरासनेष्वप, Ds वरासने सु — ^d) K1 सुखशय्या विवाशाना (sic), K4 'य्यासु वामरा, Dn1 सुखं शय्यास्त्रिवा, Ds सुखशय्यासु भारत, Ds 'य्यास्थिता नरा — For 7^{ab}, S subst

63* उपविष्टेषु तेव्वेव राजपुत्रेषु भारत ।

[Ts G1 8 M तेव्वेव]

8 ^a) Ks V1 B1 Dn1 D2 8 8 S तत्र (for ततो) — ^b) M1 परमवल्गुना; Ca 'वल्गुना (as in text) Co cites वल्गुना — ^c) Ks ततो भाष्य, Ds ताननाथ (for तानाभाष्य) G2 महेष्वास — ^d) B4 अमन्यत (for अभाषत)

9 Before 9, V1 B1.2 Da1 D1 2 8 8 ins दुर्योधन उवाच — ^a) S1 (before corr as in text) 2 K2 4 V1 B Da1 D1-7 मत (for मतिं) B2 ममिमता; Dn1 मतिमता (for मतिमतां) G2 मतिमत्रमता श्रेष्ठा, Gs इति मत्रिमत्रश्रेष्ठा — ^b) Dn1 सर्वं (for सर्वे) — ^c) Da1 D1 8 गते च, D2 8 8 गतेषु, Ts G1.8 M3 8 गतेन (for गते तु) B (except B1) Da1 D1 8-5 7 किं कार्यं (for यत्कार्यं) — ^d) B1.2 4 5 Da1 D1 8-5 7 किं च, B4 किं वा (for भवेत्). K4 B Da1 Dn1 D1 8-8 T G M1 2 4 कार्यतर, V1 कार्यपर; D2 कार्यगति, M3 कार्यातर, Co कार्यकर (as in text). Ks नृपा (for नृपा)

चक्रुर्नानाविधाश्रेष्ठाः सिंहासनगतास्तदा ॥ १०
तेषां निशम्येद्भित्तानि युद्धे प्राणाञ्जुह्वयताम् ।
समुद्रीक्ष्य मुखं राज्ञो बालार्कसमवर्चसः ।
आचार्यपुत्रो मेधावी वाक्यज्ञो वाक्यमाददे ॥ ११
रागो योगस्तथा दाक्ष्यं नयश्रेत्यर्थसाधकाः ।
उपायाः पण्डितैः प्रोक्ताः सर्वे दैवसमाश्रिताः ॥ १२

लोकप्रवीरा येऽस्माकं देवकल्पा महारथाः ।
नीतिमन्तस्तथा युक्ता दक्षा रक्ताश्च ते हताः ॥ १३
न त्वेव कार्यं नैराश्यमस्माभिर्विजयं प्रति ।
सुनीतैरिह सर्वार्थैर्देवमप्यनुलोम्यते ॥ १४
ते वयं प्रवरं नृणां सर्वैर्गुणगणैर्युतम् ।
कर्णं सेनापतिं कृत्वा प्रमथिष्यामहे रिपून् ॥ १५

C. 8 359
B. 8 10 15
K. 8 7. 13

10 Before 10, K₁ V₁ B D (except D₂) M₁ ins
सत्रय उवाच — ^a) K₁ प्वसुक, K₂ T G M₂ : 'मुक्ता,
M₁ : 'मुक्त्वा (for प्वसुक्ते) — ^b) K₁ ययुत्वव — ^c)
D₂ चक्रुर् (for चक्रुर्) T₁ G₁ : M₁ नानाविधा (for
'विधायां) K₂ चेष्टा, B₂ श्रेष्ठा, T₁ G₁ : श्रेष्ठा, T₂ G₂ M₁
वेष्टा, Ca c चेष्टा (as in text) — ^d) Ś : सिंहासनगताम्,
K₂ 'म्वनगताम्; B₂ D₂ सि(D₂ सि)हावनगता, Da₁
सिंहावनगताम्; D₁ सिहोवनगता, G₂ सिहनागताम् (for
सिंहासनगताम्) K₄ कथं, B₂ D₁ : यथा, B₁ T₂ G₁ :
तथा (for तदा)

11 ^a) K₂ तेषां निशाम्येद्भित्तानि, B₁ तेषां निशाम्ये
नित्तानि, T₁ : G M₁ : इगितानि निशाम्येषा (G₁ :
'म्येनं), T₂ M₂ इगितज्ञो निशाम्ये(M₂ 'नाम्ये)या — ^b)
S transp युद्धे and प्राणाञ्जु S₁ K₂ जुह्वयत, T₁ जहीर्षतां,
T₂ G₂ जिहीर्षतां, M₁ जुह्वयतां (sic) (for जुह्वयताम्) — ^c)
K₂ D₁ : समुद्रीक्ष्य (for समुद्रीक्ष्य) Dn₁ G₁ राज्ञां (for
राज्ञो) — ^d) Ś : K₂ B₂ : D₂ T₂ M₁ : 'वर्चस्य, V₁
B₁ T₂ G₂ : 'तेजस्य', Dn₁ 'वर्चसां, D₂-4 c : G₁ 'तेजसं
— ^e) D₂ om वाक्यज्ञो S₁ K₂ आददे, Ś₂ B₁ D₂
अदवीत्, K₂ अदये (sic) (for आददे) T G₁ : M
वाक्यमर्थव(T₂ 'वि)दाददे (G₁ 'वे), G₂ वाक्यमर्थं समाददे

12 ^a) Ś : राग-, D₁ प्रीति-, G₁ त्यागो, G₂ नागो, Ca
रागो (as in text) K₄ G₂ तदा (for तथा) G₁
दाक्ष्यो, G₂ दक्षेर्, Ca दाक्ष्यं (as in text) — ^b) K₂
नयश्रेत्यर्थसाधका, K₄ नयश्रेत्युक्तसाधका, Da₁ नयश्रेत्यर्थ-
साधकः, D₁ : नयश्रेत्यर्थसाधका, T₁ : G₂ यदाश्रेत्यं, G₂
'नयश्रेत्यं' Ca cites नय (as in text) — ^c) K₁ उपाय
(for उपाया) D₂ पाण्डितैः, T₁ G₂ पाण्डितैः (for पण्डितैः)
— ^d) Ś : सर्वं, K₁ : B₁ : D₂ ते च, V₁ B₂-4 Da₁ Dn₁
D₁- 1 S ते तु, D₂ तेषि (for सर्वं) S₁ K₂ : देवसमा-
श्रिता, K₂ B₂ : S D दैवसुपाश्रिता, B₂ दैवसपां, S दैव
समाश्रिता (for दैवसमाश्रिता)

13 ^a) K₂ B₂ लोके प्रवीरा; Da₁ D₁ : लोकेषु वीरा
(for लोकप्रवीरा) — ^b) V₁ नीतिवन्तस् (for नीतिमन्तस्)
Cc cites युक्ताः — ^c) B₁ दक्षा (for दक्षा) B₂ T₂

रक्ताश्च, M₂-1 भक्ताश्च (for रक्ताश्च) T₂ G₂ : रक्ता
दक्षाश्च; G₁ रक्तदक्षाश्च (for दक्षा रक्ताश्च) K₄ हता (for
हता)

14 ^a) Ś : G₁ न त्वेव, K₂ न त्वेव, D₂ न चैव, G₂ न त्वेव
(for न त्वेव) T₂ कार्यं (for कार्यं) K₁ नैवाच्यम्, D₂
नैराश्यम् (for नैराश्यम्) D₂ न त्वेव कार्यनैराश्यं — ^b) D₁
सुनीतैरिह, D₂ सुनीतेरिह, D₂ सुनीतेरिप (for सुनीतैरिह)
D₂ सर्वाथी, D₂ सर्वाथी (for सर्वाथी) — ^c) K₁ देवमप्यन-
लोम्यते (sic), K₂ देवमप्यनुलोम्यते (sic), D₁ T₂ G₂
देवमप्यनुलोम्यते; T₁ देवमप्यनुलोमति, T₂ 'प्यत्र लोक्यते

15 ^a) K₄ Da₁ D₁ : नृणां (for नृणां) — ^b) T₂
योधगुणैर्, G₂ योधगणैर्, M योधगुणैर् (for गुणगणैर्)
Da₁ D₂ युता, G₂ घत (for युतम्) — After 15^{ab}, K₄
V₁ B D (except D₂) ins

64* कर्णमेवाभियेक्ष्याम सेनापत्येन भारत ।

[K₄ B₁ 'पेक्ष्याम' K₄ V₁ Dn₁ D₁ : सेनापत्येन]

On the other hand, after 15^{ab}, G₂ repeats 8. 5
89-105 in parenthesis (cf v 1 8 5 89) — ^c) D₂
कर्ण- (for कर्णं) G₂ सोमपतिं (for सेनापतिं) — ^d) D₂
प्रमथिष्यामहे, T₂ G₂ प्रमथिष्याम ते (for प्रमथिष्यामहे)
— After 15, K₂ : V₁ B D S ins

65* एष ह्यतिबलं शूरं कृतास्त्रो युद्धदुर्मदं ।

दैवस्वत ह्वामस्त्रं शक्तो जेतुं रणे रिपून् ।

[(L 1) V₁ D₂ : एषो D₂ एषोप्रति, G₁ एषो न्यति,
G₂ स पद्यति बलं (for एष ह्यतिबलं) K₄ 'दुर्मदं, D₂ 'दुर्मदा'
— (L 2) D₂ वैवस्वत Da₁ D₁ : G₂ शक्तो (D₁ 'क्ये)
K₂ : V₁ D₂ : मोदु, (for जेतुं)]

K₄ V₁ B D (except D₂ c) S cont.

66* घृतदाचार्यं तनयाच्छ्रुत्वा राजस्तवात्मज ।

[B₂ 'पुत्रंशु (for 'तनयात्) Dn₁ T₂ वाक्य, T₁ : राजा
(for राजस्)]

Dn₁ cont S subst. for 16^{ab}

67* दुर्योधनो महाराज प्रियं प्रीतमनास्त्रदा ।

[G₂ महाराजः Dn₁ प्रिय, T₁ G₁ : M वृश (for प्रिय)
T₂ G₂ तथा (for तदा)]

ततो दुर्योधनः प्रीतः प्रियं श्रुत्वा वचस्तदा ।
 प्रीतिसंस्कारसंयुक्तं तथ्यमात्महितं शुभम् ॥ १६
 स्वं मनः समवस्थाप्य बाहुवीर्यमुपाश्रितः ।
 दुर्योधनो महाराज राधेयमिदमब्रवीत् ॥ १७
 कर्ण जानामि ते वीर्यं सौहृदं च परं मयि ।
 तथापि त्वां महाबाहो प्रवक्ष्यामि हितं वचः ॥ १८
 श्रुत्वा यथेष्टं च कुरु वीर यत्तव रोचते ।
 भवान्प्राज्ञतमो नित्यं मम चैव परा गतिः ॥ १९

भीष्मद्रोणावतिरथौ हतौ सेनापती मम ।
 सेनापतिर्भवानस्तु ताभ्यां द्रविणवत्तरः ॥ २०
 घृष्टौ च तौ महेष्वासौ सापेक्षौ च धनंजये ।
 मानितौ च मया वीरौ राधेय वचनात्तव ॥ २१
 पितामहत्वं संप्रेक्ष्य पाण्डुपुत्रा महारणे ।
 रक्षितास्तात भीष्मेण दिवसानि दशैव ह ॥ २२
 न्यस्तशस्त्रे च भवति हतो भीष्मः पितामहः ।
 शिखण्डिनं पुरस्कृत्य फल्गुनेन महाहवे ॥ २३

Dn1 S cont. K4 V1 B Da1 D1 3-5 7 ins after 66*

68* आशा बहुमतीं चक्रे कर्णं प्रति स वै तदा ।

हते भीष्मे च द्रोणे च कर्णो जेष्यति पाण्डवान् ।

तामाशा हृदये कृत्वा समाश्रय्य च भारत ।

[(L 1) B1 सुमहती, B2 बहुमती, B3 बहुमती, Da1 Dn1 D1 T G1 2 M2-4 बलवती, D1 च महती, Cc बहुमती (as above) Dn1 कृत्वा (for चक्रे) M1 आशा बलवताश्चक्रे T G1 2 M महाबल (for स वै तदा) Dn1 जय प्रति महारथ (for the post half) G8 आशां प्रतिबलां वीरां चक्रे कर्णं प्रति बल — (L 2) V1 हते तु भीष्मे, B1 हते भीष्मे*, B3 हते च भीष्मे S हते भीष्मे श्रुते द्रोणे (for the prior half) T1 जेष्यति (for जेष्यति) — B2 om line 3 — (L 3) Dn1 तामसां (for तामाशां) S तामेवमाशां हृदये (for the prior half) K4 D8 समाश्रय्य, S कृत्वाश्वास्य (T2 M *शस्य; G1 2 *न्वास्य, G8 *वास्य) (for समाश्रय्य) B2 भारत]

16 D8 om. 16^a, S subst 67* for 16^{ab} — ^a) D1 दुर्योधनोप्रीतः K8 प्रातः (for प्रीतः) — ^b) B1 2 4 5 Da1 Dn1 D1 3-5 7 श्रुत्वास्य (B5 *त्वा च) तद्वचः, B8 श्रुत्वास्य तत्तव (for श्रुत्वा वचस्तदा) — S transp 16^{cd} and 17^{ab} — ^c) K8 V1 B D प्रीतिसंस्कारसंयुक्तं (D1 *क्त), T G1 8 M प्रिय(G8 *य)संस्कारसंयुक्तं, G2 प्रियसंस्कारसंस्कार — ^d) K8 तथा चात्महितं, Dn1 तथामात्मं, D8 तथ्यं चात्मं (for तथ्यमात्महितं)

17 S transp 16^{cd} and 17^{ab} — ^a) K1 स्वमनः, B3 स्वबल, D4 स्व मनः, G3 स्वजन, M1 समृतं, M2 4 स्वमत्तं, M8 संमत्तं (for स्व मनः) D8 समवास्थाप्य, M चाप्यवस्थाप्य, Cc समवस्थाप्य (as in text) T1 वमत्तं चाप्यवस्थाप्य; T2 स्वमनश्च व्यवस्थाप्य, T3 G1 8 स्वजन च व्यवस्थाप्य — ^b) S2 B3 बाहुवीर्यं, K8 बाहुवीर्यं K2 B2 4 Da1 D1 3 5 अपाश्रितः, V1 lacuna, B1 समन्वित, G2 उपाश्रिता (for उपाश्रितः) D8 कर्णवीर्यं समाश्रितः — ^c) K1 दुर्योधनः (for दुर्योधनो) K1 महाराजो, S युधा श्रेष्ठो (for महाराज)

18 ^a) Da1 वीर्यं (for वीर्यं) — ^b) V1 B1 2 Da1 D2-4 6 7 T1 G8 परमं (for च परं) Da1 त्रयि (for मयि). — ^c) G8 om अपि K1 T1 M1 3 4 त्वा (for त्वा) — ^d) D8 प्रवक्ष्यामि

19 ^a) D3 क्रतु (sic) (for कुरु) S कुरु वै (for च कुरु) — ^b) S1 तव (च marg), D8 तेन- (for तव) — ^c) D8 प्राप्य(marg प्यं)तमो, T1 प्रावृत मा (for प्राज्ञतमो) — ^d) D8 चैव (for चैव)

20 ^a) S K2 4 श्रुतिरथौ, K1 8 B1 Dn1 D2 6 8 S (except T1) त्वतिरथौ (for श्रुतिरथौ) — ^b) G1 सेनापतिरु — ^d) D8 द्वाभ्या (for ताभ्या) S K1 8 द्रविणमत्तरः, K2 *मतरः, V1 *वित्तरः, Cc *वत्तरः (as in text) Cc cites द्रविणः.

21 ^a) T1 M हि (for च) B2 8 D2 8 हतौ (for च तौ) K1 ते (for तौ) — ^b) T2 सापेक्षे, G2 सापेक्षौ; M1 सापेक्ष्यौ (for सापेक्षौ) K3 द्वौ (for च) — ^c) K1 T2 मानिनौ, B3 नामितौ, G1 मानितौ, G2 मारितो; G3 माननौ (for मानितौ) K3 B3 D8 T1 महा- (for मया) K8 V1 D8 M2-4 वीर (for वीरौ) — ^d) K1 (before corr) राधेये D2 वचनादपि (for वचनात्तव)

22 ^a) D8 पितामहेन मरक्ष्य — ^b) K2 पाण्डुपुत्रा (for पाण्डुपुत्रा) B2 Da1 D1 8 M1 महारथा (for रणे) — ^c) D8 तानि (for तात) — ^d) B2 दिवसास्तु, D8 दिवसास्तु (for दिवसानि) S2 K4 V1 B1 Dn1 D2 6 हि, K2 B2-5 Da1 D1 3-5 7 8 S तु (for ह)

23 For the event of Śastranyāsa by Karpa, cf 5 165 27. — ^a) V1 (in as in text) T2 8 G तु (for च) D8 भगवति (for च भवति) Cc o c te भवति (as in text) Dn1 न्यस्तशस्त्रश्च समरे — ^b) B3 प्रतापवान् (for पितामहः) — ^c) K1 शिखण्डिना, D8 शिखजिन (for शिखण्डिन) Dn1 पुराकृत्य (for पुरस्कृत्य) — ^d) K8 4 V1 B D फाल्गुनेन (for फल्गुनेन) T G M1 महारणे (for महाहवे)

ऋते तस्मिन्महाभागे शरतल्पगते तदा ।
 त्वयोक्ते पुरुषव्याघ्र द्रोणो ह्यासीत्पुरःसरः ॥ २४
 तेनापि रक्षिताः पार्थाः शिष्यत्वादिह संयुगे ।
 स चापि निहतो वृद्धो घृष्टद्युम्नेन सत्वरम् ॥ २५
 निहताभ्यां प्रधानाभ्यां ताभ्याममितविक्रम ।
 त्वत्समं ममरे योधं नान्यं पश्यामि चिन्तयन् ॥ २६
 भवानेव तु नः शक्तो विजयाय न संशयः ।
 पूर्वं मध्ये च पश्चाच्च तवैव विदितं हि तत् ॥ २७
 स भवानधुर्यवत्संख्ये धुरमुद्बोदुमर्हसि ।

अभिपेचय सेनान्ये स्वयमात्मानमात्मना ॥ २८
 देवतानां यथा स्फुन्दः सेनानीः प्रभुरव्ययः ।
 तथा भवानिमां सेनां धार्तराष्ट्रीं विभर्तु मे ।
 जहि शत्रुगणान्सर्वान्महेन्द्र इव दानवान् ॥ २९
 अश्रितं रणे ज्ञात्वा पाण्डवास्त्वां महारथम् ।
 द्रविष्यन्ति सपाञ्चाला विष्णुं दृष्ट्वेव दानवाः ।
 तस्मात्तं पुरुषव्याघ्र प्रकर्षेथा महाचमूम् ॥ ३०
 भवत्यश्रिते यत्ते पाण्डवा गतचेतसः ।
 भविष्यन्ति सहामात्याः पाञ्चालैः सृञ्जयैः सह ॥ ३१

C. 2. 379
B. 2. 10 35
K. 6. 7 39

24 ^a) V₁ B (except B₁) D₁ D₂ :- १ S महोपाये (D₁ 'म) — ^b) Ś₁ V₁ B D तवा, S पुन (for तदा) — ^c) For the event, cf B 7 5 17 V₁ B₁ स्वयोक्त, S त्वयोक्त (for त्वयोक्ते) B₁ पुरुषव्याघ्रे, D₁ पुरुषव्याघ्र, T₂ ३ G M₁ पुरुषव्याघ्रो — ^d) D₁ द्रोणे (for द्रोणो) In Ś₂, the portion from एत up to मर is lost on a damaged fol V₁ D₂ c [S]प्यामीत्, Cc [S]प्यामीत् (for क्षामीत्) D. द्रोणे श्लोथामीपुरस्मार (sic), G₂ क्षामीद्रोणपुरस्मार

25 ^a) D₂ रक्षित पार्थ (for रक्षिता पार्था) — ^b) Ś₂ इव सयुगे, B (except B₁) D₁ D₂ :- १ इति मे मति — ^c) G₂ ३ तयापि (for स चापि) K₁ D₂ c १ T₂ G₂ ३ युद्धे (for वृद्धो) — ^d) B₁ ३ M₂ :- १ सयुगे, D₂ T₁ ३ M₁ मन्वर, G₂ मन्वत् (for मन्वरम्)

26 In Ś₂, the portion from st 26 up to 30 is mostly lost on a damaged fol The variants are noted wherever legible — ^a) V₁ B₁ D₂ c प्रवीरान्या (for प्रधानान्या) — ^b) K₁ ४ B₁ D₂ (before corr) अमितविक्रम, K₂ B₁ D₂ विक्रम, T₁ G₂ ३ M₁ अनुरविक्रम, T₂ ३ G₁ अतुलविक्रम; M₂ :- १ अतुलविक्रम (for अमितविक्रम) — ^c) B₁ तय्यम (for त्ययम) T₂ योद्ध, M₂ ४ योध (for योच) — ^d) Ś₂ चिन्तयत्, D₁ चिन्तय (for चिन्तयन्)

27 ^a) B₂ ३ D₁ D₂ ३ भवानेराय (for भवानेव तु) T₂ G च (for तु) — ^b) K₁ पूर्वं मध्ये च, K₂ ४ पूर्वमध्ये च, D₂ युद्धमध्ये च, T₂ ३ G M₁ पूर्वं मध्ये तु D₂ ३ पात्राग्रे (for पश्चाच्च) — ^c) Ś₂ तव वै, K₂ V₁ B D (except D₁) T₁ २ M तवैव (T₁ 'वै) (for तवैव) K₂ ३ V₁ B (except B₃) D (except D₁) T₁ M निहित (for निहित) K₃ V₁ B₂ :- D₁ D₂ :- ३ T₁ २ M हित, B₁ हत्, D₁ D₁ हि ते (for हि तत्) T₂ G निहित च स्वक हित

28 ^a) K₁ धुर्यवत्, D₁ D₂ सूर्यवत् (for धुर्यवत्) G₂ M मग्ने — ^b) D₂ धुराम् K₁ B D (except D₁) S (except T₂) अर्हति (for अर्हमि) — ^c) Ś₁ K₂ D₁ २ ३ ३ सेनान्ये, D₂ Cep राधेय, Ca c सेनान्ये (as in text)

29 ^b) Ś₂ V₁ D₁ D₂ ३ ३ G₁ २ M₁ सेनानी, T₁ सेनानि, T₂ सेनानि — ^c) K₁ इमा सेना (for इमा सेना) — ^d) K₁ धातुराष्ट्री, K₃ D₁ धातेराष्ट्रा, D. धार्तराष्ट्रा G₂ विभष्य, G₃ विभर्ति, Ca विभर्तु (as in text) B (except B₁) D₁ D₂ ३ ३ ३ S वै (for मे) — ^e) D₃ दानुगगान् (for दानुगगान्) K₁ सरये (for सर्वान्) — ^f) B (except B₁) D₁ D₁ D₂ ३ ३ ३ S transp ह्य and दानवान्

30 ^a) K₁ अवस्थिर, D₁ अश्रित- (for अवस्थित) S₁ K₂ V₁ B D (except D₃) T₂ दृष्ट्वा (for ज्ञात्वा) — ^b) K₁ त्वा (for त्वा) Ś₁ K₁ V₁ B D S महारथा (K₁ 'था) (for महारथम्) — D₁ T₁ om 30^a-31^b — ^c) K₃ D₁ १ च (for स) K₁ श्रात्रविव्यति पाचाला, B₃ भविव्यति निरन्वाहा, T₃ G विद्रविव्यति पाचाला — ^d) K₁ T₂ ३ दृष्ट्वेव K₁ दानवा — ^e) T₂ अस्माक (for तस्मात्) — ^f) K₁ प्रकर्षेत्, K₃ B₁ २ ४ ३ D₁ D₂ :- १ प्रकंपता, V₁ प्रकर्षेतां, B₃ प्रहृष्येता, D₃ प्रकर्षेमा, G₁ २ प्रहर्षेथा, M₁ प्रकर्षेथा, Cc प्रकर्षेथा (as in text) M₁ महाचमू

31 D₁ T₁ om 31^a (cf v 1 30) — ^a) K₁ भवति वस्थिते, B₃ भवनवस्थिते (sic) (for भवत्यवस्थिते) T₂ छेत्ते (for यत्ते) — ^b) K₁ ३ V₁ B D₁ D₂ :- १ T₂ ३ G₁ २ M मंढचेतस, G₃ मदतेजस (for गतचेतस) D₃ पाडवानामचेतस — ^c) V₁ B D₁ D₁ D₂ :- १ T₁ D₃ पाडवानामचेतस — ^d) V₁ B D₁ D₁ D₂ :- १ T₁ द्रविष्यति; D₁ अद्रिव्यति (for भविव्यन्ति) K₁ महामत्या, D₁ G₂ महामत्या (for सहामत्या) — ^e) Ś₁ K₁ ३ B₂ D₁ D₁ D₂ ३ ३ पाचाला (for पाञ्चालैः)

यथा ह्यभ्युदितः सूर्यः प्रतपन्खेन तेजसा ।
व्यपोहति तमस्तीव्रं तथा शत्रून्व्यपोह नः ॥ ३२
कर्ण उवाच ।

उक्तमेतन्मया पूर्वं गान्धारे तव संनिधौ ।
जेप्यामि पाण्डवात्राजन्सपुत्रान्सजनार्दनान् ॥ ३३
सेनापतिर्भविष्यामि तवाहं नात्र संशयः ।
स्थिरो भव महाराज जितान्विद्धि च पाण्डवान् ॥ ३४

V₁ D₂ पाचालाश्र ससृजया (D₂ 'या), B₁ D₆ सपांचाला
मसृजया, B₂ 4.5 D₃ 4 7 पाचाला सृजयाश्च ह (B₅ हि);
S पाचालाश्र सकेकया

32 ^a) K₁ सूर्य (for सूर्य) — ^b) K₁ प्रतापां, K₄
V₁ प्रपतन्, D₁ 6 प्रतपत् (for प्रतपन्) — ^c) G₂ व्यपो-
हत्तिमिर तीव्र Ca cites व्यपोहयति, Cc व्यपोहति (as in
text) — ^d) V₁ D₆ शत्रु (for शत्रून्) K₈ व्यपोहति,
V₁ B₁ D₂ 6 8 T G₁ 8 M₂₋₄ व्यपोहय, B₃₋₅ D₄₁
D_{1,5-7} 7 प्रतापय, D₄₁ व्यपोह मे, G₂ व्यपेतय (sic), M₁
विनीदाय (for व्यपोह न) — After 32, S K V₁ B D₄₁
D₁₋₈ (D₂ om line 3) ins

69* संजय उवाच ।

आशा यलवती राजन्पुत्रस्य तव योभिवत् ।
हते भीष्मे च द्रोणे च कर्णे जेप्यति पाण्डवान् ।
वामाशां हृदये कृत्वा कर्णमेवं तदाप्रवीत् ।
सुतपुत्र न ते पार्थ स्थित्वाग्रे सयुयुत्सति ।

[K₄ कर्ण उवाच — (L 1) D₂ 4 7 सामवत् (for
यामवत्) S K V₁ B₁ D₂ 6 8 पुत्राणां तेभवत्तदा, B₂
पुत्राणामभवत्तदा; B₃ तव पुत्रस्य यामवत् (for the post
half) — (L 2) S K B_{1,5} हते भीष्मे तथा (B_{1,5}
हते) द्रोणे, V₁ D₂ 6 8 हते द्रोणे तथा (V₁ हते) भीष्मे, B₃
हते च भीष्मे द्रोणे च (for the prior half) D₅ कर्णे (for
कर्णौ) K₁ जप्यति, K₃ जयति (for जेप्यति) — (L 3)
Om in D₂. K₈ एव (for एव) — (L 4) K₃ गते
(for न ते) D₂ सतपुत्रे हते पार्थे, D₆ सतपुत्रो हि ते पुत्र (for
the prior half) D₁ स्थिताग्रे; D₁ (m as above)
श्रुत्वाग्रे V₁ D₂ 6 8 स (for सं) S K_{1,2} स्थित्वाग्रे न
(S₁ K₂ 'मत्र') युयुत्सति, K₈ D₂ 6 Ca ए(D₂ पु)राश्वस्य
युयुत्स(K₂ 'त्स')ति (for the posterior half)]

On the other hand, D₄₁ S ins after 32

70* संजय उवाच ।

एवमुक्त्वा राधेयो राजा दुर्योधनेन ह ।
राजा मध्ये महाबाहुः प्रीवा ना स महाबल ।
हर्षयस्त्रयीत्कर्णो दुर्योधनमिदं वच ।

संजय उवाच ।

एवमुक्तो महातेजास्ततो दुर्योधनो नृपः ।
उत्तस्थौ राजभिः सार्धं देवैरिव शतक्रतुः ।
सेनापत्येन सत्कर्तुं कर्णं स्कन्दमिवामराः ॥ ३५
ततोऽभिषिपिचुस्तूर्णं विधिदृष्टेन कर्मणा ।
दुर्योधनमुखा राजत्राजानो विजयैषिणः ।
शातकौम्भमयैः कुम्भैर्माहैश्वर्याभिमन्त्रितैः ॥ ३६

[G₂ om the ref — (L 1) D₄₁ हि, T_{1,2} G₂ 8 M च
(for ह) — (L 2) D₄₁ महाराथा (for महाबलः)]

33 D₄₁ S om the ref. — ^a) K₈ उक्तमे च मया
(sic), G₂ उक्तमेव त्वया (for उक्तमेतन्मया) — ^c) D₂
जेप्यामि (for जेप्यामि) B D₄₁ D₄₁ D₁₋₅ 7 G₂ सर्वान्
(for राजन्) — ^d) D₈ सगणान् (for सपुत्रान्) D₂
सहपाडवान् (for सजनार्दनान्)

34 ^b) K₁ तथाहं (for तवाहं) — ^d) K₁ जित्वान्
(for जितान्) D₁ om. च D₈ T₂ विजितान्विद्धि पाण्डवान्
— After 34, K₄ ins

71* समं ज्वरद्रो[ज्वरद्रो]गमहं महाहवे
प्रवीमि सर्वे कुरवो निबोधत ।
न वा मदन्य प्रसहेद्रणेऽर्जुनं
क्रमागतं मृत्युमिवोत्तमामृतात् ।

35 S K₁₋₃ T_{1,2} M om. the ref. — ^a) S
K₄ B (except B₁) D₄₁ D₁₋₇ महाराज; K₁ महाराजस;
K₂ मधुराज, (for महातेजाश्च) — ^b) T₈ तदा, G₂
तथा (for ततो) T₃ नृप B₃ राजा दुर्योधनस्ततः
— ^d) D₄₁ देवैरिव — ^e) B (except B₁) D₄₁ D₃₋₅ 7
सेनापत्येन; D₂ सेनापत्येन (for सेनापत्येन) K₈ साकर्तुः
T₈ G_{1,2} 2 कर्तुं (for सत्कर्तुं) — ^f) K₈ कर्णे (for कर्णौ).
K₁ स्कंधम् (for स्कन्दम्)

36 ^a) D₄₁ [S]भिषिच, T₂ [S]भिषिपिचु (for
ऽभिषिपिचुत्स) K₁ 3 V₁ B D₄₁ D₄₁ D₁₋₅ 7 8 S कर्णं
(for तूर्णं) D₆ ततोभिषिचु कर्णं ते — ^c) B₃ सुयोधनं
(for दुर्योधनं) S₂ दुर्योधन महाराजन् — ^d) D₅ 'विणा;
D₈ (m as in text) विपयैषिणः; G₂ विजिगीषवः; G₃
विजिगीषिण (for विजयैषिण) — ^e) K₈ शतकौम्भमयैः; V₃
B₂ D₁ (except D₄₁) S (except M₂) Ca शातकुम्भं (for
शातकौम्भं) — ^f) V₁ B₃₋₅ D_{2,5} 7 मन्त्रैश्चैवाभि (V₁ 'नु)-
मन्त्रितै, B₁ माहैश्वर्यैभिः; B₂ महोजैश्वर्याभिः; D₄₁ महैश्वर्याभिः;
D₄₁ राजतैश्वर्याभिः; D₁ महायैश्वर्याभिः; D₆ महाहैश्वर्याभिः;
D₈ मृत्युमयैश्वर्याभिः; T₁ 3 G₂ 8 ब्राह्मणैश्वर्याभिः, T₂ ब्रह्मणैश्वर्याभिः, G₃
ब्राह्मणैरभिः, M₁ (sup l in as in text) माहैश्वर्यापि मन्त्रितैः
Co cites मन्त्रै

तोयपूर्णविपाणेश्च द्वीपित्स्त्रमहर्षभैः ।
मणिमुक्तामयैश्चान्यैः पुण्यगन्धैस्तथोपधैः ॥ ३७
औदुम्बरे समासीनमामने क्षौमसंवृतम् ।
शास्त्रदृष्टेन विधिना संभारैश्च सुसंभृतैः ॥ ३८
जय पार्श्वान्सगोविन्दात्सानुगांस्त्वं महाहवे ।

इति तं चन्दिनः प्राहुर्द्विजाश्च भरतर्षभ ॥ ३९
जहि पार्श्वान्सपाञ्चालात्राधेय विजयाय नः ।
उद्यन्निव सदा भानुस्तमांस्युग्रैर्भस्तिभिः ॥ ४०
न ह्यलं त्वद्विस्तृष्टानां शराणां ते सकेशवाः ।
कृतघ्नाः सूर्यरश्मीनां ज्वलतामिव दर्शने ॥ ४१

C 8 294
B 8 10 51
K 6 7 56

37 *) K₃ B₁ 2.4 D₁ D₂ 1 तोयपूर्णविपाणेश्च
— *) Ś₁ K₂ द्वीपित्स्त्रमहर्षभैः, K₁ 4 द्वैपयान्ने (K₄
द्वीपयन्त्र)महर्षिभिः, K₃ M₃ द्वैपयन्त्रमहाप्रभैः (M₃ 'र्षभैः'),
V₁ द्विपयन्त्रमहर्षभैः, B₁ द्वैपयन्त्रमहर्षिभिः (sic), B₂-5
D₁ D₂-1 2-3 G₂ 2 C₀ द्विपयन्त्रमहर्षभैः, D₁ D₁ 5
द्वैपयान्त्रं (D₁ 'द्वै'), T₂ 'द्वैपयान्त्रं', T₃ M₂ 4 द्वैपया-
(T₃ 'न्त्रं'; G₁ द्वैपयन्त्रं, M₁ द्वीपयान्त्रं Ca cites द्वैप,
महर्षभं and महर्षभ — *) K₃ चान्यैः, V₁ B₂ M₂-4 चान्यैः
(for चान्यैः) B₁ 2-5 D₁ D₁ 5-7 G₂ मणिमुक्तायु-
तैश्चान्यैः, D₁ 'मुक्ताफलैश्चान्यैः', D₂ 'मुक्ताधरैश्चान्यैः', D₃
'मुक्तामनैश्चान्यैः', D₄ G₁ 2 M₁ 'मुक्तायुतैर्वा'(D₃ 'धैः)न्यैः,
T₁ 5 'मुक्तायुतैर्वा', T₂ 'मुक्ताधरैश्चान्यैः' — *) V₁
पुण्यगन्धैस्, D₅ पुण्यगन्धैस् (for पुण्यगन्धैस्) D₁ D₁
तथोपधैः, T₁ G₂ महापधैः (for तथोपधैः)

38 *) K₃ अहवर- (sic), B₁ औदुम्बरे, D₁ 5 ऊदुम्बरे,
D₂ औदुम्बरे, D₃ औदुम्बरे (for औदुम्बरे) Ca cites
औदुम्बर, C₀ 'र' Ś₁ K₂ 2 V₁ B D (except D₁)
'सुम्नामीनम्, T₂ (also as in text) तदामीनम् (for
समासीनम्) K₁ औदुम्बरेण समासीनम् (hypermetric)
— *) D₂ श्रवते (for श्रामने) K₁ क्षौममवृत (sic),
K₂ 4 B D₁ क्षौममवृते, V₁ damaged (for क्षौम-
संवृतम्) — *) K₃ समभ्रतैः, B₁ D₁ सुसंभृतैः (for
सुमन्वृतैः) D₂ 6 संभारैश्चापि मन्वृतैः. — After 38, N
T G ins

72* प्राहणा क्षत्रिया वेंद्यान्त्रया शूद्राश्च ममता ।
तुष्टुवुन्त्र महा मानमभिषिक्त वरामने ।
उतोऽभिषिक्तो राजेन्द्र निष्कैर्गोभिर्घनेन च ।
वाचयामास विप्राऽयात्राधेय परवीरहा ।

[(L 1) K₁ ब्रह्मा, K₄ D₁ T₂ G₂ ब्रह्मा (T₂ 'ण-')
K₃ D₅ संमता (D₂ 'त'), V₁ B₂ D₂ 2 मंगता, D₃ वेणवा
(for मंगता) — (L 2) D₂ अभिषिक्त (for ब्रमिषिक्त)
Ś K₂ 4 मरामने (for वरामने) — (L 3) V₁ [5]भिषिक्ते,
D₁ 'पिक्तो, T₂ G₂ 3 'पिक्त (for 'पिक्तो) Ś K₁ 2 4 D₃
T₂ transp निष्कैः and गोभि B₁ निष्कैः, D₁ निष्कैर्
Ca, 0 cite निष्कैः and C₀ घनेन (as above) — After
line 3, T₁ ins

73* पूजयामास चन्द्रेश्च विप्रान्वेदविद्वस्तत ।
— (L 4) G₂ 2 यो(G₃ या)जयामास, Ca वाचयामास (as above)
T G₂ 2 विप्रेश्च, G₁ विप्राश्च (for विप्राऽयात्रा) D₅ रागाधेय'
(sic) K₁ पुनवीरहा (for परवीरहा) T G₁ 2 ऋग्मि
(T₁ वाग्मि', T₂ ऋग्मि) स्तोत्रं ममतन, G₂ ऋत्विग्मिन्तो-
मरेस्तथा (for the post half)]

T (T₂ om line 2) G cont. M ins after 38
74* स च्यरोचत राधेय सूतमागधचन्दिमि ।
स्तूयमानो यया भानुरुदये ब्रह्मवादिभिः ।
तव पुण्याहघोषेण वादित्रनिन्देन च ।
जयशब्देन शूराणा तुमुल सर्वतोऽभवत् ।
जयैत्युचुर्गणा सर्वे राधेयं तत्र संगता ।

[(L 1) T₁ त्वरोचत T₁ 5 G₁ 2 'वदिमि' — (L 2)
T₁ स्तूयमानोदयो मानोर् — (L 4) T₁ तुमुल]

39 *) B D₁ D₁ 2-7 8 सातुगास्तान्, D₁ सातुगास्त्व,
S सातुवधान् (for सातुगाम्ब) Ś K₂ 4 महारणे, V₁ D₂ 6
विदा पते, B₂ D₂ 6 7 महाहवे (for महाहवे) — *) B₂ 5
D₁ D₁ 5 इति ते, M₁ इतीदं (for इति त) T₁ G₁ 2 चदिन',
T₃ मत्रिण, M₁ चदिन (for चन्दिन) — *) T₁ द्विदाश्च
(for द्विजाश्च) K₁ D₅ G₃ पुरपर्षभ, K₃ B₁ पुरपर्षभा',
V₁ B₂-5 D₁ D₁ D₁-4 6 7 पुरपर्षभ, M₃ भरतर्षभ
(for भरतर्षभ)

40 *) T G₁ 2 M₂-4 जय, M₁ जयत् (for जहि) D₃
मपांश्चालान् (for सपाञ्चालान्) — G₂ om (hapl)
40^b-42^a — *) K₁ राधये, D₁ राधेय K₃ D₃ च, Ca न
(as in text) — *) K₁ उद्यन्निव, T₁ उद्यन्नेव K₃ B₃
महा, T₁ M यया (for सदा) T₂ 8 G₁ 3 ययादित्यस्
(for सदा भानुस्) T₁ M सूर्यस् (for भानुस्) — *)
K₁ तर्मान्प्रैर्गोभिः (sic)

41 G₂ om 41 (cf v l 40) — *) B₂ 4 5 D₃ 4 7
वै (for ते) K₃ D₃ M₁ सकेशव, K₄ मकेशवा
(for मकेशवा) — In G₁, the portion from 41^b
of this adhy up to st 30 of the next adhy is lost on
a missing fol — *) K₃ कृतघ्नः, D₁ उल्लङ्घा, D₁ 8
उल्लङ्का, Ca कृतघ्ना (as in text) — *) D₁ ज्वलतामिव,
G₂ चलतामिव (for ज्वलतामिव) D₃ वंशानि (for दर्शने)

न हि पार्थाः सपाञ्चालाः स्यातुं शक्तास्तवाग्रतः ।
 आत्तशस्त्रस्य समरे महेन्द्रस्येव दानवाः ॥ ४२
 अभिपिक्तस्तु राधेयः प्रभया सोऽमितप्रभः ।
 व्यत्यरिच्यत रूपेण दिवाकर इवापरः ॥ ४३
 सेनापत्येन राधेयमभिपिच्य सुतस्तव ।

अमन्यत तदात्मानं कृतार्थं कालचोदितः ॥ ४४
 कर्णोऽपि राजन्संप्राप्य सेनापत्यमरिंदमः ।
 योगमाज्ञापयामास सूर्यस्योदयनं प्रति ॥ ४५
 तव पुत्रैर्वृतः कर्णः शुशुभे तत्र भारत ।
 देवैरिव यथा स्कन्दः संग्रामे तारकामये ॥ ४६

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

42 G₁ missing (cf. v 1 41) G₂ om 42^a (cf. v 1 40) — ^a) B (except B₁) D_{m1} D₂₋₅ 7 T G₂ M₁₋₃ च (for हि) T₁ शक्ता (for पार्था) — ^b) T₁ 8 G₂ 8 M transp स्यातु and शक्ता — ^c) S (G₁ missing) आत्तवज्रस्य (for आत्तशस्त्रस्य) — ^d) T₁ महेंद्रस्यैव (for महेन्द्रस्येव) — After 42, S (G₁ missing) ins

75*

सजय उवाच ।

स सकृत् स्तूयमान सुहृद्गणवृत्तो वृषा ।
 कर्णो दुर्योधन वाक्यमब्रवीत्प्रहसन्प्रियम्
 दुर्योधनाद्य सगण पाण्डूना प्रवरैः सह ।
 फल्गुन सुदयिष्यामि त्वत्प्रियार्थं सवान्धवम् ।
 सपर्वतार्णवद्वीपा शाधि गा गतपाण्डवाम् । [5]
 पुत्रपौत्रप्रपौत्रेषु प्रतिष्ठा गमयिष्यसि ।
 नासह्य विद्यते मह्य त्वत्प्रियार्थमरिंदम ।
 सत्यधर्मानुरक्तस्य सिद्धिरात्मवतो यथा ।

[(L 1) T₁ नृप, G₂ रूपा (for वृषा) — (L 4) G₂ योषयिष्यामि G₂ सर्वाध्व — (L 5) T₁ 'द्वीपां शाधि मा हतपाण्डवां, G₂ 'द्वीपानां शाधि तान्गणपाहवा (sic) — (L 6) G₂ प्रतिष्ठा च गमिष्यसि (for the post half) — (L 7) T₁ 2 M₂ 4 परतप (for अरिंदम)]

43 G₁ missing (cf. v 1 41) D₂ om 43 Before 43, T M ins सजय उवाच — ^a) D₄ reads from राधेय up to इवापर (in ^d) on marg (see m) D_{m1} तदा कर्णः, D₅ स राधेय — ^b) T₂ तदानीं नितरा वभौ — ^c) Ś₂ K₄ D₈ T₂ व्यतिरिच्यत, K₁ वन्यरिच्य (sic), V₁ B D_{m1} D_{n1} D₁ 8 5 7 अत्यरिच्यत, D₄ अत्यशोभत, T₁ व्यत्यरुच्यत, T₂ G₂ प्रत्यरिच्यत (for व्यत्यरिच्यत) — ^d) Ś₂ इवापरा (for इवापर)

44 G₁ missing (cf. v 1 41) — ^a) M₄ om- (hapl) the portion from न up to पत्य (in 45^b). K₁ सैनापत्य (sic), K₂ V₁ D₁ 2 8 8 T G₂ सेनापत्ये तु; B D_{m1} D₂₋₅ 7 सैनापत्ये तु, D₂ (marg) सैन्यपत्ये तु, G₂ सेनापत्ये तु (for सेनापत्येन) — ^b) K₁ अभिपिच्य, D₄ अभिपिच्य, D₅ अभिपृच्य (for अभिपिच्य) — ^c) G₂ अमन्यत (for अमन्यत) K₂ स चात्मानः, T₁ तथात्मानं; T₂ महात्मान, G₂ 8 इवात्मान (for तदात्मान) — ^d) K₁ 8 D_{m1} D₈ कालमोहित, D_{m1} 'वोदित, D₂ 'नोदित (for 'वोदित)

45 G₁ missing (cf. v 1 41). M₄ om up to पत्य (in 45^b) (cf. v 1 44). — ^a) T₁ राजा, T₂ G₂ 8 M (M₄ om.) राज (for राजन्) K₂ सप्राप्त (for संप्राप्य) — ^b) K₁ सैनापत्यम्; K₄ सेनापत्तिम्, B₁₋₂ 4 5 D_{m1} D₁₋₅ 7 सैनापत्यम् (for सेनापत्यम्) D₈ M₁ अरिंदम (for अरिंदम) — ^d) B₁ सूर्यस्योदयनावधि, B₂ 'दयनादधि, D₅ 'देयन प्रति, D₈ रूपस्योदयनादधि, D₈ सूर्यस्योदयानादिति Ca oites उदयनं (as in text)

46 G₁ missing (cf. v 1 41) — ^a) D_{m1} तत्र (for तव) — ^b) G₂ 8 तव, M₂₋₄ [S]तिव (for तत्र) — ^c) Ś₂ स्कध (for स्कन्द) — ^d) K₁ संग्रामे, D₁ संग्राम (for संग्रामे) B₁ तारकक्षये, G₂ तारकामयो, Ca as in text

Colophon missing in G₁ — Adhy name K₂ B₁₋₃ D_{m1} D_{n1} D₁ 3-5 7 T₁ 2 कर्णाभिषेक, V₁ कर्णप्रधानकं चाभिषेक, M₁ कर्णाभिषेचन — Adhy no (figures, words or both) Ś₂ 6 (as in text), B₁₋₂ 5 D_{m1} D₅ 8 10, D_{m1} D₄ 11, T₁ 8 G₂ 8 M 7, T₂ 9. — Śloka no D_{m1} 59

७

धृतराष्ट्र उवाच ।

सेनापत्यं तु संप्राप्य कर्णो वैकर्तनस्तदा ।
 तयोक्तश्च स्वयं राजा स्निग्धं भ्रातृसमं वचः ॥ १
 योगमाज्ञाप्य सेनाया आदित्येऽभ्युदिते तदा ।
 अकरोत्किं महाप्राज्ञस्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ २
 संजय उवाच ।
 कर्णस्य मतमाज्ञाय पुत्रस्ते भरतर्षभ ।
 योगमाज्ञापयामास नान्दीतूर्यपुरःसरम् ॥ ३

7

1 In G₁, st 1-30 are missing (cf v 1 8 6 41^{ab}) Before the ref., G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः — ^a) V₁ B Da₁ D₂₋₃ Ca सैनपत्य D₅ समरे, D₈ सप्राप्त, Ca सप्राप्य (as in text) K₁ सैनान्मन्त्र सप्राप्य (sic) — K₂ om. (hapl) 1^a-2^b — ^c) K₄ ततोक्तश्च, V₁ तदुक्तस्तु, B₁ D₅ T₂₋₃ G₂ ३ तयोक्तस्तु, B₁ यथोक्तश्च — ^d) K₄ स्निग्ध-, D₅ स्नेह्य (sic) (for स्निग्ध) K₁ स्निग्धभातृम-मन्त्र (sic), S (G₁ missing) स्निग्धो भ्रातृममो (T₁ 'मा' हि म' (T₁ G₂ हित')

2 K₁ om 2^{ab} (cf v 1 1) — ^a) V₁ B₁ 2 5 Dn₁ D₅ १ सैन्यानाम्, B₃ Da₁ D₁₋₃ सेनानाम् (for सेनाया) — ^b) K₁ आदिते (for आदित्ये) Da₁ D₅ तथा (for तदा) V₁ B₁ D₅ आदित्या (B₁ ले)भ्युदय प्रति, D₁ आदित्यो-भ्युदिते तथा — For 2^{ab}, S (G₁ missing) subst

76^a हितश्च प्रियकामश्च मम पुत्रस्य नित्यदा ।
 — ^c) S (G₁ missing) किमकार्षीन् (T₂ अकरोद्यन्) (for अकरोत्किं) K₁ महाप्राज्ञ, D₅ M₁ महाप्राज्ञ — ^d) M₁ मजय

3 D₅ om the ref — ^a) D₅ कर्णस्तु K₃ आस्थाय (for आजाय) — ^b) S K₁ २ B₁₋₃- Da₁ D₁ २-१ पुत्रस्ते D₅ तत्र पुत्रस्य मारिप — ^c) B D₂₋₄ १ आजापयामासुर, Da₁ D₁₋₅ M₁ अजापयामासुर (Da₁ 'सु, M₁ 'स) — ^d) K₁ कदीतूर्यपुरम्सर (sic), V₁ B₁ २ ४ ५ D₃₋₅ १ T₁ २ Cap नदितूर्यपुरम्सर (T₁ 'रा), B₃ वंदिहयं, Da₁ नेरीतूर्यं, Dn₁ तदा तूर्यं, D₁ टनोदीतूर्यं (sic), D₂ नदिरूप पुर-सर, D₅ वदितूर्यं, D₅ नादीकूर्यं, T₁ तूर्यनादं, T₂ नादितूर्यं; G₂ नानातूर्यं, M₁ नादीतूर्यपुरम्सर, Ca वदितूर्यपुरसरा Cc cites नदितूर्यम्

महत्पररात्रे तु तत्र पुत्रस्य मारिप ।
 योगो योगेति सहसा प्रादुरासीन्महास्वनः ॥ ४
 नागानां कल्पमानानां रथानां च वरूथिनाम् ।
 संनह्यतां पदातीनां वाजिनां च विशां पते ॥ ५
 क्रोशतां चापि योधानां त्वरितानां परस्परम् ।
 वभूव तुमुलः शब्दो दिवस्पृक्सुमहांस्तदा ॥ ६
 ततः श्वेतपताकेन बालाकारवाजिना ।
 हेमपृष्ठेन धनुषा हस्तिरक्ष्येण केतुना ॥ ७

C 8 406
B 8 11-7
K 8 8 7

4 ^a) D₅ om तु B Da₁ D₁₋₄ १ ४ T₅ G₃ च (for तु) K₄ महत्पदनादे तु (sic), Dn₁ D₅ सहत्यापररात्रे तु, D₂ महत्यापररात्रेषु, D₅ G₂ महत्परागे च (G₂ 'रात्रेण) Cc cites अपररात्रे वा — ^b) V₁ B D (except D₅) S (G₁ missing) सैन्यस्य (D₅ सैन्य च) (for पुत्रस्य) K₄ मारिप, Dn₁ T₂ भारत (for मारिप) — ^c) S₂ साहसा, Ca सहसा (as in text) K₁ योगयोगेति सहा*, K₃ योगो योग इति क्षिप्र, S (G₁ missing) योगो (G₂ योग, M₁ योगे) योग इति ह्याशु Ca c cite योगो योग — ^d) S₂ महान्स्वर, D₂ महात्मन (for 'स्वन')

5 ^a) V₁ B₁ Da₁ T₁ M कल्प्यतां, B₂ ४ ५ Dn₁ D₂ ४ ६-३ T₅ G₃ Cc कल्पता, B₃ D₅ कल्पाता, D₁ ३ T₂ G₂ कल्प (D₃ T₂ 'ल्प्य)ता (for नागाना) S₁ K₂ कल्पमानाना, S₂ illegible, K₁₋₄ कप, V₁ B D S (G₁ missing) नाग (B₃ T₂ G₂ ३ राज)मुख्याना, Cc कल्पमानानां (as in text) Ca cites कल्पमान — ^b) K₃ चराणा (for रथानां) Dn₁ च वरूथिनीं, D₅ सविरूथिना — ^c) K₃ सनह्यता, G₂ सनह्यता B₁ च पत्तीना, D₂ पदा*ना, Bom ed. नराणा च (for पदातीना) — ^d) D₃ वाजिनाश्च, D₅ (before corr) वाजीना च

6 ^a) B₂ ३ D₃ ४ १ चैव (for चापि) M योधानां — ^b) B₃ स्वरता च (for त्वरिताना) — ^c) S₂ K₃ D₅ तुमुल; K₄ तुमुल — ^d) T₁ २ G₂ M₁₋₄ दिवस्पृक् K₁ T₁ स महास (for सुम) B₁₋₃ Da₁ D₁₋₃₋₅ १ तत, T₂ तथा (for तदा) Dn₁ उदधेरिव गर्जत, D₅ दिवस्पृगिव सर्वत

7 ^a) T₁ G₂ तत- K₁ श्वेते पताकेन — ^b) K₁₋₄ बला-काकारवाजिना; K₃ V₁ B D T G₃ M बलाकारवाजि (B₃ 'वल्लु)वाजिना (D₁ 'ना, D₅ 'ना), G₂ बलाकारवाजिनौ

तूणेन शरपूर्णेन साङ्गदेन वरूथिना ।
 शतघ्नीकिङ्किणीशक्तिशूलतोमरधारिणा ॥ ८
 कार्मुकैणोपपन्नेन विमलादित्यवर्चसा ।
 रथेनातिपताकेन स्रतपुत्रो व्यदृश्यत ॥ ९
 धमन्तं वारिजं तात हेमजालविभूषितम् ।
 विधुन्वानं महच्चापं कार्त्तस्वरविभूषितम् ॥ १०
 दृष्ट्वा कर्णं महेष्वासं रथस्थं रथिनां वरम् ।
 भानुमन्तमिवोद्यन्तं तमो घ्नन्तं सहस्रशः ॥ ११

न भीष्मव्यसनं केचिन्नापि द्रोणस्य मारिप ।
 नान्येषां पुरुषव्याघ्र मेनिरे तत्र कौरवाः ॥ १२
 ततस्तु त्वरयन्धोधाञ्छङ्खशब्देन मारिप ।
 कर्णो निष्कासयामास कौरवाणां वरूथिनीम् ॥ १३
 व्यूहं व्यूह्य महेष्वासो माकरं शत्रुतापनः ।
 प्रत्युद्ययौ तदा कर्णः पाण्डवान्विजिगीपया ॥ १४
 मकरस्य तु तुण्डे वै कर्णो राजन्व्यवस्थितः ।
 नेत्राभ्यां शकुनिः शूर उलूकश्च महारथः ॥ १५

— °) K₃ हेमघृटेन, D_{n1} हेमघृटेन — °) K₃ V₁ B₁ D₆ 8
 T₈ हस्त्रिकक्षेण (D₈ °न), B₂₋₅ D_{a1} D₁ 8-5 7 नागकक्षे (D₅
 °क्ष्ये)ण; D₂ हस्त्रिकक्षिन K₁ (before corr) केर्तुना,
 B₂ हेतुना (for केतुना)

8 °) Ś₁ भूषेण (by corr नरेण), K₄ तूर्णेन, T₁
 तूणिना (for तूणेन) K₁ भूयोगशरपूर्णेन; K₂ नृषेण
 शतपूर्णेन, V₁ B D (except D_{n1}) T₈ G₂ M₂ तूणीरश-
 तपूर्णेन, G₂ तूणीशयस्सपूर्णेन, M₁ 8 4 तूणीरशरपूर्णेन — °)
 B₄ D₆ 7 (sup lin) सगदेन; D_{n1} सखद्देन, D₁ सागदेन;
 D₂ शागदेन, D₇ सगनेन, D₈ (by corr) सनादेन, T₂ 8
 G₂ 8 तोमरेण (T₂ °णा) (for साङ्गदेन) M₂ 4 वरूथिनां
 — T₂ om. 8^{ed} — °) K₃ T₁ शतघ्नीकिङ्किणीशक्तिशूलतो-
 मरधारिणी (T₁ °धारिणा), D_{a1} D₁ 5 G₂ शतघ्नीकिङ्किणीशक्ति-
 शूलतोमरधारिणा (G₂ °पाणिना), D_{n1} M₂ 4 शतघ्नीकिं (D_{n1}
 °किं)कणीशक्तिं, M₁ शतघ्नीकिङ्किणीशक्ति शूल°

9 °) Ś K₁ 2 4 D₆ कार्मुकैणोपपन्नेन, B D_{a1} D_{n1}
 D₁₋₅ 7 8 S (G₁ missing) कार्मुकैरु (D₄ °रु)प° — °)
 Ś K₂ 4 तुमुलादित्यवर्चसा — °) K₁ रथेनाभिपताकेन,
 T₂ G₂ 8 °नापतता तेन — °) K₃ व्यदृश्यते, B₂ [S]भ्यरो-
 च्त, B₁ 5 D_{a1} D₁ 8-5 7 [S]भ्यदृश्यत, T₂ [S]त्यदृश्यत,
 M₈ [S]प्यदृश्यत (for व्यदृश्यत)

10 °) K₃ V₁ B₁ 8-5 D (except D_{n1} D₈) T G₂ 8
 M₂₋₄ ध्माप (G₂ °म)यन्, B₂ धूमन्तं (for घमन्त) B₂₋₅
 D (except D₂ 6 8) T₁ 2 G₂ 8 M₂₋₄ राजन्, T₈ शस्त्र
 (for तात) M₁ ध्मापयवारिज राजन् (sio). — °) Ś₁
 K₁ 2 फेनजालविभूषित, D₈ हेममालावि° — Ś₂ om.
 (hapl) 10^{ed} — °) K₄ विधुन्वानं (sio), B (except
 B₁) D_{a1} D₁ 8-5 7 विधुन्वानो, T₁ 2 G₂ M विधुन्वान B₈
 महेष्वास (for महच्चाप) — °) D_{n1} S (G₁ missing)
 हेमघृष्ट नव दृढं (T₂ 8 G₂ 8 दृढ नृप)

11 °) D₈ महात्मानं; M₁ महेष्वास — °) G₂ नारथिं
 (for रथस्थ) B₂ रथम (for रथिना) — °) K₃ इव प्रेतं,

K₄ इवोप्यत, D₂ इवोधन्व (for इवोद्यन्त) — °) K₂
 V₁ B₁ 4 5 D₂₋₄ 6 7 निघ्नन्, B₃ -विघ्नं, D_{a1} D₁ 5 -निघ्नं
 (for घ्नन्त) V₁ B₁ 2 D_{n1} D₂ 6 8 ममतत्, B₂₋₅ D_{a1}
 D₁ 8-5 7 S (G₁ missing) दुरासद् (for सहस्रश)

12 T₁ om 12^{ab} — °) K₃ त पार्यन्यसनं केचिन्
 — °) B₂₋₅ भारत (for मारिप) — °) B₂ पुरुषव्याघ्रा,
 D_{n1} °व्याघ्र (for °व्याघ्र) — °) K₁ नेसिने (sio) (for
 मेनिरे) B₁ मानवा, G₂ 8 गौरवात् (for कौरवा)

13 °) D_{n1} वीर, M यौधान् (for योधान्) K₃
 ततस्तु ह्वरयोधाना — °) D_{n1} मारिप B₂ शस्त्रशब्दे-
 नापि मारिप (hypermetric), T₂ शृश शस्त्रेण मारिप
 — °) K₂ कर्णो K₁ निष्कपयामास; K₃ निष्काश°; K₄
 निष्काम°, V₁ नि°काल°, B₁ 8-5 D_{a1} D₁ 8-5 7 निष्कर्ष°;
 B₂ T₁ 8 G₂ 8 M निष्काम°, D_{n1} नि°काम°, D₂ निकाम°;
 D₆ निष्काल°, T₂ निष्कास° (for निष्कास°) — °) Ś₂ K₁ 4
 D_{n1} कौरवाना K₁ 8 महाचमू, V₁ B D S (G₁ missing)
 महद्वल (for वरूथिनीम्)

14 °) B₂ D₈ om व्यूह B₂ D_{n1} व्यूह्य व्यूहं (by
 transp), D₂ व्यूढ व्यूह्य K₁ D_{n1} महेष्वासं (for °सो).
 — °) Ś₂ माकर, K₃ 4 V₁ B D (except D₄) T₁ 2 M
 मकर V₁ B₁ 2 D₆ T₂ शत्रुतापन (for °न) — For
 14^{ab}, T₈ G₂ 8 subst.

77* मकरव्यूहमास्थाय दशितो रविनन्दन ।

— °) D₁ प्रत्यद्ययो (sio), D₈ (before corr) प्रत्यद्ययुस्
 (for °द्ययौ) B₂ D₇ T₁ तथा कर्ण, G₂ महाराज (for
 तदा कर्ण) — °) D₅ 8 विजा (D₈ °ज)गीपया, D₆
 विजिगीपवान्, T₁ प्रति भारत (for विजिगीपया) G₂
 कर्ण पार्यजिगीपया

15 °) B₂ 5 तुंटेन, B₄ तुंटे च, D_{a1} D₁ 5 तुंटे तु (for
 तुण्डे वै) K₁ मकरस्य च तुंटे वै, D_{n1} D₈ T₂ मकरस्य
 न्वय तुंटे, T₁ 8 G₂ 8 M मकरस्याथ तुंटे तु — °) D₅
 व्यवस्थिते K₃ कर्ण राजन्व्यवस्थित — °) V₁ B₁ D_{n1}

द्रोणपुत्रस्तु गिरसि ग्रीवायां सर्वसोदराः ।
 मध्ये दुर्योधनो राजा बलेन महता वृतः ॥ १६
 वामे पादे तु राजेन्द्र कृतवर्मा व्यवस्थितः ।
 नारायणवल्लर्युक्तो गोपालर्युद्धदुर्मदः ॥ १७
 पादे तु दक्षिणे राजन्गौतमः सत्यविक्रमः ।
 त्रिगतैश्च महेष्वासैर्दक्षिणात्यैश्च संवृतः ॥ १८
 अनुपादस्तु यो वामस्तत्र शूल्यो व्यवस्थितः ।
 महत्या सेनया सार्वं मद्रदेशसमुत्थया ॥ १९
 दक्षिणे तु महागज सुपेणः सत्यसंगरः ।

वृतो रथसहस्रैश्च दन्तिनां च शतैस्तथा ॥ २०
 पुच्छे आस्तां महावीरौ आतरौ पार्थिवौ तदा ।
 चित्रसेनश्च चित्रश्च महत्या सेनया वृतौ ॥ २१
 ततः प्रयाते राजेन्द्र कर्णे नरवरोत्तमे ।
 धनंजयमभिप्रेक्ष्य धर्मराजोऽत्रवीदिदम् ॥ २२
 पश्य पार्थ महासेनां धार्तराष्ट्रस्य संयुगे ।
 कर्णेन निर्मितां वीर गुप्तां वीरैर्महारथैः ॥ २३
 हतवीरतमा क्षेपा धार्तराष्ट्री महाचमूः ।
 फल्गुशेपा महानाहो तृणैस्तुल्या मता मम ॥ २४

C. 2. 24
 B. 2. 11 24
 K. 2. 8 24

T₁ s G₂ s M नेत्रयो (for नेत्रान्या) K₁ दूरा,
 T₁ दैव (for दूर) — ^a) D₁ (by corr) s उलकश्च
 K₂ महाबल, D₁ महाग्या (for 'रथ) K₁ नलकश्च
 महारथ, D₁ उलकश्च महारथ (corrupt)

16 ^a) B₁ द्रोणपुत्रम्, B₂ 'पुत्रश्च — ^b) D₂₁ D₁ s
 सर्वपादवा; T₁ सर्वतो नृपा (for 'सोदरा) — ^c) D₂₁
 राजन् (for राजा)

17 ^a) K₂ B D₂₁ D₂₁ D₁ s s T G₂ M वामपादे;
 V₁ वामे माले, D₁ वाममाले (for वामे पादे) G₂ वामपदेन
 राजेन्द्र — ^c) D₂₁ D₂₁ D₁ s S (G₁ missing) गुप्तो
 (for युक्तो) — ^d) D₁ लोकापारैर् (hypermetric) (for
 गोपालैर्) S₁ K₂ V₁ B (except B₁) D S (G₁
 missing) युद्धदुर्मद-

18 ^a) K₁ पदे, D₁ (before corr) पादो, G₂ पादा
 (for पादे) D₂₁ दक्षणे — ^b) D₁ गौतम — ^c) K₂
 त्रिगतैश्च, B₂ D₁ त्रिगतैश्च, D₂₁ त्रिगतैश्च, D. त्रिगतैश्च K₄
 B₁ s D₂ s सु; T₁ नु (for च) D₁ महेष्वास्ये — ^d) K₁
 दक्षिणात्यैश्च, K₂ s दक्षिणात्यैश्च D₁ मृतवा

19 ^a) S₁ K₂ अनुपादस्तु, B₂ M₁ s अनुपादं तु, D₂
 अनुपादस्तु, T₂ तन्व पादस्तु (for अनुपादस्तु) Ca cites
 अनुपादश्च (as in text), Cc अनुपाद K₂ राजन्; G₂
 शत्रुश्च, G₂ वीरश्च, C₂ वामम् (as in text) K₁
 अनुपादान्नु यो वामाम्, D₁ 'पादस्तु वामपार्थे (hyper-
 metric) — D₂ om. 19^a-20^b. — ^d) D₂₁ मद्रदेश-
 समुत्थया, S (G₁ missing) नानादेशसमुत्थया (T₁
 'मनुत्थया)

20 D₂ om 20^a (cf. v l 19) — ^a) K₁ (before
 corr) दक्षिणेन्नु, B₁ s D₂₁ D₁ दक्षिणेन Cc cites दक्षिणे
 (as in text) T₂ महाराज — ^b) K₄ V₁ सुरेण
 K₂ सत्यमग्नर, B₂ सत्यविक्रम, C₂ सत्यसगर (as in
 text) — ^c) B D₂₁ D₁ s s रथसहस्रेण; D₂ 'सहस्रैस्तु
 — ^d) D₂ नु (for च) V₁ B D₂₁ D₁ s s त्रिभि

शतै (for शतैस्तथा) D₂₁ D₂ c तदा (for तथा) K₂
 दन्तिना त्रिशतैस्तथा

21 ^a) S K₁ s s V₁ B₁ D₂ c T₁ s G₂ M पुच्छे क्षास्ता,
 B₂ s D₁ s s पुच्छेप्यास्ता, B₁ s पुच्छेस्वास्ता, D₂₁ D₂
 पुच्छेयास्ता, D₂₁ पुच्छेस्वास्ता, D₂ पुच्छे स्वास्ता, T₂ पुच्छे चास्ता
 V₁ B D (except D₂ s) T G₂ M महावीर्यौ G₂
 प्रपुच्छे***** — ^b) V₁ B₁ D₂₁ D₂ c पार्थि(D₂₁
 'थै)र्पर्मौ, D₂ T₁ M पार्थिवोत्तमौ, T₂ s G₂ s 'वात्मजौ
 (for पार्थिवौ तदा) K₁ B₂ तथा — ^c) B₂ s D₂₁
 D₁ s s चित्रश्च चित्रसेनश्च, D₂₁ चित्रसेनो विचित्रश्च, S
 (G₁ missing) विचित्रश्चित्रसेनश्च — ^d) D₂₁ वृतै;
 D₂ वृतो

22 ^a) B (except B₁) D₂₁ D₂ s s तथा (for तत)
 K₁ प्रचाने, D₂ प्रजाते, D₂ प्रचते (for प्रयाते) — ^b) K₄
 नरवरोत्तम, D₁ 'रोत्तमौ, T₂ G₂ s रथवरोत्तमे — ^c) K₁
 अभिप्रेक्ष, D₂ प्रतिप्रेक्ष्य (for अभिप्रेक्ष्य) — ^d) D₂
 धर्मराजा

23 Before 23, D₂ ins युधिष्ठिर उवाच — ^a) K₄
 D₂ T₁ s G₂ s M यया सेना, V₁ B D₂ s s यया सेना
 (for महासेना) — ^b) V₁ B₁ s D₂₁ D₁ s धार्तराष्ट्री-
 (D₂₁ 'ष्ट्री)ह, B₂ 'राष्ट्री च, T₂ 'राष्ट्रं तु; T₂ 'राष्ट्र तु, G₂ s
 M 'राष्ट्री तु (for 'राष्ट्रस्य) D₂₁ D₂ धार्तराष्ट्री महारणा
 (D₂ 'चमूम्) — ^c) V₁ B₁ D₂ निर्मिता, B₂ s D₂ s
 विहिता; D₂₁ D₂ विहिता, D₂ निहिता (for निर्मिता)
 B₁ वीरैर् — ^d) V₁ B₁ युक्ता, B₂ s D₂ s गुप्ता V₁
 T₁ s M₁ s शूरैर्, G₂ श्रेतैर् (for वीरैर्) D₂ धार्तराष्ट्रै-
 मंहायुधै

24 ^a) S₁ (sup lin as in text) K₁ s D₂
 हतवीर्यतमा, K₄ 'वीरयमा (sic), Cc 'तमा (as in text)
 — ^b) S₁ धार्तराष्ट्रे, T₂ धार्तराष्ट्र (for 'राष्ट्री) K₂ धार्तराष्ट्र-
 महाचमू, T₁ 'राष्ट्रमहचमू. — ^c) S₁ K₂ फल्गुनैपा, S₂
 K₄ फाल्गुनैपा, K₁ फल्गुनैपा, V₁ B₁ s D₂ कर्णज्ञे (B₁ 'से)पा;

एको ह्यत्र महेष्वासः सूतपुत्रो व्यवस्थितः ।
 सदेवासुरगन्धर्वैः सकिंनरमहोरगैः ।
 चराचरैस्त्रिभिलोकैर्योऽजज्यो रथिनां वरः ॥ २५
 तं हत्वाद्य महाबाहो विजयस्तव फल्गुन ।
 उद्धृतश्च भवेच्छल्यो मम द्वादशवार्षिकः ।
 एवं ज्ञात्वा महाबाहो व्यूहं व्यूह यथेच्छसि ॥ २६
 आतुस्तद्वचनं श्रुत्वा पाण्डवः श्वेतवाहनः ।
 अर्धचन्द्रेण व्यूहेन प्रत्यव्यूहत तां चमूम् ॥ २७
 वामपार्श्वेऽभवद्राजन्मीमसेनो व्यवस्थितः ।

दक्षिणे च महेष्वासो धृष्टद्युम्नो महाबलः ॥ २८
 मध्ये व्यूहस्य साक्षात्तु पाण्डवः कृष्णसारथिः ।
 नकुलः सहदेवश्च धर्मराजश्च पृष्ठतः ॥ २९
 चक्ररक्षौ तु पाञ्चाल्यौ युधामन्युत्तमौजसौ ।
 नार्जुनं जहतुर्युद्धे पाल्यमानौ किरीटिना ॥ ३०
 शेषा नृपतयो वीराः स्थिता व्यूहस्य दंशिताः ।
 यथाभावं यथोत्साहं यथासत्त्वं च भारत ॥ ३१
 एवमेतन्महाव्यूहं व्यूह्य भारत पाण्डवाः ।
 तावकाश्च महेष्वासा युद्धार्यैव मनो दधुः ॥ ३२

Co फल्गुशेषा (as in text) Ca cites फल्गु T1 महाबाहु
 — T1 om (hapl) 24^a-26^a. — ^a) Ś2 K4 तृणस्तुल्या
 म(K4 ग) ता मम, V1 T2 s G2 s तृणैस्तुल्यतमा मम (T2 s
 G2 मता)

25 T1 om 25 (cf v l. 24) — ^a) B1 एषो (for
 एको) B3 महाबाहो (for महेष्वास) — ^b) V1 B1 D2
 M2-4 विरोचते, B2-5 Da1 Dn1 D1 2-7 s (by corr)
 विराजते, T2 s G2 s M1 व्यरोचत (for व्यवस्थित) Ds
 (before corr) सूतपुत्रेव राजते — ^c) Dn1 लोके (for
 लोकैर्) — ^f) K4 D6 योजयो, Dn1 योजेयो (for
 योऽजज्यो) T2 s G2 s M अजज्यो (T2 G2 'जेयो, G2
 'मेयो) यो महारथ Ca o cite अजज्यो (as in text).

26 T1 om 26^a (cf v l 24) — ^b) M1 विजयं
 K (except K1) V1 B D फारगुन — ^c) K3 उद्धृतश्च
 T G2 s M1 उद्धृत च भवे(T2 'च)च्छल्य — ^d) K1
 सम-, M2-4 महान् (for मम) K2 T G2 s M मम
 द्वा(K2 T1 M1 महद्वा)दशवार्षिक — ^e) B1 एव गत्वा,
 Ś (G1 missing) एतज्ज्ञात्वा (for एव ज्ञात्वा) M2-4
 महेष्वास (for महाबाहो) — ^f) B1 Dn1 M1 व्यूह व्यूह
 (by transp), Da1 D1 s व्यूह व्यूह K1 तथेच्छसि,
 Dn1 Ds यथेच्छक (for 'च्छसि) T2 व्यूह्य व्यूहितुमर्हमि,
 T2 G2 s व्यूह व्यूहितुमिच्छमि

27 Before 27, T2 s G2 M ins सजय — ^a) B
 (except B1) Da1 D1 2-5 एतद्वच (for तद्वचन) D2
 आतुस्तव वचनं श्रुत्वा (hypermetric), T1 s G2 s M
 धुत्वा तद् (G2 तु) वचन आतु — ^b) D1 पाण्डव; S (G1
 missing) कर्णैतेय (G2 M1 s 'य) (for पाण्डव) — ^c)
 K1 अर्धचन्द्रे, Da1 D1 s 'चन्द्रेण — ^d) D6 व्यत्यव्यूहत,
 T1 प्रति, G2 M2-4 प्रत्यव्यूहत K1 (sup lin)

च (for ता)

28 ^a) K1 भवेद् (for ऽभवद्) V1 वामे पार्श्वे
 महाबाहो, B D वामपार्श्वे तु तस्याय (Dn1 महाराज, D2 c
 महाबाहुर्), S (G1 missing) वामग्रगे तु राजेंद्र — ^b) T2
 (before corr) व्यरोचत (for व्यवस्थित) Ds भीमसेनो-
 प्यवस्थित — ^c) Ś2 K4 T1 दक्षिणेन, Da1 D1.6.7 T2 s
 G2.8 M 'मे तु (for 'मे च) K1 महेष्वासी, S (G1
 missing) महाबाहुर् (T1 'बाहो) (for महेष्वासो) — ^d)
 V1 T2 M1 महारथ, B Da1 D1 2-5 7 s T2 G2 s M2-4
 व्यवस्थित (for महाबल)

29 B2 om. 29 — ^a) K3 V1 B (B2 om) D
 राजा तु (Dn1 Ds राजासीत्), S (G1 missing) राजेंद्र
 (for साक्षात्तु) — ^b) K3 V1 B (B2 om) D S (G1
 missing) पाण्डवश्च धनंजय.. — ^c) D1 नकुल — ^d) V1
 B (B2 om) D T2 धर्मराज(D2 'जा)स्य

30 ^a) V1 D6 T1 च (for तु) T1 पाचालौ — ^b)
 K1 D1 T2 युधामन्युत्त(K1 'तु)मौजसौ, T1 'न्युत्तमौजसौ
 — ^c) S (G1 missing) पार्थ न (for नार्जुन) Da1 D1 s
 मध्ये (for युद्धे) — ^d) K3 पापाल्मानौ (for पाल्यमानौ)

31 G1 resumes — ^a) Da1 Dn1 D1 s वीरा — ^b)
 K1 s T2 G M दक्षिता, T2 रक्षिण (for दक्षिता) — ^c)
 Ś2 K3 V1 B D S यथाभाग (for यथाभाव) — ^d) K3
 यथा सन्न, B1 यथासत्त्वं, B2 s D2 s 7 यथासन्न, D2
 यथामत्त, S (except T2 G1) यथासन्न

32 ^a) Ds एवमेत, T1 G1 एवमेतं, G2 एवमेते Ds
 यथा व्यूहं (for महा) — ^b) K1 व्यूह, K2 व्यूहं; Ds
 व्यूह K1 पाण्डव — ^d) Ds मनै (for मनो) V1
 (before corr) दधु S युद्धार्यैवावतस्थिरे (G1 'यैव
 व्यवस्थिता)

दृष्ट्वा व्यूढां तत्र चमूं सूतपुत्रेण संयुगे ।
निहतान्पाण्डवान्मेने तत्र पुत्रः महान्वयः ॥ ३३
तथैव पाण्डवीं सेनां व्यूढां दृष्ट्वा युधिष्ठिरः ।
घातंगघ्राह्णहतान्मेने सरुर्णान्यै जनाधिप ॥ ३४
ततः शङ्खाश्च भेर्यश्च पणवानरुनोमुखाः ।
सहस्रैवाभ्यहन्यन्त सशब्दाश्च ममन्ततः ॥ ३५
सेनयोरुभयो राजन्प्रावाद्यन्त महास्रनाः ।
सिंहनादश्च संजज्ञे शूराणां जयगृह्णिनाम् ॥ ३६

हयहेपितशब्दाश्च वारणानां च वृंहितम् ।
रथनेमिस्वनाश्रोत्राः संवभूर्जुनाधिप ॥ ३७
न द्रोणव्यसनं कश्चिज्जानीते भरतर्षभ ।
दृष्ट्वा कर्णं महेश्वासं मुखे व्यूहस्य दंशितम् ॥ ३८
उभे सेने महामर्चवे प्रहृष्टनरकुञ्जरे ।
योद्धुकामे स्थिते राजन्हन्तुमन्योन्यमञ्जसा ॥ ३९
तत्र यत्तौ सुसंरब्धौ दृष्ट्वान्योन्यं व्यवस्थितौ ।
अनीकमध्ये राजेन्द्र रेजतुः कर्णपाण्डवौ ॥ ४०

C 8 4⁸
B 8 11 41
P 8. 41

33 ^a) K₂ व्यूह, V₁ व्यूहा, D₂ व्यूहा (for व्यूढा)
G₁ om तत्र — ^c) D₂ निहतान् K₂ Da₁ D₁ c मन्ये
(for मेने) — K₁ om (bapl.) 33^d-34^e — ^d) K₁
सूतपुत्र (for तत्र पुत्र) K₂ घातराष्ट्रमहान्वयान्, V₁
D₁ c घातराष्ट्र महान्वयान्, B₁ घातराष्ट्रमहायवान्, B₂—
Da₁ Dn₁ D₁ c 7 घातराष्ट्र (B₂ 'ष्ट्र) मनाधय (Da₁ D₁ c
'वान्), S मट्टणान्यै जनाधिप (G₂ प)

34 K₁ om. 34^e (cf. v 1 33) — ^a) B₂ तथेव
D₂ पाण्डवी D₁ मेना — ^b) K₂ व्यूहा दृष्ट्वा, D₂ व्यूढा राजा,
S दृष्ट्वा व्यूढां (by transp) — ^c) G₂ घातराष्ट्रान्, M₁ (by
corr) घातराष्ट्रा K₂ मन्ये (for मेने) — ^d) K₂ V₁ B D
(except D₂) जनाधिप (D₂ ममन्तत) K₂ सरुर्च
जनाधिप (sic), S सरुर्णान्यमुयोरान्

35 CL 6 23 13 — ^a) D₁ D₁ c शान्वा (D₁ 'र)श्च
— ^b) K₁ B₂ c पणवानरुदुमी (B₂ 'भी), K₂ D₂ c 7
'दुनि, D₂ 'दिदिमा — ^c) K₁ c V₁ B₁ c 4 s Da₁
D₁ c दिदिमाश्चाम्य (K₁ 'मि, B₂ c D₂ c 7 'व्य)हन्यत,
B₂ दिदिमाश्च न्यहन्यत, Dn₁ D₂ दृष्ट्वान्यश्चाम्यहन्यत, S
पट्टाश्चाम्य (T₁ 'श्च च्य, T₂ G₂ 'श्चाम्य, G₂ 'श्चाम्य)हन्यत
— ^d) Ś (marg) द्वाद्ययश्च, K₁ दर्गयश्च, K₂ lacuna, K₂
D₁ नगयश्च, V₁ B D₁ c 7 G₁ द्वाद्ययश्च, Da₁ D₂ T
G₂ c M द्वा (T₁ 'श्च च्य, Dn₁ पणवाश्च, D₂ द्वाद्ययश्च
(for मघाच्छाश्च) V₁ B₁ Da₁ Dn₁ D₁ c c T₂ महस्रदा,
D₂ ननाधिप (for ममन्तत)

36 ^b) K₂ B₂ c D₂ c प्रवाद्यन्, K₁ प्रच्छाद्यन्, S
दिदिमाश्च (G₂ पाटवाश्च) (for प्रावाद्यन्त) — ^c) K₁
(before corr as in text) D₁ c (before corr) T₁ c
G₁ c M₁ सिंहनादाश्च, K₂ 'नामश्च T₁ G₁ c M₁ मजज्जु,
T₂ 'सु, G₂ 'हु — ^d) Ś K₂ जयगृह्णिनाम्, Ś₂ 'गृह्णिनाम्,
K₁ 'वृह्णिनाम्, D₂ G₁ 'नर्णिनाम्, D₂ T₂ 'गृह्णिनाम्,
T₁ 'मिच्छताम्

37 ^a) Ś₁ K₂ जयहेपितशब्दाश्च, Ś₂ K₄ वाजिहं (K₁ 'हे-
पित', K₁ हायहेपित', V₁ जहे हेपितशब्दाश्च, B₂ Da₁ D₁ c
हय (Da₁ 'प)हेपितशब्देन, D₂ हयहेपितशब्दाश्च, M₁ c
हयहेपितशब्दश्च — ^b) Ś₁ K₂ D₁ वृहिता, V₁ damaged,
B₁ c Da₁ D₁ c T₂ वृहितं, B₂ D₂ c 7 वृहता, B₂ T₂
G₂ c वृहिता, Dn₁ D वृहिते, D₂ वाहनं, T₁ वृहित', G₁
वृहित, M₁ वृहित K₂ वारणाना वृहति च — ^c) K₁
रथे नेमिस्वनाश्रोत्रा, T₁ रथनेमिस्वनाश्रोत्रा, M₂ c 'मिस्व
नश्रोत्र — ^d) K₁ जनाधिप, Dn₁ M₁ नराधिप

38 ^a) T₁ किञ्चित्, T₂ G M केचित् (for कश्चित्)
— ^b) T₁ विजजंस, T₂ G₁ विजजमुस, G₂ विजजुस,
G₂ M विजजुस (for जानीते) B (except B₁) Da₁
D₁ c 7 S (except T₂) तत्र भारत (for भरतर्षभ)
— ^d) K₁ मुखे, D₂ मृषे (for मुखे) K₁ c 4 S (except
T₁ c) दमित

39 ^a) V₁ c ने, B₁ c Da₁ D₁ c 7 सेन्ये, B₂ सेन्ये,
D₂ सेन्यो (for सेने) B D (except D₂ c) S महाराज
(for 'सत्ते) — ^b) D₂ प्रहृष्ट, T₁ प्रणष्ट (for प्रहृष्ट-)
K₁ नरकुंजर, B₂ c D₂ c 7 नरमकुले, D₂ नरकुजरी
Ś K₁ c 2 प्रहृष्टे नरकुंजर (K₁ 'रे), B₂ प्रहृष्टे जनसकुले
— ^c) Ś K B₁ Dn₁ युद्धकामे, D₂ युद्धकाम, D₂ युद्धकाले,
G₁ योद्धुकामो (for 'कामे) G₁ स्थितो Da₁ D₂ राज,
S यत्ते (for राजन्) — ^d) Ś K₁ c 2 B₁ c 4 m Dn₁
D₂ c 7 G₂ क्षोजमा (for अक्षसा)

40 ^a) K₁ तत्र यत्तौ, K₂ यववतौ, B₂ तत्र योधान्,
Dn₁ त्रयायतौ, D₂ तत्र पातौ B₂ सुसरब्धान्, B₂ महेश्वासौ
(for सुसरब्धा) S (except T₂) विजये जातसरमे
— ^b) K₂ c दृष्ट्वान्योन्य B₂ व्यवस्थितान्; D₂ स्थित,
T₁ c G M₂ c 4 अवस्थिते (T₂ G₂ 'तौ), M₁ उपस्थित — ^c)
K₁ c 2 अनेकमध्ये — ^d) B₂ c Da₁ D₁ c 4 7 चेरतु, D₂
रेजाते, D₂ राजेते (for रेजतु) Da₁ D₁ c कर्णकाल्युनौ

C. 8 432
B. 8 11 42
K. 8 8 42

नृत्यमाने तु ते सेने समेयातां परस्परम् ।
तयोः पक्षैः प्रपक्षैश्च निर्जग्मुर्वै युयुत्सवः ॥ ४१

ततः प्रवृत्ते युद्धं नरवारणवाजिनाम् ।
रथिनां च महाराज अन्योन्यं निघ्नतां दृढम् ॥ ४२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

संजय उवाच ।

ते सेनेऽन्योन्यमासाद्य प्रहृष्टाश्चनरद्विपे ।
बृहत्सौ संग्रजहाते देवासुरचमूपमे ॥ १

ततो गजा रथाश्चाश्वाः पत्तयश्च महाहवे ।
संप्रहारं पर चक्रुर्देहपाप्मप्रणाशनम् ॥ २
पूर्णचन्द्रार्कपद्मानां कान्तिविविधधतः समैः ।

41 ^a) B₁ s Da₁ D₁ Co नृत्यमानेव; D₅ नृत्यमाने च, T₁ s G₁ s M नृत्यताविव, G₂ नृत्यत इव (for नृत्यमाने तु) V₁ B₁ s D₂-s 7 च (for तु) K₃ उभे; B₃ च तत् (for तु ते) B₃ सैन्ये — ^b) K₁ सेनेयेता परस्पर, S (except T₂) प्रजगमतुरभीतवत् — ^c) K₃ V₁ B (except B₂) D (except Dn₁ D₈) तेषा (for तयोः) B₁ s पक्षा प्रपक्षाश्च, B₂ s D₀ पक्षप्रपक्षैश्च, Dn₁ D₈ S पक्षप्रपक्षेभ्यो; D₅ पक्षा प्रपक्षौ च (for पक्षैः प्रपक्षैश्च) Co cites पक्षैः प्रपक्षै (as in text) — ^d) K₃ s B₁ s Da₁ D₁ निर्ज (K₄ D₁ s 'ज')घ्नु, V₁ निजगुर, S निर्ययु (for निर्जग्मुः). B₂ s s Da₁ D₁ s-6 7 ते, S (except T₂) च (for वै) K₁ च युत्सव (sic), B₄ परस्पर, D₁ युयुत्सवः (sic)

42 ^a) K₁ रथान; K₂ s V₁ B D (except D₀) रथाना (for रथिनां) S₂ om च K₃ D₈ तदा (D₈ 'था) राजन्; T₁ महाराजन् (for महाराज) — ^b) S K₃ s स्वन्योन्य, K₁ न्यन्योन्य-; Dn₁ अन्योन्य S भृशं (for दृढम्) B (except B₁) Da₁ D₁ s-5 7 Ca (marg sec m) अन्योन्यमभिनिघ्नता, Ca (orig) as in text

Colophon — Adhy name K₃ व्यूहरचना, Dn₁ सेनाव्यूह; T₁ M₁ व्यूहकरण, T₂ व्यूहविधान — Adhy no (figures, words or both) S₂ 7 (as in text), B₁ s Da₁ D₁ s 0 s 11, D₁ 12, T₁ s G M 8, T₂ 10

8

1 D₈ G₁ M₁ om the ref G₂ ins, after the ref श्रीकृष्णाय नमः — ^a) T₁ M सेने ते (by transp). — ^b) V₁ D₈ (before corr.) प्रहृष्टाश्चनराधिपे, Dn₁ 'रथद्विपे, D₁

'नरद्विपे, T₂ G₁ s M₂ s प्रहृष्टाश्च नरद्विपे (G₂ नत्रीमुखे) (sic) — ^c) K₃ बृहती, Dn₁ T₂ G₂ बृहत्सौ (for बृहत्सौ). K₁ सप्रजहाते; V₁ 'जघ्नाते, Dn₁ D₈ संप्रकाशते, M₂ सप्रहारे ते, M₁ सत्यप्रहाते (for सप्रजहाते) B₂ वर्धमाने प्रजहाते; G₂ बृहत्सौ रजभ्रांदा (sic) — ^d) S K B₂ s s Da₁ D₁ s-7 8 देवासुरसमप्रभे, V₁ B₁ D₂ s 'चमू(D₂ 'मू)-प्रभे, B₁ T₂ G 'चमूममे, T₂ 'चमूनिमे

2 ^a) K₃ तथा (for ततो) S₁ K₁ गजरथाश्चाश्वा; K₃ B₂-s D₂-1,7 s T₂ G₁ s M₁-1 न(D₂ M₂-1 च)ररथाश्वेभा (B₁ D₂ s 7 'श्वै, D₂ M₁ 'भा, G₁ 'भ्य), B₁ नररथा⁸, Da₁ D₁ s नररथाश्वैः, Dn₁ वररथाश्वैश्च, D₀ नरा रथा श्वेता, T₁ नररथाश्विभ्या, T₂ रथवराश्वेभा; G₂ नरवराश्वेमा (for गजा रथाश्चाश्वा) — ^b) K₁ प्रसुयश्च (sic) (for पत्तयश्च) B₁ [उ]प्रमाह्वे; B₂-s Da₁ D₁ s-5 7 [उ]प्रवि-क्रमा — ^c) B₂ s Da₁ D₁ s-5 7 सप्रहारान्; D₂ सप्रहार- (for सप्रहार) B₂ s Da₁ D₁ s-5,7 भृशं; B₃ तत, S महश्च (for पर) K₃ सप्रहार चक्रुर्वत, V₁ B₁ प्रहार परमं चक्रुः, D₈ सप्रहार प्रचक्रुर्वै — ^d) S K₃-1 B₁ s Ca c देहपाप्मा(S₂ K₄ 'पम)सुनाशन, K₁ 'पात्ससुनाशनं (sic), V₁ D₂ 'पाप्माप्रणाशन, B₁ 'पाप्माप्रनाशनान्, B₂ s Da₁ D₈ s 7 'पाप्मासु(D₁ 'शु)नाशनान्, Dn₁ T₂ देहे (T₂ 'ह-)-प्राणविनाशन, D₁ देहपाप्मासुनारकान्, D₂ 'पाप्मासुनाशनान्; D₀ 'पापप्रणाशन, T₁ सर्वदेहविनाशन; T₂ G M देहपाप्म- (G 'प)विनाशन, Cep 'पाप्माप्रनाशन

3 ^a) D₈ om. (hapl) the portion from चन्द्रा up to अर्धं (in 4^a) — ^b) K₃ पूर्णा- (for पूर्ण-) — ^c) S₁ K₂ कातिविविधधत, K₁ कातिविविधधत, K₃ कांतिचिद्रुच, V₁ B₁ s-5 D₂-1 0 7 'भिर्गधत, B₂ 'भिर्गरुत, Da₁ D₁ s कातिभिर्देधत (sic), T₁ कातिविविधधतत्, G₈ कातिं र्वं

उत्तमाङ्गैर्नृसिंहानां नृसिंहास्तस्तरुर्महीम् ॥ ३
अर्धचन्द्रैस्तथा भल्लैः क्षुरप्रैरसिपट्टिभैः ।
परश्वधैश्चाप्यकृन्तनुत्तमाङ्गानि युध्यताम् ॥ ४
व्यायतायतवाहूनां व्यायतायतवाहुभिः ।
व्यायता वाहवः पेतुश्छिन्नमृष्टयायुधाङ्गदाः ॥ ५
तैः स्फुरद्भिर्मही भाति रक्ताङ्गुलितलैस्तदा ।

गरुडप्रहतैरुग्रैः पञ्चास्यैरिव पन्नगैः ॥ ६
हयस्यन्दननागेभ्यः पेतुर्वीरा द्विपद्धताः ।
विमानेभ्यो यथा क्षीणे पुण्ये स्वर्गसदस्तथा ॥ ७
गदाभिरन्यैर्गुर्वीभिः परिधैर्मुसलैरपि ।
पोथिताः शतशः पेतुर्वीरा वीरतरै रणे ॥ ८
रथा रथैर्विनिहता मत्ता मत्तैर्द्विपैर्द्विपाः ।

C E 449
B B 12 9
K E E 9

गयत (sic) (for कान्तिचिद्गन्धत) Dn1 कान्ति चिद्गान्ति-
मायका- — ^a) B3 तत्तर, Da1 D. तत्तर, D4 (before
corr as in text) तत्तर, Ca.c तत्तर (as in text)
K4 T1 मही (for महीम्) K3 नृसिंहानासुरर्मही (sic),
D1 नृसिंहासुरर्मही (sic) T1 नृसिंहवृत्तमही (sic),
T2 G2 आवृता प्रतवा मही, G1.2 आवृता पतिर्मही, M
नृसिंहं प्रतवा मही

4 ^a) D3 om. धर्ध (cf. v l. 3) T2 तदा (for
तथा) K1 तल्लै (for भल्लै) — ^b) G2 क्षपि (for
क्षपि-) K1 V1 B1 T2 क्षपिपट्टिभै, D. पट्टिभै,
D: T1.8 G M पट्टिभै (for पट्टिभै) — ^c) Da1
Dn1 D1 2 2 परश्वधैश्च, D: G2 परश्वधैश्च (for परश्वधैश्च)
K2 चाप्यकृतान्, D1.2 चाप्यकृतान्, T1 चापकृतान्, G1
चापि कृतान्, G2 चापकृतान्, G3 चापकृतान्, M
चान् (M1 व)कृतान् (for चाप्यकृतान्) K1 परश्वधैश्चापि
कृतान् (sic), B3 परश्वधैश्चकृतान्, T3 परश्वधैश्चापहतानि
G1 क्षात्तमाङ्गानि (for उत्तमाङ्गानि) B5 देहिना (for
युध्यताम्) G2 उत्तमाङ्गत्रियुध्यता — After 4, S (except
T2) reads 8^{ab}

5 ^a) Ś2 व्यायत्तायतवाहूना, K3 D2 व्यायता युत, Da1
D1 2 व्यायता यत्र वाहूना — ^b) Ś2 व्यायत्तायतवाहुभि, K4
व्यायत्तायत, Da1 D1.2 व्यायता यत्र वाहुभि Ca c
cite व्यायता and व्यायता — ^c) K4 व्यायत्ता, D3 व्याहता,
Ca c व्यायता (as in text) K4 वाहव (for वाहन)
V1 B1-2 Da1 Dn1 D1 2-7 T G3 M वाहन पातिता रेजु,
B1 2 D2 G1 वा(D2 व)हय पतिता रेजु, G2 वाहन पाति-
तान्वृजु (sic) Ca.c cite पतिता — ^d) Ś1 K1 2 2
तिष्ठमृष्टयायुधाङ्गदा (K1 वा), V1 B1-3.5 Da1 D1-7
घरण्या मायुधा(D2 धा)गदा (B2 2 D3 2 ढ), B4 घरण्या
सागदायुधा, Dn1 रूपा रथिरोक्षिता, S सागदा रथिरोक्षिता
(G1 वा, G2 त)

6 ^a) Da1 D1 2 क्षुरद्विर (for स्फुरद्विर) K3 गृही-
ताभि (for मही भाति) — ^b) T1 रक्ताङ्गुलि V1 B D
(except D2 2) S तथा (for तदा) — ^c) K3 गरुड-
प्रहतैरुग्रैः (hypermetrio), K4 B3 Dn1 D2 1 प्रहतैरु,

B2 प्रहैरु, B4 प्रहैरु, D1 प्रपत्तैरु, D5 प्रहतेरु (for गरुड-
प्रहतैरु) D3 गरुडप्रहितौ तुग्रै, T1 गुरुप्रहारतो रुणै, T2
गुरुप्रहरणोपेतै, G1 2 गरुडप्रहरारुणै (G2 णै), M गरुड-
प्रहारतो रुणै (hypermetrio) — ^d) V1 पाचास्यैरु
(for पञ्चास्यैरु) B (except B1) Da1 D1.2-5 7 पचा
(D3 आ)स्यैरु(D3 नु)रौरिव

7 ^a) K1 हयस्यन्दननागेभ्य (sic), V1 B2-5 Da1 D1-7
T1 2 G M द्विरद(B2 वा, B3 Da1 T8 द)स्यन्दनागे(T1
धि)भ्य, B1 विरदस्यन्दनागेभ्य — ^b) K3 द्विपद्धता, G2
भिपग्निता (for द्विपद्धता) — ^c) K1 विमानेभ्यो Dn1
S पुण्ये (for क्षीणे) K3 क्षीणे पुण्ये विमानेभ्यो — ^d)
Dn1 T2 2 क्षीणे (for पुण्ये) K3 यथा स्वर्गसदस्तथा, D6
पुण्ये स्वर्गसदो यथा, T1 क्षीणे स्वर्गफला यथा, G1 2 क्षीणे
स्वर्गपदात्तया, G2 क्षीणे पुण्यपदात्तया, M क्षीणे स्वर्गफले
तथा (M2 यथा)

8 T1 2 G M read 8^{ab} after 4 — ^a) S2 K4 गदा-
भिरतिगुर्वीभि, K3 V1 B Da1 D1 2 4.7 T2 2 G Ms गदा-
भिरन्ये गु, D2 6 गदाभि(D2 भी)रु — ^b) T1 2 G1 2
मुष्टिभिरु, G2 यष्टिभिरु, M1 उष्टिभिरु, M2 4 ऋष्टिभिरु, M3
दष्टिभिरु (for परिधैरु) Ś2 K1 मुसुलैरु, K3 Dn1 D1.2 4 8
मुसुलैरु, B2 2 मुसुलैरु — ^c) K1 पोथिता, K3 योथिता;
T1 2 G1 2 M1 प्रेषिता, T2 पातिता, G2 प्रेषिता, M2-4
प्रोक्षिता (for पोथिता) Ś2 शतशः, S (except T2)
शतथा (for शतशः) — ^d) Ś K1 2 4 B2 Da1 D1.5 वीरतरै
(for वीरतरै) T1 2 G1 वीरा वी(G1 धी)रै शितै शिरै,
G2 वीरवीररै शितै, G2 M वीरा वीरशतै (M2-4 रै) शितै

9 ^a) Ś K1.4 D2 तथा (for रथा) B Da1 D1 2-5 7
विमथिता, D. विनिहिता, M3 विनिहतां (for विनिहता)
— ^b) D3 मत्ता मत्तौ, T1 2 G M प(M2 पा)तिताश्च (for
मत्ता मत्तैरु) K3 B1 2 4 5 Da1 D1-4 7 8 S (except
T2) द्विपा द्विपै (by transp), V1 D6 महाद्विपै, D5 द्विपै-
द्विपा द्विपै (for द्विपैद्विपा) Cc cites मत्तैर्द्विपैरु (as in
text) — ^c) K1 सादिना, K3 G2 सादिता (for सादिन)
V1 सादिनश्चापि, B1 D2 6 सादिभिश्चापि D3 T8 G1 2
सादिभि सादिनश्चैव — ^d) V1 परमसयुगे (for महल्ले)

सादिनः सादिभिश्चैव तस्मिन्परमसंकुले ॥ ९
 रथा वररथैर्नागैरश्वारोहाश्च पत्तिभिः ।
 अश्वारोहैः पदात्ताश्च निहता युधि शेरते ॥ १०
 रथाश्चपत्तयो नागै रथैर्नागाश्च पत्तयः ।
 रथपत्तिद्विपाश्चाश्चैर्नुभिश्चाश्चरथद्विपाः ॥ ११
 रथाश्चेभनराणां च नराश्चेभरथैः कृतम् ।
 पाणिपादैश्च शस्त्रैश्च रथैश्च कदनं महत् ॥ १२
 तथा तस्मिन्वले शूरैर्वध्यमाने हतेऽपि च ।

अस्मानभ्यागमन्पार्था वृकोदरपुरोगमाः ॥ १३
 घृष्टद्युम्नः गिखण्डी च द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः ।
 सात्यकिश्चेकितानश्च द्रविडैः सैनिकैः सह ॥ १४
 भृता वित्तेन महता पाण्ड्याश्चौड्राः सकेरलाः ।
 व्यूढोरस्का दीर्घमुजाः प्रांशवः प्रियदर्शनाः ॥ १५
 आपीडिनो रक्तदन्ता मत्तमातङ्गविक्रमाः ।
 नानाविरागवसना गन्धचूर्णावचूर्णिताः ॥ १६
 वद्वासयः पाणहस्ता वारणप्रतिवारणाः ।

10 ^a) V₁ B₁ 2 4 5 D S रथैर्, B₃ रथे (for रथा)
 S₂ K₁ रथवैर्, V₁ B₁ D₁ D₁ 5 T₂ 8 G₁ 8 M₂-4 नागा
 रथा, B₁ नागा रथैर्, B₂-1 D₁ D₂-1 7 8 T₁ M₁ नरा रथा,
 D₀ नरा रथो, G₂ नागा रथो (for वररथैर्) K₃ रथैर्नररथा
 नागा — ^b) B₁ अयारोहस्तु, D₁ अयारोहाश्च, D₃ अयारो-
 हाश्च, T₂ अश्वारोहाश्च (for अश्वारोहाश्च) S₂ K₂ 4 सादिभि
 (for पत्तिभि) — D₁ 8 om (hapl) 10^e-11^b — ^c)
 D₁ अश्वारोहा पदात्तैश्च

11 K₁ om 11 D₁ 8 om 11^{ab} (cf v L 10) — ^a)
 D₀ रथाश्च, T₂ तथाश्च, G₂ गजाश्च (for रथाश्च) — ^b) K₃
 V₁ B₁ 5 D₂ रथानागैश्च, B₃ रथाश्चे #*, D₀ रथा नागैश्च, T₁
 M₁ रथैर्नागैश्च, T₂ रथैर्नागाश्च, G₁ 2 अश्वैर्नागैश्च (for रथै-
 नागाश्च) B₁ . D₀ पत्तिय, B₃ पत्तिभि (for पत्तय)
 S₂ K₁ नागाश्च पत्तिभिस्तथा, B₂ 4 D₁ D₃-5 7 T₃ G₃
 रथाश्चेभाश्च पत्तिभि — ^c) V₁ *द्विपाश्चैश्च, B₁ *द्विपाश्चान्वैर्,
 D₀ T₁ 2 (before corr) *द्विपाश्चैव, G₁ *द्विपाश्चाश्चैर्,
 G₂ *द्विजाश्चाश्चैर्, M₁ *द्विपाश्चाश्च (for *द्विपाश्चाश्चैर्)
 — ^d) V₁ B₁-2 D₁ D₁-3 5 7 रथैश्चापि नर(D₁ D₁ 8 रथ)
 द्विपा, B₁ अश्वैश्चापि नरद्विपा, D₁ रथैश्चापि वरद्विपा,
 D₃ रथैश्चाश्चनरद्विपा

12 ^a) B₂-4 D₁ D₁ D₁-5 7 8 T G₂ 8 तु (for च)
 K₃ रथाश्चेयुनरारीणा (sic), G₁ रथाश्चेभनराणा तु — ^b) B₁
 नराश्चेभनरै, D₃ (by corr) T₂ 8 G₂ 3 रथाश्चेभनरै
 (T₃ G₂ *रा, G₃ *रा), G₁ रथाश्चेभनरा (for नराश्चेभरथै)
 D₂ वृता, D₀ वृत्, D₂ कृत, T₂ G कृता (for कृतम्) K₃
 केचन मैन्य रथैर्वृतम् (hypermetric) — After 12^{ab}, D₁
 T₂ 1ns

78* तथाश्चनग्नागानामन्योन्य सकुल धर्मौ ।

[D₁ रथाश्च]

— ^a) K₁ शस्त्रैश्च (for शस्त्रैश्च) D₀ पाणिपादै रथैश्चैव — ^d)
 D₀ शस्त्रैश्च, T₁ शस्त्रैश्च; G₁ शरैश्च (for रथैश्च) T₁ कृत
 (for महत्)

13 ^a) K₁ वलै, B₃ रथे, D₂ हते (for वले) — ^b) V
 B₁ D₀ हन्यमाने, T₃ G₂ 3 व्युध्यमाने (for वध्यमाने) K₄
 हितेपि च, D₁ हतेपि च (for हतेऽपि च) — ^c) S₁
 D₂ 8 अभ्यागमत्, K₁ अभ्यागमत्, K₃ अभ्यागमत्, B
 (except B₁) D₁ D₁ D₁-5 7 T₃ G₂ 3 M
 अभ्यागयु, T₁ अभ्यागयु; G₁ नभ्यययु (for अभ्यागमत्)
 T₂ पार्थो (for पार्था)

14 ^c) D₁ reads the portion from कि (in 14^e)
 up to मात (in 16^b) in marg K₂ चेकितानाश्च (for
 चेकितानश्च) — ^d) S₂ K₂ T₁ G द्रमिडै; K₃ प्रमिडै;
 V₁ द्राविलै, B₁-3 5 D₁ D₁-5 7 द्राविडै, D₀ द्राविलै,
 D₃ द्रमिडै, T₂ M₂-1 द्रामिलै, T₃ M₁ द्रामिलै (for द्रविडै)
 K₄ सैनिकै, G₁ सरिकैश्च (for सैनिकै)

15 D₁ reads 15 on marg — ^a) K₃ नृवा (sio),
 V₁ B D₁ D₁-5 8 T₁ वृता, D₁ T₂ (sup in) 8
 G₃ घृता, G₂ भ्राता (for भृता) K₃ चित्तेन, V₁
 D₁ D₁ 5 6 वृतेन, B D₃ 4 7 व्यूहेन, T₁ सैत्येन (for
 वित्तेन) D₂ सहमा (for महता) — ^b) S₂ K₂ 4 चोड्रा,
 K₁ चोड्यास्, K₃ चोडा, V₁ B₂-3 D₁ D₁ 8-7 T₃ G₃
 चोला, D₁ चोड्रा, D₃ चौडाश्च, T₁ 2 G₁ M₁ चोळा (for
 चौडा) K₁ (by corr) सकेवला, K₃ सकेरला, T₁ 2 G₁
 M₁ मक्केरला (for सकेरला) B₁ पाण्ड्याश्चांडालकेरला,
 D₂ पाण्ड्या रथैर्द्रकेरला, G₂ M₂-2 पाण्ड्याश्चोळाश्च केरला
 — ^c) K₃ दीर्घमुजा, K₄ D₁ दीर्घमुजा (for दीर्घमुजा)
 — ^d) K₁ प्राशव, K₃ प्राशव, B₁ प्रांसव, T₁ प्राशव (for
 प्राशव) K₁ प्रियदर्शना, V₁ B D S पृथुलोचना (for
 प्रियदर्शना)

16 D₁ reads up to मत्तमात on marg — ^a)
 K₁ अपीडिनं, K₃ आपीडिनो, D₁ 8 8 (before corr)
 आपीडितो, D₀ अखडिता (for आपीडिनो) G₂ रक्तदता
 (for रक्तदन्ता) — ^b) K₁ मसुमातंगविक्रम (sic) — ^c)
 D₁ नानावीरांगवसना, D₀ नानाविवागवसना, Cc नाना-

समानमृत्यवो राजन्ननीकस्थाः परस्परम् ॥ १७

कलापिनश्चापहस्ता दीर्घकेशाः प्रियाहवाः ।

पत्तयः सात्यकेन्द्रा घोररूपपराक्रमाः ॥ १८

अथापरे पुनः शूराश्चेदिपाञ्चालकेक्रयाः ।

करूपाः कोसलाः काश्य मागधाश्चापि दृष्टुवुः ॥ १९

तेषां रथाश्च नागाश्च प्रवराश्चापि पत्तयः ।

नानाविधरवैर्हृष्टा नृत्यन्ति च हसन्ति च ॥ २०

तस्य सैन्यस्य महतो महामात्रवरैर्वृतः ।

मध्यं वृकोदरोऽभ्यागात्त्रदीयं नागधूर्गतः ॥ २१

स नागप्रवरोऽस्युग्रो विधिवत्कल्पितो वभौ ।

उदयाद्यग्र्यभवनं यथाभ्युदितभास्करम् ॥ २२

तस्यायसं वर्मवरं वररत्नविभूषितम् ।

C 8. 463
B 8 12. 23
K 8 9 23

विरागवचना (as in text) — ^a) Ś: K1 4 गधचूर्णादिचू-
(K1 'विचू, K4 'दिपू)र्गिता, K3 'पूर्णावधूर्णिता, Dn1
'चूर्णावचूर्णिता, D5 'चूर्णवचूर्णिता, D2 'चूर्णावचूर्णिता

17 ^a) K1 4 B: वद्दामय, K3 वद्दामय, Dn1 वद्दामय-
(for वद्दामय) K3 D2 वद्दामय, B3 Da1 Dn1 D1 5 3
TL: G1 2 M प्रामहस्ता, D5 प्रमारस्ता (for पादाहस्ता)
— K3 om (hapl) from 17^b-18^a — ^b) Dn1 वरण,
D1 वाग्णा, D. चारण (for वारण) — ^c) K4 समाद-
मृत्यवो (sic), D5 मागायमृत्यवो, Ca. c समानमृत्यवो (as
in text) — ^d) V1 B1 2 4 5 D2-5 7 नात्यजत (D2 'ति),
B3 नागवत, Da1 D1: Ca आमनस्य, Dn1 D5 T2 न
सजत (D5 ति), T1 च्यामकाश्च, T2 G प्रमक्ताश्च (G1 'श्चा-),
M च्यामक्ताश्च (for अनीकस्था)

18 K3 om 18^a (cf v 1 17) — ^a) K1 कामापिनशः
D1 कालापिनश, Ca कलापिनश (as in text) T1 खड्ग-
हस्ता, G1 शापहस्ता, G2 पादाहस्ता (for चापहस्ता) — ^b)
K1 'केश, K3 M1 'केशा, B3 'केश (for 'केशा) V1
(before corr) 8 T2 प्रियावदा, B3-5 Da1 D1 5- 7
प्रियवदा (D1 'दा), D2 पयावहा, T1 3 G M प्रहारिण (for
प्रियाहवा) D5 दीर्घकेशाक्षिवाहव — ^c) Dn1 पत्तय,
D5 उतयस् (for पत्तय) Ś: K4 सात्यकेन्द्रा, K1 साम्यके-
न्द्रा, K2 सत्रकाग्धा, V1 नयकेन्द्रा, B3 सात्यकेन्द्रा, D1
सत्यकेन्द्रा, D4 सात्यकेन्द्रा, D5 सत्यकेन्द्रा, D: सादिन-
श्चान्ते; D5 साक * रघ्ना, S सायकर्मिन्दा (for सात्यकेन्द्रा)
Ca c cite सात्यके (as in text) Co also cites अन्ध्रा
— ^d) K3 वीररूपा पराक्रमा, V1 B1 4 Dn1 D: 6 T2
वीररूपा भयावहा (B1 'नका), T1 घोररूपा महाजला

19 ^a) D2 वीरा (for शूरा) — ^b) K3 Dn1 D3 4 6-8
'केश्या (for केश्या) — ^c) Ś: K2 3 कारूप, Ś: K4
B Da1 Dn1 D1-5 8 कारूपा, K1 कातूपे, V1 कारूपा,
D5 सामूरा, T1 G3 M2-4 करूपा, T2 3 G2 M1 कारूपा,
G1 कारूपा (for करूपा) Ś: K2 4 B3 4 Da D2-5 7 8
कोमला, K1 D5 कोमला, B1 Dn1 कोमला, B2 5 कोपला,
D1 केशला, T2 G कोमला (for कोमला) Ś: K2 कचा,
Ś: K1 कादा, K3 काचा, B D: काच्या, B4 (marg)

काश्चा, Da1 D1 4 काचा, D2 काच्या, D3 कच्या, D1 काच्या,
D5 कारा, D5 कावा, T1 2 M वगा, T2 G वका (for कास्या)
— ^d) G2 मगधाश् (for मागधाश्) B1 Da1 D1.4 5 चाभि-
(for चापि) D1 दृष्टुवु, M3 दृष्टुमा (for दृष्टुवु)

20 ^a) V1 B Da1 D1.2 6 T G1 8 M2-4 रथाश्चनागा
(D1 'ना)श्च — ^b) B2 4 5 Da1 D1.2-5 7 चोपपत्तय, G2
चापि शक्तय (for चापि पत्तय) D2 6 प्रवीराश्च परतपा
— ^c) K3 नानाविधरतिर, V1 B3 D5 'वाचरवैर, B1.5
'वाचवैर, B2 'वाचवैर, B3 Da1 D3 4 7 'वाद्यवैर, D2
'वाणवैर, D5 'वारणकैर, S 'वाणरवैर (for नानाविधरवैर)
G1 हृष्टान् Dn1 नानावरणमहृष्टा

21 ^a) K3 महत, T3 G शतशो (for महतो) — ^b) Ś:2
महारात्रवैर, K4 'रवैर, V1 Dn1 D2 Co 'रवैर, D5 महामालै
रवैर, S महामात्रश (T1 'त्र श)तैर (for महामात्रवैर)
K1 रता (for वृत) — ^c) K2 V1 B1 2 4 5 Da1 Dn1 S
मध्ये (for मध्य) V1 B1 2 4 5 Da1 D1-8 S [अ]भ्यायात्,
B3 Dn1 प्रायात् (for [अ]भ्यागात्) — ^d) K4 त्वदीया, V1
B1 त्वदीया, B1 2 4 5 Da1 D1-8 त्वदीयान्, B3 तदोवात्
(sic), T1 M त्वरया (for त्वदीय) K3 नावधू, B5
नानधूर, D5 गजधूर (for नागधूर) K1 (before corr)
गता (for गत) Ca cites नागधूर्गत (as in text)
Dn1 T2 आरूडो नागमुत्तम, T3 G नागप्रवरधूर्गत

22 ^a) Ś:2 नागप्रवरो, K3 नागप्रवरा, V1 'प्रवरे (for
'प्रवरो) K1 [S]त्वग्रो, B3 [S]नुग्रो, G1.2 ह्युग्रो (for
S्युग्रो) Da1 D1 5 स नागप्रवरोच्युग्रो (sic) — ^d)
Ś:1 K1.3 कपितो; K1 कल्पितौ (for कल्पितो) B3 विधिव-
त्कल्पमानभौ — ^e) Ś:2 K1.4 उदयाद्यग्र्य (K1 'ग्र)भवन, K2
उदयाद्यग्र्य, K3 Da1 (marg with the remark टीकायां)
T2 M1 उदयाप्राशु, V1 उदयाप्रादि, B1.2 4.5 D5 4 T
Ca cp उदयाप्रादि, B3 उदयाप्रावि, Da1 D5 उदयाप्राशु,
Dn1 D1 उदयाप्राशु (D1 'शु), D2 उदयाप्रादिववन, D5 8
उदयाप्रादिभवनो (D5 'सुवन), T1.2 G2 3 उदयाप्र स्व-
(G2 'अंस)भवन, G1 M2-4 उदयाप्र शु, M1 उदयाप्राशु
ॐ Co उदयाद्विचलेन नाम्ना प्रख्या इति । तयोक्तमुदयादि-
वनशृगमित्यन्वय ॐ

तारोद्भासस्य नभसः शारदस्य समत्विपम् ॥ २३
 स तोमरप्रासकरश्चारुमौलिः खलंकृतः ।
 चरन्मध्यंदिनार्काभस्तेजसा व्यदहद्विपून् ॥ २४
 तं दृष्ट्वा द्विरदं दूरात्क्षेमधूर्तिर्द्विपस्थितः ।
 आह्वयानोऽभिदुद्राव प्रमनाः प्रमनस्तरम् ॥ २५
 तयोः समभवद्युद्धं द्विपयोरुग्ररूपयोः ।
 यदृच्छया द्रुमवतीर्महापर्वतयोरिव ॥ २६

23 ^a) Dn1 तस्य मेघ (for तस्यायस्य) Dn1 चर्मवर, D2 वर्मरथ, M1 चर्मपर (for चर्मवर) D0 तस्याद्यसद्धर्मवर — ^b) T1 सर्व° (for वर°) — ^c) K8 तारोत्कटस्य, B8 4 (m as in text) 6 Dn1 D2-4 7 Ca ताराग्यासस्य, G2 तारोद्भासस्य, Co ताराभासस्य, Ca तारोद्भासस्य (as in text) — ^d) K8 साठरस्य, Co शारदस्य (as in text) V1 B1 G सम (G8 °म) त्विपा, B1 समतपा, Dn1 समस्त्वप, D8 समद्विप, D8 T1 समप्रभ, M1 समत्विप (for समत्विपम्) Co cites त्विपा

24 ^a) K8 स तोमरप्रासकरश्, V1 B Da1 D1-4 7 °व्यग्र करश्; Dn1 प्रासकरश्; D0 प्रासकर, T1 M2-4 प्रासकरश्, M1 स तोरणप्रासकरश् — ^b) K8 चारुमौलिः, D0 °मौलिः, D8 T1 °मौलि- (T1 °लि-), Ca आत्तमौलि (for चारुमौलि) K1 सुलंकृत, Dn1 खलंकृत, D0 खलंकृत (for खलंकृत) — ^c) Ś1 (before corr) शरन्मध्यदिनार्काभ (sup in as in text), K1 शरन्मध्ये दिनार्काभस्, 42 V1 B Da1 D1-3 6-7 T2 8 G M1 2 शरन्मध्य, K8 शरन्मध्य दिवाद्यु-मिस् (s10), Dn1 शरन्मध्यदिनार्काभिस्, D4 शरन्मध्यदिनार्काभस् — ^d) K1 8 T2 व्यदहद्, V1 B1 8 D0 व्यघमद्, B2 व्यादन, Dn1 [अ]भ्यद्रवद्, T1 8 G1 8 M2 4 प्रादहद्, G2 M8 प्रदहद्, M1 प्राहरद् (for व्यदहद्) D8 दिश (for रिपून्)

25 ^a) V1 T1 M1 द्विरदी (for द्विरद) K4 दूरा; D8 ह्याराव (for दूराव) G2 त दृष्ट्वा द्विरदाकार — ^b) K8 क्षेमधूर्ति- (for क्षेमधूर्तिर्) K1 द्विपास्थित, V1 B1 T1 M2-4 द्विपे स्थितं, Da1 D1 2 5 0 द्विपे स्थित, T8 G8 स्थितो द्विपे, G1 स्थितो द्विपे, M1 द्विपस्थित, Co द्विपस्थित (as in text) G2 क्षेमधूर्त्तस्थिते द्विपे (s10) — ^c) K4 आह्वयानो, B2-5 Da1 D1 8 5 7 आह्वयन्, D4 प्रायात्तम् (for आह्वयानो) V1 B1 आह्वयमानो दुद्राव — ^d) K8 D1 प्रमना, Ca 0 प्रमनाः (as in text) K1 प्रमनस्तनु, Da1 D1 5 प्रमनतर, D0 प्रमदस्वरन्, Co प्रमनस्तरम् (as in text) B1 प्रचल प्रमनास्वरन्; V1 प्रमन प्रमनास्वरन्; Dn1 वलिनो बलवत्तरम्, S प्रहसन्धृतना सुप्ते (T1 M2 8 °ना त्वरन्, G2 8 °नां चरन्; M1 प्रतनास्वरन्)

संसक्तनागौ तौ वीरौ तोमरैरितरेतरम् ।
 बलवत्सूर्यरश्म्याभैर्भित्त्वा भित्त्वा विनेदतुः ॥ २७
 व्यपसृत्य तु नागाभ्यां मण्डलानि विचेरतुः ।
 प्रगृह्य चैव धनुषी जघ्नतुर्वै परस्परम् ॥ २८
 क्ष्वेडितास्फोटितरवैर्वाणशब्दैश्च सर्वशः ।
 तौ जनान्दर्पयित्वा च सिंहनादान्प्रचक्रतुः ॥ २९
 समुद्यतकराभ्यां तौ द्विपाभ्यां कृतिनावुभौ ।

26 ^a) G2 तत् (for तयो) — ^b) Ś K2 4 उग्रकर्मणो, K1 °भूपयो, V1 B1 °वेगयो, D0 °फोपयोः (for °रूपयो) — ^c) D4 (before corr) यादृच्छया, Ca c यदृच्छया (as in text) K1 क्रमवतोर्, K8 हिमवतो, Da1 D1 रूपवतो, D5 रूमवतोर्, G1 2 द्रुतवतोर् (for द्रुमवतोर्) — ^d) B1 द्वयो (for महा)

27 ^a) G2 ससकरातकौ वीरौ — ^b) K8 तोमरे (for तोमरैर्) K1 मरैरितरेतरमी (s10), G1 तोमरैरिव तोमर. — ^c) K8 D1 T2 M1 सूर्य (K8 °र) रश्माभैर् (for °रश्म्याभैर्) — ^d) K8 वाणैर्भित्त्वा, B2 4 5 D8 4 7 8 भित्त्वान्योन्य (for भित्त्वा भित्त्वा) D8 विभेदतु, T1 [अ]भिचेरतु, G2 विनेदतु (for विनेदतु)

28 T2 om 28^{ab} — ^a) K8 व्यपसृत्य, K4 व्यपसृत्य, B3 अपाकृत्य, Dn1 व्यवसृत्य, Da1 D1 अपसृत्य, D8 व्यवस्य*, T1 G1.2 M व्यतिसृज्य (G1 M °त्य) (for व्यपसृत्य) T1 8 G2 8 M च, G1 च (for तु) K1 व्यपसृत्यत, K2 °सृत्यत (for °सृत्यतु) G2 मानाभ्या (for नागोभ्या) — ^b) G2 निचेरतु, Co विचेरतु (as in text) — ^c) D4 विगृह्य (for प्रगृह्य) V1 B D (except D8) S चोभौ (for चैव) B1 5 धनुषि (for धनुषी)

29 ^a) K1 क्ष्वेडितास्फोटितरवैर्, K4 क्ष्वेडितोस्फोटितरवैर्, D2 क्षोणिता, T1 2 G1 2 M क्ष्वेडिता — In B2, 29^b is lost on a damaged folio — ^b) V1 B2 5 D8-5 7 वाणशब्दैस्तु, D0 वरशब्दैश्च (for वाणशब्दैश्च) Ś K B2 4 5 Da1 D1 8-5 7 T1 सर्वत (for सर्वदा) — ^c) K4 तान् (for तौ) K1 जना, B2 4 5 Da1 D1 8-5 7 जन् Dn1 तर्जना (s10) (for तौ जनान्) K3 कर्पयित्वा, B2 4 5 Da1 D1 8-5 S हर्पयंतौ (for हर्पयित्वा) K8 V1 B1 Dn1 D2 0 8 तु (for च) B8 तौ जन च प्रहर्पयतौ (hypermetric) — ^d) V1 B D (except Dn1 D8) T8 G सिंहनाद

30 ^a) K1 द्वौ (for तौ) T1 समुद्यतकरौ भूत्वा — ^b) M1 (before corr) द्विभाभ्या (for द्विपाभ्या) K1 वतिनावुभौ (s10), M4 कृतिनावुभौ (for कृतिनावुभौ)

वातोद्धूतपताक्राम्यां युयुधाते महाबलौ ॥ ३०
तावन्योन्यस्य धनुषी छिच्चान्योन्यं विनेदतुः ।
शक्तितोमरवर्षेण प्रावृण्मेधाविवाम्बुभिः ॥ ३१
क्षेमधूर्तिस्तदा भीमं तोमरेण स्तनान्तरे ।
निर्विभेद तु वेगेन पङ्क्तिश्चाप्यपरैर्नदन् ॥ ३२
स भीमसेनः शुशुभे तोमरैरङ्गमाश्रितैः ।
क्रोधदीप्तवपुर्मैधैः सप्तसप्तिरिवांशुमान् ॥ ३३
ततो भास्करवर्णाभमञ्जोगतिमयस्सयम् ।

ससर्ज तोमरं भीमः प्रत्यमित्राय यत्नवान् ॥ ३४
ततः कुल्लताधिपतिश्चापमायम्य सायकैः ।
दशभिस्तोमरं छिच्चा शकत्या विव्याध पाण्डवम् ॥ ३५
अथ कार्मुकमादाय महाजलदनिखनम् ।
रिपुरम्यर्षयन्नागमुन्मदः पाण्डवः शरैः ॥ ३६
स गरौघार्दितो नागो भीमसेनेन संयुगे ।
निगृह्यमाणो नातिष्ठद्व्रातध्वस्त इवाम्बुदः ॥ ३७
तमभ्यधावद्विरदं भीमसेनस्य नागराट् ।

C. 2. 478
D. 6 12. 38
K. 6 9 23

— °) Ś: वातद्धूत*, Ks ततोद्धूत*, V1 वातैर्द्धूत*, G2 वातोद्धूत* (for वातोद्धूत*) — °) B3 (sup lin) Ds परस्पर (for महाबलौ)

31 B3 partly damaged — °) K4 तावन्योन्य च (for तावन्योन्यस्य) — °) T1 पुनर्भित्त्वा, T3 G M पुनश्चित्त्वा (for छिच्चान्योन्य) Ś1 K1 2 4 Dn1 विरेजतु, K3 D2 6 8 विचरेतु, T2 विभेदतु, G2 निषेधतु, M2 विरेदतु (for विनेदतु) B. छिच्चान्योन्यस्य नेदतु — °) Ś1 (m as in text) K1 2 प्रावृट् (K1 'द्')घोषाव्, Ś. Da1 Dn1 D1.5 प्रावृण्मे (Ś: 'त्मे')वाव्, B. G2 M1 2 प्रावृण्मेधा (B: 'व'), D3 प्रावृट्मेधौ (for प्रावृण्मेधाव्)

32 °) D2 क्षेममूर्तिस् (for क्षेमधूर्तिस्) Ś1 K2 4 V1 T2 G2 तथा (for तदा) T1 वीरस् (for भीम) — °) K1 निर्भिभेद V1 B D (except Dn1) [ञ]ति-, T1.2 M [ञ]थ, T3 G [आ]शु (for तु) — °) G2 चास्यापरैर् (for चाप्यपरैर्) D1 नदन्, D3 नुदत्, T2 हृदि, G2 नुदान् (for नदन्)

33 °) G2 अक्रमास्थितं (for अङ्गमाश्रितैः) — °) Ds क्रोधप्राप्तवपुर्, G2 कोय दीप्त* (for क्रोधदीप्त*) Ds मेधै, T2 घोरै, G M1 चर्मै (for मेधै) — °) Cc cites सप्तसप्ति (as in text)

34 B3 partly damaged — °) Dn1 भास्कर-रश्म्याभ्या, T1.3 G M 'रश्म्याभम्, T2 'रश्माभम् — °) K2 has lacuna for अजोगति — Ś अग्रदीप्तमयस्सयम्; K3 अजोग-तिमयोमयम्, K4 सुप्रदीप्तमयस्सयम्, Dn1 मनोगतियमस्सय (sic), Dc अजोगतिमयस्सय, T1 अघोगतिम्, T2 नमोगतिम्, G2 अजोगतिमयस्स्वयम् (sic) Ca c cite अजोगति Ca also cites अयस्सयम् (as in text) — °) T1 सघाय (for समर्ज) Ds तोमरे (for तोमर) — °) Ks प्रमित्राय च, Ds प्रत्यामित्राय (sic), Cc प्रत्यमित्राय (as in text) K1 मित्रवान्, T1 दत्तवान्, T2 G1 यत्तवान् (for यत्नवान्) G2 प्रत्यमित्रो ययौ तदा

35 B3 partly damaged — °) K1 कुरलाधिपतिश्च, Ks कुल्लनाधि; D2 स कुललाधिपतिश्च (hypermetric), Ds स कुललाधिपतिश्च, S क्रूरलाधिपतिश्च (for कुल्लताधिपतिश्च) B2 ततश्चक्रुनुपाधिपतिश्च (hypermetric) — °) Ś1 K1 आयाम्य, Ks उद्यम्य B1 3 5 D3 4 7 आनम्य, D2 आसज्य, Ds व्ययम्य, Ds T2 आदाय, Ca 0 आयम्य (as in text). B1 2 शायकै, Da1 D1.5 मार्गणं (for सायकैः) — °) T3 शतशस् (for दशभिस्) K1 M1 तोमरैश्च (for तोमर) B1 2 4 D3 4 6 7 T2 भित्त्वा (for छित्त्वा) — °) Ks V1 B Da1 D1.5-8 S पथ्या, Dn1 D2 पङ्क्ति (for शकत्या) Ś: पाडवान् (for पाण्डवम्)

36 °) B1 तथा (for अथ) G2 चक्रकम् (for कार्मुकम्) — °) B (except B1) D1 3-5 7 भीमो (for महा-) K1 (sup lin as in text) महाजलध- Ś K2 4 B1.5- D3 6 7 T3 G2 -निखन, Ks -निखनं (for -निखनम्). — °) K1 रिपुरम्यर्षयन्नागम्, Ks अपरैर्म्यर्षयन्नागम् (s10) — °) K1 स्वदद (s10), K2 उर्मदन्, Ks V1 B1 2 4 5 Da1 Dn1 D1-3 5 7 8 T3 G2 M उन्नदन्, B3 सं नदन्, D2 उन्नदत्, Ds उन्नयन्, T1 विनदन्, T2 उन्मद, G1 उन्नद, G2 उन्नत (for उन्मद) V1 पाडवै, M1 पांडवं (for पाण्डव)

37 B3 partly damaged — °) B5 G1 शरैरार्दितो, T1 शशाखा° (for शरौवा°) — °) Ś K2 4 B2 4 5 Da1 D1 3-5 7 8 गृह्यमाणोपि, K1 विगृह्यमाणो, Ks पीड्यमानोपि, B1 Dn1 Cc निगृह्यमानो, Ca °माणो (as in text) — °) B2-5 Da1 D1-5 7 वातोद्धूत, Dn1 वातध्वजस्त (s10), G2 वाताहत, M वाताभ्यस्त (for वातध्वस्त) B4 इवार्णव, T3 G2 इव द्रुम (for इवाम्बुद)

38 Ś K2 D2 om (hapl) 38 B3 partly damaged. — °) Dn1 T1 3 G M अन्वधावद्, T2 अन्वियाय (for अन्वधावद्) Ks द्विरदो (for द्विरद) K1 तमभ्य-धावति सति — °) K1 भीमगोपे*, K2 भीम भीम स,

महावातेरितं मेघं चातोद्धूत इवाम्बुदः ॥ ३८
 संनिवर्त्यात्मनो नागं क्षेमधूर्तिः प्रयत्नतः ।
 विव्याधाभिद्रुतं वाणैर्भीमसेनं सकुञ्जरम् ॥ ३९
 ततः साधुविस्मृष्टेन क्षुरेण पुरुपर्षभः ।
 छित्त्वा शरासनं शत्रोर्नागमामित्रमार्दयत् ॥ ४०
 ततः खजाकया भीमं क्षेमधूर्तिः पराभिनत् ।

जघान चास्य द्विरदं नाराचैः सर्वमर्मसु ॥ ४१
 पुरा नागस्य पतनादवप्लुत्य स्थितो महीम् ।
 भीमसेनो रिपोर्नागं गदया समपोथयत् ॥ ४२
 तस्मात्प्रमथितान्नागात्क्षेमधूर्तिमवद्रुतम् ।
 उद्यतासिम्पुपायान्तं गदयाहन्वृकोदरः ॥ ४३
 स पपात हतः सासिर्व्यसुः स्वमभितो द्विपम् ।

B₃₋₅ Da₁ D₁ 3-5 7 8 T₂ M₁ भीमो भीमस्य (for भीमसेनस्य) K₁ om नागराद् — ^a) K₁ D₁ चातोद्धूत (D₁ 'द्'त (for 'द्धूत) Dn₁ तस्मिन्काले व्यदृश्यत

39 D₆ om 39 — ^a) Ś K₂ B₁ T₁ स निव (B₁ 'वां'त्यां, K₈ M₈ सनिवत्यां, K₄ सन्ववर्त्यां (sic), V₁ स निवार्यां, B₂ 5 D₁₋₄ 7 T₈ G₈ सनिवार्यां (for सनिवर्त्यां) — ^b) B (except B₁) Da₁ D₃₋₅ 7 प्रतापवान् (for प्रयत्नतः) — ^c) K₄ [अ]भिद्रुतैर्, Dn₁ [अ]भिमुख, T₂ [अ]तिद्रुत, C₀ [अ]भिद्रुत (as in text) G₂ विव्याध विद्रुत वाणैर् — ^d) V₁ B D_{3,4} 7 भीमसेनस्य कुञ्जर

40 B₈ partly damaged — ^a) Dn₁ ततश्च साधु-
 स्मृष्टेन, G₁ 2 ततः साधुनिस्मृष्टेन — ^b) Ś₂ K₂ B₁ D₂ T₁
 M (except M₁) पुरुपर्षभः, D₆ भरतर्षभ V₁ B₂ 4 5
 Da₁ D₁ 8-5 7 क्षुरेणानतपर्वणा, T₂ 8 G क्षुरेण सकासुक
 C₀ cites क्षुरेण (as in text) — ^c) T₁ 8 G₈ M₈ भित्त्वा,
 M₁ क्षित्त्वा (for छित्त्वा) K₄ शराशनः, T₂ 8 G नरर्षभ
 (for शरासन) K₁ शत्रुः, T₂ शीघ्र (for शत्रोर) — ^d)
 Ś K₂ 4 नागमप्या (Ś₂ 'भ्याः, K₄ 'भ्य'र्दयच्छदै, K₁
 नौगमत्यत्रमित्रयत् (sic), K₈ नागमित्र समादयत्, V₁
 D₄ 8 T₁ M नाग चामित्रमार्दयत् (D₄ 'न्' B₁ D₆ नागमिन्द्र-
 (D₆ 'त्र')ममर्दयत्, D₂ नागमर्मश्च ताडयत्, T₂ 8 G नागं
 चापि प्रमर्दयत् C₀ c cite चामित्रम् (as in text)

41 ^a) K₁ शटाकया, Dn₁ D₈ 8 शलाकया, K₈
 स्वजाकया, V₁ B₃₋₅ Da₁ D₁₋₇ क्रुद्धो रणे, B₁ स गदया,
 B₂ खर्षो कर्षैर्, C₀ स्वजिकया (for खजाकया) — T₁ om
 (hapl) 41^b-43^a — ^b) D₂ क्षेमधूर्ति (for 'धूर्ति') K₁
 पुराभिनत्, Dn₁ शरासनी, D₃ पराभिनः, D₄ परामवन्,
 T₂ परामृशन्, G₂ पराक्रमी (for पराभिनत्) — ^c) G₂
 तस्य (for चास्य) B₂ transp चास्य and द्विरद B₄
 जघानागस्य द्विरद — ^d) K₁ नारदै (for नाराचै) K₄
 सर्ववर्मसु (for 'मर्मसु) — After 41, V₁ B D (except
 Dn₁ D₈) S (T₁ om) ins

70* स पपात महानागो भीमसेनस्य भारत ।

[V₁ स पपात महावाहो, S (T₁ om) ततः पपात नागैर्दो

(for the prior half) S (T₁ om) नारिय (for भारत)
 V₁ नागो भीमसेनस्य भारत (hypermetric) (for the
 post half)]

42 T₁ om 42 (cf v l 41) — ^a) M₁ गजस्य
 (for नागस्य) — ^b) Ś₁ K₂ अवप्रत्य, K₁ अर्धप्रत्य, T₂
 G₁ 2 M सोवपुत्य (for अवपुत्य) D₁ स्थिते (for स्थितो)
 Ś₁ K₂ अवप्रत्यास्थितो मही, K₁ अण्पुल्यास्थितो मही — ^c)
 B₂ 5 6 D₃ 4 7 तस्य भीमोपि द्विरद, Da₁ D₁ 5 तस्य भीमो
 द्विपवर, Dn₁ S (T₁ om) भीमसेनोपि (G₁ 'भि) त नाग,
 D₂ भीमसेनोपिरोर्नाग (sic) — ^d) D₁ गदया नाममपो-
 थयत् (hypermetric)

43 T₁ om 43^a (cf v l 41) — ^a) T₂ प्रमा-
 थिहन् (sic), G₁ प्रमाथितान् (for प्रम*) — ^b) K₅ V₁
 B₂₋₃ D अवपुत (for 'द्रुवम्) B₁ क्षेमधूर्तिनामुत्, S
 क्षेमधूर्तिर (T₁ M₁ 'रि)वपुत — After 43^a, S (except
 M₄) ins

80* उद्धृत्य सप्त निशितमभ्यधावत्स पाण्डवम् ।

[T₁ transp सप्त and निशित]

— ^c) B (except B₁) Da₁ D₁ 3-5 7 उद्यतापुधमायान्तं,
 G₂ उद्यतासिरपायान्त — ^d) V₁ गदयाहन् (sic), B₅
 T G₁ 8 M गदयाहन् (B₃ T₃ G₃ 'न्'); G₂ 'सन्' (for
 'हन्) C₀ cites [अ]हन् K₁ गदया च वृकोदर

44 ^a) K₈ व्योत (sic) (for पपात) — ^b) K₈
 व्यसु, G (except G₈) M व्य (G₁ व्या)सु- (for व्यसु)
 Ś₁ K₁₋₃ D₄ समभितो, Ś₂ V₁ B Da₁ D₁₋₃ 2-3 T₈
 तम* (for स्वम*) B₁ द्विपं (for द्विपम्) K₄ व्यसु स
 च महाद्विप, Dn₁ T₂ व्यसु (T₂ 'सु-) शुश्राव शोणित C₀
 cites व्यसु (as in text) and C₀ तमभितो द्विपं — ^c)
 B₁ वज्रप्ररुग्मम्, B₂ D₂₋₃ 7 8 'प्रमग्मम्, B₃₋₅ 'प्रतहम्, Da₁
 D₆ 'प्ररुग्मम् (for 'प्ररुग्मम्) B₂ अतुल (for अचल) K₈
 वज्रप्रमुद्यमवल (sic), Dn₁ वज्रप्ररुग्ममचलात् (sic), T₂
 वज्रप्ररुग्मादचलात्, G₂ वज्र च रुग्ममचल — ^d) K₁ सिंहौ,
 Dn₁ शृंगं, D₁ सिंहा (for सिंहो) B₃ Da₁ D₁ 5 वज्राहतो
 (for वज्र*)

वज्रप्ररुणमचलं सिंहो वज्रहतो यथा ॥ ४४
निहतं नृपतिं दृष्ट्वा कुल्लतानां यशस्करम् ।

प्राद्रवद्व्यथिता सेना त्वदीया भरतर्षभ ॥ ४५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

९

संजय उवाच ।

ततः कर्णो महेष्वासः पाण्डवानामनीकिनीम् ।
जघान समरे शूरः शूरैः संनतपर्वभिः ॥ १
तथैव पाण्डवा राजस्तव पुत्रस्य वाहिनीम् ।
कर्णस्य प्रमुखे कुट्टा विनिजघ्नुर्महारथाः ॥ २
कर्णो राजन्महाबाहुर्न्यवधीत्पाण्डवीं चमूम् ।
नाराचैर्करश्म्याभैः कर्मारपरिमार्जितैः ॥ ३

तत्र भारत कर्णेन नाराचैस्ताडिता गजाः ।
नेदुः सेदुश्च मल्लुश्च वभ्रमुश्च दिशो दश ॥ ४
वध्यमाने बले तस्मिन्सूतपुत्रेण मारिप ।
नकुलोऽभ्यद्रवचूर्णं सूतपुत्रं महारणे ॥ ५
भीमसेनस्तथा द्रौणिं कुर्वाणं कर्म दुष्करम् ।
विन्दानुविन्दौ कैकेयौ सात्यकिः समचारयत् ॥ ६
श्रुतकर्माणमायान्तं चित्रसेनो महीपतिः ।

C 9 493
B 8 13 7
K 8 10 7

45 ^a) B (except B₁) Da₁ Dn₁ D₁ s- - S त हतं (for निहत) — ^b) D_c कुल्लताना, S करुशाना (for कुल्लताना) — ^c) D₁ व्याधिता, D_c ध्वमिता, T₁ वधिता, G₂ स्वरिता (for व्यधिता) — ^d) K₂ द्वितीया (for त्वदीया)

Colophon — *Adhy nam* K₂ B₂ 4 5 Da₁ Dn₁ D₁ s- 7 T₁ 2 M₂-4 क्षेमधूर्तिवध, B₃ क्षेमवृत्तिवध — *Day of Karna's Generalship* Ś₂ K₄ प्रथमे युद्धनिचमे — *Adhy no* (figures, words or both) Ś₂ 8 (as in text), B₁ 3 4 5 Da₁ D_s e. 8 (marg *etc m*) 12, D₁ (sec m) 13, T₁ 8 G M 9, T₂ 11

9

1 Before the ref, G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः G₃ om the ref. — ^c) D_s वीर (for शूर)

2 ^b) K₂ D_s सूतपुत्रस्य (for तव पुत्रस्य) — ^c) K₁ कर्णस्य प्रमुखे कृत्वा, D_s कर्णस्याभिमुखे कुट्टा, S (except T₂ 3) कर्णस्य पश्यतो राजन् — ^d) K₃ V₁ B₁ Dn₁ विनिजघ्नुर्महारथाः, B₂- Da₁ D₁- 7 S (except T₂) निजघ्नुर्महे (for 'जघ्नुर्महे')

3 ^a) B (except B₁) Da₁ D₁- 5 7 कर्णोपि राजन्समरे, Dn₁ S कर्णोपि सुमहाबाहुर् — ^b) B₂ 4 5 D₁- 7 व्यहनत्, B₃ न्यहनत्; Da₁ व्यहन् (submetric), Dn₁ T₁ 2 M व्यधमत्, D_s धवधीत्, T₈ G अविध्यत् (for न्यवधीत्)

9

K₁ पार्थिवी, D₁ पादवी (for पाण्डवी) — ^c) V₁ धरुश्म्याभै (sic), B₁ वज्र (for अर्क) — ^d) K₁ कटारपरिमार्जितैः, K₃ कर्मारपरि (sic), B₂ कर्मारपरिमार्जित, D_s कर्मारपरिमार्जितैः Cc cites कर्मार

4 ^a) K₁ तत्रा — ^c) K₁ नेदु (for नेदु) K₃ सेदुश्च (sic), T₂ सेदुश्च (for सेदुश्च) Ś₂ मल्लुश्च, K₃ मल्लुश्च, D_s सेदुश्च, T₂ मुसुहुर्, G₁ M (except M₁) मल्लुश्च, G₂ मल्लुश्च (for मल्लुश्च) Cc cites सेदु and मल्लु — ^d) D. दिशो (for दिशो)

5 ^a) V₁ B₁ D₂ हन्यमाने, T₂ मध्य (for वध्य) — ^b) T₁ G₂ भारत (for मारिप) — ^c) Dn₁ D_s तूर्णे (for तूर्ण) — ^d) B₁ 5 (m as in text) T₂ 8 G महारथ, T₁ M 'हवे (for 'रणे)

6 ^a) B₃ भीमसेनं (for 'मेनः) Dn₁ ततो, T₈ G₁ 8 तदा (for तथा) K₁ Dn₁ T₁ द्रौणि — ^b) K₃ कुर्वाणौ (for कुर्वाण) D_s दारुण (for दुष्करम्) — ^c) K₄ विन्दानुविन्दौ, D₁ 5 8 विन्दानुविन्दौ K₄ कैकेयो, D_s कौकेयौ (for कैकेयौ) K₁ विर्मो *विर्मा कौकेयौ (sic) — ^d) K₁ सात्यकि D₁ समचारयत् (for समचारयत्)

7 ^a) K₃ B₃ 4 Da₁ Dn₁ D₁ 2 G₁ श्रुतवर्माणम्, D_s 'वर्मा*, D_s 'धर्माणम् (for 'कर्माणम्) Dn₁ आयत्, D_s *चात् — ^b) V₁ B₁ महारथ (for महीपति) — ^c) K₁ प्रतिवध्य, V₁ B₁ 8 5 Da₁ D₂- 5 7 G₁ 2 M 'विध्यत्,

[65]

प्रतिविन्ध्यं तथा चित्रश्चित्रकेतनकार्मुकः ॥ ७
 दुर्योधनस्तु राजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम् ।
 संशप्तकगणान्क्रुद्धो अभ्यधावद्धनंजयः ॥ ८
 धृष्टद्युम्नः कृपं चाथ तस्मिन्वीरवरक्षये ।
 शिखण्डी कृतवर्माणं समासादयदच्युतम् ॥ ९
 श्रुतकीर्तिस्तथा शल्यं माद्रीपुत्रः सुतं तव ।
 दुःशासनं महाराज सहदेवः प्रतापवान् ॥ १०
 कैकयौ सात्यकिं युद्धे शरवर्षेण भास्वता ।
 सात्यकिः कैकयौ चैव छादयामास भारत ॥ ११

तावेनं भ्रातरौ वीरं जघ्नतुर्हृदये भृशम् ।
 विपाणाम्यां यथा नागौ प्रतिनागं महाहवे ॥ १२
 शरसंभिन्नवर्माणौ तावृभौ भ्रातरौ रणे ।
 सात्यकिं सत्यकर्माणं राजन्विन्ध्यधतुः शरैः ॥ १३
 तौ सात्यकिर्महाराज प्रहसन्मर्वतोदिशम् ।
 छादयञ्शरवर्षेण वारयामास भारत ॥ १४
 वार्यमाणौ ततस्तौ तु शनेयशरवृष्टिभिः ।
 शैनेयस्य रथं तूर्णं छादयामामतुः शरैः ॥ १५
 तयोस्तु धनुषी चित्रं छिन्वा शारिर्महाहवे ।

B₂ 'वेध्यस्', B₁ 'विधास्', Dn₁ 'विध्य', D₁ T₁ 'विध्येस्',
 D₀ T₈ G₈ 'विध्यत्' T₁ तदा (for तथा) V₁ B D
 (except Dn₁ D₈) S (except T₂) चित्रं — ^a) B D₂ ०
 T₁ 8 G₈ M चित्रके (D₂ 'चे')तनकार्मुक

8 ^a) Ś₂ K₁ च (for तु) — ^c) Some MSS
 सप्तसप्तकगणान्, K₁ 'गणान्', T₁ G₁ 2 M सप्तसप्तकगणा (for
 'गणान्') V₁ B₂ D₀ T₂ क्रुद्धान्, T₁ 8 G हृष्टा, M
 हृष्टाश् (for क्रुद्धो) — ^d) Ś K₂ 4 [अ]याम्यधावद्, K₈
 यथाधावद्, B₁ 2 4 Dn₁ D₂-4 7 8 'राम्यं', B₈ M चाम्य-
 धावन् (B₁ 'द्'), T₁ 8 G₁ अभ्यधावन् (for 'धावद्') T₁ 8
 G M धनजय

9 ^a) K₈ B₈ 3 Da₁ D₁-7 T₈ G₈ कृपेणाय, V₁
 B₂ 5 कृप प्रायात्, B₁ कृपा प्रायास्, Dn₁ D₈ T₂ कृप
 राजस्, T₁ G₁ 2 M कृप चापि (for कृप चाय) — ^b)
 D₈ तस्मिन्वीरसमागमे — ^d) K₁ B₁ 5 Da₁ D₁ 5 अच्युतं
 D₈ समासादयताच्युत, S (except T₂) आससाद महावल'
 (T₁ 'ल')

10 ^a) B₁ तत कीर्तिस् (for श्रुत') — ^b) Ś₂ सुर, V₁
 सुत (for सुत) K₁ माद्रीपुत्रस्य सुतस्त्व (sic), T₁ मद्रपुत्र-
 सुतप्रसु, G₂ M माद्रीपुत्रसुत' प्रसु

11 ^a) K₁ कैकेया, K₈ कैकेय, V₁ कैकयौ, B D कैकेयौ
 (D₁ 'यै, D₀ 'यौ') (for कैकयौ) K₁ सात्यकि, D₀ M₈
 सात्यकि (for सात्यकिं) K₁ युद्ध, D₀ चैव (for युद्धे)
 — ^b) Ś K (except K₃) भास्वत (for भास्वता) M₂-4
 छादयामास वै शरै' — ^c) B₁ D₀ M₈ सात्यकिं (for
 सात्यकि) K₁ 3 B₂-5 D₈ 6 कैकेयौ (K₈ 'यं'), V₁ B₁ Da₁
 D₁ 2 4 7 8 कैकयौ, Dn₁ कैकयो (for कैकयौ) V₁ Da₁ Dn₁
 D₁-3 6 7 T₂ M₂ 3 चापि, D₄ चापि (for चैव) — ^d)
 T₁ 2 G₂ M₁ वै शरै', T₃ G₁ 3 सात्यकै (for भारत) D₀
 M₂-4 छादयामासत् रणे

12 ^a) D₂ तापेनं, D₂ तापेत, T₂ G₂ तावेनं (for तापेन).
 K₁ भ्रातरौ K₁ वीर, K₈ B Da₁ Dn₁ D₁-7 S वीरौ;
 V₁ युद्धे; D₈ राजन् (for वीर) — ^b) B₁ रटं, Da₁ मृद्वी
 (for मृद्वाम्) T₁ M हृदि विन्ध्य (M₁ 'व्या')धनुर्भृदां, T₂ 8
 G युधि विन्ध्य (T₂ 'यु-', G₁ 'घ')तुर्भृदां — T₂ G₂ 2 M₂
 om (hapl) 12^a-13^d — ^c) K₁ विपाणाया (for 'णाम्यां')
 D₂ तथा (for यथा) — ^d) D₂ प्रतिमित्रौ; D₈ C₀ 'भिष्टौ
 (for 'नाग) K₃ V₁ B₁-2 4 Da₁ D₁ 2-5 7 T₂ महावने;
 B₁ Dn₁ D₃ (before corr) यथा वने, D₂ 5 महारणे, T₁ G₁
 M₁ 2 4 तथा वने (for महाहवे)

13 T₃ G₂ 3 M₂ om 13 (cf v 1 12) — ^a) Ś₁ K₂
 G₁ शरसच्छिन्नवर्माणौ, Ś₂ K₁ 'सभिन्नवर्माणं, K₁ 'संच्छिन्न-
 वर्माणं; V₁ D₀ 'निभिन्नवर्माणौ, B₀ Da₁ D₁ 4 5 T₁ 'संभिन्न
 वर्माणौ — ^b) D₈ (marg) कैकयौ (for तावृभौ) — ^c)
 M₁ सत्यक (for सात्यकिं) K₈ T₁ G₁ सत्यवर्माणं, B₂
 'वर्माणौ, B₁ D₈ 'कर्माणौ, Da₁ माल', M₂ 4 शरकर्माणं (for
 सत्य') — ^d) K₁ विन्ध्याधतु, B₀ विभिदतु, D₁ विन्ध्यधतु
 (for 'धतु) B₂ राजानविधतु शरै', T₁ शरैर्विन्ध्यधतुर्भृदां;
 T₂ G₁ M₁ 2 3 रणे विन्ध्य (M₁ 'व्या')धनुर्भृदां

14 ^a) K₁ सात्यकिन्, M₁ सात्यकिं (for सात्यकिर)
 — ^b) G₁ म हसन्, M₂ प्रहसद् (for 'मन्) V₁ B₁ 4 D₁
 T₂ सर्वतोदिश', T₁ 3 G M युद्धदुर्मद (for सर्वतोदिशम्)
 — ^c) V₁ B₁ D₂ 6 शरवर्षेस्तु — ^d) D₂ छादयामास (for
 वार') B₁ सयुगे, D₂ पाडव', S (except T₂) सर्वत (for
 भारत)

15 ^a) Ś K₂ 4 च, B₂ 3 Da₁ D₁ 3-5 7 हि (for तु)
 — ^b) K₁ शैनेयसरवृष्टिभि, V₁ B₁ शैनेयशर', B₂ 3 Da₁
 D₁ 2 3 6 शैनेय शर' — ^c) K₁ शैनेयेस्, K₄ शैनेयेस्, V₁
 शैने (for शैने') G₂ रथात् (for रथ) — ^d) T₂ भृश
 (for शरै')

16 ^a) B₃ तयोश्च, T₁ G₁ M ततस्तद्, T₂ G₂ 3 ततस्तु

अथ तौ सायकैस्तीक्ष्णैश्छादयामास दुःसहैः ॥ १६
अथान्ये धनुषी मृष्टे प्रगृह्य च महाशरान् ।
सात्यकिं पूरयन्तौ तौ चैरतुर्लघु सुष्ठु च ॥ १७
ताभ्यां मुक्ता महावाणाः कङ्कवर्हिणवाससः ।
द्योतयन्तो दिशः सर्वाः संपेतुः स्वर्णभूषणाः ॥ १८
वाणान्धकारमभवच्चयो राजन्महाहवे ।
अन्योन्यस्य धनुश्चैव चिच्छिदुस्ते महारथाः ॥ १९
ततः क्रुद्धो महाराज सात्वतो युद्धदुर्मदः ।

धनुरन्यत्समादाय सज्यं कृत्वा च संयुगे ।
धुरध्रेण सुतीक्ष्णेन अनुविन्दशिरोऽहरत् ॥ २०
तच्छिरो न्यपतद्भूमौ कुण्डलोत्पीडितं महत् ।
शम्बरस्य शिरो यद्वन्निहतस्य महारणे ।
शोपयन्केकयान्सर्वाञ्जगामाशु वसुंधराम् ॥ २१
तं दृष्ट्वा निहतं शूरं भ्राता तस्य महारथः ।
सज्यमन्यद्वनुः कृत्वा शैनेयं प्रत्यवारयत् ॥ २२
स शक्त्या सात्यकिं विद्ध्वा स्वर्णपुङ्खैः शिलाशितैः ।

C. 8-510
B. 8-13 24
K. 8-10 24

(for तयोस्तु) K₃ छिन्ने (for चित्रे) — ^b) T₁ M₁ मित्वा (for छित्वा) V₁ B₁ सारिर, M₃ ५ शूरो, Cc सारिर (as in text) K₂ B D₁ D₁ २-५ १ महायज्ञा (for 'हवे) — ^c) K₃ तै (for तौ) B₂ शायकैस् (for साय) D₁ D₁ चित्रैर् (for तीक्ष्णैर्) — ^d) K₂ V₁ B D₁ D₁ १ १ १ T₂ G₂ वारयामास, D₁ पीड, T₁ २ G₁ २ M पूर (for छाद) B₁ दुग्धे, B₂-५ D₁ D₁ ३ ५ १ संयुगे, T G₁ ३ M सा (M₁ स) त्वत्, G₂ मत्वर (for दुःसह) D₀ पीडयामासन् शरै

17 ^a) D₁ अथान्य- (for अथान्ये) S K₁ २ ५ T₂ मृष्टे, V₁ B D₁ D₁ २-५ १ चित्रे, D₁ D₀ T₂ M₂-५ श्रेष्ठे, D₂ श्रेष्ठे, T₁ सुष्टि (for मृष्टे) — ^b) V₁ [अ]य, S (except T₂) [आ]शु (for च) T₁ महाशरै (for 'शरान्) — ^c) S₂ K₄ पूजयतां, B (except B₁) D₁ D₁ २-५ १ छाद (for पूर) S K₂ ५ च, B₃ तु (for तौ) G₂ सात्यकीं पूरतो यातौ (sic) — ^d) K₃ तु (for च) D₂ T₁ चैरतुर्लघुविक्रमौ Cc cites लघु and सुष्ठु (as in text)

18 ^a) D₂ युक्ता (for मुक्ता) K₃ महावाहो (for 'वाणा) D₀ ताम्या विप्रद्रुता याणा — ^b) S₂ काकवर्हिणं, D₀ ककवर्हिणं, D₀ ककवर्हिणं — ^c) K₃ पूर (for द्योत) — ^d) G₂ पेततुर (for संपेतु) K₁ स्वर्णभूषण, D₁ D₁ ५ 'भूषिता', D₁ सर्वभूषणा, D₂ मृशदारणा, T₁ सर्वत मित्वा, T₂ G हेमभूषणा (G₂ 'जे)

19 ^a) D₂ ० वाणाधकारि (D₀ 'र) सुमहत् — ^b) B₃ तमो राजन्, D₁ S ततो राजन्, D₂ ० धोरमासीन् (for तयो राजन्) B D₁ D₁ D₁ २-५ १ T M महामृष्टे (for 'हवे) — ^c) K₃ अन्योन्याश्च (for 'न्यम्य) T₁ १ G M तु (T₁ च) चापानि, T₂ धनुष्येव (for धनुश्चैव) D₁ अन्योन्यधनुषश्चैव — ^d) K₄ चिच्छेदुस्ते, B₂ विचिष्वति, D₀ चिच्छिदतुर (for 'दुष्टे) D₀ महारथौ (for 'रथा) — After 19, D₁ ins

81* माधवतम्य धनुस्त्र उगौ चिच्छिदत् रणे ।

20 ^b) S (except T₂) सात्यकिर् (for सात्वतो) T₁

युद्धकोविद् (for 'दुर्मद) — ^d) K₃ V₁ B₁ ३ D₀ ८ तु (for च) T₁ M महाहवे, T₂ G महावत् (for च संयुगे) — After 20^a, S (except T₂) ins

82* अनुमृज्य च राजेन्द्र तद्वनुर्भारमाधनम् ।

[T₁ तु (for च)]

— ^a) S₂ सुतीक्ष्णेण — ^f) S₁ K₂ T₁ G M ह्यनुविन्दशिरो-हरत्, S₂ K₄ ह्यनुविन्दशिरोवि (S₂ sup lin ह) नत्; K₁ न्यविष्यशरोहरत् (sic), D₁ D₁ ५ अनुविन्दशिरोहरत्, D₁ D₂ सोनुविन्द (D₃ विद्), D₂ ५ अनुविन्दशिरोहनत् (D₁ 'रन्), T₂ सोनुविन्दशिरो महत्, T₃ अनुविन्दशिरोदहत्

21 ^a) K₁ [अ]न्यपत् (sic), D₂ [अ]न्यपत्त्, T₂ G [अ]न्य (for न्यप) V₁ B D (except D₁ D₂) अपतत्तच्छिरो भूमौ (B₂-५ D₁ D₁ २-५ १ राजन्) — ^b) K₃ B D कुण्डलो (B₁ 'ला) पचित, K₄ 'स्पीडितो, V₁ 'पतित, S 'पहि (G₂ 'ह) त (for 'स्पीडित) Cc cites उपचित S (except T₂) शुभ (for महत्) — ^c) G₁ यद्वा (for यदत्) — ^d) T₁ महाहवे, M 'मृष्टे (for 'रणे) T₂ G निहत सु (T₂ तु) महामृष्टे (G₁ 'हवे) — ^e) K₃ B D S शोचयन्, V₁ शोच** (for शोपयन्) B₁-३ ६ D केकयान् (for केक) — ^f) K₃ ५ [आ]शु, T₁ स, T₂ G [अ]व (for [आ]शु) S₂ K₂ G₂ वसुधरा (for 'धराम्) D₁ D₂ T₂ ये तस्यासन्यदानुगा

22 ^a) K₁ निहित (for निहत) B₃ भूव (sio) (for शूर) — ^b) D₂ भ्राता चास्य, T₁ भ्रातर म (for भ्राता तस्य) — ^c) K₃ D₁ D₁ सज्य (for सज्यम्) K₁ [अ]न्यद्धत्, K₂ G₁ [अ]न्यधनु, D₁ D₁ ५ [अ]न्य धनु (D₁ तु) (for [अ]न्यदनु) — ^d) K₁ V₁ B₁ ३ D₂ सैनेय S K (except K₃) B (except B₁) D T₂ ३ G₂ ३ पर्यवारय (K₁ 'ये)त् (for प्रत्य)

23 ^a) K₃ V₁ B D T₂ स पट्या, M₂-५ सहसा (for स शक्त्या) D₀ मित्वा (for विद्ध्वा) T₁ १ G M₁ महसा सात्यकिर्विद्ध — ^b) K₄ D₁ D₁ ३ शिलामि (K₄ 'चि) तै, D₂ ० T₂ शिलामुखै (for शिलाशितै) — K₁ repeats

C 8 510
B 8. 13 24
K 8 10 24

ननाद बलवन्नादं तिष्ठ तिष्ठेति चात्रवीत् ॥ २३
स सात्यकिं पुनः क्रुद्धः केकयानां महारथः ।
शरैरग्निशिखाकारैर्बाह्वोरुरसि चार्दयत् ॥ २४
स शरैः क्षतसर्वाङ्गः सात्वतः सत्प्रकोविदः ।
राज समरे राजन्सपत्र इव किंशुकः ॥ २५
सात्यकिः समरे विद्धः केकयेन महात्मना ।
केकयं पञ्चविंशत्या विव्याध प्रहसन्निव ॥ २६

शतचन्द्रचिते गृह्य चर्मणी सुशुजां तु तौ ।
व्यरोचेतां महारङ्गे निस्त्रिंशत्प्रधारिणां ।
यथा देवामुरे युद्धे जम्भशर्का महाबला ॥ २७
मण्डलानि ततस्तौ च विचरन्तौ महारणे ।
अन्योन्यमसिभिस्तूर्ण समाजम्भतुराहवे ॥ २८
केकयस्य ततथर्म द्विधा चिच्छेद सात्वतः ।
सात्यकेश्च तथ्यमासौ चर्म चिच्छेद पार्थिवः ॥ २९

23^c-24^d after 24 — °) K₁ (both times) ननाद (for ननाद) K₃ V₁ B₁ Dn₁ D₂ s s T₂ s G M₂-s बलवन्नादं; T₁ बलवान्युद्धे

24 G₂ om 8 9, 24-8 10 9 — °) Ś K₂ s महाक्रुद्ध (K₁ 'द्ध) (for पुन क्रुद्ध) K₁ (both times) s D₂ सात्यकिं च (K₃ 'किस्तु' तत् क्रुद्ध; V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-s T M₂ सात्यकिं च पुन (B Da₁ D₁ s-s T₂ तत्) स्तूर्ण, D₂ पुनश्च सात्यकिं क्रुद्ध; G₁ s M₁ s सात्यकेस्तु (M₁ s सत्यकं च) पुनस्तूर्ण, M₂ सत्यकं च पुन शूर — °) K₁ (both times) s V₁ B₁ s Dn₁ D₁ s s c-s केके (D₂ 'क) याना (for केक) D₂ महारथा — °) B₂ s s Da₁ D₁ s-s T शरैरनेकसाहस्रैर्, D₂ (m as in text) 'रसि विपयानां रुर — °) K₁ (first time before corr) चार्दयत्, (by corr चार्दयत्), B (except B₁) D (except D₂) S (except T₁, G₂ om) चार्पयन् (for चार्दयत्) — After 24, K₁ repeats 23^c-24^d

25 G₂ om 25 (cf v 1 24) — °) Dn₁ सरं (for शरं) D₂ s चित्तसर्वांग, D₂ क्षतसर्वांग, T₂ कृतसर्वांग (for क्षत) T₁ M स द्वा, M₁ च) राचित्तसर्वांग, T₂ G₁ s न (G₁ सा) शराहवसं — °) K₂ (marg) V₁ B Da₁ D₁ s-s T G₁ s M₂-s सात्यकिं (Da₁ T₁ 'कि), M₁ सत्यक (for सात्वत) K₂ (marg) V₁ B D T₂ s G₁ s M₂-s सत्यविक्रम, K₃ T₁ M₁ सात्प्र (T₁ युद्ध, M₁ सत्य) कोविद (for सत्प्रकोविद) — °) D₂ राजन्समरे (by transp) V₁ राजा (for राजन्) — °) K₁ सपुत्र, K₂-s V₁ B D S (G₂ om) स (T₂ सु) पुण्य (for सपत्र)

26 G₂ om 26 (cf v 1 24) — °) K₁ s V₁ B D M₁ कैकेये (K₁ 'यै) न (for केक) — °) K₁ s s B D M₁ कैकेय (Dn₁ 'य) (for केकय — °) D₂ T₂ G₂ विव्याध (for विव्याध) V₁ प्रहरन्निव (for प्रहसं) — After 26, K₃ s V₁ B D S (G₂ om) ins

83* तावन्योन्यस्य समरे धनुश्छित्त्वा महारथौ ।
हत्वा च सारथी तूष्णं हयाश्च रथिना वरा ।
चिरथावसियद्वाय समाजम्भतुराहवे ।

[(L 1) T₁ s G₁ s M धनुषी (for मन्त्रे) K₁ B₂-s Da₁ D₁ s-s T संक्षिप धनुषी युगे; T₁ s G₁ s M मक्षि T₁ 'नि)य मन्त्रे युगे (for the post half) — (L 2) K₁ Dn₁ D₁ T₁ s M₁ मारथि (for मारथी) V₁ B₁ रथिना (for रथिना) — (L 3) M₁ अभियुद्धाय (for अग्नि) M₁ मातङ्गातुर (for 'मग्नतुर) T₁ उन्मुक्तौ (for मारथे)]

27 G₂ om 27 (cf v 1 24) — °) V₁ B₁ Dn₁ D₂ s T₂ शतचन्द्रे (D₂ 'द्र) शशे, D₁ (by corr.) 'चन्द्रन्विते (before corr 'चंद्रविते); D₂ 'चंद्रांचिते; T₁ s G₂ 'चंद्राचि (T 'चि) ते, G₁ M 'चंद्रांचिते (for 'चन्द्रचिते) D₂ ग्रह (for गृह) — °) D₂ s चर्मणी (for चर्मणी) D₁ सुशुजां, T₁ सुशुजे (for सुशुजां) K₃ B₂-s D₂-s तथा, V₁ B₁ D₂ s T₂ च तौ, Da₁ D₁ तदा; D₂ ततः; T₁ उभे; T₂ G₂ शुजां (for तु तौ) K₁ चर्मणी सुशुजेर्चर्मणौ; K₃ चर्मणि सुप्रमे तत् — G₁ om 27^c-28^c — °) Ś K₂ s T₂ M₂-s व्यरोचेतां, D₂ s विरोचेतां (for व्यरो) K₁ महारंग; D₂ 'रगौ; T₁ 'माग्री (for 'रङ्गे) — °) K₃ D₂ निस्तूर्ण — °) Dn₁ देवामुरो (for 'सुरे) K₁ युद्धौ (for युद्धे) — °) K₁ जम्भशर्का; T₁ s G₂ M₂ s चम्भशर्का, T₂ M₁ बलशर्का (for जम्भ)

28 G₁ s om 28 (cf v 1 24, 27) — °) M₁ हवस (for ततस) K₁ s V₁ B D S (G₁ s om) तु (for च) — °) M₁ विचेरवौ (for विच) — °) B₂ s s D₂ s c-s M₂ क्षमितस, T₂ क्षमिना (for क्षमिमिम्) — °) Ś s B₂ s Da₁ D₁-s T₂ समा (D₁ 'स) जम्भतुर, K₁ समाज्जातुर, Dn₁ समाजम्भतुर (for 'जातुर) — After 28, K₁ V₁ B Da₁ D₁ s-s T ins

84* अन्योन्यस्य वधे चैव चक्रनुर्यत्नसुत्तमम् ।

29 G₂ om 29 (cf v 1 24) — °) Ś s K₁ s s V₁ B D M₁ s कैके (M₁ 'क) यस्य, M₁ कैकेयथ (for कैकेयन्) Ś s K₁ s V₁ B D T₂ द्विधा (for ततस) K₁ चक्र, D₂ वर्म (for चर्म) — °) Ś s K₁ s B D T₂ तत् (for द्विधा). Ś s K₂ पाठय, B₁ D₂ T G₁ M सात्यकि (for सात्प्र) V₁ तच्चिच्छेदाथ सात्वत — Ś s K₂ om (hapl) 29^c

चर्म च्छिच्चा तु कैकेयस्तारागणशतैर्वृतम् ।
चचार मण्डलान्येव गतप्रत्यागतानि च ॥ ३०
तं चरन्तं महारुद्धे निर्विश्वरधारिणम् ।
अपहस्तेन चिच्छेद शैनेयस्त्वरयान्वितः ॥ ३१
सवर्मा केकयो राजन्दिद्या छिन्नो महाहवे ।
निपपात महेश्वासो वज्रनुन्न इवाचलः ॥ ३२

तं निहत्य रणे शूरः शैनेयो रथसत्तमः ।
युधामन्यो रथं तूर्णमारुरोह परंतपः ॥ ३३
ततोऽन्यं रथमास्थाय विधिवत्कल्पितं पुनः ।
केकयानां महत्सैन्यं व्यधमत्सात्यकिः शूरैः ॥ ३४
सा वध्यमाना समरे केकयस्य महाचमूः ।
तमुत्सृज्य रथं शत्रुं प्रदुद्राव दिशो दश ॥ ३५

C 8 525
B 8 13 33
K 8 10 25

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

— °) K₁ सात्यकिस् (for 'केक्यु' K₃ B (except B₁)
D₂ 4.6 7 तु (for च) — °) D₂ 6 वर्म, S (G₂ om) द्विधा
(for चर्म) K₄ पार्थिव, B₂ सात्वत् (for पार्थिव)

30 G₂ om 30 (cf v. l 24) — °) D₆ वर्म (for
चर्म) Ś₂ T₂ भित्त्वा (for च्छिच्चा) D₁ D₁ च (for तु)
K₃ कैकेय, B₃ शैनेयस् (for कैकेयस्) T₁ 3 G₁ 8 M
शैनेयश्चर्म भित्त्वा (M₂-4 हित्वा) तु — °) V₁ D₂ T₂
ताराचंद्रशतैर्वृत, T₁ G₁ तारागणशतैश्चित

31 G₂ om 31 (cf. v l 24) — °) D. om त
B₂ T₁ M₁ चरत त (by transp), T₃ G₁ 8 केकय तु B₃
महाराहुद् (for 'रुद्धे) — °) K₃ D₁ D₃ निस्तु (D₁
'न्न)श' D₁ 5 'धारिणी (D₃ 'णी) — °) K₃ अपकहस्तेन,
B₃ पृष्ठ हस्तेन, T₂ सोमिहस्तेन, C₀ अप' (as in text) — °)
V₁ B₁ सैन्यस्, S (except T₂, G₂ om) सात्यकिस् (for
शैनेयस्) T₂ त्वरयन्हत (for 'यान्वित')

32 G₂ om 32 (cf v l 24) — °) K₁ सर्वार्मा
(अc), V₁ सवर्म, B₂ D₆ सचर्मा, D₁ T₂ सुवर्मा (for
सवर्मा) K₁ 8 V₁ B D (except D₂) M₁ कैक (V₁
'के)यो (for केकयो) D₁ T₁ राजा (for राजन्) M₂-4
मच्छिन्नवर्मा कैकेयो — °) B₂ छित्त्वा (for छिन्नो) Ś₂
महार्णवे, K₁ 8 V₁ B D₁ D₁-7 M 'रणे, D₁ T₂ 'सिना,
D₂ 'त्मना (for 'हवे) — °) D₆ निपपात, T₂ स पपात
(for निप') B₃ महाराज (for महेश्वासो) — °) V₁
D₂ 6 वज्रभिन्न, B D₁ D₁.2-5 7 वज्राहत (for वज्रनुन्न)

33 G₂ om 33 (cf v l 24) — °) T₁ चीर, M
वीर (for शूर) — °) K₃ V₁ B₁ सैन्यो (for शैनेयो)
D₆ रथसत्तम, D₈ T₁ रथिसत्तम (for रथ') — °) B

(except B₁) D₁ D₁-5 7 T₁ M₃ 4 युधामन्यु- (for
'मन्यो) — °) K₄ V₁ परतप, D₁ D₁.5 महावल (D₅
'ल) (for परतप)

34 G₂ om 34 (cf v l 24) — °) Ś₁ (*sup lin*
as in text) ततोऽन्यद् (for ततोऽन्य) S (G₂ om)
आरुह्य (for आस्थाय) — °) K₃ कथितं (for कल्पित)
— °) K₁.8.4 V₁ B (except B₃) D कैके (K₄ 'क-
याना (for केकयाना) V₁ B₁ T₂ महासैन्यं — °)
D₈ T₃ G₃ व्ययमत् (for व्यध') V₁ B₁ D₂ 6
सायकैः, M₁ सात्यकिं V₁ B₁ D₂ 6 शितैः; B₅ तत', D₈
शरैः (for शूरैः)

35 G₂ om 35 (cf. v l 24) — °) K₁.8 V₁ B₁
D₂ 8 कैकेयस्य, B₂ 5 D₁ D₁.6 7 कैकेयानां, B₃ 4 D₈ 4
S (G₂ om) के (B₄ कै)कयानां (for केकयस्य) K₃
महाचमू — °) V₁ S (G₂ om.) समुत्सृज्य, B₅ तमुत्सृष्ट-
(for तमुत्सृज्य) K₃ तत, V₁ B D S (G₂ om) रणे
(for रथं) T₁ शीघ्र, T₂ 8 G₃ M शत्रुं (M₁ 'न्न); G₁
शत्रान् (for शत्रु) — °) D₂ प्राद्रवत् (sic), D₃ दुद्राव च
(for प्रदुद्राव)

Colophon om. in G₂ (cf v l 24) — *Adhy*
name K₃ कैकेयवध, B₂ 4 D₁ D₁ D₃ 4 7 T₁ 2 M₂-4
विदानुविदवध, D₁.6 विदानुविदवध — *Day of Karṇa's*
Generalship Ś₂ K₃ प्रथमे युद्धदिवसे — *Adhy no*
(figures, words or both) Ś₂ 9 (as in text), B₁ 4 5
D₆ 8 (sec m) 13, D₄ (sec m) 14, T₁.8 G₁.8 M
10, T₂ 12

१०

संजय उवाच ।

श्रुतकर्मा महाराज चित्रसेनं महीपतिम् ।
 आज्ञे समरे क्रुद्धः पञ्चाशद्भिः शिलीमुखैः ॥ १
 अभिसारस्तु तं राजा नवभिर्निशितैः शरैः ।
 श्रुतकर्माणमाहृत्य स्रुतं विव्याध पञ्चभिः ॥ २
 श्रुतकर्मा ततः क्रुद्धश्चित्रसेनं चमूमुखे ।
 नाराचेन सुतीक्ष्णेन मर्मदेशे समर्दयत् ॥ ३

एतस्मिन्नन्तरे चैनं श्रुतकीर्तिर्महायशाः ।
 नवत्या जगतीपालं छादयामास पत्रिभिः ॥ ४
 प्रतिलभ्य ततः संज्ञां चित्रसेनो महारथः ।
 धनुश्चिच्छेद् भङ्गेन तं च विव्याध सप्तभिः ॥ ५
 सोऽन्यत्कार्मुकमादाय वेगघ्नं रुक्मभृषणम् ।
 चित्ररूपतरं चक्रे चित्रसेनं शरोर्मिभिः ॥ ६
 स शरैश्चित्रितो राजंश्चित्रमाल्यधरो युवा ।

10

1 G₂ om 1-8 (cf. v 1 8 9 24) G₁ om. the ref — ^a) Ś₁ K₁ 3 B₁-3 3 D₂-4 T₂ G₂ श्रुतकर्मा, K₂ 'वन्मा, Da₁ D₁ 3 'धर्मा, C₀ श्रुतिकर्मा V₁ B (except B₁) Da₁ D₁ 3-5 7 ततो राजन् (for महाराज) — ^b) T₂ om (hapl) from महीपतिम् up to चित्रसेनं (in 3^b) V₁ B₁ D₂ 6 चमूमुखे (for महीपतिम्) — ^c) B₁ अजज्ञे K₁ आज्ञममरे क्रुद्ध (s₁₀), K₃ पंचाशदा रणे क्रुद्ध, S (T₂ G₂ om) आज्ञान रणे क्रुद्ध — ^d) K₃ समाजज्ञे, V₁ B₁ D₂ M पचाशी (M₁ 'श)त्या (for पञ्चाशद्भिः)

2 T₂ G₂ om 2 (of v 1 1) — ^a) K₃ 4 B₂ 4 Da₁ D₁ 3-7 त राजन्, T₃ G₃ राजेंद्र (for त राजा) B₁ T₁ G₁ M चित्रसेनस्तु राजेंद्र (B₁ तं राजन्), D₂ अभि शारदत्त राजन् — ^b) B₁ बहुभिर् (for नवभिर्) B (except B₁) Da₁ D₁ 3-5 7 नवपत्रिभिः (for निशितैः शरैः) — ^c) K₂ have a lacuna for 2° — ^e) Some MSS श्रुतवर्माणम् K₁ चित्रसेमहाज्ञानं (s₁₀) — ^d) Ś₂ K₁ सुतं K₁ पंचपंचभिः (for पञ्चभिः)

3 G₂ om 3, T₂ om up to चित्रसेन in 3^b (cf. v 1 1) — ^a) Some MSS श्रुतकर्मा K₁ तत् क्रुद्धा, B₁ ततो राजन्, B₁ [अ]पि सक्रुद्ध, B₂ [अ]पि तं क्रुद्ध (for तत् क्रुद्ध) — ^b) K₄ चमूमुखे, D₃ महारथ, T₂ च सयुगे (for चमूमुखे) — ^c) D₄ नाराचेन — ^d) K₁ मर्मभेदो, D₁ S (G₂ om) शरददेशे (for मर्म) Ś₁ B (except B₁) D₂-5 7 समर्पयत्, K₁ Da₁ D₁ 6 T₃ G₁ 3 M समर्पयत्, K₃ D₃ (before corr) समर्दयत्, D₁ T₂ व्यताडयत् (for समर्द) — After 3, K₃ 4 V₁ B D S (G₂ om) ins

85* सोऽतिविद्धो महाराज नाराचेन महात्मना ।

सूडान्नभिययी वीर कश्मल चाविवेश ह ।

[(L 1) D₂ महातेन (for महाराज) V₁ नानेन, D₁ D₂ 2 T G₂ M तदा (T₁ 2 'था) तेन (for नाराचेन). — (L 2) D₀ अन्वययी, T₃ G₃ अपि ययी (for अनिययी) K₃ V₁ B₂ D₁ D₂ 3 T₁ 2 G₁ M नृद्यांमि (D₂ 'धि, T₂ 'था, G₁ 'पि) जगामासु (T₁ M 'थ) C₀ cites मूछान् and कश्मल as above K₃ V₁ B₂ D₁ D₂ 6 2 S (G₂ om) च समानिशत् (for चाविवेश ह)]

4 G₂ om 4 (cf. v 1. 1) D₁ transp 4 and 5 — ^a) K₁ स तस्मिन् (for एतस्मिन्) K₃ D₃ T₃ G₁ 3 M चैव, T₁ राजन् (for चैन) — ^b) D₁ T₂ श्रुतकर्मा, T₁ 3 G₁ 3 M 'कर्मा (for 'कीर्तिर्) K₄ महायशा, B₂ महारथा, T₁ 'रथ — ^c) T₁ त्वरया (for नवत्या) T₂ जगतीपाल — ^d) M₂ द्वै शरैः, M₃ त शरैः, M₄ ताच्छरैः (for पत्रिभिः) D₁ T₃ G₁ 3 M₁ छादयन्नत (T₃ 'यानत) पर्वभिः

5 G₂ om 5 (cf. v 1 1) D₁ transp 4 and 5 — ^b) Da₁ D₁ 5 S (except T₂, G₂ om.) महावल (for 'रथ) — ^c) K₁ वल्लेन; G₁ फल्लेन (for भङ्गेन) — ^d) D₀ T₃ G₃ विव्याय T₂ पत्रिभिः (for सप्तभिः)

6 G₂ om. 6 (cf. v 1. 1) — ^b) K₃ वेगवा, B₂ वेगवद्, D₀ वैरिण, T₁ सारवद् (for वेगवद्) B (except B₁) Da₁ D₁ D₂ 3-3 7 8 T G₁ 3 रुक्म (Da₁ D₁ 5 वसु)-भूपित, M₁ रुक्मभृषण — ^c) K₁ चित्रभृषण (s₁₀), K₃ 4 V₁ B D (except D₁ D₂) T₂ चित्ररूपधर (for 'तर) T₁ 3 G₁ 3 M चित्रसेन शरैश्चित्रैः (G₁ रसैन्तीङ्ग) — ^d) D₀ चित्रसेन, S (G₂ om.) चित्ररूप Ś₂ K₁ शरोर्मिभिः, V₁ B₁ Da₁ D₁ 5 शरैश्चित्रिभिः, B₃ त्रिभिः शरैः, T₁ 3 G₁ 3 M अथाकरोत् (for शरोर्मिभिः)

7 G₂ om. 7 (cf. v 1 1) — ^a) B₂ शरैश्च (for शरैश्च) K₁ राजाश्च, B Da₁ D₁ 3-5 7 T₁ 3 G₁ 3 M राजा (for राजश्च) D₀ समरैश्चित्रितो कूर (s₁₀) — ^b) K₁

युवेव समशोभत्स गोष्ठीमध्ये खलंकृतः ॥ ७
 श्रुतकर्माणमथ वै नाराचेन स्तनान्तरे ।
 विभेद समरे कुद्दस्तिष्ठ तिष्ठेति चात्रवीत् ॥ ८
 श्रुतकर्मापि समरे नाराचेन समर्दितः ।
 सुस्राव रुधिरं भूरि गैरिकाम्भ इवाचलः ॥ ९
 ततः स रुधिराक्ताङ्गो रुधरेण कृतच्छविः ।
 रराज समरे राजन्सपुष्प इव किंशुकः ॥ १०
 श्रुतकर्मा ततो राजञ्शत्रूणां समभिद्रुतः ।

शत्रुसंवरणं कृत्वा दिधा चिच्छेद कार्मुकम् ॥ ११
 अथैनं छिन्नघन्वानं नाराचानां त्रिभिः शतैः ।
 विव्याध भरतश्रेष्ठ श्रुतकर्मा महायशाः ॥ १२
 ततोऽपरेण भङ्गेन भृशं तीक्ष्णेन सत्वरः ।
 जहार सशिरस्त्राणं शिरस्तस्य महात्मनः ॥ १३
 तच्छिरो न्यपतद्भूमौ सुमहच्चित्रवर्मणः ।
 यदृच्छया यथा चन्द्रश्रुतः स्वर्गान्महीतले ॥ १४
 राजानं निहतं दृष्ट्वा अभिसारं च मारिप ।

U 8 541
B 8 14 16
K 8 11 16

चित्रामाल्याघरो, D₅ चित्ररूपघरो, G₁ माल्यरथो B₃ यथा, T_{1,2} युधि (for युवा) D_{3m} श्राविच्छललतो यथा (cf v 1 7^d) — ^c) B₃ D₅ युद्धे च (for युवेव) B₂ s 5 Da₁ D_{1,2-5} 7 समरेशोभत् (for समशोभत्) V₁ B₁ 4 Dn₁ D₂ 6 T₂ नशोभत् महाराज, T₁ 3 G_{1,3} M अशोभत् महारगे (T₁ युवारण्ये) — ^d) K₃ D₅ गोष्ठ (K₃ 'गु)मध्ये, B₃ घोर्यामध्ये V₁ B_{1,4} Dn₁ D₂ 6 T G_{1,3} M₁ श्राविच्छललतो (V₁ 'स्पलिलतो, Dn₁ 'छललितो, T₁ 'दृढललितो, T₂ 'च्छलचितो, M₁ 'दृढललितो) यथा, M₂₋₄ नगा पुष्पचितो यथा

8 G₂ om. 8 (cf v 1.1) D₅ writes 8 on marg — ^a) Some MSS श्रुतवर्माणम् B₃ अपि (for अय) Dn₁ S (G₂ om.) राजा तु श्रुतकर्माण (Dn₁ 'वर्मा तु, T₂ 'वर्माण, G₁ 'कर्माण) — ^b) D₅ स्तनांतरै, M₃ स्तनांतर — ^c) B₃ वीरस, B. शूरस, D₂ कुद्द, T₂ क्रूरस (for कुद्द) B₂ 4 Da₁ D₁ 3-5 7 विभेद तरसा शूर

9 ^a) Some MSS श्रुतवर्मा V₁ D₂ 6 च, Dn₁ S (except T₃ G₃) तु (for [अ]पि) D₅ राजा तु श्रुतकर्मापि — ^b) V₁ B₂₋ Da₁ Dn₁ D₁₋₇ S (except T₁) सम (D₅ 7 'मा)पित, B₁ D₂ (before corr) समर्दित — ^c) K₃ Da₁ D₁ 4 5 सुश्राव, K₄ सस्राव, B₁ शश्राव, Dn₁ D₃ शुश्राव, D₅ श्रुश्राव G₂ रचिर (for रुधिर) K₃ भूमि, V₁ B D S तत्र (for भूरि) — ^d) K₃ D₂ गैरिकाम्भ; V₁ D₃ 'काम्भ, B₁ 'कार्द्रे, D₅ 'काभ्र, S 'कावु (M₁ 'कावुम्) T₂ G M₂₋₄ यथाचल, T₃ यदाचल (for इवाचल) K₄ गैरिकामद्द्रवाचल (sic), B₃ गैरिकानि यथाचल

10 ^a) K₃ रुधिराक्तातो, B₂ 'रक्ता (sic) (for 'काङ्गो) T₃ G₂ 8 ततो रुधिरनिकागो — ^b) K₁ कृतच्छवि, B₁ परिश्रुत, B₂ परिश्रुत T₁ 3 G₃ M₁ रुधिरार्द्धी (T₁ M₁ 'द्रे, T₃ G₃ 'द्री)कृतच्छवि Cc cites कृतच्छवि (as in text) — ^c) V₁ Dn₁ D₅ 8 T₂ शूर, B Da₁ D₁₋₅ 7 T₁ M वीर

(for राजन्) T₁ सफुल, T₂ M₁ मफुल, T₃ G₂ 8 M₂₋₄ सुफुल, G₁ स्वफुल (for सपुष्प)

11 ^a) Some MSS श्रुतवर्मा K_{1,3} B₂ 3 5 D₅ तदा (for ततो) Dn₁ ततो राजा, S (except T₂) महाराज (for ततो राजन्) — ^b) K₃ V₁ B (except B₂) Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 8 S (except G₁) शत्रुणा, K₄ शत्रुणा K₄ शमभिद्रुत, D₅ समभिद्रुत, G₁ समचित्रित — ^c) K₃ V₁ B (except B₅) Dn₁ D₃ 4 7 G₁ M₁ शत्रुसवारण, T₁ 'सगाद्रणे, T₂ 'सदारणे, M₃ 3 'सवारण; M₃ 'सवारण S K B_{1,2} 4 5 D_{2,4,7,8} S कुद्दो (D₅ m 'त्वा), B₃ शत्रो (for कृत्वा) Ca शत्रुसवरण कुद्द (marg sec m कृत्वा) — ^d) D₅ (by corr) चिच्छेदे (for चिच्छेद)

12 ^a) D₅ तथैन — ^b) K_{1,3} B₂ 5 Da₁ D_{1,3-5} 7 S शतै (M₁ 'रै)स्त्रिभि (by transp) S₂ K₄ शितै, B₁ D₅ शरै, D₂ शत (for शतै) D₅ शरवर्षेण सर्वत — S K om 12st — ^c) T₃ G₃ विव्याध V₁ B D छादयन्समरे राजन् — ^d) Some MSS श्रुतवर्मा V₁ B Da₁ D_{1,3-5} 7 विव्याध च सुपत्रिभि (V₁ शतैस्त्रिभि, B₂ सपत्रिभि), Dn₁ D₂ 6 विव्याध (D₅ 'थ) निशितैस्त्रिभि, D₅ विव्याध स शितै शरै — After 12, T₃ G ins

86* नवत्या जगतीपाल छादयन्नतपर्वणि ।

13 ^a) T₃ G पीतेन (for ऽपरेण) G₁ फलेन (for भङ्गेन) — ^b) S₂ B₄ m M₂₋₄ शृदातीक्ष्णेन D₅ विव्याध (for तीक्ष्णेन) K₄ D₅ T₁ सत्वर B₁ Da₁ D₁ 5 सुतीक्ष्णेन शितेन च, B₂₋₅ D_{3,4} 7 तीक्ष्णेन (B₃ सुतीक्ष्ण-) निशितेन च — ^c) K₁ सशिरास्त्राण

14 ^b) B₂ 3 सुसमचू (for सुमहच) V₁ B₅ D S चित्रमेनस्य दीक्षिमव — ^d) T₂ चद्रान् (for स्वर्गान्) B₂ 4 5 D (except D₅ 5) महीतल

15 ^a) S₂ निहित — ^b) K₄ V₁ B Da₁ D₁₋₅ 7 तेभिसारं, Dn₁ D₅ G₂ अभिसार, D₅ ह्यभिसार, T₁ तस्य

C 8 541
B. 8 14 16
K 8 11 16

अभ्यद्रवन्त वेगेन चित्रसेनस्य सैनिकाः ॥ १५
ततः क्रुद्धो महेष्वासस्तत्सैन्यं प्राद्रवच्छरैः ।
अन्तकाले यथा क्रुद्धः सर्वभूतानि प्रेतराट् ।
द्रावयन्निपुभिस्तूर्णं श्रुतकर्मा व्यरोचत ॥ १६
प्रतिविन्ध्यस्ततश्चित्रं भित्त्वा पञ्चभिराशुगैः ।
सारथिं त्रिभिरानर्च्छद्भ्रजमेकेपुणा ततः ॥ १७
तं चित्रो नवभिर्भ्रैर्वाहोरुरसि चार्दयत् ।
स्वर्णपुङ्खैः शिलाघौतैः कङ्कवर्हिणवाजितैः ॥ १८

प्रतिविन्ध्यो धनुस्तस्य छित्त्वा भारत सायकैः ।
पञ्चभिर्निशितैर्वाणैरथैनं संप्रजघ्नवान् ॥ १९
ततः शक्तिं महाराज हेमदण्डं दुरासदाम् ।
प्राहिणोत्तव पुत्राय घोरामग्निशिखामिव ॥ २०
तामापतन्तीं सहसा शक्तिमुल्कामिवाम्बरात् ।
द्विधा चिच्छेद समरे प्रतिविन्ध्यो हसन्निव ॥ २१
सा पपात तदा छिन्ना प्रतिविन्ध्यशरैः शितैः ।
युगान्ते सर्वभूतानि त्रासयन्ती यथाशनिः ॥ २२

सेनासु, T₂ s G₁ s M अभिसारा, C_a अभिसार (as in text)
V₁ B D (except D₀ s) S तु (for च) K₈ मारिप,
D₁ मारिपि — °) D₀ G₂ अभ्यद्रवत — °) K₄ सैनिका
(for सैनिका) D_{n1} D₀ S श्रुतक(D_{n1} D₀ T₂ °व)मार्णमाहवे
16 °) S₂ प्राद्रवच्छरैः, D₁ प्रावदच्छरैः (sic), S समभिद्रवत्
(T₂ द्रावयच्छरैः) — °) S चातक' (M₄ °क), C₀ प्रेतराट्
(as in text) — After 16^{ca}, G₂ ins an addl
colophon K₄ V₁ B D S ins after 16^{ca} (G₂ after
the addl colophon)

87* ते वध्यमाना समरे तव पौत्रेण धन्विना ।
व्यद्रवन्त दिशस्तूर्णं दावदग्धा इव द्विपा ।
तास्तु विद्रवतो दृष्ट्वा निरुत्साहान्द्रिपज्जये ।

[Before line 1, G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः — (L 1)
D_{n1} D₁ वध्यमाना B₁ G₂ पुत्रेण (for पौ*) — (L 2) K₄
विद्रवत, V₁ व्यद्रवति M₂₋₄ सर्वा (for तूर्ण) S मृगा व्याघ्रादिता
(T₁ व्याघ्रहता) इव (for the post. half) C₀ cites दाव
— (L 3) D₁ तास्तु, T₁ तांश्च (for तांस्तु) K₄ विद्रवतो
D_{n1} तांस्त्वरीन्द्रवतो दृष्ट्वा (for the prior half) T₂ निरुत्साहा,
G₁ °त्साहम् (for °त्साहान्)]

— °) V₁ दारयन् (for द्रावयन्) B D_{n1} D₁ s 4 7 तीक्ष्णैः
(for तूर्ण) — °) Some MSS श्रुतकर्मा B₁ व्यरोचयत्
V₁ D₂ ° श्रुतकीर्तिरशोभत

17 °) K₈ तु त, D₀ तत्र (for ततश्च) — °) K₈ B₈
छित्त्वा, T₁ G₁ s M विद्वा (for भित्त्वा) D_{n1} D₁ s
[आ]शुभिः, G₁ s M [आ]यसैः (for [आ]शुगैः) — °)
K₁ [आ]नर्च्छद्, K₄ D_{n1} D₂ G₁ s M₁ s [आ]नर्छ (for
[आ]नर्च्छद्) V₁ सारथिं (marg तु) त्रिभिरानर्छ,
B D_{n1} D₁ s-5 7 सारथिं च त्रिभिर्विद्वा (B₁ °भित्त्वा)
— °) K₂ B D_{n1} D₁ s-5 7 [अ]पि च, K₈ V₁
पुन, D_{n1} D₂ ° [अ]हनत् (for तत्) D₈ T₂ मुजमेके
पुणापि च (T₂ °णा पुन), T₁ s G M ध्वजमेकेन पत्रिणा

18 °) G₂ ता (for तं) S₂ B₁ s D₈ T₈ G वाणैः, B₂

भिन्नैर् (for भ्रैर्) — °) K₁ B D_{n1} D₁-s 5-7 S
चार्पयत्, D_{n1} वार्प' (for चार्द') — °) D₂ स्वर्णपुङ्खैः, D₈
'पुङ्खै (for °पुङ्खै) B₁-s 5 D_{n1} D₁ s-5 7 प्रसन्नाग्रैः, T₁
शिलाघौतैः, G₂ °यत्तै (for °घौतै) B₁ सुवर्णपुङ्खैः सन्नाग्रैः
— °) S K₂ s T₂ कंकवर्हिणराजितैः, K₁ V₁ °वर्हिणराजितैः,
B₁ °वर्हिणवासतैः, D₂ °वर्हिणराजितैः, T₁ °वर्हिभिराजितैः

19 °) K₈ प्रतिविध्य, D_{n1} T₁ °विध्यो S₂ B D_{n1}
D₁ s-5 7 छित्त्वा, D₀ तत्र, T₁ M₁ चित्र (for तस्य)
— °) K₄ D₀ T₈ भित्त्वा, B D_{n1} D₁ s-5 7 तस्य (for
छित्त्वा) M₂ भरत B₁-s शायकैः S₂ सायकैस्तस्य भारत
— °) K₈ B₁ रथिन, G₁ [अ]येन K₁ संप्रजघ्नवान्, V₁
B₁ 2 4 D_{n1} D₁ s-5, 7 सम(B₂ 4 D₃ 7 स हि, D₄ स ह)
जघ्नवान्, B₂ s स(B₈ स)निजघ्न', D₀ निजमग्नि' (sic),
D₈ S अभिजघ्न'

20 °) K₁ हेमदण्डं, K₈ महादण्डं, V₁ D_{n1} D₀ T₂
स्वर्णदण्डा; B D_{n1} D₁ s-5 7 स्वर्णदण्डा, D₂ हेमदण्डा — °) S₂
K₄ पुत्रार्थे, K₈ V₁ B₁ 2 4 5 D_{n1} D_{n1} D₁-4 s-3 T₂
पौत्राय, B₈ पुत्रोय D₀ वाहिणोत्तव पौत्राय (sic), T₁ s G
M प्राहिणोत्तवतिर्विध्याय — °) S (except T₂) विचिन्वती-
मसूनिव

21 °) S K₁ 2 शक्तिं मुक्काम्, K₄ शकमुक्काम्, D_{n1}
D₂ M₁ श(D_{n1} स)क्तिमुक्काम् (for शक्तिमुक्काम्) D₈
[अ]परा (for [अ]परात्) B D_{n1} D₁ s-5 7 महोल्काप्रतिमा
तदा (B₁ °या) T₁ मुक्कामथावरात् (submetric) — °)
V₁ B (except B₂) D (except D₃ 4 7) S त्रिधा (for
द्विधा)

22 °) K₁ स (for सा) K₈ B₂ D₇ द्विधा, V₁
B₁ s-5 D_{n1} D₁ s-5 त्रिधा, T₁ s तथा (for तदा) — °)
T₁ प्रतिविध्य (for °विन्ध्य-) K₁ शतैः, V₁ D_{n1} D₂ s m
S त्रिभिः (for शितैः) B₁ D₂ प्रतिविध्यशितैः शरैः — K₈
om. 22^{ca} — °) K₁ युगान्ते — °) D₀ प्रायसच्च, G₂
प्रासयती (for त्रास') D_{n1} यथाशनैः, D₈ यथाशनि, T₂

शक्तिं तां प्रहतां दृष्ट्वा चित्रो गृह्य महागदाम् ।
 प्रतिविन्ध्याय चिक्षेप रुक्मजालविभूषिताम् ॥ २३
 सा जघान हयांस्तस्य सारथिं च महारणे ।
 रथं प्रमृद्य वेगेन धरणीमन्वपद्यत ॥ २४
 एतस्मिन्नेव काले तु रथादापुत्य भारत ।
 शक्तिं चिक्षेप चित्राय स्वर्णघण्टामलंकृताम् ॥ २५
 तामापतन्तीं जग्राह चित्रो राजन्महामनाः ।
 ततस्तामेव चिक्षेप प्रतिविन्ध्याय भारत ॥ २६
 समासाद्य रणे शूरं प्रतिविन्ध्यं महाप्रभा ।
 निर्भिद्य दक्षिणं बाहुं निपपात महीतले ।

पतिताभासयच्चैव तं देशमशनिर्यथा ॥ २७
 प्रतिविन्ध्यस्ततो राजंस्तोमरं हेमभूषितम् ।
 प्रेषयामास संक्रुद्धश्चित्रस्य वधकाम्यया ॥ २८
 स तस्य देहावरणं भिन्ना हृदयमेव च ।
 जगाम धरणीं तूर्णं महोरग इवाशयम् ॥ २९
 स पपात तदा राजंस्तोमरेण समाहृतः ।
 प्रसार्य विपुलौ बाहू पीनौ परिघसंनिभौ ॥ ३०
 चित्रं संप्रेक्ष्य निहतं तावका रणशोभिनः ।
 अभ्यद्रवन्त वेगेन प्रतिविन्ध्यं समन्ततः ॥ ३१
 सृजन्तो विविधान्वाणाञ्छतघ्नीश्च सकिङ्किणीः ।

C 8. 560
B 8 14 35
K 8 11 35

(before corr) तद्याशनि (sup lin as in text), M₄ यथाशनी

23 ^a) B₁ transp शक्तिं and ता V₁ D₂ ता प्रहिता; B₃ ता निहता, T₁ s G M विनिहता (G₁ हतन्, M₁ हंतां), T₂ तां पतितां (for ता प्रहता) K₈ शक्तिं चिक्षेप चित्रास (sic) — ^b) Ś₁ K₁ s D₆ T₂ चित्रा K₈ प्रगृह्य महतीं गदां — ^c) D_{a1} प्रतिविन्ध्याय चिक्षेप, D₁ विन्ध्याय चिक्षेप, D₂ चिक्षेप समरे शूर — ^d) K₈ M₂₋₄ रुक्मघृष्ट(M₂₋₄ वज्र)विभूषिता, V₁ D_{n1} D₂ s T₁ s M₁ रुक्म(M₁ र्गम)पट्टं, D₄ प्रतिविन्ध्याय भारत, T₈ G रुक्मपट्टैर्विभूषिता

24 ^a) Ś₁ K₁ s D₆ स, K₄ शा (for सा) V₁ अस्य, D_{a1} D_{1.5} तत्र (for तस्य) T₁ s G M सा इत्वा सहसा सूत, T₂ आजघान हयानस्य — ^b) V₁ D_{n1} D₂ s T₂ महाहवे (for रणे) T₁ s G M गदा तस्य महारमन — ^c) K₈ T_{1.2} प्रमथ्य, K₄ D_{n1} B₁ s D₂ s Cc प्रगृह्य, D₁ प्रमथ, D₄ (by corr) s प्रमृज्य (for प्रमृद्य) — ^d) D₈ धरिणीं Ś K₁ s s समपद्यत (for अन्व)

25 ^a) V₁ D_{n1} D₂ s s S प्रतिविन्ध्यस्ततः क्रुद्धो, B₂ प्रतिविन्ध्यतयालेतु (sic) — ^b) K₁ रथादापुत्य — ^c) D_{n1} चिक्षेप (for चिक्षेप) G₂ transp चिक्षेप and चित्राय K₁ चित्रा च (for चित्राय) — ^d) V₁ B₁ D (except D₃ s) S स्वर्णघण्टाम्, Cc घटाम् (as in text)

26 ^a) K₁ s D_{n1} D_{1.4} s तामापतती (D₃ ता) — ^b) B₂ s D_{a1} D_{1.3} s राजा (for राजन्) D₅ s महामना, G₁ मनः, G₂ त्मन — ^c) D_{a1} प्रतिविन्ध्याय V₁ D_{n1} D₂ s S (except T₂) पार्थिव (D₂ व) (for भारत)

27 ^a) K₁ D₂ शूर; B₁ शूर (for शूर) S सा स(T₈ G₃ व)मासाद्य त शूरं — ^b) D₁ प्रतिविन्ध्य K₁ D₈ (before corr) महाप्रभो, V₁ मुज, D₁ प्रभा, D₂

*प्रभा, T₂ G₂ प्रभ — ^c) Ś₂ G₂ पतिता (for पतिता) K₁ भासयच्चैव, B₁ भासयत्सैव, D₂ भीषयच्चैव, T₁ M₂₋₄ भासयामास, G₂ सादहच्चैव (for [अ]भासयच्चैव) T₂ चैनं (for चैव) — ^f) T₂ भृदेशम् (for त देशम्)

28 ^a) V₁ तथा (for ततो) D₁ s राज (for राजन्) — ^b) V₁ D₂ s स्वर्णभूषण, D_{n1} D₈ S स्वर्णभूषित (for हेम) — ^d) K₈ चित्रस्य च प्रकाम्यया, V₁ B D_{n1} D₂ s s (by corr) s S वधकाक्षया

29 ^a) K₈ तत्, D₅ (before corr) सा (for स) K₈ B_{1.8} s D_{a1} D_{1.8-5.7} Ca op वर्मावरण, V₁ B₃ s D_{n1} D₂ s T₂ Cc गात्रां (for देहा) — ^b) G₂ भित्त्वावरणमेव च — ^c) K₁ धरणीन्, B₁ धरणि K₁ कर्ण (for तूर्ण) — ^d) T₈ G₁ s महानाग (for महोरग) Ś K₁ s s B₈ इवालय, B₁ s इवापर, D₂ इव भसन् (for इवाशयम्) महोरगमिवाचल

30 ^a) Ś K₁ s तदादाय, K₈ s V₁ B₂₋₄ D_{a1} D₁ s-s 7 तदा राजा, B₁ महाराजा, B₅ M ततो राजा, D_{n1} D₆ महाराजस, T₁ हतो राजा, T₂ s G महाराज (for तदा राजस) — ^b) Ś₂ समाहृता — ^c) B₁ विसार्य, D₁ प्रसार्य (sic) (for प्रसार्य) — ^d) K₃ पादौ, S महा (for पीनौ)

31 ^a) T₂ समीक्ष्य (for संप्रेक्ष्य) — ^b) K₁ भावका (for तावका) V₁ D_{n1} T₂ s G₈ M₁ (before corr) रणशोभित, B₅ T₁ G_{1.2} M₁ (by corr) 2-1 शोभिनः; D₆ शोभना — ^c) K₁ अभ्यद्रवन्त, D₂ अभिद्रवन्त; S (except T₂) अभ्यधाव(G₂ M₂ s व)त

32 ^a) D₅ सृजते, D₆ सज्जतो (for सृजन्तो) Ś₂ बाणा — ^b) K₄ सकिङ्किणी, D_{n1} सकिङ्किणी, M₁ सकिङ्किणी K₈ शतघ्नीश्चरकिङ्किणी — ^c) K₁ s तपन, K₈ पृषत, V₁ B₁ D_{a1} D₁ s s S तमेकं, B₄ तमेव, D₂ पतन (for त एन) B₂ s D_{a.4} 7 तमवच्छादयामासु — ^d) T_{1.2} यथा (for इव)

C 8 561
B 8. 14 35
K 8 11 35

त एनं छादयामासुः सूर्यमभ्रगणा इव ॥ ३२
तानपास्य महाबाहुः शरजालेन संयुगे ।
व्यद्रावयत्तव चमूं वज्रहस्त इवासुरीम् ॥ ३३
ते वध्यमानाः समरे तावकाः पाण्डवैर्नृप ।
विप्रकीर्यन्त सहसा वातनुज्ञा घना इव ॥ ३४

विप्रद्रुते बले तस्मिन्वध्यमाने समन्ततः ।
द्रौणिरेकोऽभ्ययानूर्ण भीमसेनं महाबलम् ॥ ३५
ततः समागमो घोरो बभूव सहसा तयोः ।
यथा देवासुरे युद्धे वृत्रवासवयोरभूत् ॥ ३६

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

११

संजय उवाच ।

भीमसेनं ततो द्रौणी राजन्विन्याध पत्रिणा ।
त्वरया परया युक्तो दर्शयन्नस्त्रलाघवम् ॥ १

अथैनं पुनराजन्ने नवत्या निशितैः शरैः ।
सर्वमर्माणि संप्रेक्ष्य मर्मज्ञो लघुहस्तवत् ॥ २
भीमसेनः समाकीर्णो द्रौणिना निशितैः शरैः ।

K₁ सूर्यमभ्रगण इव, K₈ सूर्यं चंद्रगणा इव; K₄ सूर्यं मंत्रगणा इव, G₁ मभ्रगदा इव

33 ^a) K₁ तान्विधास्य, K₈ तान्विध्य, V₁ B Dn₁ D₂₋₄ s M₁ तान्विधम्य (B₄ °स्य), Da₁ D₁ s त(D₁ ता)-
निधम्य, D₈ तान्विध्यत, D₇ तान्विध्वस्य, T₁ G₁ तान्प्रमध्य;
T₂ s G_{2.8} तान्विन्याथ (T₂ °ध), M₂₋₄ तद्विधम्य (for
तानपास्य) — ^b) V₁ Dn₁ D₂ s वीर्यवान् (for सयुगे)
S शरजालैर् (M₂₋₄ शस्त्रजाल) महाहवे — ^c) V₁ व्यदा-
रयत्, D₈ स व्यद्रवत्, D₈ (before corr) G₁ विद्रावयन्
(G₁ °यत्), T₁ व्यद्रावय — ^d) B₈ शक्रवज्र, T₈ G
वज्रपाणिर् (for °हस्त) K₁ इवाश्वरीं, V₁ S (except T₂)
इवासुरान्, D₁ इवासुरी

34 ^b) K₈ तावक K₁ D₈ पादवे (for पाण्डवैर्)
— G₂ M₁ om 34^a-36^b — ^c) S₂ K₄ T₁ विप्रकीर्यत,
K₁ विप्रकीर्यत, C₈ °कीर्यत (as in text) — ^d) S₂
तावनुज्ञा, B₂ वातच्छन्ना, T₂ हतनुज्ञा (for वातनुज्ञा)

35 G₂ M₁ om 35 (of v l 34) B₈ partly
damaged — ^a) Dn₁ D₈ विद्रुते च, S (G₂ M₁ om)
विद्रुते तु; D₈ विप्रद्रुत- (for °द्रुते) — ^b) D₈ मध्यमाने,
T₁ मध्य° (for वध्य°) — ^c) K₈ [ए]वाभ्ययात्, V₁
[ए]कोभ्ययात्, T₈ G₁ s °कोद्रवत् K₁ द्रौणिरेकोद्यभूयात्पूर्ण
(sio) — ^d) Da₁ D₁ s भीमसेन (D₁ °न)महाबल

36 G₂ M₁ om 36 (of v l 34) — ^a) T₁ s G₁ s
M₂₋₄ तयो (for तत) K₁ घोरे, D₈ भूयो (for घोरो)

— ^b) Dn₁ D₈ (m as in text) बलवत्, G₁ समरे (for
सहसा) K₈ V₁ D₂ s S (G₂ M₁ om) नृप (for तयोः)
— ^c) T₂ पुरा (for यथा) — ^d) V₁ B₁ s s D₈ s s r
T₂ s G [ह]व, T₁ M पुरा (for [ह]भूत्)

Colophon om in K₈. — *Adhy name* Da₁ Dn₁
D₁ s चित्रवध, T₁ चित्रसेनचित्रवधो, T₂ चित्रसेनविचित्रवध;
M₂₋₄ चित्रसेनवध — *Day of Karṇa's Generalship*
S₂ प्रथमे युद्धदिवसे — *Adhy no* (figures, words or
both) S₂ 10 (as in text), B₁ s s D₈ s (see m) 14,
D₁ (see m.) 15, T₁ s G M 11, T₂ 13

11

1 M₂ s om the ref S K₁₋₃ om 1^a-2^b — ^a)
D₁ तथा (for ततो) K₄ T₂ द्रौणि T₁ s G M राजन्द्रौ-
णिर् (by transp) Dn₁ पत्रिमि (for पत्रिणा) — ^c)
K₄ V₁ B Da₁ D₁ s-r transp त्वरया and परया — ^d)
Da₁ D₁ s s पाणिलाघव (for अस्त्र°).

2 S K₁₋₃ om. 2^{ab} (of v l 1) — ^a) B₈ तथैव,
D₈ तथैन — D₈ s T₁ om (hapl) 2^c-3^b — ^c) K₈
D₂ सर्वकर्माणि K₈ सप्रेष्य — ^d) B₁ Dn₁ D₂ T₂
°हस्तवान्

3 D₈ s T₁ om 3^{ab} (of v. l 2). — ^a) B₂
भीमसेन — ^d) B₁₋₃ s D₁ T₂ s G_{2.8} M₁ s s रश्मिमान्
S₂ इह (for इव)

रराज समरे राजत्रश्मिवानिव भास्करः ॥ ३
 ततः शरसहस्रेण सुप्रयुक्तेन पाण्डवः ।
 द्रोणपुत्रमवच्छाद्य सिंहनादममुञ्चत ॥ ४
 शरैः शरांस्ततो द्रौणिः संचार्य युधि पाण्डवम् ।
 ललाटेऽभ्यहनद्राजन्नाराचेन स्मयन्निव ॥ ५
 ललाटस्थं ततो वाणं धारयामास पाण्डवः ।
 यथा शृङ्गं वने दृप्तः खड्गो धारयते नृप ॥ ६
 ततो द्रौणिं रणे भीमो यत्तमानं पराक्रमी ।
 त्रिभिर्विव्याध नाराचैर्ललाटे विसयन्निव ॥ ७
 ललाटस्थैस्ततो वाणैर्ब्राह्मणः स व्यरोचत ।

प्रावृषीच यथा सिक्तस्त्रिशृङ्गः पर्वतोत्तमः ॥ ८
 ततः शरशतैर्द्रौणिर्मर्दयामास पाण्डवः ।
 न चैनं कम्पयामास मातरिश्वेच पर्वतम् ॥ ९
 तथैव पाण्डवं युद्धे द्रौणिः शरशतैः शितैः ।
 नाकम्पयत संहृष्टो वार्योष इव पर्वतम् ॥ १०
 तावन्योन्यं शरैर्वोरैश्छादयानौ महारथौ ।
 रथचर्यागतौ शूरो शुशुभाते रणोत्कटौ ॥ ११
 आदित्याविव संदीप्तौ लोकक्षयकराबुभौ ।
 खरश्मभिरिवान्योन्यं तापयन्तौ शरोत्तमैः ॥ १२
 कृतप्रतिकृते यत्नं कुर्वाणौ च महारणे ।

C 9 578
B 8 15 13
K 2. 12. 13

4 ^a) B₁ s D₂ s शतसहस्रेण (D₂ 'स्त्राणि) — ^b) D₂ सुप्रयुक्ते च, T₈ G₂ s सुप्रयुक्तेन (for सुप्र^a) — After 4^{ab}, M₄ reads (hapl) 5^c-6^b, repeating it in its proper place. — ^c) K₁ अनाच्छाद्य; D_{n1} समाच्छाद्य, D₂ अवेद्वाद्य — ^d) V₁ B₁ D_{n1} D₂ s S (except M₄) अथानदत्, D₂ ननाद ह, C₀ अनानदत् (for असुञ्चत) K₄ मिहना * सुमूचत (sio).

5 ^a) K₁ शरैः (for शरैः) D_{n1} स सवृत्ते (for नारांस्ततो) D₂ T₂ s G तथा (for ततो) — ^b) T₁ सच्छाद्य (for संचार्य) D₂ पाण्डव — D₁ reads (sec. m) 5^c in marg — ^c) B₁ ललाटेय हनद्, B₂ s Da₁ D₁ s-s 'टेभ्योहनद्, G₂ 'टे हहनद्, M₁ 'टे न्यहनद् — ^d) S K₂ 4 शिक्षां सदर्शयन्निव, K₁ जन्मदर्शनयन्निव (sio), G₂ नाराचैर्विसयन्निव

6 D₂ om. (hapl) 6-7 — ^b) B₂ कारयामास — G₂ om. 6^c-7^b — ^c) B₂ स्वने (for वने) M₁ (sup ltn. as in text) वृत्त (for दृप्त) — ^d) K₄ खड्ग, V₁ D_{n1} T₂ खड्गी, Cā. c खड्गो (as in text)

7 D₂ om 7, G₂ om 7^{ab} (cf. v l 6) — ^b) D₀ G₁ यत्तमानः V₁ B₂ s पराक्रम, S (except G₁, G₂ om) पराक्रमे — G₂ reads 7^c after 9 — ^c) D_{n1} T₂ द्वै स्मयन्, T₁ s G₁ s M प्रस्मयन् (for विसय) G₂ ललाटे हहनद्राजन्नाराचैर्विसयन्निव (cf 5^c)

8 G₂ om. 8^a-9^b — ^a) Da₁ D_{n1} D₁ s S (G₂ om.) त्रिमिर (for ततो) — ^b) V₁ D_{n1} D₂ s s S (G₂ om.) अथत्यामा; B Da₁ D₁ s-s 1 ब्राह्मणोसौ (for ब्राह्मणं स) V₁ B₁ D₂ s व्यराजत; B₂-s Da₁ D₁ s-s 1 T₂ G₁ s M₁ न्यशोभत, D_{n1} विदीपत — ^c) K₄ शक्तिश्च (for सिक्तश्च) S (G₂ om) प्रावृष्यंश्चपरिक्षिप्तश्च (T₂ प्रावृष्यां पयसा सिक्तश्च)

— ^a) K₄ त्रिशृङ्गैः, D_{n1} सशृङ्ग, T₈ G₂ त्रिशृङ्गा (sio) (for त्रिशृङ्ग) V₁ B₁ D₂ s S (G₂ om) इव पर्वत (for पर्वतोत्तम)

9 G₂ om 9^{ab} (cf v l 8) — ^a) T₁ शतशरैर् (for शरशतैर्) V₁ B (except B₂) D_{n1} D₂-4 6-8 T₂ M₂ द्रौणिर् — ^b) K₄ D₀ T₁ s G₂ M₂ 4 मर्दयामास (for मर्द) S₂ V₁ B D (except D₁ s) T₂ M₂ 4 पाण्डव — ^c) D₂ चैन (for चैन) D₂ धारयामास, C₀ कम्प* (as in text) — ^d) S (except T₂) महावात इवाचल (T₁ 'ल) — After 9, G₂ reads 7^c

10 S K₁ s D_{n1} om (hapl) 10 — ^a) K₂ 4 V₁ B (except B₂) D₂-4 7 s T₂ M₂-4 पाण्डवो — ^b) K₄ V₁ B (except B₂) D₂-4 7 s T₂ M द्रौणिं G₂ शरशितै (for 'शतैः) D₂ om (hapl.) शितैः K₄ G₂ शितैः, M₁ शितैः (for शितैः) — ^c) T₂ न कपयत V₁ D₂ s सकुट्टो, T₁ सहृष्ट — ^d) K₂ V₁ B₂ 4 Da₁ D₁ s-7 T₂ s G₂ s M वार्योष (Da₁ 'घा), T₁ जलौवा (for वार्योष) G₁ पर्वत

11 ^a) V₁ शरौवैस्तु, M₁ शरैर्वोरैश्च (for शरैर्वोरैश्च) — ^b) K₁ छादयानो, K₂ D_{n1} S छादयतौ, K₄ V₁ B₁ छाद- (V₁ 'घ)मानौ T₁ M₁ s 4 महारणे (for 'रथौ) D₂ छादयामास तौ रथौ (sio) — ^c) N (except D_{n1} D₂) T₈ G₂ रथवर्य (D₂ रथोपरि)गतौ V₁ B D S वीरौ (V₁ 'र) (for शूरो) — ^d) K₁ s V₁ B Da₁ D₁ s-s बलोत्कटौ, K₂ रणोत्कटे, D_{n1} नरोत्तमौ, D₂ कलोत्कटौ, S नरर्षभौ (for रणोत्कटौ)

12 ^b) K₁ लोके कृयकराबुभौ (sio) — ^a) D_{n1} D₂ भासयतौ, T₁ छाद (for ताप) D_{n1} चरोत्तमौ, D₂ s शरोर्मिभिः

13 ^a) S K B₁ s s D₂-4 6 7 तत्त प्रतिकृ (S₁ K₂ 'क्ष) - ते, D_{n1} कृते प्रति — V₁ om (hapl.) 13^{bc} — ^b)

C 8 578
B 8 15 13
K 8 12 13

कृतप्रतिकृते यत्नं चक्राते तावभीतवत् ॥ १३
व्याघ्राविव च संग्रामे चेरतुस्तौ महारथौ ।
शरदंष्ट्रौ दुराधर्षौ चापव्यात्तौ भयानकौ ॥ १४
अभूतां तावदृश्यौ च शरजालैः समन्ततः ।
मेघजालैरिव च्छन्नौ गगने चन्द्रभास्करौ ॥ १५
प्रकाशौ च मुहूर्तेन तत्रैवास्तामरिंदमौ ।
वियुक्तौ मेघजालेन शशिस्रयो यथा दिवि ॥ १६
अपसव्यं ततश्चक्रे द्रौणिस्तत्र वृकोदरम् ।
किरञ्शरशतैरुग्रैर्धाराभिरिव पर्वतम् ॥ १७
न तु तन्ममृषे भीमः शत्रोर्विजयलक्षणम् ।

प्रतिचक्रे च तं राजन्पाण्डवोऽप्यपमव्यतः ॥ १८
मण्डलानां विभागेषु गतप्रत्यागतेषु च ।
बभूव तुमुलं युद्धं तयोस्तत्र महामृधे ॥ १९
चरित्वा विविधान्मार्गान्मण्डलं स्थानमेव च ।
शरैः पूर्णायतोत्सृष्टैरन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ २०
अन्योन्यस्य वधे यत्नं चक्रतुस्तौ महारथौ ।
ईपतुर्विरथं चैव कर्तुमन्योन्यमाहवे ॥ २१
ततो द्रौणिर्महास्त्राणि प्रादुश्चक्रे महारथः ।
तान्यस्त्रैरेव समरे प्रतिजघ्नेऽस्य पाण्डवः ॥ २२
ततो घोरं महाराज अस्त्रयुद्धमवर्तत ।

§ K₂ 4 B (B₂ damaged) Da₁ D₁ 3-5 7 T₂ G स्तौ
(for च) B₂ 5 Dn₁ D₂ T₂ 3 G M₂ महारथौ (for
महारणे) D₀ कुर्वाणौ वनहारणे (sic) — B₁ T₁ om
(hapl.) 13^{ca} — °) K₄ कृतप्रति**, B₁ कृत प्रतिकृते,
T₂ G₁ 3 कृतप्रतिकृतौ K₁ B₂ 3 5 Da₁ D₁-5 7 यत्नं, T₂
G M₂-4 चैव, Co यत्न (as in text) Dn₁ D₂ T₂ कृतात्
(D₂ कृत, T₂ कृते) कृत प्रचक्राते, M₁ कृतप्रतिकृत चक्रुः
— °) B₂ 3 5 Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 8 S शरस्रघैरभीतवत्,
D₂ चक्राते भावतीतवत्

14 °) S (except T₂) संरब्धौ (for संग्रामे) — °) K₁
नरर्षभौ, K₂ V₁ B₂ 3 5 D S (except M₂) नरोत्तमौ;
B₁ महारणौ (for 'रथौ) — °) T₁ शरदुष्प्रा (sic), G₂
'दष्ट्रा — °) § K₂-4 D₂ (m as in text) चापव्यात्तौ, K₁
'वृत्तौ, V₁ B₁ 4 5 Da₁ D₁ 3 4 6 7 'चक्रौ; B₂ 3 S 'दृष्टौ,
Dn₁ 'वत्तौ, D₂ 'वक्रै (for 'व्यात्तौ) V₁ B D S भयकरौ
(B₄ सुदारुणौ) (for भयानकौ) Co cites चापव्यात्ताननौ

15 °) T₁ M अदृश्यौ तु (T₁ M₁ च) मुहूर्तेन, T₂ G
तावदृश्यौ मुहूर्तेन — °) S (except T₂) शरजालैर्वभूवतु
— °) T₁ परिच्छन्नौ, G₁ 2 M प्रतिच्छन्नौ (for इव च्छन्नौ)
— °) S (except T₂) सूर्या (T₁ M₂ 4 'रथं) चद्रमसाविव

16 °) B₂ 3 D₂ 4 7 चक्राशेते (for प्रकाशौ च) — °) M₁
तत्रेव G₂ [आ]स्थाम् B₂-5 Da₁ D₁ 3-5 7 ततस्तावप्य-
रिंदमौ — °) D₂ M₁ वियुक्तौ B₂-5 Da₁ D₁ 3-5 7
अभ्रजालेन, D₂ शर (for मेघ) — °) Dn₁ D₂
चद्रसूर्यौ (for शशि) B₂-5 Da₁ D₁ 3-5 7 अंगारकवुधा-
विव — After 16, K₄ V₁ Da₁ D₁-7 ins

88* अथ तत्रैव संग्रामे वर्तमाने सुदारुणे ।

17 K₂ om 17^{ab} — °) B₂ किरञ्शरसहस्रेण

18 °) M₂-4 च (for तु) — °) B₁ विजयकाक्षित

(for 'लक्षणम्) — °) K₂ स तं, B₁-3.6 Da₁ D₁-5 7 S
ततो (for च त)

19 °) S (except T₂) विभागेन — °) T₁ 3 G₁ 3 M
गतप्रत्यागतेन च, G₂ सूर्य प्रत्यागतानि च — °) D₁ 5 तुमल-
G₁ शब्द (for युद्ध) — °) V₁ B₁ T₁ 3 G महाहवे, D₂
विशां पते (for महामृधे) B₂-5 Da₁ D₁ 3-5 7 तयो
पुरपर्मिहयो

20 °) § K₂ 4 त्रिविधान् (for विविधान्) B₂
चरन्वहुविधान्मार्गान् — °) N (except Da₁ D₁ 3) S
(except T₂ G₂) मडल, Co cites मण्डल — °) M₂
(inf ltn as in text) अभिजगमतुः

21 °) K₂ B₂ 4 5 Da₁ D₁ 3-5 7 S (except T₂) चैव
(for यत्न) — °) B₂ 4 5 Da₁ D₁ 3-5 7 चक्रतुर्यत्नमुत्तमं,
B₂ damaged, S (except T₂) 'तुर्यत्नमाहवे — °) K₁
ईपितुर्, K₂ ईपतु, Co ईपतुर् (as in text) T₁ transp
विरथ and चैव § K₂ 4 विजय; B₂ द्वैरथ, D₂ विरथौ (for
विरथ) D₂ ऐपतुर्विदिध चैव, T₂ 3 G M ह्ये (M₄ 'ए)पतुश्च
विरथ

22 °) K₃ महारथ, V₁ B₁ D₂ T₂ महास्त्रवित् (for
'रथ) — °) §₂ K₄ D₂ 3 तान्यस्त्रेणैव — °) B₂
अभिजघ्ने K₂ T₂ 3 G स, B₁ 2 5 D₂ 4 7 [S]य (for
[S]स)

23 °) §₂ K₄ V₁ T₂ G महाराजन्, B₁ महद्राजन्, Dn₁
D₂ T₂ तयो राजन्, M तदा राजन् (for महाराज) T₁ ततो
घोरतर राजन् — B₂ om 23^b-25^a — °) §₁ K₁ 2
त्वस्त्रयुद्ध (for अस्त्र) M₂ (inf ltn) अवर्धत — °) K₂
T₁ महाघोर, B₂ तथा घोर; Dn₁ महाराज (for यथा घोर)
— °) §₂ प्रजामेहरणे (sic), K₁ 'सहारणे, D₂ 'सहरण, G₂
'सग्रहणे § K₁ 2.4 V₁ B (B₂ om) Da₁ D₁-3 M ह्यभूत्;

ग्रहयुद्धं यथा घोरं प्रजासंहरणे अभूत् ॥ २३
 ते वाणाः समसजन्त क्षिप्तास्ताभ्यां तु भारत ।
 द्योतयन्तो दिशः सर्वास्तच्च सैन्यं समन्ततः ॥ २४
 बाणसंघावृतं घोरमाकाशं समपद्यत ।
 उल्कापातकृतं यद्वत्प्रजानां संक्षये नृप ॥ २५
 बाणाभिघातात्संजज्ञे तत्र भारत पावकः ।
 सविस्फुलिङ्गो दीप्ताग्निः सोऽद्दहद्वाहिनीद्वयम् ॥ २६
 तत्र सिद्धा महाराज संपतन्तोऽश्रुवन्वचः ।
 अति युद्धानि सर्वाणि युद्धमेतत्ततोऽधिकम् ॥ २७

सर्वयुद्धानि चैतस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम् ।
 नैतादृशं पुनर्युद्धं न भूतं न भविष्यति ॥ २८
 अहो ज्ञानेन संयुक्तावृभौ चोग्रपराक्रमौ ।
 अहो भीमे बलं भीममेतयोश्च कृतास्त्रता ॥ २९
 अहो वीर्यस्य सारत्वमहो सौष्टवमेतयोः ।
 स्थितावेतौ हि समरे कालान्तकयमोपमौ ॥ ३०
 रुद्रौ द्वाविच संभूतौ यथा द्वाविच भास्करौ ।
 यमौ वा पुरुषन्यात्रौ घोररूपाविमौ रणे ॥ ३१
 श्रूयन्ते स्म तदा वाचः सिद्धानां वै मुहुर्मुहुः ।

C. ६. 595
 B. ६. 15 23
 K. ६. 12. 33

Ks [S]न्यभूत् (sic), Dn1 स्वभूत्, D3 (marg) भवेत्, T1
 यया, G [S]प्यभूत् (for अभूत्) T2 3 प्रजामहरणेऽभूत्
 24 B2 om. 24 (cf. v 1 23) — ^a) D3 समसृज्यंत;
 T1 G2 'सृज्यंत — ^b) B2-5 Da1 D1 3-5 7 मुक्तास (for
 क्षितास) V1 B1 D2 6 T2 महाहवे, Dn1 D3 महारणे (for
 तु भारत) Ks क्षिप्तान्नावृत्तु भारत, T1 तान्या क्षिप्ता समतत,
 T3 G M तान्या क्षिप्ता हृ(M1 च)यन्तत- — ^c) T1 द्योतयतौ
 — ^d) Ks B1.2-5 Dn1 D3.4 6 7 तत्र (for तच्च) Da1
 D1.2 transp च and सैन्य

25 B2 om. 25^a (cf. v 1 23) — ^a) Ś Ks D3
 बाणमववृत्तं, B1 'महावृत्त, B3-. Da1 D1 2 4 (marg) 5-7
 T3 'सर्ववृत्त, D4 'सर्ववृत्त S (except T2 Gs) सर्वम् (for
 घोरम्) — ^c) Ks B2-5 D T G1.3 M2-4 उल्कापातावृत्त, V1
 'पातान्वित, B1 'पातादिकं, G2 महोत्पातावृत्त, M1 उक्तापा
 तावृत्त Cc cites उल्कापात B2 3 D2 3 6 7 युद्ध, B3
 घोर, D3 युद्ध, G2 सर्वं (for यद्वत्) — ^d) D4 सजये (for
 मक्षये) T3 G प्रजामहरणे नृप

26 ^a) V1 B1 बाणपाताच्च, B2 बाणाभिघातात्, Dn1 D3
 T2 बाणावाताच्च — ^c) G2 M सविस्फुलिङ्गो K1 दीप्ताग्नि
 (for दीप्ताग्नि) — ^d) V1 B D S यो (for सो) K1
 [S]रुद्राद्, T2 [S]वहद्, G1 रुहेद्, Cc [S]रुहद् (as in text)

27 ^a) B2 विद्धा (for सिद्धा) — ^b) Ś K1 2.4
 सपश्यतो, D2 ह्यततो हि, Cc सपतन्तो (as in text) T2
 सुप्रतीता वचोऽश्रुवन् — V1 B1 read 27^{cd} (with v 1.)
 twice — ^c) K2 (sup in as in text) कृतोधिक, S
 अवर्तत (for ततोऽधिक) V1 B (V1 B1 second time)
 Da1 D1.2-5 7 युद्धानामति सर्वेषां युद्धमेतदिति प्रभो Cc
 cites अति

28 ^a) Ks वित्तस्य, K4 D3 वै तस्य (for चैतस्य) — ^b)
 T1 G1 कळा Ś K1 2 4 ना(K1 न)वंति, T2 G1.2 M1
 नार्हन्ति D1 षोडशी — ^c) B2-5 Da1 D1 3-5 7 ने(D1

नि)दृश च (for नैतादृश) — ^d) Ks V1 B D S
 भविष्यति कदाचन

29 ^a) V1 B (except B1) Da1 D1 3-5 7 S (except
 T2) सपशौ (for सयुक्तौ) — ^b) K4 [उ]भौ चोग्रपराक्रमौ,
 B1 Dn1 D2 6 T2 [उ]भाषुम्, B2-5 Da1 D1 3-5 7 8
 [उ]भौ ब्राह्मणक्षत्रियौ (D3 'पाडवौ) — After 29^{ab}, N
 (except D3) ins

89* अहो शौर्येण सपश्रावृभौ ब्राह्मणपाण्डवौ ।

[Ks T2 शौर्येण (for शौर्येण) Ś K Da1 Dn1 D1 2 T2
 सयुक्तौ (for सपश्रावृ) K1 युतौ (for [उ]भा) D3-6 Da1
 D1 3-7 चोग्रपराक्रमौ (for ब्राह्मणपाण्डवौ)]

— B2 om. 29^c-31^b — ^c) K1.3 भीमबल, K4 भीमबलो,
 Dn1 D3 युद्धे बल (D3 'ली) (for भीमे बल) V1 B1
 D2 6 S अहोन(T1.2 अहो त)योर्वल युद्धे, B2-5 Da1
 D1.2-5 7 अहो भीमबलो भीम (B3 भीम) — ^d) B3 कृतं
 गच (sic), B1 5 Da1 D1.2-5 7 एतस्य च (for एतयोश्च)
 Ks अमतस्य कृतास्त्रता (sic), V1 B1 D2 6 T1 3 G M
 अहो चाति(T1 M1 वापि, T3 G M2-4 चापि)कृतास्त्रता,
 T2 अहो अपि कृतास्त्रता (sic)

30 B2 om 30 (cf v 1 29) — ^a) Ks वीर्यत्व,
 B3 वीरस्य (for वीर्यस्य) V1 B1 Dn1 D2 6 T2 Cc
 सामर्थ्यम् (for सारत्वम्) T1 3 G M अहो ज्ञानस्य सपञ्च
 — ^b) Ks सानृतम्, Cc सौष्टवम् (as in text) S (except
 T2) एव च (for एतयो) — ^d) Ś2 'यमोपम (for
 'यमोपमौ)

31 B2 om 31^{ab} (cf v 1 29) — ^a) K3 मशतौ
 (sic), B3 संग्राहौ (for सभूतौ) G2 रुद्रैर्द्वाविच मृतौ तौ
 — ^b) Da1 D1 S (except T2) तथा (for यया) — ^c) K3
 च (for वा) S (except T2) यमा(G2 नाया)विच
 नरन्यात्रौ — ^d) K4 V1 B Da1 D1 3-5 7 [उ]भौ (for
 [इ]मौ) D2 घोररूपाविमौ इमे (sic)

C 8 599
B. 8. 10 23
K 8 12 33

सिंहनादश्च संजज्ञे समेतानां दिवौकसाम् ।
अद्भुतं चाप्यचिन्त्यं च दृष्ट्वा कर्म तयोर्मृधे ॥ ३२
तौ शूरौ समरे राजन्परस्परकृतागसौ ।
परस्परमुदक्षेतां क्रोधाद्दृष्ट्व्य चक्षुपी ॥ ३३
क्रोधरक्तेक्षणौ तौ तु क्रोधात्प्रस्फुरिताधरौ ।
क्रोधात्संदष्टदशनौ संदष्टदशनच्छदौ ॥ ३४
अन्योन्यं छादयन्तौ स शरवृष्ट्या महारथौ ।
शराम्बुधरौ समरे शस्त्रविद्युत्प्रकाशिनौ ॥ ३५

तावन्योन्यं ध्वजौ विद्ध्वा सारथी च महारथौ ।
अन्योन्यस्य हयान्विद्ध्वा विभिदाते परस्परम् ॥ ३६
ततः क्रुद्धौ महाराज वाणौ गृह्य महाहवे ।
उभौ चिक्षिपतुस्तूर्णमन्योन्यस्य वधैपिणौ ॥ ३७
तौ सायकौ महाराज द्योतमानौ चमूमुखे ।
आजघ्नाते समासाद्य वज्रवेगौ दुरासदौ ॥ ३८
तौ परस्परवेगाच्च शराभ्यां च भृशाहतौ ।
निपेततुर्महावीरौ स्वरथोपस्थयोस्तदा ॥ ३९

32 ^a) Ś K1 2 4 V1 B1 च, K8 स (for स) B2-5
Da1 D1 8-6 7 इति वाच' स श्रूयते, T1 8 G M इति स
वाच' (G1 2 'च) श्रूयते; T1 श्रूयतेति तथा वाच' — ^b) K4
स्त्रिधाना वै, T1 8 G M2-4 सपत्न्यो (G2 'द्यो), M1
सभ्रमतौ (for सिद्धाना वै) K8 तैर, D8 च (for वै)
— ^c) D8 (*sup lin as in text*) सिंहनादस्य D8
सजज्ञिरे सिंहनादा, S (except T2 8) सिंहनादाश्च सजज्ञु'
— ^d) B1 महात्मनां (for दिवौकसाम्) — D8 om 32^f
— ^e) V1 तु, D8 वा (for second च) — ^f) B2, 4 5 Da1
D1 8-5 7 रणे (for मृधे) S (except T2) दृष्ट्वा युद्ध
महारणे — After 32, K4 V1 B Da1 Dn1 D1, 8-5 7 ms

90* सिद्धचारणसधाना विस्मय' समपद्यत ।
प्रदासन्ति तदा देवा' सिद्धाश्च परमर्षय' ।
साधु द्रौणे महाबाहो साधु भीमेति चाहवन् ।

[(L 1) D1 विस्मय — (L 2) K4 प्रदसन्ति, B4 प्रदासन्त,
D6 देवी B2 'र्षमा — (L 3) Da1 D1 5 द्रौणि K4
महाबाहू D8 वाहवन्]

33 ^b) K8 'कृतागसौ; D2 'कृतागतौ — ^c) K8 V1 B
D T2 M उदीक्षे (Da1 D1 5 'इये)ता, T1 अवेक्षेता — ^d)
K1 8 V1 B Da1 Dn1 D3, 4, 7 T2 8 G8 M2 उद्भृत्य (for
उद्भृत्य) K8 चक्षुपा, Da1 चक्षुपी D1 क्रोधाद्दृष्ट्व्य चक्षुपी,
D2 8 क्रोधदीधि (D6 'पि)तचक्षुपी, T1 क्रोधाद्याद्दृष्ट्व्य चक्षुपी

34 ^a) K4 तौ (for तु) — ^b) T1 क्रोध- — ^c) D8
has lacuna Ś2 सुतौ च महत' क्रोधात्, K4 अन्योन्य तु
तदा क्रोधात्, B1 क्रोधात्सदष्टदशनेस्, Dn1 क्रोधात्संदष्टदशमानौ
तु, T1 8 G M क्रोधात्मदश्य (M1 'दर्श्य) दशनेस्, T2
क्रोधंसदष्टदशनौ (for 'c) K4 सदष्ट, V1 B Da1 Dn1
D1 7 S तथैव (for सदष्ट) D8 दशनच्छदौ Ś1
क्रोधात्सदष्ट***** दशनच्छदौ, K1, 2 ***** क्रोधात्म
च (K1 *sup lin* -द) दशनच्छदौ (for ^c) Co cites
सदष्टदशनौ and 'दशनच्छदौ (as in text)

35 ^a) B8 च (for स), S (except T2) छादयामासतु-
रमौ (T8 G 'तु क्रुद्धौ) — ^b) S (except T2) तावन्योन्यं

रणे शरै' — Ś1 K1 2 4 D8 T2 om 35^a-36^b — ^c) B1
शरायुधरौ (sic), G1 शरानुधरौ, G8 'धारा' — ^d) K2
अस्त्र, D1 शस्त्र- (for शस्त्र-) K8 V1 B1 Dn1 G2
'विद्युत्प्रकाशितौ

36 Ś1 K1, 2 4 D8 T2 om 36^{ab} (of v 1 35)
— ^a) M2-4 अन्योन्यस्य (for तावन्योन्य) V1 B Da1
D2-7 M8 ध्वजं, G2 ध्वजे B1 Dn1 छित्वा, T1 मित्वा
(for विद्ध्वा) — ^b) K8 B2-5 Da1 D2 4 6 7 सारथिं, D8
सारथीश्च K8 B3-5 Da1 D1 8-5 7 महारणे; M1 'रथी
B1 विविधाते परस्पर — B1 om. 36^c. — ^c) T1 8
G M हया (G2 'ता)श्चापि (for हयान्विद्ध्वा) D8
अन्योन्य स हय विद्ध्वा, T2 अन्योन्यं च हयाश्चापि — ^d)
Da1 D1 5 विविधाते, D2 विचिराते, D3 विभिदाते;
D6 अभीक्षेते, T2 ववायाते (sic) (for विभिदाते) T1 8
G M सायकैर्निर्वि (G2 'भि)भेदतु'

37 D8 om. (hapl) 37^b-38^a — ^b) Ś K2 4 महानृधे
(for 'हवे) K8 वाणौ सगृह्य संयुगे — ^c) K8 विक्षिपतच्च;
T1 8 G2 8 चिक्षेपतुस् (for चिक्षि') — ^d) Dn1 अन्योन्यं
च (for 'न्यस्य)

38 D8 om 38^a (of v 1 37). — ^a) K8 V1 B4 5
Da1 D1 8-7 सायकैर्, B1 2 शायकैर् D2 तौ शायकौ महावीरौ
— ^b) T8 G द्योतयानौ (for 'मानौ) D8 चमूमुखं
— ^c) V1 B1, 2 D2-3 6, 7 S (except T2) आजघ्नातु, B8
प्रजघ्नाते — ^d) G2 वज्रवेगदुरासदौ

39 ^a) K1, 4 परस्परवेगाश्च, S (except T2) 'वेगेन
— ^b) K4 Dn1 भृश हतौ (for भृशाहतौ) S (except
T2) शराभ्यामाहतौ मृशं — ^c) K1, 8 V1 B D T2 G2 M
महावीर्यौ (D1 'वीर्यौ, D6 'राजा), T8 G1 8 समासाद्य (for
महावीरौ) — ^d) Dn1 तयो; T1 8 G2 तथा (for तदा)
K1 सुरयस्थौपयोस्तदा (sic), V1 M2 स्वरथोपस्थयोस्तदा, B
Da1 D1-6, 7 रथोपस्थे तयोस्तदा, D8 स्वरथोपस्थका (marg.
के)त्तदा

ततस्तु सारथिर्जात्वा द्रोणपुत्रमचेतनम् ।
अपोवाह रणाद्राजन्सर्वक्षत्रस्य पश्यतः ॥ ४०

तथैव पाण्डवं राजन्निहलन्तं मुहुर्मुहुः ।
अपोवाह रथेनाजौ सारथिः शत्रुतापनम् ॥ ४१

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

१२

घृतराष्ट्र उवाच ।

यथा संग्रहकैः सार्धमर्जुनस्याभवद्रणः ।
अन्येषां च मदीयानां पाण्डवैस्तद्रवीहि मे ॥ १

संजय उवाच ।

शृणु राजन्ययावृत्तं संग्रामं युवतो मम ।

वीराणां शत्रुभिः सार्धं देहपाप्मप्रणाशनम् ॥ २
पार्थः संशप्तकगणं प्रविश्यार्णवसंनिभम् ।
व्यक्षोभयदमित्रघ्नो महावात इवार्णवम् ॥ ३
शिरांस्युन्मथ्य वीराणां गितैर्मल्लैर्धनंजयः ।
पूर्णचन्द्राभवक्त्राणि स्वक्षिभ्रूदशनानि च ।

C 8 614
E 8 16 5
K. 8 52 5

40 ^a) D₂ ० कुदो (for जात्वा) — ^c) K₃ अपोवाहद्
K₁ D₁ रणे, D₂ रयाद् (for रणाद्) — K₁ om. 40^a-41^c
— ^d) Ś₁ (sup lin as in text) स ह क्षत्रस्य, B Da₁
D_{1.2-3} १ मर्वमेन्वस्य

41 K₁ om 41^{a-c} (cf. v l 40) — ^a) B₃ तत्रैव,
D₂ तयैव (for तथैव) — ^b) M (except M₁) अचेतन
(for मुहुर्मुहुः) — D₂ om 40^a — ^c) V₁ B₁ D₁ D₂
T₁ २ G रणाद्राजन् (for रथेनाजौ) — ^d) K₃ सारथी, S
(except T₂) विशोकः (for सारथिः) V₁ T₁ G
शत्रुतापनः.

Colophon. — Adhy name K₃ मीनाशर्यामयोर्युद्ध,
B₂ अश्वर्यामनीमनेनयोर्युद्ध, B_{1.4} मीनाशर्यामयुद्धं, D₁
द्रोगमीमनेनयोर्युद्धे, D_{1.1} D_{1.2} T₁ अश्वर्यामनीमसंप्रामे (T₁
युद्ध), D_{2.4} १ अश्वर्यामनीमयोर्द्वय — Adhy no
(figures, words or both) Ś₁ T₁ G M 12, Ś₁ 11 (as
in text), B_{1.2} १ १ Da₁ D २.२ 15, D₁ 16, T₂ 14

☞ T₁ G_{1.2} M₂₋₄ ins after the colophon,
while T₂ २ G₂ M₁ ins after 8 17 29 an addl
adhy given in App I (No 1)

12

☞ S reads 8 12 1-32 after the addl
colophon following 8 40 111

1 After the ref., Ś₂ ins ☞ — ^a) T₁ ३ G₂ ३ कथं
(for यथा) K_{1.2} ३ E₁ २ D संसप्तकं — ^b) D₂ भवेद्
(for [अ]भवद्) D₂ ४ T₂ G₂ ३ M₁ रण (for रण)

— After 1^{ab}, S ins

91* सूतपुत्रस्य पाञ्चालै कथ युद्ध प्रवेर्तितम् ।

[T₃ पांचाल्यै, M₁ ल]

S cont V₁ B₃₋₅ Da₁ D₁ D₁ ३-३ १ ins after 1
B₁ after 1^{ab}

92* अश्वर्यामस्तु यद्युद्धमर्जुनस्य च सजय ।

[V₁ B₁ ३ ३ Da₁ D₁ ३ G₂ अश्वर्यामस्तु S च (for तु),
B₁ [अ]भवद् (for तु यद्) G₂ M₂₋₄ तद् (for यद्) B₃
तु पांत्व (for च सजय)]

— V₁ B₁ ३ ३ Da₁ D₁ D₁ ३-३ १ repeat (with v l) 1^{cd},
after 92* — ^c) Ś₂ मदीयाना, K₂ V₁ B D (except
D₁ D₂) मदीयाना, T₂ मदीयाना — ^d) K₃ वदस्व (for
प्रवीहि) B₂ Da₁ D₁ ३ (all second time) S सह
पार्थं व्रीहि तत् (B₂ Da₁ D₁ ३ मे), D₂ पाण्डवैस्त्व व्रीहि तत्

2 ^b) B₃ D₃ संप्रामे K₁ भवतो (for युवतो) D₂
ममसप्तकं भवेद्रण (sic) — ^c) V₁ B₁ D₂ ० वीरै संसप्तकै
मार्थं — ^d) K₄ V₁ B₁ D₂ देहपापप्रणाश (K₄ स)न;
B₂- Da₁ D₁-३ १ Ca पाप्मासु (B. शु- D₂ प्र)नाशन,
D₁ देहमाणविनाश (submetric), S देहपाप्म (T₁ सर्व-;
T₂ प्राण)विनाशन

3 ^a) Some MSS संसप्तकं V₁ B Da₁ D₁ D₁-१ S
(except T₂) बल (for गणं) D₃ संसप्तकगणं वीर-
— B₃ om 3^{cd} — ^c) K₁ व्यह्वयतो यद् (sic), V₁
अक्षोभयद्, M₁ व्याक्षोभं — ^d) M₁ हवार्णव

4 S transp 4^{ab} and 4^{cd} — ^a) K₄ [उ]त्तम (for
[उ]न्मथ्य) — ^b) D₁ D₁ ३ सितैर, D₁ शीतैर (for
शितैर) K₁ वहैर, D₁ चापैर (for महैर) — ^d) Ś₁

[79]

संतस्तार क्षिति क्षिप्रं विनालैर्नलिनैरिव ॥ ४
 सुवृत्तानायतान्पुष्टांश्चन्दनागुरुभूपितान् ।
 सायुधानसतनुत्राणान्पञ्चास्योरगसंनिभान् ।
 वाहून्क्षुरैरमित्राणां विचकर्तार्जुनो रणे ॥ ५
 धुर्यान्धुर्यतरान्प्रतान्ध्वजांश्चापानि सायकान् ।
 पाणीनरत्नीनसकृद्भ्रष्टैश्चिच्छेद पाण्डवः ॥ ६
 द्विपान्हयात्रथांश्चैव सारोहानर्जुनो रणे ।
 शरैरनेकसाहस्रै राजन्नित्ये यमक्षयम् ॥ ७

तं प्रवीरं प्रतीयाता नर्दमाना इवर्षभाः ।
 वाशितार्थमभिक्रुद्धा हुंकृत्वा चाभिदुद्बुधुः ।
 निघ्नन्तमभिजघ्नुस्ते शरैः शृङ्गैरिवर्षभाः ॥ ८ ॥
 तस्य तेषां च तद्युद्धमभवच्छोमहर्षणम् ।
 त्रैलोक्यविजये यादृग्दत्यानां सह वज्रिणा ॥ ९
 अस्त्रैरस्त्राणि संवार्य द्विपतां सर्वतोऽर्जुनः ।
 इषुभिर्वहुभिस्तूर्णं विद्धा प्राणात्रराम सः ॥ १०
 छिन्नत्रिवेषुचक्राक्षान्हतयोधाश्चसारथीन् ।

Da1 D5 M2-4 स्वक्षिभ्रुदशानानि, K3 स्वक्षत्रं, K4 स्वक्षिभ्रुं
 — १) Ś1 (sup lin) सततार, K4 ससस्तार; M1 सत्रस्तार
 Dn1 क्षति क्षिप्रे (sic) (for क्षिति क्षिप्र) K3 सितर तारय
 क्षिप्र (sic), D6 सस्तरन्क्षितिगन्क्षिप्र (sic) — १) K1
 विरालैर्, K8 D8 विमलैर्, D6 मृणालैर् (for विनालैर्)
 K1 नयनैर्, K8 निमलैर्, B1-3 Da1 नलिनीर्, Dn1 नलनैर्,
 T8 G8 नालिनीम् (for नलिनैर्)

5 १) K1 सुवृत्तान्, Ca सुवृत्तान् (as in text) D6
 पृष्टान् (for पुष्टान्) — D6 om (1 hapl) 5^b-6^a — १)
 K1 V1 B2 5 D3 M8 चदनागुरुभूपितान्, Da1 D1 5 7
 T G गुरुभूपितान्, Dn1 D2 M1 5 4 गुरुभूपितान् — १)
 K3 B Da1 Dn1 D1 2 5 8 S (except G2) सतलत्राणान्;
 D8 4 1 सतलत्राश्च (for सतनुत्राणान्) B2 कटकगदशो-
 भाव्यान् — १) S (except T8 G8) पचास्यानि पत्रगान्
 — १) K2 वाहू (for वाहून्) T1 क्षुरैर् (for क्षुरैर्) K3
 वाहून्क्षुरमित्राणाम् (sic) — १) K2 विशकर्तार्जुनो, K8
 Dn1 D8 निचकर्तार्जुनो; S (except T2) उचकर्तार्जुनो V1
 B Da1 D1-5 1 चिच्छेद समरेर्जुन

6 D6 om 6^a (cf v 1 5) — १) B1 धुन्वान्, Cc
 धुर्यान् (as in text) Ś2 धुहतरान्, K8 धुर्यवरान्, B1-3 5
 D3 7 8 T G1 8 M2 4 धुर्यतरान्, M1 धुर्येत्तरान्, Cc धुर्यगतान्
 (for धुर्यतरान्) K3 कृतान्, B2 शरान्, G1 2 सूत (for
 सूतान्) V1 D2 धुन्वत्रधगतान्सूतान्, G2 युद्धान्युध्येतरान्
 (sic). — १) V1 ध्वजांश्चापान्ससायकान्; D8 सचापाश्च
 ससा, D8 ध्वजाश्चान्योन्यसा, T1 ध्वजांश्च क्वचयुधान्;
 M2 4 ध्वजांश्चापान्ससायकान् — १) K2 पाणीनरत्नीनसकृत्,
 V1 B D2 4 5 7 पाणीन्स (B2 'ज्ञ'रत्ना (D4 'त्नी)नसकृत्,
 D8 पाणी सेरत्नीनसकृत्, T1 पाणीनरत्नीनसकृत्, T2 M पाणी-
 नरत्नींश्च शि (M2 सि)तै, T8 G पाणीक्षितातनिशितै Cc
 cites पाणीन and अरत्नीन् (both as in text), Ca cites
 अरत्नि — १) B2 भ्रष्टैश्चिच्छेद पाण्डनदन (hypermetric),
 Dn1 भ्रष्टैश्चिच्छेद युधि पाण्डव (hypermetric)

7 १) K8 V1 B1 Dn1 D2 T2 द्विपान्हयान्धयांश्चैव, B2 5

D3 4 1 रथान्द्विपान्हयांश्चैव, B5 रथान्हयान्द्विपान्हयांश्चैव, B1
 Da1 D1 5 रथान्द्विपान्हयांश्चैव — १) B2-3 D (except
 D2 c) S युधि (for रणे) — १) B D (except D2 c 5) S
 transp राजन् and नित्ये M1 जनक्षय (for यम)

8 १) B3 4 प्रवीरा K3 प्रजानश्च (for प्रतीयाता)
 V1 त प्रवीरा सुमनद्धा B1 5 Dn1 D2 3 5 7 S त (S ते)
 प्रवीरा सुसरच्छा (M1 'कुद्धा), Da1 D1 5 तं प्रवीरा
 प्रतीयाता; D1 ते च वीरा सुसरच्छा, D. प्रतिप्रयातान्ते वीर
 — M1 om (hapl) 8^c — १) D6 नर्दमाना (for नर्द)
 K8 V1 B1 Dn1 नर्दयभा (for इवर्षभा) — Ś K1 5 Dn1
 T1 om 8^c — १) K4 V1 B D (Dn1 om, D1 both
 times) Cc वासितार्थम् (B3 'र्थ) K4 D2-4 1 इव कुद्धम्;
 V1 अभिक्रुद्धम्, B1 इति कुद्धम्, B3-5 Da1 D1 (both
 times) 5 इव कुद्धा, D2 अपि कुद्धा, M3 अभिक्रुद्ध (for
 अभिक्रुद्धा) — १) K4 V1 B1 D2-4 5 7 S (T1 om)
 अभिक्रुद्ध मदीकृत्वा (B1 'ट) — १) K3 अभिनिघ्नत, Da1
 D1 इति निघ्नत; D2 अतिनिघ्नत, D3 प्रतिजघ्नुस् B3
 अर्जुन ते विनिघ्नत — After 8, D1 repeats 8^c.

9 १) D1 युद्धस्त्रम् (for तद्युद्धम्) — १) S (except T8
 G8) रोमहर्षण — १) B Da1 Dn1 D1 2-5 7 T8 G यद्दद्
 (for यादद्) — १) D8 वज्रिण

10 १) Ś2 शरैर्, K4 शस्त्रैर् (for अस्त्रैर्) B2 8 अत्रत
 पृष्टतश्चैव — १) K3 वसुभिस् (for बहुभिस्) — १) D8
 निघ्नन् (for विद्धा) K8 D8 T1 M2-4 निरास, V1 B1 Dn1
 D2 T2 निनाय, B2-3 Da1 D1 8-5 7 T8 G8 जहार (for
 ररास) G1 2 निरासदत्, M1 निरासव (for ररास म)
 D6 विद्युत्प्राणौ निराकृता

11 १) Ś2 भिन्नत्रिवेषु, Da1 छिन्नत्रिवेषु (for 'त्रिवेषु)
 K1 चक्राक्षा, K8 चक्राक्षां, K4 चक्राक्ष, V1 चक्राक्ष्यान्
 — १) K1 हतयोधश्च, K8 4 V1 B1 2 4 Da1 Dn1
 D1 8-5 7 8 T8 G M8 योधांश्च, B8 सुतयोधाश्च; B5 D2 5
 T1 2 हतयोधान्स्; M1 यौधाध, M2 4 यौधाश्च (for

विध्वस्तायुधतूणीरान्समुन्मथितकेतनान् ॥ ११
 संछिन्नयोः करदमीकान्वित्रिवेणून्विक्रवरात् ।
 विध्वस्तवन्धुरयुगान्विशस्तायुधमण्डलान् ।
 रथान्विशकलीकुर्वन्महाभ्राणीव मारुतः ॥ १२
 विस्मापयन्प्रेक्षणीयं द्विपतां भयवर्धनम् ।
 महारथसहस्रस्य समं कर्माहुनोऽकरोत् ॥ १३
 सिद्धदेवपिंसंघाश्च चारणाश्चैव तुष्टुवुः ।
 देवदुन्दुभयो नेदुः पुण्यवर्षाणि चापतन् ।

केशवार्जुनयोर्मूर्ध्नि प्राह वाक्काशरीरिणी ॥ १४
 चन्द्रार्कानिलवह्नीनां कान्तिदीप्तिवलयुतीः ।
 यौ सदा विभ्रतुर्वारौ ताविमौ केशवार्जुनौ ॥ १५
 ब्रह्मेशानाविवाजय्यौ वीरावेऋथे स्थितौ ।
 सर्वभूतवरौ वीरौ नरनारायणावुभौ ॥ १६
 इत्येतन्महदाश्चर्यं दृष्ट्वा श्रुत्वा च भारत ।
 अश्वत्थामा सुसंयत्तः कृष्णावभ्यद्रवद्रणे ॥ १७
 अथ पाण्डवमस्यन्तं यमकालान्तकाञ्चरान् ।

C 8 630
 D 8 16 21
 K 8 52. 21

‘योधाश्च-’ — ‘) M₁ तूणीरा- B₂ विस्रस्तायुध’, G_{1.2} विध्वस्तायत् — ‘) G₂ ‘तोमरान्, M₄ ‘तोरणान् (for ‘केतनान्)

12 ‘) K₃ सट्टिन्नयोः करसींश्च, B_{1.2} : ‘रदमीरान्, B₃ Da₁ D_{1.2} T G_{1.2} M ‘रदमीपान्, G₂ ‘रदमीवान् Co cites योः कर and रश्मय — ‘) K₃ वित्रिवेणु-, K₄ चित्रवत्यान् (sio), V₁ B₂ : Da₁ D_{1.2} : 7 वि (V₁ om वि) वरत्यान्; T₂ छिन्नवेणून्, G₁ चित्रवेणून् (for वित्रि) B₁ विवरत्यानरिद्व्यरान् (hypermetric), D₂ विवरु-धामपि कुजरात् (hypermetric), D₃ छिन्नवेणून्सिद्धंजरात्, D₃ त्रिवेणून्विद्वक्यरान्, T₃ G₂ छिन्नवेणून्विद्वक्यं, G₂ चित्र वेणोद्विक्रं Co cites त्रिवेणु and Ca कृषर — ‘) S K₂ : 4 विध्वस्तवधुयुगलान्, K₁ विशस्तवधुयुगलान्, K₃ विशस्तवधुर-युगान्; B Da₁ Dn₁ D₁₋₂ : 7 विस्रस्त’, D₃ विश्रस्त’, S विशस्त्या’ (T₂ ‘शस्त्यं; M₃ ‘शस्त्या’) Co cites घघुर — ‘) K₃ विस्रस्तायुधमण्डलान्, V₁ B₁ m विभ्र (B₁ m ‘स्र) स्ताक्षोरं, B₁ : विध्वस्ताक्षप’ (sio), B₂ विभ्रस्ताक्षेप’, B_{1.2} D₂₋₃ : 7 विस्रस्ताक्षप’, Da₁ D_{1.2} विध्वस्ताक्षरं; Dn₁ विस्रस्ताक्षितं, D₃ विस्रस्तान्क्षितं, D₃ विशस्ताक्षितं, T₁ : 3 विजवाजानु’, T₂ G M विजवाजानु’ — K₁ om 12^a-13^b — ‘) K₃ रथान्विशकलीकुर्वन्, D₃ T₂ रथांश्च शकली-कुर्वन् Ca. c cite विशकली’ (as in text) — ‘) K₃ भारत (for मारुत)

13 K₁ om 13^{ab} (cf v l 12) — ‘) K₃ विस्मापयत् (hypermetric), Dn₁ D₃ G₁ M₂₋₄ विस्मापन; T₂ विस्मापक (for विस्मापयन्) B₂ : 3 क्षेपणीय, Da₁ D₁ : 5 G₂ M₁ प्रेक्षणीयान्, T₁ : 2 M₂₋₃ प्रेक्षकाणां, G₁ प्रेक्षमाणां — ‘) M₁ भयवर्धन Da₁ D₁ : 5 द्विपतासपयद्वलं — ‘) B₃ T₂ सम- (for सम) G_{1.2} कर्माहुनो (sio) (for कर्माहुनो) Da₁ D_{1.2} : 5 : [अ]करोत् (D₃ ‘ज)य’ (for [अ]हुनोऽकरोत्)

14 ‘) B₂₋₄ D₁ सिद्धा, G₁ विद्व- (for सिद्ध-) G_{1.2} तु; M तच् (for च) Dn₁ सिद्धदेवपिंसंघश्च, T₁ देवपिंसिद्ध-

संघास्तु — ‘) D₃ G₂ चारणां K₁ : B_{1.2} : 4 : T_{1.2} G₃ चापि, B₃ T₂ G₁ M चाभि-, G₂ अपि (for चैव) — T₂ reads 14st twice — ‘) T₂ (both times) चास्तवान्; G₂ चापत्, M₁ चापत् (for चापतन्) — ‘) K₄ वाग्वाश’, B₃ Da₁ Dn₁ D₁ : 5 वाचाश’, B_{1.2} D₃ : T₂ : 5 G वागश’, M₁ वाक्याश’

15 ‘) V₁ B₁ D₂ : 6 चद्रार्कानिलवायूनां, B₂₋₅ Da₁ D_{1.2} : 5 : 7 चद्रा (B₁ m वज्रा) ध्यनिलसूर्याणां, G₁ चद्रार्क-कालवह्नीनां, G₂ चद्रार्कविव बह्वीव (sio) — ‘) S₂ कात्ति (for कान्ति) K₁ कात्तिदीप्तिवलयुती, K₃ D₃ T_{1.2} G_{1.2} M₁ ‘वलद्युति’ (K₃ ‘त्ति), K₄ M₄ कात्तिदीप्त-यलयुती, B₃ ‘दीप्तिवलयुती, Da₁ कात्तिदीप्त’, D₂ M₃ ‘वलद्युती, D₃ ‘वलद्युति, T₃ ‘वलद्युती S Co चंद्रादीनां कात्यादि ययामरस्य S — S₂ om 15^a-16^a — ‘) B₃ T₂ विभ्रतौ, Dn₁ G₂ M₂₋₄ विभ्रतो, T₁ विभ्रतो, G₁ विभ्रतो; M₁ विभ्रतौ B₃ देवौ, D₃ शूरौ, M₁ वीरा (for वीरौ) K₁ यौ सदीर्घभ्रतुर्वारौ (sio) — ‘) K₃ V₁ B (except B₃) D (except D_{1.2}) T G M₂₋₄ transp तौ and ह्यौ, M₁ त्विमौ तौ (for ताविमौ)

16 S₂ om 16 (cf v l 15) K₁ om. 16-17. — ‘) T₂ ब्रह्मेशानाम् K₂ [अ]जरौ, V₁ Dn₁ D₃ T₂ : 3 [अ]जियौ, T₁ G₁ : 2 M पुरा (for [अ]जय्यौ) — ‘) S₁ K₂ : 4 V₁ [ए]करस्थितौ, — ‘) M₁ सर्वभूतवरौ; M₃ तौ सद्भूतवरौ, D₃ om वीरौ — ‘) D₁ नरयानायतौ (sio), M₁ नारायणनरात् B₂₋₃ Da₁ D₁ : 3 : 5 : S [ह]मौ (for [उ]मौ)

17 K₁ om. 17 (cf v l 16) D₂ om. 17^a — ‘) B₃ स्वयं यत्, Dn₁ D₃ सुसंरथ, S सुस (M₁ om सं)-कुद (for ‘सयत्’) — ‘) G₁ : 2 कृष्णाम् (for कृष्णात्) S K₂ : 4 [अ]भ्याद्रवद् (for [अ]भ्यं)

18 ‘) D₁ अत्यंतं (for अस्यन्तं) — ‘) V₁ B_{1.2} Da₁ Dn₁ D₁ : 2 : 5 : 8 S अमिघ्रात् (B₂ ‘त्) करान्धारान्, B₃₋₅ D₃ : 4 : 7 अमिघ्रात् (B₃ ‘व) राञ्चारान् — ‘) T₁ सेपुना;

C 8 631
B. 8 16 22
K 8 52 21

सेपुणा पाणिनाहूय हसन्द्रौणिरथाव्रवीत् ॥ १८
यदि मां मन्यसे वीर प्राप्तमर्हमिवातिथिम् ।
ततः सर्वात्मनाद्य त्वं युद्धातिथ्यं प्रयच्छ मे ॥ १९
एवमाचार्यपुत्रेण समाहूतो युयुत्सया ।
बहु मेनेऽर्जुनोऽऽत्मानमिदं चाह जनार्दनम् ॥ २०
संशप्तकाश्च मे वध्या द्रौणिराह्वयते च माम् ।
यदत्रानन्तरं प्राप्तं प्रशाधि त्वं महाभुज ॥ २१
एवमुक्तोऽवहत्पार्थ कृष्णो द्रोणात्मजान्तिकम् ।
जैत्रेण विधिनाहूतं वायुरिन्द्रमिवाध्वरे ॥ २२
तमामन्त्र्यैकमनसा केशवो द्रौणिमव्रवीत् ।

अश्वत्थामन्थिरो भूत्वा प्रहराशु सहस्र च ॥ २३
निर्वेष्टुं भर्तृपिण्डं हि कालोऽयमुपजीविनाम् ।
सूक्ष्मो विवादो विप्राणां स्थूलौ क्षात्रौ जयाजयौ ॥ २४
यां न संक्षमसे मोहादिव्यां पार्थस्य सत्क्रियाम् ।
तामाप्तुमिच्छन्वुध्यस्व स्थिरो भूत्वाद्य पाण्डवम् ॥ २५
इत्युक्तो वासुदेवेन तथेत्युक्त्वा द्विजोत्तमः ।
विध्याध केशवं पथ्या नाराचरर्जुनं त्रिभिः ॥ २६
तस्यार्जुनः सुसंकुद्धस्त्रिभिर्भ्रैः शरासनम् ।
चिच्छेदाथान्यदादत्त द्रौणिघोरतरं धनुः ॥ २७
सज्यं कृत्वा निमेषात्तद्विध्याधार्जुनकेशवौ ।

G1 सेप्पणा (for सेपुणा) V1 पाणिनाचार्य, Da1 D1 5
'याह्वयन्, T1.2 G2 M1 'ना भूय' — ^a) V1 B D S
प्रहसन्द्रौणिरव्रवीत्

19 ^a) M1 मा (for मा) — ^b) Da1 D1 5 [अ]तिथि
V1 B3 4 D0 प्राप्तमर्हसि चातिथि, B1 Dn1 D2 प्राप्त(B1 'सु)-
मर्हसि चातिथि; B5 D3 4 7 'मर्हमिहातिथि, T3 'माद्यमिवा-
तिथि, G M1 'मार्ये(M1 [sec m] 'र्ह')मिवातिथि
— Ca o cite प्राप्तम् (as in text) Co cites अर्हम्
(as in text) — ^c) 5 K B2-4 Da1 D1 4 5 7 स्वद्य, B5
[अ]त्यर्थ, D2 युद्ध, D0 यद्वाद् (for [अ]द्य त्व) — ^d) K8
युद्धो नित्य (sio)

20 ^b) K8 धनजय; V1 युयुत्सया, D2 'त्सव; D0 'त्सुना
(for युयुत्सया) — ^c) K1 [S]र्जुन मान, K8 स्वमात्मान
(for र्जुनोऽऽत्मानम्) — ^d) B2 Da1 D1 3-5 7 इति, M2
इम (for इदं) D0 आह (for चाह)

21 ^a) Some MSS ससप्तकाश्च — ^b) D0 आह्वयत, D0
आह्वयते T2 हि (for च) — ^c) V1 Da1 Dn1 D1.2
कार्य (for प्राप्त) — ^d) K1 प्रशाधितु, V1 Dn1 D2 0 S
तव्यद्वा(D2 'सा)धि (for प्रशाधि त्व) K8 महाभुज B
Da1 D1 3-5 7 दास मे (B3 'स मा, D3 'श मे) तद्धि माद्य
— After 21, V1 B (except B3) Da1 Dn1 D1 3-5 7 12S

93* आतिथ्यकर्माभ्युत्थाय दीयता यदि मन्यसे ।

[B1 आतिथ्यकर्मेप्यतिथये (hypermetric), Da1 D1.5
कर्मेप्युत्थाय (for the prior half) Co cites अभ्युत्थाय (as
above) Dn1 रोचते (for मन्यसे)]

22 ^a) 5 K2 4 [S]नयत्, K1 महत्, G1 बहून्, G2 M2
[S]वहन् (for सवहत्) — ^b) B2 4 Da.4 7 द्रोणात्मजान्तिके
— ^c) K2 जैत्रेण, K3 सत्रेण, K4 यत्रेण, B3 ह्याद्य, D2
क्षात्रेण, T भैक्षेण, G M भैक्षे(M1 'क्ष्ये)ण (for जैत्रेण).
5 K2 विधिना ह्वय, B3 'नाभूतो, Dn1 'नाह्वय, D3

*नाहूता — ^a) 5 K2 4 हुत (K3 'तो) वायुर, V1 D2.4
G2 वायुमिद्रम् (for वायुरिन्द्रम्) D3 इवाध्वर, D3
ह्याधरे

23 ^a) V1 B Da1 Dn1 D1 3-7 8 S तमा(B3 'दा)-
मन्त्र्यै(G2 'त्रै)कमनमं, D2 तमामन्त्रैकमिधिना — ^b) V1 B1
Dn1 D2 0 कृष्णो द्रौणिमयाव्रवीत् — ^c) M1 अश्वत्थामं — ^d)
B2 5 D0 प्रहरस्व B2 महत्सु च; T3 G महत्सदा (for
सहस्र च)

24 ^a) K8 Dn1 निर्वेष्टुं, K4 निर्विष्टु; D0 निरत्नं, T1
सर्वेषु, Co निर्वेष्टु (as in text) D3 भर्तुं (for मर्तुं)-
— ^b) K8 उपजातिमा (for उपजीविनाम्) — ^c) G1.2
सूक्ष्मो विवादो Co cites सूक्ष्मो (as in text) — ^d) S
सूक्ष्मो (for स्थूलौ) K8 V1 B2 क्षात्रौ (for क्षात्रौ) Dn1
स्थूलौ जयपराजयौ, D3 स्फुट क्षात्रो जयोजय

25 ^a) T1 G2 येन, T3 न च, G3 न हि, M चो न (for
यां न) V1 D3 T2 यदि (D3 या त्वं) न क्षमसे मोहाद्,
B Da1 D1-7 या(D0 स्व)मभ्यर्थयसे मो', G1 नेहि सूक्ष्मयसे
मो' (sio). — ^b) B3 हते दिव्या**** Co cites
दिव्या (as in text) — ^c) K3 T2 तमाप्तुम्, G1 8 M2-4
समाप्तुम्, D3 ता हर्तुम्; T1 G2 M1 समाप्तुम् Co cites
आप्तुम् (as in text) D4 इच्छत् (for इच्छन्) — ^d)
D3 स्थिरी, G1 वीरो (for म्थिरो) K1 पाठवान्

26 ^a) 5 इत्युक्ते — ^d) B3 प्रति (for त्रिभिः)
27 Dn1 om 27^a — ^a) 5 K1 2 4 तु (for सु).
— ^b) B Da1 D1 3-5 7 चाणै (for भह्लै) — ^c) V1 B
D (except Dn1 D8) च (for [अ]य) G1 चिच्छेदाया-
न्यथादत्त — ^d) Dn1 दीर्घतर, D0 घोरतम, D3 दिव्य ततो
(for घोरतर)

28 ^a) D2 0-8 सज्य; D3 सय्य (for सज्य) B
निषेधाद्य, Dn1 T2 [अ]य समरे, D2 0 निमेषार्थ, M1

त्रिभिः शरैर्वासुदेवं सहस्रेण च पाण्डवम् ॥ २८
 ततः शरसहस्राणि प्रयुतान्यर्जुदानि च ।
 ससृजे द्रौणिरायस्तः संस्तम्य च रणेऽर्जुनम् ॥ २९
 ह्युधेर्धनुषो ज्याया अद्भुलीम्यश्च मारिष ।
 बाहोः कराभ्यामुरसो वदनप्राणनेत्रतः ॥ ३०
 कर्णाभ्यां शिरसोऽङ्गैर्म्यो लोमवर्त्मम्य एव च ।
 रथध्वजेभ्यश्च शरा निष्पेतुर्ब्रह्मवादिनः ॥ ३१
 शरजालेन महता विद्धा केशवपाण्डवौ ।

ननाद मुदितो द्रौणिर्महामेघौघनिस्वनः ॥ ३२
 तस्य नानदतः श्रुत्वा पाण्डवोऽच्युतमब्रवीत् ।
 पश्य माधव दौरात्म्यं द्रोणपुत्रस्य मां प्रति ॥ ३३
 वधप्राप्तौ मन्यते नौ प्रवेश्य शरवेडमनि ।
 एपोऽस्य हन्मि संकल्पं शिक्षया च वलेन च ॥ ३४
 अश्वत्थाम्नः शरानस्तांश्छिच्छ्वैकैकं त्रिधा त्रिधा ।
 व्यधमद्भरतश्रेष्ठो नीहारमिव मारुतः ॥ ३५
 ततः संशप्तकान्भूयः साश्वत्तरथद्विपान् ।

C ९ 649
B 8 16 40
K 8. 52 56

निमेषार्द्धां (for 'पाच्छद्' V₁ D₈ स, B₁ 2 4 Da₁ D_{1.3-5.7} च, T₈ G_{1.8} तौ (for तद्) — ^b) D₂ [अ]र्जुनमाहवे (for 'केशवौ) — ^c) Ś₂ K₁ V₁ B D₂ 4 7 शरैर्, K₃ शिरैर् (for शरैर्) V₁ D₂ T₂ फा(T₂ फ)ल्युन (for पाण्डवम्) D₂ वासुदेव महस्रेण फाल्युन च तत पर

29 ^a) K₃ B₂ Da₁ D₁ G₂ M₂₋₄ शरसहस्राणि — ^b) Ś₂ K_{1.4} प्रयतानि, V₁ अयुतानि Ś K₁ 2 [अ]र्जुनानि (for [अ]र्जुनानि) — ^c) Ś K₂ 4 च्यसृजद् (for ससृजे) V₁ D₂ ० पाण्डवे राजन्, T G द्रौणिरायस्त (for 'रायस्तः) Cc cites आवन्त (as in text) K₁ ससृज द्रौणिरायस्य (sic) — ^d) Ś K₂ 4 D₂ सस्तम्य, K₁ मस्तम्य, Cc सस्तम्य (as in text) V₁ D₂ व्यस्मापयत चार्जुनं (D₂ पाण्डव), Dn₁ D₈ S स्तमयामास चार्जुनं, D₂ स्मापयति च

30 ^a) D₂ २ T₂ ह्युध्वोर Cc ह्युधौ, Cp ह्युधेर (as in text) T₈ G₃ धनुष K₃ ज्याया, V₁ B₂ D_{2-4.7} चैव (for ज्याया) — ^b) V₁ B₂ D₂₋₄ ० 7 ज्या(D₂ घा)-याश्चैवाव (D₂ ० 'वतु); B₁ ३-५ Da₁ D₁ ८ ९ T₂ अगुलिभ्यश्च, T_{1.8} G M त्रगुली(T₈ G₁ ९ 'लि)भ्यश्च — ^d) D₂ वदने, M वदनाद् (for वदन-) Dn₁ D₈ T₁ ३ G₂ वदनाद्घा (Dn₁ 'नघ्रा)णनेत्रयो, D₂ G_{1.2} वदनात्प्राणनेत्रत

31 ^a) G₂ शिरसोभ्यो — ^b) Ś K₂₋₄ B₂ T₁ G₁ M₁ लोमच(K₃ 'म)र्मम्य; K₁ V₁ B₁ ३-५ Dn₁ D₂₋₄ ० 7 T₂ ३ G₂ ३ M₂₋₄ Cc लोमवर्मम्य — ^c) Da₁ D_{1.5} रयात् (for रथ-) D₈ S (except T₂ G₂) ध्वजाभ्या च M₁ शरान् — ^d) K₂ Da₁ Dn₁ D_{1.2} ८ ० ९ निपेतुर्, V₁ निपेतुर्

32 ^b) K_{1.3} D₂ S (except T₂) वद्धा (for विद्धा) B₁ ५ Da₁ D_{1.5} पाण्डवमाधर्षा, B₂₋₄ D₂ 4.7 माधवपाण्डवौ (for केशव) — G₂ om. (1 hapl.) 32^c-33^b — ^c) K₂ ननादमुदितो — ^d) B_{1.5} Dn₁ D₁₋₄ १ ३ 'नि (D₂ ३ 'नि)म्वत, D₂ 'निम्वती, M₁ 'नन्विन् V₁ महामेवो वनम्वनः — After 32, T G₂ ३ M ins 8 40 112-124.

33 T G₂ ३ M_{1.8} 4 om. 33^{ab} (for G₂, cf v 1 32) G₁ om 33-54 — ^a) D₂ om तस्य B Da₁ D₁₋₅ 7

M₂ त निनद; D₈ ३ चानदत् (for नानदत्) K₃ तस्य नीनदत् शुभ (sic) — ^b) Ś₁ (before corr) केशवोर्जुन-मब्रवीत् — Before 33^{cd}, T₁ G₂ M_{1.8} 4 ins अर्जुन — ^d) B (except B₂) Da₁ D_{1.8-5} 7 T₁ M गुरुपुत्रस्य (for द्रोण) K₃ मानिनः; B₃ सप्रति (for मा प्रति)

34 G₁ om 34 (cf. v 1 33) — ^a) K₁ B D (except D₂₋₄) T G₂ ३ M₃ वध (for वध-) K₃ मन्यते — ^b) V₁ प्राविश्य, B₁ D₂ प्रविश्य, B₂ 4 5 Da₁ D₃ 4 ० 7 T₈ G₃ प्रावेश्य, B₃ Dn₁ D₈ T₁ G₂ M प्रावृत्त्य K₃ श *वेडमनि, G₂ M₁ शरवेडमना, M₂₋₄ शरवर्मना — ^c) Ś₁ V₁ B₂ ३ D₂₋₄ ० 7 एपोसि (for एपोऽस्य) G₂ पार्य (for हन्मि) K₃ सवर्य (sic), T₁ सकल्प्य, G₂ M₁ सकल्पः — ^d) K₃ शिष्यया, D₂ शिष्याया — After 34, S (G₁ om) ins

94* एवमुक्त्वास्य चिच्छेद भङ्गे सनतपर्वणि ।

धनुश्चित्र पताका च रथ शक्तिं गदा शुभाम् ।

[(L 1) T_{1.2} स (for [अ]स्य) T₈ G₃ मङ्गे कर्मारमा-जिते, G₂ मङ्गेन नतपर्वणा (for the post half) — (L 2) = var 8 40 125^{ef} T₂ तनुच्छद, M धनुच्छत्र T₂ M₁ पताक T G₂ ३ M₂₋₄ रथशक्ति T₂ ३ G₃ वरां (for शुभाम्)]

35 G₁ om 35 (cf. v. 1 33) — ^a) M अश्वत्थाम्न K₁ अश्व, K₃ आसाश, K₄ असाश, V₁ तास्तु, Dn₁ उमाश, D₂ तीक्ष्णाश, D₈ ताश्व, T₂ G₂ असाश, T₈ G₃ असाश, Cc असाश (as in text) — ^b) D₂ छिच्छ्वैकैक. B_{1.4.5} Da₁ D₁ ५ T_{1.8} G₂ ३ त्रिभिस्त्रिभिः, B₂ M₁ द्विधा त्रिधा, B₃ पत्रिभिस्त्रिभिः (hypermetric), D₂ त्रिभि-स्त्रिधा — ^c) D₈ T₈ व्ययमद् T₁ ३ भारतश्रेष्ठ G₂ ध्ययमद्भारत श्रेष्ठ — ^d) V₁ B Da₁ D_{1.2} ५ ९ T₂ M₂₋₄ भास्कर (for मारुत)

36 G₁ om 36 (cf. v 1 33) — ^a) Some MSS संसप्तकान् — ^b) D₈ 'ह्यद्विपान् (for 'रथद्विपान्) — ^c) Dn₁ ध्वज, D₁ ध्वजान् (for ध्वज) K₃ ध्वजयन्त्रिगणान्,

ध्वजपत्तिगणानुगैर्वर्णैर्विव्याध पाण्डवः ॥ ३६
 ये ये ददृशिरं तत्र यद्यद्रूपं यथा यथा ।
 ते ते तच्चच्छरैर्व्याप्तं मेनिरेऽऽत्मानमेव च ॥ ३७
 ते गाण्डीवप्रणुदिता नानारूपाः पतत्रिणः ।
 क्रोशे साग्रे स्थितान्मन्ति द्विपांश्च पुरुपात्रणे ॥ ३८
 भ्रष्टैश्छिन्नाः कराः पेतुः करिणां मदकृपिणाम् ।
 छिन्ना यथा परशुभिः प्रवृद्धाः शरदि द्रुमाः ॥ ३९
 पश्चात्तु शैलवत्पेतुस्ते गजाः सह सादिभिः ।

वज्रिवज्रप्रमथिता यथैवाद्विचयास्तथा ॥ ४०
 गन्धर्वनगराकारान्निधिवत्कल्पितात्रयान् ।
 विनीतजवनान्युक्तानास्थितान्युद्धुर्मदान् ॥ ४१
 शरैर्विशकलीकृर्ध्वन्नभित्रानभ्यवीच्युत् ।
 अलंकृतानश्चसादीन्पत्तींश्चाहन्धनंजयः ॥ ४२
 धनंजययुगान्तार्कः संशप्तक्रमहार्णवम् ।
 व्यशोपयत दुःशोपं तीव्रैः शरगभस्तिभिः ॥ ४३
 पुनर्द्रौणिमहाशैलं नाराचैः सूर्यसंनिभैः ।

V1 'यद्विगणान्, B1 s D1 'पत्तिगुणान्, B5 'पत्तिरयान्;
 Da1 ध्वजान्पत्तिगुणान्, D6 ध्वजान्पत्तिगुणान्, S (except
 T2, G1 om) सपदातिगणान्

37 G1 om 37 (of v l. 33) — b) B1 s s
 Da1 D1 s-5,7 यद्यद्रूपा, Dn1 यद्यद्रूप (for यद्यद्रूप)
 V1 B Da1 Dn1 D1-7 S (G1 om.) तदा (Da1 D1 s
 T1 'या) जना (for यथा यथा) D8 m यादृग्रूपं यदा यदा
 — °) B1 s-5 Da1 Dn1 D1-5 7 तत्र, B2 तत्तु; D6
 वैतच्छ (for तत्तच्छ) — °) B Da1 D1 s-5 7 [SS]-
 त्मानमात्मना; D6 ह्यात्मानमेव च (hypermetric) (for
 ऽऽत्मानमेव च)

38 G1 om 38 (of v l. 33) — °) K3 गाडीव-
 प्रमुदिता, V1 Dn1 D1 'प्रमुक्तास्तु, B Da1 D2-7 T2
 'प्रमुक्तास्तु, D2 'प्रमुक्ताश्च; T3 G3 'प्रच्युता वै, M 'प्रचुदिता
 T1 G2 गाडीवेन प्रमुदिता — °) T2 क्रोशेनाग्रे (for
 क्रोशे साग्रे) S2 K1 2 4 चाग्रे, T1 साग्रे, Cc साग्रे (as in
 text) G2 तथा, M1 स्थिता (for स्थितान्) B3
 हृति, D6 S (G1 om.) जत्तु (for मन्ति) — °) K1
 Da1 (by corr) D1 s G2 M1 द्विपाश्च, B2 4 5 Da1
 (before corr) D1 T8 G3 द्विपाश्च- (for द्विपांश्च) V1
 B2 D2 6 T2 रथान् (for रणे)

39 G1 om 39 (of v l. 33) T2 om (hapl)
 39^a-41^b — °) K3 करे (for करा) — °) T1 G2
 द्विपानां (for करिणा) K1 V1 B1 s-5 Da1 Dn1
 D1 2 4-5 S (T2 G1 om) मदकृपिणा (K1 'म), B2 'दृपिणां,
 D3 'कर्पिणां — °) V1 D2 6 वने, B2 द्वित्वा (sio)
 S (T2 G1 om) तथा (for छिन्ना) B1 s 5 Da1 D1 s-7
 यथा वने (for छिन्ना यथा) — °) Dn1 D3 सवृद्धा;
 M प्रकृत्ता (for प्रवृद्धा) B2 शवत्द्रुमा K3 प्रकृतार-
 विद्धद्रुमा (sio), V1 निकृत्ता सवनं, B1 4 5 Da1 D1-7
 निकृत्ता सुमहा (D6 सरल°); B3 निकृत्ताश्च महा, T1
 प्रकृत्ताश्च गिरौ द्रुमा; T3 G3 प्रकृत्ता शल्मलि, G2
 प्रकृत्ता शल्मलि°.

40 T2 G1 om 40 (cf. v l. 39, 33) B3 om.
 40^a — °) B2 पश्चात् (submetric), B1 D3 पश्चात्
 (for पश्चात्तु) S K1 2 शरवत्; B2 श्येनवत् (for शैल°)
 K3 पश्चात्ते सरवा पेतु; V1 ये चात्र चलत् पेतु, D1 भ्रष्टै
 छिन्नकरा पेतु — K1 om. 40^a-42^b — °) B2 वज्रिवज्र-
 प्रमुदिता, D2 वज्र वज्रे प्रमथिता, D3 वज्रिवज्रां; G2
 वज्रो — °) K2 [अ]दिशयास (for [अ]द्विचयास)

41 K1 G1 om 41 (cf. v l. 40, 33) T2 om
 41^{ab} (cf. v l. 39) — °) B (except B2) Da1
 D1 s-5 7 रथांश्चापि (D3 4 7 'श्वैव) सुकल्पितान् — °) B
 Da1 Dn1 D2-3 S (G1 om) विनीतैर्ज (B. 'तैर्य; D2
 'ताज) वनैर्युक्तान्, V1 विनीतान्यवम्ययुक्तान्, D1 निनी-
 तैर्जुनवोर्युक्तान् (sio) — °) B D S (except T1, G1
 om) युद्धुर्मदान्

42 G1 om 42 (cf. v l. 33) K1 om 42^{ab}
 (cf. v l. 40) — °) Da1 D1 s विशकलान् (for
 विशकली) — °) S K2 4 अमितान् (for अमित्रान्)
 K3 अभ्यवाच्युत्, K4 अभिवीच्युत्, Dn1 अवधीत्तदा, D2
 अभ्यवीच्युत्, T2 अवधीत्तदा — After 42^{ab}, M2-1 1ns

95* ते शरा सूर्यसकाशा पतन्त सर्वतोदिशम् ।
 — °) K2 अलगतान्, K3 B D S (G1 om) स्व-
 (Dn1 सा)लकृतान् — °) K3 Da1 D1 s पत्तीश्च (for
 पत्तीश्च) K1-3 चाह (K2 'ह), V1 B2 D3 चाग्रन्, D3
 T2 s G3 निघ्नन्, M जहृत् (for चाहन्) Cc cites जहृत्
 D3 M महारणे, T G3 रणाजिरे (for धनजय) Dn1
 पदार्तीश्च महारणे

43 G1 om 43 (cf. v l. 33) — °) S2 'युगातार्का-
 — °) Some MSS ससप्तक. B3 -महारय, Da1 D1 s
 -महार्णव — °) K3 दुःशाम्य, V1 सुशोप, D3 दुःशोप,
 D6 T2 निशोपं, T1 G2 दुःशोप्य; M दुःशाम्यं (for दुःशोप)
 S1 K2 व्यशोपय *दु*स्तस, S2 'यदुरेदास्तस, K1 विशोपय-
 त्पुदुप्पारं (sio), K3 'यदुप्रतरैस् — °) K1 s. 4 V1 B D T2
 तीक्ष्णै (Dn1 'क्ष्णै), T1 सितै, T3 G2 s M तिमै (for

निर्विभेद महावेगैस्त्वरन्जनीव पर्वतम् ॥ ४४
 तमाचार्यसुतः क्रुद्धः साश्वयन्तारमाशुगैः ।
 युयुत्सुर्नाशकद्योदुं पार्थस्तानन्तराच्छिनत् ॥ ४५
 ततः परमसंकुद्धः काण्डकोशानवासृजत् ।
 अश्वत्यामामिह्रुपाय गृहानतिथये यथा ॥ ४६
 अथ संशप्तकांस्त्यक्त्वा पाण्डवो द्रौणिमभ्ययात् ।
 अपाङ्केयमिव त्यज्त्वा दाता पाङ्केयमर्थिनम् ॥ ४७

ततः समभवद्युद्धं शुक्राङ्गिरसवर्चसोः ।
 नक्षत्रमभितो व्योम्नि शुक्राङ्गिरसयोरिव ॥ ४८
 संतापयन्तावन्योन्यं दीप्तैः शरगभस्तिभिः ।
 लोकत्रासकरावास्तां विमार्गस्थौ ग्रहाविव ॥ ४९
 ततोऽविध्यद्भुवोर्मध्ये नाराचेनार्जुनो भृशम् ।
 स तेन विवभौ द्रौणिरूर्ध्वरश्मिर्यथा रविः ॥ ५०
 अथ कृष्णौ शरगतैरश्वत्थाम्नादितौ भृशम् ।

C 8 664
B 8 17 4
K 8 52 4

तीर्थे) Ś: शरगमाशुचि (s10)

44 G1 om. 44 (cf. v l 33) — a) T1.3 G2: 3 M त च (for पुनर्) V1 B D (except D1.8) T2 द्रौणि (for द्रौणि) B3 महामेन, D. समामाच, Ds महाराज (for महाशैल) Cc cites द्रौणिमहाशैलम् (as in text) — b) Ś: V1 B1: 4 D2: 1 c - T2 वज्रमनिभै, B2 शूल, B3 रवि (for सूर्य)

45 G1 om. 45 (cf. v l 33) Ds om. (hapl) 45^b-46^a — c) K1 युयुत्सो, V1 युयुत्सोर, Ds T2 युयुत्सु, T1.3 G2 M2.4 वीनत्सुं, G2 विश्वैर, M1 विष्यत; M2 विष्याच V1 B1.2: 5 D1.1 D1.2: 7 Cc जागमत्, B3 जागतो, D2 नाशकन् (for नाशक्) Ca cites अशकत् (as in text) K1 M4 वेदुं, K2 Ds वेदुं, B1 युद्ध, D1.1 D1.2: 5 युद्ध, B1 T2 G2 वेदु, D1.1 D1.2: 7 युद्ध, T2 वेग, G3 मोदु (for योदु) — d) K1 B1.2: 5 D1.1 D1.2: 7 पार्थन्तानच्छिनच्छरान् Ca cites पार्थन्तान् and अच्छिनत् (as in text)

46 G1 om. 46 (cf. v l 33) Ds om 46^a (cf. v l 45) D1.1 om 46^a-47^a — b) V1 शराब्दीघान्, B1 Ca काटपृष्ठान्, B2-4 D3: 1 'कोपान (B3 'ट्), D1.1 D1.2: 5 'कोपान्, D2 शरकोपान, Ds सनकोपाद्, Ds शरकोदम् (sic), T1.3 G2: 3 M काटकोशम्, Cc काटकोपान् (for काण्डकोशान्) K2 काट कोशाऽध्याप्यन्त् (sic), B3 पाट्टेभ्याप्यवासृजत्, T2 श***निमासृजत् — c) Ś: K2 अश्वत्यानाविरुपाय, T1 'मामिरुपाय, M2-4 'भ्रेमिरुपाय Ca.c cite अमिरुपाय (as in text) — d) Ś: G2 गृहानतिथयो, K1 'हानभि यथा, K2 'हानतिथयो, V1 Ds 'हानतिथये, Ds पूनामतिथये, T2 गृहानातिथये, M1 'हानतिथये Ca cites गृहान् (as in text)

47 G1 om. 47 (cf. v l 33) D1.1 om. 47^a (cf. v l 46). — a) Some MSS समसकास् — b) V1 क्षम्यगात् — M1 om 47^a — c) K1 अपातेयम्, K2 अपास्तेयम्, K3 V1 B1.2: 4 D1.1 D1.2: 7 D1.3: 7 अपाकेयान्, B3 T2 अपा(T2 'प)त्रेयान्, Cc अपकीयान्

(for अपाकेयम्) Ds अपाकेयानि संत्यक्त्वा — d) K4 दत्त्वा, Ds दीना, T1 तथा, G2 M2-4 सदा (for दाता) B3 पात्रेयम् (for पाट्टेयम्) Ks अर्पित, D1.1 D1.2: 5 अर्पित, D1.3 अर्पित — After 47, T G2: 3 ins

96* स्थिता संशप्तका राजन्द्वा युद्ध महामनो ।

[T1.3 G3 महात्मन]

— K4 V1 B D M ins an addl colophon after 47. T2 G2: 3 ins it after 96* [Adhy name D1.1 समसकाशायुद्ध, T1 M1 अर्जुनाश्वत्यामयुद्धे (M1 'द्ध) Adhy no (figures, words or both) B1 2: 4 D1.1 D2: 16, D1 14, T1.3 G2: 3 57, T2 M 56]

48 G1 om. 48 (cf. v l 33) K4 V1 B D S (G1 om) ins संजय उवाच before 48 Before the ref., G2 adds श्रीकृष्णाय नमः. B2 om 48^b-49^a — b) K1 शक्रागिरसम्, K2 V1 D2 शुक्रागिरसवर्चस (Ks 'सा), D1.1 'स्मिवर्चसो Cc cites आगिरसम् — d) D1.1 शुक्रागिरसयोर Ca cites आगिरस

49 G1 om 49 (cf. v. l. 33) B2 om 49^a (cf. v l 48) — b) T3 तौ दीप्तै (hypermetric) (for दीप्तै) T1 G2: 3 M तौ दीप्तै (G2 'सौ, M1 'स) शररश्मिभिः — c) D1.1 लोकताप (for लोकत्रास) — d) B2 विमानस्थौ, B3 विमर्दतौ, Ca c विमार्गस्थौ (as in text) S (except T2, G1 om) transp प्रह्वौ and इव

50 G1 om 50 (cf. v l 33) — a) V1 D2: 6 T2 तमविष्यद् (for ततोऽपि) K4 ध्रुवोर (for भुवोर) — b) K1 T3 नाराचेनार्जुनो (for नाराचेनार्जुनो) D2 द्विजं (for भृशम्) — c) Ś: K2 विश्वतो, T1 G2 [अ] पि वभौ (for विवभौ)

51 G1 om 51 (cf. v l 33) — a) Ks D1.1 कृष्णो K2 शरगतैर, D1.1 'गतैर (for 'शतैर) — b) Ś: Ks: 4 B3 M1 अश्वत्यामा; Ds 'त्याम्नो K1 [अ]र्पितो, B3 [अ]र्पितैर, T1 G2: 3 M [अ]र्पित (T1 M1 'पि)सौ (for [अ]र्पितौ) Ds रणे (for भृशम्) — c) K1.3 V1 B D S स्वरश्मिजालविकचौ (Ks B3 D1.1 'निकरै, Ds 'विकरौ)

सरश्मिजालनिकरौ युगान्तार्काविवासतुः ॥ ५१

ततोऽर्जुनः सर्वतोधारमस्त्र-

मवासृजद्रासुदेवाभिगुप्तः ।

द्रौणायनिं चाभ्यहनत्पृषत्कै-

र्वज्राशिवैवस्वतदण्डकल्पैः ॥ ५२

स केशवं चार्जुनं चातितेजा

विन्याध मर्मस्वतिरौद्रकर्मा ।

वाणैः सुमुक्तैरतितीव्रवेगै-

रैराहतो मृत्युरपि व्ययेत ॥ ५३

द्रौणेरिषूनर्जुनः संनिवार्य

व्यायच्छतस्तद्विगुणैः सुपुह्वैः ।

तं साश्वस्रतध्वजमेकवीर-

मावृत्य संशप्तकसैन्यमार्ष्टत् ॥ ५४

धनूपि वाणानिपुधीर्धनुर्ज्याः

पाणीन्भुजान्पाणिगतं च शस्त्रम् ।

छत्राणि केतूस्तुरगानथैर्पा

वस्त्राणि माल्यान्वथ भूषणानि ॥ ५५

चर्माणि वर्माणि मनोरथांश्च

प्रियाणि सर्वाणि शिरांसि चैव ।

चिच्छेद पार्थो द्विपतां प्रमुक्तै-

र्वाणैः स्थितानामपराङ्मुखानाम् ॥ ५६

सुकल्पिताः स्यन्दनवाजिनागाः

— ^a) K₁ [इ]वासा (*sup lin* ऋ)तु, K₄ [इ]वासुत, G₂ [इ]वासतः (for [इ]वासतु) D₁ युवाकांविवासतु (sic)

52 G₁ om. 52 (of v 1 33) — ^a) Ś₂ K₄ सर्वतो-
द्वारमस्त्रम्, K₈ सचावीवारमस्त्रम्, Dn₁ सर्वतोसह्यमस्त्रम्;
D₄ ० सर्वतोवा (D₈ 'वि')रमस्त्रम्, D₈ (*sup lin* as in
text) सर्वतश्चारमस्त्रम्, T₁ सर्वत शस्त्रवृष्टिम्, T₂ सर्वतो-
द्वारमस्त्रम्, M₄ सर्वभूतोधारमस्त्रम् Ca cites सर्वतोवारम्

— ^b) Ś₁ वासुदेवाभितप्तः; K₁ 'देवातिवर्णः; K₈ V₁ B
D S (G₁ om) वासुदेवे (Dn₁ 'वो-', D₂ 'वा')भिभूते
(for 'देवाभिगुप्त') — ^c) D₈ T₂ द्रौणायनिश्च, G₂
द्रौणायन, M द्रौणायनिं Dn₁ T_{1,2} M चाप्यहनत्, G₂ चाप्य-
सृजत् Ś₂ पृषत्कैर, K₈ D₁ ४ ४ ४ पृषत्कैर — ^d) K₈ धनूपि
वैवस्वत', B₈ वज्राशिवैवस्वतवज्र', G₂ विपाशिवैवस्वत',
M₄ वज्राशिवैवस्वतदण्डकल्पो Co cites [वै]वस्वतदण्डकल्पै

53 G₁ om 53 (of v 1 33) — ^a) K₈ पांडवं,
D₄ वार्जुनं K₈ चार्जवेन, B₈ Dn₁ D₁ ४ चाभितेजा, D₄
चातितेजा, T₂ चाभितेजा; G₂ चातितेजसा, M₄ चातितेजो
(for चातितेजा) — ^b) V₁ Dn₁ D₈ मर्मस्वति रौद्रकर्मा,
D₁ धर्मस्वति', D₈ मर्मस्वति', S (except T₂, G₁ om)
मर्मस्वतितीव्र' — ^c) Ś K सुवृत्तैर, V₁ Dn₁ D₂ सुवोरैर,
B₁₋₄ D₂ ४ ४ ४ ४ सुयुक्तैर; T₁ M₃ स्वमुक्तैर (for सुमुक्तैर)
K₁ अभितीव्रवेगैर, V₁ अतिरौद्र', D₂ अपि तीव्र' — ^d)
D₈ वराहतो (for रैराहतो) Ś₂ मन्थुर (for मृत्युर)
B₂ अति (अपि)

54 G₁ om 54 (of v 1 33) — ^a) K₈ D₁ द्रौणे
रिपून्; D₈ द्रौणि रिपून् (for 'णेरिपून्) K₈ om, T_{1,2}
G₂ ४ ह्युभि (for अर्जुन.) — ^b) B₂ ४ स्वर्णपुल्लै', Dn₁
सपुल्लै, M₂₋₄ पृषत्कैः (for सुपुह्वै) K₈ व्यचच्छत

शुद्धिगुणै सपुल्लै (sic) — ^c) M₁ साश्वस्रतं — ^d) V₁ B₈
आहत्य (for आवृत्य) Some MSS संशप्तक' B₈ आर्जेत्;
D₈ (*sup lin* as in text) आस्यत् (for आर्ष्टत्) T₂
आवृत्य संशप्तकसाल्वमुख्यान् (*sup lin* 'सैन्यान्'), G₂
आवृत्तसंवर्त्तकसैन्यमार्ष्टत् Co cites आर्ष्टत् (as in text)

55 ^a) Ś₂ K₂ ४ Dn₁ D₁ ४ ४ G_{1,2} M₁ ह्युधीः; K₈
ह्युधान् (for ह्युधीर) T₂ धनुष्या, G₁ ४ धनुर्ज्या — ^b)
K₂ पाणीभुजान्; D₂ रुजन्मुजान्, D₈ G T₁ ४ पाणीस्तथा, T₂
पाणीन्ध्वजान् (for पाणीन्भुजान्) K₈ पाणिगता, B₂
पाणीगतं, D₈ पाणिगत, D₈ सर्वगत (for पाणि) — D₈
om. (hapl) from गत in 55^b up to सर्वाणि in 55^b.

— ^c) D₄ T₁ G₁ ४ केतु (for केतूस्) D₈ ४ तु रथान् (for
तुरगान्) K₁ D₂ ४ T₁ G₁ M₂₋₄ रथेषां; K₂ ४ B_{1,2}
तथै (B₁ 'थे)पा, V₁ Dn₁ D₁ ४ M₁ रथेषा, B₈ रथेषां, B₈
तथैव, Dn₁ D₈ ४ T₂ G₂ ४ रथेषां, D₈ रथैव, T₂ अशेषान्
(for अथेषा) — ^d) M₂₋₄ अस्त्राणि (for वस्त्राणि) B₂₋₅
Dn₁ Dn₁ D_{1,2} माल्यानि च, D₈ माल्यान्वथ

56 D₈ om up to सर्वाणि in 56^b (of v 1 55)

— ^a) V₁ B_{1,2} ४ Dn₁ D₁ ४ T₂ M₂₋₄ transp चर्माणि
and वर्माणि D₂ ४ वर्माणि (for चर्माणि) D₄ चर्माणि;
G₁ वर्माणि (for चर्माणि) Ś₂ K₄ महारथांश्च, V₁ B_{1,2}
T₁ ४ G M_{1,2} ४ मनोहराणि, B_{2,5} D (D₈ om.) T₂ M₂
'रमाणि (for 'रथांश्च) — ^b) V₁ सर्वाणि तेषां स, S
(except T₂) प्रसद्य तेषां स (for प्रियाणि सर्वाणि)

— ^c) Ś₁ प्रसक्तैर, K₈ B₂ ४ D₈ ४ T₂ M₃ सुमुक्तैर, B₁ ४ ४
Dn₁ D_{2,4} ४ सुयुक्तैर, D₁ प्रयुक्तैर, D₂ M₁ ४ ४ सुमुक्तैर,
T₁ ४ G विमुक्तैर (for प्रमुक्तैर) — ^d) K₈ चितानाम् (for
स्थितानाम्) D₈ नपराङ्मुखानाम्

समास्थिताः कृतयत्नैर्नृवीरैः ।
पार्थैरितैर्वाणगणैर्निरस्ता-
स्तैरेव सार्धं नृवरैर्निषेतुः ॥ ५७

पद्मार्कपूर्णैन्दुममाननानि
किरीटमालामुकुटोत्कटानि ।
महार्धचन्द्रक्षुरहिंसितानि
प्रपेतुरुच्यार्त्वा नृगिरांसजस्रम् ॥ ५८

अथ द्विपैर्देवपतिद्विपामै-
र्देवारिदर्पोत्त्वणमन्युदर्पैः ।
कलिङ्गवद्भानिपादवीरा
जिघांसवः पाण्डवमभ्यधावन् ॥ ५९
तेषां द्विपानां विचकर्त पार्थो

चर्माणि मर्माणि करान्नियन्तृन् ।
च्वजाः पताकाश्च ततः प्रपेतु-
र्वज्राहतानीव गिरेः शिरांसि ॥ ६०
तेषु प्ररुग्णेषु गुरोस्तनूजं
वाणैः किरीटी नवसूर्यवर्णैः ।
प्रच्छादयामास महाभ्रजालै-
र्वायुः समुद्युक्तमिवांशुमन्तम् ॥ ६१
ततोऽर्जुनेपूनिषुभिर्निरस्य
द्रौणिः शरैरर्जुनवासुदेवौ ।
प्रच्छादयित्वा दिवि चन्द्रसूर्यौ
ननाद सोऽम्भोद इवातपान्ते ॥ ६२
तमर्जुनस्तांश्च पुनस्त्वदीया-
नभ्यर्दितस्तैरविकृचशस्त्रैः ।

C. B. 675
E. B. 17 16
K. B. 53 16

57 ^a) K₁ स्वकल्पिता, K₃ सक, B_{1,3} ३ सुकल्पित-
G_{1,2} सुकल्पिता, Ca *ता (as in text) — ^b) Ś₂ क्षतयत्नैर्,
K₁ कृतशत्रैर्, B (except B₂) D₃ ५.१ यत्नकृतैर्, D_{n1}
कृतशत्रैर्, D₂ कृत्यपैर् (for कृतयत्नैर्) D₂ नृवीरैर् (for
*वीरैर्) — ^c) V₁ B D (except D₂) वाणशत्रैर् (for
*गणैर्) — ^d) D_{n1} D_{1,2} तैरेव (for तैरेव) B_{1,3} D₃ ५.१
नृवरा निषेतु, D₂ S नृवरैर्निषेतु (G₁ *चैर् लिरेत्तु [sic], G₂
*वरैर्विरुत्)

58 ^a) V₁ B (except B₂) D (except D_{n1} D₂) T₃
G₂ M *निमाननानि, T₂ *ममाननानि — ^b) K₃ किरीट-
मालामुकुटोत्कटानि, V₁ D₂₋₇ *माल्याभरणो (V₁ *णे)-
ज्वलानि, D_{n1} किरीटमालीमुकुटोत्कटानि, D_{n1} D₁ किरीट-
मालामुकुटोत्कटानि, S *माली (T₂ *ला)मकुटोत्कटानि — ^c)
K₃ D_{n1} महार्ध (D_{n1} *र्ध)चन्द्रक्षुरहिंसितानि, K₄ महार्ध-
चद्रा, V₁ D₂ c महार्ध (D₂ फाडाव)चन्द्रक्षुरकल्पितानि,
D₃ ५.१ *क्षुरकल्पितानि, T_{1,3} G M *ध्रुगमन्त्रिहृत्तानि (T₃ G₃
*कर्त्तानि) S (except T₂) [अ]पातयच्छुगिरान्यजम्

59 ^a) G₂ रथद्विपैर् V₁ B₂₋₄ D_{n1} D_{1,3} ६ ३ m S Co
दंष्टरिषुद्वि (G₂ *षुद्वि)पा, B_{1,3} D₂₋₄ १ देवरिषु, D_{n1}
दंष्टरिषुद्वयामैर् (sic), D₃ देवद्विपानिवोद्रेर् — ^b) K₄
देवारिदर्पोत्त्वणमन्युदर्पा, V₁ B D_{n1} D₁₋₇ १ *दर्पाप (V₁
*द)हमन्युदप्र (D₂₋₇ *प्र), D_{n1} D₂ T₂ *दर्पापहमन्युदर्प (D_{n1}
*प्र); D₂ *दंष्ट्रोर्धेलमन्युदर्प, D₂m *वयोत्त्वणमन्युदर्पा,
T₁ G₂ *कल्पयलमन्युदर्पा, T₃ G_{1,3} M₂₋₄ *कल्पा यलमन्युदर्प
(T₂ G₂ *पां) M₁ (before corr) *मन्युकर्त्तैः — ^c) K₃
*निष्याडवारा, G कलिङ्गवक्त्रकनिषाद — ^d) D₂ ६ फाट्गुनम्

(for पाण्डवम्) D_{n1} अभ्यधावन्, M₁ अभ्यधावत्

60 ^a) K₃ V₁ B D_{n1} D_{1,2} ३ १ S निचकर्त्त D₃
तेषां द्विपानामिव कर्णपार्थो — ^b) D_{n1} D₇ ३ T G M₁
चर्माणि, D₁ चराणि (for चर्माणि) K₁ D₃ T G चर्माणि,
K₃ B₃ D₂ ३ चर्माणि, B₁ कर्माणि (for मर्माणि) D₄
करादयत्न (sic), D₃ करान्नियन्तृन्, T₁ करानकृतत्, T₂ करांश्च
जयत्, Ca करान्नियन्तृन् (as in text) — ^c) B₁ ५ D_{n1}
D₂ ३ ६ १ T_{1,2} M च्वजान् M₁ ५ पताकाश्च — ^d) K₃
वज्राहताना च, D₃ ५ १ *हतान्येव S तदानि (for शिरांसि)

61 ^a) K₃ प्रभिन्नेषु, V₁ प्रणूनेषु, B₁ ३ ५ D_{n1} D_{1,2} ५ ६-३
S (except T₁) प्रभन्नेषु, B₁ प्ररुग्णेषु; D₃ भन्नेषु (sub-
metric) (for प्ररुग्णेषु) T₁ गुरोस्तमालजं (for गुरो-
स्तनूजं) — ^b) G₂ किरीटीन् (for किरीटी) K₃ नवसूर्य-
वाणै, M *वर्ण — ^c) D₁ प्राच्छादयामास M₃ महा-
स्रजालैर् — ^d) K₃ V₁ B D S समुद्युक्तम् (for *द्युक्तम्)

62 D₂ om 62^a-70^b — ^a) K₁ नियस्य, D_{n1} नीरस्य
(for निरस्य) — ^b) V₁ द्रौणि B₁ शत्रैर्, D₂₋₅ T₂
शत्रैर् (for शत्रैर्) — ^c) K₄ प्राच्छादयित्वा K₁ प्रश्छद-
मिन्वा टिवचद्र* (sic) G₂ प्रच्छादय * * * * चद्र* — ^d)
K₁ नानाश (sic), K₂ ननाश (for ननाद) K₃ खंभोद;
B₂ D_{n1} M₃ माभोद (for सोऽम्भोद)

63 D₂ om 63 (cf. v L 62) — ^a) D₃ (sup
in as in text) G_{1,2} ततोर्जुनस्ताश्च, M₁ तमर्जुनस्याश्च
K₃ तमर्जुनश्च पुनस्तदा रयीन् — ^b) K₃ अभ्यर्दितस्, D₃
अभ्यर्दयत्, G₂ अभ्युच्छिन्नैस् (for अभ्यर्दितस्) Ś₁ K₁-३
B D_{n1} D_{1,2} ३ १ ३ T₁ ३ G M अभिसृत्, Ś₂ K₁ अभिसृच,

C. E. 675
B. S. 17 16
K. 0 53 16

वाणान्धकारं सहसैव कृत्वा
विन्याध सर्वानिपुभिः सुपुङ्खैः ॥ ६३
नाप्याददत्संदधन्नैव मुञ्च-
न्वाणान्नणेऽदृश्यत स्वयसाची ।
हतांश्च नागांस्तुरगान्पदाती-
न्संस्पृतदेहान्ददृशु रथांश्च ॥ ६४
संधाय नाराचवरान्दशाशु
द्रौणिस्त्वरत्नेकमिवोत्ससर्ज ।
तेषां च पञ्चार्जुनमभ्यविध्य-
न्पञ्चाच्युतं निर्विभिदुः सुमुक्ताः ॥ ६५

Dn1 अविभक्त-, D2 °कृत-, T2 अभिपत्य (for अविभक्त-
— °) Ks तन्वन् (for कृत्वा) — °) D2 सर्वाण्यपुभि.
(for सर्वानिपुभि) D1 सुपुङ्खै T1.8 G विन्याध पाथौ
वरहेमपुरै

64 Ds om 64 (cf v 1 62) — °) Ks तदाददत्,
V1 T1.8 G1.8 M2 न ह्याददत्, B8 D7 नाप्याददन्, D1.5
नाप्याददत्, D8 तथाददत्, G2 M8 4 न ह्याददत्, M1
न ह्याददत् (for नाप्याददत्) Ks 4 T1 सदधन्ने (K4 °नै)व,
B2 सधनुषैव, G2 सदधन्नेव (for सदधन्नैव) — °) B3 4
D2 7 T1 रथे, Dn1 न चा (for रणे) B1 Da1 D1 5 M2-4
दृश्यते (for दृश्यत) — °) V1 B4 D2 4 7 T1 रथांश्च, B2
हतास्तु, Dn1 D8 T2.8 G8 M रथान्स, G1 2 रथांस्तु (for
हताश्च) T2 पदाती, G1 पदातान् (for पदातीन्) — °)
B3 सहस्र देहान्, D2 संस्पृतदेहा; T3 G8 ससकदेहान्, G2
ससृतदेहा (sic) D2 om from ददृशु in 64^d up to 65°
S K1 2.4 G2 2 हयांश्च; V1 B3 4 Dn1 D2 7 8 T G8 M
हतांश्च (for रथांश्च)

65 Ds om 65 (cf v. l. 62), D2 om 65^{ab}
(cf v 1 64) — °) Ks संताप- (for संधाय) Ks
पृषक्तान्, M1 तदाशु (for दशाशु) — °) S K1 2 4
त्वरत्नेक ए (K1 इ)व, Dn1 T3 G2 8 स्स (Dn1 च)रत्नेकमिव;
G1 M1 त्वरत्नेकमिव G1 °ससर्जे — °) D1 ते पच (for
तेषां च) B1 4 8 Dn1 T G M सु (for च) S K1 2 4
अन्वविध्यन्, Ks D4 अभ्यविध्यत्, B2 °धावन् (for
°विध्यन्) — °) K1 पंचाच्युते, D2 पंचासुतं; T1 G2
पंचार्जुन (for °च्युतं) K1 निष्टिमिदुः, Da1 D1.2 5
निर्विविधुः B2 Dn1 D8.4 7 8 T3 G8 M सु (B2 D7
स)पुरा, D2 सुमुक्ता

66 Ds om 66 (cf v 1. 62) — °) D2 तैराहितौ,
T3 M2 8 तानाहतौ, G2 तैराहवा, M1 तान्दतौ (sub-

तैराहतौ सर्वमनुष्यमुख्या-
वसृक्क्षरन्तौ धनदेन्द्रकल्पौ ।
समाप्तविद्येन यथाभिभूतौ
हतौ स्वितेतौ किमु मेनिरेऽन्ये ॥ ६६
अथार्जुनं प्राह दशार्हनाथः
प्रमाद्यसे किं जहि योधमेतम् ।
कुर्याद्धि दोषं समुपेक्षितोऽसौ
कथो भवेद्वाधिरिवाक्रियावान् ॥ ६७
तथेति चोक्त्वाच्युतमप्रमादी
द्रौणिं प्रयत्नादिपुभिस्ततश्च ।

metrio), M4 तवाहतौ (for तैराहतौ) D1 5 °मुख्यो;
T1.8 G1 8 °वीराव् (for °मुख्याव्) — °) B1 2 D8 4 7
स्वतौ, Dn1 किरंतौ K4 धनुर्देन्द्रकल्पौ, D1 धनदेन्द्रकल्पौ
D8 S (except T2) असृक्क्षरौ वैभ्रवर्णेन्द्र* — °) V1 B
D (D8 om) S तथा (for यथा) G2 विभूतान् (for [अ]-
भिभूतौ) Co cites यथाभिभूतौ (as in text) — °)
K1 om, G1 हितौ, G2 हता (for हतौ) Ks V1 Dn1
D8 T G M2-4 स्वि (G2 स्व)देताविति, B Da1 D1-5 7
रणे ताविति; M1 स्वदेहताविति (sic) (for स्वितेतौ किमु)
D8 जना (for अन्ये)

67 Ds om 67 (cf v 1 62) — °) D2 तथा;
T1 8 G ततो (for अथ) B2 दशार्हमुख्य — °) G1
प्रमाद्यसेमे (for प्रमाद्यसे) K4 योधमेतत्, Dn1 D8 T8
G8 °मेन, T2 शत्रुमेन; G1 M योधमेनं; G2 योधनार्थं
— °) K4 M1 विदोष (for हि दोष). B (except B2)
Da1 D1-5 7 [S]य, Dn1 [S]रि (for ऽसौ) — °)
T1 G1 2 महान्, T3 G3 महा- (for भवेद्) Da1 Dn1
D1.5 [अ]क्रियाणा, T2 क्रियावान्, Co अक्रियावान् (as
in text)

68 Ds om. 68 (cf v 1 62) — °) Ks B2
Dn1 तथैव (for तथेति) T2 द्रुतम् (for [अ]च्युतम्)
Ks D3 अप्रमादाद्, T2 अप्रमेयं D8 तथा स उक्तो हरिणा-
प्रमादी — °) Ks [अ]कृत (for ततश्च) Dn1 S द्रौणे
(Dn1 T2 °णि, M1 °णे) प्रसह्या (M °हस्या)शु किरीटमाली
— After 68^{ab}, K4 V1 B D (D8 om) S ins

97* भुजौ वरौ चन्दनसारदिग्धौ
वक्ष शिरोऽध्याप्रतिमौ तथोरु ।

गाण्डीवमुक्तैः कृपितो विकर्णै-

द्रौणिं शरैः संयति निर्विभेद ॥

[(L, 1) K1 °दिग्धौ — (L 2) B2 वक्ष शिरश्च, T2 वक्षस्वर्णं

छित्त्वाश्वरश्मींस्तुरगानविध्य-
 चे तं रणाद्दुहुरतीव दूरम् ॥ ६८
आवृत्य नेत्रेषु पुनस्तु युद्धं
 पार्थेन सार्धं मतिमान्विमृश्य ।
 जानञ्जयं नियतं वृष्णिवीरे

धनंजये चाङ्गिरसां वरिष्ठः ॥ ६९
 प्रतीपकाये तु रणादश्वत्थाम्नि हृते ह्यैः ।
 मञ्चौपधिक्रियादानैर्व्याधौ देहादिवाहते ॥ ७०
 संग्रसकानभिमुखौ प्रयातौ केशवार्जुनौ ।
 वातोद्धूतपताकेन सन्दनेनौघनादिना ॥ ७१

C. ६ 685
 B ६ 17 26
 K ६ 53 28

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षटशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

च B₃ T₂ s G₃ [च]प्रतिन', Dn₁ T₁ G₁ 2 'प्रतिन
 B₃ नदेको, T₂ s G₃ महात्मा, G₃ तनोरु (for तथोरु)
 — (L 3) Dn₁ T₂ M हुपिनादिवत्सैर्, T₁ s G हुपिनोमिक्त्सैर्
 (for हुपिनो निकर्) Ca विवर्त्त (as above) — (L 4)
 K₁ B₃ G₁ 2 M द्रौणे, Dn₁ T₂ चय (for द्रौणि)]
 — °) Ś₂ मित्त्वाध-, K₃ छित्त्वाधम, K₃ V₁ B₂ छित्त्वाध,
 K₄ छित्त्वाधु, B₁ s-: Da₁ D₁-s 7 G M₃ छित्त्वा तु, Dn₁
 T₁ 2 M₁ 2 s छित्त्वा च, T₂ छित्त्वा स (for छित्त्वाध-).
 Da₁ D₁ s- रप्तीसु D₂ छित्त्वा रश्मीस्तुरगानम्यविध्यत्
 — °) K₃ क्षेत् रणाद्दुहुरे च दूरात् (sic), B₃ तत् सारथिं
 दर्शनतीव दूर (sic), D₂ ते तं रणाद्दूरम्हुत्तदानीं — After
 68, Dn₁ D₁ 7 s S ins

98* स वैहृतो वातजवैस्तुरगै-

द्रौणिर्यद पार्थगरामिभूत् ।

[(L 1) D₂ T₂ वातरथैश्च (for 'जवैश्च) — (L 2) D₂
 चय (for इत्)]

69 D₂ om. 69 (cf v l. 62) — °) Ś आवृत्य
 चैनान्; K₁ 'त्य चैनान्, V₁ B₁ s D₃ ह्येषु आवृत्य, B₃ इत्येव
 आवृत्य, B₁ s नेत्रेषु व्या(B₃ चा)वृत्य, Da₁ Dn₁ D₁ s- s
 इयेप नावृत्य, D₂ आवृत्य नेत्रेषु, T₁ G₁ 2 M₃ 'त्य येनै-
 (G₁ 'ने)प, M₁ आप्तुत्य नेत्रेषु, M₂ आवृत्य नेत्रेषु, M₃
 आवर्तनेत्रेषु (for आवृत्य नेत्रेषु) Cc cites नेत्रेषु (as in
 text) Ś K₁ एव, Dn₁ स, D₃ S म (for तु)
 K₁ 2 वृद्धि, K₃ V₁ B (except B₃) D (except D₂,
 D₃ om) T₁ 2 G₁ 2 M Cc योद्धु, Cep योक्तु (for युद्ध)
 T₂ G₃ आवृत्य नैव व्यपहृत्य योद्धुं — °) Ś₂ K₁ B₂ s Da₁
 D₁ s- s विमृश्य — °) Ś₂ K₃ धनंजय (K₃ 'ये)
 (for जानञ्जय) Dn₁ निहत, Ca c नियत (as in text)
 K₁ वृष्णिवीर — °) K₃ धनंजय, Dn₁ जये जय K₁
 चागिरस्य, K₃ चागिरसां, G₁ 2 सांगिरसा Cc cites
 चागिरसा — After 69, Dn₁ D₃ T₂ s G₃ M ins

99* विवेदा कर्णस्य बल तरस्वी

भद्रोत्साह क्षीणवाणास्त्रयोग ।

12

[(L 2) T₂ क्षीणोत्साह (for भद्रो)]

Dn₁ T₂ G₃ cont Ś K V₁ B Da₁ D₁-s 7 T₁ G₁ 2
 ins after 69

100* नियम्य तु हयान्द्रौणि समाश्रय्य च मारिप ।

रथाश्वनरसंवाध कर्णस्य प्राविशाद्वलम् ।

[(L 1) B₁ D₃ स, T₁ च (for तु) Ś₂ K₁ V₁ B₃
 D₁ s- s T₁ 2 G मनाश्रय्य B₂ G₂ तु (for च) — (L 2)
 K₃ -रथ- (for -नर-)]

70 D₃ om 70^{ab} (cf v l. 62), T₁ G₁ 2 om 70 — °)

K₁ प्रतीपकार्ये तु, K₄ B₁ s- s Da₁ Dn₁ D₁ s T₃ G₃
 'कामे तु, V₁ B₁ m D₃ s 7 T₂ Ca 'का(T₂ 'चा)रिणि,
 D₂ 'कामेस्तु, M प्रतीपकामे तु B₂ प्राप्तावकाशे तु रणाद्
 — °) K₃ s B₁ Dn₁ D₃ T₂ हृते, D₁ हिते, D₃ क्षते,
 M₁ सुते (for हृते) K₃ ययु, D₃ परै, M₁ हये (for
 हयै) — D₂ om 70^{cd} — °) V₁ B Dn₁ D₃ S
 (T₁ G₁ 2 om) मञ्चौपधि(M₁-s 'ध)क्रियायोगैर्, Da₁
 D₁ 'क्रियायोगाद् — °) K₃ Dn₁ ह्वाहते, T₂ s G₃ M
 ह्वोद्धृते (M₁ 'त)

71 °) Some MSS सससकान्, K₃ सससक — °)

T₁ G₁ 2 ययतु (for प्रयातौ) — °) G₁ 2 वातोद्धूत'.
 — °) K₁ G₃ M₁ स्यदनेनौघनादिना, V₁ 'नेनोपयाधिना;
 Da₁ D₃ 7 'नेनोपपादिना, Dn₁ T₂ 'नेनाश्रुगामिना, D₂ 'ने
 चोप्रयाधिना, D₃ s T₃ G₂ 'नेनोपना(T₃ 'वा)दिना; D₃
 'नेनोप्रवाहिना, T₁ 'नेनौघवाधिना Cc cites ओघनादिना
 (as in text)

Colophon — Adhy nam: B₃ अश्वत्थामयुद्ध, Da₁

D₁ s अश्वत्थामार्जुनयुद्ध, Dn₁ सससकाना युद्धे; T₁ M₁
 अश्वत्थामपराजय — Day of Karṇa's Generalship Ś₂
 K₁ प्रथमे युद्धदिवसे — Adhy no (figures, words or
 both) Ś₁ 13, Ś₂ 12 (as in text), B₁ s Da₁
 D₃ s 17, D₁ 18, T₁ s G 58, T₂ M 57 — Śloka
 no Dn₁ 28, D₁ 15

93

संजय उवाच ।

अथोत्तरेण पाण्डूनां सेनायां ध्वनिरुत्थितः ।
 रथनागाश्वपत्तीनां दण्डधारेण वध्यताम् ॥ १
 निवर्तयित्वा तु रथं केशवोऽर्जुनमत्रवीत् ।
 वाहयन्नेव तुरगान्गरुडानिलरंहसः ॥ २
 मागधोऽथाप्यतिक्रान्तो द्विरदेन प्रमाथिना ।
 भगदत्तादनवरः शिक्षया च बलेन च ॥ ३
 एनं हत्वा निहन्तासि पुनः संशप्तकानिति ।
 वाक्यान्ते प्रापयत्पार्थ दण्डधारान्तिकं प्रति ॥ ४

स मागधानां प्रवरोऽङ्कुशग्रहो

ग्रहेष्वसह्यो विकचो यथा ग्रहः ।

सपत्नसेनां प्रममाथ दारुणो

महीं समग्रां विकचो यथा ग्रहः ॥ ५

सुकल्पितं दानवनागसंनिभं

महाभ्रसंहादमभिन्नमर्दनम् ।

रथाश्वमातङ्गगणान्सहस्रशः

समास्थितो हन्ति शूरद्विपानपि ॥ ६

रथानधिष्ठाय सवाजिसारथी-

13

1 After the ref, Ś₂ ins ॐ — °) B_{1,4} अथातरे च (B₂ तु); B₈ s Da₁ D₁ s अथातरेण (for अथोत्तरेण) Co cites अतरेण V₁ अथोत्तरे पाटवाना — °) K₁ D₈ T₂ सेनाया, K₈ D₈ सेनयोर्, B₂ T₁ सेनया, G₁ s सेनाया (for सेनाया) — °) Ś₂ K₂ s M₁ रथानागाश्व- (K₄ 'स्व')पत्तीनां, D₁ 'श्वपत्तिना — °) G₂ दण्डधारेण (for 'धारेण)

2 °) K₁ निवृत्तयित्वा (for निवर्त') K₃ om तु T₁ [अ]थ — °) D₈ वाहयन्ते च (for 'यन्नेव) Ca cites वाहयन् (as in text) — °) V₁ गरुडानिलरहस', B₂ 'निव रहस', D₂ गरुडानिलरहस'

3 °) D₈ m मागध (for मागधो) V₁ B₄ समति°, B₁ s D₂-7 [S]न्यतिवि°, B₂ D₈ m समभि°, B₅ Da₁ D₁ s Co [S]प्रतिवि°, D₈ [S]यमति°, T₁ s G M [S]सावति° (for [S]थाप्यति°) D₁ D₈ T₂ मागध प्रति (D₈ 'वि')विक्रांतो Ca cites अतिविक्रातो — °) D₈ अवरज', S अवनम', Ca c 'वर' (as in text) — °) K₄ शिक्षयां (for शिक्षया)

4 °) Ś₂ T₁ एव, B₂ ह्रमं, B₅ एत (for एन) K₁ निहर्तासि (for निहन्तासि) — °) Some MSS ससप्तकान् B₂ पुन' सशप्तकानि च, B₈ सशप्तगणा*ति — °) Ś K₁ 2 वाक्यार्थे (for वाक्यान्ते) K₁ 2 s प्रापयन्, G₂ प्राह यत् (for प्रापयत्) G₁ क्षिप्रं (for पार्थ) M₁ वाक्यान्ते प्रापयित्वाश्वान् — °) Ś₁ (m as in text) K₂ दण्डधारपुरः; Ś₂ 'धारपथ; K₄ G₂ 'धाररथ; D₁ D₈ T₂ 'धारद्विप, T₃ G₂

M 'धारगज (for 'धारान्तिक)

5 °) B₁ D₁ 2 s प्रवरोऽङ्कुशग्रहे, B₂ 'रोकुशाग्रे, D₁ T₂ 'रो धनुर्घरो; T₁ 'रोकुशाग्राहो, T₈ 'रो यदाश्च (for 'रोऽङ्कुशग्रहो) Ca cites अकुशाग्रह', Co 'ग्रहे — °) Ś₂ असेहसह्यो (sic), K₄ ग्रहे प्रसह्यो; V₁ ग्रहेष्वमजो; B₂ D₁ 7 ग्रहेषु मलो, Da₁ D₁ s ग्रहेषु मज्यो (for ग्रहेष्वसह्यो) Co cites अप्रसह्यो K₂ विक्रो, D₈ विकचो, Ca विकचो (as in text) K₃ ग्रह D₁ T₂ गजाधिरूढो बल(T₂ गज)वीर्यशाली, D₈ T₁ s G M महाबल शौर्यगुणै' (D₈ शूरगणै, T₁ s *गुणै, M₁ योधगुणै, M₂-4 योधगणै) समन्वित — V₁ reads 5^{ed} on marg — °) D₈ सपत्नसेना (for सपत्न') B₂ प्रममथ्य (for 'माथ) — °) B₃ विकटो, T₂ s G₂ M बलवान्, G₁ s भगवान् (for विकचो) T₂ s G₃ इव, Co यथा (as in text) T₁ ग्रह, Co ग्रह (as in text)

6 °) Da₁ स्व; G₃ स (for सु) Co cites सुकल्पितं (as in text) D₈ s दानवराजकल्पित (for 'नागसनिभ) Ca as in text — °) Ś K₂ महाभ्रसनादम्, K₃ महा-प्रसन्नादम्, B Da₁ D₁ D₁ 8-5 7 s T₂ महाभ्र(T₂ 'श)-निर्हादम्, (for 'असहादम्) Da₁ D₁ 6 s 'दर्शन (for 'मर्दनम्) T₁ s G M महाभ्रनिर्हादसमस्वन रणे — B₁ repeats 6^{ed} — °) K₃ 'गणा (for 'गणान्) S (except T₂) समास्थितो (M₂ s 'त) नागवर नरेश्वरो — °) K₂ द्विपानसि, K₃ 'निति, V₁ द्विपेवच (sic); B (B₄ both times) Da₁ D₁-7 नरानपि (for द्विपा°) S (except T₂) नराश्वमातगरथ(T₈ 'रथे, M₁ 2 s 'नर)-प्रमाथिन

त्रयांश्च पद्भिस्त्वरितो व्यपोथयत् ।
 द्विपाश्च पद्भ्यां चरणैः करेण च
 द्विपास्थितो हन्ति स कालचक्रवत् ॥ ७
 नरांश्च काष्णायिसवर्मभूषणा-
 न्निपात्य साश्वानपि पत्तिभिः सह ।
 व्यपोथयदन्ति वरेण शुष्मिणा
 सशब्दवत्स्थूलनडान्यथा तथा ॥ ८
 अथार्जुनो ज्यातलनेमिनिस्त्रने
 मृदङ्गभेरीवहुशङ्खनादिते ।

नराश्वमातङ्गसहस्रनादिते
 रथोत्तमेनाम्यपतद्विपोत्तमम् ॥ ९
 ततोऽर्जुनं द्वादशभिः शरोत्तमै-
 र्जनार्दनं षोडशभिः समार्दयत् ।
 स दण्डधारस्तुरगास्त्रिभिस्त्रिभि-
 स्ततो ननाद प्रजहास चासकृत् ॥ १०
 ततोऽस्य पार्थः सगुणेषुक्ताष्टकं
 चकर्त भृष्टैर्ध्वजमप्यलङ्कृतम् ।
 पुनर्नियन्वत्सह पादगोप्तृभि-

C. 2. 655
B 8 12 11
K 2 54 11

7 T₂ om. 7². — ^a) B₂ च (for म-) K₁ D-
 सवानिमारथी (for 'सारथीन्' — ^b) D₂ नराश्च (for
 रथाश्च) K₃ रथाश्चपत्तीन्वरितो, V₁ नरांश्च पत्तीन्दिग्दो,
 B₁ 4 5 D₁ D₁- 7 नराश्च पार्श्वद्विं (D₁ 'धि'रदो, B₂
 चराश्च पत्तीन्वरितो, D₂ नुदश्च पार्श्वद्विं (sic) (for
 रथाश्च पद्भिन्वरितो) K₂ व्यपोथयत्, D₂ 'थयत् (for
 'थयत्) B₂ नराश्च यार्श्वद्विंदानोपथयत् (sic) — ^c) B₂
 द्विपान्यदान्या; D₁ D₁ 2 द्विपात्रयान्या, D- द्विपात्रयान्या
 (sic) (for द्विपाश्च पद्भ्यां) K₂ शरणं, K₃ चरणं (for
 चरणं) V₁ स रणे करेण, B₁ 2-3 D₁ D₁ D₁-1 मन्वृटे
 करेण, B₂ च तथा करेण (for चरणं करेण च) K₄ हि
 (for च) D₂ द्विपात्रयान्याजिनाणान्करेण, T₂ द्विपात्रयाश्च-
 शरणं करेण — ^d) K₁ 2 4 D₂ द्विपस्त्रि (K₃ 'त्र')तो
 हति च, V₁ B D₁ D₁ D₁-7 द्विपोत्तमो हति च (for
 द्विपस्थितो हन्ति म) T₂ च (for म) — For 7, T₁ 2
 G M subst.

101* म नागयन्वन्ममेर महारथा-
 न्नपत्तिमवात्सुरगान्ममादिन ।
 द्विपाश्च यार्श्वनिजवान वीर्यवा-
 न्समन्ततो ब्रधिव कालचक्रवत् ।

[(L 1) M₄ वानि (for ना*) G₁ 2 नहाय — (L 3)
 M₂ हि नवान (for निव*)]

8 ^a) Ś₁ B₂ D₂ 4 7 नरान्नु, M₁ नागाश्च (for
 नराश्च) Ś₁ K₂ B₃ D₂ काष्णायिसवर्म (B₃ 'नर्म-', D₂
 'चित्र')भूषणान्, K₃ काष्णायिसवर्मवर्णभूषणान् (sic), B₂
 'ममर्मभूषणान्, D₁ T₁ 2 G M क्णायिस (D₁ कृष्णोपि-
 वर्म) (for काष्णायिसवर्म) — ^b) K₂ चाश्वानपि, K₃
 श्वान्वापि, D₂ 2 मार्यानपि (for साश्वान्) K₃ पत्तयन्त्या,
 D₂ निपात्य तेनैव रथाश्च पार्थिव, T₁ G₁ निपात्य तेनैव
 च पार्थिवो न (G₁ 'वोन्म)दन्, T₂ रथांश्च साश्वानिभपत्तिभि-
 सह, T₂ G₂ M निपात्य पत्तीनपि (M₂ 3 'न्धि-', M₃ 'रधि-)

वाचिभि सह, G₂ निपात्य तेनैव न पार्थिवो नदत् — ^c) Ś₁
 K₂ व्यपोथयत्, D₂ 2 G₁ अपोथयत्, G₂ न्यपो (for व्यपो)
 Ś₂ रनिवरेण (sic) (for इन्ति) — ^d) K₁ स्थूलननान्
 (sic), K₂ स्थूलनान्, K₃ स्थूलनान्, K₄ स्थूलनान्, V₁
 'नम, B₁ 4 5 D₂ 4 7 'नल, B₃ सुरैवरुद्र (sic), D₁ D₁ 5
 ज्वलनमं (sic), D₁ T₁ 2 G M स्थूलननान्, D₂ 'तरान्;
 D₂ 'जदान्, D₂ शूरगगान्, T₂ स्थूलनान् (for 'नदान्)
 K₃ ययातय, V₁ D₂ T₂ यया गज (V₁ 'जा'), D₂ यया गजान्
 (for यया तथा) B₂ सदाद्ववत्सुलोभवत्तदा (sic)

9 ^a) Ś₁ K₁ 4 'निन्वनेद्, D₁ 'निन्वनो (for
 'निन्वने) — ^b) Ś K₁ 2 4 D₂ T₂ श्वनादिते (T₂ 'नि),
 K₂ B₂ D₁ D₁ 5 श्वनादिते (D₁ 'त) (for शङ्खनादिते)
 — ^c) V₁ B D (except D₁ D₂) T₃ G₂ M₂ 4 रथा-
 (V₁ D₂ चरा)श्च (for नराश्च) K₁ 5 D₂ T₁ 2 G M
 नादिते, V₁ B₁ 2-3 D₁ D₁ D₁-7 T₂ 'सकुले, B₂
 वातिना (for नादिते) — ^d) D₂ रणे रथेन (for रथो-
 त्तमेन) Ś₂ [अ]न्यपतेद् (for 'पतद्) Ś₁ K₁ 2 D₂
 द्विजोत्तम (D₁ 'म), Ś₁ M द्विजोत्तम, D₃ द्विद्विचमं (sic)
 (for द्विपोत्तमम्) G₁ 2 नरोत्तमो ह्यम्यपतद्विपोत्तनात्
 (G₂ 'म)

10 ^b) K₃ V₁ ममर्षयत्, B D₁ D₁- 2 M₃
 ममर्षयत्, D₁ T G₂ 3 M₁ 2 3 ममर्षयत्, D₂ समर्षयत्,
 G₁ ममर्षयत् (for समार्दयत्) — ^c) Ś₁ K₂ ढधघारात्,
 K₁ घारात् (for 'घारत्) Ś K₂ तु रथान् (for तुरगात्)
 — ^d) B₃ महस्तद्वत् (sic) (for चासकृत्)

11 ^a) D₂ तयोय (for ततोऽस्य) — ^b) K₂ बहैर्
 (for भहैर्) D₁ कृजुन्, D₁ 2 सनुन् (sic) (for श्वजम्)
 D₂ ध्वनयत्सुलङ्कृतं (sic) — ^c) B₂ त्रियच्छेन (for
 नियन्वन्) B₂ वह, B₃ लय (for मह) T₁ 2 G₂ महनाय
 (T₁ 'भि-) गोप्तृभिस् (for मह पाट') K₃ मादिभिर्दृग्भि,
 K₄ पाटगोपभि (sic), V₁ B (except B₂) D₁

स्ततस्तु चुक्रोध गिरिव्रजेश्वरः ॥ ११
 ततोऽर्जुनं भिन्नकटेन दन्तिना
 घनाघनेनानिलतुल्यरंहसा ।
 अतीव चुक्षोभयिपुर्जनार्दनं
 धनंजयं चाभिजघान तोमरैः ॥ १२
 अथास्य बाहू द्विपहस्तसंनिभौ
 शिरश्च पूर्णेन्दुनिभाननं त्रिभिः ।
 क्षुरैः प्रचिच्छेद सहैव पाण्डव-
 स्ततो द्विपं बाणशतैः समार्दयत् ॥ १३
 स पार्थवाणैस्तपनीयभूपणैः
 समारुचत्काञ्चनवर्मभृद्विपः ।

तथा चकाशे निशि पर्वतो यथा
 दवाग्निना प्रज्वलितौपधिर्दुमः ॥ १४
 स वेदनातौऽम्बुदनिखनो नदं-
 श्वलन्भ्रमन्प्रस्वलितोऽस्तुरो द्रवन् ।
 पपात रुग्णः सनियन्वृकस्तथा
 यथा गिरिर्वज्रेनिपातचूर्णितः ॥ १५
 हिमावदातेन सुवर्णमालिना
 हिमाद्रिकूटप्रतिमेन दन्तिना ।
 हते रणे भ्रातरि दण्ड आव्रज-
 जिघांसुरिन्द्रावरजं धनंजयम् ॥ १६
 स तोमरैरर्ककरप्रभैस्त्रिभि-

D1 4 5 7 'गोसूत्र', D3 'गोदृश (sic) (for 'गोसूत्रिभ्य)
 — ^a) V1 B (except B2) Da1 Dn1 D1 3-5 7 T2
 तत' स (for ततस्तु) D2 प्रहृद्यो च, D0 प्रचुक्रोध (for
 तु चुक्रोध) B3 करिव्रजेश्वर, M1 गिरिव्रजेश्वर

12 ^a) Ś1 K2 भिन्नकटेन; K1 'तटेन, B3 भद्रकटेन, D2
 भिन्नकरेण (for 'कटेन) — ^b) B1 4 5 D7 घनोपमेन; B2
 विनष्ट तेन (B10), B3 घनाघना च, D0 जवान तेन, G1
 घटो घटान्, G2 घनाजघेन, C0 घनाघनेन (as in
 text) D3 4 7 अनिलतुल्यवर्षसा, D0 'रूपरहसा (for
 'तुल्यरहसा) V1 हनन्वनेनेव च वातरहसा — ^c) T1 G1 2
 M अतीव (M3 'त) (for अतीव) V1 विशोभयितु, Dn1
 D4 8 C विशोभयिपुर, D0 चिक्षोभयितु, T2 धी क्षोभयितु,
 M1 चुक्षोभयितु, M2-3 चुक्रोधयिपुर; C0 चुक्षोभ' (as in
 text) — ^d) K3 जनार्दन (for धनजय). B3 चापि
 विभेद, Dn1 S (except T2) चापि जवान (for चाभि')

13 ^a) T2 हस्ती (for बाहू) K1 2 द्विपहस्तसंनिभौ,
 G1 'हस्तसंनिभौ — ^b) T1 G1.2 M पूर्णेन्दुसमानन (for
 'निभानन) — ^c) Ś2 क्षुर, G1 om (for क्षुरै) D3 प्रतिच्छेद,
 M स चिच्छेद (for प्रचि') V1 Dn1 T2 शितैः स; D0 शितैश्च
 (for सहैव) — ^d) D2 बाणशतैः (for 'शतै) K2 3 V1
 D3 समर्दयत्, B (except B5) Da1 D1 3-5 7 समार्पयत्,
 Dn1 D2 6 S समर्पयत् (for समार्दयत्)

14 ^b) Ś1 समानचत् (sic), K1 'चिपत् (sic), K3 B4
 Da1 D3 4 7 8 T2 समाचित', V1 'हित, B1-3 5 Dn1
 D1 5 T1.8 G3 M 'वृत्, D2 G1 2 'हत', D0 'हृत् (for
 'रुचत्) — ^c) Ś1 K2 रथश्, Dn1 D8 S शृश (for तथा)
 K3 तपात्काशे (for तथा चकाशे) V1 पर्वतोत्तमो, M4
 पवर्तौ** — ^d) Ś2 K1 4 B Da1 Dn1 D1-5 7 दवा-
 ग्निना, V1 D0 यथाग्निना (for दवा') D4 प्रज्वलि-

तौपधिर्दुम

15 ^a) G2 वेदनातौवुद- D1 T3 G1 नदत् (for नदंत्)
 — ^b) D5 om चलन् B1 5 D2 8 7 चरन्, D4 त्वरन्,
 C0 चलन् (as in text) Dn1 D3 T3 G2 8 M1.2 4
 भ्रमश्चलन् (by transp), T1 G1 M3 भ्रमश्चरन्, T2
 भृशश्चलन् (sic) C0 cites भ्रमन् (as in text) Ś1 K1.4
 B1 2 4 D2 प्रस्वलिततारो, Ś2 Dn1 D4 8 T1 G3 M1
 प्रस्वलिततारो, K2 'तातुनो, K3 प्रस्व*तो ररौ (sic),
 V1 प्रस्फुरिततारो, B3 नभस्त्रिभातारो, B5 Da1 D1 5
 प्रस्वलितोत्तरो, D3 (orig) प्रस्वलिक्ष (sup lin 'लित्)-
 तरो (sic), D0 'लित्तानतो, D7 'लितोक्षरो, T2 'लितो यथा;
 T3 'लिततारो, G1 2 'लितोतिरौ (sic) (for 'लितोऽस्तुरो)
 C0 cites [आ]तुरो (as in text) Ś K (except K1)
 V1 B1 Dn1 D2-5 7 8 S [S]द्रवत्, D0 [S]द्रवत् (for
 द्रवन्) — ^c) K3 D1 रुग्, Da1 रुग्, D3 भुग्, D0 3
 (sup lin, as in text) भद्र (for रुग्) B3 प्रपतन्वृ-
 कस, C0 सनियन्वृकस (as in text) K3 B (except B2)
 D0 तदा (for तथा) — ^d) G1 3 गिरिर्वया (by transp)
 B1.3-5 Da1 D1 3-5 7 वज्रविदारितस्तथा (B5 'दा), T1.8
 G M वज्रवि(T3 'नि)घूर्णित पुरा

16 ^a) D8 T1 हेमावदातेन, M1 हिमाव*तन D5 सुवर्ण
 मानिना (for 'मालिना) — ^b) K4 Da1 हिमाद्रिकूटे (Da1
 'र-') प्रतिमेन, G2 महाद्रिकूट' (for हिमाद्रिकूट') K2
 (orig) चूर्णित (sup lin) दन्तिन, B1 नन्दिना, T3 दन्तिना
 (for दन्तिना) — ^c) Dn1 हिते (for हते) K2 4 चंड
 (for दण्ड) V1 T2 आपतद्, D2 आहवे, D0 आव्रजन्
 (for आव्रजज्) — ^d) D8 T1 3 G M सहार्जुन (for
 धनजयम्) V1 B2 Dn1 D0 T2 जिघांसुरिन्द्रावरजाजुनौ
 त्वरन् (Dn1 रणे), D2 'वरजाजनार्दनौ

र्जनार्दनं पञ्चभिरेव चार्जुनम् ।
 समर्पयित्वा विननाद चार्दर्य-
 स्ततोऽस्य वाहू विचकर्त पाण्डवः ॥ १७
 क्षुरप्रकृत्तौ सुभृशं सतोमरौ
 च्युताङ्गदौ चन्दनरूपितौ भुजौ ।
 गजात्पतन्तौ युगपद्विरेजतु-
 र्यथाद्रिश्रृङ्गात्पतितौ महोरगौ ॥ १८
 अथार्धचन्द्रेण हतं किरीटिना
 पपात दण्डस्य शिरः क्षितिं द्विपाद् ।
 तच्छोणितामं निपतद्विरेजे

दिवाकरोऽस्तादिव पश्चिमां दिशम् ॥ १९
 अथ द्विपं श्वेतनगाग्रसंनिभं
 दिवाकरांशुप्रतिमैः शरोत्तमैः ।
 विभेद पार्थः स पपात नानद-
 न्हिमाद्रिकूटः कुलिशाहतो यथा ॥ २०
 ततोऽपरे तत्प्रतिमा गजोत्तमा
 जिगीपवः संयति सव्यसाचिनम् ।
 तथा कृतास्तेन यथैव तौ द्विपौ
 ततः प्रभयं सुमहद्रिपोर्वलम् ॥ २१
 गजा रथाश्वाः पुरुषाश्च संवशः

C 8 707
 B 8 18 22
 K 8 54 22

17 ^a) V1 D8 T2 अर्कममप्रमैस् (for 'करप्रमैस्')
 — ^b) B1.2.5 D8 4 7 अर्जुनं शितै, B4 Da1 D1 5
 अर्जुनं शितं, D8 अर्जुन च (for एव चार्जुनम्) — ^c)
 S2 K2.4 D8 समर्पयित्वा, B2 विदार्यं वीरो (for
 समर्पयित्वा) D8 च ननाद (for विनं) K1 चावृपन्;
 B1 2-5 Dn1 D2 4 7 नर्दयन्, B2 विस्वयन्, Da1 D1.5
 गर्हयन्, D2 चाजौ, T1 चार्दयन्, T2 चार्पयन् (for चार्दं)
 — ^d) K1 om वाहू K2.4 V1 B (except B3) D T1 8
 G3 M निचकर्त (for विचकर्त)

18 ^a) K1-3 T2 क्षुरप्रकृत्तौ, K4 B2 D2 7 'प्रकृत्तौ, B3
 'प्रहृत्तौ, M3 'प्रकर्तौ (for 'प्रकृत्तौ) B8 सुदशौ, Dn1
 सुसुजौ, D8 T8 G1 2 तु भृश, T1 तु भुजौ, T2 विपुलौ, M
 पृथुलौ (for सुभृश) K4 सुतोमरौ; B9 समग्र, D2
 सुमाश्लौ, D8 सुमगलौ, T1 ह तोमरौ; T8 स तोमरे (for
 सतोमरौ) — ^b) K1.8 V1 B D S शुभागमौ (for च्युता)
 K1 8 Dn1 D2 6 8 चन्दनरूपितौ, K2 शद्वनरूपितौ (sic),
 M4 चन्दनरूपितौ (for 'रूपितौ) Dn1 शुभौ, T1 उभौ, G1
 भृश (for भुजौ) — ^c) D4 समापततौ (for गजात्प) T2
 युगपच्च रेजतुर् (for युगपद्वि) — ^d) S2 यथा त्रिशृगात्, K2
 यथा शिं (for यथाद्रिं) K8 प्रपतन्, B Da1 D1.8-5 7
 रचिरौ (for पतितौ) K2 महारथौ, B8 भुजगमौ (for
 महोरगौ) D8 S (except T2) ययोरगौ पर्वतशृगात्ते महीं

19 ^a) V1 B1.2-5 Da1 D1-7 T2 8 तथा, B2 Dn1
 यथा (for अथ) K8 Dn1 हते, V1 B Da1 D1-8 T2
 G2 हत (for हतं) — ^b) K4 चंद्रस्य (for दण्डस्य)
 K8 घर, Da1 D1 शिरा (for शिर) B3 D8 T1.2 G1.2
 क्षितौ (for क्षितिं) — ^c) B3 4 Da1 D1.5 स(B3 स्व)-
 शोणितार्द्रं (for तच्छोणितामं) K8 D8 मशोणितार्द्रं(D8
 'द्रं)च्युपशाततेजसो, V1 सशोणितार्द्रं न्यपतद्विरेजे; B1.5

स(B3 स्व)शोणितार्द्रं निपतद्विराजते, B2 D8 4.7 स(B2
 तत्)शोणितार्द्रं निपतन्विरेजे, Dn1 D8 स(D8 तत्
 by corr)शोणितार्द्रं च्यु(D8 च्यु)पशाततेजस, D2 तत्
 शोणितार्द्रं च्युपशाततेजा (hypermetrio), T1 सशोणितार्द्रं
 न्यपतद्विराजते, T2 स्वशोणितार्द्रं च्युपशाततेजो, T8 G8 स-
 (G8 स्व)शोणितार्द्रं च्युपशाततेजसा, G1 स्वशोणितार्द्रं निपत-
 द्विराज तत्, G2 सशोणितार्द्रं निपतद्विराज, M1 स्वशोणितार्द्रं
 च्युपशाम्य तेजसा, M2-4 स्वशोणितार्द्रं च्युपशाततेजसा — ^d)
 K8 D8 दिवाकरोऽस्तादिव, B2 Da1 D1 5 'करास्तादिव (for
 'करोऽस्तादिव) Cc cites अस्ताद् (as in text)

20 ^a) K4 B4 5 D3 4.7 श्वेतवराभ्रं, B1 'नगाभ्रं, B2
 'नगाश्वं; B8 'हयोपमनिभं (sic), D8 'नगागसनिभ, T1
 'नगाद्रिं, M2 4 'नगात्र — ^c) T8 चिच्छेद् (for विभेद)
 K1 2 पार्थौ S1 नानदन्; K1 नानद, V1 T2 नागो,
 B Da1 D1-5 7 8 नादयन् (D4 'यत्) (for नानदन्)
 — ^d) K1 हिमाद्रिकूटं (sup in 'ट) (for 'द्रिकूट')
 K8 B (except B2) D S हिमाद्रिकूट कुलिशाहत यथा
 Cc cites कूटं

21 ^a) T1 8 G2 M2-4 तथापरे, G1.2 तथेतरे (for
 ततोऽपरे) — ^b) D8 संप्रति, C8 सयति (as in text)
 K8 B8 5 Da1 Dn1 D1.2 4 7 सव्यसाचिना (for 'साचिनम्)
 — ^c) K8 द्विपा, B8 damaged, D2 हतास्, D8 T8
 G8 हतास्, G1 2 जितास् (for कृतास्) V1 कृतास्तेन
 (for कृतास्तेन) B2 5 D8-5 7 ते च, B8 ते तु, S तेपि (for
 तेन) B8 यथा कृतौ, B4 यथा च तौ (for यथैव तौ)
 G2 तद्विपौ (for तौ द्विपौ) Cc तथैव कृता यथा तौ
 द्विपा इत्यर्थे । Cc — ^d) K1 D1 6 प्रभये (for प्रभयं) T1
 समभूद् (for सुमहद्) K8 द्वयोर्, B3 प्रभोर (for
 रिपोर्)

C 8 707
D 8 16 22
K 8 54 22

परस्परघ्नाः परिपेतुराहवे ।
परस्परप्रस्खलिताः समाहता
भृशं च तत्तत्कुलभाषिणो हताः ॥ २२
अथार्जुनं स्वे परिवार्य सैनिकाः
पुरंदरं देवगणा इवाद्युवन् ।
अभैष्म यस्मान्मरणादिव प्रजाः
स वीर दिष्ट्या निहतस्त्वया रिपुः ॥ २३
न चेत्परित्रास्य इमाञ्जनान्भया-

द्विपद्भिरेवं बलिभिः प्रपीडितान् ।
तथाभविष्यद्विपतां प्रमोदनं
यथा हतेष्वेष्ट्विह नोऽरिपु त्वया ॥ २४
इतीव भूयश्च सुहृद्भिरीरिता
निशम्य वाचः सुमनास्ततोऽर्जुनः ।
यथानुरूपं प्रतिपूज्य तं जनं
जगाम संगमकसंघहा पुनः ॥ २५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

22 ^a) T₈ G₈ रथा गजाश्वा, G₂ रथो गजाश्वा (for गजा रथाश्वा) K₂ रथाश्वा (for रथाश्वा) B₃ रहन्; D₂ संहता (for सघदा) — ^b) D₂ c परस्य भद्रा (D₀ 'भ्रा') (for 'स्परघ्नाः) — ^c) K₁₋₈ V₁ B D T₂ s G₁ s M₈ s परस्पर (K₂ 'रा) प्रस्खलिता, G₂ परस्परप्रस्खलिता (for परस्परम्) B₂₋₄ (m as in text) s D₁ D₁ s-^c 1 T₂ समाहिता; D₈ 'गता; M₂₋₄ घणातुरा (for समाहता) — ^d) V₁ भृश निपेतत्तद्बहुभाषिणो रणे (sic), B₁ s-^c D₁ D₁ D₁ s-^c 1 भृश निपेतुर्बहुभाषिणो हृ(D₁ 'जोदि)ता, B₂ D₂ T₂ तथैव तत्तद्बहुभाषिणो हता (B₂ रणे), B₁ m D₀ तथैव तद्बहुभाषिणोपरे (D₀ 'जो हता), D₈ भृश च तत्तत्कुलभाषिणो हता; T₁ भृश च तत्तद्बहुभाषिणो नरा; T₈ भृश च तत्तद्बहुभाषितो हता, G M भृश च तत्तद्बहु- (M₈ 'परि)भाषिणो हता Co cites बहुभाषिण

23 ^a) B_{1,2} D₁ D₀ T₂ सपरि (for स्वे परि) — ^c) K₈ अभैष्म, K₄ अभैष्म, V₁ B₁ m M₁ अभैष्ट; C₈ अभैष्म (as in text) — ^d) K₈ विद्या, D₁ दृष्टा (for दिष्ट्या) T₂ रणे (for रिपु)

24 B₂ om 24-25 B₃ partly damaged — ^a) K₁ परिभ्रास्य (for परित्रास्य) K₈ न चेद्वचमत्रास्य इमा क्षताद्भवात् (sic), V₁ न चेत्परिभ्रास्यदिम जन भवान्; B_{1,4,5} D₁ D₁ s-^c 1 न चेद्वरक्षिष्य इम जन (B₁ 4 इमाञ्जनान्) भयात्, D₁ D₈ न चेत्परि(D₈'र)त्रास्यदितो भयाद्भवान्, D₂ न चेत्परित्रासि इम जन भयात्; D₀ तत् परित्रासि इम जन भयात्, T₁ न चेत्परित्रास्यति ते

जनान्भवान्, T₂ s G M₁ न चेत्परित्रास्यदिमाञ्जनान् (T₂ 'म जन) भवान्; M₂₋₄ न चेत्परित्रास्यदिमां जनाद्भवान् (M₈ 'यात्) — ^b) V₁ D₁ D₁-^c T₂ प्रपीडित, G₁ 'दनात् (for 'डितान्) — ^c) T₂ ततो (for तया) B₁ m प्रमापन, D₈ c प्रमाधि(D₀ 'ध)न, T₂ प्रयोजन (for प्रमोदन) — ^d) S₁ K₂ B₂ दृष्टिह (sic), S₂ [अ]न्नि ह, K₄ [ए]व हि, D₁ [इ]त्त्रिप (for [ए]त्त्रिह) K₁ [S]रिमर्दन, B_{1,2-3} D₁ D₁ s-^c 1 [S]रिसूदन, D₁ रिपुस्त्वया (for नोऽरिपु त्वया) K₈ यथा हतेष्वेष्ट्विहतोद्विपु त्वया (sic), V₁ D₀ c यथा हतानेक- महारथा(D₀ 'ध)स्त्वया; B₁ m यथा हतारैकमहारथान्वा, T₁ यथा हतास्माकमिहेरितस्त्वया, T₂ s G M यथा हतास्माक- मिहा(G₂ 'हे)रयस्त्वया

25 B₂ om 25 (of v 1 24) — ^a) D₂ वाच * (for भूयश्च) K₄ B₃ ईदितो, D₇ ईदित्ता; M₁ ईरितान् (for ईरित्ता) — ^b) D₁ D₂ S तदा (T₁ s 'या) (for ततो) — ^c) D₁ यथानुरूप, G₂ यथात्मरूपं, C₀ 'नुरूप (as in text) V₁ B₃ D₁ D₁ s प्रतिगुह्य त, B₁ 'पूजित (for 'पूज्य त) M₈ तजन (for त जन) — ^d) Some MSS समसक

Colophon — Adhy name K₃ V₁ B₁ T₂ M₁ दंढधारवध, D₁ D₁ D₁ c T₁ दृष्ट्या(D₈ 'ध)रदृष्टवध — Day of Karna's Generalship S₂ K₄ प्रथमे युद्ध- दिवसे — Adhy no (figures, words or both) S₂ 13 (as in text), B₁ s D₁ D₈ 18, B₂ D₁ 19, D₁ 16, T₁ s G 59, T₂ M 58.

१४

संजय उवाच ।

प्रत्यागत्य पुनर्जिष्णुरहन्संशप्तकान् बहून् ।
 वक्रानुवक्रगमनादङ्गारक इव ग्रहः ॥ १
 पार्थवाणहता राजनराश्वरथकुञ्जराः ।
 विचेलुर्वभ्रमुर्नेदुः पेतुर्मल्लुश्च मारिप ॥ २
 धुर्य धुर्यतरान्स्वतात्रथांश्च परिसंक्षिपन् ।
 पाणीन्पाणिगतं शस्त्रं बाहूनपि शिरांसि च ॥ ३

मल्लैः क्षुरैरर्धचन्द्रैर्वत्सदन्तैश्च पाण्डवः ।
 चिच्छेदामित्रवीराणां समरे प्रतियुध्यताम् ॥ ४
 वाशितार्थे युयुत्सन्तो वृषभा वृषभं यथा ।
 आपतन्त्यर्जुनं शूराः शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ५
 तेषां तस्य च तद्युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ।
 त्रैलोक्यविजये यादृग्दैत्यानां सह वज्रिणा ॥ ६
 तमविध्यन्निभिर्वाणैर्दन्द्शकैरिवाहिभिः ।

C 8 717
 B 8 19 7
 K 8 55 7

14

In T₂, the portion from संजय उवाच (in 1) up to शुभ (in 39^b) is lost on missing folios. The MS is mostly ignored up to 39.

1 After the ref., S₂ reads ॐ — ^a) V₁ D₁ 5 प्रत्यागत्य, B₂ D₅ 'गत', S (T₂ missing) प्रत्यागत्य (for प्रत्यागत्य) K₁ जिष्णुम् — ^b) V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ Dn₁ D₁₋₂ 5 7 8 T₁ जप्ते, B₂ M हत्वा, D₁ युद्धे, D₅ जयेत्, T₂ G जित्वा (for अहन्) Some MSS समसकान् T₁ 8 G₂ M₂₋₃ यमौ (for बहून्) — ^c) K₁ वक्रानुवक्रगमनाद्; V₁ वक्राभिवक्र, B₂ D₂ 4. 6 7 वक्रातिवक्रगमनाद् (D₁ 'न्'), G₂ वक्रानुवक्र, M₁ वक्रानुवक्रगमनान्

2 ^a) K₂ पार्थिवाश्च (for पार्थवाण-) K₁ हतान् (for हता) T₁ G₁ 2 ते ये, T₂ G₂ M तेथ (for राजन्) — ^b) B₂ T₁ G₁ 2 रथाश्वरथकुञ्जरा — ^c) V₁ Dn₁ D₂ 6 8 M₁ विचेरु, Da₁ D₁ 5 वित्रेसुर (for विचेलु) M₁ विभ्रसुर (for वभ्रसुर) V₁ B (except B₂) D (except D₅) नेशु (for नेदु) — ^d) V₁ D₂ T₁ G₂ M₁ मन्नुश्च, G₁ मृत्युश्च, M₁ वन्नुश्च (for मल्लुश्च) V₁ B₂ 4 5 D₂₋₄ 6 7 भारत (for मारिप) K₂ सप्रपेतुश्च मारिप

3 B₂ partly damaged — ^{ab}) S₂ धुर्य-, K₂ T₁ धुर्या, K₁ आर्य-, B₁ 5 D T₂ G M Cc धुर्यान् (for धुर्यं) K₁ Dn₁ D₅ S (T₂ missing) धुर्ये (T₂ G₂ 'ये)तरान्, K₂ धुर्यवतान, Da₁ D₁₋₁ 'गतान् (for 'तरान्) B₁ 4 5 शूरान् (for सूतान्) V₁ B₂ 4 m रथधुर्यगतान्स्वता (B₂ 'न्शूरान् (for ^a) K₂ ध्वजाश्रापि निसक्षिपन्, V₁ ध्वजाश्रै-वाप्ति (marg श्रापानि) सायकान्, B₂ 4 m. 5 Da₁ D₁₋₅ 7 G₂ ध्वजाश्रापानि सा (B₂ शा)यकान्, B₁ 4 Dn₁ D₅ ध्व (B₁ सु)जाश्रापानि सक्षिपन् (D₅ 'पत्), D₅ T₁ 8 ध्वजांश्रापानि

(T₁ 'पाश्च, T₂ 'पार्थे-) सायकान्, G₁ 2 M ध्वजांश्रापानि सायकान् (for ^b) Cc cites रथान् (as in text) — ^c) Dn₁ पाणीन्पाणिगताश्वान् — ^d) K₁ 8 बहूनपि, V₁ B₂ महाबाहून् (for बाहूनपि) B₁ Da₁ D₁ 5 शिरास्यपि, B₁ शिरास्यथ (for 'मि च)

4 ^a) D₂ क्षुरैर, D₁ कुतैर, D₅ क्षुरैर (hypermetric) (for क्षुरैर) — ^b) S₂ मारिप, K₂ पाण्डवं, B₂ भारत; Dn₁ पाण्डव, M₂₋₃ पार्थिव — ^c) K₂ चिच्छेद गात्र वीराणा, B₂ 'दामितवीर्याणा — After 4, S (T₂ missing) ins

101* त प्रवीरास्त्वदीयानां नर्दमानाभिदुदुबु ।

[T₁ ते, M₂₋₃ सं- (for त) T₁ नर्दमानाश्च दुदुबु M विन्दनोमि" (for the posterior half)]

5 ^a) K₂ V₁ B D T₁ वाशितार्थे (V₁ D₅ 'र्थ), T₂ G M वाशितार्थे (for 'सार्थे) T₁ प्रयुक्तानां, T₂ G₁ 8 M₁ प्रयुक्तानां, M₂₋₃ प्रयुध्यत (for युयुत्सन्तो) — ^b) V₁ Dn₁ वृषभान् वृषभा (Dn₁ 'भो), D₂ वृषभा वृषभो, T₂ G₂ वृषाणा वृषभ, M₁ वृषभाणां वृषा, M₂₋₃ वृषभं वृषभा (by transp) — S K₁ 2 Dn₁ D₅ om 5^{ab} — ^c) K₁ B₁ 8 D₂ 4 7 निपतत्यर्जुनं, Da₁ D₅ अपतत्यर्जुन, D₁ अपतत्यर्जुन, D₂ 8 आपतत्यर्जुनं K₁ B₂ 4 वीरा (for शूरा)

6 ^a) Da₁ D₁ 5 महद् (for च तद्) — ^b) Dn₁ S (T₂ missing) रोमहर्षण (for लोम) — ^c) D₅ यद्द् (for यादृग्) G₂ त्रैलोक्यविजयादृग्धै (sic) — ^d) T₂ G ह्व (for मह) S₁ K₁ 2 वज्रिणा (for वज्रिणा)

7 ^a) Dn₁ S (T₂ missing) अथावि (M₁ 'न्वि) ध्यत् (for तमवि) Cc cites अविध्यत् (as in text) — ^b) G₁ 2 दत्तशकैर, Cc दन्द (as in text) — ^c) B₁ 4 5 Da₁ D₁₋₁ 7 Cc उग्रायुधसु (D₂ 'श) तत्, B₂ उग्रमुसुतत्,

C 8 717
B 8 19 7
K 8 25 7

उग्रायुधस्ततस्तस्य शिरः कायादपाहरत् ॥ ७
 तेऽर्जुनं सर्वतः क्रुद्धा नानाशस्त्रैरवीवृषन् ।
 मरुद्भिः प्रेषिता मेघा हिमवन्तमिवोष्णगे ॥ ८
 अस्त्रैस्त्राणि संवार्य द्विपतां सर्वतोऽर्जुनः ।
 सम्यगस्त्रैः शरैः सर्वान्सहितानहनद्बहून् ॥ ९
 छिन्नत्रिवेणुजङ्घेपान्निहतपार्ष्णिंसारथीन् ।
 संछिन्नरश्मियोक्त्राक्षान्व्यनुकर्षयुगात्रथान् ।
 विध्वस्तसर्वसंनाहान्वाणैश्चक्रेऽर्जुनस्त्वरन् ॥ १०

Ts उग्रायुधस्तस्य (sic) (for 'युधस्तस्य) Gs तेषा (for तस्य) M उग्रायुधस्य तन्निष्णु

8 B3 partly damaged. — ^a) D2 तेर्जुन (for तेऽर्जुन) S (T2 missing) ततस्ते सर्वतः पार्थ — ^b) Ks अवावृषन्, V1 इवावृषन्; Ds अवीवृषन् (for अवीवृ) D1 नाराचैरभ्यवीवृषन् — ^c) K1 B1 2 4 5 D (except Dn1 Ds) M2-4 प्रेषिता, V1 प्रहिता, G2 प्रेषिता (for प्रेषिता) — ^d) S2 K4 इवोष्णगौ, Ds इवाष्णवे (sup lin इवोष्णवे) (for इवोष्णगे)

9 ^b) Ks निहितान् (for द्विपता) — ^c) K1 V1 Ds G1.2 M1 सम्यगस्त्रै, Ks सम्यगस्त्रै (sic) (for 'गस्त्रै'). Co cites अस्त्रै (as in text) — ^d) V1 B D (except Ds) T1 Gs M अहितान् (for सहि) S1 K1 अहरद्, Ks अवधीद् (for अहनद्) Ts Gs बलात् (for बहून्)

10 ^a) S2 K4 T1.3 Gs भिन्नत्रिवेणुजघेपा (T1 'पू)न्, K1 छिन्नत्रिवेणुजघेपा, Ks Ds छिन्नत्रिवेणुमघोपान्; V1 'त्रिवेणुसघोवान्, B Da1 D1 3-5 7 'त्रिवेणुमघातान्, Dn1 हतत्रिवेणुजघेपा, G1 2 भिन्नत्रिवेणुजघोपा (G1 'पा)न्, M1 2 4 छिन्नत्रिवेणुजघो (M1 'घे)पान् Ca cites ईपा — ^b) S1 विहतप्राष्टिसारथीन्, S2 निहत पार्ष्णिं, K2 विहतान्नास्त्रिं, V1 Ds हतपार्ष्णिंसारथीन्, B1 3 4 Da1 Ds-5 7 8 हताश्व (D4 'श्व) पार्ष्णिं, B2 ह्यपाणान्सारथीन्, B. Dn1 हताश्वान्पार्ष्णिं, D1 हताश्वपार्ष्णिंसारथी, T1 3 G2 हताश्वान्हत, G1 2 M हताश्वप्राष्टि (M2-4 'ष्टि) सारथीन् — After 10^{ab}, N (except D2) ins

102* विध्वस्तायुधतृणीरान्विचक्रयकेतनान्।

[Ks विध्वस्तायतृणीरान्, Ds 4 7 विस्रस्तवत् (for the prior half) K1 विचक्रयकेतनान्, B2 4 विचक्रयकृवरान् (for the posterior half)]

— ^c) S2 K4 सभिन्नरश्मियोक्त्राक्षान्, B3 सछिन्नरश्मयोक्त्रा, B2 संछिन्नरश्मियोक्त्रेधान् (sic), Dn1 'रश्मियोक्त्राख्यान् — ^d) B3 आचकर्षयुगान्, Dn1 Ds सानुकर्षं, D2 चानुकर्षं, T1 G अनुकर्षायुधा (T1 'गा)न्,

ते रथास्तत्र विध्वस्ताः परार्च्या भान्त्यनेकशः ।
 धनिनामिव वेदमानि हतान्यभ्यनिलाम्बुभिः ॥ ११
 द्विपाः संभिन्नमर्माणो वज्राशनिर्ममैः शरैः ।
 पेतुर्गिर्यग्रवेदमानि वज्रवाताग्निभिर्यथा ॥ १२
 सारोहास्तुरगाः पेतुर्वहवोऽर्जुनताडिताः ।
 निर्जिह्वात्राः क्षितौ क्षीणा रुधिराद्राः सुदुर्दशाः ॥ १३
 नराश्वनागा नाराचैः संस्यूताः सच्यसाचिना ।
 वज्रमुश्वस्खलुः पेतुर्नेदुर्मसृश्व मारिष ॥ १४

M3 व्यनुकर्षायुधान् (for 'पंयुगान्) D1 व्यनुकर्षयुधान्, M1 2 व्यनुकर्षायुधानपि, M3 'पांयुधानपि — ^c) Ds विध्वस्तान्, G1 म विध्वा, M3 विध्वन्त्य — ^d) D2 चक्रेर्जुनोस् B1.2 4 Da1 D1 3-5 7 नदा, B. तथा (for त्वरन्)

11 ^a) B2 तव (for तत्र) M3 विध्वन्त्या. — ^b) D1 पतर्च्या (for परार्च्या) — ^c) B2 घन्विनाम् (for धनिनाम्) — Ds om (hapl) 11^a-12^a — ^d) S K1.2 हतान्यभ्यनिलोष्मभि, Ks हताप्रान्यभ्यनिलादिभि (corrupt), K4 हतान्यभ्यनिलाभुभि; B2 निहताभ्यनिला, D2 हतान्यभ्यानिला, Ds हतान्यभ्यनिलाम्बुभि, G2 निहतान्यनिलाभुभि.

12 Ds om 12^{ab} (cf v 1 11) — ^a) S2 Ks Dn1 Ds G M1 सभि (G2 'ष्टि) प्रवर्माणो, Ks 'वर्माणो, M2-1 'वर्माणो (for 'मर्माणो) — ^b) S (T2 missing) वज्राशनिनिर्म (T1 'भि), Co 'शनिनिर्म (as in text) — K1 om. 12^c-13^c — ^c) Ks पेतुर्गिर्यग्रवेदमानि (corrupt), B2 पेतुर्दिव्यग्रवेदमानि, B3 पेतुर्गिर्यग्र, D2 पेतुर्गिर्यग्रवेदमानि — ^d) B (except B2) Da1 Dn1 D1 3-5 7 T1 G1 2 M1 4 वज्रपा (Dn1 'वा) ताग्नि (D2 'दि) भिर्यथा — After 12, Ts Gs read 13

13 K1 om 13 (cf. v 1 12) — ^b) B3 'पातिता; T1 3 G 'पीडिता (for 'ताडिता) — ^c) K2 निर्जिह्वाता, Ks निर्जिह्वात्रा, V1 निर्जिह्वाक्षा, B2 निर्जिह्वाख्या, Da1 D1 निर्जित्वात्रा, D2 रिजिह्वात्रा, D3 विजिह्वाक्षा, Ts G निर्गवात्रा, Ca 0 निर्जिह्वान्त्रा (as in text) B3 निजिह्वाक्षण तौ क्षीणा (corrupt) — ^d) B2 सुदुर्दशा, Ds सुदुर्दशा, T1 सुधारणा, G1 सुदर्शना; G2 3 M2 सुदुर्दशा (for 'ईशा) Ks रचिराद्रा, D1 रुधिराद्राश्च (hyper-metric)

14 ^a) V1 B2 3 Da1 D1 3 6 कुजराश्वेव (for नराश्वनागा) — ^b) B3 संवृता; G1 सहता, G2 सुहता (for संस्यूता.) Ds सच्यसाचिन — Ks om 14^{cd}. — ^c) Ds च रणे,

अणकैश्च शिलाघौतैर्वज्राशनिविषोपमैः ।
 शरैर्निजनिवृत्तान्पार्यो महेंद्र इव दानवान् ॥ १५
 महाहर्वर्माभरणा नानारूपाम्बरायुधाः ।
 सरथाः सध्वजा वीरा हताः पार्थेन शेरते ॥ १६
 विजिताः पुण्यकर्माणो विशिष्टाभिजनश्रुताः ।
 गताः शरीरैर्वसुधामूर्जितैः कर्मभिर्दिवम् ॥ १७
 अथार्जुनरथं वीरास्त्वदीयाः समुपाद्रवन् ।
 नानाजनपदाध्यक्षाः सगणा जातमन्यवः ॥ १८
 उह्यमाना रथाश्चैस्ते पत्तयश्च जिघांसवः ।

समभ्यधावन्नस्यन्तो विविधं क्षिप्रमायुधम् ॥ १९
 तदायुधमहावर्षं क्षिप्रं योधमहाम्बुदैः ।
 व्यधमन्निशितैर्वाणैः क्षिप्रमर्जुनमारुतः ॥ २०
 साश्वपत्तिद्विपरथं महाशस्त्रौघमप्लवम् ।
 सहसा संतितीर्षन्तं पार्थं शस्त्रास्त्रसेतुना ॥ २१
 अथात्रवीद्वासुदेवः पार्थं किं क्रीडसेऽनघ ।
 संशप्तकान्प्रमथ्यैतांस्ततः कर्णवधे त्वर ॥ २२
 तथेत्युत्तवार्युनः क्षिप्रं शिष्टान्संशप्तकांस्तदा ।
 आक्षिप्य शस्त्रेण बलाहैत्यानिन्द्र इवाववीत् ॥ २३

C 8 734
B 8 19 24
K 8 33 24

G₁ चस्वली (for चस्वल्) S (T₂ missing) नेदुर
 (for नेदुर) — ^a) T₂ G₂ पेतुर्मन्लुश्च, G₁ पेतुर्मन्लुश्च (sic),
 G₂ M पेतुर्मन्लुश्च (for नेदुर्मन्लुश्च) K₁ मारिय, B₂ 8 भारत
 15 T₂ G₂ read 15 after 12 V₁ reads 15^{ab} on
 marg — ^a) Ś₁ (marg) अरकैश्च, Ś₂ K₁ रणकैश्च, K₂
 V₁ B D T₁ 8 G₁ 8 M अनेकैश्च, G₂ ताननेकै (for अणकैश्च)
 — ^b) B₁ वज्रासनिविशोपमै, Dn₁ T₁ 8 G₁ 8 M वज्रान-
 (T₁ G₁ 8 'नि)लविषो, D₂ वज्राशनिदितो, G₂ वज्रा-
 ननविषो — ^c) K₁ निजिनिवृत्तान्, D₂ विजिनि (for
 निजिनि) — ^d) B₂ transp इव and दानवान्
 16 ^a) T₂ G₂ अनेकवर्मा, G₁ 2 महाहर्वर्मा — ^b)
 K₂ V₁ B₁ 4 5 D₁ Dn₁ D₁ 8 8 नानारूपा (D₂ 'प)
 वरायुधा, M नानारूपधरा युधि — ^c) Dn₁ D₂ सरथा-
 श्वजा, D₂ 6 सगजाश्वा रथा, S (T₂ missing) सरथाश्च
 (G₂ 8 M₁ 2 3 'श्च)द्विपा D₁ सुध्वजा (for सध्वजा)
 17 ^a) V₁ निर्मिता, B₂ निर्जिता, D₂ 6 S (T₂
 missing) निर्मया (for विजिता) — ^b) Dn₁ विशिष्टा
 भिजनप्रिया, G₁ विनिशिष्टाभिजनता (corrupt) — ^c) K₁
 G₁ वसुधा, Dn₁ D₁ बहुधाम् (for वसुधाम्) D₂ गता
 शरैर्हताश्चवम्, T₁ गता शरैस्ते वसुधाम्, M शरीरैर्वसुधां
 जग्मुर् — ^d) Ś₂ K₁ 2 4 T₂ पूजितै, D₁ D₁ 5 ऊजित;
 T₁ ऊजितै, M₂-1 ऊजितै, C₂ ऊजितै (as in text)
 G₁ जग्मूपाजितै कर्मभिर्दिव (hypermetric)

18 ^a) K₁ D₂ 6 अथार्जुन रथ वीरा, B₁ 5 D₁ D₁ 8-5 7
 अथार्जुनं (D₁ 5 'न) रथवरं, B₂ अर्जुनस्य रथवर — ^b) Ś₂
 समुपाद्रवन्, V₁ B₁ 2 3 5 D S (T₂ missing) समभिद्रवन्,
 B₂ ममभिद्रुता (for समुपाद्रवन्)

19 ^a) K₂ उह्यमाना, D₁ D₂ मुह्य, Dn₁ D₂ 6 G₁ 8
 M (except M₂) ऊह्य, D₁ गुह्य (for उह्य) K₂ V₁
 B₁-4 Dn₁ D₂ 4 7 8 T₂ G₂ 8 M रथाश्चैर् (K₂ 'भा);
 B₂ रथश्चैर्, D₁ D₁ 5 रथाश्चैर्, D₂ 'श्चैश्च, D₂ 'श्चैते,
 T₁ 'श्चैर् (for 'श्चैस्ते) — ^c) D₁ D₂ समभ्यधावन्नश्यतो

20 ^a) K₂ तदायुधमहा, D₂ तदायुधमहावर्षं, G₁
 तथायुद्धिमहावर्षं (sic) — ^b) V₁ B₂ D₂ मुक्तं, B₁ 2 4 5
 D₁ D₁ 8 8 7 T₂ युक्त, D₂ क्षिप्रं, M₁ om. (for क्षिप्र)
 K₂ योधमहाबुद्, B₂ महाबुधे, G₂ M योधमहाबुद् K₂
 क्षिप्रयोधमहाबुधे — ^c) M₁ दिशि तैर् (for निशितैर्)
 — ^d) D₂ क्षिप्रमर्जुनमारुता.

21 ^a) V₁ महदश्वौघसप्लवं, B₁-8 4 m 5 D (except
 D₂) T₁ महाशस्त्रौघस (B₂ T₁ 'वि)प्लव, T₂ G₂ समहाश्वौ-
 घविप्लव, G₁ 2 महाश्वौवासि (G₂ 'घ स)विप्लव C₂ cites
 अप्लवम् (as in text) — ^c) Ś K₁ 2 4 B₂ सतितीर्षत
 (K₁ 'त), B₂ 4 D₁ D₁ 4 5 तत्र विक्षिप्त, G₂ सनिकर्षत,
 G₂ तत्तितीर्षत (for सतितीर्षन्तं) D₂ प्रसरतमवेक्षते, D₂
 महाशामतितीर्षत — ^d) Ś₁ K₁ 2 4 B₂ 5 D₁ D₁ 4
 M₁ पार्थ- (for पार्थं) K₂ पार्थं शस्त्रास्त्रसकुलं, D₂ M₂ पार्थं
 शस्त्रार्थं (M₂ 'णि)सेतुना, D₂ पार्थं सहास्त्रे, G₁ पार्थं
 शस्त्रास्त्रेजसा

22 ^a) Ś₂ G₁ तथा (for अथ) — ^b) K₁ B₂-5
 D (except D₂) T₁ M पार्थं (for पार्थं) D₂ कि क्रीडये,
 T₂ G₂ क्रीडयेस्ते (for किं क्रीडस्ते) D₂ [S]नया (for [S]-
 नघ) — After 22^{ab}, G₁ 2 ins

104* एते बलाघिका प्राप्ता पार्थं किं क्रीडसेऽनघ ।
 [G₂ हते (for एते) G₁ व्याप्ता (for प्राप्ता) G₂ पार्थं कि
 कियतेनघ (for the posterior half)]

— ^c) Some MSS ममसकान् K₁ प्रसुख्यैवांस; K₂
 B₁ 4 D₁ Dn₁ D₁ 3 4 5 T₁ G₁ 8 M प्रमथ्यैनास्, B₂
 प्रमाथ्यैव, D₂ 7 प्रमथ्यैनास्, T₂ G₂ 'थ्यैना (for 'थ्यैतास्)
 — ^d) K₄ तुर, B₂ स्वरन् (for स्वर)

23 ^a) K₂ V₁ B D S (except M₁, T₂ missing)
 हृण्य (M₁ 'ण्यन्) (for क्षिप्र) — ^b) Some MSS
 संसप्तकान् K₁ Dn₁ तथा, V₁ D₂ S (T₂ missing)
 अथ, B₂ हि (submetric) (for तदा) — ^c) D₂ शस्त्रौघ

C 8 735
B 8 19 25
K 8 55 25

आदधत्संदधन्नेषून्ष्टः कैश्चिद्रणेऽर्जुनः ।
विमुञ्चन्वा शराञ्शीघ्रं दृश्यते स्म हि कैरपि ॥ २४
आश्चर्यमिति गोविन्दो ब्रुवन्नश्वानचोदयत् ।
हंसांसगौरास्ते सेनां हंसाः सर इवाविशन् ॥ २५
ततः संग्रामभूमिं तां वर्तमाने जनक्षये ।

अवेक्षमाणो गोविन्दः सव्यसाचिनमब्रवीत् ॥ २६
एष पार्थ महारौद्रो वर्तते भरतक्षयः ।
पृथिव्यां पार्थिवानां वै दुर्योधनकृते महान् ॥ २७
पश्य भारत चापानि रुक्मपृष्ठानि धन्विनाम् ।
महतामपविद्धानि कलापानिपुधीस्तथा ॥ २८

(for शस्त्रेण) K₈ आक्षिप्तशस्त्रेण जलाद्, T₁ M क्षपयिष्यन्न-
यास्त्रेण, T₈ G क्षपयिष्यस्तदा (G₁ २ 'था) चापै — ^a) D₈ 8
इवावब्रवीत् (for इवावधीत्)

24 For 24, of 8 12 64 — ^a) K₈ नानघ(११/११
'द)त्, V₁ २; 4 D₁ D₁ D₂ 4 7 आदधन्, B₂ अघत्स्व-,
B₈ 8 आदधत् (for आदधत्) B₈ संदधन्नेषून्, D₈ सदध-
न्निषून् (for 'घन्नेषून्) D₈ आदधत् सदधन्नेषून्, T₁ M
नानघत्सदधन्नेषून् (M₁ 'घन्नेषून्); T₈ G₈ नादधत्सदधन्नेषून् (G₈ 'घा)-
श्चैव, G₁ २ नादधत् (G₂ 'द)त्संदधन्नेषून् — ^b) K₁ सृष्ट
(for दृष्ट) M₁ कश्चिद् (for कैश्चिद्) G₂ जनैर्जुनैः (for
रणेऽर्जुनैः) V₁ न दृष्ट कैश्चिद्वर्जुनैः — ^c) D₁ विमुञ्चन्वा,
D₂ विमुञ्चन्वै (for विमुञ्चन्वा) S (T₂ missing) घोरान्
(for शीघ्र) — ^d) K₈ 4 D₁ वा, D₂ वै (for स्म) K₁
V₁ D₁ D₈ 4 8 7 दृश्यतेव हि तैरपि, B₁ दृश्यते वाहितैरपि
(corrupt), B₂ दृश्यतेवाहितैरपि, B₈ दृश्यते चापि तैरपि,
B₄ D₁ D₈ 8 दृश्यते वाहितैरपि, B₅ दृश्यते चाहितैरपि,
T₁ G₁ 2 दृश्य(G₂ 'श्य)ते वै हता नरा, T₈ G₈ दृश्य(G₈
'श्य)ते वै नरा हता, M दृश्यते चाहिता हता

25 ^a) K₁ अपि (for इति) — K₁ om (hapl)
25^b-26^c — ^b) D₂ अयोजयत्, D₈ अनोदयत् (for
अचोद) S K₂₋₄ B₈ 4 (as in text) 5 D₁ D₁ 8-5 7 8
सम(D₈ by corr तदा)मन्यत भारत (D₈ 'ती) — ^c)
S₂ हंसा स्म गौरास् (sic), K₄ B₁ 8 4 D₈ हसाञ्चु,
V₁ D₈ 4 7 T₈ M₂₋₄ हंसाङ्, B₂ ह्या सगौ, D₁
ह्याभ, D₂ हसाञ्च गौरास् (sic), D₈ घर्माञ्चु; G₈ हसास
(as in text) B₄ सेन्य, M₁ तेना K₈ ह्यामगोणसूसेना
(corrupt), B₅ हंसास(marg 'ञ्चु)गौरास्त्वैन्य, T₁ G₁ 2
हंसागवर्णै(T₁ 'र्णै)गौरास्ते, G₈ हंसाङ्गौरवर्णास्ते — ^d)
K₈ इवावमन्, V₁ D₁ M₁ इवावयात् (for इवाविशन्)
— For 25^{cd}, D₈ subst.

105* ततस्ते हससदशास्तुरगा वातरहस ।

तां सेना विविशुर्हंसा इव महत्सर ।

26 In N, 8 14 26-50 is repeated in contin-
uation of App I, No 16, after adhy 40 — ^a)
G₂ संग्रामभूम्यां K₄ B₁ 8 5 D₁ D₁ 8-5 7 (all first
time) च, G₁ 2 तु (for तां) D₂ (second time)
आससाद च तां भूमिं — ^b) B₈ (first time) यमक्षये, D₈

(first time) धनजये (for जनक्षये) — ^c) S₁ K₂ (both
first time) अवेक्षमाणो, K₈ (first time) आचक्ष्यमाणो,
K₈ (second time) 4 (first time) B₂ D₁ (both first
time) D₂₋₃ (all second time) 6 (both times) 7 (first
time) 8 (both times) अवेक्ष्य, D₁ D₁ 5 (all second
time) आवेक्ष (D₁ 'क्ष्य), T₂ विप्रेक्ष, G₂ विप्रेक्ष
(for अवेक्ष)

27 ^a) N (second time, but K₂ both times) पश्य
(for पृष) D₂ (first time) G₂ पार्थो S K D₈ 8 (all
second time) यथा रौद्रो, B₈ (first time) महाघोरो, T₁
महान्रौद्रो — ^b) K₈ (first time) जनसक्षय, K₂ (second
time) B₈ D₈ (both first time) T₂ G₁ 2 भारत
— ^c) S K₂ 4 (all first time) पृथिव्या N (second
time) क्षत्रियाणा (for पार्थिवाना) S K₁₋₃ (all second
time) V₁ (first time) B₈ (second time) D₁ D₂ 6
(all both times) 8 (second time) S (T₂ missing) च,
K₄ (second time) हि, B₂ (first time) तु (for वै)
D₁ D₁ 5 (all first time) पार्थिवद्राणां (for 'वाना वै)
— ^d) K₄ V₁ B₁ D₁ D₁ 8 8 8 (all first time, but
K₁ B₁ D₂ 6, second time) दुर्योधनकृते

28 After 28^{ab}, D₄ (marg) 7 (both first time)
read 30^{ab}, repeating it in its proper place T₁
G₂ om 28^{cd} — ^c) S K₁ 2 4 D₈ (all second time)
पृ(D₈ सृ)तनाम्, K₈ V₁ B D₁ D₁ D₁-7 (all second
time) सृ(B₂ सु)तानाम्, D₁ D₈ (both first time)
T₈ G₁ 8 M हतानाम् (for महत्तानाम्) S₂ (second time)
उप-, K₁ D₂ (both first time) 6 7 (both second time)
अपि, K₄ (first time) अप्य, B₈ 5 D₁ D₂-5 7 (all
first time) चाप- (for अप-) V₁ B₁ 2 4 D₂ 6 (all
first time) आह(D₈ 'हृ)तान्यपविद्धानि — ^d) S₁
(first time, sup *in* as in text) कपालानिपुधीन्,
S₂ V₁ B₁ 2 4 D₈ 4 7 (all first time) T₈ G₁ 8 M₈
कलापानि(B₂ 'नी)पुधीन्, K₈ (first time) कलापानि
बुधास् Ca. c cite कलापान् (as in text) M₁ (before
corr) तदा (for तथा) S K V₁ B D₁ D₁ D₁-5 7 8
(all second time) कलापाश्च महाधनान्; D₈ (second
time) कलापांश्च महाहवे

जातरूपमयैः पुङ्खैः शरांश्च नतपर्वणः ।
 तैलाघौतांश्च नाराचात्रिर्मुक्तानिव पन्नगान् ॥ २९
 हस्तिदन्तत्सरुन्वङ्गाञ्जातरूपपरिष्कृतान् ।
 आकीर्णास्तोमरांश्चापांश्चित्रान्हेमविभूषितान् ॥ ३०

वर्माणि चापविद्वानि रुक्मपृष्ठानि भारत ।
 सुवर्णविकृतान्प्रासाञ्शक्तीः कनकभूषिताः ॥ ३१
 जाम्बूनदमयैः पट्टैर्बद्धाश्च विपुला गदाः ।
 जातरूपमयीश्चर्षीः पट्टिशान्हेमभूषितान् ॥ ३२

C 8 743
B 8 19 33
K 8 53 33

29 D₂ (second time) om. 29-30 — ^a) B₂ (second time) शरैः (for पुङ्खैः) — ^b) Ś₂ (first time) शरश्च, K₁ D₅ (both first time) G₂ शराश्च K₅ V₁ (both both times) B D (all second time, D₂ second time missing, but D₄ both times and D₅ first time) चानतपर्वण, B₁ (first time) च नतपूर्वण (sic), Da₁ D₂ (both first time) च नतपूर्वणि, DL₂ (both first time) चानतपूर्वणि (for च नतपूर्वण) — ^c) K₄ (first time) तैलाघौताश्च D₆ (second time) तैलाघौतान्निर्मुक्तान् — ^d) V₁ (first time) विपकान्; B₁₋₃ D₂₋₄ 5-7 (all first time, but B₂ second time) T₃ विमुक्तान्, D₅ (second time) पतितान् (for निर्मुक्तान्) G₂ cites विमुक्तान् Ś₁ K₂ (both second time) पतनानिव, Ś₂ K₁ 3 4 V₁ B D (all second time, D₂ om) पट्टगानिव (by transp)

30 D₂ (second time) om 30 (cf v l 29) — ^a) Ś K₂ (all second time) हस्तिदन्तान् (K₂ 'ता) स्मरन्, K₃ (second time) हस्ति इडत्सरुन्; K₄ B₂ (both second time) हस्तिदन्तान्सरुन्, V₁ B₂ (both second time) इतिदन्तस्मरन्, Da₁ D₂ (both second time) इतिदन्तस्मरन् V₁ (second time) खड्गं, B₃ (second time) द्विभ्यं, Da₁ DL₂ (all second time) खड्गा — ^b) Ś₁ K₂ 4 (all second time) *परिच्छिदान्, K₃ Da₁ Dn₁ DL₂ 2.3 (all second time) *परिच्छिदान्, V₁ B₂ (both second time) *परिच्छिदान्. — N (second time but Ś₂ K₄ both first time) om. 30^{ca} — ^c) K₂ (first time) चार्पाश्च, V₁ B D (all first time) चापि (for चापान्) T₁ M₂₋₄ आकीर्णास्तोमरावापान्, T₃ G₂ M₁ आकीर्णस्तोमरान्वाहान् G₂ cites आकीर्णान् (as in text) — ^d) V₁ (first time) चित्रान्हेमविभूषणान्, B₁₋₃ Da₁ DL₂₋₇ (all first time) विचित्रान्हेमभूषितान्, Dn₁ (first time) चित्रान्मुक्तं, D₂ (first time) चित्रहेनं — After 30, Ś₁ K₁ (both first time) read 33^{ca}, repeating it in its proper place While, T₃ G₂ M₁ after 30 G₁ after 28

106* दण्डान्कनकत्रिपात्रं सवृत्ता रणभूमय ।

[Posterior half = 38^d T₃ G₁ 3 रणभूमि च संघनान् (for the posterior half)]

31 Ś₁ (second time) 2 K₂ 4 B₂ (all both times) 3 4 (both first time) Da₁ Dn₁ (both second time) D₁ (both times) 2 3 (both first time) 2 (second time) 7 (first time) T₂ 3 M चर्माणि, K₁ (second time) चर्माणि, B₁ (second time) वर्माणि (for चर्माणि) K₁ (first time) चापविद्वानि D₂ (second time) पट्टय चर्माणि चापानि — ^b) N (all except B₃ D₂ 6 second time) रुक्मगर्भाणि (K₄ 'नि), T₁ G_{1.2} हेमपृष्ठानि (for रुक्मं) Ś₁ K₁ (both first time) निमुक्तानिव पन्नगान्, B₂ (first time) कलापानिपुर्धीस्तया, T₃ G₂ M तोमराश्च बहुध्रुणे — K₂ (first time) om 31^c-32^b — ^c) V₁ K₁ (second time) 4 (first time) स्ववर्णविक्रु (K₄ 'क्र) तान् V₁ (first time) B₃ 3 (both second time) D₁ (first time) प्रादान्; Da₁ (first time) पादान्, M₃ वासान् (for प्रासान्) D₃ (first time) सुवर्णचित्रितप्रामान्. — ^d) T₃ शक्ति N (second time) M₂₋₄ कनकभूषणा (M₃ 'ण), K₄ (first time) *भूषितान्, B₄ (first time) *भूषिणा, M₁ *भूषणान् (for *भूषिता)

32 Ś K₁ (all first time) 2 (both times) 1 (first time) om 32^{ab} — ^b) Da₁ D₁ 2 (all second time) नदाश्च (for वदाश्च) B_{1.4} (both first time) तु, B₂ (first time) D₆ (second time) सु- (for च) D₂ (second time) M₃ विपुलां, T₃ G₂ विविधा Da₁ (second time) गदा, (D₂ second time) गदा — ^c) Ś (both second time) Da₁ Dn₁ D₁ 3 (all first time) जातरूपमयाश्चर्षी (DL₂ 'ष्टी), K₁ (second time) *मयाश्चाक्षी, K₂ (second time) *मयाश्चर्षी, K₃ (first time) *मयाश्चष्टि, K₄ (second time) *मयाश्चाष्टी, V₁ (first time) *मय्यर्षष्टी, V₂ (second time) *मय्यर्षष्टी, B₁ (first time) 2 (second time) 3 (first time) *मय्यर्षष्टी; B₃ (second time) सवीयनमय्यर्षष्टी, Dn₁ (second time) सघाय *समारिष्टि, D₂ (first time) *मय्यर्षष्टि, D₃ (first time) *मय्यर्षष्टी, D₆ (second time) मय्यर्षष्टी, D₅ (first time) *मयाश्चाष्टी, D₅ (second time) *मयाश्चष्टी, T₁ 2 G *मयाश्चाष्ट्या (G₂ 'त्रा) न् (for *मय्यर्षष्टी) — ^d) K₁ 2 (both second time) V₁ (both times) पट्टिमान्, T₃ G₂ M पट्टिमान् D₂ (second time) om from हेनभूषितान् up to विद्वानि in 34^c B₂ Da₁ DL₂₋₇ (all

दण्डैः कनकचित्रैश्च विप्रविद्वान्परश्वधान् ।
अयस्कुशान्तान्पतितान्मुसलानि गुरुणि च ॥ ३३
शतघ्नीः पश्य चित्राश्च विपुलान्परिचांस्तथा ।
चक्राणि चापविद्वानि मुद्गरांश्च बहुत्रणे ॥ ३४

नानाविधानि शस्त्राणि प्रगृह्य जयगृद्धिनः ।
जीवन्त इव लक्ष्यन्ते गतसत्त्वास्तरस्त्रिनः ॥ ३५
गदाविमथितैर्गात्रिभ्रुसलैर्भिन्नमस्तकान् ।
गजवाजिरथक्षुण्णान्पश्य योधान्सहस्रशः ॥ ३६

second time) T₃ G₂ हेमभूषणान् (for 'भूषितान्') G₁ 2
पटान्हेमविभूषणान्

33 D₂ om 33 (cf. v 1 32), T₁ G₂ om. 33^{ab}.
— ^a) M₂₋₁ तत कनकचित्राश्च — ^b) K₁ (first time)
विप्रविद्वान्, K₁ (second time) विप्रविद्वां, B₂ (second
time) हेमविद्वान्; D₀ (first time) प्रति* (for विप्र*)
Dn₁ (first time) om परश्वधान् K₂ (second time) 4
B₁ (both first time) D₁ (both times) 2 (first time) 2
(second time) 2 (first time) परश्वधान्, D₀ (second
time) परश्वधान् — After 33^{ab}, S V₁ B D (all first
time) T₁ 2 G₁ 129

107* परिधान्मिण्डपालाश्च मुमुग्डी कुणपानपि ।

[V₁ B₁ 2 4 Da₁ D₁₋₃ 2 मिण्डपालाश्च, D₀ 2 मिण्डिना°
T₃ G₂ मिण्डिपालाश्च खड्गाश्च (for the prior half) K₂
मुमुग्डी, K₃ D₁ मुमुग्डी, B₂ मुमुग्डी, Da₁ मुमुग्डी, D₂ मुमुग्डी,
T₁ G₂ मुमुग्डी, G₁ मुमुग्ण (for मुमुग्डी) S K₂ B₂ D₂
कनया(D₂ 'पा'नपि, K₁ B₁ D₁ कणया, K₃ कृपणा, V₁
कणपानि च, B₂ कल्पयन्पि, Da₁ D₂ 2 कणयानपि, D₁ कणयोरपि;
D₂ करणानि च, D₁ कणयानपि, D₀ कनकाचिना, T₁ G₁ 2 कवचा-
नपि (for कुणपानपि) T₃ G₂ मुमुग्डी कवचानि च (for the
posterior half)]

— S₂ K₁ (both second time) om 33^c-34^d — ^c) S₁
K₂₋₁ (all second time) V₁ (both times) B₁ (second
time) 2 (both times) 2 4 (both second time) 2 (both
times) Da₁ (second time) Dn₁ (both times) D₁ (second
time) 2 (first time) 2 4 (both both times) 2 6 (both
second time) 7 2 (both both times) अयकुताश्च, S₂
(first time) अयोस्कुशातान्, K₁ (first time) अयस्यतानि,
K₂ (first time) अयस्यदातान्, K₃ (first time) अयन्तु-
तांश्च, B₁ 4 Da₁ D₁ 2 6 (all first time) *स्तुडाश्च, B₂
(first time) अयपूणाश्च, T₁ अयस्कुभाश्च, T₃ G₁ 2 M
*स्कंधा(T₂ 'धा)श्च, G₂ रथस्कंधाश्च, M₂₋₁ हयस्कंधाश्च (for
अयस्कुशान्तान्) — ^d) S K₁ 2 (all first time, but S₁
K₂ both times) मुसुलानि, K₃ (first time) 4 Da₁
Dn₁ D₁ 4 2 2 (all second time, but Dn₁ D₁ 2 both
times) मुसुलानि, B₁ (second time) 2 2 (both first
time) मुसुलानि (for मुसुलानि) D₁ (second time) वा
(for च). S₁ K₁ 2 (all first time) गुरुणि च

34 S₂ K₁ (both second time) om 34 (cf v 1
33) D₂ (second time) om 34^{ab} (cf. v 1 32)
— ^a) D₂ (second time) T₃ G₂ 2 चित्राश्च — ^b) K₂
(second time) T₃ विपुला, T₁ G₁ विपुला. T₁ G₁ 2 परि-
घास D₂ (second time) अथ, M अपि (for तथा)
— T₁ 2 G₁ om 34^{ef} — ^d) N (S₂ K₁ om second time)
M₁ तोमराश्च (for मुद्राश्च) S₁ K₂ V₁ B D (except
Dn₁) (all second time) महारणे, K₂ 4 (both second
time) परश्वधान् (for बहुत्रणे)

35 ^a) S₂ K₁ 2 4 (all first time) नानायुधानि (for
'विधानि) D₂ 6 (both second time) दिव्यानि; D₂
(first time) शस्त्रानि — ^b) S₁ K₂ (both first time, K₃
sup lin as in text) जयगृद्धिनः, S K₂ 4 (all both times,
but S₁ second time) *गृद्धिनः, D₀ (first time) *कृद्धिनः,
D₂ (first time) शरगृद्धिनः (for जयगृद्धिनः) — After
35^{ab}, G₁ 2 read 42^a-45^b G₁ 2 om. 35^c-37^b — ^c)
Dn₁ (first time) द्रवत (for जीवन्त) N (second
time, but B₁ 2-4 Da₁ D₁ 2-7 all both times) T₁ 2 G₂
M दृश्यते, V₁ D₂ 2 (all first time) लक्ष्यन्ते — ^d) K₂
(first time) गतमाराम् (for *सत्त्वात्) D₁ (first time)
तरस्त्रिनः, D₂ (first time) *न्यनः, G₂ *स्त्रिनी (for *स्त्रिनः)

36 G₁ 2 om. 36 (cf v 1 35) K₁ (first time)
om 36 — ^a) B₂ (first time) गदानिमथितैर् and
(second time) *विमर्दिभिर, D₂ (first time) *विमर्दिता,
D₂ (second time) *प्रमथितैर्, M₁ गजावमथितैर् (for
गदावि*) — ^b) S (both both times) K₁ (first time) 2
(both times) 4 (first time) मुसुले, K₂ (first time)
Da₁ (second time) Dn₁ (both times) D₁ (second
time) 2 (first time) 4 (first time, second time
before corr) 2 (both times) मुसुलैर्, B₁ 4 (all both
times, but B₂ second time) D₀ (second time) मुपनैः.
S₂ (first time) G₂ छिन्नमस्तकान्, V₁ B₂ (both second
time) M₂ छिन्नमस्तका, B₁ (first time) मग्नमस्तकान् (for
भिन्न*) — ^c) V₁ (first time) गजवाजिनरक्षुण्णान्, B
(except B₂) Da₁ D₁ 2-2, 7 (all first time) *रथैः क्षुण्णान्,
D₂ (first time) *रथक्षुद्रान्, D₀ (first time) *रथ
च्छिन्नान्, T₁ *रथाकीर्णान् — ^d) M₁ 2 योधान् Dn₁
(second time) योजान्सहस्रम्

मनुष्यगजवाजीनां शरशक्त्यष्टितोमैः ।
निर्विद्यैः पट्टिशैः प्रासैर्नखैर्लङ्गुडैरपि ॥ ३७
शरीरैर्वहुधा भिन्नैः शोणितौघपरिभ्रुतैः ।
गतासुभिरभिन्नसं वृत्ता रणभूमयः ॥ ३८
बाहुभिश्चन्दनादिग्धैः साद्गदैः शुभभूपणैः ।
सतलत्रैः सक्रेयूरैर्भाति भारत मेदिनी ॥ ३९

साङ्गुलित्रैर्भुजाग्रैश्च विप्रविद्वैरलंकृतैः ।
हस्तिहस्तोपमैश्छिन्नैरुरुभिश्च तरस्विनाम् ॥ ४०
वद्धचूडामणिवरैः शिरोभिश्च सकुण्डलैः ।
निकृत्तैर्दृपभाक्षणां विगजति वसुंधरा ॥ ४१
कवचैः शोणितादिग्धैश्छिन्नगात्रशिरोधरैः ।
भूर्भाति भरतश्रेष्ठ शान्ताचिर्भिरिवाग्निभिः ॥ ४२

C ९ 2281
B ९ 53 25
K ९ 55 42

37 GL: om 37^{ab} (cf. v. l. 35) K₁ om 37^{ab}.
T₂ G₂ repeat 37^{ab} after 41 — ^a) N (second time,
K₁ om) T₃ G₃ M मनुष्यगजवाजीनां, K₁ (first time)
‘नगगजना, V₁ B₂ D₁ D₂ 2: 1 c (all first time)
T₁ गजवाजिननुयागा (B₃ ‘ना) — ^b) K₂ B₁ (both
first time) शक्त्यष्टिपट्टि (B₁ ‘शर)तोमैः, K₂ (first
time) शरशक्तिष्टितोमैः, V₁ B₁₋₄ D_{2: 1: 7} (all second
time) शरशक्त्यष्टिपट्टि (V₁ ‘मै), D₂ (first time)
‘शक्त्यष्टितोमैः, D₃ (first time) T₁ ३ शरशक्त (T₁ ‘क्ता,
T₂ ‘शक्त्यष्टि’ — After 37^{ab}, T₁ reads 42 — ^c) K₂
(second time) निर्विद्यैः K₁ २ V₁ (all first time)
पट्टिशैः, V₁ B₂ २ D₂ ३ (all second time) परिभ्रुतैः (for
पट्टिशैः) V₁ D_{2: 1} (all first time, but D₂ second
time) प्रासैर्, B₂ २ (both second time) D₂ (both
times) प्रासैर्, D₂ (second time) प्रासैर् (for प्रासैर्)
D₂ ७ (both second time) परिभ्रुतैः — ^d) B₂
(first time) सुगुरैः, B₃ (first time) सुगुरैः, T₁ सुगुरैः,
C नखैः (as in text) V₁ (first time) लङ्गुडैरपि,
M₂₋₄ लङ्गुडैः (for लङ्गुडैः) S K₁ 2 V₁ B D₂ 2: 1 c: (all
second time) वधस्तुतैः परश्वरैः, K₂ ३ D₁ D₂ D₃ ३
(all second time) वधस्तुतैः (K₂ ‘त) परश्वरैः D₂
(first time) सुगुरैः लङ्गुडैरपि, D₂ (first time) नाराचैर्ग
रुडैरपि, D₂ (second time) वधस्तुतैः परश्वरैः, T₂ G₂
वधस्तुतैः परश्वरैः, M₁ वधस्तुतैः परश्वरैः

38 ^a) S K V₁ B₁₋₄ D₂₋₄ c-3 (all second time)
वहुभिः (for बहुधा) S K₁ 2 (all second time) ३
(both times) ३ (second time) V₁ B D (all both
times, but D₁ second time) S (except T₁, T₂ missing)
भिन्नैः (for भिन्नैः) — D₂ (second time) om 35^b-39^c
— ^b) S K₂ ३ (all second time) ‘परिभ्रुतैः, D₁ (second
time) ‘परिभ्रुतैः — ^c) S₁ K₂ (both second time)
गतासुभिर, K₁ (first time) B₂ (second time) गता
(for गता) G₁ समिन्नसं — ^d) D₂ (second time)
संभ्रुता (for मृता) S₁ K₁ 2 (all first time) रथभूमय
(for रथ)

39 D₂ om 39^{ab} (cf. v. l. 38) T₂ missing
up to शुभ in 39^b — ^a) B₂ (second time) M₁
यदुभिः D₂ (second time) चन्दनादिश्च — ^b) S K
D₂ D₂₋₄ c ७ (all second time) हेमभूपणैः, S₂ (sup
lin as in text) K₁ B. D₃ (all first time) शुभलक्षणैः,
V₁ B₁ २ 4 D₂ (all second time) हेमभूपणैः, B₃ D₁
D₁ ३ (all second time) भूपणोज्वलैः, D₁ D₁ ३ (all
first time) शुभभूपणैः, D₂ (first time) गुरु, T₁ ३ G M
रुडैः (for शुभ) B₂ (second time) चिन्नगात्रशिरोधरैः
— ^c) S K₂ (all first time) V₁ (both times) सतलत्रैः,
K₁ (first time) सतलत्रैः; K₂ D₁ D₁ ३ (all first time)
सतलत्रैः (for सतलत्रैः)

40 ^a) B₂ (first time) साङ्गुल्युद्ध- (sic), D₂
(second time) ‘लिभिः, T₁ साङ्गुलित्रैः (for साङ्गु) D₂
(second time) मुजाग्रैश्च K₂ (first time) माङ्गुलित्रैः
त्रिः श्रेष्ठ — ^b) D₂ (first time) जलकृता — ^c) D₂
(first time) हस्तिहस्तोपमैः, D₂ (first time) हस्तिहस्तोपमैः
(for हस्तिहस्तो) G₁ छत्रैः K₂ (second time) हस्ति
हस्तोपरि छत्रैः — ^d) K₂ (second time) रथभिश्च, D₂
(second time) बाहुभिश्च (for ऊरु) B₃ (first time)
D₁ D₁ ३ (all second time) तरस्विना, B₃ (second
time) तरस्विना, D₂ (first time) T₂ यदास्विना B₁
(second time) शोणितौघपरिभ्रुतैः

41 ^a) K₁ (first time) D₂ (second time) M वद्ध-
चूडा (M₂ ३ ‘ऊ) मणिवरैः, B₂ (first time) वद्धचूडा-
मणिवरैः — ^b) M चान्कुण्डलैः (for च सकुण्डलैः) — N
(first time) om 41^c-42^d — ^c) S K वज्रितैः, V₁ B
(except B₃) D₂₋₄ ७ वज्रितैः, D₂ निकृत्तैः, D₃ जर्जितैः
(for निकृत्तैः) K₂ दृपभाक्षणां, V₁ दृपभाक्षणां, GL 2 वृत्त-
(G₂ ‘क्ष) पायागुर (for दृपभाक्षणा) D₂ नक्षत्रैर्घोरिवा-
भाति — ^d) D₂ मेदिनी भरतवर्षम — After 41, T₂ G₂
repeat (with var) 37^{ab}

42 N T₂ om 42 (For N, cf. v. l. 41) For
sequence in G₁ २, cf. v. l. 35 T₁ reads 42 after 37^{ab}.
— ^a) T₁ कवचैश्च (for कवचैश्च) K₂ शोणितोद्भवैश्च,

रथान्वहुविधान्भ्रान्हेमकिङ्किणिनः शुभान् ।
अथांश्च बहुधा पश्य शोणितेन परिपुतान् ॥ ४३
योधानां च महाशङ्खान्पाण्डुरांश्च प्रकीर्णकान् ।

निरस्तजिह्वान्मातङ्गाञ्चयानान्पर्वतोपमान् ॥ ४४
वैजयन्तीविचित्रांश्च हतांश्च गजयोधिनः ।
वारणानां परिस्तोमान्सुयुक्ताम्बरकम्बलान् ॥ ४५

K: शोणितादिन्धौ — ^b) K₂ Dn1 M1 छिन्नगात्रैः, M₂₋₄ भिन्नगात्रैः (for छिन्नगात्र- — ^c) T₁ G₁ ३ क्षामाति (for भूर्भोति) V₁ D₁ G₁ ३ भारतश्रेष्ठ. § K Dn1 D₂ ३ ३ भूर्विष्मा (D₂ 'मिना, D₃ 'ने भा)ति नरश्रेष्ठ — ^d) §₂ K₁ B₁ D₃ ३ ३-३ श्वातार्चिभिर्, T₁ G₂ श्वा (G₂ श्वा)ताभिभिर्, G₂ श्वातार्चिभिर्; M₁ सहार्चिभिर् (for शान्ता') D₂ ३ ह्रवानले (D₃ 'ल'), T₁ 'र्चिभि', G₁ 'निभि (for 'मिभि)

43 For sequence in G₁ ३, cf. v. 1. 35 — ^a) N (second time, but V₁ B Da1 D₁₋₆ १ ३ first time) T₁ ३ G₁ ३ M रथाश्च बहुधा भ्रान् (G₁ ३ छिन्ना)न्, § K₁ (all first time) रथान्वहुधा भ्रान् (submetric), K₂ (first time) T₃ G₂ रथान्वहुविधान्पद्मा (T₃ G₂ 'छिन्ना)न्, Dn1 (first time) रथान्वहुधा भ्रान् — ^b) K₃ (first time) हेमकिङ्किणिनः, K₄ (first time) हेमकिङ्किणने; Da1 D₁ ३ (all first time) 'किङ्किणकान् (for 'किङ्किणिन) K₂ (first time) शुभा T₁ G₁ M₂₋₃ हेमकिङ्किणिभूपितान्, T₂ 'किङ्किणिसयुतान्, T₃ G₂ ३ 'कण्ठभूपितान् — B₂ (first time) om 43^b-44^d T₂ reads 43^{cd} after 44 — ^c) T₂ विविधान् (for बहुधा) § K V₁ B₁₋₄ D₂₋₃ (all second time) T₁ ३ G M वाजिनश्च हतान्पश्य, V₁ D₃ (both first time) अथान्वहुविधान्पश्य, B₃ Da1 Dn1 D₁ (all second time) वाजिनः पतितान्पश्य — ^d) B₁ (first time) शोणिते च; D₃ (first time) शोणितौव- (for 'तेन) § K₂₋₄ (all second time) निष्कीर्णांश्चन्द्राराहतान्, K₁ ३ Da1 D₂₋₇ (all second time) निष्कीर्णांश्चन्द्राराहतान्, V₁ B (all second time) विनिष्कीर्णांश्चन्द्राराहतान्, Dn1 D₁ ३ (all second time) नि (D₃ वि) कीर्णांश्चन्द्राराहतान्, T₁ विष्कीर्णांश्चन्द्राराहतान्, T₃ निष्कीर्णांश्चन्द्राराहतान् (hyper metric), G₁ ३ निष्कीर्णांश्चन्द्राराहतान्, G₂ निष्कीर्णांश्चन्द्राराहतान्, M निष्कीर्णांश्चन्द्राराहतान् — After 43, N (both times, but B₃ second time) T G ins

108 * अनुकर्णानुपासद्भ्रान्पताका विविधान्ध्वजान् ।

[K₄ (first time) अनुभवान्, V₁ (first time) अर्थकर्णान् (for अनु) §₂ (first time) उपासगा, §₂ K₄ (both second time) 'सवान्, D₃ (first time) ग्यासंगान्, G₂ उपा (as above) §₂ (second time) पतिकात्, K₃ (first time) Dn1 (both times) T₃ G₂ पताकान् (for पताका) K₃ (second time) विविधान्ध्वजान्, B₁ ३ ३ D₂₋₄ ३ ३ ३ (all second time) विविधध्वजान्, Da1 D₁ ३ (all first time)

T₁ G₂ विविधा (T₁ G₂ 'ध) ध्वजान्]

44 B₂ (first time) om 44 (cf. v. 1. 43) D₂ ३ (both second time) om. 44^{ab} For sequence in G₁ ३, cf. v. 1. 35 — ^b) § K₁ ३ ३ (all second time) रथिनन्, K₃ V₁ B D (D₂ ३ om, all second time) S रथि (B₂ या)नां (for योधाना) K₁ (second time) महाशङ्खः, Dn1 (first time) D₃ (second time) 'मंसान्, D₂ (first time) 'शौचान्, D₃ (second time) 'शौचान्, G₂ 'सवान् (for 'शङ्खान्) — ^c) §₂ (second time) पाण्डुरश्च, V₁ (second time) T₃ G M पाण्डुराश्च, D₃ (first time) पाण्डुराश्च — K₂ (second time) om 44^{cd} — ^e) Da1 D₁ ३ (all second time) मातङ्गा §₂ (first time) निरस्तजिह्वान्मातङ्गान्, K₁ (first time) 'दातङ्गान्, D₁ (first time) 'कंडाना, G₁ ३ 'जिह्वान्मातङ्गान् — ^d) K₁ (first time) शयन्, D₁ (first time) पतमानान्, G₁ ३ रथानां (for शयानान्) D₃ (first time) शयनानिव पर्वतान्

45 T₂ om 45 For sequence of 45^{ab} in G₁ ३, cf. v. 1. 35 — ^a) §₁ (both times) ३ (second time) K₂ (both times) ३ (second time) V₁ B₁ (both times) ३ ३ (both second time) ३ ३ (both both times) Da1 D₁ (both second time) ३ (both times) ३ (second time) ३ (both times) ३ (second time) ३-३ (all both times) T₁ ३ G₂ M₁ ३ वैजयतीर्विचित्राश्च; §₂ K₁ D₃ (all first time) वैजयती विचित्राश्च, K₄ (second time) B₂ ३ Da1 Dn1 (all first time) G₁ M₂ ३ वैजयती-विचित्राश्च G₂ oites वैजयन्ती — ^b) §₂ (second time) हताश्वान्, K₁ V₁ D₃ ३ (all first time) ३ (second time) M₁ हताश्च (for हताश्च) V₁ B₂ (both first time) गजयोधिना, V₁ B D₃ ३ ३ ३ (all second time) 'वाजिन (for 'योधिन) K₁ ३ (both second time) हताश्च गजयोधिन (K₄ 'ना), Da1 D₁ ३ (all second time) हताश्वगजयोधिना, T₃ G हताश्व गजयोधिना — ^c) K₄ (second time) वारिणाना V₁ (second time) परिष्टोमान् D₃ (first time) वारिणान्परिस्तोमान्, G₂ वारिणपरिस्तोमान् (submetric) G₂ oites परिस्तोमान् (as in text) — ^d) N (second time) तथैवाजिनकम्बलान्, §₁ K₃ (both first time) सुयुक्तांश्चम्बरकान् (K₂ 'म)लान्; K₁ (first time) सुयुक्तायुधसुकम्बलान्, K₃ (first time) युक्तानगक'; K₄ (first time) सयुक्तांश्चम्बरक'; V₁ (first time) सुसुक्ताने-

विपाटिता विचित्राश्च रूपचित्राः कुथास्तथा ।
मित्राश्च बहुधा वण्टाः पतद्भिश्चूर्णिता गजैः ॥ ४६

वैदूर्यमणिदण्डांश्च पतितानङ्कुशान्मुवि ।

वद्धाः सादिच्चजाप्रेषु सुवर्णविकृताः कशाः ॥ ४७

C. 8. 757
B. 6. 19 47
K. 6. 55 48

कृ', B₁: 4 D₂-1 7 (all first time) स(D₁: 4 सु-
युक्तानेक', B₃ (first time) प्रयुक्तानयक', B₅ (first
time) सयुक्तानेककुरुहान्, D₁ D₂ (both first time)
सुयुक्तानयकवगान्, D₁ (first time) सुयुक्तानेक', D₁
(first time) सुयुक्तानय', D₂ (first time) स्वयुक्तानेक',
D₂ (first time) सयुक्तानेककोमलान्, T₁ G₁: 2 सुरका-
त्रस(G₁: 4) क'क्यकान्, T₂ G₃ M त(T₂: 4) यवाजिनक्यकान्
46 " K₂ (first time) विचित्राश्च, B₁: 4 (both
first time) विचित्रा वै (for 'त्राश्च) S K (all second
time) B₂ (first time) D₁ D₂ D₃ (all second time)
2-1 (all first time) 1 (second time) 7 (first time) 2
(second time) T₁: 2 G₁ विपा(B₂: 'वा)टितविचित्राश्च, V₁
B (all second time, but B₃ both times) D₁ (first
time) D₂-1 1 (all second time) 2 (first time)
G₂: 2 M₁ विपाटितविचित्राश्च, V₁ (first time) T₂: M₂-1
विपाटितान्विचित्राश्च, D₂ (first time) विवट्टितान्विचि-
त्राश्च — 4) S K₂: 1 (all first time) चित्ररूपा, B₃ D₁
(both first time) T₁: 2 G M रूप(T₂: M 'प्य)चित्रान्,
B (first time) रूपाचित्रा, D₁ (first time) रूपचित्रा,
C₂ 'चित्रा (as in text) L₃ (first time) T₂: G₂
कृष्यान्त्या, T₁ कृष्यान्त्या, G₁: 2 कृष्यान्त्या, M रयाञ्चुमान्
(for कृष्यान्त्या) S K₁: 2 4 (all second time) चित्ररूपा
कृष्या (K₁ कृष्य) शुभा, K₂ D₁ D₂ D₃: 2 (all
second time) रूप(K₂: 'प्य)चित्रा कृष्या शुभा, V₁
(second time) जातरूपान्कृष्याञ्चुमान्, B₁: 2 (both second
time) रूपचित्रा कृष्याञ्चुमान्, B₂ (second time)
रूपचित्रान्कृष्या शुभा, B₃ (second time) रूपचित्रा
न्कृष्याञ्चुमान्, B₄ D₁: 7 (all second time) रूपचित्रा
न्कृष्याञ्चुमान्, D₂ (second time) रूपचित्रा कृष्यान्त्या,
D₂ (second time) जातरूपान्कृष्याञ्चुमान्, D₃ (first time)
रूपचित्रकृष्यान्त्या, and (second time) रूपचित्रान्कृष्यान्त्या
— D₂: (second time) om 46^a-48^b. — 6) B₂ (first
time) 1 (second time) M₁ छिद्राश्च, T₂ मित्राश्च T₁
कान्तं (for वण्टा) G₁: 2 मित्राश्च बहुधाक्रीपान् — 7)
N (second time) महद्भिः पतितं (for पतद्भिश्चूर्णिता)
D₁ (first time) चूर्णिता, D₁ (first time) चूर्णितं,
T₂ G₁: 2 M₁ ताडिता, G₂ ताडितान् (for चूर्णिता) K₁
(first time) गजैः (for गजैः) D₂ (first time) पत-
द्भिश्चूर्णिता गजैः (sic), T₁ पतद्भिश्चूर्णिताञ्चुमान्, M₂-1
पतद्भिन्नु महागजैः

time, D₂ om) वैदू (V₁ B D₂: 1 7 'दूर्यदडाश्च शुभान्;
V₁ B D₁-1 (all first time) T₂ G₃ वैदूर्यमणिदण्डा(D₂
'डा'श्च — 8) B (except B₂) D₁ D₂-1 7 (all first
time) चाङ्कुरान्, D₁ D₂: (all second time) मकुरान्,
G₂ मकुरैर् V₁ B₃ D₁ D₂: 2 (all first time) T₁: 2
G₂: 2 अपि (for मुवि) T₂ पतितानङ्कुशानपि, G₁ पतिताना
ङ्कुरैरपि, M₂ पतितानङ्कुशान्मुवि — After 47^a, N
(first time) T G ins

103* अथाना च युगापीडात्रचित्रानुरच्छदान् ।

[D₁ चाङ्कुरापीडान् K₁ युगान्कारान्, K₂ युगाया *नु; D₂ युगा-
पीडा, T₁ G₃ युगानीयान्, T₂ 'निकान्, G₂: 2 'नीपा, C₂ 'पीडानि,
C₃ 'पीडान् (as above) 1 K₂: 2 रत्तचित्रानुरच्छदान्, K₁ रत्ता
क्षिप्तान्, B₃ रत्तचित्रानुरच्छदान्, D₁ D₂: 2 रत्तचित्रानुरच्छ-
दान्, D₁ 'चित्रानुरच्छदान्, D₃ रत्तचित्रानुरच्छदान्, T₁ रत्तच्छ-
दानुरच्छदान्, T₂ नानाचित्रानुरच्छदान्; T₂ G₁: 2 रत्तचित्रानुरच्छदान्,
G₃ रत्तचित्रानुरच्छदान् (for the posterior half)]

— 6) 2 (first time) V₁ (second time) D₂-1 (all first
time) 1 (both times) 7 (first time) विद्धा, B₃ (first
time) D₁ D₂ (both second time) वद्धान् S K₂: 2
(all second time) सादिसुजाप्रेषु, K₂: 2 V₁ (all second
time) B₁: 2 (both both times) 2 (second time) 4
(both times) 2 D₁ D₂ (all second time) 2 (both
times) 2 (first time) 1 (both second time) 1 (both
times) 7 1 (both second time) नादिसुजाप्रेषु, B₃
(first time) 'गदाप्रेषु, B₄ (first time) 'ध्वजाप्रेषु, D₁
(second time) 'कुशाप्रेषु (for 'ध्वजाप्रेषु) S (except
T₂) पश्य सादिसुजाप्रेषु C₂ cites सादिसुजाप्रेषु (as in
text) — 7) K₃ D₁ D₂ (all second time) सुवर्ण-
विकृतान् S₁ K₁-2 (all first time) 1 (second time)
B₁ D (all first time) कृष्या, S K₂: (all second time)
कृष्या, K₂ D₁ D₂ (all second time) कृष्या, B₂ (second
time) 2 (both times) D₁ D₂: 2 (all second time)
कृष्या, D₂ (second time) ध्वजा, D₁ (second time)
कृष्या, T₁ G₁ (sup in कृष्या) कृष्या (for कृष्या) 2
(first time) सुवर्णविकृत कष्य C₂ cites सुवर्ण (as
in text)

48 D₂ om 48^a (cf. v 1 46), D₂: 1 (both
second time) om. 48 — 8) N (D₂: 2 1 om, second
time) विचित्रमणिचित्राश्च, S₁ K₂: 2 (all first time) विचि-
त्रान्विचित्राश्च, S₂ (first time) विचित्रानि विचित्राश्च,
K₁: 1 (both first time) विचित्रान्वचित्राश्च, D₂ (first time)

47 D₂ om 47 (cf. v 1. 46). — 9) N (second

C G 757
B. O 19 47
K O 55 48

विचित्रान्मणिचित्रांश्च जातरूपपरिष्कृतान् ।
अश्वास्तरपरिस्तोमात्राङ्गवान्पतितान्भुवि ॥ ४८
चूडामणीन्नरेन्द्राणां विचित्राः काञ्चनस्रजः ।
छत्राणि चापविद्वानि चामरव्यजनानि च ॥ ४९
चन्द्रनक्षत्रभासैश्च वदनैश्चारुकुण्डलैः ।
कृत्स्नमश्रुभिरत्यर्थं वीराणां समलंकृतैः ।

विचित्रान्मणिमात्राश्च, D₈ (first time) विचित्रानर्धचन्द्रांश्च, G_{1.2} M₁ विचित्रा (G₂ 'त्रा, M₁ 'त्र) मणिचित्राश्च — ^b) Ś₂ (first time) जातरूपपरिष्कृत, K₂ (both times) Da₁ (second time) Dn₁ D₁ (both both times) ; (first time) s s (both both times) *परिष्कृतान् — °) K₃ (first time) अश्वास्तरपरिस्तोमान्, V₁ (first time) अश्वास्तरणपरि° (hypermetr₁₀), Dn₁ (first time) अश्वास्तरपरि°, D₈ (first time) रथाश्वाङ्गुपरि°, M कृत्वास्तर (M₈ 'रि) परि°, Ca c as in text — ^d) K₁ (first time) राकवान्, K₃ (first time) शकवान्, B₂ (second time) वन्दिवान्, Dn₁ (first time) नाराचान्, D₈ (first time) राद्धवान्, T₁ द्रावकान्, T₂ बहुधा; T₃ G₈ सौवर्णान्, M₁ राकवान् (for राद्धवान्) T₃ G₁ 2 अपि (for भुवि)

49 °) K₃ D₈ (both first time) चूडामणि, V₁ (second time) T₁ M₁ 'मणिर्, B₁ (first time) 'मणीर्; D₁ 2 7 (all second time) 'मणी, D₃ (second time) 'मणि, M₂ चूडामणीन्, M₈ 4 चूडा° (for चूडा°) — ^b) K₃ (first time) B₁ (second time) Dn₁ (first time) T₃ G₈ वनकस्रज; T₂ काञ्चनस्रजा G_{1.2} चित्रा वनकस्रजयः (G₂ 'या) — °) K₂ (first time) वृत्राणि, D₂ 8 (both second time) T₁ M₈ चित्राणि, D₄ (first time) छत्रानि (for छत्राणि) — ^d) Da₁ D₈ (both second time) चमर, D₈ (first time) चामरैर् (for चामर)

50 °) Dn₁ (first time) चद्रभासैश्च वदनैश्च, T₁ चित्रनक्षत्रभासैश्च, T₂ वक्षोनक्षत्रहारैश्च — ^b) Dn₁ (first time) चारुकुण्डलैः — °) T₁ कृत (for कृत्) Da₁ D₁ (second time) कृत्स्नमश्रुभिर्, D₈ (first time) कृत्स्न°; D₈ (first time) कृत्स्नम् and (second time) कृत्स्नम् N (first time) T₂ आनीणां (D₁ T₂ 'र्णा) (for अत्यर्थं) T₃ कृत्स्नमश्रुभिरित्यर्थं (sic); G₂ कृत्स्नमश्रुभिरित्यर्थं — ^d) N (first time) T₂ पूर्णचंद्रनिभैर्महीम् — T₃ om 50^{ef}. — °) K₄ (second time) सच्छत्रा — ^f) Ś₂ B₁ (both second time) शोणितकर्दमान् (B₁ 'मै) — After 50, N T₂ ins

वदनैः पश्य संछत्रां महीं शोणितकर्दमाम् ॥ ५०
सजीवांश्च नरान्पश्य कूजमानान्समन्ततः ।
उपास्यमानान्वहुभिर्न्यस्तगस्त्रैर्विशां पते ॥ ५१
ज्ञातिभिः सहितैस्तत्र रोदमानैर्मुहुर्मुहुः ।
व्युत्क्रान्तानपरान्योधांश्छादयित्वा तरस्विनः ।
पुनर्युद्धाय गच्छन्ति जयगृद्धाः प्रमन्यवः ॥ ५२

110* कुमुदोत्पलपत्राणां पण्डैः कुल्लैर्यथा सर ।
तथा महीश्रुता वक्त्रैः कुमुदोत्पलसनिभैः ।
तारागणविचित्रस्य निर्मलेन्दुद्युतित्विप ।
पश्य गां नभसस्तुल्यां ग्रहनक्षत्रमालिन ।

[(L 1) K_{1.3} V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₃ 6-3 T₂ कुमुदोत्पलपत्राणां (D₈ 'शा) नां, D₈ कुमुदोत्पलपत्राणां (for the prior half) K₃ स्रष्टे, V₁ B₁ 4 5 Dn₁ D₂ 2.6 7 Co स्रष्टे (for पण्डै-) K₂ फलैर्, B₁ 4 5 Da₁ D_{1-2.5} 7 पुल्ल, B₃ पूर्ण (for पुल्लैर्) Ś₂ यथामरै (for यथा सर) — Ś K₁₋₃ B₃ D₈ om lines 2-3 — (L 2) B₁ यथा, T₂ तदा (for तथा) V₁ B₁ 5 Da₁ D₁ 4 5 7 महीश्रुता, B₁ Dn₁ 'श्रुता; T₂ विमिश्रिता (for महीश्रुता) K₄ चक्रे (for वक्त्रै) — (L 3) K₄ निर्मलेन्दुद्युतित्वय, D₂ 4 (sup 1.3) 7 'द्युतिद्विप, D₅ निर्मलेन्दुद्युतित्विप, D₈ निर्मलेन्दुद्युतित्विये (for the posterior half) — (L 4) K₄ D₈ पश्यता, V₁ पश्येतां, B (except B₂) Da₁ D_{1-2.7} पश्येतां, Dn₁ T₂ पश्येता (for पश्य गा) Cc cites हमा D₈ नभसस्तुल्या (for 'स्तुल्या) K₁ B₃ शरन (B₃ 'त्र) शरनमालिन, K₃ B₁ 2 4 5 Dn₁ D₂ 3 7 8 शरन (K₃ 'न) शरनमालिनी, V₁ Da₁ D₁ 5 6 शिरोनक्षत्रमालिनी (D_{1.5} 'नी), D₃ शरनक्षत्रमालिन, T₂ शिवा नक्षत्रमालिनी (for the posterior half)]

✍ N reads st 51-57 after the second occurrence of st 26-50, i. e. after App I, No 16

51 °) K₃ B (except B₃) D₂₋₄ 6 7 [स] परान् (for नरान्) — ^b) B₂ क्रममानान्, M₁ रुद्ध (for कूज) — °) K₃ तपास्यमानान्; D₈ तपास्य. K₃ V₁ B D बहुशो, S (except T₂) च बहुन् (for बहुभिर) — ^d) D₂ 8 स्ववांघवै, D₈ च बहुभि (for विद्या पते) T₃ G₈ न्यस्तशस्त्राश्च भूपते.

52 M₄ om 52^a-53^b — °) K₃ सहसा, V₁ B D (except Dn₁) सहितान् (V₁ 'तास्) (for सहितैस्) Ś K₁ 2 4 चैव, D₂ पश्य (for तत्र) T₁ 8 G ज्ञातिभिश्च जलच्छिन्नान् — ^b) K₂ रोधमानैर्, K₃ B₃ D₈ रोदमानान्; D₃ प्रपतद्भिर्, D₆ प्ररुद्धभिर् B₃ पुन पुन (for सुहुर्मुहु) — °) B₃ व्युत्क्रान्तानपरान्, B₅ व्युत्क्रान्तनयनान्, Dn₁ व्युत्क्रोशतो परान्, D₂ चुक्रोशतान्पश्य, D₈ विक्रातानपरान् (for व्युत्क्रान्ता) G₂ क्रोधान्; M₁ यौधान्, M₂ 2 अन्वे

अपरे तत्र तत्रैव परिधावन्ति मानिनः ।
 ज्ञातिभिः पतितैः शूरैर्याच्यमानास्तयोदकम् ॥ ५३
 जलार्थं च गताः केचिन्निष्प्राणा बहवोऽर्जुन ।
 संनिवृत्ताश्च ते शूरास्तान्दृष्ट्वैव विचेतसः ॥ ५४
 जलं दृष्ट्वा प्रधावन्ति क्रोशमानाः परस्परम् ।
 जलं पीत्वा मृतान्यत्र पिवतोऽन्यांश्च भारत ॥ ५५
 परित्यज्य प्रियानन्ये चान्धवान्चान्धवप्रिय ।
 व्युत्क्रान्ताः समदृश्यन्त तत्र तत्र महारणे ॥ ५६

पश्यापरान्नरश्रेष्ठ संदष्टौष्टपुदान्पुनः ।
 श्रुत्वाकुटिलैर्वक्रैः प्रेक्षमाणान्समन्ततः ॥ ५७
 एतत्तवैवानुरूपं कर्मार्जुन महाहवे ।
 दिवि वा देवराजस्य त्वया यत्कृतमहाहवे ॥ ५८
 एवं तां दर्शयन्कृष्णो युद्धभूमिं किरीटिने ।
 गच्छन्नेवाशुणोच्छब्दं दुर्योधनबले महत् ॥ ५९
 शङ्खदुन्दुभिनिर्घोषान्मेरीपणवमिश्रितान् ।
 रथाश्वगजनादांश्च शस्त्रगब्दांश्च दारुणान् ॥ ६०

C 8. 753
B 8. 19 23
K. 8. 88. 29

(for योवान) — 1) S K2 जयगृह्णा; T1 M1-3 जये
 (ML2 'यो) लुब्धा, T2 G2 जये लुब्धा, G2 2 जये यत्त-
 B3 प्रहारिण; Dn1 समन्वव (for प्रम')

53 M1 om. 53^{ab} (cf. v. 1 52) — 2) K3 B3
 Dn1 D2-1. c 7 S (except T2, M1 om.) मानवा, V1
 B1.2 4 पंडिता; B2 Dn1 D1 4 पंडिता, D3 पीडिता
 (for मानिन) — 3) B2 पंडितै, B3 पतिता. — 4)
 S2 KL4 याचनानाम्, B1 D2.4 7 याच्यमानैन्, T1 याच्य-
 मानान्; G या(G2 घा)चमाना (for याच्य) B3 तयोरगं;
 D1 T2 तत्रोदक, T1.3 G2 जल तथा, G1 बल तदा, G2 M
 जल तदा (for तयोदकम्)

54 a) D2 जलार्थं K3 [आ]गता, B1 D2.7 T1 G2
 M गर्त (for गता) D2 c तत्र, T1 G2 M केचिन् B3
 केचिज्जलार्थं खरितं, G1 क्षयां च गता केचिद् — 6) B2
 निष्प्राणा, B3 निष्प्राणं, B. नत्राश्च, Dn1 D2.5 निष्प्राणान्
 B1 [S]र्जुन, Dn1 D2.5 जना. S (except T2) मृता वै
 बहवो जना (T2 G2 8 नरा) — 7) Dn1 सनिवृत्ताश्च
 B3 Dn1 तत्र (for च ते) D3 वीरा (for शूरा) — 8)
 N (except Dn1) तान्त्रे दृष्ट्वा, M1 दृष्टवत्, M2-4 दृष्टवत्
 (for तान्दृष्ट्वैव) T1 G2 दृष्ट्वा वै तानचेतस, T2 G2 दृष्ट्वा
 वैतानि चेतस, G1 दृष्ट्वा शूरानचेतस-

55 V1 om. 55^{ab} — a) K2 B D S (except T2)
 चक्रवा (for दृष्ट्वा) D3 [अ]भिधावति (for प्रधा)
 — 6) S (except T2) क्रोशमाना (for क्रोश) — 7)
 D3 पीत्वा गतान्; T1 पीतावमृतान् (hypermetric) (for
 पीत्वा मृतान्) S1 Dn1 D1 3 यस्य (for पश्य) — 8)
 V1 B2 5 D2 2 7 पिवतोऽन्याश्च; T1 पश्यत्यन्ये च, T2 G M
 पिरन्यन्ये च V1 B (except B2) D2 4 7 मारिय (for भारत)

56 a) S (except T2) परित्यज्य (for 'त्यज्य) — 6)
 S1 K2 Dn1 D1. 1 वांचवा KL2.4 B D M वांचवप्रिया
 (K3 'य), T1.5 G यधुत्समया — 7) K3 व्युत्क्रान्त-
 D3 समदृश्यति (for समदृश्यन्त) S (except T2) चिन्तंवा
 समरे यो(T1 G2 M1.2 यो)या. — 8) M तत्रै (for

the first तत्र) T1 G2 महाहवे (for 'रणे)

57 B3 om. 57 — a) B1.3 D2.4 7 तथा (for
 पश्य) T1 नरश्रेष्ठान् — 2) V1 सुदुः (for पुन) D2
 T2 G2 संदष्टौष्टपुदान्पुन; T1 G1 2 M संदष्टौष्टान्पुन पुन-
 — 3) Dn1 D2-5 श्रुत्वाकुटिलैर् — 4) S2 D2.4.5 8
 G2 M प्रेक्षमाणान्, K3 प्रेक्ष्य, T1.3 G1 प्रेक्षमाणा (T2 'ता).
 Dn1 परस्परं, T1 G2 3 महारणं, T2.3 महारणे, G1 M
 महारणान् (for समन्वत) — After 57, N2 (except V1
 B3) ins .

111* एव युवंस्तदा कृष्णो ययौ येन युधिष्ठिर ।

अर्जुनश्चापि नृपतेर्दर्शनार्थं महारणे ।

[Before line 1, S K1 2 4 ins सजय जवान — (L 1)
 D3 कृष्णो B2 5 Dn1 D2-1 c-8 यत्र (for येन) — (L 2)
 KL4 V1 नृपते, Dn1 नृपतिर्]

K1 V1 B1.2 4.5 Dn1 Dn1 D1-7 cont B3 ins after 57

112* याहि याहीति गोविन्दं सुदुर्दुर्दुरचोदयत् ।

[D2 अथितयत् (for अचोचयत्)]

K1 V1 B Dn1 Dn1 D1-7 cont S K1-3 D3 cont
 after 111*

113* तां युद्धभूमिं पार्थस्य दर्शयित्वा च माधव ।

[K3 Dn1 D2 8 च (for च)]

58 a) D3 एतत्त्रानुरूपं च — 6) S KL2 Dn1
 D1.2.5 c T1 G1 कर्मार्जुन- (for कर्मा) — 7) D3 देव-
 रूपस्य (for 'राजस्य) — 8) D3 T1.2 G M क्षय वै
 (for आहवे).

59 a) K3 B D1 5 7 T2 3 G1.8 M1 तान् (for ता)
 S दर्शयत् (for 'यन्) — 6) S (except T2 3) रणभूमिं
 (for युद्ध) D3 श्रेष्ठं (for शब्द) — 7) M2 दुर्योधनबलं
 (for 'बले) Dn1 G2 महान् (for महत्)

60 a) V1 Dn1 Dn1 D1-5 1 8 S 'निर्घोषं, D2 निर्घोषै
 (for 'निर्घोषान्) — 6) S2 मेरीपणवमिश्रितान्, K1
 'पाणवमिश्रितान्, V1 B2 Dn1 D2 8 8 S 'पणव(T2 'पटह)-
 मिश्रितं, B1.3-5 Dn1 D2-5 7 'पणवति(B2-3 Dn1 D1 'नि)-

C. 8. 785
D. 8. 19 55
K. 8. 59, 60

प्रविश्य तद्वलं कृष्णस्तुरगैर्वातवेगिभिः ।
पाण्ड्येनाभ्यर्दितां सेनां त्वदीयां वीक्ष्य धिष्टितः ॥ ६१
स हि नानाविधैर्वर्णैरिष्वासप्रवरो युधि ।
न्यहनद्विपतां व्रातान्गतासूनन्तको यथा ॥ ६२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

गजवाजिमनुष्याणां शरीराणि शितैः शरैः ।
भिन्वा प्रहरतां श्रेष्ठो विदेहासूत्रकार सः ॥ ६३
शत्रुप्रवीरैस्तानि नानाशस्त्राणि सायकैः ।
भिन्वा तानहनत्पाण्ड्यः शत्रूञ्चक्र इवासुरान् ॥ ६४

१५

धृतराष्ट्र उवाच ।

प्रोक्तस्त्वया पूर्वमेव प्रवीरो लोकविश्रुतः ।

न त्वस्य कर्म संग्रामे त्वया संजय कीर्तितम् ॥ १
तस्य विस्तरतो ब्रूहि प्रवीरस्याद्य विक्रमम् ।

स्वन[न] — °) D₂ गजाश्वरयत्नादांश्च; T₁ रथाश्वनरनागानां;
T₈ G नराश्वरयत्नागाना; M₂ रथाश्वगणनादांश्च — °) K₈
पत्तिशब्दांश्च, D₈ शस्त्रसंघांश्च, T₁ 8 G₂ 8 पद', G₁ पाद';
M₄ शब्द' (for शस्त्र') B₂ शस्त्रशब्दान्यदाकृणान् (sio)

61 °) T₂ प्रविशत् (for प्रविश्य) — °) K₈ B D
S वातवेगितै (for 'वेगिभिः') — °) K₄ पादेन (for
पाण्ड्येन). K₁ [अ]भ्यर्दिता सेनां, B (except B₂) D₁
D₁ D₁ 8-5 7 [अ]भ्यर्दित (D₁ 'त') सैन्यं; M₁ [अ]भ्यर्दिता
सेना (for [अ]भ्यर्दिता सेनां) D₈ पार्थेनाभ्यर्दितामेता
— °) B₂ T₁ 8 G₁ M₂-4 विष्टितः, D₈ दृष्टित', G₈ विस्मित',
M₁ विष्टिता (for धिष्टित) B₁ 4.5 त्वदीयं वीक्ष्य विष्टित',
B₈ D₁ D₁ 5 त्वदीय दृश्य(B₈ 'ष्ट) विष्टित', D₁ त्वदीय
वीक्ष्य विस्मिता, D₂ त्वदीया वीक्ष्य वेष्टिता; D₈ 4 7 त्वदीयं
वीक्ष्य विस्मित; T₂ त्वदीयां वीक्ष्य विस्मित(before corr
'ष्टित') G₂ त्वदीयान्वीक्ष्य विष्टित'

62 M₁ om 51^a-52^a — °) D₁ om स D₁
नानायुद्धैः; D₁ 5 युद्धैः (for 'विधैः'). T₁ 8 G द्वास्त्रैः
(for बाणैः) — °) V₁ B₁ 2 8 D₁ D₂-4 7 T₂ 8 G₂ 8
M₂-4 इष्वस्त्रप्रवरो, B₈ भिन्वा स प्रवरो, D₁ D₁ 8 विश्वासं
प्रवरो, D₈ इष्टा स प्रवरो, T₁ G₁ 2 इष्वस्त्रप्रवरान् (for
इष्वासप्रवरो) — °) K₈ न्यवधीद् (for न्यहनद्) B₂ 4 8
D₁ D₁ 8-5 7 पूगान्, B₄ पृतान् (for व्रातान्) D₂
निघ्नतो द्विपतो व्रातान्, D₈ निघ्नतो द्विपता हता — °)
K₁ गतासू घर्तको यथा; D₈ सुसुकुद्धोत् Co cites गतासून्
(as in text)

63 M₁ om 52^{ab} (cf. v 1 51) — °) B₂ शरीरा
निश्चितै शरै (sio) — °) D₈ 7 जित्वा, T₈ G₂ 8 हत्वा,
G₁ दृष्टा (for भिन्वा) — °) V₁ B₂ 8 D₁ D₈ T G
M₁ यथाकरोत्; B₁ 8 4 D₁ D₁ 8-5 7 अपातयत्; D₂
तथाकरोत् (for चकार स) K₁ विदेहासूत्रयाचयत्; K₈
विदेहस्त्रानथाकरोत्, D₈ M₂-4 विगता(D₈ before corr.

'देहा)सूनयाकरोत् Co cites विदेहासच

64 G₂ om 64^{ab} — °) K₁ D₁ अस्त्रानि, K₈
अस्त्रानि, V₁ B D₂-4 8 G₁ अस्त्राणि; M₁ सुक्तानि (for
अस्त्रानि) — °) S₂ नानाशास्त्राणि, K₁ तात शस्त्राणि, G₁
महाशस्त्राणि (for नाना') B₁-8 द्वायकैः (for सायकैः)
K₄ नानासस्त्राणि द्वायकै' — °) V₁ छित्वा (for भिन्वा).
S₁ तानहरत्, T₁ तान्यहनत्, T₂ तानवधीद् (for तानहनत्)
K₂ पांडु (for पाण्ड्य) K₁ भिन्वा तानहरत्पाण्ड्यान्,
K₈ D₈ T₈ G₈ M छित्वा तानवधीत्पाण्ड्य', B₁ 4.5 D₁
D₁ 8-5 7 छित्वा तान(D₁ D₁ 5 'न्य)वधीच्छत्रान्; B₃
छित्वा तानवधीच्छत्रान्; D₁ छित्वा तानवधीत्पाण्ड्य'; D₂
छित्वा तान्यहनत्पाण्ड्य', D₈ छित्वा तान्यहतयन्पाण्ड्य'; G₁
छित्वा तान्यहनत्पाण्ड्य'; G₂ हित्वान्योन्यहनत्पाण्ड्य — °)
B₁(except B₂) D₁ D₁ 8-5 7 पाण्ड्य (for शत्रून्) G₁
[अ]सुरा' (for [अ]सुरान्) T₁ G₂ शत्रूञ्चक्र इवापर-

Colophon — Adhy name K₈ समस्तकवच, D₁
T₂ युद्धभूमिवर्णनं, M₁ रणभूमिवर्णनं — Day of Karṇa's
Generalship S₂ प्रथमयुद्धदिवसे — Adhy no (figures,
words or both) S₂ 14 (as in text), B₁ 8 8 D₈ 19,
D₁ 17, T₂ M 59, T₃ G 60

15

1 °) T₂ M₁ 2 त्वय (for त्वया) K₈ च मे विप्र
(for पूर्वमेव) — °) K₈ वीरो लोकैःप्रविश्रुत Co cites
प्रवीरो (as in text) — °) T₁ M₁ तस्य (for त्वस्य)
T₈ शर्म, G₂ पूर्व- (for कर्म) — °) S₂ K₂ 4 सूचितं; K₈
कीर्तितः (for कीर्तितम्)

2 °) S₁ B₁ 8.5 D₁ D₁ 8.5 विस्तरतो (B₁ 'तो)
(for 'रतो) — °) B₃ 4 D₁ D₁ 5 प्रवीरस्याद्य, S
(except T₂ G₈) प्रवरस्याद्य (for प्रवीरस्याद्य) — °) S₂

शिक्षां प्रभावं वीर्यं च प्रमाणं दर्पमेव च ॥ २
संजय उवाच ।
द्रोणभीष्मकृपद्रौणिकर्णार्जुनजनार्दनान् ।
समाप्तविद्यान्धनुषि श्रेष्ठान्यान्मन्यसे युधि ॥ ३
तुल्यता कर्णभीष्माभ्यामात्मनो येन दृश्यते ।
वासुदेवार्जुनाभ्यां च न्यूनतां नात्मनीच्छति ॥ ४
स पाण्ड्यो नृपतिश्रेष्ठः सर्वशस्त्रभृतां वरः ।

कर्णस्यानीकमवधीत्परिभूत इवान्तकः ॥ ५
तदुदीर्णरथाश्वं च पत्तिप्रवरकुञ्जरम् ।
कुलालचक्रवद्भ्रान्तं पाण्ड्योनाधिष्ठितं बलम् ॥ ६
व्यश्वसूतध्वजरथान्विश्रविद्धायुधात्रिपून् ।
सम्यगस्तैः शरैः पाण्ड्यो वायुर्मेधानिवाक्षिपत् ॥ ७
द्विरदान्प्रहतप्रोथान्विपताकध्वजायुधान् ।
सपादरक्षानवधीद्वज्रेणारीनिवारिहा ॥ ८

C 8 779
B 8 20. 9
K 8. 55 9

K₁ T₂ शिक्षा (for शिक्षा) B₂ वीर्यस्य (for वीर्यं च)
K₂ D₂ शिक्षा प्रभाववीर्यं च, T₁ s G शिक्षा वीर्यं च मार्गं च
Co cites प्रभाव — ^a) T₁ s G प्रभाव, M₂-4 प्रतापं
(for प्रमाण) D₂ वीर्यम् (for दर्पम्)
3 ^a) K₂ s B D₁ D₂-5 7 भीष्मद्रोण (for द्रोणभीष्म-
D₂ कृत (for कृप) — ^b) K₁ s कर्णार्जुनजनार्दनं
(K₂ 'ना), K₄ M₁ कर्णार्जुनजनार्दना, D₂ कर्णा-
नुजजनार्दनान् — ^c) D₂ समानविद्यान् (for समाप्तं)
G₁ धनुषी — ^d) Ś₁ श्रेष्ठान्यान्मनुसे; K₁ न्यापयसे, D₂
श्रेष्ठा वा (sup. lin या)न्मन्यसे, T₁ श्रेष्ठान्मन्यसे (for
श्रेष्ठान्यान्म) B (except B₂) D₁ D₁ s s 7 T₂ G
रयान् (for युधि) T₁ श्रेष्ठान्विदि महारथ, M श्रेष्ठान्यान्मस
मन्यसे Co cites यन्मन्यसे — After 3, D₁ D₂
(marg) 7 s T₂ ins

114^a यो ह्यक्षिपति वीर्येण सर्वानैतान्महारथान् ।

न मेने चात्मना तुल्य कचिदेव नरेश्वरम् ।

[(L 1) T₂ स ह्यक्षिपति (for यो ह्यक्षि) — (L 2)
D₁ T₂ चात्मनम् (for चात्मना)]

4 ^a) K₂ B₂ s D₁ D₁ s M तुल्यता (for तुल्यता)
V₁ B₁ D₁ D₂ s s 6 7 T G द्रोणभीष्माभ्या, B₁ कर्णभीष्माभ्यां,
B₄ D₂ भीष्मकर्णाभ्या — ^b) K₂ V₁ B D S आत्मनो यो न
मृष्यते (V₁ 'ति) — ^c) K₂ (marg) नात्मनार्हति,
B₁ D₁ D₁ s नैच्छतात्मनि, B₂-4 T₂ s नैच्छतात्मनि; B₂
D₁ M₁ नैच्छतेत्मनि, D₂ नेच्छते सदा, D₂ s M₁-3 नेच्छतेत्मनि,
D₂ नेच्छतात्मनि, D₂ G₂ नेच्छतामनि, T₁ नेच्छ नेच्छति;
G₁ चापि नेच्छति, G₂ चात्मनीच्छति (for नात्मनी')

5 ^a) K₁ पाण्डो (for पाण्ड्यो) K₄ V₁ G₁ s नृपति-
श्रेष्ठे, D₁ D₁ नृपति श्रेष्ठ. T₂ स पाण्ड्यो नरवरश्रेष्ठ
(hypermetric), M₁ स पाण्ड्योर्यपतिश्रेष्ठ — ^b) D₂ शर्व-
शस्त्रभृतां (for सर्वशस्त्रं) — ^c) V₁ B D S अहनत्
(D₂ 'नत्) (for अवधीत्) — ^d) B D (except D₂ s)
पराभूत्, T₁ पराहत्, T₂ परिभ्रूत्, T₂ G पाशहस्त, M
पराभूत्म् (for परिभ्रूत्) Co cites पराभूत्-

6 ^a) B₂ त्वदीर्यं तु, B₂ महुदीर्णं, D₂ ते तु दीर्णं (for

तदुदीर्ण-) D₂ रथाश्वैव, D₂ रथाश्वौव, S रथा(M₁ नरा-
श्वम् (for रथाश्वं च) — ^b) D₄ पत्तिप्रवर- (for पत्ति-
प्रवर) K₂ कुञ्जल, B (except B₂) D₁ D₁ D₁ s-s
T₁ s G₁ s M सकुल (for कुञ्जरम्) — ^c) B₁ पाण्ड्यो न
(for पाण्ड्येन) K₂ [अ]स्यहत्, V₁ B₁ D₂ T₂ s G₂ M
[अ]स्यहत्, B₁ [अ]स्याहत्, B₂ s s D₁ D₁ s-7
[अ]स्याहत्; D₁ [आ]महत्, D₂ [अ]मिहत्, T₁ प्रहत्;
G₁ s प्रहत् (for [अ]धिष्ठित) B₂ D₂ s 4 7 बलात्

7 ^a) Ś₂ व्यश- B₂ व्यश- (for व्यश) V₁ B₂ D₁
D₁ s s 6 T₂ 'रथ; G₁ 'नरान्, M₁ 'च्छत्रान्, M₂-4 'रथीन्
(for 'रथान्) — ^b) Ś₁ K₂ विप्रयुद्धायुधारि (K₂ 'त्रि)पून्;
K₁ विप्रविद्धाध्वजाध्वजान्, K₂ B₂ D₂ s 'विद्धायुधद्विपान्;
K₄ 'विद्धात्रिपून्वहन्, V₁ D₂ s प्रतिवि (D₂ 'यु)द्धायुध-
द्विप, B₁ D₁ विप्रयुद्धायुधद्विपान्; B₂ 'सुकायुधद्विपान्, B₂
'विद्धायुधध्वजान्, B₂ D₁ D₁ D₁ s T₂ 'वि (D₁
'यु)द्धायुधद्विप, D₂ विप्रविद्धशरासनान्, T₁ G₁ s 'युका-
युधात्रयान्, T₂ G₂ M विप्रयु (T₂ G₂ 'सु)कयुगात्रयान्
— K₂ om (hapl) 7^a-8^b — ^c) B₂ सोस्मानुजै, B₂ D₂
T₂ G₂ सम्यगस्तै (for 'गस्तै) D₂ पाण्डो (for पाण्ड्यो).
— ^d) K₁ B₄ M₁ [आ]क्षिपत् (for 'पत्) T₂ वायुर्मेधा-
निव क्षिपत्, T₂ G₂ बल तक्षिरवाक्षिपत्

8 K₂ om 8^{ab} (cf. v L 7) — ^a) Ś₂ प्रहतप्रोथान्,
V₁ तु हतारोहान्, B₂ D₂ s s T₂ M₁ प्रहतारोहान्, B₁ s-s
D₁ D₁ D₁ s-s 7 T₂ द्विरदारोहान् (B₁ 'हा), T₂ G
प्रहारोहान्, M₂-4 च हतारोहान् (for प्रहतप्रोथान्) — ^b)
Ś₁ विपताकान्ध्वजायुधान्, K₁ विपराकांध्वजा, K₂ विपता-
काध्वजा, K₄ विपताकध्वजात्रयान्, B₁ s-s D₁ D₁ s 4-7
T₁ G M विपताकायुध (G₂ 'त)ध्वजान्; B₂ विपताकध्वजा-
वरान्, D₁ द्विपताकध्वजायुधान्, D₂ ह्यन्विपताकायुधध्व-
जान् (sio), T₂ सपताकायुधध्वजान् — ^c) Ś₁ K₁ s सपात-
रक्षान् (for सपादं) Ś₂ K₁ s अवधीन्, V₁ B D₁
D₁ D₂ s 7 s T₂ अहनत्; D₁ हस्वैव, D₂ अह *त (for
अवधीत्) T₁ s G M सपादरक्षा (T₁ G₁ 'क्ष्वा)न्यहनत्
— ^d) K₂ V₁ B₂ D₁ D₁ [अ]दीन् (for [अ]रिन्).

अथ द्रोणसुतस्येपूंस्तांश्छित्वा निशितैः शरैः ।
 धनुर्ज्यां विततां पाण्ड्यश्छिच्छेदादित्यवर्चसः ॥ २३
 विज्यं धनुरथाधिज्यं कृत्वा द्रौणिरमित्रहा ।
 ततः शरसहस्राणि प्रेषयामास पाण्ड्यतः ।
 इषुसंवाधमाकाशमकरोदिश एव च ॥ २४

ततस्तानस्यतः सर्वान्द्रौणेर्वाणान्महात्मनः ।
 जानानोऽप्यक्षयान्पाण्ड्योऽशातयत्पुरुषर्षभः ॥ २५
 प्रहितांस्तान्प्रयत्नेन छित्वा द्रौणेरिपूनरिः ।
 चक्ररक्षौ ततस्तस्य प्राणुदन्निशितैः शरैः ॥ २६
 अथारेर्लाघवं दृष्ट्वा मण्डलीकृतकार्मुकः ।

स्पांढ्य, T₈ G₁ s तानच्छिनत्तथा (G₁ 'दा') पाण्ड्य — G₂ om (hapl.) 22^b-23^c — ^b) B (except B₂) D₁ D_{1.8-8} 7 नवभिर् (for पञ्चभिर्) T₈ G₁ s चतुर्भिः (G₁ 'नि') रपरैः शरैः — ^c) K₁ s 4 om (hapl.) 22^c-23^b. D₈ reads 22^c-23^b on marg — ^e) K₃ चतुरोस्यावधीदश्वान्, V₁ D₈ चतुरोस्याहनश्वान् (V₁ 'द') श्वान्, B₁ 4 s D₃₋₅ 7 s चतुर्भिरर्दयन्त्वा (D₈ 'यित्वा') श्वान्, B₂ चतुरोस्यान्ये तु हयान्, B₈ D₁ D₁ चतुर्भिरर्दयन्त्वा (D₁ 'न्वा') श्वान्, D₂ 6 चतुरो (D₂ 'रा') स्याहनश्वान्, T₁ चत्वारोश्वानवधिपुर, T₈ G₁ s M₁ चतुरोम्यहनश्वान् (G₈ 'पा') न्, M₂₋₄ चत्वारोम्यहनश्वान् Ca cites चतुरोऽश्वानघ्नत् — ^d) B₂ ततोस्ते, M₂₋₄ न च ते (for आशु ते) B₈ D₁ D₁ D₁ s 8 व्यसवोपतन् (D₁ 'त्') (for व्यसवोऽभवन्) B₂ विभिदुश्च शरोत्करा.

23 T₂ missing ^c) K₁ s 4 om. 23^{ab}, G₂ om 23^{abc}, D₈ reads 23^{ab} on marg (cf v 1 22) — ^a) K₃ द्रोणसुतस्येष्टान्, B₂ 'सुत' श्रेष्ठांश्च, D₁ द्रोणसुतस्येषुश्च; D₈ द्रोणसुतस्याश्वान् (for 'सुतस्येषुश्च') — ^b) K₃ अश्वांश्छित्वा शितैः शरैः, D₈ छित्वा सुनिशितैः शरैः, T₁ s G₁ s ह (T₁ छि) त्वा छित्वा शितैः शरैः, M अस्त्वां (M₄ 'त्वा') श्छित्वा शितैः शरैः — ^c) G₁ तु ततां (for विततां) K₄ om. पाण्ड्यन्, D₁ D₁ पाण्ड्योश् — ^d) V₁ B₁ 4. s D₂₋₄ 7 s T₁ s G₁ s M₂ 4 [आ]दित्यतेजसः; M₂ (before corr) 'सनिभ and (by corr) 'तेजसं (for 'वर्चस') D₈ विच्छेदादित्यतेजसः, G₂ धनुश्चादित्यतेजसः

24 T₂ missing — ^a) K₃ B₁ s D₁ D₁ 4. 6 7 दिव्यं; D₈ सज्य, Ca c विज्यं (as in text) S (T₂ missing) अथाधिज्यं महत्कृत्वा Ca cites अधिज्यं — ^b) D₈ छत्वा (sic), S (T₂ missing) धनुर (for कृत्वा) B₈ द्रौणिरमित्रह, D₈ G₁ द्रौणिर (G₁ 'म') मित्रह — After 24^{ab}, N ins

115* प्रेक्ष्य चाशु रथे युक्ताक्षरैरन्यान्हयोत्तमान् ।

[D₁ क्षिप्र (for प्रेक्ष्य) ^c) K रणे (for रथे) V₁ प्रेक्षा-विध्यद्रथे मुक्तां (sic), D₂ 6 प्रेक्ष्य (D₂ 'क्ष') क्षिप्रयैर्मुक्तां (for the prior half) ^c) K₁ 2. 4 V₁ शरैः, K₃ शरान् (for नरैः) D₁ D₁ 5 अश्वान् (for अन्यान्) K₄

रथोत्तमान् (for हयो*) B₂ हतान्यान्यैर्हयोत्तमान् (for the posterior half)]

— ^e) B₂ शरसहस्राणि (for शर*) — ^f) K₃ पाण्ड्यः; V₁ ब्राह्मण, B₁ s 4 (m as in text). s D₁ D_{1.3-5} 7. s वै द्विज, D₂ तं द्विज, S (T₂ missing) स द्विज (for पाण्ड्यत) — ^g) M प्रकुर्वन् (for अकरोद्) K₄ वित, B₁ दशम्; D₈ मृशम् (for दिश)

25 T₂ missing — ^a) K₃ अस्यत, K₄ अश्यत, B₈ अभ्यत (for अस्यत) K₃ वाणान्, T₁ चैव, G₂ तांस्तु (for सर्वान्) — ^b) D₁ D₁ 5 6 द्रौणिर B₂ समात्मन (for महा*) K₁ द्रौणिरिपूनणेन्महात्मन (sic); D₁ द्रौणिर्वाणानमित्रहा, G₁ द्रोणवाणं महात्मनः — ^c) K₃ जातान, K₄ जानान्यो, V₁ D₁ D₁ s जानतो (for जानानो) B₂ [S]नक्षयान् (for 'प्यक्ष') D₁ जानन्प्यक्षया पाण्ड्यो, D₂ s T₁ s G₈ M जानन् (M₁ 'न्य') प्यक्षयान्पाण्ड्य, G₁ 2 राजन्विन्याध तान्यांढ्य — ^d) D₂ [S]सतायत्, D₄ T₁ G₈ शातयन् (for [S]शातयत्). K₄ D₁ D₁ s पुरुषर्षभ B₁ s 4 M न संभ्र (M₁ 'आ') मति [त?] शातयन्, G₁ 2 शरान्स्त्वपुरुषर्षभ (G₂ 'मा') Co cites नासभ्रमत

26 T₂ missing — ^a) K₁ प्रयातासः; K₃ प्रपञ्चासः; V₁ B₁ s 5 D₁ D₂₋₄ 6 7 T₁ G₈ Ca op प्रयुक्तांश्च, D₈ प्रयत्नात्, T₈ G₁ 2 प्रसक्तांश्च (for प्रहितात्) B₄ D₁ D₁ s M Co प्रयत्नात् (for प्रहितात्) B₂ प्रयुक्तांस्तेन प्रयत्नेन (hypermetric) — ^b) K₁ D₁ D₈ द्रौणिर (for द्रौणेर). B₂ द्रौणेरसूनरिः; B₂ G₂ 'रिपूनरे; D₂ 'रिपूनणे; D₈ द्रौणिरिपूनणे, G₁ द्रौणेरिपूनरैः (for 'रिपूनरि) D₈ (before corr as in text) शरैः (for अरि) K₃ छित्वा द्रौणिरिपूनरीन् — ^c) ^c) ^c) K₁ 2 चक्ररक्षौ, D₁ 'रक्षो, T₁ 'रक्षात् (for 'रक्षौ) ^c) K₄ तथा, K₃ V₁ B₁ s 5 D₁ D₁ 7 रणे (for तत्स). — ^d) K₁ 4 D₈ प्रणुदन्; V₁ प्राहरन्, D₁ G₁ प्राणदन् (for प्राणुदन्)

27 T₂ missing. — ^a) D₁ तयारिः; D₂ अथ वै, D₈ अथ वा, T₁ s G₈ अथ तत् (for अथारिः). — ^b) K₃ मंडलं नतकार्मुकं; B₁ M₁ मंडलीकृतकार्मुकं. — T₁ s om. 27^{ca} — ^c) D₁ प्रास्य (for प्रास्यत्) K₁ वाणा

प्रासद्रोणमुतो वाणान्वृष्टिं पूषानुजो यथा ॥ २७
 अष्टावष्टगवान्यूहुः शक्रटानि यदायुधम् ।
 अहस्तदष्टभागेन द्रौणिश्विष्येप मारिप ॥ २८
 तमन्तकमित्रं कुद्धमन्तकालान्तकोपमम् ।
 ये ये ददृशेरे तत्र विसंज्राः प्रायशोऽभवन् ॥ २९
 पर्जन्य इव घर्मान्ते वृष्टया साद्रिद्रुमां महीम् ।
 आचार्यपुत्रस्तां सेनां वाणवृष्टयाम्यवीवृषत् ॥ ३०

द्रौणिपर्जन्यमुक्तां तां वाणवृष्टिं सुदुःसहाम् ।
 वायव्यान्नेप स क्षिप्रं रुद्धा पाण्ड्यानि लोऽनदत् ॥ ३१
 तस्य नानदतः केतुं चन्दनागुरुभूषितम् ।
 मलयप्रतिमं द्रौणिच्छिचन्नाश्वांश्चतुरोऽहनत् ॥ ३२
 सूतमेकेषुणा हत्वा महाजलदनिस्वनम् ।
 धनुश्छिचन्नाश्चन्द्रेण व्यघमत्तिलशो रथम् ॥ ३३
 अक्षैरस्त्राणि संवार्य छिन्वा सर्वायुधानि च ।

C. 8 805
 B. 8 805. 26
 K. 8 26 26

(for वागान्) Ks Ds प्राप्य (Ds तस्य) द्रोणमुतो वाण ,
 Dn1 Ds प्रास्य (Ds तस्य) द्रोणमजो वागान् — ^a) Bs
 वृष्टी, D1s सुष्टिं, M1 वृष्टिं (for वृष्टिं) Ks पूषान्वजो
 (sic), Ks पूषानुजो, B1s D1s १ पूषामजो, G1 पूषानुजो,
 Gs पूषानुरे, Ca.c 'नुजो (as in text)

28 Ts missing Ca cites the whole st. as
 in text. — ^a) K1s अष्टावा(Ks 'व)ष्टगवान्यूह, Ks
 अष्टावष्टौ गवां व्यूहु, V1 Bs Dn1 D2 G1s M1-4
 अष्टावष्ट (V1 Ds 'ष्टौ)ष्टगवान्यूहु, B1D1 'गवान्यूहु, Ds
 अष्टावष्टौ वद्व्यागान्, T1s M1 'वद्व्यागान्यूहु Co cites
 अष्टगवानि (as in text) — ^b) Ks मक्रटानि (for शक्रटानि)
 K1s युवायुच, V1 Dn1 महा, Ds प्रहा, Ds पदा,
 Ds Gs यथा (for चद्रा) — ^c) Ds युक्त् (for बहत्)
 B1 G1s तदष्टमे भागे, Ds तदष्ट भागेन, Gs तदर्थभागेन
 (for तदष्ट) B2 अष्टवदष्टभागेन Co cites अह्म and
 अष्टभागेन (as in text) — ^d) Ds १ T1 त्रिच्छेद् (for
 विश्लेष) Ks मारिप.

29 Ts missing — ^b) Ks V1 B Dn1 Dn1 D.-s
 अतकन्या(Dn1 Ds 'श्वां)तकोपमं, D1 अतक चांतकोपम,
 T1 कालान्तकयमोपम, M1 अंतकालंतकोपमं — ^c) Ds पुत्र
 (sup in हृदं) (for ये ये) D. तत्र, Ds Ts G M
 वे वे (for तत्र) T1 ये ये ददृशे राजान — ^d) Ds १
 प्रायशो (for प्रायशो) Ks विमज्जा प्राप्तलं वन, T1 वे
 विसंज्रा प्रपेदिरे

30 Ts missing Ts G M transp 30^{ab} and 30^{cd}
 — ^a) Bs पर्जन्यमित्र मेवाते — ^b) Ds साद्रिमिमा, T1 नाद्रि
 हुमा (for साद्रिद्रुमा) Ds दृष्ट्वा साद्रिद्रुमादत् — Ds om
 (hapl) 30^c-31^d — ^c) Bs आचार्यस्तां तथा मेना — ^d) Ks
 [अ]भ्यवावृषत्, V1 B (except B1) D2 १ T1 व्यवीवृषत्,
 Dn1 (with hiatus) अवीवृषत्, D1 [अ]व्यवीवृषत्, Ts G
 M1 अवीवृषत् (M1 'पन्); Ca अन्ववीवृषत् (for [अ]व्यवीवृ)

31 Ts missing, Ds om 31 (cf. v 1 30) — ^a)
 १: Dn1 द्रौणिपर्जन्यमुक्ता, K1 द्रौणिपर्जन्यमुक्ताम्, B1 'पर्जन्य-
 न्यमुक्तां, B2 'द्रौणिपर्जन्य', B2s D1s T1s G M1s

द्रौणिपर्जन्यमुक्ता (D1 'ष्टा), M1s द्रौणिपर्जन्यमुक्ता (for
 'पर्जन्यमुक्ता) Ks T1s G2s तु (for ता) Dn1 द्रौणि-
 पर्जन्यमुक्ताना — ^b) १: सुदुःसहद्, Ks 'सह, T1s G
 M1s 4 दुरापदा (for सुदुःसहाम्) — ^c) १: K1 T1
 मक्षिप, Ks म क्षिपं, V1 सा क्षिपं, B D (Ds om.)
 M2 Co मंक्षिप्य, M2s सुक्षिप (for स क्षिपं) — ^d)
 Ks रुत्, B (except B2) Dn1 D1s १ M1 सुदा, Dn1
 D2 तदा, T1s G विष्वा, M1s 4 हत्वा (for रुद्धा) Ks
 पाण्ड्यानि लो, D2 पाण्ड्यानि लो (for 'नि लो) K1 [S]वदत्;
 B2s M2 [S]नुदत्, B1 [S]दहत्; D1 M1 नदत्, Ds
 [s]क्षिपत् (for Sनदत्)

32 Ts missing — ^a) B2 वै नदत्, D1 तान्नदत्
 D2 चानदत्, M1 नानदत्, Co 'दत् (as in text).
 Dn1 Gs केतु, D1 केतु (for केतुं) — ^b) Ks V1 B
 Dn1 D1s १ चदनागुररूपित, S (Ts missing) 'गह-
 न्(M'नू)षित — ^c) B2 D1 मलयप्रतिमां; Co 'प्रतिमं
 (as in text) Ks द्रौणि K1 मलय प्रति प्रतिमां द्रौणि
 (sic) — ^d) Dn1 D1 [अ]भ्याम् (for [अ]भ्याम्) १
 K1s [S]ङ्गत्, Ts हयान् (for Sहनत्) Ks क्षिप्र्याश्वाश्चतुरो-
 वधीन् (sic), T1 G छिन्वा वाणस्ताया हयान्

33 Ts missing — ^a) Ks केतुम् (marg रथम्)
 (for सूतम्) — ^b) Some MSS 'निस्वन, Dn1 'निस्वन-
 — ^c) Ds व्ययमत्, T1 व्ययमत् (for 'मत्) B
 (except B2) D1-4 १ transp व्ययमत् and तिलशो

34 Ts missing — ^a) K1 छिन्वा (for छिन्वा)
 — ^c) V1 B (except B1) Dn1 D1s १ Ts Ga M1
 प्राप्यम् (for प्राप्तम्) K1 प्राप्तमप्याहितं, Ks प्राप्यमप्यादत्
 (sic), Ks प्राप्तमप्यहिते, T1 प्राप्यमप्यहित (for प्राप्तमप्यहित)
 Ks Ds द्रौणि; G1 द्रोणिद् — ^d) Ks जवान न (by
 transp), V1 नाजवान B1s 4 रणेच्छया, Ds रणे लजन्
 (for रणेप्यया) T1s G नाहनसुद्धृग्याया — After
 34, Ks V1 B D (except Dn1 Ds) 115

116* एतस्मिन्तन्तरे कर्गो गजानीरुमुपावत् ।
 द्रावयामास स तदा पाण्डवाना महद्वल् ।

C 8 805
D 8 20. 35
K 8 56. 30

प्राप्तमप्यहितं द्रौणिर्न जघान रणेऽसया ॥ ३४
हतेश्वरो दन्तिवरः सुकल्पित-
स्त्वरामिसृष्टः प्रतिशर्मगो बली ।
तमध्यतिष्ठन्मलयेश्वरो महा-
न्यथाद्रिशृङ्गं हरिरुन्नदस्तथा ॥ ३५
स तोमरं भास्कररश्मिसनिभं

बलास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिः ।
ससर्ज शीघ्रं प्रतिपीडयन्गजं
गुरोः सुतायाद्रिपतीश्वरो नदन् ॥ ३६
मणिप्रतानोत्तमवज्रहाटकै-
रलंकृतं चांशुकमाल्यमौक्तिकैः ।
हतोऽस्यसावित्यसकृन्मुदा नद-

विरथाप्रथितश्रमे गजानन्नांश्च भारत ।
गजान्वहुभिरानर्हच्छरैः सनतपर्वभिः ।
अथ द्रौणिर्महेष्वास' पाण्ड्यं शत्रुनिवर्हणम् । [5]
विरथं रथिनां श्रेष्ठं नाहनशुद्धकाङ्क्षया ।

[Before line 1, K₄ reads line 6 — (L 1) V₁ उपाद्रवन्
(for 'द्रवत्' — (L 2) V₁ B₁₋₃ च (for स) B₈ D₂
मदावर्त्त (for महद्वल्) — (L 3) K₄ रथिनाश्च (for
रथिनाश्च) — (L 4) D₁ D_{1.5} योषान्, D₈ महान् (for
गजान्) B₈ D₁ D_{1.5} बहुविधाना (B₃ 'न) छेच् K₄ सनतपर्वणि
(for 'पर्वभिः'). — (L 5) K₄ द्रौणिर्, D₁ द्रौणि- (for
द्रौणिर्). — (L 6) B₄ D₁ D_{1.5} श्रेष्ठे]

35 T₂ missing D₈ reads 35^{ab} on marg — ^a)
K₄ तयेश्वरो (for हते'), K₁ स्वक', V₁ प्रक' (for सुक').
D₁ ततः समाख्य गजं सुकल्पितं; D₈ हतेश्वरो हति वरः
प्रकल्पित् (sio). S (T₂ missing) हतेश्वर (T₈ G₈
'रो; G_{1.2} M₁ 'र') द्विरद्वर सुकल्पित — ^b) K_{1.4} B₂
स्वराभिसृष्ट', K₈ स्वराभिसृष्ट', D₈ स्वराभिसृष्ट'; D₈
स्वर्णोभिसृष्ट' (sio), T₁ M₁ शराभिसृष्ट', T₈ G₈ पराभिसृष्ट',
G_{1.2} शराभिसृष्ट'; M₂₋₄ शराभिसृष्टं (for स्वराभिसृष्ट')
K₈ V₁ B D T_{1.8} G M प्रतिशब्दगो (K₈ 'गौ; T₁ 'को,
M_{1.2} 'ग; M₈ 'क) B₄ वप्रती, G₂ बलं (for बली)
— After 35^{ab}, N ins.

117* तमाद्रवद्रौणिशराहतस्त्वर-
क्षवेन कृत्वा प्रतिहस्तिगर्जितम् ।
तं वारणं वारणयुद्धकोविदो
द्विपोत्तम पर्वतसानुसनिभम् ।

[(L 1) D₈ reads line 1 on marg K₈ नेमा इव
(for तमाद्रवद्) S K D₈ द्रौ (K₄ द्रौ) णिशरासनस्वन,
D_{1.5} द्रौणिशराहतस्त्वर (D₈ 'र), D₂ 'शराहतस्वन (for
'शराहतास्त्वर) Co cites द्रौणिशराहत — (L 2) V₁
D₁ D₁ गत्वा, B₂ हत्वा, B₈ तच्च, D₈ मत्वा (for
कृत्वा) V₁ प्रतिशब्दगर्जित, B₈ D₁ प्रतिहति' (for प्रतिहस्ति')
— (L 3) S K₁₋₃ V₁ B_{1.2} 4 D₁ D₂ 8 8 तमागत;
K₄ तथागत, B₈ D₁ D_{1.5} समागत (for त वारण) S₁
K_{1.2} V₁ B_{1.8} D₁ D_{1.5} 'युद्धकोविद]

— ^a) S K₄ समभ्यतिष्ठन् (for तमभ्य'). K₁ समभ्यतिष्ठन्-
धेश्वरत्पर्यं (sio); K_{2.8} D₁ D₈ 8 समभ्य (D₈ समेत्य) तिष्ठ-
न्मलयेश्वरस्त्वरन्; B₁₋₃ D₁ D₁ T₈ G₈ तमभ्य (B₂
'भ्य; B₈ 'भ्य) तिष्ठन्मलयध्वजस्त्वरन्, B_{4.5} D_{2-4.7} समभ्य-
तिष्ठन्मलयध्वज (D₈ 'ज) स्त्वरन्; D₈ तमभ्यनिष्ठान्मलयध्वज-
स्त्वरन् (sio), T₁ M तदा (T₁ 'था) ध्यतिष्ठन्मलयध्वजस्त्वरन्;
G_{1.2} तदाध्य (G₂ तमद्य) तिष्ठन्मलयध्वजस्त्वरन् Co cites
अभ्यतिष्ठत् — ^a) V₁ अथाद्रिशृङ्गं (for यथा'). B₂
हरिरुन्नद, D₁ च हरिर्नदस्; T_{1.8} G_{1.2} हरिरुन्नतं (for
'रुन्नदस्) V₁ तदा (for तथा).

36 T₂ missing — ^a) D₁ तोमरे (for तोमर)
V₁ B D₁ D₁₋₈ 5-7 T₈ G M भास्कररश्मिवर्त्तसं, D₁
D₈ T₁ तुल्यवर्त्तसं (for 'रश्मिसनिभं). — ^b) K₈ बलास्त्रमो-
चयत्नमन्युभिः (sio), V₁ D₁ D_{1.5} बलास्त्रसर्गोत्तमयत्न (V₁
'रत्) मन्युभिः, D₁ बलास्त्रसर्गोत्तमयत्न', D₂ 8 8 (sup
in) बलाभिसर्गोत्तमयत्न', D₈ बलासुसर्गोत्तमयत्न'; T₁ बला-
स्त्रसकस्रमयत्न', G_{1.2} बलास्त्रसकोसमधत्त (G₂ 'कस्रमयत्न)-
मन्युभिः (sio) Co cites अस्त्रोत्सर्गः; उत्तमयत्नः and
मन्यु — ^c) S₁ K₈ B (except B₂) D₁ D₁₋₈ 7 Co
परिपीडयन्, V₁ प्रतिगर्जयन्; D₈ प्रतिगर्जितं ('पीडयन्).
B₈ द्विज (for गज) K₈ ससर्ज शीघ्रं प्रतिपीडनाजं (sio).
— ^d) S K₂ [S] नदत्, D₈ नदन् (for नदन्) K₈
सुरो सुतायाद्रिपतिश्वरो नदन् (sio), K₄ गुरो सुतायाद्रिप-
तिश्वरो नदत्, V₁ गुरो सुता यत्र विलेश्वरो नदन् (sio), D₈
गुरो सुतायाद्रिविश्वरो नदन्; T_{1.8} G₁ M गुरो सुताय
द्रिमिडे (T₁ 'ते, M 'ले) श्वरो नदन् (M₂ 4 'त्).

37 T₂ missing — ^a) K₈ V₁ B D S (T₂ missing)
मणिप्रवेकोत्तमवज्र (T₈ G 'कोज्वलरत्) हाटकैर् Ca c cite
मणिप्रवेकः — ^b) M₁ अलंकृतः D₁ 'मौक्तिकैः; — ^c)
S₂ नदत् (for नदन्) K₈ D₁ D₈ m T_{1.8} G हतो मयासी-
त्यसकृन्मुदा न (K₈ D₁ D₈ m 'त्समुद्ध) दन्, V₁ हतो
हतोसीत्यसकृत्तदा नदन्, B_{1.4.5} D_{2-4.6.7} M हतो हतोसी-
त्यसकृन्मुदा वदन् (B_{1.4.5} D_{2.7} नदन्, D₄ नदत्) B₂
D₁ D_{1.5} हतो यथावित्यसकृन्मुदा न (B₂ व) दन्; B₈ ततो
हतोसीत्यसकृद्ददन्; D₈ हतोमयासीत्यसकृत्समुद्धदन् Ca

नपराभिनद्ग्राणिवराङ्गभूषणम् ॥ ३७
 तदर्कचन्द्रग्रहपावकत्वियं
 भृशाभिवातात्पतितं विचूर्णितम् ।
 महेन्द्रवज्राभिहतं महाबन्धुं
 यथाद्रिशृङ्गं धरणीतले तथा ॥ ३८
 ततः प्रजज्वाल परेण मन्थुना
 पदाहतो नागपतिर्यथा तथा ।
 समादधे चान्तकदण्डसंनिभा-
 निपूनमिन्नान्तकरांश्चतुर्दश ॥ ३९
 द्विपस्य पादाग्ररान्स पञ्चभि-

नृपस्य बाहू च शिरोऽथ च त्रिभिः ।
 जवान पङ्क्तिः पट्टूत्तमत्विपः
 स पाण्ड्यराजानुचरान्महारथान् ॥ ४०
 सुदीर्घवृत्तौ वरचन्दनोक्षितौ
 सुवर्णमुक्तामणिवज्रभूषितौ ।
 भुजौ धरायां पतितौ नृपस्य तौ
 विचेष्टतुस्ताक्षर्यहताविवोरगौ ॥ ४१
 शिरश्च तत्पूर्णशशिप्रभाननं
 सरोपताम्रायतनेत्रमुचसम् ।
 क्षितौ विवभ्राज पतत्सकुण्डलं

C 8 817
 B 8 20 48
 K. 8 56 45

cites क्रमै हतोमीति — ^a) Ś K1.2 4 पराभवद्, B1 D3 4
 T3 पराहनद्, B3 परामिदद् (for 'मिनद्') T1 रौद्रवराग
 भूषण (for 'ग्राणिवराङ्ग') Ca c cite वराङ्ग (as in text)

38 T2 missing — ^a) K1 Da1 D1. उदर्क- (for
 तदर्क-) V1 B3 अग्रपावकद्विप, D2 c अग्रपावकात्विप,
 T1 3 G अग्रहयुतद्विप (T3 G3 'प्रम) Co cites ग्रहा
 and द्विपम् — ^b) V1 B1 2 5 D3 1 7 भृशाभिवातात्,
 Dm1 भराभिवातात्, T1 भृशाभिभृतात् (for 'धातान्') T3
 चरितो, G1 2 परितो, G3 पतितो (for पतित) K3 V1
 D1 T1 3 G निचूर्णित (G2 'त') (for चिचू') D3
 भृशाभिपा (sup lin वा)वोत्पतित विचूर्णित — ^c) V1
 महाबन्धु, B1.2- D (except Dc) S (T2 missing) 'स्वन,
 B2 'रल (for 'वन) K3 महद्रवज्राभिहित महाबन्धु — ^d)
 B2 तथा (for यथा) K1 2 धरणीतल (for 'तले) B2
 M1 यथा, T1 पुरा, T3 यथा (for तथा)

39 T2 missing G1 om 35^{ab} — ^a) V1 तथा
 (for तत) K3 पजाण्येप (sic) (for प्रजज्वाल) K1
 मन्थुना (for मन्थुना) — ^b) Ś K2 पराहतो, B1 5 D3
 पादाहतो (for पदा) T3 तदा (for तथा) — ^c)
 K1 3 V1 B D S (T2 missing) समादधे (for 'दधे) K1
 शातकदण्डसंनिभान्, T3 G चातकदूत (G1 3 'सूर्य)मनिभान्
 — ^d) K1 दृष्टान् (for दृपून्) B D3- 7 अमित्रार्त्तिकरांश्च
 (for 'न्तकरांश्च)

40 T2 missing — ^a) M1 द्विपद्- (for द्विपस्य)
 D2 पादाग्ररान्श्र, T3 G1 3 M1 'कर स, G2 'सर स
 (for 'करान्) Co cites पादाग्रकरान् (as in text)
 — ^b) K2 द्विपस्य (for नृपस्य) V1 B2 शिरोस्य;
 D2 शिरानि (for शिरोऽथ) K3 T3 G1 3 M2-4
 पत्रिभि, D2 पचभि' (for च त्रिभि) B3 नृपस्य
 बाहू शिरसा स ह त्रिभिः; D4 नृपस्य बाहूश्चिरोऽथ

पत्रिभि, Dc नृपस्य बाहूरुक्षिरासि च त्रिभि, T1
 नृपस्य बाहू च शिरोधरा त्रिभि — ^c) Ś1 K1 पट्टूत्तम-
 द्विप, K3 पट्टरुत्तमस्विप, K4 स क्रतूत्तम, V1 B1 8 5
 Dm1 D2-4 6-8 m पट्टनुत्तमत्वि (V1 'द्वि)प, B3 च
 पट्टुत्तम, B4 D1 3 T3 G1 2 M2 3 पट्टतूपमत्वि (D1 3
 'द्वि)प, Da1 पट्टनूपम, T1 स्वथ चोपलत्विप, G3
 पट्टनूपम, M1 पङ्क्तिरूपम (sic), M2 पट्टतूपम त्विप (for
 'त्तमत्विप) — ^d) D6 सा (for स) D3 सपीड्य (for
 स पाण्ड्य-) K2 पाण्ड्यराजानुचरान्, K3 'राजानिचरान्,
 D3 'राजा तु चरान् (for 'राजानुचरान्)

41 T2 missing — ^a) Ś2 K1 4 स दीर्घवृत्तौ (K1
 'त्तो), B1 वरचन्द्रमोक्षितौ, Da1 D1 'चन्दनक्षितौ, M1 'चन्दनौ-
 क्षितौ (for 'चन्दनो) — ^b) B1 4 5 Da1 D3 1 7 'मणि-
 वज्र (Da1 'चन्द्र)भूषणौ, D1 5 'वर (D5 'च)चन्द्रभूषणौ,
 T1.3 G 'मणिपञ्च (T1 'रत्न)चित्रितौ — ^c) Ś K1 2 4
 धराया (for धराया) K3 D3 om तौ — ^d) K1 4
 V1 B D S (except M1.3, T2 missing) विचेष्टतुस्, K3
 विचेष्टतस् (for विचेष्टतुस्) D3 ताक्षर्यहताविच (for ताक्षर्य')

42 T2 missing — ^a) K3 शिरोस्य (for शिरश्च)
 G2 तत्पूर्णशशिप्रभानन, M1 तत्पूर्णशशि (for तत्पूर्णशशि)
 K1 शिरान्यन्तत्पूर्णशशिप्रभानन (sic) — ^b) K3 उन्नश,
 K4 Dm1 D1 4 6 उत्तमं, B1 उत्खसन (sic), G1 उन्नत (for
 उन्नसम्) — ^c) D5 पत (for पतत्) K2 सुकुण्डल
 (for सकुण्डल) B (except B1) Da1 D1-5 7 शि-
 (B2 क्ष)तावपि भ्राजति तत्सकुण्डल, T1 G M क्षितावपि
 (G2 'व-) भ्राजति (T3 G2 8 'त) दीप्त — ^d) K1
 शची, K2 शशीद् (for शशी) Ś2 तथा (for यथा)
 — After 42, K4 V1 B D (except D3) 1m5

118* स तु द्विप पञ्चभिरुचमेपुभि'
 हृत पदशश्वतुरो नृपस्त्रिभि ।

C. B. 217
P. B. 20 48
K. B. 55 45

विशाखयोर्मध्यगतः शशी यथा ॥ ४२
समाप्तविद्यं तु गुरोः सुतं नृपः
समाप्तकर्माणमुपेत्य ते सुतः ।

सुहृद्वृत्तोऽत्यर्थमपूजयन्मुदा
जिते बलौ विष्णुमिवामरेश्वरः ॥ ४३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

१६

धृतराष्ट्र उवाच ।
पाण्ड्वे हते किमकरोदर्जुनो युधि संजय ।
एकवीरेण कर्णेन द्रावितेषु परेषु च ॥ १

समाप्तविद्यो बलवान्युक्तो वीरश्च पाण्डवः ।
सर्वभूतेष्वनुज्ञातः शंकरेण महात्मना ॥ २
तस्मान्महद्भयं तीव्रमभिन्नघ्नाद्धनंजयात् ।

कृतो दशांशं कुशलेन युध्यता
यथा हविस्तद्दशदैवतं तथा ।
स पादशो राक्षसभोजनान्ब्रह्म-
न्प्रदाय पाण्डवोऽश्वमनुष्यकुञ्जरान् ।
स्वधामिवाप्य ज्वलनं पितृप्रिय
स्ततः प्रशान्तं सलिलप्रवाहतं ।

[5]

[D₂ transp lines 1-4 and 5-8 — (L 1) K₄
मत्तद्विप, D₄ स तु द्विपान् (for स तु द्विप) B₅ [आ]यतेपुमि-
— (L 2) D₄ कृत् (for कृत) K₄ खड्गश्चतुरा, V₁
पढगश्चतुरो, B₃ श्वपगं (sic), B₅ दशांशं, D₆ पढशश्च तथा
(for श्वतुरो) B₂ कृत पढगश्च नृपस्तथा त्रिभिः — (L 3)
K₄ दशांशो, B₂ दशांश, D₁ D_{1.5} दशांशो (for दशांश)
K₄ युध्यत (for युध्यता) — (L 4) V₁ B₂ D₁
हविर्यथा (by transp) B₃ दिशस्, D_{1.5} हरिस् (for
हविस्) D₁ तादृशदैवत; D₄ त दश (for तद्दश) — (L 5)
D₅ सा (for स) D₁ पार्थिवो, D₆ पादपान् (for पादशो)
K₄ राक्षसभोजन (for भोजनान्) — (L 6) B₃ प्रहार्यं,
D₄ प्रदद्या (for प्रदाय) K₄ D₁ D_{1.5} पाण्डवः (K₄
'व्य-', D₆ 'व्याज्') श्वमनुष्यकुञ्जरान्, B₃ पाण्डवोऽश्वमनुष्यं (for
पाण्डवोऽश्वमनुष्यं) — (L 7) V₁ B₁ स्वधामिवाप्य, B₂ ममप्य
(sic), D₁ D_{1.5} स्वधामिवेच्छन् (for मिवाप्य) B₃ सुधामिव
प्राप्य निलप्रिया प्रिया (sic), D₁ स्वधामिव प्रज्वलनं पितृप्रियं
— (L 8) V₁ B₂ D₁ स शात (for प्रशान्तं) B D₁
D_{1.5} सलिलप्रवाहित (for प्रवाहत)]

43 T₂ missing — ^a) Ś₂ स्मृतं (for सुत) K₃
नृप — ^c) D₆ तद्दृत्तो (sic) (for सुहृद्वृत्तो) V₁
[S] ह्यंतम् (for स्त्यर्थम्) K₄ D₁ D_{1.5} सुदा (for मुदा)

— ^a) K₄ बले (for बलौ) K₃ B₁ [अ]मरेश्वरा (for
'श्वर') Ś₁ K_{1.2} जिते बले विष्णुमिवाचलेश्वरः, T₃ G₃ हते
बलौ (G₃ 'ले) विष्णुरिवामरेश्वर

Colophon — Adhy name Ś K₂₋₄ B₂ 4 5 D₁
D₁ D_{1.5} T₁ M₁ पाण्डवधः; D₃ 4.7 प्रवीरवधः — Day
of Karna's Generalship Ś₂ K₄ प्रथमयुद्धदिवसे
— Adhy no (figures, words or both) · Ś₂ 15 (as in
text), B_{1.5} D₁ 20, T₁ G 61, T₃ 59, M 60

16

1 ^a) K₃ B₁ D₁ M₁₋₄ transp पाण्ड्वे and हते
— ^b) K₄ D₁ सजय — Ś₂ om. 1^c-3^b — ^d) V₂
जनेषु (for परेषु) B₂ D₁ D₂ 5 S (except T₂) द्राविते
च युधिष्ठिरे (D₆ 'र')

2 Ś₂ om 2 (cf. v 1 1) — ^b) B₅ D₁ (m
as in text) युक्तो, D₁ युक्त (for युक्तो) K₃ वीरस्य,
K₄ B₁ 3-5 D₁ D_{1.5} 7 T₂ वीर (K₄ 'र') स, V₁
B₂ D₆ वीरेश्वर, G₁ वीर्येश्वर (for वीरेश्वर) — ^d) D₁ D₅
महारथ, S (except T₂) च धीमता (for महात्मना)

3 Ś₂ om. 3^{ab} (cf. v 1 1) — ^a) G₂ अस्मान् (for
सस्मान्) K₃ V₁ B₂ 4 D (except D₃ 4 7) S (except T₁ 2)
मम (for महद्) B₂ जातम् (for तीव्रम्) — ^b) B₂ अर्जुनेन
महात्मना, D₆ अमित्रघ्नं धनजय — B₂ repeats 3 after 3^{ab}
B₃ om 3^{ab} — ^c) M₁ यस् (for यत्) V₁ किंस्विदप्या-
गतो पार्थस्य, B₂ स्वयं यदकरोत्पार्थस्य, D₆ किंस्विदप्या-

स यत्राकरोत्पार्थस्तन्माचक्ष्व संजय ॥ ३

संजय उवाच ।

हृते पाण्ड्वेऽर्जुनं कृष्णस्त्वरनाह वचो हितम् ।

पश्यातिमान्यं राजानमपयातांश्च पाण्डवान् ॥ ४

अश्वत्थाम्नश्च संकल्पाद्भृताः कर्णेन सृञ्जयाः ।

तथाश्वनरनागानां कृतं च कदनं महत् ।

इत्याचष्ट सुदुर्धर्षो वासुदेवः किरीटिने ॥ ५

एतच्छ्रुत्वा च दृष्ट्वा च भ्रातुर्वोरं महद्भयम् ।

बाह्याश्वान्हृषीकेश क्षिप्रमित्याह पाण्डवः ॥ ६

ततः प्रायादृषीकेशो रथेनाप्रतियोधिना ।

दारुणश्च पुनस्तत्र प्रादुरासीत्समागमः ॥ ७

ततः प्रवृत्ते भूयः संग्रामो राजसत्तम ।

कर्णस्य पाण्डवानां च यमराष्ट्रविवर्धनः ॥ ८

धनूपि वाणान्परिधानसितोमरपट्टिषान् ।

C 8 831
B 8 21 11
K. 8, 59 2

4 K₁ om. the ref. — *) Ś₂ transp हृते and माण्ड्वे K₁ [S]र्जुन — *) V₁ त्वरन्प्राह K₃ V₁ Dn₁ D₂ ० T₂ शुभ वच, T₁ ३ G वचस्रदा, M वच शुभं (for वचो हितम्) — *) Ś₂ पश्यातिमान्या राजानम्, K₁ पश्यति मान्यं रा, K₃ पश्यत्विमात्रा (submetric), K₄ पश्यान्नि (before corr न्न)नाह रा (sic), V₁ Da₁ Dn₁ D₁ २ ३ ० हत पश्यरणे पाण्डवम्, B₁ ३-३ D₃ १ पश्यामि नाह (B₃ 'न्य' रा, B₂ पश्यामि पतित पाण्डवम्, D₃ T₂ पश्यावमानित (T₂ 'न' ज्येष्ठम्, T₁ ३ G M हत पश्यस्व राजानम् — *) K₂ अपयाताद् — After 4, N reads 8 41 3^{ef}, repeating it in its proper place. On the other hand, T G₁ ३ M read 8 41 2-5 and G₂ reads 8 41 2-7 after 4

5 T₂ reads 5^{ab} after 8 41 4^{ab} and G₁ २ M₁ read it after 8 41 5 — *) K₄ B₃ संकल्पा V₁ Da₁ D₁ ३ ० अश्वत्थाम्ना च (V₁ तु) पाचाला (D₃ 'ल्य') T₁ G₃ 'त्वाम्ना हवा संत्ये, T₂ 'त्यामेन पाचाला, G₁ 'त्वामहत् मख्ये — *) K₁ हवात्, K₄ घृता, B₃ कृता (for हवा) K₁ नंजय, K₂ M₁ सजया; K₃ सजयात्, B₂ D₁ सजया, B₃ om (for सृञ्जया) T₁ ३ G₁ सर्वे कौतेय सृञ्जया — *) Ś₂ तथाश्वनरनागाना, K₃ B₁ ३-३ D तथाश्वरथनागाना, V₁ B₂ ३ (G₂ om) रथाश्वनर — G₂ om 5^a-8² Before 5^a, T₂ ins वैदापायन — *) B₃ D₂-4 ० १ T₂ सर्वमारुयात-वान्वीरो, T₁ ३ G₁ ३ इत्येतत्सर्वमाचष्ट — *) Ś₂ K₂ किरीटिनी (sic)

6 G₂ om 6 (cf v 1. 5) T₁ ३ G₁ ३ M read 6^a-7^b followed by 119* and T₂ reads 6-7 followed by 119* after 8 41 6 — *) Da₁ D₁ २ ३ transp श्रुत्वा and दृष्ट्वा D₃ एतच्छ्रुत्वा तु वचन — *) V₁ तत्रे घोर, D₂ भ्रातुर्वोर, M भ्रातृणा च (for भ्रातुर्वोरं) D₂ कृष्णस्वामिततेजस, T G₁ ३ भ्रातृणा व्यसन महत् — *) K₁ हृषीकेशं, B₃ 'केशो — B₃ om. (hapl) 6^a-7^a

7 G₂ om 7 (cf. v 1. 5), B₃ om 7^a (cf. v 1.

6) — *) K₄ तत प्रयाद्, G₂ अनुप्रायाद्, G₃ अग्निप्रा. — *) K₃ Dn₁ D₃ रथेनाप्रतिमौजसा, K₄ रथेन प्रतियोधिना, B₃ रथिना प्रति, T₁ रथेन प्रथिमान्युधि (sic), T₃ G₁ ३ M रथेनाप्रतिमो युधि — T₁ ३ G₁ ३ M ins after 7^{ab} T₂ ins after 7

119* तदा रेषु समभवत्पुनस्तत्र महारणे ।

which is followed by 8 41 6^a-7^d, in T G₁ ३ M. — S (except T₂) om 7^{cd} — *) B₃ च ततस्, D₃ चाहवस् (for च पुनस्) — *) T₂ पुनरासीत् Ś₂ समागत, K₃ समतत्, D₃ समागमे — N ins after 7 M₂ ४ after 8

120* तत पुन समाजगमुरभीता कुरुपाण्डवा ।

भीमसेनसुखा पार्थो सूतपुत्रसुखा वयम् ।

[=8 32 82 — (L 1) B₂ अतीता, D₁ अमीता, T₂ अभित S (except T₂) कुरुक्षया (for 'पाण्डवा) — (L 2) K₄ भीमसेन, T₁ युधिष्ठिर (for भीमसेन) T₁ G₁ २ वैकर्तन- (for सनपुत्र) K₄ सुख वय, D₂ सुषा वय]

8 Before 8, S (except M₄) ins सजय — *) Ś₂ प्रवृत्ते T₁ M₂-३ युद्ध (for भूय) — *) K₄ राजसत्तम, B₁-३ Da₁ D₁ ३ लोमहर्षण, D₂ G₂ राजसत्तम T₁ M₂-३ घोररूप विशा पते — *) D₃ कर्णश्च T₂ पाण्डवै राजन् D₃ पाण्डवाना परेषा च — *) K₂ यमराष्ट्रविवर्धना, D₁ परराष्ट्रविवर्धन, T₁ M यमराष्ट्रविवर्धन — After 8, T G M₁ ३ read adhy 42, while M₂ ४ read 120*, followed by adhy 42

9 *) K₁ २ T₁ ३ G M अमितोमरपट्ट (K₁ २ 'ट्टि)सान्, V₁ B₂ D₂-३ ० १ अग्नि (D₃ खङ्ग)पट्टिशा (V₁ स)तोमरान्, T₂ अमीन्पट्टिसतोमरान् — *) Ś K₁ २ सुसुलानि, K₃ V₁ Dn₁ D₁-३ ३ सुसुलानि, B₁ मूप, B₂ मुप, Da₁ सुसनानि, D₃ सुसजानि (for सुसलानि) Ś₂ सुसुदी च, K₁ २ B₄ G₃ सुसु (B₄ 'प)दीश्च, K₃ सुपदीश्च, Da₁ सुसुदीश्च, D₃ सुपदीश्च, T₁ G₁ २ सुसुदीश्च, T₂ सुसुदीनि, T₃ M₃ सुसुदीश्च, M₁ सुसुदीश्च, M₂ ४ सुसुदीश्च (for सुसुदीश्च) — *) Ś₁ K₁ २ दक्षिणवृष्टिपरम्भान्, K₃ V₁ B₁ २ ३ ३ Da₁ D₁-३ १ ३ T₂ M सशक्त्युष्टिपरम्भान् (some

C 8 831
D 8 21 11
K 8 59 2

मुसलानि भुशुण्डीश्च शक्तिरुष्टिपरस्वधान् ॥ ९
गदाः प्रासानसीन्कुन्तान्भिण्डपालान्महाङ्कुशान् ।
प्रगृह्य क्षिप्रमापेतुः परस्परजिगीपया ॥ १०
वाणज्यातलशब्देन द्यां दिशः प्रदिशो वियत् ।
पृथिवीं नेमिघोषेण नादयन्तोऽस्ययुः परान् ॥ ११
तेन शब्देन महता संहृष्टाश्चक्रुराहवम् ।
वीरा वीरैर्महाघोरं कलहान्तं तित्तीर्षवः ॥ १२

MSS 'स्व'धान्, K₄ शक्तिरुष्टिपरस्वधान्; B₈ T₈ G शक्तिय(G_{1.2} 'र्थ')ष्टि', D_{n1} सशक्त्याष्टिपरिस्वधान्, T₁ शक्तिश्चापि परस्व'

10 ^a) K₈ D_{n1} M₁ गदा K₁ 4 प्रासान्, V₁ D₈ प्राशान्, D₄ प्रशान् (for प्रासान्) D₆ प्राससितान्, M₁ प्रासान्वितान् (for प्रासानसीन्) K₈ D_{n1} D₈ सितान्, B₁ 5 D₂₋₄ 7 S शितान्, B₈ रणे (for असीन्) K₁ क्राता, B₄ कुता, D_{n1} कुभान् (for कुन्तान्) — ^b) K₁ दिंडिपालान्, V₁ B D_{a1} D₁ 8 5-7 T₈ G₃ भिदिपालान्, D₈ भिडिमालान् (for 'पालान्) K₈ B_{1.8} 4 D_{a1} D_{n1} D_{1.5} 8 T₂ तथाकुशान्, B₆ सहाकुशान्, D₆ सितान्कुशान् — ^c) B₅ आपेतुः, M₄ आनेतु (for आपेतु) — ^d) K₈ V₁ B D T₂ M परस्परजिघासया, T₁ 8 G परवीरजिघांसया (T₁ 'व')

11 ^a) K₁ 4 (sup lin) वाणद्यातलशब्देन, T₁ 8 G धनुर्ज्यातल' — ^b) D_{n1} गा, T₁ 8 G M ते, T₂ ज्या, G_a c द्यां (as in text) G₁ दिशा K₁ वय, G_a वियत् (as in text) B₂ द्या दिश पत्तिगौरिय (sic) — ^c) K₄ D₆ पृथिवी K₃ नैमिघोषेण — ^d) M₄ पुरात् (for परान्) K₈ नादयन्वै ययु परान्, B₁ 8 4 D_{a1} D₁ 5 'यत् परस्पर (D_{a1} 'रे), T₁ परिपूर्वाभ्ययु परान्, T₂ नादयल्लो व्लिनु प' (sic)

12 G₂ om 12 — ^a) S (except T₂, G₂ om) वहव (for महता) — ^b) T₃ G₃ सुहृष्टाश्च V₁ च महाहवे, D_{a1} D₁ चक्रुराहवे — ^c) K₁ धीरैर् (for वीरैर्) K₂ 'वोरं; K₃ 'वोरै, D₈ 'वोरै — ^d) K₁ कलह त, K₂ कलहा तु (sic). D_{a1} D₁ 5 जिहीर्षव', T₁ 8 G (G₂ om) M अभीप्सव (for तित्तीर्षव) T₂ कलह संतित्तीर्षव

13 ^a) S K₁ 'तनुत्र- (for 'तलत्र-) S₂ V₁ D_{n1} D₂ 8 T₂ -धनु'शब्द', K₂₋₄ B₁ 8 4 D_{a1} D₁ 5 6 T₁ 8 G M -धनु'शब्दान् (K₈ M₁ 'व्द) — ^b) S₂ B₁ 6 D_{n1} D₂ 4 7 वृहता, K₈ वृहित', B₈ D_{a1} D₁ 5 6 वृहितान् T₁ 8 G M शस्त्राणा (T₁ शत्रूणा; G₁ M₂ 8 शास्त्राणा, M_{1.6} दृष्टाणा) च निपात्यता — ^c) V₁ T₂ पदातानां, B₂ 3 8 D₂₋₄ 7 पादातानां, G₁ तडिताना (for ताडि')

ज्यातलत्रधनुःशब्दाः कुञ्जराणां च वृंहितम् ।
ताडितानां च पततां निनादः सुमहानभूत् ॥ १३
वाणशब्दांश्च विविधाञ्चूराणामभिगर्जताम् ।
श्रुत्वा शब्दं भृशं त्रेसुर्जघुर्मम्लुश्च भारत ॥ १४
तेषां नानद्यतां चैव शस्त्रवृष्टिं च मुञ्चताम् ।
बहूनाधिरथिः कर्णः प्रममाथ रणेपुभिः ॥ १५
पञ्च पाञ्चालवीराणां रथान्दश च पञ्च च ।

K₈ D_{n1} D₈ समरे, M₄ पतिता (for पतता) - K₄ नादितानां च पत्तीनां, D₆ पदातीना च पतन — ^a) K₈ D_{n1} D₈ नृणां शब्दो महानभूत्, V₁ B₆ D₂₋₄ 6 7 T₂ नृणा नादो महा', T₁ 8 G M₂₋₄ निनादा (T₈ निनाद', G₂ M₂ 4 निनदा)श्चैव दंतिनां, M₁ निनादाश्चैव पत्तिना'

14 ^a) B₈₋₅ D₆ 7 तालशब्दांश्च, D₈ वालशब्दाश्च (for वाणशब्दाश्च) K₈ द्वाणशब्दाश्च विविधा, D₁ वाणाश्च विविधान्मार्गाञ्च, G_{1.2} द्वाणशब्द च विविध — ^b) S₂ K₈ B₂ अपि गर्जता (B₂ 'र्जितान्), V₁ चातिगर्जित, B₁ 8-5 D_{a1} D₁₋₇ G₁ 2 चाभिगर्जता (B₄ 'र्जित, D₆ 'र्जितान्), D_{n1} D₈ T₂ M₁ 2 4 चापि गर्जतां, T₁ M₈ चापि गर्जित, T₈ G₂ चैव गर्जता (for अभिगर्जताम्) — ^c) K₈ B_{1.2} 4 D_{a1} D_{n1} D₁ 5 8 T₁ G₁ 2 शब्दान्, V₁ B₃ 5 D₂₋₄ 6 7 T₂ तत्र, T₈ G₈ M₂₋₄ गजा (for शब्द) D_{a1} D_{1.5} T_{1.8} G₃ M₂₋₄ नेदु', D₆ प्रेतु, T₂ मनु', G₂ त्रसैर् (for त्रेसुर) M₁ श्रुत्वा भृश गजा नेदु — ^d) K₈ V₁ B₃ 5 D_{a1} D_{n1} D₁₋₇ T G₂ M पेतुर, D₈ जग्मुर (for जघुर) K₈ D_{n1} T₂ नेदुश्च, B₈ मदाश्च, M मनुश्च (for मन्नुश्च) K₈ D_{n1} D₈ M₂ (before corr as in text) 8 4 मारिप, V₁ B₂ 4 5 D₂₋₄ 6 7 T₂ 'सैनिका', T₁ भीरव (for भारत) K₁ जग्मु'मुश्च भारत, G₁ 2 जग्मुश्च भृशभीरव'

15 ^a) K₈ D_{n1} D₈ प्रणदता; V₁ D₂ 6 आनर्दता, B₁₋₄ D_{a1} D₁ 8-5 7 निनद (D₄ 7 'द')ता, B₆ च नर्दतां, T_{1.8} G आपतता, T₂ M नानदता (for नानद्यतां) — ^b) K₁ 8 V₁ B D_{a1} D_{n1} D₁₋₇ S शस्त्रवर्ष, D₈ शस्त्रवृष्टिं (for शस्त्र') T₁ वर्षिणां, T₈ G M वर्षतां (for मुञ्चताम्) — ^c) D₂ आधिरथ', T₂ G₁ अतिरथ', T₈ G₂ 8 अ (G₂ आ)तिरथि' (for आधिरथि) B₅ D₈ 4 7 वीर (for कर्ण) — ^d) V₁ (marg) B₂ D₈ T₁ 8 G M रथेपुभिः; B_{1.8-5} D_{a1} D₁₋₅ 7 [इ]पुभि परान्, D₆ तथेपुभि', T₂ रणे रिपूत् (for रणेपुभि')

16 ^a) Some MSS पंचालवीराणा, T₈ पचप्रवीराणां — ^b) B_{2.4m} 5 D_{a1} D₁ 5 गजान् (for रथान्) K₄ च दश (by transp), D₆ दश स V₁ B D₆ M सह

साश्चमृतध्वजान्कर्णः शरैर्निन्ये यमक्षयम् ॥ १६
 योधमुख्या महावीर्याः पाण्डूनां कर्णमाहवे ।
 शीघ्रास्त्रा दिवमावृत्य परिवत्रः समन्ततः ॥ १७
 ततः कर्णो द्विपत्सेनां शरवर्षैर्विलोडयन् ।
 विजगाहेऽण्डजापूर्णां पद्मिनीमिव यूथपः ॥ १८
 द्विपन्मध्यमवस्कन्ध राधेयो धनुरुत्तमम् ।
 विधुन्वानः शितैर्वाणैः शिरांस्युन्मथ्य पातयत् ॥ १९

चर्मवर्माणि सञ्छिन्द्य निर्वापमिव देहिनाम् ।
 विपेहुर्नास्य संपर्कं द्वितीयस्य पतत्रिणः ॥ २०
 वर्मदेहासुमथनैर्धनुषः प्रच्युतैः शरैः ।
 मौर्व्या तलत्रैर्न्यवधीत्कशया वाजिनो यथा ॥ २१
 पाण्डुसृञ्जयपाञ्चालाञ्चशूरगोचरमानयत् ।
 ममर्द कर्णस्तरसा सिंहो मृगगणानिव ॥ २२
 ततः पाञ्चालपुत्राश्च द्रौपदेयाश्च मारिप ।

C. 8 845
 B. 8 21 25
 K. 8 59 17

(for पद्म) K₃ D₁₁ T G रयाना ददा सप्त च — °)
 V₁ वाणान, S (except T₂) रयान् (for ध्वजान्)
 17 °) S (except T_{1,2}) योधमुख्या T_{1,2} G महा-
 वेगा — °) T_{1,2} G सम्ययु (for आहवे) — °)
 B_{1,2} D₁ शीघ्रास्त्राद् K₃ V₁ D₁₁ D_{2,3} ६ ९ तूर्णम् (for
 दिवम्) K₁ अन्यस्य (sic), D₃ आगत्य (for आवृत्य)
 T_{1,2} G दीर्घमवरमावृत्य, M शिक्षितान्द्र (M₁ 'म') भिद्रुत्य
 — °) K₁ परिवधु, K₃ चक्रुः K₂ समन्वत (for 'न्तत')
 T_{1,2} G वाता पूर्वापरा इव

18 °) D₁₁ om तत M₂ 'नेना — °) D₁₁ D₃ ९
 T₂ M वाणपर्य, T_{1,2} G वाणतुष्ट्या (for शरवर्षैर्) K₁
 (sup in as in text) विलोडयन्, K₃ D₁₁ D₃ T₁
 व्यलोडयन् (K₂ 'त्'), T₂ व्यलोमयन, T₃ G M वि (G₁ २
 व्य) लोडयन् (G₂ 'यत्) — D₃ om (hapl) 18^e-19^a
 — °) K₃ V₁ B_{1,2} ४ ६ D₁₁ D_{2-4,7} ९ T₂ ३ G₃ विजगाह
 (for 'गाहे) K₃ V₁ B_{1,2} ३ ५ D₁₁ D_{1-5,7} ९ T_{1,2} G
 [अं] ङजाकीर्णां, T₂ [अ] ङुजाकीर्णां, M गजापूर्णां (for
 ऽण्डजा) K₁ निजगाहाडजापूर्णां, B₃ विजगाह भुजाकीर्णां
 — °) B₂ इव कुनर, G₁ गजयूथप (for इव यू')

19 D₃ om 19 (cf v 1 18) — °) Ś₁ K₁ २
 'न्मत्स्यम्, T₃ G₁ २ 'त्यन्म्यम्, G₃ 'त्सेनान्, M₁ 'न्मध्याद्
 (for 'न्मध्यम्) D₁₁ D₃ अवस्कन्ध, D₁₁ 'स्कध, D₁
 'स्कद, Cc 'स्कन्ध (as in text) — °) Ś₂ धनुसुत्तम,
 K₃ धनुषोत्तम, B₁₋₄ D₁₁ D_{1,5} ९ रथसत्तम (D₃ 'मान्)
 — °) Ś₁ K₁ २ ४ B₁₋₄ D₁₁ D_{1,5,7} ९ विद्रुदाव, T₂
 विधुन्वान (for विधुन्वान) Ś₂ शरैर्, K₁ ३ [अ] शितैर्,
 D₃ मितैर् (for शितैर्) D₁₁ विधुन्वन्निशितैर्वाणैः, D₂
 विधुन्वानोत्तमैर्वाणैः, T₁ ३ G M विद्रु (T₁ 'द्') धावामितैर्वाणैः
 — °) M₁ शरामि S K_{1,2} ४ B_{1,2} ४ D₁₁ D_{1,5} ९ G₁
 M₂ पातयन् — After 19, T₁ ३ G M₁ ३ ४ ins

121* हस्तिन सुमहामात्रान्साधारोहान्दयानपि ।

रथिनोऽप्येकवाणेन भ्रमतश्चावपातयत् ।

[(L. 2) T₁ M_{1,3} ४ हि (for सपि)]

20 °) K₁ चर्मवर्माणि सञ्छिन्द्य निर्वापमिव देहिन, K₃

D₁₁ वर्मणा चर्मणास्य योधास्त्र न लिङ्गिरे (D₁₁ निलिङ्गिरे),
 K₃ चर्मवर्माणि सञ्छिद्य निपातन्धुवि देहिनां, V₁ B D₃ १
 चर्मवर्माणि (B₂ ९ चर्मवर्माणि) सञ्छि (V₁ 'छ) ज्ञान्यपतन्धुवि
 दे', D₁₁ D₁ २ ९ चर्मवर्मा (D₂ ९ 'र्मा) णि सञ्छिज्ञान्यपतत्सर्वदे',
 D₄ चर्मवर्माणि सञ्छित्वान्यपतन्धुवि दे', D₃ चर्मवर्माणि सञ्छिद्य
 निर्व्याधमिव दे', D₃ चर्मवर्माणि सञ्छिज्ञान्यावापमपि दे', T₁
 चर्म वा वर्म वात्रित्य निपातमपि देहिन; T₃ चर्मणी वर्मणी
 वृत्य योधास्त्र निलिङ्गिरे, T₃ G₁ ३ M वर्म वा चर्म वा-
 (G₁ चा) ध्रित्य निवा (G₃ पा) तमपि देहिन — °) K₁
 विपहजाम्य, K₃ G₃ विपेहुर्नास्य, M₁ विपेहेघास्य, M₂₋₄
 विपह ते न K₃ V₁ B D₁₁ D₂₋₄ ६ ९ S G₃ सत्यर्श (G₂
 'शौ), D₁₁ D₁ ६ सपन्न (for सपर्क) — °) K₁ द्विपस्वेव,
 B₂ अग्नेरिव (for द्वितीयस्य) D₁₁ D₁ ६ पतत्रिण (for
 पतत्रिण)

21 °) K₃ वर्मदेहास्त्रमथनैर्, V₁ वेर्मदेहाप्र, B₂ 'देहाव्व';
 D₁₁ 'देहास्त्र', D₁ 'देहासुमथनाद्, D₃ (marg sec m)
 च (sup in च) वर्मदेहेसुमथाने, T₁ ३ G M₂₋₄ वर्मयुकेषु
 देहेषु, M₁ 'युक्तश्च राधेयो — °) D₁₁ धनुषा प्रच्युतै
 शरैः, T₁ 'पाह्याक्षिपष्टरान्, T₃ G₁ M₂ ४ 'प्यास्य (G₁ 'प्यस्यन्,
 M₂ ४ 'पास्य) शिताञ्चरान्, G₂ 'पास्याच्छिनच्छरान्, G₃
 'पा ह्यचित्ताञ्चरान्, M₁ धनुषोस्य शिताञ्चरान्, M₃ 'प्यासन्
 दिछताञ्चरान् — °) K₃ V₁ B D₁₁ D_{1,2,5,6,8} T₁
 M₂ ९ तलत्रैर्म्य (V₁ B₁ M₂ ९ 'त्रैय, B₃ D₂ T₁ 'त्रैन्य)-
 हनत्; D₃ ४ १ 'त्रैसु (D_{1,7} 'त्रैव्व) हनत्, T₃ G₃ M₁ ४
 'त्र व्यहनत्, G_{1,2} 'त्रान्यहनत् (for 'त्रैर्न्यवधीत्)
 T₂ सुवेजितैश्च न्यहनत् — °) Some MSS कपया, D₁
 कयाया, D₃ कसया T₁ ताडितो यथा, T₃ वाजिन यथा,
 M वाजिनानिव

22 °) K₃ ४ V₁ B D T G_{1,2} ३ M आगतान् (for
 खानयत्) G₂ शूरगोचरमागघान् — °) K₁ समद; K₂
 समद (for ममर्द) V₁ B_{1,2} D₂ ४ ६ १ ९ तरसा कर्ण (by
 transp), B₂ कर्णस्तरसा, B₃ कर्ण सहसा — °) Ś₂
 इह (for इव)

23 °) Some MSS. पंचाल V₁ B₆ D_{2-4,6,7} M₁

C 8 845
B 8 21 25
K 8 59 17

यमौ च युयुधानश्च सहिताः कर्णमभ्ययुः ॥ २३
व्यायच्छमानाः सुभृशं कुरुपाण्डवसृज्जयाः ।
प्रियानसूत्रणे त्यक्त्वा योधा जग्मुः परस्परम् ॥ २४
सुसंनद्धाः क्वचिनः सशिरस्त्राणभूषणाः ।
गदाभिर्मुसलैश्चान्ये परिवैश्च महारथाः ॥ २५
समभ्यधावन्त भृशं देवा दण्डैरिवोद्यतैः ।
नदन्तश्चाह्वयन्तश्च प्रवल्गन्तश्च मारिष ॥ २६
ततो निजघ्नुरन्योन्यं पेतुश्चाहवताडिताः ।

पाचालराजश्च; B₂ T₂ पंचालपुत्रश्च — °) K₂ योगो, B₂ ययौ (for यमौ) — °) S (except T₂) स्वरिताः (for सहिता)

24 °) V₁ B₁ 8 D₈ 4 0 7 S तेषु व्यायच्छमानेषु — °) K₈ B₂ 4 5 Da₁ Dn₁ D₁ 5 8 T₁ 8 G M कुरुपा (B₂ D₁ °) चालपाण्डवा, V₁ B₁ 8 D₂-4 0 7 T₂ °) (D₄ °) चालपाण्डव — °) B₂ प्राणान् (for असून्) D₀ ततस्त्यक्त्वा, T₈ G₈ M₂-4 परित्यज्य (for रणे त्यक्त्वा) — °) K₁ योधौ, M₂ योधा; M₄ योधान् S₂ (sup lin) K₈ V₁ B₁ 8 4 D (except D₈) T₂ 8 G₈ M₈ जघ्नुः B₂ जघ्नुर्योधा परस्पर, T₁ G₁ 2 M₁ यौ (T₁ यो) धा घ्नतीतरेतरं

25 T₁ G₂ om 25^{ab} — °) D₈ समुसृद्धा — °) Dn₁ सशिरस्त्रा सुभूषणा, T₈ G₁ 8 M शिरस्त्राणविभूषिता — K₄ om 25^{cd}. — °) S K₁ 2 सुसुलैश्च, K₈ Dn₁ D₁ 8 4 8 सुसुलैश्च, B₁ 2 5 सुसुलैश्च K₈ B₂ 8 Dn₁ T₁ 2 चान्ये (for चान्ये) — °) K₁ 8 V₁ B D T₂ M₂-4 महाधला (for रथा)

26 °) K₈ T₂ स (T₂ त) मभ्यधावन्सुभृशं, T₁ समभ्यधावन्न्योन्यं, T₈ G M₁ °) धावस्त्वन्योन्यं, M₂-4 °) धावश्चान्योन्य — °) S₂ S (except T₂) देव, B Da₁ D₁ 8-7 कालः (for देवा) Ca cites देवदंटा D₈ कुरुपाचालपाण्डवा — °) K₈ 4 B Da₁ D₁-8 8-8 T₈ G₈ नदंतश्च; D₂ नदंतश्च (for नदन्तश्च) V₁ [श्चा] क्षिपतश्च (for आह्वयन्तश्च) T₁ G₁ 2 नदमानाह्वयानाश्च, M₁ नदमानाश्च याताश्च — °) K₂ प्रवर्गंतश्च, K₄ Dn₁ D₁ प्रचलतश्च, B₁ प्रचरतश्च, B₂ परासतश्च; B₈ प्रविशतश्च, D₀ हुवत्यतश्च (for प्रवल्गन्तश्च)

27 °) K₈ Dn₁ D₈ रणे (for ततो) K₁ निजघ्नुर (for निजघ्नुर) — °) K₁ 8 V₁ Da₁ D₈-5 7 8 T₂ M चान्योन्यं (Da₁ न्य) ताडिता, K₄ चाहतवाडिता; D₁ 2 0 चान्योन्यपी (D₁ °) ढिता, T₁ 8 G अन्योन्यपातिता K₂ पत्तेश्चाहवताडिता (sio) — T₁ G₂ om. 27^{cd}. — °) K₄ नमेतो (for वमन्तो) D₂ om रुधिर गात्रैश्च, G₁ M₁

वमन्तो रुधिरं गात्रैर्विमस्तिष्केक्षणा युधि ॥ २७
दन्तपूर्णेः सरुधिरैर्वक्त्रैर्दाडिमसंनिभैः ।
जीवन्त इव चाप्येते तस्थुः शस्त्रोपवृंहिताः ॥ २८
परस्परं चाप्यपरं पट्टिशैरसिभिस्तथा ।
शक्तिभिर्मिण्डिपालैश्च नखरप्रासतोमरैः ॥ २९
ततक्षुश्चिच्छिदुश्चान्ये विभिदुश्चिक्षिपुस्तथा ।
संचकर्तुश्च जघ्नुश्च क्रुद्धा निर्भिभिदुश्च ह ॥ ३०
पेतुरन्योन्यनिहता व्यसवो रुधिरोक्षिताः ।

वक्त्रैश्च (for गात्रैश्च) — °) B₂ विमस्तिष्कायुता, D₁ °) स्तिष्केक्षणं, D₂ corrupt. K₈ V₁ विमस्तिष्के (K₈ °) स्तस्त्रौ) क्षणायुधै, K₄ B₁ D₃ 4 7 T₈ G₁ 8 M विमस्तिष्के (G₁ °) स्मिन्त्र) क्षणायुधा, M₁ भीमतीक्ष्णेक्षणायुधा

28 °) K₁ क्षसपूर्णे (sio), K₄ दद, B₂ सुदंतस्त्रै (sio), T₁ 8 G M पूर्णदंतै, T₂ तथा पूर्णे (for दन्त). S₂ B₂ D₁ सरुधिरै, K₄ च सुचिरै, B₅ Da₁ D₁ 8 0 सरुचिरै (for सरुधिरै) — °) K₄ चक्रुर, S (except T₁ 2) आसुरै (for वक्त्रैश्च) — °) K₈ V₁ B D T₂ चाप्येके; K₄ T₁ 8 G M चाप्यन्ये (for चाप्येते) — °) V₁ सन्नोप°; T₁ शस्त्रोपवीडिता, T₈ G₈ M₂-4 शस्त्रोपवृंहिता, G₁ 2 शस्त्रौ चिभूषिता (sio), M₁ शस्त्रोपभूषिता Ca cites उपवृंहिता

29 °) K₁ परस्परै, K₈ V₁ B D S परश्चधै (T₈ G₈ °) (for स्वर) T₈ G तोमरैश्च (for चाप्यपरे). — °) S पट्टिसुरै (for पट्टिशैश्च) — K₁ om (hapl) 29°-30° — °) V₁ B Da₁ D₁-5 M₈ भिदि, D₈ भिडिमालैश्च — °) K₈ Dn₁ T₂ मुद्रप्रासतोमरै, K₄ D₂ नखरप्राश°. Ca cites नखर, Co °) रै

30 K₁ om 30^{ab} (of v l. 29) — °) D₀ T₂ ततश्च (for ततक्षुश्च) Ca o cite ततक्षु B₂ चिक्षिपुश्च; D₂ (marg sec m) चिक्षिदुश्च (for चिच्छिदुश्च) Co cites चिच्छिदु T₂ चान्या (for चान्ये) T₁ 8 G M₁ ततक्षुर्विभिदुश्चैव — °) T₁ 8 G₂ चिच्छिदुश्च, G₈ चिक्षिदुश्च; Co विभिदुश्च (as in text) K₄ चाक्षिपुश्च, B₈ D₁ चिच्छि (D₂ °) छि) दुश्च (for चिक्षिपुश्च) M₁ चिच्छेदु प्राप्य पादयुक् — After 30^{ab}, D₈ repeats 26^{cd} — °) K₈ सचकर्तुश्च, B₁ 8-5 D₈ 4 7 सचस्वलुश्च, T₂ निचकर्तुश्च, Co सच (as in text) — °) B₁ 4 सह, B₂ Dn₁ तथा (for च ह) K₈ क्रुद्धा विभिभिदुस्तथा (sio), V₁ B₅ D₄ 0 7 T₂ °) द्वा रणमहागंवे, T₈ G₈ M₂-4 राजन्यौ (T₈ G₈ °) न्यो) धा महारणे. Co cites निर्भिभिदुश्च (as in text).

क्षरन्तः स्वरसं रक्तं प्रकृताश्चन्दना इव ॥ ३१
 रथै रथा विनिहता हस्तिनश्चापि हस्तिभिः ।
 नरा नरवरैः पेतुरश्वाश्चाश्वैः सहस्रशः ॥ ३२
 ध्वजाः शिरांसि च्छत्राणि द्विपहस्ता नृणां ध्वजाः ।
 धुरैर्मल्लार्धचन्द्रैश्च छिन्नाः शस्त्राणि तत्यजुः ॥ ३३
 नरांश्च नागांश्च रथान्दयान्ममृदुराहवे ।

अश्वारोहैर्हताः शूराश्छिन्नहस्ताश्च दन्तिनः ॥ ३४
 सपताका ध्वजाः पेतुर्विशीर्णा इव पर्वताः ।
 पत्तिभिश्च समाप्लुत्य द्विरदाः स्यन्दनास्तथा ॥ ३५
 प्रहता हन्यमानाश्च पतिताश्चैव सर्वशः ।
 अश्वारोहाः समासाद्य त्वरिताः पत्तिभिर्हताः ।
 सादिभिः पत्तिसंघाश्च निहता युधि शेरते ॥ ३६

C 8 23
B 8 21 23
K 8 59 22

31 B₃ partly damaged — *) K₃ अन्वोन्विहता, D₁ D₃ (marg as in text) G₂ 'विहिता, D₃ 'महता, T₂ 'साहस्य (for 'निहता) — K₄ om. (hapl.) 31^b-32^a — *) T₁ G₁ s M₁ 'रत्नवा — *) K₂ रक्षत, M₁ स्फुरति (for क्षरन्त) s K₂ B₂ C₂ सरस, K₁ सरसां, V₁ B₁s-s D₂ s : T₁ सुरसं, D₃ T₂ च रस (for सरस) D₃ युक्तान्, G₂ सक्तं, G₃ युक्तं; M₁ युक्ता (for रक्तं) — *) K₂ प्रकृताश्च, D₂ प्रकृता, M₁ प्रहिता (for प्रकृताश्च) T₁ च रदा, M₁ स्वदना, C₂c चन्दना (as in text)

32 K₂ om 32^a (cf. 1 31) — *) V₁ D₂ रथा रथैर् (by transp) — *) B₁s-s D₁ D₁ s s : हस्तिनिश्चापि हस्तिन, B₂ दतिनश्चापि दतिभिः — *) T₁s M₂-4 नरैर्हता (for नरवरै) M₁ अश्वा (for पेतुर) B₁ s-s D₁ D₁ s-s : नरैर्नरा हता पेतुः — *) K₂ V₁ D₁ D₁ D₁ s s : T₂ s G M₂-4 अश्वैश्चा (for अश्वाश्चाश्वै) M₁ द्विपा पत्तिरथैरपि

33 *) G₁s शस्त्राणि (for च्छत्राणि) — *) D₁ ध्वजा ; T₂ प्रजा, G₂ मुजान् (for मुजा) K₂ द्विपहस्ता द्विपा मुजा — M₁ om 33^a — *) B₂ धुरैर्मल्लार्धचन्द्रैश्च, M₂-4 धुरैर्मल्लार्धचन्द्रैश्च — *) S₂ भिन्ना (for छिन्ना) T₁ चोभाश्च, T₂ G₂ s शोभा न, G₁ शोभा च (for शस्त्राणि) K₂ V₁ B (except B₁ s) D₁ D₂-4 s : T₂ च्छिन्ना पेतुर्महीतले, D₃ छिन्नां शोभा च तत्यजु — After 33, T G M₁ ins

122* वच्यतां टाहण शब्द पततां स्तनतामपि ।

नराश्वेभरयाना हि नराश्वेभरयैस्तदा ।

[(L 2) T₁ G₁ s नराश्वेभरयानां हि; T₂ 'मनरेस्वथा, M₁ 'मरथानागान् (for the prior half) M₁ विपाणैर्नहुरंजता (for the posterior half)]

34 *) S₂ K₁ च हयान्, K₁ च रथां, K₂ D₁ D₂ सहयान्, V₁ च नरान्, B₃ D₁ सरथान्, D₂ च नरा (for च रथान्) B₁ s : D₁ D₁ s-s नरां (B₁ s s 'रा)श्च नागा सरथान्; B₂ नराश्वनागान्सरथान्, D₃ रथा नागाश्च सहिता,

T G₂ M₁ नराश्वनागा (T₁s 'गा)श्च रथा, G₁ नराश्च नागाश्च रथा, M₂-4 रथा नागा हन्यमाना — *) S₂ K₂ s D₁ D₂ रथान्, V₁ D₃ हवान्, D₂ om, T₁s G₂ पत्तिर, T₂ पत्तीन्, G₁s पत्तीर्, M₂-4 नरान् (for हयान्) K₁ (sup lin as in text) ममृदुर (for ममृदुर) — After 34^a, T₁ s G ins

123* तथा हता रथा पेतुरश्वारोहै सहस्रश ।

[T₁ G₁ transp हता and रथा]

— T₁ G₂ om 34^a — *) B₂ अश्वारोहैर् (for अश्वारोहैर्) V₁ D₂ T₂ G₁ s M हता (M₁ 'या)रोहा, D₁ हता सख्ये, D₂ हतारोधा, T₂ रथारोहै (for हता रथा) — *) K₂ छिन्नहस्ताश्च, D₂ c s T₂ 'दताश्च; T₂ G₁ s M₁ 'गात्राश्च (for 'हस्ताश्च) B₂ सादिन, D₃ वाविन (sic), T₂ G₁ s M हस्तिन (for दन्तिन)

35 *) B₂ D₁ D₂ T G M₁ सपताका, D₁ सपताकां — *) K₂ D₁ विकीर्णा B₂ transp इव and पर्वता T₁s G M₁ निकृता इव शाखिन (T₁ वाजिन) — After 35^a, T₁ s G M₁ read 36^a — *) K₂ पत्तिभिश्च, M₁ पक्षचद्भिः (for पत्तिभिश्च) G₁ s तु (for च) B₂ समाह्वय; D₃ 'पेतुर, T₂ 'हत्त, M₁ 'वृत्त — *) T₁ द्विरद G₂ स्वदनाश्च B₂ स्वदनानि च (for 'नास्तथा) D₃ (marg. sec m as in text) इव, M स्थिता (for तथा)

36 B₂ partly damaged D₂ s om 36^a — *) K₂ V₁ B (B₂ damaged) D (D₂ s om) हताश्च, T₂ हयाश्च (for प्रहता) T₁s G M₂s s हस्त्यारोहा (G₂ 'हा)श्च रथिनो (M₁ 'भि), M₂ हस्त्यारोहा रथिनश्च — *) T₁s G M₂-4 हता प्रासासितोमरै (M₂-4 'पट्टसै), M₁ हता हि प्रासासितोमरै — *) D₃ अश्वारोहः — *) T₁s G M₁ सहसा, M₂-4 त्वरितं (for त्वरिता) — T₁s G M₁ read 36^a after 35^a — *) V₁ B₂ s D₁ D₂ s s सादिन (for सादिभि) K₂ पत्तिसंघाश्च, B₂ पत्तिसंघैश्च, D₃ 'सघश्च, M₁ हस्तिसंघाश्च B₂ तु (for च) — *) T₁ G₁ s M₁ प्रहता (for निहता)

मृदितानीव पद्मानि प्रम्लाना इव च स्रजः ।
हतानां वदनान्यासन्गात्राणि च महामते ॥ ३७

रूपाण्यत्यर्थकाम्यानि द्विरदाश्वनृणां नृप ।
समुन्नानीव वस्त्राणि प्रापुर्दुर्दृशतां परम् ॥ ३८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

१७

संजय उवाच ।

हस्तिभिस्तु महामात्रास्तव पुत्रेण चोदिताः ।
दृष्ट्युन्नं जिघांसन्तः क्रुद्धाः पार्षतमभ्ययुः ॥ १

प्राच्याश्च दाक्षिणात्याश्च प्रवीरा गजयोधिनः ।
अङ्गा वङ्गाश्च पुण्ड्राश्च मागधास्ताम्रलिक्षकाः ॥ २
मेकलाः कोशला मद्रा दशार्णा निपधास्तथा ।

37 °) Ś2 मृदितानेव, K8 M8 °निव; Da1 D1.5
सुदितानी(D1 °नि)व K8 पद्माना, M2-4 पद्मानि (for
पद्मानि) — °) K2 प्रम्लान, Dn1 विम्लाना, T2 पद्मानाम्
D8 सु- (for च) K1 T2 स्रजा, K4 प्रजा, D2 स्रजा
(for स्रज) — °) D1 च हतानि (for वदनानि) — °)
K8 B Da1 Dn1 D1 8-5.7 8 महाहवे, V1 D2 6 T1 8
G8 M2-4 नृणा रणे, T2 नृणात(Sup lin °करि, G1 2
नृणां वर, M1 नृणां रथे (for महामते)

38 D8 om. (hapl) 38 and 8 17 1-4 Ś2 B8
partly damaged — °) Ś1 K1 2 [स]त्यर्थका(K1
°क)मानि, V1 B D (D8 om) T2 M °कातानि, T8
G °कातीनि K4 रसानित्यर्थकामानि (810), T1 रूपाण्यन-
र्थकारीणि — °) K8 द्विरदाश्च, K4 D2 M4 °दाश्च (for
दाश्च) K4 तथा, M पुरा (for नृप) Ś1 K2 द्विरदाश्च
*** च, Ś2 °श्च नृपाणय; K8 °श्च नृणा नृप, T1 8 G
द्विरदाना रणे नृप — °) K2 4 वस्त्राणि K1 सुन्नैर्नारीव
वस्त्राणि (810), K8 समुन्नानि च वस्त्राणि, D2 सपन्नानीव
वासासि, D8 समुन्नानि वासासि, T1 विकीर्णानि विरोधानि,
T2 समुद्राणीव चारुणि, T8 G1 8 M त्वि(G1 व)शीर्णानीव
रोधासि (M1 °सी), G2 विशीर्णानि स रोःसि Ca c cite
समुन्नानि (as in text) — °) B D1 8 5 7 ययुर् (for
प्रापुर्) Ś1 दुर्दृशता, D1 8 दुर्लभता, T2 दुर्दृशनां K8
परान्, V1 B (except B8) Dn1 D2-7 T2 परां; K4
प्रायर्दुर्दृशता पर, Da1 ययुर्दर्शभता परा (810), T1 8 G
M नदीना भरतर्षभ — After 38, Ś K1.4 ins

124* तथैव मुखवर्णश्च केपाचित्त्र दृश्यते ।

मदादिव प्रसुप्ताना विक्रिसाभरणस्रजाम् ।

[(L 1) Ś2 मुखवर्णाश्च, K1 °वर्णास्तु — (L 2) Ś2
°भरणाप्रजाम्, K1 °भरणस्रजम्]

Colophon om. in D8 — Adhy name T2
सैन्ययुद्ध, M1 कर्णपाडवयुद्ध — Day of Karna's
Generalship Ś2 प्रथमयुद्धदिवसे — Adhy no
(figures, words or both) Ś2 16 (as in text);
B1 2 4 5 Da1 D8 6 21, D1 18, D4 22, T1 8 G M1
64, T2 M2-4 63 — Śloka no Dn1 41

17

1 D8 om 1-4 (cf v 1 8 16 38) Before the
ref, G2 ins श्रीकृष्णाय नमः — °) T2 8 G8 हस्तिनस्तु;
G1 2 हस्तिस्थिता, M2-4 हस्तिभिश्च T1 सहामात्राश्च (for
महा) — °) D4 नोदितान्, D8 नोदिन, Ca चोदितान्
— °) T1 8 G8 M2-4 हतेत्याशु, G1.2 M1 हतेत्याशु
(for जिघांसन्त) — °) T1 G1.2 क्रूरा K1 अत्ययु (for
अभ्ययु)

2 D8 om 2 (cf v 1 1) B3 partly damaged
— °) K8 दक्षिणात्याश्च — °) K8 V1 B (B3 damaged)
D (D8 om) S प्रवरा D8 गजयोत्थित — °) G1 2
अकवका(G2 °का)श्च, G8 अगा वकाश्च, M1 अगवगाश्च Ś2
G8 पा(G8 पौ)द्वाश्च, Da1 D1 5 पौद्वा(D1.5 °द्वा)श्च;
M8 पुट्टाश्च — °) B4 M तामलिक्षका, Dn1 चाप्रसक्तका
(for ताम्रलिक्षका)

3 D8 om 3 (cf v 1 1) — °) K1 सकेला, V1
मेलका, Dn1 मेकला, T1 G कोसला, T2 केकया, T8 M
कोसला (for मेकला) Ś1 K2 D8 T2 कोसला, K1 कोमला;
B1 कोपला, T1 G2 M1 मेकला, T8 M2-4 मेखला, G1 8
मेवला (for कोशला) Dn1 मौद्वा, T1 G1 2 सिंहा, T8 G8
M सुह्रा (for मद्रा) — °) K4 T8 दशार्णा, T2 M1
दशार्णः Ś1 K1 2 निपदा(K1 °द)श्च V1 D2 6 T2 च ये

गजयुद्धेषु कुशलाः कलिङ्गैः सह भारत ॥ ३
शरतोमरनाराचैर्वृष्टिमन्त इवाम्बुदाः ।
सिपिचुस्ते ततः सर्वे पाश्चालाचलमाहवे ॥ ४
तान्संमिमर्दिषुर्नागान्पाण्यदुष्टाङ्कुशैर्भृशम् ।
पोथितान्यार्पतो वाणैर्नाराचैश्चाभ्यवीवृषत् ॥ ५
एकैकं दशभिः पद्भिरष्टाभिरपि भारत ।
द्विरदानभिविन्ध्याघ क्षिप्तैर्गिरिनिभाञ्जरैः ।
प्रच्छाद्यमानो द्विरदंभैर्विच दिवाकरः ॥ ६

पर्यासुः पाण्डुपाञ्चाला नदन्तो निशितायुधाः ।
तान्नागानभिवर्पन्तो ज्यातत्रीशरनादितैः ॥ ७
नकुलः सहदेवश्च द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः ।
सात्यकिश्च शिखण्डी च चेकितानश्च वीर्यवान् ॥ ८
ते म्लेच्छैः प्रेषिता नागा नरानश्वात्रथानपि ।
हस्तैराक्षिप्य ममृदुः पद्भिश्चाप्यतिमन्यवः ॥ ९
विभिदुश्च विपाणाग्रैः समाक्षिप्य च चिक्षिपुः ।
विपाणलग्रैश्चाप्यन्ये परिपेतुर्विभीषणाः ॥ १०

C ३ ६73
B ६. 22. 11
K ३ 60 11

(for तथा) — ^a) T₂ गजयुद्धेन, T₂ G 'युद्धे च, M गजयुद्धेषु (for गज) Da₁ D₁ s T₂ कुशल — ^d) T₁ s G M₁ कलिङ्गा

4 D₃ om. 4 (cf v l 1) — ^b) K₃ वृष्टिमन्तम् K₁ D₁ इवांबुद — B₃ om 4th — ^c) K₃ सिपिचुस्ते V₁ तदा (for तत) — ^d) K₃ T₂ पाचाल्या (T₂ 'ला) द्वि महाहवे, V₁ D₂ ६ पाचाला (D₂ 'ला)श्च महा, B Da₁ D₃ 4.7 पा (B₁ प) चान्तरलमाहवे, Dn₁ पाचाल्या हि महाहवे; M₂₋₃ पाचालान्युद्धटुर्मदान्

5 B₃ partly damaged — ^a) Ś₁ V₁ B D₂-4.7 संमिमर्दि (Ś₁ 'पिं)पून्, K₃ संमिमर्दिषुर्, Da₁ Dn₁ D₁ s मिमर्दिषुर्, D₃ ममर्दं इपून् (sic), T₁ s G M अभिद्रवतो, T₂ विमर्दिषुर् (for संमिमर्दिषुर्) M₂₋₃ वेगान् (for नागान्) K₃ तान्मर्दयन्नायुगगान्, D₃ तान्मर्दयिषुर्नागा — ^b) K₂ Da₁ D₃ s ६ पाण्यं (Da₁ 'ण्यं, D₃ 'य्या, D₂ 'ण्यै) गुष्टाङ्कुशैर्भृश, K₃ यथा मुष्टाङ्कुशैर्भृश, T₁ G M सपद्धानि पर्वतान्, T₃ मन्वेगासमुद्भवान् Cc citos पाणिं and अद्भुत — ^c) Ś₂ K₃ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-s 7 s T₂ नोदितान्, K₁ पोथितान्, D₃ नोदितान्, D₂ नोदितान् (for पोथितान्) T₁ s G निपाटै (T₂ 'तै)श्च नागचैर्; M विपाट्युरनाराचैर् — ^d) Ś₂ B Da₁ D₁-s 7 अभ्यवीवृषत्, K₂ V₁ Dn₁ D₂ s T₂ चाप्यनी (for चाभ्य) T₁ s G₁ s M घृष्टयुगो ह (T₃ M₁ 'भ्य)वीवृषत्, G₂ घृष्टयुगोऽग्रवीद्वली

6 ^a) Da₁ एकैक- — ^b) K₃ V₁ Dn₁ D₂ T₁ s G M₁ अष्टाभिरपि (K₃ T₁ 'रथ, D₂ G₂ 'रभि) पार्षत, D₂ अष्टाभिरभिवर्षत, T₂ 'रपि पार्षिव — ^c) K₃ Dn₁ T₂ G₂ अपि (for अभि-) G₃ द्विरदाना हि विन्ध्याघ — ^d) V₁ D₃ T₂ तीक्ष्णैर्, D₃ क्षिप्तैर्, T₁ s G M क्षिप्र (for क्षिप्तैर्) — ^e) K₃ V₁ B D S प्रच्छाद्यमान — ^f) D₂ वनैर् (for मेवैर्) K₁ s V₁ B D S (except M₁) दिवाकर, K₂ 'करा

7 ^a) Ś₁ K₂ B₂ पर्यां (Ś₁ m 'यै)पु, K₁ पर्यासा, K₃ B₂ D₂ T G₂ M₂ s पर्ययु, V₁ परीयु; B₁ s Da₁

Dn₁ D₁-s 7 M₂ प्रययु, D₃ पर्यायु, G₁ s निर्ययु, M₁ पर्ययु (sic) (for पर्यायु) — ^b) K₁ निदन्तो, K₃ Dn₁ T₂ s G₃ M₂ s नदन्तो, M₁ नदत्यो (for नदन्तो) Ś₂ K₁ निशितायुघ, S (except T₂) ह्यात्तकार्मुका — ^c) G₂ अपि (for अभि-) — ^d) K₃ V₁ Dn₁ D₂ s ज्यातत्रीतलनादिन (V₁ D₂ 'त), B₁ s 4 s D₃ s 7 ज्यातत्री (B₁ 'द्वि)तलनादितै (B₂ 'दत्), D₃ ज्यातत्री-शत, T₁ s G ज्यातलत्रविनादिन (T₁ 'ता), T₂ ज्यातत्री-तलनादिन, M₁ 'रवनादिन, M₂₋₃ महाजलदनादिन (M₃ 'तै) Cc as in text — After 7, K₃ s V₁ B₂ s 4 s Da₁ Dn₁ D₁ s ins

125* वीरनृत्यं प्रनृत्यन् शूरतालप्रचोदितै ।

[Dn₁ वीरनृत्य K₃ प्रनृत्यन् K₃ तत्र तालप्रनादितै, K₃ तल-नालप्रनोदितै (sic), V₁ B₂ s तलतालप्रनादितै, B₁ तलताल-निना, Da₁ D₁ s तलतालप्रचो, Dn₁ शूलतालप्रनादितै (for the posterior half) Cc cites तलताल]

8 After 8, N T₂ ins

126* ममन्तारियपिचुर्वीरा मेवास्तोयैरिवाचलान् ।

[K₃ Dn₁ D₁ s ३ समस्तान् K₃ Dn₁ वीरान्, D₃ वीरा (for वीरा) T₂ समन्तान्निधुमीवीरान् (for the prior half) T₃ मेवास्त् K₁ नोयान् (for नोयैर्) B₁ s 4 Da₁ D₁ s इवाचल]

9 ^a) B₂ त, Da₁ तैर् (for ते) B₁ म्लेच्छै (for म्लेच्छै) D₂ तेच्छत (sic) (for ते म्लेच्छै) K₃ प्रेषिता, T₂ प्रेषितान् Ś₂ नागैर्, K₃ T₂ नागान् — ^b) T₂ रथान् (for नरान्) D₃ रथयूयपान् (hypermetric) (for रथानपि) — ^c) T₁ G₂ मृद्वति, G₁ द्रक्ष्यति (for ममृदु) — ^d) K₃ V₁ Dn₁ D₂ चाप्यु (V₁ 'स्यु)ग्रमन्यव T₁ s G M₁ पद्भि (T₁ पद्भि)स्त्वं मदी (M₁ हो)क्कटा, T₂ पर्यथायुयध-न्विन; M₂ s पद्भिश्चाप्युपमय्य च, M₃ पद्भिश्चाप्यवमय्य च

10 ^b) V₁ B₂ T₂ समाक्षिप्य, T₁ G M₂₋₃ समुक्षिप्य; T₃ M₁ समुक्षिप्य, Cc समा (as in text) T₁ विचिक्षिपु; G₂ च विक्षिपु (for च चिक्षिपु) — ^c) K₃ विपाणमागैश्च,

C 8 673
B 8 22 12
K. 8 60 12

प्रमुखे वर्तमानं तु द्विपं वङ्गस्य सात्यकिः ।
नाराचेनोग्रवेगेन भित्त्वा मर्मण्यपातयत् ॥ ११
तस्यावर्जितनागस्य द्विरदादुत्पतिष्यतः ।
नाराचेनाभिनद्वक्षः सोऽपतद्भुवि सात्यकेः ॥ १२
पुण्ड्रस्यापततो नागं चलन्तमिव पर्वतम् ।
सहदेवः प्रयत्नात्तैर्नाराचैर्व्यहनत्रिभिः ॥ १३
विपताकं वियन्तारं विचर्मध्वजजीवितम् ।
तं कृत्वा द्विरदं भूयः सहदेवोऽङ्गमभ्यगात् ॥ १४
सहदेवं तु नकुलो वारयित्वाङ्गमार्दयत् ।

V₁ B₁ 4 s D (except D₆) T₂ 'लमाश्र, B₃ 'भमाश्र,
T₁ s G M₁ 'मिन्नाश्र (for 'लमाश्र) S₂ K₄ D₈ M₂ s
चाप्यन्यै, K₁ चाप्यते, V₁ D₆ चान्योन्य (for चाप्यन्ये)
— ^a) D₆ तदा (for परि-) M₁ विभीषणं

11 ^a) B₂ T₈ G₈ M₁ वर्तमानस्य (M₁ 'नस्तु) (for 'मानं
तु) D_{a1} D₁ 2 s च (for तु) — ^b) V₁ B₁ 2.4 D₂-4 7
अगस्य, B₂ D₈ चागस्य, T₈ G₁ s वंकस्य (for वङ्गस्य).
S₂ सात्विकि — ^c) V₁ D₂ 6 T₂ नाराचेनोग्रवीर्येण,
B₂ 'चेनैव वेगेन, G₂ 'चैरुग्रवेगेन — ^d) S₂ K₁ s B₈ s
D_{n1} D₂ 4 6-8 T G M₁ मर्मणि T₈ G M₁ (sup lin)
[अ]ताडयत् (for [अ]पातयत्)

12 ^a) T₁ अस्य (for तस्य) K₈ 4 V₁ B (except B₂)
T₂ M 'कायस्य (for 'नागस्य) T₈ G तस्य वर्जितनागस्य.
— ^b) S₁ (m as in text) V₁ T₂ प्रपतित्यत्, D₂ 6
प्रतियाम्यत् (for उत्पतित्यत्) — ^c) K₄ B₁ 2 4 s D_{a1}
D₁ 8-5 7 T₈ G₈ [अ]हनद्, B₈ T₂ M [अ]च्छिनद् (for
[अ]भि) — ^d) K₈ 4 V₁ B D T G₁ s M सात्यकि
सोपतद्भुवि (D₆ T₁ G₁ 'तद्भुव); G₂ सात्यकेनापतत्यध

13 ^a) K₂ (by corr) s V₁ D_{n1} D₂ 6 S पौदस्य,
D₁ 6 पुदस्य, D₈ पुदस्य B₂ पततो (for [अ]पततो)
— ^b) K₈ B₁ 8-5 D_{n1} D₂ 8 7 8 T₂ M₂-4 प्रयत्नात्तैर्
(K₈ 'स्ते); V₁ D₁ 4 प्रपत्नात्तैर् (D₁ 'झात्तै, D₄ 'झात्तै)र्,
T₁ s G प्रसत्तात्तैर् (for प्रयत्तात्तैर्) B₂ सहदेवप्रयत्नात्
— ^d) K₁ न्यहनत्, K₂ व्यहरत्, K₈ V₁ B₁ 8 s D_{n1}
D₁-5 7 8 T G₁ s अहनत्, B₂ D_{n1} D₆ 'आहनत्, M
न्यवधीत् (for व्यहनत्)

14 ^a) D₂ निपताक, D₆ निपताकं (for विपताक)
V₁ D₂ 6 नियन्तार (for वियन्तार) — ^b) K₁ विधर्मध्वजं;
K₂ विनर्मध्वजं, D₂ विधर्मं गतं; D₆ निचर्मध्वजं, T₂
विचर्मध्वजं. — ^c) K₁ ते, K₈ तत् (for त) D₂

नाराचैर्यमदण्डामैस्त्रिभिर्नागं शतेन च ॥ १५
दिवाकरकरप्रख्यानङ्गश्चिक्षेप तोमरान् ।
नकुलाय शतान्यष्टौ त्रिधैकैकं तु सोऽच्छिनत् ॥ १६
तथार्धचन्द्रेण शिरस्तस्य चिच्छेद पाण्डवः ।
स पपात हतो म्लेच्छस्तेनैव सह दन्तिना ॥ १७
आचार्यपुत्रे निहते हस्तिशिक्षाविशारदे ।
अङ्गाः क्रुद्धा महामात्रा नागैर्नकुलमभ्ययुः ॥ १८
चलत्पताकैः प्रमुखैर्हेमकक्ष्यातनुच्छदैः ।
मिमर्दिपन्तस्त्वरिताः प्रदीप्तैरिव पर्वतैः ॥ १९

त्यक्त्वा, D₆ हत्वा (for कृत्वा) — ^a) S₂ K₂ 4 ईयिवान्;
K₁ s V₁ B₁ 8-5 D_{a1} D_{n1} D₁-7 T M अम्य (D_{n1}
'त्य)यात्, B₂ अम्ययु, D₈ अर्दयत् (for अम्यगात्)

15 ^b) S₂ K₈ V₁ B₈ D_{n1} D₂ 4 6 s अर्दयत् (D₂
'यत्), K₄ अर्दयत्, B₁ 4 आद्रवत् — ^d) K₈ त्रिभिर्नागं;
B₈ त्रिभिर्याणं, G विभिर्नागं (G₁ 'ग) (for त्रिभिर्नागं)
B₂ त, T₁ ह (for च)

16 ^a) K₈ 'प्रक्षान् (for 'प्रख्यान्) — ^c) S (except
T₂) नकुलस्तु ततो हृष्टस् (T₁ G₁ हृष्टस्, G₂ हृष्टा) — ^d)
K₈ D_{n1} D₂ 6 s T₂ च सोच्छिनत्, V₁ स चा; T₁ s G M
अथा (for तु सो')

17 ^a) D₂ T₁ s G अथ (for तथा) V₁ D₆ अर्धचन्द्रेण
च शिर, M अथान्येनार्धचन्द्रेण — ^b) M शिरश् (for
तस्य) B₄ चिच्छेदास्य च पाण्डव — ^c) T₁ ततो (for
हतो) B₁ म्लेच्छस् — ^d) D₁ तानेव सह, D₂ T₂ M₁ सह
तेनैव, D₆ सहितश्चैव (for तेनैव सह)

18 ^a) B D_{a1} D₁ 8-5 7 अ (B₂ त)यागपुत्रे, D₈
(marg) म्लेच्छराजेथ C₆ आचार्यपुत्रे (as in text) S₂
निहिते, V₁ S सर्वेषा (for निहते) C₆ हस्तिशिक्षाया
आचार्यस्य कस्यचिदंगराजस्य । C₆ — ^b) K₈ गजशिक्षा-
विशारदे, V₁ T₂ s G₂ s M हस्तिशिक्षाविदा (G₂ 'दा) हते;
T₁ हस्तिशिक्षाविगाहते, G₁ 'शिक्षाविदा वरे — ^c) S
(except T₂) अन्ये (for अङ्गा) K₄ अग क्रुद्धो महामात्रैर्
— After 18, K₁ repeats 17^{cd}

19 ^a) D₆ चलत्पताके V₁ B₁ 8 s D_{n1} D₂ 8.5-7 T₂
सु (D_{n1} स)मुखै, G₁ प्रमुखे, C₆ 'स्त्रै (as in text) B₂
चलत्पताकोप्रमुखैर् — ^b) K₁ s V₁ B D T₈ G₂ M₁
हेमकक्षा (K₁ M₁ 'क्ष्य, D₆ 'क्ष)तनुच्छदै, T₂ 'कक्ष्यातनु-
च्छदै — ^c) K₈ मिमर्दयत्, V₁ ममर्दिपत्, B₂ D_{n1}
D₁ 2 s S विमर्दिप (D₄ 'दिव्य, T₂ 'र्दय)तस्य; D_{a1} D₈

मेकलोत्कलकालिङ्गा निपादास्ताम्रलिप्तकाः ।
 शरतोमरवर्षाणि विमुञ्चन्तो जिघांसवः ॥ २०
 तैश्चाद्यमानं नकुलं दिवाकरमिवाम्बुदैः ।
 परि पेतुः सुसंरब्धाः पाण्डुपाञ्चालमोमकाः ॥ २१
 ततस्तदभवद्युद्धं रथिनां हस्तिभिः मह ।
 सृजतां शरवर्षाणि तोमरांश्च सहस्रयः ॥ २२
 नागानां प्रस्फुटः कुम्भा मर्माणि विविधानि च ।
 दन्ताश्चैवातिविद्वाना नागचैर्भूषणानि च ॥ २३
 तेषामर्था महानागाश्चतुःपथ्या सुतेजसैः ।

सहदेवो जघानाशु ते पेतुः सह सादिभिः ॥ २४
 अङ्गो गतिभिरायम्य प्रयत्नाद्गुरुत्तमम् ।
 नाराचैरहनन्नागान्नकुलः कुरुनन्दन ॥ २५
 ततः शैनेयपाञ्चाल्यौ द्रौपदेयाः प्रमद्भकाः ।
 शिखण्डी च महानागान्सिपिबुः शरवृष्टिभिः ॥ २६
 ते पाण्डुयोधाम्बुधरैः शत्रुद्विरदपर्वताः ।
 चाणवर्षैर्हताः पेतुर्वज्रवर्षैरिवाचलाः ॥ २७
 एवं हत्वा तव गजास्ते पाण्डुनरकुञ्जराः ।
 द्रुतं सेनामवैक्षन्त भिन्नकूलाभिवापगाम् ॥ २८

C 8. 891
B 8 22. 29
K 8 60 29

मिनर्दिपेतु (D. 'सु) Ks Ds तरना (for तरिता)
 — ^a) Bs प्रपानैर, T1 सुतीक्ष्णैर, T2 Gs सुदीप्तैर (for
 प्रदीप्तैर) D. पर्यतः

20 ^a) K1 मेकलोत्कल, K1 मेकलोत्कलि, V1 तेन
 कोत्कल, B2 मेःतोत्कल (sic), T G 2 M-4 मेकलो
 कल, G1 नागयोत्कलि — ^b) S रिपादान्, K2 V1 B
 D T1 निपादान्, T2 G M नैपादान् B1 4 M तान, D2
 वन, T2 तत्र (for तत्र) — ^c) M1 शततोमर — ^d)
 S (except T2) प्रसुचो (for विमुञ्चन्तो)

21 ^a) Ds1 D1 2 c ते (for तैश्च) V1 छाद्यमान; B2
 ताद्य (for छाद्य) — ^b) V1 D2 S (except Gs)
 निपादान् (for रिपा) — ^c) B2 सुयथाता (for
 सुमरन्था) V1 D T1 G1 2 पर्य (V1 प्रय)युस्वरिता
 वीरा — ^d) K2 पाटया पाचाल, Ks पाचाया मैनिका
 मत्, V1 Ds1 D- c T2 पाटुपांचालमारया, Ds मैनिका,
 T1 2 G M सा (Gs M1 2 म)व्यसा Cc cites मैनिका

22 ^a) Ks तदामरद्, Ds1 D1 2 तत्रामरद्, Ds T2 Gs
 समभरद् (for तदभरद्) — ^b) Ks V1 Ds1 D2 c 2
 S रथिना हस्ति (Ks Ds रथ, T1 रथि)योःरिभिः, L2 तुल्या
 कुनिभि मह, Ds1 D2 रथिना रथिभि मह — ^c) T1 2
 G M2 शिपवा मोनराणि च, M1 2 4 रिप (M1 सृज)द्विमो
 मराणि च

23 ^a) Ks मन्द्यु (sic), V1 B1 2- Ds1 D1 2- 1
 T2 प्रा (V1 T2 प्र)स्फुटन्, B2 M2 प्रा (M2 प्र)स्फुट;
 Ds1 प्रास्फुट, D2 प्रस्फुरन्, Ds अस्फुटन्, T1 G1 2
 प्र (Gs प्रा)स्फुरन्, M1 पुस्फुरत्, M2 4 पुस्फुट D2
 G2 2 तुमान, M1 कुनो — ^b) Ds1 वर्माणि (for
 मर्माणि) S (except T2) मर्माणि च नगानि च — ^c)
 B2 om. (hapl) 23^{cd} — ^e) Ds पत्नीना चातिविद्वाना,
 T1 रिपाणान्यपविद्वानि, T2 दत्ताक्षनाभिविद्वानि, T2 Gs
 विपाणै (Gs णा)श्चापविद्वान्, G1 2 रिपाणांश्चापि (Gs प-

विद्वाना; M रिपाणानि च विद्वाना — ^d) V1 Ds1
 D2 2 c हेमभूपितै (T2 Gs भूपितै) (for भूषणानि च)

24 ^a) S1 K1 2 4 B1 2 Ds1 D1 2 G2 महानागान्
 — ^b) K1 ततो जनै (sic), Ds G1 स (G1 तु) तेजसै (for
 सुतेजसै) — K1 om. 24^{cd} — ^c) S (except T2)
 नाराच सहदेवन्ना — ^d) B1 2- 3 D2 1 तेपतन्, Ds
 निपेतु (for ते पेतु) S (except T2) पातयामास सादिभि

25 T1 om (hapl) 25-26 — ^a) D2 अतो (for
 अतो) K2 धायच्छत् (for आयम्य) Ds अयोगतिभि-
 र्चम्य; Ca as in text — ^b) Ks उत्तमा — ^c) K1 2
 अहरन्; S (except T2, T1 om) अवधीन् (for अहनन्)
 Ds1 सुनाराचैरह नागान् — ^d) S2 Ks D2 G2 कुरुनन्दन,
 K1 कुरुचदन (sic), Ks V1 B Ds1 Ds1 D1 2- 3 T2 2
 G1 2 M कुलनन्दन

26 T1 om. 26 (cf v 1 25) — ^a) V1 पाचाल-
 शैनेय, B2 पांचान्यदानेयो, D2- 1 T2 पांचालशै (D2 2 शै)-
 नेयो; Ds पाचालमन्वेन, T2 G शैनेयपाचाला — ^c) S1
 महानाग, K2 om., K1 महाभाग, D2 महानापि (sic), M1
 महानामीत् (for नागान्) — ^d) Ks 4 Ds शिपिबु,
 V1 सिपिबु, G1 रिपिबु (for रिपिबु)

27 ^a) B2 वृश्च (sic) (for पाण्डु-) Ks ते पाण्डुयोधा
 (before corr धां) कुरगै; M1 ते पाण्डुयाधांशुधरै — ^b)
 Ks शरद्विरदपर्वता; V1 शत्रुद्विरदपर्वता, Ds पर्वत, G1 2
 भूधरा — ^c) K4 वज्रधरन्; Ds1 T2 वैशैर (for वरैर)
 D1 4 ह्वाचल; T1 G1 2 ह्वाचल

28 ^a) S2 हत्वा (for हत्वा) S2 K2 B1 तव गजाश्च,
 Ks Ds नवगजांश्च, T1 गजास्ते वै, T2 G तु वेगेन (for तव
 गजाश्च) — ^b) Ks B (except B2) Ds 4 1 ते पाण्डुरथ-
 (Ks नृप)कुजरा; Ds ते पाण्डुतनयद्विपा, T1 पाण्डवा रथि-
 कुजरा; T2 G गजांस्ते पाण्डुनन्दना — ^c) S1 श्रुतां, K1 2
 V1 B Ds1 D2- 1 1 1 T1 2 G1 2 M1 द्रुता; Ds T2 हता;

C. 8 891
B. 8 82 30
S. 8 60 30

ते तां सेनामवालोक्य पाण्डुपुत्रस्य सैनिकाः ।
विक्षोभयित्वा च पुनः कर्णमेवाभिदुद्रुवुः ॥ २९
सहदेवं ततः क्रुद्धं दहन्तं तव वाहिनीम् ।
दुःशासनो महाराज भ्राता भ्रातरमभ्ययात् ॥ ३०
तौ समेतौ महायुद्धे दृष्ट्वा तत्र नराधिपाः ।
सिंहनादरवांश्कुर्वासांस्यादुधुवुश्च ह ॥ ३१
ततो भारत क्रुद्धेन तव पुत्रेण धन्विना ।
पाण्डुपुत्रस्त्रिभिर्बाणैर्वक्षस्यभिहतो बली ॥ ३२

M₂₋₄ द्रुता (for द्रुतं) K₈ अवैक्षत, T₁ s G च वर्पतो, M
अवैक्षतो (for अवैक्षन्त) — ^a) T₁ s G भिन्नरोधाम् (for
'कूलाम्) D₂ इवापगा K₁ भिन्नकूलमिवापद.

29 ^a) K₈ Da₁ D₁ s ततो; B₁ 4.5 Dn₁ D₈.4.7.8
M तां से (by transp). K₁ M₁ इवालोक्य
(M₁ 'द्व्य), K₈.4 D₈ समालोक्य; V₁ B₁ D₂₋₄ 6.7
T₂ M₂₋₄ समालोक्य (M₄ 'क्य); Da₁ Dn₁ D₁ s
समालोक्य (for अवालोक्य) T₁.s G₂.s तस्ते संलोढ(T₈
संलोढ; G₂ सुलोढ)यसि स; G₁ तां सेनां लोकर्यति स
— ^b) T₁ द्विरदानां बलानि च; T₈ G₂ द्विरदा नद्वलानिव
(G₂ 'नि च); G₁ M द्विरदा नलिनीमिव, G₂ द्विरदा नद्वलानि
— ^c) M विक्षोभ्य च (M₁ विपक्षोभ्य [sic]) पुनर्वारा
— ^d) K₁ s B D S कर्णं समभिदुद्रुवुः. — After 29, K₈
V₁ B D S ins an addl. colophon. [Adhy name
K₈ अंगवंगवध, T₂ जनयुद्ध, M₁ हस्तियुद्धं — Adhy no
(figures, words or both) B₁ s 4.5 D₈ 6 22, D₁ 19,
D₂ 23, T₁ s G M₁ 65, T₂ M₂₋₄ 64] — After the
addl. colophon, T₂ s G₈ M₁ ins an addl adhy
giron in App. I (No 1), for the same passage in
T₁ G₁ s M₂₋₄, cf. v 1 8 11 40

30 Before 30, K₈ V₁ B D S (G₁ om.) ins
सजय उवाच (preceded by श्रीकृष्णाय नम in G₂) G₁
om 30^a-31^a — ^a) K₈ V₁ B Da₁ D₁₋₈ T G₂ s
M₁' तथा, Dn₁ M₂₋₄ तदा (for तत) — ^b) S (G₁
om.) निघ्नत (for दहन्त). V₁ D₈ इव वाहिनीं, B₈ वाहिनीं
तव (by transp), T₁ अरिवाहिनीं — ^c) K₈ अन्वयात्,
G₂ अभ्यगात् (for 'यात्)

31 G₁ om 31^a (of v 1 30) — ^a) T₁.s G₈
M महारणे, T₂ 'राज (for 'युद्धे) — ^b) K₈ B₁ 4.5
D₂₋₄ 7 T₁ s G₈ M महारथा, D₈ नरा नृपा, G₁ s समागता
(for नराधिपा) — ^c) T₂ G₂ सिंहनादं ततश्चक्रुः — ^d)
S₂ K₄ आदुद्रुवुश्च, K₂ s T₁ आदुद्रुः, Ca o आदुधु' (as

सहदेवस्ततो राजन्नाराचेन तवात्मजम् ।
विद्ध्वा विव्याध सप्तत्या सारथिं च त्रिभिस्त्रिभिः ॥ ३३
दुःशासनस्तदा राजंश्छित्त्वा चापं महाहवे ।
सहदेवं त्रिसप्तत्या बाहोरुरसि चार्दयत् ॥ ३४
सहदेवस्ततः क्रुद्धः खड्गं गृह्य महाहवे ।
व्याविध्यत युधां श्रेष्ठः श्रीमांस्तव सुतं प्रति ॥ ३५
समार्गणगणं चापं छित्त्वा तस्य महानसिः ।
निपपात ततो भूमौ च्युतः सर्प इवाम्बरात् ॥ ३६

in text) B₈ सह, T₂ s G च वै (for च ह) K₁ D₈
वासंसि (D₈ 'श्च) दुद्रुवुश्च ह

32 ^a) V₁ D₈ रणेति (for भारत) B₂ युद्धेन
(for क्रुद्धेन) S तत्र (G₁ तस्य) भारत रुष्टेन — ^b) D₈
धान्विना; T₈ धन्विनां — ^c) K₄ पाण्डुपुत्रैश्च, V₁ 'पुत्राश्च;
Da₁ D₁ s M₈ 'पुत्र M₂₋₄ ततो (for त्रिभिर्) — ^d)
S₂ वक्षसिभिहितो (sic), K₈ वक्षसि नि', D₂ T₁ वक्षस्याभि'.
B₈ S श्रेष्ठं (for बली)

33 ^b) D₁ s नाराचेनश्च (sic), S नाराचेस्तु K₁
तवात्मजात्, M₁ तवात्मजः. — ^c) T₁.s G M विव्याधो-
रसि सप्तत्या, T₂ विव्याधाथ त्रिसप्तत्या — K₈ om (hapl)
33^a-34^a — ^d) V₁ D₂ शरैस्त्रिभिः, B₁ s-s Da₁ Dn₁
D₁.s-s T₂ त्रिभिः शरैः, T₁ s G M [ह]पुभिस्त्रिभिः (for
त्रिभिस्त्रिभिः)

34 K₈ om 34^{ab} (cf. v 1. 38) — ^a) V₁ B
D T₁ s G₂ M ततश्चा(D₈ तस्य चा)प, T₈ तथा राजंश्च
(for तदा राजश्च) — ^b) K₁ transp छित्त्वा and चापं
K₂om V₁ B D (D₈ marg) G₂ M राजन्, D₈ (before
corr) T₂ तस्य; T₁ चाशु (for चापं) — D₈ writes
34^a in marg — ^c) B₂ सहदेवश्च G₁ त्रिभिः (hyper-
metric) (for त्रि-) — ^d) K₈ चोदरे, B D S चार्पयत्
(for चार्दं)

35 ^a) T₂ सहदेव K₈ V₁ B D T₂ तु (B₂ T₂
सु) संक्रुद्धं (for तत क्रुद्धं) — ^b) T₁ s G M₁ खड्ग
मुद्यम्य (M₁ 'सुद्वद्य) मारिप — ^c) B₂ आविव्यध (for
व्याविध्यत) V₁ B₁ s.4 (m as in text) D (except
D₈) S आविध्य प्रा(T₁ सो, T₂ s G₂ s M₂ 4 च्य-, G₂
M₁ वि-, M₈ प्र)सृजत्सूर्णं — ^d) K₈ V₁ B (B₈om as
in text) D S तव पुत्ररथ प्रति

36 ^a) V₁ B D S (except T₁) समार्गणगुण (B₂
'णश्च) — ^b) S द्विधा कृत्वा (for छित्त्वा तस्य) K₈
महानसि, D₂ हसन्निव — ^c) V₁ निपपात K₈ Dn₁
D₂ s T₂ तदा, T₁ हतो (for ततो)

अथान्यद्वनुरादाय सहदेवः प्रतापवान् ।
 दुःशासनाय चिक्षेप बाणमन्तकरं ततः ॥ ३७
 तमापतन्तं विशिखं यमदण्डोपमत्त्वपम् ।
 खड्गेन शितधारेण द्विधा चिच्छेद कौरवः ॥ ३८
 तमापतन्तं सहसा निखिगं निगितैः शरैः ।
 पातयामास समरे सहदेवो हसन्निव ॥ ३९
 ततो बाणांश्चतुर्षष्टिं तव पुत्रो महारणे ।
 सहदेवरथे तूर्णं पातयामास भारत ॥ ४०
 ताञ्छरान्समरे राजन्वेगेनापततो बहून् ।

एकैकं पञ्चभिर्वाणैः सहदेवो न्यकृन्तत ॥ ४१
 स निवार्य महाबाणांस्तव पुत्रेण प्रेषितान् ।
 अथास्मै सुबहून्बाणान्माद्रीपुत्रः समाचिनोत् ॥ ४२
 ततः क्रुद्धो महाराज सहदेवः प्रतापवान् ।
 समाधत्त शरं शीरं मृत्युकालान्तकोपमम् ।
 विकृष्य बलवच्चार्पं तव पुत्राय सोऽमृजत् ॥ ४३
 स तं निर्मित्य वेगेन भित्त्वा च क्वचं महत् ।
 प्राविशद्वरणीं राजन्वल्मीकमिव पन्नगः ।
 ततः स सुमुहे राजंस्तव पुत्रो महारथः ॥ ४४

४ २ १११
 ४ ३ २३. १९
 ४ ४ १४ १९

37 ^b) S मात्रेय क्रोधमूर्च्छित — Ds writes 37^a-38^a in marg (*sec. m*) — ^c) T₂ चिक्षेपे — ^d) T₂ बाणमंकर (sic) D₂ पुन, S (except T₂) परं (for तत)

38 S K₁ 2 4 om. (hapl.) 38 Ds reads 38 on marg — ^a) S (except T₂) वेगेन (for विशिख) — ^b) V₁ D₂ ६ यमदण्डोपमं महत्, B₂ Da₁ D₁ ६ *दोपमद्वि (B₂ *म वि-, D₁ *म द्वि)पं, S (except T₂) *दमिवापरं — ^c) T₂ G₁ खड्गेण D₂ शितधारेण — After 38, K₂ V₁ B D S ins

127* ततस्त्वं निशित खड्गमाविष्य युधि सत्वर ।
 वनुश्चान्यल्पमादाय शर जप्राह धीर्यवान् ।

[(L 1) T₂ वु- (for त) K₂ V₁ B₂ Da₁ Dn₁ D₂ ६ प्राविष्य, B₂ D₁ T G₁ ६ M₁ प्राविष्यद्, D₂ व्याविष्य; D₂ विभिदे; G₂ प्राविष्यद्, M₂-4 प्राशितोद् (for आविष्य) T₁ ६ G M तस्य (for युधि) D₂ (marg *sec. m*) व्याधिपत्तरद् (for युधि नत्तर) K₂ Da₁ Dn₁ D₁ ६ (before corr) T₂ ६ G M सत्वरं (M₁ *रन्) — (L 2) Da₁ Dn₁ D₁ ६ ६ वनुरन्वद् (for *श्वान्वद्)]

39 ^a) S (except T₂) वेगेन (for सहसा) — ^c) V₁ D₂ ६ T₂ न्य (T₂ न्य)पातयद्रणे हृष्ट, T₁ समरे हितयदृष्टा (sic), T₂ G M समरे पातयदृष्टः — ^d) K₂ तव पुत्रो (for सहदेवो)

40 ^a) K₂ चतुर्षष्टि, K₄ *पष्ट्या, Da₁ D₁ ६ *पष्टिद् — ^b) S (except T₂) महारथ (for *रणे) — ^c) K₂ सहदेवरथो, K₂ V₁ B (except B.) Da₁ Dn₁ D₁ ६ ६ T₁ M *रथं, K₄ *रणे — ^d) K₁ ६ V₁ B D S (except G₂) प्रेषयामास (for पात) B₂ भारत.

41 ^{ab}) D₂ चागान् (for शरान्) B₂ शतशो (for समरे). K₂ वेगेन पततो, D₂ *नापतितान् B₂ रणे, B₂ सुवि (for बहून्) T₁ ६ G M शरानापाततस्तस्य (T₁ M

*स्तुणं) समरे वान्बुवेगिन (T₁ *त्, M₁ *त्वे) — ^c) D₂ ६ च त्रिभिर् (for पञ्चभिर्) — ^d) D₂ स्पृकृतत, S (except T₂) समाच्छिनत्

42 ^a) K₂ B₂-६ Da₁ D₁ ६ ६ T₂ (*sup. lin*) संनिवार्य; B₂ T₂ तं निवार्य B₁ ततो बाणांस् (for महाबाणांस्) T₁ ६ G M चाधिवार्य ततो बाणैस् — ^b) T₂ चोदितान् T₁ ६ G M सहदेव प्रतापवान् (G₂ *देव) — ^c) T₁ ६ G M शतसहस्रास्ततो यागान्, T₂ सद्य तस्मै बहून्यागान् — After 42^a, K₂ V₁ B D S ins

128* प्रेषयामास सयुगे ।

वान्बाणास्त्वव पुत्रोऽपि छिन्नैकैकं त्रिभिः शरैः ।

ननाद सुमहानादं दारयाणो वसुधराम् ।

ततो दुःशामनो राजन्विष्णु पाण्डुसुत रणे ।

मारथि नवभिर्वाणैर् [5]

[(L 2) B₂-4 !Da₁ Dn₁ D₁ ६ ६ तु (for [अ]पि) B₂ भित्तैकैक, D₂ छिल्लैक च (for छिन्नैकैक) B₂ S त्रिभि (for शरै) — (L 3) K₂ D₂ नादयन्वे, V₁ Dn₁ D₂ ६ दारयानो, B₂ दारयन्स, B₂ Da₁ D₁ ६ ६ S नादयानो, D₂ पूरयानो, D₂ धारयानो (for धारयाणो) — (L 4) T₁ अथ (for ततो) D₂ दुःशामन B₂ भित्त्वा (for विद्वा) S शान्यां पांडुसुत तु (G₂ *सुतस्य) वै]

— ^d) K₁ ६ V₁ B D S मात्रेयस्य (for माद्रीपुत्र) B₁ ६ ६ Da₁ Dn₁ D₁ ६ ६ ६ समार्षयत, T₁ समर्षयत्, G₂ ममान्छिनत् (for *चिनोत्)

43 ^c) S₂ K₁ V₁ B₂ ६ D₂ समाधत्त (for *वत्त) — ^c) B₂ बलवा चाप.

44 ^a) G₂ तस्मिन् (for म त) — ^c) S (except T₂) तूर्णं (for राजन्) — ^d) K₂ चान्मीकम् D₂ पसगा- — D₂ om 44^a — ^c) K₂ सं (for स) D₂ ससुम्हे (for स सुमुहे) Da₁ (also as in text) D₁ ६ (m as in text) सुमुचे (for सुमुहे) S (except^a) T₂

C B 912
K B 8 14 20

मूढं चैनं समालक्ष्य सारथिस्त्वरितो रथम् ।
अपोवाह भृशं त्रस्तो वध्यमानं शितैः शरैः ॥ ४५
पराजित्य रणे तं तु पाण्डवः पाण्डुपूर्वज ।
दुर्योधनचलं हृष्टः प्रामथद्वै समन्ततः ॥ ४६
पिपीलिकापुटं राजन्यथामृद्धान्नरो रुपा ।
तथा सा कौरवी सेना मृदिता तेन भारत ॥ ४७
नकुलं रभसं युद्धे दारयन्तं वरूथिनीम् ।
कर्णो वैकर्तनो राजन्वारयामास वै तदा ॥ ४८
नकुलश्च तदा कर्णं प्रहसन्निदमन्ववीत् ।

चिरस्य वत दृष्टोऽहं दैवतैः सौम्यचक्षुषा ॥ ४९
यस्य मे त्वं रणे पाप चक्षुर्विपयमागतः ।
त्वं हि मूलमनर्थानां वैरस्य कलहस्य च ॥ ५०
त्वदोपात्कुरवः क्षीणाः समासाद्य परस्परम् ।
त्वामद्य समरे हत्वा कृतकृत्योऽसि विज्वरः ॥ ५१
एवमुक्तः प्रत्युवाच नकुलं स्रुतनन्दनः ।
सदृशं राजपुत्रस्य धन्विनश्च विशेषतः ॥ ५२
प्रहरस्य रणे बाल पश्यामस्तव पौरुषम् ।
कर्म कृत्वा रणे शूर ततः कथितुमर्हसि ॥ ५३

स मुमोह तत् पुत्र — 1) S (except T₂) राजन् (for पुत्रो) K₂ V₁ B Dn₁ D₆ 8 S महाबल (for 'रथ')

45 ^a) D₁ मूढचेत K₃ D₈ परिज्ञाय, V₁ B D₂₋₄ 6 7 समालोक्य (for 'लक्ष्य' — ^b) K₃ V₁ B Dn₁ D₆ 8 S रणात् (for रथम्) — ^c) T₂ G₁ 8 स सत्रस्तो, G₂ सुतं त्रस्तो (for भृशं त्रस्तो) K₂ तस्थौ (for त्रस्तो) — ^d) K₁ वध्यमान, K₃ B Da₁ D₁₋₅ 7 8 M₂₋₄ वध्यमान, V₁ Dn₁ D₆ T₂ हन्यमान, T₁ मध्यमान K₃ (before corr as in text) शतै (for शितै) — After 45, D₈ ins

129* नादस्तु सुमहानासीन्नादयन्वै वसुधराम् ।

46 ^a) T₂ विजित्य समरे त तु — ^b) V₁ B Da₁ D₁ 8 7 कौरव्य (for पाण्डव) § K₁ 2 B₂ D₂ 6 G₁ 2 M₁ पाण्डुपूर्वज, K₃ पूर्वज, V₁ B₁ 3-5 Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 पाण्डुनदन (for 'पूर्वज' — ^c) § K₂ 4 दुर्योधन तु तं (sic) (for 'वल') § K₁ 2 4 B D₂₋₄ 7 दृष्ट्वा, K₃ हृष्टं, S (except T₂) चाणै (for हृष्ट) — ^d) B D (except Dn₁ D₃) प्रमासाय, T₁ द्यधमद्वै, G₁ 8 प्रायमद्वै, G₂ प्रमाथद्वै (for प्रामथद्वै)

47 ^a) §₁ K₂ पिपीलिकपुटो, §₂ K₁ लकपटो (K₁ 'रो'), K₄ B D T₂ M₁ 'लिकपुटं, V₁ 'दिकापुटं, T₁ 'लिका पुटा Cc otes पिपीलिका[ना] पुट — ^b) §₁ K₂ अथामृद्धान्, §₂ B₁ 3-5 Da₁ D₁₋₅ 7 T₁ 2 G₂ यथा मृद्धान्; K₁ तु प्रामृद्धान् (sic), K₄ अथामृद्धान्, D₈ (marg sec m) यथा मृद्धान्, M₁ यथामृद्धान् (for यथामृद्धान्) K₃ D₈ सुख, T₁ घृषा, G₂ यथा (for रुपा) B₂ यथामृद्धानुपो रुपा (sio), D₆ यथामृत्तरपु च (sio) — ^c) K₃ का, B₂ हि, D₂ स, T₂ M₂₋₄ [ख]मौ (for सा) — ^d) B₁ मृहता (sio), Da₁ D₁ मृदिता (for मृदिता) M₂₋₄ मृदिता ते नरर्षम — After 47, K₃ V₁ B D S ins an addl. colophon [Adhy name T₁ 2 दुःशासनपराजय — Adhy. no (figures, words or both) B₁ 2 4, 5 D₆ 23, D₄ 24,

T₁ 8 G M 14, T₂ 16]

48 Before 48, K₃ V₁ B D S ins सजय उ' (preceded by श्रीकृष्णाय नमः in G₂) — ^a) D₂ 6 च मृश, T₁ रभसा, Ca c रभस (as in text) D₂ कुर्द्वः M₁ युद्धं (for युद्धे) — B₂ om 48^b-50^c — ^b) V₁ B₁ 4 5 D₁₋₅ 7 8 T₂ द्रावयत, D₂ प्राद्रवत (for दारयन्त). T₁ 8 G M तपंतं तव चाहिनी — ^c) K₃ विकर्तनो — ^d) B (B₂ om) Da₁ D₁₋₅ 7 S रुपा (for तदा)

49 B₂ om. 49 (cf v l 48) — ^a) K₃ V₁ B D S नकुलस्तु तत (D₆ 'दा) कर्ण — ^c) B₂ चिराय (for चिरस्य) V₁ मत्र, B₂ 4 D₂ 8 6 तव, G₂ मम (for वत) T G M₃ दृष्टोमि, M₂₋₄ दृष्टोसि — ^d) D₂ देवतै, D₆ कौरवै. K₂ M₂ सौम्य, T₁ मम (for सौम्य-)

50 B₂ om 50^{ab} (cf. v l 48) — ^a) B₁ D₆ पश्य मे, D₂ 4 7 पश्य मा (for यस्य मे) § K₁ 2 पार्थ, K₄ कर्णः, D₃ पार्थ, D₅ T₂ G₂ पाप (for पाप) — ^b) Da₁ 7 नागतं

51 ^a) M₁ स्वहोपा D₅ कुरव, S (except T₂) कौरवा (for कुरव) G₂ क्षीवा — ^b) K₄ समापाद्य (for 'साद्य) — ^c) D₆ कृत्वा (for हत्वा) — ^d) T₁ 8 G M₁ सत्वर (for विज्वर)

52 Before 52^c, G₂ ins कर्णः — ^c) B₄ सदृशो, T₂ नकुल (for सदृशं) — ^d) S (except T₂) विशेषेण धनुष्मत

53 ^a) B₂ D₂ 4 7 च मे (for रणे) V₁ Dn₁ D₂ 6 5 पार्थ; B Da₁ D₁ 3-5 7 T G₁ 8 M वीर, G₂ शूर (for बाल) — T₂ reads 53^{ba} twice — ^b) T₁ पश्यामि K₃ B₁-3 Da₁ D₁ 5 8 पौरुषं तव (by transp), S (except T) पुरुषो भव — ^c) K₄ रण (for रणे) B₂ D₂ 6 T₂ G₁ वीर; D₈ शूर (for शूर) G₂ तव कृत्वा च शौर्यं त्वं — ^d) B₂ रणे (for तत्) K₄ B₂ Dn₁ D₂ 6 T₂ 8 G M₃ कथितुम्, M₁ कल्पितुम् K₃ अर्हति (for अर्हसि)

अनुक्त्वा समरे तात शूरा युध्यन्ति शक्तिः ।
 स युध्यस्व मया शक्यता विनेष्ये दर्पमद्य ते ॥ ५४
 इत्युक्त्वा प्राहरत्तूर्णं पाण्डुपुत्राय सूतजः ।
 विन्याध चैनं समरे त्रिसप्तत्या शिलीमुखैः ॥ ५५
 नकुलस्तु ततो विद्धः सूतपुत्रेण भारत ।
 अशीत्याशीविपप्रख्यैः सूतपुत्रमविध्यत ॥ ५६
 तस्य कर्णो धनुश्छित्त्वा स्वर्णपुङ्खैः शिलाशितैः ।
 त्रिंशता परमेष्वासः शरैः पाण्डवमार्दयत् ॥ ५७
 ते तस्य कवचं भित्त्वा पपुः शोणितमाहवे ।
 आशीविपा यथा नागा भित्त्वा गां सलिलं पपुः ॥ ५८
 अथान्यद्भनुरादाय हेमपृष्ठं दुरासदम् ।

कर्णं विन्याध विशत्या सारथिं च त्रिभिः शरैः ॥ ५९
 ततः क्रुद्धो महाराज नकुलः परवीरहा ।
 क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन कर्णस्य धनुरच्छिनत् ॥ ६०
 अथैनं छिन्नधन्वानं सायकानां शतैस्त्रिभिः ।
 आजघ्ने प्रहसन्वीरः सर्वलोकमहारथम् ॥ ६१
 कर्णमभ्यर्दितं दृष्ट्वा पाण्डुपुत्रेण मारिष ।
 विस्मयं परमं जग्मू रथिनः सह दैवतैः ॥ ६२
 अथान्यद्भनुरादाय कर्णो वैकर्तनस्तदा ।
 नकुलं पञ्चभिर्वाणैर्जत्रुदेशे समार्दयत् ॥ ६३
 उरःस्यैरथ तैर्वाणैर्माद्रीपुत्रो व्यरोचत ।
 स्वरश्मिभिरिवादित्यो भुवने विसृजन्प्रभाम् ॥ ६४

C 6 30
B 6 24 17
K 6 15 17

54 °) K₄ अनुक्त्वा; B₃ अन्वयु (for अनुक्त्वा) D_{n1} समरे G₂ तत्र (for तात) — °) Ś₂ M₁ शूर, D₁ शूरा (for शूरा) — °) Ś₁ K D₃ सयुध्यस्व, Ś₂ V₁ B D₃ 4.7 प्रयुध्यस्व, D₃ युध्यस्व स्व (for स युध्यस्व) V₁ D₃ महा, D₂ रणे (for मया) S (except T₂) युध्यस्व समरे शक्त्या — °) B₁ 3-5 D₃ 4.7 हनिष्ये (for विनेष्ये). K₃ B D (except D₂) पव (for अद्य) D₃ च (for ते) Ś K₁ 4.7 विनश्येहर्षमेधे तु, S (except T₂) प्रतियोत्स्यामि ते (G₂ म्यतो) रणे

55 °) D₃ प्रहसत्, T₁ प्रहरत्, T₂ स रणे; G₂ प्राह तं (for प्राहरत्) K₁ कर्णं (for तूर्णं) — °) V₁ D₂ 6 T₂ नकुल सूतवदन, D_{n1} पाण्डुपुत्र स सूतज — °) D_{n1} समरे तूर्णं; G₂ 8 समरे चैनं (by transp) — °) D_{a1} D₁ 5 द्विसप्तत्या

56 °) D₃ M₂₋₄ क्रुद्ध (for विद्ध) — °) K₃ D₃ सायकैः, D₂ सयुगे, G₂ मारिष (for भारत) — °) Ś₂ [आ]शीविपमुख्यैः; B₃ विशिखप्रख्यैः (for [आ]शीविपप्रख्यैः) — °) K₃ D_{n1} अचध्यत

57 °) D₁ 5 रुद्रमपुत्रैः (for स्वर्णं) Ś₂ शिलाशितैः; K₄ D_{a1} D_{n1} D₁ 5 7 8 सितैः, T₂ शिलीमुखैः T₁ 3 G M स्वर्णपुर्यान्शिलाशितान् — °) Ś₂ K₁ त्रिंशत, K₃ D₃ त्रिंशत्या, B₂ विंशता, D_{a1} D₁ 5 त्रिंशता (D₁ ता), D₃ त्रिंशतैः (for त्रिंशता) T₁ 3 G M त्रिं (G₁ M₂₋₄ त्रिं) शत प्रेषयामास — °) K₁ अर्दयान् (sic), K₃ B₁ D₂₋₄ 8 T₂ अर्दयत्, V₁ D_{n1} D₃ अर्दयत् T₁ 3 G M शरानाशीविपोपमान्

58 °) V₁ D₂ 6 तस्य ते (by transp), G₂ M ते चास्य K₁ छित्त्वा (for भित्त्वा) — °) S (except T₂)

राजन् (for नागा) — °) Ś₂ K₄ वपुः; K₃ D₃ पुनः; D₃ 7 ययुः; T₃ G₁ 8 मृशं (for पपु) G₂ गां भित्त्वा सदशो मृश Co cites गा

59 °) K₄ अथान्य- — °) S (except T₂ G₂) दुरानमं — °) V₁ B₁ 5 D_{n1} D₂₋₄ 4.7 S सप्तत्या (for विशत्या) — °) K₁ त्रिभिः (for शरैः)

60 K₁ om. (hapl) 60^a-61^b — °) D_{a1} D₁ 5 पाण्डव, M₁ नकुलं (for नकुल) — °) K₄ क्षुरप्रेण — D₃ om. (hapl) 60^a-61^d — °) K₃ 4 B D_{a1} D_{n1} D₁ 2 5-8 G₁ M₁ 4 आच्छिनत्

61 K₁ om. 61^{ab}, D₃ om 61 (cf v l 60). — °) T₁ सायकैश्च (for सायकानां) B₂ त्रिभिः शितैः, D₃ T₁ 3 G M₁ 8 त्रिभिः शितैः (by transp), M₂ 4 त्रिभिः शरैः. — °) K₄ स हसन्, V₁ प्रहरन् (for प्रहसन्) K₃ G₁ वीर — °) B₄ T₁ महारथ

62 °) D_{a1} D₁ 5 M₁ अत्यर्दित (for अभ्य) — °) B₂ आत्मनः, S ऋषयः (for रथिनः) D₁ 3 5 T₂ 3 G₃ सह देवतैः, G₂ सर्वदेवता

63 °) K₄ D₁ अन्य (for अन्यद्) — °) K₃ B₄ (marg) D₁ तथा (for तदा) — °) D₂ जतु*, T₁ जतु*, Cc जतु* (as in text) Ś₂ K₄ T₁ समर्दयत् (K₄ न्), K₃ B₁ 3-5 D_{a1} D_{n1} D₁ 3-8 समर्पयत्; V₁ B₂ D₂ T₂ 3 G M समर्पयत्

64 °) K₃ D_{n1} D₃ जत्रुस्यैर्, V₁ B₁ 2 4.5 (marg as in text) D_{a1} D₁ 3-5 7 तत्रस्यैर्, B₃ भिन्नस्यैर् (for उर-स्यैर्) K₃ B₂ 4 5 D_{a1} D₁ 5, 8 S (except T₂) वाणैस्त्रैर् (by transp.), B₃ वाणैश्च D₃ तत्रस्यैस्त्रैस्ता वाणैर्. — °) Ś₂ D₃ 7 व्यरोचयत्, K₃ [S]प्यशोभत, K₄

C. 8 931
B. 8 24 18
K. 8 18 18

नकुलस्तु ततः कर्णं विद्ध्वा सप्तभिरायसैः ।
अथास्य धनुषः कोटिं पुनश्चिच्छेद मारिष ॥ ६५
सोऽन्यत्कार्मुकमादाय समरे वेगवत्तरम् ।
नकुलस्य ततो बाणैः सर्वतोऽवारयद्दिशः ॥ ६६
संछाद्यमानः सहसा कर्णचापच्युतैः शरैः ।
चिच्छेद स शरास्तूर्णं शरैरेव महारथः ॥ ६७
ततो बाणमयं जालं विततं व्योम्नि दृश्यत ।
खद्योतानां गणैरेव संपतद्भिर्यथा नभः ॥ ६८
तैर्विमुक्तैः शरशतैश्छादितं गगनं तदा ।

शलभानां यथा व्रातैस्तद्वदासीत्समाकुलम् ॥ ६९
ते शरा ह्येविकृताः संपतन्तो मुहुर्मुहुः ।
श्रेणीकृता अभासन्त हंसाः श्रेणीगता इव ॥ ७०
बाणजालावृते व्योम्नि छादिते च दिवाकरे ।
समसर्पत्ततो भूतं किञ्चिदेव विशां पते ॥ ७१
निरुद्धे तत्र मार्गे तु शरसंघैः समन्ततः ।
व्यरोचतां महाभागौ बालसूर्याविवोदितौ ॥ ७२
कर्णचापच्युतैर्वाणैर्विष्यमानास्तु सोमकाः ।
अवालीयन्त राजेन्द्र वेदनार्ताः शरार्दिताः ॥ ७३

व्यरोचते, B₁ 2 4 5 D₈ व्यशोभत, B₃ T₂ व्यराजत (for व्यरोचत) — °) T₈ G₁ 3 यथा भानुर, G₂ यथा सूर्यो (for इवादित्यो) — °) Ś₁ K₂ भुवन T₁ transp भुवने and विसृजन् D₂ M₁ 3 विसृज(M₃ 'जे)त् (for विसृजन्) T₈ G प्रभा

65 °) K₈ Dn₁ D₈ नकुलोपि B₁ 3 4 D₁ 5 तदा (for तत) K₁ तूर्ण (for कर्ण) — °) K₃ V₁ भिन्वा (for विद्ध्वा) K₈ Dn₁ D₈ पचभिर (for सप्तभिर). K₈ V₁ B D S आशुगै (for आयसै) — °) Dn₁ D₁ 5 तथास्य, M₈ अधान्यद् (for अधास्य) G₂ धनुषा — °) K₈ 4 मारिष

66 G₂ om 66^a-67^{b1} — °) V₁ M₂ नकुलस्तु — °) K₈ सविता (for सर्वतो) V₁ B₁ Dn₁ D₈ 4 7 समताच्छाद्यद्दि (V₁ Dn₁ 'न्दि)शः; B₂-5 Dn₁ D₁ 5 S समताद्वारयद्दि (M₁ 'न्दि)श, D₂ 6 समरे छाद्यन्दिश

67 G₂ om. 67^{ab} (cf. v 1 66) — °) K₈ D₈ प्रच्छाद्यमान, Dn₁ D₂ 6 स छाद्य S (except T₂, G₂ om) समरे (for सहसा) — °) T₁ कर्णचापच्युत — °) S ताक् (for स) — °) G₁ एवं S महायज्ञा (for 'रथ')

68 °) T₂ वितत्य (for वितत) Ś₂ K₄ G₂ व्योम्नि दृश्यत, B D₂-4 6 7 व्योम्नि दृश्यते — °) K₈ B₈ Dn₁ D₁ 5 8 शरैरेव; V₁ B₁ 2 4 5 Dn₁ D₂-4 6 7 S इव व्रातै (for गणैरेव) — °) K₃ प्रपतद्भिर (for सप)

69 °) B₈ प्रमुक्तै (for विमुक्तै) D₂ शरमातैश् (for 'शतैश्) — °) Dn₁ गगने K₈ B₁ 4 D₈ तथा; S (except T₂) महत् (for तदा) — °) K₁ B₂ तथा, V₁ S (except T₂) इव (for यथा) — °) T₁ तद्यथासीत्, T₈ G₁ 3 तद्धि छा (for तद्वदासीत्) K₈ V₁ B D S विशां पते (for समाकुलम्)

70 °) B₂ 4 Dn₁ D₈ श्रेणीभूता, Co 'कृता (as in text) K₈ Dn₁ प्रकाशत, V₁ B₃-5 Dn₁ D₁ 7 व्यकाशत, B₁ व्यकापत, B₂ व्यमुचत, D₂ 3 प्रकाशते, S व्यरोचत (for अभासन्त) — °) K₁ 3 V₁ B D S श्रेणी- (for हंसा) Ś₂ K₄ V₁ B D S श्रेणी(B₁ 'णि)कृता (for 'गता)

71 °) Ś K₁ 2 4 B₁ 5 D₂-4 7 8 T₁ बाणजालवृते, K₁ 'जालवृते, B₃ 'जालीकृते, D₈ 'जालाचिते — °) D₂ om., M₂-4 तु (for च) — °) Ś₁ K₂ सम*ततो, K₈ तस्य संपतते, K₄ ससर्ज च ततो; V₁ B Dn₁ Dn₁ D₂-3 T G₁ 2 M न स्य सपतते; D₁ तस्मात्सपतते (sic), G₂ तस्मिन्नपतिते (for समसर्पत्ततो) V₁ B₁ 2-3 D₂-4 7 भूर्स्याः; B₂ दूत, Dn₁ भूर्ति, D₈ भूर्मि (for भूर्त) — °) V₁ B D (except D₂) S किञ्चिदप्यतरि(V₁ B₁-4 'री)क्षं (B₈ 'ग)

72 °) K₂ मार्ग K₁ B₁ 3 D₁-1 6 7 च (for तु). — °) K₁ शरसगै; B₂ शरसहै (for 'संघै) — °) K₃ V₁ B D (except D₈) T₁ 3 G₂ M व्य(T₈ वि)रोचतां, G₂ व्यरोचतां (for 'चता) K₁ 3 V₁ B D S महात्मानौ (for 'भागौ) — °) K₈ V₁ B D T₁ 3 M कालसूर्यो (for बाल) V₁ D₂ इवोचतौ Ca oites फाल ॥ Co फालसूर्य प्रलयकालिकार्को सूर्याविव वैकल्पिको वलोप ॥ ॥

73 K₁ om. (hapl) 73^b-74^a — °) Ś₂ वश्यमानास्तु; T₁ वाध्यमानाश्च (for वध्यमानास्तु) V₁ सायकैः B₁ सैनिका (for सोमका) — °) K₂ D₂ अवालीयंतः S (except T₁) अवलीयंत; Ca o अवा (as in text). — °) Ś₂ शिरार्दिता; K₈ V₁ B₈ D (except Dn₁ D₁ 5) S शृशार्दिता, B₂ परार्दिता (for शरा)

नकुलस्य तथा बाणैर्वध्यामाना चमूस्तव ।
 व्यशीर्यत दिशो राजन्नातनुष्ठा इवाम्बुदाः ॥ ७४
 ते सेने वध्यमाने तु ताम्भ्यां दिव्यैर्महाशरैः ।
 शरपातमपक्रम्य ततः प्रेक्षकवत्स्थिते ॥ ७५
 प्रोत्सारिते जने तस्मिन्कर्णपाण्डवयोः शरैः ।
 विव्याधाते महात्मानावन्योन्यं शरवृष्टिभिः ॥ ७६
 निदर्शयन्तौ त्वस्त्राणि दिव्यानि रणमूर्धनि ।
 छादयन्तौ च सहसा परस्परवधैपिणौ ॥ ७७

नकुलेन शरा मुक्ताः कङ्कवर्हिणवाससः ।
 ते तु कर्णमवच्छाद्य व्यतिष्ठन्त यथा परे ॥ ७८
 शरवेद्मप्रविष्टौ तौ ददृशाते न कैश्चन ।
 चन्द्रसूर्यौ यथा राजंश्छाद्यमानौ जलागमे ॥ ७९
 ततः क्रुद्धो रणे कर्णः कृत्वा घोरतरं वपुः ।
 पाण्डवं छादयामास समन्ताच्छरवृष्टिभिः ॥ ८०
 स छाद्यमानः समरे सूतपुत्रेण पाण्डवः ।
 न चकार व्यथां राजन्भास्करो जलदैर्यथा ॥ ८१

C 8 848
B 28 24 35
K 6 15 35

74 K1 om 74^a (of v L 73). — ^a) D2 नकुलस्तु
 K2 B2-4 D2 तदा, D2 ० ततो (for तथा) — ^b) Ś1 B4 5
 D2-7 T2 हन्यमाना, B2 वध्यमानश्च Da1 D1 M1 चमू
 — ^c) Ś1 (before corr) विशीर्यत, B1 Da1 D1 5 S
 (except T2) व्यदी(T1 'की-, T2 'धी)र्यत, B2 व्यतीर्यत,
 D2 व्यदीर्यत S (except T2) ततो (for दिशो) — ^d)
 T1 2 G1 2 चातनुष्ठ इवाम्बुद

75 ^a) V1 B2 D2-7 हन्यमाने (for वध्य*) — ^b)
 K1 महागदै, T1 शरोत्तमै (for महाशरै) — ^c) K2
 D2 शरवर्षम्, T1 'पातेर, T2 'पातान् (for 'पातस्) K2
 अवाक्रम्य, K1 अयक्रम्य (sic), V1 Ba.5 D7 अपाक्रम्य;
 D2 अमिक्रम्य, D2 Ca अवक्रम्य, S अतिक्रम्य, Cc अपक्रम्य
 (as in text) B1 शरपत्रेण पत्रस्य — ^d) K2 B2 D2
 तस्थतु प्रे(K2 प्र)क्षके इव, V1 तस्थतु प्रेक्ष(efore corr
 क्षि)तेस्तदा, Vim Da1 D1.5 T2 G2 तस्थतु प्रेक्षकाविव,
 B1 5 4 Dn1 D2-4.7 तस्थतु प्रेक्षिके (B1 'क्षके, Dn1
 'क्ष्यके, D2 'क्षकस्) तदा, B2 D2 तस्थतु प्रेक्षि(D2 'क्ष्य)ते
 तदा, T1 2 G1.3 M तस्थतु प्रेक्षका इव (M2 जना)

76 ^a) K2 प्रोच्छादिते, B1 प्रोपारित-, B2 आच्छादिते,
 B2 5 Da1 D1.5 7 प्रोत्सारित-, B1 प्रोत्सादित-, D2 प्रोत्सा-
 ह्नि(marg sec m 'रि)त (for प्रोत्सारिते) V1 बले
 (for जने) — ^b) K1 विव्यधस्तो (sic), K2 विव्यधाते,
 K2 D2 अवध्येता, B1.5-5 Da1 Dn1 D1 5-5 7 क्ष(D1 5
 क्षा)विभ्येता, T1 3 G M जन्नतुस्तौ, T2 निजघ्नतुर (for
 विव्याधाते) V1 B2 D2 ० तावन्योन्य विद(V1 'व्य)वतुर्
 — ^c) K1 D1 5 M1 अन्नोन्य, V1 B2 D2 ० अत्युग्र-
 (D2 ० 'ग्र), B1 अन्नोन्ये (for अन्नोन्य)

77 ^a) K2 4 निर्दर्श(K2 om. शै)यतौ, K2 V1 B D
 S विदर्शयतौ (for निर्दर्श) K2 B Da1 Dn1 D1 5-5 7 2
 दिव्यानि, V1 D2.० T G M1 शस्त्राणि, M2-4 चास्त्राणि (for
 स्वस्त्राणि) — ^b) K2 B Da1 Dn1 D1.5-5 7 3 शस्त्राणि (for
 दिव्यानि) V1 B1 D3 1 बलमूर्धनि (for रण) — ^c) Dn1

D2 तु (for च) — ^d) M1 परस्परजयैपिणौ

78 ^a) K1 परासूक्ता (sio) (for शरा मुक्ता) — ^b) K1
 कङ्कवर्हिणवासस, K2 Da1 D1 5 8 'वर्हणवासस — ^c) K1
 सुताकृतिम् (sio), K2 V1 B D S सूतपुत्रम् (for ते तु
 कर्णम्) B2 समासाद्य (for अवच्छाद्य) — ^d) B2
 खेतिष्ठत, D1 व्यतितिष्ठन्, G2 व्यतिष्ठतम् K2 B D2 4 7 3
 T2 यथावरे, V1 Da1 D1 2 5 T2 G M इवावरे, Dn1
 D2 तदावरे; T1 तथावरे — After 79, K2 Vim B D
 S ins

130* सयैव सूतपुत्रेण प्रेषिता परमाहवे ।

पाण्डुपुत्रमवच्छाद्य व्यतिष्ठन्ताम्बरे शरा ।

[(L 1) D2 प्रेषिता T1 परमेधव — (L 2) K2
 D2 व्यतिष्ठन्तवरे शरा, B1 Da1 D1.5 T1 5 G M1 व्यतिष्ठत
 इवावरे (T1 तथावरे, G1 इवावर), B2 खे तिष्ठति तथापरे, B2
 व्यतिष्ठत इवावरे (sio) (for the posterior half)]

79 ^a) K4 परिवेद्मप्रविष्टौ, G2 शरवेष्ट K2 T2 तु
 (for तौ) D2 शरवेद्मप्रतिच्छन्नौ — ^b) Ś2 दृदशेत;
 M1 दृदशति (for दृदशाते) K2 Dn1 D2 ० कश्चन K2
 D2 दृदशे नैव कश्चन, T G M2-4 न दृश्येते कथंचन — K2
 om. 79^a — ^c) K2 G1 तथा (for यथा) V1 B
 (except B2) Da1 D1 2-7 T2 सूर्यो(T2 'र्य)चन्द्रमसौ
 राजन्, D2 सूर्यचन्द्रमसौ रा — G1 om (hapl) 79^a-81^a
 — ^d) B2 4 Da1 D1 5 प्रतिच्छन्नौ (for छाद्यमानौ) V1
 B Da1 Dn1 D1-7 T2 घनैरिव (for जलागमे)

80 G1 om. 80 (of v L 79) — ^a) B2 तत कणेन
 रणे क्रुद्ध (hypermetric) — ^b) T2 घोरतर G2 धजेव
 (for वपु) — ^c) K1 पाढवा (sio) K2 छादयामासु

81 G1 om. 81^a (of v L 79) — ^a) K1.8
 B1-4 Da1 D1.5 8 प्र-, K2 V1 D2 S (except T2) स- (for
 स-) B2 D2 4.7 सोति(B2 'भि)च्छन्नो महाराज — ^b)
 T1 न चकारो तदा राजन् — ^c) G2 जलधेर (for जलदैर)
 B1-4 Da1 D1 5 परम धैर्य(B2 धर्म)मास्थित

C 8 E49
B 8. 24 36
K 8 15 36

ततः प्रहस्याधिरथिः शरजालानि मारिप ।
प्रेपयामास समरे शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ८२
एकच्छायमभूत्सर्वं तस्य वाणैर्महात्मनः ।
अभ्रच्छायेव संजज्ञे संपतद्भिः शरोत्तमैः ॥ ८३
ततः कर्णो महाराज धनुश्छित्त्वा महात्मनः ।
सारथिं पातयामास रथनीडाद्दसन्निव ॥ ८४
तथाश्वांश्चतुरश्रास्य चतुर्भिर्निशितैः शरैः ।
यमस्य सदनं तूर्णं प्रेपयामास भारत ॥ ८५
अथास्य तं रथं तूर्णं तिलशो व्यधमच्छरैः ।
पताकां चक्ररक्षौ च ध्वजं खड्गं च मारिप ।
शतचन्द्रं ततश्चर्म सर्वोपकरणानि च ॥ ८६

82 ^a) D₂ [अ]धिपति, G₁ [अ]ति(G₁ 'स्ति)रथि
— ^b) B₃ शरवर्षाणि (for 'जालानि) K₃ मारिप
— ^c) K₁ स शरै (for समरे)

83 ^a) K₃ D₃ S (except T₂ G₃) एकवाणम्, Dn₁
एकाणवम्, C₀ एकच्छायम् (as in text) — ^b) K₁
अभ्रच्छायेव, G₂ M₃ अभ्रच्छायेव (for अभ्रच्छायेव) K₃
सजमे; V₁ D₂ सयज्ञे

84 ^a) D₂ ० तत्र (for तत) — ^b) T₁ प्रेपयामास
(for पातया) — ^c) V₁ रथानीडाद्; T₁ G₁ M रथ-
नीडाद् (for 'नीडाद्) G₂ रथनीडाद्दसन्निव (sio)

85 ^a) V₁ B₁ ३ D₂₋₄ ० १ ततो, B₃ Dn₁ D₁ ३
अथा- (for तथा) K₁ चतुरोचास्य (sio), S चतुरस्रस्य
(T₂ 'रोच्यस्य) — ^c) V₁ B₃ D₂₋₄ ० १ T₁ M भवन; B₁
दशनं (for सदन)

86 ^a) Dn₁ तथास्य B₂ Dn₁ D₁ ३ तु रथ; B₃ ३ सुरग
(for त रथ) S₂ K₁ ३ V₁ B (except B₁) D T G M₁
दिव्य (for तूर्ण) — ^b) K₃ शतशो (for तिलशो) — ^c)
D₀ पदावाश (for पताकां) V₁ B₁ ३ D₂₋₄ ० १ चक्ररक्षाश्
B₂ Dn₁ M₁ तु (for च) — ^d) V₁ B₁ ३ T G₃ M₂₋₄
गदा, G₁ २ M₁ गदा- (for ध्वज) T₂ चक्र (for खड्गं)
K₃ मारिप — ^e) K₁ तत द्वाद्, K₃ च तद्वर्म, V₁ B D S
च तद्वर्म (D₁ 'र्म) (for ततश्चर्म). — After 86, S ins.

131* सुवर्णविकृत तच्च धनु सशरमाहवे ।

87 ^b) K₃ V₁ T₂ G₁ २ M₁ विच(G₂ 'श)र्मा च, B₂
छिन्नचर्मा; T₁ छिन्नकेतुद् (for विवर्मा च) — ^c) B₂
अवतुर्थ (sio) V₁ Dn₁ D₂ ० T₂ भूमौ (for तूर्ण) — ^d)
B₁ परिंसं (for परिधं) S₂ K₂₋₄ B₃ Dn₁ D₂₋₄ ०-३
धिष्ठित, B₁ रिष्ठित, M₁ तिष्ठित (for विष्ठित).

हताश्वो विरथश्चैव विवर्मा च विशां पते ।
अवतीर्य रथात्तूर्णं परिधं गृह्य विष्टितः ॥ ८७
तमुद्यतं महाघोरं परिधं तस्य सूतजः ।
व्यहनत्सायकै राजञ्शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ८८
व्यायुधं चैनमालक्ष्य शरैः संनतपर्वभिः ।
आर्दयद्बहुशः कर्णो न चैनं समपीडयत् ॥ ८९
स वध्यमानः समरे कृतास्त्रेण वलीयसा ।
प्राद्रवत्सहसा राजन्नकुलो व्याकुलेन्द्रियः ॥ ९०
तमभिद्रुत्य राधेयः ग्रहसन्वै पुनः पुनः ।
सज्यमस्य धनुः कण्ठे सोऽवासृजत भारत ॥ ९१
ततः स शुशुभे राजन्कण्ठासक्तमहाधनुः ।

88 ^a) K₁ B₁ तमुद्यत-; K₃ Dn₁ Dn₁ D₁ ३
तमुद्यत, D₂ T₁ ३ G M₁ समुद्य(T₁ 'द्य)त, M₂ ३ तमुद्यतं.
T₁ यथा (for महा-) — ^b) B₁ Dn₁ S व्यधमद्; B₂
भ्यहरत् (for व्यहनत्) S तूर्णं (for राजन्) — ^c) V₁
B D (except D₃) सुतीक्ष्णैर्भारसाधनैः; S तदद्भुतमिवामवद्.

89 ^a) K₁ व्यायुनं (sio), M₂ व्यायुद् B₁ २ ३
Dn₁ D₁ ३ चैन(D₁ 'व)मालोक्य, B₃ च समालोक्य; B₂
चैनमालक्ष्य; S च स(T₁ M₁ त)मालक्ष्य (for चैनमा)
— ^b) K₁ आर्दयद्, V₁ B₁ ३ Dn₁ T₂ G₂ ३ अर्दयद्; B₂
Dn₁ D₁ ३ T₁ G₁ M अर्दयन्, B₃ अर्धयन्, D₂ २ ० अर्पयत्;
D₂ अर्पयन्, T₂ आर्दयन्; Bomb Ed अर्पयत् K₂ ३ V₁
B₂ Dn₁ D₂₋₄ ०-३ बहुभि (for बहुश)

90 ^a) V₁ B₃ Dn₁ D₂₋₄ ० १ T₂ हन्यमान (for
वध्य) — ^b) S₂ वलीयसी, T₂ 'व्यसा (sio) — ^c)
M₁ प्राद्रवन् — M₁ om (hapl) 90^d-92^d

91 M₁ om. 91 (of v. l. 90) — ^a) K₃ तमनिद्रुत्य,
T₁ ३ G M₂₋₄ अभिद्रुत्य च, T₂ तमनुद्रुत्य (for तमभि)
— ^b) D₀ हसन्वै (for ग्रहसन्वै) — D₀ T₃ om (hapl)
91^e-93^d — ^c) K₁ Dn₁ सज्यमस्य (sio), G₁ ३ स सज्य
च, G₂ सहस्यं च (sio) (for सज्यमस्य) G₁ २ कर्णो, G₃
कण्ठो (for कण्ठे) — ^d) V₁ B₁ ३ D₂₋₄ ० १ T₂ १ घ्यवासृजत्,
Dn₁ सोवासृजत्, D₃ [S]सावासृजत्, G विससर्जं च (for
सोऽवासृजत्) V₁ सूतज; D₁ भारत (for भारत) C₀
omites अवासृजत्

92 D₀ T₃ om. 92 (of v. l. 91) M₁ om. 92^d
(of v. l. 90) — ^a) Dn₁ तत्तस्य (for तत स) — ^b) S₁
K₁ ३ ३ V₁ B₁ ३ ३ D₂₋₄ ० १ कण्ठासक्तमहाधनुः, S₂ D₀ कण्ठासक्तं
महाधनुः, B₃ Dn₁ कण्ठासक्तो (Dn₁ 'क्त) महाधनुः, T₁ ३

कर्णपर्व

कर्णवधपर्व]

परिवेषमनुप्राप्तो यथा स्याद्भ्योन्नि चन्द्रमाः ।
 यथैव च सितो मेघः शक्रचापेन शोभितः ॥ ९२
 तमत्रवीचदा कर्णो व्यर्थं व्याहृतवानसि ।
 वदेदानीं पुनर्हृष्टो वध्यं मां त्वं पुनः पुनः ॥ ९३
 मा योत्सीर्गुरुभिः सार्धं बलवद्भिश्च पाण्डव ।
 सद्यैस्तात युध्यस्व व्रीडां मा कुरु पाण्डव ।
 गृहं वा गच्छ माद्रेय यत्र वा कृष्णफल्गुनौ ॥ ९४
 एवमुक्त्वा महाराज व्यसर्जयत तं ततः ।
 वधप्राप्तं तु तं राजन्नावधीत्सूतनन्दनः ।

स्मृत्वा कुन्त्या वचो राजंस्तत एनं व्यसर्जयत् ॥ ९५
 विसृष्टः पाण्डवो राजन्सूतपुत्रेण धन्विना ।
 व्रीडन्निव जगामाय युधिष्ठिररथं प्रति ॥ ९६
 आरुरोह रथं चापि सूतपुत्रप्रतापितः ।
 निःश्वसन्दुःखसंतप्तः कुम्भे क्षिप्त इवोरगः ॥ ९७
 तं विसृज्य रणे कर्णः पाञ्चालांस्त्वरितो ययौ ।
 रथेनातिपताकेन चन्द्रवर्णहयेन च ॥ ९८
 तत्राक्रन्दो महानासीत्पाण्डवानां विशां पते ।
 दृष्ट्वा सेनापतिं यान्तं पाञ्चालानां रथव्रजान् ॥ ९९

C 8 95B
B 8 24 53
K 8 15 58

M कथ्यकमहाधनुः, G₁ २ कर्णयुक्त (G₂ कर्ण सक्र) महाधनुः
 — °) § K₁ २ ४ V₁ B₁ ३ D₃ परिवेष्टान्, Cc °वेपन् (as
 in text) B₁ अनुप्राप्य, B₃ D₁ प्राप्ते — K₄ om
 92^f-93^a — °) S (except T₂, T₃ om) नमसीव
 तमोऽनु — °) B₁ यथा वा (for यथैव) K₁ B D₁
 D₁-2.5 १ चापितो, K₃ मासते, V₁ D₄ वासितो, D₁ D₃
 मासितो (for च सितो) K₃ मेघ (for मेव) S (T₃
 om.) यथा चैवासि (T₁ वाशि, G₂ व सि) तो मेघ
 — f) T₂ G शोभते — After 92, T₁ २ G M₁. 8 ins

132* अशोभत महाराज पाण्डुपुत्रस्तथा रणे ।

93 D₃ T₃ om. 93 (cf. v. l. 91), K₄ om 93^a (cf.
 v. l. 92) — °) V₁ B₁ ३ D₂-1.7 S (T₃ om) तत्
 (for तदा) K₁ कर्ण, K₃ कर्ण, G₂ क्रुद्धो (for कर्णो)
 — °) § 2 K₂ व्यक्त (for व्यर्थ) K₄ यथास्याहृतवानसि
 (sio) — °) G₂ पुर (for पुनः) B₃ जुष्टो, T₁ दृष्टो,
 G₁ २ दृष्टो (for हृष्टो) — °) § 2 K₁ ४ वध्य मा स्व, K₃
 वध मा स्व, V₁ वाच्य मा स्व, B D₁ D₁-5 १ वध्यमान,
 D₁ वध्य मा स्व, S (T₃ om) वध्यो मे त्व (for वध्य मां
 स्व)

94 °) B₃ योत्सी, D₁ D₁. ३ युध्य, G₂ योत्सि (for
 योत्सी) K₄ पुर्यै, V₁ B₁. ३ D₁ D₂-1 ३ १ T₁ कुरुभि
 (for गुरुभि) — °) V₁ D₃ पाडव, D₃ पाडवे, G₂
 पाडव, M₂-4 मासिय (for पाण्डव) — § K₁ २ om
 (hapl.) 94^{ca} — °) B₂ मा व्रीडा (by transp), T₂ ३
 G₁ २ व्रीडा मा, M व्रीडा (M₃ °z) वा T₁ M
 कौरव (M₁ °व), G₂ कैतव (for पाण्डव) — °) M₂-4
 कौतिय (for माद्रेय) — f) B₂ (marg) यत्रास्त्र (for
 यत्र वा) § 2 K₃ (marg) ४ V₁ B D T₂ कृष्णफाल्गुनौ;
 K₃ पाडवौ; T₁ २ G M केशवार्जुनौ

95 °) K₄ एवमुक्त्वा § K₂ तदा (§ 2 °तो) राजन्;
 D₁ च राजेद्र (for महाराज) — °) S (except T₂)

विसर्ज स (T₁ च) (for व्यसर्जयत) D₄ तत् (for त)
 K₁ ३ V₁ B D T₃ G M तदा, T₁ तया (for तत्) — °)
 G₁ वध, G₂ वध (for वध-) K₃ D₁ D₃ च त, B₃ तत्
 (for तु त) K₃ D₁ D₃ दूर, V₁ B₁. ३ D₂-1 १ दूरो, D₃
 सूतो, S शत्रु (for राजन्) — °) § K₂ ४ V₁ B₃
 D₂. ४ ० १ नाहन (§ 2 K₄ °ना) व; B₂ वाहनत्, D₃ नुवधीत्
 (sio) (for नावधीत्) V₁ B₃ D₂. ४ ० १ धर्मवि (D₃ °व)-
 चदा, B₃ नृपनदनं (for सूतनन्दन) — D₅ reads 95^{ef}
 twice. — °) G₂ श्रुत्वा (for स्मृत्वा) D₁ कुंती; S
 मातुः (for कुन्त्या) — f) K₃ सूत (for तत्) M₁
 विसर्जय; M₃ व्यसर्जयन्

96 °) B₂ विसृष्ट — °) G M₂-4 व्रीडन्निव D₁
 जगामाशु, T₁ महाराज (for जगामाय)
 97 °) K₃ चापि (for चापि) — °) K₁ सूतपुत्रप्रता-
 पित; K₃ पुत्रेण तापित, B₃ पुत्रप्रतापवान्, S धर्मराजस्य
 पाडव — °) Some MSS निश्वसन्, § 2 निश्वासन् K₁
 पाडव — °) Some MSS निश्वसन्, § 2 निश्वासन् K₁
 सुखसतत, D₃ दुःखसंकल्प (for सतत) T₁ दुःख-
 निश्वाससतत — °) B₁-4 S कुंभ- (for कुम्भे) K₄
 क्षिप्तन्; D₃ क्षिप्ता § 1 K₂ कुंभे क्षि *****; V₁ B₃
 D₂-4 ० १ कुंभस्थ इव पनग

98 °) M₁ तद् (for त) K₃ V₁ B D S विजित्य
 (D₃ °त्वा) (for विसृज्य) V₁ B₃ D₂. ४ ० १ [ख]य कर्णोपि
 (for रणे कर्ण) — °) § 2 पाचाल, K₁ D₁ D₁. ३ ३
 पाचालात्, K₃ पाचालात् K₁ यथा (for ययौ) — °) K₁
 चंद्रकर्णहयेन च, D₁ वर्णेह्योत्तमै

99 °) K₁ D₃ तत्राक्रतो, K₂ तत्राक्रंदो; K₃. ४ तत्र
 क्रंदो, B₁ तत्राक्रावा (sio) (for तत्राक्रन्दो) Ca o cite
 आक्रद् (as in text) — °) D₁ यांति (for यान्त)
 — °) Some MSS. पाचालानां K₂ रथव्रजान्, K₄
 व्रजात्; D₃ ० रथ प्रति (for रथव्रजान्) — After 99, T₂
 reads 102, repeating it in its proper place

C 8 869
B. 8 24 56
K 8 15 57

तत्राकरोन्महाराज कदन् स्रतनन्दनः ।
मध्यं गते दिनकरे चक्रवत्प्रचरन्प्रभुः ॥ १००
भग्नचक्रै रथैः केचिच्छिन्नध्वजपताकिभिः ।
सस्रतैर्हतस्रतैश्च भग्नाक्षैश्चैव मारिष ।
हियमाणानपश्याम पाञ्चालानां रथव्रजान् ॥ १०१
तत्र तत्र च संभ्रान्ता विचेरुर्मत्तकुञ्जराः ।
द्वाग्निना परीताङ्गा यथैव स्युर्महावने ॥ १०२

100 G₂ om. (hapl.) 100-101 — ^a) Ś₁ K₂ 4
रथा (for तत्र) — ^c) K₃ मध्यंकरे, K₄ मध्ये गते, V₁ B
D (except D₈) S मध्यं प्राप्ते (for मध्य गते) — ^d) K₂
क्रुद्धं, K₈ V₁ D_{n1} D₆ 8 शक्रं, B₃ वज्र (for चक्र)
V₁ D_{a1} T₂ विचरन् (D_{a1} रत्), B₁ 2 4 5 D₁ 3-7 हि
चरन्, B₃ विकिरन्; D_{n1} T₃ G₁ M₂₋₄ व्यचरन्, D₂ G₂ M₁
व्यचरन् (for प्रच) K₄ महु (sic) (for प्रसु)

101 G₂ om 101 (cf v. l. 100) T₁ om 101^{abd}
— ^a) K₃ भग्नचक्र, V₁ भिन्नचक्रै. V₁ B D (except
D₂ 8) कैश्चित्; G₁ M₂₋₄ काश्चित् (for केचित्) — ^b)
B₃ स्रस्र, B₄ नष्ट, D_{a1} D_{1.5} भिन्न- (for छिन्न-) D_{2.6}
-पताकिनि (D₆ ना) — ^c) B₂ 5 D₈ 4.7 हताश्वैर्, B₃
संवृतैर् (for सस्रतैर्) K₄ ह्यस्रतैश्च, D₂ क्षतस्रतैश्च,
T₂ चाथ भग्नाक्षैर् — ^d) T₃ G_{1.8} M₂₋₄ चापि (for
चैव) K₃ भग्नाक्षैश्च हि मारिष, V₁ भग्नाक्षैश्चैर्महारथै (sic),
B₅ D₃ 6 7 प्रभग्नाक्षैश्च मारिष, D₂ प्रभग्नाक्षैश्च भारत,
D₄ भग्नाक्षैश्च मारिष (submetric), T₂ हतस्रतैश्च मां, M₁
भग्नाक्षैश्चापि भारत — ^e) Ś₂ K₂ 4 हियमाणम्, B₁ क्रियमा-
णान्, G₁ हीयं (for हियं) V₁ G₂ M₁ 2 अपश्याम, D₆
हि पश्याम (for अपश्याम) K₁ हियमाणा स पश्याम
(sic), K₃ रूपमाणां पश्याम (sic), D_{n1} हियमाणां
न पश्याम, D₈ हियमाणा न (marg 'न्प्र-) पश्यामि, T₁
प्रीत्यमाणां पश्याम, M₄ प्रियमाणो न पश्याम — ^f)
Some MSS पचालानां Ś K₂ 4 रथव्रजम्; K₁ ध्वजम्,
M₁ रथं व्रजान्

102 T₂ reads (for the first time) 102 after 99
— ^a) M₂ तु (for च) G₂ तत्र प्रहारसंभ्रान्ता — ^b)
K₂ विचेतुर्, V₁ D_{a1} D₅ विचेतुर् V₁ B₁ 2 4 5 D_{a1}
D₁₋₄ 6 7 क्षय, B₃ S (except T₂) तत्र (for मत्त-) — ^c)
K₁ 4 दावाग्निना, K₃ B₂ 8 D_{a1} D₁ 5 दावाग्निभिः, B₁
चाराग्निभिः (sic) V₁ B₁ 5 D_{n1} D₂₋₄ 6 7 T_{1.3} दावाग्निप-
रिदग्धां (D_{n1} दिग्धां, T₁ पीतां) गा, D₃ T₃ G M दा (G₂

भिन्नकुम्भा विरुधिराश्छिन्नहस्ताश्च वारणाः ।
भिन्नगात्रवराश्वैव च्छिन्नवालाश्च मारिष ।
छिन्नाभ्राणीव संपेतुर्वध्यमाना महात्मना ॥ १०३
अपरे त्रासिता नागा नाराचशततोमरैः ।
तमेवाभिमुखा यान्ति शलभा इव पावकम् ॥ १०४
अपरे निष्टनन्तः स व्यदृश्यन्त महाद्विपाः ।
क्षरन्तः शोणितं गात्रैर्नगा इव जलप्लवम् ॥ १०५

M₂ द) वाह्यभिपरीतागा — ^d) K₄ D_{n1} महाहवे, D₄
'बले (for वने) K₁ B₁ यथै (B₁ स्यै) व स्युर्महावनै

103 ^a) M₁ भिन्नकटा (for 'कुम्भा) S सरुधिराश्
(T₁ 'राच्) (for विरुधिराश्) V₁ B D_{a1} D₁₋₅ 7 भिन्नकु-
माद् (D₂ 'भि)रुधिरा — ^b) M₃ 4 भारत (for वारणा).
— ^c) K₂ छिन्नगात्रविराश् (sic), K₃ D₈ T₁ 'गात्रा परे;
K₄ भिन्नगात्रवराश्; V₁ B D_{a1} D_{1.3.5} 7 T₂ M₂₋₄
छि (M₂ 4 भि) जगात्रावराश्, D_{n1} 'गात्रघराश्, D₂ 'मात्रोघ-
राश् (sic), D₄ 'गात्रा वराश् (sic), D₅ 'गात्रा रथाश्, T₃
G_{1.8} M₁ भिन्नगात्रावराश् G₂ भिन्नगात्रा परैश्चापि ☞ Ca.
आवर आवारणम् । यद्वा अपर पूर्वभाग अवर पश्चाद्भाग । ☞
Co cites गात्रं and अपरम् — ^d) K₃ D_{n1} D₂ 8
छिन्नमाणाश्च, V₁ 'पुच्छाश्च, B₂ 'वालश्च T₁ मारिष.
D₈ 4.7 छिन्नवालधयोऽपरे Co cites वाला — ^e) D₄
छिन्नाभ्राणा च, D₆ T₁ 'त्रा इव, T₃ M भिन्नाभ्राणीव;
G₂ छिन्नाभ्राणि च — ^f) K₄ V₁ B (except B₂ 8) D₂₋₇
T₂ हन्यमाना (for वध्यं)

104 ^a) V₁ T₂ त्रासिता; M₂₋₄ पीडिता (for त्रासिता)
— ^b) V₁ D_{n1} D₂₋₄ 6 7 8 (sup lin as in text) T₃
G₁ 8 M नाराच (D₄ 'चै) शरतोमरै, B D_{a1} D₁ 5 राधेयशरं.
— ^c) V₁ B₅ D₂₋₄ 6.7 T₂ [ज]भिमुखा V₁ B₅ D₂ 4.6 7
S जग्मु (for यान्ति) — ^d) B₁ पावका

105 ^a) V₁ निस्वनत् स, B₂ T₁ निश्चसत् स,
D_{a1} D_{n1} D_{1.5} निश्चसत्श्च, D₆ 8 निस्वनत्श्च (for निष्ट-
नन्त स) B_{1.3-5} D₂₋₄ 7 च, T₃ G तु (for स)
— ^b) D₈ व्यादृश्यत् D₂ इव द्विपा, T₃ G₂ 8 महात्मना;
M₁ महाद्विपत् (sic) (for 'द्विपा) — ^c) Ś₂ रक्षतः;
D_{a1} D₁ 8 क्षरं (D₁ 'र) ता K₄ त्रगैर् (sic), G₂ गात्रान्
(for गात्रैर्) — ^d) Ś₁ K₂ B₁ D₁ 5 T G_{1.8} नागा (for
नगा) K₃ D_{n1} D₄ 8 G₃ जलध्रवा, V₁ D_{a1} D_{1.5}
'स्रवं, B D₈ 7 T₂ 8 G_{1.2} M 'स्रवा, D₂ जलध्रवा (for
जलप्लवम्)

उरदृष्टद्विमुक्ताश्च बालवर्धश्च वाजिनः ।
 राजतैश्च तथा कांसैः मौर्वणैश्चैव भूपणैः ॥ १०६
 हीना आस्तरणैश्चैव खलीनैश्च विवर्जिताः ।
 चामरैश्च कु्याभिश्च तूर्णारैः पतिवैरपि ॥ १०७
 निहतैः सादिभिश्चैव शूरैर्गहवशोभिभिः ।
 अपश्याम रणे तत्र भ्राम्यमाणान्ह्योत्तमान् ॥ १०८

प्रासैः खड्गैश्च संस्यूतानुष्टिभिश्च नराधिप ।
 हययोधानपश्याम कञ्चुकोष्णीपधारिणः ॥ १०९
 रथान्हेमपरिष्कारान्सुयुक्ताञ्ज्वर्नहयैः ।
 भ्रममाणानपश्याम हतेषु रथेषु द्रुतम् ॥ ११०
 भग्नाक्षकृवरान्कांश्चिच्छिन्नचक्रांश्च मारिप ।
 विपताकाञ्चजांश्चान्याञ्छिन्नेपायुगवन्पुरान् ॥ १११

C. 8. 82
 B. 8. 24. 41
 P. 8. 15. 41

106 ^a) K₄ Da₁ D_{1.4-5} T_{1.2} G_{1.2} M₁ उर(D₂ 'र)च्छदैर् (for उरच्छदैर्) B₁ s- Da₁ D₁ : 5 विमुक्तांश्च, D₂ : युक्तांश्च, D₃ युक्ताश्च — ^b) K₂ बालवर्धेश्च, D₁ बाल वर्धेश्च, T₁ बालवर्धेश्च, G₁ बालवर्धेश्च, G₂ बालवर्धेश्च, M₁ पालवर्धेश्च, Ca c बाल (as in text) — ^c) D₂ च विभूयिता, T₂ चैव भूपणै (for चैव भूपणै) K₃ V₁ D₁ T₁ : G M मौर्वणैश्च विभूयणै

107 ^a) S K_{1.2} S हीना ह्या(T₁ स्वा)स्तरणैश्च, K₂ B D_{2-4.7} : हीना(D₂ 'ना)श्चामर', K₄ हीनायास्तरणीश्च, V₁ D₁ D₂ हीना ह्यामरणैश्च, B₁ : हीनान्वासर', B₂ D₂ हीना(D₂ 'ना)श्चासर', Da₁ D₁ हीनान्वासर' B₃ हीना न्यातरणैश्च — K₂ om (hapl) 107^b-108^a — ^b) V₁ विवर्जिता, B_{1.2}- Da₁ D₁- 7 विवर्जितान्, G₂ विवर्जितै K₁ D₁ D₂ खलीनैश्चैव वर्जितान् (K₁ 'त'); B₂ खलीनैश्चैव वर्जितान् Ca. c cite खलीनै (as in text) — ^c) B₂ कुत्तरैश्च, D₂ T₁ कुयैश्चैव (for कु्याभिश्च) — ^d) K₁ भूर्णारै (sic) (for तूर्णारै) D₂ पतिवैरपि

108 K₃ om. 108^a (cf. v l 107) — ^a) D₂ निहतै B₄ Da₁ D_{1.2} M₁ चापि (for चैव) — M₁ om 108^b-109^d. — ^b) B_{1.2} Da₁ D₁ : 7 आहवशोभिभिः, G₂ शोभिभिः — After 108^a, T_{1.2} G₂ : 2 ins G₁ subst. for 108^d

133* वातायमानान्सहसा प्रपश्याम ह्योत्तमान् ।
 — ^a) K₁ भ्राम्यमाणान् (sic), K₄ भ्राममाणान्, B₁ प्रपश्यामान् (sic), D₁ : भ्राम्यमाणान् B_{1.2} ह्योत्तमै, Da₁ D₁ : नृपोत्तमान् (for हयो)

109 M₁ om. 109 (cf. v l 108) — ^a) D_{2.2} प्रासै (for प्रासै) D₂ खड्गैश्च (for खड्गैश्च) B₁ D₂ : रहितान्, D₁ : संस्यूतान्, D₂ T₂ G₂ संस्यूता, D₂ निहतान् (for संस्यूतान्) — ^b) K₁ हृदिभिश्च, K₂ T₂ ऋषिः; D₁ T_{1.2} G₁ वृष्टिः, D₂ वृष्टिः (for ऋष्टिः) K_{1.2} V₁ B D S (M₁ om.) चापि (V₁ D₁ D_{2.2} T₂ G चैव) भारत (for च नराधिप) — After 109^a, K₃ ins 135* — ^c) K₁ हयनोधान्, V₁ B₁ D₁ D₂₋₄ : 7 'मादीनः; B₂ हये नोधान्, T₃ G₂ M₂₋₄ हयनोधान् K₃ T₃ G₂

अपश्याम', D₁ : क्षापश्याम, D_{3m} प्रपश्याम T₁ हययो-
 धाश्च पश्याम — K₁ om (hapl) 109^d-114^c — ^d)
 V₁ D₂ : S (M₁ om) कञ्चुकोष्णीपवेष्टि(D₂ 'भूपि)तान्,
 Da₁ D_{1.2} कञ्चुरोष्णीपधारिण, D₁ कञ्चुकोष्णी, D₂
 कञ्चुकोष्णी Cc cites कञ्चुक and टष्णीपः. — S K₂₋₄
 V₁ B D T₂ : G_{1.2} M₁ ins after 109 G₂ after 111^a

134* निहतान्वप्यमानाश्च वेपमानाश्च भारत ।
 [M₁ om. the prior half B₃ : निहृता, D₂ निहृतान्,
 D₃ T₂ निहृता S₁ द्रवणाणाश्च, S₂ K₂ : रवणाणाश्च, K₃ B₁ :
 Da₁ D_{1.2} : T₂ G वावमानांश्च, V₁ वाप्यमानांश्च, B₃ om (for
 वप्यमानांश्च) S K₂ V₁ Da₁ T₂ G M₁ वेपमानांश्च, K₃
 [आ]वेपयानां च (sic), K₄ B₂ D₂ : चेपमानाश्च, D₁ om., T₂
 चेपमान च (for वेपमानांश्च) V₁ D₂ : T₂ मारिप (for भारत)]
 V₁ B D T₂ M₁ cont K₃ ins after 109^a T₁ ins
 after 114 T₃ G ins after 114^a

135* नानाद्रावयवैर्होनास्त्र तत्रैव भारत ।
 [D₂ भिन्नानां, D₃ नागाणां, T₁ G₂ : M₁ नागान् Cc
 cites अगावयवै B₃ हीनाद्य, M₁ हीना D₂ च भारत,
 T₁ वितिष्ठत, G_{1.2} विनिष्ठितान्, M₁ स निष्ठत (for [प]त्र
 भारत)]

On the other hand, T₁ ins after 109

136* विहयान्महयाश्चापि वेपमानास्ततस्तत ।
 110 K₁ om 110 (cf v l 109) — ^a) K₂ D₁
 D_{1.4.5} : हेमपरिष्कारान्, B₂ परिष्कारा, Da₁ परिष्कारान्सु.
 — ^b) K₂ संयुक्ता, K₃ D₁ संयुक्तान्, Da₁ D_{2-4.6} : T₂ :
 G_{2.2} M₁ संयुक्तान्, T₁ सुप्यक्तान् V₁ D₂ यवर्नर् — ^c)
 K₃ : B₁ : D₂ : 7 : G₁ भ्रान्यनागाण्, B₁ **मानान् ;
 D₁ भ्रान्यनागाण्; D₂ द्रवसागाण्, T₁ रम' (for भ्रम')
 D₁ D₂ T G_{2.2} अपश्यामो — ^d) B₃ इताना, G₂ हयेषु
 (for हयेषु). S₁ (sup lin. as in text) द्रुत, K₃ द्रुता,
 V₁ D₁ D₂ : T'G M₁ द्रुतान् (for द्रुतम्)

111 K₁ om 111 (cf v l 109) — ^a) B₂ (marg
 as in text) नक्षत्राक्षरान्, D₂ नक्षत्राहय तान्, D₃
 नक्षत्राक्षरान्, T₃ G इतान् T₂ चापि (for कांश्चित्)
 — ^b) V₁ B D S नक्षत्रां(D₂ 'चक्रा', G₂ 'दृपां)श्च

C 8 983
B 8 24 70
K 8 15 70

विहीनात्रथिनस्तत्र धावमानान्समन्ततः ।

सूर्यपुत्रशरैस्त्रस्तानपश्याम विशा पते ॥ ११२

विशस्त्रांश्च तथैवान्यान्सशस्त्रांश्च बहून्हतान् ।

तावकाञ्जालसंछन्नानुरोघण्टाविभूपितान् ॥ ११३

(for छिन्नचक्राश्च) Ks V1 B5 Dn1 D2-4 6-8 S भारत (T2 कूबरान्) (for मारिप) — After 111^{ab}, Gs ins 135* — °) Ks.4 V1 B1.4 5 T1 8 G2 8 M1 विपताकध्वजान्; B2 ताकं ध्वजाश्, D4 8 T2 ताकध्वजाश्; Ms ताका ध्वजाश् K2 4 Da1 D1 5 चान्या, V1 D6 कांश्चिद्, G1.2 चापि (for चान्यान्) — °) Ks छिन्नैप*द्वंधनान्; K4 छिन्नैपायुगवधुरान्, V1 B1.2 4 5 Da1 D1 8-1 श्लेषा(D1 पा, D8 शा)दह, B8 शादंढकूबरान्; Dn1 D8 पादंढ-यधनाव, D2 पादडवद्वरान्, T1 पान्दडवधुरान्

112 K1 om 112 (of v 1 109) Before 112, D2 reads छं नमो भगवते रुद्राय — °) Ks विहतान्, B1 विहीना, Dn1 विहितान्; T1 रहितान् (for विहीनान्) B2 रश्मिभिस्, S रथिभिस् (for रथिनस्) — °) V1 D2-4 6 7 S ततस्तत् (for समन्तत्) D1 धावमानावितस्तत्, D6 (also as in text) मानावितस्तते (sic) — T1.8 G ins. after 112^{ab} M ins after 114^{ab}

137* रथांस्तु तत्र विच्छिन्नास्त्रिलश' कर्णविक्रमै ।

[T1 संभिन्नास्, M संच्छिन्नास् (for विच्छिन्नास्) T1 कर्णविक्रमान्, G2 M1 विक्रमात्, M2-4 सायकै]

— After the above, T1 reads 114^{ab} (repeating it in its proper place) followed by 135* (of v 1 109)

— °) V1 B Da1 D1-7 S सूतपुत्रशरैः(G2 सै)स् (for सूर्य) B1 4 Da1 D1 5 S तसान्, B5 D8 4 7 तीक्ष्णै (for अस्तान्) Ks Dn1 D8 सूतपुत्रशरस्तान्, K4 सूर्यपुत्राशरौ-श्चस्तान् (sic) — °) Ks न पश्यामि, B1 4 पश्यमानान्, B5 D8 4 7 हन्यमानान्, Dn1 अपश्यामो, D2 पश्यामश्च, D6 प्रपश्याम, D8 आपश्याम — D3 om (hapl) from विशा पते up to घण्टा (in 113^d) S (except T2) जगत्पते (for विशा पते)

113 K1 om 113 (of v 1 109) D8 om up to घण्टा (cf v 1. 112) T3 G read 113^{ab} after 114 — °) K2 विशास्त्राश्च, G2 विशास्ता स, M4 विशास्त्रश्च — °) B8 सशस्त्रैश्च, T2 प्रशस्ताश्च (for सशस्त्रांश्च) Ks B8 5 Da1 Dn1 D1 4 5 7 8 हतान्वहून् (by transp), V1 B2 D2 [अ]परान्वहून्, B1.4 तथा बहून्, D6 परान्वहून् — °) S1 K2 तावका*लस(K2 स)छन्नान्, S2 Ks V1 B

नानावर्णविचित्राभिः पताकाभिरलंकृतान् ।

पदातीनन्वपश्याम धावमानान्समन्ततः ॥ ११४

शिरांसि बाहून्रुंश्च छिन्नानन्यांस्तथा युधि ।

कर्णचापच्युतैर्वाणैरपश्याम विनाकृतान् ॥ ११५

D S तारकाजालसंछ (Ks T1 8 जलसंछ, G1 जालसंप)वान्; K4 तावकान्जालसंछान् (sic) Ca oites तारकाजालम् — °) S2 हेमघटा, K2 न*घटा, Ks.4 उरुघटा, B5 वरघटा, Dn1 उरोघंट- (for उरोघण्टा) V1 B4 Dr वरघटावि(D7 न्वि)शोभितान्, B1 उरुघटानिव शोभितान्; B2 वरघटोपशोभि; B8 Da1 D1 4 5 उरु(B8 चारु, D2 उरो, D4 अनु)घंटाविशोभितान्, D6 उरोघंटाभिश्शोभि, T1 उरुकर्णाभिश्शोभि, T2 8 G1.8 उरुघटोपशोभि; G2 उरुवधोप-शोभि, M उरुघंटाभिश्शोभिन् (M1 तान्) Co oites उरुघटा छं Ca वरघंटान् महतीघटायुक्तान् । छं

114 K1 om 114^{ab} (of v 1 109) T1 om. (hapl) 114^{ab} — °) S (T1 om) कदलीभिर (for पताकाभिर), — After 114^{ab}, T3 G ins 135* (of v 1 109), and M ins 137* (of v 1 112) — °) Ks V1 B1.8-5 D चारणान् (for पदातीन्). B1 अनुपश्यामि; B8-5 Da1 D1-3 T8 अनुपश्याम, Dn1 T2 अन्वपश्याम, T1 अपि पश्यामि; G1 M अप्यपश्याम, G2 8 अपि पश्याम (for अन्वपश्याम) B2 चारणास्त्रानपश्याम — °) B1 M1 धावमानाः — After 114, D2.6 ins 138*, T1 ins 135* while T8 G read 113^{ab}.

115 B1 om. 115^a-116^b. — °) Ks Dn1 D8 T2 8 G शिरोभिर्वाहुभिर्वीरा (T2 हीनां, T8 G हीनान्) — °) B5 D8 4 7 तथैव च (for तथा युधि) Ks पचालानां रथ-प्रजा, Dn1 D8 पांचालाना महारथा; T1 M निकृत्तान्वसुधा-तले; T2 8 G मि(T2 छि)न्नैरुभिरेव च — V1 ins after 115^{ab} D2 6 ins after 114

138* छिन्नाशरैस्तथा बाहून्रुक्षापाञ्जनाधिप ।

[V1 छिन्नशिरसस् (hypermetrio), D2 छिन्नशिरस् (for छिन्नाशरैस्) V1 चान्ये, D2 चार्था (for चापाव)]

On the other hand, B2 ins after 115^{ab}

139* शिरोभिर्वाहुभिश्छिन्नैश्चिन्नैरुभिरेव च ।

— °) Ks V1 Dn1 D8 अ(B1 आ)युध्यंत, K4 B8 अविध्यत, D2 नायुध्य*, D6 न युध्यति, T2 8 G M नाह(T2 व्यह, M1 नाप)इयंत (for अपश्याम). V1 वित्ता-दित्ता, B2-5 Da1 D1 8-5 7 समतत्, Dn1 विदारिता; D7.6 विभीषिता; D8 T2 8 G M विनाकृता, T1 तथा कृतान् (for विनाकृतान्)

महान्व्यतिकरो रौद्रो योधानामन्वदृश्यत ।
 कर्णसायकनुन्नानां हतानां निशितैः शरैः ॥ ११६
 ते वध्यमानाः समरे सूतपुत्रेण सृञ्जयाः ।
 तमेवाभिमुखा यान्ति पतंगा इव पावकम् ॥ ११७
 तं दहन्तमनीकानि तत्र तत्र महारथम् ।
 क्षत्रिया वर्जयामासुर्युगान्ताग्निमिवोल्बणम् ॥ ११८

हतशेषास्तु ये वीराः पाञ्चालानां महारथाः ।
 तान्प्रमथान्द्रुतान्कर्णः पृष्टतो विकिरञ्छरैः ।
 अभ्यधावत तेजस्वी विशीर्णकवचध्वजान् ॥ ११९
 तापयामास तान्वाणैः सूतपुत्रो महारथः ।
 मध्यंदिनमनुप्राप्तो भूतानीव तमोनुदः ॥ १२०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

१८

संजय उवाच ।

युयुत्सुं तत्र पुत्रं तु प्रोद्भवन्तं महद्बलम् ।

उल्लूकोऽभ्यपतचूर्णं तिष्ठ तिष्ठेति चात्रवीत् ॥ १
 युयुत्सुस्तु ततो राजञ्जितधारेण पत्रिणा ।

C 8 984
B 8 25 2
K 8 16 2

116 B₁ om 116^{ab} (cf. v 1 115) — ^a) Ś₂ D₁ D₁ महा (for महान्) — ^b) M योधानाम् K₈ B₄ s D₁ D₂-4.7 s अन्वपद्यत, V₁ समपद्यत, B₃ तत्र भारत, D₁ D₁ s अनुदृश्यते, D₈ अनुपद्यत (for अन्वदृश्यत) — ^c) B₂ कर्णसायकन्वन्याना (sic) — ^d) K₈ V₁ B₁-3 D₁ D₁ s c.2 T₂ s G M वध्यता, B₄ s D₁ D₂-4 7 T₁ युष्यता (for हताना) V₁ B (except B₂) D₁ D₁-s 7 च शितै (for निशितै)

117 ^b) K₁ D₁ G₁ संजया — ^c) K₈ B D₂.4.6-8 [अ]भिमुख — ^d) B₂ पतगम्

118 ^b) K₈ B₂ D₁ महारथान्, D₈ रथा.. — ^c) K₈ D₁ D₂ S अपरे, B₁ क्षितिमा (for क्षत्रिया) D₁ वर्जयामासुर — ^d) K₈ D₂ T₂ युगातामिर् D₂ द्वो-ज्वलन्, D₈ द्वोज्वल Ca cites उल्बणम् (as in text)

119 ^a) B₁ तत शेषास्तु, D₈ हतशेषासु (sic) (for शेषास्तु) G₂ च (for तु) V₁ ते (for ये) — ^b) A few MSS पञ्चालाना B₁ महारथ, D₈ रथ, S रथमजा (M₁ रथ मजान्) (for महारथा) — ^c) K₁ हु तान्, V₁ D₁ D₂ s द्रुत, D₁ D₁ s हयान् (for द्रुतान्) Ś K₂ s वीरान्, K₁ वीरा, B₁ s s D₁ D₁ s-7 वीर (for कर्ण) B₃ तान्प्रमथयान्वीरान् — ^d) Ś K₂ V₁ D₁ व्यकिरत्, K₄ व्यकिरन् (sic), D₁ s विकिरत्, T₁ विकिर (for व्यकिरत्) S शरान् (for शरै) — ^e) V₁ S अभ्यधावत (T₂ पद्यत); D₈ द्रवत — ^f) K₈ B₃ S (except G₂) विकीर्णकवचध्वजान्

120 ^a) V₁ D₁ D₂ पातयामास; B₂ अपयामास (for

ताप) K₈ धाणान् S (except T₂) तापयन्स (M₁-8 'त्स)मरे वाणैः. — ^b) V₁ B₂ D₂-4.6.7 महाबल (for रथ) — ^c) K₁ मध्यमदिनमनुप्राप्तो (hypermetrzo) — ^d) Ś₂ K₂ s भीतानिव, M₃ भूतानिव K₈ ग्रीष्मकाले यया रवि

Colophon. — Adhy name T₁ s नकुलपराजय — Day of Karna's Generalship Ś₂ K₄ प्रथम(K₄ 'मे)युद्धदिवसे — Adhy no (figures, words or both) Ś₁ (marg) 18, Ś₂ T₂ 17 (as in text), B₁ 2 4 5 D₁ D₂ s 24, D₂ (sec m) 25, T₁ s G M 15

18

1 Before the ref G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः — ^a) B₂ D₂ s युयुत्सुस (for युयुत्सु) B₁ 2 4 D₁ D₁ s-5.7 G₂ पुत्रस्य, D₈ पुत्रं च (for पुत्र तु) — ^b) K₂ s V₁ B D T₂ G₂ M द्रावयत; T₁ चारयत, T₃ G₁ तापयत; G₂ धावयत (for प्राद्रवन्त) K₈ D₁ D₁ D₁ s s T₂ महाबल, B₃ D₂ s 6 7 बल महत् (by transp), T₁ s G M वरुथिर्ना — ^c) Ś K₄ V₁ B₁ s D₂-1 6 7 न्यपतत्; K₁ [S]भ्यमृतत् (sic), K₈ व्यपतत्, B₃ [S]न्यपतत् (for अभ्यपतत्) T₁ उल्लूको चारयामास — ^d) D₈ om the first तिष्ठ

2 Ś KL₂ s om (1 hapl) 2. — ^a) V₁ B₂ s D₂-4.7 च (for तु) D₁ त्वरितो (for तु ततो) T₂ M₃-1 तदा; M₁ तथा (for ततो) V₁ राजा — ^b) V₁ G₂ शतधारेण;

C 8 994
D 8 25 2
K 8 16. 2

उल्लूकं ताडयामास वज्रेणेन्द्र ह्वाचलम् ॥ २
 उल्लूकस्तु ततः क्रुद्धस्तव पुत्रस्य संयुगे ।
 क्षुरप्रेण धनुश्छित्त्वा ताडयामास कर्णिना ॥ ३
 तदपास्य धनुश्छिन्नं युयुत्सुर्वेगवत्तरम् ।
 अन्यदादत्त सुमहचापं संरक्तलोचनः ॥ ४
 शाकुनिं च ततः पथ्या विव्याध भरतर्षभ ।
 सारथिं त्रिभिरानर्छत्तं च भूयो व्यविध्यत ॥ ५
 उल्लूकस्तं तु विंशत्या विद्ध्वा हेमविभूषितैः ।
 अथास्य समरे क्रुद्धो ध्वजं चिच्छेद काञ्चनम् ॥ ६

स च्छिन्नयष्टिः सुमहाशीर्यमाणो महाध्वजः ।
 पपात प्रमुखे राजन्ययुत्सोः काञ्चनोऽज्वलः ॥ ७
 ध्वजमुन्मथितं दृष्ट्वा युयुत्सुः क्रोधमूर्छितः ।
 उल्लूकं पञ्चभिर्वाणैराजधान स्तनान्तरे ॥ ८
 उल्लूकस्तस्य भङ्गेन तैलघौतेन मारिप ।
 शिरश्चिच्छेद सहया यन्तुर्भरतसत्तम ॥ ९
 जधान चतुरोऽश्वांश्च तं च विव्याध पञ्चभिः ।
 सोऽतिविद्धो बलवता प्रत्युपायाद्रथान्तरम् ॥ १०
 तं निर्जित्य रणे राजन्नुल्लूकस्त्वरितो ययौ ।

Ds सित* (for दित*) — *) Ts G तापयामास (for ताड*) — *) Da1 D1 s ह्वाचल Ks Ds वज्रेणेव शतक्रुत्, V1 B1 s Dn1 Ds s *णे(Ds *णे)व महाचल; B1 s Ds s S *णेव महाचल (Ts *वल*).

3 *) Ts G मारिप (for संयुगे) — *) S (except T2) सुतीक्ष्णेन (for धनुश्छित्त्वा) — *) T1 s G M धनुश्चिच्छेद संयुगे (T1 M मारिप)

4 K1 om 4^a-5^a. — *) Ms तदापास्य — *) Bs यलवत्तर; T1 वेगवत्तर — *) Dn1 D1 अन्यदादाय; G2 *धादत्त (for *दादत्त) Ds सुमहा (for सुमहच). — *) Bs कोप (for चापं)

5 K1 om 5^a (of. v. 1 4) — *) V1 उल्लूकस्, B1 s D2 s उल्लूक, T1 शाकुनीं; G2 शाकुनिं V1 B (except B2) D S तु (for च) B2 Ts G चतु पथ्या (for ततपथ्या) — *) Ks Dn1 Ds पुरुरर्षभ, B1 G1 भरतर्षभ — *) Ts G1 s तु (for च) S [S]भ्यविध्यत, Ss (sup lin) K1 Ds s S न्यवि, Ks च्यविध्यत, V1 B2 s s Da1 Dn1 D1 s s s Ts Gs M1 [S]प्यवि, B2 [S]भ्यधावत, T1 M2-4 ह्यविध्यत, T2 [S]प्यतिष्ठत, G2 [S]प्ययुध्यत (for व्यविध्यत) B1 त भूयोप्यविध्यत (sic)

6 *) Ks स तु; B2 तेक- (sic), T2 G पच, M1 तत्तु (for त तु) — *) S2 हेम* भूपितै, K1 हेम * * पितै; V1 स्वर्णविभूषणै, B1 s D2-4 s S स्वर्ण(T1 s G M रक्म)विभूषितै — *) T2 राजन् (for क्रुद्धो) G2 तथा युयुत्सो समरे — *) D1 ध्वजश्च (for ध्वज)

7 *) T G सं(G1 वि)च्छिन्नयष्टि Da1 D1 s सुमहत् (for सुमहान्) — *) T1 छिन्नमाणो (for शीर्यमाणो) — *) K1 समरे; Ts G1 s प्राङ्मुखो (for प्रमुखे) — *) Dn1 युयुत्सो (sic), T1 युत्सु Ks कांचनो ज्वलन्; B1 s-5 Ds s T2 *नध्वज, B2 D2 s *नप्रभ, T1 s G

M विश्रुतो रथात् (for काञ्चनोऽज्वल)

S *) T2 निजवान (for ध्वज) S: सनान्तरे, Ks सनान्तरे (sic).

9 For the repetition of 9 in D2, see below. — *) S K1 s 4 B Da1 D1 s-3 s समरे; Ds पथेन (for भङ्गेन) — *) V1 तिलघौतेन Ks मारिप, T1 भारत — V1m Ts repeat 9^a, after 140* — *) Da1 D1 s धनुश्च (for शिरश्च) Ks B2 D2 s s भङ्गेन; B2 D2 (both times) S (Ts second time) समरे (for सहसा) Ks V1 (first time) Dn1 Ds s धनुश्चिच्छेद समरे — *) V1 (second time) जतुर, B1 s यातुर (for यन्तुर) Ks Ts Gs Ms भारतसत्तम Ks Ds शरै क्रोधममन्वित, V1 (first time) Da1 Dn1 D1 s (both times) s s Ts (first time) स्वर्णपुंलेन राजता — After 9, V1 B (except B2) D (except D3) Ts ins

140* तच्छिन्नमपतन्मौ युयुत्सो मारयेस्तदा।

तारारूपं यथा चित्र निपपात महीतले।

[(L 1) V1 Da1 Dn1 D1 s s. 6 धनुश्च (for मारयेस्तदा) — After line 1, D2 repeats stanza 9 — (L 2) V1 तथा (for यथा)]

Dn1 cont

141* यन्नुश्चिच्छेद समरे शिर क्रोधसमन्वित ।

10 *) T1 चतुरश्राश्वाश्च; G2 चतुरोऽश्वाश्वाश्च — *) B1 तथा (for तं च) Ks Ds पत्रिभि, B2 D1 सत्तभि (for पञ्चभि) — *) Ds सोपि विद्धो — *) Da1 D1 s प्रत्युपायाद् S1 K2 रथंतर

11 *) S (except T2) transp त and निर्जित्य. — *) S2 K1 s 4 Ts Gs स्वरित — *) A few MSS. पचालान् — *) T1 विसृजन्, T2 G M विकिरन् (for विनिघ्नन्) K1 विनिघ्नति शितै शरै

पाञ्चालान्दृष्ट्यांश्चैव विनिघ्नन्निशितैः शरैः ॥ ११
 शतानीकं महाराज श्रुतकर्मा सुतस्तव ।
 व्यश्नसूतरथं चक्रे निमेपार्धादसंभ्रमम् ॥ १२
 हताश्वे तु रथे तिष्ठन्शतानीको महाबलः ।
 गदां चिक्षेप संकुद्धस्तव पुत्रस्य मारिष ॥ १३
 सा कृत्वा स्यन्दनं भस्म हयांश्चैव ससारथीन् ।
 पपात धरणीं तूर्णं दारयन्तीव भारत ॥ १४
 तावुभौ विरथौ वीरौ कुरूणां कीर्तिवर्धनौ ।
 अपाक्रमेतां युद्धातौ प्रेक्षमाणौ परस्परम् ॥ १५
 पुत्रस्तु तव संभ्रान्तो विवित्सो रथमाविशत् ।
 शतानीकोऽपि त्वरितः प्रतिविन्ध्यरथं गतः ॥ १६

सुतमोमस्तु शकुनिं विव्याध निशितैः शरैः ।
 नाकम्पयत संरब्धो वार्योव इव पर्वतम् ॥ १७
 सुतसोमस्तु तं दृष्ट्वा पितुरत्यन्तवैरिणम् ।
 शरैरनेकसाहसैश्छादयामास भारत ॥ १८
 ताञ्शराञ्चकुनिस्तूर्णं चिच्छेदान्यैः पतत्रिभिः ।
 लघ्वस्त्रश्चित्रयोधी च जितकाशी च संयुगे ॥ १९
 निवार्य समरे चापि शरांस्तान्निशितैः शरैः ।
 आजधान सुसंकुद्धः सुतसोमं त्रिभिः शरैः ॥ २०
 तस्याश्चान्केतनं सूतं तिलशो व्यधमच्छरैः ।
 स्यालस्तव महावीर्यस्ततस्ते चुक्रुशुर्जनाः ॥ २१
 हताश्वो विरथश्चैव छिन्नधन्वा च मारिष ।

C 8 1015
B 8 25 23
K. 8 16 23

12 ^b) B₂ श्रुतवर्म, D₁ D₂ T₁ M 'वर्मा', T₂ श्रुतवर्मा
 K₁ ततस्, M₁ श्रुतस् (for सुतस्) — ^c) T₁ व्यश्नसूतं
 (for 'सूत-') — ^d) V₁ D₂ c असंभ्रमात्, B D₁ D₁
 D₁ 8-5 7 S 'अम'

13 ^a) D₂ हताश्वेति (for 'श्वे तु) G₁ रथो D₂
 [S]निच्छन् (sio), T₂ (before corr) तस्मिन् (for
 तिष्ठन्) — ^b) Ś₂ शतानीको, K₁ 'नीक V₁ B₂ D₂-1.6 7
 S महाराज (for 'बल') — ^d) B₂ D₂ T₂ पुत्राय, D₁
 पुत्रश्च (for पुत्रस्य) B₃ भारत (for मारिष)

14 ^a) B₂ G₁ M₁ स; T₂ सौ (for सा) V₁ B₂ 8 sm
 D₂ हत्वा (for कृत्वा), and तस्य (for भस्म)
 — ^b) S (except T₂) हयान्सारथिमेव च — ^c) Ś
 K₁ 2 D₂ दारयती च (for 'यन्तीव) S (except T₂)
 ध्वज चैव पताकां च (G₂ 'कश्च) मेदिनीमन्वपद्यत

15 ^a) V₁ शरौ (for वीरौ) D₂ तावुभौ भरतौश्चौ
 तौ (sic) — ^c) Ś₂ K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁-7 T₂
 व्यपाक्रमे (D₁ 'म)ता; K₁ अपक्रमेता, T₁ 8 G M व्यपक्रमेतां
 Ś K₁ 2 4 D₁ D₂ c युद्धाय, K₂ V₁ B₁ 2 3 D₂ 3 7 8
 S 'द्वास्तु, B₂ 'द्वास्तु; B₂ m 'द्वास्ता — ^d) Ś₂ प्रेक्षमाणौ;
 D₁ D₁ D₁ 5 c प्रेक्षमाणौ; T₂ वीक्ष'

16 D₁ D₁ 5 om. 16^{ab} — ^b) Ś₂ K₂ 4 V₁ B₂
 G₁ 8 विवित्सो, K₁ विविस्त-, B₁ 8-5 D₁ D₂-4 8 7
 विविशो, T₁ विद्रित्तो; T₂ विरथो; G₂ M₂-4 युयुत्सो
 V₁ D₁ D₂ 4.6 7 T₂ आरुहत्, D₂ आरुहे, T₁ 3 G M
 आरुहत् (for आविशत्) — ^c) D₂ त्वरितं, S (except
 T₂) राजेन्द्र (for त्वरित) — ^d) D₂ प्रतिवध्यं, G₂ प्रत्य-
 विध्यं (for प्रतिविन्ध्यं)

17 ^a) K₂ D₂ c T₁ G₂ श्रुतसोम तु (D₂ 'मश्च);
 K₂ सुतसोमस्तु, V₁ B D₁ D₁ D₁ 2-5 7 8 T₂ 3 G₁ 8
 M सु (B₁ सु)तसोम तु (V₁ च) K₂ V₁ B (except B₂)
 D S शकुनिर् (for शकुनिं) — ^b) V₁ T₂ G₂ विष्का
 तु, B₂ D₁ D₂ 3 7 T₁ 2 G₁ 2 M विष्का सु-; D₂ c विष्का
 त (for विव्याध) — T₂ G₁ 8 repeat 17^{ca} after 20
 — ^c) D₂ नाकपत सु, G₂ नाकपयश्च (for 'यत) Ś₂
 K₂ B₁ 5 D₂-5 7 T₁ 8 G M₂-4 संकुद्धो, D₁ D₁ संरब्धौ;
 M₁ संहृष्टो (for सरब्धो) — ^d) Ś K₂ V₁ B₁ 3 5 D₁
 D₁-3 T₂ G₂ 3 M वार्योव; B₁ वार्योवैर्, T₁ वाय्वोव (for
 वार्योव) K₂ पर्वतान्

18 ^a) K₂ श्रुतं, D₂ c T₁ G₂ श्रुतं (for सुतं)

19 ^a) S तस्य (for तूर्ण) — ^b) D₂ चिच्छेदान्य-
 S (M₁ partly damaged) तूर्णं चिच्छेद (T₂ G विव्याध)
 पत्रिभि — ^c) K₂ लघ्वस्त्र D₁ D₁ 5 T₁ 3 G लघुहस्त-
 श्चि (D₁ 'चि)त्रयोधी

20 ^a) D₂ चापि (for चापि) — ^b) D₁ शराद्यान्,
 D₂ शरांस्तान्, T₁ शराश्च (for शरांस्तान्) — D₂ T₁ om
 (hapl) 20^{ca} — ^c) D₂ आजधान (for आज') S (T₁
 om.) तत क्रुद्ध (for सुमक्रुद्ध) — ^d) K₂ D₁ D₂
 श्रुतसोम — After 20, T₂ G₁ 8 repeat 17^{ca}

21 ^a) S स्वदन केतु (for केतनं सूत) — ^c) K₂
 D₂ शालस्, V₁ B₁-4 D₁ D₁ 8 7 श्यालस्, G₂ तस्यास् (for
 स्यालस्) K₁ तव (for तव) Ś K₁ 2 B₁ 5 D₂ 4 6 7
 महाराज, T₂ 'वीरस् (for 'वीर्यस्) — ^d) B₂ (marg)
 तव (for ततस्) K₁ 3 V₁ B D S दक्षु (M₁ 'च)क्रुशुर्
 (for ते चुक्रुशुर्)

C. 8 1018
B. 2. 23 23
K. 8 16 23

धन्वी धनुर्वरं गृह्य रथाङ्गमावतिष्ठत ।
व्यसृजत्सायकांश्चैव स्वर्णपुङ्खाञ्जिगलाशितान् ॥ २२
छादयामासुरथ ते तव स्यालस्य तं रथम् ।
पतंगानामिव व्राताः शरव्राता महारथम् ॥ २३
रथोपस्थान्समीक्ष्यापि विव्यथे नैव सौवलः ।
प्रमृदंश्च शरांस्तांस्ताञ्शरव्रातैर्महायशाः ॥ २४
तत्रातुष्यन्त योधाश्च सिद्धाश्चापि दिवि स्थिताः ।

सुतसोमस्य तत्कर्म दृष्ट्वाश्रद्धेयमद्भुतम् ।
रथस्यं नृपतिं तं तु पदातिः सन्नयोधयत् ॥ २५
तस्य तीक्ष्णैर्महावेगैर्भट्टैः संनतपर्वभिः ।
व्यहनत्कार्मुकं राजा तूणीर चैव सर्वशः ॥ २६
स न्छिन्नधन्वा समरे सङ्गमुद्यम्य नानदन् ।
वैदूर्योत्पलवर्णामं हस्तिदन्तमयत्सरुम् ॥ २७
भ्राम्यमाणं ततस्तं तु विमलाम्बरवर्चसम् ।

22 D₁ om (1 hapl) 22^b-24^a — ^b) V₁ B₁ (m as in text) D₂-7 S छिन्नकेतुश्च (for 'धन्वा) K₃ मरिप — ^c) S₂ धन्ववर, Da₁ D₃ धनुर्वर (for 'वर) S₁ प्राय (for गृह्य) — ^d) K₃ B₁-4 Dn₁ D₃ ततो (for रथाद्) D₄ S व्यतिष्ठत (for अतिष्ठत) D₂ 6 सरथाद् (D₃ 'दि) वतिष्ठत — ^e) K₃ B₁ T₁ 2 व्यसृजन्, Da₁ D₃ विसृजत् S₂ सायकश्च, B₁ शायकश्च, M₁ सायकाश्च M₂-4 चापि (for चैव) — ^f) S₂ D₃ जिगलाशितान्

23 D₁ om 23 (cf v 1 22) — ^a) V₁ B Dn₁ Dn₁ D₂-7 छादयामास समरे (V₁ च रथ, B₃ 4 Da₁ D₃ स रथ) — ^b) Some MSS इया (or द्या)लस्य K₁ ते रथ, V₁ B₁ 8 Da₁ D₃ चाहवे, B₁ सयुगे (for त रथम्) — T₃ om 23^c-24^d — ^c) V₁ B₁ Dn₁ D₂-4 6 7 T₂ शालभानाम् (for पतंगानाम्) K₃ V₁ B D (except D₃, D₁ om) व्रातान्, G₂ M₄ व्रात (for व्राता) — ^d) K₃ D₂ शरव्रातान् D₃ महारथ, T₂ महात्मन, M₃ महारथा K₃ V₁ B Da₁ Dn₁ D₃ 4 7 8 श (B₂ श्च)रवातान्महारथ

24 T₃ om 24 (cf v 1 23) D₁ om 24^a (cf v 1 22) — ^a) S₂ K₄ हस्तोपस्थान्, K₁ 8 V₁ B D (D₁ om) रथोपगान् (for रथोपस्थान्) K₃ समीक्ष्याय, B₁ 'क्ष्येव, B₃ 5 D₃ 4 7 'क्ष्येव, B₄ Da₁ D₃ 'क्ष्येव, D₂ समासाद्य, D₃ समीक्ष्यारिद् (for 'क्ष्यापि) S (T₃ om) सञ्जाद्यमानोपि दृढ — ^b) Da₁ D₁ 5 T₂ विव्यथे V₁ विव्याथैन च सौवल — ^c) K₁ प्रमुद्यश्च, K₃ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-5.7 8 T₂ प्रमसाथ (B₄ 'मथे), K₃ प्रमद्यश्च, D₃ प्रमृद्यत, T₁ M प्रामर्दत (M₁ प्रमर्दत), G₁ प्राङ्गमर्द; G₂ 8 प्रममर्द (for 'द्रश्च) G₁ 8 नरास्त्र, G₂ नरास्त्राब् (for शरास्त्राब्) K₃ ता तु, V₁ B₁ 2 5 D₃ 4 6 7 तस्य, B₃ 4 Da₁ Dn₁ D₁ 5 8 T₂ तास्तु, T₁ सर्वाब्, M₁ अस्त्राब् (for तांस्तान्) D₂ प्रमृज्यावुशरास्त्रस्य — ^d) S (except T₂, T₃ om) शरजालंमहारथ

25 ^a) V₁ सतस्त्रास्यत, B₃ तत्र तस्यात, D₃ G₂ तत्र तुष्य (G₂ 'ष्य)त T₃ G₂ 8 M यौवाश्च — ^b) T₃ G चैव (for

चापि) — ^c) S₁ (sup lin as in text) K₂ B₂ D₂ 6.8 T₁ श्रुत (B₂ सूत)सोमस्य G₂ यत् (for तत्) — ^d) G₁ दृष्ट्वाश्रयमद्भुतम् (submetric) — ^e) B₃ D₁-3 1 शकुनि; D₃ शकुनिर्, T₁ नु नृप, G₂ नृपतिश्च (for नृपति) K₃ D₂ यत्तु नृपतिं (for नृपतिं त तु) V₁ Dn₁ D₂ 6 7 T₁ 2 यस्तु; B₁ 4 यांत, B₂ 8 5 यत्त, Da₁ D₃ 4 संत, D₂ 4 G₁ 3 M यत्तु (for तं तु) — ^f) K₁ B₁ पदातिं, D₂ पदात K₁ सन्न योधयत् (sic), K₃ B₃ Dn₁ D₂ 4 6-2 T₁ G समयोधयत् (D₃ 'यन्), K₃ M₂-4 स न्ययोधयत्; B₁ सयुयोधयत्, D₃ समपोययत् (for सनयोधयत्)

26 ^a) D₃ नृप (for तस्य) B₃ महैर्; T₁ तीक्ष्णैर् (for तीक्ष्णैर्) — ^b) B₃ तीक्ष्णै (for महै) — ^c) K₁ 8 व्यहरत्; V₁ D₂ व्याहन (D₂ 'र)त्, S (except G₂) व्यधमत् (for व्यहनत्) K₃ चैव, V₁ B D T₂ 8 G₁ 2 M₁ राजन्, M₁ राज (for राजा) — ^d) K₃ V₁ B D S तूणीराश्च (for तूणीर) B₂ चापि (for चैर्) G₁ तूणीराश्च सर्वश (submetric)

27 ^a) T₁ 3 G₁ 2 M₁ 8 सं- (for स) B₁ 5 D₃ 4 7 विरय (for समरे) — ^b) K₃ सङ्गमृष्टस्य (sic), M₂-4 'मुद्गस्य (for 'मुद्यम्य) K₁ नानदम्, K₃ 4 नानदत्, V₁ B₁ 3 5 Da₁ Dn₁ D₁-7 T₂ चानदत्, B₃ नादयन्, D₃ G₂ नादयत् (for नानदन्) — ^c) S₁ B D₃ 4 6 7 वैदूर्योत्पलवर्णाम, V₁ D₁ 2 T₁ 8 G M वैदूर्योत्पलवर्णाम (D₂ 'वर्णाम, T₁ M₂ 4 'पत्राम्, G₂ 'पत्रांगं), Da₁ वैदूर्योत्पलवर्णाम — ^d) S₂ Dn₁ हस्तिदन्तमय स्तरु (S₂ 'द), K₃ 'दन्तमय स्तरु; V₁ B₁ 5 D₂-4 7 8 दन्तिदन्तमय (D₃ 'य)स्तरु (D₂ 'शुभ), Da₁ D₁ 5 हस्तिदन्तमयस्तरु (Da₁ D₃ 'र), D₃ हस्तीदन्तमयस्तरु

28 ^a) S K₂ 4 भ्राम्यमानस्, K₁ त्रास्यमाण, B₁ भ्राम्यमान, Da₁ D₁ 5 M₃ 'माणस्, Dn₁ 'मान (for 'माण) B₃ Da₁ D₁ 5 तूर्ण (for त तु) — ^b) S₂ विमलादित्यवर्चस; K₁ विलस्वर (sic), Da₁ विमलावरवर्चसा, S (except T₃) 'वर (G₂ 'बुद्)दर्शन — ^c) S तदा (for

कालोपम ततो मेने सुतमोमस्य धीमतः ॥ २८
 सौचरत्सहसा खड्गी मण्डलानि सहस्रशः ।
 चतुर्विंशन्महाराज शिक्षावलममन्वितः ॥ २९
 सौवलस्तु ततस्तस्य शरांशिक्षेप वीरवान् ।
 तानापतत एवाशु चिच्छेद परमासिना ॥ ३०
 ततः क्रुद्धो महाराज सौवलः परवीरहा ।
 ग्राहिणोत्सुतमोमस्य शरानाशीविपोपमान् ॥ ३१
 चिच्छेद तांश्च खड्गेन शिक्षया च बलेन च ।
 दर्शयल्लाघवं युद्धे तार्क्ष्यवीर्यममच्युतिः ॥ ३२

तस्य संचरतो राजन्मण्डलावर्तने तदा ।
 धुरग्रेण सुतीक्ष्णेन खड्गं चिच्छेद सुप्रभम् ॥ ३३
 स च्छिन्नः सहसा भूमौ निपपात महानसिः ।
 अवगस्य स्थितं हस्ते तं खड्गं सत्सरं तदा ॥ ३४
 छिन्नमाजाय निस्त्रिंशमवपुत्य पदानि पट् ।
 प्राविध्यत ततः श्रेपं सुतसोमो महारथः ॥ ३५
 न च्छित्त्वा सगुणं चापं रणे तस्य महात्मनः ।
 पपात धरणीं तूर्णं स्वर्णवज्रविभूषितः ।
 सुतसोमस्ततोऽगच्छच्छ्रुतकीर्तमहारथम् ॥ ३६

C 8. 1032
 B 8. 23 40
 K 8. 16 39

ततो) K₂ V₁ B D (except D₂) काळदोपम मेने
 — ^a) K₂ Dn₁ D₂ T₁ श्रुतसोमस्य, D₁ सूत* (for सुत*)
 29 ^a) K₂ D₂ सौचरत्न T₁ खड्गो (for खड्गी) — ^b)
 K₂ B₁₋₄ D₁ Dn₁ D₁ : : समंतत* (for महस्रदा*)
 — ^c) V₁ B₁₋₂ : : D₁ D₁ : : G₁ : चतुर्विंश, B₂ विंश,
 Dn₁ D₂ T G₁ M विंश (for विंशान्) D समुद्दिश्य (for
 महाराज) — After 23, V₁ B D (except D₂) ins

142* चान्तमुद्धान्तनाविदनापुत्रं विद्युत सुतम् ।

नपात समुदीर्य च दर्शयामास मयुगे ।

[Cf 6 50 45 — (L 1) B₁ कापुत्रम् (for उद्धान्तम्) V₁
 कापुत्रम् (sic), B₂ D₁ D₁ : : कापुत्रम्, B₃ कापुत्रम्, Dn₁
 कापुत्रम् (for कापुत्रम्) B₄ कापुत्र (for कापुत्र) V₁ B₁
 Dn₁ D₂ पुत्रनि (Dn₁ D₂ नि)पुत्र, D₁ D₁ पुत्रनिपुत्रं
 (for विद्युत पुत्रम्) B₂ सूत, B₃ सुत, B₄ नया (for सुतम्)
 छे Cc ज्ञानाद्य परिनायिना । छे — (L 2) B₁ म समुदीर्य,
 Ccp दीक्ष्य (for दीर्घ) D₂ संधानसमुदीर्य च (for the
 prior half)]

30 ^a) V₁ D₂ सौवलस्त — D₂ om 30^a

31 D₂ erroneously, reads 31^a-53^b after अशीत्या
 (in 67^c) — ^b) V₁ D₁ : : पुनरेव च (D₂ हि) (for
 परवीरहा) — ^c) K₂ D₂ T₁ श्रुतसोमान्य, V₁ B₁ : : D₂ : :
 M₁₋₂ सुतसोमाय, Dn₁ श्रुतसोमाय (for सुतसोमस्य) — ^d)
 Ś₁ (sup lin as in text) : K₁ : : राजतानीविपोपमान

32 For sequence in D₂, cf. v l 31 — ^a) Dn₁
 चिच्छेद (for चिच्छेद) V₁ B (except B₂) Dn₂
 D₂ : : S वास्तु (for वाश्च) Ś₁ बह्नेन, K₂ बह्नेन (for
 मङ्गेन) — ^b) D₁ युद्ध — ^c) K₁ तार्क्ष्यवीर्यममच्युति, K₂
 D₂ : : वाश्च (D₂ : : क्ष्य)वीर्यपराक्रम, V₁ B₂ : : Dn₁ D₂ : : S
 वाक्ष्य (M₁ क्ष)तुल्यपराक्रम

33 For sequence in D₂, cf. v l 31 — ^a) T₂
 G₂ राजा (for राजन्) — ^b) Ś K₂ : : मंडले वर्तने,

K₂ D₁ : : मंड (K₂ ग)लावर्तने (for मण्डलावर्तने) Ś
 K₁ : : T₁ तथा (for तदा) T₂ मण्डलानि तत्सप्त. — ^c)
 V₁ धुरग्रेण (for धुरग्रेण) — ^d) M₁ शिक्षेप (for
 चिच्छेद) T₂ सप्रभ

34 For sequence in D₂, cf. v l 31 — ^a) K₂
 G₁ : : M सच्छिन्न (for स च्छिन्न) — ^b) B₂ महाश्रुति-
 — ^c) K₂ B₂ D₁ : : अर्धमन्यत्, V₁ B₁ : : D₂ : : S
 अर्धमस्य, B₂ D₁ D₂ अर्धमन्य, Dn₁ बह्ने तस्य (for
 अवधान्य) K₁ अवमपस्थिते हस्ते (sic) — ^d) K₁ शैलसरे
 K₁ मत्सरं त च भारत, K₂ B₁₋₂ Dn₁ D₂ : : सु (K₂
 B₂ D₂ सु)स्मरोन्मस्य (B₁ : : D₁ : : त्र) भारत, V₁ D₂ : : स-
 (D₂ त)स्मरु तस्य भारत, B₁ युयुस्मोन्मस्य भारतं, D₁
 D₁ T₂ सत्सरमन्य (D₁ त्र) भारत, D. सुधारसस्य भारतः
 T₁ G₁ यत्तु मत्सरं भारत, T₂ M स (M₂ त)स्मरु यत्तु
 भारत, G₂ मत्सरं यत्तु भारत, G₃ सुल्करं यत्तु भारत

35 For sequence in D₂, cf. v l 31 — ^a) Ś₁
 K₁ : : B₂ आदाय (for आज्ञाय) — After 35^a, D₂
 ins

143* मोऽन्यत्कारुं क्रमादाय सुदृढ वेगवत्तरम् ।

— ^c) K₂ प्राविध्यच्च Cc च्यत (as in text) D₂ तूर्ण
 (for क्षेप) D₂ प्राविध्य कृतमदोप (sic), T₁ : : G₁ :
 M प्राविध्यतामेत्त (T₂ G₁ : : तामै त)च्छेद — ^d) Ś₂
 सुतसोम ; K₂ Dn₁ D₂ श्रुतसोमो V₁ D₂ S (except T₂)
 महायत् (for रथ) B₁ सुतसोमं तथा रथ

36 For sequence in D₂, cf. v l 31 — ^a) D₂
 मच्छित्त्वा, T₂ G₁ M₂₋₄ सच्छित्त्वा, T₂ G₂ : : स च्छिद्य
 (for स च्छित्त्वा) — S (except T₂) transp 36^b
 and 36^c — ^c) D₁ तत्र (for तूर्ण) — ^d) K₂ :
 स्वर्णवर्णविभूषित, K₂ सुवर्णवज्रभू, V₁ B D S स्वर्णवज्र-
 विभूषित — ^e) K₂ B₂ Dn₁ D₂ T₁ श्रुत* (for सुत*)
 T₁ तथा (for ततो) K₂ गत्वा, Dn₁ [S]गच्छन्; S

C 8 1032
B 8 25 40
K 8 16 40

सौवलोऽपि धनुर्गृह्य घोरमन्यत्सुदुःसहम् ।
अभ्ययात्पाण्डवानीकं निघ्नञ्शत्रुगणान्वहृन् ॥ ३७
तत्र नादो महानासीत्पाण्डवानां विशां पते ।
सौवलं समरे दृष्ट्वा विचरन्तममीतवत् ॥ ३८
तान्यनीकानि दृप्तानि शस्त्रवन्ति महान्ति च ।
द्राव्यमाणान्यदृश्यन्त सौवलेन महात्मना ॥ ३९
यथा दैत्यचमूं राजन्देवराजो ममर्द ह ।
तथैव पाण्डवीं सेनां सौवलेयो व्यनाशयत् ॥ ४०
धृष्टद्युम्नं कृपो राजन्वारयामास संयुगे ।
यथा दष्टं वने नागं शरभो वारयेद्युधि ॥ ४१

निरुद्धः पार्षतस्तेन गौतमेन वलीयसा ।
पदात्पदं विचलितुं नाशक्नोत्तत्र भारत ॥ ४२
गौतमस्य वपुर्दृष्ट्वा धृष्टद्युम्नरथं प्रति ।
वित्रेसुः सर्वभूतानि क्षयं प्राप्तं च मेनिरे ॥ ४३
तत्रावोचन्विमनसो रथिनः सादिनस्तथा ।
द्रोणस्य निधने नूनं संक्रुद्धो द्विपदां वरः ॥ ४४
शारद्वतो महातेजा दिव्यास्त्रविदुदारधीः ।
अपि स्वस्ति भवेदद्य धृष्टद्युम्नस्य गौतमात् ॥ ४५
अपीर्यं वाहिनीं कृत्स्नां मुच्येत महतो भयात् ।
अप्ययं ब्राह्मणः सर्वान्न नो हन्यात्समागतान् ॥ ४६

(except T₂) राजन् (for [S]गच्छत्) — ¹) K₁ om
from कीर्ते up to शस्त्र (in 39^b) D_{n1} D₁ *कीर्तिं
(for *कीर्ते) S (except T₂) श्रुतकीर्तिरथ गतः

37 For sequence in D₈, of v. 1 31 K₁ om
37 (of v 1 36) — ^b) T₃ G₃ अन्यं (for अन्यत्)
V₁ B₅ D₂₋₄ 7 सुदुर्जेय, B₁ सुदुष्कर, D_{n1} स दुःसह,
T₁ 8 G M महायल, T₂ सुदर्शन (for सुदुःसहम्) — ^c)
B₃ 4 Da₁ D₁ 5 पाण्डवीं सेना (for पाण्डवानीकं)

38 For sequence in D₈, of v. 1 31 K₁ om
38 (cf v 1 36) — ^a) B₁ ततो (for तत्र) — ^c)
K₈ सौवलस्य रथ दृष्ट्वा — ^d) B₁ विचरन् **मीतवत्

39 For sequence in D₈, of v 1 31 K₁
om up to शस्त्र (in ^b) (cf v 1 36) — ^a) S₂
तान्यनेकानि Da₁ D₁ 5 दृप्तानि, D_{n1} दृप्तानि, T₂ व्रत्तानि
(for दृप्तानि) — ^b) S₂ K₂ 4 शत्रुवन्ति, D₁ शस्त्रदति (for
*चन्ति) B₈ महात्सपि — ^c) B₁ G₁ द्रव्यमाणानि, D₄ 6
द्राव्यमाणानि, G₂ द्रवमाणानि K₃ द्राव्यमाणानि दृश्यत

40 For sequence in D₈, of v 1 31 — ^a)
Da₁ D₁ 5 अथ (for यथा) B₈ दैत्यवल, D₈ *चमुं
— ^c) T₃ G₁ 2 पाण्डवानीक (for पाण्डवीं सेनां) — ^d) B₈
सौवलोपि, D₁ सौवलेन D₂ व्यदत् (sic), T₃ G₁ 2
व्यनीनशत्; M₁ [S]प्यनाशयत् (for व्यनाश*) — V₁
repeats 40^{ca} — K₈ 4 V₁ B D S ins after 40 (K₄
after 42) an addl colophon [Adhy name T₁ 2
शकुनिभुन (T₂ *सुत)भोगमुद्ध — Adhy no (figures, words
or both) B₁ 4 5 D₈ 25, D₄ 26, T₁ 8 G M 16,
T₂ 18.] — After the colophon, G₂ ins श्रीकृष्णाय नमः

41 For sequence in D₈, of v 1 31 Before
41, K₈ 4 V₁ B D S (except G₃) ins सजय उवाच
— ^a) D_{n1} T₂ G₂ ततो (for कृपो) — ^c) D₈ 5 7 दृष्ट्वा

(for दृष्ट) K₈ D₈ महा-, D₁ च ते (for वने) B₂ 5
D₂₋₄ 7 T₂ सिंह (for नाग) — ^d) V₁ D₄ शरभो, D₄
शरभो (for शरभो) S₁ [S]पारयद्, S₂ K₄ [S]वारयद्,
K₁ 2 D₂ T₂ [S]वारयद् (for वारयेद्)

42 For sequence in D₈, of v 1 31 — ^a) B₅
विरुद्ध G₂ पार्षदस्य K₁ विरुद्धा पर्वतस्तेन (sic) — ^b)
B₁ 8 4 Da₁ D₁ 5 महात्मना (for वलीयसा) — ^c) V₁
प्रचलितु (for विच*) — ^d) K₈ B₅ D_{n1} D₂₋₄ 6-8 T₁ 8
G₁ M नाशकत् (for नाशक्नोत्) G₁ पार्षत (for
भारत) T₃ G₂ 8 न शक्नोत्यत्र भारत — After 42,
K₄ ins an addl colophon (cf v 1. 40)

43 For sequence in D₈, of v 1 31 Before
43, K₄ ins सजय उवाच — ^a) V₁ B D₂₋₄ 7 T₂ 8
G₂ 8 रथं, Da₁ D₁ 5 धनुर् (for वपुर्) D₈ च दुर्दृष्टो
(for वपुर्दृष्ट्वा) — ^b) S₂ धृष्टद्युम्न, D₈ गौतमस्य (for
धृष्टद्युम्न) — ^c) B₁ 4 वित्रेशु, D_{n1} वित्रेशु (for वित्रेसु).
— ^d) T₂ भय, C₈ क्षयं (as in text)

44 For sequence in D₈, of v 1 31 — ^a) K₁
Da₁ D₁ 5 तत्राद्युवन्; B₁ 8 4 त(B₄ अ)थाद्युवन् (for
तत्रावोचन्) S (except T₂) तत्र जल्पति पादुनां — ^b)
T₂ तदा (for तथा) — ^c) S₂ K₄ T₁ G₂ निधनं, V₁
B₁ 4 5 D T₂ 8 G₁ 8 M निधनात् (for निधने) S₂ K₄
श्रुत्वा, V₁ B₅ Da₁ तूर्णं (for नून) — ^d) K₁ सशुद्ध
S₁ K₂ वर

45 For sequence in D₈, of v 1 31. — ^a) K₁
शरद्वतो, K₂ नारं, M₁ शारद्वतो D_{n1} महाराज (for
महातेजा) — ^b) G₂ दिव्यास्त्रविदुपो युधि — ^c) K₄ अप
स्वस्ति C₈ cites अपि (as in text) D₁ भवं (for भवेद्).
K₁ 2 4 B₂ D₁ T₂ G₁ 2 अस्त, D₁ एव (for अथ)

46 For sequence in D₈, of v. 1. 31. — ^b) S₂ K₁ 8

यादृशं दृश्यते रूपमन्तकप्रतिमं भृशम् ।
 गमिष्यत्यद्य पदवीं भारद्वाजस्य संयुगे ॥ ४७
 आचार्यः क्षिप्रहस्तश्च विजयी च सदा युधि ।
 अस्त्रवान्नीर्यसंपन्नः क्रोधेन च समन्वितः ॥ ४८
 पार्षतश्च भृशं युद्धे विमुखोऽद्यापि लक्ष्यते ।
 इत्येवं विविधा वाचस्तावकानां परैः सह ॥ ४९
 विनिःश्वस्य ततः क्रुद्धः कृपः शारद्वतो नृप ।
 पार्षतं छादयामास निश्रेष्ठं सर्वमर्मसु ॥ ५०

स वध्यमानः समरे गौतमेन महात्मना ।
 कर्तव्यं न प्रजानाति मोहितः परमाहवे ॥ ५१
 तमत्रवीत्ततो यन्ता कश्चित्क्षेमं नु पार्षत ।
 ईदृशं व्यसनं युद्धे न ते दृष्टं कदाचन ॥ ५२
 देवयोगात् तु ते वाणा नातरन्मर्मभेदिनः ।
 प्रेषिता द्विजमुख्येन मर्माण्युद्दिश्य सर्वशः ॥ ५३
 व्यावर्तये तत्र रथं नदीवेगमिवार्णवात् ।
 अवध्यं ब्राह्मणं मन्ये येन ते विक्रमो हतः ॥ ५४

c 8 1051
 B 8 25 15
 K 8 17 14

मुच्यते (for मुच्येत) D₁ भवान् (for भयात्) — M₁ om. (hapl) 46^{cd} — °) S₂ सपीयं, D₄ अद्याय, M₂₋₄ अयं तु (for अष्यय) M₂ ब्राह्मणान् (for ब्राह्मण) — °) S₁ K₁ 2 4 नून, G₂ नागान् (for न नो)

47 For sequence in D₃, cf. v 1 31 — °) G₂ नूनम् (for रूपम्) — °) S रणे (for नृदाम्) — °) B₂ युधिर्वी, D₁ पदवी, G₃ c वीं (as in text) — °) T₁ भारद्वाजस्य, G₃ भार (as in text) K₃ V₁ B₅ D (except D₁ D₁ 5) S गौतम (for संयुगे)

48 For sequence in D₃, cf. v 1 31 — °) K₁ विजयीव M₂ युध (for युधि) — °) T₁ 8 G M शस्त्र (G₁ श्रुत)सपद्य

49 For sequence in D₃, cf. v 1 31 — °) K₁ पादतश्च, K₃ पार्षतस्य, B₁ 2 S °तस्तु (for °तश्च) B₅ D₂₋₄ 7 T₁ 8 G₂ 8 M महा, G₁ समो (for नृश) — °) M हि (for [स]पि) D₁ D₁ M₂₋₄ दृश्यते (for लक्ष्यते) B₁₋₃ D₁ D₃ 4 7 T₁ विमुखोचा (D_n °स्या-भिल; D₃ विमुख्य सोभिल — °) G₁ विहिता (for विविधा) G₂ तस्य (for वाचस्) — °) K₁ तयकानां (for तावकाना) S व्यश्रूयत (G₂ न श्रूयते) महारणे (T₁ °हवे) — After 49, K₁ V₁ B D₁ D₁ 8-7 ins

144* व्यश्रूयन्त महाराज तयोन्त्र समागमे ।

[K₁ ययोत् (for तयोत्) D₁ सनाम]

On the other hand, D₁ D₂ ins after 49

145* विचेरुस्त्र समरे गौतमाद्भयशसका ।

[D₂ गौतना भावसमता (for the posterior half)]

50 For sequence in D₃, cf. v 1 31 — °) Some MSS विनिश्चल्य, B₁ 2 4 D₁ 5 विनिश्चल्य K₂ (before corr) V₁ B D₂₋₄ 6 7 S क्रोधात् (G₂ कोपात्) (for क्रुद्ध) — °) D₁ तथा, G₂ नृप, M₂₋₄ युधि (for नृप) — °) G₁ 2 पार्षद K₃ D₃ ताडयामास; V₁ B D₁ D₂₋₄ 6 7 चादं (for छादं) — °) B₁ D₁

सर्वकर्मसु, S शरवृष्टिभि (for सर्वमर्मसु)

51 For sequence in D₃, cf. v 1 31 — °) V₁ B₂ 5 D₁ D₂₋₄ 6 7 T₂ हन्यमान (for वष्य) — °) K₃ B₁ 4 D₁ D₃ नाभिजानाति, V₁ B₂ 2 5 D₂₋₄ 6 7 न स जानाति, S नाभि (M₃ °धि)जज्ञे वै (for न प्रजानाति) — °) K₃ V₁ B₂ 5 D (except D₁ D₁ 5) S मोहेन महता (K₃ तमसा) वृत्तः

52 For sequence in D₃, cf. v 1 31 — °) D₁ M₃ कश्चिद्, D₃ कय (for कश्चिद्) S₁ K₁ 2 4 V₁ B (except B₁) D₂₋₄ 6 T₂ G₁ 2 M तु, G₃ नु (as in text) K₃ D₁ D₃ तवारिहन् (for नु पार्षत) K₂ पार्षत, D₂ 6 S नारिय (for पार्षत) — °) B₂ सदृश (for ईदृश) — °) S₂ ते न (by transp) K₃ B₃ D₁ D₃ S (except M₂₋₄) मे दृष्ट, K₁ दृष्ट ते (by transp) D₂₋₄ 7 मया कश्चिद् (for कदाचन)

53 For sequence of 53^{ab} in D₃, cf. v 1 31 — °) S₁ K₁ 2 4 देवयुद्धात्, G₁ देवयोगात् (for देव) K₃ D₃ च ते, D₁ हि ते, T₁ ततो, T₂ 8 G इमे (for तु ते) G₂ M₁ वाणान् (for वाणा) — °) K₃ D₁ D₃ व्यपतन्; V₁ D₃ T₂ नाभवन्, B D₁ D₁ 5 7 नापतन् (for नातरन्) K₂ (before corr) मर्मभेदिनि T₁ 8 G M न जघ्नु (G₂ निजघ्नु, M₁ जघ्तु)र्मर्म (T₁ °मर्म) चाहवे — °) K₁ 8 B₁ 8 5 D (except D₂ 8 8) सर्वत; M₂₋₄ वै शरा (for सर्वश)

54 °) K₁ व्यावर्तये, B₃ D₃ 8 व्यावर्तय; D₃ व्यवर्त्तये, G₃ व्यावर्तये (as in text) K₃ V₁ D₁ D₂ 8 T₂ 8 G M तत्र रथ, B₁ 3-5 D₁ D₁ 2-7 रथ तूर्ण, T₁ रथमिम (for तत्र रथ) B₂ व्यावर्तयेत रथ च — °) K₃ D₃ ह्वार्णव, T₁ 2 G₁ 8 M ह्वाहवात्, T₃ G₂ 8 ह्वाभसा — °) B₃ असाध्य (for अवध्य) K₃ D₁ 8 (marg sec m as in text) मेने (for मन्ये) — °) K₁ विक्रमे T₁ 8 G₂ 8 M₁ (sup lin) 2-4 हत (for हत)

C. 8 1051
B. 8. 25 18
R. 8 17 18

धृष्टद्युम्नस्ततो राजञ्शनकैरब्रवीद्वचः ।
मुह्यते मे मनस्तात गात्रे खेदश्च जायते ॥ ५५
वेपथुं च शरीरे मे रोमहर्षं च पश्य वै ।
वर्जयन्ब्राह्मणं युद्धे शनैर्याहि यतोऽच्युतः ॥ ५६
अर्जुनं भीमसेनं वा समरे प्राप्य सारथे ।
क्षेममद्य भवेद्यन्तरिति मे नैष्टिकी मतिः ॥ ५७
ततः प्रायान्महाराज सारथिस्त्वरयन्हयान् ।
यतो भीमो महेष्वासो युयुधे तव सैनिकैः ॥ ५८
प्रद्रुतं तु रथं दृष्ट्वा धृष्टद्युम्नस्य मारिष ।
किरञ्शरशतान्येव गौतमोऽनुययौ तदा ॥ ५९
शङ्खं च पूरयामास मुहुर्मुहुरिदमः ।

पार्षतं प्राद्रवद्यन्तं महेन्द्र इव शम्बरम् ॥ ६०
शिखण्डिनं तु समरे भीष्ममृत्युं दुरासदम् ।
हार्दिक्यो वारयामास स्यन्निव मुहुर्मुहुः ॥ ६१
शिरण्डी च समासाद्य हृदिकानां महारथम् ।
पञ्चभिर्निशितैर्भृङ्गैर्जत्रुदेशे समार्दयत् ॥ ६२
कृतवर्मा तु संकुद्धो भिच्चा पट्टिभिराशुगैः ।
धनुरेकेन चिच्छेद हसत्राजन्महारथः ॥ ६३
अथान्यद्दुनुरादाय द्रुपदस्यात्मजो बली ।
तिष्ठ तिष्ठेति संकुद्धो हार्दिक्यं प्रत्यभापत् ॥ ६४
ततोऽस्य नवतिं वाणान्स्वमपुङ्गवान्मुतेजनान् ।
प्रेपयामास राजेन्द्र तेऽस्याश्रयन्त वर्मणः ॥ ६५

55 ^b) K₃ अवोचच्छनकैर्वच — ^a) K₁ s V₁ B D
(except Da₁ D₁ s) T₂ s G₁ s M गात्र- , T₁ गात्राद् (for
गात्रे) K₃ श्वेदश्च; K₄ खेदश्च

56 G₂ om (hapl) 56^{ab} — ^a) K₃ V₁ B D S
वेपथुं T₁ s G₁ s M छमथुश्चैव (for च शरीरे मे) — ^b)
K₃ Dn₁ D₃ रोमहर्षस्तया ह्यभूत्, V₁ B₁-s D₁ s s S (G₂
om) *र्षश्च जायते, B₂ s Da₁ D₃ s 4.7 *र्षश्च सारथे — ^c)
T₁ अजेयो ब्राह्मणो युद्धे; G₂ ब्राह्मण वजयन्युद्धे — ^d) K₁
याति (for याहि) K₄ S (except T₂) [S]च्युतौ; B₃ s
D₃ s 0 7 [S]र्जुन (for ऽच्युत्)

57 ^a) B₁ s 4 Da₁ D₁ s s च (for वा) — ^b) K₁
समरं — ^c) B₁ s 4 एव (B₃ 'व) (for अद्य) M₃ भये
(for भवेद्) Da₁ D₁ s भवेयु (D₁ 'द्यु)स्वर (sio) (for
भवेद्यन्तर) V₁ B₂ Dn₁ S मद्यम्, B₃ D₃ s 4.7 एवम्; D₂
एकम् (for यन्तर) D₃ क्षेममद्यतरिति मे (sio) — ^d)
B₃ D₂-4 7 एषा (for इति) B₃ वै (for मे) K₃ नैष्टिका,
K₄ नैष्टिकी; D₂ नैष्टिकी, C₃ नैष्टिका

58 ^b) D₂ s G₂ त्वरया (for त्वरयन्) Da₁ om.
हयान् — ^c) S₁ K₁ s 4 Dn₁ ततो, B₁ s 4 Da₁ D₁ s 0
यत्र (for यतो) S₂ भीम- Dn₁ G₁ s महाराज (for
महेष्वासो) — ^d) K₁ D₃ युयुधे (for युयुधे)

59 ^a) K₁ प्राद्रुत् V₁ B₂ s s D₂ s 0 7 च (for तु)
— ^b) K₃ s मारिष — ^c) B₁ शतं (for शरं) — ^d)
V₁ T₂ रणे, D₂ रणात्, M₁ तदौ, M₂-4 द्रुत् (for तदा)

60 K₁ reads 60^{bc} in marg sec m — ^b) K₁
अर्चिदमम्, D₁ s M₂ अर्चिदम — ^c) S₁ प्रद्रवत्यंतो; S₂
K₂ s 4 प्रद्रवत्यंतो (K₄ 'तो), K₃ D₃ द्रावयन्त्यात्, V₁ B₂ s
Dn₁ D₂ 0 T₂ द्रावयामास; B₁ s 4 Da₁ D₁ s T₁ G₂ M

द्रावयन्म (T₁ G₂ M 'न्य)त्तो, D₃ s 7 द्रावयामास; T₃ G₁ s
द्रावयन्त्यतो (for प्राद्रवद्यन्तं) — ^d) V₁ B₂ s D₂-4.7
महेंद्रो नमुचि यथा

61 G₂ om 61^a-62^b — ^a) K₁ निखण्डिनां — ^b)
K₁ दुरामन (for दुरासदम्)

62 G₂ om 62^{ab} (cf v 1 61) — ^a) S₁ K₃ s V₁
B (except B₂) Da₁ D₂-s दित्त (D₃ 'प)दो तु; D₁
दित्तदिनं (for 'दो च) S₁ (before corr) ममारुह, S₂
K₄ समाधास्य (for 'साद्य) — ^b) T₁ हार्दिक्यानां; G₁
हृदीकाना — ^c) K₃ Dn₁ D₃ s T₂ G₂ वाणैर् (for
महैर्) — ^d) K₃ वायुदेशे, K₃ जनु (for जनु) K₁
समामदत्, K₃ Dn₁ S समर्पयत्, V₁ B₂ D₂ s 4.6 7 ममाह-
नत्, B₁-4 Da₁ D₁ s s समापयत् (for 'र्दयत्)

63 ^a) V₁ हार्दिक्यो, B₂ हार्दिक्य, G₂ सरन्वो (for
संकुद्धो) — D₁ repeats 63^{bc} after 68^a — ^b) B₂ हत्वा, S
विच्छा (for भित्त्वा) K₃ Dn₁ D₃ s 7 पथ्या पतन्निभि,
K₄ पट्टिभिराशुगै, V₁ B₂ D₃ द्वात्रिंशत्ता शरै, B₁ s 4
पञ्चभिराशुगै, B₃ पथ्याभिराशुगै (sio), D₂ पथ्या तदाशुगै;
G₂ चाटभिराशुगै (for पट्टिभिरा) — ^c) B₁ s स चैकेन
धनुश्चित्वा — ^d) T₁ s G M स्यन्निव, T₂ हसत्राजौ
(for 'त्राजन्) K₁ महारथा; D₂ 'रथ

64 ^c) V₁ चाक्रुद्धो, S (except T₂) हार्दिक्य (for
संकुद्धो) — ^d) D₂ प्रहसन्वाक्यमववीत्, S (except T₂)
संकुद्ध समपद्यत्

65 ^a) D₂ नवमिर्, D₃ M₁ नवतिर्; G₁ M₂ s नवती
D₁ वाणा — ^b) M₁ रत्नपुंस्त्वान् K₃ D₃ T₁ सुतेजस; B₃
स्वतेजसा, T₂ सुतेजितान् (for 'जनान्) — ^c) T₃ G समरे
(for राजेन्द्र) — ^d) S₂ D₁ s 0 T₂ G₁ s तस्य, B₁ ते च

वितथांस्तान्समालक्ष्य पतितांश्च महीतले ।
धुरमेण सुतीक्ष्णेन कार्मुकं चिच्छिदे वली ॥ ६६
अथैनं छिन्नधन्वानं भग्नशृङ्गमिवर्षभम् ।
अशीत्या मार्गणैः क्रुद्धो बाहोरुरसि चार्दयत् ॥ ६७
कृतवर्मा तु संक्रुद्धो मार्गणैः कृतविक्षतः ।

धनुरन्यत्समादाय समार्गणगणं प्रभो ।
शिखण्डिनं वाणवरैः स्कन्धदेशेऽभ्यताडयत् ॥ ६८
स्कन्धदेशे स्थितैर्वाणैः शिखण्डी च रराज ह ।
शाखाप्रतानैर्विमलैः सुमहान्स यथा द्रुमः ॥ ६९
तावन्योन्यं भृशं विद्ध्वा रुधिराण्य समुक्षितौ ।

C 8. 1058
B 8. 25 22
K 8. 17. 22

(for तेऽस्य) S₂ [अ]भ्रश्यत्, K₁ [अ]भ्रश्यत्, G_{1.2} भ्रश्यत्
(for [अ]भ्रश्यन्त) Dn₁ D₁ 2 8 वर्मणि, T₂ वाजिन, M₂
वर्मणा (for वर्मण)

66 ^a) K₄ वितयात्, D₄ G₂ विरयात्, D₈ वितयात्, T₁
वतयात्, T₂ च्ययितात् (for वितयात्) B₂ समालोक्य
(for 'लक्ष्य' — ^a) G₁ स तीक्ष्णेन — ^a) S लोच्छिन्नद्
(for चिच्छिदे) K₁ 8 V₁ B D T₁ M भृश, B₄ m पुन,
T₂ 8 G_{1.2} दृढ, G₂ रय (for वली)

67 ^a) K₁ भिन्नधन्वान — ^b) T₃ G₂ 8 भग्नदपम्,
M₂₋₄ भिन्नशृङ्गम् (for भग्न) M₁ इवापभम् — ^c) D₂
अतीत्या; D₃ अशीत्या After अशीत्या, D₃ erroneously-
reads 31^a-53^b (cf. v l 31) B₄ माकुलै (for
मार्गणै) T₁ क्रोधाद् (for क्रुद्धो) — ^a) K₃ V₁ B D
(except D₂) S चार्पयत् (for चार्द)

68 ^a) K₁ 8 Dn₁ D₂ T₂ च (for तु) T₁ M सात्व-
तस्तु रणे क्रुद्धो, T₈ G₈ सात्वतं तु सुसक्रुद्धो, G₁ सात्वतस्तु
सुत, G₂ सात्वकिस्तु सुम् — After 68^a, D₁ repeats
63^b — ^b) S₁ 2 (sup lin as in text) K₁ B D
(except D₂) M₁ Gcp क्षतविक्षत, S₂ (sup lin and
also marg) विक्षित कृत; K₃ क्षतविक्षित, K₄ क्षत-
विक्षत, T₁ भृशविक्षित, T₂ 8 G क्षतविग्रह, M₂ कृतवि-
क्षित, M₃ 'विक्षित, G₀ 'विक्षत (as in text) — After
68^a, K₃ 4 V₁ B D S ins

146* ववान रुधिर गात्रै कुम्भवक्रादिवोदकम् ।

रुधिराण्य परिच्छिन्न कृतवर्मा त्वराजत ।

वर्षेण क्लेदितो राजन्यया गैरिकपर्वत ।

[(L 1) K₃ चकार, K₄ विश्वर, V₁ व्यञ्जरद्, B₂ T₂
विञ्जरन्, Da₁ D₁ 2 8 चकार, Dn₁ सुक्राव, D₂ विचरन्, D₈
यञ्जरन् (sic), T₁ 8 G₂ 8 M₂₋₄ व्यञ्जजद्, G₁ विञ्ज, M₁
विञ्जन् (for ववान) D₂ विविधैर् (for रुधिरं) K₃ B₃ 4
Dn₁ D₅ T₁ गात्रात्, M₁ (before corr) गात्र (for गात्रै)
S (except T₂) सुवाक्कुम्भ (for कुम्भवक्राद्) — (L 2) G₂
इव (for परि-) K₈ तवमन्धे (for कृतवर्मा) K₂ V₁ D₈
व्यरावन, B₂ 8 D₂₋₄ 7 त्वरावन (for व्यरोचन) — (L 3)
Dn₁ प्राविनो (for क्लेदितो) B₁ D₈ गैरिक (D₈ 'का) पर्वतो
यथा (for the posterior half)]

— ^a) K₂ भानुर (for धनुर) K₃ V₁ B D S भयान्यद्-
नुरादाय — ^a) V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 M समार्गणगुणं
(for 'गण) K₃ 4 V₁ B D T₂ प्रसु, T₁ 8 G M तत्
(for प्रभो) — ^a) K₃ Dn₁ D₂ T₂ वाणशतै, V₁ B₂ 8
D₂₋₄ 8 7 'गणै, T₁ 8 G M त्रिभिर्वाणै (for वाणवरै)
— ^f) S (except T₂) शखदेशे (for स्कन्ध) K₃ 4 V₁
B D व्यताडयत्, T₁ ह्यताडयत् (for 'अभ्यताड')

69 ^a) K₃ V₁ B D (except D₃) T₂ स्कंधदेश (D₁
'शा), T₁ 8 शखदेश, M शखदेशे (for स्कन्धदेशे) — ^b)
K₁ 8 V₁ B D T₂ तु, T₁ न, T₈ G₂ 8 M स (for च) V₁
B₂ 4 5 D₂₋₄ 8 7 T₂ 8 G₂ व्यराजत, T₁ G₂ M व्यरोचत
(for रराज ह) G₁ स निखडी व्यराजत — ^c) B₁₋₄ Da₁
D₁ 2 5 विपुलै (for विमलै) K₃ B₅ Da₁ 7 शाखाप्रशा-
खविपुल (K₃ 'ततो), V₁ D₈ 'वितानैर्वितत (D₈ 'पुलै);
Dn₁ D₈ 'प्रशाखैर्विततो, T₁ 8 G M₂₋₄ 'प्रशाखैर्विपुलै (T₂
G 'मलै), M₁ 'प्रशाखै सुविपुलै (hypermetric)
— ^a) T₁ स महान् (for सुमहान्) B₁ 4 Da₁ D₁ 5
च, B₂ स, B₃ तु, T₁ 8 G M वै (for स) B₂ द्रुमो
यथा (by transp), M₂₋₄ वनस्पति K₃ Dn₁ D₈
महास्कंध इव द्रुम, V₁ B₅ D₂₋₄ 8 7 T₂ सुमहान्पादपो यथा

70 ^a) K₃ च सक्रुद्धौ, V₁ D₈ भृश विद्धौ, T₁ G₁ 8 M
रणे विद्ध्वा (for भृशं विद्ध्वा) — ^b) Da₁ D₁ 5 समुक्षित;
T₂ G₂ समुक्षितौ — After 70^a, S ins

147* पोपूयमानौ हि यथा महान्तौ शोणितहृदे ।

तद्दद्विरेजतुर्वीरौ शोणितेन परिभुतौ ।

यथा च किञ्चिदौ फुडौ पुप्यमासेऽभ्युपागतौ ।

रुधिरोक्षितसर्वाङ्गौ रक्तचन्दनरूपितौ ।

भुजगाविव सक्रुद्धौ रेजतुस्तौ नरोत्तमौ । [5]

तावुर्भा शरनुद्याङ्गौ परस्परशरक्षतौ ।

[(L 1) T₈ G₈ पोपूयमाना T₁ शोममानौ यथा मूतौ (for
the prior half) G₂ महात (for महान्तौ) T₁ शोणितौ
हृदौ — (L 3) G₂ यथा हि किञ्चिदे फुडे (for the prior
half) T₂ [s]भ्युपागतौ, T₈ G मनागते (for 'अभ्युपा')
— (L 6) T₁ चृश (for शर) T₁ 2 M₁ 'शरक्षते, M₂₋₄
'रक्तचन्दनौ]

— ^a) D₁ 'शुगाभिहतौ — K₂ om. (? hapl) 70^a-71^b.

C 8 1069
B 8. 26 33
K 8 17 34

अन्योन्यशृङ्गाभिहतौ रेजतुर्वृषभाविव ॥ ७०
अन्योन्यस्य वधे यत्नं कुर्वाणौ तौ महारथौ ।
रथाभ्यां चेरतुस्तत्र मण्डलानि सहस्रशः ॥ ७१
कृतवर्मा महाराज पार्षतं निशितैः शरैः ।
रणे विव्याध समत्या स्वर्णपुङ्खैः शिलाशितैः ॥ ७२
ततोऽस्य समरे बाणं भोजः प्रहरतां वरः ।
जीवितान्तकरं घोरं व्यसृजन्वरयान्वितः ॥ ७३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

१९

संजय उवाच ।

श्वेताश्वोऽपि महाराज व्यधमत्तावकं बलम् ।
यथा वायुः समासाद्य तूलराशिं समन्ततः ॥ १

प्रत्युद्युस्त्रिगर्तास्तं शिवयः कौरवैः सह ।
शाल्वाः संशप्तकाश्चैव नारायणबलं च यत् ॥ २
सत्यसेनः सत्यकीर्तिर्मित्रदेवः श्रुतंजयः ।

— ^a) D₈ राजतुर (for रेजतुर) K₈ वृषलाविव; D₂ वृषभा इव (for 'भाविव')

71 K₂ om 71^{ab} (of. v 1 70) — ^a) G₂ अन्योन्यं तु वधे यत्नौ — ^o) K₄ D₂ रथाना (for रथाभ्या) T₂ रेजतुस्, M₁ चतुरस् (sio) (for चेरतुस्)

72 ^b) K₈ नवभिः (for निशितैः) — ^a) K₂ D₇ 8 शिलासितैः

73 ^a) K₈ राजन्, T₁ M बाणान् (for बाणं) — ^b) G₂ सेन (for भोज) — ^o) K₈ T₁ M जीवितान्तकरान्वो-
रान् — ^a) K₈ त्वरयान्वितान्

74 ^a) Ś₂ श्वेते नाभिहतौ, K₈ स तैरभिहतौ G₂ राजा (for राजन्) — ^b) S (except T₂) मूर्च्छयाभिपरिभुत — ^a) M₁ सन्नयात्, G_a शिश्रिये (as in text) D₂ १ कश्मलान्वित, G₁ 'लाश्रित' (for 'लाघृत')

75 ^a) K₈ D₂ 8 रथात्; T₈ G रणे (रणात्) V₁ B₂ 8. 5 D (except D_{n1} D₈) तूर्णं (for त तु) — ^b) D_{n1} D₁ 8 सारथिं T₂ वर — T₂ om 75^{cd} — ^o) K₈ हार्दिक्य (for हार्दिक्य) — ^a) Ś₂ K₁ निश्चरत, some MSS निश्चरतं B₈ D_n मुहुर्मुहुः (for पुन पुन)

76 ^a) T₈ G₁ 8 तत्र (for तत्) T₁ सुनौ (for शूरे) — ^b) K₈ सुते, V₁ B₅ D₂₋₄ 6. 7 T₂ [जा]त्मजे; T₁ रणे; G₂ शरैः (for सुते) B₂ 8 विभो, D₈ प्रभौ, G₂ सुते (for प्रभो) — ^o) K₁ प्राद्वीत्, V₁ B₅ D₁₋₇ T₈ G₃ M₈ व्यद्वत् (for प्राद्वत्) K₈ कौरवी (for पाण्डवी) — ^a)

V₁ D₂ 8 T₂ हन्यमाना, B₅ घ्यघ*, D_{n1} फीक्य* (for वध्य*). V₁ परतप (for समन्तत)

Colophon — Adhy. name T₁ 2 द्विखडिपराजय
— Day of Karna's Generalship Ś₂ प्रथमयुद्धदिवसे
— Adhy no (figures, words or both) Ś₂ 19, B₁ 2 4
Da D₂ 8 5 6 26, D₁ 20, D₄ 27, T₁ 8 G M 17, T₂ 19

19

1 Before the ref, G₂ reads श्रीकृष्णाय नमः, D₈ om. the ref — ^a) B₅ D₂₋₄ १ श्वेताश्वेय (for 'श्वोऽपि) — ^a) K₈ वृक्षराशी, K₄ तूलराशी; D_{n1} 'राशि' (for 'राशि')

2 ^a) D_{n1} D₁ 8 तु; M₁ ते (for तं) G₂ प्रत्युद्युत्सि-
गतांस्तान् (sio) — ^b) D₈ (m as in text) विशय (for शिवय) S (except T₂) transp कौरवैः and सह D₂ om. from सह up to 3^b — ^o) Ś₂ K₁ साल्व, K₂ 4 साल्वा Some MSS ससप्तकाश् S (except T₂) वसातयोय साल्वा (T₁ 'त्व)श्च — ^a) V₁ B (except B₅) D_n D₄ 8 T₂ (sup lin. as in text) तत् (for यत्) T₁ 8 G M गोपालाश्च यशस्विन

3 D₈ om 3^{ab} (of v. l. 2) — ^a) Ś₂ K₁ 2 4 V₁ D_{n1} D₂ 8 T₂ 8 G M₁ सत्यदेव (for 'सेन') B D_{n1} D₁ 4. 5 १ चंद्रदेवो — ^b) T₁ M₂₋₄ मित्रसेन (for 'देव')

सौश्रुतिश्चित्रसेनश्च मित्रवर्मा च भारत ॥ ३
त्रिगर्तराजः समरे भ्रातृभिः परिवारितः ।
पुत्रैश्चैव महेष्वासैर्नानाशस्त्रधरैर्युधि ॥ ४
ते सृजन्तः शरव्रातान्किरन्तोऽर्जुनमाहवे ।
अभ्यद्रवन्त समरे वार्योधा इव सागरम् ॥ ५
ते त्वर्जुनं समासाद्य योधाः शतसहस्रशः ।

अगच्छन्विलयं सर्वे तार्क्ष्यं दृष्ट्वेव पन्नगाः ॥ ६
ते वध्यमानाः समरे नाजहुः पाण्डवं तदा ।
दह्यमाना यथा राजञ्शलभा इव पावकम् ॥ ७
सत्यसेनस्त्रिभिर्वाणैर्विव्याध युधि पाण्डवम् ।
मित्रदेवस्त्रिपथ्या च चन्द्रदेवश्च सप्तभिः ॥ ८
मित्रवर्मा त्रिसप्तत्या सौश्रुतिश्चापि पञ्चभिः ।

C 8 1094
B 8 27 9
K 8 18 9

B. D₂ 4 c 7 T₈ सुतजय, D₈ श्रुतिं, T₂ शतं (for श्रुतं)
— °) K₁ सौश्रुतिश्च, D₈ सश्रुतिश्च, G₂ सौश्रुतिश्च (for
सौश्रुतिश्च) V₁ S चन्द्रदेवश्च, D₁ चन्द्रसेनश्च, D₈ चंद्र (for
चित्रं) — °) Ś K₂ 4 V₁ B₁ 5 G₈ चित्रवर्मा, K₈
मित्रकर्मा, G₂ देवश्च (for वर्मा) — After 3, D₁ ins
148* सुदर्मा च सुधर्मा च सुवर्मा चैव भारत ।

4 °) Ś K₂ 4 त्रिगर्तश्चैव, C₀ त्रिगर्तराज (as in text)
K₁ त्रिगतस्मरते तत्र (sic) — °) K₁ परिवर्तित (for
वारित) — °) T₁ एव (for चैव) — °) D₈
नानायुधधरैर, T₁ G₁ शस्त्रधरैर, T₈ G₈ शस्त्रसहैर, G₂
शस्त्रधरैर (for शस्त्रधरैर) V₁ B₁ 5 D₂₋₄ 6 7 T₂
नानाश(T₂ शा)स्त्रविशारदै

5 °) K₈ V₁ विसृजत, B₁ 5 D₂ 4 6 7 व्यसृजत, B₂₋₄
D₅ T₂ तेसृजत, D₁ ते सृजत, D₂ विसृजत, T₁ M₁ ते किरंत,
M₂ 4 ते क्षिपत, M₈ तेक्षिपत (for ते सृजन्त) K₁
शरव्राता, B₄ शरशत, D₁ D₈ (before corr as in
text) शरशतान्, T₈ G शरान्वोरान् (for शरव्रातान्)
— °) T₁ क्रुद्धा हर्षुनम् (for किरन्तो) C₀ cites किरन्त
(as in text) — °) K₁ अद्य वर्तत (sic), K₈ B₅ D₁
D₁ D₁ अभ्यवर्षत, V₁ B₁₋₄ D₂₋₄ 6-8 S वर्तत, D₀ वर्षत
(for द्रवन्त) K₈ 4 B₁₋₂ 5 D₁ D₂₋₄ 7 8 S सहसा, V₁
सरिता, B₁ D₁ D₁ 5 सहिता (for समरे) — °) Ś₂ K₈ 4
D₁ D₁ D₁ 2-5 M₁ वार्योधा, K₁ M₄ वार्योध, D₈ G₂
वार्योव (for वार्योधा) D₁ सागरे, G₂ सागरौ (for
सागरम्)

6 Ś₁ K₂ om (hapl) 6 — °) K₈ D₈ तेर्जुन तु
— °) M₁ 8 4 योधा (for योधा) K₁ 8 4 V₁ B₅ D₂ 6
सरित सागरं यथा — °) K₁ D₁ D₁ सागच्छन् B₄ D₁
D₁ 5 विलय (for विलय) Ś₂ K₁ 8 प्रनष्टास्त्र(Ś₂ ष्ट)त्र
दृश्यते — °) D₁ D₈ प्राप्येव, T₂ G₁ 3 दृष्ट्वेव (for दृष्ट्वेव)
Ś₂ K₁ 8 वार्यो(K₁ र्य)धा इव सागर (K₈ रै) (= 5^d)

7 °) K₈ V₁ B₅ D₂₋₄ 6 7 हन्यमाना (for वध्य-
माना) — °) Ś K₂ 4 D₁ नाजहु, D₈ T₁ 8 G₁ 8 M न
जहु, T₂ निजहु (for नाजहु) K₈ M₄ पाडवास् (for
पाण्डव) V₁ B₅ D₁ D₂₋₄ 6 7 T₂ रणे, T₁ तथा (for

तदा) G₂ तजहु पाहुनदनं — °) K₈ दग्धपादा, B₂ 5
D₈ 7 हन्यमाना (for दह्यं) V₁ B₅ D₈ महाराज, B₁₋₄
तथा (B₃ 4 दा) राजश्च — °) M₄ शलका (for शलभा)
8 °) V₁ G₁ सत्यदेवस्, G₂ देव (for सेनस्)
— After 8^{ab}, D₂ reads 149* and G₂, 151* — °) B₂
चित्रदेवस्, B₈ चित्रसेनस् (for मित्रदेवस्) V₁ तु पथ्या
(for त्रिपथ्या) V₁ B₂ 5 D₂₋₄ 6 7 T₂ तु (for च) — °)
V₁ B₅ D₁ D₁₋₃ 6 7 चन्द्रसेनस्तु (D₁ D₁ श्च) (for
देवश्च)

9 D₂ G₂ M₁ om. (hapl) 9^{ab} — °) K₈ चित्रधर्मा,
D₈ मित्रधर्मा (for वर्मा) M₄ त्रिसप्त्यामौ (sic) (for
त्रिसप्तत्या) — °) K₄ T₈ G₈ सौश्रुतश्च (for सौश्रुतिश्च)
V₁ B D₁ D₈₋₅ 7 8 T₂ सप्तभि, D₁ D₁ सप्तति (for
पञ्चभि) M₄ श्रुतिश्चापि च पचभि — After 9^{ab}, M₂₋₄
ins 153*, 154* — °) V₁ B₁ 4 D₈ T₈ G₁ 8 M₁
श्रुतजयश्च, B₈ घन (for शत्रु) B₁ 2 5 D₂ 4 6 7 T₂ तु
(for च) G₁ सप्तत्या (for विशत्या) — °) K₁ स्वधर्मा,
K₈ T₁ 2 M₁ सुवर्मा, V₁ D₈ त्रिगर्वो (for सुवर्मा) B₁
सप्तभि B₈ चद्रदेव तथाष्टभि — Ś K V₁ B₁ 2 4 D T
G₁ 8 ins after 9 (D₂, after 8^{ab})

149* न विद्धो बहुभि सत्ये प्रतिविद्याध ताम्नपान् ।
[T₂ बहुधा (for बहुभि) Ś K₂ 4 युद्धे, D₁ T₂ नाणै,
D₂ शूरै, T₁ G₈ मखे (for मख्ये) Ś₁ प्रतिविध्यत्तु, Ś₂ विध्यत्तु,
K₁ विध्यत्, K₂ विद्युत् (sic), K₄ विध्यत् (for विद्याध)]
Ś K V₁ B₁ 2 4 D (except D₈) T₂ cont

150* सौश्रुतिं सप्तभिर्विद्ध्वा सत्यसेन त्रिभि शरै ।
[D₂ सौश्रुति, D₈ सौश्रुत (for सौश्रुति) K₁ सप्तभिर्विद्ध,
V₁ D₁ D₂ T₂ पचविशत्या]

On the other hand, D₈ T₁ 8 G₁ 8 ins after 149*
G₂, after 8^{ab}

151* सौश्रुतिं पञ्चनिशत्या चन्द्रदेवं तथाष्टभि ।
[G₂ सौश्रुति, G₈ त D₈ चद्रसेन, G₂ चद्रदेवश्च]
K₈ V₁ B₁ 2 4 D₁ D₁ D₁₋₃ 7 8 ins after 150*

152* शत्रुजय च विशत्या चन्द्रदेव तथाष्टभि ।
[V₁ B₁ 4 शत्रुजय (for शत्रु) D₁ D₁ 5 तु (for च)
V₁ D₁ D₂ चद्रसेन (for चन्द्रदेवं)]

C 8 1085
D 8 27 9
K 8 19 9

शत्रुंजयश्च विंशत्या सुशर्मा नवभिः शरैः ॥ ९
शत्रुंजयं च राजानं हत्वा तत्र शिलाशितैः ।
सौश्रुतेः सशिरस्त्राणं शिरः कायादपाहरत् ।
त्वरितश्चन्द्रदेवं च शरैर्निन्द्ये यमक्षयम् ॥ १०
अथेतरान्महाराज यतमानान्महारथान् ।
पञ्चभिः पञ्चभिर्वाणैरेकैकं प्रत्यवारयत् ॥ ११
सत्यसेनस्तु संकुद्धस्तोमरं व्यसृजन्महत् ।

समुद्दिश्य रणे कृष्णं सिंहनादं ननाद च ॥ १२
स निर्भिद्य भुजं सव्यं माधवस्य महात्मनः ।
अयस्सयो महाचण्डो जगाम धरणीं तदा ॥ १३
माधवस्य तु विद्वस्य तोमरेण महारणे ।
प्रतोदः प्रापतद्वृत्ताद्रश्मयश्च विशां पते ॥ १४
स प्रतोदं पुनर्गृह्य रश्मींश्चैव महायशाः ।
वाहयामास तानश्वान्सत्यसेनरथं प्रति ॥ १५

Ks V1 B1 4 Da1 Dn1 D1-ε 7 8 cont B2 ins. after 9
M2-4 ins after 9^{ab} Ds T1 8 G 1 ins after 150*

153* मित्रदेव शतेनैव श्रुतसेनं त्रिभिः शरैः ।

[Ks मित्रवध (for 'देव') Ks Da1 Dn1 D1.ε 8 M2 4
चित्रसेन, V1 सत्यकीर्ति, Ds सत्यकीर्ति, T1 Ms मित्रसेन, Ts G
सत्यदेव (for श्रुतसेन)]

Ks V1 B1 4 D T1 8 G M2-4 cont S T2 ins after
150*, M1 ins after 9

154* नवभिर्मित्रवर्माणं सुशर्माणं तथाष्टभिः ।

[T1 M1 अष्टभिर्, G1.2 M2-4 अष्टाभिर् (for नवभिर्)
Dn1 विव्याध च, T1 त्रिवर्माण, T2 M सुवर्माण (for सुशर्माण)
S तथैव च (for तथाष्टभिः)]

Dn1 cont.

155* सुवर्माणं शतेनाजौ सुशर्माणं च पंचभिः ।

भूयश्चैव सुशर्माणं सुवर्माणं तथाष्टभिः ।

10 ^a) B1 4 Ts G2 8 श्रुतजयः; M1 श्रुतजयश्च (for
शत्रुजय) Ds शत्रुजय अथेतरान्महाराजानं (sio) (for
^a) — ^b) K1 शिवानितै (sio), D1 8 शिलाशितैः; T2
शिलीमुखै (for शिलाशितैः) — ^c) D1 सौश्रुते, D2
सौस्तुते (for सौश्रुते) K1 सौश्रुति स्तशरस्त्राण (sio)
— ^e) S2 स्वरिता, D1 T G स्वरित (for स्वरितश्च) V1
Dn1 चन्द्रसेनं, T2 चित्रसेन (for चन्द्रदेव)

11 ^a) B2 Ds 4.0 8 Ts तथेतरान् (for अथे) — ^b)
T2 युध्यमानान् (for यत) — ^c) Dn1 om. the first
पंचभिर् — ^d) Dn1 प्रत्यधारयत्, Ds वाययत् (sio), T1
पीडयत्, Ts G M2-4 ताडयत्, M1 ढारयत् (sio) (for
'वारयत्')

12 ^a) G1 2 सत्यदेवस् (for 'सेनस्) — ^b) K4 Ds
विसृजन्महत् (Ds 'हान्) S (except T2) ससृजे शित
(for व्यसृजन्महत्) — ^c) K4 तमुद्दिश्य (for ससृजं)
— ^d) B1 ह (for च)

13 ^e) S1 K1 2 Dn1 T2 अयोमयो, S2 K4 अयोमुखो
(for अयस्सयो) S1 K1 B2 महाददो; Ks V1 B1.8-5

D हेमददो, K1 महाचद्रो, S स्वर्णददो (for महाचण्डो).
— ^d) S धरणीतल (for धरणीं तदा)

14 ^a) B2 च, Dn1 तु (for तु) K2 विद्वस्य, Ds
(m as in text) विप्रस्य (for विद्वस्य) — ^b) Da1 D1.5
महाहवे, Dn1 D2 'त्मना, T1 'त्मन (for 'रणे) — ^c) Ks
प्राद्रवद्, G2 न्यपतद् (for प्रापतद्) T1 G2 8 M प्रतोदमप-
तद्वृत्ताद् — ^d) D1 तु (for च) — Ks Dn1 D1.5 m 7 8
ins after 14 T2 G1 after 15 T3 G2 M2 8 after 16^{ab}.

156* वासुदेव विभिन्नाङ्ग दृष्ट्वा पार्थो धनजय ।

क्रोधमाहारयत्तीव्रं कृष्णं चेदमुवाच ह ।

प्रापयाम्भान्महानाहो मत्यसेनं प्रति प्रभो ।

[Ts G2 M2 8 om. line 1 — (L 1) = (var)
16^{ab} K3 तु निर्भिद्य, Ds मुनिभिद्य (for विभिन्नाङ्ग) T2
G1 विष्वक्सेन मुनिविद्य (for the prior half) Ds मेर (for
पार्थ) — (L 2) G1 आहारयत् T2 8 G3 वाक्य (for कृष्ण)
— (L 3) Dn1 प्रापयाम्भान्, Ds प्रापयत्, T2 8 G1.8 M2 8
चोदयाम्भान् (for प्रापयाम्भान्) Ks T2 8 G1 8 M2 8 सत्यसेन
रथ प्रति (for the posterior half)]

Ks Dn1 D1.5 m 7 8 cont

157* यावदेन शरैस्त्रीक्ष्णैर्नयामि यमसादनम् ।

while M2 8 ins after 156*

158* ततः सचोदयामास मत्यसेनरथं प्रति ।

M2 8 cont Ts Gs ins after 156*

159* अथ दिव्यास्त्रविच्छूरो जातमन्युर्धनजय ।

15 ^a) K1 8 B2 Ds स तु प्रतोदं गृह्णाशु, V1 Dn1
D2 4 0 7 S प्रतोदं गृह्य सोन्य तु (Ds 4 0 7 T2 8 G M1.8
'न्यत्तु), B1 2-5 Da1 D1.5 स प्रतोदं प्रगृह्णाशु, D2 प्रतोदं
गृह्य सौ तथा (sio) — ^b) K1 8 B1 2-5 Da1 D1.5.5
तथा रश्मीन्म (K1 Ds 'श्मीर्मे) हायशा, V1 Dn1 D2-4 0 7
रश्मीनपि यथो पुरा, B2 रथरश्मीन्महायशा, S रश्मीन्संगृह्य
च द्रुत (M स्वय) — ^c) B1 अस्मान् (for अस्त्रान्) — ^d)
T2 8 G1.8 मत्यदेवरथं प्रति

विष्णवत्सेनं तु निर्भिन्नं प्रेक्ष्य पार्थो धनंजयः ।
सत्यसेनं शरस्तीक्ष्णैर्दारयित्वा महाबलः ॥ १६
ततः सुनिशितैर्वाणै रज्ञस्तस्य महच्छिरः ।
कुण्डलोपचितं कायाच्चकर्त पृतनान्तरे ॥ १७
तं निहत्य शितैर्वाणैर्मित्रवर्माणमाक्षिपत् ।
वत्सदन्तेन तीक्ष्णेन सारथिं चास्य मारिष ॥ १८
ततः शरशतैर्भूयः संशप्तकगणान्वशी ।
पातयामास संक्रुद्धः शतशोऽथ सहस्रशः ॥ १९
ततो रजतपुह्वेन राज्ञः शीर्षं महात्मनः ।

मित्रदेवस्य चिच्छेद क्षुरप्रेण महायशाः ।
सुशर्माणं च संक्रुद्धो जत्रुदेशे समार्दयत् ॥ २०
ततः संशप्तकाः सर्वे परिवार्य धनंजयम् ।
शस्त्रैर्वैर्ममृदुः क्रुद्धा नादयन्तो दिशो दश ॥ २१
अभ्यर्दितस्तु तैर्जिष्णुः शक्रतुल्यपराक्रमः ।
ऐन्द्रमस्त्रममेयात्मा प्रादुश्चक्रे महारथः ।
ततः शरसहस्राणि प्रादुरासन्विशां पते ॥ २२
ध्वजानां छिद्यमानानां कार्मुकाणां च संयुगे ।
रथानां सपताकानां तूणीराणां शरैः सह ॥ २३

C 8 1105
B 8 27 29
K 8 16 29

16 K₁ reads 16^{ab} twice consecutively — ^a) Ś1 K_L B₈ विश्ववत्सेन, K₁ (second time) विष्णेन (S₁₀) B₈ om from निर्भिन्न (in 16^a) up to 17^d D₂ T₁ B G₈ M₂₋₄ सुनिर्विद्ध (for तु निर्भिन्नं) K₁ (first time) Dn₁ D₂ T₂ G₁ M₁ अथ दिव्यास्त्रविच्छुरो — ^b) K₁ (first time) Dn₁ D₈ जातमन्युर, V₁ प्रेक्षयशो, B₁ S G D₂₋₄ T₁ S G₂ S M₂₋₄ इष्टा पार्थो, B₄ वीक्ष्य पार्थो, T₂ G₁ M₁ जातमन्युर (for प्रेक्ष्य पार्थो) — ^d) V₁ B (B₈ om) Dn₁ D₂₋₄ 6-8 S दारयित्वा (for दार) V₁ D₂ S T₂ महारथ, B_L 4 Da₁ D₁ S 'वल, B₂ S Dn₁ D₂ S T₁ 'रथ, T₈ G₈ 'वली (for 'वल)

17 B₈ om 17 (cf. v 1 16) — ^a) D₈ M₂₋₄ स, G₁ तु (for सु) — G₂ om (hapl) from वाणै (in 17^a) up to 'शरैर् (in 19^a) K₁ om (hapl) 17^b-18^c — ^b) Dn₁ D₈ S राजस (for राजस्) S (G₂ om) राजस्त्रस्य महात्मन — ^c) T G₁ S M₁ S कुण्डलोपहित Cc cites उपचितं — ^d) K₈ श्मशानुत्तर; V₁ B₂ S Dn₁ D₂ S पृतनान्तरे, D₁ घृष्ट स्तनांतरे (S₁₀), T₁ प्रहसन्निव T₂ S G₁ S M₁ प्रहमश्चिर (for पृतनान्तरे)

18 G₂ om. 18 K₁ om. 18^a (cf v 1 17) — ^a) V₁ B₄ S D₂₋₄ S 1 निहत्य (for निहत्य) — ^b) Ś K चित्रवर्माणम् K₈ T₁ G₁ M आहवे, V₁ आक्षिपोत्; D₈ आक्षिपोत्; T₈ G₈ एव च, Cc आक्षिपत् (as in text) — ^c) S (G₂ om) हत्वा च (for तीक्ष्णेन) — ^d) K₈ Dn₁ मारिष

19 G₂ om ततः शरशतैर् (cf v 1 17) — ^a) D₈ शरैः शत (before corr शत शरैर्) K₈ om भूय — ^b) Some MSS ससप्तक- V₁ T₂ S G M₁ बहुभुः; B Dn₁ D₂₋₄ 1 वली (for वली) — ^c) Ś K_L 2.4 वै; D₈ वान् (for सं)

20 ^a) K₁ V₁ B₂ S S D₈ T G M₁ राजतपुह्वेन — ^b)

V₁ B₈ D₂₋₄ 7 राजन्, Dn₁ राज, D₈ शिरस् (for राज) D₈ तस्य (for शीर्षं) B₂ महारथ (for 'त्मन) — ^c) B₂ 4 Da₁ D₂₋₄ 7 S मित्रसेनस्य, B₈ चित्रदेवस्य, B₈ चित्रसेनस्य (for मित्रदेवस्य) — ^d) B₂ D₂₋₄ 6 7 महारथ; M₁ S 'त्मना (for 'यशा) — ^e) K₁ स्वशर्माण, K₈ T₂ सुवर्माण (for सुशर्माण) K₁ च सत्क्रुद्धो, V₁ B₂ S D₈ 4 6-8 T₂ सुसक्रुद्धो; D₂ तु सक्रुद्धो; T₁ S G M तत क्रुद्धो (for च सक्रुद्धो) — ^f) K₁ B₈ समाहरत्, K₈ V₁ B₂ S D T₁ M 'हनत्, B₄ T₂ S G सम (B₄ 'मा)र्पयत् (for समार्दयत्) — After 20, S ins

160* नाराचेन सुतीक्ष्णेन सुमुकेन महायशाः ।

21 ^a) Some MSS ससप्तका B₁ सप्तकगणा सर्वे — ^b) K₁ धनजय (for 'जयम्) — ^c) Dn₁ शरौवैर्, G₂ शस्त्रैर्वै (for शस्त्रौवैर्) Ś K₁ S 4 ममृदु, D₈ (as in text) ममृदु, T₂ बहुभि (for ममृदु) M₁ क्रुद्धो (for क्रुद्धा)

22 ^a) K₈ अभ्यर्दितस्, D₈ अभ्यर्दितैस् (for 'र्दितस्) B₂ S तजिष्णु (for तैर्जिष्णु) S स वैरभ्यर्दितो जिष्णु — ^b) K₁ D₈ G₂ पराक्रमै (D₈ 'मा) — ^c) T₂ हृद्रम् (for ऐन्द्रम्) K₈ अमेद्यात्मा (for अमेयात्मा) — ^d) K₁ शत (for शर) — ^e) M₁ प्रादुरालीद् (for 'रासन) — After 22, S ins

161* कार्मुकात्पाण्डुपुत्रस्य पार्थस्यामिततेजसः ।

23 ^a) T₁ M₁ ततस्ते, T₂ S G ततस्तु, M₁ S ततस्त्रैश् (for ध्वजाना) — ^b) K₁ S 4 Da₁ Dn₁ D_L 8-8 कार्मुकाना V₁ B₂ 4 S D₂₋₄ 6 7 मारिष (for सयुगे) S ध्वजानां घनुषां तथा — K₈ om (hapl) 23^c-24^d B₈ om. 23^c — ^e) Da₁ D₁ S च; D₂ सु- (for स) — ^d) T₂ तूणीरानां K₁ शरैः, B (B₈ om) D S युगै (for शरै)

C 2 110c
E 2 37 20
E 2 18 30

अक्षाणामथ योक्त्राणां चक्राणां रश्मिभिः सह ।
 कूर्वराणां वरूथानां पृपत्कानां च संयुगे ॥ २४
 अश्मनां पततां चैव प्रामानामृष्टिभिः सह ।
 गदाना परिघाणां च शक्तीनां तोमरैः सह ॥ २५
 शतघ्नीनां सचक्राणां भुजानामूरुभिः सह ।
 कण्ठसूत्राद्गदानां च केयूराणां च मारिप ॥ २६
 हाराणामथ निष्काणां तनुत्राणा च भारत ।
 छत्राणां व्यजनानां च शिरसां मुकुटैः सह ।
 अश्रूयत महाशब्दस्तत्र तत्र विशां पते ॥ २७

सकुण्डलानि स्वक्षीणि पूर्णचन्द्रनिभानि च ।
 शिरांस्युर्व्यामदृश्यन्त तारागण इवाम्बरे ॥ २८
 सुस्रग्वीणि सुवासांसि चन्दनेनोक्षितानि च ।
 शरीराणि व्यदृश्यन्त हतानां च महीतले ।
 गन्धर्वनगराकारं घोरमायोधनं तदा ॥ २९
 निहतै राजपुत्रैश्च क्षत्रियैश्च महाबलैः ।
 हस्तिभिः पतितैश्चैव तुरगैश्चामवन्मही ।
 अगम्यमार्गा समरे विशीर्णैरिव पर्वतैः ॥ ३०
 नासीच्चक्रपथश्चैव पाण्डवस्य महात्मनः ।

24 K₂ om 24 (of v 1 23) K₄ om (hapl) 24^{ab} — ^a) G₂ च स- (for अथ) V₁ B D (except D_{n1} D₂) S (except G₂) चक्राणा (for योक्त्राणा) — ^b) V₁ B D₂₋₁ ० 7 T G₁ 8 M योक्त्रा (B₁ M₂₋₁ 'क्व')णा, D_{n1} D₁ 8 युगाना (for चक्राणा) V₁ M₂₋₁ रश्मिभि (for रश्मिभि) T₂ om सह G₂ रश्मिभि सहसा तदा — ^c) S₂ om (hapl) 24^c-25^d — ^e) D_{n1} कूर्वराणा — ^d) K₁ पृपत्काना; V₁ B₂ T₂ आकर्णाणा, D_{n1} आकर्णाणा, D₂ मार्गणाणा, G₁ वपत्काना, G₂ पृपत्काना (for 'काना) V₁ D₀ भारत, B₁ संयुगे, B₂ D₂ सर्वदा (for संयुगे)

25 S₂ om 25 (cf v 1 24) — ^a) K₁ अश्मना, V₁ B₂ रश्मीना, B₁ 8-5 D_{n1} D₁ 8-7 T₁ 2 M अश्वाना, D₂ अश्वाना, T₂ G हुयानां (for अश्मना) V₁ पतति (for पतता) B₁ 8-1 D_{n1} D₁ 8-5 T₂ 8 G M चापि, D₁ चापि, T₁ चापि (for चैत्र) — ^b) K₃ प्रामाटाम्, B₃ युगानाम् (for प्रामानाम्) T₁ G₂ 8 M₂₋₁ अस्मिकर्प (T₁ 'मं')णै, T₂ अपि कर्पणै, G₁ अस्मिकर्मणा, M₁ अस्मिकर्पणे (for ऋष्टिभि सह) D_{n1} D₁ ० पादानां च (D₂ च)ष्टिभि सह, D₂ गजानामृष्टिभि सह — ^c) S₁ K B D (except D_{n1} D₂) T₂ 8 G₂ 8 M₂ परिघाना, T₁ परिपूर्णम् — ^d) K₄ V₁ B D (except D_{n1} D₂) शक्तिनोमरपट्टिषु (B₁ 'ट्टिषु') Cc cites पट्टिषु, adding सहेत्यनुयुज्यते

26 ^a) K₃ च चक्राणा; B₁ 8 च चक्राणा, D_{n1} D₁ 8 च चक्राणां, D_{n1} D₂ 8 च चक्राणा, T₂ सुचक्राणां (for सच) — ^b) K₁ 8 V₁ B D T G M₂₋₁ चोरभि; M₁ चारिभि (for ऊरभि) — K₃ om (hapl) 26^c-27^d — ^c) T₂ 8 G कर्णसूत्रागदाना च Cc cites कर्णदानां — ^d) K₁ D₂ मन्त्रेयूराणां (hypermetric), Cc केयूराणां (as in text) K₄ मारिप

27 K₃ om 27^{abcd} (cf v. 1 26) — ^a) S₁ K₁ 8

D_{n1} D₂ निष्कानां, V₁ निष्काणा (for निष्काणा) S हाराणा श्रोणि (T₂ 8 G हेम)सूत्राणां — ^b) K₁ तद्वत्राणां (sic), D_{n1} D₂ T₁ M तलत्राणा, T₂ G कटकाना (for तनुत्राणा) — ^c) T₂ मुकुटै D₂ शिराणा कुण्डलै सह, T₁ 8 G M मुकुटाना महात्मनां — ^d) K₃ स्वश्रूयत (sic) (for अश्रूयत) S₂ V₁ B₃ महाशब्दस्, D₀ महाराजन् (for महाशब्दस्) K₁ तत्स, D₀ शब्दस् (for the first तत्र) D_{n1} D₂ S राशयश्चात्र (D_{n1} D₂ 'य सप्र; T₁ 'यस्तत्र, M₁ 'य स प्र, M₂₋₁ 'य सात्र) दृश्यते पतिताना महीतले

28 G₂ om (hapl) 28^a-29^d — ^a) K₃ D_{n1} D₂ 8 सुकुण्डलानि S (G₂ om) स्रग्वीणि (for स्वक्षीणि) — S₁ K₁ 2 D₁ om (hapl) 28^c-29^b — ^c) V₁ [उ]र्व्याम् (for [उ]र्व्याम्) B₃ स दृश्यते (for अदृश्यन्त) — ^d) K₄ V₁ B₁ 4 8 D₂₋₄ ० T₂ ताराजालम् (for 'गण)

29 G₂ om 29^{abcd}, S₁ K₁ 2 D₁ om 29^{ab} (cf v. 1 28) — ^a) K₃ सुस्रग्वीणा (sic), K₄ D₁ सुस्रग्वीनि, B₃ सुस्रग्वाणि, D_{n1} सुस्रग्वीण, D₂ सुस्रग्वीणि, S (except T₂, G₂ om) सुखार्हाणि (for सुस्रग्वीणि) K₃ सुवामासी; B₁ सुवामानि V₁ शुभ्राणि शुभवामासि — ^c) D₀ न्यदृश्यत, M₁ प्रह (for व्यह) — ^d) K₃ V₁ B₂₋₅ D S (G₂ om) निहवानां (for हवाना च) B₁ निहवां महवीतले. — ^e) S रद्रस्याकीडमदह

30 ^b) T₂ महाबलै (for 'बलै) — After 30^{ab}, S ins

162* अर्जुनेन महाराज तत्र तत्र महारणे ।

[M महावने (for 'रणे)]

— ^c) V₁ अस्तिभि (for हस्तिभि) K₃ G₂ पत्तिभिश्च, D₀ पातितैश्च (for पतितैश्च) B₁ रणे विचरतस्तस्य — ^d) Some MSS तुरगैश्च — ^e) V₁ B₃ D_{2-1.0} 1 S अगम्यरूपा (for 'मार्गा) — ^f) T₂ 8 G₂ 8 विशीर्णैर्, G₁ विकीर्णैर् (for विशीर्णैर्)

निघ्नतः शात्रवान्महैर्हस्त्यश्वं चामितं महत् ॥ ३१
 आ तुम्बादवसीदन्ति रथचक्राणि मारिष ।
 रणे विचरतस्तस्य तस्मिँल्लोहितकर्दमे ॥ ३२
 सीदमानानि चक्राणि समूहस्तुरगा भृशम् ।
 श्रमेण महता युक्ता मनोमारुतरहसः ॥ ३३
 वध्यमानं तु तत्सैन्यं पाण्डुपुत्रेण धन्विना ।
 प्रायशो विमुक्तं सर्वं नावतिष्ठत संयुगे ॥ ३४
 ताञ्चित्वा समरे जिष्णुः संगसक्तगणान्वहन् ।

राज स महाराज विधूमोऽग्निरिव ज्वलन् ॥ ३५
 युधिष्ठिरं महाराज विसृजन्तं शरान्वहन् ।
 स्वयं दुर्योधनो राजा प्रत्यगृह्णादभीतवत् ॥ ३६
 तमापतन्तं सहमा तत्र पुत्रं महाबलम् ।
 धर्मराजो द्रुतं विद्ध्वा तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत् ॥ ३७
 स च तं प्रतिविन्याध नवभिर्निशितैः शरैः ।
 सारथिं चास्य भलेन भृशं क्रुद्धोऽभ्यताडयत् ॥ ३८
 ततो युधिष्ठिरो राजा हेमपुङ्खाञ्जिह्वालीमुखान् ।

C 8 1122
B 8 284
K 8 194

31 ^a) T₂ ३ आसीद् (for नामीच्) K₃ चक्रपथाग्, V₁ रथस्, T₁ रथगतिस्, T₂ ३ G M रथपथस् (for चक्र) V₁ B₁ ३ D₂ ३ १ T₂ तत्र, Dn₁ D₃ T₁ ३ G M तस्य (for चैव) D₂ नासीद्यथा च राजेंद्र — ^c) D₃ om निघ्नत D₃ निघ्नते K₁ शात्रवान्, V₁ D₃ शात्रव, B₁ शीघ्रवद् (for शात्रवान्) — ^d) Ś₁ चामित, V₁ B₁ २ ३ D₂-१ १ चाम्यतो, B₁ Da₁ Dn₁ D₁ ० चापि तन् (for चामित) K₃ हस्त्यश्वैर्वापि तन्मही, D₃ हस्त्यश्वरथमत्तमान्, T₂ (sup in as in text) हस्त्यश्व चामितोजम

32 ^a) Ś₂ आ तुडाद्, K₃ तद्रथाश्च, K₄ कर्तव्यच, V₁ आतना, B₁ Da₁ D₁ २.० C आ तुगाद्, B₃ मातगा, B₁ स्वानुगाद्, B₁m स्वानुगाद्, B₁ स्वानुगा, D₁ न्यातुगा (sic) (for आ*तुम्बाद्) V₁ B₃ ३ D₁ दृत् (for अन्) Ś₁ आत्त*द्वमीदेति, K₁ आतंन्यादन् (sic), K₂ आत्त*दन्, B₂ मातगाश्चापि मीदति, Dn₁ D₃ आतंन्यत्त (Dn₁ धं तत्र) मीदति, D₂ प्रयातु न च्यवम्यति, D₄ मातगास्तत्र सीदति, D₅ अतकादेव सीदति — For 32^{ab}, S subst. (G₁ ins after 32^{ab})

163* आमादितन्त्रो राजत्रथचक्र विज्ञा पते ।

[T₁ आच्छादिन्, G₂ आसीदिन् (for आमादितस्) T₂ अमवत्तत्र नीन्ति, M आ तुषान्यां हि चक्रे ते (for the prior half) G₁ २ रथचक्रे, M मीन्त स (for रथचक्र)] — ^c) D₂ विपणे (sic) (for रणे) K₂ रणे विचरतन्त्र, V₁ B₁ D₂ ३ ० १ T₂ चरतन्त्रस्य मप्रामे

33 ^a) S सीदमाने तु (G₂ 'नौ न) चक्रे ते (M₁ तु) — ^b) Ś₂ D₁ समुहस्, K₁ सहस्रस्, K₃ समुद्रस्, M₁ समुहस् (for समुहस्) B₁ ३ Da₁ D₁ ० तथा, B₁ तदा (for भृशम्) — ^c) B₁ श्रमेण (for श्रमेण) B₁ Da₁ D₁ ३ परमायु (Da₁ 'सु)क्ता (for महता युक्ता) — ^d) D₂ 'हमा

34 ^a) K₄ Dn₁ च (for तु) — ^b) B₃ D₂ T₃ G धीमता (for धन्विना) — ^c) K₄ D₁ ३ प्रायशो, D₂

प्रायशो (for प्रायशो) B₁m Dn₁ D₂ ० ३ [S]भिमुक्ते (for विमुक्त) K₁ शर्वा, G₂ सैन्य (for सर्व) K₃ प्रायश्च विमुक्ता [] नर्वे — ^d) Ś₁ K₂ नावतिष्ठत, K₃ B₁ ३ D₃ T₂ G₂ नावतिष्ठ (K₃ 'ष्ट)ति (for नावतिष्ठत) B₃ D₂-१ ० १ भारत, D₃ मगरे (for मयुगे)

35 ^a) K₃ हत्वा, G₂ M₂ टित्वा (for जित्वा) — ^b) Some MSS ससक्त — Ś K₁ २ om (hapl) 35^c — 36^b — ^c) K₃ Dn₁ न महाराजुर्, B₁ ३ ४ Da₁ D₁ ० सहसा राजन् (for स महाराज) K₄ V₁ B₃ D₂-१ ० १ विरराज तदा पाथो, D₂ विरराज महाराज — ^d) K₃ B₁ [उ]ज्वल (for ज्वलन्) — After 35, K₃ ४ V₁ B D S ins an addl colophon [Adhy name Dn₁ मंसक्त युद्ध, T₁ अर्जुनपगङ्गमो, T₂ सशक्तवधो — Adhy no (figures, words or both) B₁ ३ D₂ ० 27, D₄ 28, T₁ ३ G M 18, T₂ 2J]

36 Ś₁ K₁ २ om 36^{ab} (cf v 1 35) Before 36, K₃ ४ V₁ B D ३ (G₂ preceded by श्रीकृ*गाय नम), ins. मजय उवाच — ^b) B₁ ३ ४ D₃ प्रवपत्, B₂ प्रवपत् (for विसृजन्त) B₁ ३ वहन्शरान् (by transp) Da₁ D₁ ० प्रवपत् मुहु शरान् — ^c) K₁ दुर्योधन

37 ^b) K₃ V₁ D → ० १ महारथं (for 'यलम्) — ^c) M₁ वध्वा (for विद्ध्वा)

38 ^a) K₃ V₁ B (except B₃) D S तु (for च), K₂ गत (for च त) — ^d) V₁ T₁ च्यताडयत्, G₃ द्यता* (for अभ्यता*)

39 ^a) K₁ दुर्योधनो (for युधिष्ठिरो) K₃ V₁ B₂ ३ D₂ ३ ० १ T₂ राजन् (for राजा) K₃ युधिष्ठिकपरो राजा (sic) — After 39^a, B₃ ins

164* प्रत्यगृह्णादभीतवत् ।

स्वरया परया युक्तो — ^b) K₃ V₁ B₂ ३ D₂-१ ० १ S स्वर्णपुखान् (for हेम*) B₃ D₂ T₁ ३ G₂ ३ M दिलादितान्, D₂ दिलादिमुखान्, D₃

दुर्योधनाय चिक्षेप त्रयोदश शिलाशितान् ॥ ३९
 चतुर्भिश्चतुरो वाहास्तस्य हत्वा महारथः ।
 पञ्चमेन शिरः कायात्सारथेस्तु समाक्षिपत् ॥ ४०
 पट्टेन च ध्वजं राज्ञः सप्तमेन च कार्मुकम् ।
 अष्टमेन तथा खड्गं पातयामास भृतले ।
 पञ्चभिर्नृपतिं चापि धर्मराजोऽर्दयद्भृशम् ॥ ४१
 हताश्चास्तु रथात्सप्तादवहृत्सु सुतस्तव ।
 उक्तमं व्यसनं प्राप्नो भूमावेव व्यतिष्ठत ॥ ४२
 तं तु कृच्छ्रगतं दृष्ट्वा कर्णद्रौणिकृपादयः ।

अभ्यवर्तन्त सहिताः परीप्सन्तो नराधिपम् ॥ ४३
 अथ पाण्डुसुताः सर्वे परिवार्य युधिष्ठिरम् ।
 अभ्ययुः समरे राजंस्ततो युद्धमवर्तत ॥ ४४
 अथ तूर्यसहस्राणि प्राचाद्यन्त महामृधे ।
 श्वेडाः किलकिलाशब्दाः प्रादुरामन्महीपते ।
 यदभ्यगच्छन्समरे पाञ्चालाः कौरवैः सह ॥ ४५
 नरा नरैः समाजगुर्वाणो चरवारणैः ।
 रथाश्च रथिभिः सार्धं हयाश्च हयसादिभिः ॥ ४६
 द्वंद्वान्यासन्महाराज प्रेक्षणीयानि संयुगे ।

शली', G₁ शिला चितान — B₁ om (hapl) 39^{cd}
 — ^a) S₁ K₂ हेमधुखान्, S₂ K₁ हेमचित्रान्, T₂ चतुर्दश
 (for त्रयोदश) S₁ K₂ B₂ D₁ ३ शिलाशितान्, B₂ T₂ G
 M शिताशरान्, D₂ शिलीसुखान्, T₁ महाशरान् (for
 शिलाशितान्)

40 ^b) G₂ मित्वा (for हत्वा) S K₂ ४ महाधल (for
 'रथ) — ^a) V₁ B₂ D₂₋₄ १ ३ च (for तु) K₁
 समक्षिपत्; T₁ समाच्छिनत् (for 'क्षिपत्)

41 ^a) G₂ ऋष्टेन (for पट्टेन च) K₂ V₁ B D
 (except D₈) T G₁ ३ M तु (for च) — ^b) B₂ सप्तकेन
 (for सप्तमेन) K₂ B D (except D₂ ०) S तु (for च)
 — ^c) K₂ तु तथा (hypermetric), T₁ G₁ तदा (for तथा)
 — ^d) B₂ चास्य (for चापि) — ^e) D₁ [S]र्दयन् (for
 अर्दयद्).

42 ^a) M₁ हत्वाश्वात् (for हत्वा) B₁ तुरगात् (for
 तु रथात्) — ^b) K₂ अवप्रुत्स्य (for 'हुत्स्य) T₂ ३ G₁ ३
 तवात्मज, G₂ स्थितस्तव (for सुत) — ^c) D₂ उक्तम,
 D₂ उक्तम (for उक्तम) B₂₋₄ D₁ ३ प्राप्य (for प्राप्नो)
 — ^d) K₂ V₁ B₂₋₅ D₂₋₄ ०-३ T₁ २ M [अ]वतिष्ठत
 (M₁ 'त), B₁ [अ]य' (for व्यति')

43 ^b) K₁ ४-द्रौणि, D₂ १-द्रौण- (for -द्रौणि-) G₂
 कर्णद्रौणि पदातय — ^c) K₂ V₁ अभ्यधावन्त (for
 'वर्तन्त) S K V₁ B₁ ३ D₂₋₄ ०-३ T₁ ३ G सहसा (for
 सहिता) — ^d) D₈ परीप्सन्ते (for 'प्सन्तो) K₂ V₁ D₂ ०
 नरेश्वरं (D₂ 'र), B₂ नृप तदा, B₄ S (except T₂) जनाधिपं;
 D₁ नराधिप; D₄ धिप (for 'धिपम्)

44 ^a) S (except T₂ M₁) तत. (for अथ) — ^b)
 T₁ M₁ परिवधुर् (for 'वार्य) — ^c) S₁ K₂₋₄ V₁ B₂
 D₂₋₄ ० १ अन्वयु, S₂ अनुय' (sic), K₁ अन्वय (for
 अभ्ययु)

45 ^a) K₂ V₁ B (except B₂ २) D₂₋₄ १ ततसु (for
 अथ) — ^b) K₁ २ ४ T₂ M₁ प्रवाद्यत (K₂ 'ते) (for
 प्रावा) D₂ 1 D₁ ३ महाधवे, T₁ महीतले (for महामृधे)
 — ^c) K₂ ३ D₂ श्वेला; K₂ श्वादा; B D₂ 1 D₁ ३-१ तत,
 S श्वेला (M₁ 'त्त) (for श्वेडा) K₁ किलकिला शब्दा;
 K₂ D₂ 1 D₁ ३ किलकिलाशब्द D₂ 1 S किलि(T₁ 'ल)
 किलाशब्दा — ^d) K₂ प्रादुराम, B₂ D₁₋₃ 'रासीन्, T₂
 'रासद् (for 'रामन्) S K₁ २ ४ महीतले; K₂ V D₂ ३
 G M₁ विशां पते, T₁ महापुते, M₂₋₄ अनेकत (for
 महीपते) — ^e) K₁ यदन्यगच्छन् (sic), K₂ यदत्य', K₂
 D₂ 1 समभ्यगच्छन्; V₁ D₂ M₂₋₄ यदाभ्य', D₂ 1 D₁ ३
 तमभ्य'; D₂₋₄ १ यथाभ्य'; D₂ ३ यथाभ्य', T. G ये येभ्य'
 (for यदभ्य') — ^f) Somo MSS पचाला G₁ ३ M₂₋₄
 केक्यै (for कौरवै) — After 45, S ins

165* ते शूरा समरे सर्वे प्राक्षीयन्त ततस्तत ।

[G₂ प्राक्षिपत्, M₁ प्राक्षीयत् T₁ प्रक्षयत् समतत; M₂₋₄
 प्राक्षीयत् समतत (for the posterior half)]

46 ^a) S K₁ २ नरेनरा (by transp), K₁ नरेनरान्
 G₂ समाजगुर् (for 'जगुर्) — ^b) S₂ वारवारणै; B₁ २
 S वारणै सह (M₁ 'णैरपि), D₂ 1 चापि वारणै (for
 चरवारणै) — ^c) S (except G₁) रथिनो (for रथाश्च)
 — ^d) M₁ हयाश्च V₁ D₂ सह सादिभि (for हय')
 — After 46, T₂ ins 166*

47 ^a) B₂ युद्धानि (for द्वंद्वानि) K₂ सहस्राणि, D₂
 महाराजन् — ^b) S (except T₂) [अ]निकश' (for
 संयुगे) — S ins after 47^{ab} (T₂ after 46)

166* तावकाना परेषां च चित्राणि च गुरुणि च ।
 — S K₁ २ ४ read 47^{cd} after 48 — ^c) K₂ V₁ D₂
 D₁ ३ ४ विस्मायनानि; K₁ 'पन्नानि; B₁ ४ ३ D₂ ४ १ विविधा-
 न्यपि; B₂ विस्मापनीयानि (hypermetric), D₂ 1 D₂

विस्मापनान्यचिन्त्यानि शस्त्रवन्त्युत्तमानि च ॥ ४७

अयुध्यन्त महावेगाः परस्परवर्धपिणः ।

अन्योन्यं समरे जघ्नुर्यौध्रतमनुष्ठिताः ।

न हि ते समर चक्रुः पृष्ठतो वै कथंचन ॥ ४८

सुहूर्तमेव तद्युद्धमासीन्मधुरदर्शनम् ।

तत उन्मत्तवद्राजन्निर्मर्यादमवर्तत ॥ ४९

रथी नागं समासाद्य विचरन्नमूर्धनि ।

प्रेषयामास कालाय शरैः संनतपर्वभिः ॥ ५०

नागा ह्यान्समासाद्य विक्षिपन्तो बहूनथ ।

द्रावयामासुरत्युग्रास्तत्र तत्र तदा तदा ॥ ५१

विद्राव्य च बहूनश्वान्नागा राजन्वलोत्कटाः ।

विपाणैश्चापरे जघ्नूर्ममृदुश्चापरे भृशम् ॥ ५२

C. 8 1159
D. 8 22 21
E. 8. 19 21

विस्मापत्र(D₂ 'या)नि (sic), T₂ G₁ ३ विस्मापकानि (for 'पनानि) K₂ [ज]चिन्त्यानि, T₁ ३ G [ज]नीकानि, T₂ M₂-4 [ज]नेकानि (for [ज]चिन्त्यानि) — ^d) Da₁ D₁ ३ शस्त्रं (for शस्त्रं) K₁ ३ शस्त्रव्यु(K₁ 'सु)त्तमानि च (sic), S (except T₂) शस्त्रास्त्रुस्त्वपदा — After 47, N T₂ ins

167* वे शूरा समरे सर्वे चित्र लघु च सुष्टु च ।

[D₂ नन्वे (for वे शूरा) T₂ नत्र शूरान्त सर्व (for the prior half)]

48 ^a) K₁ अयुध्यत (for अयु') S (except T₂) युद्धानि चक्रिरे राजन् — ^b) S (except T₂) परस्परजिगीपया — ^c) Ś₁ K₁ ३ जगमुद्र, G₂ राजन्, M₂-4 यौघा (for जघ्नुद्र) — ^d) M यौघव्रतम् (for यौघ') V₁ अधिष्ठिता, T₁ M₂-4 अनुवता (for 'धिता) G₂ जघ्नुर्यौघा प्रतिष्ठिताः — After 48^{ed}, D₂ reads 50^{ab}, repeating it with v 1 in its proper place — ^e) K₁ B₁ समरे चक्रुः, T₁ ३ G₁ ३ M प्रहरति न्य G₂ प्रहरति न्य समरे — ^f) K₂ पृष्ठतो वै (sic) (for पृष्ठतो वै) S पृष्ठतो नाप्यनायुधं (G₂ 'द्रवत्, M₂-4 'युधान्) — After 48, Ś K₁ ३ read 47^{ed}

49 ^a) K₃ Dn₁ D₂ S सुहूर्तमित्र (for 'मेव) — ^b) K₃ उन्मत्तवत्कृतो, B₂ Dn₁ D₂ उन्मत्तवत्ततो (by transp), B₃ Da₁ D₁ ३ उन्मत्तग(B₃ 'गा)गवद्

50 D₂ reads 50^{ed} (for the first time) after 48^{ab} ^a) V₁ रथनाग, Da₁ T₁ रथिनाग, D₂ (first time) ततो नाग, T₂ ३ G M₁ रथी (G₂ 'ध-)पत्ति, M₂-4 रथी पत्तिन् (for रथी नाग) — ^b) K₃ B Da₁ D₁ ३-7 दा(K₃ दा) रथन्, V₁ व्यद्रवद्, Dn₁ D₂ T₂ व्यचरद्, T₁ ३ G M समरे (for विचरन्) Ś K B D (except Dn₁ D₂ ३) T₁ ३ G M निदिशै शरं (for रणमूर्धनि) — ^c) D₂ द्रावयामास (for प्रेष') V₁ Dn₁ D₂ T₂ प्रेषयन्(Dn₁ 'स्य)रलोकाय, T₁ ३ G M प्राहिणोत्पर(T₃ G 'धम)लोकाय — ^d) S (except T₂) कश्चि(M₁ कचि; M₃ किचि)देव पराक्रमात्

51 T₁ om 51^{ab} — ^a) K₃ B₃ D₂ T₂ नागान्द्रयान्; T₃ G M नागानन्यः Dn₁ समादाय (for 'साद्य) — ^b)

V₁ रणे बहून् (for बहूनथ) K₁ रथे; B D रणे, T₂ शरान् (for अथ) T₃ G M बहुधा विकिरव्यारान् (M₁ ३ 'त्रणे, M₂ 'त्रये) — ^c) B₁ ३ ३ Da₁ Da₁ ३ ३ दा(D₂ दा) रयामासुर (for द्राव') K₁ अम्यप्रास, K₃ अम्यप्रास, V₁ B₁ ३ D₂ ३ ३ ३ T₂ अत्युग्र (for 'ग्रास') D₂ T₁ ३ G M द्राव(T₃ G₂ दार)यामाय समरे — ^d) B₁ तत्स (for the first तत्र) — After 51, N T₂ ins

168* ह्यारोहाश्च बहव परिवार्य गजोत्तमान् ।

तल्लक्ष्मणैश्चकुः सपतन्तस्तत्सत ।

धावमानांस्तत्सतस्तु द्रवमाणान्महागजान् ।

पार्श्वतः पृष्ठतश्चैव निजमुहुर्यमादिन ।

[(L. 1) B₁ ह्यारोहाश्च, D₁ तथारोहाश्च (for ह्या') B₃ D₂-4.7 ह्योत्तमान्, D₂ तन्नेतन — (L. 2) V₁ न्तु शस्त्रवराश्चक्रुः (for the prior half) Ś₁ K V₁ D₂ संमृशतस, B₃ संदधतस (for सवतन्तस) Da₁ D₁ ३ जनतन (for तत्सतन) — (L. 3) K₁ धावमान, K₁ 'माणस, B₁ ३ Da₁ Dn₁ D₁ ३ ३ बध्य(B₁ 'न्य)नानास, B₃ सुध्यनानास, B₁ बयानानास (sic), D₂ धावमानास, K₃ धावतानांनतस्तास्तु (sic) (for the prior half) Ś₁ K₁ ३ ३ V₁ द्रावमाणान्, B₂ ध्रुवमाणान्, Da₁ D₁ ३ ३ द्रवमाणान् (for 'माणान्) B₃ तथा (for महा) — (L. 4) B₁ पार्श्वतः D₂ पृथतस (for पृथतस) B₃ repeats from ह्य परिवार्य in line 1 up to पृष्ठतश्चैव in line 4 B₃ गजसादिन (for ह्य')]

T₃ G₂ read 54-56 after 51

52 T₁ G₁ ३ M read 52-53 after 56 — ^a) V₁ नु (for च) B₁ अस्मान् B₃ नागान्, G₂ आवान् (for अश्वान्) — ^b) B₃ G₂ नागराजा, Dn₁ T₂ राजा राजन्, D₂ T₃ G₂ नागा राजान् (sic), T₁ G₁ नागराजान्; M₁ नागराजन (for नागा राजन्) V₁ B₃ D₂-4.6 7 T₂ ३ G M मदोत्कटा, B₁ बलोत्कटान्, T₁ मदोत्कटान् (for बलोत्कटा) K₃ नागान्युजन्वलोत्कटान् — ^c) Omitting च, V₁ D₂ अपि निर्जेहुर, Da₁ D₁ ३ अपरे जगमुद्र, S (except T₂) अग्नि(T₁ 'त्ति)निर्जेहुर — ^d) D₂ सुमृदुश्च, G₂ ममृदुश्च T₃ G₁ ३ च परस्पर, M₁ चापरैर्दृशं

C 8 1140
D 8 26 22
B 8 19 22

साश्वारोहांश्च तुरगान्विपाणैर्विभिद् रणे ।

अपरांश्चिषुर्वेगात्प्रगृह्यातिवलास्तथा ॥ ५३

पादातैराहता नागा विवरेषु समन्ततः ।

चक्रुर्गार्तस्वरं घोरं व्यद्रवन्त दिशो दश ॥ ५४

पदातीनां तु सहसा प्रद्रुतानां महामृधे ।

उत्सृज्याभरणं तूर्णमवप्लुत्य रणाजिरे ॥ ५५

निमित्तं मन्यमानास्तु परिणम्य महागजाः ।

जगृहुर्विभिदुश्चैव चित्राण्याभरणानि च ॥ ५६

53 For sequence in T₁ G₁ 2 M (of v. 1 52)
— ^a) K₁ 8 साश्वारोहाश्च, B₈ अश्वा', Dn₁ साश्वारोहास्तु
— ^b) K₁ चिषुर्वेगात् (sio), V₁ D₀ विध्य मारिय,
B_{1,8-6} Dn₁ D₁ 8-5 7 विध्यधू रूपा, D₂ ममृद् रणे, S
(except T₂) ममृद् रूपा (for विभिद् रणे) — ^c) S₂ V₁
B (except B₂) Dn₁ D₁ 8-1 अपरे (for अपरांश्च) D₃
M₁ वेगान् (for वेगात्) — ^d) B₈ प्रसह्य, D₁ विगृह्य
K₄ Dn₁ D₈ [अ]तिवलास् (for 'यलास्) K₁ V₁ B
D_{2-4,6} 7 तदा (for तथा) S (except T₂) प्रगृह्य तु (T₂
G च) दिशो दश

54 ^a) K₁ 4 D₂ 8 G₁ पदातैर् V₁ अहता; D₂ अहिता
(for आहता) — ^b) K₁ विवरेषु (sic), K₈ Dn₁ D₈ T₂
विचरन्त Co विवरेषु (as in text) — ^c) S (except
T₂) राजन् (for घोर) — ^d) K₈ व्यनदत्, K₄ विद्रवत्
V₁ B_{1,8-6} Dn₁ D₁ 2 4-7 T₂ हु(B₈ प्र)द्रुषुश्च, B₂ Dn
व्यद्रवश्च; D₈ प्रद्रुषुश्च, M₂₋₄ द्रवति च (for व्यद्रवन्त)
T₁ 8 G M₁ सपततस्त(G₁ 'धनं त)तस्त

55 ^a) K₈ V₁ Dn₁ D₀ 8 च (for तु) D₃ साहसा
(for सहसा) T₁ 8 G M पदातयश्च नागानां; T₂
पदातिनश्च सहसा — ^b) B₁ Dn₁ प्रद्रुतानां, T₂ प्रद्रुतास्तान्,
G₂ महाराजन् (for प्रद्रुतानां) B D (except D₂ 0) T₂
महाधे (for 'मृधे) — ^c) K₈ B₁ Dn₁ D₁ 2 M₂ 4
उत्सृज्याभरणं (M₂ 4 'णास्), V₁ D₀ उत्सृष्टा(D₀ 'ष्ट)वरण,
Dn₁ D₈ उत्सृज्य च रण, D₈ 4 उत्सृष्टाभरण, T G M₁
उत्सृज्य चरणान् (G₁ 2 'णास्) Co cites आचरण — ^d)
S₂ अवाहृत्य; K₂ अचप्लुत्य, K₈ परिवव्रू, B₈ Dn₁ D₁ 8-6 7
अववव्रू, Dn₁ 'जगृहु, D₂ 'द्रुत्य, D₃ 'पुम्, T₂ अपमसू (for
अवहृत्य) T₁ 8 G M अपमसूर्मयार्दिता

56 S K₁ 2 om 56 — ^a) K₈ मन्यमानास्ति (sio),
D₈ 'मानास्तु, S (except T₂) 'मानाश्च (for 'मानास्तु)
— ^b) K₄ B₈ Dn₁ D₁ 2 T G₁ 8 परिणाम्य, B₂ M₁ 'क्रम्य,
B₈ 'शाम्य, Ca 0 'णम्य (as in text) B₈ Dn₁ D₁ D₀
महागजान्, D₁ 'मते (for 'गजा). Ca cites गजान्
— ^c) K₄ विभिदुर्जगृहुश्च (by transp), B₈ विध्यधुर्जगृहुश्च
M₁ विध्यधुश्च (for विभिदुश्च) Co cites जगृहु and Ca
विभिद् — ^d) T₂ G₁ 2 चित्राणि (for चित्राणि)
— After 56, N T₂ ins

160* तांस्तु तत्र प्रमत्तान् परिवार्यं पदातय ।
हस्त्यारोहाञ्चिजगृह्ये महावेगा वलोक्तया ।
अपरे हस्तिभिर्हस्त्रै र्च विक्षिता महामृधे ।
निपतन्तो विपागाग्रैर्भृश विद्वा सुदिक्षितै ।
अपरे गहन्ना गृह्य विपाणैरेव सूक्ष्मा । [5]
सेनान्तरं ममासाय केचित्तत्र महार्जुन ।
धुण्णगात्रा महाराज विक्षिप्य च पुन पुन ।
अपरे व्यजनानीव विभ्राम्य निहता मृधे ।
पुरसराश्च नागानामपरेषां विशां पते ।
शरीराण्यतिविद्धानि तत्र तत्र रणाजिरे । [10]

[L 1] D₈ च (for तु) T₂ प्रमत्तान् (for 'त्तान्)
— [L 2] T₂ अश्वारोहान् (for 'हन्ना') K₂ विजगृह्य (for
निजगृह्य) B₁ 8 1 Dn₁ D₁ 5 हन्त्यारोहान्जगृह्य (for the
prior half) V₁ D₂ 6 गहोक्तया, Dn₁ D₂ 'त्ता, D₈
महावला (for वलोक्तया) — [L 3] S₁ m लम्पा; S₂ K₄
D₈ लम्पा, K₂ लम्पा, B₁ लम्पा, B₃ भिगा, Dn₁ D₁ 6 लम्पा
(for हस्त्रै) S₁ m 2 K B₁ Dn₁ D₁ 6 च आदिता, Dn₁
रे विक्षिता, D₂ अवमुक्ता, D₀ विक्षिताश्च, D₃ सनाक्षिता (for ल
विक्षिता) Co cites च and आक्षिता B₂ 5 D₃ 1 T₂
महाधे (for 'मृधे) — [L 4] K₁ विपागाग्रैर् (for 'गाग्रैर्)
— K₁ om lines 5-7 — [L 5] S₂ K₄ अवमादिता ;
K₂ 8 इव च (K₂ सा)दिता, B₁ D₃ एव सूक्ष्मा, B₃ जवसूक्ष्मा
(for एव सूक्ष्मा) — T₂ om lines 6-10 — [L 6]
K₂ सेनान्तर, Co सेनान्तर (as above) D₃ (sup in) नव
(for तत्र) — [L 7] S₂ K₂ 4 D₀ धुण्ण (K₂ D₀ 'ण्णो)
गाग्रैर्, V₁ निजगा गाग्रैर्, Dn₁ D₁ 5 धुण्णगात्रा, Dn₁ D₂ 4
धुण्णगात्रा (D₂ 'धैर्), D₃ धुण्णगात्रा (for धुण्ण) K₈ निक्षिप्य,
Dn₁ विक्षिपुश्च (for विक्षिप्य) — [L 8] K₁ व्यजनान्दैव,
Dn₁ व्यजनानीव, D₂ विधृता (for व्यजना) S₂ K Dn₁ D₂ 5
निक्षिता (for विभ्राम्य) S₂ K V₁ B Dn₁ D₂ 2 3 युधि,
V₁ B₃ Dn₁ D₁ 5 युधि, B₈ न्णे (for मृधे) — [L 9]
S₂ K₁ 2 4 B₃ 4 Dn₁ D₁ 5 पुरो(B₈ 'रा)नरैश्च, K₈ पुरोगाये
तु (sio) B₁ नरा नरैश्च, Dn₁ परस्पर च, D₈ पुरोगमैश्च (for
पुरसराश्च) Ca c oite पुरोनरै — K₁ om. line 10,
D₈ reads it on marg — [L 10] S₂ K₈ V₁ Dn₁ D₈ 8
अप(D₈ 'पि)विद्धानि, B₁ अभि (for अति) D₃ महाजिरे,
D₈ विशा पते (for रणाजिरे)]

— Afte 56, T₁ G₁ 2 M read 52-53.

प्रतिमानेषु कुम्भेषु दन्तवेष्टेषु चापरे ।
निगृहीता भृशं नागाः प्रासतोमरशक्तिभिः ॥ ५७
निगृह्य च गदाः केचित्पार्श्वस्यैर्मृशदारुणैः ।
रथाश्वसादिभिस्तत्र संभिन्ना न्यपतन्भृवि ॥ ५८
सरथं सादिनं तत्र अपरे तु महागजाः ।
भ्रूमाभमृद्वन्वेगेन सवर्माणं पताकिनम् ॥ ५९

रथं नागाः समासाद्य धुरि गृह्य च मारिष ।
न्याक्षिपन्सहसा तत्र घोररूपे महामृधे ॥ ६०
नाराचैर्निहतश्चापि निपपात महागजः ।
पर्वतसेव शिखरं वज्रमथं महीतले ॥ ६१
योधा योधान्समासाद्य मुष्टिभिव्यहनन्मुधि ।
केशेष्वन्योन्यमाक्षिप्य चिच्छिदुर्विभिदुः सह ॥ ६२

C 8 1155
B 8 28 57
K 8 19 33

57 ^a) Ś; K₂ २ प्रतिमानेषु, Ś; ३ पादेषु, D₁ D_{1.5} प्र(D₅ प्र)तिमानेषु, D₅ ३ नागेषु, T₁ G_{1.2} प्रतिमानेषु, G₂ ० प्रतिमानेषु (as in text) D₁ कृतेषु (sic) (for कुम्भेषु) — ^b) D₁ दंतवेष्टेषु, G₂ ३ वेष्टेषु (as in text). — ^c) K₈ D₅ m विनिभिन्ना M₁ परं नागात् (for भृशं नागा) — ^d) K₈ B₁ प्रादा-, T₁ प्राय- (for प्राय-)

58 ^a) K₈ D₅ २ विगृह्य; V₁ विसृज्य (for निगृह्य) K₈ गदां, V₁ D₅ गदान्; B D₁ D_{1.5-7} राजा, D₅ रथा (for गदा) S निगृहीता ह्याश्वान्ये (T₈ G₂ ३ न्यै) — ^b) T₁ पार्श्वस्यात् (for 'स्यै') V₁ मृशदारुणा; D₁ D₅ ३ दारितै, S तत्र भारत (for मृशदारुणै) — After 58^{ab}, S (except T₂) ins

170* नागाश्च शतशो राजत्रिभिन्ना भूमिमाविशन् ।

[G₂ M₁-4 निभिन्ना (for निभिन्ना)]

G₂ om. 58^{cd}. T G_{1.2} M read 58^{cd} after 59 — ^a) D₁ रथाश्वसादिभिः; D₅ रथाश्वसादिभिः; T₂ (sup lin.) नागाश्च (for रथाश्च) T_{1.2} G₁ M केचित्, T₈ G_{1.5} कैश्चिद् (for तत्र) — ^d) T G_{1.5} M_{1.5} सच्छिन्ना (for संभिन्ना) K_{1.5} V₁ D₁ D_{1.5} T₂ (before corr) न्यपतद्, B₁ [अ]न्यपतद् (for न्यपतन्) — After 58, T G_{1.5} M₁ ins 171*.

59 ^a) T₁ सहार्यं, T₂ G₁ M सहयं (for सरथं) V₁ B₁ २ D_{2-4.7} सहया (B₁ ३ सा) सादिनस्तत्र, D₅ सहया सादिभिः, T₈ G₂ सह(G₂ ३ हा)य सादिनं — ^b) K₈ B_{1.2.4} D₁ D_{1.5} २ मत्सा (K₈ ३ चा) कोपान्, K₄ अपरे ते; V₁ B_{1.5} D_{2-4.6.7} S तोमरेण (for अपरे तु) V₁ B₁ २ D₂₋₄ ० 7 T₈ महामृधे; T_{1.2} G₁ २ महागजं, M महागजां (for महागजा) — B₃ om. (hapl.) 59^a-61^b — ^c) K₁ 4 [अ]वमृद्वन्, D₁ ३ मृद्वन् (for 'मृद्वन्) T₁ भूमौ समनुमयिते, T₈ G₂ भूमौ सममन्वीत (submetric), G₁ भूमौ समममन्वीत, G₂ भूमौ समनुजन्यन्त्ये, M भूमौ समनुमन्वीत (M₁ ३ जी)ते — ^d) Ś ३ सवर्माणं; K₄ B₁ 4 २ D₂ 2.5 T₂ G₁ सवर्माणं, T₈ G₂ ३ सुवर्माणं K₈ V₁ B (B₃ om) D (except D₁) T₂ पदातिनं; T_{1.5} G M विनां पते (for पताकिनम्) — After 59, T G₁ २ M read

58^{cd} N (B₃ om.) ins after 59 T G_{1.5} M₁ after 58 :

171* तथा सावरणान्कांश्चित्तत्र तत्र विना पते ।

[D₅ रथात् (for तथा) Ś K B₁ D₁ D₅ २ सावरणं, B_{1.4} संदनगा(B₁ ३ पान्) Ś K₁ २ 4 कश्चिद्, K₈ D₁ कश्चिद्, V₁ D₅ कश्चिद्, D₅ कश्चिद् (for कांश्चिद्) D₅ तथा मारवले कश्चिद्, T G_{1.5} तथा साथान् पदातां(T₂ ३ ता)श्च, M₁ तथासावरण कश्चिद् (for the prior half)]

60 K₈ B₃ om 60 (for B₃, cf. v 1, 59) — ^a) K₄ V₁ B₁ 5 D (except D₁ D₅) S रथान्; B₃ रथ- (for रथं) B_{1.5} D₇ २ नाग, B₁ T₁ नागान् (for नागा) — ^b) Ś K₁ २ 4 धुरि संगृह्य, V₁ B (except B₁, B₃ om.) D (except D₅) S परिगृह्य च (for धुरि गृह्य च) Co cites धुरि (as in text) D₅ मारिष.. — ^c) B_{1.5} D₅ ३ मक्षिपन् (D₁ ३ च्), D₂ साक्षिपत्, D₅ स्याक्षिपत् — ^d) V₁ B (B₃ om) D₁ D₂₋₂ ०-३ भयानके (for महामृधे) D₁ D_{1.5} घोररूपभयानके, S घोररूपा भयानका

61 B₃ om 61^{ab} (cf v 1 59) — ^a) Ś 2 K₁ २ (before corr) B₂ २ D₂₋₄ 7 S निह(T₁ ३ हि)ताश्, V₁ निशिताश्; D₅ विहतश् (for निहतश्) — ^b) B₁ महागजा (for 'गज) V₁ न्यपतत महागजा, B₃ D_{2-4.7} गजा पेतुर्मेहाबला, S निपतति महागजा — ^c) S गिरिणां शिलरणीव — ^d) K₁ वज्रगृह्य (sic), K₈ B₃ D₅ ३ निर्वहं; V₁ B_{1.5} D₂₋₄ 7 ३ ह्यण (D₂ ३ झं), D₁ ३ ममे (for 'भ्रम) S वज्ररूपानि भूतले (T₂ before corr भारत)

62 K₈ om. (hapl.) 62^a-63^b — ^a) Ś ३ योधा योधा, B₃ D₅ योधान्योधा (by transp), G₂ M यौ(G₂ यो)धा योधान् — ^b) K₁ व्यहनन्, V₁ न्यपनन् (sic), D₁ D_{1.5} नाहनन्, D₁ न हन्यन् (sic), D₁ व्यहनन्, D₅ तेहनन्, T G M₁ न्यहन्यन्, M₂₋₄ न्यपतद् (for व्यहनन्) V₁ S मुधि (for युधि) — ^c) Ś ३ K₈ lacuna, Ś ३ चिच्छिदुर, K₁ निच्छिदुं (sic), K₄ V₁ B D₁ D₁₋₇ T₂ M₂ ३ चिच्छिपुर, D₅ विच्छिदुर (for चिच्छिदुर) K₄ विमदुश्, M₂₋₄ ममदुश् (for विमिदु) K₄ B D₁ D₁ ३-२ 7 ३ T₁ M च ह, V₁ D₁ D₅ T₂ च ते; D₂ च ये (for सह) T₈ G विक्षिपुश्चैव भारत

C ० 115
B ० 20 37
K ० 19 37

उद्यम्य च भुजावन्यो निक्षिप्य च महीतले ।
पदा चोरः समाक्रम्य स्फुरतो व्यहनच्छिरः ॥ ६३
मृतमन्यो महाराज पञ्चां ताडितवास्तदा ।
जीवतश्च तथैवान्यः शस्त्रं काये न्यमज्जयत् ॥ ६४
मृष्टियुद्धं महचासीद्योधानां तत्र भारत ।
तथा केशग्रहश्रोत्रो बाहुयुद्धं च केवलम् ॥ ६५
समासक्तस्य चान्येन अविज्ञातस्तथापरः ।
जहार समरे प्राणान्नानाशस्त्रैरनेकधा ॥ ६६

संसक्तेषु च योषेषु वर्तमाने च संकुले ।
कवन्धान्युत्थितानि स्र शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ६७
लोहितैः सिन्ध्यमानानि शस्त्राणि कवचानि च ।
महारङ्गानुरक्तानि वस्त्राणीव चकाशिरै ॥ ६८
एवमेतन्महायुद्धं दारुणं भृशसंकुलम् ।
उन्मत्तरङ्गप्रतिमं शब्देनापूरयज्जगत् ॥ ६९
नैव स्वे न परे राजन्विब्रायन्ते शरातुराः ।
योद्धव्यमिति युध्यन्ते राजानो जयगृद्धिनः ॥ ७०

63 Ks om 63^{ab} (of v 1 62) — ^a) K₁ उद्यम्य, D₈ उत्पाद्य (for उद्यम्य) K₁ B₁₋₄ D₁ D₁ D_{1.६} T₂ G₁ च भुजैरन्ये (D₁ D₁ G₁ न्यैर्); K₄ V₁ B_{1.६} D₂₋₄ ०.१ च भुजानन्ये, T₁ G₂ M तुरगैर (M₂₋₄ 'गान')न्ये (for च भुजावन्यो). — ^b) V₁ निषीद्य (for निक्षिप्य) — ^c) B₁ चेह (for चोर) K₈ V₁ B₂ D₁ D_{1.६} M₂₋₃ पदा चोरसि चा (B₈ मा)क्रम्य; D₁ D₈ T₂ पादेनोरसि चा, T₁ G_{2.६} शिरस्युरसि चा, G₁ पदा चोरसि चाक्षिप्य, M₁ शिरस्युरसि निक्षिप्य — ^d) T₂ स्फुरता, G_० 'तो (as in text) K₈ D₈ M₂ 4 [S]न्याहरत्; V₁ B₂ D₁ न्यहरत्, B₁ G₂ D₁ T₂ G न्यहनत्, B₂ D₈ [S]पाहरत्, D₁ D₂₋₄ 1 [S]पहरत्, T₂ [S]पहरत्, M₁ 2 [S]न्योहरत् (for व्यहनत्)

64 ^a) V₁ मृतमन्ये, B₁₋₃ D₁ D₁ ६ मृतमन्ये (B₁ D₁ D₁ ६ 'न्यो) (for मृतमन्यो) — ^b) T₁ G M पदा (for पञ्चा) D₁ तथा (for तदा) — B₈ D_{2.४} 7 subst for 64^{ab} B₁ ins after 64^{ab} B₁ after 64

172^f पततश्चापरो राजन्विजहारसिना शिर ।

[B₄ ६ यततश्च (for पततश्च) D₄ चापरे (for चापरो)]

— ^c) K_{1.६} V₁ D₁ ६ जीवितश्च, B₂ जीवित तु, D₁ जीवितश्च, T₂ जीवित च K₄ B₂ D₁ D₈ G₂ तथैवान्ये (D₈ G₂ 'न्या), D₈ तथैवान्य, T₁ तथैवान्यान्, M₁ तथा चान्यः (for तथैवान्य) — ^d) V₁ न्यवेदायत्, D₈ न्यमज्जयत् (for 'जयत्) D₈ अस्त्रमस्र व्यसर्जयत्

65 ^a) D₁ D₁ ६ महाश, G₁ २ ततश्च (for महच्च) — ^b) M₁₋₃ योधाना — ^c) K₁ चोत्रं (for चोत्रो) B_{1.३} 4 D₁ D₁ 4 S तथा केशग्रहश्रोत्रो (D₁ 'हंश्रुके) — ^d) V₁ B₈ D₂₋₄ ०.१ T₂ शैरवं, T_{1.६} G M दारुण (for केवलम्)

66 ^a) G₂ समासक्तश्च चान्योन्यं — ^b) Ś₂ K₄ B₁ T₂ ३ अविज्ञातं (T₁ 'नं); K₈ अवज्ञात (sic), T₈ G_{1.६} त्वविज्ञातश्च; M₈ अविज्ञातं (for 'ज्ञातश्च) — ^c) B₂

M₂₋₄ जग्राह (for जहार) — ^d) D₂ S अनेकश (for 'जा).

67 ^a) D₈ असक्तेषु (for संसं) D₈ च योद्धेषु; M तु योषेषु K₈ संसक्तेषु वर्तमानेषु (hypermetric) — ^b) K₁ वर्धमाने च; V₁ M₁ वर्तमाने तु, B_{1.३} D₂ ६ T₂ वर्तमानेषु (for 'माने च) K₈ संकुले प्रवरेषु च — ^c) B_{2.३} D₂₋₄ 1 उत्थितानि स्यु; T₁ 'न्यासन् (for 'वानि स्र). K₈ कवचान्युत्थितान्यस्य, V₁ D₈ उत्थितान्यराणेषुयानि. — ^d) V₁ D₈ कर्धमानि (for शतशोऽथ)

68 ^a) V₁ B₂ D₂₋₄ ० 1 S शोणितै (for लोहितै). — ^b) K₁ महारक्तानुरक्तानि; K₈ महारजकरंगात्, K₄ महारगानुशक्तानि; V₁ D₁ D₈ महारजनरक्तानि, B₂ D_{2.४} 1 T₂ M₁ महारागानुरक्तानि, D₁ महारजेन रक्तानि; D₁ ६ T₈ G M₂₋₄ महारा (D₁ T₈ G₂ M₂ 'र)जतैरक्ता (G₂ 'जा)नि; D₂ महारभानुरक्तानि Ca. ० cite महारजनं — ^c) Ś_{1.२} (sup in) K₁ 2 शास्त्राणीव, K₄ शास्त्राणीव; T₂ G₂ वस्त्राणि च (for 'णीव)

69 ^a) T₁ M एव (for एतन्) V₁ B D₂₋₄ 1 T₂ महयुद्धं, T_{1.६} G M तदा (T₁ 'था) युद्धं (for महा). — ^b) K_{1.६} V₁ B D T₂ शस्त्रसंकुलं, K₄ च मृशं कुल (for मृशसं) T₁ M तत्राभूद्दारुणं महत्, T₈ G तत्राभूद्भो- महर्षणं — ^c) Ś₁ K_{1.३} 4 B₁ ६ D₁ D₁₋₃ ६ S उन्मत्तरंग- गाप्रतिमं, V₁ B₂₋₄ D₁ D₁₋₁ G₂ 'ग (B₈ 'गा)गप्रतिम — ^d) Ś₂ K₈ पूरयत्; K₄ [आ]पूरयेत्; D₁ [आ]पूरयत्, M₁ [आ]चूरयत् (for [आ]पूरयत्) S (except T₂) दिश (for जगत्)

70 ^a) T₁ नैवास्मान् परान् राजन् — ^b) V₁ D₃ ६ T₈ G_{1.६} M व्य (D₈ वि)ज्ञायत्, T₁ विज्ञानंत (sic), T₂ G₂ न ज्ञायत् (for विज्ञायन्ते) D₁ महारणे (for शरातुरा). K₈ युद्धंति (sic), D₁ D₈ T₁ 2 G₁ M₂₋₄ [अ]युध्यंत; D₈ M₁ युध्यंत (for युध्यन्ते) T₈ G_{2.६} योधाले ह्यन्य- युध्यंत — ^c) Ś₂ K₂ 4 जयगृद्धिनः; T₁ 'गृहवः; G_{2.६} 'गर्धिन, M₁ राजगृद्धिन (for जय')

स्वान्खे नहुर्महाराज परांश्वैव समागतान् ।
उभयोः सेनयोर्वीरैर्व्याकुलं समपद्यत ॥ ७१
रथैर्भयैर्महाराज वारणैश्च निपातितैः ।
हयैश्च पतितैस्तत्र नरैश्च विनिपातितैः ॥ ७२
अगम्यरूपा पृथिवी मांसशोणितकर्मसा ।

क्षणेनासीन्महाराज क्षतजौघप्रवर्तिनी ॥ ७३
पाञ्चालानवधीत्कर्णस्त्रिगतांश्च धनंजयः ।
मीमसेनः कुरुत्राजन्हस्त्यनीकं च सर्वशः ॥ ७४
एवमेव क्षयो वृत्तः कुरुपाण्डवसेनयोः ।
अपराद्धे महाराज काङ्क्षन्त्योर्विपुलं जयम् ॥ ७५

इति श्रीमहाभारते कर्णवर्षेणि एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

२०

धृतराष्ट्र उवाच ।

अतितीव्राणि दुःखानि दुःसहानि बहूनि च ।
तवाहं संजयाश्रौषं पुत्राणां मम संक्षयम् ॥ १

तथा तु मे कथयसे यथा युद्धं तु वर्तते ।
न सन्ति स्रुत कौरव्या इति मे नैष्ठिकी मतिः ॥ २
दुर्योधनस्तु विरथः कृतस्तत्र महारणे ।

८ ६ 1171
D 23 3
K 27 3

71 °) Ks स्वांखे; V1 स्वान्खे, Ds स्वा खे (sic),
Ms-4 खे स्वाम् (by transp) — °) Ds समाश्वैव (for
पराश्वैव) K1 सदागतान्; T1 समागता (for गतान्)
— °) V1 Ds ६ T2 राजन्; T1 G1 M वीरा; T2 Gs ६ वीर
(for वीरैर्) — °) S (except T2) व्याकुले तु रणे सति
72 °) Ds सोमैश्च (for वारणैश्च) Ds1 D1.5 चैव
पातितै (for च लिपा) — °) K1.2 V1 B2 D2.8 T1.8
om. (hapl) 72^{ab} — °) B1 हयाश्च Ks तेन (for
तत्र) — °) T2 G नरैः (G1 नरैः) श्वैव निपातितै

73 °) B2 पृथ्वी (submetric) — °) K1 मांसशो-
णितकर्मसा (sic), V1 D2.4 ६ क्षणेन समपद्यत — °) G2
भणैरासीन् V1 B2 D2-4.६ महीपाल (for महाराज)
— °) V1 'प्रवर्षिणी; Dn1 Ds T2 G1.8 'प्रवाहिनी (D2
'णी), T2 'प्रवर्तनी (for 'प्रवर्तिनी) — After 73, S
(except T2) ins

173* शूराणां हर्षजननी भीरूणां भयवर्धिनी ।

[T1 भयवर्धिनी.]

74 °) Some MSS पचालान् V1 B2 ६ D2-4 ६.7 T2
बहूनि (for अवधीत्) — °) Ks आजौ; S (except T2)
सर्वान् (for राजन्) — °) T1 हस्त्यनीकानि, T2 'नीकांश्च
(for 'नीकं च) D1 सर्वत (for 'श)

75 °) G2 एवमेव; Ms ६ एवमेवत् (for एवमेव)
— °) B2 ६ ६ D2-4 गते सूर्ये (for महाराज) V2 Ds
अपराद्धे (D2 'द्ध-) गते सूर्ये — °) S1 (m as in text)
K1 ६ ६ B Dn1 D2-4 7 काक्षतां, Ks T1 काक्षतोर्; V1
काक्षतो, Ds काक्षतो; M1 काक्षतो (for काङ्क्षन्त्योर्) V1
B D2-4 १ S (except T2) यथा (for जयम्) S2 काक्षतां

विपुले जयत् (sic)

Colophon. — Adhy name Ks सकुलयुद्धे, T1.2
सकुलयुद्ध — Day of Karṇa's Generalship S2 Ks
प्रथम (Ks 'मे) युद्धदिवसे — Adhy no (figures,
words or both) S2 20, B1 Ds1 D2.6 28, B2 29,
D1 22, T1.8 G M 19 (as in text), T2 21.

20

1 Before the ref., G2 ins श्रीकृष्णाय नमः — Ms
om. the ref — °) S2 K2 ६ Ds अतितीव्राणि S (except
T2) युद्धानि (for दुःखानि) — °) T1.8 G M सुमहांति
(G2 'नंति) (for दुःसहानि) Dn1 T2 महांति (for
बहूनि) Ds दुःखानि सुबहूनि च — °) Ks तत्तेहं, Ks
V1 B Ds1 Dn1 D1-3 १ 8 T2 स्वतोह, Ds तदाहं (for
तवाहं) T1 ६ G M तत्र (M1 'त) सजय चाश्रौषं — °)
Ks V1 B D T2 चैव; T2 G M हह (for मम)

2 B2 om 2^{ab} — °) K1.8 V1 B (B2 om.)
Dn1 Dn1 D1.2-3 S यथा (for तया) B1.६ ६ D2 ६ १
त्व, B2 च, Dn1 Ds T2 नु (for तु) B2 स्वं (for मे)
S कथयसि Ds तया मे कथयेद्ये स्व (sic) — °) B2 युद्धं
(for युद्ध) V1 B2 D2-4 ६ 7 T2 अवर्तते (B2 'ते); B1.8
Dn1 D1.5 च वर्तते, B2 T1.8 G M प्रवर्तते (for तु वर्तते)
Ks Dn1 Ds स्वमिम युद्धसंकुलं — °) Ks स्रुत कौरव्यः
Dn1 कौरवा स्रुत — °) Ks ते (for मे) S1.2 (sup
lin. as in text) K1 ६ ६ B2 D2-4 १ निश्चिता; Cc नैष्ठिकी
(as in text)

C 8 1171
B 8 29 2
K 8 20 2

धर्मपुत्रः कथं चक्रे तस्मिन्वा नृपतिः कथम् ॥ ३

अपराहे कथं युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ।

तन्ममाचक्ष्व तत्त्वेन कुशलो ह्यसि संजय ॥ ४

संजय उवाच ।

संसक्तेषु च सैन्येषु युध्यमानेषु भागशः ।

रथमन्यं समास्थाय पुत्रस्तव विशां पते ॥ ५

क्रोधेन महताविष्टः सविषो भुजगो यथा ।

दुर्योधनस्तु दृष्ट्वा वै धर्मराजं युधिष्ठिरम् ।

उवाच स्रुत त्वरितं याहि याहीति भारत ॥ ६

अत्र मां प्रापय क्षिप्रं सारथे यत्र पाण्डवः ।

ध्रियमाणेन छत्रेण राजा राजति दंशितः ॥ ७

स स्रुतश्चोदितो राज्ञा राज्ञः स्यन्दनमुत्तमम् ।

युधिष्ठिरस्साभिमुखं प्रेषयामास संयुगे ॥ ८

ततो युधिष्ठिरः क्रुद्धः प्रमत्त इव सद्रवः ।

सारथिं चोदयामास याहि यत्र सुयोधनः ॥ ९

तौ समाजग्मतुर्वीरौ भ्रातरौ रथसत्तमौ ।

समेत्य च महावीर्यौ संनद्धौ युद्धदुर्मदौ ।

ततश्चतुर्महेष्वासौ शरैरन्योन्यमाहवे ॥ १०

ततो दुर्योधनो राजा धर्मशीलस्य मारिप ।

शिलाशितेन भलेन धनुश्चिच्छेद संयुगे ।

तं नामृष्यत संकुद्धो व्यवसायं युधिष्ठिरः ॥ ११

अपविष्य धनुश्छिन्नं क्रोधसंरक्तलोचनः ।

3 ^a) V1 B5 D2-1.0.7 च (for तु) — ^b) V1 B5 D2-1.0.7 महारथः; D1 'रथः; D2 'रथे', D5 'रथे (for 'रणे) — ^c) K8 धर्मपुत्रः; B1 Da1 Dn1 D1 5 8 धर्मपुत्रे — ^d) B1.5 D2-1.0.7 तस्य (for तस्मिन्)

4 ^a) K8 4 V1 Dn1 D2-1.8 अपराहे — ^b) S रोमहर्षणम् (for लोम*) — ^d) K4 D8 संजय

5 ^a) Da1 ससक्तेषु तु (sic), D2 T8 G संज्ञा (D2 'स'सक्तेषु; M4 स ससक्तेषु (for संसक्तेषु च) B2-5 Dn1 D1 8-5 M1 8 तु (for च). M2-4 योधेषु (for सैन्येषु) — ^b) V1 B5 Da1 D2-1.0.7 T1 8 G M वध्यः (G2 M1 'त')मानेषु (for युध्य*) Da1 D1 5 भारत (for भागश*) — ^c) G2 अन्यत् (for अन्य)

6 ^a) K1 8 V1 B D युक्त (for [आ]विष्ट*) — After 6^{ab}, S ins

174* सर्वसैन्यसुदीक्ष्यैव क्रोधादुद्धत्तलोचन ।

दृष्ट्वा धर्मसुतं चापि सैन्यमध्ये व्यवस्थितम् ।

श्रिया ज्वलन्त कोन्तेय यथा वज्रधर युधि ।

[(L 1) M1 सर्व (for सर्व-) T2 उदीक्ष्यैव — (L 2) M2-1 चैव (for चापि) — (L 3) G2 चक्रधर (for वज्रधर) T1 M तथा (for युधि)]

M2-1 om 6^{cd}. — ^c) V1 B5 D2-1.0.7 T2 समालक्ष्य (for तु दृष्ट्वा वै) T1.8 G M1 [प]व (for वै) — ^d) B1 D7 T1 8 G M1 धर्मपुत्रं (for 'राज) — ^e) V1 D2-1.0.7 T8 G8 प्रोवाच (for उवाच) K8 V1 B D S सुतं (for सूत) S2 K8 4 V1 B D S त्व (M1 च)रितो (for त्वरितं)

7 ^a) K8 V1 B D (except Dn1) T G तत्र (for अत्र). K1 D1 5 ना (for नां) — ^b) K3 सारथिर् (for

सारथे) D8 पांडव — ^c) S2 श्रिय- (for श्रिय-) V1 B5 D2-1.0.7 T2 धि (B1 धृ; T2 धी)यमाणात्पयेण; T1 8 G M छत्रेण ध्रिय (T1 धीय्य)माणेन — ^d) S त्रिष्ठिति (for राजति). K4 S (except T1) दंशित, B5 दाक्षक (for दंशित) - Da1 D1.5 रराजातीव दंशित

8 V1 om 8 — ^a) D8 सूतश्च (for स सूतश्च). K8 D8 नोदितो (for चोदितो) D8 स्रुत सदेदितो राजो — ^c) S2 [अ]रिसुत्वे (for [अ]भि*).

9 ^a) M1 क्रुद्धन् (sic) (for क्रुद्ध) — ^b) D8 संहत (for सद्रव). V1 B Da1 D1-7, प्रभि (Da1 D1.5 'तु)-श्च इव कुजर, Dn1 S प्रणु (T1 'नु; G1 M 'तु)श्च इव पद्मग. Cc cites प्रनुच्. — ^c) D8 नोदयामास (for चोद*) — ^d) K4 सुयोधन

10 V1 om (hapl.?) 10^{bc} — ^b) K8 D8 राजाती (for भ्रातरौ). T2 8 G राजसत्तमौ (for रथ*). — ^c) S K1 2 4 B2 5 D2-1.0.7 महावीरौ — ^d) V1 B1.5-5 Da1 D1-5 7 S संरन्धौ (G1 'दौ), D8 भ्रातरौ (for संनद्धौ). B2 सुसरन्धौ सुदुर्मदौ — ^e) K2 ततश्चतः; V1 B5 Dn1 D2-1.0.7 S वधर्षतुर (for ततश्चतुर) G2 महावीर्यौ (for महेष्वासौ) — ^f) D8 शरैरन्योन्यमाहवे (hypermetric)

11 ^b) B1 2 4 Da1 D1 5 0 धर्मराजस्य, B2 'पुत्रस्य (for 'शीलस्य) K8 मारिप — M2 om 11^{ef} — ^c) K4 Dn1 D8 शिलाशितेन Da1 D1 5 याणेन (for भलेन) — ^d) S2 K2-4 Da1 Dn1 D1 4 5 M2 तत्रामृष्यतः; K1 तामृष्यत् (for त नामृष्यत्) — ^e) K8 V1 B D T2 व्यवसायं (for व्यवसाय) Da1 युधिष्ठिर T1 M (M4 om) धनुश्छेदनमाहवे, T8 G धनुश्छेद महारणे (G1 'हवे) - After 11, S (except T2, M4 om) ins

अन्यत्कार्मुकमादाय धर्मपुत्रश्चमूसुखे ॥ १२
 दुर्योधनस्य चिच्छेद ध्वजं कार्मुकमेव च ।
 अथान्यद्दुरादाय प्रत्यविध्यत पाण्डवम् ॥ १३
 तावन्योन्मं सुसंरब्धौ शरवर्षाण्यमुञ्चताम् ।
 सिंहाविव सुसंक्रुद्धौ परस्परजिगीषया ॥ १४
 अन्योन्यं जघ्नतुश्चैव नर्दमानौ वृषाविव ।
 अन्योन्यं प्रेक्षमाणौ च चेरतुस्तौ महारथौ ॥ १५
 ततः पूर्णायतोत्सृष्टैरन्योन्यं सुकृतव्रणौ ।
 विरेजतुर्महाराज पृष्पिताविव किंशुकौ ॥ १६

ततो राजन्प्रतिभयान्सिंहनादान्मुहुर्मुहुः ।
 तलयोश्च तथा शब्दान्धनुषोश्च महाहवे ॥ १७
 शङ्खशब्दरवांश्चैव चक्रतुस्तौ रथोत्तमौ ।
 अन्योन्यं च महाराज पीडयान्चक्रतुर्भृशम् ॥ १८
 ततो युधिष्ठिरो राजा तव पुत्रं त्रिभिः शरैः ।
 आजघानोरसि क्रुद्धो वज्रवेगो दुरासदः ॥ १९
 प्रतिविद्याध तं तूर्णं तव पुत्रो महीपतिम् ।
 पञ्चमिर्निशितैर्वर्णैर्हेमपुङ्खैः शिलाशितैः ॥ २०
 ततो दुर्योधनो राजा शक्तिं चिक्षेप भारत ।

C 8 1193
B 8 29 22
K 8. 20 21

175* दुर्योधनस्य कौरव्यस्य तव पुत्रस्य मारिय ।
 12 ^a) G₂ अपवृत्त्य, Ca अपविध्य (as in text) T₁
 समुच्छिन्न (for धनुश्छिन्न) — ^b) G₂ क्रोधनो रक्त*, M₂₋₄
 क्रोधात्स (M₃ 'घास'रक्त). — ^d) D₅ S (except T₂
 M₁) धर्मराजम् (for 'पुत्रम्) T₂ च सयुगे (for चमूसुखे)
 13 ^b) T₁ आहवे (for पुत्र च) — ^d) D₅ (sup lin
 as in text) प्रतिविध्यत (for प्रत्य*) B₃ D₂₋₄ ० १ प्रत्य-
 विध्ययुधिष्ठि, S (except T₂) पुत्रस्ते मरुतर्षभ; Bom Ed
 प्राविध्यत युधिष्ठिर — After 13, S (except T₂) ins
 176* युधिष्ठिरस्य चिक्षेप शरान्कनकभूषणान् ।
 रक्तमशुक्लान्प्रसन्नाग्रान्स्विपानिव पद्मगान् ।
 [(L 1) G₂ चिच्छेद (for चिक्षेप) T₁ G₂ कानन* (for
 कानन*)]
 14 ^a) K₁ सुसंरब्धं, V₁ B_{1,2} 5 D_{2-4,6-8} T₁ 'क्रुद्धौ
 (for 'रुद्धौ) — D₃ om. (hapl.) 14^b — ^b) K₁ 4 V₁
 B D (D₃ om) S शरवर्षाणि (for शर*) K₄ D₁
 सुञ्चतान् (for [अ]मुञ्चताम्) — ^c) V₁ B D₁ D_{1-2,4-5}
 सुसंरब्धौ, D₁ T₂ यलोन्मत्तौ, T₁ 3 G M त्रलोद्धृत्तौ (for
 सुसंक्रुद्धौ) — ^d) B₂ यतमानौ जिगीषया
 15 ^a) K₂ B₁₋₄ D₁ D_{1 5 8} तौ तु (for चैव) V₁
 B₂ D₁ D_{1 5 8} T₂ जघ्नतुस्तौ रणे (D₁ तदा, T₂ तथा)-
 न्योन्यं, T_{1,3} G M जघ्नतुश्च (T₁ निजघ्नत्) रणेन्योन्य — ^b)
 K_{1,2} नर्दमानौ (for नर्द*) S (except T₂) नर्दतौ (T₂
 G₂ 'दंता) वृषभाविव — ^c) S₂ (sup lin) मर्दमाणौ,
 K₄ वार्यं (for प्रेक्ष*) K₃ अतरौ मार्गमाणौ तौ, V₁ M₂
 अनतर मार्गमाणौ; B D T G M₁₋₃ अतर मार्गमाणौ च
 (B₂ 4 D₁ D₁ D_{1 5 8} तु) Ca c cite अतर, Ca cites
 मार्गमाणौ also — ^d) S₂ चेरतुस्तु; K₁ चेरतुस्तौ;
 K₃ चेरतुश्च; T₁ G₂ रेज (G₂ 'च)तुस्तौ — After 15, D₂
 ins.

177* अन्तर नागमत्तत्र राना नैव सुयोधन ।

16 K₂ om. 16. — ^b) K₁ V₁ B D S शरैस्तौ (for
 अन्योन्य) V₁ B D₁ D₂₋₄ ० १ T₂ 3 G M₂₋₄ तु (B₁
 च) कृतव्रणौ, D₃ (m as in text) सुकृतव्रणौ (sic) — ^c)
 S₂ K₄ D₃ विचेर (K₄ 'चरे)तुर (for विरेज*) — ^d) B₃
 D₂₋₄ ० १ किंशुकाविव पुष्पितौ

17 ^a) S₂ K_{1,2} 3 B₃ D₁ D_{1 5 8} G₂ M_{2 4} प्रति-
 भयात्; V₁ B_{1,2} 5 D₂₋₄ ० १ विमुचतौ (for प्रतिभयान्)
 — ^b) V₁ सिंहनादं — ^c) D₁ D_{1 5} दमयोश्च (for
 तल*) S₁ K_{1,2} तथा शब्दान्, D₁ तव शब्दान्, S
 महाशब्द (T₂ 'व्दान्, G₂ 'व्दो) (for तथा शब्दान्) — ^d)
 K₄ V₁ B D (except D₃) T₂ 3 G धनुषश्च D₁
 महाहवं

18 ^a) D₁ D_{1,5} चापि (for चैव) K₃ शेषशब्दं
 रवांश्चैव, V₁ B D ० १ शंखशब्दवरांश्चैव, S 'शब्द (M₃-
 'चक्र) तथा चोमं Ca cites शंखशब्दवरांश्चैव (as in text)
 — ^b) G₂ च (for तौ) K₁ शरोत्तमौ (sic), K₂ D₃
 G₁ नरोत्तमौ, V₁ रणेश्वरौ, B D₁ D₁ D₁₋₁ T G₂ 3 M
 नरेश्वरौ (for रथोत्तमौ) — ^c) K_{1,2} V₁ B D T₂ तौ (for
 च) — ^d) S (except T₂) पीडयामासतुर्भृशम्

19 ^a) T₁ राजंस (for राजा) — ^b) K_{1,2} B
 (except B₄) D transp तव and पुत्र V₁ B₃ D₁
 D_{2,4} ० १ transp. त्रिभिः and शरैः — ^c) S₂ आजिगानो-
 रसि — ^d) K₂ 4 V₁ B₁₋₄ D₁ D₁ D_{1 5 8} S वज्रवेगै-
 र्दुरासदै (K₄ D₃ 'द'), B₃ D₂ 4 पञ्चभिर्मर्मभेदिभिः

20 ^a) G₂ तत् (for त) — ^b) K₂ B_{1 5} D₁
 D_{1 2-1} T_{1 5} M₁₋₂ महीपति, T₂ G महारथ (for महीप-
 तित्) — ^c) K₂ भाणैर् (for चाणैर्) — ^d) V₁ B_{1 5}
 D_{2-4,6} १ S स्वर्णपुङ्खै (for हेम*) K₃ D_{1 5} शिलाशितै

21 ^a) T₂ G मारिय (for भारत) — ^b) K₁ सर्व
 पापवर्ती; K₂ 'पारसवती, K₃ 'पारसवती (hypermetric), K₄
 V₁ B (except B₄) D₂₋₅ १ T₂ M₁ 'पारसवती; D₁ D₂

सर्वपारशवीं तीक्ष्णां महोल्काप्रतिमां तदा ॥ २१
तामापतन्तीं सहसा धर्मराजः शिलाशितैः ।
त्रिभिश्चिच्छेद सहसा तं च विव्याध सप्तभिः ॥ २२
निपपात ततः साथ हेमदण्डा महाघना ।
निपतन्ती महोल्केन व्यराजच्छिखिसंनिभा ॥ २३
शक्तिं विनिहतां दृष्ट्वा पुत्रस्तव विशां पते ।
नवभिर्निशितैर्मल्लैर्निजघान युधिष्ठिरम् ॥ २४
सोऽतिविद्धो नलवतामग्रणीः शत्रुतापनः ।
दुर्योधनं समुद्दिश्य बाणं जग्राह सत्वरः ॥ २५
समाधत्त च तं बाणं धनुष्युग्रं महाबलः ।

चिक्षेप च ततो राजा राज्ञः क्रुद्धः पराकमी ॥ २६
स तु बाणः ममासाद्य तव पुत्रं महारथम् ।
व्यमोहयत राजानं धरणीं च जगाम ह ॥ २७
ततो दुर्योधनः क्रुद्धो गदासुधम्य वेगितः ।
विधित्सुः कलहस्थान्तमभिदुद्राव पाण्डवम् ॥ २८
तमालक्ष्योद्यतगदं दण्डहस्तमिवान्तकम् ।
धर्मराजो महाशक्तिं प्राहिणोत्तव स्रुनवे ।
दीप्यमानां महावेगां महोल्कां ज्वलितामिव ॥ २९
रथस्थः स तथा विद्धो वर्म मित्त्वा महाहवे ।
भृशं संविभ्रहृदयः पपात च मुमोह च ॥ ३०

*पारसवी; Dn1 पारशव, D1 पारसर्व (sic), Ds पारस्वतां;
Ca o शर्वी (as in text) Ks Da1 Ds तीक्ष्ण, B1 धीरां;
T1 M राजन्; T2 G गुर्वी (for तीक्ष्णा) — ^a) T1 महो-
ल्काप्रतिमा, D1 s प्रतिमं B1 हव, T2 तथा (for तदा)

22 ^a) Dn1 तामापतन्ती, D1 तमापतन्ती; Ds (by corr.)
नभोपतन्ती — ^b) Ś1 Ks V1 B (except B2) D2-4.6.7
T2 शितैः शरैः; Ds (marg.) शिलाशितैः (for शितैः)
— ^c) D2 समरे (for सहसा) S त्रिभिः प्रहस्य (T2 G1
M1 s सहसा) चिच्छेद — ^d) K1 ता (for तं) K1.8 V1
B D S (except T2 G1.8) पंचभिः (for सप्तभिः)

23 ^a) T1 तदा (for तत) Da1 Ds सोय; D1 प्रोष्य,
T1.8 G M2-4 सा तु; T2 सा च; M1 पातु (for साथ)
— ^b) V1 B1.8 Da1 Dn1 D2-4.6.7 S स्वर्णदण्डा; D1.8
हेमदण्डो (for हेमदण्डा) V1 B D (except Ds) महा-
स्वना (D2 M1 ना) (for घना) — ^c) K1 निपतन्ती
S (except T2) दीपयन्ती महोल्का (M1 त्का)भा — ^d)
V1 रराज, Ds विराजत् (for व्यराजत्) B1.8 सूर्यसं-
निभा, Dn1 शशि; Gs शिखि (as in text) T1 M
राजयन्ती दिशो दश, T2 व्यराजत् शशिप्रभा; T2 G राजन्दा-
क्तिर्दिशो दश

24 ^a) D1 विनिहता, Ds विनिहता — ^b) Ks
Da1 D1 s S (except T2) transp. पुत्र and तव — ^c)
Ś1 V1 बाणैः; Ds तीक्ष्णैः (for भृशैः) — ^d) K1
विजघान; V1 Dn1 Ds S आ (M अ)जघान (for निजघान)
Ds स्तनांतरे (for युधिष्ठिरम्)

25 ^a) Ks V1 B D S नलवता शत्रुणा (T1 कौंठेय)
(for वतामग्रणी) S (except T2) शत्रुकर्शन (for
तापन) — ^c) Ds समुद्यम्य (for दिश्य) — ^d) Gs
बाणात् (for बाण) Ks Dn1 T1 सत्वर

26 ^a) Ds सद्ये तु, Ds T2 Gs M समधत्त, T1 समा-

दत्त; T2 धत्त; Gs सम्य च (for ममाघत) Ś1 Ks
शित K1.8 शत, Da1 D1.8 तु त, Ds ततो, Gs स त (for
च तं) — ^b) Ks V1 B D S धनुर्मध्ये (for द्युम्)
D1.8 महाबलं — ^c) V1 B2 s D2-4.6.7 T1.8 महाराज
(for ततो राजा) — ^d) V1 B2 s D2-4.6.7 तत (for
राज्).

27 ^a) K1 M1 बाण — ^b) V1 transp तव and पुत्रं.
B2 महाबलं (for रथम्) — ^c) Ks Ds व्यामोहयत्; V2
Dn1 D2-4.6.7 T2 व्यामोहयत (for व्यमो) T1.8 G M
व्यामोहयद्भृशं राजन् — ^d) T2 तु (for च) B2 s (m
as in text) D2 s 6.7 ददार (for जगाम)

28 ^a) Ś Ks s गदामादाय (for सुधम्य) Ks T2
Gs वेगतः — ^b) B2 विधित्सु, Ds विधित्सु; Ds विविशु
(sic), M1 विधित्सु (sic) (for विधित्सु) — ^c) M1
पांडव. V1 B2 Dn1 D2-4.6.7 T2 धर्मराजमुपाद्रवत्

29 ^a) Ś K1 s B1 s आलोक्य, Ks अवैश्य (for
आलक्ष्य) Ś K2 s [उ]द्धतगद, T1 कर, T2 [उ]पात्तगद
B2 Ds 6.7 तमुद्यतगद दृष्ट्वा — ^b) Ds दृष्ट्वाणिम् (for
हस्तम्) — ^c) S (except T2) पुत्राय प्राहिणोत्तव — ^d)
T2 G महाराज (for वेगां). — ^e) T1 s G1.8 उज्वलाम्;
Gs M ज्वलतीम् (for ज्वलिताम्) — After 29, S
(except T2) ins

178* यमदण्डनिभां घोरा कालरात्रिनिवापराम् ।

30 ^a) B2 अथ तस्य (for रथस्य स) K1 Dn1 Ds
तथा; T2 तदा (for तथा) — ^b) V1 B2 Da1 D1.8 s
मर्म मित्त्वा; S (except T2) तव पुत्र (for वर्म मित्त्वा)
Ks V1 B2 Dn1 D2-4.6-8 S स्तनांतरे (Dn1 Ds रं),
B1 महीतले (for महाहवे) — ^c) K1 सविभ्रहृदय; V2
उद्धिभ्र; B2 उद्धिभ्र, Ds T1.8 G1 सभिभ्र (for सविभ्र).
— ^d) B1.8 Da1 D1.8 transp पपात and मुमोह K1

ततस्त्वरितमागत्य कृतवर्मा तवात्मजम् ।
प्रत्यपद्यत राजानं मम्रं वै व्यसनार्णवे ॥ ३१
भीमोऽपि महतीं गुह्यं गदां हेमपरिष्कृताम् ।

अभिदुद्राव वेगेन कृतवर्माणमाहवे ।
एवं तदभवद्युद्धं त्वदीयानां परैः सह ॥ ३२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि विशोऽध्यायः ॥ २० ॥

२१

संजय उवाच ।

ततः कर्णं पुरस्कृत्य त्वदीया युद्धदुर्मदाः ।
पुनरावृत्य संग्रामं चक्रुर्देवासुरोपमम् ॥ १
द्विरदरथनराश्वशङ्खशब्दैः
परिहृषिता विविधैश्च शस्त्रपातैः ।

द्विरदरथपदातिसार्थवाहाः
परिपतिताभिमुखाः प्रजहिरे ते ॥ २
शरपरशुवरासिपद्विशै-
रिपुभिरनेकविधैश्च सादिताः ।
द्विरदरथहया महाहवे

C B. 1207
B B. 30 3
K B 21 3

सुमोह ह (for सुमोह च) — After 30, K₄ Dn₁ D₄ (marg) 7 8 T₃ ins

179* भीमस्तमाह च ततः प्रतिज्ञामनुचिन्तयन् ।
नाय वध्यस्तव नृप इत्युक्त्वा स न्यवर्तत ।

[(L. 1) Dn₁ नमस्तान्, D₄ नमस्तान् (नीमस्तान्) T₂
आह्वनमस्याश्च ततः (for the prior half) T₃ अनुचितय
— (L. 2) T₂ om नृप T₂ सर्वचित्तम् (for स न्यवर्तत)]

31 * K₃ B D (except D₂) S आगम्य (for
आगत्य). — °) V₁ प्रत्यपद्यत (sic), G₁ प्रत्यपद्य च (sic)
(for पद्यत) — °) V₁ B₂ 2. 3 D₂₋₄ 7 S निमम्रं (for
मम्रं वै)

32 ^{ab}) K₃ D₄ Dn₁ D_{1.5} 8 हेमपरिष्कृ(D₆ 'स्तु)तां
B₅ D₂₋₄ 7 गदामादाय भीमोपि हेमपट्टपरिष्कृ(D₂ 'स्कृ)ता
— °) V₁ प्राभि" (for अभि") — After 32^{ab}, T₁ ins

180* दुर्योधन समादाय पलायनपरोऽभवत् ।
— °) D₂ एषत् (for एव). — After 32, K₃ Dn₁ D₃
T₂ ins

181* क्रुदानां पुत्रन्याघ्र निम्नतामितरेतरम् ।
[D₃ निम्नतां च परस्पर (for the posterior half)]
On the other hand, K₄ B D₄ D_{1.2-5} 7 ins after
32

182* अपराहे महाराज काङ्क्षतां विजय युधि ।
[Dn₁ अपराहे K₄ काङ्क्षितां]
Finally, V₁ D₂ 6 ins. after 32

183* क्षयं नराश्वनागानां, यमराष्ट्रविधनम् ।
Colophon. — Adhy. name: T₁ M₁ युधिष्ठिरदुर्योधन-

युद्ध, T₂ G₁ दुर्योधनपराजय (G₁ 'यं) — Day of
Karna's Generalship S₃ प्रथमयुद्धदिवसे — Adhy no
(figures, words or both) S₂ T_{1.5} G₁ M 20 (as in
text), B_{1.2} D₃ 6 29, D₄ 39, D₅ 30, T₂ 22

21

1 T₃ G₂ 8 om. 1-14 M₂ 4 om. the ref — °)
G₁ प्रतीयुद्ध (for त्वदीया) — °) Dn₁ पुनरावर्त्तं K₁ 4
संग्रामे

2 T₂ G₂ 8 om. 2 (cf v l 1) T₃ om (hapl.) 2^{ab}
— °) K₁ द्विरदनराश्वशङ्खशब्दै (submetric), K₄ B
Dn₁ D₂₋₄ 7 M "नररथाश्वशङ्खशब्दै"; V₁ 'रथरथाश्व', D₃
'रथनराश्व शङ्खपशौ', T₁ G₁ 'रथनराश्व(T₁ 'श्व)संघशब्दै'
— °) V₁ परिष्कृता, B₅ परिष्कृषिता; Dn₁ 'हृषिता (for
'हृषिता) T₁ योधशब्दै, G₁ शब्दपातै (for शस्त्र').
— °) B₂ -नर- (for रथ-) S₂ -सार्थवाहै, K₃ B D₄
D₁ 8-8 T₂ सादिसघा; V₁ सातिसघा Dn₁ D₂ -सादि-
सहा, T₁ -वाजिसघा; G₁ -वाजसंघा; M -सादिन (for
'सार्थवाहा) — °) K₂ पृषत्ताभिमुखा, K₃ V₁ B D₄
Dn₁ D₁₋₅ 7 8 T₁ M परिकुषिताभिमुखा K₃ V₁ B₁ 3-3
D₄ Dn₁ D₁₋₃ 7 8 T₁ M प्रजहिरे, B₂ प्रतिजहिरे (for
प्रजहिरे) Dn₁ T₁ G₁ M om ते D₆ परिकुषिता विमुखा
प्रजहुरेव

3 T₃ G₂ 8 om. 3 (cf v l 1) — °) K₃
शिनयाशुवरासिपद्विशै (sic), V₁ D₄ Dn₁ D_{1.2} 6 6 8 T₂
G₁ शितपरशुवरासिपद्विशै (V₁ T₂ G₁ 'सै)र, T₂ शितपरशु-
हानिपद्विशै; M शितपरशुवरासिपद्विशै — °) Dn₁ 'वरैश्च

वरपुरुषैः पुरुषाश्च वाहनैः ॥ ३
 कमलदिनकरेन्दुसंनिभैः
 सितदशनैः सुमुखाक्षिनासिकैः ।
 रुचिरमुकुटकुण्डलैर्मही
 पुरुषशिरोभिरवस्तृता वभौ ॥ ४
 परिघमृसलशक्तितोमरै-
 नखरमुशुण्डिगदाशतैर्द्विताः ।
 द्विरदनरहयाः सहस्रशो
 रुधिरनदीप्रवहास्तदाभवन् ॥ ५
 प्रहतनररथाश्चकुञ्जरं

प्रतिभयदर्शनमुल्बणं तदा ।
 तदहितनिहतं वभौ बलं
 पितृपतिराष्ट्रमिव प्रजाक्षये ॥ ६
 अथ तव नरदेव सैनिका-
 स्तव च सुताः सुरसूनुसंनिभाः ।
 अमितबलपुरःसरा रणे
 कुरुवृषभाः जिनिपुत्रमभ्ययुः ॥ ७
 तदतिरुचिरमीममावभौ
 पुरुषवराश्वरथद्विपाकुलम् ।
 लवणजलसमुद्भूतस्वनं

(for 'विधेश्च') K₁ साधिता; V₁ B₂. 2. 5 D₂ → 6-8 सूदिता; T₁ पातितं; T₂ मर्दिता; M₁ सादिन (for सादिता) Co cites अवसादिता — *) B₂ नरहया; T₂ रथवरा (for रथहया) K₁ महाहवे हे (sic), B₂ च आहवे; D₁ D₂ T₂ महाहवे ते (for महाहवे) — *) T₁ M₂ → पुरुषवरे; G₁ पुरुषवरा (for वरपुरुषैः) D₁ D₁. 5 पुरुषाश्च, G₁ पुरपैश्च (for पुरुषाश्च) K₃ चाहवै; M ते हता (for वाहनैः) T₂ परवपुषायुतवाहनैश्च

4 T₂ G₂ s om 4 (cf. v. 1 1). — *) K₂ 'दिनकमलेंदु- (for 'दिनकरेन्दु-) D₁ T₂ 'संनिभैस्त्रै- (for 'सनिभै-') — *) K₄ D₂ क्षित्तदशनैः; V₁ क्षत' (for मित') T₂ नासिकैश्च (for 'नासिकै-'). — *) T₁ 2 G₁ M 'मुकुट- (for 'मुकुट-). — *) K₁ 8 B₂ D₁ D₁ 2 2 इवास्तृता; K₄ B₂ D₁ उप', B₁ 4 अवस्थिता; B₂ D₁ D₂ T₁ M₁. 2 4 अवास्तृता, G₁ M₂ क्षपा' (for अव')

5 T₂ G₂. 8 om. 5 (of v. 1 1) — *) S₁ K₂ 'सुसुल-; S₂ 'मसुल-, K₂ V₁ D₁ D₁ 2 2 सुशल्-, B (except B₂) 'मुपल्- K₄ परिघमृसलशक्तितोमरैश्च — *) S₂ नखरमुशुण्डिपराशतैश्च (sic), K₁. 2 नखरमुशुण्डिगदा; D₂ सुशुण्डिगता; D₂ 'मुपदिगदासिभिर, T₁ लण्डसुशुण्डिगदाशतैश्च; T₂ नखरमुशुण्डिगदा; G₁ 'सुशुण्डिगदा', M₁ 'मुसुण्डिगदा; M₂ → 'मुसुण्डि (M₂ 'सुण्डि) गदाशतैश्च K₂ D₂ → 1. 6-8 हता, V₁ भृशं, D₁ D₁ D₁ 5 हत' (for द्रुता) K₄ नखरमुशुण्डिशतैर्द्वैस्तस्रत' (sic) — *) D₂ T₁ द्विरदवहनरा. — *) K₂ D₁ 'प्रवाहाश्च, V₁ 'प्रवाहश्च; G₁ M 'प्रमवाश्च (for 'प्रवहाश्च) D₁ तदाभवत्

6 T₂ G₂. 8 om 6 (cf. v. 1 1) — *) K₁ प्रहरनररथाश्च, K₄ B₁. 5 D₂ 7 T₁ M₁ प्रह' (T₁ 'पा) तदथ नराश्च; D₂ (marg) प्रतिहतनररथाश्च, T₂ प्रहतनरवराश्च.

— *) K₁ partly damaged K₂ D₂ मृशं; V₁ D₂ रणे; B₁ मृण; B₂ T₁ G₁ M₂ → वभौ, T₂ तथा (for तदा). S₂ (sup lin) 'मुन्वणान्सताप, K₂ B₂ 4 2 D₁ 'मुद्भव- मृणं, D₁ D₁ 'मुद्भरणं, M₁ 'मुद्भवे रणं — *) S₂ 'निहितं (for 'निहत) K₁ तदहितहत वभौ बल-; K₂ V₁ B D T₁ 2 'हितहतमायभौ (T₁ 'हवे) बल-; G₁ तदनिहतमहाहवे बलं, M तदनिहतनर व(M₁ 'नरमा) भौ बलं

7 T₂ G₂ s om. 7 (cf. v. 1 1) — *) S₁ K₂ 2 इति (for अथ) K₂ भव; D₂ T₂ ते (for तव) M₁ नरवरदेव (for तव नर') D₁ D₂ (marg) सैनिकास्त्रे (for सैनिकाश्च) — *) K₂ D₂ om. च — *) D₁ T₂ द्रविटबलपुरसरा; M द्रमिलबलपुरसर D₂ m रणेषु (for रणे) T₁ अमितबलपुरसारणे (sic) — *) G₁ कुरुपुत्रा' (for 'वृषभा) K₂ V₁ D₁ D₁ D₁. 5 2 T₂ 2 जिनिपुत्रम् (for 'पुत्रम्)

8 T₂ G₂ s om. 8 (cf. v. 1 1). — *) K₁ तदिति; K₂ उदति; K₂ B₁ 4 2 D₂ तदमि (for तदति-) K₂ V₁ B₂ D₁ D₁ D₁. 5 2 T₂ G₁ M₁ 'रुधिरमीमम् (for 'रुधिर') T₁ तदभिरुधिरमाहवे वभौ; M₂ → तदतिरुधिर- मायभौ रणे — *) S₁ प्रनसमुद्भतरद्विपाकुलं (sic), S₂ प्रघनसमुद्भतरद्विपा', K₁ प्रतिभयदयिपद्विपाकुल (sic); K₂ प्र***** द्विपा', K₂ पुरुषवराश्वरथद्विपा' (sic) — *) K₁. 2 4 'समुद्भवस्वरं (K₂ 'स्वनं K₄ 'सुनं); B₂ 'समुद्भवदत्त, T₂ 'समुद्रनिस्वन, M 'मसुद्भवस्वन Co as in text. — *) S₁ K₁ 2 4 B₂ असुरासुरसैन्यसंनिभं, K₂ D₁ D₂ अ(K₂ स)मराधिपसैन्य', V₁ अवरासुरसैन्यसप्रभं, B₁ 2. 4 D₁ D₁ 5 G₁ असुरामर(B₂ 'सुरसुरा)सैन्यसंनिभं, B₂ D₂ → 1 0 1 असुरामरसैन्यस(D₂ 'सु)प्रभं, T₂ M अमरासुर- (T₂ 'धिप)सैन्यसप्रभं (M₂ 'भौ).

बलममरासुरसैन्यसंनिभम् ॥ ८
 सुरपतिसमविक्रमस्तत-
 स्त्रिदशवरावरजोपमं युधि ।
 दिनकरकिरणप्रभैः पृपत्कै
 रचितनयोऽभ्यहनच्छिनिप्रवीरम् ॥ ९
 तमपि सरथवाजिसारथिं
 शिनिवृषभो विविधैः शरैस्त्वरन् ।
 मृजगविपसमप्रभै रणे
 पुरुषवरं समवास्तृणोत्तदा ॥ १०
 शिनिवृषभशरप्रपीडितं
 तत्र सुहृदो वसुपेणमभ्ययुः ।
 त्वरितमतिरथा रथर्षभं

द्विरदरथाश्वपदातिभिः सह ॥ ११
 तमुदधिनिभमाद्रव्दली
 त्वरिततरैः समभिद्रुतं परैः ।
 द्रुपदसुतसखस्तदाकरो-
 त्पुरुपरथाश्वगजक्षयं महत् ॥ १२
 अथ पुरुषवरौ कृताहिकौ
 भवमभिपूज्य यश्चाविधि प्रभुम् ।
 अरिवधकृतनिश्चयौ द्रुतं
 तव बलमर्जुनकेगवौ सूतौ ॥ १३
 जलदनिनदनिस्वनं रथं
 पवनविधूतपताककेतनम् ।
 सितहयमुपयान्तमन्तिकं

C 8 1216
 B. 8 20 14
 K. 8 21 14

-9 T₂ G₂ s om. 9 (cf. v. l. 1) — ^a) Ś K₂ 4
 "विक्रमस्तदा, K₂ "विक्रमद्युत्सु, T₂ M₁ "विक्रमं तव (M₁
 वतस्) — ^b) Ś₁ K_{1,2} त्रि * * * * *; K₂ त्रिदश-
 समानरज; Cc "वरावरजोपम (as in text) Ca cites
 त्रिदशवर and अवरज — K₂ om. from -वरजोपमं up to
 वृषभो (in 10^b) — ^c) Ś₂ K₁ पृपत्कै, K₂ प्रपत्कै, T₁
 पृपत्कै, M शरै (for पृपत्कै) — ^d) G₁ तपनसुतो (for
 रचितनयो) Ś K₁ 2, 4 भ्यहनन्; D₂ ह्यवधीत्, M₂₋₄
 ह्यहनन् (for अभ्यहनन्) K₂ शनिप्रवीर; K₄ G₁ शिने
 प्रवीरं; M शिने सुत (for शिनिप्रवीरम्)

10 T₂ G₂ s om 10 (cf. v. l. 1) K₂ om. up to
 वृषभो (cf. v. l. 9) — ^a) Ś₁ K₂ तमसि- (for तमपि) D₂
 सरथवाजि; D₂ सरथवाज; T₁ रथवाजि (for सरथवाजि)
 — ^b) D₂ D₁ s शिनिवृषभो (D₁ "भे); D₂ शनिवृषभो
 Ś₁ K₂ रचितनयो (K₄ "यं) निशितै शरैस्त्वरन्; Ś₂
 रचितनयो निशितै शरैस्त्वरन् (sic), K₁ शिनि ह पतविधै
 शरैस्त्व (sic), K₂ शित * * * * * शरैस्त्व — ^c) T₂
 -विपम- (for -विप-) T₁ G₁ मृजगविपनिभै शरोत्तमै
 — ^d) V₁ तदानीं (for तदा) T₂ त पुरुषवर स
 समावृणोत्तदा

11 T₂ G₂ s om 11 (cf. v. l. 1) — ^a) D₂ शनि-
 (for शिनि-) B₂ D₂ D₁ D_{1,2} s s T₂ M₁ -शरप्रपीडि
 तास; G₁ शरामिप्रपीडितास. K₁ शिनिवृषभेण शतप्रपीडित
 (sic) — ^b) Ś₂ तमु (for तव) K₁ सुहृदौ; K₂ सुहृदं;
 G₁ सुहृदो K₁ वसुपेणम्; K₂ वसुपेणम्; B₁ Cc वसुपेणम्;
 T₁ वसुपेणम् (for वसुपेणम्) — ^d) B₁ D₂ s "पत्तिभि"
 सह, M "पदाविसादिभिः

12 T₂ G₂ s om 12 (cf. v. l. 1) — ^a) Ś₁ K₂ 4
 V₁ B D (except D₂) S (T₂ G₂ s om.) तद् (for तम्)
 G₁ "निभमाद्रवद्, M₁ "निभप्रमाद्रवद् V₁ B D (except
 D₂) S (T₂ G₂ s om.) चलं (for वली) Ś₂
 त्वमुदधिनिभमाद्र (sup lin भद्रमाद्र)वदली — K₁ om.
 12^b-13^b — ^b) Ś₂ (sup lin) B₂ त्वरिततरै, K₂ तरं,
 T₁ G₁ "वर्तै", M₂₋₄ "नरै (for "तरै) M चलै (for परै)
 — ^c) K₂ V₁ B D M द्रुपदसुतमुत्सु, T₁ G₁ "वरस (for
 "सखस) D₂ D₁ s M ततो (for तदा) V₁ B D
 (except D₂ D₁) T₂ M [ख]मवत् (for [ख]करोत्)
 — G₁ om 12^a-14^b — ^d) K₂ D₂ महात्, T₁ महान्
 (for महत्) V₁ B (except B₂) D₂ D₁ s-7 T₂ M
 पुरुपरथाश्वगज (D₂ D₁ M "गजाश्वरथ)क्षयो महान्

13 T₂ G om 13 (cf. v. l. 1, 12) K₁ om 13^{ab}
 — ^a) D₂ पुरुषवरौ D₂ T₂ महावली, Cc कृताहिकौ (as
 in text) — ^b) D₁ s प्रभु (for प्रभुम्) D₂ T₂ युधि स-
 (T₂ शं)सप्तकमैन्यमुत्खण — ^c) T₁ ध्रुव (for द्रुष) D₂
 (also as in text) D₂ T₂ प्रसभमभिनिहत्य सत्वरौ — ^d)
 K₂ D₂ गतौ, B₁ D₂ श्रितौ, B₂ स्मृतौ, D₂ D₁ s उजौ; T₁
 श्रुतौ; T₂ समेतौ; Cc सुतौ (for सुतौ) D₂ तव
 केशवमर्जुनौ स्थितौ

14 T₂ G₂ s om 14 (cf. v. l. 1); G₁ om 14^{ab}
 (cf. v. l. 12) — ^a) Some MSS. "निस्वन, D₂ "निस्वनौ
 K₂ D₂ D₂ T₂ महत् (for रथ) Ś K₁ 2, 4 जलदनिन-
 (K₁ "र)दनिस्वनीकृतं (K₄ "ते) — ^b) M "नर्तन (for
 "केतनम्) — ^c) T₁ शित (for सित) Ś₂ K₁ 4
 उपयातम्; K₂ "यांदिम् (for "यान्तम्) K₂ V₁ D₂ T₂

C. 6 1210
B. 6 30 14
K. 6. 21 14

हृतमनसो दृष्ट्युस्तदारयः ॥ १४
अथ विस्फार्य गाण्डीवं रणे नृत्यनिवारुणः ।
शरसंवाधमकरोत्सं दिशः प्रदिशस्तथा ॥ १५
रथान्विमानप्रतिमान्सञ्जयत्रायुधध्वजान् ।
ससारथीस्तदा वाणैरभ्राणीवानिलोऽवधीत् ॥ १६
गजान्नाजप्रयन्तुंश्च वैजयन्त्यायुधध्वजान् ।
सादिनोऽश्वांश्च पर्त्तींश्च शरैर्निन्दे यमक्षयम् ॥ १७
तमन्तकमिव क्रुद्धमनिवार्य महारथम् ।

दुर्योधनोऽभ्ययादेको निम्नन्वाणैः पृथग्विधैः ॥ १८
तस्यार्जुनो धनुः स्रतं केतुमश्वांश्च सायकैः ।
हत्वा सप्तभिरैकैकं छत्रं चिच्छेद पत्रिणा ॥ १९
नवमं च समासाद्य व्यसृजत्प्रतिघातिनम् ।
दुर्योधनायेपुवरं तं द्रौणिः सप्तधाच्छिनत् ॥ २०
ततो द्रौणेर्धनुश्छित्त्वा हत्वा चाश्ववराञ्चरैः ।
कृपस्यापि तथात्युग्रं धनुश्छिच्छेद पाण्डवः ॥ २१
हार्दिक्यस्य धनुश्छित्त्वा ध्वजं चाश्वं तथावधीत् ।

अंतिके (for अन्तिक) — ^a) Ks हृतमनसो, K4 D6 हृत*,
V1 B (except B5) Da1 D1-5 7 8 कृत*, T1 हृद* (for
हृत*) T2 तदा रथा* (for तदारय*) — After 14, T1
G1 M 1ns

184* हस्तेन हस्तिपतिहस्तसमानहस्त-

स्तूणीमुखादथ शरान्मुहुराददान ।

वज्रीव दानवचर्म प्रगृहीतचापो

भीमानुजस्त्व नरेन्द्र चमू जगाहे ।

[(L 1) T1 हस्तपतिहस्ति-, G1 हस्तीव (submetric)
(for हस्तिपतिहस्त-) — (L, 2) T1 तु (for जय) G1
बहुधाददान (for मुहुराददान)]

15 Before 15, T1 G1 2 ins संजय* — ^a) K2
विस्फट-; S विस्फार्य (for विस्फार्य) K1 अथ विप्र ****
— ^b) K1 om रणे Ks B D (except D2 6) S (except
T1) रये (for रणे) — ^c) T1 शर शर वाधमकरोत् — ^d) G1
प्रदिशास् K1 T2 M1 (before corr) तदा (for तथा)

16 ^a) Ks Ds तेषा, D6 om (for रथान्) — ^b)
S: K1.4 D6 म(D6 स)जयत्रायुधध्वजान्; Ks सहयाश्च
महारथान्, V1 सर्जयत्रायुधध्वजान्, B D2-4 7 8 मज(D8
मज)यन्त्यायुध*, T1 2 M1.8 सज(T2 सज्य-, Ms सर्ज-
यत्रायुध*, T8 G सजा(G2 'ज्या)र्निद्रायुध* — ^c) K1 2 4
om (hapl.) 16^a-17^b — ^e) V1 D1 सगारथिस्, B1 6
'सारथि, D2 'सारथिस् D6 तथा (for तदा) S (except
T2) सयोधान् (G1 'योध, M 'यौध-) सारथीन्वाणैर् — ^d)
D1 [S]वसत् (for स्वधीत्)

17 ^c) K1 2.4 om 17^{ab} (of v l. 16) — ^a) V1
गजं (for गज-) B2 4 5 Da1 D1 6 8 गजनियत्(B4
'यस्तु)श्च, Dn1 S 'प्रणेत्(T 'त्या-, G2 'त्रा)श्च Ks D8
गजाश्च गजयोधाश्च, D2 गजान्नागजनियतीपु (B10) — ^b)
Ks B1.8 वैजयर्त्ती शुभा गदां (Ks ध्वजान्), D8 G2 M1
'यंतीशुभ(D8 'भा)ध्वजा, T1 8 G1 8 M2-4 'यंती शुभ-
ध्वजान् (T1 शुभा द्विजान्; M2-4 शुभान्ध्वजान्), T2 'यंती-

शुभध्वजान् Ca cites वैजयती — ^e) K1 सच्चिरोश्वाश्च
(sic), Ks साच्चिरोश्वाश्च D8 पत्तीश्च; T1 पत्तिश्च — ^d)
G2 वाणैर् (for शरैर्) T1 8 G1.8 M निन्दे वाणैर् (for
शरैर्निन्दे)

18 ^a) K1 तमतिकमविक्रुद्धम् — ^b) K4 Da1 Dn1
D1 6.8 अनिवार्य-, D4 'वार्य (for 'वार्य) — ^c) K4
[S]न्ययादेको — ^d) K2 निम्नो (for निम्न) ^c) K2
वाणान् (for वाणै.) B2 6 D2.4 7 अजिह्वगै* (for पृथग्विधै*)

19 ^a) Ks ध्वज (for धनु) V1 D2 6 S (except
T2) केतु (for सूत) — ^b) Ks अश्वकेतुं, V1 D2 T1 8 G
M अश्वान्स्रुतं, B Da1 Dn1 D1.8-8 T2 अश्वान्केतुं (by
transp) K3 तु (for च) — ^c) K1 एकैके, V1 B1 2.5
D3 4 6 7 T2 8 G एकैक (for एकैक) — ^d) G2 धनुश्च
(for छत्रं)

20 ^a) B2 अनतर; B4 अतर च, T1 नवमं च, T2 तत
शरं, T3 G शरमन्य, M नवमन्य (for नवम च) V1 Dn1
D8 4 7 T8 Gs M समाधाय; D2 'स्याय; D6 स संघाय; D8
T1.2 G1.2 समादाय (for 'साद्य) — ^b) Dn1 विसृजत्
(for व्यसृजत्) K1 8 V1 B D S प्राण(G1 'णि)घातिन
(for प्रति) — ^c) Dn1 द्रौण, D8 G1 द्रौणि B2 om.
from सप्तधा up to हत्वा (in 21^b) K1 [अ]च्छिनोत्; D4
[अ]क्षिणत् (for [अ]च्छिनत्)

21 B8 om up to हत्वा (of v l. 20) — ^a) D6
तथा (for ततो) ^c) द्रौण, Ks द्रौणि-, K4 Dn1 G1
द्रौणैर् D8 ततो द्रौणिधनु स्थित्वा — ^b) D2 om.
(hapl.) from चाश्व up to ध्वज (in 22^b) K2 [अ]
श्वान्णो; B8 5 D2.4.7 [अ]श्वरथान्, D6 [अ]स्य शरान्, T8
G तुरगान् (for [अ]श्वरथान्) Ks तदा, D8 रणे, T1
शुभान् (for शरैर्) — ^c) Ks D6 T2 G1 [अ]थ, T8 तत्,
G2 च (for [अ]पि) K2 8 V1 B D (D2 om.) तद(V1
D6 'दा)त्युग्र; T2 नदन्त्युग्र; T3 G महात्युग्रं (for तथात्युग्र)
T1 M कृपस्याततमत्युग्र

दुःशासनस्येपुवरं छित्त्वा राधेयमभ्ययात् ॥ २२
अथ सात्यकिमुत्सृज्य त्वरन्कर्णोऽर्जुनं त्रिभिः ।
विद्धा विव्याध विंगत्या कृष्णं पार्थं पुनस्त्रिभिः ॥ २३
अथ सात्यकिरागत्य कर्णं विद्धा शितैः शरैः ।
नवत्या नवभिश्चोर्गैः शतेन पुनरार्दयत् ॥ २४
ततः प्रवीराः पाण्डूनां सर्वे कर्णमपीडयन् ।
युधामन्युः शिखण्डी च द्रौपदेयाः प्रमद्रकाः ॥ २५
उत्तमौजा युयुत्सुश्च यमौ पार्षत एव च ।

चेदिऋरूपमत्स्यानां केकयानां च यद्वलम् ।
चेकितानश्च बलवान्धर्मराजश्च सुव्रतः ॥ २६
एते रथाश्चद्विरदैः पत्तिभिश्चोग्रविक्रमैः ।
परिवार्य रणे कर्णं नानाशस्त्रैश्चाकिरन् ।
भापन्तो वाग्भिरुग्राभिः सर्वे कर्णवधे वृताः ॥ २७
तां शस्त्रवृष्टिं बहुधा छित्त्वा कर्णः शितैः शरैः ।
अपोवाह स तान्सर्वान्द्रुमान्भङ्क्त्वेव मारुतः ॥ २८
रथिनः समहामात्रान्गजान्श्वान्ससादिनः ।

C २ 1235
B. १ 30 31
K २ 21 21

22 D₂ om. up to च्वजं (cf. v 1 21) — ^a) K₁ हर्दिऋस्य, Dn₁ कस्य — ^b) D₂ च्वजश्च (for च्वज) K₂ V₁ B D S चाश्वस्य (for चाश्व) V₁ B (except B₁) Dn₁ D₂ २.२ १ तदा, S (except T₂) अथ (for तथा) K₂ [अ]वधीत् (for [अ]वधीत्) — ^c) K₂ B Da₁ Dn₁ D₁-१ T₁ २ M [ह]न्वमन, D₂ (m as in text) पुर (submetric), T₂ G₁ २ चेष्वाम, G₂ च घनुश्च (for [ह]पुवर) — ^d) S K₂ ४ हृत्वा; K₁ हित्वा (for छित्त्वा) K₂ G₂ अन्वगात् (for 'यात्)

23 S K₁ 2 om. (hapl) 23 — ^b) K₂ V₁ Da₁ Dn₁ D₁ २ T₂ प्रति, D₂ शरैः (for त्रिभिः) — ^c) T₂ गन्वा (for विद्धा) K₂ B₁-4 Da₁ Dn₁ D₁ २ T₂ सप्तत्या (for विंगत्या) D₂ विव्याध सप्तमप्त्या — ^d) K₂ D₂ ४.१ पुन (for त्रिभिः) — K₂ V₁ B D T₂ ins after 23 D₂ (for the second time) T₁ G₁ २ M ins after 29

185* न ग्लानिरामीत्कर्णस्य क्षिपत् सायकान्धनुः ।
रणे विनिघ्नत् शयन्क्रुद्धस्यैव शतक्रतो ।

[(L 1) D₂ गाथाणि (for कणस्य) B₂ ग्लानिराखीत्र कर्णस्य (for the prior half) D₂ २ (second time) T₁ G₁ २ M प्राण्य (D₂ 'श्य)न (for क्षिपत्) — (L 2) Om in K₂ B₁ २ D₂ (first time) Da₁ D₁ २ च निघ्नत् (for त्रिभिः) D₂ २ (second time) शयु (for शयन्) Da₁ D₁ २ कर्णस्य (for क्रुद्धस्य)]
K₂ B₁ २- Da₁ D₁ २ २ T₂ cont (om line 1) T₁ २ G M ins after 23

186* कर्णस्य स्फुरदत्यर्थं प्रास्यत् सायकान्धनुः ।

ननाद ब्रामजजनन भूतानामहितान्त्वक्कम् ।

[(L 1) G₂ स्फुरदत्यर्थं T₁ अम्यत्, T₂ G₂ प्रस्यत् (for प्रास्यत्) T₂ G₁ २ सशर; G₂ सायकान् (for सायकान्) — (L 2) K₂ तदभूत्, B₁ तदा तत्, B₂-२ Da₁ D₁ २ तदपि, D₂ नदत् (for ननाद) K₂ अहितान्त्वक्, B₂-२ T₂ अहितारमनां, Da₁ D₁ २ अहितारमनां, D₂ अहितारमक (for

अहितान्त्वक्)]

24 ^a) B₂ ४ अम्यत्, T₁ G₁ M₂-4 सागम्य (for आगत्य) — ^b) Dn₁ मितै (for क्षितै) — ^c) T₁ चाणै (for चोर्गै) — ^d) D₂ स तेन (for शतेन) K₂ B₁-4 D अपार्थ (Dn₁ 'र्ध)यत्, V₁ T₂ अर्द, T₁ २ G M अर्धे (for आर्द)

25 ^a) K₂ V₁ B D S पार्थोना (for पाण्डूनां) — ^b) Dn₁ D₁ T₂ G₁ M₁ अपीडयन् — ^d) K₂ प्रतद्रका (sic) (for प्रम)

26 ^a) T₁ G₁ २ उत्तमोजा — ^b) G₂ पार्षद — ^c) K₂ कारूपमत्स्यानां, S कारुशमत्स्याना — G₁ om 26^d — ^d) K₂ D₁ २ ४ केकयाना, K₂ केनयाना (sic), D₁ २ केकयानां K₂ G₂ च तद्, B₂ ४ Da₁ D₁ २ T₂ महद् (for च यद्) — ^e) K₁ चेकितानाश्च, T₁ चेदिराजश्च — ^f) G₁ धर्मराजस्य (for 'राजश्च) V₁ T₂ G₂ सुव्रत

27 ^b) T₁ चाग्र्यविक्रमै, T₂ G M चोर्गविक्रमा — ^c) G₁ परिचार्य Dn₁ कर्णै; D₂ कर्ण — ^d) S₁ K₁ २ नाराचाक्षै (K₁ 'क्षै)र; S₂ K₂ नाराचाक्षम् (for नानाशस्त्रै) S₁ K₂ M₁ अचाकिरत् — ^f) K₁ G₁ कर्णवधात् (G₁ 'घ)त्; T₂ G₂ 'वधारता (for 'वधे वृता) S₁ (sup lin) K₂ G₂ रता; S₂ रत; V₁ D₂ तदा, B Da₁ D₂-२ १ T₂ M घत्; D₁ वृता, T₁ वृता (for वृत्ता)

28 ^a) G₁ २ M₂-४ ता शस्त्रवृष्टीर्बहुधा, M₁ शस्त्रवृष्टि- र्यहुविधा — ^b) K₂ कर्णं छित्त्वा; V₁ B D S कर्णश्छित्त्वा (by transp) B₂ transp क्षित्ते and शरैः — ^c) K₁ [अ]श्वान्सर्वान् K₂ V₁ B D S [अ]श्ववीर्येण; K₂ स तान्सर्वान् (for स तान्सर्वान्) — ^d) K₂ पुमान्, B Da₁ D₁ २-२ १ हुम (for हुमान्) K₂ २ सुक्तेव, V₁ G₂ मक्त्वेव, G₁ मक्ते च (for मद्क्त्वेव)

29 ^a) K₂ समहामात्रा, K₂ G₂ सुमहामात्रान्, V₁ महमा मात्रा — ^b) K₂ राजन् (for गजान्) V₁ अश्वान् (for अश्वान्) B₁ समादिनि (for 'दिन) — ^c) S₂

C B 1235
B. 6 30 31
K B 21 31

शरव्रातांश्च संकुद्धो निम्नकर्णो व्यदश्यत् ॥ २९
तद्वध्यमानं पाण्डूनां वलं कर्णास्त्रतेजसा ।
विशस्त्रक्षतदेहं च प्राय आसीत्पराङ्मुखम् ॥ ३०
अथ कर्णास्त्रमस्त्रेण प्रतिहत्यार्जुनः स्वयम् ।
दिशः खं चैव भूमिं च प्रावृणोच्छरवृष्टिभिः ॥ ३१
मुसलानीव निष्पेतुः परिधा इव चेपवः ।
शतघ्नय इव चाप्यन्ये वज्राण्युग्राणि वापरे ॥ ३२
तैर्वध्यमानं तत्सैन्यं सपत्न्यश्चरथद्विपम् ।

निमीलिताक्षमत्यर्थमुदभ्राम्यत्समन्ततः ॥ ३३
निष्कैवल्यं तदा युद्धं प्रापुरश्वरद्विपाः ।
वध्यमानाः शरैरन्ये तदा भीताः प्रदुद्बुधुः ॥ ३४
एवं तेषां तदा युद्धे संसक्तानां जयैपिणाम् ।
गिरिमस्तं समासाद्य प्रत्यपद्यत भानुमान् ॥ ३५
तमसा च महाराज रजसा च विशेषतः ।
न किञ्चित्प्रत्यपश्याम शुभं वा यदि वाशुभम् ॥ ३६
ते त्रसन्तो महेष्वासा रात्रियुद्धस्य भारत ।

शरव्राताश्च, K₁ श्रवताश्च, K₈ पत्नीव्रतान्, K₁ शरव्रातेश्च,
V₁ B D S पत्तिव्राताश्च (D₈ 'त') (for शरं) K₈ D₁ D₈
T₂ सु- (for च) V₁ व्यदश्यते, T₂ [S] व्यदश्यत (before
corr 'ते'); G₁ व्यदश्यत; G₂ [S] भ्यह, M₁ [S] प्यह
— After 29, D₈ T₁ G₁ & M read 185* (D₈ for the
first time after 23) (of v 1 23)

30 °) B₂ त, B₈₋₅ तु (for च) K₈ D₁ D₈
विशस्त्रपत्रदेहाद्य; K₄ V₁ B (except B₁) क्षतदेहं च; D₄
(marg as in text) G₂ पत्रदेहास्तु, T₁ विशस्त्र पत्रदेहेषु,
T₂ विशस्त्रपत्र देह तु Ca o oite पत्र — °) T₈ G तत,
M₁ यत्र (sio), Co प्राय (as in text). T₁ प्रत्ययासीत्;
T₂ प्रायेणासीत् (for प्राय आसीत्) S K₁ 4 ह्यासीत्
(for आसीत्) B₈ G₂ पराङ्मुख K₁ प्रायश्चोपत्पराङ्मुख
(sio)

31 °) K₈ पश्चात् (for अथ) S₂ D₁ D₁ 5 T₁
कर्णास्त्रमस्त्रेण — °) S₂ K₁ 4 D₁ D₁ प्रतिहन्य (for
'हत्य) T₁ [अ]र्जुनं D₁ om स्वयं K₈ B D₁
D₁ 2-5, 7 & G M स्वयन्; D₂ त्वरन्; T₁ स्मरन् (for स्वयम्)
— °) B (except B₂) D₂₋₄ 7 दिशं — °) M₂₋₄
प्राहिणोच (for प्रावृ)

32 °) S K₁ 4 मुसलानीव, K₈ मुसलानि च,
B₁ 8 4 मुसलानीव, D₁ D₁ 2 4 8 मुसलानीव, T G मुसला
इव. S₂ निष्पेत्ति (sio), B₈ D₂₋₄ 7 संपेतु — °) T₂ om
from चेपव up to 'ण्युग्राणि (in °) G₂ यष्टय (for
चेपवः) — °) V₁ D₂ 8 शतघ्नया (D₂ 'घ्नी, D₈ 'घ्न), G₂
शतघ्नीर K₁ चाप्यते, K₈ चापे तु (for चाप्यन्ये) — °)
K₁ 8 4 V₁ B (except B₈) D (except D₁) चापरे
T₁ 8 G M वज्रा हु (T₈ G उ) आ इवापरे

33 °) S (except T₂) वध्यमान च (for तैर्वध्यमान)
— °) D₁ D₁ 5 सहस्रस्य (D₁ om स्य) श्वरथध्वजं; G₂
सपत्न्यश्चरथं प्रति — °) K₂ निमीलोभाक्षम् (sio), K₁

विमीलिताक्ष्यम् (for निमीलिताक्षम्) B₁₋₄ D₈ अत्य
(for अत्यर्थम्). — °) S₂ उदभ्रामत्, K₈ उदभ्राम्यतं; V₁
B₂ 4 5 D₁ D₁ D₁₋₇ S वभ्राम च, B₁ सत्रास्यत्, B₈
उदभ्राम्यत्, D₈ m समुद्रांत (for उदभ्राम्यत्) V₁ B₁ m. 5
D₁ D₁ D₁₋₇ T G M₁ ननाद च, M₂₋₄ रुरोद ह (for
समन्तत) D₈ उदभ्राम्यं तमसा तत्र (sio)

34 °) Co नैकैवल्य, Ca निष्कैवल्य (as in text).
T₁ G यथा, M यदा (for तदा) S (except T₂) युद्धं
(G₂ युद्ध) (for युद्ध) Cv as in text — S K₁ 2
om (?hapl) 34^b-35^a — °) K₄ संसक्तानां जयैपिणां
(= 35^b), V₁ D₁ D₂ 6 T₂ M₂₋₄ प्रापुरश्वरद्विपा (D₂
'प'); B₈ प्राप्नुवन्सरथद्विपा, Cv as in text. — °) K₄
V₁ B₂ 4 5 D₂₋₄ 6 7 T₂ हन्यमाना, G₁ वध्यमान K₈ परैर
(for शरैर) K₄ V₁ B₁ 4 5 D₁ D₂₋₄ 6 7 S आर्ता (for
अन्ये) — °) K₈ T₁ तथा (for तदा) D₈ नीता (for
भीता)

35 S K₁ 2 om 35^a (of v 1 34) — °) K₈ 4 V₁
B D (except D₁ D₈) त्वदीयानां, T₁ M₁ 2 4 तेषा त्वैवं
(M₂ 'व); T₂ एवविधे, T₈ G M₈ तेषां चैव (for एवं तेषां).
T₁ युद्धं — °) K₈ अस्ताचल; D₁ D₈ T₂ अस्त गिरि (by
transp) T₂ अनुप्राप्य (for समासाद्य) — °) M₂₋₄
प्रत्यदश्यतं, Co 'पद्यत (as in text)

36 °) K₁ 4 तपसा, T₈ G₁ 8 रजसा (for तमसा).
— °) T₈ G₁ 8 तमसा (for रजसा) — °) S₂ प्रतिपश्याम;
V₁ D₁ D₈ T₁ M₁ प्रत्यपश्याम, M₂₋₄ 'इश्याम (M₄
'म)

37 °) K₈ तत्र श्रांतो; K₄ V₁ B₂ 5 D (except D₁
D₁ 5) T₂ G₈ ते त्रसन्तो; B₈ T₈ तत्र संतो (for ते त्रसन्तो).
D₈ महेष्वास, G₂ महाराज (for महेष्वासा) — °) S
K₁ 2 4 रात्रियुद्धात्तु (K₁ 'स्तु) (for 'युद्धस्य) — °) S
अप (T₂ 'व) हार (for अपयानं) — °) K₈ सर्वराजभिः,

अपयानं ततश्चक्रुः सहिताः सत्रवाजिभिः ॥ ३७
 कौरवेषु च यातेषु तदा राजन्दिनक्षये ।
 जयं सुमनसः प्राप्य पार्थाः स्वशिविरं ययुः ॥ ३८
 वादित्रशब्दैर्विविधैः सिंहनादैश्च नर्तितैः ।
 परानवहसन्तश्च स्तुवन्तश्चाच्युतार्जुनौ ॥ ३९
 कृतेऽवहारे तैर्वैरैः सैनिकाः सर्व एव ते ।

आशिपः पाण्डवेषु प्रायुज्यन्त नरेश्वराः ॥ ४०
 ततः कृतेऽवहारे च प्रहृष्टाः कुरुपाण्डवाः ।
 निशायां शिविरं गत्वा न्यविशन्त नरेश्वराः ॥ ४१
 यक्षरक्षःपिगाचाश्च श्वापदानि च संवदाः ।
 जग्मुरायोधनं घोरं रुद्रस्नानर्तनोपमम् ॥ ४२

C. 8 1248
B 8 20 44
K 8. 21 44

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥

V₁ B Da D₁₋₁ सर्वे (B₅ 'हृ) योषिभिः, D₁₁ D₃ 'योधिनः,
 S (except T₂) सर्वसैनिका (T₃ G₂ 'केः) (for 'वाजिभिः)
 38 ^a) K₃ B D₁₁ D_{2-1.6-3} T₂ 3 G M [अ] पयातेषु,
 V₁ T₁ प्रयातेषु, Da₁ D_{1.6} [उ] पयातेषु (for च यातेषु)
 — ^b) S (except T₂) ततो (for तदा) Ś₁ K_{1.2}
 दिनद्वये (for 'क्षये) — ^c) Ś₁ K_{1.2} B₅ सुमनसः G₂
 प्राप्ता (for प्राप्य) D₁₁ जय सुमन * * * — ^d) K₃
 पुन (for पार्था) Ś₂ सु, T₂ च (for स्व-) T₃ G पार्था
 दिविरमाययु

39 ^b) K₃ V₁ B₂ च नर्तितैः, B_{1.2-3} Da₁ D₁₁ D_{1.2-3}
 T₂ स (D₃ स्व) गर्तितैः, D₂ सुनादितैः, T₁ 3 G M₁ (sup
 lin) 2 3 सनर्तितैः (G₂ 'र्तितैः; M₁ 'तैके) (for च नर्तितैः)
 — ^c) K₃ S परानवहसन्तश्च, V₁ D₃ 'नगणयन्तश्च, B Da₁
 D₁₋₁ 7 'नुपहसन्तश्च — ^d) G₂ स्तुवद्भिश्च (for 'न्तश्च)
 Da₁ D_{1.6} केशवार्जुनौ, T₁ 3 G₂ चार्जुनाच्युतौ (for चाच्युता
 र्जुनौ)

40 ^a) K₁ कृतेवराहे (metathesis), D₁ कृतेवहारस,
 T₁ कृतेपहारैश्च; G M₃ कृतेपहारे (for कृतेऽवहारे) K₃
 कृतेवहारितैर्वैरैः (sic), V₁ D₂ 6 कृतावहारास्ते वीरा — ^b)
 D₂ T₁ हि (for ते) — ^c) Ś₂ आशिपः, K₁ आशिपा V₁
 B₅ D₂₋₃ 6 7 आशीर्वा (D₃ 'वै) च पाण्डवेषु, D₁₁ आशि* च
 पाण्डवेषु — ^d) K₃ प्रयुज्यन्त, V₁ प्रायुज्यन्त, B₁ 3 Da₁ D₁₁
 D_{1.2-1} 8 प्रा (T₁ प्र) युजन्त, D₃ प्रायुजाना K₁ नरेश्वर, B₃
 नराधिपा, S (except T₂ 3 G₃) नरेश्वर

41 K₃ om (hapl) 41 — ^a) Ś₂ कृणे (for कृते)
 K₁ कृतेवराहे (metathesis), T₁ G M₃ 'तेपहारे, T₂

'तावहारे B₅ तु (for च) — ^b) B (except B₄) Da₁
 D_{1.2-3} 7 उन्न (for कुरु) — Ś₁ K₂ 4 om. 41st — ^c)
 S निशि स्वदिविर गत्वा — ^d) B_{1.2.5} D₂₋₁ 7 8 न्यवसन्त; B₃
 प्राविसन्त (for न्यविशन्त) G₂ नरेश्वर Ś₂ K₁ न्यविशन्म-
 रतर्पम (K₁ 'भा) — After 41, S (except T₂) ins

187* रणे प्रवृत्तान्यहनि कयन्त सुखं तथा ।

[T₁ M तदा (for तथा)]

42 ^a) B₂ यक्षो, B₅ D_{2-1.7} S (except T₂) ततो
 (for यक्ष-) K₁ रक्षा, K₃ रक्ष (for रक्ष) — ^b)
 K₃ D₁₁ D₃ T₂ श्वापदाश्चापि, B₅ D₂₋₃ 6 7 'दाश्रैव (for
 'दानि च) K₄ सशय, D₁₁ G₂ M₂₋₄ सर्वदा (for
 संवदा) V₁ B₁₋₄ Da₁ D₁ श्वापदाश्च वयासि च (V₁
 सहस्रश) — D₃ om 42nd — ^c) Ś₂ जयोधनः; Ca
 आयो (as in text) — ^d) Ś K₂ 4 रुद्रस्नाप्यं (Ś₂ K₂
 'न) तकोपम, V₁ B₅ D₁₁ D_{2-1.6} 7 T₂ 'स्याक्रीडसंनिर्भ,
 T₁ 3 G M 'स्याक्रीडनोपमं Ca oites रुद्रस्याक्रीडं, Co
 oites श्वानर्तन

Colophon om in D₃ — Day of Karṇa's
 Generalship Ś₂ K₃ 4 B₁ 3 4 Da₁ D₁₁ D_{1.4.5} 7
 प्रथमयुद्धदिवस — Adhy name T₁ मेनापहार, T₂
 सकुलयुद्ध T₁ 3 G M₂₋₄ कर्णस्य प्रथमाह्निक समाप्तं
 — Adhy no (figures, words or both) Ś₂ 22, B_{1.2}
 D₃ 30, Da₁ D₃ 40, D₄ 31, T₁ 3 G M 21 (as in
 text); T₂ 23

२२

धृतराष्ट्र उवाच ।

स्नेन च्छन्देन नः सर्वान्नावधीद्व्यक्तमर्जुनः ।

न ह्यस्य समरे मुच्येतान्तकोऽप्याततायिनः ॥ १

पार्थो ह्येकोऽहरद्भद्रामेकश्चाग्निमतर्पयत् ।

एकश्चेमां महीं जित्वा चक्रे बलिभृतो नृपान् ॥ २

एको निवातकवचानवधीद्विव्यकार्मुकः ।

एकः किरातरूपेण स्थितं शर्वमयोधयत् ॥ ३

एकोऽभ्यरक्षद्भरतानेको भवमतोपयत् ।

22

1 ^a) K₃ B₁ D_{n1} D₃ S (except T₂ s) व (for न) Ca as in text. — ^b) K₃ V₁ B D T₁ s अवधीद् (for नाव) — ^c) Ś₁ K₄ B D_{n1} D₂₋₄ s S मुच्येदतको, K₁ 'च्येतातार्को (sio); K₃ 'च्येत्तातको, V₁ युच्यदंतको, D₃ मुखेदतको (for मुच्येतान्तको)

2 ^a) For the event, of 1 211-212. B₂ s D₃ s r s च (for हि) K₁ हरेद्, K₃ हरन् (for s हरद्) K₃ सर्वान् (for भद्राम्) — ^b) For the event, of 1. 214-219 K₄ [अ]भ्यम् (for [अ]ग्निम्) — For the event, of 2 23-29 — ^a) K₁ बलवतो, K₂ s D₁ s G₂ बलवृत्तो; T₁ बलिहृतो, Cc 'भृतो (as in text) K₁ नृपं, K₃ महान् (for नृपान्) M₁ चक्रे बलिभृतोपमान्

3 For the event, of 3 165-171 — ^b) K₁ V₁ B D_{n1} D_{n1} D₁₋₃ T₂ अहनद्; D₃ अदहद् (for अवधीद्) — For 3^{ab}, S (except T₂) subst

188* निवातकवचाना च तिस्रः कोटीर्जघान ह ।
For the event, of 3 13-42 — ^a) D_{n1} T₂ किरातरूपेण; T₃ G किरातवेपेण — ^d) Ś₁ K V₁ (before corr) B₂ s c D₂ s सर्वम्, Ca c शर्वम् (as in text) G₂ अतोपयत् (for अयोधयत्)

4 K₃ T₂ om. (hapl) 4^{ab} — ^a) For the event, of 3 225-243 Ś₁ K₄ [S]प्यरक्षद्; V₁ B D (except D₂) T₁ G₁ 2 ह्यरक्षद् (for [S]भ्यरक्षद्) T₁ भरताम्; M₁ भरता — ^b) For the event, of 3 13-42 T₂ G₁ s शर्वम्, G₂ सर्वम् (for भवम्) — ^c) Ś₁ जित; K₃ रया (for जिता). — ^d) B D (except D₂ s) T₂

तेनैकेन जिताः सर्वे मदीया *उग्रतेजसः ।

ते न निन्द्याः प्रशस्याश्च यत्ते चक्रुर्ब्रवीहि तत् ॥ ४

संजय उवाच ।

हतप्रहतविध्वस्ता विवर्मायुधवाहनाः ।

दीनखरा दूयमाना मानिनः शत्रुभिर्जिताः ॥ ५

शिविरस्थाः पुनर्मत्रं मन्त्रयन्ति स्म कौरवाः ।

भयदंष्ट्रा हतविपाः पदाक्रान्ता इवोरगाः ॥ ६

तानब्रवीत्ततः कर्णः क्रुद्धः सर्प इव श्वसन् ।

मदीया (for मदीया) Ś K₁ 2 s B D_{n1} D₂ 4 r T₁ G₂ M₁ ह्यु (K₁ ह्य) उग्रतेजसा; V₁ उग्रतेजसा, D_{n1} D₁ 2 s c s T₂ s G₁ s M₂₋₄ ह्युग्रतेजस. (for *उग्र*) K₃ मदीयायुग्रचेतस — ^a) B (except B₁) D_{n1} D₁₋₃ r न ते (by transp), D₃ एते Cc cites ते (as in text) Ś₁ D₁ विद्या; K₄ नीया (for निन्द्या) Ś K₁ प्रशाम्या (Ś 'न्य); K₂ 4 प्रशस्या, D_{n1} D₁ 2 s प्रश (D₂ 'स) स्या; G₁ 2 M प्रहा (G₂ M₁ 'ह) स्या (for प्रशस्या) Ś K V₁ B₂ s D₂₋₄ c r ते; T₁ s G₁ s M₁ तु (for च) T₂ ते निर्जिता दुष्पसहा — ^j) K₃ यत्र (for यत्ते) Ś K₁ 2 चक्रे, D_{n1} सूत (for चक्रुः) K₂ ब्रवेहि, S (except T₂) प्रचक्ष्व (for ब्रवीहि) Ś K₁ 2 त, K₃ तान् (for तत्) — After 4, V₁ B D (except D₃ s) ins *

189* ततो दुर्योधनः सूत पश्चात्किमकरोत्तदा ।

5 ^a) K₃ ततः प्रवीरा, D₂ s T₂ हतप्रवीर (D₃ 'रा) (for हतप्रहतः) K₁ B₁ 2.4 D_{n1} D₃ 7 -विध्वस्त- (for -विध्वस्ता) Ca c as in text. — ^b) K₃ विविधायुधं, K₄ विवर्मायुधं (sio), B₁ विवर्मायुधभूषणा, D_{n1} विवर्मायुधवाहव (sio), T₂ विवर्मायुधवाहना (before corr 'मानवा'), G₂ विचर्मादह — ^c) Ś₁ V₁ दीयमाना (V₁ 'ना); G₂ दीनमना (for दूयमाना) K₃ हीनखरारूपमाना — ^d) V₁ B D S (except M₁) शत्रुनि (D₃ 'त) जिता Ś₂ मानिना शत्रुभिर्जिता.

6 ^b) K₂ स- (for सा) — ^c) M₂ हतद्विधा — ^d) Ś₂ पदाक्रान्ता, K₁₋₃ B D (except D₁) T₂ G₂ M₂ 4 पादां, V₁ पादाक्रात

7 ^{ab}) M₂₋₄ transp कर्ण and क्रुद्ध K₁ क्रुद्धा (for क्रुद्ध) — ^c) K₃ B₁ 2.5 D_{n1} D₂ 4.6.7 T₂ G₁ 2

करं करेणाभिपीड्य प्रेक्षमाणस्तत्रात्मजम् ॥ ७
यत्तो दृढश्च दक्षश्च धृतिमानर्जुनः सदा ।
स बोधयति चाप्येनं प्राप्तकालमधोक्षजः ॥ ८
सहस्रास्त्रविसर्गेण वयं तेनाद्य वञ्चिताः ।
श्वस्त्वहं तस्य संकल्पं सर्वं हन्ता महीपते ॥ ९
एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वा सोऽनुजज्ञे नृपोत्तमान् ।
सुखोपितास्ते रजनीं हृष्टा युद्धाय निर्ययुः ॥ १०
तेऽपश्यन्निहितं व्यूहं धर्मराजेन दुर्जयम् ।

प्रयत्नात्कुरुमुख्येन बृहस्पत्युशनोमतात् ॥ ११
अथ प्रतीपकर्तारं सततं विजितात्मनाम् ।
सस्मार वृषभस्कन्धं कर्णं दुर्योधनस्तदा ॥ १२
पुरंदरसमं युद्धे मरुद्गणसमं बले ।
कार्तवीर्यसमं वीर्ये कर्णं राज्ञोऽगमन्मनः ।
सूतपुत्रं महेष्वसं बन्धुमात्यायिकेष्विव ॥ १३
धृतराष्ट्र उवाच ।
यद्वोऽगमन्मनो मन्दाः कर्णं वैकर्तनं तदा ।

C. 8 1245
B. 8 22 16
K. 8. 22. 15

निष्पीड्य, V₁ D₂ सपीड्य, B₁ [अ]निष्पीड्य, D₈ [अ]निष्पीड्य; T₁ s G₈ M निष्पिप्य (for [अ]भिपीड्य) — ^a) K₁ s D₁ D₁ D₁ 5-7 प्रेक्ष्य (for प्रेक्ष) D₁ [आ]त्मज

8 V₁ reads 8 on marg — ^a) Ś₁ K₁ 2 यत्ते; K₃ यत्तो, K₄ यता, B₈ मत्तो, Ca ० यत्तो (as in text) T₁ दृढश्च (for दृढश्च) D₈ दृष्टश्च (for दृष्टश्च) Ca. 0 ante दृढ and दक्ष (as in text) — ^b) S (except T₁) स्मृतिमान् (for धृति) D₈ T₁ s G₈ M चार्जुन (for अर्जुन) V₁ B₈ s D₁ M₁ तदा, D₈ T₁ 2 तया (for सदा) K₄ धृतिमानसुतै सह (sic) — ^c) K₂ s B D S सवोधयति G₂ चात्मानं (for चाप्येन) — ^d) V₁ B (except B₂) D₈ s 7 ययाकालम्, Ca. 0 प्राप्त (as in text) V₁ अधोक्षजं

9 ^a) D₁ D₈ सहस्रास्त्रविमर्देन; D₁ सहस्रविमर्देन (sic), S सहस्रास्त्रविमर्गेण (T₁ 'निसर्गेण; T₂ G₁ 'विद्युष्टेन, T₃ G₈ 'निसृष्ट्या च), Ca सहस्रास्त्रप्रयोगेण Co omes सहसा — ^b) K₄ वर्णस्त्रेनाभ्यवर्जित (sic), S शक्या तेन स वचित (T₁ सचित, M वचिता) — ^c) D₁ D₁ 5 सोहं श्वस्, T₁ विद्वाह, T₂ यस्त्वह (for शस्त्वहं) D₁ तव (for तस्य) — ^d) D₁ सर्वे (for सर्व) D₁ कर्ता (for हन्ता) S (except T₂) विशां पते (for महीपते) B₈ सर्वं हतास्त्रि भूपते

10 ^b) V₁ मोनुयज्ञे K₈ नृपास्त्रिमान्, T₁ s G₁ s M नृपो नृपान्, G₂ नृपैर्नृप (for नृपोत्तमान्) — After 10^{ab}, K₈ V₁ B D S ins

190* तेऽनुज्ञाता नृपा सर्वे स्वानि वेष्टमानि भेजिरे ।
[K₈ D₁ D₈ S तेन (for सर्वे) S (except T₂) स्वात्रिवासान्स (T₁ G₂ 'त्राश्च) भेजिरे (for the posterior half)]
— ^c) Ś₁ K₂ सुखोचित्वास, G₁ सुखोपिता; G₂ सुधोपितास, M₁ सुखोपिताश (for 'पितास) B₁ s D₁ D₂-4.7 s ता, T₂ G₂ M च, G₁ स (for ते) Ca सुखोपविष्टा (for

सुखोपितास्ते) — ^a) S (except T₂) पुनर् (for हृष्टा) 11 ^b) G₂ सारामजनदुर्जय (sic) — ^{cd}) K₈ प्रपन्ना; G₁ प्रयत्नान् (for प्रयत्नात्) Ś₁ K₂ s [उ]शनोमहान्, B₁ 8-5 D₁ D₁ 8-5 7 'नोमतं; B₂ D₂ 'नोमते, M 'नोमतात् (for 'नोमतात्) V₁ D₈ प्रयत्नान् महाराज गुप्त भीमार्जुनादिभि 12 ^a) S तत (for अथ) T₁ प्रतीपवक्तार, G₂ 'कर्तार, Ca. 0 'कर्तारं (as in text) B₈ अजीपां प्रतिकर्तार, D₂ दास्यप्रदीपकर्तार Cv as in text — ^b) Cv सन्ततं K₈ प्रियमात्मन, D₁ विहितात्मनां, D₁ D₈ S विदित्वा; Cv विजयात्मन, Co विजिता (as in text) B₈ D₂-4 ० 7 प्रवीरं परवीरहा — ^c) D₁ सस्मार (for सस्मार) — ^d) K₄ कर्ण- (for कर्ण) D₁ D₁ s कर्ण (D₁ 'र्ण) दुर्योधनं

13 ^{ab}) S वीर्ये (for युद्धे), and प्रभजन (for मरुद्गण) — ^c) K₁ कार्तवीर्यसमी, B₈ पुरंदरसमं Ś₁ m वीर, S युद्धे; Co वीर्ये (as in text) — ^d) Ś₂ राज्ञे (for राज्ञो) G₂ महात्मन (for ऽगमन्मन) — After 13^{cd}, K₈ V₁ B D S ins

191* सर्वेषा चैव सैन्यानां कर्णमेवागमन्मन ।

[D₁ M₂ 4 एव (for चैव) S यौ (T G₁ यो) धाना (for सैन्यानां) G₂ [अ]नुगन् (for [अ]गमन्)]

— ^j) V₁ D₈ आत्यायिकेषु; D₁ आत्यायिकेपि; D₁ G₂ आत्य (G₈ 'न्य) धिकेषु, T₁ आर्षं जनेषु, Ca ० आत्यायिकेषु (as in text) B₂ [अ]पि; D₁ च (for [इ]व) D₂ बंधुमा सोदर यथा (sic) — After 13, D₈ ins an addl. colophon [Adhy no 13]

14 K₈ om 14^{ab} with the ref. After the ref., D₈ reads 17^{ab}, repeating it in its proper place, while D₇ repeats 189* — ^a) D₁ यद्दो (sic) (for यद्दो) T₁ M यद्दो मनोगमस्सूत (T₁ 'त, M₁ 'त); T₂ G₂ यद्दो मनोगमस्सू (T₃ G₈ 'त सू)त — ^b) V₁ B₂ D प्रति, G₂ सदा (for तदा) — ^c) K₈ B₈ D₁ D₁ s s T₂ G₁ s M अच्य (D₁ 'य) द्राक्षु सूत (K₂ 'क्षुसूत) पुत्र, V₁ अद्राक्ष च सूतपुत्र,

C. B. 1266
B. B. 22 17
R. B. 22 17

अप्यद्राक्षत तं यूयं शीतार्ता इव भास्करम् ॥ १४
कृतेऽवहारे सैन्यानां प्रवृत्ते च रणे पुनः ।
कथं वैकर्तनः कर्णस्तत्रायुध्यत संजय ।
कथं च पाण्डवाः सर्वे युयुधुस्तत्र स्रतजम् ॥ १५
कर्णो ह्येको महाबाहुर्हन्त्यात्पार्थान्सोमकान् ।
कर्णस्य भुजयोर्वीर्यं शक्रविष्णुसमं मतम् ।

तथास्त्राणि सुधोराणि विक्रमश्च महात्मनः ॥ १६
दुर्योधनं तदा दृष्ट्वा पाण्डवेन भृशार्दितम् ।
पराक्रान्तानपाण्डुसुतान्दृष्ट्वा चापि महाहवे ॥ १७
कर्णमाश्रित्य संग्रामे द्रपो दुर्योधने पुनः ।
जेतुमुत्सहते पार्थान्सपुत्रान्सहकेशवान् ॥ १८
अहो वत महदुःखं यत्र पाण्डुसुतान्नणे ।

B₁. 2 & 3 D₂. 4 & 7 अप्यपश्यत राधेय; D₁ अथ द्वाक्ष्य सुतपुत्र;
D₂ T₁ अप्य(T₁ 'प्र)द्राक्षीत्सूतपुत्र, D₂ अभ्यद्रवन्सूतपुत्रं; T₂
G₂ अद्राक्षीत् सूतपुत्र (G₂ 'सूतपुत्र त) Co cites अपि (as
in text) — ^a) Ś₂ K₂ & B D₁ D₂-5 & T₂ M₁ शीतार्त;
K₁. 2 शीतार्ता (K₂ 'त); T₂ शीतार्ता (for शीतार्ता)
D₁ पावक (for भास्करम्)

✎ The sequence of stanzas 15-22 in T₁ & G
M is so complicated that it is given in a tabular
statement below

Tabular conspectus of the sequence of
stanzas 15-22 in T₁ & G M

T ₁	T ₂	G ₁ &	G ₂ M
15 ^{ab}	15 ^{ab}	15 ^{ab}	15 ^{ab}
17	17	17	17
15 ^{cd}	15 ^{cd}	15 ^{cd}	15 ^{cd}
18	18	18	18
192*		192*	
21	21	21	21
194*	194*	194*	194*
	193*		
16	16	16	16
	192*		
19 ^{cd}	19 ^{cd}	19 ^{cd}	19 ^{cd}
	19 ^{ab}	19 ^{ab}	19 ^{ab}
22 ^{ab}	22 ^{ab}	22 ^{ab}	22 ^{ab}
20	20	20	20
22 ^{cd}	22 ^{cd}	22 ^{cd}	22 ^{cd}

15 Before 15, K₂ ins घतराष्ट्र उवाच — ^a) D₂
कृता- (for कृते) T₁ & G [S]पहारे (for स्वहारे) — ^b) G₁
प्रवृत्ते (for प्रवृत्ते) — T₂ om. 15^c-16^f — ^c) Ś₂ (sup
ln.) वै हव न., D₁ वैकर्तन — ^d) V₁ D₂ G₂ युध्यत
(for [अ]युध्यत). T₂ G सयुगे (for संजय) — ^e) T₁ हु
(for च) — ^f) G₂ युयुस्त्वं (for युयुधुस्त्वं)

16 T₂ om 16 (cf. v 1 15) For sequence in
T₁ & G M, of the tabular statement, above

Before 16, K₂ ins कर्ण उवाच — ^a) S (T₂ om)
वि(T₂ स)जेप्यति (G₁ 'ते) रणे कर्ण — ^b) S (T₂ om.)
एक (for हन्यात्) V₁ B₂ D₂-4 & 7 ससृजयान् (for
ससोमकान्) K₂ पार्थोश्च सहयोगका — ^c) K₂ पश्य
मे (for कर्णस्य) — ^d) D₂ M₁ 'जिष्णु' (for 'विष्णु')
Ś₂ K₂ तत; K₁ मृत, V₁ B₂ D (except D₂) S (T₂
om) युधि (for मतम्) — ^e) T₂ & G₁ & M च (for
सु) V₁ D₁ D₂ G₂ तथा द्र(G₂ चा)स्त्राणि धोराणि;
B₂ D₂-4 & तस्य द्वास्त्राणि घो — ^f) K₂ T₂ G₁ & विक्रम
(for विक्रमश्च) D₂ महोत्सवा (for महात्मन). — After
16, B₂ & D₂ & 7 read 18^{ab}, repeating it in its
proper place — T₂ G₂ M ins after 16 T₁ G₁ &
after 18

192* मम चैव मदा मन्दं शंसते नित्यमग्रतः ।

कर्णश्च तान्महेष्वासान्पाण्डुपुत्रान्सहारयान् ।

17 For sequence in T₁ & G M, of the tabular
statement in the left column — ^a) K₂ D₂ दुर्योधनस्य
K₂ D₂ तथा; B₁. 2-3 D₁ D₂-5 & ततो; D₂ हु स (for
तदा) B₂ ततो दुर्योधनं दृष्ट्वा, S दुर्योधन च दृष्ट्वाजौ (T₂ G
'त्रे) — ^b) G₂ पार्थिवेन, C₂ पाण्डवेन (as in text)
T₁ पराजितं (for भृशार्दितम्) — ^c) V₁ D₂ पराक्रांतं
पाण्डुसुत; D₂ 'क्रात महायुद्धे — ^d) K₄ दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा).
T₂ G₂ & transp च and अपि B₂-3 D₁ D₂-5 &
महारथ; D₁ 'रथान; S 'रणे (for 'हवे) D₂ पराक्रम्य
महौजसा

18 For sequence in T₁ & G M, of the tabular
statement, in the left column — ^a) S (except T₂)
हि सदा (for संग्रामे) — ^b) V₁ B D T₂ मत्तो (T₂ 'दं)
दुर्योधन पुनः; T₁ & G M मंदबुद्धि सुयोधन — K₄ om
18^c-19^b — ^d) K₂ 'सोमकान् (for 'केशवान्) D₁
सपुत्रांश्च ससोमकान्, D₂ S सह(D₂ मम)पुत्रान्सहकेशवान्
— After 18, T₁ G₁ & ins 192* (cf. v 1 16)

19 D₂ om 19 For sequence in T₁ & G
M, of the tabular statement in the left column
K₁ & T₁ om 19^{ab} (for K₄, cf. v 1 18) T₂ G

नातरद्रभसः कर्णो दैवं नूनं परायणम् ।
 अहो द्यूतस्य निष्ठेयं घोरा संप्रति वर्तते ॥ १९
 अहो दुःखानि तीव्राणि दुर्योधनकृतान्यहम् ।
 सहिष्यामि सुघोराणि श्लथभृतानि संजय ॥ २०
 सौवलं च तथा तात नीतिमानिति मन्यते ॥ २१
 युद्धेषु नाम दिव्येषु वर्तमानेषु संजय ।
 अश्रौपं निहतान्पुत्रान्नित्यमेव च निर्जितान् ॥ २२
 न पाण्डवानां समरे कश्चिदस्ति निवारकः ।

स्त्रीमध्यमित्र गाहन्ति दैवं हि बलवत्तरम् ॥ २३
 संजय उवाच ।
 अतिक्रान्तं हि यत्कार्यं पश्चाच्चिन्तयतीति च ।
 तच्चास्य न भवेत्कार्यं चिन्तया च विनश्यति ॥ २४
 तदिदं तव कार्यं तु दूरप्राप्तं विजानता ।
 न कृतं यत्त्वया पूर्वं प्राप्ताप्राप्तविचारणे ॥ २५
 उक्तोऽसि बहुधा राजन्मा युध्यस्वेति पाण्डवैः ।
 गृहीषे न च तन्मोहात्पाण्डवेषु विशां पते ॥ २६

C 8 1281
 B 8 31 31
 K 8 22 25

M transp 19^{ab} and 19^{cd} — ^a) Ks महा- (for महद्) — ^b) B₁ यत्तु (for यत्र) Ks सुत (for सुतान्) S (except T₂, T₁ om) प्राप्तो दैववशाद्दह — ^c) V₁ नाहनद्, B₂ नामवद् (for नातरद्) V₁ रमसं, T₁ सह्या, T₂ 3 G₃ रभ्या; G₁ 3 रमसात् T₁ 3 G M सूत (G₃ 'त, M₁ 'तो) (for कर्णो) D₂ नावधीत्यरमेप्वासो — ^d) V₁ Dn₁ T₂ transp दैव and नून. D₂ अत्र (for नून) — ^e) Da₁ D₁ 3 T₃ G संपरिवर्तते

20 G₂ om 20 For sequence in T₁ 3 G M, cf the tabular statement on page 168 — ^a) V₁ B₂ D₂-1 3 T₂ transp दुःखानि and तीव्राणि — ^b) Ks सप्रक्षामि (sic), B₁ 3 अशक्यानि, B₃ प्रमहामि, B₂ Da₁ Dn₁ D₁ 3 3 प्रश (Dn₁ D₃ 'स)क्ष्यामि; D₂ प्रवक्षामि (for सहिष्यामि) V₁ मोहाद्घोराणिव जय (sic), B₂ D₂ 3 3 7 मोहा घोराणि बहुश, S (G₂ om) कथ शक्यामि ससोद्ध — ^d) D₃ श्लथरूपाणि

21 For sequence in T₁ 3 G M, cf the tabular statement on page 168 — ^a) D₁ सौवलश्च, T₃ G य (G₂ यद्) सौवल (for सौवल च) K₃ B Da₁ D₁ 3-5 7 तदा, M₂-1 सदा (for तथा) — ^b) K₄ मति (for नीति) V₁ इव (for इति) K₄ मन्यत — N ins after 21 T₃ after 19^d

193* कर्णश्च रभसो नित्यं राजान चाप्यनुवत ।
 [K₄ D₂ (m as above) कर्ण्य, B₃ कर्णं नु B Da₁ D₃ 7 राजा न (for राजान) B₂ [अ]न्वभवीत्, Da₁ Dn₁ D₁ 3 [अ]नुव (Dn₁ 'वृ)न, Co 'वत (as above) K₃ राजानभाक्षनुवत (sic)]

On the other hand, S ins after 21 (T₂ line 1 only)
 194* कर्णं चाप्रतिमं युद्धे देवैरपि दुस्तसहम् ।
 मन्यतेऽभ्यधिकं पार्योदैव चास्य हृदि स्थितम् ।
 [(L 1) T₁ युद्धसह (for दुस्तसह) — (L 5) T₁ G₁ 3 पार्योदैव (for 'दैव) G₂ द्विवि (for हृदि)]

22 For sequence in T₁ 3 G M, cf. the tabular statement on page 168 — ^a) Ks परम- (hyper-metric) (for नाम) B₂ D₂-1 3 7 S (except T₂) यदेव ((T₁ 3 G M 'दह) वर्तमानेषु महायुद्धेषु संजय — G₂ om 22^a-23^b — ^c) S₂ निहितान्, K₄ निर्जितं S₂ K₁ 3 पार्यान् (for पुत्रान्) — ^d) K₃ B₂ 3 Dn₁ D₂ 3 T₁ 3 विनिर्जितान् (for च नि")

23 G₂ om. 23^{ab} (cf. v 1 22) — ^b) V₁ (by corr) कश्चिदास्ते K₄ [इ]ति वारक, Dn₁ न वा, S (G₂ om) हत किल (for निवारक) — ^c) Dn₁ श्रीमध्यम् T₁ M स्त्रीमध्य (for 'मध्यम्) K₃ V₁ B Da₁ D₁ 3-3 T G गाहते D₂ अस्त्रमध्यधिगाहते — ^d) K₁ 3 V₁ B D T G तु, M नु (for हि) D₂ बलवत्तर

24 After the ref, K₄ V₁ B (except B₃) D (except Dn₁ D₃) ins

195* राजन्पूर्वनिमित्तानि धर्मिष्ठानि विचिन्तय ।
 [Co cites पूर्वनिमित्तानि and धर्मिष्ठानि]

— ^a) Dn₁ D₂ तु, G₂ स (for हि) K₃ य (for यत्) D₃ om. कार्य — ^b) K₃ V₁ B D T G₁ 3 M पश्चाच्चि- (B₂ 'चे)तयते नर (K₃ पुन), G₂ 'क्षित्यन्वयेत्तरत् — ^c) B₂ न (for तच्) M₂-1 transp तच्चास्य and न — ^d) K₃ चिन्तया स, V₁ B₁ 'यानो (B₂ 'नश्), M₁ 'या न (for 'या च) K₄ विनश्यति, B₂ च नश्यति (for विन")

25 ^a) K₃ नहित (for तदिदं) Dn₁ कार्यं च, M₂-1 यत्कार्यं (for कार्यं तु) — ^b) S₂ K₁ दूरे; B₂ दूर (for दूर) Co cites दूरप्राप्त (as in text) G₂ जय तदा, M₁ विजानत — ^c) B₁ 3 4 D₁ 3 कृता (for कृत) — ^d) S₂ K₁ 3 प्राप्ताप्राप्त, T₁ M₃ प्राप्तं प्राप्त K₃ 4 V₁ B₂ 3 D₂-1 3 7 -विचारण, B₁ 3 4 Da₁ D₁ 5 -विचारणा T₃ G अप्राप्तं (G₂ स ताम) प्राप्तवाश्रणे

26 ^a) G₂ M₂ हि (for ऽसि) T₁ 3 G M बहुसो (G₂ 'ना) (for 'घा) — ^b) S (except T₂) मा युद्धमिति

C 6 1201
B. 6 21 32
K 6 22 36

त्वया पापानि घोराणि समाचीर्णानि पाण्डुषु ।
त्वत्कृते वर्तते घोरः पार्थिवानां जनक्षयः ॥ २७
तत्त्विदानीमतिक्रम्य मा शुचो भरतर्षभ ।
शृणु सर्वं यथावृत्तं घोरं वैशसमच्युत ॥ २८
प्रभातायां रजन्यां तु कर्णो राजानमभ्ययात् ।
समेत्य च महाबाहुर्दुर्योधनमभाषत ॥ २९
अद्य राजन्समेप्यामि पाण्डवेन यशस्विना ।
हनिष्यामि च तं वीरं स वा मां निहनिष्यति ॥ ३०
बहुत्वान्मम कार्याणां तथा पार्थस्य पार्थिव ।

सर्वदा — °) Ks गृहीपि, K4 गृहीप्रे; D4 गृह्णापि V1 रोपात्, D0 दोपात्, D8 द्रोहात् (for सोहात्) S न च (T1 हि) तत्त्वग्रहीद्वेषा (T1 'मोहा, T2 'न्मोहा, M 'द्रोहा)त् — °) V1 Dn1 D2 ० पाठवाना, B Da1 D1 8-5 7 वचन तु (B1 त्व, B2 तद्, B3 Ds 4.7 च) (for पाण्डवेषु) Ks वचन वै विनश्यति

27 °) Ds transp पापानि and घोराणि S कर्माणि (for घोराणि) B1 तया प्राप्तानि घो — °) K1 समशीर्णानि, T1 G2 समाचीर्णानि D2 पाठवै (for पाण्डुषु) — °) B1 T2 घोर Ks अद्य तत्कृत्क्रियते घोरं — °) S2 K2-4 V1 M2 (sup lin 'as in text) 8 4 पाठवा (Ks 'वे)नां, Ds पाठवेभ्यो, T8 G कौरवाणां (for पार्थिवानां) D2 धनजय, T1 च न क्षय, T2 G2 जनक्षयं

28 °) Ks M4 त्वं त्विदानीम्, B1 T1 8 G तदिदा° (for तत्त्विदा°) Ks परिश्रुत्य; V1 B D S अतिक्रान्तं (D1 M1 'त) (for अतिक्रम्य) — °) Ks शोच — °) G2 M1 तत्त्व (for सर्वं) T1 8 G -तत्त्व, M1 सर्वं (for -वृत्त) — °) S2 वैशसमच्युत, Ks सनं महत्, B1 समच्युत; B3 'ममेव च, D2 वैरममुद्भव, T2 8 G1 8 वैशसमुच्यते Ca citos वैशसम् G2 सर्वं चैव समुच्यते

29 °) T8 G तु शर्वर्या (for रजन्या तु) — °) G2 क्षम्यगात् — °) B4 स (for च) Ks सामात्यं तु महाबाहुं — °) Ks V1 B5 D2-4 ० 7 S अथाग्रवीत् (for अभाषत)

30 S transp 30 and 31 Before 30, all MSS (except Ks T2 G2) ins कर्ण उवाच — °) Ks D1 8 अथ, T8 Gs यदि (for अद्य) — °) V1 B D S निहनिष्यामि (for हनिष्यामि च) — °) S transp वा and मा

31 S transp 30 and 31 — °) T1 कार्यस्य, Ca कार्याणा (as in text) — °) V1 B5 D2-4 ० 7 भारत, B3 लाघवात्, Ds पार्थिव (for पार्थिव) — °) Ds T8 G2 8

नाभूत्समागमो राजन्मम चैवार्जुनस्य च ॥ ३१
इदं तु मे यथाप्रज्ञं शृणु वाक्यं विशां पते ।
अनिहत्य रणे पार्थ नाहमेप्यामि भारत ॥ ३२
हतप्रवीरे सैन्येऽस्मिन्मयि चैव स्थिते युधि ।
अभियास्यति मां पार्थः शक्रशक्त्या विनाकृतम् ॥ ३३
ततः श्रेयस्करं यत्ते तन्निबोध जनेश्वर ।
आयुधानां च यद्दीर्यं द्रव्याणामर्जुनस्य च ॥ ३४
कायस्य महतो भेदे लाघवे दूरपातने ।
सौष्टवे चास्त्रयोगे च सव्यसाची न मत्समः ॥ ३५

M2-4 मा भूत् (for नाभूत्)

32 K1 om (hapl.) 32-34 S transp 32^{ab} and 32^c — °) Da1 D1 8 ह्रम (for ह्रद) Ks यथाप्रज्ञं, Dn1 T8 G1 8 महाप्राज्ञ (G1 'ज्ञ), T1 2 यथासत्य (T2 sup lin 'त्व), G2 महाराज, M यथातत्त्व (M1 'वृत्) (for 'प्रज्ञ) — °) Ds (marg as in text) वाच (for वाक्यं) T1 2 M महारथ, T8 G नराधिप (for विशां पते) — °) T2 G2 M1 पार्थान् — °) S पार्थिव (for भारत)

33 K1 om 33 (of v. 1 32) — °) G2 हतप्रवीर — °) G2 मम (for मयि) V1 चापि, Dn1 Ds चैव (for चैव) B1 8 D2-4 ० 7 S चावस्थिते (for चैव स्थिते) B4 च्यवस्थिते (for स्थिते युधि) — °) V1 चैव, M1 8 4 मा (for मा) — °) V1 B1 8 D2-4 ० 7 शक्रशक्ति- (for 'शक्त्या) S2 विनाशकृत् (for विनाकृतम्) S शक्रशक्ति- र्गता हि सा

34 K1 om. 34 (cf v l. 32) — °) B1 8 4 तदा, Da1 D1 तया, S तत्र (for तत्) B1 2 8 Ds 4 4 7 यच्च, S यत्तु (for यत्ते) — °) K4 जनेश्वर, Dn1 'श्वर — °) K4 B1 2 8 D2-4 ० 7 S मे दीर्यं, B3 सचार्य (for यद्दीर्यं) — °) K4 V1 B (except B8) D (except Ds) S दिव्या (G2 जीवा)नाम् (for द्रव्याणाम्) Ks मम तस्य (for अर्जुनस्य)

35 °) S Ks V1 B2 8 5 Dn1 Da. 4 7 कार्यस्य (for कायस्य) G2 महते Dn1 भेदो — °) T2 पूर° (for दूर°) — °) K1 4 M2 8 शा (K4 श)स्त्रयोगे, V1 Ds चास्त्रवीर्ये, B (except B3) Ds 4 7 चास्त्रपाते — °) Ks मे सम; B8 मत्पर, D2 मत्क्षम — After 35, K4 V1 B (except B8) D S ins

196* प्राणे शौर्यं च विज्ञाने विक्रमे चापि भारत ।

निमित्तज्ञानयोगे च सव्यसाची न मत्सम ।

[(L. 1) T G1.8 M प्राणे (T1 2 G1 'ण-) शौर्यं, Ca. 0

सर्वायुधमहामात्रं विजयं नाम तद्वनुः ।
 इन्द्रार्थमभिकामेन निर्मितं विश्वकर्मणा ॥ ३६
 येन दैत्यगणान्नाजञ्जितवान् चै शतक्रतुः ।
 यस्य घोषेण दैत्यानां विमुह्यन्ति दिशो दश ।
 तन्नार्गवाय प्रायच्छक्रः परमसंमतम् ॥ ३७
 तद्विच्यं भार्गवो महामददाद्वनुरुत्तमम् ।
 येन योत्स्ये महाबाहुमर्जुनं जयतां वरम् ।
 यथेन्द्रः समरे सर्वान्दैतेयान्चै समागतान् ॥ ३८
 धनुर्घोरं रामदत्तं गाण्डीवात्तद्विशिष्यते ।
 त्रिःसप्तकृत्वः पृथिवी धनुषा तेन निर्जिता ॥ ३९

धनुषो यस्य कर्माणि दिव्यानि प्राह भार्गवः ।
 तद्रामो ह्यददान्मह्यं येन योत्स्यामि पाण्डवम् ॥ ४०
 अथ दुर्योधनाहं त्वां नन्दयिष्ये सवान्धवम् ।
 निहत्य समरे वीरमर्जुनं जयतां वरम् ॥ ४१
 सपर्धतवनद्वीपा हतद्विभ्रुः ससागरा ।
 पुत्रपौत्रप्रतिष्ठा ते मविष्यत्यथ पार्थिव ॥ ४२
 नासाध्यं विद्यते मेऽद्य त्वत्प्रियार्थं विशेषतः ।
 सम्यग्धर्मानुरक्तस्य सिद्धिरात्मवतो यथा ॥ ४३
 न हि मां समरे सोढुं स शक्तोऽसि तरुर्थया ।
 अवश्यं तु मया वाच्यं येन हीनोऽसि फल्गुनात् ॥ ४४

C 8 1301
B 8 31 31
K 8 22 55

प्रागेर्षो (as above) K₄ B₅ D₂₋₃ [S]म (for च)
 B₂ जने च, T₁ M₁ शोर्वे च, T₂ s G_{1.8} शोर्वे च, Ca
 विशने (as above) G₂ प्रागिष्यो राजा च (for the
 prior half) — (L 2) K₄ निमित्तमानयोगेन, M₁ जने च
 योगे च (hypermetric) (for the prior half) D₃ (m
 as above) त्वय्यमाची ननद्धव]

36 ^a) T₁ आयुधाना महामात्र, T₂ सर्वायुध महा*;
 G₂ युधमहोरात्र Ca cites महामात्र — ^b) K₄D₄ मेघनुः
 B₂ चदनु, D₂ मेघस, T₁ G_{1.8} मद्धनु (for तद्वनु) G₂
 मयधाम महद्धनु (sic) — ^c) K₄ इन्द्रार्थम् (for इन्द्रार्थम्)
 B_{1.4} s D_{m1} D_{2-1.6-8} प्रियकामेन (for क्षमि*)

37 For the event, cf. B 12 2-3 — ^a) S
 दैत्यान्पुरा (T₂ न्यासुरा) (for दैत्यगणान्) — ^b) K₈
 क्षतवान् (for जित) — ^c) B₂ यस्य घोरेण, G₂ न
 क्षघोषेण (for यस्य घोषेण) — ^d) K₁ विमुह्यत; V₁ B
 D_{m1} D_{2-1.6-8} व्यामुह्यत, D_{m1} D₁ s T₁ M₁ व्यमुह्यत,
 T₂ s G₂ मुह्यति च, M₂₋₁ व्यामुह्यति K₄ दिशो दिश
 — S K_{1.2} om. 37^{ef} — ^e) K₄ प्रादाच्च, M₂₋₁ प्रददौ
 (for प्रायच्छत्) — ^f) B₃ परमसपद, T₁ s G₂ M₂₋₁
 समत; G₁ नत्तम

38 ^a) K₄ om तत् K₈ मेघ (for महान्) — ^b)
 S₁ K_{1.2} V₁ B D क्ष(K₁ क्षा)ददद्, K₈ प्रददद् (for
 क्षददाद्) — ^c) B. D (except D_{m1} D₈) S तेन (for
 येन) G₂ योग (for योत्स्ये) D_{m1} महाबाहुर्, T₂
 महत्सैन्यम्, M₂₋₁ महाबुद्धिन् — ^d) S K_{1.2} s सैन्यान्,
 G₁ सर्वा (for सर्वांन्) — ^e) S₂ K₄ D₈ दैत्येयान् B₂
 समुपागतान्, D₂ सुनमागतान् (for व समा) — After
 38, S ins

197* निजवान तथा सर्वाङ्गेष्यानि युधि पाण्डवान् ।

39 ^a) B₁ s धनुर्घोरतम दत्त — ^b) K₄ नाडीवां, D₃

गाजीवात् V₁ B₂ s तु, D₅ वै (for तद्) K₁ विजि, G₁
 वशि* (for विशि*) — ^c) V₁ त्रिसप्तकृत्वा तु
 (hypermetric) (for कृत्वा) V₁ B₂ D₂ वसुधा (for
 पृथिवी) D_{m1} त्रिसप्तकृत्वा पृथिवी — ^d) D₅ om -या
 तेन S K₁ s V₁ B (except B₁) D_{m1} D_{2-1.6.7} T₁
 येन (for तेन) K₁ s निर्जिता, D₂ गजित

40 ^a) S₂ धनुषे V₁ B D_{m1} D_{2-1.7.8} S ह्यस्य (for
 यस्य) — ^b) K₄ भार्गव — ^c) S₁ K₁₋₃ V₁ B_{1.8} s
 ह्यददन्, B₂ प्रददन् — ^d) S₂ यो न, K_{1.8} V₁ B
 (except B₁) D (except D₂) तेन (for येन) S ते(T₁
 M₁ ये)न योत्स्ये घनजय

41 K₈ om 41 — ^a) D₃ अथ, T₁ अह (for अद्य)
 B₂ T₁ M₁ दुर्योधन B₂ अहं, D₂ त्वाह, T₁ M₁ वीर, T₂ s
 G₁ s M₂₋₁ त्वा तु (for [अ]ह त्वा) G₂ अथ दुर्योधनार्थं
 तु — ^d) M₁ रथिना (for जयतां)

42 ^a) S₂ B₅ नन* (for वन*) — ^b) K₈ हतद्विप,
 B (except B₂) D_{2-1.7} Ca वीरा (for द्विभ्रु) D_{m1}
 समागम, G_{1.8} सनागरा (G₃ र) T₂ हतद्विस्मागरातरा
 — ^d) D_{m1} T₂ मेदिनी (for पार्थिव)

43 G₂ om 43 — ^a) S₂ नामाच, K_{1.4} नामाच, K₈
 B₃ s D_{m1} D₁ s s S (G₂ om) नामहं, V₁ B₁ s s
 D_{2-1.6.7} नाशक्य K₈ T₁ s G₁ s M₂₋₁ मह्य, B₅ नोद्य
 (for मेऽद्य) — ^d) K₈ आन्वचो

44 V₁ reads 44^{ab} on marg — ^a) S मे विक्रम
 (for नां समरे) G₂ मोथ (for मोढुं) — ^b) K₁
 नांसक्तो, K₈ स शक्ता, K₄ स सक्ता, V₁ B₁ s s D_{m1}
 D₂ s G₁ M₂₋₁ सदाक्तो, B₂ D₂ शक्तो सो (by transp),
 D₁ संसक्तो, T₁ s (sup in) न शक्तो T₂ s G₂ s वनुर
 (for तरुर) M₈ वृथा (for यथा) — ^c) K₄ अवाच्य
 (for अवश्यं) D_{m1} D_{1.6} हि (for तु) K₈ च मयोच्येत,

C E 1502
D O 31 52
K B 22 56

व्या तस्य धनुषो दिव्या तथाक्षय्यौ महेषुधी ।
तस्य दिव्यं धनुः श्रेष्ठं गाण्डीवमजरं युधि ॥ ४५
विजयं च महद्विव्यं ममापि धनुरुत्तमम् ।
तत्राहमधिकः पार्थाद्भुष्या तेन पार्थिव ॥ ४६
मया चाभ्यधिको वीरः पाण्डवस्तन्निघोष मे ।
रश्मिग्राहश्च दाशार्हः सर्वलोकनमस्कृतः ॥ ४७
अग्निदत्तश्च वै दिव्यो रथः काञ्चनभूषणः ।
अच्छेद्यः सर्वतो वीर वाजिनश्च मनोजवाः ।
ध्वजश्च दिव्यो द्युतिमान्वानरो विस्वयंकरः ॥ ४८

कृष्णश्च स्रष्टा जगतो रथं तमभिरक्षति ।
एभिर्द्रव्यैरहं हीनो योद्धुमिच्छामि पाण्डवम् ॥ ४९
अयं तु सदृशो वीरः शल्यः समितिशोभनः ।
सारथ्यं यदि मे कुर्याद्भ्रुवस्ते विजयो भवेत् ॥ ५०
तस्य मे सारथिः शल्यो भवत्सुकरः परैः ।
नाराचान्गार्धपत्रांश्च शकटानि वहन्तु मे ॥ ५१
रथाश्च मुख्या राजेन्द्र युक्ता वाजिभिरुत्तमैः ।
आयान्तु पश्चात्सततं मामेव भरतर्षभ ॥ ५२
एवमभ्यधिकः पार्थाद्भ्रुविष्यामि गुणैरहम् ।

T₁ हतुमायाव (for तु मया वाच्यं) D₈ वाक्य (for वाच्य)
— ^a) Some MSS फल्युनात्

45 ^a) G₂ दिव्यौ — ^b) K₁ [अ]ज्यौ, K₄ च क्षय्यौ
(hypermetrio), V₁ B₁ s D₂₋₄ 7 T₁ 2 [अ]क्षय्ये, B₂ D₈
[अ]क्षय्यो G₂ महेषुधी — After 45^{ab}, K₄ V₁ B D
(except D₁ D₈) ins

198* सारथिस्तस्य गोविन्दो मम तादृष्टं विद्यते ।

[K₄ सारथी V₁ न तादृष्टिवधते युधि (for the posterior
half)]

— ^c) S (except T₁) तत्र (for तस्य) — ^d) T₂ om
अजर V₁ B₂ s D₁ D₂₋₄ 7 अजित (for अजर)

46 ^a) K₄ तन् (for च) K₈ महाद्विव्य — ^c) Ś₁
K₁₋₃ तव (for तत्र) T₈ G₂ 3 माम् (for [अ]हम्)
D₂ धनुष, T₈ G₂ 3 अधिक Ś₁ K₂ पार्थ (for पार्थाद्)
Ś₂ K₄ तथा मदधिक पार्थो — D₈ om 46^a-47^a — ^d)
D₂ अधिकस (for धनुषा) S [ए]के(G₂ 'ते)न (for
तेन) K₈ B₁ s 6 D₁ D₁ s S (except T₂ M₁) भारत
(for पार्थिव)

47 D₈ om 47^a (cf v 1 46) — ^a) K₈ V₁ B D
(D₈ om) T₁ 2 M येन (for मया) K₈ वा, T₁ 2 M तु
(for च) Ś₁ K₁₋₃ B (except B₂) D (except D₁,
D₈ om) [अ]प्यधिको D₁ M₂₋₄ वीर, D₆ धीर (for
वीर) T₈ G 'वै' समभ्यधिको वीर — ^b) M₂₋₄ पाण्डव
T₂ त्व (for तन्) — ^c) K₁ रश्मिग्राहैश्च, T₁ M₂₋₄
'ग्राहोस्य, T₂ s G₁ 3 'ग्राहोस्य; G₂ M₁ 'ग्राहस्य Ca. 0 cite
रश्मिग्राह K₈ शार्दूल (for दाशार्ह) — ^d) D₈
सुरासुरनमस्कृत, S मम तादृष्टं (G₂ मन्मतोत्र न) विद्यते

48 For the event, cf 1. 216 8-15 — ^a) D₈
(marg as in text) अग्निदिव्यश्च K₄ चैव, D₁ D₁ s
तथा (for च चै) — ^b) K₂ om रथः D₁ काचनभूषित
— ^c) K₄ अच्छेद्या, D₁ D₈ T₁ G₁ s M₂₋₄ अभेद्य (G₁ s

'द्या); D₁ अहिद्य' D₈ सरयो, T₁ 2 G M सर्वथा (G₁
'दा) (for सर्वतो) K₈ वीर — ^c) D₁ D₈ नित्यो (for
दिव्यो) — ^d) B₂ विस्वय गत V₁ B₂ T₂ s G M₁
वानरोपि (V₁ B₂ 'रथ, G₂ 'रेण) भयकर

49 ^a) V₁ B₂ D₈ G₂ तु (for च) K₄ स्रष्टा; D₁
D₈ गोसा (for स्रष्टा) V₁ B₂ D₂ 6 T₂ s G M जगतः
स्रष्टा (by transp), D₂ जगत श्रेष्ठो, T₁ जगता नाथो
— ^b) T₂ G₁ s यंता (for रथ) K₈ समधिगच्छति, D₈
तमभिरक्षति; D₈ अस्याभि'. G₂ रथयता मम त्रिभि' — ^c)
Ś K₁ 2, 4 B (except B₂) D₂₋₄ 7 एतैर, D₈ एतद्- (for
एभिर्) V₁ D₇ T₁ दिव्यैर, T₂ s G त्रिभिर् (for द्रव्यैर)
T₁ om हीनो

50 ^a) B₂ अहं तु; B₈ अनन्य-, D₈ अत्र तु (for अय
तु) K₂ सद्यशो (for सदृशो) K₁ वीरा, K₈ V₁ B D
T₁ 2 G₁ M शौरै' (for वीर) — ^b) D₆ (before corr)
शल्ये B₁ समति- (for समिति-) — ^c) K₄ सारथिं T₁
न (for मे) — ^d) K₈ ध्रुव मे, D₈ बुधस्ते, T₁ ध्रुवश्च

51 ^b) K₂ [अ]सूकर, K₃ [आ]शुतर, D₈ [अ]-
सुतर D₈ [S]भवद्वाक्यकर परै — ^c) Ś K₄
गार्धपक्षाश्च, K₁ गार्धपत्राश्च, K₂ गार्धपक्षाश्च, D₁
गार्धपत्राश्च; D₁ गार्धपत्राश्च, T₁ गृध्रपक्षा, T₈ G₂
गृध्रपत्राश्च

52 ^a) D₁ मुख्यान् M₁ राजेंद्रा — ^b) D₁
युक्तान्, G₂ M₁ युक्त- T₁ G₂ M₁ अग्रगै, T₂ s G₁ 3
उत्तमै, M₂₋₄ क्षप्रियै' (for उत्तमै) — ^c) T₁ जयस्तु (for
आयान्तु) V₁ transp पश्चात् and सततं S सप्रामे (for
सतत) — ^d) V₁ M₂₋₄ मामैव, D₈ T₈ G मम वै, T₁
ममैव; T₂ मम ये, M₁ ममेव (for मामैव) D₈
भरतर्षभ

53 ^a) K₄ एवमेभ्यधिक, D₁ D₁ s एवमप्य' K₈
पार्थ — ^b) K₈ सगौरव, D₁ रणे ह्यह (for गुणैरहम्) — ^c)

शल्यो ह्यभ्यधिकः कृष्णादर्जुनादधिको ह्यहम् ॥ ५३
 यथाश्वहृदयं वेद दाशार्हः परवीरहा ।
 तथा शल्योऽपि जानीते हयानां वै महारथः ॥ ५४
 बाहुवीर्यं समो नास्ति मद्रराजस्य कश्चन ।
 तथास्रैर्मत्समो नास्ति कथिदेव धनुर्धरः ॥ ५५

तथा शल्यसमो नास्ति हययाने ह कश्चन ।
 सोऽभ्यमभ्यधिकः पार्थोद्भविष्यति रथो मम ॥ ५६
 एतत्कृतं महाराज त्वयेच्छामि परंतप ।
 एवं कृते कृतं मह्यं सर्वकामैर्भविष्यति ॥ ५७
 ततो द्रष्टासि समरे यत्करिष्यामि भारत ।

C B 1318
 B P 31 68
 K E 22 72

K₁ ह्यभ्यधिक, K₂ चाप्यधिक, V₁ B D (except D₂)
 [S]प्यभ्य' D₂ स शल्योप्यधिक कृष्णाद् — ^a) K₂
 अति चाप्यहं, V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ (marg) T₁ M
 अपि चाप्यह, B₂ या समोप्यह, B₃ च तथाप्यह (for अधिको
 ह्यहम्) T₂ s G पार्थादर्जुनतो ह्यह (G₂ 'य) — After
 53, S reads 55^a, 55^b, 56^a, 54 and 56^a

54 For sequence in S, cf. v 1 53 — ^a) K₁
 यथा सुहृदय, K₂ यथा स्वहृदया, B₁ यथाश्वहृदय G₂: M₂-1
 वीर, M₁ वेद (for वेद्) — ^b) D₂ केदाव (for दाशार्ह)
 — ^c) K₂ [S]पि या जाने, V₁ B D (except D₂)
 विजानीते, S वि(T₁ [S]मि)जानाति (for अपि जानीते)
 — ^d) V₁ B₂ D₂ हयचित्त, B₃ D₂ D₃-1 S हयज्ञान
 (G₂ 'नात्), D₁ तज्ज्ञान व (for हयानां वै) — After
 54, T₁ ins 199*

55 For sequence in S, cf. v 1 53 — ^a) S₂ K₁
 बाहुवीर्यं, K₂ 'वीर्यं T₁ नात्मनो बाहुवीर्येण, T₂ बाहुवीर्या
 एवम नाह, T₃ G 'वीर्यान्मया (G₁ 'हा) ह्यह, M 'वीर्येत्स (M₁
 'धर्म)नो नाहं — B₂ om (hapl) 55^b — ^b) V₁
 मद्रराजस्य T₁ s M मन्ये तुल्यं (T₂ य वै) कथचन, T₃ G
 न मे (G₁ तु) तुल्य कथचन — ^c) K₂ D₂ s T₂ त(D₁
 य)धास्त्रे, M₂-1 शस्त्रास्त्रे (for तथास्त्रे) S K₁.2 s
 तथास्य सदयो नास्ति — D₂ om (hapl) 55^d-56^a
 — ^d) D₁ D₁ s एव, S ह्ययो (for एव)

56 For sequence in S, cf. v 1 53 D₂ om. 56^a
 (cf. v 1 55) — ^a) S राजन् (for नास्ति) — ^b) S K₂
 V₁ B₁ s D₁ D₂ D₃-1 हयज्ञाने S B D₂ s हि
 (for ह) S रययाने (T₂ कथं याने, M₂-1 रययोने) न
 विद्यते — T₂ s G M ins after 56^a T₁ after 54

199* धीर्यं सारतश्चैत्र योगत कर्मतोऽर्थत ।

[G₂ [S]धिन (for [S]धन)]

— K₁ reads 56^a after 201* — ^a) K₂ S अहम्,
 V₁ D₂ सोहम्, D₂ (marg) एवम् (for सोऽभ्यम्) K₂
 D₁ D₂ s अप्यधिक; D₂ जल (for अभ्य) V₁ B
 D₂-1 s कृष्णाद् (for पार्थाद्) — ^d) K₂ S भविष्यामि
 (for 'प्यति) K₂ D₁ रथोत्तम (D₁ 'म); V₁ यथोत्तम,
 B₁ रथे मम, T₁ रथी तथा, T₂ M₂-1 रथी (T₂ 'ये) तव; T₃ G

न सशय; M₁ रथस्त्व (for रथो मम) — S K B₂ s s D₂
 ins after 56 V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ s r after 201*
 D₂ after 57

200* समुद्यातु न शक्यन्ति देवा अपि सवासवा ।

[S K₂ s D₂ नामुपत, K₁ समुपत, V₁ 'पतु, B₂ न हि
 युक्ते, B₃ संयुपत, B₄ समुप्यातु, D₁ D₂ 'घात, D₂ मामभ्येतु,
 D₃ s समुपान S₁ D₂ B₂ न शक्यति, K₂ जदाक्यति, B₁
 न शक्य हि, D₂ न मज्जति (for न शक्यन्ति) S K V₁
 विदशाश्च, B₂ D₁ D₂ D₃ s विदशापि (for देवा अपि)
 K₂ मवागत (sic), V₁ महारथा (for सवासवा) D₂ त्रिदशा
 सद्यमानवा (for the posterior half)]

On the other hand, V₁ B₁ D₁ D₂ D₃ s r ins
 after 56 K₁ after 56^a B₁ after 57^a B₂ s after
 200*

201* एव कृते रयस्योऽह गुणैरभ्यधिकोऽर्जुनात् ।

भवे युधि जयेय च फाल्गुनं कुरुसत्तम ।

[(L 1) K₁ D₁ D₂ D₃ s s अप्यधिको (for अभ्य*)
 — (L 2) V₁ Cop भवे (for भवे) D₁ D₂ s भवेय
 विन्धेय च (for the prior half)]

On the other hand, S ins after 56 (cf. line 2 of
 201*)

202* विजयेयमहं सरये फल्गुनं कुरुसत्तम ।

57 ^a) B₂ एव (for एवत्) S K₁.2 B₂ कृते, T₁
 कर्म (for कृत) — ^b) S K₂ त्वामिच्छामि, K₁ s
 त्वामिच्छामि, D₂ (m as in text) त्वयेच्छामि (sic)
 — After 57^a, K₁ V₁ B₂ s s D (except D₂ D₃) S
 ins

203* क्रियतामेय कामो मे मा व फालोऽभ्यगादयम् ।

[T₂ एव (for एव) V₁ D₁ D₂ s संप्राप्तो, B₁ मे कामो
 (by transp), T₁ कामेव, G₂ कामो तु V₁ D₁ D₂ s मा
 च, T₁ हत्वा, T₂ माय, T₃ G₂ s राजन्, G₁ मा स्ता, M मा त्वा
 (for मा व) B₂ [S]त्वगादयत्, G₂ [S]विगादय, G₂ [S]भ्य*
 Cc cites काल, मा चालगात्]

— After 57^a, B₁ reads 201* — ^a) T₂ transp कृते
 and कृत D₁ D₂ s माहं; D₂ D₃ s Co सद्य, D₂ मन्ये
 (for मह्यं) — ^d) K₂ सर्वकामो, V₁ B₂ D₂ s सर्वे (D₂

C B 1318
B B 31 68
K B 22 72

सर्वथा पाण्डवान्सर्वाङ्गेष्याम्यद्य समागतान् ॥ ५८

दुर्योधन उवाच ।

सर्वमेतत्करिष्यामि यथा त्वं कर्ण मन्यसे ।

सोपासङ्गा रथाः साश्वा अनुयास्यन्ति सूतज ॥ ५९

नतराचान्गार्धपक्षांश्च शकटानि वहन्तु ते ।

अनुयास्याम कर्ण त्वां वयं सर्वे च पार्थिवाः ॥ ६०

संजय उवाच ।

एवमुक्त्वा महाराज तव पुत्रः प्रतापवान् ।

अभिगम्याव्रवीद्राजा मद्रराजमिदं वचः ॥ ६१

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥

२३

संजय उवाच ।

पुत्रस्तव महाराज मद्रराजमिदं वचः ।

विनयेनोपसंगम्य प्रणयाद्वाक्यमब्रवीत् ॥ १

सत्यव्रत महाभाग द्विपतामघवर्धन ।

र्धंकार्यं, Ds (before corr as in text) सर्वमेव, S त्वया सर्वं (for सर्वकामैर्) — After 57, Ds reads 200 (cf. v l. 56)

58 ^a) B1 अथ, B3 यथा; B4 Da1 D1 5 तथा (for ततो) Ś2 द्रष्टसि (s10), V1 B1.2 5 D3 4 6-8 द्रष्टसि, D2 गच्छामि, T1 दृष्टोसि (for द्रष्टसि) B4 om समरे V1 B1 2.5 D2-7 सम्रामे (for समरे) — ^c) Ks ससैन्यान् (for सर्वथा) V1 B1 2 5 D2-4 6 7 संख्ये, G2 M सखे, G3 सखे (for सर्वोन्) — ^d) V1 B1 2 5 D2-4 6 7 विजेष्ये वै (for जेष्याम्यद्य) — After 58, K4 V1 D (except Dn1 D2 8) S ins

204* न हि मे समरे शक्ता समुघातु सुरासुरा ।

क्रिमु पाण्डुसुता राजत्रणे मानुषयो नय ।

संजय उवाच ।

एवमुक्त्वा सुत कर्णेनाहवशोभिना ।

सपूज्य सप्रहृष्टात्मा ततो राधेयमब्रवीत् ।

[(L 1) K4 शक्ता (for शक्ता) S एव युक्त न ना शक्ता (for the prior half) Ds पुरं स्यात्, S अपि (M2 4 *व-) जेतु (for समुघातु) — (L 2) V1 पाण्डुवान् — (L 3) T2 8 G om the ref — (L 4) D3 सप्र* (for सप्र*) S सपूज्येन प्रहृष्टात्मा (for the prior half)]

59 M1 om 59-61 T2 8 G M2-4 om. the ref — ^a) Ks V1 B D S (M1 om) एवम् (for सर्वम्) — ^b) Dn1 Ds भापसे (for मन्यसे) — Da1 D1 5 om 59^{cd} — ^c) T3 G2 8 सोपसगा K2 सोपसगरथा सास्त्रात् — ^d) Ks त्वानुयास्यति, B1 D2 8 7 स्वनु*, T1 ह्यनु*, G2 अनुयास्यामि V1 B2 5 D2-2 6 7 संयुगे, B1 4 4 S (M1 om) तेनघ (for सूतज)

60 M1 om 60 (cf. v l. 59) — ^a) Ś1 Ks गार्धपक्षाश्च, K1 गाध्रपक्षाश्च, K2 गार्ध्रपक्षाश्च; K3 V1 B Dn1 D1-4 6-8 T2 गार्ध्रपत्रांश्च, Da1 गार्ध्रपत्राश्च, D5 आद्धिपत्रांश्च (sio), T3 G2 8 गृध्रपक्षाश्च, G1 गृध्रपत्रांश्च, M2-4 गार्ध्रपत्राश्च — ^b) Dn1 शकटानि V1 वहति S (M1 om) च (G2 र) द्यति शकटानि ते (T1 8 G3 च) — G2 om 60^e-61^d — ^c) K1 अनुयास्यति, D2 2.3 *यास्यामि S (G2 M1 om) वय च त्वा (T2 चाप्य) नुयास्याम — ^d) S (G2 M1 om) कर्ण (for वयं) B3 महारथा (for च पार्थिवा)

61 S om 61 (for G2 M1, cf v l. 60, 59) — ^a) K4 Dn1 उक्ता — ^c) Ś2 K3 Dn1 राजन् (for राजा)

Colophon — *Adhy name* Dn1 T2 कर्णवाक्य — *Day of Karna's Generalship* Ś2 K3 द्वितीययुद्ध-दिवसे — *Adhy no* (figures, words or both) Ś1 K2 23, Ś2 T1 8 G M 22 (as in text), B1 2 D3 4 31, D3 32, T2 24

23

1 D3 T1 2 G1.2 M1.3 om the ref. — ^a) D1 दुर्योधनो (for पुत्रस्तव) — ^b) V1 B D महारथ (V1 B3 *थ) (for इदं वच) — For 1^{ab}, S subst

205* एवमुक्त्वा महाराज तव पुत्र प्रतापवान् ।

मद्रेश्वर प्रति रणे परसैन्यभयकरम् ।

सर्वं तथाकरोत्कर्णं राधेयस्तघदब्रवीत् ।

मद्रराजं च समरे प्रणम्य च महारथम् ।

[(L 1)=(var) 8 22 61^{ab} — (L 2)=(var)

मद्देश्वर रणे शूर परसैन्यभयंकर ॥ २
 श्रुतवानसि कर्णस्य ब्रुवतो वदतां वर ।
 यथा नृपतिसिंहानां मध्ये त्वां वरयत्ययम् ॥ ३
 तस्मात्पार्थविनाशार्थं हितार्थं मम चैव हि ।
 सारथ्यं रथिनां श्रेष्ठ सुमनाः कर्तुमर्हसि ॥ ४
 अस्याभीशुग्रहो लोके नान्योऽस्ति भवता समः ।

स पातु सर्वतः कर्ण भवान्ब्रह्मेव शंकरम् ॥ ५
 पार्थस्य सचिवः कृष्णो यथाभीशुग्रहो वरः ।
 तथा त्वमपि राधेयं सर्वतः परिपालय ॥ ६
 भीष्मो द्रोणः कृपः कर्णे भवान्भोजश्च वीर्यवान् ।
 शकुनिः सौवलो द्रौणिरहमेव च नो बलम् ।
 एषामेव कृतो भागो नवधा पृतनापते ॥ ७

C B 1333
 B B 32 10
 K B 23 11

2st T₂ G₂ मद्राज (for मद्देश्वर) T₅ G₂ सुरसैन्य*
 — (L 3) T₂ यद्, G₂ त वद् (for तद्)]
 — ^d) K₂ विनयाद् (for प्रण*)

2 ^a) T₂ (*sup len as in text*) महाराज (for
 'भाग) Dn₁ सत्यव्रतं महानागं Ca cites सत्यव्रत (as
 in text) — ^b) K₂ Dn₁ D₂ T₂ ३ G भयवर्धन (K₂ G₁
 'न', Dn₁ 'न'), B D₂ 4-1 ताप*, D₂ लोमहर्षण, M₂ 4
 अन्यवर्धन (sic) (for भव*) — After 2^{ab}, S reads 4^{ab}
 S om. 2st — ^d) D₂ नर- (for पर-) K₁ ३.4 -भयकर
 (K₁ 'रं') (for -भयकर)

3 ^a) K₁ इति (for अस्ति) — ^b) K₁ वर — ^c)
 T₁ G₁ M₂-1 तथा, T₂ ३ G₂ ३ तदा (for यथा) — ^d) K₁
 Dn₁ D₂ M त्वा (for त्वां) Ś₂ K₁ वारयत्य (K₁ 'न्य)य,
 K₂ Dn₁ D₂ ३ वरयाम्यह, B₂ याचयत्यय, D₂ ३ 1 वरये
 स्य (for वरयत्ययम्) D₂ मध्ये स्व रथमध्यम — After
 3, K₄ V₁ B Dn₁ D₁ ३ 1 S ins..

206* तस्वामप्रतिवीर्योय शशुपक्षक्षयावह ।
 मद्देश्वर प्रयाचेऽह शिरसा विनयेन च ।
 [(L 1) B₁ T₁ २ G₂ ३ M₁ न त्वम्, B₂ Dn₁ D₁ ३ ६ T₂
 G₁ M₂-4 त त्वान् D₂ अप्रतिवीर्योय, T₁ 'वीर्योय (for
 'वीर्योय) B₂ नत्वा नत्प्रतिम वीर्ये (for the prior half)
 V₁ B₁-३ Dn₁ D₁ ६ क्षयाय च, T₂ G 'भयावह, M₂
 प्रतिपक्षक्षयावह (for the posterior half), — (L 2) D₂
 यथा नृप, D₁ मद्देश्वर (for मद्दे*) T G₂ विनयाद्वित, G₁ २
 M 'यानत' (for 'येन च)]
 S cont (cf 5^{cd})

207* त्व पाहि सर्वत कर्ण भव ब्रह्मेव सुव्रत ।
 [M₁ पाति (for पाहि) G₂ ततत (for सर्वत) T₁ इर्व
 (for भव)]

4 S reads 4^{ab}, after 2^{ab} — ^a) D₂ स्या (for
 तस्मात्) D₂ पार्थविना सर्वं (sic) (for 'विनाशार्थं) S
 मध्वियार्थं (T₂ प्रियार्थं च) द्वितार्थं च — ^b) B₂ हितार्थी
 ३ स्या पार्थवघाय (G₂ 'हिताय) च — ^c) K₁ सारथि
 — ^d) V₁ B₁ 4.5 Dn₁ D₂-4 ६-३ प्रणयात्; B₂ Dn₁ D₁ ६
 सुमहव; C₂ सुमना (as in text) — After 4, V₁ B D

(D₂ marg sec m) S ins

208* त्वयि यन्तरि राधेयो विद्विषो मे विजेष्यते ।
 अमीषूणा हि कर्णस्य ब्रह्मोतान्यो न विद्यते ।

[(L 1) D₂ मां (for मे) V₁ B₁ ३ D₁ ३ विजेष्यति, B₂
 जयिष्यति, D₂ विजिष्यते S विजेष्यति ममाहितान् (for the
 posterior half) C₂ cites विद्वेषो and विजेष्यते — V₁
 B₂ D₁ ६ om. line 2 — (L 2) B₂ अमिषूणां, S अमी-
 शूणा Dn₁ D₂ G₂ ३ M₁ २ गृहीता (M₁ २ 'तो)न्यो]

5 S om. ७ B₂ D₂-4 १ om 5^{ab} — ^a) V₁ D₁
 अस्यामिषु*, B₂ ३ तस्यामीषु*; Dn₁ यदमीय*, D₂ अद्यामीषु*
 Ca c cite अमीषु* (as in text) B₂ लोक — V₁ B D
 (D₂ marg sec m) ins after 5^{ab} S after 208*.

209* ऋते हि त्वां महाभाग वासुदेवसम युधि ।

[V₁ D₂ S त्वत्तो, Dn₁ त्वां नो, D₂ तव (for हि त्वां) V₁
 D₂ T₁ २ M वासुदेवसमो, D₂ T₂ G 'समाद् B₁-३.4 (marg
 as in text) Dn₁ D₁ ६ ६ युधि, D₂ अस्ति (for युधि)]

— K₁ om 5^c-6^d — ^a) K₂ स याहि, B D (except
 D₂) स (D₁ त्व) पाहि, D₂ ममाहि (sic) (for स पातु)
 B Dn₁ D₁ ६-३ १ सर्वथा (for सर्वत) D₂ कण — ^d) D₂
 ब्रह्मैव K₂ (before corr) V₁ D₂ ६ सुव्रत (D₂ ६ 'त')
 (for शकरम्) B Dn₁ D₁ ६-३ १ यथा ब्रह्मा मद्देश्वर

6 K₁ om 6 (of v 1 5) — ^b) Ś K₂-4 D₂
 यथाभीशुवरग्रह — ^d) V₁ परिपक्षतु (for 'पालय) — V₁
 D₂ ins after 6 B₁ 4.5 Dn₁ D₁ ६-१ S subst. for 6
 B₂ ins after 208*

210* यथा च सर्वथापस्तु वा गेयं पाति पाण्डवम् ।
 तथा मद्देश्वराय त्व राधेयं प्रतिपालय ।

[(L 1) B₂ D₂ यथा सर्वास्तवस्मात्, B₂ Dn₁ D₁ ६ यथा हि
 सर्वथापस्तु, S यथा हि सर्वास्तापस्तु (for the posterior half)
 — (L 2) B₂ D₂ भवानपि तथा पातु, S तथा भवानिम पातु
 (for the prior half) B₂ D₂ S कर्ण वैकर्न रणे (for the
 posterior half)]

7 ^a) Ś₂ D₂ T₁ G₁ २ भीष्म-, M₁ भीष्मे (for भीष्मो)
 D₂ द्रोण-, G₁ २ द्रोणौ (for द्रोण) G₂ कर्णौ K₁ स पातु
 सर्वत कर्ण (= 5^a) — ^c) K₂ V₁ B D (except D₂) S

C D 1333
B B 32 10
K B 23 11

नैव भागोऽत्र भीष्मस्य द्रोणस्य च महात्मनः ।
ताभ्यामतीत्य तौ भागौ निहता मम शत्रवः ॥ ८
बृद्धौ हि तौ नरव्याघ्रौ छलेन निहतौ च तौ ।
कृत्वा नसुकरं कर्म गतौ स्वर्गमितोऽनघ ॥ ९
तथान्ये पुरुषव्याघ्राः परैर्विनिहता युधि ।
अस्मदीयाश्च बहवः स्वर्गायोपगता रणे ।

त्यक्त्वा प्राणान्यथाशक्ति चेष्टाः कृत्वा च पुष्कलाः १०
कर्णो ह्येको महाबाहुरस्मत्प्रियहिते रतः ।
भवांश्च पुरुषव्याघ्र सर्वलोकमहारथः ।
तस्मिञ्जयाशा विपुला मम मद्रजनाधिप ॥ ११
पार्थस्य समरे कृष्णो यथाभीशुवरग्रहः ।
तेन युक्तो रणे पार्थो रक्ष्यमाणश्च पार्थिव ।

एवमेव (Ks G2 'व) (for एवामेव) — १) T1 न वधो
(for नवधा) S1 (sup ltn as in text) Ks V1 B Da1
Dn1 D1-7 S पृथिवीपते, Ks पृतनासुरे

8 a) S K2 Ds नव, K1 4 V1 B D न च, Ks त्व
(for नैव) Da1 D1 5 T1 भागोस्य — ०) Ks अतीव;
Da1 D1 5 अतीवौ (for 'त्व) D1 भागो — 4) K1 D2
निहिता Ks शत्रुत् (for शत्रव)

9 a) Ks बृद्धौ, Ks बृद्ध (sic) S K तौ हि (by
transp), Ds तौ च, S च तौ V1 D2-4 6 7 महेश्वामौ,
Dn1 महाभागौ (for नरव्याघ्रौ) — 6) Ks B2 रणे; V1
B1 4 5 D2-4 7 8 युधि, Bs Da1 D1 5 उभौ, Ds स्तुतौ
(for च तौ) S2 कालेन निहितौ च तौ, Dn1 छलेन निहतौ
युधि, T1 8 छलेन विनि(T1 युधि)पातितौ, T2 छलेन च
निपातितौ — T1 om 9st — ०) M1 कृता (for कृत्वा)
K1 न सुकरौ Ks 4 D2 T2 G कृत्वाप्य(Ks D2 G2
'त्वात्; T2 G1 'त्वा चा)सुकर कर्म — 4) S (T1 om)
स्वर्गलोकमितौ गतौ

10 a) S ततो (for तथा) K1 पुरुषव्याघ्रा; Da1
D1 5 पुरुषव्याघ्रं, G2 'व्याघ्र — 6) Da1 D1 5 परे वि-;
S (except T2) परेया (for-परैर्वि-) — B3 om. 10st
— 4) B1 4 Da1 D1 5 प्रहिता, B2 गमिता (for [उ]पगता)
S स्वर्गाय गमितार परै — ०) Gs कृत्वा (for त्यक्त्वा) T2
G2 यथाशक्त्या (G2 'क्त) — १) Ks V1 B1 2 4 Dn1
D2-3 6-8 T1 2 M चेष्टा (Ks 'ष्टा) कृत्वा; Bs 5 Da1 D1 5
दृष्टिं कृत्वा, T2 G कृत्वा चेष्टा Co cites दृष्टि V1 B
D2-4 6 m S पुष्कला — After 10, V1 B D S ins

211* तदिदं हतभूयिष्ठं बलं मम नराधिप ।
पूर्वमप्यल्पकैः पार्थैर्हतं किमुत साप्रतम् ।
यत्नन्तो महात्मानः कौन्तेया सत्यविक्रमा ।
यत्नं श्रेयं न हन्युर्मै यथा तत्कुरु पार्थिव ।

[(L 1) T1 मम भूयिष्ठ T1 बलं मम, T2 G2 8 मम सैन्य
(for बलं मम) V1 S जनाधिप, Dn1 नराधिप — (L. 2)
T1 2 G2 पूर्वैर्दर (पूर्वमपि) B2 [अ]परैः, G2 [अ]ल्पक B2
हतं वर्णं विना बलं, T1 हतं कित्यथ विद्युत; T2 हतं किंचिदतिष्ठ

(sic), T2 G M हतं किं त्वय विद्यु (G2 M1 'द्यु)त (for the
posterior half) — (L. 3) D1 कौन्तेय सत्यविक्रम (for
the posterior half) — (L. 4) B1 2.4 Da1 Dn1 Ds
S (except M1) बलश्रेय, B2 श्रेयं बल (by transp) B2
तसात्तद्, Da1 D1 6 तथा तद्, D2 T2 G2 2 3 य (G2 त)थावद्;
M2 4 यथा न T1 पांडव (for पार्थिव)]

V1 B2 4 D cont S K ins after 10

212* हतवीरमिदं सैन्यं पाण्डवै समरे विभो ।

[B2 प्रभो (for विभो)]

11 a) Ds श्रेयं Ds महायाहोर — ०) Ds स भवान्,
G2 क्षणं च S2 K1 2 D1 5 G1 पुरुषव्याघ्र — After 11st,
N ins

213* शल्य कर्णोऽर्जुनेनाद्य योद्धुमिच्छति संयुगे ।

[V1 [S]र्जुनो नाद्य S2 इच्छति]

— ०) T G2 3 M तस्मिंस्त्वयि च मद्रेश, G2 तस्मिंश्च त्वयि
मद्रेश — १) B2 Dn1 D3 मद्रराज नराधिप, S जयादा
विपुला मम — After 11, N ins

214* तस्याभीपुग्रहवरो नान्योऽस्ति भुवि कश्चन ।

[S K1 2 Ds तस्याभीपु]

— On the other hand, S ins after 11

215* तस्माज्जयाय मे वीर मारुथ्यं कर्तुमर्हसि ।

12 12^{ab} = (var) 6^{ab} — a) K1 कृष्ण — 6) S K
[अ]भीशुवरग्रह, V1 B Dn1 D2-4 6 7 [अ]भीपुग्रहो वर,
Ds S [अ]भीशुग्रहो (D2 'हे, T1 'ही) वर — After
12^{ab}, K4 V1 B (except B3) Dn1 D2-4 6 7 S ins

216* तथा कर्णस्य समरे राजस्त्वमभीपुग्रहो भव ।

[B2 तथा कर्णस्य समरे, B2 Dn1 D3 तथा त्वमपि कर्णस्य, S
तथा कर्णस्य राजस्त्व (M1 'जन्वा) (for the prior half) B2
Dn1 D3 रथेनीपुग्रहो (for त्वमनी) V1 B2 (marg as
above) D2 वर (B2 'र) (for भव) T G अभीशुग्रहो
भव, M1 अभीशुग्रहधरो नृप (hypermetric), M2-4 भवानीशु-
ग्रहो नृप (for the posterior half)]

— 4) K1 2 4 B1 2 D2-3 T2 रक्षमाणश्च B2-5 Da1
D1 5 8 T1 2 G2 M मारुथ्य, T2 G1 3 मद्रप (for पार्थिव).

यानि कर्माणि कुरुते प्रत्यक्षाणि तथैव ते ॥ १२
पूर्वं न समरे ह्येवमवधीदर्जुनो रिपून् ।
अहन्यहनि मद्देश द्रावयन्टश्यते युधि ॥ १३
भागोऽवशिष्टः कर्णस्य तत्र चैव महायुते ।
तं भागं सह कर्णेन युगपन्नाशयाहवे ॥ १४
सूर्यारूपौ यथा दृष्ट्वा तमो नश्यति मारिष ।
तथा नश्यन्तु कौन्तेयाः सपाञ्चालाः ससृज्जयाः ॥ १५
रथानां प्रवरः कर्णो यन्तृणां प्रवरो भवान् ।

संनिपातः समो लोके भवतोर्नास्ति कश्चन ॥ १६
यथा सर्वास्त्रवस्थासु वार्ष्णेयः पाति पाण्डवम् ।
तथा भवान्परित्रातु कर्णं वैकर्तनं रणे ॥ १७
त्वया सारथिना ह्येव अप्रष्टृष्यो भविष्यति ।
देवतानामपि रणे सशक्राणां महीपते ।
किं पुनः पाण्डवेयानां मातिगङ्गीर्वचो मम ॥ १८
दुर्योधनवचः श्रुत्वा शल्यः क्रोधसमन्वितः ।
त्रिशिखां भ्रुकुटीं कृत्वा धुन्वन्हस्तौ पुनः पुनः ॥ १९

C 8 1354
B 8 22 30
K 8 23 33

— 7) K₂ D₂ S तथै (M₁ 'वै)व च, B D₁ 7 तथै (B₁ 5 'वै)व तत्, Da₁ D_{1.2} 5 6 च (D₂ हि, D₃ [ह]ह) तानि से; D₂ तथैव तु (for तथैव से)

13 *) T₂ पुनर्, M₂-5 पूर्व. V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 5 7 G₂ न, D₂ तु, M₂-4 स (for न) — 7) T₂ M₁ क्षावधीद् — After 13^{ab}, N T₂ ins

217* इदानीं विक्रमो ह्यस्य कृष्णेन सहितस्य च ।
कृष्णेन सहितं पार्यो घातंरार्ष्ट्रीं महाधूमम् ।

[(L 1) Ś K₁ 2 4 D₂ T₂ ह्येव (for ह्यस्य) D₂ सहितेन Ś K_{1.2} D₂ हि, B₁ 3 Da₁ D_{1.2} ह, D₂ तु (for च)]

— *) Ś K₂ मद्देश — 4) V₁ D₂-7 प्रमयन्, B₂ अवदान् (sic), D₃ प्रयत्नः; G₂ द्रवयन् D₂ S transp दश्यते and युधि

14 *) B₁ [S]विशिष्टः — 7) K₂ महायुते, K₂ 'रथ, D₂ 'युति — 7) B₁ m D₂-7 तौ भागौ (D₂ 'मं) G₂ युधि (for सह) — 4) Ś₁ K B₂ Da₁ D₁ 2 5 T₂ M₁ (sup lin. as in text) नाशयाव (B₂ T₂ 'म)ह, Dn₁ D₂ 'याद्य हि (for 'याहवे) — After 14, K_{2.4} V₁ B D S ins

218* क्षरणेन यथा माघं तम सूर्यो व्यपोहति ।
तथा कर्णेन सहितो जहि पार्यं महाहवे ।

[(L 1) D₂ यथा सार्धं K₂ D₂ सहायेन, B₂ यथा सर्वं (for तम सूर्यो) B₁ निहतं हि (for व्यपोहति) — (L 2) K₂ D₂ 2 पायान्, D₁ M₂ पार्थ K₂ T₂ G M महारणे, D₂ T₂ 'रथ (D₂ 'य), T₁ 'हवे (for 'हवे)]

K₂ 4 V₁ B D cont Ś K_{1.2} ins after 14

219* उद्यन्तौ च यथा सूर्यो बालसूर्यममप्रभौ ।
कर्णनाल्यौ रणे दृष्ट्वा विद्रवन्तु महारथा ।

[D₂ om line 1 — (L 1) Ś K D₂ उद्यन्ति, D₁ 7 उद्यन्तौ च Ś K Dn₁ सूर्यो, B₁ दृष्टौ Ś₁ बालसूर्यं (for 'स्य-) Cv cites line 1 as above — (L 2) Ś K₂ 4 शल्यकर्णौ D₂ रथे (for रणे) Da₁ D₂ महायथा, D₁ 'हवे (for रथा)]

15 7) K₂ मारिष; T₂ G₂ मद्रथ — *) T₁ तदा (for तथा) K₄ D₁ T G नश्य (D₁ 'इय)ति; B₂ नश्यं च (sic) — 4) V₁ B₂ पाचालाश्च, B₂ सपचाला G₂ पाचाला सहसृजया

16 *) V₁ B D S रथिना — 7) B₂ योदृणा (sic), Da₁ यद्गणां, D₂ नृणा तु — After 16^{ab}, B₂ 4 (marg) ins 220* — 7) B₁ 2 m. 8-5 Dn₁ D₂ संनिपाते D₂ यमो (sic) (for समो) — 4) Dn₁ भवन्ना (for भवतोर्) S भविता नास्ति नाप्य (M₂ 'स्य)भूत् — B₂ 4 (marg) ins after 16^{ab} Da₁ D₁-7 subst for 16^{cd}

220* संयोगो युवयोर्लोकं नाम्ब्रू च भविष्यति ।

[D₂ रणे तु (for संयोगो) D₂ नैव (for न च)]

— After 16, T₁ ins 221*

17 T₁ om. 17 — 7) D₂ पांडवान् (for पाण्डवम्) Ś₂ वार्ष्णेय प्रतिमदल, Dn₁ वार्ष्णेया सति पांडवान् — *) Dn₁ D₂ परित्रातु; D₁ अपि त्रातु (for परित्रातु) — 4) B₂ D₂ युधि (for रणे) — T₂ 2 G ins after 17 T₁, after 16

221* सारथ्यं क्रियता तस्य युष्यमानस्य सयुगे ।

यथा च समरे कृष्णो रक्षते सर्वतोऽर्जुनम् ।

तथा त्वमपि राधेय रक्षन्व च महारणे ।

[(L 1) G₂ तस्य (for तस्य) — (L 2) G₂ हि (for च)]

18 *) G₂ [अ]प्येव — 7) Ś₂ K₄ T₁ ह्यप्रष्टृष्यो; K₂ D₂ नप्र, V₁ प्रष्टृष्यो न — *) K₁ देवतानाम् S देवानामपि सप्रामे — 7) S न (for मा) V₁ B D विशाकीर्

19 Before 19, all MSS ins सजय उवाच — M om 19^{ab} — 7) V₁ क्रोधेन मूर्च्छित, T₂ क्रोधवशा गत (for क्रोधसमन्वित) G₂ क्रोधामर्षसमन्वित. — T G ins after 19^{ab} M after the ref

222* घातंराष्ट्रमयोवाच सृक्किणी परिलेलिहन् ।

पुवसुकस्तु स क्रोधात्पदा स्पृष्ट हचोरग ।

C 0 1355
B 0 32 31
K. 0 23 33

क्रोधरक्ते महानेत्रे परिवर्त्य महाभुजः ।
कुलैश्वर्यश्रुतिवैर्दत्तः शल्योऽत्रवीदिदम् ॥ २०
अवमन्यसे मां गान्धारे ध्रुवं मां परिशङ्कसे ।
यन्मां ब्रवीषि विस्रब्धं सारथ्यं क्रियतामिति ॥ २१
अस्मत्तोऽभ्यधिकं कर्णं मन्यमानः प्रशंससि ।
न चाहं युधि राधेयं गणये तुल्यमात्मना ॥ २२
आदिश्यतामभ्यधिको ममांशः पृथिवीपते ।
तमहं समरे हत्वा गमिष्यामि यथागतम् ॥ २३
अथ वाप्येक एवाहं योत्स्यामि कुरुनन्दन ।

[(L 1) T₂ अथोद्दीक्ष्य (for 'वाच) T₃ G₂ सङ्गणी
— (L 2) T₂ G₈ संक्रोधात्, G₁ संकृद्ध, G₂ विक्रोशात्]
— °) K₈ Dn₁ त्रिशाखां (for त्रिशिखां) Ś₂ K₈ Dn₁
अ (K₈ श्रु)कुटीं, V₁ B Da₁ D₈ १ ४ श्रुकुटीं — °) K₁
भुव; T₁ G₂ M₂₋₃ धून्वन् S (except T₈) हस्तं

20 D₁ om 20^{ab} — °) D₈ क्रोधरक्तो महानेत्रो
— °) B (except B₁) D₂₋₄ ० १ T परिवृत्य T₁
महारय' — °) K₈ V₁ B D T₂ ४ G M -श्रुत (K₈ -श्रुति)-
यलैर् Ca oites श्रुतं — After 20, S reads 30-38

21 Before 21, all MSS (except D₈ T₁ M₁) ins
शल्य उवाच — °) Hypermetric K₈ Dn₁ D₈
अवजानासि, B₁ 4 5 D₂₋₄ ० १ अवमन्यसि (D₂₋₄ 'से); B₂
मावमन्यत, T₁ G₂ अमन्यसे मां; M₂ अशंकसे मा; M₈ 4
अविशंकसे मा (for अवमन्यसे मां) M₁ मा (for मा)
— °) K₄ ध्रुवन्न, B₂ यत्कर्णं, D₈ वचनं; T₁ ध्रुवश्च
(for 'ध्रुवं मा) K₁ 8 V₁ B₃ 5 Dn₁ D₂₋₄ १ ४ T₂ 8
G M च; B₁ 4 Da₁ D₁ 5 वा (for मा) K₈ परिकेशवे;
B₂ 'कथसि, D₈ 'शकसि; T G M₁ [अ]प्यतिशकसे, M₂₋₃
[अ]प्यवमन्यसे — °) K₁ यन्मा, V₁ S यस्माद् T₁
ब्रवीषे Some MSS विश्रब्ध, D₂ विद्विष्ट, T G₁ 8 M
विस्रब्ध', G₂ सरब्ध; Ca विश्रब्ध — °) K₄ सारथिं च
क्रियामिति

22 °) Ś₁ K₂ अस्मत्तोऽभ्यधिकं, G₁ 'दभ्यधिकं Dn₁
कर्णो — °) T G₁ 8 M मन्वानस्व (T₁ 'स्त्व), G₂ आराजस्व
(for मन्यमान) — °) M₁ चैय (for चाहं) — °) K₂
Da₁ गणयेत् K₂ 8 V₁ B₂ 8 Dn₁ D₂₋₄ ० १ T₂ 8 G₁ 8
M₂ 8 आत्मन

23 °) D₈ सदिश्यताम् B₃ मदधिको, Da₁ D₁ 5
अप्यधिको; G₂ अभ्यधिके — °) Ś₂ K₁ समाश', T₁
यो मच्च (for ममाश') Ca oites अंश' K₄ पृथिवीपते',
G₂ माहश' पते — °) K₈ तमहिं (for तमहं). B₁ 2

पश्य वीर्यं ममाद्य त्वं संग्रामे दहतो रिपून् ॥ २४
न चाभिकामान्कौरव्य विधाय हृदये पुमान् ।
अस्मद्विधः प्रवर्तेत मा मा त्वमतिशङ्किथाः ॥ २५
युधि चाप्यवमानो मे न कर्तव्यः कथंचन ।
पश्य हीमौ मम भुजौ वज्रसंहननोपमौ ॥ २६
धनुः पश्य च मे चित्रं शरांश्चाशीविषोपमान् ।
रथं पश्य च मे क्लृप्तं सदश्वैर्वातवेगितैः ।
गदां च पश्य गान्धारे हेमपट्टविभूषिताम् ॥ २७
दारयेयं महीं क्रुद्धो विकिरेयं च पर्वतान् ।

D₁ 8 (sup *lm* as in text) जित्वा; D₂ भित्त्वा (for
हत्वा)

24 °) D₈ हि (for [अ]पि) Da₁ D₁ एकम् (for
एक) — °) D₈ कुलनदन, S तव शत्रुभि' — °) K₈ वैर्यं
(for वीर्यं) D₈ ममाल्यं — °) K₁ 2 दहतो; V₁
सहतो, G₂ निहतान् (for दहतो).

25 °) K₈ न वाप्यकामं, V₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5 S न
(D₁ त) चापि कामान् (D₈ 'मात्), B₁ 5 D₁ 5 न
चाभिमामं (D₁ 'नात्), B₂₋₄ D₈ १ ययामिमान (D₈
'मानान्) D₂ न चातिकामान्; D₈ श्रुते न कामान् (marg. न
चातिकामं) (for न चाभि') Ca oites अभिमामान् G₂
तवातिकाम कौरव्य — °) K₁ V₁ B D S निधाय — °)
V₁ B₁₋₄ D (except D₄) मा मां, T₂ G₂ ममा (for मा
मा) K₈ V₁ B Da₁ D₁₋₇ अभिशंकिया (K₈ 'त'); Dn₁
अपि शकिया, D₈ G₂ इति शकि (G₂ 'क)था; T₁ 8 G₁ 8 M
अति (M₂ 'वि)शंकया, T₂ अभिशक्य (for अतिशकिया).

26 °) B₂ युद्धे; T₈ G₁ 8 अपि, G₂ अधि (for युधि)
K₁ V₁ B₈ D₈ 4 5 १ T₂ M₁ वा (for च) D₈ [अ]प्य
मानो (for [अ]वमानो) — °) V₁ कदाचन (for
कथंचन) — °) K₈ V₁ B₈ Dn₁ D₂₋₄ ० १ पीनौ; D₈ S
भीमौ (for हीमौ) — °) S वज्रसहननौ इदौ

27 °) K₈ चतु (sio) (for धनु) Da₁ D₁ G₂
पश्यत (for पश्य च) K₁ om. (hapl.) from चित्रं up to
मे (in °) B₂ मित्र, D₈ मित्रं, D₈ (marg *sec m*) दिव्यं
(for चित्रं) — °) D₁ 5 कथ (for रथं) Ś₂ K₄ Dn₁ च
पश्य (by transp), Da₁ D₁ 5 पश्यत K₈ युक्तं, T₂ 8
G चित्र (for क्लृप्त) — °) K₈ अतिवेगितै', D₈ वातवेगि
भिः; T₂ वायुवेगितै' (for वात') — °) K₂ transp च
and पश्य — °) S हेमपट्ट (T₁ 'दंड)परिष्कृतं

28 °) K₁ D₁ 5 धारयेयं K₈ V₁ B₁ Dn₁ D₂₋₄ 5
क्रुद्धा (for क्रुद्धो) — °) M₁ विकिरेयश्च (sio) — °)

शोषवेयं समुद्रांश्च तेजसा खेन पार्थिव ॥ २८
 तन्मामेवंविधं जानन्समर्थमरिनिग्रहे ।
 कसाद्युनक्षि सारथ्ये न्यूनस्वाधिरथेर्नृप ॥ २९
 न नाम धुरि राजेन्द्र प्रयोक्तुं त्वमिहार्हसि ।
 न हि पापीयसः श्रेयान्भूत्वा प्रेष्यत्वमुत्सहे ॥ ३०
 यो ह्यस्युपगतं श्रीत्या गरीयांसं वदो स्थितम् ।
 वदो पापीयसो धत्ते तत्पापमधरोत्तरम् ॥ ३१

ब्राह्मणा ब्रह्मणा सृष्टा मुखात्क्षत्रमथोरसः ।
 ऊरुभ्यामसृजद्वैश्याञ्छूद्रान्पञ्चामिति श्रुतिः ।
 तेभ्यो वर्णविशेषाश्च प्रतिलोमानुलोमजाः ॥ ३२
 अथान्योन्यस्य संयोगाच्चातुर्वर्ण्यस्य भारत ।
 गोप्सारः संग्रहीतारो दातारः क्षत्रियाः स्मृताः ॥ ३३
 याजनाध्यापनैर्विप्रा विशुद्धैश्च प्रतिग्रहैः ।
 लोकास्मानुग्रहार्थाय स्थापिता ब्रह्मणा भुवि ॥ ३४

C. 8. 1370
 B. 8. 32. 45
 K. 8. 23. 33

K₁ समुद्र — ^a) S पातयेय च भास्कर
 29 ^a) K₁ B_{1,2-3} D₁ D₁ D₁₋₃ १ १ १ T_{1,2} G_{1,2}
 M त, B₂ तस्मान् (hypermetric), D₄ त्वं (for तन्)
 M₁ पृथ्विष्या K_{1,2} V₁ B S (except T₁ M₂) राजन् (for
 जानन्) — ^b) Ś₂ अरिनिग्रहे; K₁ परिनिग्रहे, B₂ परं (for
 अरिं) — ^c) V₁ G₂ १ M₁ तस्मात्, B₁ अस्मात् V₁ प्रवक्षि;
 B_{1,2} D₂ युनक्ति, D₁ D₂ १ १ १ T₂ G M युनक्षि; T₁ यूनेहि
 (sic), T₂ नियुक्ते (for युनक्षि) — ^d) V₁ B₁ (m as
 in text) १ D₂₋₄ १ १ नीचत्वा, D₁ D₁ १ T₂ १ G M सूतस्य
 (for न्यूनस्य) T₂ १ G [अ]तिरयेत् K₁ स्मृत, V₁
 D₂ १ १ १ रणे, B_{1,2} D₁ D₂ T₂ रये, B₂ १ १ m १ D₁
 D₁ १ १ मत्; T₂ G M तु मा (for नृप) K₂ स्वस्यापि
 रये पुन, T₁ सूतस्य योक्तुमिच्छामि — After 29, S ins

223* न चापि मम राघेय कलामर्हति पोद्दशीम् ।
 सकर्णो ये त्रयो लोका सार्जुना मजनार्जुना ।
 नियद्वास्तान्गणे राजश्च मुच्येय कथचन ।
 तथापि शार्ङ्गं कौरव्य विहाय हृदयेन माम् ।
 न चाह प्राकृतं कश्चिन्न चाप्यधिगतं स्वयम् ॥ [5]
 [(L, 1) G₂ त (for [अ]पि) G₂ नार्हति — (L 3)
 T_{1,2} M नार्हं गावेय, G₁ राजन् गणेय (for राजन् मुच्येय)
 — (L 4) Om in T₂ G₁ शूक्त, G₂ M₁ शक्ति T₁ न
 चापि शार्ङ्गं कौरव्य, M₂₋₄ तथा हि शार्ङ्गं कौरव्य (for the prior
 half) T₁ G₂ विहाय (for निहाय) G₁ M₂₋₄ हृदये पुमान्,
 M₁ हृदयोरमान् (for 'येन माम्) — (L 5) T₁ M₂₋₄
 चान्ति; T₂ G₁ M₁ चान्ति]
 T₂ G₂ cont.

224* अयं चाप्यप्रमानो मे न कर्तव्यः कथचन ।
 30 S reads 30-38 after 20 — ^a) Ś₂ K₂ ना नाम
 धुरि, K₁ १ V₁ B_{1,2-3} D न मामधुरि, K₂ न मा किं धुरि,
 B₂ न मामिदानीं; S न मामर्हसि (for न नाम धुरि) Ca c
 cite अधुरि — ^b) K₂ V₁ B D नियोक्तुः S नियोक्तु
 कर्मणीदृशे — ^c) T₁ G₂ पापीयसे (G₂ 'सि) V₁ श्रेयो
 — ^d) D₁ D₁ १ कृत्वा (for श्रुत्वा) K₂ प्रेष्यत्वम् T₁ १
 M प्रेष्यता कर्तुमर्हसि (T₁ M₁ १ 'ति), T₂ G प्रेष्यत्व

कर्तुमर्हति (G₁ १ 'वि)
 31 For sequence in S, cf. v l 30 — ^a) Ś
 K₂ [अ]स्युपगति (sic), B₁ [अ]प्युपगतं; D₁
 D₂ 'पागत, G₂ 'पेत मा (for 'पगतं) D₂ सीत्या, D₂
 S मित्र (for श्रीत्या) — ^b) T₁ M_{1,2} १ वरीयासं B₂ १
 रणे स्थित, S विदोपतः — ^c) K₁ वदी, K₂ चक्रे (for
 वदो) K₂ T_{1,2} दत्ते; D₂ यत्ते (for धत्ते) G₂ विवदो
 पायसो यत्ते (sic) — ^d) T G कार्यम् (for पापम्) K₄
 D₂ अद्यु (D₂ 'घ)रोत्तम, Ca c अधरोत्तर (as in text)

32 For sequence in S, cf. v l 30 — ^a) K₁
 ब्रह्मणा ब्रह्मणा, K₂ ब्राह्मणो ब्रह्मणा, V₁ D₂ १ १ १ M₂₋₄
 ब्रह्मणा ब्राह्मणा (by transp), D₁ ब्राह्मणो ब्रह्मण, T₁ M₁
 ब्रह्मणो ब्राह्मणा. D₁ सृष्टो B D₁ D₁ १ ब्रह्मासृज-
 न्मुखाद्धि (B₂ १ १ D₁ D₂ 'हे वि, D₁ स वि)प्रात् — ^b)
 K₂ D₁ क्षत्रयोरम (sic), K₂ 'मनोरम, D₂ १ १ क्षत्रं
 च बाहुत, T₂ क्षत्र तयोरम (for क्षत्रमथोरस) B D₁
 D₁ १ क्षत्रियानपि बाहुत — ^c) K₂ १ D₁ D₂ ऊरुभ्याम्
 S अय वैश्या (T₁ 'श्यो) वै (for असृजद्वैश्यात्) — ^d) K₁
 S शूद्रा (K₁ T₁ G₂ 'द्र) B₂₋₄ D₁ D_{1,2} transp.
 शूद्रान् and पञ्चाम् B_{1,2} १ D₁ D_{1,2} स्थिति (for
 श्रुति) — ^e) K₂ तान्भ्यां, B₂ तस्माद् (for तेभ्यो) K₂
 वर्णविशेषाच्च, K₂ D₁ D₁ 'विशेषाश्च Ca cites वर्ण-
 विशेषा (as in text) Cv as in text — ^f) K₂
 'लोमत, D₁ 'लोमजान् Cv as in text

33 For sequence in S, cf. v l 30 — ^a) S
 अन्योन्यस्य च (T₁ तु) संयोगाच्च — ^b) K₁ चातुर्वर्ण्यस्य;
 K₂ १ D₁ T₁ G₁ M₁ १ चातुर्वर्णस्य — ^c) N (except D₁)
 T G M₁ Ca. १ संग्रहीतारो, Ca c as in text — ^d) D₂
 (before corr) तथा (for स्मृता)

34 For sequence in S, cf. v l 30 — ^a) K₂
 V₁ याजनाध्यापने (V₁ 'ध्यापिनो), T₂ यजनाध्यपनैर्, G₂
 यजनयाजनापनैर् (sic) T₂ युक्ता (for विप्रा) — ^b) K₂
 विशुद्धिश्च, G₂ शुद्धाश्च (submetric) Co विशुद्धै (as
 in text) — ^d) G₁ स्थावरा, G₂ स्थापित्वां (sic) (for

C 8 1371
B 8 32. 47
K 8 23 40

कृपिश्च पाशुपाल्यं च विशां दानं च सर्वशः ।
 ब्रह्मक्षत्रविशां शूद्रा विहिताः परिचारकाः ॥ ३५
 ब्रह्मक्षत्रस्य विहिताः सूता वै परिचारकाः ।
 न विद्मः शूद्रस्य तत्रैव शृणु वाक्यं ममानघ ॥ ३६
 सोऽहं मूर्धावसिक्तः सत्राजर्षिकुलसंभवः ।
 महारथः समाख्यातः सेव्यः स्तव्यश्च वन्दिनाम् ३७
 सोऽहमेतादृशो भूत्वा नेहारिकुलमर्दन ।
 सूतपुत्रस्य संग्रामे सारथ्यं कर्तुमुत्सहे ॥ ३८
 अवमानमहं प्राप्य न योत्स्यामि कथंचन ।

आपृच्छ च त्वाद्य गान्धारे गमिष्यामि यथागतम् ३९
 एवमुक्त्वा नरव्याघ्रः शल्यः समितिशोभनः ।
 उत्थाय प्रययौ तूर्णं राजमध्यादमर्षितः ॥ ४०
 प्रणयाद्बहुमानाच्च तं निगृह्य सुतस्तव ।
 अत्रवीन्मधुरं वाक्यं साम् सर्वार्थसाधकम् ॥ ४१
 यथा शल्य त्वमात्थेदमेवमेतदसंशयम् ।
 अभिप्रायस्तु मे कश्चित्तं निबोध जनेश्वर ॥ ४२
 न कर्णोऽभ्यधिकस्त्वत्तः शङ्के नैव कथंचन ।
 न हि मद्रेश्वरो राजा कुर्याद्यदनुत्तं भवेत् ॥ ४३

स्थापिता) Some MSS ब्राह्मणा — After 34, B₂ D₁ D₁ 5 ins

225* प्रजाना रक्षण दान युद्ध क्षत्रस्य निर्मितम् ।

35 For sequence in S, of v l. 30 — °) K₄ कृप्यश्च, G₂ ऋप्यश्च Ś₂ K₁ 4 G₁ 2 M₂₋₄ पशुपाल्यं च (K₄ 'लक्ष्य, G₂ 'ल्यश्च); T₁ पाशुपाल्यश्च — °) D₂ तथा, C₀ विशां (as in text) G₂ चैवात्र (for दान च) B₂ सर्वशं, B₄ D₂₋₃ 6 7 T₁ 8 G M धर्मत T₂ विशां धर्मश्च कीर्तित — °) G₁ ब्रह्मक्षत्रियविद्मः शूद्रा; M₁ 'क्षत्रविदां शूद्रा — °) D₁ D₂ परिवारका, D₂ T₁ 'चारिका

36 T₁ om 36 For sequence in S, of v. l. 30 Ś K₁₋₃ D₁ D₂ om. (hapl) 36^{ab} — °) D₂ तथा (for ब्रह्म-) V₁ B D₁ D₂ 5 3 तथा वै क्षत्रियाणां च — °) B₂ शूद्रा (for सूता) D₂ हि; T₂ 8 G च; M तु (for वै) D₄ परिवारका, T₂ 'वेपका — K₄ reads 36^{ab} twice (with v l) — °) K₈ वचैव, S (T₁ om.) सयोग (for तत्रैव) K₄ (first time) V₁ B D₁ D₁ D₁ 8-8 न क्षत्रियो (V₁ D₁ D₁ D₁ 8 8 'या) वै सूताना — °) T₂ 8 G₂ M चान्यन्, G₁ चान्य, G₂ वान्य (for वाक्य) K₄ (first time) D₂ 6 7 शृणुयाच्च (D₀ 'स्त्व) कथंचन, D₁ शृणु चेदं वचो मम

37 For sequence in S, of v l 30. — °) B D₁ D₁ 2 5 T₂ 8 G M₁ C₀ मूर्धाभिपिक्त (for 'वसिक्त) B₁ D₁ D₁ D₁ 5 T₁ च; B₂₋₅ D₂ हि (for सन्) V₁ D₂ 4 6 7 अह मूर्धाभिपिक्तो हि (D₀ 'क्तोसि) — °) V₁ D₂₋₄ 6 7 S राजर्षिकुलजो नृप (D₂ 4 6 7 T₁ 8 G₁ 8 'प) — °) Ś₂ D₇ T₂ G M महारथ- (for महारथ) — °) K₈ D₁ T₂ G₁ M₁ 2 4 सेव्य-, D₂ श्रेष्ठ Ś₁ K₄ शुद्धश्च; V₁ B₂ 8 D₁ D₂₋₄ 6 7 स्तुत्यश्च (for स्तव्यश्च) Ś₂ मदिनां, K₂ वदिनां, T₂ यदिन G₂ तप्यस्तप्याश्च वादिनः.

38 For sequence in S, of v. l 30 — °) Ś G₂

नेहारिकुलमर्दन; K₁ B D₁ D₁ 5 7 नेहा (D₁ D₁ 'ता)-रियलसूदन (K₁ B D₂ 'न), K₈ V₁ D₁ D₂ 6 T₁ M नेहारिवलमर्दन (V₁ D₀ M₁ 'न); D₂ नेवारिकुलमर्दन — °) K₈ स च सूतस्य (for सूतपुत्रस्य) — °) Ś₂ सारथ्यं 39 T₂ G₂ om. 39^{ab} — °) S (T₂ G₂ om) अयं (G₂ कथं) चाप्यवमानो मे — °) S (T₂ G₂ om.) कर्तव्य (for योत्स्यामि) — °) K₁ 8 V₁ B D (except D₂) S आपृच्छे K₁ त्वाधि, V₁ D₂ वाद्य, T₂ G₂ त्वद्य — °) B D₁ D₁ D₁ 8 7 8 गृहाय वै (for यथागतम्) V₁ D₀ प्रयास्यामि गृहानित (D₂ प्रहाणि च), S यास्यामि विपर्य प्रति — After 39, S ins

226* न चाह सूतपुत्रस्य सारथ्यमुपजग्मिवान् ।

40 Before 40, all MSS. (except Ś K₁ 2) ins. सजय (B₂ सूत) उवाच. — °) V₁ B₂₋₄ D₂₋₃ 6 7 S महाराज (for नरव्याघ्र) — °) T₂ अमर्षत

41 °) K₁ 4 बहुमाना (K₁ 'न)श्च C₀ cites बहुमानात् (as in text) — °) T₁ परिगृह्य; T₂ 8 G M स (T₂ स-) नि (for तं नि) — °) K₈ स पुनर् (for मधुर) — °) V₁ B D₁ D₂ 4 6 7 S C₀ साम्ना; D₂ सांखं (for साम) D₁ D₁ 5 सांखपूर्वार्थसाधकम्

42 °) G₁ यदा (for यथा) V₁ B₁ D₁ D₂₋₄ 6 7 विजानीये, B₂₋₅ त्वमात्थेत्यम्, M₂ त्वमाद्देदम् (sic) (for 'त्येदम्) — °) T₁ एव (for एतद्) D₁ D₁ 5 S न सशय (M₂ 'य) — °) B₂ D₂ 6 8 च (for तु) — °) K₄ जनेश्वर, T₂ नरेश्वर, G₂ ममेश्वर

43 °) V₁ B₁ 2-5 D₁ D₁ D₁ 8-7 न शंके (D₁ 'से) त्वां च (B₁ 4 स्वार्थ-) पार्थिव, S न चान्ये चैव (T₁ तापि [sic], T₂ G₂ नैव, G₂ चै न; M₂ चै हि) पार्थिवा. — °) T₂ च (for हि) S (except T₂) न च मद्रेश्वर त्वां (M₁ त्व) हि — °) K₈ D₂ कुर्याद् (for कुर्याद्) S (except T₂) कर्णं सोढ न (T₂ G₂ 8 च) शक्यति (M₂ 4 'त)

ऋतमेव हि पूर्वास्ते वहन्ति पुरुषोत्तमाः ।
 तस्मादार्तायनिः प्रोक्तो भवानिति मतिर्मम ॥ ४४
 शल्यभूतश्च शत्रूणां यस्मात्त्वं भुवि मानद ।
 तस्माच्छल्येति ते नाम कथ्यते पृथिवीपते ॥ ४५
 यदेव व्याहृतं पूर्वं भवता भूरिदक्षिण ।
 तदेव कुरु धर्मज्ञ मदर्थं यद्यदुच्यसे ॥ ४६
 न च त्वत्तो हि राधेयो न चाहमपि वीर्यान् ।
 वृषीमस्त्वां हयाश्रयाणां यन्तारमिति संयुगे ॥ ४७
 यथा ह्यभ्यधिकं कर्णं गुणैस्तात् घनंजयात् ।
 वासुदेवादपि त्वां च लोकोऽयमिति मन्यते ॥ ४८
 कर्णो ह्यभ्यधिकः पार्थाद्वैरैरेव नरर्षम ।

भवानप्यधिकः कृष्णादश्वयाने बले तथा ॥ ४९
 यथाश्वहृदयं वेद वासुदेवो महामनाः ।
 द्विगुणं त्वं तथा वेत्थ मद्रराज न संशयः ॥ ५०

शल्य उवाच ।

यन्मा व्रवीषि गान्धारे मध्ये सैन्यस्य कौरव ।
 विशिष्टं देवकीपुत्रात्प्रीतिमानस्म्यहं त्वयि ॥ ५१
 एष सारथ्यमातिष्ठे राधेयस्य यशस्विनः ।
 युध्यतः पाण्डवाश्रयेण यथा त्वं वीर मन्यसे ॥ ५२
 समयश्च हि मे वीर कथिद्वैकर्तनं प्रति ।
 उत्सृजेयं यथाश्रद्धमहं वाचोऽस्य संनिधौ ॥ ५३

C 8 122
 B 8 32. 65
 K 8. 23 71

44 ^a) K₂ D₁ D₁ हुतम्; D₂ सयम्, T₁ यतम्; G₂ श्रुतम्; M₂ हुतम्, Cc ऋतम् (as in text) S₂ B₂ पूर्वं ते; K₁ V₁ B₁ D₁ T₁ : G₂ M₂ पूर्व ते, D₁ पून्यात्ते, T₂ G₁ : पूर्वं ते (for पूर्वात्ते) Ca. c cite पूर्वा (as in text) — ^b) K₂ V₁ B D वदति (for वहन्ति) T G₂ : M वच पुरयमत्तम; G₁ वत्तं राजर्षिसत्तम — After 44^a, G₂ 122

227* ज्ञातमेव हि पूर्वं ते वत्तं राजर्षिसत्तम ।

— ^c) S₂ K₁ आर्तायनि; D₁ आर्तायानि, T₁ 'यन', T₂ आस्तायनि, Ca c आर्ता (as in text)

45 ^a) V₁ B₁ : s D₁ D₂ : s-3 S तु (for च) K₂ शल्य सप्रेक्ष्य शत्रूणा — ^b) D₁ यतत् (for यस्मात्) K₂ त्वां, D₂ च (for त्व) V₁ B₂ : D₂-4 6 7 युधि (for भुवि) K₁ : मानद — ^c) S₂ B (except B₂) D₂-3 7 शत्वो हि, K₂ शल्येन (for शल्येति) M₁ मे (for ते) — ^d) V₁ B D (except D₂) पृथिवीतले

46 ^a) V₁ तद् (for यद्) S₂ K₂ V₁ D₂-3.6 7 T₁ : M एतद्, K₁ एवं (for एव) D₂ यदि वा व्याकृतं पूर्वं, T₂ G यत्तु सव्याहृतं पूर्वं — ^b) K₁ : D₁ T₁ G₂ M₁ भूरिदक्षिणा (K₁ 'जे; K₂ M₁ 'ण) — ^c) D₁ D₂ : मदर्थे, G₂ सदर्थं D₂ यदि, T₁ यत्तद् (for यद्यद्) K₁ B₁-3 : D₁ D₁ D₁ : s : S उच्यते, D₂ मन्यमे (for उच्यमे)

47 ^a) D₁ न हि, D₂ गुणैस् (for न च) D₂ न, T₁ [स]पि (for हि) — ^b) D₂ [अ]यमिति (for [अ]हमपि) — ^c) K₂ वृषीमम्, V₁ B₂ : 4m D₁ D₂-4 7 वृषेहं; Cc वृषीमम् (as in text) G₁ वृषीममत्या (sic) M त्वा K₂ D₁-3 6 ह (D₂ ज)यात्राणा — ^d) V₁ B D₂-4 6 7 S इह, D₁ D₁ : अपि (for इति)

48 ^a) K₂ B D₁ D₁ : s यथा ह्यभ्य (B₁ : 'व)धिकः कर्णो (K₂ पार्थाद्), V₁ D₁ D₂-1 6 7 मन्ये चा (D₂ वा)

भ्यधिक शल्य — ^b) D₁ सदा (for गुणैस्) V₁ B₂ D₁ D₂-4 6 7 कर्ण (for वात्)

इत् B₂ damaged for the portion from 8 23 48^{cd} up to 8 24 102

— ^c) T₂ G₁ M अति, G₂ इति (for अपि) K₂ D₁ D₁ : s त्व (for त्वां) V₁ D₂-4 6 7 भवत वासुदेवाच्च, G₂ पादाति त्वं च *** — ^d) T₁ अपि (for इति)

49 B₂ damaged — ^a) K₁ अभ्यधिक, D₂ स्वभ्य; D₂ ह्यप्य (for ह्यभ्य) — ^b) T₁ : G M सर्वास्ते (G₂ 'र्थे)-पु, T₂ शस्त्रास्तेषु (for अस्त्रैरेव) K₂ : G₁ नरर्षम — ^c) K₁ : V₁ B (B₂ damaged) D (except D₂) S अभ्यधिकः — ^d) V₁ B (B₂ damaged) D अश्वज्ञाने V₁ बलेन च, B₁ : s D₁ D₁ : s तथा बले (by transp)

50 B₂ damaged — ^a) S₂ त; K₁ से; V₂ T₁ : G तु; D₂ तत् (for त्व) B₁ : s : D₂-4 7 8 वेत्सि; D₁ M वेद, D₁ वित्य (for वेत्य) — ^d) G₂ मद्रराजा S K V₁ B₂ D₂-4 7 8 मद्रराजेभ्यरात्मज (S₂ 'न; K₂ : 'ज); D₁ 'राजो धनायिप

51 B₂ damaged — ^a) K₁ 2.4 B (B₂ damaged) D (except D₁) T G₁ : M₁ यन्मा, G₂ तन्मा (for यन्मा) — ^b) K₂ कौरव, T₂ G मारिप — ^c) S अस्य (G₂ 'प्य)-तत् (for अस्यह) S K₁ : 4 त्व (for त्वयि)

52 B₂ damaged — ^a) K₂ एक, T₂ अह (for एष) — ^c) M₁ युध्यत (for युध्यत) K₁ पाण्डवाश्रयाणां, V₁ D₂ G₁ 'वाश्रयेण, T₂ 'वेयेन, G₂ 'वेयस्य (for 'वाश्रयेण) — K₂ lacuna from -श्रयेण up to वाचो (in 53^d) — ^d) S य (G₂ न)त्वा मा (for यया त्व)

53 B₂ damaged. K₂ lacuna (cf v l 52) — ^a) T₂ G₂ : तदत्, Ca c समयश्च (as in text) T₁

संजय उवाच ।

तथेति राजन्पुत्रस्ते सह कर्णेन भारत ।

अब्रवीन्मद्राजस्य सुतं भरतसत्तम ॥ ५४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥

२४

दुर्योधन उवाच ।

भूय एव तु मद्रेश यत्ते वक्ष्यामि तच्छृणु ।
यथा पुरा वृत्तमिदं युद्धे देवासुरे विभो ॥ १
यदुक्तवान्पितुर्महं मार्कण्डेयो महानृपिः ।
तदशेषेण ब्रुवतो मम राजर्षिसत्तम ।

त्वं निबोध न चाप्यत्र कर्तव्या ते विचारणा ॥ २
देवानामसुराणां च महानासीत्समागमः ।
बभूव प्रथमो राजन्संग्रामस्तारकामयः ।
निर्जिताश्च तदा दैत्या दैवतैरिति नः श्रुतम् ॥ ३
निर्जितेषु च दैत्येषु तारकस्य सुतास्त्रयः ।

G₁ M त्वयि कौरव्य, T₂ s G₂ s स्व(T₂ स्व)स्ति कौरव्य
(for च हि मे वीर) — ^b) G₂ कश्चिद् — ^c) T₁
यथाक्रुद्धम्, T₂ श्राव्यम्, Ca श्रद्धम् (as in text) Dn₁
अश्रद्धेय भयाच्योन्या (sic) — ^d) Da₁ D₂ s वाचा
K₁ संविधौ Dn₁ अन्येनार्जुनसनिधौ

54 B_s damaged K_s Dn₁ T₂ om. the ref
— ^a) T₂ राजपुत्रस् — ^b) ऽ transp सह and कर्णेन
B₁ T₁ M₁ मारिप, M₂-4 वीर्यवान् (for भारत) — ^c) V₁
यद्ब्रवीन् (sio) S (except T₂) मद्रराजं च (for राजस्य)
— ^d) K_s सुतो, B₁ s D₂-4 7 मतं (for सुतं) K₁ D_s
भारतसत्तम S (except T₂) सुतस्ते भरतर्षभ.

Colophon damaged in B_s — Day of Karṇa's
Generalship ऽः द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy. name
Dn₁ दुर्योधनवाक्यं, T₁ s शाल्यसारथ्या(T₁ थ्य)भ्युपगमं
(T₂ म), M₁ सारथ्यभ्युपग — Adhy no (figures,
words or both) ऽः T₁ s G M 23 (as in text), B₁ s
D_s 32, D₁ 26, D₄ (sec m) s 33, T₂ 25

24

The portion of the text from st. 8 24 1 up
to 8 24 102 is damaged in B_s (of. v 1 8 23 48),
the MS is mostly ignored in the sequel up to 102

1 ^a) K₁ मद्रेश (for मद्रेश) — ^b) B₁ Da₁ Dn₁
D₁ s s T₁ s यत्त्वां; T₂ G₁ s M यत्त्वा, G₂ यत्त्वां (for
यत्ते) K₁ यमुवेक्ष्यामि (sio) (for यत्ते वक्ष्यामि) — ^c)
T₁ कृतम् (for वृत्तम्) — ^d) B (B_s damaged) Dn₁
D₂ s s S प्रभो, D_s विभो (for विभो)

2 ^b) ऽ K₁ s मार्कण्डेयो S महात्पा. (for नृपि)

— ^c) Dn₁ अशेषः* (for अशेषेण) Dn₁ ब्रुवतो (for ब्रुवतो)
S ब्रुवतस्त्वद(T₁ स्वद्वि, G₁ स्व)शेषेण — ^d) T₂ मया
(for मम) K_s s राजर्षिसत्तम — ^e) K_s B₁ s s तन्
(for त्वं) V₁ B_s D₂-4 6 7 S निबोध मनसा चात्र (D_s
राजन्) — ^f) V₁ B_s D₂-4 6 7 S न ते कार्या (G₂
चेत्कार्यं) विचारणा Co cites विचारणा — After 2, S ins

228* समुत्पन्ना हि राजान प्रमोह इति निश्चयः ।

कृत्वा चैव व्यवस्थन्ति सर्वे धर्मार्थनिश्चयान् ।

[(L. 1) T₁ समुत्पन्नो T₁ राजानं — (L. 2) M₁ ब्रुत्वा
(for कृत्वा) T₁ M न ये, T₂ न चेद् (for चैव) T₁
धर्मार्थनिश्चयाद्]

3 ^b) V₁ B_s Dn₁ D_s 4.6 7 परस्परजिगीषया; B₁ s s
Da₁ D₁ s s s परस्परजयैषिणां, S महानासीत्समुच्छ्रयः (T₁
स्त्रय) — After 3rd, S ins

229* संहिकेयास्तदोद्भुता विबुधानवसूदयन् ।

ते निरस्ता कृता दैवैर्दानवा बलगर्विता ।

[(L. 1) T₁ ततो वृत्ता (for तदोद्भुता) T₂ संहिकेयस्ततो
दृत्त (for the prior half) T₁ M विबुधानवसूदयन्, G₂
विबोध नवसूदयन् (sio) (for the posterior half)]

— For 3rd-4th, ऽ K subst 231* — ^c) S तत्रा-
सीत् (for बभूव) B₁ s Da₁ D₁ s परमो (for प्रथमो)
— ^d) D₂ तारकामये, G₁ कायस (sio) — Dn₁ om. 3rd.
— ^e) B_s अर्दिता*, Da₁ D₁ s मर्दिता* (for निर्जिता*) T₁ s
तथा; T₂ G ततो (for तदा) D_s om. दैत्या — ^f) Da₁
D₁ s देवानाम् (for दैवतैर्) G₁ s M₁ न (for नः) T₂ G
श्रुति (for श्रुतम्) T₂ दैवैरिति च न श्रुत — After 3, S
ins

230* भद्रवर्षा निरुत्साहा पाताल विविशुस्तदा ।

[G₁ भद्रवर्षा]

ताराक्षः कमलाक्षश्च विद्युन्माली च पार्थिव ॥ ४
 तप उग्रं समास्थाय नियमे परमे स्थिताः ।
 तपसा कर्शयामासुर्देहान्स्वाञ्जत्रुतापन ॥ ५
 दमेन तपसा चैव नियमेन च पार्थिव ।
 तेषां पितामहः प्रीतो वरदः प्रददौ वरान् ॥ ६
 अवध्यत्वं च ते राजन्सर्वभूतेषु सर्वदा ।
 सहिता वरयामासुः सर्वलोकपितामहम् ॥ ७

तानब्रवीत्तदा देवो लोकानां प्रभुरीश्वरः ।
 नास्ति सर्वामरत्वं हि निवर्तघ्नमतोऽसुराः ।
 वरमन्यं वृणीध्वं वै यादृशं संप्रोचते ॥ ८
 ततस्ते सहिता राजन्संप्रधार्यासकृद्बहु ।
 सर्वलोकेश्वरं वाक्यं प्रणम्यैनमथाब्रुवन् ॥ ९
 अस्माकं त्वं वरं देव प्रयच्छेमं पितामह ।
 वयं पुराणि त्रीण्येव समास्थाय महीमिमाम् ।

C 8 1402
B 8 33 12
K 8 24 15

4 ^a) Da1 Ds Tz om. च M नु (for च) Da1
 D1.5 नैत्येषु (for दैत्येषु) Tz G निर्जित्वसुरेष्वेषु
 — ^c) V1 Ds वारकाक्ष कमलाक्षो; Dn1 कमलाक्षचार-
 काक्षो, S विद्युन्माली वारकाक्ष — ^d) T G1 s M कमलाक्ष
 (Tz 'क्षोय), G2 नरकाक्षश्च (for विद्युन्माली च) T1 M
 वीर्यवान् (for पार्थिव) — After 4, Dn1 Ds ins S
 K subst. 3^c-4^d

231* कश्चिद्व्रजापतिर्घोरस्तेन सार्धं महात्मना ।
 युद्धसामीप्येनहाधोर देवतेनै इति श्रुति ।
 परावचूचुरसुरा दानवै सह सयुगे ।
 देवैर्निरन्ता ह्यसुरा निभस्वामपितामहत ।

[Ks om. line 1 — (L 1) Dn1 पूर्व (for कश्चित्)
 Cv as in text Dn1 Ds Cv दुरात्मना (for महा) — (L 2)
 Kl.2.4 Dn1 Ds ह्यन (for श्रुति) Cv देवानामिति न ह्यन
 (for the posterior half) — (L 3) Dn1 D2 देवते
 (for दानवै) — (L 4) S K1 s देवैर्निस्तानसुरान् (for the
 prior half) Ks नदा (for नत) S K1 s निगन्त्या
 नर्षितोद्यय (K1 'नय', K2 'नय'), Ks निभस्ता नर्षितास्तत्र
 (for the posterior half)]

5 ^a) Tz त्रय (for उग्रं) S Kl.2 s समादाय, Ds
 'घाय — ^b) Bl.4 Da1 D1.5 Ms-1 परमे नियमे (by
 transp) S Kl.2 स्थित Ds Tz G नियम परमास्थिता
 — ^c) Some MSS कर्षयामासुर्, Ks कर्णं — ^d) Ks s
 देवास्ते, V1 Bl.5 Da1 Dn1 D1.5 c s देहास्ते (for
 देहान्स्वान्) V1 Dn1 D2 शत्रुतापना, Ds 'नादान, T1 M
 'कर्शन, Tz Gz 'कर्शना, Tz G1 s 'कर्शिन

6 ^a) Tz दमेन (for दमेन) — ^b) V1 B1 (m as in
 text) Ds-1 c 1 समानिना (for च पार्थिव) — ^d) Ks s
 V1 B1 s Ds-1. c 1 वर (for वरान्)

7 ^a) Bz महा, Ms च मे (for च ते) S सर्वे (for
 राजन्) — ^b) V1 B1 D-1 c 1 मर्वभूतस्य Dn1 सर्वद.
 — ^c) S1 K1 s वर्शयामासु, S2 Tz Gz s वारयामासु

8 ^a) Dn1 ततो (for तदा) — ^b) S सर्वलोकगुरु
 प्रभु (M1 'रं प्रभु) — ^c) Ks V1 Dn1 Ds Tz s G हि

(for वै) — ^d) Ks विवर्तध्व; Gs न वर्तध्वम् (for निवर्त^c)
 Ks V1 Dn1 Ds s महासुरा, B (Bz damaged) Ds r
 Tz s G इतोसुरा (for अतोऽसुरा) — ^e) Kl.2 V1
 B1 s 4.5 D S transp वर and अन्यं K1 वृणीष्वेव (s10)
 — ^f) S1 K1 s 4 Da1 Dn1 D1 s c s यादृश S Ks s Bz
 Dn1 Ds सप्रवर्तते (for 'रोचते) Ks यूयमिच्छत यादृश,
 S रोचते यादृशो (Gz यादृशो रोचते) हि व

9 Ks om. 9 — ^b) Tz Gz सप्रसाद्य (for संप्रधार्य)
 D1.6 Gz सकृद् (for [अ]मकृद्) S1 Ks गुरुं, S2 Kl.2
 (by corr sec m) गुरु; Ks (before corr) वसु, Bz
 Ds-1 r Gz प्रभुं, Da1 D1.5 वर, Ds T1 बहु (for बहु). Bz
 सप्रधार्य सयाधवा, Ds 'यं सुहुसुहु Co oites सप्रधार्य
 (as in text) — ^c) Dn1 देव (for वाक्य) V1 Bl.4 D
 प्रणम्येदम् (for 'म्यैनम्) Bz यथा (for अथ) G1
 [अ]भ्रवीत् (for [अ]ब्रुवन्) — After 9, S ins

232* वयमिच्छाम नगर कर्तुं कामगम शुभम् ।

सर्वकामसमृद्धार्यमवध्य देवदानवै ।

यक्षरक्षोरगणैर्नानाजातिभिरेव च ।

न कृत्यामिर्न शस्त्रैश्च न शार्पैर्ब्रह्मवादिनाम् ।

वध्येत त्रिपुर देवं प्रसन्ने त्वयि सादरमे । [5]

[(L 1) Tz Gz वन्तुन्, M1 ऊचुर, Ms-1 पृथग् (for
 वयन्) T1 Ms-1 विमो (for शुभम्) — (L 2) T1 सर्व
 लोकममृद्धार्यन्, Ms 'कामममृद्धार्यन् — (L 3) Gz वा (for
 च) — (L 5) Om in Gz Tz देहेन (s10), Tz Gz अवध्य
 (for वध्येत) T1 वध्य पुरप्रय देव (for the prior half)
 Tz सामरं, G1 Ms माचुर (for सादरम्)]

10 Tz Gz om 10^{ab} — ^a) Bz Ds s अस्मभ्यं; Ds r
 M1 अस्मभ्यस् (for अस्माक) S2 तु (for त्व) Ds वीर
 (for देव) Gz मध्ये तत्रिपुर देव — ^b) Ks प्रयच्छसे,
 Ds-1 r संप्रयच्छ, Tz प्रयच्छैनं, G1 'च्छेत, Gz 'च्छैत् (for
 'च्छेम) — ^d) Ks पितामह (for महीमिमाम्) — ^e) Ks
 Da1 D1.5 विचरिष्यामि S लोकेश (Tz Gz s 'गु) (for
 लोकेऽस्मिन्) — ^f) Da1 D1.5 Tz Gz स्वल्पसादापुरस्कृता
 (Tz Gz 'रस्थिता)

विचरिष्याम लोकेऽसिंस्त्वत्प्रसादपुरस्कृताः ॥ १०
 ततो वर्षसहस्रे तु समेष्यामः परस्परम् ।
 एकीभावं गमिष्यन्ति पुराण्येतानि चानघ ॥ ११
 समागतानि चैतानि यो हन्याद्भगवंस्तदा ।
 एकेषुणा देववरः स नो मृत्युर्भविष्यति ।
 एवमस्त्विति तान्देवः प्रत्युत्तवा प्राविशद्विवम् ॥ १२
 ते तु लब्धवराः प्रीताः संप्रधार्य परस्परम् ।
 पुरत्रयविसृष्ट्यर्थं मयं वद्मर्मुहासुरम् ।
 विश्वकर्माणमजरं दैत्यदानवपूजितम् ॥ १३

11 ^{a)} T G₂ s M₁ यथा; G₁ तथा, M₂₋₄ पूर्णे (for सतो) B₂ वर्षसहस्रांते; D₄ T G M₁ 'सहस्रेषु — ^{b)} K₈ समेष्याम — After 11^{ab}, S ins

233 * ग्रहोवाच ।

विलय समयस्यान्ते मरणं जीवितस्य च ।
 इति चिन्त्य वधोपाय कंचिदेव निशामय ।

[(L. 1) T₁ M₁ समयस्यातो T₂ विलयं समयास्यते, G₂ विलयाजीवितस्याते (sic) (for the prior half) M₂₋₄ वा (for च) — (L. 2) T₁ s G₁ M₂₋₄ वित्त, M₁ चैव (for चिन्त्य) T₂ तथोपाय (for वधो) T₁ G₂ M किंचिदेव T₁ s G₁ s निशामये, G₂ 'मया, M₁ 'मय', M₂ निशाम्यतां, M₃ s निशाम्यतां (for 'मय)]

Before 11^a, S ins असुरा (T₂ दैत्या) — ^{o)} D₈ एक भावं; T₁ एकीभागं (for एकीभावं) G₂ गमिष्यामि

12 ^{a)} D₈ समागतानि B₁ s D₁ D₁ s चैकत्वं (for चैतानि) — ^{b)} Ś₁ K₁ s s D₄ s M₂ भगवांस (for भगवस) S नर (for तदा) — ^{o)} S देवो वा (T₂ 'द्यो वा; T₈ G₂ s 'वोपि) द्विपदा श्रेष्ठ (G₁ s M₁ s 'ष्ठ) — ^{a)} K₈ V₁ B₁ s D₁ D₁ s s s भवेदिति (D₁ 'घदि) — After 12^{ab}, S ins

234* तेषां तद्वचनं श्रुत्वा दानवाना महायशा ।

— ^{o)} D₁ एकम् (for एवम्) — ^{f)} Ś₂ K₁ s प्रविशद् B₂ निरिं (for दिवम्)

13 ^{a)} K₁ तत्ते, D₁ ते तु; G₂ तेन (for ते तु) D₂ s लब्ध्वा (for लब्ध-) D₁ om प्रीता K₄ पीना (for प्रीता) — ^{o)} T₂ पुरस (for पुर-). Ś₂ 'विसृष्ट्यर्थं — ^{a)} T₁ वर (for मय) K₁ बुवन्, K₈ जग्मुर् (for वबुर्) D₁ D₁ s s T₁ s (sup lin) s G M₁ महासुरा; T₂ महायशा (for 'सुरम्) — ^{o)} D₈ अजयं, G₂ अजितं (for अजर)

14 G₂ om. (hapl) 14^a-15^b — ^{a)} B₁ s s D₈ s s

ततो मयः स्वतपसा चक्रे धीमान्पुराणि ह ।
 त्रीणि काञ्चनमेकं तु रौप्यं कार्णायसं तथा ॥ १४
 काञ्चनं दिवि तत्रासीदन्तरिक्षे च राजतम् ।
 आयसं चामवद्भूमौ चक्रस्यं पृथिवीपते ॥ १५
 एकैकं योजनशतं विस्तारायामसंमितम् ।
 गृहाद्वाद्वालकयुतं बृहत्प्राकारतोरणम् ॥ १६
 गुणप्रसवसंवाधमसंवाधमनामयम् ।
 प्रासादैर्विधिधैश्चैव द्वारैश्चाप्युपशोभितम् ॥ १७
 पुरेषु चाभवत्त्राजत्राजानो वै पृथक्पृथक् ।

सुतपसा — ^{b)} K₁ चक्रु (sic) T₁ s G₁ M₁ s वीर; T₈ G₈ M₂ s धीर (for धीमान्) B₂ s D₂ s s च, D₂ s हि; S (G₂ om) [अ]य (for ह) — ^{o)} V₁ B₁ s s s D (except D₁ D₈) S (G₂ om.) वै (for तु) — ^{a)} Ś₂ D₁ D₁ s s रौप्यं (for रौप्य). D₁ कालावस, T₁ कृष्णायसं, G₁ कार्णं (for कार्णां). T₁ तदा (for तथा)

15 G₂ om. 15^{ab} (cf. v. l 14) — ^{a)} K₈ कांचन हि विनत्रासीद् (sic) — ^{b)} D₁ राजते (for राजतम्) T₁ दक्षरिक्षे च राजितम् (sic) — ^{o)} D₁ D₁ s आयस्य (for आयस) G₂ [अ]पतद् (for [अ]भवद्) Ś K₁ s s V₁ B (B₂ damaged) D (except D₈) T₁ Co सौमं (for भूमौ) — ^{a)} V₁ चक्रुत्, D₁ s चक्रुत्ते; D₇ Cnp तृतीयं, Ca o चक्रस्यं (as in text) V₁ D₁ D₁ D₁ s s पृथिवी-तले (for 'पते) S (except T₁) तदा (T₂ 'था) तेषां परतप.

16 ^{b)} D₈ 'सवृत्तं (for 'समितम्) K₁ विस्तारय सम स्थितं (sic), K₈ V₁ B₂ D₁ D₂ s s s 'रायामत् समं, B₂ 'र यतसंमितं; S विस्तृतं तावदायतं (G₂ दानवायुत) Co oites संमित (as in text) — ^{o)} K₈ अष्टादशलकसंयुक्तं, V₁ B₁ s s D गृहा (D₁ D₁ s ऋगा)दालकसंयुक्तं, B₂ शृंगा-स्त्रालकसंयुक्तं, S ददं चादालकयुतं Ca oites गृहादालं; Co शृंगाणि and अदालक — ^{a)} V₁ B (B₂ damaged) D₂ s s s बहू- (for बृहत्-)

17 ^{a)} K₄ V₁ B₂ s D S Ca गृह (D₈ गुण-, G₁ बृहत्) प्रव (D₂ 'का)रसवाधम् Co oites गुणप्रवर — ^{b)} K₈ om from अनामयम् up to वै (in 18^b) K₁ s B (B₂ damaged) D₁ D₁ D₁ s s s T₁ s G M असवाधमहापर्यं (K₁ 'ग), V₁ T₂ 'वाधं महारय, D₈ s 'वाध इवापर Ca oites असवाध — ^{o)} T₈ G विमलैश् (for विधिधैश्) V₁ B₁ s D₁ D₂ s s T₁ चापि (for चैव) — ^{a)} D₁ om द्वारै T₂ om च V₁ D₂ s s s चैव (for चापि)

18 K₈ om up to वै (cf. v l 17) — ^{a)} D₁ D₈

काञ्चनं तारकाक्षस्य चित्रमासीन्महात्मनः ।
 राजतं कमलाक्षस्य विद्युन्मालिन आयमम् ॥ १८
 त्रयस्ते दैत्यराजानस्त्रील्लोकानाशु तेजसा ।
 आक्रम्य तस्थुर्वर्षाणां पूगान्नाम प्रजापतिः ॥ १९
 तेषां दानवमृग्यानां प्रयुतान्यर्जुनानि च ।
 कौट्यथाप्रतिवीराणां समाजमुस्ततस्ततः ।
 महदैश्वर्यमिच्छन्तस्त्रिपुरं दुर्गमाश्रिताः ॥ २०
 सर्वेषां च पुनस्तेषां सर्वयोगवहो मयः ।
 तमाश्रित्य हि ते सर्वे अवर्तन्ताकुतोभयाः ॥ २१

यो हि यं मनसा कामं दध्यौ त्रिपुरसंश्रयः ।
 तस्मै कामं मयस्तं तं विदधे माद्यया तदा ॥ २२
 तारकाक्षसुतश्चासीद्भरिर्नाम महाबलः ।
 तपस्तेपे परमकं येनातुष्यत्पितामहः ॥ २३
 स तुष्टमवृणोद्देवं वापी भवतु नः पुरे ।
 शस्त्रैर्विनिहता यत्र क्षिप्ताः स्युर्वलवत्तराः ॥ २४
 म तु लब्ध्वा वरं वीरस्तारकाक्षसुतो हरिः ।
 ससृजे तत्र वापीं तां मृतानां जीवनीं प्रभो ॥ २५
 येन रूपेण दैत्यस्तु येन वेपेण चैव ह ।

C B 1420
B B 23 29
F B 24 24

वा (for च) § V1 B1 Da1 Dn1 D1 : [ञ]मवद् (for [ञ]मवन्) S त्रिपुर (T2 पुरेयु) वेपु चाप्यामन् — १) V1 D2 राजा चैव (for राजानो चै) B वा (for वै) D2 om oze वृवद् — After 18th, S ins

235* दिव्यनाल्यान्यररा देवेषां राजमत्तन ।
 — १) §2 तारकाक्षस्य, K1 : Dn1 G2 काक्षस्य — ४) S दिव्यम् (for चित्रम्) B1 विद्यां पते (for महात्मन) — ५) K1 : Dn1 कमलाक्षस्य, G2 कनकाक्षस्य — १) S विद्युन्मालेष्टयायम

19 *) M2 त्रयश्च K1 दैत्यराजानां V1 B1 : D2-4 e r क्षत्र, Dn1 दत्र, D2 क्षपि (for क्षाष्टु) — १) K2 Dn1 D2 S दुर्गपां; V1 B (B2 damaged) Da1 D1-7 कुक्ष (for वर्षाणां) — K4 om. (hapl) 19th-20th — ४) §1 K2 *नार, FL2 V1 B (B2 damaged) Da1 D1-7 T2 : GM कश्च नाम, D2 कश्चनान् (for पूगानाम) Dn1 कश्चिच्चानि प्रवर्तत, T1 वन्दानाप्रजापते

20 K1 om 20th (cf. v l. 19) — १) S वेपु (for वेपा) — १) §2 K1 प्रयुतान्यर्जुनानि च — १) S कौट्यथापि (T2 : G2 : श्रानन्) प्रजापति — ४) S ममत्तत (for तत्तत्तत) — After 20th, X T2 ins

235* नासाशनां सुदृक्षाश्च सुरैर्विनिहृताश्च ।
 [K2 : नासाशना, V1 B2 D2-4 e r मानाशिन; B1 : e Da1 D1 : *दक्ष B2 : Da1 D1 : e सुदृक्षाश्च, D2 *दृष्टाश्च V1 B (B2 damaged) D पुन (for नर)]
 — १) B1 : e Da1 D1 हन्ति (for हन्तन्तन्) — १) K2 B1 Dn1 G1 : M1 क्षात्रिता (for क्षात्रिता)

21 *) V1 B. D2-4 e r वेपा (for वेपा) — १) §2 सर्वयोगमहो, K1 योगवहा, B2 D2 योगमयो, G2 नोगावहो (for योगवहो) B. सर्वयोगमहोदय §2 Cc महोदय इति वा पाठः 18th — १) V1 समाश्रित्य; B1 : (marg. as in text) Da1 D1 : M2-3 समाश्रित्य, D2 तमाश्रित्य (for तमा-

श्रित्य) Da1 D1 : सर्वे (for सर्वे) — ४) K2 B (B2 damaged) Dn1 D2 : 7 वर्तयते (Dn1 D1 : तो), Da1 D1 : . e : S वर्तयति (for अवर्तन्त) K1 [ञ]कुतोभय, Ca मया (as in text) V1 [S]वर्तत अकुतोभया

22 *) V1 B (B2 damaged) D2-3 : 7 G2 M2-4 यन् (for य) — १) V1 B1 Da1 D1 : . Ca दध्यात्, B. दध्यात्; (for दध्यौ) K2 ममत, D2 (before corr) सश्रयात् T2 : G1 : मश्रित (for सश्रय) — १) K1 कामो, S त (M2 क)स्ते (for काम) B2 D2 त तु, D2 तात, T2 तत्र (for त त) — ४) T1 तया (for तदा)

23 *) B2 तारकाक्ष्य (for काक्ष) V1 Dc त्वापीत्, B (B2 damaged) Da1 Dn1 D1-7 : 2 वीरो (for चासीद्) — १) K2 वदो, Da1 (before corr) हनिद्, Dn1 हनुर (for हरि) Da1 D1 : T2 महासुर (for चल) — १) T2 तु परम (for परमह) — ४) S तेन (for येन) §2 [ञ] लुप्यत् (for [ञ]लुप्यत्) K2 पितामह

24 § K1 : om (1 hapl) 24 — १) K1 V1 B (B2 damaged) Da1 D1-3 : 2 T1 G2 स, D1 त (for स) G2 देव (for देव) — १) B1 मे (for न) Da1 D1 : कुले, D2 पुर, G2 प्रभो (for पुरे) — १) Dn1 येन (for यत्र)

25 *) V1 त (for तु) Dn1 लब्धवरो (for लब्ध्वा च) V1 D1 : वीर (for वीर) — १) T1 [S]सुर (for हरि) — १) D2 तां वापीं (by transp) — ४) V1 Da1 D1 : S मृतमजीवनी (D1 वन, T1 G1 विनी) (for मृतानां जीवनी) §1 K2 B1 : D2 : जीवनी V1 विभो, S प्रभु (for प्रभो) — After 25, S ins

237* पूगां दिव्यस्य तोयस्य पीयूषप्रतिमस्य वै ।
 26 *) §2 रूपेण, K2 वेपेण, B2 दर्पेण (for रूपेण) K2 दैत्यश्च, B1 Da1 D1 : दैत्यास्तु, S यो (T2 G2 वै) दैत्यो — १) §K1 : 4 B1 D2 : वेदेन, K2 Da1 D1 : T2 G2 : रूपेण, B2 वेपेण (for वेपेण) V1 B2 Dn1 D1 : e चैव हि,

C. B. 1421
B. 59 33 31
K B 24 34

मृतस्तस्यां परिक्षिप्तस्तादृशेनैव जज्ञिवान् ॥ २६
तां प्राप्य *त्रैपुरस्थास्तु सर्वाल्लोकान्त्रवाधिरे ।
महता तपसा सिद्धाः सुराणां भयवर्धनाः ।
न तेषामभवद्राजन्क्षयो युद्धे कथंचन ॥ २७
ततस्ते लोभमोहाभ्यामभिभूता विचेतसः ।
निर्हीकाः संस्थितिं सर्वे स्थापितां समल्लुपन् ॥ २८

विद्राव्य सगणान्देवांस्तत्र तत्र तदा तदा ।
विचेरुः स्वेन कामेन वरदानेन दर्पिताः ॥ २९
देवारण्यानि सर्वाणि प्रियाणि च दिवोकसाम् ।
ऋषीणामाश्रमान्पुण्यान्यूपाञ्जनपदांस्तथा ।
व्यनाशयन्त मर्यादा दानवा दुष्टचारिणः ॥ ३०
ते देवाः सहिताः सर्वे पितामहमरिंदम ।

S चाप्यथ — °) Da1 D1 ऽ मृता त(Da1 *स्त)स्या K4
परिक्षिप्तासु; Da1 D5 °क्षिप्तासु, D8 विनिक्षिप्तसु (for परि*)
S क्षिप्यते (T1 G2 M8 °तो) निहतो (G2 °ते) वाप्यां — °)
S2 D5 तादृशेनैव K8 Dn1 जज्ञि(Dn1 °मि)वान्; B1 4 5
Da1 D1 ऽ जज्ञिरे, S जायते (for जज्ञिवान्) — After 26,
S 1ns

238* सपूर्णवलवीर्यस्तु राजन्शौर्यसमन्वित ।

एव वीर्येण सयुक्ता कृतास्तेन महात्मना ।

[(L 1) T8 G8 °वलवंतस्तु and °समन्विता — (L 2)
T1 8 G सयुक्त]

27 °) V1 त, Dn1 D8 सं-, D2 ते (for तां) S K1 2 4
ते पुरस्तात्; K8 B1 ते पुरस्तास्तु (B1 °स्ते), V1 B1 ऽ Da1 Dn1
D1 8-3 ते पुनस्तास्तु (D8 °स्तासु), B2 ते पुनवापीं, D2 त्रैपुर
त नु, S त्रैपुरा (T1 त्रैपुर, T8 G8 ते परां) वापीं (G2 वापि)
(for *त्रैपुरस्थास्तु) — °) K8 V1 B (B8 damaged) D
(except D2) T G M1 लोकान्सर्वान् (by transp),
K4 D8 सर्वलोकान् B2 नराधिप (for दयाधिरे) — After
27^{ab}, B2 1ns

239* वरलोकेऽवसत्सोऽपि हरिः परमतेजसा ।

विधाय सर्वलोकानां हितं पथ्य विधाय च ।

तत्र परमनिर्विमो हितकारी तावकात्मसु ।

[(L 3) Posterior half, hypermetrno.]

— °) K1 महत्सु (for महता) T8 G युक्ता, M1 सिद्धा

— °) M1 पुराणा (for सुराणां) — After 27^{cd}, S 1ns

240* एकस्मिन्निहते दैत्ये सृजन्ति स दशासुरान् ।

[G1 निहिते M दशासुरान्]

— °) S विद्यते (for अभवद्) S transp राजन् and
युद्धे K8 V1 B1 ऽ Dn1 D2-4 8 7 कदाचन (for कथंचन)

28 °) M4 लोह* (for लोभ*) — °) S2 नहीका, T2
निस्सृता, T8 G M1 निर्भीता (G1 M1 °का) (for
निर्हीका) K8 V1 B1 4 D2 8 7 सस्थिता, T2 8 G M
सहिता, G2 सञ्चिती (810), G0 संस्थिति (as in text)
D4 (by opr.) पूर्वे (for सर्वे) B2 तव प्रस्थापिता सर्वे
T1 निधीकाक्षामरान्सर्वे — °) K8 V1 B1 4 D2 8 7 T2 8
G स्थापिता (K8 °ता); B2 मर्यादा, M स्थापना (for

स्थापिता) B1 समल्लुपन् (810), D1 ऽ °ल्लुपन्; D2 T2
°ल्लुपन्; G1 °ल्लुपा, G2 सर्वल्लुपा (for समल्लुपन्)
T1 स्थापितान्सर्वल्लुपान्

29 °) Da1 D1 ऽ विभ्रान्य (for विद्राव्य) Da1 D1
G1 देवास् (for देवास्) — °) V1 सर्व- (for स्वेन)
— °) K1 दक्षिता, K8 तर्पिता (for दर्पिता) — After
29, K4 B D (D8 marg sec m) 1ns 242*

30 °) V1 B1 2 Dn1 D3 4 8 7 देवोद्यानानि (for
देवारण्यानि) Dn1 S रम्याणि (G2 °नि) (for सर्वाणि)
— °) D2 गृहाणि, S स्थानानि (for प्रियाणि) D1 om
च K8 दिवोकस, D8 सं — °) B8 रम्यान्, Da1 D1 5
दिव्यान् (for पुण्यान्) — °) K8 V1 B1 2 4 Dn1 D2-4
T2 रम्यान्, B8 Da1 D1 5 पुण्यान्, D6 T1 8 G M धर्मान्
(D6 T8 G2 8 °मान्) (for यूपान्) K8 जनपदान्वितान्
(for °पदांस्तथा) D1 T1 M2-4 तदा (for तथा) — °)
K2 विनाशयत; V1 व्यनाशयश्च; Da1 D1 5 व्य(D1
च्या)नामयत; D2 8 विनाशयतो (for व्यनाशयन्त) S K4
सर्वत्र, K2 damaged, B1 4 Dn1 D8 7 मर्यादां K8 B8
D8 4 व्यनाशयन्नमर्यादा, S उत्साद(T8 G8 °त्पाट-, G2
°त्पाट)यत्यमर्यादा — °) K2 युद्धवारिण, B8 Da1 D1 5
दुष्टचेतस — After 30, S 1ns

241* निस्थानाश्च कृता देवा ऋषयः पितृभिः सह ।

दैत्यैस्त्रिभिश्चयो लोका ह्याक्रान्तास्तैः सुरैरैरै ।

[(L 2) M1 ते (for ते)]

S (except G8) oont K4 B (B8 damaged) D (D8
marg sec m) 1ns after 29

242* पीड्यमानेषु लोकेषु तत्र शक्रो मरुद्भूत ।

पुराण्यायोधयाचक्रे वज्रपातैः समन्तत ।

नाशकत्तान्यभेद्यानि यदा भेत्तु पुरंदर ।

पुराणि वरदत्तानि धात्रा तेन नराधिप ।

तदा भीतः सुरपतिर्मुक्त्वा तानि पुराण्यथ । [5]

[(L 1) D7 सर्वेषु (for लोकेषु) — (L 2) D2 पुराणां
योधनं चक्रे, D8 8 8 T2 पुराण्य(D8 °णि)योधयां चक्रे D8
वज्रपात-, S (G8 om) °हस्त (for °पातैः) — (L 3) S
(except T2, G8 om) नाशकोद् D1 om, यदा D4 T1

अभिजग्मुस्तदाख्यातुं विप्रकारं सुरेतरैः ॥ ३१
ते तच्च सर्वमाख्याय शिरसाभिप्रणम्य च ।
वधोपायमपृच्छन्त भगवन्तं पितामहम् ॥ ३२
श्रुत्वा तद्भगवान्देवो देवानिदमुवाच ह ।
असुराश्च दुरात्मानस्ते चापि विबुधद्विपः ।
अपराध्यन्ति सततं ये युष्मान्पीडयन्त्युत ॥ ३३

अहं हि तुल्यः सर्वेषां भूतानां नात्र संशयः ।
अधार्मिकास्तु हन्तव्या इत्यहं प्रव्रवीमि वः ॥ ३४
ते यूयं स्थाणुमीशानं जिष्णुमक्लिष्टकारिणम् ।
योद्धारं वृष्णुतादित्याः स तान्हन्ता सुरेतरान् ॥ ३५
इति तस्य वचः श्रुत्वा देवाः शक्रपुरोगमाः ।
ब्रह्माणमग्रतः कृत्वा वृषाङ्कं शरणं ययुः ॥ ३६

C 8 1435
B 8 33 45
K 8 24 51

यथा, T₂ तदा (for यदा) — (L 4) K₁ च न, D₈ तेय (sic) (for तेन) — (L 5) T_{1,2} M₁ पुराण्युत (for 'प्यय)]

31 G₂ om (hapl) 31 V₁ reads 31 twice (with r 1) — ^a) V₁ (first time) B₁ 5 D₁ D₁ D₁-r 1 S (G₂ om) तैरेव विबु (D₁ D₁ 2 5 'वि'धै' मार्घ, V₁ (second time) D₅ तदा देवगणा सर्वे, B₂ तैरेवा विबुधा सर्वे — ^b) V₁ (second time) D₁ D₂ 6 उपागमत् (V₁ D₅ 'गमन्', D₂ 'गता'), B₁ धरिंदम (for धरिंदम) S (G₂ om) ब्रह्माण परमेधर — ^c) V₁ (first time) B_{1,4} 5 D₁ D₁ 5-5 1 S (G₂ om) जगामाय (for अभिजग्मुस्) K₃ समाख्यातु (for तदा) V₁ (second time) D₁ D₂ 6 धाख्यातु (D₂ 'त) विप्रकार तम् (D₂ 6 तु) Ca c cite विप्रकार — ^d) B₂ सुरस्रदा, Ca सुरेतरै (as in text) V₁ (second time) D₁ D₂ 6 असुरेभ्य परंतप

32 ^a) K₁ तत्त्व, D₁ ते तु च; D₁ तच्च ते (marg ते हि त) (for ते तच्च) S ते मर्वमभि (T₁ 'पि) विख्या (T₁ 2 M₂ 3 'ज्ञा)प्य — ^b) V₁ B₂ D₆ प्रणिपत्य (for [अ]भिप्रणम्य) B₁ 4 5 D₁ D₁ D₁-5 7 8 दितोभि' सप्रणम्य च — ^c) S तद्बोधोपायमाचक्ष्व भगवत्रिति चाहवन्

33 ^a) D₁ D₁ 2 6 S तु, D₆ [अ]य (for तद्) V₁ D₂ 6 ब्रह्मा (for देवो) — After 33^{ab}, N ins

243* समापि सोऽपराद्धोति यो युष्माकमसौम्यकृत् ।

[K₃ [अ]नि (for [अ]पि) K₁ [स]गमोति, K_{2,4} 'राधोन्ति, D₈ 'राधेति S K₂ 4 यो न युष्मासु सोम्यकृत्, K₁ B₅ D₁ D₁ D₁ 5 यो युष्मासु न सोम्यकृत्, K₃ यो युष्मास्तु न सोम्यकृत् (for the posterior half)]

On the other hand, S ins after 33^{ab}

244* श्रूयता त्रिदशा सर्वे यथेद वाक्यगौरवम् ।

[T₁ यथेव (for यथेद)]

— ^a) V₁ B₁ 5 D₂-1 0 1 हि, B₂ D₁ D₁ 5 ते (for च) S दुरात्मानोसुरा नित्य (T₁ 'त्या) — ^d) D₈ ते वापि, M₂-1 ये ह्यु (for ते चापि) Ca c otes चापि (as in text) S विबुधा मम (for विबुधद्विप) V₁ B₁ 2 D₂-1 0 1 सर्वे एव (D₂ 'वंदेव-) सुरद्विप — ^e) K₄ अपराध्यत, Ca

'ध्यन्ति (as in text) S न शक्नुवति ये (T₁ M₁ 2 ते) सर्वे — ^f) D₂ युष्माक, T₁ M युष्मान्ये (for ये युष्मान्) K₃ मीपयन्पुन (for पीडयन्त्युत) B₂ युष्मान्समीपयत्युत; T₂ 8 G युष्मान्यै पीडयति ते (T₂ वै) Ca c otes उत (as in text) — After 33, D₂ ins

245* न त्वास्तु तानह मन्ये ये वै युष्मानपीडयन् ।

34 ^a) V₁ D₆ काम, B₅ अय (for अह) K₃ तुल्योस्मि, D₂ हि धाता, T₁ 8 GM समस्तु (for हि तुल्य) T₂ अहं समोस्मि भूतानां — ^b) V₁ D₂ 6 अहमच्युत, B₂ च प्रकाशक (for नात्र सदाय) — ^c) D₁ D₈ अधर्मिष्ठा- (D₃ 'का)स्तु V₁ D₂ 6 निग्राह्या (for हन्तव्या) S अविनीता निहतव्या — ^d) B₂ D₈ S हृत्यैव (D₈ 'व) (for हृत्यह) B₁ 4 तद् (for प्र) V₁ D₈ 5 7 इति मे ब्रह्माहित, D₂ इति मे वर्धते मति Ca c otes इति and प्रव्रवीमि (as in text) — After 34, V₁ B₁ 2 4 5 D (except D₈) S ins

246* एकेषुणा विभेधानि तानि दुर्गाणि नान्यथा ।

न च स्थाणुमृते शक्तो भेत्तुमेकेषुणा पुर ।

[(L 1) G₂ [अ]भिधिधानि, M हि (M₁ नि) भेधानि (for निभे) — (L 2) V₁ B₁ D₁ D₁ 5 पर, D₂ परे (for पुर) S शक्तस्तु तानि वाणेन भेत्तु काम श्लोचन]

35 ^a) M₁ om ते यूय D₁ ये (for ते) T₁ वय (for यूय) T₃ G तपसा स्थाणु (for स्थाणुमीशान) — ^b) S₁ K₁ 2 'कार्मुक; D₁ D₁ 5 'कारिणा (for 'कारिणम्) — ^c) K₁ श्रुणुतादित्या, D₁ D₁ 5 वृष्णुता दित्या (sic), D₁ 'त देवा, D₃ 'तोदित्या, S वृष्णुत (T₁ 'म') क्षिप्र (for 'तादित्या) Ca c cite धादित्या (as in text) — ^d) B₂ D₁ इत्वा (for हन्ता) D₈ रणेसुरान्, T₁ सुरोपमान् (for सुरेतरान्)

36 ^a) D₁ हृत्येतस्य, D₈ तस्य चाय (for इति तस्य) — For 36^{ab}, S subst

247* ते देवास्तेन वाक्येन चोदिता प्रणता स्थिता ।

दिव्य वर्षमहस्र वै तपस्त्वत्वा सुरर्षभा ।

शुभात्मानो महात्मानो जग्मुर्वै वृषभध्वजम् ।

[(L 3) M शुद्धात्मानो (for शुभा)]

— ^a) K_{1,2} ब्राह्मणम् — ^d) S शरण्य शरण गता

तपः परं समात्स्थुर्गृणन्तो ब्रह्म शाश्वतम् ।
 ऋषिभिः सह धर्मज्ञा भवं सर्वात्मना गताः ॥ ३७
 तुष्टुर्वाग्भिरर्थ्याभिर्भेष्वभयकृत्तमम् ।
 सर्वात्मानं महात्मानं येनाप्तं सर्वमात्मना ॥ ३८
 तपोविशेषैर्बहुभिर्योगं यो वेद चात्मनः ।
 यः सांख्यमात्मनो वेद यस्य चात्मा वशे सदा ॥ ३९
 ते तं ददृशुरीशानं तेजोराशिमुमापतिम् ।
 अनन्यसदृशं लोके व्रतवन्तमकल्पमपम् ॥ ४०
 एकं च भगवन्तं ते नानारूपमकल्पयन् ।

आत्मनः प्रतिलूपाणि रूपाण्यथ महात्मनि ।
 परस्परस्य चापश्यन्सर्वे परमविस्मिताः ॥ ४१
 सर्वभूतमयं चेशं तमजं जगतः पतिम् ।
 देवा ब्रह्मर्षयश्चैव शिरोभिर्धरणीं गताः ॥ ४२
 तान्स्वस्तिवाक्येनाभ्यर्च्य समुत्थाप्य च शंकरः ।
 ब्रूत ब्रूतेति भगवान्स्मयमानोऽभ्यभापत ॥ ४३
 त्र्यम्बकेणाभ्यनुज्ञातास्ततस्तेऽस्वस्थचेतसः ।
 नमो नमस्तेऽस्तु विभो तत इत्यब्रुवन्भवम् ॥ ४४
 नमो देवातिदेवाय धन्विने चातिमन्यवे ।

37 ^a) K₁ समात्स्थौ; T₃ G समाजगुर् (for 'त्स्थुर्')
 V₁ B₁ D₃ 4 6 7 तपो (D₃ 0 'तो) नियममास्थाय; D₂ ततो
 नियममासाद्य — D₁ (marg as in text) सर्वे (for
 सह) Co cites ऋषिभि सह (as in text) K₁ धर्मज्ञ;
 Dn₁ D₃ सर्वज्ञ (for धर्मज्ञा) S अनगमथन (T₂ अनन्य-
 मनसः; T₃ G कदर्पवैरिण) सर्वे — After 37, S (except
 T₂) ins

248* देवदेवं परं स्थाणु वरदं त्र्यम्बकं शिवम् ।

शर्वमीश्वरमजं रुद्रं शशाङ्गाङ्घ्रिभूर्धनम् ।

[(L 1) T₃ G₂ प (G₂ व) रेशान, M₂-4 हरं स्थाणु (for
 परं स्थाणु) — (L 2) G₂ सर्वेश्वरम् (for शर्वमीश्वरम्)]

38 T₂ om. 38^a-39^b — ^a) K₃ Dn₁ D₂ 4 8 इष्टा-
 भिरु; V₁ B (B₃ damaged) Da₁ D₁ 3 5-7 Co उग्राभिरु, S
 (T₂ om) अग्राभिरु (for अर्थ्याभिरु) — ^b) K₃ भयेपि
 (for भयेषु) B₁. 2 4 5 Da₁ D₁ 3-5 7 [अ]भयदं नृप, T₁
 M 'भयसुत्तमं, T₃ G 'भयमच्युत (for 'भयकृत्तमम्)
 — ^d) T₁ M विश्वम् (for सर्वम्)

39 T₂ om 39^{ab} (of v 1 38) — ^a) K₃ 'विशेष-
 (for 'विशेषैर्) V₁ Dn₁ D₂-4 6 7 T₃ G M विविधैर्, T₁
 त्रिविधैर् (for बहुभिरु) — ^b) S K₁ 2 चात्मना (for
 चात्मनः) — ^c) K₁ असख्या; T₁ चस्याशम् (for य
 साख्यम्) S सख्यम्, K₂ 4 Da₁ D₁ 5 सख्याम्; G₂ सांख्यम्
 (as in text) V₁ B₁ 5 D₂-4 6 7 वेत्ति (for वेद)
 — ^d) D₂ भवेत् (for वशे) K₁ स च; D₂ T₂ G₁ तदा
 (for सदा)

40 ^a) K₄ V₁ B₁ 2 4 5 D T G₁ 3 M त ते (by
 transp), G₂ ततो K₃ B₁ 2 4 Dn₁ D₃ आसीत् (for
 ईशान) — After 40^{ab}, S ins

249* परेण यत्नेन भवं त्रिवंशं शर्वमीश्वरम् ।

— ^c) S देव (T₁ 'वाः) (for लोके) — ^d) K₃ V₁ Dn₁
 D₃ (marg sec. m) S व्रतपतम्; K₄ B₂ D₂-1 7 भगवत्तम्;

B₁ 4 प्रभमतम् (sio), D₃ [S]प्रतिभं तम्, D₃ प्रपश्येतम्
 (for व्रतवन्तम्)

41 ^a) K₃ B₂ एव (for एक) M त (for ते) T G
 एकश्च भगवांस्त (G₂ 'वान)त्र — ^b) M₂-3 नाना (for नाना-
 Ca cites नानारूप (as in text) D₁ T₁ 3 G₂ 3 अकल्पयत्;
 D₃ अकल्पयं (for अकल्पयन्) — ^d) D₂ रूपाण्यपि; G₂
 'ण्येव V₁ महाति च; T G₂ 3 महामति, G₁ M₁ 'पति,
 M₂-4 'त्मनः (for 'त्मनि) — ^e) T₂ परस्पर तु (for 'रस्य)
 M₂-4 [अ]प्यासन् (for [अ]पश्यन्) — ^f) K₁ 'सस्मिता
 (for 'विस्मिता)

42 ^a) D₃ (marg as in text) 'महं (for 'मयं) S₂
 देश; K₁ ईशं, K₃ V₁ B₁. 2 4 5 D S दृष्टा (for चेश) — ^b)
 K₃ ईश (for अज) D₃ जगतां T₁ प्रसु (for पतिम्)
 — ^c) K₁ ब्रह्मादयश्च, T₁ ब्रह्माहया (for 'र्षयश्च) K₃ S
 सर्वे, Dn₁ D₃ चापि (for चैव) — ^d) B₃ S अवनो (M₁-3
 'नि) (for धरणीं)

43 ^a) K₃ 'वाक्येन, B₁ 2 4 5 D₂ 4 7 'वादेन; Da₁
 D₁ 5 T₂ 'वाचेन (for 'वाक्येन) T₁ 3 GM तान्स्वस्ति वाच्य
 चाभ्यर्च्य — ^b) D₁ समुत्थाय (for 'त्थाप्य) — ^c)
 K₄ भगवन् — ^d) K₂ स्तूयमानो (for स्वयं)

44 ^a) Some MSS त्र्यम्बकेन M₂ त्र्यम्बकेनाभ्यनु
 ज्ञातात् — ^b) K₃ ते सर्वे (for ततस्ते) B₁. 2 5 सुख्यवे
 तस, Da₁ D₃ स्वस्थतेजस; S व्रस्तचेतस — ^c) K₁ T₂
 प्रभो (for विभो) K₃ V₁ B₁. 2 4 5 T₁ 3 G M नमो नमो
 नमस्तेस्तु — ^d) K₁ T₂ नमो (sio), K₃ V₁ B₁. 2 4 5 D
 S प्रभो (D₃ 'भोर) (for तत). B₁ 4 D₂-4 7 वच, T₁ प्रसु
 (for भवम्)

45 ^a) S₂ K₃. 4 B₂ 4 D₂ 3 8 S देवाधि (S 'दि)-
 देवाय B₁ नमोतिदेवदेवाय. Ca cites आदिदेव — ^b)
 S₁ K₁ 2 Dn₁ धन्वने, Ca. 0 धन्विने (as in text). V₁
 Dn₁ D₁ 3 0 [अ]य (for च) B₁ 4 5 [S]याभिमन्यवे;

प्रजापतिमख्णाय प्रजापतिमिरीह्यसे ॥ ४५
 नमः स्तुताय स्तुत्याय स्तूयमानाय मृत्यवे ।
 विलोहिताय रुद्राय नीलग्रीवाय शूलिने ॥ ४६
 अमोवाय मृगाक्षाय प्रवरायुधयोधिने ।
 दुर्वारणाय शुक्राय ब्रह्मणे ब्रह्मचारिणे ॥ ४७
 ईशानायाप्रमेयाय नियन्त्रे चर्मवाससे ।
 तपोनित्याय पिङ्गाय व्रतिने कृत्तिवाससे ॥ ४८

कुमारपित्रे त्र्यक्षाय प्रवरायुधधारिणे ।
 प्रपन्नार्तिविनागाय ब्रह्मद्विसंघातिने ॥ ४९
 वनस्पतीनां पतये नराणां पतये नमः ।
 गवां च पतये नित्यं यज्ञानां पतये नमः ॥ ५०
 नमोऽस्तु ते समैन्याय त्र्यम्बकायोप्रनेजसे ।
 मनोवाकर्मभिर्देव त्वां प्रपन्नान्मजस्र नः ॥ ५१
 ततः प्रसन्नो भगवान्स्वामतेनाभिनन्द्य तान् ।

C B 1453
 D B 33 63
 F B 24 67

B₂ D₂ 4 घटशालिने, D₂ 7 वनमालिने (for चातिमन्यवे)
 Ca अति; Co अतिमन्यवे S प्रियघात्रेतिमं — G₂ om
 45^{ca} Da₁ reads 45^{ca} twice — ^a) B₂ D₁ 8 ईन्दुपे;
 Da₁ (both times) ईन्दुपे, D₁ 7 ईज्यसे, S (G₂ om.)
 ईन्द्रित (T₁ 2 'ते, G₁ 'त) (for ईल्यसे) ☞ Ca ईल्यसे
 इति लेखनप्रमादात् । ☞

46 B₂ om. 46^{ca}-47^b — ^a) T₂ G₁ 2 M₁ नमस्कृताय
 (for नमः स्तु) — ^b) B₁ 8 Dn₁ D₂-1 0 1 शंभवे, T₁ 2 M
 शकृते, Ca c मृत्यवे (as in text) — ^c) B₁ 4 8 चोत्राय,
 S धृन्ना (M₁ 'मा)य, Co उत्राय (for रुद्राय) Da₁ D₁ 5
 विलोहिताख्यायोप्राय Co cites विलोहिताय (as in text)
 — ^d) K₃ नीलरुद्राय, B₁ 'रुद्राय (for 'ग्रीवाय), G₂
 द्रमवे (for शूलिने)

47 B₂ om 47^{ca} (cf v 1 46) — ^a) T₂ G
 शक्राय, Co अमोवाय (as in text) D₂ T₂ G₁ 8 M
 [म]ख्णक्षाय, T₁ त्र्यक्षाय (sic), T₂ [अ]ख्णक्षाय,
 G₂ मृगाक्षाय (for मृगाक्षाय) — ^b) S₂ प्रहरायुधयोधिने;
 K₃ (before corr) प्रहरायुध; D₂ 4 7 T₁ M₁ क्षमा (M₁
 'या)य क्र (T₁ क)थनाय च, D₂ T₂ G M₂-1 क्षमाय क्रोधनाय
 च, T₁ सुक्ष्माय सुधनाय च, Co प्रवरायोप्रयोधिने — SK
 V₁ B₁ 4 5 D (except D₂) ins after 47^{ca} B₂ after 45

250* अर्हाय चैन शुद्धाय क्षयाय क्रथनाय च ।

[S K₁ 2 4 अर्हे वै निशुद्धाय, Dn₁ अर्हांव वै वि, D₂ अर्हां ० वै
 नृगनाय (for the prior half) For the posterior half,
 cf v 1 47^b S₁ K₁ क्षमाय, S₂ K₁ 2 क्षयवै, K₃ V₁ क्षमाय,
 Co [अ]क्षयाय (for क्षयाय) Da₁ D₁ 5 कथ* (for त्र्य*)]
 — ^c) V₁ D₂-1 7 क्रथाय, B₁ शुद्धाय, D₂ T₂ शुद्धाय,
 Da₁ D₁ 5 शुद्धाय, Ca शुद्धाय (as in text). — ^d) V₁
 ब्रह्मरादिने, Co चारिणे (as in text)

48 ^a) K₃ ईश्वराय, Da₁ D₁ 5 कुमाराय, Co ईशानाय
 (as in text) S₂ K₁ 2 4 प्रमेयाय (for [अ]प्रमेयाय)
 — ^b) T₁ 2 G M₁ 4 निहन्त्रे (M₁ 'ते), Co नियन्त्रे (as in
 text) K₃ (before corr as in text) धर्मवाससे; B₂ 4
 (marg as in text) 5 Da₁ D₁ 5 Co चीरवाससे, Ca चर्म*

(as in text) — K₃ G₂ om 46^{ca} T₁ reads 48^{ca}
 after 51^{ca} — ^c) B₂ D₂-1 7 तपोरताय, M₁ ततो नित्याय
 (for तपोनि) B. Da₁ D₁ 5 T₂ M₂ डिंगाय (for
 पिङ्गाय) — ^d) B₁ कीर्ति, Ca कृत्ति* (as in text)

49 ^a) K₁ 8 4 कुमा (K₁ 'वी)रपित्रे — ^b) Cf 47^b
 S₁ K₃ 4 विविधायुध, V₁ D₂ 4 7 S प्रव (T 'धी)रायुधयो-
 धिने, B₁ 4 5 'पाणये, B₂ 'पालिने, Da₁ D₁ 5 0 'पाणिने;
 D₂ सर्वाशापरिपूरिणे — ^c) G₂ प्रपत्ताय (for 'जार्ति-)
 — ^d) S₂ Da₁ D₂ G₁ ब्रह्मविद्मत्र, K₁ ब्रह्मद्विजान; K₃
 ब्रह्मविद्द्विवातिने (submetric), D₂ G₂ ब्रह्मविद्मत्र (G₂
 'सर्व)वा, T₂ ब्रह्मविध्वस — After 49, K₄ reads 51^{ca}

50 ^b) D₂ भूताना, T G वनाना, M च (M₁ च)राणा
 (for नराणा) — S K₂ transp 50^{ca} and 51^{ca} — ^c)
 D₂ गजाश्वपतये (for गवां च प) — ^d) V₁ प्रजाना, D₂
 T₂ यज्ञाना, T₁ ज्ञानिनां, M जानाना (for यज्ञाना)

51 K₄ reads 51^{ca} after 49 S K₂ transp 50^{ca}
 and 51^{ca} B₂ transp 51^{ca} and 51^{ca} — ^a) V₁ नृद
 सैन्याय, D₂ ते सेनापत्ये (for ते ससैन्याय) Ca cites
 समैन्याय (as in text) S नमो नमोस्तु (T₂ G 'मसे)
 सौम्याय — ^b) V₁ B₁ 2 4 D₂-1 7 त्र्यम्बकायानिर्वाजसे
 Ca c cite त्र्यम्बकाय — After 51^{ca}, T₁ reads 48^{ca}
 — ^c) S₁ K₁ 2 V₁ Dn₁ G₁ 2 नमो वा* (for मनोवा*)
 V₁ Da₁ D₁ 5 प्रपत्ता D₂ मनोवाक्कायकर्मादिरूपिणे परमा
 त्मने

52 Before 52, T₂ ins दुर्धोधन — ^a) G₁ प्रपत्तो
 — ^b) K₁ [अ]भिनिर्दितात् (sic), K₃ 'वाच्य तान्, V₁ 'मन्य
 तान्, D₂ 'नदितान् (for 'नन्द्य तान्) B: D₂ 4 7 च
 (for तान्) — ^c) T₂ ज्येति, G₁ वेतु, G₂ M₁-3 व्येतु,
 M₁ वेतु (for ज्येतु) D₂ युष्माक, T₁ वग्नामा (for
 वग्नाम्ने) — After 52, S ins

251* देवा शर्वस्य वचन ध्रुत्वा हर्षसुपागता ।

[M₂-4 हर्षमन्वितता]

— K₃ 4 V₁ B (B₂ damaged) D ins an addl
 colophon after 52, S after 251* [Adhy nam- E]

प्रोवाच व्येतु वस्त्रासो ब्रूत किं करवाणि वः ॥ ५२
 पितृदेवर्षिसंधेभ्यो वरे दत्ते महात्मना ।
 सत्कृत्य शंकरं प्राह ब्रह्मा लोकहितं वचः ॥ ५३
 तवातिसर्गाद्देशे प्राजापत्यमिदं पदम् ।
 मयाधितिष्ठता दत्तो दानवेभ्यो महान्वरः ॥ ५४
 ब्रानतिक्रान्तमर्यादाभ्रान्यः संहर्तुमर्हति ।
 त्वामृते भूतभ्योश्च त्वं क्षेपां प्रत्यरिर्वधे ॥ ५५

स त्वं देव प्रपन्नानां याचतां च दिवोकसाम् ।
 कुरु प्रसादं देवेश दानवाञ्जहि शूलभृत् ॥ ५६
 श्रीभगवानुवाच ।
 हन्तव्याः शत्रवः सर्वे युष्माकमिति मे मतिः ।
 न त्वेकोऽहं वधे तेषां समर्थो वै सुरद्विपाम् ॥ ५७
 ते यूयं सहिताः सर्वे मदीयेनास्त्रतेजसा ।
 जयध्वं युधि ताञ्शत्रून्संघातो हि महाबलः ॥ ५८

त्रिपुरवध ; B₂ Da₁ D₁₋₅ त्रिपुरवधोपाख्यान ; T₁ त्रिपुर-
 निर्माण, T₂ त्रिपुरदहन — *Adhy no* (figures, words
 or both) B_{1,2} D₈ 33, Da₁ 43, D₄ 34, T₁ 8
 G M 24, T₂ 26]

53 Before 53, MSS. ins हुयौधन उवाच — ⁵
 K₁ वरदत्ते; K₈ वरदंते, V₁ B (B₃ damaged) Da₁ Dn₁
 D₁ 8-5 7 [S]भवे (V₁ B₁ 'य-') दत्ते; D₂ वरो दत्तो S₂
 K₈ महात्मन — ⁶ D₂ सपूज्य (for सत्कृत्य) T₁ प्राप्य
 (for प्राह) — ⁷ D₂ T₂ 3 G ब्रह्मा लोकपितामह
 — After 53, S ins

252* इमान्यसुरदुर्गाणि लोकास्त्रीनाक्रमन्ति च ।

कश्च प्रजापतिर्धौरास्तान्सर्वाञ्जहि माचिरम् ।

[(L 1) T₁ न (for च) — (L 2) T₁ देवदैत्यवरान्वोरान्
 (for the prior half) T₃ G₁ 8 तान्सर्वान्, G₂ तानाह
 (for तान्सर्वान्) G₂ स हि (for जहि) T₃ G₈ मातर (sio)
 (for माचिरम्)]

54 Before 54, B₂ ins ब्रह्मोवाच — ^a B₂ 5
 तवाति (B₂ °भि)सगात्, T₁ G₂ तवा (G₂ मया)दिसर्गाद्;
 T₂ वराति°, G₁ तपोति°; M₁ तद्वाति° Ca oites अतिसर्गात्
 (as in text), Co अतिसमहात् (sio) K₁ 3.4 B₂ 5 Da₁
 Dn₁ D₁ 5 8 सर्वेश, K₂ सर्वे च (for देवेश) — ^b S₂
 Da₁ प्रजा° K₁ इम (for इद्) K₂ Dn₁ T₂ M₁ (*sup*
ln as in text) परं, B₂ शुभं, G₂ पुर (for पदम्) — ^c
 S₂ यमाधितिष्ठता, V₁ मया विति° K₈ हृतो; V₁ मत्तो;
 G₂ देयो (for दत्तो) — ^d K₈ बल, T₁ नर (for वर)
 — After 54, T G ins

253* नास्त्यन्यो युधि तेषा वै निहन्ता इति न श्रुतम् ।

[T₂ निहतेतीह (for निहन्ता इति)]

55 ^a D₈ अपक्रात° (for अतिक्रान्त°) — ^b D₈
 (marg sec m as in text) इच्छति (for अर्हति) — ^c
 T₂ त्वहते (for त्वामृते) K₈ न भवेदीदा; D₈ भवभ्योश्च,
 S (except T₂) सर्वभूतेश — ^d K₄ त्वमेपा (for त्व क्षेपां)
 S₂ प्रत्ययो वधे; K₈ च परायण; K₄ प्रतिनिर्वधे; B₂ प्रत्यरिर्भव;
 B₁ °रिर्महान्; D₈ प्रकृतिर्वधे (marg प्रतिवधकः) Ca c

oite प्रत्यरि (as in text)

56 ^a G₂ तु (for त्वं) K₄ स त्व देवप्रसन्नाना-
 — ^b S₂ याचतामदिवोकस (sio), G₂ आशासानां दिवो-
 कसां — ^c T₁ 3 G M₁ वरद, M₂₋₄ अस्माक (for
 देवेश) — ^d S₁ K₁ 2 शूलधृत्, K₄ B (B₃ damaged)
 Da₁ D₁ 5 °धृक्; V₁ Dn₁ D₂₋₃ 6 7 शकर, S (except T₂)
 सयुगे (for शूलभृत्) — After 56, K₃ 4 V₁ B D
 (except D₈) S ins

254* स्वप्नसादाजगत्सर्वं सुरमैधत मानद ।

शरण्यस्त्व हि लोकेश ते धय शरणं गता ।

[(L 1) M₁ त्वत्प्रसाद G₂ वय सर्वे (for जगत्सर्वं)
 K₃ 4 V₁ T₈ GM मुखमेधे (V₁ °ध)त, B (B₃ damaged)
 Da₁ D₁ 6 7 T₁ 2 °मेधतु, Dn₁ मामोति, D₂ °नादत्त, D₈
 °मेधत, D₄ 5 °मेधतु — (L 2) G₂ शरण्य K₈ B₂ लोकेशु,
 S देवानां (for लोकेश) B₄ त्वा वय, Dn₁ वय ते (by
 transp), S वय त्वा V₁ Da₁ D₁ 5 वय शरणमा (V₁ °ता)
 गता]

57 T₈ om the ref V₁ B₂ D₈ 4 6 7 स्थाणुरुवाच;
 D₂ 8 श्री (D₂ om श्री)महादेव उवाच (for श्रीभगवानु
 वाच) — ^a S₂ K₁ D₂ हृतव्य, B₂ वध्यास्ते, G₂
 अथध्या (for हन्तव्या) S₂ शात्रवा, K₁ शत्रुव, G₁
 शस्त्रव Dn₁ सर्वं B₁ 4 वध्यास्ते सर्वत पापा ये युष्मान
 (B₁ °स्व)पराधिन (= var 60^{2b}) — ^c S₂ K₂ 4 वै;
 Da₁ D₁ 5 हि (for S₂) V₁ D₂₋₃ 6 7 T G M₁ 2 न त्वेक
 उ (T G M₁ 2 त्वेकश्चो)स्सहे हतु, M₂ (*sup ln*) 3 4 न
 त्वहं चोस्सहे हतुं — ^d S₂ K₂ 4 [S]ह (for वै) V₁
 D₂ 4 6 7 M बलस्या (M₁ °लिशो, M₂₋₄ °लिनो) हि
 सुरद्विप, T G बलिन सुरद्विद्विप

58 ^a D₂ वय (for यूय) Bomb Ed सहता
 Dn₁ सर्वं — ^b S₂ [अ]स्त्रतेजसा, K₈ T₈ G [अ]पि तेजसा;
 V₁ B₁ 2 5 D T₁ 2 M [अ]र्धे (D₈ °श्रु)तेजसा, D₈ (marg
 sec m) [आ]श्रु तेजसा B₄ मदीयार्धेन तेजसा — ^c S₂ B₈
 यदि ताव; K₈ Dn₁ D₈ T₂ सहिता (D₈ °ताम्) (for
 युधि ताव) T₁ G₁ 2 M सर्वान् (for शत्रून्) — ^d B₂

देवा ऊचुः ।

अस्मत्तेजोबलं यावत्तावद्विगुणमेव च ।

तेषामिति ह मन्यामो दृष्टतेजोबला हि ते ॥ ५९

भगवानुवाच ।

वध्यास्ते सर्वतः पापा ये युष्मास्त्रपराधिनः ।

मम तेजोबलार्थेन सर्वास्तान्मत्तं शात्रवान् ॥ ६०

देवा ऊचुः ।

विभर्तुं तेजसोऽर्धं ते न शक्यामो महेश्वर ।

सर्वेषां नो बलार्थेन त्वमेव जहि शात्रवान् ॥ ६१

धुर्योधन उवाच ।

ततस्तथेति देवेभ्यस्तैरुक्तो राजसत्तम ।

अर्थमादाय सर्वेभ्यस्तेजसाम्बधिकोऽभवत् ॥ ६२

स तु देवो बलेनासीत्सर्वेभ्यो बलवत्तरः ।

महादेव इति ख्यातस्तदाप्रभृति शंकरः ॥ ६३

ततोऽत्रवीन्महादेवो धनुर्वाणधरस्त्वहम् ।

हनिष्यामि रथेनाजौ तान्निपून्त्रै दिवौकसः ॥ ६४

ते यूयं मे रथं चैव धनुर्वाणं तथैव च ।

पश्यध्वं यावदधैतान्पातयामि महीतले ॥ ६५

C ८ 1468
B ८ 34 15
K ८ 25 subs*

सहता, B₈ D₈ मवाते, D₁ सहिता, D₁ संवतो (for सवातो)
K₁ महायशा; K₈ B₂ D₁ ६.१ 'बला', D₈ D₁ ६.१ 'बलं' D₂
सहितान्मुमहायलान्, T₁ ८ G M₁ सवातेन महाबलान् (T₁
G₁ M₁ 'ला')

59 M सुरा (for देवा) — ^b) V₁ D₂-4 7 M₂-4
आहवे (for एव च) T₁ हि, T₈ G₁ 2 वा, M₁ ह (for च).
G₂ तत्तावद्गुणमेव वा — ^c) S₁ K₁ 2 V₁ B (B₈ damaged)
D₈ D₂ ६ T₂ इति हि (D₂ तु), D₈ D₁ ६ ३ इतीह D₈
नन्यस्त्र (for मन्यामो) T₁ ८ G M तत्तेषामिति मन्यामो
— ^d) S₂ B₂ नष्ट (B₂ दष्ट) तेजोबला, D₈ दृष्ट तेजोबलं
G₂ मद्र तेजोबला हि ते

60 K₂ om 60 T₂ G इश्वर (for भगवान्) — ^a) S
सर्वथा (T₂ 'तो) D₈ वाजसा सर्वदा ते मे — ^b) D₈
युष्माकं ये (for ये युष्मासु) D₂ ये युष्मान्सपराधिन
— ^c) T₁ G₁ तेजोबलार्थेन — ^d) T₂ G₈ सर्वे (for
सर्वान्) K₄ तान्मत्त, V₁ B (B₈ damaged) D₈ D₁-
२ 7 निघ्नत, D₈ निहत; S (except T₂) मृष्ट (T₁ G₁
ML₈ 'दी')त S₂ D₂ शात्रवान्, V₁ दानवान्

61 K₈ om. the ref. T₁ M सुरा (for देवा) — ^a)
T₁ विभर्तुं (for त्रिभर्तुं) K₈ B₁ D₈ D₁ २ ६ ३ S तव
तेजो (K₈ 'जा')र्धं, V₁ B₁ २ ६ D₈ D₂ ६ 7 भवतोर्धं तु
(for तेजसोऽर्धं ते) — ^b) K₁ ८ B₂ D₂ ६ शक्यामो (D₂
'मि), T₈ G₈ शक्याम S (except T₂) सुरेश्वर — ^d)
T₁ M जहि त्र्यवक, G₂ सर्वास्तान्मद्दीर्घा (for त्वमेव जहि)
— After 61, T G M₁ ins

255* वयं च सर्वथा देव रक्षणायान्मथैव च ।

स नो रक्ष महादेव त्वमेव जहि शात्रवान् ।

[(L 1) T₂ तु (for च) T₁ स यथा, G₂ सर्वदा T₂
सदैव हि (for तथैव च) T₁ हि (for च) — (L 2) M₁
सर्वथा (for त्वमेव)]

— T G cont. N ins after 61

256* श्रीभगवानुवाच ।

यदि शक्तिर्न च काचिद्विभर्तुं मामकं बलम् ।

अहमेतान्दहनियामि युष्मत्तेजोर्ध्वं हितम् ।

[T₁ इश्वर (for श्रीभगवान्) — (L 1) K₈ ना (for व)
T₁ ८ G मम तेनो न शक्ता (G₂ 'क) हि सर्वे धारयितु यदि
— (L 2) S₂ K₂ ६ एव, T₁ ८ G₁ ८ एतान् (for एतान्)
T₁ ८ G वधिष्यामि (for हनि') S₂ K₁ २ ६ T₂ (inf lin)
वेतोर्धसहित', K₈ V₁ D₈ D₁ ८ 'संवृत', B₁ ६ (marg
as above) ६ D₈ D₁ ६ ६ T₁ ८ G 'धंसयुत', T₂ 'धंस-
नित' (for 'धंसहित')]

62 For 62^a-84^b, S subst. a passage given
in App I (No 2) S₂ K₁ २ ६ D₂-4 ६ 7 om the ref.
— ^b) K₈ राजसत्तम — ^c) V₁ B₁ ६ D₂-4 ६ 7 सर्वेषां
(for सर्वेभ्यस्त्र) — ^d) D₈ तेजसो

63 For S, cf v l 62 K₁ om 63 — ^b) K₂
बलवत्तम. — ^c) V₁ बलायल, D₈ महाबल, Co 'देव (as
in text) — ^d) K₈ B₁ २ ६ D₈ D₂ ६ 7 ३ तत्प्र' (for
तदा प्र')

64 For S, cf v l 62 K₁ om. 64^a — ^b) D₈
(before corr) धनुर्पाणिधरोस्त्र V₁ B₁ ६ D₈ D₂-4 ६ 7
खड्गं, B₂ त्वरन्, D₈ स्वय (for त्वहम्) — ^c) D₈ रणेन
(for रथेन) — ^d) V₁ B₁ २ ६ D₃ ६ 7 दो (for वै) K₈
D₈ D₂ ६ ३ दिवौकसा

65 For S, cf v l 62 — ^a) D₂ रथे दिव्ये, D₈
(marg as in text) यथा चैव — ^b) B₁ २ ६ धनुर्वाणास्त्र
— ^c) D₈ भवध्वं (for पश्यध्वं) K₈ D₈ अम्ये (D₈
'च्यै')तान्, B₂ एतान्त्र्यं, D₈ D₁ D₁ ६ अर्धैतत्
(D₈ 'व') (for 'वान्) — ^d) K₄ पातयाम K₈ महीपते
(for 'तले)

देवा ऊचुः ।

मूर्तिसर्वस्वमादाय त्रैलोक्यस्य ततस्ततः ।
रथं ते कल्पयिष्याम देवेश्वर महौजसम् ॥ ६६
तथैव बुद्ध्या विहितं विश्वकर्मकृतं शुभम् ।
ततो विबुधशार्दूलास्तं रथं समकल्पयन् ॥ ६७
बन्धुरं पृथिवीं देवीं विशालपुरमालिनीम् ।

सपर्वतवनद्वीपां चक्रुर्भूतधरां तदा ॥ ६८
मन्दरं पर्वतं चाक्षं जह्वास्तस्य महानदीः ।
दिशश्च प्रदिशश्चैव परिवारं रथस्य हि ॥ ६९
अनुरूपान्ग्रहान्दीप्तान्वरूथं चापि तारकाः ।
धर्मार्थकामसंयुक्तं त्रिवेणुं चापि बन्धुरम् ।
ओपधीर्विन्धिवास्तत्र नानापुष्पफलोद्गमाः ॥ ७०

66 For S, cf. v 1 62 — ^a) Ś1 K2 मूर्ति (for मूर्ति-) K3 सर्वेश सर्वेश मया, V1 B1.2 4 D (except D3) मूर्ती सर्वा समाधा (Dn1 D3 'दा)य; B5 मूर्ती सर्वा समाधाय Ca cites मूर्ती सर्वा and C0 समाधाय — K4 om 66⁶² — ^e) K1 3 V1 B (B3 damaged) Dn1 D2-3 0-8 कल्पयिष्यामो — ^d) Ś2 V1 Dn1 D2-1 0 7 सुवर्चसं, K3 B5 महौजसा (B5 'स'), B2 महाजवं

67 For S, cf. v 1 62 — ^a) Ś K1.2 B1 Dn1 D1 5 तथैव — ^b) B (B3 damaged) Da1 D1 5 महत् (for शुभम्) Ś K1-3 D3 (marg as in text) विश्वकर्मन्सु (K3 D3 'र्मसु)वर्चस — D2 om (hapl) 67⁶² — ^d) K4 B1 ते (for त) — K4 V1 B (B3 damaged) Dn1 D2-4 0 7 ins after 67 B1.4 5 repeat lines 2 and 3, and B2 line 2, after 84⁶² Da1 D1 5 after 84⁶²

257* विष्णुं सोम हुताश च तस्येयु समकल्पयन् ।

शृङ्गमभिर्यभूवास्य भद्र सोमो विशा पते ।

कुञ्जलश्चाभवद्विष्णुस्तस्मिन्निपुवरे तदा ।

[(L. 1) B3 कविकल्पयन् (for समक) — (L. 2) B2 (first time) महगमभिर्यभूया (sio) (for the prior half) B2 (first time) मत्, D2 भव (for मल) Cv cites line 2 as above — (L. 3) K4 B1 (second time) 2 4 5 Da1 Dn1 D1 2 4 0 कुञ्जल K4 विष्णु Cv cites line 3 as above]

68 For S, cf. v 1 62. B1.2 read 68^a-69^b after 258^a. — ^a) B1 Dn1 D3 4, 5 7 रथ वसुधरा (for बन्धुर पृथिवीं) Ca cites बधुर पृथिवीं, Co बधुर V1 D1.5 पृथिवी Ś2 D3 5 देवी; D3 सर्वा (for देवीं) — ^b) Ś2 K1 2 4 विशाल(Ś2 'र, K1 'ला)पुरशालिनी (K4 'नी) — ^d) D2 चक्रे (for चक्रुर) K4 भूतधरात् K3 D3 (marg) रथ, D3 धरा (for तदा)

69 For sequence in B1.2, cf. v 1 68 V1 om 69 — ^a) B1 D2-1 7 8 मन्दर (D3 'र) पर्वत K3 चाभ (sio) (for चाक्ष) — ^b) K4 B1.2 5 D2 3 4 (marg as in text) 7 जवा; D1 ध्वजा Ś D3 वास्ता, K1.2 जस्ता, K3 D3 तात; D2 श्रोता (for तस्य) K1 4 B1 2 5 D2 4 7 महानदी; K3 'धनी; D2 0 'पगा (D3 'ना) — D3 4 7 om.

69⁶² — ^e) D2 विदिशश्च — ^d) B1 2 D2 8 परिवारो; Ca.0 'वार (as in text). K3 B1 5 Da1 Dn1 D1 2 5 8 ह, B1.2 तु, D3 च (for हि) — K4 V1 B1 2.4 Dn1 D2 8 ins after 69 D3 7 (which om 69⁶²) after 69⁶².

258* ईषा नक्षत्रवशाश्च युग कृतयुगोऽभवत् ।
कृयश्च रथस्यासीद्वासुकिभुजगोत्तम ।
अपस्करमधिष्ठाने हिमवान्विन्ध्यपर्वत ।
उदयास्तामधिष्ठाने गिरी चक्रुः सुरोत्तमा ।

समुद्रमक्षमसृजन्दानवालयमुत्तमम् । [5]

सप्तर्षिमण्डलं चैव रथस्यापीत्परिष्कर ।

गद्गा सरस्वती सिन्धुर्धुरमाकाशमेव च ।

उपस्करो रथस्यासन्नाप सर्वाश्च निम्नगा ।

अहोरात्रा कलाश्चैव काष्ठाश्च ऋतवस्तया ।

[(L 1) K4 रेया, B2 D2 3 ईशा Dn1 युग — (L 2) K4 V1 B1 4 Da.1 7 तु (for च) K4 वासिष्किर — (L 3) K4 अपस्करन्, D3 उप, D1 भव Dn1 D3 अधिष्ठान V1 रथस्यांग धनपताका (hypermetrio) (for the prior half) — (L 4) D2 तनयास्तान् (sic) (for उदयास्तौ) D3 वक्ष (for चक्रुः) — (L 5) K4 असृजत् V1 Dn1 D2 8 अन्यय, B1 अर्चयन् (for उत्तमम्) — (L 6) D3 सप्तर्षि-मण्डलः D3 परिष्कृत (for 'कर) — (L 7) Dn1 सिन्धु D3 दूरम् (for धुरन्) — B2 om. lines 8-9 — (L 8) Dn1 उपस्कारो Dn1 D3 आसीद् (for वास्तन्)]

— After the above, B1.2 read 68^a-69^b

70 For S, of v 1 62 V1 reads 70^{ab} after 71^{ab} D2 5 transp 70^{ab} and 70⁶⁷ — ^a) K3 V1 B (B3 damaged) D (except Dn1) Ca. 0 अनु (B2 'न्व)कर्ष K3 B1.4.5 Da1 D1.5 ग्रहा, D3 4 7 रया, D3 गृहान्, Co ग्रहान् (as in text) K3 B1.4 5 Da1 D1.8-5 7 दीप्ता, V1 D2 सप्त, B2 D3 सर्वान् (for दीप्तान्) — ^b) K3 अकर्ष; Co वारुध (sio) (for वरूथं) Ca cites वरूथ. D3 चापि — K1 V1 om 70⁶² — ^e) D2 0 धर्मकामार्थसयुक्तं — ^d) K3 वा वि- (sic), B2 4.5 Da1 D1-5 7 दारु, B2 Dn1 चारु, D3 ऋतु (for चापि) B2 वचनं, B3 Da1 D1.8-5 7 वचनं; Ca बधुरम् (as in text) Co cites दारुवधन — ^e) K3 औपधी, Ca. 0 औपधी (as in text) K3 V1

सूर्याचन्द्रमसौ कृत्वा चक्रे रथवरोचमे ।
पक्षौ पूर्वापरौ तत्र कृते राज्यहनी शुभे ॥ ७१
दश नागपतीनीषां घृतराष्ट्रमुखान्दहाम् ।
द्यां युगं युगचर्माणि संवर्तकवलाहकान् ॥ ७२
शम्यां धृतिं च मेधां च स्थितिं संनतिमेव च ।
ग्रहनक्षत्रताराभिश्चर्म चित्रं नभस्तलम् ॥ ७३

सुराम्बुप्रेतवित्तानां पतील्लोकेश्वरान्दह्यान् ।
सिनीवालीमनुमतिं कुहूं राकां च सुव्रताम् ।
योक्त्राणि चक्रुर्वाहानां रोहकांश्चापि कण्ठकम् ॥ ७४
कर्म सत्यं तपोऽर्थश्च विहितास्तत्र रश्मयः ।
अधिष्ठानं मनस्त्वासीत्परिरथ्यं सरस्वती ॥ ७५
नानावर्णाश्च चित्राश्च पताकाः पवनेरिताः ।

C 8 1488
B 8 34 34
K 8 26 19

B₁ D₁ D₂ 3 6-8 वीरुवस् (for विविधास्) — V₁ B₁ D₂ 3 6 7 चैव (for तत्र) — ^f) K₈ D₁ D₈ घटाजाळं सुमा (D₁ लं शुभा, D₈ लं सुसा)नुमत्; V₁ B₁ 2 D₈ 4 6 7 घटा पुष्पफलोपगा (B₂ 'त्तमा'); B₄ 5 D₁ D₂ 3 नानापुष्पफलोपगा (D₁ D₁ 5 'पमा'; D₂ 'त्तमा')

71 For S, cf. v 1 62 — ^a) V₁ D₁ D₈ द्वे च, D₈ तत्र (for कृत्वा) K₈ सूर्यचंद्रमसौ चक्रे — ^b) D₈ चक्रौ ऽ K₈ चक्रवरोचमे, K₁ lacuna, V₁ D₁ D₂ 6 चक्रुर्म (D₂ तत्र म)हारये D₁ रथचके वरोचमे — After 71^{ab}, V₁ reads 70^{ab} — ^c) K₁ यज्ञौ, Ca. 0 पक्षौ (as in text) — ^d) Ś₁ K₂ कृतो, D₈ कृतौ (for कृते) K₁ राज्यहते (s c) D₈ तथा; D₈ m उभे (for शुभे)

72 For S, cf. v 1 62 — ^a) K₈ नागवतीन् ऽ एषां, K₈ D₈ नाह, V₁ B₁ 4 D₁ D₈ ईशा, B₂ ईशान्, Ca ईषां (as in text) Co cites ईशा D₂ दृढनागापतीन्मीपान् (sic), D₈ दश नागपतीनां हि — ^b) D₈ (marg as in text) घृतराष्ट्रमुवान्, Ca. 0 'मुखान् (as in text) Ś₂ दृढ, K₈ B₁ 4 5 D₁ D₂ 5 दृढान्; V₁ D₁ D₂ 6 तथा; B₂ D₂ 4 7 तदा (for ददाम्) — After 72^{ab}, K₄ reads 260* — V₁ B₁ 2 4 D₁ D₂ 4 6-8 ins after 72^{ab} K₄ after 72

259* योक्त्राणि चक्रुर्नागांश्च नि श्वसन्तो महोरगान् ।

[B₁ वाहाश्च (for नागांश्च)]

After the above, the sequence in D₁ D₈ is-as follows 260*, 261*, lines 1-8 of 262*, 72^a-76^d, lines 9-11 of 262* V₁ B₁ D₂ 8 om. 72^{cd} K₄ reads 72^{cd} after 260* — ^e) K₈ D₁ 5 ज्या, D₁ D₈ घौर, Ca या (as in text) K₈ D₂ 8 (marg see m) युगवर्माणि, B₂ 'योक्त्राणि; D₈ 'वर्माणि, Ca 0 'चर्माणि (as in text) — ^d) Ś₁ K₁ 2 संवर्तकवलाहका, Ca 0 'हकान् (as in text) — K₄ ins after 72^{ab} B₄ D₁ D₂ 4 7 8 after 72 V₁ B₁ D₂ 6 after 259*

260* कालदृष्टोज्य नहुप कर्कोटकघनंजयौ ।

इतरे चामवज्ञागा हयाना वालवन्धना ।
दिशाश्च प्रदिशाश्चैव रश्मयो रथवाजिनाम् ।

25

— [(L 1) D₈ 4 च (for स्य) B₁ कर्कोटक- (for कर्कोटक-)
— (L 2) D₁ वा (for च) V₁ कीलवधना (for वाल).
— (L 3) Om in V₁. Prior half = 69*]
— D₁ D₈ 8 cont

261* अश्वाश्च वेदाश्चत्वार पुराणाः विभूषिताः ।

73 For S, cf. v 1 62 V₁ D₈ om 73-76 D₂ om 73^a-74^d — ^a) K₈ शम्य, K₈ शय्या, K₃ B₁ 4 5 सध्या, B₂ सत्य, D₁ साम्य; D₈ सत्यां (for शय्या) K₈ धृतिं, D₈ धृतिश्च (for धृतिं) — ^b) Ś सन्नतिं धृतिम्, K₁ 2 3 सन्नतिं स्थितिम् (by transp), K₈ स्थितिसवतिम्, B₈ स्थितिं संमितिम् — ^d) D₁ वर्मं चित्रं, D₈ वसवश्च (for चर्मं चित्रं) Ca as in text.

74 For S, cf. v 1 62 V₁ D₈ om 74. D₂ om. 74^{abc} (cf. v 1 73) — ^a) K₈ सुरा सुसेन वित्तानां (sic) — ^b) K₈ पत्नीन् — ^c) K₃ B₁ 4 D₈ शिनीवालीम्, D₁ सिली, Ca 0 सिनी (as in text) D₁ D₈ अनुमतीं Ca 0 'मतिं (as in text) — ^d) K₈ 4 D₁ कुहूं, D₈ कुजा, Ca. 0 कुहू (as in text) — ^e) Ś₂ K₂ चक्र- (for चक्रुर्) — ^f) Ś₂ रोमकांश्च, K₈ राहकांश्च; D₂ रादायश्च, D₈ कुहकास्, Co रोहकान्, Ca रोहकान् (as in text) B₁ 4 5 D₁ D₂ 3 7 तत्र (for चापि) K₈ 4 B (B₂ damaged) D (D₈ om) Ca कट (D₈ 'ड)कान्

75 For S, cf. v 1 62 V₁ D₈ om. 75 (of v 1 73) D₂ om 75^a-76^b — ^a) B₂ 4 (marg as in text) D₁ D₂ 7 8 चर्म (for कर्म) Ś₂ B₂ 4 D₁ D₂ 5 तपोर्य — ^b) K₈ हयाना चैव (for विहितास्तत्र) Ś₂ शर्मय, Ca रश्मय (as in text) — ^c) K₂ अधिष्ठाना, Ca 'ष्ठान (as in text) B (B₂ damaged) D (D₂ 6 om) च (for तु) — ^d) B (B₂ damaged) D (D₂ 8 om.) Ca परि (D₁ D₈ 'ति)रथ्या

76 For S, cf. v 1 62 V₁ D₈ om 76 (cf. v 1 73) D₂ om. 76^{ab} (cf. v 1 75) — ^a) D₁ D₈ विचित्राश्च (D₈ 'स्तु) — D₂ reads 76^{cd} after line 3 of 262* — ^e) K₈ केतु; B₁ वज्र, D₁ D₈ दीप्त (for नद्) D₂ सिंधुदिन्यघनुर्नद. — ^d) B₁ 5 D₁ D₂ 3 8 च्यदी-

विद्युदिन्द्रधनुर्नद्धं रथं दीप्तं व्यदीपयत् ॥ ७६
 एवं तस्मिन्महाराज कल्पिते रथसत्तमे ।
 देवैर्मनुजशार्दूल द्विपतामभिमर्दने ॥ ७७
 खान्यायुधानि मुख्यानि न्यदधान्छंक्रो रथे ।
 रथयष्टिं वियत्कृष्टां स्थापयामास गोवृपम् ॥ ७८
 ब्रह्मदण्डः कालदण्डो रुद्रदण्डस्तथा ज्वरः ।
 परिस्कन्दा रथस्यास्य सर्वतोदिशमुद्यताः ॥ ७९

अथर्वाङ्गिरसावास्तां चक्ररक्षौ महात्मनः ।
 ऋग्वेदः सामवेदश्च पुराणं च पुरःसराः ॥ ८०
 इतिहासयजुर्वेदौ पृष्टरक्षौ बभूवतुः ।
 दिव्या वाचश्च विद्याश्च परिपार्श्वचराः कृताः ॥ ८१
 तोत्रादयश्च राजेन्द्र वपद्गारस्तथैव च ।
 ॐकारश्च मुखे राजन्नतिशोभाकरोऽभवत् ॥ ८२
 विचित्रमृतुभिः पङ्क्तिः कृत्वा संवत्सरं धनुः ।

पयन — K₁ V₁ B₁ & D₂-4.7 ins after 76 D₁ D₂ s,
 after 261*

262* वपद्गार प्रतोदोऽभुद्गायत्री शीर्षयन्धना ।
 यो यज्ञे विहितं पूर्वमीशानस्य महात्मन ।
 संवत्सरो धनुस्तद्वै सावित्री ज्या महात्मना ।
 दिव्यं च वसे विहितं महाई रत्नभूषितम् ।
 क्षमेद्य विरजस्कं वै कालचक्रयहिष्कृतम् । [5]
 ध्वजयष्टिरभून्मेरु श्रीमान्कनकपर्वत ।
 पताकाश्चाभवन्मेघास्त्रदिद्धि समलंकृता ।
 रेजुरध्वर्युमध्यस्था ज्वलन्त इव पावका ।
 कुतं तु त रथ दृष्ट्वा विस्मिता देवताभवन् ।
 सर्वलोकस्य तेजांसि द्रष्टुं कस्यानि मारिष । [10]
 युक्त निवेदयामासुर्देवासस्यै महात्मने ।

[V₁ om line 1 — (L. 1) K₁ D₁ शीर्षयधन
 — (L. 2) K₁ विहित D₂ in ईशानश्च — (L. 3) B₁
 महात्मना (for 'स्वना) — After line 3, D₂ reads 76²
 — (L. 4) K₁ चने (for वसे) D₂ विमल (for विहित)
 V₁ D₂ मणि(D₂ 'हा)रत्नविभूषित (for the posterior
 half) — (L. 5) V₁ D₂ कालचक्र (for कालचक्र-) D₂
 कालचक्र विनिमित्त (for the posterior half) — (L. 6)
 B₂ भवन् (for अभून्) V₁ B₁ D₁ D₂ & 7 s (before
 corr) ध्वजयष्टयभवन्मेरु (D₁ D₁ 'र), D₂ ध्वनमप्यभवन्मेरु
 — (L. 8) K₁ D₁ अध्वर्यमध्यस्था B₂ विचेरुध्वर्युमध्यस्था
 (hypermetric) (for the prior half) D₂ पावका
 — After line 8, D₁ D₂ read 72²-76² — (L. 9)
 D₂ कल्पितं तु रथं, D₂ विस्मितं सुरथ (for कुतं तु त
 रथ) D₂ [अ]यवन् (for [अ]भवन्) — D₁ om line 11
 — (L. 11) D₂ नशरथ (for 'त्तने)]

77 For S, cf. v. 1 62 — ^a) D₂ एवं तत्र महाभाग
 — ^b) B₂ युपदाम् K₁ B₂ D₁ अरिमर्दने (B₂ 'ने); V₁
 D₁ D₁ s & अघवर्धने (V₁ 'न), D₂ अरिवर्धन; D₂ (marg.
 as in text) अपि मंदिन (s10)

78 For S, cf. v. 1 62 — ^a) D₁ D₁ s द्विष्यानि
 (for मुख्यानि) — ^b) K₁ s B₂ च्यदघाच; V₁ D₁ D₁

D₁ s. & व्य (D₁ D₁ s न्य) दधश् V₁ B₂ रणे (for रथे)
 — V₁ D₂ om. 78² — ^c) K₂ B₁ s & D₁ D₁
 D₁ s-5.7 s ध्वजयष्टिं (K₂ D₁ 'ष्टि-) (for रथं) S₁
 वियत्पद्यं; K₁ 'कृष्टा, K₂ 'रकृत्य, B₁ s & s D₁ D₁
 D₁ s-5.7 s 'कृत्वा (for 'कृष्टा) D₂ रथयष्टिं विजयकृत्-
 — ^d) D₁ D₁ s गोवृप; Ca 'वृपम् (as in text)

79 For S, cf. v. 1 62. — ^a) S₂ K₂ ब्रह्मदण्ड- S₁
 K₁ s कलादंडो, K₂ कालदंडो, D₂ फल दंडो — ^b) D₂ s
 वपद्गारस् (for रुद्रं). B₂ D₂ पर, D₂ [उ]ज्वला (for
 ज्वर) — ^c) S₂ K₂ s D₁ D₂ s Co परिस्कन्दा, Ca 'स्कन्दा
 (as in text) K₂ V₁ B (B₂ damaged) D [भा]सन्
 (for [अ]स्य) — ^d) K₂ सरतो (for सर्वतो-) S₂ उद्यत..

80 For S, cf. v. 1 62 — ^a) K₂ अथर्वाङ्गिरसावाणा
 (s10) — ^c) D₁ ऋग्वेदे — ^d) D₂ वै (for च) B₁
 पुरस्वरा

81 For S, cf. v. 1 62 — ^a) D₁ D₁ इतिहासयजु
 वेदो (D₁ 'दा) Co outs इतिहास — ^b) K₁ दिव्यवाचश्च,
 V₁ D₁ D₂ दिव्या (V₁ 'न्य-) नायाश्च, D₂ विद्यावादश्च
 Ca cites दिव्या (as in text) K₂ विप्राश्च D₁ s (marg
 as in text) वेदाश्च (for विद्याश्च) Co cites विषा
 (as in text) — ^d) B₂ D₁ परिपार्श्वं च (D₁ 'श्व)रा-
 B₁ s D₂ स्थिता; D₂ तथा (for कृता)

82 For S, cf. v. 1 62 — ^a) K₁ s V₁ B (B₂
 damaged) D₁ D₁-3 स्रोत्रादयश्च (for तोत्रां) Co cites
 स्रोत्र — ^b) S₁ K₂ s वपद्गारास् — ^c) D₁ ॐकारस्य
 D₂ मुखो — ^d) D₁ प्रतोदस्य करोद्भव

83 For S, cf. v. 1 62 — After 83², K₂ s V₁
 B₁ s & s D ins

263* छायामेवात्मनश्चक्रे धनुर्ज्यामक्षया रणे ।

कालो हि भगवान्ब्रह्मस्य सवत्सरो धनुः ।

[(L. 1) V₁ स्वयम् (for छायां) D₂ धनुर्जा महती रणे
 (s10) (for the posterior half) — (L. 2) K₂ (sup
 lin) [स]मवत् (for धनुः)]

D₁ D₂ om 83² — ^c) V₁ D₂ तस्य (for तस्मान्)

तस्मान्नाणां कालरात्रिर्ज्या कृता धनुषोऽजरा ॥ ८३
 इषुश्चाप्यभवद्विष्णुर्ज्वलनः सोम एव च ।
 अग्नीषोमौ जगत्कृत्स्नं वैष्णवं चोच्यते जगत् ॥ ८४
 विष्णुश्चात्मा भगवतो भवस्यामिततेजसः ।
 तस्माद्दनुर्ज्यासंस्पर्शं न विपेद्दुर्हरस्य ते ॥ ८५
 तस्मिञ्शरे तिग्ममन्युर्मुषोचाविपहं प्रभुः ।

भुग्वङ्गिरोमन्युभवं क्रोधायिमतिदुःसहम् ॥ ८६
 स नीललोहितो धूम्रः कृत्तिवासा भयंकरः ।
 आदित्यायुतसंकाशस्तेजोज्ज्वलावृतो ज्वलन् ॥ ८७
 दुश्चावश्चावनो जेता हन्ता ब्रह्मद्विपां हरः ।
 नित्यं त्राता च हन्ता च धर्माधर्माश्रिताञ्जनान् ॥ ८८
 प्रमाथिभिर्धोरूपैर्भीमोदग्रैर्गणैर्वृतः ।

C 8 1507
 B 8 34 54
 K 0 25 07

V1 D2 [स]रीणा, B (Bs damaged) Da1 D1.2-... Cc रौद्री
 (B2 'द्र) (for वृणा) Da1 D1.2 1 कालरात्री, Cc 'रात्रि'
 (as in text) — 'a) K2 या कृता; Dc व्याकृतो (for
 ज्या कृता)

84 For 84^{ab} in S, cf v 1 62 — 'a) B1 2 Da1
 चाम्य (for चापि) — Da1 D1.2 read 257*, B1.2.2
 read lines 2-3 and B2 line 2 of 257* (second time)
 after 84^{ab}. — 'c) K2 B1.2 4 Da1 D1.2 अग्नीषो (B1
 Da1 D1.2 'मो)म, B2 अग्निषोम, D2 अग्नीषोमौ D3
 अग्नीषोममयं सर्वं, S अग्नीषोनात्मक कृत्स्न (T1 विश्व) — 'd)
 K2 वैष्णवो K2 व्ययते, B2 च ततो, B1 D2 रोच्यते (for
 चोच्यते) D1 वय (for जगत्) S उच्यते (G1 अच्युत)
 वैष्णवं जगत् Ca.c cite आत्मा

85 'a) Da1 D2 T1 2 G आत्मा (for चारत्मा) D1
 आत्मा परमात्मा भागवतो (hypermetric) — 'b) Dn1
 D2 रुद्रस्य, D1 तस्यापि (for भवस्य) S K1.2.4 विष्णो-
 रमिततेजसं, V1 अग्निव्यत्यतितेजसं — 'c) K2 धनुषा,
 M धनुर्ज्या (for धनुर्ज्याः) Dn1 D2 तस्मादेकस्य सन्पर्शो
 Ca as in text — 'd) K2 S (except T2) स विपे (K2
 'पा)हे, B1 न विरोधैर, Dn1 D2 विदोषेण B1 Dn1 D2
 M भवस्य वै (B1 ते; D2 हि); T1 G1 2 शरस्य वै, T2 G2
 महेश्वरः (for हरस्य ते) K2 वै, Cc ते (as in text) B1
 अविषस्य भवत्युत

86 'a) S1 K2 4 शर, K1 ज्वर K2 B1 2 4 D2 1 7
 तिग्ममन्युं, V1 D2 'तेजे (D2 'जा), Dn1 D2 S तीक्ष्ण-
 मन्युं; Cc तिग्मं (as in text) — 'b) T1.2 G M2-4
 अमु (M2-4 'मु)चद् (for मुषोच) B1 विसह, B2
 [अ]पि महत्, B1 2 [अ]रिपहं; Dn1 [अ]विपहं, T1.2
 G M2 दुप (T1 'म)ह, M2.4 विपह T2 G1 M1-4
 च्यु (for प्रसु) M1 अमरद्विपह प्रसु — 'c) S2 Da1
 शृगगिरो, Dc भगगिरो (sic) K1 S (except T2)
 -मन्युभवा, K4 -मनुभव, D2 -मन्युभवा (for -मन्युभव)
 Ca as in text — 'd) S (except T2) क्रोधाधिर K1
 T1 इति दुःसह; T2 G2 अपि दुःपह; G1 M2-4 अविदुःपह;
 G2 अभिदुःपह (for अतिदुःपहम्) Dn1 D2 सोमविष्णव-

मिसभव (D2 'वे) — After 86, Dn1 D2 read 92

87 'a) D2 धूम्रं Cc भूत्वा लोहितमाधेव — 'b) K2
 कृत्तिवासा, T2 वासा D2 2 S भयानक (for भयंकर) Cc
 पुनर्नीलो [स]भूत्तदा — Dn1 om (hapl) 87^a-88^b
 — 'c) S2 K2 D1 आदित्यायुतसंकाशे (D1 'दा) — 'd) B1 2
 [S]ज्वलत्, D2 भवेत्, D2 [S]भवत्, S भव (for
 ज्वलत्).

88 D1 om 88^a-90^b G2 om 88 Dn1 om 88^{ab}
 (cf v 1 87) — 'a) S1 K1 2 दुःशाण्य शावया, S2
 दुःशाण्यच्यावया; K2 T2 दुःशैत्यद्रावको, K4 V1 B2 D2 2
 दुःश्याय श्रया (V1 वश्ये, B2 D2 'वच्या, D2 'वश्चा)वनो,
 B1 दुःसहश्यावनो, Da1 दुःश्याव००नो, D2 दुःश्याण्यत्या-
 वनो, D2 lacuna, D2 सुश्याण्यश्वाचनो (sic), T1 2 G2
 दुश्चर्या (T1 'रा)च्यावको, G1 दुश्चावश्चावको, M 'व्यश्रया
 (M1 'श्चा)वनो (for 'वश्चावनो) V1 जाते, Da1 D2
 जातो, D2 हेतो (for जेता) — 'b) K1 हत्या, D2 जता
 (for हन्ता) K1 2 D2 G1 M1 (sup l:in as in text)
 घर (D2 'र) (for हर) — 'c) D2 transp त्राता and
 हवा T1 हर्ता (for हन्ता) K2 नित्यशातावहता च
 — 'd) D2-4 2.7 नरान् (for जनान्) V1 B1 4 Da1 D2 T1
 धर्माधर्माश्रित जन (T1 'गत्) Cc cites 'श्रित — After
 88, V1 B1 ins

264* प्रमाथिभिर्धल लेभे सवेगैर्दमने घृत् ।

[B1 सर्वद्रागमिभिर्वृत]

89 D1 om. 89 (cf v. 1. 88) — 'a) D2-4.6 7
 भीमवल्लर (for घोररूपैर) K1 प्रमाथिर्धरो भूपै (sic), S
 प्रमथाना गणैश्चैव Ca as in text — 'b) V1 B
 (Bs damaged) Da1 D2 भीमोदग्रगणैर K2 गुणैर (for
 गणैर) B1 युत्, D2 वृत् — S K1 2 om. (hapl) 89^{ab}
 — 'c) T2 विप्रसां (for विभाति) — 'd) K2 V1 B2 Da1
 D. D2 स्तरेव, T1 2 G1.2 M अतीव, G2 अथित्वा (sic)
 (for तरेव) B1 [अ]त्र गुणैर, T1 2 G1.2 M1 [आ]स्मगणैर,
 Cc 'गुणैर (as in text) T2 अजितात्मा गुणैर्वृ (before
 corr 'युं)व

सारथ्ये तूर्णमारोह संयच्छ परमान्हयान् ॥ १०५

इति ते शिरसा नत्वा त्रिलोकेशं पितामहम् ।

देवाः प्रसादयामासुः सारथ्यायेति नः श्रुतम् ॥ १०६

ब्रह्मोवाच ।

नात्र किञ्चिन्मृषा वाक्यं यदुक्तं वो दिवोकसः ।

संयच्छामि ह्यानेप युष्यतो वै कपर्दिनः ॥ १०७

ततः स भगवान्देवो लोकरुद्रा पितामहः ।

सारथ्ये कल्पितो देवैरीशानस्य महात्मनः ॥ १०८

तस्मिन्नारोहति क्षिप्रं स्यन्दनं लोकपूजिते ।

शिरोभिरगमन्तूर्णं ते हया वातरंहसः ॥ १०९

म्यधिक, T₂ M देवताम्यधिक — After 105st, S (G₂ om lines 1-6, M₁ om lines 10-12) ins

267* एवं देव शक्तो लोकेऽस्मिन्नियन्तुं प्रद्रुतानिमान् ।

वेदाभ्यान्सोपनिषद सारथिर्मव न स्वयम् ।

योद्धुं मलेन सत्त्वेन वयसा धिनयेन च ।

अधिक सारथि कार्यों नास्ति चान्योऽधिको भवान् ।

स भवांस्सारथ्यस्वसान्कुरु सारथ्यमभ्यय । [5]

भवानभ्यधिकस्त्वत्तो नान्योऽस्ति भविता त्विह ।

एवं हि देवेश सर्वेस्तु विदिष्टो वदता धर ।

त रथ त्व समारुह सयच्छ परमान्हयान् ।

तव प्रसादाद्ध्येयुर्देवं देवतकण्टका ।

स नो रक्ष महाबाहो दैवैभ्यो महतो भयात् । [10]

एव हि नो गतिरभ्यग्र एवं नो गोप्ता महाघ्नत ।

एवप्रसादात्सुरा सर्वे पूज्यन्ते त्रिदिवे प्रभो ।

[(L 1) T₂ M₁ लोकेश (for 'केऽस्मिन्) — (L 2)

T G₂ M₁ वेदाश्च (for वेदाभ्यान्) M₂-4 सोपनिषदान्

— (L 3) T₁ G₁ M₂-4 योद्धुं T₂ M₁ वीर्येण सत्त्वेन,

M₂-4 सत्त्वेन वीर्येण (for सत्त्वेन वयसा) — (L 4) T₂ G₂

को वा (for कार्यों) M₂-4 भवेत् (for भवान्) — (L 5)

T₁ सापयतु, T₂ G₂ तारयित्वा (for 'यतु) — (L 6) G₁

भवादभ्यधिरस्य T₁ M₂-4 [र] इ पितामह (for भविता त्विह)

— (L 7) T₁ वर — (L 8) Cf. 105st M₁ त्व

(for त्व) G₂ समवायवल्गान्हयान् (for the posterior

half) — (L 9) G₁ वधेरन् T₁ G₂ M₂ देवतकण्टका

(G₂ 'कान्), M₁ देव कवे प्रभो — (L 10) M₂-4 महादेव

(for 'बाहो) — (L 11) T₁ G₁ अब्यग्रा, M₂-4 अप्यग्रा

(for अब्यग्र)]

— S om 105st, K₂ om 105st — *) S₁ सारथ्ये; K₁

सारथि; V₁ B (B₂ damaged) D₁ D₁ D₁-7 न रथ,

D₂ सारथ्य (for सारथ्ये) V₁ B₂ s D₂-4 ० 7 आरुह्य

(for आरोह) — After 105, N ins

268* जयाय त्रिदिवेदानां वचाय त्रिदशद्विषाम् ।

[B₁ & D₁ D₁ s त्रिदशेदानां (for त्रिदिवे*) K₂ D₂ s त्रिदिवेदितां]

106 *) B₁ तरसा, C₂ तिरसा (as in text). K₂

B₁ & D (except D₂) T₂ M नरवा; T₂ G₂ s गच्छन्

(for नत्वा) — *) B₂ D₁ s त्रैलोक्ये (D₂ 'के)शं; T₂ त्रिदशस्तं B₁ पितामह — After 106, V₁ D₁ D₁ s ins an addl colophon [Adhy name D₁ D₁ s त्रिपुरवधोपाख्यान]

107 K₂ B (B₂ damaged) D₁ D₁ s भगवान्, D₁ D₂-4 ० 7 पितामह (for ब्रह्मा) — After the ref, S ins

269* एवमेतत्सुरास्तथ्य नान्यस्त्वभ्यधिको भवान् ।

सारथित्व करिष्यामि शंकरस्य महात्मन ।

सर्वथा रथिन श्रेयान्कर्तव्यो रथसारथि ।

तस्मादेतद्यथातत्त्वं ज्ञात्वा युष्माश्च सगताम् ।

संगच्छामि ह्यानेप चिदुघा कालमर्दिने । [5]

[(L 1) T₂ G₂ s तस्य (for तथ्य) T₂ M₁ भवाद, G₁ M₂-4 भवेत् (for भवान्)]

— *) D₂ मृषा (for मृषा) D₂ वाक्यं (for वाक्य)

— *) K₂ V₁ D₁ D₁ D₁ s वै, B₁ s & D₂ s ० 7

त्रि- (for वो) — *) D₁ D₁ s महान् (for 'हयान्)

K₂ एव, C₂ एव (as in text) — *) D₂ C₂ [अ]हं

(for वै) — For 107, S subst

दुर्योधन ।

270* एवमुक्त्वा जटाभार सयम्य प्रपितामह ।

परिधायाजिन गाढं सन्यस्य च कमण्डलुम् ।

प्रतोदपाणिर्भगवानारोह रथं तदा ।

[(L 2) G₂ कमण्डलु — (L 3) T₁ G₂ तथा (for तदा)]

108 *) D₂ लोकश्रेष्ठो (for 'स्रष्टा) — *) V₁ [अ] कल्पयन्, T₂ G₁ s M₁ कल्पिते (M₁ 'ता), C₂ 'तः (as in text)

109 *) S रथं (for क्षिप्र) — *) S₂ V₁ B₂ s D₁ D₂ s ०-8 स्वदने K₂ B₁ s D₁ D₁ s लोकपूजित S कल्पित लोकसमृ (T₂ 'वृ)व — *) S पतिता (for अगमन्) V₁ B (B₂ damaged) D (except D₁ D₂)

S भूमिं (T₂ G₁ s 'मौ) (for तूर्ण) — *) S तुरगा वेदसंभवा. — V₁ B₁ s D₁ D₂-3 ins after 109

S₁ B₂ D₁ D₁ after 111

271* आरुह्य भगवान्देवो दीप्यमान स्वतेजसा ।

महेवरे त्वारुहति जानुभ्यामगमन्महीम् ॥ ११०

अभीशुन्धि त्रिलोकैः संगृह्य प्रपितामहः ।

तानश्वांश्वोदयामास मनोमारुतरंहसः ॥ १११

ततोऽधिरूढे वरदे प्रयाते चासुरान्प्रति ।

साधु साध्विति विश्वेगः सयमानोऽभ्यभापत ॥ ११२

याहि देव यतो दैत्याश्वोदयाश्वानतन्द्रितः ।

पश्य बाहोर्वलं मेऽद्य निघ्नतः शत्रवावर्णे ॥ ११३

ततस्तांश्वोदयामास वायुवेगसमाज्जवे ।

येन तत्रिपुर राजन्दैत्यदानवरक्षितम् ॥ ११४

अथाधिज्यं घनुः कृत्वा शर्वः संघाय तं शरम् ।

युक्त्वा पाशुपतास्त्रेण त्रिपुरं समचिन्तयत् ॥ ११५

तस्मिन्स्थिते तदा राजन्कुद्धे विधृतकार्मुके ।

C 6 1563
B 6 24 107
K. 6 27 20

[D₂ प्रागेद् (for आग्ध)]

Bl. & D cont. V₁ ins after 111 B₂ after 110

272* अभीशुन्धि प्रतोदं च मजप्राह पितामह ।

[D₂ & अनीप (D₂ 'पु), D₂ अमिपु, Ca 'पू (as above)
D₂ c. s च (for रि) D₂ प्रतोदे, Ca 'द (as above)]

110 K₁ Bl. & D₂-3 T G M₁ om 110 V₁ reads
(in marg) 110 after 271* D₂ reads 110-111
after line 4 of App I (No 3) — ^a) V₁ रोहयति;
B₂ & D₁ D₁ एरोहति — For 110, T G M₁ subst.

273* तमाभ्या लोकनायाम्यामास्थित रथमत्तमम् ।

चोदु न शक्वा वेदाश्वा जानुभ्यामपत्तमहीम् ।

[(L 2) T₂ G₂ वेदाश्वा (for 'श्वा) G₂ मोदु न शक्वा वेदाश्वा
(for the prior half) T₁ अगमन् (for अपत्तम्)]

111 Ś₂ K₁ B₁ & D₁ D₂-3 e r om (? hapl) 111
B₂ om. 111^{ab} V₁ reads 111 in marg D₂ reads
111 after line 4 of App I (No 3) — ^a) K₂ V₁
B₂ & D₁ D₁ & S अभीशुन् Ś₁ K₁ अपि लोकेदा, K₂
त्रिदिवेदोः; B हि त्रिलोकेश — ^b) D₂ सयम्य (for
मयुद्ध) Ś₁ K₂ तु (for प्र-) — For 111, S subst

274* अभीशुभिन्तु भगवानुच्यम्य च हयान्विभु ।

भस्तु वीर्यं च शौर्यं च वेदाश्वानामिति प्रभु ।

रथ सचोदयामास देवाना प्रसुरव्यय ।

[(L 1) T₁ & G₂ च, G₂ म (for तु) — (L 3) G₂
वेदानां (for देवानां)]

— After 111, K₂ V₁ B₁ & D ins a passage given
in App I (No 3)

112 ^a) B₁ M₁ निरूढे (for अधिरूढे) — ^b) T₂ मत्तदे
(for प्रयाते) T₁ & G M रथं पाशुपति (M₁ 'ते)श्वदा — ^c)
K₂ D₁ D₂ & G₂ M₁ देवेदा (D₂ G₂ M₁ 'दा), K₁
विश्वेदा; T₂ G₁ & M₂-3 देवेदा — ^d) Ś₂ K₂ स्तयमानो
(for मय)]

113 ^a) K₂ T₂ दैत्यांश्च — ^b) B₁ [अ]स्वान् (for
[अ]श्वान्) T₁ & G भरिंदम (G₁ & 'म); M अर्त्तद्रिय (for
अर्त्तन्द्रिय) — ^d) K₂ नियत (for निघ्नत) D₂ शायव

114 B₂ resumes — ^a) K₂ V₁ B D₂ & 0-8 S

ततोभ्याग्, D₂ ततश्चे (for 'श्वाश्) D₂ & नोदयामास
(for चोद) — ^b) K₂ V₁ B D S मनोमारुत (M₁
'मानम)रहस — After 114^{ab}, T₂ & G₁ & M ins

275* पुराण्युद्दिश्य रथ्यानि दानवाना तरस्विनाम् ।

— ^c) D₂ यत्, D₁ त (for तत्) D₁ D₁ & वै तरपुर
(for तत्रिपुर) K₂ जप्ते (for राजन्) — ^d) B₂ D₁
D₁ & दैत्यदानवपूजित — For 114^{cd}, S (except T₂)
subst

276* ततश्चे सहसोत्पत्य वेदाएया रथवाजिन ।

क्षणेन तानि दैत्यानां पुराणि प्रापयन्प्रभुम् ।

[(L 1) T₁ G₁ & M₂-3 तरना (for महसा) T₁ & G₂
M₂-3 रथमादाय वाजिन (for the posterior half) —
(L 2) T₂ M₁ तेन (for तानि) T₂ M₁ हरं (for प्रभुम्)]
— After the above, S reads 80^{ab} (with v 1)
— After 114, Ś K V₁m B₂ & D₁ D₁ D₁ & 3-8
ins

277* पियद्विरिव चाकादा वैर्हयलोर्कपूजितं ।

जगाम भगवान्क्षिप्र जयाय त्रिदिवौकषाम् ।

[(L 1) Ś K₁ & D₁ B₂ लोर्कपूजित]

— After 277*, K₂ & V₁ B (except B₂) D (except
D₂) T₂ ins a passage given in App I (No 4)

115 ^a) B₂ अयासह्य (for 'धिज्य) K₂ स्वधनु
(hypermetric) (for घनु) — ^b) B₂ सर्वायसं (for
सघाय त) K₂ ममारोप्य च त शर — ^c) B₁ & G₁
युक्त; D₁ सुक्त्वा, D₂ T₂ युक्त्वा D₂ पाशुपतास्त्राणि; G₂
'पदास्त्रेण — ^d) T₁ ते पुर (for त्रिपुरं) G₂ स तु चिंतयन
(for समचिन्तयत्)

116 ^a) G₁ अस्मिन् B₂ हि ते (for स्थिते) T₂ G
ततो (for तदा) V₁ B D₂-3 0-7 T₁ M₂ महाराज (B₂
'जन) (for तदा राजन्) — ^b) K₂ V₁ B D S रुद्धे (for
कुद्धे) Ś K₁ & विधु (Ś₁ 'धु; Ś₂ 'ध)तकार्मुके, K₂ च
धतकार्मुके, D₁ S वितत (for विधृत) — ^c) K₂ पुराणे
V₁ श्रीणि, D₁ D₁ & S (except T₂) तेन (for तानि)
— ^d) Ś K₂ & B₁-3 & D₁ D₂-3 7 पु (Ś₂ K₂ चै) वैकता;
K₁ D₂ एकत्रतो, B₁ एकस्वती, B₁m एकैकता, D₁ D₁ &

पुराणि तानि कालेन जग्मुरेकत्वतां तदा ॥ ११६
 एकीभावं गते चैव त्रिपुरे समुपागते ।
 बभूव तुमलो ह्यो देवतानां महात्मनाम् ॥ ११७
 ततो देवगणाः सर्वे सिद्धाश्च परमर्षयः ।
 जयेति वाचो मुमुक्षुः संस्तुवन्तो मुदान्विताः ॥ ११८
 ततोऽग्रतः प्रादुरभूत्रिपुरं जह्नुपोऽसुरान् ।
 अनिर्देश्योग्रवपुपो देवस्यासद्यतेजसः ॥ ११९

स तद्विकृष्य भगवान्दिव्यं लोकेश्वरो धनुः ।
 त्रैलोक्यसारं तमिषुं मुमोच त्रिपुरं प्रति ।
 तत्सासुरगणं दग्ध्वा प्राक्षिपत्पश्चिमार्णवे ॥ १२०
 एवं तत्रिपुरं दग्धं दानवाश्चाप्यशेषतः ।
 महेश्वरेण क्रुद्धेन त्रैलोक्यस्य हितैपिणा ॥ १२१
 स चात्मक्रोधजो वह्निर्हाहेत्युक्त्वा निवारितः ।
 मा कार्षीर्भस्मसाह्लोकानिति त्र्यक्षोऽत्रवीच तम् ॥ १२२

Co एकात्मता; Ca एकत्वता (as in text) V1 D6 S
 जग्मुरेकत्वमाशु वै (V1 D6 'मप्यथ')

117 ^a) B1 एकीभावं (for 'भाव') — ^b) K8 4 V1 B
 D S त्रिपुरत्वमुपागते (D2 'त्वमुपागमे; D8 'त्व समागते'
 — ^c) Some MSS तुमलो D8 बभूव त्रिपु लोकेषु — ^d)
 K V1 B2-5 Da1 Dn1 D1.2 4 S देवताना D8 ह्यो मनसि
 सर्वत

118 ^a) D8 सतुष्टास्ते (for संस्तुवन्तो) K8 B Da1
 Dn1 D1.2-5 7.8 S महेश्वर, V1 D2 0 मुदायुता (for
 'न्विता).

119 ^a) Ś K1.2.4 भव; G2 [अ]ग्रश्च (for 'ग्रत')
 B2 ते सुरास्त्रिदिवं जग्मुः; D8 ततो दृष्टिपथं प्राप्त — ^b) K2
 जह्नुः; K8 जग्मुपो; B8 D2-4 7 8 (marg see m) निघ्नतो
 (for जह्नुपो) V1 D0 पुर; B4 असुरा; Dn1 धनु; T2 पर;
 G2 पुरा (for 'पुरान्) Ś1 त्रिपुर जह्नुपुरासुरान्; Ś2 K4
 जग्मि (K4 'हि)वांक्षिपुरासुरान् (sio), B2 प्रादुरासंस्ततोऽग्रत'.
 — ^c) K8 (before corr. as in text) अनिर्देश्यं च
 धनुपो, V1 S 'द्वैश्याग्र(T1 'स्त्र, T2 M2-4 'त्र्य)वपुपो
 Ca 0 cite अनिर्देश्य — ^d) T1 महता (for देवस्य) K4
 [अ]सद्यतेजस्विता (sio), B2 [अ]मिततेजस; Dn1 [अ]
 सद्यते धनु (sio), T1 [अ]सद्यतेजसा (sio) — After
 119, S ins

278* त्रीणि दृष्ट्वैकसंस्थानि पुराण्यथ पिनाकधृक् ।

[T1 तृणे (for त्रीणि) T2 दृष्ट्वा च संस्थानि, G2 दृष्ट्वै सं
 (for दृष्ट्वैकसंस्थानि) T2 पुराण्येव (for 'ण्यथ)]

120 ^b) G2 लोकेश्वर — ^c) D1.5 त्रिलोकसार
 — After 120^a, K4 V1 B Dn1 D1 2-7 T2 ins.

279* उत्सृष्टे वै महाभाग तस्मिन्निपुवरे तदा ।

महानातंस्वरो ह्यासीत्पुराणा पततां भुवि ।

[(L. 1) B2 उत्सृज्य (for उत्सृष्टे) V1 D0 च (for वै)
 V1 B1 8 Da1 Dn1 D1 महाभागे — (L. 2) Dn1 नादो
 सितो (for आतंस्वरो) B1 नासीत् (for 'सा') B2 आतंनाद
 महानासीत् (for the prior half) V1 पतत (for पततां)]

T2 (om line 4) cont. T1.8 G M ins. after 120^a
 280* एकयाणेन तदेवस्त्रिपुर परमेश्वर ।

निजघ्ने सासुरगणं देवदेवो महेश्वर ।

घाणतेजोभिदग्धे तत्प्रविशीर्णं सहस्रधा ।

महदातंस्वरं कृत्वा नावशेषमुपागतम् ।

[(L. 1) T8 G8 त (for तद्) — (L. 2) G2 सासुरगणान्
 — (L. 3) T8 G8 प्रविशीर्णं (for प्रविशीर्ण)]

— ^c) K4 V1 B1 Da1 Dn1 D1-7 T2 तान्सोसुरगणान्
 (D1 'गुणान्; T2 'गुणं), B2 तच्चासुरगणं; B3 4 तं सोसुरगणं;
 B8 ततोसुरगण. V1 D8 दग्धान् (for दग्ध्वा). Ś K1 2
 तस्यासुरगणं दृष्ट्वा; T2 8 G M मन्त्रेण सासुरगणं — ^f) K1
 प्राक्षिपत्, T1.8 G M1-3 प्राप्तत्, M2 प्राविशत् Da1 D1 6
 (marg as in text) पश्चिमान्मुवि (for 'मार्णवे)

121 ^a) K8 V1 B2.8 D2-4 7 तु, B1 4 तं; T1 G हि
 (for तत्). T2 दग्ध्वा (for दग्धं) — ^b) Dn1 T2
 दानवांश्च K8 Dn1 T2 विशेषतः; B (except B2) [अ]-
 प्यशेषिता; Co अपोक्षिता (for 'शेषत') D8 दानवानां
 दुरात्मनां — ^c) Dn1 महेश्वरस्य (for 'श्वरेण)

122 ^a) K8 चात्मको ध्वजो; V1 Dn1 D2 0 'क्रोधज
 V1 D2 0 वह्नि — ^b) D8 दाहेत्युक्त्वा; D8 हा ते; S दहे-
 (T1 'ह)त्युक्तो (for दाहेत्युक्त्वा) Ca oites हा हा (as
 in text) V1 Dn1 D2 0 निवार्यं च; D8 [अ]निवारित;
 G2 [अ]स्त्रि शरत (for निवारित.) — After 122^a, S
 ins

281* त्रैलोक्यमवशेषेण पुनर्दग्धु प्रचक्रमे ।

कालाग्निमिव निर्दग्धुमुत्थितं तं पुनः पुनः ।

[(L. 1) T2 G1 8 अवशिषेण, G2 अपि नो यस्य T2 पुर, G2
 ताप (for पुनर्) — (L. 2) T2 कालाग्निर् G2 दग्ध तम् (for
 निर्दग्धुम्) T1 तु, M2-4 तद् (for त)]

— ^c) K8 G2 कार्पाद् Ś K2 2 लोकं; D8 लोकाद् (for
 लोकान्) — ^d) K8 हुतं; B8 Da1 Dn1 D1 8 S वच (for
 च तम्)

123 ^b) D2 0 T1 G1 देवलोकस्य K1 8 V1 B Da1
 D1-8, 7 T2 8 G8 M2-4 स्वथर्षयः; D2 स्वथर्षभा; D8 महर्षयः,

ततः प्रकृतिमापन्ना देवा लोकास्तथर्षयः ।
 तुष्टुवर्वाग्भिरर्ष्याभिः स्थाणुमग्रतिमौजसम् ॥ १२३
 तेऽनुज्जाता भगरता जग्मुः सर्वे यथागतम् ।
 कृतकामाः प्रसन्नेन प्रजापतिमुखाः सुराः ॥ १२४
 यथैव भगवान्ब्रह्मा लोकधाता पितामहः ।
 संयच्छ त्वं हयानस्य रावेयस्य महात्मनः ॥ १२५

त्वं हि कृष्णाच्च कर्णाच्च फल्गुनाच्च विशेषतः ।
 विशिष्टो राजशार्दूल नास्ति तत्र विचारणा ॥ १२६
 युद्धे हयं रुद्रकल्पस्त्वं च ब्रह्मसमोऽनघ ।
 तस्माच्छक्तौ युवां जेतुं मच्छ्रुंस्ताविवासुरान् ॥ १२७
 यथा शल्याद्य कर्णोऽयं श्वेताश्रं कृष्णसारथिम् ।
 प्रमथ्य हन्यात्कौन्तेयं तथा शीघ्रं विधीयताम् ।

C. 8 1578
B. 8 34 123
K. 8 27 45

Ds ऋषीश्वर, M1 तथर्षय — *) K1 अष्टाभिः, Ks Ds
 दृष्टाभिः, V1 Da1 D1.5 दृष्टाभिः, B Dn1 D2-4 2.1 S अष्ट्या-
 (G1'ग्रा)भि (for अर्ष्याभि) — *) S Ks 4 शसुम् (for
 स्थाणुम्) T2 G त्रिपुरवैरिणं (for अग्रतिमौजसम्)

124 *) Ks तेनाहुता; V1 अनुज्जाता (for तेऽनु)
 — *) S (except T2) transp जग्मु and सर्वे — *) B
 Da1 D1.5-8 प्रसन्नेन, T2 प्रसन्नास्ते (for 'क्षेन) Ks कृत-
 कामप्रसन्नेन — After 124, N (D1, the prior half of
 line 1 only) T2 ins

282* एव स भगवान्देवो लोककृष्टा महेश्वर ।

देवासुरगणाध्यक्षो लोकानां विदधे शिवम् ।

[(L 1) S: नावन् S: V1 लोके स्रष्टा, Ds लोककर्ता
 — (L 2) T2 देव (for देवा) Ks शिव, Co शिवन् (as
 above)]

125 D1 om 125^{ab} — *) S: K V1 तथैव Ds
 घाता (for ब्रह्मा) S (except T2) एवं रुद्र (T2 हृन्)स्य
 कृतवान् — *) Ds (marg as in text) लोकब्रह्मा, T2
 'हेतो' (for 'घाता) S (except T2) सारथ्य प्र (T2 G1 3
 तु)पितामह — After 125^{ab}, Ks V1 B D (D1 om)
 T2 M ins

283* मारथ्यमक्रोत्तत्र रुद्रस्य परमोऽप्यय ।

तथा भवानपि क्षिप्र रुद्रस्यैव पितामह ।

[(L 1) Ks Ds (before corr) परमाव्यय, Ds (sup
 lin) 'माधेन' — For line 1, M subst.

284* मय लोकत्रय स्रष्टा लोकानां हितकान्तया ।

— (L 2) Ks तथापि भगवात्क्षिप्र (for the prior half)
 Ks रुद्रस्यैव]

— *) S: K1 3 V1 B D T2 संयच्छतु हयान्, T1.8 G M
 संयच्छ तुरगान्

126 *) S: कृष्णाश्च कर्णाश्च, K1 कृष्णाश्च कर्णाश्च T2
 पार्थ कृष्णो यथा पाति — *) K2 4 V1 B D (except Ds)
 फाल्गुनाच्च (Ks 'नस्य, K1 'नश्च), T2 त्व हि कर्णं T1 8 G
 M गुणाधिकः, Co विशेषत (as in text) — After
 126^{ab}, S (except T2, G1 M om line 2) ins
 (cf. 287*)

285* यत्नो रूपतो योगादस्रसंपद एव च ।

समासकं महीपालं कुरु मे हितमीप्सितम् ।

— S (except T2) om 126^{cd} — *) V1 Dn1 Ds T2
 मेत्र; Da1 D1 5 तत्र (for तत्र)

127 *) Ds रुद्रस्यस्य V1 Dn1 D2 6 T2 युद्धे रुद्रस्यस्य
 कर्णं — *) B1 नय; B2-3 Da1 D1.5-7 T2 G M नये
 (for स्रव) — *) S K1 2 4 V1 B (except B3) Dn1
 D2-4.6 7 T2 शक्तो भवान्, Ds शक्तो युवा (for शर्का युवा)
 — *) Ds मच्छ्रु N (except Ks Ds) T2 G2 M1
 तानिव, T2 स ह्य (for ताविव) T1 शत्रूस्ताविव चासुरान्,
 G2 शत्रूश्चापिवचासुरान् (sic)

128 *) T1 8 G M स यथा शल्य कर्णायं, T2 यथा शल्य
 स कर्णाय — *) T2 शीघ्रं हन्याच्च कौन्तेय — *) S (except
 T1) नीतिर (for शीघ्र) — After 128^{cd}, V1 B2 Dn1
 D2 6 T2 ins

286* स्वयि मन्त्रेण राज्याशा जीवितारा तथैव च ।

विजयश्च तथैवाद्य कर्णसाचिन्त्यकारित ।

[(L 2) T2 विजयस्य Dn1 D2 कर्णनरथ्य (D2 'धि)-
 कारित — After line 2, T2 ins an addl colophon
 for which see below]

On the other hand, T1 8 G M ins after 128^{cd}

287* त्वया राज्यं सुखं चैव जीवितं जयमेव च ।

समासकं महीपालं कुरु मे हितमीप्सितम् ।

संयच्छास्य हयान्नाजन्मद्वियार्थं परतप ।

Colophon.

[(L 1) G1 M1 2 4 त्वयि (for त्वया) G1 2 M जय
 (for जयन्) — (L 3) G1 परतप — (Colophon) T2
 ins it after 286* — Adhy name T1 2 M1
 त्रिपुरदहन — Adhy no T1 8 G M 27, T2 29]

— T1 8 G M om. 128^{cd} — *) B2 कर्णं च, D2
 कर्णस्य, T2 कर्णे च — After 128, N T2 ins

288* विजयश्चैव संग्रामे संयच्छास्य हयोत्तमान् ।

[T2 विजयस्य S Ks 4 तव, Ds चास्य, T2 एव (for चैव)
 V1 संयच्छ (for संयच्छ) K2-4 V1 B3 4 Da1 Dn1
 D1.5 c s [अ]न्य (for [अ]व)]

त्वयि कर्णश्च राज्यं च वयं चैव प्रतिष्ठिताः ॥ १२८
 इमं चाप्यपरं भूय इतिहासं निबोध मे ।
 पितुर्मम सकाशे यं ब्राह्मणः प्राह धर्मवित् ॥ १२९
 श्रुत्वा चैतद्वचश्चित्रं हेतुकार्यार्थसंहितम् ।
 कुरु शल्य विनिश्चित्य मा भूदत्र विचारणा ॥ १३०
 भार्गवाणां कुले जातो जमदग्निर्महातपाः ।
 तस्य रामेति विख्यातः पुत्रस्तेजोगुणान्वितः ॥ १३१
 स तीव्रं तप आस्थाय प्रसादयितवान्भवम् ।
 अस्त्रहेतोः प्रसन्नात्मा नियतः संयतेन्द्रियः ॥ १३२
 तस्य तुष्टो महादेवो भक्त्या च प्रशमेन च ।
 हृद्रतं चास्य विज्ञाय दर्शयामास शंकरः ॥ १३३
 ईश्वर उवाच ।
 राम तुष्टोऽसि भद्रं ते विदितं मे त्वेप्सितम् ।

कुरुष्व पूतमात्मानं सर्वमेतदवाप्स्यसि ॥ १३४
 दास्यामि ते तदास्त्राणि यदा पूतो भविष्यसि ।
 अपात्रमममर्थं च दहन्यस्त्राणि भार्गव ॥ १३५
 इत्युक्तो जामदग्न्यस्तु देवदेवेन शूलिना ।
 प्रत्युवाच महात्मानं शिरसावनतः प्रभुम् ॥ १३६
 यदा जानासि देवेश पात्रं मामस्त्रधारणे ।
 तदा शुश्रूषतेऽस्त्राणि भवान्मे दातुमर्हति ॥ १३७
 दुर्योधन उवाच ।
 ततः स तपसा चैव दमेन नियमेन च ।
 पूजोपहारजलिभिर्होममन्त्रपुरस्कृतैः ॥ १३८
 आराधयित्वाञ्छर्वं बहून्वर्षगणांस्तदा ।
 प्रसन्नश्च महादेवो भार्गवस्य महात्मनः ॥ १३९
 अन्नवीक्ष्य चहुशो गुणान्देव्याः समीपतः ।

129 Before 129, S ins दुर्योधन उवाच — ^a) K₄ Dn₁ T₈ G₈ हृद् (for इमं) D₈ १ प्राप्य पर; D₈ चापि पर T₂ अपर तु प्रवक्ष्यामि — ^b) T₂ पुरातनं (for निबोध मे) — ^c) G₂ सकाशेन K₈ V₁ B₂ १ १ Dn₁ D₂-१ १ T₂ यद्; M₈ त्व (for य)

130 ^a) M₁ कृत्वा (for श्रुत्वा) Dn₁ D₁ चैतद्; D₈ [ए]तन्न (by transp) K₈ वय (for वचद्) G₂ धुरया (for चित्र) — T₂ om 130^b — ^b) S (T₂ om.) हेतुकार्यार्थं (G₂ 'यं च) तत्तववित्, Co as in text — ^c) S₂ D₁ १ तत्र; V₁ D₂ ० काचिद्, B₂ तस्य (for अत्र)

131 ^b) K₁ जामदग्निर B₂ १ D₈ १ महायज्ञा (for 'तपा) — ^c) V₁ D₀ तस्य राम इति ख्यात — ^d) B₂ 'बलान्वित (for 'गुणा')

132 ^a) S₂ स तीव्र-; V₁ सुतीव्र D₈ व्रतम् (for तप) — ^b) K₁ भवान्, D₈ प्रभु V₁ D₂ ० प्रसादयति शकर; T₂ १ G₁ १ सप्रसादिनाम्भव (sic) — ^c) G₂ प्रसक्तानि (for 'शरणा) — ^d) M₁ नियतं K₈ D₂ १ सं (K₈ स) जितेन्द्रिय, G₂ संनि; M₁ सर्वं (sic)

133 ^b) B₂ भक्त्या प्रशमनेन च — ^c) T₂ विचित्र चास्य विजय — After 133, S (except T₁) ins

280* प्रत्यक्षेण महादेव स्वान् तनु सर्वशकर ।

134 G₁ १ M₂-१ om the ref K₈ B₁ १ १ Dn₁ Dn₁ D₁-१ महेश्वर, V₁ B₂ १ T₁ १ शकर; D₈ रद्ग; T₂ देव (for ईश्वर) — ^a) K₁ नाम (for राम) — ^b) V₁ च (for मे) D₈ मे त्वेपित, T₁ १ G तव चेप्सि (T₈ G₈ 'ष्टि) तं — S₁ reads 134^d on marg — ^c) T₁ च वचो मत्तं; M₁ धूतपाप्मानं

(for पूतमात्मान) G₂ कुरुष्व मे तदात्मानं (sic) — ^a) D₈ भविष्यति (for अवाप्स्यसि)

135 ^a) K₂ १ T₁ १ तदास्त्राणि; V₁ Dn₁ D₁ १ ० महा; G₁ ममा — ^b) T₁ G₂ भूतो (for पूतो) B₂ Dn₁ D₁ भविष्यति — ^c) K₂ अय एवाम्, K₁ अपूतम्; B₂ अपात्रम् (for अपात्रम्)

136 ^a) V₁ [अ]स्तौ; B₁ च (for तु) B₂ D₁ १ transp जामदग्न्यस्तु and देवदेवेन — ^c) T₁ चंघ सं (for [अ]वनत) D₁ प्रभु; M₂-१ प्रभो (for प्रभुम्)

137 Before 137, G₁ ins राम- — ^a) K₁ १ जानामि, B (except B₂) Dn₁ D₁ १ १ जानाति B₁ १ १ Dn₁ D₁ १ १ देवेश, B₂ [अ]नात्र मां, Dn₁ मा देव- — ^b) S K B₂ प्राप्त; C₃ ० पानं (as in text) D₈ यम् (for माम्) K₁ T₁ क्षसवारिणे B₂ शस्त्रास्त्रधारणे तदा; Dn₁ प्राप्तमस्त्रधिधारणे — ^c) T₁ तदा (for तदा) K₈ V₁ B₂ Dn₁ D₁ T₁ शुश्रूषते, K₁ 'यते; D₈ 'न्य च, M₂-१ 'पते, Co 'पते (as in text) B₂ शुश्रूषते मे दास्त्राणि — ^d) V₁ D₈ भगवन्; B₂ भवान्यै (for भवान्मे) K₁ १ १ V₁ B₁ Dn₁ D₂ ० १ T₂ G₂ M₂-१ अर्हसि

138 S (except T₂) om the ref — ^b) V₁ शमनेन; T₁ १ G M व्रतेन (for दमेन) T₂ शमनेन च दमेन च — ^c) V₁ D₈ जपो (for पूजो) Co as in text — ^d) K₂ होममत्रै (for होममन्त्र) K₈ 'परिस्कृतै, B₂ १ 'पुरस्कृत

139 ^a) K₁ आधारयतवाञ्छ; T₂ G₁ १ समाराधितवान् V₁ D₂ ० आराधयति (D₂ 'यति; D₀ 'यत) देवेशं; T₂ आराध

भक्तिमानेष सततं मयि रामो दृढव्रतः ॥ १४०

एवं तस्य गुणान्प्रीतो बहुशोऽकथयत्प्रभुः ।

देवतानां पितृणां च समक्षमरिसूदनः ॥ १४१

एतस्मिन्नेव काले तु दैत्या आसन्नमहाबलाः ।

तैस्तदा दर्पमोहान्धैरत्राध्यन्त दिवोकसः ॥ १४२

ततः संभूय विबुधास्ताहन्तुं कृतनिश्चयाः ।

चक्रुः शत्रुवधे यत्नं न शेकुर्जेतुमेव ते ॥ १४३

अभिगम्य ततो देवा महेश्वरमयाशुवन् ।

प्रसादयन्तस्तं भक्त्या जहि शत्रुगणानिति ॥ १४४

प्रतिज्ञाय ततो देवो देवतानां रिपुक्षयम् ।

रामं भार्गवमाहूय सोऽभ्यभाषत शंकरः ॥ १४५

रिपून्भार्गव देवानां जहि सर्वान्समागतान् ।

लोकानां हितकामार्थं मत्प्रीत्यर्थं तथैव च ॥ १४६

राम उवाच ।

अकृतास्त्रस्य देवेश का शक्तिर्मे महेश्वर ।

निहन्तुं दानवान्सर्वान्कृतास्त्रान्युद्धदुर्मदान् ॥ १४७

ईश्वर उवाच ।

गच्छ त्वं मदनुध्यानाग्निहनिष्यसि दानवान् ।

C 8 1602
B 8 34 144
Y 8 28 20

यित्वा शर्वं हि — ^b) M₂₋₄ सवत्सरात् (for वर्षगणान्)
K₂ T₂ तथा — ^c) V₁ B₂ स (for च) S K₂ ३ तदा
देवो (for महादेवो)

140 ^a) K₁ च तथा (for बहुशो) S (except T₂)
असङ्गश्चाप्रवीचन्य — S K₁ २ om (hapl.) 140^b-141^a
— ^b) K₂ समंतत, T₂ G₁ २ मन्नाशत, M₂ मन्नीपत्
(for मनी) — ^c) K₁ मम (for मयि) V₁ वीरो
(for रामो)

141 S K_{1,2} om. 141^a (cf. v l. 140) — ^a) S
(except T₂) अन्य D₂ गुणैः (for गुणान्) T₁ वीरो, T₂
G₁ २ देवो (for प्रीतो) — ^b) S₂ प्रहसन् (for बहुशो) S
K₂ कथयन् T₂ G विभु (for प्रभु) T₁ बहुशोक-
मयाद्विसु — ^c) K₁ ३ V₁ B (except B₂) D (except
D₁ D₂) T₁ २ G₁ M अरिसूदन

142 Before 142, T₁ २ G₂ २ ins दुर्योधन — ^a)
K₂ च (for तु) B₂ एतत्प्रेत तदा काले — ^b) S K V₁
B₁ २- D S ह्या (S₂ हा, B₂ D₁ T₂ चा)मन्, B₂ दान्यान्
(for *नामन्) — ^c) K₂ ते (for तैस्) K₂ D₂ T₂ २ G
M दर्पमोहाद्दे, B₂ D₂ *मोहाद्यद् (D₂ *द्यै), D₁ T₁
*मोहाभ्यां, (for *मोहान्धैर) D₂ तैस्तु दर्पममोहाद्यै (sic)
— ^d) V₁ D₁ D₂ प्राद्या (D₂ *च)व्यत, B₁ २ D₂ अव-
व्यत, D₂ प्रवाध्यते, D₁ अवध्यते, T₂ प्रयोध्यत (for अगं)

143 ^a) G₁ तत्र (for तत) B₂ सस्तूय (for समूय)
K₂ विबुधान्, B₂ विविधान्, G₂ बहुलास् V₁ D₁ D₂ २
T₂ ततस्ते विबुधा सर्वे — ^b) B₂ हव ते (for तान्दन्तु)
— ^c) S K₁ २ ३ शत्रुवधे (for शत्रु) G₂ शक्र शक्रवधो
यत्नं (sic) — ^d) K₁ शक्तेर् (for शेकुर) B₂ D₂ हतुम्
(for जेतुम्). K₂ V₁ B D (except D₂) तान् (for ते)
S (except T₂) न च जेतुमदाह्वयन्

144 ^a) K₂ अमितप्य; B₂ अभ्यगच्छन् (for अभि-

गम्य) — ^b) T₁ महादेवम् (for महेश्वरम्) V₁ B D
(except D₂) S उभापतिं (for अयाशुवन्) — ^c) K₁ २
B₂ ३ D₂ प्र (D₂ प्रा)साध्यतस्ते, V₁ B₁ D₁ D₂ ३ २ १ S
प्र (D₂ G₁ प्रा)साध्यतस्त्वा (T₂ *या); B₂ २ D₁ D₁ २
प्रमादयत ते (for प्रमादयन्तस्तं)

145 ^a) K₁ परिज्ञाय D₁ तदा (for ततो) S₂
देव — ^b) B₂ रिपुक्षये T₁ देवाना रिपुसक्षय — ^c) D₁
आमीन, G₂ आयाय (for आहूय) — ^d) D₁ T₂
प्रत्यभाषत, T₁ सोहा, G₂ अभ्यं (for सोऽभ्यं)

146 Before 146, D₁ D₁ २ ins रुद्र उवाच — ^b)
B₂ ३ D₂ २ शत्रून् (for सर्वान्) — ^c) T₁ M₂₋₄
हितकाम्यार्थं — ^d) V₁ न प्रीत्यर्थं, B₂ प्रीत्यर्थं च, T₁ २
G₁ २ M मत्प्रियार्थं — After 146, V₁ B (except B₂)
D₁ D₁-१ ins

290* एवमुक्त्वा प्रत्युवाच श्वम्भकं वरद प्रभुम् ।
While, D₁ T₂ ins after 146

291* एवमुक्त्वा देवेन भार्गव सुमहायशा ।
प्रत्युवाचाय देवेश शकर स कृताङ्गलि ।

[(L 1) T₂ तु (for तु) — (L 2) T₂ च (for [अ]-
य)]

147 D₂ om. (hapl) 147, along with the ref
— ^a) S₁ K_{1,2} V₁ D₂ अकृतार्यस्य, B (except B₂) D₁
D₁ २-३ १ S (except T₂) का शक्तिर्मम — ^b) K₂ V₁ B₂
D₁ D₂ २ T₂ मम सयुगे (for मे महेश्वर) B₁ २ ३ २ D₁
D₁ २-३ १ T₁ २ G M अ (T₁ ह्य)कृतास्त्रस्य (T₁ *स्त्र)
सयुगे — ^c) K₁ निहंतुं

148 D₂ om. the ref. S₁ K₁₋₃ V₁ B D (except
D₂) महेश्वर; S₂ श्रीमहादेव; T₁ २ M देव; T₂ शकर, G₂
मव (for ईश्वर) — ^a) M₁ गच्छन् B D₁ D₁ २ १
मदनुवातो (for *ध्यानात्) — ^b) B₂ निहनिष्यति; D₁

विजित्य च रिपून्सर्वान्गुणान्प्राप्स्यसि पुष्कलान् ॥
दुर्योधन उवाच ।

एतच्छ्रुत्वा च वचनं प्रतिगृह्य च सर्वशः ।
रामः कृतस्वस्त्ययनः प्रययौ दानवान्प्रति ॥ १४९
अवधीदेवशत्रून्स्तान्मददर्पवलान्वितान् ।
वज्राशनिसमस्पर्शैः प्रहारैरेव भार्गवः ॥ १५०
स दानवैः क्षततनुर्जामदभ्यो द्विजोत्तमः ।
संस्पृष्टः स्थाणुना सद्यो निर्बणः समजायत ॥ १५१
प्रीतश्च भगवान्देवः कर्मणा तेन तस्य वै ।
वरान्प्रादाद्ब्रह्मविदे भार्गवाय महात्मने ॥ १५२

उक्तश्च देवदेवेन प्रीतियुक्तेन शूलिना ।
निपातात्तव शस्त्राणां शरीरे याभवद्भुजा ॥ १५३
तया ते मानुषं कर्म व्यपोढं भृगुनन्दन ।
गृहाणाम्नाणि दिव्यानि मत्सकाशाद्यथेप्सितम् ॥
ततोऽस्त्राणि समस्तानि वरांश्च मनसेप्सितान् ।
लब्ध्वा बहुविधानामः प्रणम्य शिरसा शिवम् १५५
अनुज्ञां प्राप्य देवेशाज्जगाम स महातपाः ।
एवमेतत्पुरावृत्तं तदा कथितवानृषिः ॥ १५६
भार्गवोऽप्यददात्सर्वं धनुर्वेदं महात्मने ।
कर्णाय पुरुषव्याघ्र सुप्रीतेनान्तरात्मना ॥ १५७

D1. 5 *निप्यामि Ks V1 B D S शाघ्रवान् (for दानवान्)
— °) K1 विजित्य T1 हि (for च) B1 पुन (for रिपून्)
— °) K4 प्राप्स्यसि, V1 आप्स्यसि (for प्राप्स्यसि)

149 Ś K (except Ks) V1 B D (except Ds) om.
the ref — °) K1. 8 V1 B D (except Ds) T1 G1. 8 M
तु (for च) — °) B1 तु (for च) K1 चर्चसः; Ks Dn1
Ds T2 सत्वर (Ks *र) (for सर्वशः)

150 °) K1 V1 B D (except Ds) अग्रवीद् (for
अवधीद्) S (except T2) ततोवधीदेवशत्रून् — °) Ś1
K2 दमदर्पवलान्वितान्; Ś2 दददर्श (sio); Ks Dn1 Ds T2
मददर्पसमन्वितान्; D1 4 T1 मददर्श (T1 *हर्ष)वलान्वितान्
— After 150^{ab}, V1 B D (except Ds) ins

202* मम युद्धं प्रयच्छध्व दैत्या युद्धमदोक्तदा ।
प्रेपितो देवदेवेन वो विजेतुं महासुरा ।
इत्युक्त्वा भार्गवेणाथ दैत्या युद्धं प्रचक्रमु ।
स ताधिह्वय समरे दैत्यान्भार्गवनन्दन ।

[(L. 1) B1 युद्धवलोक्तदा, Ds युद्धे मदो — B2 repeats
lines 2-4 followed by 8 24 151-8. 25. 2 after
8 25 6 — (L 2) B2 महासुरान् — (L 3) Da1
D1 योद्धु (for युद्ध) — (L 4) B2 निजघ्ने (for निह्वय).]
— °) K1 B2 8 Dn1 Ds 8 वज्रा (B2 शक्रा)शनिसमस्पर्शैः,
Ks विज्ञातानि समस्पर्शै

151 Ś K1. 2 4 om 151^{ab} — °) Da1 D1 8 क्षततनूर्,
D1 8 कृततनूर् — °) S (except T2) नृपोत्तम (for
द्विजोत्तम) — °) K1 4 स स्पृष्ट, K2 सस्पृष्टा, B2 समष्ट
G2 संहृष्ट स्थाणुमासाद्य — °) Dn1 निर्बण, Ds T2
निर्वृण, G2 निपुण (for निर्बण) M2-4 समपद्यत (for
जायत).

152 °) Ks प्रीत स; T2 प्रीततो (sio). K4 एव (for

देव) — °) V1 T2 transp तेन and तस्य. — °) Ś2
ब्रह्मविदो; K1 विदां; Ks ब्रह्माविः; Ks V1 B D S
बहुविधान्

153 °) G2 उक्तं च S (except T2) प्रीतियुक्तेन
(for देवदेवेन) — °) T1. 8 G M देवदेवेन; T2 प्रतियुक्तेन.
— °) Ś K1 2 4 विपाका (Ś2 sup in *ता)त्, T1
विहित्वात्, Ca निपातात् (as in text) Ś2 K4 Ds (marg.
as in text) शत्रूणां; K1 शस्त्राणां D2 निपातात्त्रिदिशि *णां
(sio) — °) Ks सा भवद्भुजा

154 °) Ks T2 G2 8 तया ते, B2 तयातिः; D1 तमाते;
D2 तया त्व, G1 मया ते Ś K1. 2 4 नानुकंपस्य, Ca मानुषं
कर्म (as in text) — °) Ś K1. 2 4 T1 G2 Co व्यपोढं, Ks
व्यापाडु (sio), Da1 D1 व्यपोढं; D7 व्यपोढुं, Ds (marg
as in text) व्यपोढं, T2 नापोहद्; T2 G2 M1 व्यपोहे (M1
*हद्); Ca व्यपोढ (as in text) — °) K1 Dn1
यथेप्सितान्

155 Before 155, N T2 1ns दुर्योधन उवाच — °)
S (except T2 G2) समग्राणि — °) K1 समरेप्सितान्;
B2 Da1 D1 8 मनस प्रियान् (for मनसेप्सितान्) — °)
Ś2 राज (for राम) — °) T1 बहुधा (for शिरसा) V1
B2 Dn1 D2-4 8 7 भवं (for शिवम्)

156 °) T2 देवेश — °) T2 सुमहातपा — °) B2
एव (for एतद्) — °) B1 पुरा, T2 G M तथा (for तदा)
D0 तदाह भगवानृषिः

157 °) Ks B2 8 Da1 Dn1 D1 8 [क्ष]ददत्, T1 8 G M
ददौ V1 B1 D2-4 8 7 ददौ दिव्य (V1 *ध्या), B2
[क्ष]दददिव्य (for [क्ष]ददात्सर्व) — °) V1 महास्त्राणि (for
धनुर्वेद) — Ds om 157^a-159^a — °) G1 M2-4
पुरुषव्याघ्र (Ms °ध्रे)

वृजिनं हि भवेत्किञ्चिद्यदि कर्णस्य पार्थिव ।
नास्मै ह्यस्त्राणि दिव्यानि प्रादास्यद्भृगुनन्दनः ॥ १५८
नापि सूतकुले जातं कर्णं मन्ये कथंचन ।
देवपुत्रमहं मन्ये क्षत्रियाणां कुलोद्भवम् ॥ १५९

सकुण्डलं सकवचं दीर्घवाहुं महारथम् ।
कथमादित्यसदृशं मृगी व्याघ्रं जनिष्यति ॥ १६०
पश्य ह्यस्य भृजौ पीनौ नागराजकरोपमौ ।
वक्षः पश्य विशालं च सर्वशत्रुनिवर्हणम् ॥ १६१

इति श्रीमहाभारते कर्णवर्षणि चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥

२५

दुर्योधन उवाच ।
एवं स भगवान्देवः सर्वलोकपितामहः ।

सारथ्यमकरोत्तत्र यत्र रुद्रोऽभवद्रथी ॥ १
रथिनाभ्यधिको वीरः कर्तव्यो रथसारथिः ।

C 8 1621
B 8 35 2
K 8 29 2

158 Ds om 158 (cf. v 1 157) — ^a) Ks Ds
M1 मजिनं Ts Gs : Ms-1 न (for हि) T1 किं वा, M1
कश्चिद् (for किञ्चिद्) — ^b) T1 : G M1 : अस्य (for
यदि) B1 मारिय (for पार्थिव) — ^c) V1 Ds : c सोस्मै
(for नास्मै) — ^d) Dn1 प्रादासेद्; Ds : ना(Ds प्र-
दान्द् — For 158st, S (except T2) subst

293* स्तेन वर्धितो नित्यं न शूद्रो नृप एव स ।

त्रिशुद्धयोनिं विनाय दिव्यान्पसाण्यदाप्सु ।

[(L 1) G1 Ms-1 निदा(G1 'द)न (for नित्य) G1 M न
(M1 अ)शूद्रो (for न शूद्रो) T1 न शूद्रो नापि चादिदान्, Gs
सूतो न विद्वान्बन्धो न (for the prior half) — (L 2) M
जात्वा तु (for विनाय) T1 G1 : शूद्र (for प्रमु)]

159 Ds om 159^a (of v 1 157) — ^a) Ks
सूतकुल — ^b) S (except T2) transp कर्णं and मन्ये
— ^c) V1 Ds : देवपुत्रमम (for 'महं) — After 159, Ks
V1 B D S ins.

294* त्रिशिष्टमयोधार्थं कुल्येति मतिर्मम ।

सर्वथा न ह्यय दान्य कर्णं सूतकुलोद्भव ।

[(L 1) Ks B1 : : D (except Ds) T1 : G M1 :
विचष्टन्, Ca निशिटन (as above) V1 अयोधार्थ, B2 ह्यपि
दानं च, Ds1 D1 : Ts G1 : Co क्षत्रिणे(Ts G1 : यो)धार्थ,
Dn1 Ds m Ts कश्नो गो(Ts गा)याद्, Ds च महादेयाद्, T1 अपि
परिन्त्य, Gs अयोधत्, Ms-1 नावयोधार्थ (for अयं) Dn1
Ds T2 इति मे ईदृशी मति (for the posterior half)
— (L 2) S (except T2) हि मे (for ह्यय) B2 T1 : G
transp शूद्र and कर्ण Dn1 मया न परसवय (for the
prior half) Co cites सर्वथा (as above) Ks कर्ण (for
कर्ण) Ks वृत्रदुर्गोद्भव]

160 = (var) 1 127 15 — ^b) G1 द्विच्यवाहुम् (for
दीर्घं) V1 B1 Ds मशायष्टं, Ds 'सुज, Ts G1 : क्षरिदम

(for महारथम्) — ^a) K1 कर्णम्, T1 रथम् (for कथम्)
V1 Ds : S (except T2) आदित्यसकाश (for 'सदृश)
— ^c) V1 Ds : c प्रसूयते (Ds 'ति) (for जनिष्यति) S
(except T2) मृगी (Gs 'ग) सिंह प्रसूयते Ca as in text.

161 ^a) B1 : : Ds : : Ts Gs यथा (for पश्य) T1
पश्यन्वद्य ऽ K1 : : यस्य; V1 स्वस्य, G2 ह्यद्य (for ह्यस्य)
K1 यत्नौ, Ds दिव्यौ; Ts G पृत्तौ (for पीनौ) — ^c) ऽ Ks
Ds (marg as in text) चक्षु (for वक्ष) — ^d) ऽ Ks
सर्वशत्रुनिवर्हण; T1 : G M सर्वशत्रुमहं रणे, T2 युवतो मम
सुप्रभो — After 161, Ks : V1 B D S ins

295* न श्वेप प्राकृत कश्चिर्कर्णो वैकर्तनो नृप ।

महात्मा श्वेप राजेन्द्र रामशिष्य प्रतापवान् ।

[(L 1) Ds1 D1 : T G1 : Ms-1 श्वेव, Ds लेव, Gs
श्वय, Ms लेह (for श्वेप) Co cites प्राकृत (as above)
B1 : नृप, Ds1 D1 : नृप, S नृपा]

Colophon om. in Ds — Adhy name ऽ Ks : Bs
त्रिपुरवध, K1 : V1 B1 : Ds1 Ds1 D1 : : त्रिपुरवधोपा
स्यान, Ts कर्णमाहात्म्य, M1 कर्णमाहात्म्यकथन — Adhy
no (figures, words or both) ऽ 24 (as in text),
B1 : Dn1 Ds 34, B2 D1 : 35, Ds1 45, D1 T1 : G M
28, T2 30

25

1 Ds om 1st with the ref Bs om the ref. — ^a)
M1 भवेत् (for एव) — ^b) Ts G ब्रह्मा (for सर्व)
— ^c) B2 ब्रह्मा (for तत्र) — ^d) Ks B1 : : Ds : :
ब्रह्मा (for यत्र) Ks भवेद् (for सभवद्) S (except
T1) रथे (for रथी)

2 ^a) V1 B D Ts : G रथिनोभ्य (Ds1 D1 : Gs 'नो

तस्मात्त्वं पुरुषव्याघ्र नियच्छ तुरगान्युधि ॥ २
संजय उवाच ।

ततः शल्यः परिष्वज्य सुतं ते वाक्यमब्रवीत् ।
दुर्योधनमभिन्नः प्रीतो मद्राधिपस्तदा ॥ ३
एवं चेन्मन्यसे राजन्गान्धारे प्रियदर्शन ।
तस्मात्ते यत्प्रियं किञ्चित्तत्सर्वं करवाण्यहम् ॥ ४
यत्रास्मि भरतश्रेष्ठ योग्यः कर्मणि कर्हिचित् ।
तत्र सर्वात्मना युक्तो वक्ष्ये कार्यधुरं तव ॥ ५
यत्तु कर्णमहं ब्रूयां हितकामः प्रियाप्रियम् ।
मम तत्क्षमतां सर्वं भवान्कर्णश्च सर्वशः ॥ ६

कर्ण उवाच ।

ईशानस्य यथा ब्रह्मा यथा पार्थस्य केशवः ।
तथा नित्यं हिते युक्तो मद्रराज भजस्व नः ॥ ७
शल्य उवाच ।
आत्मनिन्दात्मपूजा च परनिन्दा परस्तवः ।
अनाचरितमार्याणां वृत्तमेतच्चतुर्विधम् ॥ ८
यत्तु विद्वन्प्रवक्ष्यामि प्रत्ययार्थमहं तव ।
आत्मनः स्तवसंयुक्तं तन्निबोध यथातथम् ॥ ९
अहं शक्यस्य सारथ्ये योग्यो मातलिवत्प्रभो ।
अप्रमादप्रयोगाच्च ज्ञानविद्याचिकित्सितैः ॥ १०

द्य)धिको; T₁ रथिना ह्यधिको Ś₁ K₂ 4 V₁ B Dn₁ D₂₋₁ ० 7
M₂₋₄ वीर; K₁ वीर, T₂ वात्र (for वीर) — ^b) K₁
कर्तव्य, T₂ तुल्यो वा (for कर्तव्यो) — V₁ B₁ 5 Dn₁
D₀ T₂ om 2nd B₂ reads 2nd after line 4 of App I
(No 5) Da₁ D₁ 5 repeat 2nd at the end of App I
(No 5) After 2, K₄ V₁ B D T₂ ins a pass
age given in App I (No 5)

3 K₁ 5 D₀ T₁ om the ref. T₂ reads 3-6 for the
first time after line 57 of App I (No 5) — ^a)
K₁ कथम् (for वाक्यम्) V₁ D₀ स शल्यः प्राजलिभूत्वा
परिष्वज्य च पार्थिव — ^o) K₂ V₁ B D S अभिन्नः (Da₁
D₁ 5 'न्न) — ^d) D₂ T₁ तथा (for तदा) V₁ D₀ मद्रा-
धिपतिरब्रवीत्

4 Before 4, N (except D₀) ins शल्य उवाच
— ^a) B₂ D₀ यत् (for चेत्) Ś₁ K₂ उच्यसे; K₁ वक्षि
ते (sic), K₄ उच्यते (for मन्यसे) — ^b) Ś₁ K₂ G₂
प्रियदर्शन — ^c) V₁ D₀ एष (for तस्मात्) — ^d) G₂
प्रिय (for सर्वं) B₂ करवाणि वै (for 'वाण्यहम्)

5 ^a) K₂ D₀ यत्रास्मिन्; B₂ तत्रास्मि, T₂ तत्तोस्मि;
T₂ G₁ 8 तस्मिस्तु (for यत्रास्मि) Da₁ D₁ 5 भारतश्रेष्ठ
— ^b) B₁ 5 4 D₀ योग्य- (for योग्य) Da₁ D₁ 6 M₄
कर्मणि (for कर्मणि) K₁ कर्हिचित् (for कर्हि) — ^c)
T₂ तथा (for तत्र) D₁ 5 M₁ सर्वात्मनो (for 'त्मना)
— ^d) K₂ 8 वक्षे, B₂ वक्ष्ये, T₁ रक्षे; G₂ वक्ष्ये; Ca ० वक्ष्ये (as
in text) B₂ Da₁ D₁ 5 ० 8 G₂ कार्य धुर (D₀ ध्रुवं),
T₂ कार्यात्तर (for कार्यधुर) K₂ वक्ष्ये कार्यधुरधर; V₁
वाद्ये कार्य वर वर; V₁m वक्ष्ये कार्यस्य संभवः; B₁₋₃ Dn₁
D₂ 4 7 M₁ वक्ष्ये कार्यं परंतप. — After 5, V₁ reads
(on marg) 7th, repeating it in its proper
place

6 ^a) T₁ 2 G₂ M₂₋₄ यत्तत्, T₂ G₁ 8 यद्यत्; M₁
यत् (submetric) (for यत्तु) B₁ कर्मम् (for कर्णम्)-
K₁ D₁ ब्रूया D₀ यत्तु ब्रूयामह कर्मा — ^b) K₂ G₂
हितकाम, D₁ हित काम, T₂ हित काम K₄ V₁ B
(except B₂ 5) Dn₁ D₂ 4 7 प्रियाप्रिये (K₄, 'यौ'),
T₂ G₂ 8 प्रियंवदं (G₂ 'द) — ^c) K₂ मे स (for मम).
Dn₁ D₂ तु (for तत्) Ś₁ K₁ B₂ Da₁ D₁ 4 5 T₂
G₂ क्षमतां; T₁ क्रमतां (for क्षमतां) — ^d) B₁ कर्णस्य
(for कर्णश्च) D₂ सर्वया; C₀ सर्वदा (as in text)
— After 6, B₂ repeats lines 2-4 of 202* follo-
wed by 8 21 151-8 25 2

7 V₁ reads 7th for the first time after 5 — ^a)
K₁ युक्ते; C₀ युक्तो (as in text) — ^d) K₁ मद्रराजा;
M₁ मद्रराज (for मद्र) V₁ B D T₁ 3 G₁ 8 M भवस्व;
T₂ भरस्व, G₂ भवास्व (for भजस्व) B₂ Da₁ D₁ 5 S
(except T₂) मे (for न)

8 T₁ om the ref — ^a) K₁ 8 B₁ G₁ 2 आत्मनिन्दा
च (G₁ 'दाश्च) पूजा च (G₂ 'जाश्च) — ^b) Ś₁ K₄ परस्तुति;
B₁ 'स्तप; T₁ M₁ 'स्तप; T₂ 'स्तप, T₂ G₂ [आ]त्मन स्तव
Ca oites स्तव. — ^d) V₁ एव (for एतत्) V₁ Dn₁ D₀
S चतुष्टयं (for 'विधम्)

9 Before 9, T₁ ins शल्य — ^a) V₁ D₂ यत्ते;
B₂ यद्, B₂ वर, Da₁ D₁ 5 यस्तु, Dn₁ यं तु (for यत्तु).
K₂ यत्तु विद्वत्प्रवक्ष्यामि; T₂ चतुर्विधं प्रवक्ष्यामि — ^b)
T₂ 8 G₁ 8 हृद् (for अह) B₁ (marg as in text)
पुन (for तव) B₂ प्रयत्नात् महत्तर — ^c) K₄ आत्मानं;
M₄ आत्मानः T₂ स्तवयुक्त त — ^d) T₂ निबोधय (for
तन्निबोध)

10 ^b) K₂ योगो (for योग्यो) D₀ प्रभो: — ^c)
Ś₁ K₁ 2 4 अप्रयासप्रयोगाच्च (Ś₂ K₁ 'गश्च; K₄ 'गाश्च);

ततः पार्थेन संग्रामे युध्यमानस्य तेऽनघ ।

वाहयिष्यामि तुरगान्विज्वरो भव स्रुतज ॥ ११

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥

२६

दुर्योधन उवाच ।

अयं ते कर्ण सारथ्यं मद्रराजः करिष्यति ।
कृष्णादभ्यधिको यन्ता देवेन्द्रस्येव मातलिः ॥ १
यथा हरिहयैशुक्तं संगृह्णाति स मातलिः ।
शल्यस्तव तथाघायं संयन्ता रथवाजिनाम् ॥ २
योधे त्वयि रथस्ये च मद्रराजे च सारथौ ।
रथश्रेष्ठो ध्रुवं संख्ये पार्थो नाभिभविष्यति ॥ ३

संजय उवाच ।

ततो दुर्योधनो भूयो मद्रराजं तरस्विनम् ।
उवाच राजन्संग्रामे संयच्छन्तं हयोत्तमान् ॥ ४
त्वयाभिगुप्तो राधेयो विजेष्यति धनंजयम् ।
इत्युक्तो रथमास्थाय तथेति प्राह भारत ॥ ५
शल्येऽभ्युपगते कर्णः सारथिं सुमनोऽब्रवीत् ।
खं स्रुत स्यन्दनं मह्यं कल्पयेत्यसकृच्चरन् ॥ ६

C. 2. 1676
B. 8. 35. 7
K. 8. 30. 7

B: अग्रमत्तत्र*, D₂ z T₁ z G अग्रमादात् Ca o cite
अग्रमाद्, and प्रयोग — ^a) K₁ V₁ ज्ञानविद्याचिक्त्स्नै
11 ^a) K₂ D₁ D₂ S तस्मात्, D₃ तथा (for तत्)
D₃ G₂ पार्थस्य (for पार्थेन) D₁ तत् प्रार्थितमग्रामे — ^o)
M₁ वहयिष्यामि (for वाह*) G₃ वाहयिष्ये रथवर — ^a)
खं धीरो, M₁ निज्वरो (for विज्वरो) D₁ M₁ स्रुतज

Colophon om. in S (except T₂) — Day of Karna's
Generalship Ś₂ द्वितीययुद्धदिवसे; K₁ प्रथम — Adhy
name D₁ शल्यसारथ्य, T₂ शल्यसारथ्याभ्युपगम
— Adhy no (figures, words or both) Ś₂ 25 (as
in text), B₁ D₂ z 35, B₂ 65, D₁ 46, D₁ 29,
D₁ z 36, T₂ 31

26

1 ^a) D₁ z अप्यधिको (for अभ्य*) T₁ [S]र्ष वा, T₂
यत्नाद् (for यन्ता) — K₃ om. 1^a-3^a — ^a) K₁ V₁ B
D T₂ देवेशस्य, T₁ z G M वामवस्य (for देवेन्द्रस्य) D₂
च (for [इ]व) G₂ सारथि (for मातलि)

2 K₃ om. 2 (cf. v 1 1) D₃ G₂ om (hapl)
2^a — ^b) B₁ च (for स) T₁ G₁ z M रवं (M₁ तथा)
गृह्णाति मातलिः; T₂ संगृह्णातीह मातलि — ^o) V₁ B
D S transp तव and तथा — ^a) D₃ स यन्ता (for
संयन्ता) K₁ रथवाजिन, D₁ सारथि, T₁ सुत्तमं (for
वाजिनाम्)

3 K₃ om 3^a (cf. v 1 1) — ^a) D₃ योधयित्वा,
G₂ M₁-s योधे त्वयि V₁ Ca शल्ये (for रथस्ये) D₁
या (for च) T₁ योधे त्वधिरथस्ये च — ^b) T₁ z G

M₁ महारथे (M₁ व), M₂-1 च यतरि (for च सारथौ)
— ^o) K₂ D₁ रथश्रेष्ठो, T₃ G₁ z श्रेष्ठ (for श्रेष्ठो).
Co अय श्रेष्ठ इति वा पाठ । V₁ (marg as in text)
लेख्ये, M₁ सखौ, M₂-1 सखे (for संख्ये) — ^a) K₃ B₁ z-5
D₁ D₁-3 5-1 पार्यान्मिमभविष्यति, V₁ पार्यो वै न भविष्यति;
B₂ D₁ D₁ z T₂ कृष्णावभिमभविष्यति (D₁ थ; T₂
थ), M₁ पार्योपि भविष्यति, M₂-1 पार्थ ह्यभिमभविष्यति
Co cites अभिमभविष्यति (as in text)

4 K₃ om. (hapl) 4^b-5^a — ^b) D₁ T₁ z यदास्विनं
(for तर*) — After 4^a; Ś₁ K₁ V₁ B D S ins
296* Sभ्युपिते पर्युपस्थिते ।

कर्णस्य यच्छ संग्रामे

[Ś₁ om. line 1 — (L 1) B₃-5 D₁ D₁ D₁ S भ्युपिते,
D₂ युधि ते, D₃ नयि ते, T₂ [S]भ्युपिते (for Sभ्युपिते)
T₁ z G M प्रथि(G₂ ती)नो नधुरं वच — (L. 2) T₂
यच (for यच्छ)]

— ^a) K₁ V₁ B D S मद्रराज (G₂ जन्) (for सयच्छ-
न्तं) D₃ सुरोत्तमान् (for हयो*) D₃ (marg sec m)
मद्रेश तुरगोत्तमान्

5 K₃ om 5^a (cf. v 1 4) — ^a) K₁ [अ]तिगुप्तो;
D₃ [अ]भियुक्तो, G₃ (before corr) हि गुप्तो (for
[अ]भि*) — ^b) T₁ विशेप्यति (for विजे*) — ^o) K₃
इत्युक्त्वा (for क्तो) D₁ D₃ T₂ आस्थातु (for वास्याय)

6 T₃ om. 6^a — ^a) M₁ शल्यो (for शल्ये) K₁ z
M₁ [S]भ्युपगते, K₃ [S]भ्युपा (for [S]भ्युप*) T₁ G₂
शल्योभ्युपगमे कर्णः — ^b) D₃ सारथ्यं (for सारथि) K₃
V₁ B D Co सुमना (for सुमनो) S सारथ्याय त(M₁
कु)तो ब्रवीत् — ^o) Ś₁ K₃ B D त्व स्रुत; V₁ S स्व-

ततो जैत्रं रथवरं गन्धर्वनगरोपमम् ।
विधिवत्कल्पितं भर्त्रे जयेत्युक्त्वा न्यवेदयत् ॥ ७
तं रथं रथिनां श्रेष्ठः कर्णोऽभ्यर्च्य यथाविधि ।
संपादितं ब्रह्मविदा पूर्वमेव पुरोधसा ॥ ८
कृत्वा प्रदक्षिणं यत्नादुपस्थाय च भास्करम् ।
समीपस्थं मद्राजं समारोपयदग्रतः ॥ ९
ततः कर्णस्य दुर्धर्षं स्यन्दनप्रवरं महत् ।
आरूरोह महातेजाः शल्यः सिंह इवाचलम् ॥ १०
ततः शल्यास्थितं राजन्कर्णः स्वरथमुत्तमम् ।
अध्यतिष्ठद्यथाम्भोदं विद्युत्वन्तं दिवाकरः ॥ ११

तावेकरथमारूढावादित्याग्निसमत्विपौ ।
व्यभ्राजेतां यथा मेघं सूर्याग्नी सहितौ दिवि ॥ १२
संस्तूयमानौ तौ वीरौ तदास्तां द्युतिमत्तरौ ।
ऋत्विक्सदस्यैरिन्द्राग्नी हूयमानाविवाध्वरे ॥ १३
स शल्यसंगृहीताश्चे रथे कर्णः स्थितोऽभवत् ।
धनुर्विस्फारयन्धीरं परिवेपीव भास्करः ॥ १४
आस्थितः स रथश्रेष्ठं कर्णः शरगभस्तिमान् ।
प्रवभौ पुरुषव्याघ्रो मन्दरस्य इवांशुमान् ॥ १५
तं रथस्थं महावीरं यान्तं चामिततेजसम् ।
दुर्योधनः स राधेयमिदं वचनमब्रवीत् ॥ १६

(V₁ T₂ M₈ 4 स्व, G₂ सु)सूत (for स्वं सूत) — ^a)
K₈ त्वर (for त्वरन्) K₄ कल्पयाद्य सकृत्वरन्, D₂ कल्पये
त्त्वं सरत्वर (sio), T₁ कल्पये त सकृत्वरन्

7 ^a) Ś₂ जैत्रु (sio) (for जैत्र) — ^o) K₄ G₁ M₁
भद्रे; V₁ B D (except D_{n1} D₆) M₇ 4 भद्रं (D₈ 8
M₇ 4 'द्र), T₂ सर्वे (for भर्त्रे) — ^d) K₁ T₂ न्यवेदयन्

8 ^a) Ś₂ रथिन (for रथिना) K₈ 4 श्रेष्ठ, V₁ D_{n1}
D_{1.2} 5 T₂ श्रेष्ठ (for श्रेष्ठ) — ^b) B₂ [S]भ्येत्य (for
ऽभ्यर्च्य) — ^c) Ś K₁ 2 4 संपादितो; T₂ संस्कारित; C₀
संपादित (as in text)

9 ^a) T₁ यत्तो (for यत्नाद्) — ^b) T₁ धुपस्थाय
D₈ भास्करि — ^c) Ś₂ मद्राज, S (except T₂) 'पति
(for 'राज) — ^d) D₈ अग्रज (for अग्रत) V₁
B D₂ 4 7 आरोह स्व(V₁ 'हितु)मयाग्रवीत्, D_{n1} D₁ 5
आरोहेति तमग्रवीत्, S (except T₂) समारोहेत्ययाग्रवीत्

10 ^a) K₈ दुर्योध, K₄ D_{n1} T₂ G₂ दुर्धर्ष; G₁ M₁
दुर्धर्ष — ^b) K₄ D₆ G₂ स्यन्दन — ^c) Ś₂ महातेज
— K₁ om 10² — ^d) T₂ शल्य'सिंहा यथाचल

11 ^a) Ś₂ K₄ D₈ 8 शल्यस्थित, V₁ B (except B₅)
D₈ 4 7 शल्याश्रित, D_{n1} D₆ शल्ये स्थिते; D₁ T_{1.2} G₁ 2
शल्य स्थित, D₂ शल्योस्थितो, C₀ शल्यास्थित (as in
text) B D_{n1} D₁ 8-5 7 हृद्वा (for राजन्) K₈ तत्
कृत्वा स्थितं राजन् (sio) — ^b) B D₈ स्वं रथन्; G₂ स रथम्
(for स्व) — ^c) Ś₁ K₂ 4 V₁ B₅ D_{n1} D₈ M₈ अभ्य-
(K₄ 'त्य)तिष्ठद् (for अद्य) D₈ (marg as in text)
यथाभोधि (for 'म्भोद) Ś₂ अभितिष्ठ यथाभोदां (sio)
— ^d) Ś₂ K₁ D_{n1} D₁ 5 T₂ G M₂₋₄ विद्युद्वत्; K₈
विधत् च; B₁ T₁ विद्युत् त (for विद्युत्वन्त). K₁ 8 G₁
दिवाकर (for 'कर)

12 K₁ damaged. — ^b) D₂ 'समत्विपै; S (except
T₂) 'द्युती (T₈ G₈ 'ति) — ^c) V₁ D₂₋₄ 7 अभ्राजेतां
(for व्यभ्रा) K₄ मेघी; T₁ G₁ M₁ 3.4 मेघे, T₈ संख्ये;
G₂ संखे, G₈ सधे (for मेघ) — ^d) T₁ सहितौ चद्रभास्करौ
C₀ as in text.

13 ^b) Ś₂ द्युतिमत्तरा; V₁ उग्रवत्तरौ, B₂ T₁ द्युतिसत्त-
मौ, B_{2.5} D_{2.4} 7 'मत्तमौ (for 'मत्तरौ) — ^c) D₂ 8 T₂
रि(D₈ रु)त्विक्सदस्यैर; M₂ ऋत्विक्सदस्यैर (for ऋत्वि-
क्स) C₀ cites ऋत्विज and सदस्या V₁ ऐन्द्राग्नी; T₁
इन्द्राग्नि — ^d) Ś₂ K₈ V₁ B (except B₅) D S
स्तूयमानौ (for हूय)

14 ^a) D₈ सग्रहीताश्चे — ^b) B₁ 2 D_{n1} D₈ 2.6 T₈
G M धमौ (for ऽभवत्) V₁ रथे कर्ण स्थितौ बभौ, T₁ रथे
तिष्ठन्महादल — ^c) K₁ घोष (for घोर) — ^d) Ś₂
K_{1.2} 4 B_{1.2.5} D₈ 7 परिवेशीव, G₁ परीवेपीव (for परि)
C₀ cites परिवेपी (as in text)

15 ^a) D₈ 8 T₁ आश्रित, M₈ आस्थिते (for आस्थित)
D₁ 5 स रथ श्रेष्ठं, G₂ सुरथश्रेष्ठं — ^b) D_{n1} D₁ शरगभ-
स्थिमान्; T₁ शरगभस्तिमान्, T₂ शत' — V₁ om (hapl.)
15² — ^c) K₈ प्रबलो (for प्रवभौ) M₂ पुरुषव्याघ्र

16 ^a) S (except T₂) प्रयात (for रथस्थं) K₁
महात्मानं, K₈ V₁ B D S 'घाहु (D_{n1} 'हो) (for 'वीर)
— ^b) Ś lacuna for यान्त चा K₈ V₁ B₂ 4 5 D S
युद्धाय (for यान्त च) D₈ [अ]मिततेजसा B₈ योद्धा-
रमतिविक्रम — ^c) K₈ च, V₁ B₁ 8-5 D T₂ तु, B₂ स;
T₁ 3 G M [अ]थ (for स) — After 16, S (except
T₂) ins an addl colophon [Adhy name T₁
M₁ शल्यरथारोहण, G₁ शल्यसारथिरोहण — Adhy. no
(figures, words or both) S (except T₂) 29]

अकृतं द्रोणभीष्माभ्यां दुष्करं कर्म संयुगे ।
 कुरुष्वाधिरथे वीर म्रितां सर्वधन्विनाम् ॥ १७
 मनोगतं मम हासीद्भीष्मद्रोणौ महारथौ ।
 अर्जुनं भीमसेनं च निहन्ताराविति ध्रुवम् ॥ १८
 ताभ्यां यदकृतं वीर वीरकर्म महामृषे ।
 तत्कर्म कुरु राधेय वज्रपाणिरिवापरः ॥ १९
 गृहाण धर्मराजं वा जहि वा त्वं धनंजयम् ।
 भीमसेनं च राधेय माद्रीपुत्रौ यमात्रपि ॥ २०
 जयश्च तेऽस्तु भद्रं च प्रयाहि पुरुषर्षभ ।
 पाण्डुपुत्रस्य सैन्यानि कुरु सर्वाणि भस्मसात् ॥ २१
 ततस्तूर्यसहस्राणि भेरीणामयुतानि च ।

वाद्यमानान्यरोचन्त मेघशब्दा यथा दिवि ॥ २२
 प्रतिगृह्य तु तद्वाक्यं रथस्थो रथसत्तमः ।
 अभ्यमापत राधेयः शल्यं युद्धविशारदम् ॥ २३
 चोदयाश्चान्महाबाहो यावद्वन्मि धनंजयम् ।
 भीमसेनं यमौ चोभौ राजानं च युधिष्ठिरम् ॥ २४
 अद्य पश्यतु मे शल्य बाहुवीर्यं धनंजयः ।
 अस्वतः कङ्कपत्राणां सहस्राणि शतानि च ॥ २५
 अद्य क्षेप्स्याम्यहं शल्य शरान्परमतेजनान् ।
 पाण्डवानां विनाशाय दुर्योधनजयाय च ॥ २६
 शल्य उवाच ।
 द्यूतपुत्र कथं नु त्वं पाण्डवानवभन्त्यसे ।

C 8 1697
 B 8 36 27
 K. 8 30 28

17 Before 17, S (except T₂) ins दुर्योधन — ^a) K₈ D₄ यत्कृतं (for अकृत) V₁ भीष्मद्रोणाभ्या — ^b) D₀ दुष्कृत (for दुष्कर) S (except T₂) आहवे कर्म दुष्कर — ^c) T G [अ]तिरथे (G₂ 'थो) (for [अ]वि')
 18 ^a) K₈ महदासीद्, K₄ M₂₋₄ ममाचासीद् — ^c) D₁ D_{1.5} वा (for च) — ^d) K₈ नियताराव, G₁ न हवाराव (for निहं) D₁ D_{1.5} प्रमो (for ध्रुवम्)
 19 ^a) B₁ आभ्यां (for ताभ्या) K₄ यत्कृतं, G₂ यत्कृत (for यदकृत) — G₂ om 19^b-21^a — ^b) D₈ धीरकर्म, T₁ कृत कर्म, T₂ कुरु कर्म, T₃ G₁ 8 कर्म कर्ण (for धीरकर्म) V₁ B_{1.4} D₁ D₂ 8 S महाहवे (for 'मृषे) — ^c) V₁ G₁ तत्कुरुष्वाद्य (G₁ 'त्वं च) राधेय — S₁ K_{1.2} om (hapl) 19^b-20^c — ^d) D₂ हवारिपु (for 'पर)
 20 G₂ om 20 (cf. v l 19) S K₁ 2 om. 20^{ab} (cf. v l 19) — ^a) T₁ च (for वा) — ^b) D₁ त्व वा (by transp), D₀ त्व वै, T₁ 8 G₁ 8 पार्य — ^c) V₁ D₂ 8 S (except T₂, G₂ om.) कैतेय (D₂ M₂ 'य), D₁ राधेयं
 21 G₂ om 21^a (cf. v l 19) — ^a) V₁ B₆ D₂ 8 तु (for च) D₀ सुरेद्र (for स्तु भद्र) V₁ B D (except D₁) S (except T₂, G₂ om) ते (for च) — ^b) K₄ पुरुषर्षभ, D₀ नरवर्षभ, S (except T₂) त्व नरर्षभ (for पुरुष) — ^c) S (except T₂) पाटवेयानि (for पाण्डुपुत्रस्य) T₃ G transp सैन्यानि and सर्वाणि
 22 ^b) V₁ अयुधानि (for 'तानि) — ^c) T₁ वार्यमा-
 णानि T_{1.8} G M [अ]शोभंत (for [अ]रोचन्त) — ^d) K₁ 8 V₁ B (except B₆) D₁ D_{2-4.8} 1 M मेघशब्दो (for 'शब्दा). T₁ यथा मुनि; M₁ यथाश्वनि

23 ^a) V₁ D₀ प्रगृह्य स (for प्रतिगृह्य) — ^b) B₂ D₈ रथसत्तम (D₂ 'म) — ^c) B₂ शैल्य (for शल्यं) K₈ B₂ T₈ G M₁ युद्धविशारद'
 24 ^a) D₁ D_{1.5} वाहय, D₀ 8 नोदय (for चोदय) K₄ [अ]स्वान्, B₈ [अ]स्वान् S (except T₂) महेष्वाल (for महाबाहो) — ^b) K₁ 8 G₂ यावद्वन्मि, T₁ 'द्वन्मि; G₁ 'द्वन्वी (for 'द्वन्मि) — ^c) S₂ भीमसेनो, K₁ D₁ M₁ सेन, V₁ 'सेनो (for 'सेन) D₈ तथा, T₁ यम (for यमौ) D₀ चैव (for चोभौ)
 25 ^a) K₁ अद्य (for अद्य) D₀ पश्यतु — ^b) K₈ T₁ G₂ धनजये (K₈ 'य), D₂ 8 परे जना — ^c) B₈ पश्यत, D₁ अस्वत B₄ कङ्कपत्राणि (for 'पत्राणां)
 26 ^a) K₄ प्रेष्यामि, D₀ क्षेप्स्यामि (sic), D₈ क्षे-
 प्यामि; T₁ जेष्यामि; T₂ क्षिपामि, T₃ क्षेत्यामि (sic) (for क्षेप्स्यामि) V₁ D₂ 8 शत्रौ, G₁ शल्य — After 26^a, T₁ ins
 297* पाण्डवान्सजनार्दनान् ।
 सयोक्ष्यामि रणे शल्य
 — ^b) V₁ D₂ परमतेजसान्; B₁ 8 D₁ 'तेजस', D₈ 'तापनात् K₈ स शल्यामिततेजसा — ^c) D₁ पचालानां (for पाण्डवाना) M विनाशार्थं (for 'शाय) — ^d) D₈ दुर्योधनहिताय च; T₂ अस्माक विजयाय च — After 26, S ins
 298* सजय उवाच ।
 पृतन्नुत्वा वचस्तस्य शल्य कर्णं वचोऽप्रवीद ।
 [T₂ om. the ref.]
 27 S om the ref. — ^a) K₈ सूर्यपुत्र (for सूत') K₈ D₁ तु; T₂ नो (for नु) T_{1.8} G M कथं नु

सर्वास्त्रज्ञान्महेष्वासान्सर्वानिव महारथान् ॥ २७
 अनिवर्तिनो महाभागानजेयान्सत्यविक्रमान् ।
 अपि संजनयेयुर्ये भयं साक्षाच्छतक्रतोः ॥ २८
 यदा श्रोष्यसि निर्घोषं विस्फूर्जितमिवाशनेः ।
 राधेय गाण्डिवस्याजौ तदा नैवं वदिष्यसि ॥ २९
 संजय उवाच ।
 अनादृत्य तु तद्वाक्यं मद्राजेन भाषितम् ।

द्रक्ष्यस्यद्येत्यवोचद्वै शल्यं कर्णो नरेश्वर ॥ ३०
 दृष्ट्वा कर्णं महेष्वासं युयुत्सुं समवस्थितम् ।
 चुक्रुशुः कुशवः सर्वे हृष्टरूपाः परंतप ॥ ३१
 ततो दुन्दुभिघोषेण भेरीणां निनदेन च ।
 वाणशब्दैश्च विविधैर्गर्जितैश्च तरस्विनाम् ।
 निर्ययुस्तावका युद्धे मृत्युं कृत्वा निवर्तनम् ॥ ३२
 प्रयाते तु ततः कर्णे योधेषु मुदितेषु च ।

(T₁ s G₈ तु) तान्महावीर्यान्; Ca as in text. — ^b) T₁ G₂ इति मन्यसे, M अतिमन्यते (M₁ 'से) — ^c) G₁ सर्वास्त्रत्वान् K₄ महाष्वासान् (sio) (for महे) B₂ सर्वानस्त्रविदा श्रेष्ठान् — ^d) B (except B₂) D₁ D₁, s-5. 7 महाथलान् (for 'रथान्)

28 ^a) Hypermetrio V₁ D₈ अनिवर्त्यान्, D₈ अनुवर्तिनो, T₂ अनिवर्तितान् (for 'वर्तिनो) — ^b) B (except B₂) D₄ 7 अजय्यान्, D₈ अक्षय्यान्; D₈ अजेया (for अजेयान्) D₈ सत्वविक्रमान्; D₈ सख् (for सत्य) — ^c) D₈ (marg. sec. m. as in text) सजननेयुर (for 'नयेयुर) T₁, s G M₁ 3 4 ते (for ये) K₄ अपि सजयेयुर्युद्धेन (hypermetrio), M₃ अपि सजनये युद्धे — ^d) K₄ देवं (for भय) B₁ साख्यात् (for साक्षात्) S₂ शतक्रतु; K₄ 'क्रतुं (for 'क्रतो')

29 ^a) S₂ K₄ यथा (for यदा) T₁ s G₁, s M श्रोतासि (for श्रोष्यसि) G₂ यदा श्रोता विनिर्घोष — ^b) K₄ ह्वासने, D₁ D₈ 'शने' (for 'शने') — ^c) S₁ K₁, 2 4 पाठवस्याजौ; D₈ गांजिव', S (except T₂) पार्थधनुष — ^d) D₈ नैव (for नैव) M₂-4 भविष्यसि (for वदि') — After 29, K₈ 4 V₁ B D T₂ s G M ins

299* यदा द्रक्ष्यसि भीमेन कुञ्जरानीकमाहवे ।
 विशीर्णदन्तं निहतं तदा नैवं वदिष्यसि ।
 यदा द्रक्ष्यसि समामे धर्मपुत्र यमौ तथा ।
 शितैः प्रपत्कैः कुर्वाणानभ्रच्छायामिवाभ्यरे ।
 अस्यत क्षिपवतश्चारीन्लघुहस्तान्दुरासदान् । [5]
 पार्थिवानपि चान्यास्त्वं तदा नैवं वदिष्यसि ।

[B₂ transp. lines 1-2 and 3-4 D₈ reads line 1 on marg. sec. m. — (L 1) T₂ G M द्रष्टासि (for द्रक्ष्यसि). — (L 2) K₈ G₂ विशीर्णदन्त, K₄ विशीर्णे तदन्त, T₂ विशीर्णतुष्टं (for 'दन्त) G₁, s नैव (for नैव) D₈ वधिष्यसि (for वदि') — M om. lines 3-6. — (L 3) K₄ द्रक्षसि; D₈ पश्यसि (for द्रक्ष्यसि) T₂ संग्रामे धर्मपुत्र च, T₂ G यदा ज्येष्ठ पाठवेय (for the prior half) V₁ D₈ गदारार्ज; T₂ भीम चापि (for धर्मपुत्र) B₄ D₄ 7 तदा (for

तथा) T₂ G माद्रीपुत्रौ च पाठवौ (for the posterior half) — (L 4) Om. in G₁ K₈ प्रपत्कैः, D₁ प्रपत्कि (for प्रपत्कैः) K₂ D₈ कुर्वाणौ (for 'णान्) D₁ D₈ अभ्रच्छायम् B₈ D₈ श्वावरं, T₂ G अथायसे — (L 5) V₁ क्षिपवतश्, D₁ D₁ s क्षिपुतश्, D₈ T₂ क्षिपतश् (for क्षिपवतश्) T₂ G द्रष्टासि लघुचित्रास्त्रैर् (G₁ 'वित्रास्त्रैर्) (for the prior half) D₁ D₈ दुराधरान् (for 'सदान्) K₈ लघुहस्तान्दुरासदात्, T₂ G₁ s निघ्नतोरीन्सहस्रश, G₂ घ्नतोनीकान्सहस्रश (for the posterior half) — (L 6) T₂ G अथ (for अपि) G₂ वा (for च) T₂ नैन (for नैव)]

30 D₈ T₈ om 30 S K₂-4 om the ref — ^c) K₈ D₁ हि (for [ह]ति) S (except T₂, T₈ om) तं (for द्वै) B D₁ D₁-4 7 याहीत्येवाभ्रवीकर्णो — ^d) G₂ शल्य S₂ D₁ कर्ण S₂ K₈ D₈ T₂ नरेश्वर; K₄ V₁ D₁ D₈ 'श्वरं, G M जनेश्वर (G₁ 'र) D₁ D₁-4 7 मद्राज तरस्विन — After 30, K₈ V₁ B D₁ D₁ D₁-7 T₂ ins an addl. colophon [Adhy. name K₈ कर्ण-संवाद; D₁ D₄ कर्णशल्यसंवाद, D₁ D₁ s शल्यसवाद, T₂ शल्यवाक्यं — Adhy. no (figures, words or both) B₁, 4 36, B₂ D₈ 37, D₁ 47, D₁ 30, D₄ 27, T₂ 32]

31 Before 31, N T₂ ins संजय उवाच — ^a) S (except T₂) महावीर्यं (for महेष्वास) — ^b) S₂ K₁ युयुत्स S (except T₂) समुपस्थितं (for समव') — ^d) K₂ s हृष्टरूप, M₂-4 हृष्टरूपा K₈ B₂ T₁, s G M परतपा (K₈ 'प'); V₁ B₁ s-3 D T₂ समंतत

32 ^a) K₈ B D (except D₈) T₂ दुन्दुभिनिर्घोषैर् (for 'घोषेण) — ^b) V₁ D₈ S (except T₂) शखानां (G₁ 'णां) (for भेरीणा) B₈ D₂ T₂ G M निस्वनेन (for निनदेन) — ^c) D₁ T₂ शस्त्रशब्दैश्च (for वाण') — ^d) T₂ G सर्वे (for युद्धे) — ^e) D₈ मृत्यो कृत्वात्सत्तमं; Ca as in text. Co oites निवर्तनम्

33 ^a) D₁ D₁ s प्रयातेषु; T₂ G 'ते च (for 'ते तु) — ^b) M योधेषु B₂ हृदितेषु; T₁, s विविधेषु (for

चचाल पृथिवी राजत्ररास च सुविस्वरम् ॥ ३३
निश्चरन्तो व्यदृश्यन्त सूर्यात्सप्त महाग्रहाः ।
उल्कापातश्च संजज्ञे दिशां दाहस्तथैव च ।
तथाशन्यश्च संपेतुर्वर्वाताश्च दारुणाः ॥ ३४
मृगपक्षिगणाथैव बहुशः पृतनां तव ।
अपसव्यं तदा चक्रुर्वेदयन्तो महद्भयम् ॥ ३५
प्रस्थितस्य च कर्णस्य निपेतुस्तुरगा भुवि ।
अस्थिवर्षं च पतितमन्तरिक्षाद्भयानकम् ॥ ३६
जञ्जलुश्चैव शस्त्राणि ध्वजाश्चैव चकम्पिरे ।

अश्रूणि च व्यमुञ्चन्त वाहनानि विशां पते ॥ ३७
एते चान्ये च बहव उत्पातास्तत्र मारिय ।
समुत्पेतुर्विनाशाय कौरवाणां सुदारुणाः ॥ ३८
न च तान्गणयामासुः सर्वे ते दैवमोहिताः ।
प्रस्थितं स्रुतपुत्रं च जयेत्युचुर्नरा भुवि ।
निर्जितान्पाण्डवांश्चैव मेनिरे तव कौरवाः ॥ ३९
ततो रथस्थः परवीरहन्ता
भीष्मद्रोणावात्तवीर्यो निरीक्ष्य ।
समञ्जलद्भारत पावकामो

C 8 1715
B 8 37 11
K 3 31 12

सुदितेषु) Ś ३ ह (for च) — °) Ś K २ ४ B ३ वसुधा
(for पृथिवी) T ३ G चचाल च मही सर्वा Ca cites
चचाल (as in text) — °) K १ २ D १ रराम; V १ ननाद,
B ३ दवास, Bom. Ed C १ ववादा, C १ प रराल (as in text)
Ś K B १ ३ D १ ३-४ ३ T २ M १ सुविस्वर, V १ सुविश्रवं,
D १ १ सुनिष्टुर, T ३ G २ ३ सविस्वर, G १ विवस्वर (for सुवि°)
D १ रराम बहुविस्वर

34 °) Ś २ K ३ B १ ३ ३ D २-३ ७ ३ T १ निस्स (D ३ °स)-
रतो, T २ विचं (for (निश्च°)) D १ १ D १ ५ व्यदृश्यते; G १ २
[S]प्य(G २ °भ्य)दृश्यंत — °) D ३ तप्त- (for सप्त) B ३
भयावहा (for महाग्रहा) Ca cites सप्त महा° (as in
text) K ३ सूर्ये क्षत्त महाप्रजा (sic) — °) K १ ३ B D
३ उल्का(T १ °ल्क)पाताशू K १ सजज्ञे, K ३ B D २ ३ ७ ३
S (except T २) सजज्ञुर, D १ १ D १ ५ सजगमुद् (for
संजज्ञे) — °) V १ D १ १ दिशो (for दिशा) K ३ B
D २ ३ ५-७ T २ ग्राहास् T १ ३ G M द्विग्राहाश्चात्ति(T १
°ह्यत्ति, T ३ G °श्च सु)दारुणाः — °) K ३ V १ B D १ १ D १
D १ ३-५ ७ T २ शुष्काश(D १ °म)न्यश, D २ निर्वाताश्च, D ०
तथा शस्यश, D ३ (marg as in text) सुधामन्यश; T १
शयाशन्यश (sic), G २ अयां (for तथा°) D १ १ तु,
D २ [पु]त्र (for च) — °) D १ १ D १ ३ सु- (for च)
K १ ३ V १ B D T ३ भैरवा, T १ ३ G M भैरव (for दारुणा°)

35 °) T १ मृगपक्षिगणांश्च — °) K १ ३ B D S पृतनां
बहुशस् (by transp), V १ पृतनासु शलस् K ३ V १ B ३
D ३ तथा (for तव) — °) K ४ तथा, S (except T २)
ततश्च (for तदा) — °) Ś २ वेदयत, K ४ देवयतो B ३
D १ १ D १ ३ ७ T २ महाभय

36 °) B ३ D ० ७ T ३ G ३ प्रथितस्य (for प्रस्थि°) D १ १
T १ २ तु (for च) — °) T २ अस्थिवर्षं; G ३ अस्त्रं (for
अस्थि°) G २ सवतम् (for पतितम्) — °) B ३ भयावहं,

T २ भयकर (for भयानकम्)

37 °) S (except T २) चापि (for चैव) K १ शास्त्राणि
K ३ जञ्जलुश्चेत्तरस्त्राणि — °) D ३ च प्र-; T १ चापि, T ३
G १ ३ चास्य; G २ च तु (for चैव) D २ चकपिता; T ३
पतति हि — °) Ś १ K ३ न्यमुच्यत; विमुचति K ३
अश्रूणि तान्यमुचत — °) K १ वाहनाश्च

38 °) D १ १ D २ T २ च चै; D ० तव (for तत्र) B D १ १
D १ ३-५ ७ दारुणा (for मारिय) — °) K २ सुदारुण,
B ३ च मारिय, M २-३ सुदारुण

39 °) T १ गणयामास — °) Ś २ G १ ते देव, K १ ३ ३
B D (except D ३) T २ Ca देवेन — °) D १ १ T २ ३ G तु
(for च) — °) T १ [आ]ह (for [ऊ]चूर) B D १ १
D १ ३ ३ ७ ३ T १ नराधिपा (T १ °प), D ३ नरा द्विपा (for
नरा भुवि) — After 39^{१२}; S (except M १) ins

300* शस्येन सहित द्यूता कर्णमाहवशोभिनम् ।

— °) K ३ निर्जितान्पाण्डुपुत्राश्च

40 °) K १ २ रथस्था (K २ °स्था), G २ रहस्ये — °)
K ३ B ३ D १ १ D १ ३ अस्तवीर्यो, K ४ B १ ३ ३ D १ १ D २ १ ७
अति°, V १ निहतौ, B ३ चात्तवीर्यो; D २ चाति, D ० सनिहतौ,
T २ G १ M १ आर्तवीर्यो, G २ अय र्वीर्यो (३१०), Ca आत्तवीर्यो
(as in text) B १ ३ ३ D १ १ D १ ३-५ ७ S (except G २)
समीक्ष्य (for निरीक्ष्य) C ७ भीष्मद्रोणावसुवीर्यो निरीक्ष्य
— °) Ś K १ ३ ४ V १ B (except B ४) D १ १ D ३ ४ ६ ७ ३
समुज्ज्वलन् (Ś K २ ४ B २ D १ १ T २ °व), K ३ समुज्ज्वलौ, D २
ससज्ज्वल्द्, Co सम° (as in text) K १ ३ B १ ३-५ D T G
M २-३ भास्कर(G १ °र, G २ °रि)पावकामो (B १ °द्रौ), K ३
भास्करपावकायुभौ, K ४ भास्करपावकौर (३१०), V १ B २
पावकभास्करामो, M १ भास्करपावकोपमो — °) K ३
विवर्तत, B ३ D १ १ D ५ ७ वैकर्तनी (D ३ °ने), D ३ (marg as
in text) वैकर्तनो D १ १ D २ नरकुंजरो, T १ G १ रथि° (for

वैकर्तनोऽसौ रथकुञ्जरो वृषः ॥ ४०

स शल्यमाभाष्य जगाद् वाक्यं

पार्थस्य कर्माप्रतिमं च दृष्ट्वा ।

मानेन दर्पेण च दह्यमानः

क्रोधेन दीप्यन्निव निःश्वसित्वा ॥ ४१

नाहं महेन्द्रादपि वज्रपाणेः

क्रुद्धाद्विभेम्यात्तधनू रथस्थः ।

दृष्ट्वा तु भीष्मप्रसुखाञ्शयाना-

न्न त्वेव मां स्थिरता संजहाति ॥ ४२

महेन्द्रविष्णुप्रतिमावनिन्दितौ

रथाश्वनागप्रवरप्रमाथिनौ ।

अवध्यकल्पौ निहतौ यदा परै-

स्ततो ममाद्यापि रणेऽस्ति साध्वसम् ॥ ४३

समीक्ष्य संख्येऽतिबलान्नराधिपै-

नराश्वमातङ्गरथाञ्शरैर्हतान् ।

कथं न सर्वानहितात्रणोऽवधी-

न्महास्त्रविद्ब्राह्मणपुंगवो गुरुः ॥ ४४

स संस्मरन्द्रोणहवं महाहवे

ब्रवीमि सत्यं कुरवो निबोधत ।

न वो मदन्यः प्रसहेद्रणेऽर्जुनं

क्रमागतं मृत्युमिवोग्ररूपिणम् ॥ ४५

रथ*) B D₃ 4 7 नृप, Da₁ D₁ 5 तदा; Dn₁ T₂ रुपा; D₂ तया; T₁ 8 G M वृषा (M₁ पा)

41 *) B₂ सैल्यम् K₁ B₁ आभास्य, T₈ G आसाद्य — *) ऒ₂ धर्मं (for कर्म) B (except B₂) Da₁ D₁ 8-5 7 कर्मातिदाय विदित्य, T₈ G दृष्ट्वाप्रतिमं च कर्म — *) G₂ दर्पेण; G₈ (before corr) दृष्टेन, C₈ दर्पेण (as in text) B (except B₂) D₂-1 7 विदह्यमानं (for च दह्य*) — *) K₈ धञ्चन् (for दीप्यन्) ऽ K₂ 4 T₂ निःश्वसन्त्वा (K₄ T₂ 'त्वा); K₁ 3 D₈ T₁ 8 G₁ 3 M₂-4 निःश्वसित्वा, V₁ B₁ 3 4 5 Da₁ D₁ 8-7 नि (D₃ नि)श्वसश्च B₃ दीप्यंश्च कोपेन च निश्वसंश्च; D₂ क्रोधेन निस्त्वं च दीप्यमानं; G₂ पार्थप्रभावासहमानचेता

42 G₂ om. 42^{ab} Before 42, D₈ ins कर्ण उवाच — *) K₁ B. D.-1 6 7 आयु (K₁ सु)धवान् Dn₁ T₂ क्रुद्धाद्विभेम्यामि (T₂ म्भेय) न चक्रपाणे — *) K₁ B D (except D₈) हि, K₈ S [अ]पि (for तु) ऽ₁ K₃ भीष्मप्रसुखान्; G₂ भीष्मप्रतिमाश्च (for भीष्मप्रसुखान्) K₈ प्रयातान्; G₂ चयानां, M₁ जयानान् — *) B (except B₂) Da₁ D₁- 7 क्षतीव मां; Dn₁ नत्वेव सा V₁ B Dn₁ D₂ 1 7 T G₁ 3 M ह्य (V₁ T₂ स, Dn₁ मा; T₁ सु; T₂ G₂ 3 M सा)निरता जहाति, Da₁ D₁ 8 5 ह्य (D₁ 6 सु) स्थिरतां जहाति K₃ न रथेकमद्यं स्थिरता कदेहि (sic), D₂ क्षतीव माय स्थिरता जहाति, D₂ नत्वेवमद्य स्थिरता जहाति, G₂ नत्वेवमां सास्त्रिपरा जहाति (sic)

43 *) K₁ प्रतिमावनिर्मितौ; K₂ चनिर्मितौ, K₈ चनिर्हर्तौ; V₁ चनेर्दितौ, M₂-4 प्रतिमानवीर्यौ — *) Dn₁ S (except T₂) रथाश्वनागारि (Dn₁ न्त्र, T₁ दि; G₁ नि) परप्रमाथिनौ — *) K₁ शयप्यकल्पैर्; G₂ अवार्यकल्पा T₁ G₁ 3 यया; T₂ युधां (for यदा) K₃ परि (for परैश्च) — *) G₂ तया (for ततो) K₁ समासाद्यपि; K₈

ममासाद्य; V₁ B₈-5 Da D₁ 5 6 ममाप्य (D₈ प्या)स्ति; B₁ 8 D₂ 4 7 न मेप्यस्ति, D₂ ममेद्यास्ति, D₈ ममाप्यद्य; T₁ 8 G M [अ]पि मे नास्ति (T₁ M₁-3 'द्य) (for ममाद्यापि) V₁ B Dn₁ D₁ 8-5 7 T₈ G M₁ [S]द्य; D₂ T₁ [S]पि; D₈ न (for ऽस्ति) G₂ सोवध (for साध्वसम्) Dn₁ T₂ ततो (T₂ था) ममाप्यस्ति न साध्वस रणे

44 *) ऒ₂ समेक्ष्य, K₂ 4 समेति G₂ M संखे, G₈ सखे (for सख्ये) Dn₁ D₈ T₂ M₂-4 [S]तिबलैर् (for 'वलान्) B Da₁ D₁ 8-5 7 नराधिपान् (for 'धिपैर्) — *) K₈ नराश्व, V₁ चराश्व, B Da₁ D₁ 8-5 7 ससूत- (for नराश्व-) K₈ B Da₁ D₁-3 7 S परैर् (for शरैर्) — *) K₈ T₂ हि, T₈ G₈ M₂-1 नु; G₁ 2 तु (for न) K₁ सर्वौ (for सर्वान्) K₂ 8 अवधीर्

45 = (var) 71* — *) K₈ च संस्मरन्; B₃ तत् स्मरन्; B₁ ससज्वर; Da₁ D₈ समस्म (D₈ ज्व)रन्; D₁ समज्वर, D₈ स च स्मरन्, G₂ समत्वरन्; T₈ G₈ सुसंस्मरन् ऽ₂ K₄ द्रोणरणं, K₁ 3 B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 8 T₂ G M द्रोणमह; V₁ D₂ 6 T₁ 2 'वध (for 'हव) B₈ महारणे (for 'हवे) C₈ तमज्वर द्रोणमह महाहवे — *) D₂ ब्रवीमि Da₁ D₁ 5 सर्वै; D₈ सर्वं (for सत्य) K₈ Dn₁ निबोधत C₈ ब्रवीमि सर्वं कुरवो निबोधत — *) V₁ D₈ न त; D₂ T₂ न वै, D₁ T₁ G₁ नरो (for न वो) G₂ न वेदमन्य (for न जो मदन्य) V₁ प्रहरेद्, D₈ महते, G₂ प्रसभद् (for 'हेद्) C₈ न चा मदन्य प्रसहेद्रणेऽर्जुनं — *) ऽ K₁ 3 4 V₁ B₁-3, 4 m 5 Dn₁ D₂-1 6 7 T₂ G₁ M₂-1 समागतं (for क्रमां) B₂ मृत्युर् K₈ 4 om (help) from मृत्यु up to स चेद्गान् (in 46) B₁ M₂ (inf lin. as in text) 4 [उ]त्तमामृतान्, T₁ [आ]त्तदाश्च; T₈ G [उ]त्तमावृत्तं (for [उ]त्प्ररूपिणम्) C₈ क्रमागतं मृत्युमिवोत्तमामृतात् ॐ C₈ अयं श्लोकः कर्णाभिपेकारपूर्वं कुत्रचिद् दृश्यते ॥ ॐ

शिक्षा प्रसादश्च बलं धृतिश्च
 द्रोणे महास्त्राणि च संनतिश्च ।
 स चेदगान्मृत्युवयं महात्मा
 सर्वानन्यानातुरानद्य मन्ये ॥ ४६
 नेह ध्रुवं किञ्चिदपि प्रचिन्त्यं
 विदुर्लोकैः कर्मणोऽनित्ययोगात् ।
 सूर्योदये को हि विमुक्तसंशयो
 गर्वं कुर्वीताद्य गुरौ निपातिते ॥ ४७
 न नूनमस्त्राणि बलं पराक्रमः
 क्रिया सुनीतं परमायुधानि वा ।

अलं मनुष्यस्य सुखाय वर्तितुं
 तथा हि युद्धे निहतः परैर्गुरुः ॥ ४८
 हुताशनादित्यसमानतेजसं
 पराक्रमे विष्णुपुरंदरोपमम् ।
 नये बृहस्पत्युशनःसमं सदा
 न चैनमस्त्रं तदपात्सुदुःसहम् ॥ ४९
 संप्रकृष्टे रुदितस्त्रीकुमारे
 पराभूते पौरुषे धार्तराष्ट्रे ।
 मया कृत्यमिति जानामि शल्य
 प्रयाहि तस्माद्विपतामनीकम् ॥ ५०

C 8. 1727
 B 8 37 21
 K 8 31 22

46 Ks. 4 om up to स चेदगान् (in 46^a) (cf. v. l. 45) — ^a) Ś: शिक्षा, D: (marg as in text) दाय्या (for शिक्षा) K: प्रसादाश्च, Ks Ds T: G: M Ca cp [भ]प्रसादाश्च, D: प्रवात्मश्च; D: (marg as in text) क्रमा दश्च, T: प्रयागश्च, T: G: 2 प्रदानं च V: Ds transp बल and धृतिश्च Ca cites बल and धृति (as in text) — ^b) D: 1: T: सततिश्च (for संनतिश्च) Ca o cite संनति (as in text) — ^c) K: देवनागान् (for चेद^a) G: स चो गर्दां मृत्युवश महात्मन — ^d) Ś: आतुराद्य, Ca आतुरान् (as in text) Ks अर्धमाना, B: T: एव मन्ये D: (marg as in text) अन्त्यमन्ये G: सर्वानन्यानचिराय मन्ये (sio)

47 ^a) Ks G: M: नाह, D: निरह (sio), D: नैव, Ds नेह, G: अहो (for नेह) Ks ध्रुव (for ध्रुव) Ks B: 1: 8 Dn: 1 Ds T: प्रचिन्त्य, B: 5 Da: 1 D: 1-5: 7 T: 1: 8 G M प्रचिन्त्यन् V: Ds नैव ध्रुवं च न जातु विद्यते — ^b) S: विद्वन्, K: विद्युद, Ks धिया, B Da: 1 Dn: 1 D: 1-7: 2 T: विद्या, T: G वदामि, M विदामि (for विदुद) Ś: (marg sup lin) विदुर्लोकै (for 'लोकै) Ś: कर्मणो, B: कर्मणा Ca cites कर्मणो देवयोगात् Co नित्ययोगात् (as in text) V: Ds निदामि नित्य कर्मणो (Ds 'णा) देवयोगात्, T: विदामि चो कर्मणि नित्ययोगात् — ^c) G: अपि (for हि) Ks त्रिमुक्तशय Dn: 1 समयो, Co त्रिमुक्तशयः Cv as in text — ^d) K: 1: 8 V: 1 B D: 1 S Ca o भा (G: ए; M: 1) वं (for गर्वं) G: परौ (for गुरौ)

48 ^a) Ds (sup lin as in text) तन् (for न) Ks तेनमस्त्राणि (sio), T: सन्नम (for नूनम्) Ca o cite नूनम् (as in text) G: पराक्रमं, Ca o 'म (as in text) — ^b) Ś: V: 1 B: 2: 8: 5 D (except Ds 8) S (except T: 2) Ca क्रिया, Co क्रिया (as in text) Ks सुनिर्व; V: Ds सुधैर्य; B: T: सुनीता; Dn: 1 सुनीति;

D: स्व (sup lin च) नीति, T: G M सुनीता (G: 'ता); Ca o 'नीतं (as in text) V: 1 B: 3 Da: 8: 8 T: 1 G: 2 च, Da: 1 Dn: 1 D: 1 T: 2 om, D: व (for वा) — ^a) Ks: 4 सुखाय (for सुखाय) Ś: K: वर्तितुम्, G: वचित — ^d) V: 1 B: 3 Dn: 1 Ds T: यथा (for तथा) T: G: M: 1 [अ]पि (for हि)

49 ^a) K: 'समानतेजसा, B: 'वर्चसं — ^b) D: विष्णुपुरंदरो यथा — ^c) B: 1: 2: 4 D: 4: 7 M बृहस्पत्युश (B: 'स)नो, Da: 1 D: 1: 5 'शनन्; G: 2 'शना B: 1: 2 (before corr) D: 4: 7 M सदा समं (by transp) K: समं, Ds यदा, T: तदा (for सदा) — ^d) B: 1 पश्य, Ds 8 न वा (for न च) V: 1 Ds [ए]वद्, T: 1 [ए]वस् (for [ए]नम्) Ks अस्त्रे K: 1 B: 3: 5 Da: 1 D: 1-3: 7 तदु (B: 'द)पास्त दुःसहं; Ks Ds द्यदधास्तु, V: 1 B: 1 तदवाप्य दुःसहं; B: 2 तमाशुच दु, Ds तदध्मह (sio), T: 1 निजघान दुःसहं, M न जघान दुःसह (for तदपात्सुदु) Ca (corrupt) भावणराक्षवत् Co cites अपात् (as in text) Dn: 1 दृष्ट्वा हत भीष्मपितामहं रणे, T: दृष्ट्वा हत भीमरणे पितामह, G: न चैवमस्त्राणि जवान दुःपहं, Cv न चैनमस्त्रं तदुपास्त दुःसहं

50 ^a) Ś: 1 K: 1: 2: 4 B: 4: 5 Da: 1 Dn: 1 D: 1: 2: 4: 5: 7: 8 Ca संप्राकु (Ds 'घा)ष्टे, Ks सेंद्राकुवेरा, Ds असंहटे; Ds m संप्राकुष्टे, T: 1 सहं प्रहटे, T: 2 M: 1 Co संप्रकृष्टे; T: 3 G: 2 समं प्रकु (G: 2 'कृ)ष्टे, G: 1 समप्रहटे (for संप्रकृष्टे) Ks (before corr) रुदिति; V: 1 Dn: 1 Ds M रुदिते, G: 2 रुदितं (for रुदित-) Cv संप्राकुष्टे रुदितस्त्रीकुमारे — ^b) Ks पराभूते; V: 1 Ds पराभिभूते, S 'निते (for 'भूते) Ks पौरुषो Ca o as in text — ^c) B: 1 महाकृत्यम्; S (except T: 2) कृत्य (G: 'ति) मया (by transp) Ca मया कृत्यं (as in text) Co cites कृतं (sio) T: 1 G: 1: 2 M: 1 नाद्य; T: 3 G: 1 M: 2-4 ह्यद्य (for इति) Dn: 1 जानासि — ^d) G: 1 M अनीकिनी (for अनीकम्).

यत्र राजा पाण्डवः सत्यसंधो
 व्यवस्थितो भीमसेनार्जुनौ च ।
 वासुदेवः सृञ्जयाः सात्वकिश्च
 यमौ च कस्तौ विपहेन्मदन्यः ॥ ५१
 तस्मात्क्षिप्रं मद्रपते प्रयाहि
 रणे पाञ्चालान्पाण्डवान्सृञ्जयांश्च ।
 तान्वा हनिष्यामि समेत्य संख्ये
 यास्यामि वा द्रोणमुखाय मन्ये ॥ ५२
 न त्वेवाहं न गमिष्यामि मध्यं
 तेषां शरणागमिति मा शल्य विद्धि ।
 मित्रद्रोहो मर्षणीयो न मेऽयं

त्यक्त्वा प्राणाननुयास्यामि द्रोणम् ॥ ५३
 प्राज्ञस्य मूढस्य च जीवितान्ते
 प्राणप्रमोक्षोऽन्तकवक्रगस्य ।
 अतो विद्वन्नभियासा मितार्थं
 दिष्टं न शक्यं व्यतिवर्तितुं वै ॥ ५४
 कल्याणवृत्तः सततं हि राज-
 न्वैचित्रवीर्यस्य सुतो ममासीत् ।
 तस्यार्थसिद्ध्यर्थमहं त्यजामि
 प्रियान्भोगान्दुस्त्यजं जीवितं च ॥ ५५
 वैयाघ्रचर्माणमकूजनाक्षं
 हैमत्रिकोशं रजतत्रिवेषुम् ।

51 ^a) B₁ मत्यमेनो, M₁ 'सधौ (for 'सधो) — ^b) K₂ B₁ : 4 Da₁ Dn₁ D₁ 7 : 2 T₃ G M₁ व्यवस्थितौ (for 'स्थितौ) T₁ भीमसेनोर्जुनश्च, G₁ 'सेनार्जुने G₁ स (for च) — ^c) V₁ Da₁ Dn₁ D₁ 7 : 2 T₃ छ(T₂ ह)ष्टयुद्धः; T₂ G₂ मवासुदेव K₁ सजय (for सृञ्जया) K₈ T₁ M₁ सात्वकिश्च, B D S सात्वकिः सृञ्जयाश्च (by transp) — ^d) ^e) K₁ कर्णो, K₈ D₈ कस्तौ, V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ - S कस्तौ (for कस्तौ) K₁ G₂ M₁ 4 विपहे मदन्य', B₁ त्रिपहे मदन्य' Ca cites मदन्य' (as in text)

52 B₃ om. 52^{ab} — ^a) T₂ क्षिप्र (for क्षिप्र) — ^b) D₂ T₂ om रणे Some MSS पंचालान्, T₃ G₂ पाण्डवान्, G₂ ज्वालान् (for पाञ्चालान्) V₁ transp पाञ्चालान् and पाण्डवान् Da₁ D₁ 5 मद्रपान्, T₂ तान्पाण्डवान् (for पाण्डवान्) — ^c) K₂ हत्या, B₁ 2 Da₁ D₁ 5 तथा (for तान्वा) Cc cites तान् (as in text) M₂ हनिष्यामि (for हनि') K₁ हतोच, V₁ समेत्य, B₁ समित्य (for समेत्य) G₂ M₁ 2 4 सन्धे, G₂ M₃ सधे (for मन्धे) — ^d) M₁ चोत्स्यामि (for चान्यामि) K₁ B₁ 5 Da₁ Dn₁ D₁ 2 : 2 T₃ 7 G M द्रोणमुख्यो (B₁ 'सुग्रा, Dn₁ 'सुग्रे) यनाय, K₂ द्रोणमुखाय मन्ये, K₂ 'सुग्रेोपमाय, V₁ B₁ भीष्मपथा (B₁ 'सुग्रे) यनाय, B₂ D₂ 4 : द्रोणपथा यनाय; B₂ 'द्रोणपथा यनाय, D₂ भीष्मपथो यनाय, T₁ द्रोणगत च मार्गं (for 'सुग्राय मन्ये) Ca c cite द्रोणमुखा

53 D om 53 — ^a) V₁ D₁-2 : M₁ नन्वेवाह (for न त्वेवाहं) K₁ B₁ Da₁ D₁-2 : गमिष्यामि, K₁ Dn₁ D G₁ नागं, B₁ मगं (for न नं) Ca cites न त्वेवाहं न गमिष्यामि (as in text) D₂ om (hapl) from मद्रप up to क्षत्रुयास्यामि (in 53^d) B₁ D₁ 5 T₂ मन्धे (for मन्धे) Cc नैव शक्यो निरुक्रमो द्वौ नर्जौ विप्रर्थे ॥ ५४ — ^b) ^c) K₁ वे, ^d) त्व, K₁ त (for तेषां) T₁ कुर्णुगाम् (for 'प्राणान्) B₂ D₂ T₂ G₁ M₁ om मा K₂ V₁

B₁ 4 5 Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 मा शल्य, B₂ मां स, T₁ 8 G₂ 2 M₂-1 शल्याय (for मा शल्य) Ca cites मा (as in text) — ^c) ^d) S₂ मित्रो द्रोहो, T₁ मित्रद्रोही (for 'द्रोहो) V₁ B₁ T₁-2 मेच; T₂ G₁ 8 चाह; G₂ वाहं (for मेऽय) — ^d) K₂ प्राणा (for प्राणान्) K₈ न तु; M₈ न तु (for क्षत्रु)

54 ^a) ^b) S₂ K₁ 2 4 G₂ जीवितान्ते (K₁ 'त-); Ca. o 'तान्ते (as in text) — ^b) ^c) S₂ K₂ मानप्रमोक्षो; K₁ B D S नास्ति प्रमोक्षो (G₂ 'को) (for प्राणप्र') Ca c cite प्रमोक्ष' Dn₁ S 'सनिम(G₁ 'ह)स्य, B Da₁ D₁-5 7 Cc 'स(B₃ 'सा)त्कृतस्य, D₂ 'चक्रकस्य (for 'वक्रगस्य) K₈ V₁ नास्ति प्रमोक्षातकवक्रकस्य (V₁ 'सनिभत्य) — ^c) B₁ T₁ ततो, Dn₁ अतो हि (for अतो) Da₁ D₁ 5 विद्वान् S (except T₂) अभियोत्स्यामि (for 'यास्यामि) K₂ पार्थो, V₁ B₁ 2 4 5 D (except D₂) T₂ पार्थान्, G₁ पार्थ B₃ ततो विद्वाननुयास्यामि पार्थान् — ^d) D₂ om. (hapl) from दिष्ट (in 54^d) up to सिद्ध्यर्थ (in 55^e) K₁ दिष्टे, Cc त्रिष्ट (as in text) K₈ अतिवर्तितु, Dn₁ D₂ T₂ G₂ 3 वि(G₂ ह)नि', D₂ त्वति', T₁ व्यतिवर्तितुं (corrupt), T₂ एतिवर्तितु, G₁ व्यतिवर्तित्व (for 'वर्तितु) S (except T₂) हि, Cc वै (as in text)

55 D₂ om up to सिद्ध्यर्थ (in 55^e) (cf v 1 54) — ^a) B₁ कल्याणवृत्ति (for 'वृत्त) S₂ वि, V₁ स (for हि) K₂ V₁ B Dn₁ D₁ 4 c-3 S राजा (T₃ 'ज्ञो) (for राजन) — ^b) ^c) S₂ वैचित्रवीर्यस्य, Da₁ वैचित्र्य' (for वैचित्र') K₁ समाप्तौ, M₂-1 समाभूत् (for ममासीत्) — ^d) B₂ तन्यानुसिद्ध्यर्थमह; T₁ तन्यार्थमित्यै प्रसभं — ^e) K₁ स्वम्यजं, K₃ पुष्करं, K₂ सुस्त्यज

56 ^a) ^b) S₂ K₂ T₁ M₁ वैया(M₁ वय्या)घ्रचर्माणम्, Da₁ D₁ 5 घंयालचर्माणम्, Ca c वैयात्र' (as in text). B₁ अकूजनोक्ष, B₂ अमजनान्, B₃ अकूजनार्थ, D₂ S

रथप्रवहं तुरगप्रवहं-

युक्तं प्रादान्मह्यमिदं हि रामः ॥ ५६

घनूंषि चित्राणि निरीक्ष्य शल्य

ध्वजं गदां सायकांश्चोप्ररूपान् ।

असिं च दीप्तं परमायुधं च

शङ्खं च शुभ्रं स्वनवन्तमुग्रम् ॥ ५७

पताकिनं वज्रनिपातनिखनं

सिताश्वयुक्तं शुभ्रतूणशोभितम् ।

इमं समास्थाय रथं रथर्षभं

रणे हनिष्याम्यहमर्जुनं बलात् ॥ ५८

तं चेन्मृत्युः सर्षहरोऽभिरक्षते

सदाप्रमत्तः समरे पाण्डुपुत्रम् ।

तं वा हनिष्यामि समेत्य युद्धे

यास्यामि वा भीष्ममुखो यमाय ॥ ५९

यमवरुणकुबेरवासवा वा

यदि युगपत्सगणा महाहवे ।

जुगुपिपव इहेत्य पाण्डवं

किमु बहुना सह तैर्जयामि तम् ॥ ६०

इति रणरभसस्य कथ्यत-

स्तदुपनिशम्य वचः स मद्राट् ।

C 8 1738
B 8. 37 32
K 8 31 33

अकृजिताक्षं (G₂ 'क्षा', D₈ 'जनाख्य', Ca c 'जनार्क्ष' (as in text) — ¹) K₁ B₂₋₅ D_{n1} D₂ 4 6 7 हेमत्रिकोश (B₄ D₄ 'ध'), K₈ D_{a1} D₁ 8 8 T_{1.5} G M₁ हैम त्रिकोप (K₈ D₈ T₁ M₁ 'क्ष', T₈ G 'ण'), V₁ हेमप्रकाशं; B₁ हेमात्रिकोपं; D₈ हेमत्रिकोपं, Ca c हैमत्रिकोश (as in text) K₁ रजतत्रिकोनां (sic), V₁ रजताद्रिवेणु; D_{a1} D_{n1} D_{L.5} G M₁ रजतं त्रिवेणु; T_{1.2} M₂ रजि(M₂ 'ण')तत्रि', Ca c रजतत्रि' (as in text) — ²) B₃ G₂ रथप्रवाह; G₁ रथस्ववर्ह; Ca.c 'प्रवहं (as in text) K₄ तुरगैः प्रवहं; V₁ D₈ तुरगैर्नि- (D₈ 'हि')युक्तं; B₃ तुरगप्रवाहैर, G 'प्रवीरैर (for 'प्रवहैर) — ³) S K_{L.2} 4 युद्ध (for युक्त) K₈ D₈ प्रदान्; G₁ प्रादामि K₈ B D_{a1} D_{n1} D₁ 2-5 7 8 T_{1.2} G₁ M₁ इमं (for इदं) D_{n1} T₂ च (for हि) K₈ M₁ राम, T_{1.2} G₂ राजा (for राम) V₁ D₈ प्रा(D₈ प्र)दादसौ मह्यमिम च राम

57 ^a) V₁ D₈ शस्त्राणि, D_{a1} D₈ चित्राण, S (except T₂ G₁) जैत्राणि D₇ शल्य — ^b) B D_{a1} D_{2-4.7} 8 ध्वजान्, T₈ G गदां (for ध्वज) D₁ 5 ध्वजानादां (D₈ 'दा) (for ध्वजं गदा) K₈ D_{a1} गदा, B₁ सदा; B₂₋₅ D₂₋₄ 7 M₂₋₄ गदा; T₈ G घोरां (for गदा) S₂ सायकं, B_{8.4} शायकाश्; D₈ सायकश् — ^c) K₈ इत्, D₈ दत्त (for दीप्त) S (except T₂) असींश्च दीप्तान्परमायुधाश्च (T₁ 'धानि) — ^d) T₈ G हि (for च) D₂ om स्वनवन्त-सुग्रम् K₁ स्वरवत्सम्; K₂ स्वनवत्सम्, B₃ प्ररणवत्सम्, T₂ स्वनवत्सम् (for 'वन्तम्) — After 57, T₈ G ins

301* शस्त्राणि विष्यान्यदवान्महात्मा

[G₁ ददान्; G₂ [अ] दहन् (for 'दान्)]

58 ^a) D₁ पताकिनी — ^b) B_{3.4} T₁ 2 शि(T₂ श्वे)-वाश्वयुक्तं, M₂₋₄ शुभाश्व' (for सिताश्व') S K_{L.2} 4 शुभतूणभूषितं; K₈ D₈ 'तूणशोभितं; B₃ T₁ 'तूणशोभितं; T₂ 'रूपशोभितं; T₈ G₂ 'वेणुशोभितं (G₂ 'शोभ) — After 58^{ab}, T₈ G ins

302* रथप्रवहं पुरुषप्रवहं ।

[G₂ तुरगप्रवहं (for पुरुष)]

— ¹) V₁ इद, T₁ रथं (for इम) D₈ समासूय (sio) (for 'स्याय) K₈ रथ रथर्षी; D_{L.5} रथ नरर्षभं; T₈ G रथर्षभ रणे — ²) T₈ G इद (for रणे) S₂ बलं (for बलात्)

59 ^a) G₂ तच् (for त) K₈ V₁ B D T_{1.2} G₁ 2 M अग्नि(M₂₋₄ 'ति)रक्षेव; T₈ G₈ हि रक्षेव (for ऽभिरक्षते) — ^b) V₁ T₁ सदाप्रमत्त, G₁ 2 तदाप्रमत्त; G₈ सदाप्रवृत्त G₁ पाण्डुपुत्र (for 'पुत्रम्) — ^c) K₁ त वै, M₂₋₄ तथा (for तं वा) T₁ जयिन्यामि, G₂ गमिष्यामि (for इति) B₁ 8 D₈ 4 7 रणे समेत्य; S (except T₂) समेत्य सख्ये (G₂ M₁ 2 4 'खे; G₈ 'धे) (for समेत्य युद्धे) — ^d) K₈ वो (for वा) V₁ D₈ S (except T₂) द्रोणमुखो (G₂ 'खे); B₂ भीष्मपया (for 'मुखो)

60 ^a) D₈ 'वासवाद्या, T₁ 'वासवाय. S₂ K_{L.4} V₁ B (except B₁) D_{n1} D₈ 7 T₂ 8 G₁ 8 M om (hapl) वा — ^b) V₁ महाहवेषु T₁ त्रियुगपत्सगुणा महाहवे (sio), G₂ यदि युगपत्सहसा समाहवे — ^c) B_{1.4} जुगुप्त(B₁ 'प्ति)व, B₅ 'पिरिव, Cap c 'पिपव (as in text) S Ca जुगुप् रक्षेयुरित्यर्थे छादस । S B_{L.4} D_{a1} D₁ 8-5 इहेत्य (D₈ 'द्य), B₂ 8 D_{a1} D₇ इहाद्य K₈ D_{n1} D₈ इहोपयाति ते, V₁ (marg as in text) इहेपुरस्थिर मे (sic) (for इहेत्य पाण्डव) S जुगुपुरिह समेत्य फल्गुन — ^d) K₁ V₁ B_{L.2} 8 D_{n1} D₂₋₅ 7 किं; Co किमु (as in text) D_{a1} सहितैर, D₈ सह तौ (for सह तैर) V₁ D₈ T₂ 8 G₂ 8 [अ]हं; D_{a1} D_{L.5} [अ]हं (for तम्)

61 Before 61, V₁ B D (except D₂ 8) ins संजय उवाच — ^a) K₄ D_{a1} कथ्य(D_{n1} 'य)त्सम्, V₁ B₅ D_{a1} D_{L.6} T₁ कथिय(B₅ 'थि)तं; D₂ कथितस्य; Ca कथ्यतस् (as in text) S Co कर्णत (sio) इति पद्यर्थे तसिद् । S T₂ इति रणरभसस्य कथयतस् Ca.c oite रणरभसस्य (as

अवहसदवमन्य वीर्षवा-

न्प्रतिपिपिधे च जगाद चोत्तरम् ॥ ६१

विरम विरम कर्ण कत्थना-

दतिरभसोऽस्यति चाप्ययुक्तवाक् ।

क च हि नरवरो धनंजयः

क पुनरिह त्वमुपारमायुध ॥ ६२

यदुसदनमुपेन्द्रपालितं

त्रिदिवमिवामरराजरक्षितम् ।

प्रसभमिह विलोक्य को हरे-

त्पुरुषवरावरजामृतेऽर्जुनात् ॥ ६३

त्रिभुवनसृजमीश्वरेश्वरं

क इह पुमान्भवमाह्वयेद्युधि ।

मृगवधकलहे ऋतेऽर्जुना-

त्सुरपतिवीर्यसमप्रभावतः ॥ ६४

असुरसुरमहोरगान्तरा-

न्गारुडपिशाचसयक्षराक्षसान् ।

इपुभिरजयदग्निगौरवा-

त्स्वभिलपितं च हविर्ददौ जयः ॥ ६५

स्मरसि ननु यदा परैर्हृतः

स च घृतराष्ट्रसुतो विमोक्षितः ।

in text) — °) Ds G1 M1 तदुत् निदाम्य; T1 तत्समुप°; T2 तमुप°, G2 तदुपरि° (for तदुप°) V1 Ds चचोस्य; G2 स वचः स (for वच स) — °) Bs समहसद्; Dn1 Ds TG M1 अय°, Ca अय° (as in text) Ks इव मनुयु, S अवमत्य (for 'मन्य) — °) Ds प्रतिपिधे च; T2 M1 'सिपिधे च, G2 'निदधे च, Ms 'विधे च (for 'पिपिधे च) Dn1 सोत्तर (for चोत्तरम्)

62 Before 62, N T1 ins शल्य उवाच — °) D2 कर्णे D2 कलनाद् (for कत्थ°) — °) K1 अभिरभसो; B1 अतिरभपो (for अतिरभसो) S2 K1 D1 5.7 Ts G [S]पि (for Sनि) Ks [अ]निर्वाच्यमुक्तवान्, V1 D2 5.7 [अ]तिवाच्य (D2 7 °च)मुक्तवान्; B1 [अ]भिचाप्यनुरक्वादी, B2 5 Ds [अ]ति चाप्ययुक्तवादी; B1 T1 G2 [अ]ति (G2 °पि) चाप्ययुक्तवान्, Dn1 [अ]तिवाचप्रयुक्तवान्; D2 °वाचमुक्तवादी, Ds [अ]प्यतिवाच्ययुक्तवान्; Ds T2 G2 [अ]तिवाच्ये चो (D2 यु)क्तवान् K1 अतिरभसोऽस्यतवाप्ययुक्तवाक् (sio), B2 अतिरभसेनतिवाच्ययुक्तवान् (sio). T2 अभिरभसस्य ***स्वयुक्तवाक्य — °) Dn1 कथ (for क च) V1 B2 Ds क तु (B2 न्य) समरवरो; Ds क च हि नरवरो हि; G2 क च नुवरो — °) Ds असि (for इह) S2 कप्दा [?] रिह स्वमुपारम युध, Ks पुनरिह स्वमुपारमाद्य युद्धात्; K1 V1 B1-2.4m.5 Dn1 Dn1 D1 8-5 7 क पुनरहो (K1 °रिह; Dn1 °रसि हो) पुरुषाधमो भवान्; D2 T1 8 G1 8 M क पुनरिह स्वमहो नराधम (D2 Ms-4 °म), Ds m क च पुनरिह चमुपारमधमो भवान् (sio) T2 G2 क पुनरसि (G2 °रिह) स्वमहो वरायुध ॐ Co अहो धिगर्थे । ॐ

63 For the event, of 1 211-212 — °) B2 संवत्सदनम् (sio), Co यदुस° (as in text) — °) B2 (before oorr.) 5 Ds 4 7 त्रिदशम् (for त्रिदिवम्) — °) K1 प्रसभम् (for प्रसभम्) S2 Dn1 T2 इव, Ks एव; V1

T1 8 G M Co अभि; B Dn1 D1-7 अति-; Ds अय (for इह) K1 8 V1 B D (except Ds 5 8) T2 G1 8 Ms-4 Co विलोक्य (Ks °य), T1 विलोम्य, M1 विलोप्य (for विलोक्य) T1 [S]इरवत्; Co हरेत् (as in text). — °) K2 8 Ds 8 T G1 8 Ms 4 पुरुषवरावरजाद् (Ks °न्); G2 °वरादपराद्, Ca.c °वरजाम् (as in text)

64 For the event, of 3 13-42 — °) B2 त्रिभुवनसुतम्; Ds 4 त्रिभुवन°, D1 °विमुम् (for °सृजम्) — °) S K1 2 भवान्पुनर्, Ks पुमाद्यवम्, K4 भव पुनर् (for पुमान्भवम्) V1 Ds प्रसु (for युधि) — °) D1 वर, Ca मृग- (as in text) V1 T1 रिते (for ऋते). Ks Ds T2 8 G [S]र्जुनाहते (by transp) — °) Ks Bs सुरपतिवीर्यसमः पुत्रवत् (sio) B1 4 Ds सुरपतिवीर्यसम-प्रभावात्, T1 8 G °समात्मभावत्

65 For the event, of 1 214-219 — °) Ks Ds स; V1 च, Dn1 मृगान् (for नरान्) T G Ms-4 असुरसुरनरोरगान्मृगान्; M1 °गणान्सहोरगान् — °) B1 °राक्षसाश्च Ks Ds T2 ग (T2 सग)रुडयक्षपिशाचराक्षसान् — °) Ks Ds न्यभिलिखित; B2 अभिलिपित, Ca स्वभि° (as in text) K1 हविं; Dn1 D1 हरिर्; T2 तदा, G2 महद्; Ca o हविर् (as in text) D2 धनजय; Ds विद्वौजा, T1 च य; T2 जय, G2 बल, Ca जय (as in text)

66 For the event, of 3 225-243 — °) Ks D1 4 5 न तु (for ननु) Ds यदा हि; D1 यदि; T1 यथा (for यदा) Ks परैर्हृता; Ks [अ]मरैर्हृती (sio), V1 Ds हतः परै (by transp), Dn1 Ds [अ]मरैर्हृत, Co परैक्षित — °) S (except T2) ह (for च) S K1.2.4 [S]पि रक्षित; V1 B D (except Dn1 Ds) T2 Ms 8 4 [S]पि (D2 च) मोक्षितः (for विमो°) K2 स च

दिनकरज नरोत्तमैर्यदा

मरुषु बहून्विनिहत्य तानरीन् ॥ ६६

प्रथममपि पलायिते त्वयि

प्रियकलहा घृतराष्ट्रसूनुवः ।

स्सरसि ननु यदा प्रमोचिताः

खचरगणानवजित्य पाण्डवैः ॥ ६७

समुदितवलवाहनाः पुनः

पुरुषवरेण जिताः स्थ गोग्रहे ।

सगुरुगुरुसुताः समीष्मकाः

किमु न जितः स तदा त्वयार्जुनः ॥ ६८

इदमपरमुपस्थितं पुन-

स्तव निघनाय सुयुद्धमद्य वै ।

यदि न रिपुभयात्पलायसे

समरगतोऽद्य हतोऽसि सूतज ॥ ६९

संजय उवाच ।

इति बहुपरुषं प्रभापति

प्रमनसि मद्रपतौ रिपुस्तवम् ।

भृशमतिरुपितः परं वृषः

कुरुपृतनापतिराह मद्रपम् ॥ ७०

भवतु भवतु किं विकृत्यसे

ननु मम तस्य च युद्धमुद्यतम् ।

यदि स जयति मां महाहवे

तत इदमस्तु सुकथितं तव ॥ ७१

C १ 174a
B १ 37 42
K १ 51 43

घृतराष्ट्रकसुवो विमोक्षित — °) Ks Ds युधा (for यदा) Ks दिनकरतुल्यशरोत्तमैर्यदा, V1 B Da1 D1.2-7 दिनकरमदशै शरोत्तमैर्यदा, Dn1 T2 s G M अघि(T2 s G 'ति)रयज नरोत्तमैर्युधा (M 'युधाम्), Ds दिनकरज न नरोत्तमो युधा; Ds दिनकरमदशै करै शरोत्तमैर्युधा, T1 अतिरयजजनरोत्तमैर्युधान् — °) K1 s ; V1 B Da1 Dn1 D1 2-5 7 s T1.2 G1 M1 कुरुषु, M2-1 अरिषु (for मरुषु) Ds sm पुरुषवरो; Ds पुरुषेण (for मरुषु बहून्) G2 मरिषुभिर्वद्वद्वित्यतानरीन् (sic)

67 For the event, cf. 3 225-243 — °) Ks वलायते (sic) — °) Ks प्रेक्ष्य कलहे, Bs Ds प्रियकलहे, T1 कलहात् (for कलहा) — °) Ks G2 न तु (for ननु) Dn1 T1 यथा (for यदा) Ks [अ]मैर्युधा, V1 प्रमोक्षिता, Bs Dn1 T1 s G1 s M प्रमोक्षिता (Bs 'त, T1 'तान्), T2 विमोक्षिता, G2 प्रविमोक्षिता (for प्रमोक्षिता) — °) Ms om त्वचरगणानवजित्य Ds त्वचरजनान्, S त्वगमगणान् (for त्वचर) V1 विजित्य, Bs विनि, Ds अग्नि, T2 G अतिपात्य (for अवजित्य) V1 B2 Da1 D1.5 पाण्डवैः, Dn1 T2 जिष्णुना (for पाण्डवै) Ks त्वचरगणानवनित्य पाण्डवैः (sic)

68 For the event, cf. 4 24-62 — °) K4 Bs नमुद्य (Bs 'ति)त-, T2 G M2-1 प्रमुदित (for समुदित) Ds पुरा (for पुन) — °) S (except T2) कुरुवृषभेण (G2 'न) (for पुरुषवरेण) Ds T2 च, T1 s G1.8 M तु, G2 स (for स्व) Ds गोग्रहे; G1 गोग्रहो (sic), G2 ते गृहे — °) V1 सगुरुगुरुसुता, D1 स्वगुरुगुरु G2 समीष्मको — °) V1 M1 किमुत (for किमु न) Cc

otes किमु (as in text) V1 Ds [अ]र्जुनस्त्वया (by transp)

69 °) T1 अपि समुपस्थित (अपरमुषं) — °) Ds निघनाय च Ds Ms युद्धम्, T2 G2 s नियुद्धम् (for सुयुद्धम्) — °) Dn1 T2 न यदि (by transp) D2 विप्रमथात् (for रिपु) G2 यद्भि पुनरिह यत्पलायसे — °) Ds ननु समरगतो (for समर) V1 [S]पि (for सद्य) S2 K1 s शृतोसि (for हतोऽसि) K4 Dn1 T1 Ms सूतज, D2 सूतपुत्र

70 °) K4 बहुपरुषं, T1 च बहुविध S2 प्रभापिति, Ks Cc पते, Ds G1 पित (G1 'त), T1 पती, T2 वच प्रभापति (for प्रभापति) — °) T1 रुद्र (for मद्र) Ds रिषु स्तुवन् (for रिपुस्तवम्) — °) Ks V1 B D (except Da1 D1) T1 s G M1 अग्नि(Ts G1.8 'पि)रुपित (for अति) Ks V1 B D S परतप (for पर वृष) K1 शृषमतिरुपिता परे वृष (sic) — °) S K1 2 s मद्रराज (for मद्रपम्) G2 कुरुपृतनात् आह मद्रापं (sic) Cc cites कुरुपृतना (as in text)

71 Before 71, S1 K B D T1 s G1 s 1ns कर्ण उवाच — °) M1 विकृत्यसे — °) D1 न तु (for ननु) K1 V1 B1 D1.5 s हि, D2 s 7 om (for च) Ks वधम्, T2 योद्धुम् (for युद्धम्) Da1 D1.5 T1 2 M अद्य तत्; D2 T2 G अद्य वै, Ds उदित्य (for उद्यतम्) Ds ननु मत्तस्य च युद्धमद्य वै — °) Ks स हति, V1 Dn1 Ds S जयति स (by transp) B D (except Dn1 Ds) S इहाहवे (for महा) — °) V1 B1 तत्, G2 स, M1 सफलम् (for तत) T G M1 विकथित (for सुक) Ks न च इदमस्तुकरकथित तव, M2-1 सफलतम तु विकथ्यन तव

C B. 1749
B B. 37 43
K B. 31 44

एवमस्त्विति मद्रेश उक्त्वा नोत्तरमुक्तवान् ।
याहि मद्रेश चाप्येनं कर्णः प्राह युयुत्सया ॥ ७२
स रथः प्रययौ शत्रूञ्श्वेताश्वः शल्यसारथिः ।
निघ्नन्नमित्रान्समरे तमो घ्नन्सविता यथा ॥ ७३

ततः प्रायात्प्रीतिमान्त्रै रथेन
वैयाघ्रेण श्वेतयुजाथ कर्णः ।
स चालोक्य ध्वजिनीं पाण्डवानां
धनंजयं त्वरया पर्यपृच्छत् ॥ ७४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पद्मिंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥

२७

संजय उवाच ।

प्रयानेव तदा कर्णो हर्षयन्वाहिनीं तव ।
एकैकं समरे दृष्ट्वा पाण्डवं पर्यपृच्छत ॥ १
यो ममाद्य महात्मानं दर्शयेच्छ्वेतवाहनम् ।

तस्मै दद्यामभिप्रेतं वरं यं मनसेच्छति ॥ २
स चेत्तदभिमन्येत तस्मै दद्यामहं पुनः ।
शकटं रत्नसंपूर्णं यो मे ब्रूयाद्धनंजयम् ॥ ३
स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

72 Before 72, N T1 s ins संजय उवाच — °) Ks T2 G2 मद्रेश; B1 मद्रेश (for मद्रेश) — °) V1 B D S शक्येति (for मद्रेश) — °) D1 सुदुर्मना (for युयुत्सया)

73 °) Dn1 प्रययौ (for 'ययौ) K1 शत्रू; Dn1 Ds T2 त्वणं (for शत्रू) — °) Ds श्वेताश्वं; T1 निहंतुं; Ts G M निघ्नत् (for श्वेताश्व) S2 शल्यसारथि — °) Ks Dn1 Ts G M तमोघ्न (for तमो घ्न) D2 T2 M सवितुर (for सविता) G1 तथा (for यथा)

74 °) T2 प्राह (for प्रायात्) TLs GLs M युत्तिमान्, G2 उद्यतो (for प्रीतिमान्) T1 Ms द्वैरथेन (for वै रथेन) — °) Dn1 D1 s चै (D1 चै)याघ्रेण; M वैयाघ्रवत्; Ca 'घ्रेण (as in text). S2 G1 श्वेतयुजाता (sic), Ks 'युजाय; V1 Ds 'युजा स, B2 'राजात्म, T1 'युजाद् (for 'युजाथ) Ca c cite श्वेतयुजा (as in text) — °) K4 स चालोक्य, V1 Dn1 T2 अथालोक्य; Ds अथावलोक्य, T1 s G M आलोकयन् (for स चालोक्य) S2 ध्वजन, T2 ध्वजिन (for ध्वजिनी) — °) T2 G घनजय च त्वरया पृच्छत् Ca cites पर्य (as in text)

Colophon — Adhy name Dn1 शल्यकर्णसंवाद; T1 शल्यकर्णविवादे अर्जुनकीर्तन, T2 शल्यसंवाद, M1 शल्यसंवादे अर्जुनविक्रम — Day of Karna's Generalship S2 द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy no (figures, words or both) S2 26 (as in text), K1 27, B1 s Ds 37, Bs Ds 38, Dn1 48, D1 28, T1 s G M 30, T2 33.

27

1 °) S2 V1 प्रायादेव; K1 Dn1 Ds Ccp प्रया(K1 'यां)ते च; Ks B Dn1 D1-s 1 प्रयाणे च; Ds 'तत्र; TLs G1 s M प्रयथेन, T2 प्रयातोय; G2 स प्रयत्तो (for प्रयानेव) V1 B D ततः; T2 तथा (for तदा) — °) T2 G तव वाहिनीं (by transp) — °) S2 समरं (for समरे) — °) B1 s s Ds 4 1 पाण्डवान्, Ca पाण्डव (as in text) Gs पर्यपृच्छते

2 °) V1 B (except B2) D (except Dn1 Ds) G1 माम् (for मम) — D1 om 2^b — °) T1 M पाण्डव युधि (for श्वेतवाहनम्) T2 G पाण्डव दर्शयेद्युधि — °) M1-s दद्यामि (for दद्याम्) S1 (by corr) K1 s अभिप्रीतं; D2 'प्रेत; T2 'मत (for 'प्रेत) — °) B1 s-s Dn1 D1 s-s 1 s धनं (for वर) K1 V1 B1 s-s D S (except T2 G1) यन् (for य) B2 यद्दर (for वर य) K2 मनसि स्थितं, D2 मनसेयसि (sic), Dsm T1 मनसेप्सित (for 'सेच्छति)

3 °) K4 V1 Dn1 Ds 1 न (for स) — °) B3-s Dn1 D1 s शकटं रत्नपूर्णं च — For 3, S (except T2) subst.

303* अथ वा शकट पूर्णं रत्नानां पद्मवायुतम् ।

धुरि क्षमैर्दृढद्विधश्च गोभिर्युक्तमकालिकम् ।

[(L 1) Ms शतानां (for रत्नानां) — (L 2) T1 अलकृत (for अकालिकम्)]

4 B2 repeats 4 after 11 — °) V1 Dn1 Dn1 D2 s 6.1 (sup lin.) T1 न (for स) Ca as in text — °) G1 वपुषो (for पुरुषो) S2 [S]र्जुनदर्शिवान्, Ks

अन्यं तस्मै पुनर्दद्यां सौवर्णं हस्तिपङ्गवम् ॥ ४
तथा तस्मै पुनर्दद्यां स्त्रीणां शतमलंकृतम् ।

श्यामानां निष्ककण्ठीनां गीतवाद्यविपश्चिताम् ॥ ५
स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

C. p. 1760
B. p. 22. 8
K. p. 22. e

T₂ 'दर्शनात्' — After 4^{ab}, Ś₂ K₄ read 6^e-8² and V₁ B D (except D₁ D₂) S (except T₂) ins

304* शतं दद्या गवां तस्मै नैत्यक कास्यदोहनम् ।

[Ca cites शतं दद्यां (as above) V₁ D₅ दद्यां तस्मै शतं गवां, S (except T₂) दद्यामस्यै गवानेक (T₁ च गानेनां) (for the prior half) B₂ नित्यक, Ca नैत्यक, Cc नैत्यक (as above) V₁ कास्यदोहना, B₁ स कास्यदोहन (for कास्य) Da₁ D₁ नैत्यका कास्यदोहना, D₅ नित्यक कुनदोहना, D₂ नीचक्रा (marg नैत्यक) कानदोहना, S (except T₂) शतं द्रोणदुहानम् (T₁ 'घाहन') (for the posterior half)]

V₁ B₁ s & D₂ s. e. 7 cont

305* शतं ग्रामवराश्रैव दद्यामर्जुनदर्शिने ।

[V₁ अश्ववत्, B₂ वान, D₅ ग्रामवान् (for 'वगन्') V₁ अर्जुनदर्शनात्, D₅ 'दर्शिवान्' (for 'दर्शिने')]

V₁ B₁ s & D₂ s. e. 7 cont B₂ s Da₁ D₁ s. e. S (except T₂) ins after 304*

306* तथा तस्मै पुनर्दद्या श्वेतमश्वतरीरयम् ।

युक्तमङ्गनकेशीभिर्यो मे श्याद्धनजयम् ।

[(L 1) V₁ B. D₅ T₁ s G M अथ वा (D₅ वा) म् (for तथा तस्मै) T₁ श्वेतारश्वतरीरयं (sio), T₂ G₂ श्वेतैरश्वैर्युतं रय, G₂ श्वेतमश्वतर रय (for the posterior half) Cc cites अथ (as above) — (L 2) T₁ s G M युक्तं श्यादानकर्णं (T₁ s 'र्णं') (for the prior half) Ca c cites अङ्गनं (as above). Prior half in Cv as above M₁ श्याद्ध (for मे श्याद्)]

S (except T₂) cont

307* अथ वाम्भै पुनर्दद्यां वरमन्यद्ययेप्सितम् ।

युक्तं हयवर्जं कान्धोजैरभिमिष्टितम् ।

[(L 1) T₁ वरमन्य, T₂ G रथमन्य (for वरमन्यद्) — (L 2) M रथवर्जं (for हय) T₁ s G₂ कान्धोजैर G₂ अभिमिष्टित (sic) (for 'मिष्टितम्')]

S (except T₂) cont. V₁ B₁ s & D₂ s. e. 7 ins after 306*

308* स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

[De. 7 T₁ G₁ न (for स) G₂ नम (for तद्)]

Ś₁ K₂ om. 4^e-6^h, K₂ M₂ om 4^{cd}, D₁ D₂ c om 4^e-5^d — ^a) Ś₂ B₁ s & Da₁ D₁ s T₂ अन्यत्तस्मै, K₄ अन्यत्तस्मै, D₂ s & 7 अन्यं वाम्भै, T₁ s G M (M₂ om.) अन्यमस्यै (for अन्य तस्मै) V₁ T₁ s G M₂ s वर (for पुनर्) — Da₁ D₁ s om. (hapl.) 4^d-5^e — ^a) Ś₂ K₁ हस्तिपङ्गव, K₄ 'पङ्गव', T₂ G₂ हस्ति (G₂ 'स') पङ्गव, T₂

G₂ 'पङ्गव', Ca c 'पङ्गवम् (as in text) Cv सौवर्णं हस्तिपङ्गवम्

5 Ś₁ K₂ D₁ D₂ c T₂ om 5 (for Ś₁ K₂ D₁ D₂ c, cf. v l 4) Da₁ D₁ c om 5^a (cf v l 4) M₁ om 5^a-6^h. — ^a) K₂ अन्यत्तस्मै, V₁ B D₂ s. 7 s तथाव्यस्यै; T₁ G₂ s अथ वाम्भै, G₁ वाम्भै च, M₂-1 अन्यमस्यै (for तथा तस्मै) — ^b) T₂ कन्याशतम् (for स्त्रीणां शतम्) K₁ मलयुता, D₁ s 'वृता' — After 5^{ab}, M₂ ins 311* S (except T₂) om 5^{cd} — ^c) K₁ विटकटीना, Ca निष्क (as in text) — Ś₂ K₁ s & V₁ B Da₁ D₁ s-7 s & T₂ ins after 5 D₁ D₂ after 4^{ab} D₂ after 307*

309* स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

तस्मै दद्या शतं नागाश्वत ग्रामान्दत्तं रयान् ।

सुवर्णं च मुख्यस्य हयाध्याणा शतं शतान् ।

ऋद्ध्या गुणै सुदान्ताश्च धुर्यवाहान्सुदक्षितान् ।

तथा सुवर्णशुद्धीणा गोधेनुनां चतुशतम् । [5]

दद्यां तस्मै सवत्पाना यो मे श्याद्धनजयम् ।

[(L 1) Om. in K₁ D₁ D₂ s K₄ B₂ D₂ s. 7 (sup in) न (for न) K₂ T₂ [S] अर्जुनदर्शनात् (for 'दर्शिवान्') B₂ यो मे श्याद्धनजय (for the posterior half) — (L 2) B₂ दद्यां तस्मै (by transp), D₂ तस्मै दद्यान् Ś₂ K₁ s V₁ D₁ D₂ T₂ नागश्वत, K₄ शतं ग्रामान्, D₂ s निष्कशत (for शतं नागान्) K₄ नागान्, D₂ दद्यां (for ग्रामान्) Ś₂ रय (for रयान्) D₂ ग्रामान्श्वेत रथोत्तमान् (for the posterior half) — (L 3) Ś₂ सौवर्णस्य, K₁ सुवर्णस्य (for सु) Ś₂ सुवर्णं, D₁ om (for मुख्यस्य) B₂ शतं शत, B₂ शताधिकान् Ś₂ अस्य कोटिरश्वशत (sic), K₁ कोटिरश्वशतं शतान्, K₂ मुख्यानश्वा-व्यन सनान्, V₁ B₂ D₁ D₂ T₂ मुख्यानश्वाश्वतं शतं (B₂ D₂ शतान्, T₂ रणे) (for the posterior half) Ca c cite शतं शतान् (as above) — (L 4) Om. in D₂ K₂ V₁ D₁ D₂ ऋ (K₂ न) हान्, T₂ नितान्, Cv ऋद्ध्या (as above) K₄ D₂ सुदान्ताश्च Ś₂ K₁ ऋद्ध्यागु (K₁ 'र्द्ध्या') गान्सुदान्ताश्च; D₂ ऋद्ध्या गुणै सुदीप्ताश्च (for the prior half) B₂ धुर्यवाहान्, D₂ धुर्यवान्, D₂ धुर्य वाहान्, T₂ धुर्यवान्, Cc धुर्यवाहान् (as above) K₂ तु शतान् (for सुदक्षि) — (L 5) V₁ तथा (for तथा) Ś₂ K₁ D₁ सुवर्णशुद्धीणा, B₂ D₁ s 'शुद्धीणा' (D₂ 'ना') D₁ T₂ धेनुनां च तत्र (T₂ शतं) शत (for the posterior half) — (L 6) K₂ B₂ तस्मै दद्यां (by transp) D₂ सुवर्णानां]

6 M₂ om 6-7 Ś₁ K₂ T₂ G₂ om 6^{ab} (for Ś₁ K₂, cf v l 4) — ^a) K₄ B₂ D₁ D₂-7 T₁ M₁ न (for स)

अन्यं तस्मै वरं दद्यां श्वेतान्पञ्चशतान्हयान् ॥ ६

हेमभाण्डपरिच्छन्नान्सुमृष्टमणिकुण्डलान् ।

सुदान्तानपि चैवाहं दद्यामष्टशतान्परान् ॥ ७

रथं च शुभ्रं सौवर्णं दद्यां तस्मै खलंकृतम् ।

युक्तं परमकाम्बोजैर्यो मे ब्रूयाद्धनंजयम् ॥ ८

अन्यं तस्मै वरं दद्यां कुञ्जराणां शतानि पट् ।

काञ्चनैर्विविधैर्भाण्डैराच्छन्नान्हेममालिनः ।

उत्पन्नानपरान्तेषु विनीतान्हस्तिशिक्षकैः ॥ ९

स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

— ^b) K₈ T₂ [S]र्जुनदर्शिवान् (for 'दर्शिवान्) — S₂ K₄ read 6^a-8^d after 4^{ab} K₁ D₁₁ D₁₁ D₁ 5 om (hapl) 6^a-8^d Om 6^a-7^d, M₂ ins after 6^{ab}, 311* — ^c) S₂ अन्ये तस्मै; B₁ 8 4 D₈ 4 7 T₂ अन्यदस्मै, T₁ 8 G M₁ 4 अन्य-मस्मै (for अन्य तस्मै) D₂ प्रादात् (for दद्या) — ^d) V₁ D₂ श्वेताश्वाना (D₂ 'ना च) शत; D₀ T₁ G₁ श्वेतान्पं (G₁ 'प) चशत, D₈ श्वेतं च शश; T₈ G₂ श्वेतान्पंचदशान् ('शो) 7 K₁ D₁₁ D₁₁ D₁ 5 M₂ 8 om 7 (of v 1 6) — ^a) K₈ हेमभाण्डो; B₂ हेमदद- (for 'भाण्ड-) — ^b) V₁ प्रमृष्ट- (for सु^०) K₈-भूपितान्; B D₂-3 0-3-भूपणान् (for कुण्डलान्) — ^c) K₂ B₂ T₂ सुदानपि — ^d) V₁ पशन् (for परान्) B₁ 1-6 D₄ 4 0 7 दद्यामष्टादशा-प (D₀ 'न्प) रान्; B₂ D₂ दद्यामष्टशत व (D₂ प) रान्, D₈ दद्यामष्टशत परान् — For 7, S (except T₂, M₂ 8 om) subst

310* अथ वास्यै विचित्राङ्गान्विचित्रमणिमण्डितान् ।

रथाङ्गालैर्हयैर्युक्तान्दद्यामष्टादशैव तान् ।

[(L 1) M₁ वा मे (for वास्यै) G₂ विचित्रासन् (for 'शङ्गान्) G₂ विचित्रान्हयमण्डितान्, M₁ चित्रान्मण्डनमण्डि-तान्, M₂ मटनामिष्य मण्डितान् (for the posterior half) — (L 2) M₁ अष्टौ शतैव (for अष्टादशैव)]

T₁ 8 G M₁ 4 cont M₂ ins after 5 M₈ after 6^{ab}

311* अन्यमस्मै वर दद्या धुर्यान्दान्ताश्चतुःशतम् ।

रोहिणी रूपसपत्ना हेमशङ्गीश्चतुःशतम् ।

दद्यामस्मै पयस्विन्यो यो मे ब्रूयाद्धनंजयम् ।

[(L 2) G₂ रूपपत्ना वा, M^० सत्या वा (for 'सपत्ना) T₈ G₈ हेमशङ्गी (for हेम^०) M₁ चतुःशता — (L 3) T₁ वा (for मे)]

8 K₁ D₁₁ D₁₁ D₁ 5 T₁ om 8 (for K₁ D₁₁ D₁₁ D₁ 5, of v 1 6) — ^a) V₁ D₀ च जैत्र, B₁ च सूत्र, B₂ स्त्र च; B₈ च तस्मै, D₂ राजत- (for च शुभ्र) K₈ सुदद्या (for सौवर्ण) — ^b) B₈ शुभ्र, T₈ G M अस्मै (for तस्मै) K₈ तस्मै वलैरखलंकृत (sic) — ^c) K₄ युक्त च (hypermetric) (for युक्त) S₂ K₂ 4 T₂-काम्बोजैर् (for 'काम्बोजैर्) T₈ G M हयानष्टौ च कामो (G₁ 2 M₂ 4 'वो)-जान् — After 8, S₁ K₂-4 V₁ B D₂-1, 6-8 T₂ ins

312* स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

[K₄ D₂ 0 7 न (for स) K₈ T₂ [S]र्जुनदर्शिवान् (for 'दर्शिवान्)]

9 K₈ T₂ om (hapl) 9^a-10^b — ^a) B₁ 8 D₂-1 7 अन्यदस्मै, T₁ G₁ 8 M अन्यमस्मै, T₈ दद्यामस्मै, G₂ अथ वान्यं (for अन्य तस्मै) — ^b) S (T₂ om) कुञ्जरांश्श शोभनान् (T₈ G₈ शोभितान्, G₂ भोजनान्) — ^c) G₂ काचनान् (for 'नैर्) — ^d) B₁ अच्छिन्नान्; D₁₁ D₁ संछ^०, D₈ तुरगान्, T₁ G₁ आजानान् (for आच्छन्नान्) — ^e) D₁₁ उन्मत्तान् (for उत्पन्नान्) K₄ उपरांतेषु, D₀ अपरात्रेषु, G₂ 0 'रान्तेषु (as in text) — ^f) S₂ विनीता V₁ D₀ हस्तिशिक्षया, T₈ G₈ 'शिक्षितै; G₂ हस्तिशिक्षकै

10 K₈ T₂ 8 G₈ om. 10^{ab} (for K₂ T₂, of v 1 9) — ^a) S₁ K₂ 4 D₁₁ D₀ 7 T₁ न (for स) G₂ तम् (for तद्) — After 10^{ab}, T₁ G₁ (om lines 2-5) M₂-4 ins

313* दद्या वर्णस्य वर्णस्य हयाग्र्याणां शतं शतम् ।

धुर्याणां सायुदान्तानां शिक्षितानां नरोत्तमै ।

स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

तस्मै दद्यां ग्रामशतं शत हस्तीश्वशत हयान् ।

स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् । [5]

[(L 1) T₁ वर्णस्य (for the first वर्णस्य) — (L 2) T₁ दान्तानां — (L 3) T₁ न (for स) — (L 4) T₁ हस्तिशत — (L 5) T₁ न (for स)]

T₁ G₁ M₂-4 cont K₁ (om lines 1, 2, 4, 5) 4 V₁ B D T₈ G₈ M₁ ins after 10^{ab}

314* अन्य तस्मै वर दद्यां वैश्याग्रामाश्चतुर्दश ।

सुस्फीतान्धनसयुक्तान्प्रत्यासन्नवनोदकान् ।

अकुतोभयान्सुसपत्नाप्राजमोज्यांश्चतुर्दश ।

दासीनां निष्ककण्ठीनां मागधीनां शत तथा ।

प्रत्यप्रवयसा दद्या यो मे ब्रूयाद्धनंजयम् । [5]

स चेत्तदभिमन्येत पुरुषोऽर्जुनदर्शिवान् ।

[(L 1) K₄ B₈-5 D₂-5 7.8 अन्यद (D₈ 'त्त) सै, S (T₂ G₂ om) अन्यमस्मै (for अन्य तस्मै) D₁ वैश्याग्रामांश्च, G₂ वैश्याग्रामांश्च V₁ D₂ 8 चतुःशतान्, Co^० दंशान् (for चतुर्दश) — (L 2) D₈ reads line 2 on marg K₄ धनसपत्नान्, B₈ 'धान्याळ्यै (for 'संयुक्तान्) V₁ D₀ स्त्री (D₀ प्री)-तान्धनसमायुक्तान्, T₁ 8 G₁ 8 M प्रकृष्टसीमान्प्रत्यासन्नान् (for

अन्यं तस्मै वरं दद्यां यमसौ कामयेत्स्वयम् ॥ १०
 पुत्रदारान्विहारंश्च यदन्यद्विचमस्ति मे ।
 तच्च तस्मै पुनर्दद्यां यद्यत्स मनसेच्छति ॥ ११
 हत्वा च सहितौ कृष्णौ तयोर्विचानि सर्वशः ।
 तस्मै दद्यामहं यो मे प्रवृयात्केशवार्जुनौ ॥ १२
 एता वाचः सुवहृशः कर्ण उच्चारयन्पुधि ।
 दध्मौ सागरसंभूतं सुखनं शङ्खमुत्तमम् ॥ १३
 ता वाचः स्रुतपुत्रस्य तथा युक्ता निशम्य तु ।
 दुर्योधनो महाराज प्रहृष्टः सानुगोऽभवत् ॥ १४

ततो दुन्दुभिनिर्वोपो मृदङ्गानां च सर्वशः ।
 सिंहनादः सवादित्रः कुञ्जराणां च निखनः ॥ १५
 प्रादुरासीत्तदा राजंस्त्वत्सैन्ये भरतर्षभ ।
 योधानां संग्रहृष्टानां तथा समभवत्स्वनः ॥ १६
 तथा प्रहृष्टे सैन्ये तु प्लवमानं महारथम् ।
 विकत्थमानं समरे राधेयमरिकर्शनम् ।
 मद्रराजः प्रहस्येदं वचनं प्रत्यभाषत ॥ १७
 मा स्रुतपुत्र मानेन सौवर्णं हस्तिपङ्कवम् ।

C 8 176f
B 8 33 1
K 8 33-1

the prior half) K₁ प्रत्याश्रयद्रशोऽकान्, Dn₁ D₂ प्रत्याश्रयद्रशोऽकान्, D₀ "तेव मोदकान्, D₂ m प्रत्यामन्न ***कसान् (for the posterior half) — D₈ reads line 3 on marg — (L 3) K₁ राज्यभोज्यान्, D₃ रानभोज्यान् V₁ D₈ राजभोगांश्च सर्वशः; D₂ रानभोज्यान्नुवर्षेण, D₈ रानभोज्यान्नुल-
 कुजान् (for the posterior half) T₁ s G₁ s M आत्तो-
 (T₂ G₁ s 'सो)ऽत्रान्यश्रुमत उपभोग्याजनायुतान् — (L 4)
 B₁ s माथानां (for 'धीना) T₁ तदा (for तथा)
 — (L 6) K₁ D₄ : T₁ M₁ न (for स)]
 — °) S (except T₂) अस्मै (for तस्मै) G₂ दद्याद् (for
 दद्या) — After 10^a, M₈ repeats from the posterior
 half of line 4 up to the end of line 6 of 314^a and
 10^{ab} K₈ om (hapl) 10^a-11^a — °) D₄ D₁ s दे
 (D₁ यं) मत्तः; D₂ योसौ, T₃ मयासौ, G₂ यमौसौ (for
 यमसौ) B₂ गमयेत् (for कामयेत्)

11 K₈ om 11^{ab} (cf. v 1 10) — °) V₁ D₈
 पुत्रदारः; B₁ पुत्रान्दारान् (for पुत्रदारान्) T₂ s G
 विहायैव; M₁-4 विहायासौ (for विहारंश्च) C₀ cites
 विहारान् (as in text) — °) V₁ चान्यद् (for अ°)
 G₂ यदस्यद्विचमस्ति (sic) — °) B₂ D₄ D₁ वर (for
 पुनर्) — °) K₁ B D₄ D₁-s 6-8 S यद्यच्च, K₈ यद्यत्स;
 V₁ D₄ यो यच्च (for यद्यत्स) D₂ G₂ [ई]प्सति; D₈
 [ई]प्सित (for [ई]च्छति) — After 11, B₂ repeats 4

12 °) D₈ प्र-, M₂-4 चा (for च) — °) T₁ सर्वत्

13 Before 13, S K₂-4 D₀ T₁ s G₁ s ins सजय
 उवाच — °) K₁ एता, T₃ ये ता T₃ तु बहुशः (for
 सुव) — °) K₁ T₁ s G₁ s स(T₁ स्व)स्वन, V₁ B₁ s 8
 D₃ : 7 T₂ सु(T₂ स)स्वर

14 °) K₁ उवाच, D₀ नावाच (for ता वाच) — °)
 S K₂ s तयायु(S₂ 'श)क्सा, K₁ तथा युक्सा, D₂ s तथा
 मुक्सा, G₁ तथा शक्त, C₀ 'युक्ता (as in text) Dn₁ G₂
 निशम्य D₂ तत्, T₁ च (for तु) — °) T₁ निशम्याथ,

T₂ महाराज — °) K₁ s V₁ B D S सहृष्ट (for प्र°)
 Dn₁ S सानुजो (for 'गो)

15 °) Dn₁ गतो (for ततो) D₀ -निर्वोप — °)
 G₂ सिंहनादा K₈ B₂ D₁ सुवादित्र (K₈ 'त्रै), K₄ B₁
 सवादित्र, G₂ 'दित्रा, B₄ सुवपुप; T₁ च वादित्र — °)
 Some MSS निखनः.

16 K₈ D₈ om (hapl) 16 — °) D₂ प्रादुरासन्
 (for 'रासीत्) B₂ s महाराजन् (B₃ 'ज) (for तदा
 राजन्) — °) K₁ D₄ D₁ स्व(D₁ स)सैन्ये, B₂ s तस्सैन्ये,
 B₃ सैन्येषु (for स्वसैन्ये) V₁ B₂ s D₄ Dn₁ D₁ 6
 पुरुपर्यभ (for भरत°) B₁ s D₂-s सैन्येषु पुरुपर्यभ — G₂
 om 16^a-17^f. — °) M₂-4 योधाना T₁ s G₁ s M₂-4 च
 प्रहृष्टानां (for सप्र°) — D₁ om 16^a — °) V₁ Dn₁
 D₀ T₈ G₁ s M₃ s तदा, B₂ सदा (for तथा)

17 G₂ om. 17 (cf. v 1 16) — °) D₀ G₁ तदा,
 M₁ तत् (for तथा) K₈ T₁ s G₈ प्रहृष्ट (for 'ष्टे) D₂
 सैन्यसु, T₃ G₂ सैन्यं (for सैन्ये) T₁ त; T₃ G₈ तत् (for
 (for तु) — °) K₈ प्रवमान, Dn₁ T₂ स्वयं, D₂ लव°,
 D₀ पूज्य°, G₁ प्लवमाना, C₀ 'मानं (as in text) — °)
 K₈ V₁ B D S (G₂ om.) च तदा (K₈ T₁ M₂-4 'था)
 (for समरे) — °) S K₁ s B D₂-s 2-7 अरि(K₂ 'नि)-
 कर्षण, K₈ परकशनं, D₄ Dn₁ D₁ s अरिमर्दन, D₀ 'सूदनं
 — °) K₈ T₁ M₃ मद्रराज (M₃ 'जा) Dn₁ S (except
 T₂, G₂ om) प्रहस्येन — After 17, K₄ V₁ B D T₂
 ins an addl. colophon [Adhy name Dn₁ कर्णनिर्याणे
 कर्णवाक्य; T₂ कर्णनिर्याण — Adhy no (figures,
 words or both) B₁ s 4 D₈ 38, B₂ D₀ 39, D₄ 49,
 D₁ 32, D₄ 29]

18 Before 18, N T₁ s M₁ ins शल्य उवाच — °)
 K₈ मा मैव, B D₄ D₁ s. s 7 दानेन, T₁ s G₂ मन्येया (T₃
 G₂ 'त), M₁ माद्यैवत् (for मानेन) — °) S₂ K₄ G₂ सु
 (G₂ स)वर्ण S₂ K₁ s त्यज पङ्कव, B₈ Dn₁ D₁ हस्तिपुगव, T₂
 'पङ्कव; T₃ G₈ 'पद्मशत (for 'पङ्कवम्) — °) D₈

C. १ 1721
B. १ 39 1
F. १ 32 1

प्रयच्छ पुरुषायाद्य द्रक्ष्यसि त्वं धनंजयम् ॥ १८
वाल्यादिव त्वं त्यजसि वसु वैश्रजणो यथा ।
अयत्नेनैव राधेय द्रष्टास्यद्य धनंजयम् ॥ १९
परासृजसि मिथ्या किं किं च त्वं बहु मूढवत् ।
अपात्रदाने ये दोषास्तान्मोहान्नावबुध्यसे ॥ २०
यत्प्रवेदयसे वित्तं बहुत्वेन खलु त्वया ।
शक्यं बहुविधैर्यज्ञैर्युं सत यजस्व तैः ॥ २१
यच्च प्रार्थयसे हन्तुं कृष्णौ मोहान्मृषैव तत् ।
न हि शुश्रुम संमर्दे क्रोधा सिंही निपातितौ ॥ २२

अप्रार्थितं प्रार्थयसे मुहदो न हि सन्ति ते ।
ये त्वां न वारयन्त्याशु प्रपतन्तं ह्युताशने ॥ २३
कालकार्यं न जानीषे कालपक्वोऽस्यसंशयम् ।
बहुबद्धमकर्णीयं को हि ब्रूयाज्जिजीविषुः ॥ २४
समुद्रतरणं दोर्भ्यां कण्ठे बद्धा चथा शिलाम् ।
गिर्यग्राह्या निपतनं तादृक्तव चिकीर्षितम् ॥ २५
सहितः सर्वयोधैस्त्वं व्यूढानीकैः सुरक्षितः ।
धनंजयेन युध्यस्व श्रेयश्चेत्प्राप्तुमिच्छसि ॥ २६
हितार्थं धार्तराष्ट्रस्य त्रीणि त्वा न हिंसया ।

पुरुषव्याघ्र (for 'पायाद्य) S (except T₂) प्रयच्छसि
सुधै(T₁ मृषे, G₂ मुषै)व स्व — ^d) S₂ द्रक्ष्यस्य स्व
(corrupt), D₂ ३ द्रक्षसि स्व, S (except T₂) द्रक्ष्यस्यद्य
19 M₁ om (hapl.) 19 — ^a) K₃ 4 V₁ B₁ ३ 4 5
D वाल्यादिह स्व, S (M₁ om.) बलेन मत्तस्य T₁ सृजसे;
T₃ G₃ त्यजति (for 'मि) B₃ न त्विह त्वं संत्यजमि
— ^c) D₃ प्रयत्नेनैव, G₂ जय शत्रून्दि — ^d) K₂ D₂ S
(M₁ om) द्रक्ष्यसि (for द्रष्टासि)

20 ^a) K₃ T₃ G पुरा सृ(K₃ त्य)जमि, T₁ M₁
वरान्सृजसि, Ca c परा (as in text) K₃ 4 B₁ ३-2 D₂
D₂-4 7 8 T₂ य(K₃ T₂ त)द्विचिं; V₁ D₂ 1 D₁ ३ ० T₁ ३
G M यथापि, B₂ यद्वत् (for मिथ्या किं) — ^b) K₃ B
D₂-4 7 8 किंचित्त्व, V₁ D₂ 1 D₁ ३ ० T₁ ३ M वित्तं स्व,
D₂ 1 T₂ किं वै त्व (for किं च त्वं) K₃ बहुमूर्षवत् G
वित्तं बहु विमूढवत् — ^c) T₃ G अपात्रदानाद् (for 'दाने)
G₂ यो (for ये) — ^d) S₂ K₃ तन् (for तान्) K₃
नावसुच्यसे, D₂ न च बुध्यसे, T₂ नावसुच्यमि; M₂-4
नासुबुध्यसे

21 ^a) S₁ K₃ प्रेरयाम, S₂ K₁ प्रवेरयसे, K₃ B₁ 4 5 D
त्व (B₁ तु; D₂ 1 D₁ तत्, D₂ 1 च) प्रेरयसे, V₁ त्व प्रयच्छमे;
B₂ प्रकीर्तयसे, B₃ पुनर्चयसे, T₂ च वेदयसे, T₃ G
प्रचोदयसे (for प्रवे) Ca o cite प्रेरयसे K₄ यथाप्रयय-
स वित्त (sic) — ^b) V₁ B D₃ ० 7 S (except T₂) बहु
वेन D₃ त्विह (for त्वया) — ^c) S₂ K₃ laouna, K₄
तस्माद् (for शक्य) G₂ यत्नेद् (for यज्ञेद्) V₁ शक्य
बहुविधैर्युं — ^d) K₁ द्रष्टु (for यष्टु) V₁ सूतपुत्र (पुत्र
on marg) यजस्व तै

22 ^a) K₂ वत् (sic), D₃ S (except T₂) कृष्णी
(for हन्तु) D₃ तच्च यत्प्रार्थय हेतु — ^b) D₃ हतु मोहान्,
S (except T₂) मोहाद्दतु (M₁ 'तु'), D₃ कृष्ण हन्मि (for
कृष्णौ मोहान्) B D₂-4 7 वृथैव, D₂ 1 D₁ ३ तथैव (for
मृषैव) T₁ तु (for तत्) — ^c) T₁ शुश्रुवु (sic) T₂

सफुद्धौ, Cc ससर्गे; Ca संमर्दे (as in text) — ^d) K₄
M₃ क्रोष्टा, G₃ क्रोष्टो, Cc क्रोष्टा (as in text) D₃ सिंहा;
G₂ सिंहा (for सिंही) D₃ निपातित

23 ^a) D₃ अप्रार्थय; T₂ अप्राप्य त्वं (for 'र्थित)
— ^b) G₃ transp न and हि — ^c) G₂ स (for ये) V₁
D₁ ३ ३ G₁ त्वा; T₂ तु (for त्वा) S₁ (before corr) 2
K B (except B₁) D₂ 1 D₁-7 T₁ ३ M₃ 4 नि(M₁ ना)-
गारयति, D₃ [अ]तिवारं; T₂ रवां वारं (for न वारं)
K₃ [ए]ते; T₃ G [अ]त्त (for [आ]शु) — ^d) G₂
विनाशन (for हुतादाने)

24 ^a) K₃ V₁ B D₂ 1 D₁-3 S कार्या(D₂ 'यं)कार्यं,
D₂ कार्याकार्यं (for कालकार्यं) — ^b) S₂ कालपक्वस्य, D₃
'दष्टोसि (for 'पणोमि) G₂ M₁ [अ]वदाय, K₃ काल क्षेत्र
प्रमापणे — ^c) S₂ K₃ D₂ 1 G₁ बहुबद्धम्, D₂ बहुनद्यम्;
(for 'बद्धम्) Ca o cite बहुबद्धम् (as in text). S₂ K₂
T₁ अकर्णयं, V₁ हृद् कर्णं, D₂ 1 अकृतपाण, D₃ 1 च कर्णयं;
T₂ समाकर्णयं, G₁ तु कर्णेद् (for हृद् कर्णे) K₃ बहुनर्धमृते
कर्णात्; T₃ G₃ बहुनर्धकर यन्मे; G₂ बहुर्धक्तर मन्ये
— ^d) T₁ G₁ M न हि; G₂ प्रति- (for को हि) S₂ D₃
जिजीविष (D₃ 'पु), K₁ जिजीविषु

25 S₂ om 25^a-26^b — ^a) B₂ T₂ G₂ ३
समुद्रतरणे — ^b) D₂ 1 D₂ 1 D₁ ३ ३ T₂ महाशिला, T₁ ३
G M₂-4 शिला यया (by 'ransp) — ^c) D₃ त्रियं ग्राहो
(sio), T₂ निर्यग्राह्या D₂ 1 [अ]भिपतन (for निप)

26 S₂ om 26^b (cf v. 1 25) — ^a) D₂ सर्वत
(for सहित) M₂-4 -योधै T₁ ३ G तु (for त्व)
— ^b) D₂ 1 S (except T₂) व्यूढानीक (for 'नीकै)
S₁ K₃ सुरिक्षितै; K₁ D₂ ३ सुरक्षितै — ^c) T₁ युद्धस्य
(for युध्यस्व) — ^d) T₃ G जय (for श्रेयस्) K₄
प्राप्तुमिह, D₃ चेद्दातुम् (for चेत्प्राप्तुम्)

27 ^a) K₃ D₃ धार्तराष्ट्राणां (for 'राष्ट्रस्य) C₂ as in

श्रद्धस्त्वैतन्मया प्रोक्तं यदि तेऽस्ति जिजीविषा ॥२७

कर्ण उवाच ।

स्ववीर्येऽहं पराश्वस्य प्रार्थयाम्यर्जुनं रणे ।

त्वं तु मित्रमुखः शत्रुर्मां भीषयितुमिच्छसि ॥ २८

न मामस्मादभिप्रायात्कश्चिदद्य निवर्तयेत् ।

अपीन्द्रो वज्रमुद्यम्य किं नु मर्त्यः करिष्यति ॥२९

संजय उवाच ।

इति कर्णस्य वाक्यान्ते शल्यः प्राहोत्तरं वचः ।

बुकोपयिपुरत्यर्थं कर्णं मद्देश्वरः पुनः ॥ ३०

यदा वै त्वां फल्गुनवेगानुच्चा

ज्याचोदिता हस्तवता विसृष्टाः ।

अन्वेतारः कङ्कपत्राः शिताग्रा-

स्तदा तप्स्यस्यर्जुनस्याभियोगात् ॥ ३१

यदा दिव्यं धनुरादाय पार्थः

प्रभासयन्पृतनां सव्यसाची ।

त्वामर्देयेत निश्चितैः पृषत्कै-

स्तदा पश्चात्तप्स्यसे सूतपुत्र ॥ ३२

बालश्चन्द्रं मातुरङ्के शयानो

यथा कश्चित्प्रार्थयतेऽपहर्तुम् ।

तद्वन्मोहाद्यतमानो रथस्थ-

C 8 1795
B 8 39 16
K 8 33 17

text — ^a) K₂ V₁ B D T G त्वा (for त्वा) S₁ संशयः; D₂ कुस्तया; T₂ हेतया, G₂ चेत्प्रया (for हिंसया) G₇ श्रवीमि त्वां न हिंसया — ^c) K₈ V₁ B D [ए]त्वं (D₁ 'न, D₁ 'व), T G [इ]त्वं (for [ए]त्वं) K₄ पूर्व, D₅ प्रोक्तो (for प्रोक्त) M श्रद्धेय (M₁ 'य, M₈ 'म) मया प्रोक्तं Ca.c cites श्रद्धस्त्व (as in text) — ^d) G₂ तेज (for तेऽस्ति) K₂ M₁ जिजीविषा (M₁ 'षा) — After 27, D₂ ins an addl colophon [Adhy no 40]

28 ^a) B₁ स्ववीर्येय, B₂ D₂ T₈ G 'यैंग; T₂ 'यं वै (for 'यैऽहं) K₃ पुरामस्य; B₂ D₂ पराक्रम्य; B₂ 'यंस्य, D₂ रिधुं शल्य, T₁ M पराश्वस्य, T₂ 'मृश्य, T₈ G [अ]हमा (G₂ यत्ता)श्वस्य (for पराश्वस्य) K₁ B₂ D₂ 4. 5 7 स्वयाहुवीर्यमा श्रिय — ^b) K₃ D₁ D₂ T₂ घनंजयं (for [अ]र्जुनं रणे) — ^c) K₂ मित्रमुखं K₄ शत्रुर, T₈ G₂ M₁ शत्रुं (for शत्रुर) — ^d) T₁ विभीषयितुम्, M₄ मा भीष

29 ^a) G₂ न स मा (for न माम्), D₂ अस्मिदभिप्रायाद् — ^b) K₃ D₁ D₂ T₂ जातु; D₁ D₁ 5 अन्यो, G₂ यदि (for अद्य) — ^c) D₂ उपेन्द्रो (for अपीन्द्रो) — ^d) K₁ 3 D₂ किं तु, V₁ B D₁ D₁ D₁ 2 3 4 S किमु (for किं नु) B (except B₂) D₁ D₁ 2 3 4 S (except T₂) क्यचन (for करिष्यति) — After 29, S (except T₂) ins an addl colophon. [Adhy name T₁ M₁ कर्णशल्यविवादे कर्णश्लाघनं (M₁ 'न), M₈ कर्णशल्यविवादः, M₁ शल्यविवादः — Adhy no (figures, words, or both) T₁ G M 31, T₈ 29.]

30 ^a) D₁ तत् (for इति) — ^c) K₃ विकोपयिपुर; D₂ m बुकोपयितुम् (for 'पिपुर) — ^d) K₃ मादेश्वर (for मद्देश्वर)

31 ^a) S₂ T₁ M₂ 1 वै त्वा, V₁ त्व वै, D₁ D₂ 6 त्वा वै (by transp) K₁ 3 4 V₁ D₁ D₂ फाल्गुनवेगानुच्चा,

B D₁ D₁ 8-5 7 8 फाल्गुनवेगानु (D₁ D₁ 6 'मु)क्ता, S फाल्गुन (M₈ 'नाद्)वाहुवेगात् (T₂ 'नुच्चा) (for 'वेगानुच्चा) — ^b) D₂ स्वर्णोर्चिता, D₂ चापोदिता, D₈ ज्यानोदिता (for 'चोदिता) V₁ D₈ आहवे ते (D₈ वै) निसृष्टा; B₂ हस्तिवता विसृष्टा, S (except T₂) वेगव (G₁ वेगय, M₄ वेदवं)तोमिकल्या — ^c) V₁ D₂ अर्दितार, D₁ अयेतरा; G₂ अन्वेतार K₄ शिताग्रास्, D₁ शिताग्रास्, D₈ शरीरे (for शिताग्रास्) — ^d) S₂ तप्से, K₃ तस्य; V₁ तप्स्यसे, D₁ तिष्ठति, T₂ [अ]वाप्यसि (for तप्स्यसि) K₁ 3 V₁ B₁ 5 D₁ D₁ D₁ 2 3 4 5 T₂ Ca.c [अ]नुयोगात् (T₂ 'न), D₁ [आ]रमं (for [अ]रिं) S (except T₂) स्वक्ष्यसेपा त्वां तदा कर्णं बुद्धि

32 ^a) D₂ यत्ति, T₁ यया, G₂ यद्वा (for यदा) S K₁ 2 4 कर्णं (for पार्थ) — ^b) V₁ B D₁ D₁ D₁ 7 S प्रतापयन् (V₁ B₂ 'येत्, D₁ M₁ 'वत्); D₈ सुतापयन् (for प्रभास) T₁ सव्यसाचि — ^c) K₁ त्वा मंद येन; K₈ B₂ 5 D₁ D₂ 3 4 T₂ त्वां (D₁ आ) मर्देयिष्यन्, V₁ T₁ 8 G M त्वां (T₈ G₁ 8 M₁ त्वा) मर्देयिष्यति, B₁ 2 4 D₁ D₁ 4-7 त्वा मर्देयिष्यन् (for 'येत) D₈ निश्चितै, S (except T₂) असुखै (for निश्चितै) S₂ पृषत्कैस्, K₃ D₁ 'कैस् (for 'कैस्) — ^d) K₃ तप्स्यसे; D₁ तप्स्यसि S तदा पृच्छां (T₁ G₂ प्राणांस) स्वक्ष्यसे पादवस्य

33 ^a) T₁ बाल — ^b) K₃ प्रार्थयन्ते, D₈ S (except T₂ G₂) 'येत (for 'यते) V₁ प्रहर्तुं, D₁ चाप, D₁ [अ]हर्तुं, T₂ G₂ हि (G₂ वि) हर्तुं (for [S]र्) — ^c) B₂ तत्त्वं (for तद्दन्) S₁ K₁ 3 V₁ B D S चो (S₁ K₁ 3 य) तमानं (for यतमानो) K₃ V₁ B D S रथस्थ (for 'रथस्थ) — ^d) K₃ तं, V₁ B₁ 4 5 D₁ D₁ D₁ 2 3 4 5 म- (for त्वं) K₃ नेतुमद्य, V₁ B D जेतुमद्य (by transp) S (except T₂) जे (M₁ जय)तु पार्थ काक्षसे सूतपुत्र — After 33, S (except G₂) ins

स्त्वं प्रार्थयस्वर्जुनमद्य जेतुम् ॥ ३३
 त्रिशूलमाश्लिष्य सुतीक्ष्णधारं
 सर्वाणि गात्राणि निघर्षसि त्वम् ।
 सुतीक्ष्णधारोपमकर्मणा त्वं
 युयुत्ससे योऽर्जुनेनाद्य कर्ण ॥ ३४
 सिद्धं सिंहं केसरिणं वृहन्तं
 वालो मूढः क्षुद्रमृगस्तरस्वी ।
 समाह्वयेत्तद्वदेत्तवाद्य
 समाह्वानं स्रतपुत्रार्जुनस्य ॥ ३५

मा स्रतपुत्राह्वय राजपुत्रं
 महावीर्यं केसरिणं यथैव ।
 वने सृगालः पिशितस्य वृत्तो
 मा पार्थमासाद्य विनक्ष्यसि त्वम् ॥ ३६
 ईपादन्तं महानागं प्रभिन्नकरटामुखम् ।
 शशकाह्वयसे युद्धे कर्णं पार्थं धनंजयम् ॥ ३७
 विलस्यं कृष्णसर्पं त्वं घाल्यात्काष्ठेन विष्यसि ।
 महाविषं पूर्णकोशं यत्पार्थं योद्धुमिच्छसि ॥ ३८
 सिंहं केसरिणं क्रुद्धमतिक्रम्याभिनर्दसि ।

315* खन्यादसि तीक्ष्णधार यथाज्ञ
 सुतेजन निहित वै पृथिव्याम् ।
 तथा खनस्यद्य शितान्पृथक्का-
 न्यः प्रार्थयस्वर्जुनेनेह युद्धम् ।
 [Of 2 59. 8, Edgerton, JAOS 59 366ff
 — (L. 1) T₂ हन्यादसि (for खन्यादसि) अज (for अह)
 in some unused MSS — (L. 2) T₂ सुतेजसं (for 'जन)
 — (L. 3) T₁ : [अ]शितान् (for [अ]य शितान्)
 — (L. 4) T₁ यत् (for य) T₂ G₂ यथार्थयसि (for य
 प्रार्थयसि) T₂ योद्धुं (for युद्धम्)]

34 ^a) V₁ B₁ 2.4 Da₁ Dn₁ D₁ 2-5 7 8 आश्लिष्य, B₂
 आसाद्य, B₂ उद्यम्य, T₂ आराध्य (for आश्लिष्य) S₂ K₁
 M₁ सुतीक्ष्णधार (K₁ 'रा, M₁ र) G₂ हरेदस्व तीक्ष्णधार
 यथाद्य — ^b) D₂ महार्यं (for गात्राणि) K₂ च कर्षसि,
 D₂ सिद्धये, D₄ हि घर्षसि, T₂ G नि(G₁ 2 वि)कर्षसि, M
 कृपस्युत्, Bomb Ed विघर्षसि (for निघर्षसि) — ^c) S₁
 K₂ सुतीक्ष्णधारो मम (for 'धारोपम) Dn₁ च (for त्वं)
 T₁ 2 G₁ 2 M सुतीक्ष्णधारोपमकर्मणेह (T₁ 'य), G₂
 'शास्त्रापगवर्मणेह — ^d) B₂ om from युयुत्ससे up to
 समाह्वान (in 35^d) K₁ योर्जुनम्; Dn₁ युयुत्ससे, S (except
 T₂) फल्युनेन (for योऽर्जुनेन) K₂ [अ]य (for [अ]य)
 M₁ कर्णं

35 B₂ om up to समाह्वान (of v l 34) — ^a) K₁
 सिद्धिं, K₂ रुद्र, K₄ V₁ B₁ 2 5 D S क्रुद्ध, B₄ सिंह (for
 सिद्धं) B₄ क्रुद्ध (for सिंह) K₁ केसरिणे, B₁ Dn₁ D₂ ;
 Ca केश(D₂ 'सि)रिण, Co केश' (as in text) — ^b)
 S (except T₂) भूत्वा (for मूढ) V₁ D₂ तरस्विन
 — ^c) V₁ B₄ एव, D₂ पुन (for एतद्) K₂ तवापि,
 D₂ 1 त्वयाद्य, T₂ त्वयापि (for तवाद्य) T₁ 2 G M
 समाह्वयेद्दृष्ट(T₁ 'द्वेष्ट)मुपेत्य योद्धु — ^d) T₁ M तथा

स्वमप्याह्वयसेद्य पार्थं, T₂ G त(T₂ G₂ य)या त्वमद्याह्वयसेद्य
 (G₂ 'ह) पार्थं

36 ^a) Da₁ D. [अ]ह्वये — ^b) Da₁ D₁ महासिंहं
 (for 'वीर्यं) Some MSS केशरिणं S (except T₂)
 यथा वै (for यथैव) — ^c) Some MSS शृगालः
 K₂ 4 V₁ B₁ 2 Dn₁ D₂ 2-1.6-3 T₂ पिशितेन; T₁ 2 G M
 'ताभि- (for 'तस्य) K₂ B₁ 2 Da₁ Dn₁ D₁ 5 6 हस',
 T₂ हृष्टो (for वृत्तो) — ^d) K₁ स (for मा) T₁ 2
 G M पार्थं समासाद्य (for मा पार्थमां) S₂ K₂ विनं-
 (K₂ 'न)क्षसि; V₁ T₂ G विनक्ष्यसे, T₁ विनक्ष्यसि

37 ^a) K₂ ईष्वार्दित (sio), B₁ 4 ईष्वार्दत, D₂ लौह';
 D₂ ईष्वार्दत्त T₁ G₂ महाराग (for 'नागं) — ^b) T₁
 G₂ 'कटकामुख; Ca 'करटामुखम् (as in text) — ^c)
 K₁ 2 4 V₁ B₁ 2 Dn₁ D₂ 2 T₂ शशकोह्वयसे (K₂ 'ते)
 T₁ 2 G M शशोभूत्वाह(G₂ 'सु)यस्यद्य Ca cites
 शशक (as in text) — ^d) Dn₁ पार्थं (for पार्थं)
 T₁ 2 G M युद्धे कर्णं (for कर्णं पार्थं)

38 ^a) S₂ वलिस्य T₂ च (for त्व) — ^b) S₁ K₂
 lacuna, S₂ K₁ दंडेन, K₁ इव हि (for काष्ठेन) B₂
 विष्यसे T₁ 2 G M प्र(T₂ G स)वोघयितुमिच्छसि — ^c)
 S₁ (marg as in text) K₄ B₁ 2 5 Dn₁ D₁ 1 6 7 T₂ Ca. c
 पूर्णकोप, V₁ B₄ Da₁ D₂ 'कोपं, B₂ 'कुंभ; T₁ 2 G M
 कर्णं मोहाद् (for पूर्णकोश) — ^d) Dn₁ पार्थं K₂ योद्धु-
 मिच्छसि सूतज, T₁ 2 G M योद्याह्वयसि फल्युन

39 T₂ om 39^{ab} — ^a) B (except B₂) D₂ 2
 केशरिण Dn₁ मत्तम् (for क्रुद्धम्) — ^b) B₁ Da₁ T₂ G
 M₂-4 अभिक्रम्य, T₁ अवलिसो (for अतिक्रम्य) S₂
 [अ]भिनन्यसि, K₂ 4 B₂ Dn₁ 'नर्दसि, V₁ 'मर्दसि, B₁ 2 4
 Da₁ D₁-5 7 T₂ G₁ 2 M 'नर्दसे; B₂ विनर्दसि, D₂ [अ]भि-
 नर्दसि, T₁ हि नर्दसं, G₂[अ]भिनन्यसे K₂ आकात्म-
 भिवाचसि — ^c) Some MSS शृगाल K₂ मूर्खं त्व; V₁

सृगाल इव मूढत्वान्निर्दिहं कर्ण पाण्डवम् ॥ ३९
 सुपर्ण पतगश्रेष्ठं वैनेतेयं तरस्विनम् ।
 लद्धेवाह्वयसे पाते कर्ण पार्थ धनंजयम् ॥ ४०
 सर्वाभोनिर्लयं भीममूर्धिमन्तं प्रपायुतम् ।
 चन्द्रोदये विवर्तन्तमपुत्रः संतितीर्षसि ॥ ४१
 ऋपमं दुन्दुभिर्ग्रीवं तीक्ष्णशृङ्गं प्रहारिणम् ।
 वत्स आह्वयसे युद्धे कर्ण पार्थ धनंजयम् ॥ ४२
 महाघोषं महामेघं दर्दुरः प्रतिनर्दसि ।

कामतोयप्रदं लोके नरपर्जन्यमर्जुनम् ॥ ४३
 यथा च स्वगृहस्यः श्वा व्याघ्रं घनगतं भवेत् ।
 तथा त्वं भयसे कर्ण नरव्याघ्रं धनंजयम् ॥ ४४
 सृगालोऽपि वने कर्ण शगैः परिवृतो नसन् ।
 मन्यते सिंहमात्मानं यावत्सिंहं न पश्यति ॥ ४५
 तथा त्वमपि राघेय सिंहमात्मानमिच्छसि ।
 अपश्यञ्शत्रुदमनं नरव्याघ्रं धनंजयम् ॥ ४६
 व्याघ्रं त्वं मन्यसेऽऽत्मानं यावत्कृष्णो न पश्यसि ।
 समास्थितावेकरथे सूर्याचन्द्रमसाविव ॥ ४७

C 2. 1810
B 2. 29 20
K 2. 33 33

B D₂-1 7 8 T₂ 8 G M₂-1 मूढत्व, D₁ D₁ D₁ 5 6
 T₁ M₁ मूढ इव (D₂ 'दत्वे') (for मूढत्वान्) — ^d) G₂ स
 सिंह

40 T₂ om 40^{ab} — ^a) K₂ सुपर्ण- G₂ पतग
 (for पतग-) S K₁ 2 सुपर्णमृत(S₁ K₁ 'मृ', K₁ 'मृभ)
 वश्रेष्ठ — ^b) K₂ तरस्विना — ^c) S₁ K₂ लद्धेवाह्वयसे, S₂
 केटावदाह्वयसे (sic), K₁ केटावादाह्वयसे (sic), K₂ डरगो,
 K₁ V₁ B D₁ D₁ D₁-3 7 भोगीवां, D₂ कानो वां, D₂
 लाववां, T₁ 8 G₂ नागो वां, T₂ G₂ M लच्छेवां, G₁ खट्वेवां
 (for लट्टेवां) Ca cites लट्टा, Cc भोगी K₂ D₁ युद्धे,
 T₁ 2 G₁ M पार्थ, Cc पाके (for पाते) T₂ त चलाद्वियमे
 वीर — ^d) T₁ पीतकर्णः; T₂ G तथा कर्ण, M₂-1 पा(M₁
 वा)त्ते कर्ण (for कर्ण पार्थ)

41 K₂ D₂ om (hapl) 41-42 D₁ reads 41-42
 after 44 — ^a) B₁ शश्वद्भोनिधिं, B₂- D₁ D₁
 D₁ 2-7 8 T₂ 8 G सर्वाससा निधिं, T₁ सर्वमभोनिधिं;
 M नवां(M₁ 'भा)भोनिधिं (for 'निलय) Ca cites
 अजसा निधिं V₁ D₂ शश्व(D₂ शश्व)दंभोनिधान च
 — K₁ om. 41^b-42^a — ^b) S K₂ 3 5 V₁ B₂ 4 5 D₁
 D₂-2 T₁ मूर्धिमत् (for उर्मिमन्त) K₁ D₁ D₂ रयायुर्व,
 V₁ प्रसागणं, B₁ 3 4 प्रपान्वित; D₂ 8 S श्रपा(D₂ जला)
 इल (for 'युत्तम्) — ^c) V₁ वर्धयत्, B D (D₂ om)
 S विवर्धतम् (D₁ 'धंताम्) — ^d) K₁ B D₃-8 T₂ G
 M₁ 2 4 सं(T₂ G स्वं)स्त्रितीर्षसि (for 'न्तिती')

42 K₂ D₂ om 42, K₁ om 42^a (of v 1 41)
 — ^a) D₂ घृपस D₂ (marg as in text) दुन्दुभिर्ग्रीव
 Ca c as in text — ^b) K₁ तीक्ष्ण (for तीक्ष्ण) D₂
 प्रहारिणी — ^c) V₁ जाह्वयते — For 42, S (except
 T₂) subst

316* यथा वत्सवरो भूत्वा जातस्त्वन्धेन शुभिमगा ।

शुभमिच्छेद्रोपविना तथेच्छमि किरीटिना ।

[(L 1) M शुभिम — (L 2) T₁ G₁ योहन् (for
 युहन्)]

43 V₁ D₂ 6 read 43-44 after 47 — ^a) V₁ B D
 S महामेघ (D₂ 'वै') (for 'घोष) K₂ D₁ D₂ 5 8 T₁ 8
 G M महाघोषं (D₂ 'पैर'), V₁ B D₁ D₁ 8-7 T₂ 'घोर
 (for 'मेघ) — ^b) K₂ D₁ दुर्दुर (D₁ 'र'), D₂ G₁ M₂
 दर्दुर, Ca 'र (as in text) K₁ 8 D₂ प्रतिनर्दसि, D₂
 T₁ 2 G M 'नर्दसे (T₁ 'त्ति) — ^c) T₂ वाणतोयप्रदं; Ca c
 काम' (as in text) V₁ B₂ D₂ S काले (for लोके)
 — ^d) K₁ 4 नै(K₁ न)व प' (for नरप') D₂ उत्तस
 (for अर्जुनम्)

44 ^a) B₂ यथावत् (for यथा च) S₂ K₁ B₂
 सुगृहस्य श्वा, B₂ S श्वा गृहस्यस्तु (B₂ T₂ 'स्य सन्), D₂
 (marg as in text) स्वगृहस्यश्च — ^b) K₂ D₁ D₂ T₁
 भवेत्, K₁ B₁ 5 D₁ D₁ - भसेत्, B₂ ह्वयेत् (for भयेत्)
 — ^c) K₂ V₁ D₁ D₂ 6 T G₂ M₂ भापसे, D₁ D₁ 5
 भससे, Ca भपसे (as in text) — After 44, D₁
 reads 41-42

45 D₂ om (hapl) 45-46. — ^a) Some MSS
 शृगालो T G M₂-4 हि, M₁ [S]सि (for सपि) D₂
 कर्ण — ^b) V₁ शगै, B₂ शकै, D₁ D₁ 5 शगै, D₂
 शकै, T₁ शगै (for शगै) T₁ [S]पि सन्, T₂ M₂-4
 वसेन् (for वसन्) — ^c) D₁ M₁ मन्यसे B₂ आत्मानं
 मन्यते सिंह

46 D₂ om 46 (cf v 1 45) — ^a) T₁ क्षसि (for
 क्षपि) — ^b) B₂ D₁ नर(D₁ निलय)सिंहायसेधुना
 — ^c) T₂ नापश्यन् T₁ प्रायुदशन, T₂ 'वहन (for 'दमनं)
 — ^d) S (except T₂) नरसिंह रणेर्जुन

47 ^a) S K₂ 4 व्याघ्र तु, K₂ D₂ व्याघ्र इव, G₂ व्याघ्र
 च S K₁ 2 3 इव इव, T₁ इव च (for Sऽत्मानं) D₁
 आत्मान मन्यसे व्याघ्रं — ^b) S K₁-3 G₂ कृष्ण, M₁ कृष्णे
 (for कृष्णौ) D₁ पश्यति — ^c) S K₁-3 एकरथं (for
 'रथे) — ^d) M₁ 4 सूर्यचन्द्रमसाव् — After 47, V₁ D₂ 6
 read 43-44

याधद्गाण्डीवनिर्घोषं न शृणोपि महाहवे ।
 तावदेव त्वया कर्णं शक्यं वक्तुं यथेच्छसि ॥ ४८
 रथशब्दधनुःशब्दैर्नादयन्तं दिशो दश ।
 नर्दन्तमिव शार्दूलं दृष्ट्वा क्रोष्टा भविष्यसि ॥ ४९
 नित्यमेव सृगालस्त्वं नित्यं सिंहो धनंजयः ।
 वीरप्रद्वेषणान्मूढ नित्यं क्रोष्टेव लक्ष्यसे ॥ ५०
 यथाशुः स्याद्विडालश्च श्वा व्याघ्रश्च बलावले ।
 यथा सृगालः सिंहश्च यथा च शशकुञ्जरौ ॥ ५१

यथानृतं च सत्यं च यथा चापि विषामृते ।
 तथा त्वमपि पार्थश्च प्रख्यातावात्मकर्मभिः ॥ ५२
 संजय उवाच ।
 अधिक्षिप्तस्तु राधेयः शल्येनामिततेजसा ।
 शल्यमाह सुसंकुद्धो वाक्शल्यमवधारयन् ॥ ५३
 गुणान्गुणवतः शल्य गुणवान्वेत्ति नागुणः ।
 त्वं तु नित्यं गुणैर्हीनः किं ज्ञास्यस्यगुणो गुणान् ॥ ५४
 अर्जुनस्य महास्त्राणि क्रोधं वीर्यं धनुः शरान् ।

48 ^{a)} D₈ गाजीव- K₈ Da₁ D_{1-5,7} T₁ M घोषं त्व,
 B₁ s & T₈ G घोष च (for-निर्घोष) — ^{b)} T₁ s G
 महाहवे (for 'हवे) — ^{c)} M_{1,2} तावदेव G₂ यथा (for
 त्वया) — ^{d)} K₄ शक्यं कर्तुं, D₂ १ शक्यमुक्त, D₆ शक्ति
 वक्तु; T₈ G वक्तुं शक्य (by transp). B₁ स यथेच्छकं, D₆
 यथेच्छसि, S (except T₂) यथेष्टत् (for 'च्छसि)

49 ^{a)} S (except T₂) रथशरधनुःशब्दैर् — ^{b)} S
 K₁ s & पूरयत; B₂ s नर्दं, M₁ नादयतो (for 'यन्त)
 — ^{c)} K_{1,8} D₁ ० न(K₁ न)दंतम् — ^{d)} D₆ यदा (for
 दृष्ट्वा). G₂ दृष्ट्वा क्रोष्टेव लक्ष्यसे — After 49, G₂ reads
 51-52

50 ^{a)} Some MSS सृगालस्त्वं — ^{b)} D₂ नित्यं (for
 नित्य) S (except T₂) कपिध्वज (for धनजय) — ^{c)}
 S₁ K₈ s वीरप्रद्वेषणान् (K₈ 'पणो); K₁ 'प्रद्वेषणान्, B₁ s
 वीर्यप्रघर्षय(B₈ 'णा)न्, D₂ ० T₁ वीरविद्वे(D₂ 'द्वि)पणान्
 (for 'प्रद्वेषणान्) Co cites वीरयुद्धेषणात् V₁ G₁ मूढ
 — ^{d)} K₈ V₁ B D S तस्मात् (for नित्यं) K₈ क्रोष्ट च;
 M₈ क्रोष्टैव K₈ लक्ष्यसे; V₁ लक्ष्यसे; D₂ लप्स्यसे

51 ^{a)} K₈ यथाश्च, D₈ यथाश्च K₈ & D₈ विडालस्य;
 T₈ बिलारश्च; G_{1,8} M बिलाल(M₁ 'ल)श्च, G₂ विडालश्च
 — ^{b)} K₈ श्वा व्याघ्रस्य, D₈ व्याघ्रस्य श्वा, T₁ श्वा व्याघ्राश्च,
 G₂ व्याघ्राघृश्च K₈ यथा बल, D₆ बले यथा, D₈ T₈ G₂ s
 बलावले (D₈ 'ल) (for 'बले) — ^{c)} Some MSS
 सृगालः. Dn₁ om सिंहश्च यथा च K₁ सिंहश्च, K₈ & D₈
 सिंहस्य D₈ T₂ यथा शशकुञ्जरौ

52 ^{a)} S₁ यथानृतं, T₁ यथाश्रुत (for 'नृत) — ^{b)}
 K₄ वसु, D₂ वत्स, D₆ T₁ २ M₂₋₄ चापि (for चापि) S
 K_{1,2} & विदा पते (K₄ 'ती), D₂ महादृष्ट्वा (for विषामृते)
 — ^{c)} M₁ यथा (for तथा) Da₁ D_{1,8} त्वयापि, T₁
 त्वमसि (for त्वमपि) G₂ पार्थं च K₄ प्रख्यातश्च (for
 'ताव्) T₈ G आत्मकीर्तिभि (for 'कर्मभि) K₁
 प्रख्याता वत्स कर्मभि — After 52, S₂ K₈ & V₁ B D S
 ins. an addl. colophon. — [Adhy. name V₁ m

कर्णतेजोवधे, B₁ शल्यकर्णसवादे, Dn₁ कर्णशल्यसवादे शल्य-
 वाक्य, D_{8,4,7} कर्णशतयसवादे, T₁ कर्णाधिकेपो, T₂ कर्णाजुन-
 निंदाप्रशसा, M₁ शल्यविवादे कर्णाधिकेपो — Day of
 Karna's Generalship S₁ द्वितीययुद्धदिवसे, K₈ द्वितीये
 — Adhy no (figures, words or both) V₁ m B₁
 D₈ 39, B₈ 40, Da₁ 50, D₁ 33, D₁ 30, D₆ 41, T₁ s
 G M 32, T₂ 35]

53 ^{a)} V₁ अवक्षिप्तस्तु, G₁ अभि (for अधि) Dn₁
 च (for तु) — ^{b)} K₄ [अ]मिततेजसा — ^{c)} K₈
 स्वसंकुद्धो, K₈ स स' S (except T₂) प्रत्यववीनमहाराज
 — ^{d)} K₈ T₂ अभि(T₂ 'य)धारयन्; T₁ s G M
 अविचारयन्

54 Before 54, N ins. कर्ण उवाच — ^{a)} V₁ B D
 (except D₆) S गुणवता (for 'वतः) — ^{b)} Dn₁ नागुणो
 — ^{c)} T₁ हि (for तु) B D₈ & १ s शल्य, Da₁ D_{1,8}
 सर्वैर्; D₈ m सर्व- (for नित्य) — ^{d)} K₈ V₁ B₁ s D₈
 S (except T₂) गुणा(V₁ 'णो)गुणान्; B₁₋₈ Da₁ D₁₋₈ १
 गुणागुणं; D₆ [अ]रुने गुणान् (for [अ]गुणो गुणान्).

55 ^{b)} G₂ कार्यं (for क्रोधं) K₈ धैर्यं (for वीर्यं).
 — ^{c)} V₁ तम् (for शल्य) B₈ M₂ विजानामि (for
 [अ]भि) T₈ G₁ s M₁₋₈ (all second time, see below)
 पांडवस्याभिजानामि — K₈ & B D T₂ ins after 55^c
 T₈ G₁ s M₁₋₈, after a repetition of 55^c (of 56)

317*

विक्रमं च महात्मन ।

तथा कृष्णस्य माहात्म्यमृपमस्य महीक्षिताम् ।

यथाह शल्य जानामि

[(L 1) D₈ महात्मना (for 'त्मन) — (L 2) K₄ Da₁
 D₁ s यथा (for तथा) T₂ वृपमस्य, Co ऋप (as above),
 V₁ समीक्षित, T₈ G_{1,8} M₁₋₈ महात्मन (for महीक्षिताम्)
 — (L 3) K₄ M_{2,8} अह शल्य वि (K₄ 'व्याभि)जानामि]
 — ^{d)} T₂ त्वं न (by transp) K₈ तत्तदा; Dn₁ D₂ & १
 T₁ M₁ (first time) सं तथा, G₂ M_{2,8} (M₂ s both

अहं शल्याभिजानामि न त्वं जानासि तत्तथा ॥ ५५
 एवमेवात्मनो वीर्यमहं वीर्यं च पाण्डवे ।
 जानन्नेवाह्वये युद्धे शल्य नाग्निं पतंगवत् ॥ ५६
 अस्ति चायमिषुः शल्य सुपुह्वो रक्तभोजनः ।
 एकद्वणीशयः पत्री सुधौतः समलंकृतः ॥ ५७
 शेते चन्दनपूर्णेन पूजितो बहुलाः समाः ।
 आह्वेयो विपवानुग्रो नराश्वद्विपसंधहा ॥ ५८
 एकवीरो महारौद्रस्तनुत्रास्थिविदारणः ।
 निर्भिन्धां येन रूढोऽहमपि मेरुं महागिरिम् ॥ ५९

तमहं जातु नास्त्रेयमन्यस्मिन्फल्युनादते ।
 कृष्णाद्वा देवकीपुत्रात्सत्यं चात्र शृणुष्व मे ॥ ६०
 तेनाहमिषुणा शल्य वासुदेवधनंजयौ ।
 योत्स्ये परमसंकुद्धस्तत्कर्म सदृशं मम ॥ ६१
 सर्वेषां वासुदेवानां कृष्णे लक्ष्मीः प्रतिष्ठिता ।
 सर्वेषां पाण्डुपुत्राणां जयः पार्थे प्रतिष्ठितः ।
 उभयं तत्समासाद्य कोऽतिवर्तितुमर्हति ॥ ६२
 तावेतौ पुरुषव्याघ्रौ समेतौ स्यन्दने स्थितौ ।
 मामेकमभिसंयातौ सुजातं शल्य पश्य मे ॥ ६३

C 5 1228
 B 5 14 13
 K 5 24 12

times) ४ तत्त्वत (for तत्तथा) T₈ G₁ ३ M₁ (all second time) मूढ शल्य न जानने

56 ^a) T₈ G₁ ३ M₁ (all second time) अहम् (for एवम्) — ^b) T₂ महावीर्यं, T₈ G₁ ३ M₂ ३ (all first time) महद्वैर (G₃ * यं), T₈ G₈ M₂ ३ (all second time) महद्वैर्यं, T₈ (second time) G₂ (first time) ३ (second time) M₁ (first time) २ ३ (both second time) महद्वैर्यं (for अह वीर्यं) T₁ कृष्णयो, T₈ G₁ ३ M₂ ३ (all first time) पाण्डवे (for 'दे) D₂ ६ वीभत्सोर्वीर्यमेव च (D₈ 'माहवे) — After 56^{ab}, T₈ G₁ ३ M₁-३ repeat 55^a followed by 317* and repeat after that 55^a-56^b — ^c) B₁ इव, S (except T₂) तौ (for एव) K₈ शल्य पते (for युद्धे शल्य) G₁ नाग्निं (for नाग्निं) B₁ ३ D₂-४.१ शल्य गाढीवधारिणं; D₂ शल्याग्निं पतगो यथा, T₂ शल्याग्निपतग यथा (for ^d)

57 ^a) V₁ D₂ ३ वायम्, D₂ D₇ चापम् (for 'यम्) K₈ आस्त्रेयमीपु शल्य (s10) — ^b) K₈ सपुत्रो, V₁ B₂-३ Da₁ D₁ ३ S (except T₂) सुसुखो (for सुपुङ्खो) — ^c) V₁ T₂ ३ G एकद्वणीशय, Da₁ D₁ ३ एकद्वणीमय; D₈ 'रय (for 'शय) — ^d) D₈ सधौत

58 ^a) T₂ श्वेत- (for शेते) S₂ K₁.४ चन्दनपूर्णेपि, K₈ T₂ G₂ 'चूर्णेन, V₁ B D (except D₂) T₁ M 'चू(B₁ D₃ M₁ 'चू)र्णेषु (for 'पूर्णेन) — K₁ om. 58^a-59^d — ^c) K₈ अहो यो, D₂ T₂ ३ G M₁ आहवे; Ca आह्वेयो (as in text) D₂ विपवास्तुग्रो, T₂ विपमो ह्युग्रो, G₂ 'यानुग्रो (for 'वानुग्रो) — ^d) K₈ नराश्व द्विपसकुलान्, V₁ B₂ ३ D₂ नराश्वद्विपसंधहा (B₂ 'ता)

59 K₁ om. 59 (cf. v 1 58) — ^a) K₈ एको याणो, B (except B₂) Da₁ D₁-३ १ घोररूपो, S एकरूपो (for 'वीरो) Da₁ D₁ ३ S महानुग्रम् (for 'रौद्रम्) — ^b) T₂ तनुस्थास्थि- (for तनुत्रास्थि) D₈ 'विदारक',

D₈ प्रदारण, M₁ -विदारणं — ^a) S₂ K₄ V₁ T₁ २ M₁ निर्भिं (V₁ 'त्रिं)या, D₂ निर्भिंदे K₈ वै कृष्य, V₁ D₂ D₂ क्रुद्धोहम्, D₂ T₁ तुष्टोहम्; D₂ ३ हृष्टोहम् (for रूष्टोऽहम्) D₈ संक्रुद्धो येन निर्भिंथां — ^c) K₂ ह्यपि (for अपि) S₁ (marg as in text) K₂ ४ विच्यं, B₈ मेरु- (for मेरुं)

60 ^a) K₂ मुच्येयं, K₄ V₁ B₁ नास्त्रेहम्, D₂ मद्रेश, D₈ यास्त्रेहम्, Ca नास्त्रेयम् (as in text) — ^b) K₈ D₂ नान्यस्मिन् (for अन्य) Some MSS फाल्युनाद् — ^c) D₈ सत्यां वाचं, G₂ सत्यमात्र (for सत्यं चात्र) B₁.२ ३ Da₁ D₂ ४ १ चापि, D₂ T₂ एतत्, T₈ G₁ ३ अत्र, M₂ अत्य (for चात्र)

61 ^a) B₁ येना* (for तेना*) K₄ शल्यं — ^c) K₈ D₂ योत्से T₁ ३ G₂ ३ -सरवधौ (T₁ 'वधे, G₂ 'वधं), G₁ M -सक्रुद्धौ (for -संक्रुद्धम्) — ^d) S (except T₂) त(T₁ स)त्कर्तुं (for तत्कर्म)

62 ^a) K₁ D₈ सर्वेषां च हि (D₈ एव) देवाना; K₈ V₁ B Da₁ D₁-१ S (except M₁) सर्वेषां वृष्णिवीराणां Ca cites वासु* (as in text) — ^b) S₂ K₁ ३ D₂ D₂ G₂ लक्ष्मी — ^c) B₁.४ D₂-३ १ तु, D₂ M₁ तं (for तत्) — ^d) K₁ ३ ४ V₁ B D₂ D₁-४.६ १ T₁ ३ M को नि(D₂ वि)वर्तितुम् (for कोऽपि) D₈ को निवर्तयितु क्षम

63 ^b) K₂ S (except T₂) समाने (K₈ 'नौ) (for समेतौ) D₂ सदिने स्थितौ; M₁ स्यन्दनास्थितौ — ^c) G₁ ताव्, Ca माम् (as in text) D₄ अभिसजातौ, T₁ ३ G M₁ अभि- (T₈ G 'पि)मंयुक्तौ, Ca 'सयातौ (as in text) — ^d) B₈ सुयात, Ca ० सुजात (as in text) S₂ (sup in) शल्य-मन्य, K₄ शल्यमद्य, K₈ B (except B₁) Da₁ D₁ २ ४.३ ३ T₈ G पश्य शल्य (by transp), D₂ यत्य शल्य, T₁ M चतं शल्य

पितृष्वसामातुलजौ भ्रातरावपराजितौ ।
मणी सूत्र इव प्रोतौ द्रष्टासि निहतौ मया ॥ ६४
अर्जुने गाण्डिवं कृण्ये चक्रं ताक्ष्यैरुपिध्वजौ ।
भीरूणां त्रासजननौ शल्य हर्षकरौ मम ॥ ६५
त्वं तु दुष्प्रकृतिर्मूढो महायुद्धेष्वकोविदः ।
भयावतीर्णः संत्रासाद्बद्धं बहु भापसे ॥ ६६
संस्तौपि त्वं तु केनापि हेतुना तौ कुदेशज ।
तौ हत्वा समरे हन्ता त्वामद्वा सहवान्धवम् ॥ ६७

64 ^a) Ś₂ B₁ पितृस्वमा, B₂ पितृस्वजा (for पितृस्वमा-) K₂ मातुलेयौ, G₂ -मातुलजा — ^a) V₁ T₁ s G₁ 2 मणिसूत्र Ś₂ प्रोता, K₁ प्रोतो; K₄ प्रेतौ, C_a 0 प्रोतौ (as in text) D₀ भूमणी सूत्र इव तौ — ^a) T₁ द्रष्टामे (for द्रष्टासि) Ś₂ निहितौ

65 ^a) B₁ Da₁ Dn₁ D₁ s अर्जुनो, D₂ G₁ 1 M₁ अर्जुन B₁ Da₁ Dn₁ D₁ s s G₁ 2 कृण्यस्र (G₁ 2 'ण्य) (for कृण्ये) K₂ गांढीव चार्जुनं कृण्य, D₂ सगादीत्रोर्जुनं कृण्यो (for ^a) M₁ चक्रे (for चक्रं) B₁ ताक्ष्यैरुपिध्वजे, B₂ Da₁ D₁ S ताक्ष्यै (Da₁ D₁ 'क्षै) कयी ध्वजौ B₂ कृण्यार्जुनौ च गांढीवचक्रौ ताक्ष्यैरुपिध्वजौ — ^a) V₁ D₂ प्रापकरणौ; B (except B₂) Da₁ D₁ s-s 7 Co-जनन (for -जननौ). — ^a) B₂ शल्य (for शल्य) B (except B₂) Da₁ D₁ s-s 7 s हर्षकरं (for 'करौ) K₁ मम हर्षकराबुभौ

66 ^a) V₁ D₂ चात्र दुर्मते (D₂ 'ति), D₀ चातिदुर्मतिर (for तु दुष्प्रकृतिर) K₂ मूर्षी (for मूढो) B₂ त्व तु दुष्प्रकृतेषी — ^b) K₄ V₁ अकोविद, B₁ कोविदः D₀ महायुद्धेष्वकोविदः — ^a) K₁ s V₁ B D M₂-4 भयाव (K₂ 'त) दीर्ण, T₁ भूयावतीर्ण; T₂ भयादुदीर्ण; G₂ 'द्वितीक्षण, M₁ भावतीर्ण (submetric) (for भयाव) K₂ स त्रस्तो, T₂ संत्रासो (for संत्रासाद्) — ^a) T₂ ह्यवद्ध, C_a अवद्धं (as in text) K₁ वन्दि (sic) (for बहु) K₂ विरुद्धं बहु भापणं

67 ^a) D₁ त स्तौपि, T₂ अस्तौपीस् K₂ V₁ B₁-3 s D S तौ (for त्व) K₁ सस्तौपिय (sio) D₂ न, T₁ त्वं (for तु) Ś₁ K₂ तु केनापि, K₂ कुलुनपि (for तु के) K₁ सस्तौपियं तु केनापि, B₁ तपजन्तोसि केनाद्य — ^b) K₂ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-7 T₂ s G M त्वं, D₂ T₁ तु (for तौ) K₂ D₁ कुदेशज (D₁ 'त); G₂ कुचेतस — ^a) K₂ हंता (for हत्वा) K₂ हता, K₂ स्त्रात्वा, D₀ शल्य (for हन्ता) D₂ त कुदेशज तौ हत्वा — ^a) K₂ प्रमथ्य, V₁ B Da₁ D₁-3 त्वामद्य, Dn₁ T₂ त्वामहं (for त्वामद्वा) K₂ सहयाधवौ, T₁ s G M त्वामप्यद्य सवाधव

पापदेशज दुर्वुद्धे क्षुद्र क्षत्रियपांसन ।
सुहृद्भूत्वा रिपुः किं मां कृष्णाभ्यां भीषयन्नसि ॥ ६८
तौ वा ममाद्य हन्तारौ हन्तासि समरे स्थितौ ।
नाहं विभेमि कृष्णाभ्यां विजानन्नात्मनो बलम् ॥ ६९
वासुदेवसहस्रं वा फल्गुनानां शतानि च ।
अहमेको हनिष्यामि जोषमास्व कुदेशज ॥ ७०
स्त्रियो बालाश्च वृद्धाश्च प्रायः क्रीडागता जनाः ।
या गाथाः संप्रगायन्ति कुर्वन्तोऽध्ययनं यया ।

68 ^a) G₂ देजं च (for -देशज) — ^b) K₂ क्षत्रिय पासन, B₁ s D₁ 'पांसन, D₀ 'पांशुल (for 'पासन) — ^a) K₂ सुहृद्भूत्वा (sic), Dn₁ D₂ T₂ s G M₂-4 'द्रूपो, T₁ सुहृद्यापि, M₁ सुहृद्विपो (for सुहृद्भूत्वा) B₁ कामं (for किं मां) — ^a) K₂ कृष्णा त्वा K₁ om. (hapl) from भीषयन्नसि (in 68^a) up to कृष्णाभ्यां (in 69^a) K₂ V₁ B₁-1 Da₁ Dn₁ D₁ s-s 7 s S भीषयिष्यसि, D₂ s 'यस्यलं

69 K₁ om up to कृष्णाभ्यां (in 69^a) (cf v 1 68) — ^a) M₁ ते (for तौ) D₂ च (for वा) K₂ मामय; V₁ B Da₁ D₁-7 G₁ मामद्य, Dn₁ D₂ [अ]हमद्य, T₁ माप्र* (for ममाद्य) Ś₁ K₂ * * * तौ, B₂ Dn₁ D₂ वा मा (B₁ मा) तौ (for हन्तारौ) — ^b) V₁ m B₁ s-s- Da₁ D₁ s-s 7 हनिष्ये वापि तावद् B₂ अवधिष्टावलक्षितौ, Dn₁ D₂ अवधिष्टारणे स्थितौ, D₂ हन्या वा तावद् रणे, D₀ हनिष्ये तावद् रणे, T₁ s G M हनिष्ये तौ न (T₁ तावद्, G₂ ते न) मशय, T₂ हनिष्ये वा रणे स्थितौ — ^a) Dn₁ विभेम, G₁ भवेमि — ^a) K₂ विजनन्, V₁ D₀ विजानामि

70 ^a) B₂ च (for वा) Da₁ D₁ s वासुदेवाना सहस्रं वा (hypermetric) — ^b) Some MSS फाल्गुनानां V₁ B₁ s Da₁ Dn₁ D₂ s - s S (except T₂) वा (for च) — ^a) V₁ Co जोषमास्व; Da₁ D₂ 'मास्व, Dn₁ T₂ चोदवाधान्, D₂ G₂ जोषमास (G₂ 'व्), T₂ G₁ s तृष्णीमास्व (for जोष) C₁ cites जोष (as in text) G₂ [अ]कुदेशज (for कु)

71 ^a) D₂ स्त्रियो वा बालवृद्धाश्च — ^b) V₁ क्रीडागता; T₂ क्रीडा*, C₀ क्रीडा* (as in text) C₀ क्रमसे (sic) गता इति वा पाठः — ^a) Dn₁ T₂ या गाथां, T₁ या गता (for या गाथा) — ^a) Ś₂ K₂ V₁ B₂ s Dn₁ D₂-3 s T₂ कुर्वन्तो D₁ [S]ध्यापन, T₂ [S]म्ययन (for स्य्य) Ś₂ K₂ Dn₁ D₂ T₂ तया; D₂ द्विजा (for यथा) — ^a) Dn₁ T₂ ता गाथां, D₂ om (for ता गाथा) B₂ वै (for

ता गाथाः शृणु मे शल्य मद्रकेषु दुरात्मसु ॥ ७१
 ब्राह्मणैः कथिताः पूर्वं यथावद्वाजसंनिधौ ।
 श्रुत्वा चैक्रमना मूढ क्षम वा ब्रूहि वोत्तरम् ॥ ७२
 मित्रशुद्धद्रको नित्यं यो नो द्वेष्टि स मद्रकः ।
 मद्रके संगतं नास्ति क्षुद्रवाक्ये नराधमे ॥ ७३
 दुरात्मा मद्रको नित्यं नित्यं चानृत्तिकोऽनृजुः ।
 यावदन्तं हि दुरात्म्यं मद्रकेष्विति नः श्रुतम् ॥ ७४
 पिता माता च पुत्रश्च श्वश्रूश्चशुरमातुलाः ।

जामाता दुहिता भ्राता नप्ता ते ते च वान्धवाः ॥ ७५
 वयस्याभ्यागताश्चान्ये दासीदासं च संगतम् ।
 पुंभिर्विमिश्रा नार्यश्च ज्ञाताज्ञाताः स्वयेच्छया ॥ ७६
 येषां गृहेषु शिष्टानां सक्तुमन्थाशिनां सदा ।
 पीत्वा सीधुं सगोमांसं नर्दन्ति च हसन्ति च ॥ ७७
 यानि चैवाप्यवद्धानि प्रवर्तन्ते च कामतः ।
 कामप्रलापिनोऽन्योन्यं तेषु धर्मः कथं भवेत् ॥ ७८
 मद्रकेषु विलुप्तेषु प्रख्याताशुमकर्मसु ।

C. B. 1844
 B. B. 40 29
 K. P. 34 29

मे) — १) D₂ दुरात्मना (for 'त्मसु)

72 ^a) K₁ कथित, K₂ D₃ कथिता, T₂ कथित — ^b)
 K₃ चवा यद् (for यथावद्) — ^c) Dn₁ [अ]य विमना,
 D₁ चैक्रमना (for चैक) K₂ T₂ G M_{1.2} ३ मूर्धे (for
 मूढ) — ^d) T₁ नम (for क्षम) K₂ D₂ T₂ क्षमा (K₃
 'म)वान्, B₂ क्षमस्व, T₂ G मम वा (for क्षम वा) T₁
 प्रब्रूहि (for वा ब्रूहि) S₂ K_{1.2} ३ V₁ B₁₋₃ D (except
 Dn₁) १ चोत्तर

73 ^a) D₂ M₁ मित्रद (M₁ 'दृ)द्, G₁ ३ मित्र (G₂
 'त्र)ष्ट्र (for 'दृष्ट) K₂ मित्रहा, G₂ मनिको (for
 मद्रको) — K₂ om (hapl) 73^b-74^a — ^b) B₁ यो
 मा, Dn₁ चान्यो, D₂ यो मे, D₃ ये नो (for यो नो) D₁
 समद्रका, G₂ स मद्रक Ca as in text. — ^c) V₁ D₂
 सगतिर्, T₁ शपयं, G₂ शपयं, Co संगतं (as in text)
 — ^d) G₂ क्षुद्रसखे, Co धौद्रे वाक्ये S₂ K₂ ३ नराधम

74 K₂ om 74^a (cf v l 73) — ^b) K₁ चार्हणिको,
 K₂ चानृत्तिको, V₁ BDS चानृत्तिको (for चानृ) Ca c
 cites चानृत्तिक. K₂ नित्यमात्यक्तिकां तुज (sic) — ^c)
 K₂ V₁ B₁ Dn₁ Dn₁ D₁₋₃ ३ यावदन्तं हि, D₂ प्रवदत हि,
 T₁ ३ G M यच्चान्यदपि, T₂ यावदत्यत (for 'दन्त हि)
 Ca cites यावदत (as in text), Co यावदत्य — ^d)
 S₂ मद्रकेष्टिनित श्रुत (sic)

75 ^a) K₂ V₁ B (except B₁) D T₂ transp माता
 and पुत्र S₂ ज्ञाता, K_{1.2} भ्राता, T₁ ३ G₁ ३ M पुत्राग्र
 — ^b) Some MSS -न्वसुर D₂ च्यायधश्वश्च मातुला
 — ^c) T₂ G भगिनी (for जामाता) S₂ K_{1.2} पुत्रो, M₁
 नावा (for भ्राता) — ^d) K₂ नृसा (for नप्ता) Dn₁
 नप्तरो ये (for नप्ता ते ते) K₁ T₂ येन्ये, B₁ चैते, B₂
 वै ते, B₃ damaged, D₁ ते न, D₂ ३ [अ]न्ये ते, D₃ नैके,
 D₃ [अ]न्ये ये, T₁ ३ G M चान्ये (for ते ते) T₂ [S]पि
 (for च) S₂ K_{1.2} याधव, M₁ पाडवा

76 ^a) T₁ चान्या (for चान्ये) K₁ घयन्यात्यागता
 श्रान्ये, T₂ वयश्चाभ्या — ^b) K₁ दासी दासी च, D₂ ३ S

(except T₂) 'दासा (D₂ G₂ 'स)श्च, D₂ दासदासीव D₂
 स्व (for च) B₂ D₂ T₁ ३ G₁ ३ M सगता, G₂ याधवा
 (for सगतम्) — ^c) B. Dn₁ D₁ ३ तु (for च) B₂ S
 पुभिर्वि (G₂ 'श्च)मिश्रिता नार्यां Co cites पुभि, Ca. c
 cite विमिश्रा (as in text) — ^d) K₂ आता-
 ज्ञाता, D₂ ज्ञातो, T₁ ज्ञाताज्ञा धै, Co ज्ञाताज्ञाता (as in
 text) V₁ D₂ T₂ च स्त्रे (D₂ ये)च्छया, B₂ D₂ यथे;
 D₂ स्वपेयवा (for स्वयेच्छया) Ca cites स्वया (as in
 text)

77 ^a) B₂ तेषां, T₁ G₂ एषा (for येषा) S₁ K₁ ३
 V₁ B (except B₂) Dn₁ D₂₋₃ ३ S S Co [अ]शिष्टानां
 — ^b) S₂ K₂ स (K₂ श)कुमयाशिना, K₁ B Dn₁ Dn₁
 D₁ ३-३ S Co सक्तु (B₂ शक्तु, B₁ D₂ शक्तु, D_{1.2} शक्त)
 मत्स्याशिना, K₂ शक्रमयासिन, K₂ V₁ शक्तुमत्स्या-
 यिना (V₁ 'शिन), D₂ सक्तुमासाशिना, D₂
 शक्तुमिच्छसि न, D₂ (before corr) सक्तुमत्स्याशिना;
 T₁ ३ G M सक्तु (T₁ 'का)मयाशि (M₁ 'जि)नां, T₂
 वस्तुमयामिप B Dn₁ Dn₁ D₁ ३-३ ३ T₂ तथा (for सदा)
 — ^c) K₁ सीध्व, K₂ T₂ G M शीधुं; K₂ BD (except
 D₂ ३) सीधु, K₂ शीघ्र (for सीधु) T₂ मधुनि (for सीधुं
 स) Cv as in text — ^d) K₁ २ ३ नदति, K₂ क्रुद्धति,
 V₁ B₁ ३-३ D₂₋₃ S (except T₂) क्रदति, B₂ कुर्वति,
 Dn₁ D₁ ३ तु (D₂ कृ)र्दति (for नर्दन्ति) D₂ प्रहर्षति,
 G₂ च समति (for च हसन्ति) Cv क्रन्दन्ति च हर्षन्ति च

78 ^a) K₂ V₁ B D T₂ नार्यति चा (Dn₁ वा)पि, T₁
 G₂ गायति च हि (G₂ चैर), T₂ G₂ M गाति चैव हि (M
 'वापि) (for यानि चैवापि) Ca cites गायति G₂
 वद्धानि — ^b) M₂ प्रवर्धते T₁ कामित — ^c) D₁
 काम प्रलापितो, D₂ कामप्रलपिनो S₁ [S]न्योन्ये, K₁ २
 [S]न्योन्ये — ^d) D₁ नृपु; T₂ G एष (G₁ 'पु) (for
 तेषु)

79 ^a) K₂ V₁ B D S Ca [अ]नृ (K₂ 'वि)ल्लिप्तेषु
 (for विलु) — ^b) K₂ पुख्यातासर्कर्मसु (sic), M₂

नापि वैरं न सौहार्दं मद्रकेषु समाचरेत् ॥ ७९
मद्रके संगतं नास्ति मद्रको हि सचापलः ।
मद्रकेषु च दुःस्पर्शं शौचं गान्धारकेषु च ॥ ८०
राजयाजकयाज्येन नष्टं दत्तं हविर्भवेत् ॥ ८१
शूद्रसंस्कारको विप्रो यथा याति पराभवम् ।
तथा ब्रह्मद्विपो नित्यं गच्छन्तीह पराभवम् ॥ ८२
मद्रके संगतं नास्ति हतं वृश्चिकतो विपम् ।

आथर्वणेन मन्त्रेण सर्वा शान्तिः कृता भवेत् ॥ ८३
इति वृश्चिकदष्टस्य नानाविपहतस्य च ।
कुर्वन्ति भेषजं प्राज्ञाः सत्यं तच्चापि दृश्यते ।
एवं विद्वज्जोपमास्व शृणु चात्रोत्तरं वचः ॥ ८४
वासांस्युत्सृज्य नृत्यन्ति स्त्रियो या मद्यमोहिताः ।
मिथुनेऽसंयताश्चापि यथाकामचराश्च ताः ।

प्रख्याताशुभ्रं — ^{a)} T₁ नापि शौच, G₂ नातिवैरा (for नापि वैर) M₈ नापि वै रणसौहार्दं. — ^{b)} Ś₁ K₁ : B₃ D₄ T₂ M₁ : मद्रकेण, Ś₂ K₂ : D₂ : M₂ : 'के न, V₁ 'के च (for 'केषु)

80 ^{a)} V₁ सगतिर् — ^{b)} K₂ D₂ मद्रका (D₂ 'के) हि; D_{n1} D₂ T₂ न(D₂ मा)द्रकेषु (for 'को हि) K₁ : V₁ B D T₂ : G M सदा मल (K₂ 'ला, V₁ B₁ D₂ T₂ 'लं), K₂ सुचापलः; T₁ मदा चल (for मचापल) — ^{c)} T₁ न (for च). Ś₁ K₂ सस्पर्शः; K₂ संश्लेषो, V₁ B D T₁ : सत्(T₁ 'ह)ष्ट, T₂ G संभ्र(G₁ 'शृ; G₂ 'ह)ष्ट, M₁ Ca संस्पष्ट; M₂-4 मधु(M₂ 'घृ)ष्ट (for दुस्पर्श) — ^{d)} K₂ शौचं, G₂ शोचन् (for शौच) K₂ : D_{n1} D₂ गंधारकेषु

81 ^{a)} K₂ राजयाजनयाज्येन, V₁ B₂ D_{n1} D_{n1} D₁ M₁ Ca 'याजकयाज्येषु, B₁ 2-2 D₂-2 'या (D₂ 'रा)जकयाज्ये च, T₁ : G₁ : M₂-1 'याजकया(T₁ 'रा)ज्ये हि, T₂ शूद्रयाजनयाज्ये च, G₂ राजयाजनयाज्याभ्या — ^{b)} S (except T₂) यथा (for नष्टं) K₂ भुवि, G₂ अह (for हविर) B₂ D_{n1} D₁ : यथा, T₁ मुखे, T₂ G M नशोत् (for भवेत्)

82 ^{a)} T₁ G₂ M₂-1 शूद्रमकरको, C₂ 'स्कारको (as in text) — After 82^{ab}, T₂ G₂ read (for the first time) 319^a repeating it after 82 T₂ G₂ om (hapl) 82^{cd} — ^{c)} Ś K B D_{n1} D₁-3 : T₂ G₁ : यथा (for तथा) Ś K₁ : ब्रह्मद्विपो (for 'द्विपो) T₁ G₁ M [S]त्तं (for नित्य) — ^{d)} D_{n1} गच्छती हि, T₁ गच्छति हि — After 82, K₄ V₁ B D_{n1} D₁ 2-3 : ins.

318^a तथैव संगतं ऋष्या नर पतति मद्रकैः ।

[B₁ D₁ 2-2 चथैव D_{n1} संज्ञक (for संगत)]

On the other hand, T₁ G₁ : M ins after 82 T₂ G₂ (repeating after 82), after 82^{ab}

319^a न तथा संगतं चापि मद्रकेऽपि विद्यते ।

[T₂ (first time) G₁ : (first time) तत् (for न) G₂ संज्ञक M₂-1 अपि (for न) G₂ दुग्मसु (for [ह]र विद्यते)]

83 ^{a)} D_{n1} Ca मद्रकै, D₂ मंहके T₁ : G M₁ वालेष्वपि सदा न स (M₁ तदा तस्माद्), M₂-4 वालेष्वपि (M₂ 'द्विव) च दष्टेषु, C₂ as in text — ^{b)} T₁ : G धनं, M₁ हतो, M₂-4 वने (for हतं) K₂ V₁ (before corr) B₁ : D_{n1} D_{n1} D₁-3 : Ca वृश्चिक ते C_v हत वृश्चिकते विपम् — ^{c)} V₁ B₂ D_{n1} D₂ : T₂ G₂ : अथर्वणेन, C₂ आय (as in text) C_v as in text. — ^{d)} Ś K V₁ B (except B₂) D_{n1} D₂-4 : T₂ यथा शान्ति, D₂ T₁ : G सर्वशान्ति (T₁ 'शाक्ति) D₂ कृतो Ś K₁-3 V₁ B D_{n1} D₁ 2-1 S (except T₂) मया (for भवेत्) C_v यथा शान्ति कृता मया

84 ^{a)} Ś₂ K₂ वृश्चिकदष्ट(K₂ 'ष्ट)स्य C_v as in text — ^{b)} B₂ D₂ : C_v विपवेगहृतस्य (for नानाविप). — ^{c)} K₂ कुर्वन्त B₂ : D_{n1} D₁ : भेषजं, C₂ 0 भेषज (as in text) C_v कुर्वन्ति भेषज्य प्राज्ञा — ^{d)} Ś₂ सत्यतश्चापि, T₁ : G₂ : M सद्यस्त(T₁ 'स)चापि, G₁ समस्तश्चापि; C_v सत्य त (as in text) D₂ लक्ष्यते, C_v दृश्यते (as in text). C_v as in text — ^{e)} M₁ भाव (for एव) G₂ विद्वान् B₂ आशु तोष, B₂ आसदोष, B₁ D_{n1} D₁ : T₁ M आस्त्व जोष (by transp), D₂ जोषमानः. D_{n1} T₂ एवं विदित्वा सं(T₂ स्व)दोषं, D₂ एवंविधेन स्वे जोष (sic) T₂ G₁ : नृत्यस्व शृणु मे वाचो — ^{f)} T₁ शृणुष्व (for शृणु च) K₂ B₁ : वाचोत्तर, K₄ वै चोत्तरं, B₁ रात्रोत्तरं (sic), T₂ चैवो D₂ शृणु चोत्तरमत्र च, T₂ G₁ : शृहि तत्रोत्तरं वच

85 ^{a)} K₄ सवासासि (hypometric) D₂ नतंते (for नृत्यन्ति) — ^{b)} D_{n1} [S]पि, T₂ वा, M₂ च (for वा). K₂ स्त्रियो मद्याद्विमोहिता, D₂ स्त्रियो मद्येन मो; D₂ या स्त्रियो मदमोहिता, D₂ स्त्रियो चापि प्रमो, T₁ : G स्त्रियो मद्यविमो — ^{c)} K₁ : V₁ B D_{n1} D_{n1} D₁-5 : S मधुने (B₂ G₁ 'न) Ś K₁-3 सयुताश्, B₂ D_{n1} T₂ संगताश्, D₂ [अ]मंसुताश्, C₂ अमयता (as in text). V₁ चैव D₂ मैथुनासयताश्चापि, T₁ : G M मिथुने संगताया(T₁ 'सा)श्च. — ^{d)} K₄ (marg as in text) B₁ D₁ : यथाकामचराश्, S (except T₂) 'कराश् (for 'चराश्) B₂ तथा, B₁ D₂ च

तानां पुत्रः कथं धर्मं मद्रको वक्तुमर्हति ॥ ८५
यास्तिष्ठन्त्यः प्रमेहन्ति यथैवोप्रीदशेरके ।
तासां विभ्रष्टलज्जानां निर्लज्जानां ततस्ततः ।
त्वं पुत्रस्तादृशीनां हि धर्मं वक्तुमिहेच्छसि ॥ ८६
सुवीरकं याच्यमाना मद्रका कपति स्फिजां ।
अदातुकामा वचनमिदं वदति दारुणम् ॥ ८७

मा मा सुवीरकं कश्चिद्याचतां दयितो मम ।
पुत्रं दद्यां प्रतिपदं न तु दद्यां सुवीरकम् ॥ ८८
नार्यो बृहत्यो निर्हीना मद्रकाः कम्बलावृताः ।
घस्मरा नष्टशोचाश्च प्राय इत्यनुशुश्रुम ॥ ८९
एवमादि मयान्यैर्वा शक्यं वक्तुं भवेद्ब्रह्म ।

C. 8. 1856
B. 8. 40. 41
K. 8. 34. 40

चा, T₁ : G M च ह (T₂ हि) (for च ता) V₁ ययामा
वराश्रया — ') K₁ पुत्र — ') K₁ मद्रको, T₂ G₂ :
सत्र नो T₁ M₁-1 वेचुम्; T₂ G चोदुम् (for वक्तुम्)
K₂ : B₁ D₁ : - शर्मि

86 ") T₁ प्रमेहति, Cc प्रमे' (as in text) Cv as
in text — ') S K₂ D₂ यथैवोप्री (K₂ 'द्यो' दशेरके;
K₁ 'वोप्री दशेरकी, K₁ : V₁ B₁ : : D₁ D₁ D₁ : :
M₁ यथैवोप्री (K₁ 'यायो, K₁ 'वोप्री, V₁ 'वोप्री, D₁
'वाप, M₁ 'याया'देशरका, B₁ 'वो'केरव, D₂ 'वोप्रीदशे-
रिके, D₂ 'वोप्रीदशेरक, D₂ पथिनेत्रे हि शोरे, T₁ यथैवोप्री
कथो नरा, T₂ 'वोप्री यथा श्रमा; T₂ G M₂-1 यथैवोप्री सपेल-
(M₂ 'योग)ना. Cc cites दशेरका Cv यथैवोप्रीदशे-
रकी — ') K₁ V₁ B₁-1 D₁-1 T₁ L₁ G₂ : M विभ्र(T₁
G₂ 'मृ'दपमांगां, K₂ विभ्रदशोयाना; D₁ D₁ T₂ विभ्र
(D₁ 'मृ'दशोयाना, G₁ प्वोप्रीमांगा (for विभ्रष्टलज्जानां)
— ') G₂ निमग्नम्, Ca निर्लज्जाना (as in text) G₂ तव
(for the second तव) Cc cites तवन्त्र (as in text)
— ') T₁ G₂ M₁ तादृशाना D₁ T₂ च (for हि) — ')
D₁ यथा, D₁ T₂ यथा (for धर्म) K₂ त्यक्तुम् (for
वक्तुम्). D. यथायद्वक्तुमर्हति; T₁ धर्मं किं वेचुमर्हति

87 ") B₁ D₁ D₂ : : Cc सुवीरक, Ca सुवी' (as in
text) S₁ K₂ याच्यमानो, T₁ G₁ : 'माना (G₁ 'न); M₁
'मानानां (hypermetric) K₂ शौवीर याच्यमाना च Cv
as in text — ') S₂ K₁ : B D₁ D₁-1 : M₂-1 Ca
नद्रिका, D₁ मद्रकी; T₁ मद्रका S₂ K₁ : V₁ B D T₁, M
Ca c कपति; T₂ G₁ कपती K₁ B D₁ D₁ D₁-1 :
(before corr) Ca c स्फिजा, K₂ म्पजी, K₁ स्फिजा,
V₁ म्पजा, D₂ म्पजी, D₂ [हृ]म्पित; T₁ म्पिजे, T₂
शुचा, G₁ म्पिजे (for स्फिजा) T₂ G₂ : मद्रका (G₂ 'क'
कटमीम्पित Cv मद्रिका प्रातिवेदिमके, Cvp मद्रिका
दृपती स्फिजा — ') S₁ अदातुकाम, S₂ अदातुकामा,
K₁ : अदातुकाम (K₁ 'मो), K₂ B₁ D₁ : T₁ : अदातु
कामा, V₁ प्रदातु' (for अदातु') — ') D₂ इम (for
इद्) D₂ वचन (for वदति) S (except T₂) इदमाह
(T₂ G₂ 'हु') सुदारणं

88 ") K₂ V₁ B D₁ D₂-1 T₁ Ca मा मां; G₁ न मा;

G₂ इम (for मा मा) K₁ : D₁ D₃ S सौ (K₁ हु)-
वीरक K₁ कश्चिद् Cv as in text — ') S (except
T₂) याचे (M₁ 'चे)त (for याचता) K₂ V₁ B D₁
D₁ D₁-1 : T G₁ : M दयित D₂ याचेदमीतज गम (sio),
G₂ याचेनापो मतिर्मम (sio) — ') K₂ V₁ B D S (M₂
damaged) पति दया (for प्रतिपद) — ') K₂ D₂ न तु,
T₂ G₂ न तद्, G₂ नैव (for न तु) T₁ न तु सौवीरक
पतिर्

89 ") K₁ : V₁ B D T₂ G₁ : M गौर्यो, T₁ गौवा,
T₂ चौर्यो (for नार्यो) D₁ D₁ : T₁ M₁ बृहत्यो, M₂-1
महत्यो D₁ D₁ : दुर्दिका, T₂ निर्माका; T₂ G₂ मायस्ता,
Ca निर्हीना (as in text) G₂ गौर्यो प्रलहत्यकामा
(sio) — ') N म (D₂ मा)दिका S₂ कमुलावृता; K₁
द्व्यलावृता, Cc कम्बलावृता (as in text) T₂ G₁ : मत्ता
कथयामस — ') D₂ T₁ M₁ सम्मरा, T₂ कश्मरा, G₂
निम्मरा, Ca c घस्मरा (as in text) — ') D₁ प्रायवति
(for प्राय इति) K₂ : B D₁ D₁ : : T G₂ : M₁
[अ]नुशुश्रुमः — After 89, S 115

320* प्रमेहित्वा स्फिजा भूमि कपन्त्यो हीनशोषना ।

सृष्ट्वा वाग्मिनं सृष्टिश्च निलोच्छिष्टा भवन्ति हि ।

[(L 1) Cf. 86^a and 87^b T₂ G₂ प्रमेहित्वा (G₂ 'ता)
(for प्रमे' T₁ : G₂ नियो, T₂ G₂ [अ]नु वा, G₁
धिनो (for स्फिजा) G₂ मूर्ति, M₁ भूमि T₂ G₁ : सप्यलो,
M₁ कपन्तो T₁ न तु शोषना, M गिनशोषना (for हीन')
G₂ सप्ययो विषोषना (for the posterior half) — (L 2)
T₁ सृष्ट्वा, T₂ G₂ सृष्ट्वा, G₁ सृष्टा G₂ सृष्टा, M₂-1 सृष्टा (for
सृष्ट्वा) T₁ चाग्मिर्, T₂ पद्मिर्, T₂ त्वद्मिर्, G₂ सद्मिर्, G₂
त्वग्मिर्, M₁ वा गिन (for वाग्मिर्) T₁ असृष्टिश्च, G₁
सृष्टिश्च, G₂ ननसृष्टिश्च (for न सृ') T₂ G₁ M₂ : निलोच्छिष्टा
(for 'च्छिष्टा) T₁ विशाचिमा, M₁ [अ]न्वारका, M₂-1
[अ]न्वारिका (for भवन्ति हि)]

90 ") T₂ तु या (for मया) K₂ नैव, K₁ यैर्वा;
M₂-1 [अ]न्ये ता (for [अ]न्यैर्वा) — ') M₂-1
शक्या K₂ युक्त (for वक्तु) K₂ बहु — ') K₂ T
G₂ : M आकिशावान् (for 'शामान्) S₁ K₂-1 T₁ नखाग्ने
(K₂ T₁ 'त्रा)श्च (for 'त्राच) G₁ आकाशादानखत्राच

आ केशाग्रान्खाग्राच्च वक्तव्येषु कुवर्त्मसु ॥ ९०
मद्रकाः सिन्धुसौवीरा धर्मं विद्युः कथं त्विह ।
पापदेशोद्भवा म्लेच्छा धर्माणामविचक्षणाः ॥ ९१
एष मुख्यतमो धर्मः क्षत्रियस्येति नः श्रुतम् ।
यदाजौ निहतः शेते सद्भिः समभिपूजितः ॥ ९२
आयुधानां संपराये यन्मुच्येयमहं ततः ।
न मे स प्रथमः कल्पो निधने स्वर्गमिच्छतः ॥ ९३
सोऽहं प्रियः सखा चास्मि धार्तराष्ट्रस्य धीमतः ।
तदर्थे हि मम प्राणा यच्च मे विद्यते वसु ॥ ९४

व्यक्तं त्वमप्युपहितः पाण्डवैः पापदेशज ।
यथा ह्यमित्रवत्सर्वं त्वमस्मासु प्रवर्तसे ॥ ९५
कामं न खलु शक्योऽहं त्वद्विधानां शतैरपि ।
संग्रामाद्विमुखः कर्तुं धर्मज्ञ इव नास्तिकैः ॥ ९६
सारङ्ग इव धर्मातः कामं विलप शुष्य च ।
नाहं भीषयितुं शक्यः क्षत्रवृत्ते व्यवस्थितः ॥ ९७
तनुत्यजां नृसिंहानामाहवेष्वानिवर्तिनाम् ।
या गतिर्गुरुणा प्राङ्मे प्रोक्ता रामेण तां स्मर ॥ ९८
स्वेषां त्राणार्थमुद्युक्तं वधाय द्विपतामपि ।

— ^a) T₂ कर्तव्येषु, Co वक्तव्येषु (as in text) K₁ कुवत्सुसु;
V₁ B₁ 4 s Dn₁ D₂ 8 कुवर्त्मसु, B₂ 8 M₁ च (B₂ सु-
कर्म्मसु, Da₁ D₁ 5 Cop कुजन्मसु, G₂ सुवर्त्मसु, M₂
दिवर्त्मसु (for कु°) K₂ 4 वक्तव्ये मुक्तवर्त्मसु ❀ Co.
आकेशाग्रादि अभिष्यासा । ❀

91 ^a) K₂ मुद्रका, K₈ वर्त्मयुग्म (sio) (for मद्रका)
— ^b) S₂ K₁ धर्मं विद्युः; K₈ धमे विष्णु (sio), T₂
धर्मचित्ता (for धर्मं विद्युः) T₈ G₂ 8 धर्मवक्तव्ययति हि
— ^c) D₀ देशोद्भवान्; D₈ देशभवा (for देशोद्भवा)
D₈ म्लेच्छान् — ^d) Dn₁ कर्मलोपविचक्षणा

92 ^a) K₈ T₂ 8 G₂ 8 एव (for एष) — ^c) T₁ 8
G₈ यथाजौ

93 ^a) Some MSS सपराये, K₈ पराधेय (sio), B₈
सप्रहारे, D₈ सराधेय, Co सपराये (as in text) — ^b) K₄
यास्वपेयम्, V₁ यन्मुच्येयम्, Dn₁ यान्युच्येयम्, D₂ य
मन्पेह, T₂ विमुच्येयम्, G₁ मन्मुच्येयम्, G₂ न मुच्येयम् (for
यन्मुच्येयम्) — B₁ T₈ G₁ 8 अहं तनु (T₈ G₈ 'नु), D₂
महत्तम, G₂ अहं तव (for अहं ततः) — ^c) V₁ B Da₁
Dn₁ D₁ 8-1 ममैष, D₂ एष मे, T G M₁ य एष, M₂-1
एष मे (for न मे स) — ^d) T₁ M प्रधान (T₁ 'न-
न्वर्गामिना; T₂ प्रदान न्वर्गामिना, T₈ G स एव
स्वर्गवासिनां

94 ^a) Da₁ D₈ 0 T₂ सोय K₈ G₂ प्रियसखा, V₁
विप्रसखद्, D₀ प्रिय सखद् V₁ D₀ S (except T₂) चैव
(for चास्मि) — ^c) V₁ D₂ 0 T₈ G M तदर्थी, B₂ D₁ 8
T₁ 2 तदर्थं (for 'र्थं) T₁ च (for हि) T₁ महाप्राणा
(for मम प्राणा)

95 ^a) S₁ K₂ वक्तु (for व्यक्त) K₀ त्वमस्त्युपहित,
B₁ 'त्युपहित; T₁ त्वयापि सहित, T₂ 8 G त्व(G₂ स्स)
मस्त्युपहित, M₁ त्वमपि सहित, M₂ त्व हि 'त्युपहित, M₈ 4
एवाभिन्यहित (for त्वमस्त्युप) Ca c cite उप (as in

text) — ^b) K₈ 4 T₈ G₈ पापदेशज — ^c) K₈ V₁
B₂ D₀ S (except T₂) तथा (for यथा) K₁ G₂ हि
मित्रवत्, K₈ Da₁ D₁ 5 त्वमित्र, B₁ 8 4 Dn₁ D₈ 4 7 T₈
G₈ चामित्र (for ह्यमित्र) D₂ सख्ये (for सर्व) — ^d)
V₁ अस्मासु त्व (by transp), B₈ त्वमप्यासु G₂ (inf
in) प्रवर्तते

96 ^a) G₂ खलु न (by transp), M₈ नु खलु — ^b)
K₈ त्वद्विधैश्च, M₁ तद्विधाना (for त्वद्वि) M₂ शरैरपि
(for शतै) — ^c) G₂ समरे (for संग्रामाद्) B₂ S
विमुखी- (B₂ T₁ 'ख) — ^d) T₁ G₂ 8 M₂-1 स(T₁ स्व-
धर्म, T₂ 8 G₁ M₁ सद्दर्म (for धर्मज्ञ) K₄ G₂ हृति (for
हृत्)

97 ^a) K₄ V₁ B₁ 4 5 शारग (V₁ 'ग), Ca सारगा;
Co 'न (as in text) K₂-1 D₈ T₂ G₂ धर्माते (K₂ 'ते,
K₄ 'ते), Dn₁ धर्माते (for धर्माते) Cv सारङ्ग इव धर्मान्ते
— ^b) Da₁ D₈ विलप्य B₈ शुभिवान्, Dn₁ मुष्य च,
T₂ इष्यसि, M₈ तुष्य च, Ca शुष्य च (as in text) B₁ 4
वा (for च) T₁ काम विलपसि ह्यवन् — ^c) B₁ नायं
— ^d) K₂ क्षत्रवृत्ते, K₈ 'वृत्ते, B₈ D₈ T₂ G 'धर्म, T₁ 8
'वृत्तौ (for 'वृत्ते).

98 ^a) B₁ अनुत्यजा (for तनु) — ^b) D₀ [अ]-
पलायिना, G₁ [अ]नुवर्तिना S₂ महादेवेषु वर्तिना (sic)
— ^c) K₈ प्राप्ता, V₁ BD (except D₈) T₂ 8 G प्रोक्ता,
T₁ M प्रेम्णा (for प्राप्ते) — ^d) V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-5 7
पुरा, D₀ तदा, T₂ 8 G प्रेम्णा (for प्रोक्ता) B₈ तत्; D₈
M₁ स (for ता) K₈ T₁ स्मरेत्, V₁ D₈ स्मरन्, B Da₁ Dn₁
D₁ 8-3 T₂ 8 G M स्स(G₁ च)रे (for स्मर)

99 ^a) S₁ K₁ 2, 4 B (except B₂) D₂-1 7 8 T₂ G₂
हे(G₂ वे)पा (for न्वेपा) K₄ वाणार्थम्, V₁ त्राणाय,
T₂ सुखार्थम् (for त्राणा) S₂ अत्युक्त, K₀ उमुक्त (sio),
V₁ यद्युक्त, B₁-3 D (except D₀ 2) उद्यत, B₀ अत्युक्त

विद्धि मामास्थितं वृत्तं पौरुषवसमुत्तमम् ॥ ९९
 न तद्रूतं प्रपश्यामि त्रिषु लोकेषु मद्रक ।
 यो मामस्मादभिप्रायाद्वारयेदिति मे मतिः ॥ १००
 एवं विद्वज्जोषमास्व त्रासात्किं बहु मापसे ।
 मा त्वाहत्वा प्रदास्यामि क्वय्याञ्चो मद्रकाधम ॥ १०१
 मित्रप्रतीक्षया श्रुत्य धार्तराष्ट्रस्य चोमयोः ।
 अपवादतितिक्षाभिन्निभिरेवैर्हि जीमसि ॥ १०२

पुनथेदीदृशं वाक्यं मद्रराज वदिष्यसि ।
 शिरस्ते पातयिष्यामि गदया वज्रकल्पया ॥ १०३
 श्रोतारस्त्विदमद्येह द्रष्टारो वा कुदेगज ।
 कर्णं वा जघ्नतुः कृष्णौ कर्णौ वापि जघान तौ ॥ १०४
 एवमुक्त्वा तु राधेयः पुनरेव विशां पते ।
 अत्रवीनमद्रराजानं याहि याहीत्यसंभ्रमम् ॥ १०५

C 8 177
B 8. 40 56
K 8 24 57

इति श्रीमहाभारते कर्णवचनेषु समविंशोऽध्याय ॥ २७ ॥

(for दद्युः) — ¹) K₂ : V₁ BDS वधायं (for वधाय)
 — ²) Ś : विद्, G₁ वृद्धि (for विद्धि) B₂ च्चमान्वित, D₂ नावन्पठ (for मामा) B₁ : D₁ : वृत्ते D₂ विद्धिनागमन वृत्त (sic) — ³) B₂ पौरुषेणाम... D₂ पौरुष वा मसुद्धव, D₂ पौरुषेणामसुद्धव, D₂ पुन्रवसमुत्तम, T₁ पौरुषवसमुत्तमं Ca c cite पौरुषवसम् (as in text)

100 ¹) V₁ तद्रूतं न (by transp), D₂ : न तद्रव (D₂ : च), S (except T₂) न तं मू (G₂ श्रु)व Ca cites मूतं (as in text) — ²) K₁ मद्रक, B D (except D₂ : c) S मद्रप — ³) V₁ वारयेच मतिर्मेम

101 T₂ om 101^{ab}. — ¹) Ś : K₂ D₁ D₂ : 2.2 TL : G Ca विद्वान्, K₂ विद्धि (sic) B₁ जोषमान्व, D₁ D₁ जोषमान्व; D₂ : मास, T₂ G M₂₋₁ क्षाम्ब जोषं (by transp) — ²) D₂ पुन किं, S (T₂ om.) किं त्रासाद् (by transp) D₁ इह (for वृद्ध) — ³) Ś : मत्वा, K₂ B₁ : 2 D₁ D₂ : मा त्वा, B₂ D₁ D₂ : न स्वा, T₁ ह्या (for मा त्वा) K₂ स्वा ह्याद्य प्रदास्यामि, V₁ स्वां ह्या न प्र; D₂ माच्यद् त्वा प्र, D₂ ह्याहं त्वा प्र — ⁴) K₁ क्वय्याञ्चो; K₂ क्वय्येभ्यो, G₁ क्वय्यादे (for क्वय्याञ्चो) D₂ T₂ : G मद्रकाधिय M₂₋₁ क्वय्यादेभ्यो नराधम

102 ¹) D₂ नन (for मित्र) G₂ मममित्रमित्रिधानत्य (sic) Cv as in text. — ²) Ś : K₂ : राष्ट्रन्, Ś : K₂ तया राष्ट्रन्, K₁ B₂ : D₂ : 7 TL : G₁ : M C₂ र्वराष्ट्रन्, B D₁ D₂ : c वातं (D₂ र्व) राष्ट्रानुरोचत Cv as in text — ³) D₂ -वितिक्षायां, D₂ T₂ Cv -विति (T₂ 'ती')

क्षाम्या (for -वितिक्षामिम्) T₁ G₂ क्षपराद्य नितिक्षामि Ca as in text. — ²) V₁ B₂ D₁ D₂ नु, D₂ च (for हि) V₁ जीवति G₂ त्रिभिरेव त्रिजीवनि Ca.c cite त्रिभिरेवैद् (as in text) Cv as in text

103 Ś K₁ : om (hapl.) 103^{ab} — ¹) T₁ हे दिष्ट्युर (sic) (for वेदीदृश) — ²) D₁ चरिष्यमि, T₁ वधि (for वदि) — ³) D₁ शिरसा (for 'श्रे) D₂ शावयिष्यामि, G₁ पाद, M₂₋₁ पोय (for पात)

104 ¹) B₂ स्वेवमद्येह, B₂ स्विदमन्येह, D₁ D₁ मन्ये (D₁ मन्ये) ह, D₂ स्विदमन्येपि, T₁ स्वेयमद्ये ह (sic), T₂ G₂ : स्विठि (G₁ 'ठ' मन्ये हि, T₂ G₂ न्विति मन्येह (for स्विदमद्येह) D₂ श्रोतारमिदमन्ये वै Cv as in text. — ²) B₂ वा कुदेगज, D₂ बहुदेगज, G₂ वाजदेगज — ³) Ś K₂ : वीरौ (for कृष्णौ) — ⁴) K₂ V₁ BDS नि (M₂₋₁ [ञ]मि) नवान (for [ञ]पि ज')

105 ¹) T₁ राज त (for -राजान) — ²) Ś K₂ मत्रम, K₂ [ञ]मत्रय, D₂ [ञ]मत्रमाद्, T₁ : G मत्रमाद्, T₂ [ञ]मत्रम, M₂₋₁ [ञ]मत्रमन् (for 'त्रमम्)

Colophon. — Adhy nam Ś : शल्यविवाद, B₂ कर्णवाक्यं, D₁ शल्यकर्णस्यवाद, D₁ D₂ कर्णशल्यस्यवाद, D₁ शल्यस्यवाद, D₂ : मद्राधिपस्यवाद, T₁ शल्यविवादे मद्रकुसकयनं, T₂ शल्यदूपकं, M₁ कर्णशल्यस्यवादे मद्रकुसकयनं — Adhy no (figures, words or both) Ś : 27 (as in text), B₁ : D₂ : 40, B₁ : 41, D₂ : 42, T₁ : G M 33, T₂ : 36

२८

संजय उवाच ।

मारिपाधिरथेः श्रुत्वा वचो युद्धाभिनन्दिनः ।
 शल्योऽत्रवीत्पुनः कर्णं निदर्शनमुदाहरन् ॥ १
 यथैव मत्तो मद्येन त्व तथा न च वा तथा ।
 तथाहं त्वां प्रमाद्यन्तं चिकित्सामि सुहृत्तया ॥ २
 इमां काकोपमां कर्णं प्रोच्यमानां निबोध मे ।
 श्रुत्वा यथेष्टं कुर्यास्त्वं विहीन कुलपांसन ॥ ३

नाहमात्मनि किञ्चिद्वै किल्विषयं कर्णं संसरे ।
 येन त्वं मां महाबाहो हन्तुमिच्छस्यनागसम् ॥ ४-
 अवश्यं तु मया वाच्यं बुध्यतां यदि ते हितम् ।
 विशेषतो रथस्थेन राज्ञश्चैव हितैपिणा ॥ ५
 समं च विषमं चैव रथिनश्च बलावलम् ।
 श्रमः खेदश्च सततं हयानां रथिना सह ॥ ६
 आयुधस्य परिज्ञानं रुतं च मृगपक्षिणाम् ।

28

1 ^a) K₁ D₁ ६ मारिपाधिरथे, K₂ V₁ 'घिपते, T G
 'तिरथे — ^b) K₃ B D (except D₁ D₁) T₂ वाचो
 K₂ युद्धाभिमर्दिन — ^c) S (except T₂) कर्णमिद (for
 पुन कर्ण) — S₂ reads 1^a-3^b on marg — ^d) D₁
 D₂-3 ६ १ हृद वच; D₁ T₂ G₂ २ M₂-3 उदा (G₂ 'पा)हरत्.
 — V₁ B (except B₂) D (D₃ marg) ins after 1
 K₃ after 2

321* जातोऽह यज्वनां वदो संग्रामेष्वनिवर्तिनाम् ।
 राजा मूर्धाभिपिक्तानां स्वय धर्मपरायण ।

[Before line 1, B₁ ins शल्य उवाच — (L 1) K₃
 D₃ बलिना, B₁ यदुनां, D₁ D₁ ६ यज्वनां (for यज्वना)
 D₁ संग्रामेष्व निवर्तिना (for the posterior half)
 — (L 2) K₃ मूर्धाभिपिक्तानां, D₃ 'वसिक्तानां, C₀ 'भिपिक्तानां
 (as above)]

2 ^a) B₂ यथैक- S₂ मत्त, K₄ मत्तौ; B₂-मत्तौ, T₁
 G₁ १ मुक्तो (for मत्तो) G₂ मद्यत्वे (for मद्येन) — ^b)
 K₃ D₃ त्व तथा वा न चान्यथा, V₁ B₁. 2 4 D₃ ६ १ त्व तथा
 ल (B₂ र)क्ष्यमे वृष, B₂ त्व तथा लक्ष्यसे नृप, B₂ D₁ D₁
 D₁. 4 ६ त्व (D₁ त्वा) तथा लक्ष्यसे वृष, D₂ तथैव त्व
 नराधम, T₁ त तथा वा नरो यथा, T₂ त्व तथैव च नान्यथा,
 T₂ G₁ २ M₂-3 त्व तथा पानपो यथा, G₂ तथा चै पवनो यथा,
 M₁ त्व तथा वा न वा तथा ☞ C₀ वृषेति बलीवदाभिप्रायेण।☞
 — K₃ reads 2^a twice — ^c) K₃ B₂ ६ D₁ D₁
 D₁ २ ३ T₂ G₁ ३ तथापि, V₁ D₃ ३ ततोह, B₁ 2 4 D₃ 4 १
 तथाद्य, T₁ तमह, T₂ यथापि (for तथाहं) C₀ cites तथा
 (as in text) S₂ K₃ G₂ M₁ त्वा, T₂ वा (sic) (for
 त्वां) D₁ प्रमुदात्, T₂ प्रमाद्यत — ^d) K₃ विविस्तेह,

V₁ B D S चिकित्सेय (D₃ चिकित्से) (for चिकित्सामि)-
 — After 2, K₃ reads 321*

3 ^a) T₂ M₁ एको (for काको) K₃ तूर्ण (for कर्ण).
 — ^b) K₃ कुर्यास्त्वां, T₁ कुर्यास्त्वं — ^c) K₃ विहने; K₄
 B D नि (D₁ न, D₃ ही) हीन, T₁ विहीन (for विहीन).
 B₂-पादान, M₁-पांसने

4 ^a) T₁ वा (for वै) — ^b) K₄ किल्विषयै; T₂
 कल्मष D₁ समसुसरे, D₃ T₁ कर्म संसरे, G₂ कर्ण
 ससरेत् — ^c) T₁ एक मा त्व (sio) (for येन त्वं मां).
 B (except B₂) D₁ D₂ 4 १ T₂ G M मां त्व (by
 transp.), T₂ त्वां मां — ^d) D₃ [अ]नागत (for 'गत्)

5 ^a) T₁ अपश्यात् (sic) (for अवश्यं) D₂ वाक्यं.
 — ^b) K₃ V₁ B₁ 2.4 D₁ D₁ 2-5 १ ३ बुध्यता, K₄
 बुध्यता, D₂ बुद्धिता (for बुध्यता) K₃ विदित्वाहितं
 (sic), V₁ B₁. 2-5 D₁ D₁-3 १ ३ त्वद्विवाहित (for यदि ते
 हितम्) B₂ बुध्यते हुत्तिवाहित (sic), D₃ बुध्यतस्ते
 हिताहित, T₁ ३ G M बुद्धा तव हिताहितं; T₂ उक्तेनाप्यहितं
 स्वया — ^c) K₃ चैव, B₂ तस्य (for चैव) S (except
 T₂) राजश्चापि हितार्थिना

6 ^a) M₁ समश्च C₀ cites सम च विषमं (as in
 text) — ^b) K₁ शम खेदश्च, K₃ श्रमखेद च; K₄ श्रम
 खेदस्य, B₂ (also as in text) श्रमखेदौ च, T₁ श्रमं खेदश्च,
 G₂ श्रमखेद च ☞ C₀ श्रमखेदौ क्रियावाहुल्यात्।☞ — ^c)
 K₁ 2 4 G₂ रथिनां, D₃ रथिनं

7 ^a) S आयुधाना V₁ D₃ T₁ २ G₁ २ M परीमाणं,
 T₂ G₂ परी (T₂ 'रि)णाह, C₀ प्रतिज्ञान (for परिज्ञान) C₀
 as in text — ^b) K₃ हवं च, D₂ स्वस्य, D₃ T₂ कृतं च
 (for रुतं च) C₀ as in text — ^c) B₂
 भावश्चाप्यतिवश्च (sic), D₃ भारश्चाप्रतिभारश्च, T₁ २ G M

भारथाप्यतिभारश्च शल्यानां च प्रतिक्रिया ॥ ७
 अस्त्रयोगश्च युद्धं च निमित्तानि तथैव च ।
 सर्वमेतन्मया ज्ञेयं रथस्यास्य कुटुम्बिना ।
 अतस्त्वां कथये कर्णं निदर्शनमिदं पुनः ॥ ८
 वैश्यः किल समुद्रान्ते प्रभूतधनधान्यवान् ।
 यज्वा दानपतिः क्षान्तः स्वकर्मस्योऽभवच्छुचिः ॥ ९
 बहुपुत्रः प्रियापत्यः सर्वभूतानुकम्पकः ।
 राज्ञो धर्मप्रधानस्य राष्ट्रे वसति निर्भयः ॥ १०
 पुत्राणां तस्य बालानां कुमारानां यशस्विनाम् ।

काको बहूनामभवदुच्छिष्टकृतभोजनः ॥ ११
 तस्मै सदा प्रयच्छन्ति वैश्यपुत्राः कुमारकाः ।
 मांसोदनं दधि क्षीरं पायसं मधुसर्पिणी ॥ १२
 स चोच्छिष्टभृतः काको वैश्यपुत्रैः कुमारकैः ।
 सदृशान्पक्षिणो ह्यस्य श्रेयसश्चावमन्यते ॥ १३
 अथ हंसाः समुद्रान्ते कदाचिदभिपातिनः ।
 गरुडस्य गतौ तुल्याश्चक्राद्वा हृष्टचेतसः ॥ १४
 कुमारकास्ततो हंसान्दृष्ट्वा काकमथानुवन् ।
 भवानेव विशिष्टो हि पतत्रिभ्यो विहंगम ॥ १५

C B 1229
B B 41 17
K B 35 16

• सारं चैवाप्यसार च, T₂ सारं चाप्यतिभार च Ca oites
 सार and अतिभार (as in text) — ^a) Ś K₂ & शल्याणा
 (for शल्यानां) Dn₁ T₁ प्रतिक्रिया (T₁ या)
 8 ^a) K₂ & B₁ & D₂ T₂ G M₁ अस्त्रयोग; Ca 'योग'
 B₄ तु; D₂ वा (for च) — ^b) B₁ तु (for च) — ^c) K₁
 ज्ञेया — ^d) K₂ & B₁ D₁ & कुटुम्बिना; T₂ कुटुम्बिनी, G₂
 'बिता, M₂₋₄ कुटुम्बिना; Ca कुटु' (as in text) — ^e)
 V₁ B₁ D₂ & T₂ अत्र; B₂ D₁ D₁ & ततस् (for अतस्)
 Ś K₁ & M स्वा; V₁ B₁ D₂ & T₂ ते (for स्वां) T₂
 कथयिष्यामि; G₂ दर्शये कर्णं — ^f) S (except T₂)
 दर्शयामि पुन पुन

9 ^a) D₁ & वैश्य — ^b) K₂ 'धान्यवद् — ^c) K₂
 'क्रात'; K₂ T₂ & G द्रात; Dn₁ द्रात (for क्षान्त) — ^d)
 K₂ स्वधर्मज्ञो (for 'कर्मस्यो) Dn₁ [S]वसच्छुचि; D₂
 [S]भवच्छुचि T₂ & G स्वधर्मनिरत शुचि

10 ^a) G₁ बहुपुत्र K₂ प्रिया यस्य, D₂ प्रियाप्रत्यु
 — ^b) D₁ सर्वभूतानुकम्पकै; D₂ 'कामकः, T G 'कपन'
 — ^c) S (except T₂) राष्ट्रे (T₁ 'ष्ट्र) (for राज्ञो)
 — ^d) K₂ राज्ञे; S (except T₂) राज्ञो (for राष्ट्रे) T₁
 चदमि (for वसति) G₂ नित्यदा (for निर्भय)

11 ^a) B₂ अपि (for तस्य) — ^b) Dn₁ यदास्त्वना,
 S (except T₂) तु (T₁ च) धीमत् (for यदास्त्वनाम्)

12 ^a) D₂ G₂ M₂ तदा (for सदा) — ^b) D₁ D₁ &
 वैश्यपुत्र Ś कुमारकः, K₁ 'कै' — K₁ om (hapl)
 12^a-13^b — ^c) K₂ D₁ D₂ & (before oorr)
 मांसोदनं, T₂ मांसोदन — ^d) K₂ D₂ & G (D₂ स)
 धिसर्पिणी (D₂ 'धं); K₂ Dn₁ मधुसर्पिणं, T₁ & G M
 सर्पिणी (G₂ 'का) सह, T₂ मधुसर्पिणी

13 K₁ om. 13^b (of. v l. 12) — ^a) K₂
 चचोच्छिष्टकृत, K₂ सदोच्छिष्टभृत, V₁ D₂ स चोच्छिष्टजमु,

B₂ पृष्टोच्छिष्टभृत, T₁ & G M ततो (G₁ 'थो, G₂ 'त्रो)-
 च्छिष्टभृत (for स चो) — ^b) Ś कुमारकः — ^c) K₁
 सदृश K₂ दक्षिणो, V₁ पक्षिणो (hypermetrio) (for
 पक्षिणो) K₂ B₂ D₂ & दृष्ट्वा, T₂ अर्तुं, G₂ हर्तुं (for ह्यस्य)
 Dn₁ सदृशान्पक्षिणोदय — ^d) Ś K₂ चान्वमन्यत, Ś₂ K₁
 B₂ & चावमन्यत; K₂ स्वान्वमन्यत (sio), B₁ Dn₁ D₂ &
 चाधिचिक्षिपे; B₂ चाम्यमन्यत, T₂ चापमन्यते, G₁ &
 चावमन्यसे D₂ सेयसो नाम्यमन्यत

14 ^a) V₁ सद्या (for हसा) T₂ G₁ & समुद्रांतं
 — ^b) T₁ & G M प्रजग्मुर् (for कदाचिद्) K₂ T₂
 अभिपातिता; V₁ B D₁ Dn₁ D₁ & & T₁ & G M
 अतिपातिन (Dn₁ 'ना, D₁ 'त', G₂ 'त्ता), D₂ दूर'.
 — ^c) G₂ ततस् (for गतौ) Cv as in text — ^d) Ś₁
 K₂ & D₂ (sup. l. as in text) M₂₋₄ चक्रागा, T₁
 शुभ्रगा, Ca & चक्रागा (as in text) D₁ D₂ हृष्टचेतस,
 Dn₁ हृष्टमानसा, D₂ 'तेजस' B₂ त देश समुपागमन्, Cv
 as in text

15 ^a) Dn₁ ते ततो (hypermetrio), D₂ & & तदा (for
 ततो) D₁ हसा, T₂ G दृष्ट्वा (for हसान्) — ^b) D₂ ऋष्ट्वा,
 T₂ G हंसान् (for दृष्ट्वा) G₁ कामस् (for काकम्) — ^c)
 K₂ इह (for एव) Ś₂ चिविष्टो, K₁ विशिष्ट T₁ & G M₁
 [S]स्ति, T₂ न (for हि) — ^d) Ś K₂ & T₂ G पत्रिभ्योपि
 (Ś₂ K₂ 'भ्यो हि); Co पत्रिभ्यो (as in text) K₂ Dn₁
 D₁ & M₂ & विहंगम — After 15, S ins

322* एते निपातिन पश्य सहितान्विवदाधितान् ।

पुमिस्त्वमभिशाक्तोपि कस्मात् प्रापितस्त्वया ।

[(L. 1) T₂ G₂ [S]निपातिन (for नि) T₂ G विहंगान्
 (for सहितान्) — (L. 2) T₂ M₁ अस्ति, G M₂₋₄ अपि
 (for अभि-) T₂ & G 'शक्तो हि (for शक्तोपि) T₂ G
 पतित, M₁ प्रापितस् (for प्रापि) M₂ तदा (for त्वया)]

प्रतार्यमाणस्तु स तैरल्पबुद्धिभिरण्डजः ।
 तद्वचः सत्यमित्येव मौख्याद्दर्पाच्च मन्यते ॥ १६
 तान्सोऽभिपत्य जिज्ञासुः क एषां श्रेष्ठभागिति ।
 उच्छिष्टदर्पितः काको बहूनां दूरपातिनाम् ॥ १७
 तेषां यं प्रवरं मेने हंसानां दूरपातिनाम् ।
 तमाह्वयत दुर्बुद्धिः पताम इति पक्षिणम् ॥ १८
 तच्छ्रुत्वा ग्राहसन्हंसा ये तत्रासन्समागताः ।
 भापतो बहु काकस्य बलिनः पततां वराः ।

इदमूचुश्च चक्राङ्गा वचः काकं विहंगमाः ॥ १९
 वयं हंसाश्चरामेमां पृथिवीं मानसौकसः ।
 पक्षिणां च वयं नित्यं दूरपातेन पूजिताः ॥ २०
 कथं नु हंसं बलिनं वज्राङ्गं दूरपातिनम् ।
 काको भूत्वा निपतने समाह्वयसि दुर्मते ।
 कथं त्वं पतनं काक सहासाभिर्ब्रवीषि तत् ॥ २१
 अथ हंसवचो मूढः कुत्सयित्वा पुनः पुनः ।
 प्रजगादोत्तरं काकः कथनो जातिलाघवात् ॥ २२

16 ^a) T₂ M₁ प्रसार्यं, G₂ प्रातार्यं, C₀ प्रतार्यं (as in text) B_{1,2} & D_{n1} D_{2,3} १ तै सर्वैर, B₂ तु शतैर, D₂ [अ]पि स तैर (for तु स तैर). Ś₁ २ (sup lin as in text) K₁ भाष्य(Ś₁पत्य)माणस्तु स च तैर; K₂ * * * र्यमाणस्तु स च तैर, K₃ D₁ D₁ ६ प्रतार्यमाणस्तु स तैर; V₁ D₂ ६ स तै प्रशस्यमानस्तु, B₂ स तै प्रतार्यमाणस्तु, T₂ प्रशस्यमानस्तु स तैर — ^b) M₁ अंध (for अल्प) G₁ २ अण्डज (G₂ 'जा') V₁ D₂ T₂ मंद(T₂ अल्प)बुद्धिरयाण्डज, D₂ तान्प्रोवाच रयाण्डज — ^c) K₂ एवासी, B₂ M₂₋₄ इत्येव (for इत्येव) — ^d) T₁ ३ G₂ ३ मौख्याद् (for मौख्याद्) B₁ दर्पाच्च, D_{n1} दर्पाच्च, T₁ गद्वाच्च; G₂ ३ दर्पाच्च D₁ मन्यसे; T₁ जग्मिवात्, T₂ G M जग्मिवात् (for मन्यते)

17 ^a) S (except T₂ M₁) [S]तिपत्य (for ऽभि') D₂ तान्सोभ्येत विजिज्ञासु — K₁ om 17^b-18^c. — ^b) G₂ स (for क) D₂ एष Ś K₁ श्रेष्ठभागिति, K₂ श्रेष्ठ, G₂ श्रेष्ठभागिने C₀ cites श्रेष्ठभाक् (as in text) — ^c) S₂ उच्छिष्टदर्पित, K₂ उच्छिष्ट* * * च, T₂ उच्छिष्टदर्पित, G₂ उच्छिष्टदर्पित (sio) — ^d) K₂ बाहूना S (except T₂) एकपातिना

18 K₁ om 18^{ab} (of v l 17) Ś K₂ २ D₂ T₂ om (hapl) 18^{ab} — ^a) T₁ M₄ य (for य) K₄ मन्ये (for मेने) — ^c) K₂ समाह्वयते; B₂ तमाह्वयत्सु; B₂ D₁ D₁ ३ तमाह्वयति, T₂ तानाह्वयति K₄ दुर्बुद्धि — ^d) B₂ पतावर्हति (sio) K₃ पतने, V₁ B₁ ४ ६ D T₂ G M₂₋₄ C₀ पताव (D₂ 'य'), B₂ प्रतार, T₁ प्रताप, M₁ प्रपात (for पताम) K₄ T₁ २ M₂ ३ पक्षिण, B₁ ३ D_{n1} D₁ ६ M₁ 'णां

19 ^a) B₂ D₂ तु ततो, D₂ प्रसहन्, T₁ स्वहसन्, G₂ प्रहसन् (for ग्राहसन्). V₁ एतच्छ्रुत्वा ततो हमा — ^b) M₁ समागतान्. — ^c) K₂ यापतो, B₁ D₂ M₁ भापतो, G₁ भापते; M₂₋₄ भपतो — ^d) T₂ G M बालिदया(G₂ 'दा)त्

(for बलिन) D₂ पतिता स्वर (sio), D₂ पतितां वरां. T₁ बालस्योत्पततां वर — ^c) V₁ न, B_{1,4} D₁ D_{n1} D₁ ३-७ T₂ स; B₂ D₂ ३ सु, T₁ ३ G M तु (for च) Ś K_{1,2} ४ D₂ (sup lin as in text) M₂ ४ वक्राङ्गा; B₂ चक्राङ्गी, T₁ शुक्लाङ्गा — ^j) V₁ T₂ G₁ ३ M₁ वाच

20 Before 20, N ins हसा ऊचु — ^a) K₂ चरामेत्यं, D₂ चरामो गा, T₂ चरामैता — ^b) Ś₂ K₄ D₁ पृथिवी; K₃ पृथिव्यां; T₁ पृथ्वी च — ^c) D_{n1} D₂ बलं (for वय) — ^d) T₁ दूरापातेन, C₀ दूर (as in text). D₂ पूजित

21 ^a) K₂ त्वं, D₂ ०-३ T₁ ३ G₂ तु, T₂ न (for तु). B₂ T₂ G transp हंस and बलिनं B₂ हंसं कथं नु बलिनं — S (except T₂) transp 21^b and 21^d — ^b) Ś₂ K₄ D₂ M₂ वक्राङ्ग, K_{1,3} V₁ B D (D₂ sup lin) T₁ ३ G₁ M_{1,2} ४ चक्राङ्ग (for वज्राङ्ग) T₂ G₂ चक्राङ्गान्दूरपातिन, G₂ कामगा दूरपातिन — ^c) G₂ हि त्वां (for भूत्वा). K₁ निपातेन, K₂ निपाताय, K₃ निपतते, G₂ निपतिते. — ^d) K₄ समह्वयसि (sio) D₁ दुर्मते — ^e) K₃ V₁ B D T₂ C₀ पतिता, S (except T₂) पतसे (for पतन) Ś₂ काका, D_{n1} D₂ G₁ काक C_v कथं त्वं पतिता काक — ^f) V₁ B D T₂ प्रवीहि, T₁ ३ G M प्रचक्ष्व (for प्रवीषि) K₁ तं (for तत्)

22 ^a) D₂ कथ (for अथ) K₃ मूर्ख (for मूढ). — ^b) D_{n1} कत्सयित्वा — ^c) S (except T₂) प्राहोत्तरं वच काक (G₂ तात) — ^d) K₁ ककुनो, K₂ करथो न, K₃ कुच्छूनो, B₂ करथने; D_{n1} T₁ M₂₋₄ कथन; T₂ G₂ कथन; C₀ कथनो (as in text) K₁ D₂ जातिलाघव (D₂ 'वं'), B₂ D₁ नाति; T₁ सोपि वायम; T₂ ३ G M₂₋₄ सोतिलाघवात् B₁ स्वनो यातिश्च लाववात् (sio), B₂ स्वच्छदगतिला

शतमेकं च पातानां पतितासि न संशयः ।
शतयोजनमेकैकं विचित्रं विविधं तथा ॥ २३
उड्डीनमवडीनं च प्रडीनं डीनमेव च ।
निडीनमथ संडीनं तिर्यक्कातिगतानि च ॥ २४

विडीनं परिडीनं च पराडीनं सुडीनकम् ।
अतिडीनं महाडीनं निडीनं परिडीनकम् ॥ २५
गतागतप्रतिगता बह्वीश्च निकुडीनिकाः ।

C 8 1902
B 8 41 23
K 8 35 23

23 Before 23, N T₂ M₁ ins काक (K₈ कर्ण) उवाच
— ^a) K₁ शतमेके C_v as in text — ^b) B₂ पततां
च, D₂ G₂ पतितोसि C_c oites पतिता (as in text)
C_v as in text. — ^a) D₂ विविधानय (sic), D₃
‘घ तव, T₁ ‘घं यया, T₂ G₁ ‘घ तदा

24 ^a) D₁ D₁ उडीनम्, T₁ क्षोड्डीनम् (for उ^३)
K₈ उड्डीनमवड्डीनं च, D₁ उड्डीनपवड्डीनं च, D₂ उड्डीनववड्डीनं
च C_a o cite उड्डीनम् and अवड्डीनम् (as in text) C_v
as in text K₃ प्रड्डीन, D₃ (sup lin as in text)
अडीन (for प्र^३) G₂ प्रडीनड्डीनमेव च C_a o cite
प्रडीनम् and डीनम् (as in text) T₁ om (?hapl.)
24^c-25^d T₂ om (hapl.) 24^{cd} — ^a) K₁ नडीनं, K₈
M₂-1 निड्डीनं, C_a c निडीनं (as in text) D₁ सजीडीन
(sic), C_a c सडीनं (as in text) T₂ निडीनमवसंडीन
— ^a) K₂ तिर्यक्चामिगतानि च; V₁ D₁ D₂ ० T₂ G M
तिरक्षीन (D₁ ‘श्रोति-; D₂ ‘श्रानि, D₃ ‘श्रीनं)गतानि च,
B₁ १ डीनडीनं, B₂ १ D₂ ३ ७ तिर्यग्डीनगतानि च B₄ तिर्य-
डीन सथैव च, D₁ D₁ १ तिर्यक्डो (D₃ ‘दी)नातिडीनि च
C_a c cite तिर्यग्डीन, C_a (also) oites तिडीन

25 D₂ T₁ om. 25 (for T₁, cf v 1 24) — ^a)
K₈ विड्डीनं, T₈ G₁ १ M आडीनं; G₂ आसीन, C_a विडीन
(as in text) K₈ परिड्डीनं, D₃ T₈ G₂ १ परडीन, C_a
परि (as in text) — ^b) T₂ पराडीनं, C_a पराड्डीन
K₁ सुडीनक; K₈ उडी; K₄ सडी (for सुडी) — T₂
om 25^{cd} — ^a) § K₁ V₁ B₁ D₁ D₁ D₁ ३ १ M₂
C_a अमिडीन (D₁ ‘न) (for अति) K₈ महाडीन,
B₂ सुडीन च, C_a महाडीनं (as in text) — ^a) K₁
निडीन, K₈ निड्डीन, K₄ नेडीन, V₁ B₂ T₈ G M वि (M₁
वि)डीन, B₁ १ निड्डीन, D₁ D₂ ३ ० १ खडीन (D₁ ० ‘नं);
C_a निडीन (as in text) B₂ प्लवडीनक, D₄ अतिडी,
D₃ च प्रडी; T₈ G M उपडी (for परिडी) § K₁ २ ४
D₃ १ T₂ ins after 25 K₈ V₁ B₁ १ D₁ D₁ D₁ ३ १
after 325* B₂ after 324*

323* सपात समुदीप च ततोऽन्यद्व्यतिरिक्तकम् ।
[V₁ संपतो B₁ समुदीन, B₂ D₁ ‘दीर्ण, B₃ ‘दीर्ष, B₄
‘दीर्णा, D₂ ‘दीय, D₄ ‘दाय, D₇ सतदीप (for समु) §
K₁ २ ४ समातिसमडीन च, K₈ समुपात समुदीप च (hyper
metric), D₃ संपातान्यनुडीनं च, D₆ संपते मनुडीनं च, T₂

सयातान्यनुडीनं च (for the prior half) § K₁ २ ४
ततोऽन्यद्व्यतिरिक्तक; K₈ ततोऽन्यद्व्यतिरिक्तक, V₁ तथाऽन्यद्व्यतिरिक्तक,
D₁ D₁ १ ततोऽन्यद्व्यतिरेचक, D₃ ततो विप्रातिरिक्तक, T₂ ततोऽन्य-
व्यति (for the posterior half)]

K₈ V₁ B D₁ D₁ D₁-१ ७ T₈ G M ins after 25
324* अवडीनं प्रडीनं च सडीनं डीनडीनकम् ।
[T₈ G M प्रतिडीन (for अव^३) K₈ प्रड्डीन, D₂ प्रलीन,
T₈ च डीन, G₁ अडीन, G₂ १ M निडीन (for प्रडीन) K⁸
om च D₁ प्रडीन (for संडीन) K₈ V₁ D₂ डीनमेव च,
D₄ डीनडीनक (for डीनडी) T₈ G₂ ३ [अ]प्यनु (G₂ ‘न)डीन
कुडीनक, G₁ M अनुडीन कुडीनक (for the post half).
— After the above, B₂ ins 323*]

K₈ V₁ B (except B₂) D₁ D₁ D₁-१ ७ cont
325* संडीनोड्डीनडीनं च पुनर्डीनविडीनकम् ।
[K₈ D₁ D₁ संडीनोड्डीनडीनं च, V₁ D₃ ७ विडीनोड्डीन-
सडीन, B₁ 11 विडीनोड्डीनडीनं च (for the prior half) K₈
B₁ १-१ D₁ D₁ पुनर्डीनाव (B₃ ‘वि-, D₁ ‘प्र)डीनकं,
V₁ विड्डीन विडीनक, D₃ ७ पुनर्डीन वि (for the post
half) — This is followed by 323*]

26 ^a) K₁ ४ D₃ गतागत (K₂ ‘ति)प्रतिगता, K₈ D₁
‘गति गता (D₁ ‘वी)बह्वीश्च, V₁ B₁-१ D₂ ७ T₂ ‘गत प्रतिगत
(V₁ ‘गतीर), B₂ ‘गतं स्वतिगता, D₁ D₁ D₃ १ G₂ M₂
‘गतप्रतिगतं (D₁ ‘ती; D₃ G₂ ‘त, M₂ ‘ता), G₁
गतगतप्रतिगता C_a oites प्रतिगत — ^b) § K₂ निकु^३
धिका, § २ K₁ [अ]निकुलीनिका, K₈ V₁ निकुलीकृता,
K₄ निकुरंधिका, B₂ २ D₂-३ ० ७ नि (D₃ न)कुनका; D₁ D₃
निकुचीनका, D₁ निकुलानिका B₃ बह्वीश्च निर्गमीनकान्;
D₁ चानिर्गम्य कुचीगका, S बह्वीश्चैव (G₁ ‘श्रीन, M₁-१ ‘श्र
न, M₄ ‘नश्च) कुली (T₂ १ G₁ १ ‘डी)नका — ^a) D₃
चाघ (for वोऽघ) — ^a) B₁ यतो, S (except T₂) नून
(for ततो) § K B₁ द्रक्ष्यत (K₁ ‘ति) — After 26,
N T₂ ins

326* तेषामन्यतमेनाह पतिष्यामि विहायसम् ।
प्रदिशध्व यथान्याय केन हसा पतान्यहम् ।
[(L 1) § K B₂ एया, B₂ दिशा (for तेषान्) B₁
[इ]ह (for [अ]ह) K₈ D₁ D₃ T₂ विहायमा (K₃ ‘ति)
— (L 2) § K₂ D₃ प्रतिषध्व, K₁ प्रतिषध्व, K₈ प्रदिष्यध्व,
K₄ प्रतिष त्वा, V₁ D₇ (sup lin as above) प्रतिषध्व
§ K₂ ४ B₁ यथा न्याय § K₁ २ ३ D₁ केन, V₁ तेन (for
केन) § २ हसा, D₁ D₁ १ हसात् K₃ पतान्यह]

कर्तास्मि म्रिपतां वोऽद्य ततो द्रक्ष्यथ मे बलम् ॥ २६

एवमुक्ते तु काकेन प्रहस्यैको विहंगमः ।

उवाच हंसस्तं काकं वचनं तन्निबोध मे ॥ २७

शतमेक च पातानां त्वं काक पतिता ध्रुवम् ।

एकमेव तु ये पातं विदुः सर्वे विहंगमाः ॥ २८

तमहं पतिता काक नान्यं जानामि कंचन ।

पत त्वमपि रक्ताक्ष येन वा तेन मन्यसे ॥ २९

अथ काकाः प्रजहसुर्ये तत्रासन्समागताः ।

कथमेकेन पातेन हंसः पातशतं जयेत् ॥ ३०

एकेनैव शतस्यैकं पातेनाभिभविव्यति ।

हंसस्य पतितं काको बलवानाशुविक्रमः ॥ ३१

प्रपेततुः स्पर्धयाथ ततस्तौ हंसवायसौ ।

K₄ V₁ B (except B₂) D (except D₃) cont T₁ s
GM ins after 26

327* वे वै ध्रुव विनिश्चित्य पतध्व न मया सह ।

पातैरेभि खलु खगा पतितु खे निराश्रये ।

[(L 1) V₁ D₁ D₁ s e त, B₂ T₁ s GM तद् (for वे) D₃ वै ध्रुवन्, T₁ त्वचमय, T₂ G धावध्व, M त्वरध्व (for वे ध्रुव) B₂ विनिश्चित्य D₁ D₁ s पतस्व (for पतध्व) V₁ D₃ च, B₂ नु, B₂ om, D₁ D₁ s त्व, D₁ D₁ तु (for न) Cnp संपतध्वम् (for पतध्व न) T₁ s GM कुरुध्व स (M₁ सं)हिता खगा (for the posterior half.) — (L 2) V₁ B₁ s D₁ D₁ s e T₁ s GM एतै (for एभि) T₁ s GM सह मया (for खलु खगा) K₄ पतिते, B₂ पतता, G₁ पतित (for पतितु) K₄ वै (for खे) B₂ D₂ चराश्रये (for निरा) V₁ खे पततु निराश्रये (for the posterior half)]

27 ^a) B₂ G₂ उक्तस्तु, D₂ T₂ उक्तेन; D₃ उक्तोय (for उक्ते तु) — ^b) B₂ D₂ e S (except T₂) तेषाम् (for प्रहस्य) — ^c) S₁ काक, K₁ काक K₂ उवाच हस***, K₃ V₁ B D₁ D₁ D₁ s-7 s T₂ उवाच काकं राधेय; D₂ e S (except T₂) प्रहसन्नयवीत्काक — ^d) D₂ e S (except T₂) हृदं राधेय तच्छृणु

28 Before 28, S K V₁ B D₁ D₁ D₁ s-8 ins हस उवाच, D₂ हसा ऊचु — ^a) D₁ D₁ s तु; D₂ नि- (for च) — ^b) D₂ S (except T₂) transp त्व and काक T₁ पतिता (for पतिता) K₃ स्व कथ पतिताब्रुव (sio), D₃ काक स्व प्रतिता ध्रुवं — ^c) K₃ एवम्, C₀ एकम् (as in text) V₁ B₂ D₁ D₁ D₁ s हि (for तु) K₁ B₁ s D₁ D₁ s-7 s यं पात, K₃ य पाप; K₄ ये यात, V₁ B₂ D₁ मे नित्य, B₂ s D₃ संपातं, D₂ पाताना; T₂ नो नित्यं (for ये पात) T₁ s G M एकमेव पतति स्म C_v एक एव तु यं पात — ^d) B₂ सर्वं (for सर्वे) V₁ B₂ D₁ T₂ पतितं ज्ञातयो विदुः, D₃ विदुः सर्वेपि पक्षिण; T₁ s G M₂₋₄ पातं सर्वं (T₂ G वै) पतत्रिण, M₁ पातं सर्वत्र पक्षिण

29 ^a) D₂ e M तेनाह (for तमहं) S₂ पतितं V₁ B₂ येन काक पति (B₂ शक्ति)प्यामि; D₁ येन काकं गमि***;

T₁ s G एकेनाहं पते काक — ^b) M₁ नाद्य (for नान्यं). K₃ V₁ B₂ s . D₂ s T₁ s G₁ s M₁ किंचन, D₁ कचन (for कचन) — Before 29^{cd}, T₁ s G₂ ins काकः — ^c) S₁ s (sup in ns in text) K₂ s निपतत्य (K₄ 'त्व)पि, B₂ D₃ पत त्वमति-, T₂ एकत्वमपि D₂ s : तत्राश्रय, D₃ एकाक्ष, S (except T₂) तत्राशु (for रक्ताक्ष) — ^d) K₁ s V₁ B D₃ पातेन (for वा तेन)

30 Before 30, B₂ ins शाल्य उवाच D₂ om 30^a-31^b — ^a) V₁ B₂ D₃ तत (for अथ) V₁ B₂ D₃ transp काका and प्रजहसु D₁ T₁ s G M₁ काकं. — ^b) G₂ ते (for वे) V₁ D₃ च ये (D₃ वै) तत्र समागता — ^c) D₂ M₁ काकम् (for कथम्) V₁ B₂ चैकेन; C₀ एकेन (as in text) — ^d) K₁ हसा V₁ B₂ D₃ T₁ s G₁ s M जयेत (B₂ 'यस्त्वं, D₂ 'यसे, T₁ s G₁ s 'येस) शतपातिन (T₁ 'न) T₂ G₂ शतयोजनपातनं (G₂ 'तित)

31 D₂ om 31^{ab} (cf v l 30) — ^a) K₁ B₂ D₁ s D₁ s समस्यैक (D₁ 'क-); K₃ शतैकैकं, V₁ B₂ D₁ D₃ च हस त्व, B₁ D₁ s शतस्यैप (for 'स्यैकं). B₂ एकेनैकसमं चैक; B₂ एकेनैचैप च स्यैक (sio), T₁ 'नैवानुदास्येन, T₂ 'न वरयात्वेन (sic), T₂ G₂ 'नापि स यात्वे (G₂ 'त्वे)न, G₁ 'न वा स यात्वेन; G₂ 'न वायसास्त्वेन, M₁ 'न वायस ह्येन, M₂₋₄ 'नैव तु यात्वेन, C_v 'नैव सताप्येय — ^b) B₂ शतेन (for पातेन) V₁ केनेह प्रपतिष्यसि, B₂ D₁ D₁ s-7 C_v पातेनाभिपतिष्यसि; B₂ D₁ पातेनेह पतिष्यसि; D₃ पाते निष्यतिमाप्यति (sio), T₂ पातेनाभिभविव्यसि, G₂ 'नापि भविव्यति — After 31^{ab}, T₂ ins

328* काक ।

अहमेकेन पातेन हस पातशत जये ।

एकेनैव च हस त्वं पातेनेह पतिष्यसि ।

— Before 31^{cd}, T₂ G ins शाल्य — ^c) S₂ K₄ D₂ पतिते (D₄ 'तो) V₁ B₂ D₂ e T₂ हसे चोत्प (T₂ 'त्पा)तिते काकः, T₁ s G M हसश्चोत्प (G₂ 'त्पा)तित काको, C_v हसस्य पतितं काका — ^d) V₁ B₂ D₂ e T₂ उत्पपाताशुविक्रमः.

32 ^a) K₃ B₂₋₄ D₂ s 7 s स्पर्धया च, V₁ B₂ D₂ e

एकपाती च चक्राङ्गः काकः पातशतेन च ॥ ३२

पेतिवानथ चक्राङ्गः पेतिवानथ वायसः ।

विसिस्मापयिषुः पातैराचक्षाणोऽऽत्मनः क्रियाम् ३३

अथ काकस्य चित्राणि पतितानीतराणि च ।

दृष्ट्वा प्रमुदिताः काका विनेदुरथ तैः स्वरैः ॥ ३४

हंसांश्चावहसन्ति स्म प्रावदन्नप्रियाणि च ।

उत्पत्योत्पत्य च प्राहुर्मुहूर्तमिति चेति च ॥ ३५

वृक्षाग्नेभ्यः स्थलेभ्यश्च निपतन्त्युत्पतन्ति च ।

कुर्वाणा विविधान्रावानाशंसन्तस्तदा जयम् ॥ ३६

हंसस्तु सृदुकेनैव विक्रान्तमुपचक्रमे ।

C B 1916
B B 41 42
K B 25 33

स्पर्धमानां, S (except T₂) त्वेभ्युक्त्वा (for स्वर्धयाय) — ^b) B₅ पतौ, D_c नमस्तौ (sic), S (except T₂) तावुनौ (for ततस्तौ) — After 32^{ab}, S (except M₁) reads 39^{cd}, repeating it in its proper place — ^c) K₂ D_{n1} D_c : T₂ पृक्पातेन (for 'पाती च) ऽ K₂ 4 D₁ 2 वक्रांगः. T₁ 2 G M ह्यस्त्वे (M 'न ए) केन पातेन — D_{a1} D₁ 5 om. (hapl.) 32^d-33^a — ^a) T₂ पातशतेन, G₁ पाते शतेन — After 32, S (except T₂) ins..

329* स्वर्धिनौ महितौ तूर्णं खमास्याय तन्निर्नौ ।

[T₁ G₂ स्वर्धितौ T₁ पतिवौ (for इहिनौ) G₂ कृ (for तूर्ण)] After the above, S (except T₂) reads (repeating it in its proper place) 37^{ab}, followed by

330* पूर्वमेव तु वै काकस्त्वर्णं गन्तुं प्रचक्रमे ।

[M₂₋₄ ने (for वै) M₂₋₄ त्वाव (for तूर्ण) T₁ 2 G₂ 3 M₂₋₄ तूर्ण (for तन्तुं)]

Thereafter, S reads 37^{cd}, followed by

331* काकोऽथ ह्य चापत्याच्छीघ्रतां प्रतिदर्शयन् ।

वेगेनातीत्य तरसा पुनरेति सुहुसुहुं ।

तुण्डेनाभ्यहनचैत कुर्वन्नामापस्यत्य ।

रोरुपश्चिति चाप्येत समाह्वयति वै सुहु ।

[(L 1) T₂ 2 G₂ 2 [S]पि (for [S]प) T G₂ हन् T₁ पति, T₂ G₂ च प्र, M₂₋₄ हि प्र (for प्रन्ति-) — (L 3) T₁ [ए]ज्ञा (for [ए]न) T₁ विनेदुरथिक्के स्वरैः, G₂ उख्यमानस्य नव्यत्र (for the posterior half) — T₂ om. the post half of line 3 and the prior half of line 4 T₁ om line 4. — (L 4) G₁ 2 इव (for इति) T₂ G₂ रोरुपश्चितिचाप्येन (for the prior half)]

33 D_{a1} D₁ 5 om 33^a (cf v l 32) T₁ om 33-34 T₂ G M₁ 8 om 33^{ab} — ^a) K₂ पतिवान्, B₁ 2 4 D₂ 4 7 M₂ 4 पतिवा वा, B₂ पतिवा वा; D_c पतिवान्, D_c पतिवान्, (for पतिवान्) ऽ K₂ 4 D₂ वक्रांगः D_{n1} T₂ सृदुपाती च (T₂ 'तेन) चक्रांगः. — ^b) K₁ प्रीतिवानाय (sic), K₂ पतिवानथ, V₁ पतिव्यचपि, B₁ 2 4 D₂ 4 7 M₂ 4 पतिवा वाय, B₂ D₁ 5 पतिवा वाय, B₃ पतिवश्चापि (sic), D_{n1} पातनश्चापि; D₂ T₂ पतिवश्चापि D₂ पतवायेन वायस (sic) — ^c) B₂ विपिस्मापयिषु,

B₂ 4 T₂ 2 G₂ 2 M₁ विपिस्मा, D_{n1} विपिस्मा, D₂ विपिस्मा, D_c विपिस्मापयितुं C_v as in text — ^d) K₂ D_{a1} D₁ 5 आचक्षाणा, B₁ 2 'क्षाणा, T₂ 2 G M दर्शयन् (for आचक्षाणो) ऽ K (except K₂) निज, B₁ 2-3 D₂ स्वका (D₂ 'का), D_c [S]यन (for [आ]त्मनः) K₂ B₂ D_{a1} D₁ 5 7 2 T₂ क्रिया (K₂ 'या)

34 T₁ om 34 (cf v l 33) — ^a) G₂ अथ तानि विचित्राणि — ^b) B₁ 2 4 D_{a1} D₁ 2-3 7 सुहुसुहुं (for [इ]तराणि च) — K₁ 2 om (hapl) 34^a-35^b — ^d) ऽ K₂ 4 विनेदुर (for विं) V₁ B D S (T₁ om) अधिकै (B₂ D_{n1} 'कै; G₂ 'क-) (for अथ तै) D_c om स्वरैः

35 K₁ 2 om 35^{ab} (cf v l 34) — ^a) ऽ K₂ D_{n1} T₂ G₂ हंसाश्च (for हंसाश्च) D_{a1} D₁ 5 [अ]वाहसन्ति, B₁ D_c विहृ, S (except M₁ 8) [अ]पहसति (for [अ]-वह) — ^b) ऽ K₂ 4 प्रा(ऽऽ प्र)प्रवत (K₂ 'त) प्रियाणि च, B₂ प्राप्नुवन्नप्रि, B₃ प्रावदन्नुप्रि, D_{a1} D₁ 5 प्राप्नुवन्नप्रि, D_c प्रावदताप्रि, S प्र(M₁ प्रा)वदतोप्रि — After 35^{ab}, V₁ (marg) D_c T₁ G₁ 2 M read 36^{cd} repeating it in its proper place. V₁ repeats on marg 35^{cd} D₂ reads 35^{cd} after 36 — ^c) ऽ B₂ 2 D_c सुहु (for प्राहु) K₂ B₃ अपि; B₁ अति (for इति) B₂ चैव, G₂ वेति (for चेति) C_v cites सुहूर्तमिति च (as in text) B₂ तु (for च)

36 V₁m D_c T₁ G₁ 2 M read 36^{cd} for the first time after 35^{ab} — ^a) D_{a1} D₁ 2 2 0 (first time) T₂ नावान्, G₂ (second time) रूपान् (for रावान्) K₂ कुर्वाणा विविधोदीना, T₁ (both times) 'णान्वितथा ज्ञान्वा — ^d) K₂ (marg) प्रशंसन्तम्, D_{a1} D₁ 5 घोषयतस् (D₁ 'त) (for आशयन्तस्) K₂ B₁ 2 4 D₁ 5 तथा जयं, D_{a1} ततो जय; D₂ 4 7 जय तथा (for तदा जयम्) V₁ B₁ D_{n1} D₂ 2 T₂ आशसन्ना (D_{n1} 'ता; D₂ 'त्या)त्मनो जय, D_c प्रशंसन्त्यात्मनो जय (second time 'व), T₁ (both times) 2 G M (G₁ 2 M both times) इ (T₁ [अ]नि) चतुर्वो जयमात्मनः — After 36, D₂ reads 35^{cd}

37 D₂ reads 37^{ab} twice — ^a) D_{a1} ह्यस्य, T₁ ह्यस्य K₂ 3 V₁ B D S सृदुकेनै (D_{n1} 'वै)न C_v सृदुकेनै हंसस्तु — ^b) D_{a1} D₁ 5 विक्रान्तम् G₂ अपचक्रमे — After the

प्रत्यहीयत काकाच्च मुहूर्तमिव मारिष ॥ ३७
 अवमन्य रयं हंसानिदं वचनमत्रवीत् ।
 योऽसावुत्पतितो हंसः सोऽसावेव प्रहीयते ॥ ३८
 अथ हंसः स तच्छ्रुत्वा प्रापतत्पश्चिमां दिशम् ।
 उपर्युपरि वेगेन सागर वरुणालयम् ॥ ३९
 ततो भीः प्राविशत्काकं तदा तत्र विचेतसम् ।

first occurrence of 37^{ab} after 329*, S (except T₂)
 ins 330*, followed by 37^{cd} and 331* — *)
 V₁ B₂ D₂ ४ पर्यहीयत; T₂ प्राक्षीयत च, T₂ G₁ २ M₂ ४
 नात्यहीयत, G₂ न छाही*, M₁ न न्यही*; M₂ नाछही* ४
 K₁ २ ४ Dn₁ D₂ S काकश्च (T₂ 'स्तु'); K₂ V₁ B₂ D₂ ८
 हंसस्तु (V₁ D₂ ८ 'श्च' — *) Dn₁ D₂ मुहूर्ताद् K₁
 अपि (for इव) S (except T₂) सूतज (for मारिष)

38 *) K₁ अवमन्य च त हंस; K₂ B₂ ४ Da₁ Dn₁
 D₂-३ M 'मन्य (M 'त्य) च हसांस्तान्; V₁ 'मन्य च हसास्तु;
 B₁ २ ४ D₁ २ 'मन्य च (B₂ 'मन्य तु; D₂ 'मन्यत) हसास्तान्;
 T G₂ २ 'मत्य च हस त; G₂ 'मत्य तु हसांस्तान् — *) K₂
 D₂ काको; V₁ Dn₁ काक, B₁ २ D₂ काका (for इदं) V₁
 B₁ २-३ Dn₁ D₂-१ ७ १ अनुवन् (for अत्रवीत्) T₁ G₁ M₂
 इद काको वचोमवीत्, T₂ २ G₂ २ इदं काकोमवीद्वचः;
 M₁ २ ४ इद काका वचोम्वचन — *) Da₁ D₂ [उ]त्पतित
 — *) K₂ V₁ B D (except Dn₁ D₂) एव, G₂ अथ
 (for एव)

39 *) K₂ हसस्य; V₁ T₁ २ G M हसस्तु (for हस स)
 Dn₁ D₂ T₂ वच (for स तच्) — After 39*, T₁ २
 G M ins

332* भाषित पतता घर ।

विगाह्य हसो विक्षोभ्य
 [(L 2) G₁ विक्रम्य (for विक्षोभ्य)]

— *) K₁ प्रपतत्; B₂ प्रापयन्; D₂ प्रायश्च, T₂ प्रयात्
 (for प्रापवत्) — S (except M₁) reads 39^{cd} for the
 first time after 32^{ab} — *) C_v उपर्युपरि योगेन — *)
 D₂ सागर; G₂ (first time) M₂-४ समुद्र (for सागरं)
 V₁ B₂ २ ३ D₂-१ ७ १ S (except T₂) मकरालयं (for
 वरुणा) — T₁ G₁ २ M ins after 39 T₂ G₂ after
 40^{ab}

333* बहुसत्त्वसमाकीर्णं वीचीभिर्भामिदंशानम् ।

अथाचिरेण राधेय काको वेगादहीयत ।

ततोऽतीव परिश्रान्त कर्षचिद्धसमन्वगात् ।

[(L 1) G₂ सता नद् (for बहुसत्त्व-) T₁ २ G₂ वीचिभिर्;
 M₁ वि०भीर् T₁ M अयदंशानम् (for भीम) — (L 2)
 G₂ हसो (for काको) — (L 3) T₁ M तदा वीन (for

द्वीपद्भुमानपश्यन्तं निपतन्तं श्रमान्वितम् ।
 निपतेयं क नु श्रान्त इति तस्मिञ्जलार्णवे ॥ ४०
 अविपद्यः समुद्रो हि बहुसत्त्वगणालयः ।
 महाभूतशतोद्भासी नमसोऽपि विशिष्यते ॥ ४१
 गाम्भीर्याद्धि समुद्रस्य न विशेषः कुलाघम ।
 दिगम्बराम्भमां कर्ण समुद्रस्या हि दुर्जयाः ।

ततोऽतीव) T₂ अन्वयाद्, M₁ अन्वयाद्; M₂-४ अन्वियाद् (for
 अन्वयाद्) T₁ विचिद्धं समन्वयाद् (for the posterior
 half)]

40 *) B₂ अतो; T₂ ततो हि (hypermetric) (for
 ततो) K₂ तं च प्रवेदायकाकं; B₂ T₁ २ G M मीमैन(B₂
 'त)साविदाचीमा; D₂ ततो मीत्याविदाकाक — *) K₂
 तत्र तत्र, B₂ S (except T₂) काकं कर्ण (for तदा
 तत्र) — After 40^{ab}, T₂ G₂ ins 333*. — *)
 द्वीपं भुमानपश्यतः; T₁ M₂-४ द्वीपान्भुमान्वा नापश्यद्;
 T₂ द्वीपद्भुमान्धि पश्यत; T₂ द्वीपान्भुमान्वितान्पश्यन्;
 G₁ M₁ द्वीपान्भुमान्वनान्पश्यन्; G₂ द्वीपान्भुमान्वितान्पश्यन्; G₂
 द्वीपान्द्वीपान्वितान्पश्यन् — *) K₂ V₁ B Da₁ D₁ २-३ T₂
 निपातार्थं (B₁ २-३ Da₁ D₁ २-३ १ 'र्थे; D₂ 'तं), Dn₁
 संनिपान; T₁ २ G M विप्रमार्थं (for निपतन्तं) Da₁ D₁ २
 G₁ २ श्रमान्वित; T₁ २ G₂ 'गुर D₂ निपातार्थमन्वितं
 — After 40^{cd}, D₂ ins

334* अवेक्षमागस्त काक विद्वलं त मुहुर्मुहुः ।
 — *) B₂ निपतेयं K₁ क च श्रांत; B₂ कन्वश्रात (sic);
 D₂ त्वनुकांत (sic), D₂ क हंसाश्च, T₁ क नु कात; G₂
 क निश्रांत, C_v क नु श्रांत — *) B₂ पतितोन्मिन् (for
 इति तस्मिन्) K₂ Dn₁ महाणवे (for जला) C_v इति
 तस्मिन्महाणवे

41 *) D₂ असाप्यद्य (sic), D₂ अविमाद्य, T₂ 'गाद्य';
 G₂ अचगाद्य (for अविपद्य) K₁ समुद्रो (for समुद्रो).
 K₂ [S]य, Dn₁ ह (for हि) ४ C_v अविपद्य इत्यादि
 शब्दप्रचनम् ॥ ४१ — *) K₂ B₁ T₂ M₁ -गुणालय; V₁
 -गणाकुल; G₂ -गणालय — T₁ om 41^c-42^f — *) K₂
 महासूतशतोद्भासी; B₁ २ Dn₁ D₁ २ ३ 'मत्प्रदातो', D₂
 भूतशतोद्भासी; T₂ 'चयोद्भासी, T₂ G₁ २ महान्भूतशतो';
 G₂ महोद्भूत — *) T₂ G₂ २ तु (for [अ]पि)

42 T₁ om 42 (cf v l 41) — *) T₂ न विशेषं
 (for गाम्भीर्याद्धि) C_v cites गाम्भीर्यात् (as in text)
 C_v न विशेष हि सूतज B₂ तु (for हि) — *) K₂ ४ V₁
 B Da₁ Dn₁ D₁ २ ३ ४ १ T₂ २ G न विशेष (K₁ 'य); D₂
 नाविशेष्य K₂ D₂-३ ४ १ हि सूतज, B₁ २ G₂ कुलाघम
 (B₂ 'मे) — *) ४ K₁ १ V₁ B₂ D₂ २ ३ T₂ C_v

विदूरपाताचोयस्य किं पुनः कर्णं वायसः ॥ ४२
 अथ हंसोऽभ्यतिक्रम्य मुहूर्तमिति चेति च ।
 अवेक्षमाणस्तं काकं नाशक्रोद्धपसर्पितुम् ।
 अतिक्रम्य च चक्राङ्गः काकं तं समुदैक्षत ॥ ४३
 तं तथा हीयमानं च हंसो दृष्ट्वात्रवीदिदम् ।
 उज्जिहीर्षुर्निमज्जन्तं स्मरन्सत्पुरुषव्रतम् ॥ ४४

बहूनि पतनानि त्वमाचक्षाणो मुहुर्मुहुः ।
 पतस्यव्याहरंश्चेदं न नो गुह्यं प्रभापसे ॥ ४५
 किं नाम पतनं काक यत्त्वं पतसि सांप्रतम् ।
 जलं स्पृशसि पक्षाभ्यां तुण्डेन च पुनः पुनः ॥ ४६
 स पक्षाभ्यां स्पृशन्नार्तस्तुण्डेन जलमर्णवे ।
 काको दृढं परिश्रान्तः सहसा निपपात ह ॥ ४७

C. 8 1933
 B. 8 41 59
 K. 8 35 58

दिग्बराभसः (K₁ C_v 'मा; B₃ 'स), M दिशश्च नांभसा
 — ^a) V₁ D_{n1} D₂ : १ ६ ९ (marg as in text) T₂
 समुद्रस्य, M₂ 'द्रस्य K₃ V₁ B D T₂ : ३ G M विदुर्जना
 (for हि दुर्जया) — ^a) V₁ B₃ D_{a1} D_{n1} D₁ : १ ६ ९ T₂ : ३
 G₁ : ३ M विपश्चितोप्यपा(D_{n1} D₂ 'पि सा, T₂ 'प्यसा)-
 रत्वात् (M₁ 'त्व), G₂ विपश्चितोप्यस्वरत्वात् — ^f) D₆
 कः (for किं)

43 ^a) V₁ D₂ [S]प्युपक्रम्य, B D_{a1} D₁ ३-१ M₁ : ३
 [S]प्यतिक्रम्य, D_{n1} ह्यपक्रम्य, D₃ T₁ M₃ : ४ व्यतिक्रम्य,
 T₂ : ३ G [S]प्यतिक्रामन् (for Sभ्यतिक्रम्य) — ^b) B₂
 समुद्र (for मुहूर्त) S इव (for the first इति) S K₂ : ४
 चेति मे, K₁ चेतमि, S दूरत (for चेति च) C_v oites
 मुहूर्तमिति च (as in text) — After 43^{ab}, S reads
 43^f, followed by 336* — ^c) K₁ : ३ V₁ D_{a1} D_{n1} D₁ : ३
 C_v अवेक्षमाणस, B₂ D₂ अन्वीक्ष, D₆ अनीक्ष्य (for
 अवेक्ष) B₃ काको — ^d) S₂ K₃ V₁ B₁ : ३ D T₂ नाश-
 क्रु (for नाशक्रोद्ध) D_{n1} व्यवसर्पितुं, T₂ व्यपसर्पितुं, C_v
 'सर्पितुं (as in text) B₃ नाशक्रुपसर्पितुं, T₁ प्रत्यागत्य
 हसन्निव (s1c), T₃ G M प्रत्यागम्य (G₂ M 'त्य) हसन्निव
 — ^e) K₃ अपक्रम्य, D₆ प्रतिक्रम्य K₃ स (for च) S
 K₂ : ४ D₃ M₂-४ चक्राग, B₂ चक्रागी — ^f) B₂ समुदीक्ष्य
 च, D₂ 'दीक्षत, D₃ 'दीक्ष्यत — After 43, N ins

335* यावद्रत्वा पतलेप काको मामिति चिन्तयन् ।
 ततः काको भृश श्रान्तो हंसमभ्यागमत्तदा ।

[(L 1) S₁ अन्यापततु, S₂ K अम्या(K₁'ला)पतति, B₃
 न वा प, B₅ न नूपते हि, D₂ अन्वपतति, D₃ : ४ न त्वाप, D₆
 अन्वागतो हि, D₃ अन्वापतति (for गत्वा प) C_v cites न त्वा
 and आपतति K₃ V₁ [प]त्त (for [प]त्त) D_{a1} D₁ : ३
 यावन्नदा पतलेप, D_{n1} यावन्न न पतलेप (for the prior half)
 S₂ K₃ चितयत्, B₁ : ३ D_{a1} D₁ : ३ ६ ९ [अ]न्वितयत् (B₃ : ४
 D₁ : ६ ९ 'वन्) — (L 2) K₃ D₃ नैव (for तत) D₁
 शती, D₂ आतो (for श्रान्तो) S K अन्यापतत् (for 'गमत्)]
 On the other hand, S ins after 43

336* शनकैः परिहीयन्त परिश्रान्तमचेतसम् ।
 त प्रहस्य च चक्राङ्गः काक मन्दगतिं तदा ।

[(L 1) T₃ G परिहीन त — T₂ om line 2
 — (L 2) M₂-४ चक्राग T₁ तथा (for तदा)]

44 ^a) K₃ ततश्च (for त तथा) K₃ B₂ त, V₁
 B₁ ३-५ D T₂ तु (for च) T₁ : ३ G M हीयमानमयो (T₁
 'न ततो) दृष्ट्वा — ^b) S (except T₂) हस प्राह यथार्थवत्.
 C_v अन्वीक्षति द्विरक्ति । C_v — ^c) T₁ उज्जि-
 हीपुर S K₁ : ४ निमज्ज त (for निमज्जन्त) — ^d)
 K₁ D_{n1} स (for सत्) G₂ निरस्यन्सत्पुरुहस
 (s1c)

45 Before 45, N T₂ G₁ ins हंस उवाच D₂
 om 45^{ab} — ^a) K₁ : ३ V₁ B D_{a1} D₁ ३-१ S पतितानि त्व
 (T₁ 'निश्च), D₃ पतिता पातम् C_v बहूनि पतितानि त्वम्
 — ^c) S K₁ : ४ B₁-४ D₃-५ १ पातस्य, V₁ ततस्तु, D_{n1}
 शत च, D₃ पतता, T₂ प्रपातं (for पतसि) S₂ D_{a1} D₁
 [आ]व्याहरश्चेद, D_{n1} व्याहरश्चेद, D₂ [आ]व्याहरश्चेद, D₆
 T₃ G₂ : ३ M [अ]व्या(M₁ 'प्या)हरन्त्वेदं (M₂-४ 'दात्),
 T₁ [अ]माहरन्त्वेदं (s1c), T₂ व्याहरस्येक K₃ पतस्वपाह-
 रश्चेद — ^d) K₂ D_{a1} मनो, K₃ न तु, B₁-३ D_{n1} नाना,
 D₆ न च, T₂ न मे, T₃ G M ततो (for न नो) K₁ प्रशंस
 मे; V₁ तु भापसे (for प्रभापसे) T₁ ततस्तु त्व प्रभापसे

46 ^{ab}) D₃ न मे (for नाम) S₁ K₃ V₁ B D
 (except D_{n1}) S पतित (for पतन) K₃ तत्त्वं, B₁ : ३ ४
 D_{a1} D₁ : ३ यया; D₆ १ य त्व (for यत्त्व) K₃ पतति, D_{a1}
 D₁ : ३ मज्जसि, M₃ : ४ पयसि (for पतसि) V₁ D₂-४ ६ १
 सप्रति, T₂ मा प्रति (for सांप्रतम्) C_v किं नाम यमिम् त्व
 यत्पतसि क्षिपसीति च — S₂ om (hapl) 46^d-47^a — ^d)
 D₂ om च — After 46, K₄ V₁ B D (D₃ marg) S
 ins

337* प्रबृहि क्वमे तत्र पाते वर्तसि वायस ।

पृच्छेहि काक शीघ्र त्वमेप त्वां प्रतिपालये ।

[(L 1) D₂ त बृहि (for प्रबृ) V₁ B₁ : ३ ६ D_{n1}
 D₂ : ६ ९ S क्वमे (D₂ 'मा, D₃ 'म) K₄ तन्ने, V₁ B₁ : ३ ६
 D_{a1} D₁ : ३ ६ ९ यत्र, S [S]य ते (M₁ यत्ते) (for तत्र) K₄
 यत्ते, D₃ पाते, S पातो (for पाते) T₁ वर्तत, T₂ : ३ G₂ M₁
 वर्तति, G₂ वर्तेसि (for वर्तसि) G₂ सांप्रत (for वायस)
 — After line 1, V₁ reads st 47 on marg, repeat-
 ing it in its proper place — (L 2) B₂ : ३ transp
 काक and शीघ्र K₄ प्रतिशा, G₂ M₂-४ एष त्वा (for एष
 त्वा) K₄ प्रतिपालय, T G परिपालये]

हंस उवाच ।

शतमेकं च पातानां यत्प्रभापसि वायस ।

नानाविधानीह पुरा तच्चानृतमिहाद्य ते ॥ ४८

47 Ś₂ om 47^a (of v l. 46) D₀ om 47^{ab}.
Before 47, K₃, V₁ B D (except D₂, D₃ om) T₂
ins शल्य उवाच — ^a) Dn₁ आर्तं — ^b) B₂ तुष्टेन (for
तुष्टेन) Ś K₂ ४ जलपर्वते (K₄ 'त'), K₁ 'मेवते; V₁ B₂
D₂ च महार्णव, B₁ ३-५ Dn₁ D₁ ३-५ १ S च जल तदा
(M₂-१ 'था); Dn₁ च जलार्णव (for जलमर्णवे) — Ś K
V₁ B₁ ३ ५ D₃ ४ १ T₂ ins after 47^{ab} Dn₁, after
line 2 of 342* D₃ (om, lines 1-3) ins, after
342*

338* दृष्टो हस्तेन दृष्टात्मन्नद हंसं ततोऽब्रवीत् ।

अपश्यन्नभस पार निपतश्च श्रमान्वित ।

पातवेगप्रमथितो हंसं काकोऽब्रवीद्विदम् ।

वर्यं काका कुतो नाम चराम काकपातिकाम् ।

हंस प्राणैः प्रपद्ये त्वां द्वीपान्तं प्रापयस्व माम् । [5]

[V₁ D₀ om lines 1-3 — (L 1) Ś K Dn₁ D₃ T₂
दृष्टात्मा Ś B₂ Dn₁ D₃ भैव, K₃ भैव, K₄ स च, T₂ त्वेव
(for दृद) K₃ B₃ हसत्, Dn₁ हस B₃ तदा (for ततो)
D₃ तमब्रवीत् — (L 2) K₃ अंभसा Ś K₂-४ Dn₁
निपात वा (Dn₁ च) (for निपतश्च) K₁ श्रमान्वित
— (L 3) Ś K₁ ३ ४ वातमेघप्रमथितो, K₃ 'वेगप्रमथितो (for
the prior half) Dn₁ हस — V₁ reads lines 4-5
after the ref in 49 — (L 4) Ś K₁ ३
केकाकृता (Ś: K₁ 'कृत), K₄ कोकाकृत, D₃ काकाकृतो, T₂
काकाकृता (for काका कुतो) V₁ कृता, K₃ D₃ १ ३ क्षिती,
B₁ ४ ५ कृतो (for कुतो) K₃ D₃ चराम Ś K₁ ३ ४ काक-
वातिका (K₄ 'का), K₃ 'वचिकां, V₁ B₁ ३ ४ ५ D₁ 'वाशिका,
D₃ तान्वया', T₂ 'पातिका, Cᵛ काकवाचका — (L 5) Ś
स्व (for त्वा) K₃ द्वीप तु V₁ B₁ ४ ५ D₃ १ उदकांत
नयस्व मां (for the posterior half)]
— After the above, Dn₁ reads 48 and D₂, ६ cont
with 343*

B₁ ४ ५ D₃ ४ ७ cont D₃ ins after 47^{ab}

339* स पक्षाम्भ्यां दृष्टशङ्खार्तस्तुष्टेन च महार्णवम् ।

[Before the above, D₃ ins शल्य उवाच D₃ महार्णवे]

— Ś K₁ ३ B₂ D₃ T₂ om 47^{cd} K₃ om 47^e-48^d. T₁
om 47^e-48^d — ^c) K₄ V₁ B₁ ४ ५ D₂-७ दृष्ट (for दृद)
— ^d) Dn₁ निष्पपात (for निपपात) — After 47, K₄
B (except B₂) D (except Dn₁ D₃) T₃ G M ins.

340* सागराम्भिमिद दृष्ट्वा पतित दीनचेतसम् ।

त्रियमाणमिद काकं हंसो वाक्यमुवाच ह ।

काक उवाच ।

उच्छिद्यदर्पितो हंस मन्येऽऽत्मानं सुपर्णवत् ।

अवमन्य बहूँश्चाहं काकानन्यांश्च पक्षिणः ।

[(L. 2) V₁ मृत्युमाणम्, M₂-४ दीपमानम् (for प्रिय-
माणम्) D₂ ६ T₃ G M transp काक and वाक्य]

48 K₃ om 48, T₁ om 48^{ab} (cf v l 47)
B₁ ३-५ Dn₁ D₁-७ T₂ ३ G M om the ref Dn₁ reads
48 after 338* — ^a) G₁ चैक (for एक) Cᵛ as in
text. — ^b) K₄ B₁ ३-५ D₃ ४ ७ पाताम्यहमनु (B₃ 'मिति)-
स्वर (K₄ 'रन्), Dn₁ Dn₁ D₁ ३ ५ ६ T₃ G M पताम्यहमिति
स्वय (T₃ G M स्स ह) — B₁ ३ ५ Dn₁ Dn₁ D₁ ३-५ १
T₁ ३ G M ins after 48^{ab} K₄ B₃, after 48

341* श्लाघमानस्वमात्मान काक भाषितवानसि ।

[K₄ श्लाघमानम् Dn₁ D₁ ३ T₁ ३ G M श्लाघ्यात्मानमच स्व
(for the prior half) G₃ काक हि तवचानसि (sio) (for
the posterior half)]

— B₁ ३ ५ Dn₁ Dn₁ D₁ ३-५ १ T₁ ३ G M om 48^{cd}.
K₄ reads 48^{cd} after 342* — ^c) K₁ V₁ B₂ ६
D₂, ६ ३ T₂ [ह] ति (for [ह] ह). — ^d) V₁ T₂ हृहोच्यते
(for हृहाद्य ते) — K₄ B₁ ३ ५ Dn₁ Dn₁ D₁ ३-५ १ S (ex-
cept T₂) cont. after 341* V₁ B₃ D₂ ६ ins after 48:

342* स स्वमेकदशत पात पतन्नम्यधिको मया ।

कथमेव परिश्रान्त पतितोऽसि महार्णवे ।

प्रत्युवाच तत काक सीदमान इदं घञ ।

उपरिष्ठं तदा हसमभिवीक्ष्य प्रसादयन् ।

[(L 1) K₄ सत्यन् (for स त्वन्) Dn₁ om पात V₁
पतप्रमथयिष, Dn₁ D₂ पातस्वम्यधिको (sio) — (L 2) D₂
कष्टेन् (for कथम्) K₄ D₂ T₁ एव, G₂ एव (for एव)
— After line 2, Dn₁ ins 338* and D₂ reads st. 48.
— (L 3) K₄ पुन, D₂ स त, D₃ दृद (for तत) K₄
काक, D₂ ६ हंसं, T₁ काक (for काक) K₄ V₁ D₂ सीदमानम्.
— (L 4) K₄ उपरिष्ठ, B₃ Dn₁ D₁ ३ ५ ६ T₁ ३ G M
उपरिस्व, D₃ ४ 'विष्टं (for 'रिष्ठ) K₄ यदा, T₁ तथा (for
तदा) T₁ ३ G M प्रमथीक्ष्य (for अभिवीक्ष्य)]

— After the above, K₄ reads 48^{cd} and D₃ reads
lines 4-5 of 338*.

49 D₂ ६ T₁ ३ G M ३ om the ref After the
ref., V₁ reads lines 4 and 5 of 338* D₂ om 49;
D₃ om 49^{ab} — ^a) K₃ उच्छिद्यदर्पितो — ^b) K₁
मन्यात्मानं; D₃ मान्या' — ^c) V₁ B₁ T₂ अवमन्ये,
Dn₁ D₁ ५ चापि (for चाहं) — ^d) V₁ काकाभ्यांश्च-
Dn₁ D₁ ५ पक्षिणा — ^e) Dn₁ D₁ ५ हस' (for हंस) :

प्राणैर्हंस प्रपद्ये त्वां द्वीपान्तं प्रापयस्व माम् ॥ ४९
यद्यहं स्वस्तिमान्हंम स्वदेशं प्राप्नुयां पुनः ।
न कंचिदवमन्येयमापदो मा ममुद्धर ॥ ५०
तमेवंवादिनं दीन विलपन्तमचेतनम् ।
काक काक्रेति वागन्तं निमज्जन्तं महार्णवे ॥ ५१
तथैत्य वायसं हंसो जलक्लिन्नं मुदुर्दशम् ।

पञ्चामुत्क्षिप्य वेपन्तं पृष्टमारोपयच्छनैः ॥ ५२
आरोप्य पृष्टं काकं तं हंसः कर्णं विचेतसम् ।
आजगाम पुनर्द्वीपं स्पर्धया पेततुर्यतः ॥ ५३
संस्थाप्य तं चापि पुनः समाश्वास्य च खेचरम् ।
गतो यद्येप्सितं देशं हंसो मन इवाशुगः ॥ ५४
उच्छिष्टभोजनात्काको यथा वैश्यकुले तु सः ।

C B. 1945
B B. 41. 74
K B. 35. 71

and १४ (for १५) — 1) Ks द्वीप तु (for द्वीपान्त)
Ds पुनर्द्वीप नयच्च मा — For 49, S (except T2)
subst B ins after 49^{ab} Ds s cont after 333*

343* उच्छिष्टानेन पृष्टोऽहं दर्पोऽस्मिन् कुत्रायम ।

मुपजं इति चानानं ज्ञातवान्मुद्धिलाववात् ।

शरणं त्वां प्रपन्नोऽहमुदकान्तमगामुवात् ।

[(L 1) D T2 G2 च काकः, T1 G1 M मुन्यन्त (G1
M1 s 'न'), G' मुन्यन्त (for मुन्यन्त) — (L 2) B
D2 मुन्यन्ति, D' G1 मुन्यन्त इव, G2 'नेत्रम् G2 अतमान
(for च) — B. D2 om line 3 — (L 3) G2 उच्छिष्ट
रमानुवात्, G1 M1 'मगानुवात् (for the posterior half)]
T1 G1 s M cont

344* ह्येदानीं परिभ्रान्तमापदो मा ममुद्धर ।

[T1 'पदो (for आपदो)]

50 a) K2 [स]वि (for [अ]इ) D2 अद्य (for ह्य)
— b) B D1 D2 s r म्य देना S1 (before corr) Ks
B1 s : D1 D1 s : r G1 विभो, K2 विना, V1 B s
D1 D1 s : प्रभो (for पुन). — c) S2 कथंचिद्
(hypermeteric), K2 B2 . D1 D1 s T2 किंचिद् (for
कंचिद्) V1 B D T2 अमन्येह (D2 'न) Cc cites
अवमन्ये — For 50, S (except T2) subst

345* यदि नाम पुनर्जिवन्गच्छेय म्य निवेदानम् ।

नैव पुनर्हंसमपि क्षेप्याह भेदिवारिणम् ।

[(L 2) T1 s G2 M1 भेदिवारिणम्]

51 a) T1 एव, M2-1 पुन (for एव) K1-वादिनि,
V1 B2 D. S (except T2) करुण (for वादिन) — b) B2
D1 D2 T2 M1 अचेतसं, T1 विचेतन (for अचे) — c)
B1 M काका, D1 काक (for काक) M1 केकेति (for
काक्रेति) V1 नापत, T G2 M1 वाद्यत, G1 श्रोतन्तं,
G2 वाद्य त, Cc नापत (for वाद्यत) K2 काकनां
निवाय त (sic) — After 51, S (except T2) ins

346* वृषयानिपरीतो वै वृषा चप्रे हुरात्मनि ।

[T1 G2 M1 वृषया रि (M1 'यानि) G2 रि (for वै)]

52 a) K2 उत्पत्य, Ks तथैति; V1 तयोवत्त्वा, B
D1 D1 s अनुत्पत्त्या; D1 D2 s T2 तयोक्ते (D2 'क) (for
तथैत्य) D1 वायने D2-1 : वृषयादाय ह्यस्य S
(except T2) नय तं पतिव हंसो (G दीन). — b) S2

K2 s D1 मुदुर्दश, B1 D1 D1 s सु (D1 स)-
दुर्दशं, T1 s G2 s M1 s s अचेतस, G1 M2 अचेतनं
(for मुदुर्दशम्) — c) G2 आरोप्य (for उत्क्षिप्य) S1
K1 s : वेगेन, S2 वेद्येन, T1 वेद्येन, T2 वेगात्त (for वेपन्त)
— d) T1 s G तदा (for शनैः)

53 a) K2 V1 B2 D1 D2 c पृष्टे T1 M transp
आरोप्य and पृष्ट K2 V1 B D T1 s M हस्त (B1 'स्तु)
(for काक त) T2 G स हस' पृष्टमारोप्य — b) K2 V1
B D S काक (G2 पाप) (for हस) B (except B2)
D2-1 तुर्ग (for कर्ण) B2 D1 D1 s . r s विचेतनं
— After 53^{ab}, S (except T2) ins

347* अविन्नयत्तदा कर्णं पुनरेन समानयत् ।

[G2 अविनयत् M2 प्य (for एन) M1 समापयत्]

— c) S (except T2) तमेव देशं तरमा (G2 'श त हस)

— d) G2 यथा, Ca c यत (as in text) D2 स्पर्धयो-
रपातितो यत — After 53, S (except M2) ins

348* उत्सृजश्चाग्रमीन्मैव पुनः कार्यं एवयेति ह ।

[T2 G1 s उत्सृज्य G2 त्वमीन् T1 नैव (for मैव)
M2 s [अ]नय (for [इ]ति ए)]

54 M2 om 54 — a) K1 s स (K1 स)स्यापि (for
सस्याप्य) B1 चैत्र स, D1 त चापि, D2 चैन स, D3 त
पुनर्य; T2 तथापि (for त चापि) D3 चापि (for पुन)
T1 s G M (M2 om) स्याप्य चैन पुनर्द्वीपे — b) B2
समाश्रम्य B1 खेचर, T2 G M विह्व (for खेचरम्) — c)
D1 ततो, D2 यया (for गतो) — d) B3 स्थूग, T1 मान
(for मन) G1 [अ]शुग (for [आ]शुग) — B2 s D1
D2-1 s r S ins after 54 K1, after 55^{ab}

349* एवमुच्छिष्टपुष्ट स काको हसपराजित ।

यत्त वीर्यं महत्कर्णं त्यक्त्वा क्षान्तिमुपागत ।

[(L 1) D1 च, G1 सन् (for त) D1 हस (for
हस) K1 यत्पते (for यत्पतिन) — (L 2) B2 D1 r
वल्कीर्य B2 T1 मदात्त (T1 'द क)र्णं (for महत्कर्णं) D1
D2 c वल्कीर्यमदात्त, T2 G M1 वल्कीर्यमद (G1 'मिद, G2
'मद, M1 'पद) कर्ण, M2-1 वल्कीर्यमद त्यक्त्वा (for the prior
half) M2-2 कर्ण (for त्यक्त्वा) T2 G उपागमत् (for
'गत) K2 क्षान्ति (for क्षान्तिम्)]

55 a) S 'भोजनान्; K2 V1 B D T2 G2 s 'भोजन

एवं त्वमुच्छिष्टभृतो धार्तराष्ट्रैर्न संशयः ।
 सदृशाञ्श्रेयसश्चापि सर्वान्कर्णातिमन्यसे ॥ ५५
 द्रोणद्रौणिक्पैर्गुप्तो भीष्मेणान्यैश्च कौरवैः ।
 विराटनगरे पार्थमेकं किं नावधीस्तदा ॥ ५६
 यत्र व्यस्ताः समस्ताश्च निर्जिताः स्थ किरीटिना ।
 सृगाला इव सिंहेन क्व ते वीर्यमभूत्तदा ॥ ५७
 आतरं च हतं दृष्ट्वा निर्जितः सव्यसाचिना ।
 पश्यतां कुरुवीराणां प्रथमं त्वं पलायथाः ॥ ५८
 तथा द्वैतवने कर्णं गन्धर्वैः समभिद्रुतः ।

कुरुन्समग्रानुत्सृज्य प्रथमं त्वं पलायथाः ॥ ५९
 हत्वा जित्वा च गन्धर्वाश्चित्रसेनमुखात्रणे ।
 कर्णं दुर्योधनं पार्थः सभार्यं सममोचयत् ॥ ६०
 पुनः प्रभावः पार्थस्य पुराणः केशवस्य च ।
 कथितः कर्णं रामेण सभायां राजसंसदि ॥ ६१
 सततं च तदश्रौषीर्वचनं द्रोणभीष्मयोः ।
 अवध्यौ वदतोः कृष्णौ संनिधौ वै महीक्षिताम् ॥ ६२
 कियन्तं तत्र वक्ष्यामि येन येन धनंजयः ।
 त्वत्तोऽतिरिक्तः सर्वेभ्यो भूतेभ्यो ब्राह्मणो यथा ॥ ६३
 इदानीमेव द्रष्टासि प्रघने स्यन्दने स्थितौ ।

(Dn1 G2 *न) — ^b) Ś2 वैशकुले Ś1 (marg) [S]व-
 सव्, D2-4 6 7 S (except T2) पुरा (for तु स)
 — After 55^{ab}, K4 ins 349* — ^c) T2 तथा
 (for एवं) D0 उच्छिष्टभुजो — ^d) T1 धार्तराष्ट्रे
 — ^e) T1 जाधिकात्र (for श्रेयसत्र) Cc cites श्रेयस (as
 in text) — ^f) T1 सदा (for सर्वान्) V1 B Dn1
 D1 8 4 6-3 T G M2-4 Ca [अ]वमन्यसे, Dn1 [अ]भिवमं
 (hypermetric), D2 Ca [अ]भिमन्यसे (for [अ]ति*).
 D5 सर्वान्कर्णं भिवमन्यसे; M1 सर्वान्कर्णं भावमन्यसे (both
 hypermetric)

56 ^a) Ś1 K3 शस्ते; Ś2 (sup lin as in text)
 शप्तो, K4 श्रुं (for गुप्तो) — ^b) T2 सकौरवै (for च
 कौरवै) — ^c) K3 D2 8 नावधीत् Ś K2 4 तथा, T1
 पुरा (for तदा)

57 ^a) G2 समस्ताश्च Ca c cites समस्ता (as in
 text) — ^b) Ś2 K1.1 D0 G1 M1 निर्जिताश्च, V1 B2 T2
 *तास्तु, Dn1 T1 *ता स्त, D2 *ता स्थ — ^c) Some
 MSS शृगाला, V1 D1 शृगाल; T G M1 चृगा (G2 *का)ल
 (for सृगाला) — ^d) K3 दृते (for क्व ते) B2 D2
 वीर्यमगात्तदा, S (except T2) क्व ते (T2 क्वे, G2 तव) वीर्यं
 तदा गत

58 ^a) Ś2 चाहत, K1 D2-4.7 S निहत (for च हत)
 — ^b) B1.1 5 D2-1.6 7 S (except T2) समरे (for
 निर्जित) — ^c) D2 सर्ववीराणा (for कुरु) — ^d) S1
 K1 2 Dn1 D3 T1 M1 पलायिया; K2 V1 B Dn1 D2-7 T2
 G2 *यित, D1 प्रपलित (for *यया)

59 K3 B5 D2 om (hapl) 59 G2 om. 59^{ab} — ^a)
 V1 यया; Dn1 M1 तदा (for तथा) — ^b) S (except
 T2, G2 om) समभिद्रुतान् — ^c) S (except T2)
 मदारात्र (for समग्रान्) V1 कुरुन्सर्वान्समुत्सृज्य — ^d)
 V1 B2 D2 6 S (except T2) त्वमेवाग्ने (for प्रथमं त्व) Ś

K1.2 4 T1.3 G3 M1 पलायिया; V1 B1-4 D (D2 om.)
 T2 G2 *यित..

60 ^a) Ś1 K2 [अ]य (for च) — ^b) K3 -पुरोगमान्;
 T2 -सुतात्रणे (for -मुखा*) — ^c) Dn1 कर्णे (for कर्ण).
 K4 कर्ण (for पार्थ) — ^d) K3 V1 B Dn1 D1-5.7
 सममोक्षयत् D0 तदा सर्वानमोक्षयत्; T1 8 G M सत्रावृक्-
 समोचयत्, T2 सभाया समोयोजयत्.

61 ^a) K3 D1 पुरा (for पुन) — ^b) Ś K1.2 4
 B2-5 D2 2.6-3 पौराण (D2 *णे), Dn1 T2 पुराणे T1 ह
 (for च) — ^c) K2 सभाया S (except T2) कुरु (for
 राज)

62 ^a) D3 G2 त (sic) (for च) Ś2 K4 तदाश्रौषीः;
 V1 BDS त्वम* (for तद्) — ^b) V1 भीष्मद्रोणयो (by
 transp) — K1 om 62^a-63^b — ^c) K2 M2 4 वदतौ;
 K4 B Dn1 Dn1 D1-5 7 T2 M1 वदत — ^d) S (except
 T2) सनिधाने (for सनिधौ वै) V1 B (except B2) Dn1
 D1-5 7 च (for वै)

63 K1 om 63^{ab} (cf v l. 62) — ^a) T3 G2
 कियतां; Cc कियन्त (as in text) K3 कियत्तव प्रवक्ष्यामि;
 V1 B1 D1 कियत तव*, B2 कियत्तव*, B2-5 Dn1 D1-6 8
 कियत्तव* (D2 *त्र प्र*), T2 कियत तव व*, M2-4 कियद्वै यत्र
 व* — ^b) Dn1 om. येन K4 धनंजयं — ^c) Ś K1.2
 तथा (for त्वत्तो) K3 विशिष्ट; K4 [अ]तिरिक्तं T1.3
 G transp सर्वेभ्यो and भूतेभ्यो

64 ^a) S (except T2) द्रष्टासि त्वमिदानीं तौ — ^b)
 Ś2 प्रधान-, K2 प्राधान्ये, V1 B D S (except T2) प्रधाने-
 V1 यया (for स्थितौ) Ś1 K1.2 प्रधानस्वदनस्थितौ Ca
 cites स्यन्दने (as in text) — After 64^{ab}, T3 G3 ins.
 354* G2 om 64^a-65^b. — ^c) K1 वासुदेवस्य — ^d)
 K2.4 V1 B D S (G2 om) कुंतीपुत्रं (for पाण्डव च) K2
 B1.3 4 Dn1 Dn1 D1 8-5.7 8 S (G2 om) च पाण्डवं; V1

पुत्रं च वसुदेवस्य पाण्डवं च धनंजयम् ॥ ६४
देवासुरमनुष्येषु प्रख्यातौ यौ नरपंभौ ।
प्रकाशेनाभिविख्यातौ त्वं तु खद्योतवद्भृपु ॥ ६५

एवं विद्वान्माघमंस्थाः सूतपुत्राच्युतार्जुनौ ।
नृसिंहौ तौ नरश्चा त्वं जोपमास्व विकत्यन ॥६६

C. O. 1951
B B 41 87
K 3. 25 83

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥

B₂ : D₂ : च फा(D₂ फ)ल्युन (for धनंजयम्) — K₄
V₁ B D ins after 64 T G₁ : M cont after 352*

350* यथाश्रयत चक्राद् वायमो बुद्धिमाश्चित ।
तथाश्रयस्य चाप्येय पाण्डव च धनजयम् ।

[(L. 1) K₄ [आ]श्रयत, V₁ B₁₋₃ : D₁ D₁ : T₂ M₁
[अ]श्रितः (V₁ 'त्व-; B₁₋₃ : M₁ 'नि)न, T₂ G₁ : M₂₋₄
श्रितः; D₁ [आ]श्रितः; D₂ [आ]श्रितः, D₃ : (marg)
[आ]श्रितः, D₄ [आ]श्रितः, T₁ [आ]श्रितः (for
[आ]श्रयत) V₁ B₁ : चक्राद्; D₂ M₂₋₁ वक्राद् K₄
वायमि, G₁ वायसे B₂ D₁ T₁ : G₂ M₃ आश्रितः; G₁
M₁ : आश्रित (for आश्रित) — (L. 2) K₄ त श्रयस्य च
(sic), V₁ B₁ : D₁ D₁ T₁ : G₁ : M तदच्छिद्य (V₁ 'व्य-
त्व; D₁ D₂ : तदच्छिद्य(D₂ 'व्य)मि (D₃ 'त्व); T₁
तदच्छिद्यमि, T₂ तदच्छिद्य म (for तथाश्रयस्य) B₂ पाण्डवा
धनजयम् (for the posterior half)]

K₄ B₂ : s D (except D₂) cont K₃ ins after 64

351* यदा त्व युधि विश्रान्तौ वासुदेवधनंजयौ ।
द्रष्टान्येकरथे कर्णं तदा नैव वदित्वमि ।
यदा शरशतैः पार्यो रपं तव वधित्वमि ।
तदा रथमन्तर द्रष्टा धामनश्चाजुनस्य च ।

[(L. 1) B₂ यन्मात् (for यदा) — (L. 2) K₃ द्रयति,
(for द्रयति). B₂ कर्णं K₃ D₁ वदित्वमि — (L. 3) K₄
यदा (for यदा) K₄ श्रितै शरै, D₂ शरशरै (for शरशरै)
D₂ दपंस् (for दपं) K₄ ते वायमि-वति, K₄ तव वधित्वमि,
B₂ : D₂ ते नाश्रितः, D₁ D₁ : ते वारयि, D₂ ते पावयि (for
तव वधि) — (L. 4) Ca cites अन्तरं (as above) K₃ :
B₂ D₂ दृष्टा, B₁ द्रयामि (for द्रष्टा) D₁ D₁ : आत्मनोय
(for 'नश्च)]

T₁ : G₁ : M ins after 64

352* त्वं क्षीघ्रमेव चाप्येय पाण्डवं च धनजयम् ।
After 352*, T₁ : G₁ : M cont with 350*

65 G₂ om. 65^{ab} (cf. 7 l. 64) — ^b) V₁ B₂
विख्यातौ (for प्रख्यातौ) V₁ B₁₋₃ : D₁ D₂₋₁ T₂ :
G₁ : M नरोत्तमौ (for नरपंभौ) — K₃ V₁ B D T₂ :
G₂ ins after 65^{ab} T₁ G₁ : M after 65

353* तं माघमस्या मौर्ख्यात्त्व खद्योत ह्य रोचनौ ।
[D₁ नाघनस्या (for नाघं) T₁ : G M₁ मौर्ख्यात्, M₂₋₄
नूद त्व (M₂ 'त्व) G₂ सद्योन् V₁ B₂ खेचरो, D₂
(marg as in text) निखनौ, T₁ G₁ M रोचने, T₂ G₂ वै
वने, G₂ खेच न, Ccp खे चरत् Ca o रोचनौ (as above)]
K₃ V₁ B D T₂ cont. T₁ G₁ : M ins after 65^{ab}
T₂ G₂ after 64^{ab}

354* सूर्याचन्द्रमसौ यद्बद्धदुर्जुनकेतवौ ।

[B₁ T₁ सूर्यचन्द्र, Ca सूर्या (as above) D₁ यत्त्वं, D₂
युदे (for यद्) K₃ B₂ : D₁ D₁ D₁ : s S अच्युतपादवौ
(for अजुनकेतवौ)]

— ^a) K₃ V₁ B D₁ D₁ : प्राकाशयेन, D₁ प्रकाशयात्, T₂
प्रकाशौ च (for प्रकाशेन) K₃ V₁ B₁ D₁ D₁ : s
[अ]तिरिग्यातौ; T₁ : G M₁ [अ]य त्रि — ^d) K₃ त्वं च;
V₁ नूतं (for त्वं तु) V₁ सद्योतवद्भृपु, D₁ D₁ :
'तवद्रिपु

66 ^a) K₁ : V₁ B D G₂ M₂ : Ca विद्वन् M₁
मातिमंस्या (for माव) — ^b) S₂ K₄ V₁ T₁ M₁
सूतपुत्रार्जुनाच्युतौ — ^c) T₂ G₂ नरसिंहौ, G₂ तौ नृसिंहौ
(by transp) V₁ B D₁ D₂₋₁ : T₂ महारमानौ, G₂
नराशाना (for नरश्चा त्व) T₁ नृसिंहौ सरसा हित्वा, G₁ 'हौ
नरशिवा त्व तु (sic) — ^d) V₁ जोपमाशु, D₁ D₁ :
जोपमास्व (D₂ 'स), G₂ ततो मा त्वं (for जोपमास्व)
K₂ : V₁ B₂₋₃ D₁ D₁ : T₂ M विकत्यने (D₂ 'त्यनं);
B₁ D₂ T₁ 'त्यसे, D₁ 'त्यन, D₂ 'त्यन, G₂ 'त्यया ; Ca
'त्यन (as in text)

Colophon — Adhy name K₁ B₁ : D₁ D₁ : s
हमकाकीय (K₄ 'य), V₁ हंसकाकोपाख्यान, B₂ कर्णशाल्य-
सवादे हमकाकीय; D₁ D₂ : हमकाकीयो (D₂ T₂ 'काको)-
पाख्यान; D₃ : कर्णशाल्यसवादे हमकाकीयोपाख्यान, T₁
कर्णशाल्यसवादे हंसकाकोपाख्यान; M₁ शाल्यसवादे हंसकाकीय-
— Adhy no (figures, words or both) S₂ 28
(as in text), K₁ 39, B₁ 45, D₁ 52, D₁ 35, D₁
32, D₂ 43, T₁ : G M 34, T₂ 37

२९

संजय उवाच ।

मद्राधिपस्याधिरथिस्तदैवं

वचो निशम्याप्रियमप्रतीतः ।

उवाच शल्यं विदितं ममैत-

द्यथाविधावर्जुनवासुदेवौ ॥ १

शौरै रथं वाहयतोऽर्जुनस्य

बलं महास्त्राणि च पाण्डवस्य ।

अहं विजानामि यथावदथ

परोक्षभूतं तव तत्तु शल्य ॥ २

तौ चाप्रष्टुष्यौ शस्त्रभृतां वरिष्ठौ

व्यपेतभीर्योधयिष्यामि कृष्णौ ।

संतापयत्यभ्यधिकं तु रामा-

च्छापोऽद्य मां ब्राह्मणसत्तमाच्च ॥ ३

अवात्सं वै ब्राह्मणच्छन्नानाहं

रामे पुरा दिव्यमस्त्रं चिकीर्षुः ।

तत्रापि मे देवराजेन विघ्नो

29

1 ^a) T₁ [अ]धिरथेर, T₂ ३ G_{1.३} [अ]तिरथिर; G₂ [अ]धिपतिर (for 'रथिस्) Ṣ तथैव, Ṣ₂ (*sup lin*) तथोक्त्वा, K₁ तथोक्त, K₂ lacuna, K₃ V₁ B D S महास्त्रा (for तदैव) — ^b) K₃ प्रियम् (for [अ]प्रियम्) V₁ B₅ D₁ D₁ ४ ६ ८ अप्रतीत, D₂ अम्रवीत्तत Co अम्रमीत, Co 'तीत (as in text) — ^c) D₁ शल्य — ^d) G₁ यथातथाव् (for 'विधाव्) B₁ ३ ४ D₁ D₁ D₁ ६ ८ T₂ वासुदेवार्जुनौ तौ

2 ^a) D₁ D₈ शौरौ; T₂ शौरौ (for शौरै). Ṣ₂ K₄ शौरैरह (for शौरै रथ) Ṣ₂ वाहयतो, D₁ D₈ वाहयते, M₁ वाहनतो (for 'यतो) — ^b) T₂ वरो (for बल) — ^c) K₃ T₁ अस्य (for अद्य) — ^d) M₁ परोक्षभूतस् B₅ भवतस्तु, D₁ T₁ २ M तव तत्र (D₁ 'च्च) (for तव तत्तु) G₁ शल्य — After 2, D₈ ins 355*

3 For the narrative in this chapter, Cf 12 2-8 — D₈ om 3^{ab}. — ^a) K₁ तौ चाप्रष्टुष्यौ, K₃ तौ चाप्रष्टुष्यौ V₁ B₁ २ ४ ६ D (D₈ om) T_{1.३} G M Cop तौ चा(B₅ M₁ वा)प्यह, B₅ तावप्यह, T₂ तथाप्यय (for तौ चाप्रष्टुष्यौ) Ṣ₂ Co अप्रष्टुष्यावापीत्यन्वय । Ṣ₂ — ^b) K₃ यौ धर्षयिष्यामि (for योधयिष्यामि) — After 3^{ab}, K₃ ins 355* — ^c) D₁ D₁ ६ T₂ [अ]भ्यधिकस् Ṣ₁ K₁ २ D₂-४ ६ ८ नु, B₁ D₁ न, S हि (for तु) — ^d) K₃ G₂ मा K₂ ब्राह्मणसत्तमाश्च, T₂ 'पुगवाच — S ins after 3 K₃ after 3^{ab} D₈ after 2

355* पुरा महेन्द्राद्रिवरे समृद्धे

तपस्विन राममुपेत्य शल्य ।

अस्त्रार्थिन माद्य शिष्यं गृह्णाणे-

त्यथानुव ब्राह्मणच्छन्ना च ।

तत्रावसं ब्राह्मण इत्यविप्रो

[5]

ब्रह्माखलोभादनृतेन चाहम् ।

तज्जामदभ्येन पर महास्त्र

समन्नयुक्तं विहित ममासीत् ।

अस्य यदा तद्विदितं ममासी-

त्तदाप्रवीद्ब्राह्मणो मां महर्षिः ।

[10]

आपह्नतेनास्त्रमिदं प्रयोज्यं

स्वया रणे गच्छता साधयेति ।

[(L. 1) K₃ महेंद्रप्रवरे, D₈ G₁ 'द्रेद्रिवरे D₈ समृद्धे (for समृद्धे) — K₃ D₈ om. lines 3-4 — (L. 3) T₂ शस्त्रार्थिन G₂ अद्य (for माद्य) T₁ शिष्ये — (L. 4) T₂ M₃ [अ]वृत्तन्, M_{1.२} ४ [अ]वृत्त (M₁ 'वन्) (for [अ]वृत्त). G₂ ब्राह्मणवर्त्मना (for 'च्छन्ना) T₂ [अ]ह (for च). — (L. 5) T₁ सतापस (sio) (for तत्रावसं) K₃ अशस्त्रहेतोर्ध्वसं छन्नानाह, D₈ अस्त्रस्य हेतोर्ध्वसं छलेन — (L. 6) K₂ ब्रह्माखलाभाय च रामपार्श्वे, D₈ 'लामाय जितारिसंघ — (L. 7) K₃ D₈ तज्जामदभ्यं प्रवदौ M₄ वरं (for पर) — (L. 8) T_{1.२} G₂ विदित (for विहित) T₂ मया (for मम) K₃ D₈ सुमन्नयुक्तं मम सप्रयोग — (L. 9) K₃ D₈ G₁ तदा, T₂ मया (for यदा) T₂ G₁ यद्विदित, T₃ G₃ तद्विदित (for तद्विदित). — (L. 10) K₃ यदाहि, D₈ यद् (for तदा) — (L. 12) K₃ D₈ नान्यथा, T₂ M_{2.४} गच्छ च (for गच्छता) K₃ D₈ वै (D₈ [प]व) कदाचित् (for साधयेति)]

4 T₁ ३ G M om 4^{ab}. — ^a) Ṣ K_{1.२} अद्य मां वै; K₃ V₁ B₅-६ D अवस (D₈ 'सन्) वै; K₄ अद्य वा मा, B₅ गृह्णे वसन्; T₂ अटन्स वै (for अवात्सं वै as in B₁ only). ^c) Co ब्राह्मणसत्तमा (for 'छन्ना) Ṣ K_{1.२.४} Co वै (for

हितार्थिना फल्गुनस्यैव श्रव्य ॥ ४
 *कृतोऽवभेदेन ममोरुमेत्य
 प्रविश्य कीटस्य तनुं विरूपाम् ।
 गुरोर्भयाच्चापि न चेलिवानहं
 तच्चावबुद्धो ददृशे स विप्रः ॥ ५
 पृष्टश्चाहं तमवोचं महर्षिं

सूतोऽहमस्मीति स मां शशाप ।
 सूतोपधावाप्तमिदं त्वयाहं
 न कर्मकाले प्रतिभास्यति त्वाम् ॥ ६
 अन्यत्र यस्मात्तत्र मृत्युकाला-
 दब्राह्मणे ब्रह्म न हि ध्रुवं स्यात् ।
 तदद्य पर्याप्तमतीव शस्त्र-

C B. 1970
 B B. 42. 9
 K B. 35. 12

[अ]ह) ॐ Co वैदाङ्गौ सरणपूर्णाथौ । ॐ — ^१) B₂ पुरा रामो (for रामे पुरा) D₂ द्विष्टम् (for द्विन्यम्) K₄ चिकीर्षुः; V₁ B₃ (marg as in text) ६ चिकीर्षन् — ^०) D₈ तत्रापि देवराजो विदित्वा — ^२) Some MSS फाल्गुनस्य D₆ T₂ ३ G₂ ३ [इ]व (for [ए]व) G₂ यस्य (for शाल्य)

5 ^०) K₈ कृतेन भेदेन, V₁ B₁ ३-५ D₁₁ D_{2-4,7} ३ T G₂ ३ M₁ कृतो विभेदेन (B₃ 'दैव', D₁₁ D₁ ६ कृतो विभि-
 श्चैव, M₂₋₄ कृतो विभेदैव (for *कृतोऽवभेदेन) D₁₁ D_{1,8} ३ ममोरुमेद्य; T₂ 'रुगात्र' ३ K₁ २ ४ कृतोवभेदैवच-
 स्तोह (K₁ 'स तु)पेल (sio), B₂ कृत्वा विलं देवगृहाणुपेल,
 D₆ कृतं गृहं देवगृहाणुपेल; G₂ कृतो विभेदो ममाश्रममेत्य
 — ^१) K₁ D₄ विरूपं, K₈ विरूपी — After 5^{ab}, K₈ ४
 V₁ B (except B₃) D (except D₈) ins

356* ममोरुमेत्य प्रविभेद कीटः

सुप्ते गुरौ तत्र शिरो निधाय ।

ऊरुप्रभेदाच्च महान्यभूव

शरीरतो मे घनशोणितौघ ।

[V₁ reads lines 1-2 on marg — (L 1) K₈ ४ प्रतिभि (K₄ 'मे)घ, V₁ प्रतिभेद (for प्रति) — (L 3) K₈ D₆ ऊर्वा (D₆ 'रो)श्च भेदाच् (for ऊरुप्रभेदाच्)]

— ^०) M₂₋₄ चैव (for चापि) ३ K₂ ४ D₂ चालिवानह (K₂ 'हनं), K₈ चोचिं, G₂ चेष्टं, M₁ वालिं; M₂ चेदिं; Co चेलिं (as in text) T_{1,2} गुरोर्भयाच्चापि (T₂ 'द्विचलि)-
 तच्चात्र चाहं — ^२) K₈ न चापि दुःखा, K₄ उवाच बुद्धो,
 V₁ B₁ ६ D_{2-4,6} ७ ततो विबु (D₆ 'रु)द्धो, B₂ तच्चावबुद्धो,
 T_{1,8} G₂ तच्चैव बुद्धो, T₂ स च प्र' (for तच्चाव') B₁ ४
 [S]व (for स) T₂ धैर्यं (for विप्र) — After 5, K₄
 V₁ (marg) B (except B₃) D (except D₈) S ins.

357* स धैर्ययुक्तं प्रसमीक्ष्य मां वै

न त्वं विप्र' कोऽसि सत्यं वदेति ।

तस्मै तदात्मानमहं यथाव

दाख्यातवान्स्त्ववदेत्य शक्य ।

[(L 2) D₁₁ D₂ ६ द्विज' (for विप्र') B₂ सत्यं प्रवीदि (sic), D₁₁ D₂ ६ वदेति सत्यं (by transp) — After line 2, D₆ reads 6^{ab}. B_{1,4} T₂ om lines 3-4.

— (L 3) T₁ तस्मात् (for तस्मै) G₁ महात्मानम् (for तदा) — (L 4) K₄ सत वदेत, B₂ सत इतीह, D₁₁ मीनवदेव, S (T₂ om) सत इत्येव (for सतवदेत्य)]

After the above, K₄ V₁ (marg) D₆ cont. with 358*.

6 B₃ om 6^{ab} — ^०) K₈ तमवोचे K₈ महर्षिं — ^१) K₈ भूतोहम् (for सूतो) K₂ च (for स). — For 6^{ab}, B₂ D₁₁ D₂₋₄ ७ S (except T₂) subst K₄ V₁ (marg) D₆ cont after 357*

358* स मा निशम्याथ महातपस्वी
 संशप्तवान्प्रोपपरीतचेता ।

[(L 1) M मा — (L 2) K D₁₁ संशप्तवान् B₂ रामपरानुचेता (sio)]

— ^०) K₈ मूढोपवासमिदम्; D₈ सूतोपधानासम्; D₆ मूढो यथावाप्तम्, T_{1,8} G₂ सूतोपधावाप्तम्, T₂ सूतोपायादासम्; G₁ २ सूतोपि (G₂ 'प-) याच्चासम्, M₂₋₄ 'वधावाप्तम्; G₂ c 'पधावाप्तम् (as in text); K₈ त्वयाहन्, V₁ B (except B₃) D (except D₁₁ D₈) T₈ G₂ तवाहं, T₁ G_{1,2} M महास्रं (for त्वयाहं) — ^२) ३ K₁ २ ४ स्त्र- (for न) B₂ D₂ प्रतिभास्यति (D₂ 'स्य)ते, G₂ प्रीतिहास्यनि (sio), G₂ प्रतिभास्यति (as in text) ३ K₁ २ त्वा, B₂ ते, T₁ २ G₂ M [इ]ति, T₈ त्व

7 ^०) G₂ अन्ये (for अन्यत्र) K₁ V₁ B D₁₁ D₂₋₄ ६-३ T_{1,2} M तस्मात्, T₈ G तु स्यात् (for यस्मात्) T₁ अप- (for तव) C₇ अन्यत्र तस्मात्तत्र मृत्युकालात् — ^१) T₂ ब्रह्माहणो D₁₁ ब्रह्ममिति, D₆ T₁ ब्राह्मण हि (for ब्रह्म न हि) Co cites ब्रह्म (as in text) C₇ as in text. — ^०) B₁ त्वमद्य, D₁₁ D₁ ६ तदत्र, D₁₁ तवात्र, G₂ तदस्त्र- (for तदद्य) K₈ पर्याप्तमतीव (sio), T₁ M₂₋₄ पर्याप्तमतीव (for 'सप्ततीव) Co cites पर्याप्तम् (as in text) K₄ V₁ B₁₋₄ D₁₁ D₁ ६ ७ ३ चास्त्रम्, B₃ D₁₁ D₈ T₂ ३ G₂ M मेस्त्रम्, T₁ मत्रम् (for चास्त्रम्) — ^२) V₁ B₃ D₈ समग्रे (for सम्राणे) K₈ तुमले, G₂ c तुमुले (as in text) K₈ नाविभीमे, V₁ B₃ तु भीमे, B₁₋₄ D₁₁ D₁₁ D₁ ६-५ ७ [अ]तीव भीमे, D₂ ६ विमर्दे (for तात भीमे) ॐ Ca-
 विमर्दो युद्धं । ॐ T₁ ३ G₂ M उपस्थितेऽसिस्तुमुले विमर्दे — ३

मस्मिन्संग्रामे तुमुले तात भीमे ॥ ७
अपां पतिर्विगवानप्रमेयो

K B Dn1 Ds 4 7 8 T2 ins after 7 V1 (marg) Da1
D1 5 after 360* Ds after line 2 of 366*

359* योऽय दाल्य भरतेपूपपन्न

प्रकर्षणं सर्वहरोऽतिभीम ।

सोऽभिमन्ये क्षत्रियाणा प्रवीरा-
न्यत्रापिता बलवान्वै विमर्द ।

[(L 1) Ks सोय T2 शक्यो, Ca शल्य (as above)
Ks Ds भारतेषु — (L 2) V1 D1 प्रहर्षण, T2 प्रहर्ष, Ca
प्रतर्दन, Co प्रकर्षण (as above) Ś K1 2 4 B2 Dn1 Ds
T2 तुमुले (B2 *मुल, Ds *मलो) घोरवल्प; Ks B1 2 4 Da1
D1 5 6 तुमुले (Ks *मलो, B4 *मुल) घोररूप (for सर्वहरोऽति-
भीम) — (L 3) Da1 D1 5 योभिमन्ये, Ds सोति, T2
सोय मन्ये (for सोऽभि) V1 T2 प्रवीरा, Dn1 प्रवीर, Ds
प्रतापी (for प्रवीरान्) — (L 4) Ś K1 2 4 संतापयिता, Ks
प्रतापितान्, B2 प्रवाधिता, Co प्रतापिता (as above) V1 B2
T2 बलवतो (for *वान्वै) K2 विमर्द, V1 B2 Dn1 T2 विमर्द
Ds प्रतापिता बलवतोऽतिमर्द]

K4 B2 4 Dn1 Ds 4 6 7 cont V1 (marg) Da1 D1 2 5
ins, after 7 T1 8 G, after 362* M, after 363*

360* शल्योऽग्रधन्वानमह वरिष्ठ

तरस्विन भीमममहावीर्यम् ।

सत्यप्रतिज्ञ युवि पाण्डवेय

धनंजय मृत्युमुखं नयिष्ये ।

[(L 1) G2 प्रवीरं (for वरिष्ठ) — (L 2) G2
असहमीरं — (L 3) Da1 D1.2 6 सत्यप्रतिज्ञो — (L 4)
B2 4 Ds T1 8 G M मृत्युवश, Da1 D1 5 *पथ (for *मुल)
— After the above, V1 (marg) Da1 Da1 5 ins 359*]
K4 V1 B2 4 Da1 Dn1 D1 8-7 cont Ś K1-3 B1 8.5
Ds T2 ins after 359*

361* अस्त्र हि मे तत्पतिपन्नमथ

येन क्षेप्ये समरे शत्रुपूगान् ।

प्रतापिनं बलवन्तं कृताञ्च

तमुग्रधन्वानममितौजसं च ।

शूर शूर रौद्रममित्रसाह

[5]

धनंजय सद्युगेऽह हनिष्ये ।

[(L 1) Ks चैतव, Ds मे सत् (for मे तत्) — (L 2)
Ks [आ]क्षिप्ये (810), Dn1 प्रक्षेप्ये, Ds लेप्ये; T2 क्षेप्येह
(for क्षेप्ये) — (L 3) Ks V1 प्रतापित — (L 4) Ś
K2 4 गांढीवधन्वानम् (for तमुग्र) K4 अतिमौजसं च, B2
अभिप्रतापनं, T2 अभिप्रधातिन (for अमितौजसं च) — (L 5)
V1 कूरं च, B2 शूर (for कूरं) B2 रौद्र सर्वम्, Ds T2 रौद्र शूरं

निमज्जयिष्यन्निवहान्प्रजानाम् ।

महानगं यः कुरुते समुद्रं

(by transp) Ś1 K1.2 4 अभिप्रमो(K1 *म)ह, B2 *साधनं;
Co *साह (as above) — (L 6) K1 संयुचे B2 त (for
सह) Ś1 K1 2 4 संहारिष्ये, Ś2 [S]ह हं, Da1 D1.5 [S]ह
नयिष्ये (for सह हनिष्ये)]

On the other hand, T1.8 G M ins after 7

362* ध्रुवं कुरुणामयमन्तकारो

महाभयं शोणिर्वाधप्रवाही ।

ध्रुव क्षय क्षत्रियपुंगवाना

महाभयोऽयं समुपस्थितोऽथ ।

अस्त्रं हि मे न प्रतिभामुपैति

[5]

येन क्षयं शत्रुगणानयिष्ये ।

तस्मात्तमासादय मदराज

दिव्यं धनुर्व्यस महोपवक्ष ।

अस्त्राणि दिव्यानि च सन्ति यस्मि-

न्सस्त्रियं प्रापय शीघ्रमथ ।

[10]

श्रोष्यन्तीमं कथ्यमान विचित्र

यावद्दुर्मौ भवितारो मनुष्या ।

[(L 2) T2 G2 महाहव (for *भय) — (L 3) T2
ध्रुव — (L 4) T2 G2 महामयोध (for *भयोऽय) M1 यत्
(for स्य) T1 M तद् (for न) G2 प्रतिमन् (for
प्रतिभाम्) — (L 7) T2 G2 3 तद् (for तन्) — (L 9)
G2 वदति (for च सन्ति) — (L 10) T1 त्य वरं (for तस्मि-
न्प्रथ) G2 शीघ्रमथ — (L 11) G2 श्रोष्यति मा कथमान]
M cont

363* कर्णं कुरुणौ जघ्नित्वानेकवीर

कुरुणौ कर्णं जघ्नित्वानेकवीर ।

[(L 2) M1 कर्णं वा तौ जघ्नित्वानेकवीरौ]

— After 7, Ds reads lines 1-2 of 366*

8 °) Ks अप्यायति (for अपा पतिर) — °) K1
निवहं, Ks V1 B D S बहुला (T1 *ला; M1 *ला) (for
निवहान्) Ks V1 B Da1 Dn1 D1.8-5 7 8 T1 2 प्रजाश्च;
D2 प्रजाश्चेत्, Ds T2 G प्रजा हव, M1 प्रजा यत्; M2-4 इमा
प्रजा (for प्रजानाम्) — °) K3 B D T2 M2 4 महावेगं;
V1 *बल, T1 G1 *वर, T2 G2 M2 *रवं, G2 *रवी, M1 *रयं
(for *नग) Ś K B Da1 Dn1 Ds 7 T2 G2 M1 यं
(for य) V1 कौतियं, D2 6 भीमतर, D2 4 M2 4 सकुरुते
(for य कु) Ks B D (except D2 6) S समुद्रो (G2
*द्रे) — °) Ś K1 2 4 V1 D2 T1 8 G M वेलेव तं, Ks
वेलावल; B1 Da1 वेला वै त; B2 4 Dn1 D1 7 8 वेला
(Dn1 *ले) चैनं, B2 Ds वेलेवैतं (Ds *मं), D1 Ds वेलावैतं;
D2 वेला चैतं, T2 बलाचैनं (for वेलेव त) Ca. c cite वेला.

वेलैव तं वारयत्यप्रमेयम् ॥ ८
 प्रमुञ्चन्तं वाणसंधानमोवा-
 न्मर्मच्छिदो वीरहणः सपत्रान् ।
 कुन्तीपुत्रं प्रतियोत्स्यामि युद्धे
 ज्याकर्षिणामुत्तममद्य लोके ॥ ९
 एवं वलेनातिवलं महाह्वं
 समुद्रकल्पं सुदुरापमुग्रम् ।
 शरौघिणं पार्थिवान्मज्जयन्तं
 वेलैव पार्थमिषुभिः संसहिष्ये ॥ १०
 अद्याहवे यस्य न तुल्यमन्यं
 मन्ये मनुष्यं धनुराददानम् ।

सुरासुरान्चै युधि यो जयेत
 तेनाद्य मे पश्य युद्धं सुघोरम् ॥ ११
 अतिमानी पाण्डवो युद्धकामो
 *अमानुषैरेष्यति मे महाह्वैः ।
 तस्यास्त्रमस्त्रैरभिहत्य संख्ये
 शरोत्तमैः पातयिष्यामि पार्थम् ॥ १२
 दिवाकरेणापि समं तपन्तं
 समाप्तरश्मि यगमा ज्वलन्तम् ।
 तमोनुदं मेघ इवातिमात्रो
 धनंजयं छादयिष्यामि वाणैः ॥ १३

C ९ 190
 B ९ 42.19
 K ९ 38.20

K३ B१ ३ ४ D१ २ ३ ४ धारयति, V१ धारयिष्ये, B३ D० ०
 वारयिष्ये, Dn१ करवापि (sic), S धारयामि (for 'यति)
 T२ ३ G२ [अ]प्रमेय

9 °) K३ प्रमुञ्चन्, D३ असुचंतं, T३ प्रमुचन्त्यं S३
 वाणसंधानं, T१ संख्यान् (for 'संधानं) K३ अनेकान्,
 Da१ D१ ३ सुघोरान्, D३ ३ ४ असैयान् (for असोयान्)
 — १) Da१ D१ ३ मर्मच्छिदा K३ वीरहणः; K३
 'हरान्, D३ 'हत्या (sic) S (except T२) प्रवरान्कपत्रान्
 (for वीरहण सपत्रान्) K३ Dn१ D१ ३ सु (K३ स)पुत्रान्,
 V१ B (except B१) Dn१ D१ ३ ३ सुपत्रान् — °) B१ २-३
 D२-३ ४ यत्र (for प्रति-) — °) V१ B१ ३ ३ Dn१ D२-३ ० ४
 T३ G२ ३ ज्या (D० ह्या, V१ T३ G२ ३ ज्या)कर्षताम्, T२
 ज्याकर्षणाम् S१ उत्तममध्यलोके, S२ K३ ३ उत्तम मध्यलोके
 K१ 'ममेव लोके, T१ 'ममत्र लोके, G१ ३ 'न मर्त्यलोके (for
 'ममद्य लोके) B३ ज्याकर्षतो सुसुहृर्नाक्षलोका (sic)

10 °) B१ पतं (for पवं) — °) V१ समुद्रकल्पं (for
 'कल्पं) K३ सुदुरासद च, T१ समरापमुग्र (for सुदुरा)
 G३ समुद्रकल्पस्य दुरापमुग्र — °) T२ damaged S K२ ३
 शरौघिनं; K१ शरोघाना, G३ ईशप्रिय V१ मज्जयान्; B३
 संजयंतं (for मज्ज) — °) B२ यलेन (for वेलैव) B१
 पार्थिवम् (for पार्थम्) T१ चेपुभिः S३ K१ ३ B१ २ ३
 संसहिष्ये, K३ V१ B३ सहिष्ये; Dn१ D३ संसहिष्ये, D३ ०
 T१ ३ G M वा (D३ धा)रयिष्ये (for समहि) T३ पार्थ
 सोहमिषुभिः मंत्रतीक्ष्ण्ये — After 10, T१ ३ G M ins
 (with v 1) lines 1-2 of 366* for the first time.

11 T१ ३ G M१ ३ om 11^{ab} — With 11^{ab}, cf 17^{ab}
 — °) D० यया; D३ अद्य (for अद्य) T३ तुल्यसत्तम्
 (for 'मन्यम्) — °) S K१ २ ३ D३ आदधानं (D३
 'नः) T३ अन्यमन्ये सुष्टया धनुरादधानं — °) S३ सुरासुरैर्

S१ V१ B१ ३ ३ D२-३ ४ ३ G१ ३ M१ युधि वै यो (by transp),
 K३ B२ ३ Dn१ T G२ M२-३ युधि यो वै (by transp)
 — °) B१ om मे D३ सुयुद्धमुग्रम् (for युद्धं सुघोरम्)

12 °) K१ अद्य मानी, K३ D३ T१ ३ G M अग्नि (G१ M१
 'मीर्)मानी, V१ B१ ३-३ Da१ Dn१ D१-३ T२ अतीव मानी,
 B३ अयं मानी (for अतिमानी) K३ पाठवान्, V१ पाठवेयो
 M२ योद्धुकामो — °) N T१ ३ M यमानुषैर् (K३ ३ 'प्यैर्,
 T१ 'पोर्), T३ G१ ३ योमानुषैर्, G२ यो मनुष्यैर् T१ ३ G
 M अस्यति, G० पृथयति (as in text) K३ V१ B३ Da१
 Dn१ D१ ० T१ ३ G M मा (for मे) T३ हमानुषैरद्य
 यायान्महाह्वै — °) S K१ २ ३ तं ह्यस्त्रम् (for तस्यास्त्रम्),
 K१ ३ अग्निहन्य; K३ V१ B Da१ Dn१ D१-३ ४ ३ T२
 प्रतिहत्य, T१ ३ G M अग्निभूय (for 'हत्य) G२ ३ M३
 संघे, M१ ३ ३ सखे (for संख्ये) D० तान्याणपूगान्प्रणिहत्य
 संख्ये — °) K३ V१ B D S वाणोत्तमै (for शरो) G२
 पश्य हतं हि (for पातयिष्यामि)

13 S३ om 13 — °) B३ ३ दिवाकरेण K३ V१
 B३ ३ Da१ Dn१ D१ ३ ३ T३ [अ]भि- (for [अ]पि) S१
 K३ घमंतं, K१ ज्वलत; K२ *घतं, K३ V१ B३ Da१ Dn१
 D१ ३ ३ T३ Co पतंतं (for तपन्तं) — For 13^{ab}, D३ ३ ० ४
 T१ ३ G M subst

364* सङ्घरश्मिप्रतिमं ज्वलन्त

दिशश्च सर्वां प्रतपन्तमुग्रम् ।

[(L 2) Om 1n M३ ३ T१ प्रपतन्, G२ प्रतिमतम् (for
 प्रतपन्तम्)]

M३ ३ om (hapl) 13^a-14^a — °) B३ तपोनुदं, G३ ततो-
 नुदं B३ मेघम् V१ B (except B३) Dn१ D३ ३ ० ४ T२
 [अ]तिमात्रं — °) After धनजय, T३ reads संयुगेहं
 हनिष्ये अद्याहवे (cf. 16^d and 17^a)

वैश्वानरं धूमशिखं ज्वलन्तं
तेजस्विनं लोकमिमं दहन्तम् ।
मेघो भूत्वा शरवर्षैर्यथाग्निं
तथा पार्थं शमयिष्यामि युद्धे ॥ १४
प्रमाथिनं बलवन्तं प्रहारिणं
प्रभञ्जनं मातरिश्वानमुग्रम् ।
युद्धे सहिष्ये हिमवानिवाचलो
धनंजयं क्रुद्धममृष्यमाणम् ॥ १५
विशारदं रथमार्गेष्वसक्तं

धुर्यं नित्यं समरेषु प्रवीरम् ।
लोके वरं सर्वधनुर्धराणां
धनंजयं संयुगे संमहिष्ये ॥ १६
अद्याहवे यस्य न तुल्यमन्यं
मध्येमनुष्यं धनुराददानम् ।
सर्वाभिमां यः पृथिवीं सहेत
तथा विद्वान्योत्स्यमानोऽग्निं तेन ॥ १७
यः सर्वभूतानि सदेवकानि
प्रस्थेऽजयत्त्वाण्डवे सव्यसाची ।

14 Ms. 4 om. 14^a (cf v 1 13) — ^a) T₁ s G M₁ s धूमकेतुं (for 'द्विख) — ^b) T₁ s G M₁₋₃ नरवीरान् (T₈ G₈ M₈ 'र) (for लोकमिमं) S₁ महातं (for दहन्तम्) — ^c) D₈ s 7 S (except T₂) पर्जन्यमूत (for मेघो भूत्वा) V₁ B₁ D₁ D₁ s यथा (for भूत्वा) V₁ B₁ D₁ D₁ s तथाह; D₈ दृवाग्निं (for यथाग्निं). — ^d) V₁ B₁ D₁ D₁ s कुंतीपुत्रं (for तथा पार्थं) D₂ s घाणे (for युद्धे) T₁ M निवार(T₁ M₁ 'वाप)यिष्यामि रणेघ पार्थं; T₈ G निर्वा(G₈ नवा)पयिष्यामि रणे हि पार्थं — B₁ s D₁ D₁ D₁ s s S (except T₂) ins after 14 B₁ after 15

365* आशीविप दुर्धरमप्रमेयं
सुतीक्ष्णदंष्ट्रं ज्वलनप्रभावम् ।
क्रोधप्रदीप्तं त्वहित महान्त
कुन्तीपुत्र शमयिष्यामि महे ।

[(L 1) B₁ अविष्य (for आशीविप) B₁ s s D₁ D₁ s दुर्धरं वै सुपोर, S (except T₂) दृष्टिविप (M₁ 'दृण) सुपोरं (for दुर्धरमप्रमेय) — (L 3) B₁ s s D₁ D₁ s अहित दह(B₂ तुद)त (for त्वहित महान्त) S (except T₂) क्रोधात्प्रदीप्तान-लवद्दहत — (L 4) B₁ s S (except T₂) कुन्तीसुत, D₁ 'पुत्रो B₂ पातयिष्यामि (for शम')]

15 T₂ om 15^c. — ^a) S (T₂ om.) प्रवाहिण (G₁ 'त्) बलवत् महौजस — ^b) B₈ प्रमाथिना; Ca. 0 प्रभञ्जनं (as in text) — ^c) G₂ हिमवानिलाचल V₁ युद्धे सहिष्यामि महानिवाचलो — ^d) S क्रोधो(G₂ 'दो)द्धत पार्थम् (for धनजयं क्रुद्धम्) B₄ D₁ युद्धम्, D₈ क्रुध्यम्; T₂ योधम् (for क्रुद्धम्) D₈ अमृष्टमानं, T₁ G₁ s 'व्यमाण

16 ^a) S₁ K₂ s राजमार्गेषु (for रथमार्गेषु) S₂ V₁ B₁₋₃ s D (except D₈) शक्तं; K₁ s B₄ T₂ G₁ M₁ सक्त, K₄ [अ]शक्त, T₈ G₈ [अ]निज्य; Co युक्तं (for [अ]सक्तं). K₁ विशारद रथमार्गे य सक्तं (sic) — ^b) S₂ अयं; D₁ 7

धुर्यं, Co धूर्यं (for धुर्यं) D₂ लिहं (for नित्य) K₂ वा मरे (for समरे) D₁ [अ]प्रवीरं — ^a) K₂ लोकेधरं; B₂ लोके पय (for लोके घर) — ^d) D₁ D₁ s S (except T₂) समरे (for मयुगे) K₂ B₂ D₂ महिष्ये; B₂ शोपयिष्ये; B₁ s D₁ D₁ S [S]हं हनिष्ये, D₂ संसयिष्ये, D₈ सहरिष्ये (for मसहिष्ये)

17 Cf 11^{ab} — ^a) B₂ प्रत्याहवे (for अद्या) D₂ अन्ये; G₁ अय (for अन्य) S₁ K₂ अद्याहरेयमूर्ध्वं * * * तुल्यं; S₂ अद्याहरेयमूर्ध्वरते सुतुल्यं, S₂ (sup lin) अद्याहरेयमूर्ध्वर-ते अर्धमन्ये (sic), K₁ अर्धमन्येन हि तुल्यमन्य — ^b) K₂ s V₁ B D S मन्ये (for मप्ये-) S K₁ s s आदधानं- — ^c) T₂ सर्वांन् K₂ transp य and पृथिवीं K₂ सहद्, V₁ B₂ D₁ T₂ जयेत्, B₂ s D₁ D₁ 2-3 7 चित्रिष्ये; G₂ समेत (for सहेत) — ^d) V₁ तथा विद्वन्; B₂ विद्वान्स्त्रयाहं; D₁ तथापि विद्वन्, D₂ s तथापिधं; D₂ तथाविधान् Co eitos तथा (as in text), S₂ योत्स्यमाने (corrupt), D₂ यास्यमानो, Co योत्स्य (as in text). D₁ D₁ s-7 तेन प्रयोद्वाप्सि समेत्य संग्ये, T₁ s G M तथापि ते(M₁ 'विषे)नाद्य रणे समेप्ये, T₂ तथाविषेनाद्य जयामि तेन

18 ^a) K₂ सर्वाणि (for य सर्वं) K₂ सुरासुराणि; V₁ D₁ D₈ S (except M₁) सदै(T₁ 'दे)वतानि, B₁ s D₂₋₁ s 7 सदैवकानि — ^b) K₂ एको जयस्वी (for प्रस्थेऽजयत्) Ca o cite प्रस्थे (as in text) K₂ सहवे; K₂ D₁ D₁ D₁ T₂ G₂ s पांडवे (K₂ 'वो), Ca स्याण्डवे (as in text). — ^c) T₂ मो जोवीर्यं (sic) (for को जी वित) S₂ K₂ s B D₁ D₂ s 7 T₂ रक्ष्यमाणो K₂ [अ]पि हि (for हि) — ^d) K₂ V₁ B D T₂ युयुत्से- (V₁ 'त्ये-; D₁ D₁ s 'स्स)द्वै; T₁ s G M युयुत्सते(T₁ 'वो)स्त्रै (for युयुत्सते) K₁ सद्दे मानुष्यो, B₁ s s D₁ D₁ 4-5-3 T₈ G₈ M₂₋₄ मानुषो मामृते (by transp.);

को जीवितं रक्षमाणो हि तेन
युयुत्सते मामृते मानुषोऽन्यः ॥ १८
अहं तस्य पौरुषं पाण्डवस्य
ब्रूया हृष्टः समितौ क्षत्रियाणाम् ।
किं त्वं मूर्खः प्रभपन्मूढचेता
मामवोचः पौरुषमर्जुनस्य ॥ १९

अप्रियो यः परुषो निष्ठुरो हि
क्षुद्रः क्षेप्ता क्षमिणश्चाक्षमावान् ।
हन्यामहं तादृशानां शतानि
क्षमामि त्वां क्षमया कालयोगात् ॥ २०
अवोचस्त्वं पाण्डवार्थेऽप्रियाणि
प्रधर्षयन्मां मूढवत्पापकर्मन् ।

C 8 1890
B 8 42 29
K. 8 36 31

D₁₁ D₅ G₁ २ मानुषेद् (D₁₁ D₅ 'पा) मामृते M₁
युयुत्सतेक्षैर्मानृतेन्यो मनुष्य — After 18, K₄ V₁ B D₁₁
D₁₋₇ S 1ns

366* मानी कृतास्त्र कृतहस्तयोगो
दिव्यास्त्रविच्छेदहय प्रमाथी ।
तस्याहमघातिरथस्य काया-
च्छिद्रो हरिष्यामि शिवै पृथक्के ।
योत्स्याम्येन शल्य घनजय वै
मृत्यु पुरस्कृत्य रणे जयं वा ।
अन्यो हि न ह्येकरथेन मर्त्यो
युध्येत यः पाण्डवमिन्द्रकल्पम् ।

[5]

[D₄ om lines 1-2 D₅ reads lines 1-2 after st
7, T₁ G M read them for the first time after 10
— (L 1) T₁ (first time) २ G₁ २ (both first time) २
M (first time) कृती (G₂ 'ते) (for मानी) B₅ D₁₁
D₁ २ २ T₁ G₁ २ M (last seven second time) दृढास्त्र
(for कृता) T₁ २ G₁ २ (first time) २ (both times) M
(first time) दृढ- (for कृत) S (T₁ २ G M both times)
योधी (for योगो) — (L 2) D₁₁ D₁ २ दृढास्त्रविद्
(for दिव्या) B₂ श्वेतहया हि यस्य (for 'हय' प्रमाथी)
— After line 2, D₅ reads 359* D₅ om
lines 3-6 — (L 3) V₁ तस्याघमघ, T₁ तस्यामवघ
— (L 4) K₄ B₁ २ G₅ हनिष्यामि (for हरि) — (L 5)
B₅ २ S [अ]र्ह (for [ए]न) V₁ B₅ S (except M₂)
घनजयेन (for 'जय वै) — (L 6) B₅ रणे जयाय, D₂
घनजयेन (for रणे जय वा) — D₂ om lines 7-8
— (L 7) B₁ २-२ D₁₁ D₁ T₈ G₅ M₂₋₄ नास्त्येक (B₁ २ २
'व)रथेन, T₂ G₁ २ नास्त्ये (G₂ वारुन्धै)करथो न (for न क्षेत्रयेन)
B₂ २ २ D₁₁ D₁ T₂ २ G M C₀ मर्त्यो (for मर्त्यो) T₁ अन्यो
हि नास्त्रैकरथेन मर्त्यो — (L 8) B₂ मृत्युकल्प, T₈ G₅ इन्द्रप्रथ
(for 'कल्पन्)]

19 ^a) V₁ B₅ D₁₁ D₅ २ २ S तस्याहवे (for अह
वस्य) — ^b) K₈ ब्रूयाद्, D₂ ध्रुवं (for ब्रूयां) K₈ द्रष्टा,
B₅ हृष्टः, T₁ वृद्ध, G₁ पृष्ट, G₂ हृष्ट (for हृष्ट) S K₁ २
समित्ति- (S 'ति), D₁₁ संमितौ, T₁ सवितौ; T₈ G₅ संमिते,

G₂ समितौ (for समितौ) D₂ ० क्षत्रियाणा तु मध्ये (for
समितौ क्षत्रियाणाम्) — ^a) T₁ तु स्व (for त्व) S K₁ २
मूर्खम्; K₈ २ V₁ B₅ T₂ २ G₂ M₂₋₄ मूर्ख, B₂ मृत्यु; B₅ २
D₅ मूढ, D₈ मद्र (for मूर्ख) S K₁ २ २ ऋषभ; K₈ V₁
B₂ २ D₁₁ D₁ २ G₁ M प्रभवन्, B₁ २ २ D₂-२ ० १ प्रसभ,
T₁ G₂ प्र (G₂ प्रा)हसन्; T₁ प्रभवो, T₈ G₈ प्राहस (for
प्रभवन्) G₂ मूढचेत (for 'चेता) — ^a) S₂ K₈
मामेवोच (K₈ 'च); K₄ V₁ B₁ २-२ D₂-२ १ २ समा, B₂
D₁₁ T₂ स मा (D₁₁ मे, T₂ मा)वोच, D₁₁ D₁ २ मामा, T₁ २
G M आख्यासि (M₁ 'हि) मे (for मामवोच) B₁ २ २
D₂ २ १ फाल्गुनस्य, D₈ चार्जुनस्य

20 ^a) B₁ द्वि यः S₂ K₁ २ V₁ BD (except D₁₁)
पुरुषो, K₈ पौरुषो (for परुषो) D₅ हि निष्ठुरो
(by transp), T₂ निष्ठुरो वै C₀ cites निष्ठुरो T₁ २
G अत्यप्रियो यः पुरुषो नीचकर्मा, M किमप्रिय पौरुष
नीचकर्मा (M₄ 'मैन्) — ^b) D₁ २ C₀ क्रुद्ध (for क्षुद्र)
K₈ D₁₁ S (except T₂) क्षमिणा (M₁ 'णो) D₁₁
वाक्षमावान्, S (except T₂) अ (M मे)क्षमा (for चा)
— ^c) B₂ हन्यामि त् (for मह) S₁ K₁ २ तादृशानां, V₁
B₁ २ D₂-२ ० १ S त्वादृशाना — ^d) S₂ क्षमामि यं, K₈
क्षमित्वा, B₁ २ २ D₂ १ क्षमाम्यह; B₂ रक्षाम्यह, D₈
क्षमामि ते, T₃ G 'मि च, M₁ 'यित्तुं, M₂₋₄ 'मि तु (for
'मि त्वां) T₁ २ G M क्षमिणां (T₁ M₈ 'मित्तु, M₁ २
'मया; M₄ 'मता) काल एष (for क्षमया कालयोगात्) C₀
otes क्षमामि

21 ^a) D₁₁ D₁ २ प्रा (D₁₁ प्र)वोचस् (for अवो)
K₄ पार्थ पार्थे (for पाण्डवार्थे) — ^b) G₁ प्रथक्षयत् (810)
(for प्रथर्षयन्) S K₂ मा T₁ M om मां T₂ मूढ
विपाप (for मूढवत्पाप) K₈ B₁ २-२ D₁₁ D₁ २ २
T₂ G₅ पापकर्मा, K₄ T₁ G₂ 'कर्म, B₂ 'चेता (for 'कर्मन्)
— ^c) S₂ K₁ २ D₁ २ २-२ मयार्जवे, K₈ मर्या, B₂
मर्यार्जवे चैव, D₁₁ मयार्जुने, D₈ मर्यार्जवे (for मर्यार्जवे)
C₀ otes मयार्जवे K₈ B₁ २-२ D₁₁ D₂ २ ० १ S (except
T₂ G₂) जिह्वमतिर, B₂ 'गति (for 'गतिर) V₁ द्रुतस;
B₂ गतस, G₁ ह्यतस, G₈ सतस, (for हतस) C₀ otes

मय्यार्जवे जिह्वागतिर्हवस्त्वं
मित्रद्रोही सप्तपदं हि मित्रम् ॥ २१
कालस्त्वयं मृत्युमयोऽतिदारुणो
दुर्योधनो युद्धमुपागमद्यत् ।
तस्यार्थसिद्धिमभिकाङ्क्षमाण-
स्तमभ्येग्ये यत्र नैकान्त्यमस्ति ॥ २२

मित्रं मिदेर्नन्दतेः प्रीयतेर्वा
संत्रायतेर्मानद मोदतेर्वा ।
ब्रवीति तच्चाप्तुत विप्रपूर्वा-
त्तच्चापि सर्वं मम दुर्योधनेऽस्ति ॥ २३
शत्रुः शत्रुः शासतेः श्रायतेर्वा
शृणातेर्वा श्रयतेर्वापि सर्वं ।

हृत (as in text) — ^a) D₂ मित्रद्रोहो, T₁ 'द्रोहात्
(for 'द्रोही) S₂ K₁ s 4 B Dn₁ D₃ 4 6 7 T₂ G M
साप्तपद, Co सप्त (as in text) K₂ च (for हि)
B₁ s-5 D₂-4 7 M₁ मैत्र

22 ^a) K₂ कालस्त्वां, G₁ कालः स्वयं (for 'कस्त्वय)
K₁ मृत्युदुर्योधनार्थं, K₂ V₁ B D S प्रत्यु(V₁ पर्यु)पयाति
दारुणो (for मृत्युमयोऽति) Ca cites प्रत्युपयाति, Co
अत्यपयाति — ^b) K₂ दुर्योधनाद् (for 'घनो) K₄
योद्धुम् (for युद्धम्) K₂ उपागमेत्, K₄ 'गमद्यत्; B₂
'गमस्सुत, B₂ 'गमद्य; T₁ 'गमन्मुदा (for 'गमद्यत्). — ^c)
V₁ B₂-3 5 D₂ 7 अस्या(B₂ 'न्या)र्थसिद्धिम् S₂ lacuna
for सिद्धिमभि K₄ अभिकाक्षमाणं, B D T₂ G₂ त्व(D₂
त्वा)भिकाक्षमाणस्, G₂ महती क्षमाणस् (sic) Cv as in
text Co cites अभिकाक्षमाण (as in text) — ^d)
K₄ न मन्यसे, V₁ B₁ s D₂-3 7 तन्मन्यसे, B₂ तमन्योन्यो;
B₂ T G तमन्येप्ये (G₁ 'क्ष्ये), B₂ त मदंयिप्ये; D₂ D₁ s
तमन्विप्ये, Dn₁ D₂ तमाभाप्य (D₂ 'प्ये) (for तमभ्येप्ये)
S K₁ 2 4 B₂ s D₂ D₁ s नैकात्म्यं, K₂ M₂-3 चैकात्म्यं;
Dn₁ चैकात्म्यं, T₁ s G M₁ चैकात्म्यं; T₂ चै कार्यम् (for
नैकान्त्यम्) T₁ अस्ति (for अस्ति) D₂ तमभ्येत्य यत्र ते
नास्ति मित्र, D₂ m तमन्विप्ये यत्र नैकान्त्यमस्ति Cv त्व
मन्यसे यत्र नैकान्त्यमस्ति — After 22, T₁ s G ins

367* तथाप्यह पाण्डववासुदेवौ
योत्से रणे मद्भिधस्यैव कर्म ।

न प्राकृतं सज्जते वै कदाचि

द्यः प्रत्युदीयात्कृष्णघनजयौ चौ ।

[(L 2) G₁ अस्ते (for योत्से) T₁ मद्भिधस्यैव धर्म (for
मद्भिधस्यैव कर्म) — (L 3) T₁ प्राकृतं T₁ संजय, G₂ स
च ते (for सज्जते) — (L 4) T₁ प्रत्युदीयात्]

23 ^a) K₂ B₂ D₂ T₂ G₂ मित्रैर्; V₁ विंतेर्; B₁ 4 s
Dn₁ D₂ 4 7 मिंदेर्; B₂ वदेर्, D₂ D₁ s निंदेर्; T₁ महेर्;
T₂ G₂ मित्रेर्, G₁ मितेर्, M₁ मिहेर्; Ca o मिदेर् (as in
text) K₂ s V₁ Dn₁ D₂ s T₂ G₂ Co नदते; K₄ न द्दते
(sic), B₂ नदयते, Nilp मदतेर्, T₁ om (for नन्दतेर्)
Ca cites नन्दतेर् (as in text) K₂ V₁ D₁ s 6.8 T₁ s
G₂ Co प्रीयते, B₂ प्रियेतेर्, B₂ मदतेर्, Ca प्रीयतेर् (as in

text). Cv मित्र मित्रे वै नन्दते प्रीयते वा. — ^b) K₂
संत्रायतेर् (sic); V₁ B₂ T₁ संत्रायतेर्; B₂ om. D₂
मद्यो; M₂ संत्रायतेर् Ca cites संत्रायते (as in text).
K₁ तन्मान् (sic), K₂ मानदं, V₁ मानतो; B₁ 4 s Dn₁
D₂ 4 7 M मितुतेर्; B₂ सुप्यते, B₂ मित्रतेर्; D₂ D₁ s
Co मोदते; T₁ s G मन्य(T₁ 'नु)तेर् (for मानद्). S₂
मोदयेर्; K₂ B₂ D₂ 6 T₁ s G₂ मोदते; V₁ मन्यते, D₂
D₁ s मोचते (for मोदतेर्) — M₂-4 ins. after 23^{ab};
T₁ s G, after 23.

368* प्रमीयते भजतेर्यद्य मित्र

त्तच्चापि सर्वं मम दुर्योधनेऽस्ति ।

[(L 1) T₂ G₂ मनते, M₂-4 मन्ते M₂-4 पूर्व (for
मित्र) — (L 2) = 23^d Om in M₂-4.]

M₂-4 cont (cf 23^{ab})

369* मित्र मिर्नन्यते प्रीयते वा

संत्रायते मानद मोदते वा ।

— B₁ om. (hapl) 23^a-24^b. — ^a) K₂ s V₁ B
(B₁ om) D T₁ s G M₂-1 प्रीयति; K₂ प्रीयति (for
प्रवीति) T₂ अन्यप्रीये (for प्रवीति तच्) K₁ s तच्
(corrupt), K₂ V₁ B (B₁ om) D T₁ s G ते (for तच्).
K₂ s B (B₁ om) D T₂ s G M₂-4 सर्वमिदं समास्ति; T₁
सत्यमिदं समास्ते (for चाप्तुत विप्रपूर्वाद्) M₁ प्रमीति-
श्रानुमतेश्च पूर्व. — D₂ om from 23^d upto यन्म (in
35^a) — ^b) M₁ सत्तश्च (for तच्चापि) K₂ s V₁
B₂-4 D S (except M₁) वेत्ति राजा

24 D₂ T₁ om 24 (for D₂, cf v l 23) B₁ om.
24^{ab} (cf. v l 23) — ^a) B₂ शत्रु, T₂ G₁ s M₂-4
शाते (M₂ 'दे), M₁ शाते, Ca c शत्रु (as in text)
K₂ B₂ D₁ Co सदे (K₂ 'दे), B₂ शक्र; B₂ स्वदे, Dn₁
शते, D₂ क्षमे, D₂ साद, T₂ शाते, T₂ G₁ s M शत्रुः
(for शदे) S₂ K₂ D₂ T₂ शामते, V₁ शास्ते; B₂
सीदते, B₂ D₂ शाम्यतेर् (D₂ 'ते) (for शामते) K₂
वाच्यतेर्; K₂ D₂ T₂ क्षीयते, K₂ शायतेर्; V₁ निवार्यते;
B₂ Dn₁ D₁ शास्य(B₂ 'स)तेर्; B₂- D₂ D₁ D₂-3.7 वा
श्यतेर्, D₂ वार्यते, T₂ G₁ s M₁ वा सदे (M₁ 'ते)र्, M₂-4
वा शदेर्; Ca o क्षीयतेर् (for शायतेर्) V₁ सन् (for

उपसर्गाद्बहुधा सूदतेश्च

प्रायेण सर्वं त्वयि तच्च मह्यम् ॥ २४

दुर्योधनार्थं तव चाप्रियार्थं

यशोर्यमात्मार्थमपीश्वरार्थम् ।

तस्मादहं पाण्डववासुदेवौ

योत्स्ये यत्नात्कर्म तत्पश्य मेऽद्य ॥ २५

चा) G: शान्ते शत्रु शान्तेर्वा सुदे वा, C: शत्रु सदा शान्ते
शासते च — ^b) Ś K₂₋₄ V₁ B₁ D₃ ८-९ T₃ G₂ s M
शृणोते, D₁ शृण्वते, T₂ शृणाति (for शृणाते) Ca
cites शृणोते D₃ अय (for वा) K₃ शंसते; K₄ B₁ s
Da₁ Dn₁ D₁ ९-९ T₂ s G₁ s M Ca शसते (Da₁ D₁
T₂ s G₂ 'ते), B₂ शासते; B₃ प्रसते; D₃ वसते (for
श्रयते) K₃ T₂ वापि शल्य, B₂ वापि सूत, B₂₋₃ Da₁
Dn₁ D₃-१ सीदतेर्वा, D₁ T₃ G₁ s M स् (D₁ T₃
G₂ स्व)द्वेर्वा (for वापि सर्वे) V₁ शृणोति सर्वा शसते
विमृति; D₃ शृणोति सर्वा शसतो विमृती, G₂ गृणाते
श्चा श्वसन्तस्यन्दतेव (sic), C: शृणोति वा शसते वापि शल्य
— ^c) Ś₂ उपमानाद्; M₁ मम स्वर्गाद्, C₁ उपसर्गाद्
(as in text) K₃ D₂ D₃ मीदतेश्च, B₃ सूदतेर्वा; T₂
निदते च (for सूदतेश्च) V₁ D₃ उपसर्गान्बहुविधान्दूदतेश्च
(D₃ 'न्वीक्षते च), T₃ G₁ s M₂₋₄ शमे (G₁ श्रमे, M₂₋₄
शान) श्रुचो बहुधा सूदतेश्च — ^d) T₂ मह्यं (for सर्वं)
Ś K₂ त्वमितश्च (Ś₁ 'च्च); K₃ त्वमितश्च, V₁ B₁ Dn₁ D₃
तव तच्च, B₂ त्वयि तं चापि; B₃ त्वयि तच्च (for त्वयि
तच्च) K₃ सत्य, Dn₁ D₃ शल्य, T₂ सर्वं, Ca c मह्यम्
(as in text) — After 24, T₁ ins

370* शान्ते शत्रौ शासते कौरवेन्द्रो

भूमिं सर्वां सर्वसंपत्समृद्धाम् ।

प्रायेण त्व वेत्सि शल्य प्रमावं

दुर्योधनार्थं युध्यतो मे नरेन्द्र ।

यशोर्यमर्थमथेतरार्थं

तस्मादहं पाण्डववासुदेवौ ।

[5]

25 D₂ om 25 (cf. v 1. 23) — ^a) K₃ transp
सव and च D₃ मम (for तव) Ś₂ K₁ B₁₋₄ Da₁ Dn₁
D₁ ९-९ T₂ s G₂ s च प्रियार्थं, D₃ विप्रियार्थं V₁ B₁
सदावदातं मम दुर्योधनार्थं — ^b) V₁ आत्मानम्, T₁ G₁ s
M अर्थार्थम्; C₃ आत्मार्यम् (as in text) S (except T₂)
अय (for अपि) K₃ Ca [हं]शरार्थं, V₁ [हं]शरस्य, B₁
[हं]शराणा, T₂ [हं] शल्य B₃ यशोधनात्मार्थमनीश्वरस्य
(sic) — ^c) M₂₋₄ तस्मादहं प्रतियोत्स्यामि पार्थ — ^d)
K₃ यस्मात्, T₁ चाहं (for यत्नात्) T₁ ने, T₃ G₂ M₁ च

अस्त्राणि पश्याद्य ममोत्तमानि

त्राह्नाणि दिव्यान्यथ मानुषाणि ।

आसादयिष्याम्यहमुग्रवीर्यं

द्विपोत्तमं मत्तमिवाभिमत्तः ॥ २६

अस्त्रं ब्राह्मं मनसा तद्भ्यजय्यं

क्षेप्त्ये पार्थायाप्रतिमं जयाय ।

U. 2. 13
B. 2. 17
K. 2. 35

(for तत्) T₂ पश्य त्वम् (for तत्पश्य मे) T₁ शल्य (for
मेऽद्य) M₂₋₄ ज्याकर्षिणासुत्तममद्य लोके (= 9^d) — After
25, T₁ ins

371* याहि तस्त्रं सगत् पाण्डवेन

धनजयं मृत्युलोकं नयित्वे ।

सया चाहं मृत्युलोकं गमित्वे

यस्मादुपात्त भार्गवादस्त्रवृन्दम् ।

तस्मादस्त्र शत्रुसखे प्रमामि [?]

[5]

— After the above, T₁ reads 27 (repeating it in
its proper place) and cont T₃ G₂ ins after
26 G₁ s M, after 25

372* शल्याद्याहं संगत् पाण्डवेन

मुध्येय चेजीवमानं कयंचित् ।

शशन्मृत्योः स्थानाद्यप्यल्पो

व्यक्तं तस्मात्संयुगाद्विप्रमुक्तं ।

[(L 3) G₂ स्वात्मनाद्यप्यल्पो — (L. 4) T₁ सगताद्
(for संयुगाद्)]

26 D₂ om 26 (cf. v 1. 23) — ^a) M₂ अस्त्रेण.

TG M₁ विध्वा (for पश्य) Ś₂ K₄ [अ]द्य ममोत्तराणि;
K₃ प्रथमोत्तमानि, T₁ s G M₁ समरे गतानि; T₂ सममुत्त-
मानि (for [अ]द्य ममोत्तमानि) — ^b) Ś₂ K₂ s T₂
ब्रह्माणि (T₂ 'नि), D₃ T₁ G₁ s ब्राह्म्याणि, M₂₋₄ ब्रह्मादि-
V₁ D₃ [अ]ति- (for [अ]य) Da₁ मानुष्याणि, D₃
मानुषाणि; T₁ मानुषाणां (for 'षाणि) — ^c) K₃ उग्रवीर्यं
(for 'वीर्यं) — ^d) K₁ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ ९-९ T₂
द्विपो द्विप, D₃ तमर्जुनं (for द्विपोत्तम) V₁ D₃ मत्तः
(for मत्तम्) Ś₁ K₁ B₁ s 4 D₃-5 7 [अ]तिमत्त, V₁
B₁ D₃ [अ]ति(D₃ 'नि)मत्त (for [अ]तिमत्त) S
(except T₁) ना(M₁ न)मोत्तम नाग ह्व प्रमि(G₁ 'प)-
द्य. — After 26, S (except T₂) ins an addl.
colophon [Adhy namo T₁ G₁ M₁ शल्यविवादे
(T₁ 'द्) — Adhy no (figures, words or both).
S (except T₂) 35]

27 D₂ om 27 (cf. v 1. 23) Before 27, S
(except T₂) ins कर्ण उवाच T₁ reads 27, for
the first time after 371* — ^a) K₃ Dn₁ D₃ T₁

तेनापि मे नैव मुच्येत युद्धे
 न चेत्पतेद्विपमे मेऽद्य चक्रम् ॥ २७
 वैवस्वतादण्डहस्ताद्वरुणाद्वापि पाशिनः ।
 सगदाद्वा धनपतेः सवज्राद्वापि वासवात् ॥ २८
 नान्यस्मादपि कस्माच्चिद्भिभिर्मो ह्याततायिनः ।

(second time) ब्राह्मं, T₁ (first time) चाहं S
 K₁ 2 4 T₂ यद्यजेय, K₈ नैव जय्य, V₁ यद्यजय्य, B₂
 तद्यजेह (sic), B₆ तद्यजेय; Dn₁ यद्यजय्यं, D₀ तत्त्वजय्यं,
 D₈ तद्विजय्य, T₁ (first time) य जपित्री, T₁ (second
 time) यजपन्वै, T₈ G₁ 8 ध्यायतो वै, G₂ M स(M₁ यं)-
 जपन्वै, Bom ed यद्यजेय (for तद्यजेय) — ^b) K₈
 जाड्य क्षेप्से प्राह (marg प्राण) (sic) T₂ यास्या पार्थं च
 (for क्षेप्से पार्थाय) K₁.8 V₁ B D (D₂ om) T₂ Co
 [अ]प्रमेयं (for [अ]प्रतिम) T₁ (first time) G₈ यदास्यते
 (T₁ 'शस्यत') क्रोधत सव्यसाची, T₁ (second time) G₁ 2
 M यदा(T₁ 'द')स्यते (M₂-4 'ति) क्रोधित सव्यसाची
 — ^c) K₁ सदापि; T₁ (both times) M₃ 4 तथापि, T₈ G
 M₂ तदापि, M₁ तदापि, Co तेनापि (as in text) K₁
 तेनैव (for मे नैव) S₂ also reads स चापि तेनैव (for
 तेनापि मे नैव) S₁ K₂ म००, S₂ K₁ D₈ मुच्यते,
 K₄ विमुच्य; T₁ (first time) युच्येत (for मुच्येत)
 T₁(both times) 8 G M पार्थो (for युद्धे) — ^d) K₈
 पातद् S₁ K₂ 4 विपम, D₀ विपदं, Co विपमे (as in
 text) S₂ मेत्य, G₂ देव (for मेऽद्य) T₈ द्वात्र, Ca.0
 चक्रम् (as in text) T₁ (first time) प्रमाण चेद्भागधेय
 च मेघ, Cv as in text

28 D₂ om 28 (cf. v 1 23) Before 28, S
 (except T₂) ins कर्ण — ^a) K₈ चिवस्वताद्, K₄
 वैवस्वता (for 'स्वताद्) — ^b) T₁ चैव पाशिन, T₂ चापि
 वासिन, G₂ वा विवासिन — ^c) Dn₁ T₂ [अ]पि धनदात्
 (for धनपते) — ^d) T₁ 8 G₁ 8 M₂-4 च सुराधिपात्,
 G₂ च सुरेश्वरात् (for चापि वासवात्)

29 D₂ om 29 (cf. v 1 23) B₈ D₈ T₁ om. 29^{ab}
 — ^a) K₄ नान्यं स्याद्, V₁ B₈ Dn₁ D₈ अन्यस्माद् (for
 नान्यं) S₁ K₂ lacuna, S₂ वाद्द्वै, K₁ वीराद्द्वै; B₂
 कस्मादेव (for 'द्विद्) S (T₁ om) तथान्यस्मादपि सु-
 (T₈ G₈ च, M₁ न)राद् — ^b) K₁ 8 विभेमि K₄ V₁
 B (B₈ om) D (D₂ 8 om) S (T₁ om) अमित्रा-
 दाततायिन Cc cites आततायिन — ^d) K₈ तथा
 (for यथा) S K₁ 2 B₂ नान्याद्, B₁ नान्या, B₈ चान्य,
 T G₂ 8 M [अ]हं न (by transp) G₁ तन्न S₁ K₁ 2
 B₂ ऋते क्षिते (B₂ 'ते'), K₈ 4 Dn₁ D₈.4 6-8 T₂ G₂
 विभेम्य(G₂ 'त्य)त, B₁ हते क्षिते, B₈ हत क्षितो (sic),
 T₁ 8 G₁.8 M विभेभ्यु(G₁ 'त्यु)त (for 'न्यमी) B₂

इति शल्य विजानीहि यथा नाहं विभेम्यमीः ॥ २९.
 तस्माद्भयं न मे पार्थान्नापि चैव जनार्दनात् ।
 अद्य युद्धं हि ताभ्यां मे संपराये भविष्यति ॥ ३०
 श्वश्रे ते पततां चक्रमिति मे ब्राह्मणोऽवदत् ।
 युध्यमानस्य संग्रामे प्राप्तस्यैकायने भयम् ॥ ३१

विभेमीह यथा जिते

30 D₂ om. 30 (of v 1 23) — ^a) S₂ मये (for
 भयं) K₈ V₁ B₁ 2 4 5 D (D₂ om) S transp भयं
 and न मे B₈ भय तस्मान्न मे पार्थान् — ^b) D₈1 D₁ 8
 अपि चैव, S नैव चापि (for नापि चैव) — ^c) K₈ Dn₂
 D₈ T₂ चाण(T₂ 'ण)युद्ध, V₁ B₁.8-5 D₈1 D₁ 8-7 T₁ 8
 G M सह युद्ध (T₁ 'द्धे), B₂ वालयुद्ध (for अद्य युद्धं)-
 V₁ ममैताभ्या, B₁ 2 4 D (D₂ om) T₂ 8 G₁.8 M₁ हि मे
 ताम्या, B₈ किमेताभ्या; B₈ G₂ समेताभ्या, T₁ न मे ताम्या-
 M₂-4 इहैताभ्या (for हि ताम्या मे) — ^d) V₁ B D
 (D₂ om, D₂m as in text) सापराये (T₁ 'यो); Co
 साप्रचाये (sic) (for संपराये) B₈ भविष्यति — After 30,
 K₄ V₁ B D (except D₈, D₂ om.) T₂ ins

373* कदाचिद्विजयस्याहमस्त्रेहोरोरट्टप ।

अज्ञानाद्दि क्षिपन्वाणान्वोररूपान्मयानकान् ।

[(L 1) V₁ विजयस्याह, D₀ तु दिन', T₂ दिजमुख्यन् (for
 विजयस्याहम्) Cc cites विजयन् (as above) V₁ दोत्ये
 हतोर्, B₈ D₈ पार्थहेतोर्, D₈1 Dn₁ D₁ 8 योग्या(Dn₁ 'ग्य)-
 हतोर् (for अत्र) D₈1 D₁ अदन् (for अटन्) T₂
 द्वाश्रमोपान्तनागमं (for the posterior half) — (L 2)
 K₄ V₁ B₂ 4 D₈1 Dn₁ D₁.6 वै, T₂ वि- (for हि) D₁
 क्षपन् B₈ मक्षमापत्रान् (for हि क्षिपन्वाणान्) K₄ मयकरान्;
 D₈ दुरासदा (for मयानकान्) V₁ B₂ 4 D₁m ब्राह्म(V₂
 प्राय)णस्यामिनौनम् (for the posterior half)]

— After the above, V₁ B D (except D₈, D₂ om.)
 read 33 followed by 376*

31 D₂ om 31 (cf. v 1 23) T₂ transp 31^{ab}
 and 31^{cd} — ^a) K₁ श्वश्रे ते, K₄ श्वश्रे ते, V₁ D₈ श्वश्रे वै;
 B₁ शुश्रे ते, B₂ सुश्रे ते, B₈ श्वश्रे वै, Dn₁ युद्धे ते, D₁ स्वश्रे
 ते, M₁ ध्वसते, M₂ 8 ससते, M₄ त्रसते (for श्वश्रे ते) D₀
 T₂ 8 G M पतिता (for पततां) K₈ T₁ श्वश्रे निपतिता
 चक्रम् Cv as in text — After 31^a, T₂ ins 378*
 and 380* — ^b) K₈ B₁-8 D₈1 Dn₁ D₁.8-5 1.8 T
 G₁.8 मां, G₂ M मा (for मे) K₈ B₁-8 D₈1 Dn₁
 D₁ 8-5 7 8 S [S]प्रवीत् (for [S]वदत्) V₁ B₁.5 D₈
 तस्माच्चव रथस्य ह (B₁.5 च) — ^c) T₂ युध्यमानस्तु-
 — ^d) B₄ C₈ प्राहासि, T₂ प्राप्यसि K₈ V₁ B D₈1 Dn₂
 D₁.8-5 7 8 T G [ए]कायन, D₀ [अ]र्जुनाद्, Ca 0 [ए]-
 कायनं M [ए]क भवेदिदं (for [ए]कायने भयम्)

तस्माद्धिमेमि बलवद्ब्राह्मणव्याहृतादहम् ।
एते हि सोमराजान ईश्वराः सुखदुःखयोः ॥ ३२
होमधेन्वा वत्समस्य प्रमत्त इषुणाहनम् ।

चरन्तमजने शल्य ब्राह्मणात्तपसो निधेः ॥ ३३
ईषादन्तान्मस्यशतान्दासीदासशतानि च ।
ददतो द्विजमुख्याय प्रमादं न चकार मे ॥ ३४

C 8 2007
B 2 47 44
K. P. 22. 53

32 Ds om 32 (cf v l 23) — *) V1 वया (for वन्वाद्) Ds1 वयद् T2 वन्वाद ये विभेमि — *) B1 s M1 ब्राह्मणव्याहृताद् (for 'व्याहृताद्') T2 मल (for अहम्) — *) K2 भूमिराजान; V1 सर्वं; B1 भौमं; D2 भौना***; T1 मोनस्युयांवा, M1 मन राजान, Cc मोन (as in text) Cr as in text. — *) S2 ईश्वर, D2 Isvna, D2 ईश्वरे, Cc ईश्वरा (as in text) Cr as in text. — V1 B Ds1 Ds1-1 T2 ins after 32 K2 D2 after 33

374* अदा उन्मै गोमहसं बलीवदौश्र पद्मनात् ।
प्रमादं न त्मे शल्य ब्राह्मणान्मद्रेधर ।

[(L 1) B2 Ds1 इत्यत्, T- क् K2 B2 Ds1 Ds1 पद्मत् — (L 2) V1 B2 T2 त्मे विनाय न च (T2 वत्) = (for the prior half) K2 ब्राह्मणान्मद्रेधरे (sic), V1 B2 T2 प्रमादं इत्यनात्, Ds1 D2 ब्राह्मणान्मद्रेधरे, D1 ब्राह्मणान्मद्रेधरे (= 33*) (for the posterior half)]
While, T1 s G M ins after 32

375* अदायिद्ब्राह्मणस्याप होमधेनोरत् वृत् ।
अजानश्रित्वं वाग धोरन्व नपायम् ।

[Cf 373*. — (L 1) G2 होमधेनोर् M दोमधेनोर् (for होमधेनोर्) — (L 2) T1 वृत्ति, G1 विवि, M1 वृत्तिवृत्, M2-4 वृत्तिवृत् (for 'वृ') T2 G2 सवत् (for 'वत्')]

33 V1 B D (except Ds, Ds om) read 33 after 373*. Ds om 33 (cf v l 23) — *) T1 होमधेनोश्च; T2 G M 'धेन्वाम् S1 K2 वयम्*, B2 वर वयम्, T G M1 s s वयो वयम् (G1 M1 'वम्), M2 वयम्** (for वयमन्व) — *) S2 मायात्, K1 मया वम्; K2 ** वम्; K2 Ca प्रमत्तम् (K2 'त्त) K2 प्रमत्तेनेषुणा S K Ds s हय, T1 s G M हव (for [स]हनम्) — *) S (except T2 चरन्तं (for चरन्तम्) K2 निधे, V1 B D (except Ds, Ds om) S विधे (for अजने) — *) S2 K2 विधि (for निधे) K2 V1 B D (Ds om) S वयो जु(B [ऽ]मी) च्याजश्र मां (T1 ह, T2 G M स) — After, 33, K2 D2 ins 374* and K2 V1 B D (except Ds, Ds om) ins

376* यस्माद्रथ प्रमत्तेन होमधेन्वा हव सुव ।

[B2 हवत् D2 हव (for वृत्)]

While, S ins. after 33

377* यस्माद्रथ स्वया चात्र होमधेन्वा हव सुव ।

तन्नारमपि राधेय वाक्शतयं महदाप्नुहि ।

अध्रे ते पतिता चक्र

[(L 1) T1 होमधेनोर् (for 'धेन्वा) T G M1 वृत्, M2-4 ना (for वृत्) — After line 1, T1 repeats 32* — (L 2) T1 वाक्शत — (L 3) T1 वृद्धे (for अध्रे) G2 पतिता]

T1 s G M cont T2 ins after 31*

378* सुव्यमानस्य शशुणा ।

प्राप्त प्कायने काले मुख्यमाधारणे स्वयि ।

न्यर्धमे यो मप्रामे यदर्थं घटमेऽनिदम् ।

तत् एव ध्रुव मुख्य मृत प्राप्स्यमि सयुगे ।

[(L 1) G2 संविधे (for प्कायने) T1 मुख्य शीत-
न्यापति (for the posterior half) — (L 3) G2
न्यर्धमे (for न्यर्धमे) — (L 4) M1 निधं (for मुख्य) T1
M2 स मुख्यापति संयुगे G2 ध्रुव प्राप्स्यमि सं]
T1 s G M cont

379* मह प्रमादयांचक्रे ब्राह्मण मन्त्रिवत्तम् ।

गवा ददाशतं वित्तं बलीवदौश्र पद्मनात्म् ।

प्रयच्छन्त्यान्म काम ब्राह्मणात्तमह वदा ।

शामीशत निष्कृष्टं शतमश्वतीरयान् ।

वन्याना निष्कृष्टीना सहस्र समलकृत्म् ।

[(L 1) T1 M2-1 तमह (hypermetric) (for अहं)
— (L 2) T1 शतम (for दशशत) T1 बलीवदं.
— (L 3) T1 प्रायच्छत्]

On the other hand, T2 cont after 378*

380* शायमुदतुंमायान्तं

34 Ds om 34 (cf v l 23) — *) K2 D2
इंशादत्तान्, D2 इंषो हत्तान् (sic), T1 इंषादत्तान्, G2
इंषादत्तान् (for इंषा) Cc cites इंषादत्ता T2 G1 s
नागशतान्; M सहस्रत् — After 34*, T1 ins

381* उज्जरान्यष्टिहायनान् ।

अश्वाना च सहस्रे द्वे

— *) D2 शामीशतान् (for 'शाय) D2 वा (for च)
T2 G शामीशत(G2 'शाय)शतानि च — *) K2 B
(except B2) Ds1 D1 s-1 s T1 s G द्विजमुख्यो मे (G2
वे) (for 'मुख्याय) — *) K2 B1 s s Ds1 Ds1-1 s
M2-1 स, D1 s मा; T1 ह; T2 G वे (for मे) B2
प्रसादात् चकार स

कृष्णानां श्वेतवत्सानां सहस्राणि चतुर्दश ।
 अहरन्न लभे तस्मात्प्रसादं द्विजसत्तमात् ॥ ३५
 ऋद्धं गेहं सर्वकामैर्यच्च मे वसु किंचन ।
 तत्सर्वमसौ सत्कृत्य प्रयच्छामि न चेच्छति ॥ ३६
 ततोऽब्रवीन्मां याचन्तमपराद्धं प्रयत्ततः ।

व्याहृतं यन्मया स्रुत तत्तथा न तदन्यथा ॥ ३७
 अनृतोक्तं प्रजा हन्यात्ततः पापमवाप्नुयात् ।
 तस्माद्धर्माभिरक्षार्थं नानृतं वक्तुमुत्सहे ॥ ३८
 मा त्वं ब्रह्मगतिं हिंसाः प्रायश्चित्तं कृतं त्वया ।
 मद्वाक्यं नानृतं लोके कश्चिन्कुर्यात्समाप्नुहि ॥ ३९

35 D₂ om 35 (cf v 1 23) — ^a) K₁ गृहीनां; C₀ गृहाना (sio) (for कृष्णानां) K₄ श्वेतवर्मानां, B₂ 'वर्णानां, T₁ श्वेकवत्सानां; M₁ श्वेतवामानां (for 'वत्सानां) — ^b) S K₁ २ ४ सहस्राणां; S (except G₁) गोदाताणि. — ^c) S₁ K₂ आहारः, S₂ आहार; K₁ २ D₁ D₁ ४ ४ आहर, D₈ (sup lin.) व्याहर; M₁-1 ददद्द्वै (for आहरन) K₈ लभेत् B₂ लभेय तत् (for लभे तस्मात्). V₁ D₈ न लेभिवानह तस्मात्, B₈ न लेभे चाहरंसाग्वात्; T₁ २ G₁ २ M₁ ददन्न लेभे तस्मात्, G₂ ददन्न च लभेदस्मात् — ^d) D₁ प्रसादे K₄ द्विजसत्तमान्

36 D₂ om 36 (cf v 1 23). — ^a) S K₂ ३ भद्र; K₈ D₁ रद्ध, B₂ युक्तं; C₀ ऋद्धां, C_a ऋद्ध (as in text) S K₂ देह; K₄ देहै, V₁ B D₁ D₁ D₂-1 गृह; D₃ ग्रह (for गृह) K₄ सर्वकाम, D₈ 'साकिर; D₈ यच्च कामंर (for सर्वं) — ^b) K₂ यक्ष. K₈ वस्तु (for वसु) — ^c) V₁ B₈ D₁ D₀ T₂ सत्कृत्य सर्वं प्रायच्छ (D₁ 'च्छन्) K₈ चेच्छति V₁ B₈ D₀ T₂ न चासावब्रवीद्विज (T₂ 'द्वच); D₁ न त्वसावगृहीद्विज — For 36, T₁ २ G M subst

382* यार्किचिन्मामक वित्त त्वदधीनं करोमि तत् ।
 इति मा याचमान वै ब्राह्मण प्रत्यचारयत् ।
 क्रोधदीप्तक्षेण शल्य निर्दह्यत्पिब चक्षुषा ।
 [(L 2) G₂ ना — (L 3) T₁ शल्य]

37 D₂ om. up to यन्म (in 37^a) (cf v 1 23) S (except T₂) om 37^b. — ^a) K₁ ब्रवीमि (for अब्रवीन्) S₁ K₂ मया वः; S₂ K₁ मया वृत्तम् (for मा याचन्तम्) D₀ ततो मामब्रवीन्मां तं (sic). — ^b) K₁ २ ४ V₁ B D₁ २-२ १ ४ अपराध — ^c) S (except T₂) transp व्याहृत and यन्मया V₁ D₁ D₈ T₂ पूर्व (for सूत) — ^d) V₁ सथा सन्न (for तत्तथा न)

38 ^a) B₂ D₁ D₁ ४ ४ C_a प्रजा; T₁ तथा, C₀ प्रजा (as

in text) — ^b) D₈ तत्तत् (for तत्) K₂ B₂ २ ४ D₂-१ १ २ T₂ २ G M₁ अया(G₂ 'पा)मुयां; V₁ D₈ समामुयात् (for अया'). — ^c) K₂ धर्मार्थमिच्छार्थं (sic) (for 'भिरक्षार्थं). — ^d) D₁ उत्सहे

39 ^a) K₁ मा स्वा, B₂ यत्, T₂ क्षत्रं; M₁ न श्वं (for मा त्व) K₁ ब्रह्मगत; B₂ 'द्वृह, D₁ ब्रह्मगति C_a c cite ब्रह्मगति T₁ G₁ M₂ ब्रा(M₂ प्र)ह्मगर्हं स्वा, T₂ G₂ ब्राह्मणगर्हं(G₂ 'गर्ह)म्य, T₂ G₂ M₁ २ ४ ब्राह्मणगर्हं स्यात् (for ब्राह्मगति हिंसा) K₁ हिंसात्; K₄ हिंसा C₁ as in text D₁ मया (for त्वया) — T₁ २ G M ins. after 39^a T₂ (om. lines 1, 2, 4, 7) after 39

393* नैवद्व्याहृतं कुर्यात्सर्वलोकोऽपि सूतज ।
 यन्मयोक्त स्वरोपेण गच्छ सूतज मा चिरम् ।
 इति माममृच्छुक्त्वा न उवाच द्विजोत्तम ।
 पृथे हि सोमराजान इंश्वरा सुगन्दुस्यो ।
 नाहं विभेमि श्रीभस्मोर्न शल्य नधुसूदनात् । [5]
 तस्माद्दिभेभ्यश्च शपात्तेन सत्येन वे शपे ।
 सद्युद्धं समेताम्यामयेदं समुपस्थितम् ।
 युद्धेऽग्निञ्जीवितं मेऽद्य शल्य सशयमागतम् ।
 शक्रोऽप्यमरराट् ताम्यामुपगम्याहव सद्युद्धं ।
 सशयं परम गच्छेत्कथं वा मन्यते भवान् । [10]

[(L 1) T₂ G₁ २ तद्वृत्तं, G₂ तेन्याहृत (for अया') G₂ कुर्यां T₁ G₁ M₁ सर्वलोकेषु, G₂ मनमेकोपि — (L 2) T₂ G₂ २ स्वरोपेण — (L 3) T₁ प्रोवाच (for उवाच). — (L 4) = 32¹². T₁ सोमराजानम् — (L 6) T₁ विभेभ्यश्च विप्रशापात् (for the prior half) G₂ तेन वै (for वे शपे). — (L 7) T₁ मन्येद् (for अयेद्) — (L 9) T₁ २ G₂ शक्रो अमरराट्, G₂ शक्रो अमरराट्] — S (except T₂) om 39¹² — ^d) K₄ कश्चित् S K₂ ४ D₁ D₁ शामासुहि, K₈ त्वमा; C_a.o समा (as in text).

इत्येतत्ते मया श्रोक्तं क्षिप्तेनापि सुहृत्तया ।

जानामि त्वाधिक्षिपन्तं जोपमास्त्रोत्तरं शृणु ॥ ४०

इति श्रीमहाभारते कर्णवचनेण एकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥

३०

संजय उवाच ।

ततः पुनर्महाराज मद्रराजमरिंदमम् ।

अभ्यभाषत राधेयः संनिवार्योत्तरं वचः ॥ १

यत्त्वं निदर्शनार्थं मां शल्य जल्पितवानसि ।

नाहं शक्यस्त्वया वाचा विभीषयितुमाहवे ॥ २

यदि मां देवताः सर्वा योधयेयुः सवासवाः ।

तथापि मे भयं न स्यात्किमु पार्थात्सकेशवात् ॥ ३

नाहं भीषयितुं शक्यो वाञ्छात्रेण कथंचन ।

अन्यं जानीहि यः शक्यस्त्वया भीषयितुं रणे ॥ ४

नीचस्य बलमेतावत्पारुष्यं यत्त्वमात्थ माम् ।

अशक्तोऽस्मद्गुणान्प्राप्तुं बलगसे बहु दुर्मते ॥ ५

न हि कर्णः समुद्भूतो भयार्थमिह मारिष ।

C २ 2019
B ६ 43 6
P ६ 37 6

40 ^a) S [पृ]त्रं (for [पृ]त्त्वं) S (except T₂)
[आ]ख्यात (for श्रोक्त) — ^b) V₁ T₁ s G₁ s M क्षिप्तेन
च (T₁ s G₂ 'न न, M₁ 'न हि), D₂ हितेन च, G₂ शस्य तेन
G₁ बहुत्तया (sic), M₁ [अ]मुद्भूत्तया — ^c) Ś₁ K₂ V₁
B Da₁ D₁-s T₂ त्वा (Ś₁ त्वा) विक्षिपत्, K₂ त्वाधिक्षिपत्,
Dn₁ त्वामविक्षिपत्, G₂ त्वाधिक्षिप च (for 'क्षिपन्तं) — ^d)
K₂ T₂ जोपमान्शो(T₂ 'सो)त्तर, V₁ योपमान्शो, B₂
जोपमानुत्तर; D₂ जोपमानोत्तर, T₁ G₁ 2 जोपमान(G₂
'मत्स्य)गतं, T₂ G₂ जोपमानगत (for 'मास्त्रोत्तर)

Colophon — Adhy name B₁ D₂ मद्राधिपसंवाद,
Da₁ D₁ 7 कर्णशाल्यसंवाद, Dn₁ कर्णशाल्यसंवादे कर्णवाक्य,
D₂ कर्णमद्राधिपसंवाद, D₂ शाल्यसंवाद, T₁ शाल्यविवादे
कर्णशापकथन, T₂ कर्णवाक्य; G₁ शापकथन, M₁ शाल्यविवादे
शापकथन — Adhy no (figures, words or both)
Ś₂ 29 (as in text), B₁ 2 42, B₂ 43, Da₁ 53, D₁ T₁ s
GM 36, D₂ 33, D₂ 44, T₂ 38

30

1 ^b) Ś₁ K₂ D₂ अरिंदम, B₂ s D₂ s c 7 T₂ G₂ अरिंदम
— ^c) K₂ राधेय

2 ^a) D₂ निदर्शनार्थं, Ca निदर्शं (as in text) Ś₂
D₂ मे, K₂ Dn₁ चै (for मा) S (except T₂) निदर्शनार्थं
यत्तु त्वं (T₂ G शल्य त्वं, M₂ s यत्त्वं) — ^b) T₁ शब्द,
T₂ G₁ s यत्तु, G₂ कथं (for शल्य) — ^c) T₁ वा ह (for
वाचा) — ^d) T₂ विभीषयितुम्

3 M₂ om 3^a-4^b — ^a) K₂ D₂ M₁ सर्वे — ^b) B₂
D₂ T₁ s G₂ M₂ s समा(M₂ 'मा)गत (for सवासवा)
— After 3^a, B₂ ins (= var 8 29 29^a)

33

[257]

384* नान्यस्मादपि कस्माच्चिदमिवादातवायिन ।
— ^a) S (except T₂, M₂ om) ततो (for तथा) — ^d)
T₁ किमु पादवकेशवां

4 K₂ M₂ om. 4^a (for M₂, cf v l 3) — ^a) T₂
G नवं (for नाहं) — ^b) T₂ ब्रह्मास्त्रेण T₁ शुद्धं कर्म
महाहवे T₂ G M₁ s 4 शु(M₁ यु)द्धकर्मा महा(G₁ 'मां
हमा)हवे — ^c) T₁ s G अग्नि- (for अन्यं) K₂
यच्छल्यस्य, D₂ चं शक्य, T₁ शक्यं ते, T₂ G₂ शल्य त्वं, T₂
G₁ s शक्यस्त्वम् (for य शक्यस्) — ^d) D₂ तथा; T₁ s G
अ(T₁ ह्य)न्यं (for त्वया) — After 4, V₁ Da₁ D₁ s c
ins

385* टन्द्रस्यमानास्त्रीङ्गेन नीचा परयशोभिना ।

अशक्तास्तत्पदं गन्तुं ततो निन्दा प्रचक्रिरे ।

[(L 2) D₂ तत्पद (for तत्पद)]

5 T₁ om 5^a — ^a) G₂ निश्चय, Ca नीचस्य (as in
text) — ^b) Dn₁ T₂ s G प(Dn₁ G₂ पु)रुषं K₂ यत्,
M₁ म (for यत्) G₂ यत्प्रसूयित (for यत्त्वमाय माम्)
D₂ ह (for माम्) — ^c) K₂ [S]स्मद्गुणा, B₁-4 Da₁ Dn₁
D₁ s 5 मद्गुणान्, S (except T₂, T₁ om) हि गुणान् (for
[S]स्मद्गुणान्) K₁ प्राप्तु, K₂ च्याप्तुं, V₁ जाप्तुं, B₁ s 4
D₂-4.1 वप्तुं (for प्राप्तुं) — ^d) V₁ वलाते, C₂ मि (for
वलाते)

6 ^b) Da₁ D₁ s G₂ इति (for इह) V₁ माद्रिक, B₂
D₂ s c 7 मद्रक; T₁ भाषत (for मारिष) — ^c) G₁
विकृतार्थम्; G₂ वित्तमान्यम् (sic) (for विक्रमार्थम्) D₂
जाने (for जाते) — ^d) K₂ प्राप्यार्थं (for यशोर्थं) V₁ तु
(for the first च) Ś₁ K₂ तथैव ह, BD (except D₂ o)
T₂ तथास्मन; T₁ s GM तथैव हि (for 'व च) — After
6, K₂ V₁ BD (except D₂) S ins

विक्रमार्थमहं जातो यशोर्थं च तथैव च ॥ ६
इदं तु मे त्वमेकाग्रः शृणु मद्रजनाधिप ।
संनिधौ धृतराष्ट्रस्य प्रोच्यमानं मया श्रुतम् ॥ ७

देशांश्च विविधांश्चित्रान्पूर्ववृत्तांश्च पार्थिवान् ।
प्राह्वणाः कथयन्तः स्म धृतराष्ट्रमुपासते ॥ ८
तत्र वृद्धः पुरावृत्ताः कथाः काश्चिद्विजोत्तमः ।

386* सखिभावेन सौहार्दान्मित्रभावेन चैव हि ।
कारणेखिभिरेतैस्त्वं शक्य जीवसि साप्रतम् ।
राजश्च धार्तराष्ट्रस्य कार्यं सुमद्दुद्यतम् ।
मयि तच्चाहितं शक्य तेन जीवसि मे क्षणम् ।
कृतश्च समयं पूर्वं क्षन्तव्यं विप्रिय तव । [5]
समयं परिपाल्यो मे तेन जीवसि मद्रक ।
ऋते शक्यसहस्रेण विजयेयमहं परान् ।
मित्रद्रोहस्तु पापीयानिति जीवसि साप्रतम् ।

Colophon

शक्य उवाच ।

ननु प्रलापा कर्णैते यान्त्रवीधि परान्प्रति ।
ऋते कर्णसहस्रेण शक्या जेतु परे युधि । [10]
सजय उवाच ।
तथा ब्रुवन्त परुषं कर्णो मद्राधिप तदा ।
परुषं द्विगुण भूय प्रोवाचाप्रियदर्शनम् ।

[(L 1) V₁ B_{1.5} D₁ D₁ D₁ D₁ S सहिष्यत्वेन, B₃ मित्र-
भावेन, T₁ सखी (for सखि) B₃ सानुभावेन (for मित्र) D₃ चैव (for चैव) M₂₋₄ ह (for हि) V₁ B₃ D₁ D₃
मित्रकार्यव्यपेक्षया (for the posterior half) — M₁ om.
lines 3-5 — (L 3) D₂ G₂ वै, T₂ G₂ तु (for च)
K₄ B₃₋₅ D₃ र धृत (for धार्तराष्ट्र) S (except T₂, M₁
om.) हि (for ह्य) D₂ सुमद्दुद्यतं (sic) (for 'दुद्यतम्'
— D₁ reads lines 4-7 after line 10 — (L 4)
K₄ V₁ B₁ D₂ ६ त्वयि, T₁ अथ (for मयि) D_{1.6} [आ]द्वत्,
Co आहित (as above) D₂ तेन (for शक्य) D₂ T₁ न
ह्यं (for तेन) D₁ तेन जानासि मे श्रयम् (for the poster-
ior half) — (L 5) G₂ उक्तश्च (for कृतश्च) G₂ समये
(for समय) B₂ सर्वं (for पूर्वं) G₂ यत्तव्य, M₂₋₄ क्षन्तव्यो
(for क्षन्तव्य) D₁ वाप्रिय, D₂ चाप्रियो; T₂ G₂ ३ विप्रिये,
M₂₋₄ विप्रिय (for विप्रिय) V₁ B₃ D₁ D₂ वच (for
तव) — M₁ om line 6 — (L 6) B₁ D₃ वै (for मे)
B₂ मद्रक, S (M₁ om.) साप्रतं (for मद्रक) — B₃ reads
line 7 twice. — (L 7) D₁ शत, D₂ अपि, D₃ काम, T₂
G₂ मृचे, G₁ प्रिये (for ऋते) V₁ B₃ D₁ D₁ D₂ ३ ०
सहस्र तु, B₂ (second time) महास्रेण, T₁ सहायेन (for
सहस्रेण) V₁ B₃ D₁ D₂ ० transp अह and परान्-
— (L 8) B₁ मित्रदोह तु V₁ पापीयस् (for 'यान्'), V₁
तेन (for इति) V₁ D₁ D₂ ० S मद्रक (D₂ 'ज, T₁ 'प,
G₂ 'का, M₂ 'क) (for साप्रतम्) — After line 8, B
D₁ D₁ ३-३ १ ins an addl colophon [Adhy. name

B₁ 4 D₁ D₂ ३-३ १ ऋणं (B₁ om कर्ण) पुरयमंसा — Adhy.
no (figuros, words or both) B₁ 4 43, B₁ 45, B₃
44, D₁ 37, D₁ 34] — (L 9) V₁ D₁ D₂ S आनंद्रयादान्
(V₁ 'व, M₂₋₄ 'पा) (for ननु प्रयाया) Co oites प्रयाया
(as above) V₁ D₂ कर्णाय, D₁ कर्णदाद्, TG M₁ १ १ कर्णं,
M₂₋₄ ते (M₄ ता) कण (for कर्णैरे) V₂ D₁ यद् (for
याद्) K₄ प्रसीति, M₂ प्रसीदि (for प्रसीदि) D₁ अति
(for प्रति) — (L 10) V₁ D₁ T₂ G_{1.3} M₁ न वै, B₃ D₁
D₂ ० T₁ तेन, T₂ G₂ नेने (for ऋते), V₁ यत्तु (for कर्णं)
D₁ D₁ D₂ ० शक्य (for शक्या) K₄ B₃ D₂ ३ ३ १ T₂
परा, V₁ B₃ D₁ D₁ ३ परान्, D₁ परे (for परे) V₁
D₁ D₂ इह (for युधि) D₂ युदे य हि मनादित (sic), Co
posterior half as above — D₂ ० S (except T₂) om.
the ref — (L 11) K₄ D₁ D₁ पुरय, D₂ M₂ पुरय
(for पुरय) V₁ B₃ D₁ D₂ ० S शक्य (G₂ कर्णो) वैकर्ण-
(D₂ M₂ 4 'न) (for कर्णो मद्राधिप) D₂ T₂ तथा (for
तदा) — (L 12) D₁ D₂ प्रभाव, T₂ G₂ परयाद् (for
परया) K₄ प्रियदर्शनं, V₁ [अ]प्रियमापि, B_{2.3} D₂ T₁ G₁
M [अ]प्रियवादिनं, D₂ प्रियवादिन, G₂ [अ]ह्यदर्शनं (for
[अ]प्रिय').]

7 Before 7, K₄ V₁ B (except B₃) D₁ D₁
D₁ ३-१ ins कर्ण उवाच — *) D₂ च; T₂ तु (for तु)
B₃ ते (for मे) S₁ K₄ lacuna for तु मे स्वमेकाग्रः. K₄ ३
स्वमेकाग्र V₁ B₃ D₂ T₁ G₁ ३ M इदं त्वमे (B₃ 'वै)-
काप्रमना, B₁ D₁ D₁ ३ इदं पचनमेकाग्र. — *) B₃
मद्रयलाधिप, D₂ T₂ G₂ 'जनेश्वर; M₁ 'जनाधिप. S₁
K₁ ३ ३ मद्रराज जनाधिप — *) V₁ B₃ यन्मया (for
संनिधौ) K₁ धार्तराष्ट्रस्य — *) S₁ प्रोच्यमानो, K₁
प्रोचमानं V₁ तदा, B₁ T₂ यथा, B₃ तथा (for मया)

8 B₃ om 8. — *) D₂ देवांश्च — *) B₃ पार्थिव
— *) K₄ B_{1.3} ३ D (except D₁) S कय (G₂ 'ह्य) यति
D₁ च (for स्म) — *) K₁ उपागते; B₁ D₁ D₁ ३
'गता (for 'सते) B₃ D₂ ३ ० १ धृतराष्ट्रनिवेशने, S
(except T₂) 'समीपत

9 *) B₃ तत्रावृत्त्य (for तत्र वृद्ध) K₄ वृद्धा. K₁
परावृत्ता, G₂ पुरावृत्त. — *) S₁ K₄ V₁ BD (except
D₁ D₁ ३) S (except T₂ M₁) कश्चिद् (for काश्चिद्)
K₄ द्विजोत्तम — *) K₄ D₁ D₁ ० T G_{1.3} M₂₋₄ चाद्रीक
(D₁ 'हीक) देशान्, V₁ B₁ ३ ३ ३ D₁ D₂ ३ १ (before
corr) ३ वाहीकदेशं (V₁ B₃ 'शान्); M₁ 'वहीक' (for

वाहीकदेशं मद्रांश्च कुम्भयन्वाक्यमत्रवीत् ॥ ९
 वहिष्कृता हिमवता गङ्गाया च तिरस्कृताः ।
 नरस्त्रत्या यमुनया कुरुक्षेत्रेण चापि ये ॥ १०
 पञ्चाना सिन्धुपष्ठाना नदीनां येऽन्तराश्रिताः ।
 तान्धर्मवाद्यानशुचीन्वाहीकान्परिवर्जयेत् ॥ ११
 गोवर्धनो नाम वटः सुभाण्डं नाम चत्वरम् ।
 एतद्राजकुलद्वारमाङ्गुमारः सराम्यहम् ॥ १२

कार्येणात्यर्थगाढेन वाहीकेषूपितं मया ।
 तत एषां समाचारः संवासाद्विदितो मम ॥ १३
 श्याकलं नाम नगरमापगा नाम निम्नगा ।
 जर्तिका नाम वाहीकास्तेषां वृत्तं मुनिन्दितम् ॥ १४
 धानागौडासवे पीत्वा गोमांसं लशुनैः सह ।
 अपूपमांसवाद्यानामाग्निः शीलवर्जिताः ॥ १५
 हमन्ति गान्ति नृत्यन्ति स्त्रीभिर्मत्ता विवामसः ।

C 8 2235
 B E. 44 12
 K 8 37 22

वाहीक" D: मद्राश्च (for मद्राश्च) B: वाहीकान्दश-
 नायाश्च, G: वाहिदेवमद्राश्च — ²) K: कुम्भयद् S:
 वन्यन् (for वाज्यन्)

10 ¹) K: गंगाया, D: उमया B: D 2. c. वहिष्कृता
 (for तिरस्कृता) Da: D: 5 नगयानितिरस्कृता, Dn: 1
 गंगापातविर — ²) K: चाप्ये, B: चापि वा, D: चापि
 वे, T: G: चापि ये (for चापि ये)

11 ¹) G: सिन्धुपष्ठाना — ²) B: 8 Da: 1 D: 1 T:
 चैतरान्विता, D: येसु चाश्रिता, T: 3 G M अंतराश्रिता
 (T: G: 1 राश्रिता, G: राश्रित) (for येऽन्तराश्रिता)
 — ³) B: धर्मराज्यान्, G: वाह्यन् (for वाद्यान्) K: T:
 लशुचि (for चीन) — ⁴) K: वाहिका, K: साहकान्
 (sic), V: B: 3- Da: 1 D: 1-2. 1 (before corr) वाहीकान्,
 B: 2 D: वाहिकान्, D: G: वाहिकान् (for वाही) D:
 क्षत्रि वर्जयेत् (for परिव)

12 ¹) T: 1 G: 2 M गोवर्धन, Ca c न (as in text)
 S: वटः; K: नग, B: वच, T: पुर, G: 2 M वट, G:
 पुटं (for वट) — ²) K: सुभट, K: D: सुभट, Dn: 1 C:
 सनाडं (for सुभाण्ड) K: चत्वर, T: 3 G: 3 पट्टणम्;
 G: पत्तन, M: 1 व वन, C: चत्वरम् (as in text) M:
 सुरानांडपरिष्कृतं — ³) K: राजा, Da: 1 D: 1 राजन् (for
 राज) T: 1 एतद्राजकुलद्वार, T: 2 दानकुल राजन्; C: as
 in text. K: V: 1 B: 1 4 D: 1-2. 7 G: 2 M: 1 श्या
 कुमारव (D: राज), Dn: 1 आङ्गुमार, T: 1 damaged, T: 2
 G: आङ्गुमार (for मार) T: 1 च नचपं (for सराम्यहम्)
 B: 2 Da: 1 D: 1 एतद्राजकुलद्वारमाङ्गुमारः सराम्यहम्

13 ¹) V: 1 T: 1 अत्यत (for अत्यर्थ-) B: 2 D: 1 7 T:
 गृ(B: नृ)देन — ²) S KL: 2 वाहीकेषु; K: वाहि, K:
 वाहि, B Da: 1 D: 1- 7 T: वाही, G: वाहि (for वाही)
 T: 1 वाहीकेषूपित, G: वाहिके मूपित V: 1 स्थित, Dn:
 श्रुत (for उपित) — ³) D: अत (for तत) K: B: 2
 वेया, T: 1 G: पूष (for पूषा) V: 1 समाचारा.. — ⁴) T:
 G: 2 M समापद् (for मवा) V: 1 विदित्वा B: 2 8 D:

S (except M1) मया (for मम)

14 ¹) V: 1 श्याकल, D: श्याकल्य, T: 3 G: श्याकलं, G:
 कालग, G: श्याकल (for श्याकल) G: नाहार (for
 नगरम्) — ²) K: अपगा S: 1 K: 1 4 Dn: 1 G: 2 M
 निम्नगा (M: हार) — ³) K: 1 4 जनिका, B: 1 5 कार्तिका,
 B: D: T: 2 नर्ति (T: तं)का, Dn: 1 जातिका; D: कार्तिकी,
 T: 3 G (G: damaged) M चडाला (for जर्तिका) S:
 K: 1 4 D: वाहीकाय, K: वाहि, V: 1 B Da: 1 D: 1-2. 1 3
 वाही, D: वाहीक्यम् — ⁴) D: वृत्ति, G: वित्त, C:
 वृत्त (as in text) V: 1 D: तु, G: हि (for तु-) K:
 मुनिर्मितं, D: मुनिन्दित

15 ¹) B: धारा, Dn: 1 युग, D: 2 धान्य, D: T:
 सुरा, T: 3 G M पान, C: धानान, Ca धाना (as in
 text) K: 1 4 V: 1 D B T: 2 C: गौडा (K: ह्या)सर्वं,
 T: 1 गुडान्दं (submetric), T: 3 G M गुडा (G: डा)सवे (for
 गौडासवे) — ²) S: अपूपमांसवाद्यानाम्, K: Dn:
 D: 3 अपूपमांसवाद्यानाम्, K: मांसवाद्यानाम्, V: 1 मत्स्या-
 वाद्यानाम्, B: शकुवाद्यानाम्, D: मानवाद्यानाम्, D:
 मत्सुवाद्यानाम्, D: मालमद्यानाम्, T: 1 G: लकुमद्यानाम्,
 T: 2 मकुमद्यानाम्, T: 3 G: मकुमद्यानाम्, G: M: 1 अपूप
 (M: 1 प) मकुमद्यानाम्, M: 2 अपूपमकुमद्यानीन् — ³)
 S: K: 2 क्षशिला, K: क्षशिता, B: Da: 1 D: 1 T: 1 8
 G: 2 क्षशिता, Dn: 1 D: 2 T: 2 मद्रका, D: M क्षशिता,
 Ca क्षशित (as in text) D: क्षशित शीलविवर्जिता
 (hypermetric)

16 ¹) B: D: 2 G: गायति (hypermetric), Ca c
 गान्ति (as in text) V: 1 सह गायति नृत्यति, B: 2 हसति
 नित्यं गायति, B: स्त्रीभिर्गायति नृत्यति, B: D: 1 7 गायत्यय
 च नृत्यति, Dn: 1 हमन्नायति नृत्यती, D: हसति सह नृत्यति;
 T: 2 नति गायति नृत्यति — ²) B: D: 1 7 Ccp द्वियो, C:
 स्त्रीभिर् (as in text) B: हसति च (for स्त्रीभिर्मत्ता)
 — ³) B: नगरानामवप्रेषु, D: नगराराम, D: नगरागार-
 सुत्येषु; T: 1 M: 1 पण (T: पान)प्रेषु, T: 3 G M: 1 4

नगरागारवप्रेषु बहिर्माल्यानुलेपनाः ॥ १६
 मत्तावगीतैर्विविधैः खरोष्ट्रनिनदोपमैः ।
 आहुरन्योन्यमुक्तानि प्रब्रुवाणा मदोत्कटाः ॥ १७
 हा हते हा हतेत्येव स्वामिभर्तृहतेति च ।
 आक्रोशन्त्यः प्रनृत्यन्ति मन्दाः पर्वस्वसंयताः ॥ १८
 तेषां किलावलिप्तानां निवसन्कुरुजाङ्गले ।

कश्चिद्वाहीकमुख्यानां नातिहृष्टमना जगौ ॥ १९
 सा नूनं बृहती गौरी रक्षमकम्बलवासिनी ।
 मामनुस्मरती शेते वाहीकं कुरुवासिनम् ॥ २०
 शतद्रुकनदीं तीर्त्वा तां च रम्यामिरावतीम् ।
 गत्वा स्वदेशं द्रक्ष्यामि स्थूलशङ्खाः शुभाः स्त्रियः ॥ २१
 मनःशिलोज्ज्वलापाद्मा गौर्यस्त्रिककुदाजनाः ।

पणवेषेषु Ca oites वप्र, Co वप्रेषु

17 a) Ks गायनैविविधैर्गीतैः, V1 B1 s Da1 Dn1
 D1 s s s मत्ताश्च गीतैर्विविधैः; B2 बहिर्गीतैश्च विविधैः; D2
 गातारो विविधैर्गीतैः, T1 मत्ता प्रहीणविरतैः; T2 partly
 damaged, T2 G1 s मत्तापगीतिविरतैः; G2 मत्तावैरिनिरतैः
 (sic), M मत्तावगीतविरतैः Ca oites अवगीतैः (as in
 text) — After 17^{ab}, K1 V1 B (except B2) Dn1
 D2 s s ins

387* अनाद्युता मैथुने ता कामचाराश्च सर्वथा ।

[Co oites अनाद्युता (as above) B1 मैथुनिन्य, Dn1
 'नेपु (for 'ने ता')]

— a) K1 अन्योन्ययुक्तानि K2 s B2 s 'शु(K4 'शु)
 क्तानि, V1 B1 s s Dn1 D2 s 7 'सूक्तानि, T2 'सयुक्ता-
 T1 s G M सुरामैरेय(G1 'व)पुष्टाश्च Ca oites युक्तानि,
 Co युक्तानि — a) T1 s G M सर्वे न(M1 s म)मा, T2
 प्रकुवाणा; Ca प्रब्रुवाणा (as in text)

18 D2 om 18^{ab} — a) Ks V1 B Dn1 D1.2-3 S
 (except T1) हे (for हा both times). B1 तात, T1
 हता (for हते) V1 B Da1 D1-sS (except M2) एव
 (for एव) Dn1 गोद्विजाग्र्यान्हतेत्येव Cv हे हते हे हते
 त्येवं ☞ Ca हे हते हे हते इति श्रीदारमणं । Co हे हते
 हे हतेति हर्षे द्वित्व । यद्वा हता कुत्सिता हताक्षेष्टा यस्य । ☞
 — b) D1 स्वामी (for स्वामि-) Ca oites स्वामी भर्ता
 ☞ Co तेषु न स्वामीधरा । भार्य एष सधि । ☞ M1 [अ]पि
 (for [ह]ति) V1 स्वामिभर्त्रिहतेति च; D2 'आवर्हतेति
 च — c) B2 आक्रोशति; D2 s G1 s 'शंत, M2 s 'शं च;
 Co 'शान्त्य (as in text) — d) K1 मंद, K2 D2
 (sup in) स्त्रिय, V1 वक्रा, B1 s s s D2 s 7 M2 प्रात्या;
 Dn1 मदाव, D2 पर्वा (sic) (for मन्दा) Da1 D1 s
 पर्वापर्वसु (for मन्दा पर्वसु) K3 [अ]संयुता, B2 Dn1
 D1 s-5 सयता, Co [अ]सं (as in text), B3 चान्या सर्वे
 स्वसंयता, D2 स्त्रिय सर्वा स्वसंयता, D2 दोपादोपेप्वसं,
 T1 सर्वा सर्वे मदोत्कटा, T2 सर्वा सर्वान्स्वयं युता, T2 G
 M1 s s सर्वे (G1 'र्व-, M1 s s 'वर्) सर्वमदोत्कटा

19 a) V1 तेषां, B1 s s D2 s 7 M2 तासा, Co तेषां
 (as in text) G1 मदावलिप्तानां; G2 बलाव (for

किलाव) T2 तेषां शीलादलिप्तानां — b) Ks वसति; V1
 निषने; D2 निरास, D3 वियसन्, T1 नाक्षिपद् (sic) (for
 निवसन्) S2 ऊरजांगले, K1 Da1 D2 s 7 'जंगले — c)
 T2 काचिद् S K1 वाहीकमुख्याना, K2 s वाहीकदुष्टानां;
 V1 B D2-s 7 वाही(B1 s D2 'हि)कदुष्टानां, Da1 D1-
 वाहीकप्राधानां; Dn1 वाहीकपत्नीनां; D2 दीपकप्राथम्यनि;
 D3 वाहीकप्रदानां, T1 s G M वाही(T1 'हि)कमत्तानां; T2
 'परनीको C1 कश्चिद्वाहीकदुष्टानां Co oites वाहीकदुष्टा
 — d) B2 D2 नातिप्रीतमना; T1 अतिहृष्ट, G2 नारीहृत;
 Cv नातिहृष्ट (as in text)

20 b) T1 M रक्षकंबलवासिनी, T2 सूक्ष्मकंबलधारिणी;
 T2 G मत्ता कंबलवासिनी — c) K B2 M2 s अनुस्मरते
 (Ks 'ति) B2 किं वा; B2 [ह]त्याह (for शेते) — d) T2
 वाहीका, T2 G वाहीकी B2 D1 G2 कुरुवासिनी, D2 s
 'जंगले Ks वाहिकेषु सथासिन

21 a) Ks शतद्रुक्यं नदीं, V1 B2 s s Da1 Dn1 D1-7
 T2 'द्रुकां (Dn1 'का) नदीं, B1 s 'द्रुकं नदीं; D2 'द्रुकनदीं;
 T1 'द्रुमापगा, T2 G 'द्रु तरसा; M 'द्रु तु क(M1 स)दा (for
 'द्रुकनदीं) D2 सीमां; G2 [अ]तीत्य (for तीर्त्वा) K2
 शतद्रुकनदीनी (sic) — b) D2 [अ]तीय (for तां
 च) D2 रम्यामिरावतीं K2 त्वा चरिण्यामिरावतीं; T2
 G1 s चंद्रमागामि — c) S2 सुदेशं; T1 स देश (for
 स्वदेशं) K1 D2 द्रक्ष्यामि — d) S K1 स्थूलशंख शुभा;
 V1 'खा निका, B2 'मुखा नखा; B2 'शंखाश्च ता, B2
 D2 s 'शंखाला(D2 'लि)का, Da1 'शखनखा, S 'जंघा
 (G2 'वा) शुभा Ca o v cita स्थूलशङ्खा (as in text)
 ☞ Co का इति पाठे स्थूलशब्दोऽलोक्येपि संबध्यते । ☞

22 a) Ks तत शिलोज्ज्वलापांगा, V1 B Dn1 D1-7
 मनःशिलो(M1 'ला)ज्ज्वलापरयो, Dn1 'सिलोज्ज्वलायोग्या-
 — b) S1 s (also as in text) K2 गौर्यस (for गौर्यसु)
 D1 s त्रि ककुदाजना, Cv त्रिककु (as in text) K2
 गौर्योर्द्वाजितलोचना (sic) B2 s गौर्यस्त्रिककुदाजना, Dn1
 गौर्य स्तोकाकुलां, D2 गौर्यस्त्रिककुभोजना (sic), D2 s 7
 'ककुदाजना, D2 गौर्य अर्थाशिलोचन, T1 'खा काकपिजला,
 T2 'स्वेककुदाजना, T2 G 'खा काककुंजका (G1 s 'रा), M

केवलाजिनसंवीताः कर्दन्त्यः प्रियदर्शनाः ॥ २२
 मृदङ्गानकशङ्खानां मर्दलानां च निखनैः ।
 खरोप्राश्वतरैश्चैव मत्ता यास्यामहे सुखम् ॥ २३
 शमीपीलुकरीराणां वनेषु सुखवर्त्मसु ।
 अपूपान्सक्तुपिण्डीश्च खादन्तो मथितान्विताः ॥२४
 पथिषु प्रवला भूत्वा कदासमृदितेऽध्वनि ।

खलोपहारं कुर्वाणास्ताडयिष्याम भूयसः ॥ २५
 एवं हीनेषु ब्राह्मिणेषु वाहीकेषु दुरात्मसु ।
 कश्चेतयानो निवसेन्मुहूर्तमपि मानवः ॥ २६
 ईदृशा ब्राह्मणेनोक्ता वाहीका मोघचारिणः ।
 येषां पद्मागहर्ता त्वष्टुभयोः शुभपापयोः ॥ २७
 इत्युक्त्वा ब्राह्मणः साधुरुत्तरं पुनरुक्तवान् ।

C ३ 2047
 B ६ 44 24
 K ० 37 34

*आरगुदा (M₁ 'द)जनाः. ❀ Cc त्रिषु कूर्देषु चाजन येषा । ❀
 — K₁ om 22^c-23^b — *) K₂ V₁ B D (except
 D₅) S Ca क (B₂ का) यलाजिनसवीताः. — *) Ś K₂ B₂ 4
 D₂ 2 T₂ क्रदत्य, K₂ क्रीडत्य, K₂ क्रदत्या, B₁ 2 Da₁
 D₁ 2 2 Ca कुर्वत्य, B₂ Dn₁ D₂ 2 2 कुर्वत्य, S (except
 T₂) कर्दन्त्य, Cc कूर्दत्य (as in text) V₁ क्रंदत्योप्रियद
 र्शना Ca cites प्रिय (as in text)

23 K₁ om 23^{2b} (cf v 1 22) — *) Ś K₂
 मृदंगानकशङ्खानां, B₂ मृदंगानां सङ्खपानां, D₃ 4 नकशङ्खानां,
 D₅ नैकशङ्खानां, T₁ नकशङ्खानां, G₂ गनागशङ्खानां
 Ca cites खानकः, Cc मृदंगा and खानका — *)
 Ś मर्दु (Ś ३ मु) कानां, K₂ B₂ D₂ म (K₂ म) हुकानां;
 K₂ V₁ Dn₁ D₂ 2 S पटहाना; K₂ मडुलाना, B₂ 2
 मर्दना (B₂ ता) ना, D₅ मडुलाना, Cc मर्दलाना (as in
 text) Ca cites मडुकः Da₁ D₁ निखनाना — *) K₂
 खरोप्राश्वतरैश्च, T₁ श्वरथाश्चैव, T₂ G श्वतरीयानै — B₂
 om. 23² — *) K₁ मत्ता, D₅ मत्तान्, S (except T₂)
 कथ (for मत्ता) D₅ पश्यामहे B₂ M₂ वयं (for
 सुखम्)

24 *) Da₁ Dn₁ शमीपा (Dn₁ 'प) लुकरीराणां, T₂
 G₂ ३ पीलुकरीराणा — *) Ś K₂ नरेषु, Ś₂ नरेषु (for
 घनेषु) B₂ म्बवर्त्मसु (sic), T₁ 2 G₂ 3 [अ] शुभवर्त्मसु, G₁
 M₂ 4 शुभं, M₁ (sup lin as in text) शुभवर्त्मसु
 — *) K₂ दुःशापान्, T₁ G₂ M₂ क्षाप (for क्षप) K₁ 2
 B₁ 2-3 Da₁ Dn₁ D₁-4 2 2 T G₁ 2 M सकुपिण्डाश्च, V₁
 वाक्यांश्च, D₅ युक्ताश्च — K₁ om 24²-25^c — *)
 Ś K₂ च्वा **, Ś₂ (also as in text) ध्वादतो K₂
 मथितान्विता Ca cites मथित K₂ प्राक्षीता पथि
 वाक्षरान्, K₂ प्राक्षतो मथितान्विता, V₁ Dn₁ प्राक्षतो (Dn₁
 ल्यो) मथितं पिवन्, B Da₁ D₁-5 2 2 प्राक्षतो (B₂
 D₂-4 2 2 श्रतो; B₂ 2 श्रतो) मथितान्वितान् (B₂ D₅
 ता), D₅ प्राक्षते मथित तथा, T G₁ 2 प्राक्षतो (T₂ श्रत्यो)
 मदिरान्वितान्, G₂ प्राक्षितोन्मथितान्वितान्, M₁ प्राक्षतोन्म-
 थित पिवन्; M₂-4 प्राक्षतो (M₂ ल्यो) मथिता (M₂
 त) पिवन्

25 K₁ om 25^{2b} (cf v 1.24) — *) B₂ D₂ 4 7
 पथि सुप्रवला (for पथिषु प्र) Da₁ प्रवला, G₂ प्रवलो,
 Ca प्रवला (as in text) — *) K₂ तदा संपततोऽध्वनि,
 V₁ B₁ 2-3 Da₁ D₁-5 2 2 T G M₂-4 कदा (T₂ G₁ 2 तदा, G₂
 तथा) सपततो (B₁ गो) ध्वगान् (D₃ गात्), B₂ सपतत कदा
 ध्वनि, Dn₁ D₅ सपतत्य (D₅ त) कदाध्वगान्; D₅ कदा
 संपततो द्विजान्; M₁ मैथुनं कुर्वतेधिकं Ca.c cite संपतत
 — *) Ś₂ खलोपरमे (sic), K₂ V₁ B₁ 2 4 Dn₁ D₂-4 2-3
 8 चे (K₂ Dn₁ D₂ चै) लापहार, B₂ यलाप, B₂ कांस्याप,
 Da₁ D₁ 5 चेलाप (for खलोप) — *) K₂ तारयंतीव,
 B₂ T₁ M₂-4 ताडयिष्यामि, G₂ संमविष्याम (for ताडयि)
 B₁ 2 4 D₂ 2 2 T₁ 2 G₂ 2 M₁-3 भूयसा, B₂ भूरिशा,
 G₂ भूयसा

26 *) K₁ एवंविधेषु, K₂ V₁ B D T₂ 2 G एवंशी (K₂
 D₅ द्या) लेषु (for एव हीनेषु) K₂ जालेषु, B₂ 2 Da₁
 D₁ वृत्तेषु, Dn₁ T₂ मूढेषु, D₅ damaged, D₅ प्राप्तेषु,
 Ca घ्रात्ये (as in text) T₁ एव च शीलवृत्तेषु; M
 एव स्वशीलवृत्तेषु — K₂ om (hapl) 26^b-27^a — *)
 Ś K₁ 2 4 वाहीकेषु, V₁ B Da D₁-5 2 2 वाही; Dn₁
 वाहिं — *) Ś K₁ 2 4 कश्चि (K₂ चि) तया नो निवसेन्,
 B₂ कश्चेतनावा हि वमन्, Dn₁ कश्चेतमानो निवसेन्, D₅ कश्चे-
 तनावाशिवसेन्

27 K₂ om 27^a (cf. v 1. 26) — *) Ś K₁ 2 4
 Dn₁ वाहीका, V₁ B Da₁ D₁-5 2 2 वाहीका, G₂ पाहिका
 B₂ T₂ (sup lin as in text) मोघकारिण, T₁ 2 G₂ 2
 M₁ मोहचा; G₂ मेवचा, Ca मोघ (as in text) — *)
 K₂ T₁ तेषा, K₂ T₂ G₁ M₂-4 एषा K₁ 2 पद्मागहता,
 M₂ कर्ता — *) V₁ B₂ 2 D₅ पापपुण्ययो; Dn₁ S
 पुण्यपापयो (for शुभं)

28 *) Ś K₁ 2 D₅ वाह्यकेषु, K₂ B₂ वाहि, V₁
 Da D₁-5 2 2 M₂ वाही, D₅ G₂ M₂ 4 वाहिं Ś₂ K₂
 Da₁ (marg) D₁ 5 विनीतेषु; K₂ [अ] विनिकेषु (sic), B₂
 विहीनेषु, G₂ स नीचेषु, M₁ [अ] वनीतेषु (for [अ] विनी)
 Da₁ D₅ वाह्यकेषु (also पु) विनीतेषु — *) K₂ V₁
 B₂ 2 Da₁ Dn₁ D₁ 2-3 2 2 S (except G₂) निबोध तत्;

वाहीकेष्वविनीतेषु प्रोच्यमानं निबोधत ॥ २८
 तत्र स राक्षसी गाति मदा कृष्णचतुर्दशीम् ।
 नगरे शाकले स्फीते आहत्य निशि दुन्दुभिम् ॥ २९
 कदा वा घोषिका गाथाः पुनर्गास्यन्ति शाकले ।
 गव्यस्य वृषा मासस्य पीत्वा गौडं महामवम् ॥ ३०
 गौरीभिः सह नारीभिर्वृहतीभिः स्वलंकृताः ।

D₂ निबोध मे,

29 ^{ab}) K₁ तत्र स, K₂ D₁ (also as in text) :
 तत्रस्या (for तत्र स) Cc cites तत्र, C₁ तत्र (as in
 text) T₁ राक्षसा K₂ T₁ Cc नाति, B₁ नाभि, B₂
 वैति, B₃ D₁ D₂ चाति, T₂ G जाति, C₂ नाति (as in
 text) K₂ कृष्णा चतुर्दशी T₂ G₂ राक्षसी गायति
 सदा कृष्णपक्षचतुर्दशी — ^a) V₁ D₁ नगरे D₂ साकल्ये
 नगरे, T₁ G₁ शाकले नगरे (by transp.), T₂ G₂ M₁ :
 समुद्रे नगरे, M₂ समुलेनहरे (sic) B₁ साकल्य, D₁ साकले
 (for शाकले) K₁ स्फीत — ^a) K₂ जहनि, D₁
 ज्वावाय, T₂ वाचते, Cc आहत्य (as in text) K₂ B₂
 D₁ निशि दुन्दुभी (K₂ D₁ 'नि'), D₁ दिव्यदुन्दुभिः
 D₂ निसुदुभि (sic), T₂ दिवि दु' (for निशि दुन्दु')
 G₂ आहत्याशनदुन्दुभि

30 K₂ om 30^{ab} — ^a) B₂ क्या, D₁ (also
 as in text) नदा, T₁ G कथ, M₂ तदा, M₃ तथा
 (for कदा) K₁ वाचोषिका, K₂ वा घोषिका; V₁ स्वाहे-
 यिका, B₁ : : D वाहेयि (D₂ 'हेयि, D₃ 'हेलि, D₄
 'हयि)का; B₂ वाहीकिका, T₁ वास्वात्प्रा, T₂ G₂ वस्वात्प्रा;
 G₁ वा वात्प्रा, M नेहगता (for वा घोषिका), T₂ कदा
 वै वाहिका गाथा, C₂ कदा वाहिलिका गाथा Cc cites
 वाहिका — ^a) V₁ B D₁ (marg) D₂ : e-s T G₂
 M₁ गास्यामि, D₁ D₂ : G₁ : दा (G₂ गौ)स्यामि; D₁
 D₂ यास्यामि, M₂-4 गायति (for गास्यन्ति) — ^a) K₂
 T₁ G₂ नृ (G₂ र)ह (for नृसा) D₂ मायेन — ^a) Ś
 (sup lin as in text) गौड, B₂ गौदा, T₁ नाद, G₂ M
 गौडी (M₁ 'दि') (for गौड) K₂ B₂ : सु (K₂ स)वासव;
 V₁ B₂ : D₁ D₂ : : Ca सुरासवं, D₂ T₁ G₁ M
 वरासवं, T₂ G₂ तथासवं, T₃ G₂ वसा', Cc सुखासुरं (sic)
 (for महा')

31 ^a) B₁ वृहतीमिश्र, D₂ सहचारीभि (for सह
 ना) — ^b) B₁ सखीमिश्र, G₂ वसतीभि (for वृह')
 D₁ D₂ T₂ M₂ स्वलंकृता — ^a) K₁ D₂ पलाङ्ग
 हृपयुतान्, K₂ G₂ M₁ पलाङ्गहृपयुतान्, T₁ पलास्तु गह-
 पयुतान्, T₂ G₂ : M₂-4 पलङ्गहृपयुतान् (M₂ 'ता')
 ❀ Cc पलाङ्गवालङ्गुनभेदेन । गहृपो मुखपूर । ❀ Cc पलङ्गसुख-

पलाङ्गहृपयुतान्गदादन्ते चैडकान्वहन ॥ ३१
 वाराहं कौष्ठं मांसं गव्यं गार्दममौष्ट्रकम् ।
 ऐटं च ये न ग्राहन्ति तेषां जन्म निगर्थकम् ॥ ३२
 इति गायन्ति ये मत्ताः शीघुना आकलावतः ।
 सवालङ्गदाः कूर्दन्तन्तेषु घृत्तं कथं भवेत् ॥ ३३
 इति शल्य विजानीहि इन्न भूयो ब्रवीमि ते ।

पूरण — ^a) K₂ पुरे, K₃ V₁ P -r D₁ D₂ : -r :
 खारसी (B₂ 'त्रि); D₂ ग्राहन्ते, T G₂ : M₂-4 ग्राहन्ते
 Ś K₁ : : घाहवान्; V₁ वै जगाम्, P₂ घटकात्; D₁
 वैटकात्, D₂ घटकात्, T₂ चोष्ट्रकात्, G₁ चोष्ट्रकात् (lc-
 चटकात्) Ccites षट्कान् (as in text) B₁ D₁
 M₁ ग्राहयन्ते (B₁ 'नि र, D₁ 'नी य)तान्वहन, D₂
 ग्राहयन्ते घटकात्कान्वहन (hypermetric), G₂ जन्मिन्गार्द-
 ममौष्ट्रकान्वहन (hypermetric)

32 ^a) V₁ B₂ D₂ T₁ : G₂ वराह; C₂ वा' (as in
 text) D₂ कौष्ठक, T₂ वापुष्ट; C₂ कौष्ठ, C₂ कौष्ठं
 (as in text) — ^a) G₂ गार्दम Śः गार्दम, V₁ B
 (except B) D (except D₁ D₂) M₂-4 औष्ट्रिक — ^a)
 K₂ पव च; K₃ पृष्ट च, V₁ पृष्ट च; B₂ पृष्टं; B₃ पृष्टं
 च; D₂ पृष्टश्च; D₃ पृष्ट च, T₁ पान च, T₂ धान च, T₃
 G₁ : धानाश्च, G₂ दान च, M धानाश्च (M₁ 'न च) (for
 पृष्ट च) Cc.c.c.'e पृष्टं (as in text)

33 ^a) S (except T₂ पं) (for इति) K₂ ते (for
 ये) G₂ मत्ता (for मत्ता) — ^a) K₂ शीघुना; T₁ शीघुना
 (for शीघुना) K₁ शकला च ते; K₂ शाकले ये, V₁ B :
 D₂ : : विह (V₁ वहु, B₂ विह, D₂ विह)नीकता, B₁ : :
 D₁ D₂ D₃ : : शाकलाश्च ये (D₁ ते), S शीघुनाय-
 (G₂ 'च)ने (for शाकलावत) Cc.c.c. शाकले — ^a)
 K₁ मवालङ्गदान, B₁ घाला वृत्ता * Ś K₁ : B₂ D₂ :
 T₂ G₁ M₁ क्रदत्सु, Śः नन्दत्, K₂ T₁ : क्रदति; V₁ D₂
 कुर्वति, B₁ : D₁ D₂ : कुर्वत्यम्; B₂ कुर्वत्यम्; B₃ D₁ D₂
 कुर्वति, G₁ श्रीदत्सु, G₂ कृपत्यम्, M₂-4 नन्दत्यम् (for
 कूर्दन्त्यम्) Cc.c.c. क्रदत् — ^a) T₂ G₂ तेषां (for
 तेषु) V₁ B D S धर्म (for घृत्त) — After 33, T₂
 G in c

388* चय लोकेभ्यः कृष्णो देवदेवो जनार्दन ।

विस्मृतं सुरपंरमैलेषां धर्मं कथं भवेत् ।

[[(L 1) G₂ लोकेभ्यः (for लोके) G₁ देवदेवो, G₂
 वाहु' (for देव) — (L 2) G₂ विस्मृतं (for विस्मृत)]

34 ^a) K₂ तत्र, V₁ D₁ D₂ जत, B₂ D₁ D₂ :
 हत; B₃ D₂ हत, B₄ हत, M₁ उत (for इति). — ^b)

यदन्योऽप्युक्तवानस्मान्ब्राह्मणः कुरुसंसदि ॥ ३४
 पञ्च नद्यो वहन्त्येता यत्र पीलुवनान्यपि ।
 शतद्रुश्च विपाशा च तृतीयेगवती तथा ।
 चन्द्रभागा वितस्ता च सिन्धुपृष्ठा वहिर्गताः ॥ ३५
 आरुद्रा नाम ते देशा नष्टवर्मान् तान्त्रजे ।
 ब्राह्मणा दाममीयानां विदेहानामयज्वनाम् ॥ ३६
 न देवाः ऋतुगृह्णन्ति पितरो ब्राह्मणास्तथा ।
 तेषां प्रनष्टवर्माणा ब्राह्मीकानामिति श्रुतिः ॥ ३७

ब्राह्मणेन तथा प्रोक्तं विदुषा साधुसंसदि ।
 काष्ठकुण्डेषु बाहीका मृण्मयेषु च सृजते ।
 सकुवाद्यावलितेषु श्वादिलीडेषु निर्घृणाः ॥ ३८
 आविकं चौष्टिकं च धीर गार्दभमेव च ।
 तदिकारांश्च बाहीकाः खादन्ति च पिवन्ति च ॥ ३९
 पुत्रसंकरिणो जाल्माः सर्वान्क्षीरभोजनाः ।
 आरुद्रा नाम बाहीका वर्जनीया विपश्चिता ॥ ४०
 उत शल्य विजानीहि हन्त भूयो त्रवीमि ते ।

C 8 2051
B 8 44 3
K 8. 37 43

Da: DL: इत, G: हित, (for हन्त) T: हत
 म्योपि ने श्चु Cc हवेति वाक्यान्मे । — TL: 2
 G: 2 M ins after 34th and G: after 34, an
 addl. colophon [Adhy name कर्णवद्वन्द्वन, M:
 कर्णवद्विवादे बाहीकद्वन्द्वन — Adhy no (figures,
 words or both) TL: G M 37] — Before
 34th, T: G: 2 M ins कर्ण. — *) K: V: यदन्यो,
 M: तदन्यो (for यदन्यो) B ब्राह्मण, M: स्यञ्चवाम्
 [S: प्युक्तवान्] B: कश्चिद्, S (except T: 2) तत्र (for
 अस्मान्) — *) B: उक्तवान् (for ब्राह्मण)

35 *) V: B: D: पीलुवनाद् (B: 'व')पि, B: D: 1 1
 T: 2 G: 2 M 'नान्युत, G: 'नान्यता Cv as in text
 Cc cites अवि (for अवि) — *) S: K: शतद्रुश्च, Da:
 DL: 1 T: G: 'द्रुश्च, Dn: M: 2 'द्रुश्च (for 'द्रुश्च) K:
 G: 2 विपाशाश्च. Da: D: om. the second च — *) S:
 K: V: B (except B) D (except Dn: D: 2) T: 2 G:
 M: तृतीयेगवती तथा — *) S: K: वितन्त्या, G: वितन्त्या.
 T: M: तु (for च) — *) S: (sup. ins.) मनेगता (sic),
 K: महागिरे, V: वहिर्गता, B: 2 Da: Dn: DL: 2- 1 2
 वहिर्गिरे, D: वहवि ता, S महागिरी (T: 'दा) (for
 वहिर्गता) B: सिन्धुपृष्ठावहर्गिता, B: सिन्धुपृष्ठावहर्गिता

36 *) K: अरुद्रा, K: Da: Dn: D: आरुद्रा, B:
 आरुद्रा D: ते देशे, S (except T: 2) बाहीका (for ते देशा)
 — *) S: K: 2 V: B: 2-2 D: 2-1 1 नष्टवर्मा (V: 'मे')न,
 B: नष्टवर्मार्य S: प्रजात् D: नष्टदेशा न बान्धवेद् (sic),
 S (except T: 2) पृथेव्यार्यो हि ना (G नो)वमेत् — *) S:
 K: B: Da: Dn: DL: 2- 1 2 T: G: 2 M Cc दा (D: G:
 द)दाममीयाना, TL: 2 G: दाशनीयाना V: D: प्रत्यनवरदेशा
 (D: 'हा)हि Cv as in text — *) B: 2-2, Da:
 DL: 2- 1 वैदे (D: 'दा)दानाम्, Dn: T: बाहीकानाम्, D: 2
 बाहीकानाम्, G: विदेहायाम् K: अयजिना, Dn: 'जिनो
 (for 'जनाम्) B: विदेहानामगता (sic) Cc cites
 वैदेहिना.

37 *) M: 2-4 ब्राह्मणा पितरस् (by transp) K: Da:

DL: 2 ब्राह्मणान् (for 'णात्) T: तदा (for तथा)
 — After 37th, K: ins

389* श्राद्धतर्पणकर्मेषु ते विप्रा यत्र सन्निता ।
 तस्यैव विपानीभूतमिति मयवती श्रुतिः ।

— *) Some MSS प्रणष्टवर्माणा, T: 1 प्रनष्टवर्माणा — *)
 S: K: 2 4 D: बाहीकानाम्, K: B: वहि', V: B: 2-2
 Da: DL: 2- 1 2 वाही', G: 2 वाहि'

38 *) T: G: यथा, M: तदा (for तथा) K: चोक्तं
 — *) Dn: विदुषा D: कुरुमदि, M: मातुमत् (M:
 'ता) — *) K: काष्ठीकुण्डेषु, T: काष्ठकुण्डेषु, G: काष्ठीकुण्डेषु,
 Cc काष्ठ (as in text) S: K: 2 4 Dn: बाहीका; K: V:
 DL: 2-2 Da: DL: 2- 1 2 वाहीका, B: वाहिका, T: वाहिका
 — *) Some MSS मृण्मयेषु, K: मृण्मयेषु (sic), Dn: मृवा
 येषु Da: Dn: D: om, D: [अ]पि (for च) — *) K: 3
 V: Da: DL: 2 6 सकुवाद्याव (K: 'ज्याव', K: 'द्यावि)लिसेषु,
 K: शकुवाद्याव, B: शुकुवाद्याव, B: 2 D: शकुवाद्या (B:
 'द्या, D: 'द्या)र, Dn: D: 2 1 T: 2 G: M Cc सकुम-
 द्याव, T: मक्ता मद्याव. D: सकुनाल (m 'द्य)वलीडेषु
 — *) K: 4 V: B: D: S: का (G: दा)वलीडेषु T: निर्घृणा;
 Cc निर्घृणा (as in text)

39 *) K: अत्रिकं, K: आविकं (for आविक) K:
 चौष्टि (T: 'ष्ट)क, V: B: T: G: चौष्टिक, D: om. (for
 चौष्टिकं) B: वापि, S (except T: 2) चापि (for चव)
 — *) M: पीत्वा (for क्षीर) — *) S: K: 2 वाहीका,
 K: V: B: DL: 2- 1 2 वाहीका

40 *) K: 4 Da: DL: 2 Ca पुत्रसंकरिणो, K: सर्वसं-
 करिणो; D: पुत्रसंकरिणो, S पात्रस (M: 'सां)करिणो S:
 जल्दा (sic), K: जत्मा; K: जाल्या, D: जाल्या, D: जन्मा,
 Ca c जाल्मा (as in text) — *) S: 1 सर्वांश्क्षीरभोजन, B:
 मवांसु क्षीरभोजना; D: सर्वांश्क्षीर' Cc as in text.
 — *) K: आरुद्र, K: Da: Dn: DL: 2 आ (K: अ)रुद्रा, B:
 D: अरुद्रा, B: आरुद्रा S: K: 2 Dn: बाहीका, K: V: B:
 Da: DL: 2- 1 वाहीका — *) B: विपश्चिता, T: G: M: 2
 विपश्चिता (for 'श्चिता)

41 *) K: V: तत्, B: 2 D: 2 1 हतं, B: 2-2 Da: D:

यदन्योऽप्युक्तवान्सम्यो ब्राह्मणः कुरुसंसदि ॥ ४१
युगंधरे पयः पीत्वा प्रोष्य चाप्यच्युतस्थले ।
तद्भ्रूतिलये स्नात्वा कथं स्वर्गं गमिष्यति ॥ ४२
पञ्च नद्यो वहन्त्येता यत्र निःसृत्य पर्वतात् ।
आरड्वा नाम बाह्रीका न तेष्वार्यो ब्रह्मं वसेत् ॥ ४३
वहिश्च नाम *ह्रीकश्च विपाशायां पिशाचकौ ।

तयोरपत्यं बाह्रीका नैषा सृष्टिः प्रजापतेः ॥ ४४
कारस्करान्महिषकान्कलिङ्गान्*कीकटादवीन् ।
कर्कोटकान्वीरकांश्च दुर्धमांश्च विवर्जयेत् ॥ ४५
इति तीर्थानुसर्तारं राक्षसी काचिदब्रवीत् ।
एकरात्रा शमीगेहे महोल्लखलमेखला ॥ ४६
आरड्वा नाम ते देशा बाह्रीका नाम ते जनाः ।

इत्, Dn1 S (except M1) इति; Dc अत् (for उत्)
D1 हतराज्य (for उत् शल्य) — °) Dn1 यदा Ś2
K1.4 सत्यो, K8 B2 8 Da1 D1 2 5 सत्य; B1.4 D8.4 7
महं, B8 शल्य, Dn1 Dc 8 S वाक्य (for सम्यो). V1
यदन्यप्रोक्तवाग्नाल्य — °) Dc ब्राह्मण

42 °) K4 पगधरे, T1 युगातरे, T2 युगचरे — °)
Ś1 (sup. ltn.) उप्य; G2 प्रोष्य (for प्रोष्य) Ś2 K1 4
Dn1 G1 वा (for च) K1 om. अपि K8 उप्य वाय
व्यवस्थले, V1 प्रोष्य चाप्याविकं; D5 प्रोष्य चावयुतं; T2
प्रोष्य वाप्यशुचिं, T3 G8 प्रोष्य चाप्युच्छ्रितं. Co cites
अविस्थले — °) B2 तत्तद्भ्रूतमये, B3 यदुद्भ्रूतिलये; D3
तद्भ्रूमिं; D8 M4 'द्भ्रूतिलये, T2 'द्भ्रूनिलये, T3 G M1 2
तद्भ्रूत् (G1 3 'द्भ्रू)तिपये Co cites भ्रूतिलये (as in text)
V1 स्थित्वा (for स्नात्वा) Cv as in text — °) K3
B1 8 Da1 D1 4 5 7 8 गमिष्यति Co as text.

43 °) T2 यतो (for यत्र) T1 विसृत्य, T2 निसार्य
Ś2 D2 T1 G2 पर्वतान् — °) K2 आरट्, K8 Da1 Dn1
D1 5 आ (K8 अ)रदा, B2 अरदा; D2 आरप्वा (for आरदा)
Ś K1 2.4 V1 T2 वा (Ś2 व)ह्रीका, K8 B Da1 D1-5 7 M2 4
बाह्रीका — °) Ś2 K4 [S]न्वह वसेत्, V1 न्यह वं, T2
G M [S]तिवष्टते (M1 'ति) (for ब्रह्मं वसेत्) Co cites
ब्रह्म (as in text) K8 न तेपा यो ब्रह्मं वसेत्, T1 तेष्वार्यो
नोपसिष्टते

44 T2 om 44. — °) K4 वहीश्च, T8 वही च,
G1.2 बाह्रीका (for यहिश्च) Ś1 K2 4 नामा, T8 नामा
(for नाम) Ś K1.2 4 B3.4 D2-4.8 हीकश्च, B1 बाहीको;
B4m ख्यातौ तौ, Dn1 हीकश्चि; D1 बाहीकं, T8 बाहिश्च,
G1 2 भीकश्च (for *ह्रीकश्च). K8 वहिनामावलीकश्च, V1
B2 5 Da1 D1 5 वहि (V1 वही, D1 वहि)श्चैव च (B2
वा)हीकश्च, Dc वहिश्चरा बाह्रीकाश्च, T1 बाह्रीका नाव हीकश्च
(810), G2 बाह्री नाम च हिमकश्च, M1 वाही च वाहकश्चैव,
M2-4 यहिनाम वलीकश्च — °) B2 विख्यातौ च (810),
G2 पिशाचाया (for विपाशाया) G1 8 पिशाची च
पिशाचकं, M1 द्वौ पिशाचौ वसूवतु — °) Ś K1 2.4
बाह्रीका; K8 V1 B Da1 Dn1 D1-5 7 बाह्रीका — °)
M1 नैषा K8 नैका सृष्टि प्रजापते (810). — After 44,
V1 B D (except D8) S (except T2) ins

390* ते कथं विविधान्धर्मान्नास्त्यन्ते हीनयोनेय ।

[Da1 D1 तै V1 Da1 D1 5 6 विहितान्, G2 विपुलान् (for
विविधान्) V1 D3 कर्मान्, B2 3 भावान् B5 ज्ञायति]

45 Da1 D1 5 om from 45^a up to line 1, of 391^a
— °) Ś K2 4 करिष्करान्; B8 कारस्करा, Dc T1 'स्कारान्
Ś1 K1.2 महिषकान्; V1 M2 माहिषी (M2: 'पि)कान्,
K4 महोप'; B5 आहिप', T1 महिपि' B2 कारक्षकाम-
हिषकान् — °) Ś2 V1 B1 2 3 3 Dn1 D2-3 8 7
कालिङ्गान्, B2 कुलिङ्गान्, T1 करमीन्, T2 G M2-3 करमान्,
M1 कुरद्वान् (for कलिङ्गान्) Ś K1 2 3 कीटकाटवीं, K8
ऊद (or वट)कालयान्, V1 B1 4 5 D2 1 8 7 केर (Dc कोम)-
लांस्तया, B2 कीटकीटकान्; B2 कीटकोटरान्, Dn1 T1
M2-3 कीटकालि (Dn1 'ल)कान्, D2 'कादवीन्, D3 M1
'काटवीन्, T2 कटकालयान्, T3 G2 किटिलाकिलान्; G1
कीकटान्द्रुकान्, G2 करटालिकान् (for *कीकटादवीन्)
— Ś K1 2 1 om 45^a-46^b — °) K2 केरलान्की-
रकावष्टान्, V1 कर्कोटकश्रीनकांवाष्टान्, B2 'न्वीरकान्पष्टान्,
B3 कर्कोटकश्रीवकांश्चस्थान् (810), B4 कर्कोटकान्वीरकांश्च-
रष्टान् (810), B5 कोकिलान्वीरकांवाष्टान् (810), Dn1 केरला-
न्कीकटांवाष्टान्; D2 कर्कोटकान्वीरकान्स्थान्, Dc कर्कोटवीरकां-
वाष्टान्, D3 T2 केरलान्क (T2 'न्व)रकावष्टान्, T1 कर्कशन्वी-
तकर्मांवाण्; T3 G2 कर्कराक्षिरकान्द्राकान्, G1 कर्करान्वी-
रकाश्चयतान्, G2 कर्करान्दिरकिचाकान्, M1 कर्करान्वीरकाश्च-
स्थान्; M2-4 कर्करान्वी (M2 'शी)रकाश्मातान् — °) K3
T2 दुर्धमांश्च, V1 B2 Dn1 D2 5 दुर्धमांश्च, B3 दुर्धमांश्च,
D2 दुर्धमांश्च, T1 सृन्मागांश्च, T3 G M उन्मागांश्च (for
दुर्धमांश्च) Dn1 वर्जयेत् (submetric), T1 विसर्जयेत्

46 Ś K1 2 4 om. 46^{ab}, Da1 D1.5 om. 46
(cf v 1 45) — °) K2 तीर्थानुचरन्, Dn1
'न्सचरन्चै, D2 T2 G1 'नुसंचारान्, T1 G2 M 'नुसंचारी,
Ca 'सर्तार (as in text) — °) K8 D2 T3 G वाक्य
(for काचिद्) — °) K1 शमीगेह, K4 शमीयाना (for
'गेहे) Ś एकरात्रशमीगेहे, K8 'त्रं समीगेहे; V1 B1 2 4.5
Dn1 D2-3 8 7 'रात्रशयी (B2 'य, B3 'या) गेहे, B8
एतेनानुशयी देदो, T G एकरात्रमुपित्वेह, M1 'त्रोपिता गेहे;
M2-4 'त्रग (M2 'क्ष)सी गेहे — °) Ś1 महोल्लखल; Dc
वतोल्लखल, M1 महाल्लखल (for महोल्लखल) Ś2 K4
महोल्लख (K4 'ष)लमेखले, K1.2 महोल्लखलमेखले, V1
मत्तोदूपणमेखला (810), T G महोल्लखलमेखला (T2 'लां)
47 Da1 D1 5 om 47^{ab} (cf v 1 45) — °) K

वसातिसिन्धुमौवीरा इति प्रायो विकुत्सिताः ॥ ४७
उत शल्य विजानीहि हन्त भूयो त्रवीमि ते ।
उच्यमानं मया सम्यक्तदेकाग्रमनाः शृणु ॥ ४८
ब्राह्मणः शिल्पिनो गेहमभ्यगच्छत्पुरातिथिः ।
आचारं तत्र मंप्रेक्ष्य प्रीतः शिल्पिनमत्रवीत् ॥ ४९

मया हिमवतः शृङ्गमेकेनाधुपितं चिरम् ।
दृष्टाश्च बहवो देशा नानाधर्मसमाकुलाः ॥ ५०
न च केन च धर्मेण विरुध्यन्ते प्रजा इमाः ।
सर्वे हि तेऽधुवन्वर्म यथोक्तं वेदपारगैः ॥ ५१
अदता तु मदा देशान्नानाधर्मसमाकुलान् ।

C 5 2073
B 6 45 5
F 19

B: वरदा (B: दा), K: Dn1 वारदा, B: वारदा (for वारदा) M वारदानामनां देवो — *) K: T: G M वाहीक (G: 'द्विजा), B D: 1: 3 वाहीक (B: 'का), T: वाहीका, Ca वाहीका B: नामतो जन (for नाम ते जना) B: 1: 3 D: 7 तजन्, B: ते जना, D: S तद्वनं (for ते जना) — After 47^{ab}, N T: 105

391^f नाहगायमत्रा यत्र तुल्यकाला प्रजापते ।
वेदा न तेषां वेदां च यजा यजनमेव च ।
प्राप्तानां दादाभीयानामां देवा न सुजते ।
प्रत्यला मद्रगान्वाता वारदा नामत न्याया ।

[Da1 D1: 5 om line 1 (cf. v l 45) — (L 1) T: मद्रगां पश्यते (for 'वादमन्त्र) D: तत्र (for यत्र) B: तुल्यकाल K: 1: D: 1 प्रजापते, K: T: 'यते D: 1: 3 (marg) यपते ययनाल्ल्याद, Ca as above (for the posterior half) — (L 2) D: त्व, T: वेने (for वेदा) B: देया च (for न देया) V: 1 वेदाश्च, D: वेद य, D: वेदाश्च, T: विदा च (for वेद च) Dn1 D: T: दने K: T: यात्न, V: 1 B: Da1 D: 1 यत्न — (L 3) MSS दान्नामाना, T: दादनी D: न विद्यते दुगतनना (for the post half) — (L 4) B: अतना (for प्रत्यला) S K: 1: 4 प्रत्यजनन्यगाथा, D: प्रत्यला नाम गधारा (for the prior half) S K: 1: 4 तत्ता, K: अदा, Da1 Dn1 D: 1 वारदा (for वारदा) K: 1: B: 5 D: 1 यजन खना, V: 1 B: Da1 D: 1 यत्न (B: 'ग) तत्तारा, B: T: नामत न्या (for 'त न्या)]

— *) B: Da1 D: 1 वसातिमिधु, V: 1 वसामिमिधु, T: G: वसति मिधु, M वसामिमिधुमौवीरान् — *) S: K: 1 विकुत्सित, K: 3 न्यु कुत्सिता, D: विगर्हिता, D: 1: 7 T: G: [5] ति T: G: 3 'नि कुत्सिता, T: 1: G: 2 हि कुत्सिता G: 1 इति प्रायेण कुत्सिता, M योनिं प्राप्तेति कुत्सितां — After 47, K: 1 V: 1 B D 105 an addl colophon. [Adhy namo K: 3 Dn1 T: कर्णवच्य — Adhy no (figures, words or both) B: 44, B: 45, Da1 D: 55, D: 38 D: 35, T: 39]

48 Before 48, N (except S K: 1) 105 कर्ण उवाच — 48^{ab} = 41^{ab} — *) K: D: 1 तत्, V: 1 Dn1 D: 1 S इति, B: 1: 3 D: 1: 7 हत्, B: 1: Da1 D: 1 हत्, D: 2 त्व

च (for उत) — *) K: 3 एकत्रेममना, V: 1 D: 3 एकत्रो विमना, B: 1: M: 1 स्वमेकाग्रमना, D: 1 एकाग्रामि, T: 1: 3 G: M: 1 स्व एकाग्रमना
49 *) K: 3 V: 1 BDS किल नो (for शिल्पिनो) D: 2 नोहे — *) S: 1 B: 1 G: 2 अध्यगच्छत्, K: 3 V: 1 B: Dn1 D: 3 T: 1 G: 1 अस्या' K: 3 त्वरातिथि, Da1 पुरातिथे, D: 2 प्रियातिथि — *) M: 1 मक्षिप्य (for मंप्रेक्ष्य) — *) K: 3 V: 1 BDS वचनम् (for शिल्पिनम्)

50 *) S: 2 हिमवत K: 1 T: 2 शृणे — *) G: 1 एकदा S: 1 [अ]भ्युपित, K: 1 व्युपित, T: 1 [अ]भ्युपित, M: 3 [अ]भ्यु' V: 1 B: D: 1 G: 2 पुरा (for चिरम्) — *) K: 1 D: 1 दृष्टा D: 2 हि (for च) D: 2 देहा (for देशा) T: 1 M transp बहवो and देशा — *) K: 3 V: 1 B: Da1 Dn1 D: 1 3-7 T: G: 1 M नानाधर्मसमाकुला (B: 'श्रि)ता, D: 2 'वर्गसमाश्रिता; D: 3 G: 2 'देशसमाश्रिता (G: 'कुला)

51 G: 2 om (hapl.) 51^a-52^b. In B₃, the sequence of stanzas 51-52 (with repetitions) is as follows — 51, 52^{ab} (r), 51 (r), 52^a, 51^{cd} (r), 52 (r) — *) S: 1 (marg as in text) K: 1: 3 Dn1 D: 1 M: 1 के चन, D: 2 क न च (for केन च) V: 1 Cnp न केनचिदधर्मेण — *) B: 2 (both times) T: 1: 3 G: 1 M: 1 विरुध्यत B: 2 (both times) D: 1: 3 S (G: 2 om) transp प्रजा and इमा' Cc इमा अनुभूतपूर्वां प्रजाश्च धर्मं सह न विरुध्यते हत्यन्वयः — *) K: 3 V: 1 B (B: 3 all times) D (except D: 1) T: 1 सर्वं K: 3 मेतुन; B: 3 (first time as in text) ते धुवं, Da1 D: 1 प्रयुजन, T: 2 तैर्धुवं (for तेऽधुवन्). T: 1 M: 1 सर्वे चाप्य (M: 1 स्व)वदन्वर्म, T: 3 G: 1 सर्वाश्चाप्यच (G: 1 प्याव)रन्वर्म — *) K: 3 V: 1 B (B: 3 both times) D (except D: 1) T: 3 यथोक्त (for यथोक्त)

52 For sequence in B₃, cf. v l 51 G: 2 om 52^{ab} (cf. v l 51) — *) K: 3 अदवाच, D: 1 अदता Da1 च (for तु) K: 3 V: 1 B (B: 3 first time) D: 1 T: 1 M: 1 ततो, B: 3 (second and third time) M: 1 तदा, T: 1: 3 G: 1: 3 मया (for मदा) — *) V: 1 नानादेश, B: 3 (second and third time) नानाधर्मसमाकुला — After 52^{ab}, B: 3 repeats 51 — *) S: 1 मया राजन् (for महाराज)

आगच्छता महाराज वाहीकेषु निशामितम् ॥ ५२
 तत्रैव ब्राह्मणो भूत्वा ततो भवति क्षत्रियः ।
 वैश्यः शूद्रश्च वाहीकस्ततो भवति नापितः ॥ ५३
 नापितश्च ततो भूत्वा पुनर्भवति ब्राह्मणः ।
 द्विजो भूत्वा च तत्रैव पुनर्दासोऽपि जायते ॥ ५४
 भवत्येकः कुले विप्रः शिष्टान्ये कामचारिणः ।
 गान्धारा मद्रकाश्चैव वाहीकाः केऽप्यचेतसः ॥ ५५

— ^a) ŚK Dn1 वाहीकेषु, V1 L Dn1 D1-5 7 8 वाही*, G1 3 वाहि* B8 T2 निशामिता, D2 परिश्रुत, G2 M2 निशामित, Cv निशामित (as in text)

53 ^a) K8 BD T2 8 G3 तत्र वै (for तत्रैव) — ^b) K4 V1 Dn1 D2 8 S पुनर् (for ततो) K1 4 M8 om. (hapl) from क्षत्रिय up to भवति (in 54^b) — ^c) G2 [अ]पि, M1 तु (for च) S1 साहीकस्, Ś2 K2 शाही*, K8 Dn1 D8 वाही*, V1 B2-3 Da D1-2 7 वाही* B1 वैश्यः शूद्रस्ततो भूत्वा

54 K1 4 M8 om 54^{ab} (cf v l 53) — ^a) B1 M2-4 तु (for च) K8 V1 B1 8 4 Dn1 D1 पुनर् (for ततो) — ^b) K8 B1 3 4 Dn1 D1 0 8 ततो (for पुनर्) B2 ततो भवति ब्राह्मणः — ^c) K8 B2-1 Dn1 Dn1 D1 8-5 7 8 [अ]ध; V1 B1 8 D8 तु; T2 8 G हि (for च) — ^d) K8 V1 B D T1 8 G1 8 M [S]भिः, T2 G2 हि (for [S]पि)

55 ^a) K8 [ए]क कुले, K4 Dn1 Dn1 D1 8 [ए]ककुले K8 विप्र B D2-4 0 7 S (except T2) भव(B2 'व) लोक(G1 also 'व)कुले विप्रा — ^b) Ś1 शिष्यान्त्ये, K1 सवेन्ये (sic), K8 शोपान्ये, V1 B2 D8 T1 G1 2 M शिष्टा ये, B1 8-5 D2 4 7 प्रस्(B1 'हृ)ष्टा, Dn1 D8 T2 शिष्टोन्त्ये, G8 शिष्टाय (for शिष्टान्ये) T1 कर्म*, T8 G ब्रह्म* K2 शिष्यान्त्ये कामचारिण (sic), K4 शिष्यान्ते कामचारिण (sic) — ^c) K8 गंधारा मद्रकाश्चापि, B1 2 Dn1 D2 7 गांधारमद्रका(B1 'क)श्चैव, S (except T2) गांधारका मद्रका(G1 पा*)श्च — ^d) Ś K1 2 4 Dn1 वाहीका, V1 B D2-6 7 8 वाही*, D1 वाहि*, G2 वाहि* V1 D8 चाप्यनेकश, B1 8 4 Dn1 D8 4 7 चात्पचेतस*, B2 8 D2 T2 8 G2 8 M चाप्यचेतस, D1 8 8 चाल्प(D8 'प्य)तेजस, T1 पापचेतसा, G1 चाप्यशोपत* (for केऽप्यचेतस) K8 एवभूता विचेतस, Dn1 वाही चाल्पकाश्चाल्पतेजस* (sic)

56 ^a) B2 D8 TG एव (for एतन्) — ^b) G1 कर्मसकरकारिणा — ^c) Ś K वाहीकेषु, V1 B Dn1

एतन्मया श्रुतं तत्र धर्मसंकरकारकम् ।
 कृत्स्नमाटित्वा पृथिवीं वाहीकेषु विपर्ययः ॥ ५६
 उत शल्य विजानीहि हन्त भूयो ब्रवीमि ते ।
 यदप्यन्योऽब्रवीद्वाक्यं वाहीकानां विकृत्सितम् ॥ ५७
 सती पुरा हता काचिदारुटा किल दस्युभिः ।
 अधर्मतश्चोपयाता सा तानभ्यशपत्ततः ॥ ५८
 वालां बन्धुमतीं यन्मामधर्मेणोपगच्छथ ।

D1-2 7 8 वाही*, T1 G2 वाहि*. V1 विपर्यय, G2 'रत. Co 'यय (as in text)

57 57^{ab} = 41^{ab}, 48^{ab} — ^a) Ś. K3 V1 B8 Dn1 D8 8 S इति, S2 (sup in) K1 तत्र, B1 हन्, B2 4 2 Dn1 D. हत; D1-1 1 हत (for उत) — ^b) B हन् — ^c) K3 यत्रान्यो (sic) V1 D8 G1 M2-4 transp अपि and अन्य B. यदन्योपब्रवीद्वाक्य, M1 यत्तदन्यो-ब्रवीद्वाक्य — ^d) Ś K वाहीकाना, V1 B Da D1- 7 8 वाही*, T1 G2 वाहि*, M8 वाहीकायं K3 B (except B2) Dn1 D1- 7 8 च कुत्सित, Dn1 T2 M विकृत्सित

58 ^a) B2 पुरा सती (by transp), Dn1 सतपुरा D1 हता (for हता) V1 B2 D8 आनीता ब्राह्मणी काचिद्, D2 सतपुरा हता का*, T1 आनीत्येह क्षता का*, T2 8 G M आनीये(M2-1 'ते)हास्र(G1 'क्षि)ता का* — ^b) K2 D8 m आन्दा, K3 दारुटे, K4 Dn1 D 3 आरुटा, V1 D8 विरुक्ता; B D2-1 7 M1 Ca आरुटान्, Dn1 D1 दारि(D1 'र)का, D1 (warg) T1 M2-1 आरुटे; T8 G आरुटे (for 'ट्टा) — ^c) Ś K 4 अधर्मेणा (for 'मेत) ŚK2 4 चोपतापात्, Dn1 (before corr as in text) चोपजाता; D2 चोपजाया (for 'तापात्) Ca cites उपजाता K1 अधर्मेजालाश्च पतापात् (sic), V1 धर्मतश्चाप-जाता सा, G2 अधर्माशोपयाता सा — ^d) G1 स D2 T1 तदा (for तत) V1 G2 तानप्यभ्यशपत्तत

59 ^a) K8 वाला K3 D वधुमती B2 ये मा, D2 T2 यस्माद् (for यन्माम्) — ^b) K1 B2 Dn1 T2 G2 M1 [उ]पगच्छत (B2 M1 'त), B2 'यच्छथ (B2 'त); G2 'भुजथ (for 'गच्छथ) D2 अधर्मेणोप सारिप (sic), T2 अधर्मेण प्रयच्छथ — ^c) B2 भवति स्म (for भवित्यन्ति) S तस्मात्कुमार्ये (T1 'मन्य, M1 'मार) स्वैरिष्यो — ^d) K8 वधुपयो, K1 ध्वजुक्यो, Ca वध (as in text) D2 न (for वै) B1 8-5 Dn1 D1 8- 7 कुलस K8 4 B2 1 Dn1 D7 T2 च (for व) B2 वधक्योधिकुलेषु व, T1 8 G M भवित्यन्ति कु Cv as in text — ^e) B2 न चेतस्मात्, B8 न चैव मा, T1 8 G M नैव तस्माद् (for न

तस्मान्नार्यो भविष्यन्ति वन्धक्यो वै कुलेषु वः ।
 न चैवास्मात्प्रमोक्ष्यध्वं घोरात्पापात्तराधमाः ॥ ५९
 कुरवः सहपाञ्चालाः शाल्वा मत्स्याः सनैमिपाः ।
 कोसलाः काश्योऽङ्गाश्च कलिङ्गा मगधास्तथा ॥ ६०
 चेदयश्च महाभागा धर्मं जानन्ति शाश्वतम् ।
 नानादेशेषु सन्तश्च प्रायो वाह्या लयादते ॥ ६१
 आ मत्स्येभ्यः कुरुपाञ्चालदेश्या
 आ नैमिपाचेदयो ये विशिष्टाः ।
 धर्मं पुराणमुपजीवन्ति सन्तो

मद्रानृते पञ्चनदांश्च जिह्वान् ॥ ६२
 एवं विद्वन्धर्मकथांश्च राज-
 स्तूर्णीभूतो जडवच्छल्य भूयाः ।
 त्वं तस्य गोप्ता च जनस्य राजा
 पद्मागहर्ता शुभदुष्कृतस्य ॥ ६३
 अथ वा दुष्कृतस्य त्वं हर्ता तेषामरक्षिता ।
 रक्षिता पुण्यभाप्राजा प्रजानां त्वं त्वपुण्यभाक् ॥ ६४
 पूज्यमाने पुरा धर्मे सर्वदेशेषु शाश्वते ।
 धर्मं पाञ्चनदं दृष्ट्वा धिगित्याह पितामहः ॥ ६५

C 8 233
B 8 45 19
K 8 35 13

चैवास्मान् Ks T1 s G M विमोक्षन्, V1 B D प्रमोक्षन्
 — 1) V1 घोरात्पात्तान्, Bs घोरा पात्तान्, Ds मोहापापान्,
 S घोराच्छापान्, Cc घोरात्पात्तान् (for घोरापापान्) B2 G2
 नराधन (G2 'म) — After 59, Ks s V1 BDS ins

392* तस्मान्नेपा भागहरा भागिनेया न सुनव ।

[G1 ष्या Ks आहारा, Bs S (except T2) 'हर, Bs
 'हर्ता, Cc 'हन (as above) Cc cites न सुनव (as
 above) S (except T2) ऋध धर्मान्वदिष्यति (T1 'ते) (for
 the post half)]

60 a) V1 सहपञ्चाला — b) Ks शाला (for
 शाल्वा) V1 B1 साल्वमत्स्या S2 मत्स्यात् Ks स
 नैपका, D2 सशैमिका, Ds ससैनिका, T1 s G M1 s च
 नैमिशा (for सनैमिपा) Ks शाल्वा मत्स्यसनैमिपे, M2
 साल्वा मत्स्या नैमिशा (submetric), M4 साल्वमात्स्याश्च
 नैमिशा — c) Ks कौशला, Ts G कौसला Ks s D1 s
 का (Ks क) काश्योगाश्च, Dn1 D2 s पाँडाश्च, S काश (G2
 कौश-), M1 कामचक्षेव (for 'योऽङ्गाश्च) — d) Ks B D
 (except Da1 Ds) T2 s G1 s M2 s कलिङ्गा (for कलिङ्गा)
 Ks V1 BDS (except T1) मागधाश्च

61 a) Ds महाभाग — b) V1 जानानि — c) Ks
 नानादेशाश्च Bomb ed नानादेशेष्वसंतश्च — d) Ks घाल्या-
 लयाद्, Dn1 वात्सालयाद्, B2 s Ds वाहन, Bs राजन्, Ds
 वै वाकलाद्, G1 वाहालयाद्, G2 M वाह्या (G2 'ल्या) लयाद्
 Ds प्रायो वाह्यालयादते, T1 प्रायशो वाहिकादते, Cv as in
 text Cc Ca प्रायो वाह्या ययोक्तेशयहिर्भूता । लयाद्
 मद्रदेशात् । Cc Ca cite ऋते (as in text)

62 a) Ks मन्थेभ्यान्, Ks Da1 T1 मत्स्येभ्यः Ks S
 कुरुपाञ्चालदेशा (G2 'साल्वा) — b) Ts GLs ते (for
 आ) S2 नैमिष्याच्, K1 s s B1 s s Ds 'पास्, B2 Ds
 नैमिष्याच्, S नैमिष्याच् (T2 'शाश्च) (for 'पाश्) M4
 चैदयो G1 यो निविष्टा (for ये वि) Cc cites

विशिष्टा (as in text) — e) Ks पुराणा जीवति (for
 पुराणमुपनी) Cc cites पुराणम् (as in text) V1 Dn1
 अनुजीवति (for उप) — 2) K1 s V1 B (except B3)
 D (except Da1 D1) मद्राहते (for 'नृते) Ks Ds
 पञ्चनदांश्च, K4 नद्याश्च, V1 B1 s Da1 Dn1 D1-1 T1 s
 G1 s M2-1 पाञ्चनदाश्च, B3 पाञ्चनदाश्च

63 a) Ks B3 Dn1 D1 s विद्वान्, S जानन् (G1 2
 जान) (for विद्वन्) K1 धर्मकथा स, K2 'कथां स्त,
 Ks 'कथास्तु, V1 B4 Da1 Dn1 D1 s e s S 'कथासु,
 B. 'कर्मासु T1 s G M नित्य (for राजस्) K4 एवं
 विद्वन्धर्मकथा स्मराणा, B1-3 D2-1 7 पुत्रविध ध (D2 क)-
 र्मकथासु (B3 'नु) राजन् — b) V1 Ds तूर्णी भूयात्, Da1
 DL5 तूर्णीभूते, Cc तूर्णी भूते (as in text) K4 V1
 D2 e s भूय (for भूया) Ks तूर्णीभूतशल्यवामत्यरूप
 (s10), T1 s G2 s M2-1 'भूत शल्य भवेत्स (T3 Gs 'त्-
 M4 'त्) दा स्व, T2 'तूर्णीभूयो जड शल्याय भूय, G1 M1
 तूर्णीभूत शल्य भवेत्स (M1 'वन्स) दा स्व — c) V1 B5
 Ds T2 राजन् (for राजा) — d) K1 s पद्मागहर्ता Ds
 पद्मागहर्ता हि कृतानृतस्य

64 a) Ks om वा Ts G दुष्कृतानि — b) K1 s s
 हता, Da1 D1 s हत्वा (Da1 'र्वा), G2 भर्ता (for हर्ता) Bs
 अरास्थिता (for अरक्षिता) — c) Ks transp रक्षिता and
 पुण्यभाग् M1 s पापपुण्यान्ता (for पुण्यभाप्राजा) — d)
 K1 तु पुण्यभाक्, Ks s न पुण्य, V1 B (except B3) D
 द्व (Ds अ) पुण्य, S (except T2) तु पाप (M4 'ट) भाक्

65 a) Bs रक्ष्यमाणे (for पूज्य) V1 Ds सदा, S
 (except T2) तथा (M1-1 'दा) (for पुरा) Bs पूज्य-
 मानेषु वा धर्मे — b) Ks s सर्वदेशेषु — c) S2 K4
 पञ्चनद, B2 पाचा, G1 पच B3 श्रुत्वा, Dn1 Ds S
 श्रुत्वा (for दृष्ट्वा) Cv as in text — d) Cv as in
 text — After 65, B2 reads 66^f

ब्राह्म्यानां दाशमीयानां कृतेऽप्यशुभकर्मणाम् ।
इति पाञ्चनदं धर्ममवसेने पितामहः ।
स्वधर्मस्थेषु वर्णेषु सोऽप्येतं नाभिपूजयेत् ॥ ६६
उत्त शल्य विजानीहि हन्त भूयो ब्रवीमि ते ।
कल्पापपादः सरसि निमज्जत्राक्षसोऽब्रवीत् ॥ ६७
क्षत्रियस्य मलं भैक्षं ब्राह्मणस्यानुतं मलम् ।

66 Ś; K₁ 2 om (hapl) 66^{ab} — ^a) Ś; च दाशमीयानां, K₂ वासमीयाना, V₁ B D₁ 2 c-^r दाशमी; D₂ D₁ 2 दशमीया ते (D₂ ने), T₁ 'दीयाणां; G₂ 2 'दाशमीयाणां — ^b) D₂ T₂ G₂ कृते, C₂ c कृते (as in text) Ś; [अ]शुभकर्मणाम्, K₄ शुभकर्मणां, G₁ 2 [अ]शुभकारिणा T₂ मृतेत्यशुभकर्मणा; C_v कृतेऽप्यशुभकारिणाम् — After 66^{ab}, K₂ reads 67^{ab}, repeating it in its proper place, while K₄ V₁ B D (except D₂ e) S ins after 66^{ab}

393* ब्राह्मणा निन्दित धर्मे म स्व लोके, किमवधी ।

[K₄ ब्राह्मणे, D₁ ब्राह्मणा B₁ D₂ 2 1 निन्दिते (for निन्दिते) D₂ धर्मे T₁ ब्राह्मणे निरिवाचयान्, T₂ G ब्राह्मणे निरिय (G₁ गहिता, G₂ निरिवा)न्यात्, M म (M₁ मा)जाया निरिवा सर्वे (for the prior half) V₁ D₂ D₂ क्व (for स) D₂ त (for त्व) K₄ V₁ B D₂ D₂ C₂ अवधीत् B₁ 2 D₂ D₁ 2 1 वस्ताधिद्वर्णु (D₂ D₁ 2 1 'वर्णु)गर्हि, T₁ 2 G M कश्चि (G₂ कश्चि)स्वित्वात् (T₂ G₁ 2 'ग, M₁ 'निवात्) कोमधीत्, T₂ कर्त्वा लीङ्गिकमधीत् (for the posterior half)] — B₂ om 66^{cd} D₂ om 66^{cd} D₂ reads 66^{cd} on marg — ^c) D₂ इम T₁ G₁ 2 M इति पाचनग्रन्धमान् — ^d) D₂ D₁ 2 2 अवसन्धे — After 66^{cd}, D₂ reads 67^{ab}, repeating it in its proper place B₂ reads 66^{cd} after 65 — ^e) Ś; धर्मेषु, K₄ धर्मेषु, V₁ B D₂ T₂ लोकेषु (for वर्णेषु) K₂ B₂ D₂ स्वधर्मेषु च धर्म (B₂ रणे, D₂ लोके)षु; T₁ स्वधर्मेषु सर्वेषु, T₂ G₁ 2 स्वधर्मेषु स्व (G₁ स)वर्णेषु, C_v as in text — ^f) Ś; K₂ सा० तन्, Ś; मुक्तन्, K₁ T₂ कोप्येतन्, K₂ V₁ B₁ 2-2 D₂ D₁ 2-2 M₁ C₂ सोप्येतान्, D₂ सोपि तान्, T₁ 2 G M₂-2 सोप्येतान् (for सोऽप्येत) K₂ [अ]भ्यपूरयेत्, V₁ [अ]भ्यपूजं, B₁ 2-2 D₁ 2 G₂ 2 M C₂ [अ]भ्य (D₂ D₁ 2 G₂ 'त्य, T₁ 'प्य)पूजयत्, T₂ [अ]नुपू (for [अ]मिपू) K₄ न हि तत्राभिपूजयेत्, B₂ नोपि तानभ्यपूजयत्

67 K₂ reads 67^{ab} for the first time after 66^{ab}, and D₂ after 66^{cd} — ^a) K₁ तत्र, V₁ D₂ T₂ तत्, B D₂ D₁ 2 इत्, D₂ 2 1 इत्, D₂ अत्, T₁ 2 G M₂-2 इति (for उत्त) — ^b) T₂ तत् (for हन्त) — ^c) K₂ कल्मापपादा, D₂ D₁ T₁ 'पाद, D₂ D₂ 'पाद K₄

मलं पृथिव्या वाह्रीकाः स्त्रीणां मद्रस्त्रियो मलम् ॥६८
निमज्जमानमुद्धृत्य कश्चिद्राजा निशाचरम् ।
अपृच्छत्तेन चाग्न्यातं प्रोक्तवान्यन्निमोघ तत् ॥६९
मानुषाणां मलं म्लेच्छा म्लेच्छानां माण्डिका मलम् ।
माण्डिकानां मलं शण्डाः शण्डानां राजयाजकाः ॥७०
राजयाजकयाज्यानां मद्रकाणां च यन्मलम् ।

कल्माप' सरसि गम्या — ^a) K₂ G₂ निमज्ज D₂ D₂ T₂ ब्राह्मणे (for राक्षसे)

68 ^a) Ś; K₁-2 V₁ B D₂ D₁ 2 2-2 T₂ G₂ नैह्य, C₂ भैक्ष (as in text) — ^b) Ś; (b, corr as in text) K₂ [अ]पृत्त; K₂ 2 V₁ B D T₁ M [अ]पृत्त; T₂ 2 [अ]पृत्त (for [अ]पृत्त) — ^c) K₂ om (hapl) 65^{cd} P repeats 65^{cd} after 70 — ^d) Ś; K₁ B T₂ 2 G₂ M₁ पृथिव्या Ś; मूयंत्, K₁ मूयांसु — ^e) D₂ D₁ 2 लीहृत् (for मद्रस्त्रियो) — ^f) K₂ ततो यस्या त्रि (Ś; 'स्या त्र)दो मलं

69 D₂ transp 69^{ab} and 69^{cd} — ^a) D₂ नियप्यमानम्, T₁ निमज्ज' D₂ उत्तम्य — ^b) M₁ मनेजात्, M₁-2 म राजान (for कश्चिद्राजा) M₂-2 निशाचर — ^c) K₁ 2 D₂ D₂ 2 अपृच्छत्, K₂ B D₂ 2 2 T₂ G₂ शाण्डान K₂ चाग्न्या, K₂ च्याचरतः; G₂ 'तस् (for 'त) M₁ अपृच्छत्तेन न यत् — ^d) B₂ प्रोक्तं (for प्रोक्तवान्) D₂-2 2 2 तन्निमोघ मे K₂ V₁ B₁ D₂ D₂ D₂ 2 2 2 यन्मलम् (T₁ G₁ 2 M तन्मलम्) नराधिप (K₂ D₂ धम)

70 ^a) D₂ om म्लेच्छा — ^b) Ś; K₁ 2 2 माण्डिका; B₁ 2-2 D₂-2 2 C₂ c माण्डिका, B₂ माण्डिका, D₂ D₁ 2, मोण्डिका, D₂ उण्डिको, D₂ नौण्डिका, D₂ मोण्डिका, Ś; मुण्डिका K₂ मला V₁ तेषा माण्डिका मत्; C_v म्लेच्छानामाण्डिका मलम् — ^c) B₁ 2-2 D₂-2 2 माण्डिकाना, B₂ माण्डिकानां, D₂ D₁ 2 माण्डिकाना, D₂ उण्डिकाना, D₂ 2 मुण्डिकानां (for माण्डि) K₁ 2 शण्डा, K₂ शण्डा, K₂ V₁ B₁-2 D₂ D₂ D₂ 2 2 T₂ 2 M पदान, B₁ D₂ G पदा B₂ शण्डा, D₂ om, T₁ पदु, C_v c शण्डा (as in text) — ^d) K₁ 2 शण्डाना; K₂ V₁ P₁-2 D₂ D₂ D₂ 2 T₂ 2 M पदाना, B₁ D₂ T₁ G पदाना, B₂ शण्डाना S₁ (marg) 2 K₂ 2 राजयाजका (K₁ 'क), D₂ 'याजका, D₁ राज०का — After 70, B₂ repeats 68^{cd}

71 D₂ om 71-72 — ^a) Ś; K₁ 2 2 G₁ राजयाजक (for 'याजक) K₂ 'याजका, D₂ T₂ 'याजकस्य, M₁ याजानां C_v as in text. — ^b) D₂ यो मल' K₂

तद्भवेद्वै तव मलं यद्यस्मान् विमुञ्चसि ॥ ७१
इति रक्षोपसृष्टेषु विपवीर्यहनेषु च ।
राक्षसं मैपजं प्रोक्तं संसिद्धं वचनोत्तरम् ॥ ७२
ब्राह्मं पाञ्चाला कौरवेयाः स्वधर्मः
नत्यं मत्स्याः शूरसेनाश्च यज्ञः ।

प्राच्या दासा वृषला दाक्षिणात्याः
स्तेना बाह्लीकाः संकरा वै सुराष्ट्राः ॥ ७३
कृतव्रता परविचापहारः
सुरापानं गुरुदारावमर्गः ।
येषां धर्मस्तान्प्रति नास्त्यधर्म

C. P. 2169
B. P. 45 30
K. P. 22 20

मद्रकाना चमल Ca cites वृ (as in text) — ^a) B. om वै K₂ D₂ म नवेद्वै, Da₁ D₁ : तत्तावद्वै (for तद्भवेद्वै) Ca cites तव (as in text) K₃ D₂ तव मलो, B₂ त्रियमल — ^d) B₂ तु, B. त्व (for न) M₁ यद्यन्ना (for यद्यस्मान्) V₁ विमुञ्चते, B₂ 'चति, B न मुञ्चमि, D' विमुञ्चये Ca as in text.

72 D₂ om 72 (cf. v L 71) — ^a) D' लय (for इति) K₁ रक्षोपसृष्टेषु, K₂ राजोप', G₁ रक्षोपसृष्टेषु, Ca रक्षोभि', Cc रसोप' B₂ यदिष्ट रोपसृष्टेषु, C' इति रक्षोविचष्टेषु — ^b) B₂ सर्वं, Ca. 7 विप' (as in text) — ^c) K₃ D₂ रक्षमा, V₁ B₁ D₁ D₂ S विद्विद्वि, Cc राक्षम (as in text) S K₁ : 4 B₂ : 4 D₂ c-5 T₂ मैपज, B₂ वचन, Da₁ D₁ : मैपण, Ca मैपजं (as in text) S (except T₂) इष्ट, Ca प्रोक्त (as in text) C' रक्षमा मैपज प्रोक्त — ^d) V₁ B₁ s-2 D₁ D₂ : c 7 T₂ G₂ : समिद्ध', B₂ शसि त्व, T₁ समिद्धि, M₁ म विद्ध (for समिद्ध) Da₁ D₁ : T₂ : G₃ समिद्धप्रचनोत्तर, D₂ 'द्व च वनोत्तर, Ca as in text, C' मदिग्य च न वीत्तर

73 Before 73, K₁ ins कर्ण उवाच — ^a) K₁ ब्रह्म, D₁ ब्राह्मणाया, D₂ ब्राह्म्य, D' ब्राह्मण्य, T₁ ब्रह्मा, G₂ ब्राह्मणा, M₂-4 ब्राह्मा Ca.c ब्राह्म (as in text) Da₁ D₁ : पचाला C' cites ब्राह्म पाञ्चाला S₁ K₂ केक्या, S₂ (sup lin) K₁ केक्या, B₂ केक्या, D₁ कैरवेया (for कौर') S K₂ : 4 न्व(सं तु)धर्मा, K₁ B₁ Da₁ D₁ : 2 न्व(D₂ म)धर्म, V₁ B₁-3 D' 7 तु धर्म, B. D₂ : तु धर्म, T₁ G₂ M च धर्म्या (M₁ 'र्य) (for न्वधर्म) K₂ ब्राह्म च शौरवेयान्तु धर्म, D₂ आपाचाला कौरवेया स्वधर्म, T₂ ब्राह्मण पाचाला वै कौरवेयाश्च धर्मा, T₂ G₁ : ब्राह्म (G₁ ब्राह्मन्) मपाचाला कौरवेयाश्च धर्म्या Ca cites धर्म — ^b) T₂ : G₂ M नत्या (for नत्य) T₂ G₁ : मान्या G₁ शूरसेनात् D₁ T₂ : G₁ : M तु (for च) S₁ Da₁ D₁ : M₁ यज्ञा, K₁ : V₁ B D₂-1 c-2 यज्ञं, T₂ : G₂ M₂-4 याज्या C' शूरसेनाश्च यज्ञम् T₁ नत्या नत्या शूरसेनास्तु याज्या (sic) — ^c) K₁ प्राद्य, D₂ प्राग्वा, T₂ प्रायो, Ca प्राच्या (as in text) S K₂ : 4 दान्या, V₂ देशा, B₂ दाया, B₂ D' : 2 Cnp दान्या Cc दान्या (as in

text) — ^d) T₁ वे, Cc स्तेना (as in text) S₁ K₁ lacuna for बाह्लीका मकरा वै : 2 K₁ : D₁ बाह्लीका, K₄ V₁ B Da D₁- 7 : बाही', T₁ बाहि' B₂ सहकौरश्च गङ्गा D₁ संकरे, D₂ मकर, Ca c 'रा (as in text) B₂ न्वराष्ट्रा, D₁ D₃ सुराष्ट्र (D₂ 'ष्ट्रा)

74 T₂ om 74^a — ^a) D₁ कृतव्रता, S (T₂ om) कृतव्रता वै D₁ S(T₂ om) परविचापहारा — ^b) K₂ B₁ : 2 : Da₁ D₁-2 मद्यपान, V₁ मदिरा', B₁ मद्यस्य पानं, D₁ मद्रका नित्यं, S (T₂ om) नत्ता पाने (T₂ G₁ : 'ने) (for सुरापान) S K₁ : 4 B₂ : 4 गुरुदारावमर्ग, K₂ 'मर्ग', V₁ B. Da₁ D₁ e- 7 'मर्ग', B₁ 'मानं, D₁ S(T₂ om) 'मर्ग', D₂ 'भिमर्ग' B₂ मद्य पीत्वा सुरापमर्ग (sic) — After 74^a, K₁ V₁ B D (except D₂ : 2) ins

394* वाक्यात्पुन्य गोवधो रात्रिचर्या
वह्निगृह परवच्छोपयोग ।

[(L 1) D₂ नो वधो (for गोवधो) — (L 2) B₂ वह्निगृह, D₁ 'हि, D₂ 'वाँ, Cc 'र (as above) K₄ परवच्छोपयोग', B₂ न्वपन्धोपयोग', B. D₁ D₂ परवच्छो(B. 'न्धु)पयोग]
— N repeats 74^a after 399* and M₂ repeats 74^a-75^a after द्वाद्यान् (in 75^a) — ^c) B. D₁ (second time) तेषा, T₁ G₁ : 8 एषा (for येषा) V₁ D₁ (second time) D₂ T₁ G₁ धर्मात्, T₂ धर्मात्, T₂ G₂ लधर्मात् T₂ तत्त्वतो (for तान्प्रति) V₁ (second time) [अ]धर्मा, K₁ D₂ (first time) [अ]धर्मे, T₁ नित्य, T₂ : G₁ : M धर्म (for [अ]धर्म) D₁ येषां धर्मश्चापवितो लधर्मा, G₂ एषा धर्म्या प्रति नास्ति धर्म — ^d) S K₁ B₂- Da₁ D₁ : (all first time) T₂ द्वारद्वान्, S K₁ : 2 : B₁ Da₁ D₁ : (all second time) c (first time) T₂ G₂ द्वारद्वान्, K₂ V₁ B₁ D₁ D₂-4 7 (all first time) M₂ (second time) द्वारद्वान्; K₂ V₁ B₁-3 D₁ D₂-4 c 7 (all second time) T₁ G₁ M द्वारद्वान्, K₂ द्वारद्वान्, D₂ : 8 द्वा(D₂ second time द्वा)रद्वान्, G₂ द्वारद्वाना S₁ (both times) : (second time) K (both times, but K₂ first time) B (both times, but B₂ second time) D (both times, but Da₁ D₁ : second time and D₁ first time) T₂ M₁ : 8

आरट्टकान्पाञ्चनदान्धिगस्तु ॥ ७४

आ पाञ्चालेभ्यः कुरवो नैमिपाश्च

मत्स्याश्चैवाप्यथ जानन्ति धर्मम् ।

कलिङ्गकाश्चाङ्गका मागधाश्च

शिष्टान्धर्मानुपजीवन्ति वृद्धाः ॥ ७५

प्राचीं दिशं श्रिता देवा जातवेदःपुरोगमाः ।

दक्षिणां पितरो गुप्तां यमेन शुभकर्मणा ॥ ७६

प्रतीचीं वरुणः पाति पालयन्नसुरान्वली ।

उदीचीं भगवान्सोमो ब्रह्मण्यो ब्राह्मणः मह ॥ ७७

रक्षःपिशाचान्हिमवान्गुह्यकान्गन्धमादनः ।

ध्रुवः सर्वाणि भूतानि विष्णुर्लोकान्जनादनः ॥ ७८

इङ्गितजाश्च मगधाः प्रेक्षितजाश्च कीमलाः ।

अर्धोक्ताः कुरुपाञ्चालाः शाल्वाः कृत्स्नानुशासनाः ।

पार्वतीयाश्च विपमा यथैव गिरयस्तथा ॥ ७९

(second time) पचनदान, G: जानपदान Cv आरदे-
जान्पाचनदान्धिगस्तु

75 ^a) B: om आ Some MSS पचालेभ्यः ;
B1 8-5 D1 8 7 प(B1. 8 8 पा)चालेभ्यः, D: जांगला,
S पांचाला (M1 'लान्) (for पाञ्चालेभ्यः) D: कौरवो
K: D: नैमिपेया, S 'नाश्च — ^b) V: B1 8-5 D: D: D: D:
D1-7 T: M: [ए]तेप्यथ, B: [ए]ते प्रति, D: वंतेप्यथ,
G: M [ए]वाप्यनु, G: [ए]मानु (for [ए]माप्यथ) S:
K: मत्स्याश्च ००००००, S: मत्स्याश्चके पुत्र जानति धर्मं,
K: मत्स्याश्चकेप्यत्र जा, K: ३ मत्स्याश्चैवप्यथ जा, D:
मत्स्याश्चैवप्यथ जा, T: मत्स्याश्च वै लनुजा — ^c) K: V:
B: D: D: D: D: T: ३ G: M अ(B1 त)योदीच्याश्च, K:
कालिङ्गकाश्च K: शृङ्गका, B: श्लोचना, D: D: ३ चागदा,
D: चागक, T: ३ G: M चेदयो (for चाङ्गका) D:
अघा (inf) in 'थ)दीच्या मागधाश्चाङ्गकाश्च, T: अतो
दिव्यास्वागकमागधाश्च — ^d) After शिष्टान्, M:
(wrongly) reports 74^c-75^c S: K: शिष्टास्त्वधर्मानं,
K: शिष्टानधं, D: शिष्टा धर्मान् (for 'न्धर्मान्) Ca cites
शिष्टान् (as in text), Co शिष्टा K: T: Ca वृद्धान्, M:
गृद्धान्, Co वृद्धा (as in text) K: शिष्टास्त्वधर्मानुपजीवन्ति
वृद्धा Ca cites उप (as in text)

76 ^a) K: D: प्राची-, B: प्रतीचीं (hypermetric),
Co प्राचीम् (as in text) D: प्राचीसमाश्रिता T: श्रुता,
G: सता, Co श्रिता (as in text) T: G: ३ [आ]दित्या
(for देवा) — ^b) B: जातवेगा (for 'वेदः) — ^c)
D: पितृभिर्; Co पितर (as in text) S दक्षिणा (G:
'णा) पितृभिर्गुं (G: 'मि क्ल)सा — ^d) D: (also as in
text) शुभेन D: शुभकर्मणा

77 ^a) T: पृथिवीं वरुण T: पाशी (for पाति)
— ^b) D: पौलोमान् (for पालयन्) D: घनुधा, D:
असुराद् (for 'रान्) S (except T: ३) वहुज (for वली)
K: V: B: D: D: ३ ७ पालयान् सुरान्वली — ^d) K:
ब्राह्मण्यो, B: ब्रह्मणो; D: 'प्या, D: 'प्यै, S ब्रह्मा च (for
ब्रह्मण्यो) B: ३ ३ D: ३ ७ ब्राह्मणै सह रक्षति (D: पालय),
D: ब्रह्मणो सह ३ ३ ३ ३.

78 ^a) S: K: रक्षा पिशाचान्, M: यज्ञ पिशा' S:
हिमयन् — ^b) K: D: गुह्यका K: गुह्यकाना घनादन
(sic) — For 78^a, B1-4 D: D: D: ३- ७ T: subst

395^a तथा रक्ष पिशाचाश्च हिमयन्त नगोत्तमम् ।

गुह्यकाश्च महाराज पर्वतं गन्त्वादायन्म् ।

[(L 1) B: D: रक्षा (D: 'ह) D: दि, T: ३ (for
च)]

— ^c) K: D: T: G: ३ M ध्रुवं, Co ध्रुव (as in text)

— ^d) K: श्रील्लोमान् (submetric), V: B: D: D: ३-
T: ३ G: M विष्णु पाति, D: विष्णुलोक; D: 'लोमान् T:
लोक पाति (for विष्णुर्लोकान्) K: मनातन, V:
सुनिश्चित, B: D: लनिदिन, S (except T: ३) सुरोत्तम
(T: 'मान्) (for जनादेन) — After 78, M: ३ ins

396^a नैव पाञ्चनदान्पाचनमदान्पाति कश्चन ।

M: ३ ins after 396^a, T: ३ G: M: after 78, an
addl colophon [Adhy name T: M: ३ उप्यदिक्
— Adhy. no (figures, words or both) T: ३ G: M
38]

79 Before 79, S ins कर्ण उवाच — ^a) K:
इगितजाश्च Ca o cite इङ्गितजा (as in text) T: G: ३
M तु (for च) D: मगधी, M: मानया V: B: ३ D:
D: मा(B: D: म)गधा इगितजाश्च, G: भावजा मगधा
प्रोक्ता Cv पार्वतीयाश्च विपमा — ^b) K- प्रेक्षितजाश्च, V:
D: प्रेक्षितजाश्च, G: इगितजाश्च (for प्रेक्षितजाश्च) S तु
(for च) K: ३ V: B: ३ ३ D: D: ३- ७ कोश (B: 'प)ला,
D: कौशला, G: कौशला — ^c) S: अयोध; G: जयोक्ता
S: B: ३ D: कुरुपचाला — ^d) S: K: शाल्वा (K: 'त्य'),
D: शाल्या S: K: कृत्स्ना (S: 'स्त्रा)नुशासिन, K: ३ D:
D: ३ ३ Ca कृत्स्नानुशासना (K: 'सिन), D: कृत्स्नानुशा-
सनाद्, D: 'शासिन, Co कृत्स्नानुशासना (as in text) S
सर्वोक्ता (T: 'क्त्या) द् (G: दा)क्षिणापया — ^e) B:
पार्वतीयाश्च T: G: ३ M तु (for च) T: विज्जेया (for
विपमा) — ^f) B: तथैव, T: यथा च (for यथैव) S
K: ३ ३ T: निरयस् (K: 'यास्), V: D: ३ ७ निरयस् (for
निरयस्)

सर्वज्ञा यवना राजञ्जराथैव विशेषतः ।
 स्लेच्छाः स्वसंज्ञानियता नानुक्त इतरो जनः ॥८०
 प्रतिरध्वास्तु वाहीका न च केचन मद्रकाः ।
 स त्वमेतादृशः शल्य नोत्तरं वक्तुमर्हसि ॥ ८१
एतज्ज्ञात्वा जोषमास्व प्रतीपं मा स वै कृथाः ।
स त्वा पूर्वमहं हत्वा हनिष्ये केगवाहुना ॥ ८२

शल्य उवाच ।
 आतुराणां परित्यागः स्वदारसुतविक्रयः ।
 अङ्गेषु वर्तते कर्ण येपामधिपतिर्भवान् ॥ ८३
 रथातिरथसंख्याया यत्त्वा भीष्मस्तदात्रवीत् ।
 तान्विदित्वात्मनो दोषान्निर्मन्युर्भव मा क्रुधः ॥८४
 सर्वत्र ब्राह्मणाः सन्ति सन्ति सर्वत्र क्षत्रियाः ।
 वैश्याः शूद्रान्तथा कर्ण त्रियः साध्यश्च सुव्रताः ॥८५

C 2 2114
 B 2 43 42
 K. 2 32 40

80 *) D (m as in text) यानि (for यवना)
 — *) B: स्लेच्छान् K: B Dn1 D: c T1: G M
 स्वसंज्ञानिर(K: 'य)ता B: स्लेच्छाश्च संज्ञानियता, T:
 स्लेच्छा स्वयं ज्ञानरता Ca c cite मज्ञा — *) S K:
 विरक्त, S: (sup lin) K: अनुक्त, K: ०० रक्त (for
 नानुक्त) K: V1 B Dn1 Dn1 D1: T1: G M नानुक्तनि-
 (K: L Dn1 'नुक्त' D: 'रक्तमि)तरे जना, T: ननु
 यमिदरे जना Ca cites नानुक्तम् and इतरे

81 *) K: क्षामविष्टाम्, K: प्रतिरध्वाम्, B: : 4 D: 4 1
 'रयाम्, B: : Dn1 D: 'च(D: 'च)द्वाम्, D: 'बुद्धाम्, S
 'लज्जाम्, Ca रथाम्; (as in text) K: B: Dn1 D: 2
 T: च (for तु) S K: : 4 Dn1 वाहीका, K: V1 B Dn1
 D1: : 'वाही' C: प्रतिरध्वान्नु वाहीका (as in text)
 — *) K: B: केन च, Dn1 D1: : 3 केचन (for केचन)
 — *) M: तत् (for स) D: T: M: प्रवार्त्तन S: D:
 शब्द, B: शल्य — *) T: M: मा प्रमूयास्वसुत्तर, T: G
 ना कृथा वा(G: 'द्रा)क्यसुत्तर — After 81, S K: 1 V1
 B D T: ins

397* वृषिच्या सर्वदेगाना मद्रको मल उच्यते ।
 [V: वृषिच्या S K: 2 Dn1 D1: मद्रका K: B
 D: 1-3 मल (for मल) K: मद्रकीशालमुच्यते (for the
 posterior half)]

K: B D cont.
 398* तथा स्त्रीणां च गर्वाणां मद्रिका मल उच्यते ।
 [D: तथेन स्त्रीणां गर्वाणां (for the prior half) B:
 मल]
 K: B D cont. S K: 2 V1 ins after 397* K: after
 81

399* मीथो पानं शुरुत्वयावमदां
 भ्रूणहत्या परविचापहार ।
 [(L 1) K: B: Dn1 Dn1 D1: 3 3 मीथुपान, V1
 मीथु K: Dn1 D: 2 शुरुत्वयावमदां (K: 'मी) — (L 2)
 S K: 2: 4 भ्रूणहत्या K: परविचापहार, Dn1 D2: 6 मातृपान्या
 (Dn1 मीथे)]
 — After the above, N repeats 74st

82 *) K: Dn1 T: 1 ज्व (for एतज्) B: श्रुत्वा (for
 ज्ञात्वा) V1 जोषमाशु, Dn1 जोषमाशु, Ca जोषमाशु
 D: तज्ज्ञात्वा जोषमान्स्व (submetric) — *) K: प्रतीप मा
 न यत्कृथा, T: मा न चोत्तर वद Ca c cite प्रतीप (as
 in 'ext) — *) K: मत्वा, V1 B Dn1 D: 1 1 3 मा त्वा,
 K: D: मा त्वा, Dn1 D1: 2 मा त्वा, T: त्वा तु (for म त्वा)
 — *) S: न द्विष्ये (sic) — For 82, S (except T2)
 valst

400* एव ज्ञात्वा जोषमान्स्व प्रतीप
 मा न कृष्य पापभृता वरिष्ठ ।
 पूर्वं हरया त्वा सपुत्रं वल्लंश्च
 पश्चात्सुते वासुदेवाहुना च ।
 [(L 1) T: मत्वा (for 'त्वा) T: G: प्रतीपे, G2 'पो
 — (L 2) T: नालान् (for नाम) T: वृष्य, T: G M:
 कृष्, M: 1 4 क्रुध (for क्रुध) T: पापमारे G1 M: 1
 वरिष्ठ, M: 1 8 — (L 4) G: 2 पश्चात्सुते(G: 'सुते)]

83 S (except T2) transp 83 and 84 G1 om
 83rd After the ref, B2 reads S 36 14th-21st
 — *) S (S: sup lin as in text) K: 3 उत्तराणा T:
 G: परित्याग — *) K: 2 सुदारसुतविक्रय, K: D:
 स्वदारासुत, S (except T2, G1 om) स्वदाराणां च विक्रय
 (T: G: 'य) — *) S K: 1 4 अंगेषु विद्यते, V1 B: 2 4
 D: 1 1 अंगे प्रवर्तते, D: 'पु वर्तते (sic) — *) T: 2 एषाम्
 (for येषाम्) T: जय (for अधि)

84 For the incident, cf J 165 3-6 S
 (except T2) transp 83 and 84 — *) G1
 'मर्याना — *) K: यस्त्वां, V1 B D (except Dn1)
 T: 2 G: यत्त्वा, G2 स तु, M: यतो (for यत्त्वा) T:
 तथा (for तदा) S (except T2) [ऊ]चिवान् (for
 [ऊ]मवीत्) — *) V1 तद् (for तान्) — *) D: कुप्य
 मा; D: G1 मा क्रुथा (D: 'घ), T: मा कृथा (for मा
 क्रुध) D: निर्मन्युर्भवता श्रुव

85 *) K: V1 B Dn1 D1: 3 S (except T2) क्षत्रिया
 सन्ति सर्वतः (V1 Dn1 D1: 2 1 6 T: G 'दा) Dn1 सर्वत्रैव
 द्वि क्षत्रिया — *) D: वैश्य — *) T: मत्वा, T: G M
 स(M: स)स्यश्च (for साध्यश्च)

रमन्ते चोपहासेन पुरुषाः पुरुषैः सह ।
अन्योन्यमवतक्षन्तो देशे देशे समैथुनाः ॥ ८६
परवाच्येषु निपुणः सर्वो भवति सर्वदा ।
आत्मवाच्यं न जानीते जानन्नपि विमुह्यति ॥ ८७

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥

संजय उवाच ।

कर्णोऽपि नोत्तरं प्राह शल्योऽप्यभिमुखः परान् ।
पुनः प्रहस्य राधेयः पुनर्याहीत्यचोदयत् ॥ ८८

86 G₂ om 86-87 — ^a) B₂ रमति, G₁ रणं ते (for रमन्ते) K₁ योपहासेन, D₂ योपं, T₁ चोपहासन, T₂ G₁ s M ह्यासेन (M₁ स्वेन) — ^b) D₂ s in संगता, T₁ पुरुषान् — ^c) K₂ अत्रोक्षतो; V₁ D₁ D₂ T₂ अतिभरतं (T₂ तस्य)तो, B₁ s s अवरक्षतो; B₂ अतिभक्षतो, D₂ अवतक्षांति (sic), Cc तक्षन्त (as in text) D₁ (marg) s अन्योन्य (D₂ न्य-) सन्त क्षा(D₂ क्ष)ता, T₁ s G₁ s अन्योन्येन मदक्षी(T₂ G₂ छी)या; M अन्योन्येन मता क्षांता — ^d) K₄ समैथुन B₂ s समैथुन (B₂ न), D₁ D₂ s S (G₂ om) च मैथुने (D₂ ना, M₁ न) C₁ as in text

87 G₂ om 87 (cf v 1 86) — ^a) B₂ D₂ परवाच्येषु, Ca c वाच्येषु (as in text) — ^c) L₂ D₁ D₂ आत्मवाच्य, B₂ वाचा S (G₂ om) जानाति — ^d) K₁ न स्वह्यति (810), K₂ विमुह्यति, V₁ D₁ D₂ न जुह्यति, B Da₁ D₁ s s T₁ च मुह्य (Da₁ D₁ s च्य)ति; T₂ न वाच्यते, T₂ G₂ M₂-4 च (T₂ G₂ न) मुह्यते, G₁ विमुह्यते, M₁ मुह्यते Cc oites मुह्यति — After 87, K₄ V₁ B (except B₂) Da₁ D₁ D₁ s (lines 1-6 on marg) s-7 S (T₂ om, lines 1-4 and 7) ins

401* सर्वत्र सन्ति राजान स्व स्व धर्ममनुव्रता ।
दुर्मनुष्यास्त्रिगुह्यन्ति सन्ति सर्वत्र धार्मिका ।
न कर्णं देशसामान्यास्त्वैव पाप निषेवते ।
यादृशा स्वस्वभावेन देवा अपि न तादृशा ।
संजय उवाच ।

ततो दुर्वोधनो राजा कर्णशरवाचवारयत् । [5]
सखिभावेन राधेयं शल्य स्वार्जजटयकेन च ।
ततो निवारित कर्णो धार्तराष्ट्रेण मारिष ।

[(L 1) Om. in G₂ B₂ s सर्व वसन्ति (B₂ ते) (for मन्त्र सन्ति) — (L 2) Om in T₁ Da₁ D₁ s दुर्मनुष्य V₁ न गृह्यति, T₂ G₁ M निगृह्यत Da₁ D₁ s न हि (for सन्ति) — (L 3) B₂ स (for न) M₁ दद्या (for देश) K₄ नामान्यात्, Da₁ D₁ s समयात्, M₁ नामान्या D₁ सर्व, D₂ M₁ सर्व, T₁ G₂ सर्व (for सर्व) B. पार्पर (for पाप) B₂ निषिच्यते, B₂ निषेव्यते, D₂ निषेधते, T₁ तु लुपते (for निषेवते) — (L 4) V₁ तु स्वभावेन, B₂ स्वप्रभा, Da₁ D₁ s च स्वभा, S (T₂ om) स स्वभा (for स्वम्भा) B₁ देश, D₁ ते वा (for दवा) D₂ च (for न) T₁ s G₁ s M देवास्तादृशान्वि (M₁ शा वि)दु, G₂ ते दवास्तादृशान्विदु (for the post half) — V₁ B₁ s om. संजय उवाच B₁ om lines 5-7 — (L 5) T₂ कर्ण शल्य च वारयत् (for the posterior half) — (L 6) G₂ कर्ण (for शल्य) K₄ T G M₁ सौजन्यकेन, V₁ B₂ s Da₁ D₁-7 स्वाजन्य (B₂ ल्य)केन, M₂-4 स्वाभिजनेन D₁ s शल्य स्वाजन्य केदय (D₁

*चन) (for the posterior half)]

88 s (except T₂) om 88^a — ^a) D₁ om [s]पि V₁ प्राशत (for प्राह) — ^b) K₂ D₂ [अ]भिमुना (D₂ रा), V₁ सुमुख D₂ [अ]मन्त्र (for परान्) — ^c) V₁ BD T₂ तत (for पुन) K₂ राधेय, T₁ s G₁ M प्रहस्य (G₂ मस्य) उग्र रावेन्द्र — ^d) K₂ [अ]नोदयत्; D₂ [अ]चोदयत्, D₂ T₂ [अ]नोचत T₁ s G₁ M याहि शरयेत्यचोदयत् (M₂ स्योचत) — After 88, K₄ V₁ B₁ s Da₁ D₁ s s ins

102* इदं तव भयाग्यातं क्षिप्तेन न त्यमोहदात् ।

[V₁ D₁ D₁ s क्षत (for [आ]ख्यात) B₁ प्रक्षिप्त (for क्षिप्तं न) K₄ नव (for न तु)]

— On the other hand, T₁ G₁ s M₁ ins after 85. T₂ G₂ after 411*

403* तत प्रयान्त राधेय मदराज न्ययति ।

अवस्कृत्य इदं वाक्ममप्रतीक्ष्यस्मिन्निर्षा ।

चम् तवेमा विपुला समृद्धा

मन्त्रयेयामधनराजुला च ।

तथा प्रवेष्टा समरे चनेजय

[5]

कक्ष दहन्तीस हवाध्रयासी ।

रथे स्थितो वीर रणे चरेण्यौ

सिंहस्त्रयौ लोहितपद्मनेत्रौ ।

द्रष्टा भवानथ पिना प्रयत्ना-

त्तथा हि मे शकुना वेदयन्ति ।

[10]

[(L 2) T₁ अकभूद (415), T₂ G₂-1 अकभूद (for 'कृत्यं) — Lines 3-6 = lines 1-4 of 415* — (L 3)

T₁ M₂-4 चम् — (L 4) G₁ अशतराकुला (for 'नरा') M₂-4 संन्ये गायनराकु च — (L 5) M वदा (for

तथा) — (L 6) T₂ G₂ कथ (for कथ) T₁ M₂-4 हवाध्रयाशय, T₂ G₂ थयासी, G₂ थयोमि (for 'थयासी).

— T₂ reads lines 7-10 after 415* — (L 7) M₁ रणे (for रथे) G₁ स्थिते T₂ G₂ s वीरवरी (for वीर रणे) T₂ रथे वीरवरावरेणौ (sic) — (L 9)

T₁ प्रयत्न, G₂ प्रयुक्ता (for प्रयत्न) — (L 10) G₂ स्ने (for हि मे) T₂ G₂ नोदयति (for वेद*)]

— After the above, T₂ read 8 31 53-54, T₂ G₂ read 8 31 53, G₁ M₁ 8. 31 53^a-55^b, all these MSS repeating the portion in its proper place

Colophon om in B₂ T₁ s GM — Adhy name

B₂ D₁ D₂ शल्यसवाद, B₂ Da₁ D₁ s s कर्णशल्यसवाद, T₂ शल्यसवादविराम — Adhy no (figures, words or

both) S₂ 30 (as in text), K₂ B₁ 45, Da₁ D₂ 56; D₂ 36, D₂ 46, T₂ 40

३१

संज्ञय उवाच ।

ततः परानीकभिर्दं व्यूहमप्रतिमं परैः ।

समीक्ष्य कर्णः पार्यानां धृष्टद्युम्नामिरक्षितम् ॥ १
 प्रथयौ रथघोषेण सिंहनादरवेण च ।
 वादित्राणां च निन्दैः कम्पयन्निव मेदिनीम् ॥ २

The sequence of stanzas in this Adhy in S (except T₂) is so complicated that it is given here in a tabular form for the guidance of the reader

C B. 2123
 B B 46 2
 K B 41 2

T ₁	T ₂ G ₂	G ₁	G ₂	M ₁	M ₂₋₄
53 ^a -55 ^b	53 ^a -55 ^b	53 ^a -55 ^b	53 ^a -55 ^b	53 ^a -55 ^b	53 ^a -55 ^b
55 ^{cd}	55 ^{cd}		55 ^{cd}		55 ^{cd}
40 ^c -43 ^b	40 ^c -43 ^b	40 ^c -43 ^b	40 ^c -43 ^b	40 ^c -43 ^b	40 ^c -43 ^b
417*	417*	417*	417*		
				43 ^{cd}	43 ^{cd}
44-51	44-51	44-51	44-51	44-51	44-51
39 ^c -40 ^b	39 ^c -40 ^b	39 ^c -40 ^b	39 ^c -40 ^b	39 ^c -40 ^b	39 ^c -40 ^b
39 ^{ab}	39 ^{ab}	39 ^{ab}	39 ^{ab}	39 ^{ab}	39 ^{ab}
419*	419*	419*	419*	419*	419*
52	52	52	52	52	52
56 ^a -67 ^b	56 ^a -67 ^b	56 ^a -67 ^b	56 ^a -67 ^b	56 ^a -67 ^b	56 ^a -67 ^b
	67 ^{cd}	67 ^{cd}	67 ^{cd}	67 ^{cd}	67 ^{cd}
423*	423*	423*	423*		
68	68	68	68	68	68
Colophon	Colophon	Colophon	Colophon	Colophon	Colophon
App I	App I	App I	App I		
(No 14, 15)	(No 14, 15)	(No 14, 15)	(No 14, 15)		
1-4	1-4	1-4	1-4	1-4	1-4
App I (No 6)	App I (No 6)	App I (No 6)	App I (No 6)	App I (No 6)	App I (No 6)
	22 ^{cd}	22 ^{cd}	22 ^{cd}	22 ^{cd}	22 ^{cd}
	405*	405*	405*	405*	
	22 ^{ef}	22 ^{ef}	22 ^{ef}	22 ^{ef}	22 ^{ef}
24 ^{cd} only	24	24	24	24	24
406*	406*	406*	406*	406*	406*
5-36	5-36	5-36	5-36	5-36	5-36
411*	411*	411*	411*	411*	411*
Colophon	Colophon	Colophon	Colophon	Colophon	Colophon

31

1 °) Dn₁ om तत् S₂ K_{1,3} & B₂ Dn₁ D₂
 T₂ G_{1,2} परानीकभिर्दं, B₁₋₄ Dn₁ D₁₋₇ सह, T₁ मभि, T₂
 *जित (for *भिद) — °) D₂ (by corr) व्यूहं, T₂ G₂

35

रूप (for व्यूह) B Dn₁ D₁ 2-5 र हृत, S (except
 T₂) महत् (for परै) — °) T₁ पादविना (sio) (for
 पार्यानां)

2 °) T₁ शंखवादित्रघोषेण.

[273]

वेपमान इव क्रोधाद्युद्धशौण्डः परंतपः ।
 प्रतिव्यूह्य महातेजा यथावद्भरतर्षभ ॥ ३
 व्यधमत्पाण्डवीं सेनामासुरीं मघवानिव ।
 युधिष्ठिरं चाभिभवन्नसपर्व्यं चकार ह ॥ ४
 धृतराष्ट्र उवाच ।
 कथं संजय राधेयः प्रत्यव्यूह्यत पाण्डवान् ।
 घृष्टद्युम्नसुखान्वीरान्भीमसेनाभिरक्षितान् ॥ ५
 के च प्रपक्षौ पक्षौ वा मम सैन्यस्य संजय ।
 प्रविभज्य यथान्यायं कथं वा समवस्थिताः ॥ ६

कथं पाण्डुसुताश्चापि प्रत्यव्यूहन्त मामकान् ।
 कथं चैतन्महायुद्धं प्रावर्तत सुदारुणम् ॥ ७
 क्व च वीभत्सुरभवद्यत्कर्णोऽयाद्युधिष्ठिरम् ।
 को ह्यर्जुनस्य सांनिध्ये शक्तोऽभ्येतुं युधिष्ठिरम् ॥ ८
 सर्वभूतानि यो ह्येकः खाण्डवे जितवान्पुरा ।
 कस्तमन्यत्र राधेयात्प्रतियुध्योज्जिजीविषुः ॥ ९
 संजय उवाच ।
 शृणु व्यूहस्य रचनामर्जुनश्च यथा गतः ।
 परिदाय नृपं तेभ्यः संग्रामश्चाभवद्यथा ॥ १०

3 ^a) T₂ G₁ ३ वेपमानभुज' (for 'न इव) — ^b) Dn₁ युद्धशौण्डे' (s₁₀), C₀ 'शौण्ड' (as in text) C_a cites शौण्ड' Dn₁ 8 प्रतापवान् (for परतप) — ^c) K₁ T₁ M₁ प्रतिव्यूह (M₁ 'ह) B₂ महाराजा (for 'तेजा) — ^d) K₁-३ भरतर्षभ

4 ^a) D₂ विधिमत् (for 'व्यध') S₂ सूनाम् (for सेनाम्) — ^b) T₂ चासुरीं — ^c) K₄ वा (for च) V₁ Da₁ D₁ ६ [अ]भ्यपतद्, B D₈ ६ ७ [अ]भ्य(B₁ 'व्य-, B₂ 'य)हनद्, D₂ [अ]भिवन्द' (s₁₀), D₈ [अ]भ्यमवन्, T₁ M₁ [अ]न्यवदन्, T₂ [अ]भ्यधावन्, G₁ [अ]भिहवन् — ^d) B₂ D₈ क्षपसव्या; G₁ क्षपसव्या (sic) — After 4, S (except T₂) ins a passage given in App I (No. 6)

5 G₂ repeats 406* and st 5-24 after 24. — ^a) K₈ राधेय C_a as in text — ^b) G₂ प्रतिव्यूह्यत; M₁ २ प्रत्यव्यूह्यत — ^c) D₈ (before corr) घृष्टद्युम्नसुतान् V₁ B₂ Da₁ Dn₁ D₁ ६ ७ T G₂ (second time) संख्ये, B₁ २ ४ D₂-४ ७ सर्वान्, G₁ २ (first time) ३ M संख्ये (for वीरान्) — ^d) S₂ 'रक्षितान् — After 5, K₄ V₁ B₂ ६ D (except D₂ ६ ७) ins.

104* सर्वानिव महेश्वासानजय्यानमरैरपि ।

[K₄ सर्वान्येव. B₂ अजनिष्यान् (s₁₀) (for अजय्यान्)]

6 ^a) V₁ B₂ Da₁ D₁ ६ ७ transp प्रपक्षौ and पक्षौ B₂ D₈ च (for वा) Dn₁ T₁ ३ G (G₂ both times) M के वा (Dn₁ च) पक्षे प्रपक्षे वा (T₈ G [G₂ first time] च); T₂ के पक्षे प्रतिपक्षे वा — ^b) K₁ ३ समसैन्यस्य, D₄ भीमसेनस्य (for मम सैन्यस्य) K₂ Dn₁ संजय — ^c) K₈ स विभज्य, D₈ प्रविभज्य (for 'भज्य) S K₂ यथान्याय्यं — ^d) K₈ सां (for वा) D₈ समुपस्थिता', D₈ [आ]त्ममुपस्थिता' T₁ G₁ २ (both times) M अवतस्थु सुदशिता, T₂ तन्ममाचक्ष्व संजय

7 ^a) S₂ पांडुसुतश्च, Da₁ Dn₁ D₈ 'सुताश्च V₁ Dn₁

T₂ वा (for च) — ^b) S₂ D₁ M प्रत्यव्यूह(M 'ह्य)त, G₂ (both times) प्रतिव्यूह्यत D₂ मामक, D₈ कौरवान् (for मामकान्) — ^c) B Da₁ D₁ ३-६ ७ चैव, D₈ T₁ चैतन्; G₂ (second time) च तन् (for चैतन्) K₈ B Da₁ D₁-६ ७ ८ T₈ G (G₂ both times) M महद्युद्ध, T₁ ममाद्युद्ध

8 ^a) K₂ ३ T₁ मी(K₃ रि)भत्सुर — ^b) K₁ कर्णोत्पयाद्युधिष्ठिर, K₈ य कर्णोगायु' (corrupt), B₂ Dn₁ D₈ यत्कर्णोगायु', B₃ कर्णोभ्यायाद्यु', T₁ M₂-४ कर्णोयासी-द्युधिष्ठिर, T₈ G₂ (first time) ३ कर्णो यत्र युधि स्थित (G^a [second time] 'धिष्ठिर), G₁ २ (second time) M₁ कर्णे (G₁ २ 'र्णो) वालीद्युधिष्ठिर C_a cites यत् (as in text) — ^d) K₁ Da₁ शक्तोभ्येतुं (Da₁ 'त्), K₈ शक्तोत् च, T₁ २ G₁ २ (both times) शक्तो जेतु

9 ^b) G₂ पाण्डवो (for खाण्डवे) — ^c) G₁ कथम् (for कस्तम्) V₁ B Da₁ D₁-७ T₈ G₁ ३ अन्यस्तु (for अन्यत्र) T₁ राधेया; G₂ (second time) राधेयो — ^d) Dn₁ प्रतिदायात् (s₁₀), D₈ M 'विध्येत, T₂ 'यायात्, G₂ (second time) 'विध्यज् (for 'युध्येज्)

10 ^a) D. रचनम् — ^b) K₈ B₁-३ D₁ ३ (sup lin as in text) T₈ G (G₂ both times) M अर्जुनस्य, Dn₁ T₂ अर्जुनेन K₈ तथा, T₂ मया (for यया) K₈ [आ]त्मनः; Dn₁ [आ]हवे, T₂ श्रुतं, T₈ G (G₂ both times) गत (for गत) — ^c) K₈ V₁ Dn₁ D₈ परिहाय (Dn₁ 'र्थ), K₄ परदाय, B Da₁ D₂-४ ७ S (G₂ both times) परिवार्य, C₀ 'दाय (as in text) S (except T₂, G₂ both times) नृपान् K₁ C₀ स्वैभ्य, K₈ D₈ येभ्य, B Da₁ D₁ ३-६ ७ स्व स्व, S (except T₂, G₂ both times) सर्वान् (for तेभ्य) C₀p परिवार्य नृप स्व स्व — ^d) T₂ समाम K₈ ४ भवद् G₂ (second time) transp अभवत् and यया. B₁ तदा (for यया) B₂ यया युद्धमवर्तत.

कृपः शारद्वतो राजन्मागधश्च तरस्त्रिनः ।
 सात्वतः कृतवर्मा च दक्षिणं पक्षमाश्रिताः ॥ ११
 तेषां प्रपक्षे शकुनिरुल्लूकश्च महारथः ।
 सादिभिर्विमलप्रासैस्तवानीकमरक्षताम् ॥ १२
 गान्धारिभिरसंभ्रान्तैः पार्वतीयैश्च दुर्जयैः ।
 शलभानामिव त्रातः पिशाचैरिव दुर्दशैः ॥ १३
 चतुस्त्रिंशत्महन्नाणि रथानामनिवर्तिनाम् ।
 संशप्तका युद्धशौण्डा वामं पार्श्वमपालयन् ॥ १४
 समुच्चितास्तव सुतैः कृष्णार्जुनजिघांसवः ।

तेषां प्रपक्षः काम्वोजाः शकाश्च यवनैः सह ॥ १५
 निदेशात्सूतपुत्रस्य सरथाः साश्वपत्तयः ।
 आह्वयन्तोऽर्जुनं तस्थुः केगवं च महाबलम् ॥ १६
 मध्येसेनामुखं कर्णो व्यवातिष्ठत दंशितः ।
 चित्रवर्माद्भदः स्रग्वी पालयन्ध्वजिनीमुखम् ॥ १७
 रक्ष्यमाणः सुसंरब्धैः पुत्रैः शस्त्रभृतां वरः ।
 वाहिनीप्रमुखं वीरः संप्रकर्षन्नशोभत ॥ १८
 अयोरनिर्महाबाहुः सूर्यवैश्वानरद्युतिः ।
 महाद्विपस्कन्धगतः पिङ्गलः प्रियदर्शनः ।

C B. 2141
 B B. 46 19
 K B. 41 32

11 ^b) S₁ (by corr) K₁ + D₁ मानघात्र, K₂ Da₁
 मगघात्र — ^c) Da₁ om मात्वत् Ca cites सात्वत्
 — ^d) Dn₁ दक्षिणो, D₂ दक्षिणे B₂ पयन्, T₂ पार्श्वम्
 (for पक्षम्) B₁ D₂ आस्थिता

12 ^a) B. प्रपक्षा T₂ शकुनिम् — ^b) T₂ G (G₂
 first time) महाबल (for 'रथ) — ^c) D₂ विमल
 पादोश्च, T₂ विपुलप्रासैश्च, M₁ विपुल प्रा' — ^d) V₁ T₁
 G₂ (second time) M₂₋₁ तदानीकम्, B₂ s T₂ M₁ तद';
 D₂ स्व चा' (for तवानीकम्) K₁ Dn₁ D₂ M₁ अरक्षत
 (Dn₁ 'त, M₁ 'ता), D₂ अरक्षिता, T₁ अरक्षितान् T₂
 G (G₂ first time) तदानीमभ्यरक्षता

13 ^a) B. अमत्रात् V₁ D₂ s गाधाररत्ति (D₂ 'नि-
 मत्रात्) Da₁ D₁ s 'रथ्य (Da₁ 'य)स', T₂ G (G₂ both
 times) 'रक्षाप्यमं' — ^b) S K₁ s 4 पार्वतीयैश्च G₂
 (second time) तु (for च) B₂ च दुर्जनं, Dn₁ T₂
 सुदुर्जयैः — G₂ (first time) om 13rd — ^d) K₃ s
 Dn₁ D₁ s T₂ M₁ दुर्दशैः, T₁ दुर्जयैः G₂ (second time)
 विद्राक्षैरिव दुर्दशैः

14 ^a) V₁ B (except B₂) D (except D₂) T₁ s G
 (G₂ both times) M चतुर्विंशत्महन्नाणि, T₂ चतुष्पष्टिमहं.
 — ^b) S₂ आनिवर्तिना, B₂ अनुव' — ^c) Some MSS
 ममस्रका — ^d) V₁ B. Dn₁ D₂ T₁ s M₁ वामपार्श्वम्,
 D₂ T₂ G (G₂ first time) वाम पक्षम्

15 ^a) K₁ समुच्चिताश्च, K₂ D₂ 'त्यिताश्च, K₃ V₁
 B D₂ s 1 G₂ (second time) Ca समन्विताश्च, Da₁ D₁ s
 मनास्थिताश्च, Dn₁ समुच्चिताश्च, D₂ G₂ (first time)
 समर्चिताश्च, D₂ M₁ समुच्चिताश्च, T₁ मनास्रकाश्च, T₂ संर-
 क्षिताश्च, T₂ G₁ s समुच्चिताश्च (for समुच्चिताश्च) S₁ K₂
 *व *ते, K₁ म् विकृता (for तव सुतैः) — ^b) Dn₁ T₂
 कृष्णार्जुनजिघांसया, D₂ हृष्टार्जुनजिघांसव' — ^c) S₂ K₄
 B. Da₁ D₁ s M₂₋₁ प्रपक्षे, K₃ V₁ B₁₋₁ D₂₋₁ s 7 T G

(G₂ both times) प्रपक्षा S₁ K₃₋₁ T₁ G₂ (second
 time) कामोजा, S₂ कामोज', V₁ कवोजा, M₁ कवोजै
 — ^d) S₂ V₁ M₁ शकैश्च, B₂ शकाम्या, G₂ (second
 time) शकश्च Dn₁ सहि (for सह)

16 ^a) K₃ V₁ D₂ T₂ G₁ निर्देशात्, M₁ निदेशा' D₂
 तत्र पुत्रस्य (for सूतपु') — ^b) T G (G₂ both times)
 M₂₋₁ सरथाश्चेम', M₁ सरथाश्चेत' (sic) — ^d) T₁
 केदावाश्च S (except T₂, G₂ both times) जिघांसव
 (for महाबलम्)

17 ^a) K₂ V₁ B Da₁ D₁₋₃ मुखे (for मुखं) Dn₁
 सेनामुखस्य मध्ये तु, T₁ s G (G₂ both times) M तत्
 सेनामुखे (T₁ M₁ 'खो) कर्णो; T₂ सेनामुखे तत्र कर्णो
 — ^b) K₂ B₁ s 4 Da₁ D₁₋₃ T₁ s G (G₂ both times) M
 व्यव (B₁ D₂ 'पा)तिष्ठत; V₁ B₂ s [अ]प्यवातिष्ठत K₂
 दंशिताः Dn₁ कर्णोतिष्ठत्सुदंशित', T₂ नृपातिष्ठत्स दं'
 — ^c) Dn₁ D₂ T₂ घन्वी (for स्रग्वी) T₁ हेमवर्णा-
 गदस्रश्च — ^d) K₂ ध्वजिनीमुखे, B D₂ s वाहिनीमुखं

18 ^a) K₂ V₁ B₁ s 6 Da₁ Dn₁ D₂₋₄ s 8 G₁ रक्षमाण
 (B₂ s 'णै) K₃ तु संरब्ध', K₄ सुसंरब्धै' (sic) — ^b)
 Dn₁ अश्वं (for शस्त्रं) V₁ B₂ Dn₁ D₂ S (G₂ both
 times) वरै (for वर) — ^c) V₁ B₁ s 3 D (except
 D₂) T₁ s वाहिनी (B₁ s Da₁ D₂ s 6 T₁ s 'नी)प्रमुखे S₂
 वीरा, K₃ वीर — ^d) T₂ संप्रहर्षन् K₄ D₁ अशोभत,
 Dn₁ T₂ व्यरोचत

19 ^a) S₁ (sup lin as in text) अभ्यरत्ति, K₁
 Ca अत्यरत्ति, K₂ B₁₋₁ D₂ s 7 अभ्यवर्तन्, V₁ D₂ महा-
 सत्त्वो, D₂ अधोवर्तिन्, T₁ अनुजस्तु; T₂ आयोधने, T₃
 G₁ s (second time) s अशोकस्तु, G₂ (first time) अशो-
 भत B₂ महाराज (for 'बाहु') — ^b) V₁ B₂ D₂ G₂
 (first time) चंद्रवैश्वानरप्रभ', B₁₋₁ Da₁ D₁ s 5 7 सूर्य-
 वैश्वानरप्रभ', Dn₁ T₁ s वैश्वानरसमद्युति'; T₂ G (G₂

दुःशासनो वृतः सैन्यैः स्थितो व्यूहस्य पृष्ठतः ॥ १९
 तमन्वयान्महाराज स्वयं दुर्योधनो नृपः ।
 चित्राश्वैश्चित्रसंनाहैः सोदरैरभिरक्षितः ॥ २०
 रक्ष्यमाणो महावीर्यैः सहितैर्मद्रकैक्यैः ।
 अशोभत महाराज देवैरिव शतक्रतुः ॥ २१
 अश्वत्थामा कुरूणां च ये प्रवीरा महारथाः ।
 नित्यमत्ताश्च मातङ्गाः शूरैर्लेच्छैरधिष्ठिताः ।

second time) M चद्रवैश्वानरद्युति — ^a) B (B₂ laonna) Da₁ D_{1.3-5} 7 पिंशाक्ष (for पिद्रल) — ^c) K₄ वृत्त, D₆ महा- (for वृत) — ^j) G₂ (second time) तिष्ठत

20 K₁ om 20 — ^a) K₄ तमन्वयान्, T₈ G (G₂ (first time) तन्मध्ये स (for तमन्वयान्) K₈ S (except T₂, G₂ first time) महाबाहु, Da₁ D₁ 5 राज — ^b) G₂ (first time) स्थितो (for स्वयं) M₁ नृप — ^c) K₈ B Da₁ D_{1.3-5} M₁ चित्राश्वैश्च (K₈ श्वै), T₂ चित्राश्व (for चित्राश्वैश्च) V₁ सेनाहै, G₂ (second time) सनाह (for सनाहै — ^d) V₁ B₅ Dn₁ D₆ सोदरैर, T₂ सदरैर

21 ^a) K₈ Dn₁ D₂ 8 रक्ष्यमाणो; G₂ (first time) M रक्ष्यमाणैर Dn₁ D₁ 6 महावीर्य — ^b) T₂ M₂₋₄ सहितो K₈ Dn₁ D₁ 8 मद्रकैक्यै, B₆ मद्रकै सह, G₂ (both times) कै रथ (for कैक्यै) — ^c) K₈ महाराजा, V₁ G₂ (first time) बाहु (for राज)

22 ^b) B₂ 4 transp ये and प्रवीरा Da₁ D₁ 5 च वीरा (for प्रवीरा) — S (except T₁ 2) read 22^{ad} and 24 for the first time after App I (No 6) — ^c) V₁ Dn₁ T₁ नित्यं मत्ताश्च; G₂ (first time) ये प्रमत्ताश्च B₂ मातङ्गा, Ca ना (as in text) — ^d) T₁ मुख्यैर, G (G₂ first and second time) M₁ (first time) 2 (both times) 3 (first time) 4 (both times) मत्तैर; M₈ (second time) मुक्तैर (for म्लेच्छैर) K₈ B D₈ 4 7 8 T₈ G₂ M₂₋₄ (all S MSS first time) समन्विता, V₁ Dn₁ D₁ 5 6 समास्थिता (V₁ गता, D₁ हिता) (for अधिष्ठिता) — After the first occurrence of 22^{ad}, T₈ G M₁ ins

405* आरोहणैर्महामात्रैस्त्रोमराङ्गशापाणिभिः ।

[T₈ G₂ आरोहकैर G₂ षारिभि (for षाणिभि)]

— ^c) S₂ अनुयुस, Ca अन्वयुस् (as in text) B₂ तद्रथानीक, G₂ (second time) ते दृढानीक T₂ अथान्वयुस्तथानीक — ^j) K₈ V₁ Dn₁ D₁ 5 G₂ (second time) रक्षत, T₁ गजंत (for क्षरन्त)

23 ^a) K₁ 8 V₁ D₂ G₂ 2 (first time) तैर, T₁ के

अन्वयुस्तद्रथानीकं क्षरन्त इव तोयदाः ॥ २२
 ते अजैर्वैजयन्तीभिर्ज्वलद्भिः परमायुधैः ।
 सादिभिश्चास्थिता रेजुर्दुमन्वन्त इवाचलाः ॥ २३
 तेषां पदातिनागानां पादरक्षाः सहस्रशः ।
 पट्टिशासिधराः शूरा बभ्रुवुरनिवर्तिनः ॥ २४
 सादिभिः स्यन्दनैर्नागैरधिकं समलंकृतैः ।
 स व्यूहराजो विवमौ देवासुरचमूपमः ॥ २५

(for ते) B₈ D₂ विजयतीभिर — ^b) M वर्मिता (for ज्वलद्भिः) — ^c) T₁ हार्दिभिश्च (for सादिभिश्च) Ca cite सादिभि (as in text) B₄ छादिता (for आस्थिता) K₂ रेणुर, K₈ रुजु (sic), T₁ नागा (for रेजुर) — ^d) T₈ G₁ 2 (second time) धूममाना, G₂ (first time) M धूमायत (for दुमन्वन्त)

24 T_{1.8} G M read 24 (T₁ 24^{ad} only) for the first time after the first occurrence of 22^{ad}, G₂ consequently reading the same thrice (of v 1 5) — ^a) V₁ Dn₁ T₁ 2 (both second time) G₁ (both times) 2 (second and third time) 3 (both times) M₂₋₄ (second time) पदाता (Dn₁ ती) नागाना, D₈ रथाश्च — ^b) V₁ पदरक्षा T₈ G₁ (both first time) 2 (all times) 3 (first time) M₂₋₄ (all second time) समतस (for सहस्रश) — ^c) K₈ पारदासीधरा, D₈ पादिशासि, T₁ (first time) पट्टिसासिरथा, T₁ (second time) पट्टिसासीधरा, T₂ पट्टे सासि, T₈ G₁ (both times) 2 (all times) 3 (both times) M₂₋₄ (all second time) पट्टिसासि K₈ सर्वे, Dn₁ शूरा (for शूरा) — ^d) B₂ 4 Da₁ D₅ अनिवर्तिना T₁ 8 G₁ (all first time) 2 (all times) 3 M (all first time) चापवाणसुसुठिन (G₁ M₂₋₄ भि) — T₁ 8 G M ins after the first occurrence of 24 G₂ repeats after the second occurrence of 24

406* मिण्डिपालधराश्वैश्च शूलहस्ता सुचक्रिण ।

तेषां समागमो वीरो देवासुररणोपमः ।

[(L. 1) T₁ रथा (for धरा) T₈ G₂ कुल, M₂₋₄ स्थूल (for शूल) T₁ च, T₈ G₂ (both times) 3 स (for सु) — (L. 2) G₂ (second time) एषा (for तेषां)]

25 ^b) V₁ Dn₁ D₆ T₂ जश्वैश्च (for अधिक) S (except T₂) पत्तिभिश्चाप्यलंकृतै — ^c) Dn₁ सन्व्यूह राजा, T₂ स व्यूह राजन् — ^d) S₂ Dn₁ D₂ देवासुर चमूसम, T₂ M₂₋₄ चमूपमं, G₁ देवराजचमूपमं.

वारहस्पत्यः सुविहितो नायकेन विपश्चिता ।
 नृत्यतीव महाव्यूहः परेषामादधन्नयम् ॥ २६
 तस्य पक्षप्रपक्षेभ्यो निष्पतन्ति युयुत्सवः ।
 पत्न्यश्वरथमातङ्गाः प्रावृषीव बलाहकाः ॥ २७
 ततः सेनामुखे कर्णं दृष्ट्वा राजा युधिष्ठिरः ।
 धनंजयममित्रघ्नमेकवीरमुवाच ह ॥ २८
 पर्यार्जुन महाव्यूहं कर्णेन विहितं रणे ।
 युक्तं पक्षैः प्रपक्षैश्च सेनानीकं प्रकाशते ॥ २९
 तदेतद्वै समालोक्य प्रत्यमित्रं महद्बलम् ।
 यथा नाभिभवत्यस्मांस्तथा नीतिर्विधीयताम् ॥३०
 एवमुक्तोऽर्जुनो राज्ञा प्राञ्जलिर्नृपमब्रवीत् ।
 यथा भवानाह तथा तत्सर्वं न तदन्यथा ॥ ३१

यस्त्वस्य विहितो घातस्तं करिष्यामि भारत ।
 प्रधानवच एवास्व विनाशस्तं करोम्यहम् ॥ ३२
 युधिष्ठिर उवाच ।
 तस्मात्त्वमेव राधेयं मीमसेनः सुयोधनम् ।
 वृषसेनं च नकुलः सहदेवोऽपि सौवलम् ॥ ३३
 दुःशासनं शतानीको हार्दिक्यं शिनिपुंगवः ।
 घृष्टद्युम्नस्तथा द्रौणिं स्वयं यास्याम्यहं कृपम् ॥ ३४
 द्रौपदेया धार्तराष्ट्राञ्छिष्टान्सह शिखण्डिना ।
 ते ते च तास्तानहितानस्माकं घ्नन्तु मामकाः ॥ ३५
 संजय उवाच ।
 इत्युक्तो धर्मराजेन तथेत्युक्त्वा धनंजयः ।

C 8 2159
 B 8. 46 37
 K 8 41 49

26^a K₁ वारहस्पत्य, D₂ पत्य, C₂ स्पत्य (as in text) M₄ स (for सु-) — °) T₁ तदा च म, G₁ नृत्यन्निव (for नृत्यतीव) — °) Ś₂ K₁ B₅ D₂ ० आददद्, T₁ आददाद्, T₃ G₁ ३ आदधाद् B₁→D₂ ४ transp आदधद् and अयं

27^a D_{n1} पक्षा, M₁ पक्ष (for पक्ष-) — °) K₈ D_{n1} निष्पतन्ते, T₈ G₂ ३ निस्तरति (for निष्पतन्ति) — D_{n1} om 27^a-28^a — °) B (except B₁ D₂-4. ० 7 हस्त्यम् (for पत्न्यम्)

28 D_{n1} om. 28 (cf v 1 27) — °) D_{a1} D₁ ६ कर्ण K₈ सेनामुखे तदा कर्ण — °) T₃ राजन् — °) K₈ युक्तं वीर, C₂ एकं (as in text)

29^b T₁ निहत (for विहितं) — °) B₂ उक्त, T₂ युक्त — °) K₈ सुरानीक, V₁ D_{a1} D₁ ६ साध्वनीकं, B₁ २-५ D₂ ४ 7 T₂ C_v परानीक, B₂ मह, D₂ ३ T₈ G₂ ६ M सारा, D₆ रया, T₁ वीरा, G₂ एकां (for सेना)

30^a D₂ तं (for तत्) Ś₁ K₂ तदेतद्वैपमालोक्य, V₁ B₅ D_{n1} D₆ S त(B₅ D₆ त्व)स्त्वमीपगत (B₅ जन) श्वेतत् — °) Ś₂ K₁ प्रतिमित्र, D₂ प्रतिमूला, T₁ प्रत्यमित्र, T₂ नीकं, C₂ मित्र (as in text) B₂ T₂ महाबलं — °) K₄ [अ]स्तात् B₂ यथाश्रोम भवत्यस्मिन् — °) T₁ [अ]नीके (for नीतिर), G₂ तथा कुरु महावच

31 Before 31, T₈ G₁ ३ ins मंजय — °) G₁ अर्जुन D_{a1} D₁ ६ राजा, D_{n1} T₈ G₂ राजन् (for राजा) — °) K₈ D₈ वान्यमब्रवीत्; V₁ नृपतिं व्र, T₁ ३ G M मय अ (T₁ यम, M₂ ४ य आ)ब्रवीत् — °) S (except T₂) यथा यथा भवानाह — °) T₁ G₂ तथा, G₁ सत्य (for सर्व)

32^a B₅ यस्त्र, D_{n1} यस्वया, D₂ यस्तस्य, T₁

यत्त्वस्य; T₈ G₂ ३ यत्त्वस्य K₈ विहितो, D_{n1} [अ]विहितो, T₁ ३ G₂ ३ विहितं; M₁ निहतत् (for विहितो) D_{n1} [अ]द्याहं, T₁ M तात (M₁ तत्); T₈ G₂ युक्त, G₂ त तु (for घातत्) T₂ यस्त्व व्यवहितो यातत्, G₁ अयुक्तस्य विहितं युक्त (sic) — °) K₂ D_{n1} T G M₁ तत् (for त) T₁ सुवत (for भारत) — °) T₁ तयावमधिप चव, T₈ G M प्रधानमय (G₂ पि) चैवात् — °) T₁ ३ G M₁ विनाश च (T₁ M₁ त)

33^a K₁ अपि, T₁ ३ G M जहि, T₂ अघ (for एव) D₂ भवान्प्रयातु राधेयं — °) K₁ स्वयोधन

34^c Ś₁ K₁ २ ४ B₁→D₂→7 पाह्यो द्रोणसुत यातु (B₂ यत्ते); D_{a1} D₁ ६ घृष्टद्युम्ना द्रोणसुतं — °) V₁ B D_{n1} D₈ ३ ० 7 S योत्स्यामि (for यास्यामि)

35^a D₂ द्रौपद्या धार्तराष्ट्रेण — °) S शेषान् (T₂ शिष्टा), C₂ शिष्टान् (as in text) D₂ M₄ शिखण्डिन — °) D₅ ततो (for ते ते) T₂ रोचत (for ते च तात्) B₂ ३ ६ स(B₂ नि)हितान् K₈ D₈ (by corr) ते च ते वाहिवांस्तास्तान्, D₂ ते ते च महितानस्तान्, T₁ ३ G M ततस्तानहिताञ्छीघ्र — °) M₁ ह्यस्माक M₁ हन्तु (for घ्नन्तु) D₂ सोमका (for मामका)

36^b B₄ [अ]र्जुनस्तदा (for धनजय) — °) Ś K₁ २ ४ D_{n1} आदिवेश; V₁ संदि (for ह्यादि) D_{n1} T₁ M च (M स) (for स्व) — °) B₂ अयात्, D_{n1} T₂ प्रायात्, T₁ ३ G M आगात् (for चागात्) M₁ शशीपते (sic), D₂ चमूसुते (for सुत्) — After 36, D_{n1} ins

407* अर्कवैश्वानरग्रथ्य समुच्छ्रितपताकिनम् ।

D_{n1} cont. Ś K₂→4 B D_{a1} D₁→3 T₂ ins after 36

408* अग्निवैश्वानर पूर्वो ग्रहोन्दु मसिता गत ।

तस्माच्च प्रथम जावस्त देवा ब्राह्मणा विदु ।

व्यादिदेश स्वसैन्यानि स्वयं चागाच्चमूमुखम् ॥ ३६

अथ तं रथमायान्तं दृष्ट्वात्यद्भुतदर्शनम् ।

उवाचाधिरथि शल्यः पुनस्तं युद्धदुर्मदम् ॥ ३७

अयं स रथ आयाति श्वेताश्वः कृष्णसारथिः ।

[(L 1) B₂ वैश्वानरं Ca. v अग्निर्वैश्वानरं (as above) Ś₂ K₈ 4 V₁ B₂₋₅ Da₁ Dn₁ D₁ 6 Cc पूर्वं D₈ T₂ अर्क-
वैश्वानरप्रस्य (for the prior half) Ś₂ K₈ 4 B₂ 5 Da₁
D₁ 2 4 ब्रह्मैन्द्र (Ś₂ B₂ Da₁ *ष), D₈ ब्रह्मण, Ccp
ब्रह्मैन्द्र, Ca ब्रह्मैन्दु (as above) Ś K₂ D₂ सप्तता, K₈
सप्तता, K₄ समिता, V₁ सप्तम, D₄ सक्तिना, Ca. v सप्तिता (as
above) Dn₁ ब्रह्मैन्द्रस्य सितगत (s₁₀), D₈ T₂ समुच्चित्र-
पताकिन (for the posterior half) — (L 2) B₄
नमत्स्यादा (s₁₀), D₈ T₂ तमाद्य (B₁ 2 Dn₁ D₈ 4.7 प्रथमो
D₈ T₂ सृष्टं (for जातव्) Ś K₂ 4 B₁ 4 Dn₁ D₂₋₄ य,
K₈ यद्, V₁ तद्, D₈ पायत (s₁₀) (for त) Ś K₂₋₄ V₁
B₆ D₂ 6 ब्रह्मणे (K₂ *ण), Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 ब्राह्मण Ś₂
चदु (s₁₀), K₂ V₁ B₄ 5 D₂ 6 ददु (for विदु)]
Dn₁ cont

409* तमाद्यं प्रथमं सृष्टं ब्रह्मणा लोककर्तृणा ।

Finally, Dn₁ cont K₁ ins after 36 Ś K₂₋₄ BD
T₂ after 403*

410* ब्रह्मेशानेन्द्रवरुणान्क्रमशो योऽब्रह्मपुरा ।

तमाद्यं रथमास्थाय प्रयातौ केशवार्जुनौ ।

[(L 1) Dn₁ योभवत्, B₂ नाहवयत् (s₁₀) (for योऽब्रह्म)
— (L 2) K₈ Da₁ D₁ 5 आद्यौ (K₈ *ण) T₂ ययतु
(for प्रयातौ)]

On the other hand, 8 ins after 36

411* धनजयो महाराज दक्षिण पक्षमास्थित ।

भीमसेनो महाबाहुर्वाभ पक्षमुपाश्रित ।

सात्यकिर्द्रौपदेयाश्च स्वयं राजा च पाण्डव ।

व्यूहस्य प्रमुखे तस्थुः स्वनानीकेन संबृता ।

स्वदलेनारिसैन्यं तत्प्रत्यवस्थाप्य पाण्डव । [5]

प्रत्यव्यूहपुरस्कृत्य धृष्टद्युम्नश्चिखण्डिनौ ।

तत्सादिनागकलिलं पदातिरथसकुलम् ।

धृष्टद्युम्नमुखं व्यूहमशोभत महाबलम् ।

Colophon

[(L 1) G₂ पक्षमाश्रित — M om line 2 — (L 2)

T₁ वाम- — (L 4) G₂ तस्यौ T₁ सारानीकेन, T₂ M
सारानीकेषु, T₂ G₈ सेनानीकेन (for खेना) T₂ संयुता (for
संबृता) G₂ स्वसैन्येनाभिसंबृत — (L 8) T₂ धृष्टद्युम्नकृत
घोरम् (for the prior half) — Colophon om 1n T₂
— Day of Karna's Generalship T₁ M द्वितीयेहनि (T₁

निम्नत्रमित्रान्कौन्तेयो यं यं त्वं परिपृच्छसि ॥ ३८

श्रूयते तुमुलः शब्दो रथनेमिस्वनो महान् ।

एष रेणुः समुद्भूतो दिवमावृत्य तिष्ठति ॥ ३९

चक्रनेमिप्रणुन्ना च कम्पते कर्ण मेदिनी ।

प्रवात्येष महावायुरभितस्तव वाहिनीम् ।

*वेहि — Adhy name T₁ M व्यूहकरण — Adhy no
T₁ M 40, T₂ G 41]

— After the above, T₂ G₈ ins 403*

37 S (except T₂) om 37-38 — °) Ś₂ K₂ 4
आस्थाय, K₁ आस्था यात (s₁₀) B₂ ततो दृष्ट्वा तु तत्सैन्य
— °) K₁ दृष्ट्वाभ्यस्तुतदर्शन (s₁₀), B₂ अत्यताद्भुत, Dn₁
T₂ दृष्ट्वा चाद्भुत — K₈ om 37^c-38^b — °) K₁ D₁ 3
[आ]धिरथं, B₁ [अ]तिरथ, D₈ सारथि, T₂ [अ]तिरथि.
— After 37, Dn₁ T₂ ins

412* अवस्थितमिदं वाक्यं मद्राजं स्वयञ्चिव ।

38 S (except T₂) om 38, K₈ om 38^{ab} (of.
v l 37) — °) Bomb ed. and Cal. ed आयात .
— After 38^{ab}, K₄ Dn₁ D₇ ins.

413* दुर्वारं सर्वसैन्यानां विपाकं कर्मणामिव ।

— °) Ś₁ K₂ 4 कौन्तेय, Dn₁ T₂ समरे (T₂ *र) (for
कौन्तेयो) — °) K₈ V₁ B D यं कर्णं, T₂ कर्णं यं (for य
य त्व) T₂ पर्यपृच्छसि

39 — °) K₈ D₈ तुमल V₁ B₅ घोष (for
शब्दो) T₁ 3 G M श्रूयते मेघसदृशो (T₂ *सकाशो)
— °) K₈ B₅ य(B₅ त)था नेमिस्वनो, B₁₋₄ Da₁
D₁₋₅ 7 8 यथा मेघ (for रथनेमि) T₁ यथा, T₂ G M
तथा (for महात्) — After 39^{ab}, N T₂ ins

414* ध्रुवमेतौ महात्मानौ वासुदेवधनंजयौ ।

While T₁ 3 G M read 418* after 39^{ab}

40 °) K₁ चक्रनेमि, Dn₁ S गजवाजि- B₅-प्रणु-
न्नाव, D₈-प्रणुत्वेवं, T₂-प्रकीर्णो च (for-प्रणुत्वा च)
B₁ 8.4 D₄ 7 [हृ]व (for च) — °) V₁ B₅ D₂ 6 कंपतीव
वसुधरा, T₁ M कर्णं कंप(T₁ *र्णं कप)ति मेदिनी — After
40^{ab}, K₄ Dn₁ T₂ ins

415* चमू तवेमां विपुलां समृद्धा-

मसंख्येयामश्चकुलाकुला च ।

ध्रुव प्रवेक्ष्यजितो धनजय

कथं दहन्दीस ह्वाश्रयाश ।

अमी हयाश्चन्द्रमरीचिवर्णा

कृष्णप्रतोदेन प्रतुधमाना ।

वहन्ति बीभत्सुमुदारसत्त्वा

सितप्रभा स्वभ्रमिवाभ्रंसघा ।

ऋव्यादा व्याहरन्त्येते मृगाः कुर्वन्ति भैरवम् ॥ ४०
 पश्य कर्णं महाघोरं भयदं लोमहर्षणम् ॥
 कत्रन्धं मेघसंकाशं भानुमावृत्य संस्थितम् ॥ ४१
 पश्य यूथैर्वहुविधैर्मृगाणां सर्वतोदिशम् ।
 बलिभिर्दृष्टशार्दूलैरादित्योऽभिनिरीक्ष्यते ॥ ४२
 पश्य कङ्कांश्च गृध्रांश्च समवेतान्सहस्रशः ।
 स्थितानभिमुखान्घोरानन्योन्यमभिभाषतः ॥ ४३
 सिताश्राव्वाः समायुक्तास्त्व कर्णं महारथे ।

प्रदराः प्रज्वलन्त्येते ध्वजश्चैव प्रकम्पते ॥ ४४
 उदीर्यतो ह्यानपश्य महाकायान्महाजवान् ।
 ध्रुवमानान्दर्शनीयानाकाशे गरुडानिव ॥ ४५
 ध्रुवमेषु निमित्तेषु भूमिमावृत्य पार्थिवाः ।
 स्वप्स्यन्ति निहताः कर्णं शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ४६
 शङ्खानां तुमुलः शब्दः श्रूयते लोमहर्षणः ।
 आनकानां च राधेय मृदङ्गानां च सर्वशः ॥ ४७
 वाणशब्दान्वहुविधान्नराश्वरथनिखनान् ।

C. 8. 2174
B 8. 46 52
K 8 39 17

[Lines 1-4 = Lines 3-6 of 403* — (L. 1) K₄ Dn₁ त्वेमा (for त्वेमा) — (L. 2) K₄ असंख्यया K₄ दृष्टतराश्रनागा, Dn₁ कर्णं रथाश्रनागा — (L. 3) K₄ प्रपत्ते चरण, Dn₁ प्रपत्ते चरणे (for प्रवेद्यत्यजितो) — (L. 4) K₄ इवामितधी, Dn₁ मित्ताशि (for मयाश्र) — (L. 6) Dn₁ प्रथमाना, T₂ वितुषं — (L. 7) Dn₁ वहति नीर समुदारं — (L. 8) T₂ प्रतिप्रमास्त्वत्वनिवासुसधा (sic)]

— After the above, K₄ Dn₁ read 53-54, repeating them in their proper place, while T₂ reads lines 7-10 of 403* followed by 53-55 — °) § K_{1.2} 4 प्रयात्येव, Dn₁ D₈ M प्रयात्येव, G₁ अवात्येव K₈ Da₁ D₁ 8 8 महान् (for महा) — °) T₁ अहितस् (for अमितस्) D₁ वाहिनी — °) § K₄ M₁ व्याहरंते च (M₁ ते) — °) B₁₋₄ D₈ 4 क्रदति (for कुर्वन्ति) V₁ B₅ Dn₁ D₈ T₂ वेदयतो महद्भय (D₈ कुत)

41 °) T₁ 8 G M भय (M₁ य) वै (for भयद) § K_{1.2} 4 S (except T₂) रोमहर्षण — °) S (except T₂) अर्कं (T₈ G₂ 8 M₁ कर्क) जीमूतसंकाश (G₁ काश, G₂ घातं) — °) K₈ आश्रित्य (for आवृत्य) K₈ D₈ 8 (before corr) तिष्ठति (for सस्थितम्) S (except T₂) कथञ्चोवार्यं (G₂ परि) तिष्ठति

42 °) V₁ Da₁ D_{1.5} 6 यहुशैर (for विधैर) S (except T₁) पश्य यूय (T₁ ध्रुव) बहु (T₈ G₂ 8 मृगा) शत — °) B₂ सर्वतो दिश — °) B₁ 4 नृप, Dn₁ दीस; D₄ 7 कर्ण; T₂ द्वीपि (for दृष्ट) — °) K₈ निरीक्ष्वे — For 42^{ab}, T₁ 8 G M subst

416* ररास दीसलाङ्गूलमादित्यमभित स्थितम् ।

[G₁ ररास, M₈ रोसद् (for ररास) T₈ G₂ 8 आदित्यमभिसंस्थित (for the posterior half)]

43 °) B₁ 8 4 Da₁ D₁ 4 5 7 T₈ G M₁ काकांश्च, D₈ केकांश्च (for कङ्कांश्च) — °) B₂ समवेतांश्च सर्वशः — After 43^{ab}, T₁ 8 G ins. °

417* आदित्यमभिवीक्षन्ते ह्यशिवा कर्णं सखरा ।

[T₁ विखरा, G₁ laoua, G₂ सखरा]

— T₁ 8 G om 43^{cd} — °) Dn₁ M अशिवान्वोरसंनादान्; T₂ अशिवा घोरसंनाद — °) K₁ D₁ 8 M₁ अभिभाषत, K₈ भाषतान्, B₈ समभिभाषत (hypermetrio), Dn₁ अभिभाषिण, T₂ भाषते

44 °) K₈ शिवाश्रासन्, D₈ जुज्येतश्वा (sic), D₈ राजताश्वा (for सिताश्राव्वा) V₁ B₁ 8 राजसा च समायुक्ते; B₂ राजसाश्वा समायुक्तास्, B₈ 4 D₈ 4 रजिताश्रामरायुक्ता, Da₁ D₁ 6 रजसा (D₁ सा) तमसा युद्धे (D₈ क्ते), Dn₁ ध्वजत्वश्वसमायुक्ते, D₈ राजसा तमसा युद्ध; S श्वेतवाजिसमायुक्ते — °) Dn₁ स्वयि (for तव) § K₁ 2 महाहवे, B₈ महारथ — °) D₈ om. प्रदरा K₈ 4 B₁₋₄ D₂₋₄ 6 7 T₈ G₈ प्रवरा; Dn₁ प्रवला, D₈ सुदरा; T_{1.2} G₁ 2 M₂₋₄ पताका, C₀ प्रदरा (as in text) V₁ D₄ प्रज्वलंते ते; Dn₁ D₈ प्रस्वलंत्येते; T₁ G₁ 2 प्रज्वल्येता, T₂ प्रज्वल्येता; T₈ G₈ प्रलयंत्येता, M₂₋₄ प्रज्वल्येव — °) V₁ B₅ Dn₁ D₂ 6 S (except T₈ G₈) ध्वज (T₂ रथ) श्रातीव कपते

45 °) K₈ B (except B₅) Da₁ D₁₋₅ 7 8 T₁ G₁ सवेपथून्, G₂ उदीर्यतो (for उदीर्यतो) — °) Dn₁ T₂ महावलान्, M₂₋₄ मनोजवान् (for महा) — °) Dn₁ T₂ महावेगान्, T₁ 8 G M महावीर्यान् (for दर्शनीयान्) K₈ दर्शनीयान्महाकाशे — °) K₈ महाराज (hypermetrio) (for आकाशे)

46 °) D₈ om. ध्रुवम् V₁ D₈ एवम् (for ध्रुवम्). — °) B (except B₅) Da₁ Dn₁ D₁ 8 5 7 आश्रित्य (for आवृत्य) K₁ पार्थिव — °) K₈ पश्यति, Da₁ स्वपति (for स्वप्स्यन्ति) D₂ निहिता

47 °) K₈ D₈ तुमुल — °) § K₃ 4 Dn₁ S रोमहर्षण — Da₁ D₁ 8 om 47^{cd} — °) K₈ अनेकाना (for आनकाना) — °) B₂ निखना, S (except T₂) हन्यता (for सर्वश)

48 °) K₄ वाणशब्दान्; T₁ G₁ शृणु श; G₂ वाहश;

ज्यातलत्रेषुशब्दांश्च शृणु कर्ण महात्मनाम् ॥ ४८
हेमरूप्यप्रमृष्टानां वाससां शिल्पनिर्मिताः ।
नानावर्णा रथे भान्ति श्वसनेन प्रकम्पिताः ॥ ४९
सहेमचन्द्रतारार्काः पताकाः किङ्किणीयुताः ।
पश्य कर्णाञ्जुनस्यैताः सौदामिन्य इवाम्बुदे ॥ ५०
ध्वजाः कणकणायन्ते वातेनाभिसमीरिताः ।

सपताका रथाश्चापि पाञ्चालानां महात्मनाम् ॥ ५१
नागाश्वरथपर्यौघांस्तावकान्समभिघ्नतः ।
ध्वजाग्रं दृश्यते त्वस्य ज्याशब्दश्चापि श्रूयते ॥ ५२
अद्य द्रष्टासि तं वीरं श्वेताश्वं कृष्णसारथिम् ।
निघ्नन्तं शात्रवान्संख्ये यं कर्ण परिपृच्छसि ॥ ५३
अद्य तौ पुरुषव्याघ्रौ लोहिताक्षौ परंतपौ ।

Co वाणश* (as in text) Dn1 च विविधान् (for बहुवि*)
— ^b) B1.4 रवांश्च गजवाजिनां, B2 S (except T2)
नराश्वरथदत्ति (T2 G2 s 'वाजि)ना, B2 D2 s 7 नराश्वगजवा-
जिना; B2 'गजनिश्वनान्; D1 वराश्वरथ'; D2 नराश्वरथिना
स्व* — ^c) Cnp -कर्णांश्च (for -शब्दांश्च) B2 T1
ज्यातलत्रेषुशब्दाश्च (T1 'शब्दस्य), T2 ज्यातलत्रेषुशब्दांश्च
— ^d) B2 महास्वना (for महात्मनाम्)

49 ^a) K1 B1 & D1.7 हेमरूप्य-, Dn1 हेमरूप्य, D2
'रूप्य-', M1 'रूप-' (for 'रूप्य-) Ś2 B1 s-s Da1 Dn1
D1-s 7 s T2 Co -प्रमृष्टाना; B2 -प्रहृष्टाना, D0 -प्रहृष्टाना
(for -प्रमृष्टाना) & Ca प्रसिष्टाना (s10) निर्मिताना । & — ^b)
K1 वाससा, D2 s वासासि K1 शिल्पनिर्मिता, Dn1 M1 &
शिल्पनिर्मिता, T1 'सि कृता' — B2 om 49^a-51^b D2
S transp 49^{ca} and 50^{ab} — ^c) V1 नानावर्ण K2
(before corr as in text) रथा; D2 रथं; T1 M रणे (for
रथे) — ^d) B2 समीरिता, Da1 D1 s प्रकम्पिता (for
प्रकम्पिता)

50 B2 om 50 (of v l 49) D2 S transp. 49^{ca}
and 50^{ab} — ^a) T1 महेंद्र- (for सहेम-) B2 'नक्षत्रा',
D2 'तारार्कः; T G 'ताराभा (for 'ताराकां) — ^b) M1
ककिणीयुता — ^c) G1 [ए]व, G2 [ए]वौ (for [ए]ता)
— ^d) Some MSS सौदामिन्य Ś2 [अ]बुधे, K1
[आ]त्मनां; B2 [अ]बुदा, D2 [अ]बरे; G2 [अ]बुद (for
[अ]म्बुदे)

51 B2 om 51^{ab} (of v l 49) — ^a) G2 ध्वज
V1 (marg as in text) कथकशायते, Da1 D1 s
कणकणायते; D2 कर्ण कणायते — ^b) T M वातेनात्ति (T1
'पि)समीरिता; B2 'नाभिप्रकंपिता' — After 51^{ab}, K4
V1 B D (except D2) ins

418* विभ्राजन्ति रणे कर्ण विमाने देवता यथा ।

[Da1 D1 s रथे (for रणे) V1 विमानैर् B2 D2 दैवते]
— ^c) V1 D2 s G1 सपताक-, B2 पताकाश्च Ś2 D1 रथश्चापि,
V1 B2 D2 s रथाना वै (for रथाश्चापि) Ś1 K2 s B1-4
Da1 Dn1 D1 s-s 7 चैते, Ś2 K1 चैव (for चापि) — ^d)
Some MSS पंचालाना D2 महारथे (for महात्मनाम्)

— K4 V1 B D T2 ins after 51 T1 s G M after
39^{ab}

419* पश्य कुन्तीसुत वीर भीमत्सुमपराजितम् ।
प्रधर्षयितुमायान्त कपिप्रवरकेतनम् ।

[(L 2) B2 s s Da1 D1 s s प्रप(D2 'क)र्षयतमायांत, Dn1
D2 S प्रहरिष्यतमा* (for the prior half) Co cites
प्रर्षयत]

— K4 V1 B D ins a passage given in App. I (No
7) after 419*, Ś K1-s ins it after 51, T2 after
52^{ab}, repeating 52^{ab} after the passage

52 ^a) Ś2 K1 & नराश्व, Dn1 T2 (second time)
नानाश्व-; T (T2 first time) G1.2 M गजाश्व-, G2 रथाश्व
(for नागाश्व) — After 52^a, M2 reads 56^a — ^b)
D2 समभिदुवान्, T1 s G M1 s & युधि निघ्नत, T2 (first
time) युधि घातिनम् (for समभिघ्नत) — N reads 57^{ca}
after 52^{ab}, (K4 V1 B Da1 Dn1 D1 s-s 7 repeating
it in its proper place) T2 after the repetition of
52^{ab} and repeating it in its proper place K2
om (1 hapl.) 52^{ca} — ^c) K1 T2 ध्वजाम्ने B2 s T2 G
तस्य; Dn1 D2 T2 चास्य; T1 यत्र, M इत्य (for त्वस्य);
— ^d) Ś K1-s ज्याध्वनिश; K4 ज्याध्वनश्च Ś K Dn1 S
चैव (for चापि)

53 K4 Dn1 read 53-54 for the first time after
415* (of v l 40) T2 reads 53-55, T2 G2
read 53, G1 M1 read 53^a-55^b for the first
time after 403* — ^a) K1.2 D2 द्रष्टासि; B1.2
Dn1 द्रक्ष्यसि (for द्रष्टासि) T2 द्रष्टास्यद्य महेश्वासं.
— ^c) K1 Dn1 शत्रवान्; Da1 D1.2 तावकान्, T2 समरे
(for शात्रवान्) Ś K1 s & महैर, Da1 D1.2 युद्धे, T2
शत्रून्; G2 M संख्ये (for संख्ये) B2 इत शरानसंख्येयं
— ^d) B1 यौ (for यं)

54 For sequence in T2, of v l 53 — ^a) Ś
K2 & पश्य (for अद्य) — ^d) K2 D2 द्रष्टासि T1
G1 s M [अ]मितविक्रमौ, T2 [अ]स्यंततेजसौ, (for
[ए]करयस्थितौ) — After 54, T2 ins

वासुदेवाजुर्नो कर्ण द्रष्टास्यैकरथस्थिता ॥ ५४
 सारथिर्यस्य वाष्पेयो गाण्डीवं यस्य कार्मुकम् ।
 तं चेद्वन्तामि राधेय त्वं नो राजा भविष्यमि ॥ ५५
 एष संश्रमकाहृतन्तानेनाभिमृग्यो गतः ।
 कगेति रुदनं चंपा संग्रामे द्विपतां चली ।
 इति बुवाणं मद्देशं कर्णः प्राहानिमन्वुमान् ॥ ५६
 पश्य संश्रमकं कुट्टं मर्वतः समभिट्टनः ।
 एष सर्व इवामोदंश्चक्रः पार्यो न दृश्यते ।
 एतदन्तोऽजुनः शल्य निमग्नः शोकमागरे ॥ ५७
 अन्य उवाच ।
 वरुणं क्रोष्ममा इत्यादिन्वनेन च पावकम् ।

को वानिलं निगृहीयात्पिवेडा को महार्णवम् ॥ ५८
 ईदृशमहं मन्ये पार्थस्य युधि निग्रहम् ।
 न हि शक्योऽजुनो जेतुं सेन्द्रैः मर्वैः सुरासुरैः ॥ ५९
 अथैवं परितोपस्ते वाचोक्त्वा सुमना भव ।
 न म शक्यो युधा जेतुमन्यं कुरु मनोरथम् ॥ ६०
 वाहृभ्यामुद्धरेद्मि दहेत्कुट्ट इमाः प्रजाः ।
 पातयेन्निद्रिवादेवान्योऽजुनं ममरे जयेत् ॥ ६१
 पश्य कुन्तीसुतं वीर भीममह्विष्टकारिणम् ।
 प्रभामन्तं महापाटुं स्थितं मेरुमिवाचलम् ॥ ६२
 अमर्षी नित्यसंरञ्चश्चिरं धरमनुस्मरन् ।
 एष भीमो जयप्रेप्सुयुधि तिष्ठति वीर्यवान् ॥ ६३

C 8 2203
D 8 46 21
F 8 25 22

42¹ यत्र दृष्टो उवाचो यत्र साप युधिष्ठिर ।
 यत्र गाण्डीवरनाथो कथं यत्र मणि उद्धृतम् ।
 55 For sequence in T₁, cf. 1 53 — ^a)
 K₂ यत्र (for यत्र) T₁ G₁ : गोपिदो (for गोपिदो)
 — ^b) D₂ : गोपिदो (for गोपिदो) T₁ घं धनु (for
 कामुहम्) — ^c) M₁ om 75^a — ^d) K₂ यत्र (for यत्र)
 K₂ धर्मादि, T₁ यत्राय, T₂ दृष्टाय (sic) (for दृष्टाय)
 K₂ राधेय, T₁ घं द्यो (for राधेय) — ^e) L₁ G₁
 मविष्यति — After 55 T₂ (ns.)
 421¹ न्यनेनिमन मर्वे मेरुमिवाचलम् ।
 मर्वे मेरु मर्वे मेरु मर्वे मेरु मर्वे मेरु ।
 56 ^a) K₂ एष (for एष)
 Some MSS मवतता D₁ दृष्टा (for [क्ष]हृतम्)
 T₁ : G₁ : एष मवततामिनां (T₂ G₁ : 'कामुह्यम्' — ^b)
 D₁ इवात् (for वात्) V₁ 'सुरा गत', T₂ 'सुरागत'
 — ^c) K₂ वेदां, T₂ G₁ : धैय, G₂ चैय (for चैय) — ^d)
 T₁ द्यो — Before 55^d, G₁ ins मवतय — ^e) D₂
 मद्देश (for मद्देश) — ^f) K₂ द्यो B₁ D₁ : 1
 [क्ष]मिन्वुमान्, D₁ D₂ T₁ : म मन्वुमान (for [म]मिन्वुमान्)
 T₂ G₁ द्यो प्रोवाच मन्वुमान्
 57 ^a) K₁ : D₁ : om 57^a — ^b) Some MSS
 मवतता M₁ : एष मवततामिनां — ^c) K₂ D₁ D₂ : S
 मवतता (for मवतता) K₂ ममनिमन, D₁ S 'दुष्ट'
 — ^d) K₁ : D₁ : read 57^a after 52^a K₁ V₁ B
 D₁ D₁ D₁ : 2 : 1 read it for the first time after
 52^a and T₂ after the repetition of 52^a — ^e) T₁
 [क्ष]मोदंश्च — ^f) D₂ (second time) द्यो T₂
 (second time) transp द्यो and पार्थ — ^g) T₂ G₁ :
 M एष दातो (for एषदन्वो) — ^h) V₁ B : 2 D₁ D₁ : 2-3

T. मोधमागरे, D₁ घोरे (for शोक)
 58 T₂ om the ref — ^a) K₂ विघतेन (for
 इन्वनेन) T₂ यु (for य) V₁ B D₁ D₂ : S को-
 (T₂ वा)न (for पावक) — ^b) G₂ M₂ : 1 वानल B₂
 सनिद्र को विगृहीयात् Cc cites निगृ (as in text)
 — ^c) G₁ : (sup in) as in text K₂ : विवेदा को,
 K₂ निन्देता; V₁ T₂ विवेको वा (for विवेदा को)
 59 ^a) B₂ : D₂ : 1 निग्रहं, T₁ G₁ : M निर्वय (for
 निग्रहण) — ^b) B₂ दातो रणे (for दाक्योऽजुनो) — ^c)
 K₂ B₁ : 1 D₁ : 1 : 1 युधि सेन्द्रं, V₁ B₁ D₁ D₁ : 2 : 2
 T₂ सेन्द्ररपि (for सेन्द्रं मर्वं) D₂ मवामवै (for
 सुरासुरै) T₁ : G₁ M युधि देवासुरैरपि
 60 ^a) K₂ T₂ लयंन, B₁ : 2 : 4 D₂ : 1 : 1 यत्र वा (for
 लयंन) B परिदोषम् — ^b) S (except T₂) वागिमन्वव
 (for वाचोक्त्वा) K₁ सुमनो, Cc सुमना (as in text)
 B₁ वाजसुदरया सुर्या भव — ^c) G₁ : हि (for स) D₂
 [क्ष]जुनो (for युवा) — ^d) K₁ मन्ये, D₂ अन्यत् (for
 अन्य)
 61 ^a) B₂ पापये K₂ त्रिदिया, T₁ त्रितयत् (sic)
 (for त्रिदियात्)
 62 ^a) V₁ D₁ : 1 D₁ : 2 G₁ : transp वीर and
 भीमम् D₁ : 1 चारण — ^b) K₂ भजन तं, B₁ D₁
 D₁ : 1 : 1 प्रभापत, T₂ G₂ प्रमत, G₂ प्रवर त (for
 प्रभावन्त) — ^c) S : मेन; T₂ उच्च, M₁ मेरुः (for मेरुम्)
 B₁ : 1 D₁ : 1 D₁ : 2 : 1 [क्ष]पर (for [क्ष]चलम्)
 63 ^a) G₂ अमर्षात् (for अमर्षी) S (except T₂)
 पुष्पव्याघ्रम् (for नित्यसंरञ्चम्) — ^b) K₂ B₂ चिर-,
 V₁ चिराद्, S (except T₂) मदा (for चिर) G₂ चैन (for
 चैर) K₂ अनुस्मरे — ^c) V₁ जये प्रेषु; T₂ रणप्रेषु

एष धर्मभृतां श्रेष्ठो धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
तिष्ठत्यसुकरः संख्ये परैः परपुरंजयः ॥ ६४
एतौ च पुरुषव्याघ्रावश्विनाविव सोदरौ ।
नकुलः सहदेवश्च तिष्ठतो युधि दुर्जयौ ॥ ६५
दृश्यन्त एते कार्णोयाः पञ्च पञ्चाचला इव ।

व्यवस्थिता योत्स्यमानाः सर्वेऽर्जुनसमा युधि ॥ ६६
एते द्रुपदपुत्राश्च धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ।
हीनाः सत्यजिता वीरास्तिष्ठन्ति परमौजसः ॥ ६७
इति संवदतोरेव तयोः पुरुषसिंहयोः ।
ते सेने समसजेतां गङ्गायमुनवद्भृशम् ॥ ६८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥

३२

धृतराष्ट्र उवाच ।

तथा व्यूढेष्वनीकेषु संसक्तेषु च संजय ।

संशप्तकान्कथं पार्थो गतः कर्णश्च पाण्डवान् ॥ १
एतद्विस्तरतो युद्धं प्रवृद्धि कुशलो ह्यसि ।

64 ^a) B₆ धर्मभृतां (for 'भृतां' — ^b) D₁ D₁ 8
धर्मराजा — ^c) १ K₁ 2 4 [अ]सुकरैः, K₈ M₁ 'कर,
Ca 0 'कर' (as in text) K₁ सख्यैः, K₈ मन्थे, G₂ M₂-4
संख्ये (for सख्ये) — ^d) K₈ परि; B₁ शरैः (for परैः).
K₈ परपुरजय

65 D₁ यमौ (for एतौ) — ^b) D₁ D₈ T₂ दुर्जयौ
(for सोदरौ) T₁ 8 G₁ 8 M आ (M₁ अ)श्विनेयौ महारथौ
(T₈ G₈ 'वलौ), G₂ अश्विनेयौ महौजलौ — ^d) D₁ तिष्ठतौ;
D₁ तिष्ठतो D₂ G₂ दुर्मदौ, D₈ सोदरौ (for दुर्जयौ)

66 ^a) D₂ पश्यंत, D₈ दृश्यंत K₂ 4 B₂ 8. 5 D₂ 8
कार्णोया (K₂ 'य, D₂ 'य), K₈ कौंतेया, Co v कार्णोया'
(as in text) B₁ D₁ D₂ 4 7 8 T₂ अमी स्थिता
द्वीपदेया; T₁ 8 G M एते तिष्ठति कार्णोया — ^b) D₁
पंच पंचाचला, D₂ पंच पञ्चाचला D₈ पाचाला युद्धदुर्मदा',
Co as in text — ^c) K₈ विविस्तिता (for व्यवस्थिता)
१ K₁ B₂ योत्स (१ 'ध्य)माना; V₁ B₁ 4 8 D₁ D₁ 8-7
योद्धुकामा (for योत्स्यमाना) D₁ D₈ 8 योत्स्यमाना
महावीर्या (D₈ 'रा) — ^d) D₁ D₈ 8 भीमार्जुन' (for
सर्वे) V₁ D₁ D₁ 8 8 रणे (for युधि)

67 ^a) K₈ तथा (for एते) D₁ D₈ T₂ द्रुपदस्वा-
रमजाश्रामी (T₂ 'श्रेमे) — T₁ om 67^{ed} — ^c) V₁ B
D₂ 8 7 स्फीता, D₂ सर्वे, D₁ D₁ 8 (marg as in text)
दीप्ता (for हीना) V₁ B D₁ D₂ 8 7 सत्यजितो; M₁
सत्त्वजिता — ^d) D₁ तिष्ठत — After 67, K₄ V₁
B₁ 2 4 5 D T₁ 1ns

422* असाविन्द्र इवासस्य सात्विक सास्वता च ।

युयुत्सुरुपयात्सस्मान्द्रुन्दान्तकसम पुर ।

[(L. 1) D₁ D₁ 8 सत्वतां (for सात्वतां). B₂ पुर'
(for पर) — (L. 2) D₈ युयुध्यमानो यात्सगान्. B₈ प्रम,
D₈ पुन (for पुर) D₁ D₈ T₂ कालांतकयमोपम]

T₂ cont T₁ 1ns. after 67^{ab} T₂ G 1ns after 67

423* यत्र कृष्णाजुंनो धीरौ यत्र राजा युधिष्ठिर ।
तत्र धर्मश्च सत्य च यतो धर्मस्ततो जय ।

[(L. 2) T₂ यत्र (for तत्र) G₂ transp धर्मे' and सत्य]

68 ^a) D₁ G₂ एव, T₁ M राजन् (for एव) — ^c)
D₈ तत्र सजेतां, M समसजेते — ^d) D₁ D₂ गगा
यमुनसनिभे — After 68, K₄ 1ns

424* तदास्थितमनाजाय प्रत्यमिग्रमहद्वलम् ।

अभ्यूहताजुंनो व्यूह पुत्रस्य तत्र दुर्जयम् ।

[=(Var.) 8. 32 3]

Colophon — Day of Karṇa's Generalship १
K₁ 4 द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy name D₁ शल्य-
वाक्य, T₁ शल्यविवादसमाप्ति, T₂ कर्णशल्यसंवाद, M₁
कर्णशल्यविवादे — Adhy no. (figures, words, or
both) १ K₁ 32, १ 31 (as in text), B₁ 46, B₂
D₈ 47, D₁ D₂ 57, D₁ T₂ 41, D₄ 37, T₁ 8 G M 39

After the colophon of 8 31, T G read two pass-
ages given in App I (No 14 and No 15)

32

1 ^a) K₁ व्यूहेषु Ca as in text. — ^b) K₈ B₂
सस(B₂ 'श)सेषु; D₂ सयुक्तेषु, Co संस' (as in text)
B₂ 8 D₁ च सजय, D₁ D₁ 8 धनंजय (for च संजय)
— ^c) Some MSS ससप्तकान्, B₂ S (except T₂)
सप्तसका (B₂ 'क) V₁ B₂ गत' (for कथ) D₁ प्राप्त;
S (except T₂) पार्थ (for पार्थो) — ^d) V₁ B₂ D₁
D₁ D₁ 8 8 S कथं (for गत) D₁ D₁ T G कर्ण.
D₁ पादव, T G 8 पादवा

2 ^a) K₈ विचरतो, B D₈ 4 7 विस्तरशो D₈ वृद्धि
(for युद्ध) — ^b) D₂ युद्ध स्व (for प्रवृद्धि) — ^c) K₈

न हि वृष्यामि वीराणां शृण्वानो विक्रमात्रणे ॥ २

संजय उवाच ।

तत्स्थाने समवस्थाप्य प्रत्यमित्रं महाबलम् ।

अव्यूहताञ्जनो व्यूहं पुत्रस्य तव दुर्नये ॥ ३

तत्सादिनागरकलिलं पदातिरथसंकुलम् ।

वृष्टद्युम्नमुखैर्व्यूहमगोभत महद्बलम् ॥ ४

पागवत्सवर्णाश्चञ्चन्द्रादित्यममद्युनिः ।

पार्षतः प्रवर्मा धन्वी कालो विग्रहवानिव ॥ ५

पार्षतं त्वभि संतस्थुर्द्रौपदेया युयुत्सवः ।

सानुगा भीमवपुषश्चन्द्रं तारागणा इव ॥ ६

अथ व्यूहेष्वनीकेषु प्रेक्ष्य संशसकात्रणे ।

क्रुद्धोऽर्जुनोऽभिदुद्राव व्याक्षिपन्गाण्डिवं धनुः ॥ ७

अथ संशसकाः पार्थमस्यधावन्वैधपिणः ।

विजये कृतसंकल्पा मृत्युं कृत्वा निवर्तनम् ॥ ८

तदश्वसंधवहुलं मत्तनागरथाकुलम् ।

पत्तिमच्छरवीरैर्धुतमर्जुनमाद्रवत् ॥ ९

C. 8 2212
B. 8 47-10
K. 8. 42. 11

Dn1 T2 शूराणा (for वीराणा) — ^a) K2 शप मे, D2 शृण्वतो (for शृण्वानो) V1 B2 Dn1 D2 2 युधि विक्रमात्र, S (except T2) युधि विक्रम (for विक्रमान्त्रणे)

3 ^a) K2 D2 2 नयं (for न्याने) V1 B2 Da1 Dn1 D1 . 2 2 तन्मन्वितनयो (D2 'घो) दद्या, B1-2 D2 4 7 वदान्वितमवजाय — ^b) S2 K2 V1 B. D2 2 T2 3 G1 2 M1 2 महद् (for महा) B1-2 Da1 Dn1 D1 2-3 7 प्रत्यमित्रवत् महद् — S K Da1 D2 G2 M2 4 om. 3rd. D2 reads 3rd after 5 — ^c) B2 प्रनिव्यूहन्तदा राजन्, Dn1 प्रतिव्यूह महागज (for ^c) B. दुर्नये, D2 वृष्टद्युम्नै (for दुर्नये) D2 T G1 2 M1 3 प्रत्य (D2 M1 'ति) व्यूह (M1 'ह) चत (D2 'दा) कर्णो हिरवायं वनयत् त्वे

4 G2 om. 4 S K L 1 4 Dn1 D2 2 transp 4 and 5 — ^a) K2 तन्मन्दिनागं; T1 तन्मन्दीन कलिलं Ca cates सादिन — ^b) K1 'गण' (for 'रव') — ^c) K2 B D2 4 7 T2 3 G1 2 M घट्टद्युम्नसुनं, D2 'रथ', T1 'सुम्वा' K2 D2-4 7 व्यूह, D1 व्यूहे, D2 सुतं, S (G2 om) वोर (for व्यूह) — ^d) M2-3 महाबलं

5 S K L 2 4 Dn1 D2 2 transp 4 and 5 — ^a) K2 B D2 M2 पागवत्सवर्णा (K2 'णां)श्च, K2 'मपयांश्च — ^b) T2 G घट्टद्युम्नसुनं — ^c) K L 2 पार्षता, B2 2 पार्षत K2 प्रनवी, V1 प्रवरो (for प्रवर्मा) K2 क्षत्री (for धन्वी) S (except T2) म पार्ष (M1 'या) तो वर्मा धन्वी — ^d) D2 निप्रश्वान ॐ Co कालोपम निग्रहवान् ॐ — After 5, D2 reads 3rd

6 ^a) B2 2 पार्षत (B2 'नम्'), G2 पार्षता, M1 'तम्' S2 K2 च (for तु) K1 स्वजु (also 'मि) स्वतस्थुः, B2 स्वखिवात्र, B. स्वमवन्त, D2 4 7 हुतुपु मर्वे, D2 स्वानिवन्त-न्धुर; T1 G2 स्वन्ति (for स्वनिम) ॐ Ca वृष्टद्युम्न-नित्य न्यितवेत् ॐ — ^b) D2 महद्बला (for युयुत्सव) — After 6th, N T2 ins

425* दिव्यवर्माद्युवच्छरं शार्दूलममविक्रमा ।

S2 दिनि (for दिव्य-) B1 2 4 D2 4 6 7 'वग' (for

चत्) B2 Da1 दिव्यवर्माद्युवच्छर (Da1 'चत्) (for the prior half)]

— ^c) K2 सायुधा (for सानुगा) V1 B1 2 D (except D2) S दीप्तवपुषत् (T1 'वनांगत्) (for भीम) — ^d) K2 B2 D2 T1 चद्र (for चन्द्र).

7 ^a) Dn1 T2 तया (for अथ) D2 T1 व्यूहेषु — ^b) S1 K2 प्रेक्ष, S2 प्रेक्ष Some MSS संससकान्. — ^c) D2 [S]वि (for ऽभि-) — ^d) B2 विस्कारयन् (hyper-metric), Da1 D L 2 7 व्याक्षिपत्, S (except T1 M1) निक्षिपन् D2 गाजिव (for गाण्डिव)

8 ^a) Some MSS संससका — ^c) B2 विजगा K2 V1 B D (except Dn1) T1 2 G2 M घृतमकल्पा (M1 'ल्यान्), G1 घृत, G2 ध्रुव — ^d) K1 2 V1 D2 G2 निवर्तिनं, D1 निवर्तन

9 ^a) K1 तदश्वसंधवहुलं, B (except B2) Da1 D2-4 7 तन्नराधौवचहुलं (B2 'कलिल), Dn1 त्वं पत्तिनरसं-कीर्णं, D1 2 तन्नराधौवचहुल, T1 तत् स्वमव, T2 तदश्वनर-संकीर्णं, M2-3 सतश्वसंधवहुलं — ^b) K1 D2 मत्तनागं D1 मत्तनागममाकुलं, S (except T2) पत्तिनागरथाकुलं. — T1 2 G M1 2 ins after 9th T2 after 9

426* उदीर्यमाण संरथं घनजयमभिद्रवत् ।

तदुद्यत महसैन्यं भागरोवममं जवे ।

पार्षतेला ममायाच विष्टितं ममदश्यत ।

[T2 om. line 1 — (L 2) T1 2 G2 ननुच (T1 'च) न, G2 तदावन्त, M1 न्दुपन (for 'पत) T2 स्वस्थिन तु तत्सैन्यं (for the prior half)]

— ^c) K2 पत्तीमच, D1 मनि, D2 पत्ति, T1 M मत्त तच् (for पत्तिमच्) K1 शरवीरोवैर, B (except B2) D (except Dn1 D2) T2 शूरवीरोव (D2 'वा) T2 G मृष्टं शरपयोवैर (G2 'वर्षेण) — ^d) T L 2 घृतम्, G1 2 बलम्. T2 अर्जुनमर्दने V1 Dn1 D2 T L 2 G M अर्जवत् (V1 'न्), B Da1 D L 2-3 7 शार्दयन

स संप्रहारस्तुमुलस्तेपामासीत्किरीटिना ।
 तस्यैव नः श्रुतो यादृङ्घ्रिवातकवचैः सह ॥ १०
 रथानश्चान्ध्वजान्नागान्पत्तीत्रथपतीनपि ।
 इप्सुन्ध्रूपि सङ्गांश्च चक्राणि च परश्वधान् ॥ ११
 सायुधानुद्यतान्वाहूनुद्यतान्यायुधानि च ।
 चिच्छेद द्विपतां पार्थः शिगांसि च सहस्रगः ॥ १२
 तस्मिन्सैन्ये महावर्ते पातालावर्तसंनिभे ।
 निमग्नं तं रथं मत्वा नेदुः संशप्तका मुदा ॥ १३
 स पुरस्तादरीन्हत्वा पश्चाधेनोत्तरेण च ।

दक्षिणेन च वीरभ्यः क्रुद्धो रुद्रः पशुनिव ॥ १४
 अथ पाञ्चालचेदीना सृञ्जयानां च मारिपि ।
 त्वदीयैः सह सग्राम आसीत्परमद्राक्णः ॥ १५
 कृपश्च कृतवर्मा च शकुनिश्चापि मौपलः ।
 हृष्टसेनाः मुसंरब्धा रथानीकैः प्रहारिणः ॥ १६
 कोसलैः काशिमत्स्यैश्च ऋष्यैः केरुप्यगपि ।
 शूरसेनैः शूरवीरैर्युधुयुद्धुर्मदाः ॥ १७
 तेषामन्तकर युद्धं देहपाप्मप्रणाशनम् ।
 शूद्रविद्वक्षत्रवीराणां धर्म्यं स्वर्ग्यं यज्ञस्करम् ॥ १८

10 ^a) D₂ तुमल्य — ^c) K₃ D₆ तथा (for तस्य)
 K₃ तत्; B₁ D₁ D₁ s o G₁ न, T₂ तु (for न) T₁
 कृतो B₂ तसैन्यस्य पुरा यादृद्, T₂ G₂ s तस्यैव तु यथा
 राजन्, M₁ तस्यैतच्छ्रूयते यादृद् Ca cites तस्यैव (as in
 text) — ^d) Ca as in text

11 ^a) B₂ transp अश्वान् and नागान् T₁ s G M
 रथिनोश्चान् (for रथानश्चान्) S₂ G₂ गजान्, M₂-4 रथान्
 (for ध्वजान्) T₁ s G M पत्तीन् (for नागान्), D₁
 T₂ तथा हस्तिनृवीराणा — ^b) S₁ K₂ नरपतीन्, V₁ B₁-4
 D₁ D₁-7 रथगतान्, B₂ ध्वजगतान् (for रथपतीन्) D₁
 T₂ पत्तीना च महारथै (T₂ 'थ'), T₁ s G₂ s M गजान्नाजग-
 तानपि, G₂ ध्वजान्प्रजगतानपि — ^c) D₂ इपु, T₁ इमा,
 T₂ G₃ रथान् (for इपुन्) B₂ शक्तीश्च (for सङ्गांश्च)
 — ^d) V₁ B₂ पट्टिशांश्च (for चक्राणि च) K₃ D₂
 सचक्रान्सपरश्वधान्, D₁ T₂ चक्राश्च स, T₁ s G M स-
 गदा(G₂ 'जा')न्त

12 ^a) K₃ उद्धतान् (for उद्य) — ^b) K₃ V₁ B D S
 वि(V₁ ध्या)विधानि (M₁ 'धान्) (for उद्यतानि), K₃
 [अ]पि (for च) — ^c) B₂ समरे (for द्विपता)

13 ^a) K₃ V₁ B (except B₂) D₁ D₁ D₁ s 7 s
 S (except T₁ G₂) सैन्य- — ^b) M₄ om. पातालावर्त-
 B₁ s 4 D₂-4 7 पातालतलसंनिभे, B₂ पातालावर्ण. — ^c)
 S₂ निमग्नते (sio), K₄ 'भे त, B₂ 'भ तु, B₂ विनिमग्न, D₁
 चिवर्त; D₂ o 'निमज्जत (for 'भ तं) B₂ T₂ G इष्ट्वा, T₁
 हत्वा (for मत्वा) — ^d) Some MSS संसप्तका K₃ D₂
 रणे, K₄ मदाव्, V₁ B₂ D₁ D₁ s 5 तदा; B₁ D₁ D₂ 4 7
 तथा (for मुदा)

14 ^a) B₂ न (for स) V₁ B₁ s T₁ पुरस्तान्, B₂
 D₂-4 7 T₂ पुनस्तान् (for पुरस्ताद्) S₂ कृत्वा; V₁ मत्वा
 (for हत्वा) — ^b) S₂ पश्चाधेन (for पश्चाधेन) K₃ V₁
 B D₁ D₁ D₁ s 8 S पुनरुत्त(G₂ 'वत्त')रतोवधीत्, D₂

पश्चाधनात्तरेण च — ^c) D₁ तु (for च) V₁ B D₁
 D₁ D₁-7 T₁ s G M पश्चाच्च; T₂ पश्चाच्च (for वीरभ्य)
 K₃ D₂ पश्चादक्षिणतश्च

15 ^a) Some MSS पचाल — ^b) D₁ S पांढवाना
 (for सृञ्जयाना) S (except T₂) सर्वदा (for मारिपि)
 — ^d) V₁ B₂ D₁ D₁ D₁ s o T₂ यभूवात्सु(T₂ 'तीव)-
 दारण, T₁ s G M यभूव भुवि दारण

16 ^b) B₂ एव (for अपि) — ^c) K₃ हृष्टा सेना; B₂
 कृष्णसेना, D₁ हृष्ट सेना, D₂ युपसेना, D₃ T₂ हृष्टा सेना
 (T₂ 'ना), T₁ हृष्ट सेना — ^d) K₁ यथानीकै, B₁ s-3
 D₂-4 7 रथानीक, B₂ D₁ 'नीका V₁ D₁ D₁ s S
 (except T₂) प्रहारिभि

17 ^a) K₁ कोमलै, B₁ D₁ 7 कौदार्यै, B₂ D₂ कौशलै,
 T₁ G₂ कौशलै K₃ काशिमत्स्यैश्च, D₁ D₂ S काशि(D₂
 'सि)भिर्मत्स्यै, D₂ 4 7 काश्यमत्स्यैश्च — ^b) D₂ कारपै,
 T₁ s G₁ करुषी, T₂ G₂ s कारुषी Some MSS कैकरुषै,
 S₂ काक्यैर् B₁ इव (for अपि). — ^c) B₁ 4 D₂-4 7 s
 शूरवरैर्, B₂ D₁ D₁ s o M₁ 'वीरैर्, T₂ च सौवीरैर् (for
 शूरवीरैर्) D₁ T₂ M युद्धुर्मदै T₁ s G शूरा शूरैर्भृद्दं
 जग्मु (T₁ G₁ 'भु') सग्रामे रोमहर्षणे.

18 ^a) S (except T₂) तद्(M₁ 'न)भवत् (for
 अन्तकर) — ^b) S₁ K₁ 2 देहे S₂ K₄ देहे पापप्रणाशन,
 K₃ B₁-4 D₁ D₁ s 4 7 s देहपाप्मासुनाशन (D₁ 'न'), V₁
 D₂ देहपाप्माप्रणाशन, B₂ D₂ T₂ G M₂-3 देहपाप्मा(D₂
 'प्म)वि(B₂ D₂ M₂-4 'सु)नाशन, D₁ T₂ देहप्राण-
 विनाशन, T₁ सर्वदेहविनाशन, M₁ देहसर्वासु — D₁
 repeats 18^a after 19 — ^c) K₃ शूर (for शूद्र)
 T₁ s G शूद्रविद्वक्षत्रविप्राणा; M₁ 'धर्माणा, M₂-4 'संघाना
 V₁ B D (except D₂) T₂ शूद्रविद्वक्षत्रवीराणा — ^d) K₃
 G₂ स्वर्ग, D₂ उग्रं (for स्वर्ग्य)

दुर्योधनोऽपि महितो भ्रातृभिर्भरतर्षम ।
 गुप्तः कुरुप्रवीरैश्च मद्राणां च महारथैः ॥ १९
 पाण्डवैः सहपाञ्चालैश्चेदिभिः सात्वकेन च ।
 युध्यमानं रणे कर्णं कुरुवीरोऽभ्यपालयत् ॥ २०
 कर्णोऽपि निशितैर्वाणैर्विनिहत्य महाचमूम् ।
 प्रमृद्य च रथश्रेष्ठान्युधिष्ठिरमपीडयत् ॥ २१
 विपत्रायुधदेहाघ्नकृत्वा शत्रून्सहस्रशः ।
 युक्त्वा स्वर्गयज्ञोभ्यां च स्वैभ्यो मुदमुदावहत् ॥ २२

19 ^a) B D₂ 4 7 [S]य (for सपि) — ^b) K₁ 4
 Dn1 D1 भरतर्षम, B₁ कुन्तदन — ^c) S₂ कुरुप्रवीरश्च
 — After 19, D1 repeats 18^{ab}

20 ^a) V₁ B₂ Da1 Dn1 D1 2 5 5 सर्वे, T₃ G च स-
 (for सह-) S₂ K₃ पंचालैन् — ^b) D₂ चेदिभिः S₁
 मत्वकेन च, Dn1 S के (Dn1 के) कथं सह, D₂ सात्वकेन च
 (for सात्वकेन च) — ^c) T₁ रणे (for रणे) — ^d) K₃
 Da1 D1 7 8 T₁ ह्यपालयत् (for [अ]म्य^o)

21 ^a) B₂ D₂ विविधैर् (for निशितै) — ^b) S
 (except T₁) विनिपात्य (for हृत्य) G₃ विनाचमू (for
 महा^o) — ^c) K₁ प्रमद्य, Da1 D₁ 5 T₁ प्रमृज्य, D₂ प्रमृद्य
 (for प्रमृद्य) K₃ रथान्श्रेष्ठान्; Da1 D₁ 5 5 नरश्रे, T₁ 8
 G M₂-4 युधि श्रे^o (for रथश्रे^o) B₂ समृप्य च रथाश्चाश्वान्,
 M₁ प्रमृद्यत युधि श्रेष्ठ

22 ^a) K₃ विपत्रायुधदेहाश्च, V₁ Dn1 विचर्मा, B₁ 8
 D₂ 4 7 M₁ विवस्त्रा, B₂ विचर्मा, B₄ Da1 D₁ 5 6 T₂
 विवर्मा, G₂ विपत्रायुधदेहास्त्रीन् ॐ Ca पत्र वाहनं ॐ
 — ^b) K₃ ज्ञात्वा (for कृत्वा) Da1 Dn1 D₁ 5 S यो (M
 यो) धान (for शत्रून्) — ^c) Da1 Dn1 D₃ युक्त्वा, D₃
 (marg) S (except T₂) युक्त्वा Ca युक्त्वा (as in
 text) M₁ स्वर्गयज्ञोभ्या — ^d) 6 K₃ स्वभ्यो, K₁ मत्तो,
 K₁ मत्तो (for स्वभ्यो) D₁ M₁ उदावहन, T₁ G₁ हरत्
 — K₂ 4 V₁ B D ins after 22 S after App I
 (No 8)

427* एव मारिष सभामो नरवाजिगजक्षय ।
 कुरुणा चक्षयानां च देवामुरसमोऽभवत् ।

Colophon

[(L 1) K₁ नन्त, V₁ B₂ Da1 Dn1 D₁ 5 6 S भारत
 (for मारिष) D₃ M सभामे K₁ Dn1 T₂ नरवाजिष (K₁
 'जग'क्षय, T₁ M गजवाजिष (T₁ M₁ 'जग'क्षय (for the
 posterior half) — (L 2) Dn1 T₂ पटवर्णा (for

धृतराष्ट्र उवाच ।

यत्तत्प्रविश्य पार्थानां सेनां कुर्वन्नक्षयम् ।
 कर्णो राजानमभ्यर्च्छन्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ २३
 के च प्रवीराः पार्थानां युधि कर्णमचारयन् ।
 कांश्च प्रमथ्याधिरथिर्धुधिष्ठिरमपीडयत् ॥ २४
 संजय उवाच ।

घृष्टद्युम्नमुखान्पार्थान्दृष्ट्वा कर्णो व्यवस्थितान् ।
 समभ्यधावच्चरितः पाञ्चालाञ्जत्रुर्कर्मणः ॥ २५

C 8 2236
 B 8 48 3
 K 8 43 3

चययाना) — Colophon om in K₃ B₃ D₃ — Day
 of Karna's Generalship T₁ द्वितीयेहि — Adhy name
 D₁ सङ्ख्युदे, M₁ युद्धप्रवर्तन — Adhy no (figures, words
 or both) B₁ M 41, B₃ D₃ 48, Da1 D₃ 58, D₁
 T₁ 8 G 42, D₁ 38, T₂ 43]

On the other hand, S ins after 22 a passage given
 in App I (No 8) followed by 427*

23 B₃ om. 23 — ^a) K₁ एतत्, T₁ 8 M युक्तां, G₁
 युक्तं, G₂ यत्ता (for यत्तत्) T₁ प्रवीर्य (for प्रविश्य)
 G₁ मूयाना (for पार्थानां) — ^b) K₃ कर्ण, B₁ Dn1 D₃
 T₂ सैन्य (for सेना) T₂ कृत्वा (for कुर्वन्) V₁ जनक्षय,
 Dn1 D₃ T₂ 8 G M बलक्षय B₃ कुर्वन्मूलपरिक्षय, T₁
 कुर्वन्मूलक्षय — ^c) S₁ अभ्यर्च्छन्, S₂ K₂ अभ्ये (K₂
 'म्ये'च्छत्; K₁ अभ्यैश्च (sic), K₁ अभ्यैश्चुत् (sic), B₂ 4
 अभ्यर्च्य, Dn1 D₃ 7 T₂ अभ्येत्य; D₁ अभ्याच्छत्, T₁ 8 G₂ 8
 M₂ आसा (M₂ 'च्छा) च, G₁ जायच्छत्, M₁ अभ्यच्छत्, M₃
 आर्च्छत्, M₃ आर्च्छत् (for अभ्यच्छत्) — ^d) M₃ om.
 तन् K₁ तुम माचक्ष्व, D₁ तत्सना (for नन्ममा^o) K₁
 T₁ मलय

24 ^a) K₃ B₃ ये, D₃ ते (for के) B₃ प्रविश्य (for
 प्रवीरा) — ^b) D₂ 8 M₂ अपीडयन् (for अचारयन्)
 — ^c) D₃ 8 काश्चित् (for काश्च) T₃ G₃ प्रविश्य, G₁ 2
 M₂-4 प्रमृद्य K₁ अधिपतिर्, T₂ 8 G अतिरथि (for
 आधि^o) K₃ काश्च पृथिव्याधिरथिर् — ^d) V₁ D₃
 अयोधयत्, B₃ अताड^o; B₃ अपोय^o (for अपीड^o)

25 ^a) S₂ दृष्ट^o (for घृष्ट^o) B₃ घृष्टद्युम्नमुखा पार्था
 दृष्ट्वा कर्णं व्यवस्थिता — ^c) B₃ समभ्यधावत्, B₂ 'भ्यचरत्
 D₃ G₁ स्वरित — ^d) 6 K₁ 2 4 V₁ B₂ 7 5 D₂ 6
 शत्रुकर्मण (B₂ 'णा', B₁ 4 D₃ 4 7 'कर्षिण' (D₃ 'णा')

तं तूर्णमभिधावन्तं पाञ्चाला जितकाशिनः ।
 प्रत्युद्ययुर्महाराज हंसा इव महार्णवम् ॥ २६
 ततः शङ्खसहस्राणां निखनो हृदयंगमः ।
 प्रादुरासीदुभयतो भेरीशब्दश्च दारुणः ॥ २७
 नानावादित्रनादश्च द्विपाश्वरथनिखनः ।
 सिंहनादश्च वीराणामभवद्दारुणस्तदा ॥ २८
 साद्रिद्रुमार्णवा भूमिः सवाताम्बुदमम्बरम् ।
 सार्केन्दुग्रहनक्षत्रा द्यौश्च व्यक्तं व्यचूर्णत ॥ २९
 अति भूतानि तं शब्दं मेनिरेऽति च विव्यथुः ।
 यानि चापुवसत्त्वानि प्रायस्तानि मृतानि च ॥ ३०

अथ कर्णो भृशं क्रुद्धः शीघ्रमस्त्रमुदीरयन् ।
 जघान पाण्डवीं सेनामासुरीं मघवानिव ॥ ३१
 स पाण्डवरथांस्तूर्णं प्रविश्य विसृजञ्शरान् ।
 प्रभद्रकाणां प्रवरानहनत्सप्तसप्ततिम् ॥ ३२
 ततः सुपुह्वैर्निशितै रथश्रेष्ठो रथेषुभिः ।
 अवधीत्पञ्चविंशत्या पाञ्चालान्पञ्चविंशतिम् ॥ ३३
 सुवर्णपुह्वैर्नाराचैः परकायविदारणैः ।
 चेदिकानवधीद्वीरः शतशोऽप्य सहस्रशः ॥ ३४
 तं तथा समरे कर्म कुर्वाणमतिमानुपम् ।

26 Ks om (hapl) 25^{ab} — ^a) D₂ तत्स
 (hypermetrio), M₁ तत् (for त) G₂ कर्णं (for तूर्णं)
 — ^b) B₂ पाचालो, Dn₁ M₁ पंचाला — ^c) B
 (except B₂) D₃ 4 7 महारामानं, G₂ महाराजा — ^d) S
 (except T₂) हसा सर (T₁ हससार) इवोष्णो
 27 ^b) B₂ निशब्दो, Da₁ D₁ 5 निनदो — ^d) V₁
 भीम (for भेरी) B₄ पुष्कल (for दारुण)

28 ^a) K₂ नानावादित्रवादश्च, B₁ 8 D₃ 4 7 T₁ 8
 G M वाणनिपात (D₁ ता, T₈ G M नाद)श्च, D₂ 8
 वादित्रनाद च (D₈ दाश्च), T₂ G₂ शब्दश्च — ^b) K₂ 4
 B Da₁ Dn₁ D₁ 2 6 8 T₈ G₈ M₁ द्विपाश्व, T₂ G₂ द्विपाश्व
 — D₈ om (hapl.) from रथनिखन (in 28^b) up to
 द्यौश्च (in 29^d) B₂ रथनिखना, D₁ रथिन स्वन — ^c)
 Dn₁ T₂ शूराणा T₈ G स सिंहनाद श्रु (T₈ G₈ दो वी)राणा
 — ^d) T₁ 8 G₁ 8 M₁ दारुणे V₁ T₂ M₂-4 तथा, T₁ रणे
 (for तदा)

29 D₈ om. up to द्यौश्च (of v l 28) — ^a) T₂
 G₂ सादि (for साद्रि) T₁ साद्रिद्रुमांत वा भूमि (sio)
 — ^b) B₂ सतारावुद, T₁ 2 M सव (T₁ ख)ना, T₈ G₂ 3
 सघना, G₁ सघोना (sio) (for सवाताम्बुदम्) M₁ अर्णव
 (for अम्बरम्) — ^c) T₈ G₈ नक्षत्र — ^d) K₈ V₁ B
 Da₁ Dn₁ D₁-7 T₂ 8 G M वि (V₁ नि-, G₁ न्य)वूर्णिता,
 D₃ वूर्णिता, T₁ विचूर्णत

30 ^a) S K₁ 2 4 V₁ B D (except D₈) S हृत्ति (for
 अति) B₂ वृतामित (for भूतानि त) V₁ सशब्द, T₁
 शब्द त (by transp) K₈ अंतर्भूतामित वाब्द (sio)
 — ^b) S₂ K₁ 4 चाति (by transp), K₈ Dn₁ D₈
 (sup ln) T₂ [S]वीव, B Da₁ D₁ 8-7 ते च D₂
 श्रुत्वा विव्यथिरे तदा; T₁ 8 G M मेनिरे विव्यथु (T₁ दु)स्तदा
 — ^c) S₂ चाम्लव-, K₁ V₁ B Dn₁ D₈ 4 6-8 T₂ 8 G M

चाप्यल्प-, K₂ चाप्लव, K₈ चाप्यल्प, Da₁ D₁ 5 चाप्यल्प-;
 T₁ कान्यल्प (for चाप्लव-) D₂ पतितान्यल्पसत्त्वानि
 — ^d) D₂ प्रध्वस्तानि (for प्राय) D₃ (sup ln as in
 text) घृतानि (for मृतानि) V₁ B₂ Dn₁ D₂ 6 S वै
 (for च)

31 ^a) Dn₁ [S]तिसक्रुद्ध, T₂ [S]तिसरव्य (for
 मृशं क्रुद्ध)

32 ^a) K₂ पाण्डवरथात्, V₁ B D₂-4 7 वलं, S चमूं-
 K₈ कर्णं, V₁ B D S कर्णं (for तूर्णं) — ^b) K₄ प्रविष्टो,
 T₁ प्रहृत्य (for प्रविश्य) V₁ न्यसृजच्च, T₂ विकिरञ् T₁ 8
 G M विविधै शरै (for विसृजञ्शरान्) — ^d) K₄
 अवधीन्, T₈ G₂ 8 न्यहनत् (for अह) K₈ M₁
 सप्तसप्तति (M₁ ति), V₁ B₂ Da₁ D₃ 6 8 T₂ विंशतिं,
 B₄ Dn₁ D₁ 6 विंशति, T₁ 8 G सप्तभि

33 ^a) D₁ सुवर्णपुह्वैर् (for तत् सु) S₂ निशतै;
 Dn₁ T₈ G₁ 8 विशरितै — ^b) Dn₁ D₈ S रथश्रेष्ठान्-
 K₁ [अ]प्यथेषुभि, D₈ तथे, T₁ नवे, T₂ G₂ जये, Ca
 रथे (as in text) — ^c) S (except T₂) अहनत् (for
 अवधीत्) K₈ अवधीत्वा च विं, V₁ न्यवधीत्पचविं.
 — ^d) K₁ om (hapl) from पञ्चविंशतिं up to पाञ्चालानां
 (in 35^d) Da₁ D₁ 5 पंचालान् K₈ V₁ D₁ 6 M₂
 पचविंशति (D₈ M₂ ति), B₃ चैकविंशतिं B₂ पाचालानां
 च विंशतिं, Dn₁ नेकविंशति

34 K₁ om 34 (of v l 33) — ^a) T₈ G इषुभि-
 (for नाराचं) D₈ सौवर्णपुह्वैर्विशिलै — ^b) V₁ D₃ T₂
 परकायावदारणै — ^c) K₈ चैकितान्, B₂ चेदिपान् D₈
 धीर, T₂ कर्ण (for वीर)

35 K₁ om up to पाञ्चालाना (of v. l 33)
 — ^a) K₈ शतथा, T₈ G तथा च (G₂ तु) (for तं तथा).

परिवन्तुर्महाराज पाञ्चालानां रथत्रजाः ॥ ३५
 ततः संधाय विशिखान्पञ्च भारत दुःसहान् ।
 पाञ्चालानवधीत्पञ्च कर्णो वैकर्तनो वृषः ॥ ३६
 भानुदेवं चित्रसेनं सेनाविन्दुं च भारत ।
 तपनं शूरसेनं च पाञ्चालानवधीद्रणे ॥ ३७
 पाञ्चालेषु च शूरेषु वध्यमानेषु सायकैः ।
 हाहाकारो महानासीत्पाञ्चालानां महाहवे ॥ ३८
 तेषां संकीर्यमाणानां हाहाकारकृता दिशः ।
 पुनरेव च तान्कर्णो जघानाशु पतत्रिभिः ॥ ३९
 चक्रर क्षौ तु वर्णस्य पुत्रौ मारिप दुर्जयौ ।

सुपेणः सत्यसेनश्च त्यक्त्वा प्राणानयुध्यताम् ॥ ४०
 पृष्ठगोपस्तु कर्णस्य ज्येष्ठः पुत्रो महारथः ।
 वृषसेनः स्वयं कर्णं पृष्ठतः पर्यपालयत् ॥ ४१
 धृष्टद्युम्नः सात्यकिश्च द्रौपदेया वृकोदरः ।
 जनमेजयः शिरण्डी च प्रवीराश्च प्रभद्रकाः ॥ ४२
 चेदिकैक्यपाञ्चाला यमौ मत्स्याश्च दंशिताः ।
 समभ्यधावत्राधेयं जिघांसन्तः प्रहारिणः ॥ ४३
 त एनं विविधैः शस्त्रैः शरधाराभिरेव च ।
 अभ्यवर्षन्विमृद्नन्तः प्रावृषीवाम्बुदा गिरिम् ॥ ४४
 पितरं तु परीप्सन्तः कर्णपुत्राः प्रहारिणः ।

C 8 2256
B 8 46 23
K 8 43 23

K₂ B (except B₁) D₁ D₁ 2 5 कर्णं (for कर्म) — ^b)
 K₂ अनिवारण (hypermetric) (for कुर्वाण) B₁m
 अमितौजसः; D₁ S अपराजित (for अतिमानुषम्) — ^c)
 K₂ परिपेक्षुर — ^d) B₂ 4 D₃ 4 7 (before corr)
 पंचालानां D₁ D₁ 5 महारथा (for रथत्रजा)

36 ^b) T₂ G M₂₋₄ दुःपहान् D₁ सुभारसहदुःसहान्
 — ^c) Some MSS पंचालान् V₁ सर्वान् (for पञ्च)
 D₁ D₂ T₂ transp पञ्च and कर्णो K₂ वैकर्तनो (for
 वैकं) D₂ वृष, T₁ रुपा, T₂ G M वृषा, C₁ वृष (as in
 text)

37 ^a) S K₁ 2 4 मित्रदेव, D₂ त्रिमेनं च (for चित्रसेन)
 — ^b) K₁ 2 सेनाविन्दुं — ^c) S K₁ 2 4 तापनं, B₂ भयन,
 G₁ पतन, M₂₋₄ तपंत (for तपनं) D₂ सुतसेन — ^d)
 Some MSS पंचालान् K₂ V₁ B (except B₂) D
 (except D₂) S (except G₂) महान् (for अनधीत्)

38 ^a) Some MSS पंचालेषु K₂ D₂ हि, T₁ M₂₋₄
 तु, G₁ [ए]पु (for च) B₂ S (except T₂) वीरेषु (for
 शूरेषु) — ^b) T₂ G₂ मध्यमानेषु — ^c) Some MSS
 पंचालानां D₂ महारणे — After 38, V₁ (marg)
 B₁ 2 4 D₃ 4 7 ins

428* परिवन्तुर्महाराज पाञ्चालानां रथा दश ।

39 B₁ 2 4 D₂ 2 7 om 38^{ab} — ^a) T₂ G तेषां
 मकीडमानानां — ^b) V₁ हाहाकारीकृता S (except
 T₂) हाहाकार प्रकुर्वता — ^c) K₂ निजघान, T₂ जघान
 स (for जघानाशु) D₂ पत्रिभिः (submetric) (for
 पतत्रिभिः)

40 ^a) D₂ च (for तु) K₂ भवत्कर्ण (for तु कर्णस्य)
 — ^b) M₂₋₄ भारत (for मारिप) — ^c) K₂ V₁
 सत्यसधसः; D₂ पेणस, D₂ चित्रसेनस K₁ सुपूणा सत्यपूणा
 च (sic) — ^d) B₁ अवप्यता (for अयुध्यताम्)

41 ^a) S₁ K₁₋₂ V₁ B D (except D₂) T₂ G₁
 पृष्ठगोसा D₁ D₁ 5 च (for तु) — ^b) V₁ D₂ T₁ 2
 ज्येष्ठ- (for ज्येष्ठ) S₁ K₁ 2 4 B₂ 3 D₂ वृषसेनो (for
 ज्येष्ठ पुत्रो) B₂ D₁ D₁ 2 5 महावल- (for 'रथ') — K₁
 repeats 41^{cd} (with var) — ^c) V₁ M₁ [अ]भ्ययात्,
 B₁ 2 D₁ D₁ 5 6 T G M₂₋₄ [अ]न्वयात् (for स्वयं)
 K₁ (second time) पुनरेव च ता कर्ण — ^d) S₁ K₁ 2 4
 पर्यवारयत् (K₁ second time 'यन्' V₁ B₂ D₁ D₁ 5 6
 S परिपालयन् (B₂ D₁ 'यत्), D₂ समपालयत्

42 ^a) T₂ धृष्टद्युम्न B₂ 4 सत्यकश्च — ^b) K₂
 प्रभद्रका, D₁ T₂ सहोदरा, G₂ वृकोदरा — After
 41^{ab}, B₂-4 ins

429* नकुल सहदेवश्च सात्यकिश्च महारथः ।
 — K₂ om 42^{cd} — ^c) Hypermetric. — ^d) G₂
 द्रौपदेया (for प्रवीराश्च)

43 ^a) Some MSS चेदिकैक्य, D₁ 'कैक्य- B₂
 पंचाला- — ^b) K₂ मत्स्यस्य M₁ दंशितौ — ^c) K₁
 अभ्यधावश्च, T₁ तमभ्यधावन् (for समभ्य') — ^d) K₂
 'सत, B₂ 2 D₁ D₁ 5 T₁ 2 M₂₋₄ 'सतं (for 'सन्त')
 V₁ B D₂ 4 7 प्रहारिप (B₁ 'णा), M₂₋₄ जिघांसव (for
 प्रहारिणः)

44 K₂ om (hapl) 44^a-45^b — ^a) B₂ D₁
 D₁ 5 6 ते तु त, D₁ T₂ तत्सत्ते, D₂ ते तु वै, T₁ M तदा त,
 T₂ G तथा त (for त एन) — ^b) T₂ शत- — ^c) S₁ K₂
 D₂ विमृद्न (D₂ 'मृद)त, V₁ B₁ 2 3-5 D₁ D₂ 4 7 T₂ विमर्दतं
 (D₁ T₂ 'त), B₂ निर्देहत, D₁ D₁ 5 विकुर्वत, D₂ T₁ M
 वि (M नि)नर्दत, D₂ विसर्जत (for विमृद्नन्त) T₂ G
 समभ्यवर्षश्चदेव — ^d) D₁ D₁ 5 अयुदावि (D₁ 'नि)व;
 D₁ 'दा गिरी

45 K₂ om 45^{ab} (of. v l 44) — ^a) M₁ पितरस्
 D₁ D₁ 5 सं, S (except T₂) च (for तु) — ^b) K₂

त्वदीयाश्चापरे राजन्वीरा वीरानवारयन् ॥ ४५
 सुपेणो भीमसेनस्य छित्वा भङ्गेन कार्मुकम् ।
 नाराचैः सप्तभिर्विद्ध्वा हृदि भीमं ननाद ह ॥ ४६
 अथान्यद्बनुरादाय सुदृढं भीमविक्रमः ।
 सज्यं वृकोदरः कृत्वा सुपेणस्याच्छिनद्धनुः ॥ ४७
 विव्याध चैनं नवभिः क्रुद्धो नृत्यन्निवेपुभिः ।
 कर्णं च तूर्णं विव्याध त्रिसप्तत्या शितैः शरैः ॥ ४८
 सत्यसेनं च दशभिः साश्वसूतध्वजायुधम् ।
 पश्यतां सुहृदां मध्ये कर्णपुत्रमपातयत् ॥ ४९

G₃ कर्णपुत्र. — °) K₃ त्वदीयास् Dn₁ च पर, T₂ s
 G₁ s च परे (for चा°) S (except T₂) वीरा (for
 राजन्) — °) T₁ s G M पर, G₂ वीर (for वीरा) B₂
 वीर (for वीरान्)

46 G₁ om 46-47. — °) K₃ (sup *in* as in
 text) भीमसेनश्च — °) K₄ भित्त्वा, D₇ स्थित्वा (for
 छित्वा) — °) K₃ V₁ भित्त्वा, D₆ हत्वा (for विद्ध्वा)
 — °) T₁ युधि (for हृदि) B₃ D₁ s T₃ G₂ s च (for
 ह).

47 G₁ om 47 (cf v 1 46) — °) K₄ D₁
 अथान्य-, T₁ अन्यथा (for अथान्यद्) T₁ आधेय (for
 आदाय) — °) T₂ सदृढ B₂ भीमविक्रमं K₃ D₈ दृढं
 भीमपराक्रम, D₆ T₁ s G₂ s M चलवद्धे (M₂-4° चान्वे) गवत्तर
 — °) B₁ सख्य (for सज्यं)

48 °) B (except B₅) D₂-4 r S (except T₂)
 दशभिः (for नवभिः) — °) B₃ नित्य, B₄ (marg as
 in text) युध्यन्, B₅ नर्तन्, S राजन् (for नृत्यन्) K₃
 शितैपुभिः, V₁ B₅ D₁ D₁ s s इवाहवे, B₃ निजेपुभिः, S
 महे (M₃ दशे)पुभिः (for हृत्वे°) — °) B₃ transp कर्णं
 and तूर्णं M₁ कर्णस् (for कर्णं) — °) D₁ D₆
 त्रिसप्तत्य, T₂ 'त्वास् Dn₁ T₂ शिलीमुग्धैः (for शितं
 शरैः) B₅ सप्तत्या निशितं शरैः

49 °) S₁ K₂ वृपसेन च, K₁ सुसेन चैव, K₄ सुसेण
 चैव, V₁ D₁ D₁ s s भानुपेण च, B D₃ s r भानुसेन
 (B° मत) च, Dn₁ भानुदेवं च, D₂ सुसुरेण च (for
 सत्यसेन च) K₃ भानुपेणाश्वदशभिः (sic) — °) S₂ K₃
 V₁ B D (except Dn₁) S (except T₂) नाश्वसूता (G₂
 'यूचा)युध (T₂ 'त)ध्वज — °) S₂ (marg) पश्यतां S₂
 om from सुहृदा to the end of 50 T₁ सुहृता (for
 सुहृदां)

50 S₂ om. 50 (cl. v. l. 49) — °) S₁ K₂ s D₂

क्षुरप्रणुन्नं तत्तस्य शिरश्चन्द्रनिभाननम् ।
 शुमदर्शनमेवासीन्नालभ्रष्टमिचाम्बुजम् ॥ ५०
 हत्वा कर्णसुतं भीमस्तावकान्पुनरार्दयत् ।
 कृपहादिक्वयोश्छित्त्वा चापे तावप्यथार्दयत् ॥ ५१
 दुःशासनं त्रिभिर्विद्ध्वा शकुनिं पङ्क्तिरायसैः ।
 उल्लङ्गं च पतत्रिं च चकार विरथाबुभौ ॥ ५२
 हे सुपेण हतोऽसीति ब्रुवन्नादत्त सायकम् ।
 तमस्य कर्णाश्चिच्छेद त्रिभिश्चैनमताडयत् ॥ ५३
 अथान्यमपि जग्राह सुपर्वाणं सुतेजनम् ।

क्षुरप्रणुन्न, S °कृत्तं (for °गुन्न) G₂ तं तस्य (for तत्तस्य)
 — °) M₁ शरैः (for शिरश्) K₁ om. 50² — °) K₄
 नात्ताभ्रष्ट, B₂ नालभ्रष्ट, D₁ नालाभ्रष्ट, G₂ नावसष्टम्
 (for नालभ्र°) D₂ [अं]बुद

51 °) T₁ कर्णं (for कर्णं) K₁ भीमं — °) D₃
 दुःशासनमथ (for तावकान्पुनर) K₃ B₁ s s Dn₁ D₃ S
 (except G₁) अर्दयत् (T₃ G₂ 'न्) V₁ तावकानप्रमर्दयत्
 — K₃ D₃ om (hapl) 51² — °) T₃ G M transp
 छित्त्वा and चापे Dn₁ T₂ चापि, D₆ स्थित्वा, T₁ चासौ
 (for छित्त्वा) V₁ B D₁ D₁ s s-7 चापौ (for चापे)
 S₂ D₂ चाप्ये तावू (for चापे तावू) D₆ [अ]ताडयत्, T₁ s
 G₁ s M [अ]मर्दयत्, T₃ G₂ [अ]पातयत् (for अथार्दयत्)

52 M₃ om (hapl) 52-53 — °) V₁ भित्त्वा
 (for विद्ध्वा) — °) D₁ D₁ s त्रिभिर (for पङ्क्तिर)
 — °) V₁ B₂ s D₁ Dn₁ D₁ s s (both times) s
 (sup *in* as in text) T₂ च त्रिभिर्विद्ध्वा (V₁ 'भूत्वा)
 T₁ उल्लङ्गं पचविंशत्या — D₆ reads 52² twice — °) V₁
 B₅ D₁ D₁ s s विमुखात्, Dn₁ T₂ विमुखात्, D₂
 विरथात् (for विरथात्) Dn₁ बहून्, D₂ तदा, T₂ [अ]रीन्
 (for [उ]भौ)

53 M₃ om 53 (of v 1 52) — °) B₁ Dn₁
 D₃ s r हा (for हे) V₁ D₃ भानुपेण, B₂ सुपेण स्व, B₃
 वसुसेन, Bom ed सुपेण च (for हे सुपेण) D₂ हते सुपेणे
 चिच्छेद — °) B₂ धनुष्यादत्त, D₃ वदन्ना° (for ब्रुवन्ना°)
 Dn₁ आदाय (for आदत्त) B₃ कार्मुकं D₂ वृपसेनस्य
 कार्मुकं — °) K₃ तमस्य-, V₁ Dn₁ D₃ T₂ भीमस्य, T₁
 त तस्य (for तमस्य) D₂ हयाश्चतुर्भिर्विव्याध — °) K₂
 D₁ D₁ s चैवम्, D₆ एनम् (for चैनम्) K₃ अपीडयत्
 (for अताड°)

54 D₂ om 54-55 — °) S₂ K₂ अन्यद्, B₅ अर्षं
 (for अन्यम्) B D₃ s r परिजग्राह (for अपिज°) V₁

सुपेणायासृजद्भीमस्तमप्यस्याच्छिनद्दुषः ॥ ५४
 पुनः कर्णस्त्रिसप्तत्या भीमसेनं रथेषुभिः ।
 पुत्रं परीप्सन्विष्याद्य कूरं क्रूरैर्जिघांसया ॥ ५५
 सुपेणस्तु धनुर्गृह्य भारसाधनमुत्तमम् ।
 नकुलं पञ्चभिर्वाणैर्वाहोरुरसि चार्दयत् ॥ ५६
 नकुलस्तं तु विंशत्या विद्ध्वा भारसहैर्द्वैः ।
 ननाद बलवन्नादं कर्णस्य भयमादधत् ॥ ५७
 तं सुपेणो महाराज विद्ध्वा दशभिराशुगैः ।

चिच्छेद च धनुः शीघ्रं क्षुरप्रेण महारथः ॥ ५८
 अथान्यद्दुनुरादाय नकुलः क्रोधमूर्च्छितः ।
 सुपेणं बहुभिर्वाणैर्वारियामास संयुगे ॥ ५९
 स तु वाणैर्दिशो राजन्नाच्छाद्य परवीरहा ।
 आजग्ने सारथिं चास्य सुपेणं च ततस्त्रिभिः ।
 चिच्छेद चास्य सुदृढं धनुर्भल्लैस्त्रिभिस्त्रिधा ॥ ६०
 अथान्यद्दुनुरादाय सुपेणः क्रोधमूर्च्छितः ।
 अविध्यन्नकुलं पृथ्वा सहदेवं च सप्तभिः ॥ ६१
 तद्युद्धं सुमहद्बीरमासीद्देवासुरोपमम् ।

C 8 2273
B 8 48. 40
K 8 43 40

अथ सप्र*गृह्यान्वत्, Da1 Dn1 D1 s e s S अथ
 प्रगृह्यान्वदपि (Da1 D1 s *मिपुं, T1 s M *मपि) — ^b)
 K1 s V1 B2 s Da1 D1 s e T G सुतेजस (K2 *र) — ^c)
 B3 सुसेनाय — ^d) Dn1 तद् (for त) T1 अम्यस्य,
 T2 s G2 s अत्यापि (for अप्यस्य) S K2 s [अ]सृजद्
 (for [अ]च्छिनद्) Ds घृपा, T G2 s हृपा, M2 s घृपा
 (for वृपा) G1 तमन्याम्यच्छिनद्दुषा

55 D2 om 55 (cf v 1 54) — ^a) K2 तं
 (submetric) (for पुन) — ^b) V1 B D (D2 om.)
 S अथ (for रथे) — ^c) T2 पुत्रान् T1 परिष्य (sic)
 (for परीप्सन्) — ^d) V1 क्रुद्ध क्रुद्धो, B1 s Da1 Ds e
 क्रुद्ध (B1 *द्ध) क्रूरैर्, Dn1 Ds T2 क्षुरै क्रुद्धो, T1 क्रुद्धस्त्रस्य,
 T2 G क्रुद्ध शयु (G1 *यु); M क्रुद्ध क्रुद्धं

56 ^{ab}) K1 B2 च, Ds (sup lsn as in text) सु-
 (for तु) V1 भारसाधनमुत्तम (for ^b) S (except T2)
 चिन्न धनुरयादाय सुपेण क्रोधमूर्च्छित — ^d) K2 B D
 (except Ds) S चार्पयत् (for चार्दं*)

57 D2 om 57-66 — ^a) B2 तत्र (for त तु)
 — ^b) V1 [अ]विधौद्, B2 T2 मित्त्वा (for विद्ध्वा) Dn1
 भारसहैर्द्वै, S भा(G2 म)रत मयुगे (for *सहैर्द्वै) — ^c)
 K2 V1 B2 s D2 s e s T2 G1 s M बलवान् G2 राजन्
 (for नार्दं) — ^d) S2 K1 s B1 T2 s आददत् (T2 *दन्),
 Da1 D1 s आरुधत् (for आदधत्)

58 D2 om 58 (of v 1 57) — ^a) B1 सुपेण — ^b)
 M1 बहुभिर् (for दशभिर्) V1 Dn1 Ds s S आयसै (for
 आशुगै) — ^c) V1 Dn1 Ds s S धनुरस्याच्छिनच्छीघ्रं
 — ^d) Ds महारथं

59 D2 om 59 (cf v 1 57) B3 om (hapl.)
 59^a-61^b — ^c) B (B3 om) Dn1 Ds s 7 नवभिर्,
 T2 दशभिर् (for बहुभिर्) — ^d) B5 दारयामास; T2
 अदं*

60 B3 D2 om 60 (cf. v. 1 59 and 57) — ^a)
 V1 Da1 D1 s e S तस्य, B5 सप्त (for स तु) — M2 om
 60^c-61^b — ^c) B2 आच्छाद्य (for आजग्ने) T1 सारथि
 Ds चाशु, T G M1 क्रुद्ध (for चास्य) — ^d) M1 सुपेणस्य
 (for *णं च) T2 सुपेण पचभि शरै, T3 G M1 s s *णं
 च पत्रिभि — ^e) B2 चात्याशुभृश; D1 चास्य सदृढ; T1
 साध्यसु*, G2 चाप्यस्य दृढ (for चास्य सु*) — ^f) S2
 त्रिभि, Ds त्रिभि, T1 G2 तदा; T2 s G1 s M2 s तथा
 (for त्रिधा)

61 B3 M3 om 61^{ab} (cf v l. 59 and 60) D2
 om 61 (of v l. 57) — ^a) S2 आघाय (for आदाय)
 — ^b) T1 s G M1 s s परवीरहा (for क्रोधमूर्च्छित) — ^c)
 B1 s s Dn1 Ds T2 आविध्यन्, T1 G2 अविध्य (for
 अविध्यन्) B3 नकुल

62 D2 om 62 (cf. v 1 57) D1 om. (hapl.)
 62^a-63^d — ^a) V1 B2 Da1 Dn1 Ds सुमहा; S
 (except T2 G2) अमवद् (for सुमहद्) T1 तेन (for
 घोर) — ^b) T1 घोर (for आसीद्) — After 62^a, M1
 reads 66^a-67^a, repeating it in its proper place
 — ^d) B2 च संयुगे, T2 G2 रथं प्रति (for वध प्रति)
 — After 62, S ins

430* सायकिर्धृपसेनं तु विद्ध्वा सप्तभिराशुगैः ।
 पुनर्विष्याद्य सप्तत्या सारथिं च त्रिभि शरै ।
 धृपसेनस्तु शैनेय शरेण नतपर्वणा ।
 आजघान महाराज शङ्खदेशे महारथम् ।
 शैनेयो धृपसेनेन पत्रिणा परिपीडित । [5]
 क्रोध चक्रे महाराज क्रुद्धो वेग च दारुणम् ।
 जग्राहेषुवरान्तीर शीघ्र स दश पञ्च च ।

[(L 1) S (except T2) आयसै (for आशुगै) — G1
 om line 2 — (L 2) T2 G2 शितै (for शरै)
 — (L 3) G2 अथ (for तु) T2 शिवेन (for शरेण) T1

निघ्नतां सायकैस्तूर्णमन्योन्यस्य वधं प्रति ॥ ६२
 सात्यकिर्वृषसेनस्य हत्वा स्रतं त्रिभिः शरैः ।
 धनुश्चिच्छेद भ्रष्टेन जघानाश्वांश्च सप्तभिः ।
 ध्वजमेकेषुगोन्मध्य त्रिमिस्तं हृद्यताडयत् ॥ ६३
 अथावसन्नः स्वरथे मुहूर्तात्पुनरुत्थितः ।
 अथो जिघांसुः शैनेयं खड्गचर्मभृदभ्ययात् ॥ ६४
 तस्य चापुवतः शीघ्रं वृषसेनस्य सात्यकिः ।
 वराहकर्णदेशभिरविध्यदसिचर्मणी ॥ ६५

दुःशासनस्तु तं दृष्ट्वा विरथं व्यायुधं कृतम् ।
 आरोप्य स्वरथे तूर्णमपोवाह रथान्तरम् ॥ ६६
 अथान्यं रथमास्थाय वृषसेनो महारथः ।
 कर्णस्य युधि दुर्धर्यः पुनः पृष्ठमपालयत् ॥ ६७
 दुःशासनं तु शैनेयो नवैर्नवभिराशुगैः ।
 विद्यताश्चरथं कृत्वा ललाटे त्रिभिरार्षयत् ॥ ६८
 स त्वन्यं रथमास्थाय विधिवत्कल्पितं पुनः ।

Ms [आ]नतपर्वणा — (L. 4) G1 महारथ — (L 5) T1
 M भृश (for परि) — (L 6) T2 G कोप (for क्रोध)
 — (L 7) T1 3 G2 M1 वै दश, G1 2 M2-4 दश च (for
 स दश) G1 3 सप्त (for पञ्च)]

63 D1 om 63^{abd} (cf v 1 62) D2 om 63
 (of v 1 57) — ^b) Ś1 V1 B1 3 Da1 Dn1 D2-7 S
 transp हत्वा and सूतं — ^c) Ś2 K1 T1 3 G M1 3 चैकेन
 (for भ्रष्टेन) — ^d) B2 छित्वा, T2 तेन, G3 विध्वा (for
 [उ]न्मध्य) — ^e) D4 [अ]ताडयत्

64 D2 om 64 (of v 1 57) — ^a) D2
 असावसन्नः; T1 2 G2 M अथापतद्य (T2 'त्स), T2 G1 3
 अथा (G2 'थे)पतस्तु K2 Dn1 D2 स रथे — ^b) T1
 मुहूर्तान् — After 64^{ab}, N (D2 om.) T2 ins

431* स रणे युयुधानेन विस्वाश्वरथध्वज ।

[T2 सुपेणो (for स रणे) Ś1 K1 2 युद्धानेन, Ś2 युयुधा^a
 D2 श्रेण युयुधे तेन (for the prior half) Ś K1 3
 V1 D2 3 विस्वाश्वधनुर्ध्वज, Dn1 T2 व्यश्वसत् (for the
 posterior half).]

— ^c) Ś K B D (D2 om) T2 कृतो; V1 कृते, T2 G ततो
 (for अथो) T1 शैनेय. — ^d) K1 खड्गचर्मभृदभ्ययात्;
 K2 'धरोभ्ययात्, K4 B1 4 D2 4 T2 'द्युगं; V1 'भृदभ्ययात्;
 D1 'भृगभ्ययात्; G1 'द्युदो', G2 'द्युगभ्ययात्

65 D2 om 65 (of v 1 57) — ^a) K1 च प्लुवत',
 K2 T1 3 G M चाद्रं; V1 B2 Dn1 D2 T2 चाप(T2 'प)-
 तत', D2 चासवत', D2 चामु' — ^b) B2 सायकै (for
 सात्यकि). — ^c) Dn1 D1 वाराहकर्णैर् (Dn1 'णौ) — ^d)
 K2 दशचर्मणि (for असिचर्मणी) T1 M विदुधावासि
 चर्मणी, T2 आच्छिन्नश्वा', T2 G विद्याधास्यासिचर्मणी (G2
 'णि)

66 D2 om 66 (of v 1 57) — ^a) Da1 D1 5 च
 (for तु) G1 2 तत क्षिप्रं (for तु तं दृष्ट्वा) — ^b) T1
 पितर (for विरथं) G2 विरयस्यायुधं (for विरथं
 वयायुधं) K2 कृपं; T1 G1 2 M तथा, T2 G2 तदा

(for कृतम्) — ^c) Ś K1 3 4 [अ]य, T2 स्त्रे
 (for स्त्र) B Da1 Dn1 D1 3-7 S स्वरथं — M1 reads
 66^d-67^a for the first time after 62^c — ^d) K2 B2
 अपोवाहद् B1 रणातर, Dn1 रयांतरे, D2 4 7 रणातर, D2
 रणाणवात्

67 ^a) K2 तत स्त्र-, Dn1 अयान्य- (for 'न्यं). — ^b)
 D2 3 G2 महावल (for 'रथ) — After 67^{ab}, Ś K1 3 4
 V1 (marg) B D (except Dn1 D2, D2 marg) ins

432* द्रौपदेयास्त्रिसप्तत्या युयुधान च पञ्चभि ।
 भीमसेनं चतु'पट्या सहदेवं च पञ्चभि ।
 नकुलं विशावा चाणै शतानीक च सप्तभि ।
 शिखण्डिनं च दशभिर्धर्मराजं शतेन च ।
 एताश्चान्याश्च राजेन्द्र प्रवीराम्बजयुद्धिन । [5]
 अभ्यर्दयन्महेष्वास कर्णपुत्रो विशा पते ।

[(L 1) D2 सप्तभि — B1 D2 om line 2 B2
 om lines 2-3 — (L 2) Ś K1 3 4 V1 B2 सप्तभि.
 — (L 3) B2 विशाते, D2 'ति D2 तु (for च)
 — (L 4) K1 शिखण्डिने — (L 5) B2 om the first च
 Ś2 K2 4 प्रवरान् Ś1 K2 जययुद्धिण', Ś2 K1 4 'द्विण', D2
 'भिन — (L 6) Da1 D1 5 अभ्यर्दयन् Ś1 K2 महेष्वासात्]
 — Ś K2 om 67^e-71^d D2 om 67^{ed}. — ^d) K1 सुत';
 K2 स तु, B Da1 D1 3-5 7 तत (for पुन) B2 अरक्षत
 (for अपालयत्)

68 Ś K2 om 68 (of v 1 67) — ^a) K2 4 B
 Da1 D1-3 7 8 च (for तु) D2 दुःशासनं त्रिभिरभैः; S
 (except T2) युयुधानं तु राधेयो. — ^b) Dn1 T2 विध्वा
 (for नवैर्) T2 G बहुभिर (for नवभिर) K1 3 4
 B1 3 4 D2-4 7 8 S (except T2) आयसै (for आशुगैः)
 — ^c) B2 निस्वाश्वरथ, S (except T2) विस्वाश्वयुध
 (for 'श्वरथ) — ^d) Dn1 T1 2 G M अर्षयत्; D2 8 T2
 अर्द' (for अर्ष')

69 Ś K2 om 69 (of v 1 67) — ^a) D2 T1 G1 2
 M स चान्यं, T2 G2 अयान्यं (for स त्वन्यं) Da1 D1
 [अ]न्यरथ — ^b) D2 laouna for विधिवत्कल्पि- — ^c)

युयुधे पाण्डुभिः सार्धं कर्णस्याप्याययन्त्रलम् ॥ ६९
 धृष्टद्युम्नस्ततः कर्णमविध्यद्दशभिः शरैः ।
 द्रौपदेयास्त्रिसप्तत्या युयुधानस्तु सप्तभिः ॥ ७०
 भीमसेनश्चतुःपट्या सहदेवश्च पञ्चभिः ।
 नकुलस्त्रिंशता बाणैः शतानीकश्च सप्तभिः ।
 शिखण्डी दशभिर्वीरो धर्मराजः गतेन तु ॥ ७१

एते चान्ये च राजेन्द्र प्रवीरा जयगृद्धिनः ।
 अम्यर्दयन्महेष्वासं सूतपुत्रं महामृधे ॥ ७२
 तान्धृतपुत्रो विशिखैर्दशभिर्दशभिः शितैः ।
 रथे चारु चरन्वीरः प्रत्यविध्यदरिदमः ॥ ७३
 तत्रास्त्रवीर्यं कर्णस्य लाघवं च महात्मनः ।
 अपश्याम महाराज तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ७४
 न ह्याददानं ददशुः संदधानं च सायकान् ।

C. B. 2290
 B. E. 48. 55
 K. E. 42. 53

T₂ प्रयुच्यन् (for युयुधे) V₁ B₂ s Da₁ D₁ s T₁ s G पादवन्. Dn₁ om (hapl.) from सार्धं (in 69^a) to the end of 70 — ^a) K₁ अप्याययौ, K₂ B₁ *पयद् (B₁ *चाद्), V₁ क्षारोपयन्, B₂ क्षाययन्, Da₁ D₁ s क्षापलयन्, D₂ क्षाप्याययद्, T₁ s G M₂-4 व्य (G₁ s त्रि) वमत्, T₂ जागमयद्, M प्याययन् (for [अ]प्याय*)

70 S K₂ Dn₁ om 70 (cf. v l 67 and 69) — ^a) K₄ धृष्टद्युम्नसुत कर्णं — ^b) T₂ विव्याघ (for अविध्यद्) — K₁ om (s hapl) 70^a-71^d — ^c) D₂ s तु (for त्रि-) — ^d) B₂ युयुधान K₂ द्वि-; B₂ T₁ G₁ s M च, D₁ त्रि- (for तु) V₁ B₂ Da₁ D₁ s s e T₂ पंचभि (for सप्तभि)

71 S K₂ om. 71 (cf. v l 67) K₁ om 71^a1^d (cf. v. l 70) K₂ D₂ om (hapl.) 71^a1^d — ^b) K₄ V₁ B D (D₂ om) T₂ s G M₂ s सप्तभि (for पञ्चभि) — ^d) K₄ B₁ s D₂-4.7 S तु (for च) V₁ T₂ पंचभि (for सप्तभि) — ^e) K₂ T₂ G बाणैर्, B₂ s विध्वा (for वीरो) — ^f) K₂ s B (except B₁) Dn₁ D₂ s S च (for तु)

72 Cf lines 5-6 of 432* — ^b) K₄ जयगृद्धिण, D₂ *कृद्धिन, D₂ *ग्रद्धिन, T₁ *गृद्धव — ^c) T₂ G₂ s क्षम्यद्रवन् Dn₁ D₂ T₁ s महेश्वास — ^d) V₁ Da₁ Dn₁ D₁ s S विद्रा पते (for महामृधे)

73 ^a) K₂ D₂ निद्रितै, V₁ B₂ विव्याघ (for विशि- खैर्) — ^b) Dn₁ om the first दशभि V₁ B₂ विशिखैर्, B₂ विव्याघ (for the first दशभिर्) K₁ त्रिधा, K₂ s B (except B₂) D₂-4 e-8 T₁ s G M₁ शरै, V₁ शरै — ^c) K₂ Da₁ Dn₁ D. रथेनानुचरन्, B₂ रथे चाव्य; D₁ रथेनानु, D₂ रथेनानुचरान; D₁ 7 T₂ रथे चानुचरन्, D₂ रथेन तु चरद् K₂ चारु (for वीर) T₁ रथप्रचारान्विचरत् (sic), T₂ G रथप्रचारान्प्रचरन्, M₁ *न्विगु- लान्; M₂-4 रथप्रचारं विचरन् — ^d) S₂ प्रतिविध्यद्; K₁ प्रत्यविध्यम् D₂ अरिदम — After 73, T G ins

433* सात्यकिं भीमसेनं च धृष्टद्युम्नं शिक्षण्डिनम् ।
 द्रौपदेयाश्च मरुदधान्यतमानान्महारायान् ।

पश्यता सर्वमैन्यानामयैतान्सुतनन्दन ।
 विरयात्रयिन श्रेष्ठाग्निमेपार्धाषकार ह ।
 अमोवस्वाच्च बाणाना भूतसधा विसिम्भियु । [5]
 [(L 1) T₁ s धृष्टद्युम्नश्चिन्दिनौ (for the posterior half) — (L 3) T₂ G₂ अथैनान्, G₁ s अथ तान् — (L 4) T₁ श्रेष्ठ, T₂ G₂ श्रेष्ठा]

74 ^a) K₂ [अ]तिवीर्यं, T₁ [अ]स्य वीर्यं — ^c) D₂ न पश्याम, D₂ अपश्यन्स (for अपश्याम) B₁ D₁ महामाग (for *राज)

75 ^a) T₁ [अ]पि (for हि) S K₁ s s [अ]दधान — ^b) K₂ सायकं, D₂ सायक — ^c) B₂ विधमत् (for विमुञ्चन्त) D₂ s शरान्ताजन (for च सरम्भाद्) — ^d) V₁ B₁ Da₁ D₁ s अपश्यन्त, B₂ s *ते, Dn₁ अपश्याम, T₂ अपश्यन्ते (for ददशुस्ते) K₂ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁-7 T₂ हतान (T₂ *न्ह)रीन् (for महारथम्) D₂ ददशुर्निहतानरीन्, T₁ s G M अपश्यन्ते (M₂ s *ते)व तं जनाः — T₁ s G M ins after 75 T₂ after 78

434* प्रतीच्यां दिशि तं दृष्ट्वा प्राच्यां पश्याम लाववाद् ।
 न तु पश्याम राजेन्द्र क्व तु कर्णे व्यतिष्ठत ।
 इपूनेव स पश्यामो विकिरन्तं समन्तत ।
 छाद्यन्तो दिशो राजन्शलभानामिव व्रजान् ।
 तस्य वैरिपुमिस्त्रीङ्गैः सपतद्भिः सहस्रशः । [5]
 मरीचिमिरिवोष्णांशो शितैः सनतपर्वभिः ।
 व्यासा सर्वा दिशो राजन्योधाश्च ददशुस्त्वदा ।
 शरैः संवृतमाकाशं तत्राभ्रमिव चाभवत् ।

[(L 1) T₂ तिष्ठतं (for त दृष्ट्वा) M₁ प्राच्य (for प्राच्यां) — (L 2) T G₂ M च (for तु) M₂-4 [अ]पश्याम T₁ s G₂ M₁ [S]य तिष्ठति, M₂-4 [S]न्य (M₂ *भि)तिष्ठति — T₂ om lines 3-7 — (L 3) T₁ s G₁ s एवास् (for एव स) T₁ s G₁ s विकिर्णान् (T₂ G₁ *र्णां), M₁ s विकरत — (L 4) T₁ s G₁ s छाद्यानान् G₁ शलमाभ्र (for *नानां) M₁ s s व्रजा, M₂ प्रजा (for व्रजान्) — (L 6) T₁ M₁ शरै (for शितै) — (L 7) T₁ व्याप्ति T₁ M₂ s वोषा न (T₁ *षाना), M₁ वोषाना T₁ तथा (for तदा) — After line 7, T₁

विमुञ्चन्तं च संरम्भाद्दृश्यस्ते महारथम् ॥ ७५
 द्यौर्वियद्भूर्दिशश्चाशु प्रणुना निशितैः शरैः ।
 अरुणाभ्रावृताकारं तस्मिन्देशे बभौ वियत् ॥ ७६
 नृत्यन्निव हि राधेयश्चापहस्तः प्रतापवान् ।
 यैर्विद्धः प्रत्यविध्यत्तानेकैकं त्रिगुणैः शरैः ॥ ७७
 दशभिर्दशभिश्चैनान्पुनर्विद्ध्वा ननाद ह ।
 साश्वसूतध्वजच्छत्रास्ततस्ते विवरं ददुः ॥ ७८

तान्प्रमृद्गन्महेष्वासात्राधेयः शरवृष्टिभिः ।
 राजानीकमसंवाधं प्राविशच्छत्रुकर्शनः ॥ ७९
 स रथांस्त्रिशतान्हत्वा चेदीनामनिवर्तिनाम् ।
 राधेयो निशितैर्वाणैस्ततोऽभ्यार्च्छद्युधिष्ठिरम् ॥ ८०
 ततस्ते पाण्डवा राजञ्शिखण्डी च ससात्यकिः ।
 राधेयात्परिरक्षन्तो राजानं पर्यवारयन् ॥ ८१
 तथैव तावकाः सर्वे कर्णं दुर्वारणं रणे ।
 यत्ताः सेनामहेष्वासाः पर्यरक्षन्त सर्वशः ॥ ८२

repeats line 5 — (L. 8) Om in M. T₁ शितै
 (for शरैः) T₁ G₁ तत्रात्रैर (for 'त्र) T₂ तदाद्गतमिवाभवत्
 (for the posterior half)]

— After the above, T₂ ins 436*

76 B₂ om 76^{ab}. — ^a) V₁ द्यौर्वियद्; T₂
 वियद्भूमिर्, (for द्यौर्वियद्भूर) Co cites द्यौ K₂ D₁ 8
 चापि; V₁ B (B₂ om) D_{a1} D_{n1} D₁ 8 5 7 S चैव; D₂
 तासु (for चाशु) — ^b) V₁ B (B₂ om) D_{a1} D₁ 8 5-7
 प्रपूर्णा, T₂ G M₂₋₄ प्रच्छत्रा — ^c) K₂ om (hapl)
 76^a-77^d — ^e) K₁ अरुणाभव्यताकार (s₁₀), B₂
 'भ्रावृताकाश, D_{n1} 'भ्रावृताकारास्, T₁ 'भ्रा जटाकारास्, T₂
 G₂ 8 तमोमणीवृ (G₂ 'कृ)ताकार, G₁ तमोवातावृताकार
 — ^d) K₁ 8 B₂ D₂ 6 8 T₂ [अ]भवज्जगत्; B₂ नभो बभौ,
 D_{a1} D₁ 8 [अ]भवद्वियत्, D_{n1} [अ]भवव्रणे, T₁ 8 G M
 [अ]भवत् (T₁ 'वस्त)दा (for बभौ वियत्) — After 76,
 S (except T₂) ins

436* तत् पुनरमेयात्सा कर्णो राजन्महारथ ।
 न्यहनत्समरे योधान्यौधव्रतमनुष्ठित ।

[(L 2) M यौधान् T₁ G₁ 2 योधव्रतम्, M₂ योधव्रतम्
 T₂ G₂ अनुष्ठिता, M₂₋₄ 'व्रतम्]

77 ^c) K₂ om 77 (of v 1 76) — ^a) K₁ D₂ च
 for हि) — ^b) S (except T₂) रणाजिरे (for
 प्रतापवान्) — ^d) M₂ एकैक K₁ दशभिर्द्विगुणैः शरैः

78 ^a) B₁ 8 D₂ 4 7 शतैश्च, B₂ शरैश्च (for the first
 दशभिर्) K₁ 8 B₁ 8 5 D₁ 8 4 7 8 T₂ चैवान्, V₁ D_{n1}
 D₂ T₁ 8 G M चैव, D_{a1} चान्यान्, D₂ चैन — ^b) N
 (except D_{n1} D₂) च (for ह) S (except T₂)
 पुनर्विन्ध्याध नानदन् (T₁ M₁ 8 'दत्) — ^c) K₂ V₁ B₂
 D₁ 4 6 -रथच्छत्रास्, K₄ -ध्वजच्छत्रास्, B₁ D_{a1} D₁
 -रथच्छत्रास्, B₂ D₂ -रथच्छत्रा, B₂ D₂ T₂ -रथोच्छत्रास्
 (D₂ 'त्रां), D_{n1} -रथं हत्वा, D₂ -ध्वजच्छत्रास्, T₁ M
 -ध्वजच्छत्र (M₁ 'त्रान्) K₁ साध्वसूतध्वजच्छत्रास् (s₁₀),
 D₂ अश्वसूतध्वजं छत्रं — ^d) D₂ हतास् (for तत्स)
 G₁ विदुर, M₁ विकिर, Co विवरम् (as in text). K₁ दुधु

— T₁ 8 G ins after 78 T₂ ins 434* (of. v 1 75)
 after 78 and cont

436* ते हन्यमाना कर्णेन पलायन्ते दिशो दश ।

नादयन्तो दिश सर्वा कर्णत्रस्ता विचेतस ।

[(L 1) T₁ पालयति, T₂ पालयत, G₂ पालयते
 — (L 2) T₁ विचेतन]

79 ^a) D_{n1} यान् (for तान्) K₂ B₂ D_{a1} D_{n1}
 D₂₋₅ 8 T₂ G₂ M प्रमृद्य (K₂ 'ज्य), K₄ D₂ प्रमद्य, V₁ B₂
 D₁ T₁ 2 प्रमध्य, B₁ 8 प्रसृत्य, B₂ प्रस्यूद्य; D₂ प्रमर्द्य;
 G₂ 2 समृद्य (G₂ 'त्य) — B₂ om. 79^{cd} — ^c) ^c) K₁
 B₁ 8 4 D₂₋₄ 7 गजानीक, D_{n1} D₂ T₂ रथां — ^d) D_{n1}
 प्राविध्यन् ^c) K₁ 2 4 B₁ शत्रुकर्षण (K₄ 'णं), K₂ 'दर्शन',
 V₁ B₂ D_{a1} D_{n1} D₁ 2 5 6 T₂ 'तापन'

80 ^a) B₂ सर्वत (for स रथांस) K₁ D_{a1} M₁
 त्रिंशत, K₂ निशितैर; K₄ D₂ त्रिदशान्, V₁ B D₁₋₅ 7
 T₁ 8 G M₂₋₄ त्रिंशतं (B₂ 'तो); D₂ त्रिंशतान् T₂ स
 रथाना शत हत्वा — ^b) V₁ G₂ अति (G₂ 'नु)वर्तिना, D₂
 अनिवर्तिन — ^d) ^c) K₄ V₁ B₂ D_{a1} D_{n1} D₁ 2-5 8
 M [S]म्यर्हद्; K₂ [S]म्ययुद् (s₁₀), B₂ T₁ 2 [S]गच्छद्,
 D₂ 6 [S]भ्यायात्, T₂ G [S]भ्यागात् — After 80, T₂ G
 ins :

437* ततस्ते विरथा शूरा रथानन्पान्समास्थिता ।

परिवर्तुर्महाराज धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम् ।

[(L 1) G₁ विविधा (for विरथा)]

81 ^a) T₁ G₁ 2 M तु परे, T₂ G₂ च परे (for पाण्डवा).
 — ^b) K₂ ससाभ्यधि (s₁₀), B₂ 'त्यके' — ^d) K₂
 पर्यपालयन् — After 81, T₂ G ins

438* मुञ्चन्तो विविधान्वाणान्स्वर्णपुङ्खाश्शिलाशितान् ।

[G₂ निशितान् (for विविधान्)]

82 ^a) B₂ पाण्डवा, D_{a1} D₂ तावकान् — ^b) B₂
 om रणे — ^c) T₂ G₂ यत्, G₁ 8 M₂₋₄ यत्; M₁ यत्
 (for यत्ता) K₂ B D_{a1} D₁₋₃ शूरा, V₁ D_{n1} सेना, T₁
 सर्वे (for सेना) T₂ बलिनस्ते महेष्वासा

नानावादित्रघोषाश्च प्रादुरासन्विशां पते ।
सिंहनादश्च संजज्ञे शूराणामनिवर्तिनाम् ॥ ८३

ततः पुनः समाजमुरभीताः कुरुपाण्डवाः ।
युधिष्ठिरमुखाः पार्थाः स्रुतपुत्रमुखा वयम् ॥ ८४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥

३३

संजय उवाच ।

विदार्य कर्णस्तां सेनां धर्मराजमुपाद्रवत् ।
रथहस्त्यश्वपत्तीनां सहस्रैः परिवारितः ॥ १
नानायुधसहस्राणि प्रेषितान्यरिभिर्वृषः ।
छित्त्वा वाणशतैरुग्रैस्तानविध्यदसंभ्रमः ॥ २

निचकर्त शिरांस्त्रेपां वाहूनूँश्च सर्वशः ।
ते हता वसुधां पेतुर्मग्नान्चान्ये विदुद्रुवुः ॥ ३
द्रविडान्ध्रनिपादास्तु पुनः सात्यकिचोदिताः ।
अभ्यर्दयञ्जिघांसन्तः पत्तयः कर्णमाहवे ॥ ४
ते विबाहुशिरस्त्राणाः प्रहताः कर्णसायकैः ।

C. B. 2305
B. B. 49 5
K. B. 44 5

83 ^a) Da1 D5 नानावादित्रघोषाश्च; Dn1 T2 'शब्दाश्च,
T1.8 G M नादो (G1 M1'ना) वादित्रघोषाणा — ^b) S
(except T2) प्रादुरासीत्समतव — ^c) S (except T2)
सिंहनादा(M1'ट)श्च सजज्ञु — ^d) S2 अनिवर्तिनं, K8 V1
B1.8-5 Da1 Dn1 D2-4 7 8 T2 अमि(V1 Da1 'ति)गर्जतां,
B2 D1.5 अतिगर्जिता, D6 अविगर्जिता(by corr 'र्ज)तां

84 ^a) B2 सर्वे (for पुनः) Da1 D1.5 समाजमुर.
— ^b) K8 Dn1 अमित (for अभीता) D6 कुरुपुगवा;
S (except T2) 'संजया — ^c) D4 पार्थान् — ^d)
K8 तव (for स्रुत-) S2 स्रुतपुत्रमुखाभ्ययं (sic), K1
'त्रसुत्वावहं, D3 युधिष्ठिरमुखा वयं, T1 स्रुतपुत्रमवारयन्,
T2 'त्रसुत्वाद्यः.

Colophon. — Day of Karna's Generalship S2
K4 द्वितीये(K4 'य)युद्धदिने, T1 द्वितीयेहि — Adhy
name V1 संसप्तकयुद्धे, T1 M1 कर्णपुत्रवधो नाम — Adhy
no (figures, words or both) S2 32 (as in text),
K1 33, B1 M 42, B4 47, B. D6 48, Da1 59, D1 T1 8
G 43, D4 39, T2 44

33

1 T3 om the ref. — ^a) M1 तान् (for तां) D1
सेना, M1 सेनाम् — ^b) T1 धर्मपुत्रम् S1 (marg)
B1.8 D2.4 7 8 युधिष्ठिरम् (for धर्मराजम्) S K B1 8
D2-4 6-8 अयाद्रवत्; G2 अमि' (for टपा) — ^c) D4
G1.2 हस्त्यश्वरथपत्तीनां, M8 रथपत्त्यश्वपत्तीनां — ^d) Da1
D5 साहस्रैः

2 ^a) Dn1 T2 बहूनि तु, M2-4 नानावाण- (for

नानायुध) — ^b) V1 प्रहितानि, B1 8 D2-4 7 प्रेरितानि
K1 S वृषा, B2'D8 वृत् — ^c) B5 कृत्वा, D6 स्थित्वा,
T1 8 G हत्वा T1 8 G M2-4 वाणगणैर (for 'शतैर) T8
G उग्रस्र — ^d) G2 अवध्यत् B D8 4.7 T2 G1
असंभ्रमात्, Da1 D1.5 M4 'भ्रमं, M2 8 'भ्रमन्

3 ^a) V1 B5 S (except T2) उग्रकर्त, Da1 D1 8
तव', D3 विच' B2 [उ]प्रा, S (except T2) [उ]प्रा
(for [ए]पां) — ^b) K8 V1 B2-5 D T1 8 M स्रुतज
(for सर्वज) — After 3^{ab}, Dn1 T2 ins

439* प्रहर्तुकामानपरान्संधितेपूंस्तयापरान् ।

प्रगृहीतायुधान्द्राहूनन्येषां च प्रधावताम् ।

निजवान रणे कर्णो नानाशस्त्रनिषेवितान् ।

[(L 1) T2 सहतेपून् (for संधिते) — (L 3) T2
मनसाकनिषीहितान् (for the posterior half)]

— ^a) K1 हत्वा Dn1 S भूतले (for वसुधा) — ^b)
D2 भयात् (for भयाद्) Dn1 T2 M1 प्रदुता(M1'तां)-
श्च दिशो दश, T1.8 G M2-4 प्रदुताश्चापरे दिश'

4 ^a) S K1 8 S (except T2) द्रमिदांघ्र-, V1 B1-4
D2-4 7 द्राविडा(B2'दां)स्तु (for द्रविडान्ध्र-) B4 D8 T2
च (for तु) B2 D8 T2 निपादान् B5 द्राविडाध्रनिपादस्तु;
Da1 Dn1 D1.5 6 द्रविडाश्च निपादाश्च — ^b) Dn1 ययु
(for पुन) K8 D2 8 सात्यकिनो(D2'ना)दिता, V1 B5
सात्वतचोदिता; G1 सत्यकि' — ^c) V1 B1 2 5 Dn1
D2-4 7 8 अभ्य(T1'भ्यु)द्रवन्, Da1 D1 6 अभ्यर्दयत् K8
जिघांसन्त

5 ^a) K8 बाहुशिरसस्त्राणा; B2 T8 G1 8 M वि(M1
[अ]पि)बाहुशिरसस्त्रा; D8 विबाहुविशस्त्राश्च, G2 विबाहु-
शिरसस्त्रा (sic) — ^b) T1 8 G M सहसा; T2 प्रहता

पेतुः पृथिव्यां युगपच्छिन्नं शालवनं यथा ॥ ५
 एवं योधशतान्याजौ सहस्राण्ययुतानि च ।
 हतानीयुर्महीं देहैर्यशसापूरयन्दिशः ॥ ६
 अथ वैकर्तन कर्ण रणे क्रुद्धमिवान्तकम् ।
 रुरुधुः पाण्डुपाञ्चाला व्याधिं मन्त्रौपधैरिच ॥ ७
 स तान्प्रमृद्याभ्यपतःपुनरेव युधिष्ठिरम् ।
 मन्त्रौपधिक्रियातीतो व्याधिरत्युल्बणो यथा ॥ ८
 स राजगृद्धिभी रुद्धः पाण्डुपाञ्चालकेरुधैः ।
 नाशकत्तानतिक्रान्तुं मृत्युर्ब्रह्मविदो यथा ॥ ९

(for प्रहता) — °) S (except T₂) निपेतुस्वर्या (for पेतु पृथिव्या) — °) D₀ छिन्न, T₂ स्फीत, G₂ छिन्नान् S₁ K₁ 2 4 V₁ D₀ शालवनं, K₂ शालिवनं, B₁ D₁ S ता (G₂ ना) लवन (for शाल)

6 °) D₀ योधशतान्, T₂ G यूधशतानि, M योध (for योध) — °) K₂ युतानि; D₂ 0 [अ]र्तुदानि, T₂ G शतानि, (for [अ]युतानि) — °) K₂ हतान्यायुर; T₁ हतानि च, T₂ G M हतान्ययुर (for हतानीयुर) Ca cites ईयुर (as in text) D₁ देहे; T₂ G देवी T₂ हतानिति सुरैः सिद्धे — °) G₂ दारसा (for यदासा) V₁ B₁ 3 Da₁ D₁ 5 [आ]पूर्य रोदसी (B₁ D₁ 'सी), T₂ पूर्यते मही; T₂ G [आ]पूर्य वै दिश (for [अ]पूरयन्दिश) B₁ यश आपूर्य रोदसी Ca cites रोदसी

7 °) S K₂ 4 रधे; K₁ रणात् (for रणे) D₁ (sup in as in text) युद्धम् (for क्रुद्धम्) — °) B₂ विव्याधु; D₁ रुद्ध, T₁ रुद्धु (for रुद्धु) S₂ K₁ 4 पांत्व-पांचाला, D₂ सर्वपांचाला — °) K₂ व्याधी, D₀ व्याधीन् K₂ मन्त्रौपधीर्, B₁ 'पधिर; T₁ 8 G₁ 8 'पधा; G₂ 'धाम् (for मन्त्रौपधैर्) B₂ मन्त्रौपधानि

8 °) K₂ प्रसृज्य, D₁ 2 प्रसृत्य; T₁ 2 प्रमप्य (for प्रमृद्य) G₁ अभ्यपत् B₁ क्षतान्विमृक्षपत्त (sio), B₂ स तान्प्रसृत्यापत्त; D₂ 0 स तान (D₀ 'म)तिक्रम्य सतो — °) G₁ 2 पुनर्वैत (for पुनरेव) D₂ 0 युधिष्ठिर-मुपादधत् — °) मन्त्रौपधी क्रियातीते; D₁ D₂ 4 0 मन्त्रौपधि (D₂ 'ध)क्रियाहीनो (D₄ 'वीता), B₂ मन्त्रौपधि क्रियाभीतो, T G₁ 8 M मन्त्रौपध (T₁ M₁ 'धि)क्रियाव्याधि (T₁ 'धीन्; T₂ G₂ M₂ 8 'धि), G₂ मन्त्रौपधव्याध्याधि — °) B₂ अत्युग्रतो (for अत्युल्बणो) S विधिहीना कृता (T₁ 'नान्क्रिया, T₂ G M₂ 'नक्रिया) इव

9 °) V₁ D₁ T₂ राज्य- S₂ K₄ -गग्निमी, B₂ गर्धिमी; T₁ गृध्नुमी; T₂ G₂ गर्धिमिर्, Co -गृध्नीमि, Ca -गृध्निमी (as in text) K₁ रुद्ध, D₁ T₂ चुरै, T₂ G₂

ततो युधिष्ठिरः कर्णमदूरस्थं निवारितम् ।
 अत्रवीत्परवीरघ्नः क्रोधसंरक्तलोचनः ॥ १०
 कर्णं कर्णं वृथादृष्टे स्रतपुत्र वचः शृणु ।
 मदा स्पर्धसि संग्रामे फल्गुनेन यशम्विना ।
 तथाम्मान्वाधसे नित्यं धार्तराष्ट्रमते स्थितः ॥ ११
 यद्दलं यच्च ते वीर्यं प्रद्वेषो यश्च पाण्डुपु ।
 तत्सर्वं दर्शयस्वाद्य परारुपं महदाश्रितः ।
 युद्धश्रद्धां स तेऽद्याहं विनेष्यामि महाह्वे ॥ १२
 एवमुक्त्वा महाराज कर्णं पाण्डुमुतस्तदा ।

युध्यन्; G₂ युक्ताम् (for रुद्ध) — °) K₂ -पचात् (for पाञ्चाल-) S K₁ 2 2 यज्यै; B₁ Da₁ D₁ D₁ 1-2 2 कर्कष्य — °) K₁ D₂ अन्तिक्रान्तु; G₁ अतिक्रान्त — °) S₁ K₂ V₁ G₁ मृत्यु K₂ ब्रह्मविदा, Co 'विद' (as in text)

10 °) Da₁ D₁ 5 नादूरस्थ, D₁ अदूरस्थ T₁ निवारित — After 10^{ab}, S (except T₂) 108

440° तैर्योधैः प्रमुने वीरं दृष्ट्वा विव्याध सायकैः ।
 कर्णं पार्थनरसिन्दुमोघार्दित इव द्विप ।
 प्रमप्य महितान्वीरान्युधिष्ठिरमपीदधत् ।
 ततो युधिष्ठिरः कर्णमासाद्य जयतां वरम् ।

[(L 1) G₁ 2 योध, M₂ योधे T₁ प्रमुने, T₂ G₁ 2 M₁ प्रमुने G₂ दृष्ट्वा स तान् (for वीरं दृष्ट्वा) — (L 2) G₁ पादुशरैर् (for पार्थे) G₁ गोवपित]
 — °) K₂ परवीरघ्न, B₁ 8- D₁ D₂ 1 1 S (except T₂ G₂) 'रघ्न

11 °) T₁ वृथा दुस्त; T₂ वृथादृष्टे, Co 'दृष्टे, Co 'दृष्टे (as in text) — °) M₁ स्पर्धति — °) Some MSS फाल्गुनेन V₁ B₁ 4 4 Da₁ D₁ 3 3 तरस्विना (for यदास्विना) — °) B₂ S (except T₂) यथा K₂ याचते, Da₁ D₁ D₁ 3 3 T G M₂ 4 द्विपसे, M₁ द्विपते (for याचते) — °) K₁ धार्तराष्ट्रमुते स्थित; D₂ 'राष्ट्रमस्थित (sio), D₁ राष्ट्रप्वय-स्थित, S (except T₂) 'राष्ट्रमुदत्

12 S K₁ 2 om 12 — °) D₁ om ते K₂ वीर्यं च (for ते वीर्यं) — °) K₂ यस्त, K₂ B₂ D₂ G₁ 2 यश्च, B₂ D₂ 1 यस्तु (for यश्च) B₂ युद्धे कोपश्च पादुपु, D₂ युद्धे छाया च पादुपु — °) D₂ 0 दर्शयास्वाक (for 'यस्वाद्य) Co cites परारुपं (as in text) — S om 12^{af} — °) K₂ युद्धमदा K₂ V₁ B D S च (for स) D₂ हरिष्यामि, Co विनेष्यामि — °) D₁ S (except T₂) महारणे (for 'ह्वे)

13 °) B₂ धर्मसुतस् B₁ 2 तथा, T₂ G₂ M तत्, G₁ 2 [अ]प्रज (for तदा) — °) D₀ अयोमुसै K₁

सुवर्णपुङ्खैर्दशभिर्विव्याधायस्मयैः शितैः ॥ १३
 तं सूतपुत्रो नवभिः प्रत्यविध्यदरिदमः ।
 वत्सदन्तैर्महेष्वासः प्रहसन्निव भारत ॥ १४
 ततः क्षुराम्यां पाञ्चाल्यौ चक्ररक्षौ महात्मनः ।
 जघान समरे शूरः शरैः संनतपर्वभिः ॥ १५
 तावुभौ धर्मराजस्य प्रवीरौ परिपार्श्वतः ।
 रथाम्याशे चकाशेते चन्द्रस्येव पुनर्वद्ध ॥ १६
 युधिष्ठिरः पुनः कर्णमविध्यत्रिंशता शरैः ।
 सुपेण सत्यसेनं च त्रिभिस्त्रिभिरताडयत् ॥ १७

शल्यं नवत्या विव्याध त्रिसप्तत्या च सूतजम् ।
 तांश्चास्य गोमृन्विव्याध त्रिभिस्त्रिभिरजिह्वगैः ॥ १८
 ततः प्रहस्याधिरथिर्विधुन्वानः स कार्मुकम् ।
 भित्त्वा भङ्गेन राजानं विद्ध्वा पृथयानदन्मुदा ॥ १९
 ततः प्रवीराः पाण्डूनामभ्यधावन्युधिष्ठिरम् ।
 सूतपुत्रात्परीप्सन्तः कर्णमभ्यर्दयञ्जशरैः ॥ २०
 सात्यकिश्चेकितानश्च युयुत्सुः पाण्ड्य एव च ।
 घृष्टद्युम्नः शिखण्डी च द्रौपदेयाः प्रभद्रकाः ॥ २१
 यमौ च भीमसेनश्च शिशुपालस्य चात्मजः ।

C 8 2334
B 8 48 24
K 8 44 26

चित्ते, B₁ 8 4 D₇ S शरै (for शितै) B₂ विव्याधायस्यै
 शरैश्च (sic), B₅ प्रत्यविध्यदरिदमः; G₁ विव्याधाय त्रिभि-
 शरैः, G₂ शरीरांतकरै शरै

14 ^a) V₁ B D (except D₆) S दशभि (for
 नवभि) — ^b) Da₁ D₁ 8 करिदम — ^c) Ś 2 K₂
 महेष्वासै — After 14, K₂ 4 V₁ B D S ins a passage
 given in App I (No 9)

15 ^a) B₂ D₂ शराम्या M₄ पञ्चाल्यौ — ^b) V₁
 महावलौ, B₅ 'वल' (for 'त्मन') — ^c) K₂ 4 Da₁ Dn₁
 D₁. 8. 5 7 S जघान चन्द्रदेवं च ट(T₂ च)दधार च सयुगे
 (T₁ 8 G M वंशमे)

16 ^b) Da₁ D₁. 5 पार्श्वत स्थितौ, Dn₁ T₂ युधि पार्श्वत,
 T₁ 8 G M युधि भारत (for परिपार्श्वत) — ^c) K₂ Dn₁
 चकाशेता, D₆ प्रकाशेते (for चकाशेते) — ^d) G₂ चन्द्रस्यैव
 (for 'स्येव) K₁ 8 4 Dn₁ D₂ पुनर्वद्ध (K₂ D₂ 'सु')
 ❀ Cc पुनर्वद्धसंबन्धिन्पौ । ❀

17 ^b) T₁ आपोभ्यत् (sic) (for अविध्यत्) Ś 2 K₂
 M₁ त्रिंशता (K₂ 'तै'); K₄ त्रिंशतै, Dn₁ D₆ T₂ निशितै,
 G₁ दशभि (for त्रिंशता) — T₁ om 17^{ca}. — ^c) Ś
 K₁. 2 4 G₁ वृपसेनं; D₆ वसुनेत्रं (for सत्यसेनं) D₂
 वसुसेणं सुनेत्रं च

18 ^b) B₂ 8 G₁ M₂₋₄ [अ]य (for च) — ^c) B₁. 4 5
 D₂. 7 तात्स्य; T₁ त्वाश्वास्य (sic), T₂ तांश्चक्र, G₂
 तांश्चात्र K₂ गोप्तान्; T₂ G₂ गोप्तान्, M₁ गोप्तन् — ^d)
 K₁ D₂ अताडयन् (for अजिह्वगै)

19 ^a) D₂ अधिरथ, T₁ 2 G₁. 2 M₂₋₄ अतिरथिर्
 — ^b) Ś K B₂ 8 Da₁ D₁ 6 6 8 विधुन्वानस्य कार्मुकम्, B₄
 विधुन्वानोस्य का, Dn₁ विधुन्वान स्वका, D₂ चक्ररक्षस्य
 कार्मुकम्, T₁ 8 G M पृथया राजन्शितै शरै; T₂ विधुन्वंसस्य
 कार्मुकम् ❀ Cc कार्मुकमिति काकाक्षिन्यायादुभयत्र । ❀
 — ^c) K V₁ B₂ Dn₁ D₂ 6 8 T₂ छित्त्वा; Da₁ D₁. 5 छित्त्वा

(for भित्त्वा) T₁ 8 G M विद्ध्वा युधिष्ठिर सखे (T₁ ख्ये,
 G₂ 'खे) — ^d) K₂ न दुर्मदा, B Da₁ D₁. 8 4 7
 [अ]नदत्तदा, Dn₁ D₂ 6 T₂ ननाद ह (D₂ च) D₆ om
 मुदा T₁ 8 G M ननादाति (M 'धि)रथिस्तदा (T₁ G₁
 'धा)

20 ^b) K₂ अभ्याधावन् Ś 2 युधिष्ठिर; V₁ B₁ 4 Dn₁
 D₂₋₄ 7 T₂ 8 G M अमर्षिता (for युधिष्ठिरम्) T₁
 अभ्यधावत मर्षिता — ^c) Ś K₁ 2 4 B₂. 5 सूतपुत्रं, V₁
 B₁. 4 Dn₁ D₂₋₄ 7 S युधिष्ठिरं, D₆ सूतपुत्रा (for 'पुत्रात्')
 — ^d) T₁ G₂ कर्णं चाम्यद्रवन्शरै, I₂ G₁. 8 M कर्णं
 चाम्यर्दयन्शरै

21 T₂ G₁ 8 repeat 21^{ab} after 441* — ^a) K₂
 सुपेण सत्यसेन च, T₂ G₁ 8 (all both times) सात्यकि
 चेकितान च — ^b) T₂ G₁ 8 (all first time) युयुत्सुं
 T₁ 8 (second time) G₁ (second time) 2 8 (second
 time) M पार्थिवश्च (G₂ 'व' स) ह, T₂ पाण्डवै सह; T₂
 (first time) पाण्डवास्तदा, G₁ (first time) पाण्डवास्तथा;
 पारुथमेव च Cc cites पाण्ड्य (as in text) K₂
 त्रिभिस्त्रिभिरताडयत् — After 21^{ab}, T₂ G₁ 8 ins

441* षोल च चेरक चैव सिंहलद्वीपवासिनम् ।

कर्णो विव्याध सकुन्दो दाक्षिणात्यान्समन्तत ।

[(L 1) G₂ केरल (for चेरक) G₁ वासिना, G₂ वासिन
 — (L 2) G₁ कणैर् G₂ सहस्रश (for समन्तत)]

22 ^b) D₁ शिशुपालश्च, D₂ T₂ चेदिराजस्य D₁
 चात्मन, D₆ चारमजा — ^c) T₁ 8 G M करुषा (for
 कारुषा) B₂. 4 करुष (B₄ 'पा)मत्स्यशूराश्च; Dn₁ T₂
 कारुष (T₂ 'श)मत्स्यभोजाश्च; D₆ कारुषा मत्स्यसेनाश्च — ^d)
 K₂ कौरुषा (sic), K₄ Dn₁ D₁ 6 8 कैकया G₁ कौसला
 (for को) — ^e) G₁ 8 त पृते (for पृते च) Dn₁
 T₂ 8 G₂ M तु (for च) Ś 2 स्वारिता, Dn₁ T₂
 [अ]तिरया (for स्वरिता) B₂ पृते चान्ये च स्वरिता — ^f)
 K₂ V₁ सुपेण; Cc वसुपेणम् (as in text) Da₁ D₁ 8-8

कारूपा मत्स्यशेषाश्च केकयाः काशिकोसलाः ।
एते च त्वरिता वीरा वसुपेणमवारयन् ॥ २२
जनमेजयश्च पाञ्चाल्यः कर्णं विव्याध सायकैः ।
वराहकर्णैर्नाराचैर्नालीकैर्निशितैः शरैः ।
वत्सदन्तैर्विपाठैश्च क्षुरप्रैश्चटकामुखैः ॥ २३
नानाप्रहरणैश्चोग्रै रथहस्त्यश्चसादिनः ।

सर्वतोऽभ्याद्रवन्कर्णं परिवार्य जिघांसया ॥ २४
स पाण्डवानां प्रवरैः सर्वतः समभिद्रुतः ।
उदैरयद्वाह्वमस्त्रं शरैः संपूरयन्दिशः ॥ २५
ततः शरमहाज्वालो वीर्योष्मा कर्णपावकः ।
निर्दहन्पाण्डववनं चारु पर्यचरद्रणे ॥ २६
स संवार्य महास्त्राणि महेष्वासो महात्मनाम् ।

अताडयत् (D₈-s °न्), D₈ अयाधयन् K₈ सुपेणमवताडयत्,
सुपेणमवधावयन्; T₁ कर्णमभ्यद्रवन्नगे; C₇ वसुपेणमताडयत्
23 °) Hypermetric S₁ पांचाल्यौ, K₈ पाचाल्य;
G₁ पाचालः S₂ K₁ २ ४ जनमेजयपांचाल्यौ (S₂ °पचालौ)
— °) S₂ K₁ २ कर्णो, D_{n1} कर्णे K₈ पत्रिभिः, T₈ G₈
सत्वर (for सायकै) — °) B₁-4 D₂-4 ० 7 व (D₂ वा)-
राहकर्णं; D₈ वाराहकर्णैर् D_{n1} S व (D_{n1} M₁ वा)राहकर्ण
(D_{n1} °र्णि)नालीकैर् — °) K₈ D₈ ३ नालिकैर्; V₁ D_{n1}
D₁ ६ नाडीकैर्, D_{n1} S नाराचैर् (for नालीकैर्) V₁ T₈
G विविधैः; D_{n1} M विशिखै (for निशितै) D_{n1} D₁
अपि, D₈ M क्षुरैः; G₁ शरैः (for शरै) — °) G₁ २
वत्सदन्त- K₈ विपाठैश्च — °) K₈ क्षुरप्रैश्च, S (except
T₂) क्षुरकैश्च (for क्षुरप्रैश्च) S₂ K₁ २ ४ शकटामुखै, K₈
D₈ चटकामुखै, D₂ कंदकामुखै, D₄ T₁ चकटामुखै, T₂
कटकामुखै, M₂-4 च शिलीमुखै

24 °) G₂ नानाप्रहरकै D₈ घोरेरै, T₁ तीक्ष्णैर् (for
चोग्रै) — °) B D_{n1} D₁ ३-६ ७ रथहस्त्यश्चसादिभिः, D₈
रथाश्वजसादिन, S हस्त्यश्वरथसादिन — °) K₈ V₁ B
D_{n1} D₁ ३-६ ७ ८ S [S]भ्यद्रवन्, D_{n1} [S]भ्यहनत्, D₈
व्यधमन् T₈ G तूर्ण (for कर्ण) — °) D₁ परीवार्य, D₂
पराजय, T₂ परिवद्रुर् (for परिवार्य) D_{n1} M₁ जिघांसव

25 °) D₈ प्रवरान् — °) T₁ सर्वैश्च (for सर्वत)
— After 25^{ab}, S ins

442* छाद्यमानैः शितैर्बाणैः स्वस्वनामाङ्कितैस्तदा ।
न चचाल रणे कर्णो महेन्द्रो दानवैरिव ।

[(L 1) T₈ G₈ छाद्यमान T₁ ३ M शरैर्घोरै (for
शितैर्बाणै) T₁ G₁ २ M₁ शरै, T₈ G₈ M₂-4 शितै (for
तदा)]

— °) K₈ V₁ B D (except D₈) S (except G₁)
उदैरयन् — °) K₈ V₁ B D S आपूरयन् (for संपू°)
D₂ ० जगत् (for दिश) — After 25, S ins

443* निजघान महेष्वासान्पाञ्चालानेकविंशतिम् ।

Colophon

संजय ।

ततः पुनरमेयात्सा चेदीनां प्रवरान्दश ।

न्यहनद्गरतश्रेष्ठ कर्णो वैकर्तनस्तदा ।

तस्य बाणसहस्राणि सप्रणजानि मारिप ।

इश्यन्ते दिक्षु सर्वासु शलभानामिव प्रजा । [5]

कर्णनामाङ्किता घाणा स्वर्णपुङ्खाः सुतेजना ।

नराश्रकायाश्चिभिद्यं पेतुर्गर्भ्या समन्तत ।

कर्णेनैकेन समरे चेदीना प्रवरा रथा ।

सृञ्जयाना च सर्वेषा शतशो निहता रणे ।

कर्णस्य शरसञ्च यभूव विपुल तम । [10]

नाज्ञायत तत किञ्चित्परेपामात्मनोऽपि वा ।

तस्मिंस्तमसि भूते च क्षत्रियाणा भयकरे ।

विचचार महाबाहुर्निर्दहन्क्षत्रियान्वहून् ।

[(L 1) T₈ G₂ पाचाल्यान् — Colophon Adhy name
M₁ कर्णमोहन — Adhy no (figures, words or both)
T₁ ३ G M 44, T₂ 45 — T₈ om lines 2-7 — (L 2)
T₂ बहून्, G₁ दिश (for दश) — (L 3) G₈ मरतश्रेष्ठ
— (L 4) T₂ सुप्रसन्नानि, G₂ सप्रणुजानि, M₂-4 संप्रकीर्णानि
— (L 8) T₁ G हता (for रथा) — (L 10) G₁
शिरसंछिन्न (s₁₀), M₁ रथं, M₂-4 सशर छत्र G₁ यभूव
T₂ M₈ विमल T₂ नम (for तम) — (L 11) M₁ न
(for ना-) G₁ च (for वा) — (L 12) T₁ २ G₁ ३
M तस्मिंस्तमसि M₂-4 संभूते (for भूते च) — (L 13) T₁
महाबाहु T₁ ३ G₈ निदहन्, G₁ २ अदहन् (G₂ °व)]

26 °) B₂ शरमहान्कालो (s₁₀) — °) B₂ वीरार्याः;
D_{n1} वीर्यवान्, S वीर्यार्वि (for वीर्योष्मा) B₁ कर्ण
पावकम् — °) K₈ निदहन्, B₂ निर्दयन्, D₈ निर्दहत् S₂
K₁ ४ B₂ T₁ पाण्डवचमू; V₁ D_{n1} D₁ ६ पाण्डवबल, B₈ T₂
पाण्डवी सेना; G₁ पाण्डवानीक; G₂ पाण्डववर — °) B
(except B₂) D₈ ४ ७ वीरः (for चारु) — After 26, S
ins

444* ततस्तेषां महाराज पाण्डवानां महारथा ।

सृञ्जयानां च सर्वेषा शतशोऽथ सहस्रश ।

अस्त्रैः कर्णं महेष्वास समन्तात्पर्यवारयन् ।

[(L 3) T₁ शरै (for अस्त्रै)]

27 °) B₁ ३ ४ D_{n1} D₁ ३-६ ७ संघाय; B₂ संघाह, T₁
निवार्य (for संवार्य) B₂ ३ सहस्राणि (for महास्त्राणि)

प्रहस्य पुरुषेन्द्रस्य शरैश्चिच्छेद कार्मुकम् ॥ २७
 ततः संघाय नवतिं निमेषान्नतपर्वणाम् ।
 विभेद कवचं राज्ञो रणे कर्णः शितैः शरैः ॥ २८
 तद्वर्म हेमविकृतं रराज निपतत्तदा ।
 सविद्युदभ्रं सवितुः गिष्टं वातहतं यथा ॥ २९
 तदङ्गं पुरुषेन्द्रस्य भ्रष्टवर्म व्यरोचत ।
 रत्नैरलंकृतं दिव्यैर्व्यभ्रं निशि यथा नभः ॥ ३०

स विवर्मा शरैः पार्थो रुधिरण समुक्षितः ।
 क्रुद्धः सर्वायसीं शक्तिं चिक्षेपाधिरथिं प्रति ॥ ३१
 तां ज्वलन्तीमिवाकाशे शरैश्चिच्छेद सप्तभिः ।
 सा छिन्ना भूमिमपतन्महेष्वासस्य सायकैः ॥ ३२
 ततो बाह्वोर्ललाटे च हृदि चैव युधिष्ठिरः ।
 चतुर्भिस्तोमरैः कर्णं ताडयित्वा मुदानदत् ॥ ३३
 उद्भिन्नरुधिरः कर्णः क्रुद्धः सर्प इव श्वसत् ।

C 8 2347
B 8 49 47
K 8 44 59

— ^b) B (except B₂) Da₁ D₁₋₅ 7 महामना — ^d) S कर्णश् (for शरैश्च) K₃ सायकम्, D₂ पांडव (for कार्मुकम्)

28 ^a) Da₁ D₁₋₅ T₁ M₂₋₄ नवतिर T₂ तत्
 मध्यायमानं तु — ^b) V₁ B₁ Dn₁ D₃ 4 7 G₁ 2 नतपर्वणं,
 T₁ M₂₋₄ पर्वणि. B₂ 4 Da₁ D₁ 5 निमेषान्नतपर्वणम्
 — ^c) K₃ राज्ञो (for राज्ञो) — ^d) S K D₂ 8 तत (for
 रणे) D₃ शरै (for शितै)

29 ^a) Dn₁ चर्म (for चर्म) — ^b) K₃ V₁ T G₁ 8
 M रत्नचित्रं पतद्वर्मो, B Da₁ D₁ 8-5 7 रत्नचित्रं यमौ पतत्,
 Dn₁ D₃ G₂ रत्नचित्रं पतद्भुवि, D₂ 6 रत्नचित्र पतत्तदा
 — ^c) Da₁ D₁ 5 स विद्यु, T₁ सवितु, M₂₋₄
 सुक्षिष्टं (for सवितु) V₁ B Da₁ D₁₋₅ T₁ छिष्ट, Dn₁
 T₂ छिष्ट, T₃ G₁ 8 दिवं, M₂₋₄ शैलाद् (for शिष्टं) V₁
 D₃ T₁ M वाताहत

30 ^a) V₁ B₁ 2 4 D₃ 4 7 T₃ G तदगात्, B₂ 5
 तदकात्, Da₁ D₁ 5 तदंगे, D₃ तदयं (marg 'दिदं) (for
 तदङ्गं) — ^b) Da₁ D₁₋₅ 7 T₃ G₁ 2 भ्रष्ट (for भ्रष्ट-)
 K₂ न्यमोचत, T₃ G₁ 8 M₂₋₄ व्यशोभत, G₂ व्यपोहत
 — ^c) K₃ रत्न, B₂ 4 D₃ शरैर् (for रत्नैर्) K₃ B Da₁
 D₁₋₅ 7 2 चित्रैर्, V₁ Dn₁ T₃ मुख्यैर्, D₃ चैव, T₁ 8 G M
 पुण्यैर् (for दिव्यैर्) — ^d) B₁ transp यथा and नभ
 V₁ B₂ Dn₁ D₂ 6 8 S [अं]वर (for नभ) K₃ व्यथित
 निशितैर्यथा

31 ^a) K₃ V₁ B Da₁ D₁₋₅ T₁ 2 M₂ छिन्नवर्मा, Dn₁
 T₃ G M₁ 8 4 मिन्नव (G₂ 'श)मां (for स विवर्मा) — ^b)
 D₂ 6 मम (D₂ 'मु)द्वित, T₁ 8 G M परिहृत (for
 ममुक्षित) — After 31^{ab}, T G ins

445* यमाये पुरुषश्रेष्ठ उद्यस्त्रिव दिवकर ।
 म शरार्पितसर्वाङ्गश्चिन्नवर्माय सयुगे ।
 क्षत्रधर्मं ममास्थाय विहनादमयाकरोत् ।
 नदित्वा च चिर काल पाण्डवो रमसो रणे ।
 38

[(L 1) G₁ पुण्यैश्च — (L 3) G₁ क्षत्रधर्माथ संसाय
 (for the prior half) G₂ बहुवत् (for अथाकरोत्)
 — (L 4) T₁ न नदित्वा T₁ रमसाद्]

— ^c) B₁ 2 D₃ 4 7 तत (for क्रुद्ध) D₃ स आयसीं
 (for सर्वा) D₂ अधिरथ T G शक्तिं चिक्षेप वेगेन
 प्रदीप्तमशनीमिव (T₁ G₂ 'नीं यया)

32 ^b) S शक्तिं सप्तभिराशुगै (M₂₋₄ 'यसै) — ^c)
 S₂ K₃ V₁ B D क्षमन् (for अपतत्) S महेश्चिच्छेद
 राधेय (M₁ 'य) सा त्वशी (T₁ व्यशी, M₁ त्वकी) र्यत व रणे-
 (T₁ सुवि)

33 ^a) T G₂ M हृदि, G₁ 2 युधि (for ततो) B₂
 राज्ञोर (for बाह्वोर) D₃ om च — ^b) S क्षिप्रकारी
 (for हृदि चैव) Da₁ D₁ 5 एव (for एव) B₂ 8
 युधिष्ठिर — B₂ 8 om (hapl.) 33^d-34^a — ^d) K₃ V₁
 B₁ 4 D S [अ]नदन्मुदा (by transp), V₁ [अ]नदन्मुद;
 B₂ [अ]नदन्मुद

34 B₂ 8 om 34^a (cf v l 33) — ^a) D₁ 2 5 6 8
 T₂ उ (D₃ त)द्विन्नहृदय (for 'रुधिर) S₂ कर्णे, B₂
 क्रुद्ध (for कर्ण) — ^b) B₂ कर्णे (for क्रुद्ध) — After
 34^{ab}, S ins

446* जवान सूत पार्थस्य पार्थि च नवभि शरै ।
 [T₃ G₂ पाठि, G₂ पार्थि]

— ^c) K₁ 2 बह्वेन, S (except T₂) नृपते (for महेन)
 — ^d) T₁ G₁ 2 M चैव त, T₃ G₂ त शरै (for पाण्डवम्)
 — After 34^{cd}, K₃ D₃ ins

447* हत्वा सूतं च पार्थस्य पृष्ठगोपं च सायकैः ।

— ^c) B₂ G₂ इपुर्धोश्, T₁ इपुधि K₃ D₃ इपुधी चातपत्रं
 च — ^d) T₃ G₁ 8 ध्वज (for रथ) T₁ [S]भिनत् (for
 Sच्छिनत्) K₃ D₃ चिच्छेद परवीरहा — N ins
 after 34 T₂ after App I (No 10)

448* कालबालास्तु ये पार्थ दन्तवर्णावहन्त्या ।
 तैर्युक्त रथमास्थाय प्रायाद्राजा पराद्भुक् ।

[(L 1) S₂ K₃ कालबाल तु, V₁ 'कालास्तु D₂ 6 8 च

ध्वजं चिच्छेद भङ्गेन त्रिभिर्विन्याध पाण्डवम् ।
 इषुधी चास्य चिच्छेद रथं च तिलशोऽच्छिनत् ॥ ३४
 एवं पार्थो व्यपायात्स निहतप्राणिसारथिः ।
 अशक्नुवन्प्रमुखतः स्थातुं कर्णस्य दुर्मनाः ॥ ३५
 तमभिद्रुत्य राधेयः स्कन्धं संस्पृश्य पाणिना ।
 अत्रवीत्प्रहसत्राजन्कुत्सयन्निव पाण्डवम् ॥ ३६

(for तु) T₂ श्वेतवालस्तु ते पार्थ (for the prior half)
 Da₁ D₁ s अवहन्पाण्डुरा हया (for the posterior half)
 — (L 2) K₂ D₈ तान्स्वय वाहयन्संख्ये (for the prior
 half)] — After 34, S ins a passage given in
 App I (No 10)

35 ^a) S (except T₂) तत् (for एवं) K₂ Dn₁
 [S]प्यापायात्स, V₁ B₁₋₄ D₂₋₄ 1 [S]न्युपायात्स, B₅
 [S]पयात्संख्ये, D₈ व्यपासर्पन्, S व्य(G₁ 2 [S]प्य-, G₈
 M₁ ह्य)पायासीद् (for व्यपायात्स) — ^b) S K₂ 3 B
 निहत पाणिसारथिः, V₁ निहत पृष्टसां, T₁ धुरसा हतसां
 (s₁₀), T₂ M धुर्याभ्या हतसां, T₃ G₈ हताश्वो हतसां, G₁
 इडाहै हतसां; G₂ रथाहै हतसां — ^c) B₂ अशक्नुवन्,
 Dn₁ नाशक्नुवत्, D₁ अशक्नुवत्, T₂ M₁ नाशक्नुवन्
 T₁ 3 G M₁ मुखे स्थातु (for प्रमुखतः) M₂₋₄ नाशक्नुमुखे
 स्थातुं — ^d) T₁ G₁ 2 M तदा, T₂ G₈ तत् (for स्थातु)

36 ^a) K₂ तमभिद्रुत्य, B D₂₋₅ 1 अभिद्रुत्य तु, T₂
 तमनुद्रुत्य (for तमभिद्रुत्य) — ^b) K₂ V₁ B Da₁
 D₁₋₄ 5-8 स्कन्धे Dn₁ S पाण्डुपुत्र युधिष्ठिर (T₂ महारथ)
 — After 36^{ab}, Dn₁ T₂ ins

449* वज्रच्छत्राङ्गुशैर्मस्यैध्वजकूर्मांस्तुजादिभिः ।
 लक्षणैरुपपन्नेन पाणिना पाण्डुनन्दनम् ।
 पवित्रीकर्तुमात्मान स्कन्धोपरि समस्पृशत् ।
 प्रहीतुमिच्छन्स वलात्कुन्तीवाक्यं च सोऽसरत् ।
 तं शक्य प्राह मा कर्णं गृह्णीया पार्थिवोत्तमम् ।
 गृहीतमात्रो हत्वा स्वा मा करिष्यति भस्मात् ।
 [(L 6) T₂ करिष्यतु (for 'ति)]

— ^c) K₂ असहन् D₂ T₂ कर्णं (for राजन्) — ^d) D₂
 विकुत्सन् (for कुत्सयन्)

37 ^a) D₁ मम (for नाम) — ^b) K₂ क्षत्रधर्मं,
 B₂ D₂₋₅ 1 'धर्म- — ^c) K₂ जघान, G₁ प्रसह्या (for
 प्रजह्यात्) B₁ 8-5 Da₁ D₁ 8-5 1 समर भीत (B₂ 4 'रु'
 (for समरे शत्रून्) K₂ D₂ शत्रु, D₂ सर्वान् (for शत्रून्)
 — ^d) D₂ 6 महामृधे (for 'हवे)

38 ^a) K₂ स भवान्, T₂ G₈ न हि त्व (for न भवान्)

कथं नाम कुले जातः क्षत्रधर्मे व्यवस्थितः ।
 प्रजह्यात्समरे शत्रून्प्राणात्रक्षन्महाहवे ॥ ३७
 न भवान्क्षत्रधर्मेषु कुशलोऽसीति मे मतिः ।
 ब्राह्मे वले भवान्युक्तः स्वाध्याये यज्ञकर्मणि ॥ ३८
 मा स्य युध्यस्व कौन्तेय मा च वीरान्समासदः ।
 मा चैनानप्रियं ब्रूहि मा च व्रज महारणम् ॥ ३९

K₂ क्षत्रधर्मेण, T₁ 'धर्मे तु — ^b) K₂ B₁ 2-5 D₁ 2, 3 1
 G₁ 2 M कुशलो हीति, V₁ D₈ कुशलोऽसीति; T₁ कुलशोद्धिति
 (s₁₀) (for कुशलोऽसीति) — V₁ reads 38th on
 marg — ^c) K₂ ब्राह्मवले, M₂ ब्राह्मे कुले S₂ युक्ते
 — ^d) K₂ B₂ स्वाध्याययज्ञकर्मणि (B₂ 'सु)

39 ^a) V₁ मास्मान् (for मा स्य) — ^b) K₂ B Da₁
 D₁₋₅ 1 T₁ 3 G M मा स्य, Dn₁ मा च, T₂ न च (for मा
 च) D₂ (before corr) समानद्, T₁ G₁ 2 'सत् (for
 'सद') K₂ माचासन ममासद (s₁₀) — ^c) K₂ मा, B₂
 न (for मा) K₁ B Dn₁ D₂ 4 1 चैतान्, Da₁ D₁ 5
 चैतान्, D₈ चैनान् (for चैनान्) D₈ ब्रूया T G M₂₋₄
 मा चै(G₂ मै)व (T₂ व) विप्रियं ब्रूहि, M₁ मा चैव धीप्रिय
 ब्रूहि (s₁₀) — ^d) B Da₁ D₁₋₅ 1 3 वै (for च) D₂
 महाहव K₂ मा च प्रज*हाहवम्, Dn₁ S मा च त्व भज
 (Dn₁ व्रज) सयुग — After 39, Bom. ed and S
 ins

450* वक्तव्या मारिषान्ये तु न चक्तव्यास्तु मादशा ।
 मादशान्निह युवन्युद्धे एतदन्यच्च लप्स्यसे ।
 स्वगृह गच्छ कौन्तेय यत्र वा केशवार्जुनौ ।
 न हि त्वा समरे राजन्हन्यान्कर्णं कथंचन ।

Colophon

[(L 1) G₂ वक्तव्यास्त्वाष्टशान्येषु (for the prior half)
 T₂ च (for तु) — (L 2) T₂ वि- (for हि) T₂
 एतदन्यत्र लप्स्यसि (for the posterior half) — (L 3)
 Bom. ed तौ (for वा) — (L 4) G₁ 2 M त्वा (for
 त्वा) and transp राजन् and कर्णं T₂ om the
 colophon — Adhy name T₁ M₁ युधिष्ठिरपराजय
 — Adhy. no (figures, words or both) T₁ 3 G 45,
 M 44.]

T₁ 3 G M cont.

451*

सजय ।

वरप्रदानं कुन्त्यास्तु कर्णं स्मृत्वा महारथ ।

वधप्राप्तं तु कौन्तेय नावधीत्युरूपोत्तमम् ।

[(L 1) T₂ वरप्रदानात् G₈ मत्वा (for स्मृत्वा)
 — (L 2) M₂₋₄ हि (for तु) T₂ G₈ M₈ पुरुषोत्तम]

एवमुक्त्वा ततः पार्थ विसृज्य च महाबलः ।
 न्यहनत्पाण्डवीं सेनां वज्रहस्त इवासुरीम् ।
 ततः प्रायाद्दुतं राजन्वीडनिव्र जनेश्वरः ॥ ४०
 अथ प्रयान्तं राजानमन्वयुस्ते तदाच्युतम् ।
 चेदिपाण्डवपाञ्चालाः सात्यकिश्च महारथः ।
 द्रौपदेयास्तथा शूरा माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ ॥ ४१
 ततो युधिष्ठिरानीकं दृष्ट्वा कर्णः पराङ्मुखम् ।
 कुरुभिः सहितो वीरैः पृष्टुगैः पृष्टमन्वयात् ॥ ४२
 शङ्खभेरीनिनादैश्च कार्मुकाणां च निस्वनैः ।
 बभूव धार्तराष्ट्राणां सिंहनादरवस्तदा ॥ ४३

युधिष्ठिरस्तु कौरव्य रथमारुह्य सत्वरः ।
 श्रुतकीर्तेर्महाराज दृष्टवान्कर्णविक्रमम् ॥ ४४
 काल्यमानं बलं दृष्ट्वा धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
 तान्योधानन्नवीत्कुद्वो हतैनं वै सहस्रशः ॥ ४५
 ततो राज्ञाम्यनुज्ञाताः पाण्डवानां महारथाः ।
 भीमसेनमुखाः सर्वे पुत्रास्ते प्रत्युपाद्रवन् ॥ ४६
 अभवत्तुमुलः शब्दो योधानां तत्र भारत ।
 हस्त्यश्वरथपत्तीना शङ्खाणां च ततस्ततः ॥ ४७
 उत्तिष्ठत प्रहरत प्रैताभिपततेति च ।

C ४ 2366
B ४ 49 68
K ४ 44 68

40 ^b) K₃ विसृज्य, B_{2.8} विसुच्य B₁₋₄ महाबलः, D₁ T₂ 'सना', T₁ G M₂₋₄ 'रथ' (for 'बल') — ^c) B₂ प्राहनत्, D₁ D_{1.4.5} व्यहनत्, D₂ जहनत्, D₆ अग्रवीत्, G₂ न्यहनन् — B₂ om. 40^f — ^e) K₃ V₁ B_{1.2.4.5} D₁ ततो K₃ प्रयाद्, V₁ D_{2.8} G₁ M [S]पयाद्; B₂ [S]पय, B_{1.4.5} D₁ D_{1.4-7} T G_{2.8} [S]पायाद् K_{2.4} S (except T₂) राजा (for राजन्) — ^f) V₁ B_{1.5} D₁ D_{1.8-5.7} T₂ नरेश्वर, G₂ जनैश्वर

41 ^a) K₃ V₁ B₂ अयोपयात्, B_{1.8-6} D₁ D₁₋₈ अयापया (D₆ 'या)त D₁ S अपयां (D₁ G₂ M 'पया, G_{1.2} 'पाया)तं च राजानं — ^b) K₃ मत्वशामि पुरयुत (sic), V₁ अन्वयु पुनरन्वयं, B₁ अनुजगमुस्तमुच्यतां, B₂ अन्वयु ऋष्टमच्युत, B₂₋₅ D_{2.4.7} मत्वान्वीयुस्त्वमच्युत, D₁ D_{1.5.6} अनुजगमु परतपा, D₁ अवपूरयसत्तमा (sic), D₂ T_{1.8} G M अन्वयामिपुरस्युत (G₁ 'त), D₂ T₂ अन्वयू रथयत्तमा — ^c) D₂ पचाला — ^d) S K_{1.2.4} महाबल, B₂ 'रथा' (for 'रथ') — ^e) D₂ T₂ G ततः; T₁ तदा (for तथा) T₂ G₂ वीरा (for शूरा)

42 ^b) D₁ पराङ्मुख — ^c) K₃ वीर, V₁ B D (except D₆) S वीर — ^d) V₁ B D₁ D_{1.8-5.7} S प्रहृष्ट, D₂ पृष्टतो (for पृष्टुगै) K₃ D_{2.4.6} अन्वगात् V₁ B D₁ D_{1.8-5.7} T G M₂₋₄ पृष्टतोन्वगात् (D₁ 'न्वागात्, D₁ 'न्वयात्); D₂ हृषितोन्वयात्, M₁ प्रयतो, (for पृष्टम')

43 ^a) B_{2.5} D₁ D_{1.5} भेरीशखनिनादश्च (B_{2.5} 'दाश्च), V₁ D₁ D₆ S शखभेरीनिनादश्च (T G_{1.8} 'दाश्च, M₁ 'दाश्च), B_{1.8.4} D_{2.4.7} भेरीशखमृदगाना — ^b) V₁ B_{2.4} T_{2.8} G_{1.8} M₂₋₄ निस्वना B₂ D₁ D_{2.4.6.7} T₁ G₂ M₁ निस्वन K₃ कार्मुकारावनिस्वनै — ^c) V₁ S (except T₂) यभूवुर्घोर्त (T₁ 'र्धत)राष्ट्राणां — ^d) K₂ B_{2.8} सिंहनादवरस, D₂ T₂ 'रवास, T_{1.8} G M 'रवैस K₃

B D₁ D₁ D_{2-4.6.7} तथा, S (except T₂) सह (for तदा)

44 ^a) S (except T₂) च (for तु) D₁ D₈ S (except T₂) कौरव्यो — ^b) D₁ आस्थाय (for आरुह्य) B_{1.5} D_{2-4.6.7} सत्वरम्, S (except T₂) मारिप (for सत्वर) — B₂ om 44^c-45^b — ^c) S K₁₋₃ D₁ श्रुतकीर्तिर, T₁ श्रुतिकीर्तिर, G₁ महाराजा — ^d) D₁ दृष्ट्वा (for दृष्टवान्) S₁ किल (for कर्ण) D₁ T₂ दृष्ट्वा कर्णस विक्रम, T₂ G₂ दृष्ट्वा तत्कर्मविक्रमं

45 B₂ om. 45^{ab} (cf v l 44) — ^a) D₁ काल्यमान — ^b) S सूतपुत्रेण पांडव (T₂ G₂ मारिप) — ^c) B D₁ D_{1.8-5.7} स्वान, M₁ यौघान् K₁ अवधीत् (for अग्रवीत्) — ^d) S₁ हवानेव, K₁ शखैरेव, K₂ हतनीव, K₃ D_{2.8} हतैनं वै, V₁ हतेत्येव, S निघ्नतैना (G₂ 'त्ता)न् (for हतेन वै) D₂ वा (for वै) K₃ B_{1.4.5} D_{2.4.7} निघ्नतैता (D₂ 'ना)न्किमासत, B₂ D₁ D_{1.5} निहतेतान्किमासत, B₂ निघ्नतैतान्किमानसौ

46 S K_{1.2} D₂ om 46^{ab} — ^a) G₂ राजा (for राजा) T₂ G₂ [अ]न्यनुज्ञाता, M₁ [अ]भ्यनुज्ञातान् — ^d) K₃ तान् T_{2.8} G_{1.8} प्रत्यवारयन् (for प्रत्युपाद्रवन्)

47 B₂ om 47 — ^a) K₃ D₂ तुमल, M₁ तुमुलं — ^b) M यौघाना D₁ भारत — K₃ om 47^c-48^b — ^c) V₁ B_{1.2.5} D₁ D₁₋₈ T₁ M₂₋₄ रथहस्त्यश्वपत्तीना, D₁ T₂ रथहस्त्यश्वमुख्याना, T₂ G₂ रथपत्त्यश्वनागाना, G_{1.2} अथ हस्त्यश्वपत्तीना — ^d) D₁ T₂ पत्तीना च समवत, T_{1.8} G_{2.8} M₁ द्रवता निन्दो महान्, M₂₋₄ द्रवता निस्वनो महान् — After 47, S (except T₂) 108

48²* उद्धत प्रतिसृष्टाना शङ्खाणां च ततस्ततः ।
 [T G_{2.8} M उद्यत- (for उद्धत) T G M₁ प्रनिविष्टानां T₂ G₂ वृष्टिखरे (for च ततस्ततः)]

48 K₃ om. 48^{ab} (cf v l 47) — ^a) T G_{1.8} M

इति घुवाणा अन्योन्यं जघ्नुयौधा रणाजिरे ॥ ४८
 अभ्रच्छायेव तत्रासीच्छरवृष्टिभिरम्बरे ।
 समावृत्तैर्नरवरैर्निघ्नद्भिरितरेतरम् ॥ ४९
 विपताकाध्वजच्छत्रा व्यश्वसूतायुधा रणे ।
 व्यङ्गाङ्गावयवाः पेतुः क्षितौ क्षीणा हतेश्वराः ॥ ५०
 प्रवराणीव शैलानां शिखराणि द्विपोत्तमाः ।
 सारोहा निहताः पेतुर्वज्रभिन्ना ह्वाद्रयः ॥ ५१

छिन्नभिन्नविपर्यस्तैर्वर्मालंकारविग्रहैः ।
 सारोहास्तुरगाः पेतुर्हतवीराः सहस्रशः ॥ ५२
 विप्रविद्वायुधाङ्गाश्च द्विरदाश्वरथैर्हताः ।
 प्रतिवीरैश्च संमर्दे पत्तिसंघाः सहस्रशः ॥ ५३
 विशालायतताप्राक्षैः पद्मेन्दुसदृशाननैः ।
 शिरोभिर्युद्धशौण्डाना सर्वतः संस्तृता मही ॥ ५४
 तथा तु वितते व्योम्नि निखनं शुश्रुवुर्जनाः ।

आगच्छत; G₂ त गच्छत (for उत्तिष्ठत) — ^b) K₁ Da₁ D₁ ६ Co हत, D₁ प्रत (for प्रेत) V₁ हतेति प्रहतेति च, B₁-६ हतेति प्रय (B₆ पत)तेति च; Dn₁ निघ्नताभिपतेति च; D₀ प्रताभिपततोघ्नत, S (except T₂) क्षिप्र वि(G₂ वै)-परिधावत Co oites पतत — ^c) K₈ D₈ घुवाणास, M₁ घुवाणान् S₁ K₁ ३ V₁ B D S छ (K₈ D₈ ते)न्योन्यं — ^d) S₂ K₁ २ ४ जगमुद, M र्याधा S₁ K₁ २ ४ महाहवे, B (except B₆) Da₁ D₁ ३-६ ७ T₈ G₈ महारणे, D₀ महामृषे (for रणाजिरे)

49 ^a) K₈ अत्र छायेव — ^b) K₈ D₂ ६ ८ T₁ २ G M दासवृष्टिभिर; D₀ अम्ब^r D₂ ० अंबरम् S₂ K₄ V₁ B₈ ६ दारवृष्टिरिवावरे (B₈ रात), Dn₁ दासवृष्टिसदावरे, T₈ G₈ दासवृष्टिरथावरे — ^c) K₄ V₁ B Dn₁ D₈ ४ ७ T₈ G M₂ ४ समावृत्तैर्, Da₁ D₁ ६ अनावृते, M₁ ८ समावृते

50 ^a) K₈ V₁ B D₂-३ ० ७ T₂ ८ G₈ M₈ विपताक-ध्वजच्छत्रा, Da₁ D₀ का ध्वजाच्छत्रा, D₈ कध्वजच्छत्रा — ^b) T₁ २ G₁ M₈ व्यश्वसूतायुधा रथा, T₈ G₈ व्यश्वसूता रथायुधा, G₂ व्यश्वसूतायुधा रथा, M₁ [अ]व्यश्वसूतायुधा रथा. — T₈ G₈ om 50^{ad} — ^c) K₄ व्यगांवा यदध, T₁ व्यगागा धरा (sio), G₁ २ यथार्हावयवा, M₂-४ विशीर्णावयवा. — ^d) V₁ B Da₁ D₁ ३-६ ७ क्षितेश्वराः (for हते^r)

51 ^a) K₈ श्रवणानीव, V₁ प्रणुलानीव, B₁ ६ D₈ ४ ७ प्रवणादिव; B₂ Dn₁ D₈ T G₁ ८ M द्विरवराणीव, B₄ प्रवणानीव, Da₁ D₁ ६ प्रचलानीव; D₂ ० अवरादिव, G₂ द्विशोमणीव (for प्रवराणीव) Cv प्रवणादिव शैलानि — ^b) V₁ गजोत्तमा, D₄ द्विजोत्तमा; Co द्विपोत्तमा (as in text). B₂ Dn₁ D₈ S वज्रभिन्नानि सारिप — After 51^{ab}, B₂ 1ns

453* प्रलुत्वा धीर शैलानां शिखराणि द्विपोपमा ।
 — D₂ om (hapl) 51^d-52^e — ^c) K₈ T₂ ८ G₈ सुरगा (for निहताः) — ^d) B₄ अचला (for अद्रय) K₁ ३ B₆ हतवीरा सहस्रश; Dn₁ D₈ T₈ वार्णमिन्ना महीतले

T₁ ८ G M द्विपा भि(M₁ पाद्भि, G₂ M₈ धात्रि)ता महीतले

52 D₂ om 52^{ab} (of v 1 51) K₁ om 52-53 K₈ B₆ om 52 — ^a) S₂ K₂ ४ छिन्नच्छिन्नविपर्यस्तैर्, D₈ प्रभिन्नच्छविपर्यस्तै, S छिन्नभिन्नविपर्यस्त (G₂ ल) — ^b) B Da₁ D₈ ४ ० ७ वर्मालंकारभूपणै, D₀ चर्मालंकारविग्रहै; D₈ नानालंकार, T₁ ८ G वर्मालंकारविग्रहा Co oites सालंकारभूपणै — ^d) M₂-३ हता वीरै G₂ शुश्रुवु (sio) (for सहस्रश) B₁ ६ त ० अत्रा ह्वाचला

53 K₁ om 53 (of v 1 52) S₁ K₂ om (hapl) 53 — ^a) B₁-३ Da₁ D₁-६ ७ विप्रविद्वायुधाश्वैव, B₁ ६ T₈ G₈ युधागाश्च, Dn₁ युधागैश्च, M₁ युधागा च, M₂-४ युधागापि G₁ २ विप्रविद्वा(G₂ त्)रथागाश्च — ^b) B₁-३ D₈ ४ ७ विरथाश्च रथैर्हता, Da₁ विरथाश्वरथै, D₀ विरथाश्वरथै, T₁ विरथ रथिभिर्हत; T₂ ८ G M द्विरदा(T₂ या) रथिभि — ^c) K₈ प्रतिवारैश्च, V₁ प्रतिवैरैश्च (sio), D₂ पत्तिवीरैश्च, M₁ प्रतिवीराश्च Co oites प्रतिवीरै (as in text) B₂ ३ D₁ नमर्दे, Dn₁ D₈ T₂ सप्रामे; G₁ २ सरथै. — ^d) K₈ सति संघा, K₄ पत्तिसघा

54 K₁ om. (? hapl.) from प्राक्षे (in 54^a) up to वितते (in 55^a) — ^b) V₁ T₈ G M पद्मेन्दुप्रतिमाननै, B₂ पूर्वेन्दुसदृश; T₁ पूर्वेन्दुप्रतिमा — G₁ om 54^e-55^b — ^c) S₁ (marg) बहुभिर्, K₂ ४ वीराणा (for दितोभिर) — ^d) D₈ दितोभि (for सर्वत.) S₂ K₂ ४ Da₁ D₁ ६ संभृता, K₈ सस्कृता; V₁ B D₂-४ ७ T₂ संस्तृता, D₈ सस्तृता (for संस्तृता) T₁ ८ G₂ ८ M युद्धशौण्डै (T₂ दा) स्तृता (G₂ तथा) मही

55 K₁ om तथा तु वितते (of v 1 54) G₁ om 55 (of v 1 54) — ^a) K₈ V₁ B D S (G₁ om) यथा भुवि (V₁ भूमौ) तथा (D₀ ते) व्योम्नि B₈ transp. निखनं and शुश्रुवु — ^b) Some MSS निखन; K₁ द्विखनं S₁ K₁ २ ४ दृष्टुर; K₈ शुश्रुभुर; G₂ वज्रसुर (for शुश्रुवुर) — ^c) D₀ सर्वै (for सर्वै) K₈ विमानै रथवै सर्वै

विमानैरप्सरःसंवेर्गीतवादित्रनिखनैः ॥ ५५
 हतान्कृतानमिसुखान्वीरान्वीरैः सहस्रशः ।
 आरोप्यारोप्य गच्छन्ति विमानेष्वप्सरोगणाः ॥ ५६
 तद्दृष्ट्वा महदाश्चर्यं प्रत्यक्षं स्वर्गलिप्तया ।
 प्रहृष्टमनसः शूराः क्षिप्रं जग्मुः परस्परम् ॥ ५७
 रथिनो रथिभिः सार्धं चित्र युयुधुराहवे ।
 पत्तयः पत्तिभिर्नागा नागैः मह हयैर्हयाः ॥ ५८
 एवं प्रवृत्ते संग्रामे गजवाजिजनक्षये ।

सैन्ये च रजसा व्याप्ते स्वे स्वाङ्गुः परे परान् ॥ ५९
 कचाकचि बभौ युद्धं दन्तादन्ति नखानखि ।
 मुष्टियुद्धं नियुद्धं च देहपाप्मविनाशनम् ॥ ६०
 तथा वर्तति संग्रामे गजवाजिजनक्षये ।
 नराश्वगजदेहेभ्यः प्रसृता लोहितापगा ।
 नराश्वगजदेहान्सा व्युवाह पतितान्वहन् ॥ ६१
 नराश्वगजसंवाधे नराश्वगजसादिनाम् ।
 लोहितोढा महाघोरा नदी लोहितकर्दमा ।

C ३ 2380
 B ३ 49 83
 K ३ 44 102

(51c), S (G₁ om) विमाना(T₂ M₂-1 'ने)प्सरसा मवेद
 — ^a) Some MSS 'निखनं, T₂ G₂ ३ M 'नादितै' (for
 'निखनै')

56 G₁ om. 56^{ab} (cf. v 1 54) — ^a) Ś K₂ ३
 कृवान्, K₂ D₂ ३ ३ हवान् (for कृवान्) V₁ B₂ Da₁ D₁ ३
 T₁ ३ G₂ ३ M अमिसुखान्वी (M₁ 'ने वी रैर् B₁ ३-३ Dn₁
 D₂ ३ ३ T₂ अमिसुखान्वीरान् (for कृतानमिसुखान्) — ^b)
 K₂ (marg) वीरान्छतमहन्नरा, V₁ Da₁ D₁ ३ योधान्योधै
 मह, B D₂ ३ ३ वीरं (B₂ वीरान्, B₃ योधै) शतमह,
 Dn₁ T₂ वीरैश्च सदन्नरा, T₁ ३ G₂ ३ M शतशोय सह
 — ^c) G₁ ३ आरोप्य समगच्छत — ^d) Dn₁ D₂ ३ T₂
 विमानैश्च, D₂ विमानेन (for 'नेपु) D₂ अप्सरोगणं V₁
 विमानेष्वप्सरसा गणा, B₂ विमानेष्वप्सरसा गणा Cc cites
 विमानं — After 56, Dn₁ ins.

454* तवायं न तवेवाय समागमिति वल्लभ ।

Dn₁ cont T₂ ins after 56

455* परिव्वक्तो विजानाति नारोभिरुपरिन्वित ।

दृति बाहुलतापाशपाणिनो दिव्यरूपिण ।

ममावायाप्सरमथा नानायानैर्दिव ययु ।

[(L 1) Dn₁ नरदृशुपरिस्मित (for the posterior
 half) — (L 2) Dn₁ नाशिता (for 'नाशिनो)]

57 ^a) K₂ ते, K₄ Dn₁ T₁ G₂ ३ M त (for तद्)
 — ^b) D₂ प्रत्यक्षमर्गं — ^c) Ś₁ K₂ V₁ B₁ ३ ३ D
 (except D₂) T₂ M₂-1 जग्मु

58 D₂ om. 58-59 — ^b) Da₁ D₁ ३ एव (for
 चित्र) G₁ ३ युयुधुरि (for युयुधुर) — ^c) G₁ ३ बहव
 (for पत्तय) D₂ T₂ G₂ पत्तिभि पत्तयो (by transp)
 T₂ सार्धं, G₁ ३ नागैर् — ^d) B (except B₂) Da₁ Dn₁
 D₁ ३-३ ३ T₁ M₁ ३ ३ महनागैर् (by transp), T₂
 नागा नागैर्, T₂ G₂ M₂ मह नागा; G₁ ३ हता (G₂
 'वेर्) नागा B₂ हयैर्हता; S (except T₂) हया हयै
 (by transp)

59 D₂ om. 59 (cf. v 1 58) — ^b) K₂ V₁ B
 (except B₂) Dn₁ D₂-1 ३ T₂ गजवाजिनरक्षये, T₁ ३ G M

नरवाजिगज(T₂ G₂ 'जन)क्षये — D₂ om. (hapl.) 59^a-61^b
 — ^c) K₂ D₂ ३ T₁ ३ G M सैन्येन (T₁ G₁ २ 'न्ये तु), B₂
 क्षयेव (for सैन्ये च) B₁ D₂ ३ ३ वृत्ते (for व्याप्ते) — ^d)
 B₂ स्वान्वे (by transp), D₂ स्वैशान्, M₁ स्वै स्व S
 K₂ ३ जग्मु (for जग्मु) T₁ परस्परम् (for परे परान्)

60 D₂ om 60 (cf. v 1 59) — ^a) K₂ Dn₁ D₂
 T G₁ ३ M कचाकचं युद्धमानीद्, V₁ B D₁-३ ३ कचाकचि
 (V₁ 'चिर्)युद्धमासीद्, Da₁ युद्ध कचाकचि क्षासीत्, G₂
 कचाकच रण क्षासीत् Cc cites कचाकचि (as in text)
 — ^b) K₂ दत्ता दत्त, T₂ दत्ता दत्ती, T₂ G₂ ३ M दत्तादत्त
 T₂ नखान्जी, T₂ G₂ ३ M 'नख (for 'नखि) — ^c) D₂
 नखयुद्धं, T₂ G₂ ३ सुयुद्धं च (for नियुद्धं च) Cc cites
 नियुद्ध (as in text) — ^d) K₂ देहे देहपाप्मविनाशन, K₄
 देहपाप, V₁ देहपाप्माप्रणाशन, B Da₁ Dn₁ D₁-३ ३ M
 देहपाप्मासुनाशन, D₂ देहपाप्मानुशामन, T₁ देहमर्वविनाशन,
 T₂ देहप्राणवि, G₁ देहपाप विनाशन

61 D₂ om 61^{ab} (cf. v 1 59) — ^a) D₁ वर्त्तन्ति, Cc
 वर्तति (as in text) K₂ Dn₁ D₂ S वर्त्तमाने तथा (T₁ G₁ २
 'दा) युद्धे — ^b) K₂ V₁ B (except B₂) Da₁ D₁ ३-३ ३
 गजवाजिनरक्षये, Dn₁ D₂ T₂ नरवाजिगजं, T₁ ३ G₁ ३ M
 जगतो रोमहर्षणे — D₂ om (hapl.) 61^{cd} — ^c) B₁ ३ ३
 D₂ ३ ३ 'नागदेहेभ्यः, B₂ 'गजदेहेषु — ^d) B₂ ३ M₂ ३
 प्रसृता, Da₁ D₁ ३ ३ T₂ G₂ ३ प्रसृता, Dn₁ प्रसृता (for
 प्रसृता) K₁ ३ Dn₁ D₁ ३ ३ ३ T₁ G₁ ३ लोहितापगा (K₁
 'रा) (for 'गा) Cc प्रसृता लोहितापया — T₁ ३ om
 (hapl.) 61^{ef} — ^e) K₂ नराश्व गजदेहाश्च, B₁ ३ D₂ ३ ३
 गजाश्वनरदेहान्सा (D₂ 'त्सा), B₂ D₂ 'नागदेहान्सा,
 Dn₁ 'नरदेहाश्च, G₁ ३ नराश्वगजदेहास्वान्; M₁
 नराश्वगजदेहा सा — K₁ om (hapl.) 61^f-62^a — ^f)
 D₂ व्युवाह, G₁ ऊहुश्च, G₂ रथिनां, M₁ [अ]च्युवाह, Cc
 व्युवाह (as in text) K₂ नराश्वगजदेहिना, B₂
 प्रावाद्य नितान्वहन् (sic), Dn₁ च्यगाहत् सदा घहन्, D₂
 वाहयंति हतान्वहन्

62 K₁ om 62^{cd} (cf. v 1 61) K₂ ३ om. (hapl.)

नराश्वगजदेहान्सा वहन्ती भीरुभीषणी ॥ ६२
 तस्याः परमपारं च व्रजन्ति विजयैषिणः ।
 गाधेन च प्लवन्तश्च निमज्जयोन्मज्जय चापरे ॥ ६३
 ते तु लोहितदिग्धाङ्गा रक्तवर्मायुधाम्बराः ।
 सस्रुस्तस्यां पपुश्चासृञ्चम्लुश्च भरतर्षभ ॥ ६४
 रथानश्चान्नरात्नागानायुधाभरणानि च ।
 वसनान्यथ वर्माणि हन्यमानान्हतानपि ।
 भूमिं खं द्यां दिशश्चैव प्रायः पश्याम लोहितम् ॥ ६५

लोहितस्य तु गन्धेन स्पर्शेन च रसेन च ।
 रूपेण चातिरिक्तेन शब्देन च विसर्पता ।
 विपादः सुमहानासीत्प्रायः सैन्यस्य भारत ॥ ६६
 तत्तु विप्रहतं सैन्यं भीमसेनमुखैस्तव ।
 भूयः समाद्रवन्वीराः सात्यकिप्रमुखा रथाः ॥ ६७
 तेषामापततां वेगमविपह्य महात्मनाम् ।
 पुत्राणां ते महत्सैन्यमासीद्राजन्पराञ्छुखम् ॥ ६८

62^{abcd} — ^a) B₂ नराश्वगजसरोधे, B₈ संवाधा, B₄ D₈ 7
 'नरसंवाधे, D₁ D₁ 5 नराश्वरथ', D₁ 'गजसवाधे, T₁ G₂
 M 'गजसपाते — ^b) V₁ नराश्वरथसादिना, B₁ 5
 'गजसादिन, B₂ D₈ 'गजवाजिना, B₃ T₁ 8 G₈ M
 'गजयोधिना, D₁ D₁ 5 नराश्वराधसादिना; G₁ 2
 गजाश्वनरयोधिना — ^c) V₁ लोहितोद, G₁ लोहितोदा
 D₁ D₅ महो घोरा B₅ लोहितौघवहा घोरा — ^d) B
 (except B₇) D₁ D₁ 8-5 7 मासशोणितकर्ममा, D₂ 6
 नदी शोणित' — ^e) K₁ B₁ 4 5 D₈ 4 7 नराश्वगजदेहानां,
 V₁ D₁ D₁ 5 'रथदेहान्सा, B₂ D₁ T₁ 8 G M 'गजदेहान्वै,
 D₂ 6 'गजदेहांश्च — ^f) K₂ भीरुभेषणी, K₈ 4 V₁ B D
 T₂ 8 G₈ 'भीषणा (K₈ 'ण'), G₂ 'भीषिणी

63 ^a) K₁ V₁ B D T₂ पार(D₁ परा)मपार, K₈
 परमपारे K₈ तु (for च) T₁ 8 G M तस्या नद्या पर
 पार Co cites अपार (as in text) — ^b) T₈ G₈
 गच्छन्ति (for व्रजन्ति) Ś₁ K₂ व्रजति चधैषिण', Ś₂ K₄
 व्रजन्तस्ते (K₄ 'त) चधैषिण, K₁ व्रजति ते चधैषिण, M₁ जयति
 विजयैषिण — ^c) B₈ अगाधे (for गाधेन) Co cites
 गाधे K₁ B₁ 8 4 D₂ 8 8 चाप्लवंतश्च; V₁ B₅ च प्लवति स्म,
 D₁ D₁ 5 चाप्लवति च, D₁ चोत्प्लवतोन्ये; D₄ 6 7 वा
 प्लवंतश्च K₄ गाधे प्लवे प्लवतश्च, T₁ नागैरवप्लवते च,
 T₂ गाधेनान्ये प्लवतोन्ये, T₈ G M नागेन च प्लवतो वै Co
 cites प्लवंत (as in text) — ^d) D₁ वा (for च)
 V₁ [आ]हवे (for [अ]परे) D₈ निममज्जयत चापरे

64 ^a) D₁ ता (for ते) B₂ M₁ लोहितदिग्धागो
 — ^b) K₈ D₇ रक्तवर्मा, T₁ G₁ M₂-4 रक्तवर्मावरायुधा
 Co cites अवर — ^c) B₄ स्रुत्सा (for सस्रुत्) K₈ D₈
 [अ]न्ये, D₁ D₁ 5 [अ]स्रुत्, D₁ D₈ 4 7 [अ]स्या; T G₂ 8
 M₂-4 [अ]स्र B₂ तस्यश्चास्या पपुश्चास्या — ^d) B₂
 सस्रुश्च (sio), B₄ मद्राश्च, D₈ T₁ M सस्रुश्च, T₂ सस्रुदुर,
 G₁ ममाश्च (sio), G₂ मद्राश्च (for सस्रुश्च) K₈
 परमर्षभा, D₂ भरतर्षभा V₁ सस्रुर्मल्लुश्च भारत, D₁
 D₁ 5 सस्रु सस्रुश्च भारत

65 ^a) T₁ G₁ 2 M₄ नरा नागा (for नरात्नागान्)
 — B₈ om 65^{cd} — ^e) K₈ B₈ D₁ चर्माणि (for
 चर्माणि) T₁ 8 G M चर्माणि चान्यपश्याम (G₁ 2 M₂ 4
 'म'), T₂ चर्माणि च वधु श्याम — T₂ 8 G₈ om 65^{de}
 — ^d) K₈ V₁ B (B₈ om) D₁ D₁-8 वध्यमानान् (for
 हन्य') K₈ हतान्यपि D₁ T₁ G₁ 2 M पतितानि
 सहस्रश' ✽ Co मध्यमानैराहतानि त्यक्तानि ✽ — ^e)
 B₈ om खं D₈ च (for द्यां) K₈ भूमिपालान्दिशश्चैव,
 V₁ B₈ D₁ D₁ 5 T₁ G₁ 2 M ख द्या भूमि (M₂-4
 'मिर) दिशश्चापि (D₁ D₁ 'श्चैव) — ^f) K₈ पश्यामि
 K₈ D₂ T₂ लोहितान्; V₁ B₂ 8 5 D₂ T₁ G₁ 2 M₈
 लोहिता, M₁ 2 4 लोहिता D₈ प्रापश्य श्यामलोहिता,
 T₈ G₈ पतितानि च लोहिते

66 ^a) K₈ V₁ B₈ D₁ D₁ 5 6 T G M₁
 च, D₁ [अ]नु- (for तु) — ^b) K₁ स्पर्शने च, D₁
 स्पर्शनेन (for स्पर्शेन च) G₂ रथेन (for रसेन) — ^c) Ś₁
 K₂-4 B₁ 8-5 D₁ D₁-5 7 8 S (except T₃ G₂) [अ]ति-
 रक्तेन (for 'रिक्तेन) — ^d) G₁ सपेन (for शब्देन) T₈
 G₈ [अ]ति (for च) K₁ D₁ D₁ G₁ 2 विसर्पिता (D₁
 'ता), B₁ 8 D₁ विसर्पता (D₁ 'ता) — ^e) D₁ T₂ तु
 (for सु-) — ^f) D₁ T₂ सैन्येषु B₈ S (except T₂)
 मारिष (for भारत)

67 ^a) K₁ D₁ G₁ 2 त तु, D₈ तच्च, D₈ ते तु (for
 तत्तु) B₂ विप्रहितं, T₈ G₈ विप्रद्रुतं, Co विप्रहतं (as in
 text) K₈ तनुर्भवप्रहस सैन्यं (sio) — B₈ om (hapl)
 67^b-70^a — ^b) D₁ D₁ 5 तथा, D₂ 6 तदा (for तव)
 B₁ 5 D₈ 4 7 भीमसेनमुखास्तदा, G₁ 2 'मुखेन वै — ^d)
 Ś₁ B₁ 4 D₂-4 7 तदा, B₅ D₈ T₂ रणे, M₁ नरा (for रथा)
 68 B₈ om 68 (cf. v 1 67) — ^a) D₁ D₁ 5
 शद्रुम्, D₁ वीरम् (sio), Co वेगम् (as in text) — ^b)
 Ś₁ K V₁ B (B₈ om.) D₂-4 6-8 S अविपह्य (K₈ 'पश्य)
 V₁ B₂ 4 5 D₁ D₁ 8 5 6 T₁ 8 G M निरीक्ष्य च (T₁ 8 G
 M वै), D₁ T₂ समीक्ष्य वै (for महारमना) — ^c) K₈
 B₁ D₂ महा- (for महत्) — ^d) V₁ सर्वं (for राजन्)

तत्प्रकीर्णरथाश्वेभं नरवाजिसमाकुलम् ।
विध्वस्तचर्मकवचं प्रविद्यायुधकार्मुकम् ॥ ६९

व्यद्रवत्तावकं सैन्यं लोढ्यमानं समन्ततः ।
सिंहार्दितं महारण्ये यथा गजकुलं तथा ॥ ७०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रयास्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥

३४

संजय उवाच ।

तानभिद्रवतो दृष्ट्वा पाण्डवांस्तावकं बलम् ।
क्रोशतस्तव पुत्रस्य न स्म राजन्यवर्तत ॥ १

ततः पक्षात्प्रपक्षाच्च प्रपक्षैश्चापि दक्षिणात् ।

*उदस्तशस्त्राः कुरवो भीममस्यद्रवत्रणे ॥ २
कर्णोऽपि दृष्ट्वा द्रवतो धार्तराष्ट्रान्पराङ्मुखान् ।

C २ 2394
B ६ 50 4
K ६ 45 4

69 K₁ B₃ om. 69 (for B₃, cf v l. 67) — °) D₆ तत्प्रकीर्णं Dn₁ T₂ तत्प्रकीर्णं (T₂ °र्ण-) रथाश्वं च, T₁ तद्विकीर्णमहाश्वेभं, T₂ G₃ तद्विकीर्णनराश्वेभ, G₁ 2 M₂₋₄ तद्विकीर्ण(G₂ M₃ °ती)र्णरथाश्वेभं (M₂₋₄ °म-), M₁ इति कर्णं नराश्वेभ — °) Dn₁ गजवाजिनराकुलं, D₆ नरवाजिरयां, T₁ M₁ रयावाजिसमां, T₂ गजवाजिरयां, T₃ G₃ रयसघसमां, M₂₋₄ नरप्रवरसं — °) V₁ B₂ Da₁ Dn₁ D₁ 2 4 5 8 T₂ 2 G₂ 3 M विध्वस्तचर्मं (Da₁ D₁ 5 °र्म) कवचं, T₁ विविधध्वजसलत्र — °) Ś₁ K₂ B₂ D₃ 4 7 प्रवृद्धायुधकार्मुकं, K₄ प्रविद्यायुधं, D₂ प्रविद्यायुधं, T₁ विध्वस्तायुधं

70 B₃ om 70° (cf. v l 67) — °) Ś₁ K₁ 2 4 व्याद्रवत्, D₆ प्राद्रवत् — °) K₁ महापुत्र्ये, K₃ V₁ B D (except D₆) T₃ G₃ M ह्यारण्ये (for महां) — °) B₁ यथा (for तथा) Dn₁ T₁ यथा गजमहाकुल

Colophon — Day of Karna's Generalship Ś₂ K₁ 4 द्वितीयं (K₄ °ये) युद्धदिवसे — Adhy namo K₃ कुरुसैन्यपराजयं, T₁ कुरुणा पराजयं, M₁ कुरुवलपलायन — Adhy no (figures, words or both) Ś₁ K₁ 3 34, Ś₂ 33 (as in text), B₁ 49, B₁ 51, B₃ D₃ 50, Da₁ D₃ 60, D₁ 44, T G 46, M 45 — Śloka no Dn₁ 94.

34

1 D₃ om. the ref — °) K₃ D₄ 6 7 T₃ G₃ M₁ पाण्डवाश्च — After 1^{ab}, K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 ins..

456* दुर्योधनो महाराज वारयामास सर्वंशः ।

योधाश्च स्वयलं चैव समन्ताद्भरतर्षभ ।

[(L 2) B₂ Dn₁ D₃ 7 योधाश्च B₃ om. च K₄ भरतर्षभ]

— °) T₁ 8 G M₂₋₄ सूतपुत्रस्य, M₁ पाङ्गु — °) K₃ तस्मिन् (for न स्य) V₁ निवर्तते (for न्यवर्तते)

2 °) K₃ तस्य (for तत) Ś₁ K₃ B₂ D₂ पक्षा, V₁ B₁ 8-5 Da₁ D₁ 8-5 7 T₁ 8 G M₂₋₄ पक्ष (for पक्षात्) K₄ प्रपक्षात्पक्षात् (by transp), Dn₁ T₂ पक्षप्रपक्षस्या Ś₁ K₁ 3 B₂ D₂ 6 प्रपक्षाश्च, V₁ B₁ 8-5 Da₁ D₁ 8-5 7 °क्षश्च, T₁ 8 G M₂₋₄ °क्षस्या (for °क्षाच्च) M₁ तत प्रपक्षं प्रपक्षस्य (hypermetric) — °) Ś₁ (sup 4th as in text) K₂ प्रकुक्षैश्च, K₃ प्रकुक्षाश्च, V₁ B₁ 8-5 Da₁ D₁ 8-5 7 शकुनिश्च, B₂ प्रकुक्षिश्च, D₂ संपक्षेश्च, D₃ प्रपक्षे, D₄ प्रकुक्षे (for प्रपक्षैश्च) B₃ चैव, D₅ चापि, D₆ अपि (for चापि) V₁ B₂ 5 Da₁ D₁ 5 6 दक्षिण (D₆ °णे), B₁ 8 4 D₃ 4 7 सौवर्ल (for दक्षिणात्) Dn₁ 8 प्रकु (T₃ G₃ प्राकु) क्षिस्वाश्च भारत (Dn₁ मारिष) — K₁ om 2^c-3^b — °) Ś₁ तदस्य शस्त्रा, K₂ उदस्य शस्त्रान्, K₃ तदा स*त्रा, B₁₋₄ D₂₋₄ 6-8 तदा सशस्त्रा, T₁ 8 G M उदात्तशस्त्रा (for *उदस्त*) Ś₂ K₄ तदस्य कुरव शस्त्रान्; V₁ B₂ Da₁ Dn₁ D₁ 5 T₂ कुरुन्विदीयं (Dn₁ T₂ °द्रव, D₁ °दार्ये)तो दृष्ट्वा — °) K₃ V₁ Da₁ D₁ 5 T₂ M₁ अस्यद्रवत्, T₃ G₃ °र्दयन् (for °द्रवत्) K₃ D₆ 8 रूपा (for रणे)

3 K₁ om 3^{ab} (of v l. 2) — °) V₁ B₂ Da₁ D₁ 5 transp दृष्ट्वा and द्रवतो G₁ द्रावयतो (hypermetric) (for द्रवतो) — °) B D₃ 4 7 सराजकान्, D₂ रथाश्वनरकुंजरान् — After 3^{ab}, K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇ T₂ ins

457* मद्रराजमुवाचेद् याहि भीमरथ प्रति ।

एवमुक्तश्च कर्णेन शल्यो मद्राधिपस्तदा ।

[(L 1) D₂ वीररथ (for भीम*) — Dn₁ D₂ T₂ om. line 2 — (L 2) K₄ उक्ताश्च K₄ V₁ B₂ 5 Da₁ D₁ 6 तु (for च)]

— °) Ś₁ K₂ हसकर्णान् (for °वर्णान्) K₃ हयान्प्राप्ते,

हंसवर्णान्हयात्र्यांस्तान्प्रैपीद्यत्र वृकोदरः ॥ ३
 ते प्रेषिता महाराज शल्येनाहवशोभिना ।
 भीमसेनरथं प्राप्य समसज्जन्त वाजिनः ॥ ४
 दृष्ट्वा कर्णं समायान्तं भीमः क्रोधसमन्वितः ।
 मतिं दधे विनाशाय कर्णस्य भरतर्षभ ॥ ५
 सोऽब्रवीत्सात्यकिं वीरं धृष्टद्युम्नं च पार्षतम् ।
 एनं रक्षत राजानं धर्मात्मानं युधिष्ठिरम् ।
 संशयान्महतो मुक्तं कथंचित्प्रेक्षतो मम ॥ ६
 अग्रतो मे कृतो राजा छिन्नसर्वपरिच्छदः ।
 दुर्योधनस्य प्रीत्यर्थं राधेयेन दुरात्मना ॥ ७

अन्तमद्य करिष्यामि तस्य दुःखस्य पार्षत ।
 हन्ता वास्मि रणे कर्णं स वा मां निहनिष्यति ।
 संग्रामेण सुघोरेण सत्यमेतद्ब्रवीमि वः ॥ ८
 राजानमद्य भवतां न्यासभूतं ददामि वै ।
 अस्य संरक्षणे सर्वे यतध्वं विगतज्वराः ॥ ९
 एवमुक्त्वा महाबाहुः प्रायादाधिरथिं प्रति ।
 सिंहनादेन महता सर्वाः संनादयन्दिशः ॥ १०
 दृष्ट्वा त्वरितमायान्तं भीमं युद्धाभिनन्दिनम् ।
 स्रतपुत्रमथोवाच मद्राणामीश्वरो विभुः ॥ ११
 पश्य कर्णं महाबाहुं कुट्टं पाण्डवनन्दनम् ।
 दीर्घकालार्जितं क्रोधं मोक्तुकामं त्वयि ध्रुवम् ॥ १२

V₁ B₈ हयान्मुख्यान्, B₁ २ ४ ६ D (except D₈ ८) T₁ ८ G
 M हयान्श्या (M₁ न्या)न्, T₂ हयान्श्यान् (for श्यास्तान्)
 — ^d) K₈ प्रपीद्यत्र Dn₁ S प्रेषयद्य (Dn₁ न्य)त्र पाठव,
 D₈ अप्रैपीद्य वृकोदर

4 ^a) B₁ २ ४ D₈ ४ ७ प्रेषिता — ^d) Ś₁ K₁ २
 समासज्जन्त; B₂ प्रसमासत; G₂ समसज्जन्त

5 ^a) K₈ ४ Dn₁ समायात — ^b) D₂ ० भीमसेन स
 सयुगे — ^c) D₂ ० मनो B (except B₅) Da₁ Dn₁
 D₁ २-६ ७ T₂ चक्रे, D₂ दधे (for दधे) — ^d) K₂ २
 D₈ भरतर्षभ; Dn₁ तोत्तमा, T₂ तोत्तम

6 ^a) D₈ (marg as in text) अत्रजत् M₂ सात्यकीं
 V₁ वक्तु, B₈ तूर्ण; D₈ वीरो, T₈ G₈ चैव (for वीर) — Ś
 K₁ २ om 6^{at} — ^c) K₄ B₂ ४ D₈ ४ ७ युय, V₁ (marg
 as in text) एत; B₈ शूर (for एन) — ^d) K₈ ४ D₈ ८
 G₁ धर्मराज; D₂ धर्मपुत्रं (for धर्मात्मानं) — ^e) K₈ D₁
 युक्त, T₂ ८ G₈ मुक्त — ^f) D₈ कथ च, D₈ कदाचित् (for
 कथ) Ś K₁ २ ४ प्रेक्षितो, K₈ D₂ ० T₂ G₁ प्रेषितो, D₂
 प्रेक्ष्यतो (for प्रेक्षतो) B₈ D₂ मया; T₂ गृह (for मम)

7 ^a) Ś₁ K₂ ४ अग्रतोसि K₁ अजोतो* Ś₁ K₂ कृतो
 राज्ञ (K₂ ज्ञा), M₂ महाराजा Ś₂ अग्रतोन्त्यहघो राजश्च
 (sio). — ^b) Dn₁ छिन्नः; T₈ G₈ भिन्न (for छिन्न-)
 K₈ छन्नसर्वपरिच्छत; D₈ छिन्नसर्वपरिग्रह, T₂ G₁ २ M
 भिन्नवर्मपरिच्छद — ^d) D₈ (sup lin as in text)
 राधेयस्य (for येन) K₈ दुरासता; D₂ महात्मना (for
 दुरा)

8 ^a) Ś₂ अतमद्य, K₁ अद्य सद्य (sio), V₁ Da₁ D₁ ६
 G₁ २ अहमत; B₈ अतमत (for मद्य) V₁ m प्रपश्यामि,
 B (except B₅) Da₁ Dn₁ D₁ २-३ ७ S गमिष्यामि (for
 करि) — ^b) T₁ अस्य (for तस्य) Ś₂ K₄ भारत, K₁
 मार्जन; K₈ V₁ B₂ पार्षत, S मारिप (M₈ प) — ^c) K₄

हर्ता, D₂ अतो (for हन्ता) Ś₂ (sup lin) K₁
 [अ]वास्मि, K₈ B₅ Da₁ D₁ ६ ८ ८ चास्मि, B₁₋₄ D₂ ४ ७
 [अ]स्यद्य, M₁ वा स्य (for वास्मि) T₁ निहतास्मि V₂
 सोऽब्रवीत्सात्यकिं कर्ण — ^d) Ś₂ मा, B₄ मा (for स)
 K₈ Dn₁ T₂ ८ G मा वा (by transp), V₁ D₁ वा मा, B₄
 वा स, M₁ मा वा Dn₁ [अ]भिहनिष्यति (for निहनि*)
 — ^e) K₈ संग्रामेण, S संग्रामेद्य K₂ सुघोरेण, S रेस्मिन्
 (for रेण) Dn₁ संग्रामे पशुघोरेस्मिन् — ^f) K₈ V₁
 B D (except D₈) S (except T₈ G₈) ते (for व)

9 ^b) Ś₁ K₁ B₁ २ ४ Da₁ D₁ ६ ७ ७ ददानि, G₂ ददाम
 K₈ V₁ B₈ D₈ ते, K₄ च (for वै) — ^c) Ś K₁ २ ४ B
 D₈ ४ ७ G₁ तस्य, G₂ अद्य (for अस्य) Ś K₁ २ ४ मे रक्षणे
 (for संर) D₈ यत्त (for सर्वे) — ^d) D₈ त्वरध्व (for
 यतध्व)

10 ^b) Ś₂ K₈ V₁ अधिरथि (K₈ थ), T₂ G₂ अतिरथि
 (G₂ थ); T₂ G₁ २ आतिरथि (G₁ थ) (for आधि)
 — ^c) K₁ महत् — ^d) K₈ संभावयन् (for सनाद)

11 ^a) G₁ स्फुरितम्, G₂ स्फुटितम् (for त्वरितम्).
 — ^b) D₁ भीमे K₁ युद्धाभिनन्दिनं, K₈ नन्दन, V₁
 नन्दित, B₂ ८ युद्धाभिनन्दिनं, D₂ ० युद्धाभिकाक्षिणं (for
 नन्दिनम्) — D₈ (hapl) om 11^c-12^b — ^c) D₂ ०
 उवाचेद (for अथोवाच) — ^d) G₂ मन्त्रीणाम् (for मद्रा)
 Dn₁ S प्रसु, D₂ ० यली (for विसु)

12 D₈ om 12^{ab} (of v 1 11) Before 12, N T₈
 G 118 शल्य उवाच — ^a) Dn₁ कर्ता (for कर्ण) V₁
 D₈ महाबाहो, D₁ बाहु, T₂ वीर — ^b) V₁ B D
 (except D₈, D₈ om) S सकुद्ध पाण्डनन्दन — ^c) K₁ दीर्घ,
 G₁ २ चिर- (for दीर्घ) K₂ ४ T₂ दीर्घकालार्जित (T₂ चित)
 क्रोधं — ^d) G₁ २ M₂-४ मोक्तुकामस् (for काम) M₂-४
 त्वयं (for त्वयि)

ईदृशं नास्य रूपं मे दृष्टपूर्वं कदाचन ।
 अभिमन्यौ हते कर्णं राक्षसे वा घटोत्कचे ॥ १३
 त्रैलोक्यस्य समस्तस्य शक्तः क्रुद्धो निवारणे ।
 विभर्ति यादृशं रूपं कालाग्निसदृशं शुभम् ॥ १४
 इति ब्रुवति राधेयं मद्राणामीश्वरे नृप ।
 अभ्यवर्तत वै कर्णं क्रोधदीप्तो वृकोदरः ॥ १५
 तथागतं तु संग्रेक्ष्य भीमं युद्धाभिनन्दिनम् ।
 अब्रवीद्वचनं शल्यं राधेयः प्रहसन्निव ॥ १६
 यदुक्तं वचनं मेऽद्य त्वया मद्रजनेश्वर ।
 भीमसेनं प्रति विभो तत्सत्यं नात्र संशयः ॥ १७
 एष शूरश्च वीरश्च क्रोधनश्च वृकोदरः ।

निरपेक्षः शरीरे च प्राणतश्च बलाधिकः ॥ १८
 अज्ञातवासं वसता विराटनगरे तदा ।
 द्रौपद्याः प्रियकामेन केवलं बाहुसंश्रयात् ।
 गूढभावं समाश्रित्य कीचकः सगणो हतः ॥ १९
 सोऽद्य संग्रामशिरसि संनद्धः क्रोधमूर्च्छितः ।
 किंकरोद्यतदण्डेन मृत्युनापि व्रजेद्रणम् ॥ २०
 चिरकालामिलपितो ममायं तु मनोरथः ।
 अर्जुनं समरे हन्यां मां वा हन्याद्धनंजयः ।
 स मे कदाचिदद्यैव भवेद्भीमसमागमात् ॥ २१
 निहते भीमसेने तु यदि वा विरथीकृते ।
 अभियास्यति मां पार्थस्तन्मे साधु भविष्यति ।

C 8 2416
 B 8 50 25
 K 8 45 26

13 ^a) T₁ नेदृशं D₁ नव, D₂ नास्ति, T₁ तस्य, T₂ न स्व, G₁ न स्य (for नास्य) D₁ D_{1.5} रूपस्य (for रूप मे) D₆ ते, T₂ वै (for मे) — ^b) D₂ 6 T₈ G₁ 8 M कथंचन — ^c) D₁ D₁ 5 हते वर्णे, D₁ T₂ हते चापि, T₁ अग्निहते; T₈ G₂ M₁ अग्निहते, G₁ 2 M₂₋₄ अपि हते (for हते कर्ण) — ^d) D₁ राक्षस, T₂ राक्षसौ K₈ B D₂ 8 6-8 T₁ G₂ च (for वा)

14 ^a) D₁ 8 (except T₂) समग्रस्य (for 'सस्य) — ^b) D₁ शक्र क्रुद्धो, T₂ G₂ क्रुद्ध शक्तो (by transp) D₂ [S]निवारणे (for निवा) — ^c) B D₈ 4.7 सदृश, M₂₋₄ तादृश — ^d) K₁ गुरु, D₂ 6 भृश (for शुभम्) K₂ D₈ T₂ कालाग्निसमवर्चस, V₁ B D₁ D₁ 8-5 7 युगांताग्निसमप्रभ, D₁ कालाग्नेरिव वर्चस, T₁ 8 G₂ M कालाग्नयन (M₂₋₄ 'नि)लवर्चस, G₁ 2 'नलसवर्चसं

15 Before 15, K₄ V₁ B D₁ D₁ 8-5 7 T₂ 8 G₁ 8 सजय उवाच — ^a) V₁ B₂ D₁ D₁ D_{1.5} S (except T₂) एव (for इति) G₂ राधेयो — ^b) D₆ अधियो Ś₁ K₁ 2 4 D₆ नृपे, V₁ नृप — ^c) K₈ D₆ 8 वै कर्ण (D₆ 'र्ण), T₁ G₁ 2 M राधेयं (for वै कर्ण) — ^d) K₈ D₂ 6 8 क्रोधदीप्तः; G₂ क्रोधादीप्ति K₈ D₆ 8 वृकोदर

16 ^a) B₁ 2 D_{2.7} M₈ अयागत, B₁ समा; D₆ रया (for तया) T₈ G₂ च (for तु) D₂ त प्रेक्ष्य (for संग्रेक्ष्य) — ^b) K₈ क्रुद्ध (for भीम) D₁ नन्दन (for 'नन्दिनम्) T₈ G₈ भीमसेनमरिदमं — ^c) T₂ मद्राजान (for वचनं शल्यं)

17 ^a) K₄ यद्युक्तं T₁ मन्ये (for मेऽद्य) — ^b) K₄ मद्रजनेश्वर K₈ गच्छाम्यद्य जनेश्वर — G₂ om. (1 hapl) 17^a-18^b — ^d) Ś₂ सैन्य, D₂ (marg as in text) सर्व (for सस्य)

18 G₂ om 18^{ab} (cf v 1 17) — ^a) K₈ वीरश्च, S (except M₁, G₂ om) क्रूरश्च (for शूरश्च) K₈ शूरश्च; D₆ T₂ M₈ वीरश्च, M₂ शूरश्च, M₄ क्रूरश्च (for वीरश्च) — ^b) T₂ क्रोधितश्च (for क्रोधनश्च) — ^c) K₈ निरपेक्ष्य B₂ प्रागतश्च C₆ cites प्राणत (as in text) C₆ शरीरे निरपेक्षत्वात्प्राणमात्राद्बलाधिक

19 ^a) K₄ वहता, G₁ वसते; G₂ वसतो — ^b) K₂ विरगानगरे (for विराट) V₁ D₂ T₂ 2 तथा (for तदा) — ^d) K₂ बहुसंश्रयात्, B₂ बाहुसंश्रयां, D₁ 'संभ्रमात् (for 'संश्रयात्) — ^e) K₁ सुदभाव, B₄ (marg as in text) गूढजात, D₁ गूढ भाव, T₂ दृढभाव, C₆ c गूढ (as in text) V₁ समास्य T₁ 8 G₁ M प्रसह विक्रमेणाजौ — ^f) D₂ transp कीचक and सगणो

20 ^a) K₈ कोय, D₁ (before corr) D_{1.5} कोद्य (D₁ by corr काद्य) (for सोऽद्य) Ś₂ (sup lin as in text) संग्रामशिरसा — ^b) Ś₂ सनद्धा G₂ सार्धं क्रोध सर्च्छित (sic) — G₂ om. 20^{cd} — ^e) K₁ किंकरोदित-दण्डेन; B₂ किमद्य तत, T₂ किं न नोद्यत; C₆ o as in text — ^d) M₁ मृत्युना (for मृत्युना) C₆ cites मृत्युनापि (as in text) K₈ D₁ रणे

21 Before 21, K₈ 18s कर्ण उवाच — ^a) K₄ चिरकालोभिलपितो — ^b) B₂ समायां, D₈ मयाय, S मयस् (for ममायं) — ^d) T₈ G₂ transp वा and हन्याद् — G₂ om 21^{ef} — ^e) G₁ न (for स) K₈ (marg sec m as in text) अद्यैव — ^f) S भीमसेन (M न) (for भवेद्भीम-) D₁ भीमसमागमे T₁ 8 G₂ समागमात्; T₂ समागत (for समागमात्) — After 21, D₁ T₂ 18s

458* सदाय सुमहाशाल्य प्राप्य भीममरिदमम् ।

22 ^a) V₁ B (except B₆) D₈ 4 7 भीमसेने वा, T₂

अत्र यन्मन्यसे प्राप्तं तच्छीघ्रं संप्रधारय ॥ २२
 एतच्छ्रुत्वा तु वचनं राधेयस्य महात्मनः ।
 उवाच वचनं शल्यः स्रुतपुत्रं तथागतम् ॥ २३
 अभियासि महाबाहो भीमसेनं महाबलम् ।
 निरस्य भीमसेनं तु ततः प्राप्यसि फल्गुनम् ॥ २४
 यस्ते कामोऽभिलपितश्चिरात्प्रभृति हृद्गतः ।
 स वै संपत्स्यते कर्णं सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ २५
 एवमुक्ते ततः कर्णः शल्यं पुनरभापत ।
 हन्ताहमर्जुनं संख्ये मां वा हन्ता धनंजयः ।

युद्धे मनः समाधाय याहि याहीत्यचोदयत् ॥ २६
 ततः प्रायाद्रथेनाशु शल्यस्तत्र विशां पते ।
 यत्र भीमो महेष्वासो व्यद्रावयत वाहिनीम् ॥ २७
 ततस्तूर्यनिनादश्च भेरीणां च महास्वनः ।
 उदतिष्ठत राजेन्द्र कर्णभीमसमागमे ॥ २८
 भीमसेनोऽथ संक्रुद्धस्तव सैन्यं दुरासदम् ।
 नाराचैर्विमलैस्तीक्ष्णैर्दिशः प्राद्रावयद्बली ॥ २९
 स संनिपातस्तुमुलो भीमरूपो विशां पते ।
 आसीद्रौद्रो महाराज कर्णपाण्डवयोर्मृधे ।

M₄ (also as in text) *सेनेन (for *सेने तु) — ^b) Ś₂
 T₁ विरथे कृते — °) M₁ मा — ^d) K₁ D₁ D₅ साधुर
 M₁ करिष्यति (for भवि°) B₅ तन्मे साधुतर भवेत्
 — °) K₈ B₂ अथ, B₅ अथ, D₄ T₂ तत्र, G₁ २ यत्र (for
 अत्र) T₁ य (for यत्) K₄ D₈ G₂ पार्थ, C₀ प्राप्त (as
 in text) — ^j) T₁ त (for तत्) B₁ संप्रवारय, D₁
 T₂ *क्षत्र मे (for *धारय) — After 22, K₄ D₁ T₂
 (om lines 3-6) ins

459* भीमसेनं समासाद्य मया शक्यं निवर्तितुम् ।

मूर्तिमन्तमहं मन्ये मारुतिं मरुता पतिम् ।

युधिष्ठिर भीममिहाथ शक्रुया

यमौ तथा दण्डधर यमप्रभम् ।

तेरेव न सुरकरमाहवोऽस्तु

[5]

व्रजामि वीभत्सुमह गदाधरम् ।

[(L 1) D₁ T₂ न भीमसेनमासाद्य (for the prior
 half) — (L 3) D₁ अथ (for अथ) — (L 4)
 D₁ यम प्रभु — (L 5) D₁ सुखमावाहोस्तु (for *करमाह-
 वोऽस्तु)]

23 Before 23, K₄ D₁ T₂ २ G ins. सजय उवाच
 — °) K₈ V₁ B D S [अ]मितौजस' (for महात्मन')
 — °) K₈ शल्य

24 °) Ś₂ T₈ G₈ अभियामि, K₈ B D T₁ २ G₁ २ M
 *याहि, V₁ उपयाहि (for अभियासि) — °) D₁
 व्यद्राव्य (for निरस्य) D₁ T₂ च (for तु) — ^d)
 फल्गुन — For 24^d, S (except T₂) subst

610* निरपेक्षश्च युष्यस्व शक्तिं स्वां सप्रदर्शयन् ।

[G₂ स्वशक्तिं (for शक्तिं स्वा) T₈ G₈ स्वशक्तिं स्वा
 संप्रदर्शयन् (hypermetric) (for the posterior half)]

25 °) Ś₁ K₁ यत्ते — °) G₂ यद्गत (for हृद्गत)
 — °) B₅ D₁ D₅ S ते (for वै) K₈ सपद्यते K₈
 कर्णः

26 °) D₈ उक्त V₁ B₅ D₁ D₁ S S एवमुक्तस्तु
 राधेय — °) D₁ S उवाच ह (for अभापत) — °) V₁
 B₅ एन (B₅ 'व) सरथ, D₁ D₁ S T₁ २ G M एनं सरथ
 (T₁ M °'द्यो), D₁ T₂ एन समरे (for अर्जुन सख्ये).
 D₈ हुंता भीम च समरे — ^d) K₄ हर्ता; B (except B₅)
 D₂₋₄ १ हन्याद् (for हन्ता) V₁ B₅ D₁ D₁ S S
 वृकोदर' (for धनजय') — After 26^d, T G₈ M ins .
 461* एवमुक्त्वा ततो राजन्नाधेयो रथिनां वर ।

[T₈ G₈ महाराज (for ततो राजन्) T₂ कर्णोय (for
 राधेयो)]

— °) K₈ पुन' (for मन') Ś K₁ २ ४ समादाय — ^j)
 D₈ [अ]नोदयत् B (except B₅) D₁ D₁-१ याहि यत्र
 वृकोदर'

27 Before 27, N (except V₁ D₁) ins सजय
 उवाच — °) G₂ शल्य शस्त्रविदा पते — °) K₈ तत्र;
 T₈ G M ततो (for यत्र) — ^d) K₈ व्यद्रवेयत् (sic),
 B₅ व्यद्रवत्तव, D₈ T₂ G वि(T₈ G₈ इय)द्रावयति, M₂₋₄
 ह्यद्रावयत (for व्यद्रा°)

28 °) S (except T₂ M₁) तू(G₁ सू)र्यनिनादाश्च
 — °) B₅ महत्स्वन', S (except T₂) महास्वना' — °) B
 D₂₋₄ १ उदतिष्ठन्न (B₁ 'त्तु), S (except T₂) *तिष्ठत

29 °) T₁ G₁ २ [अ]पि; T₈ G₈ हि (for स्य) V₁
 भीमसेनो रथ क्रुद्ध — °) V₁ B₁ D₈ तस्य, D₂ तत्र (for
 तव). — °) D₂ M₁ विविधैस् (for विमलैस्) — ^d) Ś₂
 प्राद्रावहद्, K₁ V₁ D₁ प्रद्रावयद्, K₈ ४ प्राद्र', B₅
 प्राच्छाद', D₈ चिद्रा' (D₈ m व्यद्रा') (for प्राद्रा') T₁
 क्षिप्रमभ्यद्रवद्बली

30 °) Ś₂ K₈ तुमलो — °) K₈ V₁ B D S घोररूपो
 (for भीम') — °) K₈ आसीद्भीम (sic), K₈ अतिरौद्रो;
 D₁ आसीद्रौद्रौ — B₂ om 30^d — °) D₁ सुहूर्तो, T₂
 सुहूर्त — After 30°, S (except T₂) ins

ततो मुहूर्ताद्राजेन्द्र पाण्डवः कर्णमाद्रवत् ॥ ३०
 तमापतन्तं संप्रेक्ष्य कर्णो वैकर्तनो वृषः ।
 आजघानोरसि क्रुद्धो नाराचेन स्तनान्तरे ।
 पुनश्चैनममेयात्मा शरवर्षैरवाकिरत् ॥ ३१
 स विद्धः सूतपुत्रेण छादयामास पत्रिभिः ।
 विव्याध निशितैः कर्णं नवभिर्नतपर्वभिः ॥ ३२
 तस्य कर्णो घनूर्ध्वे द्विधा चिच्छेद पत्रिणा ।
 अथ तं छिन्नघन्वानमभ्यविध्यत्स्तनान्तरे ।
 नाराचेन सुतीक्ष्णेन सर्वावरणभेदिना ॥ ३३
 सोऽन्यत्कार्मुकमादाय सूतपुत्रं वृकोदरः ।
 राजन्मर्मसु मर्मज्ञो विद्ध्वा सुनिशितैः शरैः ।

ननाद बलवन्नादं कम्पयन्निव रोदसी ॥ ३४
 तं कर्णः पञ्चविंशत्या नाराचानां समार्दयत् ।
 मदोत्कटं वने दृप्तमुल्काभिरिव कुञ्जरम् ॥ ३५
 ततः सायकभिन्नाङ्गः पाण्डवः क्रोधमूर्च्छितः ।
 संरम्भामर्षताम्राक्षः सूतपुत्रवधेच्छया ॥ ३६
 स कार्मुके महावेगं भारसाधनमुत्तमम् ।
 गिरीणामपि भेत्तारं सायकं समयोजयत् ॥ ३७
 विकृष्य बलवच्चापमा कर्णादतिमारुतिः ।
 तं मुमोच महेष्वासः क्रुद्धः कर्णजिघांसया ॥ ३८
 स विसृष्टो बलवता वाणो वज्राशनिस्वनः ।
 अदारयद्रणे कर्णं वज्रवेग इवाचलम् ॥ ३९

C 8 2436
B 8 50 46
K 8 45 46

462*

नातिकृच्छ्रादसञ्चिव ।

भीमसेनो महानाहु

— १) B₂ अद्रवत् S (except T₂) कर्णं (M₁₋₄ *णं)
 प्रेप्सुरभिद्रवत्

31 ^a) V₁ B₂ तमाद्रवत्, B₄ D₂ समापतत् (for
 तमा) — ^b) S (except G₁) वृषा — ^c) V₁ B
 (except B₂) D₂ १ सुसक्रुद्धो (for [र]सि क्रुद्धो)
 — ^d) D_{n1} स्तनान्तर, S (except T₂) परत्प (T₁ *प)
 — ^e) G₁₋₂ कर्णम् (for पुनश्च) B₂ चैव (for चैनम्)

32 ^b) T₂ G छादयामास (for छाद) — ^c) K₂ D₂
 T₁ च शरैः; D_{n1} D₂ T₂ १ G M₁ च शितैः K₄ D₁
 कर्णं, D_{n1} T₂ M₂₋₄ वाणैः — ^d) D_{n1} T₂ M₂₋₄ कर्णं
 नवभिरायमैः (D_{n1} T₂ *शुर्णं)

33 ^a) M₂ कर्णं M₂₋₄ द्विधा (for घनूर्ध्व) — ^b)
 M₂₋₄ घनूर्ध्व (for द्विधा) V₁ B₁ १ D₂ १ पत्रिभिः
 — ^c) D₂ १ तथा (for अथ) K₂ V₁ B D_{n1} D_{n1}
 D₁₋₂ १ १ S [ए]न, D₂ [ए]व (for त) — ^d) K₂
 अभिविष्यत्, V₁ B D_{n1} D_{n1} D₂₋₂ १ १ S प्रत्यं; D₁
 प्रविष्यत् (for अभ्यविष्यत्) — ^e) K₂ विद्ध्वा च
 रणभेदिना

34 ^a) K₂ धर्मज्ञो, B₂ सर्वांगो (for मर्मज्ञो) — ^b)
 V₁ B D_{n1} D_{n1} D₁₋₂ १ १ T₂ १ G विव्याध निशितैः; D₂
 विद्ध्वाशु निशितैः — ^c) V₁ D_{n1} D₁₋₂ १ १ T₁ G₂ M₂₋₄
 बलवान्; G₁ च बलान् — ^e) K₂ B₂ D₂ भेदिनी; V₁
 रोदसी, C₂ रोदसी (as in text)

35 ^b) B (except B₁) D_{n1} D₂₋₄ १ नाराचेन (for

*चाना) K₂ B D_{n1} D_{n1} D₁₋₂ १ समार्पयत्; V₁ D₂₋₂ १ S
 समर्पयत् (for समार्दं) — ^c) T₂ G M रणे (for वने)
 — T₂ om 35^a-40^a — ^d) D₂ उद्धदन्निव (for
 उल्काभिरिव)

36 T₂ om. 36 (cf v l. 35) — ^a) D_{n1} स कर्ण-
 वा****, S (T₂ om) स कर्णवाणाभिः (T₁ *णानि) इत्
 — ^b) D_{n1} om. from पाण्डव up to ति (in 37^c).
 — ^c) Ś₂ K₄ V₁ B (except B₂) D_{n1} D₁₋₂
 सुतपुत्रवधेप्सया (D₁ *प्सय, D₂ *सया); S (T₂ om.)
 *त्रजिघांसया

37 T₂ om 37 (of v l. 35) D_{n1} om. up to ति
 (in 37^c) (of v l. 36) — ^a) Ś₁ K₂ १ B₂ D₂₋₄ १ १
 (before corr) T₁ कार्मुक, K₁ कार्मुका, K₂ कार्मुक-
 — ^d) K₂ भर्त्तार (for सायक) D₂ १ साध (D₂ *य) कं
 समरे यली

38 T₂ om 38 (of v l. 35) — ^a) T₂ G M₂₋₄
 आकृष्य — ^b) Ś₂ K₄ B₂ १ अभि, K₁ C₂ अधि, V₁ D₁
 हति (for अति) K₂ आ कर्णादपि चाहृतं, T₁ आकर्णं त
 महायत्, T₂ G M आ कर्णातमवि (M₁ *पि) च्युत् (M₁
 *त) — ^c) D₂ स मुमोच, T₂ G मुमोच च (for तं
 मुमोच) K₂ महेष्वास

39 T₂ om 39 (of v l. 35) — ^b) B₂ वज्रसमस्वनः;
 T₁ वज्राशनिप्रभ — ^c) Ś₁ K₂ १ अद्रावयद्, Ś₂ K₄
 व्यद्रावयद्; K₂ V₁ आहा (V₁ *दा) रयद्, T₁ व्यदारयद्
 (for मदा) — ^d) K₂ V₁ B D S वज्रवेगो ययाचलं
 (D_{n1} *बल)

स भीमसेनाभिहतो सूतपुत्रः क्रुद्धह ।
निपसाद् रथोपस्थे विसंज्ञः पृतनापतिः ॥ ४०
ततो मद्राधिपो दृष्ट्वा विसंज्ञं सूतनन्दनम् ।

अपोवाह रथेनाजौ कर्णमाहवशोभिनम् ॥ ४१
ततः पराजिते कर्णे धार्तराष्ट्रीं महाचमूम् ।
व्यद्रावयद्भीमसेनो यथेन्द्रो दानवीं चमूम् ॥ ४२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुर्दशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥

३५

धृतराष्ट्र उवाच ।
सुदुष्करमिदं कर्म कृतं भीमेन संजय ।
येन कर्णो महावाह रथोपस्थे निपातितः ॥ १
कर्णो ह्येको रणे हन्ता सृञ्जयान्पाण्डवैः सह ।
इति दुर्योधनः सूत प्रात्रवीन्मां मुहुर्मुहुः ॥ २

पराजितं तु राधेयं दृष्ट्वा भीमेन संयुगे ।
ततः परं किमकरोत्पुत्रो दुर्योधनो मम ॥ ३
संजय उवाच ।
विभ्रान्तं प्रेक्ष्य राधेयं सूतपुत्रं महाहवे ।
महत्या सेनया राजन्सोदर्यान्समभापत ॥ ४

40 T₂ om 40^a (cf v l. 35) — ^a) V₁ G₂ भीमसेनेनाभिहत — ^b) B₁ om from पुत्र up to सूत (in 41^b) S K₂ भीमसेन (for सूतपुत्र) S₁ K₁₋₃ क्रुद्धह, V₁ B₂ Dn₁ T₂ क्रुत्तम (Dn₁ 'म'); T₂ G [अ]न्यरिदम' K₄ वीर प्रहरता वर, T₁ M ग(T₁ ह) तासुवदरिदम (T₁ M₁ 'म') — ^d) K₃ D₈ नि(D₈ नि)सज्ञ Dn₁ T₂ त्यक्तकार्मुक', G₁ ३ पृथिवीपति (for पृतना) — After 40, T₂ ३ G ins

463* रुधिरैणावसिक्काहो गतासुवदरिदम ।
— After the above, S ins a passage given in App I (No 11)

41 B₁ om up to सूत in (41^b) (cf v l 40) Before 41, T₂ ३ G₁ ३ ins संजय उवाच — ^a) T₁ G₁ ३ M पूव (for ततो) T₂ G₃ पूव मद्राधिपं (G₃ 'प') श्रुत्वा — ^b) D₁ ३ M₄ सूतनदन — ^c) K₁ (before corr.) अपोवाह (K₁ by corr 'य' (for अपोवाह) G₂ रथे राजन् (for 'नाजौ)

42 ^a) Dn₁ S पराजिते तत (by transp) K₃ — ^b) T₁ G₂ ३ M₁ धार्तराष्ट्र, K₄ 'राष्ट्रि' K₁ T₁ ३ G₁ ३ M₁₋₃ महाचमू (K₁ 'मू' — B₂ om (hapl) 42^{cd} — ^c) Dn₁ T₂ असेयात्सा (for भीमसेनो) T₁ ३ G M व्यपा(G₁ ३ अपा, M₁ व्यप)यासर्वतो भग्ना — ^d) D₂ T₂ महेंद्रो (for यथेन्द्रो) B₁ ३ ४ D₈ १ दानवान्पुरा (B₁ 'न') (for दानवीं चमूम्) T₁ ३ G M हाहाभूता (G₁ M₁ 'ता') समंततः

Colophon — Day of Karna's Generalship S₂ K₁ ४ द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy name S₁ T₂ M₁

कर्णपराजय (S₁ 'मव'), Dn₁ कर्णभीमसेनयोर्युद्धे कर्णपरा जय; T₁ कर्णमोहन — Adhy no (figures, words or both) S₂ 34 (as in text), K₁ 35, B₁ 50, B₁ M 46, D₁ 45, D₁ 31, D₈ 51, T G 47

35

1 ^a) D₈ M₁ कर्ण (for कर्म) — ^b) T₂ G भीमसेनेन संजय — ^c) S महेश्वालो (for महावाह)

2 ^a) K₄ कर्णो ह्येको K₄ हर्ता (for हन्ता) — ^b) B₁₋₄ Dn₁ D₈ ४ १ ३ S transp सृञ्जयान् and पाण्डवै — ^c) D₈ सूत — ^d) B₅ अत्रवीच्, Da₁ D₁ ३ S (T₂ damaged) प्रोक्तवान् (for प्रात्रवीन्) S K₁ ३ ४ वै; B₅ च, Da₁ D₁ ३ हि, G₁ ३ मे (for मां) Da₁ D₁ ३ पुन पुन (for मुहुर्मुहुः)

3 ^a) S₁ K₂ पराजिते S (except T₂) च (for तु) — K₃ om. (hapl) 3^{b-4} — ^c) B₅ अत (for तत) G₁ om पर

4 K₃ om. 4^a (cf v l 3) — ^a) V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ ३-३ १ ३ S विमुख (G₂ 'क्त'), D₂ विद्रुत (for विभ्रान्त). T₁ M दृश्य, G₂ पश्य (for प्रेक्ष्य) — ^b) D₈ महासृधे; M₁ 'रय (for 'हवे) — ^c) K₃ B₅ Dn₁ D₂ ३ ३ T G₂ ३ M सार्धं, Da₁ D₁ ३ राजा, G₁ पार्थ (for राजन्) V₂ दुर्योधनो महाराजन्, B₁₋₄ D₈ ४ १ पुत्रस्वव महाराज — ^d) K₃ सौदर्योम्, T₂ सोदरान् (for सोदर्यान्) B₅ अन्व-भापत, S हृदमत्रवीच् (for समभापत)

शीघ्रं गच्छत भद्रं वो राधेयं परिरक्षत ।
भीमसेनभयागाधे मज्जन्तं व्यसनार्णवे ॥ ५
ते तु राज्ञा समादिष्टा भीमसेनजिघांसवः ।
अभ्यवर्तन्त संक्रुद्धाः पतंगा इव पावकम् ॥ ६
श्रुतायुर्दुर्धरः क्राथो विवित्सुर्विकटः समः ।
निपङ्गी कवची पाशी तथा नन्दोपनन्दकौ ॥ ७
दुष्प्रधर्यः सुवाहुश्च वातवेगसुवर्चसौ ।
धनुर्ग्राहो दुर्मदश्च तथा सत्त्वसमः सहः ॥ ८

एते रथैः परिवृता वीर्यवन्तो महाबलाः ।
भीमसेनं समासाद्य समन्तात्पर्यवारयन् ।
ते व्यमुञ्चन्शरव्रातानानालिङ्गान्समन्ततः ॥ ९
स तैरभ्यर्धमानस्तु भीमसेनो महाबलः ।
तेषामापततां क्षिप्रं सुतानां ते नराधिप ।
रथैः पञ्चाशता सार्धं पञ्चाशन्वहनद्रथान् ॥ १०
विवित्सोस्तु ततः क्रुद्धो भल्लेनापाहरच्छिरः ।
सकृण्डलशिरस्त्राणं पूर्णचन्द्रोपमं तदा ।

C 6. 2452
B 8 51 13
K 6 46 13

5 Before 5, K₂ (marg) ins सजय — °) K₈ गच्छत् S₂ वै (for वो) — °) D_{n1} T₁ रक्षय, D₆ रक्षितुं — T₃ om 5^c-8^d — °) D₂ भीमसेनं D_{a1} D_{1.2} भीमसेनमहागाधे, T_{1.2} G M भये घोरे — °) K₄ मज्जते

6 T₃ om. 6 (cf v 1 5) — °) K₈ V₁ B D_{a1} D₂₋₅ 7 8 भीमसेनं D_{n1} S (T₃ om) जिघांसया — K₈ om. (hapl.) 6^c-10^b — °) S (except T₂, T₃ om) महसा (for सक्रुद्धा) — °) B (except B₅) D₃ 4 7 पतंगा पावक यथा

7 K₃ T₃ om 7 (cf v 1 6, 5) — °) S₁ (sup lin) श्रुतेः, K₁ श्रुते च, K₂ श्रुतः, V₁ B D T₂ G_{1.8} M श्रुतर्वा (D_{n1} वा, D₆ वान्, T₁ सुवर्वा (for श्रुतायुर्) T₁ दुर्धरं D_{n1} क्राथिर्, D₂ T_{1.2} G M क्रोधी (D₂ T₂ घो) (for क्राथो) — °) S₁ K₂ G₂ विवित्सुर्, K₁ विभित्सुर्, D₆ विविशुर् (for विवित्सुर्) — °) D_{n1} D_{a1} D_{1.5} प्राशी, T₁ चाधि, G₁ 2 सङ्गी (for पाशी) — °) G₂ नन्दोपनन्दौ

8 K₃ T₃ om 8 (cf v 1 6, 5) — °) D₆ दुष्प्रधर्यं (for धर्यं) S₂ सुराहुश्च, D₆ सुवायुश्च (for सुवाहुश्च) S₁ K₂ वा (for च) — °) S₁ K₂ **योग, B₂ वाहुवेग (for वातवेग) — °) K₂ धनुर्ग्राहो, B₂ D_{n1} ग्रहो; D₂ धरो, T₂ गृहो (for ग्रहो) D_{n1} दुर्मदश्च, D₂ दुर्वमश्च; D₃ दुर्मुखश्च (for दुर्मदश्च) T₁ G M दुर्धनो (T₁ G₂ धरो; G₁ 2 ष्कर्णो) दुर्मदश्चैव — °) S₁ K_{1.2} 4 D_{n1} सत्त्व समः; T₂ सत्यसम (for सत्त्वसम) V₁ जरासघ सम सह, B₁ 4 जारामंधि श (B₄ स) ल सह, B₂ 8 5 D_{a1} D₁ 8-5 7 जरा (B₂ 5 D₁ ल) सघ शल सह, D₂ तथा सत्त्वसुदुसह, D₆ तथा सत्य सुदुसह, D₃ तथा सत्त्वसह सम, T₁ तथा सधि समागम, G₁ तथानन्दरम सह; G₂ तथा ****, G₃ तथा सघ सम शम, M₁ तथा सघ शम सह; M₂₋₄ तथा सघ सह श (M₃ स) म

9 K₃ om 9 (cf v 1 6) — °) M₂ एते — °)

D_{a1} D_{1.5} महारथा, S (except T₂) बला (G₂ घरा) न्विता (for महाबला) D₂ 6 परिवन्वृकोदर — °) T₃ (damaged) V₁ समासाद्य भीमसेनं — °) B₁ ते त्रिसुच्य, B₂ तेभ्यो सुच्य, S ते किरत् (for ते व्यमुञ्चन्) — °) D_{n1} D₃ T₂ 8 G₂ नानारूपान्; G₂ लिङ्गान् (as in text) T₃ G₂ M₂₋₄ समभ्ययु (for समन्तत)

10 °) B₃ T₃ G₂ शरै (for स तैर्) K₁ T₂ अभ्यर्धमानस्तु, M₁ अभ्ययु (for अभ्यर्ध) — °) M₂ महायल्लै T₂ भीमसेन महाबल — °) B₃ D_{n1} D₃ S शीघ्रं, D₆ चित्र (for क्षिप्र) — °) V₁ D_{a1} D_{n1} D₁ 5 S पुत्राणां (for सुताना) K₃ V₁ B D_{a1} D_{n1} D₁ 8-5 7 8 S (except T₁) जनाधिप (D_{n1} प); D₂ 6 वृकोदर (for नराधिप) — °) G₁ 2 शरै (for रथै) S K₂ T₂ पचशता, K₁ पांचाशत, K₂ B₂ 4 D₇ पचदशै, K₄ B₁ 8 5 D_{a1} D_{n1} D₁-6 8 T₁ 8 G M पच (K₄ D₈ G₁ चा) शतै (for पञ्चाशता) — °) S₁ K₂ V₁ B D_{a1} D₁ 8-5 7 M₂₋₄ अहन (D_{a1} D₁ 5 र) द्, D_{n1} T₁ व्यहर (T₁ न) द्, D₃ अवधीद् (for न्यहनद्) S₂ K₁ 2 पचाशतसहस्र (K₁ 2 त्र) यान् (sio), K₄ शतमहारथान्, D₂ शीत्यवधीद्रथान्

11 °) V₁ विवित्सोश्च; D₂ विवित्सुश्च, D₃ विविशोश्च; D₆ विविशोश्चा (sic) V₁ D_{a1} D_{n1} D₁ 8.8 G_{1.2} च (for तु) — °) G₁ फलेन K₁ D_{n1} D₃ 8 S (except M₁) अपहरत् — K₃ 4 V₁ B D S transp 11^{cd} and 11^{ef}, K₄ reading 11^{ef} twice — °) B₂ D_{n1} D₇ सकृण्डल शिरस्त्राण, G₂ सकृद्ध सशिरस्त्राण — °) B₂ चन्द्रोपम V₁ B₁₋₃ D₃ 4 7 तथा (for तदा) B₅ D_{a1} D_{n1} D_{1.5} T₂ पूर्णचन्द्रनिभ तदा, T₁ 8 G M निमानन — After 11^{cd}, S (except T₂) ins

464* अशोभत महाराज पूर्णचन्द्र हृदयान्यरे ।

— °) K₃ 4 V₁ B D S भीमसेनो — °) K₃. 4 (first time) उत्पपात्, V₁ B D_{a1} D₁ 8-5.7 T₁ 8 G M₁ तल्प; D₃ सव्य (for स पपात्) K₃ महद्; K₄ (both

भीमेन च महाराज स पपात हतो भुवि ॥ ११
 तं दृष्ट्वा निहतं शूरं आतरः सर्वतः प्रभो ।
 अभ्यद्रवन्त समरे भीमं भीमपराक्रमम् ॥ १२
 ततोऽपराभ्यां भ्रष्टाभ्यां पुत्रयोस्ते महाहवे ।
 जहार समरे प्राणान्भीमो भीमपराक्रमः ॥ १३
 तौ धरामन्वपद्येतां वातरुणाविव द्रुमौ ।
 विकटश्च समश्रोभौ देवगर्भसमौ नृप ॥ १४
 ततस्तु त्वरितो भीमः क्रार्थं निन्द्ये यमक्षयम् ।
 नाराचेन सुतीक्ष्णेन स हतो न्यपतद्भुवि ॥ १५
 हाहाकारस्ततस्तीव्रः संवभूव जनेश्वर ।
 वक्ष्यमानेषु ते राजस्तदा पुत्रेषु धन्विषु ॥ १६

तेषां संलुलिते सैन्ये भीमसेनो महाबलः ।
 नन्दोपनन्दौ समरे प्रापयद्यमसादनम् ॥ १७
 ततस्ते प्राद्रवन्भीताः पुत्रास्ते विहलीकृताः ।
 भीमसेनं रणे दृष्ट्वा कालान्तकयमोपमम् ॥ १८
 पुत्रास्ते निहतान्दृष्ट्वा द्युतपुत्रो महामनाः ।
 हंसवर्णान्हयान्भूयः प्राहिणोद्यत्र पाण्डवः ॥ १९
 ते प्रेषिता महाराज मद्रराजेन वाजिनः ।
 भीमसेनरथं प्राप्य समसज्जन्त वेगिताः ॥ २०
 स संनिपातस्तुमुलो घोररूपो विशा पते ।
 आसीद्द्रौद्रो महाराज कर्णपाण्डवयोर्मृधे ॥ २१
 दृष्ट्वा मम महाराज तौ समेतौ महारथौ ।

times) B₁ 2 4 5 Da₁ D₁ 3-5 7 हत, B₂ D₂ T₂ G M₁
 ततो, T₁ शिरो (for हतो) B₂ विभु; D₂ 6 युधि (for
 भुवि)

12 ^a) G₂ निहता G₁ 2 सर्वे (for शूरं) — ^b) B₂
 T₂ G₂ आतर, T₂ सत्वर (for सर्वत) K₂ S (except
 T₂) तदा (T₁ तथा); Dn₁ सह (for प्रभो) B₂ आतर
 सर्व एव ते — ^c) T₁ 8 G M 'वर्तत; T₂ 'द्रवतं

13 ^a) G₁ फलाभ्यां (for भ्रष्टाभ्यां) — ^b) Dn₁ त
 (for ते) D₂ 6 महाहवे, S (except T₂) जनाधिप (for
 महाहवे) — ^d) Ś K₁ 2 4 हेमपुत्रै शिलीमुखै; V₁ B₂
 Da₁ D₁ 5 सुसंरब्धो महाबल, Dn₁ शराभ्यां पाण्डुनदन, S
 शिताभ्यां पाण्डुनदन (M₂ 'न)

14 ^a) T₁ तौ रथौ, G₁ तौ शूर (for तौ धराम्) D₂ 6
 समपद्येता, D₂ अतु (for अन्व) — ^b) V₁ B₂ D₂ 4 5 8
 'भ्रष्टा', Da₁ 'रुग्ला', D₂ 'भ्रष्टा' (for 'रुणा') — D₁
 om 14^{ca} — ^c) Ś B (except B₂) Da₁ D₂-5 7 सहश्र
 (for समश्र) T₁ विकटश्रोभौ महाराज (hypermetric)
 — ^d) K₂ D₂ 8 S देवपुत्रसमौ, K₄ वेदगर्भ, V₁ B Dn₁
 D₂-5 7 देवपुत्रोपमौ

15 ^a) D₂ त्वरित — ^b) K₂ T₁ 8 G M₂-4 क्रोध (T₁
 'धि, T₂ G₂ 'घात्, G₁ 'धिन्), K₄ क्राय, V₁ क्रार्थि (for
 क्राय)

16 ^a) T₁ तत्र (for तीव्र) — ^b) K₂ सवभूव K₄
 जनेश्वर — ^c) B₂ Da₁ D₁ 5 हन्य (for वक्ष्य) K₂ V₁
 B D (except D₂) S वी (T₂ धीरिषु (for ते राजस्)
 — ^d) K₂ V₁ B D (except D₂) तव (for तदा) D₁
 तेषा सु- (for पुत्रेषु) G₁ [अ]धन्विषु

17 ^a) Dn₁ तत (for तेषां) Ś K₁ 2 4 सदलिते, Ś₂

संचलिते, K₂ D₁ G₁ सुलुलिते, B₂ मसकुले, B₂ चनुनुवे
 (sic), D₂ 6 सकुलिते (for सुलुलिते) T₁ तेषां सैन्य क्षय
 निन्द्ये — ^b) K₂ V₁ B D S पुनर्भीमो (for भीमसेनो)
 D₂ महानलं — ^d) B (except B₂) Da₁ D₁-7 प्रै (D₂: 7
 प्रे)पयद्, S (except T₂) प्राहिणोद् (for प्रापयद्)

18 ^a) B₂ Dn₁ स- (for ते) — After 18, Dn₁
 D₂ 8 T₂ ins an addl colophon [Adhy name Dn₁
 T₂ घतराष्ट्रपुत्रवध — Adhy no (figures, words or
 both) T₂ 48.]

19 Before 19, Dn₁ D₂ T₂ ins सजय उवाच — ^a)
 T₂ G₂ च, G₁ 2 तान् (for ते) — ^b) K₂ V₁ B₁. 2-3 Da₁
 Dn₁ D₁ 2 4 6-8 T₂ सुदुर्मना; K₄ महाबल, B₂ D₂
 दृहन्मना (for महा) D₂ T₁ 8 G M कर्ण क्रोध (D₂
 कोप)समन्वित — ^c) Ś K₁ 2 4 हेम (for हत) — ^d)
 B (except B₂) Dn₁ D₂ 4 7 S प्रै (T₁ 2 G₁. 2 M₁. 2 4 प्रे)-
 पयद् (for प्राहिणोद्)

20 ^a) Dn₁ T₂ transp ते and प्रेषिता K₄ प्रेरिता;
 M₂ मर्यिता (for प्रेषिता) — ^b) D₂ 6 मनोमारुवरहस
 — ^c) M₂ भीमसेनं यमायाद्य — ^d) G₁ 2 समसज्जन्त

21 ^a) B₂ Dn₁ सप्रहारस् (for सनिपातस्) K₂ D₂
 तुमलो — ^d) T₁ तथा (for मृधे).

22 D₂ om 22^{ab} — ^a) Ś₂ B₂ Dn₁ D₂ T₂ समं (Ś₂
 B₂ 'म), D₂ तत्र; G₁ तु त (for मम) — ^b) B₂ महाहवे,
 T₂ G₂ 'वलौ (for 'रथौ) — ^c) V₁ B (except B₂)
 Da₁ Dn₁ D₁-7 8 T₂ युद्ध; T₁ स्याते (sic), T₂ G₂ 8
 M नु स्यात्, G₁ चास्मि (for नून) — ^d) G₂ एतदम्यद्
 (for एतदय) — After 22, K₄ V₁ B D (except D₂) S
 ins a passage given in app I (No 12) — After
 the above passage, K₄ Dn₁ D₂ 5 7 ins

आसीद्दुद्धिः कथं नूनमेतदद्य भविष्यति ॥ २२
ततो मृहूर्ताद्राजेन्द्र नातिकृच्छ्राद्भवत् ।
विरथं भीमकर्माणं भीमं कर्णश्चकार ह ॥ २३
विरथो भरतश्रेष्ठः प्रहसन्ननिलोपमः ।
गदाहस्तो महाबाहुरपतत्सन्दनोचमात् ॥ २४
नागान्सप्तशतात्राजनीपादन्तान्प्रहारिणः ।

व्यधमत्सहसा भीमः कुद्भरूपः परंतपः ॥ २५
दन्तवेष्टेषु नेत्रेषु कुम्भेषु स कटेषु च ।
मर्मस्वपि च मर्मज्ञो निनदन्व्यधमद्भृशम् ॥ २६
ततस्ते प्राद्रवन्भीताः प्रतीपं प्रहिताः पुनः ।
महामात्रैस्तमावत्रुर्मेषा इव दिवाकरम् ॥ २७
तान्श्च सप्तशतान्नागान्सारोहायुधकेतनान् ।

C 8 2487
B 8 51, 48
K 8. 46 A2

465* आज्ञे बहुभिर्वाणैर्ध्वजमेकेपुणाहनत् ।

सारथिं चास्य भङ्गन प्रेषयामास मृत्यवे ।

K₄ D₁ D₁ 6 7 cont V₁ B D₁ D₁ 8 5 8 S ins
after App I (No 12)

466* छित्त्वा च कार्मुकं तूर्णं पाण्डवस्याशु पत्रिणा ।

[S (except T₂) चित्त्वे (for छित्त्वा च) D₁ 5 6 चित्र
(for तूर्णं) K₄ [अ]तिपत्रिणा, V₁ रूपं, T₁ 3 G M
महात्मन, T₂ [उ]पत्रिणा (for [अ]शु पं) D₅ 6 नीनसेनस्य
पत्रिणा (for the posterior half)]

23 B₁-4 D₂ 5 8 om 23^{ab} In D₁, portion from
23^a up to 42^b is lost on a missing folio — ^b) D₅
भीमसेनाद् (for नातिकृच्छ्राद्) — B₁ reads 23^c-33^d
[preceded by lines 11-32 of App I (No 12) and
466*] after 54 — ^a) S (except T₂) भीम चक्रे
नराधिप

24 D₁ missing (cf. v l 23) — ^a) K₁ 8 V₁ B
D₁-5 7 भरतश्रेष्ठ, K₂ भ्रातरश्रेष्ठ (sic) — ^b) K₄ प्रहस्य
(for प्रहसन्) D₂ 6 बलवत्तर, D₁ अचलोपम, C₁ c
अनिलोपम (as in text) B₂ प्रहस्यातिवलो युधि — For,
24^{ab}, D₁ D₂ S subst

467* ततोऽमर्षी महातेजा विरथो रथिना धर ।

[D₅ तिमेगान् (hypermetric), T₁ 8 G नीमो (for
सर्षी) T₁ महाराज (for 'तेजा')]

— ^c) K₅ V₁ B D₁-7 S गदा गृह्य (for गदाहस्तो)
D₁ D₂ वेगेनाकृत्य (D₅ 'नोस्तुत्य) सहसा — ^d) D₁ D₂
आपतत्, C₁ अपत (as in text) — S K V₁ B
D₁ 8-5 7 8 ins after 24 D₂ 6 ins after 471*

468* अवभुज्य च वेगेन तत्र सैन्यं विशां पते ।

व्यधमद्भृशया भीमं शरन्मेषानिवाहितम् ।

[(L 1) V₁ तु (for च) — (L 2) K₄ D₂ शर(D₅
'रा)न्नेवमिव S₂ अग्नि (sic), B₄ अण्ड, D₅ अचल (for
अग्नि)]

D₅ cont D₁ S ins after 24

469* गदया च महाराज कर्णस्य रथकृश्वरम् ।

पोययामास सकृद्दं समरे शशुतापनम् ।

[(L 2) T₁ 2 त्तो(T₁ यो)धयानान T₂ om the
posterior half D₁ D₂ पाडुपुत्र प्रतापवान्]

S cont.

470* स क्रोधवशमापन्नं पाण्डुपुत्रं प्रतापवान् ।

विद्राव्य गदया वीरस्त्व पुत्रान्महाहवे ।

[T₂ om the prior half of line 1 — (L 2) T₂
महाराजान्, T₃ G₁ 8 दशाहवे (for महा')]

On the other hand, D₂ 6 ins after 24

471* कर्णं शल्यं च युगपद्भृशया प्रहसन्नम् ।

अपातयद्रथोपस्थं निहत्य विननाद ह ।

25 D₁ missing (of v l 23) — ^a) G₂ सप्त-
दशान् (for 'शतान्' — ^b) T₁ G₁ 2 M निपादाना (for
ईपादन्तान्) G₁ 2 M₁ प्रहारिणां D₂ 6 अवधीत्तत्र पांडव
— ^c) K₁ कुद्भरूपान् B₅ समतप्त (for परतप) D₁
D₅ S व्यधमद् (T₁ 'यन्ना'दया भीमो दंढपाणिरिवांतक

26 D₁ missing (of v l 23) — ^{ab}) D₂ मात्रेषु
(sic) (for नेत्रेषु) D₁ T₂ M₂-4 transp नेत्रेषु and
कुम्भेषु C₁ cites कुम्भेषु (as in text) S₂ K₁ 8 V₁ B D
(D₁ missing) S च (for स) K₄ शकटेषु (for सकं).
S₂ (sup lin) कटेषु, D₁ S मुखेषु; C₁ कटेषु (as in
text) — ^c) K₄ वसें (for मर्म) D₅ T₂ धर्मज्ञो (for
मर्मज्ञो) — ^d) K₅ नानदन्, K₄ विन, D₂ 8 नानदद्
(for निनदन्) V₁ ते नागा व्यनदन्मृश, B₁-8 5 तान्ना-
गानहनद्वली (B₅ 'दृश); B₄ D₁ 8-5 7 तान्नागानवधी (D₁ 8
'न्यधम)द्वली, D₁ S सोर्दया (M₂-4 अर्दया)मास सयुगे,
D₅ नागास्तान्यधमद्भृश — After 26, D₁ S ins

472* सेऽभ्यर्दिता मारुतिना विनदन्तो मृशातुरा ।

[T₂ मारुतेन T₃ G अर्दिता भीमसेनेन (for the prior
half) T₂ विनदलो, T₃ नदो (sic) D₁ नदतं सुमृश रवान्,
T₂ नदतं सुमृशातुरा (for the posterior half)]

27 D₁ missing (of v l 23) — ^b) K₁ प्रेहिता,
K₂ प्रहित, K₃ प्रहृता; D₂ स्वरितो (for प्रहिता) D₅
मृशं (for पुन) D₁ प्रहिताश्च पुनर्गजाः; D₅ प्रतीपप्र-
हिता पुन, S प्रह (M₂-4 'हि)ताश्च पुन पुन — ^c) T₁ 2
G₁ 2 'मात्राश्च, T₂ G₁ 'गात्राश्च S K₁ 2 4 V₁ B₂ T₂
तदावधुर; B₅ T₃ G तथा, T₁ यथा, M₁ ममा (for तमा)
— ^d) B₂ दिवाकर

28 D₁ missing (of v l 23) — ^a) K₅ ततः

भूमिष्ठो गदया जघ्ने शरन्मेघानिवानिलः ॥ २८
 ततः सुवलपुत्रस्य नागानतिवलान्पुनः ।
 पोथयामास कौन्तेयो द्वापञ्चाशत्माहवे ॥ २९
 तथा रथशतं साग्रं पत्नींश्च शतशोऽपरान् ।
 न्यहनत्पाण्डवो युद्धे तापर्यंस्तव वाहिनीम् ॥ ३०
 प्रताप्यमानं सूर्येण भीमेन च महात्मना ।
 तव सैन्यं संचुकोच चर्मं वाहिगतं यथा ॥ ३१
 ते भीमभयसंत्रस्तास्तावका भरतर्षभ ।

V₁ D₁ 2 5 6 स तान् (by transp), B₅ शतान्, D_{n1} मत्ता (for तान्) T₁ 2 G₁ 2 M₁ तान्सप्तशत (G₂ 'दश') नागेंद्रान्, T₈ * * * शसनागेंद्रान्, G₈ तान्स * शतनागेंद्रान्, M₂₋₄ तान्स सप्तशतनागेंद्रान् (hypermetric) — ^b) B₂ सारोहायुधकौतुकान्, B₃ सारोहाश्च सकेतनान् — ^c) B₂ D₂ भूमिष्ठान् (D₂ 'ष्ठ'), D₅ भूमिष्ठ, D₈ T₁ 2 M₁ भूमिस्थो T₁ 8 G₂ 8 M₁ 8 [अ]भ्यघ्नत् (for जघ्ने) — ^d) K₈ शरान्मेघैर्, B₂ परमेधानः, D₈ शरान्मेघान्; T₁ 'न्मेघान् (for 'न्मेघान्) V₁ B₁ 8-5 D_{n1} D₂ 4 7 T₂ G₁ M₂ 4 वज्रेणेंद्र ह्वा (V₁ 'णैव महा)चलान्, D₂ शरमेघा ह्वानिल'

29 D_{a1} missing (cf v l 23) — ^a) D₁ तत सुवलस्य पुत्रस्य (hypermetric) — ^b) K₈ बहु (for पुन) D_{n1} S ह्या (T₂ नागा, M₂₋₄ ह्वा)नतिजवान्पुन (T₂ 'युधि) — ^c) B₃ D₅ पोथयामास, D₈ पातं (for पोथं) G₁ 2 भारति-पोथयामास — ^d) Ś₁ K₄ द्विपंचाशत्माहवे, K₈ युद्धायागादरिंदम, V₁ B D₁₋₇ द्वि(B₂₋₅ D₅ द्वा)पंचाशदरिंदम, D_{n1} D₈ S त्रिसा(D₈ T 'स)हस्तानरिंदम

30 D_{a1} missing (cf v l 23) — ^a) S रयानां च शतं (for तथा रथशतं) D_{n1} साग्र्य, D₈ साग्रा; G₀ साग्रं (as in text) — ^b) T₈ G₂ पत्नीना G₁ [S]परा (for Sपरान्) — ^c) V₁ B₂ D₅ अ(D₅ 'व्य)हनत्, D₀ अघधीत् (for न्यहनत्) — ^d) D_{n1} D₈ T₁ 2 G₁ द्राव (T₁ G₁ पात)यंच (for तापयस)

31 D_{a1} missing (cf v l 23) — ^{ab}) G₂ प्रताप्यमान V₁ D₂ 6 शूर्येण (for भीमेन) T₂ transp सूर्येण and भीमेन D₂ 6 तु, T₂ [इ]व (for च) T₂ महाघल — ^c) D₅ तदा (for तव) K₄ V₁ D₈ G₂ संचुकोप — ^d) B D₁ 8-5 7 चर्माम्नावाहितं यथा, D_{n1} S चर्माम्ना (T₁ चर्मं वासौ, G₂ घर्मं चासौ) समाहितं, D₂ चर्मं चर्मधर तथा, D₀ चर्मधद्गत यथा

32 D_{a1} missing (cf v l 23). — ^a) V₁ B₂ 'सेन'

विहाय समरे भीमं दुद्रुचुर्वे दिशो दश ॥ ३२
 रथाः पञ्चशताश्वान्ये हादिनश्चर्मवर्मिणः ।
 भीममभ्यद्रवंस्तूर्णं शरपूगैः समन्ततः ॥ ३३
 तान्ससूतरथान्सर्वान्सपताकाध्वजायुधान् ।
 पोथयामास गदया भीमो विष्णुरिवासुरान् ॥ ३४
 ततः शकुनिनिर्दिष्टाः सादिनः शूरसंमताः ।
 त्रिसाहस्रा ययुर्भीमं शक्यृष्टिप्रासपाणयः ॥ ३५
 तान्प्रत्युद्रम्य यवनानश्वारोहान्वरारिहा ।

(for 'भय') — ^b) D_{n1} भयकर्मिणा, T₂ भयदर्शिता (for भरतर्षभ) — ^c) Ś₁ K₄ त्रिसाह, K₂ विवाह (for विहाय) T₂ G₂ कर्ण (for भीमं) — ^d) K₈ D_{n1} च, T₂ ते (for वै) T₁ 8 G₁ M₁ विप्रकीर्णा दिशो दश

33 D_{a1} missing (cf v l 23) — ^{ab}) V₁ D₁ पंचाशत् (D₁ 'दश'); D₅ पञ्चशतश; S (except T₂) 'दशैः (for पञ्चशताश) D_{n1} T₂ हि (for च) T₁ 8 G₁ M₁ रथा पंचदशैवान्ये (for 'a) K₈ सादिनश् (for हादि') B₁ चर्मिणस्तया, D_{n1} D₈ S शरवर्मिण, D₂ चर्मघर्मिणि (for 'वर्मिण) D₅ रथवर्मिणस्तयाश्च गदाचर्मसिचर्मिण — ^c) K₁₋₃ V₁ B D (D_{a1} missing) S घ्नत्; K₂ lacuna (for तूर्ण) — ^d) V₁ T₁ G₂ शरमवै, B₅ 'यूधै; D_{n1} T₂ 8 G₁ 8 'वपै (D_{n1} 'पं'), D₂ 6 शिरो बुन्वन्, M₁ शरपुंनै (for 'पूगै') D₈ सहस्रदा (for समन्तत)

34 D_{a1} missing (cf v l 23) B₁ om 34. — ^a) V₁ चैतान्, B₂ 5 वीरान्, D₃ साश्वान् (for सर्वान्) K₈ D₂ 4 तान्सपंचशतान्वीरान्, B₂ 4 D₁ 3 5 7 तान्स (D₁ 8 5 om न्स)महशतान्वीरान्, D_{n1} तान्ससूतरथाश्वाश्च, D₈ T₁ 8 G₁ M₁ तान्ससूतरथाश्चेभान्, T₂ तन्ससूतरथाश्वाभ्यान् — ^b) K₂ 1 V₁ B₂ 4 D₁₋₃ T₁ M₁ सपताकाध्वजायुधान्, B₂ पताकायुधसध्वजान्, D_{n1} T₂ 8 G₂ सपताकायुधध्वजान्; G₁ 'काध्वजायुतान् — ^c) K₁ पोथयामास S (except T₂) समरे (for गदया)

35 D_{a1} missing (cf v l 23) — ^b) G₁ 2 रथिन (for सादिन) — ^c) K₁ त्रिसहस्रा K₂ B₁₋₃ 5 D_{n1} D₂₋₄ 7 8 त्रिसाहस्राम्ययुर्भीमं, D₅ त्रिसाहस्रान्ययुर्भीमं; S त्रिसा(T₈ G₂ 'स)हस्राण्यभिययु — ^d) K₄ D_{n1} D₈ शक्यृष्टि(K₄ 'ष्टि)प्रासपाणय, B₂ शक्यृष्टिपाश (sic), D₄ S शरशक्यृष्टि (sic).

36 D_{a1} missing (cf v l 23) — ^a) K₄ प्रत्युद्रम्य, G₁ प्रत्युद्रत- K₈ D₈ जवनान् (for यव') V₁ B₁ 5 D₂₋₅ 7 प्रत्युद्रम्य जवेनाशु, D_{n1} T₂ ततस्तानागतान्दृष्टा;

विचरन्विधिधान्मार्गान्घातयामास पोषयन् ॥ ३६
 तेषामासीन्महाञ्छब्दस्ताडिताना च सर्वशः ।
 अग्निभिस्त्रिद्वयमानानां नडानामिव भारत ॥ ३७
 एवं सुवलपुत्रस्य त्रिसाहस्रान्दयोत्तमान् ।
 हत्वान्यं रथमास्थाय क्रुद्धो राधेयमभ्ययात् ॥ ३८
 कर्णोऽपि समरे राजन्वर्मपुत्रमरिंदमम् ।
 शरैः प्रच्छादयामास सारथिं चाप्यपातयत् ॥ ३९

ततः संप्रद्रुतं संख्ये रथं दृष्ट्वा महारथः ।
 अन्वधावत्किरन्वाणैः क्रुद्धपत्रैरजिह्वगैः ॥ ४०
 राजानमभि धावन्तं शरैरावृत्त्य रोदसी ।
 क्रुद्धः प्रच्छादयामास शरजालेन मारुतिः ॥ ४१
 संनिवृत्तस्ततस्तूर्णं राधेयः शत्रुकर्शनः ।
 भीमं प्रच्छादयामास समन्तान्निशितैः शरैः ॥ ४२
 भीमसेनरथव्यग्रं कर्णं भारत सात्यकिः ।

C. 8 2502
 B 8 51 63
 K. 8. 46 63

Ds तान्प्रत्युपगतान्वीरान् — ^b) V1 B1.5 D1.3-5 7
 तदारिहा, B2 वरान्दयान्, D2 विरारिहा, T1 वरानिह, T2 8
 G M परारिहा (T8 G1 'ह) (for वरा) B2 प्ररोहान्सवरा-
 रिह — ^c) V1 विहरन्, G1 निचरन् (for विच) — ^d)
 K1 8 नद्यामाम योध(K2 पोय)यत् (sic), V1 B D
 (D34 missing) S राधया सम(V1 तान, T1 मा स्त)-
 योधयन्

37 D31 missing (cf v l 23) — ^a) T1 अस्मिन्
 (for आसीन्) S1 K1.2 4 B2 T1 महादावत्स — ^b) K1 2
 स, V1 स्त, T1.8 G M1 तु (for च) D6 ममत्तव (for
 च सर्वश) D2 नारत (for सर्वश) — ^c) K2 V1
 B D (D31 missing) T2 अग्निमि, T1 8 G M1 अग्निभिद्,
 M2-3 अग्निना (for अग्निभिद्) K3 Dn1 D2 भिद्यमा-
 नाना, V1 B5 हन्व, B1 8 D2-5 वच्य, B2 4 D1.2-3
 T2 विच्य, D5 ताडिताना तु, T1 8 G M दह्यमानाना (for
 द्विय) — ^d) K2 V1 B (B2 marg as in text) D1-3 7
 न(V1 D1 ना)गाना, Dn1 बालाना, D2 T2 G2 बालाना,
 D3 घटाना, T1 G1.2 M न(T1 G2 ना)लाना, T2 भाडाना
 (for नडानाम्)

38 D31 missing (cf v l 23) — ^a) S2 सव-
 लपुत्रस्य — ^b) D2 G2 त्रिमहत्तान् T1 G1 8 रयोत्तमान्
 (for हयो) — ^c) D1 [अ]न्यं च (hypermetric) (for
 [अ]न्य) — ^d) K2 B2 अभ्यगात् V1 राधेयं पुनरभ्ययात्

39 D31 missing (cf v l 23) — ^a) D6 स
 महाराजन् (sic) (for समरे राजन्) — ^b) Dn1 T2
 G2 धर्मराजन् (for 'पुत्रन्) K3 अरिंदम — ^c) B1.8
 D2 4 7 स शरैःप्रच्छादयामास — ^d) V1 T1 8 G च न्यपा-
 तयत्, B1 चाप्यताडयत्, B2 D2 M1.2 चान्यपात, M2
 चाम्यचोदयत्, M3 समर्द्ध ह (for चाप्यपातयत्) — After
 39, S (except T2) ins an addl colophon [Adhy
 nams M1 धातराष्ट्रवध — Adhy no (figures, words
 or both) T1 8 G 48, M 47]

40 D31 missing (cf v l 23) — Before 40,
 T1 G2 8 M ins संख्यः D3 om 40^{ab} — ^a) S2
 B1 5 D2 6 7 T2 स प्रद्रुत, B2 स्त प्रद्रुत, B1 प्रविद्रुत,
 D2 प्रहृतं (submetric) (for संप्रद्रुत) Dn1 T1 G1 8 M
 तस्य; T2 8 G2 संख्यं (for संख्ये) — ^b) T2 8 G3 दृष्ट्वा (for
 रथ) Dn1 S कर्णो (for दृष्ट्वा) — ^c) K2 4 D1 अन्व-
 (K4 'भ्य)धावन्, V1 Dn1 D2 T1 अभ्यधावत् B1
 अधावत्स किरन्वाणैः.

41 D31 missing (cf v l 23) — ^a) Dn1 S
 (except M2) अनु (for अग्नि) — ^b) Dn1 T2 सूतपुत्रे
 महादृष्टे — S1 K2 om (hapl.) and S2 K4 read on
 marg. 41^d-42^e

42 D31 missing up to 42^{ab} (cf v l 23) S1 K2
 om. 42^{ab} (cf v l 41) — ^a) K4 न सिष्टवत्, V1
 स निवृत्यं, Dn1 D1 संनिवृत्य, D5 स निवृत्य (for सनि-
 वृत्स) S2 कर्ण, K1 कर्णो — ^b) S2 K1 4 B1-3 Dn1
 शत्रुकर्षण, V1 B2 D2 6 तापन, B2 पस्वीरहा (for शत्रु-
 कर्शन) — ^d) B2 स गर्जन् (for ममन्तान्)

43 V1 B2 5 Dn1 D1.5 T1 G2 8 M2-4 repeat
 43^{ab} after 43^{cd} — ^a) K4 B2 'रथ व्यग्र, V1 (both
 times) B5 (first time) 'रथस्याग्रे, B2 5 Dn1 (all
 second time) 'रथं प्राप्य, Dn1 (first time) T2 'रथं
 प्राप्त, D2 6 'रथं दिव्य, T1 8 G2 8 M2-4 (all first time)
 'रथप्रेप्सु, T1(second time) 8 G2 8 (both second
 time) M (M2-3 second time) 'रथप्रेप्सु, G1 'रथ प्रेप्सु
 — ^b) B1.6 Dn1 D1 5 T1 G2 8 (all second time)
 M1 कर्णो M1 सात्यकि D2 6 कर्ण परवलार्दन M2-4
 (all second time) कर्णो भारत सात्यकि — G1 M1 om.
 (hapl.) 43^{cd} V1 reads 43^{cd} on marg — ^c) Dn1
 S (except G1 M1) अभ्यद्रवत् — ^d) D2 6 पार्थस्त चापि
 मारिप; T2 पार्थिग्रहणसाधनात् — ^e) V1 B2 5 Dn1
 D1.5 S दौनेयं (for कर्णस्त) B1 8 D2 तु (for तम्) D6

अभ्यर्दयदमेयात्मा पार्णिग्रहणकारणात् ।
 अभ्यवर्तत कर्णस्तमर्दितोऽपि शरैर्भृशम् ॥ ४३
 तावन्त्योन्यं समासाद्य वृषभौ सर्वधन्विनाम् ।
 विमृजन्तौ शरांश्चित्रान्विभ्राजेतां मनस्विनौ ॥ ४४
 ताभ्यां वियति राजेन्द्र विततं भीमदर्शनम् ।
 क्रौञ्चपृष्ठाखण्डं रांद्रं वाणजालं व्यदृश्यत ॥ ४५
 नैव सूर्यप्रभां खं वा न दिशः प्रदिशः कुतः ।
 प्राज्ञासिष्म वयं ताभ्यां शरैर्धुक्तैः सहस्रशः ॥ ४६
 मध्याह्ने तपतो राजन्भास्करस्य महाप्रभाः ।
 हताः सर्वाः शरैर्धुक्तैः कर्णमाधवयोस्तदा ॥ ४७

अभ्यर्दमान पार्यस्तु — १) V₁ B₁ s Dn₁ D₁ s वेलेव
 मकरालय, S अर्दयन्ञ्चरवृष्टिभि

44 °) D₂ शरवातान् (for शरांश्चित्रान्) K₃ B₁ 2
 D₃ 4 7 दीप्तान्, B₁ तीक्ष्णान्; S (except T₂) सत्र (for
 चित्रान्) — °) S̄ K₁ 2 4 D₂ s विभ्राजतौ, V₁ 'जेते,
 Dn₁ T G₃ M व्यभ्राजेतां (for विभ्राजेता) V₁ तरस्विनौ,
 S (except T₂) परस्परं (for मनस्विनौ)

45 °) V₁ B₁ तयोर् (for ताभ्या) S̄₂ राजेंद्रं — °) K₄
 विचित्त, D₃ द्रवित (for वितत) Dn₁ भीमदर्शिन
 — °) V₁ Da₁ D₁ s T₂ क्रौञ्चपक्षां, Dn₁ 'पत्रां, D₂
 'पिष्ट्यां (for 'पृष्ठा') — °) V₁ B₂ s Da₁ Dn₁ D₁ s
 S (except T₂) व्यदृश्यत

46 °) K₃ D₂ s M₂-4 सूर्यप्रभा रं वा, K₄ B₁-4
 D₁ T₁ 'भा (K₄ B₂ 4 'भा) खं च; V₁ B₁ Da₁ Dn₁ D₁ s
 T₂ 'भा (Dn₁ 'भां) राजन्, D₃ 'भामश्च, D₇ 'भास' र, T₃
 G₃ सूर्यस्य भा र व वा, G₁ सूर्यप्रभा खं च; G₂ 'भाश्चैव — °)
 S दिशो वा (T₂ 'दक्ष) (for न दिश) V₁ B D (except
 D₃) S तथा (for कुत) D₂ 0 प्रजाशिष्यामहे वय (s₁₀)
 — °) K₄ V₁ T₃ G M प्र(T₃ G आ; M अ)ज्ञासिष्म;
 B₂ प्राज्ञाशिष्य; Dn₁ D₁ प्रजामिष्मो (D₁ 'प्य), T₁
 आज्ञाधिष्म (s₁₀) (for प्राज्ञासिष्म) K₃ V₁ B Dn₁
 D₁ 2-5 7 8 ते वा, T₁ G₁ 2 M तौ वा (G₁ च), T₂ सर्वे
 (also नैव) (for ताभ्यां) D₂ 0 परस्वं चा(D₀ वा)पि
 राजेंद्र — °) Dn₁ युक्ता, T₁ रक्ष्मै (for युक्तै)
 S (except M₁) समंतत (for सहस्रश)

47 °) S̄₁ K₁ 2 4 D₅ T₁ महाप्रभा; S̄₂ 'प्रभं, D₃
 'प्रहा, D₃ M₁ 'प्रभा — °) S̄ K₁ 2 4 हृष्टा; B₂-4 D₀ 7
 हता, Da₁ Dn₁ D₁ 4 5 कृता, T₃ G₂ 8 क्राता, M₁ मृता
 (for हृता) S̄ K₁ 2 4 D₀ T₂ सर्वे, T₁ सत्वा (for सर्वा)
 S̄₁ K₂ D₃ शरैर्धुक्ते, K₄ 'वाक्ते, Da₁ D₁ s 'चाते, D₃
 शरैर्धुक्ते — °) S̄₂ कर्णमाधवयोस् (s₁₀), K₁ V₁ B D
 T₂ G₁ 2 कर्ण(D₀ णं)पादवयोस् (for कर्णमाधवयोस्). V₁

सौवलं कृतवर्माणं द्रौणिमाधिरथिं कृपम् ।
 संसक्तान्पाण्डवैर्दृष्ट्वा निवृत्ताः कृपवः पुनः ॥ ४८
 तेषामापततां शृन्दस्तीव्र आसीद्विशं पते ।
 उद्धूतानां यथा वृष्ट्या सागराणां भयावहः ॥ ४९
 ते सेने भृशसंवित्रे दृष्टान्योन्यं महारणे ।
 हर्षेण महता युक्ते परिगृह्य परस्परम् ॥ ५०
 ततः प्रवृत्ते युद्धं मध्यं प्राप्ते दिवाकरे ।
 यादृशं न कदाचिद्धि दृष्टपूर्वं न च श्रुतम् ॥ ५१
 बलौघस्तु समासाद्य बलौघं सहसा रणे ।
 उपासर्पत वेगेन जलौघ इव सागरम् ॥ ५२

Da₁ D₁ s मृधे; B₁ Dn₁ D₁ 7 T₁ तथा; B₂ युधि (for
 तदा)

48 °) T₂ 3 G अतिरथिं B₂ वृष (for कृप) — °)
 Da₁ D₁ s पाठवो, Dn₁ D₃ पाठवान् — °) K₁ निवृत्ता;
 T₁ s G₃ निवृत्तान् (T₁ 'त्ता) S̄₁ K₁ 2 4 कौरवा (for
 कुरव) D₂ 0 तदा (for पुन)

49 °) K₁ अत्यतता (for आप) K₃ Dn₁ D₃ 3
 S वेगास्; Da₁ शृन्दस् (for शृन्दस्) — °) V₁ B₂ T₂ तीव्रो
 द्यासीद् — °) S̄₂ V₁ B Da₁ D₁-5 7 T₂ उद्धूतानां;
 D₃ उद्धूताना; T₁ उष्टतानां, G₂ उद्धूताना (for उद्धूतानां)
 K₃ Dn₁ D₃ 4 दृष्ट्वा (for वृष्ट्या) — °) G₁ 2 भयावह

50 °) S̄₂ K₄ मृदामल्लिखे, V₁ मृदायुद्धिमे; B
 (except B₂) Da₁ D₁-5 7 मृदासमक्ते — °) S̄₂ B Dn₁
 D₃ 4 8 T₁ 3 G₁ 2 M महाहये, D₂ 0 'मृधे, T₂ G₂ भयावहे
 (for महारणे) — °) K₁ महतो D₁ युक्ते, T₁ युक्तौ
 — °) V₁ B₂ Da₁ D₁ 3 विगृहीते, S प्रत्युपेत्य (for
 परिगृह्य)

51 °) K₂ प्रावृत्ते; Dn₁ प्रवृत्त तद्, G₂ प्रवृत्ते (for
 'प्रवृत्ते) B₂ transp मय्य and प्राप्ते — °) S̄₂ तादृशं
 V₁ Dn₁ B₂ S नैवमस्मासि (V₁ Dn₁ T₂ 'व चास्माक)
 (for न कदाचिद्धि) S̄ K₁ 2 4 च (for हि) K₃ यदी-
 द्वा कदाचिद्धे — °) M₁ दृष्ट पूर्व

52 °) D₁ T₂ चाणौघस्, T₁ 3 G M च(G₂ ज)लौघास्.
 T₃ G₃ ते (for तु) — °) Dn₁ T₂ चाणौघ, D₃ बलौघै;
 T₁ 3 G M बलौघान् (for बलौघ) T₃ G₃ सुमहामृधे
 (for सहसा रणे) D₀ रणं, T₁ G₁ 3 M मृधे (for रणे)
 D₁ बलौघाना सहस्रश — D₁ om 52'-53' — °) B₁
 उपासर्पत, T₁ 3 G M अभ्यवर्तत (M₁ 'र्तत), T₂ उपसर्पति
 (for उपामर्पत) S̄₂ योगेन; G₂ सहसा (for वेगेन)
 — °) K₃ B D₂-4.7 8 वार्योव, Da₁ D₃ S (except T₂)
 वार्योवा, Dn₁ जलौघा (for जलौघ) V₁ सगमे, B₂
 सागर; T₂ सागरे

आसीन्निनादः सुमहान्वलौघानां परस्परम् ।
 गर्जतां सागरौघाणां यथा स्यान्निस्वनो महान् ॥ ५३
 ते तु सेने समासाद्य वेगवत्यौ परस्परम् ।
 एकीभावमनुप्राप्ते नद्याविव समागमे ॥ ५४
 ततः प्रवृत्ते युद्धं घोररूपं विशां पते ।
 कुरूणां पाण्डवानां च लिप्सता सुमहद्यशः ॥ ५५
 कुरूणां गर्जता तत्र अविच्छेदकृता गिरः ।
 श्रूयन्ते विविधा राजन्नामान्युद्दिश्य भारत ॥ ५६

यस्य यद्धि रणे न्यङ्गं पितृतो मातृतोऽपि वा ।
 कर्मतः शीलतो वापि स तच्छ्रावयते युधि ॥ ५७
 तान्दृष्ट्वा समरे शूरांस्तर्जयानान्परस्परम् ।
 अभवन्मे मती राजन्नैपामस्तीति जीवितम् ॥ ५८
 तेषां दृष्ट्वा तु क्रुद्धानां वपुंग्यमिततेजसाम् ।
 अभवन्मे भयं तीव्रं कथमेतद्भविष्यति ॥ ५९
 ततस्ते पाण्डवा राजन्कौरवाश्च महारथाः ।
 ततश्चुः सायकैस्तीक्ष्णैर्निघ्नन्तो हि परस्परम् ॥ ६०

C 8 2519
B 8 51 61
K 8. 46 61

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥

53 D1 om 53^{ab} (cf v l 52) B2 om (hapl.)
 53^a-54^b T1 om 53-54 — ^a) K1 निनाद — ^b) Ś1
 B1 8 4 D2 4 7 चाणौघाना (for वलौ^a) Da1 D2 सहस्रश
 (for परस्परम्) T2 G M त(G1 2 ग)र्जतामितरेतरं — ^c)
 T2 G M कल्पते (for गर्जतां) — ^d) Some MSS
 निस्वनो, D2 T2 G M निन्दो (for निस्वनो) M2 यथा
 (for महान्)

54 B2 om 54^{ab}, T2 om 54 (of v l 53) — ^a)
 D2 सेन्ये (for सेने) — ^b) D2 वलौघै सहसा रणं, D2
 अन्योन्येन नराधिप — After 54^{ab}, D2 ins

473* उपासर्पत वेगेन अन्योन्येन नराधिप ।

[Prior half = 52^c]

— ^c) K2 एकीभावमुप्राप्ते, T2 मनुप्राप्तौ — ^d) B1 8-5
 Da1 Dn1 D2 4 समागते D2 6 नद्योरिव समागम; T2
 G2 नद्यौघाविव सनतौ, G1 2 नद्यौघा इव सागर; M नद्यौ-
 घावि (M1 8 हृ)व संगमे

55 ^a) Dn1 D2 T2 प्र(Dn1 प्रा)वर्तित (for प्रवृत्ते)
 — ^b) V1 B2 Da1 D1 5 भयानक (for विशा पते)
 — After 55^{ab}, T1 8 G ins

474* हर्षेण महता युक्तः कुरूपाण्डवसैनिकैः ।

— ^a) Ś2 लिप्सिता, D2 S (except T2) लिप्सुना M1
 च (for सु-)

56 ^a) K2 B D S शूराणा (for कुरूणा) — ^b)
 Ś1 K1 8 V1 B Da1 D1-5 ह्यविच्छेदकृता गिर, Ś2 ह्यावि-
 च्छेद; K4 स्वविच्छेद, Dn1 T2 भापता च परस्परं, T1
 G1 अधिक्षेप(G1 अविच्छेद)करा गिर, T2 G2 8 M2-4
 साधिक्षेप(G2 पा)कृता गिर Co otes अविच्छेदकृता
 (as in text) — M1 om. 56^c-58^b — ^c) V1 B2
 तत्र, Da1 D1 5 तत (for राजन्) Dn1 S (M1 om.)
 अ(Dn1 T2 व्य)श्रूयत महाराजन् — ^d) T1 व्यग्यानि,
 T2 G M2-4 न्यकानि (for नामानि) K2 भारत; V1 B2
 Da1 D1 5 सर्वत, Dn1 D2 T2 सर्वश (for भारत)

57 M1 om 57 (of v l 56) — ^a) Dn1 परस्व;*
 T G M2-4 यस्य यद्यद् (T2 च) (for यस्य यद्धि) Ś K1 2
 लिंगं, K2 B1 2 5 Dn1 D2 4 7 व्यगं, K4 युद्ध, B2 त्यक्त,
 D2 शक (sic), D2 स्वने, D2 कर्म, T2 नाम, T2 G2 8
 M2-4 न्यकं, Cc ह्यंग (for न्यङ्ग) Ca otes अग B4 Da1
 D1 5 च (for वा) — ^c) V1 धर्मत (for कर्मत) — ^d)
 V1 तुल्यस्योच्चारयन्युधि, Da1 D1 5 तत्तस्याश्रावयद्यु(Da1
 न्यु)धि; Dn1 T2 ते तथा(T2 तदा)श्रावयन्युधि, D2 6 स
 तं (D2 तत्) प्राह नरो युधि; T1 8 G M2-4 श्रावयामासु-
 राहवे

58 M1 om 58^{ab} (of v l 56) — ^a) Ś K1 2 4
 स महाशूरांस (for समरे शूरास्) — ^b) K2 V1 B1 8-5 Da1
 Dn1 D1-5 7 S (M1 om) तर्जं(T2 G2 ज्यै)मानान्, B2
 यस्तान् (for यानान्) — ^c) S (except T2) वभूव (for
 अभवन्) B2 येन ता, G2 मेदिनी (for मे मती) — ^d)
 Ś2 K1 B2 अस्तीह, M1 अस्ति नि (for अस्तीति) Dn1 T G
 न तेषामस्ति जीवित

59 ^a) T2 transp दृष्ट्वा and तु G1 शुद्धाना (for
 क्रुद्धानां) — ^b) V1 चक्षुषि, D2 बल तु (for वपूषि)
 K1 2 D2 [अ]मिततेजस Dn1 वपुंग्ययतितेजसां (sic)
 — ^c) D2 6 घोर (for तीव्र) V1 B2 Da1 Dn1 D1 5 T1
 भयं तीव्रमभून्मह्य (T1 द्राजन्), T2 8 G M भय तीव्रं
 ममाभू(M1 मासी)है

60 ^a) D2 पाण्डवान् — ^b) M2 कौरवांश् — ^c) T1
 अतश्चान्, M1 तत रुद् (sic) (for ततश्च) S (except
 T2) पूर्ण (for सीङ्गैर्) — ^d) V1 Da1 D1 5 बोधयत, Dn1
 T2 तर्जमाना T1 8 G M अन्योन्य विजयैषिण (M1
 णां)

Colophon — Day of Karna's Generalship Ś2
 K4 द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy nam M1 कर्णसाय-
 क्रियुद्ध — Adhy no (figures, words, or both) B1
 51, B2 50, B3 D2 52, Da1 62, T1 8 G 49, M 48

३६

संजय उवाच ।

क्षत्रियास्ते महाराज परस्परवधैषिणः ।

अन्योन्यं समरे जम्बुः कृतवैराः परस्परम् ॥ १

रथौघाश्च हयौघाश्च नरौघाश्च समन्ततः ।

गजौघाश्च महाराज संसक्ताः स्म परस्परम् ॥ २

गदानां परिघाणां च कणपानां च सर्पताम् ।

प्रासानां भिण्डपालानां भृशुण्डीनां च सर्वशः ॥ ३

संपातं चान्वपश्याम संग्रामे भृशदारुणे ।

शलभा इव संपेतुः समन्ताच्छरवृष्टयः ॥ ४

नागा नागान्समासाद्य व्यधमन्त परस्परम् ।

हया हयांश्च समरे रथिनो रथिनस्तथा ।

पत्तयः पत्तिसंधैश्च हयसंधैर्हयास्तथा ॥ ५

पत्तयो रथमातङ्गात्रथा हस्त्यश्वमेव च ।

नागाश्च समरे त्र्यङ्गं ममृदुः शीघ्रगा नृप ॥ ६

36

1 T₂ om 1-2 — ^a) D_{n1} ततस्ते क्षत्रिया राजन्
— ^b) V₁ परस्परजयैषिण, D₈ (also as in text) संस-
क्ताश्च वधैषिण — ^c) Ś: K₄ जम्बु (for जम्बु) — ^d) D₈
कृतवेगा, G₂ वैर D_{n1}S (T₂ om) महौजस (for पर-
स्परम्) D₈ परस्परवधैषिण

2 T₂ om 2 (cf v l 1). B₈ transp. 2^{ab} and
2^{cd} — ^a) D_{n1} D₁ s G₈ रथौघाश्च Ś: हयौघश्च; B₈ नरौ-
घाश्च, D_{n1} D₈ हयौघाश्च, D₁ नरौघाश्च, D₈ om, T₁ गजौ
घाश्च, G₁ मयौ (sic) (for हयौघाश्च) — ^b) B₈ हयौ
घाश्च; D₁ युद्धमाना, M₁ सादिनश्च (for नरौघाश्च). B₈
परस्परं, M₁ हयास्तदा (for समन्तत) — T₁ s G₈ om
(?hapl) 2^{cd} M₁ om (?hapl) 2^e-5^d — ^d) V₁
B₈ D_{n1} D₁ s व्यधमत, G₁ सयत्ताश्च (for संसक्ता स्म)
K₈ B₁ 2 4 D₂-4 7 7 च, B₈ D_{n1} वै (for स्म)

3 M₁ om 3 (cf. v l 2) B₈ om (hapl.) 3^{bc}
— ^b) D₈ कृपापानां; T₂ कणायाना (for कणपाना) K₈
B (B₈ om) D T₂ क्षिप्यता (for सर्पताम्) V₁ परशो
कणपत्य च; T₁ s G M (M₁ om) शक्तीना च परस्पर — ^c)
D₈ पादानां (for प्रासाना) Some MSS भिदिपालानां;
D₈ भिद्धमालाना — ^d) Ś: K₁ s 4 मुसुंडीनां; K₈
मुपडीना, D₂ 0 नाराचाना, D₈ मुसुडीनां; T₁ M₈
मुसुडीनां, T₂ s G₈ मुसुडीनां; G₁ मुसुडीनां; G₂ मुसुलानां,
M₂ 4 मुसुडीना (for मुसुण्डीनां) S₂ स; D₈ हि (for च).

4 M₁ om 4 (cf v l 2) — ^a) D₁ सपात,
T₂ सराव; M₂-4 सयाद्य K₈ चात्र पश्याम, B₂ चारु
पश्याम, B₈-5 D_{n1} D₁-8 चानुपश्याम (D_{n1} s 'म), D_{n1}
T₂ s G M₂-4 समपश्याम (G₂ M₂ s 'म'); T₁ सप्र'
(for चान्व') V₁ सपातांस्वनुपश्याम — ^b) Ś: D₈
T₂ भृशदारुणं — ^d) K₂ शतवृष्टय (for शर'). K₈
B₁-4 D₁ s 7 8 T₁ s G M₂-4 शर (T₁ G₁ s M₂-4 शक्त्र-
T₈ G₂ अस्त्र)वृष्टय (B₁ 'ष्टी; T₁ 'ष्टया) समन्ततः; V₁ B₈

D_{n1} T₂ शरवृष्टय (T₂ 'घाता) मुदारुणा

5 M₁ om 5^{abc} (of v l 2). — ^a) D₂ 0 T₂ नागा-
घाता (by transp), B₂ शराणां च, G₂ नानानागान् — ^b)
K₁ वृधमंत, T₂ G₁ व्यधमंत S (except T₂, M₁ om)
समन्तत (for परस्परम्) — ^d) D₂ रथैश्च (for
रथिनो) T₁ रथिमिस् (for रथिनस्) K₄ D₂ 0 G₃ (by
corr) तदा (for तथा) — D₁ om (hapl.) 5^e-7^d
— ^c) K₁ V₁ B₁ s D₂ 4 7 S (M₁ om) पत्तिसंधा (K₁ 'घ;
T₁ s G₁ s 'घा)श्च; D₂ 'सहैश्च (for 'सधैश्च) — ^f) Ś:
महसंधैर, V₁ B₁ s 5 D_{n1} D₃ 4 7 T₂ हयसघात्, D₂ 'सहैश्च
(for 'सधैर) K₁ हयैस्तथा, K₈ V₁ B D_{n1} D₈-1 7 8
T₂ च पत्तय, D₂ 0 च वाजिन. (for हयास्तथा) K₄
समामाद्य परस्पर, T₁ सादिनश्च गजाश्रयान्; T₈ G सादिनश्च
गजाश्रयान् (G₁ 'णे), M₂-1 सादिनश्च हयास्तथा

6 D₁ om 6 (of v l 5) — ^a) V₁ B₂ हयांश्च, M
पत्तिनो (for पत्तयो) Ś K₁ s 4 रथमातगा — ^b) B₂-4
D_{n1} D₈ रथान्; D₈ s मरथ- (for रथा) V₁ रथिनस्तुगमेव
च, D_{n1} T₂ रथिनो रथिनस्तथा, T₁ s G M रथिन (M₁
'नि) पत्तिसादिन — After 6^{ab}, T₁ s G ins

475* हस्तिनोऽश्वात्रयाश्चैव

— T₁ s G transp 6^e and 6^d — ^c) D_{n1} T₂ नागाश्च
K₄ नागं, B₂ क्रुद्ध; D_{n1} D₈ त्र्यज, D_{n1} D₈ T₂ जहुर, D₂ 0
नागान् (for त्र्यङ्गं) — M₁ om. 6^d — ^d) B₁ D₁ 0 s
शीघ्रगान् V₁ इव, D_{n1} नृप, D₈ नृपान् — T₁ s G₁ s
M₂-4 ins after 6 M₁ after 6^{ab}

476*

हयाख्यङ्गं च मारिप ।

[G₁ s मारत (for मारिप)]T₁ s G₁ s cont T₂ ins. after 6

477* नराश्च ममृदुख्यङ्गं रथारुयङ्गं च मारिप ।

[T₁ ममृदे (for ममृदुव) T₂ शीघ्र (for त्र्यङ्ग) T₂ om.
the second त्र्यङ्ग]

Finally, T G₁ s cont. M ins. after 476*

478* शरतोमरनाराचैर्गदाशक्तिपरश्वधै ।

पततां तत्र शूराणां क्रोशतां च परस्परम् ।
घोरमायोधनं जज्ञे पशूनां वैशसं यथा ॥ ७
रुधिरेण समास्तीर्णा भाति भारत मेदिनी ।
शक्रगोपगणाकीर्णां प्रावृषीव यथा धरा ॥ ८
यथा वा वाससी शुक्ले महारजनरञ्जिते ।
विभ्रूयाद्युवतिः श्यामा तद्वदासीद्वसुंधरा ।
मांसशोणितचित्रेव शतकौम्भमयीव च ॥ ९

छिन्नानां चोत्तमाङ्गानां वाहूनां चोरुभिः सह ।
कुण्डलानां प्रविद्धानां भूपणानां च भारत ॥ १०
निष्काणामधिसूत्राणां शरीराणां च धन्विनाम् ।
वर्मणां सपताकानां संघास्तत्रापतन्भुवि ॥ ११
गजान्गजाः समासाद्य विपाणायैरदारयन् ।
विपाणाभिहतास्ते च भ्राजन्ते द्विरदा यथा ॥ १२
रुधिरेणावसिक्ताङ्गा गैरिकप्रसवा इव ।

C. 8. 2533
B. 8. 52. 14
K. 8. 47. 14

7 D1 om 7 (cf. v 1 5) — ^a) Ks V1 B D (D1 om) T G2 s M वष्य (V1 'व्यं) ता, G1 पश्यता (for पतता) — ^c) K4 V1 Ds यज्ञे (for जज्ञे). — ^d) D4 शूराणा (for पशूनां) S घातने (for वैशसं) K4 तथा (for यथा)

8 ^a) Ś2 K1 V1 B2 Da1 D1 4. s s समाकीर्णां, Dn1 परिकीर्णं; S समुत्पिक्ता (for समास्तीर्णा) — Ś K1 s om (hapl) 8^a — ^b) Dn1 विभ्रू, S यभ्रू (for भाति) B2 मर्वत (for मेदिनी) — ^c) B2 Dn1 S शक्रगो (T2 s G 'को) पममाकीर्णा — ^d) B (except B2) Da1 D1. s s S वसुंधरा (for यथा धरा)

9 ^a) Dn1 अय वा, Ds T2 s G2 s यथा च (for यथा वा) B1 S (except T2) शुभ्रे — ^b) Ś2 K1-3 Ds T2 G2 M1 s महाराजन (K2 T2 G2 M1. s 'त) र (M2 'रा) ङ्जिते, K4 V1 B Da1 D2. s c 1 s (before corr) महारंज (K4 V1 Da1 D2 'रजन-, Ds m 'रंजेन) रञ्जिते Ca cites महारजनं, Cc महारजनं — ^c) S विभ्रती Ks B (except B.) D S युवती — T2 s G2 s M ins after 9^{cd} T1 G1 after 9

479* बद्धचूटामणिर्वरं शिरोभिश्चारकुण्डलैः ।

उज्जितवैश्वपभाश्राणा भ्राजते स वसुधरा ।

[(L 1) T2 बद्धचूटामणिर्वरे (for the prior half) — (L 2) T1 उज्जितैर्, M1 उज्जितैर् (for उज्जितैर्) G2 सा (for स)]

— ^c) V1 B4 Ds M1 शशा- (for माम्-) Ś2 K1 मांसशोणितचित्रैव, T G M2-4 शशाशोणितचित्रै (M2 'लित्ते) न — ^f) K3 B1 Dn1 T2 शतकुं (Dn1 'कौं) ममयेन च, V1 B2 s. s Da1 D1 s- s 1 s T1 s G M 'कुममयी (D2 'ये) व च, B1 'कुममयी तथा, D2 'कौंममयीव च — After 9, T2 G2 M ins

480* मूर्धमौ भरतश्रेष्ठ शान्त्वार्चिर्भिरिवाग्निभिः ।

[T2 G2 [अ]नलै (for [अ]ग्निभिः)]

10 T2 om 10^{ab} — ^a) Ś2 Dn1 M1 भिन्नाना; K1 छिन्ना; K2 छना (for छिन्ना) T1 s G M om. च — ^b) Ds चायुधै, M1 चारुभि (for चोरुभि) — ^c)

Ś K1. s s प्रवृद्धाना; Ks प्रव; Dn1 च वि, T2 G3 पिन (for प्रवि) — ^d) D2 व्यरोचत (for च भारत)

11 ^a) K1 अधिमूताना; Ks B2-5 Ds अय सूत्राणा; V1 B1 s D2-4 s 1 s अय शूराणा; S हेमसूत्राणा, Ca अधि (as in text) Co cites सूत्राणा Dn1 सनिष्काणां शरीराणां — ^b) G1 भारत (for धन्विनाम्) Dn1 धन्विना चर्मणा तथा — ^c) K1 धर्माणा, Ks B1-3 D2-4 चर्मणा, K4 वर्माणं, B1 Ds वर्मिणा, D7 s T1 s G2 M1. 2 व (D1 च) र्माणा (for वर्मणा) M2 संपताकाना V1 B2 Da1 D1. s वर्मि (V1 B2 चर्म) णा चापि तत्रासीत्, Dn1 सपताका-ध्वजाना च — ^d) Ś2 सवस् Ś2 Ks [अ]पतद् T2 युधि (for भुवि) V1 B2 Da1 D1. s पतता नि (V1 B2 नि) -स्वनो महान्, S (except T2) तूणीराणा तथैव च — After 11, S ins

481* अगम्यकल्पा पृथिवी सर्वतो नृशङ्कामा ।

[T1 G2 अगम्यरूपा (for 'कल्पा) T2 नृशङ्कना (for 'शुर्ना) M सपाते सर्वतो वृता (for the posterior half)]

12 ^a) K1. s V1 B D (except Ds) T1 2 G1 M गजा गजान् (by transp), T2 G2 s गजो गजान् — ^b) Ks V1 B Da1 D1- s 1 s विपाणैरार्दयन्नप (V1 'न्निव, D1 'ध्वप, D2 'न्युधि), Dn1 T2 'गैर्दारयद्युधि (T2 'नृदा), Ds 'गैर्नैदै-यन्निव, T1 s G M 'गैर्दारयन्मृ (T2 G2 s M1 ऋ) दा — ^c) Ś2 विपाणाभिहृतस्, K2 विपाणाभिहृत्वास्, Ds विपाणैर्वि-हृत्वास्, S विपाणाग्रहृत्वा (for 'भिहृता) Ks V1 B1-4 D2-4 1 सत्र; B2 Dn1 Ds ते तु; S केचित् (for ते च) — ^d) M1 भ्राजते T1 s G M स गजोत्तमा (T2 'मान्) (for द्विरदा यथा) Ks B Da1 D1- s 1 s तथा, V1 Da1 Dn1 Ds तदा (for यथा)

13 G2 M4 om 13^a-15^b — ^a) B2 [अ]भिपिकांया (for [अ]वसि) — ^b) Ś1 गैरिकप्रभवा; K4 B2 T2 'प्रसवा, Ds (marg as in text) 'प्रस्तरा; M1 'प्रस्तुता (for 'प्रसवा) — M2 s om. 13^{cd} — ^c) V1 Da1 D1. s हि राजन्; B2 राजति (for भ्राजन्ति) Ś2 सिद्धवा, K4 स्यदत;

यथा भ्राजन्ति स्यन्दन्तः पर्वता धातुमण्डिताः ॥१३
 तोमरान्नाजिभिर्मुक्तान्प्रतीपानास्थितान्वहन् ।
 हस्तैर्विचेरुस्ते नागा वभञ्जुश्चापरे तथा ॥ १४
 नाराचैश्छिन्नवर्माणो भ्राजन्ते स्म गजोत्तमाः ।
 हिमागमे महाराज व्यभ्रा इव महीधराः ॥ १५
 शरैः कनकपुङ्खैस्तु चिता रेजुर्गजोत्तमाः ।
 उल्काभिः संप्रदीप्ताग्नाः पर्वता इव मारिप ॥ १६

केचिदभ्याहता नागा नागैर्नगनिभा भुवि ।
 निपेतुः समरे तस्मिन्पक्षवन्त इवाद्रयः ॥ १७
 अपरे प्राद्रवन्नागाः शल्यार्ता व्रणपीडिताः ।
 प्रतिमानैश्च कुम्भैश्च पेतुरुर्व्या महाहवे ॥ १८
 निपेतुः सिंहवच्चान्ये नदन्तो भैरवान्नवान् ।
 मम्बुश्च बहवो राजंशुकुञ्जुश्चापरे तथा ॥ १९
 हयाश्च निहता वाणैः स्वर्णभाण्डपरिच्छदाः ।

D⁰ राजेंद्र (for स्यन्दन्त) Dn1 स्यदनाश्च तथा भाति, T1 M1
 स्यदमाना यथा आते (M1 भाति); T2 8 G1 8 स्यदमाना यथा
 (T2 इवा) भाति — ^a) B2 धातुमण्डित — After 13,
 T1 8 G1, 8 M1 ind

482* तथा रेजु रणे नागा रुधिरेण समाहुता ।
 [T2 G2 तथा (for तथा)]

14 G2 M4 om 14 (of v 1 13) — ^a) K3 4 V2
 B2 Da1 Dn1 D1 2, 4-8 S (G2 M4 om) सादि (K3 4
 D2 गज; D0 रधि)भिर्मुक्तान्, B1 2-5 D2 7 ग (D1 भु)जनि
 मुक्तान् — ^b) 62 K4 प्रतीपानास्थिता, B1 प्रतिप्राणान्स्थि-
 तान्; T1 8 G2 प्रथिमानस्थि (T1 'दि)तान्, G1 M1-3 प्रति-
 माना (M2 8 'न') (प्रतीपा) Dn1 T2 कुम्भमण्डितान् (T2
 'न्यहृदि)पा — B2 (wrongly) reads 14^c-21^b after the
 ref. in 6 30 83 — ^c) V1 नागा हस्तैर्विचेरुर्दि; Dn1
 हस्तैरुद्धिरे तूर्ण; D2 0 8 हस्तैर्विचिछिपुर्नागा, S (G2 M4
 om) हस्तैरुद्धस्य तान्नागा. Cc cites विचेनु (sic) — ^d)
 V1 च तथा परे (for चापरे तथा) S (G2 M4 om) रणे
 (for तथो) D2 0 युयुधुश्च परस्पर

15 G2 M4 om 15^{ab} (of v 1 13) — ^a) Dn1
 D1, 5 S (except T2, G2 M4 om) भिन्नव (Da1 D1 5
 'म)र्माणो (for छिन्न) — T2 om 15^{bc} — ^b) V1
 Da1 Dn1 D1 6 व्यभ्रा (V1 'रा)जत; B1 8 5 D2-1 6 7
 भ्राजति स्म, T1 राजतेष — ^c) S (T2 om) प्राट्टुले
 (for हिमागमे) K3 B (except B5) D2-4 7 S (except
 G2, T2 om) यथा राजन् (for महाराज) — ^d) 82 वृभ्रा
 (sic), B1 व्यभ्रा, B2 ध्याघ्रा (for व्यभ्रा) D0 महीधर
 S (except T2) मेवा इव सविद्युत

16 ^a) K3 4 V1 B D (except D2 6 8) S च (for
 तु) — ^b) K3 4 V1 B Dn1 D2-5 7 चित्रा, D1 चित्रो
 (for चिता) D2 6 राजते च, G2 चित्तरजुर् (for चिता
 रेजुर्) G1 द्विपोत्तमा (for गजो) — D2 om 16^c-18^a
 — ^c) K3 D8 संप्रदीप्ताग्ना, V1 T1 8 G M 'ताभिः, D2 6
 चोमरूपाभिः Dn1 T2 क्षोपधीभिः प्रदीप्ताग्ना (T2 'प्रा)

— ^a) K3 B1 5 D1 7 भारत (for मारिप) D2, 6 द्यू
 चै (D0 घृष्टाश्चै)व परस्पर

17 D2 om 17 (of v 1 16) — ^a) M1 क्षम्यागवैर्
 (for 'हता) G1 नागैर् (for नागा). K3 B D2 4 6-8 T1 8
 G2 8 M transp नागा and नागैर् V1 नागान् (for
 नागैर्) K3 B1-1 D2 4 7 T2 G2 न (B1 ना)गनिभोपमा; V1
 B5 Da1 D1 5 'निभैस्त्रदा, Dn1 T1 2 G1, 2 M नगनिभो (T1
 'वरो)पमै, D0 वज्रहता इव (for नगनिभा भुवि) Cc cites
 नगनिभोपमान् G1 नानानगनिभोपमै (for ^b) — ^c)
 K3 B1-3 D1 7 8 G2 विनेद्यु, V1 B1 5 Da1 D1 2 विनेरु,
 Dn1 नेद्युर्वै (for निपेतु) Dn1 राजन् (for तस्मिन्) S न
 चेलु समरात्तस्मात् (T2 समरे राजन्) — ^d) K3 पक्षवर्त;
 Da1 D1 5 प्रक्षरंत, S छि (T2 भि)ष्यपक्षा (for पक्षवन्त).

18 D2 om 18^a (of v 1 16) — ^a) S (except
 T2) प्रट्टुता (for प्राद्रवन्) — ^b) Dn1 S शरार्ता, D2
 शरार्ता (for शल्यार्ता) V1 B3 5 S (except T2) व्रणता-
 पिता (V1 'न'); B2 D3 प्रा (B2 वा)णपीडिता (for व्रण).
 — ^c) 81 K2 प्रतिपानैश्च, D2 'नागैर्, T1 2 प्रधि (T2
 'दि)मानैश्च, G1 पतं, G2 प्रति (as in text) — ^d) D2, 6
 नागा (for उर्व्या) V1 महारवा, B2 महीपते, Dn1 T2 8
 G2 महामृधे (for 'हवे)

19 G2 om 19^{ab} — ^a) V1 B1, 3 4 D2 4, 7 विनेदु,
 D2 T2 G3 विपेटु (for निपेटु) D0 सहताश्च (for सिंह-
 वच) — ^b) K1 नदते, K4 नदतो K3 भैरवान्त्वानान्;
 D2 6 चैव द्रुद्रु (for भैरवान्नवान्) — V1 reads 19^{cd}
 twice — ^c) K3 B1 8 4 D2 4 7 यध्रमुर्, V1 मन्दिरे, B2
 वभ्रुश्च, Da1 D1 5 T1 2 G M मभ्रुश्च, Dn1 वभ्रिरे, T2
 वभ्रुश्च (मम्बुश्च) D0 मम्बुश्चैव च जीवानो (sic) — ^d)
 K2 8 V1 B Dn1 D2-1 7 8 S लुकुशुश्च, K4 लुकुशुश्च (for
 लुकुशुश्च) Dn1 चापर V1 (first time) B1, 2, 4 D2 4 7
 गजा, Da1 D1 5 रया (for तथा) B2 लुकुशुश्च तथापरे
 — After 19, K2 repeats 19^a

20 ^b) V1 B2 स्वर्णजालपरिच्छदा; B1 हेमभाण्ड, Dn1
 T2 रक्मभाण्ड, D2 4 7 हेमभाण्डविभूषिता, G2 स्वर्णभाण्डप-

निपेदुश्चैव मस्तुश्च वप्रमुश्च दिशो दश ॥ २०
 अपरे कृष्यमाणाश्च विवेष्टन्तो महीतले ।
 मावान्वहुविधांश्चकुस्ताडिताः शरतोमरैः ॥ २१
 नरास्तु निहता भूमौ कूजन्तस्तत्र मारिप ।
 दृष्ट्वा च बान्धवानन्ये पिद्वनन्ये पितामहान् ॥ २२
 धावमानान्परान्श्चैव दृष्ट्वान्ये तत्र भारत ।
 गोत्रनामानि ख्यातानि शयंसुरितरेतरम् ॥ २३
 तेषां छिन्ना महाराज भुजाः कनकभूषणाः ।
 उद्वेष्टन्ते विवेष्टन्ते पतन्ते चोत्पतन्ति च ॥ २४
 निपतन्ति तथा भूमौ स्फुरन्ति च सहस्रशः ।

वेगांश्चान्ये रणे चक्रुः स्फुरन्त इव पन्नगाः ॥ २५
 ते भुजा भोगिभोगामाश्चन्दनाक्ता विशां पते ।
 लोहितार्द्रा भृशं रेजुस्तपनीयध्वजा इव ॥ २६
 वर्तमाने तथा घोरे संकुले सर्वतोदिशम् ।
 अविज्ञाताः स युध्यन्ते विनिघ्नन्तः परस्परम् ॥ २७
 भौमेन रजसा कीर्णे शस्त्रसंपातसंकुले ।
 नैव स्वे न परे राजन्व्यज्ञायन्त तमोवृते ॥ २८
 तथा तदभवद्युद्धं घोररूपं भयानकम् ।
 शोणितोदा महानद्यः प्रसंस्तुस्तत्र चासकृत् ॥ २९
 शीर्षपापाणसंछन्नाः केशशैवलशादलाः ।

C ६. 2350
B ६. 52. 31
K ६. 47. 22

रिच्छते Ca cites मांदा — °) Dn1 विनेदुश् (for निपेदुश्) S पेतुश् (for मस्तुश्) D2 समादिभि, D3 चैव सादिभि (for दिशो दश)

21 °) K3 कृष्यमाणाश्च, V1 B3 S कृष्यमानाश्च, B2 कृष्यमाणाश्च (for कृष्य) V1 Da1 D1 s तु (for च) — °) S: विवेष्टते, K1 s V1 B D विवेष्टतो, S (except T2) व्यवेष्टत — °) K2 D3 G1 रावान्, T1 हयान्; T3 G3 रवान्; G2 वरान्, Ca मावान् (as in text)

22 °) B3 Da1 D1 s T1 s G2 M नराश्च, T3 G2 नराश्च, G1 नवाश्च (sic) (for नरास्तु) T2 [छ] निहता (for निहता) — °) K4 कुंजतस् (sic), D1 कुंनरास् (sic) — °) G2 पादवान् (for बान्धवान्) — °) Da1 D3 पिद्वनन्यो, D1 अन्ये चापि

23 °) D3 धावमानान् (for धाव) V1 पराश्च, B2 चराश्च K2 V1 B1 D2 s १ चान्ये, B2 s Da1 Dn1 D1 s १ १ T2 चान्यान्; T1 s G M चापि (for चैव) — °) G1 मारिप (for भारत) — °) K1 गोत्रमागानि ख्यातानि, K2 Da1 D1 s १ ख्यातानि गोत्रनामानि (by transp), V1 B3 Dn1 S ख्या(M1 सा)तानि नामगोत्राणि — °) K3 शंसंत (for शशासुर्)

24 °) T2 निश्चा, G2 छिन्नो — °) T2 कनकभूषणं — D1 reads 24°-25° twice. — °) Dn1 D3 उद्वेष्टता (Dn1 °ति, Ca. c °ष्टन्ते (as in text) K1 s १ V1 B Dn1 D1 s T2 G2 Ca विवेष्टते, Dn1 भ्रमति स्स — °) B1 पतंति; T1 s G M अ(G2 आ)मंति; T2 भ्रमते (for पतन्ते) S ह्यु(G1 s व्यु)त्पतंति (for चोत्पतन्ति) Dn1 व्युत्पतति पतंति च Ca c cite उत्पतन्ति (as in text)

25 °) K3 V1 स(V1 वि)पतंति, D3 निप; M1 न प° Ca c निप° (as in text) B (except B3) D2 s १ तयैवान्ये, G2 महावाहो (for तथा भूमौ) — °) G2 २ तथा भूमौ स्फुरति च Ca cites स्फुरन्ति (as in text)

— °) D3 वेगान्ये (for वेगाश्चान्ये) — °) K1 s V1 B D S पन्नासा (for स्फुरन्त)

26 °) B3 भोगिभोगानिश्च, D1 °नो भागाश्च (for °भोगाभाश्च) Ca cites भोगिभोगामाश्च (as in text) — °) T1 चदनाका (for °नाक्ता) — °) V1 B3 Dn1 D3 T1 लोहिताक्ता V1 तथा (for भृश) — °) K1 S (except T2) ता(K1 त)पनीया (for तपनीय-) S2 श्वजो इव, Dn1 T2 विभूषणा, T1 G1 इव द्वि(G1 प्र)जा, T3 G1 s M इव च्वजा (by transp)

27 °) Dn1 T2 महाघोरे (for तथा घोरे) — °) S (except T2) संप्रामे (for सकृत्) — °) T2 च (for स्स) B3 इश्यंते, T1 युध्यंत

28 °) T1 राजा (for राजन्) — °) B2 Da1 D1 s T2 प्राजायंत, D3 न ज्ञायत, T1 नैव ज्ञान, T3 G M1 विज्ञायते (for व्यज्ञायन्त) V1 B1 s १ Dn1 D2 s १ तमोवृता (Dn1 °तो, D3 °त), B3 परस्पर, S (except T2) तमो(T1 °तो)न्विता (for °वृते)

29 °) T2 तदा (for तथा) B3 समभवद्, D3 तत्रा (for तद्) T1 s G M तथा तु वर्तमाने तु (M1 om the last तु) — °) D1 युद्धं घोरभयानकं, S (except T2) घोररूपे भयानके — °) S2 V1 Dn1 D2 s १ लोहितोदा, K3 B (except B1) D2 s S शोणितोदा (for °तोदा) — °) B2 Co सुसुबुध्, D2 प्रथुत्स, D2 प्रसुबुध्, S (except T2) प्रस्(G1 s M2 s १ 'सु)वास् (for प्रसुबुध्) G1 M तस्य (for तत्र) K4 धामकृत्, B3 भारत V1 सद्य सुसुबुध् च (sic)

30 °) S2 K1 s शीर्षपापाणमच्छिन्नाः — °) S K1 s T2 केशशैवल (T2 °वा)लशादला, T2 s G केशशैवाल — °) K3 D3 M1 ह(M1 छ)लिसंघातसकीर्णा, B (except B3) D3 s १ अस्थिमीनसमाकीर्णा, D1 असघात-सुसकीर्णा, T G M2 s १ हस्ति(G1 M2 s १ अस्थि, G2 अस्थि)

अस्थिसंघातसंकीर्णा धनुःशरवरोत्तमाः ॥ ३०
 मांसकर्मपङ्काश्च शोणितौघाः सुदारुणाः ।
 नदीः प्रवर्तयामासुर्यमराष्ट्रविवर्धनीः ॥ ३१
 ता नद्यो घोररूपाश्च नयन्त्यो यमसादनम् ।
 अवगाढा मञ्जयन्त्यः क्षत्रस्याजनयनभयम् ॥ ३२
 ऋच्यादानां नरच्याघ्न नर्दतां तत्र तत्र ह ।
 घोरमायोधनं जज्ञे प्रेतराजपुरोपमम् ॥ ३३

उत्थितान्यगणेषु कवन्धानि समन्ततः ।
 नृत्यन्ति वै भूतगणाः संवृत्ता मांसगोणितैः ॥ ३४
 पीत्वा च शोणितं तत्र वसां पीत्वा च भारत ।
 मेदोमज्जावसावृत्तास्तृप्ता मांसस्य चैव हि ।
 धावमानाश्च दृश्यन्ते काकगृध्रवलास्तथा ॥ ३५
 शूरास्तु समरे राजन्भयं त्यक्त्वा सुदुस्त्यजम् ।
 योधव्रतसमाख्याताश्चक्रुः कर्मण्यभीतवत् ॥ ३६

सघाटसकीर्णा — ^a) K₂ धनुःशरवरोत्तमा, V₁ 'गदा-
 द्विपा, B₁ 2 Da₁ D₁ 5 'धरोद्दु(B₂ 'द्यु)पा, B₂ 'रयोद्दुपा,
 B₁ 6 Da₁ 4 7 'गदोद्दुपा, Dn₁ धनुर्मत्स्याधरोद्दुपा, D₂ 6
 घनुःशरमदो(D₂ 'हो)स्कटा, D₂ धनुःसुशिशरोद्दुपा, S
 धनुष्का(T₁ 'क्को, T₂ 'रा)शा गजोद्दुपा

31 ^a) Ś₂ मांसकर्मपङ्कश्च, K₂ V₁ B₂ 5 Da₁ D₁ 5 5
 'कर्मपङ्कान्यो (D₂ 'कण्य), B₁ 3 4 Dn₁ D₂ 4 7 5 T₁ 5
 G M मांस(T₁ M पासु)शोणितपङ्कान्यो (Dn₁ 'ण्यो), T₂
 मांसशोणितसकीर्णा — ^b) K₂ B D₂ 4 7 5 घोररूपा,
 V₁ Da₁ D₁ 2 5 6 शोणितम, Dn₁ S हस्तिप्राहा (for
 शोणितौघा) — G₁ om 31^c-33^b M₂-4 om 31^{cd} — ^c)
 B₂ नद्य D₂ 4 6 7 G₂ M₁ प्रावर्तयामासु — ^d) Ś₂ K₂
 B₂ Dn₁ D₂ 6 T₂ G₂ M₁ यमराष्ट्रविवर्धनी (Ś₂ B₂ 'धिनी;
 D₂ 'धना, T₂ 'धिना, G₂ 'धिनी), K₂ शोणितस्य विवर्धनी,
 V₁ शोणितौघैः प्रवर्धनी, B₁ 3 D₂ 4 7 शोणितौघविवर्धनी
 (B₁ 'धिनी, B₂ 'धिना), B₂ 5 शोणितौघप्रवर्तिनी
 — After 31, K₄ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 M₁ ins

483* भीरुविश्रासकारिण्य शूराणा हर्षवर्धना ।

[K₄ भीरुविश्रासकारिणी, B₄ 'नकरा, Da₁ D₁ 5 'जननी
 (for the prior half) B₁ 2 Da₁ Dn₁ D₁ 5 हर्षवर्धनी
 (Dn₁ 'नी) K₄ यमराजविवर्धनी (for the posterior
 half)]

32 G₁ om 32 (cf v l 31) — ^a) Dn₁ ता, M₁
 सा (for ता) V₁ Da₁ D₁ 5 T₂ G₂ M₂-4 नदीर्, Dn₁
 नदी, T₁ M₁ नदी (for नद्यो) Dn₁ घोररूपा K₂
 V₁ B (except B₂) D S (G₁ om) तु (for च) — ^b)
 Ś₂ K₁ B₂ नद्यतो, V₁ Da₁ D₁ 5 T₂ G₂ M₂-4 नय(M₂
 'य)तीर्, Dn₁ M₁ नयती, T₁ 2 G₂ नयति T₁ यमसागर
 (for 'सादनम्) — ^c) Ś₂ B₂ अवगाढं, K₂ B₁ 3-5
 D₂-4 6-8 'गाढान् (for 'गाढा) T₂ निमज्जत (for
 मञ्जयन्त्य) V₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5 अवगाह्यावमज्जत, T₁ 3
 G₂ 8 M अवगाह्य न्यमज्जत — ^d) V₁ Da₁ D₁ 5 शूरास्ते
 (for क्षत्रस्य) Dn₁ S (G₁ om.) क्षत्रिया जयगृधिन
 (Dn₁ 'गृधनी, T₁ 'गृधव, G₂ 8 'गर्धिन)

33 G₁ om 33^{ab} (cf v l 31) — ^a) Ś₂ नरव्याघ्र;
 Dn₁ गणा राजन्, S (G₁ om) महाराज — ^b) Dn₁
 T₂ दारुणास् (for नर्दता) S (except T₂, G₁ om) च
 समतव (for तत्र तत्र ह) K₂ हि; V₁ तु, B₁ तत् (for
 ह) D₂ 6 नदता तत्र भीषणं — ^c) Dn₁ चक्रुः (for
 जज्ञे) — ^d) V₁ D₂ प्रेतराजपुरोगम, Dn₁ T₁ 2 G₁ M
 'पुरं य(M₁ त)या, T₂ G₂ 'पुरे यया, G₂ 'पुर प्रति

34 ^a) B₁ [अ]गणीयानि, Dn₁ [अ]प्रमथ्यानि, D₂
 व्यरोचत, T₂ बहूनि स्म D₂ उत्थितानय रोचते — ^c) Ś₂
 नृत्यत — ^d) Ś₁ K₂ V₁ B₂-5 Da₁ D₁-5 7 8 तु(D₁ स)-
 वृत्ता, B₁ सुदृष्टा, B₂ समत्ता, Dn₁ S विवृत्ता, D₂ ते वृत्ता
 (for सवृत्ता)

35 ^a) D₂ ते तु; G₂ वृत्ता (for तत्र) — ^b) B₁ Da₁
 D₁ 5 वपा (for वसां) Cc cites वसा S मुक्त्वा (for
 पीत्वा) D₂ 6 दृष्ट (D₂ हृष्ट) एव व(D₂ न)दति ते — ^c)
 K₂ V₁ B₁ 2 4 5 Da₁ D₁-8 मेदोमज्जावसामत्ता, B₂ T₁ मेदो-
 मज्जा(T₁ 'त्ता)वसोन्मत्ता, Dn₁ T₂ मेदोमत्ता वसामज्जा (T₂
 'त्ता); D₂ मेदोमज्जाभिसंपन्ना, T₂ G₂ मेदोन्मत्ता वसामत्ता,
 G₁ 2 M म(M₁ मे)दोन्मत्ता वसोन्मत्ता — ^d) K₄ वृत्ता, G₁
 वृत्ता V₁ Dn₁ मासेन (for मांसस्य) K₂ B₁ 2 4 Da₁
 Dn₁ D₁ 3 5-7 T₁ G₁ 2 M₁ 2 4 ह (for हि) B₂ वृत्ताश्च
 मांसशोणितैः — ^e) K₂ B₂ 4 D (except D₂) स्स
 (for च) V₁ व्यदृश्यत, B₂ स्स दृश्यत (for च दृश्यन्ते)
 — ^f) Ś K₂ 4-वडास्, K₂ D₂ वडास्; V₁ B₁-3 D₂ 2 6 7
 -वकास् (for -वलास्) Dn₁ ककगृध्रवलास्तथा, T₁ 3 G M
 काकककवलास्तथा, T₂ ककगृध्रवलास्तथा Ca cites विडा,
 Cc वला

36 ^a) Ś₂ K₁ 3 D₁ च (for तु) — ^b) Dn₁
 क्षत्रियाश्च भयकरा — ^c) V₁ B₁ 2 5 Da₁ D₁ 5 योधव्रत
 समास्थाय (B₂ 'साद्य), Dn₁ S सप्रहृष्टा महाराज, D₂
 योधव्रतसमाकीर्णं, D₂ योधव्रता समाख्याताश्च Ca c cite
 समाख्याता — ^d) Ś K₁ 2 4 [अ]दीनवत्, B₂ भारत (for
 [अ]भीतवत्) D₂ न जघ्नुर्भीतवत्तदा

शरशक्तिसमाकीर्णे ऋष्यादगणसंकुले ।

व्यचरन्त गर्णेः शूराः ख्यापयन्तः स्वपौरुषम् ॥ ३७

अन्योन्यं श्रावयन्ति स नामगोत्राणि भारत ।

पितृनामानि च रणे गोत्रनामानि चाभितः ॥ ३८

श्रावयन्तो हि बहवस्तत्र योधा विशां पते ।

अन्योन्यमवमृदन्तः शक्तितोमरपट्टिशैः ॥ ३९

वर्तमाने तदा युद्धे घोररूपे सुदारुणे ।

व्यपीदत्कौरवी सेना भिन्ना नौरिव सागरे ॥ ४०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पट्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥

३७

संजय उवाच ।

वर्तमाने तदा युद्धे क्षत्रियाणां निमज्जने ।

गाण्डीवस्य महान्वोपः श्युष्वे युधि मारिष ॥ १

संशप्तकानां कदनमकरोद्यत्र पाण्डवः ।

कोसलानां तथा राजन्मारायणवलस्य च ॥ २

संशप्तकास्तु समरे शरवृष्टिं समन्ततः ।

अपातयन्पार्थमूर्ध्नि जयगृद्धाः प्रमन्यवः ॥ ३

तां वृष्टिं सहमा राजंस्तरसा धारयन्प्रभुः ।

C B 2565
B B 53 4
K B 48 4

37 ^a) Ś: K₁: शरशक्तिसमाकीर्णे (K₁ 'र्णे'), D₁: D₂: S शरशक्तिगदा (G₁ 'रथा') कीर्णे — ^b) V₁: ऋष्यादगणसंकुले — ^c) K₂: V₁: B: D₁: D₂: रणे (for गर्णे) D₁: S दिवेषु: समरे शूरा — ^d) G₁: ख्यापयति (for 'यन्त') Ś: K₂: T₁: G₁: ल, K₁ स-, B₂ सु-, D₂: T₂: G₂: च (for स्व-)

38 ^a) D₁: D₂: S (except T₂) ख्यापयति (for श्रावयन्ति) V₁: B₂: श्रावयतश्च नामानि — ^b) D₁: D₁: D₂: M: च व ह, D₁: T₂: च व हि, T₁: G: चापरे (for भारत) V₁: B₂: गोत्राणि च नरपणा — T₂: G₁: s om (hapl) 38^{cd} — ^c) V₁: B₂: तदा (for रणे) — ^d) K₂: च विभो, B₁: s: D₁: D₁: s: वा विभो (D₁ 'र्णा'), B₂: वा रणे, D₂: यानि च, D₂: यानि तु, D₂: च प्रभो (for चाभित) V₁: B₂: D₁: T₁: G₂: M: मानू (V₁ आत्रि) गोत्राणि चापरे (V₁ चाविभो; B₂: वा विभो)

39 ^a) Ś: K₂: B₁: s: D₂: c: s: श्रावयाणा (B₁: D₂: 'माणा)श्च, D₁: S दृष्टश्चेतश्च (for श्रावयन्तो हि), V₁: B: D₁: D₁: बहव श्रावयामासुस्, D₂: (marḍ) श्रावयानाश्च (before corr 'नाम) घृदास् — ^b) M: योधा — ^c) Ś: K₁: सममृदन्त, K₂: अवमृदन्त, B₂: अवमदन्त, D₂: समरे प्रंति, D₂: सममिदन्त, T₁: अभिमृदन्त, T₂: G: M₂: s: अव (G₁: 'भि)मृदति (for सममृदन्त) — ^d) K₂: S शक्तितोमरपट्ट (K₂: 'ट्टि)सै, D₁: 'तोमरसायकै

40 ^a) K₂: B: D₁: D₁: D₂: s: 7: T₂: s: G₂: s: M: तथा, D₂: महा- (for तदा) — After 40^a, M₁ reads 8 37 1^a, repeating it in its proper place. — ^b) D₂: भयानके (for सुदारुणे) — ^c) K₂: G₁: व्यपीदत्; V₁: B₂: s: व्यप्री- र्यन्, B₁: s: D₁: D₂: s: 7: T₂: G₂: M: व्यसीदत्, D₁: D₁: s: व्यपीदत्, D₂: विप्रीणां (for व्यपीदत्)

Colophon — Day of Karṇa's Generalship Ś: K₂: द्वितीय (K₂: 'चे) युद्धदिवसे — Adhy name D₂: विमर्दे संन्ययुद्धं, T₂: संन्ययुद्ध — Adhy no (figures, words or both) Ś: 36 (as in text), B₁: 52, B₂: 51, B₂: 53, D₁: D₂: 63, D₂: 33, D₂: 53, T₁: s: G: 50, T₂: M: 49

37

1 ^a) K₂: V₁: B: D: S (except T₁: G₁) तथा (for तदा) — M₁ reads 1^a for the first time after 8 36 40^a — ^c) D₂: गाजीवस्य K₂: s: V₁: B: D₁: D₁: D₂: s: 4-8: T: G: M₁ (second time) महावोप (B₂: 'शब्द); D₂: 'न्वोर — ^d) B: D₂: s: 7: T₂: s: G: श्युष्वे D₁: D₁: s: भारत (for मारिष)

2 ^a) Some MSS समसकाना, M₁ सद्योप' D₂: transp कदनम् and अकरोत् M₁ कनकं (for कदन) — ^c) Some MSS कोशालाना, K₂: कौशल', D₁: कोशालाय, D₂: कोशकाना, T₂: G: कौशलाना K₂: महा, G₂: चले (for तथा) — ^d) T₁: G₁: s: 'चलेन (for 'वलम्य)

3 ^a) Some MSS संसप्तकास् D₁: च (for तु) — ^b) V₁: B: D (except D₁: D₂) T₂: M₂: शरवृष्टी — ^d) Ś: K₂: D₂: G₁: M₁: जयगृद्धा; K₂: 'गृद्ध', D₂: T₁: s: G₂: 'गृद्धा V₁: प्रमन्यव', D₁: सुम'; Cc: प्रम' (as in text)

4 ^a) Ś: K₁: s: 4, V₁: B: D₁: D₁: s: 7: s: ता वृष्टी, K₂: नो वृष्टि, D₂: ततस्त्रं, D₂: ततस्त्रान् (for ता वृष्टि) Ś: K₁: s: 4 शतथा (for सहसा) T₁: ता शस्त्रधारासुरमा, T₂: G: M: ता शस्त्रवृष्टिमायार्ता — ^b) Ś: K₁: s: 4 T₁: सहमा, T₂: G: M: उरसा (for तरसा) Ś: K₂: s: D₁: [अ]वारयत्

व्यगाहत रणे पार्थो विनिम्नत्रथिनां वरः ॥ ४
 निगृह्य तु रथानीकं कङ्कपत्रैः शिलाशितैः ।
 आससाद रणे पार्थः सुशर्माणं महारथम् ॥ ५
 स तस्य शरवर्षाणि चवर्ष रथिनां वरः ।
 तथा संशप्तकाश्चैव पार्थस्य समरे स्थिताः ॥ ६
 सुशर्मा तु ततः पार्थं विद्ध्वा नवभिराशुगैः ।
 जनार्दनं त्रिभिर्वाणैरभ्यहन्दक्षिणे भुजे ।
 ततोऽपरेण भलेन केतुं विव्याध मारिष ॥ ७

K₁ B₈₋₉ चारयन्; D₂ ० व्यधमत्, G₁ [अ]साधयन्, M₁ [अ]धारयत् (for धारयन्) B₁ प्रभो T₁ धारयन्धेतवाहन — °) S (except T₂) परान् (for रणे) — °) V₁ D₁ D₁ D₁ T₂ रथिनो K₈ B (except B₈) D (except D₂ ० 8) T G M₂₋₄ वरान्, M₁ परान् (for वर)

5 °) K₁ निगृह्य, K₈ V₁ B D T₂ विगाह्य (for निगृह्य) K₁ V₁ B₁ 2 D T₂ तद् (for तु) B₈ चलानीक (for रथा) K₂ 4 निगृह्य तुरगानीकं, T₁ 8 G M विक्षोभ्य तुरगानीक — °) M₈ शिलातलै — °) K₂ रथे, K₈ B D₂₋₃ 7 S (except T₂) तत (for रणे) — °) D₈ वरायुध, D₈ T₁ M₂ 4 महारथ

6 °) K₄ शतस्य, T₁ 8 G₂ 8 तस्याथ (for स तस्य) — °) K₁ om तथा Some MSS संसप्तकाश्च B₈ पार्थ (for चैव). G₁ 2 रथैस्तु सगताश्चैव — °) D₁ T₂ प्रमुखे (for समरे) B₁ 2 4 5 D₈ 4 7 पार्थं वाणैः समा (B₈ 'म')र्षयत्; B₈ वाणैरेव समार्षयन्

7 °) K₄ [अ]पि (for तु) V₁ तथा (for तत) — °) B D₈ 4 7 दशभिर् S (except T₂) आयसैः (for आशुगैः) — °) K₈ V₁ B₁ 2 4 5 D₁ D₁₋₅ 7 8 अहन्द, B₈ अदहद्, D₁ अभ्यन्द, D₈ अतुदद्, S अभ्यहन्द (T₁ G₁ 'हन्) T₈ G करे (for भुजे) — D₂ om from 7^e up to सुमहन् (in 8^e) — °) S (except T₂) पार्थस्य (for विव्याध) K₁ मारिष — After 7, 8 (except T₂) ins

484* विव्याध समरे राजन्सुदर्मा क्रोधमूर्च्छित ।

8 D₂ om upto सुमहन् (in 8^e) (of v 1 7) — °) K₈ V₁ B D₁ D₁ D₁ 6-7 S सुमहानाद — °) K₈ V₁ B D T₂ भी (D₈ तो) पयाणो (for 'यन्वै) K नन्द च, B₂ D₈ नन्द च (D₈ ह), B₁ 8-9 D₈ 4 7 जगर्ज च, D₁ D₈ T₂ जनास्त (T₂ 'व) (for नन्द च) Co cites नन्द (as in text) D₂ ह (for च) T₁ 8 G M नृत्यस्त्रिविभीपयन्

9 °) B₈ तं, T₁ च (for तु) — °) S₂ T₈ G₈ वाहिनी — °) K₈ V₁ B₁ D₈ 4 7 आधाय, B₈ D₁ D₁ D₁ 5 8 T₂ M₁ आस्थाय, T₁ 8 G M₂₋₄ आसाद्य D₂ 8

स वानरवरो राजन्विश्वकर्मकृतो महान् ।
 ननाद सुमहन्नादं भीषयन्वै नन्दं च ॥ ८
 कपेस्तु निन्दं श्रुत्वा संव्रस्ता तव वाहिनी ।
 भयं विपुलमादाय निश्चेष्टा समपद्यत ॥ ९
 ततः सा शुशुमे सेना निश्चेष्टावस्थिता नृप ।
 नानापुष्पसमाकीर्णं यथा चैत्ररथं वनम् ॥ १०
 प्रतिलभ्य ततः संज्ञां योधास्ते कुरुसत्तम ।
 अर्जुनं सिपिचुर्वाणैः पर्वतं जलदा इव ।

कपेनैव समाधाय — °) D₈ न चेष्टां B₁ 4, 5 समजायत (for 'पद्यत)

10 M om 10^{ab} — °) B₂ [अ]वस्थितौ; T₁ आस्थिता (for [अ]वस्थिता) D₁ T₂ तदा (for नृप) K₈ निश्चेष्टो समपद्यत — °) M₂₋₄ कुशलैः दिल्पिभिर्न्येष्टा — °) D₁ चैत्रक्षय, T G M₁ चित्री (T₁ 8 M₁ 'त्र) कृत; M₂₋₄ चित्रपटे (for चैत्ररथं) M₂₋₄ तथा (for वनम्) K₈ यथा चोत्तरसभव

11 °) D₁ D₁ 5 पुनः (for तत) — °) G₂ M₂₋₄ योधाश्च B₁ कुरुसत्तम, G₁ 2 नृपसत्तम — °) K₈ V₁ B D₁ D₁₋₈ तत (for तदा). D₁ S सखाद्य समरे (D₁ चरणे, T₂ च शरैः) पार्थं परिवृन् समतत — After 11, N ins

485* निगृह्य त प्रचक्रुर्वध्यमाना शितैः शरैः ।

[S K₄ निगृहीत, K₁ V₁ 'हीत, K₂ D₁ D₁ 8 निग्रहीतं, D₂ 8 निगृहीत (for निगृह्य त) S K₁ 2 4 प्रचक्रुश्च, D₁ D₁ 5 उपाक्रामन्, D₂ परे चक्रुः, D₈ पराक्रामन् (for प्रचक्रुश्च) D₂ ० वाध्य (D₈ 'ध)माना (for वध्यमाना) K₈ D₈ शितैः शरैर्वध्यमानास्त (D₈ 'स्ते) ग्रीहीतु प्रचक्रुः.]

D₈ cont K₄ D₁ (reading line 2 after st. 14) D₂ S ins after 12^{ab}

486* निग्रहीतुमुपाक्रामन्क्रोधाविष्टा समन्तत ।

निगृह्य तं रथं तस्य योधास्ते तु सहस्रश ।

[D₈ om line 1 — (L 1) K₄ निग्रहीत, D₂ S निग्रहीत (T₂ 8 G₁ M₁ 'तु) K₄ उपाक्रामान्, S प्रच (T₂ 'चु)क्रुश्च K₄ क्रोधाविष्टा — (L 2) D₁ D₈ S निगृह्य तु (D₈ 'ह्यतु, G₁ 'हीत) M₂₋₄ योधाश्च D₁ T₂ G M₁ [अ]ध, M₄ च (for तु) D₁ सहस्रश]

D₁ D₈ S (lines 4 and 5 after st. 14) cont

487* रथबन्ध प्रचक्रुर्हि पाण्डवस्यामितौजसः ।

रथमारुह्य केचित्पार्थकृष्णौ जिघृक्षव ।

सशप्तकाना योधास्ते सिंहनादाश्च नेदिरे ।

स रथसैर्गृहीतस्तु पाण्डवस्य महात्मनः ।

स्यन्दमानो नाशकस्तु तदद्भुतमिवाभवत् । [5]

परिव्रुत्तदा सर्वे पाण्डवस्य महारथम् ॥ ११

ते ह्यात्रयचक्रे च रथेषाश्वापि भारत ।

निगृह्य बलवत्कर्णं सिंहनादमथानदन् ॥ १२

अपरे जगृहृथैव केशवस्य महासृजां ।

पार्थमन्ये महाराज रथस्थं जगृहृमुदा ॥ १३

केशवस्तु तदा बाहू विधुन्वन्नणमूर्धनि ।

पातयामास तान्सर्वान्दुष्टहस्तीव हस्तिनः ॥ १४

ततः क्रुद्धो रणे पार्थः संवृतसैर्महारथैः ।

निगृहीतं रथं दृष्ट्वा केशवं चाप्यभिद्रुतम् ।

रथारूढांश्च मुचहृन्पदातींश्चाप्यपातयत् ॥ १५

आसन्नांश्च ततो योधाञ्जरैरासन्नयोधिभिः ।

च्यावयामास समरे केशवं चेदमत्रवीत् ॥ १६

पश्य कृष्ण महाबाहो संगमक्रगणान्मया ।

कुर्वाणान्दारुणं कर्म वध्यमानान्सहस्रगः ॥ १७

C 8 2522
B 8. 53. 20
P 8 46 22

[(L 1) T₁ रथवध, M₂ रथ वध T₁ प्रकर्षत; T₂ प्रचक्षुः
T₃ G₃ [अ]निर्नीवसा — (L 2) T₃ G₃ क्विन्वि G₁
पार्थमुप्य — (L 3) Dn₁ D₂ सप्तकाला M₂₋₄ यौधास
D₂ सिंहनाद, M₁ दास T₂ ननादिरे (for च ने) — (L 4)
T₁ रथयो, T₂ M₁ रथैर्, M₂ रथ तैर् T₃ G₃ पाटव मुनहानना
(for the posterior half) — (L 5) Dn₁ T₂ संवृतो
नाशकद्रुत्, T₁ G M स(G₁ M स्य)दितु नाशकद्राजन
(for the prior half)]

Dn₁ cont.

486* ततः पार्थो महाबाहुः संवृतसैर्महारथैः ।

निगृहीतं रथं दृष्ट्वा चाप्यभिद्रुतवतो बहून् ।

On the other hand, D₂ cont after 486*

489* रथवधं प्रचक्षुस्ते सर्वे तत्र महाहवे ।

12 D₂ om. 12 — ^a) B₂ रथचक्रेण, T₁ G₁ २
'क्रे तु — ^b) K₃ B₂₋₄ D (D₂ om) S रथे(D₁ रथै)पा,
V₁ दास, B₁ दास B₁ चैव, B₂ पिष्टि; M₂₋₄ वापि (for
चापि) K₃ B D (D₂ om) S (except T₂) मारिष
(for भारत) — After 12^{ab}, K₄ Dn₁ D₂ S ins 486*
Dn₁ T G M₁ om. 12^{ab} M₂₋₄ transp 12^{ab} and
13^{ab} — ^c) K₃ V₁ सर्वे, B₁ २ Da₁ D₁ २-३ १ सर्वं (for
सृणं) — ^d) V₁ अयोधदन्, B₁ Da₁ D₁₋₃ २ ३ अयो न, D₁
M₂₋₄ अया(D₁ यो)नदन्

13 - M₂₋₄ transp 12^{ab} and 13^{ab} — ^a) M अपरे
सु(M₁ परे सुसु)सुबुश्रैव — ^b) M₁ केशमस्य M महासृजं
— ^c) D₁ पार्थे (for पार्थस्य) B₃ om., Dn₁ अन्धै, T₁ G
चैके, T₂ M एकै; T₃ चैकैर् (for अन्धे) — ^d) T₁
धर्मस्वं (for रथस्य) S K₂ ४ प्रजहृत्, K₁ प्रजहृं (for
जगृहृत्)

14 ^a) K₃ V₁ Da₁ Dn₁ D₁₋₇ ततो (for तदा)
D₁ T₂ बाहून् (for बाहू) D₂ केशवस्य (marg 'श्र)
महाबाहुर्, S अच्युतस्तु (T₃ G 'त स) महाबाहुर् (M₁ हृ,
M₁₋₃ हृं) — ^b) K₁ विधुच (sic); K₁ विधुन्वन्, S (except

G₁ विधुं (for विधु) S K₁ ४ रथमूर्धनि — ^c) K₃
पोययामास K₁ ता (for तान्) K₁ ३ सर्वा, D₃ सर्वा
— K₃ om. 14^d-15^f — ^d) D₃ जय (for द्रुष्ट्) K₄ (sup
in as in text) हस्तिना, V₁ B D S हस्ति(G₂ स्थि)पान
— After 14, Dn₁ reads line 2 of 486* followed by
487* and 488*, while S reads lines 4-5 of 487*

15 K₃ om 15^{ab} (cf v 1 14) — ^a) B₁ ४ तत
पार्थो रणे क्रुद्धः, S ततः पार्थो महाबाहुः — ^b) K₄ संमत्सः;
D₃ मन्तुं (for संवृ) — Dn₁ om 15^{ab} — ^c) S₂ G₂
निगृहीत — ^d) K₄ केवल (for केशवं) B₂ D₂ [अ]तिद्रुतं
(for [अ]भि) T G₁ ३ M तांश्चाप्या(T₁ ताश्च च्या-;
T₂ 'श्चाभि, G₁ जनाश्च, M₁ स ताश्च)द्रुतवतो बहून्, G₂
मेनांश्चाद्रुतवतोत्मन — After 15^{ab}, T₂ repeats 15^{ab}
T₂ om 15^{ab} — ^e) S K₁ २ ४ रथ(S₁ K₂ 'था)मृदास,
D₁ रथं हृ V₁ B₁ ४ Dn₁ D₂₋₃ १ M तु (for च) — ^f)
D₂ पदातीन् K₃ युध्यनादींश्च तापयन्, V₁ पदातीना च
पातयत्, B₁ तींश्चावपोययत्, S (T₂ om) प(M₁ पा-
दाक्षिप्य (G₁ ३ 'त्वा) न्यपातयत्

16 ^a) K₃ B Da₁ D₁₋₃ तया (for ततो) Dn₁ S
अपातयदसन्नात — ^b) D₃ आच्छन्नयोधिभिः, T₁ ३ G
आमन्नयोधिन — After 16^{ab}, Dn₁ S ins

490* तास्तापयित्वा समरे पार्थ परगुजयत् ।

[Dn₁ T₁ २ M₁ पातयित्वा, M₂ च्याव, M₃ चाप, M₄
ख्याप]

— ^c) K₃ B₃ द्रावयामास, K₄ V₁ B₁₋₄ Da₁ D₁₋₃ १
छाद, D₃ पात, D₃ योध. Dn₁ S सयस्रिव महाबाहु
— ^d) S वान्यम् (for चेदम्)

17 ^a) T₂ G यत (for पश्य) — ^b) Some MSS
समसक्रगणान् K₃ मयाव, B D₂₋₄ १ १ T₁ ३ G M बहून्;
Dn₁ T₂ मृचे (for मया) — ^c) V₁ हन्यमानान्स्तु सर्वेश
(for ^d) Dn₁ S कुर्वतो(T₃'ता)सुक्तर कर्म सुमूर्धकाल-
चोदितान

हयात्रथांश्च समरे शस्त्रैः शतसहस्रशः ॥ ३२
 वध्यमाने ततः सैन्ये विपुला भीः समाविगत् ।
 संशप्तकगणानां च गोपालानां च भारत ।
 न हि कश्चित्पुमांस्तत्र योऽर्जुनं प्रत्ययुच्यत ॥ ३३
 पश्यतां तत्र वीराणामहन्यत महद्बलम् ।
 हन्यमानमपश्यंश्च निश्चेष्टाः स्म पराक्रमे ॥ ३४
 अयुतं तत्र योधानां हत्वा पाण्डुसुतो रणे ।

व्यभ्राजत रणे राजन्विधूमोऽग्निरिव ज्वलन् ॥ ३५
 चतुर्दश सहस्राणि यानि शिष्टानि भारत ।
 रथानामयुतं चैव त्रिसाहस्राश्च दन्तिनः ॥ ३६
 ततः संशप्तका भूयः परिवव्रुर्धनंजयम् ।
 मर्त्यव्यमिति निश्चित्य जयं वापि निवर्तनम् ॥ ३७
 तत्र युद्धं महद्द्व्यासीत्तावकानां विशां पते ।
 शूरेण वलिना सार्धं पाण्डवेन किरीटिना ॥ ३८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥

Ds 4 1 निघ्नति तव वाहिनीं — °) T2 नरांश्च, T8 G
 पत्नीश्च; M पत्नीश्च (for रथाश्च) D2 पदाती रथिनश्चिन्ना, D0
 चान्दयात्रथिनश्च, T1 पत्तिश्च समरे पार्थः — °) B2 शब्दः;
 Da1 D1 5 शरैः (for शस्त्रैः) K1 शरैश्च तमहस्रदा (sic),
 S (except T2) शस्त्रवृष्ट्या न्य(T8 G ह्य, M2-4 व्य-
 पातयत् — After 32, T8 G8 ins

499* रराज समरे राजन्दाक्रो निघ्नन्निवासुरान् ।

33 °) B2 वध्यमान, Da1 D1 5 हन्यमाने; G1.2 व्ययं
 B2 सैन्य — °) D2 विमुले (for विपुला) G1 2 विपु-
 लामि (for 'ला भी) K2 विमुले भीमिमाविशत् (sic), B
 D2 4 7 मय सुमहदाविशत् — Dn1 om 33^{ed} — °) Some
 MSS संसप्तक — °) S K1.2 4 मारिय, S (except
 T2) सर्वश (for भारत). D0 बहूनां तत्र भारत — °)
 K2 V1 B D S transp कश्चित् and तत्र — °) K2 V1
 B2 3 Da1 Dn1 D2 7 T2 8 G2 8 प्रत्ययुच्यत, D2 'युच्यते;
 D0 'योचयत्

34 °) K4 यत्र; D2 तव (for तत्र) — T1 om
 (hapl.) 34^b-35^a — °) K2 B1 2-5 D2 4 7 8 बल तव;
 Dn1 D2 0 बल महद् (by transp) B2 अहनत्तावकं बल
 — °) D0 हन्यमानान् V1 Da1 Dn1 D1 5 T2 बल चैव,
 B1 D0 अपश्याम, T8 G M च तद्भूत् (for अपश्यश्च)
 — °) K2 V1 B1 5 Da1 Dn1 D2-5 7 T2 8 G2 8 M
 निश्चेष्टं, B2 D2 0 'ष्टाश्च, D1 'ष्ट K1 स; B2 Dn1 D2 0 च,
 D1 त; T8 G वै (for स्म) D2 0 महामृचे (for पराक्रमे)

35 T1 om. 35^a (of v 1 34) — °) T2 G2 8
 वीराणा, M योधाना — °) D2 बली (for रणे) — °)
 T1 व्यभ्राजित, G1 विभ्राजत, G2 स चभ्राज, M2-4 व्यराजत
 (for व्यभ्रा) K2 B Da1 Dn1 D2.4 6-8 T2 M महाराज,

V1 D1 2 5 तदा (for 'तो) राजन् T1 3 G महाबाहुर् (for रणे
 राजन्)

36 °) D0 याति (for यानि) B2 Dn1 D2 4.1 दृष्टानि,
 D0 दृष्टानि D2 दक्षिताना च भारत — °) S1 K2
 अयुताश्च, G2 'तांश्च Dn1 रथनागायुत चैव — °) S2 D2
 T1 2 त्रिसहस्राश्च, Dn1 G2 त्रिसाहस्रान्, D0 त्रिसहस्रं Dn1
 हयास्तथा, D0 हि दतिना, T1 G1 2 M च हस्तिनः (for च
 दन्तिन)

37 °) Some MSS, ससप्तका — °) Dn1 T2
 परिचार्यं (for 'वव्रुर् — °) K2 मंतव्य, V1 कर्तव्य (for
 मर्त्यव्यम्) — °) Dn1 D2 T2 8 G2 जयो, T1 G1.2 M
 जये V1 D0 T1 G1 2 च (for वा) V1 B (except B2)
 D2 4 7 [अ]प्यनिवर्तन, D2 [अ]पि निवर्तने, T2 G2 M
 विनिवर्तन (for [अ]पि नि')

38 °) T2 ततो (for तत्र) Dn1 महान् (for महद्)
 B D2-3 6 7 T2 चासीत्, Dn1 आसीत् (for आसीत्)
 K2 V1 Da1 D1.5 8 आसीत्तत्र महद्यु (Da1 D1 5 'ह्ययु)द्धं,
 T1 8 G M महदासीत् (T1 'स्ति त)तो (T2 G1.2 'दा; G2
 'योर्) युद्ध — °) T2 G2 8 महीपते (विशा पते) — °)
 K1 M1 किरीटिनः, D2 0 रणाजिरे — After 38, T1 2 ins

500* जिन्वा ताद्यमहनत्पार्थ शस्त्रदाक्र ह्वासुरान् ।

Colophon — Day of Karna's Generalship S2 K2
 द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy name Dn1 ससप्तकानां युद्धे,
 T2 अर्जुनसंशप्तकयुद्ध — Adhy no (figures, words or
 both) S1 K1 38, S2 37 (as in text), B1 D0 54,
 B2 46, B4 52, B5 54, Da1 64, D2 34, T1 8 G 51,
 T2 M 50

३८

संजय उवाच ।

कृतवर्मा कृपो द्रौणिः स्रुतपुत्रश्च मारिप ।
 उल्लूकः सौवलश्चैव राजा च सह सोदरैः ॥ १
 सीदमानां चमूं दृष्ट्वा पाण्डुपुत्रभयादिताम् ।
 समुज्जिहीर्षुर्वेगेन मित्रां नावमिवाणवे ॥ २
 ततो युद्धमतीवासीन्मुहूर्तमिव भारत ।
 भीरूणां त्रासजननं शूराणां हर्षवर्धनम् ॥ ३
 कृपेण शरवर्षाणि विप्रमुक्तानि संयुगे ।

सृञ्जयाः शातयामासुः शलभानां व्रजा इव ॥ ४
 शिखण्डी तु ततः क्रुद्धो गौतमं त्वरितो ययौ ।
 वर्षर्ष शरवर्षाणि समन्तादेव ब्राह्मणे ॥ ५
 कृपस्तु शरवर्षं तद्विनिहत्य महास्रवित् ।
 शिखण्डिनं रणे क्रुद्धो विव्याध दशभिः शरैः ॥ ६
 ततः शिखण्डी कुपितः शरैः सप्तभिराहवे ।
 कृपं विव्याध सुभृगं कङ्कपत्रैरजिह्वगैः ॥ ७
 ततः कृपः शरैस्तीक्ष्णैः सोऽतिविद्धो महारथः ।

C. B. 2617
B. B. 54 B
K. B. 49 B

38

1 G₁ om. the raf — ^b) B₁ तु (for च) T₃ G
 सूर्यवर्मा (G₂ 'र्म) महारथ — ^c) Ś₂ K₂ सुवलञ्च Dn₁
 T₂ सौवल सह पुत्रेण — ^d) K₃ D₃ सोदर, D₂ सैनिकै
 Ś K₁ २ ३ B₂ राजा चैव सहोदरै (K₁ महोचरै sic)

2 ^a) M सीद्वर्ती वा (for सीदमाना) D₆ सीदमानाश्च
 वान्दृष्ट्वा — ^b) K₁ B₁ G₂ पाण्डुपुत्रभयादितां (B₁ 'दिता ;
 G₂ 'दिता), D₆ पाण्डुपुत्रादितांन्युधि — ^c) K₃ B₁ 5 D₃
 समुजहार, V₁ B₂ 4 D₂ Dn₁ D₁-3 5 7 M₁ 'जहु' स (V₁
 सु-), B₃ 'जहाति; D₂ अमिस्रु स, D₃ उज्जिहीर्षवो, M₂-4
 समुज्जिहीर्षन् — ^d) B₂ इवांवरे, T₁ 8 G₁ 8 इवामनि
 (for इवाणवे)

3 T₁ 8 G om. 3 — ^b) K₃ सुहृत्वाद् (for 'तम्)
 Da₁ D₁ दारुण (for भारत) — ^d) K₃ च सुदावहं (for
 हर्षवर्धनम्) — After 3, Dn₁ T₂ ins

501* भीमसेन सपाञ्चाल चेदिकैकेयमवृतम् ।
 वैकर्तन स्वयं युद्धा वारयामान कासुकं ।
 ततश्चेदिकल्प्यांश्च सृञ्जयाश्च महारथान् ।
 कर्णो जवान संक्रुद्धो भीमसेनस्य पश्यत ।

[(L 1) T₂ च (for स-) T₂ चेदिकैकेयसंभृत (for the
 posterior half) — (L 2) T₂ विद्धा (for युद्धा) T₂
 सायकै (for कासुकै)]

4 ^a) D₂ क्षपंतो (for कृपेण) K₃ शरवर्षेण (for
 'वर्षाणि) — ^b) Ś₂ B₁ 5 D₂ ३ १ T₁ 8 G₂ प्रति (B₁ T₁ 8
 G₂ 'वि)मुक्तानि; V₁ प्रयुक्तानि ह (sup in च); G₁ M₄
 विप्रयुक्तानि (for 'मुक्तानि) D₂ 8 [अ]निकेय (for संयुगे)
 — ^c) K₂ 4 D₃ सृञ्जयान् (for 'या) V₁ B Da₁ Dn₁
 D₁-7 8 सृञ्जयाश्चादयामासु — ^d) Ś K₁ 2 प्रजा इव,

D₂ 6 T₂ G₂ 8 M इव व्रजा (by transp), D₃ व्रजानिव;
 T₁ इव व्रजान्, G₁ इव प्रजा-

5 ^a) K₃ V₁ B (except B₂) D₂-4 7 8 च (for तु).
 D₃ हृष्टो (for क्रुद्धो) — ^b) D₂ गौतमं Ś K₂ 4 त्वरित
 — ^c) D₂ 6 उत्सृजन्, T₃ G₃ वारयन् (for वर्षर्ष)
 V₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5 T₁ 2 G₁ 2 M वार (T₂ 'स-
 यश्शरवर्षेण — ^d) Ś₂ एव ब्राह्मणे; K₃ D₃ ब्राह्मणं प्रति;
 V₁ B₂ 5 Dn₁ D₂ 4 7 T₂ M द्विजपुंगवं; B₁ 8 4 एव ब्राह्मणं;
 Da₁ D₁ 5 द्विजसत्तम, D₂ व्यघमद्विजं, D₃ व्यघमन्द्विजं;
 T₁ 8 G ब्राह्मणं कृप — After 5, T G ins.

502* महदासीचदा युद्धं सुहृत्वादिच दारुणम् ।
 क्रुद्धयो समरे राजप्रामरावणयोरेव ।

[(L 1) G₁ 2 ततो (for तदा) T₂ तयो समागमो घोर
 समनायत शरयो — (L 2) T₂ सनयो (for समरे) T₂
 om राम]

6 Ś K₁-3 B₂ D₃ om. 6^a-8^b — ^a) K₃ शरवर्षाणि,
 Dn₁ 'वर्षेस्तं (for 'वर्षं तद्) V₁ D₂ S (except T₁ 2) त;
 D₃ तु (for तद्) — ^c) Dn₁ शिखण्डिने, D₃ शिखण्डी च
 B₂ रथे; D₃ तत (for रणे)

7 Ś K₁-8 B₂ D₃ om 7 (cf. v 1 6) — ^b) T₃ G
 आयसै (for आहवे) — ^c) V₁ D₃ सुदहं, T₁ 2 M कुपितं,
 T₃ G समरे (for सुमृश)

8 Ś K₁-3 B₂ D₃ om 8^a (cf. v. L 6) — ^a)
 S (except T₂) इह (T₁ मृशं) क्रुद्ध (for शरैस्तीक्ष्णैः)
 — ^b) T₂ M₁ सोमिविद्धा महारथं — After 8^a,
 T₁ 8 G ins

503* ततस्तु निशित्वेस्तीक्ष्णैः क्षुरमैर्हमभूपणैः ।

[T₃ G₃ स (for तु) T₁ वाणे (for तीक्ष्णैः) G₁ 2
 हेनमूपणैः (for 'भूपणैः)]

व्यश्वसूत्रं चक्रे पार्षतं तु द्विजोत्तमः ॥ ८
 हताश्वानु ततो यानादवपुत्य महारथः ।
 चर्मखड्गे च संगृह्य सत्वरं ब्राह्मणं ययौ ॥ ९
 तमापतन्तं सहसा शरैः संनतपर्वभिः ।
 छादयामास समरे तदद्भुतमिवाभवत् ॥ १०
 तत्राद्भुतमपश्याम शिलानां पुवनं यथा ।
 निश्रेयो यद्रणे राजञ्छिखण्डी समतिष्ठत ॥ ११
 कृपेण छादितं दृष्ट्वा नृपोत्तम शिखण्डिनम् ।
 प्रत्युद्ययौ कृपं तूर्णं धृष्टद्युम्नो महारथः ॥ १२
 धृष्टद्युम्नं ततो यान्तं शारद्वतरथं प्रति ।

प्रतिजग्राह वेगेन कृतवर्मा महारथः ॥ १३
 युधिष्ठिरमथायान्तं शारद्वतरथं प्रति ।
 सपुत्रं सहसेनं च द्रोणपुत्रो न्यवारयत् ॥ १४
 नकुलं सहदेवं च त्वरमाणो महारथौ ।
 प्रतिजग्राह ते पुत्रः शरपेण वारयन् ॥ १५
 भीमसेनं करुपांश्च केरुयान्सहसृञ्जयान् ।
 कर्णो वैकर्तनो युद्धे वारयामास भारत ॥ १६
 शिखण्डिनस्ततो वाणान्कृपः शारद्वतो युधि ।
 प्राहिणोच्चरया युक्तो दिग्धुरिच मारिप ॥ १७
 ताञ्शरान्प्रेषितांस्तेन समन्ताद्देमभूपणान् ।

— ९) V₁ T₁ व्यश्वसूत्र (for व्यश्वसूत्र-) S₂ चक्रे (for चक्रे) — ९) K₂ तु द्विजोत्तमा, V₁ M परपीरहा; D₁ स तु वीरहा, T₂ शशुवीरहा B D₁ D₁ 3-7 T₁ S G शिखण्डिनमयो (T₁ 'य' द्विज

9 ९) T₁ रथो (for ततो) D₀ राजन् (for यानाद्) D₂ हताश्व दततो राजन् — ९) D₂ महारथान् (D₀ 'यात्') — ९) G₁ 2 खड्ग चर्म (G₂ 'मं') (for चर्मखड्गे) S₂ खड्गेन (for खड्गे च) K₃B, D₂-1 7 8 खड्ग चर्म तथा गृह्य; V₁ D₁ D₁ D₁ 5 T₂ चर्म खड्ग च गृह्याजौ (D₁ 'क्षेव'), D₀ चर्म खड्ग ततो गृह्य, T₁ 3 G₃ खड्ग च चर्म (T₁ चर्म च) वै गृह्य; M खड्ग चर्म च गृह्याजौ — ९) T₁ ह्यरयन्; T₂ G प्रत्वरन् (for सत्वर) V₁ D₁ D₁ D₁ 5 T₂ M शिखण्डी गौतमं ययौ

10 ९) S (except T₂) वारयामास (for छाद').

11 T₁ om 11 — ९) B₃ T₂ S G तद् (for तत्र) V₁ D₁ D₁ D₁ M₁ अपश्याम — ९) D₁ शिलाना; D₂ शिलानां D₁ पतन यथा; D₀ प्रवणं यथा, S (T₁ om) इव सर्पेण — ९) K₃ D₂ 4 7 तद्रणे; T₂ G द्यभवद् (for यद्रणे) — ९) K₃ समवस्थित, T₃ G विष्टितो धली (for समतिष्ठत).

12 ९) S₂ K₁ 2 B₁ D₁ 5.6 [आ]च्छादित T₁ S G M वारित — ९) T₁ S G शिखण्डिनमयो नृप (G₃ 'प') — ९) S₂ कृतं (for कृपं) — ९) S₂ K₁ धृष्टद्युम्नो D₁ D₁ 5 महापल' (for 'रथ')

13 T₂ repeats 13-14 after 15^{ab} — ९) D₂ धृष्टद्युम्न S₂ D₁ D₁ 5 ततो या (S₂ 'य')त, T₂ G अथायांत — S K₁ 2 4 om (hapl) [13^a-14^b. — ९) T₁ S G₁ 8 सहानुग, G₂ महापल' (for 'रथ')

14 S K₁ 2 4 om 14^{ab} (cf v l 13) For the repetition in T₂, cf v l 13 — ९) T₂ G ततो यांतं (for अथायान्तं) — ९) K₃ शारद्वतनयं (for 'रथं) — ९) V₁ B₁ 2 D₁ D₁ D₁-1 7 8 T₁ 2 G₁ सहसेन्यं; B₂ 2 'देवं' (for 'मेन) — B₂ om (hapl) 14^a-15^a. — ९) T₁ G₁ 2 भारद्वाजो; T₃ G₁ अश्वयाना (for द्रोणपुत्रो) B₁ [S]न्यवारयत् (for न्यवा')

15 B₂ om 15^a (cf v l 14) — ९) D₁ T₂ G त्वरमाणो महारथ — After 15^a, T₃ repeats 13-14 — ९) T₁ G₁ 2 शरवपाणि (for 'वर्षेण) S₂ M₁ वारयत्, V₁ धीर्यवान्

16 ९) S करुणाश्च. — ९) D₁ D₁ 5 6-8 केरु (D₁ 5 8 'के')यान् K₃ V₁ B₁ 2 3 4 D₁-1 5 7 सह सृजयै; B₂ मद्रपेक्षयै; D₁ D₁ 5 सृजयै सह; D₁ D₁ S संजयांस्तथा (M₁ 'दा') (for सहसृजयान्) — ९) V₁ युध्यन्; B₂ राजन्, S (except T₂) वीरो (for युद्धे) — ९) M₂ धारयामास (for वार') V₁ B₂ सयुगे; D₁ T₂ M मारिप, T₁ S G तेजसा (for भारत)

17 ९) V₁ B₂ 3 D₂ T₂ G₁ शिखण्डिने; B₂ D₁ T₁ 3 G₂ 3 'दिनं, D₁ D₁ 5 8 'दिनि (for 'दिनस्) G₂ चाणैर् (for वाणान्) — ९) G₂ नृप (for कृप) — ९) T₁ S G प्रेषयत् (for प्राहिणोत्) — ९) K₃ विधुर्, K₁ D₀ भारत, K₄ मारिप D₁ T₂ M जिषासुस्त महारथं (D₁ 'य'), T₁ S G धीमत्सो रथसनिधौ

18 ९) S₂ प्रेषतास, G₁ प्रेषयास; K₁ प्रापितांस (for प्रेषितास) — ९) B₃ समस्तान्, T₂ G₂ सुपुत्रान् (for समन्ताद्) K₃ B₁ 4 5 D₁ D₂-1 7 T₂ स्वर्णभूपितान्; V₁ D₁ D₁ 5 स्वर्णभूपणान्, B₂ S D₀ हेमभूपितान्, T₁ S G M रुक्म (M₂-1 रत्न)भूपितान् (for हेमभूपणान्) — ९) D₁

चिच्छेद खड्गमाविष्य आमयंश्च पुनः पुनः ॥ १८
 शतचन्द्रं ततश्चर्म गौतमः पार्षतस्य ह ।
 व्यधमत्सायकैस्तूर्णं तत उच्चुकुशुर्जनाः ॥ १९
 स विचर्मा महाराज खड्गपाणिरुपाद्रवत् ।
 कृपस्य वशमापन्नो मृत्योरास्यमिवातुरः ॥ २०
 शारद्वतशरैर्यस्तं ह्यिश्यमानं महाबलम् ।
 चित्रकैतुसुतो राजन्सुकैतुस्त्वरितो ययौ ॥ २१
 विकिरन्ब्राह्मणं युद्धे बहुभिर्निशितैः शरैः ।
 अभ्यापतदमेयात्मा गौतमस्य रथं प्रति ॥ २२
 दृष्ट्वाविषहं तं युद्धे ब्राह्मणं चरितव्रतम् ।

अपयातस्ततस्तूर्णं शिखण्डी राजसत्तम ॥ २३
 सुकेतुस्तु ततो राजन्गौतमं नवभिः शरैः ।
 विद्ध्वा विव्याध सप्तत्या पुनश्चैनं त्रिभिः शरैः ॥ २४
 अथास्य सशरं चापं पुनश्चिच्छेद मारिष ।
 सारथिं च शरेणास्य भृशं मर्मण्यताडयत् ॥ २५
 गौतमस्तु ततः क्रुद्धो धनुर्गृह्य नवं दृढम् ।
 सुकेतुं त्रिंशता वाणैः सर्वमर्मस्वताडयत् ॥ २६
 स विह्वलितसर्वाङ्गः प्रचचाल रथोत्तमे ।
 भूमिचाले यथा वृक्षश्चलत्याकम्पितो भृशम् ॥ २७
 चलतस्तस्य कायात् शिरो ज्वलितकुण्डलम् ।

C B 2637
 B B 54 26
 K B 49 28

Ds आविष्यन् (Ds 'त्' — ^a) Ś Ks अमयन् V1 B1 s
 Da1 Da1 D1 s 6 T3 चर्मं चोत्तम (for च पुन पुन)

19 ^a) Ks Bs Dn1 Ds 7 7 T3 M च तत्, Ds च त,
 T1 s G तदा (T1 'था) (for तदत्) — ^b) T1 s G
 ब्राह्मण (for गौतम) V1 B. Dn1 Ds (before corr) S तस्य
 (Ds 'श्च) मारिष, B1 Da1 D1 s-2 1 तस्य भारत (for पार्षतस्य
 ह) Ś K च (for ह) — ^c) Ds 3 तीक्ष्णैस् (for तूर्ण)

20 ^a) Ś K1 s Ds विचर्मा, Ks सुदर्मा, Bs 3 Gs
 विचर्म — ^b) B1 उपाविशत्, B2 अदृश्यत्; T1 s G
 अभिद्रवत् (for उपा) — ^c) Dc आयातो (for आपद्यो)
 T1 s G कृपस्यं शरसघातैर् — ^d) Ks T2 मृत्युरास्यम्
 T1 s G आ (T2 प्रा) द्रवतमपीदृशत् (T1 'मिद्रवत्)

21 ^a) Dc शारद्वत (for 'द्वत) B2 ग्रस्त, T2 उग्रै (for
 प्रस्त) — ^b) Ś K1 s 4 Bs Dc कृप्यमाण (for ह्यिश्यमान)
 Ks B1 Da1 s 1 महाबल, V1 Bs Da1 Dn1 D1 s M
 दिव्यदिनं, B2 महारथ, T1 s G महारणे (for 'वलम्)
 — ^c) S (except T2) दृष्ट्वा (for राजन्) Ks चित्रकैतुस्ततो
 राजन्; Dc 'तुमंदा राज — ^d) B2 त्वरित G2 यथा
 (for ययौ)

22 ^a) Dn1 Ds 8 न क्रिन्, D1 s विकरन् G1
 ब्राह्मणे Ks युद्ध — T2 repeats 22'-33^b after 33^{ab}
 — ^c) T1 G1 s अभ्यगच्छत्, T2 Gs अभ्यद्रवत् (for
 अभ्यापतत्) — ^d) T1 s G शारद्वतरथं रणे

23 ^a) Ks V1 B2 s 4 Da1 Dn1 D1 s 8 S विपकं,
 Ks Dc विपद्य, B2 वियुक्त; D2 s 1 च यु (D2 मु) क V1
 युद्धार्थ, B (except B2) Da1 Dn1 D1 s T2 M तद्युद्ध
 (T2 'द्धे), Ds तर्मन्थ, T2 Gs त क्रुद्धो (for त युद्धे)
 — ^b) Ks चरित व्रत, B2 s Dn1 Ds T1 s G M च (B1 चा-)
 निवारित, B2 Dc विनिवारितं, T2 चापि वारित (for
 चरितव्रतम्) — ^c) Ds G1 अपयातं (G1 'तत्) G2

अपयातच तत्तूर्णं (sic) — ^a) Ds सुकेतुस्य (for
 शिखण्डी) Ks Ds राजसत्तम, D2 6 तत्र मारिष, T2
 चापि सभ्रमात्

24 ^a) Dc महाराज; T1 s G [अ]य राजेंद्र (for ततो
 राजन्) — ^b) Da1 D1 s T1 s G निशितै (for नवभि)
 — Ś K1 s om. (hapl) 24^{ab} — ^c) S विद्यात्या
 (for सप्तत्या) — ^d) Ks B2 s 6 Dc T2 Gs पुनश्चैव (Ks
 Bs Gs 'व), V1 धनुश्चैव T2 त्रिभि (for शरै)

25 ^a) M2-s तथास्य Ds सरथ, Dc समरे (for
 सशर) — ^b) D1 शरैश्च (for पुनश्च) — ^c) Bs
 पुनश्चास्य, Dn1 रणे तस्य, M शरैरस्य (for शरेणास्य) T1 s
 G1 s सारथिं वाहनात् (T2 G1 'न रा) जन्, G2 सारथिन वाहनं
 राजन् (hypermetric) — ^d) T1 s G तस्य Ś1 K1 s
 B2 T1 G2 s मर्मणि; V1 B1 s Dn1 D2-s 1 s M मर्मसु, T2
 G1 चर्म (G1 'र्मा) णि (for मर्मणि) — After 25, T2 G
 read 39

26 Ś K1 s om (hapl) 26 — ^b) T2 s G1 पर,
 T2 G2 s [अ]पर (for नव) V1 (marg as in text) बल
 (for दृढम्) — ^c) Ks सुकेतु T1 निशितैर् (for त्रिंशता)
 Ks B1 s 4 Dn1 Dc 8 भृष्टै (for वाणै) — ^d) T2 s G2 s
 मर्मणि

27 ^b) V1 Bs महारथ, B2 D2 रथोत्तम, Dc रथोपरि
 (for रथोत्तमे) — ^c) Ś K1 s 4 भूमिस्थले, Ks V1 B
 Da1 Dn1 D1 s 5 1 s S 'कपे (for 'चाले) — ^d) Ks
 V1 B1 s 6 D T1 s G M चचाल, B1 चलते (for चलति)
 B1 s D2-s 4 T1 s कंपितो Ds (marg) कंपते वै समस्त,
 T2 चचाल भृशविश्रत

28 ^a) Ds T2 Gs चलितस् T1 s G1 s तु तत्
 कायात् (for तस्य कायात्) G2 चलितस्य च तत् कायात्
 (hypermetric) — ^b) Ks ज्वलितकुतलं — ^c) Ks

सोष्णीपं सशिरस्त्राणं क्षुरप्रेणान्वपातयत् ॥ २८
 तच्छिरः प्रापतद्भूमौ श्येनाहतमिवामिपम् ।
 ततोऽस्य कायो वसुधां पश्चात्प्राप तदा च्युतः ॥ २९
 तस्मिन्हते महाराज त्रस्तास्तस्य पदानुगाः ।
 गौतमं समरे त्यक्त्वा दुहुवुस्ते दिशो दश ॥ ३०
 घृष्टद्युम्नं तु समरे संनिवार्य महाबलः ।
 कृतवर्माब्रवीद्घृष्टस्तिष्ठ तिष्ठेति पार्षतम् ॥ ३१
 तदभूत्तुमुलं युद्धं वृष्णिपार्षतयो रणे ।
 आमिपार्थे यथा युद्धं श्येनयोर्गृह्योर्नृप ॥ ३२
 घृष्टद्युम्नस्तु समरे हार्दिक्यं नवभिः शरैः ।

B1.4 Da.4 7 स्वपातयत्, V1 B3 5 Da1 Dn1 D1 5 S
 न्यपा'; B2 स्वपाहरत्, D2 6 [अ]न्वताडयत्, D8 [अ]-
 भ्यपातयत् (for [अ]न्व')

29 a) K4 प्रपतद्, M2-4 न्यपतद् — b) K4 Dn1
 श्येनाहतम्, B1 सेनाहतम् — d) T8 G2 ततश्च (for तदा)
 V1 B Dn1 D2 4.7 8 G1 M [अ]च्युत, T2 [अ]द्भुव, G2 च्युतं
 Da1 D1.5 पश्चाद्गमदाच्युत', D8 पश्चात्प्रपतदाच्युत', D9
 पश्चात्सप्रापतद्विभो

30 b) D8 त्र्यस्यस; T1 8 G2 पुत्रास (for त्रस्तास)
 D2 तत्र (for तस्य) B1 4 D2 1 7 पुरोगमा', B2 तदानुगा
 (for पदा') — c) G1 गौतम — d) B2 समतत
 (for दिप्तो दश) S (except T2 M1) दिशस्ते विप्रदुहु

31 a) Ś1 (marg as in text) K2 B1 M4 घृष्टद्युम्नस
 V1 च (for तु) — b) B2-4 Dn1 D8 T2 परिवार्य (for
 संनि') K3 V1 B2 Da1 D1-5 7 T2 G1 8 महारथ', B2
 समतत', B3 4 D9 महाबल, Dn1 D8 T1 2 G2 M 'रथ (for
 'बल) B1 हार्दिक्यं नवभिः शरैः (= 33b) — c) V1
 B2 Da1 D1 5 M2-4 [अ]नदद्, Dn1 D8 T G M1 नदन् (for
 [अ]ब्रवीद्) Ś2 K4 V1 घृष्ट, B2 वीरस, Dn1 S (except
 M1) हृष्टस — d) K3 B1 3 4 Da1 D2-5 7 भारत, V1
 B2 Dn1 D1 2 8 S चात्रवीत्, B2 चासकृत् (for पार्षतम्)

32 a) D8 तुमलं — b) Dn1 D8 T G2
 M1 तदा, M2-4 तथा (for रणे) — D8 om (hapl)
 32^a-33^b — c) K1 आमिपार्थं K2 तथा, K3 भवेद्
 (for यथा) — d) Dn1 T2 M क्रुद्धयोर् (for श्येनयोर्)

K3 V1 B Da1 D1 3-7 T1 8 G क्रुद्धयोर्, Dn1 T2
 M श्येनयोर्, D2 6 इत्ययोर् (for गृह्ययोर्) K3 यथा, D2
 (sup in as in text) 6 M1 इव (for नृप)

33 D8 om 33^{ab} (cf v l. 32) — a) D8 च (for
 तु) — After 33^{ab}, T8 repeats 22^a-33^b — d) D2

आजघानोरसि क्रुद्धः पीडयन्हृदिकात्मजम् ॥ ३३
 कृतवर्मा तु समरे पार्षतेन दृढाहतः ।
 पार्षतं सरथं साथं छादयामास सायकैः ॥ ३४
 सरथश्छादितो राजन्घृष्टद्युम्नो न दृश्यते ।
 मेघैरिव परिच्छन्नो भास्करो जलदागमे ॥ ३५
 विधूय तं वाणगणं शरैः कनकभूषणैः ।
 व्यरोचत रणे राजन्घृष्टद्युम्नः कृतव्रणः ॥ ३६
 ततस्तु पार्षतः क्रुद्धः शस्त्रवृष्टिं सुदारुणाम् ।
 कृतवर्माणमासाद्य व्यसृजत्पृतनापतिः ॥ ३७
 तामापतन्तीं सहसा शस्त्रवृष्टिं निरन्तराम् ।

हृदि सायकैः; T1.8 G M इव सात्वतं (T2 G2 'त्), T2
 हार्दिकात्मज (for हृदि')

34 a) M1 सुसमरे (for तु समरे) — b) B2
 समाहत (for दृढा') — c) T1 समरे (for सरथं)

35 a) D8 स शरैश्च, T2 स तदा; M2 सरथं K2
 कृतवर्माच्छादितो राजन् (hypermetric), V1 Dn1 D8
 स रथे छादिते राजन्, T1 शरसञ्छादितो राजा, T2 G कृतवर्मा
 शरैश्छन्नो — b) K3 घृष्टद्युम्नेन दृश्यते (sic), V1 Da1 Dn1
 D1 5 पार्षतो न दृश्यते (Dn1 प्र) दृश्यते, D8 पार्षतो न दृश्यते;
 M न व्यदृश्यते मारिष — c) Dn1 घनै (for इव) K4
 Dn1 D8 परिच्छन्नो — d) K3 V1 B Da1 D1-5 7 S
 जलधारि (T2 G 'राशि)भि', Dn1 D8 'दैरिव, D9 'दैर्यथा
 (for 'दागमे)

36 a) Da1 Dn1 D1 5 8 S तान्वाणगणान् — b) T2
 यणै (for शरैः) Ś K1 2 4 काचनभूषणं, B1 कनकभूषणै
 (for 'भूषणै) — c) V1 व्यराजत (for व्यरोचत).
 — d) Ś2 D2 कृतव्रत; T2 प्रतापवान्, G1 कृतव्रणा T3 G2
 पार्षत' परवीरहा

37 a) V1 स तत', Da1 Dn1 D1 5 8 T2 तत' स (for
 ततस्तु) — b) Ś K1-8 V1 B2 D2 8 T2 M2-4 शरवृष्टिं,
 Dn1 शस्त्रवृष्टिं (for शस्त्रवृष्टिं) T2 om (hapl) from
 सुदारुणा up to शस्त्रवृष्टिं (in 38^b) V1 Dn1 D2 M
 दुरासदा; D2 च दारुणा (for सुदा') — c) Da1 Dn1
 D1 5 उद्दिश्य (for क्षामाद्य)

38 T2 om up to शस्त्रवृष्टिं (in 38^b) (cf v l. 37)
 — a) K2 M1 तम् K4 D1 आपतती — b) V1 Dn1 D2
 शरवृष्टिं (for शस्त्र') K3 V1 B1-4 D2-1 6 7 T1 8 G M1
 सुदारुणा, B2 Da1 Dn1 D1 5 8 T2 M2-4 दुरासदा (for
 निरन्तराम्) — d) T1 स्यालको; T2 G सात्वतो (for
 हार्दिक्यो) V1 B1 5 Da1 D1.5 T1 8 G [S]वारयद् (for

शरैरनेकसाहस्रैर्हादिक्यो व्यधमद्युधि ॥ ३८
 दृष्ट्वा तु दारितां युद्धे शस्त्रघृष्टिं दुरुत्तराम् ।
 कृतवर्माणमभ्येत्य वारयामास पार्षतः ॥ ३९
 सारथिं चास्य तरसा प्राहिणोधमसादनम् ।
 भलेन शितधारेण स हतः प्रापत्द्रथात् ॥ ४०

दृष्टद्युम्नस्तु बलवाञ्जित्वा शत्रुं महारथम् ।
 कौरवान्समरे तूर्णं वारयामास सायकैः ॥ ४१
 ततस्ते तावका योधा दृष्टद्युम्नमुपाद्रवन् ।
 सिंहनादरवं कृत्वा ततो युद्धमवर्तत ॥ ४२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

३९

संजय उवाच ।

द्रौणिर्युधिष्ठिर दृष्ट्वा शैनेयेनाभिरक्षितम् ।
 द्रौपदेयैस्तथा शरैरभ्यवर्तत हृष्टवत् ॥ १
 किरन्निपुगणान्धोरान्स्वर्णपुङ्खाञ्जिशलाशितान् ।

दर्शयन्निविधान्मार्गाञ्छिक्षार्थं लघुहस्तवत् ॥ २
 ततः खं पूरयामास शरैर्दिव्यास्त्रमन्त्रितैः ।
 युधिष्ठिरं च समरे पर्यवारयदस्त्रवित् ॥ ३
 द्रौणायनिशरच्छत्रं न प्राज्ञायत किञ्चन ।

C २ 2655
B २ ३५.४
K २ ५०.४

व्यधमद्) D₂-१ शरैः, D₁ क्षुरं (for युधि) — T₁ ३ G
 ins a passage given in App I (No 13) after 38,
 T₂ ins it after 39rd

39 T₁ om. 39-40 T₂ G read 39 after 25
 — °) D₁ च (for तु) K₂ V₁ B D S (T₁ om)
 चारितां (for दारितां) — °) Ś K₁ २ : V₁ B₂ D₂ ४
 शरघृष्टिं (for शस्त्रं) Ś₁ K₁ १ : V₁ B₁ २ : ४ : D₁ D₁
 D₁ २-३ T₂ ३ : G₂ ३ : M दुरासदा, K₂ दुरतरा, K₁ दुरुत्तरां,
 B₂ D₂ G₂ सुदारुणा (for दुरत्तराम्) — T₂ reads 39rd
 after 40 — °) B₂ D₂-२ : सासाय (for सन्त्येत्य)
 — For 39rd, D₁ D₂ M subst T₂ ins after 39rd

50th हादिक्य छादयामास पार्षतो निशितैः शरैः ।

[M वारयामास (for छादं) M₁ ३ वपटो (for पार्षतो)]

40 T₁ ३ G om 40 (for T₁, cf v 1 39) — °)
 V₁ D₁ T₂ M महत्मा, D₂ भलेन (for तरसा) — °) D₁
 D₂ T₂ विद्ध (T₂ टिन्न) गाग्रन्तु (for शितधारेण) — °)
 D₁ D₂ हतं स (for स हतं) B₂ प्राद्रवद् (for प्रापत्)
 Ś₂ रथं, D₂ युधि, D₂ रथान् (for रथात्) K₁ स हता प्राप
 मद्रयत् (sic) — After 40, T₂ reads 39rd followed
 by App I (No 13)

41 °) Ś₂ K₁ १ हि, K₂ om (for तु) D₂ T₂ रलिन,
 T₁ ३ G M समरे (for बलवाञ्) — °) B₂ छित्वा, G₂ २
 हित्वा (for जित्वा) K₂ ३ शश्रु, G₂ सार्धं B (except
 B₂) D₂-१ : महाबल (D₂ 'ले), D₂ G₂ 'रणे, T₂ G₁ ३
 M₂ ४ 'रथ' (for 'रथम्) — °) T₂ G कालयामास (for
 चारं) D₂ पत्रिभिः (for सायकैः)

42 °) T₁ G₁ २ तु (for ते) G₂ M यौधा — °)

K₁ अपाद्रवन्, T G क्षमि' (for उपा') — °) D₁
 सिंहनाद रवः S (except T₂) 'नादरवांश्च (for 'नादरवं')
 T₁ ३ G₂ ३ चक्रुस्, G₂ चात्र (for कृत्वा)

Colophon — Day of Karna's Generalship Ś₂
 K₁ ४ द्वितीय (K₁ 'वे) युद्धदिवसे — Adhy name B₂
 रूपेण सुकेतुवध, T₂ M₁ कृतवर्मपराजय — Adhy no
 (figures, words or both) Ś₂ 38 (as in text),
 K₁ 39, B₁ 54, B₂ 47, B₂ 53, B₂ D₂ 55, D₁ 65,
 D₁ 49, D₂ 35, T₁ ३ G 52, T₂ M 51

39

1 °) D₁ D₂ [क्ष]भिपालित, M₂ ४ 'रक्षितुं (for
 'रक्षितम्) T₁ ३ G M₁ २ युयुधानेन रक्षित — °) Ś
 K₁ २ ४ हृष्टं (for शरैः)

2 V₁ reads 2 on marg — °) S (except T₂)
 हेमपुत्रान् (for स्वर्णं) — °) K₂ शिलाश्रः B D₁
 D₁ ३-४ : शिक्षाश्र, T₁ ३ G M शिक्षया (for शिक्षार्थं)
 V₁ द्रौणि परपुरजय, D₁ D₂ T₂ शिक्षाबलसमन्वितान्,
 D₂ ६ शिक्षा स नरपुंगव (D₂ 'वान्)

3 °) V₁ D₁ D₂ ३ स तु (for ततः) D₂ ३
 सपूरयामास (for ख पूरं) D₁ D₂ T₂ सं (D₂ marg ख,
 T₂ सं) पूरयामास शरैर्दिव्यास्त्रप्रतिमन्त्रितैः, T₁ ३ G M
 च पूरयन्शरैस्त्रीक्ष्णैर्वैगवन्नि समनत — °) S (except
 T₂) युधिष्ठिरस्य (for 'र च) — °) D₁ D₂ T₂ पर्यवार-
 यत्, B₁-४ D₂ ४ : परिवार्य महास्त्रवित्; T₁ ३ G M दिश
 सर्वा नमावृणोत्

4 °) Ś₁ K₂ ४ V₁ B₂ ३ D₂ २ : द्रौणायनि D₁

वाणभूतमभूत्सर्वमायोधनशिरो हि तत् ॥ ४
 वाणजालं दिविष्टं तत्स्वर्णजालविभूषितम् ।
 शुशुभे भरतश्रेष्ठ वितानमिव विष्टितम् ॥ ५
 तेन छन्ने रणे राजन्वाणजालेन भास्वता ।
 अभ्रच्छायेव संजज्ञे वाणरुद्रे नभस्तले ॥ ६
 तत्राश्चर्यमपश्याम वाणभूते तथाविधे ।
 न स संपतते भूमौ दृष्ट्वा द्रौणेः पराक्रमम् ॥ ७
 लाघवं द्रोणपुत्रस्य दृष्ट्वा तत्र महारथाः ।
 व्यस्मयन्त महाराज न चैनं प्रतिवीक्षितुम् ।
 शेकुस्ते सर्वराजानस्तपन्तमिव भास्करम् ॥ ८

सात्यकिर्यतमानस्तु धर्मराजश्च पाण्डवः ।
 तथेतराणि सैन्यानि न स चक्रुः पराक्रमम् ॥ ९
 वध्यमाने ततः सैन्ये द्रौपदेया महारथाः ।
 सात्यकिर्धर्मराजश्च पाञ्चालाश्चापि संगताः ।
 त्यक्त्वा मृत्युभयं घोरं द्रौणायनिमुपाद्रवन् ॥ १०
 सात्यकिः पञ्चविंशत्या द्रौणिं विद्ध्वा शिलीमुखैः ।
 पुनर्विन्व्याध नाराचैः सप्तभिः स्वर्णभूपितैः ॥ ११
 युधिष्ठिरस्त्रिसप्तत्या प्रतिविन्ध्यश्च सप्तभिः ।
 श्रुतकर्मा त्रिभिर्वाणैः श्रुतकीर्तिस्तु सप्तभिः ॥ १२
 सुतसोमश्च नवभिः शतानीकश्च सप्तभिः ।

-च्छिन्न, D₀ -च्छे (for -च्छ) T₁ s G M भारद्वाजशरैश्छ-
 (T₁ 'द्वि)स, T₂ द्रौणायविश्वद्विच्छ - ^b) Ś₂ V₁ D₂ S
 प्रज्ञायत - ^a) Ś₂ हि तम्, K₂ ह तत्, B Dn₁
 D₂-4 7 s T₁ s G M महत्, T₂ महान् (for हि तत्)

5 ^a) B (except B₅) D₂-4 0 7 दि(D₀ अ)विच्छन्नं,
 Dn₁ D₂ विसृष्ट त, T₁ s G M दिधिस्थ तत्, T₂ 'सृष्ट्वात्
 (for 'ष्ट तत्) K₂ तद्वाणजाल विविधं - ^b) Dn₁ D₂
 T₁ s M स्वर्णपुंस, T₂ G 'पुंसैर् (for 'जाल-) - ^a) S
 (except M₁) विमानम्, Co वितानम् (as in text) Ś K₁ s
 वेष्टित, K₂ V₁ B (except B₁) Dn₁ D₂ 4 7 s घिष्टित, K₄
 वेष्टित; D₁ विष्टर, D₂ 0 विसृ (D₀ 'स्तृ)तं (for विष्टितम्)

6 ^a) B (except B₅) D₂-4 0 7 छन्नं; T₂ G छन्नो
 (for छन्ने) B (except B₅) D₂ 4 7 नभो (for रणे)
 - ^b) M₁ वाणमालेन B₁ s Da₁ D₁ s भारत, Dn₁
 द्वाश्वता (for भास्वता) - ^a) V₁ D₁ वाणयुद्धे, Dn₁ D₂
 T₂ ततो रुद्धे, T₁ s G M हृतरश्मि (for वाणरुद्धे) T₁ M
 तमोतुद, T₂ G दिवाकर (for नभस्तले) D₀ वाणरुद्धं
 नभस्तलं

7 ^a) S (except T₂) तद्(M₁ 'म)श्रुतम् (for तत्राश्चर्यम्)
 D₂ s अपश्यामो, T₂ न पश्याम - D₂ T₂ om 7⁰⁰ - ^b)
 K₁ M₁ om, T₁ s G M₁-s नभस्थ(M₂ s 'स्त)ले
 (for तथाविधे) - ^c) G₁ M₁ संपततो, Co 'ते (as in
 text) V₁ B D (D₂ om) S (T₂ om) भूतं (for
 भूमौ) - ^a) S transp दृष्ट्वा and द्रौणे D₁ द्रौणि
 (for द्रौणे) K₄ B₁-4 Dn₁ D₂ 4 7 किंचिदेवा(B₂ 'टप्य)-
 तरि(B₁-s D₁ 'री)क्षमं - After 7, K₄ reads 9,
 repeating it in its proper place

8 Ś₂ K₂ V₁ B₁ 4 s D S transp 8 and 9 K₁
 om (hapl) 8 B₂ om (hapl.) 8^a-10^b - ^b) T₁

M₂ 4 महारथ; M₁ पराक्रम (for महारथा) - K₂ B₂
 M₁ om 8⁰⁰⁰ - ^c) G₂ विस्मयत - ^a) Dn₁ चैवं, D₂
 चैते (for चैन) Ś₂ प्रतिवीक्षित, V₁ B₁ 4 s D S (M₁
 om) प्रत्युदीक्षितुं (G₂ 'तं)

9 B₂ om 9 (cf v 1 8) Ś₂ K₂ V₁ B₁ 4 s D
 S transp 8 and 9 K₄ reads 9 for the first time
 after 7 - ^a) D₂ च (for तु) - ^b) Da₁ D₁ s
 धर्मपुत्रस्य B₂ Da₁ D₁ s M₂-4 तु (for च) - ^c) T₂ G₂
 सर्वाणि (for सैन्यानि) - ^a) B₂ पराक्रमत् K₂ दृष्ट्वा
 द्रौणे पराक्रम

10 B₂ 2 om 10⁰⁰ (for B₂ cf v 1 8) - ^a)
 V₁ तु तत्; T₁ G₁ 2 M₂-4 तथा; T₂ G₂ महा- (for तत्)
 - ^c) D₁ धनराजश्च (for धर्म) - ^a) K₂ B₂ D₁
 पञ्चालाश्च, G₁ पाञ्चाल्यश्च. G₂ संनता (for संगता) - ^a)
 K₄ मृत्युं भयं - ^c) K₁ s T₁ s G₁ s M₂-4 द्रौणायनिम्
 T₂ द्रौणि ते समुपाद्रवन्

11 ^a) K₂ V₁ B D (except Dn₁ D₂) सप्तविंशत्या
 - ^b) B₁ om विद्ध्वा D₂ शिलाशितै (for शिलीमुखैः)
 - ^c) K₄ पुनन्याविध्य (sio) (for पुनर्विन्व्याध) - ^a)
 M₁ om सप्तभिः T₁ सर्वत्र (for सप्तभिः) Ś₂ K₁ T₁ s
 G स्वर्णभूपणैः, B₂ 'पुंसितै, D₂ 0 सप्तभि शरै (D₀ शितै)
 (for स्वर्णभूपितै)

12 ^a) Dn₁ D₂ T₂ s G₂ तु, D₀ च (for त्रि-) - ^b)
 K₂ त्रि (for च) - Ś K₁ 2 read 12⁰⁰ after 24⁰⁰
 S (except T₂) transp 12⁰⁰ and 13⁰⁰ - ^c) Dn₁
 श्रुतकर्मा; T₂ कृतकर्मा, M₁ श्रुतकर्म - ^a) K₂ V₁ B D S
 च (for तु) V₁ B₂ Da₁ Dn₁ D₁ s T₂ पचभि (for
 सप्तभि)

13 S (except T₂) transp 12⁰⁰ and 13⁰⁰. V₁

अन्ये च बहवः शूरा विव्यधुस्तं समन्ततः ॥ १३
 सोऽतिक्रुद्धस्ततो राजन्नाशीविप इव श्वसन् ।
 सात्यकिं पञ्चविंशत्या प्राविध्यत शिलाशितैः ॥ १४
 श्रुतकीर्तिं च सप्तभिः सुतसोमं च पञ्चभिः ।
 अष्टभिः श्रुत्कर्माणं प्रतिविन्ध्यं त्रिभिः शरैः ।
 शतानीकं च नवभिर्धर्मपुत्रं च सप्तभिः ॥ १५
 अथेतरास्ततः शूरान्दाम्भ्यां द्वाभ्यामताडयत् ।
 श्रुतकीर्तिंस्तथा चापं चिच्छेद निशितैः शरैः ॥ १६
 अधान्यद्वनुरादाय श्रुतकीर्तिर्महारथः ।
 द्रौणायनिं त्रिभिर्विद्ध्वा विव्याधान्यैः शितैः शरैः १७

ततो द्रौणिर्महाराज शरवर्षेण भारत ।
 छादयामास तत्सैन्यं समन्ताच्च शरैर्नृपान् ॥ १८
 ततः पुनरमेयात्मा धर्मराजस्य कार्मुकम् ।
 द्रौणिश्चिच्छेद विहसन्विव्याध च शरैस्त्रिभिः ॥ १९
 ततो धर्मसुतो राजन्प्रगृह्णान्यन्महद्वनुः ।
 द्रौणिं विव्याध सप्तत्या बाह्वोरुरसि चार्दयत् ॥ २०
 सात्यकिस्तु ततः क्रुद्धो द्रौणेः प्रहरतो रणे ।
 अर्धचन्द्रेण तीक्ष्णेन धनुश्छिन्नवानदङ्गुशम् ॥ २१
 छिन्नधन्वा ततो द्रौणिः शक्त्या शक्तिमता वरः ।
 सारथिं पातयामास शैनेयस्य रथाद्भुतम् ॥ २२

C ४ 2673
B ४ 55. 24
K ४ 50. 23

reads 13^{ab} on marg — ^a) B₁ D₁ D₂ s T₁ s
 श्रुतसोमश्च V₁ B₁ D₂-1 ६ १ तु (for च) — ^b) S
 (except T₂) तथाष्टभिः (for च सप्तभिः) — D₂ om
 (hapl.) 13^c-15^f — ^d) K₂ ते (for त)

14 D₂ om. 14 (cf. v l. 13) V₁ reads 14^{ab}
 on marg — ^a) K₁ सोत्यक्रुद्धस्, K₂ V₁ B D (D₂ om)
 T₂ M स तु क्रु (D₂ वि)द्धस्, K₃ सोतिविद्धस्, T₁ s G स
 संक्रुद्धस् (for सोऽति) — ^b) K₂ ज्वलन् (for श्वसन्)
 — ^c) V₁ D₁ D₂ T₂ s G M₁-3 प्रत्य (M₁-3 'ति) विव्यच्
 T₁ प्रतिविष्य, M₁ s च्यविष्यच् (for प्राविष्यत) K₁ B₁ s
 D₁ T₂ शिलीमुन्यै, B₁ शितै शरै, D₁ D₂ शिलाशितै
 (for 'शितै')

15 D₂ om. 15 (cf. v l. 13) — ^b) K₂ D₁ D₂
 T₁ श्रुतसोम, B₁ सूतं, G₂ सुतसोमश्च — ^c) K₃ सप्तभिः
 B₁ s D₁ D₁ D₁ s T₁ M अष्टभिः, T₂ G नवभिः (for
 अष्टभिः) S₂ K₂ B₂ D₁ T₁ श्रु (T₁ कृ) तवर्माणं (for
 'कर्माण) — ^d) D₂ s G₂ 2 प्रत्यविष्यत् (G₁ 'च्यं),
 T₂ s प्रतिविष्य (for 'विन्ध्य) V₁ D₂ शितै (for त्रिभिः)
 T₁ M₁ तना, T₂ G तदा (for शरै) — K₃ om (hapl)
 15^c-16^d — ^f) K₂ धर्मराज V₁ B₁ s D₂ s ६ १ च
 पंचभिः, D₁ D₁ s त्रिभि शरै (for च सप्तभिः)

16 K₃ om 16 (cf. v l. 15) — ^a) D₁ D₁ 3-5 १
 तथा (for अय) D₂ [ह]तरस् (for [ह]तरास्) S₂
 K₁ s V₁ B₁ D₂ तथा (for तत) V₁ B₁ D₁ D₁ s
 योवान्, D₂ शूरा (for शूरान्) D₁ D₂ S अथेतरान्म (D₂
 'न्यानपि स) हेवामान् — ^b) V₁ D₁ S समर्षयत्, D₂
 समर्षवान् (for अताडयत्) — ^c) B₂ D₁ D₂
 श्रुतकीर्तिस् D₁ D₂ s S ततश्च (for तथा) T₂ G चापि
 (for चाप) — ^d) S₂ निशितै S (except T₂) मृष्टौ (T₂

G धनुश्च) चिच्छेद मारिय

17 K₂ D₂ ६ om (hapl.) 17 — ^a) S₂ आघाय (for
 आघाय) — ^b) D₁ D₁ s महायशा (for 'रथ) — ^c)
 S₂ V₁ B₂ s D₂ T₁ s G₂ s M₁-3 द्रोणायनिं T₂ द्रौणाय
 नवभिर्विद्ध्वा — ^d) D₁ D₁ D₂ T₂ पुनश्चान्यै (for
 विव्याधान्यै) V₁ D₁ D₁ D₁ s s T₂ त्रिभि शरै, G₁ s
 शिलाशितै (for शितै शरै)

18 ^a) S₂ K₁ द्रौणिः; T₂ G₂ s द्रोणिर् — ^b) D₂
 शरवर्षेण (for 'र्षेण) K₂ B₁-1 D₂-1 ६ १ मारिय, V₁ B₂
 D₁ D₁ s सर्वश, D₁ D₂ T G₂ M सर्वत (for भारत)
 — ^c) K₂ समस्ताश्च S₂ K₂ s च शरैस्त्रिभि, K₁ च त्रिभि
 शरै, V₁ B D₁ D₁ s-5 भरतर्षभ, D₁ D₂ S युद्धदुर्मद,
 D₂ ६ च शरैर्नृप (for च शरैर्नृपान्)

19 S₂ K₁ s 4 om (hapl.) 19 — ^b) G₁ s धर्मपुत्रस्य
 — ^c) D₁ T₂ प्रहसन् (for विहसन्) D₂ द्रौणिर्हसन्प्र
 चिच्छेद (for 'S (except T₂) द्विवा छिन्वा प्रहसा (G₁
 'सहा) य तं विव्याध त्रिभि शरै

20 ^a) K₂ धर्मस्ततो (for धर्मसुतो) D₂ राजा — ^b)
 K₁ D₁ T₂ [अ]न्य (for [अ]न्यन्) D₂ प्रगृह्ण रुचिर धनु-
 — ^c) T₁ द्रोणपुत्र चतु पष्ट्या, T₂ s G M द्रोणपुत्रं त्रि (T₂
 G₂ तु) पष्ट्या तु — ^d) K₁ चाक्रयात्, K₂ B₁-1 D₂-1 ६ १
 S चार्षयत् V₁ D₂ चैव हि, B₂ D₁ D₁ D₁ s चैव ह
 (for चार्दयत्)

21 ^a) S शैनेयस् (for सात्यकिस्) D₂ सुसक्रुद्धो (for
 (for तत क्रुद्धो) — ^b) D₂ वाणे (for द्रौणे) B₁
 द्रौणिना प्रहरतो रणे (hypermetric) — ^c) T₂ G₂ वाणेन
 (for तीक्ष्णेन) — ^d) G₂ [अ]नदन्

22 ^b) K₁ शक्ता (for शक्त्या) — ^d) K₂ सैन्ये यस्य
 (for शैनेयस्य) S हुतं रयात् (by transp)

अथान्यद्गुरुरादाय द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
 शैनेयं शर्वपेण छादयामास भारत ॥ २३
 तस्याश्वाः प्रहृताः संख्ये पतिते रथसारथौ ।
 तत्र तत्रैव धावन्तः समदृश्यन्त भारत ॥ २४
 युधिष्ठिरपुरोगास्ते द्रौणिं शस्त्रभृतां वरम् ।
 अभ्यवर्षन्त वेगेन विसृजन्तः शिताञ्शरान् ॥ २५
 आगच्छमानांस्तान्दृष्ट्वा रौद्ररूपान्परंतपः ।
 प्रहसन्प्रतिजग्राह द्रोणपुत्रो महारणे ॥ २६

ततः शरशतज्वालः सेनाकक्षं महारथः ।
 द्रौणिर्ददाह समरे कक्षमग्निर्यथा वने ॥ २७
 तद्वलं पाण्डुपुत्रस्य द्रोणपुत्रप्रतापितम् ।
 चुक्षुमे भरतश्रेष्ठ तिमिनेव नदीस्रसम् ॥ २८
 दृष्ट्वा ते च महाराज द्रोणपुत्रपराक्रमम् ।
 निहतान्मेनिरे सर्वान्पाण्डून्द्रोणमुतेन वै ॥ २९
 युधिष्ठिरस्तु त्वरितो द्रौणिं श्लिष्य महारथम् ।

23 *) Ś: K₁ आघाय — ^a) T₁: G₂: M
 वारयामास (for छादया')

24 *) Ś K₂ तथाश्वा (Ś: *श्वा) (for तस्याश्वा) K₈
 D₈ प्रहृता; D₁ D₁: विद्वता; G₂ प्रहृत (for प्रहृता)
 K₁ D₃ G₂ M₂₋₄ संख्ये — ^b) K₈ V₁ D₁ D₁:
 पातिते — After 24^{ab}, Ś K₁: read 12^{cd} — ^c)
 T₁: G₈ तत्रैव धावन्तस्य — ^d) V₁ B₁ D₁ D₁: S
 (except T₁) मारिय (for भारत)

25 *) K₈ V₁ B D₁ D₁ D₁: S T G₁: M
 तु; D₈ G₂ च (for ते) — ^b) G₁ वर — ^c) B₁ D₁
 D₈: T₁ G₁: अभ्यवर्षन्त, D₁ D₁: M₁ 'वर्षन्त, M₂: 'वर्षन्त
 — ^d) V₁ विसृजन्त (for 'जन्त) T₁: G₁: S transp.
 शिताञ् and शरान्

26 *) V₁ B₁ D₁ D₁: S आगच्छतस्तु (for 'मानांस)
 S सहसा पत (M₁ 'ति) तस्तान् वै — ^b) Ś₁ K₂ रुद्ररूपान् (K₈
 'पा), K₈ V₁ B D₁ D₁: S S क्रुद्ररूपान् (K₈ 'प), D₁
 D₈ क्रूर (for रौद्र) K₄ B₁: S परतप, S समतत — ^d)
 D₁ महारण; D₈: 'रथ

27 M₂: om (hapl) 27^{ab} — ^a) K₁: शरशत-
 (K₁ 'त)ज्वाला, K₈ शरो महाज्वाल; K₄ सरसत् ज्वाल
 (sic). — ^b) Ś K₁: S सेनाकक्ष D₂: S महायल; S
 (M₈: om) 'रणे (for 'रथ) — ^d) Ś K₁: S कक्षम्, G₂
 कक्षम् (as in text) B₁ यथाचले, S द्वयोद्ध (T₁: 'रिथ)त्
 (for यथा वने)

28 *) V₁ D₁ D₁ D₁: S पाण्डवेयस्य (for
 पाण्डुपुत्रस्य) — ^b) Ś K₁: om (hapl) from प्रतापितम्
 up to द्रोणपुत्र (in 29^b) V₁ द्रोणपुत्रेण तापित; B₈:
 'त्र प्रतापवान्, D₁ D₁: T₁: S G₂ M 'त्रशराहत, T₈ G₁:
 'त्रशराहित (G₁ 'र) — After 28^c, T₂: S G ins

505*

तस्मिन्नेव चमूसुखे ।

तद्वलं पाण्डवेयस्य द्रोणपुत्रशराचिपा ।
 तापयन्भरतश्रेष्ठ गभस्त्रिभिरिवांशुमान् ।
 तत्ताप्यमान तीक्ष्णाम्रैर्द्रोणस्य च सायकै ।
 क्षुभ्यन्ते पाण्डव सैन्यं

[5]

[(L. 3) T₂ पातयन् (for तापयन्) — After line 3,
 G₂ ins

506* तद्रज्यमान मर्षेण ब्राह्मणस्य शराहतन् ।

The above is followed by repetition of 28^c and
 lines 2-4 of 505* in G₂ — (L. 4) T₂ G₁: पृथ्य (G₁
 मज्य)मानमनर्षेण; G₂ (both times) तद्रज्यमान मर्षेण (for
 the prior half). G₂ (second time) ब्राह्मणस्य शराहत
 (for the posterior half)]

— ^d) T₂: S G₂ तिमिनेव (for 'नेव) Ca cites तिमिना
 T₁ M तस्मिन्नेव चमूसुखे (= line 1 of 505*) Ca cites
 नदीस्रसम् (as in text)

29 Ś K₁: om. up to द्रोणपुत्र (in 29^b) (cf. v 1
 28) K₈ om 29^a-30^b — ^a) T₂ ततस् (for दृष्ट्वा) B₁
 D₂: S चैव; D₁ D₁: तं च, S तत्र (for ते च) — ^b) D₂: S
 द्रोणपुत्रप्रतापितान् (D₂: 'पिन), T₂: 'शरार्चितान् — ^c) Ś₁
 निहितान् (for निह^c) D₁: सर्वान्मन्यत हतान् (for ^c)
 S सर्वान्द्रु (T₂ दृष्ट्वा दु)योघन पार्यान्द् (G₁ 'धं ह)वान्युदे
 द्वा (T₂ G₁: S M₁ [S]भ्य)मन्यत

30 K₈ om 30^{ab} (cf. v 1 29) — ^a) D₂ त्वरित
 — ^b) D₂: S द्रौणे (for द्रौणिं) B₁ M₁ द्रोणशिष्यं, B₁
 M₂₋₄ द्रोणशिष्यो (for द्रौणिं श्लिष्य) Ś₁ K₂ श्लिष्या, Ś₂
 K₁: दृष्ट्वा, B₁ G₁: पीड्य; B₂ शिष्य, D₂ श्लिष्यन्, T₁
 विन्वा, T₂: S G₂ विष्य (for श्लिष्य) K₁ महारथ D₁ D₁
 द्रौणेर्दृष्ट्वा (D₂ दृष्ट्वा द्रौणे) पराक्रम — ^c) B₁: T₂: S G M
 द्रोणपुत्रं स, B₂: 'त्र त; D₂: S 'त्राय; T₁: 'त्र वै — ^d) V₁
 D₈ रोपामर्षसमन्वित — After 30, T G ins

507* जानामि त्वां युधि श्रेष्ठ वीर्यवन्त यलान्वितम् ।

कृतास्त्रं कृतिनं चैव तथा लघुपराक्रमम् ।
 यलमेतद्भवान्सर्वं पार्यते यदि दर्शयेत् ।
 ततस्त्वां बलवन्तं च कृतवीर्यं च विग्रहे ।
 स हि वै पार्यते दृष्ट्वा समरे शत्रुसूदनम् । [5]
 भवेत्तव बलं किंचिद्भवीमि त्वां न तु द्विज ।

अत्रवीद्रोणपुत्रं तु रोपामर्षसमन्वितः ॥ ३०
 नैव नाम तव प्रीतिर्नैव नाम कृतज्ञता ।
 यतस्त्वं पुरुषव्याघ्र मामेवाद्य जिघांससि ॥ ३१
 ब्राह्मणेन तपः कार्यं दानमध्ययनं तथा ।
 क्षत्रियेण धनुर्नाम्यं स भवान्ब्राह्मणञ्चुवः ॥ ३२
 मितस्ते महाबाहो जेष्यामि युधि कौरवान् ।
 कुरुष्व समरे कर्म ब्रह्मवन्दुरसि ध्रुवम् ॥ ३३
 एवमुक्तो महाराज द्रोणपुत्रः समन्निव ।
 युक्तत्वं तच्च संचिन्त्य नोत्तरं किंचिदब्रवीत् ॥ ३४

अनुक्त्वा च ततः किञ्चिच्छरवर्षेण पाण्डवम् ।
 छादयामास समरे कुद्रोऽन्तक इव प्रजाः ॥ ३५
 संछाद्यमानस्तु तदा द्रोणपुत्रेण मारिष ।
 पार्थोऽपयातः शीघ्रं वै विहाय महतीं चमूम् ॥ ३६
 अपयाते ततस्तस्मिन्धर्मपुत्रे युधिष्ठिरे ।
 द्रोणपुत्रः स्थितो राजनप्रत्यादेशान्महात्मनः ॥ ३७
 ततो युधिष्ठिरो राजा त्यक्त्वा द्रौणिं महाहवे ।
 प्रययौ तावकं सैन्यं युक्तः क्रूराय कर्मणे ॥ ३८

C ० 2891
B ० 53 30
K ० 50 44

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥

[(L 1) T₂ G₂ महाबल (for बलान्वितम्) — (L 3) T₁ पापताय च दर्शयत् (for the post half) — (L 4) T₁ G₂ तु (for च) T₂ G₂ कृतविद्य (for 'वीर्य') — (L 5) T₂ G₂ न (for स) T₂ G₂ मे (for वै) — (L 6) G₂ त्वा T₂ G₂ इति (for नतु) T₂ G₂ द्विव]
 31 ^a) D₂ ते मनस (for नाम तव) T₂ प्रज्ञा (for प्रीतिर्) — ^b) T₂ G₂ न च (for नैव) B₂ कृताज्ञया (for कृतज्ञता) — ^c) V₁ B₂ s D₁ D₂ S (except T₁) ततस् (for यतस्) — ^d) D₁ D₂ मामेवामि, T₁ तमेवाद्य (for मामे) K₂ जिघांसया (for 'ससि)
 32 ^b) D₁ तप (for तथा) S शमश्च दम एव च — ^a) K₂ s D₁ ब्राह्मण ध्रुव (K₂ 'वं), K₄ D₁ D₂ T₁ 'णो (T₁ 'णो) ध्रुवं, D₂ 'णो ध्रुव', G₁ 'णप्रम'
 33 D₁ D₂ S transp 33^{ab} and 33^{cd} — ^a) D₂ मितितस् D₂ 'च, T₂ तु (for ते) D₁ D₂ S (except T₂) [S]द्य समरे (for महाबाहो) — After 33^a, G₁ reads 35de repeating it in its proper place — ^b) K₂ B D₂-s १ T₂ युधि जेष्यामि (by transp), D₁ योधयिष्यामि, D₂ चिजेप्याम्यद्य, S (except T₂) ध्रुव जेष्यामि (G₂ 'म) D₂ 'जेप्यामि त्वा सकौरव — ^c) M₂-३ तरमम (for समरे) D₁ कर्ण (for कर्म) — ^d) D₁ D₂ S ब्रह्मवंधो यथेष्टत (D₂ 'च्छसि, T₂ 'स्तित) Ca c oite ब्रह्मवन्दुर (as in text)
 34 ^a) V₁ उक्ते — ^b) K₂ V₁ B₁ २ ४ s D₁ D₁ D₂-s T₂ s G M युक्त तत्त्व (D₁ D₂ 'ध्य) च, B₂ युक्तमयुक्तं च (hypermetric), T₁ युक्तं तद्वच (for युक्तत्वं तच्च) D₁ युक्त तत्त्व स्वसंचित्य
 35 ^a) K₁ अनुक्तो (sio) V₁ T₁ तु, D₁ D₂ [ए]व (for च) — ^b) M₂-४ पाठवान् — G₁ reads 35^{de}

for the first time after 33^a — ^b) G₁ (first time) सञ्छाद्यमान (for छादयामास)
 36 ^a) K₂ s V₁ B₁ D (except D₁ D₂ s) T₂ s G₁ s M₁ स छाद्य"; B₂ त छाद्य", T₁ प्रच्छाद्य" D₂ तु तथा; S (except T₁) समरे (for तु तत्र) — D₁ om. (hapl.) 36^a-37^b — ^a) S ज्य(T₂ स्या)पायासीद्(T₂ G₂ 'याद्य र)णे पार्थ — ^b) K₂ विगाह्य, D₁ D₁ s s (marg as in text) S प्रगृह्य (for विहाय)
 37 D₁ om 37^{ab} (cf. v L 36) — ^a) S प्रयाते तु (for अपयाते) D₂ च तस्मिन्वै (for ततस्तस्मिन्) — ^b) V₁ D₂ 'धर्मराजे (for 'पुत्रे) — ^c) V₁ B₂ s D₁ D₂ D₂-१ १ s T₁ २ ततो, Ca स्थितो (as in text) — ^d) V₁ B₂ s D₁ D₂-१ १ s प्रत्यागात्, Ca प्रत्यादेशाद् (as in text) Co oites प्रत्यागात् K₂ V₁ B₂ s D₁ D₂ ४ s-३ महामना (B₂ D₁ 'न) (for 'स्मन)
 38 ^a) D₁ T₂ M युधिष्ठिर V₁ B D₁ D₁ D₁-s १ s राजन्, T₂ M त्यक्त्वा (for राजा) — ^b) B₂ D₁ G₁ द्रौणिर् T₂ M राजानं द्रौणिराहवे — ^c) D₁ प्रययौ G₂ तावका — ^d) K₁ युक्ता, T₂ कुद्, G₁ युक्त, M₁ युधि; Ca युक्तः (as in text) G₂ कर्मणि D₂ 'मुक्त्वा त कृत्(D₂ क्रूर)योधिन
 Colophon. — Day of Karṇa's Generalship S₂ K₁ १ द्वितीये (S₂ य) युद्धदिवसे — Adhy name B₂ द्रौणिना युधिष्ठिरपलायन, D₁ पार्थापमान; T₂ अश्वत्थाम पराक्रम; M₁ अश्वत्थामयुद्ध — Adhy no (figures, words or both) S₂ 39 (as in text), K₁ D₁ 50, B₁ D₁ 55, B₂ 46, B₄ 58, B₅ D₂ 56, D₁ D₂ 66, D₁ 36, T₁ s G 53, T₂ M 52

४०

संजय उवाच ।

भीमसेनं सपाञ्चाल्यं चेदिकैकयसंवृतम् ।
 वैकर्तनः स्वयं रुद्धा वारयामास सायकैः ॥ १
 ततस्तु चेदिकारूपान्ष्टुञ्जयांश्च महारथान् ।
 कर्णो जघान संक्रुद्धो भीमसेनस्य पश्यतः ॥ २
 भीमसेनस्ततः कर्णं विहाय रथसत्तमम् ।
 प्रययौ कौरवं सैन्यं कक्षमग्निरिव ज्वलन् ॥ ३
 सप्तपुत्रोऽपि समरे पाञ्चालान्केकर्यास्तथा ।
 सृञ्जयांश्च महेष्वासान्निजघान सहस्रशः ॥ ४
 संशसकेषु पार्थश्च कौरवेषु वृकोदरः ।
 पाञ्चालेषु तथा कर्णः क्षयं चक्रुर्महारथाः ॥ ५

ते क्षत्रिया दह्यमानास्त्रिभिस्तैः पात्रकोपमैः ।
 जग्मुर्विनाशं समरे राजन्दुर्मन्त्रिते तत्र ॥ ६
 ततो दुर्योधनः क्रुद्धो नकुलं नवभिः शरैः ।
 विन्याध भरतश्रेष्ठ चतुरश्रास्य वाजिनः ॥ ७
 ततः पुनरमेयात्मा तत्र पुत्रो जनाधिपः ।
 क्षुरेण सहदेवस्य ध्वजं चिच्छेद काञ्चनम् ॥ ८
 नकुलस्तु ततः क्रुद्धस्तत्र पुत्रं त्रिमस्रभिः ।
 जघान समरे राजन्सहदेवश्च पञ्चभिः ॥ ९
 तावुभौ भरतश्रेष्ठौ श्रेष्ठौ सर्वधनुष्मताम् ।
 विन्याघोरसि संक्रुद्धः पञ्चभिः पञ्चभिः शरैः ॥ १०
 ततोऽपराम्यां मल्लाभ्यां धनुषी समकृन्तत ।

40

1 ^a) Ś K₂ 4 B₁ 4 D₁ D₁ 4 5 7 च पांचाल्य (Ś₂ K₂ 4 D₁ 4 ल्य; D₁ D₁ 6 ल), V₁ B₂ 5 D₁ 8 S (except T₂) सपाचालं (M₁ ल) — ^b) K₂ 4 D₁ D₁ 8 चेदिकैक ('के')यसंवृत, D₁ D₁ 8 'केकयसंवृत, G₁ 'केसरसंवृतं (sio) — ^c) B₂ D₂ स्वयं क्रुद्धो, D₁ तु संक्रुद्धो; D₂ सुसक्रुद्धो (for स्वय रुद्धा) T₁ 8 G M सेनापति (M₁ 'ति) स्वय क्रुद्धो; T₂ सूत सेनापति क्रुद्धो — D₂ om (hapl) 1^a-2^a — ^d) V₁ D₁ D₂ छादयामास (for वार) Ś K₂ 4 सैनिकै (for सायकै)

2 D₂ om 2^{ab} (cf. v 1 1) — ^a) B₂ D₂ T₂ G₂ ततश्च S K₂ देवकारुथान्, S चेदिकारुथान् — ^b) B₁ 2, 4 D₂ 4 7 समरे (for सक्रुद्धो)

3 B₂ om 3^{ab} — ^a) T₁ 8 G तु वं (for तत) — ^b) K₁ D₁ G₁ रथमुत्तमं; K₂ D₂ 'सत्तम' — ^c) K₁ कौरवे. — ^d) Ś K₂ 4 कक्षयम्; D₂ कक्षेषु D₁ D₁ 8 अग्नेर D₁ दहन्निव (for इव ज्वलन्). B₂ om from मसि up to कौरवे (in 5^b)

4 B₂ om 4 (of v 1 3) — ^b) Ś₂ D₁ पचालान् K₂ D₁ D₁ 4 5 केकर्यास्य T₂ तदा (for तथा) — ^d) S स (G₂ M₂ स)जघान (for निज)

5 B₂ om up to कौरवे (in 5^b) (of v 1 3) — ^a) Some MSS संसकेषु K₂ 4 B₂ पार्थस्य, V₁ D₁ D₁ D₁ 8 वै पार्थ (D₁ 'र्थ), S पार्थस्तु. — ^b) B₂ ततस्ततः (for वृकोदर) — Ś K₁ 2 om. 5^{ab}. — ^c) V₁ B₂ D₁ D₂ 5, 7 पचालेषु. B₁ तत (for तथा) — ^d) G₂ चक्रे D₂

महारथं T₂ G₁ 2 क्षयकाले यथाप्रय

6 ^b) B₂ च (for क्रे) D₂ पात्रकोत्तमै. — ^a) S चिनाशमगमन्तीयं — ^c) K₁ मंमंत्रिते V₁ राजन्दुर्मन्त्रितेन ते.

7 ^a) M₁ om from ततो up to क्षुरेण (in 8^a). B₁ राजा (for क्रुद्धो) — ^b) K₂ V₁ B₁ 2 3 D₁ D₂ 2-2.2 नवभिर्नकुल (by transp), B₂ नवभिर्निशितं. D₁ D₁ 8 शरै (for शरै) — After 7^{ab}, D₂ reads 9^{cd}, repeating it in its proper place and om 7^a-5^b — ^c) B₂ G₁ M₁ भरतश्रेष्ठ — ^d) S (M₁ om) चतुर्भिस्त (T₁ 8 श्रा)स्य

8 M₁ om up to क्षुरेण (in 8^a), D₂ om 8^{ab} (cf v 1 7) — ^a) S (M₁ om) परन् (for पुनर) — ^b) K₂ V₁ B₁ 2 3 D (D₂ om) T G₂ M (M₁ om.) जनाधिप, B₂ नराधिप; B₂ जनेश्वर — ^c) K₂ T₂ कार्मुकं (for काञ्चनम्)

9 ^a) Ś K₂ 2 3 च (for तु) M₁ क्रुद्ध — K₂ om. (hapl) 9^b-10^b. — ^b) B₂ D₂ G₁ 2 च (G₁ 2 तु) सस्रभिः; D₁ त्रिसस्रभिः; D₂ त्रिभिः शरै, T₂ त्रिभिस्त्रिभिः — D₂ reads 9^{cd} for the first time after 7^{ab} — ^c) Ś आजघान शृशं राजन् — ^d) B₁ सहदेव D₁ तु (for च) B₂ 3 D₂ सस्रभि (for पञ्चभि)

10 K₂ om 10^{ab} (cf v 1 9) B₂ om (hapl) 10-11 — ^a) V₁ D₁ D₁ T₂ भरतश्रेष्ठ (V₁ 'ष्ट) — ^b) B₁ 5 D₂ 1 7 ज्येष्ठो; D₁ om., M श्रेष्ठ — ^c) D₁ om. one पञ्चभि

11 B₂ om 11 (cf. v 1. 10) — ^a) G₁ फलाम्यां

यमयोः प्रहसन्नाजन्विव्याधैव च सप्तभिः ॥ ११
 तावन्ये धनुषी श्रेष्ठे शक्रचापनिभे शुभे ।
 प्रगृह्य रेजतुः शूरो देवपुत्रसमौ युधि ॥ १२
 ततस्तौ रभसौ युद्धे भ्रातरौ भ्रातरं नृप ।
 शरैर्ववर्षतुर्घोरैर्महामेघौ यथाचलम् ॥ १३
 ततः क्रुद्धो महाराज तव पुत्रो महारथः ।
 पाण्डुपुत्रौ महेश्वासौ वारयामास पत्रिभिः ॥ १४
 घनुर्मण्डलमेवास्य दृश्यते युधि भारत ।

सायकाश्चैव दृश्यन्ते निश्चरन्तः समन्ततः ॥ १५
 तस्य सायकसंछन्नौ चकाशेतां च पाण्डवौ ।
 मेघच्छन्नौ यथा व्योम्नि चन्द्रसूर्यौ हतप्रभौ ॥ १६
 ते तु बाणा महाराज हेमपुङ्खाः शिलाशिताः ।
 आच्छादयन्दिगः सर्वाः सूर्यस्येवांशवस्तदा ॥ १७
 बाणभृते ततस्तस्मिन्संछन्ने च नभस्तले ।
 यमाभ्यां दृश्ये रूपं कालान्तरुयमोपमम् ॥ १८
 पराक्रमं तु तं दृष्ट्वा तव सूनोर्महारथाः ।

C B 2708
B 8 56 17
K 8 51 17

(for भद्राभ्यां) — ^b) K₁ D₁ समकृतत, D_{n1} समलकृते
 (for 'कृतत) G₂ घृष्टधुन्त्रस्य चाच्छिनत् — G₂ om
 11^a-32^d — ^c) K₃ B (B₂ om.) D₂-4.7 सहसा, D_{n1}
 समरे (for प्रहमन्) S (G₂ om.) यमयोः प्रसभं वी(T₁
 वी)रो — ^d) K₃ D₃ T₂ [अ]य, V₁ B (B₂ om.)
 D_{a1} D_{n1} D₁-5.7 च; D₃ स, T₁ 3 G₁ 3 M [जा]शु (for
 [ए]व) K₃ D_{n1} D₃ S (G₂ om.) त्रिभिस्त्रिभि, V₁ B
 (B₂ om) D_{a1} D₁-5 7 त्रिमसभि (for च स^c)

12 G₂ om 12 (cf. v 1 11) — ^a) D_{a1} D₁ 5
 श्रेष्ठ, S (except T₂, G₂ om) मृष्टे (for श्रेष्ठे) — ^b)
 M₂ 4 शत- (for शक्र) D_{n1} क्षणे; S (G₂ om) तदा (T₁
 'या) (for शुभे) — ^c) D_{n1} वीरौ (for शूरो) — ^d) T₂
 देवप्रतिसमौ D_{n1} देवपुत्रौ महारथौ

13 G₂ om 13 (cf. v 1 11) — ^a) T₁ रभसाद्,
 M₁ रभसो — ^b) K₃ क्षयं, B₁ D₃ 4.7 T₃ युधि, D_{n1} D₃
 G₂ M नृप — ^c) Ś₁ K₃ V₁ B D (except D_{n1} D₃) G₁
 बृहत्तुर — ^d) Ś K₁ 2 4 B₁ महा(K₁ सह)मेघै-
 रिवाचत्, D₃ श्वसमानौ महाबलौ, S (G₂ om) तोयदाविद
 पर्वत

14 G₂ om. 14 (cf. v 1 11) — ^a) G₁ सप्तभि (for
 पत्रिभि)

15 G₂ om. 15 (cf. v 1 11) — ^b) D₃ S (G₂ om.)
 दृश्ये — ^c) D_{a1} D₁ 2 5 सायकाश्, D_{n1} तावकाश् V₁
 B₁ D_{a1} D_{n1} D₁ 2 5 M₂-4 च व्यदृश्यंत (D₂ 'ते), B₁ चापि
 दृश्यते, T G₁ 3 M₁ चाप्य(T₁ 'स्य)दृश्यंत (T₂ 'ते) (for
 चैव दृश्यन्ते) D₃ सायका न व्यदृश्यते — ^d) B₃
 D₃ T₁ G₁ नि'सरंत, D_{n1} निश्चरंत, D₂ नि'श्चरंत (for
 निश्चरन्त) T₂ G₁ M ततस्तत (for समन्तत)

16 G₂ om. 16 (cf. v 1 11) B₃ om 16^{ab}.
 B₃, Bom. and Cal. ed. om 16^a-17^b. — ^a)

Ś₂ K₂ 4 सायकसच्छिन्नौ (Ś₂ 'न्ना) — ^b) K₃ V₁
 B₁ 2 4 D₂ 3.6-8 चकासेते, D_{a1} D₁ 4 5 चकासाते, D_{n1}
 प्रकाशेते V₁ B₁ 2 3 D_{a1} D_{n1} D₁ 5 न (for च) S (G₂
 om.) माद्रैयौ न विरेजतु — ^c) V₁ मेघच्छन्ने — ^d) Ś
 K₁ 2 4 प्रभाट्टौ; B₁ D₁ कृतप्रभौ; B₃ तथाभ्रगौ, T₁ G₁ M
 हतप्रभौ, T₁ 3 G₂ गतप्रभौ (for हतप्रभौ) B₂ 4 D_{a1}
 चंद्रसूर्यकृतप्रभौ

17 G₂ om 17 (cf. v 1 11) B₃ om 17^{ab} (of v 1
 16) — ^b) D_{n1} S (G₂ om) स्वर्णपुखा (for हेम^c) — ^c)
 K₃ T₁ दश दिश (for दिश सर्व^a) — ^d) K₃ B₂ 4
 D_{n1} D₁ [अ]शवो यया, B₃ D₂-4 [अ]शवस्तया; D_{a1}
 D₁ 5 नभस्तय, S (G₂ om) मरीचय

18 G₂ om. 18 (cf. v 1 11) — ^a) K₁ भीतभूते
 (for बाण^c) Ś₂ K₁ 4 तदा (for ततस्य) — ^b) M₂ 4
 संच्छिन्ने च B₄ ययानले; T₁ 3 G₃ नभस्त्यले T₂ संछन्ने
 नभस^c स्थले, G₁ छन्ने च नभस स्थले — After 18^{ab},
 D_{n1} ins

508* नकुल सहदेवश्च क्रोध वीर्यं समास्थितौ ।
 तां बाणवृष्टिं राक्षस्तु शरैः शतसहस्रभिः (sic) ।
 छादयामासतुरुभौ बाणौवैस्त्रनयं तव ।
 ततस्तयोर्महाराज सृजतोरनिश शरान् ।

— ^c) B₂ 5 D_{a1} D_{n1} D₁ 5-7 यमयोर्; S (G₂ om)
 राक्षस्तु (for यमाभ्या) K₃ D₃ दृश्यते (for दृश्ये)

19 G₂ om. 19 (cf. v 1 11) — ^a) Ś₂ तद् (for
 त) D_{n1} विक्रमं तु तयोर्दृष्ट्वा — ^b) B₄ तस्य (for तव)
 D_{n1} पुत्रोर् (for सूनोर्) K₁ 4 D₃ महारथौ; D_{n1} M₁
 'रथः. — After 19^{ab}, D_{n1} ins

509* क्रोधमास्थाय परम नि'श्चसश्च यधोरग ।
 बाणान्घकार ससृजे तव पुत्रस्तयोस्तदा ।

— ^c) K₄ मृत्युर् D_{n1} D₃ 3 (marg) T₃ G₁ 3 द्वांतिक,

मृत्योरुपान्तिकं प्राप्तौ माद्रीपुत्रौ स मेनिरे ॥ १९
 ततः सेनापती राजन्पाण्डवस्य महात्मनः ।
 पार्यतः प्रययौ तत्र यत्र राजा सुयोधनः ॥ २०
 माद्रीपुत्रौ ततः शूरो व्यतिक्रम्य महारथौ ।
 धृष्टद्युम्नस्तव सुतं ताडयामास सायकैः ॥ २१
 तमविध्यदमेयात्मा तव पुत्रोऽत्यमर्षणः ।
 पाञ्चाल्यं पञ्चविंशत्या प्रहस्य पुरुपर्यभ ॥ २२
 ततः पुनरमेयात्मा पुत्रस्ते पृथिवीपते ।
 विद्धा ननाद पाञ्चाल्यं पथ्या पञ्चभिरेव च ॥ २३
 अथास्य सशरं चापं हस्तावापं च मारिप ।

क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन राजा चिच्छेद संयुगे ॥ २४
 तदपास्य धनुश्छिन्नं पाञ्चाल्यः शयुर्कर्णनः ।
 अन्यदादत्त वेगेन धनुर्मरसहं नवम् ॥ २५
 प्रज्वलन्निव वेगेन संरम्भाद्गुधिरेक्षणः ।
 अशोभत महेष्वासो धृष्टद्युम्नः कृतव्रणः ॥ २६
 स पञ्चदश नाराचाञ्चसतः पन्नगानिव ।
 जिघांसुर्भरतश्रेष्ठं धृष्टद्युम्नो व्यवसृजत् ॥ २७
 ते वर्म हेमविकृतं भिन्ना राज्ञः शिलाशिताः ।
 विविशुर्वसुधां वेगात्कङ्कगर्हिणवाससः ॥ २८
 सोऽतिविद्धो महाराज पुत्रस्तेऽतिव्यराजत ।

M₁ उपातकं V₁ नूनं (for प्राप्तौ) — ^a) K₁ D₂ स; D₃ सु; S (G₂ om) हि (for सः).

20 G₂ om 20 (cf v l 11) — ^a) D₃ सेनापतिस्ततो (by transp.) — ^b) S (G₂ om.) पाण्डवानां S₁ K₃ V₁ B D₁ D₁ D₁ 3-5 7 S (G₂ om.) महारथ (for 'त्मन') — ^c) S (G₂ om) राजन् (for तत्र) — ^d) M यतो (for यत्र).

21 G₂ om 21 (cf v l 11) — ^b) D₁ महारथः; D₃ (before corr as in text) 'रथाः. — ^a) B D₃ 4 7 8 चारयामास; D₁ S (G₂ om) पीठ' (for छाट') D₃ T₁ संयुगे (for सायकैः)

22 G₂ om. 22 (cf. v l 11) — ^a) M₃ तद् (for तम्) — ^b) S₁ B₁₋₄ D₁ D₂₋₄ 6-8 T₂ हि; K₃ V₁ B₃ D₁ D₁ 5 [S]पि (for सति-) — ^c) T₁ 2 G₁ M पाचाल (T₂ 'लि). — ^d) K₃ V₁ B (except B₂) D₁ D₁ D₂ 3 6-8 पुरुपर्यभ (D₃ 'भं; T₂ 'पोत्तमः T₁ 3 G₁ 3 M प्रसह्य पुरुपोत्तम

23 G₂ om 23 (cf. v. l. 11). S K₁ 2 om 23^{ab} — ^b) T₂ G₁ M पुत्र K₂ 4 B D₂₋₄ 6-8 तव पुत्रो ह्य (K₃ 'त्रोप्य, K₄ B₃ D₃ 'त्रोत्य)मर्षण (K₄ 'जं) (= 22^d) — ^c) G₁ M पांचाल्य — ^d) D₃ सप्तभिर (for पञ्च). V₁ B₃ आहवे (for एव च)

24 G₂ om. 24 (cf. v l 11) — ^a) S K₁ 2 4 अस्वतः; K₃ B₄ D₃ 4 7 तथास्य K₁ समर; D₁ समरे (for सशरं) — ^b) D₃ हस्तावापश्च T₁ 3 G₁ 3 M मुष्टिदेशे विशां पते; T₂ 'मुष्टिदय विशां पते. — ^d) D₄ 6 G₁ राजश्च (for राजा).

25 G₂ om. 25 (cf v. l. 11). — ^b) G₁ पांचाल S

K₁ 2. 4 V₁ B (except B₁) D₁ D₂ शयुर्कर्णनः. — ^c) V₁ अन्यच्च S K D₁ D₃ आदाय (for आदत्त) D₂ 6 जर्म च जगृहे राजन् — B₃ om. (hapl.) 25^d-26^a — ^d) S₂ K₁ वनं; K₃ D₂ 6 8 एव (for नवम्)

26 G₂ om 26 (cf v l 11) B₃ om 26^a (cf v l 25) — ^a) K₂ प्रज्वालन् V₁ D₂ 6 रोपेण, B₂ D₁ D₃ कोपेन (for वेगेन) S (G₂ om.) क्रोधाद्गुधिरश्चाश्रः (G₁ 'क्ष). — ^b) S₂ रुक्षिरेक्षणे; D₂ सुभिदेरेण (sic), S (G₂ om.) प्रज्वलन्निव — ^c) K₄ व्यवसृजत्, T₂ M कृतस्तव, T₃ G₂ 'क्षणं; G₁ 'क्षम (for 'व्रण).

27 G₂ om 27 (cf. v l 11) — ^b) B₁ 4 D₁ T₁ M₁ 4 अस्वतः; G₁ अस्वता B₁ 4 इव पन्नगान् (by transp) — K₄ om. 27^{ad} — ^c) S₂ K₁ V₁ B₁ D₁ D₁ 3-5 7 T₁ M भरतश्रेष्ठ (K₁ 'ष्टे) — ^d) V₁ B₂ D₁ D₂ T₁ 2 G₁ व्यवसृजत्; B₁ व्यराजत; D₂ 7 [S]त्यपासृजत्, D₃ 3 T₃ G₃ M₁ [S]न्यवां; M₂-4 व्यसर्ज (M₃ 'संज)यत्

28 G₂ om 28 (cf. v. l. 11) — ^a) S₂ हेमनिकृतं (for 'विकृतं) K₃ B₃ ते हेमवर्णं (B₃ 'र्म)विकृतं — ^b) K₂ B₁ D₁ D₃ T₁ छित्वा (for भित्वा) K₁ राज्ञा, V₁ B₃ D₁ D₁ 3 6 T₂ G₂ राजन् K₁ T₃ G₁ 3 शिलीमुखा; K₄ शिता शिता (for शिलाशिता) — ^c) K₃ शिपिशुर (for विविशुर) D₁ S (G₂ om.) धरणी (for वसुधां). — ^d) D₃ कंकषर्हणवासस

29 G₂ om. 29 (cf. v l 11) — ^a) D₃ सोपि विद्धो. T₂ महाराज — ^b) S₂ व्यतिराजत; K₃ D₃ [S]ति (D₃ 'सि)प्यरोचत; V₁ [S] तिष्यवसृजन् (sic), B₁ [S]द्य विशां पते, D₁ [S]भिर्व्यराजत (for सति) B₃ S पुत्रस्य विराज (B₃ T₂ 'शां प)ते; D₂ 6 कैलासशिक्षरोपम. — ^c) D₃

वसन्ते पुष्पशत्रुः सपुष्प इव किंशुकः ॥ २९
 स छिन्नवर्मा नाराचैः प्रहारैर्जर्जरच्छविः ।
 घृष्टद्युम्नस्य भलेन क्रुद्धश्चिच्छेद कार्मुकम् ॥ ३०
 अर्थेन छिन्नधन्वानं त्वरमाणो महीपतिः ।
 सायकैर्दशमी राजन्भ्रुवोर्मध्ये समार्दयत् ॥ ३१
 तस्य तेऽशोभयन्वक्रं कर्मारपरिमाजिताः ।
 प्रफुल्लं चम्पकं यद्भङ्गमरा मधुलिप्सवः ॥ ३२
 तदपास्य धनुश्छिन्नं घृष्टद्युम्नो महामनाः ।
 अन्यदादत्त वेगेन धनुर्मल्लांश्च षोडश ॥ ३३
 ततो दुर्योधनस्याध्वान्दत्त्वा स्रतं च पञ्चभिः ।

धनुश्चिच्छेद भलेन जातरूपपरिष्कृतम् ॥ ३४
 रथं सोपस्करं छत्रं शक्तिं खड्गं गदां ध्वजम् ।
 भलैश्चिच्छेद नवभिः पुत्रस्य तव पार्षतः ॥ ३५
 तपनीयाद्भद्रं चित्रं नागं मणिमयं शुभम् ।
 ध्वजं कुरुपतेश्छिन्नं ददशुः सर्वपार्थिवाः ॥ ३६
 दुर्योधनं तु विरथं छिन्नमर्वायुधं रणे ।
 भ्रातरः पर्यरक्षन्त सोदर्या भरतर्षभ ॥ ३७
 तमारोप्य रथे राजन्दण्डधारो जनाधिपम् ।
 अपोवाह च संभ्रान्तो घृष्टद्युम्नस्य पश्यतः ॥ ३८
 कर्णस्तु सात्यकिं जित्वा राजगृद्धी महाबलः ।

C 8 2725
B 6 56 37
K 8 51 39

पुष्पविरल, D₂ पत्रविरल, T₂ G₂ पुष्पबहुल B (except B₂) D₂ 1 1 वसतकाले सुमहान् — ^a) Ś₁ K₂ B₁ 4 सुपुष्प, K₂ सपत्र, B₂ 3 D₂ 1 1 प्रफुल्ल, D₂ वसता (sic) S (G₂ om) यया स्वात्किंशुको महान्

30 G₂ om 30 (cf v l 11) — ^a) K₁ T G₂ M₂-1 सल्लि(T₁ 'छ)ध्वर्मा; K₂ V₁ B (except B₂) Dn₁ D₁ 2 2 2 स भिन्नव(D₁ 'म)र्मा, G₁ उत्सन्न (for स छिन्न) B (except B₂) Da₁ D₁-5 1 नाराच-(D₁ 'च्या-); T₂ G₁ पुत्रस्ते (for नाराचै) — ^b) T₂ G₁ नाराचैर (for प्रहारैर) V₁ B Da₁ D₁-8-5-7 T₂ जर्जर(T₂ 'र्जर)-रीकृत; T₁ M₁ झर्जरच्छवि, G₁ झर्जरीकृत — ^c) K₂ घृष्टद्युम्नश्च G₁ फलेन

31 G₂ om 31 (cf v l 11) — ^a) D₂ त्वरमाणं विशा पते — D₂ om 31^{ab} — ^c) D₂ मूप, M₁ राजा (for राजन्) — ^d) K₂ B₁ Dn₁ S (G₂ om.) समर्पयत्, V₁ B₂-3 Da₁ D₁-5 1 समर्पयत्; D₂ समार्दयत्; D₂ समर्दयत् (for समा) — D₂ ins after 31 D₂ after 31^{ab}

510* विव्याध विविधैर्बाणैः कालान्तकयमोपमैः ।

[D₂ निमित्तेर (for विविधैर)]

32 G₂ om 32 (cf v l 11). — ^a) K₁ कदार, D₁ ममार- (sic), G₁ नाराचा (for कर्मार) B₂ परिवर्जिता; D₂ परिमाजित — D₂ om. 32^a-33^a — ^c) K₂ प्रोफुल्ल; Dn₁ प्रफुल्ल, T G₂ M सु(T₁ स)फुल्ल V₁ B (except B₂) D (D₂ om) S (G₂ om.) पंक्तं (for चम्पक) D₁ 5 यद्भ (for यद्भद्)

33 D₂ om. 33 (cf v l 32) — ^a) D₂ T₂ महारथ, G₁ 'मन' (for 'मना') — ^c) D₂ 2 अध्यान्यद्वुरादाय — ^d) Dn₁ महैश्च D₂ 2 महैश्चैव तु षोडश

34 ^a) K₂ तया (for ततो) K₁ [भ]धं — ^c) G₁ फलेन — ^d) D₂ जातरूपपरिष्कृत

35 ^a) Ś₂ सोपस्कर, D₁ सौपस्कर, M₁ चोप, M₂-4 चाव Dn₁ शुभं (for छत्र) — ^b) V₁ Dn₁ ध्वजं नागविमूषितं — ^c) G₁ फलैश्च Ś₁ K₂ B D S दशभि (for नवभि) — ^d) K₂ G₂ तव पुत्रस्य (by transp) B₂ भारत, Dn₁ D₂ पार्षत

36 ^a) V₁ M₁ तपनीयाद्भद्र — ^b) K₂ भुव (sic) (for शुभम्) — ^c) B₂ ध्वजं K₂ V₁ कुरुपते

37 ^a) D₂ 8 च (for तु) D₂ समरे (for विरथ) — ^b) V₁ B₁ 5 Dn₁ D₂ 4 6 7 T₁ 3 G M छिन्नमर्वायुधं (for 'सर्वायुध) T₂ छिन्नमर्वायुधध्वजं — G₂ om. 37^{ab} — ^c) T₂ 3 G₁ 8 भ्रातर V₁ पर्यरक्षंत, T₁ M समवै(M₁ 'पे)क्षंत, T₂ 3 G₂ समुदैक्षंत, G₁ स्वमवेक्षयत — ^d) K₂ B (except B₂) D₂-1-6-8 S (G₂ om.) सोदरा T₁ भरतर्षभा

38 ^a) B₂ Dn₁ D₁ 5 रथं; T₂ रथी (for रथे) G₁ त्पुं (for राजन्) — ^b) Dn₁ S (except T₂) क्रुद्धधारो (for दण्ड) V₁ Da₁ Dn₁ D₂ T₁ 2 G₁ 2 M नराधिप (V₁ 'प'; T₁ 'प'); B₂ 4 D₂ 4 7 T₂ G₂ जनाधिप (B₂ 'प'). — ^c) V₁ B₂ Da₁ D₁ 5 S रणादाद्यु, Dn₁ रयात्तर्ष; D₂ 2 सुसंपन्नो (D₂ 'यातो) (for च संभ्रान्तो) K₂ 4 B₂ 8 D₂ अपोवाहद(K₁ 'व'; B₂ 'त)संभ्रान्तो, B₁ 4 D₂ 4 1 अपाहर (B₁ 4 'वह)दसंभ्रान्तो — After 38, S ins an addl. colophon [Adhy nams T₂ M₁ दुर्योधनपराजय — Adhy no. (figures, words or both) T₁ 3 G-54, T₂ M 53]

39 Before 39, S (except M₁) ins सजय. — ^a) D₂ 8 च (for तु) T₁ 2 G₂ M₂ 4 हित्वा; T₂ G₂ भित्त्वा, G₁ M₁ 8 हत्वा (for जित्वा) — ^b) K₁ राजगृद्धे; K₂ 'गृद्धी; K₂ 'गृद्धी; T G राज(T₂ 'ज्य)गृद्धुर (G₂ 'सुम्), C₂ राजगृद्धी. T G ममर्षग (G₂ 'ण) (for 'महाबल)

द्रोणहन्तारमुप्रेपुं समाराभिमुखं रणे ॥ ३९
 तं पृष्ठतोऽभ्ययात्तूर्णं शैनेयो वितुदञ्शरैः ।
 वारणं जघनोपान्ते विषाणाभ्यामिव द्विपः ॥ ४०
 स भारत महानासीघोघानां सुमहात्मनाम् ।
 कर्णपार्षतयोर्मध्ये त्वदीयानां महारणः ॥ ४१
 न पाण्डवानां नास्माकं योधः कश्चित्पराश्रुतः ।
 प्रत्यदृश्यत यत्कर्णः पाञ्चालांस्त्वरितो ययौ ॥ ४२
 तस्मिन्क्षणे नरश्रेष्ठ गजवाजिनरक्षयः ।
 प्रादुरासीदुभयतो राजन्मध्यंगतेऽहनि ॥ ४३

— °) Ks प्राणहन्तारम्, Gs द्रोणं हन्तारम् Śs ड०म, Śs उभेयं; Ks उभेय, Ks उ०श; Bs Ds Ms उभेय (Ds 'यु), Gs उभेय — °) Ks V1 B (except Bs) Ds Dn1 Ds s-s 1 s S [अ]भिमुखो; Ds 'मुखे (for 'सुर्ष) Ds ० स्थित (Ds 'त); T G वली (for रणे)

40 °) Śs Ks 1 s स, V1 तत् (for सं) Śs दृष्टो (sio) (for पृष्ठतो) Bs S [S]न्व(Bs 'य्य)यात्तूर्ण (for अभ्ययात्तूर्ण) Ks त दृष्टामिभयात्तूर्ण — °) Ks Dn1 Ds [S]पि तुदन्; V1 न्यहनत्, Bs विहनत्; Bs M [S]मि(Bs 'म्य)हनत्; T G [S]मिहत (for वितुदन्) Śs शरै (for शरै) — °) Ks Ds ० वारणो (Ks 'णे) Ds जघ्नोपांतं (sio), T G जघने निघ्नन्, M जघने मत्त; Ca.० जघनोपान्ते (as in text) — °) Ds द्विप Ts द्वाभ्यामिव वारणः

41 °) Ts s Gs पुरोगाणां, Ms-4 पुरा नासीद् (for महानां) — °) Ts s Gs राजा च; M1 यौघानां Ms-4 यस्वदासीन्महारमनां — °) M1 कर्णं (for कर्ण) Ts s Gs M युद्धे (for मध्ये) — °) S संकुद्धानां (for त्वदीयानां) V1 Ds महारणः; Ds Ts s Gs M1 'रणे (M1 'ण).

42 °) Ks Ts अस्माक; Ds नास्माणा — °) Ds योधं; M योध. Ks M1 पराश्रुत. Ts s Gs कश्चिदासीत्पराश्रुत. — °) V1 Ds 1 प्रत्यदृश्यत्त; Bs अदृश्यत यदा; Ds प्रत्यदृश्य यत; Ds 'दृश्येत यत् Ts G प्रा(Gs प्र)दृश्यत तत् कर्णं (Gs 2 'र्ण) — °) V1 पांडवांसु, Bs Ds Ds 1 पंचालांसु; Gs M पांचालं (M1 'ला)

43 °) Bs अस्मिन् Ts रणे (for क्षणे). Ds1 नरश्रेष्ठ — °) Śs Ks 4 गजवाजिनरक्षये; Ks V1 B (except Bs) Dn1 Ds-4 1 s 'जनक्षयः (Ks 'यं); T G मरयाजिरक्षय. (T1 'य); Ms-4 नरवाजिगजक्षय. — °) V1 B (except Bs) Ds1 Ds-1 1 Ts. s G M1. s मध्य(Gs. s M1 'म्ये)गते (Gs 'तो) Ks दिने (for ऽहनि)

44 °) Bs s Ds1 Ds. s. 1 पंचालास् Ds च (for

पाञ्चालास्तु महाराज त्वरिता विजिगीषवः ।
 सर्वतोऽभ्यद्रवन्कर्णं पतत्रिण इव द्रुमम् ॥ ४४
 तेषामाधिरथिः क्रुद्धो यतमानान्मनभिनः ।
 विचिन्वन्नेव चाणाग्रैः समामादयदग्रतः ॥ ४५
 व्याघ्रकेतुं सुशर्माणं शुद्धं चोग्रं धनंजयम् ।
 शुक्रं च रोचमानं च सिंहसेनं च दुर्जयम् ॥ ४६
 ते वीरा रथवेगेन परिवर्तुर्नरोचमम् ।
 सृजन्तं सायकान्शुद्धं कर्णमाहवशोभिनम् ॥ ४७
 युध्यमानांस्तु ताञ्छूरान्मनुजेन्द्रः प्रतापवान् ।

हु). — °) Bs s Ds 1 s 1 ते सर्वे (for सर्वतो) Ds [S]मिद्रवन् Ds1 कर्णं — °) Ks [उ]त्त (for द्रुमम्) 45 °) Ds. 1 s तांशपा (for तेषाम्). Śs Ks Bs आधिरथः; V1 Bs Ds 2 (before corr) अधिरथिः; Ts s Gs s आधिरथि. — °) Bs मनभिनः, Dn1 तरभिनः. T G प्रधानान्ये तरभिनः. — °) Ks s Bs 2-3 Ds1 Ds Ds 1 s 1 s T G s M विधि(Ks 'च)न्वन्निव; V1 'न्वन्त्येय; Bs विष्टिप्रमिय; Ds विभिदुक्षेय, Ds विनिप्रविष. Ds विचिन्वति च; Gs स्वचिन्वन्निव Ks Bs 2. 1 Ds-4. 2. 1 बाणौघैः; Ds1 Ds 1 बाणाग्रैः; Ts Gs ताञ्चालैः. — °) Bs समासाय तद् Ks V1 Ds. 1. 1 अग्र(Ds 'य्य)तान्; Bs अग्रतः; Ds आग्रहात् Ds स्वरमाणा महारथा.

46 °) Dn1 S व्याघ्रकेतु Dn1 Ts. s G M सुव(Ts 'च; Ts Gs 'ला)मो च; Ds सुवर्माणं, Ds सुवर्माणैः; Ts सुवर्षा च (for सुवर्माणं) — °) Śs Ks 1 s Bs शंके (Ks Bs 'क्षं); Ks V1 B. s. 1 s Ds1 Dn1 Ds-1 s विघ्न, Ds शक्रं, Ds सह (for शक्रं). Ks V1 B Ds1 Ds 2-1 s चोप्रायुष जयं (V1 Bs समं); Dn1 चोप्रायुषो जय; Ds. s चं(Ds चं)प्रायुष जय. S शुक्रश्चिप्रायुष ऋतुः. — Ś Ks s om. (hapl.) 46°. — °) Ks Ds शक्रं; Bs Ds शुक्रं (for शुक्र). V1 हु (for the first च) Bs तथापयान; Ds1 Ds. s तथोपसेनं (for च रोचमानं) Dn1 चक्रश्च रोचमानश्च; S दुर्जयो रोचमानश्च (Ms-4 'नक्षेय) — °) Ks सहसेनं. Bs सुदुर्जयं. Dn1 S सि(Ts Gs स)हसेनस्वयाष्टम (Dn1 सुदुर्जयः)

47 °) B (except Bs) Ds. s 1 रथमार्गेण (for 'वेगेन). S महता रथवेगेन — °) Bs Ts परिवय् (T1 'यु) रथोत्तमं — °) Ks संजयं; Ds Ts s Gs M सृजन्तं Ds उग्रतः; S तूर्णं (for क्रुद्धं). — °) Ks आहवशोभितं

48 °) Ts. s G M यतमानां(Gs. s 'ना)स; Ts यतमानात् (for युध्यमानात्) Ts स (for हु). Ks

अष्टाभिरष्टौ राधेयो न्यहनन्निशितैः शरैः ॥ ४८
 अथापरान्महाराज स्रुतपुत्रः प्रतापवान् ।
 जघान बहुसाहस्रान्योधान्युद्धविशारदः ॥ ४९
 विष्णुं च विष्णुकर्माणं देवापि मद्रमेव च ।
 दण्डं च समरे राजंश्चित्रं चित्रायुधं हरिम् ॥ ५०
 सिंहकेतुं रोचमानं शलभं च महारथम् ।
 निजघान सुसंकुद्धशेदीनां च महारथान् ॥ ५१
 तेषामाददत्तः प्राणानासीदाधिरथैर्वपुः ।
 शोणिताम्युक्षिताङ्गस्य रुद्रस्यैवोर्जितं महत् ॥ ५२
 तत्र भारत कर्णेन मातङ्गास्ताडिताः शरैः ।

सर्वतोऽभ्यद्रवन्मीताः कुर्वन्तो महदाकुलम् ॥ ५३
 निपेतुरुच्यं ममरे कर्णसायकपीडिताः ।
 कुर्वन्तो विविधान्नादान्वज्जनुन्ना इवाचलाः ॥ ५४
 गजवाजिमनुष्यैश्च निपतद्भिः समन्ततः ।
 रथैश्चावगतैर्मार्गं पर्यस्तीर्यत मेदिनी ॥ ५५
 नैव भीष्मो न च द्रोणो नाप्यन्ये युधि तावकाः ।
 चक्रुः स तादृशं कर्म यादृशं वै कृतं रणे ॥ ५६
 स्रुतपुत्रेण नागेषु रथेषु च ह्येषु च ।
 नरेषु च नरन्याग्र कृतं स कदनं महत् ॥ ५७
 मृगमध्ये यथा सिंहो दृश्यते निर्भयश्चरन् ।

C 8. 27A7
 B 8 56 58
 K 8 51 56

D₂-1 : दूरान्; K₁ दूरा; B₃ वीरान् (for शूरान्) — ^b)
 D₂ T₁ s G₁ s M मनुजैर् (T₁ 'द्वान्'). S शितैः शरैः (for
 प्रतापवान्) — ^c) K₁ L₂ D₂ om. (hapl.) 48^a-49^b — ^e)
 V₁ राधेयं — ^d) K₁ s B (except B.) D₂-1 :
 [S]म्यदयन् (for न्यहनन्) S पाचालानहन(T₂ M₁
 'म्यहन', G₁ s 'नदय')द्रणे.

49 ^c) K₁ L₂ D₂ om 49^a (cf v L 48) — ^a) G₁
 परा (for अय) — ^e) T₁ नरसाहस्रान् — ^d) B₁ s
 योष्यान्; M₁ s यौषान् V₁ B (except B₃) D (except
 D₁ D₂) T G युद्धविदारदान्

50 ^a) K₁ विद्युत; V₁ B D₁ D₁ D₁ s s : जिष्णु
 च; D₁ विष्णुश्च ^c) K₁ s B (except B₂) D₁
 D₁ L₂-1 जिष्णुक(D₂ 'दा')मांग, D₂ विश्व'; T₁ M विष्णुवमांग;
 T₂ G₁ विष्णु दशमिद् G₁ s शुक्र (G₂ 'क्रद्') च विष्णु
 दशमिद् — ^b) K₂ s B₂ D₁ s देवापि (D₂ 'प'); D₂
 देवापि T₂ G नाराचंश्च शिलाशिवैः — ^e) K₁ B₁-s D₁
 D₁-s s : राजन्समरे (by transp) V₁ B. दृढ(B₂
 'दं')धार तु समरे, T G दृढघा(G₁ 'द सा, G₂ 'दसा')र च
 समरे; M दृढं च राजन्विक्राठं — ^d) T₂ सुतं (for हरिम्)

51 ^a) V₁ B. D₁ D₁ रोचमान सिंहकेतुं — ^b) D₂
 शरमं. B₂ महारथान्; D₁ D₁ s 'रथ' — ^c) K₁ s om.
 (hapl.) 51^a — ^d) D₁ तदीयाना, S चेदिकानां (for
 शेदीना च)

52 ^b) K₁ आधिरयिद्; T₂ s G आतिरथेद् K₁ ययी
 (for अयु) — ^e) B₂ युगांते सर्वमूलानि; D₁ D₁ s
 शोणिताम्युक्षि(D₁ m 'वावुक्षि; D₂ 'वाम्युपि')तांगस्य
 — ^d) T₂ G₁ s रुद्रस्यैव D₂ [क]र्जितं महान्; D₂
 [क]र्जितं अयु; T G [अ]विभैरव; M [आ]तवायिन (for
 [क]र्जित महत्). B₂ कालस्यैव दिवसत्त.

53 ^b) K₂ निहता; M₂ तापिता (for ताडिता).
 — ^e) D₂ व्यद्रवन् (for 'स्य') D₂ राजन् (for
 (for मीता) — ^d) K₁ D₁ M₁-1 कुर्वन्तो

54 ^a) B₂ s T₁ M अपरे, T₂ G तु परे (for समरे).
 — ^b) K₁ V₁ B D M कर्णसायकताडि(M₂ s 'पि')ता.
 — ^e) K₁ कुर्वन्तो S रावान् (for नादान्) — ^d) D₂
 यज्ञमिद्या; T G 'रुग्णा (for 'नुद्या)

55 ^a) T₂ तु (for च) D₂ गजवानिरथाश्वैव — ^b)
 T₁ s सहस्रान्, T₂ G च सर्वेश (for समन्तत) — ^e)
 K₂ s चा(K₁ सा)र्धगतैर्, K₂ D₂ चापि तथा; V₁ B D₁
 D₁ D₁-s. T₁ M चापि(T₁ 'ति')रथेद् (D₂ 'थ'), D₂
 चतुरगैर्, T₂ च द्विरथैर्; T₂ G मगैर्ध्वजैर् (for चावगतैर्)
 K₂ D₁ मार्ग; K₁ D₂ नागै, T₁ M वाणै; T₂ मत्तै, T₂ G
 चैव (for मार्ग) — ^d) K₁ s परित्सीर्यत; K₂ V₁ B₁ D S
 समासी(D₂ 'मती')र्यत

56 ^a) B. D₁ D₂ नैव, D₁ T G न च M न भीष्मो
 न च द्रोणो — ^b) D₂ नान्ये युधि च (for नाप्यन्ये
 युधि) K₂ मामका — ^e) D₁ चक्रुश्च, D₂ s चक्रुर्वै, T₁
 चक्रुः, T₂ s G M चक्रुर्हि (for चक्रुः स) — ^d) G₁
 यादक V₁ च कृत, S कृतवान् (for वै कृतं)

57 T G transp 57 and 58 — ^a) T₁ s G
 स्रुतपुत्रोय; T₂ 'पुत्रस्तु (for 'पुत्रेण) — ^b) M नरेषु (for
 ह्येषु) K₂ V₁ B D T G ह्येषु च रथेषु च — ^e)
 M ह्येषु (for नरेषु) D₂ s महाराज; T₁ s
 नरन्याग्रश्च — ^d) D₂ कृत सु; T G चकार; M कृतं हि

58 T G transp 57 and 58 — ^a) M₂-1 मृगमध्ये
 (for मृग) T₂ मृगाणां मय्यग सिंहो — ^b) T₁ s G M
 निर्भयो दृश्यते (by transp), T₂ निर्भयो वर्तते. — ^e)
 B (except B₁) D₁ s पंचालानां D₂ रथमातान् (for

पाञ्चालानां तथा मध्ये कर्णोऽचरद्मीतवत् ॥ ५८
 यथा मृगगणांस्त्रस्तान्सिंहो द्रावयते दिशः ।
 पाञ्चालानां रथत्रातान्कर्णो द्रावयते तथा ॥ ५९
 सिंहास्यं च यथा प्राप्य न जीवन्ति मृगाः क्वचित् ।
 तथा कर्णमनुप्राप्य न जीवन्ति महारथाः ॥ ६०
 वैश्वानरं यथा दीप्तं दहन्ते प्राप्य वै जनाः ।
 कर्णाग्निना रणे तद्दहग्धा भारत सृञ्जयाः ॥ ६१
 कर्णेन चेदिव्केकेन पाञ्चालेषु च भारत ।
 विश्राव्य नाम निहता बहवः शूरसंमताः ॥ ६२

मम चासीन्मनुष्येन्द्र दृष्ट्वा कर्णस्य विक्रमम् ।
 नैकोऽप्याधिरथेर्जीवन्पाञ्चाल्यो मोक्षयते युधि ॥ ६३
 पाञ्चालान्विधमन्संख्ये स्रुतपुत्रः प्रतापवान् ।
 अभ्यधावत् संक्रुद्धो धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम् ॥ ६४
 धृष्टद्युम्नश्च राजानं द्रौपदेयाश्च मारिष ।
 परिवहुरमित्रघ्नं शतशथापरे जनाः ॥ ६५
 शिखण्डी सहदेवश्च नकुलो नाकुलिस्तथा ।
 जनमेजयः शिनेर्नसा बहवश्च प्रभद्रकाः ॥ ६६
 एते पुरोगमा भूत्वा धृष्टद्युम्नस्य संयुगे ।

तथा मध्ये) — ^a) D₁ D₂ चरद् (for स्व'), S
 चरन्कर्णो ह्य (T₂ 'र्णोप्य)मीतवत्

59 ^a) V₁ तस्तान्; T₂ इस्तान् (for तस्तान्) D₀ यथा
 मृगान्सुसंस्त्रस्तान् — ^b) D₀ कर्णो (for सिंहो) G₂ दिश
 — ^c) K₂ V₁ B₁ s D₂ s. 7 T₂ M₁ पंचालानां D₁ तथा
 प्रातान् — ^d) K₂ V₁ B₂ c Da₁ D₁ D₁ s- s 7 s
 व्यद्रावयत्; B₁ s 4 D₂ c प्रासयते (for द्राव') K₂ (sup
 in as in text) दिश, B₂ तदा

60 ^a) T₁ s G₂ s M₁ सिंहं स हि, T₂ सिंहस्याग्निः;
 G₁ सिंहास्य हि; M₂-4 तं सिंहं स (M₂ च) (for सिंहास्यं
 च) Ca cites सिंहास्य and प्राप्य (both as in text).
 — M₂ om 60^b-61^c — ^b) Da₁ D₁ s जीवति — ^c)
 Da₁ D₁ c कर्णं (Da₁ 'र्णं)मुख प्राप्य, T₂ 'मभिप्राप्य, G₁ s
 M (M₂ om) 'मनुप्राप्ता — ^d) S K₁ s [अ]जीवन्त; D₂
 प्रजन्ति; D₂ 4 7 जीजिवुर; T₁ देवन्ति (sio) (for जीवन्ति)
 S (M₂ om.) स संजया (for महारथा)

61 M₂ om 61^{ab} (of. v l 60) M₂ om. (hapl.)
 61. K₁ om. 61^{ab}. — ^a) S K₂ 4 प्राप्तं; B₁ s 4
 D₂ 4 7 प्राप्य (for दीप्त) B₂ वैश्वानरैर्यथा दीप्तै; S (M₁ s
 om) वैश्वानरमुख प्राप्य. — ^b) K₂ V₁ B₂ Da₁ D₁
 D₁ s s. 0 s प्राप्य दहं (Da₁ D₁ s दह, D₂ मुह)ति,
 B₁ s 4 D₂ 4 7 प्रतिदहन्ति (for दहन्ते प्राप्य) B₂
 प्रत्यदहयन्त वै प्रजा, S (M₁ s om) दहं (G₂ 'दह)वे शलभा
 यथा — ^c) B₁ वने (for रणे) Da₁ D₁ s दग्धा (for
 तद्दद्) S (M₁ s om.) कर्णाग्निं समरे प्राप्य — ^d) Da₁
 D₁ s तद्दद् (for दग्धा)

62 K₂ D₂ om. 62 — ^a) D₂ चेदिव्केकेन; D₂
 'प्वेकेय (for 'प्वेकेन). S चेदिव्केकेन कर्णेन — ^b) S₂
 K₁ s 4 पाचाल्येषु, B₁ 4 D₂ 4 7 पंचालेषु — ^c) S₂ K₁ s 4
 B₂ विद्राव्य नाम, V₁ विश्राव्यमानं. B₂ [अ]निहता;
 D₂ निहता, T₁ s G [अ]निहता (G₂ 'तं). T₂ M

धावयतोय नामानि — ^a) M₂ 4 बभ्रमु (for बहव') V₂
 शूरसंगता D₁ शूरा वै बहवो नरा, T₂ निहता शूराः
 संमत्त (hypermetrio), M₂ बभ्रमु शूरसत्तमा

63 ^a) D₀ तु (for च) V₁ महाराजन्; B D₂ s
 मती राजन् (for मनुष्येन्द्र) S मतिर्ममालीद्राजेंद्र. — ^b)
 D₂ c त दृष्ट्वा कर्णपौरुषं — ^c) S₁ K₂ नैकस्य, V₁ न चैव;
 B₂ नैकोय, D₁ नैको हि, D₀ नैकश्च T₂ [अ]तिरथिर; T₂
 G₂ [अ]तिरथेर; G₁ s [अ]तिरथो. S जीवेत्. — ^d) K₁ s 4
 B₁ मोक्षते; D₁ मोक्षते B₂ मोक्षते युधि मारिष,
 D₀ पांचालयो जातु मोक्षते, S पांचालानां महारणे

64 ^a) S₂ K₁ पांचाल्यान्, B₂ s D₂ पांचालान् K₂
 B₂ D₁ s विधमत्; V₁ B₁ s D₁ D₂-4 s 7 व्यधमत्.
 K₁ मध्ये (for संख्ये) S संख्ये (M 'खे) विधम्य (T₂
 'मद्य) पांचालान् — ^b) K₂ V₁ B (except B₁) D S
 पुन पुन (for प्रतापवान्) — After 64^{ab}, V₁ B₁ D₁
 D₂ 4 7 ins

511* पाञ्चालानय निघ्नन्तं कर्णं दृष्ट्वा महारणे ।

[V₁ D₂ पचालान्]

— ^c) K₂ V₁ B₂ s D₁ S अभ्य (V₁ 'प्य)धावत्सुसंक्रुद्धो.
 — ^d) K₂ V₁ B₂ Da₁ D₁ s 0 s धर्मराज; B₁ 4 s D₁
 D₂-4 7 'राजो; B₂ पांडुपुत्रं; S कुंती (for धर्म') B₁ D₁
 D₂ 4 7 युधिष्ठिर

65 ^a) V₁ धृष्टद्युम्न K₁ s V₁ B D₁ D₂ s s तु
 (for च) K₂ B Da₁ D₁-s 7 राधेयं (for राजान) — ^b)
 S घन्विन (for मारिष)

66 ^b) B (except B₂) S नकुलोन्वे (B₁ 'पि) च
 भूमिपा. — ^c) Hypermetric T₂ सात्यकिश्च (also
 as in text) (for शिनेर्नसा) — ^d) S₂ बलवच्च; M
 चेकितानः (for बहवश्च)

67 ^a) G₂ ह ते (for एते). G₁ s पुरोगता. T₂
 भूवन् (for मूत्वा). — ^b) K₂ B₂ D₁ धृष्टद्युम्नश्च. — ^c)

कर्णमस्यन्तमिष्वस्त्रैर्विचेरुमितीजसः ॥ ६७
 तास्तत्राधिरथिः संख्ये चेदिपाञ्चालपाण्डवान् ।
 एको बहूनम्यपतद्गुरुमन्पान्नगानिव ॥ ६८
 भीमसेनस्तु संक्रुद्धः कुरुन्मद्रान्सकेकयान् ।
 एकः संख्ये महेष्वासो योधयन्बहुशोभत ॥ ६९

तत्र मर्मसु भीमेन नाराचैस्ताडिता गजाः ।
 प्रपतन्तो हतारोहाः कम्पयन्ति स मेदिनीम् ॥ ७०
 वाजिनश्च हतारोहाः पत्तयश्च गतासवः ।
 शेरते युधि निर्भिन्ना वमन्तो रुधिरं बहु ॥ ७१
 सहस्रशश्च रथिनः पतिताः पतितायुधाः ।

C. 8. 2765
 C 8 36 73
 K. 8. 51 78

K₁ B₁ Da₁ D₁ s अस्यत Da₁ D₁ s इषुचं (D₁ 'वे') R, Cc
 इष्वस्त्रै (as in text) — ^a) Ś K₁ s : D₂-1 G₁ s
 विचेरुः; Dn₁ T₁ विचेरुः, D₂ विचेरुः, T₂ s G₂ M
 चतस्रुः; Cc विचेरु (as in text) T₂ s G₂ M₂-1
 अमितीजस

68 ^a) V₁ तत्राधिरथ, B₁ तत्र रथिन, Dn₁ तत्राधिरथि,
 T G ताना (T₂ s 'न') विरथि; M तानाधिरथिनः. Ś s मत्स्ये,
 G₂ M संखे; G₂ संखे (for सख्ये) — ^b) Ś₂ चेदिपाञ्चाल-
 पाण्डवान् — After 68^{ab}, T₂ ins.

512* सायकं च महाराज नायवतंत संयुगे ।
 — ^a) B₂ om. एको बहून् Da₁ D₁ s बहूनम्यपतद्;
 T₁ [S]पि वानम्य* (for बहूनम्य*) — ^a) B₁ s D₂ s
 गरुड* (for 'ह्मान्') S transp पद्मगान् and इव
 — After 68, N (Dn₁ om from line 3 up to 69^{ab}) ins.

513* तै कर्णस्याभवद्युद्धं घोररूपं विना पते ।
 वाट्यादकपुरा वृत्तं देवानां दानवै सह ।
 वान्तमेतान्महेश्वासान्दारवयोववर्षिण ।
 युकोऽभ्यभवदभ्यग्रस्रमांभीव दिवाकर ।

[(L 1) D₂ s वृषस्य (for कर्णस्य) V₁ सयानक (for
 विना पते) — (L 2) B₂ s D₂ s transp वाट्या and वाट्या
 Ś s युवा; D₂ नवेद् (for पुरा) Ś K B₁-s D₂ s अरिभिः;
 D₂ s अहुरै* (for दानवै*) — (L 3) D₂ सवनि* (for
 वान्तमे*) Ś₂ महेश्वासा- — (L 4) V₁ B₁ s : D₂ s : a. r
 [S]म्य (B₂ 'व्य')हनद्, B₂ [S]स्रमवद्, B₂ [S]न्यद्रवद्;
 Da₁ D₁ s [S]न्यमवद्, D₂ व्यमवद् (for स्यमवद्)]

69 Dn₁ om. 69^{ab} (cf v l 68) — ^a) Ś K
 संक्रुद्धः; V₁ B₂ D₂ s संसके (B₂ 'कः'); Da₁ D₁ s
 राधेयै; S कंतिय — ^b) Ś K V₁ B D₂-L C-s राधेयै
 (K₂ V₁ B₂ D₂ s 'वे') पाण्डवै सह; Da₁ D₁ s संसके पाण्डवै
 सह — After 69^{ab}, N (D₂ after line 2 of 513*) ins.

514* सर्वतोऽभ्यहनक्रुद्धो यमदण्डनिमै शरै ।
 बाह्नीकान्केकयान्मत्स्यान्वासात्पान्मद्रसैन्धवान् ।
 [(L 1) V₁ B₂ Da₁ Dn₁ D₁ s कुरुन् (for सर्वतो) Ś
 K₁ s : कुरुन्वाप्यवधीकुरुद्वा (Ś₁ 'रु'), D₂ कुरुन् म्यमदक्रुद्धो
 (for the prior half) D₂ यमदण्डनिमः — (L 2) V₁

B₂-s D₂ s r बाह्नीकान् (for बाह्नीकान्) K₂ Dn₁ D₁ s
 केकयान् Ś K₂ s वमातीन्, K₁ वसतो (sic), V₁ Da₁ D₁ s
 आवन्वान्, B₁ आरन्नात्पान्, (sic), Dn₁ D₂ वासत्पान्, D₂
 वशात्पान्, D₂ दरदान् (for वासात्पान्) D₂ सिद्धसंभवान्
 (for मद्र*)]

— ^a) D₂ एतस्मिन्, G₂ s M एकं मत्स्ये (G₂ 'वे') Da₁
 D₁ s M₂-1 महेश्वासान् — ^a) V₁ D₂ बहु शोभत S
 चालयामास सायकैः

70 ^a) Dn₁ कर्णसु (sic), G₁ मर्मणि (for मर्मसु).
 V₁ मिश्रेण; B₂ लीङ्गेण (for भीमेन) — ^b) M₁ तापिता
 (for ताडिता) Ś₂ K₁ s नरा, M₁ गता (for गजा)
 — ^c) B₁ Dn₁ प्रापततो (Dn₁ 'त'). Ś₁ ह्यारोहा; Ś₂
 ह्यारोह — ^d) Dn₁ कंषयंत स, T₁ 'यति च; G₂ 'यस्त्रिव

71 D₂ om. 71^{ab}. — ^a) V₁ Da₁ D₁ s निहतारोहा;
 D₂ (inf l in as in text) च गतारोहा; T₂ च ह्यारोहाः.
 — ^b) D₂ पेतुस्त्रश्च; S पा (T₂ G₁ M₂ प) दाताश्च (for
 पत्तयश्च) — D₂ om. (hapl) 71^c-72^d — ^c) S अत्रोरत
 महाराज — B₂ om. (hapl) 71^d-73^c — ^d) Dn₁
 वामंतो (for वमन्तो) — After 71, T₂ s G M₁ ins

515* ताडिता सहसा नागा भीमसेनेन मारिय ।
 निपतन्ति स्र वेगेन वज्ररुग्णा इवाचला ।
 [(L 2) T₂ G₂ M₁ महावेगा (for स वेगेन) T₂ M₁
 वज्रमसा (for 'रुग्णा)]

T₁ s G M₁ cont. M₂-1 ins after 71
 516* निहतैस्त्रैर्महाराज वेगवद्भिर्महागजै ।
 शुशुभे वसुधा राजन्विकीर्णैरिव पर्वतै ।
 [(L 1) T₂ महारथे (for 'गजे') — G₂ om. line 2
 — (L 2) M₂-1 विपशैर् (for विकीर्णैर्)]

72 B₂ D₂ om. 72 (cf. v l. 71) T₂ G₂ om.
 72^a-73^b — ^a) T₁ सहस्रसंख्या (for 'शस्त्र) V₁ D₂
 शतशो रथिनो नागाः. — ^b) B (B₂ om.) D₂ s : पातिता,
 T₁ G₂ s M पत्तय, T₂ पंक्तिश (for पतिता) D₂ T₂
 पा (T₂ प) तिता युधि D₂ पताका पतिता शुवि — ^c) B₁ s :
 ते कृत्वा; B₂ ते हवा; Da₁ D₁ s तेषु ता (sic), D₂ s r
 ते क्षता; D₂ T₁ G₁ s वि (T₁ वी) क्षता (for लक्षता) K₂

अक्षताः समदृश्यन्त भीमाङ्गीता गतासवः ॥ ७२
 रथिभिर्वाजिभिः स्रतैः पत्तिभिश्च तथा गर्जैः ।
 भीमसेनशरच्छिन्नैरास्तीर्णा वसुधामवत् ॥ ७३
 तत्स्तम्भितमिवातिष्ठद्भीमसेनबलादित्तम् ।
 दुर्योधनबलं राजन्निरुत्माहं कृतव्रणम् ॥ ७४
 निश्रेष्ठं तुमुले दीनं वभौ तस्मिन्महारेणे ।
 प्रसन्नसलिलः काले यथा स्यात्सागरो नृप ॥ ७५
 मन्युवीर्यबलोपेतं बलात्पर्यवरोपितम् ।

अभवत्तत्र पुत्रस्य तत्संन्यमिप्रभिमत्ता ।
 रुधिरौघपरिहृत्तं रुधिरार्द्रं बभूव ह ॥ ७६
 क्षतपुत्रो रणे क्रुद्धः पाण्डयानामनीकिनीम् ।
 भीमसेनः क्रुद्धश्चापि द्रावयन्बहुगोमत ॥ ७७
 वर्तमाने तथा रौद्रे संग्रामेऽद्भुतदर्शने ।
 निहत्य पृथनामध्ये संग्रामकृगणान्वहृन् ॥ ७८
 अर्जुनो जयता श्रेष्ठो वायुदेवमथावर्षीत् ।
 प्रभ्रमं बलमेतद्वि चोत्समानं जनार्दन ॥ ७९

समदृश्यते D₂ वाजिनश्च ह्यारोहा — ^a) Ś K₂ 4
 भीमाङ्गता, D₂ वेतुस्त्रय, D₃ 4 7 भीमभीता

73 B₂ om 73^{ab} (of v. l. 71). T₂ G₂ om 73^{ab}
 (of. v. l. 72) — ^a) K₂ V₁ B (B₂ om) D T₁ M₂-1
 सादिभिः, T₂ G₁ 3 चा(T₂ च)हृतैः; M₁ पत्तिभि (for
 वाजिभि) B₂ D₂ छुरैः; D₂ चैव (for स्रतै) — ^b) K₂
 V₁ B (B₂ om.) D S (T₂ G₂ om) वा(V₁ B₁ M₂
 प)दातैर्वाजिभिर् (for पत्तिभिश्च तथा) D₂ गतैः; D₂
 तथा (for गर्जै) — M₄ om 73^c-74^a — ^c) K₁ 2 4 B₂
 D₂ D₃ 4 -दारच्छैर्, V₁ -द्विरच्छैर्; B₁ 4 5 D₂ 6 7 S
 (M₄ om) द्विरच्छि(G₁ M₂ 'च्छ)शैर् — ^d) B₁ 4 5
 D₂ 6 7 आच्छन्ना; B₂ ध्यास्तीर्णा; D₂ 6 T₂ भास्तीर्णा

74 M₁ om 74^a (of v. l. 73) — ^a) D₂ D₁
 तरसंभ्रमम्; D₂ तस्मिन्मितम्; T G M₂-1 संसंभ्रितम्; M₁
 संस्रभम् (sic) (for तरसंभ्रितम्) B₂ तत् स्मितमिति
 हृद् Co cites स्मितं — ^b) B₂-1 D₂ 4 7 S -भयार्दितं
 (M₁ 'त्) (for बला) — ^c) K₄ दुर्योधनं B₂ D₁ सधं
 (for राजन्) — ^d) S हृत् रणे (for वृथयणम्)

75 ^a) D₂ निश्रेष्टे K₂ 3 V₁ B₁ 3 4 D₂ 3 6-7 T₂ 3
 G₁ 3 M तुमु(K₂ D₂ 'म)ल, B₂ D₂ D₁ 3 तद्वलं; D₂ D₁ T₁
 G₂ तु बलं T₁ 3 G भीम (for दीनं) — ^b) D₂ 6
 महाहवे; S रणाजिरे (for महारेणे) — ^c) Ś₂ K₂ B₁ 3
 D₂-1 7 S प्रसन्न(D₂ 'भिन्न, T₁ 3 G₂ 'सन्ने)सलिले M₂
 लोके (for बले) — ^d) D₂ नृप — After 75, K₄ V₁
 B D₂ D₁ D₁ 3-7 1 ins

517* तद्वत्तव बलं तद्वै निश्चल समवस्थितम् ।

[B₂ सर्वं (for तद्वै) B₂ निक्षरं, B₂ निश्रेष्ट]

76 ^a) K₂ मन्युवीर्यं, D₂ (marg as in text)
 मदवीर्यं, G₁ मन्युवीर्यं — ^b) V₁ B D₂ D₁-7 T₂ 3 G M

दुर्षात्, D₂ D₁ मंद (for कणात्) V₁ B₂ 2 D₂ D₁ 7
 T₂ 3 G प्रणवरोपितं; D₂ मौर्व्यं (sic), Ca पर्यव (as in
 text) K₂ दुर्षान्यं च रोपित; T₁ दुर्षान्यं पर्यवीहितं — ^a)
 V₁ B D₂ D₂ D₁ 3-7 T₂ 3 G₁ M निरुत्तमं, D₂ निरुत्तमः;
 T₂ G₂ 3 निरुत्तं (for द्युभिम्) B₁ T₂ हया; D₂ सह
 (for तदा). — After 76^a, K₄ V₁ B D₂ D₂ D₁-7 1
 S ins.

518* तद्वलं भरतश्रेष्ठ वष्यमानं परस्परम् ।

[V₁ D₂ D₁ 3 S हं बले; B₂ तद्वले, D₂ वे हेने T₂ G₂
 भाग्यश्रेष्ठ. V₁ D₂ D₁ 3 S वष्यमाने; B₂ D₂ वष्यमाने
 T₂ परस्वरे]

— ^a) V₂ B₂ D₂ D₂ D₁ 3 S रुधिरौघ(T₂ G 'रिण)
 परिहृत्तैः; D₂ 'परिहृत्तं — ^b) V₁ B₁ D₂ D₂ D₁ 3 S
 रुधिरार्द्रं बभूवत्. — After 76, Ś K B (except B₂)
 D₂ 4 7 3 M₁ ins.

519* जगाम भरतश्रेष्ठ वष्यमानं परस्परम् ।

[Ś₁ K₂ 3 D₂ 3 (K₂ 2)दमानं]

77 ^a) T G [5]रपीत् (for रणे) T₂ अत्र; T₂
 षणं (for क्रुद्ध) — ^b) S सृजयानाम् (for पाण्डया) — ^c)
 S क्रुष्णां च (for क्रुद्धश्चापि) — ^d) K₁ 3 बहु गोमत.
 V₁ B₂ D₂ D₁ 3-7 1 द्रावयती विरेज(D₂ D₁ 3 'चेर)दु,
 S त्रिगता(G₂ 3 रुद्राणां)नं घनजय — After 77, S ins.
 an addl colophon [Adhy. nam^a M₁ भीमकौरवयुद्ध
 — Adhy no (figures, words or both) T₁ 3 G
 55, T₂ M 54]

78 ^b) D₂ लोमहर्षणे (for ऽद्भुतदर्शने) — ^a) D₂
 प्रथनामध्ये — ^d) Some MSS संस्रकृगणात्

79 ^a) T₂ प्रभ्रमं B₂ वं (for द्वि) — ^b) B₁ 4 D₁
 जनार्दनं; S मया सह

एते घावन्ति सगणाः संशप्तकमहारथाः ।
 अपारयन्तो मद्राणान्सिंहशब्दान्मृगा इव ॥ ८०
 दीर्यते च महत्सैन्यं सृञ्जयानां महारणे ।
 हस्तिकक्ष्यो ह्यसौ कृष्ण केतुः कर्णस्य धीमतः ।
 दृश्यते राजसैन्यस्य मध्ये विचरतो मुहुः ॥ ८१
 न च कर्णं रणे शक्ता जेतुमन्ये महारथाः ।
 जानीते हि भवान्कर्णं वीर्यवन्तं पराक्रमे ॥ ८२
 तत्र याहि यतः कर्णो द्रावयत्येव नो बलम् ॥ ८३
 वर्जयित्वा रणे याहि सूतपुत्रं महारयम् ।

श्रमो मा वाघते कृष्ण यथा वा तव रोचते ॥ ८४
 एतच्छ्रुत्वा महाराज गोविन्दः प्रहसन्निव ।
 अत्रवीदुर्जुनं तूर्णं कौरवाञ्जहि पाण्डव ॥ ८५
 ततस्तव महत्सैन्यं गोविन्दप्रेरिता हयाः ।
 हंसवर्णाः प्रविविशुर्वहन्तः कृष्णपाण्डवौ ॥ ८६
 केशवप्रहितैरश्वैः श्वेतैः काञ्चनभूपणैः ।
 प्रविशद्भिस्तत्र बल चतुर्दिशमभिद्यत ॥ ८७
 तौ विदार्य महासेनां प्रविष्टौ केशवार्जुनौ ।
 क्रुद्धौ संरम्भरक्ताक्षौ व्यभ्राजेतां महाद्युती ॥ ८८

C १ 2704
B १ 56 83
K १ 51 94

80 °) B (except B₅) D₂₋₄ १ इवति (for घावन्ति)
 — °) Some MSS ससप्तक- T₂ सशप्तकगणा रथा
 — After 80^{ab}, T G ins

520* दुर्जया ह्येव समरे देवैरपि मवासवै ।
 — °) ऽ K₂ 4 D₁ D₂ 6 M₁ अवारयतो, K₁ अवचयंतो
 (sic), G₂ असारं; M₂₋₄ अधारं (for अपारं) — °) K₂ B (except B₅) D₂₋₄ १ M विहशब्द; D₂ नादान् (for
 शब्दान्) V₁ गजा इव, D₁ D₂ यथा मृगा.. — After
 80, T G ins

521* कुरवश्चापि घावन्ति भीमसेनभयार्दिता ।
 [T₂ 8 G₂ [अ] जि- (for [अ] पि)]

81 °) D₂ [S] च (for च) — °) K₂ हस्तिकक्ष्यो,
 K₂ V₁ B₂ 5 D₂ 6 8 ह (D₂ अ) लिक्कक्ष्यो; B₁ 2 4 Da₁ D₁
 D₁ 2-5 १ कक्षा, T₁ M₁ कक्ष्या (for कक्ष्यो) K₂ कृष्ण;
 Da₁ D₂ कर्ण, D₁ चाणां, D₂ केतु — °) D₂ पश्य (for
 केतु) D₂ दीप्तिमान् (for धीमत) — °) G₁ विचरितो
 D₂ 4.7 सुदा (for सुहु)

82 °) K₂ M₂₋₄ हि, T₂ तु (for च) B₂ जेतुं,
 D₁ शक्त्या; D₂ शक्तो (for शक्ता) — °) D₂ S एते (for
 अन्ये) B₂ शकाश्चान्यमहारथा.. — After 82^{ab}, T G
 ins.

522* दुर्जया ह्येव समरे देवदानवराक्षसै ।
 — °) D₁ जानाति D₂ जानीतेष हि मा कर्णो — °) B₁
 D₁ पराक्रमं, Cc क्रमे (as in text)

83 °) G₂ कृष्ण (for कर्णो) — °) G₂ वारयत्येव (for
 द्रावयत्येव) B₂ मे बलं; B₂ मदलं

84 °) K₂ तर्जयन्वै; B₂ वर्जयन्वा, D₁ तर्जयश्च; D₂
 स्वरयित्वा; Cc वर्जे (as in text) D₂ स्वरयन्वै रथे याहि;
 S (except M₂ 4) त्रिगतान्वर्जयन्वाहि — °) D₂ महाबलं
 (for रयम्) — °) K₂ मनो मां; V₁ Da₁ D₁ 5 श्रमो मे;

D₁ अतो मा, D₂ श्रमो मा, B₂ ed एतन्मे (for श्रमो
 मा) K₂ [S] त्ययं (for कृष्ण) K₁ श्रमो मा भीयतेत्ययं;
 B₁ 2 4 5 D₂ 4.7 एव (B₂ व) मे रोचते कृष्ण, B₂ श्रमो वाराघते
 कृष्ण, D₂ S वासुदेव महाबाहो — °) D₂ S च (for वा)

85 °) K₂ B D S वचस्तस्य (for महाराज) — °)
 V₁ S (except T₂ G₂) याहि (for जहि) D₁ पाण्डवान्;
 S भारत.

86 Before 86, T₂ G ins सजय — °) ऽ K₁ 2 4
 D₂ 6 तत्र (for तव) K₂ V₁ B D₂ 4.7 8 महामैन्यं — °)
 B₂ Da₁ D₁ 5 T₂ 8 G M गोविन्दप्रेरिता T₁ गोविन्द
 प्रेरितामह (sic) — °) S [अ] विशस्त्वं (for प्रविविशुर)
 — °) D₂ 6 कृष्णमाघवौ; S [S] जुनमाहवै

87 °) K₂ B₁ 2 4 D₁ D₂ 1 १ 3 T₂ केशवप्रेरितैर्, V₁
 B₂ 5 Da₁ D₁ 5 6 T₁ 8 G M प्रेपितैर् (for प्रहितैर्) T₁
 अन्ये (for अश्वे) — °) T₂ शक्ते (for श्वेतै) K₂ B₂
 काञ्चनभूपितै, V₁ कनकभूपणै S (except T₂) तै काञ्चन-
 विभूपितै — °) K₂ S (except G₁) आ (K₂ प्रा) विशद्भिस्त-
 G₁ 2 बलं तूर्णं (for तव बलं) — °) T₁ 8 G M अ (G₁
 ट) दीर्यत, T₂ अकीर्यत (for अमिद्यत) D₂ शतधा
 प्रतिमन्यते — After 87, N ins.

523* मेघस्तनितनिर्हाद स रथो वानरध्वज ।
 चलस्पताकस्त सैनां विमान धामिवाविशत् ।

[(L. 1) ऽ K₁ 2 4 मेघस्तनितनिर्हाद (for the prior
 half) D₁ सारथ्ये (for स रथो) — (L.2) D₂ विमाननिव
 चावरे (for the posterior half)]

88 °) K₂ विचार्य (for विदार्य) ऽ महासेन; V₁
 ह्मानौ; T₁ G₁ 2 सैन्यं D₂ 6 तेन तौ प्रविदार्याजौ — °)
 V₁ D₁ संरथ्व (D₁ रथ) वात्राक्षौ, D₂ संरभकाक्षौ च (for
 रक्षाक्षौ) — °) K₂ B (except B₅) D₂ 6 १ वि (D₂
 न्या) भ्राजेता K₂ महाद्युते; T₁ युधि

युद्धशौण्डौ समाहूतावरिभिस्तौ रणाध्वरम् ।
 यज्वभिर्विधिनाहूतौ मखे देवाविवाश्विनौ ॥ ८९
 कुद्धौ तौ तु नरव्याघ्रौ वेगवन्तौ बभूवतुः ।
 तलशब्देन रुपितौ यथा नागौ महाहवे ॥ ९०
 विगाहन्स रथानीकमश्वसंघांश्च फल्गुनः ।
 व्यचरत्पृतनामध्ये पाशहस्त इवान्तकः ॥ ९१
 तं दृष्ट्वा युधि विक्रान्तं सेनायां तव भारत ।
 संशप्तकगणान्भूयः पुत्रस्ते समचोदयत् ॥ ९२
 ततो रथसहस्रेण द्विरदानां त्रिभिः गतैः ।
 चतुर्दशसहस्रैश्च तुरगाणां महाहवे ॥ ९३

द्वाभ्यां शतसहस्राभ्यां पदातीनां च घन्विनाम् ।
 शूराणां नामलब्धानां विदितानां समन्ततः ।
 अभ्यवर्तन्त तौ वीरौ छादयन्तो महारथाः ॥ ९४
 स छाद्यमानः समरे शरैः परवलार्दनः ।
 दर्शयन्त्रौद्रमात्मानं पाशहस्त इवान्तकः ।
 निघ्नसंशप्तकान्पार्थः प्रेक्षणीयतरोऽभवत् ॥ ९५
 ततो विद्युत्प्रभैर्वाणैः कार्तस्वरविभूषितैः ।
 निरन्तरमिवाकाशमासीचुन्नैः किरीटिना ॥ ९६
 किरीटिभुजनिर्मुक्तैः संपतद्भिर्महाशरैः ।
 समाच्छन्नं वभौ सर्वं काद्रवेयैरिव प्रभो ॥ ९७
 रुक्मपुद्गान्प्रसन्नाग्राञ्शरान्संनतपर्वणः ।

89 K₄ transp 89 and 90 — ^a) K₃ युधि शरैः, Da₁ D₁ 5 M₁ युद्धशौण्डौ, G₁ 2 शौण्डौ (G₂ षु) M₁ सदाहूताव् — ^b) K₃ V₁ B D S आगतौ तौ (B₂ च, D₃ द्वि) (for अरिभिस्तौ) K₃ रणाध्वर, B₂ समराध्वरं (hypermetric), B₃ वलाध्वर, T₁ रणाध्वरे — ^c) K₃ यजभिर्, Da₁ D₁ 5 यजुभिर्, Dn₁ M₂ यज्वभिर् — ^d) T₂ मुनिः, T₃ G M मख (for मखे). B₂ यथा देवाश्विनायुभौ — After 89, S ins

524* क्रोधताम्रेक्षणौ शूरो शुशुभाते महाबलौ ।
 मदोक्तौ यथा नागौ दृष्टिसचारचारिणौ ।
 [(L 1) T₃ G वीरौ (for शूरो)]

90 K₄ transp 89 and 90 — ^a) S₂ K₁ 4 transp. कुद्धौ and तौ S महात्मानौ (T₁ वीरौ) (for नरव्याघ्रौ) — ^b) Bom ed योगवतौ (for वेगवन्तौ) — ^c) K₂ 4 Dn₁ य (Dn₁ ज)लशब्देन, C₃ तल (as in text) — ^d) V₁ B₁ 3-5 Da₁ D₁ 3-7 महावने, B₂ रणे (for हवे) S महानागाचिचोक्तौ

91 ^a) K₃ V₁ B₁ 3-5 D T₁ 3 G M विगाह्य तु (V₁ तद्); T₂ प्रविश्य तु (for विगाहन्स) B₂ विगाह्य तुरगानीकम् — ^b) B₂ Da₁ Dn₁ T₁ अश्वसघा (B₃ हां)श्च Some MSS फाल्गुन — ^c) M₄ विचरन्

92 G₁ reads 92^a-95^d twice — ^b) T₂ युधि (for तव) M मारिय (for भारत) — ^c) Some MSS समशप्तकगणान् — ^d) K₃ मयुसूदन, V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 2-7 T₁ 2 G₁ 2 M स (D₃ य)मचूचुदव, D₂ 2 नचुदव; T₃ G₂ सप्रचूचुदव (for समचोदयत्).

93 ^a) Dn₁ S (except M₁) रथसहस्रे द्वे (for सहस्रेण) — ^b) V₁ त्रिभि शरैः, S शतत्रय — ^c) K₃ V₁ B Dn₁ D₁ 4.6-8 तु (for च) S चतुर्दशसहस्राणि.

— ^a) S वाजिनां च K₃ महारणे, D₂ 6 च भारत 94 ^a) D₂ शतसहस्राणा S पूर्णै (G₁ वै) शतसहस्रे द्वे — ^c) S₂ K₁ 2 4 नादल्लु (K₂ ल)ब्धानां, V₁ B Da₁ D₁ 3-5 7 लब्धलक्षाणा (for नामलब्धाना) S राजन्पुरुषवीराणां — ^d) V₁ विचित्राणा, T₁ 2 M विततानां; T₃ G कौरवाणा, Co विदिताना (as in text) Da₁ D₁ 5 संनन्दाना तरस्विना — After 94^a, G ins

525* दुर्योधनेन ते सार्धं जातवेगा समन्तत ।

— T₃ om 94^a. — ^c) S K₁ 2 अभ्य (K₁ मि)वर्तत. K₂ संवीरौ, V₁ B₃-5 Da₁ D₁ 3-7 S (T₃ om) कौतेयं, B₂ ते वीरा — ^d) D₂ वदंतस्तौ (for छादयन्तो) S K D₃ छादयंतौ महारथान् — After 94, K₄ V₁ B Da₁ D₁ 3-5 7 ins

526* शरवर्षैर्महाराज सर्वत पाण्डुनन्दनम् ।

[B₃ चमूमध्ये (for शरवर्षैर्) K₄ पाण्डुनन्दन]

95 ^a) Dn₁ D₁ T₃ G₂ 3 M संछाद्यमान — ^b) S (except T₁ M₁) परै. (for शरैः) B₃ संनतपर्वणि, Da₁ परवलार्दन, T₂ बलार्तिकृत्, M बलांतकृत् — ^d) V₁ पाशहस्तम्, Dn₁ चापहस्तम्, D₃ पाशहस्तमिवांतकं — ^e) Some MSS संसप्तकान् — ^f) V₁ प्रेक्षणीयतमो, D₂ णीयं ततो

96 ^b) S K₁ 2 4 विभूषणै (for विभूषितैः) — ^c) G₂ सवारकम् (for निरन्तरम्) — ^d) K₃ B Da₁ D₁-3 7 3 T₂ M₁ छन्न, V₁ D₃ अश्वैः, T₃ G नून (for नुन्नैः). Da₁ D₃ किरीटिन

97 ^a) K₂ S किरीटिचाप (K₂ निज)निर्मुक्तै — ^b) T₂ समंतत (for महाशरैः) — ^c) T₂ शरैश्चन्नं (for समाच्छन्नं) Da₁ D₁ 5 रणे (for वभौ) D₃ सैन्यं; S (except G₁) व्योम (for सर्वं) — ^d) T₁ हुत (for प्रभो).

98 ^a) D₃ सुवर्णाग्रान्; S शरान्वोरान् (for प्रसन्नाग्रान्).

अदर्शयदमेयात्मा दिक्षु सर्वासु पाण्डवः ॥ ९८
 हत्वा दश सहस्राणि पार्थिवानां महारथः ।
 संशप्तकानां कौन्तेयः प्रपक्षं त्वरितोऽभ्ययात् ॥ ९९
 प्रपक्षं स समासाद्य पार्थः काम्योजरक्षितम् ।
 प्रममाथ वलाङ्गाणैर्दानवानिव वासवः ॥ १००
 प्रचिच्छेदाशु भल्लैश्च द्विपतामाततायिनाम् ।
 शस्त्रपाणीस्तथा बाहूस्तथापि च शिरांस्युत ॥ १०१

अङ्गाङ्गावयवैश्चिन्नैर्व्यायुधास्तेऽपतन्क्षितौ ।
 विष्णुगवाताभिसंभया बहुशाखा इव द्रुमाः ॥ १०२
 हस्त्यश्वरथपत्नीनां व्राताभिन्नन्तमर्जुनम् ।
 सुदक्षिणादवर्जः शरवृष्ट्याभ्यवीच्यत् ॥ १०३
 अस्यास्यतोऽर्धचन्द्राभ्यां स बाहू परिघोपमौ ।
 पूर्णचन्द्राभवक्त्रं च क्षुरेणाभ्यहनच्छिरः ॥ १०४
 स पपात ततो वाहात्सलोहितपरिस्रवः ।

C 8. 2803
 B 8 56 112
 K 8 51 114

— ^b) D₂ शराणां नतपर्वणा, S प्रसञ्जात् (T₁ न्कृ) तपर्वण
 — ^c) K₂ V₁ B (except B₂) Da₁ D₁₋₄ 7 अवासृजद्
 (for अदर्शयद्) — After 98, N T G ins

527* मही वियद्दिना सर्वा समुद्रा गिरयोऽपि वा ।

स्फुटन्तीति जना जजु पार्थस्य तलनिस्वनात् ।

[G₁ lacuna for line 1 — (L 1) D₂ T₂ G₂ 8
 विपदि (G₂ व), T₁ दय दिश, T₂ विदीयते (for विपदि)
 8 K₁ 2 4 T G₂ किं तु, K₂ D₂ किं तु, D₂ 8 न तु (for
 सर्वा) B₂ Da₁ D₁ 8 च (for वा) 8 K₂ 2 4 D₂ T₂
 समुद्रा स्रष्ट (T₂ द्राक्ष स) पर्वना; K₂ V₁ B₂ Dn₁ D₂ 8
 T₁ 8 G₂ 8 समुद्रा स्रष्ट (D₂ द्राक्ष) 3 वंता (for the
 posterior half) — (L 2) 8 K₁ 2 4 स्फुरति, T G₂ 8
 क्लृप्ति; Ca. 0 स्फुटन्ति (as above) K₂ V₁ जना ज (V₁
 नैव) 8, Dn₁ जगच्छे, D₁ जना जद्, D₂ 8 समाजघे, D₂
 जनोशासीद्, T₂ जना विन्मु- B₂ स्फोटयतीव संजघे (for the
 prior half) B₁ 8 Dn₁ D₁ 2 8 8 तलनिस्वन, D₂ 8 T G
 निस्वने, D₄ निस्वनात्]

99 ^a) T₂ शत- (for दश) — ^b) B₂ Da₁ Dn₁
 D₁ 8 स क्षत्रियाणां (for पार्थिवानां) K₄ S महारयात्, B₂
 बल — ^c) Some MSS ससप्तकाना — ^d) 8₁ 2 (sup
 4 in as in text) K₁ 2 4 विमर्द, K₂ B₂ Dn₁ D₂-4 8 G₁
 प्रत्यक्षं; T₁ प्रवक्ष (for प्रपक्ष) K₂ [s] न्वयात्, S (except
 G₁) ययौ (for अभ्ययात्)

100 ^a) K₄ B₂ Dn₁ D₂. 7 (before corr) 8 प्रत्यक्षं;
 T₁ प्रवक्षं (for प्रपक्षं) B₂ प्रपक्षण (for प्रपक्ष स) V₁
 B₁ 2 4 8 D₂. 7 च; Da₁ D₁ 8 स्व, D₂ तु; S तं (for स)
 — ^b) Some MSS कामोज'. — ^c) Da₁ D₁ 8 वलाङ्गाणिर,
 S बलं (G₂ रथ) भल्लैर (for वलाङ्गाणैर) — ^d) M₁
 वासवं; M₂-4 कौशिक..

101 B₂ om. 101-102 — ^a) T₂ [अ]य (for [आ]शु).
 K₄ V₁ B₁ 2 4 D₂. 7 महेन — K₄ om 101'-102'
 — ^c) 8₁ V₁ B₂ 8 D₂ T₂ G₂ M₁ शस्त्रं पाणीस्र; K₂ B₁ 4
 Da₁ D₁ 8-7 G₁ श (Da₁ D₁ 8 अ) शस्त्रपाणिं K₂ B₁ 2 4
 D₂ 4 7 बाहुं — ^d) B₂ तथा जंबा; D₂ असूनपि; S (G₁

damaged) तयैव च (for तथापि च) K₂ B₂ D₂ 6 T₂
 च (for [च]त)

102 B₂ om 102, K₁ om 102^{ab} (cf v 1 101)

— ^a) M अंगागावयवाश्चिन्ना — ^b) D₂ [S] वसन्;
 T₂ G₁ [S] पत्तद्, M₁ [S] परान् (for सपत्न्) B₁. 3. 4
 D₂ 4 7 S सुवि (for क्षितौ) — ^c) V₁ B₂ Dn₁
 विष्णुगवाताभिसरणा, B₂ संभुम्ना, Da₁ D₁ 8 ग्वाताहता
 ह्यणा, D₂ ग्वाताभिसंविम्ना, G₂ M₁ सपत्ना — ^d) K₄
 बहुशाला — After 102, M₂-4 ins

528* काम्योजस्तु तत क्रुद्धो दृष्ट्वा पार्थ महारथम् ।

103 ^b) B₂ व्राता निम्नतु मर्दनं (sic) — After 103^{ab},
 M₂-4 ins

529* अचोदयत यन्तारमर्जुनायैव मां वह ।

ततस्व रथिना श्रेष्ठ बहुदक्षिणमाहवे ।
 अर्जुनस्य रथ क्षिप्र प्रापयामास सारथि ।
 ततोऽर्जुन त्रिभिर्घाणैर्विचूला भारसहैर्युधि ।
 केशवं नवमी राजन्याद्दोरुरसि चापयत् । [5]
 तत क्रुद्धो महाराज पाण्डव परवीरहा ।

— M₄ om. (hapl.) 103^a-105^d. — ^c) B₂ M₂ 8 अवरजं
 — B₂ om. (hapl.) 103^d-106^a — ^d) T₂ शरवृष्टिम्; G₂
 शस्त्रवृष्ट्या D₂ [अ]भ्यवीच्यन्, T₁. 2 G₂ ह्य (T₂ [अ])
 वीच्यत् (for [अ]भ्यवी) M₂ 8 महेन प्राहिणोदयात्

104 B₂ M₄ om. 104 (of v 1 103) M₂ 8
 om 104-105 — ^a) K₂ V₁ B (B₂ om) D T G
 M₁ तस्य — ^b) D₂ सुबाहु- B₁. 2 4 Da₁ D₁. 8-5 7 बाहु
 परिघसनिमौ — ^d) K₂ D₂-4 7 8 [अ]भ्यहरच, B₁ 4 Dn₁
 T G₂ 8 [अ]प (B₂ Dn₁ पा) हरच; G₁ [अ]पहत्तं B₂
 क्षुरप्रेणाहरच्छिर

105 B₂ M₂-4 om. 105 (of v 1 103, 104) — ^a)
 T G M₁ तत् (for स) 8₂ तं स पापात (sic) V₁ B₂
 Dn₁ हतो; T₂ G₂ तदा, M₁ क्षिरो (for ततो). D₂
 रथोदार (for ततो वाहात्) V₁ T G M₁ वेगात् (for
 वाहात्) — ^b) 8₂ K₄ B₁ 2 8 Da₁ D₁-8 7 सुलोहितः;
 K₁ D₂ T₂ सलोहित- T G₂ 8 M₁ परिष्कृतं — ^c) B

मनःशिलागिरेः शृङ्गं वज्रेणोवावदारितम् ॥ १०५
 सुदक्षिणादवरजं काम्बोजं ददृशुर्हतम् ।
 प्रांशुं कमलपत्राक्षमत्यर्थं प्रियदर्शनम् ।
 काञ्चनस्तम्भसंकाशं भिन्नं हेमगिरिं यथा ॥ १०६
 ततोऽभवत्पुनर्युद्धं घोरमद्भुतदर्शनम् ।
 नानावस्थाश्च योधानां बभूवुस्तत्र युध्यताम् ॥ १०७
 एतेऽवावर्जितैरथैः काम्बोजैर्यवनैः शकैः ।

शोणिताक्तैस्तदा रक्तं सर्वमासीद्विशां पते ॥ १०८
 रथै रथाश्चस्रतैश्च हतारोहैश्च वाजिभिः ।
 द्विरदैश्च हतारोहैर्महामात्रैर्हतद्विपैः ।
 अन्योन्येन महाराज कृतो घोरो जनक्षयः ॥ १०९
 तस्मिन्प्रपक्षे पक्षे च वध्यमाने महात्मना ।
 अर्जुनं जयतां श्रेष्ठं त्वरितो द्रौणिराययौ ॥ ११०
 विधुन्वानो महचापं कार्तस्वरविभूषितम् ।

मान शिलं गिरे , T₂ M₁ घा(M₁ दा)र्धमाणं गिरे — ^a)
 D₈ बलीघेण, T₂ G₂ वज्रेणैव V₁ D₈ 8 T G M₁ विदारितं
 106 B₈ om. 106^a (of v. 1 103) — ^a) T₁
 सदक्षिणाद् — ^b) Some MSS कामोजं, G₂ कांबोजान्
 T₁ हृतं (for हतम्) — K₂ om 106^a — ^c) Ś₂ K₄ T₂
 प्रांशु, B₁ प्राशु S (except T₁) क(T₂ को)मलगर्माभम्
 (for पत्राक्षम्) D₂ 8 पत्रपत्रायताक्षत्वं (D₈ 8 क्षं तं)
 — ^d) Ś₂ K₁ 4 B₈ D₈ अत्यर्थः; D₈ अत्यंत (for अत्यथ)
 D₂ अत्यंतप्रियवादिन — ^e) B (except B₈) D₈ 4 7 सहशं
 (for संकाश) — ^f) D₁ भिन्न- (for भिन्न)
 107 ^a) G₂ भवान् (for भवत्) — ^b) K₈ V₁
 B D S (G₁ damaged) अत्यर्थं(B₂ त्यत)मद्भुतं (for
 अद्भुतदर्शनम्) — ^c) M₂-4 योधाना

108 ^a) V₁ B₂ 4 5 Da₁ Dn₁ D₁-5 7 M एकेषु,
 B₁ एकैश्च, T₁ पार्थेन, T₂ पार्थेषु, G₁ वातेषु (for
 एतेषु) V₁ B₂ 4 5 Dn₁ D₂-4 7 S निहतैर् G₈
 एकेष्वेवाजितैर् T₈ G चैव (for अथै) K₈ एकैश्चावर्जि-
 तारथै (S₁₀), B₈ एके आवर्जितैरथै ; D₈ अश्वचारैश्च विविधै,
 D₈ अश्ववारैश्च वीरैश्च — K₈ om. 108^b-130^a — ^b) Some
 MSS- कामोजैर् Ś₂ V₁ D₄ जवनैर् Ś₂ K₁ 2 4 शरै (for
 शकै) — ^c) K₁ D₂ शोणिताथै(D₂ 8 त्रै)स् Ś₂ K₁ 3
 संदा; B₈ T₁ तथा (for तदा) D₈ M₂-4 सर्व, T₁ युक्तं
 T₂ सक्त (for रक्तं) — ^d) B₂ आसीत्सर्वं (by transp),
 D₈ M₂-4 रक्तमासीद्.

109 K₈ om 109 (of v 1 108) — ^a) B₈ नरैर्
 (for रथै) Ś₂ K₁ 4 अश्वाश्चस्रतैश्च, V₁ B D T₁ 8 G
 (G₁ damaged) M हताश्वं (for रथाश्वं) T₂ रथैर्हतबलै-
 सुतैर् — ^b) K₂ [आ]हतारोहैर् — ^c) Dn₁ अन्योन्य च;
 T₁ अर्जुनेन — ^d) D₂ कृतो घोरे- T₂ विनाश पृथिवीक्षितां
 — After 109, T₂ 8 G₁ 8 read line 6 of 531* for
 the first time

110 K₈ om. 110 (cf. v. 1 108) — ^a) K₄ V₁
 B₈ 6 Da₁ Dn₁ D₁ 8 8 8 transp प्रपक्षे and पक्षे T₁
 तस्मिन्सैन्ये सुबलिना — ^b) T₁ मध्यमाने (for वध्यं).

B (except B₈) Da₁ D₁ 8-5 7 निहते सव्यसाचिना — ^a)
 K₁ 2 4 त्वरित V₁ B D S अभ्ययात् (for आययौ)
 111 K₈ om 111 (of v. 1 108) — ^a) Ś₂ K₁ 2 4
 B₈ विधुन्वान, S विधुन्वानो Ś₂ K₁ 2 B₈ D₈ महाचाप,
 — ^c) D₈ आदानं — ^d) T₁ भास्कर. — After
 111, Ś₂ K₁ 2 4 V₁ B D ins

530* क्रोधामर्षविद्वृत्तास्यो लोहिताक्षो बभौ बली ।
 अन्तकाले यथा क्रुद्धो मृत्यु किंकरदण्डभृत् ।
 तत प्रासजदुग्गाणि शरवर्षाणि संवश ।
 वैविस्वष्टैर्महाराज व्यद्रवत्पाण्डवी चम् ।
 स दृष्ट्वैव तु दाशार्हं स्यन्दनस्थं विदां पते । [5]
 पुन प्रासजदुग्गाणि शरवर्षाणि मारिष ।

[D₂ om. lines 1 and 2 — (L 1) V₁ Dn₁
 विद्वृत्ताक्षो Ś₂ K₁ 2 4 D₈ 8 क्रोधरत्केक्षणं क्रुद्धो (D₈ वीरो),
 Da₁ D₁ 8 कोपामर्षविद्वृत्ताक्षो (for the prior half) G₈
 cites क्रोधामर्षं (as above) — (L 2) V₁ B₁ 8 Dn₁
 D₂ 8 किंकरदण्डवान् (B₁ 8 घृह्, B₈ D₄ 8 वत्), D₈ भवति मारत,
 G₈ किंकरदण्डभृत् (as above). — (L 3) D₈ प्रासजद् K₄
 संवश, B₂ D₁ 6 8 मारिष, B₈ संवश (for संवश) — B₈
 om. lines 4-6 — (L 4) D₁ 6 पतद्भिर् (for विस्वष्टैर्);
 Ś₂ व्यवसत्, K₄ व्यथमत् (for व्यद्रवत्) Ś₂ K₁ 4 पाण्डवी
 (K₁ 8 वी) चम्, D₂ पाण्डवी चम् — (L 5) D₈ त (for स)
 Ś₂ K₁ 2 4 transp दृष्ट्वैव and तु Dn₁ स्यन्दनसो]

On the other hand, S ins after 111

531* तयोरासीन्महद्युद्धं धर्मभ्रात्रोरनैष्टिकम् ।
 विसिन्मापयिषोर्लोकं यशश्चोत्तममिच्छतो ।
 सथासकास्तु कौन्तेय कुरुंश्चापि वृकोदर ।
 सूतपुत्रस्तु पाञ्चालान्भूयोऽग्रंस्वरिता शरै ।
 एवमेव महाराज विनाश पृथिवीक्षिताम् । [5]
 आसीत्कुद्रेऽर्जुने कर्णे भीमसेने च दारुणे ।

[(L 1) T₂ G₂ राजन्, G₂ चासीन् T₁ ऋद्धयोरतिदारुण
 (for the prior half) — (L 2) T₂ M विसिन्मापयिषतोर्,
 G₁ विसिन्मापयिषुर् — (L 3) T₁ G₂ च (for तु).
 — (L 4) T₁ G₂ च (for तु). T₂ M₁ त्रयो (for मूयो)

आटदानः शरान्वोरान्खरश्मीनिव भास्करः ॥ १११
 तैः पतद्भिर्महाराज द्रौणिमुक्तैः समन्ततः ।
 संछादितौ रथस्यौ तावुभौ कृष्णधनंजयौ ॥ ११२
 ततः शरशतैस्तीक्ष्णैर्भारद्वाजः प्रतापवान् ।
 निश्रेयै तावुभौ चक्रे युद्धे माधवपाण्डवौ ॥ ११३
 हाहाकृतमभृत्सर्वं जङ्गमं स्यावरं तथा ।
 चराचरस्य गोप्सारौ दृष्ट्वा संछादितौ शरैः ॥ ११४
 सिद्धचारणसंघाश्च संपेतुर्वै समन्ततः ।

चिन्तयन्तो भवेदद्य लोकानां स्वस्त्यपीत्यह ॥ ११५
 न मया तादृशो राजन्हृष्टपूर्वः पराक्रमः ।
 संजज्ञे यादृशो द्रौणेः कृष्णौ संछादयिष्यतः ॥ ११६
 द्रौणेस्तु धनुषः शब्दमहितत्रासनं रणे ।
 अश्रौपं बहुशो राजन्सिंहस्य नदतो यथा ॥ ११७
 ज्या चास्य चरतो युद्धे सव्यदक्षिणमस्यतः ।
 विद्युदम्बुदमध्यस्था भ्राजमानेव साभवत् ॥ ११८
 स तथा क्षिप्रकारी च दृढहस्तश्च पाण्डवः ।

C. 8. 2221
B. 8. 56 130
K. 8. 52. 44

— T₁ M₂₋₄ repeat line 5, after 534* — (L 5) T₁
 (both times) : G₂ : तस्मिन्नुद्धे, G₁ एवमेव — T₂ : G₁ :
 read line 6 for the first time after st 109. — (L
 6) T₁ : (second time) G₂ : (second time) नहावले,
 T₂ (first time) च दारुण]

T₂ : G₂ : M₁ cont

532* युद्धे घोर तथा स्वामीन्निधामृते चमसुखे ।

[T₂ : G₂ ततश्चासीत् (for तथा त्वा) G₂ युद्धे घोरतर चासीत्
 (for the prior half)]

— After the above, S ins an addl colophon
 [Adhy nam G₁ काञ्चोजवध — Adhy no (figures,
 words or both) T₁ : G M₁ 56, T₂ M₂₋₄ 55],
 which is followed by 8 12 1-32

112 K₃ om 112 (cf v 1 108) G₁ om
 112-128 D₁ om 112^a T G₂ (om 112-113) : M
 read 8 40 112-124 after 8 12 32 — ^a) D₂ निपतद्भिर्
 M₂₋₄ महावेणैर् (for 'राज' — ^a) D₂ तावुभौ कृष्णपाण्डवौ

113 K₃ G₁ : om 113 (cf v 1 108, 112) For
 sequence in T G₂ : M, cf. v 1. 112 — ^b) B
 (except B₂) D₂ : : अश्वरथामा (for भारद्वाज) Dn₁
 भारद्वाजात्मजात्मज, D₂ 'रमज प्रभु.. — ^c) M₁ च मृशं
 (for तावुभौ) K₁ D₂ : युद्धे (for चक्रे) — ^d) K₄
 चक्रे; D₂ : कृत्वा, T G₂ : M रणे (for युद्धे)

114 K₃ G₁ om 114 (cf v 1 108, 112) For
 sequence in T G₂ : M, cf v 1 112 — ^a) B₂ D₁ : :
 हाहाभूत्तम्, G₂ M₁ 'कारम् (for 'कृतम्' — ^b) B Dn₁
 D₂ : : T₁ M transp जङ्गम and स्यावर Ca cites
 स्यावरजगम Dn₁ D₂ तदा — ^d) M₁ दृष्टौ K₄ संछाद्य
 तौ; M₂ 'दित B₂ (also as in text) D₂ रणे (for शरैः)

115 K₃ G₁ om 115 (cf v 1 108, 112) For
 sequence in T G₂ : M, cf v 1 112 — ^a) B₂
 'संछाद्य; T₂ गधर्वा (for 'सघाश्च' — ^b) B Dn₁
 D₂ : : वे (for वै) — ^c) T G₂ : M अपि स्वस्ति (for

चिन्तयन्तो) S₂ अन्य (sic), K₁ अस्य (for अद्य) — ^d)
 V₁ B₁ : : D₂ : : स्वस्त्यपीति च, B₂ 'पीडित; B₂ Da₁
 Dn₁ D₁ : 'पीति ह, D₂ : 'पीति हि, D₂ स्वस्ति चेति हि, T
 G₂ : M इति चावुवन् Ca cites स्वस्त्यपि (as in text)

116 K₃ G₁ om 116 (cf v 1 108, 112) For
 sequence in T G₂ : M, cf. v 1 112 — ^a) S₁ K₂
 न स यातो दृशो राजन् — ^b) K₁ : दृष्टपूर्वा (K₁ 'र्व) — ^c)
 V₁ B D₂ : : सप्रामे, Dn₁ संदृष्टो (for सजज्ञे) K₄ द्रौण;
 B₂ T₁ द्रौणि — ^d) V₁ B₂ Da₁ D₁ : : T G₂ : M
 कृष्णौ छादयतो रणे

117 K₃ G₁ om 117 (cf v 1 108, 112) For
 sequence in T G₂ : M, cf v 1 112 — ^a) Da₁ D₁ :
 द्रौणिश्च T₂ M₂₋₄ च (for तु) T₂ शब्दो — ^b) Dn₁
 महतां, D₂ अमित, T₁ : G₂ : M₁ रथाना, T₂ M₂₋₄ रथिनां
 (for अहित) D₂ (before corr) अहितास्त्रासयन्नणे
 — ^c) T₂ M₁ महतो, M₂₋₄ अमितो (for बहुशो) — D₂
 om (hapl) 117^d-120^e — ^d) Dn₁ D₂ : नितदो, T₁
 निनद (for नदतो)

118 K₃ D₂ G₁ om 118 (cf v 1 108, 112, 117)
 For sequence in T G₂ : M, cf. v 1 112 — ^a)
 K₄ ज्यां G₂ धनुषे (for चरतो) — ^b) T₁ : G₂ :
 M सव्यं (for सव्य-) — ^c) V₁ अभोदमध्यस्था, D₂
 T G₂ : M अभोघरस्ये (T₂ G₂ 'स्यै)व, D₂ अवरमध्यस्था
 (for अस्तुद) — ^d) D₁ : भासमाना, T₂ G₂ भ्राजमानो
 (for भ्राजमाना) Dn₁ D₂ : T G₂ : M स्यदृश्यत् (for
 [इ]व साभवत्)

119 K₃ D₂ G₁ om. 119 (cf v 1 108, 112,
 117) For sequence in T G₂ : M, cf v 1
 112 — ^a) T₂ G₂ तदा (for तथा) — ^b) V₁
 B₂ Da₁ D₁ : : लघुहस्तश्च (for दृढ) — ^c) V₁ B
 D (D₂ om) S (G₁ om) प्रमोह (D₂ 'द) (for संमोह)
 — ^d) S K₁ : प्रे (K₁ प्रै)क्षता, V₁ प्रेक्ष्यते; B₁ : :
 D₂ : : प्रेक्ष्य तं; D₂ प्रेक्षत् (for प्रेक्षत्) S₁ K₂ lacuna

संमोहं परमं गत्वा प्रैक्षत द्रोणजं ततः ॥ ११९

स विक्रमं हृतं मेने आत्मनः सुमहात्मना ।

तथास्य समरे राजन्वपुरासीत्सुदुर्दशम् ॥ १२०

द्रौणिपाण्डवयोरेवं वर्तमाने महारणे ।

वर्धमाने च राजेन्द्र द्रोणपुत्रे महाबले ।

हीयमाने च कौन्तेये कृष्णं रोपः समभ्ययात् ॥ १२१

for द्रोणजं B₂ प्रेक्ष्य द्रोणात्मज तदा; S (G₁ om) प्रेक्षन्नास्ते (T₃ G₃ 'स्त) धनजय .

120 K₃ G₁ om 120 (cf v l. 108, 112) D₂ om 120^{ab} (cf v l. 117) For sequence in T G₂ s M, cf v. l. 112 — ^a) S₂ हुतं, V₁ B₁₋₂ D₁ D₁ s c कृत (for हृत) K₄ B₂ स्वविक्रम हृतं मन्ये (B₂ मेने), D₃ s r S (G₁ om) विक्रम च हृ (D₃ r विहृ; D₄ निहृ, T₂ च हृ) त मेने (T₁ मन्ये) — M₃ om 120^b-121^d — ^b) S₂ K₁ 2 s B (except B₂) D₁ D₁ D₁ s c s T₂ M₁ ह्या- (B₁ स्वा)त्मन S₂ K₂ सुमहात्मक (s₁₀), K₁ s D₃ स्व- (K₄ D₃ सु)महात्मन; V₁ B₂ D₃ s r स (V₁ सु-) महायशः; B₁ s स महात्मना; D₁ D₃ सुमहात्मना; S (G₁ om) तेन संयुगे — ^c) K₄ तस्यास्य, V₁ T₂ s G₂ s अयास्य, D₁ तस्यथो (s₁₀) — ^d) B₁ s पुनर; D₁ पुरा (for वपुर) D₁ ह्यासीत्

121 K₃ G₁ om 121 (cf v l. 108, 112) M₃ om 121^{abcd} (cf v l. 120) For sequence in T G₂ s M, cf v l. 112 — ^a) B₂ राजन् (for एव) T G₂ s M (M₃ om) द्रौणेस्तत्कूर्त कर्म — ^b) B₂ सुवारुणे, D₁ D₁ s महाहवे (for 'रणे) T G₂ s M (M₃ om) यादमप पिनाकिन — ^c) T₃ G₃ वर्तमाने (for वर्धमाने) K₄ वार्धमानेव, V₁ वर्तमाने च (for वर्ध*) T G₂ s M (M₃ om.) ततस्तत्र (for च राजेन्द्र) — ^d) V₁ B₂ D₁ D₁ s महारथे, S (G₁ M₃ om.) विशा पते (for महाबले) — ^e) D₁ कौन्तेय — ^f) K₂ B₂ s D₂₋₄ r कृष्णे, K₄ कृष्णे B (except B₂) D₃ s r T G₂ s M समाविशत् (for समभ्ययात्)

122 K₃ G₁ om 122 (cf v l. 108, 112) For sequence in T G₂ s M, cf v l. 112. — ^b) T₃ G₂ s M₂₋₄ दहन्निव च (for निर्दहन्निव). — ^c) B₂ च पश्यत्; D₁ D₃ s s त्वपश्यत्; S (G₁ om.) ददर्श — ^d) K₄ V₁ B D फाल्गुनं.

123 K₃ G₁ om. 123 (cf. v. l. 108, 112) For sequence in T G₂ s M, cf. v. l. 112 — ^a) D₂ T₃

स रोपान्निःश्वसत्राजन्निर्दहन्निव चक्षुषा ।

द्रौणिं ह्यपश्यत्संग्रामे फाल्गुनं च मुहुर्मुहुः ॥ १२२

ततः क्रुद्धोऽत्रवीत्कृष्णः पार्थं सप्रणयं तदा ।

अत्यद्भुतमिदं पार्थं तव पश्यामि संयुगे ।

अतिशेते हि यत्र त्वा द्रोणपुत्रोऽद्य भारत ॥ १२३

कच्चित्ते गाण्डिवं हस्ते रथे तिष्ठसि चार्जुन ।

G₂ s कृष्णे (for क्रुद्धे) D₃ कृष्ण, T₃ G₂ s क्रुद्ध (for कृष्ण) V₁ B₂ ततोमवीन्महाबाहु — ^b) T₁ s G₂ s M वच (for तदा) T₃ पाठवं प्रणय वच Ca cites सप्रणय (as in text) — ^c) T G₂ s M अहं (for इदं) D₂ वाप्य (sic) (for पार्थ) — ^d) V₁ B₂ T G₂ s M त्वसि (for तव) K₄ B₁ पश्याम — ^e) D₁ D₁ s अतिशेते हि, D₃ अतितिष्ठति Ca c cite अतिशेते (as in text). D₃ तु (for हि) K₄ यत्र (for यत्र) V₁ B D स्वां T G₂ s M यत्रां विशेपय (G₂ 'य)त्याजौ — ^f) B₂ [S]स्य; B₂ [S]र्थ, D₁ हि (for स्य) K₁ [S]भ्यमायत्; T₃ G₂ s [अ]पमारिप (for स्य भारत). — V₁ B₂ s D (except D₃) ins after 123 T G₂ s M after 124^e

533* कश्चिद्वीर्यं यथापूर्वं भुजयोर्वा बलं तव ।

[D₃ कश्चिद् V₁ बल तथा (marg 'दा), D₃ रणे तव, T₃ परंतप] This is followed by 534* in T G₂ s M.

124 K₃ G₁ om 124 (cf. v l. 108, 112) For sequence in T G₂ s M, cf v. l. 112 V₁ repeats 124 (with v l) after 534* D₂ repeats 124^e after line 2 of 534* — ^a) S₂ कश्चित्ते D₃ गात्रिव V₁ (first time) B₂ D₁ D₃ s हस्तान् V₁ (second time) केवलं सत्त्वमात्रेण — V₁ (first time) B₂ D₁ D₃ s T G₂ s M om. 124^{bc}. — ^b) D₁ (by corr) तिष्ठति B₂ D₁ D₃ चार्जुन — ^c) K₁ s कश्चिद् K₄ B₂ D₁ D₁ s r मुष्टिवां न व्यशीर्यत, V₁ (first time) मुष्टिं वा तेन शीर्यते; D₂ मुष्टिर्बाणो ध्यसीर्यत; D₃ मुष्टिवां तव शीर्यते, T G₂ s M मुष्टिवां न विशीर्यते (T₃ G₂ s M₁ 'त) — K₄ V₁ B (except B₂) D (except D₃) ins after 124 T G₂ s M after 533*

534* उदीर्यमाण हि रणे पश्यामि द्रौणिमाहवे ।

गुरुपुत्र इति श्वेनं मानयन्भरतर्षभ ।

उपेक्षां कुरु मा पार्थं नायं काल उपेक्षितुम् ।

[(L 1) D₁ द्रौणम् B₂ s एव च (for माहवे). — (L 2) M₁ गुरुपुत्रम् V₁ D₁ D₃ श्वेन, D₂ श्वेन (sic) (for श्वेन). K₄ D₁ भरतर्षभ, T G₂ s M पांडवर्षभ.

कच्चिद्कुशलिनां वाहू कच्चिद्वीर्यं तदेव ते ॥ १२४
 एवमुक्तस्तु कृष्णेन क्षिप्त्वा भङ्गांश्चतुर्दश ।
 त्वरमाणस्त्वराले द्रौणेर्धनुरथाच्छिनत् ।
 ध्वजं छत्रं पताकां च रथं शक्तिं गदा तथा ॥ १२५
 जञ्जुदेशे च सुभृशं वत्सदन्तैरताडयत् ।
 स मूर्च्छां परमां गत्वा ध्वजयष्टिं समाश्रितः ॥ १२६
 तं विसंजं महाराज किरीटिभयपीडितम् ।

अपोवाह रणात्सूतो रक्षमाणो धनंजयात् ॥ १२७
 एतस्मिन्नेव काले तु विजयः शत्रुतापनः ।
 न्यवधीत्तावकं सैन्यं शतशोऽथ सहस्रशः ।
 पश्यतस्तत्र पुत्रस्य तस्य वीरस्य भारत ॥ १२८
 एवमेव क्षयो वृत्तस्तावकानां परैः सह ।
 क्रूरो विशसनो घोरो राजन्दुर्मन्त्रिते तव ॥ १२९
 संशप्तकांश्च कौन्तेयः कुरुंश्चापि वृकोदरः ।
 वसुपेणं च पाञ्चालः कृत्स्नेन व्यथमद्रणे ॥ १३०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४० ॥

— (L 3) Da1 D1 s कुरुपे, T G2 s M मा कृपा (for कुरु मा) Dn1 उपेक्षित]

— After the above, T1 M2-4 repeat line 5 of 531*

125 K3 G1 om 125 (cf v. l. 108, 112) T1 M2-4 om 125-129 T2 s G2 s M1 om 125-130 — ^b) V1 B D गृह्य (for क्षिप्त्वा) — ^c) V1 तु सकुब्धो, D2 s तदा पार्थो (for त्वराले) — ^e) Ś1 K1.2 पत्र, Ś2 पुत्रं (sic), B1 चक्र (for छत्रं) Ś2 पताक, V1 B2 D (except Ds s) पताकाश्च — ^f) V1 Da1 D1 s खड्ग (for रथ)

126 K3 S om 126 (cf. v l. 108, 112, 125) — ^a) K4 समतत; B5 उपाश्रित, Ds समाश्रित (for श्रित)

127 K3 S om 127 (of v l 108, 112, 125) — ^a) Ds विह्वल (for विसंज) D2 महाबाहु (for राज) — ^b) V1 B Dn1 D2-4 s-8 शत्रुणा भृशपीडित, Da1 D1 s पार्थेन भृशताडितं — ^c) Ds अपोवाहद् V1 (margin as in text) क्रूरो (for सूतो) — ^d) D2 (by corr) s रक्ष्यमाणो

128 K3 S om. 128 (of v l 108, 112, 125) — ^a) V1 B5 D2-4.6 7 च (for तु) — ^b) Ds (before corr) विजयं — ^c) V1 B Da1 Dn1 D1 s-5 7 s व्य (B1 s 4 न्य, B5 अ)हनत्, Ds अघधीत् (for न्यव*) — ^e) B (except B2) Da1 Dn1 D1 s 4 s-8 तस्य वी (B5 शू)रस्य (for तव पुत्रस्य) V1 Ds वीरस्य (for पुत्रस्य) — ^f) K2 B2 तव वी (B2 वी)रस्य; V1 B1.3-5 Da1 Dn1 D1.3-5.7 s तव पुत्रस्य, D2 वीर्यवंतस्य; Ds संक्षयश्चैव (for तस्य वीरस्य) B5 मारिप (for भारत)

129 K3 S om. 129 (cf. v l. 108, 112, 125) — ^a) K4 जयो (for क्षयो) — ^c) Ś K1 2.4 कृते B5

विकाशनो (for विशसनो) Ds क्रूरे विशसने घोरे

130 Cf lines 3 and 4 of 531* K3 T2 s G2 s M1 om 130 (of v l 108, 112, 125) — ^a) Some MSS ससप्तकाश्च; Ds ससप्तकानां M2-4 तु (for च) B5 Da1 D1.5 वीभक्तु (for कौन्तेय) — ^c) Ś1 K2 वसुपेणस्य, K4 V1 B1 s-5 D वसुपेण (B5 सेन)श्च, B2 सुपेणश्चापि, T1 M2-4 सूतपुत्रस्तु (T1 श्च) Ca cites वसुपेण Ś1 K1.2 पाचा (K1 च)ला, Ś2 पंचाल; V1 B D T1 G1 M2-4 पाञ्चालान् — ^d) Ś K2 कृष्णेन, K1 V1 B D क्षणेन (for कृत्स्नेन) T1 G1 M2-4 भूयोर्हस्त्वरिता (G1 त) शरै — Ś K1 2.4 V1 B D ins after 130 K3 after 108*

535* वर्तमाने तथा रौद्रे राजन्वीरवरक्षये ।

उत्थितान्यगणेषानि कवन्धानि समन्तत ।

युधिष्ठिरोऽपि सप्रामे प्रहारैर्गाढवेदन ।

क्रोशमात्रमपक्रम्य तस्यौ भरतसत्तम ।

[K3 om line 1 and the prior half of line 2.

— (L 2) D2 उच्छ्रितानि (for उत्थित*) Ds क्षसख्यानि (for [अ]गणेषानि) — (L 3) B2-4 D1 s संग्रामात् (for 'ने) Ś2 प्रहारो Ś K1 2.4 B5 Da1 Dn1 D1.5 वर्जरीकृत (for गाढवेदन) — (L 4) K4 उपाकृत्य (sic) D2 क्रोशमात्र परिकृत्य (for the prior half) K4 Da1 Dn1 D1 s-8 म (K4 मा)रतसत्तम]

Colophon om in S (except G1) — Day of Karna's Genera'ship Ś2 K1 4 द्वितीये (K1 य) युद्धदिवसे — Adhy nam s B2 पार्थेन द्रौणिपराभव; Dn1 द्रौणपराजय — Adhy no (figures, words, or both) Ś2 40 (as in text), K1 52, B1 G1 56, B4 55, B5 Ds 57, Da1 Ds 67, D1 51, D4 37

After the colophon, N ins two passages given in App I (No. 14 and No 16)

४१

संजय उवाच ।

त्वरमाणः पुनः कृष्णः पार्थमभ्यवदच्छनैः ।
 पश्य कौरव्य राजानमपयातांश्च पाण्डवान् ॥ १
 कर्णं पश्य महारङ्गे ज्वलन्तमिव पावकम् ।
 असौ भीमो महेष्वासः संनिवृत्तो रणं प्रति ॥ २
 तमेतेऽनु निवर्तन्ते धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ।
 पाञ्चालानां सञ्जयानां पाण्डवानां च यन्मुखम् ।

निवृत्तैश्च तथा पार्थैर्भयं शत्रुबलं महत् ॥ ३
 कौरवान्द्रवतो ह्येव कर्णो धारयतेऽञ्जुन ।
 अन्तकप्रतिमो वेगे शक्रतुल्यपराक्रमः ॥ ४
 असौ गच्छति कौरव्य द्रौणिरस्त्रभृतां वरः ।
 तमेव प्रहृतः संख्ये धृष्टद्युम्नो महारथः ॥ ५
 सर्वं व्याचष्ट दुर्धर्षो वासुदेवः किरीटिने ।
 ततो राजन्प्रादुरासीन्महाघोरो महारणः ॥ ६

41

1 T₁ G₁ M om. 1 — ^a) V₁ B D₈ 4 7 ततः (for पुन) K₂ कृष्ण, Dn₁ कृष्णं — ^b) K₂ D₂ अभ्यवदच्छ
 V₁ B₁ 2 4 D₂ 4 7 पार्थमाह शनैरिदं, B₂ पार्थमाह हसन्नित्वा.
 — ^c) K₂ B₁ D₂ कौरव; B₂ 2.5 D₂ D₁-5.7 पादव
 (for कौरव्य) — ^d) K₂ V₁ B₁ D₂ उपया (V₁
 'जा)तांश्च, D₂ आयाताश्चैव (for अपयातांश्च) B₁ 2-5
 D₂ D₁ 2-5 7 उपया (B₁ अपजा; B₂ अपया)तांश्च पार्थिवान्;
 Dn₁ उपयांताश्च कौरवान् (sic)

2 T G₁ M read 2-5, and G₂ 2-7 after 8 16. 4
 — ^a) B₂ 4 महाबाहु, D₂ 0 'बाहो (for 'रङ्गे) — G₂
 om. 2nd. — ^d) T₁ 2 G₁ M परि (G₁ प्रति)वृत्तो (for
 संनि')

3 For sequence in S, of v 1. 2 — ^a) T₁ M त
 ह्मे; T₂ ह्व वे; G₁ 2 तमन्ये (for तमेते) S₂ K₂ V₁
 B₁ 2 4 D₂-4 7 8 विनिवर्तते; K₄ सनि'; B₂ प्रति'; B₂ D₂
 Dn₁ D₁ 5 6 G₁ 2 [S]प्यनु', T₁ M ते नि', T₂ तु नि' (for
 ऽनु निवर्तन्ते) — ^b) D₂ 0 पुरमरा (for 'पुरोगमा)
 — ^c) B₁ 2 4 D₂-4 7 पांचालसंजयानां च; D₂ पांचालानां
 पाण्डवानां; S पांचाला संजयाश्चैव — ^d) T₂ कौरवाणां (for
 पाण्डवाना) S K₂ 4 ये सुख, K₂ V₁ Dn₁ D₂ ये सुखा,
 B D₂ D₁-5.7 T₁ G₁ 2 M ये सुख; T₂ यद्वलं (for यन्मुखं).
 D₂ संजयाना च ये सुख — N reads 3rd for the first
 time after 8 16. 4. — ^e) B₂ तु (for च) K₂ V₁
 B₁-4 Dn₁ D₁ 2-5 7 S पुन; B₂ Dn₁ D₂ 0 8 तत. (for
 तथा) — ^f) D₁ महान् (for महत्)

4 For sequence in S, cf. v. 1. 2. — ^a) K₁
 द्रवतो; D₂ D₁ 5 G₁ 2 अमतो, D₂ द्रवतान् sic) (for

द्रवतो) — ^b) K₄ कालो (for कर्णो) K₂ D₂
 [S]प्याह्वयते, B₁-4 D₂ 4 7 रोध', B₂ Dn₁ D₂ 0 T₁ 2 G₁ 2
 चार' (for धार') K₂ D₂ [S]ञ्जुन — After 4th, T₂
 reads 8 16 5th — ^c) D₂ अनंत' for अन्तक') B
 युदे (for वेगे) — ^d) K₂ Dn₁ 'पराक्रमे (Dn₁ 'मे).

5 For sequence in S, cf v 1 2 — ^a) T₁ G₁ 2
 M कौरव्य (for कौरव्य) — ^b) K₂ V₁ B (except B₁)
 D (except Dn₁ D₂) T₁ G₂ 2 M दारुमृता (for अस्त्र').
 — ^c) D₂ om तमेव प्रहृत K₂ B₁ 4 D₂ 7 8 एव (for
 एव). K₂ D₂ (sup lin as in text) प्रहृत; V₁ B
 D₂ 4 6 G₁ प्रहृत (for प्रहृत), K₁ G₂ M₁ 2 4 सखे (for
 संख्ये) — ^d) M₂-3 महाबल (for 'रथ) — After 5,
 N ins

536* अनुप्रयाति सम्राणे हतान्पश्य च संजयान् ।

[Dn₁ D₂ अनुप्रयातान् S K₁ 2 4 D₂ पश्यति (K₄ 'ति)
 (for पश्य च) D₁ संजया मुनि (hypermetric) (for
 संजयान्)]

While G₁ 2 M₁ read 8 16 5th and T₂ repeats
 8. 16 7th after 5

6 For sequence in G₂, cf v 1 2 T₂ G₂ M₂-4
 om 6th — ^a) V₁ B₂ 2 D₂ D₁ 2 5 सर्वमा (D₂ 'र्व
 ह्या)चष्ट; B₁ 4 D₂ 4.7 सर्वमाह सु-, B₂ Dn₁ एव व्याचष्ट; D₂
 सर्वाण्याचष्ट; M₂ इत्याचष्ट सु- (for सर्व व्याचष्ट) T₁ G₁ 2
 इत्येतरसर्वमाचष्ट, T₂ सर्वमाख्यातवान्दीरो — T G₁ 2
 M read 6th-7th after 119* — ^c) D₂ ततो राज
 न्महाघोरो प्रादुरासीन्महारण, T₁ 2 G₁ 2 M₁ 'न्महानासी
 रसंक्रामो रोमहर्षण — After 6, T₁ 2 G₁ 2 M read
 8 16 6th-7th followed by 119*, while T₂ reads 8. 16.
 6-7 followed by 119*.

सिंहनादरवाश्वात्र प्रादुरासन्समागमे ।

उभयोः सेनयो राजन्मृत्युं कृत्वा निवर्तनम् ॥ ७

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥

४२

संजय उवाच ।

ततः पुनः समाजगुरमीताः कुरुसृञ्जयाः ।
युधिष्ठिरमुखाः पार्था वैकर्तनमुखा वयम् ॥ १
ततः प्रवृत्ते भीमः संग्रामो लोमहर्षणः ।
कर्णस्य पाण्डवानां च यमराष्ट्रविधर्धनः ॥ २
तस्मिन्प्रवृत्ते संग्रामे तुमुले शोणितोदके ।
संशप्तकेषु शूरेषु किञ्चिच्छिष्टेषु भारत ॥ ३
धृष्टद्युम्नो महाराज सहितः सर्वराजभिः ।

कर्णमेवाभिदुद्राव पाण्डवाश्च महारथाः ॥ ४
आगच्छमानांस्तान्संख्ये प्रहृष्टान्विजयैपिणः ।
दधारैको रणे कर्णो जलौघानिव पर्वतः ॥ ५
तमासाद्य तु ते कर्णं व्यशीर्यन्त महारथाः ।
यथाचलं समासाद्य जलौघाः सर्वतोदिशम् ।
तयोरासीन्महाराज संग्रामो लोमहर्षणः ॥ ६
धृष्टद्युम्नस्तु राधेयं शरेण नतपर्वणा ।
ताडयामास संकुद्रस्तिष्ठ तिष्ठेति चात्रवीत् ॥ ७

C 8 2916
B 8 59 8
K 8 57 21

7 For sequence in G₂, cf. v 1 2 K₂ om 7^{ab}
(cf v 1 6) — ^a) V₁ D₁ M₁ 'नादरवास् (V₁
'वस्) D₁ D₁ s [ज]पि, D₁ तत्र, D₂ s [ए]त्र (for
[अ]त्र) D₂ सिंहनादो महानासीत् — ^d) D₁ निवर्तने
— N ins after 7 S (except M₁) after 8 42, 57

537* एवमेव क्षयो वृत्त पृथिव्या पृथिवीपते ।
तावकानां परेषां च राजन्द्मभिश्चिदे तव ।
[(L 1) D₂ पृथिवीपति, D₂ 'पते]

Colophon. — Day of Karna's Generalship Ś₂
K₁ s द्वितीये युद्धदिवसे — Adhy name D₁
युद्धभूमिवर्णन — Adhy no (figures, words or both)
Ś₂ 42, K₁ 43, B₁ 58, B₂ 57, B₃ D₆ 59, D₁ 69,
D₁ 53

42

1 T₁ M₂₋₄ om. 1-2 — ^b) T₂ क्षमित K₁ D₁
D₁ कुरुसंजया; B₂ s D₂ 'पाहवा (for 'सृञ्जया) — ^c)
T₂ M₁ भीममेन- (for युधिष्ठिर-) — ^d) V₁ B (except
B₃) D₂ s T₂ M₁ सुतपुत्र- (for वैकर्तन-)

2 T₁ M₂₋₄ om 2 (cf v 1 1) — ^a) D₁ प्रवृत्तो
वै (for प्रवृत्ते) T₂ मूय, G₁ s M₁ युद्ध (for भीम)
— ^b) D₂ संग्रामे Ś₁ K₂ रोमहर्षण, D₂ लोमहर्षणे, T₂
राजसत्तम (for लोमहर्षण) G₁ s M₁ घोररूपं विनां पते
— ^c) D₂ पादवेयाना (for 'वानां च) — ^d) T₂ G₁ s
M₁-विधर्धनं

45

3 ^a) K₂ D₂ तत् (for तस्मिन्) — ^b) D₆ विपुले;
G₂ संग्रामे (for तुमुले) — ^c) Some MSS समसकेपु;
K₁ संग्रामकेपु (for संश') Ś₂ T₂ वी(Ś₂ वे)रेपु, D₆
मूतेपु; T₁ [अ]नीकेपु, G₂ s कुद्रेपु (for शूरेपु) — ^d)
T₁ s G₁ s M₁ शेषेपु (for शिष्टेषु)

4 ^b) G₁ s सवृत् (for सहित) V₁ सङ्ग राजभि, D₂
सर्वसादिभि; T₁ G₁ s 'योधिभि (for 'राजभि) — ^c)
K₁ [अ]विदुद्राव (sic)

5 ^a) B₂ s आगच्छवस्तु (for 'मानास्) D₂ T₂ M
दृष्टा; G₁ s सखे (for संख्ये) — ^b) V₁ संवदान्, D₁
D₁ s सचष्टान्, D₂ s G₁ s संहष्टान्; M संग्रामे (for
प्रहृष्टान्) — ^c) K₂ कुद्रे (for कर्णो) — ^d) D₂ वेलेव
मकरालयं

6 D₁ om 6^{ab} — ^a) K₂ V₁ B D₂₋₄ 6-8 S
समासाद्य K₂ T₂ M रणे, B₃ s च ते, D₂ तु तं (for तु
ते) D₁ D₁ s तं समासाद्य ते कर्ण — ^b) K₂ व्यशीर्यते;
K₁ M₁ व्यशीर्यत B₃ D₁ D₁ s महारणे (for 'रथा)
— ^c) D₂ यया वेला (for ययाचलं) — ^d) K₂ V₁ B D
S वायो(K₂ B₃ D₁ D₂ s T₂ s G₂ s M₁ 'यौ)घा (for
जलौघा) V₁ G₁ s सर्वतोदिश — ^e) B₁ s D₁
तेषाम् (for तयोर्) — ^f) Some MSS रोमहर्षण., S
घोरदर्शन (for लोमहर्षण) — After 6, T G M₂₋₄ 11B.

538* प्रयुध्यतेर्महाराज्ञे यलिनोर्विजिगीपते ।

[T₂ युयुततोर्, G₂ प्रयुध्योर्, M₁ प्रयुध्योर् (for 'तोर्)]

विजयं तु धनुःश्रेष्ठं विधुन्वानो महारथः ।
 पार्षतस्य धनुश्छिन्वा शरानाशीविपोपमान् ।
 ताडयामास संक्रुद्धः पार्षतं नवभिः शरैः ॥ ८
 ते वर्म हेमविकृतं भित्त्वा तस्य महात्मनः ।
 शोणिताक्ता व्यराजन्त शक्रगोपा इवानघ ॥ ९
 तदपास्य धनुश्छिन्नं घृष्ट्युग्रो महारथः ।
 अन्यद्गुरुपादाय शरांश्चाशीविपोपमान् ।
 कर्णं विव्याध सप्तत्या शरैः संनतपर्वभिः ॥ १०
 तथैव राजन्कर्णोऽपि पार्षतं शत्रुतापनम् ।
 द्रोणशत्रुं महेष्वासो विव्याध निशितैः शरैः ॥ ११

तस्य कर्णो महाराज शरं कनकभूषणम् ।
 प्रेषयामास संक्रुद्धो मृत्युदण्डमिवापरम् ॥ १२
 तमापतन्तं सहसा घोररूपं विशां पते ।
 चिच्छेद सप्तधा राजशैनेयः कृतहस्तवत् ॥ १३
 दृष्ट्वा विनिहितं बाणं शरैः कर्णो विशां पते ।
 सात्यकिं शरवर्षेण समन्तात्पर्यवारयत् ॥ १४
 विव्याध चैनं समरे नाराचैस्तत्र सप्तभिः ।
 तं प्रत्यविध्यच्छैनेयः शरैर्हेमविभूषितैः ॥ १५
 ततो युद्धमतीवासीचक्षुःश्रोत्रभयावहम् ।
 राजन्घोरं च चित्रं च प्रेक्षणीयं समन्ततः ॥ १६

7 M1 om 7^a-8^b — ^b) Ś2 K8 V1 B Dn1 D2-1 7
 M2 शरेणानतपर्वणा (B2 'भि); Da1 D1 5 6 शरैरानतपर्वभि
 — ^c) B2 Da1 D1 5 6 T2 M2-1 छादयामास (for ताड^c)
 B1 4 D2 4 7 समरे (for सक्रुद्धस) T1 8 G भित्त्वा (T1
 विध्वा) तत्र तु वै कर्णं

8 M1 om 8^{ab} (of v 1 7) — ^a) V1 B2 8 धनुप
 (V1 'पां), B1 4 D2-1 7 च धनु, D0 वद्धनु (for तु धनु-).
 — ^b) T1 3 G2 M2-1 विधुन्वानो T1, 8 G1 8 महावल
 (for 'रथ) — T1 8 G ins after 8^{ab} T2 after 8^{cd}

539* चवर्ष शरवर्षाणि तोयवर्षानिवाभ्युद ।

— ^a) K2, 4 V1 B D (except D6) S शराश्चाशी(M1
 'भि)विपोपमान्. — B2 om (hapl) 8^c-10^d — ^c) T2
 M1 2 4 छादयामास (for ताड^c)

9 B2 om 9 (of v. 1 8) — ^a) K8 D2 S
 ते हेमविकृतं वर्म (K8 चर्म; D2 भित्त्वा) — ^b)
 K1 2 4 छित्त्वा (for भित्त्वा) — ^c) T1 G2 शोणितांगा
 विराजति (T1 'ते) — ^d) T2 G2 2 शक्रगोपा D0
 इवानघा

10 B2 om 10^{abcd} (of v 1 8) — ^b) T1 8 G
 प्रतापवान्; M महामना (for 'रथ) — ^c) K8 V1
 B1 3 4 Da1 D2-1 5 7 S अथा(S ततो)न्यद्गुरुरादाय
 — ^d) D8 शीघ्राश् (for शराश्) S सारवद्धारसाधनं
 — ^e) B2 Da1 D1 5 विंशत्या (for सप्तत्या)

11 ^b) D6 (by oorr) शत्रुतापन, T1 'तापन — After
 11^{ab}, V1 B Da1 D1 5-7 ins

540* छादयामास समरे शरैराशीविपोपमै ।

— ^c) K8 4 द्रोणशत्रुं, V1 B D8 4 7 G1 M2 4 शत्रुर, Dn1
 घृष्ट्युग्रं (for द्रोणशत्रुं) K8 महेष्वास; B2 महावाहो
 — ^d) T1 8 G नवभि (for निशितै)

12 ^a) K4 तस्यै; D6 तव (for तस्य). T1 8 G पुनरन्वं
 (for तस्य कर्णो). — ^b) Dn1 M कनकभूषितं (Dn1 'तान्)
 — ^c) K1 प्रतयामास (sic) (for प्रेष^c)

13 ^a) Dn1 क्षानापतत (for तमापतन्तं) K1 समरे
 (for सहसा) — ^b) Dn1 घोररूपान्विश्राते (sic).
 — K4 om (hapl) 13^c-14^b — ^c) B1 3 4 D1 7
 T1 8 G2 8 M शतधा, T2 G1 सहसा (for सप्तधा) B2
 चिच्छेद सप्तधारेण. — ^d) S पार्षत (for शैनेय) T1
 G1 2 क्षिप्रहस्तवत् (T1 'वान्) (for कृत^c) — After 13,
 K8 reads 15^{bcd}, repeating it in its proper place

14 K4 om 14^{ab} (of v 1 13) Dn1 om. 14 K8
 reads 14-15 after 17 — ^a) B1 रणे; D6 बाणै (for
 बाण) S दृष्ट्वा निप(T1 M2-1 'पां)वितं मूमौ. — ^b)
 D6 ज्ञाने, S शर (for शरै) Ś2 विशां पते — ^c) S
 पार्षत (for सात्यकिं) — ^d) Ś K1 2 4 V1 Da1 D1 5 3
 पर्यं(Da1 D1 5 प्रत्य)वाकिरत् (D8 'रन्), D6 T1 पर्यवारयत्

15 For sequence in K8, of v 1 14. — ^a) S स्वरितो
 (for समरे) — K8 reads 15^{bcd} for the first time after
 13 — ^b) Ś2 नाराचास् (for नाराचैस्) D6 सप्तसप्तभि,
 T1 8 G सप्तभिस्तथा (T2 G3 'दा) (for तत्र सप्तभि)
 — ^c) B1 शैनेय; S दशभि (for शैनेय). — ^d) B1 D1
 हेमपरिष्कृतै, D6 'विभूषणै (for 'विभूषितै) T2 G शरै
 कनकभूषणै

16 For sequence in K8, of v 1 14 — ^a) K8
 V1 B D T1 G1 2 महाराज, T2 8 G8 M समभवच् (for
 अतीवासीच्) — ^b) B2 D8 4 7 चक्षु श्रोत्रभयानक, S दृष्टि-
 श्रोत्रमनोहर — ^c) K8 V1 B D S आसीद् (for राजन्)
 K2 च मित्रं, Da1 Dn1 D1 5 विचित्र (for च चित्र) — ^d)
 S च सर्वश (for समन्तत)

सर्वेषां तत्र भूतानां लोमहर्षो व्यजायत ।
 तद्दृष्ट्वा समरे कर्म कर्णशैनेययोरुप ॥ १७
 एतस्मिन्नन्तरे द्रौणिरभ्ययात्सुमहावलम् ।
 पार्षतं शत्रुदमनं शत्रुवीर्यासुनाशनम् ॥ १८
 अभ्यभापत संकुद्धो द्रौणिर्दूरे धनंजये ।
 तिष्ठ तिष्ठद्य ब्रह्मन्न न मे जीवन्विमोक्ष्यसे ॥ १९

इत्युक्त्वा सुभृशं वीरः शीघ्रकृन्निशितैः शरैः ।
 पार्षतं छाडयामास घोररूपैः सुतेजैः ।
 यतमानं परं शक्यत्वा यतमानो महारथः ॥ २०
 यथा हि समरे द्रौणिः पार्षतं वीक्ष्य मारिप ।
 तथा द्रौणिं रणे दृष्ट्वा पार्षतः परवीरहा ।
 नातिहृष्टमना भूत्वा मन्यते मृत्युमात्मनः ॥ २१

C- 8 2932
 B 8 59 24
 K 8 57 40

17 For sequence in K₂, c^f v l 14 — ^a) D₅ चैव (for तत्र) T₁ G_{1.2} योचाना (for भूतानां) — ^b) Some MSS लोमहर्षो ऽ K₁ 2 4 V₁ B₁ 5 Da₁ D_{1.2-3} 7 [S]न्यजायत (K₁ 'ते), K₂ [S]न्यवर्तत, B₂ च्यराजत, M₁ 8 [S]न्यजायत (for व्यजायत). — ^c) K₁ मट्टा (sic), K₄ D₁ D_{1.4} तं दृष्ट्वा, S दृष्ट्वा तत् (by transp) B₂ राजन् (for कर्म) — ^d) S कर्णपार्षत- (G_{1.2} 'ट')योर् (for 'शैनेययोर्) D₂ 6 महत् (for नृप)

18 ^b) ऽ K_{1.2.4} सुमहद्वल, B₂ 2 5 Da₁ D_{1.5} 8 8 'महावल (for 'महावलम्) D₁ 1 दृष्ट्युन्नं महावलं, S अभ्ययात् महारथं (M₁ 'थ) — B₂ om. 18^{cf} — ^c) G₁ पार्षदं B. D₁ शत्रुतपनं (D₁ 'न); D₂ 6 समरे क्रुद्ध, T₂ G₂ शत्रुमयन (for 'दमन) — ^d) K₁ D₁ शत्रुवीर्यासु-, K₂ D₁ 'वीर्यान्वि, V₁ 'वीर्यान्, B₂ D₁ 'वीर्यांशु- (for 'वीर्यासु-) Da₁ D₁ G₂ 'नाशन (for 'नाशनम्) B₂ शत्रुतापोधारिदम, D₂ 6 'वीर्यप्रणाशनं, T₁ 'वीर्यांशु- शानन, T₂ M दृष्ट्वा कोपान्महाद्युति — After 18, S (except G₁) ins

541* म दृष्ट्वा समरे कर्णं पार्षतं च महारथम् ।

19 ^a) B₂ 8 अभ्यवावत, T₂ 'वर्तत (for 'भापत) — ^b) ऽ₁ K₂ द्रौणिः • • धनंजये, ऽ₂ द्रौणि द्रोणात्क रण (sic), K₁ द्रौणि द्रोणात्करणे (sic), K₂ V₁ B₁₋₄ Da₁ D₁₋₃ द्रौणि परपुरजय, B₂ D₁ पार्षत परवीरहा, S पार्षतं शत्रुतापनं — After 19^{ab}, S ins

542* रथ रथेन संपीड्य शत्रुवीर्यप्रणाशनम् ।

[T₂ सत्तव्य, G₂ सत्रात् (for संपीड्य) T_{1.2} G पार्षतं तु शक्यत्वा, M₁₋₃ शत्रुवीर्यप्रणाशनं (for the posterior half) — ^c) S [इ]ति (for [अ]द्य) T₁ ब्रह्मन्तो, T₂ ब्रह्मन्तो D₁ ब्रह्मन्तित्तिष्ठेति — ^d) Da₁ D₁ 5 गमित्यसि, D₂ विमोक्षसे, T₁ 'ह्यति — After 19, the sequence of D₁ is as follows 23^{cf}, 24, 548*, 26^{ab}, 22^{cf}

20 For sequence in D₁, cf v l 19 — ^a) T₂ समरे (for सुमुदा) B_{1.4} 5 D₁ D_{2.4} 7 वीर, D₂ भीम (for वीर) — ^b) V₁ शीघ्रं सुनिशितं शरैः — D₂

om 20^{cf} — ^d) K₂ घोररूपं — ^e) D₁ D₁ यतमानौ — ^f) K₂ D₁ महारथं (D₁ 'था) — For 19^{cf}, S subst

543* छाडयामास समरे यतमानो महारथ ।
 यत्नत परया शक्यत्वा दृष्ट्युन्नं महारणे ।

[(L 1) T₂ यतमान महावाहुदृष्टयानात् पक्तिभिः]

S cont

544* योचयामास समरे क्रुद्धरूपो विशा पते ।

21 For sequence in D₁, cf v l 19 — ^a) T₂ यदा (for यथा) B Da₁ D₁ D₁₋₃ 7 M द्रोण, D₂ वीर (for द्रौणि) — ^b) D₁ D₁ प्रेक्ष्य, T₂ G दृश्य (for वीक्ष्य) K₂ मारिप — After 21^{ab}, B₂ Da₁ D₁ D₂ T₁ read 21^{cf} repeating it in its proper place B₂ D₁ G₂ om. 21^{cf} T G₁ 3 M₁ 4 4 transp 21^{cf} and 21^{cf} — ^c) K₁ 4 द्रौणि D₂ 8 6 रथे (for रणे) B₂ तथा दृष्ट्वा रथो द्रौणि — ^d) T₁ 8 G_{1.2} शत्रुपूगहा (for परवीरहा) — B₂ T₂ M₁ read 21^{cf} twice — ^e) T₁ (first time) G₁ 3 ह्या(G₂ धा)सीन् (for भूत्वा) D₁ T₁ (first time) बभूव नातिहृष्टात्मा — ^f) B₁ 5 (both first time) D₁ (second time) ज्ञातवान्, T₁ G_{1.2} मन्वा(G₁ 'न्मा)नो (for मन्पते) D₁ (first time) जानन्मृत्युमिवात्मन — After 21, K₂ B D S ins

545* स ज्ञात्वा समरेऽऽमानं शस्त्रेणावध्यमेव तु ।
 जवेनाभियर्या द्रौणिं काल कालमिव क्षये ।

[T₁ G₂ om. line 1 — (L 1) V₁ B₂ Da₁ D_{1.5} युधि च (for नमरे) D₁ D₂ ज्ञात्वात्मानं च पात्वात् (for the prior half) K₂ B₂ 5 एव च (B₂ ह), D₁ D₂ आह्वे (for एव तु) D₂ 6 द्रोणुत्तनाह्वय (for the posterior half) T₂ 3 G_{1.2} M आत्मानं नमरे ज्ञात्वा शस्त्रावध्य महावल — (L 2) K₂ B D₂ 4.7 [अ]न्याययौ, Da₁ D₁ 5 [अ]न्य-द्रवद्, T₁ G₂ [अ]न्य(G₂ म्या)रतद्, G₁ [अ]न्यद्रुतद् (sic) (for [अ]भिययौ) V₁ D₂ 6 T₂ G₁ द्रौणि S क्षये यथा (for इव क्षये)]

द्रौणिस्तु दृष्ट्वा राजेन्द्र धृष्टद्युम्नं रणे स्थितम् ।
 क्रोधेन निःश्वसन्वीरः पार्थिवं समुपाद्रवत् ।
 तावन्न्योन्यं तु दृष्ट्वैव संरम्भं जग्मतुः परम् ॥ २२
 अथाववीन्महाराज द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
 धृष्टद्युम्नं समीपस्थं त्वरमाणो विशां पते ।
 पाञ्चालापसदाद्य त्वां प्रेपयिष्यामि मृत्यवे ॥ २३
 पापं हि यच्चया कर्म व्रता द्रोणं पुरा कृतम् ।

22 For sequence in Dn₁, cf v. 1. 19 B₁ om. 22^{ab} — ^a) K₂ V₁ B₁ : 4 Dn₁ D₂ : 7 अवन्वितं; B₁ D₂ : रये (D₂ 'ध-') स्थित; T G₂ : 2 M रणा (G₁ 'धा') धिनः; G₂ महारणे (for रणे स्थितम्) — ^c) Some MSS निश्वसन् D₂ : वीर — ^d) Ś : पार्थिवे; G₂ पार्थिवं. Dn₁ S सममिद्रवत् (for समुपा). — ^e) M₁ तावन्न्योन्यम् K₁ : Dn₁ D₁ : च (for तु) — ^f) G₁ सरमात्रः; G₂ संरम्भो G₂ जगत् T₂ M क्रोधरक्तेक्षणायुधौ — After 22, Dn₁ ins

*546 ततो रोपपरीवात्मा धृष्टद्युम्नोऽप्यमर्षण ।

भोवाच चैनं संरम्भो द्रोणपुत्र परसप ।

While S ins .

547* प्रगृह्य महती चापे शरारसनविराजिते ।

[T₁ चाप T₁ शरान्वर्णनविराजितान् (for the posterior half)]

23 For sequence in Dn₁, cf v. 1. 19 Dn₁ om 23^{ab}. — ^a) B₂ महातेजा (for 'राज) — ^c) Some MSS पंचालाप' Ś : K₁ त्व T₁ G₁ : 2 अहं स्वामद्य पांचाल्य; T₂ पांचालाय यथाद्य स्वां — ^f) Dn₁ S प्रेपयामि (Dn₁ 'यिष्ये) यमक्षयं

24 For sequence in Dn₁, cf v. 1. 19 — ^a) G₁ कृष्ण (for कर्म). — ^b) Dn₁ transp पुरा and कृत. T G₂ : 2 M कृत तात व्रता रणे (M₂₋₁ मम); G₁ कर्म कृता व्रता रणे (sic). — ^c) Ś K₂ : 4 स्वा पश्यते; K₁ स्वा परस्येत, V₁ B Dn₁ D₁ : 7 स्वां (B₂ नो) तपस्यते, Dn₁ तं तपस्यते, D₂ स्वा लपस्यसे; T G स्व प्राप्यसे, M₁ स्वानुपतेत्, M₂ : 4 स्वानुतपेत्, M₃ स्वा सतपेत् (for स्वा पश्यते) D₂ अद्य त्व पश्य मे कर्म — ^d) V₁ B (except B₂) D₁ : 4 न कुशलं, T₁ : G न (T₂ G₂ ह्य) कुशलस्य, T₂ वध्यकुलं (for ह्यकुशल) — After 24, Dn₁ ins

548 * पतङ्गदर्शनेनाद्य दर्शनेन व्यपोहते ।

शशिस्ररणवन्माश्रान्वशान्कृतमपोहते ।

मया मारयितव्यस्य पशुमारणे पार्थिव ।

अद्य शो वा परशो वा मत्यमेतद्गमिष्यति ।

अद्य त्वा पत्स्यते तद्वै यथा तदकुशलं तथा ॥ २४
 अरक्ष्यमाणः पार्थिवेन यदि तिष्ठसि संयुगे ।
 नापक्रमसि वा मूढ मत्यमेतद्ग्रीमि ते ॥ २५
 एवमुक्तः प्रत्युवाच धृष्टद्युम्नः प्रतापवान् ।
 प्रतिवाक्यं स एवासिर्मात्मको दास्यते तव ।
 येनैव ते पितुर्दत्तं यतमानस्य संयुगे ॥ २६
 यदि तावन्नमया द्रोणो निहतो ब्राह्मणध्रुवः ।

25 For sequence in Dn₁, cf v. 1. 19 — ^a) V₁ शरक्षमाणः; B₁ : 2 मवेद्वप'. — ^b) Dn₁ तिष्ठसि K₂ V₁ D₂ : मंगरे (for संयुगे) — ^c) K₁ : 4 V₁ B T₂ G M₂₋₁ नाप (V₁ B₁ 'पि) कामसि, T₂ नापत्रपमि V₁ मी (for वा) T₁ : 2 G नोहात् (for मूढ) — ^d) T₁ एव (for एवम्) B₁ : 4 या (B₁ मं) तामि यमत्वा (B₁ 'म) र्मनः; Dn₁ दाम्यस्यद्य यमत्रयं — After 24, S ins an addl. colophon [Achy name M₁ पार्थिवस्य — Achy ns (figures, words or both) T₁ : G 62, T₂ M 61]

26 For sequence in Dn₁, cf. v. 1. 19. Before 26, T G₂ : 2 M₂₋₁ ins संदय — ^a) Dn₁ एवमुक्त्वा तु राजेन्द्र — ^b) Dn₁ द्रोणपुत्र (for धृष्टद्युम्न.) — Before 26^a, N (except Dn₁) ins. धृष्टद्युम्न. — ^c) V₁ B₂ : 3 एव चा (B₂ : 2 एव) मि प्रतिवाक्यं; T₂ एव ते प्रतिवाक्यं वा; T₂ G नातिपं छां प्रयक्तव्यां, M ए (M₁ इ) व व प्रतिवाक्यं वै — ^d) Ś K₁ : 4 T₁ ममैको (for मामको) Ca cites दाम्यते (as in text) T₂ : G₂ M अमि (T₂ हसि-; M₁ अमि) दाम्यति माम (M₁ 'नु) क. — ^e) D₂ यथा (for येन) B₂ [ए] ए (for [ए] व) T₂ : G दत्ता (for दत्तं) T₂ M येन द (T₂ कृ) चं तव पितुर् — ^f) T₂ तच्छिर (for संयुगे) — After 26, G₁ : 3 ins

549* एव ते प्रतिवाक्यं वै अमिदाम्यति मामक ।

येन कृत्त तव पितुर्यतमानस्य तच्छिर ।

[Cf 26^{ab}]

27 ^a) K₁ : 5 द्रौणो (K₂ 'णे) Dn₁ पिता ते स मया द्रोणो — ^b) Ś₂ निहितो K₂ D₂ ब्राह्मण (D₂ 'नो) ध्रुव, K₁ 'णो ध्रुवन्, D₂ 'णो वर, G₂ तात संयुगे (for ब्राह्मणध्रुव) — G₂ om 27^a-29^a — ^c) K₂ त्वम् (for त्वाम्) Dn₁ तथा (for कथ) K₁ त्वमि शरीरय युद्धे (sic) — ^d) Ś K₁ : 2 Dn₁ निहनिष्यामि, B₁ न हनिष्यति

त्वामिदानीं कथं युद्धे न हनिष्यामि विक्रमात् ॥ २७
 एवमुक्त्वा महाराज सेनापतिरमर्षणः ।
 निशितेनाथ बाणेन द्रौणिं विव्याध पार्षतः ॥ २८
 ततो द्रौणिः सुसंकुद्धः शरैः संनतपर्वाभिः ।
 प्राच्छादयद्दिशो राजन्वृष्टद्युम्नस्य संयुगे ॥ २९
 नैवान्तरिक्षं न दिशो नैव योधाः समन्ततः ।
 दृश्यन्ते वै महाराज शरैश्छान्नाः सहस्रशः ॥ ३०
 तथैव पार्षतो राजन्द्रौणिमाहवशोभिनम् ।
 शरैः संछादयामास सूतपुत्रस्य पश्यतः ॥ ३१
 रावेयोऽपि महाराज पाञ्चालान्सह पाण्डवैः ।

द्रौपदेयान्युधामन्युं सात्यकिं च महारथम् ।
 एकः स वारयामास प्रेक्षणीयः समन्ततः ॥ ३२
 वृष्टद्युम्नोऽपि समरे द्रौणेश्चिच्छेद कार्मुकम् ।
 तदपास्य धनुश्छिन्नमन्यदादत्त कार्मुकम् ।
 वेगवत्समरे घोरं शरांश्चाग्नीविपोपमान् ॥ ३३
 स पार्षतस्य राजेन्द्र धनुः शक्तिं गदां चक्रजम् ।
 हयान्मूतं रथं चैव निमेपाञ्चवमच्छरैः ॥ ३४
 स छिन्नधन्वा विरथो हताश्वो हतसारथिः ।
 खड्गमादत्त विपुलं शतचन्द्रं च मानुम् ॥ ३५
 द्रौणिस्तदपि राजेन्द्र भल्लैः क्षिप्रं महारथः ।

C. 8 2950
B. 8. 59. 42
K. 8 59 14

B₂ विव्रनात्, D₂ ८ दुर्मते, T G₁ ३ M किल्विपं (for विक्रमात्)

28 G₂ om. 28 (cf. v l 27) — “) T G₁ ३ M महावेजा (for राज) — “) T G₁ ३ M अर्दिम (for अमर्षण) — “) K₂ V₁ B₂ D₂ ४ १ M₂ [अ]ति (for [अ]प) T G₁ ३ M₁ ३ सुतीक्ष्णेनाथ महेन — “) T₁ पत्रिणा (for पार्षत)

29 G₂ om. 29 (cf. v l 27) — “) K₁ T₁ ततो द्रौणि समं (T₁ द्रोणसुत) कुद्ध. — “) K₁ ३ V₁ B₁ ३ D₁ ३ T₁ ३ G₂ M₁ प्रच्छादयद्; K₄ B₂ ३ D₁ ३ D₂ ३ १ ८ आच्छादयद् (B₂ न्), B₄ D₁ ३ प्राच्छादयन् Ṣ K₁ ३ ६ दिशो राजन्, D₁ ३ सुयत्निनो (for दिशो राजन्) — “) G₁ वृष्टद्युम्नं सुसंयुगे

30 “) G₂ न वांतरिक्षं — “) K₃ V₁ B D (except D₁ D₂) S नापि (for नैव) T₃ G₂ ३ M यौवा D₁ ३ D₁ ३ S सहस्रश (for समन्तत) — K₁ om. 30^a-32^a — “) D₁ ३ प्रदृश्यते, T₂ M अदृश्यत (for दृश्यन्ते वै) B₂ ते, B₂ D₁ ३ D₁ ३ स, D₂ च, T₂ G ३ तैर् (for वै) — “) B₂ छद्मै, M₁ छिन्ना Ṣ K₂ ३ T G समन्तत, B. D₁ ३ D₁ ३ महारणे (for सहस्रश)

31 K₁ om. 31 (cf. v l 30) — “) K₁ D₂ द्रोणिम्, D₁ ३ द्रोणिर् M₁ शोभिन

32 K₁ om 32^a (cf v l 30) — “) T G M₁ ३ transp सह and पाण्डवै. — “) S दत्तसैन्धवेव च (M₂ ४ वा) — After 32^a, S ins

550^a सात्यकिं च महाराज योवाश्चान्वान्सहस्रश ।

[G₁ ३ दौ(G₁ दौ)धानन्यान्]

— “) K₂ V₁ B D म, ३ तान (for म) — “) T₁ ३ M प्रेक्षणीयान् (T₂ वा) D₁ ३ सूतपुत्रस्य पश्यत.

33 “) K₂ B₁ ३ D₂-१ १ ३ G₁ तु (for ऽपि) D₁ ३

राजेन्द्र (for समरे) — After 33^a, S ins

551^a क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन पश्यतां सर्वयोधिनाम् ।

[T₁ G₂ प्रेक्षता (for पश्यता) G₁ सर्वयत्निनां]

— Ṣ K₁ ३ B₁ D₂ G₁ om. (hapL) 33^a — “) K₂ ३ V₁ B (B₁ om.) D (D₂ om) द्रौणिर् (for छिन्नम्) — “) K₄ V₁ B₁-३ D₂ ३ आदाय (for आदत्त) — After 33^a, B₁ reads 37^a repeating it in its proper place — “) D₁ ३ T₁ वेगेन, D₂ ४ १ वेगवान्, G₂ वेगज्ञं (for वेगवत्). B₂ ४ D₁ ३ D₂ ३ १ घोरं, D₁ ३ द्रौणि, D₂ ३ घोरान् (for घोर). — “) D₂ om. च B₂ वापि (for चापि)

34 “) B₂ पार्षतस्य (for स पार्षतस्य) D₁ ३ तेनाशु (for राजेन्द्र) — “) Ṣ D₁ ३ D₁ ३ गदाश्चक्रान् (Ṣ ३ जं), B₂ गदां चक्रान्, T₁ G₂ चक्र गदां (by transp) D₁ ३ बाणेन धनुराच्छिन्नत् — After 34^a, D₁ ३ ins

552^a स शक्तिं प्राहिणोत्सै वा द्रौणिर्बधमच्छरै ।

तां निहृत्ता रणे दृष्ट्वा द्रौणिना पार्षतो वली ।

परिव घोरमादाय कार्तस्वरविभूषितम् ।

चिक्षेप मुजनीर्येण पार्षतो वै पुरा नदन् ।

तमापतन्त परिव द्रोणपुत्रस्य लावनात् ।

चिच्छेद बहुधा राजशरैरविरथो रणे ।

— “) D₁ ३ ततो हयाग्रथ सूतं — After 34, D₁ ३ ins

553^a पार्षतस्य तत् कुद्धो द्रोणपुत्र परतप ।

35 “) D₁ ३ रथमारथि (for हत) — “) D₁ ३ आदाय (for आदत्त)

36 K₂ om 36 — “) T₁ G₁ ३ तदस्य द्रौणो राजेन्द्र — V₁ om 36^a — After 36^a, S ins

554^a चन्विनो बाहुशालिन ।

पश्यतां सर्वसैन्याना

चिच्छेद समरे वीरः क्षिप्रहस्तो दृढायुधः ।
 रथादनवरुद्धस्य तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ३६
 धृष्टद्युम्नं तु विरथं हतार्थं छिन्नकार्युकम् ।
 शरैश्च बहुधा विद्धमस्त्रैश्च शकलीकृतम् ।
 नातरद्भरतश्रेष्ठ यतमानो महारथः ॥ ३७
 तस्यान्तमिषुमी राजन्यदा द्रौणिर्न जग्मिवान् ।
 अथ त्यक्त्वा धनुर्वीरः पार्यतं त्वरितोऽन्वगात् ॥ ३८
 आसीदाद्रवतो राजन्वेगस्तस्य महात्मनः ।
 गरुडस्येव पततो जिघृक्षोः पन्नगोत्तमम् ॥ ३९

एतस्मिन्नेव काले तु माधवोऽर्जुनमत्रवीत् ।
 पश्य पार्थ यथा द्रौणिः पार्यतस्य वधं प्रति ।
 यत्नं करोति विपुलं हन्याच्चैनमसंगमम् ॥ ४०
 तं मोचय महाबाहो पार्यतं जघृतापनम् ।
 द्रौणोरास्यमनुप्राप्तं मृत्योरास्यगतं यथा ॥ ४१
 एवमुक्त्वा महाराज वासुदेवः प्रतापवान् ।
 प्रैपयत्तत्र तुरगान्यत्र द्रौणिर्व्यवस्थितः ॥ ४२
 ते हयाश्चन्द्रसंकाशाः केशवेन प्रचोदिताः ।
 पिवन्त इव तद्वद्योम जग्मुर्द्रौणिरथं प्रति ॥ ४३

[(L 2) G₁ सर्वबोधानां, G₂ भूतानां (for 'सेन्यानां)]
 37 ^a) D₁ १ हि (for तु) — ^b) B₂ सूताश्च (for
 हताश्च) K₂ B₁ T₁ १ G हत (B₁ छिन्न)साराथिं (for छिन्नकार्यु-
 कम्) — B₁ reads 37^{cd}, for the first time after 33^{cd}
 — ^c) T₁ G₁ १ शस्त्रैश्च, T₂ M अस्त्रेण (for शरैश्च) B₂
 Dn₁ मित्तम्, D₀ विष्वा, T₂ M विष्यत् (for विद्धम्) — ^d)
 B₁ (first time) अस्त्रैश्च, Dn₁ शरैश्च (for अस्त्रैश्च)
 D₂ १ मर्मस्त्रेव सुताडितं, T₂ M तदस्य (T₂ 'दग) शकली-
 करोत् Cc cites शकलीकृत (as in text) — ^e) K₃
 अधावद्; B₂ १ D₁ १ Ca नाशकद्, Dn₁ D₁ १ १ नामवद्;
 Dn₁ नातर, C₀ नातरद् (as in text) T₂ G₂ भारत-
 श्रेष्ठ

38 ^a) K₂ तस्यार्तम्; B₂ त्रस्यतम्, D₀ अत्यतम् (for तस्या
 न्तम्) T₂ M₁ द्रौणिर (for राजन्) — ^b) D₀ तदद्रौणिं
 (sic) (for यदा द्रौणिर) T₁ १ G गच्छति (for जग्मि-
 वान्) T₂ प्रयत्नेनापि नाशरोत्, M₁ यदा जनु न जग्मि-
 वान् ☞ Ca यदा न जग्मिवान् द्रौणिस्रस्यात् समापन तदा-
 नाशकद्, नाधत्तवानित्यन्वय । ☞ — ^c) Dn₁ धनुर्द्रौणिं ;
 G₁ १ रथ वीर (for धनुर्वीर) — ^d) S₁ K₂ पार्यतो
 S₁ K₂ om, K₄ त्वमितो (for त्वरितो) K₁
 [S]भ्यगात्; B₁ १ Dn₁ Dn₁ D₁ १ १ [S]भ्ययात्, D₀
 [S]न्वयात्, T₂ ययौ (for Sन्वगात्) १ पार्यतो द्रौणिरनु
 (sup lin 'भ्य'गात् (sic) — After 38, S (except
 M₁) ins

555* प्रगृह्य विपुलं रत्नं जातरूपपरिष्कृतम् ।

39 ^a) K₄ आसीदाद्रवतो (sic), V₁ B₁ १-१ Dn₁
 Dn₁ D₁-० 'दाप्लवतो, B₂ D₁ 'दाप्लवतो, D₀ 'दाप्लवतो,
 T₂ M 'दाप्लवतो D₀ वेगात् (for राजन्) K₄ महारथ (for
 'त्मन) K₃ १ V₁ B Dn₁ Dn₁ D₁-१ १ T₂ M transp राजन्
 and वेगस्त्रस्य D₀ तस्य राजन् (for वेगस्त्रस्य) T₁ १ G
 तस्य सपत्नो (T₁ 'प्लवतो) राजन्वपुरासीन्महात्मन — ^c)

B₂ [ए]व (for [ह]र) — ^a) S K₂ १ जिघृक्षु S₁ पन्न
 गोत्तमान्

40 ^c) K₁ T₂ यतो (for यदा) — S K₁ १ om
 (hapl) 40^a-41^b. — ^d) B (except B₂) D₂ १ T₂
 रथ (for वधं) — For 40^a^{cd}, T₁ १ subst

556* एतस्मिन्नेव काले तु केशव परवीरहा ।

अमवीरहरतश्रेष्ठमनुं जयता चरम् ।

पश्य द्रौणिं पार्यतस्य यतमान वधं प्रति ।

— ^f) K₄ हन्यात् V₁ G₁ १ [ए]व (for [ए]नं) K₁ १ V₁
 B₁ १ D₂-1, १-१ न सदाय (B₁ 'य)

41 S K₁ १ om 41^a (cf v 1 40) — ^a) S प्रायस्त्रेनं
 (for त मोचय) T₁ महाराज (for 'बाहो) — ^b) S₂ M₁
 शत्रुपातनं, K₂ Dn₁ 'कर्शनं, V₁ B₁ १. १ D₀ 'कर्षणं (B₁ 'ण),
 B₁ D₂ १ १ G₁ M₂ १ 'कर्शनं, T₂ १ G₂ युद्धमुदं (for शत्रु-
 वापनम्) — ^c) D₀ इव (for अनु)

42 ^a) B₂ महाबाहुर (for 'राज) — G₁ om from
 प्रतापवान् (in 42^b) up to कृष्ण (in 44^c) — ^c) Some
 MSS प्रैपयत्, S₁ K₂ १ प्रैपयत्, B₂ Dn₁ Dn₁ D₁ १ स (Dn₁
 अ)प्रैपयत् (for प्रैपयत्) S₁ K₂ V₁ B D T₁ १ G₂ १
 transp वत्र and तुरगान् K₁ प्रैपयतु वत्तुरगान्, T₂ M
 प्रे (M₁ १ प्रै)पयत्तुरगान्यत्र — ^d) K₁ यतो (for चत्र) D₀
 transp, यत्र and द्रौणिर D₁ यत्र द्रौणिं व्यवस्थित; T₂
 M द्रौणिर्वीरो व्यवस्थित

43 G₁ om 43 (cf v 1 42). — ^b) K₁ D₂ १
 प्रणो (K₁ 'नो)दिता (for प्रचोदिता) — ^c) B₂ वेगेन,
 B₂ D₂ ० ले (B₂ च) व्योम, S (G₁ om) चाकाश (for
 तद्योम) B₁ १ Dn₁ D₁ १-१ आ (Dn₁ D₁ १ १ अ)पिवन्त इव
 व्योम — ^d) D₁ द्रौणे रथ S (G₁ om) जग्मुर्द्रौणिं (T₁ १
 G₂ 'णेर; M₁ 'णिर) महारथं — After 43, B₂ ins an
 addl. colophon. [Adhy no 60]

दृष्टयान्तौ महावीर्यावुभौ कृष्णधनंजयौ ।
 घृष्टद्युम्नवधे राजंश्चक्रे यत्नं महाबलः ॥ ४४
 विकृष्यमाणं दृष्ट्वैव घृष्टद्युम्नं जनेश्वर ।
 शरांश्चिक्षेप वै पार्थो द्रौणिं प्रति महाबलः ॥ ४५
 ते शरा हेमविकृता गाण्डीवप्रेपिता भृशम् ।
 द्रौणिमासाद्य विविशुर्वल्मीकमिव पन्नगाः ॥ ४६
 स विद्वस्तैः शैर्घोरैर्द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
 रथमारुरुहे वीरो धनंजयशरार्दितः ।
 प्रगृह्य च धनुः श्रेष्ठं पार्थं विव्याध सायकैः ॥ ४७
 एतस्मिन्नन्तरे वीरः सहदेवो जनाधिप ।
 अपोवाह रथेनाजौ पार्यतं शत्रुतापनम् ॥ ४८

अर्जुनोऽपि महाराज द्रौणिं विव्याध पत्रिभिः ।
 तं द्रोणपुत्रः संक्रुद्धो बाहोरुरसि चार्दयत् ॥ ४९
 क्रोधितस्तु रणे पार्थो नाराचं कालसंमितम् ।
 द्रोणपुत्राय चिक्षेप कालदण्डमिवापरम् ।
 स ब्राह्मणस्यांसदेशे निपपात महाद्युतिः ॥ ५०
 स विह्वलो महाराज शरवेगेन संयुगे ।
 निपसाद् रथोपस्थे वैक्रुच्यं च परं ययौ ॥ ५१
 ततः कर्णो महाराज व्याक्षिपद्विजयं धनुः ।
 अर्जुनं समरे क्रुद्धः प्रेक्षमाणो मुहुर्मुहुः ।
 द्वैरथं चापि पार्थेन कामयानो महारणे ॥ ५२
 तं तु हित्वा हतं वीरं सारथिः शत्रुकर्शनम् ।

C. 8 2971
 B 8 59 63
 K 8 58 23

44 G¹ om. up to कृष्ण (in 44^a) (cf v 1. 42) Before
 44, B₂ ins संजय उवाच — ^a) Ś₂ यत्नौ, K₁ यांता; V₁ B₂
 D₂ M₁[जा]यावौ; D₂ यत्नौ, T₂ G₂ ३ द्रौणिर् (for [जा]-
 यान्तौ) T₁ ३ G₂ ३ महाराज, M₁L₂ ३ वीरा (for 'वीर्याव्'
 — ^b) D₂ ३ वीरौ (for 'वमौ') T₁ ३ G₂ ३ वासुदेवधनजयौ
 — ^c) D₁ घृष्टद्युम्न वधं B (except B₂) D₁ D₂ ३ १
 यत्नं (for राजंश्च) — ^d) K₂ D₂ ३ १ चक्रे राजन्;
 B₁ ३ अकरोत्म, D₁ द्रोणिश्चक्रे, D₂ रक्षां कृत्वा (for चक्रे
 यत्नं) T₁ M₁ ३ महाबल; M₁ ३ ययावलं (M₁ 'ल')
 (for महाबल)

45 Ś K₁ २ om. (hapl.) 45 — ^a) B₂ D₁ D₁ ३
 विकर्षमाणं तत्रैव — ^b) K₁ V₁ B₂ D₂ जनेश्वर (K₁
 'र'); D₂ १ नरेश्वर (for जने') — ^c) T₂ तं (for वै)
 — ^d) D₂ S महारथ' (for 'वल')

46 ^a) K₁ 'विकाता (for 'विकृता) — ^d) D₁
 वाल्मीकम् D₁ पन्नका

47 ^a) V₁ स चित्तैः, D₁ D₂ ३ S विद्वस्तु (D₂ ३ 'द्व
 स) वै — ^b) D₂ द्रौणिं पुत्र — After 47^{ab}, K₁ ३ ३ B
 D S ins

557* उत्सृज्य मनरे रानन्पाञ्चाल्यममितांजयम् ।

[K₂ D₂ T₂ G₁ ३ M पाञ्चालम् T₂ अमितांजयम्]

— ^c) S भारुरोह रथ वीरो — ^d) D₂ शरैर्हतं, D₂
 शराहत (for शरार्दित) — ^e) D₁ D₂ प्रतिगृह्य, M₁
 प्रगृह्य तु D₂ घोर (for श्रेष्ठ) — ^f) D₁ पार्थो, D₂
 पार्थे; T₁ द्रौणिर्, G₁ ३ शिर्तेर् (for पार्थं)

48 ^a) T₁ ३ G शूर (for वीर) — ^b) Ś₂ K₂ D₁
 D₁ G₁ जनाधिप (< २ 'पा), B₂ M⁻¹ नराधिप, D₂ विशा
 पते — ^c) Ś₂ रथे राज (sic), K₂ रथेनाजौ (for रथेनाजौ).

D₂ अपोवाहद्रथैराजौ — ^a) Ś₂ शत्रुपातनं (for 'तापनम्),
 49 D₂ om 49^{ab} — ^a) G₁ ३ [ऽ]य (for ऽपि)
 D₂ महावीरो (for 'राज) — ^b) Ś₂ K₁ ३ D₂ सायकैः, T₂
 सप्तभि (for पत्रिभि) — ^c) T₂ सरव्यो (for सक्रुद्धो)
 — ^d) K₂ V₁ B D (except D₂) S चार्पयत् (for चार्द')

50 ^a) D₁ सक्रुद्धस्तु, D₂ ३ तत् क्रुद्धो (for क्रोधित-
 स्तु) — ^b) Ś K (except K₂) कालसमत, B₂ ३ D₂ ३
 T₂ ३ G₂ M⁻¹ सनिम (for 'संमितम्) — ^d) D₁ यमदंढम् (for
 काल') M₁ [अ]पर — ^e) B₁ ३ D₁ १ M₁ ब्राह्मणस्यांसदेशे
 स (M₁ च), T₂ G म द्रौ (G₁ द्रो) णेरसदेशे तु Ca cites
 अंसदेशे (as in text) — ^f) K₁ V₁ D₂ ३ S (except
 T₂) महाद्युते (K₁ 'ति; V₁ D₂ T₁ 'ते)

51 ^b) K₂ D₂ शरवेधेन, D₂ 'वर्षेण (for 'वेगेन)
 — ^d) D₁ D₂ ३ S परम (for च पर) D₁ G₂ गत
 (for ययौ)

52 S reads 52 after 55 — ^b) M व्याक्षिपन् (for
 'पद्' V₁ B₂ ३ धनुरुत्तम — ^c) S दृष्टार्जुनं रणे क्रुद्ध
 (M₁ 'द्वं) प्रेक्षते च मुहुर्मुहु — ^e) D₁ ३ द्विरथं
 D₁ D₁ D₁ सह (for चापि) — ^f) S गतुकामो
 महाद्युति

53 ^{ab}) K₂ ३ B₁ ३ ३ D₂ T G₁ ३ M सत्त्वा, V₁ हत्त्वा; G₂
 तत्र (for हित्वा) D₁ D₁ ३ गृहीत्वा त, G₁ तत्राहत (for
 हित्वा हत) G₂ वीर Ś K₂ ३ V₁ शत्रुकः (Ś₂ 'का) पंण,
 B₁ ३ ३ 'कर्षेण (for 'कर्शनम्) B₂ (also as in text) ३
 D₂ ३ १ विह्वल त तु वीक्ष्याद्य द्रोणपुत्र च मारथि, D₁ तं
 विह्वल समीक्ष्याद्य द्रोणपुत्र महारथ, D₂ ३ अश्वत्थामा (D₂
 'स्वत्थाम) नमपि च पतित प्रेक्ष्य (D₂ वीक्ष) सारथि — ^e)
 D₁ D₁ रथेनाद्य, D₂ रथेनाजौ, D₂ रथं राजन्, M महावाहुस्

अपोवाह रथेनाजौ त्वरमाणो रणाजिरात् ॥ ५३
 अथोत्क्रुष्टं महाराज पाञ्चालैर्जित्काशिभिः ।
 मोक्षितं पार्षतं दृष्ट्वा द्रोणपुत्रं च पीडितम् ॥ ५४
 वादित्राणि च दिव्यानि प्रावाचन्त सहस्रशः ।
 सिंहनादश्च संजघ्ने दृष्ट्वा घोरं महाद्भुतम् ॥ ५५

एवं कृत्वान्नवीत्पार्थो वासुदेवं धनंजयः ।
 याहि संशप्तकान्कृष्ण कार्यमेतत्परं मम ॥ ५६
 ततः प्रयातो दाशार्हः श्रुत्वा पाण्डवभाषितम् ।
 रथेनातिपताकेन मनोमारुतरंहसा ॥ ५७

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥

४३

संजय उवाच ।

एतस्मिन्नन्तरे कृष्णः पार्थं वचनमब्रवीत् ।
 दर्शयन्निव कौन्तेयं धर्मराजं युधिष्ठिरम् ॥ १

एष पाण्डव ते भ्राता धार्तराष्ट्रैर्महाबलैः ।
 जिघांसुभिर्महेष्वासैर्द्रुतं पार्थानुसर्षते ॥ २
 तथानुयान्ति संरब्धाः पाञ्चाला युद्धदुर्मदाः ।

(M₁ 'हु) (for रथेनाजौ) — ^a) Ś: K₁ ३ ५ त्वरया च
 (for 'माणो)

54 ^a) D₁ अथोत्क्रुष्ट (sio), T₃ G अथोद्भुष्टं (for
 अथोत्क्रुष्टं) — ^b) A few MSS पंचालैर्

55 ^a) D₁ स्म (for च) B₂ ३ सर्वाणि, D₁ राजेंद्र,
 S शुभ्राणि (for दिव्यानि) — ^b) K₁ प्रपाद्यत, G₂ प्राणं;
 M₁ प्रवा' (for प्रावा') — ^c) K₃ Da₁ D₁ ३ सिंहनादस्तु
 (K₃ 'दांश्च) B₃ D₁ D₂ ५ सिंहनादाश्च चक्रुस्ते — ^d)
 V₁ B₁ ५ D₂ ३ T₁ G₁ २ दृष्ट्वा घोरं तदद्भुतं; B₃ D₁
 D₂ ५ ३ T₃ G₂ दृष्ट्वा सख्ये (T₃ G₂ युद्धं) तद', T₂ M दृष्ट्वा
 तन्महद' — After 55, S reads 52

56 ^a) M₂₋₄ मत्वा (for कृत्वा) D₁ पार्षतं मोह
 यित्वा तु — ^b) D₁ प्राह कृष्ण (for वासुदेव) — ^c)
 Some MSS संसप्तकान् D₁ कृष्ण, T₂ ३ M हिरवा; G₁
 कार्यं (for कृष्ण) — ^d) D₁ T₂ M कर्णो मा प्रेक्षते सुहु
 (D₁ पुर'), G₁ एतत्परमक मम

57 ^a) T₁ प्रायात्तु (for प्रयातो) T₃ G गोविंद (for
 दाशार्ह) — ^d) B₁ रंहस — After 57, S (except
 M₁) read 537*

Colophon. — Day of Karna's Generalship Ś: K₁
 द्वितीये युद्धदिवसे — Adhy name T₂ अश्वत्थाम-
 मूर्च्छा, M₁ द्रौणिपराजय — Adhy no (figures,
 words or both) Ś: 43, K₁ 44, B₁ 59, B₂ 52, B₄
 53, Da₁ 70, D₁ 54, D₂ 60, T₁ ३ G 63, T₂ M 62

43

1 After the ref., S ins

558* वेपां प्रवृत्ते समामे विपुले शोणितोदके ।
 रराज लोहितेनोर्वा सरका बहुधा नृदाम् ।
 ततो रजसि सदान्ते रुधिरणे समन्वत ।

[(L 1) T₃ G₃ विमुक्ते (for विपुले) — (L 2) T₁ G₂
 सत्तिक, T₂ G₁ M संनि (T₂ 'न)ला T₂ बाहुना, T₃ G₂ बहुला
 (for बहुधा) — M₁ om. line 3 — (L 3) T₁ G₁ ३
 प्रकाशा' सर्वतोभवन्; T₂ M₂₋₄ प्रकाश सर्वतोभवत् (for the
 posterior half)]

T₃ G₃ cont .

559* तदा विलोक्य पार्थं च कृष्णो वचनमब्रवीत् ।
 — ^{ab}) S transp कृष्ण and पार्थं — ^c) K₁ वमर्याणिव
 (sio) D₁ D₂ एव (for इव) D₁ कौन्तेये — ^d) T₂
 धर्मपुत्रं; M₁ 'राज.

2 ^a) D₁ ते पाण्डवो (for पाण्डव ते) K₁ भ्राता
 — ^b) V₁ B₂ महारथै (for 'बलै). — ^c) D₁
 विजिघासुर (for जिघांसुभिर्) T₁ ३ G अस्मिन्न (G₁ ३
 'भो) (for महेष्वासैर्) — ^d) B₁ द्रुत, S शीघ्रं (for
 द्रुतं) V₁ B Da₁ D₂₋₇ T₁ ३ G₁ ३ पार्योनुसा (D₂ 'शी;
 D₂ 'स)र्यते, K₃ D₃ पार्यो (K₃ 'र्यो)नुसर्षते, D₁ D₁
 पार्योनुसर्षति, T₂ पार्थं पलायते, G₂ पार्यो न सार्यते; M
 पार्यो (M₁ 'र्यो)नुयायते

3 ^{ab}) K₁ ३ V₁ B Da₁ D₂₋₈ T₂ M सं च; D₁ ते
 च, D₁ सं वा (for तथा) B₃ T₂ M transp संरब्धा and

युधिष्ठिरं महात्मानं परीप्सन्तो महाजवाः ॥ ३
 एष दुर्योधनः पार्थ रथानीकेन दंशितः ।
 राजा सर्वस्य लोकस्य राजानमनुधावति ॥ ४
 जिघांसुः पुरुषव्याघ्रं भ्रातृभिः सहितो बली ।
 आशीविपसमस्पर्शैः सर्वयुद्धविशारदैः ॥ ५
 एते जिघृक्षवो यान्ति द्विपाश्वरथपत्तयः ।
 युधिष्ठिरं धार्तराष्ट्रा रत्नोत्तममिवार्थिनः ॥ ६
 पश्य सात्वतमीमाम्भ्यां निरुद्धाधिष्ठितः प्रभुः ।
 जिहीर्षवोऽमृतं दैत्याः शक्राग्निभ्यामिवावशाः ॥ ७
 एते बहुत्वात्त्रिताः पुनर्गच्छन्ति पाण्डवम् ।

समुद्रमिव वार्योधाः प्रावृद्धाले महारथाः ॥ ८
 नदन्तः सिंहनादांश्च धमन्तश्चापि वारिजान् ।
 बलवन्तो महेष्वासा विधुन्वन्तो धनूपि च ॥ ९
 मृत्योर्मुखगतं मन्ये कुन्तीपुत्रं युधिष्ठिरम् ।
 हुतमग्नौ च भद्रं ते दुर्योधनवशं गतम् ॥ १०
 यथायुक्तमनीकं हि धार्तराष्ट्रस्य पाण्डव ।
 नास्य शक्रोऽपि मुच्येत संप्राप्तो वाणगोचरम् ॥ ११
 दुर्योधनस्य शूरस्य द्रौणोः शरद्वतस्य च ।
 कर्णस्य चेपुवेगो वै पर्वतानपि दारयेत् ॥ १२
 दुर्योधनस्य शूरस्य शरौघाञ्शीघ्रमस्यतः ।

C 8 2955
B 8 60 12
K 8 61 13

पाण्डवा D₂ संरभा (for सरब्धा) T₁ s G समन्वधा-
 वन्या (G₂ 'त्वा) चालाश्रेदिमत्स्याश्च भारत — °) T₁ s G
 अनुयांति (for युधिष्ठिर) — °) Da₁ परीसतो, D₂ 'क्षतो
 (for 'प्सन्तो) B₁ s D₂ 4.7 महाबला, T₁ 'रथा, G₂
 'जया

4 °) B₂ एव (for एष) — °) T₁ G₁ s M राजानी-
 केन; T₂ गजा S₂ M₁ दंशिता; T₂ सचूत (for दंशित)
 — °) D₂ राजन् — °) D₂ जिघांसु समरे बली; D₂
 राजानं समरेचलं

5 °) V₁ B (except B₂) D (except D₂ s) M₂-4
 पुरुषव्याघ्र (Dn₁ M₂ 'घ्रो) — °) D₂ मृदां; M₂ बली (for
 बली) — °) T₁ सर्वैः. B₂ D₂ सर्वयुद्धविशारदः; T₂ s
 G₂ सर्वायुधविशारदैः — After 5, S reads 9

6 °) Dn₁ जिघांसवो (for जिघृक्षवो) — °) S₂ K₁
 द्विपाश्वरथपत्तयः; B₂ Dn₁ 'पत्तिभिः, M रथाश्चद्विपत्तय
 — T₂ om 6^a-8^a — °) K₄ धार्तराष्ट्र; M₁ 'घ्रात् — °)
 K₂ Dn₁ D₂ रत्नद्रुमम्, D₁ रथोत्तमम्; Da. 4.7 नरो; M₁ s
 रत्नोत्तमम् (for 'त्तमम्) K₂ इति धार्थिन (hypermetrio)
 (for इधार्थिनः)

7 T₂ om 7 (cf v l 6) — °) M₂ सात्वत — °)
 K₂ B Dn₁ D₂ s 6-3 निरुद्धाधिष्ठिता (D₂ 'त) पुन, V₁
 Da₁ D₁ s s 'विष्टिता पुन; S (T₂ om.) नि (G₂ वि-
 रुद्धान्विष्टिता (T₁ 'न्विमदा) न्युन — °) B₂ Da₁ D₁ s
 जिहीर्षतो, Dn₁ जिगीपवो; T₁ s G₁ s M जिघृक्षं (M₂-4
 'क्ष) तो; G₂ जिघृक्षता (for जिहीर्षतो) Dn₁ नृप, T₁ मृदां
 (for S मृतं) D₂ दैत्य, T₁ s G₂ s M₂-4 दैत्याम्
 → °) K₂ B₂-4 Da₁ Dn₁ D₁ s-1.7 [अ] सकृत्,
 D₂ [उ] दत्तं; D₂ [उ] दत्त, S (T₂ om.) [आ] हवे (for
 [अ] वशा)

8 T₂ om 8 (cf v l 6) — °) K₂ एवं (for एते).
 K₂ बाहुत्वात् K₁ स्वारिता; K₂ Dn₁ स्वरित. — °) B₂

पाण्डव — °) S₂ वार्योध, V₁ Da₁ D₁ s 6 T₂ G₂ s
 वार्योधा — °) D₂ प्रावृद्धाले (sic) Dn₁ महाजवा, D₂
 'रथं; D₂ 'रथा (for 'रथा).

9 S reads 9 after 5 — °) S₂ नदन्त; K₁ नदति,
 Da₁ नृदत्त; S नदद्दि (for नदन्त) G₂ सिंहनादैश्च
 — °) T₁ s G ध्मापयद्भिश्च, T₂ M धमद्भिश्चापि B₂
 वारिज, D₂ वाजिन — °) Da₁ D₂ महेष्वास S
 बलवन्निर्महेष्वासैः — °) V₁ B₁ D₁ विधुन्वतो; B₂
 विधुन्वति, D₂ 'न्वानो, S विधुन्वानैः

10 °) S आन्यगत (for मुख) — °) B₂ पाहु°
 (for कुन्ती) — °) B₁-4 Dn₁ D₂-4 T₁ s G₁ M₂-4
 कौंतेयं; B₂ मन्ये ह, Da₁ D₁ s मन्येह, T₂ G₂ s M₁ कौंतेय
 (for सद्र ते) — °) T₂ दुर्योधनमहानले, M₁ 'गतं वशं

11 B₂ repeats 11 after 12^a — °) S K₁ 4 यथा
 युद्धम्, K₂ यथा रुद्धम्, B₁ s 5 Da₁ D₁-s 7 च (B₂ त) था-
 विधम्; D₂ यथोद्विक्त्तम्, M₂-4 यथा युक्तम् (for यथा युक्तम्)
 S₁ K₂ 4 अनीके B₁ s 5 D₂ 4.7 तु, T₂ यो (for हि) — °)
 S₂ पाण्डवं; B₂ पाण्डव — °) V₁ G₂ M₂ विमुच्येत, B₂ [S] पि
 संप्राप्त (sic), T₁ [S] वमुच्येत (for ऽपि मु°) — °) B₂
 मुच्येत (for संप्राप्तो) D₂ वाणगोचरे — After 11, the
 sequence of stanzas in B₂ is as follows 16^a-17^a,
 560^a, line 2 of 562^a, 18, 14^a-16^b, 13, 12 and 19

12 For sequence in B₂, cf. v l 11 K₂ V₁
 B₁ s-5 D T₂ s G M transp 12 and 13 V₁ om.
 12^a — °) D₂ दुर्वारणस्य, T₂ G रसतस्तस्य (for
 दुर्योधनस्य) B₁ s 5 D (except D₂ s) M₂ 4 वीरस्य
 — After 12^a, B₂ repeats 11 — °) K₄ चेपुयोगो
 Dn₁ च; D₂ हि (for वै) G₁ कर्णोपि चेप वेगेन (sic).
 — °) K₁ B₂ दारयत्; V₁ B₁ s Da₁ D₁ s 5 7 शतयेत्;
 B₁ D₂ पात°, T₁ चार° (for दार°)

13 For sequence in B₂, cf v l 11 T₁ om.

संक्रुद्धस्यान्तकस्येव को वेगं संसहेद्रणे ॥ १३

कर्णेन च कृतो राजा विमुक्तः शत्रुतापनः ।

बलवाँल्लघुहस्तश्च कृती युद्धविशारदः ॥ १४

राघेयः पाण्डवश्रेष्ठं शक्तः पीडयितुं रणे ।

सहितो धृतराष्ट्रस्य पुत्रैः शूरो महात्मभिः ॥ १५

तस्यैवं युध्यमानस्य संग्रामे संयतात्मनः ।

अन्यैरपि च पार्थस्य हतं वर्म महारथैः ॥ १६

उपवासकृणो राजा भृशं भरतसत्तम ।

ब्राह्मे बले स्थितो ह्येव न क्षत्रेऽतिबले विभो ॥ १७

न जीवति महाराजो मन्ये पार्थ युधिष्ठिरः ।

यद्भीमसेनः सहते सिंहनादमर्मणः ॥ १८

नर्दतां धार्तराष्ट्राणां पुनः पुनररिंदम ।

धमता च महाशङ्खान्संग्रामे जितकाशिनाम् ॥ १९

युधिष्ठिरं पाण्डवेयं हतेति भरतर्षभ ।

13 B₃ repeats 13 after the repetition of 11
K₃ V₁ B₁ 3-5 D T₂ 3 G M transp 12 and 13 — ^a)
Dn₁ मात्वतस्य च (for दुर्योधनस्य) D₁ om शूरस्य
B₁ 4 : Da₁ D₂-7 वीरस्य (for शूरस्य) — V₁ reads
13^{ab} on marg — ^b) Ś₂ शरौघा ; T₁ 3 G *घ D₂
शीघ्रगामिन — ^c) B₂ [ए]व (for [इ]व) S (T₁
om) अतकस्येव क्रुद्धस्य — ^d) Dn₁ T₂ M न (for को) Dn₁
M वेगो B₂ Da₁ D₁ 3 : प्रसहेद्, Dn₁ सुमहान्, T₂
सुसहेद्, M सुसहो (for संसहेद्) T₂ M युधि (for रणे)
T₃ G रूपमस्य हि (G₂ च) दृश्यते

14 For sequence in B₂, cf. v 1 11 — ^a) V₁
B₂ 3 D₃ T₂ तु (for च) — ^b) S विमुक्तोद्य तु (T₁
‘घानु’; G₁ ‘घ न’) दृश्यते — ^c) S शीघ्रं (for लघु’)

15 For sequence in B₂, cf. v 1 11 — ^a) Dn₁
पाहव श्रेष्ठ, M₁ *वश्रेष्ठ — ^b) V₁ श्रेष्ठ (for शक्त).
M₂-4 शूरं (for रणे) T₁ G₁ 3 पीडयेत् महोपतिं — ^c)
V₁ विहितो (for स*) — ^d) K₃ V₁ B Da₁ D₁ 3-5, 7 3
T₂ 3 G₃ M पुत्रैः शूरैः; Dn₁ पुत्र शूरैः, T₁ शूरैः पुत्रैः; G₁ 3
शूर पुत्रैः (by transp) Ś₂ महाद्युति, B₁ 4 : D₃ 4 7
T₂ 3 G₃ M महाबलैः; B₃ Dn₁ T₁ G₁ 3 *रथैः; Da₁ D₁ 3
*बल D₂ 6 पुत्रैः परमधन्विभि

16 For sequence in B₂, of v 1 11 — ^a) K₁
T₂ 3 G तस्यैव, B₁ 4 Da₁ D₁-3 5 7 तस्यैभिर; Dn₁ अस्यैव;
M₁ तस्यैव (for तस्यैव) K₄ युद्धमानस्य — ^b) K₃
नियतात्मन, V₁ B₁ D₂ 3 5-8 शसिं, B₁-3.5 Da₁ D₁ 4
T G ससिं, Dn₁ संहिं, M समं — ^c) Da₁ D₁ 5
वैकर्तनेन पार्थस्य — ^d) K₃ हत वर्म, Dn₁ हत वर्म,
D₂-7 7 कृतं कर्म, D₃ कृतं वर्म (for हत वर्म) Da₁ D₁ 5
कृतवर्मा महाहवे

17 For sequence in B₂, cf. v 1 11. — ^a)
K₃ D₄ (marg as in text) T₂ G₁ उपवासकृतो
K₃ राजन्, Dn₁ चापं (for राजा) — ^b) Dn₁ S
रुदं (for भृश) K₃ 4 B₂-5 D₂ 5-8 T₃ G₃ भ(T₃
G₃ भा)रतसत्तम — ^c) K₃ ब्राह्मे; D₃ ब्राह्मे (for

ब्राह्मे) B₁ ब्राह्मवाण (sic) (for ब्राह्मे बले) T G राजा
(for ह्येव) — ^d) Ś₂ K₃ B (B₃ om.) D S (except T₁
M₃) क्षत्रे, K₄ क्षत्रा (for क्षत्रे) K₁ ते, D₃ 4 6 7 हि, T
G च (for स्ति-) K₃ V₁ B₃-5 Dn₁ D₂ 4 6-8 विमु,
B₁ प्रमु, S स्थित (for विभो) — After, 17, B₃ ins..

560* कर्मे सुते कृत राष्ट्रं जीवित शत्रुतापन ।
while, Dn₁ D₂ (om line 2) ins. after 17

561* नित्यानशनसंग्रामे समाप्तव्रतनिश्चय ।

यो वत्सोदयिक श्राद्धे विशेषेण महीभुजा ।

[(L 1) Dn₁ नित्यानशनसंग्रामसमाप्तिव्रत*]

Dn₁ D₃ cont. K₄ V₁ B Da₁ D₁-7 ins after 17
B₂ (line 2 only) after 560*

562* कर्णेन चामियुक्तोऽयं भूपति शत्रुतापन ।

सदायं समनुप्राप्त पाण्डवो वै युधिष्ठिर ।

[B₂ om. line 1 — (L 1) B₂ चापि (for चामि).
Co cites अनियुक्तो Dn₁ D₃ कर्णेन च वृद्ध राजा (for the
prior half) *Dn₁ D₂ पीहित (for भूपति) V₂ B₃
Da₁ D₁ 5 कर्णेन ते ह् (B₃ कृ) त राज्य जीवित शत्रुतापन (D₁ *न)-
— (L 2) V₁ B₂ Dn₁ D₂ परम प्राप्त (for तनु*) V₂
B₃ Da₁ Dn₁ D₁ 3 5 पाण्डवो, D₂ *वेयो (for *वो वै)]

18 For sequence in B₂, cf. v 1 11 B₁
transp 18^{ab} and 18^{cd} — ^a) Ś K₃ 4 जीवितो (for
जीवति) K₃ om from महाराजो up to मर्षण (in 18^d)
B₃ महाबाहो, G₂ *राज — ^b) Ś₂ पार्थे, K₁ 4 V₁ Da₁ D₁ 5
पार्थो — ^c) K₂ M₃ सह तै — ^d) B₃ क्षमर्षयन्; T₁
*र्षण; G₂ *र्षिण

19 ^a) K₁ 3 4 Dn₁ D₂ 6 8 T G M₂-4 न (K₁ 3
नं)दतां (for नर्दता) Ś₁ K₂ धृतराष्ट्राणां M₁ युधिष्ठिर
धार्तराष्ट्रो — ^b) Ś₁ K₂ 3 V₁ B D₂-3.5 7 S अरिंदम
— ^c) T₃ G₁ 3 ब्राध्माताश्च, G₂ समता च, M₁ धमतश्च

20 ^a) M₁ पाण्डवेय — ^b) Ś₁ D₃ (marg) S प्रवेति,
D₃ हतो हि, D₃ हतेति (for हतेति) S पुरर्षभ Dn₁
हन्युरेते ह्युपेक्षिता — ^c) D₃ सनोदयति; T₂ संचोदयत्
T₂ ते; T₃ G₂ 3 [अ]य (for [अ]त्तौ) D₃ om. कर्णे — ^d)

संचोदयत्यसौ कर्णो धार्तराष्ट्रान्महाबलान् ॥ २०
 स्थूणाकर्णेन्द्रजालेन पार्थ पाशुपतेन च ।
 प्रच्छादयन्तो राजानमनुयान्ति महारथाः ।
 आतुरो मे मतो राजा संनिपेव्यश्च भारत ॥ २१
 यथैनमनुवर्तन्ते पाञ्चालाः सह पाण्डवैः ।
 त्वरमाणास्त्वरकाले सर्वशस्त्रभृतां वराः ।
 मञ्जन्तमिव पाताले बलिनोऽप्युज्जिहीर्षवः ॥ २२
 न केतुर्दृश्यते राज्ञः कर्णेन निहतः शरैः ।
 पश्यतोर्मयोः पार्थ सात्यकेश्च शिखण्डिनः ॥ २३

घृष्टद्युम्नस्य भीमस्य शतानीकस्य वा विभो ।
 पाञ्चालानां च सर्वेषां चेदीनां चैव भारत ॥ २४
 एष कर्णो रणे पार्थ पाण्डवानामनीकिनीम् ।
 शरैर्विध्वंसयति वै नलिनीमिव कुञ्जरः ॥ २५
 एते द्रवन्ति रथिनस्त्वदीयाः पाण्डुनन्दन ।
 पश्य पश्य यथा पार्थ गच्छन्त्येते महारथाः ॥ २६
 एते भारत मातङ्गाः कर्णेनाभिहता रणे ।
 आर्तनादान्विकुर्वाणा विद्रवन्ति दिशो दश ॥ २७
 रथानां द्रवतां घृन्दं पश्य पार्थ समन्ततः ।

C १ २००६
B १ ६० ३०
K १ ६२ १

Ś: धार्तराष्ट्रः, T: *राष्ट्रा K₁ महाबल, K₃ V₁ B₂₋₅ D
 (except D₇) T₁ *र्यान्, T₂ *र्या (for *बलान्) — B₂
 ins after 20 Dn₁ after 21^{ab}

563* अर्धैर्नानाविधैश्चित्रैर् कौरवा पार्थ सयुगे ।
 [Dn₁ चैव (for चित्रै)]

21 B₂ om 21^{ab} — ^a) K_{1, 2, 4} स्थूलाकर्णेन्द्र जालेन, D₂
 स्थूणाबाणेन जा, D₅ स्थूणाकर्णेन बाणेन, T_{1, 5} G M₂₋₄ *कर्णा-
 (G₁ *र्णो)ञ्जालेन — ^b) B₂₋₅ D₈₁ D₁ ३ ५ १ T₂ पार्थ;
 D₅ र्या (for पार्थ) — After 21^{ab}, Dn₁ ins 563*
 — ^c) B D₈ ६ १ प्रच्छादयन्ति, M₁ प्राच्छादयद्द्वै, M₂₋₄
 प्रच्छादयन्तं — K₃ om 21^{ab} — ^d) Ś: K₄ उपयाति, K₁
 अप, B Dn₁ D_{2, 4} १ द्वा (Dn₁ अ)ञ्जालैर्, M₂₋₄ उप-
 याति (for अनुयान्ति) G₂ महारथं; M₃₋₄ *रय — After
 21^{ab}, S ins an addl colophon [Adhy nam₅ T₁ M₂₋₄
 भगवद्गणन, M₁ कृष्णवचन — Adhy no (figures,
 words or both) T₁ ३ G M₁ 66, T₂ M₂₋₄ 65]
 — Before 21^{ab}, T₂ ३ G ins श्रीभगवानुवाच; M
 कृष्ण उवाच — ^e) K₁ आतुरे; D₅ अंतरो; C₀ आतुर
 (as in text) K₄ मे मर्ति; V₁ B_{1, 4} ३ D (except
 D₂ ५) हि कृतो; T₁ हि मतो, M₃ मे मते (for मे
 मतो) T₂ G₂ आतुरो मे महाराज — ^f) V₁ B D₈
 सं (V₁ स)निपण्णश्च, D₈₁ D₅ *पेव्यश्च, D₄ सुविपण्णश्च,
 D₅ संनिपेव्यश्च, D₇ सविपण्णश्च; T₁ हानिपेव्यश्च; T₂ M
 अविपण्णश्च, T₃ G अविपण्णोस्य (for संनिपेव्यश्च) C₀
 cites संनिपेव्य; C₀ संनिपण्ण..

22 Ś K₁ २ om (hapl) 22-24. — ^a) K₃ D₈ ३ T₁
 यत्रैनम्; K₄ ययैतम्; V₁ ये चैनम्; B₂ यदेनम्, D₁ ययैव; T₂
 G₂ M अयैनम् (for ययैनम्) Dn₁ नानुवर्तन्ते, D₉ अनुवर्तत;
 T₁ G₂ *घावति (for *घर्तन्ते) T₂ G_{1, 5} अनुघावति (G₁
 *यास्वति) घावति — ^b) T₂ M पाटवै सह (by transp),
 T₂ G_{1, 5} सह संजयै — ^c) Dn₁ त्वरमाणोस; M₁ *माणा
 T₂ तदाकाळे. — K₃ V₁ D₈ ३ om. 22^{ab} — ^d) K₄ चर T₁

G_{1, 2} M सर्वेश (G₁ *शा)ञ्जविशारदा — ^a) T G₁ ३ M_{1, 4}
 मजंत — ^f) D₈₁ D_{1, 5} [S]स्युज्जिहीर्षव, S द्विलिनीपव

23 Ś K₁ २ om 23 (of v l 22) — ^a) T₁ केतुश्च
 (for न केतुर्) G₂ राजन् — ^b) S (except T₁) कर्णस्य
 D₂ निहित, T₂ M₁ विहितै, T₃ G₂ निशितै; G₁ २ पिहितै,
 M₂₋₄ विहित (for निहत) — ^c) B₂ पश्य त्व D₅
 दमयो D₅ राजन्; T₁ G_{1, 2} वीर (for पार्थ) — ^d) B₂
 D₈₁ Dn₁ D_{1, 5} ३ सात्यके स; T₁ M सत्यकस्य, T₂ G₂
 सात्यकस्य (for *केश्च) G₁ २ दिखंदे सात्यकस्यथा

24 Ś K₁ २ om 24 (of v l 22) — ^a) T₁ G₁ २
 वीरस्य (for भीमस्य) — ^b) D₈ M₂ ३ चाभिमो; T G
 M₁ ३ चाभिमो (for वा विभो) — ^c) Some MSS.
 पंचालाना — ^d) D₂ चेदिनां S चेदिकानां च (for चेदीनां
 चैव) B₂ च परतप, B₄ भरतर्षभ (for चैव भारत)

25 ^a) B₁ एक्- (for एष) T₁ ३ G transp कर्णो
 and पार्थ K₄ कर्णे D₅ वीर (for पार्थ) — K₁ om
 25^a-26^a — ^c) T G विध्वंसयामास, M *यत्येष (for
 *यति चै)

26 K₁ om 26^{ab} (of v l 25) — ^a) B₂ पश्यति;
 D₈₁ D_{1, 5} पतंति (for द्रवन्ति) — ^b) G₁ पाण्डुनदन
 — After 26^{ab}, Dn₁ ins

564* द्राव्यमाणा रणे पार्थ कर्णेनामिततेजसा ।

— ^a) D₈₁ D_{1, 5} रणे (for यथा) — ^d) Ś: K₁ गच्छते
 ते; D₂ मस्यंते ते (sic), G₁ २ दृश्यते ते (for गच्छन्त्येते)

27 ^b) B₂ ३ D₅ S [अ]भ्याहता B₄ D_{2-4, 6} १ शरै
 (for रणे) — ^c) D₈₁ D₁ ३ ३ प्रकुर्वाणा (for विकु*)
 — ^d) Dn₁ दिशो दिश

28 ^a) K₃ ४ B Dn₁ D₁₋₃ T₁ २ G₂ M₂₋₄ द्रवते, V₁
 T₂ G₂ M₁ द्रवतो; D₈₁ इव चै; G₁ द्रक्ष्यते (for द्रवतां)
 K₁ हृंदे; K₃ हृन्द — ^b) K₃ ४ V₁ B D T G M_{1, 2} ४
 एतश्चैव (for पश्य पार्थ) M_{1, 2, 4} ततस्तत (for सम-
 न्तत) M₂ एतद्द्वै पततस्तत — ^c) Ś: K₂ त्रा (K₂

द्राव्यमाणं रणे चैव कर्णेनामित्रऋशिना ॥ २८
हस्तिकक्ष्यां रणे पश्य चरन्तीं तत्र तत्र ह ।
रथस्थं स्रतपुत्रस्य केतुं केतुमतां वर ॥ २९
असौ धावति राधेयो भीमसेनरथं प्रति ।
किरञ्जरशतानीव विनिघ्नंस्तव वाहिनीम् ॥ ३०
एतान्पश्य च पाञ्चालान्द्राव्यमाणान्महात्मना ।
शक्रेणैव यथा दैत्यान्हन्यमानान्महाहवे ॥ ३१
एष कर्णो रणे जित्वा पाञ्चालान्पाण्डुसृञ्जयान् ।
दिशो विप्रेक्षते सर्वास्तदर्थमिति मे मतिः ॥ ३२

द्राव्यमाण, K₁ द्रव्यमाण, V₁ T₁ ३ G₈ द्राव्यमाणा, G₁ २
'माणान्, M₁ 'माणा K₈ ४ V₁ B D S पार्थ (for चैव)
— ^a) Ṣ K₁ २ ४ B₁-४ Da₁ D₈ ४ ७ [अ]मित्रकर्पिं(Da₁ D₈
'शि)णा, V₁ 'कर्पण, B₈ 'धातिना, D₈ 'कर्शना, D₈ [अ]
हवशोभिना, S [अ]मि(M₁ 'म)ततेजसा

29 ^a) K₈ हस्तिकक्ष्या, V₁ B₂ Dn₁ 'कक्ष, B₈ Da₁
D₁-६ ३ 'कक्षा, Ca 'कक्ष्या (as in text) K₈ पार्थ (for
पश्य) T₂ हस्तिकक्ष्यात्तरे तस्य — ^b) V₁ B₂ ४ Dn₁
चरत, Da₁ D₈ चरती; M₈ चरती D₈ T₁ ३ G M तत्र
तु (D₈ हि), T₂ भारत (for तत्र ह) — ^c) M₁ रथस्य
(for 'स्य) D₂ ६ सूतसूनुोक्ष — ^d) K₈ ४ वर; Da₁
Dn₁ D₁ २ ३ M₂ वर

30 ^a) S द्रवति (for धावति) — ^c) G₁ शतशतानि,
G₂ शतशरानि K₈ V₁ B D S [ए]व (for [ह]व)

31 ^a) T₁ ३ G M पृते, T₂ पार्थ (for पृतान्) B₂
Dn₁ पश्यस्व; B₈ च पश्य (by transp), D₈ स
पश्य, T₁ ३ M₂-४ नश्यति, T₈ G M₁ पश्यति Some
MSS पचालान्, D₈ भूपालान्, T₁ ३ G₁ २ M पांचा-
लाद्, T₈ G₈ पांचाला — ^b) K₄ द्रव्यमाणान्, S
द्राव्यमाणा K₈ समतत; V₁ B₁ ४ ६ D (except Dn₁
D₈) महारथान् (for 'रथना) — ^c) K₈ D₈ T G शक्रेण
च, Dn₁ M₄ 'णैव, Ca 'णैव (as in text) Dn₁ S दैत्या
— ^d) Dn₁ S द्राव्यमाणा (for हन्यमानान्) M रणे (M₁
तथा) पुरा (for महाहवे)

32 ^a) K₈ T₂ एक (for एक) — ^b) Ṣ₂ पचालान्
V₁ B₂ ३ Da₁ D₁ ३ सृजयास्तथा (for पाण्डुसृञ्जयान्) — ^c)
B₁ विप्रेक्ष्यते; B₂ ३ वै प्रेक्षते B₈ G₂ मवीन्, T₂ M₁
सर्वा D₈ दिशो विप्रेक्षितामर्दं (sic)

33 ^a) D₂ तस्य, D₈ ४ ७ १ यथा, S एष (for पश्य)
S कर्णो (for पार्थ) — ^b) S विधून्वन् (for विकर्षन्)
K₈ सोनु- (for सायु) T₁ चहुशो भवेत्; T₂ M₂-४ बहु

पश्य पार्थ घनुः श्रेष्ठं विकर्षन्माधु शोभते ।
शत्रुञ्जित्वा यथा शक्यो देवसंधैः समावृतः ॥ ३३
एते नदन्ति कौरव्या दृष्ट्वा कर्णस्य विक्रमम् ।
त्रासयन्तो रणे पार्थान्सृञ्जयांश्च सहस्रशः ॥ ३४
एष सर्वात्मना पाण्डूस्त्रासयित्वा महारणे ।
अभिभाषति राधेयः सर्वसैन्यानि मानदः ॥ ३५
अभिद्रवत गच्छध्वं द्रुतं द्रवत कौरवाः ।
यथा जीवन्न वः कश्चिन्मुच्यते युधि सृञ्जयः ॥ ३६
तथा कुरुत संयत्ता वयं यास्याम पृष्ठतः ।

शोभते, T₈ G M₁ बहुशोभत — ^c) V₁ B D₂-४ ६ १ T₁
G₈ शत्रुं Dn₁ शत्रुञ्जिगीपुरिंद्रो धं — ^d) D₈ देवसंघ
B₈ समतत, T₂ सुसंवृत

34 ^a) V₁ B Dn₁ D₁ ३ ४ ७ S (except T₁) नदंति
(for नदन्ति) T₂ M कुरवो. — ^b) T₈ G दृष्ट्वा
कर्णपराक्रम — ^c) V₁ B₈ D₈ त्रासयाना, B₂ 'माना, D₈
'मानान् (for 'यन्तो) K₁ ३ V₁ B D T₂ M पाण्डून् (for
पार्थान्) T₁ ३ G एष सर्वात्मना पाण्डून् — ^d) B₁ ४ ६
Da₁ Dn₁ D₁ ३ ६ १ S समतत (for सहस्रशः)

35 ^b) D₈ हन्यमानान्, T₂ M द्रावयित्वा (for त्रास')
D₂ महाहवे Dn₁ सृञ्जयाश्च समतत — Dn₁ ins after
35^{ab} T₁ ३ G subst for 35^{ab}

565* त्रासयित्वा रणे पार्थ राधेयो रथिनां वर ।

— ^a) Ṣ K₁ २ ४ B₈ D₂ T₁ ३ G अभ्यभाषत, B₈
अभिभाषेय, Dn₁ 'भवति, D₈ ४ ७ १ 'भाषेत, D₈ (margin
as in text) 'धावति, T₂ M आभाषते तु (for अभिभाषति)
Dn₁ T₁ ३ G ह् (Dn₁ टु) एतन्मा (for राधेय) — ^d) K₈
V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ ३ ६ १ T₁ ३ G M मानद, T₂
भारत. D₂ ३ सर्वपाण्डववाहिनीं

36 ^a) Dn₁ अभिगच्छत, G₂ अभ्यद्रवत (for अभि')
K₈ B₁ ४ ६ D (except D₂ ६) भद्रं वो (for गच्छध्व)
— ^b) K₈ द्रुवत T₈ G पाठवान् (G₈ 'वा) (for कौरवा)
— ^c) K₈ या धा (for यथा) K₁ न वा, K₈ न वै, D₁
T₂ नर (for न व) T₂ यायान् (for कश्चिन्) T₁ ३ G
यथा न जीववान्कश्चिन् — ^d) K₈ B₁ Da₁ Dn₁ D₁ ४ ६ G₁
मुच्येत, D₈ प्रमुच्येद्, T₂ नश्यति (for मुच्यते) V₁ B₂ ३
M युधि मुच्येत (for मुच्यते युधि) K₁ नजय, Da₁ D₈
सजय, T₂ सृजयान् D₂ मुच्येत महीभुजा (submetric)

37 G₁ om 37^a-39^b — ^a) D₈ संग्राम (for संयत्ता)
— ^b) D₈ अह (for वय) V₁ Da₁ D₁ ३ M₂-४ योस्त्वाम;
D₈ योस्त्वामि (for यास्याम) — ^c) K₈ V₁ B₈ Da₁ Dn₁

एवमुक्त्वा यथावेप पृथुतो विकिरञ्जरीः ॥ ३७
पश्य कर्णं रणे पार्थ श्वेतच्छविविराजितम् ।
उदयं पर्वतं यद्दृच्छोभयन्त्रै दिवाकरः ॥ ३८
पूर्णचन्द्रनिकाशेन मूर्ध्नि छत्रेण भारत ।
त्रियमाणेन समरे तथा शतशलाकिना ॥ ३९
एष त्वा प्रेक्षते कर्णः सकटाक्षो विशां पते ।
उत्तमं यत्नमास्थाय ध्रुवमेप्यति संयुगे ॥ ४०

पश्य ह्येनं महाबाहो विधुन्वानं महद्भुतः ।
शरांश्चाशीविपाकारान्विसृजन्तं महाबलम् ॥ ४१
असौ निवृत्तो राधेयो दृश्यते वानरध्वज ।
वधाय चात्मनोऽभ्येति दीपस्य शलभो यथा ॥ ४२
कर्णमेकाकिनं दृष्ट्वा रथानीकेन भारत ।
रिरक्षिपुः सुसंयत्तो धार्तराष्ट्रोऽभिवर्तते ॥ ४३
सर्वैः सहैभिर्दुष्टात्मा वध्य एष प्रयत्नतः ।

C 8 3022
C 8 60 46
K 8 62. 25

D₁ s T₁ s G₂ s ययौ ह्येप, B₁ s-5 D₂-4 7 गतो ह्येप, D₅
ययौ वीर, T₂ M [अ]नुयात्येय (for यथावेप) — ^d) V₁
B (except B₂) D (except D₃) S (G₁ om) शरान्
— After 37, Dn₁ ins

566* राधेय कौरवीं मेनां रक्षमाण समन्तत ।

38 G₁ om. 38 (cf. v l 37) — ^a) K₁ Dn₁ कर्णं
D₃ रणे (for रणे) — ^b) K₂ V₁ B Dn₁ D₂ s 6 T₁ s
G₂ s श्वेतच्छविविराजित, Da₁ D₁ 'त्रं विरा', D₂ s 7 'त्रैर्विरा',
D₃ 'त्रे विराजते, T₂ M 'त्रेण राजता (T₂ 'ते) — Dn₁ om.
38^{cd} — ^c) K₄ पर्वते T₂ M उदय पर्वत सम्यग्
— ^d) K₄ क्षोभयन् V₁ B₁-2 s Da₁ D₁ s-5 7 शशाकेनोप-
(B₂ D₃ s 7 'नामि)शोभितं, B₁ शशाकेनोपलक्षितं,
D₂ 6 शोभयन्त दिवाकर, T₁ s G₂ s शशाकेन विराजितं,
T₂ M यथा (M₁ s 'दा' चत्रेण शोभते (T₂ राजते)

39 G₁ om. 39^{ab} (cf v l 37) — ^a) D₅ पूर्णचन्द्र-
निमाकाशे — ^b) D₃ श्वेत- (for मूर्ध्नि) K₄ भारत, T₂
(sup lin as in text) राजते — ^c) K₁ s त्रि(K₄ श्रि)यमा-
णेन V₁ B₂-4 शुशुभे (for समरे) — ^d) V₁ B D (except
D₃) श्रीमन् (for तथा) K₃ शतशलाकिना (sic), Ca
'शला' (as in text)

40 ^a) S₂ K₁ स्व, M त्वा Da₁ D₁ s प्रेक्षयते, D₂ T₁
वीर(D₂ 'ह्य)ते K₄ कर्ण C₇ as in text — ^b) K₃
V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s 4-5 S Cc v सकटाक्ष, K₄ D₃
शकटाक्षो (D₃ 'क्ष) T₂ s G₂ s घनजय (for विशां पते)
— ^c) K₂ B (except B₁) Dn₁ D₃ s 7 s जवम्, T₂
रथम् (for यत्नम्) — ^d) D₅ सयुग

41 ^a) Dn₁ चैन; D₅ [अ]चैन, M ह्येप (for ह्येन) — ^b)
T G विधुन्वान D₃ महाधनु M धनुर्ज्यामनु (M₁ 'व)मार्ष्टि
च — ^d) K₂ महाबल, B₁ s 5 D₁ s-5 7 'रणे, T₁ 'वल
M पाणिना परिमार्ष्टि च

42 ^a) B₁ सग्रामे (for राधेयो) — ^b) K₄ दृश्यते
(sic) (for दृश्यते) K₁ s वानरध्वज K₃ V₁ B D S
दृष्ट्वा ते वानर (Da₁ 'र)ध्वज — After 42^{ab}, K₄ V₁
B (except B₁) D (except D₃ s) S ins

567* प्रार्थयन्समरं पार्थ स्वया सह परतप ।

[B₁ D₃ G₁ M₁ मनरे, D₅ तत्वर M₁ पार्थ B₂ पर-
(for नह)]

— ^c) S₂ K₁ s विधाय (for वधाय) Da₁ D₁ s [S]चेति,
T₁ M₂ s ह्येति (for ऽभ्येति) — ^d) S₁ (marg
as in text) K₂ चापस्य, K₃ चाक्राय, K₄ B₁ s D₃ s 4.7
दीपास्य, V₁ B₂ हुताशं, B₁ दीपास्य, B₅ Da₁ D₁ s
चापास्यं, Dn₁ S पावकं, D₂ 6 प्रदीप, D₃ चापास्य (for
दीपस्य) K₁ Dn₁ शलभे — After 42, K₄ B₅ Da₁
Dn₁ D₁ s S ins

568* एष ह्यमर्षी शूरश्च धार्तराष्ट्रहिते रत ।

त्वा न मर्षयते पार्थ नित्यमेव सुमन्दधी ।

[(L. 1) B₅ व्यमर्षी — (L. 2) B₅ नत्वा (by transp)

K₄ B₅ च मर्षी, T₁ s G₁ स न]

K₄ S cont

569* एकाकिनं च दृष्ट्वैनं धार्तराष्ट्रो रणाजिरे ।

[K₄ दृष्ट्वैव K₄ धार्तराष्ट्रन्, G₂ M₁ 'राष्ट्र]

S cont Dn₁ ins after 568*

570* त्वा च पार्थाभिमरुच्च कर्णं प्रति महारथम् ।

[Dn₁ त्व (for त्वा)]

— After the above, Dn₁ S read 45

43 ^a) D₃ एकाकित Dn₁ इत्वा — For 43^{ab}, S
subst Dn₁ ins after 575*

571* असौ दुर्योगेन क्रुद्धो रथानीकेन दक्षित ।

[Dn₁ अय (for असौ)]

— K₄ om 43^c-44^b — ^c) D₂ निरक्षिपु; M₃ रिरक्षितु
(for 'क्षिपु) K₃ B₁ s D₃ s 7 s सुसवृत्तो, Da₁ D₁
'यत्ता, T₁ 'युक्तो; T₂ s G₁ s M सूतपुत्र — ^d) S₂ D₃
विवर्तते, K₃ B D₁-3 6 7 निव', V₁ विवर्धते, Dn₁ निवत्त
(sic), T G₂ M [S]भ्यवर्तत; G₁ 2 ह्यवर्तत

44 K₄ om 44^{ab} (of v l 43) — ^a) K₃ सहैव, T₂
स्वमावैर, (for सहैभिर) K₃ धर्मात्मा — ^b) B₁ s 5
D₃ s 7 वष्यता च (for वध्य एष) Ca cites वध्य (as in
text) — T₂ repeats 44^{cd} after 572* — ^c) D₃
(marg as in text) स्वर्गो (for स्वया) — ^d) K₃ इच्छति,
K₄ इच्छते, M₁ इच्छत — S₂ K V₁ (repeating after

त्वया यज्ञश्च राज्यं च सुखं चोत्तममिच्छता ॥ ४४
आत्मानं च कृतात्मानं समीक्ष्य भरतर्षभ ।
कृतागसं च राधेयं धर्मात्मनि युधिष्ठिरे ॥ ४५
प्रतिपद्यस्व राधेयं प्राप्तकालमनन्तरम् ।

आर्या युद्धे मतिं कृत्वा प्रत्येहि रथयूथपम् ॥ ४६
पञ्च ह्येतानि मुख्यानां रथानां रथसत्तम ।
शतान्यायान्ति वेगेन वलिनां मीमतेजसाम् ॥ ४७
पञ्च नागसहस्राणि द्विगुणा वाजिनस्तथा ।

49^{ab}) B₂ s (both repeating after 49^{ab}) D₁ D₁-3
(D₂ repeating after 49) ins after 44 B₂ s after
48 D₁ after 49 T G after 49^{ab} (followed by
the repetition of 44^{cd} in T₂)

572* अदीनयोर्विश्रुतयोर्बुधयोर्योत्स्यमानयो ।
देवासुरे पार्थ मृधे देवदानवयोस्विव ।

[(L. 1) V₁ B₂-s (all second time) D₁
D₂ (second time) T G नृसिंहयोर् (for अदीनयोर्) V₁
B₂-s (all second time) नरव्याघ्र, T₂ G₂ विद्वत्तयोर्, C₂
विश्रु* (as above) D₂ (second time) भवतोर् S₁
K₁ s s B₂ (first time) T₁ G₁ s युध्यमानयो ; S₂ युद्धे*,
D₂1 योत्स* — (L. 2) D₂ देवासुर- V₁ B₂-s (all
second time) वीर्य देवा(V₁ *व)सुरे पार्थ (B₂ s युद्धे);
D₁ D₂ (second time) देवासुरे पुरा (D₁ *सुरपुरे) पार्थ
(for the prior half)]

V₁ B₂-s D₁ D₂ T G cont

573* पश्यन्तु कौरवा सर्वे तव पार्थ पराक्रमम् ।

[B₂ transp सर्वे and पार्थ B₂ s s तत्र (for सर्वे)]

The above is followed by 49^{cd} in V₁

B₂-s G₂ cont after 573* · S₁ K B₁ D₂1 D₁-7 after

572* V₁ after 49^{cd} D₂ ins after 577*

574* त्वा च इष्टातिसंरब्धं कर्णं च भरतर्षभ ।
असौ दुर्योधन क्रुद्धो नोत्तरं प्रतिपद्यते ।

[(L. 1) K₁ त्व (for त्वां) K₂ [अ]तिसंरब्धं, D₂ च सं*,
D₂ सुसं* G₂ त्वां च पार्थाभिसरब्ध कर्णं प्रति महारथ — S₁
K₁ s G₂ om line 2 K₂ repeats line 2 after 45
— (L. 2) S₂ K₂ प्रत्यपद्यत (S₂ *ते), D₂ प्रतिपद्यत, C₂
*पद्यते (as above)]

45 S₁ K₁ s om 45^{ab} D₁ S read 45 after
570* — °) T₁ s G तु कृतार्थं च, M अकृतास्त्रं (M₁ *र्धं)
च (for च कृतात्मान) C₂ o cite कृता* (as in text)
— °) B₂ पुरुषर्षभ — D₂ om (hapl.) 45^a-46^a. —
After 45, K₂ repeats line 2 of 574* and D₁ ins.

575* सहित स तु दुष्टात्मा धार्तराष्ट्रोऽभ्यवर्तते ।
एष एव निहन्तभ्यो मूर्खं वैरस्य भारत ।

मूले छिन्ने यथा नाश शास्त्रानां जायते ध्रुवम् ।
तथा दुर्योधने पार्थ हते स्युरखिला हवा ।
धार्तराष्ट्रा महाबाहो सन्मृत्यामात्यबान्धवा । [5]
पश्य सर्वे यथा बोधा यान्ति भीमरथं प्रति ।
मीमोऽपि श्रे[रो]पताभ्राक्षो हन्ति शत्रून्लोषत ।
एष धर्मसुतो राजा यमान्यां परिपालित ।
दुर्योधनोऽपि कर्णेन रक्ष्यते ससुतेन च ।
कृतवर्मा कृपो द्रौणी रक्षन्तोऽन्योन्यमुत्तमा । [10]
कुल्लक शकुनिश्चैव कृत्वा रक्षां स्थितादुभौ ।

46 D₂ om. 46^a (of v l. 45) D₁ reads 46^a twice.
— °) K₂ प्रतियुध्यस्व (for *पद्यस्व) B D₂ s s कौरव,
D₂1 D₁ s M राधेये, D₁ (first time) राधेय and
(second time) राधेयो — °) B₂ T₂ s G₁ s अरिदम
(T₂ *मं) (for अनन्तरम्) G₂ प्राप्य वैक्लव्यमाहावे — °)
D₂ G₂ आर्या, C₂ आद्यां (for आर्या) — °) M₂ प्रलेह; C₂
प्रत्येहि (as in text) D₂ कुरुनंदन (for रथयूथपम्)

47 °) S₁ K₂ s B₁ s D₂ s s T₂ M₁ मुख्यानि; K₁
मुखानि — °) T₁ यूथानां (for रथानां). K₂ रथसत्तम; B₁
G₂ *त्तमा; D₁ *सुत्तम, D₂ T₁ रथिस* (for रथस*).
— V₁ om. 47^{cd}. — °) B (except B₂) D₂-4.7 समरे
(for वेगेन) K₁ शतान्यायंतरेगेन (sio). C₂ Ca. 0 पञ्च-
शतानीत्यन्वय (C₂ *नीत्यर्थं) | C₂ — °) B (except B₂)
D S तिमतेजसां (for मीम*)

48 °) S हृत्ति* (for नाग*) — °) T₁ G₂ M₁
त्रिगुणात्, T₂ s G₁ s M₂-4 त्रिगुणा — °) T₂ अभिसंगत्स;
C₂ o *हृत्स (as in text) T₁ s G सहिता; T₂ M वेगेन
(for कौन्तेय) — °) K₁ पदात्तिप्रयतानि (sio); S पादात्ता-
प्रयु*. V₁ B₂ s D₂1 D₁ s s पद्म; D₁ वा (for च)
— °) S₂ D₂ s T₂ G₂ M₂ अन्योन्यं रक्षितं (G₂ *तां);
K₁-s *न्यरक्षिता (K₂ *तु) T₁ वीरे — °) K₂ V₁ B₂
D₂1 D₁ s s अनुवर्तते (for अभि*) — After 48, B₂ s
read 572*, 573* and 574*, while S ins after 48

576* द्रोणपुत्रं पुरस्कृत्य तव शीघ्रं च सूदय ।
निहृष्यैतद्रथानीकं बलिनं लोकविभ्रतम् ।

[(L. 1) T₁ च सूदयन् T₂ तच्छीघ्रं संनिवृद्ध्य, M तच्छीघ्रं

अभिसंहत्य कौन्तेय पदातिप्रयुतानि च ।
 अन्योन्यरक्षितं वीर बलं त्वामभिवर्तते ॥ ४८
 सूतपुत्रे महेष्वासे दर्शयात्मानमात्मना ।
 उत्तमं यत्नमास्थाय प्रत्येहि भरतर्षभ ॥ ४९
 असौ कर्णः सुसंरब्धः पाञ्चालानभिधावति ।
 केतुमस्य हि पश्यामि घृष्टद्युम्नरथं प्रति ।
 समुच्छेत्स्यति पाञ्चालानिति मन्ये परंतप ॥ ५०
 आचक्षे ते प्रियं पार्थ तदेवं भरतर्षभ ।
 राजा जीवति कौरव्यो धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ॥ ५१
 असौ भीमो महाबाहुः संनिवृत्तश्चमूयुखे ।

वृत्तः सुञ्जयसैन्येन सात्यकेन च भारत ॥ ५२
 वध्यन्त एते समरे कौरवा निशितैः शरैः ।
 भीमसेनेन कौन्तेय पाञ्चालैश्च महात्मभिः ॥ ५३
 सेना हि धार्तराष्ट्रस्य विमुक्ता चाभवद्रणात् ।
 विप्रधावति वेगेन भीमस्य निहता शरैः ॥ ५४
 विपन्नसस्येव मही रुधिरेण समुक्षिता ।
 भारती भरतश्रेष्ठ सेना कृपणदर्शना ॥ ५५
 निवृत्तं पश्य कौन्तेय भीमसेनं युधां पतिम् ।
 आशीविपमिव क्रुद्धं तस्माद्भवति वाहिनी ॥ ५६
 पीतरक्तासितसितास्ताराचन्द्रार्कमण्डिताः ।

C ६ ३०३८
 B ६ ६०८. ६३
 K ६ ६२. ४३

त नि (Ms ति) स्य (for the posterior half) — T1 om
 line 2 — (L 2) M वलिनां]

49 B1.5 om 49^{ab} — °) B1 s D2.4 ६ १ सूतपुत्रं; D2
 G2 'पुत्र, T2 M द्रोणपुत्रे (for सूत) § K1 2 4 महेष्वास,
 B1 D2-4 १ 'वास — After 49^{ab}, V1 B2 s repeat
 572*, T G ins 572* V1 reads 49^{ca} after 573*
 — °) B1.4.5 D2 s १ T1 जवम् (for यवम्) — After
 49, Dn1 ins 572*, 573* and cont.

577* भूतानि चैव सर्वाणि कुरुपाञ्चालसञ्जया ।
 while after 49, D2 repeats 572*, followed by 573*,
 577* (with the variant पंचाल-) and 574*

50 K2 om. (hapl.) 50^a-51^b — °) §2 कर्ण, D2 क्रुद्ध
 (for कर्ण) K1 स्वसरब्ध, T2 तु सं, G1.2 सुसक्रुद्ध — °)
 Some MSS पंचालान् — °) G1.2 च (for हि) T2
 संपश्य (for पश्यामि) — °) B2 समुच्छेत्स्यति, B2 'स्येत्स्यति;
 D2 Dn1 D1.5 s 'च्छेत्स्य (D2 'स्य, D2 'स्य) ति, D2-4 १
 'पश्यति, T1 स तु छेत्स्यति (for समुच्छेत्). §2 B4 पचा
 छान् — °) §2 K2 [क्ष]मन्ये B1 4 इति मे धीयते मति

51 K2 om. 51^{ab} (cf. v 1. 50) — °) § K2 4 D2 M1
 आचक्षे तु प्रियं; V1 'क्षते मि', B1 'क्ष च प्रिया, B2-5 D2
 Dn1 D2.4 १ T1 G1 2 आचक्षे प्रिय; D1.5 'क्षे च प्रिय; D2
 'क्षितं मि'; D2 'क्षेहं मि', T2 s G2 'क्षे त्वत्प्रि' (for 'क्षे ते
 मि') Cc cites आचक्षे (as in text) M2 क्षय (for प्रियं)
 — °) § K1 2 4 G1 2 तदेव, B1.4 s D2 4.7 s M2 4 तदेदं;
 T1 तवैव; M2 त वेद (for तदेव) D2 भरतोत्तम (for
 'तर्षभ) — °) D2 D1 2-5 राजासौ कुशली श्रीमान्; Dn1
 D2 T1.5 G राजैप कुशली धी (Dn1 'लो धी; T1 'ली धी) मान्
 — °) B1 T2 M धर्मराजो (B1 'ज) (for 'पुत्रो)

52 °) D2 D1.5 महेष्वास (for महाबाहु) — °)
 D2 वृत्त §2 K4 D1 T1 संजय सैन्येन — °) D2

D1.5-5 १ सैन्येन, D2 ६ सात्वकेन; M सत्यकेन (for सात्य')
 B2 महात्मना (for च भारत)

53 °) K2 V1 B2.8 D2 D1.5 s एते वध्यति, B2
 वध्यति एते; D2 'त एव, T2 अस्यत एते; M हन्यत एते
 Ca cites वध्यति T1 s G एते युधि विहिंस्यते — °)
 Dn1 D2 T1 G2 कौरवान्; T1 G2 M कुरवो — T2 Ms-4 om.
 (hapl.) 53^c-54^d — °) D2 ६ कौरव्य (for कौन्तेय)
 D2 Dn1 D1.5 s T1 s G M1 क्रुद्धेन भीमसेनेन — °) §2
 K1 D2 D2 पंचालैश्च T1 s G M1 महारथै

54 T2 Ms-4 om. 54 (cf. v 1. 53) — °) K2 damaged
 B (except B2) D2 D2 ६ ६ विमुक्ती (for 'त्वा). K2
 D1 विदुता, B2 विक्लवा, B4 D2 ६ T1 s G M1 व्य (T1
 च्या) द्रवन्, B2 व्यन्; D2 D1.5-5 विन्न, Dn1 D2 प्राद्
 (for चाम) V1 B1 s D2 विस्त्रवद्गणा (D2 'णात्) (for
 चामवद्गणात्) B1 रणा; B2 Dn1 D2 G2 रणे (for रणात्)
 — °) §2 K1 4 M1 प्रति (M1 'त्य) धावति, Dn1 विप्रधा
 वति K2 निशिता, V1 विहता, B2 s D2 Dn1 D1-5 १
 [अ]भिहता, D2 प्रहिता (for निहता) T1 s G वेगेन
 भीमसेनस्य विहिता विविधै शरै

55 °) M2 4 विपन्नसस्येन, Ca 'सस्येव (as in text)
 — °) K2 समुक्षिता (sic), B1 'लियता; G2 'रिक्षता D2
 D1.5 भीमस्याभिहता शरै (cf. 54^d) — °) D2 D1.5
 कौरवो (for भारती) T1 Ms भारतश्रेष्ठ — °) G1
 कृपणदर्शना, C2 कृपणदर्पणा (sic)

56 °) M1 निवृत्त (for निवृत्त) V1 T2 s G2 M
 कौन्तेय, T1 वेगेन — °) T1 2 भारत, T2 G भारती (for
 वाहिनी) B (except B2) Dn1 D2 4.7 s M द्रावयतं (B1
 'यर्षी, M1 'याना; M2-4 'यान) वरुथिर्नो

57 °) §2 पीतरक्- B1 s 4 पीतरका नि (B2 ति) ता
 कृष्णात्, Dn1 'कासितशिता; D2 'शिता श्वेतात्; G1.2

पताका विप्रकीर्यन्ते छत्राण्येतानि चार्जुन ॥ ५७
 सौवर्णा राजताश्चैव तैजसाश्च पृथग्विधाः ।
 केतवो विनिपात्यन्ते हस्त्यश्वं विप्रकीर्यते ॥ ५८
 रथेभ्यः प्रपतन्त्येते रथिनो विगतासवः ।
 नानावर्णैर्हता व्राणैः पाञ्चालैरपलायिभिः ॥ ५९
 निर्मनुष्यान्गजानश्चात्रथांश्चैव धनंजय ।

वीर (G० पीन) रक्तासितसिताश्च — ^{b)} Ś K1 ३ ३ ततश्च, T२ G
 ताराश्च (for तारा) Ś३ K३ चद्रार्कमण्डित (K३ 'ता), K1
 चद्रास्वमण्डिता (sic), Da1 D1 ३ 'कर्मजिता; D३ 'संनिभा
 — ^{c)} Ś३ पातका K1 Da1 D1 ३ विप्रकीर्यति (K1 'र्यति,
 D1 'र्यति); B३ 'र्यत — ^{d)} Dn1 चैव तु (for चार्जुन)

58 ^{a)} Ś३ B२ ३ T1 सौवर्णराजताश्च, K३ G३ २ 'र्णरज-
 ताश्च T३ G1 ३ चैते (for चैव) — ^{b)} Ś३ K1 M1
 तैजसाश्च; D३ तैजसा च, T३ G ध्वजसंघा, M३-३ शरैश्चैव
 (for तैजसाश्च) Co cites तैजसा(०) K३ [अ]पृथ-
 ग्विधा; M पृथग्विधे — ^{c)} K३ V1 B1.३ ३ ३ D३ ३ ३ ३
 [S]भिनिपा(B1 'प)त्यते, B३ [S]तिनि', Da1 D1 ३
 [S]भिनिपद्यते, D३ [S]भिनिपत्त्येते (hypermetric),
 T1 G1 ३ हि निपात्यत, T३ विनिपद्यते (for 'पात्यन्ते) — ^{d)}
 K३ ३ B३ ३ Da1 D1 ३-३ च प्रकीर्यते; B३ च विदी', T1 G1
 प्रतिकी'; M1-३ प्रवि' Dn1 हस्त्यश्वाश्च प्रकीर्यता

59 ^{a)} K३ रथेभ्यः S प्रपतन्त्ये — ^{b)} Dn1 वै
 गतासव, T1 G1 ३ M३ ३ [S]पि ग' — ^{c)} Ś३ नानावर्णा,
 Ś३ 'वर्ण, K३ ३ 'वर्ण, V1 B३ Dn1 D३ S 'रूपैर् (for
 'वर्णैर्) T३ ३ G३ महा (for हता) — ^{d)} Ś३ D३ ३
 पञ्चालैर् Da1 D1 ३ अपलायितै

60 ^{a)} K३ निर्मनुष्यान्, K३ मनुष्याश्च G1 ३ M1 ३ ३
 transp गजान् and रथाश्च T1 M३ रथान् (for गजान्)
 M३-३ चापि (for चैव) — ^{c)} T1 समाक्रमते, T३ G1
 'प्लुवते, T३ G३ ३ M 'प्लुवते Ś३ K३ B३ D1 पञ्चाला. — ^{d)}
 V1 B1 D1 धार्तराष्ट्राश्च

61 ^{a)} K३ B1 ३ ३ ३ Dn1 D३ ३ ३ ३ विमृद्दन्ति, B३
 निमृद्दन्ति, Da1 D1 ३ विमृद्दन्ति, D३ मृदन्ति च Da1 Dn1
 D1 ३ G1 ३ M1 नरन्याघ्र; D३ ३ महाराज, T३ नरश्रेष्ठ.
 — ^{b)} K३ B1.३ ३ D (except D३ ३) भीमसेन(B1 'न)बला-
 श्रयात्, V1 'समाश्रयात्, B३ 'बलाश्रया, T1.३ G 'स्य
 संश्रयात् — ^{c)} S यदेपां (for परेपां). K1 B३ D
 (except D३ ३) दुर्धर्पाश्च — ^{d)} K1 अरिदम; Da1 D1.३
 'दमा.; D३ अपि द्विपा,

62 ^{a)} Ś३ K३ नदति; B Dn1 D३.३.३ T३ M३-३ नदति,

समाद्रवन्ति पाञ्चाला धार्तराष्ट्रांस्तरस्विनः ॥ ६०
 मृद्दन्ति च नरन्याघ्रा भीमसेनव्यपाश्रयात् ।
 बलं परेपां दुर्धर्पं त्यक्त्वा प्राणानरिदम ॥ ६१
 एते नदन्ति पाञ्चाला धमन्त्यपि च धारिजान् ।
 अभिद्रवन्ति च रणे निघ्नन्तः सायकैः परान् ॥ ६२
 पश्य स्वर्गस्य माहात्म्यं पाञ्चाला हि परंतप ।

M1 नदति Ś३ पञ्चाला; K३ पांचालान् — ^{b)} B Da1
 Dn1 D1 ३-३ ३ T1 ३ G M प्यापयति च; D३ धर्मतश्चापि, T३
 धमादीयंति च (sic) (for धमन्त्यपि च). D३ धार्तराष्ट्रां-
 स्तरस्विन — ^{c)} D३ ३ T३ G३ परे (for रणे) — ^{d)} K३
 निघ्नत, B1 ३-३ D३-३ मृद्दत B३ निघ्नाना; Da1 D1 ३ मृद्दत
 (for निघ्नन्त) K1 परं D३ ३ निघ्नतां (D३ 'घ्नानां) निघ्निते
 शरै

63 ^{a)} B Da1 Dn1 D1-३.३ ३ पश्यस्वै (B३ D३ ३ 'श्य
 स्वे)पां च (D३ हि) (for पश्य स्वर्गस्य) Co cites स्वर्गस्य
 (as in text) D३ धार्तराष्ट्रीं चमू वीरा. — ^{b)} Ś३ D1
 पञ्चाला V1 [अ]पि, M च (for हि) K३ T३ ३ G M
 परंतपा; B1 ३-३ Da1 D1.३-३ ३ पराक्रमात् B३ T1 पांचा-
 लाना परंतप; Dn1 पांचालानां पराक्रमान्. — ^{c)} S विनि-
 घ्नते (G३ 'ते) — ^{d)} T1 G1 ३ M विशंत्येते रथान्ति (M३
 रथा वि.; M३ परान्ति)भो, T३ ३ G३ विशस्येते रथोत्तमान्.
 — After 63, N 1ns

578* शस्त्रमाच्छिद्य शत्रूणा सायुधानां निरायुधा ।
 तेनैवैतानमोघास्त्रा निघ्नन्ति च नदन्ति च ।
 शिरांस्तेतानि पात्यन्ते शत्रूणा बाहवोऽपि च ।
 रथनागहया वीरा यशस्या सर्वे एव च ।

[(L 1) Ś K1 ३ ३ शस्त्रमुच्छिद्य, Dn1 D३ शस्त्रमाच्छिद्य-
 Co cites आच्छिद्य Ś३ K३ आयुधाना, Ś३ K1.३ आ(Ś३
 सा)युधानि Da1 D1 ३ निरायुधा (D1 'घ') — (L 2) S
 K1 ३ ३ D३ ३ शस्त्रै (K३ 'रै)विना हि, B३ Da1 D1 ३ तेनैव तात्,
 B३ पते चैतान्, D३ तेनैवैतान् (for तेनै') Ś1 B1 Da1 Dn1
 D1 ३ ३ अमोघास्त्रान्, Ś३ K३ ३ D३ ३ शस्त्रोपास्त्रान् (Ś३ D३ ३
 'स्त्र) V1 तेनैव नाम शस्त्रोपैर् (for the prior half). D३ ३
 निघ्नति च परस्परं (for the posterior half) — D३
 repeats line 3, after 579*. — (L 3) Ś K1.३.३ Dn1
 D३ शिरांस्तेपा निपात्यते; D३ ३ योधा (D३ योपैर्) योधा निपात्यते
 (for the prior half) Ś K D३ वा (D३ ३)हवो युधि; Dn1
 D३ (second time) आहवे (Dn1 'वो)पि वा, D३ बहुशो युधि
 (for आहवोऽपि च) — (L 4) Ś1 K३ ३ V1 Da1 D1.३ ३
 र (V1 त)था नागा Ś३ K1.३ रथनागा हया वीरा; B३ 'नागान्द-

धार्तराष्ट्रान्विनिघ्नन्ति क्रुद्धाः सिंहा इव द्विपान् ॥६३
 सर्वतश्चाभिपन्नैषा धार्तराष्ट्री महाचमूः ।
 पाञ्चालैर्मानसादेत्य हंसैर्गङ्गैव वेगितैः ॥ ६४
 सुभृशं च पराक्रान्ताः पाञ्चालानां निवारणे ।
 क्रूपकर्णादयो वीरा क्रूपभाणामिवर्षभाः ॥ ६५

सुनिमग्रांश्च भीमाक्षैर्धार्तराष्ट्रान्महारथान् ।
 धृष्टद्युम्नमुखा वीरा घ्नन्ति शत्रून्सहस्रशः ।
 विपण्णभूयिष्ठरथा धार्तराष्ट्री महाचमूः ॥ ६६
 पश्य भीमेन नाराचच्छिन्ना नागाः पतन्त्यमी ।
 वज्रिवज्राहतानीव शिखराणि महीभृताम् ॥ ६७

C १ 325
B १ 60 78
K १ 62 56

यान्वीरा, Dn1 हयाभ्रागाप्रयाक्षेव (for the prior half) V1 प्रयाक्षा, B2 प्रयाक्षा, B2 सयाक्षा, B4 Da1 D1 १ प्रयाक्षा (for ययाक्षा) K3 V1 B2 4 Da1 D1 १ हि, B1 ते, B2 ह (for च) Dn1 व्यश्वसतात्रिपानितान्, D2 ० पत्तयो रथिनस्तदा (D2 'था), D3 चनाक्ष विनिपाविता (for the posterior half)]

64 " K4 [अ] विपक्षेपा, D2 विपक्षेपा (for [अ] विपक्षेपा) Cc cites अभिपन्न (as in text) — " T2 G2 धार्तराष्ट्र- D2 महाचमू — After 64^{ab}, Dn1 D3 ins (D3 repeating the same after 66)

579* पाञ्चालैर्मानसैश्च योचा नीता यमक्षयम् ।
 — After the above, D3 repeats line 3 of 578*

On the other hand, S (except T2) ins after 64^{ab}
 580* त्यक्त्वा प्रागान्महेष्वाभि पाञ्चालैः परिपात्यते ।

[M1-4 'ताप्यते]

— Dn1 D2 T2 G M om. 64^{cd} T2 om. (hapl.) 64^c-66^f
 — " D2 ० १ पचालैर् Da1 D1 १ अथ (for एत्) — " B2 सिंहैर् (for हंसैर्) Da1 D1 १ गानेव, D4 गान- ङः वेगतै, V1 वेगिति

65 T2 om. 65 (cf v 1 64) Dn1 D3 read 65^{ab} after 66^{cd} — " K4 स भृशं K2 पराक्रान्तं, Dn1 'क्रान्तां — " Some MSS पञ्चालानां ङः विवारणे — " D2 कृतवर्मादयो Da1 D1 १ धीरान् — " D1 इवर्षभ — For 65, S (except T2) subst.

581* सुहृदश्च पराक्रान्ता क्रूपकर्णादयो विभो ।
 निवारणे महेष्वासा पाञ्चालाना परंतप ।

[(L. 1) M1 सभृश च (for सुहृदश्च) T1 विभो]

66 T2 om 66 (cf. v 1 64) — " ङः सुनिमग्राश्च, K4 Dn1 D3 संनिमग्रा (D3 'ग्रां)श्च, V1 B1 २ 4 Da1 D1 १ १ सुनिमग्रा (B1 १ 'मग्रा, D3 'मग्रा)श्च, D2 ० सुम (D2 स म) ग्राश्चापि, T1 १ G M1 अनिवृत्तांश्च; M1-4 अभिमग्राश्च (for सुनिमग्रांश्च) B1 १ १ M1 मीमांसे (M1 'सा), T1 भीतास्ता; T3 भीतां तां; G1 २ भीताश्च; G2 भीतांस्तान्, Bom. ed. भीमाक्षेण सुनिमग्रांन् — " K4 Dn1 M1 धार्तराष्ट्रा, M2 १ 'राष्ट्रै Dn1 महारथा, T1 १ M1 परतप, M1-4 परतपा (for महारथान्) — " Dn1 -रथान् (for -सुखा) K1 धीर, Dn1 D1 वीरान् — ")

M1 ग्रात् K1 शत्रु — After 66^{cd}, Dn1 D3 read 65^{ab}. — ङ K1 २ 4 V1 B Da1 D1-7 ins after 66^{cd} Dn1 D2 after 65^{ab}

582* पाञ्चालेष्वभिभूतेषु द्विषद्विरपभीर्नन्दन् ।
 शत्रुपक्षमवस्कन्ध शरानस्यति मारुति ।

[(L 1) S2 D1 १ १ पचालेषु S1 K1 २ 4 अपि निर्जुं (K1 'र्ण)दन्; V1 B1 १ अपि निर्ज (B1 'र्ण)दन्, Da1 D1 १ १ १ अपभीर्नुं, D2 असिभिर्नुं. — (L. 2) ङ K1 २ 4 V1 B2 D2 शत्रुमध्यन् Cc cites अवस्कन्ध (as above) ङ K1 २ 4 द्विपान्, D2 स तान् (for शरान्) D2 आसति, D2 पश्यति]
 On the other hand, T1 १ G M1 १ 4 ins after 66^{cd} M2 after 66

583* रथाश्च विमुखा सर्वे निवृत्ते भरतर्षभे ।
 [G2 M1 रथाश्च T1 भरतर्षभ]

— B2 om. 66^c-67^b — " K2 4 V1 B (B2 om) D विपण्ण (Dn1 D2 विवर्णं, D2 निपण्ण)सूयिष्ठतरा, S (T2 om.) विवर्णसुखभूयिष्ठा (M1 'ष्ठे) — " K4 महाचमू, D2 १ 'चसु (D2 'सू) — After 66, D2 repeats 579* K2 4 V1 B (except B2) Da1 Dn1 D1-7 ins after 66 D2 after the repetition of 579*

584* रथाक्षेते सुवित्रस्ता भीमसेनभयार्दिता ।
 [V1 B4 Da1 रथाक्षेमा (B4 'ता), B1 'क्षेता (sic), B2 'क्षेता (sic), D1 १ 'क्षेनो (sic) (for 'क्षेते) K4 तथा चैतेषु वित्रस्ता (sic), B2 रथेमाक्षेपु वित्रस्ता; D2 रथनागासुवि, D2 रथा नागास्तु वि (for the prior half) Da1 D1 १ १ -वलार्दिता]

67 B2 om 67^{ab} (cf v 1 66) — " K2 भीमस्व K1 नाराचच्छिन्ननागा K2 V1 B (B2 om.) Da1 D1-१ T1 १ G M1-4 भिन्ना (for छिन्ना) G2 सेना (for नागा) — For 67^{ab}, Dn1 subst

585* नाना नागा हता व्रणैर्भीमेन प्रपतन्त्यमी ।
 — " B2 वज्रिवज्रा, Da1 Dn1 D1 १ T1 १ G M2 १ वज्रिवज्र, D2 वज्रैवज्रा; M4 वज्रिवज्रि — " V1 शिखराणा K2 V1 B D T1 १ G M2-4 धराभृतां (for मही) — For 67, T2 M1 subst

586* भीमसेनेन मातङ्गा प्रापिता यमसादृशम् ।
 गिरीणां शिखराणीव निपतन्ति नरर्षभ ।

भीमसेनस्य निर्विद्धा वाणैः संनतपर्वभिः ।
 खान्यनीकानि मृदन्तो द्रवन्त्येते महागजाः ॥ ६८
 नाभिजानासि भीमस्य सिंहनादं दुरुत्सहम् ।
 नदतोऽर्जुन संग्रामे वीरस्य जितकाशिनः ॥ ६९
 एष नैपादिरभ्येति द्विपमुख्येन पाण्डवम् ।
 जिघांसुस्तोमरैः क्रुद्धो दण्डपाणिरिवान्तकः ॥ ७०
 सतोमरावस्य भुजौ छिन्नौ भीमेन गर्जतः ।
 तीक्ष्णैरग्निशिखाप्रख्यैर्नाराचैर्दशभिर्हतः ॥ ७१

हत्वेनं पुनरायाति नागानन्यान्प्रहारिणः ।
 पश्य नीलाम्बुदनिमान्महामात्रैरधिष्ठितान् ।
 शक्तितोमरसंकाशैर्विनिघ्नन्तं वृकोदरम् ॥ ७२
 सप्त सप्त च नागांस्तान्चैजयन्तीश्च सध्वजाः ।
 निहत्य निशितैर्वाणैश्छिन्नाः पार्थाग्रजेन ते ।
 दशभिर्दशभिश्चैको नाराचैर्निहतो गजः ॥ ७३
 न चासौ धार्तराष्ट्राणां श्रूयते निनदस्तथा ।
 पुरंदरसमे क्रुद्धे निवृत्ते भरतर्षभे ॥ ७४

68 °) T₂ s G₂ M भीमसेनेन K₂ निर्भिन्ना — °)
 K₁ (also as in text) द्रवतो; B₂ युज्यतो; T₂ G₂ मृदन्ते.
 — °) S₂ द्रव्यत्येते (sio), K₁ द्रवते ते; B₂ प्राद्रवत,
 Da₁ D₁ s भ्रमत्येते (for द्रवन्त्येते) T₂ M गजोत्तमा
 — After 68, S ins

587* एते द्रवन्ति कुरवो भीमसेनभयादिता ।
 त्यक्त्वा रथान्गजाश्चैव हयाश्चैव सहस्रश ।
 हस्त्यश्वरथपत्तीनां द्रवता निस्वन शृणु ।
 भीमसेनस्य निनद द्रावयाणस्य कौरवान् ।

[(L 2) T₁ गजान्दयाश, G₁ s हयान्गजाश, M गजान्दयाश
 (by transp) T₁ रथांश्चापि, G₁ s रथाश्चैव (for हयाश्चैव)
 T₂ समतत (for सहस्रश). — (L 4) G₁ s शृणु भीमस्य
 निनद (for the prior half). G₂ द्रवमाणस्य, M₂ द्रावया-
 न्यस्य]

69 °) S₂ K₁ s ; V₁ B₂ G₁ M₁ नाभिजानासि (K₄
 M₁ 'ति), B₁ s Da₁ Dn₁ D₁ s-s 7 s T₁ अभि(D₂
 उत)जानीहि; B₂ गजानामिव; D₂ s T₂ अभिजानामि (D₂
 'ति), M₂ s न हि जानासि — °) K₂ V₁ B Da₁ D₁-r
 सुदु सह, Dn₁ D₂ सुदुसुदु; S पुन पुन (for दुरुत्सहम्)
 — °) B₂ नदंते S नदत पाण्डवेयस्य — °) S K₁ s s
 नदंते; Da₁ Dn₁ D₁ s s भैरवं, S संग्रामे (for वीरस्य)
 S₁ K₁ s जितकाशिनं.

70 °) D₂ अभ्येति (for अभ्येति) S K₂ s एष
 नैवामि(K₄ 'भ्य'तोभ्येति; K₁ एष नैवामितेभ्येति (sio)
 — °) Dn₁ पाण्डव — °) S विसृजस्तोमरान्क्रुद्धो (M₁ s s
 'नुप्रो, M₂ 'नुप्रान्) — °) T₂ M [उ]सदन् (for [अ]-
 न्तक) D₂ द्रजपाणिरिवांतकं

71 °) S₁ K₂ सतोमरावस्य भुजौ; S तस्य चैव भुजौ छिन्नौ.
 — °) K₄ भिन्नौ (for छिन्नौ) S भीमसेनेन (for छिन्नौ
 भीमेन) K₂ Dn₁ M₁ गर्जित; D₂ s गर्जता. — G₁ om.
 71^{ed} — °) V₁ विपप्रख्यै; B₁-s D₂-s 7 रवि; D₂-च-
 य (for 'शिखा') K₂ D₂ नागश्चाग्निविप(D₂ 'शिखा)

प्रख्यैर्; B₂ Da₁ Dn₁ D₁ s नागश्चाग्निवि(B₂ 'रिव')प्र, S
 (G₁ om) नागश्चाग्निवि — °) S₂ हता.

72 °) K₂ D₂ T G₂ s M₂ s हते (G₂ 'ति), B₂
 Da₁ D₁ s नागाश्च, Dn₁ हताश्च, M₁ s हंत(M₂ 'ते')
 (for हत्वेनं): K₁ s B₂ Da₁ Dn₁ D₁ s s T G₂ s M
 आयाति G₁ नागाश्चान्ये पुनर्याति — °) K₂ Dn₁ D₂
 S नागा ह्यन्ये, B₂ Da₁ D₁ s हता ह्यन्ये (for नागानन्यान्)
 B₂ Da₁ Dn₁ D₁ s S प्रमाथिन; D₂ पताकिन — °) K₂
 -निन्ना (for -निमान्) B₂ Da₁ Dn₁ D₁ s s S नीलां
 जनचयप्रख्या (B₂ 'ख्यान'; Dn₁ 'ख्यैर्'). — °) K₂ B₂ Da₁
 Dn₁ D₁ s s अधिष्ठिता (Dn₁ 'ते'), D₂ अवस्थितान् (for
 अधिष्ठि) S महामात्रवरास्थिता. — °) K₂ V₁ B Da₁
 D₁-r T₁ G₁ s M₂-s 'संघातैर्; Dn₁ D₂ T₂ G₂ M₁
 'संघातैर्, T₂ 'नाराचैर् (for 'संकाशैर्) — °) K₂ Dn₁
 D₂ T G₂ s M विनिघ्नतो (M₂ 'ते'); B₂ 'प्रति, G₁ निर्विघ्न
 त (for विनि')

73 °) D₂ (marg) सप्तभिर् (for 'स च) S₂ K₄
 नागास्त्वान्, B₂ नागांस्ता; Dn₁ नागा स, D₂ नागाश्चा (marg
 'गास्ता), T G₂ M नागस्था (M₂ 'स्ता) G₁ s सप्त सप्त गजा
 वाणै — G₁ s om (hapl.) 73^{ed}. — °) K₁ वैजयंतीश;
 Dn₁ D₂ T₁ s G₂ M 'यंत्वा(M₂ 'त्)श — °) B₂ Da₁ Dn₁
 D₁ s S (G₁ s om) नवला (for निहत्य). — °) D₂
 भिन्ना K₁ पार्थगजेन (for पार्थाग्र' V₁ च (for ते)
 — °) G₂ चैके, M₂ चैकैर् — °) K₁ G₁ s निहता (K₁
 'तो) गजा

74 °) K₁ न चास्य (sio), Dn₁ D₂ महाहि (for न
 चासौ) — °) K₂ विनदस्य (for निन' — °) K₁ पुर-
 दरे समे, K₂ 'रसम, K₄ B₂ Dn₁ D₂ 'रसम K₂ क्रुद्धो, B₂
 Dn₁ D₂ s T₁ युद्धे; T₂ क्रोधे (for क्रुद्धे) — °) Dn₁ D₂
 निवृत्तो, K₁ s V₁ B₂-s Da₁ D₁-s s T₁ भरतर्षभ; K₂
 Dn₁ 'र्षभ, T₂ M वै वृकोदरे (M₂ s 'र), G₁ s पाण्डुनंदने
 (for भरतर्षभे)

अशौहिण्यस्तथा तिस्रो धार्तराष्ट्रस्य संहताः ।
कुद्वेन नरसिंहेन भीमसेनेन वारिताः ॥ ७५

संजय उवाच ।

भीमसेनेन तत्कर्म कृतं दृष्ट्वा सुदुष्करम् ।

अर्जुनो व्यधमच्छिष्टानहिताग्निशितैः शरैः ॥ ७६
ते वध्यमानाः समरे संशप्तकगणाः प्रभो ।
शक्रस्यातिथितां गत्वा विशोका ह्यभवन्मुदा ॥ ७७
पार्यथ्यं पुरुषव्याघ्रः शरैः संनतपर्वभिः ।
जघान धार्तराष्ट्रस्य चतुर्विधत्रलां चमूम् ॥ ७८

C. 8 3068
B. 8 60. 82
K. 8 62 75

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥

75 °) D₁ S (except T₁) अशौहिण्यः (G₂ 'ष्या) स
K₂ वतस्त्रिभो; T₁ s G₂ M तु तिस्रो वै (for तथा तिस्रो)
— °) D₁ D₁ s: धार्तराष्ट्रेण B₂ T₁ s G संगता, D₁
D₂ वै रणे (D₁ 'गा), T₂ M सगरात्, Ca सहता (as
in text) — V₁ om. 75^{ed}. — °) B (except B₂)
D₁ D₁ s: s: r transp नरसिंहेन and भीमसेनेन D₁
धारिता, D₂ दारिता, T G पारिता. — After 75, S
ins

588* न शक्नुवन्ति वै पार्यं पार्यिवा समुदीक्षितम् ।

मध्यंदिनगत सूर्यं यया दुर्बलचक्षुष ।

एते भीमस्य संत्रसा सिंहस्यैवैतरे मृगा ।

शरैः संग्रामिता संख्ये न रुमन्ते सुखं क्वचिद् ।

[(L 1) M₁ नाशक्नुवन्ति M पार्यं T₁ s G न हि शक्ता
रणे वेतु (T₁ नीन) (for the prior half) T₁ युधि कीक्षितु
(for समुदी). — (L 2) T₁ s G दुर्बलचक्षुषः. — (L 4)
T₁ s G₂ s सत्राहिता (for 'श्रानिता). T₁ त्रै, G₂ M संखे
T₂ G₁ s रुमन्ते न (by transp)]

T₁ s G cont :

589* राजानं च महाबाहुं पीडयन्त्यात्तमन्यव ।

राधेयो बहुभिः सार्धमसौ गच्छति वेगित ।

वर्जयित्वा तु भीरुं वै पार्थतो ह्यानयद्भु ।

तं पालयन्महारालं धार्तराष्ट्रो बलान्वित ।

[(L 1) T₁ श्रीवर्जयन्त्यत्तमन्यता (for the posterior half)
— (L 3) T₂ G₂ s वर्धयित्वा T₁ G₁ s नीन (for नीन)
G₁ पार्थतो (sic) T₂ G₂ ह्यानय, G₂ ह्यनयद्. — (L 4)
T₁ महाबाहु, G₁ 'ज्ञानो (for 'राज) T₁ G₂ धार्तराष्ट्र T₁
बलान्वित]

76 After the ref., S ins

590* एतच्छुश्रावा महाबाहुर्वासुदेवाद्धनंजय ।

— °) T₂ भीमसेनेन T₂ M transp कर्म and दृष्ट्वा
K₂ कृत्वा (for कृतं) K₂ सुदुःखं — °) S₂ अर्जुने.
D₂ s सेनां (for क्षिष्टान्) — °) D₂ s स्वदीपां; T₁ G₁

इह तान् (for अहितान्) T₂ s, G₂ M संशप्तकगणान्वहून्
77 °) T₂ M हन्यमाना (for वध्यं) S पार्येन (for
समरे) — °) Some MSS संसप्तक — After 77^{ed}, K₂
V₁ B D₁ D₁ s: r ins

591* प्रमत्ता समरे भीता दिशो दश महाधला ।

— °) K₂ V₁ B D तदा (for मुदा) — For 77^{ed},
T₁ s G subst

592* शक्रस्यातिथिता प्राप्ता समपद्यन्त विज्वरा ।

While T₂ M subst. for 77^{ed}

593* विशोका समपद्यन्त शक्रस्यान्विकतां गता ।

S cont

594* नारायणांस्तु गोपालान्यधमस्याण्डुनन्दन ।

उत्तमं वेगमास्याय चण्डवायुर्धनानिव ।

अन्वकीर्यन्त भीतास्ते तत्र तत्रैव भारत ।

ललितांश्च तत्र शूरानहनपुरुषोत्तम ।

[(L 2) T₁ s M वान् (for वेगन्) T₂ M महावातो, G₁
पार्यो वायुर् (for चण्डवा) — (L 3) M₁ अन्वकीर्यन्त T₁ G₁ s
वे भीता (G₁ वे विनीता) अन्वकीर्यन्त (for the prior half)
T₁ तत्रैव तत्र (for तत्र तत्रैव) — (L 4) M ललिताश्च
तत्र शूरा वध्यमाना महाहवे]

78 °) D₁ D₂ S (except T₂) पुनश्च (for पार्यश्च)
V₁ D₁ D₁ s: s: T₁ पुरुषव्याघ्र — °) K₂ 'फलां चमू
(sic), D₂ 'महाचमू, G₁ 'बलाक्षमू Ca oites चतुर्विधं
(as in text)

Colophon. — Day of Karṇa's Generalship S₂
K₂ द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy name K₁ अर्जुनसंवादे;
D₁ श्रीकृष्णवाक्यं; T₁ महायुद्धे युधिष्ठिरकुशलसंवादं; T₁
भीमसेनपराक्रमवर्णनं, M₁ युद्धदर्शन — Adhy no
(figures, words or both) S₂ 44, K₁ 45, B₁ 60,
B₂ 56, B₂ 62, D₁ 71, D₁ 55, D₂ 61, T₁ s G M₁
67, T₂ M₂ s: 66

४४

धृतराष्ट्र उवाच ।

निवृत्ते भीमसेने च पाण्डवे च युधिष्ठिरे ।
वध्यमाने वले चापि मामके पाण्डुसृञ्जयैः ॥ १
द्रवमाणे वलौघे च निराक्रन्दे मुहुर्मुहुः ।
किमकुर्वन्त कुरवस्तन्ममाचक्ष्व संजय ॥ २

संजय उवाच ।

दृष्ट्वा भीमं महाबाहुं सूतपुत्रः प्रतापवान् ।
क्रोधरक्तेक्षणो राजन्भीमसेनमुपाद्रवत् ॥ ३
तावकं च बलं दृष्ट्वा भीमसेनात्पराञ्छ्रुत्वम् ।
यत्नेन महता राजन्यवस्थापयद्वली ॥ ४

व्यवस्थाप्य महाबाहुस्तत्र पुत्रस्य वाहिनीम् ।
प्रत्युद्ययौ तदा कर्णः पाण्डवान्युद्धदुर्मदान् ॥ ५
प्रत्युद्ययुस्तु राधेयं पाण्डवानां महारथाः ।
धुन्वानाः कार्मुकाण्याजौ विक्षिपन्तश्च सायकान् ॥ ६
भीमसेनः शिनेर्नसा शिखण्डी जनमेजयः ।
धृष्टद्युम्नश्च बलवान्सर्वे चापि प्रभद्रकाः ॥ ७
पाञ्चालाश्च नरव्याघ्राः समन्तात्तत्र वाहिनीम् ।
अभ्यद्रवन्त संक्रुद्धाः समरे जितकाशिनः ॥ ८
तथैव तावका राजन्पाण्डवानामनीकिनीम् ।
अभ्यद्रवन्त त्वरिता जिघांसन्तो महारथाः ॥ ९
रथनागाश्चकलिलं पत्तिञ्चजसमाकुलम् ।

44

1 ^a) Da1 Ds विवृत्ते (for निवृत्ते) B₂ 4 Da1 Ds तु
(for च) K₁ भीमसेनेन (for 'सेने च) — ^b) B₂ पाण्डवे-
वे (for 'वे च) — ^c) K₁ वाध्यमाने (for वध्य*) D₂ ०
चैव (for चापि) — ^d) D₁ मामकैः, D₂ सायकैः (for
मामके)

2 ^a) K₂ द्रव्यमाने — ^b) B₁ 2 Ds 4 7 G₁ निरानन्दे,
Ca. ० *क्रन्दे (as in text) — After 2^{ab}, T₁ 8 G₁ ins

595* अवशेष न पश्यामि मम सैन्येषु सजय ।
अहो वत दशा प्राप्ते न हि शक्यामि जीवितुम् ।
जयकाङ्क्षी कथं सूत पुत्राणामनिवर्तिनाम् ।
कथं जीवामि निहतांश्रुत्वा च मम सैनिकान् ।
यदुनाथ किमुक्तेन दैव तेषां परायणम् । [5]

— ^c) S K₁ 2 4 अकुर्वन्श्च; K₂ V₁ B Dn₁ D₁-4. ०-3 T₁
अकुर्वन्त T₂ M किमत्र कुरवो कुर्वन्स्; T₃ G मामका
किमकुर्वन्त — ^d) K₁ [आ]चक्ष K₁ 4 संजय

3 After the ref, T₁ 8 G₁ ins

596* क्षयस्त्रेपा महाज्ञातो राजन्दुर्मन्त्रिते तव ।

— ^a) T₁ 8 G महेश्वास (for महाबाहुं) — ^b) S तव
पुत्र K₁ सूतपुत्रा प्रभातवान् (s₁₀) — ^c) K₂ क्रोध-
रक्षेक्षणो (s₁₀) S क्रुद्धो (for राजन्) — ^d) S अभिद्रवत्
(for उपा) — After 3, T₁ 8 G₁ ins

597* तिष्ठ तिष्ठ पृथापुत्र पश्य मेऽद्य पराक्रमम् ।

अद्य त्वा प्रेषयिष्यामि यमस्य सदनं प्रति ।
इत्युक्त्वा प्रययौ तूर्णं यत्र भीमो व्यवस्थितः ।

[(L 1) T₁ पश्य मे पौरुष तथा (for the posterior
half)]

4 ^a) D₁ तु (for च) — ^b) K₂ भीमसेन- — ^c)
T₁ 8 G कर्णो (for राजन्) — ^d) D₂ T₂ M बलं (for
वली) T₁ 8 G व्यवस्थापयते बल

5 ^b) D₁ 2 5 वाहिनी — ^c) V₁ B₂ Da₁ D₁ 5
अभ्युद्ययौ (for प्रत्यु°) D₂ तत्र, S रणे (for तदा) — ^d)
T₁ 8 G₂ पार्थिवान् (for पाण्डवान्) S (except G₁)
युद्धदुर्मद

6 ^a) B₂ धृष्टद्युम्नस्, K₁ प्रत्युद्ययौस् (s₁₀) (for 'युस्)
Da₁ Dn₁ D₁ 5 6 8 S च (for तु) — ^b) T₂ पाण्डवा
युद्धदुर्मदा — ^c) Dn₁ कार्मुकानाजौ, D₂ कार्मुकं राजन्
T G धून्वाना विविधाश्रापान्, M नाना चापानि धून्वाना
— ^d) S₂ विपक्षतश् (s₁₀) (for विक्षिपन्तश्).

7 ^a) S₂ शिनेर्नसा, K₁ नसा, K₂ नृसा — ^d) K₁
सर्वं (for सर्वे) D₂ वा (for च)

8 ^a) B₂ 5 Ds 4 7 जिघांसतो, B₂ Da₁ D₁ 5 पाञ्चालाश्च;
S (except G₁) पाञ्चालाना T₁ 2 नरव्याघ्र (T₂ 'घ्र)
— ^c) K₂ अभ्यद्रवत्, K₂ 'द्रवन्ति S अभ्यद्रवन्त्सुकुद्धा-
— D₂ om (hapl.) 8²-9⁰

9 D₂ om 9^{ab} (of v 1 8) — ^a) D₂ तावकान्-
— ^b) S महाचम् (M 'म्) (for अनीकिनीम्) — ^c)
K₂ T₂ M अभ्यद्रवस्ते (K₂ 'वत्), G₁ 2 'द्रवत्स्, T₃ G₂
अभिद्रवत्स् D₂ सकुद्धा, T₂ (sup lin as in text)
तरसा (for त्वरिता) — ^d) K₂ जिघांसती, D₂ मंजिघसन्तो
(s₁₀) Dn₁ T₁ G₁ 2 महारथान्

10 ^a) S₂ रथञ्चजाश्च कलिलं, K₁ *** जाश्च कं, K₂

बभूव पुरुषप्याप्र सैन्यमद्भुतदर्शनम् ॥ १०
 शिखण्डी च ययौ कर्णं घृष्टद्युम्नः सुतं तव ।
 दुःशासनं महाराज महत्या सेनया वृतम् ॥ ११
 नकुलो वृषसेनं च चित्रसेनं युधिष्ठिरः ।
 उल्लङ्गं समरे राजन्सहदेवः समभ्ययात् ॥ १२
 सात्यकिः शकुनिं चापि भीमसेनश्च कौरवान् ।
 अर्जुनं च रणे यत्तं द्रोणपुत्रो महारथः ॥ १३
 युधामन्युं महेष्वासं गौतमोऽभ्यपतद्रणे ।
 कृतवर्मा च बलवानुत्तमौजसमाद्रवत् ॥ १४
 भीमसेनः कुरुन्मर्वाणुपुत्रांश्च तव मारिष ।

सहानीकान्महाबाहुरेक एवाभ्यवारयत् ॥ १५
 शिखण्डी च ततः कर्णं विचरन्तमभीतवत् ।
 भीष्महन्ता महाराज वारयामास पत्रिभिः ॥ १६
 प्रतिरव्यस्ततः कर्णो रोपात्प्रस्फुरितशधरः ।
 शिखण्डिनं त्रिभिर्वाणैर्भ्रुवोर्मध्ये व्यताडयत् ॥ १७
 धारयंस्तु स तान्वाणाञ्छिखण्डी बहुशोभत ।
 राजतः पर्वतो यद्वत्रिभिः शृङ्गैः समन्वितः ॥ १८
 सोऽतिविद्धो महेष्वासः हतपुत्रेण संयुगे ।
 कर्णं विव्याध समरे नवत्या निशितैः शरैः ॥ १९
 तस्य कर्णो हयान्दत्त्वा सारथिं च त्रिभिः शरैः ।

C 8 3035
B 8 61 20
K. 8 63. 24

नरनागाध' Ca otes कलिल — ^b) Ś: पत्तिध्वज, K: पत्तिध्वज-

11 ^a) V₁ B₁ s S (except T₁) तु (for च) — ^b) M₁ घृष्टद्युम्न सुतस्य — ^d) V₁ B D a₁ D₁ s c सेनया वृत S महासेन (T₁ भीमसेन, M₂₋₄ महावीर्य) समभ्ययात्

12 K₁ om 12^a-13^b — ^a) M₁ नकुल B₁ M₂ s वृषसेनस्य K₂ V₁ B D a₁ D a₁ D₁ 2-3 7 S (except T₂) तु (for च) — ^b) T₂ G₁ M₁ s s चित्रसेनो B₁ T₂ G₁ M युधिष्ठिर — ^d) D₂ s प्रतापवान्, G₁ समर्पयत् (for समभ्ययात्)

13 K₁ om 13^a (cf. v l. 12) — ^a) M₂₋₄ सात्यकिं G₁ M₂₋₄ शकुनिश्च B₂ चैव (for चापि) — ^b) V₁ B D (except D₂) T₂ G₂ द्रौपदेयाश्च (for भीमसेनश्च) S (except T₁) तु (for च) K₂ भीमसेन समभ्ययात् — ^c) B₂ T₂ G₂ अर्जुनश्च D a₁ D₁ s समरे (for च रणे) V₁ B₁ s s D₂ s 7 Ca यत्ते, B₂ मत्तो, D a₁ D₂ चातं, D₂ c क्रुद्धो, T₁ 2 G₁ 2 M यातं, T₂ G₂ यातो (for यत्त) — ^d) B₂ T₁ s G₂ s द्रोणपुत्र B₂ T₂ G₂ s महारथ, T₂ प्रतापवान् (for महारथ)

14 ^a) D a₁ D₃ युधामन्युर्महेष्वालौ — ^b) Ś₂ K₁ s B₂₋₄ [S]भ्यद्रवत्, K₂ न्यपतत्, D₂ ह्यभ्ययात् (for अभ्यपतत्) D a₁ D₂ गौतमेनाभ्ययाद्रणे — ^d) Ś₂ उत्तमौज समाद्रवत्, K₁ 'मोज स', K₂ 'मौजा म' — For 14, S subst.

598* युधामन्युं क्रुधो राजद्रुत्तमौजसमाहवे ।

कृतवर्मा महेष्वास पर्यवारयदाहवे ।

[(L 1) T₁ G₁ युधामन्यु G₁ 2 क्रुध T₂ उत्तमो' T₂ G वृत्तमौ(G₁ 2 'मो)तास्तु कौरव (G₁ 'व, G₂ 'व, G₂ 'वान्) (for the pos'erior half) — (L 2) M₂ s महेष्वासं T₂ G संयुगे हृतवर्मान्नाथान पर्यवारयत्]

15 ^b) D₂ transp च and तव D₂ transp पुत्रांश्च

and तव K₁ मारिष, D₂ S भारत (for मारिष) — T₂ om 15^{cd} — ^a) K₁ s D₂ T₁ G₁ 2 M सहानीकान् (for सहा) T₁ s G महाराज, M महेष्वासात् (for महाबाहुर) — ^d) T₁ शक (for एक) K₂ V₁ B D a₁ D a₁ D₁ s-s 7 s न्यवारयत् (for [अ]भ्यवारयत्)

16 ^a) Ś₂ V₁ B (except B₂) D (except D₂) S तु (for च) — ^b) K₁ न्यचरतम् — ^c) K₁ भीष्महस्ता (sio)

17 ^a) K₁ प्रतिरदस्य; K₂ V₁ B D₂₋₄ 7 T₁ G₁ s प्रतिरदस्य, K₁ 'रघस्य (sio), D a₁ D₂ s 'विद्धस्य, T₂ M निरुद्धस्तु (for प्रतिरदस्य) G₁ s क्रुद्धो (for कर्णो) T₂ G₂ निरुद्धस्तु तत क्रुद्धो — ^b) D₂ रोप S रोराखचलहुंडल — ^c) T₂ M transp त्रिभिर्वाणैर् and भ्रुवोर्मध्ये D₂ कवच च (for भ्रुवोर्मध्ये) K₂ B D₂₋₇ [अ]भ्यताडयत्; T₁ s G₂ s न्य (G₂ ह्य) विव्यत्, T₂ M अताडयत्, G₁ न्यवध्यत् (for व्यताडयत्)

18 ^a) K₂ धारयश्च, D a₁ D₂ धारयस्तु (for धारयंस्तु) K₁ B₁ 2 शतान्, D₂ ततो (for स तात्) K₁ D₁ s वाणा (for वाणात्) S धारयन्स क्षि (T₁ 'क्षिषि, T₂ M 'न्स तु) तान्वाणात् — ^b) V₁ बहुशोभवत् (sio), D₁ बहु शोभत — ^c) D₁ महागजो ततो यद्वत् (sio) — ^d) K₂ B₂ D₂ T₂ त्रिभि शृगै समतव, V₁ B₁₋₄ D a₁ D₁ s-s 7 त्रिभि शृगैरिवोद्धितै (B₁ 'श्रितै, B₂ 'द्धित), D a₁ त्रिभि पतिभिरन्वित, Bom. ed त्रिभि शृगैरिवोरिव्यै

19 ^a) D₂ सप्तत्या (for नवत्या)

20 D₂ om (hapl) 20-23 D₂ transp 20^{ab} and 20^{cd} followed by the repetition of 20^{ab} — ^a) G₁ महाहस्ता (sio) (sup lin 'राज) (for हयान्दत्त्वा) — ^b) D₂ निर्ममाय, Ca उन्न' (as in text) Ś₁ K₂ s रथ, K₁ om (for ध्वज) S क्षिप्र (for चास्त) — ^d) T₁ क्षुरक्षेण

उन्मथाथ ध्वजं चास्य क्षुरप्रेण महारथः ॥ २०
 हताश्वात्तु ततो यानादवपुत्य महारथः ।
 शक्तिं चिक्षेप कर्णाय संक्रुद्धः शत्रुतापनः ॥ २१
 तां छित्त्वा समरे कर्णस्त्रिभिर्मारुत सायकैः ।
 शिखण्डिनमथाविध्यन्नवभिर्निशितैः शरैः ॥ २२
 कर्णचापच्युतान्वाणान्वर्जयंस्तु नरोत्तमः ।
 अपयातस्ततस्तूर्णं शिखण्डी जयतां वरः ॥ २३
 ततः कर्णो महाराज पाण्डुसैन्यान्यशातयत् ।
 तूलराशिं समासाद्य यथा वायुर्महाजवः ॥ २४
 घृष्टद्युम्नो महाराज तव पुत्रेण पीडितः ।
 दुःशासनं त्रिभिर्वाणैरभ्यविध्यत्स्तनान्तरे ॥ २५
 तस्य दुःशासनो चाहं सव्यं विव्याध मारिष ।

(for 'प्रेण) 8 K₁ 2 4 महापल (for 'रथ)

21 D₂ om. 21 (cf v l 20) K₂ B₂ om (hapl)
 21^{ab} — ^a) K₂ हताश्वात् D₂ T₁ 8 G स हताश्वात्ततो
 यानाद्. — ^b) D₂ D₂ अवपुत्य; C₂ 'पुत्य (as in text).

— After 21^{ab}, T₁ 8 G₂ 8 M₂-4 ins

599* संछिन्नकार्मुकी राजन्सुतपुत्रेण संयुगे ।

— G₁ om (hapl.) 21^c-22^d T₁ reads 21^c-24^b twice.

22 D₂ G₁ om 22 (cf v l 20, 21) — ^a) K₂ तं
 T₂ सिखा (for छित्त्वा)

23 ^b) G₂ विजयस् (for वर्जयंस्) K₂ D₂ T₁ (both
 times) G₂ नरोत्तम (T₁ 'मं) — ^c) 8₂ अपयातस्, D₂
 अपघातस्, M अपा (M₁ 'प)यासीत् (for अपयातस्) 8
 K₂ 2 4 तात (for तूर्ण). — ^d) B₁ 4 8 D₂ 4 7 M शृदा-
 विक्षत; B₂ तस्य वीक्षत, D₂ शृदाविद्धल, T (T₁ both
 times) G शरविक्ष (G₂ 'क्षि)व (for जयतां वर)

24 ^a) 8₁ K₁ 2 4 महावाहु (K₁ 'हुं) (for 'राज)
 — K₁ om (hapl.) 24^b-26^a — ^b) K₂ नादायव;
 B₂ T₂ G₁ M [अ]पातयत्, T₁ (both times) [अ]स्युगे
 (for [अ]शातयत्) B₄ T₂ पाण्डुसैन्यान (T₂ 'सैन्यम)-
 शातयत् — ^d) K₂ V₁ B₂ 8 D₂ D₁ 8-5 7 8 महापल
 M शृश वायुर्विवावि

25 K₁ om 25 (cf, v l 24) — ^a) K₂ B₂ D₂
 D₂-4 8 7 T₁ 8 G प्रत्यविध्यत् (for अन्य*)

26 K₁ om 26^a (cf v l 24) — ^a) G₂ राजन्
 (for वाहु) — ^b) T₂ सम्यग् (for सव्यं) — ^c) K₂
 B₄ स तेन, D₂ D₂ 8 T₁ सितेन (for शितेन) D₂
 नतपुत्रेण (for रुक्म*) — ^d) K₂ V₁ B D (except D₂)

शितेन रुक्मपुत्रेण मष्टेन नतपर्वणा ॥ २६
 घृष्टद्युम्नस्तु निर्विद्धः शरं घोरममर्षणः ।
 दुःशासनाय संक्रुद्धः प्रेषयामास भारत ॥ २७
 आपतन्तं महावेगं घृष्टद्युम्नसमीरितम् ।
 शरैश्चिच्छेद पुत्रस्ते त्रिभिरेव विशां पते ॥ २८
 अथापरैः सप्तदशैर्भ्रष्टैः कनकभूषणैः ।
 घृष्टद्युम्नं समासाद्य बाहोरुसि चार्दयत् ॥ २९
 ततः स पार्षतः क्रुद्धो धनुश्चिच्छेद मारिष ।
 क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन तत उच्चुकुर्जनाः ॥ ३०
 अथान्यद्दनुरादाय पुत्रस्ते भरतर्षम ।
 घृष्टद्युम्नं शरघ्नतैः समन्तात्पर्यवारयत् ॥ ३१
 तव पुत्रस्य ते दृष्ट्वा विक्रमं तं महात्मनः ।

T₁ [आ]नतपर्वणा

27 ^a) 8₁ K₂ 4 तु निर्वद्धः; D₂ ततो विद्धः; T₂ 8 G₂
 तु संक्रुद्ध (for तु निर्विद्ध) — B₂ T₂ G om 27^{ab} — ^b)
 B₂ अमर्षणं — ^c) T₁ दुःशासनस्य K₁ संक्रुद्धः T₂
 M₂-4 दुःशासनांतकं क्रुद्धः; M₁ विश्वासनांतकं क्रुद्धः — ^d)
 B₂ सायक; D₂ पार्षथ; D₂ भारत. D₂ प्रेषयंन्नपाय
 ते, S प्रेषयत्तनपाय ते — After 27, T₂ G ins

000* आशीविषसम बाणमाशु मारुवरहसम् ।

28 ^a) B₂ 8 तं परतं (for आप*). K₂ तु वेगेन; G₁ 8
 महावेगात् (for 'वेग) — ^b) D₁ घृष्टद्युम्नं K₂ घृष्टद्युम्नस्य.
 सीरितं (sic). — ^c) D₂ दार (for दारैर्) T₂ M बाणं
 तं (for पुत्रस्ते)

29 ^a) B₂ सप्तशरैः (for 'दशैर्) 8₁ K₁ 8 अन्यान्यै
 (K₁ 'न्या) सप्तदशभिर्; S अथापरै षोडशभिर् 8₁ C₂
 सप्तदशा संख्या येषां सप्तदशमित्यर्थः । 8₁ — ^b) S₂ बहू
 (for भहू) K₂ B₁ 8 G₂ कनकभूषितै — ^c) K₂
 V₁ B D S चार्पयत् (for चार्द*)

30 ^a) D₂ तु (for स) S तस्य सेनापति क्रुद्धो.
 — ^c) K₂ स तीक्ष्णेन

31 ^a) 8₁ अन्याया (for अन्यान्यद्) — ^b) K₂ V₁ B
 D S प्रहसन्निव, K₂ भरतर्षम (for भरतर्षम) — ^c) T₂
 M रुद्धे बली (for पर्यवारयत्)

32 ^a) D₂ तत्र (for तव) T₂ M तत्र (M₁ 'स्य) भारत
 पुत्रस्य — ^b) K₂ V₁ B D₂ D₁ 8 7 विक्रमं सु; D₂
 'मे तं, D₂ 'मं ते, T₂ M 'मेण (for 'मं तं) — ^c) K₂
 व्यसहत; V₁ B D S व्य (D₂ T₁ वि)सयंत (for व्यहसन्त)
 M घोषा. — ^d) B₂ D₂ S सिद्धाभ्राप्सरस्ततया — After

व्यहसन्त रणे योधाः सिद्धाश्चाप्सरसां गणाः ॥ ३२
 ततः प्रवृत्ते युद्धं तावकानां परैः सह ।
 घोरं प्राणभृतां काले घोररूपं परंतप ॥ ३३
 नकुलं वृषसेनस्तु विद्ध्वा पञ्चभिरायसैः ।
 पितुः समीपे तिष्ठन्तं त्रिभिरन्यैरविध्यत ॥ ३४
 नकुलस्तु ततः क्रुद्धो वृषसेनं स्मयन्निव ।
 नाराचेन सुतीक्ष्णेन विव्याध हृदये हृदम् ॥ ३५
 सोऽतिविद्धो बलवता शत्रुणा शत्रुकर्शनः ।
 शत्रुं विव्याध विशत्या स च तं पञ्चभिः शरैः ॥ ३६
 ततः शरसहस्रेण तावुभौ पुरुपर्पमौ ।

अन्योन्यमाच्छादयतामथाभज्यत वाहिनी ॥ ३७
 दृष्ट्वा तु प्रदुतां सेनां धार्तराष्ट्रस्य सूतजः ।
 निवारयामास बलादनुपत्य विशां पते ।
 निवृत्ते तु ततः कर्णे नकुलः कौरवान्यथौ ॥ ३८
 कर्णपुत्रस्तु समरे हित्वा नकुलमेव तु ।
 जुगोप चक्रं त्वरितं राधेयस्यैव मारिप ॥ ३९
 उल्कस्तु रणे क्रुद्धः सहदेवेन वारितः ।
 तस्याश्वाश्वतुरो हत्वा सहदेवः प्रतापवान् ।
 सारथिं प्रेपयामास यमस्य सदनं प्रति ॥ ४०
 उल्कस्तु ततो यानादवपुत्य विशां पते ।

C. 8. 3110
B. 8. 61. 44
K. 8. 64. 12

32, K₁ V₁ B D (except D₂) S ins..

601* घटद्युम्न न पद्याम घटमान महाजलम् ।
 दु शासनेन संरुद्धं विहेनेव महागजम् ।
 तव सरयनागाश्वा पाञ्चाला पाण्डुपूर्वज ।
 सेनापतिं परीप्सन्तो रुरुयुस्तनयं तव ।

[(L 1) B₁ s D₁ D₂ s T₁ s G त्(B₁ अ-, T₁ G च)-
 पद्याम, D₁ T₂ M तु पद्यानो (for न पद्याम) B₁ महारथः;
 D₁ D₂ नहारना, M यथावत् (for महा) — (L 2)
 V₁ B₁ s D₂ S (except M₁) संरुद्ध (for संरुद्ध).
 B₁ D₁ D₂ s S महाद्विप (for 'गजम्) — After
 line 2, S ins an addl colophon (Adhy name M₁
 शिखण्डिपराजय — Adhy no. T₁ s M 67, T₂ G 68)
 — Before line 3, S (except T₂) ins संजय —
 (L 3) D₂ न ते (for तव) T₂ तु रथं (for सरथं)
 Some MSS पञ्चाला K₁ पाण्डुपूर्वज, V₁ B₁ D₁ D₂
 D₂ s स जयै सह, S पाण्डुजया (for 'पूर्वज) — (L 4)
 K₁ सेनापत्य शरीर्षनो (sic) M₁ युयुधत् (for रुरुयुधत्).]

33 ^a) T₂ प्रवृत्ते (for 'वृत्ते) — ^b) K₁ घोरं; K₁
 घोरः; M घोरि S घोरप्रद (for प्राणभृता) — ^c) K₁ V₁
 B D S भीमं (for घोरं) B₁ समंतत (for परतप)

34 ^a) S नकुलो B₁ S वृषसेन B₁ च (for तु)
 — ^b) K₁ V₁ B₁-4 D₂-1 6-8 भिष्या (for विद्ध्वा) B₁ T₂
 आशुगं (for आयसै) — ^c) K₁ V₁ B D तिष्ठन्वै (K₁
 B₁ 'ष्टन्) (for तिष्ठन्त) — ^d) B₁ D₁ T₂ s G₁ M
 त्रिभिरभ्योन्य (B₁ 'भ्योन्य-; D₁ 'भ्योन्य; M₁ भ्योत्य)
 विध्यत

35 ^a) S (except T₂ G₁) नकुलं K₁ s V₁ B D
 (except. D₁) S (except T₂) शूरो (for क्रुद्धो) — ^b)
 B₁ वृष्टसेन V₁ B₁-4 D₂-7 हसन्निव (for स्मयं) — ^c)
 B₁ समरे (for हृदये) K₁ V₁ B D T₂ शूरां; M वृष
 (for हृदम्) T₁ s G हृदये प्रत्यविध्यत

36 ^b) Some MSS शत्रुकर्षण, B₂ s D₁ 'कर्षण,
 D₁ T₁ s G M₁ 'तापन (for 'कर्शन) — ^c) D₁ D₁ s
 S सप्तया (for विशत्या) — ^d) S सूत वैवाय सप्तमि
 37 ^a) T₁ G₁ s शरसहस्रैस्तु — ^b) B₁ पुरुपर्पम;
 G₁ भरतर्पमौ — ^c) K₁ V₁ आ (V₁ अ)च्छादयेताम्; D₁
 'दयेत B₁ T₁ s G प्र (B₁ आ)च्छादयेताम् (T₁ G₁ 'व)-
 न्योन्यं — ^d) K₂ s B₁ s D₁ अयो (K₁ 'य)भज्यत, D₁
 सतोमं; T₁ G₁ s तावपश्यत; T₂ G₁ स तदाभज्यत T₂
 वाहिनी, M भारती (M₁ by corr 'त) (for वाहिनी)

38 ^a) K₁ V₁ B₁-4 D₁ D₁-7 s स दृष्ट्वा; S दृष्ट्वा
 वि- (for दृष्ट्वा तु) D₁ प्रह (marg 'ह)तां (for प्रदुतां).
 — ^b) T₁ तेजस (for सूतज) — ^c) G₂ चारयामास
 बलवान् — ^d) K₁ B₁ s s D₂ 4 7 अनुस्यत्, B₂ s
 अन्व (B₁ 'नु)मान्य, D₁ D₁ s अनुपद्य; D₁ द्रवमाणं;
 D₁ द्रवमाणां, T₁ G₁ अनुपे (G₁ 'वृ)त्य, G₂ उदपत्य,
 M अनूपत्य (for अनुपत्य) — After 38^{cd}, M ins

602* एतस्मिन्नन्तरे कष्ट युद्धमासीद्विश्रा पते ।
 — ^a) K₁ निवर्ते (for निवृत्ते) B₂ s D₁ D₂ S सैन्ये
 (for कर्णे) — ^b) T₂ s G₁ M तु कुरुन् (for कौरवान्).
 — After 38, T G M₁ ins

603* वृषसेनस्तु पाञ्चालान्पित्रा सार्धं विशां पते ।
 39 T₁ om 39-40 — ^b) B₂ हत्वा, D₂ जित्वा (for
 हित्वा) K₁ D₁ आहवे; B₁ D₂ s एव च (for एव तु)
 S (T₁ om.) हित्वा (T₂ M₁ [sup] is) भित्त्वा राजन्युधिष्ठिरं.
 — ^c) K₁ V₁ B D S (T₁ om) स्वरितो — ^d) Ś₁ K₂ s
 T₂ G₁ [ह]व (for [ए]व) D₂ s राधेयस्य महात्मन

40 T₁ om 40 (cf. v l 39) — ^b) T₂ s G मारिप
 (for वारित) — After 40^{ab}, T₂ s G ins

604* निवारित शरशतैः क्रुद्धेन रणमूर्धनि ।
 — ^a) D₁ हित्वा (for हत्वा) — D₁ om (hapl)
 40-43^b

41 D₁ om. 41 (cf v l. 40) — ^{ab}) Ś₂ अवपुत्ति-

त्रिगर्तानां बलं पूर्णं जगाम पितृनन्दनः ॥ ४१
 सात्यकिः शकुनिं विद्ध्वा विशत्या निशितैः शरैः ।
 ध्वजं चिच्छेद महेन सौबलस्य हसन्निव ॥ ४२
 सौबलस्तस्य समरे क्रुद्धो राजन्प्रतापवान् ।
 विदार्य कवचं भूयो ध्वजं चिच्छेद काञ्चनम् ॥ ४३
 अर्थेन निशितैर्वर्णैः सात्यकिः प्रत्यविध्यत ।
 सारार्थं च महाराज त्रिभिरेव समार्दयत् ।
 अथास्य बाहांस्त्वरितः शरैर्निन्द्ये यमक्षयम् ॥ ४४
 ततोऽन्युत्स्य सहसा शकुनिर्भरतर्पभ ।
 आरूरोह रथं तूर्णम्लक्ष्य महारथः ।

अपोवाहाथ शीघ्रं स शैनेयाद्युद्धशालिनः ॥ ४५
 सात्यकिस्तु रणे राजंस्तावकानामनीकिनीम् ।
 अभिदुद्राव वेगेन ततोऽनीकमभिघ्नत् ॥ ४६
 शैनेयशरानुत्रं तु ततः सैन्यं विशा पते ।
 भेजे दश दिशस्तूर्णं न्यपतच्च गतासुवत् ॥ ४७
 भीमसेनं तव सुतो वारयामास संयुगे ।
 तं तु भीमो मुहूर्तेन व्यश्वस्रतरथध्वजम् ।
 चक्रे लोकेधरं तत्र तेनातुष्यन्त चारणाः ॥ ४८
 ततोऽपायान्पुस्तत्र भीमसेनस्य गोचरात् ।
 कुरुसैन्यं ततः सर्वं भीमसेनमुपाद्रवत् ।

D₂ transp ततो यानात् and अवप्लुत्य — After 41^{ab}
 T₁ s G ins

605* अपयातस्तवस्तूर्णम्लक्ष्यो रणमूर्धनि ।

— °) K₈ V₁ B₁ s D₂-4 s s S तूर्णं (for पूर्णं) — °) B₈ जगाम पितुरतिक — B₈ D₁ D₁ s subst for 41^{ab}
 K₄ ins, after 41 B₁ after 41^{ab}

606* रथमन्य समास्याय जगाम पितुरन्तिकम् ।

42 D₁ om. 42 (cf. v l. 40). — °) D₈ शकुनिर
 — °) B₁ K₈ चहेन

43 D₁ om. 43^{ab} (cf. v l. 40) — °) V₁ B₂
 D₈ s 1 राजा (for राजन्) D₂ विशां पते (for प्रतापवान्)
 — After 43^{ab}, G₂ ins

607* सारार्थं प्रेषयामास यमस्य सदनें प्रति ।

— °) B₈ D₁ S शीरो; D₈ भूमौ (for भूयो)

44 °) B₁ D₂-4 s 1 तथैनं, T₁ अर्थेन (for अर्थेनं)
 — °) K₈ सात्यकिं T₁ समविध्यत; G₈ प्रत्यपद्यत (for
 *विध्यत) — °) S₂ K₁ D₈ समार्दयत्; K₈ V₁ B D₁
 D₁ D₁-s 1 S सम(B D₁ D₁ s *मा)र्पयत्, D₄ समार्पयन्;
 D₈ *प्येत् (sio) (for *दंयत्) D₈ शरैर्निन्द्ये यमक्षय
 (= 44^f) — °) G₂ स्वरित — °) K₈ चरेन, G₁ s पुनर्
 (for शरैर्).

45 °) K₁ B₂ D₂-4 1 S महात्मन; K₄ *रथ (*रथ)
 — °) K₈ च (for [अ]थ) K₈ D₈ तं शीघ्रं, D₁ D₁ s
 तूर्णं स (for शीघ्रं स) B₈ अपोवाह तवस्तूर्णं, D₁ D₂
 *वाह रथ तूर्णं (D₂ शीघ्र) — °) B₈ D₁ D₁ D₁ s
 शनेयशरपीडितं (B₈ D₁ *त) — For 45^{ef}, S subst..

608* अपोवाह रथस्थं तं सात्यकस्याजिसागरात् ।

[M₁ s रथ तस्य (for रथस्य त) T₂ सात्यकिश्च G₁ s

सात्यकस्याय (G₂ *कं मात्रि) सगरात्, M सत्यकस्यातिसंगरात्]

46 °) S शैनेयस् (for सात्यकिश्च) T G M₁ ततो
 (for रणे) B₂ (marg as in text) जेतु (for राजत्).
 — °) D₈ सैन्यान् (for ऽनीकम्) V₁ B₁ 2-s D₁
 D₁-s 1 s S अमज्यत्, B₂ अभक्षयत् (for अभिघ्नत्)

47 °) K₈ *बुध्नं (sic), V₁ B₁-4 D₁ D₁ s-s 1
 *संछन्नं; D₂ *संछनं (sio), D₈ *सजुनं (for *बुध्नं तु)
 — °) K₈ भूत; V₁ B D₁ D₁ D₁ s-s 1 S तत्र (for
 तत्) — °) K₁ s दश दिश (for दश दिशात्) D₂ तूर्णं
 (for तूर्णं) — °) D₁ न्यपतत्र, T₂ s G₈ अपतत्र (for
 न्यप°) D₁ गतासव, T₁ s G₂ s गतासु वै, C₈ गतासुवत्
 (as in text)

48 °) B₂ ततो (for तं तु) — °) D₁ 2 तेनातुष्यत्
 (D₂ *प्यति), T₂ तं नामृष्यत्, G₁ s तेन तुष्यति, M
 तेनातुष्यन्तु V₁ B (except B₂) D₁ D₁ s-s 1 वैजना;
 D₈ चारिण; S क्षत्रिया (for चारणा) — After 48,
 D₈ ins

609* शत्रुणा विजितं ज्ञात्वा भयास्तुपुरुषर्षभ ।

49 °) D₁ D₁ s M₂-4 ततोपयात्, D₁ तत प्रायात्
 (for ततोऽपायात्) D₁ नरपतिर्; D₂ स्वरितो*, S
 (except G₁) नृपत्स(T₂ हुतं त)स्साद्; G₁ नृपस्सासाद्
 (for *सत्र) D₈ ततोपायानस्वरितो (sio) — °) D₁
 T₁ s G भीमसेनशारादितं (T₂ G₂ *ता), T₂ M *मयादित..
 Ca cites नोचरात् (as in text) — D₂ om 49^{ed}.
 — °) D₈ तु तत् (for तत्) — °) S K₁ s तत्रावापो;
 K₄ तत्र नादो, V₁ B D₁ D₁ D₁-1 तत्र नादो; D₈
 G₁ s तत्रारावो (for तत्र रावो) — S K₁ 2 om. (hapl.)
 49^f-51^a. — °) K₂ s V₁ B D T G भीमसेन (G₁ *सेव).

तत्र रात्रौ महानासीद्भीममेकं जिघांसताम् ॥ ४९
 युधामन्युः कृपं विद्धा धनुरस्याशु चिच्छिदे ।
 अधान्यद्भनुरादाय कृपः शस्त्रमृतां वरः ॥ ५०
 युधामन्योर्ध्वजं सूतं छत्रं चापातयत्क्षितौ ।
 ततोऽपायाद्रथेनैव युधामन्युर्महारथः ॥ ५१
 उत्तमौजास्तु हार्दिक्यं शरैर्भीमपराक्रमम् ।
 छादयामास सहसा मेघो वृष्ट्या यथाचलम् ॥ ५२

तद्युद्धं सुमहत्त्वासीद्भीमरूपं परंतप ।
 यादृशं न मया युद्धं दृष्टपूर्वं विशां पते ॥ ५३
 कृतवर्मा ततो राजन्नुत्तमौजसमाहवे ।
 हृदि विन्याध स तदा रथोपस्थ उपाविशत् ॥ ५४
 सारथिस्तमपोवाह रथेन रथिना वरम् ।
 ततस्तु सत्वरं राजन्पाण्डुसैन्यमुपाद्रवत् ॥ ५५

C. ६ ३१२६
 B ६ ६१ ६०
 K ६ ६४ २६

इति धीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥

Ś: भीममापतयत्क्षितौ, K₁ भीममापातलं क्षितौ (sio), D₆
 T₁ भीममेनजिघांसताम्

50 Ś: K₁: om 50 (cf. v l. 49) — *^b) K₂
 धनुरश्चाश्च याजिन (for ^b) D₂: युधामन्युश्च विक्रात
 दृष्ट्य धनुरादिभ्यन्त — *) K₃: अधान्यधनुरादाय

51 Ś: K₁: om. 51* (cf. v l. 49) — *^b) T₂
 धनु (for धनु) D₁ D₂: transp सूय and छत्र
 V₁ छत्र (for छत्र) K₂: D₂: चापातयन् T₂: क्लिष्ट (for
 क्षितौ) — *) V₁: M₁: ततोऽपायाद्, B₂: वापद्; D₁
 तत प्रायाद्, T₁: G ततो यथौ D₁: [आ]शु (for [ए]शु)
 — *) K₁: युधामन्युं T₂: महावल् (for महारथ)

52 *) T₂: G₂: उत्तमौजाम् K₂: V₁: B₁: ३: ३: D₁
 D₂: ३: ३: च (for शु) S वाल्येयं (for हार्दिक्य) — *)
 K₂: lacuna for शरैः B₂: ३: D₁: D₂: क्षमीद् (D₁: 'द्')
 (for नीम) D₂: भीममेनपराक्रम; S कृतवर्माणमाहवे
 — *) D₂: T₂: G समरे (for सहसा) — *) K₂
 V₁: B₁: ३: D₂: ३: S मेघो वृष्टयेव पर्वतैः; B₂: D₁: D₂: ३:
 वृष्ट्या मेघ (D₂: मेघो वृष्ट्या) दृवाचल

53 B₂: om 53^a-54^b — *) K₂: B₂: तद्युद्धं सुमहाना
 सीद्; V₁: B₁: ३: D₂: ३: ३: 'द्वन्नासीत्सुमहद्; D₂: T₁
 'द्वमभवद्राजन् (T₁: 'चत्र) — *) K₂: परतप; D₁: D₂
 विदां पते; D₂: नयावद्, M₂: परं त्वया (for परतप) — *)
 Ś: K₁: ३: पूर्व (K₁: 'वं-), D₁: D₂: राजन्; D₂: ३: दृष्ट
 (for युद्धं) — *) Ś: दृष्टा, D₂: ३: युद्ध (for दृष्ट) D₁
 D₂: न च श्रुत (for विदां पते)

54 B₂: om. 54^a (cf. v l. 53) — *) M₂: प्रति-
 (for हृदि) K₂: V₁: B: D: S महसा (D₁: 'नरे) (for स
 तदा) — *) B₁: ३: D₁: D₂: ३: ३: M स रथोपस्थ
 का (M₁: 'न्वमा)विदाद्, B₂: स रथोपस्थमुपाविदाद् (hyper-
 metric), B₂: रथोपस्थमाविदाद् (submetric)

55 *) S त सारथिः (T₂: M 'स्त्र)पोवाह — *) Ś:
 रथिन Ś: K₂: V₁: M₁: चर — *) D₁: सात्वरौ; D₂
 S मापवतो (for मपवत्) K₂: कृतवर्मा ततो राजन् — *)

T₁: G क्षमिद्रवत् (for उपा') — For 55^a, K₂: V₁: B
 D₁: D₂: ३: subst..

610* कुरुसैन्यं तत सर्वं भीमसेनमुपाद्रवत् ।
 K₂ ins after 55, V₁: B: D₁: D₂: ३: ins after 610*,
 D₁ after 613*, D₂ after 612* two passages given in
 App I (No 17 and No. 18). D₁: D₂: ins after
 55 S after the colophon

611* युधिष्ठिरश्चित्रसेन शरवर्षरवाकिरत् ।
 चित्रसेनोऽपि कौन्तेय सकृद् समवारयत् ।
 सुहृत्वाद्भिसुरीकृत्य चित्रसेन स धर्मराट् ।
 तावक सैन्यमभ्यन्तसमन्ताद्विशितैः शरैः ।

[Before line 1, S (except T₂) ins संजय.. —
 (L 1) T₁ युधिष्ठिरं D₂ अवाकिरन् — (L 2) D₂ सकृद्
 — (L 3) D₂ नद्राट् (for धर्म) — (L 4) D₁: D₂
 अभ्यन्तम्]
 D₁: D₂: cont.

612* तस्मिन्प्रवृत्ते तुमुले नरवीरजनक्षये ।
 दुर्योधन श्लोघमुपेत्य तीव्र
 क्रोधाग्निनासौ परिवृद्धमान ।
 क्षन्य रथं समुपेत्याशु चैव
 भीम प्रविन्याध सुचित्रपुङ्गव । [5]
 दुःशासनोऽद्यापि च चित्रसेनो
 दुर्युतसेवी कितव सौवलक्ष ।

[(L 1) D₁ वरनागनरक्षये — (L 3) D₂: [अ]थ (for
 [अ]भी) D₁ परिदत्तमाना — (L 4) D₂ समुपेत्याशु (sio),
 — (L 5) D₂ स- (for मु) — (L 6) D₁: [स]थ (for
 स्य) D₁: om च — (L 7) D₁: देवी (for सेवी)]
 D₁: cont.

613* गजानीकैः सर्वतो भीमसेनं
 तथाम्यर्षितं सहसाम्यधावत् ।
 On the other hand, S cont. after 611*.

614* तावकाश्च महायाहो दुर्योधनपुरोगमा ।
 [T₁ तावकानां, T₂: G 'का हि]

४५

संजय उवाच ।

द्रौणिस्तु रथवंशेन महता परिवारितः ।
 आपतत्सहसा राजन्यत्र राजा व्यवस्थितः ॥ १
 तमापतन्तं सहसा शूरः शौरिसहायवान् ।
 दधार सहसा पार्थो वेलेत्र मकरालयम् ॥ २
 ततः क्रुद्धो महाराज द्रोणपुत्रः प्रतापवान् ।
 अर्जुनं वासुदेवं च छादयामास पत्रिभिः ॥ ३
 अवच्छन्नौ ततः कृष्णौ दृष्ट्वा तत्र महारथाः ।
 विस्रयं परमं गत्वा प्रैक्षन्त कुरवस्तदा ॥ ४

अर्जुनस्तु ततो दिव्यमस्त्रं चक्रे हसन्निव ।
 तदस्त्रं ब्राह्मणो युद्धे वारयामास भारत ॥ ५
 यद्यद्दि व्याक्षिपयुद्धे पाण्डवोऽस्त्रं जिघांसया ।
 तत्तदस्त्रं महेष्वासो द्रोणपुत्रो व्यशातयत् ॥ ६
 अस्त्रयुद्धे ततो राजन्यतमाने भयावहे ।
 अपश्याम रणे द्रौणिं व्याचाननमिग्रान्तकम् ॥ ७
 स दिशो विदिशश्चैव छादयित्वा विजिह्वगैः ।
 वासुदेवं त्रिभिर्गणैरविध्यद्दक्षिणे भुजे ॥ ८
 ततोऽर्जुनो हयान्दत्त्वा सर्वान्तस्य महात्मनः ।

T₁ २ G₁ २ M ins after 614*, T₂ G₂ after 615* a
 passage given in App I (No 18) T₂ G₂ cont
 after 614*

615* युधिष्ठिर जिघृक्षन्त सर्वसैन्यमवाक्षिपन् ।

Colophon — *Day of Karṇa's Generalship* Ś₂ K₂
 द्वितीययुद्धदिवसे — *Adhy name* D₁ भीमसेनयुद्धः
 T₂ द्वंद्वयुद्धं; M₁ उल्लङ्घनाकुनिदुर्योधनयुधामन्यूत्तमौजापराजय
 — *Adhy no* (figures, words or both) Ś₂ 45, K₁
 46, B₁ २ 61, B₂ 52, B₃ 60, B₃ 63, D₁ 72, D₁ 56,
 D₄ 42, D₅ 62, T₁ २ G 69, T₂ M 68

45

1 ^b) K₁ D₁ परिवारिता (D₁ 'ता), G₂ पर्यवस्थित
 — ^c) K₁ आपतत्; K₂ V₁ B₁ → D₁ D₁ २ २ २ T₁ २ G₂
 M₁ २ अपतत्, D₂ आपतत् (for 'तत्') D₁ T₁ G₂ सहसा
 तत्र, D₂ २ तु (D₂ स) महाराज (for सहसा राजन्) — ^d)
 K₂ V₁ B D (except D₅) S पार्थो (for राजा)

2 ^b) D₅ द्रौणि (for शूर) T₁ २ शौरि (for शौरि).
 G₂ शूरो द्रौणि महायत्न — ^c) K₂ D₂ S समरे (for
 सहसा) — ^d) M₂ (also as in text) २ मकरालय

3 ^b) T₁ महायत्न, T₂ G महायत्ना (for प्रतापवान्)
 — ^d) T₂ G₂ वारयामास, G₂ पार (for छाद) K₂ V₁
 B D S सायकै (for पत्रिभिः)

4 ^a) D₁ T₁ अवच्छिन्नौ; G₂ आच्छिन्नौ तु — ^b) D₁ T
 G महारथौ — ^d) K₁ प्रैक्षत; K₂ B₂ D₁ प्रैक्षत; V₁
 प्रैक्षत; D₁ D₁ २ प्रैक्ष तत् (sic), D₁ M₁ प्रैक्षत; T₁ २
 G M₂ → प्रैक्षते (for प्रैक्षन्त) B (except B₁) तथा (for
 तदा)

5 ^a) B₂ D₁ D₁ २ प्राहुर (for दिव्यम्) ॐ Ca चक्रे

चिक्षेप । Cc प्राहुश्चक्रे इत्यन्वय १५ — ^c) S₂ प्राहणे. B₂
 क्रुद्धो (for युद्धे) D₁ तदस्त्र वारयामास — ^d) D₁
 मयुगे; D₂ पार्थिव, T G₂ २ M₂ → मारिप (for नात)
 D₁ ब्राह्मणो युधि भारत

6 ^a) D₂ यद्यच्च; M₁ यद्यच्चि (for यद्यच्चि) V₁ हि
 विक्षिपत्; B₁ हि व्याक्षिपन्, T₁ २ G विक्षिपते (for हि
 व्याक्षिपत्) — ^b) S कर्णगुणे (for पाण्डवो) V₁ T₂ G₂
 [S]स्त्र; D₂ [S]न्व (for स्त्र) — ^c) K₂ ब्रह्म स;
 D₁ D₁ D₁ २ S तदस्त्र — ^d) Ś₂ द्रोणपुत्रे K₂
 [S]र्षदातयत् (sic), K₂ D₁ रथानां; B₁ स्पपात; S
 ज (G₁ जि)वान ह (for स्पदातयत्)

7 ^a) S महाराज (for ततो राजन्). — ^b) B₁ २ ४
 D₁ D₂ २ २ महाभये; B भयानके; G₁ 'महे (for 'वहे)
 — ^c) D₁ M₁ अपश्यामम् (M₁ 'मि) B₂ तदा; B₁
 D₁ ततो (for रणे) K₂ कर्ण (for द्रौणि) — ^d) K₂
 द्रौणि व्यासम्, T₂ व्याचाननम् (for व्यासा)

8 ^a) D₁ न दिश, T₁ प्रदिश (for स दिशो) K₁
 विदिशश्च, V₁ B D S प्रदिशश्च (for विदि') K₂ स
 दिशश्चैव सर्वाणि — ^b) G₁ छादयित्वा K₂ V₁ B D T₁ २
 G₁ २ M₁ विजिह्वगै, T₂ र्वजि; G₂ M₂ → [अ]प्यत्रिं
 (for विजि') Ca cites विजिह्वगै — ^c) G₂ वासुदेवत्
 — ^d) G₂ अपीठवद् (for अविध्यद्)

9 ^a) B₂ अर्जुनस्तु (for ततोऽर्जुनो) B₁ D₁ S रथान्
 (for हयान्) S सर्वान् (for हत्वा) — ^b) S हत्वा (for
 सर्वात्) B₁ २ D₁ S पदानुगान् (for महारथान्) — ^c)
 T₁ २ G स चकार महीं घोरा — ^d) D₂ लोहितौघ- (for
 द्रोणिवौघ-) Ś₂ -तरणिण; D₂ 'मिणी, T₂ M₂ → परिष्कृता-
 — After 9, K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁ २ २ ins

616* सर्वलोकवहां रौद्रा परलोकवहां नदीम् ।

[V₁ B₂ D₁ D₁ २ सर्वप्राणिवहां, B₁ २ २ 'प्राणिवहां B₁

चकार समरे भूमिं शोणितौघतरङ्गिणीम् ॥ ९
निहता रथिनः पेतुः पार्थचापच्युतैः शरैः ।
हयाश्च पर्यधावन्त मुक्तयोक्तास्ततस्ततः ॥ १०
तद्दृष्ट्वा कर्म पार्थस्य द्रौणिराहवशोभिनः ।
अत्राकिरद्रणे कृष्णं समन्तान्निश्चितैः शरैः ॥ ११
ततोऽर्जुनं महाराज द्रौणिरायम्य पत्रिणा ।

वक्षोदेशे समासाद्य ताडयामास संयुगे ॥ १२
सोऽतिविद्धो रणे तेन द्रोणपुत्रेण भारत ।
आदत्त परिधं घोरं द्रौणैश्चैनमवाक्षिपत् ॥ १३
तमापतन्तं परिधं कार्तस्वरविभूषितम् ।
द्रौणिश्चिच्छेद सहसा तत उच्चुकुशुर्जनाः ॥ १४
सोऽनेकधापतद्भूमौ भारद्वाजस्य सायकैः ।

C २ ३३६
B २ ६४ २२
K २ ६७ २२

रौद्रा (for रौद्रा) V1 परलोक्वदशर्त्री, B2 *मया नदी, B3
*प्रवाहिनी, Dn1 *वहा नदी (for the posterior half)]
K2 V1 B Dn1 D2-4 1 cont.

617* सरयाप्रथिन सर्वांनपार्थचापच्युतैः शरैः ।
द्रौणेरपहतान्तख्ये दृष्ट्यु स च ता तथा ।
प्रावर्तयन्महाघोरां नदीं परवहां तथा ।
तयोस्तु व्याकुले युद्धे द्रौणे पार्थस्य दारुणे ।
अमयादं योधयन्त पर्यधावद्वितस्तत । [5]
रथैर्हताभसूतैश्च हतारोहैश्च वाजिभिः ।
द्विरदंश्च हतारोहैर्महामात्रैर्हतद्विपैः ।
पार्थेन समरे राजन्कृतो घोरो जनक्षय ।

[B2 om. lines 1-6 — (L 2) B. मर्वे (for संख्ये)
K2 ताम्रयान्, B2 २ तास्तथा, B2 तस्तथा — (L 3) V1 परि-
वहां, Dn1 परवह (for *वहा). V1 तदा — (L 4) Dn1 ततस्तु
(for तयोस्तु) — (L 5) V1 B2 योधजन (for *यन्त) V1
पर्यधावद्वितस्तत, Dn1 D2 १ 1 *धावत (D2 *वन्न) पृष्ठत (for
the posterior half) — (L 6) K2 हत्वाश्च (for हताश्च)]

10 K2 B1 4 D2 om 10 V1 D2 om 10^{ab} — ^a)
S K2 न रथा, D2 S सरया (for निहता) K1 प्राप्त
सारथिं तस्य — ^b) S2 चासच्युतैः, K1 चापइयतै (sic)
— ^c) S K2 4 हयास्तु, T1 2 हयाश्च T1 G2 परिघावर्ते
(G2 *तो), M2 पर्वधावत (for पर्ये*) — ^d) V2 छिन्न*
(for मुक्त*) D2 इतस्तत

11 ^a) K2 D1 T2 G1 M1 त (T2 स) दृष्ट्वा B1 G1 कर्ण
(for कर्म) — ^b) B2 आहवदुर्मत, D2 ० *कर्कश; D2
*शोभित — After 11^{ab}, K2 V1 B Dn1 D2-4. 1 ins

618* अर्जुनं जयता श्रेष्ठ त्वरितोऽन्येस्य वीर्यवान् ।

विधुन्वानो महद्घातं कार्त्तस्वरविभूषितम् ।

[(L 1) K2 त्वरितां (for जयतां) D2 ० श्रेष्ठ — (L 2)
V1 महाचाप] -

— K2 om 11^{ab} — ^c) K1 रणे कर्ण, V1 B2 Dn1
D2. 4. 7 ततो द्रौणि, B1-4 D1 ० T2 ० G1 ० M रणे कृष्णौ
(B1 *ण); T1 G2 अमेयात्मा (for रणे कृष्णं) — ^d) T1 G2
समतादच्युतार्जुनौ

12 B2 om 12^{ab} V1 reads 12^{ab} on marg — ^a)
V1 B2 Dn1 D2 ० १ भूयो (for ततो) S [S]र्जुनो T2 ०

G1 ० रणे राजन् (for महाराज) — ^b) S द्रौणिम् G2 om.
(hapl) from रायम्य up to द्रौणे (in 13^d) K1 2 B1
आयस्य, T2 G2 ज्ञानम्य, G1 ज्ञानम्य (for आयम्य) V1
यत्रिणा, B1 ० 4 Dn1 D1 ० कार्शुक; Dn1 पत्रिण — ^c)
S2 वक्षे देशे; K1 T1 M1 वक्षोदेशं, B1 ० ० प(B1 क)क्षवेदेशे
V1 B1 ०-3 Dn1 D1 ० पृपत्के (B1 *शक्के-, B2 *ष्टके)न; B2
Dn1 D2 १ 1 शृश पार्थ; M1 समागम्य (for *साद्य) D2 ०
वक्षप्र(D2 प्रा)देशामासाद्य — ^d) V1 B Dn1 Dn1
D1 ० १ निर्दय (for संयुगे)

13 G2 om up to द्रौणे (in 13^d) (cf v 1 12)
— ^b) S2 द्रोणिपुत्रेण S (G2 om.) द्रोणपुत्र प्रतापवान्
— After 13^d, K1 (om. lines 1-2) 4 V1 B Dn1
Dn1 D1 ०-5 1 ins

619* गाण्डीवधन्वा प्रसन्नं शरवर्षैरुदारधी ।
संछाद्य समरे द्रौणिं चिच्छेदास्य च चार्शुकम् ।
स छिन्नधन्वा परिधं वज्रस्पर्शसम युधि ।

— ^c) D2 damaged. K2 आदाय (for आदत्त) — ^d)
S2 द्रौणश्चैन (sic), K2 द्रौणेश्चैव; K2 D2 T1 3 G1 ०
द्रौणिश्चैन; T2 M पार्थयैन (for द्रौणेश्चैन) K2 S अया-
क्षिपत्, D2 अपा* (for अवा*) — For 13^{ab}, V1 B
Dn1 Dn1 D1 ०-5 1 subst

620* आदाय चिक्षेप तदा द्रोणपुत्रं किरीटिने ।

[D2 ० १ किरीटिनि (D2 *नि)]

14 ^a) S K D2 ० ० सहसा, T2 स्वरित (for परिधं)
— ^c) K2 D2 द्रोणश्च, S पार्थश्च K2 D2 ० T2 शतधा, D2
चायातं, M दशधा (for सहसा) — ^d) K1 जन; D2
शृश (for जना) — For 14^{ab}, V1 B Dn1 Dn1
D1 ०-6. 7 subst

621* जाम्बूनदपरिष्कृतम् ।

चिच्छेद सहसा राजन्प्रहसन्नव पाण्डव ।

[(L 2) B2 om. the posterior half.]

15 B2 om 15 — ^a) K1 सोनेकदा; D2 सोनैकधा; S
सोतिविद्धो V1 B (B2 om) Dn1 Dn1 D1 ०-5 1 निरुक्त
पार्थ-, S रणे पार्थस्य (for भारद्वाजस्य) — ^c) K1 विशीर्णा;
V1 B1 ० 4 Dn1 Dn1 D1 ०-5 1 T1 विकीर्णं — ^d) S2
मातरिक्षना V1 B (B2 om) Dn1 Dn1 D1 ०-7 यथा वज्रेण

विशीर्णः पर्वतो राजन्यथा स्यान्मातरिक्षना ॥ १५
ततोऽर्जुनो रणे द्रौणिं विव्याध दशभिः शरैः ।
सारथिं चास्य भङ्गेन स्थनीडादपाहरत् ॥ १६
स संगृह्य स्वयं वाहान्कृष्णौ प्राच्छादयच्छरैः ।

तत्राद्भुतमपश्याम द्रौणैराशु पराक्रमम् ॥ १७
अयच्छतुरगान्यच्च फल्गुनं चाप्ययोधयत् ।
तदस्य समरे राजन्सर्वे योधा अपूजयन् ॥ १८
यदा त्वग्रसत् रणे द्रोणपुत्रेण फल्गुनः ।

वाहित ; D₂ पर्वतस्त्रीमवायुना, D₂ T₁ ; M यथा स्वाद्भ्रता-
हित ; T₂ G यथा चन्देन वायुना — After 15, V₁ B Da₁
Dn₁ D₁ 8-5 7 ins..

622* तत् क्रुद्धो महाराज द्रोणपुत्रो महारथ ।
येन्द्रेण चास्रवेगेन धीमत्सु समवाकिरत् ।
तस्येन्द्रजालाघतं समीक्ष्य
पार्थो राजन्पाण्डिवमाददे स ।
येन्द्रं जालं प्रत्यहनचरस्वी [5]
वरास्रमादाय महेन्द्रसृष्टम् ।
चिदार्यं तज्जालमयेन्द्रमुक्तं
पार्थस्ततो द्रौणिरथ क्षणेन ।
प्रच्छादयामास तथाभ्युपेत्य
द्रौणिस्तदा पार्थशराभिभूत । [10]
विगाह्य ता पाण्डववाणवृष्टिं
शरैः पर नाम तव प्रकाश्य ।
शतेन कृष्ण सहस्राभ्यधिष्य-
न्निभि शरैरर्जुनं क्षुद्रकाणाम् ।
ततोऽर्जुनं सायकाना शतेन [15]
शुरो सुत मर्मसु निर्दिभेद ।
अश्वोश्च सर्वं च तथा धनुर्ज्या-
मवाकिरत्पश्यतां तावकानाम् ।

[B₂ om the prior half of line 1 — (L 3) B₁
अस्येद्र, B₄ तस्येद्र — (L 4) B₁ Dn₁ D₁ गाडीव B₁ 8-5
आददान, B₂ दत्स, Da₁ D₁ 4 5 आदिदेश (D₁ 4 श)
— (L 5) V₁ येन्द्र V₁ D₁ 2.5 प्रत्यहरत्, D₄ महीव
— (L 7) V₁ त (for तज्) B₂-4 Dn₁ D₂ 4 7 जालमहेन्द्र-
(for मयेन्द्र-) B₂ 4 युक्त; B₂ सृष्ट (for मुक्त) — (L 8)
Dn₁ पार्थ — (L 9) B₁ Dn₁ D₁ 7 ततो (for तथा) B₂ D₂
सुपेत्य (for [अ]भ्यु) — (L 10) V₁ तु पार्थस्य, B₂ 5 Da₁
D₁ 5 7 तथा (for तदा) — (L 12) D₂ प्रकाम — (L 13)
D₂ om. (hapl) from शतेन in line 13 up to त्रिभि-
in line 14 B₁ 5 स तेन V₁ [अ]भि (for अभ्य)
— (L 14) V₁ Da₁ D₁ 8 5 शरैः (for शरैः) V₁ B₂ 5
Da₁ D₁ 5 आशिमये (for क्षुद्रकाणाम्) — (L 15) V₁
B₂ 5 Da₁ D₁ 5 क्षुद्रकाणां (B₂ 5 नां) (for सायकानां).
— (L 17) B₂ अश्वोश्च, B₂ अथ B₂ om the first च
B₁ Da₁ पुनर्ज्याम्]

16 ^b T G निश्चितै (for दशभिः) — For 16^{ab}, V₁
B Da₁ Dn₁ D₁ 8-2 7 subst

623* स विद्ध्वा मर्मसु द्रौणिं पाण्डव परवीरहा ।
— Ś K₁ 2 4 om (hapl) 16^c-17^b — ^c G₁ फलेन
(for महेन) — ^d T₂ रयात्तूर्णम् (for स्थनीडाद्) B
(except B₂) Dn₁ D₂-4 6-3 अपातयत्, M₁ अवातरत् (for
अपाह)

17 Ś K₁ 2 4 om 17^{ab} (cf v 1 16) — ^a Dn₁
वियं (810) (for स्वय) — ^b D₂ कृप, Ga कृष्णौ (as in
text) Da₁ D₁ 2 5 5 T₂ G M₂ प्रच्छादयत् T₁ G₂ रणे
(for शरैः) — ^c D₂ M₁ 4 अपश्यामो — ^d K₂ द्रौणे
ये च (for द्रौणैराशु)

18 ^a K₁ B (except B₂) D₂ 4 7 प्रायच्छत्; K₂
अव²; V₁ Da₁ D₁ 5 आय²; Dn₁ G₂ आ (G₂ सं)यच्छ, D₂
अवाहन²; D₂ आयस्य, T₁ G₁ संयच्छत्; T₂ 5 G₂ M
सयच्छत् (for अयच्छत्) K₁ यश्च; T₁ युज्य; G₂ यच्छत्
(for यश्च) — ^b Some MSS फाल्गुनं; B₂ फाल्गुन-
B₂ om. (hapl) from चाप्य up to 19^b. D₁ चाप्य (for
चापि) K₁ योघयत्, D₁ योघयन्; D₂ [अ]युष्यत्, M₂
[अ]तादयत् (for [अ]योघयत्) — ^c T₁ 5 G₂ 3 तेनास्य;
T₂ G₁ तत्स्य (for तदस्य) G₂ transp समरे and राजन्
K₂ V₁ B₁ 2 4 Da₁ D₁ 5 5 कर्म (for राजन्) D₂ तत्
संसप्तका राजन् — ^d Dn₁ D₁ 7 प्रपूजयन्; D₂ ह्यप् (for
अप्) V₁ B₂ सर्वे (B₂ वै) योघैस्तु पूजितं; B₁ 4 5 D₂
सर्वे (B₁ वै) योघान्यपूजयन्; T₁ 2 G₁ 2 M सर्वसैन्यान्य (T₂
भूतान्य) पूजयन् (M₁ त्) — T₂ G₂ subst. for 18^{cd}
T₁ 2 G₁ 2 M ins after 18

624* तेनास्य समरे राजस्तुष्टु सर्वसैनिका ।
[T₂ M योघा (for राजन्), and सर्वे एव ते (for सर्वसैनिका)]
On the other hand, V₁ Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 ins after
18. B₄ (marg) ins after 19^{ab}

625* तत् प्रहस्य वीमस्तुद्रोणपुत्रस्य संयुगे ।
19 B₂ Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 om 19^{ab} (for B₂, cf v
1 18) — ^a Ś₂ (sup lin) [अ]वप्रस्यत्; V₁ चाप्यन्वत्;
B₁ 4 तु प्रस्यत्, B₂ चाग्र²; B₂ त्वाग्रस्यत्; D₂ 5 त्वाक्रम्यत्
(D₂ तु); T₁ 5 G₂ तु गृह्यते, T₂ [अ]नुजगृहे; M नि (M₁
तु) अगृहे (for त्वग्रस्यत्). 8 पार्थो (for रणे) — ^b Some

ततो रश्मीत्रयाश्चानां धुरप्रैश्चिच्छिदे जयः ॥ १९
 प्राद्रवंस्तुरगास्ते तु शरवेगप्रवाधिताः ।
 ततोऽभून्निनदो भूयस्त्व सैन्यस्य भारत ॥ २०
 पाण्डवास्तु जयं लब्ध्वा तव सैन्यमुपाद्रवन् ।
 समन्तान्निमित्तान्वाणान्विमुञ्चन्तो जयैषिणः ॥ २१
 पाण्डवैस्तु महाराज धार्तराष्ट्री महाचमूः ।
 पुनः पुनरथो वीरैरभज्यत जयोद्धतैः ॥ २२
 पश्यतां ते महाराज पुत्राणां चित्रयोधिनाम् ।
 शकुनेः सौवलेयस्य कर्णस्य च महात्मनः ॥ २३

वार्यमाणा महासेना पुत्रैस्तत्र जनेश्वर ।
 नावतिष्ठत संग्रामे ताव्यमाना समन्ततः ॥ २४
 ततो योधैर्महाराज पलायद्भिस्तत्स्ततः ।
 अमवद्वाकुलं भीतैः पुत्राणां ते महद्बलम् ॥ २५
 तिष्ठ तिष्ठेति सततं सूतपुत्रस्य जल्पतः ।
 नावतिष्ठत सा सेना वष्यमाना महात्मभिः ॥ २६
 अथोत्कृष्टं महाराज पाण्डवैर्जितकाशिभिः ।
 धार्तराष्ट्रवलं दृष्ट्वा द्रवमाणं समन्ततः ॥ २७
 ततो दुर्योधनः कर्णमत्रवीत्प्रणयादिव ।

C. 8. 2233
 B. 8. 64-40
 K. 8. 67 41

MSS. फाल्गुन, V₁ B₁ पाडव, S चन्विना — After 19^{ab}, B₁ (marg) ins 625* — °) D₈ damaged. V₁ B₁ (marg) Da₁ Dn₁ D₁₋₅ 7 क्षिप्र रश्मीन्, B (except B₂) D₈ M₃ तदा रश्मीन्; T₂ M₁ रश्मीनय K₁ 2 B₂ 4 (marg) Dn₁ D₂₋₅ 7 8 M₂₋₄ अयाश्चानां; V₁ G₂ रयानश्चान्, B₁ 4 Da₁ D₁ तयाश्चानां, B₂ 8 T₂ M₁ तदाश्चाना (for रया) — °) V₁ स प्रचिच्छिदे; D₈ चिच्छिदेर्जुन; S आशु चिच्छिदे

20 °) G₁ 2 दुद्रुवुस् (for प्राद्रवस्) S तस्य (for ते तु) — °) Ś₁ K₂ 4 शरवेगप्रयोधिता, K₁ B₂ D₈ वेग(B₂ ने)प्रचोदिता, K₃ D₂ 8 प्रणोदिता; V₁ वेगेन चोदिता, B₁ 8-5 Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 8 वेगप्र(B₂ नेन, T₂ ने प्र)पीडिता. — °) D₈ स्वस्त्रिनदो (sic) (for [S]भून्निनदो) K₃ V₁ B D S दोरस् (for मूयस्) — °) G₂ तस्य (for तव) D₈ सैन्येन D₈ कोपन, S (except T₂) मारिय (for भारत)

21 °) Ś₂ पाडवस्तु, D₈ व म — °) K₃ B Dn₁ D₂₋₄ 7 समाद्रवन्, K₄ Da₁ D₈ उपाद्रवन्, T₂ 8 G अभिद्रवन् — °) T₁ G₂ निशितैर्वाणैर् — °) Ś₂ विमुञ्चते; S पा(G₂ प)तयंतो Da₁ D₁ 5 विमुञ्चन्क्रपिकेतन

22 °) Ś₂ पाडवस्तु; K₃ वास्तु, D₂ वैश्च T₂ G₁ 8 तावकी चतुरंगया — K₄ om (hapl) 22^b-23^a — °) D₈ धार्तराष्ट्रा, T₂ राष्ट्र, T₂ G₁ 8 पांडवैस्तु (G₁ श्च) (for धार्तराष्ट्री) K₃ महाचमू, Dn₁ D₈ चमू — °) Ś₂ K₁ अभज्यज(K₄ स)योद्धतै; K₃ B₃ अभज्यजितकाशिभि, V₁ Da₁ D₁ 2 5 8 अभज्यजि(V₁ श्चि)तकाशिभि, B₁ 4 D₂ 7 T₁ G₂ अभजि (T₁ G₂ भज्यते) जितकाशिभि, B₂ 5 Dn₁ D₄ संयुगे जितकाशिभि; T₂ 8 G₁ 8 M प्रभमा जित(M₁ जय)काशिभि

23 K₄ om. 23^a (cf. v. l. 22) — °) K₄ चित्रयोधनां D₂ कुरूणां नययोधिनां — °) B₂ न दोकु (for

शकुने) — °) K₃ V₁ B D S विशां पते (for महात्मन)

24 °) Ś₂ वार्यमाणा Da₁ D₁ 5 वार्यमाणस्तु कर्णेन — G₂ om. (hapl) 24^b-26^a — °) D₈ damaged. K₄ जनेश्वर, V₁ T₂ G₁ 8 विशा पते — °) Ś₂ K₁ 2 4 न व्य(Ś₂ वि)तिष्ठत; K₃ V₁ D₈ T₁ 8 G₂ नावतिष्ठति, B₁ 4 Da₁ D₁ 8-5 G₁ ना(B₁ न, D₈ नै)वातिष्ठत, B₂ Dn₁ D₂ 7 न चां (for नाव) — °) V₁ भज्यमाना; B Da₁ D₈ 4 7 पीड्य, D₁ 5 8 वष्य; M₂₋₄ ताप्य (for ताव्य). Da₁ D₁ 8 महात्मभि; T₂ 8 G₁ 8 M शितै शरै (for समन्तत)

25 G₂ om 25 (of v. l. 24) — °) D₈ तदा (for ततो) M योधैर् — M₂ om (hapl) 25^b-27^a — °) T₁ पालयद्भिस् V₁ B (except B₂) Dn₁ D₂₋₄ 7 8 (G₂ M₂ om) समतत, Da₁ D₁ 5 8 ह्वस्तत — °) D₈ अभवन्. Ś₁ K₁ 2 4 भूतै; Ś₂ भूते, B₁ 8 4 Dn₁ D₂₋₄ 7 T₁ 8 G₂ भीत; B₂ 5 D₈ भीते; T₂ भीम (for भीतै) — °) V₁ महद्बलं, D₈ महाबल

26 G₂ om 26^{ab} (cf. v. l. 24) M₂ om 26 (of v. l. 25) — °) V₁ B₂ 8 यद्गुश, B₁ 4 5 Dn₁ D₈ 4 7 च तत (for सतत) T₂ तिष्ठेति सतत सूत — B₂ om. (hapl) 26^a-27^a — °) V₁ B₁ 8 Dn₁ D₂ 6 8 T₁ 8 G₂ ना(D₈ नै)वतिष्ठति; B₄ D₈ 7 G₁ नावातिष्ठत, D₄ नान्वा (for नाव) — °) G₂ वार्यमाणा (for वष्यमाना) Da₁ D₁ 5 पीड्यमाना समतत

27 B₂ om 27 (cf. v. l. 26) M₂ om. 27^a (of. v. l. 25) — °) D₁ अयोक्नुष्ट, D₈ योक्नुष्ट, T₁ घो दुष्टं, T₂ योक्नुष्ट; G₁ 2 योक्नुष्टं (for योक्नुष्ट) — °) D₁ जितकाशितै — °) T₂ धार्तराष्ट्रे (for राष्ट्र) — °) Ś₂ द्रावमाणं; K₁ द्रवमाणं; B (B₂ om.) Dn₁ D₈ 4 7 विद्रुतं (Dn₁ ते) चै, D₂ 6 चावमानं S विद्रुतं सर्वतोदिश (T₁ 8 G₁ 8 M₁ श) — °) D₈ इदं (for इव) — °) K₄ यथा सेनां; B (except B₁) Dn₁ D₂₋₄ 6 7 S महामेना (B₂ D₈ T₁

28 °) D₈ इदं (for इव) — °) K₄ यथा सेनां; B (except B₁) Dn₁ D₂₋₄ 6 7 S महामेना (B₂ D₈ T₁

पश्य कर्णं यथा सेना पाण्डवैरदिता भृशम् ॥ २८
 त्वयि तिष्ठति संत्रासात्पलायति समन्ततः ।
 एतज्ज्ञात्वा महाबाहो कुरु प्राप्तमरिंदम ॥ २९
 सहस्राणि च योधानां त्वामेव पुरुपर्षभ ।
 क्रोशन्ति समरे वीर द्रान्व्यमाणानि पाण्डवैः ॥ ३०
 एतच्छ्रुत्वा तु राधेयो दुर्योधनवचो महत् ।
 मद्वराजमिदं वाक्यमब्रवीत्सूतनन्दनः ॥ ३१
 पश्य मे भुजयोर्वीर्यमस्त्राणां च जनेश्वर ।
 अद्य हन्मि रणे सर्वान्पाश्चालान्पाण्डुभिः सह ।
 वाहयाश्चान्नरव्याघ्र भद्रेणैव जनेश्वर ॥ ३२
 एवमुक्त्वा महाराज स्रुतपुत्रः प्रतापवान् ।

प्रगृह्य विजयं वीरो धनुःश्रेष्ठं पुरातनम् ।
 सज्यं कृत्वा महाराज संमृज्य च पुनः पुनः ॥ ३३
 संनिवार्य च योधान्स्वान्सत्येन शपथेन च ।
 प्रायोजयदमेयात्मा भार्गवास्त्रं महाबलः ॥ ३४
 ततो राजन्सहस्राणि प्रयुतान्यर्जुदानि च ।
 कोटिशश्च शरास्तीक्ष्णा निरगच्छन्महामृधे ॥ ३५
 ज्वलितैस्तेर्महाघोरैः कङ्कवर्हिणवाजितैः ।
 संछन्ना पाण्डवी सेना न प्राज्ञायत किञ्चन ॥ ३६
 हाहाकारो महानासीत्पाश्चालानां विशां पते ।
 पीडितानां बलवता भार्गवास्त्रेण संयुगे ॥ ३७
 निपतद्भिर्गजै राजन्नैश्चापि सहस्रशः ।

G₂ ना) — ^a) B₅ D₁ D₂ 4 7 पा (B₅ D₂ 4 7 प) चालैर्
 (for पाण्डवैर्) B₅ T₁ G₂ अदिता

29 ^a) G₂ अधि- (for त्वयि) K₃ जीवति (for
 तिष्ठति) B₅ सम्रासात्, D₅ सत्रासा — ^b) K₁ पालयति,
 K₄ T₁ G₂ पालयत (T₁ 'र्त्ति, G₂ 'ते) K₃ B₁ 4 5 D
 पलायनपरायणा (D₂ 'णा), T₂ 8 G₁ 8 M समताल्पपलायते.
 — G₂ om 29^a-30^a — ^c) १ K₂ 4 एव (for एतज्)
 T₁ श्रुत्वा (for ज्ञात्वा) T₂ G₂ महाराज (for 'बाहो)
 — ^d) D₁ प्रासा; T₁ यत्न, Ca 0 प्राप्तम् (as in text).

30 G₂ om 30 (cf. v 1 29) — ^a) M योधानो
 — ^b) K₁ 8 V₁ B (except B₄) D (except D₂) T₂ 8
 G₁ 8 M पुरुषोत्तम (B₂ 8 'म); K₄ 'पर्षभ — ^c) T₂ G₁ 8
 M क्रोशते (M₂ 'तो) B₂ वीर, M₂-4 वीरा (for वीर)
 T₂ क्रोशति र्महावीर्यैर् — ^d) १ S₂ द्रान्व्यमाणानि (sic),
 K₄ द्रावमा' (for द्रान्व्य') S (G₂ om) चार्यमाणा सम-
 सत्

31 Before 31, T₂ G₁ 8 ins. संजय — ^a) D₂
 एवमुक्त्वा (for 'च्छ्रुत्वा) B₁ 4 D₁ D₂ 3 7 [अ]पि (for
 तु) — ^b) Bom. ed. महान् (for महत्) T₂ दुर्योधन
 मचोदयत् — ^c) K₃ D₂ कुरुवदन (D₂ 'न); B D₁ D₁
 D₁ 8-8 1 प्रहसन्निव, T₁ पुरुपर्षभ; G₂ पुरुषोत्तम

32 ^a) K₂ पश्यामि (for पश्य मे) — ^b) T₂
 G₂ 8 मद्राणां (for अस्त्राणा) K₄ M₁ जनेश्वर, K₃ B₅
 D₂ 0 परतप, D₂ नरेश्वर — ^c) T₁ 8 G M₄ पार्यान्
 (for सर्वान्) — ^d) D₁ पांचाल्यान् K₃ सह पाण्डुभि
 (by transp.), V₁ B₂ 8 सहपादवान् (B₂ 'द्वै), D₂ 0 8
 M₁ पादवै सह, T₁ 8 G केकयै सह — ^e) D₅ भद्रेणैव;
 T₁ 2 M भद्रायैव; T₂ G मद्राघीषा (for भद्रेणैव) K₁ 4

जनेश्वर, V₁ B D S न सशय K₃ यत्र पार्यो धनुर्धर.

33 ^a) D₁ D₁ 5 महाबाहो (for 'राज) — K₂ om.
 (hapl) 33^bed. — ^b) B₅ सूतपुत्रं — ^c) G₁ शूरो (for
 वीरो) — ^d) B₁ 4 प्रतापवान् (for पुरातनम्) — ^e) K₁
 V₁ B₁ 4 5 D₂ 2 7 सज, B₂ सद्य — ^f) १ S₂ K₁-3 संमृज्य;
 V₁ B₂ प्रगृह्य, B₁ 8-8 D₁ D₂-4.7 सगृह्य; D₅ T₁ प्रमृज्य;
 G₂ प्रपूज्य

34 ^a) K₁ 4 स निवार्यं T₁ 8 G तु (for च) K₃
 B (except B₂) D₁ D₂ 4 7 योधानस, D₂ योधानान्, S
 तान्यो (M 'न्यौ) धान् — ^c) १ S₂ K₃ T₂ प्रयोजयद् (for
 प्रायो) — ^d) G₂ महाबल

35 ^a) T₁ 8 G₁ 8 M तस्माद्, G₁ तस्य (for ततो)
 T₂ तस्मादस्त्रान्महाराज — ^b) १ K₂ [अ]र्जुदानि — ^c) K₄
 स्व-, B₁ 8 4 तु (for च) १ S₂ शरास्तीक्ष्णैर्, D₁ D₁ 8
 शरास्तीक्षा, T₁ G₂ शरौघाणां (G₂ 'णि); T₁ 8 G₁ 8 M
 घरा घोरा — ^d) T₁ 8 G M₂-1 निर्गच्छति, M₁ निरागच्छन्
 (for निर')

36 ^a) K₃ B₁ 4 5 D (except D₂ 8) S शरैर् (for
 महा) G₂ वाणै (for 'घोरै) — ^b) K₃ D₂ -बर्हण
 १ S₂ K₄ -वासितै (for -वाजितै) — ^c) १ S₂ संछन्न, D₁ स
 छन्ना, D₂ 0 सवृत्ता — ^d) K₁ om न १ S₂ K₃ V₁ D₂
 S प्रज्ञायत

37 ^b) Some MSS पंचालानां, T G पादवानां — ^c)
 T₂ M ताडिताना (for पीडि') D₁ D₁ 8 च बलवद्;
 T₂ G₂ 8 बलवतां — ^d) K₁ भार्गवस्त्रेण

38 ^a) K₃ गजानीकै (for गजै राजन्) — ^b) K₁ V₁
 B₁ 4 5 D₁ D₂-4 6 7 लक्षैश् (for नरैश्) — B₁ 8 om
 (hapl) 38^{ed} — ^c) B₅ महाराज; S नरश्रेष्ठ (T₂ 'ष्टैर्) (for
 'व्याघ्र) — ^d) K₃ V₁ D₁ D₁ 8 8 हृष्यैश्चैव, B₁ D₁

रथैश्चापि नरव्याघ्र हयैश्चापि समन्ततः ॥ ३८
 प्राकम्पत मही राजनिहतैस्तैस्तवस्ततः ।
 व्याकुलं सर्वमभवत्पाण्डवानां महद्बलम् ॥ ३९
 कर्णस्त्वेको युधां श्रेष्ठो विधूम इव पावकः ।
 दहन्त्यत्रनरव्याघ्र शुशुभे स परंतपः ॥ ४०
 ते वध्यमानाः कर्णेन पाञ्चालाश्चेदिभिः सह ।
 तत्र तत्र व्यमुह्यन्त वनदाहे यथा द्विपाः ।
 चुक्रुशुस्ते नरव्याघ्र यथाप्राग्वा नरोत्तमाः ॥ ४१
 तेषां तु क्रोशतां श्रुत्वा भीतानां रणमूर्धनि ।
 धावतां च दिशो राजन्निव्रस्तानां समन्ततः ।
 आर्तनादो महास्त्र प्रेतानामिव संप्रुवे ॥ ४२

वध्यमानांस्तु तान्दृष्ट्वा स्रतपुत्रेण मारिष ।
 वित्रेसुः सर्वभूतानि तिर्यग्योनिगतान्यपि ॥ ४३
 ते वध्यमानाः समरे स्रतपुत्रेण सृञ्जयाः ।
 अर्जुनं वासुदेवं च व्याक्रोशन्त मुहुर्मुहुः ।
 प्रेतराजपुरे यद्वत्प्रेतराजं विचेतसः ॥ ४४
 अथात्रवीद्वासुदेवं कुन्तीपुत्रो धनंजयः ।
 भार्गवास्त्रं महाधोरं दृष्ट्वा तत्र समीरितम् ॥ ४५
 पश्य कृष्ण महाबाहो भार्गवास्त्रस्य विक्रमम् ।
 नैतदस्त्रं हि समरे शक्यं हन्तुं कथंचन ॥ ४६
 स्रतपुत्रं च संरब्धं पश्य कृष्ण महारणे ।
 अन्तकप्रतिमं वीरं कुर्वाणं कर्म दारुणम् ॥ ४७

C 8. 276
 B. 8. 64 62
 K 8. 67 62

D₁₋₁ १ नरैश्चैव, D₀ सहस्रैश्च (for हयैश्चापि) § K₁ २ ६
 सहस्रत, K₂ च सर्वदा

39 D₃ reads 39^{ab} on marg — ^a) T₁ G₂ महावीर
 (G₂ 'रैर), G₁ महाराजन् (for मही राजन्) — ^b) V₁
 B₁₋₁ D₁ D₂ २ ३ समतत (for ततस्तत) S निपतद्विर्ग
 तामुभि — ^d) B₂ महानर

40 ^a) K₁ श्रेष्ठ T₂ G तथा (G₁ 'या) क्रुद्धो महाराज
 — ^b) K₄ विधूम (for विधूम) — ^c) B₂ सकृच्च, G₂ दहच्च
 (for दहच्च) § २ K₁ २ D₃ T₂ नरव्याघ्र, D₀ महाराज
 — ^d) M₁ परतप

41 ^c) D₀ om one तत्र K₃ ६ V₁ B₄ विमुह्यत
 T₁ ३ G तत्र तत्रैव मुह्यते (G₁ 'त), T₂ तत्र व्यमुह्यंत सदा,
 M₁ तत्र तत्र प्रमुह्यंत — ^d) G₁ दावदोह (sic) T G₂ ३ M
 दावदाहे (T₁ 'दग्वा) राजा इव — ^e) K₁ ३ V₁ B D T₂
 M च (for से) D₁ ३ नरव्याघ्रा T₁ ३ G क्रोशति च (G₁
 'तीव) महाराज — ^f) K₁ T₁ ३ G यथाप्राग (K₁ 'ण), K₃
 V₁ B₂ D₂ ययोत्साह, B₁₋₁ Da₁ D₁ D₁₋₁ १ यथा व्याघ्रा,
 D₀ व्यधितास्ते, T₂ M यथाप्राग (T₂ 'य्यान्, M₁ 'प्रायो)
 (for यथाप्राग्वा) § २ K₁ नरोत्तम, T₂ M₁ नरोत्तमान्

42 ^a) B₂ तद् (for तु) D₀ क्रोशनो K₃ V₁ D₀ ३
 भीमो, B D₁ D₁₋₁ १ भासीद्, Da₁ भीम; S दीन (for
 युत्वा) — ^b) K₃ भीमा नो (for भीताना) — ^c) D₁
 ततो (for दिशो) — ^d) B₁ ३ D₁ D₂₋₁ १ व्रस्ताना च, B₂
 प्रास्ताना च (for विव्रस्तानां) — ^e) D₀ आर्तनादा; D₃
 'रावो (for 'नादो) K₃ D₂ ३ T₁ G₂ महानासीत्; V₁ B₂
 [S]भवत्तत्र, T₂ ३ G₁ ३ M यभूवाग्र (for महास्त्र) — ^f)
 B (except B₁) D₁ D₂₋₁ ० १ T₁ G₂ भूतानाम् (for
 प्रेता) § K₁ २ ६ सयुगे (for सङ्गवे) Cc cites प्रेतानां

and सङ्गवे

43 ^a) D₁ M₁ वध्यमानाश्च D₁ ततो (for तु तान्)
 — ^b) K₃ ६ मारिष — ^d) K₁ च (for [अ]पि)

44 ^b) § २ K₁ सृञ्जय — ^d) § K₁ २ ६ व्याक्रोशतो;
 K₃ क्रोशतश्च, B₁ ३ Da₁ D₁ ३ क्रोशति स्त, B₁ ३ D₁
 D₂ १ १ क्रोशति च, T₁ G₂ विक्रोशति; T₂ G₁ ३ व्याक्रोशति
 (for 'दन्त) B₃ पुन पुन (for मुहुर्मुहु) — S ins.
 after 44^{ca} K₄ B (except B₂) Da₁ D₁ D₁ ३-१ ins
 after 44

626* श्रुत्वा तु निनदं तेषा वध्यता कर्णसायकै ।
 — ^c) K₄ V₁ M₁ प्रेतराजपुर — ^f) S प्रेताना वै विचेतसा
 Ca cites विचेतस (as in text). — After 44, V₁
 D₂ ins.

627* अथार्जुनो महाबाहु सर्वशस्त्रभृतां वर ।
 दुःसहो वज्रिणाप्याजौ पराजित्य गुरो सुतम् ।
 [(L 1) D₂ तथा (for अथ) — (L 2) D₂ दुःसह.]

45 D₂ om. 45 — ^a) B₁ तथा (for अथ) V₁ B₃
 Da₁ D₁ अथवीद्वासुदेव च (B₃ तु) — ^d) B₂ तेज, M₂₋₁
 कर्ण (for तत्र) Da₁ समारितं, M₁ समीरित (for 'रितम्).
 D₀ दृष्ट्वा तु यत्नवत्तर

46 ^b) K₁ om (hapl.) from स्य up to नैतदस्त्र (in
 46^c) D₃ विक्रम, T₂ G वैभव (for विक्रमम्) — ^e) V₁
 B₂ ३ D₂ G₂ तु (for हि) — ^d) K₄ कर्तुं (for हन्तुं)

47 ^a) T₁ G₃ तु (for च) B₃ सक्रुद्धं (for सरब्धं).
 — ^b) D₁ ३ कृष्ण, D₀ कर्ण Da₁ D₁ ३ महाह्वे; D₃
 'मृधे, T₁ ३ G₂ M 'रयं, T₂ G₁ ३ 'यल (for 'रणे) — ^c)
 § २ वीर; K₃ V₁ B₁ २ ६ ५ D T₁ ३ G वीर्यै; B₃ T₂ M युद्धे
 (for वीरं) — ^d) D₀ om कर्म दारुणम् § २ (sup. ins
 as in text) S दुष्करं (for दारुणम्)

सुतीक्ष्णं चोदयन्नश्वान्नेक्षते मां मुहुर्मुहुः ।
न च पश्यामि समरे कर्णस्य प्रपलायितम् ॥ ४८
जीवन्प्राप्नोति पुरुषः संख्ये जयपराजयौ ।
जितस्य तु हृषीकेश वध एव कुतो जयः ॥ ४९
ततो जनार्दनः प्रायाद्द्रष्टुमिच्छन्युधिष्ठिरम् ।

श्रमेण ग्राहयिष्यंश्च कर्णं युद्धेन मारिष ॥ ५०
अर्जुनं चाब्रवीत्कृष्णो भृशं राजा परिक्षतः ।
तमाश्वस्य कुरुश्रेष्ठ ततः कर्णं हनिष्यसि ॥ ५१
ततो धनंजयो द्रष्टुं राजानं वाणपीडितम् ।
रथेन प्रययौ क्षिप्रं संग्रामे केशवाज्ञया ॥ ५२

48 °) K₃ V₁ B D S अमीक्षणं (for सुतीक्ष्णं) K₃
D₃ चोदया (D₃ °य)श्वान्; V₁ T₃ G₁ °यश्वाश्वान्; B₁
°यज्ञस्मान्, D₂ °नोदयन्न (D₃ °यश्वा)श्वान्, T₁ प्रेयन्नश्वान्;
M₁ चोदयत्यश्वान् — °) B₁ प्रेक्ष्यतो B₂ [S]सौ, D₁ M₂-4
D₁ मा (for मा) K₁ om one मुहु — °) K₃ वनं
(sio) (for न च) K₄ B₂ पश्याम, D₃ S क्षप्यामि
Dn₁ om., S कर्णस्य (for समरे) C_v न च पश्यामि
समरे (as in text) — °) Ś₁ K₁ ° B₂ ° D₃ कर्णस्य प्रपलायितुः;
V₁ B₁.a.4 Da₁ Dn₁ D₁-7 C_v कर्णं प्रति पलायितुं, T G M₁
संयुगे वै (T₂ °गेह; M₁ °गेह) पलायितु, M₂-4 पश्यतोह
पलायितुं

49 °) Ś₁ K₂ ° जयन् B₃ शक्नोति; T₂ आप्नोति
(for प्राप्नोति) M₁ पुरुष — °) T₃ G₃ संखे, G₂ M
संखे (for संख्ये) — °) K₃ B D₂ ° 7 T₁ ° G₂ ° M₂-4
मृतस्य; Dn₁ समस्य, T₂ M₁ जातस्य, G₁ द्रुतस्य (for जितस्य)
G₁ om. तु V₁ B₁ ° Da₁ D₁ ° च; T₁.s G₂ ° हि (for
तु) — °) B₃ Dn₁ D₃.4 ° 7 M₁ भंग (for वध).
— After 49, V₁ B (except B₂) Dn₁ D₂-4 7 ins °

628* एवमुक्त्वस्तु पार्थेन कृष्णो मतिमतां वरम् ।

धनंजयमुवाचेद प्राप्तकालमरिदमम् ।

[(L. 1) B₁ ° 4 वर — (L. 2) Dn₁ उवाचेद (for
°चेद) V₁ B₁ ° अरिदम, B₂ ° D₃ ° 4.7 ° दम]
B₃ cont B₁ ° 4 D₂ ins after 51 Dn₁ D₃.4 7 after
50

629* कर्णेन हि दृढं राजा कुन्तीपुत्र परिक्षत ।

तं दृष्ट्वाश्वस्य च पुन कर्णं पार्थ वधिष्यसि ।

[(L. 1) B₁ D₃ परिक्षित. D₂ प्राप्तकालमरिदम (for the
posterior half) — D₂ om line 2 — (L. 2) B₃ कथ
(for कर्ण)]

While Dn₁ cont after 628*

630* प्रतिपद्यस्व कौन्तेय प्राप्तकालमनन्तरम् ।

कर्णमेकाकिन हत्वा रयानीकेन भारत ।

The above is followed by the repetition of
575* in Dn₁

On the other hand, S (G₂ reading it twice) ins
after 49.

631* एष कर्णे रणे भाति मध्याह्न ह्व भास्कर ।

निवर्तय रथं कृष्ण जीवन्भद्राणि पश्यति ।

50 B₃ om 50-51 V₁ D₂ transp. 50 and 51.
— °) B₂ प्राह, T G श्रुत्वा (for प्रायाद्) V₁ B₂ Dn₁
D₃.4 7 एवमुक्त्वा पुन (V₁ तत) प्रायाद् — °) M राजन्
(for दृच्छन्) K₄ युधिष्ठिर. — For 50^{ab}, T G subst.
सजय उवाच ।

632* ततो जनार्दन श्रुत्वा तस्य वाक्यं विशा पते ।

After the above, T G ins

633* रथेनापययौ क्षिप्रं संग्रामादिति भारत ।

प्रत्यनीकमवस्थाप्य भीम भीमपराक्रमम् ।

अलं विपहितुं श्लेष कुरूणां सप्रपद्यताम् ।

[(L. 3) T₁ सर्वयुध्यता, G₁ ° संप्रपद्यतां (for °पद्यताम्)]

— °) K₃ ग्राहयानश्च — °) K₁ मारिष; K₃ V₁ B (B₃
om) Da₁ D₁ ° 5 6.8 M भारत (for मारिष) K₄ राजानं
वाणपीडितं; Dn₁ D₂ ° 7 युद्धे कर्णं विशा पते — For 50^{ab},
T G subst

634* कर्णं च समरे राजन्ग्राहयिष्यन्श्रम प्रति ।

After the above, T G ins M ins after 50

635* विश्रमार्थं च कौरव्य पाण्डवस्य महात्मन ।

अपयातो रणाद्वीरो राजान द्रष्टुमेव च ।

[(L. 1) T₃ G₃ पार्थिवस्य, G₁ पार्थस्य च (for पाण्डवस्य).
— T₃ M om line 2 — (L. 2) G₂ राजन् द्रष्टुमेव च (for
the posterior half)]

After 50, Dn₁ D₃ ° 7 ins 629*.

51 B₃ om. 51 (of. v 1. 50). Dn₁ D₃ ° 7 om 51.

V₁ D₂ transp 50 and 51 — °) Ś₂ K₄ M₂-4 C₃

परि (K₄ °री)क्षित (for परिक्षत) — °) Ś₂ तमाश्वस्य;

K₃ समाश्वस्य (for तमां) B₂ D₃ T₃ G₃ M कुरुश्रेष्ठ — °)

K₃ V₁ B₁ D₃ समेष्यसि; B₂ Da₁ D₁ ° समेष्यति (for

हनिष्यसि) — After 51, B₁ ° 4 D₂ ins 629*

52 °) T G श्रुत्वा (for द्रष्टुं) — °) K₃ D₃ T₁

शरपीडितं, T₂ ° G M शल्य — After 52^{ab}, T G ins.

636* याहि याहीति बहुशो वासुदेवमचोदयत् ।

राजानं प्रति वाण्येय दूयते मे दृढ मन ।

स चोद्यमान पार्थेन केशिभ्रो वृष्णिनन्दन ।

— °) Da₁ D₁ ° [उ]पययौ, M [अ]व° (for प्रययौ).

B D (except D₃) M संग्रामात् T G रथेनापययौ क्षिप्रं

संग्रामाद्भोरदर्शनात्

गच्छन्नेव तु कौन्तेयो धर्मराजदिदक्षया ।
 सैन्यमालोकयामास नापश्यत्तत्र चाग्रजम् ॥ ५३
 युद्धं कृत्वा तु कौन्तेयो द्रोणपुत्रेण भारत ।
 दुःसहं वज्रिणा संख्ये पराजिग्ये भृगोः सुतम् ॥ ५४
 द्रौणिं पराजित्य ततोऽग्रधन्वा
 कृत्वा महहुष्करमार्यकर्म ।
 आलोकयामास ततः स्वसैन्यं
 धनंजयः शत्रुभिरग्रधृष्यः ॥ ५५
 स युध्यमानः पृथनामुखस्या-
 ञ्छूराञ्छूरो हर्षयन्सन्व्यसाची ।
 पूर्वापदानैः प्रथितैः प्रगंस-

न्धिरांश्चकारात्परथाननीके ॥ ५६
 अपश्यमानस्तु किरीटमाली
 युधि ज्येष्ठं भ्रातरमाजमीढम् ।
 उवाच भीमं तरसाम्युपेत्य
 राज्ञः प्रवृत्तिस्त्विह केति राजन् ॥ ५७
 भीम उवाच ।
 अपयात इतो राजा धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः ।
 कर्णवाणविभ्रमाज्ञो यदि जीवेत्कथंचन ॥ ५८
 अर्जुन उवाच ।
 तस्मान्नुवाञ्शीघ्रमितः प्रयातु
 राज्ञः प्रवृत्त्यै कुरुसत्तमस्य ।

C ४ 3223
 B-४ 65 5
 K ४ 60 13

53 ^a) T₂ च (for तु) — ^d) D₃ सोम्रजं (for चाग्रजम्) Dc न चापश्यत्तमग्रज

54 M₁₋₄ om 54 — ^a) K₂ युद्धे (for युद्धं) — ^b) T₂ रणे भारत दु पह — ^c) B₂ वज्रिणो B₃ Da₁ D₁ ६ [अ]प्याजौ (for सख्ये) T₂ एकेन पत्रिणा सख्ये, T₃ G₂ ३ M₁ दु पह मंत्रिण (G₂ मंत्रिण, M₁ पत्रिणा) सखे (T₃ G₂ 'वे) — ^d) K₂ पराजिग्ये (sic), K₃ ५ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇ 'जित्य, D₈ परिजिग्ये, T G M₁ पराजित्य K₃ V₁ B D T G M₁ गुरो, Dn₁ om (for भृगो) — After 54, K₄ V₁ (marg) B D (except D₂ ३) S ins an addl colophon [Day of Karna's Generalship K₄ द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy name T₁ कर्ण-विजयो अर्जुनपरायनं, T₂ भार्गवास्त्रप्रयोग — Adhy no (figures, words or both) B₁ 64, B₂ 67, B₃ 66, Da₁ 75, D₂ 45, D₃ 65, T₁ ३ G 72, T₂ M 71]

55 Before 55, K₂ V₁ (marg) B D (except D₂ ३ ३) ins सजय उवाच — ^a) G₁ द्रौणिं T₁ ३ G परित्य (G₁ 'त्व)ज्य (for पराजित्य) १ K₂ ५ D₈ तदो अग्रधन्वा; V₁ ततोऽग्रकर्मा, B₁ D₁ ६ ततोऽग्र्य — ^b) D₃ om कृत्वा १ V₁ महा (for महद्) K₁ -हुष्करमार्यकर्म, V₁ B₁ ५ Dn₁ D₂ ३ १ -हुष्कर (V₁ B₁ 'र) शूरकर्म, D₂ ६ 'रं कर्म संख्ये, T G M₁ ३ 'रमार्यकर्मा (for 'कर्म) — ^c) B₁ D₃ G₁ ३ M₁ तत स सैन्यं, D₂ ६ यत्त समस्त (for तत स्वसैन्य) — ^d) १ K₁ २ अग्र (१ 'त्र)ष्ट; K₄ G₁ २ M₁ 'ष्ट्यं (for 'ष्ट्य)

56 ^a) १ K₁ B₂ T G₂ ३ M सयुध्यमानान् (१ K₄ 'न), K₁ सयुद्धमना (sic), K₂ B₂ ६ D₃ ६ स (B₃ प्र-) युध्यमानान्, V₁ G₁ सयुध्यमानान्; B₁ Da₁ Dn₁ D₁₋₅ १ अयुध्यमानान्, B₃ सवध्यमानान् (for स युध्यमान) B₁ पृथनामुखस्यान्, Da₁ D₁ ६ पृथनामुखस्यान्; D₈ प्रतना

— ^b) K₃ नरान्सर्वान्, V₁ B₂ ६ Da₁ D₁ ६ योधाश्शूरो (B₃ 'रान्); B₁ ३ कृच्छ्रेण शूरान्, B₄ Dn₁ D₁ १ शूरै शूरान्, D₂ ६ शूरात्रणे, D₃ शूर शूरान् (by transp), T₁ शूरो रथीन्, T₂ M शूरान्वी (M₁ 'न्य)रो, T₃ G तान्ने (G₂ ता वै) शूरो — ^c) V₁ B₁₋₃ पूर्वावदानै; B₄ ६ Dn₁ D₂₋₄ १ पूर्वप्रहारै, Da₁ D₁ ६ ६ ६ पूर्वावदानै (for 'पदानै) K₃ Dn₁ D₂ प्रथित, D₂ ३ मथितान् (D₃ 'त) V₁ B₂ प्रदास्य; T₃ G₁ २ प्रदासा (T₃ 'तान्) (for प्रदासन्) — ^d) B. T₁ M स्थितांश्च K₃ T₁ [अ]तिरथान्, G₁ [आ]त्मघरान् B₁ ६ Dn₁ D₂₋₄ १ स्थितान्महात्मा स रथान नेकान् (D₂ 'नीके)

57 ^a) Dn₁ किरीटमाली, T₂ ३ G तत (T₂ रणे) किरीटी — ^b) १ K₄ D₃ युधि श्रेष्ठ; K₁ corrupt, K₂ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₅ ३ युधिष्ठिर, D₇ T₂ M युद्धे ज्येष्ठ (D₇ 'ष्ट), T₁ ३ G युद्धे स्थित (for युधि ज्येष्ठ) D₉ ३ भारतम् (for भ्रातरम्) G₂ आजिमीढं — ^c) G₂ तरसाम् K₁ व्युपेत्य, K₃ निपत्य, G₁ उपेत्य (for [अ]म्यु) — ^d) V₁ B D (except D₈) T₁ ३ M₁ प्रवृत्ति V₁ क च, B (except B₃) Da₁ D₁ ६ वद, D₂ वृत्त (for त्विह) K₃ केन, V₁ ते स; B₁ ३-६ Dn₁ D₂ ४ १ S कुत्र, B₂ कात्र, Da₁ D₁ ६ का जु, D₂ चाशु, D₃ केति (for केति) K₃ V₁ B₁ ३ ५ Dn₁ D₃ ४ ६-३ राजा, B₂ ६ Da₁ D₂ ६ भीम; D₁ भीम, S वे (T₁ वे)ति (for राजन्)

58 Some MSS भीमसेन (for भीम) — ^a) K₄ यतो (for हतो) — ^b) B₁ धर्मराजो (for 'पुत्रो) — ^c) K₂ T₁ G₁ ३ M कर्णवाणविभ्रमाङ्गो, K₄ 'विभ्रमाङ्गो; V₁ 'विभ्रमाङ्गो; B Da₁ Dn₁ D₁₋₅ १ 'णामितसाङ्गो, D₃ T₂ ३ G₃ 'णविभ्रमाङ्गो

59 ^b) T₁ ज्ञाति, T₂ ३ G M₃ ज्ञातु, M₁ ज्ञात्वा (for राज) K₃ D₃ प्रवृत्ता, K₄ प्रवृत्तै, D₁ ६ 'वृत्तौ, S 'वृत्ति-

नूनं हि विद्वोऽतिभृशं पृषत्कैः
 कर्णेन राजा शिविरं गतोऽसौ ॥ ५९
 यः संप्रहारे निशि संप्रवृत्ते
 द्रोणेन विद्वोऽतिभृशं तरस्वी ।
 तस्थौ च तत्रापि जयप्रतीक्षो
 द्रोणेन यावन्न हतः किलासीत् ॥ ६०
 स संशयं गमितः पाण्डवाग्र्यः
 संख्येऽद्य कर्णेन महानुभावः ।
 ज्ञातुं प्रयाह्याशु तमद्य भीम
 स्थास्याम्यहं शत्रुगणाच्चिरुध्य ॥ ६१
 भीम उवाच ।
 न्वमेव जानीहि महानुभाव

राज्ञः प्रवृत्तिं भरतर्यभस्य ।
 अहं हि यद्यर्जुन यामि तत्र
 वक्ष्यन्ति मां भीत इति प्रवीराः ॥ ६२
 ततोऽप्रवीदर्जुनो भीमसेनं
 संशप्तकाः प्रत्यनीकं स्थिता मे ।
 एतानहत्वा न मया तु शक्य-
 मितोऽपयातुं रिपुसंघगोष्ठात् ॥ ६३
 अथान्रवीदर्जुनं भीमसेनः
 स्ववीर्यमाश्रित्य कुरुप्रवीर ।
 संशप्तकान्प्रतियोत्स्यामि संख्ये
 सर्वानहं याहि धनंजयेति ॥ ६४
 तद्भीमसेनस्य वचो निशम्य

T₁ कुरुनंदनस्य; T₂ s G₁ s M पुरुपर्यभस्य — °) V₁ B₁ s 4 s
 Dn₁ D₂-4 7 T₁ नून न, T₈ G नृसिंह- (for नून हि) B₃
 हि (for ऽति) S₁ K₃ पृषत्कै, K₁ पृषत्कै, K₄ पृषत्कै;
 D₈ प्रपत्कै — B₁ om. 59²-60²

60 B₁ om 60² (cf v l 59) — °) S₂ या K₄
 Dn₁ D₂ संप्रहारैर T G M₁ युधि (for निशि) K₄ निशि
 सवृत्ते, B₁ s Dn₁ D₂ s 7 निशिते पृषत्कैर, D₂ M₂-1 तुमुले
 (D₂ निशिते) प्रवृत्ते (for निशि संप्र) — °) K₃
 B D (except D₆ s) स, T₁ M₁ हि (for च) S₂
 जनप्रतीक्षयो (sic), K₁ जयप्रतीक्षो, S जय प्रतीक्ष्य (T₁
 G₂ 'क्षन्' — °) K₃ B D (except D₆) M₂ s द्रोणोपि;
 M₃ द्रोणो न (for द्रोणेन) G₁ द्रोणो यथावन् (for द्रोणेन
 यावन्) D₆ s (marg as in text) च्यवित, G₁ s M₁ s
 निहत (for न हत)

61 °) K₃ क्षमदाय (for स सशय) K₃ निहत;
 T₁ G₂ प्राप्तवान् (for गमित) K₂ पाटवाग्र्या; B₂ 'वाग्र्य,
 M₁ 'वाग्र्य — °) B₃ T₂ G₁ transp सरख्येऽद्य and कर्णेन
 B₁ D₈ सरख्ये स, D₈ रणेद्य; T₁ G₂ समेत्य, T₈ G₂ कर्णेन,
 M शंकेद्य (for सरख्येऽद्य) T₈ G₂ सधेद्य (for कर्णेन)
 — °) K₁ ज्ञात B₃ त्वया हि, M₁ प्रसह्य (for प्रयाहि)
 B₃ [अ]द्य (for [आ]द्य) V₁ B₃ Dn₁ D₁ s T₂ s G
 transp आशु and अद्य B₂ ज्ञातु प्रयाह्याशु भीम

62 Some MSS भीमसेन (for भीम) — °) G₁ तमेव
 (for त्वमेव) — °) K₁ राजा (for राज्ञः) Dn₁ D₁ s
 कुरुसत्तमस्य, T₁ s G₁ s 2 पुरुपर्यभस्य — °) B₂ s Dn₁
 D₂ s 4 7 याम्यामित्रा, T₈ G₁ s तत्र यामि (by transp)

B₁ अह यद्यर्जुन यास्यामि तावद् — °) B₁ s Dn₁ D₂ s 4 7
 वदति, D₂ वक्षति K₁ भीता, M₂ भीम (for भीत)

63 °) B₃ ततोर्जुनो भीमसुवाच संख्ये; T₈ G ततोर्जुनो
 ह्यप्रवीक्षीमसेनं — °) K₃ संसप्तका K₁ प्रतिनीक, B
 (except B₅) Dn₁ D₂ s 4 7 प्रत्यनीक, Dn₁ D₁ s T₁ s G
 M 'नीका, D₂ T₂ 'नीके, G₂ 'नीकान् D₂ स्त्रिमेते (610)
 (for स्थिता मे) — °) K₃ V₁ B₂ s Dn₁ D₂-4 7 [अ]द्य,
 B₁ s 4 Dn₁ D₁ s 0 s G₂ तु (for न) K₃ V₁ B D न,
 S [अ]द्य (for तु) — °) K₂ हतोपयातु, B₃ 'पयातं,
 D₂ इति प्रयातु, D₆ s इत प्रयातु, T₁ G₁ इहा (G₂ 'हो'पं
 (for हतोऽप्य) S₂ K₁ s V₁ रय (V₁ वृष)सघगोष्ठात्; K₃
 B₁ रिपुसघ (K₃ 'प्र'योगात्, D₆ 'सिंहगोष्ठात्, S 'सघमध्यात्
 G₂ cites गोष्ठात्

64 °) D₆ तया (for-अद्य) T₂ अयार्जुनं भीमसेनो
 वचोच्च — °) B₁ Dn₁ D₆ 7 आसाद्य; B₄ s आस्थाय (for
 आश्रित्य) K₄ कुरुप्रवीरा; B₁-3 Dn₁ D₁ s 4 5 s
 T G₂ M 'प्रवीर (B₂ 'र) — °) Some MSS सप्तसकान्
 K₄ ज्यतियोत्स्यामि; B₁ s Dn₁ D₁ s 7 प्रतियास्यामि, D₈
 योधयिष्यामि (for प्रतियोत्स्यामि) T₈ G₂ M₂ संवे; G₂
 M₁ s 4 संवे — °) V₁ B₁ s 4 s Dn₁ D₂ s 4 7 ह्य (for
 [ह]ति)

65 G₂ om. 65 Before 65, B₁ s-5 Dn₁ D₁ s
 ins सजय उवाच; B₂ धनंजय उवाच — °) V₂ B₅ Dn₁
 D₂ s 4 7 सुदुष्कर, B₃ 'वंचो, D₂ s 0 'धरं, T₁ जिप्युर्वचो,
 T₂ M धनंजयो, T₈ G₁ s जिप्युस्तदा (for सुदुर्वचं) K₃
 आतुरमित्रसख्ये, T₂ आतुरं मित्रमध्ये — V₁ B₂ s 5 Dn₁

सुदुर्वचं भ्रातुरभिन्नमध्ये ।
 द्रष्टुं कुरुश्रेष्ठमभिप्रयातुं
 प्रोवाच वृष्णिप्रवरं तदानीम् ॥ ६५
 चोदयाश्चान्हृषीकेश विगाहैतं स्थार्णवम् ।
 अजातशत्रुं राजानं द्रष्टुमिच्छामि केशव ॥ ६६
 ततो ह्यान्सर्वदाशार्हमुख्यः
 प्राचोदयद्भीममुवाच चेदम् ।
 नैतच्चित्रं तव कर्माद्य वीर -
 यास्यामहे जहि भीमारिसंघान् ॥ ६७
 ततो ययौ हृषीकेशो यत्र राजा युधिष्ठिरः ।

शीघ्राच्छीघ्रतरं राजन्वाजिभिर्गुरुडोपमैः ॥ ६८
 प्रत्यनीके व्यवस्थाप्य भीमसेनमरिंदमम् ।
 संदिश्य चैव राजेन्द्र युद्धं प्रति वृकोदरम् ॥ ६९
 ततस्तु गत्वा पुरुषप्रवीरो
 राजानमासाद्य शयानमेकम् ।
 रथादुभौ प्रत्यवरुह्य तस्मा-
 द्वचन्दतुर्धर्मराजस्य पादौ ॥ ७०
 तौ दृष्ट्वा पुरुषव्याघ्रौ क्षेमिणौ पुरुषर्षभ ।
 मुदाभ्युपगतौ कृष्णावश्विनाविव वासवम् ॥ ७१

C 8 3303
B 8 65 16
K 8 68 27

D₂ 4 7 ins after 65^{ab} K₄ Da₁ D₁ 5 after 65
 637* मयासकानीन्मसखमेक
 सुदुष्कर धारयामीति पार्थ ।
 उवाच नारायणमप्रमेयं
 कर्षिभ्वज सत्सपराक्रमस्य ।
 श्रुत्वा वचो भ्रातुरदीनसत्त्व- [5]
 सद्राहवे सत्यवचो महारमा ।
 [(L 2) V₁ B₄ Da₁ D₁ 5 ० जु(D₁ न)दुष्कर (for 'दुष्कर')
 — (L 3) D₁ अप्रमेय — (L 4) B₃ मत्सपराक्रमस्य
 — (L 6) Da₁ D₁ ८ सत्यवचो (for 'वचो')]
 — V₁ B₂ 5 D₂ om 65^{cd} D₃ reads 65^{cd} on marg
 — ०) K₂ T₂ G₁ 5 इति प्रयात (K₂ 'स्यन्'); K₄ D₂ T₂
 M अभिप्रयात (K₄ 'यात'), B₁ 5 4 Dn₁ D₁ 5 4 7 5
 'प्रयास्यन् (D₁ 'स्ये'), Cc 'प्राप्तं (corrupt) (for 'प्रयातुं')
 T₁ द्रष्टुं कुरुष्णामृषभ प्रयात — ०) T₂ विष्णु वरदं (for
 वृष्णिप्रवरं) — After 65, S ins
 638* राजान प्रति वार्ण्ये द्यूते मे दृढं मन ।
 [G₁ कुन् (for प्रति)]
 66 Before 65, all MSS (except T₂ G₂) ins
 अर्जुन उवाच — ०) D₂ 5 नोदय (for चोदय — ०) K₂ V₁
 B Da₁ Dn₁ D₁ 5-5 7 S विहाय, D₂ विगाह (for विगाह)
 K₁ V₁ B₂ Da₁ D₁ 7 ८ T₂ 5 G₁ 5 M [ए]न, K₃ B₁ 5 4
 Dn₁ D₂ 5 7 T₁ G₂ [ए]त्तद्, D₃ [ए]व (for [ए]त्तं)
 K₂ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 5-5 7 च्लार्णवे, D₂ रणार्णवे, G₂
 रणाजिर (for स्थार्णवम्) — ०) K₂ अजातशत्रुराजं (sub
 metric), D₁ 'शत्रुराजानं — ०) T₁ G₂ ज्ञातुम् (for द्रष्टुम्)
 D₁ केशव — After 66, S ins

639* त रथं चोदयामान वीमस्त्वोर्वचनाद्वरि ।
 67 Before 67, K₂ B (except B₁) D (except
 D₂ 5 5) ins सजय उवाच — ०) Ś₂ -मुख्या (for 'मुख्य')
 S ततो ह्याभ्यान्त द (G₁ दा)शार्हमुख्य — ०) K₂ T₁ प्राचो-

दयद्, K₂ V₁ B Dn₁ D₁-2.6-3 T₂ 5 G M प्राचो (D₂ प्रनो;
 D₂ प्राचो)दयन् K₂ B₂ वाक्य (for चेदम्) — ०) T₂
 कृत (for तव) K₄ कर्मादि (for कर्माद्य) K₂ V₁ B D S
 भीम (for वीर) — ०) Ś₂ यस्यामही, V₁ B₁-4 Dn₁
 D₂ 4.7 यास्याम्यहं, B₂ D₁ 5 T₂ G₁ 'वहे; T₁ 5 G₂ 5 याह्याहवे
 (for यास्यामहे) T₂ G जय (for जहि) K₂ V₁ B D S
 पार्थ (for भीम) V₁ [अ]रिसव
 68 Da₁ D₁ 5 transp 68 and 69 Dn₁ reads
 68-69^d on marg — ०) T₁ शीघ्र (for शीघ्रात्)
 T₁ 5 G शीघ्रतरं (G₂ 'रो) D₁ राजा
 69 B₂ om 69 Da₁ D₁ 5 transp 68 and 69 Dn₁
 reads 69 on marg — ०) T₂ G M₂-4 त्ववस्थाप्य,
 (for व्यव) K₁ प्रतीनीके विवस्थाप्य; Da₁ D₁ 5 प्रत्यनी
 केव्यवस्थाप्य, T₁ प्रत्यनीकमव — ०) V₁ B₁ 5 4 Da₁
 Dn₁ D₁ 5-5 7 चैन, D₃ चैव (for चैव) — After 69, V₁
 B₂ Da₁ D₁ 5 ins

640* क्षणेनैव तु राजानमासेदसुररिदमो ।
 70 ०) Ś K₁ 2 4 B₁ G₁ पुरुषप्रवीरो — ०) T₂ M
 धर्मसुतस्य (for 'राजस्य) — After 70, V₁ ins
 641* जवेन गत्वा तु दाशार्हमुख्य
 शयानमेकं कुरुराज ददर्श ।
 प्रहर्षवेगेरितमानसादुभौ
 राजानमासाद्य परित्ववद्भगम् ।
 On the other hand, T G ins after 70

642* हृत्वेवमभिसगृह्य उभौ तु प्राञ्जली स्थितौ ।
 शस्त्रक्षर्ता महाराज रुधिरण समुक्षितौ ।
 निहत्य वाहिनीं तुभ्यमपयातौ रणाजिरात् ।
 [(L 1) T₂ उपसंगृह्य — (L 3) G₁ निहत T₁ त्वपयानी]
 71 ०) K₂ V₁ B D T₂ M त (for तौ) V₁ B D S
 (except G₁) पुरुषस्यात्र (Da₁ D₁ ८ 'त्र) — ०) K₂ V₁
 B Da₁ D₁-4 5 5 S क्षेमिण, K₄ क्षिमिणौ, Dn₁ क्षेमण,

तावभ्यनन्दद्राजा हि विवस्वानश्विनाविव ।
हते महासुरे जम्भे शक्रविष्णू यथा गुरुः ॥ ७२

मन्यमानो हतं कर्णं धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
हर्षगद्गदया वाचा प्रीतः ग्राह परंतपौ ॥ ७३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥

४६

संजय उवाच ।
महासच्चौ तु तौ दृष्ट्वा सहितौ केशवाञ्जनौ ।

हतमाधिरार्थि मेने संख्ये गाण्डीवधन्वना ॥ १
तावभ्यनन्दत्कौन्तेयः साम्ना परमवल्लुना ।

D₅ १ क्षे(D₁ क्षा)मिण; C₀ क्षेमिन (for क्षेमिणौ) K₄ V₁
B D₁ D₁ D₁₋₅ १ १ T₁ G₁ M पुरुषर्षभ (K₄ °भ); D₅
T₂ १ G₂ १ °पञ्चौ. — °) V₁ T₂ M₂₋₄ [अ]भ्यनन्दता
(V₁ °तु), B₄ D₅ १ [अ]भ्युपा(D₅ °म्यनु)गतौ, T₁ १ G
ननदत्त, M₁ ह्यवदत्ता (for [अ]भ्युपगतौ) M₁ देवाद् (for
कृष्णाद्)

72 °) M₁ अम्यवदद् K₈ V₁ B D₁ D₁ D₁₋₅ १ १
T₂ १ M₂₋₄ राजापि, T₁ G₂ पार्थोपि; M₁ राजान (for राजा
हि) D₂ १ तावम्यव(D₅ °ह)र्षयन्ना(D₅ °द्वा)जा — °) T₂
G₁ मरत्वान् (for विवस्वान्) D₁ D₁ १ अपि (for इव)
T₁ G₂ धर्मराज परतप — G₂ om 72^{cd} — °) D₁ त न;
T₁ संखे (for जम्भे) — °) K₁ D₁ D₁ शक्र(K₁ °क्रा)
विष्णु, K₄ शक्रविष्णू, D₂ इन्द्रोपेन्द्रौ; D₅ इन्द्र प्रेक्ष्य, D₈
शक्र विष्णुर D₈ पुरा; M₂₋₄ गुरु; C₀ गुरु (as in text).
ॐ C₀ कुरुकल्पयो बृहस्पतिर्वा । ॐ

73 T₁ transp 73^{ab} and 73^{cd} — °) D₁ कर्णे
— T₂ १ G₁ १ M₁ ins after 73^a, T₁ after 73

643* प्रीत परपुरजय ।

स भूत्वा पुरुषव्याघ्रौ

[After line 1, T₁ reads 73^{cd} repeating it in its
proper place — (L 2) M₁ गत्वा (for भूत्वा) T₈ G₈
पुरुषव्याघ्रौ]

— °) T₁ G₁ १ M₁ राजा त(M₁ य)त्र (for धर्मराजो)
— M₂₋₄ om 73^{cd} — °) G₁ हर्षाद् (for हर्ष) K₈ V₁
D₁ D₁₋₅ १ १ T₁ (both times) G₂ १ M₁ परंतप, B₅
D₁ D₁ १ G₁ °तप D₈ मुदा परमया युक्त सोमवस्था
हुनदन

Colophon om in B₈ — Day of Karṇa's General-
ship Ś₂ K₁ ४ द्वितीय(K₁ °थे)युक्त्वादिक्से — Adhy-
name T₁ G₁ युधिष्ठिरदर्शन — Adhy. no (figures,
words or both) Ś₂ 46, B₁ 5 65, B₂ 58, D₁ 76, D₁
60, D₅ 66, T₁ १ G₈ 73, T₂ M 72

46

1 After the ref, N (except B₁) T₁ १ G ins

644* अथोपयातौ पृथुलोहिवाक्षौ
शराचिताह्नौ रुधिरप्रदिग्धौ ।

[(L 1) T₁ १ G अथ प्रयातौ — (L 2) D₁ G₂ शराचि-
तांगा]

— After the above, B₈ ins 646* for the first time
K₄ V₁ B₂ १ D₁ D₁ १ cont. B₈ (lines 5-6 only)
ins after 646*

645* युधिष्ठिरस्य प्रतिवेदयन्तौ
प्रियं तदानीं पुरुषप्रवीरौ ।
तावागतौ प्रेक्ष्य महेन्द्रकल्पी
युधिष्ठिरो दुःखपरीतचेता ।
कृच्छ्रेण राजा प्रतिलम्ब्य संज्ञा
तत पुन प्रीतमना बभूव ।

[5]

[B₈ om lines 1-4 — (L 1) B₂ १ युधिष्ठिराय C₀
[अ]नुवेदयन्तौ (for प्रति) — (L 2) C₀ cites प्रिय (as
above) D₅ प्रवीरे — (L 3) K₄ तवागतौ, V₁ ताव*
— (L 5) B₈ कृष्णेन, C₀ कृच्छ्रेण (as above)]

K₄ V₁ B₂ १ (ins for the first time after 644*) :
D₁ D₁ १ cont § K₁₋₃ B₂ D₁ D₁₋₅ १ १ T₁ १ G
ins after 644*

646* समीक्ष्य सेनाग्रनरप्रवीरौ
युधिष्ठिरो वाक्यमिद वभाषे ।

[L 1] Ś₂ K₁ समेक्ष्य Ś₁ K₁ १ ४ सेनाग्रमथ प्रवीरौ, T₁ १ G
सेनाग्रनर(T₁ °रे)प्रवीरौ (G₁ °र) C₀ cites सेनाग्रोपु प्रवीरौ
B₁ १ om. 1 — °) Ś₂ K₁ महासत्त्वा; K₄ °शक्तौ V₁
B₈ ४ D₁ D₁ D₁₋₅ १ १ हि (for तु) D₁ नो (for तौ)
D₂ अहं नावागतौ दृष्ट्वा; S ततो युधिष्ठिरो दृष्ट्वा — °) K₁ १
आधिरथं; T₁ G₂ आधी(G₂ °ति)रथ, T₈ G₈ आधिरार्थि
— °) S युद्धे (T₂ °धि) (for संख्ये) K₈ D₂ १ G₁
गाण्डीवधन्विना; D₈ गांजीवधन्वना

2 °) B₁ तावानंध स कौन्तेय, B₁ तावनिध स कौं
(sic), D₁ तावभ्यदन्दकौन्तेय (corrupt), D₈ ४ १ ताव-

स्मितपूर्वमभिन्नघ्नः पूजयन्भरतर्षभ ॥ २
 युधिष्ठिर उवाच ।
 स्वागतं देवकीपुत्रं स्वागतं ते धनंजय ।
 प्रियं मे दर्शनं वाढं युवयोरच्युतार्जुनौ ॥ ३
 अक्षताभ्यामरिष्टाभ्यां कथं युध्य महारथम् ।
 आशीविपसमं युद्धे सर्वशस्त्रविशारदम् ॥ ४
 अग्रं धार्तराष्ट्राणां सर्वेषां शर्मं वर्मं च ।
 रक्षितं वृषसेनेन सुपेणेन च धन्विना ॥ ५
 अनुज्ञातं महावीर्यं रामेणास्त्रेषु दुर्जयम् ।

त्रातारं धार्तराष्ट्राणां गन्तारं वाहिनीमुखे ॥ ६
 हन्तारमरिसैन्यानामभिन्नगणमर्दनम् ।
 दुर्योधनहिते युक्तमस्मद्युदाय चोद्यतम् ॥ ७
 अप्रघृष्यं महायुद्धे देवैरपि सवासवैः ।
 अनलानिलयोस्तुल्यं तेजसा च बलेन च ॥ ८
 पातालमिव गम्भीरं सुहृदानन्दवर्धनम् ।
 अन्तकाभममित्राणां कर्णं हत्वा महाहवे ।
 दिष्ट्या युवामनुप्राप्तौ जित्वासुरमिवामरौ ॥ ९
 तेन युद्धमदीनेन मया ह्यद्याच्युतार्जुनौ ।

C 8 3317
B 8 66 9
K 8 69 12

म्यनद्य कौतेय — °) Ś1 K2 8 B1-2 Dn1 D2 2.4.7 T
 G1.8 अभिन्नघ्न (Ś1 K2 8 T1 'घ्न) — °) Ś1 K2 सूजयन्
 (sic) (for पूजं) Dn1 M2 4 भरतर्षभ; G2 पुरुषर्षभ

3 °) K2 8 V1 B Da1 Dn1 D2 5.7.8 Co p देवकी
 मात (for 'पुत्र) — °) D1 धनंजय — °) K2 B1 4.5
 Dn1 D2-8 T2 G2 गाढं (for याद) — °) D2 केशवार्जुनौ;
 S नरसिंहयो (for अच्युतार्जुनौ)

4 °) K1 अक्षता भगमरिष्टाभ्यां (sic), S अरिष्टयो-
 रक्षतयो Ca c cite अरिष्टाभ्या (as in text) — °) K1
 कथं युद्धे; K2 V1 B2 8 D2 6.8 S कर्णं हत्वा (K2 जित्वा;
 B2 विद्धा; B2 D2 8 युद्धा, D2 युद्धे); B1 4 5 D2 4.7 हत
 कर्णो, Da1 D1 5 हत्वा कर्णं (for कथं युध्य) B1 4 5 Dn1
 D2 4.7 महारथ, B2 'हवे — D2 om 4^{ab} — °) K4
 आशीविपसम (by metathesis) (for 'सम) — °) K2
 सर्वशस्त्रमृता वरं, T2 द्वास्त्रास्त्रेषु विशारद

5 °) B2 अग्रजो, Da1 D1 5 श्रोतार (for अग्रग) G2
 धार्तराष्ट्रानां — °) B2 सर्वं, Ca. c शर्मं (as in text)
 K2 सर्मवर्चस (for शर्मं वर्मं च) G2 transp शर्मं and
 वर्मं Ca c cite वर्मं (as in text) M1 गतार वाहिनी-
 मुखे (= 6^a) — T2 M2-3 om 5^a-6^b — °) B2 विक्षित
 (for रक्षितं) — °) T1 8 G सयुगे (for धन्विना)

6 T2 M2-4 om 6^b (cf. v 1 5) — °) K2 V1
 B1 2-5 D रामेणास्त्रे सु (V1 Da1 D1.2.5 ° 'स्त्रेण) दुर्जय, B2
 रामेण शस्त्रम् — For 6^{ab}, T1 8 G M1 subst.

647* रामेण जामदग्न्येन अनुज्ञात यशस्विना ।
 [T1 8 G2 M1 त्व (T1 ष) लुकात्]

— After 6^{ab}, N ins

648* मुल्यं सर्वस्य लोकस्य रथिन लोकविश्रुतम् ।
 [K2 मुख, B2 Dn1 D2.4.7 अत्रय (for मुल्य) D2 8
 रथिना]

— °) Ś K2 4 Co श्रोतार; K1 श्रेतर (sic), Co p त्रातारं
 (as in text) — °) B2 यतार; D2 जेतार; Co गन्तारं

(as in text) B2 2 5 Da1 D1.5 वाहिनीमुख M1 सर्वेषा
 शर्मं वर्मं च (= 5^b)

7 °) Ś2 K1 8 4 अपि; B1 4 5 Da1 Dn1 D1 2-7 पर-
 (for अरि-) T2 M1-2 सैन्यानाम् (for सैन्यानाम्) — °)
 K2 D2 अभिन्नगणसूदनम्, K4 'मर्दनम्, D2 'धर्दनम् (sic)
 — After 7^{ab}, S reads 8^a-9^b — °) Ś K1 2 4 V1
 D2 8 दुर्योधनमते Ś1 K1 2 4 युद्धम् (K1 'काम्) (for
 युक्तम्) — °) Ś1 B2 4 5 Dn1 D1-1 6 T2 8 G1 8 M
 अस्मद्युदाय, K2 अद्य युदाय (for अस्मद्युदाय) Ś K2 4
 चोद्यत, B1 चोदित; B2 चोलित; D2 चोद्यतां (for
 चोद्यतम्) T1 G2 पांडवानयकारकं (G2 'र्थ उद्यत)

8 °) K2 अप्रघट्ट; K2 अप्रघृष्यं (sic) B1 हयायुद्धे;
 S महारथे (for 'युद्धे) — °) K1 देवैरपि (sic) (for
 देवैरपि) Ś2 देववैरमिवासवै — S reads 8^a-9^b after
 7^{ab} — °) K1 4 M1 अनिलानि (M1 'न) लयोस् Da1
 तुल्य (for तुल्यं) K2 अनलानिलसंकाश ☞ Co अनिला-
 निलयोरिति तेजोबलाभ्या यथासत्त्वम् । ☞

9 For sequence in S, cf v 1 7 — °)
 B Da1 Dn1 D1-2 5.7.8 G1 M सुहृदा नदि (D2
 'द) वर्धन, D2 कौरवानद — °) K2 अतकार्यम्, B1
 'काभ्रम्; B2 D2 'कामम्, D1 'कारम्; D1 'कालम्; T1
 'काहम् (for 'काभम्) K2 अंतकं हि ममित्राणा (sic),
 Dn1 अंतक मम मित्राणां — °) B (except B2) D
 (except D2 6.8) transp कर्णं and हत्वा B1 4 D
 (except D2 6.8) T2 G महामृधे; B2 'रथं (for 'हवे)
 — Dn1 om 9^a-11^b — °) Da1 दिष्ट्या (for दिष्ट्या) S
 (except G2) ह्य प्राप्तौ (for अनुप्राप्तौ) — °) T1 8 G हत्वा
 मृत्युमिवापरं, T2 वृत्रं हत्वा यथामरौ; M हत्वा वृत्रमिवापरौ

10 Dn1 om 10 (cf. v 1 9) — °) B1 2-5 Da1
 D1.2-5 7 घोरं (for तेन) K4 अदीनेन; B1 अलीनेन, S
 अभीनेन (for अदीनेन) — °) V1 B2 5 Da1 D1.5 M
 [अ]पि, B2 [अ]स्य (for हि) K1 B2 Da1 D1 5 [सा]घ,

कुपितेनान्तकेनेव प्रजाः सर्वा जिघांसता ॥ १०

तेन केतुश्च मे छिन्नो हतौ च पार्ष्णिसारथी ।

हतवाहः कृतश्चास्मि युयुधानस्य पश्यतः ॥ ११

धृष्टद्युम्नस्य यमयोर्वीरस्य च शिखण्डिनः ।

पश्यतां द्रौपदेयानां पाञ्चालानां च सर्वेशः ॥ १२

एताञ्जित्वा महावीर्यान्कर्णः शशुगणान्वहन् ।

जितवान्मां महाबाहो यतमानं महारणे ॥ १३

B₁ s D₂ s 1 [अ]स्य, D₂ T₂ [अ]पि (for [अ]द्य) G₂
M₁ [अ]र्जुनाच्युतौ D₂ s वरिर्ना केशवार्जुनौ — After
10^{ab}, S ins

649* कृत वोर महाबाहो धृष्टद्युम्नस्य पश्यत ।

[T₂ M₂-1 महाबाहू (T₂ 'हु)]

— °) B₁ s-6 D₂ D₁ s-1 कृत तेन (for कुपितेन) K₂
[अ]र्जुनेन, B₂ [अ]त्रकस्य (for [अ]न्तकेन) V₁ D₂ s 1
[प]व (for [ह]व) S अतकेनेव क्रुद्धेन — °) B₁ D₂
सर्वा (B₁ 'र्व) जिघांसया B₂ जिघांसत, D₂ 'सता

11 D₂ om. 11^{ab} (of. v 1 9) — °) K₂ हेतौ च,
B₂ निहतौ, D₂ हतौ तौ, T₁ हतौ वै (for हतौ च) S K
प्राष्टिसारथी, T₂ पार्ष्णिसारथि, T₂ G M प्राष्टिसारथी (G₂ 'थि)
(for पार्ष्णि) K₂ हतौ पार्ष्णि मसारथि — °) K₂ M₂
हतवाहा (M₂ 'ह), T₁ s G₂ s अपसन्ध (for हतवाह)
K₂ B₁ D₂ D₂-1 1 ततश्च (for कृतश्) B₂ चापि (for
चास्मि) D₂ हतौ वै सर्वतश्चास्मि — °) D₂ D₂ पश्यत
T₁ G₂ प्रेक्ष्य (T₁ 'क्ष) माणस्य सात्वके

12 ^{ab}) S₁ D₂ (sup ln as in text) युवयोर् (for
यमयोर्) S वीरयोर्धमयोश्चापि (G₁ 'श्वेव) धृष्टद्युम्नशिखण्डिनो
— °) Some MSS पाञ्चालानां S शतद्रौश्च (G₂ भीमस्य
च) महारमन

13 °) K₂ V₁ B D (except D₂ s) महावीर्य; T₁
G₂ 'रगे, T₂ s G₁ s 'वाहु (for 'वीर्यान्) — °) K₁
B₁ s कृष्ण, K₂ D₂ कर्ण (for कर्ण) B₁ शशुगतात्
(for 'गणान्) D₂ सुहु (for वहन्) — °) M मा (for
मां) K₂ T₂ महाबाहुर, T₂ G₁ s 'भागो (for 'बाहो)
— °) B₁ s D₂ D₂ s 1 यतमानो; D₂ अपयात् (for
यतमानं) B₂ T₂ G₂ M महाहवे, D₂ 'रथ D₂ उपयात्स
महारथ

14 °) B₁ s D₂ D₂ s 0 1 अभिसू (D₂ 'श्रु)स्य, B₂
अनुसृत्य; T₁ G₂ उपसृत्य, G₂ अनुसृत्य (for 'सृत्य) D₂
[प]व (for च) G₂ रगे (for युद्धे) — °) S K B₂ D₂
वहन्; V₁ D₂ T₁ सुहु (for वहु) T₂ M परप्य चोक्त्वा

अनुसृत्य च मां युद्धे परुषाण्युक्तवान्वह ।

तत्र तत्र युधां श्रेष्ठः परिभूय न संशयः ॥ १४

भीमसेनप्रभावात्तु यज्ञीवामि धनंजय ।

वहुनात्र किमुक्तेन नाहं तत्सोढुमुत्पहे ॥ १५

त्रयोदशाहं वर्षाणि यम्माद्धीतो धनंजय ।

न स निद्रां लभे रात्रौ न चाहनि सुखं क्वचित् ॥ १६

तस्य द्वेषेण संयुक्तः परिदशे धनंजय ।

न्वह — °) T₂ यत्र यत्र; T₂ G स हि तत्र; M₂-1 तत्र कर्णे
(for तत्र तत्र) S₁ K₂ B D T₁ s श्रेष्ठ — °) D₁
समतत, T₂ G₁ धनजय (for न मंशय) — After 14,
T₁ s read 20¹-21² and T₂ G read 20²-21², repeating
the portions in the proper place.

15 T₂ om 15^{ab} — °) D₂ प्रभावत् (for प्रभा-
वात्) — °) K₁ यज्ञीवामिद्वारणे (s: c), M₂ दुस
जीवामि फल्युन, M₂-1 यज्ञीवामीह (M₂ 'मिर्) फल्युन
— After 15^a, M reads 20¹-21² repeating the portion
in its proper place — °) K₂ तु, D₂ D₁ च (for
[अ]त्र) — °) B₂ s s D₂ D₁ s s T₁ s G₁ M हं (for
तत्) T₂ G₂ हत सोढु समुत्पहे, G₂ नाह सोढु समुत्पहे

16 D₂ om reads 16-17 on marg — °) D₂ lacuna.
K₁ राजाणि (for वर्षाणि) S₁ K₂ s s त्रयोदशाहोरात्राणि,
D₂ 'दश हि वर्षाणि Cc cites त्रयोदश and वर्षाणि (as
in text) — °) D₂ न च, D₂ नाह, G₂ यस्मान् (for
न स) V₁ B₂ D₂ D₁ न निद्रा लट्प्रवाप्रात्रौ

17 D₂ om reads 17 on marg — °) K₂ D₂ तस्मात्
(for तस्य) B₁ दोषेण, D₂ D₁ s s वीर्येण (for द्वेषेण)
K₂ D₂ मयुक्ता (D₂ 'क्तात्), D₂ D₁ s संवस (for
संयुक्त) — °) B₂ परिदश, G₁ 'गृध्रे (for 'दशे) K₁
D₂ धनजय (D₂ 'यं) — °) B₂ आत्मान S K₁ B₂ s
D₂ D₂ s मरणे, B₂ damaged, M₁ रमणं (for मरण)
K₂ राजन्, B₁ यातो, B₁ s D₂ s 1 जातो (B₂ 'ते); D₁
यानं, G₂ M₂ जानान् (for जानन्) C_v as in text. — °)
S₁ K₂ वाधीणस, K₂ न्याघ्रेणम, D₂ दधीणस, D₂ व्याघ्रीं,
T₁ s G M वाध्रा (M₂ s 'ध्रौ'), C_a वाधीणस, Cc
वाधीण (also न)स K₂ B₁ s s D₂ D₂ s 1 T₂ M₁
Co p द्विज, K₂ V₁ D₂ D₁ s s Cap o द्विपात्, T₂ G
M₂-1 द्विज्ञे; C_a द्विप (as in text) C_v वाध्रीणस इव
द्विपात् — After 16, D₁ (see m) ins

650* कृष्णाधीवो रक्तशिरा श्वेतपक्षो विहंगम ।

स वै वाधीणस प्रोक्तो याज्ञिकैः पितृकर्मसु ।

आत्मनो मरणं जानन्वाश्रीणस इव द्विपः ॥ १७
यस्यायमगमत्कालश्चिन्तयानस्य मे विभो ।
कथं शक्यो मया कर्णो युद्धे क्षपयितुं भवेत् ॥ १८
जाग्रत्स्वपंथ्यं कौन्तेय कर्णमेव सदा ब्रह्म ।
पश्यामि तत्र तत्रैव कर्णभूतमिदं जगत् ॥ १९
यत्र यत्र हि गच्छामि कर्णाद्भ्रूतो धनंजय ।
तत्र तत्र हि पश्यामि कर्णमेवाग्रतः स्थितम् ॥ २०
सोऽहं तेनैव वीरेण समरेष्वपलायिना ।
महयः सरथः पार्थ जित्वा जीवन्मिजितः ॥ २१

को तु मे जीवितेनार्थो राज्येनार्थोऽथ वा पुनः ।
ममैवं धिक्कृतस्येह कर्णेनाहवशोभिना ॥ २२
न प्राप्तपूर्वं यद्भीष्मात्कृपाद्गोपाच्च संयुगे ।
तत्प्राप्तमद्य मे युद्धे ह्यतपुत्रान्महारथात् ॥ २३
तच्चा पृच्छामि कौन्तेय यथा ह्यकुशलस्तथा ।
तन्ममाचक्ष्व कात्स्वयेन यथा कर्णस्त्वया हतः ॥ २४
शक्रवीर्यसमो युद्धे यमतुल्यपराक्रमः ।
रामतुल्यस्तथास्त्रे यः स कथं वै निषूदितः ॥ २५
महारथः समाख्यातः सर्वयुद्धविशारदः ।

C 8 3333
B 8 66 25
K 8 69 28

[Cc cites this st. as a definition. — (L. 2) Cc सेव (for म वै)]

18 ^a) K₃ V₁ B₂ 4 5 D₁ D₃ 4.6-3 M₂-4 तस्य (for यस्य) T₁ 8 G यस्य मेव गत कालम् — ^b) Ś₂ K₁ 4 मे प्रभो, B (except B₂) D (except D₂ 6) मे चिरं, T₁ 8 G भारत (for मे विभो) T₂ M भृश चिन्तयत प्रभो — ^c) D₃ कर्णो (for शक्यो) V₁ B D₁ D₁ D₁-7 S transp शक्यो and कर्णो D₃ युद्धे (for शक्यो) — ^d) D₃ शक्य (for युद्धे) Ś K₂ M₃ क्षपयितुं, B D₁ D₃ क्षय²; D₂ क्षिप² D₂ 6 वृष, D₃ रणे (for भवेत्)

19 ^a) S वा (for च) D₃ जाग्रत्सु यश्च कौन्तेय — ^b) V₁ D₃ S स्वराम्यह; B₃ महारथ, D₃ [अ]ग्रत स्थित (for सदा ब्रह्म) — ^c) V₁ यत्र (for the first तत्र)

20 T₁ reads 20^{ab} twice — ^a) G₂ तत्र तत्र (for यत्र यत्र) V₁ [ए]व (for हि) T₁ (both times) पश्यामि (for गच्छामि). — T₂ om (hapl.) 20^{bc} — ^b) T₁ (second time) धनजय — T₃ G read 20^a-21^d for the first time after 14, and M reads the same for the first time after 15^{ab} — ^c) T₃ G M (all first time) यत्र यत्र (for तत्र तत्र) T₁ G₁ (second time) तु, G₂ (second time) च (for हि) — T₁ 2 read 20^a-21^d for the first time after 14. — ^d) D₁ स्थित

21 S repeats 21 (of v l. 14 and 15) — ^a) T₂ (second time) वीरेण (for वीरेण) — ^b) K₂ 4 D₃ समामेषु; T₂ 2 G M (all both times) संयुगेषु (for समरेषु) — ^c) D₃ सरथ सहय (by transp), T₃ G₃ (first time) विहयो विरथ — ^d) M₁ (second time) राजन् (for जीवन्) G₂ (first time) विचरित (for विस²) T₁ (second time) सर्वत शर-विस्त, T₃ G (second time) सर्वत शकलीकृत

22 ^a) T₁ G₁ 2 हि (for तु) — ^b) G₁ [अ]र्थेन (for [अ]र्थोऽथ) K₁ च, K₃ [S]द्य; D₁ D₁ 5 [S]पि; G₂ न (for स्य) B₄ D₁ D₂ 4 7 भवेत् (for स्य वा) D₂

राज्यार्थे वा पुन पुन, T₃ G₃ M राज्यार्थो (M₂ 4 *र्थं) वा पुन कथं — ^c) Ś₁ 2 4 T₁ M₁ 2 4 ममैव, B₂ यस्यैव (for ममैवं) V₁ D₁ D₁ 5 धिक्कृतस्याद्य, B₁ 8-5 D₁ D₁-7 विद्म (D₃ 4 *क्षि)तस्याद्य (D₃ *स्येव), S नि(G₂ वि)कृतस्येह (for धिक्कृत²) K₃ नाम ह्यधिकृतस्येह; D₂ मामेव विकृतस्येहा

23 ^a) G₂ न च प्राप्तं हि (for न प्राप्तपूर्वं) T₁ तद् (for यद्) D₃ भीष्मान्मे (for यद्भीष्मात्) — ^b) M₁ न तु (for कृपाद्) K₁ 3 द्रोणाश्च (sic) — ^c) T₃ G वै (for मे) T₁ त्वयासं वै मया युद्धे — ^d) Ś₂ सूतपुत्र (for *पुत्रान्)

24 ^a) K₃ 4 B₂ D₂ 8 T₁ तत्त्वा; V₁ B₁ 8-5 D₁ D₁ D₁ 8-3.7 T₂ 8 G M स त्वां; D₂ त त्वां (for तत्त्वा) S धीमत्सो (for कौन्तेय) — D₂ om. (hapl.) 24^{bc} — ^b) K₃ V₁ B₂ G₁ 2 M न (K₃ B₂ [अ]द्य; V₁ ह्य, M₁ न) कुशल, B₃ D₂ 7 8 T₃ G₃ [अ]द्य (T₃ G₃ न) कुशलस् (for ह्यकुशलस्) Co cites असदन (for अकुशल) B₃ यथा ह्यर्द्धे नस्तथा (sic), D₃ यथा कर्णो हतस्तथा, T₁ यथा तु कुशलस्तच्च — D₃ om 24^{cd} — ^c) D₂ कात्स्वेन; T₁ एकाते, T₂ 8 G M कौन्तेय (for कात्स्वयेन) — ^d) B₁ 4.5 D₁ D₁ D₁-5 7 हतस्त्वया (by transp), M₂-4 हतो युधि

25 ^a) B (except B₂) D₁ D₃ 4 7 T₁ G₁ 2 शक्रतुल्य- (T₁ *ल्य)वलो, T₂ M शतक्रतुसमो, T₃ G₃ शक्रतुल्य² — ^b) M₁ om (hapl.) पराक्रम and रामतुल्य (in 25^a) Ś K B (except B₂) D₁ D₁ D₁ 8-5 7 यम(Ś K₂ 4 मम, K₁ सम)तुल्य (K₁ *ल्या, B₂ *ल्य) पराक्रमे — ^c) K₃ तथा चास्त्रे, K₄ B₁ 2 5 D₂-4 6 7 तयास्त्रेण; V₁ B₃ D₁ D₁ 5 *स्त्रे च; B₂ S *स्त्रेषु; D₁ *स्त्रे स (for *स्त्रे य) — ^d) Ś₁ 2 4 B₁-4 D₂ 4 वै निषूदित; B₃ D₃ विनिषूदित, D₂ 6 निहतस्त्वया, T₂ 8 G₁ 8 M वै निषू (M₂-4 *सू)दित (for वै निषूदित) D₁ कथं वै विनिषूदित

26 T₁ om 26^{ab} — ^a) K₂ 4 B₁ 8 D₁ T₂ G₁ 3 M महारथ- D₁ D₁ 5 स मे ख्यात (for समाख्यात).

घनुर्धराणां प्रवरः सर्वेषामेकपूरुषः ॥ २६
 पूजितो घृतराष्ट्रेण सपुत्रेण विशां पते ।
 सदा त्वदर्थं राधेयः स कथं निहतस्त्वया ॥ २७
 घृतराष्ट्रो हि योधेषु सर्वेष्वेव सदाजुन ।
 तव मृत्युं रणे कर्णं मन्यते पुरुषर्षभः ॥ २८
 स त्वया पुरुषव्याघ्र कथं युद्धे निपूदितः ।
 तन्ममाचक्ष्व वीमत्सो यथा कर्णो हतस्त्वया ॥ २९
 सोत्सेधमस्य च शिरः पश्यतां सुहृदां हतम् ।
 त्वया पुरुषशार्दूल शार्दूलेन यथा स्रोः ॥ ३०

— ^b) T₈ G₁ ३ सर्वशस्त्रविशारद — ^c) T₁ G₂ M घनु
 धरेषु K₄ प्रवरा — ^d) K₃ D₂ ० एव पूरुष, D₃ एकर्षी
 रय, C₀ एकपुरुष S सर्वेषां वै (T₁ 'त्वपि; G₂ M 'त्वेव)
 सदाजुन

27 ^b) S महारथ (T₂ 'घल, T₈ G₂ 'रथ) (for विशा
 पते) — ^c) K₄ स्थित (for सदा) K₃ V₁ B D S
 त्व(D₀ त)दर्थमेव (V₁ 'मिव; D₃ 'मिह) (for सदा
 त्वदर्थं) — ^d) S युधि (for त्वया)

28 T₁ om (hapl) 28-29 — ^a) K₁ D₁ D_{1.2} ३
 घृतराष्ट्रोपि (K₁ 'ष्ट्रे हि, D₂ 'ष्ट्रेषु), K₃ V₁ B D₁
 D₂ ३ ०-३ धातृराष्ट्रो हि (B₁ 'ष्ट्रेषु, D₀ 'ष्ट्रा हि) (for घृतराष्ट्रो
 हि) D₃ युद्धेषु S (T₁ om) धातृराष्ट्रस्य यौधा हि (T₂ यौधा
 हि, G योद्धार) — ^b) V₁ सर्वेष्वपि, S (T₁ om) सर्व एव
 (for सर्वेष्वेव) D₃ युधि (for [अ]जुन) — ^c) B₂
 transp मृत्यु and कर्णं S₂ K₁ कर्णं — ^d) G₂ M₂₋₁
 मन्यते S₂ K₂ ३ V₁ B D पुरुषर्षभ (B₄ ३ D₂ ३ १ 'र्षं),
 S (T₁ om) पुरुषोत्तमं (T₈ M₁ 'म)

29 T₁ om 29 (cf v l 28) — ^a) B₂ यत् (for
 स) T₃ G M₂₋₁ transp स and त्वया B₃ T₂ ३ G₂ ३
 M पुरुषव्याघ्र — ^b) S K₂ ३ B₂ ३ D₂ १ M₂₋₁ निपूदित,
 K₁ B₁ ३ D₃ निपातित (for निपूदित) — D₁ D₁ ३ ३
 om 29^{cd} — ^c) K₁ ३ वीमत्सो, K₃ V₁ B D₁ D₂ ३ ०-३
 S (T₁ om.) कौतिय (for वीमत्सो) — ^d) S (T₁ om)
 युधि (for त्वया) B₂ ३ यथा स निहतस्त्वया

30 ^a) V₁ B (except B₂) D₁ D₁ D_{1.2} ३ १
 युध्यमानस्य, D₂ सोत्सेधनस्य (S₁₀), D₀ 'घ चास्य, T₂ 'घं
 तस्य (for 'धमस्य) K₃ D₂ ० हि, T G M₁ तु, M₂₋₁ नु
 (for च) D₁ शिरसा (for च शिर) — ^b) D₃ कृत
 हतम् D₂ पश्यता च महात्मना — ^d) B (except B₂)
 D₁ D₂₋₁ १ सिंहेनेव (for शार्दूलेन) S₁ (marg as in

यः पर्युपासीत्प्रदिशो दिशश्च
 त्वां स्रुतपुत्रः समरे परीप्सत् ।
 दित्सुः कर्णः समरे हस्तिपूगं
 स हीदानीं कङ्कपत्रैः सुतीक्ष्णैः ॥ ३१
 त्वया रणे निहतः स्रुतपुत्रः
 कच्चिच्छेते भूमितले दुरात्मा ।
 कच्चित्प्रियं मे परमं त्वयाद्य
 कृतं रणे स्रुतपुत्रं निहत्य ॥ ३२
 यः सर्वतः पर्यपतत्त्वदर्थे

text) रुह, K₃ तरो (for स्रो) — After 30, V₁ reads
 33^{ab} repeating it in its proper place

31 V₁ om 31 D₂ om 31^a T₁ om. 31-32 — ^a)
 S₂ (sup lin) C₀ पर्युदासीत्; C_a पर्युपा (as in text)
 S (T₁ om) सर्वा दिश पर्यपतत्त्वदर्थं — ^b) S₂ परेप्सत्; D₂
 दिदित्सु, G₂ वलिप्सत्, C_a परी (as in text) — ^c)
 S₁ K₂ हस्ति०*, K₃ B D₁ D₁ ३-३ ३ हस्तिपूगं,
 K₄ 'पूगान्, D₁ 'पगवं य (for हस्तिपूगं) D₂ ३ दित्सु
 (D₂ om दित्सु) कर्णं सुमहद्विपद्मय — ^d) K₂ सुतीक्ष्णै
 — For 31^{cd}, T₂ ३ G M subst

651* दित्सन्नृणा शकटं रत्नपूर्णं
 कथं त्वयासौ निहतोऽद्य कर्णं ।
 [(L 1) M₂₋₁ दिशश्चृणा]

32 T₁ om 32 (cf v l 31) — ^a) D₁ D₁ ३ कश्चि
 स्वया (for त्वया रणे) V₁ स हत (for निहत) S₁ K₂
 सूर्यपुत्र (for स्रुत) — M₂ om (hapl) 32^b-33^b
 — ^b) K₁ कश्चित्, D₁ M₂ ३ कश्चित् (for कश्चित्)
 B₁ भूतले वै, D₃ भूमिपृष्ठे (for 'तले) K₂ B₂ T₂ G
 महात्मा — ^c) K₁ कश्चित्, D₂ कश्चित् (for कश्चित्)
 T₂ कृत (for प्रिय) K₂ कच्चिक्षतं मे परमं त्वया कृत;
 B₁ ३ ३ D₁ D₂ ३ १ प्रियश्च मे परमो वै कृतोय (B₁
 'द्य) — ^d) B₁ ३ ३ D₁ D₂ ३ १ त्वया; T₂ प्रिय; G₁
 कृत्य (for कृतं) D₁ D₁ ३ सख्ये (for रणे) K₂ निहन्ये,
 G₂ निपात्य (for निहत्य)

33 M₂ om 33^{ab} (cf v l 32) V₁ reads
 33^{ab} for the first time after 30 — ^a) B₂
 पर्यवर्तत्, C_a 'पतत् (as in text) T₂ ३ G M₁ ३ ३
 सर्वा दिश पर्यपतत्त्व(T₂ G₂ 'न्त्व)दर्थं — ^b) B₂
 D₁ D₂ सदाचिंतो, S (M₂ om.) सुदान्वितो (for मदा)
 T₂ गमित; M₁ ३ ३ गजित (for गमित) — ^c) D₁
 सहस्य (for सनेत्य) — ^d) K₁ ३ ३ कश्चित्, D₁ ३ कश्चित्

मदान्वितो गर्वितः स्रुतपुत्रः ।
 स शूरमानी समरे समेत्य
 कच्चिच्चया निहतः संयुगेऽथ ॥ ३३
 रौक्मं रथं हस्तिवैरैश्च युक्तं
 रथं दित्सुर्यः परेभ्यस्त्वदर्थे ।
 सदा रणे स्पर्धते यः स पापः
 कच्चिच्चया निहतस्तात युद्धे ॥ ३४
 योऽसौ नित्यं शूरमदेन मत्तो
 विकल्पते संसदि कौरवाणाम् ।
 प्रियोऽत्यर्थं तस्य सुयोधनस्य

कच्चित्स पापो निहतस्त्वयाद्य ॥ ३५
 कच्चित्समागम्य धनुःप्रमुक्तै-
 स्त्वत्प्रेषितैर्लोहितार्थैर्विहंगैः ।
 शैतेऽथ पापः स विभिन्नगात्रः
 कच्चिद्भ्रूो धार्तराष्ट्रस्य बाहुः ॥ ३६
 योऽसौ सदा श्लाघते राजमध्ये
 दुर्योधनं हर्षयन्दर्पपूर्णः ।
 अहं हन्ता फल्गुनस्येति मोहा-
 त्कच्चिद्दत्तस्य न वै तथा रथः ॥ ३७
 नाहं पादौ धावयिष्ये कदाचि-

C 8 2345
 B 8 66 27
 Y 8 69 subst.

(for कच्चित्) B₁ त्वयाद्य निहत K₈ D₈ सन्यसाचिन्, B
 (except B.) D₁ D₂ 1 7 संयुगेमौ (B₂ 'य), D₂ स्रुतपुत्र,
 S पापवृद्धि (for संयुगेऽथ) D₆ वलं प्रमथ्यापि हि
 कौरवाणा

34 D₂ om 34 D₈ om 34^{abc} — ^a) T₂ एक, M₁
 रौक्म (for रौक्म) K₈ V₁ B D₁ D₂ D₁ 2-3 7 घर,
 D₈ T₂ पर, M₂-1 सुजातं (for रथ) K₈ V₁ B₂ 5-गजाश्व ;
 B₁ 3 4 D (D₂ om) T₂ 3 G M-गवाश्व, T₁ कुड्यासु- (for
 वैरैश्च) T₁ युद्ध (for युक्त) — ^b) T₂ G₂ कथ (for रथ)
 K₈ V₁ B₁ 2 4 D₁ D₂ 4 7 T₂ प्र (V₁ वि) दित्सुर (for
 दित्सुर) B₂ 2 रथ प्रदित्सुर्यं प्रवर त्वदर्थे, T₁ रिपुञ्जिवां-
 संतमदस्त्वदर्थे, G₁ 2 कस्य (G₂ दित्सु) परेभ्य प्रहवस्त्वदर्थे
 (sic) — ^c) S स्वया (for सदा) M₁ वर्धते (for स्पर्धते)
 — ^d) K₁ 2 कच्चित्, B₂ D₁ कच्चित् (for कच्चित्) D₆
 स्रुतपुत्र, S पापवृद्धि (for तात युद्धे)

35 ^a) D₆ सैन्ये (for योऽसौ) B (except B₂) D₁
 D₁ 2- 7 सदा, D₁ महा- (for नित्यं) S शौर्यमदेन (T₁
 'तेजोमि) (for शूरमदेन) S₂ (sup lin as in text)
 K₄ छटो- (for मत्तो) — ^b) G₁ 2 M₂ 4 विकरयसे (G₁
 'ने) — ^c) B₂ दुर्योधनस्य (for सुयो) D₈ प्रियोऽत्यंतं
 यस्तु सुयोधनस्य; T₁ 2 M प्रीत्यर्थं वै तात सु; T₈ G स (G₁
 य) प्रीत्यर्थं तात सु — ^d) K₁ 2 D₁ कच्चित् (for कच्चित्)
 K₄ स्वयापो (sic), T₁ 2 G₂ 2 M समयो, T₂ G₁ स कर्णो
 (for स पापो)

36 D₆ om (hapl) 36^a — ^a) K₁ 2 कच्चित्, B₂
 D₁ कच्चित् (for कच्चित्) K₁ 2 V₁ B₁ 2-4 D (D₆ om.)
 T₂ धनुःप्र (D₁ D₆ सु-, D₁ यु) युक्तैश्च, B₂ धनु प्रमुक्तैश्च, G₂
 घर-प्रमुक्तैश्च (sic) (for धनुःप्र) — ^b) K₁ लोहितंकोर
 (sic), K₈ V₁ B D₁ D₂- 7 'तांगैर्; D₁ D₁ 3 6 8 Ca
 'तपैर्, S लोहमयैर् (for लोहितार्थैर्) B₈ विवाणेऽथे
 (sic), G₂ विहगमं, Ca 0 विहगं (as in text) — ^c)

K₈ V₁ B₁ D₁ D₂- 1 7 स (for ऽथ) S₂ B₁ 4 8
 D₁ D₂- 1 6 7 सु- (for स) K₄ कच्चित्पाप सोपि विभ-
 न्नागात्र, S शैते मिध पांसुसु स्रुतपुत्र — ^a) K₁ 2 कच्चिद्
 (for कच्चिद्) K₈ B₁ 4 D₁ D₁- 1 7 T₈ G₂ भ्रूो; G₁
 मूमौ, G₂ भ्रूो (for भ्रूो) B₁ 4 D₁ D₂ 4 7 T₈ G₁ 8 M₁
 बाहु; D₂ वास, Ca बाहु (as in text)

37 ^a) V₁ समश्लाघते, D₁ सदा श्लाघते, D₂ 'च्यते S
 य श्लाघते (T₁ यश्याहते, T₂ यश्च वृते) राजमध्ये सदा हि
 — ^b) G₂ दुर्योधनो V₁ दर्पपूर्ण, D₂ 6 T₈ G₁ 8 'युक्त
 (for 'पूर्ण) — ^c) Some MSS फाल्गुनस्य S₂
 K₈ V₁ B D कच्चिद्दत्तस्य; K₁ कच्चिद्दत्तस्य (for कच्चिद्दत्तस्य)
 K₈ यथा (for तथा) K₈ V₁ B D तत् (D₂ तत्) (for
 रथ) K₂ कच्चिद्दत्त पार्य इत्यल्पवृद्धि (for ^a) S हतास्मि
 सर्वांनिति पांडु (G₂ राज) पुत्रानह हता फल्गुनस्येति (T₈ G₂
 'ह) मोहात् — After 37, S ins

652* कच्चिद्भ्रूोऽस्य वितथं स्वया कृतं

यत्तत्प्रियामवदत्तात कर्णं ।

सभामध्ये रुद्रामनेकरूप

धिक्याण्डवानपतिस्व हि कृष्णे ।

कच्चिद्भ्रूव दाशुरय महात्मा

[5]

हाधारयद्वादाय य समास्तु ।

कर्णो भ्रत घोरममित्रसाहो

दुर्योधनस्यार्यनिविष्टवृद्धि ।

[(L 1) T₈ G₂ ह्विनय; G₂ [S] ज्य विकृत (for स्य
 वितथं) T₁ G₂ M transp त्वया and कृत — (L 2) T₁
 यत्तत्प्रियाम्, T₈ G₂ यत्तत्प्रियाम्, M₁ यत्तत्प्रियाम्, M₂-1 यत्त
 प्रियाम् (for यत्तत्प्रियाम्) — (L 3) T₁ रुद्रम् (for रुद्रम्)
 — (L 5) T₁ 2 M कच्चिद्भ्रू (T₂ 'भ्रू, M₁ 'भ्रू त) शशुमयाव
 धीस्व — (L 6) T₁ 2 M om हि — (L 7) G₂ जमित्र-
 साह — M om line 8]

38 K₂ om 38^{ab} — ^a) D₂ पाद D₆ कर्णचिद् (for

द्यावत्स्थितः पार्थ इत्यल्पबुद्धिः ।

व्रतं तस्यैतत्सर्वदा शक्रघ्नो

कच्चिन्वया निहतः सोऽद्य कर्णः ॥ ३८

योऽसौ कृष्णामन्नवीहुष्टबुद्धिः

कर्णः सभायां कुरुवीरमध्ये ।

किं पाण्डवांस्त्वं न जहासि कृष्णे

सुदुर्वलान्पतितान्हीनसत्त्वान् ॥ ३९

यत्तत्कर्णः प्रत्यजानात्त्वदर्शे

नाहत्वाहं सह कृष्णेन पार्थम् ।

इहोपयातेति स पापबुद्धिः

कच्चिच्छेते शरसंभिन्नगात्रः ॥ ४०

कच्चित्संग्रामे विदितो वा तदायं

समागमः सृञ्जयकौरवाणाम् ।

यत्रावस्थामीदृशीं प्रापितोऽहं

कच्चिन्वया सोऽद्य हतः समेत्य ॥ ४१

कच्चिन्वया तस्य सुमन्दबुद्धे-

र्गाण्डीवमुक्तैर्विशिखैर्ज्वलद्भिः ।

सकृण्डलं भानुमदुत्तमाङ्गं

कायात्प्रकृतं युधि सव्यसाचिन् ॥ ४२

यत्तन्मया बाणसमर्पितेन

ध्यातोऽसि कर्णस्य वधाय वीर ।

तन्मे त्वया कच्चिदमोघमद्य

ध्यातं कृतं कर्णनिपातनेन ॥ ४३

यद्दर्पपूर्णः स सुयोधनोऽस्मा-

कदा*) — ^b) ङ K₁ S हत ; K₄ हुंता (for स्थित*)
K₄ पार्थम् ङ₁ V₁ D₈ १ [अ] ल्पबुद्धे ; B₄ 'बुद्धौ, Dn₁
'बुद्ध — ^c) B₂ D₈ ३ यस्य (for तस्य) D₈ सर्वथा D₈
सूतसूनो (for शक्र*) — ^d) K₁ ३ कश्चित् ; D₈ क्वचित्.
— For 38, S subst

653* पादौ न धावे यावदह न हन्मि

धनंजय समरेषूप्रवेगम् ।

कच्चिद्रणे फल्गुन तं निहत्य

कच्चिद्धतं तस्य भ्रमं स्वयाय ।

[(L 1) T₈ G₈ यम् (for यावद्) G₂ पादौ निधावे यदह
निहन्मि — (L 2) G₂ [उ]प्रवेगं, M₁ 'हेल (for 'वेगम्)
— (L 3) T₁ ३ M तस्मिन् (for कश्चिद्) T₈ G दल्युक्तवान्य
समरे त निहत्य — (L 4) G₁ ३ वृत्त (for व्रत)]

39 ^a) K₈ कृष्णम् D₈ दुष्टबुद्ध — ^b) D₈ कुद्ध
(for कर्ण) T₁ कुरुमध्ये महात्मा; T₂ 'वृद्धमध्ये; T₈ G₂ ३
'मध्ये दुरात्मा; G₁ 'मध्ये सभाया (for 'वीरमध्ये) — ^c) D₈
lacuna for कृष्णे — ^d) K₄ T₁ सुदुर्लभान् (for 'वैलान्)

40 ^a) K₈ यत्र; B₁ ३ ६ Da₁ Dn₁ D₁ ३-३ १ योसी;
D₈ T₈ G₈ यत्त (for यत्तत्) D₂ om तत् K₂ प्रत्यज-
नात्; T₁ 'हन्यात् (for 'जानात्) T₁ ३ G M₂-३ त्वदर्थ
— After 40^a, T₈ G₁ ३ ins.

654* महाबल संयुगे शत्रुहन्ता ।

— ^b) B₁ Dn₁ D₈ १ १ नाह हत्वा; B. नाहं भूत्वा, D₂ नाहं
त्वाहे (sic), T₁ नाहं त्वाहं (for नाहत्वाहं) D₂ पार्थ K₄
नाहं हत्वा ईस कृष्णेन पार्थान् — ^c) ङ₂ K₁ ३ ६ Dn₁ अहो-
पयातेति; V₁ Da₁ D₁ ३ इतो; T₂ G₂ इहोपयामी; G₈
'जायेति (for 'यातेति) D₈ ३ ३ ३ स ह पापबुद्धि — ^d)
K₁ कश्चित् ङ₁ K₁ ३ शरसङ्घः, ङ₂ K₄ 'समग्रः; G₂ M

*संछिन्न- (for 'संभिन्न-)

41 ^a) K₁ ३ कश्चित् (for कश्चित्) V₁ B D (except
D₈) संग्रामो ङ₂ K₁ विदिते; D₈ १ १ विहितो; T G
विलित (for विदितो) K₈ Da₁ D₁ ३ ३ ३ वा तवाय; B
Dn₁ D₂-१ १ वै तवायं; T₁ न वायं, T₂ त्वयायं; T₈ वा
स्वयायं, G₁ वा त्वयायं; G₂ वा न वाय; G₈ न वा वयं (for
वा तदाय) — ^b) K₈ B D (except D₈ ३) समागमे (B₂
'त) K₂ सृञ्जय; B₈ ३ 'शै (for सृञ्जय) B₂ कौरवसं-
जयानां T₁ ३ G₁ ३ M महाहवे (T₂ M₁ 'भयं, M₂-१
पराभव.) पाण्डवसृञ्जयानां; T₈ G₈ महाहवे सृञ्जयपाण्डवानां.
— ^c) D₈ T₈ G येन, M₁ यस्य (for यत्र). K₂ T₂ ईदृशः;
D₁ M₁ ईदृशी ङ₂ K₁ [S]यं (for सङ्) — ^d) K₁ ३
कश्चित् M₈ ६ सोमि- (for सोऽद्य) Da₁ Dn₁ D₁ ३ १
दुरात्मा (for समेत्य) D₈ कच्चिन्वयाद्य स निहत समेत्य

42 ^a) K₁ ३ कश्चित्; D₈ कश्चित् K₄ स मदुद्धेद
— ^b) D₈ गांजीवमुक्तेर — ^c) K₂ प्रकृतं, K₈ D₈ ३
प्रविद्ध; B₂ ३ निकृत्य (for प्रकृतं). S स्वय (for युधि)
K₁ सव्यसाचि; B₂ 'साचिना; G₂ 'साची

43 V₁ om. 43^a-44^b — ^a) D₂ यस्त्वं; T₂ यत्वं;
G₂ यत्तु (for यत्तत्) G₂ त्वया (for मया). D₈ बाण
समाचितेन; G₂ 'समर्पितेन (as in text) Da₁ D₁ ३
यत्तन्मया कर्णसमर्पितेन — ^b) G₂ यातो (for ध्यातो)
D₄ [S]पि, T₁ हि (for ऽसि) K₄ D₈ ३ वीर — ^c) D₈
त्वन्मे (for तन्मे). D₁ om (hapl.) from कश्चिद् (in
43^a) up to 44^a. K₁ ३ कश्चिद् K₂ शमोघमद्य; Da₁
D₈ शमोघमध्ये — T₈ G₁ ३ om 43^a — ^d) K₁ ३ B₁ ३
Dn₁ D₂-१ T₁ ३ M₂-३ ध्यान (for ध्यातं)

44 V₁ om. 44^a, D₁ om 44^a (of. v. 1. 43).

नवेक्षते कर्णसमाश्रयेण ।
कच्चित्त्वया सोऽद्य समाश्रयोऽस्य
भग्नः पराक्रम्य सुयोधनस्य ॥ ४४
यो नः पुरा पण्डतिलानवोच-
त्समामध्ये पार्थिवानां समक्षम् ।
स दुर्मतिः कच्चिदुपेत्य संख्ये
त्वया हतः सूतपुत्रोऽत्यमर्षी ॥ ४५

यः सूतपुत्रः प्रहसन्दुरात्मा
पुराव्रीन्निजितां सौवलेन ।
स्वयं प्रसह्यानय याज्ञसेनी-
मपीह कच्चित्स हतस्त्वयाद्य ॥ ४६
यः शस्त्रभृच्छ्रेष्ठतमं पृथिव्यां
पितामहं व्याक्षिपदल्पचेताः ।

C. 8 3354
B 8 66 45
K 8 69 31

— ^a) T₈ G तु (for स) K₁ मयोधनो (sic) (for सुयो) — ^b) B₁₋₃ D₁ D₂₋₃ ऽददीक्षते, B₁ निरीक्षते; D₁ D. आवेक्षते, T₁ विषक्षयेत्, T₂ 8 G M दिषक्षते, C₀ अवेक्ष्यते (for 'क्षते) — D₁ T₁ om 44^a — ^c) K₁ 2 कश्चिद् T₂ त्वमासाद्य (for त्वया सोऽद्य) T₁ G₁ 2 M [S]स्य (for ऽद्य) S (T₁ om) [S]द्य (for ऽस्य)

45 ^a) Ś₁ K₂ शंढःला, K₁ शडतिलान्, K₃ सड', B₃ शल्य'; D₃ पंड' (for पण्ड') D₂ यो हुष्टवाक्यनिसडो अवोचद् (sic), T₁ यो न पराशंसति वै परामर्षं, T₂ यो न पुरा शंसति लोममोहात्, T₃ G₁ 8 M यो न (M₁ योग) पराशंसति लोमदोषात् (M 'ष), G₂ यो न परां शसति लोहिदोषात् — T₁ G₂ om 45^b — ^b) K₂ V₁ B D S (T₁ G₂ om) कौरवाणां (for पार्थिवानां) D₂ 6 दुरात्मा, C₀ समक्षम् (as in text) — ^c) B₃ D₁ D₂ 8 T₂ G सुदुर्मति (G₂ 'ति), D₃ स दुर्मदं (for स दुर्मति) K₁ 2 कश्चिद् D₁ G₂ M सखे; T₂ G₃ सखे (for संख्ये) — ^d) Ś₁ V₁ D₁ D₂ 8 ८-7 G₁ 2 ह्य (V₁ [S]म्य-; G₂ [S]ति)मर्षी (D₂ 'र्ष); K₁ 6 म्यमक्षीव; M₁ [S]मर्षय (for ऽमर्षी)

46 ^a) B₂ प्रसहन् (for प्रहसन्) — ^b) V₁ D₁ निर्जितं — ^c) D₁ D₁ ८ प्रगृह्यानय, D₃ *सह्यानयद् — ^d) K₁ 3 कश्चिद् K₄ D₁ D₁ ८ निहतस् (for स ह') D₃ कच्चिद्धत सूतपुत्रस्त्वयाद्य — For 46, S subst

655* य प्राहिणोऽसूतपुत्रो दुरात्मा
कृष्णा जिता सौवलेनानयेति ।

स मन्दबुद्धिर्निहत प्रसह्य
वैकर्तनस्त्वद्य कचिन्महात्मन् ।

[(L 1) T₈ G₁ 8 यद् (for य) G₃ om. दुरात्मा
— (L 2) T₁ M₁ 2 4 सौवलेनानयेति, T₈ G सौवलेहानयेति
— (L 4) M₃ महात्मा T₁ M₂ 4 वैकर्तनो हीनबुद्धिर्नहात्मा]
T₁ 8 G cont

656* अनवाप्यां प्राप्नुमिच्छन्नचिन्त्यं
शिशुर्यया चन्द्रमस प्रहीतुम् ।
स पापात्मा स तु नो विद्विपाण
कच्चिर्कर्मो निहतो वा स्वया धिक् ।

अस्मिन्समामे मीमरूपे त्वयाद्य [5]

धत तु भग्नं सूतपुत्रस्य पार्यं ।
कच्चित्पापं वचन घूतकाले
यच्चाप्यसौ समितौ बालुदेवम् ।
तदोक्तवान्परुष सोऽतिकामम्
हितं चरन्त्य सतत कुरुषाम् । [10]

कच्चित्स कर्णो निहतोऽद्य सखे
यो घातैराष्ट्र परिपालयन्नणे ।
एक सदा शोषयन्मामकं यत्नं
स पाञ्चालान्केकयाश्चैव सर्वान् ।
श्रिय दिदिस्सन्घातैराष्ट्रीं स कर्ण [15]
कचिन्मद्य प्रत्यवधीस्त्वमद्य ।
अथो भासाक्ष सुगालाश्च गृध्रा
हतस्य मासान्युद्धरन्ति स्स कायात् ।

[(L 1) G₁ अर्थिला — (L 2) G₁ ६ द्रमस — (L 3) G₁ तु (for the first स) — (L 4) G₁ [आ]मीद्र (for धिक्) — (L 6) G₁ वृत्त* — (L 8) T₁ बालुदेवे — (L 9) T₁ G₁ तयोक्तवान्परुष — (L 10) T₁ हित इत्या ह्यादित वै कुरुषाम् — (L 11) T₁ G₁ संख्ये (for संखे) — (L 15) T₈ इच्छन्, G₁ दिसन् (for दिदिस्तन्) T₁ G₁ घातैराष्ट्रस्य (for 'राष्ट्रीं स) — (L 16) T₁ G₁ वेग (for मद्य) — (L 17) T₁ हरयोस्त्वध्वगालाश्च गृध्रा, G₁ अयोस्य कक्ता-श्वगालाश्च गृध्रा — (L 18) T₁ हतस्य मासान्युद्धरन्ति शरीरात्]

47 ^a) T₁ G₁ यद् (for य) Ś K₁ 2 4 M₁ 4 शस्त्र-भृच्छ्रेष्ठतम (K₁ 'मत); B₃ D₃ 7 S 'जिच्छ्रे (B₃ 'विच्छ्रे; D₃ 7 'ष्टच्छ्रे)ष्ठतम.. — ^b) S (except M₁) चा (T₈ G₃ त्वा)क्षिपद् (for ध्याक्षि') B₃ अल्पबुद्धि (for 'चेता) K₄ पितासमक्षमक्षिपदल्पचेता (sio) — ^c) K₁ 2 D₁ स कश्चिद्, B₃ कदाचिद् (for स कच्चिद्) — ^d) B₃ D₁ D₃ ह्याधिर-धिर; D₂ सूतपुत्रो, T₈ G₁ 8 [S]घातिरधिर (for ऽघाधि'). K₃ B₁ 4 5 D (except D₃ 8) T₁ 2 महात्मन् (B₁ 4 D₃ T₁ 2 'त्मा) (for दुरात्मा) — After 47, S ins

657* यत्तस्त्वया सञ्चत मे किरिदि-
न्समामध्ये द्वैरथेनेह भूय ।
अहं कर्णं सूदयिष्ये सपुत्र
तत्कर्म कृत्वा ह्यनृणोऽसि कच्चिद् ।

संख्यायमानोऽर्धरथः स कश्चि-
त्वया हतोऽद्याधिरथिर्दुरात्मा ॥ ४७
अमर्षणं निकृतिसमीरणेरितं

हृदि श्रितं ज्वलनमिमं सदा मम ।
हतो मया सोऽद्य समेत्य पापधी-
रिति ब्रुवन्प्रशमय मेऽद्य फल्गुन ॥ ४८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥

४७

संजय उवाच ।
तद्धर्मशीलस्य वचो निशम्य
राज्ञः क्रुद्धस्याधिरथौ महात्मा ।

उवाच दुर्धर्मदीनसत्त्वं
युधिष्ठिरं जिष्णुरनन्तवीर्यः ॥ १
संशप्तकैर्युध्यमानस्य मेऽद्य

[(L 1) G₁ M₁ तदा (for त्वया) M₂ संखतिर् — (L 4)
T₂ G₂ [अ]द्य (for हि)]

48 ^a) ङ K₂ अमर्षण वै, K₂ V₁ B (except B₂) D
अमर्षजं; T₁ G₂ M₂₋₃ 'पांति; T₂ G₁ s रोपानलं; M₁
अमर्षवन् (for अमर्षण). D₂ नि कृतिमीरितं रणे (for
निकृतिसमीरणेरित) — ^b) K₂ B D (except D₂) स्थितं
(for श्रित) K₁ 2 & V₁ D₂ हृदं (for हृम) S हृदा घृतं
शूलमिद (T₁ M₁ शूलमिमं; T₂ कालमिम) सदा मम (T₂
G₂ 'दानघ) — ^c) T₁ समोघं माप्यय (sio) (for समेत्य
पापधीर्) K₂ B (except B₂) D₂ D₁ D₁ D₁ s-5 & कर्ण,
D₂ पाप, T₂ सयुगाद्; T₂ G मंदधीर्, M₁ s भावधीद्
(M₂ 'द्), M₂ 4 मा तपीर् (for पापधीर्) — ^d) ङ K₂
प्रशमयतेद्य; K₄ प्रशमयेद्य, B₂ प्रशमयामद्य (sio), D₂
प्रशममये**, D₂ स्थगय ममाद्य; D₂ प्रशमयाद्यद्य (sio),
T₂ प्रशममपोद्य (for प्रशमय मेऽद्य) Some MSS.
फाल्गुन; K₄ फल्गुन, D₂ फाल्गुन — After 48, N ins

658* प्रवीहि मे दुर्लभमेतदद्य

कथं त्वया निहत सूतपुत्र ।

अनुध्याये त्वां सततं प्रवीर

धृत्रे हतेऽसौ भगवानिवेन्द्र ।

[(L 1) ङ K₁ 2 & प्रवीहि, D₂ वदाशु (for प्रवीहि) D₂
वदाशुमे दुरधमवीजिष्णो (sio) — (L 2) ङ K₁ 2 & V₁ D₂ 3
प्रिय कथ ते (D₂ om. ते) (for कथ त्वया) — (L 3) ङ
K₂ 4 add हि after सतत D₂ प्रवीर — (L 4) ङ
K₄ धृत्रे (ङः धृत्र) हते स ङ K V₁ D₂ 1 D₁ 5 इद् D₂ 6
धृत्रे हते देवगुरुर्धेद् (D₂ 'द्)]

Colophon — Day of Karna's Generalship ङ
K₁ 4 द्वितीय(K₁ 'थे)युद्धदिवसे. — Adhy. name T₁ M₁
युधिष्ठिरवाक्यं; T₂ कर्णवचनम् — Adhy. no. (figures,
words or both) ङः 47, B₁ 66, B₂ 56, B₃ 68,
D₂ 77, D₃ 67, T₁ G 74, T₂ M 73.

47

1 ^a) B₂ s D₂ 1 D₁ s तद्धर्मराजस्य, T₂ स धर्मशीलस्य
— ^b) B₂ transp. राज्ञ and क्रुद्धस्य ङ [आ]धिरयो; K₂
B D₂ D₁ D₁ D₁ s-5 & T₁ [अ]धिरयो (B₂ 'थे); V₁ D₂ T₂ s
G M [आ]धि(T₂ s G M₁ 'ति)रथेर् (for 'रथौ) — ^c)
K₁ दुर्वर्षम्; D₂ 1 D₂ T₂ s G₂ s दुर्मर्षम् (for दुर्वर्षम्).
B₁ 4 अली(B₁ 'ही)नसत्वं; D₂ 1 D₂ S अदीनसत्त्वो (for
'सत्त्वं) — ^d) K₄ M₁ अनंतवीर्यं (M₁ 'र्यं) — After 1,
S ins.

659* द्रोणं हतं पार्थ कर्णो विदित्वा

मिश्रा नावमिवात्यगाधे कुरुणाम् ।

संसुद्धमानान्धार्तराष्ट्रान्विदित्वा

निरुत्साहंश्च विजये परेषाम् ।

सोदर्यवस्वरितोऽमितौजा

[5]

उत्तारयिष्यन्पुत्रराष्ट्रस्य पुत्रान् ।

रणे रथेनाधिरथिर्महात्मा

ततो हि मां त्वरित सोऽम्यधावद् ।

[(L 1) M₁ द्रोणाहत — (L 2) T₂ [आ]ह्वे (for [अ]
त्यागे) — (L 3) T₂ स सुद्धमानान्; G₂ संनद्येमा — (L 4)
T₂ [अ]धि जये, M₂ विजये वै (for विजये) — (L 5)
M₁ सोदर्यवत् T₁ संवरितो (for त्वरितो) T₂ G₂ s [स]मि
तौजा, M₂ 4 सोमि* — (L 6) T₂ M धृतराष्ट्रपुत्रान्, G₂
धार्तराष्ट्रस्य पुत्रान् — (L 7) T₁ G₁ रणे रथो T G [अ]धिरथिर्,
M₂ 4 [आ]धिरथेर् — (L 8) T₁ मत्वा; T₂ नीम; M₂ 4 हि
मा (for हि मा)]

2 Before 2, N ins अर्जुन उवाच — ^a) Some
MSS ससप्तकैर् G₁ युध्यमान समेत्य (for 'मानस्य मेऽद्य).
— ^b) K₁ सेनाप्रयायी; V₁ सैन्याप्रयायी ङः B₁ D₂
D₂ 1-7 कुरुसैन्येषु राजान्; B₁ s D₂ s 'सैन्यराज्ञ (D₂ 'जा;
D₂ 'ज); B₂ T₂ 'सैन्यराजान्; D₂ 1 D₂ s पुरुषोत्तमस्य
— ^c) K₂ 4 वगमान्; V₁ D₂ 1 स्वगमान्; B₁ स्वगमान्; D₂ 1

सेनाग्रयायी कुरुसैन्यस्य राजन् ।
आशीविषाभान्स्वगमान्प्रमुञ्च-
न्द्राणिः पुरस्तात्सहसा व्यतिष्ठत् ॥ २

दृष्ट्वा रथं मेघनिभं ममेम-
मस्वष्टसेना मरणे व्यतिष्ठत् ।
तेषामहं पञ्च शतानि हत्वा

C. 8 3359
B. 2. 67 2
K. 2. 70. subst.

संगमान्, C₈ स्व (as in text) V₁ D₈ असुचन्, D₁ D_{1.2} & T₁ : G₂ विसुचन्, T₈ G_{1.2} विप्रसुचन् (for प्र) — ⁴) K₁ V₁ B_{1.2} & D₁ D₂ : 7 M [अ]म्य(D₁ 'स्य) विष्ठत्, D₂ & T_{1.2} G [अ]द्य्य(T₁ G₂ 'द्य)विष्ठत्, T₂ : [अ]म्य-गच्छत् (for व्यतिष्ठत्)

3 *) K₈ V₁ B_{1.2} : D₁ D₂ : 7 मेवरवं (for 'निभं') K₈ ममेदम्; K₈ B_{1.2} : D₁ D₂ : 7 ममैव, B₁ मयैव, B₂ समेत्य (for ममेनम्) B₂ D₁ D_{1.2} दृष्ट्वा रथं मे परमप्रमेयम्, D₂ दृष्ट्वैव त चातिरथं रथस्यम्, D₃ दृष्ट्वा रथ मेवस्माननादम् — ⁵) Ś : असुष्टमेना K₂ & B_{1.2} : D₁ D₂ : 7 समस्तमे-नाव(B_{1.2} : 'ना च)रणे, V₁ आसुच्य सेनावरणे; B₂ चायस्त्सेना च रणे (sic) (for अस्वष्टमेना मरणे) K₁ स रणे, B₂ D₁ D_{1.2} : च रणे (for मरणे) K₈ B_{1.2} : D₁ D₂ : 7 [S]म्यविष्ठत् (for द्यति) D₂ अस्वष्टमेनामपित्य तूर्ण; D₃ आवर्तया-मास मन व्यतिष्ठत्. — ⁶) D₃ अस्यगम (for सगमं) — For 3, S subst

660* म मे दृष्ट्वा शूरतमो ध्वजाग्रं
सनादिदाद्रयसंवाननेकात् ।
तेषामहं पञ्चशतानि हत्वा
आसाद्य त्र्येणपुत्रं नदन्तम् ।

[(L 1) T₁ सनेच, M₈ स ना (for न मे) T₂ ध्वजाग्रम्
— (L 2) T₂ M₈ सनादिद्यद् — (L 3) T₂ G₂ M_{1.2} : 4
पंचशत]
S cont.

661* म त्र्येणपुत्र मरदा महात्मा
मामप्यरौत्सीचदनीकमप्ये ।
किर्य्यरौधान्वहुरुपान्विचित्रां-
क्षित्रा गत शुक्र इवातिवर्षन् ।
स मे शरान्मर्वत कङ्कपत्रा [5]
नवासजर्द्धे पृथिवीमक्राशान् ।
निवार्य तूर्ण परमाजिमप्ये
ततो हि मां बाणगणै समर्षयत् ।
आकर्षणं वापि विकृत्य सुक्तं
न दृश्यते तस्य महारयस्य । [10]

[T₂ M₁ om. line 1 — (L 1) T₁ सुशुश, G₂ सुशुश,
M₂₋₄ न सुहन् (for सुहृ). — (L 2) M₁ स माप्यरौत्सीद,
M₂₋₄ सनेचारी (for नामप्यरी) T₁ द् (for तद्) T₂
सनापवेगेन सनेच रौत्सीद् — T₂ reads line 3 twice
— (L 3) T₂ (second time) किन्तिकोपाद् (for किर्य्यरौधान्)
T₂ (first time) अनिकल्पेनिकिर्य्यरौधान् — (L 4) T₁ G₂

त्रिजाग्र, T₂ G_{1.2} स्वावीगत M₈ शुक (for शुक्र) T₁
इवान्ययान्ना, T₂ 'वतिवर्ष, T₈ G₈ 'स्ववर्षद्, G₂ 'मिवर्षन्
— (L 5) M₂₋₄ नच्छरान् (for ने श्) T₂ वपत (for
सर्वत) — (L 6) T₁ G_{1.2} सुवाजितान्वै, T₂ अपास्य
तान्वै T₂ पृथिवीमक्राशद्, M₁ 'प्रकाश — (L 7)
T₈ G₂ तूर्ण, G₂ तूर्णी (for तूर्ण) — (L 8) T₈ G_{2.2}
तनोपि G₁ सनापयद् — (L 9) T₁ G₂ अनर्षय (for
आक) T₁ विकर्षा वा (for निहृत्य सुक्तं) — (L 10) T₁
तथ (for तस्य).]

— After the above, S ins 663* (T_{1.2} G₂ M
repeating it after 4) On the other hand, N ins
after 3

662* स मां समाप्ताद्य नरेन्द्र यत्
समम्ययांसिह इव द्विपेन्द्र ।
अकार्षींश्च रथिनामुजिहीर्षां
महाराज वध्यतां कौरवाणाम् ।
ततो रणे भारत दुष्पकस्य [5]
आचार्यपुत्र प्रवर कुरुणाम् ।
मानर्षयामास शितै शृपलै-
र्जेनार्देनं चैव विषासिकलै ।
अष्टौ गवामष्टशतानि बाणा-
न्मया प्रयुद्धस्य वहन्ति तस्य । [10]
तांस्तेन सुकानहमस्य वाणै-
र्ष्यनाशायं वायुरिवाभ्रजालम् ।

[(L 1) Ś K_{1.2} नरेद्र यत्त्, K₈ महेंद्रपुत्र — (L 2) B₂
द्विपेद्र B₂ सनन्युपेत सनरे द्विपेद्र — (L 3) Ś₂ अकार्षींश्च, K₁
अकार्षींश्च, K₂ आकार्षींश्च, B₂ अकार्षींश्च D₂ om. च B₂
उजिहीर्षयन्, D₁ 'हीर्षो, D₂ 'हीर्ष (for 'हीर्षा) — (L 4)
D₂ मया राजन् Ś K₂ विध्यता, K₁ विध्यता, D₁ D_{1.2}
सुष्यता, D₂ नध्य (for वध्य) Ś₁ D₂ कौरवा — Ś K₁₋₂
D₂ om. lines 5-8. — (L 5) B₂ : D₁ D₂ : 7 दुष्पकप
— (L 6) D₁ D₁ D₁ आचार्य (D₁ 'र्ष) पुत्र B₂
कुरुव (for प्रवर) — (L 8) D₂ चैव B₂ D₁ विषासिकलै
— (L 9) Ś K₂₋₄ V₁ D₂ शतानि, Ś₂ (sup lin) K₁
B₂ रथानि (for गवान्) Ś K D₂ अष्टशतानि, V₁ 'पराणि (for
'शतानि) B₂ D₁ D_{1.2} यान(B₂ 'न्य)स्य चाष्टौ शकटानि बाणान्,
D₂ अष्टशतान्यष्टशतानि वा (sic), D₂ (marg) अष्टौ बाण
सृष्टवन्ति बाणान् (sic) Cc cites चान्, अस्व, and बाणान्
— (L 10) D₁ reads from प्रयुद्धस्य in line 10 up to the
end of line 12 on marg B. प्रयुद्धस्य, D₁ प्रदुहस्य (sic),

ततो द्रौणिमगमं पार्थिवाग्र्य ॥ ३
 ततोऽपरान्वाणसंधाननेका-
 नाकर्णपूर्णायतविप्रमुक्तान् ।
 ससर्ज शिक्षास्त्रवलप्रयत्नै-
 स्तथा यथा प्रावृषि कालमेघः ॥ ४
 नैवाददानं न च संदधानं

जानीमहे कतरेणास्यतीति ।
 वामेन वा यदि वा दक्षिणेन
 स द्रोणपुत्रः समरे पर्यवर्तत् ॥ ५
 अविध्यन्मां पञ्चभिर्द्रोणपुत्रः
 शितैः शरैः पञ्चभिर्वासुदेवम् ।
 अहं तु तं त्रिंशता वज्रकल्पैः

D1.5 प्रदुर्द्धं (D₅ 'दु'स) (sio) — (L 11) K₁ तास्तेन. D₈
 युक्तान् (for मुक्तान्) B₄ Da₁ D₁ 5 6 अग्र्यवाणैर् — (L 12)
 8 K₁ 2 4 V₁ B₅ Da₁ D₁ 5 6 व्यध्वसय (K₄ 'यन्'),
 K₈ D₈ विध्वसयन्, B₂ 8 व्यध्वसयत् (for व्यनाशय) K₂ 4
 D₈ वायुम् 8 K₁ 3 अन्नमालां, K₈ V₁ Da₁ D₁ 5 'माला', D₂
 'माला (for 'जालम्)]

4 °) D₂ अय (for ततो) T₈ वरान् (for सृ°)
 Da₁ D₁ S वाणमणान्, D₆ 'मणीन् D₁ om अनेकान्
 — °) V₁ B₁ 8 Dn₁ D₈ 6 7 विप्रमुक्तान्, B₅ 'मुक्ता — °)
 B₁ सशस्त्र- (for ससर्ज) K₁ शिक्षास्त्रा, K₄ शिक्षास्त्र- (sio),
 S शीघ्रास्त्र (for शिक्षास्त्र) D₈ T₁ 8 G M -बलेन वीरस्
 (D₆ राजस्, M₁ यातस्); T₂ -चलप्रवाहास् (for 'प्रयत्नैस्)
 — °) K₈ lacuna Da₁ om तथा D₁ 5 T₂ तथा तथा
 (by transp), D₈ तथा जय; T₈ G₁ 8 तोया (G₁ 'यं) यथा
 M₁ om, यथा K₈ om प्रावृषि 8 प्रावृष, T₁ G₂ विसृजति
 (G₂ 'जन्), T₂ 8 G₈ निस्त्रवति, G₁ स्त्रवति, M वि (M₁ प्र)स्त्रवति
 (for प्रावृषि) K₈ कालमेघै; K₄ 'मेघ, B₂ 5 'मेघा, T G₈ M
 उग्रमेघा (T₈ G₈ 'घात्), G₁ उग्रवोखा (sio), G₂ उग्रसेन,
 G₈ कालमेघ (as in text). — After 4, T₈ G₈ read
 6-9

5 °) D₈ नेव (for नैव) 8 K₁ 2 4 [आ]दधान, B₄
 [अ]वदान (for [आ]द°) — °) K₄ न जानीमहे; D₂ न जानीते
 रणे (for जानीमहे) B₂ कतशोस्वभीष्ट (sio) — °) D₂
 वामेन वा वामतरेण वापि — °) B₂ Da₁ D₁ 5 8 पर्यवर्तत्;
 Dn₁ पर्यत्नै, D₂ महारथ; D₈ प***वत् (for पर्यवर्तत्)
 — For 5, 8 (T₁ 2 G₁ M ins, for the first time after
 661*) subst

663* न सद्धानं कृत आदधानो
 न व्याक्षिपन्नाविकर्षन्विमुञ्चन् ।
 सच्येन वा यदि वा दक्षिणेन
 न ज्ञायते कतरेणास्यतीति ।

[T₁ (both times) G₂ om lines 1-2 — (L 1) M
 (both times) संदधान (for 'धान) T₂ G₁ (both first
 time) आददानो, M (both times) 'दान (for 'धानो)
 — (L 2) T₂ (first time) 8 G₁ (both times) 8

न विकर्षन् (for नावि°) T₈ G₈ न मुचन् (for विमुञ्चन्)
 M (both times) वि (M₁ व्य-, M₂ न वि)जानीम' कतरेणास्य
 तीति — (L 3) T₈ G₈ वास्य (for the second वा)
 — (L 4) M₂ 8 (both second time) ज्ञास्यते, M₂
 (both times) ध्यायते (for ज्ञ°), T (T₁ 2 both first
 time) G₈ का (T₁ 2 [both second time] क)रणेन, M₂-4
 (all second time) तात करेण (for कतरेण)]
 S cont.

664* आचार्यवरसमरे पर्यवर्तं
 न्महच्चित्र दृश्यते सर्वतः स्म ।
 दृष्टिर्विप चासुकर परेपां
 सर्वा दिश पूरयानं शरौवै ।
 अलातचक्रप्रतिम महात्मन
 सदा नवं कार्मुकं प्रहायन्धो ।

[5]

[Before line 1, M₁ reads line 2 repeating
 it in its proper place — (L 1) T₂ पर्यवत्, M₁
 'वर्तत् (for 'वर्तन्) — (L 2) T₈ G₂ 8 दर्शयन्, M₁
 (first time) दृश्ये and (second time) चरत् (for
 दृश्यते) M₁ (both times) हि (for स्म) T₁ G₂ महच्चित्र
 सर्वतोदर्शयत्स्व — (L 3) T₈ G₁ M₁ दृष्टी, M₂-4 दृष्टि M₁
 चासुकरं (for 'करं) — (L 6) M₂-8 कार्मुक]
 On the other hand, N ins after 5

665* सत्यातत मण्डलमेव सज्य
 प्रदृश्यते कार्मुक द्रोणसूनु ।

[(L 1) D₈ तस्यातत Co cites मण्डलम् (as above)
 B₁ 2 D₂ सज्य (for सज्य) — (L 2) K₁ प्रदृश्येत, K₄
 प्रदृश्यते 8 द्रोणसूनु, D₁ 'सूनु, D₂ देवसूनु]

6 T₈ G₈ read 6-9 after 4 — °) 8 अविद्यन्, K₁
 अविध्य, K₈ B (except B₂) Dn₁ D₂-4 6, 7, सोविध्यन्;
 T₂ आविध्य, M₂ आविध्यन् 8 K₁ 2 D₁ मा, T₈ G₈ मानं
 (for मां) — °) K₁ om शरै — °) K₈ V₁ B₁ 8 4
 Dn₁ D₈ 4 6 7 हि (for तु) D₁ 8 त्रिशता; D₈ दशितो
 D₂ कालकल्पै (for चक्र°) — °) V₁ B₂ 8 समा (V₁ B₂
 'म'पर्यं, D₄ 'दयन्, D₈ 'र्व्यं (for 'र्व्यं) D₂ समादयं
 निशितैर्वज्रतुल्यै. — For 6th, S subst.

समार्दयं निमिपस्थान्तरेण ॥ ६

स विश्वरुधिरे सर्वगात्रै

रथानीकं स्रुतस्रुतोर्विवेश ।

मयाभिभूतः सैनिकानां प्रवर्हा-

नसावपश्यन्नुधिरेण प्रदिग्धान् ॥ ७

ततोऽभिभूतं युधि वीक्ष्य सैन्यं

विध्वस्तयोधं द्रुतवाजिनागम् ।

पञ्चाशता रथमुख्यैः समेतः

कर्णस्त्वरन्मामुपायात्प्रमाथी ॥ ८

तान्द्वयित्वाहमपास्य कर्णं

द्रष्टुं भवन्तं त्वरयाभियातः ।

सर्वे पाञ्चाला ह्युद्विजन्ते स्म कर्णा-

द्रन्धाद्गावः केसरिणो यथैव ॥ ९

महाज्ञपस्येव मुखं प्रपन्नाः

प्रभद्रकाः कर्णमभि द्रवन्ति ।

मृत्योरास्यं व्याचमिवान्वपद्य-

C B. 3370
B B. 67 14
K B. 70 16

666* अम्यन्न याणैस्समहं सुधारै-
निमेषमात्रेण सुवर्णपुद्गै ।

[(L 1) M अम्यन्न G₁ अविध्य (for तनह) T₃ G₂
सुधारै G₂ बाणैरविध्यत महानुधारै]
— After 6, N ins..

667* क्षणाच्छ्रावित्समरूपो यन्मूढ
समार्दितो मद्विस्तृष्टै पृपत्कै ।

[(L 1) Da₁ D_{1.5} ० क्षणेन K₁ श्रवित्समरूपो; B₁ स्वावि*,
D₁ श्रवित्समरूपो, D₂ संवित्समरूपो (for स्वावि*) Ca
cites श्राविद् D₂ क्षणेन राजन्व्यथितोत्तरूप.. — (L 2) Ś₁
K₂ १ ममर्दितो; Ś₂ समादित, V₁ D_{1.2} ० ० सम(D₂ 'मा)पिनो
(for स्रुतार्दितो) Ś₁ K₁ मद्विस्तृष्टै, D₂ मद्विशिख्यै (for 'स्तृष्टै.)
K₁ पृथक् (sic); K₂ १ पृथक् (K₁ 'क्ते'); D₂ प्रपत्कै..]

7 ^a) D₁ विश्वरुधिरघर (for 'रुधिर) K₂ सर्वं
गात्रै, B₂ D₂ सर्वगात्रे — ^b) Ś₂ रथानेक, B₂ 'नीके K₂
स्रुतपुत्रो (for 'स्रुतोर) — ^c) K₂ V₁ B D [अ]भिभूतान्
K₂ B₂ D₂ प्रवाहान् — ^d) Ś₂ K₂ १ Da₁ D_{1.5} ०
असावपश्यद्; K₁ १ B_{1.8.4} D₁ D₂-4.7 असौ प्रपश्यन् (K₁
'द्), V₁ स वै पश्यन्, B₂ असौ प्रापश्यन्; D₂ असौ पश्यद्
V₁ B D (except D₂) रुधिरप्रदिग्धान् — For 7, S
subst.:

668* स निर्विद्धो विश्वरुद्रोणपुत्रो
रथानीकं चातिरथेर्विवेश ।

मयाभिभूतान्स्वरथप्रवर्हा-

नखं च पश्यन्रुधिरप्रदिग्धान् ।

[(L 1) T₁ १ G₁ विरथो, G₂ वीक्षरन्, G₃ विश्वरथ- (sic)
— (L 2) T₂ M चा(M₁ आ)धिरथे — (L 3) G₂
[अ]भिभूत M_{1.8} सय — (L 4) G₁ असौ प्रपश्यन्, M₁ १
असि च पश्यन् T₂ M₂-4-प्रदिग्ध, G₁ प्रदिग्धान्]

8 ^a) K₂ वेक्ष्य (for वीक्ष्य) — ^b) B (except B₂)
D₁ D_{2.4} ० ० विप्रस्तयोध; D₁ विध्वस्तसैयो (sic), D₂
विध्वस्तयोधं, G₂ 'स्तयूथं; M 'योधं (for 'योधं) D₂ द्रुत-
(for द्रुत) T G द्रुतनागयूथ (T₂ 'योध, G₂ 'योध); M

*नाग(M₁ 'द्)योग — ^a) D₁ पञ्चाशता K₂ समेता, B
(except B₂) D (except D₂) T₁ समेत्य, G₂ समेत
(sic), M₂ १ समेतं (for समेत्) — ^a) T₂ १ G₂ om.
माम् Ś K₂ १ D₁ D₂ उपायात्, B₂ उपागमत्, D₁ १
उपायान्, D₂ उपायात्, S अम्यपतत् (M₁ 'न्); Ca उपायात्
(as in text)

9 ^a) K₁ D₂ तं K₂ D₁ कर्णं T₂ तान्द्वयित्वा
स्थितिमाहवतं — ^b) Da₁ D₁ T₂ G₂ स्वरितो (for त्वरया)
B₂ [अ]भिजात, D₂ [अ]तियात्; T₁ १ G M [उ]प'; T₂
[अ]प' — ^c) M₂ सर्व- Some MSS पंचाला B₂
[अ]भ्युद्विजते, Da₁ D₁ १ ह्युद्विजन्ति, D₁ ह्यद्विजते K₁
T₂ स, B₂ च (for स्स) V₁ B₂ D₁ D₂ १ M₁ कर्ण
— ^d) B₂ D₁ D₁ दृष्ट्वा गाव, B₂ गघाद्धार (sic), Da₁
D₁ १ Ca गघ(D₂ गंघं)द्विपा, D₂ मत्तान्नाजान्; T_{1.8} G M
ग(M₁ व)धेन गाव (G₁ 'न गा), T₂ भयेन गाव (for
गन्धाद्गाव) Ś₂ केसरिणो (sic), B₁ केदारिण, D₁ D₂ १
केसरिण; Cc 'रिणो (as in text) Da₁ यथैव च; G₂ यथा
वै — After 9, sequence of st. 10-12 in N is as
follows 10^{cd}, App I (No 19), 12, 11^{ab}, 10^{ab}, 11^{cd},
that of st. 10-12 in S 10^{cd}, 670*, 12^{cd}, 11^{ab}, 10^{ab},
11^{cd}, 669*, 12^{ab}

10 For sequence of st. 10-12, cf v 1.9 — ^a)
Ś₁ G₂ महारथस्य, Ś₂ K₁ 'रथस्य (sic) K₂ 'कपस्य, V₁
B_{1.8-3} Da₁ D₁ D₁ १-१ महर्पस्य, B₂ महोरगस्य, D₂ ०
T₂ महा(D₂ 'म्या)वियस्य; T₁ महर्पस्य (sic), (for
महाज्ञपस्य). B₂ [ए]व (for [ह]व) D₁ १ सुख, Cc सुख
(as in text) B₂ प्रसन्ना, G₂ प्रपन्न — ^b) S प्रभद्रका
कर्णमुखं प्रपन्ना — ^c) K₂ व्यातुम्, B₄ om, D₂ व्यक्तम्
(for व्यात्तम्) D₁ D₂ M₁ १ १ एव (for हव) Ś₁ D₂
[अ]न्वपद्यत् (Ś₁ 'पद्य), K₂ प्रपद्य; V₁ T₂ G₁ १ M [अ]नुपद्य
(V₁ 'द्यन्), B₁ १ Da₁ D₁ D₁-5 १ [अ]भ्यपद्यन् (D₁ D₂
'पद्य); T₁ [अ]नुपेत्य, T₂ [अ]पुपद्य, G₂ [अ]नुरूपं (for
[अ]न्वपद्यन्) — ^d) Ś₂ राज, S सर्वे (for राजन्) — After

नप्रभद्रकाः कर्णमासाद्य राजन् ॥ १०
 आयाहि पश्याद्य युयुत्समानं
 मां सूतपुत्रं च वृत्तौ जयाय ।
 पद्साहस्रा भारत राजपुत्राः
 स्वर्गाय लोकाय रथा निमग्नाः ॥ ११
 समेत्याहं सूतपुत्रेण संख्ये
 वृत्रेण वज्रीव नरेन्द्रमुख्य ।
 योत्से भृशं भारत सूतपुत्र-

मस्मिन्संग्रामे यदि वै दृश्यतेऽद्य ॥ १२
 कर्णं न चेदद्य निहन्मि राज-
 न्स्वान्धवं युध्यमानं प्रसह्य ।
 प्रतिश्रुत्याकुर्वतां वै गतिर्या
 कष्टां गच्छेयं तामहं राजसिंह ॥ १३
 आमन्त्रये त्वां ब्रूहि जयं रणे मे
 पुरा भीमं धार्तराष्ट्रा ग्रसन्ते ।
 सौतिं हनिष्यामि नरेन्द्रसिंह
 सैन्यं तथा शत्रुगणांश्च सर्वान् ॥ १४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥

10, N ins a passage given in App I, (No 19),
 while, S ins after 10

669* यास्यामि तास्वारिप्यन्वलीघा-

न्दिष्ट्या भवान्स्वस्तिमान्पार्यं दष्ट ।

11 For sequence of st 10-12, of v 19 — ^a)

Bs Ds युयुत्सुमानं; S (except G1) 'त्समानौ (M1 'नो)
 — ^b) Śs मा (for मां). Bs Da1 D1 s सूतपुत्रस्य (for
 'त्र च) Ds प्रष्टतो (for च वृत्तौ) Ks B2 द्तो, V1
 Ds M1 वृत्तो, B1 s & Da1 Dn1 D1 s-7 रणे; Bs T2 s G
 M2-4 वृत्तौ (for वृत्तौ) S रणाय (for जयाय) — ^c) Ś
 V1 B2 पद् सहस्रा, Dn1 D1 (marg as in text) बद्धा
 हता, Ds पद्साहस्रा K1 om from राजपुत्रा (in 11^a)
 up to निमग्ना (in 11^a) — ^d) T2 गच्छति (for लोकाय)
 Ks यया, V1 रथे; B1 s & Dn1 Ds. s 7 S रणे (for रथा)
 — After 11, S ins

670* तानद्य यास्यामि रणाद्विमोक्तु

सर्वात्मना सूतपुत्रं च हन्तुम् ।

रथप्रवीरेण महानुभाव

द्विपरमैर्य निर्देहनिस्सरेण ।

[(L. 1) T2 G2 M1 तास्तेभि, G2 तानस्य, M4 तान्न च
 (for तानद्य) T2 तास्त्वमियोत्स्यामि (for तानद्य यास्यामि)
 — (L. 2) G2 सूतपुत्रं — M om lines 3-4]

12 For sequence of st 10-12, of v 19 — ^a)

B2 समेत्याह B2 सूतपुत्रश्च, Da1 D1 'त्रस्य G2 सखे — ^b)
 D2 नरेन्द्रमुख्यं — After 12^a, S ins

671* एव गते किं च मयाद्य शक्य

कार्यं कर्तुं निग्रहे सूतजस्य ।

तयैव राजश्च सुयोधनस्य

ये चापि मां योद्धुकामा समेता ।

— ^a) B1 s Dn1 Ds. s 7 योत्स्याम्यह; B2 योत्से ह्यह,
 Da1 योत्से भृशं, T1 G2 M2-4 ह (M2 न ह)निप्ये त, T2 s
 G1 s M1 हनिप्येह (for योत्से भृशं). Ś K1 s 4 सूतपुत्रो

— ^d) Ś K1 2. s यस्मिन्, T2 M तस्मिन् T2 reads यदि
 मे twice (for यदि वै) T1 s G M om वै

13 K1 om. from 13^a up to तामहं (in 13^a) — ^a)

K2 कर्णो K4 हि हन्मि (for निहन्मि) — ^b) G1 2 प्रगृह्य
 (for प्रसह्य) — ^c) T2 G2 प्रतिश्रुत्वा; Ca. 0 'श्रुत्य (as in
 text) B2 s & Da1 D1-7 [अ]कुर्वतो वै, Dn1 कुर्वतो
 वै, T2 [आ]गतानां (for [अ]कुर्वतां वै) M2.8 वा
 (for वै) T1 s G transp वै and या. — ^d) Ks
 कष्ट; K4 कष्टां, Da1 D1. s कष्टा; D2 कस्तां (for कष्ट)
 Ks गच्छतां, B1 यत्ते, B2 s Ds. s 7 याता, Dn1 यता, Ds
 गहेयं (sic), T G1.8 M2 s यायां; G2 यातां (sic), M
 यात्वाताम् (sic) (for गच्छेय) Ks om ताम्

14 ^a) V1 D2 त्वा; T2 त्वद्य (for त्वा) Bs D1. s &

S transp जय and रणे — ^b) D2 0 S प्रसंति, Ca. 0 'ते
 (as in text) — ^c) T1.8 G M ततो, T2 तान्त्रे, Ca. 0
 सौतिं (as in text) K2 नरेन्द्रसिंह, B2 नरेन्द्रसैन्य; D1 G2
 'सिंह; Ds 'सत्यं — ^d) D2 T2 G1 सत्यं (for सैन्यं)
 T2 s G1.8 M यया, G2 युधा (for तथा) D2 समेतान्
 (for च सर्वान्)

Colophon — Day of Karṇa's Generalship Śs
 K1 द्वितीय (K1 'थे)युद्धदिवसे — Adhy nam T1 M1
 अर्जुनवाक्यं, T2 कर्णवधप्रतिज्ञा — Adhy no (figures,
 words or both) Śs 48, B1 67, B2 60; Bs 69,
 Da1 78, D1 62, Ds 86, T1 s G 75, T2 M 74.

४८

संजय उवाच ।

श्रुत्वा कर्णं कलयमुदारत्रीर्यं

क्रुद्धः पार्थः फल्गुनस्यामितौजाः ।

धनंजयं वाक्यमुवाच चेदं

युधिष्ठिरः कर्णशराभितप्तः ॥ १

इदं यदि द्वैतवने ह्यवश्यः

C. 9 2394
B. 9 68 5
K. 3 71 5

48

1 Ś: वैदापायन (for संजय) — ^a) B₂ श्रुत्वा तु कर्णं K₄ [क्ष]इत कर्णम् (for कर्णं कल्पम्) Ś K₂ V₁ शल्यम्, K₁ शल्यम् (sic), K₂ B (except B.) D Ca कल्पम्, Co कल्पम् (as in text) K₃ पुराणत्रीर्यं, Ca उदार* (as in text) Ś वैद्वंनं उदारानिं निदाम्य — ^b) Some MSS फाल्गुनस्य, G₂ फल्गुन च — ^c) P. om च Dn₁ वेद, T G₁ ३ M राजा, G₂ राजन् (for चेद) — B₂ om. 1^a — ^d) K₂ -तप्त (for -तप्त) — After 1, N (except B₃) ins

672* विप्रदृता ताव चमून्प्रदीया
तिरन्मृता चाप यथा न मासु ।

[(L 1) D₂ निप्रदृताच B₂ om ताव Co cites तान D₁ चं B. विप्रदृता[] यत्पुत्राद्य वै — (L 2) B₂ विप्रदृताच Ś₁ K₁ २ ३ तथा (for यथा)]

K₂ ४ V₁ B₁ २ ३ ४ D cont B₃ ins after 1^c

673* भीमो भीमं त्यज्य चायास्रवा ख
यत्राशक कर्णमयो निहन्तुम् ।
स्त्रेयं स्वया पार्थ कृत्वं पृथाया
गर्भं मनाविदय यथा न मासु ।

[D₂ om lines 1-2 B₃ reads line 1 after line 4 — (L 1) Ca cites भीमो भीम (as above) K₄ चायास् (for चायास्) K₂ हीनोसि मेन्निवेनन्था ख (sic), V₁ B₂ २ ३ Da₁ D₁ २ ३ हीनो भीमन्निवेनन्था (V₁ B₂ वेनन्थ, B₃ पथास्त्र, B. विदात्, D₂ यवान्)या (Da₁ या) ख Ca cites अनिदिदा — (L 2) Da₁ D₁ २ यत्रान्त (for यत्राशक) D₂ यत्पुत्र (for कर्णमयो) — After line 2, B₂ ३ Da₁ D₁ २ c ins

674* नैत्र रणे दुग्धतिवायवीय
संतिम्ब्रया नाप शक्यो निहन्तुन ।

— D₂ २ om. lines 3-4. — (L 3) K₁ B₃ स्त्रेयम्, V₁ येय, B₁ ४ D₁ हेदम्, Dn₂ केहम्, D₂ हेहम् (sic), D₃ केह, Ca c स्त्रेय (as above) K₂ ४ B₁ ४ Dn₁ D₂ ४ कृत (for कृत) — (L 4) D₁ ७ गर्भ.. B₂ मनाविदय, Co विदय (as above) D₂ तथा (for यथा) K₃ सासु.]

51

K₂ ४ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ २ ३-७ cont. Ś K₁ २ D₃ ins after 672*

675* त्यक्त्वा रणे यदयाया न भीम
यत्राशक सूतपुत्र निहन्तुम् ।

[B₂ om line 1 — (L 1) Ś K₁ २ V₁ B₂ Da₁ D₁ २ ३ यत्रपाया न (D₂ न्य), K₂ V₁ यदुपाया स, D₃ य दयया स (for यत्रपाया स) — (L 2) B₂ कर्णमयो (for सूतपुत्र)] K₄ V₁ B₂ ४ ५ Da₁ Dn₁ D₁ २ ३-७ cont D₂ ins after line 2 of 673*

676* यत्तद्वाक्यं द्वैतवने स्वयोकं
हन्ता कर्णमेकरयेन मत्वम् ।
त्यक्त्वा तं वै कथमथापयात्
कर्णाद्भीतो भीममेत त्रिहाय ।

[D₁ reads from स्वयोकं in line 1 up to द्वैतवने in st 2 twice — (L 2) K₄ V₁ B₁ ५ Dn₁ D₂ transp हन्ता and कर्णम् K₄ B₁ ५ Dn₁ D₂ [अ]न्नेकरयेन; V₁ [अ]नेक* (for एक*) V₁ B₁ ५ Da₁ D₁ (both times) २ ३ पार्थ (for नत्वम्) — (L 3) B₂ om त B₃ om वै V₁ तु त, Da₁ D₁ (both times) ५ तत्त्वं, Dn₁ तद्वै (for न वै) Da₁ D₁ (both times) ५ कर्णम् (for कथम्) V₁ ७ ७ यान्, D₂ [अ]नुयात्, Co [अ]त्* (as above) D₃ व्यकल्प्यक्त कथमथ पार्थ] Finally, S ins after 1

677* इमा च वर्मानि प्राप्नो भयात्कर्णेन वाधित ।
सह त्वं भीममेतश्च माद्रीपुत्री च पाण्डवा ।
वासुदेवेन महिता वय कर्णेन निर्जिता ।
पुनरेव वन प्राप्य तपश्चर्यां चरामहे ।
अथ वा धार्तराष्ट्राणा परिचर्यां चरामहे । [5]
इत्येवमुक्त्वा वीमसुं रोपाल्परकलोचन ।
अग्रवीर्यपुनरेवात्र धर्मराजो युधिष्ठिर ।

[(L 1) T₂ हित्वा, T₂ G₂ प्राप्ता (for प्राप्नो) T₂ ३ G₁ ३ वाधिना, G₂ पीठित — (L 2) M₃ पाटव — (L 4) T₁ प्रदुर्नरि, T₂ G₂ ३ च दुर्नेहे (for चरामहे) — G₂ om (hapl) line 5 — (L 5) T₂ G₂ धार्तराष्ट्रम् — (L 7) M₂ ४ [अ]थ (for [अ]त्)]

2 D₁ reads इदं यदि द्वैतवने twice (cf. v 11) — ^a) D₂ सत्वं, G₁ एव (for यदि) K₂ श्वैतवने (sic) M

कर्णं योद्धुं न प्रसहे नृपेति ।
 वयं तदा प्राप्तकालानि सर्वे
 वृत्तान्युपैष्याम तदैव पार्थ ॥ २
 मयि प्रतिश्रुत्य वधं हि तस्य
 बलस्य चाप्तस्य तथैव वीर ।
 आनीय नः शत्रुमध्यं स कस्मा-

त्समुत्क्षिप्य स्यण्डिले प्रत्यर्पिष्ठाः ॥ ३
 अन्वाशिष्म वयमर्जुन त्वयि
 यियासवो बहु कल्याणमिष्टम् ।
 तन्नः सर्वं विफलं राजपुत्र
 फलार्थिनां निचुल इवातिष्ठुष्यः ॥ ४
 प्रच्छादितं वडिशमिवाभिषेण

द्वैतवनेषु सूत (for 'ने एवक्ष्य) Ks एवक्ष्य; V1 D2 s
 ह्यचक्ष; B (except Bs) Dn1 D3 1 [S]प्यचक्ष; D1
 [S]प्यवोच; D0 विचक्ष; T1 G2 ननू(G2 'तु)क; T2
 ह्यचक्ष; T3 G1 s तु सूक्तं (for एवक्ष्य). — ^b) T1 2 G2
 M कर्णेन (M4 'णं च) योद्धुं, T3 G1 s कर्णं नियोद्धु (for कर्णं
 योद्धुं) S2 K1 s प्रसहे, Ks B1 s 4 D प्रसह्ये, V1 प्रसहे;
 B2 s प्रसह्ये, T2 s G सहे (for प्रसहे) — ^c) Ks V1 B
 D S तत (for तदा) B Dn1 D3 s 0 1 प्राप्तकालं च (D0
 हि) सर्वे; S 'काल यथावत् — ^d) B1.2-3 Dn1 Dn1
 D1-2 0-3 कृतानि, B2 कृत्यम्; D4 S कृत्वा (for वृत्तानि)
 S K1 2 4 [अ]वि(S1 'पै)प्याम; Ks [उ]पैप्याम; B2
 [उ]पैप्याम; D4 T1 2 G1 2 [अ]भ्युपेक्षा(D1 'पैप्या)म; T2
 Gs M ह्युपेक्षाम (for [उ]पैप्याम) Ks तदेव; V2 B1 2 s
 Dn1 D0 s 7 T G1 3 तथैव (for तदैव) K2 पार्थ; D4
 पार्थ, T G राज्य

3 ^a) S2 प्रत्यश्रुति (for प्रतिश्रुत्य). T2 G1 वय (for
 (for वध) T1 च (for हि) — ^b) Ks बालस्य, Ca
 बलस्य (as in text) V1 B Dn1 Dn1 D1 0.4 7 न पै (V1
 Bs Dn1 D1 s चा) कृतं (B2 'या) तथा (for बलस्य चाप्तस्य)
 D2 0 8 कर्णस्य पापाधमम्(D2 'पौ)रुप्यम्, S बलस्य (G2
 'लेन) चार्थे(T2 G2 'र्यस्य तथैव युद्धे — ^c) S1 Ks च,
 D0 [अ]स्मान्, T1 2 G1.2 M मा (for न) Dn1 T1 s
 G2 s शत्रुमध्ये T2 च (for स) — ^d) S समुत्ताम्य; Ca c
 'क्षिप्य (as in text) S K2 4 Dn1 D1 2 3 Ca
 प्रत्यर्पिष्ठा, K1 'पिष्ठा, Ks 'पिष्ठा, D1 'पिष्ठा, T1 'वीक्ष,
 T2 s G2 M 'पिष्ठा; G1 'पीप; Gs 'पिष्ठा, Cc 'पिष्ठा
 (for 'पिष्ठा)

4 ^a) S2 K1 B2 D4 अन्वाशिष्म, Ks B2 Dn1
 D3 7 अष्या(D1 'था)शिष्म, K1 अन्वशिष्मो, B1 Ds
 'शिष्म, Cc 'शिष्ठा (for 'शिष्म) D0 यद्दयम् (for वयम्)
 — ^b) S1 K1 2 4 B1 Ds पिपासवो, B2 यत सदा, D1 ते
 यियासवो, D1 जिज्ञा (for यिया) — ^c) Ks राजपुत्र
 — ^d) S2 फलार्थिनां, Ks, B2-3 Dn1 D1 फलार्थिनो (K4
 'ना), V1 'न्वितो (for 'र्थिना) B2 फलान्विहीनो वध्य

(sio) (for 'र्थिनां निचुल) Ks.1 V1 B1.2 Dn1 D1 7 7
 रिफल, B1 D2 विकृतम्, B' Dn1 D1.3-3 विदुल (for
 निचुल) B1 D2 1 [अ]निपुष्यं; Dn1 D1 1 'मिपुष्य, D2
 वृक्षे; Ca.c cite [अ]निपुष्य (as in text) — For 4,
 S subst.

678^a अन्वाम्य मत्सेन पदार्थ पार्थ
 सत्य दान्यामुदेयेन मार्थम् ।
 त न सत्यमफलमकार्षीत्सर्वं
 फलफाले पुनरृक्षं निहन्त ।

[(L. 1) G2 मत्सेन T2 G1 s दया (for ददा) G1 ददाय
 (for 'रप) — (L. 2) T2 यावां (for दपन्) G1
 पानुदेये T2 पार्थे (for मार्थम्) — (L. 3) G1 सत्यम्
 (for अफलम्) T2 ना कार्षी, T2 G1 s दक्षार्थि (G1 'क्षी), G2
 अय्य कार्षी (for अकार्षीत्सर्वं) T1 तप सत्य सत्यदुत्तमा
 — (L. 4) T2 s G फलम् फाले T1 सत्यम् पुनरृक्षं;
 T2 पुनरृक्ष इवाप भग, T2 G चा(G2 चा)निष्ठा पुनरृक्ष (G2
 'प), M1 पुनरृक्षो निहन्त (for 'क्षं निहन्त)]

5 ^a) D2 विदित, Cc यदितम् (as in text) — ^b)
 B1 2 2 D2.1 0 1 T1 सच्छादित (D2 'तुं), B2 2 Dn1 D1.3 सं-
 छादितो (B2 s 'ता) (for प्रच्छा) K1 गरल, B1 4 4 Dn1
 D0 7 T1 गरलम्; D2 4 गरलम् Ca cites तवये, Cc गरयो
 S2 इवार्यं(sup lin 'प)वाच, Ks 'सवेन; B1 4 4 Dn1
 D1-4.0 7 T1 'दानेन; B2 2 'र्यवाचा; Dn1 D1 s 'पराग(D2
 'ग) (for 'पवाचा) Cc cites शार्थवाचा. — After 5^{ab},
 D1 reads 8 49 9^a-27^a (without v 1), followed by
 lines 1 and 3 of 694^a for the first time, repeating
 the portion in its proper place — ^c) D2 अनर्थ, Cc
 'र्यक (as in text) K1 V1 B2 Dn1 D1 s om. ने — ^d)
 V1 राज्यान्वितो (for 'र्थिनो)

For 5, S (except T1) subst

679^a प्रच्छादितस्त्व धारिण दुर्धनेना-
 नर्थवाक्योऽस्यर्जुन नैव साधु ।
 त्यक्त्वा भीम सर्वभीमेषु भीम
 सयोजितस्त्वं सूतपुत्र निहन्तुम् ।

प्रच्छादितो गवय इनापवाचा ।
 अनर्थकं मे दर्शितवानसि त्वं
 राज्यार्थिनो राज्यरूपं विनाशम् ॥ ५
 यत्तत्पृथां वागुवाचान्तरिक्षे
 सप्ताहजाते त्वयि मन्दबुद्धौ ।
 जातः पुत्रो वासवविक्रमोऽयं
 सर्वाञ्छूराञ्छात्रवाञ्छेभ्यतीति ॥ ६
 अयं जेता खाण्डवे देवसंघा-

न्सर्वाणि भूतान्यपि चोत्तमौजाः ।
 अयं जेता मद्रकलिङ्गकैरुया-
 नयं कुरुहन्ति च राजमध्ये ॥ ७
 अस्मात्परो न भविता धनुर्धरो
 न वै भूतः कश्चन जातु जेता ।
 इच्छन्नार्यः सर्वभूतानि कुर्या-
 द्वशे वशी सर्वसमाप्तविद्यः ॥ ८
 कान्त्या शशाङ्कस्य जवेन वायोः

C 8 3392
B 8 68 13
K 8 71 12

[(L 1) T₂ वान्शिो T₃ G_{1,3} दुर्वशोनिर् — (L 2) G₂ वान्शैस्त्वर्जुने, M₁₋₃ वान्शोर्जुन M₁ नैन (for नैव). G₂ M₁ सायु — G₂ om. lines 3-4 — (L 3) M सर्ववीर्ये T₂ वीरं, T₃ G₃ [अ]मीमं, G₁ मीरु, M₁ मीन, M₂₋₄ मीन (for मीमं)]

On the other hand, N ins after 5

680* त्रयोदशो मा हि समा मदा वयं
 स्वामन्वजीविष्म घनजयादाया ।
 काले वयं देवमिवोसवीज
 तत्र सर्वाधरके त्वं न्यमजय ।

[(L 1) Ś₁ K₁ 2 V₁ B₂ त्रयोदशे नासि, Ś₂ त्रयोदशेन स (sic) K₄ समा वय तात् (for समा सदा वय) — (L 2) Dn₁ तान् (for त्वान्) Ś₁ K₁ 2 B₁ 4 5 अन्वजीविष्म (B₂ हि); Ś₂ B₂ Dn₁ D₁ 3-5 अनुजीविष्म (D₁ णा), K₄ अनाजीवस (sic), Ca अनुजीविष्म, Cc अन्वजीविष्म — (L 3) Ś K₁ 2 4 कालेनावयंद्, K₈ कालेन वयन्, D₂ 7 Ca काले वयंद्, D₈ कालेन वयंद् (for काले वयं) Ś K V₁ B₂ Da₁ D₂ Cc देवन् (for देवम्) Ca cites देव B₂ इवोसवीजन्, Da₁ 'त्वीज Ga.c उत्त' (as above) — (L 4) V₁ D₂ तत (for तत्र) B₂ om नवान् Ś K₁ 2 4 transp नरके and त्व B₂ 4 नरकेषु Ca c cite नरके न्यनज्ज K₈ विसजय, B₁ आमनज्ज (sic), B₄ न्यनज्ज, B. नृमज्ज, Da₁ D₁ निमज्ज (for न्यनज्जय) D₃ जात सर्वा न तु वन्मा निमज्जय (sic)]

6^a) K₁ यत्तु, B₂ यद्यत्; D₂ तत (for यत्तत्) K₈ मृया (for पूयां) V₁ B₁ 8 8 [अ]तीरिक्षे — ^b) D₂ G₁ 2 सप्ताहि (D₂ हा) जाते, T₁ तथा हि जातौ B₂ D₂ मन्दवीर्यं, Da₁ D₁ 5 वीर्यं, T₂ G₂ बुद्धे (for बुद्धौ) — ^d) K₁ om. हृति D₂ सर्वान्भूताप्राजमध्ये निहता — For 6^{cd}, S subst

681* अपापीयान्वासवाक्कुन्तिजातो
 धहृन्सप्रामानयमेव जेता ।

[(L 1) T₂ अमाविवान् (for अपापी) G₁ वानवा T₁

G₂ कुन्तिजातो महात्मा (G₂ तोयमद्य) (for वासवाक्कुन्तिजातो) — (L 2) T₁ स्वयन् (for अयन्) G₂ अयमेको विजेता (for 'मेव जेता)]

7^a) T₁ ख्यात (for जेता) D₂ पाण्डवे, S पाण्डवो (for खाण्डवे) Da₁ D₁ 5 देवसवा — ^b) B₂ 4.5 D₂ 6 7 T₃ G₂ M₁ चोत्तमौजा, G₁ चोत्तमौजा — ^c) K₈ D₂ 8 मद्रकलिङ्गकैरुयान्, B₂ मद्र * * * कलिङ्गकान्, T₃ G₁ 8 कलिङ्गजातान् — After 7^c, B₂ (erroneously) reads 8 52 4-22 for the first time, repeating the portion in its proper place

On the other hand, S ins after 7^c

682* दैत्याश्च रक्षासि समागतानि
 भूमि च सर्वात्रिखिलेन जेता ।

[(L 1) T_{1,2} G₁ दैत्याश्च, G₂ M₂₋₄ दैत्यान्धि, M₁ दैत्यानि — (L 2) T₃ G₂ सर्वा]

— B₂ om 7^d — ^a) K₈ V₁ B (B₂ om) D अय कुरुप्राजमध्ये निहता, S कुरुश्च सर्वान्तगणाश्च (T₂ 'न्सुगुणाश्च, M₂ 'न्सगणान्धि) जेता

8^a) K₄ आसोत्परादा (sic) G₂ om. न भविता Ca cites नो भविता K₈ B Dn₁ D₂₋₄ 6 7 T₁ M₂₋₄ Cc नो (for न) — ^b) Ś₂ कचन K₈ V₁ B D नैन भूत (Dn₁ 'ति) किंचन (V₁ 'वित्त) जातु जेता (V₁ जेव्यत्ति, D₈ जेतु), T G₁ 8 नैव्यन्न (T₁ नैव्यो न, T₂ नेव्यो न) भूत (G₁ 'त) कश्चि (G₁ किंचि) देन विजेता, G₂ न भविव्यन्न भूत किंचिदेन विजेता; M नैव न भूत किंचिदेन विजेतु (M₁ ता) — ^c) K₈ V₁ B Dn₁ D₂₋₄ 6-8 S इच्छत्य, Da₁ D₁ 5 'त्वय, D₂ द्रक्षत्य (for इच्छन्नार्य) T₃ G हन्यात् (G₅ 'न्या) (for कुर्यात्) — ^d) Da₁ D₁ 5 रणे वशी, T₂ वदती वशे (by transp), T₃ G कुर्याद्वशे D₈ सर्वसमाप्तविद्य, Ca o 'समाप्त' (as in text)

9^a) M₂ कार्या (for कान्त्या) T₂ वलेन (for जवेन). — ^b) D₂ स्वैर्ये मेरो, D₃ स्वैर्येण मेरु, T₁ स्वैर्ये हिमाद्रि

शैर्येण मेरोः क्षमया पृथिव्याः ।
 सूर्यस्य भासा घनदस्य लक्ष्म्या
 शौर्येण शक्रस्य बलेन विष्णोः ॥ ९
 तुल्यो महात्मा तव कुन्ति पुत्रो
 जातोऽदितेर्विष्णुरिवारिहन्ता ।
 स्त्रेषां जयाय द्विपतां वधाय
 ख्यातोऽमितौजाः कुलतन्तुकर्ता ॥ १०
 इत्यन्तरिक्षे शतशृङ्गमूर्ध्नि
 तपस्विनां शृण्वतां वागुवाच ।
 एवंविधं त्वां तच्च नाभूत्तवाद्य
 देवा हि नूनमनृतं वदन्ति ॥ ११

तथापरेपाट्टपिसत्तमानां
 श्रुत्वा गिरं पूजयतां सदैव ।
 न संनतिं प्रैमि सुयोधनस्य
 न त्वा जानाम्याधिरथेर्भयार्तम् ॥ १२
 त्वष्ट्रा कृतं वाहमकूजनाक्षं
 शुभं समास्थाय कपिध्वजं त्वम् ।
 खड्गं गृहीत्वा हेमचित्रं समिद्धं
 धनुश्चेदं गाण्डिवं तालमात्रम् ।
 स केशवेनोद्यमानः कथं नु
 कर्णाङ्गीतो व्यपयातोऽसि पार्थ ॥ १३
 धनुश्चैतत्केशवाय प्रदाय
 यन्ताभविष्यस्त्वं रणे चेहुरात्मन् ।

(for 'ण मेरो) D धरिण्या (for पृथिव्या) — °) T₁ s
 G अग्नेश्च तापे (G₁ 'पाद्' (for सूर्यस्य भासा) T₂ M तापाद्
 (for भासा) — °) D₈ शौर्ये (for शौर्येण) B₁ रणेन,
 T G M₂₋₄ जयेन (for बलेन)

10 °) S₂ जाता, D₈ पुत्रो (for जातो). S [अ]मिर्तौजा
 (for [अ]रिहन्ता) — °) S₁ K₁ 2 द्विपा; G₁ lacuna (for
 स्त्रेषां) — °) S₁ K₁ 2 ध्यातो, D₈ ततो (for ख्यातो) S
 ख्यातो महात्मा कुल(T₂ s G₁ s तव)नदिकर्ता Ca oites
 वन्तु, C₀ कुलतन्तु

11 °) V₁ B₁ s D₄ [अ]तरीक्षे — °) D₈ तामुवाच,
 M₂₋₄ वाच आसन् (for वागुवाच) — °) D₈ damaged
 S एवंविधस्य K₈ V₁ B (except B₂) D₁ D₂₋₄ s 1 om.
 त्वा K₄ त्वा तद्ब्रूयाभूत्, S त्व न च भू (G₂ हि सू)त (for
 त्वां तच्च नाभूत्) D₁ नोभूत् (for नाभूत्) K₈ D₁
 D₁ s 0 ययावद्, V₁ B₁₋₄ D₁ D₂₋₄ 1 त(B₂ य)या च,
 B₂ तथा ते, S तथा(T₁ तदा, T₂ स्वया)द्य (for तवाद्य)
 — °) K₁ s V₁ B D [अ]पि, T G₁ s च (for हि) D₁
 D₁ s T₂ ह्यनृत (for अनृत)

12 °) D₈ damaged — °) D₂ 1 श्रद्धा (for श्रुत्वा)
 S₂ K₈ V₁ B D S (except G₁) गिर K₄ पूजमद् (for
 'यता) K₈ मया त्वा, V₁ B D T₂ s G₂ s M सदा त्वा
 (B₁ D₁ त्व, M₁ त्वा), T₁ यदा त्वा, G₁ सदा वा (for
 सदैव) — °) B₂ M₄ om न B₂ सन्वति, D₁ G₁ s
 सवति (G₂ 'तीं), D₈ सवति, Ca संनति (as in text) D₇
 प्रैम, T₁ G₂ याम, T₂ s G₁ s M यामि, Ca प्रैमि (as in
 text) — °) K₂ 4 V₁ B D T₁ s G M₂ 4 त्वां V₁
 B₁ D₇ [अ]धिरथेद्, T₂ s G [आ]ति K₂ D₁ भयार्तं,
 D₂ प्रयार्तं (for भयार्तम्) C_v न त्वा जानाम्याधिरथेर्भयार्तम्

13 S repeats 13, after App I (No. 20).
 — °) K₂ 4 D₁ त्वाष्ट्रा वृत्तं, K₈ G₁ (both

times) त्वष्ट्रा कृत, D₈ वृष्ट्रा कृत, T₂ (both times) वृष्ट्रा
 ये तं (for त्वष्ट्रा कृतं) Ca oites त्वष्ट्रा (as in text)
 B₁ om. from कूजनाक्ष up to कर्णा (in 13^f) K₂ 4
 वाज(K₄ 'ह)नकूजनाक्ष, V₁ वाहमहौजनाक्ष, T₁ (both
 times) वाहमकूजिताक्ष Ca v cite वाहमकूजं (as in
 text) — °) D₈ समं (for शुभं) S₂ K₈ कपिध्वजे त्वं
 (K₈ 'जेद्), K₄ B₂ D₁ D₂ s s T₂ s G M (S MSS
 both times) 'ध्वज त (D₈ स्व), T₁ (both times)
 'ध्वजाद्य — °) K₄ ग्रहीत्वा K₈ D₈ हेमचित्र तर्षव;
 V₁ B₂ s s D₁ D₁₋₂ s 0 T₁ s G₁ s M (S MSS first
 time) 'चित्रा(B₂ D₈ 'पट्ट, B₂ 'पद्मा)वनद्, B₁ D₁
 D₈ 4 1 T₂ G₂ (last two first time) 'पट्टानुबद्. S
 (second time) खड्ग विभ्रज्जातरूपत्संरं च (T₁ M 'रूपार्क
 रूप, G₂ 'रूपत्सरूप) — °) D₈ धनुश्चेद्, T₁ s G₁ s
 M₂ 4 (all first time) धनुर्वरं, G₁ (second time) 'वेदं
 (for 'श्रेद्) S₁ K₂ तालिमात्र — °) D₁ सकेशवो, T₁ s
 G₁ s M₂₋₄ (all first time) वासुदेवेन (for स केश') S₂
 K₁ न, K₂ V₁ D₈ G₂ (both times) नु, K₄ च, B₂₋₄
 D₁ D₁ D₁ 2-7 T G₁ s M (S MSS second time) त्वं
 (for नु) — °) D₂ कसाद् (for कर्णाद्) G₁ (first
 time) पार्थ (for भीतो) S₂ K₁ 2 G₁ (first time) [S]
 व्यपयातो (for व्यप') T₁ G₁ M (all second time) कर्णा
 र्थार्थ (T₁ 'र्थो) स्वमुपैतु (T₁ 'रैतु)मैपी (G₁ 'पीत्), T₂ (second
 time) कर्णं पार्थ स्वमुपैतु समैप, T₈ G₃ (both second time)
 कर्णात्पार्थ स्वमुपैतु समैपी, G₂ (second time) 'स्वार्थमुपैतु
 समैपी — After 13, Bom ed. and S ins a passage
 given in App I (No 20) followed by the repetition
 of st. 13

14 T₁ G₁ M read 14^{ab} twice. — °) V₁ B₀

ततोऽहनिष्यत्केशवः कर्णमुग्रं
मरुत्पतिर्धृत्रभिवात्तवज्रः ॥ १४
मासेऽप्यतिष्यः पञ्चमे त्वं प्रकृच्छे

न वा गर्भोऽप्यभविष्यः पृथायाः ।
तत्ते श्रमो राजपुत्राभविष्य-
न्न संग्रामादपयातुं दुरात्मन् ॥ १५

C 8 3401
B 8 68-30
K 8 71 24

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वेणि अष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥

D₂ 4 c 1 T₁ (both times) घनुश्च तत्, B₁ 5 श्रेदः; T₂ (both times) 2 G (G₁ both times) M (both times) स गांदिवं (for घनुश्चैवत्) B₁ D₁ D₂ 4 c 1 T₁ (both times) प्रयच्छ (for प्रयाय) — 6) B₁ [अ]भविष्यस्व, T₂ 2 G (G₁ both times) भवेस्व (G₁ 'स्व) यदि (for [अ]भविष्यस्व) G₁ om रणे D₁ D₁ 5 हि रणे (for रणे चेद्) K₂ B₁ 4 D₂ वै दुरात्मन्, B₁ 5 चेदुरामन, D₁ D₂ 4 7 S (T₁ G₁ M both times) केजवत्स्व (for चेदुरात्मन्) — 6) B₁ 2 4 D₁ D₂ 4 1 तदा, D₁ यदा (for ततो) S तरेष्यत् (for 'हनि') D₁ कर्णमग्न (for 'मुग्रं) — 4) T₁ 2 G₁ 2 M मरुत्पत्यो K₂ D₁ [आ] तं (D₁ 'त) वज्र — 8 K V₁ B D₁ D₂ 4 7 8 ins after 14 D₁ after 15 D₁ 5 ins lines 1-2 after 15 and lines 3-4 after 681*

683* रावेयमेव यदि चाप्यदात्-

श्रन्तमुग्रं प्रतियोधनाय ।

यच्छान्यस्मै गाण्डिवमेतदध

त्वत्तो योऽर्धम्यधिको नरेन्द्र ।

[(L 1) D₂ कर्णो जे त्व (for रावेयमेव) K₂ B₁ D₁ D₂ 4 7 षत् (for दव) K₂ B D₁ D₂ 4 0 नाप ऋक्षः; V₁ D₁ D₁ 5 चान्य शस्त्रम् — (L 2) V₁ BD प्रतिवा (D₂ 'व) धनाय — (L 3) D₂ अन्यस्मै त्व; Ca यच्छान्यस्मै (as above) Cc cites यच्छ only S₁ K₂ 8 यद्य, K₁ यद्य, V₁ B₂ 8 8 D₁ D₁ 5 देहि, B₁ 4 D₁ D₂ 1 प्रयच्छ (for यच्छ) B₂ [अ] ज्ये (sic) (for [अ] ज्यस्मै) B₁ D₁ D₂ गांढी (D₂ 'जि) वत् S K₂ 2 4 असी, B₂ ह्य (for अय) — (L 4) S K₂ 4 V₁ B₂ D₁ D₁ 5 योन्वेषु, B₂ [5] यन्वेषु, D₂ [5] ज्यो वै (for योऽर्धे) K₁ अन्वेषिके, B₂ अधिको, D₂ योन्वेषिको K₂ D₂ नरेषु, B (except B₂) D₁ D₁ 7 वा नरेन्द्र (B₁ 'ऋ) (for नरेन्द्र) D₂ तोऽप्यधिकोन्वेषु नरेन्द्र] K₄ B₂ D₁ D₂ 4 (marg) 7 cont D₁ 5 0 ins after 14

684* तस्मान्नेवं पुत्रत्रारविहीना-

न्मुन्ध्याद्रष्टाप्राज्यनाशाच्च भूय ।

द्रष्टा लोक पतितानप्यगाधे

पापैर्मुष्टे नरके पाण्डवेय ।

[D₁ 5 om. lines 1-2 — (L 1) D₁ अन्ध्यादेव D₂ विहीना — (L 2) K₄ दुखान्मुष्टान् D₂ राज्य स्वेवामवतु 00 भूय — (L 3) D₁ 7 द्रष्टालोकैः (D₁ 'क), D₂ दुष्टालोकाव

— (L 4) K₄ दृष्टा, D₁ लुष्टा, D₂ 7 दृष्टान्, D₂ दृष्टा, D₂ लुष्टान् (for लुष्टे) D₂ नरान् K₄ D₂ 7 पाण्डवेया (K₄ 'यान्)]

D₂ cont

685* रथे स्थित फात्गुण केशवत्ते
रश्मी ममादाय रणे प्रयासु ।
जहि स्वमर्धव समेत्य कर्णं
सैद्य यथा केशवो राजमप्ये ।

15 4) S₂ प्रकृच्छे, K₂ B D₁ D₁ D₁ 7 Ca सुकृच्छे, V₁ D₂ स कृच्छे (for प्रकृच्छे) T G₂ 2 M₁ मासे पतिष्येद्य (T₁ 'तिष्ये य, G₂ 'दिष्यो य, M₁ 'तिष्यो य) दि पचमे त्वं, G₁ मासे पतिष्ये पचमे त्वं 000, M₂ 1 गर्भोऽप्येस्व यदि मासि पचमे — 6) D₂ मा (for वा) V₁ B D गर्भं K₂ यथा-भविष्य, V₁ D₁ D₂ 4 क्षामविष्य, B₂ प्रभ, B₂ चाम; D₂ 0 एभं, T₁ 2 G₂ यद्यभव (T₁ 'वत्), T₂ G₁ 2 M₁ यद्यभाव, M₂ 4 यद्यभव (for स्प्यभविष्य) S₂ पृथिव्य, K₁ 2 4 पृथाया — 6) D₂ तत्, T₁ 2 G मत्तो (for तत्ते) K₂ 2 V₁ B D T₂ M श्रेयो, T₁ 2 G श्रेयान् (for श्रमो) V₁ राजपुत्राद्, T G 'पुत्रो V₁ भविष्य, D₂ भविष्यते — 4) B₁ 2 5 D₁ D₂ 4 0 7 न चेत् (for न) K₂ 4 अपयात्, K₂ उपयातु, V₁ अपयान्स्व, B D₁ D₁ D₂ 5 7 'यान, D₁ 'याना, D₂ उपयात (for अपयातुं) S न ते यद्य फल्युन ह्यन्यपा (T₂ G₁ M₁ 'पे) यात् — After 15, D₁ 1 ins 683* and D₁ 5 ins lines 1-2 of 683* On the other hand, D₁ D₂ 1 ins after 15

686* विग्गाण्डिव धिक्च ते वाहुवीर्य-
ममर्येयान्याणराणाश्च धिक्के ।
धिक्के केतु केमरिण सुतस्य
कृशातुत्त च रथ च ते धिक्क ।

[(L 1) D₂ तानीव — (L 4) D₁ धिक्के (for ते धिक्)]

Colophon om in D₂ — Day of Karṇa's Generalship S₂ K₄ द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy name T₁ पर्योक्ति, M₁ पर्यववाक्य — Adhy no (figures, words or both) S₂ 49, B₁ 68, B₂ D₂ 69, B₂ 70, D₁ 79, T₁ 2 G 76, T₂ M 75

४९

संजय उवाच ।

युधिष्ठिरेणैवमुक्तः कौन्तेयः श्वेतवाहनः ।
 असि जग्राह संक्रुद्धो जिघांसुर्भरतर्षभम् ॥ १
 तस्य कोपं समुद्रीक्ष्य चित्तज्ञः केशवस्तदा ।
 उवाच किमिदं पार्थ गृहीतः खड्ग इत्युत ॥ २
 नेह पश्यामि योद्धव्यं तव किंचिद्धनंजय ।
 ते ध्वस्ता धार्तराष्ट्रा हि सर्वे भीमेन धीमता ॥ ३
 अपयातोऽसि कौन्तेय राजा द्रष्टव्य इत्यपि ।
 स राजा भवता दृष्टः कुशली च युधिष्ठिरः ॥ ४

49

1 ^a) D₁ युधिष्ठिरेण — °) T₁ अमि- (for असि)
 — ^d) Ś₁ K₁ २ ४ V₁ B₁ Dn₁ D₂ ७ T₂ G₂ भरतर्षभ
 (Dn₁ 'भ'); D₂ पांडुनंदनं D₃ हतु आतरमग्रजं

2 G₂ om. 2 — ^a) K₂ पाप; S (G₂ om) क्रोध
 (M₁ 'ध') (for कोप) Ś₁ K₁ २ ४ समुद्रीक्ष्य, S (G₂
 om.) समाजाय, C₀ समुद्रीक्ष्य (as in text) — ^b) K₂
 G₂ तथा (for तदा) — ^c) K₄ पार्थ; T₁ कार्यं, T₂ ३ G₁ ३
 M खड्ग (for पार्थ) — ^d) Ś₂ गृहीत्वा Dn₁ D₁ ६ ७ खड्ग
 गृह्णासि शंस मे; T₁ असि गृह्णासि भारत, T₂ ३ G₂ M
 गृह्णास्यर्जुन शस मे, G₁ गृह्णासि भरतर्षभ

3 ^a) B₁ ३-५ Dn₁ D₂ ४ ७ T₁ G₁ २ न हि, B₂ नेहि (for
 नेह) G₂ [अ]योद्धव्य — ^b) K₂ V₁ D₂ स्वधि; B Dn₁
 Dn₁ D₁-७ S स्वया (for तव) T₂ G₂ ३ कचिद् M₄
 धनजय — ^c) V₁ B₂ ६ Dn₁ D₁ ६ विध्वस्ता, B₁ ४ Dn₁
 D₂ ४ ७ ते प्रस्ता (for ते ध्वस्ता) S नेहा (G₂ न ह्या) गता
 धार्तराष्ट्रा — ^d) B₁ ४ ५ Dn₁ D₂ ४ ७ ७ भीमसेनेन (for
 सर्वे भीमेन) D₃ संयुगे; S चारिवा. (for धीमता)

4 ^a) K₁ ४ अपा (K₄ 'सि)यातो, K₂ D₂ ३ उप, Dn₁
 D₁ ६ इहागतो, D₂ उपा *३, S उपागतो (for अपयातो)
 Ś K₁ २ ४ हि (for ऽसि) — ^b) B₂ T₂ G₂ इत्यसौ; B₂
 D₂ T₁ २ G₁ २ M इत्युत, C₀ इत्यपि (as in text) B₂
 किमिदं ते चिकीर्षितं — ^c) B₂ भरतश्रेष्ठ (for भवता दृष्ट.)
 — ^d) Ś₂ कुशले, Dn₁ कुशली

5 ^a) Ś K₁ २ संहृष्टा, B₁ ४ ५ Dn₁ D₂-६ ७ ८ स दृष्ट्वा
 T₂ ३ G₂ नरशार्दूल (for नृप) — ^b) T₁ G₂ M-विक्रम (for
 'मम्) — ^c) K₁ हर्षकालं B₁ ४ ५ Dn₁ D₂ ४ ७ च (for
 तु) — ^d) Ś₂ T₁ G₂ त्व, K₂ V₁ B₂ D₂ ते, K₄ Dn₁
 D₁ २ ६ ७ T₂ ३ G₁ ३ M₁ ३ त्वा (for त्वा) Ś₂ V₁

तं दृष्ट्वा नृपशार्दूलं शार्दूलसमविक्रमम् ।
 हर्षकाले तु संप्राप्ते कस्माच्चा मन्पुराविशत् ॥ ५
 न तं पश्यामि कौन्तेय यस्ते वधयो भवेदिह ।
 कस्माद्भवान्महाखड्गं परिगृह्णाति सत्वरम् ॥ ६
 तच्चा पृच्छामि कौन्तेय किमिदं ते चिकीर्षितम् ।
 परामृशसि यत्क्रुद्धः खड्गमद्भुतविक्रम ॥ ७
 एवमुक्तस्तु कृष्णेन प्रेक्षमाणो युधिष्ठिरम् ।
 अर्जुनः प्राह गोविन्दं क्रुद्धः सर्प इव श्वसन् ॥ ८
 दद गाण्डीवमन्यसा इति मां योऽभिचोदयेत् ।

मन्यवारि (V₁ 'नुरावि)नात् B₁ ३-५ Dn₁ D₂ ७ ७ किमिदं
 मोहकारित

6 ^a) Dn₁ ते (for तं) K₄ पश्याम T₂ कौन्तेय
 — Ś₁ K₁ २ om. (hapl.) 6^b-7^a — ^b) K₂ B₁ ४ ५ Dn₁
 D₂ ४ ७ भविष्यति, V₁ Dn₁ D₁ ६ ७ भवेदिति; D₂ भवेति वै
 (for 'विह) — After 6^a, K₄ B Dn₁ D₂ ४ ७ ins..

687* प्रहर्तुमिच्छसे कस्मात्किं वा ते चित्तविभ्रम ।

[K₄ चित्ते हि (for ते चित्त)]

— ^c) D₂ G₂ तस्माद्; M₂ यस्माद्. D₂ विद्वन् (for
 भवान्) B₂ ह्रमं (for महा-) — D₂ om. (hapl.)
 6^d-7^c — ^d) Ś₂ K₁ परिगृह्णाति, T₂ ३ G₂ 'गृह्णामि V₂
 B Dn₁ D₁ ३-५ ७ सत्वर, T G [अ]कारणात्; M कारणात्

7 Ś₁ K₁ २ om. 7^a, D₂ om 7^ab^c (of. v l. 6)

— ^a) K₂ ४ V₁ B Dn₁ Dn₁ D₁ ३-७ G₁ तत्त्वा; D₂
 स त्वा, T G₂ ३ M तस्मात् (for तत्त्वा) — ^b) S किमिदं
 (T₂ G₂ ३ काक्षितं, G₁ काक्षी त) भरतर्षभ — ^c) Ś
 K₁ २ B (except B₂) Dn₁ D₂ ४ ७ परामृशसि; K₂
 परान्हंससि, K₄ 'मृष्यसि; D₂ T₂ 'मृशयति (T₂ 'सि), C₀
 'मृषस्व K₂ य क्रुद्ध; K₄ यत्क्रुद्ध, D₂ यत्क्रुद्ध, T₁ २ M
 संरन्ध (T₂ 'व्यं), T₂ G हस्तेन (for यत्क्रुद्ध) — ^d) K₂ ४
 अद्भुतविक्रम, D₂ S 'दर्शनं

8 ^a) M₁ उक्तवा (for उक्तस्) D₂ स कृष्णेन; S
 कटाक्षेण. — ^b) Ś₂ प्रेक्षमाणे, K₁ 'मानो, K₂ B₂ Dn₁
 D₁ ६ ७ प्रेक्ष्यमाणो (K₂ 'ण) — ^d) D₂ प्राह (for सर्प).
 M₂ ह्वाश्वसन्

9 ^a) Ś₂ K₄ देहि, K₂ रुरु (sic), D₂ यच्च (for दद)
 D₂ गाजीवम् B Dn₁ Dn₁ D₁ ३-७ S अन्यस्यै देहि गांढीवम्
 — ^b) S₂ संयो; K₂ *यो (for मां यो). K₁ [S]भिचो-
 दयत्, K₂ 'चादय, K₄ B₂ Dn₁ D₁ प्रचोदयत्, V₁ B₂

द्विन्द्यामहं शिरस्तस्य इत्युपांशुव्रतं मम ॥ ९
 तदुक्तोऽहमदीनात्मत्राजामितपराक्रम ।
 समक्षं तत्र गोविन्द न तद्वन्तुमिदोत्सहे ॥ १०
 तस्मादेनं वधिष्यामि राजानं धर्ममीरुक्म् ।
 प्रतिज्ञां पालयिष्यामि हृत्वेमं नरमत्तमम् ।
 एतदर्थं मया सन्नो गृहीतो यदुनन्दन ॥ ११
 सोऽहं युधिष्ठिरं हत्वा सत्येऽप्यानुष्यतां गतः ।
 विशोको विञ्चरश्चापि भविष्यामि जनार्दन ॥ १२
 किं वा त्वं मन्यसे प्राप्तमस्मिन्काले ममुत्थिते ।

त्वमस्य जगतस्तात वेत्य सर्वं गतागतम् ।
 तत्तथा प्रकरिष्यामि यथा मां वक्ष्यते भवान् ॥ १३
 कृष्ण उवाच ।
 इदानीं पार्थ जानामि न वृद्धाः सेवितास्तत्रया ।
 अकाले पुरुषव्याघ्र संरम्भक्रिययानया ।
 न हि धर्मविभागज्ञः कुर्यादेवं धनंजय ॥ १४
 अकार्याणां च कार्याणां संयोगं यः करोति वै ।
 कार्याणामक्रियाणा च स पार्थ पुरुषाधमः ॥ १५
 अनुसृत्य तु ये धर्मं कवयः समुपस्थिताः ।

C. 2. 3/22
 B. 2. 69 19
 K. 2. 72 20

D₁: S प्रचोदयेत्, D₂: [S]प्यनोदयेत् — D₁ reads 9^a-27^a and lines 1 and 3 of 69^a for the first time after 8 48 5^a. — ‘) B₁ & D₁ D₂ 4 7 T₂ G सिं (G₁ सिं) धामह, D₂ द्विन्द्याम B D₁ D₂ 4 7 तस्य शिर (by transp), D₂ शिरस्तसाव; D₂ स्तेति — ‘) § K₁ 2 4 [इ]प्यय, D₁ कृष्ण, D₂ अय (for इति) K₂ पाशुवते, D₂ पांशुवत, Cc [ट]राशु (as in text) Ca cites टपाशु — After 9, T₁ & G ins.

688* युधिष्ठिरेण तेनाहमुक्त्वास्मि जनार्दन ।
 [G₁ चासि (for चासि)]

10 ‘) S यद् (for उद्) K₂ D₂ अदीनात्मा, S ‘नार्थ, Ca अहीनार्थ B D₁ D₂ 4 7 तदुक्तं मम चानेन — ‘) K₂-4 D₂ राजामितपराक्रम (K₁ ‘म), D₂ राजा रमितविक्रम, S राजा तेन (T₂ M ‘जानेन) यदाश्विना — ‘) S transp न and तत् K₁ इव (for इह).

11 ‘) § K₁ 2 4 धर्ममीरुक्, B₁ D₂ Ca ‘मीरुक्, S ‘चारिण — After 11^c, V₁ reads 13^f, repeating it in its proper place and thereafter repeats 11^b — ‘) D₂ om (hapl.) from हृत्वेम up to भविष्यामि (in 12^d) K₂ V₁ B D₁ D₂ 4 7 8 S [ए]न, D₂ च (for [इ]मं) § K₁ 4 V₁ D₁ D₂ 5 नरसत्तम, D₂ तु नरोत्तमं, D₂ M₂-4 नृपसत्तम — ‘) K₁ यदुसत्तम, K₂ सुदुन्दन (for यद्)

12 D₂ om. up to भविष्यामि (in 12^d) (cf. v 1 11) — ‘) D₁ हि (for ऽह) § 2 युधिष्ठिरो — ‘) K₂ V₁ B D (D₂ om.) S सत्यय (for सत्येऽपि) V₁ T₁ G₁ 2 [आ]शुवता § 2 गता, D₂ तत (for गत) — ‘) S (except T₁) चैव (for चापि)

13 ‘) T₁ & G च (for वा) — ‘) B₂ काल; B₃ काये, S कार्ये (for काले) § 2 ममुत्थिते, K₂ B₂ 5 D (except D₂ 2) टपस्थिते — ‘) D₂ partly damaged. D₂ वेय; S (except T₁ G₂) कृष्ण (for तात) — ‘) D₂ S (except G₂) वेष्मि, D₂ तात (for वेय) D₁ D₂ 5 transp वेय and मयं — After 13^f, T G₁ 2 ins

689* जावस्त्वचो हि धर्मश्चाधर्मश्चेति परा श्रुति ।

[T₁ & transp यनेय and अयनेय T₁ पुग]
 — ‘) V₁ प्रचरिष्यामि, T₁ [अ]य करि, T₂ च करि G₂ तत्तथा करिष्यामि — V₁ reads 13^f for the first time after 11^c — ‘) M₂ 4 मा (for मां) — After 13, K₁ V₁ B D (except D₂) S ins 690*

सजय उवाच ।

धिचिचिगित्येव गोविन्द पार्थमुक्त्वाप्रवीर्युन ।

[D₂ T₁ G₁ 2 M om सजय उवाच — (L. 1) T₁ G₂ M धिगि(M₁ धीवी)ति (for इत्येव) T₂ G₂ धिगित्येव च गोविन्द K₁ उक्ता G₁ वच (for पुनः)]

14 V₁ B₁ 2 5 D₁ D₁ 6 T₁ 2 M om. the ref. K₁ T₂ G श्री(T₂ G₂ om. श्री)भगवान् (for कृष्ण) — ‘) K₂ वृद्ध, Ca वृद्धा (as in text) K₂ तथा (for स्वया) — ‘) B₂ D₁ D₂ 7 7 कालेन (for अकाले) — ‘) K₁ T₁ 2 G₁ 2 M₂ 4 सरभ क्रियया (T₁ ‘यते, T₂ ‘यता), D₂ ‘भरुषया D₂ तथा, T₁ त्वया (for [अ]नया) B (except B₂) D₁ D₁ D₁ 2-7 सरभ यद्भवानगात् (B₂ D₁ D₁ 2 ‘नियात्, B₁ ‘नगा) Ca cites अगात् — ‘) T₁ 2 G धर्मविनागज्ञेय — ‘) K₂ कुर्यादेन, T₁ & G एव कार्यं, T₂ इदं कार्यं, M एव कुर्याद् (by transp) § 1 K₂ D₁ धनजय — After 14, K₁ B₂-1 D₁ D₁ D₂ 4 (marg see m) 5-1 ins

691* यथा त्व पाण्डवाद्येह धर्ममीरुपरिहित ।

[D₂ पाठव हति]

15 ‘) B₂ अकार्येण, S (except M₁) चोकार्याणा; Ca अकार्य (as in text) K₂ D₂ 2 2 चसयोग, V₁ B D₁ D₁ D₂ 2-3 7 क्रियाणा च, S क्रियायाश्च (for च कार्याणा) Ca cites क्रियाणा — G₂ reads 15^f twice — ‘) K₂ यत् (for य) K₂ D₂ 2 य करोत्यधिचारयन्; D₂ कुर्यादेव विचारयन्, S (G₂ both times) सयोगं नावबुध्यते (T₂ ‘स) Cc cites सयोग (as in text) — ‘) K₂ D₂ 2 अक्रियां (D₂ ‘या) चैव, B₁ 2 ‘याभिश्च, T₁ 2 G₁ 2 (both times) M ‘यायाश्च T₂ G₂ कार्याणा तु क्रियायाश्च Ca cites कार्याणा — ‘) D₂ G₁ पार्थ

16 ‘) K₂ D₂ अनुष्ठित्य; D₂ श्रुत्य, Ca c ‘स्य (as in text) B₂ वै, D₁ ते (for ये) — ‘) G₂ क्रिया य

समासविस्तरविदां न तेषां वेत्थ निश्चयम् ॥ १६
 अनिश्चयज्ञो हि नरः कार्याकार्यविनिश्चये ।
 अवशो मुह्यते पार्थ यथा त्वं मूढ एव तु ॥ १७
 न हि कार्यमकार्यं वा सुखं ज्ञातुं कथंचन ।
 श्रुतेन ज्ञायते सर्वं तच्च त्वं नावबुध्यसे ॥ १८
 अविज्ञानाद्भवान्यच्च धर्मं रक्षति धर्मवित् ।
 प्राणिनां हि वधं पार्थ धार्मिको नावबुध्यते ॥ १९
 प्राणिनामवधस्तात् सर्वज्यायान्मतो मम ।
 अनृतं तु भवेद्वाच्यं न च हिंसात्कथंचन ॥ २०

स कथं भ्रातरं ज्येष्ठं राजानं धर्मकोविदम् ।
 हन्याद्भवान्नरश्रेष्ठ प्राकृतोऽन्यः पुमानिव ॥ २१
 अयुध्यमानस्य वधस्तथाशस्त्रस्य भारत ।
 पराञ्जुस्य द्रवतः गरणं वाभिगच्छतः ।
 कृताञ्जलेः प्रपन्नस्य न वधः पूज्यते बुधैः ॥ २२
 त्वया चैव व्रतं पार्थ वालेनैव कृतं पुरा ।
 तस्माद्धर्मसंयुक्तं मौढ्यात्कर्म व्यवससि ॥ २३
 स गुरुं पार्थ कस्मात्त्वं हन्या धर्ममनुसरन् ।

(for कवय) Ks समुपासते, Ds के समुस्थिता, Co समुप (as in text) Ca cites उपस्थिता B Dn1 Ds. 4 7 कययेयुरुपस्थिता — °) T2 समास (for समास) S K1 2 4 समासविस्तरवतो, Ds विस्तरविदा, M विस्तरविदो — °) Ks चेत्तु, B1 D (except Ds) T1 3 G वेत्ति (for वेत्थ) T2 न तेषा वधनिश्चय

17 °) Ca अनिश्चयज्ञा — °) Ds कार्याकार्य-
 त्वनिश्चये, Ds कार्यविचारेण — °) S2 K4 अवश्य (S2
 इयो) Da1 D1 5 मुख्यत्ववशं कौतेय, Ds स मुख्यत्ववश
 पार्थ, S एव स मुख्यत्ववशो — °) S2 K4 ह, Ks हि, D2
 तत् (for तु) Da1 D1 5 6 यथा मूढ त्वं (Ds ढस्त्व)मद्य
 वै, S यथा त्वं पार्थ (M2-1 पार्थ वि-) मुख्यलि

18 °) B2 तु (for हि) Ds om अकार्यं — °) K4
 मुख, Co सुप्त (as in text) — °) D2 [S]त्यर्थं (for
 सर्वं) S Co अज्ञायत ह्युत्तरेण न नर्षेण । — °) S2
 [अ]वबुध्यसे; Ks इदमे; G2 (sup lin as in text) °ध्यते

19 °) K4 अवज्ञानाद्; Ds अथा, Co अवि (as in
 text) K2 4 भवान्यश्च, Ds वैल्लुब्धो, Ds न भवान्
 (submetric), T1 8 इह भवान्, T2 M भवानेव (for
 न्यच्च) D2 अज्ञानाद्वा भवान्लुब्धो — °) S सखं (for
 धर्मं) Ds रक्षामि Ds धर्मं रक्षितुमिच्छति — °) B Dn1
 Ds. 4 6 7 T2 8 Gs M त्वं (for हि) Ds वध, M1 वधे
 K1 तात् (for पार्थ) — °) B (except B2) Dn1 D2 4 6 7
 S (except T1) ज्ञावबुध्यसे, Ds नानुसृष्यते

20 °) S2 अवधस् (sic), T1 G1 2 M2-4 हि वधस्,
 T2 M1 हि वधे, T3 Gs हि वधात् (for अवधस्) Ds पार्थ
 (for तात्) — °) T1 3 G M2-4 वृथा धर्मो; T2 M1 मृ-
 (M1 वृ)तो धर्मो (for सर्वज्यायान्) D2 सर्वज्यायात्मना
 मम — °) B (except B2) Dn1 Ds 4 7 अनृता B
 (except B2) Dn1 Ds 4 6 7 वा; T2 तु (for तु) V1 B
 D (except D2 3) G1 वदेद् (for भवेद्) Ks B1 4 6
 Ds. 4 7 वाचं; V1 B2 8 Da1 D1 2 5 6 T1 वाक्य — °)
 Ks V1 B D (except Ds) T2 G तु, K4 हि (for च). T2

M हिंसा तु (for च हिंसात्) K4 चया (sic), Ds T2 G
 हिंसा (G2 सां) (for हिंसात्) Ks B2 Da1 D1 5 6 7 S
 कदाचन — After 20, Dn1 reads from 28^a up to आ
 (in 36^t) (without v 1), for the first time, repeating
 the portion in its proper place

21 °) Ca cites भ्रातरम्. Da1 D1 4 5 T1 G1 2
 श्रेष्ठ (for ज्येष्ठ) — °) D1 रथश्रेष्ठ, T2 G2 नरश्रेष्ठ, G2
 श्रेष्ठ — °) S2 प्राकृतोऽन्य, Ks प्राकृतोऽन्य. Ca cites
 प्राकृतो

22 °) Ks अवध्यमानस्य D2 वधं, S (except M1)
 गुरोस् — °) Ks [अ]शस्त्राणि, B1 4 Dn1 D2-1 6 7 [अ]-
 शस्त्रोश्च, M1 [अ]शस्त्रस्य Dn1 D2-1 7 मानद् (for
 भारत) — °) S K1 2 4 वाधि, Ks V1 B2 D2 4 8
 चाभि; B1 5 Da1 Dn1 D2 5-7 T3 G2 M3 चापि, D1 T2 G1
 वापि, T1 G2 वा नि- (for वाभि) — °) S2 कृताञ्जले-
 S1 K1 2 प्रसन्नस्य — After 22^a, N ins

692*

प्रमत्तस्य तथैव च ।

न वध पूज्यते सद्भिस्तच्च सर्वं गुरो तव ।

[(L 1) Ds प्रपन्नस्य, Co प्रमन्नस्य, Ca प्रमत्तस्य (as
 above) — (L 2) Cf 22^f for the prior half. Ds
 गुरोस् D2 भित्त (for तव)],

— °) K4 पूजित, Ds शस्यते (for पूज्यते) N सद्भि
 (for बुधै)

23 Ds om 23^{ab} — °) Ds त्वं वा (for त्वया) S2
 Ks V1 B Dn1 D2 5-8 T1 2 चैवं, T3 G1 M चैतद् — °)
 T2 वाल्येन, Co लेन (as in text) S1 K2 B Dn1 D2 7
 G1 M1 [हृ]त्, Ds 8 [पृ]त् (for [पृ]त्) — °) G2
 कस्माद् — °) S2 मेढ्यात्, Ks V1 B1 8 5 Dn1 D2 7 8
 S (except T2) मौढ्यात्; Ds मोहात् Ds कर्तुं, T1 G2 M
 धर्म, T2 G1 8 एव (G1 व) (for कर्म) Bs करिष्यसि,
 B1 Ds 8 व्यवसति

24 °) S स्व (for स) — °) S2 हन्य, Ks B2 8
 Da1 D1 5 8 हन्याद् (for हन्या) B1 4 5 Dn1 Ds. 4 6 7
 S हतुकामोभि (D1 ष्य-; M1 वि)धावसि — Ks om.

असंप्रधार्य धर्माणां गतिं सूक्ष्मां दुरन्वयाम् ॥ २४

इदं धर्मरहस्यं च वक्ष्यामि भरतर्षभ ।

यद्गुयाच्च भीष्मो वा धर्मज्ञो वा युधिष्ठिरः ॥ २५

विदुरो वा तथा क्षत्त्रा कुन्ती वापि यशस्विनी ।

तत्ते वक्ष्यामि तत्त्वेन तन्निबोध धनंजय ॥ २६

सत्यस्य वचनं साधु न सत्याद्विद्यते परम् ।

तत्त्वेनैतत्सदुज्ञेयं यस्य सत्यमनुष्ठितम् ॥ २७

भवेत्सत्यमवक्तव्यं वक्तव्यमनृतं भवेत् ।

C 8 3435
B 8 69 32
K 8 72. 33

24^{cd} — ‘) B₁ (marg) कार्याणां (for धर्माणां) — ‘) S₂ G₂ गतिः सूक्ष्मा (S₂ ‘क्ष्मं) K₁ B (except B₁) D_{n1} D₂₋₁ e : T₂ s M₂ दुरन्वयां (D₂ ‘य), D₂ (marg as in text) ‘न्यया, M₁ दुरान्वयां, C₁ दुर००, C₂ दुरकुमार (sic) (for दुरन्वयाम्)

25 ‘) M₂-s धर्मं (for धर्मं) V₁ B₂ s S₂ (for च) — ‘) K₂ V₁ B₂ D₂ s s तव भारत (for भरतर्षभ) B₁ s-3 D_{n1} D₁ D₂ s e : S₂ तव वक्ष्यामि पाठ्य (B₂ भारत, D₂ पाठ्य) — ‘) 6 K₁ s भीमो वा; K₂ भीष्मोयं, V₁ D_{n1} D₁ s e गागेयो, B (except B₂) D_{n1} D₂ s : भीष्मो हि — ‘) K₂ धर्मराजो; B₂ s D_{n1} पाठ्यो वा; S₂ राजा वा (T₁ M₁ चा) पि (for धर्मज्ञो वा)

26 ‘) D₂ [अ]य वा, S₂ पुन (for तथा) — ‘) B₂ पृथा (for कुन्ती) S₂ गाधारी वा (for कुन्ती वापि) D₁ च (for वा) — After 26^a, S ins

693* कुन्ती वा भरतश्रेष्ठ द्वीपदी वा यशस्विनी ।

[(T₁ तपस्विनी (for यश’).]

— ‘) D₂ तव (for तत्ते) S₂ कर्तव्य; C₂ o तत्त्वेन (as in text) — ‘) B₂ D₂ s नियोधैतद् (B₂ D₂ ‘धेद्), D_{n1} D₂ नियोधेन, D₂ सनियोध (for तद्धि) K₁ धनंजय

27 ‘) D₂ सत्यं च, C₂ सत्यस्य (as in text) B₁ D_{n1} D₂ s : वदित्वा साधुर; D₂ वचनीयाद्वा (for वचनं साधु) C₂ o cite वचन (as in text) C₂ cites साधु (as in text) — ‘) G₂ चरं (for परम्) — ‘) D₂ सत्त्वेन K₂ V₁ B D (except D₂) [ए]त्र (for [ए]त्तव) S सुदुर्विदं हि तत्त्वेन — ‘) V₁ D_{n1} D₁ s s C₂ यत्र, B₁ s : D_{n1} D₂ s e : पश्य (for यस्य) K₂ D₂ s सर्व, K₂ सत्त्वम्, C₂ सत्यम् (as in text) K₂ D₂ s प्रतिष्ठितं, V₁ B₂ s D_{n1} D₁ s C₂ व्यवस्थित, C₂ अनुष्ठितम् (as in text) T₁ शास्त्रहीनस्य निष्ठितं, T₂ s G M यत्सत्यमिति निष्ठित (T₂ s G₂ भे मति) — After 27, S₂ reads 30^{cd}.

28 For sequence of 28^a-30^b in K₁ V₁ B₁ s s : D_{n1} D₁ D₂ s : T₂ G M, of the tabular statement below

Tabular Conspectus showing sequence of st 28^a-30^b in K₁ V₁ B₁ s s : D_{n1} D₁ D₂ s : T₂ G M (N B—Repetitions are marked by “(r)”)

K ₁	V ₁	B ₁	B ₂	B ₁	B ₂ D _{n1}	D _{n1}	D ₁	D ₂ s	T ₂ G M
28 ^{ab}	28 ^{ab}	28 ^{ab}	28 ^{ab}	28 ^{ab}	28 ^{ab}	28 ^{ab}	28 ^{ab}	28 ^{ab}	28 ^{ab}
—	—	—	29 ^{ab}	—	—	—	29 ^{ab}	—	—
29 ^{cd}	29 ^{cd}	29 ^{cd}	29 ^{cd}	29 ^{cd}	29 ^{cd}	29 ^{cd}	29 ^{cd}	29 ^{cd}	29 ^{cd}
—	29 ^{ab}	29 ^{ab}	28 ^{cd}	—	—	—	—	—	29 ^{ab}
—	—	694*	—	694*	694*	694*	694*	694*	29 ^{cd} (r)
28 ^{cd}	—	—	28 ^{cd}	—	28 ^{cd}	28 ^{cd}	—	—	28 ^{cd}
29 ^{cd} (r)	29 ^{cd} (r)	29 ^{cd} (r)	29 ^{cd} (r)	29 ^{cd} (r)	29 ^{cd} (r)	29 ^{cd} (r)	—	29 ^{cd} (r)	29 ^{cd} (r)
694*	694*	—	694*	694*	694*	—	—	—	—
—	—	—	—	lines 1-2	lines 1-2	—	—	—	—
30 ^{ab}	30 ^{ab}	30 ^{ab}	30 ^{ab}	30 ^{ab}	30 ^{ab}	30 ^{ab}	30 ^{ab}	30 ^{ab}	3 ^{ab}

सर्वस्वस्यापहारे तु वक्तव्यमनृतं भवेत् ॥ २८
 प्राणात्यये विवाहे च वक्तव्यमनृतं भवेत् ।
 यत्रानृतं भवेत्सत्यं सत्यं चाप्यनृतं भवेत् ॥ २९
 तादृशं पश्यते बालो यस्य सत्यमनुष्ठितम् ।
 सत्यानृते विनिश्चित्य ततो भवति धर्मवित् ॥ ३०
 किमाश्चर्यं कृतप्रज्ञः पुरुषोऽपि सुदारुणः ।

सुमहत्प्राप्नुयात्पुण्यं बलाकोऽन्धवधादिव ॥ ३१
 किमाश्चर्यं पुनर्मूढो धर्मकामोऽप्यपण्डितः ।
 सुमहत्प्राप्नुयात्पापमापगामिव कौशिकः ॥ ३२

अर्जुन उवाच ।

आचक्ष्व भगवन्नेतद्यथा विद्यामहं तथा ।

— ^a) G₁ सक्तम्, C_a ० सत्यम् (as in text) — ^b) G₂
 भवेत्सत्यं वक्तव्यं C_a cites वक्तव्यमनृतं (as in text)
 — K₃ V₁ D₁ om 28^{cd} D₃ 4 6-8 T₁ om 28^c-29^b
 D₅ T₂ transp 28^{cd} and 29^{ab} B₃ reads 28^{cd} after
 694* — ^c) Ś₂ D_{a1} वा, B₄ च (for तु) T₃ G₁ M
 सर्वस्वहरणे चा(G₂ वा)पि

29 For sequence in K₄ V₁ B₁ 2 4 5 D_{a1} D_{n1}
 D₁ 8 7 T₃ G₁ M, cf. the tabular statement on
 page 409 K₄ B₄ 5 D_{a1} D_{n1} D₂-4 6-8 T₁ om.
 29^{ab} (for D₃ 4 6-8 T₁, cf. v l. 28) D₅ T₂
 transp 28^{cd} and 29^{ab} — ^a) T₃ G₂ 8 वा (for च)
 — ^b) T₂ स्त्रीषु चैव विशेषत — ^c) M₄ (first
 time) lacuna for यत्रानृतं भवेत् V₁ B₁ (both second
 time), 2 4 5 (all both times) D_{n1} D₃ 5 7 8 (all
 second time) T₃ G₁ (T₃ G₁ 8 second and third time,
 G₂ three times) M (M₁ 2 4 second and third time,
 M₃ three times) तत्र (for यत्र) — ^d) M₂ (first
 time) lacuna for सत्यं चाप्यनृतं Ś₂ M (third time)
 चापि, B₂ (second time) D_{a1} (both times) D₃ 8 T₃ G₂
 M₁ 2 4 (all first time) अपि; T₁ 8 G₁ (T₃ G₁ 8 second
 and third time) यत्र, G₁ (first time) यत्र (for चापि)
 — D_{n1} D₁ 8-7 ins after 29 K₄ V₁ B₂ after the
 repetition of 29^{cd} B₁ after 28^{cd} B₃ after 29^{ab} B₄ 5
 D_{a1} lines 1-2 after the repetition of 29^{cd} (lines 3-4
 after 28 in B₄ and after 29 in B₅ D_{a1})

694* विवाहकाले रतिसंप्रयोगे
 प्राणात्यये सर्वधनापहारे ।
 विप्रस्य चाप्यं ह्यनृतं वदेत्
 पञ्चानृतान्याहुरपातकानि ।

[(L 1) D_{n1} रतिसंप्रयोग]

30 For sequence in K₄ V₁ B₁ 2 4 5 D_{a1} D_{n1}
 D₁ 2 7 T₃ G₁ M, cf. the tabular statement on page
 409 — ^a) V₁ B₂ D_{a1} D₅ तादृशो; B₃ D₁ T₂ G₂ M
 तादृशो; G₁ स्वादृशो Ś₂ B₃ D₃ मन्वते; K₃ पश्यसे, V₁
 B₃ D_{a1} D₁ 5 T₂ मुह्यते, B₂ युध्यते; T₃ G₁ 8 M

हन्यते; G₂ ह्यनृतो (for पश्यते) T₁ तादृशयत्रानृतो बालो
 — ^b) K₄ D₃ 4 7 पश्य, B₂ G₁ यत्र, D₃ येन (for यस्य).
 B₅ सर्वम्; D₃ सम्यग् (for सत्यम्) Ś₂ अनुष्ठितं; D₁
 'ष्ठित; T₁ 8 G₁ M अनिश्चितं; T₂ इति स्थित — After
 30^{ab}, K₄ B₁ 8 D_{n1} D₂ 4 7 8 ins

695* भवेत्सत्यमवक्तव्यं न वक्तव्यमनुष्ठितम् ।

— Ś₂ reads 30^{cd} after 27.

31 Cf. 12 110 7 D_{n1} reads from 31^a up to आ
 (in 36^d) for the first time after 20 — ^a) B₁ कृतजज्ञः
 D₁ 6 कृतप्राज्ञः; T₁ G₁ 2 महाप्राज्ञ (G₂ 'ज्ञ'), T₂ 8 G₂ M
 भवेत्प्राज्ञ, C_a ० कृतप्रज्ञ (as in text) K₃ B₃ D_{n1} D₃
 किमाश्चर्यंकृतप्रज्ञ (B₃ 'प्रज्ञं', D_{n1} 'प्राज्ञः', D₃ 'प्राज्ञ'), B₁ D₁
 'र्यंकृतं प्राज्ञ C_a ० cite किमाश्चर्यं (as in text) — ^b)
 T₁ सुदारुणं — Ś₁ K₁ 2 om. (hapl.) 31^c-32^b. — ^c)
 T₁ G₁ 2 M सु(M₂ 3 स)बहु (for सुमहत्) D₃ प्राप्तं (for
 पुण्यं) — ^d) D₃ बलाको; D₃ बालको (for बलाको)
 K₄ बलाकोर्ध्ववधादिव; V₁ 'को नु व'; G₂ 'कोऽव'

32 Cf. 12 110 8 Ś₁ K₁ 2 om 32^{ab} (cf v l.
 31) — ^a) T₃ G₁ 8 M अनाश्चर्यं Ś₂ पुनर्धूमो; S
 (except T₂) 'मोहाद् (for 'मूढो) — ^b) K₄ धर्मकारो-
 B (except B₃) D_{a1} D_{n1} D₁-5 T₁ M अपण्डितः; D₁
 ह्युपस्थित, G₁ 2 व्यवस्थित (for ऽप्यपण्डित) — ^c)
 G₂ M₂ 4 सुबहु (for सुमहत्) Ś₁ K₂ प्राप्नुया — ^d) K₃
 V₁ B D (except D₂) T G₁ 2 M आपगामु, G₃ आपगा
 (for आपगाम्) — After 32, B₁ ins an addl.
 colophon.

33 ^a) D₃ मे भगवन् (for भगवन्) — ^b) T₁ G₁ यथा
 (for यथा) K₃ B (except B₃) D_{n1} D₂ 4 5 7 विदा-
 न्यहं, D₃ विदामहे, T₂ विद्यामह; M₃ विद्य' (for विद्या')
 B₃ D₃ T₃ तव; D_{a1} D₁ 5 तयो (for तथा) — ^c) Ś₁ K₁
 बलाकांधानिसंबन्धं, Ś₂ बलाकटा (sup l in 'कटा)भिसां
 संबन्धं, K₂ 'कांधानि ***', K₃ 4 D₃ T₁ 2 G₁ 2 'घानि(T₂
 'घादि-', G₂ 'दासि)संबन्धं (K₃ 'घ'), V₁ D_{a1} 'कान्वा-
 मिस(D_{a1} 'स)बन्धं; B₁ D_{n1} D₃ 4 7 'कस्यांघ(B₁ D_{n1}
 'नु)संबन्धं, B₃ 'कस्यांधानिसंबन्धि (hypermetric), B₃
 बालकांधादिसंबन्धं, D₁ बलाकांधानिसंबन्धं; D₃ बालका'

बलाकान्धाभिसंबद्धं नदीनां कौशिकस्य च ॥ ३३
 कृष्ण उवाच ।
 मृगव्याघोऽभवत्कश्चिद्बलाको नाम भारत ।
 यात्रार्थं पुत्रदारस्य मृगान्दन्ति न कामतः ॥ ३४
 सोऽप्यौ च मातापितरौ विभर्त्यन्यांश्च संश्रितान् ।
 स्वधर्मनिरतो नित्यं मत्यवागनस्युकः ॥ ३५
 स कदाचिन्मृगाल्लिप्सुर्नान्विन्दत्प्रयत्नवान् ।
 अथापश्यत्स पीतोदं श्वापदं घ्राणचक्षुषम् ॥ ३६
 अदृष्टपूर्वमपि तत्सत्त्वं तेन हतं तदा ।

अन्वेव च ततो व्योम्नः पुष्पवर्षमवापत्तत् ॥ ३७
 अप्सरोगीतवादित्रैर्नादितं च मनोरमम् ।
 विमानमागमत्स्वर्गान्मृगव्याघनिनीपया ॥ ३८
 तद्भूतं सर्वभूतानाममावाय किलार्जुन ।
 तपस्तप्त्वा वरं प्राप्तं कृतमन्वं स्वयंभुवा ॥ ३९
 तद्भत्वा सर्वभूतानामभावकृतनिश्चयम् ।
 ततो बलाकः स्वरगादेवं धर्मः सुदुर्विदः ॥ ४०
 कौशिकोऽप्यभवद्विप्रस्तपस्वी न बहुश्रुतः ।
 नदीनां संगमे ग्रामाद्दूरे स किलावसत् ॥ ४१

C 8 3448
 B 8 69 46
 K. 8 72 47

न्यामिमबद्ध. — ^d) D: कौशिकस्य, G: किति T: G: २ या (for च)

34 K: B Da: Dn: D: २-२ वासुदेव, D: T G भगवान् (for कृष्ण) — ^e) K: B: ६ Dn: D: २-२.१ २ पुरा, D: वने (for मृग) G: भवेत् — ^b) G: बालको B: S नामत, D: पार्थिव (for भारत). — ^c) D: पुष्ट्यर्थं, Ca. c यात्रार्थं (as in text) D: T: G: पुत्रदारार्थं — ^d) S: M: मृगा, K: मृगां M: प्रति (for इन्ति) B: स वै तदा, Dn: न कामिन (for न कामत)

35 ^a) S: D: सौधा, B: २.६ Dn: D: ६ १ G: वृद्धौ; B: २ Da: D: २ ० T: २ G: २ अंघौ (for सोऽप्यौ) V: सु (for च) — ^b) S (except T: २) बभार (for विभर्ति). T: २ G: शंभवान् (for सश्रितवान्) — ^c) T: G: स (for न्व-) S: K: ६ अधर्मनिरतो (S: 'ते) K: अधर्मनित्यो निरत — ^d) B: सत्यवान् Da: Dn: D: ६ २ अनुस्युक; T: अनस्युन. T: G: ६ सविमज्ज्यान (G: 'नु)स्युक, G: स विगाहान्, M: सविमायनस्युक (M: 'त), Ca. as in text

36 ^a) S: B: ६ २ Dn: D: ६ १ G: मृगं लिप्सुर्, K: Da: D: ६ मृगाल्लिप्सुर्; V: 'न्नेप्सुर्, D: 'न्दति; T: २ G: M: मृगान्नेप्सुर् Co. cites लिप्सु. K: स कर्णं चाविश्यगणान् (sic). — ^b) K: D: न व (D: 'त्)विदत्; K: सता, K: G: नानुविद (K: 'दे)त्, B: २.६ Dn: D: ६ १ T: नाम्य (B: माम्य, D: नात्य)वि, T: नान्वनिष्यत Co. cites नोन्व विदत् K: Dn: D: १ मृग कश्चित्, T: प्रयत्नत (for 'वान्) B: २ Da: D: ६ नान्व (B: 'नु-, B: 'म्य)विदत् यज्ञवान् — ^c) S: K: ६ १ T: समीपस्य (T: 'पे तु), K: स पीतोह, B: T: २ G: M: स (G: २ सु)पीवानं (for स पीतोदं) Co. cites पीतोह (as in text) B: २ २ Dn: D: २-१ १ अप पियत दहन्ते, D: पय पियंते ददर्श Ca. cites अप पियत — ^d) S: श्वापद, Ca. c श्वा (as in text) T: पूर्णचक्षुष, M: घ्राणचक्षुषा, Ca. c पम् (as in text)

37 ^a) T: अभावत् (for अपि तत्) — ^b) S: K: सर्वं, K: सर्वं, G: तु त, Co. सत्त्वं (as in text) — ^c) K: D:

T: G: २ M: अन्वेव (G: 'न), V: B: Da: Dn: D: ६ १-१ Ca. अथे हते, D: अर्थे हते, T: G: अन्वेव (G: 'व) हि (for 'व च) T: M: पुनर् (for ततो) T: व्योम्नि — ^d) V: B: २ Da: D: २ पुष्पवृष्टिर् B: T: २ G: २ पपात ह, B: Dn: D: ६ १ M: पपात च, B: अपातयत् (for अवापत्तत्)

38 ^a) M: २-१ चादित्र — ^b) S: K: ६ चादित D: T: G: २ च (D: सु) मनोहर — V: om. 38^d — ^c) S: K: ६ D: २ २ ० T: G: M: ६ ६ अगमत्, G: २ आगतं G: न्वर्गं (for स्वर्गान्) — ^d) K: मृगव्याघ्र; D: 'व्याधि- (for 'व्याघ्र)

39 ^a) T: अद्भुत D: सर्वसत्वानाम् — S: K: २ om. (hapl) 39^b-40^a — ^b) S: K: अभावकृतनिश्चयं. Co. cites अमावाय (as in text) — ^c) D: T: लेभे, T: प्राप्य, T: G: M: प्राप (for प्राप्त) — ^d) K: छतमच (sic), T: कृतमन्य, T: G: तद्वृत्त हि, T: G: गतमन्यु, G: 'मन्यु (sic), M: कृतार्थं (M: 'र्थो) हि (for कृतमन्च) T: G: M: ६ स्वयंभुव

40 S: K: २ om 40^a (cf v l 39) B: om 40^b — ^a) T: तद्वृत्त्या, M: त हत्वा (for तद्भत्वा) — ^b) Dn: M: अभाव, D: T: २ G: २ M: अभावे (for अभाव-) K: M: ६ कृ (M: कृ)तनिश्चय S: अमावाय समुद्यत — ^c) T: २ G: M: भूत (for ततो) M: बलाहको (hypermetric) (for बलाक) T: २ G: M: [S] मास्वर्गम्, Ca. स्वरगाद् (as in text) Co. cites स्व: T: बलाकोगास्वर्गलोकम् — ^d) T: धर्म K: ६ T: सुदुर्विद (K: 'घ), Co. 'द (as in text)

41 ^a) B: हि, T: G: च (for सपि) B: [आ]भवद् M: सीयस (for विप्रस) — ^b) K: [इ]व, K: B: ६ Dn: D: १ नो, D: च, D: वै, G: २ सु- (for न) D: तपन्वी बहुश्रुत — ^c) K: सप्रामे, V: सगन- M: प्रामो — ^d) K: D: स (D: सु)दूरस्य, B: ६ ६ Dn: D: २-१ ० १ T: G: M: अदूराम्, Da: D: ६ १ स (for 'रे स). T: विदूराकिल सोपत्त, G: अदूरात्सलिले वसेत्

सत्यं मया सदा वाच्यमिति तस्याभवद्व्रतम् ।
 सत्यवादीति विख्यातः स तदासीद्धनंजय ॥ ४२
 अथ दस्युभयात्केचित्तदा तद्धनमाविशन् ।
 दस्यवोऽपि गताः क्रूरा व्यमार्गन्त प्रयत्नतः ॥ ४३
 अथ कौशिकमभ्येत्य प्राहुस्तं सत्यवादिनम् ।
 क्तमेन पथा याता भगवन्ब्रह्मवो जनाः ।
 सत्येन पृष्टः प्रब्रूहि यदि तान्नेत्थ शंस नः ॥ ४४

स पृष्टः कौशिकः सत्यं वचनं तानुवाच ह ।
 बहुबृक्षलतागुल्ममेतद्धनमुपाश्रिताः ।
 ततस्ते तान्समासाद्य क्रूरा जम्भुरिति श्रुतिः ॥ ४५
 तेनाधर्मेण महता वाग्दुरुक्तेन कौशिकः ।
 गतः सुकष्टं नरकं क्षुभधर्मेष्वकोविदः ।
 अप्रभूतश्रुतो मूढो धर्माणामविभागवित् ॥ ४६
 वृद्धानपृष्ट्वा संदेहं महच्छुभ्रमितोऽर्हति ।

42 ^a) V₁ यदा (for सदा) B₆ वाक्यम् — ^c) K₃ सत्यवाचीति, T₃ G₈ वागिति, G₂ M वागिति D₁ विख्यात — ^d) D₀ lacuna for स तदासीद्ध- T₁ G₁ स तपस्वी, G₂ तपस्वी स (for स तदासीद्)

43 ^a) T₁ s G ततो (for अथ) K₄ किंचित् — ^b) T₂ जनास् (for तदा) D₈ धनम् (for वनम्) D₂ आश्रिताः (for आविशन्) T₁ s G M कदाचित्त्र सत्रि(T₁ ग)ता — B₆ reads 43rd twice — ^c) K₃ V₁ B₁ s s (first time) D₁ D₁ s च तान् (for गता) B₃ क्रुद्धा (for क्रूरा) B₁ s s (second time) D₁ D₂ s o r T₂ तत्रापि दस्यव क्रुद्धास्, T₁ s G M ततस्ते दस्यव श्रु(T₁ क्रू)रास् — ^d) K₃ D₈ विमृशत, K₄ व्यमार्गन्त, V₁ D₁ D₁ s ध्यद्रवत, B₈ अमार्गन्त, T₂ तान्मार्गन्ति (for व्यमार्गन्त) K₃ D₈ परस्पर (for प्रयत्नत) B₁ D₁ D₈ s o r तानमार्गन्त यत्नत, B₂ मार्गयतो वियत्नत, B₃ (first time) वध्यमत समतत, T₁ s G M तान्स्म (T₁ त सं, G₂ ता स्म) मार्गन्ति यत्नत

44 ^a) D₀ lacuna T₁ ते त, M₁ कथ (for अथ) D₁ अन्वेत — ^b) S (except T₂) प्रोचुस् (for प्राहुस्) K₁ ता, K₃ B (except B₈) D₁ D₂-r S (except T₁) ते (for तं) — D₁ om 44th — ^c) B₁ कथमेव, S कतरेण (for म्नेन) S (except T₂) यातो — ^d) S (except T₂) भगवद्विह वै जन (M₃ ना) — ^e) G₂ विष्ट (for पृष्ट) D₂ स ब्रूहि, T₁ तब्रूहि — ^f) B₂ s D₁ s s T₁ तान्नेत्सि, T₂ G M तद्वैत्सि (for तान्नेत्य) V₁ सदाय, B₂ s [अ]सदाय, D₀ सिद्धय (sio), D₈ तत्त्वत (for शंस न)

45 Before 45, T₂ G ins कृण उवाच — ^a) B₁ सत्य- (for सत्य) — ^b) D₂ तम् (for तान्) — For 45th, S (except T₂) subst

696* सत्यस्य त्वविभागज्ञ सत्य तेभ्य शशंस स ।
 [T₂ G₈ ह (for स)]
 — Before 45th, T₁ s G ins, कौशिक- — ^a) D₈ व्रज

(for बहु-) T₂ लताकीर्णम्. — ^a) K₃ अनुत्तम, V₁ D₁ D₁ s अपाश्रिता (for उपा) S₂ पृष्टद्वहनमाश्रिता — After 45th, N T₂ ins

697* इति तान्ख्यापयामास स तेभ्य पार्थ कौशिक ।

[S K₃ s इति तत्, K₁ इति त, K₃ याश्रिता (sic) (for इति तान्) S₂ K₄ सत्येभ्य पार्थ, K₃ B₁ s s D₂ s s तेभ्य पार्थ स, B₈ D₈ तेभ्यस्तत्तं स (D₁ स) (for स तेभ्य पार्थ)]
 — D₈ om 45th-46th. — ^a) B₂ तु (for ते) D₂ अतिक्रम्य (for समासाद्य) — ^f) S₂ क्रू जम्भुर; S समाजम्भु(G₂ ग्भु)र V₁ श्रुत, B₁ स्थिति, D₁ श्रुत, Ca. o श्रुति (as in text)

46 D₈ om. 46th (cf. v 1 45) — ^a) T₂ सहसा (for महता) — ^b) S₁ K₃ s s रुक्तेन, S₂ K₄ सुदुरुक्तेन, D₀ वाग्दुरुक्तेन च, T₂ संयुक्त. स च, C₀ वाग्दुरुक्त्यान (corrupt) — ^c) D₈ तत (for गत) S₁ K₃ B (except B₁) D₁ D₂-s e-s स (for सु). T₁ s G M निरय (for नरकं) T₂ गत स नरकं कष्टं Ca cites कष्टं and नरकं. — ^d) S (except T₂) धर्मसूक्ष्मेण S₂ K₂ कोविद, D₈ S (except T₂) [अ]वस्ववित् (for [अ]कोविद) — T₁ s G₂ s om 46th — ^e) S₁ अप्रभूत श्रुतो; K₃ अल्पश्रुतो श्रुः; V₁ B₁ T₂ M₁ दृष्टपूर्व(B₁ वं, M₁ वं)श्रुः; B₂ दृष्टपूर्व सातो, B₃ अदृष्टाल्पश्रुतो, D₁ D₁ s M₂-s दृष्टपूर्वश्रुः; D₁ D₈ s o r य(D₈ त)या चाल्पश्रुः; D₂ अल्पश्रुतो श्रुव, G₁ दृष्टापूर्वश्रितो — ^f) T₂ G₁ M अविशारद (for अविभागवित्)

47 ^a) D₀ च पृष्ट्वा (for अष्ट) S वृद्धानपृष्ट्वन्तं(T₁ G₁ स्त)देहान् — ^b) K₃ महत्स्वर्गम्; V₁ महच्छ्रं (sic), B₁ D₁ छत्रम्; B₂ च्छुभ्रम्, B₃ च्छेतुम् (sio), D₁ D₂ s s च्छुभ्रम् (for च्छुभ्रम्) V₁ विमोर्हति, B₁ इतोर्हति, B₄ s D₈ इवार्हति, D₁ D₂ इहा, D₂ s अतो T₂ s G M अधश्चभ्रमिवच्छेति (T₁ वाच्छेति; G₂ वेच्छति); T₂ अनुन महदाम्पयात् — ^c) B₂ D₁ D₁ s s C₀ अत्र, M₂-s पृथ, C_v तत्र (as in text) B₈ om from लक्षणेदेव.

तत्र ते लक्ष्मणोद्देशः कश्चिदेव भविष्यति ॥ ४७
दुष्करं परमज्ञानं तर्केणात्र व्यनस्यति ।

श्रुतिर्धर्म इति श्लोके वदन्ति बहवो जनाः ॥ ४८
न त्वेतत्प्रतिसूयामि न हि सर्वं विधीयते ।

C 8. 3458
B 8. 69. 56
K 8. 72. 57

up to 49° — *) K: G: लक्ष्मणोद्देशः C: लक्ष्मण
समानाना समानजातीयस्यापार्थको धर्मः । तस्योद्देशः कथनः ।
C: लक्ष्मणानामाधारधर्मांगानुद्देशः मन्थेरत परिमृष्टः ।
— *) K: कश्चिद् B: D: D: D: s: न तत्र, T: s
G पुनः; M अत्र (for पुनः) D: वदित्वेति (for भवि)

48 B: om 48 (cf v 1 47) — *) K: V: 1
B (B: om) D परम (for परम) S दुष्करं प्रतिमत्यानं
— *) K: लक्ष्मण; T: s G M कश्चिन्, T: कार्यम्,
C: व तर्केण (as in text) V: B: s D: D: D: s:
[स]नु (for [अ]त्र) B: T: M: स्यस्मिन् (B 'त'), D: s
T: G: स्ववन्ति (D: 'त') C: cites अनुस्यस्यति
— T: s G M: read 48°-49° twice, M: reads
it the same thrice. — *) SK: श्रुतिधर्म, K: श्रुतिधर्मो
K: s B: s D: D: D: s: श्रुतिधर्मः; D: (मार्ग)
श्रुते धर्म, D: इति धर्म, T: s (second time)
G: s (both first time) s (second time) सर्वं
धर्म; G: (second time) श्रुते धर्म, M: (second
time) s (third time) श्रु(M: स्य)तिधर्म (M: 'यो')
(for श्रुतिधर्म) K: इति श्रुते; D: इतिधर्म; G:
(both times) M: (second time) s (third time) इति
श्लोके C: cites [इ]ति (as in text) T: (first time)
M: s (first time) s सर्वं ज्ञानं (T: वदत; M: ज्ञानं;
M: ज्ञानं [sic]) इत्येव, T: (second time) s (first
time) G: (second time) s (first time) M: (second
time) श्रुतिन्नु कार्यां (T: श्रु कार्या; G: 'श्रु धर्म; M:
कार्येव) इत्येव (T: [इ]त्येव च), M: (first time) सद्य
मार्गं वदित्वेति. — *) K: वदतो (for वदन्ति) जन.

49 B: om 49° (cf v 1 47) For the repetition
in T: s G M: s, cf v 1 48 — *) K: B: s D: D:
D: s: तरेण, V: न तरेण, D: T: G: (the last two
second time) न च (D: च)तन, D न न्य तत्; M:
(third time) ननु छाद् (for न तरेण) V: प्रतिभूयामि,
B (B: om) D (except D: s) T: (second time) s
(second time) G: (second time) s (both times) s
T: s (both second time) s (second and third
time) प्रत्य(D: अनु)स् (for प्रतिस्) T: s G: s M:
(all first time) न च कार्याभ्यसूयामि (M: 'या तु),
M: s (first time) s न च तत्रान्य, C: तरेण सद्य
— *) V: B: s D: D: s: न च, B: न तत्; T: s
G: s M: s (all second time) तत्र, G: (second time)
M: s (third time) नात्र (for न हि) D: lacuna for

सर्वं D: s विधीयते, C: विधी' (as in text) T: s G
M: (all first time) न तु न (T: G: s नतत्त्व)र्वत्र दिव्यति
(T: G: s 'ते), M: s तत्तु (M: वा तु) सर्वत्र दिव्यते,
C: v as in text. — Por 49°-49°, M: s (both reading
also as in text) subst.

698° श्रुतिर्धर्मोऽयमित्येव वदन्ति बहवो जनाः ।
न तान्यार्थाभ्यसूयामि न च सर्वत्र दिव्यति ।
स्युतिर्धर्मो इति श्लोके वदन्ति बहवो जनाः ।
न तु तान्यभ्यसूयामि नात्र सर्वं विधीयते ।

[(L. 1) M: इत्येव — (L. 2) M: नन्वेन प्रत्यसामि तत्र
सर्वं विधीयते — (L. 3) M: श्रुतिर् (for स्युतिर्) — (L. 4)
M: च (for तु)]
— *) K: D: T: M: प्रमाणायां, D: D: s प्रमाणात्यये,
D: 'र्था हि, T: प्रमाणायां, C: v प्रमवा' (as in text)
— After 49, T: ins

699° परिधा गतिर्वार धर्मस्यातीव दुर्दशा ।
त्रिधाशीलपयोद्धाननुपास्यानधीत्य वा ।
मन्वादीना तु कृत्स्न ये को धर्मं वक्षुमर्हति ।
अधर्मादेव भवति धर्मोऽपि च महान्तया ।
व्याधकौशिकयोरेहृद्धर्माधर्मविरुद्धयो । [5]
येने मूल हि धर्माणामिति सन्तो यद्वदन् ।
त्रिजायने हि त्रिधाना माधनान्येव तत्त्ववित् ।
येदं ब्राह्मणमासाद्य पुण्यपापे परतप ।
स तु वेत्ति पर धर्ममार्हिमा वेत्ति भारत ।

T: cont. K: s V: B D (except D: D: s) T: s G M
ins after 49

700° यस्याटर्हिमामयुक्तं स धर्म इति निश्चय ।
अहिमार्थाय भूषाना धर्मप्रवचन कृतम् ।

[T: transp lines 1 and 2 B: T: s G: M repeat
line 1 after line 2, G: repeats both lines
followed by line 1 — (L. 1) T: (both times) G:
(first time) यस्माद्, T: तस्माद् T: (both times) G: s
(second and third time) s (both times) M (second
time) य स्माद् (for यत्स्माद्) K: D: T: (second time) s
(second time) G: (second and third time) s
(second time) M (second time) अहिमार्थाययुक्तं, V: B:
D: s प्रभवसंयुक्तं, B: प्रभवमारसं, T: G: M: (all first time)
प्रभाव(G: 'व')संयुक्तं. (T: 'का), T: G: s M: s (all
[except G: s] first time) प्रभवसंयुक्तं (for अहिमार्थाययुक्तं)
T: (both times) स्वधर्म G: (first time) निश्चिन — B:

प्रभवार्थाय भूतानां धर्मप्रवचनं कृतम् ॥ ४९
 धारणाद्धर्ममित्याहुर्धर्मो धारयति प्रजाः ।
 यः स्याद्धारणसंयुक्तः स धर्म इति निश्चयः ॥ ५०
 येऽन्यायेन जिहीर्यन्तो जना इच्छन्ति कर्हिचित् ।
 अकूजनेन चेन्मोक्षो नात्र कूजेत्कथंचन ॥ ५१

अवश्यं कूजितव्यं वा शङ्करेन्वाप्यकूजतः ।
 श्रेयस्तत्रानृतं वक्तुं सत्यादिति विचारितम् ॥ ५२
 प्राणात्यये विवाहे वा सर्वज्ञातिधनक्षये ।
 नर्मण्यभिप्रवृत्ते वा प्रवक्तव्यं मृषा भवेत् ।
 अधर्मं नात्र पश्यन्ति धर्मतत्त्वार्थदर्शिनः ॥ ५३

om line 2 — (L 2) T₁ G₂ (second time) M
 अहिसार्थं तु (T₁ G₂ M₁ च) (for 'र्थाय') K₄ B₃ D₁ D₂ 7
 हिसाणा (for भूताना) T₂ 8 G (G₂ first time) अहिसा
 सर्वभूताना (for the prior half) G₂ (second time)
 पुन (for कृतम्)]

50 B₂ om 50 — ^a) D₁ D₁ T₁ 3 G₁ 3 M धर्मं
 — ^b) V₁ B (B₂ om) D (except D₈) T₁ 3 G₁ 3 M धारयते
 — ^c) Ś₁ K₃ B₁ 4 5 D₁-0 यस्याद्, D₁ D₁ T₁ य (D₁
 त) स्याद् (for य. स्याद्) Ś₁ K₁ 2 घा (K₂ घ) रणं***,
 Ś₂ K₃ B₁ 4 5 D₁ D₁ 2 5 घा (Ś₂ घ) रणसंयुक्त. C_v
 यश्चात्राधारसयुक्त. — ^d) T₁ स्वधर्मं

51 T₁ 8 G repeat 51^{ab} after 52^{ab} — ^a) K₄
 योन्यायेन; T₂ अन्या; M₁ येन केन (for येऽन्यायेन) K₁
 जिहीर्यते, K₃ V₁ B₃ D₃ T₁ (second time) 2 8 (second
 time) G₁ 3 (both both times) 8 (second time) जिगी-
 पंतो (K₃ 'ते); D₁ D₃ जिहीर्य (D₃ 'प') तो; Ca 0 'र्यन्तो
 (as in text). — ^b) B D₁ D₂-7 T₁ 8 G (S MSS
 first time) M₂-4 धर्मं, D₁ D₁ T G (T₁ 8 G second
 time) M₁ धनं (for जना) K₄ इच्छति, T₁ 8 G (all
 both times) M इच्छति; Ca इच्छन्ति (as in text) Ś₂
 K₃-3 D₃ T₂ Ca कस्यचित्, T₁ 8 G (all first time) M
 मानवा (for कर्हिचित्) — ^c) D₃ 4 अकूजने वा, D₃
 अकूचनेन (for अकूज) K₃ जन्माक्षो (s₁₀), B₁ D₁ वा
 मोक्षो; B₂ चेन्मे दक्षो (hypermetrio), B₃ मोक्षो*, D₁
 D₃ 4 (inf in) मोक्षो (D₃ 'क्षं') वा; D₄ मोक्ष्ये वा (for
 चेन्मोक्षो) D₆ अकूजनभरन्मोक्षो — ^d) B (except B₂)
 D₁ D₃ 4 0 7 नातु- (for नात्र) M₄ कूजत्

52 ^a) K₄ अवश्यं, T₂ अप्यस्य; M₁ अपश्यं (for
 अवश्य) K₃ V₁ B D S कूजितव्ये (B₃ 'स्य') B₂ इ,
 S हि (for वा) — ^b) K₁ 3 शङ्करो (K₂ 'रे') न्वा, K₄
 संकरेत्वा; D₁ D₁ 8 मकरेन्वा (s₁₀); T₁ शखेतन्वा (s₁₀)
 (for शङ्करेन्वा) Ś₂ वास्य, K₃ 4 B₂ 5 D₁ D₂-4 7 अपि,
 D₆ T₂ चापि, T₁ नापि, G₁ वाचि (for चापि) M₁ वा
 प्रकूजनात् (for वाप्यकूजत) Ś₂ कूजत, K₁ [अ]कूजत,
 V₁ D₆ 'जित, B₁ 8 T G M₂-4 'जनात्. — After 52^{ab},

T₁ 8 G repeat 51^{ab} — ^c) G₂ तस्य (for तत्र). D₁ 3
 श्रेयस्तत्रस्यानृतं वक्तुं (s₁₀) — B₃ repeats 52^a after
 53^c. — ^d) T₂ 8 G₂ विनिश्चित (for विचारितम्) &
 K₁ 2 4 V₁ C_v सत्यासत्यविचारितं, B₁ 8 (both times) 'सत्ये
 विभावितं; B₃ D₁ T₁ तत्सत्यमविचारित, D₃ 4 0 7
 सत्यासत्ये (D₃ 'नृत') विचारितं (D₁ 'तु'); G₂ वक्तुं
 सत्यावि' — After 52, N ins.

701* य कार्येभ्यो व्रतं कृत्वा कर्मणा नोपपादयेत् ।
 न तत्फलमवाप्नोति एवमाहुर्मनीषिणः ।

[B₃ repeats 701* after the repetition of 52^d.
 — (L 1) Ś K₃ 4 B₃ (both times) योकार्येभ्यो, D₃ व्रत
 सत्य- (for य कार्येभ्यो) D₁ व्रत B₃ ज्ञात्वा (for कृत्वा)
 K₃ धर्मेण, Bom. ed. तस्य ना- (for कर्मणा) K₁ 3 नोप-
 पात (K₁ 'श') येत्, V₁ 'पादये, Ca. 0 'पादयेत् (as above).
 — (L 2) Ś K V₁ B₃ 8 (both times) D₁ D₁ 8 8
 [इ]त्विवम् (for एवम्)]

On the other hand, T₁ ins after 52

702* सत्ये सति न पापेभ्यो धनं देयं कदाचन ।

53 Cf 31-32. — ^a) K₃ स्ववाहे K₃ B₄ D₁
 D₁ 8 T₂ च (for वा) — B₁ D₁ D₃ 4 7 om (hapl.)
 53^b. — ^b) K₃ V₁ B₂-4 D₁ D₁ 3 8 c. 8 सर्वज्ञातिव (K₃
 'विवि) घात्यये, B₃ 'वधेपि वा, S सर्वज्ञात्या (T₁ M 'स्नां')
 महाभये (T₁ 'हवे) — D₁ D₁ 8 om 53^c — ^c) Ś K₁ 3
 न प्राण्यभिप्रवृत्ते वा, K₃ V₁ B₂ 5 कर्मण्यभि (V₁ 'ति) प्र',
 B₂ कर्मण्यभिप्र'; B₃ नर्मण्यपि प्र', D₃ नर्मण्यविप्रवृत्तेपि,
 D₃ नर्मण्यभिप्रवृत्तेव, S सर्वस्वस्य च (G₂ 'स्याव-) लोपे वा.
 — After 53^c, B₃ repeats 52^d followed by the repeti-
 tion of 701* — ^d) B₁ 8-8 D₁ D₃ 4 7 न च प्रोक्त (for
 प्रवक्तव्य) K₃ भयो (for मृषा) V₁ B₂ D₃ 6 S वक्तव्य
 मनुतं (D₃ 'व्यमनितं, G₂ 'व्य चानृतं) भवेत् — ^e) B₁
 मात्र; S न हि (for नात्र) D₃ पदयामि — ^f) S मृषोर्ध
 (T₂ 'पोद्या, G₁ 'व्योद्य) तत्रपठिता — After 53, S ins.

703* सर्वदा हि वदेत्तु नानृत स्याद्विचक्षण ।

[T₂ G₃ M सर्वथा. T₁ 8 G₂ 8 त तु (for तत्तु). T₂ M₂
 नानृत]

यः स्तेनैः सह संवन्धान्मुच्यते शपथैरपि ।
 श्रेयस्तत्रानृतं वक्तुं तत्तमत्यमविचारितम् ॥ ५४
 न च तेभ्यो घनं देयं शक्ये सति कथंचन ।
 पापेभ्यो हि घनं दत्तं दातारमपि पीडयेत् ।
 तस्माद्धर्मार्थमनृतमुक्त्वा नानृतवाग्भवेत् ॥ ५५
 एष ते लक्षणोदेशः समुद्दिष्टो यथाविधि ।
 एतच्छ्रुत्वा ब्रूहि पार्यं यदि वध्यो युधिष्ठिरः ॥ ५६
 अर्जुन उवाच ।
 यथा ब्रूयान्महाप्राज्ञो यथा ब्रूयान्महामतिः ।

हितं चैव यथास्माकं तथैतद्वचनं तव ॥ ५७
 भवान्मातृसमोऽस्माकं तथा पितृममोऽपि च ।
 गतिश्च परमा कृष्ण तेन ते वाक्यमद्भुतम् ॥ ५८
 न हि ते त्रिषु लोकेषु विद्यतेऽविदितं क्वचित् ।
 तस्माद्भवान्परं धर्मं वेद सर्वं यथातथम् ॥ ५९
 अवध्यं पाण्डवं मन्ये धर्मराजं युधिष्ठिरम् ।
 तस्मिन्समयसंयोगे ब्रूहि किञ्चिदनुग्रहम् ।
 इदं चापरमत्रैव शृणु हृत्स्थं विवक्षितम् ॥ ६०
 जानासि दाशार्हं मम व्रतं त्वं

C. 8 3475
B. 8. 69 72
K. 8. 72. 72

54 K₂ om 54^a-55^b — ^a) K₁ यत् B₁ स्तेनैरपि (sic), B₂ स्तेयै सह, D₃ स्तेतै सह, T₁ स्तेनैराणु (for स्तेनै सह) B₂ समृदा, D₁ सबाधान्, D₂ यधान्, T₁ वधेन, T₂ : GM₁ मबंधो — ^b) V₁ Da₁ D₁ T₁ : G₁ : M मुच्येत D₂ मफलैर्, T₁ दापया, T₂ GM 'याद् (for 'यैर्) — ^c) K₁ [भा]वृत्, Dn₁ [अ]नृते S (except T₂) भवेत्तत्रानृत श्रेय — ^d) K₁ अविचारये, V₁ अवधारित, T₂ अविरोधित (for 'चारितम्) T₁ : GM मत्यादिति विचारितं

55 K₂ om 55^{ab} (cf v l 54) — ^a) T₂ वं (for च). — ^b) D₂ मक्के मति, T₁ M मत्वे सति, T₂ : G मत्यादिति (for दाक्ये मति) T₂ घनजय (for कथंचन) — ^c) Ś : KL₂ पापिभ्यो Da₁ D₁ : c : T₁ : GL₂ M₁ [s]वि (for हि) — ^d) Ś₂ दातरम्, M₁ (sup lin) धातारम् K₁ पीदयन् — ^e) K₁ उक्ता, V₁ वक्ता (for उक्त्वा) Ś₁ K₁-3 V₁ B₁ : s Dn₁ D₁-4 : c : M₂ नानृत भागु, B₂ : T₂ GL₂ M₁ 'वान् (for 'वान्)

56 ^b) B (except B₂) Dn₁ D₂ : c : मयोद्दिष्टो K₁ B₁ D₁ यथा विधि, Cc 'विधि (as in text) — After 56^{ab}, N (except B₁) T₂ ins

704^a यथाधर्मं यथावुद्धि मया पार्यायितस्तव ।

[K₁ [अ]वनत् (for [अ]यिं) K₂ V₁ B₂ : D₃ मया पायं हितस्त (B₂ : 'त त)व, B₁ : s Da₁ D₁-7 T₂ मयाप दे (B₁ 'या तेन, B. D₂ 'या पाय, Da₁ D₁ : s T₂ 'या देव; Dn₁ D₁ 'याप दे, D₁ 'यादेव) द्वितीयान्ना (for the posterior half)]

— ^c) T₁ : G एव ज्ञान्वा, M एव विद्वन् (for एतच्छ्रुत्वा) T₂ यथा (for पार्यं)

57 B₂ om. the ref. Da₁ om. (hapl.) 57^a — ^a) M₂ तथा (for यथा) K₁ ब्रूया K₁ महाप्राज्ञो, K₂ मया प्राज्ञो Ca cites महाप्राज्ञ, Cc 'प्राज्ञ (as in text) — ^b) K₁ ब्रूया Ś : K₁ महामति, T₂ G₂ M 'यथा (M₂ 'दा), G₁ : 'मुनि, Cc 'मति (as in text) — ^c) K₂ V₁ B₂ : s Da₁ D₁ : s हितं चैतद्; T₁ G₂ हितो

ब्रूयाद्, T₂ GL₂ M सुदृष्ट्याद् (for हितं चैव) D₂ मया, G₂ तथा (for यथा) — K₂ om. (hapl.) 57^a-58^a. K₂ reads 57^a-58^a twice. — ^a) K₁ (sup lin as in text) मम, D₂ वद् (for तव) T₁ : G M ययोक्तं वचन स्वया, T₂ यथा कृष्ण स्वमुक्त्वा

58 K₂ om. 58^a (cf v l 57) — ^a) S (except T₂) transp मातृसमो and पितृसमो — ^b) B₂ मतिश्च. Ca. c cite गति (as in text) M₂ परमार्थं हि (for 'मा कृष्ण) T₁ G₂ मत्त, T₂ G₁ : M₁ : s. 4 त्व हि (for कृष्ण) — ^d) V₁ T₁ न च, B₂ यथा (for तेन) B₁ : s उत्तम; B₂ इदंदां (for अद्भुतम्) D (except D₃) T₂ त्वमेव च परायण (D₂ 'ण), M₂-4 तेन वाक्य न मेदुत

59 ^a) Ś KL₂ : 4 न हि तेषु त्रिलोकेषु — ^b) K₂ लोकेषु, T₁ : G अज्ञातं (for विद्यते) K₃ विदित, D₂ M₂ : 4 [s]विदित, T₁ : G विद्यते (for sविदित) Ś K₁ : 4 त्वयि (for क्वचित्) — ^c) Ś₂ यस्माद्, G₂ अस्माद् (for तस्माद्) Ś₁ K₂ तत्त्वरं, Ś₂ तत्परमं, K₁ तत्परं (submetric), G₁ पर भवान् (by transp) D₂ तत्त्वं (for धर्म) — ^d) D₂ धर्म, T₂ सूक्ष्म (for सर्वं) V₁ यथा तथा, B₁ न सदाय

60 ^a) G₂ अवश्यं Dn₁ दुर्वं (for पाण्डव) — ^b) K₂ समयसयोग, D₁ 'सप्रामे, Ca. c 'संयोगे (as in text) B₁ : s Dn₁ D₂-4 : c : T₂ अस्मिस्तु मम सकल्पे, M अधर्म-युक्ते संयोगे — ^d) B₂ Da₁ D₂ : T₂ G₂ क्वचित् — T₁ G₂ om 60^a-68^a — ^e) K₁ : 4 Dn₁ D₂-4 : c : Cc वा (for च) M₂-4 परम् (for [अ]परम्) D₁ [अ]परमात्रे च (for [अ]परमत्रैव) — ^f) T₂ G₁ : s M ब्रूहि Ś₂ कृत्स्न (sic), B₂ D₂ ह्यर्थं, Da₁ D₁ : s-5 कृत्स्न, D₂ कृच्छ्र, T₂ G₁ : s M तत्त्वं (for कृत्स्न) D₂ विवर्जित

61 T₁ G₂ om. 61 (cf. v l 60) — ^a) Ś₁ K₂ : 4 V₁ B₂ D₂ दाशार्हं जानासि (by transp), K₁ : 4 दाशार्हं जानामि, B₁ जानाहि दाशार्हं K₄ न तं, T₂ G₂

यो मां ब्रूयात्कश्चन मानुषेषु ।
अन्यस्मै त्वं गाण्डिवं देहि पार्थ
यस्त्वत्तोऽस्त्रैर्भविता वा विशिष्टः ॥ ६१
हन्यामहं केशव तं प्रसह्य
भीमो हन्यात्तूग्रकेति चोक्तः ।
तन्मे राजा प्रोक्तवांस्ते समक्षं
धनुर्देहीत्यसकृद्दृष्णिसिंह ॥ ६२
तं हत्वा चेतकेशव जीमलोके

स्थाता कालं नाहमप्यल्पमात्रम् ।
सा च प्रतिजा मम लोकप्रमुदा
भवेत्सत्या धर्मभृतां वरिष्ठ ।
यथा जीवेत्याण्डोऽहं च कृष्ण
तथा बुद्धिं दातुमद्यार्हसि त्वम् ॥ ६३
चासुदेव उवाच ।
राजा श्रान्तो जगतो विद्यतश्च
कर्णेन संरुध्ने निश्चितर्षाणसंघः ।

महा (for मम). K₁ नरं (for वरतं) K₂ वै, T₂ G₁ s
M तु (for त्वं) S₂ दादाहां जानामि न देदामेव (sup
in मम वरत) ध र्वां (sio) — ¹) S₂ काचन, D₂ कथयन,
T₂ केशव (for कश्चन) D₂ G₁ M मानुषेषु. — ²) T₂
om त्वं B₁ गाण्डीव — ³) K₁ यत् (for यत्) B₁ s Dn₁
D₂ : त्वत्तोऽस्त्रैर्वा (D₂ : 'यै'), B₂ यस्ततोऽस्त्रैर्, B₂ Dn₁ D₂ s
M₁ यस्त्वत्तोऽस्त्रो (B₂ 'स्त्राद्'), D₂ यस्त्वत्तो वास्त्राद्, D₂
स्वत्तोऽस्त्रो, D₂ यस्त इतास्त्रैर्, T₂ G₁ s यो मत्तोऽस्त्रैर् (for
यस्त्वत्तोऽस्त्रैर्). V₁ या भविता (by transp), B₁ s : T₂ s
G₁ s M वीर्यतो वा, D₁ s विद्यते वा D₂ om वा D₂
वरिष्ठ, D₂ वशिष्ठ, D₂ वशिष्ठ

62 T₁ G₂ om 62 (cf. v. l. 60) D₂ reads 62^{ab}
on marg — ¹) S₂ Dn₁ केशव — ²) K₂ वृषकेति,
K₂ कुरवकेतु; K₂ तूग्रकेति, V₁ Dn₁ तूग्र, D₂ तूग्रकेति, T₂
औदरिकेति (for तूग्र) Ca cites तूग्र K₁ चोक्ता, K₂
युक्त, M₁ चोक्त — ³) D₂ ततो, T₂ तन्मां, T₂ G₁ s M
तन्मा (for तन्मे) Dn₁ D₂ चोक्तासु, T₂ G₁ s सुक्त;
M संनिधौ (for प्रोक्तासु) S₂ (sup in as in text)
मे, K₂ वै, B₂ T₂ स्वत् (for ते). उक्तवास्ते (for ते समक्षं)
— ⁴) K₂ V₁ B Dn₁ Dn₁ D₂ s-3 : 8 वृष्णिरीर; D₂
सहान्, G₁ सिंह

63 T₁ G₂ om 63 (cf. v. l. 60) — ¹) B₁ om स
V₁ B₂ s Dn₁ Dn₁ D₂ s-3 : त हन्यां, B₁ हन्यां, B₂ तं
हन्यात्, D₂ स हत्वा, D₂ सहवा (for तं हत्वा) B₂ चेद्धन्यां
(for हत्वा चेत्). D₂ om चेत् K₂ [अ]य, D₁ न चेत्,
D₂ [अ]ह (for चेत्) T₂ G₂ M कुशली, G₁ तं कुशली
(for केशव) — ²) B₁ s-3 D T₂ s G₂ M नाह कालम्
(by transp), B₂ कालान्वाहम्, G₁ [अ]ल्पद कालम् K₂
M₁ अप्यत्र (K₂ 'न्यल्प' मात्रं, D₂ 'ल्पमेव — After 63^b,
D₂ ins

705* एव त्व मा कृष्ण जानासि सर्वं
काल लोके हीनधर्मो हि जीवन् ।

सत्याद्युतो लोकात्तम स्वधैर्यं

तन्माश्रतोऽप्यप्रतिश्रयेय धर्मयुवन् ।

D₂ cont S K V₁ B Dn₁ Dn₁ D₂ : ins. after 63^{ab}.

706* प्यात्रा नून हेनमा पापि मुक्तो

यथा राणो ऋणोर्धो विधेया ।

[(L 1) S K₁ s : प्यात्रा (K₁ 'प') V₁ [अ]पि (for
नू) S K₂ s : B₂ पापि तु (B₂ तु)प्ये, K₂ यन्निजे, V₁
Dn₁ D₂ s पापि तु (V₁ प्रो)प्ये (for पापि तु)प्ये — (L 2)
S K₁ s V₁ B₂ D (except D₂ s) राणो (for राणे)
S K₁ s V₁ Dn₁ D₂ ऋणोर्धो, K₂ [अ]पि (for
ऋणोर्धो)]

— D₂ reads 63^{ab} on marg. — ¹) K₂ मा वै; V₁
B₂ D₂ मा चेत्, B₁ s-3 Dn₁ Dn₁ D₂ : T₂ यथा K₂
लोकप्रमुदा; V₁ 'प्रविद्यैर्; B₂ s : Dn₁ D₂ s 'प्रविद्यो (Br) 'दो,
B₂ 'दा, B₁ 'प्रनाय, Dn₁ D₂ s 'प्रमुदे, D₂ 'प्रमुदा, D₂ s
'प्रमुदो, D₂ 'प्रमुधा; T₂ G₂ M 'प्रनित्या; G₁ सोऽस्त्रे तु निया
(for लोकप्रमुदा) Ca cites लोकनिधौ — ²) T₂ G₂ M
तथा (for भवेत्) D₂ मा वा (for सत्या) K₂ s B₂
M₂ s वरिष्ठ (K₂ 'ष्ट) — ³) S₁ यथा, D₂ यथा च (for
यथा) D₂ s पाहयेयस्य, T₂ s G₂ s M 'येयो हि (for 'योऽ
च) D₂ om च — ⁴) K₂ अपाहंमि, B₂ s Dn₁
D₂ s-3 M₂ s-3 अप्य (M₂ 'या)हंमि, Dn₁ D₂ s G₁ इहा,
T₂ राहो; T₂ G₂ अहोमि हि; M₁ अहंमि (for अता) —
After 63, D₂ ins

707* एव ज्ञात्वा यदित मे सदैव

तथाहंमि त्व तु नियोधितु च ।

64 T₁ G₂ om 64 (cf. v. l. 60) V₁ D₂ s : om
the ref K₁ M₁ कृष्ण; T₂ s G₂ s भगवान् (for
वासुदेव) — ¹) K₂ चालो, D₂ शालो (for शान्तो) K₂
V₁ Dn₁ D₂ s जाणु (K₂ 'प्र)तो; B₂ s-3 D₂ दु क्षितो; B₂
Dn₁ D₂ s : 8 विशतो, D₂ प्रद्यो, T₂ राहितो, T₂ G₂
चारितो, G₁ M₁ चाप्रतो (for जगतो) M₂ s-3 विशवर्ष

तस्मात्पार्थ त्वां परुषाण्यवोच-
त्कर्णे धृतं ह्यद्य रणे निघट्टम् ॥ ६४
तस्मिन्हते कुरवो निर्जिताः स्यु-
रेवंबुद्धिः पार्थिवो धर्मपुत्रः ।

यदावमानं लभते महान्तं
तदा जीवन्मृत इत्युच्यते सः ॥ ६५
तन्मानितः पार्थिवोऽयं सदैव
त्वया समीमेन तथा यमाभ्याम् ।

C 8 3425
B 8 69 82
K 8 72. 22

मात्र (for जगतो विद्वत्श्च) S K1: 4 विकृतश्च, B2 चायोत्र* (sic), Dn1 D2: 4 1 हु त्ति(Dn1 'ख)तश्च (for विक्ष*) — After 64^a, T2 ins

708* शरार्द्रितं सूतपुत्रेण चैव ।

— *) V1 B2: 8 द्रोणेन (for कर्णेन) M संखे T2 दृ-
(for निश्चितं) V1 चागमहे — K2 (lines 3-6 only) :
V1 B (except B1) Da1 Dn1 D1-7 ins after 64^{ab}
D3 after 64 T2 after 710*

709* यश्चानिदा सूतपुत्रेण वीर

शरैर्मृशं ताडितो युष्यमान ।

अतस्त्वमेतेन सरोपमुक्तो

दुःस्वान्विते नेत्रमयुक्तरूपम् ।

अक्रोषितो ह्येव यदि न्न सग्ये

कर्णं न हन्यादिति चाग्रनीच ।

जानाति तं पाण्डव एव चापि

पाप लोके कर्णमयह्यमन्यै ।

सतस्त्वमुक्तो मृशरोषितेन

राजा नमस्त परप्राणि पार्थ ।

[6]

[K2 D2 om lines 1-2 — (L 1) K4 तस्मात्पार्थ, V1

B2 यश्च(B2 'क्षा)पाय, B1 'लय, B2 Da1 D1: 5 पश्चात्पाय,
D2: 7 यश्चान्विते, D1 पश्चात्पार्थ, D2 यथापाय, T2 यथा च वै (for
यश्चानिदा) K4 D2: वीर — D2 reads lines 3-10 on
marg — (L 3) B2 ततस्, T2 नीनस् (for अतस्)
— (L 4) T2 दुःस्वान्विते नैव (for 'न्विते नेदन्) — T2 om.
lines 5-6 — (L 5) K4 B2 आक्रोषितो D2 आक्रोषितो
देन यथा स दुक्ते. — (L 6) V1 B2-4 Da1 Dn1 D1.4-8
निहन्याद् (for न ह*) K2 Dn1 D2 [अ]म्वीत्त, V1 'वीत; B
(except B1) D2 'वीत्ता — K2 om lines 7-10 — (L 7)
Da1 जानाति T2 जानाति राजापि सदैव चापि — (L 8)
D2 शूर, T2 पार्थो (for पाप) B2 लोक K4 पाप लोके शूर
कर्णमयह्यमन्यै (sic) — (L 9) K4 B2: 8 T2 अतस्त्वन्,
Dn1 ततस्सु T2 मृशकोषितेन — (L 10) K4 पुरप्राणि
K4 पार्थ, Dn1 पार्थ]

On the other hand, T2 ins after 64^{ab}

710* मृशार्द्रितश्चापि महामनस्वी ।

— After the above, T2 ins 709* — *) S2 M2-4
पार्थस्, M1 सु (for पार्थ) S2 G1 पुरप्राणि K4 V1 B2: 4
D निलोद्यु(K4 'लोद्यु; D2: 7 'लोद्यु)के सतत चाप्रसङ्गे (V1 B2
धर्मराज्ये; Da1 D1: 5 धर्मराजे), T2 नित्यं दुष्टं पापमयाविदायं

58

[417]

— ^a) V1 कर्तुं, B1: 8 कर्णो, B4 कर्ण-, T2 कर्णं (for
कर्णे) K2 कर्णोद्यतं (for कर्णेन द्युत) D2 om द्युतं S2
दूतं, K4 द्युत, T2 द्यूता (for द्युत) T2 om हि D2 स्वद्य,
T2 G2 M1 वाद्य, M2: 8 वोद्य, M3 योद्य K2 नियद्धा, K4
न दद्य, D2 [S]विवृद्ध, Cc निवद्धम् (as in text) D2
(also as in text) कर्णोद्यवीद्यसुरा द्युतकाले

65 T1 G2 om 65 (cf v l. 60) — ^a) Da1 D1: 5
M1 जिते (for हते) — ^b) K4 एवबुद्धे, T2 बुद्ध K4 V1
B1: 4 Dn1 D2-4: 8 पार्थि(Dn1 'थे)वे, D2 पार्थिव, T2
पादवो (for पार्थिवो) K4 V1 B1: 4 Da1 Dn1 D2: 4 7
धर्मपुत्रे, B2 'युक्ते, D2: 8 T2 'राजे (T2 'ज), T2 G1: 8 M
'बुद्धि — After 65^{ab}, K4 V1 B D (D2 marg) T2
ins

711* ततो वधं नार्हति धर्मपुत्र-

स्वया प्रतिजानुन पालनीया ।

जीवन्वय येन मृतो भवेद्धि

तन्मे नियोधेह तवानुरूपम् ।

[(L 1) V1 B2 Da1 D1: 8 8 किं तु सत्वात् (D2 'ला), B2
किं तु पुत्रस् (for धर्मपुत्रस्) T2 ततो वधो मान्यतु किं तु सत्वा-
— (L 2) B2 transp त्वया and प्रतिग T2 परि- (for
[अ]जुन) Dn1 D2 पालनीया — T2 om. lines 3-4.
— (L 3) V1 तेन (for येन) K4 [S]भवद्धि — (L 4)
K4 निवोद्धे, D2 निवोद्य K4 हि (for [इ]ह) B1 [अ]नुरूप]
K4 V1 B (except B2) D (D2 marg) T2 cont. K2
T2 G1: 8 M ins after 65^{ab}

712* यदा मान लभते माननार्ह-

सदा स वै जीवति जीवलोके ।

[(L 1) D2: 8 यदा च (for यदा) D2 om. मान
लभते K2 मानयोग्यस्, T2 G1 M मानवो हि (for 'नार्हस्)
— (L 2) T2 सर्वो (for स वै)]

— ^a) B2 यदानमान — ^a) T2 नरो, T2 G1: 8 M जातो
(for जीवन्) K4 मृत्युर्, Dn1 मृता

66 T1 G2 om 66 (cf v l. 60) — ^a) S K1: 2
तन्मारित, K2 V1 B Da1 Dn1 D1: 8-7 समानित, D2 स
मानित, T2 G1: 8 M1 सम्यङ्गीत (M1 'सं), M2-4 सम्य-
नित्त (for तन्मानित) T2 सन्मानितो धर्मराजस्त्वयायं
D2 reads from S2 up to 66^b on marg — ^b) T2
तथा (for स्वया) K2 V1 B Dn1 D2-4: 8.8 च, D1
T2 lacuna (for स-) — ^c) D2 सर्वेश्वर; T2 G1: 8 M

वृद्धैश्च लोके पुरुषप्रवीरै-

स्तस्यावमानं कलया त्वं प्रयुङ्क्ष ॥ ६६

त्वमित्यत्रभवन्तं त्वं ब्रूहि पार्थ युधिष्ठिरम् ।

त्वमित्युक्तो हि निहतो गुरुर्मवति भारत ॥ ६७

एवमाचर कौन्तेय धर्मराजे युधिष्ठिरे ।

अधर्मयुक्तं संयोगं कुरुष्वैवं कुरुद्वह ॥ ६८

अथर्वाङ्गिरसी ह्येषा श्रुतीनामुत्तमा श्रुतिः ।

अविचार्यैव कार्यैषा श्रेयःकामैर्नरैः सदा ॥ ६९

वधो ह्ययं पाण्डव धर्मराज्ञ-

स्त्वचो युक्तो वेत्स्यते चैवमेव ।

ततोऽस्य पादावभिवाद्य पश्चा-

च्छमं व्रूयाः सान्त्वपूर्वं च पार्थम् ॥ ७०

आता प्राज्ञस्तव कोपं न जातु

कुर्याद्राजा कंचन पाण्डवेयः ।

चृपा च (for वृद्धैश्च) V₁ B₁ s D₁ s T₁ लोके Ś₁ K₁ s
•••••श्रुतैः; Ś₁ बलवद्भिश्च श्रुतैः; K₁ s B₁ s Dn₁
D₁-4.0-3 पुरुषैः(D₁ 'प)श्च श्रुतैः; T₁ 'पैश्च सद्भिः; T₁
G₁ s M 'पश्च श्रुतैः(M₁-4 'रै)स — ^a) K₁ B (except
B₁) Dn₁ D₁-3 ; T₁ [अ]पमान (T₁ 'ने), Co [अ]व' (as in
text). T₁ किल सप्रयुङ्क्ष; T₁ G₁ s M कलहप्र(M₁ 'हे प्र)-
युक्तं Co cites कलया (as in text) K₁ V₁ B D
om. त्वं K₁ प्रायुङ्क्ष, K₁ प्रयुक्ता, B₁ प्रयुङ्क्ष्य; B₁ D₁
D₁ s नियुं(D₁ 'यु)ङ्क्ष, D₁ नियुक्तं; D₁ प्रयुङ्क्ष. — After
66, T₁ ins :

713* यदिदं धर्मशास्त्रार्थं वेदेषु च निदर्शनम् ।
while, T₁ G₁ s M₁-3 ins after 66

714* शृणु पार्थ यथा नित्यो हव स्यान्नवता गुरु ।
हवो भवेत्येवमुक्तो गुरु शस्त्रमृतां वर ।

[(L. 1) T₁ G₁ नीला, G₁ नित्य — (L. 2) M₁-3
त्वमित्युक्तो (for [ए]त्येवमुक्तो)]

67 T₁ G₁ om. 67 (cf. v l. 60) M₁ s om. 67.
— ^a) K₁ स्वयीति (for स्वमिति) K₁ तु, K₁ lacuna,
B Dn₁ D₁-4.0 ; हि; D₁ तद् (for त्वं) D₁ ० स्वमित्येवं
(D₁ 'व) नुवंतं त्वं, T₁ स्वमित्येवं हि वचनं — ^b) Ś K₁ s
D₁ पार्थ — M₁ om. 67st. — ^c) M₁ निहतस्तु (for हि
निहतो)

68 T₁ G₁ om. 68 (of v l. 60). — ^a) K₁ आचार,
T₁ आचक्ष्व (for आचर) — ^b) K₁ धर्मराजो. — ^c) T₁
G₁ s M अधर्मयुक्ते संयोगे, Cv 'युक्तं त्वं योगं — ^d) Ś
K V₁ D₁ [ए]त्तद्, B Dn₁ D₁-4.0 ; T₁ G₁ Cv [ए]न
(for [ए]वं) G₁ कुरुद्वह M₁-3 कुरुष्व (M₁ 'प्ते)
वदनुग्रहं

69 ^a) B₁ आयर्वांगिरसी; T₁ अथर्वांगिरसी, Co 'सी
(as in text) T₁ G₁ एषा ह्यथर्वांगिरसी — ^b) K₁
उत्तमां — ^c) T₁ G₁ M₁ अविचार्यो Dn₁ [ह]व, D₁
T₁ s G₁ M च, T₁ G₁ s न (for [ए]व) G₁ कार्य
S च (for [ए]षा) — ^d) K₁ श्रेयःकामो T₁ G सह

(for सदा) — After 69, K₁ V₁ B D (D₁ marg)
T₁ ins

715* अवधेन वध प्रोक्तो यद्गुरुस्त्वमिति प्रमु ।

तद्ब्रूहि त्वं यन्मयोक्तं धर्मराजस्य धर्मविद् ।

[(L. 1) B₁ अपर्मेण, D₁ अवधो न (for 'वेन) D₁
वेयुंस्त्वम्, T₁ यद्गुरुस्त्वम् Cv cites line 1 as above.
— B₁ om. line 2 — (L. 2) Dn₁ त (for त्व) Dn₁
मया प्रोक्त; T₁ यत्त्वयोक्त]

70 Before 70, T₁ ins श्रीकृष्ण; G₁ चासुदेवः. — ^a)
Ś K₁ s अघो; B₁ D₁-4 ० १ वध; Dn₁ वधे, T₁ M₁ सदा;
T₁ s G यदा, M₁ s तया, M₁ सदा (for वधो). Ś K₁ s
इहं, K₁ B₁ s श्रेवं (for ह्ययं) K₁ s B₁ s s Dn₁ D₁-4 ० १
S पाण्डव (Dn₁ G₁ 'वो) धर्मराजस्य; V₁ B₁ s D₁ D₁ s s
'वेयस्य राजस्य. — ^b) D₁ s om. युक्तो. K₁ B Dn₁
D₁-4.0 १ S युक्तं (Dn₁ 'क्ते) V₁ वेत्स्यति; D₁ वेत्सते,
D₁ वेत्स्यते, T₁ आप्त्सते, T₁ s G₁ s M₁ s s लप्त्सते, G₁
M₁ लप्त्सते (for वेत्स्यते) S चैव सायु (T₁ 'यु) — K₁
om. 70st-71st. — ^c) K₁ पादान्. T₁ s G₁ s अग्निवं(G₁
'नं)घ — ^d) B₁ s s Dn₁ D₁-4.0 १ समं (B₁ 'मां) मूया;
D₁ D₁ s s शमं (D₁ इमं) मूयात्, T₁ क्षमाप्य तं, T₁ G₁ s
मूयात्सां(G₁ 'या सां)त्वं, M भेयो मू(M₁ मू)यात् (for
शमं मूया) Co cites समं (for शमं). K₁ B₁ s s Dn₁
D₁-4.0 १ T₁ सान्त्वयित्वा, B₁ सान्त्वपूर्वं; T₁ G₁ s नय(G₁
यद)पूर्वं. T₁ तु (for च) V₁ B₁ s D₁ D₁ s T₁ G M
पार्थ; D₁ T₁ पार्थ.

71 K₁ om. 71st (of v l. 70). — ^a) B₁ om.
प्राज्ञस्तव. Ś₁ प्रज्ञस्य, K₁ प्रज्ञ. — ^b) D₁ एवं (for कुर्याद्),
D₁ D₁ s राजन्. K₁ s का(K₁ क)चन पाण्डवेय, V₁ B₁ s
D₁ D₁ s कथंचन (B₁ s कचिचन, B₁ कथनं च) पाण्डवेय;
Dn₁ D₁-4.0 १ धर्ममवेक्ष्य चा(D₁ वा)पि, S धर्ममार्गानुसारी
(for कंचन पाण्डवेय). — ^c) K₁ वृथाद् (for अत्रथाद्),
K₁ अत्रथाद् D₁ पार्थो; T G पापाद्. — ^d) D₁ s lacuna,
M₁ तं (for त्वं) S पार्थं पश्चाद् (for सूतपुत्रम्). — After

मुक्तोऽनृताद्भ्रातृवधाच्च पार्थ
 हृष्टः कर्णं त्वं जहि स्रुतपुत्रम् ॥ ७१
 संजय उवाच ।
 इत्येवमुक्तस्तु जनार्दनेन
 पार्थः प्रशस्याथ सुहृद्वधं तम् ।
 ततोऽत्रवीदर्जुनो धर्मराज-
 मनुक्तपूर्वं परुषं प्रसह्य ॥ ७२
 मा त्वं राजन्व्याहर व्याहरस्तु
 न तिष्ठसे क्रोशमात्रे रणावै ।

भीमस्तु मामर्हति गर्हणाय
 यो युध्यते सर्वयोधप्रवीरः ॥ ७३
 काले हि शत्रून्प्रतिपीड्य संख्ये
 हत्वा च शूरान्पृथिवीपतींस्तान् ।
 यः कुञ्जराणामधिकं सहस्रं
 हत्वानदत्तमुलं सिंहनादम् ॥ ७४
 सुदुष्करं कर्म करोति वीरः
 कर्तुं यथा नार्हसि त्वं कदाचित् ।
 रथादवपुत्य गदां परामृश-

C 8 3495
 B 8 70. 5
 K 8 73. 4

71, Ś2 K4 V1 B D S 1ns an addl colophon.
 [Adhy name T1 कृष्णार्जुनमवाद, G1 वासुदेवार्जुनमवाद
 — Adhy no B1 69, B2 68, B3 71, Dn1 Ds 80, D1
 63, D2 50, D3 70, T1 8 G 77, T2 M 76]

72 १) Ś2 Ds प्रशस्य, K1 8 प्रशस्य, K2 T2 G ग्रह(K4
 'स)ह्य K3 V1 B D S सुहृद्वधम् (K3 B2 D2 'स्रुत),
 K4 'द्वमं त (sic) — ०) Ś2 अर्जुन K1 वासुदेवम् (for
 धर्मराजम्) — १) Ds अयुक्तपूर्वं, G2 तयानुपूर्वाद् (for
 अनुक्तपूर्वं) B2 Dn1 G3 Ms पुर्य, T1 G2 वचन (for
 परुषं) D2 T3 G3 प्रसह्य, T1 G2 प्रसगात्, T3 प्रगृह्य

73 Before 73, K3 4 V1 BD 1ns अर्जुन उवाच — १)
 K3 Dn1 D1 8 8 मा Ds प्रहर, Ca व्याहर (as in text)
 T1.8 G M व्याहरस्वाद्य वाक्य (T1 'स्वाह वाच, G2 'स्वामिवाच,
 M2-4 'स्वाह वाच) (for 'र व्याहरस्तु) K3 V1 B
 (except B3) Dn1 Dn1 D1.8-5 1 व्याहरस्व (B2 'र वै), Cc
 'रस्तु (as in text) — १) V1 om न K3 B1 2 8
 Dn1 Dn1 D1.4 8 8 Ca यास्त्रिष्टमे (B2 'त), T1 यस्त्व तिष्ठसि,
 T2 G M त्व तिष्ठसि (T3 G2 'मे) K2 Dn1 D1 8
 क्रोशमात्रो (K1 'त्र), B2 स क्रोशमात्रे, T1 8 G क्रोशमात्राद्
 K3 V1 B Dn1 Dn1 D1 8-3 1 8 रणाद्, K4 रणार्धं, T1 8 G
 M अ(M व्य)पेत्य (for रणार्धं) Cc क्रोशमात्रेण तिष्ठ
 सीत्यन्वय । Cc — D2.6 T2 subst. for 73^{ab} V1 1ns
 after 73^{ab}

716* मावोचस्त्व किञ्चिदिहाद्य राज-

स्त्वत्त्वा युद्धं य इह व्यवस्थितस्त्वम् ।

[(L 2) V1 य इह व्यवस्थितोसि, T2 क्रोशमात्रे स्विनस्त्व]

— १) G2 स भीमसेनो (for भीमस्तु माम्) Ds माहं त्विति
 गर्हणाय, T1 M1 गर्हतु गर्हणा(T1 'गी)य — १) M युध्यसे
 K3 V1 B D S सर्वलोकप्र(T1 G2 'कैऋ)वीरै (D3 G2 'र)

74 १) G2 कालो K2 [S]ति-, Ds न (for हि)
 B1 संख्ये (for शत्रून्) Ś2 प्रतिपीड, K3 B Dn1 D2 4.7

T2 8 G3 परिपीड्य (for प्रति*) K1 साख्ये, Dn1 सेव्यो,
 S (except T2) वीरो D2 6 य कालवच्छत्रुसघान्प्रपीड्य
 (D2 'न्प्रसाद्य) — १) B1 8 4 Ds हत्वा, Ds हत्वा (for
 हत्वा) Ds T2 स (T2 तु) शूरान्, T1.8 G M प्रवीरान्
 (for च शूरान्) K3 पृथिवीपतींश्च, D1 8 8 'पती(Ds
 'ति)स्तान्, T1.8 G M वसुधाधिपानां — After 74^{ab}, N
 T G 1ns

717* रथप्रधानोत्तमनागमुख्या-

न्सादिप्रवेकानमिताश्च शूरान् ।

[(L 1) T2 रथप्रवीरोत्तम-(for 'प्रधानोत्तम-) — (L 2) Ś
 K1.2 4 T G सादि(T1 G2 अति-, G1 सादी)प्रवीरान्, Cc
 साधितप्रवेका (sic), Ca सादिप्रवेकान् (as above) V1 B3
 अपि ताश्च, Ds समदाश्च, T1 8 G अहिताश्च (for अमिताश्च)-
 B Dn1 D2-4.6 1 T2 वीरान्]

— Sequence in T1 8 G1 8 M of 74^a-79^d is 75, 74^{ab},
 718*, 78, 76, 77, 79 — १) S (except T2) स (for
 य) G1 अघिय, M1 अयुत, M2-4 अघिपान् (for अघिक).
 — १) D2 हत्वा; Ds हत्वा (for हत्वा) K1 8 नद्, K4 V1
 B1 4 Dn1 D2-4 6 1 नदस् K1 तुमुल, Ds तुमल (for
 तुमुल) — After 74, N T G 1ns

718* काम्बोजानामयुत पार्वतीया

न्मृगान्सिंहो विनिहत्येव चाजौ ।

[(L 1) Ś K1 2 4 कामोजाना चायुत, D2 5 कावोजानामघिय ;
 T1.8 G 'जवानायुत, T2 कामोजकानां प्रवरान् Ś2 K4 पर्वतयान्
 (K4 'या), K1 पर्वती, T2 वरिष्ठान् — (L 2) Ś2 मृगा सिंहो,
 T1 8 G ई(G1 इ)शमृगा(G2 'गणा)मान् (for मृगान्सिंहो)
 Ś2 K4 Ds [ए]वमाजौ, K3 8 [इ]वमाजौ, T1 8 G वाजिनः
 (for [इ]व चाजौ)]

75 For sequence in T1.8 G1 8 M, of. v 1 74.
 G2 reads 75, after 76^a — १) S (except T2) भीम-
 (for वीर) — १) T2 युद्धे (for यया) Dn1 (also as

स्तथा निहन्त्यश्वनरद्विपात्रणे ॥ ७५
वरासिना वाजिरथाश्वकुञ्जरां-

स्तथा रथाङ्गैर्धनुषा च हन्त्यरीन् ।
प्रमृद्य पञ्चामहिताग्निहन्ति यः ।

पुनश्च दोभ्यां शतमन्युविक्रमः ॥ ७६
महाबलो वैश्रवणान्तकोपमः

प्रसह्य हन्ता द्विपतां यथार्हम् ।
स भीमसेनोऽर्हति गर्हणां मे

न त्वं नित्य रक्ष्यसे यः सुहृद्भिः ॥ ७७

महारथान्नागवरान्हयांश्च

पदातिमुख्यानपि च प्रमथ्य ।

एको भीमो धार्तराष्ट्रेषु मग्नः

स मामुपालब्धुमरिंदमोऽर्हति ॥ ७८

कलिङ्गवद्गाङ्गनिपादमागधा-

न्सदामदानीलवलाहकोपमान् ।

निहन्ति यः शत्रुगणाननेकशः

स माभिवक्तुं प्रभवत्यनागसम् ॥ ७९

सुयुक्तमास्थाय रथं हि काले

in text) S नार्हति S कश्चिदन्य (for त्व कदाचित्) — °) S अवस्कथ (for °च्छुल्य) G₂ गता (for गदा) § K₁ 2 B₁ 3 5 D₃ 4 7 परा (S₂ °र) मृपस्, K₄ °मृपस्, D₄₁ D₁ 5 °मृशत् (D₁ °स्), D₂ 6 गृहीत्वा — T₁ 3 G₂ 3 M₂ 4 om 75^d — °) T₁ तदा (for तथा) D₂ om (hapl) from निह up to महि (in 76°) § K₁ B₁ 4 D₄₁ D₃ 4 6 8 T₂ निहत्य, B₅ [अ]भिहत्य K₁ 4 [आ]-शुरय (K₄ °नर) द्विपान्, K₃ B (except B₂) D₄₁ D₃ 4 6 7 T₂ [अ]श्वरयद्भिः G₁ M₁ 3 ततो (M₁ °दा) रणे चापि निहति वारणान् — After 75, G₂ reads 78

76 For sequence in T₁ 3 G₁ 3 M, cf. v l 74 D₂ om up to महि (in 76°) (cf. v l 75) — °) T₁ वाराशिना §₁ K V₁ B₁ 3 4 D₄₁ D₁ 3 3 वाजिनराश्वकुञ्जरास्, B₂ D₀ चापि (D₀ °जि- नराश्व), T₁ 3 M₂ 3 चा (T₁ चा) य नं, T₃ G₃ चास्य रथाश्वं, G₁ 2 M₁ 4 चाय रथा (M₁ 4 वरा)श्वं (for वाजिरथाश्वं) — °) V₁ B₁ D₀ रथस्यो (for रथाङ्गैर्) §₁ K₃ V₁ B₁ 3-5 D₄₁ D₁ 3 4 6 7 दहत्यरीन्, B₂ चरत्, D₃ वहत्य (for च हन्त्य) — °) K₃ V₁ B₅ D₄₁ D₁ 3-7 T₁ प्रमृद्य, B₁ प्रसह्य, B₂ प्रसत्य, T₂ प्रमथ्य (for प्रमृद्य) K₄ अहतान् (for अहितान्) T₁ च सर्वान्; T₃ G M₁ तु (G₂ च) हति, M₂-4 तु निहन् (for निहन्ति) K₃ B D₄₁ D₁ D₂-4 6-8 S (except T₂) om. य — After 76°, G₂ reads 75 — °) B (except B₅) D₄₁ D₂-4 7 तु (for च) D₄₁ D₁ 3 गत- (for शत) Ca cites शतमन्यु

77 For sequence in T₁ 3 G₁ 3 M, cf. v l 74. — °) M₁ महाबला — °) S (except T₂) हर्ता (for हन्ता) K₃ V₁ यथारिहा, B D अनिकिनीं; T₁ 3 G₃ M यथारिः; T₂ महाहवे; G₁ 3 शिरारिः (for यथार्हम्). — °) §₁ K₄ गर्हणां मे, B₅ S °गाय Ca cites गर्हणां (as in text) K₃ om. from मे up to य (in 77^d). — °) K₁ निर्ध (sio); B₁ येन त्वं, T₁ तत्त्वं (for न त्वं) K₁ B₂ D₄₁

D₁ M₁ रक्ष्ये य (M₁ वै), D₄₁ D₁ चक्ष्यसे य; D₂ रक्ष्यते, D₅ चरक्ष्यसे य, T₁ रक्ष्यमे वै, T₂ G₁ 3 M₂-3 रक्ष (T₂ G₁ °क्ष) माग; T₃ G₃ गर्हमाग (for रक्ष्यमे य) D₂ सुमहन्ति (for य सुहन्ति)

78 For sequence in T₁ 3 G₁ 3 M, of v l 74. G₂ reads 78 (78^a twice) after 75 — °) D₄₁ नागवरा, T₂ चातिजगान् (for नागवरान्) T₁ G₁ 3 (second time) महाप्रलान्द्रिरदान्वात (G₁ 3 °न्भीम) वेगान्, T₃ G₂ (first time) 3 M महारथा (G₂ °बला)न्द्रिरदान्वातौ लकल्पान् — T₁ om 78^b — °) T₂ संघान् (for -सुख्यान्) T₂ प्रसह्य (for प्रमथ्य) T₃ G सहेत क (G₁ °हेत य, G₂ पातय) कुञ्जरान्युध्यमान, M सहेत क (M₁ यस्माच्छीघ्र, M₃ सहेत य) कृजतो (M₁ °ते) युध्यमान — °) §₁ एके, S (except T₂) असौ (for एको) T₁ वीर (for भीमो) D₂ 6 धार्तराष्ट्र (D₂ °ष्ट्रे) प्रमाथी — °) B₂ उदालब्धुम्, D₄₁ D₁ 3 उपालब्धे, M₃ °लब्ध, Ca °लब्धुम् (as in text) §₂ अरिंदमो K₄ [S]र्हन्; K₃ D₄₁ D₂ [S]र्हति

79 For sequence in T₁ 3 G₁ 3 M, of v l 74. D₂ om (?hapl) 79 — °) G₂ 3 चंकाय- (for चंकाय-) K₄ -निपाद्य- G₂ -मागधा- — °) D₂ सदा गजान् (for सदामदान्) B₁ दीन- (for नील-). B₂ सदा महाशीलयराहकोपरा (marg °मा)न्, D₄₁ D₁ 3 सदामहानीलवलाहकोपमान्, T₁ 3 G M °हाशौल, T₂ सुदुर्मेदान्भीमवलान्हरोपमान् — °) V₁ B₂ D₄₁ D₁ 3 वै (for य) B₅ D₄ शत्रुगजान्, D₇ जनान् B₁ 4 D₄₁ D₂ 4 7 T₂ अनेकान् (for °कता) — °) B₂ [अ]भिवक्तुं, D₃ प्रवक्तुं; T₃ G₂ 3 M हि वक्तुं; G₁ ह वक्तुं (for [अ]भिवक्तुं) V₁ प्रभवेत्, Ca °वति (as in text). Ca स माभिवक्तुं प्रभवति (as in text) B₁ 3 5 D₄₁ D₂ 4 6 7 T₂ स मामुपालब्धुमरिंदमोर्हति (= 78^d).

80 °) K₃ सुयुक्तम्, K₄ B₁ 3 5 D (except D₇) T₂

धनुर्विकर्षञ्शरपूर्णमुष्टिः ।
 सृजत्यसौ शरवर्षाणि वीरो
 महाहवे मेघ इवाम्बुधाराः ॥ ८०
 बलं तु वाचि द्विजसत्त्वमां
 धात्रं बुधा बाहुबलं वदन्ति ।
 त्वं वाग्बलो भारत निद्युरथ
 त्वमेव मां वेत्सि यथाविधोऽहम् ॥ ८१

यतामि नित्यं तव कर्तुमिष्टं
 दारैः सुतैर्जीवितेनात्मना च ।
 एवं च मां वाग्बिशिखैर्निहंसि
 त्वत्तः सुखं न वयं विन्न किञ्चित् ॥ ८२
 अवामंस्था मां द्रौपदीतल्पसंस्थो
 महारथान्प्रतिहन्मि त्वदर्थे ।
 तेनातिशङ्की भारत निद्युरोऽसि

C ० 3505
 B ० 70 14
 K ० 73 29

स युक्तम्, V₁ प्रयुक्तम्, T₁ ३ G₁ ३ मयुक्तम् — ^b) B₁ ४ ३
 Dn₁ D₂₋₄ ६-३ T₁ विद्युन्वन्, T₂ ३ G M विद्युन्वन् (for
 विकर्षन्) T₂ शरपूर्णमुष्टि, T₂ G₁ ३ 'मुष्टिभि' — ^c) K₁
 वीर, D₄ वीरो (for वीरो) S (except T₂) सृजेन्न यो
 वाणमवान्परेषु — ^d) S (except T₂) महाबलो K₃ हृति
 (for हव) K₃ [अ]बुधारात् — After 80, N T G
 M₁ ins

719* शतान्यष्टौ चारणानामपश्यं
 विशातितं कुम्भकराग्रहन्ते ।

[(L 1) B₁ चारणान् (for 'गानान्) K₁ अपव्य (sic),
 B₁ D₂ अवश्य, T₁ ३ G₂ ३ M₁ अदर्शयद्, T₂ च तेन, G₁
 अशातयद् — (L 2) K₁ विशातित, V₁ B₂ D₁ D₁ ३ ६
 निपातिते T₁ ३ G कुम्भकराग्रहन्ते Ccortes करामाणि]
 § K V₁ B D₁ D₁ D₁-३.१ ३ cont..

720* भीमसेनाजौ निहतान्यद्य यार्ण
 स मा कूर वक्तुमर्हत्यरिञ्च ।

[(L 1) § K₁ २ ४ D₂ निह(§₂ D₂ 'हि)जानान्, D₃ १ ३
 'वान् (for निहतानि) § K₁ २ ४ च (for [अ]य) — (L 2)
 K₄ ना (for ना) B₁ [अ]विष्णु, B₂ [अ]रिष्णु (for [अ]रिञ्च)]
 while D₃ cont. after 719*

721* महारथानामयुतं सुपूर्णं
 मयाधानामयुतानि पटु ।

पदातिमवान्यहुशो विमृद्य
 वीरान्हत्वा शतश्रोऽथाप्रमादी ।
 प्राणास्त्यक्त्वा दुस्त्यजानाजिमध्ये
 संयुद्धे यो वैरिभिर्भीमसेन ।
 Finally, T₂ ३ G M₁ cont. after 719*

722* यो भीमसेनो निहत्वारिमघ
 स मासुपालञ्चुमारिंदमोऽर्हति ।

[(L 1) M₁ दे भीमसेनेन T₂ निहत्वास्तीक्ष्णबाणे, T₂ G₂ ३
 निहतानि संखे (G₂ 'वे), M₁ हताद्य संखे — (L 2) = 78^d
 T₂ स मां वक्तु भीमसेन समर्थे..]
 T₂ ३ G M₁ ins a passage given in App I (No 21)
 after 722*, T₁ after 719*, M₂₋₄ after 80

81 T₁ ३ G M repeat 81 after App I (No. 22)

T₂ repeats 81 after 723* D₄ reads from 81^a up to
 वेत्सि (in 81^d) on marg — ^a) T₁ ३ G M (all second
 time) हि (for तु) § K₁ २ ४ तु वाग्बिपस(K₄ 'श)-
 त्तमानां, T₁ ३ G₃ M₁ (all first time) न वानु(T₁ वा न्ति,
 M₁ वै नि)ष्टितं सत्, T₂ G₁ M₂₋₄ (all first time) न
 वाङ्गि(G₁ 'धि)ष्टित सत्, G₂ (first time) तवानुष्टितं
 सत् — ^b) D₂ क्षत्र बुधा, T₁ ३ G M (all second time)
 क्षा(T₂ G₂ क्ष)त्रं द्विजा, T G (all first time) यक्ष(T₁
 त्त क्ष)त्रियाणा; M₁ (first time) ततो क्षयाण (sio),
 M₂₋₄ (all first time) क्षत्रियाणा (for क्षत्र बुधा) §
 (§₂ sup lin as in text) K₁ २ ४ धर्मबलं, D₁ ३ ३ बलं,
 T₂ G₁ ३ M₁ (all first time) बहु(T₂ G₃ 'ह)ल, G₂
 (first time) बहुल वै (for बाहुबल) — ^c) D₂ वे (for
 स्व) K₁ om. from लो up to स भवान् (in 8 50 4^a)
 S (except T₁) (first time) चा(M₁ वा)बलो (for
 चारबलो) B₁ ३ ४ S (both times, but T₂ first time)
 निद्युरोसि — ^d) T₂ (first time) मा; M₁ (second
 time) वा (for मां) B Dn₁ D₂₋₄ ६ १ वेत्य (for वेत्सि)
 B₁ ३ ४ Dn₁ D₂₋₄ ६ १ T₁ (first time) ययावलो (for
 'विधो) K₃ हर (for ऽहम्) — After the first occur-
 rence of 81, S ins a passage given in App I (No 22)

82 K₁ om. 82 (cf. v l 81) G₂ om 82^{ab}
 — ^a) B₁ यते; Dn₁ D₂ ४ १ यत्ते हि; D₃ यत्ते हि; D₄ यतानि,
 S (G₂ om) यतामि (for यतामि) §₁ K₂ बल ३ ३ ३ ३, §₂
 (sup lin as in text) बलविक्रमाभ्या; K₄ बल कर्तुमिष्ट
 — ^b) Dn₁ जीवतेन (for जीवि) T₂ G₃ वा (for च)
 — ^c) K₄ B₁ ६ ३ Dn₁ D₂₋₄ १ यन्मां; D₅ च मा §₂
 वाग्बिशिखैर्निहंसि (sic), V₁ B₁ ३ Dn₁ D₂₋₄ ६ १ 'शिवेन
 हंसि (D₄ 'ति); Dn₁ D₂ ३ 'शैवेर्निहंसि (D₁ 'से); S (G₂
 om.) वाग्बलकैर्निहंसि (T₂ 'भिनंसि) — ^d) V₁ हि न
 (for न) B₂ क्रिमु; Dn₁ वेद्य, D₄ विन्न (sic) (for
 विन्न) G₁ ३ नाभिजानामि (for न वयं विन्न)

83 K₁ om. 83 (cf. v l 81) D₂ G₂ om. 83 T₂
 reads 83 for the first time after App I (No 22),

त्वत्तः सुखं नाभिजानामि किञ्चित् ॥ ८३
 प्रोक्तः स्वयं सत्यसंधेन मृत्यु-
 त्तव प्रियार्थं नरदेव युद्धे ।
 वीरः शिखण्डी द्रौपदोऽसौ महात्मा
 मयाभिगुप्तेन हतश्च तेन ॥ ८४
 न चाभिनन्दामि तत्राधिराज्यं

यतस्त्वमक्षेप्यहिताय सक्तः ।
 स्वयं कृत्वा पापमनार्यजुष्ट-
 मेभिद्युद्धं तर्तुमिच्छस्यरींस्तु ॥ ८५
 अक्षेपु दोषा बहवो विधर्माः
 श्रुतास्त्वया सहदेवोऽत्रवीधान् ।
 तानैपि सतर्तुमसाधुजुष्टा-

which is followed by 723* — °) K₂ V₁ B₂₋₄ अवमस्था मा; K₂ T₂ (both times) मां मावमस्था, K₄ अवस्था मा, B₁ D₂ 4 7 8 अ(D₂ मा)वमस्था; D₁ D₂ T₁ 8 G₁ 8 M मा (D₂ किं) मावमस्था (for अवावमस्था मा) B₂ om मां B₁ द्रौपदी (for 'दी-) — °) Ś₂ महारथा K₂ प्रतिहर्दि (sio) K₂ G₁ त्वदर्थं — °) Ś₂ K₂ V₁ B₁ 8-8 D₁ D₁ D₂ 2 5 6 M₁ तेना(D₂ मा मा)भिद्राकी, B₂ मामभिकांक्षी, D₂ त्व मातिद्राकी, T G₁ 8 सर्वाति (for तेना) D₁ भारति, T₂ G₂ भवसि (for भारत) T₂ G₂ प्रमत्त (for निद्रोऽसि) — °) T₁ न हि जानामि, G₁ नाभिजानीमि.

84 K₁ om 84 (of. v l 81) — °) B₂ damaged M₁ प्राप्त (for प्रोक्त) T₂ 8 G₂ स्वयं D₂ भीष्मेन, C₂ सत्यसंधेन (as in text) — °) B₁ द्रुपदो. V₁ B₂ D₂ 6 शिखण्डिना द्रुपदसुतेन (V₁ द्रौप-
 देयेन; D₂ द्रुपदसुतेन) सरये, T₁ M शिखण्डिनामा प्रमथे
 त पार्या (T₁ 'यी); T₂ शिखण्डिना त प्रतिपद्य युद्धे, T₂ G₁ 8
 शिखण्डिनाम्ना प्रथमे त्वार्थे, G₂ वीर शिखण्डिनाम्ना प्रमथेन
 पार्थ — °) D₁ lacuna for गुप्तेन हतश्च तेन V₁ B₂
 D₂ स वीर, B₂ च येन, D₂ तु तेन, S च भीष्म (for च
 तेन) — T₁ 8 G M ins after 84 T₂ after the first
 occurrence of 83

723* द्रोणो हतो य सततोपकारी
 द्रुपदसुतेन स्वन्दनाद्विप्रकृष्य ।
 द्रौगिश्च क्रुद्धो सगणो महात्मा
 तथापि ते वै वचन नृत्तसवत् ।

[(L. 3) T₂ वारितो वै (for सगणो) — (L. 4) T₂ G
 नृत्त (for वै) T₂ G₂ नृत्तसवत्]

— After the above, T₂ repeats 81
 T₁ 8 G M cont

724* दु ख प्रिय ते नरदेव कर्तुं
 यस्य प्रिय ते न करोम्यहं वै ।
 न मुच्यते वै दिवि चेह वा पुमा-
 न्यस्ते मदन्वोऽप्रियमारभेत ।

[(L. 1) T₁ 8 G₁ 8 वृष्ट (for कर्तुं) — (L. 3) T₂ G₂

M₂₋₄ विद्यते (for मुच्यते) T₂ G₂ वै, G₁ य (for वा).
 — (L. 4) T₁ M₂₋₃ त्रियन् (for सप्रियन्)]

85 K₁ om. 85 (of. v l 81) — °) D₁ D₁ ;
 चाभिसंधामि B₂ T₁ M₁ 4 तया(B₂ 'वा)पि, T₂ G₂ 8
 तथा हि (G₂ 'धाधि-) (for तत्राधि) T₂ न धर्षयामस्त्व
 चाधिराज्य — °) D₂ स्वक्षेपु त्वं (for स्वमक्षेपु) Ś₁ K₂ 8
 B₁ हिताय, D₂ [अ]भिताय (for [अ]हि') S (except
 T₂) दृष्टं प्रमत्त (for [अ]हिताय सक्त) V₁ B₁ 2 शक्तः,
 B₂ D₂ युक्त — D₁ om. 85²-86² — °) G₁ कृत्वा (for
 कृत्वा) B₂ अनार्ययुक्तम् — °) B (except B₂) D₁
 D₂₋₃ 7 अस्माभिर्वा (D₂ 8 7 'र्वं); D₂ महायुद्धे (for एभि
 युद्धे) B₂ मर्तुम् (for तर्तुम्) V₁ D₁ D₂ अर्हसि (for
 इच्छामि) V₁ B D₁ D₁ D₂₋₃ 6 7 त्व (for तु) S
 अस्माभिराजौ व्यसन तित्तिर्वमि (G₂ 'ति)

86 K₁ D₁ om 86 (of. v l 81, 85). — °)
 B₂ partly damaged M विविधा (for बहवो) B₁
 विवर्ज्या, D₂ T₂ G₂ 8 M विधर्म्या C₂ 0 'र्मा (as in
 text) — °) B₂ श्रुत्वा; G₁ श्रितास, G₂ M₂ श्रुत्वा K₂
 वच, B₂ स्वान् (for यान्). — °) K₄ ताक्षेप, Ś₂ तत्रापि,
 D₁ ता नैपि, D₂ ताक्षेपि (sio), D₂ ताक्षेच्छ C₂ c cite
 नैपि (as in text) B₁ तान्वैशमं वदम्, T₂ 8 G ताक्षे(T₂
 G₂ 'क्ष)च्छसि त्यक्तम्; M ताक्षेपिपस्यक्तम् (for 'पि सतर्तुम्)
 Ś₁ K₂ सतातम् (sio), Ś₂ सतस्त्रम्; K₂ B₂ D₁ D₂₋₄ 6 7
 त्वं त्यक्तम्, V₁ B₂ 4 5 D₁ D₂ 8 सत्यक्तम्, T₁ त्यक्तम् (for
 संतर्तुम्) B₁ T₂ अकर्मजुष्टान् (T₂ 'ष्टं), D₁ D₂ असाधु
 जुष्टा; T₁ 8 G₂ 8 M अनार्यजुष्टान् (for असाधु) — °) Ś₂
 D₂ येनास, K₂ ये न स, K₂ B₂ 8 D₁ D₂₋₃ 7 तेन स,
 B₂ वै न स, D₁ D₂ येन स, S वैरा(M₁ 8 'र)स
 (for येन स) B₁ D₂ S निरये त्वयासा, D₁ 'यं सपञ्चा-
 — After 86, N (K₁ om) T₂ ins

725* सुख त्वत्तो नाभिजानीम किञ्चि-
 द्यतस्त्वमक्षेदैवितु संप्रवृत्त ।
 स्वयं कृत्वा परुष पाण्डव त्वं
 भूयस्वीक्ष्णा श्रावयस्व वाच ।
 शोतेऽस्माभिर्निहता शशुसेना

[5]

न्येन स्म सर्वे निरयं प्रपन्नाः ॥ ८६
 त्वं देविता त्वत्कृते राज्यनाश-
 स्त्वत्संभवं व्यसनं नो नरेन्द्र ।
 मास्मान्कुरैर्वाक्प्रतोदैस्तुद त्वं

भूयो राजन्कोपयन्नल्पभाग्यान् ॥ ८७
 एता वाचः परुषाः सन्यसाची
 स्थिरप्रज्ञं श्रावयित्वा ततश्च ।
 तदानुतेपे सुरराजपुत्रो

C 8 2813
 B 8. 70 23
 K. 8. 73 26

छिन्नैर्गात्रिभूमितले नदन्ती ।
 स्वया हि तत्कर्म कृतं नृशम
 यस्माद्दोष कौरवाणा वचश्च ।
 हृत्वा उदीच्या निहता प्रतीच्या
 नद्या प्राच्या दक्षिणात्वा विशास्ता । [10]
 कृतं कर्माप्रतिरूप महद्भि-
 क्षेपा योर्धरस्मदीयैश्च युदे ।

[D1 om. from line 1 up to कृत्वा in line 3 — (L. 1)
 B2 partly damaged. Ś K2-4 V1 Da1 D2 8 8 T2 वय,
 B2 स्वय (for त्वत्तो) Ś1 B2 Dn1 D2 T2 नाभिजानामि, K2
 नावसेवाम — (L. 2) B2 मतश्च, Da1 यश्च (for यवश्च).
 Dn1 D2 1 संप्रनच — (L. 3) B1, 4 Dn1 D2-4 1 T2 व्यसन,
 D1 पारय (for प) K4 पाटवेय त्वं; T2 वास्तान् — (L. 4)
 Ś2 भूयस्तीव्रा, B2 रूपस्तीव्रा, Da1 D2 भूयस्तीव्रा, Dn1 D2 4 1
 अस्तीव्रा (Dn1 मां), T2 तीक्ष्णां वाच (for भूयस्तीव्रा) Ś1
 [अ]प्यवाच, K2 [अ]प्रवाच, B2 [आ]प वाच, T2 [अ]य
 राजन् (for [अ]य वाच) Dn1 वाचै — (L. 5) T2 येन (for
 श्रेते) D2 निहिता, T2 निहत T2 शयुसेना — (L. 6) B2
 छत्रैर् D2 गात्रे Ś K2 4 भूमितलेन्द्रनीर (K4 र), T2 भूमितले-
 च्चापवर्ति (for ले नदन्ती). K2 नरेन्द्रा, V1 B2 Da1
 D2 8 स्वनती, B2 तरस्ती; B2 8 D2 8 स्वनती (for नदन्ती)
 — (L. 7) Dn1 [अ]दितकर्म, T2 हि यत्कर्म Da1 D2 8 नृशम
 — (L. 8) D2 द्रोग (for दोष). T2 नीम कृत्वा पापक
 किंचिदेव — T2 om. lines 9-12 With lines 9-10, cf.
 96^{ab}. — (L. 9) Ś2 निहिता: — (L. 10) Ś1 K2 प्राणा नद्या;
 Ś2 प्राच्या नद्या (by transp), V1 B2 Da1 D2 8 प्राच्या
 प्रनद्या, B2 4 D2 4 1 तथा कृत्वा, B2 प्राच्या निरस्ता Ś2
 दक्षिणात्वा Ś K2 4 D2 8 विनद्या (for विशास्ता) — (L. 11)
 K2 अल्परूप, B [अ]प्रतिम; B2 D2 प्रतिरूप (for [अ]प्रति).
 Ś K2-4 V1 B2 Da1 D2 8 8 महात्मसिम् — (L. 12) D1
 योपे, D2 तैरपि (for योपैर्) V1 योपे (for युदे)]

87 K1 om 87 (of. v l. 81) — *) K2 Dn1 G1
 देवता, T1 देवित्वा (for देविता) K2 राष्ट्रनाशश्च; V1 D2
 राज्यनाशं — *) K2 V1 स्वसभवं; D2 स्वत्सभवो Ś2
 K2 V1 B Da1 Dn1 D2 8 4-1 नो व्यसनं (Dn1 नो) (by
 transp), K2 नो व्यसनमिद, D2 लोकाव्यसनं K2 4
 नरेन्द्र; K2 द्राव — *) B1 Da1 D2 8 नास्मान् (D1 8 व);
 Dn1 D2 8 सो (Dn1 सा)स्मान्, M1 मा स्मा T2 वाक्प्रतोदैस्
 (for वाक्प्रतो) K2 V1 B2 8 8 D (except D2 8 1)

G1.2 M2-4 तुदस्व, T2 तुदस्व — *) G1 partly
 damaged K2 V1 B2 8 8 D2 8 8 8 T G2 8 M कोपयसि
 (T2 स्व), B1.4 Dn1 D2 8 1 कोपयेन्, Da1 D2 कोपय (D2
 ये) (for यन्) Ś2 K2 D2 अल्पभाग्यात्; Ś2 भाग्यं;
 K2 8 D2 स्वल्पभाग्यान्, K4 स्वयं; B2 8-8 Da1 Dn1 D2 4 8
 स्व (B2 8 D2 अ; D2 स्व)ल्पभाग्य, B2 अल्पभाग्यान्;
 D2 अल्पभाग्य, S (G1 damaged) अल्पबुद्ध्या (T2 द्वि)

88 K1 om 88 (of. v l. 81) Before 88, K2
 V1 B Da1 Dn1 D2.4 8 1 T G ins संजय उवाच — *)
 Dn1 D1 T1 पुरुषा; D2 पांडव; T2 पौरुषा — *) Ś2 K2
 स्थिरप्रज्ञ; B (except B2) Dn1 D2-4.8 8 M2-4 स्थिर-
 (Dn1 र)प्रज्ञ; Da1 D2 8 प्रज्ञे; T2 8 GM1 प्रतिज्ञ; T2
 स्थित प्राज्ञ (for स्थिरप्रज्ञ) Ś2 श्रावयित्वा K2 V1 B1-2.8
 Da1 Dn1 D2 4 8 1 तु रक्षा, B2 D2 8 [अ]तिरक्षा; D1 8 तु
 रक्षां (D1 क्षो), S नरेन्द्र (for ततश्च) — After 88^{ab},
 K2 V1 B D (except D2 8) ins

726* बभूवासौ विमता धर्मभीरु
 कृत्वा प्राज्ञ पातक किंचिदेवम् ।

[(L. 1) V1 B (except B2) Da1 D1 8 वमौ (V1 ततो)
 दतौजा (for बभूवासौ) — (L. 2) B (except B2) Da1
 Dn1 D2.8 8 किंचिदेव]
 — *) B2 damaged Da1 D1 8 T1 8 ततो (for तदा)
 B2 Da1 D1.8 T1 [अ]नुतप्यत् (B2 त; T1 न्); B2
 तापे, B2 स राजन्; T2 [अ]न्वतप्यत् (for [अ]नुतेपे)
 T1 मृशामातिरूपो, T2 स च राजपुत्रो (for सुररा) — *)
 B1 Dn1 D2.4 1 चासिमथ (for चाप्यसिम्) V1 B2
 चापि कृशानुरूप, B2 8 चापि विपण्ण (B2 तु)रूप; Da1
 D1 8 चाप्य (D1 प)कृतानुरूपं, T1 चापि स राजपुत्रं;
 T2 चापि मृपातिरूप (for चाप्यसिमुद्रबर्ह) B1 उद्बवाह
 — T2 G M subst for 88^{ed} T1 8 ins after 88^{ab}

727* विनिषसन्त्येष्टमनिष्टमुत्त्वा
 तवस्तु कोशादसिमुद्रबर्ह ।

[(L. 1) T2 विनिषस्य G2 अनीतिम् (for अनिष्टम्)
 — (L. 2) T1 M [अ]नुतेपे त्वसिम्, G2 विशोकादसिम् (for
 तु कोशा)]

T1.2 cont V1 B2 8 8 Da1 D1 8 ins after 88

728* समुद्धारसिमुदारकर्मा
 निहन्तुमात्मानमभिन्नासाहम् ।

विनिःश्वसंश्वाप्यसिमुद्धवर्ह ॥ ८८
 तमाह कृष्णः किमिदं पुनर्भवा-
 न्विकोशमाकाशनिभं करोत्यसिम् ।
 प्रब्रूहि सत्यं पुनरुत्तरं विधे-
 र्वचः प्रवक्ष्याम्यहमर्थसिद्धये ॥ ८९
 इत्येव पृष्टः पुरुषोत्तमेन

सुदुःखितः केशवमाह वाक्यम् ।
 अहं हनिष्ये स्वशरीरमेव
 प्रसह्य येनाहितमाचरं वै ॥ ९०
 निशम्य तत्पार्थवचोऽब्रवीदिदं
 धनंजयं धर्मभृतां वरिष्ठः ।
 प्रब्रूहि पार्थ स्वगुणानिहात्मन-

[(L 1) T₁ s समु (T₂ तसु) द्ववर्ह (for 'इधर) V₁ D₁ s
 [अ]सिमुदारकर्म, B₂ 'दयकर्म, T₁ s 'वर महात्मा — (L. 2)
 B₂ s अमित्रता, B₃ 'साह, T₁ s 'धाती]

89 K₁ om 89 (of v l 81) — ^a) G₁ om
 कृष्ण — ^b) K₄ विशोकम्, B₂ s Dn₁ D₁ s विकोपम्,
 Da₁ निकोपम्; D₃ विकोपशम् (for विकोशम्) D₃
 भाकोशमिद K₂ (marg) करोप्यसिं; K₃ करोभ्यासिं
 (sic) (for 'त्यसिम्) — ^c) K₃ V₁ B D प्रवीहि B₁ s
 D₁-s १ मा स्व, G₂ नित्य (for सत्य) S₂ पुनरुत्तमं S₁
 K₃ lacuna, S₂ K₃ D₃ ने, Da₁ Dn₁ D₁-s वचस्, T₁ वै,
 G₂ सखे (for विधेर) — ^d) Da₁ Dn₁ D₁-s १ तथा;
 T₁ सोह (for वच) S तवार्थसिद्धये

90 K₁ om 90 (of v l 81) — ^a) B₃ partly
 damaged K₃ इति च, V₁ B₂ Da₁ D₁ s T₂ s G₁ s
 M₁ इतीव, G₂ इति स्म, M₂ s इतीह (for इत्येव) B₁ s
 Dn₁ D₂-s १ T₁ इत्येवमुक्त (for 'व पृष्ट) — ^b) G₁
 damaged S₂ K₂ Dn₁ स दु खित, D₃ सुदु खित B₁ s
 Dn₁ D₂ s १ अर्जुनोमवीत्, D₂ TG₃ s M आह पार्थ
 — ^c) D₃ S प्तत् (for एव) — ^d) K₄ प्रहृष्ट (for
 प्रसह्य) S K₂ s D₂ आचरन्वै; K₃ उच्चर वै; Dn₁ आचर
 वै, T₁ G₂ M 'र च, T₂ अद्य मे कृत, T₃ G₃ उक्तवान्गुरुं (for
 आचर वै)

91 K₁ om 91 (of v l 81) — ^a) B₁ damaged.
 T₁ हरिर (for हृदं) — ^b) S (except T₂) जनार्दनो (for
 धनजय) T₂ G₂ M₂ s वरिष्ठ — After 91^{ab}, K₄ V₁
 B D (except D₂ s) T₁ 2 ins

729* राजानमेनं स्वमितीदमुक्त्वा
 किं कश्मल प्राविश पार्थ घोरम् ।
 स्व चात्मान हन्तुमिच्छत्यरिष्ट
 नेद सद्भि सेवितं वै किरीटिन् ।
 धर्मात्मानं भ्रातर ज्येष्ठमद्य
 खड्गेन चैनं यदि हन्या नृवीर ।
 धर्माद्धीवस्तत्कथं नाम ते स्या-
 किं चोत्तर वाकरिष्यस्त्वमेव ।
 सूक्ष्मो धर्मो दुर्विदश्चापि पार्थ

[5]

विशेषतोऽज्ञै प्रोच्यमानं निबोध । [10]

हत्वात्मानमात्मना प्राप्नुयास्त्वं

वधाद्भ्रातुरनरक चातिघोरम् ।

[Before line 1, T₂ ins श्रीमगवान् K₄ om lines
 1-4. — (L 1) V₁ T₂ प्तत्, B₂ Da₁ D₁ s s s प्त, D₁
 एव (for एन) V₁ इतीवम्, B₂-s D₁ अतीदम् (for इतीदम्)
 T₁ s इति प्रयुक्ते (T₂ 'युक्ते) (for इतीदमुक्त्वा) Dn₁ उक्त
 — (L 2) T₁ s तत् (for किं) V₁ B₃ D₃ कल्प (V₁
 'स्मा)प T₁ प्राविशत् Dn₁ घोर — (L 3) B₃ कि (for त्व),
 Dn₁ वा (for च) T₁ इच्छन् V₁ [अ]रिष्टो, D₃ १ [अ]नि (D₁
 'रि)ष्वन्, T₂ [अ]रिष्ट — (L 4) V₁ B₂ s Da₁ D₁ s सद्भि-
 प्रायो गर्हित यत्किरीटिन्, B₃ सद्भि- प्रयोगर्हि गर्हित वै किं (sio);
 T₁ बहुष्वपायेषु तत किं, T₂ बहु पापायैव तत किं — (L 5)
 Dn₁ om from भ्रातर up to the end of line 10 T₂
 तत्त्वन्, T₂ स त्वम् (for ज्येष्ठम्) — (L 6) T₁ [अ]प्तु, T₁
 [अ]इ (for चैन) V₁ D₃ यदि हन्यान्, T₁ s परिहन्या (T₁
 न्या) K₄ D₄ नृवीरो, V₁ हि वीर — (L 7) D₁ भ्रातुष
 (for भीतर) Da₁ D₁ s कथचन (for कथ नाम) Da₁
 om ते D₃ [अ]सात् T₁ धर्माद्धीवस्तत्कथमद्य मन्यसे, T₂ 'र
 कथमेन हन्यात्, C_v 'द्धीतस्त्व कथ नाम तस्मात् — (L 8) B₂ s
 च (for वा) K₄ करिष्यस् B (except B₄) एव (for एव)
 T₁ s किं चोत्तरं नाम करिष्यसि त्वं — (L 10) B₂ निरोध,
 D₁ सुबोध (for ति) D₃ विद्वद्भ्यै प्रोच्यते चापि दिव्य, T₁ s
 विशेषत प्रोच्यमाने नृलोके — (L 11) D₃ [आ]त्मानत्मान
 (by transp), T₁ s [आ]त्मान किं (T₂ स) तत. T₁ s
 वै (for त्व) — (L 12) T₂ यथा भ्रातुर् V₁ Da₁ D₁ s
 चापि घोर, B₁ Dn₁ वा (B₁ वा)तिघोर, B₂ चापि रौत्स, T₁ s
 घोररूपः]

— Before 91^{ad}, T₃ G₁ s ins श्रीकृष्ण M₃ om.
 (hapl) 91^a-92^a T₁ reads 91^a twice — ^c) V₁
 B₁ s s Dn₁ D₂-s १-3 प्रवीहि B₁ s s Dn₁ D₂-s १ वाचा
 (B₃ 'स्म-) गुणान्; D₃ वाचा स्वगुणानि (for पार्थ स्वगुणात्)
 D₃ सात्मजस्; M₂ s इहात्माना S₁ K₂ प्रब्रूहि पार्थ *प्राणा
 निहात्मनस; S₂ K₄ प्रब्रूहि पार्थ रक्षस्व प्रा (K₄ गुणा); K₃
 वं ब्रूहि पार्थ स्वगुणानिहात्मात् (sio), B₂ Da₁ D₁ s T₁ (also

स्तथा स्वहार्दं भवतीह सद्यः ॥ ९१

तथास्तु कृष्णेत्यभिनन्द्य वाक्यं

धनंजयः प्राह धनुर्विनाम्य ।

युधिष्ठिरं धर्ममृतं वरिष्ठं

शृणुष्व राजन्निति शक्रधनुः ॥ ९२

न मादृशोऽन्यो नरदेव विद्यते

धनुर्धरो देवमृते पिनाकिनम् ।

अहं हि तेनानुमतो महात्मना

क्षणेन हन्यां सचराचरं जगत् ॥ ९३

मया हि राजन्सदिगीश्वरा दिशो

विजित्य सर्वा भवतः कृता वशे ।

स राजसूयश्च समाप्तदक्षिणः

सभा च दिव्या भवतो ममौजसा ॥ ९४

पाणौ पृषत्का लिखिता ममेमे

धनुश्च संख्ये विततं सवाणम् ।

पादौ च मे सशरौ सहध्वजौ

न मादृशं युद्धगतं जयन्ति ॥ ९५

हता उदीच्या निहताः प्रतीच्याः

प्राच्या निरस्ता दाक्षिणात्या विशस्ताः ।

संशप्तकानां किञ्चिदेवावशिष्टं

सर्वस्य सैन्यस्य हतं मयार्धम् ॥ ९६

शेते मया निहता भारती च

चमू राजन्देवचमूप्रकाशा ।

ये नास्त्रज्ञास्तानहं हन्मि शस्त्रै-

C 8 3526
B 8 70 35
K 8 73 45

as in text) २ तस्माद्भवीह्यात्मगुणानरिम् — ^d) B₁ Da₁ D₁ S (M₈ om) ततो (for तथा) K₈ हसामासो (sic) (for तथा स्वहार्दं) Ś₁ K₂ हार्दं, Ś₂ महामा, V₁ B D S (M₈ om) हृ(G₂ म)तात्मा (for स्वहार्दं) B Dn₁ D₂ ४ ६ ७ भवित्तासि, Da₁ D₁ ५ T₁ ३ G M₁ २ ४ भवती(T₃ G₂ ३ 'मी'ति (for 'तीह) Ś₂ सद्या, B D (except D₂ ३) T₂ पार्थ(Dn₁ 'र्थ'), T₁ ३ GM₁ २ ४ निश्चय (for सद्य)

92 K₁ om 92 (cf. v 1 81) M₈ om 92^{abc} (cf. v 1 91) G₂ om. 92 — ^a) K₈ तथापि, V₁ B₂ तथा तु (for तथास्तु) V₁ कृत्य (sic) (for कृष्ण) K₄ [अ]-भिवद्य B (except B₂) Dn₁ D₂ ४ ६ ७ तद्बचो (for वाक्य) T₁ M₁ २ ४ तथा तु (T₁ वदातु, M₁ ततोपि) कृष्णस्य निशान्य तद्बच, T₂ तत स कृष्णस्य निशान्य वाक्य, T₃ G₁ ३ तथा तु कृष्णस्य वचो निशान्य — ^b) T₁ ३ G₁ ३ M₁ २ ४ ततोर्जुन (for धनजय) K₄ विनाम्य, D₂ विनाद्य, T G₁ ३ M₁ २ ४ प्रगृह्य (for विनाम्य) — ^d) T₃ G₃ M दुर्बच स्वय (for शक्रसुनु)

93 K₁ om 93 (cf. v 1 81) Before 93, T₃ G₁ ३ ins अर्जुन — ^b) Ś₂ K₂ D₂ धनुर्धर D₂ पिनाकिना, M₄ 'किन — ^c) K₈ ते धेनुमितो (for तेनानुमतो) K₃ B₁ २ ५ Da₁ Dn₁ D₁ २ ४ ५ महात्मा, V₁ 'त्मन्

94 K₁ om 94 (cf. v 1 81) — ^a) D₈ यथा हि, G₂ मया च D₈ मया हि राजन्प्रदिशो दिशश्च — ^b) Ś₂ भवता B₂ रणे (for वशे) — ^d) D₂ ममौजसा, D₈ G₂ महौजसा

95 K₁ om 95 (cf. v 1 81) — ^a) T G₂ ३ M पाणौ; G₁ प्राणौ, Ca पाणौ (as in text) Ś₂ K₂ T₃ G₃

पृषत्का, V₁ 'स्कानि B₂ ५ Da₁ Dn₁ D₂-४ ६ ७ निशिता, T₁ ३ GM लिखितौ, T₂ दि००, Ca लिखिता (as in text) V₁ B₁ ३ मम दक्षिणेस्मिन् (B₁ 'जेन) (for लिखिता ममेमे) B₂ ४ ५ D₂ ३ ६ ७ ममेव, Dn₁ ममेव, D₃ ममेय मे, T₁ २ M₈ ममेवौ, T₃ G₁ ३ [हृ]मौ पुन, G₂ ममेपुषी, M₁ २ ४ ममेमौ (for ममेमे) — ^b) K₈ V₁ B₁ २ ४ ५ Dn₁ D₂ ४ ७ G₂ सख्यं, Da₁ D₁ २ ५ ३ T₁ ३ G₁ ३ M सख्ये (for सख्ये) T₃ G₃ विततं (for वितत) B₈ धनुश्च ०ख्ये स्थितमावतज्यं, T₂ धनु शराम्यामनुलक्षिताविर्मा — ^c) K₈ D₁ सरथौ रथ(D₁ सम)ध्वजौ, V₁ B Da₁ Dn₁ D₂-३ ७ ३ सरथौ सध्वजौ; D₃ सुदृढौ स्यन्दनस्थौ, S लक्ष(M₂ ४ दक्षि)णत प्रशान्तौ (for सशरौ सहध्वजौ) — ^d) D₈ युद्धगता K₄ चयेति (sic), B₅ जयते

96 K₁ om 96 (cf. v 1 81) — ^a) M₄ गता (for हता) Ś₂ K₁ प्रदृता, D₂ निहता, T₁ च हता (for निहता) — ^b) D₂ T₁ om प्राच्या T₁ हता मया, T₂ नद्या, T₃ G M₁ ३ हता, M₂ ४ गता (for निरस्ता) G¹ दक्षिणात्या Ś₂ K₄ D₈ प्रनद्या, S निरस्ता, C₀ विपस्ता, Ca विशस्ता (as in text) — ^c) Some MSS ससप्तकानां K₄ D₂ [अ]विशिष्ट; B (except B₂) Dn₁ D₂ ४ ७ [अ]स्ति शिष्टं (for [अ]विशिष्ट) — ^d) Dn₁ सर्वसैन्यस्य, T₃ G M₁ २ ४ सर्वस्य लोकस्य

97 K₁ om. 97 (cf. v 1 81) — ^a) Ś₂ निहिता K₄ B₁ २ ४ Dn₁ Da. ४ ६ भारतीय, B₈ ५ 'तीया; S शयुसेना — ^b) B₁ प्राच्या राजन्, D₈ हता चमूर (for चमू राजन्) K₄ Dn₁ प्रकाशा (Dn₁ 'सा) S हि(T₂ मि)शैर्गात्रैर्मू-मितले स्तनति (T₂ लुठति, also स्तलति; M₂ स्तनती)

स्तसाह्लोकं नेह करोमि भस्मात् ॥ ९७

इत्येवमुक्त्वा पुनराह पार्थो

Tabular statement showing sequence of st 97^c-100^d in K₂ & V₁ B D (except D₂)
and that of st 97^c-101^b in S

N B The repetitions are marked by "(r)"

K ₂	K ₄ Dn ₁ D ₇	V ₁	B ₁₋₁ Dn ₁ D ₁ s-	B ₂	D ₂	D ₆
97 ^{cd}	97 ^{cd} 730*	97 ^{cd} 730*	97 ^{cd} 730*	97 ^{cd} 730*	97 ^{cd}	97 ^{cd} 730*
98 ^{ab} 98 ^{cd}	98 ^{ab} 98 ^{cd} 732*	98 ^{cd}	98 ^{cd} 732*	98 ^{cd} 732*	98 ^{ab} 98 ^{cd}	98 ^{cd} 732*
98 ^{ef}	सजय उवाच 98 ^{ab} (r) 731* 98 ^{ef}	सजय उवाच 98 ^{ab} 731* 98 ^{ef}	सजय उवाच 98 ^{ab} 731* 98 ^{ef}	सजय उवाच 98 ^{ab} 731* 98 ^{ef} 100 ^{ab} 99 ^{cd}	98 ^{ef}	98 ^{ab} 731* 98 ^{ef}
100 ^{cd}	99 ^{ab}	99 ^{ab}	99 ^{ab}	99 ^{ab}	100 ^{cd} 99 ^{ab}	99 ^{ab} 100 ^{ab}
100 ^{ef} 99 ^{cd}	100 ^{ef} 99 ^{cd}	100 ^{ef} 99 ^{cd}	100 ^{ef} 99 ^{cd}	100 ^{ef}	100 ^{ef} 99 ^{cd}	99 ^{cd} 100 ^{ef}
100 ^{ab} 100 ^{cd} (r)	100 ^{ab} 100 ^{cd}	100 ^{ab} 100 ^{cd}	100 ^{ab} 100 ^{cd}	100 ^{cd}	100 ^{ab}	100 ^{cd}

T ₁ G ₁ M	T ₂	T ₂ G ₂	G ₂	T ₁ G ₁ M	T ₂	T ₂ G ₂	G ₂
97 ^{cd}	97 ^{cd} सजय उवाच	97 ^{cd}	97 ^{cd}	100 ^{cd} 99 ^{ab}	100 ^{cd} 99 ^{ab}	100 ^{cd} 99 ^{ab}	100 ^{cd} 99 ^{ab}
98 ^{ab}	98 ^{ab}	98 ^{ab} 731*	98 ^{ab}		100 ^{ab} 99 ^{cd}	100 ^{ab} 99 ^{cd}	
99 ^{cd} 100 ^{ab} 100 ^{ef} 98 ^{cd}			99 ^{cd} 100 ^{ab} 100 ^{ef} 98 ^{cd}		100 ^{ef} 98 ^{cd}	100 ^{ef} 98 ^{cd}	
Colophon			Colophon सजय उवाच 101 ^{ab} 98 ^{ef}		730* 98 ^{cd} (r) 100 ^{cd} (r) 101 ^{ab}	Colophon	
98 ^{ef}	98 ^{ef}	98 ^{ef}	98 ^{ef}	101 ^{ab}	101 ^{ab}	101 ^{ab}	

— °) B Dn₁ D₂₋₁ 6 7 T₂ च (for न) K₂ तानमिति (sic) हन्मि; V₁ B₂ तान् निहन्मि; B₂ Dn₁ D₁ 2 2 T₂ वाग्निहन्मि (for तानह हन्मि) K₂ V₁ B D₂ 2 6-8 T₂ चास्त्रैस्, Dn₁ Dn₁ D₁ वास्त्रैस् (for शस्त्रैस्) S K₂ 2 नानास्त्रास्ता (S: शस्त्रैस्तां, K₂ शस्त्रास्ता)श्च निहन्मि शस्त्रैस्; T₁ 2 G₂ M अनस्त्रज्ञास्त्रै (M₁ ज्ञा नै, M₂ नस्त्रास्त्रै)व निहन्मि चास्त्रैस्, G₂ अनस्त्रा *** हन्मि चास्त्रैस्; G₂ अनस्त्रज्ञा नैव हि हानि चास्त्रैस् (sic) — °) V₁ B₂₋₅ Dn₁ Dn₁ D₁ 2 5 लोकाशे (D₂ शि)ह, B₁ 2 D₂ 2 7 लोकानेप (D₂ ह); D₂ (marg sec m. as in text) लोकमहं, T₁ 2 G₂ M असस्त्रैव (for लोक नेह) K₂ भस्मात्, Dn₁ D₂ 2 T₂ भस्म, T₁ 2 G₂ M लोकान् (for भस्मात्) — K₂ V₁ B D (except D₂ 2) ins after 97 T₂ after 98^{cd}

730* जैत्र रथ भीममास्थाय कृष्ण

प्रयाव शीघ्र सूतपुत्र निहन्तुम् ।

राजा भवत्वद्य सुनिर्धृतोऽय

कर्णं रणे नाशयित्वास्मि बाणैः ।

[(L 1) D₂ जैत्र B₂ रानव (for कृष्ण) — (L 2)K₂ प्रयाहि, V₁ प्रयाव, B₁ प्रायाव, Dn₁ D₂ प्रयाव, D₂ याव. B₂ ** प्रयाव (for प्रयाव शीघ्र) — (L 3) K₂ राज्य B (except B₂) D₁ भवत्वद्य V₁ तु निर्धृतोय, B₁ 2 2 निहन्तु- (B₂ रस्त)सोप, Dn₁ T₂ सुनि (T₂ स्त्रा)धृतोय, D₂ श्वे* — (L 4) Dn₁ D₁ 2 कर्णो B₁ वशे (for रणे)]98 For sequence in K₂ & V₁ B D (except D₂) and S, cf. the above statement K₁

युधिष्ठिरं धर्मभृतां वरिष्ठम् ।
 अप्यपुत्रा तेन राधा भवित्री
 कुन्ती मया वा तद्वत् विद्धि राजन् ।
 प्रसीद राजन्क्षम यन्मयोक्तं
 काले भवान्वेत्सति तन्नमस्ते ॥ ९८
 प्रमाद्य राजानमभिप्रसाहं

स्थितोऽत्रवीचैनमभिप्रपन्नः ।
 याम्येष भीमं समरात्प्रमोक्तुं
 सर्वात्मना ह्यतपुत्रं च हन्तुम् ॥ ९९
 तव प्रियार्थं मम जीवितं हि
 त्रवीमि सत्यं तद्वेहि राजन् ।
 इति प्रायादुपसंगृह्य पादौ

C ६ 3533
 B ६ 70 42
 K ६ 73 50

om 98 (c v l 81) K₁ D₁ D₂ read before the repetition of 95^{ab}, V₁ B D₁ D₂ 2-; T₂ before 98, सजय उवाच — ^a) K₁ (first time) इत्येह मुक्त्वा D₁ (second time) उक्त्वा (for उक्त्वा) K₁ (second time) V₁ B (except B) D₁ D₂ (second time) D₁ 2- 1 (second time) S (T₂ second time) पुनरेव D₂ इत्येवमुक्त्वा नव्यमात्री तु रोपाद्, T₂ (first time) *क्त्वा गंतुमिच्छन्तगात्र — K₁ D₁ D₂ ins after the repetit on of 90^{ab} V₁ L D₁ D₂ 3-5 T₃ G₈ after 95^{ab}

731* विमुक्तश्चाश्वधनुर्विषुञ्ज
 कोशे च खड्ग विनिधाय तूर्णम् ।
 स प्रोदया नन्नशिग किरीटी
 युधिष्ठिर प्राञ्जलिरभ्युवाच ।

[T₈ G₂ om. lines 1 and 2 — (L 1) B₁ विमुक्तशुभ्राणि, B₂ 1 *दन्तु (B₂ *श्च), D₁ D₂ *च्य दृक्काणि, D₃ *क्षुभ्राश्च (for *लान्-), K₁ D₂ 1 विन (D₁ *प)य, B₁ विगृह्य, B₂ विनाश (for विमुञ्ज) — (L 2) B₂ 2 5 D₁ D₂ D₃ 1 2 3 4 5 D₂ om च — (L 3) B₁ सुकीटया D₁ नन्नशिग D₁ D₂ न्नीहमान्त्रशिता किरीटी — (L 4) K₁ अश्ववाच, B₁ D₂ 6 T₂ इत्यु]

— ^a) K₂ V₁ B₂ 3 D₁ D₂ D₃ 2 अद्यापुत्रा, K₂ अद्यापि पुत्रा, B₁ आद्यापुत्रा (for अप्यपुत्रा) V₁ B D (except D₂ 5) सुतमाता (for तेन राधा) T G M₂ 1 अद्यापुत्रा (T₁ जननि ह्यपुत्रा, G₂ अद्य ह्य; M₂ 1 अद्य स्व) तेन हतेन राधा, M₁ अद्यापुत्रा तेन राधा हतेस्मिन् — ^a) G₁ om वा S तस्मत्, S तदिदं (for तद्वत्) K₃ कुन्ती मया चाद्य कृते विद्धि राजन्, K₂ कुन्ती मया तद्वत् विद्धि रा, V₁ B₁ कुन्ती वायो त्वत्कृते विद्धि रा B₁ D₁ D₂ 5 कुन्ती वायो मया (B₁ *म) वा तेन चापि, B₂ 4 D₁ D₂ 4 1 कुन्ती वायो मया वा (D₁ वा मया) तेन चापि, D₂ 3 कुन्ती मया (D₂ *यो [sic]) त्वत्कृते विद्धि राजन्, D₃ कुन्ती मया तत्कृते चापि रा — After 98^{cd}, K₄ B D (except D₂ 2) ins

732* सत्यं वदाम्यद्य न कर्णमाज्ञौ
 शौरैरहस्वा क्वचं विमोक्षये ।

[(L 2) D₁ विमोक्षे D₁ D₂ 5 शौरैस्त्वा क्वच वै विमोक्षे]

Whole D₃ reads 100^{ef} after 98^{cd}
 On the other hand, S (except T₂) ins after 98^{cd} an addl colophon [Adhy nam: M₁ अर्जुनपरुषवाक्य — Adhy no T₁ 8 G 78, M 77]
 — D₃ om 98^{ef} — ^a) S₂ मम, K₂ 4 T G₃ M मम, B₂ D₁ D₂ 5 इति (for क्षम) G₁ 2 वचनं (for क्षम यन) D₂ त्वयोक्त (for मयो*) — ^f) D₂ न चाभवान् B₃ नमोस्तु

99 For sequence in K₂ 4 V₁ B D (except D₃) and S, of the tabular statements on page 426 K₁ om. 99 (of v l 81) K₃ D₃ om 99^{ab} — ^a) S₂ (sup lin) B₃ 5 D₁ D₂ 5 6 T₁ 2 M₁ अमित्रसाह, S₂ K₁ घाती (S₂ *ते) — ^b) B₁ D₁ D₂ 4 1 चैव, B₁ त्वेह (for चैनम्) S₂ (sup lin) V₁ B₂ 3 D₂ 6 M₃ अमित्रतस, B₃ D₁ D₂ 5 अविप्रतस, T₁ 3 G M₁ 2 4 अमित्रतस — After 99^{ab}, S₁ K₂ read 100^{ef} — ^a) M₁ याम्येषु S K₂ 4 प्रमुक्त, T₈ G₈ विमोक्षु D₃ सेना-निवेश सुदृढ च कृत्वा — ^a) D₃ यास्याम्यह (for मर्वा-रमना) B₁ 5 D₁ D₂ 5 विद्वतु (for च हन्तुम्)

100 For sequence in K₂ 4 V₁ B D (except D₃) and S, of the tabular statements on page 426 K₁ om 100 (of v l 81) — ^a) B₂ D₃ T₁ 3 M भवप्रियार्थं, B₃ तव प्रियार्थं — ^b) D₃ प्रवीहि K₃ V₁ B₂ 3 D (except D₁ D₂) T₁ G₂ 3 M₁ तद्वेहि (M₁ *ति), K₁ तव देहि — ^c) S₂ प्रियाद्, B (except B₂) D₃ 4 1 प्रयास्यन्, D₁ यास्यन्, D₃ प्रशाम्यन् (for प्रायाद्) B₁ 2-3 D₂ 4 1 उपगृह्य, B₂ त्पम, D₁ D₂ उपसंगृह्य K₃ (first time) S (T₂ first time) तत् (G₁ प्रमाद्य) पादादुपसंगृह्य (K₃ *पगृह्य) पार्थं — ^a) D₂ दीप्ततेज — S₁ K₂ read 100^{ef} after 99^{ab}, D₃ reads it after 98^{cd} — ^a) D₃ नैव (for नेद) S₂ K₂ 4 क्षिप्रतः K₃ B₁ D₁ D₂ 2 4-5 भविव्यत् (for *वयति) B₂ 5 T₂ नेद चिरादद्य (B₂ *नद्य, T₂ *दाशु) भविव्यतीह (B₃ *ति) — ^f) K₃ न्यवर्तते, B₁ स्वावृत्त्य ते; (sic), D₁

समुत्थितो दीप्ततेजाः किरिटी ।
 नेदं चिरात्क्षिप्रमिदं भविष्य-
 त्यावर्ततेऽसावभियामि चैनम् ॥ १००
 एतच्छ्रुत्वा पाण्डवो धर्मराजो
 भ्रातुर्वाक्यं परुषं फल्गुनस्य ।
 उत्थाय तस्माच्छयनादुवाच
 पार्थ ततो दुःखपरीतचेताः ॥ १०१
 कृतं मया पार्थ यथा न साधु
 येन प्राप्तं व्यसनं वः सुधोरम् ।
 तस्माच्छिरश्छिन्द्वि ममेदमद्य
 कुलान्तकस्याधमपूरुषस्य ॥ १०२
 पापस्य पापव्यसनान्वितस्य
 विमूढबुद्धेरलसस्य भीरोः ।

D₁ २ ५ प्रावर्तते, G₂ आवर्तितो, C_a आवर्तते (as in text)
 B₁ D₁ D₂ २ ३ साध्वभियामि, G₂ सवभिरामि (sio) (for
 Sसावभियामि) C_a cites अभियामि (as in text)
 D₂ चैव, C_a एनम् (as in text) B₂ ३ D₃ T₂
 कृष्ण(T₂ क्रुद्धे)प्रसादात्तव चैव राजन्

101 For sequence in S, of the tabular state-
 ment on page 426 K₁ om 101 (cf. v. 1 81).
 Before 101, T₁ ३ G M ins सजय उवाच — ^b)
 M₄ भ्रातृवाक्यं S₂ T₁ G₂ पुरुष, T₂ ३ G₃ पौरुष Some
 MSS फाल्गुनस्य, B₃ पाण्डवस्य, T₁ ३ G M चार्जुनस्य (for
 फल्गु) — ^a) K₄ पार्थे

102 K₁ om 102 (of v 1 81). — ^a) D₃ कृष्ण,
 M₃ कृता (for कृत) T₁ M₂-4 न साधु येन, T₃ G M₁ न
 साधु कर्म (for यथा न साधु) — ^b) D₃ येनैतत्प्राप्तं, T₁
 प्राप्तं मया, M₂-1 तेन प्राप्त (for येन प्राप्त) K₄ वा, T₂ वं
 (for व) — ^c) S₁ २ (sup lin) K₂ ४ D₃ क्रुद्धि, D₃
 क्रुद्धि (sio) (for छिन्द्वि) S (except G₁) [ए]तद् (for
 [इ]दम्) — ^d) K₄ कुलान्तकस्य, D₃ कुलीनं (for
 कुलान्तं) K₃ पौरुषस्य

103 K₁ om 103 (cf v 1 81) — ^a) S₂ पापस्य
 पापव्यसनान्वितस्य (sio), S (except T₂) स्य पाप्मो(T₁
 M₂ ४ 'पो-, M₃ 'प्मो)पहतस्य वीर — ^b) D₃ व्यामूढ-, M₁
 एव मूढ- D₃ भवधस्य (for अलसस्य) T₁ G₂ वीर (for
 भीरो) — ^c) T₂ वृथावमतु S₂ K₂-4 V₁ B D₂-1 ६-३
 S पुरुषस्य चैव (T₁ नित्य), D_{a1} D₁ ५ प(D₁ पु)रुपाणि सोढु

वृद्धावमन्तुः परुषस्य चैव
 किं ते चिरं मामनुवृत्त्य रूक्षम् ॥ १०३
 गच्छाम्यहं वनमेवाद्य पापः
 सुखं भवान्वर्ततां मद्विहीनः ।
 योग्यो राजा भीमसेनो महात्मा
 क्लीवस्य वा मम किं राज्यकृत्यम् ॥ १०४
 न चास्मि शक्तः परुषाणि सोढुं
 पुनस्तवेमानि रुपान्वितस्य ।
 भीमोऽस्तु राजा मम जीवितेन
 किं कार्यमद्यावमतस्य वीर ॥ १०५
 इत्येवमुक्त्वा सहसोत्पपात
 राजा ततस्तच्छयनं विहाय ।
 इधेय निर्गन्तुमथो वनाय

— ^a) D_{n1} वर, T₁ वीर (for चिरं) S₂ (snp lin)
 B₅ T₁ ३ G M₄ मामनुवृत्त्य रूक्ष, K₃ मा मम राजकृत्य,
 V₁ B₁-4 D_{n1} D₂-1 ६ ७ मे ह्यनुवृत्त्य रूक्षं (D₃ पाय); C_a
 मामनुवृत्त्य रूक्ष (as in text) D_{a1} D₁ ५ पुनस्तवेमानि रूपा
 न्वितस्य

104 K₁ om 104 (of v 1 81) — ^a) V₁ वनमद्य,
 S वनमद्येव (for 'मेवाद्य) S₂ K₂ ४ पापी D₃ गच्छाम्यहं
 च तमेनाच्छ पाप (sio) — ^b) V₁ B₂ D_{a1} D₁ सुखी
 V₁ वर्ततु — ^c) S₂ योग्या S₂ K₂ महात्मायात् — ^d)
 K₃ वाह्वीकस्य; C_a क्लीवस्य (as in text) K₃ V₁ B₂ ३
 D_{a1} D₁ ५ किं मम (by transp) B₂ ३ D₁ ७ राजकृत्य,
 D₃ राज्यकृत्ये

105 K₁ om 105 (of v 1 81) — ^a) V₁ D_{n1}
 चापि (for चास्मि) G₃ पुरुषाणि — ^b) D_{n1} तमेवानि
 (sio), D₃ तथैवात्ति-, G₁ २ तवैमा(G₁ 'तानि (for तवे)
 — D₁ om from 105^c up to ततस्तत् (in 106^b) — ^c)
 K₄ B₂ D_{n1} D₂ ६ ७ भीमस्तु — ^d) K₃ V₁ B D (D₁
 om) T₁ ३ G₂ M न (for किं) K₃ तथा वत्सस्य, V₁
 अस्यावमतस्य, T₁ G₂ अन्याय(G₂ 'उद्य)गतस्य, M अद्या
 गतमद्य (M₁ 'स्य) (for 'वमतस्य) K₃ वीरे, D₁ वीर
 T₃ G₁ ३ न कार्यमस्त्यत्र महानुभाव

106 K₁ om 106 (of v 1 81) D₁ om. up to
 ततस्तत् (in 106^b) (of v 1 105) — ^b) B₂ ३ D_{a1} D₃
 S रुपान्वितस्तत्, B₁ राजा तु तत् — ^c) S₂ इमेषु (sio)
 (for इधेय) D₂ अतो, S इतो (for अथो) D₂ विहाय

तं वासुदेवः प्रणतोऽभ्युवाच ॥ १०६
 राजन्निदितमेतत्ते यथा गाण्डीवधन्वनः ।
 प्रतिज्ञा सत्यसंघस्य गाण्डीवं प्रति विश्रुता ॥ १०७
 त्रयाद्य एवं गाण्डीवं देहान्यस्मै त्वमित्युत ।
 स वच्योऽस्य पुमाँष्टोके त्वया चोक्तोऽयमीदृशम् १०८
 अतः सत्यां प्रतिज्ञा तां पार्थेन परिरक्षता ।
 मच्छन्दादवमानोऽयं कृतस्तव महीपते ।
 गुरुगामवमानो हि वध इत्यभिधीयते ॥ १०९
 तस्मात्त्वं वै महाबाहो मम पार्थस्य चोभयोः ।
 च्यतिक्रममिमं राजन् संक्षमस्वार्जुनं प्रति ॥ ११०

शरणं त्वां महाराज प्रपन्नौ स्व उभावपि ।
 धन्तुमर्हसि मे गजन्मगतस्त्राभियाचतः ॥ १११
 राधेयस्त्राय पापस्य भूमिः पास्यति शोणितम् ।
 सत्यं ते प्रतिजानामि हतं विद्ध्यथ सूतजम् ।
 यस्येच्छसि वधं तस्य गतमेवाद्य जीवितम् ॥ ११२
 इति कृष्णवचः श्रुत्वा धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
 मसंभ्रमं हृषीकेशमुत्थाप्य प्रणत तदा ।
 कृताञ्जलिमिदं वाक्यमुवाचानन्तरं वचः ॥ ११३
 एवमेतद्यथात्य त्वमस्त्येषोऽतिक्रमो मम ।

C E 3548
 B. E 70 57
 P E 74 15

(for वनाद्य) — ^a) K₁ वे; D₁ न (for त) D₂ वासुदेव
 D₂ (by corr *... m*) प्रणयाद् (for प्रणतो)

107 K₁ om 107 (cf v l 81) Before 107, S
 K₂-4 D₂ ins वासुदेव उवाच, T₂ भगवानुवाच — ^a) Ś: १
 विनितम्, K₁ विन्नम् B D₂ : : : व (for वे) T G₂
 रात्रय विदित तने (T₁ यत्ते, T₂ क्रिमे), G₂ M न राज
 न्निदि (G₂ न्दीदि) तने — ^b) Ś: K₂ V₁ D₂ : e T₁ G₁
 गाडीवधन्वन. — ^c) D₂ गाडीय K₂ प्रति वै युत

108 K₁ om 108 (cf v l 81) — ^a) K₂ B₁ :
 D₁ D₁ T₂ : G₂ M एन K₂ पुनर, V₁ एव (for एव)
 D₂ गाडीय — ^b) B. D₁ D₂ : [अ]न्यस्मै देवमित्युत
 — ^c) K₂ म वच्योऽस्य, B₁ : . D₁ D₂ : : : वच्योऽस्य म
 (by transp), T G₂ : M म उच्य न्यात्, G₁ म तु उच्य..
 — ^d) S लुको (for चोक्तो) B₁ D₂ G₁ इदं

109 K₁ om 109 (cf v l 81) — ^a) B₁ : : D₁
 D₂ : : : स तत्र (for सत्) Ś: मन्य, D₁ मन्या, D. मन्य-
 Ś: प्रतिज्ञात्, D₁ ज्ञा ता (for ज्ञा ता) — ^b) K₂ परि-
 न्धत्, V₁ B₁ D₁ D₂ : : : प्रविरक्ष (V₁ शि)ता, B₁ D₂
 G₁ : M₂ पन्निक्षिता (G₂ वा) — ^c) B. वच्छत्राद्, D₂
 T₂ न्यच्छ', D₂ G₂ मच्छत्राद्, C_a मच्छन्दाद् (as intext)
 D₂ T₂ एव मानोय (T₂ नो ि) — T₂ om (hapl)
 109^{ca} — ^d) G₂ वृत्तम् (for वृत्तम्) D₂ तेन (for
 एव) — ^e) T₂ G₂ दुन्ना K₂ D₂ अपमानो D₂ यो
 (for हि)

110 K₁ om 110 (cf v l 81) V₁ reads
 105^{ca} on marg — ^a) K₂ एव हि, B₁ एव, D₂ एव,
 S धन (for एव वै) S न्दायत्त — ^b) T₂ G₂ M₁ इत्
 (for इत्) — ^c) Ś K₂ : B₁ : : : म मरक्ष, K₂ मरक्ष,
 D₁ D₁ : म संश्रान्य, D₂ मरक्षम्, D₂ मयद्य (sic), D₂
 (marg *... m*) म क्षमयान् (for *मक्षमन्) V₁ B₁ :

(marg) D₁ D₂-1 : S सत्यम् (T₁ स सत्य, M₂ : स
 मन्य) रक्षण प्रति

111 K₁ om 111 (cf v l 81) — ^a) G₁ : M
 वा D₁ D₁ : महाबाहो — ^b) K₂ प्रपन्नौ स्व, D₂
 पदौ स्व, D₂ प्रपन्नौ स्व, T₂ : G₁ : प्रतिपद्यौ — K₂ om
 111^{ca} — ^c) D₂ मे नाय, D₂ रात्रे (for मे राजन्)

112 K₁ om 112 (cf v l 81) — ^a) K₂
 [अ]वि-, K₂ T₂ [अ]म्य, D₂ [अ]य, T₂ : G M च (for
 [अ]य) — K₂ om (hapl.) 112^{ca}. — ^b) D₂
 पद्यति (for पास्यति) — ^c) K₁ प्रतिजानामि — ^d) T₁
 लय (for वच) — ^e) Ś K₂ : अद्यैव, K₂ B (except
 B₁) D₁ D₁ D₂-1 : लपय्य (for एवाद्य)

113 K₁ om 113 (cf v l 81) — ^a) K₂ हृषीकेश
 — ^b) V₁ D₂ प्रणतम् V₁ B₂ : तथा — ^c) B₁ : D₁
 D₂-1 : कृताञ्जलि (D₂ लि त)ते, B₂ : लि त्रि, D₁
 कृताञ्जलिद (sic) (for जलि) T₂ : G₁ : उवाचिद
 (for इदं वाक्यम्) — K₂ reads 113^l-114^{ca} twice
 — ^d) V₁ B₂ D₁ D₁ : M तत्, G₂ गत (for वच)
 K₂ टकत्रानुत्तर एव, D₂ उवाच वदता वर, T₂ : G₁ :
 वासव यममनवर

114 K₁ om 114 (cf v l 81) K₂ reads 114^{ca}
 twice (cf v l 113) — ^a) Ś: V₁ B₁ : D₁
 D₂-1 : एव, B₁ एव (for एवद्) T₂ यदात्य (for
 यथात्य) D₁ om जात्य D₁ : G₂ तत्त्वम् (for [आ]य
 एवम्) D₂ एवद् (for एवम्) — ^b) K₂ B₁ D₂ : T₂ G₁ :
 अन्वेयो, B₂ आन्वेयो, B₂ आह्वेया (sic) (for अस्त्येषो)
 D₁ [S]विहृयो (for क्रमो) T₂ मम त्वेषो क्रम *० (sic)
 — ^c) D₂ अनुनीते स K₂ गोविद — ^d) D₂ मानित्यु,
 T₂ वारिवायु B₁ : : D₁ D₂-1 : e-3 T₁ : G M चास्मि,
 T₂ चास्मि (for चाद्य) — M₂ om 114^{ca} — ^e) K₂ B₁

अनुनीतोऽस्मि गोविन्द तारितश्चाद्य माधव ।
मोक्षिता व्यसनाद्घोराद्वयमद्य त्वयाच्युत ॥ ११४
भवन्तं नाथमासाद्य आवां व्यसनसागगत ।

घोरादद्य समुत्तीणोद्युभावजानमोहितौ ॥ ११५
त्वद्दुद्धिप्लवमासाद्य दुःखशोकार्णवाद्ययम् ।
समुत्तीर्णाः सहामात्याः सनाथाः स्म त्वयाच्युत ११६

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ४९ ॥

५०

संजय उवाच ।

इति स्म कृष्णवचनात्प्रत्युच्चार्य युधिष्ठिरम् ।
वभूव विमनाः पार्थः किञ्चित्कृत्वेव पातकम् ॥ १
ततोऽन्नवीढासुदेवः प्रहसन्निव पाण्डवम् ।
कथं नाम भवेदेतद्यदि त्वं पार्थ धर्मजम् ।

असिना तीक्ष्णधारेण हन्या धर्मं व्यवस्थितम् ॥ २
त्वमित्युक्तैव राजानमेवं कश्मलमाविशः ।
हत्वा तु नृपतिं पार्थ अकरिष्यः किमुत्तरम् ।
एवं सुदुर्विदो धर्मो मन्दप्रज्ञैर्विशेषतः ॥ ३
स भवान्धर्मभीरुत्वाद्भ्रुवमैप्यन्महत्तमः ।

Dn1 मोक्षिता, D2 ४ मोक्षितो, T1 'ताद्य S (except T2)
धा(T1 चा, M1 ह्या)पदो (for व्यसनाद्), D० आपदो
मोक्षितौ ह्यावा — १) D० द्वात्रप्यय (for वयमद्य) K2
मया (for त्वया) K4 [अ]च्युत

115 K1 om 115 (of v 1 81) — a) S नावम्
(for नाथम्) — After 115^a, D8 M4 read 116^b,
while M2 ४ read 116^b, repeating it in its proper
place B1 om (hapl) 115^b-116^a — b) S K2-1
V1 B (B1 om) Dn1 Dn1 D1-1 ह्यावा (for आवा)
— D3 M4 om 115^a-116^a — c) S1 K2 समातीर्णाव

116 K1 om 116 (of v 1 81) B1 D8 M4 om
116^a (of v 1 115) — a) S D०-वलम् (for -प्लवम्)
— M० ३ read 116^b for the first time after 115^a
— b) T2 भय (for वयम्) — c) G1 सहामात्य — d)
G1 सनरा, Cn सनाथा (as in text) K4 Dn1 D1 G1
त्वयाच्युत

Colophon om in K1 — Day of Karna's General-
ship S2 K4 द्वितीये (S2 'य) युद्धदिवसे — Adhy
name T1 युधिष्ठिर प्रति कृष्णमात्ववाट, T2 युधिष्ठिरनिद्रा-
प्रशमा, M1 युधिष्ठिरप्रमाट — Adhy no (figures,
words or both) S 51, B2 63, B3 72, Dn1 81, D1
66, D2 70, D3 71, T1 ४ 79, T2 77; M 78

50

1 K1 om up to स भवान् (in 4^a) (cf v 1 8 49
81) Dn1 D1 ४ om 1-4 K4 B Dn1 D० ins after
the ref Dn1 D1 ४ (which om. 1-4) before 5

733* धर्मराजस्य तच्छ्रुत्वा प्रीतियुक्तं वचस्तत ।

पार्थं प्रोवाच धर्मानां गोविन्दो यदुत्तमम् ।

[(L 1) B2 वच मन, B3 इद वच (for वचस्तत)
— (L 2) B2 पार्थ K4 यदुत्तम]

— After the above, K4 B (except B2) D8 read st
5 for the first time, repeating it in its proper place
— b) D० प्रत्युत्थाय, T2 G2 'वाच, Cn 'चार्य (as
in text) D1 T2 युधिष्ठिर — c) D8 पार्थ — d) S2
T2 कश्चित्; K2 D3 कश्चित्, Dn1 D० कश्चित् (for किं)-
B4 D० कृत्वेह, T2 G2 'त्वेव

2 K1 Dn1 D1 ४ om 2 (cf v 1 1) — c) B2 अय
(for एतद्) — १) K3 ४ V1 D8 ४ T2 G2 M1 हन्यादमे,
T3 हन्यधर्मे (sic) M3 om from धर्मे up to धर्मनी
(in 4^a)

3 K1 Dn1 D1 ४ M3 om 3 (cf v 1 1 and 2) — c)
K4 त्वाम् (for त्वम्) K3 B2 ४ ४ Dn1 D2-1 १ [अ]ध,
V1 B1 ३ D० ३ तु, T1 ३ G M1 ३ ३ हि (for [ए]व)
T2 महाराज (for [ए]व राजानम् — b) G2 क्लमपम्
(for कश्मलम्) K2 ४ B3 आविश (K2 'व), B1-1 शव
(for आविश) — c) M1 ३ ४ हि (for तु) D3
भूपति — d) S1 D2 आकरिष्य, K3 आकरिष्ये, K4
B1 अकरिष्य (K4 'प्य), D० अकरिष्य, S (M3 om)
करिष्यसि K3 उत्तम, Cc उत्तरम् (as in text) — e) K3
B (except B2) D (Dn1 D1 ४ om) S (M3 om) हि, V1
ह (for सु-) — १) D2 मंदप्रज्ञे, D3 'प्राज्ञैर्, G2 मदप्र

4 K1 om upto स भवान् (in 4^a), Dn1 D1 ४ om 4 (for
both, cf v 1 1) M3 om up to धर्मनी (in 4^a) (cf. v 1 2)

नरकं घोररूपं च भ्रातुर्व्येष्टस्य वै वधात् ॥ ४
 न त्वं धर्मभृता श्रेष्ठं राजानं धर्मसंहितम् ।
 प्रसादय कुलश्रेष्ठमेतदत्र मतं मम ॥ ५
 प्रमाद्य भक्त्या राजानं प्रीतं चैव युधिष्ठिरम् ।
 प्रयामस्त्वरिता योद्धुं स्रुतपुत्रश्रं प्रति ॥ ६
 हत्वा सुदुर्जयं कर्णं त्वमद्य निश्चितैः शरैः ।
 विपुलां प्रीतिमाद्यस्त्र धर्मपुत्रस्य मानद ॥ ७
 एतदत्र महाबाहो प्राप्तकालं मतं मम ।
 एवं कृते कृतं चैव तव कार्यं भविष्यति ॥ ८
 ततोऽर्जुनो महाराज लज्जया वै समन्वितः ।

धर्मराजस्य चरणौ प्रपेदे शिरसानघ ॥ ९
 उवाच भरतश्रेष्ठ प्रसीदति पुनः पुनः ।
 क्षमस्य राजन्यत्प्रोक्तं धर्मकामेन भीरुणा ॥ १०
 पादयोः पतितं दृष्ट्वा धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
 धनंजयमभिन्नघ्नं रुदन्त भरतर्षभ ॥ ११
 उत्थाप्य भ्रातरं राजा धर्मराजो धनंजयम् ।
 समाश्लिष्य च सखेहं प्ररुरोद महीपतिः ॥ १२
 रुदित्वा तु चिरं कालं भ्रातरौ सुमहाद्युती ।
 कृतशौचौ नरव्याघ्रौ प्रीतिमन्तौ वभूवतुः ॥ १३
 तत आश्लिष्य स प्रेम्णा मूर्ध्नि चाग्राय पाण्डवम् ।

C. १ 2567
B. १ 71 16
K. १ 75 15

— ^a) M₃ धर्मभीला (submetric), M₃००० ह्या (sic)
 — ^b) K₃ १ V₁ B₁ D₃ Ca पुन्यन्, T₁ ३ G₃ M₂ १ यावान्;
 T₂ न्या, G₁ ३ M₁ चाया, M₃ यवान (sic) (for देव्यन्)
 ३ K₁ ३ युवमेत्याम (K₁ न्म) हत्तम — ^c) K₃ तद्
 (for च) — ^d) D₃ वधे

5 K₁ B (except B₂) D₃ read 5 for the first time
 after 733^a. — ^a) K₁ B (except B₂) D₃ (all first
 time) पार्यं, Da₁ D₁ ३ पार्यं, D₂ सर्वं, G₁ सस्य (for स
 स्त्र) D₃ (second time) धर्म भृतां (for धर्मभृतां)
 ३ K₁ ३ (second time) V₁ B₁ (second time) D₃
 (first time) T₁ G₂ श्रेष्ठ; M₄ श्रेष्ठो — ^b) D₃ (first
 time) वचन (for राजान) K₁ (first time) धर्मसंभृतं,
 B (except B₂) D₃ (all first time) संश्रित, B₁
 (second time) संस्वित, B₃ (second time) नोहितं;
 S सश्रि(G₂ नृ) तवत् — ३ K₁ ३ om (hapl) 5^{bc}
 — ^c) Da₁ D₁ ३ प्रमादयन् — ^d) B (except B₂) (all
 first time) सद्य; B₂ (second time) अनु, D₃ पुव, G₁
 अश्रयं (for अत्र) G₁ इष्टं (for सत्) K₁ (first time)
 पृतघममृतं मम् (sic)

6 T₃ om. (hapl) 6^a-8^b — ^a) Da₁ D₁ धर्म- (for
 नक्या) — ^b) K₂ १ V₁ B D S (T₃ om.) प्रीते (K₁ ति)
 चैव युधिष्ठिरे — ^c) K₃ B D (except D₃) T₁ प्रयावस,
 T₂ प्रयाहि (for मस्य) K₃ B Da₁ Dn₁ D₂-२, ७ T₁
 स्वरितौ, V₁ D₃ T₂ स्वरितं, D₁ स्वरितो, G M स्वरया
 V₁ Da₁ D₁ ३ ३ T₂ युद्धे (for योद्धुं) — ^d) K₁ Dn₁
 सूतपुत्रं रयं, D₁ ३ ३ T₁ G M L₂ ३ ३ व्रवच

7 T₃ om 7 (cf. v l 6) — ^a) K₃ V₁ B D T₂ तु
 सनरे, T₁ G M [अ]घ (T₁ य) समरे (for सुदुर्जय)
 — ^b) B₁ तम् (for सस्य) T₁ G M पार्यं (T₁ र्धं) (for
 अद्य) — ^c) D₃ धर्मराजस्य ३ K₁ २ ३ मारिय (for
 मानद) K₃ धर्मपुत्रसीदत् (sic)

8 B₁ T₃ om. 8^{ab} (for T₂, cf v l 6) — ^b) ३ ३
 D₁ प्रातकाल G₁ कृत (for मतं) — ^c) B₁ कृते; Dn₁
 om (for कृत) B₃ D₃ T₂ पार्यं (for चैव) — ^d) V₁
 तत्र (for तव)

9 Before 9, T₃ G₁ ३ read मंजय उवाच — ^b) K₃
 लज्जयन्, D₃ व्रीडया (for लज्जया) B₃ D₃ च, D₃ तु (for
 चै) K₁ समन्वितै, D₃ [अ]समन्वित — ^c) G₂ चरणं
 — ^d) K₃ V₁ B D प्रपद्य, S प्रपीड्य (for प्रपेदे) ३ ३
 K₁ सह, K₃ D₃ सत्, B₁-३ Dn₁ D₂-१ ७ T₂ ३ G₁ ३ नत्,
 B₃ Da₁ D. T₁ [अ]नघ

10 ^a) K₃ B D S भरतश्रेष्ठ — ^c) T₁ मत्प्रोक्तं, T₂
 प्रोक्त यत् (by transp), T₃ G M₁-३ यत्प्रोक्तम् — ^d)
 V₁ B₁-३ Da₁ D₁ ३ वै मया (for भीरुणा) S न्व
 मया (T₂ मयेत्) धर्मभीरुणा

11 Before 11, B₂ ३ D₃ ३ ins मजय उवाच — ^a)
 B₁ ३ ३ Dn₁ D₂ ३ ३ ७ दृष्ट्वा तु (for पादयो) B (except
 B₂) Dn₁ D₂ ३ ३ ७ पद्भ्या (for दृष्ट्वा) — D₃ om.
 (hapl.) 11^a-12^b — ^d) ३ ३ पुरुषर्षभ, K₃ D₃ भरतर्षभ

12 D₃ om. 12^{ab} (cf. v l 11) — ^a) D₃ M₁ ३
 राजन्, T₂ वीर — ^b) Da₁ D₁ ३ धर्मपुत्रो (for राजो)
 D₁ धनजय T₂ प्रणत भ्रातृवत्फल — ^c) D₁ सखेह,
 M₂ सखेह. — ^d) D₃ प्रारुरोद, D₃ प्रारुरोदस्य (sic)

13 ^a) K₃ B D T₂ सुचिर, V₁ चाचिर, T₁ ३ G₁ ३ M
 च चिरं — ^b) S तौ महा(G₁ ह)द्युती (M₁ ति) (for
 सुम) — ^c) M₁ (also as in text) कृतशौचौ (for
 कृतशौचौ) B₁ ३ ३ Dn₁ Da₁ ३ ३ ७ T₂ महाराज (for
 नरव्याघ्रौ) — ^d) K₃ प्रीतिमन्तौ

14 ^a) K₁ विनप्य स (sic), K₂ आश्लिष्यमे (for
 प्यम) V₁ B₂ ३ Da₁ D₁ ३ ३ ३ च, B₁ ३ ३ Dn₁ D₂ ३ ३ ७
 त (for स) S समाश्लिष्य च बाहुभ्यां. — ^b) T₁ ३ G₂
 M₂-३ [उ]पाग्राय B₁ ३ ३ D₃ ३ ३ ७ पाडव, D₂ ३ पाडव

श्रीत्या परमया युक्तः प्रस्मयंश्चात्रवीज्यम् ॥ १४
 कर्णेन मे महावाहो सर्वसैन्यस्य पश्यतः ।
 क्वचं च ध्वजश्चैव धनुः शक्तिर्हया गदा ।
 शरैः कृत्वा महेष्यास यतमानस्य संयुगे ॥ १५
 सोऽहं ज्ञात्वा रणे तस्य कर्म दृष्ट्वा च फल्गुन ।
 व्यवसीदामि दुःखेन न च मे जीवितं प्रियम् ॥ १६
 तमद्य यदि वै वीर न हनिष्यसि स्रतजम् ।
 प्राणानेव परित्यक्ष्ये जीवितार्थो हि को मम ॥ १७
 एवमुक्तः प्रत्युवाच विजयो भरतर्षभ ।

— °) D₂ युक्तौ, T₁ युक्त — D₂ om 14^d — °) K₃ प्रस्मरश्च (sic), B₁ ३ ४ स्पृशश्चापि, D₁ D₃ (margin and also as in text) T₁ G₂ त्रिस्मयश्च (for प्रस्म) K₃ हृद्, T₁ ३ G वच (for जयम्) T₂ पुन पुन. (for [अ]त्रवीज्यम्) — After 14, T₂ ins

734* अत्रवीज्यं महेष्यास धर्मराजो धनजयम् ।

15 K₃ om 15-16 — °) S (except T₂) महाप्राज्ञ
 — °) K₄ D₃ om the first च V₁ B D₁ D₁ D₂ ३ ४-7
 ध्वज, D₃ धनुश्च (for पश्यतः) K₄ (also as in text)
 रथो (for चैव) — °) D₃ तत (for धनु) D₃ शक्तीर
 S K₁ ३ V₁ B₂ D₃ गदा, B₁ ३ ४ D₂ ३ ० 7 द्वारा (for
 गदा) — For 15st, S subst

735* हत सुतो धनुश्चैव रथ शक्तिर्ध्वज द्वारा ।

[T₁ ३ G₁ रथ, M₁ रथा (for रथ) T₁ G₁ ३ शरो ध्वज]
 — °) K₄ D₁ कृत्वा, G₂ कर्ता (for कृत्वा) B₂ D₃
 महेष्यासो, G₂ महाराज

16 K₃ om 16 (cf v 1 15). — °) T₁ ३ G M
 दृष्ट्वा (for ज्ञात्वा) G₂ कर्म (for तस्य) T₂ दृष्ट्वा रणे तस्य
 कर्म — °) T₂ चित्र (for कर्म) S कर्णस्य (for दृष्ट्वा च)
 Some MSS फाल्गुन — °) D₃ वा, T₁ ३ G M तु, T₂
 हि (for च) D₃ जीविते स्पृष्ट्वा (for 'त प्रियम्)

17 °) B₂ S त्वम्, D₃ तद् (for तम्) M₁ यमित
 (for यदि वै) T₂ मे, G₂ चेद्, M₂-३ त (for च) D₁
 D₁ ३ T₃ G₂ M₂-३ वीर, T₂ शत्रु B₁ ३-३ D₁ D₂ ३ ० 7
 न चेदद्य हित (B₁ हत) वीर (D₃ 'र) — °) B (except
 B₂) D₁ D₂-३ निहनिष्यसि, D₁ ३ G₂ न हनिष्यामि (D₂
 'प्यति) V₁ B D T₁ ३ G M संयुगे (for सूतजम्) T₂
 राधेय निहनिष्यसि — °) D₃ परित्यक्षे — °) M₃ हितो
 (for हि को)

18 °) S₂ उक्त्वा, M₁ रक्त (for उक्त) — °) K₃ ४

सत्येन ते शपे राजन्प्रमादेन तवैव च ।
 भीमेन च नरश्रेष्ठ यमाभ्यां च महीपते ॥ १८
 यथाद्य समरे कर्णं हनिष्यामि हतोऽथ वा ।
 महीतले पतिष्यामि सत्येनायुधमालभे ॥ १९
 एवमाभाष्य राजानमत्रवीन्माध्वरं वचः ।
 अद्य कर्णं रणे कृष्णं सूदयिष्ये न संशयः ।
 तदनुध्याहि मद्रं ते वधं तस्य दुरात्मनः ॥ २०
 एवमुक्तोऽत्रवीत्पार्थं केशवो राजसत्तम ।
 शक्तोऽसि भरतश्रेष्ठ यत्नं कर्तुं यथावलम् ॥ २१
 एवं चापि हि मे कामो नित्यमेव महारथ ।

D₁ S भरतर्षभ (K₃ D₁ 'म) — °) S₂ स तेन
 (for सत्येन) B₂ om ते B₁ ४ च (for ते) — °) D₂
 om देन तत्र S स्वरादेन, Co प्रसा' (as in text) S₂
 K V₁ B₁-३ ३ D S तत्रैव च (D₂ ३ ० ७ च), B₁ च कर्णस्य
 (for तत्रैव च) — °) T G नरव्याघ्र — After 18, D₃
 reads 20th, repeating it in its proper place, while
 T G ins after 18

736* अहमेन नरश्रेष्ठ मामाद्य च महीपते ।

19 B₃ om 19th. — °) T₂ G₂ यथास्य M₁ कर्णं
 K₃ V₁ B₁ ३ ४ D₁ D₂-३ ० 7 S [३] वि (for स्य) D₃
 यथा कर्णं हनिष्यामि हतो चापि महीतले — °) D₃ पतिष्या-
 म्यहमस्यैव — °) D₁ आशमेत् T₁ ३ G M सत्येनैव च
 ते शपे, T₂ सत्यमेतद्वीमि ते

20 °) S (except T₂) तत (for वच) — D₃
 reads 20th for the first time after 18 — °) V₁ B₂
 D₁ D₁ ३ S त्वमनुध्याहि (D₁ D₁ ३ 'दि), B₁ ३ ४ D₁
 D₂ ३ ० 7 तव यु (D₃ भयद्) वा हि, D₂ ३ (both times)
 तदनुध्याय D₃ (both times) भव्य (for मद्रं) — °)
 V₁ B₁ ३ ३ D₁ D₂-३ ० 7 वधस् G₂ अस्य (for तस्य).
 D₃ (both times) तथाद्य मे (for दुरात्मनः).

21 °) K₁ D₁ पार्थ, B₂ वाक्य — °) K₁ राजम
 त्तम; K₃ 'सत्तम — °) B D (except D₂) T₃ G₂
 शक्तोसि — °) B₁ कर्णं हतु, B₂- D₁ D₂ ३ ० 7 हतु कर्णं
 (for यत्नं कर्तुं). B (except B₂) D₁ D₂-३ ० 7 महाबल-
 S यथा (T₂ G₂ 'दा) त्व मा (for यथावलम्)

22 Before 22, M ins. युधिष्ठिर उवाच — °) K₃
 V₁ B D S एव (for एव) D₃ G₂ चापि T₂ ३ G₁ ३ स
 (for हि) T₁ कामो मे (by transp) — °) K₃ महारथ;
 B₂ 'रथ; S 'वल — °) B₂ रथं, D₃ यथा (for कथ) — °)
 B (except B₂) D₁ D₂ ३ ० 7 सत्तम, T₂ फल्गुन (for मे

कथं मन्वात्रणे कर्णं निहन्नादिति मे मतिः ॥ २२
 भूयश्चोवाच मतिमान्माधवो धर्मनन्दनम् ।
 युधिष्ठिरेमं वीभत्सुं त्वं सान्त्वयितुमर्हसि ।
 अनुजातुं च कर्णस्य वधायाद्य दुरात्मनः ॥ २३
 श्रुत्वा ह्ययमहं चैव त्वा कर्णशरपीडितम् ।
 प्रवृत्तिं ज्ञातुमायाताविह पाण्डवनन्दन ॥ २४
 दिष्टयासि राजन्निरुजो दिष्टया न ग्रहणं गतः ।
 परिसान्त्वय वीभत्सुं जयमाशाधि चानव ॥ २५
 युधिष्ठिर उवाच ।
 एहोहि पार्थ वीभत्सो मां परिष्वज पाण्डव ।
 वक्तव्यमुक्तोऽस्म्यहितं त्वया क्षान्तं च तन्मया ॥ २६
 अहं त्वामनुजानामि जहि कर्ण धनंजय ।

मन्युं च मा कृथाः पार्थ यन्मयोक्तोऽसि दारुणम् ॥ २७
 संजय उवाच ।
 ततो धनंजयो राजञ्छिरसा प्रणतस्तदा ।
 पादौ जग्राह पाणिभ्यां भ्रातुर्ज्येष्ठस्य मारिष ॥ २८
 समुत्थाप्य ततो राजा परिष्वज्य च पीडितम् ।
 मूध्रयुपाघ्राय चैवैनमिदं पुनरुवाच ह ॥ २९
 धनंजय महाबाहो मानितोऽस्मि दृढं त्वया ।
 माहात्म्यं विजयं चैव भूयः प्राप्नुहि शाश्वतम् ॥ ३०
 अर्जुन उवाच ।
 अद्य तं पापकर्माणं सानुव्रन्धं रणे शरैः ।
 नयाम्यन्तं समासाद्य राधेयं बलगर्वितम् ॥ ३१
 येन त्वं पीडितो वाणैर्दृढमायम्य कार्मुकम् ।

C १ ३५८
 B १ ७१ ३५
 K १ ७५ ३९

मति) T₁ s G M ह्यनादिति तथा (T₂ 'दा) जुंन — After 22, S (except T₂) ins .

737* एवमुक्तस्ततो राजन्यार्यो वचनमप्रवीत् ।
 [Cf. 35* T₁ M नय (for रानन्)]

— After the above, S (except T₂) reads 36^a-40^b followed by 742*

23 °) K₂ युधिष्ठिर. K₂ ह्यं, T₁ [अ]त्र, T₂ s G M [इ]ह (for [इ]न) K₂ भीमसु — °) B₂ s शाठयितुम् K₂ मात्वयितुमिदमर्हसि — °) K₁ अनुजातुं (sic), B₁₋₂ D₁ D₂ D₃ D₄ : T₁ G₂ 'जात (T₁ 'वर्ण); D₅ समुद्युत् K₂ D₂ हु, D₃ s हि (for च) — °) S (except T₂) वधायाद्य (T₂ 'व्य)

24 °) Ś₁ K₂ ह्यमह, B₂ D₂ D₃ : १ ह्यमहयं, B₂ [अ]घहमयं (sic) (for ह्यमह) K₂ D₂ s (marg sec m) श्रुत्वाहमनुंनश्चैव, S श्रुत्वा ह्यावा महामक्ये (G₂ M 'ने) — °) Ś₂ आयाते — °) Ś₂ ताविह पाण्डुनदन (sic), K₂ B₂ D₂ D₃ : १ : इहा (D₂ 'ह) या पाण्डु; V₁ इह ते पाण्डु

25 °) K₂ निरुद (sic), K₂ B₁ s : D₂ D₃ : १ T₂ न हतो, V₁ D₁ D₂ : T₁ s G₂ M निरुजो; D₂ कुदाली, G₁ निरुजो (for निरुजो) G₂ दिष्टया राजन्वजे (submetric) — °) K₁ दिष्टानि T₁ M₁ जु, Ca न (as in text) K₁ ग्राहण, Ca ग्रहण (as in text) B₂ तत; T₁ कृत, Ca गत (as in text) — °) B₁ s परिशातय K₂ T₂ भीमसु — °) K₂ आयादि, K₂ आयाधि, V₁ (marg) आसाद्य, D₁ D₁ s आशाधि (sic), S (except T₁) आशात् (for आशाधि) K₂ चा (for च) D₅ कर्णस्य नियनोद्यत

26 T₁ om 26^a-27^b with the ref. — °) K₁

पृष्टेति T₂ वीर (for पार्थ) — °) D₁ T₂ मा परिष्वज्य, T₂ G M परिष्वज्य च T₂ G₂ पाठव (G₂ 'व) D₅ समा-
 छिप्याव पाठव (sic) — °) Ś₁ K₁ s : [s]मि; T₂ [s]पि (for ऽस्मि) Ś₂ K₂ V₁ B D M हितं (for [अ]हित) — °) K₂ क्षातु, D₂ ह्यात (for क्षान्त) Ś K₂ s तन्मम, K₁ स मम (for तन्मया)

27 T₂ om 27^{ab} (cf v 1 26) — °) K₁ कर्ण — °) V₁ मन्युश्च K₁ पार्थो, D₅ वीर (for पार्थ) — °) K₁ दारुणान् — After 27, B₂ ins 738* and 739*

28 T₂ G₃ om. the ref. — °) G₂ राजा — °) K₂ शिरसि T₁ s G₂ s M पुन; G₁ पुर (for तदा) — °) G₁ स पुन (for पाणिभ्या) — °) T₂ M₂ : भारत (for मारिष)

29 °) K₂ V₁ B D S तमुत्थाप्य — °) T₂ M₂ पाठव, Ca पीडितम् (as in text) — °) D₁ [अ]पाघ्राय, D₂ [ट]प, T₁ चाघ्राय Ś K₁ s : मूर्ध्वव (Ś₂ 'वा) घ्रापय-
 चैव (K₁ 'नम्) — °) T₂ तत (for इद)

30 °) S K₁ s पा (K₁ प) रितो (for मानितो) — °) Ś K₁ s : V₁ D₁ s विजय, D₁ विजयश्च (for विजय) Ś₁ K₂ B D₂ D₃ s चैव, T₁ s G चापि — °) K₁ पुन (for भूय)

31 D₂ om, with the ref., from 31^a up to त्वं (in 32^a) M₂ : धनजय (for अर्जुन) — °) K₂ अद्य त्व, T₂ G₁ s तमद्य (by transp) — °) D₂ क्षितै (for रणे) — °) D₁ समासेन (for 'साद्य)

32 D₂ om येन त्व (of. v 1 31) — °) V₁ B₂ तादितो (for पीडितो) — °) S (except T₂) मृशम् (for दृढम्) K₁ आयस्य; D₂ आयास्य, Ca आयम्य (as

तस्याद्य कर्मणः कर्णः फलं प्राप्स्यति दारुणम् ॥ ३२
अद्य त्वामहमेप्यामि कर्णं हत्वा महीपते ।
सभाजयितुमाक्रन्दादिति सत्यं ब्रवीमि ते ॥ ३३
नाहत्वा विनिवर्तेऽहं कर्णमद्य रणाजिरात् ।
इति सत्येन ते पादौ स्पृशामि जगतीपते ॥ ३४

in text) — °) Ks कर्ण, Ds कर्ण; Gs कर्म (for कर्ण)
— °) Ks प्राप्स्यामि, B₁ s s Dn₁ Ds s 7 क्षाप्यति
33 °) D₂ यतस् (for अद्य) M₁ त्वस् Ks B₃ Dn₁
D₁ s 7 अनुपश्यामि, V₁ B₁ s s Dn₁ D₁ s s अनुया-
स्यामि, D₂ एव यास्यामि, D₃ अभियास्यामि; S उपयास्यामि
— °) D₃ हित्वा — °) Ks D₂ सभाजयंतम्; T₂ s G₁ s
°ये त्वाम् (for 'यितुम्) K₁ आक्रन्ताम्, T₂ 'दीर Cn c as
in text.

34 °) K₁ s विनिवर्तेय, Ks V₁ B D S 'वर्तिष्ये
— °) Ds (marg) राजन् (for अद्य) K₁ रणाजिरा,
V₁ B₁ s Dn₁ D₁ s T₁ 'जिरे, B₂ महारणात्; M₁ रणा-
जिरान् — °) S₂ सत्यं न — K₁ V₁ B (B₂ repeating
only lines 7-8 here) D (except Ds) S ins. after 34
B₂ (first time) after 27

738* संजय उवाच ।

इति ह्युवाण सुमना किरीटिन
युधिष्ठिर प्रोह वचो बृहत्तरम् ।
यशोऽक्षयं जीवितमीप्सितं ते
जयं सदा वीर्यमरिष्यं तदा ।
प्रयाहि वृद्धिं च दिशन्तु देवता [5]
यथाहमिच्छामि तवास्तु तत्तथा ।
प्रयाहि शीघ्रं जहि कर्णमाह्वे
पुरदरो वृत्र ह्वात्मबृद्धये ।

[(L 2) B₂ युधिष्ठिर D₂ s T₁ s G M बृहत्तरम् (D₂
'या), T₂ [S] भवत्तदा (for बृहत्तरम्) — (L 3) B₂ यशो
मय, T₂ शुभ्र यशो, G₂ यशो जगति (for यशोऽक्षय) G₂
[अ]क्षयम् (for जीवितम्) V₁ B₂ Dn₁ D₁ s इप्सितं च ते; D₂
अक्षयं च, S इप्सितं जय — (L 4) B₂ राज्यं तदा, T₁ s G
M सदा वल, T₂ वल सदा (for जय सदा) D₂ तेज सदैवाग्रम्
(for जय सदा वीर्यम्) B₂ s वैरिपरिष्य B₃ D₂ s च, B₁ s
तथा, Dn₁ D₁ s S शुभ्र (for तदा) — (L 5) B₂ प्रिय
तु, B₂ प्रियाति-, Dn₁ D₁ s T₁ G₁ M प्रियाभि-, D₂ शुभ्र च
(for प्रयाहि) T₂ सिद्धिं (for वृद्धिं) Dn₁ D₁ s तु (for च)
— (L 6) V₁ B₂ s Dn₁ D₁ s तथा तवास्तु तव; B तथा
तवास्तु, D₂ s T₂ s G M तथास्तु तव (T₂ G₁ s 'स्य)ते, T₂
तथास्तु देव ते — After line 6, B₂ (first time) ins. an

संजय उवाच ।

प्रसाद्य धर्मराजानं ग्रहयेनान्तरात्मना ।
पार्थः प्रोवाच गोविन्दं स्रतपुत्रवधोद्यतः ॥ ३५
कल्प्यतां च रथो भूयो युज्यन्तां च ह्योत्तमाः ।
आयुधानि च सर्वाणि सज्यन्तां वै महारथे ॥ ३६

addl colophon — (L 7) V₁ B (B₂ first time) Dn₁
D₁ s तृण, B₂ (second time) S कर्ण (for शीघ्र) G₁ ल्य
(for नहि) B₂ (second time) तृणन्; S शीघ्रन् (for
कर्णन्) ;— (L 8) Dn₁ D₂ पुरदरे B₂ (second time)
अर्पसिद्धये, Dn₁ D₂ आरमसि]

B₂ s cont.

739* रथे स्थित फाल्गुन केशवच्छे
रश्मिन्समादाय रणे प्रयातु ।
जहि त्वमघैव समेत्य कर्णं
दैत्यं यथा केशवो राजमघ्ये ।

[(L 1) B₂ स्थिते — (L 4) B₂ partly damaged]
— After the above, S₂ K V₁ B D S ins an
addl colophon [Day of Karna's Generalship S₂ K₁
द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy name M₁ युधिष्ठिरानुज्ञात
— Adhy no S₂ D₂ 52, B₁ 71, B₂ (second time)
D₁ 64, B₁ 70, B₂ 73, Dn₁ 82; D₂ 72, T₁ 83,
T₂ 78, T₃ G 80, M 79]

35 T₂ G₂ read 35^{ab} with the ref after 742*
— °) D₂ प्रकृष्टेन — For S version of 35^{cd}, cf. 737*

36 S (except T₂) reads 36^a-40^b after 737*
— °) K₂ s B (except B₂) D (except Dn₁) कल्पताः
T₁ G₁ अघैव; T₂ हन्येत, G₂ M हन्यते, G₃ अन्वेठद्
(for कल्प्यतां) S₂ K₂ s V₁ B D मे (for च) T₁ G₁
सारथे (G₁ 'थो), T₂ G₂ M द्वैरथे (T₂ 'थो), G₃ वै रथो
(for च रथो) T₂ सनह्यतां रथो भूयो — °) S₂ K₂ s
V₁ B₁ s s Dn₁ Dn₁ D₂ s 7 T₂ s G₁ M₁ युज्यतां T₂
G₃ वै (for च) D₂ T₂ ह्योत्तमान् (T₂ 'म); T₂
रथोत्तमे; G₃ ह्योत्तमे — After 36^{ab}, T₂ G₂ read 37
T₁ G₁ s M₂-s transp 36^{cd} and 37^{ab} — °) B₂ च
दिभ्यानि; D₂ समस्त्रानि (for च सर्वाणि) — °) K₂ s
B₁ s s Dn₁ D₂ सज्यतां, D₂ युज्यंतं; D₃ सज्यंतो, D₂
सभारतः; T₂ कल्प्यतां (hypermetric), T₂ G₁ s सज्य
(for सज्यन्तां). T₁ G₁ M सज्यंतु (for सज्यन्तां वै).
K₂ V₁ B₁ s s Dn₁ D₂-4.6-8 मे; T₂ च; T₂ G₁ s स्व (for
वै) S₁ K₁ s D₂ महारथा (D₂ 'थ), B₂ s 'रणे

उपावृत्ताश्च तुरगाः शिक्षिताश्चाश्वसादिनः ।
 रथोपकरणैः सर्वैरुपायान्तु त्वरान्विताः ॥ ३७
 एवमुक्ते महाराज फल्गुनेन महात्मना ।
 उवाच दारुकं कृष्णः कुरु सर्वं यथाव्रवीत् ।
 अर्जुनो भरतश्रेष्ठः श्रेष्ठः सर्वघनुष्मताम् ॥ ३८
 आज्ञस्तस्वथ कृष्णेन दारुको राजसत्तम ।
 योजयामास स रथं वैयार्घं शत्रुतापनम् ॥ ३९
 युक्तं तु रथमास्थाय दारुकेण महात्मना ।
 आपृच्छथ धर्मराजानं ब्राह्मणान्स्वस्ति वाच्य च ।

समङ्गलस्वस्त्ययनमारुरोह रथोत्तमम् ॥ ४०
 तस्य राजा महाप्राज्ञो धर्मराजो युधिष्ठिरः ।
 आशिषोऽयुङ्क्त परमा युक्ताः कर्णवर्धं प्रति ॥ ४१
 तं प्रयान्तं महेश्वासं दृष्ट्वा भूतानि भारत ।
 निहतं मेनिरे कर्णं पाण्डवेन महात्मना ॥ ४२
 वभूवुर्विमलाः सर्वा दिशो राजन्समन्ततः ।
 चापाश्च शतपत्राश्च क्रौञ्चाश्चैव जनेश्वर ।
 प्रदक्षिणमकुर्वन्त तदा वै पाण्डुनन्दनम् ॥ ४३
 बहवः पक्षिणो राजन्पुनामानः शुभाः शिवाः ।

C 5 2604
B 8 72. 12
K 8 76 5

37 T₁ G₁ 2 M₂₋₄ transp 36^{cd} and 37^{ab} T₈ G₂
 read 37 after 36^{ab}, T₈ reading 37^{ab} twice. — ^a)
 K₈ T₂ उपवृत्ताश्च — ^b) B D M चाश्व(B₁ 'स्म)सादिभि ,
 T (T₈ both times) G चापि (T₂ च स्त्र) सादिभि — ^c)
 Ś₂ K_{1.4} V₁ D₁ D₁ 5 6 8 T₂ रथोपकरणै V₁ B₂₋₅ D₁
 D₁ 5 6 8 सजैर्, B₁ D₂₋₁ सज्ञा, D₁ सज्ञ (for सर्वैर्)
 — ^d) Ś₂ K₁ उपाया(Ś₂ 'य)तु, D₀ अभियातु, T₂ अतु
 B₁ स्वदान्विता T₁ सद्यो निर्यातु मे रथ , T₈ G सत्वरं (G₂
 सज्जन्यो) यातु मे रथ , M सचरन्त्या (M₁ also *inf lin*
 संत्वर या)तु मे रथ (sic) — After 37, N T₂ ins

740* प्रयातौ त्वोऽथ गोविन्द सूतपुत्रजिघांसया ।

[Ś₂ प्रयाता स्वथ, K₈ D₈ 'तौ त्वो(D₈ त्वा)थ, K₁ B₂
 D₁ D₂ 4 6 7 'हि त्रिभि, V₁ B₁ 2 4 'गोरन्व(V₁ 'तस्या)थ,
 B₂ प्रयतस्वाथ, D₂ प्रयतोषथ, T₂ प्रयतो त्वाथ D₁ गोविन्द]

38 ^a) K₈ B D T G₁ 8 M₁ उक्ते — ^b) Some
 MSS फाल्गुनेन, B₁ 4 पाण्डवेन K₁ महात्मन — ^c) M₁
 (*inf lin*) घावन (for दारुकं) D₁ कृष्ण — ^d) M₁
 कुरु K₈ 4 D₁ D₁ सर्वं (for सर्वं) B₁ तथा; S
 (except T₂) यद् (for यया) — ^e) K₁ V₁ B_{1.5} D₁
 D₂ 7 T₁ 8 G₂ M₈ भरतश्रेष्ठ — ^f) D₁ सर्वमध्ये (for
 श्रेष्ठ सर्व-) D. घनुष्मत्

39 ^b) K₁ राजसत्तम; T₂ 'सत्तमं — ^c) T₈ G₁ 8
 M च (for स) — ^d) D₁ शत्रुतापन , T₁ M₂₋₄ 'घात(T₁
 'ति)नं, G₁ 'पातनं — After 39, V₁ B (except B₁) D
 (except D₂ 8) ins

741* सज्ञ निवेदयामास पाण्डवस्य महात्मन ।

40 ^a) D₈ युक्तं तं; G₂ यत्तं तु (for युक्तं तु) K₈
 B₂₋₁ D₁ D₂₋₁ 6 7 युक्तं तु तं रथं दृष्ट्वा; T₂ सजीकृत रथं
 दृष्ट्वा — After 40^{ab}, S (except T₂) ins

742* उपस्थित रथ दृष्ट्वा पद्मनाभो रणान्तकृत् ।

— After the above, T₈ G₂ read 35^{ab} with the ref.
 — ^a) V₁ B₂ 8 D₁ D₈ आमस्य, D₁ आमस्र, D 8
 अ(D₈ आ)पृच्छद् Ś K₁ 2 4 धर्मराजं च (for 'राजानं)

S (except T₂) सपूज्य देवता सर्वा — ^a) T₁ ब्राह्मणा ,
 M₁ ब्रह्मणा Ś K_{1.2} 4 स्वस्ति वाच्य(Ś₂ 'ना)न्, V₁ D₀
 अग्नि(D₀ स्वस्ति)वाच्य च — ^b) K₈ B₁ 4 D₁ D₂₋₁ 6-8
 सु(D₈ स)मंगल(D₀ 'ल-, D₁ 'ल) स्वस्त्ययनम्, V₁ B₂ 8 5
 D₁ D₁ 5 T₂ G₂ कृतमंगलस्वस्त्ययन (V₁ B₂ G₂ 'नम्, D₁
 D₁ 5 'ना) (hypermetric), T_{1.8} G₁ 8 M कृतमंगलकल्याण
 (T₁ 2 G₂ 'णम्) G₂ cites सुमंगल; C₀ मंगलं — ^f)
 Ś₂ आरुरोहे T₈ G रथ तदा (for रथोत्तमम्)

41 ^a) V₁ B₂ D₁ D₁ 5 राजन्, B₂ राजो (for राजा)
 B₂ महाराजो — ^b) T₂ M₁ धर्मपुत्रो — ^c) K₂
 D₁ D₁ [S]युक्त-, K₄ (sio) [S]युक्त (for ऽयुङ्क्त)
 B D₁ D₈ 4 7 सतत , D_{1.2} परमो (D₂ 'मा) S
 (except T₂) आशिष (T₈ G₂ 8 'प) परमा युक्त (G₂
 यत्ता; M₁ युक्ता, M₂₋₄ युक्त) — ^d) Ś K₁ 4 युक्त-, B
 D₁ D₂₋₁ 7 T₂ प्रायाद्, T₁ 8 G₂ M₂₋₄ युक्त, G₁ 2 युक्ता,
 M₁ युक्त- (for युक्ता) B (except B₂) D₁ D₂₋₁ 7 G₂
 M कर्णरथ, T₈ G₂ वर्णवध (for कर्ण)

42 ^a) K₁ D₅ 8 स(D₅ स-)प्रयातं, B₁ 5 D₁ D₂₋₁ 6 7
 तमापांत, D₁ D₁ सप्रयात, T₁ 8 प्रयातं त (by transp)
 T₂ महाबाहु — ^b) Ś₂ (*sup lin*) मेनिरे (for भारत)
 — ^c) Ś K₁ 2 4 समरे (for मेनिरे)

43 ^a) B₂ विमना D₂ S राजन् (for सर्वा) — ^b)
 S (except G₁) सर्वा (for राजन्) D₂ दिशोय
 विदिशस्तथा — ^c) Ś₂ चाशाश्च; K₂ T₂ मा(T₂ छा)याश्च,
 B₁ 2 ता(B₂ चा)साश्च, D₁ (marg) भासाश्च, D₈ चाषा च
 (by corr वाचश्च), G₂ एषाश्च (for चापाश्च) D₂ 8
 सि(D₂ स)तपत्राश्च, T₁ शतपु — ^d) K₃ श्रौताश्, D₈
 क्रौंचाश् D₈ चोच्चैर्, S (except T₂) चापि (for चैव)
 K₁ जनेश्वर, D₈ 'श्वर — ^e) D₁ प्रदक्षिणाम् G₂ प्रकुर्वत
 — ^f) D₁ D₅ स्त्रे (for त्रै) D₅ (also as in text)
 पाण्डुनन्दनौ S पाण्डव पाण्डुपूर्वज
 44 ^b) D₁ D₁ 5 6 पुद्गामाना.. D₁ D₁ 2 5 T₁ 8

त्वरयन्तोऽर्जुनं युद्धे हृष्टरूपा ववाशिरि ॥ ४४
 कङ्का गृध्रा वडाश्रैव वायसाश्च विशां पते ।
 अग्रतस्तस्य गच्छन्ति भक्ष्यहेतोर्भयानकाः ॥ ४५
 निमित्तानि च धन्यानि पार्थस्य प्रशशंसिरे ।
 विनाशमरिसैन्यानां कर्णस्य च वधं तथा ॥ ४६
 प्रयातस्याथ पार्थस्य महान्स्वेदो व्यजायत ।
 चिन्ता च विपुला जज्ञे कथं न्वेतद्भविष्यति ॥ ४७
 ततो गाण्डीवधन्वानमब्रवीन्मधुसूदनः ।
 दृष्ट्वा पार्थं तदायस्तं चिन्तापरिगतं तदा ॥ ४८

G2 s M शिवा शुभा (by transp) — °) G2 स्वरवतो
 T2 [S]र्जुन B1 Da1 D1 s T1 2 G1 सख्ये; T8 G2 सवे,
 G2 खे च, M सखे (for युद्धे). — °) V1 B2 Da1 D1 s
 S सप्रहृष्टा (for हृष्टरूपा) D8 चकासिरे, D2 प्रकाशिरि
 (for ववाशिरि)

45 °) D1 गृध्रकंका; T1 G1.2 कंका गृध्र- Ś2 K1 4
 वडाश्रैव, K8 V1 B1-4 Dn1 D2 4 0 7 स (D6 पि)का श्येना,
 B6 वलाश्रैव, Da1 D1 s वला श्येना, D2 शिवाश्रैव; S वळा
 (for घडा) — °) S अ(G1 आ)गच्छन्नग्रतस्तस्य — °)
 K8 B (except B8) Dn1 D2-1 2 7 मांसहेतोर्, V1 Da1
 D1 s G2 M मसू D2 भयानया

46 °) Ś2 चान्यानि, Co धन्यानि (as in text) D6
 S ध(T1 2 अ-, G1 या)न्यानि च निमित्तानि — °) K4
 प्रशशंसिरे; B8 [अ]भिशाशंसिरे K8 B1 s D4 0 7 S
 पादवस्य श(D4 प्र-, T2 च)शंसिरे; Dn1 D8 पार्थिवस्य प्रश
 Ca cites शशंसिरे — °) S (except T2) अरिसेनाया
 (T1 *यां) — °) K8 निघ्न (for च वध) K8 B1 4
 Dn1 D2 4 0 7 अति, B5 D2 8 तदा (for तथा) — After
 46, G1 M ins

743* निमित्तानि च शुभ्राणि रुतं च मृगपक्षिणाम् ।

[G1 नृत् (for रुत)]

47 T1 om) 47-48 T2 G2 om 47 — °) K8
 [अ]पि, D8 च, T8 G1 s M हि (for [अ]य) — °) Ś
 K2 4 ह्यायत, K1 T8 G1.8 M1 s [S]भ्यजा. — °) V1
 यज्ञे, S तीमा (for जज्ञे) — °) K1 s 4 Ca स्वेतद्, B1.2 4 s
 Dn1 D2-4.7 चेद्, B8 Da1 D1.8 s T8 G1 s M Co एतद्
 (for न्वेतद्) K1 भवेदिति

— After 47, T2 G1 s ins

744* विपण्णं तु ततो ज्ञात्वा सन्यसाचिनमच्युत ।
 संघोदयति तेजस्वी मधुहा वानरध्वजम् ।

गाण्डीवधन्वन्संग्रामे ये त्वया धनुषा जिताः ।
 न तेषां मानुषो जेता त्वदन्य इह विद्यते ॥ ४९
 दृष्टा हि बहवः शूराः शक्रतुल्यपराक्रमाः ।
 त्वां प्राप्य समरे वीरं ये गताः परमां गतिम् ॥ ५०
 को हि द्रोणं च भीष्मं च भगदत्तं च मारिष ।
 विन्दानुविन्दावावन्त्यौ काम्बोजं च सुदक्षिणम् ५१
 श्रुतायुषं महावीर्यमच्युतायुषमेव च ।
 प्रत्युद्रम्य भवेत्क्षमी यो न स्यात्त्वमिव क्षमी ॥ ५२
 तव हस्त्राणि दिव्यानि लाघवं बलमेव च ।

48 T1 om 48 (cf v 1 47) D6 transp 45³ and
 48² — °) D8 गांजीवधन्वानम् D8 गांजीवधन्वानमित्
 (for 48²) G2 धन्त्रयमयोवाच भगवान्देवकीसुत- — B1
 T1.2 G2 om. 48² — °) K2 lacuna for तदायस्य Ca
 आपसं; Co अपस्त (for आपसं) K8 तथावन्त्य; V1 M1-4
 तदा यात, B (B8 om) Dn1 D2-4 7 T8 G1.8 M1 तथा
 यांतं. D8 च तु दृष्ट्वा तथा पार्थ — °) M1 तथा (for तदा)
 D6 चिंतासुपगत तथा

49 Before 49, Ś K2-4 V1 Da1 D1-3 ins वासुदेव
 उवाच, K1 श्रीकृष्ण उवाच; Dn1 वासुदेवाय नम — °)
 K8 धनुषो (for धनुषा) T1 [अ]जिता — °) Ś2 मानुषे,
 T2 धनुषा (for मानुषो)

50 °) K2 D8 (before corr) दृष्ट्वा, S (except T2)
 एते (for दृष्ट्वा) V1 B2 Da1 D1 s मे (for हि) T2
 वीरा — °) Ś2 K4 शतक्रतुपराक्रमा, T1 2 M1 शक्र-
 तुल्या महारथा — °) B1 त, M1 खं (for त्वा) K8
 V1 B2 D2 s शूरं, B1 2-5 Dn1 D2 4 0 7 शूरा, Da1 D1 s
 शूरः S पार्थ (G2 *थम्) (for वीरं) — °) T G1.8 M
 प्रयाता, G2 आगता (for ये गता)

51 °) K4 D8 transp द्रोण and भीष्म B2 बले
 (hypermetric) (for the first च) — °) T1 सगर्वत
 D2 च सैधव, T1.8 G2 s M जयद्रथं, T2 च भारत (also
 च पांडव), G1 धन्त्रयं (for च मारिष) — °) Da1 D1 s
 आवं(Da1 *वा)सो — °) Some MSS कामोजं

52 °) K4 श्रुत्वायुषं, B1 Da1 D1.8 श्रुत्वायुष S
 श्रुतायुं चाश्रु(M2-4 *च्यु)तायुं च — °) Da1 D1 s
 अच्युतायुषम्, D6 *मिपम् S शतायुं च महारथ — °) T1
 प्रत्युद्रम्य — °) M2 4 हि, M8 ह (for न) T1.8 G1.8
 M त्वद्विध, G2 तु विधि (for स्वमिव) K8 B D M2
 प्रभो; T G M2-4 प्रसु (for क्षमी)

53 °) S अस्त्राणि तव दिव्यानि. — °) Ś2 भयम्; Ca

वेधः पातश्च लक्षश्च योगश्चैव तवारुन ।
 असंमोहश्च युद्धेषु विज्ञानस्य च संनतिः ॥ ५३
 भवान्देवासुरान्सर्वान्हन्यात्सहचराचरान् ।
 पृथिव्यां हि रणे पार्थ न योद्धा त्वत्समः पुमान् ॥ ५४
 धनुर्ग्रहा हि ये केचित्क्षत्रिया युद्धदुर्मदाः ।
 आ देवात्त्वत्समं तेषां न पश्यामि शृणोमि वा ॥ ५५

यत् (as in text) — B₁ & D₁ D₂ & 1 transp 53^{cd}
 and 53^{ef} — °) D₂ व्यध पतश्च (sic), S (except T₁)
 वेध (T₂ G₁ 2 वेध, T₂ G₂ वेध, M₁ वध) पात च Ca o
 cite वेध and पात S: लक्षश्च; K₂ D₁ 2 M लक्षं च,
 V₁ B D₁ D₁ लक्षे(B₂ 'क्ष्ये)षु, D₁ D₂-s 2 T₂ 2 G
 लक्षं (D₂ 4 'क्ष्ये) च, D₂ लक्षेषु, T₁ लक्षस्य (for लक्षश्च)
 — °) D₂ योगश्चैव, T G M₁ 4 लघुता च Ca cites लक्ष्यं
 and योग K₂ V₁ B₁ s 2 D₁ D₁ 2 : 2 M₁ 4 तवारुन
 M₁ 2 भारता लघुतां न — °) M₁ रमो भोहश्च, Ca o
 असंमो (as in text) T₁ 2 G M तया युद्धे, T₂ च युद्धे
 तु — °) T₁ G₁ 2 धनुर्ग्रहं(G₁ 'क्ष्ये)षु (for विज्ञानस्य
 च) V₁ तु (for च) D₁ D₁ 2 T₂ G₁ सतति Ca
 ज्ञानस्य च समुति

54 °) K₂ V₁ B D S भवान्देवान्सर्वान् — °)
 B₁ D₁ D₂ निह्न्यात्स, D₂ हन्याद्दे स, M₁ 'स्वर्वां (for
 (for 'स्वह-) D₁ -चरान्वरान् (for -चराचरान्) T G₁ 2
 M₂-4 हन्यात्स(T₂ G₁ 2 हन्या स)र्वांश्च राक्षसान्, G₂
 धन्यांश्च सर्वराक्षसान् — °) D₁ D₂ 4 1 तु (for हि)
 — °) K₂ योधस् (for योद्धा) D₂ पुन (for पुमान्) S
 स्वरममो नास्ति (T₂ नैव) विक्रमे — M₂-1 ins after 54
 T G after 56

745* न चामिमुखात्ते वाच्यो भवानेतद्दृष्टो मया ।
 मानितस्य महादर्पो भविष्यति रणेऽर्जुन ।
 अवश्यमेव वक्तव्यमतस्त्वा प्रथवीन्यहम् ।

[(L 1) T₁ 2 G₁ 2 प्रमुखात्ते (for [अ]मिमु) G₂ वास्य
 (for वाच्यो) T₂ तच्छ (for एतच्छ) — (L 2) T₂ G₂
 महान्दर्पो G₂ मानिन सुमहादर्पो, M₂-4 आहिता सुमहान्दर्पो
 (for the prior half) — (L 3) T₂ G₁ 2 वाच्य मे (for
 वक्तव्यम्) T₁ 2 G₁ 2 एतत्त्वा, T₂ G₁ 2 तेन त्वां (for अतस्त्वां).]
 T₂ 2 G₂ M₂-1 cont T₁ G₁ 2 ins after 58

746* अविमानाश्च तेनात्मा मन्तव्यो वै कथंचन ।
 जीवमाने रणे कर्णे सूतपुत्रे महारथे ।

[(L 1) T₂ अविमानाश्च (for अति*)]
 T₁ G₁ 2 cont : N T₂ 2 G₂ M₁ ins after 58

747* बहुनात्र किमुक्तेन सक्षेपाच्छृणु पाण्डव ।

ब्रह्मणा च प्रजाः सृष्टा गाण्डीवं च महाद्भुतम् ।
 येन त्वं युष्यसे पार्थ तस्मान्नास्ति त्वया समः ॥ ५६
 अवश्यं तु मया वाच्यं यत्पथ्यं तव पाण्डव ।
 मावमंस्था महाबाहो कर्णमाहवशोभिनम् ॥ ५७
 कर्णो हि बलवान्धृष्टः कृतास्त्रश्च महारथः ।

C 8 3619
 B 8 72 26
 K 8 76 20

स्वत्सम त्वद्विदिष्टि वा कर्णं मन्ये महारथम् ।
 परम यत्नमास्थाय त्वया वच्यो महाहवे ।

[T₁ 2 G M₂ om line 1 — (L 1) B₂ D₁ D₁ 2
 तु (for [अ]त्र) — (L 2) S K₁ न, K₂ तु, K₃ च (for
 वा) K₁ कर्णमन्ये, D₁ D₁ 2 मन्ये कर्णं (by transp), M₁
 कर्णेनाह V₁ B₂ 2 D₁ D₁ D₁ 2 4 2 2 महाहव, T₁ 2 G
 M₁ परंतप (for महारथम्) — (L 3) D₁ पर (sub
 metric), T₁ 2 G अवश्य, M₁ स पर (for परम्) T₂ पर
 यत्न समास्थाय (for the prior half) D₂ यथा (for त्वया)
 K₁ वध्ये B₁ महारथे]

T₂ G cont. T₁ 2 M ins after 62

748* न हि कर्णं रणे प्राप्य शक्तो हि स्यात्पुरवर ।
 क्षेमी प्रत्यागमेत्पार्थ सादशोऽस्य पराक्रम ।
 स्वां तु प्राप्य महारथे यत्नवानपि भारत ।
 निवर्तेत रणात्कर्णं इति मे धीयते मति ।

[(L 1) T₁ G₂ समामाच (for रणे प्राप्य) M₂-1 [S]पि
 (for the second हि) — (L 2) G₂ प्रत्युद्गमेत्, M₂-1
 प्रत्यागमे — (L 4) G₂ निश्चित (for धीयते)]

55 °) S₂ K₁ धनुर्ग्रहा, K₂ 'पार्था, B D₁ D₁-1 2 2
 'र्मां(D₁ 'ग्रा)हा, D₁ D₂ 'र्मां D₂ S धनुर्गृह्णति (for
 'ग्रहा हि) D₂ च (for हि) — °) S क्षत्रिया सुवि भारत
 — °) K₂ D₂ आ देहात्, B₂ आ देवात्, D₁ D₁ 2 2 आदेव
 (D₂ 'वान्); S आत्मन(M₂-1 'नो)स् (for आ देवात्)
 V₁ स्व सम, S तु (M त्व) सम (for स्वत्सम) — °) B₂ 2
 D₁ D₁ T₁ च (for चा)

56 °) G₂ ब्रह्मणा S₂ K₂ यत्, T₁ या, T₂ 2 G M₁
 हि (for च) K₂ सृष्टा — °) D₂ गाजीय S₂ महाद्युति,
 B₁ 'धनु, B₂ 2 D₁ D₂-1 2 2 महद्भु, S धनुर्वर — °)
 S तेन (for येन) T₁ 2 G M₁ सेनां, M₂-4 सेनास् (for
 पार्थ) — °) D₂ S समस्त्वया (by transp) — After
 56, T₁ G₁ 2 ins 745*, T₂ 2 G₂ ins 745* and 746*

57 T₁ 2 G M₁ om 57 T₂ om. 57^{ab} — °)
 B₂ च; D₂ हि (for तु) D₁ D₁ 2 त्वया — °) S₂ K₂
 स्वयि (for तव) K₂ पांडवं

58 T₁ M read 58 after 62^{ab}, T₂ G after 62

कृती च चित्रयोधी च देशे काले च कोविदः ॥ ५८
तेजसा वह्निसदृशो वायुवेगसमो जवे ।
अन्तकप्रतिमः क्रोधे सिंहसंहननो बली ॥ ५९
अयोरतिर्महाबाहुर्व्यूढोरस्कः सुदुर्जयः ।
अतिमानी च शूरश्च प्रवीरः प्रियदर्शनः ॥ ६०
सर्वैर्योधगुणैर्युक्तो मित्राणामभयंकरः ।
सततं पाण्डवद्वेषी धार्तराष्ट्रहिते रतः ॥ ६१
सर्वैरवध्यो राधेयो देवैरपि सवासवैः ।

ऋते त्वामिति मे बुद्धिस्त्वमद्य जहि सूतजम् ॥ ६२
देवैरपि हि संयत्तैर्विभ्रद्भिर्मांसशोणितम् ।
अशक्यः समरे जेतुं सर्वैरपि युयुत्सुभिः ॥ ६३
दुरात्मानं पापमतिं नृशंसं
दुष्टप्रज्ञं पाण्डवेषु नित्यम् ।
हीनस्वार्थं पाण्डवैर्विरोधे
हत्वा कर्णं धिष्टितार्यो भवाद्य ॥ ६४

— ^a) Ś K₂ ४ छट्, K₃ V₁ B D M दस, T₂ दुष्ट (for छट्) — ^b) G₂ कृतास्त्रस्य K₁ B₂ D₁ ५ S (except M₁) महाप्रल (K₁ 'ला), K₁ 'रथ — ^c) T₂ ऋतेषु (for कृती च) Ca oites कृती (as in text) D₀ चित्रयोद्धा — ^d) Ś₂ देशकाले च, K₃ V₁ B D S देशकालस्य — After 58, N T₂ M₁ ins 747*, T₁ ins 746* and 747*, T₃ G₂ ins 747* and 748*, G₁ २ ins. 746*, 747* and 748*

59 ^a) Ś K₁ २ ४ D₀ वह्निसकाशो, S (except T₂) ह्यभिसदृशो — ^b) B₂ २ ५ D₁ D₁ ५ T₁ ३ G M कोपे, T₂ युद्धे (for क्रोधे) — ^d) D₀ S वज्र- (for सिंह-) Ś K₁ २ ४ जवे, D₂ युवा, D₀ (marg) S बले (for बली)

60 ^a) K₄ आयोरत्रिर्, V₁ B₂ ४ अत्यरतिर्, B₁ D₁ D₂-४ ७ अष्ट*, T₁ ३ G₁ ३ M अष्टा*, T₂ उदारधीर्, G₂ अष्टारातिर् (for अयोरत्रिर्) Ś₂ महाबाहो — ^b) K₁ ३ V₁ B D₁ D₂ ४ ७ ३ S अभिमानी — ^d) D₀ शुभदर्शन

61 ^a) K₁ V₁ B (except B₂) D₁ D₂ ४ ७ ३ सर्वैः; K₄ सर्वै — ^b) S (except T₂) पाण्डवद्वेषा — After 61, T₂ ins

749* न भीषये त्वा पार्थाह हर्षं संजनयामि ते ।

62 ^a) G₁ न च सर्वैरवध्यो हि — After 62^a, T₁ reads 58, followed by 746* and 747*, M₁ reads 58, followed by 747*, M₂-४ read 58 — ^b) D₁ कृते, G₂ जितस् (for ऋते) T₁ ३ G त्वयेति — ^d) K₃ V₁ B₂ D₁ D₁ ५ ५ S तम्, B₁ ३-५ D₁ D₂ ४ ७ तद् (for त्वम्) S भारत (for सूतजम्) — After 62, T₁ २ M ins 748*, T₃ G₂ read 58, followed by 747* and 748*, G₁ २ read 58, followed by 746*, 747* and 748*

63 ^a) D₁ ७ मपत्रैर् — ^b) K₄ अदाक् V₁ D₁ D₁ ५ तु रणे, B₁ ३-५ D₁ D₂ ४ ७ स रयो, B₂ म रणे, D₀ म रथी (for समरे) — ^d) D₁ D₁ ५ देवैर् (for सर्वैर्) — For 63, S subst .

750* देवैरपि हि संरन्ध्रे सवलोकेश्वरैरपि ।

अशक्य त रणे मन्ये सर्वैरपि युयुत्सुभिः ।

[(L 1) M₂-४ [३] ह (for हि) G₂ गधर्व (for संरन्ध्रे) T₁ सर्वलोकेश्वरेश्वरै, T₂ 'श्वरै श्वरै (for the posterior half)]

64 ^a) B (except B₂) D₁ D₂-४ ६ ७ S पापवृत्त (for 'मतिं) B₂ प्रहृष्ट, D₂ (also as in text) च क्रूर (for नृशंसं) — ^b) B₁ दुष्टप्रज्ञ, T G₁ ३ M दुरात्मान, G₂ दुष्टायुध (for दुष्टप्रज्ञं) D₂ पाण्डवेषु — ^c) V₁ B₂ हीनप्रज्ञ, D₁ D₁ ५ 'प्रतिज्ञ, D₁ 'स्वार्थं, D₁ 'श्रायं, S सुयोधनार्य (for हीनस्वार्थं) V₁ B₂ D₁ D₁ ५ पाण्डवाना (for 'वेयैर्) K₁ विरोध, V₁ B₂ D₁ D₁ ५ विनाशे, S विरुद्ध (for विरोधे) — ^d) V₁ B D₁ D₁ D₁-५ ७ ३ T₁ Ca ० निश्चितार्यो, D₀ सुदि — After 64, N T₂ ins..

751* त सूत्रपुत्र रथिनां वरिष्ठं

निष्कालिक कालवश नयाद्य ।

[(L 1) B₁ वरिष्ठ, B₂ वरिष्ठ — (L 2) D₂ निष्कालिकं; D₀ निष्कालिक, D₀ निष्काल (marg 'ली) क, T₂ वीर्यधिक; Ca. c निष्कालिक]

D₁ cont.

752* त सूतपुत्र रथिना वरिष्ठं

हत्वा प्रीतिं धर्मराजे कुरुष्व ।

जानामि ते पार्यं वीर्यं यथाब-

हुर्वारणीय च सुरासुरैश्च ।

D₁ cont Ś K V₁ B D₁ D₁-३ T₂ ins after 751*

753* सद्रावजानाति हि पाण्डुपुत्रा-

नसौ दर्पात्सूतपुत्रो दुरात्मा ।

[(L 1) Ś K₁ २ ४ स चापि जानाति, K₃ सदा च जा' D₁ D₁ ५ om. हि — (L 2) Ś K₃ असोदर्याव (K₂ 'न), K₁ ४ असोदर्या (K₄ 'यां), D₀ मुनाबले, T₂ दर्पान्वित (for अर्षो दर्पाव) K₁ सर्वपुत्रो K₁ महात्मा]

वीरं मन्यत आत्मानं येन पापः सुयोधनः ।

| तमद्य मूलं पापाना जय सौतिं धनंजय ॥ ६५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥

५१

संजय उवाच ।

ततः पुनरमेयात्मा केशवोऽर्जुनमब्रवीत् ।
कृतसंकल्पमायस्तं वधे कर्णस्य सर्वशः ॥ १
अद्य सप्तदशाहानि वर्तमानस्य भारत ।
विनाशस्यातिघोरस्य नरवारणवाजिनाम् ॥ २
भूत्वा हि विपुला सेना तावकानां परैः सह ।

अन्योन्यं समरे प्राप्य किञ्चिच्छेषा विशां पते ॥ ३
भूत्वा हि कौरवाः पार्थ प्रभृतगजवाजिनः ।
त्वां वै शत्रुं समासाद्य विनष्टा रणमूर्धनि ॥ ४
एते च सर्वे पाञ्चालाः सृञ्जयाश्च सहान्वयाः ।
त्वां समासाद्य दुर्धर्षं पाण्डवाश्च व्यवस्थिताः ॥ ५
पाञ्चालैः पाण्डवैर्मत्स्यैः कारूपैश्चेदिकेकयैः ।

C 8 3629
B 8 73 6
K 8 77 6

65 °) Ś: वीरः K: V: B₁₋₃ D₁ s s s वीरव
(D: यंवा, D: 'रव'मन्यतेऽमान, B: D₁ D₂ s e r
आमान मन्यते वीर, S अधिक (T₁ कृपायं, M₁ वीर्याधीक
[hypermetric]) मन्यतेऽमान — °) K: V: B D जहि
(for जय) V: सूत (for सौति) S जहि कर्णमर्दिन
— After 65, N T: ins..

754* खड्गजिह्व धनुरास्य शरदष्ट वरन्विनम् ।
धर्मं पुरुषदारुणं जहि कर्णं धनजय ।
अहं स्वामनुजानामि धीर्येण च बलेन च ।
जहि कर्णं रणे शूरं नावहमिव केसरी ।
यस्य धीर्येण वीर्यं ते घातंराष्ट्रोऽत्रमन्यते । [5]
तमद्य पार्यं मप्रामे कर्णं वैकर्तनं जहि ।

[D: om line 1 — (L 1) T: धनुर्वक्त्र (for 'रास्य) Ś
K₁ s s धनुरास्य खड्गजिह्व (for the prior half) — (L 2)
T: दष्ट (for दष्ट) D: पुन्यशार्दूल K: र्णं धनजय
— (L 3) T: अमि- (for अनु-) — (L 4) D₁ मातगवन्
(hypermetric) — (L 5) V₁ D₁ D₁ s ते नित्य, B:
शौर्येण, T: वीर्यं हि (for वीर्यं ते) Ś: K: घातंराष्ट्रे (K: 'श्री'
T: [s]मिमन्यते — (L 6) D: जहि (for पार्यं)]

Colophon — Day of Karna's Generalship Ś: K:
द्वितीय(K: 'ये)युद्धदिवसे — Adhya nam: M₁ अर्जुन-
प्रशंसा — Adhy no (figures, words or both)
Ś: 52; B₁ 72, B₂ D₁ 5, B₃ 74, D₁ 83, T₁ s
G 81, T₂ 79, M 80

51

1 D: om. from 1' up to नरवा (in 2^d) — °) V₁
B D₁ D₁ D₂ s e r S आयातं (M₁ s 'यत्त) (for

मायस्त) — °) B₁ s s D₁ D₂ s e r S भारत, B₂ D:
मर्तत (for सर्वश)

2 D: om up to नरवा (in 2^d) (of v 1 1) — °)
B: S नित्यदा (for भारत) — °) S [अ]स्य (for
[अ]ति-)

3 °) Ś: भूत्वा, G: नृत्या (for भूत्वा) S च (for
हि) K₁ T₁ विपुला, B₃ बहुला; D: (marg as in text)
मकला (for विपुला) T₁ शैला (for सेना) — °) G:
महाचक्रं (for परै सह) — °) B (except B₃) D₁
D₂ s e r समर, D: मरण (for समरे) — °) Ś: केचित्
T: G₁ s महाहवे, M₂ s महाभये (for विशा पते)

4 °) D₁ D₁ वै (for हि) D: सर्वे (for पार्थ)
— °) Ś: त्व (for त्वा) Ś: K: B: D: T: हि (for
वै) V₁ B: D₁ D₁ s s शूर, B: पार्यं, D: दक्ष (for
शत्रु) S (except T₂) विनष्टास्त्वां स(G₁ 'स्वर'सामाद्य
— K: om (hapl.) from 4^d up to समासाद्य (in 5°)
— °) D₁ विनिष्टा; D: प्रणष्टा (for विनष्टा) S (except
T₂) विक्रिपत महद्भु

5 K: om up to समासाद्य (in 5°) (of. v 1 4)
— °) B₁ s एतच्च, G: कर्णे (for एते) V₁ B₂ s D₁
D₁ s s e s M तु, B₁ s D₁ D₂ s e r ते (for च) V₁ B
D S पृथिवीपाला (for सर्वे पाञ्चाला) — °) D₁ सज
याश्च (for सृञ्ज) K: T: G: सह स्वया, B₁ s D₁ D₁ s r
समागता; B₂ सहानुगा, B: D: G: महारथा, T: G:
महान्वया — °) B: दुर्धर्षा S त्वा समाश्रित्य (G:
'साद्य) वधंते

6 °) Ś: पचलं B: मास्यै, T: मर्दे, T₁ s G₂ s
मास्यै (for मत्स्यै) — °) Ś: B₁ s D₁ D₁ s s 1

त्वया गुप्तैरमित्रघ्न कृतः शत्रुगणक्षयः ॥ ६
को हि शक्तो रणे जेतुं कौरवांस्तात संगतान् ।
अन्यत्र पाण्डवान्युद्धे त्वया गुप्तान्महारथान् ॥ ७
त्वं हि शक्तो रणे जेतुं ससुरासुरमानुपान् ।
त्रील्लोकान्समग्रमुक्त्वात्किं पुनः कौरवं बलम् ॥ ८
भगदत्तं हि राजानं कोऽन्यः शक्तस्त्वया विना ।
जेतुं पुरुषशार्दूल योऽपि स्याद्वासवोपमः ॥ ९
तथेमां विपुलां सेनां गुप्तां पार्थ त्वयानघ ।
न शेकुः पार्थिवाः सर्वे चक्षुर्भिरभिवीक्षितुम् ॥ १०

तथैव सततं पार्थ रक्षिताभ्यां त्वया रणे ।
धृष्टद्युम्नश्चिखण्डिभ्यां भीष्मद्रोणौ निपातितौ ॥ ११
को हि शक्तो रणे पार्थ पाञ्चालानां महारथौ ।
भीष्मद्रोणौ युधा जेतुं शक्रतुल्यपराक्रमौ ॥ १२
को हि शांतनवं संख्ये द्रोणं वैकर्तनं कृपम् ।
द्रौणिं च सौमदत्तिं च कृतवर्माणमेव च ।
सैन्धवं मद्रराजं च राजानं च सुयोधनम् ॥ १३
वीरान्कृतास्त्रान्समरे सर्वानेवानुवर्तिनः ।
अक्षौहिणीपतीनुग्रान्संरन्धान्युद्धदुर्मदान् ॥ १४

करूपैश्, K₁ D₁ करूपैश्, Dn₁ करूपैश्, S कारूपैश् V₁
B₂ s Da₁ D₂ s s. s (before corr) चेदिका (D₂ 'को)-
दिकै, B₁ s Dn₁ D₂ s 4 7 चेदिभि सह, B₂ S 'काशिमि
(for 'केकयै) — After 6^{ab}, S (except M₁) ins.

755* मागधै पारिजातैश्च दाक्षिणात्यैश्च केरलै ।

[T₁ G₁ पथि (G₁ पाठ्य) जालैश्च (for पारिजातैश्च) T₂
G₁ s सकेरलै..]

— °) K₄ अस्तैर, G₁ मित्रैर् (for गुप्तैर्) Dn₁ D₂ 4
T₁ s G₂ s अमित्रघ्नै (D₁ 'घ्न) — °) B₂ शत्रुगण क्षय,
B₄ 'परिक्षय

7 °) V₁ शक्तो वै (for हि शक्तो) — s K₁ s D₂
T₁ s om (hapl.) 7^b-8^a — °) S पार्थ (for
तात) K₂ Dn₁ D₂ सयुगे (for संगतान्) Da₁ D₁ s s s
कौरवास्तान्समागतान् — °) S (except T₁ M₁) पाण्डवाद्
— °) K₂ V₁ B₂ s Da₁ D₁ s महाबलान्; K₄ 'सुरान्
(for 'रथान्) S श्वेताश्वद्वानरध्वजाद्

8 s K₁ s D₂ T₁ s om. 8^a (cf v 1 7) G₂ om
8-9 — °) K₁ B₁ s Dn₁ D₂ 4 7 शक्तस्त्व हि (by
transp), T₂ त्वया शक्तो — °) T₁ s G₁ s-मानुप, T₂ M
-मानव (for -मानुपान्) — °) K₂ समनुद्युक्तान्; V₁ अद्य
सयुक्तान्, B₁ s Dn₁ D₂ 4 7 समरे युक्तान्, B₂ s सुसमा-
युक्तान्, Dn₁ D₁ s s s सु (D₂ s स)समुद्युक्तान् S (G₂
om) लोकत्रय समुद्युक्त.

9 G₂ om 9 (cf. v 1 8) — °) K₂ B (except
B₂) Dn₁ D₂-4 5 7 च (for हि) — °) K₂ प्रशक्तस् (for
S न्य शक्तस्) — °) T₁ s G₁ s M भरत- (for पुरुष-)
— °) D₁ सोपि (for योऽपि) T₁ M₁ वासवो भवेत्
(for 'वोपम)

10 °) D₂ तथैर्णै — °) S शक्ता (for शेकु)

— °) K₂ V₁ B Dn₁ Dn₁ D₁ s-7 चक्षुर्भिरपि वीक्षि (B₂
पीदि)तु, D₂ 'भिश्चाभिवीक्षितु, T₁ 'भ्यां पाण्डवेक्षितुं, T₂ s
G₁ s 'भ्यामपि वीक्षितु, G₂ M 'भ्यां सम्यगी (G₂ सर्वमो)क्षितु-

11 °) G₁ [अ]नघ (for रणे) — After 11^{ab}, B₂
ins.

756* हरवा तु बलनिष्पिष्टौ भीष्मद्रोणौ महारणे ।

— °) S द्रोणभीष्मौ.

12 °) s₂ का (for को). s₂ शक्ती, Dn₁ शक्तौ T₁ s
G जेतु; M₂-4 पार्थ (for पाथ) — °) s₂ पञ्चालाना,
V₁ B₂ s D₂ 4.6 भरतानां, B₁ s Da₁ Dn₁ D₁ s 7 T₂
भारताना (for पाञ्चालाना). D₂ पितामहौ, D₂ महारथ,
M 'त्मना (for 'रथौ) T₁ s G कौरवान्पार्थ संगतान् — °)
D₂ S (except T₂) रणे (for युधा). — °) D₂ शक्रतुल्यव-
लोपि वा

13 °) K₂ V₁ B D S भीष्म (for सख्ये) — °) T₂
कर्ण (for द्रोण) K₂ कृत, D₂ G₂ s नृप (for कृपम्).
— °) B₂ T₂ सोमदत्त — °) T₁ आहवे (for एव च)
— °) K₁ V₁ B Dn₁ D₂ 4 6-8 T₂ मद्रराजान (for 'राज
च) — °) D₂ वसुपेण (for राजानं च)

14 °) T₁ s G राजन् (for वीरान्) — °) K₂ [अ]भि,
V₁ B (except B₂) D S (except G₁) [अ]नि (for [अ]नु)
— °) T₂ G M₁ अक्षौहिणी- B₂ वीरान्, S (except T₂)
सर्वान् (for उग्रान्) — °) B₁ s Dn₁ D₂-4 7 सिंह (Dn₁
'हि)तान्, B₂ s s Da₁ D₁ s सरथान्, T₁ G₁ सयुद्धे (G₁
'ध्ये)त्, T₂ G₂ s सयुगे (for संरन्धान्) — After 14, K₄
V₁ B D (except D₂ s) T₂ ins

757* स्वामृते पुरुषव्याघ्र जेतुं शक्त. पुमानिह ।

[Da₁ D₁ s त्वमृते]

श्रेण्यश्च बहुलाः क्षीणाः प्रदीर्णाश्चरथद्विपाः ।
 नानाजनपदाथोग्राः क्षत्रियाणाममर्षिणाम् ॥ १५
 गोवासदासमीयानां वसातीनां च भारत ।
 ब्राह्म्यानां वाटधानानां भोजानां चापि मानिनाम् १६
 उदीर्णाथ महासेना ब्रह्मक्षत्रस्य भारत ।
 त्वां समासाद्य निधनं गताः साश्चरथद्विपाः ॥ १७
 उग्राथ क्रूरकर्माणस्तुसारा यवनाः खशाः ।
 दार्वाभिमारा दरदाः शका रमठतङ्गणाः ॥ १८

अन्ध्रकाश्च पुलिन्दाश्च किराताथोग्रविक्रमाः ।
 म्लेच्छाश्च पार्वतीयाश्च सागरानूपवासिनः ।
 संरम्भिणो युद्धशौण्डा वलिनो दृग्धपाणयः ॥ १९
 एते सुयोधनस्यार्थे संरन्धाः कुरुभिः सह ।
 न शक्या युधि निर्जेतुं त्वदन्येन परंतप ॥ २०
 धार्तराष्ट्रमुदग्रं हि व्यूढं दृष्ट्वा महाबलम् ।
 यस्य त्वं न भवेत्प्राता प्रतीयात्को नु मानवः ॥ २१
 तत्सागरमिवोद्धृतं रजसा संवृतं बलम् ।

C. 2. 2658
 E. 2. 72. 23
 K. 2. 77. 24

15 *) Ś1 K Ds Ts G2 श्रेणीश्च, G2 श्रेयासो, T1 सेनाश्च, T2 सेना सु- (for श्रेण्यश्च) K1 2 बहुला; V1 विपुला, Ts G1.2 प्रबला, M1 बहुला (for बहुला) B2 क्षीणा, S राजन् (for क्षीणा) — 1) Ś1 K2 प्रदीर्णाश्च रथद्विपा; Da1 D1.2 *श्चरथद्विपा; T1 उदीर्णाश्च रथ (sic), T2 G1.2 M उदीर्णाश्च (G2 M1.2 *श्च) रथ; Ts G2 प्रदीर्णाश्च रथ द्विपान् — 2) B2 Da1 D1.2 *पदाकीर्णा; B2 *पदाक्षेमा, T2 *पदाभ्याश्च; Ts G1.2 *पदाभ्याणा — 3) B2 अमर्षिण; G2 महर्षिणा (for जन)

16 *) K1 2 4 B2 गोवादा (K4 B2 *स) द्वासमीयानां, B2 गोवामवामद्री; S गणा (G2 *जा)श्च द्वासमी. Cv as in text. — 1) V1 B1 4 2 Dn1 D7 वसातीनां; B2 T2 वस; D1 वसादीना, G2 वसतीना, G2 वस्यादीना (for वसातीना) — After 16^{ab}, S (except T2) ins.

758* नानादेशसमुयाश्च नानादेशसमुद्रवा ।

त्वा समासाद्य धीमन्मो ह्वा नागाश्च मयुगे ।

[(L. 1) T1 नानादेशसमर्थश्च (for the prior half) — G2 om. line 2]

— 1) K2 V1 B (except B2) Dn1 D1-4. 7 T G प्राच्याना, M2-4 प्राच्याना (for ब्राह्म्याना). Dn1 वारिधानाना, Ts G1 2 M मागधाना च (for वाटधानानां) — 2) Ś K1 2 4 B1 4 Dn1 D1 4 7 चाभिमानाना, K2 चाभिधानानां; D2 चाभिमात्रिना, Ts G1 2 M2-4 चां (Ts G1 2 अ) निरतिनां (for चापि मानिनाम्)

17 T2 G2 om 17^{ab} — 1) K2 V1 B1-3 2 D Ts G1.2 M उदीर्णाश्च गजा (B. Da1 D1.2 *जा) सेना, B2 उदीर्णां समरे सेना, T1 उदीर्णां गजसेना सा — 2) B1 तं, D2 य (for त्वां) S (except T2) त्रिलय (for निधन) — 3) K2 B2 2 M2-4 गताश्चाश्चरथद्विपा, Da1 D1.2 गता साश्चरथद्विपा, Dn1 गता भीम च भारत, T1.3 G M1 गताश्चा (T1 *वा सा, G2 *जाश्चा)श्चरथाकुल्या

18 B2 om 18^{ab}. — 1) K2 B1 2.4 D (except D2.2) उग्राश्च मी (K4 रा) मकर्माणम्, S *श्च बहुला कृता

— 1) K2 V1 Dn1 D2 4 7 तुपारा, B1 तथा वा, T1 सुहारा, T2 2 G गाधारा; M1 तुहारा (marg सुद्धका), M2-4 सुहारा (for तुहारा) K2 वना, D1 2 खणा, D2 तथा, D2 शसा, S शका (for खशा) — 2) K2 दारा-भिसारा; B2 दार्वाति; D1 दार्वाभि, D2 M1 दर्वाभि, T1.2 G1 2 दर्वाभि, T2 M2-4 सर्वाभि, G2 दर्वापिसारा, (for दार्वाभिमारा) — 3) Ś1 (marg) शर्करामवतगणा; K2 B1 D2.2 7 शका माठ (B1 D1 *ट) रतगणा; V1 शका सवर, B2 सकास्मठता; B2 शका काथोजवाहिका; B4 शका रामठतंगणा, B2 शकारमच, Dn1 शका माठरतेगणा, D2 शकमालवतं, D2 शरकारमतङ्गणा, T G1.2 M खपा (Ts G2 M1 कपा; G1 कर्पा) परमतकणा; G2 मंखणा परतकणा

19 *) Ś2 K1 D2 2 Ts G1.2 M2-4 अघकाश्च, V1 B2 D2 2 T1 आध, Da1 D1.2 अन् (D1 अतु); T2 आंध (for अन्ध) S (except G2) कुर्णिदाश्च (for पुलिन्दाश्च). — 1) K2 B2 पर्वतीयाश्च; K4 पार्वते (for पार्वती) — 2) D2 lacuna for संरम्भिणो Dn1 D2 M1 युद्धशौडा — 3) Ś2 K2 V1 B2.2 Da1 D1.2 दिग्धपाणय, K4 B1.4 Dn1 D2 4 7 दृष्ट, B2 D2 2 2 T2 शस्त्र, T1 धर्मया, Ts G2 2 M [S] व्याश्मपा; G1 [S] धाश्रुपा (for दृष्ट)

20 *) D2 ये ते (for एते) — 1) Dn1 Ts G शक्या (for शक्या) Ś2 निर्जेतु

21 *) D2 lacuna, G2 उवाचेद् (for उदग्रं हि) — 1) Da1 D1 व्यूहं दृष्ट्वा, T G1 2 M दृष्ट्वा व्यूढ (by transp); G2 2 हीदृश (corrupt) K2 B (except B2) Dn1 D2-4 7 8 महद्वलं (for महाबलम्) — 2) Ś2 K4 B2 Da1 D1 2 यदि, Dn1 D2 2 7 यत्र (for यस्य) Ś2 D2 Ts G2 M1 भवेत्प्राता, K1 2 *प्राता, K2 *द्वता, K4 *स्ताव (for *प्राता). — 3) K2 [S] पि (for नु) K2 मानवा D2 प्रतरत्को नु मानव, T1 G2 M क प्रतीप (G2 *दीप) मभिद्रवेत्, T2 2 क प्रतीपमभिद्रवेत्

22 *) T2 2 G1 2 M2-4 त (for तत्) D (except

विदार्य पाण्डवैः क्रुद्धैस्त्वया गुप्तैर्हतं विभो ॥ २२
 मागधानामधिपतिर्जयत्सेनो महाबलः ।
 अद्य समैव चाहानि हतः संख्येऽभिमन्युना ॥ २३
 ततो दश सहस्राणि गजानां भीमकर्मणाम् ।
 जघान गदया भीमस्तस्य राज्ञः परिच्छदम् ।
 ततोऽन्येऽपि हता नागा रथाश्च शतशो बलात् ॥ २४
 तदेवं समरे तात वर्तमाने महाभये ।
 भीमसेनं समासाद्य त्वां च पाण्डव कौरवाः ।

सवाजिरथनागाश्च मृत्युलोकमितो गताः ॥ २५
 तथा सेनामुखे तत्र निहते पार्थ पाण्डवैः ।
 भीष्मः प्रासृजदुग्नाणि शरवर्षाणि मारिष ॥ २६
 स चेदिकाशिपाञ्चालान्करूपान्मत्स्यकैकयान् ।
 शरैः प्रच्छाद्य निघनमनयत्परुषास्त्रवित् ॥ २७
 तस्य चापच्युतैर्वाणैः परदेहविदारणैः ।
 पूर्णमाकाशमभवद्दुकमपुह्वैरजिह्वगैः ॥ २८
 गत्या दशम्या ते गत्वा जम्भुर्वाजिरथद्विपान् ।

D₂: 8 8) [उ]द्धृत — ^b) S सैन्यसागरमुत्खण (T₈ G₁ 8
 'मक्षयं) — °) G₂ विदास्य (for 'र्य) T₁ G₂ सार्धं, T₈
 G₁: 8 युद्धे (for क्रुद्धैस्) — ^d) S₁ K₁ 2 गुप्त B₂ हतं
 प्रभो, T₁ 8 G M हता परे (G₁ 'रै, G₂ 'र.), T₂ हत बलं
 23 ^a) M₂-4 मागधानाम् — °) S₁ K₁ 2 4 D₁ D₂ 7
 चाहानि, D₈ वांदानि (810) (for चाहानि) S अद्य सप्त-
 (G₂ पच)दिने नष्ट — ^d) S स च (for हत) G₂ M
 संख्ये (for संख्ये)

24 ^a) T₂ तथा (for ततो) D₈ सहस्राणां — °)
 S₁ K₁ 2 4 ग(K₁ गा)गानां (for जघान) — ^d) D₈
 परिच्छदान् — °) D₈ S तथा (for ततो) B₂ 8
 [S]न्त्यो K₈ B₁ 8 D₁ D₇ [S]भि- , V₁ B₄ D₁ S नि-;
 B₂: 8 D₁ D₈ हि; D₈ च (for ऽपि). — ^f) T₁ 8 G₁ 8
 योधाश्च, G₂ M यौधाश्च (for रथाश्च) D₈ यद्बो (for
 शतशो). T₁ [S]नघ, T₈ G M हता (for बलात्)

25 ^a) S₁ K₁: 2 4 त(K₄ त)देव K₈ B (except B₂)
 D₁ D₂-4 6.7 पार्थ (for तात) T₁ G₂ भीमसेनसमा
 पार्थ; T₂ M₂-4 भीमेन सहसा पार्थ; T₈ G₁: 8 भीमसेनेन
 सहसा; M₁ भीमसेन सहसा पार्थ (sic) — B₂ om (hapl)
 from 25^b up to पार्थ (in 26^b) — ^b) D₈ भयावहे; T G
 महाह(G₂ 'र)वे (for 'भये) — ^d) S₂ D₁ त्व S₁ K₁ 2 4
 B₈ कौरवपाण्डवा — °) V₁ B₈ D₁ D₂ 2 8 सवाजि-
 रथनागाश्चा, B₁ 4 D₁ D₈ 4 6 7 'रथमातगा, M₁
 'नरनागाश्च — ^f) D₂ मृत्युलोकम्

26 B₂ om up to पार्थ (in 26^b) (of v 1. 25) — ^a)
 V₁ D₈ यथा, S (except T₂) तत (for तथा). D₈ S
 तस्मिन् (for तत्र) — ^b) S₂ निहिते, D₁ निहता K₄
 पार्थ, T₁ 8 G तत्र; M तस्य (for पार्थ) D₂ पार्थिवे (for
 पाण्डवै) T₂ वप्यमानेय पाण्डवै — °) S₂ (*sup lin*
 as in text) K₂ भीष्मा, K₁ M₂ भीम (for भीष्म)
 S₂ M₄ प्रसृजद्, T₁ 8 G [S]वास्त्र. — ^d) S₁ K₈ V₁
 B D S (except T₂) शरजालानि (for 'वर्षाणि). S सद्य
 (for मारिष)

27 ^a) S₂ स चेदिकाशपाञ्चालान्; D₈ 'काशिकारूपात्;
 S (except T₂) 'कान्तपाञ्चालान् — ^b) K₄ V₁ D₈
 का(K₄ कु)रूपान्, D₈ पाञ्चालान्, S करूशान् (for 'वान्).
 K₈ D₂ 8 8 मत्स्यकैकयान् — ^d) T₂ शरै (for 'शरै).
 D₈ अगमत् (for अनयत्) S₂ पुरुषास्त्रवित्; K₄ पुरुष-
 शास्त्रवित् (hypermetric), V₁ B D T₂ परमास्त्रवित् (for
 परुषा) S (except T₂) शरैः प्रच्छादयांचक्रे (M 'अज्ञे)
 प्रवर सयं घन्विनां

28 ^a) G₂ रुमपुखेद् D₂ शिलाशिते (for अजि-
 ह्वो) — After 28, K₄ B₂ 8 D₁ D₄ (marg) 7 ins.-
 759* हन्याद्वयसहस्राणि एकैनेव तु मुष्टिना ।

लक्ष नरद्विपान्हत्वा समेतान्स महाबलात् ।

[(L 1) K₄ हत्वा (for हन्याद्) B₂ एकैकेन तु, D₁ D₇
 एकैकेनैव — After line 1, K₄ ins.]

760* एत्वा दशसहस्राणि सनाह स्वशरीरत ।

प्रोत्सारयति गांगेय इति तस्याभवद्रतम् ।

निहत्य नानानृपवीनायुधान्याहवे त्यजेत् ।

— (L, 2) K₄ समाहवत्, B₂ 8 'हवे (for 'बलान्)]

— While T₂ ins after 28

761* तेन शूरेण यलिना मुक्तास्त्वयुतश शरा ।

29 K₈ om 29. — ^a) S₁ (*sup lin. as in text*).
 K₁: 8 M₁ गत्वा, B₂ ततो (for गत्वा) B₂ M₁ दशम्यां-
 D₁ दशम्य (sic) S (except T₂) तत्र (for गत्वा) — ^b)
 S₁ K₁: 2 4 जग्मुर् (for जग्मुर्) S (except T₁ G₂) नर-
 द्विपान् — °) B₁ छित्वा (for हित्वा) S₁ K₂ 4 दुष्ट; S₂
 दृष्टा, K₁ मुष्ट (for दुष्टा) T₁ M हित्वा तव गतिं दुष्टा
 (T₁ दृष्ट, M₁ दृष्टा); T₂ हित्वा भारगतिं दुष्टा, T₂ G मित्वा
 तव गतिं ह(G₁ ह)ष्ट — ^d) S बाणैर् (for बाणान्) S₁
 K₁ 2 4 व्यायतो, V₁ वाहवे, B (except B₂) D₁
 D₂-4 6-8 आहवे; T₁ वारितो; T₂ व्यधमच, G₂ वाहतो; M₁
 व्ययतो (for व्यायतो) V₁ B₁: 4 8 D₁ D₂: 4 6 7 [S]
 त्यजद्, B₂ D₈ त्यजन्, T₁ 8 G₂: 8 [S]चरद्, T₂ G₁ चरद्

हित्वा नव गतीर्दुष्टाः स चाणान्यायतोऽमुचत् ॥ २९
 दिनानि दश भीष्मेण निम्नता तावकं बलम् ।
 शून्याः कृता रथोपस्था हताश्च गजवाजिनः ॥ ३०
 दर्शयित्वात्मनो रूपं रुद्रोपेन्द्रसमं युधि ।
 पाण्डवानामनीकानि प्रविगाह्य व्यशातयत् ॥ ३१
 विनिम्नपृथिवीपालांश्चेदिपाञ्चालकेकयान् ।
 च्यदहत्याण्डर्वी सेनां नराश्वगजसंकुलाम् ॥ ३२
 मञ्जन्तमपुत्रे मन्दमृज्जिहीर्षुः सुयोधनम् ।
 तथा चरन्तं समरे तपन्तमिव भास्करम् ।
 न शेकुः सृञ्जया द्रष्टुं तथैवान्ये महीक्षितः ॥ ३३
 विचरन्तं तथा तं तु संग्रामे जितकाशिनम् ।

सवाद्योगेन सहसा पाण्डवाः समुपाद्रवन् ॥ ३४
 स तु विद्राव्य समरे पाण्डवान्सृञ्जयानपि ।
 एक एव रणे भीष्म एकवीरत्वमागतः ॥ ३५
 तं शिखण्डी समासाद्य त्वया गुप्तो महारथम् ।
 जघान पुरुषव्याघ्रं शूरैः संनतपर्वभिः ॥ ३६
 स एष पतितः शेते शरतल्पे पितामहः ।
 त्वां प्राप्य पुरुषव्याघ्रं गृध्रः प्राप्येव वायसम् ॥ ३७
 द्रोणः पञ्च दिनान्युग्रो विधम्य रिपुवाहिनीः ।
 कृत्वा व्यूहं महायुद्धे पातयित्वा महारथान् ॥ ३८
 जयद्रथस्य समरे कृत्वा रक्षां महारथः ।

C. E. 3676
 B. S. 73 43
 K. E. 77 44-

(for सुचत्) B₂ D₁ D_{1.5} सु (B₈ यु) काष्ठेयुतश शरा
 30 ^a) K₄ दिनादिनश भीष्मेण (sic) — ^b) T₂
 निहतं (for निम्नता) — S (except T₂) हतं यौधिष्ठिरं बलं
 — ^d) T₁ हताश्व- (for 'श्व) T₂ s G₁ नरवाजिन, G₂
 रथ" (for गज) — After 30, S ins.

761* दशमेऽहनि संग्रामे कृत्वा घोरं पराक्रमम् ।

[T₁ ततो दशे निमेषाणि (sic), G₂ ततो दशाहनि प्राप्ते, M₁
 दशमेहि तत प्राप्ते (for the prior half)]

31 ^a) S (except T₂) वीर्यं (for रूप) — ^b) D₁
 समो D₂ T₁ s G M₁ s सुवि (for युधि) — ^d) K₂
 D₁ D_{1.5}-1.7 प्रगृह्यासौ, B₁ प्रविश्याद्य, B₂₋₄ प्रविश्यासौ,
 B₅ विगाह्यासौ, D₁ D_{1.5} प्रवि (D₂ om वि) श्याद्यु; D₂
 प्रगाह्यासौ (for प्रविगाह्य) B₁ विशातयत्, D₂ व्यनोशयत्,
 S (except T₂) विशां पते (for व्यशातयत्)

32 ^b) K₂ V₁ D₁ D₂ s कैकयान् T₂ भीष्म शात-
 नवो युधि — ^c) S₂ व्यनदत्, K₄ विनदत्, V₁ B₁ G₂ M
 अहनत्, B₁₋₃ s D₁ D₁ D_{1.5}-1 s अदहत्, D₂ व्यधमत्,
 T₁ s G₁ s न्यहनत् (for व्यदहत्) B₂ D₁ D_{1.5} पांडवी
 (for 'वी) — ^d) K₂ V₁ B D₁ D₁ D_{1.5}-8 रथाश्वगज-
 सकुला (B₂ 'लान्); D₂ नराश्वर्यं, T₁ 2 G₁ M गजाश्वर्यं,
 T₂ G₂ s गजाश्वर्यमानुषा

33 ^a) T₁ वेगम्, G₁ नगनम्; M₂ मगनम् (for मन्दम्)
 — ^b) G₂ उज्जिगीयु (for 'हीर्षु) — ^c) S संग्रामे (for
 समरे) — ^d) T₂ पतंतम् (for संपतंतम्) — After 33^{cd},
 B₄ D₁ D₂ 7 ins.

762* पदातिकोटिसाहस्रं प्रवरायुषपाणय ।

[B₁ प्रवरायुषयोपिन]

— ^f) G₂ तव (for तथा) S K₁ s चान्ये, K₂ [ज]न्येव,
 T₂ G चान्ये (for [ए]वान्ये

34 ^a) S K₁ s 4 तदा (for तथा) — ^b) K₄
 जितकान्निन, S साध्वस (for 'काशिनम्) — ^c) K₂
 तरसा, V₁ B₂₋₄ D₁ D_{1.5} 7 महता (for 'सहसा) B₁ s
 D₁ सर्वोद्यमेन महता — ^d) D₁ D_{1.5} 3 पांडवान् (D₂
 'व) K₂ 4 D₂ M₂ समुपाद्रवत्, V₁ B₁ 2 4 D₁ D₂ s s
 T₁ s G समभिद्र (G₁ 'हु) वन्, D₁ D_{1.5} 7 M₁ समभिद्रवत्
 (for समुपाद्रवन्)

35 ^a) B₄ प्र- (for तु) — S₂ विद्राव, K₄ व्यद्रान्य
 (for वि) — ^b) D₂ सृज्यै सह

36 ^a) V₁ समामय्य (for 'साद्य) — ^b) V₁ B₁ s 4
 D (except D₂) S (except T₂) महाव्रत (G₂ 'त),
 B₂ 'र्य, B₃ मया र्य (for महारथम्) — ^c) V₁ D₁
 D₂ पुरुषव्याघ्रे (V₁ 'त्र) — For 36^{cd}, S subst.

763 मृत्युर्जातोऽवधीर्भीष्मं शरवै पातयन्नयात् ।

[T₂ पार्य, M₁ भीष्म (for भीष्म) T₂ s G₁ s पातयद्
 T₁ G₂ M₂-4 रयात्]

37 ^a) M₂-1 पातितः — ^c) K₂ V₁ B D₁-7 पुरुष-
 व्याघ्रं — ^d) K₂ V₁ B D₁ D₁ D_{1.5} 7 s वासव, S (except
 T₂) वज्रिण (for वायसम्) D₂ वृत्रो देवपति यथा

38 ^a) S (except T₂) दिन वीरो (for दिनान्युग्रो)
 — ^b) D₁ विधस्य, D₂ विविष्य, D₃ विभवस्य, T₁ विमय्य,
 G₂ निहस्य (for विधम्य) S₂ K₂ 4-V₁ BDS रिपु (G₂
 पुर) वाहिनी (K₂ D₁ 'नी) — ^c) K₂ 4 व्यूह (for व्यूहं)
 K₄ महायुद्धे, V₁ B₁₋₄ D₁ D₁ D_{1.5} 7 अभेद्य च; B₂ तथा-
 द्य च, D₂ महावोर, D₃ S तथा युद्धे (for महायुद्धे).
 — ^d) G₂ घातयित्वा — K₄ महारथं

39 ^a) D₁ समर, T₂ संग्रामे (for समरे) — ^b)

अन्तकप्रतिमश्रीं रात्रिं युद्धादहत्प्रजाः ॥ ३९
 अथेति द्वे दिने वीरो भारद्वाजः प्रतापवान् ।
 घृष्टयुद्धं समासाद्य स गतः परमां गतिम् ॥ ४०
 यदि चैव परान्युद्धे क्षतपुत्रमुखात्रथान् ।
 नावारयिष्यः संग्रामे न स द्रोणो व्यनङ्कयत ॥ ४१
 भवता तु बलं सर्वं धार्तराष्ट्रस्य वारितम् ।
 ततो द्रोणो हतो युद्धे पार्षतेन धनंजय ॥ ४२
 क इवान्यो रणे कुर्यात्त्वदन्यः क्षत्रियो युधि ।

यादृशं ते कृतं पार्थ जयद्रथवधं प्रति ॥ ४३
 निवार्य सेनां महतीं हत्वा शूरांश्च पार्थिवान् ।
 निहतः सैन्धवो राजा त्वयास्रबलतेजसा ॥ ४४
 आश्चर्यं सिन्धुराजस्य वधं जानन्ति पार्थिवाः ।
 अनाश्चर्यं हि तत्त्वत्तस्त्वं हि पार्थ महारथः ॥ ४५
 त्वां हि प्राप्य रणे क्षत्रमेकाहादिति भारत ।
 तप्यमानमसंयुक्तं न भवेदिति मे मतिः ॥ ४६
 सेयं पार्थ चमूर्धोरा धार्तराष्ट्रस्य संयुगे ।

Ds रक्षो (for रक्षां). B: Ds ० ३ S महाबल, Da1 D1 ३
 'त्मन (for 'रथ) — °) Ks Ds अतकप्रतिमां V1 B
 Dn1 D2-३ ० १ T2 ३ G1 ३ M चोम्रो, T1 धीरो; G2 घोरो
 (for चोम्रां). — °) K2-4 Ds (marg) युद्धा; Dn1 युद्धं
 (for युद्धा). K1 [अ]दहन; Ks [अ]वहत् (for [अ]-
 दहत्) Ds प्रजा. V1 B D2-३.०.१ T1 ३ G M रात्रियुद्धे-
 दहत् (V1 B1 ३ D2 G1 ३ 'न्त्र)जा; T2 रात्रियुद्धे महारथान्
 40 °) K1 अथ (for अद्य). S दिने (for दिने)
 Ks अथेति द्विदिनं वीर, Ks अनेत्य द्वैरथे वीरो; V1 B1 ३
 अयुध्यङ्गिर्जीर् वीरो, B2 Da1 Dn1 D1 ३-३ १ दग्धा (B2
 हत्वा, Dn1 धग्धा) योभाच्छरैर्वीरो; B2 ३ Ds स्वया गुप्तं रणे
 वीर (B2 'र), Ds अथ षष्ठे दिने वीरो; Ds ० ० ० ० ० ०
 योधान्, T1 ३ G M पंचमे दिवसे वीरो; T2 दग्धा योगाच्छरै-
 र्वीरो — °) K4 S गत स (by transp), B2 गताश्च

41 Ds reads 41 on marg — °) Ks Ds दैव-; V1
 B1 चाद्य, B1 Da1 Dn1 'D1-३.३ १ वाद्य, Ds वापि (for
 चैव) V1 B1-4 D (except Ds) भवान् (for परान्)
 — °) B2 Ds रणे (for रथान्) — °) K2 ३ नवारयिष्य
 (K4 'प्य), V1 B1 ३ 4 Da1 D1 ३-३ १ नावारयिष्यत्
 (Da1 D4 'प्यन्; D1 'प्य), Dn1 नावारयिष्यन्; D2
 न्यवारयसि; Ds नावारयिष्यन्, T G ३ S M न (T2 M ना-
 वारयति (M 'त्), G2 सवारयति (sic) (for नावारयिष्य)
 B4 समरे (for संग्रामे) — °) K1 न स, K2 D4 नास; Ds
 तस्माद् (for न स्म) K4 V1 Da1 व्यनङ्कयत, B2
 व्यनङ्कयते, T2 भवेद्धते (for व्यनङ्कयत) T1 M कस्मा-
 द्रो (T1 'णो द्रो)ण निमज्जयेत्, T2 Gs कस्माद्द्रोणमसौ जयेत्;
 G1 कस्माद्द्रोणं समाजयत्, G2 ० ० ० ० ० ० ० जयेत्

42 °) D1 भवता T2 तद् (for तु) B2 तुमुलं
 (for तु बल). K4 सर्वे T1 ३ G M भवता सहल तस्य — °)
 T2 तत्र (for ततो) V1 M2 ३ द्रोणे V1 M2 ३ हते; Gs
 गतो (for हतो) — °) Dn1 धनंजय..

43 °) S2 K1 क इवाद्य (K1 'न्ये); Ks क इवान्यो,
 B1 ३ ३ D1 क एवान्यो, B2 एतन्नान्यो (sic), B3 एतन्नान्यो,

Dn1 एव वा को; D2 ० एवान (D2 'वा)न्यो, D4 एवं कान्यो,
 Ds कस्तेवद्वै (for क इव न्यो). — °) Ks स्वरन्यः (for
 स्वदन्य) B2 D1 ३ भुवि; Ds [S]रुन (for रुधि).
 — For 43°, S subst.

764° कश्च शको रणे कर्तुं स्वदन्य. पुरुषमुव ।

[T1 यथ, T2 कस्तद्, G2 कथ (for कथ). T1 पुर-
 धव; T2 G1 'वंम, M2-4 'मुव (for 'मुव):]

— °) S2 K1 ३ बलं (for कृतं). B2 D2 T2 कर्म (for
 पार्थ) — °) B2 ३ D4 -रथं (for -वधं)

44 °) S निवार्य (for निवार्य) Ks सेना Ds
 transp. सेनां and महती Dn1 महती

45 °) B2 पांडवा (for पार्थिवा). S मन्थते क्षत्रिया
 वध. — °) S2 (also as in text) हि तस्सर्वं, Ks हि
 धीराणा, V1 हि स्वत्तत्; Da1 D1 ३ हि स्वत्तत्, T1 बह
 मन्ये, T2 मम विमो, T2 G क्रते स्वस्वम्, M1 महत्तेत्, M2-4
 अहं स्वेत्तत् (for हि तस्वत्तत्). — °) T1 M स्वत्,
 T2 G अहं (for त्वं हि) K1 ३ Dn1 T2 G M2-4 महारथ
 (K1 'था)

46 °) K1 D1 M1 त्वं (for त्वां) Ds प्राप्तं (for
 प्राप्य). T1 G1 क्षिप्रम् (for क्षत्रम्) — °) Dn2
 D1 ३-३ G1 ३ एकाहाद्; T1 ३ M एकाहा (for एकाहाद्).
 B2 ३ इह (for इति) T1 ३ G M पुरुषोत्तम (T1 'मा; G2
 'म), T2 पुरुषर्षभ (for इति भारत) — °) Ks V1 B Da1
 Dn1 D2-३.१.३ S नश्यमानम्, Ds नश्यमानम् (sic) (for
 तप्यमानम्) Ks V1 B Dn1 D2-३ ०-३ बह (B2 इदं)
 युक्त, Da1 D1 ३ अहं युद्धे; T1 G2 M इदं युद्धे; T2 ३ G1 ३
 इदमन्ये (for असंयुक्तं) S2 तप्यमानसं (by metathesis)
 युक्त — °) Ks V1 B Ds मन्थेयम् (for न भवेद्). Ds
 सर्वश (for मे मति) T1 ३ G M मन्थे (T2 G1 ३ युद्धे)
 जानन्व (G1 'नाव)ल तत्, T2 पार्थे राजबल स्वया

47 °) K4 B2 G2 M1 चमूर्धोरा, D1 'धोरा (for
 'धोरा) — °) S2 हत्वा ससर्वस्ववीरा हि (hypermetric),
 Ks V1 B Dn1 D2 ३ १ ३ हतसर्वस्ववी; Da1 D1 ३ ३

हता ससर्ववीरा हि मीमद्रोणौ यदा हतौ ॥ ४७
 शीर्णप्रवरयोघाद्य हतवाजिनरद्विपा ।
 हीना सूर्येन्दुनक्षत्रैर्घोरिवामाति मारती ॥ ४८
 विध्वस्ता हि रणे पार्थ सेनेयं मीमविक्रमात् ।
 आसुरीव पुरा सेना शक्रस्येव पराक्रमैः ॥ ४९
 तेषां हतावशिष्टास्तु पञ्च सन्ति महारथाः ।
 अश्वत्यामा कृतवर्मा कर्णो मद्राधिपः कृपः ॥ ५०
 तांस्त्वमद्य नरव्याघ्र इत्वा पञ्च महारथान् ।
 हतामित्रः प्रयच्छोर्वीं राज्ञः सद्भीपपत्तनाम् ॥ ५१

साकाशजलपातालां सपर्वतमहावनाम् ।
 प्राप्नोत्वमितवीयश्रीरद्य पार्थो वसुंधराम् ॥ ५२
 एतां पुरा विष्णुरिव हत्वा दैतेयदानवान् ।
 प्रयच्छ मेदिनीं राज्ञे शक्रायैव यथा हरिः ॥ ५३
 अद्य मोदन्तु पाञ्चाला निहतेष्वरिषु त्वया ।
 विष्णुना निहतेष्वेव दानवेषु देवताः ॥ ५४
 यदि वा द्विपदां श्रेष्ठ द्रोणं मानयतो गुरुम् ।
 अश्वत्यामि कृपा तेऽस्ति कृपे चाचार्यगौरवात् ॥ ५५
 अत्यन्तोपचितान्वा त्वं मानयन्प्रातृवान्धवान् ।

C. 8. 269a
 B. 8 73 60
 K. 8 77 61

हतसर्व (D1 'र्व' प्रवी'; D2 हतसर्वसुवी'; S हतसर्वस्वभूमिहा
 — 4) D2 यथा, S तथा (for यदा) D2 transp. यदा
 and हतौ

48 a) B1 -योघा च; T1 -योगाभ्या; T2 G2 M
 -योघाभ्या, G1 -योघाघा, G2 M1 -योघाभ्या (for -योघाघ)
 T2 विदीर्णकवचौ चास्त्र; G2 शीघ्रं तव रथौ याभ्या (sic).
 — 5) S1 K2 & V1 B (except B2) D2 T2 & G -रथद्विपा
 (V1 G2 'पा'), M1 -नरद्विपा. — 6) D1 हीन T1
 पूर्णेन्दु (for सूर्येन्दु) — 7) T2 & G भारत (for मारती)

49 5) K2 B2 D2 S मीम (M 'म' विक्रमैः, V1
 B2 & S D2 D1 D1-1 विक्रमा (V1 D2 'म, D2 'म')
 — T1 om (hapL) 49^a. — 6) S2 आसुरेव; D2 'रथं',
 D2 'री च (for 'रीव) S (T1 om.) महा- (for पुरा)
 — 7) T2 पुरंदर-; T2 G M देवराज (for शक्रस्येव)

50 a) S1 K1.2.3 M2 हत (M2 'ठा) विनिष्टास
 — 5) K2 V1 B D T G transp. पञ्च and सन्ति M1
 भ्रंति पंच महारथा — 6) D2 कृप कर्ण (for कृत-
 वर्मा) S द्रौणिश्च कृतवर्मा च — 7) D2 कृतवर्माय
 मद्रप .

51 a) B2 महाबाहो (for नरव्याघ्र) — 5) G2
 वीरान् (for पञ्च) — K2 om. 51^a-53^b T1 G2 om
 51^a. — 6) S1 K2. D2 हतामित्र; K1 T2 G1 & M 'मित्रा
 — 7) B (except B1) D2 D2-1 & T2 राज्ञे D2
 सद्भिः पत्तिनीं, T2 सद्भीपपत्तनां — After 51, T2 & G1 &
 M ins

765* द्रोणपुत्र रूपं शक्यं भोजमाधिरथिं तथा ।

एतांस्तु वै नरव्याघ्र इत्वा वीरान्महारथान् ।

[(L 1) Cf. 51^a. T2 & G2.3 आधिरथिं (T2 'य'), M1
 आधिरथिं, (for आधिरथिं) M1 & तदा (for तथा) — (L 2)
 T2 G2 रथ (for नर)]

52 K2 om. 52 (of v. 1 51) — a) S1 K2 सकादा-

(for साकादा-) — 5) K2 B2 सपर्वतवर्नाचितां (B2
 'करां) — 6) D2 om. from स्वमित (in 52^a) up to
 विष्णुरिव (in 53^a). V1 D2 आप्नोतु, B2 & प्राप्नोति
 (for प्राप्नोतु) D2 अद्य (for अद्य) D2 प्राप्नोतु निखिलां
 राजा पृथ्वीं सागरमेखलां; S प्रयच्छामितवीयाय पार्थायाद्य
 वसुंधरां

53 K2 om 53^a (of v l. 51) D2 om. up to
 विष्णुरिव (cf v l. 52) — 6) D2 D1 & पृथ्वं, D2 &
 पृथ्वान् (for पृथ्वं) D2 इह (for इव) B2 चासुर- (for
 दैतेय) S पृथ्वान् इत्वा महाबाहो पुरा विष्णुरिवासुरान् — K2
 om 53^a-55^a — 7) D2 राज्ञा — 8) V1 B1-4 D2
 D2 D2-1.7 & G2 M2 शक्रायैव; B2 D2 T2 'याज्ञे (for
 'येव) D2 D2.4 & हरिरथया (by transp), D2 वृहस्पति .

54 K2 om 54 (cf. v l. 53) — a) K2 मोदन्तु
 (for मोदन्तु) S2 D2 पंचाला — 5) D2 निहितेषु.
 — 6) D1 T2 & G2 & M1 [अ] निहितेष्वेव (T2 'व्याजौ');
 D2 निहितेष्याजौ D2 D1.5 व्याजौ (for एव) — 7)
 K2 दानवेषु च; D2 D1.5 & T2 दानवेष्विव (for 'येषु)
 S (except T2) दानवेषु दिवौकस

55 K2 om 55 (cf. v l. 53) — a) D2 यमेव (for
 यदि वा) K2 & V1 B D (except D2) श्रेष्ठ — 5) D2
 D1 & मानयते — 6) B2 हते, T1 सुप्ते, G2 कृपे (for कृपा).
 T1 G2 तस्मिन् (for तेऽस्ति) — 7) D2 lacuna for
 कृपे K1 V1 B D2 D1-1 वा (for च) S1 K2 [आ]-
 चार्यकौरवात्; B1 & D2 & T2 'गौरवं, D2 D1 'गौरवान्,
 S (except T2) भरतर्षभ (for [आ]चार्यगौरवात्)

56 a) D2 & T2 अचून् (for वा त्वां) K2 अस्यतो-
 पतितान्बधून् (sic), V1 B D2 D2 D1-1 & T2
 G2 M अत्यन्तापचि (V1 'पचि; D2 'नुचि', M1
 'वचि) तान्बधून्, T1 अस्यतोपचितान्बधून्; T2 G1 &
 अत्यन्तसमतान्बधून्. Co cites अपचितान् — 5) B2 मानयन्

कृतवर्माणमासाद्य न नेष्यसि यमक्षयम् ॥ ५६
 आतरं मातुरासाद्य शल्यं मद्वजनाधिपम् ।
 यदि त्वमरविन्दाक्ष दयावान् जिघांससि ॥ ५७
 इमं पापमतिं क्षुद्रमत्यन्तं पाण्डवान्प्रति ।
 कर्णमद्य नरश्रेष्ठ जह्याशु निशितैः शरैः ॥ ५८
 एतत्ते सुकृतं कर्म नात्र किञ्चिन्न युज्यते ।
 वयमप्यत्र जानीमो नात्र दोषोऽस्ति कश्चन ॥ ५९
 दहने यत्सपुत्राया निशि मातुस्तवानघ ।

V₁ भ्रात्रिवाधवान्; T₂ मातृगौरवात् (for भ्रातृवात्त्ववान्).
 — °) T₂ अद्य त्व (for आसाद्य) — °) B₂ न नेष्यामि;
 B₃ न नेष्यति; T₁ s G M प्रेषयैन (T₂ G₂ s °येक्ष; G₁ °येन)
 (for न नेष्यसि). T₂ मातुल शल्यमेव च — After 56,
 T₂ ins

766* युक्ता याम्यद्य तौ पार्थ संरन्धावाततायिनौ ।

57 T₂ om 57^{ab} — °) B₂ आतर (for मातुर)
 — °) S न जिघांससि मानयन्

58 S transp 58 and 59 — °) D₁ D₁ s हृदं
 (for इमं) S K₁ s D₁ पापमतिक्षुद्र D₁ D₁ s
 कुक्षम्, S हृष्टम् (for क्षुद्रम्) — °) D₂ T₂ अहितं
 (for अत्यन्तं) — °) D₂ दृष्ट्वा (for अद्य) S युष्वा (for
 नर) — °) K₂ V₁ B₁ s 4 D₁ D₂ s 4 ० 1 जह्या सु-
 (D₂ अद्य)निशितै शरैः, B₂ निजह्याशु शितै शरैः, S
 जहि (T₂ युधि) पार्थ शितै शरै

59 S transp 58 and 59 — °) T₂ G M स्वकृतं
 T₂ M₁ s सर्वं (for कर्म) — °) D₂ (marg) नान्यत्,
 T₂ G स्व (G₂ तत्र) (for नात्र) — K₂ B₂ s D₁ D₂ s 4 ० 1
 M₁ C_v किञ्चन (for किञ्चिन्न) B₁ S (except T₂) विद्यते
 (for युज्यते) — °) T₁ s अद्य, G₂ अत्र (for अपि)
 K₁ s V₁ B D S [अ]नु- (T₁ G₂ न) (for [अ]त्र) — M₁
 जानामो. — °) G₂ transp अत्र and अस्ति K₄ D₂
 किञ्चन (for कश्चन).

60 °) D₁ T₁ s G M₁ s 4 दहनं, C_v दहते
 S य, K₂ या, K₄ या, D₂ M₂ s 4 हि, M₁ [ऽ]पि, C_v
 यत् (as in text) D₁ सपुत्राया, C_v स (as in text)
 — °) K₄ स्वया, C_v तया (for तव) — K₂ om. 60^{cd}
 — °) D₁ D₂ धृतार्थं K₁ s यक्ष (for यच्च) S धृ-
 (G₂ हु)त्तं यच्चैव युष्माक — °) K₄ सुयोधनं; S (except
 T₂) घनात् — S₁ [K₁ s om. (hapl)] — 60^e—61^b.

धृतार्थे यच्च युष्मासु प्रावर्तते सुयोधनः ।
 तत्र सर्वत्र दुष्टात्मा कर्णो मूलमिहार्जुन ॥ ६०
 कर्णाद्धि मन्यते प्राणं नित्यमेव सुयोधनः ।
 ततो मामपि संरन्धो निग्रहीतुं प्रचक्रमे ॥ ६१
 स्थिरा बुद्धिर्नरेन्द्रस्य धार्तराष्ट्रस्य मानद ।
 कर्णः पार्थात्रणे सर्वान्विजेष्यति न संशयः ॥ ६२
 कर्णमाश्रित्य कौन्तेय धार्तराष्ट्रेण विग्रहः ।
 रोचितो भवता सार्धं जानतापि बलं तव ॥ ६३
 कर्णो हि भाषते नित्यमहं पार्थान्समागतान् ।

— °) K₄ B₂ s D₁ D₂ s 4 ० 1 तस्य (B₂ त्र) सर्वस्य दुष्टात्मा.
 — °) K₂ [अ]च्युत (for [अ]र्जुन). K₄ V₁ B₁ s 4 D₁
 D₁ D₁ s 1.3 कर्णो वै मूलमित्युत (D₂ माश्रित.); B₂ D₂
 कर्णो मूलमिहोच्यते; S कर्णं पापकृतां वर. — After 60,
 S reads 65—66 (T₁ G₂ s M repeating 65^e—66^b); T₂
 repeating 65—66 and T₂ G₁ repeating 65^{cd} in the
 proper place)

61 S₁ K₁ s om. 61^{ab} (of v 1. 60). — °) S कर्णं
 (for कर्णात्). — °) D₂ संरन्धो; T₂ सकृदो (for
 संरन्धो) — °) S₂ K₄ D₁ D₂ T₂ s G₂ M निग्रहीतुं.
 T₁ उपाक्रमत्, T₂ G M₁ s पराक्रमात्, M₂ s प्रचक्रमत् (for
 प्रचक्रमे) — After 61, K₂ ins

767° व्यनाशेय च युष्मासु अचर्मित सुयोधन (s10) ।

62 °) S₂ स्थित्वा; K₁ s T G₁ s M₁ s स्थिता (for
 स्थिरा) D₁ D₁ s नरश्रेष्ठ, S नरेन्द्राणा (for नरेन्द्रस्य)
 — °) T₁ s G₂ s M चाभिभो (M₂ s 4 मो), T₂ चोभयोः,
 G₁ चाभिभो (for मानद) — °) S K₁ s 4 T₂ पार्थ
 B₂ रणात् — °) K₂ विजिष्यति (s10) S नाशमिष्यति
 सायकै

63 °) K₂ कर्णमागध- (for माश्रित्य) — °) S
 (except M₁ s) धार्तराष्ट्रस्य — G₁ विक्रमः, G₂ त्रिप्रदे-
 — °) S K (except K₂) रोच (S₂ °च्य)ते, D₂ जोदितो;
 T₁ रोचिते, T₂ s G₁ s रुचितो — °) D₂ T₂ जानतो;
 T₁ जानान् (for जानता)

64 °) D₂ [ऽ]पि (for हि). — S जल्पति वै (for हि
 भाषते) — °) M₂ s 4 अहत् (for अहं) — T₂ सार्धं वान्
 (for समागतान्) — °) K₂ V₁ B₁ s 4 D₁ D₁ D₁ s 1
 S च दाशार्ह, B₂ च राजान्वै; D₂ s च राजोन्यान् (for स-
 राजान) — °) D₁ D₂ s 4 M₂ s महारथं, T₂ G °ह्वे
 (for रणे) D₂ विजेष्यामीति महारणे (hypermetre);

वासुदेवं सराजानं विजेष्यामि महारणे ॥ ६४
 प्रोत्साहयन्दुरात्मानं धार्तराष्ट्रं सुदुर्मतिः ।
 समितौ गर्जते कर्णस्तमद्य जहि भारत ॥ ६५
 यच्च युष्मासु पापं वै धार्तराष्ट्रः प्रयुक्तवान् ।
 तत्र सर्वत्र दुष्टात्मा कर्णः पापमतिर्मुखात् ॥ ६६
 यच्च तद्धारतराष्ट्राणां क्रूरैः पङ्क्तिर्महारथैः ।
 अपश्यं निहतं वीरं सौमद्रमृषमेक्षणम् ॥ ६७

द्रोणद्रौणिक्पान्वीरान्कम्पयन्तो महारथान् ।
 निर्मनुष्यांश्च मातङ्गान्विरथांश्च महारथान् ॥ ६८
 व्यश्वारोहांश्च तुरगान्पत्तीन्यायुधजीवितान् ।
 कुर्वन्तमृषभस्कन्धं कुरुवृष्णिग्यशस्करम् ॥ ६९
 विधमन्तमनीकानि व्यथयन्तं महारथान् ।
 मनुष्यवाजिमातङ्गान्प्रहिण्वन्तं यमक्षयम् ॥ ७०
 शरैः सौमद्रमायस्तं दहन्तमिव वाहिनीम् ।

C. 8. 27c6
 B. 8. 72. 75
 K. 8. 77. 75

T₃ 'भीति संयुगे.

65 For sequence and repetitions in S, cf. v. l. 60. — *) T₁ M₁₋₁ प्रोत्साहयद्, M₁ 'हय K₁ सुरात्मान T₂ (first time) प्रोत्साहयति दुष्टात्मा — *) K₁ s V₁ B D T₁ s (both time) M सुदुर्मति — *) M₁ (first time) समितौ D₁ राजते; T₁ M₂₋₁ (all first time) गदिते, T₁ s G M (all second time) वसते, T₂ M₁ (both first time) गदते; T₂ G (all first time) नदते (for गर्जते) D₂ पापसु (for कर्णसु) T₂ (second time) गर्जयेव सदा कर्णसु — *) T₁ M₂₋₁ (all first time) स्वम् (for तम्) D₂ पादव (for भारत) — After the repetition of 65^{cd}, T₁ s G ins. an addl. colophon [Adhy no 82], followed by 68^{cd} in T₃

66 For sequence and repetitions in S, cf. v. l. 60 — *) K₁ s यश्च, D₁ यद्यद्, T₂ (first time) यं च (for यच्च) T₂ (first time) पापो D₂ च (for चै) D₂ transp पापं and चै — *) S K₁ s B₁ s G₂ (first time) प्रतापवान्, B₂ पुराकरोत् (for प्रयुक्तवान्) — After the repetition of 66^{ab}, T₁ G₂ s M ins

768* सर्वत्रानुराजानं कर्णमाश्रित्य वै पुरा ।

[T₁ G₂ सर्वज्ञा * * * प्राय, G₂ सर्वज्ञानुमप्रस (for the prior half)]

— After the above, G₂ reads 68^{cd} — *) D₂ transp तत्र and सर्वत्र D₂ सर्वस्य (for सर्वत्र) K₂ पापमतिर्मुखात्, K₄ मतिर्मुखात्, B₂ रतो मुख K₂ कर्णयो-
 धपतिर्मुखात् (for *) T₁ s (both times) s G M तस्य सर्वस्य दुर्बुद्धि कर्णो मूलमिहासुन (cf 60^{cd})

67 T₁ G₁ s read 67^{ab} after 769*. — *) K₁ s V₁ यश्च (for यच्च) V₁ D₁ s s T₂ G₂ s तं, D₂ वैर (for तद्) K₂ B (except B₂) D₁ D₂ s धार्तराष्ट्रस्य — *) S पङ्क्ति शरैर्महारथै — *) S₂ D₁ D₁ s निहित K₂ ऋषमीक्षणं S प्रदयतां सवृत्तं (T₁ G₁ s समरे) वीर (G₁ पुत्रं) सौमद्रमपराजित

68 *) K₄ G₁ M₂ द्रोणद्रौणिक्पान्; V₁ D₁ D₁ s द्रोणं द्रौणि कृप — *) S₂ कंयंतं, K₂ कालयंतो (for कम्पं) V₁ B D कर्षं (V₁ D₁ D₁ s कृप)यंतं नरर्षमान् (D₂ s 'जं', T₁ G₂ M कपया (M₂ 'मा) नरयेषुभि, T₂ G₁ कपयान चरे (G₁ महे)षुभि; T₂ G₂ कपमान महेषुभि — After 68^{ab}, T₁ reads 70^{ab}, G₁ 70^a-71^b, M 70^a-71^b followed by an addl. colophon K₂ s om (hapl) 68^{cd}. T₁ s read 68^a-69^d after 71^{ab}. T₂ reads 68^{cd} after the addl. colophon, G₂ after 768*. — *) T₁ s G M निर्मनुष्याश्च T₁ s G मातंगसु, M₁ 'गाद्; M₂₋₁ 'गा — *) T₁ s G तुरगाश्च, M₁ द्विरदाश्च, M₂₋₁ चिरयाश्च T₁ s G M महारथा — After 68, T₁ s G M ins

769* प्राद्ववन्ति स्र समरे दिशो भीताभिमन्यवे ।

[T₁ भीता दशार्जुनं, G₁ भीताभिमन्यवे, G₂ दश समतत (for भीताभिमन्यवे)]

— After the above, T₁ G₁ s read 67^{ab}

69 G₁ s read 69 after 71^{ab}. — *) K₁ D₂ व्यश्वारोहाश्च; K₂ B₂ D₁ s स्रश्च, S (except T₂) विग (G₁ 'ह)तासुश्च (for व्यश्वारोहांश्च) — *) B₁ पत्तीन्यायुध-; D₁ D₁ s G₂ पत्तीन्यायुध-; D₂ M₁ पत्तीनायुध- (for पत्तीन्यायुध-) V₁ B₁ s s D₂₋₁ 'जीविनं, D₂ 'जीविकान् (for 'तान्) — *) T₂ कुर्वाणम् (for कुर्वन्तम्) G₂ ऋषभस्कन्द — After 69, G₁ reads 71^a-72^b.

70 T₁ reads 70^{ab}, G₁ M read 70^a-71^b after 68^{ab}

— *) K₁ V₁ B₁ D₂ व्यथयन्तम्, D₂ विव* (sio) (for विध*) — *) D₁ D₁ s बाधयंतं, T₂ प्रमृणन्त, T₂ G₁ s M प्रमदंत, G₂ प्रदहत (for व्यथयन्त) — *) B₂ D₂ मनुष्यहयमातंगान् — *) K₂ V₁ B₁₋₁ D (except D₂ s) प्राहिण्वन्त, T₁ प्रेषयान; T₂ s G M प्रेषयत (for प्राहिण्वन्त)

71 For sequence in G₁ M, of v l 70 — *) S₂ आयास्तं, K₂ V₁ B D (except D₂) T₂ G M₂₋₁ आयातं (for आयास्त) — *) S (except M₂₋₁) स्रि- (for ह्व) — After 71^{ab}, T₁ s read 68^a-69^d, G₁ s 69, and

तन्मे दहति गात्राणि सखे सत्येन ते शपे ॥ ७१
 यत्तत्रापि च दुष्टात्मा कर्णोऽभ्यदुह्यत प्रभो ।
 अशकुर्वन्श्चाभिमन्योः कर्णः स्थातुं रणेऽग्रतः ॥ ७२
 सौमद्रशरनिर्भिन्नो विसंज्ञः शोणितोक्षितः ।
 निःश्वसन्क्रोधसंदीप्तो विमुखः सायकार्दितः ॥ ७३
 अपयानकृतोत्साहो निराशश्चापि जीविते ।
 तस्यौ सुविह्वलः संख्ये प्रहारजनितश्रमः ॥ ७४
 अथ द्रोणस्य समरे तत्कालसदृशं तदा ।

M ins. an addl colophon. [Adhy. name M₁ अर्जुन-
 प्रदासन. — Adhy. no M 81] G₁ reads 71^c-72^b
 after 69. — °) B₁ तस्मिन्, M₁ तन्मा (for तन्मे)
 — °) Ś₁ K₁ ३ स पै; Ś₂ सर्वे; T₁ ३ संख्ये; G₂ M₁ ३
 संखे (for सखे) Ś₁ K₁ २ सख्येन (for सत्येन)

72 °) K₂ येन युवामि (sic), K₄ यत्तत्रापि च, D₁
 यत्तत्रापि च (sic), D₂ यत्तत्रापि च; T₁ ३ G M यत्तत्रासीत्सु;
 T₂ यत्तत्र तत्र (for यत्तत्रापि च). — °) Ś₁ K₁ [S]-
 म्यदह्यत; Ś₂ [S]स्यदह्यत, K₁ [S]म्यरुह्यत; K₂ [S]-
 म्यादुह्यत, K₄ [S]पि दहति, D₁ D₁ ६ द्यदुह्यत; D₂ [S]-
 मिदुह्यत; T₁ M₁ ३ [S]विनिह्यत, T₂ [S]मिद्वयते, G₂
 च समरे, M₂ [S]पि निह्यत (for सभ्यदुह्यत) T₁ M
 प्रभु, G₂ विभु (for प्रभो) T₂ G₁ ३ कर्णो विनिह्यतप्रभ
 (G₂ 'भु) — °) Ś₂ अशकुर्वन्वांश्च K₄ चातिमन्यो.
 T₁ ३ G M न शक्तो ह्यभिमन्योस्तु, T₂ अशकुर्वन्वश्वस्यात्प्रभ.
 — °) B₁ कर्णे D₁ D₁ ६ रणे तत., D₂ तवाग्रत; D₂
 रणाजिरे (for रणेऽग्रत) T₂ अभिमन्युरथाग्रत

73 °) T₁ ३ G क्रोधदीप्ताक्षो (for 'सदीप्तो)

74 S transp. 74^{ab} and 74^{cd} — °) D₁ (also as
 in text) कृपया नक्रुजोत्साहं — °) B₁ निरुत्साहश्च; D₁
 D₁ ६ निराशस्यापि S (except T₂) निरुत्साहश्च भारत.
 — After 74^{ab}, B₂ ६ (both line 1 only) S ins

770* हुयोधनं रणे दृष्ट्वा लज्जमानो सुहृद्बुधु ।

नापयासीत्तत पार्थ सोऽभिमन्योर्महारणे ।

दृष्ट्वा द्रोणं वधोपायमभिमन्योस्तु पृष्टवान् ।

[(L 2) T₂ रणे कर्णे (for तत पार्थ) T₂ महाहवे
 (for 'रणे) — (L 3) T₂ तथोपायम् (for वधे)]

— °) K₁ B₁ T G₁ ३ M स(स्व)विह्वल, G₂ विह्वलित
 (for सुविह्वल) G M सखे (G₂ 'धे) (for संख्ये) B₂ ६
 तस्यौ सु(B₂ स)विपुल काल; D₂ स्थित सुविपुलं कालं.
 — °) S (except T₂) प्रहारजनि(T₁ G₂ 'चक्रि)तच्छवि

75 For S version of 75^{ab}, cf. 770* — °) B₂ D₂
 T₂ च; B₁ तथा (for तदा) — °) V₁ D₁ कर्णे, T₁ ३

श्रुत्वा कर्णो वचः क्रूरं ततश्चिच्छेद कार्मुकम् ॥ ७५
 ततश्छिन्नायुधं तेन रणे पञ्च महारथाः ।
 स चैव निकृतिप्रज्ञः प्रावधीच्छरवृष्टिभिः ॥ ७६
 यच्च कर्णोऽन्नवीत्कृष्णां समायां परुषं वचः ।
 प्रमुखे पाण्डवेयानां कुरूणां च नृशंसवत् ॥ ७७
 विनष्टाः पाण्डवाः कृष्णे शाश्वतं नरकं गताः ।
 पतिमन्यं पृथुश्रीणि वृणीष्व मितभाषिणि ॥ ७८
 लेखाशु धृतराष्ट्रस्य दासी भूत्वा निवेशनम् ।

G M द्रोण- (for कर्णे). K₂ यशः; B₂ D₂ तत. (for वच).
 B₁ G₂ M₂-३ क्रूर; D₂ शरः; D₂ घोरं (for क्रूरं) T₂
 श्रुत्वा चातिरपि. कर्णे. — °) B₂ D₂ सोस्य (for ततश्च).
 T₂ पाप आच्छेद कार्मुकं.

-76 °) Ś K₁ छिन्नायुषात्, D₁ छिन्नायुषं. T₁ च
 छिन्नयुषं तेन — °) S दृष्ट्वा (for रणे). — °) Ś₁ K₂
 D₁ तं चैव, D₂ सर्वे च; T₁ G₂ स चैनं (for स चैव) Ś
 D₁ D₂ निकृतिप्रज्ञा; B₂ छिप्यते प्राज्ञ, D₁ ६ निकृतिप्रज्ञः;
 G₁ निकृति प्रज्ञ — °) K₂ V₁ B₁ D₁ ३ प्राहरम्, B₂
 D₁ ६ ०.१ T₂ प्राहरत्; B₂-३ D₁ प्राहनम्; D₁ D₂ ६
 प्राहनत्; T₁ प्राहिणोत्, T₂ G M प्रावृणोत् (for प्रावधीत्).
 B₂ चैव (for शर-) — After 76, N T₁ ३ ins.

771* तस्मिन्विनिहते वीरे सर्वेषां हु समादिशत् ।

[K₂ विनश्यते T₂ शूरे (for वीरे)]

N T₁ ३ cont. T₂ G M₁ ins. after 76-

772* प्राहस्तत्तु दुष्टात्मा कर्णे स च सुयोधन ।

[K₂ प्राहत्, B₂ प्रहत् (for प्राहत्). K₁ ३ सत्, B₂ ६
 स च (for स तु) B₂ दुष्ट, D₁ कर्णे (for कर्णे) T G M₁
 कर्णे राजा च (G₂ 'जक्ष; M₁ 'जा तु) कीर्त्वा]

77 °) K₁ ३ यश्च (for यश्च) G₂ कृष्णो (for कर्णे).
 K₂ कृष्ण; D₁ कृष्णा — °) D₁ पुरुषं (for परुषं)
 — °) V₁ परुषे; D₂ प्रमुख.. — °) Ś₁ शूराणां (for
 कुरूणां) V₁ B₁ D₁ D₁ ३ १ नृशंसवान्; T₂ 'श्रुत्-
 T₁ ३ G M कुरूणां चैव पश्यतां.

78 °) K₂ सर्वे (for कृष्णे) — D₂ lacuna for 78^b.
 — °) K₁ शाश्वते D₁ D₁ ३ निरयं (for नरकं) K₂
 विलयं साश्वतं गता. — °) D₂ तु सुश्रीणि (for पृथु)
 — °) D₁ D₁ ६ वृणीष्व (for वृणीष्व) Ś₁ B₁ ६ D₁
 D₂ ३ ०.१ T₂ मृदुभाषिणि (D₁ D₂ 'णी), V₁ [अ]मित-
 भाषिणी; D₂ [अ]मृतभाषिणि; T₁ ३ G M मृदुगामिनि
 (T₂ G₂ 'नी) (for मितभाषिणि)

79 °) Ś K₂ D₂ लेखाश्च; K₂ ६ D₁ D₂ १ पृष्ठा त्वं;
 V₁ निष्पत त्वं (hypermetric), B₁ ६ ६ लेखाश्च, B₂ न शत्रुः

प्रविशारालपक्षमाक्षि न सन्ति पतयस्तव ॥ ७९
इत्युक्तवानधर्मज्ञस्तदा परमदुर्मतिः ।

पापः पापं वचः कर्णः शृण्वतस्तव भारत ॥ ८०

तस्य पापस्य तद्वाक्यं सुवर्णविकृताः शराः ।

शमयन्तु शिलाधौतास्त्वयास्ता जीवितच्छिदः ॥ ८१

यानि चान्यानि दृष्टात्मा पापानि कृतवांस्त्वयि ।

तान्यद्य जीवितं चास्य शमयन्तु शरास्तव ॥ ८२
गाण्डीवप्रहितान्धोरानद्य गात्रैः स्पृशञ्जशरान् ।

कर्णः सरतु दुष्टात्मा वचनं द्रोणभीष्मयोः ॥ ८३

सुवर्णपुङ्खा नाराचाः शत्रुघ्ना वैद्युतप्रभाः ।

त्वयास्तास्तस्य मर्माणि भिन्वा पास्यन्ति शोणितम् ८४

उग्रास्त्वद्भुजनिर्मुक्ता मर्म भिन्वा शिताः शराः ।

C 8 3724
B 8 78.84
K 8 77 subst.

B: लिपास्य (sic), D: प्रेष्याश्रु (marg लेखश्रु), T: लेखिनी, T: बलमृत्, T: G: लेखामूर (G: 'भूर), G: मेवाम (for लेखाश्रु) B: s: D: s: S धार्तराष्ट्रस्य D: लिंगव्याभृष्टराष्ट्रोस्य (sic) Ca corrupt. C: लेखे चित्रनिर्मते सुभ्रुवौ यस्य । C: — *) K: V: B: D: D: s: S (except T: M:) दासीभूता, D: दानो भूत्वा T: निवेदाने — *) S: K: V: B: D: D: s: T: s: G: s: पश्चाक्षि, D: पश्माक्षि (for पश्माक्षि) C: Ca भराल कुटिल पक्ष्म यस्य । C: — After 79, B: s: S ins.

773* न पाण्डवा प्रभवन्ति तव कृष्णे कर्णचन ।

दासभार्यासि पाञ्चालि स्वय दासी च शोभने ।

अद्य दुर्योधनो ह्येक पृथिव्यां वृपति स्मृत ।

सर्वे चास्य नहीपाला योगक्षेममुपासते ।

पश्येदानीं यथा भटे विनष्टा पाण्डवा समम् । [5]

अन्योन्य समुदीक्षन्ते धार्तराष्ट्रस्य तेजसा ।

स्यक पण्डितिला ह्येते नरके च निमज्जिता ।

प्रेष्यवन्नापि राजानमुपस्थास्यन्ति कौरवम् ।

[(L 1) G: तत्र (for तव) B: s: पाण्डवा प्रभव(B: 'वद)स्य न ते कृष्णे (B: 'ष्ण) कर्णचन — (L 2) B: s: दासीणि (for दासी च) — (L 3) T: पृथिव्याक्ष पति स्मृत (for the posterior half) — (L 4) B: s: तस्य, T: G: M: s: शन्य; M: विम (sic) (for चास्य) — (L 5) G: यदा (for यथा) B: विशिष्टान्पाटवानय, B: T: विनष्टान्पाटवानसम (for the posterior half). — (L 7) B: s: S (except M:) पण्डितिला B: s: स निरवे च, Bom ed. न पुरेव (for नरके च) — B: om line 8 — (L 8) B: s: प्रेष्यत्वमपि राजेद्रमुपस्थास्यति कौरव]

80 *) K: स धर्मज्ञस्य (for अद्य) S (except T:) उक्तवान्त च पापात्मा — *) S सदा (T: तया) (for सदा) — *) K: पाप; D: T: पाप; M: s: पापा (for पाप) S: V: B (except B:) D: s: S (except M: s:) पाप, D: पापो (for पाप) T: G: s: वचा, G: वदा (for वच) — *) T: पुण्यतस्य (for शृण्व) T: s: G: M: पश्य तस्य धर्मतय

81 *) K: V: B: D: T: अद्य; T: s: G: M: अस्य (for तस्य). — *) K: शिलाघातौ — *) T: त्वयास्ता (for 'स्ता). Co cites अस्ता (as in text) T: s: G: M: नाशयंतो

(T: 'यतो; M: s: 'यस्त्व)स्य जीवित — T: s: G: M: ins a passage given in App I (No 23) after 81, T: ins it after the first occurrence of 82

82 S (T: second time) reads 82 after 777* — *) B: यदि (for यानि) T: (first time) वाक्यानि (for चान्यानि) — K: om 82^b-83^a K: repeats 82^b after 83 — *) T: (first time) स्वय (for स्वयि) — *) K: D: T: G: M: तान्यद्य; D: D: s: तान्यस्य (for तान्यद्य) V: तस्य (for चास्य) — After the first occurrence of 82, T: ins. App I (No 23) On the other hand, T: s: G: M: ins after 82 T: after the repetition of 82

774* शान्तं कुरु परिक्रेश कृष्णाया शत्रुतापन ।

हत्वा शत्रु रणेऽक्षार्य्य गर्जेन्तमतिपीरुषम् ।

अद्य चाधिरधिर्विद्वस्तव बाणै समन्तत ।

मन्यता त्वां नरव्याघ्र प्रवर सर्वधन्विनाम् ।

गाण्डीवप्रसृतान्धोरानद्य गात्रै स्पृशञ्जशरान् । [5]

एतु कर्णो रणे पार्यं श्वाविच्छलितो यथा ।

[(L 1) M: परिक्रेश (sic) (for परि*) G: शत्रुतापन, G: 'कर्शन, M: 'तापेन (for 'तापेन) — (L 2) M: शौर्ष (sic) (for शौरुषम्) — (L 3) T: G: चातिरधिर् (for चाधि*) G: सुदारुणै (for समन्तत) — With line 5, of 83^{ab} — (L 5) T: s: G: M: गाण्डीवप्रहितान् (T: 'ता) T: G: s: बाणान् (for धोरान्) T: अद्य गात्रे बह्वशरान्, T: G: अद्य गात्रेस्पृशस्त्वरन्; G: अद्य गात्रेस्फुरस्त्वरन् — (L 6) T: यातु; G: मातु, M: प्रेतु (for एतु) T: श्वाविच्छलितो, G: 'ललतो (for 'ललितो)]

— After the above T: s: G: ins 779*

83 For S, cf. 775* K: om 83^a (of v 1-82) — *) D: गाण्डीव (for गाण्डीव) — D: गाण्डीवप्रहितं घोर — *) D: अस्य (marg वद) (for अद्य) — D: गात्रस्पृशञ्जशरान् (for गात्रै स्पृशञ्ज) — After 83, K: repeats 82^b

84 For S, cf. 775* — *) D: D: s: शत्रुघ्ना, D: s: शत्रुघ्नौ (for 'घ्ना) D: s: s: विद्युत्प्रभा; Co वैद्युत् (as in text) Cv cites वैद्युत् — *) S: (marg) K: V: B: s: s: D: s: s: मर्माणि; K: शर्माणि

85 For S, cf. 775* — *) S: K: s: s: D: s: वर्म भित्वा

अद्य कर्ण महावेगाः प्रेषयन्तु यमक्षयम् ॥ ८५
 अद्य हाहाकृता दीना विपण्णास्त्वच्छरार्दिताः ।
 प्रपतन्तं रथात्कर्णं पश्यन्तु वसुधाधिपाः ॥ ८६
 अद्य स्वशोषिते मग्नं शयानं पतितं भुवि ।

Ks शता परा, V1 B1-4 D महाधरा (for शिता शरा)
 — °) K1 (sup len) अहि-, D1 अद्य (for अद्य). D1
 कर्ण — For 83-85, S (T1 s ins after 779*) subst.

775* गाण्डीवप्रेषितैर्भङ्गं शितैश्चिन्नतनुच्छदः ।

न चेतस्सरति राधेयो वचन द्रोणमीप्सयो ।

सुवर्णपुङ्खा द्राघुघ्ना नाराचा वैद्युतप्रभा ।

न चेद्वाधिरथेर्वर्मं भित्त्वा पासन्ति शोणितम् ।

उग्रास्त्वद्वाहुनिर्मुक्ता न चैनर्मच्छिद शराः । [5]

अद्य कर्णं महावेगा प्रहिण्वन्ति यमक्षयम् ।

[(L 1) G1 छन्न- (for छिन्न-) G2 तनुलज (for 'च्छद')]

— (L 2) M1 स स (for न) T2 विसरत्, T2 G2 चेतस्सरतुः

M2 तु सरति (for चेतस्) — (L 3) G1 सौवर्णपुखा

— (L 4) T1 s G चेताविरथेर्, T2 वमति (for चेदाधि)

T2 G1 s M मर्म (for वर्म) T2 G2 M पासति — (L 5)

T2 (marg as in text) त्वद्गजनिर्मुक्ता, T2 G2 s त्वद्वाहुनि

M1 त्वद्गजनि T2 G2 M1 मर्मच्छिद (M1 'दा') (for मर्म)

T2 न वा मर्मभिद शरा (for the posterior half) — (L 6)

T2 प्रापयतु, T2 G1 s प्रहिण्वतुः, M1 प्राहिण्वन्ति G2 प्रहिण्वन्तीयता

क्षय (for the posterior half)]

86 °) D1 अद्य (for अद्य) — °) B1 विघन्वा (for
 विपण्णास्) — B2 s स्वच्छरार्दितं — For 86^{ab}, S subst.

776* स च हाहाकृतं दीनं विपण्णं शरपीडितम् ।

[T2 अद्य (for त च) M विघणं (for विपण्ण) T2 M
 स्वच्छरार्दित (for शरपीडितम्)]

— °) D1 D1 s अद्यततं; D2 प्रपतेत (for प्रपतन्त) M1
 रणात् (for रयात्) S तूर्णं (for कर्णं) — Ks om (hapl)
 86^a-87^b.

87 Ks om. 87^{ab} (cf v 1 86) — °) S, (except
 T2) तं च (for अद्य) B1 s 4 D1 D2 s 6 7 अद्य शो (B2
 स्व) णितसंम (B2 'ल) म; D2 अद्य ते शोणिते मग्नं — °) M1
 पतिते (for त) T1 G2 M युधि (for भुवि) — °) T1
 अपविद्यायुध D2 शोर (for कर्णं) — °) K1 नृपा
 (for निजा) Ks V1 B D T2 s G1 s M2-1 दीना (T2
 G1 s M2-1 अद्य) पश्यतु याधवा, T2 G2 M1 अद्य पश्यंतु
 पांडवा (G2 कौरवा) — After 87, S ins.

777* तथैवाद्य महद्दर्मं गाण्डीवप्रेषितैः शरैः ।

रथोपस्थे विदीर्येत धाराजालमिवाम्बरात् ।

— आशु चाद्यं धारास्तस्य संपतन्तो महाहवे ।

अपविद्यायुधं कर्णं पश्यन्तु सुहृदो निजाः ॥ ८७
 हस्तिकक्षयो महानस्य मछेनोन्मथितस्त्वया ।
 प्रकम्पमानः पततु भूमावाधिरथेर्ध्वजः ॥ ८८
 त्वया शरशतैश्चिन्नं रथं हेमविभूषितम् ।

एच्छरैः सनिकृताप्रा विदीर्यन्तां महीतले ।

त्वया चाद्य हते तस्य विक्रमे मरतर्षभ । [5]

विमुखा सर्वराजानो भयन्तु गतजीविता ।

तथा चाधिरथो याते प्रयान्तु कुरवो दिना ।

मन्यानास्तथा रथप्रेष्टं सर्वलोकेषु धन्विनम् ।

न चाद्या भयात्पक्त्वा धातंराष्ट्रो महात्मन् ।

दुर्योधनो भयोद्दिष्टो द्रवतु स्वपुरं प्रति । [10]

तथाद्य तं हवं श्रुत्वा धातंराष्ट्रो जनेश्वर ।

मोहेन निपतेद्भूमौ नि सज्जो वै महीपति ।

अद्य जानन्तु ते पार्थ विक्रम सर्वधन्विन ।

यानवोचत्समाप्तये परुषान्भारत त्वयि ।

[(L 1) T2 G2 M1 [अ]स्व (for [अ]प) T2 G2 महत्तमं;

G2 'धर्म' (for 'दर्म') — (L 2) T2 G2 धाराज (for
 'जाटन्' — (L 3) T2 G1 s [अ]स्व (for [अ]द) M1

संपतते M मपामये (for 'हवे) — (L 5) T2 G2 [अ]स्व
 (for [अ]प) M हते (for हते). T2 कर्णं विक्रम (for तस्य
 विक्रमे), — (L 7) T1 G चाधिरथो; M1 चाधिरथे — (L 8)

G1 s M1 मन्यानास्तां (G2 'स्ता, M1 'स्त) (for 'स्ता').

— (L 9) T2 [अ]पि (for [अ]पि) M स चेद्य नद्य (M1
 also as above) — स्वत्वा (for the prior half)

M2-1 महात्मन् — (L 10) T2 स्वपुरं — (L 11) T2
 यथाद्याधि, M तथा चाद्य (for तथाद्य स) — (L 12) T2
 क्षणेन (for मोहेन) T2 निपतद्, T2 G2 निहतो (for निहते)

— (L 13) T2 क्षयतु (for जानन्तु) — (L 14) T2 G1 s
 उवाच (for अयोचय) T2 s G M2 पु (T2 G2 प) शानत
 त्वयि]

— After the above, S (T2 second time) reads 83

88 °) Ks V1 B D हस्तिकक्षो (D2 'क्षा). B2
 क्षययानेस्य (so), T2 महानस्य (for 'स्य) T2
 G. M हस्तिकक्षयाद्य (T1 'क्षाद्य; T2 G1 s 'क्षास्य,
 M2 'क्षयोद्य) मछेन न चेदुन्मथितस्त्व (T2 G 'ता स्व) वा

— °) V1 प्रपतद्, T1 पतित; T2 s G1 s M पतति (T2
 'तां) — °) Ks भूमावाधिरथो ध्वजं, D1 'वपि रथध्वज;
 D2 'वधिरथेर्ध्वज, T1 s G M महानाधि (T2 G 'ति) रथे,
 T2 असौ चाधिरथे.

89 °) S (except T2) न चेच्छरशतैश्चिन्नं (M1-1
 'श्चिन्नो) — °) D2 हेमविभूषण, S 'परिष्कृतं (for 'विभू
 षितम्) — °) K1 हतयोच-, G2 -M हत (G2 'तं) पौच

हतयोधं समुत्सृज्य भीतः शल्यः पलायताम् ८९
ततः सुयोधनो दृष्ट्वा हतमाधिरथिं त्वया ।
निराशो जीविते त्वद्य राज्ये चैव धनंजय ॥ ९०
एते द्रवन्ति पाञ्चाला वध्यमानाः शितैः शरैः ।
कर्णेन भरतश्रेष्ठ पाण्डवानुजिहीर्षवः ॥ ९१
पाञ्चालान्द्रौपदेयांश्च घृष्टद्युम्नशिखण्डिनौ ।
घृष्टद्युम्नतनूजांश्च शतानीकं च नाकुलिम् ॥ ९२

नकुलं सहदेवं च दुर्मुखं जनमेजयम् ।
सुवर्माणं सात्यकिं च विद्धि कर्णवशं गतान् ॥ ९३
अभ्याहतानां कर्णेन पाञ्चालानां महारणे ।
श्रूयते निनदो घोरस्त्वद्बन्धूनां परंतप ॥ ९४
न त्वेव भीताः पाञ्चालाः कथंचित्स्युः पराङ्मुखाः ।
न हि मृत्युं महेष्यासा गणयन्ति महारथाः ॥ ९५
य एकः पाण्डवीं सेनां शरोधैः समवेष्टयत् ।

C 8. 5735
B 8. 73-107
K. 8. 77 om

Ś K1 2 तमुत्सृज्य (for समु*) Ks V1 B Da1 Dn1
D1 4-7 T2 हतयोधाश्चमुत्सृज्य — a) Ds शल्य S
(except T2) पलायते — After 89, S Bom ed
ins

778* न चेत्कर्णसुतं पायं सूतपुत्रस्य पश्यत ।
प्रतिज्ञापालनार्थाय निहनियसि सायकै ।
[(L 2) T2 M1-त्ता(M1-चा)रणायां (for-पालना) T2
G1 निहनियसि]

T2 M cont. T1 2 G ins after 774*

779* हत कर्णं सुत दृष्ट्वा प्रिय पुत्रं दुराम्भवान् ।
स्मरता द्रोणभीष्माभ्या वच क्षत्तुश्च मानद ।
[(L 1) G1 कर्णमुत्त, M1 कर्णस्तु त T1.2 G2 2 सतपुत्रो
(for प्रिय पुत्र) — (L 2) T2 G पांडव, M1 भारत; M2-3
मानद (for मानद)]

— After the above, T1.3 ins 775*

90 a) S (except T2) न चेत् (for हत) — b)
K4 G1 आधिरथ, T2 G2 2 आतिरथिं (G2 थ) G2 तथा
(for स्वया) — c) G2 निविशो (for निराशो) S
(except T2) जीवितदद्य — d) K2 राज्यं. K2 V1
B1 2.4 Da1 Dn1 D1 2-5 7 भवत्वरि (D4 त्विह), B2 2
भविष्यति (for धनंजय) S सानुयवो भविष्यति — After
90, K4 B2-3, Da1 D1 2 6 S (except T2) ins

780* असौ हि वाक्कान्पार्यं कर्णे निघ्नति संयुगे ।
शक्रतुल्यबलो वीर्याच्छक्रप्रतिमोऽपि वा ।
[(L 1) K4 B2-3 Da1 D1 2 6 प्य वै (for अमौ हि)
Da1 D1 2 कर्णे (for पायं) M2.2 निघ्नति K4 B2-3
D2 कर्णे हति स सायकै, Da1 D1 2 पायं हति स्वसायकै
(for the posterior half) — (L 2) T1 G2 वीर्यं (for
वीर्यां) K4 B2-3 Da1 D1 2 6 शक्रतुल्यसमो वीर्यं (K4 वीर्यं,
D2 युद्धे) (for the prior half) T1 युवा, G2 यथा (for
सपि वा) M शुद्धर(M2-3)प्रतिमोपि वा (M1 मो युवा)]

91 a) Ś2 B2 पंचाला — b) G2 transp शितै and
शरैः — c) T2 G2 भारतश्रेष्ठ — d) V1 उजिहीर्षत,
Da1 D1 2 2 वंशे D2 पांडवास्तु जिहीर्षव, S तान्समुद्धर
पांडव

92 a) B2 पंचालान् — b) G2 घृष्टद्युत्रं शिखंडिन
— S transp 92^{ad} and 93^{ab} — c) D2 घृष्टद्युत्रम् Da1
D1 2 तु (for च) T2 G घृष्टद्युत्रकुमाराश्च — d) D4
नाकुल, T1 भारत, T2 पांडवं, G पांडव (for नाकुलिम्)

93 S transp 92^{ad} and 93^{ab} — b) D2 दुर्मुखं, D2
दुर्धर्षं, S दौर्मुखिं (T2 G1 2 M1 'त्व) (for दुर्मुखं) — c)
Ks B1.2 2 Dn1 D2-4.7 सुवर्माणं, V1 B2 4 Da1 D1 2
T1 2 G सुशः; T2 प्रतिविध्य (for सुवर्माणं)

94 a) B2 अद्याहतानां, B2 प्रत्या (for अभ्या)
— b) V1 B2 4 Ds पंचालानां Ks V1 B D S (except
T2) अमौ (for महा) — c) G2 घोरं (for घोरस्)
— d) D2 विशां पते, T1 2 G2 M अवयुवत्; T2 G1 2
अनायवत् (for परंतप)

95 a) D1 नन्वेव, T1.2 G न चैव (for न त्वेव) D2
मृता (for भीता) Ś2 B4 D2 M1 पंचाला — b) D2
कथं वा स्युः, T1 केचित्सुस्यु (sic), G1 कथंचित्सया (for
'स्यु) K1 परमुखा. — Ś2 Ks om (hapl.) 95^a-96^d
— d) Ks.4 V1 B D महारणे (for 'रया) S (except
T2) जानति युधि दुर्जया — After 95, M ins 781*

96 Ś2 Ks om. 96 (cf. v 1 95) — b) K4
शरोधै, Dn1 शरोधै (for शरौधै) V1 अपिवेष्टयत्; T1.2
G समपीडयत् (for 'वेष्टयत्) — c) B4 Dn1 पंचाला
S तमप्यासाद्य समरे — d) Dn1 D2-1 6 7 T1.2 G2 2
M2-3 भीष्मान् (for भीष्म) K1 भीष्मेनामन्पराङ्मुखा
(corrupt), K4 भीष्मामसान् (sic) — T G ins after
96 M after 95

781* ते कथं कर्णमासाद्य विद्वेषयुर्महाबला ।
यस्त्वेक सर्वपाञ्चालानहन्यहनि नाशयन् ।
कालवध्वरते वीर पाञ्चालाना रथमजे ।
तमप्यासाद्य समरे मिश्रायै मित्रवसला ।

[M reads line 1 after line 4. — (L 1) G2
विद्वेषयुर् T2 महारया (for 'बला) — (L 2) T1 यस्त्वेक
(for यस्त्वेक) T1 G2 M1 नाशय(T1 'थे)त्, T2 शातयत्
(for नाशयन्) — (L 3) M1 वीर (for वीर) T1 रथमजेत्

तं समासाद्य पाञ्चाला भीष्मं नामन्पराञ्जुरयाः ॥ ९६
 तथा ज्वलन्तमस्त्राग्निं गुरुं सर्वधनुष्मताम् ।
 निर्देहन्तं समारोहन्दुर्धर्यं द्रोणमोजसा ॥ ९७
 ते नित्यमुदिता जेतुं युद्धे शत्रून्तरिदमाः ।
 न जात्वाधिरथेर्भीताः पाञ्चालाः स्युः पराञ्जुरयाः ९८
 तेषामापततां शूरः पाञ्चालानां तरस्त्रिनाम् ।
 आदत्तेऽयञ्जुरैः कर्णः पतंगानामिवानलः ॥ ९९
 तांस्तथाभिमुखान्वीरान्मित्रार्थे त्यक्तजीवितान् ।
 क्षयं नयति राधेयः पाञ्चालाञ्जगतशौ रणे ॥ १००

अरुं हि रामात्कर्णेन भार्गवाटपित्ततमात् ।
 यदुपात्तं पुरा घोरं तस्य रूपमुदीर्यते ॥ १०१
 तापनं गर्वमन्यानां घोरस्वप्नं मुदाकणम् ।
 समापृत्य महासेनां ज्वलति स्येन तैजसा ॥ १०२
 एते चरन्ति संग्रामे कर्णचापञ्जुताः शराः ।
 भ्रमराणांमिव धातान्नापयन्तः स्य तावकान् ॥ १०३
 एते चरन्ति पाञ्चाला दिक्षु सर्वासु भारत ।
 कर्णाद्यं समरे प्राप्य दुर्निवारमनान्मभिः ॥ १०४

(sio). — (L 3) T₁ मित्रां मिनसत्तम्]

97 K₁ om 97^a-98^b M₁₋₁ om (hapl) 97-98
 — *) K₁ ज्वलन्तम्; B₁ [अ]र्जुनतम् (for ज्वलन्तम्) D₁
 अस्त्राभिर्, T G M₁ अस्त्रेण (for अस्त्राग्निं) — *) T₂ G
 M₁ शूर (for गुरु) — *) T₂ निर्देहन्तं S₁ K₁ समारो
 हाद्; S₂ K₁ रोहद्, V₁ B D₁ D₂ : : T₂ च समरे; D₁
 D₂ : समारोहं; T₁ : G M₁ 'रुगा(T₁ 'दान्; T₂ G: २)
 (for 'रोहन्) — *) D₂ T G M₁ द्रोणमंजसा, D₂ 'माहये
 (for 'मोजसा).

98 K₁ om. 98^a, M₁₋₁ om 98 (cf. v. l. 97)
 — *) K₂ त (for ते) T₂ चिन्त्यम् (for तित्यम्). T₁ :
 G₂ : उद्यता; T₂ अद्य तं; G₁ संजसा (for उदिता) — *)
 K₂ V₁ B D₁ D₂ : T₁ : मृधे (D₂ 'द्वे); D₁ श्रुधे;
 G₁ : M₁ युधि (for युद्धे) K₂ B₁ D₁ : T₂ : G दानुम्
 (for दानुन्) D₂ शत्रुविमर्दना; T₁ : G₂ M₁ 'नरिदम
 (T₁ 'म) — *) T₂ [आ]ग्निं (for [आ]ग्निं) B जानतो
 धिरधि भीता; T₁ : G M₁ न चेदाति (T₁ M₁ 'धि)रथेर्भीता
 — *) S₂ B₁ D₁ D₂ पंचाला

99 *) S अवि त(T₂ ग)त (for आपततां) D₂ दूर;
 D₂ वीर; T₁ : G₂ M शूरा (for दूर) — *) Some
 MSS पंचालाना D₁ उरस्त्रनां. — *) K₂ V₁ B D₁
 D₂ : : Co आदत्त S₁ K₁ : दारान्, B₁ एषून्, Co असून्
 (for शरैः) S प्राणानभ्या(T₂ G₂ 'द्या)द्वे वीर — After
 99, S ins

782* एते द्रवन्ति पाञ्चाला द्राव्यन्ते योधिभिर्मुक्तम् ।

कर्णेन भरतक्षेत्रे पश्य पश्य तयाकृष्यात् ।

[(L 1) G₂ प्राप्यते (for द्राव्यन्ते) T₂ G₂ : M₁₋₁
 योधिभिर् T₁ : G₂ युव (for द्रव्यत्)]

100 *) B₁ एतान्; T₂ तांस्तदा (for तांस्तया) T₁
 समरे निहताञ्जुरान्; T₂ G M तांस्तमारोहत् शूरान् — *)
 Some MSS पंचालान्, B₁ पचानां, D₁ D₁ पां(D₁

२)पाणा — For 100^a, S sub^a

783* विचारय महाबाहो कर्णात्प्रापयधोवनात् ।
 T₂ con^a : S ins. after 100

784* तज्जालम मदेष्वात्प्रापये मज्जोद्भवे ।

कर्णाग्निं प्रयो भूया पाञ्चालांस्तदुन्हेमि ।

[(L 1) T₂ शर् (for शर्) D₂ जाल K₂ जाल
 K₁ [उद्भवे, B₁ युधि, D₁ 'प्रसात् (for उद्भवे) — (L 2)
 T₂ मज्जोद्भवे (for कर्णाग्निं) Some MSS संजसात्]

101 *) K₂ अवि मयनात्; G₂ द्विजम् (for कश्चिन्)
 — *) K₁ : यदुपात्तं, D₂ S यदवतं (for यदुपात्तं) V₁
 B D₁ D₂ : महा; T₁ G₂ तया; T₂ : G₂ M महा
 (for पुरा)

102 *) T₂ G अतानां (for सेवयानां) — *) S
 (except T₂) मयातं (for मुदाकणम्) — *) S (except
 T₂) चमागित्य (for समापृत्य). T₂ G₂ M₁₋₁ महासेना;
 M₁ 'सैन्ये — *) K₂ B₁ D₁ ज्वलन्तं; V₁ ज्वलन्तं; B₁
 D₁ D₂ : ज्वलन्तं, T₂ G दहते; M उदहते V₁
 श्वेत- (for स्येन)

103 *) D₂ ज्वलति; T₂ चरन्ति, M₁₋₁ द्रवन्ति (for
 चरन्ति) — *) D₁ D₂ : भ्रममानम् (for 'राजम्).
 — *) K₂ V₁ B D₁ D₂ : : T₂ तावपति K₂ D₂
 च (for सः). — For 103^a, T₁ : G M subst^a.

785* भ्रमरा दृष पाशूनां पापयाना जगत्प्रभो ।

[T₁ पापयानाजिपात्; T₂ 'पानाज्जन्तम्]

104 T₁ G₂ om 104^a. — *) K₂ V₁ B D T₂ G₂
 M₁ : एते द्रवन्ति; T₂ G₂ ये विद्वद्भक्ति, M₁ : एते भ्रमति
 (for एते चरन्ति) S₁ पचाला — *) T₂ G₂ : M उद्भ-
 (M₁ 'क)मति च मारिय. — *) T₂ पश्य (for प्राप्य)
 — *) K₂ V₁ B (except B₁) D S (except T₂)
 दुर्निवार्यम् V₁ D₂ : S महात्मभिः (for जनां)

105 *) B₁ महाकोधो, S (except T₂) उरकोधी

एष मीमो दृढक्रोधो घृतः पार्थ समन्ततः ।
सुख्यैर्योधयन्कर्णं पीड्यते स शितैः शैरैः ॥ १०५
पाण्डवान्सुख्याथैव पाञ्चालाथैव भारत ।
हन्यादुपेक्षितः कर्णो रोगो देहमिवाततः ॥ १०६
नान्यं त्वचोऽभिपश्यामि योधं यौधिष्ठिरे वले ।
यः समासाद्य राधेयं स्वस्तिमानात्रजेद्बृहम् ॥ १०७

तमद्य निशितैर्वाणैर्निहत्य भरतर्षभ ।
यथाप्रतिज्ञं पार्थ त्वं कृत्वा कीर्तिमवाप्नुहि ॥ १०८
त्वं हि शक्तो रणे जेतुं सकर्णानपि कौरवान् ।
नान्यो युधि युधां श्रेष्ठ सत्यमेतद्ब्रवीमि ते ॥ १०९
एतत्कृत्वा महत्कर्म हत्वा कर्णं महारथम् ।
कृतार्थः सफलः पार्थ सुखी भव नरोत्तम ॥ ११०

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५१ ॥

५२

संजय उवाच ।

स केशवस्य वीभत्सुः श्रुत्वा भारत भापितम् ।
विशोकः संप्रहृष्टश्च क्षणेन समपद्यत ॥ १

ततो ज्यामनुमृज्याशु व्याक्षिपद्गाण्डिवं धनुः ।
दध्रे कर्णविनाशाय केशवं चाभ्यभापत ॥ २
त्वया नाथेन गोविन्द ध्रुव एष जयो मम ।

C 8 3753
B 8 74 3
K 8 76 3

— ^a) G₂ प्रबृहि (hypermetric) (for घृत) K₄ D₆
G₁ पार्थ D₂ घृत पार्थसत्तम (submetric) — ^c) Ś₂
योधय, M₁ : योधयत् — ^d) B Dn₁ D₂. 4. 6 : S
निदितै (for स शितै)

106 ^a) B₁ S (except T₁) पांचालान् (for पाण्ड-
वान्) — ^b) B₁ केकयांश्च, Dn₁ om, D₂ पंचालांश्च, D₃
केकयांश्च; S (except T₂) पाण्डवांश्च (for पाञ्चालांश्च)
B₁ D₂ T₂ चापि, Dn₁ lacuna (for चैव) — ^c) S
उपेक्षितो दहेन्कर्णो — ^d) Dn₁ देहिम् K₃ : Dn₁
D₂ : 6 : इवानत, B₁ : इवातुर; T G₁ : इवातक, G₂
इवास्त (sic)

107 ^a) K₃ नान्यस्य, B₁ नाहं (for नान्यं) K₁
[S]मिञ्जानामि; V₁ B D S (except G₁) हि पश्यामि
(for सपिप) — ^b) Ś₂ योधो; G₁ : M योधं — ^c)
T₂ G₂ : समासाद्य च (for य समासाद्य) — ^d) K₄ Dn₁
आवृजेद् K₃ B Da₁ D₁. 5 S गृ (Da₁ प्र)हान्, D₂ ब्रह
(for गृहम्)

108 ^a) तद् (for तम्) — ^b) Ś₂ निहत्य (for
निहत्य) K₄ भरतर्षभ, M₂-4 युधि भारत (for भरत-
र्षभ) V₁ B (except B₂) Da₁ Dn₁ D₁ 8-1 विनिहत्य
नरर्षभ (Da₁ D₁. 5 परंतप) — ^c) Ś₂ K₁ : 4 T₂ : 3 G₂ : 8
M₁ यथा प्रतिज्ञां (Ś₂ 'जा) Ś K₁ : 4 पार्थस्य, B₂ पार्थस्त्व,
B₁ कृत्वा च (for पार्थ त्व) — ^d) Ś K₁ : 4 सुत्वा;
B₁ पार्थ त्वं (hypermetric), S (except T₂) तीस्तां (for
कृत्वा)

109 ^a) D₂ रक्तो (for दाक्तो) — ^b) K₁ सकर्णांश्च

B₁ T₂ अद्य (for अपि) — D₁ om. 109^a-110^a — ^d)
T₂ नित्यम् (for सत्यम्)

110 D₁ om 110^a (cf. v 1 109) — ^a) Ś K₁ : 4
श्रुत्वा (for कृत्वा) — ^b) D₁ स च (for हत्वा) Da₁
D₁. 5 महाबल (for 'रथम्) — ^c) K₄ कृत्वाश्च K₁
सफला Ś D₁ : T₁ M₁ पार्थ. — ^d) K₃ D₄ नरोत्तम

Colophon om in K₃ — Day of Karṇa's General-
ship Ś₂ K₁ द्वितीये (K₁ 'य) युद्धदिवसे — Adhy name
T₂ कृष्णवाक्य, M₁ भगवद्वाक्यं — Adhy no (figures,
words or both) Ś₂ 53, B₁ D₆ 73, B₄ 72, B₅ 75,
Da₁ 84, D₁ 66, D₄ (sec. m.) 54, T₁ G 83, T₂ 80,
T₃ M 82

52

1 K₃ G₁ om the ref — ^a) K₃ भीमस्तु — ^b)
T₁ भरत — ^c) S च (for स-)

2 G₂ om 2 — ^a) K₄ ज्ञान् (for ज्याम्) Ś₂ K₁
B₁ : D₂ : 4 अवसृज्य; Dn₁ D₁ (marg as in text)
अभि, D₆ अस्त (for अनु) B₁ स्वां (for [आ]शु)
— ^b) K₁ : 4 Da₁ D₁ 4-5 इया (D₆ इय)क्षिपन्, D₃
क्षिपन्त्वे T₁. 3 G₁ : M गांढीवं व्याक्षिपद् (M₃ 'नच)नु — ^c)
K₃ दध्रे- (for दध्रे) — ^d) Ś K₁ : 4 [अ]स्यवन्दत; V₁
B₁ D₄ T₁ M₁ [अ]प्यभापत, D₆ [इ]दमब्रवीत् B₁ 8. 4
G₁ मतिं कृष्णं च सो (G₁ 'णमया)ब्रवीत्

3 Before 3, Da₁ D₁. 5 in अनुन उवाच — ^b) D₆ :

प्रसन्नो यस्य मेऽद्य त्वं भूतभन्व्यभवत्प्रभुः ॥ ३
 त्वत्सहायो ह्यहं कृष्ण त्रील्लोकान्त्रै समागतान् ।
 प्रापयेयं परं लोकं किमु कर्णं महारणे ॥ ४
 पश्यामि द्रवतीं सेनां पाञ्चालानां जनार्दन ।
 पश्यामि कर्णं समरे विचरन्तमभीतवत् ॥ ५
 भार्गवास्त्रं च पश्यामि विचरन्तं समन्ततः ।
 सुष्टं कर्णेन वाष्पेय शक्रेणैव महाशनिम् ॥ ६

अयं खलु स संग्रामो यत्र कृष्ण मया कृतम् ।
 कथयिष्यन्ति भूतानि यावद्भूमिर्धरिष्यति ॥ ७
 अद्य कृष्ण विकर्णा मे कर्णं नेष्यन्ति मृत्यवे ।
 गाण्डीवमुक्ताः क्षिण्वन्तो मम हस्तप्रचोदिताः ॥ ८
 अद्य राजा धृतराष्ट्रः स्वां बुद्धिमवमंस्यते ।
 दुर्योधनमराज्याहं यया राज्येऽभ्यपेचयत् ॥ ९
 अद्य राज्यात्सुखाच्चैव त्रियो राष्ट्रात्तथा पुरात् ।

ध्रुवम् Ks V1 B D S एव (for एव) — °) Ds यस्य
 गोविंदो; T1 s G2 s M यस्य (M1 'द्य) हि भवान्; T2 G2
 यस्य (G1 'स्य) भगवान् (for यस्य मेऽद्य त्वं) — °) Ks V1
 B Da1 Dn1 D1-7 लोके भूतभविष्यकृ (Ks 'त, Bs 'वि)त्,
 Ds S (except T2) भूतभन्व्यभविष्यकृत्.

4 B2 reads 4-22 for the first time after 8 48 7°. — °) B2 (first time) तत् (for त्वत्) Da1 D1 s ह्ययं
 (for ह्यहं) — °) B2 (first time) Da1 D1 s s S धै लोकान्
 (by transp.), Ds वा लोकान् B2 (first time) सनात
 नान् — °) B2 (first time) परलोक; Ts Gs परा-
 ल्लोकान् — °) Bs-s Dn1 Ds s 7.8 महाहवे; S (except
 T2) 'रथ (for 'रणे) Ds किं पुन कर्णमाहवे.

5 Ks om (hapl.) 5^{ab} — °) Ts पश्य मे (for
 पश्यामि) V1 Da1 D1 s प्रवतीं (sic) (for द्रवतीं) Ds
 पश्यामि विद्वतानां च — °) S2 B1 Ds s 4.7 पंचालानां.
 — °) V1 G2 transp कर्णं and समरे

6 °) B2 (both times) प्र- (for च) — °) T1 s
 प्रपतत, Ts G2 s M प्रपतत; (for विचरन्तं) B1 Dn1
 Ds s 1 ज्वलंत कृष्ण सर्वश — °) Ds समरे (for
 वाष्पेय) — °) Ds शक्रेण च, T1 M1 'णैव V2 B1 s
 Dn1 Ds s 7 यथादानि (D1 'नि:), T2 महादानि.

7 °) Ks खलुश्च, V1 Ds Ts G1 s स खलु (by
 transp) T1 G2 स संग्रामे, T2 सुसंग्रामो — °) V1
 B1 s.4 Da1 Dn1 D1-7 T2 कर्णं; B2 (second time)
 कर्णो; Ds पूर्वं (for कृष्ण) S2 K [अ]सकृत्, S2 V1
 B1 s-s D (except Ds) T2 हत, B2 (second time)
 हत, T1 s G1 s Ms-4 कृत (for कृतम्) B2 (first time)
 यत्र कर्णो महाह्वेत् (sic) — After 7^{ab}, S K1.2.4 ins

786* निर्जिता बहुशो योधा पलायनपरायणा ।

— °) B2 (first time) भविष्यति, Co धरि' (as in text).

8 °) Cv अद्य (for अद्य) S K2 विकर्णा; Da1 Ds M
 विकर्णं, Ds विकीर्णा, Co v विकर्णा (as in text) S
 K1.2.4 ये (for मे). — °) S2 Ds कर्णं, K2 कथ (for कर्णं)
 B1.2 (both times), s एष्यति, Ds नेष्यति — °) Ds

गांजीवमुक्ता Da1 D1 s क्षिप्यन्तो; T2 s G2 s क्षिप्यते
 (for क्षिण्वन्तो) — °) V1 B2 (first time) s Da1
 D1.5 मया (for मम) Ks Ds s हस्तप्रचोदिता (for
 'प्रचोदिता).

9 °) G2 धार्तराष्ट्र Ds T2 पार्थिवो धृतराष्ट्रोच. — °)
 T1 s G स्व- (for स्वां) K4 अवमश्यते, T1 M1 'मस्यते
 (for 'मंस्यते) D4 स्वां सुबुद्धिमवमंस्यते (hypermetric).
 — °) G2 च राज्याहं V1 दुर्योधनो भराज्याहो (sic). — °)
 Ks महा-, K4 Ds T1 s G2 s यया, Co यया (as in text)
 Ks Bs S न्य(T2 नि)वेदायत्, Ds.4 [S]न्व्यपेचयत्, Ds
 निपेचयेत् (for Sभ्यपेचयत्) — After 9, S ins

787* गुणवन्तं हि यो हित्वा निर्गुणं कुरुते प्रभुम् ।
 स शोचति नृपः कृष्ण क्षिप्रमेवागते क्षये ।
 यथा हि पुरुष कश्चिच्छिन्ना चाश्रवणं महद् ।
 पलादासेचने बुद्धिं कृत्वा शोचति मन्दधी ।
 इष्ट्वा पुष्पं फले गृभ्णु फलं इष्ट्वानुशोचति । [5]
 तथेदं धृतराष्ट्रस्य पुष्पलुब्धस्य मानद ।
 फलं इष्ट्वा शृदा दुःखं भविष्यति जनार्दन ।
 सूतपुरे हते त्वद्य निराशो भविता प्रभु ।

[(L. 1) Ts G2 देहि (for हित्वा) — (L. 2) G2
 रोदति (for शोचति) Ts M नर, Ts G1.3 चरं (for नृप).
 T1 G2 स शोचेष्टपति कृष्ण (for the prior half) — (L. 3)
 Ts) च (for हि). Ms-4 हित्वा त्वा(Ms ता)मवन महद्
 (for the posterior half) — (L. 4) T2 फलशनेचने
 (sic), M1 फलाशस्य वने — (L. 5) G1 फले (for फले)
 M1 गृभ्णु (for गृभ्णु) T1 G2 न, Ts G2 स (for [अ]ज्ञु)
 — (L. 7) T1 दुःखी (for दुःख) — (L. 8) G2 प्रहते
 (for भविता) Ts G1 भविष्यति निराशवत् (G1 'वान्) (for
 the posterior half)]

10 °) Ds यावत् (for राज्यात्), K1.2 सुखाच्चैव
 — °) T2 निराशवान् (for तथा पुरात्) — °) T2
 महाराजो (for 'बाहो) — °) V1 Dn1 Ds.4.7 विमो-
 क्षयति; B1 विमोक्षसे, B2 (both times) s Da1 D1 s.5
 विमोक्षयते; Ds वियोज्यति (for 'क्षयते) — For 10, T1.2

पुत्रेभ्यश्च महाबाहो धृतराष्ट्रो वियोक्ष्यते ॥ १०
अद्य हुर्योधनो राजा जीविताच्च निराशकः ।
भविष्यति हते कर्णे कृष्ण सत्यं ब्रवीमि ते ॥ ११
अद्य दृष्ट्वा मया कर्णं शरैर्विशकलीकृतम् ।

सरतां तव वाक्यानि श्रमं प्रति जनेश्वरः ॥ १२
अद्यासौ सौवलः कृष्ण ग्लहं जानातु वै शरान् ।
दुरोदरं च गाण्डीवं मण्डलं च रथं मम ॥ १३
योऽसौ रणे नरं नान्यं पृथिव्यामभिमन्यते ।

C. 8. 2709
B. 8. 74 21
K. 8. 78 23

G M subst

788* अद्य राज्याच्च पुत्राच्च श्रियश्चैव निराशवान् ।
सुखाच्च विपुलाकृष्ण धृतराष्ट्रो वियोक्ष्यति ।

[(L 1) G₁ विनाशवान् (for निराशवान्) — (L 2) T₂
G₂ वियोक्ष्यति (for वियो*)]

11 ^a) V₁ B (B₂ both times) D (except D₂ s)
T₁ s M राज्याञ् (for राजा) — ^b) K₁ s B₂ (first
time) जीविताश्च, D₂ सार्थं K₃ B₁ s (both times) s s
D₂ s S Cc निराशवान् (D₂ वत्); V₁ विनाशवान्; D₁
D₁ s विरागवान् (for निराशकः) — After 11^{ab}, D₁
D₂ read 13^{cd} followed by 790* — ^d) T₁ s M₁ s
तत्तु; T₂ G तत; M₂ s तत (for कृष्ण)

12 ^a) B₂ (first time) अद्य; D₁ अयं (for अद्य)
S₁ K₂ द्विष्ट्या, K₁ s द्विष्टा; D₁ D₂ दृष्टा, T₂ श्रुत्वा (for
दृष्ट्वा) S (except T₂) हतं (for मया) G₁ कर्ण
— After 12^{ab}, K₂ V₁ B₂ (both times) s s D₁
D₁ s s c ins

789* पुरा देवासुरे युद्धे वृत्र बलमिदा यया ।

[V₁ बलमिदो D₂ पाकमिदेष संवृत (for the posterior
half)]

—^c) D₁ D₂ r (by corr) सरता S₂ वन्यानि; D₁
वास्मानि, G₂ वक्ष्यामि (for वाक्यानि) — ^d) B₂ (first
time) D₁ D₂ T₁ G₁ s जनेश्वर (T₁ शं), M नरेश्वर

13 ^a) G₁ M₁ कृष्णो — ^b) K₂ ग्रह, V₁ B₂ D₁
D₂ s s s T₂ G M Cc ग्लहान् (D₁ हा, G₂ हा); T₂
शोरान् (for ग्लह) D₂ गृह्णातु, D₂ ग्रह्णातु (for जानातु)
— D₁ D₂ read 13^{cd} after 11^{ab} — ^c) T₂ हुर्योधनश्च;
Cc दुरोदर (as in text). D₁ गाण्डीवं च (by transp);
D₂ च गाण्डीवं — ^d) B₂ om ed. प्रति (for मम) — After
13, K₂ s V₁ B (B₂ both times) D T₂ ins

790* अद्य कुन्तीसुतस्याह ददं राजं प्रजागरम् ।
अपनेष्यामि गोविन्दं हत्वा कर्णं शिते शरे ।
[(L 1) B₂ (first time) D₂ T₂ शिते (for दृष्ट) D₂
lacuna, D₂ प्रजागृह — D₂ om line 2. — (L 2) K₂
अपनेष्यामि K₂ शिते (for शिते)]

K₂ s V₁ B (B₂ both times) D₁ D₁ D₁ s s T₂
cont. S-K₁ s ins after 13

791* अद्य कुन्तीसुतो राजा हृद्ये सुतसुते मया ।

सुप्रहृष्टमना प्रीतश्चिर सुखमवाप्स्यति ।

अद्य चाहमनाधृष्य केशवाप्रतिमं शरम् ।

उत्सृक्ष्यामीह य कर्णं जीविताङ्गं शयिष्यति ।

यस्य चैतद्गत मद्य वधे किल दुरात्मन । [5]

पादौ न धावये तावथावदन्त्यां न फल्गुनम् । ;

मृषा कृत्वा व्रत तस्य पापस्य मधुसूदन ।

पातयिष्ये रथात्कायं शरैः सनतपर्वणि ।

[(L 1) B₂ D₂ T₂ धर्मसुतो (for कुन्ती*) S K₁ s स्वसुते
(for सुत*) B₂ तदा (for मया) D₁ D₂ हते सुते मया
प्रसो (for the posterior half) — (L 2) S₂ K₂ सुप्रहृष्टा
(K₂ कृष्ट- मना, T₂ सुप्रहृष्टमना: D₂ पर (for चिरं) D₂
राज्यम् (for सुखम्) K₂ s अवाप्स्यति — (L 3) B₂
D₁ D₂ s वा (for च) K₂ B₂ अनाधृष्ट — B₂ om.
from the post half of line 3 up to the prior half
of line 5 — (L 4) S₂ उत्सृक्ष्यामि, K₂ D₁ D₂ s
उत्सृक्ष्यामि, D₂ उत्सृक्ष्यामि D₂ T₂ तव (for [र]ह य)
B₂ जीवितात् करिष्यति (for the posterior half) — (L
5) D₂ (sup. ltn. as in text) पद्य (for यस्य). S₁
K₂ s s B₂ (both times) s D₁ D₁ s s तदे, S₂ यदे;
B₂ s D₂ [प]तदे (for चैतद्) T₂ व्रत यत्तस्य वाप्येव (for
the prior half) S₁ K₂ s वदे किल, T₂ मद्यार्थं (for वधे
किल) — (L 6) V₁ D₂ धावयेत् (V₁ यत्) S K B₂
D₂ T₂ हन्मि Some MSS फाल्गुन, D₁ D₂ फाल्गुन
— (L 7) B₂ कृत्वा, T₂ मृषा (for मृषा) B₂ त्वया (for
कृत्वा) B₂ D₂ वितयं युधि (for मधुसूदन) — (L 8) B₂
कर्णे, T₂ सुते (for काय)]

14 D₂ om. 14^a-22^a — ^a) S (except T₂) असौ
(for योऽसौ) M₂ s कर्णे (for रणे) S नरानन्यान्
— ^b) B₂ (both times) हृति, B₂ D₂ अति, D₁
D₂ s s सन्तु, T₁ s G चाव, T₂ M अव- (for अमि-)
— ^c) T₁ s G [अ]स्य (for [अ]य) — ^d) T₁ s G₂ M₂ s
मही (for भूमि) G₂ महीपालस्य शोणित — After
14^{ab}, K₂ s V₁ B (B₂ both times) D₁ D₁ D₁ s s
T₂ ins

792* अपतिहसि कृष्णेति सुतपुत्रो यदग्रवीच ।

K₂ V₁ B₂ (both times) s s D₁ D₁ D₁ s s cont.

793* धृतराष्ट्रमते कर्णं श्लाघमानं स्वकाम्पुजान् ।

[V₁ B₂ D₁ D₂ s धृतराष्ट्रमते; D₂ s s पासवे, D₂

तस्याद्य स्रुतपुत्रस्य भूमिः पास्यति शोणितम् ।
गाण्डीवसृष्टा दास्यन्ति कर्णस्य परमां गतिम् ॥ १४
अद्य तपस्यति राधेयः पाञ्चालीं यत्तदात्रवीत् ।
सभामध्ये वचः क्रूरं कुत्सयन्पाण्डवान्प्रति ॥ १५
ये वै पण्डतिलास्तत्र भवितारोऽद्य ते तिलाः ।
हते वैकर्तने कर्णे स्रुतपुत्रे दुरात्मनि ॥ १६

सयमान , D₁ श्राव्य*]

K₄ V₁ B₂ (both times) 2-3 Da₁ D₁ 2-7 cont K₈ B₁
D₈ T₂ ins after 792* .

794* अचूतं तत्करिष्यन्ति मामका निशिता शरा ।

[K₈ V₁ B₁ 2 (both times) 2 4 Da₁ D₁ 2 8 निशिता

मम सायका (for the posterior half)]

K₂ 4 V₁ B (B₂ both times) D (D₂ om) cont T₁
G ins after 14^{abef}

795* आशीविषा इव क्रुद्धास्तस्य पास्यन्ति शोणितम् ।

[B₂ D₈ T₁ 2 G₂ 2 पिबतस्तस्य (for तस्य पास्यन्ति)]

K₄ V₁ B (B₂ both times) Da₁ Dn₁ D₁ 2-7 cont

796* मया हस्तवता मुक्ता नाराचा वैद्युतस्त्रिय ।

[K₃ [अ]पहस्तवता (sic) D₈ सृष्टा (for मुक्ता) V₁ B₁ 2
विद्युतस्त्रिय]

— ^a) B₂ (first time) गाण्डीवसृष्टा, B₂ मुक्तो; D₈
गाण्डीवसृष्टा, T₁ गाण्डीवस्तस्य, T₂ G₁ 2 M₂-4 गाण्डीवमुक्ता
— ^f) B₂ (second time) प्राप्स्यन्ति (for कर्णस्य)

15 B₂ D₂ om 15 (for D₂, cf. v. 1, 14). — ^a)

V₁ तपस्यसि, B₂ (first time) तपस्यति; M₁ 2 लपस्यति,
M₄ मपस्यति (sic) B₂ (first time) राधेय — ^b) K₁
D₁ 2 पाञ्चाली M₁ तदात्रवीत्, B₂ (first time) पाञ्चाल
यत्तदात्रवीत् — G₂ om 15^a-16^b. — ^c) K₂ सतामध्ये
(sic). — ^d) V₁ पाठव B₂ (both times) इति (for
प्रति)

16 D₂ om 16 (cf. v. 1, 14) G₂ om 16^{ab} (cf.
v. 1, 15) — ^a) B₂ (first time) यो वै, B₂ ये ते, S
(G₂ om.) पते (for ये वै) S शंडतिला (S: ल)स; K₁ 2
शंड*, K₄ शंड*, T G₁ 2 M₂-4 पण्ड* (for पण्ड*) B₂-5 M₁
कृष्ण, T G₁ 2 M₂-4 कृष्णे (for तत्र) — ^b) S (G₂ om.)
निर्वीर्या हृदतल्ल (T₂ हतविक्र)मा — After 16^{ab}, the
sequence in T₈ G₂ 18 17^{ab}, 18^{cd}, 18^{ab}, 17^{cd} and 16^{ef}
— ^c) K₂ विकर्तने. — ^d) S₁ K₁ 2 सूर्यपुत्रे; B₂ (first
time) मृत* (for सूत*) T₂ भूमि पास्यति शोणितं

17 For sequence in T₈ G₂, of v. 1, 16 D₂ om.
17 (cf. v. 1, 14) T₁ 2 G₂ om 17^{ab}. — ^a) V₁ स्रुतः

अहं वः पाण्डुपुत्रेभ्यस्त्रास्यामीति यदत्रवीत् ।
अचूतं तत्करिष्यन्ति मामका निशिताः शराः ॥ १७
हन्ताहं पाण्डवान्सर्वान्सपुत्रानिति योऽत्रवीत् ।
तमद्य कर्णं हन्तासि मियतां सर्वधन्विनाम् ॥ १८
यस्य वीर्यं समाश्रस्य धार्तराष्ट्रो बृहन्मनाः ।
अवामन्यत दुर्वृद्धिर्नित्यमस्मान्दुरात्मवान् ।

(for व) M पाठवेयेभ्यो (for पाण्डुपुत्रेभ्यस्य) T₈ G₁:
पाण्डवेभ्यो मयं तीव्र — ^b) B₂ (first time) त्रातासीति
T₈ G₁: दास्यामीति (for त्रास्यामीति) S K₁ 2 4 यदात्रवीत्,
M मयात्रास्त्रेयमत्रवीत् — After 17^{ab}, N (D₂ om, B₂
both times) T₂ ins

797* धृतराष्ट्रसुतान्कर्णं श्लाघमानोऽऽत्मनो गुणान् ।

[Dn₁ धृतराष्ट्रसुता T₂ सदा चैवाधमः कर्णं (for the prior
half) D₂ 8 श्लाघमानो, T₂ श्लाघते च S K₁ 2 4 निजान्
(for ऽऽत्मनो).]

— ^a) B₂ (first time) निशितैः B₂ (both times)
शरे — After 17, T₂ Bom ed. ins

798* अद्याग पाण्डुपुत्राणां समाप्तिमुपयास्यति ।

[Bom ed. उद्योग (for अद्याग)]

18 For sequence in T₈ G₂, of. v. 1, 16 D₂ om.
18 (cf. v. 1, 14) T₂ om 18-21. — ^a) B₂ (both
times) हंतानां, D₁ हंतार D₈ अद्य (for सर्वाद्) — ^b)
B₁ नियतो (for इति यो) S (T₂ om) मारुत (for
स्रवीत्) — B₂ (first time) om. 18^{cd} B₁ T₁ G₂
transp 18^{cd} and 19^{ab}. — ^c) T₁ G₂ समरे सूतदत्तः
T₈ G₁ 2 समरे मधुसूदन Cc cites मिषतां (as in text)

19 D₂ om, 19 (cf. v. 1, 14) T₂ om. 19 (cf. v. 1
18). B₁ T₁ G₂ transp 18^{cd} and 19^{ab}. — ^a) D₂ तस्य
K₂: 4 B₂ (both times) 2-3 Dn₁ D₈ 2 S (T₂ om.)
वीर्यं; Da₁ D₈ वीर्यं (for वीर्यं) S K₁: 2 B₂ (first
time) Da₁ Dn₁ D₁ 2-7 समाश्रस्य; K₂ B₂ (second
time) 2-3 D₂: S (T₂ om.) श्रियस्य, K₄ साद्य (for
'सस्य). — ^b) V₁ B (B₂ second time) Da₁ Dn₁
D₁ 2-3 7 महामना (B₂: 'त्मना; D₄: 'त्मन); B₂ (first
times) [S]भ्यमर्षण, G₁ [S]व्रीमन्मन (for बृहन्मना)
— T₁: 2 G om. 19^{abef} T₂ M om. 19^{cd}. — ^c) K₂ V₁
B₁: 2 (both times) 4 D₄: 2-3 अवमन्यत (D₈: 'तु). — ^d)
B₂ जनात्मवान् (for दुरा) — After 19^{abef}, K₄ T₂
ins .

799* हत्वाह कर्णमाजौ द्वि तोषविभ्यामि आतरन् ।

शरात्रानाविधाभ्युत्सवा त्रासविभ्यामि कात्रवान् ।

तमद्य कर्णं राधेयं हन्तासि मधुसूदन ॥ १९
अद्य कर्णे हते कृष्ण धार्तराष्ट्राः सराजकाः ।
विद्रवन्तु दिशो भीताः सिंहवस्ता मृगा इव ॥ २०
अद्य दुर्योधनो राजा पृथिवीमन्ववेक्षताम् ।
हते कर्णे मया संख्ये सपुत्रे ससुहृजने ॥ २१
अद्य कर्णं हतं दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रोऽत्यमर्षणः ।
जानातु मां रणे कृष्ण प्रवरं सर्वधन्विनाम् ॥ २२

अद्याहमनुणः कृष्ण भविष्यामि धनुर्भृताम् ।
क्रोधस्य च कुरुणां च शराणां गाण्डिवस्य च ॥ २३
अद्य दुःखमहं मोक्ष्ये त्रयोदशसमार्जितम् ।
हत्वा कर्णं रणे कृष्ण शम्बरं मधवानिव ॥ २४
अद्य कर्णे हते युद्धे सोमकानां महारथाः ।
कृतं कार्यं च मन्यन्तां मित्रकार्येष्वप्यवो युधि ॥ २५
न जाने च कथं प्रीतिः शैनेयस्याद्य माधव ।

C B. 3794
B B. 74 49
K B. 78. 48

आकर्णमुक्तैरियुभिर्यमराष्ट्रविघ्नैः ।

भूमिशोभा करिष्यामि पातितै र्यकुञ्जैः ।

वत्राहवे महत्सख्ये सपते युद्धमुन्दे । [5]

[(L 1) K₁ मात्त (for ज्ञानम्) — (L 2) K₁ नाना-
विधा युक्ता K₁ नाशयिष्यामि (for ग्राम*) — After line 2,
K₁ ins.

800* हनिष्ये तन्म नैन्य तु रथेमाश्रयदातिनाम् ।

— (L 3) K₁ निशिनैर् (for श्युमिर्) — (L 4)
K₁ पतितै — (L 5) T₂ महाघोरे (for महत्सख्ये) T₂
Bom. ed मपत्त (Bom ed संपत्त) युद्धमुन्दे (for the
posterior half)]

— ') M हतासि (for राधेय) K₁ T₂ अद्य कर्णमह घोरे
— ') B₂ (both times) हताद्य, M सन्ने K₁ T₂
सुदयिष्यामि नायकै

20 D₂ T₂ om 20 (cf. v 1 14, 18) — ^a) T₁ कथं
(for अद्य) — ^c) K₂ : V₁ S (T₂ om) विद्रवन्ति; B₁
D₂ व्यद्रवत (for विद्रवन्तु) B₂ (first time) प्रीता
(for भीता) — ^d) V₁ B₂ (second time) S (T₂
om) सिंह (G₂ व्याघ्र) दृष्ट्वा, B₂ (first time) सिंहवस्ता
(for 'त्रस्ता) T₁ यथा मृगा (for मृगा इव)

21 D₂ T₂ om 21 (cf. v 1 14, 18) — ^a) B₁
Da₁ D₁ : राज्यम्, B₂ (first time) वाद्यम् (for राजा)
— ^b) K₁ : अन्ववीक्षता (K₂ तु), V₁ अचवेक्षतां, D₂
T₁ : G₂ M₁ अन्ववेक्षते, G₁ : नान्ववेक्षते, M₂-4 अनपेक्षते
B₁ : (both times) : Da₁ D₁ D₁ s-7 आत्मान चा (B₁
Da₁ D₁ s 'नम-, B₂ [first time] 'न ना)नुशोचता
— ^c) D₁ कर्णं K₁ G₂ M सन्ने

22 D₂ om 22^{abc} (cf. v 1 14) — ^a) Da₁ हि
तं (for हत) K₂ पश्यन् (for दृष्ट्वा) — ^b) K₁ V₁
B₂ (both times) [S]म्यमर्षण, D₂ ह्यम* (for 'स्य*)
— ^c) B₂ (both times) नरश्रेष्ठ (for रणे कृष्ण)
— After 22, K₂ : V₁ B (B₂ both times) D S ins

801* मपुत्रपुत्रौ मामासं सन्मृत्यु च निरादिपम् ।

[T₁ : G M सपुत्रपुत्रौ सामाल* (for the prior half)

T₁ : G₂ : M सन्मृत्यु (T₁ *ला)श्च, T₂ G₂ सन्मृत्यु (for सन्मृत्यु
च) V₁ B₂ D₁ D₂ निराश्रय, B₂ (first time) निवासिन,
T₁ : G M निराशिप*]

— ¹ K₁ : T₂ ins after 22 K₂ : V₁ B (B₂ both
times) D ins. after 801* a passage given in App I
(No 24)

On the other hand, T₁ : G M cont after 801*

802* पित्र्ये राज्ये निराश्रय धार्तराष्ट्रो जनाधिप ।

[T₁ G₂ बृद्धो, M₁ विद्धि (for पित्र्ये) T₁ G₂ M₁ धृतराष्ट्रो
T₁ G₁ : निराश्रय, G₂ नराधिप (for जना*)]

— After 802*, T₁ : G M ins a passage given
in App I (No 25)

23 ^a) G₁ कर्णं (for कृष्ण) — ^b) T₁ G₁ M धनु-
पतां, Ca *भृताम् (as in text) — ^c) K₁ V₁ B
(except B₂) Da₁ D₁ D₁ s-5 : कोपस्य (for क्रोधस्य)
S रयस्य च शराणा च — ^d) S धनुषो (for शराणां)
D₂ गांजिवस्य — After 23, D₂ reads 27^{ed}

24 ^a) D₂ त्वद्य (for अद्य) K₁ Da₁ D₂ मोक्षे, D₂
मन्ये S (except T₂) मोक्ष्याम्यद्य महद्दु (G₁ M₂-4
'हाद्दु)स्व — ^b) B₂ समा घृत (for -समार्जितम्) — ^c)
S₂ रण — ^d) S₂ K₂ शम्बर

25 ^a) D₁ हि ते (for हते) — ^b) S₂ K₁ : 4 सोप-
कार, K₂ मामकाना (for सोम*) — ^c) D₂ : 4-5 कृतकार्यं
T₁ कृतकार्यास्तु मामद्य; T₂ G₁ M कृतकार्यां प्रमोदता;
T₂ G₂ : 8 कृतकार्यां भविष्यति — ^d) G₁ मित्रकार्योत्सवे
युधि

26 G₁ reads 26^{ab} twice — ^a) B₁ D₁ D₄ मम
चैव, G₁ (both times) M जानासि (G₁ *मि) च (for न
जाने च) K₂ कृतं (for कथ) V₁ प्रीत, G₁ (both
times) : प्रीति — ^b) V₁ D₂ शैनेयस्य S₁ (sup ins
as in text) [अ]स्य (for [अ]द्य) G₁ (first time)
महात्मन (for [अ]द्य माधव) — D₂ om (hapl)
26^c-28^b B₁ reads 26^c-28^b twice. — ^c) S₂ भविष्यते

मविध्यति हते कर्णे मयि चापि जयाधिके ॥ २६
 अहं हत्वा रणे कर्णं पुत्रं चास्य महारथम् ।
 प्रीतिं दास्यामि भीमस्य यमयोः सात्यकेरपि ॥ २७
 धृष्टद्युम्नशिखण्डिभ्यां पाञ्चालानां च माधव ।
 अद्यानृष्यं गमिष्यामि हत्वा कर्णं महारणे ॥ २८
 अद्य पश्यन्तु संग्रामे धनंजयममर्षणम् ।
 युध्यन्तं कौरवान्संख्ये पातयन्तं च स्रुतजम् ।
 भवत्सकाशे वक्ष्ये च पुनरेवात्मसंस्तवम् ॥ २९
 धनुर्वेदे मत्समो नास्ति लोके
 पराक्रमे वा मम कोऽस्ति तुल्यः ।

को वाप्यन्यो मत्समोऽस्ति क्षमायां
 तथा क्रोधे सदृशोऽन्यो न मेऽस्ति ॥ ३०
 अहं धनुष्मानसुरान्सुरांश्च
 सर्वाणि भूतानि च संगतानि ।
 स्वबाहुवीर्याद्गमये पराभवं
 मत्पौरुषं विद्धि परः परेभ्यः ॥ ३१
 शरार्चिषा गाण्डिवेनाहमेकः
 सर्वान्कुरुन्वाह्निकांश्चाभिपत्य ।
 हिमात्यये कक्षगतो यथाग्नि-
 स्तथा दहेयं सगणान्प्रसह्य ॥ ३२

— ^a) B₂ स्वयि (for मयि) B₅ जयाधिके
 27 D₈ om. 27 (cf v 1 26). Da₁ D₁ s om.
 27^{ab} — ^b) Dn₁ वास्य K₈ B₅ D₂ s महाबलं (for
 'रथम्) T₁ s G M पुत्रांश्चास्य बला (G₁ 'द्य जया)धिकान्,
 T₂ पुत्रांश्चास्य महाबलान् — D₂ reads 27^{cd} after 23
 — ^c) M दास्यामि K₈ प्रीतिं दास्यामि कर्णस्य — ^d)
 K₈ सात्यकेरपि, B₁ (both times) 2-4 D (D₈ om)
 सात्यकस्य च (D₄ : वा) (for 'केरपि) B₅ D₂ T₂ तथा
 (for अपि) T₁ s G M सात्यकेर्यमयोस्तथा
 28 D₈ om 28^{ab} (cf v 1 26) — ^a) Dn₁ D₂
 शिखण्डीभ्यां — ^b) Ś₂ B₁ D₈ पंचालानां — For 28^{ab},
 T₁ s G M subst

803* धृष्टद्युम्नस्य वीरस्य तथैव च शिखण्डिन ।

— ^c) Dn₁ [आ]नृष्य T₂ करिष्यामि (for गमि) — ^d)
 K₈ V₁ B (except B₁) D T₂ s G महाहवे (for 'रणे)
 — After 28, S ins

804* धर्मराजस्य वार्ष्णेय सश्रुत्य शपथं मिथ ।

[G₁ संश्रित्य (for वार्ष्णेय) T₂ संश्रुत, G₁ वार्ष्णेय; G₂
 संश्रुत्य T₂ G₂ s च वध (for शपथ) G₂ laouna for
 मिथ]

29 ^a) M₂-4 पश्यतु — ^b) Ś₂ अहर्षण; D₆ T₁ G₂
 M₂-4 क्षमार्पण — ^c) B₂ युद्धे, D₆ सर्वान् (for संख्ये) S
 युध्यन्तं कौरवै साधं — ^d) B₅ पातयन्तं, Dn₁ D₂ s. 4 (before
 corr) S (except T₂) घातयन्तं (G₁ 'तु) — ^e) B₁ s
 [S]द्य (for च) S (except T₂) भवत्समस्य चक्ष्यामि — ^f)
 Ś₂ K₁ s B₂-4 [आ]त्मसभवं; B₅ D₈ [आ]त्मनः स्वव,

Da₁ D₁ s [अ]र्थसभवं (for [आ]त्मसंस्तवम्) — After
 29, S ins.

805* इत्यप्यग्निप्रवरमद्याहं हन्मि सूतजम् ।

[T₁ संतप्य, G₂ यद्यपि (for इत्यपि) T₂ [अ]ग्निप्रभवान्
 (for 'प्रवरन्)]

30 ^a) K₄ सत्समो S (except T₂) को नु (for
 नास्ति) — ^b) G₂ om मम कोऽस्ति तुल्य B₅ तुल्योक्ति
 कोन्य (for कोऽस्ति तुल्य) T₂ शौर्येण मे नास्ति तुल्य
 कदाचित् — ^c) T₂ न च (for को वा) K₁ स्पदो, D₈
 ह्यन्यो, T₁ [अ]स्त्वन्यो (for [अ]प्यन्यो) K₈ D₂-4 : M₂-4
 [S]स्ति क्षमावान्; T₂ नास्ति लोके, G₁ [S]न्यस्ति लक्ष्या,
 G₂ M₁ [S]स्ति क्षमाया — ^d) D₈ क्रोध S (except
 T₂) ममानृशस्ये सदृशोस्ति कोन्य

31 T₁ G₂ om. 31^{ab} — ^a) D₁ असुराश्च देवा; D₂ s
 असुरासुरांश्च (D₂ 'रास्तु), D₈ T₈ G₁ M ससुरासु (D₂
 'न्सु)राश्च — ^b) D₆ सहितानि (for संग) — ^c) Ś₂
 गमय — ^d) Ś₂ विद्ध, K₈ चाति-; Da₁ D₁ s विधि, G₁
 चापि (for विद्धि) K₈ V₁ B D S पर

32 ^a) K₁ Dn₁ D₈ शरार्चिषां Dn₁ D₂ गाहीवेन
 — ^b) K₈ V₁ B D चाभिहत्य (D₄ 'त्वा); S 'पन्न (M₂-4
 'ज्ञान्) (for 'पत्य) — ^c) T₂ महाहवे, G₁ हिमक्षये (for
 हिमात्यये) Ś K₁ s D₄ (before corr) कक्ष्यगतो;
 G₂ कक्षमतो — ^d) K₁ तथा दहेह, T₈ G M स निर्दहेय
 K₁ Dn₁ सगणा, T₁ s G M सहसा T₈ G₁ s प्रगृह्य
 (for प्रसह्य)

पाणौ पृषत्का लिखिता ममैते
घनुश्च सन्धे निहितं सवाणम् ।

पादौ च मे सरथौ सध्वजौ च
न मादृशं युद्धगतं जयन्ति ॥ ३३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्विपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५२ ॥

५३

संजय उवाच ।
तेषामनीकानि बृहद्भुजानि
रणे समृद्धानि समागतानि ।

गर्जन्ति भेरीनिनदोन्मुखानि
मेधैर्यथा मेघगणास्तपान्ते ॥ १
महागजाभ्राकुलमस्रतोयं

C. 8. 3304
B. 8. 73. 3
K. 8. 73

33 V₁ om. 33 — ^a) D₂ S पाणी Ś₂ K₃ पृषटा,
K₁ पृषका, K₂ पृषका, D₂ पृषकैर, T₁ पृषकौ, G₂
पृषकौ (for पृषका) G₃ om लिखिता D₂ T₁ 2 G₁ M
लिखितौ K₃ D₂ D₂ D₂ D₂ नमेमे, B. D₂ T₁ G₂ M ममेमौ
(D₂ 'तौ), D₁ ममे, T₂ च मे तौ, T₂ G₁ 2 ममैतौ (for
ममेते) — ^b) K₁ घन्वश्च K₃ T₁ सर्वे, B₁ 2 4 सज्यं,
B₂ 2 D₂ D₂ 4 2.7 दिव्य, T₂ मध्ये, G₂ सन्धे (for सन्धे)
K₃ B D₂ D₂ D₂ D₂ S चित्त (M₁ 'त), K₃ निहत,
D₂ मित्त (for निहितं) — ^c) T₂ G M वेमौ (for च
मे) Ś₁ K₁ 2 सरथ मध्वज च, D₂ सध्वजस्यंदनस्यौ
— After 33, N (V₁ after 32) T₁ 2 ins

806* इत्येवमुक्त्वाच्युतमेकवीर
त्रिप्र रिपुक्षिप्तवज्रोपमाश्र
नीन सुसुभ्रु समरे प्रयात ।
कर्णस्य त्रायाच दिरो निर्हीरुं ।

[(L 1) B₁ D₂ D₂ 4 1 [अ]नुंनन् (D₂ D₂ 7 'न) (for
[अ]च्युनन्) Ś K₁ 2 4 प्ववीर — (L 2) Ś K₁ 2 4 निर,
B₁ 4 कृपा (for त्रिप्र) K₃ B₁ 2 D₂ D₂ रिपु, K₃
रिपु, V₁ रिपु चिन्, B. T₁ 2 रिपो न, D₂ lacuna (for
रिपुचित्त) Ś K₁ 2 4 क्षत्रनेक्षित्राक्ष (K₁ 'तांग), D₂ क्षि-
त्रोमनाच्य, T₁ क्षत्रोमनोक्ष, T₂ 'पमेक्षता (for 'पनाक्ष)
— (L 3) Ś₂ (sup lin) सुसुभ्रु, K₃ सुसुभ्रु (for सुसुभ्रु)
Ś K₁ 2 4 V₁ B₁ 2 4 D₂ D₂ 2 4 मन्नाद (for ममरे)
T₁ 2 नीन एगान्ने (T₂ 'ने मो)चयितु प्रयात — (L 4)
D₂ कायाच (for त्रायाच) D₂ दिर उच्छिर्हीरुं]

Colophon — Day of Karna's Generalship Ś
K₁ 2 4 द्वितीये (Ś₂ K₃ 'य-) युद्धदिवसे — Adhy name
M₁ अर्जुनवास्य — Adhy no (figures, words or both)
Ś₁ 90, Ś₂ 54; B₁ 74, B₁ 73, B₂ 76, D₂ D₂ 85,
D₁ 67, D₂ 55, D₂ 74, T₁ 2 G 84, T₂ 81, M 83

53

This adhy is om. in T₁

1 Before 1, N T₂ ins.

807* घतराष्ट्र उवाच ।
महामये पाण्डवसृङ्गयानां
महामये मामकानामगाधे ।
घनजये तात रणाय याते
यमूव वधुदमयो नु कीदृक् ।

[(L 1) K₃ D₂ D₂ समागमे, V₁ B₁ 2 2 D₂ 2
महाहवे, T₂ तथा हवे (for महामये) — (L 2)
D₁ अग्ने (sic) (for अगाधे) B₂ 2 2 D₂ 2 T₂
तयावशिष्टस्य बलस्य मद्य — D₂ reads from line 3 up
to st 3 after line 4 of 809* — (L 3) D₂ 2 चापि
(for तात) — (L 4) K₃ B₁ D₂ D₂ D₂ 7 कर्णेन (for
यमूव) D₂ ततोमवद् (for यमूव तद्) B₁ 2 2 D₂ D₂ 2 1
अधो, D₂ अतो नु, T₂ अतीव (for अधो नु) K₃ T₂ कीदृश]
— ^a) Ś₂ अनेकानि B₁ T₂ G M महाध्वजानि, D₂
महारथाना, D₂ (before corr) बृहद्भुजानि (for 'भुजानि)
— ^b) G₁ सुमगतानि (for समा) — ^c) Ś₂ K₃ 4 गर्जति
भेरीनिनदोसु (K₃ 'सुं)खानि, D₂ भेरीनिनादान्मुखर निनाद
— ^d) K₃ 4 V₁ B D₂ D₂ D₂ D₂ 5 7 2 नादैर् (for
मेधैर्) B₂ मेवगतोयमत्ता (for 'गणास्तपान्ते) D₂
मेवा यथा प्राहगणास्तपान्ते — For 1st, S (T₁ om)
subst

808* भेरीनिनादैर्मुखराण्यगर्जन्
मेवा यथा प्राहृपि मास्तास्ता ।

[(L 1) T₂ M भेरीनिनादोन्मुखराणि (T₂ 'नि) T₂
जसुर, G₁ गर्जन् (for [अ]गर्जन्) — (L 2) T₂ G₁ 2 इव
(for यथा) T₂ तोषपूर्णा, T₂ G₃ संगतास्ता, G₂ मास्तास्तान्]
2 For sequence in D₂, of v 1 1 — ^a) Ś₁

वादित्रनेमीतलशब्दवच्च ।
 हिरण्यचित्रायुधवैद्युतं च
 महारथैरावृतशब्दवच्च ॥ २
 तद्भीमवेगं रुधिरौघवाहि
 खड्गाकुलं क्षत्रियजीववाहि ।
 अनार्तवं क्रूरमनिष्टवर्षं
 बभूव तत्संहरणं प्रजानाम् ॥ ३

रथान्ससूतान्सहयान्गजांश्च
 सर्वानरीन्मृत्युवशं शरौघैः ।
 निन्ये ह्यांश्चैव तथा ससादी-
 न्पदातिसंघांश्च तथैव पार्थः ॥ ४
 कृपः शिखण्डी च रणे समेतौ
 दुर्योधनं सात्यकिरभ्यगच्छत् ।
 श्रुतश्रवा द्रोणसुतेन सार्धं

K1. महागजाभ्र (K1 *भ्य) ** मस्ततोय; Ś1 *अञ्जुतशोणितोदं,
 K8 *भाकुलमद्यतोय, K4 *भाकुलमद्यतोया (sic), Da1
 D1. 6 *भाकुलमद्यतोय; D6 महाजलाभ्याकुलमद्यभैरव, T8 G
 M गजाकुलं चाकुलमद्यवै (G1 *वाग्द्, M1 *वेग) — ^b)
 K8 वादित्रनेमीतलशब्दवादि, T2 वाद्यप्रनेमीतलशब्दवच्च, G2
 *नेमितभू शब्दवच्च (sic) — ^c) K8 चर्माणि चित्रायुधविद्युवच्च,
 V1 B D (except D8) हिरण्यचित्रायुधविद्युतं च (V1
 *वर्मचित्रं, D8 *वर्मउत्र), T2 8 G M *वर्मा (M1 *र्णा) युधचर्म-
 चित्र (T2 *विद्युतं च, G2 M2 4 *वर्मचित्र) — ^d) D2
 महारथौघस्तनित-; T8 G M महारथा (G1 *वा) रावित- (for
 महारथैरावृत-) K8 संवृत-, D8 आचित (for आवृत)
 K8 V1 B Da1 Dn1 D1 8-7 T2 शरा (V1 शिरां) सिनाराच-
 (Da1 D6 *व) महास्रघार

3 For sequence in D2, of v. 1 1 — ^a) D1 ते,
 M2 4 त (for तद्) G1 भीमवेगो Dn1 D8 रुधिरौघवाहि,
 T8 G M *रंघुधार — ^b) T8 G2 8 समाकुलं, G1 घलां;
 M घलां (for खड्गां) K4 V1 B D (except D8)
 क्षत्रियजीववा (D6 *पा) ति; T2 *वीरपाती, M1 *वीजघाती,
 M2-4 *वीजवाहि (for *जीववाहि) — ^c) K8 अनार्तवं,
 K4 V1 D6 अ (K4 आ) नर्तनं, Da1 D8 अनार्तकं; D8
 अन्धार्तव, T2 अनारतं (for *तंघं) K1 D6 T2 अरिष्ट (K1
 *ष्टि) वर्षं, T8 G अनिष्टवेष (G2 *ष्टां) (for *वर्षं) — ^d)
 T2 संहारकर, T8 G8 संघर्षकर; G1 सरभकर, M
 तद्बुद्धकर (for तत्संहरणं) G1 जनाना (for प्रजानाम्)
 — After 3, K4 V1 B D (except D8) T2 ins

809* एक रथ सपरिवार्यं मृत्युं

नयन्त्यनेके च रथा समेता ।

एकस्यैक रथिनं रथाभ्यां-

स्तथा रथश्चापि रथाननेकान् ।

रथं ससूत सहय च कचि-

क्वश्चिद्रथी मृत्युवशं निनाय ।

निनाय चाप्येकगजेन कश्चि-

द्रथान्महन्मृत्युवशो तथाश्वान् ।

[5]

[T2 om lines 1-2. — (L. 2) V1 [अ]नेकाश्च
 — (L. 3) D2 5 7 तथैव B4 रथिनां, Dn1 रथिने B1 D8
 रथाभ्याश्च, B2 नराभ्य, B8-8 Dn1 D3 4 7 रथाभ्यश्च, Da1
 D1 5 रथाभ्य, T2 रथाश्च K4 एकस्तथैनां रथिनां रथाभ्यश्च
 — (L. 4) V1 परश्चापि, Da1 D1. 5 रथस्यापि, T2 रथांश्चापि
 (for रथ) T2 गजान् (for रथान्) — After line 4,
 D2 reads from line 3 of 807* up to st 3 — B2
 reads lines 5-8 twice — (L. 5) K4 रथ, B1 5 तथा
 (for रथ) D1 स (for च) V1 B1 D1 किञ्चित्, B2 5
 Da1 D1 5 6 T2 कश्चित् — (L. 6) V1 रथे रथे, Da1
 D1 5 रथे रथैर्, D6 कियद्रथी, T2 त्वरत्रणे (for कश्चिद्रथी)
 — D6 om lines 7-8. — (L. 7) T2 तथैव चान्येन रथेन
 कश्चित् — (L. 8) T2 तथा नयन् (for रथान्महन्) K4
 B1 T2 मृत्युवशं (for *वशे) B8 तथान्यान्, Da1 D1 5 T2
 रथाश्वान्; D2 तथा नृपान्]

4 D6 om 4 — ^a) K4 सूताश्च (for ससूतान्)
 B8 सनरान्, S (T1 om.) सगणान् (for सहयान्) Ś1
 गवाश्च, T2 ध्वजाश्च, T8 G2 8 सहाश्वान्, G1 M नराभ्यान्
 (for गजांश्च) — ^b) V1 मृत्युवशो B1 4 शरौघं (B1
 *घान्) T2 हयान्ससादीन्सपदातिभंघान् — ^c) Ś2 K4
 तथैव सादीन्, B8 ससादिनश्च (for तथा ससादीन्)
 — For 4^{cd}, S (T1 om) subst

810* निनाय पार्थो बलगर्विताक्षो

यथान्तक सर्वहरो महौजा ।

[(L. 1) T2 [S]पि युधां वरिष्ठ (for बलगर्विताक्षो) — (L. 2)
 M1 [S]मितौजा (for महौजा) T2 सर्वानरीन्मृत्युवशं शराभै
 (of 4^b)]

5 ^a) D8 कृप शिखण्डी B8 D8 समेतौ — ^b) D8
 T8 G M1 8 दुर्योधनं सात्यकिम् (G1 *रु) V1 B (except
 B1) Dn1 D2 4.7 अभ्यगच्छत्, M1 अभ्यगच्छन् (for
 *गच्छत्) — ^c) Dn1 D2 श्रुतस्तथा, D8 श्रुतायुधो; G2
 श्रुतश्रव, M1 (sup lin) शशुश्रवा (for श्रुत) V1 Dn1
 D2-4 1 T8 G8 द्रोणपुत्रेण, D6 T2 द्रौणिमियाय (for द्रोणसु-

युधामन्युश्चित्रसेनेन चापि ॥ ५
 कर्णस्य पुत्रस्तु रथी सुपेणं
 समागतः सृञ्जयांश्चोत्तमौजाः ।
 गान्धारराजं सहदेवः क्षुधातौ
 महर्षभं सिंह इवाम्यधावत् ॥ ६
 शतानीको नाकुलिः कर्णपुत्रं
 युवा युवानं वृषसेनं शरौघैः ।
 समार्दयत्कर्णसुतश्च वीरः
 पाञ्चालेयं शरवर्षैरनेकैः ॥ ७
 रथर्षभः कृतवर्माणमाच्छ-
 न्माद्रीपुत्रो नकुलश्चित्रयोधी ।
 पाञ्चालानामधिपो यात्रसेनिः

सेनापतिं कर्णमाच्छत्ससैन्यम् ॥ ८
 दुःशासनो भारत भारती च
 संशप्तकानां घृतना समृद्धा ।
 भीमं रणे शस्त्रभृतां वरिष्ठं
 तदा समाच्छत्तमसहवेगम् ॥ ९
 कर्णात्मजं तत्र जघान शूर-
 स्तथाच्छिनचोत्तमौजाः प्रसह्य ।
 तस्योत्तमाङ्गं निपपात भूमौ
 निनादयद्गं निनदेन खं च ॥ १०
 सुपेणशीर्षं पतितं प्रथिव्यां
 विलोक्य कर्णोऽथ तदार्तरूपः ।
 क्रोधाद्द्वयांस्तस्य रथं ध्वजं च

C 8 3517
B 8 75 14
K 8 79 14

तेन) Ds T: वीरो, G: पार्थ (for सार्थ) — T: G M om 5^d — ^d) Dn1 D: T: सार्थं, D: वापि (for चापि)

6 ^a) K: कर्णस्तु K: 4 V: B: 5 D T: G: 1 M: 4 पुत्रस्तु १: रथे, V: तथा, D: T: रणे, D: (by corr) रथ (for रथी) T: G: सुपेणः — ^b) K: समागतम्, K: B: 1 Dn1 D: 6 7 T: 1 गत, G: M: 1 गता (for गत) K: 4 V: B Dn1 D: 4 c-3 G: M: 4 सृञ्जया, Dn1 D: 5 G: M: 1 यात्र; T: 2 G: 1 य T: उत्तमौजस (for चोत्तमौजा) — ^c) D: कुञ्चो, S (T: om.) [S] क्षुधतं (for क्षुधातौ) — ^d) D: व्याघ्र (for सिंह) M: 1 इह (for इव) D: [म]न्यधावत्, D: गच्छत्

7 ^a) B: Dn1 D: 5-8 युयुधान (B: D: 1 नो), D: इवा युवान, T: युवा पतिं (for युवा युवानं) १: D: T: G: 1 वृषसेन १: शरौघे — ^b) १: D: समार्द (D: 1 पं) यत्, १: समर्दय, K: V: B Dn1 D: 3-4 5 T: G: 1 समापयत्, T: G: M: 1 हयत् (M: 1 न्) (for दंयत्) K: T: M: 4 कर्णपुत्रं (K: 1 शत्रु), K: 1 सुत, V: B Dn1 D: 3-4 c-3 T: G M: 1 पुत्रम् (for सुतम्) K: V: B D S (T: om) शू (T: 1 धी) र (for वीर) — ^d) K: पाञ्चालायं, Dn1 D: 1: पञ्चालेय, T: G M: 1 मंशदयत्, M: 2-4 संचालयन् १: नरेकं, K: अनीकै

8 ^a) D: रथर्षभ — ^b) B: 4 5 Dn1 D: 3 7 T: पञ्चालानाम् K: 4 T: G: यात्रसेन (for सेनि) — ^d) K: 1 V: B D: 1-3 7 8 T: G M सेनापति, K: 1 पत्य M: 1 आयात्, M: 1 अच्छत् D: G: 1 शरौघे (for समैन्यम्)

9 ^a) D: भारती च, T: 1 तीय, T: G: 1 त तु, G: 1 तात; M: 1 तस्तु (for ती च) — T: 2 G M om 9^b

— ^b) Some MSS सप्तकाना Dn1 घृतना Dn1 D: समृद्धा, D: 1 द्वा — ^c) D: शशुभृता (for शस्त्र) — ^d) K: भीमो, V: Dn1 D: 1 माग, B: 1-4 Dn1 D: 4 7 भीम, B: मार्ग, D: 2 6 सर्वे, D: भागो (for तदा) K: Dn1 D: 1 2 महान (K: D: 1 ना) उद्, K: 4 समाच्छत्स्वम्, B: 1 च्छत्तम्, D: 1 रुरपुर, D: 1 नरुपुर (for च्छत्तम्) — For 9^c, T: 2 G M subst

811* व्यात्तानन क्रूर इवान्तकाम
 समासद्वारात् भीमसेनम् ।

[(L 1) T: व्यात्तानन क्रूरिवांतक त — (L 2) T: G: समादयत्, G: 1 दंयत् G: 1 M: 1 भारत T: भीमवेग, M: 1 उत्तमौजा, M: 2-4 भीमसेन]

10 ^a) Dn1 Dn1 D: 1 7 वीरस, M: 1 शूर — ^b) K: 4 D: तथाच्छिद्यत्, B: 1 भिनत्, T: 1 तनुच्छदाद्; T: G: 1 M: 1 तनुच्छिद्य (G: 1 M: 1 दा), G: 1 तनुस्त्यजश्च (for तथाच्छिनच) B: 1 T: G: 1 M: 1 सो (B: 1 को) उत्तमौजा; T: 1 उत्तमौजा (for चोत्त) B: 1 5 मखकमुत्तमौजा (for चोत्तमौजा प्रसह्य) — ^c) M: 1 तथा (for तस्य) G: 1 तस्माद्द्वयान्मोपि पपात भूमौ — ^d) १: K: 4 V: B: D: 4 6 7 T: G: 1 M: 2 निनादयत्, B: 1 विनादयत् B: 2 5 6 D: 6 ख; G: 1 खा (for गां) B: 1 5 6 D: 2 6 वि (B: 1 प्र) दिशो दिशश्च; Dn1 D: 1 5 निनदे रथ च (for देन ख च)

11 ^a) T: G: 1 सुतस्य शीर्षं; G: 1 सुवृतस्य शीर्षं, M: 1 सु (M: 1 पुरुरूपशीर्षं — ^b) T: 1 तु (for स्य) — ^c) B: 1 अथेतस्य (sic), M: 1 हय तस्य K: 1 च्वज रथ (by tranap); Dn1 D: 1 M: 2-4 रथच्वज — ^d) १: न्यकृतं; K: 1 विकृतत्, B (except B: 1) Dn1 Dn1 D: 4 7 T: G अकृ, D: 1 M:

बाणैः सुधारैर्निशितैर्न्यकृन्तत् ॥ ११
 स तूत्तमौजा निशितैः पृथक्कै-
 विन्व्याध खड्गेन च भास्वरेण ।
 पाष्णिं हयांश्चैव कृपस्य हत्वा
 शिखण्डिवाहं स ततोऽभ्यरोहत् ॥ १२
 कृपं तु दृष्ट्वा विरथं रथस्थो
 नैच्छच्छरैस्ताडयितुं शिखण्डी ।

तं द्रौणिराचार्यं रथं कृपं स
 समुज्जहे पङ्कगतां यथा गाम् ॥ १३
 हिरण्यवर्मा निशितैः पृथक्कै-
 स्तवात्मजानामनिलात्मजो वै ।
 अतापयत्सैन्यमतीव भीमः
 काले शुचौ मध्यगतो यथार्कः ॥ १४

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रिपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५३ ॥

निहृ', D^o चकर्त्त, M⁴ न्यकृन्तत्

12 ^a) K₃ B₅ D^o चोत्तमौजा, Da₁ G₁ उत्तमौजा D^o
 निशितान् Ṣ₂ K₂ पृथक्कै, K₁ पृथक्कै; D₃ पृथक्कै, D₄ 5
 पृथक्कै, D^o क्लान् (for क्लै) — ^b) B D^o T₃ G M
 दिव्येन; T₂ विद्ध स (for विन्व्याध) B₂ D₃ भासुरेण; B₅
 T₂ G₁ M तु (B₅ नि)स्वनेन, D^o भास्वरेण, D^o निकृष्य वीर
 (for भास्वरेण) — ^c) Ṣ K₁ 2 प्राष्टिं, K₃ पाष्णिं, M₂
 पाष्णी, M₂-4 क्रोधाद् (for पाष्णिं) Dn₁ D₂ 4 T₃ G₂ 3
 पाष्णिग्रहाश्चैव, G₁ स पाष्णिवाहं तु (for पाष्णिं हयांश्चैव)
 B₃ तस्य; T₂ चापि (for चैव) — ^d) M₁ शिखण्डिवाहं
 B₂ T₂ त्वरितो, D^o स तदा, D₃ T₃ G₁ 3 च ततो, G₂ M₁
 स ततो, M₂-4 स्मरतो (for स ततो) K₃ B₁-4 Dn₁
 D₂-5.7 8 S (T₁ om) [S]ध्य(M₁ 'प्य)रोहत्, B₅
 [S]भ्यगच्छत्, D^o क्रोह (for अभ्यरोहत्) — After
 12, T₂ ins

812* पाञ्चालराजस्य सुतस्वरत्वी

चक्रे शिखण्डी विरथ कृपं वै ।

13 ^a) B₅ D^o 3 च, G₂ M₂-4 lacuna (for तु) T₃
 G₁ 3 M₁ कृपं दृष्ट्वा विरथ त रथस्थो (M₁ 'स्थौ) — ^b) G₂
 नेच्छत्, M₁ नैपत् T₃ G M ता (G₂ स्वा)पयितुं (for
 ताड) — ^c) K₄ B₁ 3 Da₁ D₁ 5 7 आचार्यं (for
 आचार्यं) K₃ V₁ B Dn₁ D₂-4 5-8 रथ कृपस्य, Da₁ D₁ 5

वरं कृपं च, T₂ G₁ M कृपं रथस्थ (M₁ 'स्थं), T₃ G₂ 3
 कृपं रथं स्वं (for रथ कृपं स) — ^d) D^o समुद्रवत्, T₂
 'जहे; G₁ 'जहौ (for 'जहे) K₃ समुत्सृजेदंकगता यथा
 गा, K₄ B₃ 5 Da₁ D₁ 5 समुज्जहे पकगतं (D₁ 'तां) यथा
 गजं

14 ^a) D^o T₂ हिरण्यवर्णा (T₂ 'र्णां) (for 'वर्मा) T₂ 3
 G₃ विकिरन्शितेपून्, G₁ 2 विकिरन्श (G₂ 'कृतं श)रौवान्,
 M [अ]पि महाशितेपून् (M₁ 'पू) (for निशितै पृथक्कैस)
 Ṣ K₂ पृथक्कै, K₁ पथक्कै (s₁₀), K₄ पृथक्कै, D₃ पृथक्कै
 — ^b) B₂ 5 D^o [S]सौ, T₂ [S]थ (for वै) T₃ G M
 समार्करइमीन्पवनात्मजोय — ^c) K₂ D₁ 5 8 अपातयत्,
 K₄ आताप', B₂ अताड', B₅ अवार', T₂ 3 G अघ (T₂
 'ह', G₂ 'य)र्ष', M₁ अमर्षयन्, M₂-4 ववर्ष तत् (for
 अतापयत्) K₂ अतीव- (for अतीव) D^o सर्व (for
 भीम) — ^d) D^o T₃ G M शुचौ स्थितो (G₂ 'ते; M₁
 'तौ) (for काले शुचौ).

Colophon — Day of Karṇa's Generalship
 Ṣ K₁ 2 4 द्वितीये (Ṣ₂ K₄ 'य)युद्धदिवसे — Adhy
 name T₂ द्वंद्वयुद्धं — [Adhy no (figures, words
 or both) Ṣ₂ 56, B₁ D^o 75, B₂ 65, B₁ 78, B₅ 77,
 Da₁ 95, D₁ 68, D₂ 56, T₂ 82, T₃ G 85, M 84

५४

संजय उवाच ।

अथ त्विदानीं तुमुले विमर्दे
द्विपद्भिरेको बहुभिः समावृतः ।
महाभये सारथिमित्युवाच
भीमश्चमूं चारयन्धार्तराष्ट्रीम् ।
त्वं सारथे याहि जवेन वाहै-
र्नयाम्पेतान्धार्तराष्ट्रान्यमाय ॥ १
संचोदितो भीमसेनेन चैवं
स सारथिः पुत्रवलं त्वदीयम् ।
प्रायात्ततः सारथिरुप्रवेगो
यतो भीमस्तद्भलं गन्तुमैच्छत् ॥ २
ततोऽपरे नागरथाश्वपत्तिभिः
प्रत्युद्ययुः कुरवस्तं समन्तात् ।

भीमस्य वाहाग्र्यमुदारवेगं
समन्ततो वाणगणैर्निजघ्नुः ॥ ३
ततः शरानापततो महात्मा
चिच्छेद वाणैस्तपनीयपुङ्खैः ।
ते वै निपेतुस्तपनीयपुङ्खा
द्विधा त्रिधा भीमशरैर्निकृत्ताः ॥ ४
ततो राजन्नागरथाश्वयूनां
भीमाहतानां तव राजमध्ये ।
घोरो निनादः प्रवमौ नरेन्द्र
वज्राहतानामिव पर्वतानाम् ॥ ५
ते वध्यमानाश्च नरेन्द्रमुख्या
निर्भिन्ना वै भीमसेनप्रवेकैः ।
भीमं समन्तात्समरेऽध्यरोह-

C ४ 2827
B ४ 78 7
K ४ 80. 6

54

1 ^a) T1 कथं, M2-4 अथो (for अथ) M2-4 तदानीं (for त्वि) K2 D2 तुमले — ^b) T1 समयं, T2 ३ G1 ४ निरुद्ध, G2 M प्ररुद्ध (for समावृत) — ^c) K4 B1 4 5 Dn1 D2-4 7 T2 G2 ३ संहारणे, V1 B2 Da1 D1 5 T1 2 'हवे; G1 'रथे (for 'मये) M2-4 प्रत्युवाच (for इत्यु) — ^d) K2 V1 B D Cc वाहय; T G2 धारयन् (T1 'य), G1 2 M दारयन् (M1 'य) (for चार) D2 T1 M1 धार्तराष्ट्र — ^e) S वाहिनीं (for वाहैर) — ^f) S नियम्यता (T1 नमायतां, T2 नियम्येता) धार्तराष्ट्रीं यमाय
2 ^a) Da1 D2 6 सनोदितो, S (except T1) स चो' (for संचो) Da1 D2 6 चैव, S राजन् (for चैव) — ^b) D2 सारथिं T1 तवात्मजानां बलनाशहेतु, T2 ३ G M तवात्म (M1 'रु)जाना हि (T2 तु) बलस्य हेतो — ^c) K2 V1 B1 ३-5 D सखरम् (for सारथिर्) K1 प्रायात्तु तस्मारथिरुप्रवेगो (sic), B2 'चतस्रव पुत्रोप्रवेगो — ^d) V1 D1 यतो (for यतो) B2 इतुम्, B2 D2 तर्तुम् (for गन्तुम्) Da1 D1 5 हृच्छेत् (for वेच्छत्) S यतो यतो भीमसेनोम्यगर्जत् (T1 'नोम्यगर्जयत्, T2 'नमैच्छत्, T2 G1 ३ 'नस्वगर्जत्, G2 'नस्वगच्छत्, M1 'नस्य गर्जन्)
3 ^a) S तव परे (for ततोऽपरे) G1 (sup ln as in text) नागरथाश्वपत्तिभि — ^b) K2 V1 B D T2 transp कुरवस् and त K2 D2 T2 ममेता (for सम-

न्तात्) T1 ३ G M प्रत्युद्ययु (T1 'द्ययुस्तं) कुरवो भीमसेन — ^c) B2 D2 ते भीम- (for भीमस्य) D2 7 वाहाग्रम्; Cc वाहाग्र्यं (sic) S वृकोदर तुम् (T2 G1 ३ 'णै)मुदारवेग (T2 'दप्रवेगा, T2 G1 ३ 'दारवेगा) — ^d) D2 वाणशतैर् (for 'गणैर्) D2 निजघ्नु, T1 ३ G2 ३ M2 अविध्यन्, T2 G1 M1-3 अविध्यत् (for निजघ्नु)

4 ^a) G1 (sup ln as in text) महाशरै (for महात्मा). — ^b) B2 कल्पं (for पुङ्खै) T1 ३ G M शरैर्विचिच्छेद (G1 [inf ln] विचिच्छिद्रे चैप) सुवर्णपुल्वै — ^c) S तेषा (T2 ते वै) निपेतु शतधा (G1 'श) शरौवा.. — ^d) K1 om (hapl.) from शरै up to भीम (in 6^b) K2 निकृता (for निकृत्ता)

5 K1 om 5 (cf v 1 4) — ^a) S ततो (T2 तेषा) गजस्यदनवाजिना नृ (T1 2 M2-3 'जिन्)णा — ^b) Ś2 Dn1 D2 ३ 7 चर- (for तव) B2 ३ 5 D2 T2 M2-3 पततामाजिमध्ये, D2 तव राजन्यमुख्यं, T1 ३ G2 M1 महतामाजिमध्ये, G1 परमाजि, G2 अहमाजि (for तव राज) — ^c) B2 सुरमौ, B2 प्रवहन्, D2 यमूव, S सममून् (for प्रवमौ) D2 राजन् (for नरेन्द्र)

6 K1 om up to भीम (in 6^b) (cf v 1 4). — ^a) B2 नरेद्रपुत्रा (for 'मुख्या) — ^b) K2 V1 B1 ३-5 Da1 Dn1 D1 ३-5 7 निर्भिद्यतो भीमशरप्रवेकै (V1 'नै); B2 निर्भिद्यमानैश्च शरै प्रवेकितै, D2 निर्भिन्नास्ते

न्वृक्षं शकुन्ता इव पुष्पहेतोः ॥ ६

ततोऽभिपातं तव सैन्यमध्ये

प्रादुश्चक्रे वेगमिवात्तवेगः ।

यथान्तकाले क्षपयन्दिधक्षु-

भूतान्तकृत्काल इवात्तदण्डः ॥ ७

तस्यातिवेगस्य रणेऽतिवेगं

नाशकृवन्धारयितुं त्वदीयाः ।

व्यात्ताननस्यापततो यथैव

कालस्य काले हरतः प्रजा वै ॥ ८

ततो बलं भारत भारतानां

प्रदह्यमानं समरे महात्मन् ।

भीतं दिशोऽकीर्यत भीमनुचं

महानिलेनाभ्रगणो यथैव ॥ ९

ततो धीमान्सारथिमव्रवीद्वली

स भीमसेनः पुनरेव हृष्टः ।

सूताभिजानीहि परान्स्वकान्वा

स्थान्ध्वजांश्चापततः समेतान् ।

युध्यन्नहं नाभिजानामि किञ्चि-

भीमपास्त्रवेगैः, D₀ निर्भिद्यमानाश्च क्षितौ पृष्पक्तैः, D₈ भिन्नाश्च वै भीमशरप्रवेकैः, S निर्विध्य(T₁ 'भिद्य)मानाश्च हि भीमबाणै — °) K₁ s V₁ B D [S]भ्य(K₈ व्य-; D₄ [S]त्व)रोहन्, T₁ s G₂ s M [S]भिजग्मुर्, T₂ lacuna, G₀ स्यरोहन् (as in text) G₁ सर्वे च भीमं समरेभिजग्मुर् — °) B₁ वृक्षान् B₂ s जातपक्षा (for पुष्पहेतो)

7 °) K₁ s [S]भियातं; V₁ B₁ s D₁ D₁ s 4 7 'याते (D₁ 'तो), B₂ s 'जाते, D₁ D₀ 'घाते, D₂ नियाते; D₀ [S]भियातं, D₈ 'त्तापं (for 'पातं) S₁ D₂ सैन्ये मध्ये, B D₁ D₁ D₁ s-s 7 सैन्ये स भीमः, D₈ सैन्यमुख्य (for 'मध्ये) S ततो भीमस्तव सैन्यप्रवाहे (T₁ s 'स्य मध्ये; M₁ 'साहं; M₂-4 'प्रवाहं) — °) S K₁ 2 4 इवात्त-वेग, K₈ एवात्ति, V₁ B₁-4 D₁ D₁ D₁-s 7 M अनन्तं, B₀ D₀ T₂ अनुत्तमौजा, D₈ एवात्तवेग, T₁ s G₂ s असह्य; G₁ असह्यरूप. (for इवात्तवेग) — °) B₂ च जगन् (sic), B₄ क्षमयन्, D₈ क्षिपयन् D₄ दिहक्षुर, D₈ दिधक्षन् (for 'क्षुर) D₂ यथातकाले लोकमिम दिधि-क्षुर, D₀ 'ले जगदेकभूत — °) D₀ लोकात्- (for मूतान्त-) K₂ इवात्तुदाता (sic) (for इवात्तदण्ड) S भूवातकृत्सर्वभूत(T₈ G₈ 'कृद्भूतसर्व)क्षयाय

8 °) D₁ तस्यातिवेगस्य, D₁ 7 तथा(D₁ 'स्यL)भि' (for तस्याति') V₁ B₂ D₁ D₁ s वारयितु (for धार') S वेग हि तस्याप्रतिम(T₈ G₃ 'प्रतिमं; G₂ 'प्रमेय)प्रभाव न शेकुरावारयितु स्वदीया — °) T₁ s G₁ s M₁ 2 4 [आ]द-दतो, T₂ 'दहतो, G₂ 'दयतो, M₈ 'ददते (for 'पततो) — °) D₈ कालश्च (for 'स्य) D₈ रहत (by meta-thesis) (for हरत) T₁ G₂ M विजिघृक्षया हि (G₂ च); T₈ G₁ s विजिघृक्षत प्रजा (for हरत प्रजा वै)

9 V₁ reads 9^{ab} on marg (see m) — °) T₂ तावकाना (for 'तावकाना) — °) S₂ K₁ s s प्रमुह्यमान, K₈ V₁ D₁ M तद्वध्य; T₁

विद्राव्य' (for प्रदह्य') B₁ समर S₁ K₁ s B₁ s s D₁ D₁ s महात्मा, K₈ D₈ T₂ महात्मनां; V₁ D₁ D₂-4 T₁ s G₂ M₁ 'त्मना, B₂ विमूढं, D₀ विमूढ (for महात्मन्) — °) B₁ भीतो; D₂ G₁ भीमं (for भीतं) T₈ G₅ [S]दीर्यत (for स्की'). B₁ भीमस्य; T₁ 'नुत्तं (for 'नुत्त) B₂ D₀ T₂ भीतं दिशो विद्रवते (D₈ व्यद्रवत) स्य की(T₂ कर्ण) — °) D₈ महानिले, G₂ 'यलेन (for 'निलेन) V₁ B₂ D₁ D₁ D₁ s [अ]भ्रगणा; B₁ [अ]भ्रा *णां, B₈ s D₀ T₂ [अ]भ्रवृद्दं; B₄ 'गण, D₈ वाभ्रगणो, T₁ s G M₁ [अ]भ्रवन, M₂-4 'वनं (for 'गणो). — After 9, S ins

813* तद्विप्रकीर्णं त्वय भारतं बलं
पुनश्च भीम परिवारयद्रणे ।

[T₁ s G₂ तव (for त्वय)]

10 °) B₂ D₈ भीम' (for धीमान्) B₂ D₀ s वच (for वली) S भीमोयवीर्यारथिमद्य (T₁ M₁ 'भ्य-; T₂ G₁ 'त्र) याहि — °) B₂ D₀ स सर्वमावृत्य पुन प्रहृष्ट', T₁ हृतेषु सर्वेष्वहमस्त्वशोक, T₂ G₁ हृतेष्वेतेषु भवितासि ह्यशोक., T₂ G₂ s M हृतेष्वेतेषु भवितास्यशोक — After 10^{ab}, S ins

814* त्वर त्वर ह्यद्य विशोक शीघ्र
मेतान्ध्वजाम्राश्च रथांश्च पश्य ।

[(L. 1) T₂ s G₁ s ह्यत्र, M₂-4 त्वद्य (for ह्यद्य) — (L. 2) T₈ G₂ एतद् (for एतान्) T₂ ध्वजाग्र्यांश्च; T₂ G₁ s ध्वजांश्च, M ध्वजाग्रस्तु T₂ s G₁ s ह्यंश्च, M रथास्तु (for 'श्च)]

— °) S₂ सूतौभिजानीहि, T₂ G₁ सूतात्र जा'; T₈ G₈ सूतात्र जानामि K₈ V₁ B₁-4 D (except D₀ s) transp परान् and स्वकान् B₂ नरान् (for परान्) T₂ शकान्, G₂ सकामान् (for स्वकान्) G₂ सूताभिजानामि परान्प्रथान्स्व

न्मा सैन्यं खं छादयिष्ये पृषत्कैः ॥ १०
 अरीन्विशोकाभिनिरीक्ष्य सर्वतो
 मनस्तु चिन्ता प्रदुनोति मे भृशम् ।
 राजातुरो नागमद्यत्किरीटी
 बहूनि दुःखान्यभिजातोऽसि स्रुत ॥ ११
 एतदुःखं सारथे धर्मराजो
 यन्मां हित्वा यातवान्शत्रुमध्ये ।
 नैनं जीवन्नापि जानाम्यजीव-

न्वीमत्सुं वा तन्ममाद्यातिदुःखम् ॥ १२
 सोऽहं द्विपत्सैन्यमुदग्रकल्पं
 विनाशयिष्ये परमप्रतीतः ।
 एतान्निहत्याजिमध्ये समेता-
 न्प्रीतो भविष्यामि सहं त्वयाद्य ॥ १३
 सर्वास्तूणीरान्मार्गणान्वान्ववेक्ष्य
 किं शिष्टं स्यात्सायकानां रथे मे ।
 का वा जातिः किं प्रमाणं च तेषां

C. 8. 2635
 B. 8. 76 15
 K. 8. 80. 15

कान् — ^a) Ks रथव्रजानापतत; V1 Ds T2 s
 G1s Ms रथान्ध्वजानां, Ds ध्वजाप्रयाशां; T1 G2
 ध्वजान्धयानां, M2-1 नरान्ध्वजानां (for रथान्ध्वजाशां)
 T2 समतात् — ^c) Ś2 युष्यन्नाह, V1 B1-2 Dn1 D2-5 7
 T1 न्नाह, Da1 D1 न्नाहय, Ts G2 s संयुष्यतो; G1
 M संयुष्यतोहं (for युष्यन्नाहं) B2 नास्ति जानाति; G2
 याहि जानामि (for नाभिजा) — ^f) Ks स (for मा)
 Ds मा सैन्यं खं सूदयिष्ये प्रपत्कै, T1 s G M महत्सैन्य
 रयिष्येप्रमत्त, T2 महत्सैन्यं ज्ञातयिष्ये पृषत्कै

11 ^a) Ś K1 2 4 विशोकाहि निरीक्ष्य; T2 s G1 s
 'भिसमीक्ष्य, M4 'नभिवीक्ष्य (for 'भिनिरीक्ष्य) Ks
 अरीन्विशोक समभिनिरीक्ष्य, B2 4 अरीन्विशोकाभिवि-
 लोकायाप्रतो — ^b) Ds 3 च (for तु) Ś2 Ks प्रदुनोति, K1
 प्रदुनोमि (for प्रदुनोति) V1 B1 4 s D1 s रथान्ध्व(B2
 'थे ध्व)जाप्राणि दुनोमि वै (B1 वे) श्रुशं, B2 s Da1
 रथो ध्वजाप्रा(B2 'इशा)णि पु(Da1 दु)नोमि वै श्रुशं; Dn1
 D2-1.7 रथो ध्वजाप्राणि पुनोति मे श्रुश, T G M2-4 महांश्र
 मन्यु पुनरेति मा (M2-4 मे) श्रुशं; M1 रथे ध्वजाप्राणपुनरेति
 मा श्रुश — ^c) D1 नागमयत्, T1 s G M नागमद्वै (for
 'मद्यत्) B2 राजानुगो नाप्यगमत्किरीटी, T2 रोपादेयो
 ह्यगमद्वै किरीटी — ^d) Ks V1 B2 s s Da1 Dn1 D1 s s
 [अ]भियातोसि स्रुत (Dn1 'त), D2 'जातोसि स्रुत; Ds
 'पन्नोसि स्रुत, S [अ]नुचितयामि (for [अ]भिजातोऽसि
 स्रुत)

12 ^b) G1 यो मां (for यन्मा) Ks B2 T2 M न्(B2
 जा)तवान् (for यात) — ^c) V1 B2 s Ds Ts नैव, B2
 मैधं, Da1 D1 s नेम (for नैन) Ks S नाभि-, B2 वापि,
 Dn1 D2-1.7 नाद्य, Ds नैव (for नापि) Ds चाप्यजीवन्
 (for जानाम्यजीवन्) — ^d) T2 भीमत्सुर (for बीमत्सु)
 Ks समातीव दु खं, B2 D2 T2 s G1 s 'द्यापि दु खं, M1 'द्या
 हि दु खं (for 'द्यातिदु खम्).

13 ^a) V1 उदारकल्प, B2 Ds उदग्रमेतद्, B2 'धीर्यं;
 B2 T2 'वेगं (for 'कल्प) T1 s G M सोह वलं

हेतुदुग्धौ(T1 s G2 s 'यो)ध — ^b) T2 Gs [S]प्रति(Gs
 'धि)मप्रतीत, Ca. 0 परम (as in text) — ^c) Ks V1
 B2-4 D2 6 s एतन्, B1 Ds. 4 7 एतं; B2 Da1 D1 s
 एव, Dn1 एतं (for एतान्) K2 s V1 B D Ca 0 समेतं
 (for 'तान्) — ^d) B2 प्रीत्या समेप्यामि त्वया सहाद्य

14 ^a) Ks V1 B2 Dn1 D2-4 7 सर्वास्तूणान्सायकानाम-
 वेक्ष्य, B1. 2 4 Da1 D1 s 'णीरान्सायकानाम(B2 'नान-, B4
 'नप्य)वेक्ष्य; B2 'णान्मार्गणान्प्यवेक्ष्य, Ds s 'णीरान्मार्गणा-
 नामवेक्ष्य; T1 s 'णी(T1 'णीर)मार्गणान्प्यवेक्ष्य Co cites
 अवेक्ष्य (as in text) — ^b) Ds शेष, Co शिष्ट (as in
 text) T1 विशोक (for रथे मे) — After 14^a, T1 ins

815* कियन्तो मे हृषव सद्य एव
 while, Ts G M subst. for 14^ab

816* अवेक्षस्व मे हृषुधी विशोक

कियन्तो वा हृषवो मेऽवशिष्टा ।

[(L 1) G2 अवेक्षसे G2 M transp मे and हृषुधी
 G1 हृषुधीर् — (L 2) Cf 815* G2 मे (for वा) M2-4
 नो (for मे) G1 M विशिष्टा, G2 lacuna (for अवशिष्टा)]
 — ^c) T2 s G1 s M के वा जिता (for का वा जाति) T1
 मानाजिता किं प्रमाणाश्च तेषा, G2 कियतो मे ज्ञायुषा किं
 प्रमाणं Co cites प्रमाण (as in text) — ^d) V1 ज्ञात्वा
 युक्तं, Ds ज्ञात्वोक्त (for ज्ञात्वा च्यक्त) B1 s. 5 Dn1 Ds 4 7
 तस्समाचक्ष्व, G2 s s आचक्ष्व (for तन्ममा) Ds धीर
 (for स्रुत) — After 14, S (M1 om lines 3-11) ins

817* कति वा सहस्राणि कति वा शतानि

ह्याचक्ष्व मे सारथे क्षिप्रमेव ।

विशोक उवाच ।

सर्वं विदित्वैवमहं घदामि
 तवार्यसिद्धिप्रदमद्य धीर ।
 कैकेयकाभोजसुराद्रुवाहिका
 म्लेच्छाश्च सुहृदां परतद्गणाश्च ।
 मद्राश्च वङ्गा मगधा कुणिन्दा
 आनतंकावर्तका पार्वतीया ।

[5]

ज्ञात्वा व्यक्तं तन्ममाचक्ष्व संत ॥ १४

विशोक उवाच ।

पण्मार्गणानामयुतानि वीर

क्षुराश्च भल्लाश्च तथायुताख्याः ।

नाराचानां द्वे सहस्रे तु वीर

त्रीण्येव च प्रदराणां च पार्थ ॥ १५

अस्त्यायुधं पाण्डवेयावशिष्टं

न यद्ब्रहेच्छकटं पद्मवीयम् ।

एतद्विद्वन्मुञ्च सहस्रशोऽपि

गदासिबाहुद्रविणं च तेऽस्ति ॥ १६

भीम उवाच ।

सूताद्येभं पश्य भीमप्रमुक्तैः

संभिन्दद्भिः पार्थिगानाशुवेभैः ।

उग्रैर्वर्णैराहवं घोररूपं

सर्वे गृहीतप्रवरायुधास्त्वां

सवेष्ट्य सवेष्ट्य ततो विनेद् ॥ [10]

स्ये तवासिसिधिता सुपीता-

स्ततो भल्ला द्वादश वै सहस्राः ।

[(L 1) T₁ G₁ M om the first वा. T₂ त्रितानि (for श^०) G₂ सहस्राणि वा शतानि व्याचक्ष्व — (L 2) T₃ G₁ M₂₋₄ आचक्ष्व (for दा^०) T₃ एन (for एव) G₂ मे सारथे क्षिप्रमेवाविशोक — G₂ om the ref M₁ om. lines 3-11 — (L 3) T₁ G₂ M₂₋₄ [र]ज्यन् (for [ए]ज्यन्) T₂ ददामि; M₂₋₄ प्रवीणि (for वदामि) — (L 4) T₁ त्वाधे- सिद्धि च वदामि वीर, G₂ सिध्ये श्यु पद्मयुध — (L 5) G₂ M₂₋₄ कैकेयकांबोज- (for 'भोज-') — (L 6) T₁ सिद्धा (for सुद्धा) — (L 7) T₁₋₂ M₂₋₄ सिधु, T₃ G₂ वका (for वक्षा) T₂ पुन्द्रा (for कुण्डिन्द्रा) — (L 8) G₂ पत्तका (for वर्तका) T₃ आनतंका पर्वतीया समेता — (L 9) G₂ प्रवरायुधं — (L 10) T₂ G₂ संवेक्ष्य (for the first संवेष्ट्य) G₂ तथा (for ततो). T₂ विनेद्यु, T₃ G₂ विनेद् (for वि^०) — M₂₋₄ om line 11. — (L 11) T₁ सुवेतास (for सुपीतास) — (L 12) T₃ G₂ M₁ भल्लान् G₂ सहस्राश्च (for सहस्रा)]

15 S om the ref S₂ अशोक (for विशोक) —^a) B₂ असुतानि (for अयु^०) S पण्मार्गणाना दश च क्षुरा(T₁ का)णा Co cites मार्गणाना (as in text) — S om 15^b —^b) B₁ D₂ क्षुराश्च भल्लाश्च Co cites क्षुरा and भल्ला K₂ [आ]युताख्या (sic) (for 'ख्या) —^c) B₂ से (for द्वे). K₃ V₁ B D च (D₂ [S]य) (for तु) — S पार्थ (for वीर) — After 15^c, S ins

818* चत्सदन्तानां दश कर्णानां च ।

अर्धचन्द्रा द्वादश पद्मशतं च

विपाठाना प्रवराणां च सप्त ।

शिलीमुत्तानां दश च त्रिशतं च

अयोमुत्तानां क्षुद्रकाणां च त्रिंशत् ।

[(L 1) T₂ दश कर्णिकानां — (L 2) T₂ G₂ अर्ध- चद्राणां दश, G₁ अर्धचद्राणां द्वादश — (L 3) M प्रदराणां

(for प्रव^०) — (L 4) T₂ om (hapl) from दश च upto अयोमुत्तानां (in line 5). M त्रिशतानि — (L 5) M अयोमुत्तानां]

— S om 15^c —^a) B₂ पद्मसाहस्रा, D₂ पद्मसाहस्राणा; D₂ पद्मसाहस्राणि (for त्रीण्येव च) K₃ B₂ D₂ D₂ D₂ प्रदराणां स्म, B₂ प्रदराश्चापि (for 'णां च) Co cites प्रदरा, Co प्रदराणां (as in text)

16^a) D₂ अस्त्यायुधं (for अस्त्या^०) V₁ [अ]विक्रिष्टं (for [अ]त्र^०) —^b) D₂ पद्मपार्थ, D₂ पद्मवीर्य; D₂ पद्मदुरीप (for पद्मवीयम्) — For 16^a, S subst..

819* अस्त्रायुतं पाण्डव सेऽवशिष्ट
मेतद्ब्रहेच्छकटं पद्मचं यत् ।

[(L 1) T₁ M अस्त्रायुध (for 'युध) T₂ G₂ M [अ]- विशिष्ट (T₂ 'ष्ट) — T₁ om line 2 — (L 2) T₂ न यत्, M₁ चैन, M₂₋₄ चैर (for एतद्) T₂ पद्मच यत्; G₁ पाण्डव यत्]

— After 16^a, T₂ ins 821*. T₁ om. 16^b

—^c) T₂ G M एवं (for एतद्) B₂ विमुच्यापि, D₂ चान्यन्मुञ्च, T₂ G₂ विद्वान्मुञ्च, G₂ द्विपंतश्च (for विद्वन्मुञ्च) D₂ [S]न्धे (for Sवि) — After 16^c, T₂ G ins

820* शयूजयस्वाशुसहजवीर ।

[G₁ वीरान्, G₂ वीरं (for 'वीर)]

—^a) D₁ M₂₋₄ गदा च, D₂ गदाश्च, D₁ गदाश्च; T₂ गदास्व, T₃ G₂ गदास्त; G₂ गदासि, M₁ गदा च (for गदासि). K₃ हि; T₂ यत्, G₁ यत् (for च) — B₂ D (except D₂) ins after 16^c T₂ after line 1 of 819* T₂ after 16^a.

821* प्रासाश्च मुद्राश्च शक्यस्तोमराश्च

मा मैपीस्त्वं संक्षयादायुधानाम् ।

[(L 1) B₂ प्रासाश्च खक्षाश्च, D₂ D₂ T₂ प्रासा- खक्षा, D₂ प्रासाश्च खक्षा; T₁ प्रासा खक्षा B₂ संकुततोमरा^० (for शक्यस्तोमराश्च). T₂ transp शक्यस्त and तोमरा

नष्टादित्यं मृत्युलोकेन तुल्यम् ॥ १७
 अथैव तद्विदितं पार्थिवानां
 भविष्यति आकुमारं च सूत ।
 निमग्नो वा समरे भीमसेन
 एकः कुरुन्वा-समरे विजेता ॥ १८
 सर्वे संख्ये कुरवो निष्पतन्तु

मां वा लोकाः कीर्तयन्त्वाकुमारम् ।
 सर्वानिकस्तानहं पातयिष्ये
 ते वा सर्वे भीमसेनं तुदन्तु ॥ १९
 आशास्तरः कर्म चाप्युत्तमं वा
 तन्मे देवाः केवलं साधयन्तु ।
 आयात्विहाद्यार्जुनः शत्रुघाती

C 8 2642
 B 8 76 22
 K. 8 80 25

— (L 2) T₁ नमं प्रतिष्ठा सर्वलोके विशोक, T₂ मा भीमीन
 प्राक्षयश्चायुधाना (for the posterior half),]

17 T G₂ s M ins after the ref G₁ ins after 16

822* अथैव नूनं कथयन्तु सिद्धां

मम प्रतिष्ठा सर्वलोके विशोक ।

न मोक्षयते वा समरे भीमसेन-

एक, शत्रुन्समरे वाप्यजैषीत् ।

आशासितानामिदमेकमस्तु

तन्मे देवा सकल साधयन्तु ।

[T₁ om line 1 — (L 1) T₂ G₂ अथ वै M सूत
 (for नूनं) G₂ कथयति सिद्धा T₂-अथैवते कथयतु मर्त्या

— (L 2) G₂ प्रतिष्ठा — With lines 3 and 4, of 18^{ab}

— (L 3) G₂ मोक्षयते G₁ om वा T₁ G₂ M समरे-

— (L 4) T₁ एक कुरुन्वा समरेप्यजैषीत्, T₂ G₂ s M एक कुरुन्वा
 (M₁ 'न्व') समरे व्य (G₂ वि)जैषीत् — (L 5) T₁ आशासमानान्

M₂₋₄ एवन् (for एकम्) G₂ आशासतामिदमेक*स्तु

— (L 6) T₂ तन्मे देवा सर्वे सकल धारयतु]

— T₂ om. 17^a-18^b G₂ om. 17^{ab} — °)

K₂ B₁ सूताद्यैः, K₂ 'द्यैः, B₂ 'श्रीमां, B₃ 'द्यैः, Dn₁

D₁ 'द्यैः (for 'द्यैः) K₁ s. 4 B₁₋₄ Dn₁ D₂₋₄ 7 s

भीममयुक्तै (for 'युक्तै) B₂ D₂ T₁ सूताद्य एव पश्य

महाहुमुक्तै, G₁ s सूताद्य महाहुयु (G₂ 'सु)क्तै समंतात्,

M सूता (M₁ 'तो)द्य महाहुमुक्तै समस्तै — °) S₂

K₂₋₄ V₁ B₁ 4 s Da₁ D₁₋₃ s T₂ संछिदद्भि, B₂ s

संछिन्नं, Dn₁ सच्छिदद्भि, D₁ 'न्नद्भि, T₁ सच्छिदद्भि, G₁

समाहनद्भि; G₂ s संभिदद्भि; M₁ सभिन्नवद्भि, M₂₋₄ समं भि-

नद्भि (for सभिन्दद्भि) K₂ B₁ s 4 Dn₁ D₂₋₄ 7 s पार्थिवानां

सुवेगै, V₁ पार्थिवानामशुवेगै, B₂ पार्ययात् *वेगै (for पार्थि-

वानाशुवेगै) — °) K₂ 4 V₁ B D S (T₂ om.) छ (B₂ D₂ G₂

छिद्य (for उग्रैर्) B₂ T₂ आहवे, G₁ M₁ आहतं (for

आहवं) — °) T₁ G₁ M₂₋₄ मृत्युलोक (M₂ 4 'क) प्रकारं,

T₂ 'कप्रकारां, M₁ 'कप्रवीरं (for 'केन तुल्यम्)

18 T₂ om 18^{ab} (cf v l. 17) — °) K₂ V₁

D₂ अथैवत्, B (except B₁) Dn₁ D₂ s 6 7 अथैवद्वै (for

'व तद्) T₂ पांडवाना (for पार्थिवैः), T₁ अथैव कर्म विदित

भविष्यति, G₁ M अथैव, त (G₁ s स) कर्म विदित भवि-

प्यति — D₂ om 18^b-24^a — °) N (D₂ om.) T₂

ह्य (B₂ Da₁ D₁ s ह्य) कुमार (for आकुमारं) T₂ विशोक

(for च सूत) — T₁ G₁ M आकुमारं (T₁ आकुमाराणा, G₂

* * मारा) सर्वलोके विशोक (G₂ 'क) — °) B₂ होकः

(for एक) D₂ वै (for वा) K₁ निजेता, K₂ [S]द्य

जेष्ट, K₄ विजेता, V₁ B D (D₂ om.) व्यजैषीत् (for

विजेता) S एक शत्रू (T₂ कुरा)न्समरे वाप्यजैषीत्

19 D₂ om. 19 (cf v. l. 18) — °) K₁ M₂₋₄

सर्वं. B₂ s D₂ काम; G₁ लोके, G₂ s M सखे (G₂ 'वै)

(for संख्ये) B₂ निष्यतु मां, T₁ G₁ s निष्पतति, T₂ G₂

M 'तंतो, Ca नि पततु — °) B₂ वै (for वा) D₂ लोके

B₂ श*लाका (s₁₀), T₁ s G ह्यस्माह्लोक (T₂ G₂ 'का), M

मास्माह्लोकात् (M₁ 'कान्) (for मा वा लोका) B₁ s 4

S (except T₂-G₂) कीर्तयन्ति D₂ T₂ आकुमारा

— °) D₂ ससैनिकाश्च (for सर्वानिकश्च) T₁ पोययिष्ये

(for पातं) V₁ सर्वानहं तानेक पातयिष्ये — °)

T₁ s G₂ M ते सर्वे वा (by transp), G₁ सर्वे वा ते

T₁ नयतु, T₂ नमतु, T₂ G₁ s पतंतु; G₂ M नयति

(for तुदन्तु).

20 D₂ om. 20 (cf v l. 18) — °) B₂ D₁ T₂ s

G₂ s वा (for च) B₂ T₂ [अ]त्युत्तं मे, D₁ प्युत्तमे (s₁₀)

(for [अ]प्युत्तम वा) K₂ Da₁ D₂ S मे, V₁ B₁ s 4

Dn₁ D₂₋₄ 7 ये (for वा) — °) K₁ ते मे; B₂ T₂

वद्भै; D₂ ते वै (for तन्मे) T₂ G₁ सफल, Ca केवल

(as in text) B₂ साधयन्ति, Ca यन्तु (as in text)

— °) S K₁ s 4 आयात्विह ह्यर्जुन; K₂ 'हादर्जुन, B₁

'स्त्रिहाद्यर्जुन, Dn₁ 'स्त्रिहाद्यर्जुन, T₂ 'त्रिहाद्यर्जुन S₂

K₄ Da₁ D₂ शत्रुघाती — °) B₂ एव, D₂ 7 इह (for

हव) D₂ शत्रुस्त्वर्ण शत्रुसुतोपहृत — For 20^{ab}, T₁ s

G M subst

823* आयात्विह केशवसारथी रथ

— हन्द्रो यजे सहसैवोपहृत ।

[(L 1) T₁ M₂₋₄ आयात्विह, G₂ आयात्विह T₂ G₂ s

रथी (for रथ) — (L 2) T₁ G₂ M₂ सहसै (G₂ 'दे)वोपहृत,

G₁ 'सैवोपहृत]

T₁ s G M cont T₂ ins after 20

ज्ञात्वा व्यक्तं तन्ममाचक्ष्व संत ॥१४

विशोक उवाच ।

पणमार्गणानामयुतानि वीर

धुराश्च भल्लाश्च तथायुताख्याः ।

नाराचानां द्वे सहस्रे तु वीर

त्रीण्येव च प्रदराणां च पार्थ ॥१५

अस्त्यायुधं पाण्डवेयावशिष्टं

न यद्दहेच्छकटं पङ्कवीयम् ।

एतद्विद्वन्मुञ्च सहस्रशोऽपि

गदासिबाहुद्विणिं च तेऽस्ति ॥१६

भीम उवाच ।

सूताद्येभं पश्य भीमप्रभुक्तैः

संभिन्दद्भिः पार्थिवानाशुवेगैः ।

उग्रैर्वाणैराहवं धोररूपं

सर्वे गृहीतप्रवरायुधास्त्वा

सवेष्ट्य सवेष्ट्य ततो विनेदु । [10]

रथे तवास्त्रिजिज्ञिता सुपीता-

स्ततो भल्ला द्वादश वै सहस्रा ।

[(L 1) T₁ s G₁ M₁ om (the first, वा. T₂ जितानि

(for श^o) G₂ सहस्राणि वा- शतानि व्यायक्ष्व. — (L. 2)

T₂ G₁ s M₂-4 आचक्ष्व (for दा^o) T₂ एत (for एव) G₂

मे सारथ्ये क्षिप्रमेवाविशोक — G₂ om the ref. M₃ om lines

3-11. — (L 3) T₁ G₂ M₂-4 [र]त्यम् (for [र]त्रम्)

T₂ वदामि, M₂-4 ववीमि (for वदामि) — (L. 4) T₁ तवार्थ-

सिद्धिं च वदामि वीर, G₂ सिध्ये ष्यु पांडुपुत्र. — (L. 5) G₂

M₂-4 कैकेयकावोज (for भोज^o) — (L. 6) T₁ सिद्धा

(for सुद्धा) — (L. 7) T₁-2 M₂-4 सिधु, T₂ G₂ s

वका (for वक्ता) T₂ पुलिदा (for कुणिन्दा) — (L. 8)

G₂ पत्तका (for वत्तका) T₂ आनतंका पर्ववीया समेता

— (L. 9) G₂ प्रवरायुधसः — (L. 10) T₂ G₂ s

संवेद्य (for the first संवेष्ट्य) G₂ तथा (for ततो), T₂

विनेद्यु, T₂ G₂ विनेदु (for वि^o) — M₂-4 om line 11.

— (L. 11) T₁ कुवेतास (for सुपीतास) — (L. 12) T₂

G₂ s M₁ भल्लान् G₂ सहस्रश (for सहस्रा)]

15 S om the ref S₂ अशोक (for विशोक) — ^o

B₂ अस्तुतानि (for अयु^o) S पणमार्गणाना दश च धुरा(T₁

का)णा Co cites मार्गणाना (as in text) — S om

15^b — ^b) B₁ D₂ धुराश्च भल्लाश्च Co cites धुरा and

भल्ला K₁ [आ]युताख्या (sio) (for *ख्या) — ^o) B₂ द्वे

(for द्वे) K₂ V₁ B D च (D₂ [S]थ) (for तु) S पार्थ

(for वीर) — After 15^b, S ins

818^a वत्सदन्ताना दश कर्णिनं च ।

अर्धचन्द्रा द्वादश पद्मशलं च

विपाठाना प्रवराणां च सप्त ।

शिलीमुखानां दश च त्रिंशत् च

अयोमुखाना क्षुद्रकाणां च त्रिंशत् ।

[(L. 1) T₂ दश कर्णिकानां — (L. 2) T₂ G₂ s अर्ध-

चंद्राणां दश, G₁ अर्धचंद्राणा द्वादश — (L. 3) M प्रवराणां

(for प्रव^o) — (L. 4) T₂ om (hapl) from दश च up to
अयोमुखानां (in line 5) M. त्रिंशतानि — (L. 5) M
अयोमुखानां]

— S om 15^b — ^a) B₂ s पद्मशाला, D₂ पद्मशालाणां;
D₂ पद्मशालाणि (for त्रीण्येव च) K₂ B₁ s & D₂
D₂-4 s s प्रदराणां सप्त, B₂ s प्रदराश्चापि (for *णां च).
Ca cites प्रदराः; Co प्रदराणां (as in text)

16 ^a) D₂ अस्त्यायुधं (for अस्त्या^o) V₁ [अ]निशिष्टं
(for [अ]व^o) — ^b) D₂ पद्मवार्यं, D₄ पंदवीर्यं, D₂
पद्मदुरीप (for पद्मवीर्यम्) — For 16^b, S subst.

819^a अस्त्यायुधं पाण्डव वेऽवशिष्टं

मेतद्वहेच्छकटं पङ्कवे यत् ।

[(L. 1) T₁ M अस्त्यायुधं (for *युत) T₂ G₂ M [अ]-

विशिष्टं (T₂ *ष्ट) — T₁ om line 2 — (L. 2) T₂

न यत्, M₁ चैतं, M₂-4 चेद (for एतद्) T₂ पद्मवयं,

G₁ s पाणव यत्]

— After 16^b, T₂ ins 821^a T₁ om. 16^b

— ^o) T₂ G₂ M एवं (for एतद्) B₂ विमुच्यापि, D₂

चान्यन्युच, T₂ s G₂ s विद्वान्मुच, G₂ द्विपतश्च (for

विद्वन्मुच) D₂ [S]न्वे (for Sवि) — After 16^b,

T₂ G₂ ins

820^a शक्ययस्त्रिसहस्रवीर ।

[G₁ वीरान्, G₂ वीर्यं (for वीर)]

— ^a) D₁ s M₂-4 गदा च, D₂ गदाश्च, D₄ गदाश्च; T₂

गदास्त्र; T₂ G₂ गदास्त्र, G₂ गदास्त्रि, M₁ गदा च (for

गदासि-); K₂ द्वि; T₂ यत्, G₁ यश्च (for च) — B₂ s

D-(except D₂) ins after 16 T₁ after line 1 of

819^a. T₂ after 16^b.

821^a प्रासाश्च मुद्ररा शक्यस्त्रोमराश्च

मा सैपीस्त्रव सक्षयादायुधानाम् ।

[(L. 1) B₂ s प्रासाश्च खक्षाश्च, D₂ D₁ s T₂ प्रासा
खक्षा; D₂ प्रासाश्च खक्षा, T₁ प्रासां खक्षा B₂ सकुवतोमरा^a
(for शक्यस्त्रोमराश्च) T₂ transp शक्यस्त्र and तोमराश्च

नष्टादित्यं मृन्धुलोकेन तुल्यम् ॥ १७
अथैव तद्विदितं पार्थिवानां
भविष्यति आकुमारं च सूत ।
निमग्नो वा समरे भीमसेन
एकः कुरुन्वा समरे विजेता ॥ १८
सर्वे संख्ये कुरवो निष्पतन्तु

मां वा लोकाः कीर्तयन्त्वाकुमारम् ।
सर्वानेरुस्तानहं पातयिष्ये
ते वा सर्वे भीमसेनं तुदन्तु ॥ १९
आशास्तारः कर्म चाप्युत्तमं वा
तन्मे देवाः केवलं साधयन्तु ।
आयात्विहाद्यार्जुनः शत्रुघाती

C. 8. 3542
B. 8. 76 22
K. 8. 80 25

— (L 2) T₁ नन प्रतिर्ण सर्वलोके विगोक, T₂ मा भीमिन प्राश्यथायुधानां (for the posterior half).]

17 T G₂ s M ins after the ref G₂ ins after 16 822* अथैव नूनं कथयन्तु सिद्धां

मम प्रतिज्ञा सर्वलोके विशोक ।

न मोक्षयते वा समरे भीमसेन

एक शत्रून्समरे वाप्यजैपीत् ।

आशामितानामिदमेकमस्तु

तन्मे देवाः सकल साधयन्तु ।

[T₁ om line 1 — (L 1) T₂ G₂ अथ वै M अथ (for नूनं) G₂ कथयति सिद्धा T₂ अथैवते कथयतु मत्यां

— (L 2) G₂ प्रतिज्ञा — With lines 3 and 4, cf 18^{cd}

— (L 3) G₂ मोक्षयते G₂ om. वा T₁ G₂ M समरे

— (L 4) T₁ एक कुरुन्वा समरेप्यजैपीत्, T₂ G₂ s M एक कुरुन्वा (M₁ 'न्व) समरे व्य (G₂ वि) जैपीत् — (L 5) T₁ आशसमानान् M₂₋₄ एवम् (for एकम्) G₂ आशसमानामिदमेकमस्तु

— (L 6) T₂ तन्मे देवा सर्वे सकल साधयतु]

— T₂ om. 17^a-18^b G₂ om 17^{ab} — a)

K₂ B₁ सुवाद्येन, K₃ 'क्षेनं, B₂ 'श्रीमा, B₃ 'द्यैम, D₁ D₁ 'सेन (for 'द्यैमं) K₁ 2.4 B₁₋₄ D₁ D₂₋₄ 1.3

भीममयुक्तै (for 'मुक्तै) B₂ D₂ T₁ 2 सूताद्य त्व पश्य मद्वाहुमुक्तै, G₁ 2 सूताद्य मद्वाहुयु (G₂ 'सु) क्तै समवात्, M सूता (M₁ 'तो) य मद्वाहुमुक्तै समस्यै — b)

ś₂ K₂₋₄ V₁ B_{1.4} s D₁ D_{1-2.2} T₂ सञ्छिदद्भि, B₂ 2 सञ्छिदद्भि, D₁ सञ्छिदद्भि, D₂ 'नद्भि, T₁ सञ्छिदद्भि, G₁ समाहनद्भि, G₂ 2 संभिदद्भि, M₁ सभिद्यवद्भि, M₂₋₄ सम भिनद्भि (for संभिन्दद्भि) K₂ B₁ 2.4 D₁ D₂₋₄ 1.7 2 पार्थिवाना

सुवेगै, V₁ पार्थिवानामशुवेगै, B₂ पार्थयातु *वेगै (for पार्थिवानामशुवेगै) — c) K₂ 4 V₁ B D S (T₂ om.) छ (B₂ D₂ G₂ छि) छ (for छिदद्भि) B₂ T₂ आहवे; G M₁ आहत्तं (for आहवत्) — d) T₁ G M₂₋₄ मृन्धुलोके (M₂ 4 'क) प्रकार, T₂ कप्रकारां; M₁ कप्रवीरं (for 'केन तुल्यम्)

18 T₂ om 18^{ab} (cf. v. l. 17) — a) K₂ V₁ D₂ अथैवत्; B (except B₁) D₁ D₂ 2.4 1 अथैवत्तै (for 'व तत्). T₂ पांडवाना (for पार्थिवं) T₁ अथैव कर्म विदितं भविष्यति, G M अथैव त (G₁ 2 स) कर्म विदितं भवि

प्यति — D₂ om 18^b-24^c — b) N (D₂ om.) T₂ ह्य (B₂ D₁ D₁ 2 ह्य) कुमार (for आकुमार) T₂ विशोक (for च सूत) T₁ G M आकुमार (T₁ आकुमाराणां, G₂ 2 मारा) सर्वलोके विगोक (G₂ 'कं) — d) B₂ ह्येकः (for एक) D₂ वै (for वा) K₁ निजेता, K₂ [5] ध जेष्ट; K₃ विजेता, V₁ B D (D₂ om.) व्यजैपीत् (for विजेता) S एक शत्रू (T₂ शूरा) न्समरे वाप्यजैपीत्

19 D₂ om 19 (cf. v. l. 18) — a) K₄ M₂₋₄ सर्व B₂ D₂ काम, G₁ लोके, G₂ s M सखे (G₂ 'वै) (for संख्ये) B₂ निष्पतु मां, T₁ G₁ 2 निष्पतति, T₂ G₂ M 'ततो; Ca नि पततु — b) B₂ वै (for वा) D₂ लोके B₂ शालाका (s₁₀), T₁ s G ह्यसाहोके (T₂ G₂ 'का), M मासाहोकात् (M₁ 'कान्) (for मा वा लोका) B₁ 2 4 S (except T₂-G₂) कीर्तयंति D₂ T₂ आकुमारा

— c) D₂ ससैनिकाद्य (for सर्वानेकद्य) T₁ पोययिष्ये (for पात) V₁ सर्वानहं तानेक पातयिष्ये — d) T₁ 2 G₂ M ते सर्वे वा (by transp), G₁ सर्वे वा ते T₁ नयतु, T₂ नमंतु, T₂ G₁ 2 पतंतु; G₂ M नयति (for तुदन्तु)

20 D₂ om. 20 (cf. v. l. 18) — a) B₂ D₄ T₂ 2 G₂ 2 वा (for च) B₂ T₂ [अ]प्युत्तमं मे, D₁ प्युत्तमसे (s₁₀) (for [अ]प्युत्तमं वा) K₂ D₁ D₂ S मे, V₁ B₁ 2.4 D₁ D₂₋₄ 1.1 ये (for वा) — b) K₁ ते मे, B₂ T₂ तद्वै; D₂ ते वै (for तन्मे) T₂ G₁ सफल, Ca केवल (as in text) B₂ साधयति, Ca यन्तु (as in text) — c) ś K₁ 2 4 आयात्विह ह्यर्जुन; K₂ 'हादर्जुन, B₄ 'स्त्रिहाद्यार्जुन, D₁ 'स्त्रिहाद्यर्जुन, T₂ 'स्त्रिहाद्यर्जुन ś₂ K₄ D₁ D₂ शस्त्रवाती — d) B₂ एव, D₂ 1 इह (for इव) D₂ शत्रूस्त्वर्षा शक्रसुतोपहृत — For 20^{cd}, T₁ s G M subst

823* आयातीह केशवसारथी रथ इन्द्रो यज्ञे सहसैवोपहृत ।

[(L 1) T₁ M₂₋₄ आयातिहा, G₂ आयातीह T₂ G₂ 2 रथी (for रथ) — (L 2) T₁ G₂ M₂ सहसै (G₂ 'दे) वोपहृत, G₁ 'सैवोपहृत]

— (L 1) T₁ M₂₋₄ आयातिहा, G₂ आयातीह T₂ G₂ 2 रथी (for रथ) — (L 2) T₁ G₂ M₂ सहसै (G₂ 'दे) वोपहृत, G₁ 'सैवोपहृत]

19 D₂ om 19 (cf. v. l. 18) — a) K₄ M₂₋₄ सर्व B₂ D₂ काम, G₁ लोके, G₂ s M सखे (G₂ 'वै) (for संख्ये) B₂ निष्पतु मां, T₁ G₁ 2 निष्पतति, T₂ G₂ M 'ततो; Ca नि पततु — b) B₂ वै (for वा) D₂ लोके B₂ शालाका (s₁₀), T₁ s G ह्यसाहोके (T₂ G₂ 'का), M मासाहोकात् (M₁ 'कान्) (for मा वा लोका) B₁ 2 4 S (except T₂-G₂) कीर्तयंति D₂ T₂ आकुमारा

— c) D₂ ससैनिकाद्य (for सर्वानेकद्य) T₁ पोययिष्ये (for पात) V₁ सर्वानहं तानेक पातयिष्ये — d) T₁ 2 G₂ M ते सर्वे वा (by transp), G₁ सर्वे वा ते T₁ नयतु, T₂ नमंतु, T₂ G₁ 2 पतंतु; G₂ M नयति (for तुदन्तु)

20 D₂ om. 20 (cf. v. l. 18) — a) B₂ D₄ T₂ 2 G₂ 2 वा (for च) B₂ T₂ [अ]प्युत्तमं मे, D₁ प्युत्तमसे (s₁₀) (for [अ]प्युत्तमं वा) K₂ D₁ D₂ S मे, V₁ B₁ 2.4 D₁ D₂₋₄ 1.1 ये (for वा) — b) K₁ ते मे, B₂ T₂ तद्वै; D₂ ते वै (for तन्मे) T₂ G₁ सफल, Ca केवल (as in text) B₂ साधयति, Ca यन्तु (as in text) — c) ś K₁ 2 4 आयात्विह ह्यर्जुन; K₂ 'हादर्जुन, B₄ 'स्त्रिहाद्यार्जुन, D₁ 'स्त्रिहाद्यर्जुन, T₂ 'स्त्रिहाद्यर्जुन ś₂ K₄ D₁ D₂ शस्त्रवाती — d) B₂ एव, D₂ 1 इह (for इव) D₂ शत्रूस्त्वर्षा शक्रसुतोपहृत — For 20^{cd}, T₁ s G M subst

823* आयातीह केशवसारथी रथ इन्द्रो यज्ञे सहसैवोपहृत ।

[(L 1) T₁ M₂₋₄ आयातिहा, G₂ आयातीह T₂ G₂ 2 रथी (for रथ) — (L 2) T₁ G₂ M₂ सहसै (G₂ 'दे) वोपहृत, G₁ 'सैवोपहृत]

19 D₂ om 19 (cf. v. l. 18) — a) K₄ M₂₋₄ सर्व B₂ D₂ काम, G₁ लोके, G₂ s M सखे (G₂ 'वै) (for संख्ये) B₂ निष्पतु मां, T₁ G₁ 2 निष्पतति, T₂ G₂ M 'ततो; Ca नि पततु — b) B₂ वै (for वा) D₂ लोके B₂ शालाका (s₁₀), T₁ s G ह्यसाहोके (T₂ G₂ 'का), M मासाहोकात् (M₁ 'कान्) (for मा वा लोका) B₁ 2 4 S (except T₂-G₂) कीर्तयंति D₂ T₂ आकुमारा

— c) D₂ ससैनिकाद्य (for सर्वानेकद्य) T₁ पोययिष्ये (for पात) V₁ सर्वानहं तानेक पातयिष्ये — d) T₁ 2 G₂ M ते सर्वे वा (by transp), G₁ सर्वे वा ते T₁ नयतु, T₂ नमंतु, T₂ G₁ 2 पतंतु; G₂ M नयति (for तुदन्तु)

20 D₂ om. 20 (cf. v. l. 18) — a) B₂ D₄ T₂ 2 G₂ 2 वा (for च) B₂ T₂ [अ]प्युत्तमं मे, D₁ प्युत्तमसे (s₁₀) (for [अ]प्युत्तमं वा) K₂ D₁ D₂ S मे, V₁ B₁ 2.4 D₁ D₂₋₄ 1.1 ये (for वा) — b) K₁ ते मे, B₂ T₂ तद्वै; D₂ ते वै (for तन्मे) T₂ G₁ सफल, Ca केवल (as in text) B₂ साधयति, Ca यन्तु (as in text) — c) ś K₁ 2 4 आयात्विह ह्यर्जुन; K₂ 'हादर्जुन, B₄ 'स्त्रिहाद्यार्जुन, D₁ 'स्त्रिहाद्यर्जुन, T₂ 'स्त्रिहाद्यर्जुन ś₂ K₄ D₁ D₂ शस्त्रवाती — d) B₂ एव, D₂ 1 इह (for इव) D₂ शत्रूस्त्वर्षा शक्रसुतोपहृत — For 20^{cd}, T₁ s G M subst

823* आयातीह केशवसारथी रथ इन्द्रो यज्ञे सहसैवोपहृत ।

[(L 1) T₁ M₂₋₄ आयातिहा, G₂ आयातीह T₂ G₂ 2 रथी (for रथ) — (L 2) T₁ G₂ M₂ सहसै (G₂ 'दे) वोपहृत, G₁ 'सैवोपहृत]

19 D₂ om 19 (cf. v. l. 18) — a) K₄ M₂₋₄ सर्व B₂ D₂ काम, G₁ लोके, G₂ s M सखे (G₂ 'वै) (for संख्ये) B₂ निष्पतु मां, T₁ G₁ 2 निष्पतति, T₂ G₂ M 'ततो; Ca नि पततु — b) B₂ वै (for वा) D₂ लोके B₂ शालाका (s₁₀), T₁ s G ह्यसाहोके (T₂ G₂ 'का), M मासाहोकात् (M₁ 'कान्) (for मा वा लोका) B₁ 2 4 S (except T₂-G₂) कीर्तयंति D₂ T₂ आकुमारा

— c) D₂ ससैनिकाद्य (for सर्वानेकद्य) T₁ पोययिष्ये (for पात) V₁ सर्वानहं तानेक पातयिष्ये — d) T₁ 2 G₂ M ते सर्वे वा (by transp), G₁ सर्वे वा ते T₁ नयतु, T₂ नमंतु, T₂ G₁ 2 पतंतु; G₂ M नयति (for तुदन्तु)

20 D₂ om. 20 (cf. v. l. 18) — a) B₂ D₄ T₂ 2 G₂ 2 वा (for च) B₂ T₂ [अ]प्युत्तमं मे, D₁ प्युत्तमसे (s₁₀) (for [अ]प्युत्तमं वा) K₂ D₁ D₂ S मे, V₁ B₁ 2.4 D₁ D₂₋₄ 1.1 ये (for वा) — b) K₁ ते मे, B₂ T₂ तद्वै; D₂ ते वै (for तन्मे) T₂ G₁ सफल, Ca केवल (as in text) B₂ साधयति, Ca यन्तु (as in text) — c) ś K₁ 2 4 आयात्विह ह्यर्जुन; K₂ 'हादर्जुन, B₄ 'स्त्रिहाद्यार्जुन, D₁ 'स्त्रिहाद्यर्जुन, T₂ 'स्त्रिहाद्यर्जुन ś₂ K₄ D₁ D₂ शस्त्रवाती — d) B₂ एव, D₂ 1 इह (for इव) D₂ शत्रूस्त्वर्षा शक्रसुतोपहृत — For 20^{cd}, T₁ s G M subst

823* आयातीह केशवसारथी रथ इन्द्रो यज्ञे सहसैवोपहृत ।

[(L 1) T₁ M₂₋₄ आयातिहा, G₂ आयातीह T₂ G₂ 2 रथी (for रथ) — (L 2) T₁ G₂ M₂ सहसै (G₂ 'दे) वोपहृत, G₁ 'सैवोपहृत]

19 D₂ om 19 (cf. v. l. 18) — a) K₄ M₂₋₄ सर्व B₂ D₂ काम, G₁ लोके, G₂ s M सखे (G₂ 'वै) (for संख्ये) B₂ निष्पतु मां, T₁ G₁ 2 निष्पतति, T₂ G₂ M 'ततो; Ca नि पततु — b) B₂ वै (for वा) D₂ लोके B₂ शालाका (s₁₀), T₁ s G ह्यसाहोके (T₂ G₂ 'का), M मासाहोकात् (M₁ 'कान्) (for मा वा लोका) B₁ 2 4 S (except T₂-G₂) कीर्तयंति D₂ T₂ आकुमारा

— c) D₂ ससैनिकाद्य (for सर्वानेकद्य) T₁ पोययिष्ये (for पात) V₁ सर्वानहं तानेक पातयिष्ये — d) T₁ 2 G₂ M ते सर्वे वा (by transp), G₁ सर्वे वा ते T₁ नयतु, T₂ नमंतु, T₂ G₁ 2 पतंतु; G₂ M नयति (for तुदन्तु)

शक्रस्त्वं यज्ञ इवोपहृतः ॥ २०
 ईक्षस्वैतां भारती दीर्यमाणा-
 भेते कस्माद्द्रवन्ते नरेन्द्राः ।
 व्यक्तं धीमान्सव्यसाची नराग्र्यः
 सैन्यं हेतच्छादयत्याशु बाणैः ॥ २१
 पश्य ध्वजांश्च द्रवतो विशोक
 नागान्हयान्पत्तिसंधांश्च संख्ये ।
 रथान्विश्रीर्णाञ्छरशक्तिताडिता-
 न्पश्यस्वैतात्रयिनश्चैव सूत ॥ २२

आपूर्यते कौरवी चाप्यमीक्ष्यं
 सेना क्षसौ सुमृशं हन्यमाना ।
 धनंजयस्याशनितुल्यवेग-
 ग्रस्ता शरैर्वहिसुवर्णवाजैः ॥ २३
 एते द्रवन्ति स्म रथाश्चनागाः
 पदातिसंधानत्रमर्दयन्तः ।
 संमुक्षमानाः कौरवाः सर्वे एव
 द्रवन्ति नागा इव दावमीताः ।
 हाहाकृतश्चैव रणे विशोक

-824* पश्यस्व पश्यस्व विशोक मे बलं
 बलं परेषामभितक्ष भिन्नम् ।
 नानाम्बरान्पश्य विमुच्य सर्वे
 तथा द्रवन्ते बलिनो धार्तराष्ट्रा ।
 [G₂ om lines 1-2 — (L 1) T₁ विकीर्णमेतद्, T₂ :
 G₁ : विशोक मे त्व (T₂ 'क चैतद्, G₁ 'कमेव) (for विशोक मे
 बल) — (L 2) T₂ G₂ M₁ अभिघातः; M₂-4 'पात (for 'तद्य)
 — (L 3) G₁-स्वकान् (for 'स्वरान्) — (L 4) T₂ तदा
 (for तथा) G₁ : M₁ द्रवतो (M₁ 'ति)]

21 D₂ om. 21 (cf v l 18) — " K₄ निरीक्ष-
 स्वैता, B₂ D₂ T₂ प्रे(B₂ धी)क्षस्वैना; D₂ धीक्ष्यस्वैतां, T₂
 G M अवेक्ष(T₂ 'ह्य)स्व (for ईक्षस्वैता) D₁ G₁ भारती.
 — " D₂ कस्मात्वेते (for एते कस्माद्) B₂ महेंद्रा, D₂
 क्षितीशा (for नरेन्द्रा) T G₂ : M नै(M₂-4 ए)वे रथा
 अकुतश्चिद्रजति (T₂ 'द्रवति), G₁ नैते रथानारुरहुर्भजति
 — " D₁ त्यक्त (for व्यक्तं). Ś₁ K₁ : B₂ रथाग्र्य, B₂
 D₂ नरेंद्र; D₂ शरौघे (for नराग्र्य) — " B₁ :
 छादयित्वा (for 'यति) B₁ [आ]शुवेणै (for [आ]शु
 बाणै) B₂ सरत्वेताश्छादयत्याशु शस्त्रै, D₂ सैन्यानेतान्छा-
 दयत्यात्तशस्त्र — For 21^{ca}, S subst.

825* धनजयो नूनमायाति सूत
 तस्मादेया दीर्यते भारती चम् ।

[(L 2) G₁ transp. दीर्यते and भारती T₂ तस्मात्सेना
 दीर्यते भारतीय]

22 D₂ om 22 (cf v l 18) — " B₂ D₂ ध्वजा-
 न्विद्रवतो, T₂ G₁ M₁ 'श्चाद्रवतो (T₂ 'रं, G₁ 'ता) K₂ T₂
 G₂ : M₂-4 द्रवता, B₂ प्रत्ये (for द्रवतो) B₂ परश्रधांश्च
 *द्रवतो विशोक — " Ś₁ K₂ D₂ : नागा हयान्, K₂
 नागा इमान्; T₁ G₂ M हयान्द्रिपान्, T₂ G₁ : हयान्गजान्
 (for नागान्हयान्) K₂ सादिसघाश; K₂ पत्तिसघाश B₁
 मध्ये; G M सखे (G₁ M₂ 'धे) (for संख्ये) — " T₁ :
 G₂ : त(G₂ अ)या (for रथान्) V₁ B D (except D₂,

D₂ om) G₁ विकी (B₂ 'धी)र्णान् (for विदीर्णान्) Ś
 K₁ : नरशक्ति-; T₁ : G₂ : शरपृष्टि- (for शरशक्ति-)
 M-तापितान् (for ताडि) — " Ś₁ पश्यस्वैतान् (sio);
 B₂ पश्ययैतान् (sio), B₂ 'हेकान्, D₂ पश्ययैतान् (for
 पश्यस्वैतान्) T₁ : G पश्यस्व मग्नांश्च रथान्वि(T₁ तथा
 चि)शोक; T₂ व्यश्चान्श्रुताप्रयिनश्चापि सूत, M पश्यस्व चान्वांश्च
 रथांश्च (M₂ 'स्तु) सूत

23 D₂ om 23 (cf v l 18) — " B₂ आपूर्णि-
 तेव; D₂ D₁ : आभंतु से; D₂ आवृणां से, T₁ : आदीर्यते;
 T₂ G M₁ : आपूर्यते (for 'यंते) B₂ D₁ : कौरवी, T₂
 G M कौरवान् B₂ om च — S (except T₂) om.
 23^b — " D₂ D₁ : हासौ; D₂ होषा (for हसौ).
 B₂ सरशं (for सुमृशं) B₂ D₂ D₁ : हन्यमान — "
 T₂ [अ]निल (for [अ]नानि) — G₂ om. 23^c — "
 D₂ (sup lin as in text) ह्यला (for प्रला) Ś₂ (sup.
 lin as in text) बहिंसुवर्णरसै; K₂ B₁-2 : D₂ कांचन-
 बहिंरा(K₂ D₂ 'वा)जै; V₁ D₂ D₁ : कांचनबहिंवाजितै;
 B₂ कांचनगृध्रराजै; D₂ D₂ : कांचनबहिंजालै, D₂
 कांचनवह्निजालै; T₁ : G₁ : M मारुततुल्यवेगै, T₂ बहिंरक-
 कजालै (for बहिंसुवर्णवाजै)

24 D₂ om 24 (cf v l 18) — " Ś K₁ : B₂
 D₂ D₂ रथा स(K₂ B₂ 'या स; D₂ 'याश्च)नागा; T₁
 यथाश्च (for रथाश्च) — " K₁ : भवमर्दयंत; V₁
 इव मर्द; B₁ : D₂ D₂ : अतिमर्द (for अर्ध) — "
 B₂ सनह्यमाना; D₂ M₁ समुद्य, D₂ संयुध्य; T₂ G
 समुद्य (for समुद्य) G₂ कुरव (for कौरवा) — "
 Ś K₂ : चावमीता, K₁ दाव; K₂ V₁ B₁-2 D (except
 D₂, D₂ om) दाह (for दाव) T₁ : G M द्रवन्ति
 दावादि(M₁ 'द)व नागसघा (T₂ दाहमीता), T₂
 विष्णोर्भयार्ता इव दैत्यसंघा — " B₂ हाहाकृतश्चापि; D₁
 हता इमाश्चैव (for हाहाकृता) V₁ G₂ M₁ विशोका (M₂
 'को) — Before 24^d, T₂ G₁ : M₁ ins. विशोक;

मुञ्चन्ति नादान्विपुलान्गजेन्द्राः ॥ २४
विशोक उवाच ।

सर्वे कामाः पाण्डव ते समृद्धाः
कपिध्वजो दृश्यते हस्तिसैन्ये ।

नीलाद्रनाद्विद्युतमुच्चरन्ती
तथापश्यं विस्फुरद्दे धनुस्तत् ॥ २५

कपिर्हसौ वीक्ष्यते सर्वतो वै
ध्वजाग्रमारुह्य धनंजयस्य ।

दिवाकरामो मणिरेष दिव्यो
विभ्राजते चैव किरीटसंस्थः ॥ २६

पार्श्वे भीमं पाण्डुराभ्रप्रकाशं
पश्येमं त्वं देवदत्तं सुघोषम् ।

C 8 3052
B 8 76 22
K. 8 80 25

M₂-4 सूत — G₂ om 24. — 1) K₂ विमदा, B₂ T₂ विमुखा (for विपुलान्) B₂ D₁ T₁ G₁ नरेन्द्रा (for गजेन्द्रा)

25 After the ref., K₄ V₁ B D (D₂ partly damaged) T₁ 3 ins.

826* किं भीम नैनं त्वमिहाशुणोपि
विस्फारितं गाण्डिवस्वादिघोरम् ।
कुन्देन पार्थेन विकृष्यतोऽथ
कश्चिन्नैनौ तव कर्णौ विनष्टौ ।

[(L 1) K₄ V₁ D₁ D₁ किं भीमसेन; B₂ किं भीम नैन, B₂ न भीम नैन (sic), D₂ न भीमसेन, T₁ न भीम राव, T₂ न भीमव (for किं भीम नैनं) K₄ त्वमिह शुणोपि, V₁ B₁-4 D₁ D₁ 4-7 त्वमिह शुणोपि — (L 2) K₄ V₁ B₂ 4 D₂ 4 विस्फार्यतो, B₂ विस्फुर्यते; D₁ D₁ 6 विस्फार्यं ते, D₂ 6 T₁ 2 विस्फुरितो (T₁ 'तो); D₁ विस्फार्यं यो (for 'रितं) V₁ B₂ 3 D₁ D₁ 5 [अ]तिघोष (for 'रन्) — (L 3) V₁ विकृष्य चाप, B₂ विकर्ष्यतो; D₁ D₁ 6 विकृष्यते; T₁ 'ता न्य, T₂ 'तां ज्वा (for 'तोऽप) — (L 4) D₂ कर्णे (for कर्णौ) D₁ निविष्ट., D₂ प्रविष्ट (for विनष्टौ) K₄ किं स्त्रिभ्रामौ तव कर्णे प्रष्ट, V₁ D₂ कश्चिन्नासौ तव कर्णौ विनष्ट., B₂ कश्चिनामी तव [सौ] कर्णप्रविष्ट., B₂ 5 T₁ 2 कश्चिन्नासौ तव कर्णौ (T₁ तव कर्णे, T₂ भवत्कर्णे) प्रविष्ट.]

— *) D₂ पाण्डवत्, T₁ 'वास्ते, T₂ 'वानां (for 'व ते). T₂ G₂ सर्वैरेव पाण्डवास्ते समृद्धे, G₁ सर्वं रथे पाण्डवास्ते समेता, G₂ M₁ सर्वैरेव पाण्डवास्ते (M₁ 'व ते) समृद्धा, M₂-4 सर्वैरेव पाण्डवास्ते सुविद्धा — D₂ om. 25^b-26^a — *) K₁ कपिध्वसौ, K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁-5 7 कपि (B₂ 'लि)हसौ, D₂ कपिदेशे हसौ (for कपिध्वजो) D₂ हस्तिमध्ये, T₂ हस्त्यनीके (for हस्तिसैन्ये). S (except T₂) असौ कपिर्दृश्यते हस्त्यनीके (T₁ 'के) — *) B₂ मानाद् (for नीलाद्) K₄ विद्युत्सुचरन्ति (sic), B₁ 5 विद्युदिवो चरन्ती (for विद्युत्सुच) D₂ नीलाद्रनाद्विद्युत्सुचसर्वी, S नीलाद्रना (M₁ 'लांनुदा) दुत्पततीव विद्युत् — T₂ G om. 25^b. — *) K₂ 3 V₁ B D तथा पश्य K₂ D₂ विस्फुरन्ते, V₁ B₁-4 D₁ D₁-5 7 'रती, D₁ D₁ 'रती, D₂ विस्फुरद्दि (for विस्फुरद्दे) S₂ धनुस्त, V₁ B D₁ D₁

D₁-5 7 'नुज्यां, B₂ 'नुश्च (for 'नुस्तत्) T₁ 2 M पश्यामं वै धनुषो गाण्डिवस्य — After 25, M₁ ins.

827* दोषयमानस्य धनजयेन

26 D₂ om. 26^a (cf. v l. 25) — *) K₂ कपिध्वसौ (sic), B₂ कलिहसौ, D₁ D₁ 8 कपि हसौ S₂ K₂ 4 B₁ 4 D₂ वीक्षते, B₂ D₁ D₁ दृश्यते (for वीक्ष्यते) T₁ 8 G M कपिर्हसौ वीक्ष्यते (T₂ G₁ 8 वीक्षते; M₁ च्वनते) वै समंवात् — *) B₂ D₂ ध्वजाग्रमारुह्य (for 'मारुह्य) K₄ कपिध्वजस्य (for धनजयस्य) — After 26^a, N (except K₂ D₁) ins

828* विभ्राजते चामिमात्रं किरीटं

विभ्राम्यस्मादात्मनैवामिबिध्य ।

विभ्राजते चातिमात्रं किरीटं

विचित्रमेतच्च धनंजयस्य ।

[(L 1) V₁ विनाशयद् (for विभ्रासयन्) S₂ D₂ रिपुसंघान्; K₄ द्विप, V₁ द्विपस्तेन्यान्; B₁ द्वीपसंघान्, B₂ शङ्खसं; B₄ D₁ D₂ 4 7 द्विपत्सं, D₂ अरिसं, D₂ द्विपदत्सं (for द्विपत्सं) K₄ विमर्दं — (L 2) K₁ विभ्रमि, K₄ विभ्रमि (sic), D₂ विभ्रेत् (for विभ्रमि) D₂ तस्माद् (for [अ]स्माद्) K₁ [अ]मिबिध्य — (L 3) S₁ K₁ 2 नत्वमात्रं (for चाति) D₂ किरीटी — (L 4) D₂ पवित्रम् (for विचित्रम्) K₁ B₂ एतश्च (B₂ 'स्य) (for एतच्च) D₁ D₂ धनुर्जयस्य]

— *) S₂ दिवाकरामो, K₄ दिना (for दिवा) — *) T₂ G₁ M₁ 2.4 दिक्षु, M₂ विष्णु- (for चैव) T₁ 3 G₂ 3 किरीटसंस्थो ज्वलते (T₁ 'तो) पश्य भीम (T₁ यस्य भीम; G₂ न पश्य)

27 T₂ G₂ read 27^a after 831* G₁ repeats it after 830*. — *) D₂ भीमं (for भीमं) T₂ पाण्डुचर्म- (for पाण्डुराभ्र) B₂ महास्वर्नं भीम विराजमानं; T₁ 3 G₁ (second time) 3 पार्श्वे स्थितं विमलाभ्रप्रकाशं, G₁ (first time) पश्यस्वैनं वै धनुषो गाण्डिवस्य, G₂ lacuna; M पार्श्वे भी (M₁ ही) मममलाभ्रप्रकाशं — *) K₂ D₂ पश्येनं स्वं, V₁ B₁ D₁ D₁ D₁-3 7 पश्यस्व शंखं, B₂ D₂ पार्यस्वैतं, B₄ पार्यस्व शंखं; B₂ पश्यस्वैव स्वं, T₁ 3 G₁ 3 M₁ 3 पश्येनं वै, T₂ पश्येनं, G₂ वश्ये वै (for पश्येम स्वं) M₁ देवदत्ता S K₁ 2.4 सुघोर, B₁ 5 D₂ T₂ च शंखं (for सुघोषम्) B₂

अभीशुहस्तस्य जनार्दनस्य

विगाहमानस्य चमूं परेषाम् ॥ २७

रविप्रभं वज्रनाभं क्षुरान्तं

पार्श्वे स्थितं पश्य जनार्दनस्य ।

चक्रं यशो वर्धयत्केशवस्य

सदार्चितं यदुभिः पश्य वीर ॥ २८

भीम उवाच ।

ददामि ते ग्रामवरांश्चतुर्दश

प्रियाख्याने सारथे सुप्रसन्नः ।

दासीशतं चापि रथांश्च विशति

यदुर्जुनं वेदयसे विशोक ॥ २९

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुःपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५४ ॥

पश्यस्व, सख्ये द्विपतां-निहन्तु, M₁ पश्यै-*****

— After 27^{ab}, B₂-s D₂ T₂ ins.

829* महाबलं भीम विराजमान

पश्यस्व सख्ये द्विपता-निहन्तु ।

[(L 1) D₂ T₂ महास्तन (for 'दल') - T₂ हेम- (for मीम).]

— (L 2) B₂-s पश्य*, D₂ पद्याद्यः (for पद्यस्व): D₂

दिव्य (for सख्ये) B₂ s निहता (B₂-तु)]

On the other hand, T₁ G₁ s M ins-after 27^{ab}

830* पार्श्वे स्थित पार्थे धनजयस्य

दिव्य शङ्खं पाञ्चजन्यं च पश्य ।

[(L 1) M₂-s पार्श्वे स्थितं पावकादिप्रकाश — (L 2)

G₁ lacuna for दिव्य शङ्ख]

— After the above, G₁ repeats 27^a — (c) K₂ V₁

B-D. (except D₂) T₂ M₁ अभीशुहस्तस्य G₁ 2 रथारापाणेर्

(for जनार्दनस्य) — T₂ om (hapl.) 27^d-28^a — (d)

Ś₁ B₁ 4 D₂ s विगाहमानस्य.

(28 T₂ om. 28^b (cf. v'1 27) — (a) D₂ वज्रनिभ

B₁ s 4 क्षुराम, B₁ स्फुरत (for क्षुरान्तं) — B₁ om

28^b — (b) V₁ पार्श्वेस्थितं D₂ चार्थि (for पश्य) — For

28^{ab}, T₁ s G M subst

831* चक्रं च पश्य ज्वलनप्रकाश

पार्श्वे स्थित पार्थे धनजयस्य ।

[T₁ G₁ s om. line 2]

— After the above, T₂ G₂ read 27^a — (c) S

(except T₂) रारां- (for चक्र) Ś₂ K₄ वर्धयन्;

K₁ येत्. K₂ V₁ B D T₁ s G₂ s M वर्धन (D₂

'या, M'ते) (for येत्) T₂ एतदस्य (for केशवस्य)

— (D₂ reads 28^d twice. — (d) G₁ om यदुभिः; K₄

D₂ पश्य वीर; S (except T₂) उपेत्य-वीरै (for पश्य

वीर). D₂ (second time) सदार्चितो यदुभिर्दस्य शब्द-

— After 28, Ś K V₁ B₁-s D₁ D₁ D₁-s s T₂ ins

a passage given in App I. (No 26), B₂ D₂ ins it

after 832*, while B₂ (om lines 2 and 5) D₂ ins.

after 28

832* तथैव कृष्णस्य च पाञ्चजन्यं

महाहर्षमेतद्विजयान्तरं (?)

कौन्तेय पश्योरसि कौस्तुभे च

जाज्वल्यमाना विजयस्रजं च ।

On the other hand, T₁ s G M ins after 28: T₂

after App I. (No 26)

833* सविद्युतश्चैव घनस्य शब्द

विष्कान्तेतौ घनुषो गाण्डिवस्य ।

घनजयेनाभिपन्नस्य काले

शब्दो घोर श्रूयते तस्य नास्मिन् ।

कश्चिच्छ्रोताहो वधिरोरसि पार्थे [5]

[T₂ om. line 1 — (L 1) M₂-s [र]व (for [य]व).

M₁ शब्दो. — (L 3) M₂-s घनजयस्य (for 'जयेन) M₁

om काले and line 4 — (L 5) M₂-s कश्चिदुताहो]

29 (a) V₁ B₁ s-s D₁ D₁ D₁ s s T₂ G₂ M₂ s

ददानि, T₂ ददामि (for ददामि) — (b) D₂ s प्रियाख्याते,

T₁ G₁ s M'ख्यानात्; G₂ ख्यानस्य ते (for 'ख्याने) — (c)

K₁ B₂ दासीशतं वा (for 'तं च) — S [अ]श्वतरीश्च (T₁ s

G₁ M₁ रीं च) (for [अ]पि रथाश्च) — T₂ G₂ विशतिर-

— (d) Ś₂ यदुर्जुन, D₂ यन्मे; T₁ s G₂ s यो मे; T₂ G₁

M₁ यो वा, M₂-s योवा (for यद्) B₂ T₁ G₁ M₁

वे (B₂ वि) दयते (for 'से) B₂ T₁ M₂ विशोक (M₂ क)

Colophon — Day of Karna's Generalship Ś₂

K₁ 4 द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy nama T₂ भीमसारथि-

सवाद, M₁ भीमसेनवाक्यं. — Adhy no (figures,

words or both) Ś₁ 94, Ś₂ 56, B₁ 4 76, B₂ 78,

D₁ 87, D₂ 69, D₃ 57, T₁ s G M₁ 86, T₂ 83,

M₂-s 85

५५

संजय उवाच ।

श्रुत्वा च रथनिर्घोषं सिंहनादं च संयुगे ।
 अर्जुनः प्राह गोविन्दं शीघ्रं चोदय वाजिनः ॥ १
 अर्जुनस्य वचः श्रुत्वा गोविन्दोऽर्जुनमत्रवीत् ।
 एष गच्छामि सुक्षिप्रं यत्र भीमो व्यवस्थितः ॥ २
 आयान्तमश्वैर्हिमशङ्खवर्णैः
 सुवर्णामृक्तामणिजालनदैः ।
 जम्भं जिघांसुं प्रगृहीतवज्रं
 जयाय देवेन्द्रमिवोग्रमन्युम् ॥ ३
 रथाश्वमातङ्गपदातिसंधा

वाणस्वनैर्नेमिसुरस्वनैश्च ।
 संनादयन्तो वसुधां दिशश्च
 क्रुद्धा नृसिंहा जयमभ्युदीयुः ॥ ४
 तेषां च पार्थस्य महत्तदासी-
 देहासुपाप्मक्षपणं सुयुद्धम् ।
 त्रैलोक्यहेतोरसुरैर्यथासी-
 देवस्य विष्णोर्जयतां वरस्य ॥ ५
 तैरस्तमुच्चावचमायुधौघ-
 मेकः प्राचिच्छेद किरीटमाली ।
 भुरार्धचन्द्रैर्निशितैश्च वाणैः

C. 8 2866
B. 8 77 6
K. 8. 81 6

55

1 *) Ś; K₂ V₁ B Dn₁ D₂ 4 6 7 T₂ 3 G₁ 8 तु, G₂
[अ]य (for च) — K₃ om (hapl.) 1st. — ^a) V₁ D₃
G₁ वाहय; Dn₁ D₂ 4 7 नोदय (for चोदय) D₂ भीम
दर्शय मेच्युत — After 1, M₂-4 ins..

834* जयत सुवनमर्ता धर्मेविद्वन्मराजो

दिशतु शिवमिदानीं केदाव पाण्डवेभ्यः ।

विपुलविजयवाजी जम्भता वै किरीटी

रिपुकुलवनदाहौ माद्रिसुत्रा भवेताम् ।

2 ^b) B₂ D₂ गोविन्दस्त्वमापत — ^c) B₂ अवगच्छामि,
T₂ पृहि नं (for एष नं) T₁ 3 G₂ 3 तु क्षिप्रं; T₂ G₁
स (G₂ स) क्षिप्रं (for सु)

3 Before 3, D₂ 3 ins संजय उवाच — ^a) K₂
V₁ B D S त यातम् (for आयान्तम्) T₂ 3 G अश्व (for
अश्वैर्) S (except T₁) हिमशंखशुभ्रा (T₂ G₂ 3 श्खा,
M *श्ले) (for *वर्ण) — ^b) T₁ -जालनदा; T₂ -जालचिघ्रा
(for -जालनदै) T₂ G M सुवर्णजालान्त (M *त) ताव-
(G₂ *ता पि) नदा — ^c) B₂ यात, G₂ राज (for जम्भं)
— ^d) Ś; K₄ [उ]ग्रमच्युतं, B₁ *वेगं (for *मन्युम्) D₂
जयाय निन्दे भगवान्शतमन्युः; T G M₂ हया (T₁ *रिं) यया
तत्र तयावहंसदा (T₁ *स्या); M₁ 2 4 हया यया तत्र
वहंसदा रथं (M₂ रथा वहस्रथं)

4 Before 4, M₁ ins संजय — ^a) K₄ तथाश्व-
(for रथाश्व-) Ś K₂ M₁ -पदातिसंधान् — ^b) B₂ 2
नेमिरय (B₂ *शुत) स्वनैश्च (for *शुरस्वनैश्च) Ś; K₁ 3 वाणस्व-
(K₂ *सु) रैर्नेमिसुरस्वरैश्च. — ^c) D₂ सस्वानयतो; T₁
G₁ M₁ 2 4 तदा (T₁ *या) स्वनंतो, T₂ G₂ 3 तथा नदतो;

M₂ तदा स्वनको (for संनादयन्तो). Da₁ D₁ 5 G₁ 2 M₂
वसुधा B₂ दिवाश्व, B₂ दिव च, G₁ दिश च. D₂ संताडया-
माम दिशोदिशश्च — ^a) T₂ G₂ ते क्रुद्धा सर्वैर्जुनम्, G₁
क्रुद्धा हि वै फल्गुनम्, M₁ धनजयं जेतुमय, M₂-4 लोक-
प्रवीरार्जुनम् (for क्रुद्धा नृसिंहा जयम्) V₁ B₁ Dn₁ D₂ 4 7
अभ्युदीरयन्, B₁ *दीरन्; B₂ Da₁ D₁ 5 *दैरयन्, D₂
अभ्युदीयु; T₁ अभ्युदीर्यु (for *दीयु) G₂ ते क्रुद्धा सर्वे
हर्जुनमभ्युदीयु

5 ^a) D₂ तैस्त्व (for तेषां च) V₁ B₁ 3 4 Dn₁
D₂ 4 7 च मारिपासीद्; B₂ महासदासीद्, Da₁ D₁ 5 च
मा विपाटीद्, D₂ 6 च (D₂ तु) युद्धमासीद्, T₁ 3 G M₂-4
च तत्र युद्ध (G₂ *द्धे), T₂ समागमेभून्, M₁ तदा हि युद्ध
(for महत्तदासीद्) — S (except T₂) om 5^b — ^b)

K₁ देहास्वपाप्मक्षपण, K₂ देहानुपाप, V₁ देहेसुपाप,
B₁ 2-5 Da₁ D₂ देहासुपाप्मक्षपणं, B₂ Dn₁ D₂ 4
*पापक्षपण, D₂ *पापक्षयदं, D₃ *नामक्षपया (sic), T₂
महान्सुपापक्षयण (for देहासुपाप्मक्षपण) D₂ सुवोर (for
सुयुद्धम्) — ^c) D₂ ह्यसुरैर् D₂ तथा हि (for यथासीद्).
— ^d) S एकस्य (for देवस्य) G₁ जिष्णोर् D₂ वयस्य (for
वरस्य) — After 5, M₂-4 ins

835* त्रैलोकनायस्य च चक्रपाणे

6 ^a) Ś; K₁ 2 B₂ 4 D₁ 7 अस्त्रम्, B₁ अस्तम्; Ca. 0
अस्त्रम् (as in text) V₁ B₁ 3-5 Da₁ Dn₁ D₁-7 S
आयुध वद् (Da₁ D₁ 5 तु), B₂ चांश्च (for *घौवम्) D₂
गांजीवसुकैश्च तवायुधौघमे — ^b) K₂ B₂ तदे (B₂ *दै) क
(for एक) — ^c) Ś; निशतैश्च K₂ V₁ B D S भहै
(for वाणै) — ^d) D₂ जंवा (for तेषां) G₁ विचाहन्

शिरांसि तेषां बहुधा च बाहून् ॥ ६
 छत्राणि बालव्यजनानि केतू-
 नश्चात्रथान्पत्तिगणान्द्रिपांश्च ।
 ते पेतुरुष्यां बहुधा विरूपा
 चातप्रभग्नानि यथा घनानि ॥ ७
 सुवर्णजालावतता महागजाः
 सवैजयन्तीध्वजयोधकल्पिताः ।
 सुवर्णपुद्गैरिपुभिः समाचिता-
 श्रकाशिरे प्रज्वलिता यथाचलाः ॥ ८
 विदार्य नागांश्च रथांश्च वाजिनः
 शरोत्तमैर्वासववज्रसंनिभैः ।

(for च वा)

7 °) B₂ चूडाणि; G₂ चित्राणि (for छत्राणि) K₂
 चापाश्च ध्वजाश्च (for बालव्यजनानि) — °) D₂ तथा,
 M₂-4 द्विपान् (for रथान्) S₂ K₂ 4 पत्तिगणान्, D₂ T₂
 G₂ 3 पत्तिगणाश्च (for 'गणान्) D₂ च नागान्; D₂
 अनेकान्, T₂ G₂ च ते उदा; M₂-4 रथांश्च (for द्विपांश्च)
 — °) B₂ T₂ G₂ निपेतुर (for ते पेतुर) B₂ विरूपा;
 B₂ द्विरूपा; B₂ [अ]वरमा; D₂ T₂ G₂ M₂ [अ]वरन्दा,
 T₂ 3 G₂ 2 विकृता; M₂ (sup. lin.) निकृता, M₂-4
 [अ]वरुणा (for विरूपा) — °) V₂ D₂ D₂ 3
 प्ररणानि, B₂ प्रमुत्रानि, D₂ D₂ 4 7 प्रणुत्तानि (for
 प्रभग्नानि) M₂ घनानि (for घनानि)

8 °) B₂ T₂ 3 G सुवर्णजालावन (B₂ 'मित-; T₂ 'वित-)
 ता (for 'वतता) D₂ T₂ महाद्विपा; D₂ 'ध्वजा; T₂ 3
 G M महाश्वे (M₂ 'हृत्ते) (for 'गजा) — °) D₂
 सविजयन्ती- B₂ D₂ -योधकंपिता (for -योधकल्पिता) T₂ 3
 G₂ 3 M₂-4 स्वन्ति (M₂-4 ध्वजैश्च) नागा (M₂ 'ग) ध्वज-
 कल्पितामै; T₂ सवैजयन्ताश्च जयेवकल्पिता; G₂ नागा पततो
 ध्वजरजुकल्पिता; M₂ नदति नानाध्वजकल्पितामै — °)
 S₂ K₂ 3 समापिताश्च, B₂ प्रचोदिताश्च, D₂ समाहवाश्च, T₂
 'श्रिताश्च, G₂ 'चिताश्च (for 'चिताश्च) — °) B₂ ययानलः;
 B₂ D₂ T₂ 3 M द्वाचला, G₂ द्वाग्निना (for यथाचला)
 — After 8, T₂ 3 G₂ 3 ins

896* विदीर्यमाणा बलिनाश्च नागा
 while, M₂ ins. after 8

897* द्वाग्निदग्धैरिव वंशदग्धे

9 °) K₂ विदार्य (for विदार्य) V₂ घनजय (for च
 वाजिन) K₂ B D T G₂ 3 M विदार्य नागा (D₂ ताम्)

द्रुतं ययौ कर्णजिघांसया तथा
 यथा मरुत्वान्वलमेदने पुरा ॥ ९
 ततः स पुरुषव्याघ्रः घृतमैन्यमरिदम ।
 प्रविवेश महाबाहुर्मकरः सागरं यथा ॥ १०
 तं दृष्ट्वा तावका राजत्रयपत्तिसमन्विताः ।
 गजाश्वसादिबहुलाः पाण्डवं समुपाद्रवन् ॥ ११
 तत्राभिद्रवतां पार्यमारारवः सुमहानभूत् ।
 सागरस्येव मत्तस्य यथा स्यात्सलिलस्वनः ॥ १२
 ते तु तं पुरुषव्याघ्रं व्याघ्रा इव महारथाः ।
 अभ्यद्रवन्त संग्रामे त्यक्त्वा प्राणकृतं भयम् ॥ १३
 तेषामापततां तत्र श्रवर्षाणि मुञ्चताम् ।

शरयान्घनजय; G₂ 'यमाणा इव पर्वतद्रा. — °) B₂ D₂
 T₂ 3 G M तथा; T₂ बलो (for तथा) — °) D₂
 सरुवान् (for मरुवान्) S₂ K₂ बलिमेदने पुरे; B₂ श्र-
 वागृहिसया (sic), T₂ बलिनं यथा पुरा S₂ K₂ 3 पुरे (for
 पुरा) T₂ 3 G M प्रवृद्धकोपो बलगर्विताद.

10 °) S₂ K₂ 3 गत, T₂ 3 G M तथा (for तत).
 D₂ तत स च महाबाहु — °) K₂ V₂ B D (except
 D₂) तय (for सूत) K₂ B (except B₂) D (except
 D₂) T G₂ 3 M₂-4 मरिदम

11 °) B₂ दृष्ट्वा (for दृष्ट्वा) — °) V₂ रथा (for
 रथ) S₂ K₂ B₂ -समन्वित — °) V₂ T₂ G₂ 3 गजाश्व-
 याजिबहुला; B₂ 'सादिबहुला; M₂ गजाश्च वादिबहुला.
 — °) T₂ पाठया D₂ G₂ M₂ समुपाद्रवत्

12 °) V₂ B₂-4 D₂ D₂ 3 तेषामापततां; B₂ D₂
 D₂ 4 7 तेषामापतता (for तत्राभिद्रवतां). T₂ [अ]पि (for
 [अ]भि) B₂ राजन् (for पार्यम्) T₂ 3 G M तय नादो
 महानासीत् — °) S₂ (sup. lin.) भारव; B₂ ससार.
 D₂ स महान् T₂ 3 G M पत (G₂ M द्रव) वामेकमनुनं.
 — °) D₂ च (for [ए]व) V₂ B D (except. D₂)
 धुन्धस्य (for मत्तस्य) S धुन्धस्य सागरस्येव (T₂ 3 'स्योच्चैर्)
 — °) D₂ सलिलं घन, D₂ 'लोद्गम, G₂ 'लनिसन
 (hypermetric) (for 'लस्वन)

13 °) T₂ पुरुषव्याघ्रा — °) B₂ D₂ महागजं (for
 'रथा) D₂ व्याघ्रमिव घने मृगा — After 13^{ab}, T₂ 3
 G₂ 3 read 18^{ab} for the first time, repeating it
 in its proper place — °) G₂ अभ्यघर्षत (for
 'द्रवन्त) — °) M₂ (sup. lin.) प्राणकृतं (for 'कृतं)

14 °) S₂ संपततां (for भाष) — °) D₂ मुच्यतां

अर्जुनो व्यधमत्सैन्यं महावातो वनानिव ॥ १४
तेऽर्जुनं सहिता भूत्वा रथवृंशैः प्रहारिणः ।
अभियाय महेष्वासा विव्यधुर्निशितैः शरैः ॥ १५
ततोऽर्जुनः सहस्राणि रथवारणत्राजिनाम् ।
प्रेषयामास विशिखर्वमस्य सदनं प्रति ॥ १६
ते वध्यमानाः समरे पार्थचापच्युतैः शरैः ।
तत्र तत्र स लीयन्ते भये जाते महारथाः ॥ १७
तेषां चतुःशतान्वीरान्यतमानान्महारथान् ।
अर्जुनो निशितैर्वीरैरनयद्यमसादनम् ॥ १८

ते वध्यमानाः समरे नानालिङ्गैः शितैः शरैः ।
अर्जुनं समभित्यज्य दुद्रुवैर्वै दिशो भयात् ॥ १९
तेषां शब्दो महानासीद्वतां वाहिनीमुखे ।
महौघस्यैव भद्रं ते गिरिमासाद्य दीर्यतः ॥ २०
तां तु सेनां भृशं विद्ध्वा द्रावयित्वाऽर्जुनः शरैः ।
प्रायादभिमुखः पार्थः सूतानीकानि मारिष ॥ २१
तस्य शब्दो महानासीत्परानभिमुखस्य वै ।
गरुडस्यैव पततः पन्नगार्थे यथा पुरा ॥ २२
तं तु शब्दमभिश्च्युत्य भीमसेनो महाबलः ।

C 8. 3235
B 8 77 23
K 6 81 23

— *) B: [S]भ्यधमद् (for व्यध)

15 *) B: D: S (except T: 2) शरवृंशैः (for रथ)
Cc cites वृंशैः — *) Ś K: 2 & B: अभिगम्य, D: 'जमुद्र',
T: G: अपिवाय, G: लभ्यधावन् (for अभियाय) B:
G: 2 महेष्वास — *) K: D: विविधुद्, G: विव्यधुद्
D: विसुंचव दिलीमुखान्. — After 15, K: T: ins

838* शक्तिमिच्छोमरैर्वाणि कुणपै कुरमुद्रैः ।
शूलैस्त्रिमूले परिवैर्भिषिङ्गपालैः परश्वधैः ।
करनालैर्गण्डैः खत्रैरिष्टिभिर्मुशालैस्तया ।
परिवैः पट्टिशैश्चैव गदाभिश्च परश्वधैः ।
महायोधनरैः क्षितैः सशर्करजपांशुभिः । [5]
सशक्राशनिसंपात जालैः पाशैः कडगरैः ।
प्रदीप्तशिखरावर्षैः शिलाभिः काष्ठशंकुभिः ।
महार्थिकानि कान्ताभिरयस्कान्तैर्विनाशनैः ।
प्रदुष्टचक्रेमहयैः मसंघैर्गुण्डमायुधैः ।
शिबिरादेकमायान्तमर्जुन सहकेदावन् । [10]
नानादेश्या नृपवरा म्लेच्छाभ्रायुतशोऽभ्ययु ।

[(L 1) T: कणपै (for कुणपै) — (L 2) T: विशुद्धै-
(for त्रिमूले) — (L 3) T: करवाङ्गैर्मद्रुडैर्मुष्टिभिर्मुनलैर्हये
— (L 4) T: पट्टिशैश्च (for पट्टिशैश्च) — (L 5) T:
महायुधवरे (for 'योधनरैः) T: सनर्जुंरथ पाशुभिः (for the
posterior half) — (L 6) T: प्राणैः कडगकैः (for
पाशैः कडगरैः) — (L 7) T: प्रदीप्तशीकराविष्टैः (for the
prior half) — (L 8) T: महोष्टकाभिः कुताभिरयस्कान्तैर्विनाशनैः
— (L 9) T: प्रदुष्टाक्षकिरैः पार्थ (for the prior half)
T: नृदन् (for गादन्)]

16 *) D: 1 D: 2 S (except T: 2) नर- (for रथ-)
— *) K: D: समरे (for विशिखर्व) S (except T: 2)
प्रे(M: 2)पयच्छरसवातेद्

17 M: 2-4 om (hapl.) 17-18 — *) Ś: K: सग्रासे
(for समरे) — *) B: D: 1 नानालिङ्गैः शितैः, B: पार्थ

वाणच्युतैः, D: पार्थस्य निशितैः (for 'चापच्युतैः) — *)
B: 3 च, T: G: M: 1 [ए]व (for स) B: सुलीयते, D: 2
व्यलीयत (D: 2 'ते) (for स लीयन्ते)

18 M: 2-4 om. 18 (cf v 1 17) T: 1 G: 2 read 18^{ab}
for the first time after 13^{ab} — *) K: 3 चतुःपयान्;
T: 1 G: 2 (all first time) 'शता (for 'शतान्) D: 2 वीर,
T: 1 (both both times) G: 2 (both both times)
M: 1 राजन् (for वीरान्) — *) K: D: 1 पतमानान्; T:
पातयन्तैः T: 1 G: 2 (all first time) यतमाना महारया

19 Ś: 2 om 19 — *) D: T: 2 हन्यमाना (for
वध्य) — *) D: सुतेजनैः; D: S शरोत्तमैः (for शितैः
शरैः). — *) D: 1 D: 2 T: 1 समभिद्रुत्य (for 'त्यज्य)
— *) B: D: 2 वि, D: 2 च (for वै) K: D: 1 D: 1 D: 2
दश (for भयात्) S (except T: 2) समादादिप्रदुद्रुद्
20 *) D: 2 द्रवतो — *) B: 2 मेवो यस्यैव, D: 2 महस्यैव,
D: 2 महौघस्यैव, T: 2 G: 2 M: 2 मेवौघस्यैव K: 1 भद्रस्य,
V: 1 वधते, D: 1 D: 2 7 जलचेद् (for भद्र ते) — *) K:
दीर्यते, D: 2 दुर्मिद, T: 2 भिद्यत (for दीर्यत)

21 *) V: 1 B (except B: 2) D: 1 D: 2 S त्रक्षां, D:
विज्ञां (for विद्ध्वा) — *) B: 2 पुन (for [अ]र्जुन)
— *) D: 2 प्रागाद् (for प्रायाद्) K: 1 G: 2 अभिमुखा (G:
'ख) K: 1 D: 2 M: 1 पार्थ, D: 2 पार्थ — *) V: 1 B: D:
D: 2 S Cc सूतानीकाय; D: 1 D: 2-1.7 'नीक हि (for
'नीकानि) D: 2 मारिष S सूता(T: 2 G: 2 कर्ण)नीकाय भारत

22 *) D: 2 तत्र (for तस्य) — For 22^{ab}, S subst
839* तस्याभिद्रवत कर्णं रथघोषो महानभूत् ।
[T: 2 तत्र (for तस्य)]

— *) K: 1 गरुडस्यैव B: 2 परत (for पतत) — *) S
पन्नगार्थं T: 1 G: 2 ययासुव, T: 2 M: 2 ययावरे, T: 2 G: 2 महानरे,
G: 1 हवावरे (for यया पुरा)

23 *) S (except T: 2) तदा (T: 1 G: 2 M: 2 'या) शुखा

वभ्रुव परमप्रीतः पार्थदर्शनलालसः ॥ २३
 श्रुत्वैव पार्थमायान्तं भीमसेनः प्रतापवान् ।
 त्यक्त्वा प्राणान्महाराज सेनां तव ममर्द ह ॥ २४
 स वायुवेगप्रतिमो वायुवेगसमो जवे ।
 वायुवच्चरञ्ज्रीमो वायुपुत्रः प्रतापवान् ॥ २५
 तेनार्धमाना राजेन्द्र सेना तव विशां पते ।
 व्यभ्राम्यत महाराज भिन्ना नौरिव सागरे ॥ २६
 तां तु सेनां तदा भीमो दर्शयन्पाणिलाघवम् ।
 शरैरवचकर्तोऽग्रेः प्रेषयिष्यन्मक्षयम् ॥ २७

तत्र भारत भीमस्य बलं दृष्ट्वातिमानुपम् ।
 व्यत्रस्यन्त रणे योधाः कालस्येव युगक्षये ॥ २८
 तथादितान्भीमवलान्भीमसेनेन भारत ।
 दृष्ट्वा दुर्योधनो राजा इदं वचनमब्रवीत् ॥ २९
 सैनिकान्स महेष्वासो योधांश्च भरतर्षभ ।
 समादिशद्रणे सर्वान्हत भीममिति स्म ह ।
 तस्मिन्हते हतं मन्ये सर्वसैन्यमशेषतः ॥ ३०
 प्रतिगृह्य च तामाज्ञां तव पुत्रस्य पार्थिवाः ।
 भीमं प्रच्छादयामासुः शरवर्षैः समन्ततः ॥ ३१

(for अमिश्रुत्व) — ^a) B₂ मानस, C₀ लालस (as in text) Ca cites लालसा T_{1,8} G M₁ तव सेनाप्रध-
 (T₂ G₂ 'द')पण, M₂₋₄ तव सेनां प्रधर्षयन्

24 ^a) S (except T₂) तु (for [ए]व) — ^o) S
 त्यक्त्वा प्राणमय राजन् — ^a) S K₁ तत्र, T₂ अथ (for
 तव) T₂ वै (for ह) T_{1,8} G M सेना तामवमृदति (T₁
 'मृदत', G₁ 'मर्दति')

25 ^a) B Dn₁ D₂₋₄ T₁ G₁ M वायुवीर्यप्रतिमो
 (for वायुवेग) — B₂ Da₁ D_{1,8} om (hapl.) 25^b
 — ^b) T₂ G₂ वायुवीर्यसमो; M₂ 'वेगसमा, Ca 'वेगसमो
 (as in text) D₂ G₁ जले (for जवे) — ^o) K₁
 व्याचरद्, T₂ चारयन्, M व्यचलद् (for 'रद्' — ^a) D₁
 वायुवेग (for 'पुत्र')

26 ^a) V₁ D₁ [अ]र्धमाना, T₂ वच्य, G₂ [अ]र्धमानो
 (for 'माना) — ^b) G₂ [अ]तीव (for तव) D₂
 महात्मना (for विद्या पते) — ^o) S K₁ २ ४ व्यद्राच्यत,
 K₂ Dn₁ D₁ व्यभ्रम्यत, B₂ Da₁ D₁ २ २ व्यभ्रामत, B₂
 व्यद्रघत्सा; D₂ व्यभ्राजत (for 'म्यत) S (except T₂)
 व्यशीर्यत नरश्रेष्ठ — ^a) S (except T₂) नौरिवासाध
 पर्वत

27 Dn₁ om 27 — ^a) B₂ G₁ ततो (for तदा)
 — After 27^b, K₁ T₂ ins

840* रथं रथेनाभ्यहनत्तुरगांस्तुरगैस्त्वया ।
 गजान्माजैर्नरवराश्वरैरेवानयक्षयम् ।
 कंचिद्गज समुक्षिप्य गजं भीमोऽभ्यधावत ।
 महौपधिसमायुक्तं हनुमानिव पर्वतम् ।
 स तु वेनाहनक्कुद्धो गिरिणेव महागिरिम् । [5]
 कस्यचिद्वन्तमुत्पाद्य दन्तेनैवाहनद्गजम् ।
 यथैरावतमासाद्य कुम्भकणं पुरा रणे ।
 गजौ संगृह्य पाणिभ्या संनिपातैरमारयत् ।
 रथान्दयादृष्टपवरानाविष्ट ह्य पाण्डव ।

[(L 1) K₁ [अ]भ्यहनत् — (L 2) T₂ वष (for
 क्षयम्) — (L 3) T₂ व्यपातयत् (for अभ्यधावत) — (L 8)
 K₁ अज (for गजै). T₂ संनिपातेन पातयत् (for the
 posterior half) — (L 9) K₁ पांडव]

— ^o) S₂ अथ, T₂ २ G M₁ एव (for अव-) D₂ २ २
 अवचकर्तोऽग्रे (D₂ 'ग्रे) (for 'कर्तोऽग्रे) — ^a) D₁ निन्द्ये
 चान्यान्, Ca प्रेषयिष्यन् (as in text) S (except T₂)
 प्रे (M₂ 'ग्रे)पयद्य (G M₂ ४ 'न्य)मसादन

28 Dn₁ om. 28^b — ^o) S K₁ २ २ व्यवत्स (S₂ 'स)त;
 K₁ B_{1,4} Dn₁ D₂ ४ १ व्यभ्रमंत; B₂ २ M व्यत्रसत, D₂
 व्यभ्राम्यत, T₁ हतसधा, G₂ नासहत (for व्यत्रस्यन्त) G_{1,2}
 M योधा — ^a) T₁ युगात्ये, T₂ २ G₂ २ M जिघृक्षत,
 G₁ जिहीर्यत, Ca युगक्षये (as in text)

29 ^a) S₂ तदा, T₁ तेन (for तथा) K₂ तथादित
 भीमबलं, B₂ D₂ T₂ तथादितं तु ता सेनां — ^b) D₂
 मारिप (for भारत) — ^o) B₂ T₂ G₂ २ M राजन् (for
 राजा) — ^a) D₁ वचनमिदम् (by transp) D₂
 तत्कालसदृशं वच.

30 ^a) K_{1,2} V₁ B₁₋₄ D (except D₂) च, B₂ तान्
 (for स) K₂ V₁ B (except B₂) D S महेष्वासान्
 — ^b) G₁ M_{1,2} योधांश्च — ^o) K₂ ४ D₂ समादिशन् — ^a)
 K₁ पूत (sic), D₂ प्रंत, D₂ हत, D₂ T₂ प्रत (for हत)
 T₁ २ G M भीम नि (G₂ ज)प्रत संगता — ^o) K₂ D₂
 S अस्मिन् T G M₁ सर्व, M₂₋₄ सैन्यं (for मन्ये)
 — ^o) V₁ B (except B₂) Da₁ Dn₁ D_{1,8-9} १ पांडु-;
 D₂ सर्व, T₂ इदं (for सर्व-) T₁ २ G₂ M₂₋₄ मन्ये सैन्यं
 (M₂₋₄ सर्व) विशेषत, G_{1,2} अरिसैन्यं विशेषत, M₁
 शत्रुसैन्यं विवेशत

31 ^a) S (except T₂) तु (for च) T₁ वाचं (for आशा).
 — ^b) T₁ पुत्राश्च (for पुत्रस्य). B₂ मारिप (for पार्थिवा).
 — ^a) S समंतात्प्रितैः शरैः. — After 31, G₂ ins.

गजाश्च बहुला राजन्नराश्च जयगृद्धिनः ।
 रथा हयाश्च राजेन्द्र परिववृष्ट्वृकोदरम् ॥ ३२
 स तैः परिवृतः शूरैः शूरो राजन्समन्ततः ।
 शुशुभे भरतश्रेष्ठ नक्षत्रैरिव चन्द्रमाः ॥ ३३
 स रराज तथा संख्ये दर्शनीयो नरोत्तमः ।
 निर्विशेषं महाराज यथा हि विजयस्तथा ॥ ३४
 तत्र ते पार्थिवाः सर्वे शरवृष्टीः समासृजन् ।
 क्रोवरक्तेक्षणाः क्रूरा हन्तुकामा वृकोदरम् ॥ ३५
 स विदार्य महासेनां शूरैः संनतपर्वभिः ।
 निश्चक्राम रणाद्धीमो मत्स्यो जालादिवाग्भसि ॥ ३६

हत्वा दश सहस्राणि गजानामनिवर्तिनाम् ।
 नृणां शतसहस्रे द्वे द्वे शते चैव भारत ॥ ३७
 पञ्च चाश्वसहस्राणि रथानां शतमेव च ।
 हत्वा प्रास्यन्दयङ्गीमो नदीं शोणितकर्दमाम् ॥ ३८
 शोणितोदां रथावर्ता हस्तिग्राहसमाकुलाम् ।
 नरमीनामश्वनकां केशशैवलशादलाम् ॥ ३९
 संछिन्नभुजनागेन्द्रां बहुरत्नापहारिणीम् ।
 ऊरुग्राहां मज्जपङ्कां शीर्षोपलसमाकुलाम् ॥ ४०
 धनुष्काशां शरावापां गदापरिव्रजेतनाम् ।
 योधव्रातवर्ती संख्ये बहन्तीं यमसादनम् ॥ ४१

C 8. 3924
B 8 77 41
K 8 81 44

841* तस्मिन्नणे महाराज महेष्वासा नरास्तथा ।

32 Ks om 32-33 — °) D₂₋₃ T₂ गजाश्च- (T₂ 'श्चा) (for गजाश्च) D₂ बहुधा, T G₁ s M बहवो (for बहुला) G₂ गजा हया रथेन्द्राश्च — T₁ G₂ om 32^b. — °) S₂ K₄ जयगृद्धिन, D₂ T₂ 'गृद्धिन (for 'गृद्धिन) T₂ G₂ s हयाश्च जयगर्धि(G₁ 'गृद्धि)न — °) D₂ यथा (for रथा) D₁ s रथे स्थिताश्च (for रथा हयाश्च) T₂ G₁ s नराश्च (for हयाश्च) Da₁ D₁ s नागेन्द्र (for राजेन्द्र)

33 Ks om 33 (cf v l 32) — °) B₁ s शते (for स तै) B₁ परिवृत — D₂ om 33^{cd} — °) K₄ V₁ B Dn₁ D₁₋₃ s T₂ भरतश्रेष्ठो T₁ s G M अशोभत नरश्रेष्ठो — After 33, N (except D₂) T₂ ins.

842* परिवेषी यथा मोम परिपूर्णो विराजते ।

[D₂ om. परिवेषी Some MSS परिवेसी]

34 °) S₂ स च राज, B₂ महाराज, D₂ प्ररराज (for स र) Da₁ D₁ यथा (for तथा) S स चचार महासख्ये (G₁ s M 'ख्ये, G₂ 'वे) — °) D₁ s नरोत्तम — °) K₂ G₂ निर्विशेष (G₂ 'पो) — °) D₂ विजये, Ca विजय (as in text) S निजयेनैव (M 'नेह) संयुगे

35 °) N (except D₂) T₁ तत्र (for तत्र) — °) K₂ B₁ Dn₁ D₂ S शरवृष्टि (T₂ G₂ 'ष्टि) (for 'वृष्टी) D₂ समासृजन्, S अवासृजन् — °) B (except B₂) Dn₁ D₁ शूरा, S (except T₂) क्रूरा (for क्रूरा)

36 °) K₂ V₁ B D S तत्र (for स) — °) B₂ s D₂ रणे (for रणाद्) — B₁ om (hapl) 36^d-38^e — °) M₁ जालाम् — After 36, S (except T₂) ins an addl colophon. [Adhy name M₁ अर्जुनपुनर्युद्धावतरण. — Adhy no T₁ s G M₁ 87, M₂₋₃ 86]

37 B₁ om. 37 (cf. v l 36) Before 37, S (except T₂) ins सजय — °) T₁ G₂ शत; T₂ G₂ शत (for दश) D₂ सहस्राणा G₁ स हत्वा दशसाहस्र — °)

D₂ T₁ s G₂ s M शते द्वे (by transp), D₂ द्वे च, G₁ दश द्वे (for चैव)

38 B₁ om. 38^{ab} (cf. v l 36) — °) Dn₁ D₁ चा (for च) — °) D₂ चा (for च) — °) D₂ T₂ तत् (for हत्वा) K₂ D₂ प्रावर्तयद्, G₂ प्रास्यन्दयन् — °) S₂ नदीं; G₂ महीं (for नदीं) S₂ (sup lin) V₁ B D (except D₂) T₂ शोणितवाहिनीं (for 'कर्दमाम्)

39 °) Da₁ D₁ s शोणितोदा (for 'तोदा) G₁ महावर्ता (for रथा) — °) D₂ हस्तिचास्थि- (s₁₀) (for हस्तिग्राह) — °) T₂ G₂ नरमत्स्याम् (for 'मीनाम्) M₁ अश्वक्रां (for 'नका) S K₁ s नवमीना (K₁ s 'मेवा)-श्वक्रा तां; K₂ V₁ B D T₁ नरमीनाश्वनका तां (D₂ T₁ च), G₁ 'मीनाश्वनकाद्या, G₂ नरमत्स्याश्च नका (submetric) — °) S K₁ s केशशेव (S₂ 'वा)ल-, D₂ T₂ 'शैवाल- (for 'शैवल-) Da₁ D₁ s T₁ G₁ s M -शादला; D₂ -शादल (for -शादलाम्)

40 °) D₂ संछिन्न- (for संछिन्न) S (except T₂) -याहुभुजगां (T₁ G₁ s M₁ 'गात्) (for -भुजनागेन्द्रां) D₂ हस्त्यघाद्रथो यत्र (submetric) — °) D₂ बाहुसर्पाप-हारिणीं, D₂ बहुरूपापं, D₂ बहुरत्नापचारिणीं, T₁ s G M नानारत्नविभूषिता, T₂ बज्ररत्नापहारिणीं — G₁ s om 40^{cd} — °) B₂ s M₂ उरु (B₂ 'र)ग्रहा, B₂ उग्रग्राहा; Da₁ D₁ s उरुग्राहां; D₂ कुलग्राहा (for ऊरु) S₁ K₁ s laouna, S₂ V₁ तथैवोप्रां; B₁ महापङ्कां; T₁ वसापका (for मज्जपङ्का) — °) K₂ V₁ B (except B₂) Da₁ Dn₁ D₁₋₃ T₂ समासृवा (Dn₁ 'त); D₂ -समन्वितं; T₁ s G₂ M -निषेवितं (for -समाकुलाम्)

41 V₁ repeats 41^{ab} after 843*, D₂ repeats it after 42^{cd} — °) V₁ (second time) B₁ s s D₂ s धनुष्कर्पां, Da₁ Dn₁ D₁ s 'कको (Dn₁ 'कके)शां; D₂ 'ष्काशात् (for 'ष्काशा) B₁ शरावपां, B₁ शरकास, C_v

क्षणेन पुरुषध्याघ्नः प्रावर्तयत निम्नगाम् ।
 यथा वैतरणीमुद्रां दुस्तरामकृतात्मभिः ॥ ४२
 यतो यतः पाण्डवेयः प्रवृत्तो रथसत्तमः ।
 ततस्ततोऽपातयत योधाञ्छतसहस्रशः ॥ ४३
 एवं दृष्ट्वा कृतं कर्म भीमसेनेन संयुगे ।
 दुर्योधनो महाराज शकुनिं वाक्यमब्रवीत् ॥ ४४
 जय मातुल संग्रामे भीमसेनं महाबलम् ।

अस्मिञ्जिते जितं मन्ये पाण्डवेयं महाबलम् ॥ ४५
 ततः प्रायान्महाराज सौवलेयः प्रतापवान् ।
 रणाय महते युक्तो भ्रातृभिः परिवारितः ॥ ४६
 स समासाद्य संग्रामे भीमं भीमपराक्रमम् ।
 वारयामास तं वीरो वेलेव मकरालयम् ।
 स न्यवर्तत तं भीमो वार्यमाणः शितैः शरैः ॥ ४७
 शकुनिस्तस्य राजेन्द्र वामे पार्श्वे स्तनान्तरे ।

शरावापा (as in text) V₁ (both times) D₀ शरकाशचना
 (D₀ 'र्षी) भीमां, B₅ शरचापप्लवा भीमा, D₂ (first
 time) शरजालाविलो भीमां (sic), S (except T₂)
 धनुष्काशशराकारा (T₂ G₂ 'घटा, G₁ 'घटा) — ^b) B₄
 यलां (for गदा). V₁ (both times) B₅ D₂ (both
 times) ष पक्षगा, T₁ s G₁ s M -फेनिलां, G₂ -मेखलां
 (for केतनाम्) T₂ मासशोणितकर्ममा — After 41^{ab},
 D₂ reads 42^{cf}, followed by the repetition of
 41^{ab} After 41^{ab}, K₄ V₁ B (except B₂) D (except
 D₂ s) T₂ ins

843* हंसच्छत्रध्वजोपेतामुष्णीपवरफेनिलाम् ।
 हारपद्माकरा चैव भूमिरेणूर्मिमालिनीम् ।
 आर्यवृत्तवर्ती सख्ये सुतरा भीरुदुस्तराम् ।

[(L 1) K₄ शुभ्रहस- (for हसच्छत्र-) B₁ पत्तिस- (810)
 (for सणीप) — (L 2) B₄ हारपद्मकरां, B₅ 'रत्नाकरां; T₂
 'पक्ष्याकरांश्च D₀ भूमि- (for चैव) D₀ रेणुफेनरमालिनी
 — (L 3) B. D₁ D₁ s आर्यवृत्तवता; D₀ इत्थं वृत्तवती (for
 आर्यवृ*)]

— After the above, V₁ repeats 41^{ab} — ^c) V₁ B
 D₁ D₁ s-7 T₂ योधग्राहवतीं (B₂ D₇ 'ता); D₂ 'प्रातवतीं;
 T₂ G₂ 'वेग्रवतीं (for 'प्रातवतीं) D₂ सख्ये; T₂ सखे (for
 सख्ये) G₂ योधपत्तिसख्ये च (s'c), M₁ योधप्रातवतीं
 संख्ये; M₂-4 योधपत्तिसख्ये — ^d) Śs K₄ D₁ D₁
 D₁ s s घहती, T₁ वधती, T₂ दहति, G₂ वधती K₅ V₁ B
 (except B₂) D₁ D₂-1 7 s T₂ पितृसादन (for यम*)

42 ^a) D₀ s पुरुषध्याघ्न (D₀ 'घ्रां) — ^b) S
 (except T₂) तां नदीं (for निम्नगाम्) D₀ ध्यावर्षयद्-
 निम्नगा — D₂ reads 42^{cf} after the first occurrence
 of 41^{ab} — ^c) Śs D₁ D₁ s उग्रा — ^d) D₂
 प्राकृतात्मभिः, T₁ G₂ उग्रकर्मभिः (for अकृता) — After
 42, V₁ B D (except D₂ s) ins:

844* तथा दुस्तरणीं घोरां भीरुणां भयवर्धनीम् ।
 [B₂ s D₀ भयवर्द्धिनी; D₁ 'वर्धनां]
 while, T₁ s ins, after 42

845* तथा प्रावर्तयद्भीमो वीरयोधापहारिणीम् ।

43 ^a) Ś K₂ पादवीथ — ^b) K₅ V₁ B₁-4 D प्रविष्टो,
 B₅ T₁ G₁ s M प्रा(M₂ प्र)विष्टद्, T₂ प्राविशद् (for
 प्रवृत्तो) Śs V₁ रथसत्तम, D₂ रथिसत्तम, D₀ [S]य
 समतत (for रथसत्तम) T₂ G₂ प्रातिष्ठद्दसत्तम — G₂ om.
 43^a-44^d — ^c) B₂ D₂ s [S]घातयत, B₂ T₁ M पा(M₂
 प)तयन्वै, D₁ घातयतो, D₀ [S]द्रावयद्द्वै, D₁ s पातयतो
 (D₂ 'त्ते), T₂ s G₁ s प्रापतन्वै (for Sपातयत) T₂ s G₂
 योधा, G₁ यौधा, M यौधान्

44 G₂ om 44 (cf. v l 43) — ^a) B₂ s D₀ T₂
 G₁ s M एतद् (for एव) G₁ द्रुतं (for कृत) — ^c) V₁
 महाराजा — After 44^{ab}, K₅ reads 46^{bc} K₅ om.
 44^d-45^b

45 K₅ om 45^{ab} (cf v l 44) — ^a) B D₂ s S
 जहि (for जय) D₁ D₁ s जय मत्तेन संग्राम — ^b) D₂
 भीम भीमं (for भीमसेनं) — S (except T₂) om
 45^a-47^d. — ^c) Śs जितजिते (for जिते जितं) D₁
 D₁ s जितान् (for जितं) D₂ सर्वं (for मन्ये) — ^d) D₂
 महद्वलं (for महाबलम्). D₁ D₁ s पादवेयान्महाबलान्;
 D₀ पांढवानां महद्वल

46 S (except T₂) om 46 (cf v l 45) K₅
 reads 46^{bc} after 44^{ab} — ^b) T₂ सुबलस्यात्मजो बली
 — ^c) B₂ s दलाय (for रणाय) V₁ महतो (for महते)

47 S (except T₂) om 47^{abc} (cf v l 45)
 — ^a) B₂ सममासाद्य (for स समा) — ^b) D₀
 भीमसेन महाबलं — After 47^{ab}, T₂ reads 48^{cf} — ^c)
 B₂ त वीर; D₀ तं भीमो, T₂ दलवान् (for तं वीरो) — D₂
 reads 47^a-48^a twice — ^d) B₂ वलेन (for वेलेव)
 K₅ om 47^a-48^b — ^e) Śs K₂ s B₁ s D₂ s 7 s (both
 times) सन्यवर्तत, V₁ B₂ D₀ नाम्यं; B₂ s D₁ D₁ s
 अम्यं; D₁ (before oorr) संग्रं, T₂ नात्यं (for
 स न्यं) K₁ संवीरो, V₁ D₀ त वीरो (for तं भीमो).
 T₁ s G M नातिवर्तत भीमो हि — After 47, T₁ s G ins.

846* भागिनैपवच श्रुत्वा शकुनि शठकृतम् ।

प्रेषयामाम नाराचाञ्चुकमपुह्वाञ्जिलाशितान् ॥ ४८
 वर्म भित्त्वा तु सौवर्णं वाणात्स्य महात्मनः ।
 न्यमज्जन्त महागज कङ्कवर्हिणवासमः ॥ ४९
 स्रोऽतिविद्वो ण्यो भीमः शरं हेमविभूषितम् ।
 प्रेषयामास सहसा सौवलं प्रति भारत ॥ ५०
 तमायान्तं शरं घोरं शकुनिः शत्रुतापनः ।
 चिच्छेद शतधा राजन्कृतहस्तो महाबलः ॥ ५१
 तस्मिन्निपतिते भूमौ भीमः क्रुद्धो विशां पते ।
 वनुश्चिच्छेद मष्टेन सौवलस्य हमन्निव ॥ ५२
 तदपास्य धनुश्छिन्नं सौवलेयः प्रतापवान् ।

अन्यदादत्त वेगेन धनुर्मच्छांश्च पौडश ॥ ५३
 तैस्तस्य तु महाराज भष्टैः संनतपर्वभिः ।
 चतुर्भिः सारथिं ह्यार्च्छंङ्गीमं पञ्चभिरेव च ॥ ५४
 ध्वजमेकेन चिच्छेद छत्रं द्वाभ्यां विशां पते ।
 चतुर्भिश्चतुगे ब्राहान्विव्याथ सुवलात्मजः ॥ ५५
 ततः क्रुद्धो महाराज भीमसेनः प्रतापवान् ।
 शक्तिं चिक्षेप समरे रुक्मदण्डामयस्त्रीम् ॥ ५६
 सा भीमशुजनिर्मुक्ता नागजिह्वेव चञ्चला ।
 निपपात रथे तूर्णं सौवलस्य महान्मनः ॥ ५७
 ततस्तामेव संगृह्य शक्तिं कनकभूषणाम् ।

C. 8 221
 B. 2. 77 41
 K. 2. 21 60

48 For the repetition in D₂, cf. v l. 47 K₁ om 49^{ab} (cf. v l 47) — ^a) T₁ भीमस्य च महागहो, T₂ : G₂ : M भीमस्य शकुनिद्वय, G₁ भीमसेनस्य शकुनिः. — ^b) K₁ B D T₂ वाम ; T₁ : G M सन्धे (G₂ व्य) (for वामे) Ś₁ K₁ : पारे; Ś₂ सारे, D₂ G₁ पार्श्वं (G₁ श्वं-) (for पार्श्वे) D₂ महारथ (for न्नान्तरे) — T₂ reads 45^{ab} after 47^{ab}. — ^c) K₁ नाराच; V₁ त्रिशिलात्. — ^d) M₁ रुमपुंलात् (for रुक्म)

49 ^a) K₂ V₁ B D S ते घोरा (M₂ 'रं) (for सौवर्णं) — ^b) K₂ V₁ B D S पादवन् (for वाणात्स्य) — K₂ om. 47^{ab} — ^c) K₂ V₁ नि (V₁ न्य)नजत, D₂ अमजत, M₂ न्यमज्जन्त (for 'जन्त) — ^d) D₂ कञ्चवर्हिण- V₁ G₁ चासव (for चासम-)

50 ^a) D₂ स्रोतिविद्वो (for स्रोऽति) — ^b) V₁ B D₁ D₂ D₁ 2-1 T₁ G₁ M₁ रुक्मविभूषितं, D₂ M₂-4 रुक्म (for हेम) T₂ मायक कनकप्रभ, T₂ G₂ : शरं रुक्मविभूषितं — ^c) D₂ D₁ D₁ : स रथा (for सहसा) — ^d) T₂ G₂ : मायकं, M₂-4 मारिय (for भारत)

51 ^a) D₁ D₁ : आपवत्वं, M₁ तमायान्तं (for 'यान्त) B. D₂ महाघोरं, G₂ च राजेद्र (for शर घोर) — ^b) B₁ शत्रुतापन — ^c) D₂ धिमैद्र (for चिच्छेद) K₁ शतशो, K₂ V₁ B D T₁ : G₂ : M सप्तधा, T₂ सहसा, G₁ सुरद (for शतधा) K₁ राता — ^d) K₁ प्रतापवान् (for महाबल)

52 ^a) Ś K₁ : निपातिते (for निप) — ^b) Ś K₁ : भीम क्रोधममन्वित

53 ^a) Ś K₂ : V₁ B₂-3 D (except D₂ : 2) आदाय (for आदत्त) G₂ अयान्यददत्त वेगेन (sic)

54 ^a) G₁ क्षितैस्त्रय्य (for वैस्त्रय्य तु) B₁ च (for तु) T₂ स तस्य समरे राजन्. — ^b) T₂ G₂ शरं (for

मष्टे) T₂ G₁ : 3 च नत- (for संनत-) — ^c) V₁ B (except B₂) D₁ D₁ D₁-5 : 7 द्वाभ्यां (D₁ 'न्यां) स (for चतुर्भि) B₂ नाराचिद्र B₂ ह्यच्छंङ्, B₂ भीम, D₂ D₁ : 7 ह्यच्छंङ्, T₁ G₂ M चान्य, T₂ विद्वो, T₂ G₁ : चैव (for ह्यच्छंङ्) D₂ जवान नाराचि द्वाभ्यां — ^d) B₂ प्रार्च्छंत् (for सोम) V₁ B D (except D₂) सप्तभिद्र (for पञ्चभिद्र) K₁ भीमसेन च पचभि

55 ^a) B₂ : D₂ S धनुद्र (for ध्वजम्) — ^b) B₂ D₂ D₂ : 7 द्वाभ्यां छत्रं (by transp), D₂ S ध्वजं द्वाभ्यां — ^d) D₂ सुनहामन (for सुवलात्मज) — After 55, T₂ ins

847* ततो हृष्टो महाराज तव पुत्रो महीपति ।
 साधु साधु महाबाहो जहि भीम शिवं शरै ।
 जयमेव सुदुष्टात्मा सर्वदास्मान्प्रधाघते ।
 मर्दयेन महाबाहो त्रिनिहस्य सुखी भव ।

56 ^b) S (except T₂) महाबल (for प्रतापवान्) — ^d) D₂ जयस्त्रयां (for 'स्त्रयीम्) K₂ रुक्मदंढां महापत्नीं, T₁ : G M भीमा (T₁ G₂ 'म-, G₁ M₁ 'म) कोप (M₂-4 क्रोध)ममन्वित

57 ^a) D₁ D₁ : भीमसेन- (for 'शुज) B₁ सा भीमसेनसमरे — ^b) B₁ नागजिह्वेन, T₁ मजिह्वेव च; G₂ M भीमजिह्वेन (for नाग) T₂ G₁ : 3 भीमवेग (G₁ 'गा)-दुरासदा — ^c) K₂ B (except B₁) D₂ D₂ : 7 रणे, G₁ रघात् (for रथे) — ^d) M₂ : 8 दुरात्मन (for महा)

58 Ś K₁-3 D₂ om (hapl) 58^a-59^b — ^a) T₁ भीमस्य (for सगृह्य) — ^b) V₁ S (except T₂) कनकभूषितां (for 'भूषणाम्) — ^d) D₁ D₁ : 3 धूररूपो (for क्रुद्ध) — After 58, G₂ ins.

848* सीमोऽपि परमामर्षी वा शक्तिं संनिवार्य च ।
 सुमोच शरवर्षाणि शकुने सर्वमर्मसु ।

भीमसेनाय चिक्षेप क्रुद्धरूपो विशां पते ॥ ५८
 सा निर्भिद्य भुजं सव्यं पाण्डवस्य महात्मनः ।
 पपात च ततो भूमौ यथा विद्युन्नभश्च्युता ॥ ५९
 अथोत्क्रुष्टं महाराज धार्तराष्ट्रैः समन्ततः ।
 न तु तं ममृषे भीमः सिंहनादं तरस्विनाम् ॥ ६०
 स संगृह्य धनुः सज्यं त्वरमाणो महारथः ।
 मुहूर्तादिव राजेन्द्र छादयामास सायकैः ।
 सौबलस्य बलं संख्ये त्यक्त्वात्मानं महाबलः ॥ ६१
 तस्याश्वांश्चतुरो हत्वा स्रुतं चैव विशां पते ।
 ध्वजं चिच्छेद मल्लेन त्वरमाणः पराक्रमी ॥ ६२
 हताश्वं रथमुत्सृज्य त्वरमाणो नरोत्तमः ।
 तस्थौ विस्फारयंश्चापं क्रोधरक्तेक्षणः श्वसन् ।

शरैश्च बहुधा राजन्भीममाच्छ्रित्समन्ततः ॥ ६३
 प्रतिहत्य तु वेगेन भीमसेनः प्रतापवान् ।
 धनुश्चिच्छेद संक्रुद्धो विव्याध च शितैः शरैः ॥ ६४
 सोऽतिविद्धो बलवता शत्रुणा शत्रुकर्शनः ।
 निपपात ततो भूमौ किञ्चित्प्राणो नराधिप ॥ ६५
 ततस्तं विह्वलं ज्ञात्वा पुत्रस्तन विशां पते ।
 अपोवाह रथेनाजौ भीमसेनस्य पयस्तः ॥ ६६
 रथस्ये तु नरव्याघ्रे धार्तराष्ट्राः पराश्रुखाः ।
 प्रदुद्बुद्धिशो भीता भीमाज्जाते महाभये ॥ ६७
 सौबले निर्जिते राजन्भीमसेनेन घन्विना ।
 भयेन महता भयः पुत्रो दुर्योधनस्तव ।
 अपायाज्जवनैरथैः सापेक्षो मातुलं प्रति ॥ ६८

सौबल सोऽपि दृष्टात्मा भीमसेनशरादित ।

पपात च रथोपस्थे पश्यता सर्वभूमृताम् ।

59 ऽ K1-3 D8 om 59^{ab} (of v 1. 58) G2 om.
 59^a-66^b — ^a) D₁ D₂ स्वा, G₁ M₁ स (for
 सा) — ^b) D₂ T₂ महौजस (for महात्मन) — ^c) K₄
 V₁ B D (except D₂ s) S (G₂ om) नि(T₁ सं)-
 पपात (for पपात च) K₈ V₁ B D T₁ s तदा, T₈ G₁ s
 M तथा (for ततो)

60 G₂ om 60 (of v 1 59) — ^a) D₁ D₁ s 4
 अथो(D₁ 'था-, D₄ 'थ)क्रुष्टं (for 'क्रुष्ट) — ^b) ऽ₂
 धार्तराष्ट्र, T₁ 'राष्ट्रा — ^c) K₈ तुमल; D₈ T₂ G₁ M न
 (T₂ स) तु तन्; T₁ न तु स्य (for न तु त) ऽ₂ ममृषती; B₂
 ममृषे T₂ वीर (for भीम)

61 G₂ om. 61 (of v 1. 59). — ^a) ऽ₂ V₁ B
 (except B₅) D₁ D₁ D₁ s-3 7 अन्यन्नृह्य (for स संगृह्य)
 ऽ K₁ 2 4 D₂ सजं, B₅ श्रेष्ठं, G₁ सद्यो (for सज्यं) — ^b)
 ऽ₂ त्वरमानो, G₁ भीमसेनो V₁ B (except B₅) D T₂
 महाबल (for 'रथ) — ^c) ऽ K₁ 2 4 समताद् (for
 मुहूर्ताद्) V₁ D₁ D₁ s एव (for इव) — ^d) D₈
 सारथि (for सायकै.) — ^e) G₁ M₁ s. 4 संख्ये, G₂ M₂
 सखे (for सख्ये) — ^f) G₁ त्यक्त्वा नादे (for त्यक्त्वात्मानं)
 T₂ सर्वमेव महात्मन..

62 G₂ om. 62 (of v 1 59) — ^a) B₁ तथा (for
 तस्य)

63 G₂ om 63 (of v 1 59) — ^a) D₂ हताश्व;
 M₁ हत्वाश्व — ^b) K₁ B₅ S (G₂ om) महारथ, V₁

रथोत्तम, B₂ पराक्रमी; D₂ [S]य सौबल (for नरोत्तम).
 — ऽ K₁ 2 4 om 63^{cd} — ^e) S (G₂ om) विस्फारयशू-
 — ^f) B₅ D₈ S परतप, D₁ D₁ s समेतत (for समन्तत).
 64 G₂ om 64 (of v 1. 59) — ^a) D₁ D₂ T₈
 G₁ s प्रतिगृह्य (for 'हत्य) T₁ वेशं चै (for वेगेन).
 — ^e) D₈ मल्लेन (for सकुद्धो) — ^d) D₁ D₁ s S (G₂
 om) निशितै (for च शितै)

65 G₂ om. 65 (of v 1 59) — ^a) T G₁ s M₁ s
 स तु (for सोऽति-) — ^b) D₁ s शत्रूणां; D₈ शत्रुणा ऽ
 K₁ 2 4 V₁ B₂ s शत्रुकर्षण (ऽ₂ 'ण), D₃ M₁ 'कर्शन, T₂ s
 G₈ 'तापन, G₁ 'पातन (for 'कर्शन) — ^c) K₈ B D₁
 D₂ 4 s-3 T₂ तदा (for ततो) — ^d) K₈ V₁ B D₁ D₁
 D₁ s-7 नराधिप, D₂ जनाधिप, D₈ नरेश्वर

66 G₂ om. 66^{ab} (of v 1 59) — ^a) D₂ s विकलं
 (for विह्वल) — ^e) M₁ रणेन (for रथेन) — ^d) D₂ S
 (except T₂) भीमसेनशरातुर (D₂ 'दितं)

67 ^a) ऽ₂ रथस्ये S शकुनिं विह्वल दृष्ट्वा — After
 67^{ab}, B₂ reads 70^a-71^b — ^c) T₈ G₂ प्रादुद्बुद्ध — ^d)
 V₁ भीता (for जाते) K₈ महाभया D₂ S भीम-
 सेनभयाद्यभो

68 ^a) K₁ साभले (for सौबले) — M₁ repeats
 68^a-69^a after 69^{ab} — ^e) V₁ D (except D₂)
 [आ]विष्ट (for भय) T₁ s-G M (M₁ both times) पुत्रो
 दुर्योधनस्तुभ्य — ^d) T₁ दृष्ट्वा तु शकुनिं जित, T₈ G M
 (M₁ both times) दृष्ट्वा तं निर्जितं रणे — ^f) K₁ सौपक्षो
 (sic), B₁-3 साक्षेपो; Ca-सापेक्ष (as in text)

पराञ्छुसं तु राजानं दृष्ट्वा सैन्यानि भारत ।
 विप्रजग्मुः ममुत्सृज्य द्वैरथानि समन्ततः ॥ ६९
 तान्दृष्ट्वातिरथान्सर्वान्धार्तराष्ट्रान्पराञ्छुखान् ।
 जवेनाभ्यपतद्भीमः किरञ्जरशतान्वहून् ॥ ७०
 ते वृध्यमाना भीमेन धार्तराष्ट्राः पराञ्छुस्ताः ।
 कर्णमासाद्य समरे स्थिता राजन्समन्ततः ।

स हि तेषां महावीर्यो द्वीपोऽभूत्सुमहाबलः ॥ ७१
 भिन्ननौका यथा राजन्दीपमासाद्य निर्वृताः ।
 भवन्ति पुरुषन्यात्र नाविकाः कालपर्यये ॥ ७२
 तथा कर्णं समासाद्य तावका भरतर्षभ ।
 समाश्वस्ताः स्थिता राजन्संप्रहृष्टाः परस्परम् ।
 समाजग्मुश्च युद्धाय मृत्युं कृत्वा निवर्तनम् ॥ ७३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५५ ॥

५६

धृतराष्ट्र उवाच ।
 ततो भग्नेषु सैन्येषु भीमसेनेन संयुगे ।
 दुर्योधनोऽत्रवीरिणि नु सौबलो वापि संजय ॥ १

कर्णो वा जयतां श्रेष्ठो योधा वा मामका युधि ।
 कृपो वा कृतपर्मा च द्रौणिर्दुःशासनोऽपि वा ॥ २
 अत्यद्भुतमिदं मन्ये पाण्डवेयस्य विक्रमम् ।

C. 8. 3942
B. 8. 78 3
K. 8. 82. 3

69 For the repetition in M₄, cf. v. 1. 68. — “ V₁ प्राञ्छुसं तं (for पराञ्छुसं तु) K₃ स राजा निहतं दृष्ट्वा — “ K₃ तव (for दृष्ट्वा) S₂ सैन्यानि (sic) (for सैन्यानि) D₂: G₁ नारिप (for नारत) — “ D₂: प्रतिजग्मु (for विप्र) K₁ महाराज (for समुत्सृज्य) S उत्सृज्योत्सृज्य गच्छन्ति

70 G₁ om. 70 — “ V₁ B D₁ D₂ D₃ D₄ S (G₁ om.) विद्वान्, D₂ विरथान् (for [अ]ति) — S₂ K₁: om. (hapl.) 70^a-71^b B₂ reads 70^a-71^b after 67^{ab} — “ B D₁: [अ]न्यापतद्. G₂ भूमौ (for भीम) — “ K₃ D₂ शरगगान्, D₁ शतशतान् (for शर) S (G₁ om.) सर्वानिव महाबल.

71 For sequence in B₂, cf. v. 1. 70 S₂ K₁: om. 71^{ab} (cf. v. 1. 70). — “ S हन्यमाना (for वच्य) — “ T₁ स्थिरा (for स्थिता) — “ D₂: T₂ G₁ तु (for हि) D₂ महाकर्णो; T₂ G₁ राज (for वीर्यो) — “ K₁ स्व; B₂-4 D₁ D₂ D₃ D₄ स (for सु) T₂ G₁: ह्यामीन् (for समुत्सृज्य) T₁: G₂ M द्वीपो ह्यामीन्महारथ C₂ cites द्वीप (as in text).

72 “ K₃ M₁ भिन्ना नावो, T G M₂-4 भिन्ननावो (G₂ वा) (for नौका) B₂ महा- (for यथा) — “ S₂ निर्वृत्त, T₂ निर्वृति — B₂ om. 72^a-73^b — “ K₃ कालपर्ययो (sic).

73 B₂ om. 73^{ab} (cf. v. 1. 72) — “ D₂ यथा (for तथा) D₁ D₂ कर्ण — “ B₁ 4: D₂ D₃ D₄

पुरुषर्षभ (for भरत) — After 73^{ab}, B₂ ins..

849* अगाधे नजरां तेषां कर्णो द्वीपोऽभवच्छदा ।
 — T₂ G M om (hapl.) 73^{cd} — “ S₂ K₁: 4 तथा (for स्थिता) — “ S₂ K₂ निवर्तन (K₃ ना) (for र्त्तनम्)

Colophon — Day of Karṇa's Generalship S₂ K₂ द्वितीये (K₃ य-) युद्धदिने — Adhy name T₁ M₁ शकुनिपराजय — Adhy no (figures, words or both) S₁ 53 (1), S₂ D₁ 58, B₂ 76, B₂ 79; D₁ T₁ 8 G M₁ 88, D₁ 70, D₂ 77, T₂ 84, M₂-4 87

56

1 “ B₂ D₂ S एवं (for ततो) T₂ हतेषु, T₂ G₂ गतेषु (for भग्नेषु) T₁ संयुगे (for सैन्येषु) — “ T₂: G₁ 8 M संजय (for संयुगे) — “ D₂: किंचिद्, D₁: 8 T₁ G₁ किं तु (for किं नु) T₂ दुर्योधन किमकरोत् — “ B₂ सौबलेयोपि (for लो वापि) D₂: T₂ G₂ M साम्रतं; T₁ G₂ संवृत, T₂ दुर्मति (for संजय) G₁ सौबलो वा स साम्रतं

2 “ T₂ यजता (for जयतां) — “ D₂: T₁ 8 G M₁ नृपा, M₂ 4 नृपो (for योधा) — “ K₃ कृपो (for कृपो) K₃ V₁ B D S (except T₁ G₂) वा (for च)

3 “ K₃: V₁ B D S हृदं (for हृदं) — “ K₁ 8 विक्रमां (K₃ ने) — After 3^{ab}, K₄ V₁ B D (except D₂) T₁: ins

यथाप्रतिज्ञं योधानां राधेयः कृतवानपि ॥ ३
 कुरूणामपि सर्वेषां कर्णः शत्रुनिपूदनः ।
 शर्मं वर्मं प्रतिष्ठा च जीविताशा च संजय ॥ ४
 तत्प्रभञ्जं वलं दृष्ट्वा कौन्तेयेनामितौजसा ।
 राधेयानामधिरथः कर्णः किमकरोद्युधि ॥ ५
 पुत्रा वा मम दुर्धर्षा राजानो वा महारथाः ।
 एतन्मे सर्वमाचक्ष्व कुशलो ह्यसि संजय ॥ ६
 संजय उवाच ।

अपराह्णे महाराज सूतपुत्रः प्रतापवान् ।
 जघान सोमकान्सर्वान्भीमसेनस्य पश्यतः ।

भीमोऽप्यतिवलः सैन्यं धार्तराष्ट्रं व्यपोथयत् ॥ ७
 द्राव्यमाणं वलं दृष्ट्वा भीमसेनेन धीमता ।
 यन्तारमव्रवीत्कर्णः पाञ्चालानेव मा वह ॥ ८
 मदराजस्ततः शल्यः श्वेतानश्वान्महाजवान् ।
 प्राहिणोचेदिपाञ्चालान्करूपांश्च महावलः ॥ ९
 प्रविश्य च स तां सेनां शल्यः परवलार्दनः ।
 न्ययच्छतुरगान्हृष्टो यत्र यत्रैच्छदग्रणीः ॥ १०
 तं रथं मेघसंकाशं वैयाघ्रपरिवारणम् ।
 संदृश्य पाण्डुपाञ्चालास्त्रस्ता आसन्विशां पते ॥ ११
 ततो रथस्य निनदः प्रादुरासीन्महारणे ।

850* यदेकं समरे सर्वान्योघमायास मामकान् ।

[V1 (marg) D2 ० योधान् (for सर्वान्) B2 ० सायकै
 (for मामकान्)]

— B2 om 3^{cd} — °) Ś1 यथा प्रतिज्ञा, K1 २ ४ B1
 D6 ० T1 २ यथा प्रतिज्ञां, K8 सद्य प्रतिज्ञा G2 M1 २ ४
 योधानां — °) B5 D6 असौ (for अपि)

4 2^b) K8 V1 B Dn1 D1-5 १ अथ (for अपि) Ś
 K1 २ ४ B (except B4) D4 -निसूदन, D5 -निपूदन
 — For 4^{ab}, D6 S subst

851* सर्वेषां कुरूयोधानां कर्णो वै द्राशुसूदन ।

[T1 M1 शत्रुयो(T1 'यो)धानां, T2 G1 कुरूयोधानां, G2
 'सेन्यानां (for 'योधानां) T8 G1 वा (for वै)]

— °) Ś K1 कृतवर्म, K2 कृतवर्मा; K4 कृतकर्म (for शर्मं
 वर्मं) T2 विहित्वासी (for जीविताशा) D6 S (except
 T2) प्रतिष्ठा जीविताशा च शर्मं वर्मं च संजय

5 °) D6 तद्भ्रम स्वबल दृष्ट्वा — °) K4 अधिरथि
 (for 'रथ) K8 राधेयो नामाधिपति; V1 B1 २ ४ Da1 Dn1
 D1-5 १ राधेयो वाप्या(V1 Da1 'प्य)धिरथि, B5 ० D5
 स राधेयो ह्याधिरथि (D8 ह्यतिरथ), D6 S घनुर्धराणां प्रवर

6 °) T2 पुत्रो वा मम दुर्धर्षो — °) K8 D8 T2
 महाबला (for 'रथा)

7 °) D6 T1 ० G1 संख्ये, G2 M सखे, G8 संघे (for
 सर्वान्) — Dn1 om (hapl) 7^d-8^e — °) भीमो
 भीमस्य (for भीमसेनस्य) — °) K8 Da1 D1.5 [S]-
 प्रतिबल; B5 ० D2.१ T8 G8 [S]प्य(G8 'त्य)तिवलं, M
 ह्यतिबल (for ऽप्यतिबल.) T1.8 G2 ० सेनां (for सैन्यं)
 T2 भीमश्चापि महाबाहुर् — °) T2 ० G2 ० M1 धार्तराष्ट्रीं
 (T2 M1 'ष्ट्र) D6 अपोथयत्, T2 व्योथयत् (for व्यपो-
 थयत्) T1 धार्तराष्ट्रस्य पोथयत् — After 7, N
 (except B1 ० Dn1 D6) ins

852* अथ कर्णोऽव्रवीच्छल्य पाञ्चालान्प्रापयस्व माम् ।

[V1 पचालान्]

8 Dn1 om 8^e (of. v 1 7). — °) Ś K1 २ D2 ०
 द्राव्यमान, K4 द्रव्यमाण-, D2 T1 द्रवमाणं (for द्राव्य*)-
 — °) B5 D6 S धन्विना (for धीमता) — D2 om.
 8^{cd} — °) Dn1 यांतात, G2 यत्तार (for यन्तार) — °)
 Some MSS पंचालान् Ś2 माहव, V1 B D (D2 om) S
 (except G2) मा (for मा)

9 °) B2.8 D6 S मनोजवान् (for महा*) — °) D1
 S पाचाल- — °) B5 D5 कारुयाश्च; S -क(G2 -का)-
 रूशेषु (for करुयाश्च). Ś2 महाबला, B5 'रथा; D5 'बलं
 (for 'बल)

10 °) D8 स प्रविश्य (for प्रविश्य च) B1 ४ Dn1
 D2.१ महत्सैन्यं (for स तां सेना) K8 स च (by transp),
 G2 चैव D2 प्रविश्य तां तदा सेनां — °) G2 M1
 नियच्छत् (M1 'न्) G2 रूष्टो B2 न्यायच्छतुराणांहृष्टो
 (sic) — °) K4 Da1 D8 अग्रणी (D8 'र्णी), C० अग्रणीः
 (as in text) D6 T1 यत्र यत्र च ते रथा (T1 'थे), T8 यत्र
 यत्रेच्छति रथी, G M यत्र यत्रेच्छते (G2 ० 'ती) रथी

11 °) K8 ते (for त) K4 भीमसंकाशं, S (except
 T2) हेमं (for मेघ*) — °) D1 ० द्वैयाघ्र, M2 ४ वय्याघ्र-
 (for वैयाघ्र) D2 ० वारिणं, T G -वारित (G1 'र्णी) (for
 -चारणं) — °) K1 संदृश्य, K8 Da1 D1.5 संदृष्ट्वा (for
 संदृश्य). D1 om पांडु- Ś2 -पचालस् — °) Ś K1-8
 B Da1 D2-१ T G1 ० M2-4 ह्यासन् (for आसन्) D8
 यथाश्वासन्, G2 व्रत्तास्यासीत्; M1 'क्ता ह्यासीत् (for 'क्ता
 आसन्).

12 T1 om (1 hapl) 12^{ab}. — °) S (T1 om)
 तस्य शब्दो रथस्याथ — °) D8 महात्मन, S (T1 om.)
 विशां पते (for महारणे) — °) Ś2 Dn1 पर्जन्ये सम-

पर्जन्यसमनिर्घोषः पर्वतस्येव दीर्यतः ॥ १२
 ततः शरशतैस्तीक्ष्णैः कर्णोऽप्याकर्णनिःसृतैः ।
 लघान पाण्डवबलं शतशोऽथ सहस्रशः ॥ १३
 तं तथा समरे कर्म कुर्वाणमतिमानुपम् ।
 परिवत्रुर्महेष्वासाः पाण्डवानां महारथाः ॥ १४
 तं शिखण्डी च भीमश्च धृष्टद्युम्नश्च पार्षतः ।
 नकुलः सहदेवश्च द्रौपदेयाः ससात्यकाः ।
 परिवत्रुर्जिघांसन्तो राधेयं शरवृष्टिभिः ॥ १५
 सात्यकिस्तु ततः कर्णं विशत्या निशितैः शरैः ।
 अताडयद्रणे शूरो जत्रुदेशे नरोत्तमः ॥ १६
 शिखण्डी पञ्चविंशत्या धृष्टद्युम्नश्च पञ्चभिः ।
 द्रौपदेयाश्चतुःपट्या सहदेवश्च सप्तभिः ।

नकुलश्च शतेनाजौ कर्णं विव्याध सायकैः ॥ १७
 भीमसेनस्तु राधेयं नवत्या नतपर्वणाम् ।
 विव्याध समरे क्रुद्धो जत्रुदेशे महाबलः ॥ १८
 ततः प्रहस्याधिरथिर्विक्षिपन्धनुरुत्तमम् ।
 मुमोच निशितान्वाणान्पीडयन्सुमहाबलः ।
 तान्प्रत्यविध्यद्राधेयः पञ्चभिः पञ्चभिः शरैः ॥ १९
 सात्यकेस्तु धनुश्छित्त्वा ध्वजं च पुरुपर्षभः ।
 अथैनं नवभिर्वाणैराजघान स्तनान्तरे ॥ २०
 भीमसेनस्तु तं क्रुद्धो विव्याध त्रिंशता शरैः ।
 सारथिं च त्रिभिर्वाणैराजघान परंतपः ॥ २१
 विरथान्द्रौपदेयांश्च चकार पुरुपर्षभः ।
 अक्ष्णोर्निमेषमात्रेण तदद्भुतमिवाभवत् ॥ २२

C. 8 3964
 B 8.576.22
 K 8 182.25

निर्घोष, V₁ पर्जन्यसमिन् नि', B₂ पर्यन्त्यसमनि', D₈ मिन्द-
 न्दिशा सुत्वानीव — ^a) B₂ च (for [ह्र]व) K₂
 दीर्यत, K₄ दीर्यते (for 'त) S (except T₂) प्रास्वनघेन
 मेदिनी

13 ^b) K_{2,4} B D₁ D₁ D_{1-s} 7 कर्णं (K₄ 'र्णो)
 आकर्णनि सृतै, V₁ D₈ S आकर्णाकर्णं — ^c) T₁ s
 G M हृन्वते पाण्डव सैन्यं, T₂ अवध्यत महाराज — ^d) T₂
 पाण्डवाना महाबल

14 ^a) V₁ B₁ D₁ D₂ 4 7 M₁ तत् (for त) K₈
 D₁ 7 कर्णं (for कर्म) — ^b) K₁ अतिमधुप (sio), K₈
 V₁ B D T₁ s G M अपराजित, T₂ अपलायिन (for अति-
 मानुपम्) — ^d) T₂ पांचालाना (for पाण्डवानां)

15 ^a) K₂ समोमक, V₁ B (except B₂) D₁ D₁
 D_{1-s} 1 च सात्यकि, D₈ G₂ च सात्वत, T G₈ M₂₋₄ स
 सात्वता (M₈ 'त'), G₁ च सात्वता (for ससात्यका)
 — ^c) D₂ महेश्वास (for जिवासन्तो)

16 B₂ om 16^a-17^b — ^a) D₈ च (for तु) K₈
 V₁ B (B₂ om) D (except D₈ s) G₁ तदा (for तत)
 D₈ क्रुद्धो (for कर्णं) — ^b) D₈ वृप च (for विशत्या)
 — ^c) T₂ राजम् (for शूरो) — ^d) D₂ यत्तुदेशे (for
 जत्रु') V₁ T₁ s G₂ s नरोत्तम, B₈ s D₈ 'त्तमं; T₂
 महारथं (for नरोत्तम)

17 B₂ om 17^{ab} (of v 1 16) — ^b) D₈ तु (for च)
 K₈ V₁ B (B₂ om) D S सप्तभि (for पञ्चभि) — ^c) S
 K₁ s 4 D₈ om. (hapl) 17^{cd} G₂ om. 17^a-18^b T₁ s
 G₁ s M' transp 17^{cd} and 17^{ef} — ^d) T₂ पचभि
 (for सप्तभि) — ^e) D₁ नकुलस्य

18 G₂ om 18^{ab} (of v 1 17) — ^a) B₈ D₈ S
 (G₂ om) च (for तु) — ^b) D₈ S (G₂ om) नत-
 पर्वभि — ^d) D₂ यत्तुदेशे (for जत्रु') B₁ T₁ महारथ
 (for 'बल)

19 ^a) K₈ V₁ B D S अथ (for तत) T₁ s G [अ]-
 तिरथिद् (for [आ]धि') — ^b) S₂ M₁ विक्षिपद्, V₁
 B D (except D₈) T₁ s G व्या(T₁ प्रा)क्षिपद् (D₁ D₁
 'न्' (for विक्षिपन्) — ^d) D₁ G₂ स (for सु-) K₈
 B₈ D₂ सुमहाबलान्, D₈ बला, D₈ s T₁ s G₁ s M स
 महारथ (D₈ s 'थान्' (for सुमहाबल)

20 ^{ab}) V₁ B₁ सात्यक् K₄ D₂ s 6 च (for तु)
 S₁ K₁ s transp घनु and ध्वज K₈ 4 B (except B₈)
 D₁ D₁ D₂₋₄ 6-8 S भरतर्षभ (K₄ 'भ), D₁ s पुरुपर्षभ
 — ^c) K₈ तथैन, K₄ D₂ तथैव, B₁ D₁ D₂ 7 तं तथा
 (for अथैन) — ^d) D₂ परतप (for स्तनान्तरे)

21 D₂ T₁ s G₂ M₂₋₄ om 21 D₈ reads 21^{ab}
 after 22^{ab} — ^a) K₈ 4 V₁ B D (D₂ om) T₈ G₁ s
 M₁ भीमसेन तत क्रुद्धो — ^b) K₁ T₈ G₁ s निशितै
 (for त्रिशता) — After 21^{ab}, K₈ 4 V₁ B D (except
 D₂) T₈ G₁ s M₁ ins

853* सहदेवस्य भङ्गेन ध्वज चिच्छेद मारिय ।

[K₄ B₂ मारिय, T₈ G₁ s M₁ संयुगे (for मारिय)]
 — ^a) K₈ B₈ T₈ G₁ s M₁ स्तनान्तरे, V₁ D₈ परतप (for
 परतप)

22 ^b) K₈ V₁ B₁₋₄ D T₁ s G M भरतर्षभ (G₁
 'भ); B₈ निशितै' शरै, T₂ [अ]मितविक्रम (for
 'पुरुपर्षभ') — After 22^{ab}, D₈ reads 21^{ab}

विमुखीकृत्य तान्सर्वाञ्छरैः संनतपर्वभिः ।
पाञ्चालानहनच्छरश्चेदीनां च महारथान् ॥ २३
ते वध्यमानाः समरे चेदिमत्स्या विशां पते ।
कर्णमैकमभिद्रुत्य शरसंघैः समार्दयन् ।
ताञ्जघान शितैर्वाणैः स्रुतपुत्रो महारथः ॥ २४
एतदत्यद्भुतं कर्णे दृष्टवानसि भारत ।
यदेकः समरे शूरान्ध्रतपुत्रः प्रतापवान् ॥ २५
यतमानान्परं शक्त्यायोधयत्तांश्च धन्विनः ।

पाण्डवेयान्महाराज शरैर्वारितवात्रणे ॥ २६
तत्र भारत कर्णस्य लाघवेन महात्मनः ।
तुतुपुर्देवताः सर्वाः सिद्धाश्च परमर्षयः ॥ २७
अपूजयन्महेष्वासा धार्तराष्ट्रा नरोत्तमम् ।
कर्णं रथवरश्रेष्ठं श्रेष्ठं सर्वधनुष्मताम् ॥ २८
ततः कर्णो महाराज ददाह रिपुवाहिनीम् ।
कक्षमिद्धो यथा वह्निर्निदाघे ज्वलितो महान् ॥ २९
ते वध्यमानाः कर्णेन पाण्डवेयास्ततस्ततः ।

23 °) B₅ विरभीकृत्य (for विमुखी*) K₈ V₁ B₂ s
Da₁ D₁ s s s T₈ G₁ s M शूरान्, B₁ वीरान् (for सर्वांश्च)
— D₈ om (hapl) 23^{bc} — °) V₁ अदहत्, B₅
अवधीत् (for अहनत्) Ś K B₁₋₃ D₂ s s-1 T G₂ s
शूरांश्च; B₅ सर्वांश्च (for शूरश्च) — °) K₂ चेदीनां (for
चेदीनां) K₈ चैव भारत, Da₁ D₁ s च महारथा, T₈
G₂ s M चैव ये रथा; G₁ ईश्वराश्च ये (for च महारथान्)
T₁ चेदीनां ये महारथा., T₂ चेदिकान्स्रजयांस्तथा

24 T₂ repeats 24^{ab} after 24^{ef} — °) B₅ हन्य-
माना (for वध्य*) — °) T₁ चेदिमुख्या (for 'मत्स्या)
— °) D₈ G₁ कर्णमेवाभिद्रुत्य — °) Ś₂ T₁ समार्दयन्, K₈
V₁ B₂ s Dn₁ D₂ s T₂ s G M समर्षयन्; K₄ समार्दयत्,
B₁ s s D₂ s s 'पर्वयन् Da₁ D₂ s s शरसंघैः समार्षयत्
— °) K₈ ततो (for तान्) K₈ शितान् (for शितैर्)
D₈ S (except T₂) तान्दत्त्वा विविधैर्वाणै — °) K₈
महाबल., Dn₁ 'रथि; G₈ 'रथा — K₈ ins after 24
T₂ after the repetition of 24^{ab}

854* प्राद्वन्त रणे भीता सिंहरज्ज्ना मृगा इव ।

On the other hand, D₈ T₁ s G M ins after 24

855* ततस्तान्प्रहसन्वीरो विजिग्ये पाण्डवात्रणे ।

25 °) K₈ V₁ B Da₁ Dn₁ D₂-s s s कर्म (for कर्णे)
D₈ T₁ s G M अत्य (D₈ तद्) द्रुत रणे कर्म (G₁ 'र्णै); T₂
तत्रान्द्रुततर्म कर्म — °) Ś₂ शूरा, D₈ शूर' D₈ S
योधयामास समरे — After 25°, D₈ S ins

856* यतमानान्महारथान् ।

योधयामास समरे

[Of 26^{ab} (L. 1) G₂ यतमानो.]

— °) D₂ अवधीत्सयुगे वृष.

26 °) D₈ यतमान.. V₁ शरं (for परं) — °) Ś₂
D₈ योधयानांश्च; K₁ B₁ Da₁ D₂ s s [अ]योधयंतांश्च;
K₂ s Dn₁ योधयंतांश्च; V₁ योधयंश्च; B₁₋₃ s D₂ s s

[अ]योधयंतांश्च (for 'यत्तांश्च) V₁ [ए]व (for च)
D₈ पंचघा (for धन्विन). — T₁ om (hapl) 26^a-29^a
— °) T₂ शरैरावारयद्रणे, G₂ s ददाह समरे रिपून्.

27 T₁ om 27 (of. v 1 26). — °) G₂ वीरस्य
(for कर्णस्य) — °) K₈ B₁ s Da₁ D₂ s-1 S (T₁ om.)
तुष्टुवुर (for तुतुपुर) T₈ G₂ s देवगंधर्वा (for देवता
सर्वा) — °) K₈ V₁ B D T₂ s G₁ s M सिद्धाश्च
सहचारणै (K₈ 'चारणा; T₈ G₂ 'सैनिकै), G₂ ससिद्धा.
सहसैनिका

28 T₁ om 28 (of. v 1. 26) — °) D₇ महेष्वासं
B₅ s अपूजयश्च समरे, M₁ 'यंश्च महेष्वासा (hypermetric)
— °) Ś₂ K₁ G₂ धार्तराष्ट्रान् (G₂ 'ष्ट्रो) D₈ महाजस,
D₈ नरोत्तर, G₁ महारथ (for नरोत्तमम्) — °) Ś₂ K₁ s
D₈ T₂ G₂ रथिवरश्रेष्ठ; M₂-4 नरवर' (for रथवर') — °)
D₁ प्रेक्ष्य ते (hypermetric) (for श्रेष्ठ)

29 T₁ om. 29^a (of v 1 26) Ś₂ K₁ s lacuna up
to रि (in 29^b) — °) D₈ T₁ s G M ददाह समरे
रिपून् — For 29^{ab}, Ś₂ subst

857* एकवीरो महेष्वासो विघ्नस्तापरिवाहिणम् (sic) ।
while, K₄ subst for 29^{ab}

858* समर्दयच्छरैस्तीक्ष्णै पाञ्चालानां प्रवाहिनीम् ।
— °) Ś K₂ s कक्षमिद्धो; D₈ T G₁ s M₁ कक्ष शुष्क,
D₈ कक्षमिष्मे (sic), G₂ कक्षं वृक्षं, M₂ s शुष्क कक्षं (for
कक्षमिद्धो). Co cits इद् (as in text) B₂ Dn₁ D₇
महा, G₂ यथा (for यथा) — °) Dn₁ निदाघ-; D₁
निदाघे (sic) (for निदाघे) K₈ ज्वलनो (for ज्वलितो)
D₈ T₁ s G M ददेत् (for महान्) T₂ निदाघे वायुनेरितः.

30 °) K₁ प्रावर्तत, K₂ प्रावर्ततु, B₂ प्रद्वर्तति; Dn₁ T₁
प्राद्वर्तति (T₁ 'ते); M₁ 'वत्तु (for 'वन्त) Ś₁ (sup ltn.
as in text) K₂ रणे वीरा; B₂ s रणाञ्जीता. — °) Dn₁
कर्णे K₈ V₁ B D S महारथं (for 'बलम्).

प्राद्रवन्त रणे भीताः कर्णं दृष्ट्वा महाबलम् ॥ ३०
 तत्राक्रन्दो महानासीत्पाञ्चालानां महारणे ।
 वध्यतां सायकैस्तीक्ष्णैः कर्णचापवरच्युतैः ॥ ३१
 तेन शब्देन वित्रस्ता पाण्डवानां महाचमूः ।
 कर्णमेकं रणे योधं मेनिरे तत्र शत्रवाः ॥ ३२
 तत्राद्भुतं परं चक्रे राधेयः शत्रुकर्शनः ।
 यदेकं पाण्डवाः सर्वे न शेकुर्भिवीक्षितुम् ॥ ३३
 ययौघः पर्वतश्रेष्ठमासाद्याभिप्रदीर्यते ।
 तथा तत्पाण्डवं सैन्यं कर्णमासाद्य दीर्यते ॥ ३४
 कर्णोऽपि समरे राजन्विधूमोऽग्निरिव ज्वलन् ।
 दहंस्तस्यौ महाबाहुः पाण्डवानां महाचमूम् ॥ ३५

शिरांसि च महाराज कर्णाश्चञ्चलकुण्डलान् ।
 बाहूश्च वीरो वीराणां चिच्छेद लघु चेपुभिः ॥ ३६
 हस्तिदन्तान्तसरुन्वज्जान्ध्वजाञ्शक्तीर्हयान्गजान् ।
 रथाश्च विविधात्राजन्पताका व्यजनानि च ॥ ३७
 अक्षेपायुगयोक्त्राणि चक्राणि विविधानि च ।
 चिच्छेद शतधा कर्णो योधव्रतमनुष्ठितः ॥ ३८
 तत्र भारत कर्णेन निहतैर्गजवाजिभिः ।
 अगम्यरूपा पृथिवी मांसशोणितकर्दमा ॥ ३९
 विपमं च समं चैव हतैरश्वपदातिभिः ।
 रथैश्च कुञ्जरैश्चैव न प्राज्ञायत किञ्चन ॥ ४०
 नापि खे न परे योधाः प्राज्ञायन्त परस्परम् ।

C. 8. 3953
B. 8. 78. 45
K. 8. 62. 45

31 ^a) K₁ D₅ क्रन्दो, T₁ : G₂ : नादो (for [जा] क्रन्दो) — ^b) Ś₂ पंचालाना, B₁ D₅ T₂ G M पाण्डवाना (for पाञ्चालाना) D₅ : S विशां पते (for महारणे) — ^c) K₁ सायकैस् (for सायकैस्) — ^d) D₅ S उग्रै (M₁ प्र-) कर्णघनुश्च्युतै, D₇ कर्णचापच्युतै शरै; D₅ च्युतैरपि

32 ^b) T₂ पाचालाना (for पाण्डवाना) D₅ T₂ G M महारया (for चमू) — ^c) G₂ M यौघ — ^d) V₁ सर्व- (for तत्र) D₅ T₁ : G M भारत (for शत्रवा) B₁ D₅ मेने भरतसत्तम, T₂ मन्यमाना विशा पते

33 ^a) K₁ परद्रु; K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁-s 1 : पुनद्रु, D₅ T₁ : G M महद् (for पर) T₂ तत्राद्भुततमं चक्रे — ^b) Ś K₁ : V₁ B₁-s शत्रुकर्षण, B₁ D₅ S (except T₂) तापन (for कर्शन) — ^c) K₂ तमेक; V₁ B D (except D₂) S (except G₂) यदे (T₁ दै) नं — ^d) K₁ शक्तेर (for शेकुर्)

34 ^a) D₅ S जलौघ (for ययौघ) M₂ पर्वतं (for पर्वत-) — ^b) Ś₂ K₂ [अ]भिप्रदीयते K₂ समासाद्यभिदश्यते, B₁ D₅ समासाद्य प्र (D₅ चाभि) दीर्यते, D₅ S ययासाद्य (M₁ ययासाद्य) प्रभिद्यते Ca cites दीर्यते — ^c) D₁ तत्पाण्डवं महासैन्यं — ^d) T₁ भिद्यते; M₂ निर्यते (for दीर्यते) B₁ T₂ कर्णं प्राप्य व्यदीर्यत

35 ^a) G₁ एको (for कर्णो) — ^c) D₁ दहन्हस्यौ (sic), D₂ तदा तस्यौ (for दहंस्तस्यौ) B₁ T₂ ददाह पुरुषन्याग्र, D₅ T₁ : G M दहंस्ततो नरन्याग्र — ^d) D₁ : महाचमू, D₅ : T₁ : G M कनीकिनी (for महाचमूम्)

36 ^a) G₂ महाभाग (for राज) D₅ शिरांसि च महाबाहुं, T₂ शिरांसि समरे राजन् — ^b) Ś₂ K₂ V₁ B₁-s

D₁ D₁ D₁-s 1 : कर्णां (D₅ : णं)श्चैव सकुण्डलान्, K₁ कर्णश्च चलकुण्डल, B₁ T₂ कुण्डलालकृत्वानि च, D₅ T₁ : G M यो (G₂ M₁ : यौ) घाना कुण्डलानि च — ^c) D₅ S बाहू- वृरुच्छ (D₅ रूश्च त) था जवांश् — ^d) D₅ S परमेपुभि (for लघु चेपुभि)

37 ^a) Ś₂ K₂ B₁ s-3 D₁ D₁ D₁-7 T₁ : G₁ : M हस्ति- दत्सरुन्, B₂ दत्त स; D₅ दत्तस — ^b) D₅ शखाञ् (for ध्वजाञ्) K₂ D₅ शक्तिर, D₅ शक्तीन् T₁ G₂ ध्वजाश्च विवि- धानि च — T₁ : G₂ : om. 37^{ca} — ^c) K₄ D₅ विविधा राजन्, T₂ घाकरान् (for घात्राजन्) — ^d) T₂ M₁ पताकान्

38 B₁ om 38^{ab} — ^a) B₁ D₁ D₁ D₁-s 1 : अक्षं च युग-; B₂ आक्रम्य यु, B₂ अक्षाश्च यु, T₂ अक्षेप यु. K₂ : योक्त्राणि; B₁ योक्त्राणि (for योक्त्राणि) D₅ T₁ : G M ईपान (G₂ म) क्षान्त्युगाश्चैव — G₁ om. 38^b-40^a — ^b) D₁ वीरो, T₂ छत्राणि (for चक्राणि) D₁ विविधानि महाति च, D₅ T₁ : G₂ : M चित्राश्च र (M₁ विचित्राञ्) यक्ष्यरान् (T₂ G₂ रं) — ^c) K₂ V₁ B D S (G₁ om) बहुधा (for शतधा) D₅ राजन् (for कर्णो) — ^d) D₅ T₂ G₂ योधव्रतम्, T₁ G₂ M योधवृत्तिम्

39 G₁ om 39 (cf. v l 38) — ^b) D₁ D₁ : निहितैर् D₅ रयवाजिभि, D₅ गजसादिभि — ^c) D₅ अगम्यमाना; G₂ रूपां G₂ पृथिवीं — ^d) G₂ कर्दमा

40 G₁ om 40^{ab} (cf. v l 38) — ^a) V₁ सम च विपमं चैव, B₂ विपमा च समा चैव, B₁ विसमश्च समश्चैव, D₄ विपमे च समे चैव — ^b) K₄ V₁ B₂ : s D₁ D₁ : s T₂ M अक्षै (for अश्व) T₁ : G₂ : निहतैरश्वसादिभि — ^c) D₅ T₁ : G₂ : M रथै रथगतैश्चैव (T₁ M₂-4 श्वापि) — ^d) K₄ V₁ D₅ T₁ : G₁ प्रज्ञायत; G₂ M व्य (M₁ वि) ज्ञायत

घोरे शरान्धकारे तु कर्णास्त्रे च विजृम्भिते ॥ ४१
 राधेयचापनिर्मुक्तैः शरैः काञ्चनभूपितैः ।
 संछादिता महाराज यतमाना महारथाः ॥ ४२
 ते पाण्डवेयाः समरे कर्णेन स पुनः पुनः ।
 अभज्यन्त महाराज यतमाना महारथाः ॥ ४३
 मृगसंधान्यथा क्रुद्धः सिंहो द्रावयते वने ।
 कर्णस्तु समरे योधांस्तत्र तत्र महायशाः ।
 कालयामास तत्सैन्यं यथा पशुगणान्वृकः ॥ ४४
 दृष्ट्वा तु पाण्डुर्वी सेनां धार्तराष्ट्राः पराङ्मुखीम् ।

अभिजग्मुर्महेष्वासा रुन्तो भैरवात्रवान् ॥ ४५
 दुर्योधनो हि राजेन्द्र मुदा परमया युतः ।
 वादयामास संहृष्टो नानावाद्यानि सर्वशः ॥ ४६
 पाञ्चालापि महेष्वासा भया भया नरोत्तमाः ।
 न्यवर्तन्त यथा शूरां मृत्युं कृत्वा निवर्तनम् ॥ ४७
 तान्निवृत्तात्रणे शूरात्राधेयः शत्रुतापनः ।
 अनेकशो महाराज बभञ्ज पुरुषर्षभः ॥ ४८
 तत्र भारत कर्णेन पाञ्चाला विशती रथाः ।
 निहताः सादयः क्रोधाच्चेदयश्च परःशताः ॥ ४९

41 ^a) D₀ परेणाय, T₃ G₂ : परे यौधा — ^b) D₁ T₂
 प्र(T₂ व्य)ज्ञायंत D₀ T₁ : G M व्याज्ञायंत (M₁ विज्ञायते,
 M₂-4 द्यज्ञायंत) विशा पते — ^c) K₂ : B₂ D₀ च (for
 तु) D₀ D₁ : घोरेण वांधकारे तु — ^d) D₀ D₁ :
 कर्णास्त्रेण, D₀ T₂ M शस्त्रास्त्रे च, T₁ : G₂ : शस्त्रास्त्रैश्च;
 G₁ शरशस्त्रश्च (hypermetric) B₂ M₁ तु (for च) K₂
 विवृभते, D₂ विवृंतति, T₃ G₂ विवृभितै, Ca 'मिता

42 ^a) D₀ S राधेयधनुषा मु(D₀ T₂ 'पोन्मु-, G₁ 'पो
 मु)कै — ^b) K₁ : V₁ B (except B₁ 2) कांचन-
 भूपणै, D₀ S (except G₂) कनकभूपणै — ^c) D₀
 S संछादितं D₀ om (hapl) महाराज यतमाना K₂ V₁
 B D (D₀ om) S पाण्डवानां (for यतमाना) D₀ T₁
 महावल, T₂ : G M महद्वल (for महारया)

43 ^b) B (except B₂) D₀ D₁ D₁ 2-5 राधेयेन
 (for कर्णेन स) K₂ च, D₂ तु (for स) D₀ समंतत
 (for पुन पुन) — ^c) K₂ अभिघंत, D₀ D₁ : अभज्यत,
 D₀ आरुष्यत (for अभज्यन्त) V₁ B₂ D₀ D₁ 2-5 तदा
 राजन् (for महाराज) D₀ S (except T₂) भज्यते समरे
 राजन् — ^d) D₀ भज्यमाना (for यत) G₂ महायला
 (for 'रथा)

44 ^b) G₂ द्रापयते (for द्राव) D₀ नस, D₀
 तदा, D₀ वनात्, T₁ : G M तथा, T₂ वली (for वने)
 — After 43^{ab}, N (except D₀) T₂ ins

859* पाञ्चालाना रथश्रेष्ठान्द्रावयन्त्तात्रवास्तथा ।

[Some MSS पाञ्चालाना . B₂ नरथेष्ठान्, T₂ रथवातान् (for
 'श्रेष्ठान्) D₀ शनथा (for शानवांच) S K₁ : 4 तदा (for
 तथा) B₂ अद्रावयत पांडवान्, T₂ कर्णो द्रावयते तथा (for the
 posterior half)]

— ^c) S योधास, K₂ : योधस, D₀ योद्धा, T₃ G₂ M
 यौधास D₀ G₁ तथा कर्णस्तु समरे — ^d) K₁ यत्र यत्र;
 B₁ : D₀ D₁ : 7 ग्रामयन्सु-, D₀ G₁ योधांस्तत्र (for तत्र

तत्र) T₁ : G₂ : M₁ महारथ (for 'यथा) — ^e) V₁
 B₂ D₀ D₁ : T₂ पांडुनां, D₀ समरे; T₁ : G M संक्रुद्धो
 (for तत्सैन्यं) — ^f) M पशुगणं B₂ हरि; T₂ वृष
 (for वृक)

45 ^a) B (except B₁) D₀ D₁ तत्राजगमुद; D₀
 D₁ : प्रति, D₀ अनु (for अस्मि). B₂ : महेष्वासान्
 (B₂ 'श्) — ^d) B₂ चरंतो; B₂ D₀ D₁ : S नदंतो;
 D₀ D₁ : रवंतो (for रुन्तो)

46 ^a) B₂ D₀ D₁ : S [S]पि (for हि) D₀
 संहृष्टो (for राजेन्द्र). — ^b) K₂ पुन (for युत)
 — ^c) K₂ वादयामास संक्रुद्धो (for ^e) D₀ S (except
 T₂) नानावाद्यानि संहृष्टो वादयामास भारत

47 ^a) S पा(Sः पं)चालेषु, K₂ पंचापि च; B₂ D₀
 पंचालापि, B₂ पाचाला हि, B₂ D₀ : S पां(B₂ M₂ :
 पं)चालाश्च (T₂ 'ला स-) D₀ G₁ महावीरा (for
 महेष्वासा) — ^b) K₂ B₁ : 4 D₀ D₁ : 2-1 : 8 भद्रास्त्रत्र
 K₁ महारणे, B₂ D₀ महारया; D₀ S पुन पुन (for
 नरोत्तमा) B₂ D₀ D₁ : 8 संभ्रमन्ना नरो(B₂ नृपो)त्तम
 — G₂ om 47^a-48^a — ^c) D₀ निवर्तत; M₁
 व्यव. T₁ तत, T₂ रणे; G₁ तथा (for यथा) K₂ B
 (except B₁) D (except D₀) शूरं. — ^d) K₁ मृत्युर्षत्वा
 S₁ K₂ D₀ निवर्तितं

48 G₂ om. 48 (cf. v l. 47) — ^a) D₀ T₁ :
 G₁ : M ते (for तान्) T₁ G₁ M₂-4 निवृत्ता. D₀ T₁ :
 G₁ : M₁ : शूरा (for शूरान्) — ^b) D₀ T₁ : G₁ : M
 राधेयेन ततस्तत — ^c) V₁ D₀ पुरुषर्षभ. D₀ S (G₂
 om.) प्रभमन्नाश्च (T₂ बभञ्ज च, M₂-4 भद्रास्त्रत्र) पुन पुन

49 ^a) B₂ आमत (sio) (for भारत). — ^b) S₂
 V₁ B₂ : 4 पंचाला (V₁ 'ल), K₂ B₁ पांचालान्. K₂ विशति
 K₂ रथान्, D₀ हता (for रथा) D₀ S (except T₂)
 पांचाला पंचविंशति — ^c) D₂ निहिता S₂ (sup len)

कृत्वा शून्यात्रथोपस्थान्वाजिपृष्ठांश्च भारत ।
निर्मनुष्यान्गजस्कन्धान्पादातांश्चैव विद्रुतान् ॥ ५०
आदित्य इव मध्याह्ने दुर्निरीक्ष्यः परंतपः ।
कालान्तकवपुः क्रूरः स्रुतपुत्रश्चचार ह ॥ ५१
एवमेतान्महाराज नरवाजिरथद्विपान् ।
हत्वा तस्यौ महेश्वासः कर्णोऽरिगणसूदनः ॥ ५२
यथा भूतगणान्हत्वा कालस्तिष्टेन्महाबलः ।
तथा स सोमकान्हत्वा तस्यावेको महारथः ॥ ५३
त्राड्युतमपश्याम पाञ्चालानां पराक्रमम् ।

वध्यमानापि कर्णेन नाजहू रणमूर्धनि ॥ ५४
राजा दुःशासनश्चैव कृपः शारद्वतस्तथा ।
अश्वत्थामा कृतवर्मा शकुनिश्चापि सौबलः ।
न्यहनन्पाण्डवीं सेनां शतशोऽथ सहस्रशः ॥ ५५
कर्णपुत्रौ च राजेन्द्र भ्रातरौ सत्यविक्रमौ ।
अनाशयेतां बलिनः पाञ्चालान्वै ततस्ततः ।
तत्र युद्धं तदा ह्यासीत्कूरं विशसनं महत् ॥ ५६
तथैव पाण्डवाः शूरा धृष्टद्युम्नशिखण्डिनौ ।
द्रौपदेयाश्च संकुद्धा अभ्यघ्नंस्तावकं बलम् ॥ ५७

C. E. 4002
B. E. 78. 64
K. E. 82. 63

सादिन ; Ks V1 B D S सायकै (for सादय) K1.2 4
मोघाश, V1 क्रुद्धा — ^a) K1 चेदयाश्च, Ds रयाश्चैव,
Dc S भेदयत, (for चेदयश्च) S K1.2 4 समंतत, Ks
परतप, V1 B1 4 Dn1 D2-1.7 8 पर शता, B2 चतुःशता,
T1 पर शतं, T2 Gs पराजिता, G2 पर स्थिता (for पर-
शता)

50 ^a) S1.2 (sup lin) K1 2 4 श्रुत्वा, S2 इष्ट्वा
(for कृत्वा) D4.6 शूरान् (for शून्यान्) — ^b) Dc
शून्याश्च (for -पृष्ठाश्च) — ^c) K4 Dc S प(M1.3 पा-
दातांश्च, Da1 Dn1 Dc पदातांश्च (for पा) V1 च निपीदि-
वान्, B1 चैव विद्रुतान्, T2 चापि विद्रुतान्; G1 चैव श्रुत्वा

51 ^b) S K1 2 4 Ds दुर्निरीक्ष्य B2 परंतप, Bc शरै-
स्तथा, Dc S परैस्तथा (T2 G1 M 'दा) (for परतप)
— ^c) Dc S इव (for -वपु) K1 क्रूर, Ks Bc D2 8 S
क्रुद्ध, V1 B1-3 Da1 Dn1 D1 2-5 7 शूर (for क्रूर)
— ^d) S2 K4 D2 8 चकार ह, V1 Da1 D1 8 वरराजत,
B1.2 4 Dn1 D2 4.7 [S]भ्यराजत, B2 8 वभूव ह, Dc S
प्रकाशते (for चचार ह)

52 ^a) K4 V1 Da1 Dn1 D1-7 एतन्; Dc एष, S एष;
(for एतान्) — ^b) Dc S (except T2) नरव्याघ्र (T2
Gs 'घ्र) (for महेश्वास) — ^c) G1 -मर्दन (for
-सूदन)

53 ^b) T1 कालस्तीक्ष्णो, T2 8 G1.8 M 'स्तस्यौ; G2 तथा
नैको (for कालस्तिष्टेन्) B2 महारथ (for 'बल) — B2
om (hapl.) 53^{cd} M2-4 om. (hapl.) 53^c-55^d
— ^c) T G [अ]मौ (for स) — ^d) G1.2 तथा
नैकान् (G2 'को) (for तस्यावेको) K2 2 महारथा, Bc
T2 G M1 'बल (for 'रथ)

54 M2-4 om. 54 (cf. v l 53) — ^a) Dc
तदद्भुतम् Dc M1 अपश्याम — ^b) Some MSS पंचालाना
— ^c) K4 Dc हि, D2 8 तु, T G च (for [अ]पि) K1

कर्णः, V1 B1-4 Da1 Dn1 D1-3 7 T G यत्कर्णः; Dc
यत्कर्म, Dc ये कर्ण (for कर्णेन) — ^a) S2 K4 Dc T
G1 8 M1 न जहू (K4 'हु; G1 'हू), G2 नजाग (sio) (for
नाजहू) B2 यद्यजति न सगर

55 M2-4 om 55^{ab} (of v l 53) — ^a) Dc.4
राजन् Bc दुर्योधनश्च (for दुःशासनश्च) Dc ततो दुर्योधनो
राजा, T G M1 दुर्योधन स्वय राजा — ^b) B2 Dc T G
M1 दुःशासनश्च (for शारद्वतश्च) T2 G1 M1 तदा (for
तथा) — ^c) D2 अश्वत्थामाश्चाधिरथि, Dc T1 8 G M1
द्रौणिश्च कृतवर्मा च, T2 कृतवर्मा च शकुनिश्च — ^d) B2 8
चैव (for चापि) B1 4 Dn1 D2 4 7 शकुनिश्च महाबल, D2
हार्दिक्य शकुनिस्तथा, T2 अश्वत्थामा च वीर्यवान् — ^e)
K2 D1 G2 M1 न्यहनन्, T2 व्यधमत् (for न्यहनन्)

56 ^a) V1 B D तु (for च) T2 G2.8 महाराज (for
च राजेन्द्र) — ^b) Ks निवारयेतां, Bc आजगमुस्त्रौ (for
अनाशयेता) K2.4 Bc D2 8 बलिनौ V1 B1-4 Da1
Dn1 D1 8-5 7 निजघाते बलं क्रुद्धौ; Dc S बल नाशयतस्त्वा-
(Dc 'यतश्चा; T1 'यते ह्या, T2 'यितु चा; M1 'यतान्वा,
M2-4 'यत स्मा)जौ — ^c) Dc S पांचालानां (for 'न्वै)
Dc 8 समंतत (for ततस्तत) V1 B1-4 Da1 Dn1 D1 8-5 7
पाण्डवानामितस्तत — T2 om (hapl.) 56^c-58^b K4
Dc repeat 56^c-57^d after 8 57 6 — ^e) Ks
तव (for तत्र) K4 (second time) तदा च, V1 B
(except Bc) Da1 Dn1 D1.8-5 7 महत् (for तदा हि)
Dc T1 8 G M1 पुनस्तत्राभवद्युद्धं, M2-4 तावकानां च
भूयिष्ठ. — ^f) K4 (first time) व्यसनसं, Cc विशसनं
(as in text) Da1 D1 8 तदा, D2 तथा (for महत्)

57 For the repetition in K4 Dc, cf. v l 56
T2 om 57 (of v l 56) — ^a) T2 G2 तथा च (for
तथैव) — ^b) Bc संरुद्धा (for संकुद्धा) — ^c) S
(T2 om) न्य(G2 अ)हनस् (for अभ्यघ्नंस्) K4 Dc (both

एवमेव क्षयो वृत्तः पाण्डवानां ततस्ततः ।

तावकानामपि रणे भीमं प्राप्य महावलम् ॥ ५८

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि षट्षांशोऽध्यायः ॥ ५६ ॥

५७

संजय उवाच ।

अर्जुनस्तु महाराज कृत्वा सैन्यं पृथग्विधम् ।

सूतपुत्रं सुसंरब्धं दृष्ट्वा चैव महारणे ॥ १

शोषितोदां महीं कृत्वा मांसमज्जास्थिवाहिनीम् ।

वासुदेवमिदं वाक्यमत्रवीत्पुरुपर्यभ ॥ २

एष केतू रणे कृष्ण सूतपुत्रस्य दृश्यते ।

सीमसेनादयश्चैते योधयन्ति महारथान् ।

एते द्रवन्ति पाञ्चालाः कर्णाघ्नस्ता जनार्दन ॥ ३

second time) कौरव (for तावकं)

58 T₂ om 58^{ab} (cf v 1 56) — ^a) G₁ २ एव (for एव) — ^b) T₁ पांचालानां (for पाण्डवानां) B₁ समंतत (for ततस्तत) — ^c) B₂ च समरे, D₀ च भूयिष्ठ; D₈ रणे राजन् (for अपि रणे)

Colophon — Day of Karṇa's Generalship § K₁ २ ६ द्वितीये (K₄ 'य') बुद्धदिवसे — Adhy no. (figures, words or both) S₁ 74 (1), S₂ 58, B₁ 72, B₄ 77, B₅ 80, D₂₁ T₁ १ G 89, D₁ 71, D₄ 59, D₈ 78, T₂ 85; M 88

57

1 ^a) D₈ महाभाग — ^b) K₂ V₁ B D इत्वा (for कृत्वा) K₁ पृथग्विधं; V₁ B (except B₂) D₂₁ D₂₁ D₁ १-१ चतुर्विध — ^c) B₁₋₂ १ D₂₁ D₁ १-१ च (B₂ स) संरब्धं, B₄ D₂₁ D₁ च सकुद्धं — ^d) B₂ सैन्य (for चैव) — For 1, S subst

860* इत्वा तु फल्गुन सैन्यं कौरवाणां पृथक्पृथक् ।

सूतपुत्रस्य सरम्भं दृष्ट्वा चापि महाद्वे ।

[(L 1) G₁ पाठव सेनां (for फल्गुन सैन्य) T₈ G₈ नरपं (G₈ 'म') (for पृथक्पृथक्) — (L 2) G₁ चैव (for चापि)]

2 ^a) K₂ शोषितोदां, D₀ 'तोदा' S₂ महीं, V₁ B₂₋₃ D₂₁ D₁₋₆ S नदीं (for महीं) — ^b) B₄ D₂₁ D₂₁ D₁ १ मांसशोणित- (for 'मज्जास्थि-') K₂ D₂ १ -पकिर्नी; V₁ B D₂ १ १ -पकलां, D₀ T₂ G₁ 'कर्दमा; T₁ १ G₂ १ M 'शैवलां (for 'वाहिनीम्) — K₄ B D₂₁ D₂₁ D₁ १ १ १ १ T₂ ins after 2^{ab} V₁ after 2

861* मनुष्यशीर्षपापाणां हस्त्यश्कृत्वरोधसम् ।

शरास्थिचयसकीर्णां काकगृध्रानुनादिवाम् ।

छत्रहस्तद्रवोपेता घोरशृङ्गापहारिणीम् ।

हारपश्माकरवतीमुष्णीपवरफेनिलाम् ।

धनु शरध्वजोपेता नरक्षुद्रकपालिनीम् । [5]

चर्मवर्मभ्रमोपेतां रथोद्भुपसमाकुलाम् ।

जयैषिणा च सुतरा भीरुणां च सुदुस्तराम् ।

तां नदीं प्रापयित्वा तु भीमस्तु परवीरहा ।

[(L 1) B₂ कृत्तरोपेता, D₂ 'रोपेतां — (L 2) V₁ शरास्थिचय, D₈ शरावधव (for शरास्थिचय-) K₄ संकीर्णां T₂ शरास्थिवशा कीर्णां (for the prior half) K₄ कृक् K₄ B₂ -नादित (B₂ 'नी'), D₁ मोदितं (for नादितान्) T₂ काकगृध्राधिना- दितं — (L 3) D₂₁ D₈ छत्र हस्त-, T₂ छत्रनास- T₂ नरवीरपहा- रिणीं (for the posterior half). — (L 4) K₄ हारपश्मा- करवती, D₂₁ D₁ १ 'पक्षोपलवतीम् — (L 5) B₂ धनु सरसिजोपेतां, D₂₁ D₁ १ 'शरजयो', D₀ 'गजो', D₈ 'कृष्णो'; T₂ 'गृहो' (for the prior half) B₂ हृद्र- (for -क्षुद्र-) K₄ V₁ D₈ कपालिनी (V₁ 'नी) — (L 6) V₁ D₁ १ T₂ चर्मवर्म- (for चर्मवर्म-) D₂₁ समाकुले — (L 7) V₁ B₁ १ १ D₂ १ तु (for the first च) B₂ दुस्तरामपि (hypermetric) (for बुद्धुस्तराम्) — (L 8) D₂₁ D₁ १ प्रापयित्वा (for प्राप*) B₂ D₂₁ D₁ १ T₂ वै, B₂ च (for तु) K₄ D₂₁ D₂ १ नदीं प्र(D₂ प्रा)वर्तयित्वा च (D₈ तु), B₂ प्रापयित्वा नदीं चैव (for the prior half). T₂ परवाहिनीं]

— ^a) S₁ K₁ १ १ V₁ B₁₋₃ D₂ १ १ १ T₂ G₁ १ पुरुपर्यभ; B₂ परवीरहा, D₂₁ D₁ १ T₁ १ G₈ भरतर्पभ

3 Before 3, N ins. अर्जुन उवाच — ^a) D₂₁ रस (for रणे) G₂ तत्र (for कृष्ण) — ^b) K₁ सेनात्रयश्च (510) B₂ D₀ S चैव (for चैते) — ^c) K₄ योधयंतो-

एष दुर्योधनो राजा श्वेतच्छत्रेण भास्वता ।
 कर्णेन भग्नान्पाश्चालान्द्रावयन्वह्नु शोभते ॥ ४
 कृपश्च कृतवर्मा च द्रौणिश्चैव महाबलः ।
 एते रक्षन्ति राजानं सूतपुत्रेण रक्षिताः ।
 अवध्यमानास्तेऽस्माभिर्घातयिष्यन्ति सोमकान् ॥ ५
 एष शूल्यो रथोपस्थे रश्मिसंचारकोविदः ।
 सूतपुत्ररथं कृष्ण वाहयन्वह्नु शोभते ॥ ६
 तत्र मे बुद्धिरुत्पन्ना वाहयात्र महारथम् ।
 नाहत्वा समरे कर्णं निर्वातिष्ये कथंचन ॥ ७
 राधेयोऽप्यन्यथा पार्थान्सृञ्जयांश्च महारथान् ।

निःशेषान्समरे कुर्यात्पश्यतोर्नौ जनार्दन ॥ ८
 ततः प्रायाद्रथेनाशु केशवस्तव वाहिनीम् ।
 कर्णं प्रति महेष्वासं द्वैरथे सव्यसाचिना ॥ ९
 प्रयातश्च महाबाहुः पाण्डवानुज्ञया हरिः ।
 आश्वासयन्नर्थेनैव पाण्डुसैन्यानि सर्वशः ॥ १०
 रथघोषः स संग्रामे पाण्डवेयस्य संवभौ ।
 वासनाशनितुल्यस्य महौघस्येव मारिष ॥ ११
 महता रथघोषेण पाण्डवः सत्यविक्रमः ।
 अम्ययादप्रमेयात्मा विजयस्तव वाहिनीम् ॥ १२
 तमाथान्तं समीक्ष्यैव श्वेताश्वं कृष्णसारथिम् ।

C 8 4021
 B 8 79 18
 K 8 23 18

K₁ D₁ D₂ 4.5.7 T₁ M महारथं, K₂ 4 V₁ B₂ 3 D₁
 D₁ 5 8 T₁ 3 G 'रथा, B₂ 'बलं — ') B₂ राजान (for
 पाश्चाला) — ') K₁ कर्णात्रस्ता, K₂ 4 V₁ B₁ 3-5 D S
 कर्णात्रस्ता B₂ सूतपुत्रेण रक्षिता
 4 K₂ om. 4 — ') V₁ B₂ 3 4.5 D₁ D₂ 4 7 M
 घायता (D₂ 'तां); B₂ D₂ 8 T G घायते, D₁ D₁ 2 5
 राजता (D₂ 'ते) (for भास्वता) — D₁ D₁ 5 om. 4^e-6^e.
 — ') B (except B₂) T₁ 3 G₂ 8 M बद्ध (B₂ 4 'हु)-
 शोभत, D₂ बहुदो रणे
 5 D₁ D₁ 5 om. 5 (cf. v 1 4) T₂ om. (hapl.)
 5-6 K₂ transp 5 and 6 — ') K₄ कृतश्च — ') K₂
 V₁ B₁ D₁ D₂ 4 7 8 महारथ, B₂ 8 8 'रथा, B₄ 'बल D₂
 S (T₂ om) भारद्वाजश्च वीर्यवान् — ') Ś₂ रक्षता
 — ') D₂ अवेक्ष्यमानासु; M₁ अयुष्य' D₂ S (T₂ om.)
 ते चापि (for तेऽस्माभिरु) — ') K₂ वारयिष्यन्ति, B₂
 पाठयि', D₂ S (T₂ om.) यो (M₄ यौ) घयि'
 6 D₁ D₁ 5 om. 6^{ab} (cf. v L 4) T₂ om. 6 (cf.
 v L 5) K₂ transp 5 and 6 — ') T₁ G₁ M₁
 रश्मिसंघ्राह-; T₂ G₂ 8 M₂-4 'संघ्रह- (for 'संचार-) — ')
 B₂ तूर्ण (for कृष्ण) — ') B₂ 3 4 D₁ D₁ 5 S (T₂ om.)
 बद्ध (B₂ 4 G₂ 8 'हु) शोभत — After 6, K₄ D₂ repeat
 8 56 56^e-57^e.
 7 ') B₂ अत्र (for तत्र) — ') D₂ महाबल, D₂
 S रथं मम (for महारथम्)
 8 ') Ś₂ K₂ V₁ B₂ 8 D₁ D₁ 5 हि (for ऽपि) D₄
 यथा (for [अ]न्यथा) K₁ पार्यं D₂ S मा स (M₁ हि)
 कर्णो रथे पार्यान् (G₂ 'थं) — ') D₁ D₁ 5 नि श्रेयं D₂
 T G M₂-4 हन्वाद्; M₁ हत्वा (for कुर्यात्) — ') Ś₁
 पश्यतोर्नौ, K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁ 3 5-7 T₂ G₁ 8 M
 'तां नो, D₂ 'तां नो; D₂ पश्येतां नो, T₁ पश्यतोर्नौ; T₂ G₂

पश्यतो मे (for 'तोर्नौ) — After 8, D₂ ins
 862* एवमुक्तस्तु पार्थेन कृष्णो राजस्वरान्वित ।
 9 Before 9, D₂ T₂ G₁ 8 M₂-4 ins. संजय — ') D₂
 G₁ जवेन, M₁ रणेन (for रथेन) T₁ एवमुक्तस्तु प्रायात्
 — ') T₁ कर्णमद्रौ; G₂ प्रति मद्रान् (for कर्णं प्रति)
 D₁ M₁ महेष्वात्मा, D₂ T₂ G₁ 8 महाराज, T₁ G₂ महेष्वासो
 (T₁ 'सौ) — ') K₂ सरथे, D₂ 8 द्वैरथे, M₁ द्वैरथं
 Ś K₁ 4 D₂-4 T₂ सव्यसाचिनं, D₂ G M 'साचिन
 10 ') K₄ प्रयाताश्च; B₂ 'तस्तु, D₂ प्रायातश्च — ')
 D₂ पाण्डवानुग्रहो — For 10^{ab}, D₂ S subst..
 863* स प्रयातो रथेनाशु कृष्णो राजन्महाहवे ।
 [M₁ संप्रयातो G₂ कृषो, M₁ शुष्को, M₄ कर्णो (for कृष्णो)
 T₁ कृष्णे मन्त्रिमहाहवे]
 — ') Ś₂ अश्वासयन्, V₁ B₂ 4 T₂ G₂ आश्वासयद् Ś₂
 रथेनैव; D₂ T₁ G₁ 8 रणेनाशु; T₂ अमेयात्मा, T₂ G₂ रणे
 चाशु, M₁ रथेनाशु; M₂-4 रथेनाशु (for रथेनैव) — ') T₁
 सर्वत (for सर्वश)
 11 ') B₂ च, D₂ T₂ तु (for स) — ') K₂
 संनवी; B₂ निर्बभौ, T₂ मारिष (for संवभौ) — ') T₂
 पातेन (for -तुल्यस्य) — ') V₁ D₂ मेघौघस्य; D₄ रथौ;
 T₂ पर्वतस्य B₂ [प]व (for [ह]व) T₂ दीर्यत (for
 मारिष) — For 11, D₂ S (except T₂) subst..
 864* रथघोषस्तवस्तस्य पाण्डवस्य बभूव ह ।
 वासवास्त्रनिपातेन पर्वतेष्विव मारिष ।
 [(L 2) T₁ वज्रेण घायमाणेषु, G₂ वासवस्त्रालनिपातं (for
 the prior half) T₁ मारव (for मारिष)]
 12 ') B₂ रथवंशेन, D₂ 'घोरेण — ') M₂ पाठवा
 — ') D₂ S ता (T₁ G₁ 8) तमेयात्मा (for अग्रमे) V₁
 अम्ययादादमेयात्मा. — ') V₁ B D₁ D₁ D₁ 3 7
 निर्जयंस; D₂ तर्जयस् (for विज').

मद्रराजोऽब्रवीत्कर्णं केतुं दृष्ट्वा महात्मनः ॥ १३
 अयं स रथ आयाति श्वेताश्वः कृष्णसारथिः ।
 निघ्नन्नमित्रान्समरे यं कर्णं परिपृच्छसि ॥ १४
 एष तिष्ठति कौन्तेयः संस्पृशन्गाण्डिवं धनुः ।
 तं हनिष्यसि चेदद्य तन्नः श्रेयो भविष्यति ॥ १५
 एषा विदीर्यते सेना धार्तराष्ट्री समन्ततः ।
 अर्जुनस्य भयात्तूर्णं निघ्नतः शात्रवान्वहून् ॥ १६

वर्जयन्सर्वसैन्यानि त्वरते हि धनंजयः ।
 त्वदर्थमिति मन्येऽहं यथास्योदीर्यते वपुः ॥ १७
 न ह्यवस्थाप्यते पार्थो युयुत्सुः केनचित्सह ।
 त्वामृते क्रोधदीप्तो हि पीड्यमाने वृकोदरे ॥ १८
 विरथं धर्मराजं च दृष्ट्वा सुदृढविक्षतम् ।
 शिसण्डिनं सात्यकिं च धृष्टद्युम्नं च पार्षतम् ॥ १९
 द्रौपदेयान्युधामन्युमुत्तमौजसमेव च ।

13 ^a) K₁ समेक्ष्यैव; Da₁ D₁ ३ ३ निरी°, D₂ समीक्षैवं
 — ^b) K₄ M₄ कृष्णसारथि — ^c) D₀ तत्र राजा (for
 मद्रराजो) — ^d) D₀ दृष्ट्वा कर्म, S दृष्ट्वा केतु (by transp)
 14 ^a) V₁ रथम् D₂ आयात् — ^b) B₁ D₀ T₂ ३
 G₁ ३ M सग्रामे (for समरे) — ^c) V₁ कर्णं य (by
 transp). Da₁ D₁ ३ परिपृच्छसि

15 D₀ S (except T₂) repeat 15 after App I
 (No 26) — ^b) T₁ (second time) संस्पृशन्, G₂ (first
 time) स स्पृशन् — ^c) D₀ T₁ (both both times) ३
 (first time) G₁ (both times), ३ ३ M₁ (all first time),
 ३-३ (all both times) तं चेद्वनिष्यसि ह्यद्य, T₂ G₂ ३ M₁
 (all second time) त (G₂ किं) चेद्वनिष्यसि त्वद्य — ^d)
 K₂ T₁ G₂ M₁ ३ (S MSS first time) तन्न, B₀ D₂ तत्;
 Da₁ त न, D₁ त न, G₁ (first time) तं च (for तन्न) B₁
 G₂ (second time) भविष्यसि — K₃ ३ V₁ B Da₁ Dn₁
 D₁-३ १ ३ T₂ ins after 15 D₀ T₁ ३ G M after the
 second occurrence of 15

865* स्वामिप्रेप्सुरायासि कर्णं निघ्नन्नराश्रयान् ।

असज्जमानो राधेय तं याहि प्रति भारतम् ।

[(L 1) D₀ माम् (for त्वाम्) D₁ अभिरिप्सुर् K₃
 चराचरान्, V₁ रथान्वहून्, B₂ ३ D₀ वरान्वरान्, B₃ वरा**,
 B₀ अनीपरान्, Da₁ D₁ ३ परान्वहून्, D₀ पराक्रमात्, T₁
 वहून्परान्, T₂ ३ G M परान्वरान् (for वराश्रयान्) — D₂
 repeats line 2 after st 16. — (L 2) K₄ B₂ Dn₁
 D₂ ३ असज्जमानो, B₃ स सज्ज°, D₀ संस्तूय°, T₁ G₁ ३ M₁
 असज्ज°, M₃ असज्ज° K₃ त्व (for त), K₄ पाहि K₃ V₁
 Dn₁ D₁ (both times) ३ ३ प्रति भारत D₀ S त प्र (G₁ त्वा
 प्र, M₁ तान्प्र)याही (T₁ G₁ ३ 'ती'ति मे मति (for the
 posterior half)]

K₄ T₂ cont. —

866* घृणा स्यक्त्वा प्रसादं च भृगोरस्त्रं च संस्वरन् ।

दृष्टिं मुष्टिं च संधानं स्पृत्वा रामोपदेशजेम् ।

धनजय जये प्रेप्सु प्रस्युद्धम्य महारथान् ।

चाजिविद्यापरिज्ञाने न मे युद्धे बले हरि ।

न मा धिजेप्यते कर्णं गदायुद्धे विशेषतः । [5]

[(L 1) T₂ प्रसाद (for प्रसाद) — (L 2) T₂ घृष्टमुष्टे
 संधान (for the prior half) T₂ कृत्वा (for स्पृत्वा)
 — (L 3) K₄ धनजय- T₂ प्रस्युद्धम् महारथ — (L 4) K₄
 राजा- (sio) (for वस्त्रि) K₄ जययुद्धौ (for न मे युद्धे)]

On the other hand, D₀ T₁ ३ G M ins after 15, a
 passage given in App I (No 26) followed by the
 repetition of 15

16 D₁ reads 16 twice (see below) — ^a) D₀
 T₁ ३ G M₂-३ ते दीर्यते, T₂ संदी°, M₁ दीर्यति ते (for
 विदीर्यते) — ^b) T₁ धार्तराष्ट्रे, G₂ राष्ट्र — ^c) D₀
 S कर्णं (for तूर्णं) — ^d) K₂ निघात्, D₁ (both times)
 निघ्नत D₂ रणे, M बहु (for वहून्) D₀ दीर्यते हि समंतत
 — After 16, D₁ repeats line 2 of 865* followed by
 the repetition of st 16

17 ^b) D₀ स्वरतो, D₀ स्वरिते, S (except T₂)
 त्वरितो D₀ न, T₁ G₂ [S]पि (for हि) — ^d) D₀
 तथा (for यथा) K₂ सोदीर्यते, K₃ [अ]स्व दी°, B₂ [अ]-
 सोदीप्यते (sio), Da₁ D₁ ३ स्वाहीप्यते.

18 ^a) K₃ V₁ B Dn₁ D₂-३ ३-३ G₂ अवस्थास्यते
 — ^b) D₀ T₂ G₁ त्वदर्थे (G₁ 'र्थ'), T₁ ३ G₂ ३ M त्वदृते
 (M₁ 'त') (for त्वामृते) K₁ ३ क्रोधदृप्तो, V₁ 'दीपं, G₂
 क्रोशमानो

19 ^a) T₂ G₂ ३ आतरं (for विरथं). — B₂ D₁ १
 धर्मराजं तु, D₂ राजानं — ^b) D₁ ३ सुदृढविक्र (D₀
 'क्षि)तं, D₂ 'विक्रमं, D₀ त भृशविक्षतं; T₁ ३ G₁ तु (T₁
 सं; G₁ [अ]त्र भृशवीक्षितं, T₂ G₂ ३ M सुभृशविक्ष (G₂
 'पीडि)तं (for सुदृढविक्षतम्) — ^c) B₂ विखंडितं. ३
 सातिकिं — ^d) B₂ पार्षतं, D₀ पार्थिवः (for पार्षतम्).

20 D₀ reads 20^a-21^b on marg. — ^a) Da₁ D₁ ३
 द्रौपदेया — B₂ om (hapl.) 20^a — ^d) D₀ T₁ ३ G
 M वशगास्ते (for आतरौ द्वौ) T₂ प्रसमीक्ष्य तु (for द्वौ

नकुलं सहदेवं च आतरौ द्वौ समीक्ष्य च ॥ २०
सहसैकरथः पार्थस्त्वामभ्येति परंतप ।
क्रोधरक्तेक्षणः क्रुद्धो जिघांसुः सर्वधन्विनाम् ॥ २१
त्वरितोऽभिपतत्यस्मांस्त्यक्त्वा सैन्यान्यसंशयम् ।
त्व कर्ण प्रतियाद्येनं नास्त्यन्यो हि धनुर्धरः ॥ २२
न तं पश्यामि लोकेऽस्मिंस्त्वत्तोऽप्यन्यं धनुर्धरम् ।
अर्जुनं समरे क्रुद्धं यो वेलाभिव धारयेत् ॥ २३
न चास्य रक्षां पश्यामि पृष्ठतो न च पार्श्वतः ।

एक एवाभियाति त्वां पश्य साफल्यमात्मनः ॥ २४
त्वं हि कृष्णौ रणे शक्तः संसाधयितुमाहवे ।
तवैप भारो राधेय प्रत्युद्याहि धनंजयम् ॥ २५
त्वं कृतो ह्येव भीष्मेण द्रोणद्रौणिकृपैरपि ।
सव्यसाचिप्रतिरथस्तं निवर्तय पाण्डवम् ॥ २६
लेलिहानं यथा सर्पं गर्जन्तमृषमं यथा ।
लयस्थितं यथा व्याघ्रं जहि कर्ण धनंजयम् ॥ २७
एते द्रवन्ति समरे धार्तराष्ट्रा महारथाः ।

C. B. 4037
B. B. 79 44
K. B. 63 44

समीक्ष्य च) Ds Ts G1 s M तु (for च) G2 वशगास्तव
वीक्ष्य तु

21 a) Ds Ts G1 s [ए]करथ — b) K4 क्षम्येत्य
(810) (for अभ्येति) Ks परस्पर, K4 V1 B Dn1 D1-4 7
S (except G1) परतप — B2 om. 21^a-24^b — c) T2
कर्ण (for क्रुद्धो) Ds Ts s G M क्रोधसरक्तनयनो — d)
Ks V1 B (B2 om.) D S सर्वं (Ks स च) पार्थिवान् (for
(for 'धन्विनाम्)

22 B2 om 22 (of v l 21) — a) S K2 4
स्वरतो K4 Ds [S]भ्यपतति; Da1 D1.5 न्यप; T1 G2
हि प; M1 निप (for Sनिप) Ds [ए]प, Ds T1
G1.2 [अ]स्मात् (for [अ]स्मात्) K1 स्वरतेभिपतद्यस्मात्
— b) K4 Dn1 त्यक्त्वा D2 T2 [अ]सनाय Ds G1 पार्थ
(G1 ह्रस्वा) सैन्यं प्रयत्नपृथक्, T1 s G2 s M ह्रस्वा सैन्य
प्रयत्नवधं — c) T2 तत्कर्णं D1 प्रतिपाद्येनं — d) B2 s
D2 T2 पार्थ समरदुर्मद

23 B2 om. 23 (cf. v l 21) T2 transp 23^{ab}
and 23^{cd} — a) B2 तु (for त) — b) Ks V1 B
(B2 om.) D T1 s Gs Ms-4 ह्यन्य, T2 ह्येन, G1
ह्यस्मिन्; G2 ह्यन्य, M1 ह्यथ (for Sप्यन्य) Ds S
कथचन (for धनुर्धरम्) — d) Ds बलाद्, (for
वेलाम्) Ks B1 s वारयेत् (for धार) — For 23^{cd},
Ds S subst.

867* योऽर्जुन सागरौषामं क्रुद्धं वेलेव वारयेत् ।

[T2 सागरौष त (for 'षाम) Ds यो अर्जुनं गतारोह (for
the prior half) T2 वारयेत्]

24 B2 om 24^{ab} (cf. v l 21) — a) M1 लक्ष
(for रक्षा) T1 G2 न च रक्षां च पश्यामि — b) Ks V1
B (B2 om) D S पार्श्वं (B1 'पै)तो न च (Ks नाव) पृष्ठत
— c) T2 [अ]भियातस्य B2 त्वं

25 a) S (except G1) transp कृष्णौ and शक्त
B2 s Dn1 Ds कृष्णो, B2 कृष्णं B2 महेश्वास (for रणे

शक्त) — b) K4 सोसाधयितुम्, Ds स सा (for संसा)
B2 शक्तो वागयितु रणे, Ds S योद्धुमेतौ परतपौ — c) S
K V1 B1 4 Dn1 D2-4 7 तवैव (for तवैप) D1 भागा,
G2 भाति (for भारो) Ds राधेय — d) M1 धनंजय

26 a) Ds ह्येप V1 B Da1 Dn1 D1 2-5 7 T2
समानो (Ts त्व समो) ह्यसि भीष्मेण, D2 त्व समानोसि
भी, Ds Ts G1 s त्व मतो ह्यसि (Ds G1 'त्य) भी, T1 M1
त्व ह (M1 म)तो ह्येप भी, G2 स्वमतो न हतो ह्येप; Ms-4
न धार्यो ह्येप भीष्मेण — b) K1 द्रौणि- (for द्रोण-).
V1 कृपैरिव, B1 Dn1 Ds 4.7 कृपेण च; Ds S (except
T2) कृपादिभि; Ds कृतैरपि (for कृपै) — B2 om.
26^a-28^d — c) K4 T2 सव्यसाची; G1.2 M साचि.
Ds प्रतिरथिस्, Ts G M रथ (G2 रथी) — d) T2 s G
M त निवा (G2 Ms-4 सनिवा, M1 संनिवा)रय भारतं (T2
पाण्डव, G1 भारत) — For 26^{cd}, V1 B (B2 om.) D T1
subst.

868* सव्यसाचिनमायान्तं निवारय महारणे ।

[Ds निवर्तय महारण, T1 संनिवारय भारत (for the
posterior half)]

27 B2 om 27 (cf. v l 26) — a) Ds तथा
(for यया) — b) S2 B2 Ds S वृषभं (for ऋषभं)
Ks V1 तथा (for यया) — c) Ks अवस्थित; B2 s नय;
Dn1 D2 s 7 वन, Ds जय, Ds मय; T1 गुहा, G1 Ms
विल, G2 मार्गो स्थित, Gs लयस्थिति Dn1 व्याघ्री; G2
व्यालं — d) B2 कालं; B4 कर्ण (for कर्ण)

28 B2 om. 28 (of v l 26) — a) Ds S (except
G2) समरान्, Ds पांचाला (for समरे) — Ds S transp
28^b and 28^d — b) Ds G1 महाबलं (for रया)
— c) G1 भयत्रस्ता (for भयात्कर्ण) — d) S1 K1 s
निराक्षेपा, K4 नरापेक्षा, D1 निरपेक्ष्य, Ts Gs 'पेक्षं (for
'पेक्षा) V1 B1.2.4 Da1 D1 s 4.5 T1 2 नराधिपा (B2

अर्जुनस्य भयात्तूर्णं निरपेक्षा जनाधिपाः ॥ २८
 द्रवतामथ तेषां तु युधि नान्योऽस्ति मानवः ।
 भयहा यो भवेद्वीर त्वामृते स्रतनन्दन ॥ २९
 एते त्वां कुरुवः सर्वे द्वीपमासाद्य संयुगे ।
 विष्टिताः पुरुषव्याघ्र त्वत्तः शरणकाङ्क्षिणः ॥ ३०
 वैदेहाम्बुष्टकाम्बोजास्तथा नग्नजितस्त्वया ।
 गान्धाराश्च यया धृत्या जिताः संख्ये सुदुर्जयाः ॥ ३१
 तां धृतिं कुरु राधेय ततः प्रत्येहि पाण्डवम् ।
 वासुदेवं च वाष्णेयं प्रीयमाणं किरीटिना ॥ ३२

D₁ 'प'), D₇ महारथा — After 28, B₈ reads 32, repeating it in its proper place

29 °) T₁ G₁ ; M₁ वै तेषां; T₈ G₈ M₂₋₄ चैतेपा (for तेषां तु) T₂ एपा तु द्रवता संघे — °) K₈ V₁ B D T₂ नान्योस्ति युधि (by transp) K₄ B₁ माधव, D₆ T₂ मानद; D₈ मानव T₁ ; G M नान्योस्ति (M₂₋₄ 'स्त्यन्वो) भुवि मारिप — °) D₆ T₁ ; G M भयाप (T₁ 'व)हो (for भयहा यो) B₄ मृचे, D₆ भये (for भवेद्) K₈ B_{1,2} ; D₁ D₁ ; 4 वीरस्, B₁ वीरास् (for वीर) D₈ T₂ भयं यो ना(T₂ अ)शयेद्वीर (D₈ 'रस्) — °) T₁ स्वदते G₂ सूतनदन

30 °) D₂ तिष्ठत (for सयुगे) — °) Śi K₁ 2.4 B₂ वेष्टिता, K₈ D₁ D₂₋₄ धिष्टिता (for विष्टिता) D₈ T₂ M पुरुषव्याघ्रास् (D₈ M₂ 'घ्रस्)

31 °) D₈ विदेहांवष्ट Some MSS कांभोजास् — °) K₁ नग्नजितास्, K₂ ; D₆ ; T₈ G₈ नग्नजितास्, T₁ नाम्नजितास्; G₂ नग्नजितास्; M₂₋₄ ननजितास् (sic) T₂ तथा (for स्वया) — °) Śi K₈ (sup) Isn. as in text); T₂ G₂ M₁ यया; D₈ तथा (for यया) D₆ T₈ G₁ ; जिता सख्ये (G₁ 'खे; G₈ 'वे) (for -यया धृत्या). Śi नृत्या, K₂ इत्या; T₂ घृष्टा (for घृष्टा) — °) D₆ T₈ G₁ ; यया (D₆ G₁ 'था) धृत्या (for जिता सख्ये) G₂ संघे, M सखे

32 B₈ reads 32, for the first time after 28 T₂ reads 32^a-37^b after 44^{ab} — °) K₂ दृतिं, B₂ (both times) धृतिं, M₈ कृतिं (for धृतिं) D₈ राधेये — °) D₁ T₂ पाडव — °) G₁ प्रीयमाण (for प्रीयमाण) Śi किरीटिन — After 32, K₄ V₁ B₂ ; D₁ D₁ D₁ ; 2 ; 8 ins

869* प्रयुद्याहि महाबाहो पौरुषे महति स्थित ।

[B₈ समर- (for महति)]

कर्ण उवाच ।

प्रकृतिस्थो हि मे शल्य इदानीं संमतस्तथा ।
 प्रतिभासि महाबाहो विभीश्रैव धनंजयात् ॥ ३३
 पश्य बाहोर्वलं मेऽद्य शिक्षितस्य च पश्य मे ।
 एकोऽद्य निहनिष्यामि पाण्डवानां महाचमूम् ॥ ३४
 कृष्णौ च पुरुषव्याघ्रौ तच्च सत्यं ब्रवीमि ते ।
 नाहत्वा युधि तौ वीरावपयास्ये कथंचन ॥ ३५
 स्वप्से वा निहतस्ताभ्यामसत्यो हि रणे जयः ।

On the other hand, T₂ ins after 32

870* ययैकेन स्वया पूर्व कृतो दिनिवजयो महान् ।
 कलिङ्गाधिपतिं जित्वा तवानीता तदन्तरे ।
 दुर्योधनस्य महिषी जरासध विजित्य च ।
 तदेव सत्त्वमालम्ब्य जहि पार्थ धनजयम् ।

— T₂ ins after the above, T₁ ; G M after 32, an addl colophon [Adhy name T₂ शल्यवाक्य, M₁ कर्णप्रोत्साहन — Adhy no T₁ ; G M₁ 90, T₂ 86, M₂₋₄ 89]

33 For sequence in T₂, of v l. 32 — °) K₈ V₁ B₁ 8-5 D (except D₈) T₂ [S]स्ति मे, B₂ यन्ने (sic) (for हि मे) — °) B₁ संक्षतस् (for सम) K₄ D₈ स्वया (for तथा) — °) M₁ प्रतियाहि (for 'भासि) — °) K₈ B₂ D₁ मा भैषीस्व; D₂ विभीश्रापि; D₈ भीतिश्रैव, T G M₁ अ(T₁ ह्य)भीतश्च, M₂₋₄ अभितश्च (for विभीश्रैव) M धनजय (M₁ 'य) D₁ D₁ ; 6 यया पार्थस्य केशव

34 For sequence in T₂, of v l. 32 — °) K₄ बाहोर — °) D₈ शिक्षितं चैव (for 'तस्य च) B₁ मानद (for पश्य मे) D₆ S धनुष शिक्षितस्य च — G₂ om 34^a-36^b — °) T₂ पाहुसैन्यमनेकेश

35 For sequence in T₂, of v l. 32 G₂ om. 35 (of v l. 34) :— °) Bom ed पुरुषव्याघ्र- — °) Śi B₁ ; 4 D₁ D₁ ; 4 T₁ तत B₈ T₂ एतत्, D₆ भद्र, T₈ G₁ ; M₁ तव (for तच्च) K₄ तस्सत्यं च (for तच्च सत्य) T₈ G₁ ; भो, M₁ वै (for ते) K₈ V₁ B₂ D₁ D₂ ; 8 तस्सत्यं प्रद्वीमि ते — °) K₈ न हत्वा T₈ G₁ ; समर (for युधि तौ) — °) V₁ B D₁ D₁ D₁ ; 8-5 वपयास्ये, D₆ निवर्तिष्ये, S (G₂ om) प्रतियास्ये (for अप)

36 For sequence in T₂, of v l. 32 G₂ om

कृतार्थो वा भविष्यामि हत्वा तावथ वा हतः ॥ ३६

नैतादृशो जातु बभूव लोके

रथोत्तमो यावद्*अनुश्रुतं नः ।

तमीदृशं प्रतियोत्स्यामि पार्थ

महाहवे पश्य च पौरुषं मे ॥ ३७

रथे चरत्येव रथप्रवीरः

36^{ab} (cf. v 1 34) — ^a) Ś: स्वप्ने, Ks Da1 D1 s 7 शेष्ये, V1 B2-4 Dn1 शिष्ये, B1 D2 s शिष्ये, B5 शेष्ये (for स्वप्ने) — ^b) Ks V1 B Da1 Dn1 D1-s 7 s T2 अनित्यो, K4 असित्यो (for असत्यो) K1 वा (for हि) — ^c) Ks V1 B Da1 Dn1 D1-s 7 s T2 [S]द्य (for वा) — ^d) Ks V1 B Da1 Dn1 D1-s 7 s T2 चाप्यय (for तावथ) — For 36, Ds S (except T2) subst..

871* निहतो वा गमिष्यामि नैकान्तोऽस्ति रणे जय ।
कृतार्थो वा गमिष्यामि हतो वा स्वगमामुयाम् ।

[T1 transp the prior half of line 1 and that of line 2 — (L 1) G2 om the prior half T1 अथ वा युधि पार्थेन (for the prior half) Ds M1 [S]स्ति (for स्ति) — (L 2) T2 G2 [S]वागमिष्यामि (for वा गमिष्ये) Ds आप्तुयात्]

— After 36, K4 V1 B D (except D2 s) T2 ins

872* शाल्य उवाच ।

अजय्यमेन प्रवदन्ति युद्धे

महारथा कर्ण रथप्रवीरम् ।

एकाकिन किमु कृष्णाभिमुखं

विजेतुमेन क इहोस्त्वहत् ।

[(L 1) K4 B5 Ds T2 अज(Ds T2 'जे)यम् (for अजय्यम्) B5 Da1 D1 s एत; T2 एव (for एन) V1 Ds T2 सत्ये, B5 लोके (for युद्धे) — (L 2) T2 घनजय (for महारथा) V1 कुल (for रथ) — (L 3) Da1 D1 s किमु (for किमु) Ds कृष्णानुमुख — (L 4) T2 वेतु सहाय (for विजेतुमेन) Dn1 इहोस्त्वहत्]

37 For sequence in T2, cf. v 1 32 Before 37, K4 V1 B D (except Ds) ins कर्ण उवाच T2 reads 37^{ab} twice — ^a) K4 जात (for जातु) S (except T2) रणो (T1 'ये, G2 M1 'णे) बभूव (for बभूव लोके) — ^b) V1 महाबलो, B5 रथोत्तम, Ds 'त्तमौ; Ds धनुर्धरो (for रथोत्तमो) Ds यावद् (acc), T2 (both times) यादृशम् (for यावद्) Ś1 K1 s ***श्रुत, Ś2 Ks V1 B D उपश्रुतं (Ś2 'तो), K4 अनुश्रुतं, T2 (both times) तु श्रुतो (for *अनुश्रुत) K4 न, D2 व (for न)

शीघ्रैर्हयैः कौरवराजपुत्रः ।

स चाद्य मां नेष्यति कृच्छ्रमेत-

त्कर्णस्यान्तादेतदन्ताः स्य सर्वे ॥ ३८

अस्वेदिनौ राजपुत्रस्य हस्ता-

ववेपिनौ जातकिणौ बृहन्तौ ।

दृढायुधः कृतिमान्निप्रहस्तौ

C. 8. 4350
B. 8. 79 56
K. 8. 83 56

T1 s G M1-s अस्मिन्नलोके यादृशस्तु (T1 'शोस्तु, M1 'द्य तु; M2 s 'शं न) श्रुतो (M1-s 'तं) न, M4 अस्मिन्नलोके यादृशं *** — After 37^{ab}, Ds S ins

873* अद्याह तं निहनिष्यामि सख्ये
घनजयं पश्यतलो समृद्धम् ।

[(L 1) T1 अद्यैवाह, T2 तमीदृश (for अद्याह त) Ds om त T2 ह्यप्रतिम च (for निहनिष्यामि) Ds M सखे — (L 2) T2 G2 समृद्धः T2 घनजय शत्रुभिरप्रपृष्य]
Ds T2 G M read 37^a-38^a after 876* T1 reads 37^{ab} after 876* T2 transp 37^{ab} and 38^{ab} — ^c) K4 पार्थ — M4 om 37^a-38^b — ^d) M1 पश्यसि (for पश्य च) K1 वा (for च) Ks कौरवं (for पौरुषं), Ds T1 s G M1-s महाहवे त्वं म(Ds तं म; T1 तन्म)म पश्य पौरुष

38 For sequence in Ds T2 G M, cf. v 1. 37 T1 om. 38 M4 om 38^{ab} (cf. v 1. 37) T2 transp 37^{ab} and 38^{ab} — ^a) V1 B Da1 Da1 D1 s-s 7 रणे (for रथे) K1 प्रवीर — ^b) B1-4 Dn1 D2-4 7 सितैर् (for शीघ्रैर्) K4 राजपुत्र — T2 om 38^a-38^b — ^c) Ś K D1 s चाद्य (for चाद्य) K4 म Ks Ds एष्यति V1 Da1 D1 s अत, B2 s अतक (for एतत्) — ^d) V1 Ds स्यु, Dn1 Ds तु (for स्य) — For 33, Ds T1 s G M subst.

874* रयान्वरानेति रथप्रवीर

शीघ्रैर्हयैः कौरवराजपुत्र ।

स चाद्य मां नेष्यति क्षिप्रमन्तं

कर्णोऽस्यान्तेऽप्यत्र भवेत्समर्थ ।

[(L 1) M2 s रयादराद् G2 s रथप्रवीर (G2 'रं) Ds रणे चरत्येव रथप्रवीर, M1 रयावरी देवप्रवीर — (L 2) G1 M2 s कौरवरा(G1 'वान्ता)पुत्र (G1 'त्र) — (L 3) M सं चाद्य (M1 'द्यम्) M1 [आ]नेष्यति (for मा ने) M कृच्छ्रमेत (M1 'मतत) Ds स पाल्यमानो ह्येव वै क्षिप्रमस्यन्, G1 s संपाल्य(G2 स पार्थ)मानेष्यति (G2 'वति) क्षिप्रमेत (G1 'ती) — (L 4) Ds कर्णस्वादि, G2 M कर्णो(M1 'र्ण)स्वातो Ds तत्र, G1 पुत्र, G2 चाद्य (for स्यत्र) Ds सन्त, G1 समृद्धः, M1 समतत (for समर्थ)]

39 D1 om 39 T2 om 39^{ab} (cf. v 1. 38) — ^a)

न पाण्डवेयेन समोऽस्ति योषः ॥ ३९

गृह्णात्यनेकानपि कङ्कपत्रा-

नेकं यथा तान्क्षितिपान्प्रमथ्य ।

ते क्रोशमात्रं निपतन्त्यमोघाः

कस्तेन योषोऽस्ति समः पृथिव्याम् ॥ ४०

अतोपयत्पाण्डवेयो हुताशं

कृष्णद्वितीयोऽतिरथस्तरस्त्री ।

लेभे चक्रं यत्र कृष्णो महात्मा

धनुर्गण्डीवं पाण्डवः सव्यसाची ॥ ४१

K: अवेदिने (sio), B: अवेदनौ, D: G: अस्तो (G: 'स्त्रे)दितौ, T: अस्वेदती, M: 'दनौ G: राजसुवस्य (for 'पुत्रस्य) T: G: M: 4 पाणी, T: G: पाणि, G: पाणीन्, M: चाणी (for हस्तात्) — ') K: M: 4 अवेपनौ (K: 'णौ), V: B: Da: Dn: D: 5.7 : T: G: अवेपमानौ (Dn: 'णौ), T: अपापिनौ, M: अवेपेतां (for अवेपिनौ) K: जातकिनौ, T: : G: : 'वर्णौ (for 'विर्णां) D: S (T: om) महातौ — ') K: दृढयुध S: K: : 4 G: क्षितिपा (G: 'मा)न् (for कृतिमान्) T: G: M: क्षिप्रकारी, T: G: : 'योषी (for 'हस्तो) — ') S: पाण्डवेयेन, Dn: पाण्डवेन, T: : G: : M: 'वस्य, G: 'वेयस्य S (except T:) सदशो (for समो) M: 4 योष.

40 ") D: कङ्कपत्र — ') D: निन्ये (for एक) D: तथा (for यथा) D: पयानान् (sio) (for यथा तान्). Da: D: : तत् (for तान्) K: B: : Da: D: : : T: प्रहिणोति धाद्यु (T: धीर), V: B: : 4 : Dn: D: 4 : 1 प्रतियोष्य (D: 'क्ष्य) चाद्यु (for क्षितिपान्प्रमथ्य) — ') K: तत् (for ते) K: V: B: D: क्रोशमात्रे K: निपतन्त्यमोघा — ') B: तस्य (for तेन) K: योषा, D: योद्धा — For 40, T: : G: M: subst .

875* गृह्णन्विसुब्रह्मन्स निमेषमात्रा-
सुरदरस्येव च तुल्यवीर्यं ।

ते क्रोशमात्रे निपतन्त्यमोघा

न पाण्डवस्य सदशोऽस्ति कश्चिद् ।

[(L. 1) M: मुत्रान् (for विमुत्रन्) M: : निमेषमात्रान्]

T: : G: M: cont D: : ins after 40

876* अतीवान्यान्धनुषा राजपुत्र-

स्वतीवान्यान्केशवश्चक्रयुदे ।

[(L. 1) T: G: अतीवायं G: : धनुषो, M: धनुषी T:

M: राजपुत्र, T: G: 'पुत्रेषु — M: om line 2 — (L. 2)

T: G: अतीव (for त्वतीव) D: G: केशव चा (G: 'वक्ष्या)पि

युदे]

श्वेताश्वयुक्तं च सुघोषमश्र्यं

रथं महाबाहुरदीनसम्भः ।

महेषुधी चाक्षयौ दिव्यरूपौ

शस्त्राणि दिव्यानि च हव्यवाहात् ॥ ४२

तथेन्द्रलोके निजघान दैत्या-

नसंख्येयान्कालकेयांश्च सर्वान् ।

लेभे शङ्खं देवदत्तं स तत्र

को नाम तेनाम्यधिकः पृथिव्याम् ॥ ४३

महादेवं तोषयामास चैव

— After the above, D: T: G: M: read 37'-38', T: reads 37'

41 ") S: K: आतो (K: अयो)पयत्, B: अतपं; D: M: अतोपयन् S: K: V: B: D (except D: :) S: स्वांढवेयो (for पाण्ड) V: M: हुताशनं — ') S: हि रथस; K: हि रथं, Da: D: : [S]तिवलय (for 'रथस). D: S (except T:) कृष्णो हि कृष्णेन (D: G: कृष्णेन कृष्णो हि) युतस्तरस्त्री — ') D: S (except T:) तत्र (for यत्र) — ') D: गाजीवं K: सव्यसाची B: T: दिव्यं धनुर्गण्डी (B: 'दी)व सव्यसाची; D: T: : G: M: धनुर्वरं गादि (T: 'दी)व सव्यसाची

42 ") K: V: B: Da: Dn: D: 5 : च सुघोषमश्र्यं (D: 'मश्रे), D: बहुघोषमश्र्यं, S (except T:) च महौघघोषं (M: 'घो) (for च सुघोषमश्र्यं) — ') S: K: : 4 यथा (for रथं) G: महाबाहुरिदं (for 'बाहुर) — ') G: चाक्षयौ (sic) (for चाक्षयौ). K: V: B: Da: Dn: D: 5 : 1 : M: चा (Dn: चा)क्षये दिव्यरूपे D: T: : G: M: 4 विद्युदा (M: 'ता)मां, T: वीर्यरूपौ (for दिव्य) — ') D: दिव्यानि, D: T: G: M: चाख्यानि, T: चास्त्राणि (for दिव्यानि) T: : G: : M: तु (for च) K: धहनि हुताशात्, B: D: च हव्यवाहाः (D: 'हान्)

43 D: cm 43 — ") V: B: अ (V: र)येन्द्रलोके; D: T: G: M: यस्त्विन्द्र; T: यस्त्विन्द्रादीन् (for तथेन्द्रलोके). S (except T:) संघशो (for दैत्यान्) — ') K: सख्ये (for सवान्) T: : G: M: य कालकेयानपराश्च दैत्यान्; T: शरैरश्रै परिभूयातितेजा — T: om 43' — ') B: Da: D: : T: च, T: G: : तु (for स) — ') M: 4 के (for को) T: : C: : M: तस्य, G: लोके (for तेन) B: [अ]धिकः (sic), D: [अ]भ्यां D: च तत्र (for पृथिव्यान्).

44 ") B: महेश्वर (for महादेव) T: रोषयामास- K: तत्र, V: B: 2 : 3 : Da: D: : : : यो वै; B: शरैः ;

साक्षात्सुयुद्धेन महानुभावः ।
 लेमे ततः पाशुपतं सुधोरं
 त्रैलोक्यसंहारकरं महास्रम् ॥ ४४
 पृथक्पृथक्लोकपालाः समेता
 ददुर्ध्वस्त्राप्यप्रमेयाणि यस्य ।
 यैस्ताञ्जघानाशु रणे नृसिंहा-
 न्स कालखञ्जानसुरान्समेतान् ॥ ४५
 तथा विराटस्य पुरे समेता-
 न्सर्वान्सानेकरथेन जित्वा ।
 जहार तद्गोधनमाजिमध्ये

वस्त्राणि चादत्त महारथेभ्यः ॥ ४६
 तमीदृशे वीर्यगुणोपपन्नं
 कृष्णद्वितीयं वरये रणाय ।
 अनन्तवीर्येण च केशवेन
 नारायणेनाप्रतिमेन गुप्तम् ॥ ४७
 वर्षाद्युतैर्यस्य गुणा न शक्या
 वक्तुं समेतैरपि सर्वलोकैः ।
 महात्मनः शङ्खचक्रासिपाणे-
 त्रिष्णोर्जिष्णोर्वसुदेवात्मजस्य ।
 मयं मे वै जायते साध्वसं च

C. 8 4050
 B. 8 79 65
 K. 8. 83. 65

Dn1 D1 योन्त्रं, D2 सख्ये, D3 योचै (for चत्र) — १) D2 समर्थश्च, G1 म्युद्धेन (for युयु) B2 तवानुभाव — After 44^{ab}, T2 reads 32^a-37^b — १) K2 तथा (for तत) T2 च धोरं — २) K2 मघार (for -संहार)

45 १) Dn1 लोकपाल M2 समेतता (sic) (for समेता) — १) K2 दृदुर, D1 दृदुर, D2 दधुर, G1 दद्य (for दृदुर) Dn1 D1 महास्त्राणि, T1 चास्त्राणि, G1 शस्त्राणि (for शस्त्राणि) B1 lacuna, T2 G1 [ज]प्रमेयाय K2 V1 B Da1 D1-2 १ १ १ यस्त्रै, Dn1 D1 सख्ये, S तस्त्रै (for यस्त्र) — After 45^{ab}, D2 S (except T2) read 47^{ab} T2 M2 4 om. 45^{ab} — १) K2 V1 B Da1 Dn1 D1-2 १ १ नृसिंह D2 T1 १ G M1 १ धर्म्मसिंहाश (D2 M2 'सिंहाश', T2 G1 १ 'जंघानाश', G2 'जंघानाश')-रथप्रवीरान् — २) V1 B Da1 D1 १-१ १ कालखञ्जान्, Dn1 D2 T1 १ G M1 १ 'केयान्, D2 'जंघान् (for 'खञ्जान्)

46 १) B2 यथा, T2 तदा (for तथा) T2 G2 पुरा (for पुरे) — १) T2 सर्वान्स्वरुन्, M2-4 अस्मान्सर्वान् (by transp) — १) T1 [पु]त्रिद् (for तद्) G2 (sup in as in text) नो घनं (for गोघनम्) D2 S (except T2) राजमय्ये — २) K1 वसुणि (sic) (for वस्त्राणि) D2 S महारथानां

47 १) B2 वीर्यगुर्दं भृशं च, D2 सवगुणोपपन्नं — १) N T1 १ M1 परमं नृपाणा (S2 'ना)म् (for वरये रणाय) — After 47^{ab}, N T2 ins

877* तमाह्वयन्साहममुत्तमं वै

जाने स्वय सर्वलोकस्य शल्य ।

[(L 1) S K समाम्बित (K2 'त), B1-4 D2-5 १ १ समाह्वयन्; B2 Da1 D1 १ समाह्वये (Da1 'यद्, D1 'य) V1 D2 ददद् (D2 'दन्) (for दत्त) — (L 2) Da1 D1 १

पदय, Dn1 शल्य (for शल्य) D2 समन्वित लोकनाथेन शल्य, T2 करोषि कपाय सुवैरिद्वदन]

— D2 S (except T2) read 47^{ab} after 45^{ab} — १) B2 अन्त- (for अनन्त) B2 स (for च) S K V1 B1-2 १ D T1 १ G M1-2 गुप्त (for गुप्तम्)

48 १) G2 गुणो B2 शक्यो, B2 वक्तुं (for शक्या) — १) B2 शक्या (for वक्तु) — १) K2 पाणैर् G2 पाणि — २) K2 Dn1 D1 त्रिष्णो (for त्रिष्णोर्) G2 त्रिष्णो (for त्रिष्णोर्) — १) K2 B1 १-१ Da1 Dn1 D1 १-१ १ T1 १ M मय च मे (M वै), V1 न मे मयं, B2 मय च, D2 हर्षश्च मे, D2 १ T2 G मय न मे (for मयं मे वै) B2 जल्पति (for जायते) — १) M2-4 ins तु after दृष्ट्वा Dn1 om कृष्णौ — After 48, K2 V1 B D (except D2 १) T2 ins

878* सतीव पार्थो युधि कार्मुकिभ्यो
 नारायणश्चाप्रति चक्रयुद्धे ।

[(L 1) B1 Da1 D1 १ कार्मु (B1 'मु)किभ्यो — (L 2) V1 B2 १ T2 चाप्रतिमश्च (V1 'मेक) युद्धे, B1 Da1 D1 १ चाप्यति-चक्रं]

K2 V1 B D (except D2 १) cont

879* एवविधो पाण्डववासुदेवो

चलेन्वदेशाद्दि भवाह कृष्णौ ।

[(L 2) K2 स्वदेशादि; Da1 D1 १ हि म्यानादि (for स्वदेशादि)]

while, T2 cont. after 878*

880* कर्ण ।

किं मद्रराजार्जुनवर्णनेन

मा भीषयस्वय रणेऽप्रमत्तम् ।

नाहं स्वया भीषयितुं हि शक्यो

वन्दीव तस्यैव गुणाश्च क्षोषि ।

वीर्येण युक्तो युधि फल्युनोऽसौ

[5]

दृष्ट्वा कृष्णावेकरथे समेतौ ॥ ४८
उभौ हि शूरो कृतिनौ दृढास्त्रौ
महारथौ संहननोपपन्नौ ।
एतादृशौ फल्गुनवासुदेवौ

गुप्तो यथा केशवेनाद्य संस्ये ।
तथापि ते पश्यत्स्वं निहन्मि
त्स्पर्णीं स्थितश्चोदय सावदश्वान् ।
दृष्ट्वा कृष्णावेकरथे समेता-
वतीव हर्षो मम जायतेऽद्य ।

[10]

49 *) B₁ s s T₃ च; T₁ तु (for हि) D₆ वीरौ
(for शूरो) B₂ D₁ D₂ s १ बलिनौ (for कृतिनौ) S₂
दृढास्त्रौ, B₃ D₁ D₂ s १ दृढायुधौ; D₃ S कृतास्त्रौ (for
दृढास्त्रौ) — *) K₁ महारथं D₁ T₃ संहननोप- (for
संहननोप-) — After 49^{ab}, D₆ S ins.

881* एतादृशौ नरवीरौ समेतौ
स्थानाद्भुता देवकुमाररूपौ ।
अभ्यनित्वाचिन्द्रघृहस्पती वा
यमान्तरकौ वा शशिपूपणौ वा ।
भर्गादाभिन्नावरुणाग्निनौ वा
सरुद्रणा वा षडय सहेन्द्रा ।
स्यस्ता समस्ताश्च युधान न शक्वा
जेतुं प्रसह्यार्जुनमच्युत च ।

[5]

[(L 1) D₆ G₁ M₁ एतौ वीरौ; T₁ एतौ रथे (for एतादृशौ)
T₁ रथवीरौ — (L 2) D₆ T₃ G₃ स्थानच्युतौ; T₃ पार्श्वं
T₃ G₃ नचंनौ (for रूपौ) — (L 3) D₆ अभ्यादित्वाद्य;
T₁ G₁ M₂₋₄ भायानित्वाद्य — (L 5) D₆ T₃ s G₃ भर्गाशु;
G₁ शृगांस (for भर्गांस) D₆ अरणावयाग्निनौ; T₃ G₃ वधिनौ
वा — (L 6) D₆ T₃ G₃ सरुद्रणी M₄ om वा D₆ T₃
G₁ सहेन्द्रा (for सहेन्द्रा) — (L 7) D₆ पुमान्, T₃ G₃
युधा, G₃ यथा (for युधा) — (L 8) G₂ प्रस्य (for प्रसह्य)
D₆ G₁ [अ]र्जुनं साच्युत च; T₃ [अ]च्युतननुन च (by transp)]
— *) D₆ S एतौ हि ता(T₁)को हि ता; T₃ 'तौ सुरा,
G₁ 'ते हि ता/व(M₂ 'न)र्जुनवासुदेवौ — *) M₃ प्रदीयान्
(for प्रती) K₁ V₁ B₁ s-3 D₁ D₁ s-2 T₂ G M
यु, K₂ चाग्र, K₃ नैव; B₂ च, D₁ तौ तु; D₃ तन;
T₁ s [S]त् (for तु) K₁ G₁ शक्य D₃ सुख्य (for
शक्य) — After 49^c, N T₃ ins

882* मनोरथो यस्य ममाद्य शक्य
नेदेन युद्धं प्रति पाण्डवस्य ।
भेदं चिरादाशु भविष्यतीद-
मन्नुत्तं चित्रमनुत्पत्यरूपम् ।

कोऽन्यः प्रतीयान्मदृते नु शक्य ॥ ४९
एतावहं युधि वा पातयिष्ये
मां वा कृष्णौ निहनिष्यतोऽद्य ।
इति सुवञ्शल्यमभिन्नहन्ता

[(L 1) D₁ s योच (for यस्तु) K₂ ममाद्य, B₃ D₂ s
ममेह (for ममाद्य) K₃ V₁ B₁ s 4 D₁ D₁ D₁ s-5 १ s
तस्य; B₂ s D₂ s T₃ नित्य (for शक्य) — (L 2) K₄
युद्धे, B₄ युक्त; D₆ योद्ध (for युद्ध). D₂ s सह, D₃ सुवि
(for प्रति) D₂ s T₃ पाहवेन — (L 3) V₁ B₃ s D₁
D₁ s नैव, B₁ s D₁ D₆ १ नैवच, B₄ वैरं, D₃ नैत, D₄ नैत
(for नेद) D₃ अद्य (for आशु) K₃ T₃ [ह]ह (for
[ह]दम्) — (L 4) D₁ अत्यद्भव, D₁ s इत्यद्भूत (for अत्य)
V₁ B₃ D₆ भीमम् (for चित्रम्)]

D₆ T₃ cont T₁ s G M ins after 49.

883* सर्वेषां वृष्णिवीराणां कृष्णे लक्ष्मी प्रतिष्ठिता ।
सर्वेषां पाण्डुपुत्राणां जय पार्थे प्रतिष्ठित ।
सावुभौ पुरुषण्याग्रौ समाने स्यन्दने स्थितौ ।
मात्रेकमभियोद्धारौ सुजातं वत शक्य मे ।

[(L 1) T₁ s G₃ s एव देवानां (for वृष्णिवीराणां) and
लक्ष्मी कृष्णे (by transp) — (L 2) T₁ G₂ M₂₋₄
राजपुत्राणां (for पाण्डु) — (L 3) T₁ s G₂ s समान-
G₁ एकस्मिन् (for समाने) — (L 4) T₁ s G₃ s अपि (for
अभि-) T₃ G₃ सुजातौ (for सुजात) D₆ ते (for मे)]
S cont.

884* नैतच्चिरात्क्षिप्रमिमं रथं मे
प्रवर्तयैतावभियामि चैव ।

[(L 1) T₂ नेद, M₂₋₄ नैत T₃ छातं (for चिरात्).
— (L 2) M₁ प्रावर्तते G₁ [ए]नात् (for [ए]जात्)]
T₂ cont.

885* अस्मिन्मुहूर्ते निहतौ पश्य कृष्णौ
ताभ्यां हतं वा युधि मा रिपुभ्याम् ।

50 *) B D₁ D₁ s 6 T₂ वा युधि (by transp)
V₁ om वा D₁ D₂ s १ एतौ च हत्वा युधि पातयिष्ये
— *) D₆ मा K₃ V₁ B D T₃ वापि (for वा). D₆
निहनिष्यते — *) S₂ ह्यानुनाद — For 50, T₁ s G M
subst

886* अस्मिन्मुहूर्ते निहतौ पश्य कृष्णौ
मया हतं वा युधि मामरिभ्याम् ।
एव सुवाण सत्ता महारथ-
स्वभ्यद्भवरपाण्डवं सूतपुत्र ।

कर्णो रणे मेघ इवोन्ननाद ॥ ५०
 अम्येत्य पुत्रेण तत्राभिनन्दितः
 समेत्य चोवाच कुरुप्रवीरान् ।
 कृपं च भोजं च महाभुजावुभौ
 तथैव गान्धारनृपं सहाजुजम् ।
 गुरोः सुतं चावरजं तथात्मनः
 पदातिनोऽथ द्विपसादिनोऽन्यान् ॥ ५१
 निरुन्धताभिद्रवताच्युतार्जुनौ
 श्रमेण संयोजयताशु सर्वतः ।

यथा भवद्भिर्भृशविक्षतावुभौ
 सुखेन हन्यामहमद्य भूमिपाः ॥ ५२
 तथेति चोक्त्वा त्वरिताः स तेऽर्जुनं
 जिघांसवो वीरतमाः समभ्ययुः ।
 नदीनदानभूरिजलो महार्णवो
 यथा तथा तान्समरेऽर्जुनोऽग्रसत् ॥ ५३
 न संदधानो न तथा शरोत्तमा-
 न्प्रमुञ्चमानो रिपुभिः प्रदृश्यते ।
 धनंजयस्तस्य शरैश्च दारिता

C 8 4069
B 8 79 75
K 8 83 79

[For lines 1-2, of 885* (L. 1) G₂ निहते T₂
 G₂ कृणो — (L. 2) G₁ तान्यां (for मया) T₁ हतौ
 M₂₋₄ ना (for मान्) G₁ M₂₋₄ रिपुन्या (for अरिभ्याम्)]

51 ^a) K₂ अम्येति; G₂ अम्ये च (for अम्येत्य) T₁
 M₂₋₄ तथा (for तत्र) T₁ & G₁ [अ]भिनदिता — ^b) T₂
 सम्यक्तयोवाच (for समेत्य चोवाच) T₁ & G₂ M₂₋₄ चोक्त्वा,
 M₁ चोक्तः (for चोवाच) K₂ V₁ B D (except D₂ &)
 कुरुप्रवीर, T₁ & G₂ M₁ वीरसत्तमा (M₁ 'सै') — T₂
 repeats 51^{cd} after 52 — ^c) T₁ (both times) & G₂ M₁
 कृपश्च भोजश्च D₂ T₁ (both times) & G₂ M₁ महारयावुभौ,
 T₂ 'नुमावं (for 'भुजावुभौ) — ^d) K₂ तथा च (for तथैव)
 V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ & 7 गाधारपति K₂ Ba. & D₂ & &
 सहात्मज; B₂ 'नुगं (for 'नुजम्) T₁ (both times) &
 G₂ M₁ स चापि राजा शकुनि सहात्मजै — ^e) K₁ D₂
 वावरज D₂ महात्मनः (for तथा*) — ^f) K₂ [S]पि,
 T₂ च (for स्य) K₂ V₁ B D च तान् (D₂ तौ), T₂
 तथा (for सन्यान्) — For 51^{ef}, T₁ & G₂ M₁ subst.

887* गुरो सुतस्त्र तवात्मजस्यथा
 पदातिमादिद्रिदा रथास्तथा ।

[(L. 2) T₁ (both times) तथा रथा (by transp)
 T₂ G₂ & पदातिसमादिरिदास्तथा तथा]

52 G₂ om. 52 Before 52, T₁ G₁ M₂₋₄ ins
 दुर्योधन — ^a) K₂ V₁ Da₁ D₁ & T₁ नि(Da₁ वि)रुद्धत;
 K₂ B (except B₂) Dn₁ D₂ निरुध्यत; T₂ निरुधत, G₁
 निरुध्यात, M₁ यरुद्धत, M₂₋₄ ते रुधत (for निरुन्धत) D₂
 [अ]भिद्रवतौ (for 'द्रवत) K₂ T₁ & M₂₋₄ [अ]र्जुनाच्युतौ
 — ^b) K₂ श्रमेण (for श्रमेण) M₁ संयोजयित T₂
 G₁ & [अ]पि (for [अ]र्जु) K₂ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₅ &
 G₁ सर्वश; D₂ सर्वान् — ^c) K₁ V₁ T G₁ & M₁ तथा (for
 यथा) & K₂ B₂ & D₂ & & T₁ & G₁ मृदावि(T₁ G₁ 'वी-
 T₂ 'मी)क्षिताव् — ^d) S (G₂ om.) सुखेन हन्या (G₁

M₂₋₄ जह्या)न्मम वाहिनीपति (T₁ ते) — After 52, T₂
 repeats 51^{cd}

53 ^a) S (except T₁) चोक्त्वा (for चोक्त्वा) T
 G M₁ तथा, M₂₋₄ तदा (for स ते) — ^b) D₂
 जिघांसवो, T₁ & G M₁ 'समाना, T₂ जिघांसया (for
 'सवो) B₁ & Dn₁ D₂₋₄ & 7 वीरतरा, B₂ D₂ T₂ वीरभया,
 D₂ वीरवसा, T₁ & G M₁ समरे (for वीरतमा) B₂ Dn₁
 समाययु, B₂ समभ्ययु (for 'भ्ययु) — After 53^{ab}, N
 T₂ ins

888* शरैश्च जघ्नुर्द्युधि त महारथा
 धनजय कर्णनिदेशकारिण ।

[(L. 1) B₂ शनैश्च D₁ ते (for त) V₁ B₂ & D₂ T₂
 महारथ — (L. 2) T₂ धनजय सर्वत एव पाथिवा]

— ^a) & B₂ नदीनदा, K₁ B₂ 'नदां, K₂ D₂ 'रयान्, V₁
 B₁ & Da₁ Dn₁ D₁ & 7 'नद (for 'नदान्) & K₂ B₂ &
 D₂ M₂₋₄ भूरिजलान् (& 'लौ), K₁ भूमिजलो, D₂ T₁ &
 G₁ M₁ पूर्ण(M₁ शूर)जलान्, T₂ G₂ शून्यजलान्; G₂
 शून्यजवान् (for भूरिजलो) & K₁ & 4 ययाणवो; K₂
 G₁ & महार्णवे (G₂ 'वान्) — ^d) D₂ om तथा D₂ तत्
 (for तान्) K₂ [S]प्रहीत्, T₁ असत् (for स्रसत्)

54 ^a) D₂ स (for the first न) K₂ सुरोत्तमान्
 — ^b) B₂ व्यदृश्यत (for प्रदृश्यते) — For 54^{ab}, D₂ S
 subst

889* न संदधस्यैव समुद्रम्भारा

अ चाभिसुञ्चन्नरिभिः स दृश्यते ।

[(L. 1) D₂ संदधानश्च, T₂ G₂ न संदधस्यैव (for न संदध*)
 — (L. 2) D₂ T₁ & G₁ चापि (for चाभि-) T₂ न्यदृश्यत]
 — ^c) K₂ धनजयस्यैव, V₁ B D (except D₂) 'जयाञ्चैस्तु
 (B₂ 'ञ्चैश्च, Da₁ / D₂ 'सैस्तु); T₁ & G M तथा(M
 'दा)र्जुनाञ्चै(M₂ 'सै)स्तु (for धनजयस्तस्य) T₁ शितैर्
 (for शरैश्च) K₂ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁₋₇ T₁ & G M

हताश्च पेतुर्नरवाजिकुञ्जराः ॥ ५४
 शरार्चिषं गाण्डिवचारुमण्डलं
 युगान्तसूर्यप्रतिमानतेजसम् ।
 न कौरवाः शेकुरुदीक्षितुं जयं
 यथा रविं व्याधितचक्षुषो जनाः ॥ ५५
 तमभ्यधावद्विसृजञ्जशरान्कृप-
 स्तथैव भोजस्तव चात्मजः स्वयम् ।
 जिघांसुभिस्तान्कुशलैः शरोत्तमा-
 न्महाहवे संजवितान्प्रयत्नतः ।

शरैः प्रचिच्छेद च पाण्डवस्त्वर-
 न्पराभिनद्वक्षसि च त्रिभिस्त्रिभिः ॥ ५६
 स गाण्डिवाभ्यायतपूर्णमण्डल-
 स्तपत्रिपूनर्जुनभास्करो बभौ ।
 शरोग्ररश्मिः शुचिशुक्रमध्यगो
 यथैव सूर्यः परिवेपगस्तथा ॥ ५७
 अथाग्र्यवाणैर्दशभिर्धनंजयं
 पराभिनद्वोणसुतोऽच्युतं त्रिभिः ।
 चतुर्भिरश्वान्शतुरः कपिं तथा

वि(Ks Bs तु)दारिता, Ds सुता (for च दा) T₂
 तयार्जुनास्त्रैर्निक्षितैर्विदारिता — ^a) B Dn₁ D₂-4 6 7 S
 निपेतुर (for च पेतुर) K₁ नव-, Da₁ D₁ 8 गज-, T₂
 हत- (for नर) V₁ नरराजकुञ्जरा, M₂ वाजिकुञ्जर
 55 ^a) K₁ G₁ शरार्चिषा K₁ गाढव-, K₄ Da₁ D₁ 8
 गाढिवं; Dn₁ गाढीव-, D₈ गाजिवम् (for गाण्डिव-) K₁
 T₁ 2 -चारुकु(K₁ मा)डल; D₈ चानुमडल, D₈ भाजिं
 — ^o) K₁ उदीक्षतु, K₈ अवेक्षित D₆ S तदा (for
 जयं) — ^a) K₈ तथा रविं, D₆ T₂ G₁ रविं यथा (by
 transp) D₆ S (except T₂) तथा (for जना)
 — After 55, Dn₁ T₂ ins

890* शरोत्तमान्स प्रहितान्महारथै-
 श्चिच्छेद पार्थं प्रहसञ्जशरौवै ।
 भूयश्च तानहनद्वाणसघा-
 न्गाण्डीवधन्वायतपूर्णमण्डलम् ।
 यथोग्ररश्मि शुचिशुक्रमध्यग [5]
 सुखं विवस्वान्दरते जलौघान् ।
 तयार्जुनो वाणगणाक्षिरस्य
 द्वाहाह सेनां तव पार्थिवेन्द्र ।

[(L 1) T₂ तां (for स) — (L 3) T₂ अहरद्वाणसंघैर्
 — (L 4) Cf 57^a T₂ मडल — (L 5) (=57°) T₂
 यथोग्ररश्मि किरणान्तमग्रान् — (L 6) T₂ सुचन् (for सुख)
 — After 55, G₂ ins an addl colophon

56 Before 56, T₁ G₂ ins संजय — ^a) B₂ D₂ 8
 अभ्यधावन् K₈ V₁ B Da₁ Dn₁ D₂-7 कृप शरांस (by
 transp), D₁ कृप शरास, D₈ कृप शरास T G₁ 8
 तमभ्यधावद्वि(T₁ न्द्वि)जपुगव (T₂ न्द्वयम्) कृपस (T₁
 तदा) — ^b) Dn₁ भोज, T₁ भोजस M₂-4 transp
 सव and च Da₁ D₈ चात्मन (for चात्मज). T₂ च
 (for स्वयम्) — After 56^{ab}, N T₂ ins

891* महारथो द्रोणसुतश्च सायकै-
 र्वाकिरस्तोयधरा यथाचलम् ।

[(L 1) K₂ द्रोणसुतश्च, V₁ द्रोणसुतश्च — (L 2) D₂
 अवाकिरस् D₆ तोयधरो D₈ T₂ इवाचल (for यथा)]
 while, T₁ ins after 56^{ab}

892* जिघांसव पार्थमस्यविक्रमं
 यथैव वाह्नि शलभा महार्चिपम् ।

T₁ ins after the above, T₈ G₁ 8 M ins after 56^{ab};
 G₂ after 55, an addl colophon [Adhy name M₁
 कर्णवाक्यं — Adhy no T₁ 8 G 91, M₁ 89, M₂-4
 90]

— Before 56^{ab}, T₈ G₈ M ins संजय — ^o) B₂ 8
 Dn₁ D₁ कुशल B₈ शरोत्तमैर् — ^a) B₈ T₂ महारथैः;
 D₂ मये, D₆ T₁ 8 G M रश्मि (for हवे) K₄ V₁ B₂ 8
 Da₁ D₁ 2 8 संज(K₄ सज)नितान्, D₈ T₁ 8 G M₁
 स(M₁ सा)प्रहिं, M₂-4 संप्रतं (for सजविं) G₁ नरोत्तम-
 (for प्रयत्नतः) — ^o) D₈ शरौ (for शरै) K₈ om.
 च B (except B₂) Dn₁ D₈ 4 7 T₂ G₁ स (for च).
 — ^f) V₁ D₂ पत्रिभिस्त्रिभि, Bn₁ D₈ 4 7 त्रेपुभिं (for
 च त्रिभिं) B₈ पराभिनद्यास्य पुनस्त्रिभिस्त्रिभि, T₁ 8 G
 M प(M₈ व)रान्विनिर्भिद्य च सास्त्रिं, T₂ रथांश्च निर्भिद्य च
 तांस्त्रिं

57 K₈ om (hapl) 57^a-58^b — ^a) V₁ B Da₁ D₁-7
 T G₁ 8 M₂-4 गाढिवध्या(D₆ G₁ वस्य -, M₂-4 वश्चा)यत-;
 Dn₁ D₈ G₂ M₁ गाढीवध्या(M₁ श्चा)यत- (for गाण्डिवाभ्यां)
 D₆ G₁ पूर्वे- (for -पूर्ण-) G₂ कुडलस् (for -मण्डलस्)
 8₂ K₂ 4 स, गाढिवाभ्या(K₂ 4 त्या)यतमडलस्त्वरन्-
 — ^b) 8 K₁ 2 4 तरन् (for तपन्) T₂ हृपन् (for रिपन्).
 D₂ (sup l₂n as in text) यथा, T₁ 8 G M स्वयं
 (for बभौ) — ^o) Dn₁ शराम्, D₆ यथोग्र- (for शरोग्र-)
 8₂ M₁ 4 शुक्ल (for -शुक्र-) Dn₁ मभ्यगा — ^a)
 8 K₁ 2 4 परिवेपगस; V₁ B₂-4 D₂ 8 वेशवास् (B₂
 शन), B₁ 8 Da₁ Dn₁ D₁ 4-8 S वेपव स (for पगस)

58 K₈ om. 58^{ab} (cf. v l. 57) — ^a) K₂ अथास्य 7

शरैः स नाराचवरैरवाकिरत् ॥ ५८

तथा तु तत्तस्फुरदात्तकर्मुक्तं

त्रिभिः शरैर्यन्तुशिरः क्षुरेण ।

हयांश्चतुर्भिश्चतुरस्त्रिभिर्ध्वजं

धनंजयो द्रौणिरथान्यपातयत् ॥ ५९

स रोपपूर्णोऽशनिवज्रहाटकै-

रलंकृतं तक्षकभोगवर्चसम् ।

सुवन्धनं कार्मुकमन्यदाददे

यथा महाहिप्रवरं गिरेस्तथा ॥ ६०

स्रमायुधं चोपविकीर्य भूतले

धनुश्च कृत्वा सगुणं गुणाधिकः ।

समानयानावजितौ नरोत्तमौ

शरोत्तमैर्द्रौणिरविध्यदन्तिकात् ॥ ६१

कृपश्च भोजश्च तथात्मजश्च ते

तमोनुदं वारिधरा इवापतन् ।

कृपस्य पार्थः सगरं शरासनं

C. 8 4081
B. 8. 79 87
K. 8 83. 90

V1 Da1 D1 अयोम्र- (Da1 'अय-), D2 5 T2 अयाग्र-
— 6) D2 परान्मिसद् (for 'सिनद्) S2 [S]युत त्रिभि, D2 [S]त्यमर्षण (for 'स्युत त्रिभि) D2 S (except T2) गुरोस्त्रज्ज स तदा(D2 सहितो; G1 स ततो, M स तथा)च्युतं त्रिभि — 6) D2 इंपाग्र (for अश्वाग्र) D2 T G1.8 च कर्पि (for चतुर) B2 om. from तत up to चतुरस् (in 59°) G2 च कपिध्वजं (for चतुर कर्पि) K2 V1 B1.8-5 Da1 Dn1 D1-5 7 8 कर्पि तत, D2 त्रिभि शरै, T G1 8 M ततस्त्रिभि (for कर्पि तथा) G2 त्रिभि (for तथा) — 6) K2 V1 B1 5 Da1 Dn1 D2-1.7 8 T2 G1 शरैश्च, B2 4 M1 शतेन, D1 5 6 T1 8 G2 8 M2-4 द्वितैश्च (for शरै स) Da1 T1 नाराचवरैर्, D2 'गणैर् K2 D2 अवाकिरन्

59 B2 om up to चतुरस् (in 59°) (of v 1 58) Dn1 om from 59° up to शरैर् (in 59°) — 6) K1 तथा तु तस्सरदात्तकर्मुक्तं, K2 D2 तथा तु तस्यस्फुरदात्तकां; K4 तथा तु तस्य स्फुरदात्तकां, V1 B1 Da1 D1 8-5 7 तथापि तु (B1 D2 4 7 त) प्रस्फुरदात्त(D1 'तै'कां, B2-5 D2 तथाच्छिनत्प्रस्फुरदात्त(B1 5 'दस्य'कां; D2 स्थित्वा तत स प्रदहस्य कां; T1 G2 M2-4 ततोर्जुन (G2 'न) प्रस्फुरदक्षि- (T1 'दस्य, G2 'दास्य)कां, T2 अयार्जुनो द्रोणसुतस्य कां, T2 G1 8 M1 तथा तत (G2 'या) प्रस्फुरदस्य कां — 6) क्षुरैर् (for शरैर्) S2 K2 क्षणेन, B1 8 Da1 D1 5 8 क्षुरेण च (B1 8 ह), D2 S (except T2) चकर्व ह (for क्षुरेण) — 6) B1.5 Dn1 D2 7 च पुनस्त्रिभिर्, T2 च तथा ध्वज (for चतुरस्त्रिभिर्) — 6) K2 धनजयं (for 'जयो) K2 V1 B D S अपातयत् (for न्यपा) — After 59, B4 ins

893* स द्रोणपुत्रस्य शरासन वली

मह्येन सल्लिच च तस्यपातयत् ।

60 6) K2 4 V1 B Dn1 D2-1 7 8 T2 मणिवज्र-, Da1 D1 मणिहेम-, D2 T1 8 G M ह्यविवज्र- (for 'शनिवज्र-) — 6) D1 असकृत् (for अळ) D2 -भोज- (for -भोग-) B2 T2 संनिभ (for -वर्चसम्) — 6) V1 B1-4 Da1

Dn1 D1-5 7 8 T2 महाधन, B2 महावर, D2 सनिस्वन, T1 8 G M स तद्वधे (for सुवन्धन) B2 Da1 अन्यस् (for धन्यद्) S1 K1 2 4 आदधे, K2 आदहं (for आदधे). — B2 om 60° — 6) T2 यदा (for यया) K4 M1 महाहिं (M1 'सि-), T2 'ग्रहि (for महाहि) S K1.2 4 -प्रवरे, G2 -प्रतिम, M1 -प्रवरस् (for -प्रवर) V1 B2 D2 गिरिस्तथा (D2 'तदात्), B1.2 4 Da1 Dn1 D1 4 5 7 गिरेस्तयात् (Da1 'न्), D2 G2 तयैव, T1.8 G1.8 M तयैव च; T2 महत्तदा (for गिरेस्तया)

61 6) K2 V1 B1.8-5 D2-4 7 चोपनि(D2 'रि)कीर्य, B2 चोपपरि, Da1 D1 5 चापरि; Dn1 चापनि, D2 T2 8 G1 8 चापि ति, T1 M चाय (M1 'रु) विं, G2 चाय विकल्प्य (for चोपविकीर्य) — 6) S2 सुगुण K2 T1 G2 M गुणाधिक (for 'धिक) — B2 om. 61° — 6) B1-4 D2-4 समार्क्षयत्तात्, Dn1 D1 'र्क्ष(Dn1 'दि)यत्तात्; D2 T G M2-4 'नयस्ता(T1 'यत्ता)त्, M1 समानयत्तात् (for समानयानात्) B1 शरोत्तमै, B2 (marg) शरोत्तमै (for नरोत्तमौ) — 6) K2 द्रोणिर K1 4 अविध्यदत्तिकात्, B2 अमित्रतापन — After 61, B2 ins 894*

62 6) D2 om भोजश्च K1 8 V1 B (except B2) Dn1 D2-1 8-3 S तव (for तथा) B2 om ते Da1 D1 5 [अ]नुजले, D2 [आ]त्मनाश्च ते (for 'जश्च ते) D2 T1 8 G तथा, M2-4 शरै (for च ते) — V1 B1 2 4 5 Da1 Dn1 D1 8 4 (marg) 5 7 ins. after 62° B2 after 61

894* शररनेकैर्युधि पाण्डवर्षभम् ।

महारथा संयुगमूर्धेनि स्थिता

[B2 om line 1 — (L 1) D1 पाठवर्षभ]

— 6) S2 Dn1 तमोनुदा (Dn1 'दे), K2 तमो नुदन्; B2 नृपोत्तमा (for तमोनुदं) K2 वारिधयो B2 इवामवन्, B2 Da1 D1 5 T2 'किरन्, D2 6 8 T1.8 G M 'वृणोत् (for 'पतन्) — After 62°, B2 ins.

895* महायला वीतमया रणाजिरे ।

हयान्ध्वजं सारथिमेव पत्रिभिः ॥ ६२
 शरैः प्रचिच्छेद तवात्मजस्य
 ध्वजं धनुश्च प्रचकर्त नर्दतः ।
 जघान चाश्वान्कृतवर्मणः शुभा-
 न्ध्वजं च विच्छेद ततः प्रतापवान् ॥ ६३
 सवाजिसूतेष्वसनात्सकेतना-
 जघान नागाश्वरथांस्त्वरंश्च सः ।
 ततः प्रकीर्णं सुमहद्वलं तव

प्रदारितं सेतुरिवाम्भसा यथा ।
 ततोऽर्जुनस्याशु रथेन केशव-
 श्वकार शत्रूनपसन्वमातुरान् ॥ ६४
 ततः प्रयान्तं त्वरितं धनंजयं
 शतक्रतुं वृत्रनिजघ्नपुं यथा ।
 समन्वधावन्पुनरुच्छ्रितैर्ध्वजै
 रथैः सुयुक्तैरपरे युयुत्सवः ॥ ६५
 अथाभिसृत्य प्रतिवार्य तानरी-

— °) B₂ शरणं, M₁ २ ४ तु शरं (for सशर) B₂
 हयान्ध्वजं (for शरासनं) — °) B₁ २ ४ ५ D (except
 D₀ ५) ध्वजान् (for ध्वज). V₁ सारथिमे (sic)
 (for 'मेव) B₂ T₂ अष्टभि शरै (for एव पत्रिभि.)
 V₁ पत्रिभि, D₀ T₁ ५ G M चाष्टभि (for पत्रिभि)
 B₂ शरासनं सारथिमष्टभि शरै — After 62, N (except
 D₀) T₂ 128

896* समार्पयद्वाहुसहस्रविक्रम-
 स्तथा यथा वज्रधर पुरा बले ।
 स पार्थेबाणैर्विनिपातितायुधो
 ध्वजावमर्दे च कृते महाहवे ।
 कृतं कृपो बाणसहस्रयन्त्रितो
 यथापणोय प्रथम किरीटिना ।

[5]

[(L 1) § K₁ २ ४ B₁ ५ D₁ समा(§: K₄ 'म'ईयद्, T₂
 न्यपात° — Dn₁ om. lines 2-5 — (L 2) K₁ om
 यथा §: परा, Da₁ D₁ ५ पुनरु; D₂ यथा, D₈ पुरो (for
 पुरा) B₂ पुरदर (for पुरा बले) § K₂ बले, K₈ बल
 K₄ T₂ बले, D₂ [अ]मुरान् (for बले) — (L 3) T₂
 पांढ्वेनाथ (for पार्थेबाणैर्) K₄ विनपातितायुधो, Da₁ D₁ ५
 विनिपातितो युधो, T₂ निपातितायुधो — (L 4) K₈ यथावजावर्म
 (s₁₀), B₂ D₂ ध्वजापमर्दे (D₂ 'वमर्दे) च V₁ om कृते
 D₂ निरीक्ष्य सर्वश (for कृते महाहवे) B₂ महाणवे (for महाहवे)
 — (L 5) K₈ B₁ कृप कृतो (by transp), B₂ Da₁ D₅
 कृप कृपो V₁ यरुतो, B₂ विक्रमो (for यन्त्रितो) T₂ तत
 कृपो बाणसहस्रमाविशद् — (L 6) Dn₁ तथा (for यथा)]

63 °) Dn₁ प्रविच्छेद V₁ B₂ D₅ M₂₋₄ तवात्मजस्य
 च — K₄ om (hapL) 63° — °) §: ध्वजे § K₁ २
 नर्दत, K₈ मर्दन, D₂ सारथि (for नर्दत) — °) K₂
 om. च. M₂₋₄ पार्थान् (for चाश्वान्) T₂ रथा and
 also रथा (for शुभान्) — °) Dn₁ च विच्छेद, D₈
 प्रचि° (for च चि°) §: K₂ चिच्छेदत (for 'द तत) B₂
 T₂ पुन (for तत) D₀ T₈ G तवात्मजस्य (T₈ G₈ 'जांश्च),
 M तवात्मजाश्च (M₁ 'स्तु) पद् (for तत प्रतापवान्)

64 °) V₁ -सूतेष्वशरान् (s₁₀) (for 'सनात्) B₂

सकेताश्च (for 'तनात्) K₈ सवाजिसूतेष्वसकेतमानान्;
 T₂ सवाजिपत्तिध्वजसूतेकेतनात् — °) K₈ B₂ Da₁ D₄₋₈
 T₈ G₁ ५ नागाश्च (for नागाश्व-) T₁ २ गाढीवधरस्; G₂ M₁
 नागाश्ववराश् (for 'रथास्) B₂ -रथास् (for -रथांस)-
 K₈ B₂ G₁ M₂ ४ च सत्वर (G₁ 'र), B₂ D₀ ५ T₁ ५ G₂
 M₁ ४ च (T₁ स) सत्वरन्, T₂ च सात्वत; G₂ च सत्वान्
 (for त्वरश्च स) V₁ जघान नागांश्चतुरांस्त्वरंश्च — °)
 V₁ तु (for तव) — °) K₂ D₈ प्रदारित; B₂ T₂
 प्रसारि(B₂ 'दि)त (for प्रदा°) B₂ Dn₁ सेतुम्; T₂ चोत
 (for सेतुर) K₄ [अं]भसायका (s₁₀), B₂ D₁ [अं]भसो
 (D₁ 'सं) यथा, D₈ [अ]भसा यत B₂ T₁ ५ G M
 प्रतापि(B₂ G₁ 'पीदि)तं सवितुरिवौजसा नृशं (B₂ 'सः
 श्रियं) — °) D₀ T₈ G₈ अथ, T₁ G₁ २ M तथा (for
 ततो) B₂ समीक्ष्य दृष्टोय, B₂ तत समीक्ष्याय (for ततो-
 ऽर्जुनस्याशु) D₀ [अ]भिरथैश्च, T₁ ५ G₈ [अ]ति(T₁
 'धि)रथेन, T₂ [अ]य रथेस्, G₁ २ M [अ]य रथेन (for
 [आ]शु र°) — °) T₂ सन्वान् (for शत्रून्) B₂
 परिसन्वयम्, G₂ अपि सन्वयम् B₂ आतुलान्, D₀ T₈ G₁ ५
 आदरात् (for आतुरान्)

65 °) § V₁ B D (except D₀) T G₈ M₂₋₄ प्रयातं-
 — °) §: K₁ '2 lacuna for -क्रतु वृत्र- G₂ शक्रक्रतुं. §: २
 तत्र (for वृत्र-) K₈ वृत्रजिवांसया पुरा, K₄ D₈ वृत्र
 निजघ्नपुं (D₈ 'घ्नव) यथा, B₂ ५ D₀ T₂ वृत्रघ्नं
 (D₀ 'हण, T₂ 'वधे) यथा सुरा (B₂ पुरा) (for
 'निजघ्नपु यथा) §: २ (sup ln as in text) K₁ २ तदा;
 Da₁ D₁ ५ तथा (for यथा) — °) V₁ समन्वधावयन्-
 D₂ T₂ 'म्यधावन्, D₀ G₁ M तमन्वधा°, T₈ G₂ ५ तमम्य°
 (for समन्व°) K₈ V₁ B₂ Dn₁ D₁ ४ ५ ५ पुनरुत्थितै-
 र्ध्वजै, D₀ युधि मूर्च्छितध्वजै, T₁ ५ G M पुनरुच्छ्रि(T₁
 'न्न)तध्वजा — °) T₁ ५ G₂ रथेषु (for रथै सु-) K₁ ५
 Dn₁ M₈ सयुक्तैर्; B₂ D₂ प्रयुक्तैर्, Da₁ D₁ ५ प्रमुक्तैर्; G₈
 च युक्तैर् (for सुयु°) B₂ G₂ M₂₋₄ अपरैर्.

66 °) K₈ B₂ यथा (for अथ) D₂ [अ]नुसृत्य, G₂

न्यनंजयस्याभि रथं महारथाः ।
 शिखण्डिगैनेययमाः शितैः शरै-
 विदाग्यन्तो व्यनदन्मुभैरवम् ॥ ६६
 ततोऽभिजघ्नुः कुपिताः परस्परं
 शरैस्तदाञ्जोगतिभिः सुतेजनैः ।
 कुरुप्रवीराः सह सृञ्जयैर्यथा-
 सुराः पुरा देववरैरयोधयन् ॥ ६७
 जयेप्सवः स्वर्गमनाय चोत्सुकाः

पतन्ति नागाश्वरथाः परंतप ।
 जगर्जुरुच्चैर्वलवच्च विव्यधुः
 शरैः सुमुक्तैरितरेतरं पृथक् ॥ ६८
 शरान्धकारे तु महात्मभिः कृते
 महामृधे योधवरैः परस्परम् ।
 वसुर्दशाशा न दिवं च पार्थिव
 प्रमा च सूर्यस्य तमोवृताभवत् ॥ ६९

C 8 4090
 B. 8 79 95
 K. 8. 83 18

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५७ ॥

[अ]मिवृत्य (for 'सृत्य) V₁ प्रविचार्य; G₃ 'वाच्य (for 'वार्य) Dn₁ प्रविचार्यता नरो (for 'वार्यं तानरीन्) V₁ चारीन्, T₁ M₂ ४ चाहितान्, T₈ G वाहितं (G_{1.2} 'वान्); M₁ चाहितं, M₈ चापि तान् (for तानरीन्) — ^b) K₈ [अ]तिरयान्, V₁ B₂ Da₁ D₁ ९ [अ]तिरथं, B₁ ९-९ Dn₁ D₂ ४. 7 [अ]मिमुस्र (B_{4.5} 'स्त्रा); T_{1.2} G₁ M₂-4 [अ]नु(T₁ 'मि)वरा, T₈ G₂ ९ [अ]मिचरान्, M₁ [अ]द्विदारान् (for [अ]मि रय) D₈ महारय; T₈ G₂ ९ M₁ 'रयान् D₂ ९ घन जयन्याय (D₈ 'स्य) पुर'सरा रया — ^c) D₂ ९ T₂ G₁ 'मुन्वा (for 'यमा) D₂ पुन, D₈ सितै (for शितै) — ^d) Da₁ D₁ ९ विनाश्यन्ते, T₂ अवाकिरतो (for विदारयन्तो) K₈ सुभैरव, B₈ च भैरव D₈ T₁ ९ G M अवा(M₁ रणे)किरत प्रणदति भैरव

67 ^a) B₃ G₂ M [S]मिजगमु — ^b) K₈ Dn₁ D₁ २ ९ G₁ तदाञ्जोगतिभि, V₁ तमजौ, T₁ तदाज्या, T₂ तदाजू, M₂ ४ तदंजो (for तदाञ्जो) K₈ सुतेजसै, B₂ 'जवै, D₂ 'जितै — ^d) K₈ सुरेतरा, B₁ ९ ययासुरा, D₈ S सुरारयो (G₃ 'सुरो) (for [अ]सुरा पुरा) B₁ ४ Dn₁ D₂-4 7 देवगर्णद्, T₈ G₂ 'पति K₈ Da₁ D₁ ९ ९ तपो(K₈ D₈ 'थो)पमं, K₄ अयोधयत्, V₁ तयोचम, B₁ ४ Dn₁ D₂-4 7 तयाहवे, B₂ ययोपम, B_{8.९} परतया, D₈ S यया तया (D₈ पुरा) (for अयोधयन्)

68 ^a) K₈ स्वर्गमनापुरुसुका, B₂ 'मनापचोत्सुका (so), D₈ 'मताय चो, T₂ 'मना यशो, M₁ 'मताय को

— ^b) B₃ D₈ ९ S सपत्तिनागाश्वरथा (T₈ G₃ 'रयै; G₁ 'वरै; M₁ 'वरा) (for पतन्ति नागा) B₈ नराधिपा, B₈ परतपा, D₈ G₁ समेता, T G₂ ९ M समत्त (for परंतप). — ^c) K₈ धलवश्च D₈ S (except T₂) तथैव सर्वे बहवश्च विव्यधु — ^d) K₄ ससुकैर्, Da₁ D₁ ९ प्रसु, D₈ अनेकैर्; T₈ G₃ स्वसुकैर् (for सुसु). D₈ इतरेतर (for 'तर) T₈ G₂ ९ हृदि (for पृथक्) T₁ इतरेतरेतर (for 'तर पृथक्)

69 ^a) D₈ च (for तु), and transp महात्मभि and कृते K₂ कृत — ^b) B₈ महाहवे (for 'मृधे) — ^c) K₈ ४ V₁ B D चतुर्दिशो वै विदि (K₈ D₈ नप्रदि)शश्च पार्थिव — ^d) D₈ मवेदिति (for [अ]भवत्) — For 69, 8 (except T₂) subst.

897* शरान्धकार च कृत महात्मभि-

सदा दिशो न प्रयसु शरार्थिता ।

[(L. 1) M₂-4 तु कृते (for च कृत) — (L. 2) M₁ प्रयसु M शरार्थिता T₁ तदाजिदेश न चतु शरार्थिता, G₁ तदा दिशो न प्रयसु पार्थिवा, G₂ तदा दिशो वा न चतु शरार्थिता]

Colophon — Day of Karna's Generalship ९ K₂ ४ द्वितीय(Ś₁ 'धे)युद्धद्विवसे — Adhy no (figures, words or both) Ś₁ 75 (1), Ś₂ 59, B₁ D₈ 79, B₄ 75, B₆ 81, - - Da₁ 90, D₁ 72, D₄ 60, T_{1.8} G₂ ९ M₁ 92, T₂ 87, M₂-4 91

५८

संजय उवाच ।

राजन्कुरुणां प्रवरैर्वलैर्भीममभिद्रुतम् ।

मज्जन्तमिव कौन्तेयमुज्जिहीर्षुर्धनंजयः ॥ १

विमृद्य सूतपुत्रस्य सेनां भारत सायकैः ।

प्राहिणोन्मृत्युलोकाय परवीरान्धनंजयः ॥ २

ततोऽस्याम्बरमावृत्य शरजालानि भागशः ।

अदृश्यन्त तथान्ये च निघ्नन्तस्तव वाहिनीम् ॥ ३

स पक्षिसंघाचरितमाकाशं पूरयञ्छरैः ।

धनंजयो महाराज कुरुणामन्तकोऽभवत् ॥ ४

ततो भल्लैः क्षुरप्रैश्च नाराचैर्निर्मलैरपि ।

गात्राणि प्राक्षिणोत्पार्थः शिरांसि च चकर्त्त ह ॥ ५

छिन्नगात्रैर्विक्रवचैर्विशिरस्कैः समन्ततः ।

पतितैश्च पतद्भिश्च योधैरासीत्समावृतम् ॥ ६

धनंजयशराभ्यस्तैः स्यन्दनाश्वनरद्विपैः ।

रणभूमिरभूद्राजन्महावैतरणी यथा ॥ ७

ईपाचक्राक्षभङ्गैश्च व्यथैः साथैश्च युध्यताम् ।

58

1 G₂ om. the ref — ^a) Dn₁ एतद्, T₂ तत (for राजन्) T₁ G₁ २ प्रवरा — ^b) B₂ वाणैर्; S (except T₂) भल्लैर् (for बलैर्) D₆ भीमसेनम् (for बलैर्भीमम्) T₁ G₁ २ M₁ अभिद्रवन् (for 'द्रुतम्) — ^c) V₁ गर्जतम्, D₈ कथं तम् (for मज्जन्तम्) S K₁ २ ४ एव (for इव) — ^d) D₈ G₁ धनजयं

2 ^a) V₁ B₁ D₈ विस्ज्य, B₂ विमृज्य, B₃ M₂-४ प्रमृद्य (for विमृद्य) — ^b) D₆ T₂ G₁ सैन्यं; M₁ सेना D₈ सेना भरतसत्तम — ^d) S₁ K B₂ नरवीरान् (for परं)

3 ^a) B₂ हि (for स्य) V₁ B D (except D₈) आक्षिप्य (for आवृत्य) — ^b) T₁ G₂ भारत (for भागश) — ^c) S ततो (for तथा) K₈ D₈ G₁ [अ]न्यानि; Dn₁ D₁ ६ [अ]न्योन्यं (for [अ]न्ये च) B₃ ह (for च) D₆ अदृश्यन्तं ततो नित्ये — ^d) K₈ D₁ निघ्नत्, K₄ B₁ २ ४ Dn₁ Dn₁ D₈ ४ ६ ७ निघ्नत्, G₁ निघ्नत् (for निघ्नत्) S₂ K₁ २ ४ सर्वं, G₂ इव (for तव)

4 ^a) S₂ K₁ २ ४ सपक्षिसव(S₂ 'घ)चरितम् — ^b) D₆ पूरयत् — ^c) D₁ ततो जयो (for धनजयो) B₁ ४ ६ Dn₁ D₂ ४ ६ ७ S महाबाहु (for 'राज). — ^d) M₁ अतकोपम (for 'कोऽभवत्)

5 ^a) G₁ क्षुरप्रैश्च — ^b) K₁ निवृल्लैर् (sio), K₈ V₁ B Dn₁ D₁-३ ७ ८ T₂ विमलैर् (for निर्मलैर्) D₆ T₁ ६ G M क्षुरैरजलिकैरपि — ^c) M₁ शत्रूणा (for गात्राणि) K₁ प्राक्षिपत्, B₁-४ Dn₁ D₂ ७ प्राच्छिन्नत्; D₄ प्राच्छिनोत्; D₆ G₁ प्रहरन्, T₁ पूरयन्, T₂ G₂ M प्राहिणोत्, T₈ G₈ प्रावृणोत् (for प्राक्षिणोत्) — ^d) S K₁ २ च

ननर्त्त, K₈ विचकर्त्त, K₄ न्वचकर्त्त (sio), B₃ D₆ T₈ G₁ २ M निच* (for च च*)

6 ^a) D₆ S (except T₂) भिन्न- (for छिन्न-) — ^b) K₈ शिरस्कंधै; B₃ T₁ G₁ विशिरल्लै, G₂ विशरस्कै T₁ G₂ M सहस्रश (for समन्तत) — ^c) B₂ D₂ ३ ६ पातितैश्च, B₃ ताहितैश्च — ^d) D₈ सर्वम्, G₂ M योधैर्- B₁ ४ Dn₁ D₂-४ ७ T₁ ६ G M समावृता (M₈ 'त); D₆ यथावृत्तं, T₂ धरावृता (for समावृत्तम्)

7 ^a) S₂ (sup in) K₂ शरान्यस्तै; K₄ शरान्यस्तै, B₂ ६ Dn₁ D₁ ६ शर(B₃ 'रा)ध्वस्तै (for शरान्यस्तै). — ^b) S₂ K₁ २ ४ V₁ B D T₃ G₈ रथद्विपै (for नरद्विपै). — After 7^{ab}, N (except D₆) T₂ ins.

898* संछिन्नभिन्नविध्वस्तैर्व्यङ्गाङ्गावयवै स्तृता ।

सुदुर्गमा सुविपमा घोरावयवै सुदुर्गशा ।

[(L 1) S₁ K₁ २ छिन्नविध्वस्तै (for 'भिन्नविध्वस्तै') B₃ शरनिभिन्नविध्वस्तैर्, D₈ संछिन्नभिन्नावयवैर् (for the prior half) S₂ K₄ स्तृता, K₈ पृथक्, Dn₁ स्तृता, D₂ कृता, D₃ स्तृता, T₂ तथा (for स्तृता) — K₈ reads line 2 and 7^a-8^b after 10^a — (L 2) B₂ सुदुर्गशा (sio) D₈ घोरा अतस्तृदारुणा (for the posterior half)] — ^c) T₂ यज्जौ (for अमूद्) — For 7^{cd}, D₆ T₁ ६ G M subst.

899* गतसत्त्वैः ससत्त्वैश्च सवृतासीद्सुधरा ।

[T₈ G₂ ३ गतप्राणैः सत्त्वैश्च (for the prior half)]

8 For sequence in K₈, of v 1 7 — ^a) K₂ V₁ B₁ ६ ईपाचक्राक्षभङ्गै (K₂ 'भङ्गै)श्च, K₈ Dn₁ D₁ ६ ६ ईपाचक्राक्षभङ्गैश्च, K₄ ईपाश्चक्राङ्गाङ्गावयवैश्च, B₂ ईपाभग्दक्षिचक्रैश्च (sio), B₄ Dn₁ D₂-४ ७ ईपा(D₈ 'शा)चक्राक्षभङ्गैश्च, B₅ सेनाचक्रैश्च समाक्षैर् (sio), T₂ ईपाचक्रैश्च भङ्गैश्च — ^b) K₈ न सै (sio) (for व्यथैः) — ^c) K₈ असूतैर् B₂ युतसूतैश्च (for

ससूतैर्हृतसूतैश्च रथैः स्तीर्णाभवनमही ॥ ८
 सुवर्णवर्मसंनाहैर्योर्धैः कनकभूषणैः ।
 आस्थिताः कृतवर्माणो भद्रा नित्यमदा द्विपाः ।
 क्रुद्धाः क्रुद्धर्महामात्रैः प्रेषितार्जुनमभ्ययुः ॥ ९
 चतुःशताः शरवर्षैर्हताः पेतुः किरीटिना ।
 पर्यस्तानीव शृङ्गाणि ससत्त्वानि महागिरेः ॥ १०
 धनंजयशराम्यस्तैः स्तीर्णा भूर्वचारणैः ।

अभिपेदेऽर्जुनरथो घनान्भिन्दन्निर्वाशुमान् ॥ ११
 हतैर्गजमनुष्याद्यैर्मथैश्च बहुधा रथैः ।
 विशस्त्रपत्रकवचैर्युद्धशौण्डैर्गतासुभिः ।
 अपविद्वायुधैर्मार्गैः स्तीर्णोऽभूत्फल्युनेन वै ॥ १२
 व्यस्फूर्जयच्च गाण्डीवं सुमहद्वैरवस्त्रनम् ।
 घोरो वज्रविनिष्पेपः स्तनयित्तोरिवाम्बरे ॥ १३
 ततः प्रादीर्यत चमूर्धनंजयशराहता ।

C. B. 4106
B. B. 20 1
K. B. 64 1

हृत) — ^a) K₃ कीर्णा, D₃ छिन्ना (for स्तीर्णा) — For 8, D₃ T₃ G M subst.

900* ससूतैर्हृतसूतैश्च सादिर्हिनैश्च वाजिमि ।
 ईपात्रकाक्षममैश्च रथै स्तीर्णा वसुंधरा ।

[(L 1) D₃ T₃ G₁ सादिभिश्चैव वाजिमि (for the posterior half) — (L 2) T₁ नदैश्च (for नदैश्च) D₃ ईपात्रकैश्च ममैश्च (for the prior half) T₁ G₁ 2 कीर्णा (for स्तीर्णा)]

9 ^a) K₄ V₁ B Dn₁ D₂₋₄ 7 8 T₁ वर्णमनाहैर् (B₂ 'सांनाहैः; T₁ 'सनद्वै) (for 'वर्ममनाहैर्) — ^b) G₁ M₁ 2 4 योर्वै D₃ S (except T₃) कनकमालि (G₁ मोळि) मि (for 'भूषणै) — ^c) S₂ आस्थिता, T₂ आस्तुता (for आस्थिता) V₁ B₁ 3-3 D₂ कृतवर्माणो, B₂ व्याप्त, Da₁ D₁ 2 छिन्न, Dn₁ D₁ कृष्ण, D₂ क्लिप्त, D₃ T₂ 3 G₁ 3 हृत, G₂ कृत (for कृत) — ^d) Dn₁ D₁ G₂ नित्यमहा (G₂ 'द) द्विपा S K₁ 2.4 रद्गादित्यमदान्विता — ^e) S₂ क्रुद्ध B₁ 3 4 Dn₁ D₃ 4 7 क्रुद्धैर् (for क्रुद्धैर्) — ^f) K₃ प्रेषिता, T₁ प्रहिता (for प्रेषिता) T₂ पार्यम् (for [अ]र्जुनम्) V₁ B₂ 5 D₃ प्रेषि (B₂ 'रि) ता फाल्गुन प्रति, B₁ 3 4 Da₁ D₁ 5 प्रेषिता (Da₁ D₁ 5 'तो) गुणत्रोदिता, Dn₁ D₃ 4 7 8 पाण्यगुणत्रोदिता..

10 ^a) D₃ 6 चतुशत (D₃ 'ता) K₁ शरशर्कर, K₂ B₁ 3 5 D T₁ 2 G₁ M 'वर्दैर्, T₂ G₂ 8 रथवरा (for शरवर्षैर्) — After 10^a, K₃ reads line 2 of 898* and 7^a-8^b — ^b) S K₁ किरीटिन — ^c) K₃ पर्यस्ताता च (sic), B₂ पार्वतानीत्र (for पर्यस्ता) — ^d) V₁ सरत्त्वानि, B₂ 5 Da₁ Dn₁ D₂₋₄ 7 समृद्धानि (for ससत्त्वानि)

11 ^a) K₂ शरम्यस्तै, D₃ शरवचनै, T₁ शरामन्त्रै (sic) (for शराम्यस्तै) T₁ G₁ 2 कीर्णा गौर, T₂ G₂ कीर्णा मूर (for स्तीर्णा मूर) M गौर (for मूर) T₂ धनंजय शरम्यस्तानीर्णय नरवारण — After 11^a, V₁ B D (except D₃) ins

901* समन्तात्सल्लभ स्थान्वारणान्मद्भवपिण ।

[B₂ D₃ 6 त तु तात्, Da₁ D₁ 5 स (D₁ स) तता (for ननन्तात्)]

^a) S K₁ 2 D₃ अभिपेते (S₁ 'पेते) (for 'पेते) K₂ [S]र्जुनरथो, T₂ 'न सोय — ^d) T₂ घन B₂ भिन्नान् (for भिन्दन्) T₁ 3 G₂ 3 M घन भित्त्वा (T₃ हित्त्वा) यथाशुमान्, G₁ घन भित्त्वा ****

12 K₁ om. 12^a-13^b G₁ om. from 12^a up to सुमहद् (in 13^b) — ^a) T₂ गजमनुष्यैश्च — ^b) S₂ B₂ Dn₁ D₂ 6 7 भिन्नैश्च, D₂ मल्लैश्च (for भमैश्च) V₁ नृपै (for रथै) K₃ मल्लैर्ज्ञेयवचा रथै (sic) — ^c) B Da₁ Dn₁ D₂₋₄ 6 7 विशस्त्रयंत्र (B₂ 5 'वर्म, D₃ 'वर्म) कवचैर्, D₃ 'पत्रमयनैर्, T₁ 3 G₂ 3 'व (G₂ 'दा) स्रक्वचैर् — ^d) B₂ हतासुभि — ^e) S₂ मार्गैश्च, K₃ मग्ना, B₁ मार्गात्, D₃ T G₂ M स्तीर्णो, G₂ कीर्णो D₃ अपविद्वायुधसृग्मि (sic) — ^f) S₂ B₂ तीर्णो, B₁ Dn₁ D₁ 7 तीक्ष्णो, D₃ तीर्णो (for स्तीर्णो) D₃ S (G₁ om.) मार्ग आसीत्किरीटिना (T₂ M 'न)

13 K₁ om 13, G₁ om up to सुमहद् (in 13^b) (cf. v L 12) — ^a) K₂ व्यस्फूर्जयच्च, K₃ विस्फार्ययच्च, K₂ विस्फूर्जयच्च, B₁ विस्फूर्जयच्च, B₂ 4 Da₁ D₁ 2 3 7 व्यस्फारयद् (Da₁ D₁ 5 'च्च), Dn₁ D₁ विस्फारयन्तै, D₃ विस्फारयच्च, D₃ T₂ विस्फा (T₂ 'त्का) रयच्च, D₃ विस्फूर्जद्गाधि, T₁ विस्फारितश्च, T₂ G₂ 3 M विस्फारित च (for व्यस्फूर्जयच्च) D₃ गाजीवं — ^b) T₁ 3 G₂ 3 M अ (T₁ G₂ इ) त्वासीद्, T₂ सत्यासीद् (for सुमहद्) S₁ K₂ D₂ भैरवं स्तन, V₁ B Dn₁ D₂ 4 7 भैरव रव, T₁ भैरवस्त्रनै, Bom ed. भैरवारव (for 'वस्त्रनम्) — ^c) S₂ B₁ Dn₁ D₂ 4 7 वोर, D₃ वोरो (for घोरो) V₁ B. D₂ 3 घोरो वज्रविनिष्पेप, B₂-4 वोरवज्रविनिष्पेप (B₂ 'दा), T₁ G₁ M सुवोर (T₁ G₁ 'वं) वज्रनिष्पेप, T₂ सुवोय वज्रनिष्पेप, T₂ G₂ 3 सुवोरं वज्रनिष्पेप — ^d) S₂ K₂ स्तनयत्तोर, B₂ 'पिसुर्, Cc 'यित्तोर (as in text) K₂ बंदरै T G M 1-4 स्तनयन्निव सोयद्, M₁ स्तनश्चि च तोयद्

14 ^a) T₂ G₁ 3 तव (for तत) K₃ V₁ M₁ प्रदीर्यत, D₃ G₂ प्रकीर्यत, T₂ न्यदी, T₂ G₁ 3 प्राकी (for प्रादी)

महावातसमाविद्धा महानौरिव सागरे ॥ १४
 नानारूपाः प्रहरणाः शरा गाण्डीवचोदिताः ।
 अलातोल्काशनिप्रख्यास्तव सैन्यं विनिर्दहन् ॥ १५
 महागिरौ वेणुवनं निशि प्रज्वलितं यथा ।
 तथा तव महत्सैन्यं प्रास्फुरच्छरपीडितम् ॥ १६
 संपिष्टदग्धविध्वस्तं तव सैन्यं किरीटिना ।
 हतं प्रविहतं वाणैः सर्वतः प्रद्रुतं दिशः ॥ १७
 महावने मृगगणा दावाग्निप्रसिता यथा ।
 कुरवः पर्यवर्तन्त निर्दग्धाः सव्यसाचिना ॥ १८
 उत्सृज्य हि महाबाहुं भीमसेनं तदा रणे ।

बलं कुरूणामुद्दिष्टं सर्वमासीत्पराश्रुणम् ॥ १९
 ततः कुरुषु भयेषु वीमत्सुरपराजितः ।
 भीमसेनं समासाद्य मुहूर्तं सोऽभ्यवर्तत ॥ २०
 समागम्य स भीमेन मन्त्रयित्वा च फल्गुनः ।
 विशल्यमरुजं चासौ कथयित्वा युधिष्ठिरम् ॥ २१
 भीमसेनाभ्यनुज्ञातस्ततः प्रायाद्धनंजयः ।
 नादयन्नथघोषेण पृथिवीं द्यां च भारत ॥ २२
 ततः परिवृतो भीमैर्दशभिः शत्रुपुंगवैः ।
 दुःशासनादवरजैस्त्व पुत्रैर्धनंजयः ॥ २३
 ते तमभ्यर्दयन्वाणैरुल्काभिरिव कुञ्जरम् ।

— ^१) D₈ शरार्दिता; G₂ M₃ ४ शराहता — ^२) K₈
 महावातेन संविद्धा

15 ^१) K₈ V₁ B D T₁ २ प्राणहरा (for प्रहरणा)
 — ^२) K₈ गाडीवनोदिता, D₈ गांजीवनिर्गता — ^३) S₂ V₁
 D₈ D₈ आला(S₂ 'ल)तोल्काशनि; D₈ अलातोर्का; T₈ G
 अकालोल्का (for अलातोल्का) Co oites अलातम् and
 उल्काशनी S₁ K₁ २ ४ अख्यैस् (for प्रख्यास्) — ^४) S₁
 K₂ ४ T₂ M₁ ४ च्यनिर्दहन्; K₁ व्यमर्दयत्, B₂ ४ च्यदी
 दहन्; D₈ विनिर्दहेत् (for 'र्दहन्) G₂ तव सैन्यस्य निदहन्

16 ^१) D₈ महागिरैर — ^२) D₈ T₁ २ G₂ M अग्निः;
 T₈ G₁ २ अग्नि (for निशि) G₁ M₁ प्रज्वलितो (M₁ 'ता)
 — K₂ reads 16^a-18^b twice — ^३) V₁ B₁-३ D₈
 D₈ ४ १ २ T₁ M₄ महासैन्य — ^४) K₁ प्रास्फुत्, K₄
 D₈ ४ T₁ २ G₂ M₁ प्रस्फुरत्, B₁ m २ ४ ४ D₈ ४ १ M₂-४
 प्रा(M₂ ४ प्र)स्फुत् (for प्रास्फुरत्)

17 For the repetition in K₂, of v l 16 — ^१)
 B₂ सदिष्ट (for सपिष्ट) S₂ विश्वस्त (for विध्वस्तं)
 D₈ तद्विनष्ट सुविध्वस्त; T₂ G₂ ४ M तस्विष्ट(T₁ 'ष्ट)नष्ट
 विध्वस्त (G₂ 'ध्वस्तस्, M₃ ४ 'द्ध तु) — ^२) S₁ B₁ ४
 D₈ D₈ ४ १ कृत प्रविहत, K₈ ४ हत(K₄ 'त)प्रति', V₁
 D₂ क्षतं प्रति'; B₂ ४ D₈ D₁ ४ कृतं प्रति', B₅
 कृतप्रविहत्; D₈ T₂ G₂ M₂-४ हतविप्रहत्, D₈ हत
 विप्रद्रुत, T₁ ४ G₂ हत विप्रहत् (T₁ 'हता), G₁ हता^३प्रहता,
 M₁ एव प्रविहत, Co हत प्रतिहत् (for हतं प्रवि') — ^४) K₄
 यथा (for दिश) K₈ अर्जुनेन गद त्रिधा (sic), D₈ T₈ G₂ M
 अर्जुनेन गता (D₈ हता, T₈ G₂ ४ गत) दिश, T₁ २ प्रायाञ्जीत
 दिशो दश

18 For the repetition in K₂, of v l 16 — ^१)
 D₈ महावन D₈ S सश्वापदा (for मृगगणा) — ^२)
 K₈ ४ V₁ B D S दा(D₈ T₈ G₂ ४ M द)वाग्निप्रसिता (for

'प्रसिता) K₁ तथा, B₂ D₂ S इव (for यथा) — ^३) T₂
 पर्यधावत् (for 'वर्तन्त) M₁ पर्यवर्तत कुरवो

19 ^१) B (except B₂) D₈ D₁ १ २ T₁ २ G च (for
 हि) B₂ महावाहो — ^२) K₈ रणांतरे; B₁ D₂ M₁
 महारणे; B₁ D₈ D₁ १ तथा रणे, D₈ D₁ २ ४ T₁ २ G M₂-४
 महाहवे; D₂ तथेतरे (for तदारणे). — ^३) T₁ G₁ आच्छिन्नः;
 T₂ G₂ ४ उच्छिन्न (for उद्विप्त) — ^४) S (except T₂)
 transp सर्वम् and आसीत् K₈ पुरामुखं (for पराद्भ्युत्तम्).

20 ^१) K₂ भीमसुर B₂ अपलायित', M₁ अपराजितं.
 — ^२) B₂ T₁ स च्यतिष्ठत (for सोऽभ्यवर्तत) T₁ २ G M
 मुहूर्तादभ्यवर्त

21 ^१) K₁ ४ V₁ B D (except D₂) T G M₁ च,
 M₂-४ तु (for स) — ^२) K₂ V₁ तु (for च) Some
 MSS फाल्गुन D₈ धनजय (for च फल्गुन) S
 जल्पित्वा च (T₈ G₂ ४ 'त्वाय) धनजय — V₁ om
 21^a-23^d — ^३) D₈ अनुज (for अरुज) — ^४) G₂
 कथयित्वा (for कथ')

22 V₁ om 22 (cf v l 21) — ^१) K₈ ततस्त-
 धनजय (sic) — T₂ om from 22^a up to the end of
 this adhy — ^२) K₄ च भारत, S (T₂ om) हवारिहा

23 V₁ T₂ om 23 (of v l 21, 22) K₂ repeats
 23^{ab} after 24 — ^१) K₈ (both times) ४ V₁ D S (T₂
 om) वी(D₁ वी)रैर (for भीमैर) — ^२) S₂ K₁ शत्रुपुंगव;
 K₈ (second time) स धनजय, K₄ B D₈ D₁ D₁ ४ ४ १
 योधपुंगवै, D₈ S (T₂ om) शत्रुतापन (M₁ 'न); D₈
 कुरुपुंगवै (for शत्रु) — ^३) G₁ दु शासनाय स्वरजैस् (sic)
 — ^४) K₄ पुत्रौ (for पुत्रैर) D₈ धनजय

24 T₂ om 24 (of v l 22) — ^१) S₁ K₂ अभ्या-
 र्दयन् — ^२) V₁ च्याते ते नरा (sic), B₂ अग्रतत्त्वसना;
 (sic), D₁ आसतेत्वसना, T₁ आसन्स्त्व' ; G₂ आते-

आततेष्वसनाः क्रूरा नृत्यन्त इव भारत ॥ २४
अपसव्यास्तु तांश्चक्रे रथेन मधुसूदनः ।
ततस्ते प्राद्रवञ्शूराः पराङ्मुखरथेऽर्जुने ॥ २५
तेषामापतता केतुत्रथांश्चापानि सायकान् ।
नाराचैरर्धचन्द्रैश्च क्षिप्रं पार्थो न्यपातयत् ॥ २६

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५८ ॥

५९

संजय उवाच ।

तं तु यान्तं महावेगैरश्वैः कपिवरध्वजम् ।

युद्धायाभ्यद्रवन्वीराः कुरुणा नवती रथाः ।
परिवद्नुर्नरव्याघ्रा नरव्याघ्रं रणेऽर्जुनम् ॥ १

C 8. 4124
B 8 81 2
K 8. 85 2

प्रासना (for 'प्वसना) Ks V1 B Da1 Dn1 D1-s 7 T1 s
Gs शूरा, Ds G1-s M वीरा (for क्रूरा) — ^a) Bs कौरवान्,
D2 इश्यते (for भारत) — After 24, Ks repeats
23^{ab}

25 T2 om. 25 (cf. v l. 22) — ^a) Ds S (T2
om.) अपसव्य (for 'सव्यांस) Ks M1-s ततश्च, B2 च
वांश्च (for तु वांश्च) — After 25^{ab}, N (Ds marg sec.
m) T1 ins

902* नियुक्तान्हि स वान्मेने यमायाशु किरिदिना ।

[¹ S (sup lin) Ks Ds (sup lin as in text)
वियुक्तान्हि स, B1 नियुक्तान्स हि, B2 वियुक्तादिव, B3 न युक्तान्हि
स (for वियुक्तान्हि स) Ks नियुक्तान्सतात्मानो, D2 रिपु-
भिगतान्मेने (for the prior half) Ks यमायास्तु (sic),
K4 यतताशु (for यमायाशु)]

— ^o) Ds S (T2 om) तयान्ये प्राणद (Ds प्रणम) न्मूढा
— ^d) Ds Ts G पराङ्मुखमिवाजुंन (G2 'नात्), T1
पराङ्मुखा रणेर्जुनात्, M1 पराङ्मुखरणेर्जुनात्

26 T2 om 26 (cf. v l. 22) — ^a) ¹ S समातता
(for आपतता) T1 s G2 s M तेषा नानद (G2 'दय) ताम-
श्चान्, G1 तेषां तु नर्दवामश्चान् — ^b) Ks V1 B D अश्वाश्च
(for रथाश्च) T1 M केतुत्रथांगानि सारथी (T1 'यका) न्, Ts
G केतुत्रथापानि सारथीन् — ^d) Ds व्यपातयत्, T1 s G M
श्च (G1 M न्य) कृतत (for न्यपातयत्)

27 ¹ S K1 s T2 om 27 (for T2, cf. v l. 22) — ^a)
Ds अन्येषा Ks Ds बहुभिर् (for दशभिर्) B5 बाणै
(for मल्लै) — ^b) Ds आशु (for एषाम्) B1 s Dn1
D2 s 6 7 S (T2 om) अपातयत्, Ds व्यपा' (for न्यपा')
— ^c) Ks रोपै, Ds रोप, Ds रोपात् (for रोप) S (T2
(om) रोपरकांतनेत्राणि — ^d) K4 Dn1 सदष्टोष्ठानि,
Ds S (T2 om.) सदष्टोष्ठानि — ^e) Ks Ds सम; V1
B2 s D2 6 S (T2 om.) तेषा (for तानि) K4 transp
तानि and वक्त्राणि B2 वक्त्राणि (for वक्त्राणि) Dn1
विवसुर (sic), Ds वसुर, T1 च विसुर (for विवसुर)

— ^f) K4 V1 B1-s 4 Da1 Dn1 D1 s-5 7 कमलानीव
सूरिश

28 T2 om. 27 (cf. v l. 22) — ^a) S (T2 om.)
तान्स (for तांस्तु) T1 s G2 s महेश्वसो (T1 'सान्) (for
महावेगैर्) — ^b) T1 M भारतान्; Ts G भारत (for
कौरवान्) — ^c) T1 s G2 s रुक्मांगा (T1 'कमाप्रा) न्कमपु
सैश्च — ^d) V1 B D S (T2 om.) हत्वा (for विष्वा-)

Colophon om. in S — *Day of Karna's General-
ship* § KL.3 4 द्वितीय (S1 K4 'ये) युद्धदिवसे — *Adhy no*
(figures, words or both) S1 76 (?), S2 60, B4 D1
73, B5 82, Da1 91; D4 61

59

1 S om the ref. B2 reads 1^{ab} after 2 Sequence
of Ds T2 after the ref is 2, 1^{ab}, 3^{ab}, 1^{cd}, 903*, 1^{ef}
— ^a) G1 ततो (for त तु) Ks Da1 Dn1 D1 प्रयात,
V1 B D2-s T G2 s M प्रयात (for तु यान्त) — After
1^{ab}, Ds T2 read 3^{ab}, T2 repeating it in its proper
place B2 om 1^{cef} — ^b) V1 B1 s Da1 D1 s
अभिवद्वन्, B5 अभिसुख (for अभ्यद्वन्) Ks वीरान्;
Ks वीर, V1 B4 भीम, B1 भीमा, Da1 D1 s भीम (for
वीरा) — ^d) Da1 नवभी, Ts G1 s नृपते, M1 तावको
(for नवती) — After 1^{cd}, N (except B2) T2 ins

903* कृत्वा संशसका घोराशपथान्द्राहलौकिकान् ।

[Some MSS संससका, ¹ S K2 s T2 संशसकान् Ks V1
B (except B2) Da1 Dn1 D1-s 7 s वीरं Ds कृत्वा
सससकगणा (for the prior half) K1 s 4 ब्रह्म (for
ब्राह्म) Ks शपथ ब्राह्मलौकिक, V1 B (except B2) D शपथ
पार (B1 परि) लौकिक (for the posterior half)]

— ^e) K1 Da1 D1 s नरव्याघ्र, S (except T2) महात्मानं
(T1 'नो) — ^f) Da1 D1 s नरव्याघ्रो K1 धनजय (for
रणेऽर्जुनम्)

कृष्णः श्वेतानमहावेगानश्चान्कनकभूषणान् ।
मुक्ताजालप्रतिच्छन्नान्प्रैपीत्कर्णरथं प्रति ॥ २
ततः कर्णरथं यान्तमरीन्धन्तं धनंजयम् ।
वाणवपैरभिघ्नन्तः संशप्तकरथा ययुः ॥ ३
त्वरमाणांस्तु तान्सर्वान्सहतेष्वसनध्वजान् ।
जघान नवतिं वीरानर्जुनो निशितैः शरैः ॥ ४
तेऽपतन्त हता वाणैर्नानारूपैः किरीटिना ।
सविमाना यथा सिद्धाः स्वर्गात्पुण्यक्षये तथा ॥ ५
ततः सरथनागाश्वाः कुरवः कुरुसत्तम ।

निर्भया भरतश्रेष्ठमभ्यवर्तन्त फल्गुनम् ॥ ६
तदायस्तममुक्तास्रमुदीर्णवरवारणम् ।
पुत्राणां ते महत्सैन्यं समरौत्सीद्वनंजयः ॥ ७
शक्त्यृष्टिमीमरप्रासैर्गदानिस्त्रिंशसायकैः ।
प्राच्छादयन्महेष्वासाः कुरवः कुरुनन्दनम् ॥ ८
तां कुरूणां प्रविततां शस्त्रवृष्टिं समुद्यताम् ।
व्यधमत्पाण्डवो वाणैस्तमः सूर्य इवांशुभिः ॥ ९
ततो म्लेच्छाः स्थितैर्मत्स्ययोदशशतैर्गजैः ।
पार्श्वतोऽभ्यहनन्पार्थं तत्र पुत्रस्य शामनात् ॥ १०

2 For sequence in D₆ T₂, cf. v 1 1 — ^a) B₂ D₂ 6 T₂ तत कृष्णो; D₆ कृष्णश्च तान् (for कृष्ण श्वेतान्) — ^b) K₁ B (except B₂) D (except D₆) काचन-भूषणान्, T₁ 8 G₂ 8 M₁ कनकभूषितान् (for 'भूषणान्') — ^c) ४₂ मुक्ताजाल, M₈ मुक्ताजाल- (for मुक्ताजाल) K₄ D₈ प्रतिच्छिन्नान्, S (except T₂) परिच्छिन्नान् (for प्रति*) — After 2, B₂ reads 1^{ab}

3 For sequence in D₆ T₂, cf. v 1 1 B₂ om 3 — ^a) T₁ प्रोप्यत् (s₁₀), T₂ 8 G₂ 8 M प्रेक्ष्य, G₁ प्रेक्ष्यत् (for तत) K₄ कर्णरथे, D₈ 'वधे (for 'रथ) B₂ D₆ T₂ (first time) कर्णायामिसुखं वीरान् — ^b) K₈ परिसत (s₁₀), V₁ B Dn₁ D₂₋₅ 8 T₁ G M अरिघ्न त, Da₁ D₁ 6 अरिघ्नत (for अरीन्धन्त) B₂ यथा ययु (for धनंजयम्) — ^c) ४ K₁ 2 T₈ अभिघ्नत, K₄ अभिघ्न — ^d) Some MSS ससप्तकरथा, K₄ तं सप्तकरथा (hypermetric), D₆ 8 S सप्तसकगणा (for 'रथा) D₆ तदा (for ययु)

4 ^a) S D₁ त्वरमाणस्, K₁ 2 4 D₆ 8 G₁ M 'माणस् K₈ शूरान् (for सर्वान्) — ^b) T₂ G₁ ससूतेष्वासनध्वजान् — ^c) K₈ भवतो, K₄ V₁ M₈ नवतीं, G₁ नवति, M₁ नवतान् (for नवतिं) G₁ वीरो — ^d) M₁ नवभि (for निशितै) T G M₂₋₄ नवत्या फल्गुन शरै

5 ^a) V₁ G₂ M₁ पतति (for ऽपतन्त) B₂ 4 D₇ हतैर् (for हता) B₂ M₂ 8 तेपतन्नहता वाणैर्, D₂ ते पेतु निहिता वाणैर्, D₆ T₈ G₁ 8 M₄ ते पतति (M₄ 'त) महा वाणैर्, T₁ ते एव निहता वाणैर्, T₂ तेपतन्वै महावाणैर् — ^c) B₂ 8 Da₁ D₁ 5 सुकृतिन, B₅ यदा सिद्धा (for यथा सिद्धा) D₆ S विमानेभ्य सुकृतिन — ^d) K₈ पुण्यक्षय K₈ गता, V₁ B₂ 8 8 Da₁ D₁ 2, 4-5 S यथा, D₈ भुवि (for तथा)

6 ^a) T₁ नागाश्चान् (for नागाश्वा) — ^b) ४ K B (except B₅) Dn₁ D₂₋₅ 7 कुहसत्तमं — After 6^{ab}, B₅ ins

904* क्षिप्रमेवाभिसंकुद्धा समरेऽरिजिघासया ।
K₈ om 6^{cd} D₆ damaged — ^c) T₁ भरतश्रेष्ठा — ^d) Some MSS फाल्गुनं, Da₁ D₁ 5 फाल्गुन

7 ^{ab}) V₁ B₂ आयास्तम्, B₁ आयात, B₂ 4 D₆ 1 T₂ आयात्, D₆ आयास्तं, G₂ यथा (for आयास्तम्) K₁ अमुकास्तु, V₁ अमुक्यास्तम्, B Da₁ Dn₁ D₁₋₅ 7 8 T₁ 2 -मनुप्याश्वम्; D₆ T₈ G M -मनुप्य च (for अमुकास्तम्) B₂ T₁ -रववारणं, D₆ T₈ G M रववाजिम् (G₁ 2 'नं) (for -वरवारणम्) In dissolving the comp Cc oites-आयास्ता, मनुप्या, अश्वा, उदीर्णा and वरवारणा — ^c) B₁ D (except D₆ 8) महासैन्य — ^d) K₄ समरौत्सीद्; D₆ S (T₁ damaged) तदा (G₁ 'था)रौत्सीद्, (for समरौत्सीद्) K₄ V₁ B D S (except T₁) धनंजय

8 ^a) K₁ T₂ G₁ 2 शक्त्यृष्टि, K₄ शक्त्यृष्टि (for शक्त्यृष्टि) K₈ शक्तिमीमरप्रासासि- — ^b) T₂ -निस्त्वंश- (for निस्त्रिंश) — ^c) K₄ B₁ D₆ G₂ M₁ प्रच्छादयन् — ^d) D₆ S कुरुसत्तम (T₁ 8 G₂ 'म) (for 'नन्दनम्)

9 ^a) K₈ V₁ B D S तामतरि (V₁ B₁₋₃ 8 D₆ 'री)क्षे वितता — ^d) K₈ अस्त्रवृष्टि, D₆ शर (for शस्त्र) B₂ 4 Dn₁ D₆ 7 समतत, S (except T₂ G₂) समुद्यिता (for समुद्यताम्) — ^d) G₂ तिमै (for तम) D₆ सूर्यम्. K₂ सूर्यात्तवाशुभि (sic)

10 G₁ om 10 — ^a) S (except T₂, G₁ om.) तथा (M₁ 'दा) (for ततो) B₁ म्लेच्छाधितैर्, B₂ 2 5 Da₁ D₂ 5 T₂ म्लेच्छा स्थिता, B₁ D₁ 7 8 G₂ 8 M₁ म्लेच्छास्थितैर् (D₁ 'ता), M₂ म्लेच्छै स्थितैर्, M₂ 4 म्लेच्छान्वितैर् Co oites स्थिता K₈ दातैस्, T₁ वृत्तैस् (for मत्तैस्) D₆ तथास्थितैर् मंदोद्विक्तैस् — ^b) Da₁ D₁ 5 त्रयोदशगतैर् (for 'शतैर्) — ^c) K₈ B (except B₅) Dn₁ D₆ 4 7 8 व्यहनन् (D₁ 'त्), V₁ D₂ G₂ M₁ [S]भ्यहनन्; Da₁ D₁ 6 T₈ G₈ व्यधमन्, T₁ न्यहनन् (for ऽभ्यहनन्) — ^d) ४₂ शासनं

कर्णिनालीकनाराचैस्तोमरैः प्रासशक्तिभिः ।
 कम्पनैर्भिण्डिपालैश्च रथस्थं पार्थमार्ययन् ॥ ११
 तामस्त्रवृष्टिं प्रहितां द्विपथैर्यवनैः स्मयन् ।
 चिच्छेद निशितैर्भस्त्रैर्ध्वजैश्च फल्गुनः ॥ १२
 अथ तान्द्विरदान्सर्वाच्चानालिङ्गैर्महाशरैः ।
 सपताकान्सहारोहान्गिरीन्वज्रैरिवाभिनन्त् ॥ १३
 ते हेमपुङ्खैरिषुभिराचिता हेममालिनः ।
 हताः पेतुर्महानागाः साग्निज्वाला इवाद्वयः ॥ १४
 ततो गाण्डीवनिर्घोषो महानासीद्विशां पते ।

स्तनतां कूजतां चैव मनुष्यगजवाजिनाम् ॥ १५
 कुञ्जराश्च हता राजन्प्राद्रवन्ते समन्ततः ।
 अश्वाश्च पर्यघावन्त हतारोहा दिशो दश ॥ १६
 रथा हीना महाराज रथिभिर्वाजिभिस्तथा ।
 गन्धर्वनगराकारा दृश्यन्ते स सहस्रशः ॥ १७
 अश्वारोहा महाराज धावमानास्ततस्ततः ।
 तत्र तत्रैव दृश्यन्ते पतिताः पार्थसायकैः ॥ १८
 तस्मिन्क्षणे पाण्डवस्य बाहोर्वलमदृश्यत ।
 यत्सादिनो वारणांश्च रथांश्चैकोऽजयद्युधि ॥ १९

C. B. 4142
B. B. 61 20
K. B. 85 27

11 ^a) K₁ कर्णनालीक, T₁ G₁ कर्णि(G₁ 'र्णि)नालिक-
 (for कर्णिनालीक) — ^b) K₁ s V₁ B D T G M₁ तोमर-
 (for तोमर) — ^c) D_{n1} D₂-4.7 मुसलैर्, D₆ S कर्णैः(T₂
 'रै)र् (for कम्पनैर्) V₁ B D₁ D₁ s-5 भिदिपालैश्च
 — ^d) S₂ D₁ आर्दयत्, K₈ V₁ B₁ s D₆ s S अर्दयन्

12 G₁ om. 12^a-13^b — ^a) K₁ प्रहतां (for प्रहितां)
 K₈ V₁ B₁-3 s D T G₂ M ता शस्त्र(K₈ 'र)वृष्टिमतुलां, B₄
 वा शस्त्रवृष्टिं यद्गुला, G₂ ता शस्त्रवृष्टीस्तुमुला — ^b) S₁ K₁ s
 lacuna, S₂ (sup lin) परित, B₂ s s D₂ s प्रहितां (D₂ s
 'ता) (for यवनै) D₆ T₁ s G₂ s M प्रेषितां प्रमु, T₂
 प्रहिता जय (for यवनै स्मयन्) V₁ B₁ D_{n1} D₂ 4.7
 द्विपथैः प्रवेरितां — ^c) B₂ D₂ s S (except T₂, G₁
 om.) वाणैर् (for भस्त्रैर्) — ^d) D_{n1} अर्धचन्द्रश्च Some
 MSS फाल्गुन

13 G₁ om 13^{ab} (cf v l 12) — ^a) B₂ T₂ ततस्
 (for अथ) B₂ [ए]तान्, G₂ ता — ^b) G₂ नानालिङ्गान्
 K₈ (marg) पतत्रिभि, V₁ B (except B₂) D₁ D_{n1}
 D₁ s-5 7 T₂ शरोत्तमै (for महाशरै) — K₈ om.
 13^c-14^a — ^c) V₁ B D S सपताकश्च(T₂ 'कान्च)
 जारोहा(B₂ 'जोषेता)न् — ^d) D₆ इद्र, D₈ वज्रिद्र, S वज्र
 (for वज्रैर्) V₁ B (except B₂) D₁ D_{n1} D₁-5 7 अहनत्
 T₂ अच्छिनत् (for अभिनन्त्)

14 K₈ om. 14^a (cf v l 13) — ^a) M₂ तैर्
 (for ते) G₁ भीमपुङ्खैर् (for हेम) D₈ विविधैर् (for
 इषुभिर) — ^b) V₁ B D (except D₈) S अर्दिता
 (for आचिता) M₁ हेममालिन — K₈ reads 14^c-15^c
 twice — ^c) S₂ महानाग; K₁ 'रागा, T₂ 'वेगा, T₈
 G₁ s 'राज, G₂ 'भगा (for 'नागा) — ^d) M₁
 इवाप्तय — After 14, S (except T₂) ins. an addl
 colophon [Adhy no T₁ s G₂ s 93, G₁ M 92]

15 Before 15, T₁ s G₂ s M ins संजय — ^a) D₈
 गांजीवनिर्घोषो — ^c) S₂ (sup lin) कुरुतां, B₁ D₈

स्वनतां, C₀ स्वनतां (as in text) K₈ व्रजता; B₂ कुरुतां;
 T₂ गर्जता, G₂ कूजितां, C₀ कूजता (as in text)
 — ^a) K₂ s मनुष्या- (for मनुष्य-) B₂ मनुष्याणा च
 वाजिनां

16 ^b) B D₁ कुजराध- (for कुञ्जराश्च) G₁ s महा-
 राज (G₂ 'जन्), M₂-4 [आ]हता राजन् — ^b) K₈ V₁ B
 D S दुद्रुवुस् (for प्राद्रवस्) — ^c) B D₁ s 7 अर्थाश्च
 K₈ पर्यवर्तत (for 'घावन्त) — ^d) S (except T₁ M₁)
 साश्वारोहा (for हता)

17 ^a) G₁ रथा मीता, G₂ रथहीनान् (for रथा हीना)
 — T₁ om (hapl) 17^b-18^a — ^c) T₈ G₁ s वाजिनस्
 (for 'निस्) — ^d) D₁ D₁ s ते; T₈ G M₂-4 च
 (for स) V₁ B₂ D₈ समन्त (for सहस्रश)

18 T₁ om 18^a (cf. v l 17) — ^b) D₈ M₁
 धावमानास् (M₁ 'मान) B₈ G₁ समन्त, B₁ D_{n1} D₁
 इवस्तत, T₁ s G₂ s M सहस्रश (for ततस्तत) — After
 18^{ab}, D₆ ins

905* नर्दन्त कूजमानाश्च मनुष्यगजवाजिन ।

[Cf 15^{cd}]

— ^c) B₂ s D₆ स, T₁ च (for [ए]व) V₁ पश्यंते
 (for दृश्यन्ते) — ^d) K₈ D₈ G₂ M₂ पातिता, V₁ B
 D₁ D_{n1} D₁ s-5 7 निहता, D₈ पदावा (for पतिता)
 G₂ पाहुसायकै (for पार्थ)

19 ^c) D₈ सादिना D₈ s वारणाश्च, D₈ वारणाश्च-
 — ^d) K₈ यया (for रथाश्) B₈ मृधे (for युधि)
 — After 19, S ins

906* असंयुक्ताश्च ते राजन्परिवृक्षा रणं प्रति ।

नरा नागा रथाश्चैव नदन्तोऽर्जुनमभ्ययु ।

[(L 1) T₂ G₁ असंयुक्ताश्, M₂-1 'युवाश् (for 'युक्ताश्)
 — (L 2) T₁ नर- (for नरा) M₂-4 हयाश्चैव (for रथा)
 M₁ नर्दतो (for नदन्तो)]

तत्तद्व्यङ्गेण महता बलेन भरतर्षभ ।
 दृष्ट्वा परिवृत्तं राजन्भीमसेनः किरीटिनम् ॥ २०
 हतावशेषानुत्सृज्य त्वदीयान्कतिचिद्रथान् ।
 जवेनाभ्यद्रवद्राजन्धनंजयरथं प्रति ॥ २१
 ततस्तत्प्राद्रवत्सैन्यं हतभूयिष्ठमातुरम् ।
 दृष्ट्वा यदर्जुनं भीमो जगाम भ्रातरं प्रति ॥ २२
 हतावशिष्टास्तुरगानर्जुनेन महाजवान् ।

भीमो व्यधमदभ्रान्तो गदापाणिर्महाहवे ॥ २३
 कालरात्रिमिवात्सुग्रां नरनागाश्वभोजनाम् ।
 प्राकाराद्द्वपुरद्वारदारणीमतिदारुणाम् ॥ २४
 ततो गदां नृनागाश्वेष्व्वाशु भीमो व्यवासृजत् ।
 सा जघान बहूनश्वानश्वारोहांश्च मारिप ॥ २५
 कांस्यायसतनुत्रांस्तान्नरानश्वान्श्च पाण्डवः ।

20 °) D₀ T₂ s G M₁ तत्र; M₂₋₄ त तु (for तत्स) s K₁ s s तुनेन; K₈ D₁ D₁ s T₂ s G M स्येनेन; D₀ T₁ स्येनेन (for स्यङ्गेण) — °) M₄ भरतर्षभ — °) K₈ परिवृत्तं, T₁ वृत् S क्रुद्धो (for राजन्) — °) K₄ D₁ D₁ s किरीटिना (for 'दिनम्)

21 °) D₀ S हताव (G₈ 'वि)शिष्टान् (for 'वशेषान्) M₁ उत्सृज्य (for उत्सृज्य) — °) S तावकान् (for त्वदीयान्) — °) V₁ वेगेन (for जवेन) V₁ [अ]भ्यहनद्, D₀ S 'पतद् (for 'द्रवद्). D₀ S (except T₂) भीमो (for राजन्)

22 V₁ om (hapl.) 22 D₈ om 22°-23° — °) K₈ B D₁ D₁ D₁ s [अ]र्जुन त (K₈ D₁ D₁ s य)दा (for यदर्जुन). D₀ T₁ s G M दृष्ट्वार्जुन (T₁ G₁ 'नो) रणे भीमम्; T₂ दृष्ट्वार्जुन समीपं तम् — °) D₀ T₈ G आगत; T₁ आतुर, M ह्यागतं (for जगाम) T₂ आगच्छंतं घृकोदर

23 D₈ om 23° (of v. 1 22) — °) D₁ हतावशिष्ट — °) V₁ B₁₋₄ D₁ D₁ D₁ s s-5 महा बलान्, B₁ D₀ T₂ s G₈ M 'बल, D₂ 'रथान्, T₁ G₂ 'रथ, G₁ 'बल (for 'जवान्) — °) K₂ व्यधमद् B D₁ D₁ s-4 अश्रावो, D₈ अश्रावो (for अश्रान्तो) V₁ भीमो मर्दनसश्रावो, D₀ S भीमोभ्यधावत्सक्रुद्धो (D₀ T₂ G₁ M 'हृष्टो) — After 23, S ins

907* गदापाणिं तदा भीमं दृष्ट्वा भारत भारता ।

मेनिरे तमनुप्राप्तं दण्डहस्तमिवान्तकम् ।

[Of. lines 7-8 of 911* — (L 1) M₂₋₄ ततो (for तदा) G₁ M₁ transp भीम and दृष्ट्वा — (L 2) G₂ समनुप्राप्त (for तमनु°) G₁ M₂₋₄ दण्डपाणिम् (for 'हस्तम्)]

24 °) B₁ [अ]स्युम्; D₁ D₁ [अ]स्युम् — °) V₁ T₁-भोजना; B₂ -वाजिना, D₀ -भोजिनी, G₈ -भेदिनी (for -भोजनाम्) — °) K₈ प्राकाराद्भिः, D₂ प्रकाराद्- (for प्राकाराद्) G₁ 2-पुरद्वारां (for पुरद्वार-) — °) s₁ K₂₋₄ G₁ -दारणीम्; B₂ -दारुणाम्, T₂ -वारणाम् (for -दारणीम्) K₈ अतिदारुणी.

25 D₈ repeats 25° after 25 — °) K₈ om. from गदा up to प्वाशु (in 25°). B₂ s s D₂ s (second time)

T₂ गदामादाय वेगेन; T₁ s G₈ M₂₋₄ गदा तुरगना-शाय; G₁ s M₁ गदा तु नगनागा (G₁ 'शा)य. — °) B₂ पुनर्; T₁ s G M स्वरन् (for आशु) D₀ T₁ s G₁ s व्यपासृजत्, G₂ M₁ [S]प्यवा° (for स्यवा°) B₂ s D₂ s (second time) T₂ पुन पुनरवासृजत् — After 25°, B₂ s T₂ ins

908* गजानश्वान्दयारोहानुद्दिश्योद्दिश्य भारत ।

— T₂ om 25° — °) K₈ सो जवान, B₂ आज° (for सा ज°)

26 °) K₈ B₂ s s D₁ D₁ D₁ s-3 कार्णायस- (for कांस्या°) K₈ B₁ s-5 D₁ D₂ 4.7 T₁ s-तनुत्राणान्, D₀ T₈ G M 'त्रांश्च (for 'त्रास्वान्) D₂ कार्णायसतनुत्राणान् — °) B₂ रथान् (for नरान्) T₁ s G M नागाश्च (for अश्वश्च) D₀ नरनागाश्च मारिप; T₂ नरानश्वान्नरानाजान् — °) K₈ T₂ पातयामास (for पोय°) — °) K₄ सशब्दात् V₁ अपतन्द्वात्; D₂ से परतप (for सेऽपतन्द्वात्). — For 26°, D₀ T₁ s G M subst

909* क्षणेन भीम सकुद्धस्त्रान्निधे वै यमक्षयम् ।

[Of line 12 of 911* T₁ तान्निधे (for निधे वै)]

D₀ T₁ s G M cont. T₂ ins after 26

910* तत स समरश्लाघी गजानीकमपातयत् ।

गदया व्यधमत्संख्ये दण्डपाणिरिवान्तक ।

गजान्सकङ्कटान्मत्तान्सारोहान्सपताफिन ।

न्यहनहीलया राजन्शिक्षया च बलेन च ।

ते गजा यद्दशोभन्त हन्यमाना महारणे । [5]

विनदन्तो यथा तूर्ण पक्षवन्त इवाद्रथ ।

निपेतुरुख्यां समरे भीमसेनेन पीडिता ।

छिन्नपक्षा यथा काले चक्ररुग्णा इवाद्रथ ।

[(L 1) T₁ G₂ गजानीकानि (for 'नीकम्) T₂ M₂₋₄ निपातयत् (for अपा°) M₁ ततोनीकस पातयत् (for the post. half) — (L 2) T₂ व्यधम् (for व्यधम्) D₀ T₈ G₈ M संख्ये — (L 3) T₁ सकर्णकान्, T₈ G₂ सक (G₂ 'क). टकान् (for सकङ्क°) G₁ सारोहा — (L 4) T₁ G₁

पोधयामास गदया सशृद्धं तेऽपतन्हताः ॥ २६
हत्वा तु तद्गजानीकं भीमसेनो महाबलः ।
पुनः स्वरथमास्थाय पृष्ठतोऽर्जुनमन्वगात् ॥ २७
हृतं पराङ्मुखप्रायं निरुत्साहं परं बलम् ।

व्यालम्बत महाराज प्रायशः शस्त्रवेष्टितम् ॥ २८
विलम्बमानं तत्सैन्यमप्रगल्भमवस्थितम् ।
दृष्ट्वा प्राच्छादयद्वाणैरर्जुनः प्राणत्तापनैः ॥ २९
ततः कुरुणामभवदार्तनादो महामुद्ये ।

C. 8. 4161
B. 8. 61 29
K. 8. 63. 41

अहन्त् (for न्यह) Ds गदया (for शिशुना) — (L 5)
Ds Ts Gs बहु शोभत Ts Gs महाहवे (for 'त्ने) — (L 6)
T1 M1-4 निन्दन्तो; M1 विन्दते Ds Ts तथा तूर्त्, G1 तथा-
म्वन् (for यथा त्ने) M1 पञ्चवत Ds T1-3 G1 यथा (for
इव) — (L 7) Ds T1-2 G1 तापिता, M1 पापिता, M1-3
तापिता (for पीडिता) — (L 8) T1 श्वाकशे (for यथा
काले). T1 G1 यथा (for इव)]

Ts cont. N (except Ds) ins after 26

911* दन्तदंशान्तो वसुधां शेरते क्षतजोक्षिता ।
मममूर्वास्विचरणा क्रव्यादराणामोचना ।
अच्छासवसामिभ्र वृता मासवनाशना ।
अत्योन्यप्यश्वती तस्यो कालरात्रीव दुर्दशा ।
सहस्राणि दशान्मानां हत्वा पर्त्तीक्ष भूयसा । [5]
मीमोऽभ्यधावस्संक्रुद्धो गदापाणिरितस्तत ।
गदापाणिं ततो भीम इष्ट्वा भारत तावका ।
मेनिरे समनुप्राप्त काल दण्डोद्यत यथा ।
स मत्त इव मातङ्ग संक्रुद्ध पाण्डुनन्दन ।
प्रविशेश गजानीकं मकर. सागरं यथा । [10]
धिगाक्ष च गजानीकं प्रगृह्य नहतीं गदान् ।
क्षणेन भीम संक्रुद्धस्याधिन्ये यमसादनम् ।
गजान्मसकृष्टान्मत्तान्मरोहान्तपताकिन ।
पतत ममपदयाम सपक्षान्मर्व्वतानिव ।

[(L. 1) Ks शस्त्रे, Ks शरते, Dn1 D1 शेरते Ks क्षतजो
क्षितां, Dn1 क्षतवामिभ्र (sic) — (L. 2) Ś K1 2.4 रणा-
(for नद्र) Ds चरते (for चरणा) V1 ममास्विचरणात्ते वै
(for the prior half) Ś K B. D2.3-नोचना (K1 'न),
Dn1-नोचना. — (L. 3) Ds अस्तुष्टोऽन (for अस्तुष्टान्) V1
B2 3 Dn1 D1 3 वृत्तिं चावाप्य (B2 'व) सा गदा, B1.4 Dn1
D2-3 7 वृत्तिन्यागता गदा, B3 वृत्तिमाप्यायसी गदा, T2 वृत्तिनाप
हि सा गदा (for the posterior half) — (L. 4) Ś K V1
B. Dn1 D1 3 2 [च] शिरिती (for [अ]श्वशरी) Ks 4 दुर्दशा
— (L. 5) Ks Ds मूरिश, B3.5 Ds Ts भूयश, Ds
भूयत् (sic) (for भूयत्ता) — (L. 6) B1 व्यधावत्, D1.3
[S]न्व, T2 [S]न्व (for स्म्य) T2 श्वाकशे (for श्वस्तत्र)
— With lines 7-8, cf. 907* — (L. 7) Ś K1 3 4
B3 तदा (for ततो) Śs भरत Ks B3 Ds T2 भारता,
Dn1 तावका. — (L. 8) T2 तनुः (for समनुः) Ks 4
B D (except Ds) कालः, V1 कालो T2 प्राप्त कालोद्यत
(for कालदण्डो) B1 3 4 Dn1 D1-4.7 यम (for यथा). K1
कालदण्डं यथा (for the posterior half) — (L. 10)

Bs गदापाणि (for गजानीक) K1 तथा (for यथा) Bs भीमसेन-
महाबल (for the posterior half) — Bs reads lines
11-14 and 27^{ab} after 912* — (L. 11) Bs Ts स
(for च) T2 मकर सागरं यथा (for the posterior half)
— (L. 12) Ci 909* Śs B3 Dn1 Ds 4.7 तन्, T2 स
(for तान्) Ds यमश्व (for 'सादनम्) B1 तानि निन्दे यम-
श्व (for the posterior half) — (L. 13) Ks B
D2 7 सन्दकान्, Dn1 D1 सकम्पान्, Ds सन्क्रुटान् (for
सकृष्टान्) B3 मपदानुगान् (for 'तक्तिन) — Ks T2
om line 14. — (L. 14) Ds सातोहान् (for सखात्)
Śs पर्वतानि च (for 'निव)]

27 * G1 स हत्वा (for हत्वा तु) Dn1 D1 3 T2
M1 त (for तद्) — ^a) Ds भीमसेन Bs मकर सागर
यथा — ^d) Ks V1 B D (except Ds) S अम्यपाव
(for अन्वगात्)

28 * B3 इष्ट्वा (for हृतं). Ks हृतं पराङ्मुखं
प्रायात्, B1 4 निहृतं प्राङ्मुखप्रायं, Ds S (except Ts) सत.
पराङ्मुखीमूर्त्तं (Ds 'स्वमभूत्; T1 'ख भीतं, M 'त्वमुख)
— ^a) Ks बलं पर (by transp), B2 3.5 Dn1 D1 3 5 6
S बलं तव, D3 परंतप — ^c) K1 3 B2 3 5 T Gs M1
व्य (Ts वि)लचत, Ds G1 तदानीं तु — ^d) B2 Ds
शस्त्रविद्ध (D2 'क्षि)तं, Ds G1 शस्त्र (G1 'र)पीडितं, T1
'वेधित, Ts G1 3 M शरवेधि (G1 'नि; M2 'पि)त (for
शस्त्रवेष्टितम्) Ks प्राय शस्त्रवेष्टित

29 * Ks अप्रगल्भम्; B2 Dn1 D1.5 'शस्त्रम्, G1
अप्रगल्भम्; G2 'वल्गम् (for 'गल्भम्) Ś Ks 4 Ds इव
स्थितं (for अवस्थितम्) Ts Gs प्रास्वल्लसमवस्थितं.
— ^c) K1 Dn1 प्राच्छादयन्, Ks 3 T2 प्रच्छादयद् Ds
T1.3 G M इष्ट्वा प्रच्छादयामास — ^d) V1 प्राणपातनैः,
T2 'नाशनै (for 'तापनै) Ds T1.3 G M फल्गुन
शरवृष्टिभि — After 29, N (except Ds) T1 ins

912* नराश्वरथमातङ्गा युधि गाण्डीवचन्वना ।
शरमत्तैश्चिता रेडु कदम्बा इव केशरैः ।

[(L. 1) Ds रथनातग (for रथनातङ्गा) K1 गांडीवचन्वन ;
Ks 4 B1 'चन्विना — (L. 2) Ks चिरं, Ds 7 च्युता (for
चिता) Ś Ks 4 कदम्बा (Ks 'व) (for कदम्बा) Ks B1.4
Ds केशरै (Ks 'र)]

— After the above, Bs reads lines 11-14 of 911*
and 27^{ab}

30 * Śs शार्तनादौ Ks V1 B Dn1 D1-3 1 3

रथाश्वनागासुहृदैर्वध्यतामर्जुनेषुभिः ॥ ३०
 हाहाकृतं भृशं तस्यौ लीयमानं परस्परम् ।
 अलातचक्रवत्सैन्यं तदाभ्रमत तावकम् ॥ ३१
 आदीप्तं तव तत्सैन्यं शरैश्छिन्नतनुच्छदम् ।
 आसीत्स्वशोणितक्लिन्नं फुल्लाशोकवनं यथा ॥ ३२
 तद्दृष्ट्वा कुरवस्तत्र विक्रान्तं सव्यसाचिनः ।

निराशाः समपद्यन्त सर्वे कर्णस्य जीविते ॥ ३३
 अविपद्यं तु पार्थस्य शरसंपातमाहवे ।
 मत्प्रा न्यवर्तन्कुरवो जिता गाण्डीयधन्वना ॥ ३४
 ते हित्वा समरे पार्थं वध्यमानाश्च सायकैः ।
 प्रदुद्रुद्युर्दिशो भीताश्चक्रुशुश्चापि क्षतजम् ॥ ३५
 अभ्यद्रवत तान्पार्थः किरञ्जशरशतान्वहून् ।

T₂ महाहृत्प (for 'मृधे) — D₂ ins after 30^{ab} D₆ after 914*

— °) B₁ शरैश्च (for शरैश्च) D₃ शरैश्च, T₂ शर-
 भिन्न- (for शरैश्चिन्न) D₆ शरैश्चिन्नतनुच्छदं, G₂ 'श्चिन्नं
 तु नश्वर- — °) Ś₂ K₂ & V₁ B Dn₁ D₂ & 7 T₁ सु-, T₂
 च; G₁ स- (for स्व-) — °) K₂ छेदाशोक' (for
 फुल्लाशोक) S (except T₂) शरैश्च दृष्ट (G₁ कष्टं, M₁₋₁
 द्रष्टु) विशा पते — After 32, D₆ S ins.

913* शतशो वध्यमानानां निशितैरर्जुनेषुभिः ।
 — D₂ om 30^{cd} — °) K₂ नराश्वरयमातगैर्, V₁
 B_{1.2-5} Da₁ Dn₁ D₂ & 7 नराश्वनागासु (V₁ B₁ 'शु)
 हृदैर्; B₂ शतशो नरसिंहानां; D₂ नराश्वनागास्तु हृदैर् (sic)
 — °) B₂ युध्यताम्, D₂ वध्यताम्; C₀ वध्यताम् (as in
 text) — For 30, D₆ T₁ & G M subst

917* तत्सैन्यं भरतश्रेष्ठ वध्यमानं शितैः शरैः ।
 न जहौ समरं प्राप्य फल्गुन शत्रुतापनम् ।
 तत्रान्द्रुतमपश्याम कौरवाणां पराक्रमम् ।
 वध्यमानापि यस्पायं न जहू समरे प्रभो ।

914* कुरूणां तु महाराज आसीदातंस्वरो महान् ।
 नराश्वनागासुहरान्दृष्ट्वा चाणान्किरीटिनः ।
 [(L 1) G₂ त (for तु) T₂ G₂ M₁₋₂ आतंस्वनो (for
 'स्वरो) — (L 2) T₂ 'नागासुहतान् (for 'हरान्)]

[(L 1) D₆ G₁ एतमूषिष्ठ (for भरतश्रेष्ठ) D₆ G₁ आहत
 निशितैः शरैः (for the posterior half) — (L 2) M₁
 जहू (for जहौ) — (L 4) D₆ वध्यमानाश्च, T₂ G_{2.2}
 'नोपि; G₁ पीड्यमानापि (for वध्य) T₁ च, T₂ तु (for
 [अपि] T₂ G₁ न जहौ म (G₁ 'हुर्) एतपम (for the
 posterior half)]

31 °) D₂ T₂ G₁ & हाहाकार; T₁ G₂ 'भूत (for 'कृत)
 T₂ भयग्रस्तं; G₁ बल व्रस्त, M_{1.2} भृशग्रस्त (for भृशं तस्यौ)
 K₂ V₁ B D T_{1.2} G₂ & M₂ & ग्रस्त (for तस्यौ) — °) D₂
 नीयमानं (for लीय) — °) T₂ कुलाल- (for अलात)
 D₆ T₂ G_{1.2} राजन् (for सैन्यं). — D₂ om (hapl.)
 31^d-32^a — °) D₆ सैन्य, D₂ तत्र (for तदा) V₁
 भ्रमति, D₂ S चन्नाम (for [अ]भ्रमत) G₁ तद्वल (for
 तावकम्) — After 31, Ś₂ K₂ V₁ B D (except D₂)
 ins

°) K₂ & V₁ B Da₁ Dn₁ D₂ & 7 & त (for तद्).
 D₆ S त दृष्ट्वा विक्रम तस्य — °) D₆ S कुरव (for
 विक्रान्त) V₁ B (except B₂) D (except D₆) सव्य-
 साचिन — °) Ś₂ समदृश्यत, Da₁ D₂ & M₁ 'पश्यत
 (for 'पद्यन्त)

915* तत्सद्युद्धमभवत्कुरूणां सुमहद्वलम् ।
 न ह्यत्रासीदनिर्भिन्नो रथो सादी हयो गज ।
 [(L 1) Ś₂ K₂ B₂ D₂ च्वस्तम्; V₁ अस्म, Da₁ स्तम्पम्
 (for युद्धम्) B₁ & Dn₁ D₂ & 7 सुमहद्वलैः, D₂ 'हावल (for
 'हद्वलम्) — (L 2) Da₁ D₂ & 6 तत्र (for ह्यत्र)]
 while S ins

34 °) B (except B₁) अविपद्यं तु (B₁ च), Da₁
 D₂ & 6 'पद्यत, D₂ 'शर तु D₆ च (for तु) Ś_{1.2}
 (sup lin. as in text) K_{1.2} & कर्णस्य (for पार्थस्य).
 — °) K₂ शरसंपातम्, T G₂ M₂₋₄ 'सस्पशंम् (for
 'सपातम्) G₁ & M₁ शरस्पर्शं महाहवे — °) B₂ युद्धा;
 B₂ युद्धा (for मत्प्रा) Ś₂ न्यवतत्, D₂ च्यसर्पांन् (sic).
 B₂ T₂ मत्प्रा न्यवतत् तदा, D₆ T_{1.2} G M कुरव. पर्यवर्त-
 (T₁ 'वप्य)त — °) Ś K₂ & जित (for जिता) D₂ &
 G₁ M₁ गाढीवधन्विना (D₂ 'न)

916* तत शरध्वस्तमभूत्कुरूणां सुमहद्वलम् ।
 न तत्रासीदनिर्भिन्नो रथो वाजी नरो गज ।
 [(L 1) T₂ G₁ ततोर्जुनशरध्वस्त (G₁ 'स्कन्न) (for the
 prior half) T₂ अभवद् (for सुमहद्) — (L 2) T₁ ह्यत्र
 (for तत्र) T₂ G M अनिर्भिन्नो T₂ G₂ गजो (for नरो).
 T₂ G₂ नरो वाजि गजो रथ, G₁ नरवाजिगजा रथा (for the
 posterior-half)]

35 D₂ om (hapl) 35-38 — °) G₁ मित्वा;
 G₂ हया (for हित्वा) V₁ B (except B₂) Dn₁ Da_{4.7}
 कर्ण (for पार्थ) — °) D₆ S (except T₂) विदुद्रुद्र
 (for प्रदु) B₂ चापि (for भीताश्च) — °) D₂ चक्रुशुश्च;
 T₂ चक्रुशुश्च

32 D₂ om 32^a (of v. 1 31). — °) B₁ आदीत्यम्
 (for 'सं) K₂ V₁ B D (D₂ om.) S ह्य (for 'तव)

36 D₂ om 36 (of v. 1 35) — °) D₆ T₂ &

हृष्यन्पाण्डवान्योधान्भीमसेनपुरोगमान् ॥ ३६
 पुत्रास्तु ते महाराज जग्मुः कर्णरथं प्रति ।
 अगाधे मज्जतां तेषां द्वीपः कर्णोऽभवत्तदा ॥ ३७
 कुरवो हि महाराज निर्विपाः पन्नगा इव ।
 कर्णमेवोपलीयन्त भयाद्गाण्डीवधन्वनः ॥ ३८
 यथा सर्वाणि भूतानि मृत्योर्भीतानि भारत ।
 धर्ममेवोपलीयन्ते कर्मवन्ति हि यानि च ॥ ३९
 तथा कर्णं महेश्वासं पुत्रास्तव नराधिप ।

उपालीयन्त संत्रासात्पाण्डवस्य महात्मनः ॥ ४०
 ताञ्छोणितपरिक्लिन्नान्त्रिपमस्थाञ्शरानुरान् ।
 मा भैद्येत्यत्रवीत्कर्णो ह्यभितो मामितेति च ॥ ४१
 संभ्रमं हि बलं दृष्ट्वा बलात्पार्थेन तावकम् ।
 धनुर्विस्फारयन्कर्णस्तस्थौ शत्रुजिघांसया ।
 पाञ्चालान्पुनराधावत्पश्यतः सव्यसाचिनः ॥ ४२
 ततः क्षणेन क्षितिपाः क्षतजप्रतिमेक्षणाः ।
 कर्णं ववर्षुर्वाणौधैर्यथा मेधा महीधरम् ॥ ४३

C ६ 4177
 B ६ ४१ ४३
 K. ६ ४१ subst.

G₁: सान्विद्रावपते पार्थ, T₁ G₂ M तानभिद्रवत पार्थ
 — ^b) D₈ वाणमगान् (for शरशतान्) D₈ S शितान् (for
 चहन्) — ^c) B₈ पाण्डवान्सर्वान्, D₈ S पा(T₂ गां)द्वी
 सेना (for पाण्डवान्योधान्) — ^d) V₁ -पुरोमहान् (sic)
 (for -पुरोगमान्) D₈ T₁ : G₁ राजंस्त्र च वृकोदर, T₈ G₂ :
 M राजान च युधिष्ठिर

37 D₂ om 37 (cf. v 1 35) — ^a) D₈ S तव
 (for तुत्ते) — ^d) K₈ द्वीपं कर्णो, D₈ G₁ कर्णो द्वीप
 (by transp) T₁ तथा (for तदा)

38 D₂ om. 38 (cf. v 1 35) — ^a) D₈ S [स]पि
 (for हि) V₁ महातोपि (for महाराज) — ^b) S transp
 पन्नगा and इव — ^c) Ś K₂₋₄ D₁ : [उ]पलीयते, B₈
 [अ]वनिन्मुसे, D₈ [अ]मिलीयते, T₁ M₂₋₄ [अ]वलीयत,
 T₈ G स्वली (for [उ]प) — ^d) K₄ D₈ T₈ G₁ :
 गाडीवधन्वन, D₈ गाडीवधन्वन

39 ^a) S यथा मृतानि सर्वाणि — ^b) D₈ मृत्यु
 त्रस्तानि Ś₁ K₈ V₁ B₁₋₄ D मारिप (for भारत) — M₁ om.
 39^c-40^b — ^c) B₂ [उ]पनीयते D₈ T₁ G₂ M₂₋₄ उपा-
 (T₁ G₂ *प)लीयत संग्रासाद्, T₈ G₁ : उपलीयति संग्रासाद्
 — ^d) Ś₁ K₁ : कर्णोः, Ś₂ (sup *ltn* as in text)
 कर्णयति, K₄ कर्मवती, V₁ B₂ D₂ T₂ धर्मवति, D₈ कर्णं,
 Cc कर्म* (as in text) Ś₂ D₈ D₁ : इ (for हि) B₂ :
 D₈ D₁ : : इ, D₈ तु (for च) D₈ यमं धर्मपरायण, T₁ :
 G M₂₋₄ धर्मं लोकपरायण

40 M₁ om. 40^b (cf. v 1 39) — ^b) K₈ ते च
 (for तव) T₁ : G M₂₋₄ जनाधिप (for नरा) — ^c)
 B₂ D₂ T₂ G₁ : उपली(B₂ *नी)यत (for उपा) K₄ D₂
 T₂ सग्रस्ता (for संग्रामात्)

41 ^b) K₈ श्रमातुरान्, D₈ शराहतान् (for *तुरान्)
 — ^c) T₁ भैषिः — ^d) K₈ D₈ 4-8 : T₂ ह्यभीतो (T₂

*ता) V₁ मामितेपि, D₈ D₁ : *हेति, D₈ समितेति
 (for मामि) Cc नामती (corrupt) T₈ : G M
 भीतानावित्पेतस

42 ^a) B₁ : प्रभ्रमं हि, D₂₋₄ e r G₁ M₂₋₄ स (D₈
 सु-) भ्रमं हि, T₂ सप्रभ्रमं, G₂ समिन्न हि (for-सभ्रमं हि).
 T₁ G₁ M महत् (for बल) — ^b) D₂ बलात्पार्थो हि; D₈
 महत्पार्थिव, T₁ G₁ M बल पार्थिव, T₂ महत्पार्थेन, T₈ G₂ :
 पाण्डुर्वज (for बलात्पार्थेन) — ^c) T₂ विष्कारयन् — ^d)
 T₂ पार्थ- (for शत्रु-) — For 42^d, D₈ S (except
 T₂) subst

918* विष्कारयित्वा दुर्धर्षश्चापमाधिरयिर्महत् ।

[D₂ स्वपुत्र, T₂ G₂ दुर्धर्ष D₈ T₂ G आतिरिधि (G₁ *पि)]
 — After 42^d, N (except D₈) T₂ ins

919* तान्विद्रुतान्कुरुन्द्वा कर्णं शस्त्रमृता वर ।

[B₂ D₈ D₂ : प्रदुतान्, D₈ विद्रुतान् (for विद्रुतान्)]
 K₄ V₁ B₂₋₈ D₈ D₂ : (marg) r cont

920* संचिन्तयित्वा पार्यस्य वधे दग्धे मन श्वसन् ।

विस्फार्य सुमहत्पापं ततश्चाधिरयिर्दृप ।
 [(L 1) K₄ V₁ स (for स) — (L 2) V₂ B₂ om
 च B₄ वृत (for दृप)]

— ^c) Ś₂ D₈ D₁ : 4.5 पञ्चालान् D₈ T₁ : G M₂ :
 स(M₂ त)मभ्यधावत्पाचालान्; M₂ : तमभ्यधावन्पाचाला .

43 ^a) B₂ T₈ G₂ क्षितिपान्; D₈ D₁ : *जान्, M *प
 — ^b) K₁ B₂ D₈ D₁ : T₂ G₂ M क्षतजप्रतिमेक्षण
 — ^c) B₁ : कर्णं ववर्षुर्, D₈ D₁ : कर्णो ववर्ष — ^d)
 B₂ मेवो B₂ D₈ D₁ : महीधरान् (for *धरम्) — For
 43^d, D₈ S (except T₂) subst

921* शरौवैश्चादयामास महामेघ इवाचलम् ।

[G₁ छादयामासुर G₂ : महामेघा T₂ G₂ [अ]चलान्]

ततः शरसहस्राणि कर्णमुक्तानि मारिप ।
व्ययोजयन्त पाञ्चालान्प्राणैः प्राणभृतां वर ॥ ४४

ततो रणो महानासीत्पाञ्चालानां विशां पते ।
वध्यतां स्रुतपुत्रेण मित्रार्थेऽमित्रघातिनाम् ॥ ४५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनपष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥

६०

संजय उवाच ।

ततः कर्णः कुरुषु प्रद्वुतेषु
वरूथिना श्वेतहयेन राजन् ।
पाञ्चालपुत्रान्व्यधमत्स्रुतपुत्रो
महेषुभिर्वात इवाभ्रसंघान् ॥ १
स्रुतं रथादञ्जलिकेन पाल्य
जघान चाश्वाञ्जनमेजयस्य ।

शतानीकं सुतसोमं च मल्लै-
रवाकिरद्भ्रुपी चाप्यकृन्तत् ॥ २
घृष्टद्युम्नं निर्विभेदाथ पङ्क्ति-
जघान चाश्वं दक्षिणं तस्य संख्ये ।
हत्वा चाश्चान्सात्यकेः स्रुतपुत्रः
कैकेयपुत्रं न्यवधीद्विशोकम् ॥ ३
तमभ्यधावन्निहते कुमारे

44 K1 om 44-45 — ^b) Ds T2 भारत (for मारिप) — K4 om 44^a-45^b — ^c) K2 व्ययोवायत (sic) S1 D2 4 पंचालान्, Dn1 Dn1 D1 3 पाचाला — ^d) Ds दक्षमृतां K3 B1 Ds वर. — For 44^{cd}, Ds S (except T2) subst

922* पाञ्चालाना हरष्याणास्त्रमासीव तमोनुद ।

[[T2 G3 M2-4 हरन्]

45 K1 om 45, K4 om. 45^{ab} (cf. v I 44). — ^a) K3 ततो रौद्रो, V1 B D तत्र (Dn1 D1 5 'त) शब्दो (for ततो रणो) T1 3 G M महदासीत्तदा (T1 M1 'तो) युद्धं, T2 युद्धमासीत्ततो घोर — ^b) D4 3 पंचालानां B (except B2) Dn1 D3 4 7 महामते; D2 महीपते (for विशां पते) — ^c) K4 वध्यता Dn1 D1 5 स्रुतपुत्रेति (for 'त्रेण) — ^d) K2 [S]मित्रघातिन, K3 D 'गृद्धिना (Dn1 'ना), V1 B 'गृद्धिन.; T1 3 G M 'भीरुणा (T2 G3 'णा); T2 जयगृद्धिनां (for Sमित्रघातिनाम्)

Colophon — Day of Karṇa's Generalship S K1 3 4 द्वितीय(S1 'ये)युद्धदिवसे — Adhy name T2 भीमार्जुनकौरवयुद्धं — Adhy no (figures, words or both) S1 77, S2 61, B1 80, B2 76, B3 83, Dn1 92, D1 74, D4 62, T1 3 G2 3 94, T2 88, G1 M 93

60

1 ^a) M2-4 द्रावितेषु (for प्रद्वु^a) S1 K1 3 तत- (K1 'त.)**कर्णं भयद्वुतेषु; S2 ततश्च कर्णं प्रति(sup

in भय)विद्वुतेषु, K3 तत कर्ण. पुरुषु भयद्वुतेषु — ^b) Vr वरूथिनां; Ds S (except T2) सेनापति (for वरूथिना) — ^c) Some MSS पंचालपुत्रान् V1 अवधीत् (for व्यध- मत्) — ^d) S रथेषुभिर् (for महे^a) S1 [अ]भ्रसंघात्; V1 'संघं; D2 'संघान्

2 K3 om 2 — ^a) Ds T2 G1 हत्वा (for पाल्य). S1 K4 स्रुतं रथाश्चाञ्जलिकैर्निपाल्य; S2 स्रुत प(sup in र) - याश्चाञ्जलिकेन पाल्य; K1 B (except B1) Dn1 D2-4 7 T2 G2 3 स्रुतं रथादञ्जलिकैर्निपा(K1 'प)त्य, K2 स्रुतं रथा- श्चाञ्जनकैर्निपाल्य, D3 'दाञ्जलिके निपाल्य — ^c) T1 श्रुतसोमं (for सुत^a) — ^d) V1 अवाकिर; M1 अवासृजद् (for 'किरद्) T2 G2 3 M चाम्यकृत्

3 ^a) K3 Ds T1 2 G1 M1 3 [अ]शु (for [अ]य) B3 शीघ्रं (for पङ्क्ति) T2 G2 3 घृष्टद्युम्नं निशितैराजघान- — ^b) S2 चाश्वे K1 V1 B Dn1 D2-3 [अ]श्वास्त्रसा; Dn1 D1 चाश्वास्त्रसा, G1 M1 चाश्चान्दक्षिणां (for चाश्वं दक्षिणं) T1 3 जघान चाश्चान्परवीरहंता; T2 G2 3 प- ङ्क्तिर्वाहुर्दं(G2 'हु द)क्षिणं तस्य संख्ये, M2 3 न पार्श्वं दक्षिणं तस्य संख्ये, M4 ***** संख्ये — ^c) Dn1 सात्यकि. G1 M2 स्रुतपुत्र — ^d) S (except T2) अवधीद् (for न्यव^a)

4 M1 om 4 — ^a) S2 दग्धघन्ता; K1 दग्धपत्रा; V1 B D (except Ds) उग्रकर्मा (Dn1 'र्मा) (for 'घन्ता) K3 कैकेयसेनाधिपतिस्त्रस्त्री, S (M1 om) सेनापतिं (T1 G1 'ति) कैकेयो मित्रवर्मा (T1 'हंता; T2 G2 3 'घर्मा; M2 'कर्मा). — ^c) V1 B2 3 Dn1 Dn1 D1-5 7 T2 विद्युन्वद्;

कैकेयसेनापतिरुग्रधन्वा ।

शरैर्विभिन्नं भृशमुग्रवेगैः

कर्णात्मजं सोऽभ्यहनत्सुपेणम् ॥ ४

तस्यार्धचन्द्रैस्त्रिभिरुच्चकर्त

प्रसह्य वाहू च शिरश्च कर्णः ।

स स्यन्दनाद्रामपतद्गतासुः

परश्वधैः शाल इन्नावरुग्णः ॥ ५

हताश्वमञ्जोगतिभिः सुपेणः

शिनिप्रवीरं निशितैः पृपत्कैः ।

प्रच्छाद्य नृत्यन्निव सौतिपुत्रः

शैनेयवाणाभिहतः पपात ॥ ६

पुत्रे हते क्रोधपरीतचेताः

कर्णः शिनीनामृषभं जिघांसुः ।

हतोऽसि शैनेय इति ब्रुवन्स

व्यवासुजद्वाणममित्रसाहम् ॥ ७

स तस्य चिच्छेद शरं शिखण्डी

त्रिभिस्त्रिभिश्च प्रतुतोद कर्णम् ।

शिखण्डिनः कार्मुकं स ध्वजं च

च्छित्त्वा शराभ्यामहनत्सुजातम् ॥ ८

शिखण्डिनं पद्भिरविध्यदुग्रो

C. 2. 4125
B. 2. 22 9
K. 6. 85 9

B₂ वितन्वन्, B₁ वितुन्नन्, D₂ विमिदन्; T₁ वितुन्वन्, T₂ G₂ वितुन्न, G₁ M₂₋₄ वितुन्न (for विमिदं) K₁ उग्रवीर्यं, T₂ G₂ अग्निवेग (for उग्र) — ^a) [K₂ V₁ B₂ D₁ T₂ G₂ M (M₁ om.) चाम्यहनत्, B₁₋₄ D₁ D₁₋₃ T₁ G₁ चाप्य (for सोऽभ्य) V₁ B D (except D₂ 2. 3) प्रसेन, S (except T₂, M₁ om) सुदेवं (for सुपेणम्)

5 ^a) G₂ एव कर्ता (sic) (for उच्चकर्त) — ^b) M₂ lacuna up to शिरश्च K₂ V₁ B D (except D₂) T₂ G₂ प्रहस्य (for प्रसह्य) D₂ वाहूश्च K₁ शिरैश्च, D₁ शरश्च K₂ चकर्त; K₄ D₁ च कर्ण (for च कर्ण) — ^c) D₂ स्यन्दनागाद् (for 'नाद्राम्') K₂ V₁ B D (except D₂) अगमद् (for अपतद्) — ^d) K₂ V₁ D₂ T₂ G₂ M शाल, T₁ ताल (for शाल) Co cites शाल K₂ [अ]पतन्महीं, D₂ S [अ]वकृत्, D₂ 'रुग्' (for 'रुग्ण')

6 ^a) D₂ T₁ आजौ (T₁ 'जो) गतिभिः, Ca अज्ञोय (as in text) K₂ सुसुखेण, V₁ D₁ D₁ D₁ 2-5 प्रसेन; D₂ सुखेण, T₂ G₂ M₁ सुपेण, T₂ सुदेव, G₂ M₂₋₄ सुदेव (for सुपेण) — ^b) K₂ V₁ D₂ T₁ G₂ M₂₋₄ शिनि प्रवीरो (V₁ 'रैर', T₁ M₂₋₄ 'रस्', G₂ 'रास्'), G₁ निशि प्रवीरो, M₁ हतप्रवीर (for दिनि) D₂ T₁ G₂ M त्रिश (M₁ 'शि) तै (for निशितै) S₂ K₂ पृपट्टे, K₄ प्रपत्कै (for पृपत्कै) — ^c) D₂ पृच्छाद्य, S जघान (for प्रच्छाद्य) K₂ V₁ B₁ G₂ सूतपुत्र; B₂ S D₁ D₁ D₁₋₇ T₂ S G₁ S कर्णपुत्र (G₂ 'त्र'), D₂ सोतिपुत्र, T₁ सौतपुत्र, M सौत (M₁ 'म) पुत्रि (for सौतिपुत्र) — ^d) G₂ शिनेस्तु (for शैनेय-) B₂ प्रपात (for पपात)

7 ^a) B₂ D₂ कोप (for क्रोध-) — M₂ lacuna

for 7^b — ^b) D₂ शनीना D₂ S S (M₂ lacuna) प्रवरं (for ऋषभ) — ^c) K₂ ब्रुवन्सदा (for इति ब्रुवन्स) D₂ T₂ G₁ S हतोसि हे सात्यके (G₁ 'क) इत्युदीर्य, T₁ G₂ M हतोसि वै सा (M₂₋₄ स) त्यक इत्युदीर्य (M₁ 'दिस्वा) — ^d) S₂ K₂ व्यवासुजन्, T₁ G₁ व्यपासुजद्, T₂ व्यपातयद् (for व्यवासुजद्) K₂ वाणान् D₂ T₁ अमित्रहास (T₁ 'साह); G₁ अनिकसाह (for अमित्र)

8 ^a) K₂ V₁ B₁ S 4 D S तमस्य (for स तस्य) V₁ शिर, D₁ शरै (for शर) — ^b) D₁ कर्णे — ^c) V₁ शिखण्डिनं V₁ हि, B₁ 4 D₁ D₂ 4 6 7 S च (for स) — ^d) V₁ B D S क्षुराभ्या (for शराभ्याम्) V₁ न्यपतस्तुतेजा, B₁ 4 D₁ D₁ व्यधमस्तुजात, B₂ न्यपतस्तुजात, B₂ S D₂ T₂ न्यहनस्तुतेजा, D₁ D₂ 5 7 न्यपतस्तुजात. (D₁ 'ता), D₂ न्यवधीत्स्व्य च, D₂ न्यहनस्तुतेजा, T₁ G₁ 2 M न्यहनस्तुजात, T₂ G₂ न्यहनस्तु (G₂ 'च्च) सूतं (for अहनस्तुजातम्) Co cites सुजात

9 ^a) V₁ अवच्यद्, D₁ D₁ 5 अमिद्यद् (for अविच्यद्) K₂ उप्रतेजा, K₄ D₂ 3 उग्रैर्, B₂ आजौ (for उग्रो) — M₂ lacuna for 9^b — ^b) S₁ K₁ 2 3 4 5 6 7 8 9 (K₂ स्) शिरश्चकर्त, S₂ दातो घाट्टेद्युन्ने सशिरश्चकर्ता (sic); K₂ घट्टद्युन्ने शिर सोचकर्त, K₄ घाट्टेद्युन्ने सशिरश्चकर्त, V₁ B D S (M₂ lacuna) घाट्टे (D₁ M₂ घाट्टे, D₁ घाट्टी, G₁ 2 M₁ घट्टे) युन्ने स शिरश्चो (D₁ 'स्यो) चकर्त — ^c) B₂ S D (except D₂) तथा, S (M₂ lacuna) ततो (for अथ) V₁ [अ]च्छिन्व, G₁ [अ]हनत् (for [अ]भि) T₂ सुतसेन (for 'सोम) S₂ शरेण, K₂ शरेण, G₁ क्षणेन; G₂ क्षुरेण (for शरेण) — ^d) S₂ K₁ समशितेन, K₂ सुमधि, K₄ स संश; V₁ D₂ 3 8 सुशशि, B D₁ D₁ D₁ 6 7 S सुशशि (T₁ 'शि) (for स शशि) T₂ S G₂ [अ]तिरथिर (for [अ]धि) — After 9, S (except T₂) ins

दान्तो धार्ष्ट्युन्नशिरश्चकर्त ।
 अथाभिनत्सुतसोमं शरेण
 स संगितेनाधिरथिर्महात्मा ॥ ९
 अथाक्रन्दे तुमुले वर्तमाने
 धार्ष्ट्युन्ने निहते तत्र कृष्णः ।
 अपाञ्चाल्यं क्रियते याहि पार्थ
 कर्णं जहीत्यन्नवीद्राजसिंह ॥ १०
 ततः प्रहस्याशु नरप्रवीरो
 रथं रथेनाधिरथेर्जगाम ।
 भये तेषां त्राणमिच्छन्सुबाहु-

रम्याहतानां रथयूथपेन ॥ ११
 विस्फार्य गाण्डीवमथोग्रघोषं
 ज्यया समाहृत्य तले भृशं च ।
 बाणान्धकारं सहमैव कृत्वा
 जघान नागाश्वरथान्नाशं ॥ १२
 तं भीमसेनोऽनु ययौ रथेन
 पृष्ठे रक्षन्पाण्डवमेकवीरम् ।
 तौ राजपुत्रौ त्वरितौ रथाम्पां
 कर्णाय यातावरिभिर्विमुक्तौ ॥ १३
 अत्रान्तरे सुमहत्सूतपुत्र-

923* ततोऽपरे भारत दुष्प्रकम्प्या
 पाञ्चालानां रथसंघा समेता ।
 प्रतिश्रुता ह्यन्तरिक्षे गतामा
 धनुःप्रवीरास्तु रथप्रवीरा ।

[(L 3) G₁ प्रतिश्रुत्य (for 'श्रुता) T₁ [S]ग्रहारा, T₈
 G₈ ग्रहामा, G₈ गृहाना (for गतामा) M₁ प्रतिश्रुताप्यतक-
 संनिकाशा, M₂ 4 ताप्यतरिक्षे गुहेव]

10 T₈ G M om. (?hapl) 10^a-11^a — ^a) D₂ s
 तत्राक्रन्दे, D₈ तथा^a; T₁ s जना^a (for अया^a) Ca cites
 आक्रन्दे (as in text) — ^b) Ś₁ घातुद्युन्ने, K₈ घातं, K₈
 घट^a; D₈ D₁ s 6 s T₁ s धार्ष्ट्युन्नौ (for 'द्युन्ने) K₈
 कर्णं (for कृष्ण) — ^c) T₁ अपाचालान् T₁ यो हि
 K₁ कर्णं (for पार्थ) — ^d) K₁ पार्थं (for कर्णं) K₈ V₁
 D₈ T₁ राजसिंह (V₁ T₁ 'हं)

11 T₈ G M om 11^a (cf v l. 10) — ^a) T₁
 प्रसह्याशु (for प्रहस्याशु) K₈ नरप्रवीर, D₈ T₈ रथप्रवीरो-
 — ^b) K₈ D₂ [आ]धिरथं; T₈ s G₂ s [आ]तिरथेद; M₁
 [अ]धिरथेद (for [आ]धिरथेद). G₁ रथं रथेनातिरथे-
 भिजग्मु. — ^c) Ś₁ K₁ 2 4 G₂ भयेन, G₁ जगाम (for
 भये) K₈ हृच्छत् K₁ दुवाहुर (sic), D₈ D₁ स्वाहुर
 — ^d) B₈ अभ्यादितानां, V₁ T₁ 2 M₁ अभ्यागतानां, G₁
 अप्याहतानां, M₈ damaged (for अभ्याहतानां) S (M₈
 damaged) रथयूथपानां.

12 ^a) T₁ s M (M₈ damaged) विस्फार्य B₈
 अथोग्रघोरं, D₈ अथोग्रघोषं, T₈ उद्भ्रं (for अथोग्रं) G₂
 विस्फारयन्गाण्डीवमथोग्रघोषं — ^b) K₈ D₈ 6 S ज्यां वै
 (for ज्यया) K₈ समारुह्य, D₈ T₁ 'हृत्य (for 'हृत्य) K₈
 B₈ तले (for तले) — D₈ reads 12^a twice — ^c) S
 (except T₂) सहसा चकार (for 'सैव कृत्वा) — ^d) T
 G नागांश्च (for नागाश्व-) K₁ ह्याश्रयाश्च, T₁ नराश्रयांश्च,

T₈ G₁ रथान्दयाश्च (for रथाश्रयाश्च) B₁₋₄ D₈ D₈
 D₁ 7 8 (both times) 6-8 जघान नागाश्वरथञ्चजा(B₈
 'द्विपां)श्च, B₈ 'न पत्यश्वरथद्विपांश्च, T₈ 'न तानश्वरथद्विपांश्च;
 G₁ 'न चाश्वरथं गजान्नाशंश्च. — After 12, N T₈ ins.

924* श्रीता शुका प्राद्रवन्नन्तरिक्षे
 गुहा गिरीणामपतन्वयांसि ।
 यन्मण्डलज्येन विजृम्भमाणो
 रौद्रे सुहृतेऽभ्यपतत्किरीटी ।

[(L 1) Ś₂ (sup lin) प्रावधन् (for प्राद्रवन्) V₂
 B₁ 4 s D₈ 4 7 प्रतिश्रुति (V₁ 'ध्वनि, B₁ D₂ 7 'हृत)
 प्राचरदतरि(B₁ s D₈ 'री)ज्ञे, B₂ s D₂ 6 s प्रतिध्वनि (B₁
 'स्वन) प्रापतदतरिक्षे (B₂ 'रीक्ष, B₈ 'रीक्षे), D₈ D₁ s
 प्रतिश्रुत्का प्रावदन्नतरिक्षे, D₈ प्रतिश्रुत प्राचरध्वतरिक्षे, T₈
 प्रतिश्रुत प्राभवन्नतरिक्षे Ca.c cite प्रतिश्रुती, Ca प्रावदन् कतरिक्षे
 — (L 2) K₈ D₈ D₁ गुहां B₂ s D₂ s T₈ गुहाद्भीनाद्गुहा
 (T₂ 'मा हि यथा) गिरीणां Ca cites गुहा, गिरीणां — (L 3)
 K₈ यन्मण्डलज्येन, B₈ यत्पिण्डज्येन, T₈ क्षपिण्डज्येन (for
 यन्मण्डलज्येन) Cc cites मण्डलज्येन K₈ 4 विजृम्भ(K₈ 'ज-
 भमाणो (for विजृम्भ) D₈ यन्मण्डलज्येन विजृम्भमाणो (sic).
 — (L 4) K₈ सुहृते Ś₂ K₈-4 D₈ D₈ न्य(D₈ D₈ नु)-
 पतत्, D₁ सनुपतत् (for 'सन्व')]

13 ^a) B₈ तद् (for तं) B₈ [S]नि- (for ऽनु).
 K₁ रथेन (for रथेन) — S (except T₂) om 13^b
 — ^b) K₈ B₁ पृष्ठेन (for पृष्ठे) V₁ B (except B₈)
 D₈ D₁ D₂ 4 7 एकवीर.. — ^c) K₈ कर्णाय याते; D₈
 'नियाताव्; T₁ s कर्णं हि यातां, T₈ G₂ s कर्णं तु याताव्
 (G₂ 'ताम्), G₁ कर्णं यतेताम्, M कर्णं यया(M₁ 'यां)त
 (for कर्णाय याताव्) V₁ B D₈ D₁ s-s 7 S Cc ति(V₁
 नि)पत्तौ (for विमुक्तौ) D₈ कर्णाय जातौ सुमहाप्रवीरौ

14 ^a) K₈ V₁ B D₈ D₈ D₁-s 7 s तत्र (for अत्र).

शक्रे युद्धं सोमकान्संप्रमृद्नन् ।
 रथाश्वमातङ्गगणाञ्जघान
 प्रच्छादयामास दिशः शरैश्च ॥ १४
 तमुत्तमौजा जनमेजयश्च
 क्रुद्धौ युधामन्युशि खण्डिनौ च ।
 कर्णं विनेदुः सहिताः पृषत्कैः
 संमर्दमानाः सह पार्षतेन ॥ १५
 ते पञ्च पाञ्चालरथाः सुरूपै-
 वैकर्तनं कर्णमभिद्रवन्तः ।
 तस्माद्रथाच्चयावयितुं न शेकु-
 र्धैर्यात्कृतात्मानमिवेन्द्रियाणि ॥ १६

तेषां धनुंषि ध्वजवाजिसृतांस्र-
 *तूर्णं पताकाश्च निकृत्य वाणैः ।
 तान्पञ्चभिः स त्वहनत्पृषत्कैः
 कर्णस्ततः सिंह इवोन्ननाद् ॥ १७
 तस्यास्यतस्तानभिनिघ्नतश्च
 ज्यावाणहस्तस्य धनुःस्वनेन ।
 साद्रिद्रुमा स्यात्पृथिवी विशीर्णा
 *इत्येव मत्वा जनता व्यपीदत् ॥ १८
 स शक्रचापप्रतिमेन धन्वना
 भृशाततेनाधिरथिः शरान्सृजन् ।
 वमौ रणे दीप्तमरीचिमण्डलो

C. 8. 4199
 B. 8. 62. 20
 K. 8. 66. 21

K₁ D₁ सुमहन्, D_{n1} D₄ सुमहान् (for सुमहत्) D₅
 तत्रातरे सूतपुत्रश्च कर्णश्च — ^a) D_{n1} D₇ युद्धे Ś₁ K₁ २
 सोमपान् (for 'कान्) D₅ G₁ सोमकानां प्रमथ्य (for
 'कान्संप्रगृह्य) K₂ सप्रमृद्, V₁ D_{a1} D_{n1} D₁ २ 'गृह्य, B₁
 'सत्य, B₂ प्रगृह्य च, B₃ सप्रमर्दयन्, B₄ संप्रमृद्य; B₅ सवि-
 मृद्नन्, T₁ संप्रमत्तान्, T₂ 'मृद्नन्, T₃ G₁ २ 'वृत्तान्; M₁
 'यत्तान्, M₂₋₄ 'मृत्तन् (for 'मृद्नन्) — ^a) D₅ तथाश्च
 (for रथाश्च) B₅ 'गणांश्च सख्ये, D₅ T₁ G₁ 'रयास्त्रि (T₁
 'न्वि)जग्ने, T₂ 'नरानभिघ्नन्; T₃ G₂ २ M 'नराभिजग्ने (for
 'गणाञ्जघान) — ^a) B₅ D_{n1} D₃ ४ ६-३ S शरैर्दिशाश्च,
 D₃ दिशाश्च वाणै (for दिश शरैश्च)

15 ^a) M₁ जनमेजयस्य — ^a) K₂ विचेरु,
 V₁ विमिद्रु, B₂ विवेटु, B₃ D_{n1} D₂₋₁ ० १ C₀ विमेदु;
 B₅ विवेषु (sio), D₁ विरेत्तु (sio), D₅ विरेपु, T₁ धवर्ष;
 T₃ G₂ M₂₋₄ विरेदुः (for विनेदुः) B₂ D₅ S सहसा (for
 सहिता) Ś₁ K₂ पृषत्कैः; K₁ पृषकैः; K₄ प्रपकैः, D₁ २
 पृषकै (for पृषत्कै) — ^a) Ś₁ समर्दमाना, K₂ समर्द,
 K₃ सदर्शं; K₄ समर्म्य (sio), V₁ सनर्दं, B₁₋₃ D₂ ४
 सनर्दं, B₄ समर्दयामास D₅ ३ संमर्दयत, S सतर्जया (T₂
 'मा)ना (for संमर्दमाना)

16 ^a) Some MSS पचाल- B₁ २ ४ D_{a1} D_{n1}
 D₁ २ २ १ T₂ 'रथप्रवीरा (for 'रथा सुरूपैर्) V₁ B₂ २ D₂
 प्र (B₃ २ सु)वीरा, D₃ G₁ समेता; T₁ २ G₂ २ M समप्रा
 (for सुरूपैर्) — ^b) D₅ वैकर्तने D₅ G₁ अभिद्रवति
 — ^a) Ś₁ रथां, K₁ २ रथाश्च, D₅ T₂ २ G 'रणाच् (for
 रयाच्) K₁ श्यावयितु (sio), K₂ चावं; V₁ चरं; B₂
 च्यारं; D₁ श्यावं, D₅ S चालं (for श्यावं) — ^a) K₁
 वैयात् (sio), D₅ T₃ G M नर, C_a शैर्यात् (as in text)

B₅ जितारमानम्; C_a कृता (as in text) V₁ B D_{a1} D_{n1}
 D₁₋₅ १ २ G₁ C_a c. v [इ]द्वियार्यां (for 'याणि)

17 ^a) K₂ चैतांस (for 'सृतांस) — ^b) N तूर्णं
 (for *तूर्ण) K₂ निकृत्य, D₂ निहत्य (for निकृत्य) — For
 17^{ab}, S subst

925* तेषां ध्वजान्वाजिसूतान्पताका-
 स्तूर्णीर्धनुषि प्रचकर्त वाणै ।

[(L 1) T₁ G₁ वाजिसूतान्, T₂ G₂ अनुकर्णान् (for
 वाजिसूतान्) T₁ G₁ पताकान् — (L 2) T₁ G₂ शरांश्च
 सृजन्, M तूर्णा य (M₂₋₄ 'गान्व)र्धनुषि (for तूर्णीर्धनुषि)]

— ^a) S (except T₂) पांचालान् (T₁ G₂ 'ला) (for
 पञ्चमि) K₁ २ V₁ B D T₂ स्वयहन्त्; T₁ G₂ न्यहन्त्;
 T₃ G₁ २ M अन्यहं (for स त्वहं) Ś₁ K₂ पृषत्कैः, K₁
 पृषकैः, D_{n1} पृषत्कै — T₁ om. 17^a — ^a) Ś₂ कर्णैस्

18 ^a) D_{a1} D₁ [अ]स्ततस् T₂ [अ]ततस् (for [अ]-
 स्य) T₁ G₂ M अहेतान्घ्नतश्च; T₃ G₁ २ अहितान्वै घ्नतश्च
 (for अभिनिघ्नतश्च) — ^b) Ś K₂ M₁ 'हस्तस्य- (M₁
 'ह्) (for 'हस्तस्य) K₁ घन्व स्वनेन; K₂ धनु स्वघनेन (sio)
 (for धनु स्वनेन) — ^a) D_{n1} साद्रिमवा (for 'द्रुमा) K₂
 सा; S [आ]सीत् (for स्यात्) T₃ G₁ २ वसुचा (for पृथिवी)
 — ^a) Ś K₁ २ [इ]सीत्वेव; K₂ V₁ B D [इ]त्यतीव, K₄
 [इ]वातीव (for *इत्येव) K₄ विपीदत्; V₁ B D_{a1} D_{n1}
 D₁ २-१ व्यपीदत्, C₀ व्यपी (as in text) T₁ G₂ M
 [इ]सीव मत्वा तु (T₁ 'त्वानु, G₂ 'त्वास्तु) जना विपेदुः;
 T₂ २ G₁ २ इति प्रमत्तास्तु (T₂ 'त्वा तु) जना विपेदु

-19 ^a) K₂ B (except B₅) D_{a1} D₁ स चक्र, K₄ शशक्र-
 S (except T₂) स चेंद्र (for स शक्र) D₂ T₁ G₂ घन्विना;
 C_a ० घन्वना (as in text) — ^b) K₁ २ V₁ B₁₋₄ D_{a1}

यथांशुमाली परिवेषवांस्तथा ॥ १९
 शिखण्डिनं द्वादशभिः पराभिन-
 च्छितैः शरैः पङ्क्तिरथोत्तमौजसम् ।
 त्रिभिर्युधामन्युमविध्यदाशुगै-
 स्त्रिभिस्त्रिभिः सोमकर्पात्तात्मजौ ॥ २०
 पराजिताः पञ्च महारथास्तु ते
 महाहवे स्रतसुतेन मारिष ।
 निरुद्यमास्तस्थुरमित्रमर्दना
 यथेन्द्रियार्थात्मवता पराजिताः ॥ २१
 निमज्जतस्तानथ कर्णसागरे
 विपन्ननावो वणिजो यथाण्वि ।
 उद्धिरे नौभिरिवार्णवाद्रथैः

सुकल्पितैर्द्रौपदिजाः स्वमातुलान् ॥ २२
 ततः शिनीनामृषभः शितैः शरै-
 र्निंकृत्य कर्णप्रहितानिघृन्वहन् ।
 विदार्य कर्णं निशितैरयस्स्यै-
 स्तवात्मजं ज्येष्ठमविध्यदष्टभिः ॥ २३
 कृपोऽथ भोजश्च तवात्मजस्तथा
 स्वयं च कर्णो निशितैरताडयत् ।
 स तैश्चतुर्भिर्युधे यदूत्तमो
 दिगीश्वरैर्दैत्यपतिर्यथा तथा ॥ २४
 समानतेनेष्वसनेन कूजता
 भृशाततेनामितवाणवर्षिणा ।
 बभूव दुर्धर्षतरः स सात्यकिः

Dn1 D1-5 7 T8 G8 शृशायतेन, D8 (also as in text) 8
 T1 8 नतेन, G1 8 शृश तते(G2 'तो)न (for शृशाततेन)
 T2 8 G [अ]तिरपि K8 B1 D8 सृजञ्शरान् (by transp),
 T8 G8 शिताञ्शरान् — °) T8 G8 सृजन्वमौ (for वमौ
 रणे) K8 दीप्ति- — °) D8 यथा हि सूर्य (for
 यथांशुमाली) 8 K2 4 B8-5 D8 परिवेषवांसु; S (except
 T2) वेपकस् (T1 G1 'गस्, G8 'कृत्)

20 T2 om 20-21 — °) K8 पृषक्कै (for
 पराभिनत्) — °) K8 अभिनत् (for शितै) — °) Da1
 D1 अभिष्य(D1 'द्यद् (for अवि) T1 G2 M आयसैस्
 (for आशुगैस्) G1 त्रिभिर्युधामन्युमुवायुध तत् — °)
 Da1 D1 om one त्रिभि K8 त्रिभिश्च तं (for त्रिभिस्त्रिभि)
 K8 Da1 D1 पार्षतसोमकात्मजौ (K8 'ज), B8 D8 G1
 पार्षतसात्वतौ तथा (B8 'सोमकावुमौ), T1 8 G2 8 M
 सोमकर्पात्तौ तथा Cc cites सोमकानुज

21 T2 om 21 (cf v l. 20) — °) M1 तैर् (for
 ते) — °) G1 महासुते (for 'हवे) — °) K2 4
 निरुध्य(K4 'द्य)मास् K8 V1 B D T1 8 G2 8 M2-4
 अमित्रनर्दना (for 'मर्दना) G1 निषिध्यमानास्युरमित्रदर्शनं,
 M1 निरुद्यमा* * मित्रनिदिता (sio) — °) 8
 K1 2 4 [हं]द्रियार्था वशिना; Da1 Dn1 D1 4 'ण्या(Dn1
 'थो)त्मवता (for 'र्थ)त्मवता) Ca cites आत्मवता (as in
 text) D8 [अ]भवस्तथा (for पराजिता) S (T2
 om) य(G2 र)र्धेन्द्रियार्था(G1 M1 'ण्या; G2 M2-4
 'द्या)त्मवता जितास्तथा

22 °) D1 कर्मसागरे — °) V1 विपन्नगावो; D8 8

'नौका (for 'नावो) — °) 81 K2 8 D8 उद्धिरे, K1.4
 विद्, B1 तद्, Da1 तद्, S समुद्धरन् (for उद्धिरे).
 K8 नौरिव G2 हृदै (for रथे) — °) 8 K1 8 सु(K1 स्व)-
 कल्पजा; G2 सकल्पितैर्. T2 द्रौपदिजान् K8 D8 तु,
 T2 स- (for स्व) D2 सुकल्पिते नौभिरिवार्णवाद्रथै.

23 °) S (except T2) अषिप (for ऋषभ). K8
 शतै (for शितै) D8 तत शनीनामपिप शतै शरैर्.
 — °) D2 निहत्य (for निकृत्य) K4 रिपन् (for हृपन्)
 — °) K8 अताडयत्; K4 अयिस्स्यैस्; G1 अयस्सरैस् (for
 'यैस्) — °) K2 D1 अष्टिभि K8 तवात्मजं चाष्टभिर्मानवेन्द्र
 24 °) K8 D8 कृपश्च भोजौ च (D8 द्रौणिश्च) — °)
 D8 T8 G M कर्णश्च वाणैर् (for स्वयं च कर्णो) — °)
 D8 युयुधुर (for युयुधे) 8 K2 यदू(K2 'दु)त्तमैर्;
 K4 यदुत्तमौ — °) K8 D2 देवपतिर् (for 'दैत्य')

25 °) K1 V1 B1.8 Dn1 D8-5 7 8 T G1 M
 समाततेने(V1 'नि)वसनेन कूज(T2 G1 'जि)ता; K8
 समारुतोनेष्वसनेन कू, K4 समानतेनेष्वसनेन कू; B2 4.8
 Da1 D1.8 G2 8 समातता(B2 D1 'सते, D8 'यते)नेष्वसनेन
 कू; D2 समाततोनेषु वरेण कू Cc cites समातलेन — °)
 K4 V1 B1-4 Dn1 D8-2.7 8 शृशाय(D8 'न)तेन; B8
 D8 महास्वनेन, Da1 D1 8 शृश तु (D2 च) तेन (for
 शृशाततेन) K4 चाणवर्षता, D8 वर्षिणा च (for चाण-
 वर्षिणा) K8 शृशानतेनासितपाणिसर्जिना, S महास्वनेना-
 शनिवाण(G1 'पात)दीधिति (T1 G2 'दीधिभि; T2
 'वर्षिणा, M2 4 'दीपित, M8 'पीडित) — °) D8
 T2 8 G8 M वमौ सु- (for वभूव) G1.2 वमौ समुद्धर्षतर
 (for वभूव दुर्धर्षतर) T1 8 G1.2 M तु (for स) — °)

शरन्नमोमध्यगतो यथा रविः ॥ २५
 पुनः समासाद्य रथान्सुदंशिताः
 शिनिप्रवीरं जुगुपुः परंतपाः ।
 समेत्य पाञ्चालरथा महारणे
 मरुद्गणाः शक्रमिवारिनिग्रहे ॥ २६
 ततोऽभवद्युद्धमतीव दारुणं
 तवाहितानां तत्र सैनिकैः सह ।
 रथाश्चमातङ्गविनाशनं तथा
 यथा सुराणामसुरैः पुराभवत् ॥ २७
 रथद्विपा वाजिपदातयोऽपि वा
 अमन्ति नानाविधशस्त्रवेष्टिताः ।
 परस्परेणाभिहताश्च चस्खलु-
 विनेदुरार्ता व्यसवोऽपतन्त च ॥ २८

तथा गते मीमममीस्तवात्मजः
 ससार राजावरजः किरञ्जरैः ।
 तमभ्यधावच्चरितो वृकोदरो
 महारुरुं सिंह इवाभिपेतिवान् ॥ २९
 ततस्तयोर्युद्धम्*अतीतमानुपं
 प्रदीव्यतोः प्राणदुरोदरेऽभवत् ।
 परस्परेणाभिनिविष्टोपयो-
 रुद्रयोः शम्बरशक्रयोर्यथा ॥ ३०
 शरैः शरीरान्तकरैः सुतेजनै-
 निजघ्नतुस्तावितरेतरं भृशम् ।
 सकृत्प्रभिन्नाविच वाशितान्तरे
 महागजौ मन्मथसक्तचेतसौ ॥ ३१
 तवात्मजस्याथ वृकोदरस्त्वर-

C. B. 4212
 B. B. 22 23
 K. B. 25 42

Ś: शरानमोमध्य-; K₁ D₂ २ चरन्नमो; V₁ B₁ ३ ४ S
 शरद्यहमध्य- (for शरन्नमोमध्य-)
 26 °) T₁ ३ G तत (for पुन) Ś: समासाद्य; K₂ V₁ B
 D T G₂ ३ M समासाद्य, G₁ समामयासाद्य (for समासाद्य)
 B₂ रथं K₂ B₁ ४ ५ Da₁ D₁ ६ T₂ G₁ २ सुदंशिताव
 (for 'शिता) — °) Ś: K₂ G₁ शनिप्रवीरं, K₁ २
 कुरुषं, K₂ यदुषं, V₁ निदि प्र, Da₁ शिनि प्र (for
 शिनिप्र) T₁ जुहुयु, G₁ जुहुयु (for जुगुपु) K₁ D₂
 परतपा (K₁ पा) — °) Some MSS पंचाल- K₁ ३
 V₁ BD पाचालमहारथारणे (K₂ थो) S महाह्वे (for 'रणे)
 27 °) K₁-३ B (except B₂) नराश- (for रथाश-)
 B₂ -विनीशिन (for -विनाशन) T₂ तदा (for तथा)
 — °) T₂ G₂ अघिपै (for असुरै)
 28 °) Ś₁ K₂ -B D₂-७ रथा, V₁ यथा (for रथ-)
 V₁ B D तथा (for ऽपि वा) T₁ ३ G M र-
 (G₁ त)याश्चमातङ्गपदातयश्च (T₁ G₂ om च), T₂
 तथाश्चमातङ्गरथाश्च पत्तयो — °) B (except B₂)
 Da₁ Dn₁ D₂-५ ७ भवति (for अमन्ति) K₂ नाना-
 विधमस्त्रिवेष्टिता — °) D₂ G₁ [अ]पि (for [अ]भि-)
 D₂ चक्रुशुद्र (for चस्खलुद्र) — °) K₂ आत्ता, B₂ आतों
 (for आर्ता) K₂ पदातय, K₂ पतंतयो; V₁ D₂ S पतति
 च, B₁ २-३ Dn₁ D₂-५ ७ [S]पतन्तया, B₂ Da₁ D₁ ६
 [S]पतन्मुद्रि (for ऽपतन्त च)
 29 °) K₁ तयागत; D₂ तथागतं K₂ तवात्मजं — °)
 B₂ S शरान्, Da₁ शनै (for शरै) — °) Ś K₁ २ ४
 वृकोदर — °) Ś K₁ २ ४ महीरुह; B₂ D₁ यथा ररु
 (for महादरं) K₂ सिद्ध (for सिंह) V₁ B₁ ४ Dn₁

D₂-१ ६-३ S [अ]भिपेदिवान्, B₂ 'दिमान्; Da₁ D₁ ६
 [अ]तिपेयिवान् (for [अ]भिपेति')
 30 °) Ś K V₁ B₁-४ Da₁ Dn₁ D₁-७ S अतीव
 दारुणं (Ś₁ K₂ 'व *#५, Ś₂ K₂ 'व मीपणं, K₂ V₁
 'व मानुपं); B₂ D₂ अभूद् (D₂ 'तीत्य)मानुपं (for
 *अतीत) — °) Da₁ D₁ G₂ प्रतीच्छतो, M₁ प्रदीप्यतो
 (for 'न्यतो) K₂ प्राणदुरोदरे भवेत्, V₁ B Da₁ Dn₁
 D₁-६ ३ T₂ 'दर (D₂ 'दरे) द्वयो, D₂ 'दरोभवत्, T₁
 'दरं तयो. T₂ 'दरोदर द्वयो, G₁ ३ 'द (G₂ 'दु)रोदरैस्त्रया
 (G₁ 'यथा), M 'दरो दरे (M₂ ४ om. दरे) तदा Ca cites
 प्राणदुरोदर — °) T G₂ ३ M परस्पराभावनिविष्ट (T₂
 'निवद्ध', T₂ G₂ 'विवृद्ध', G₂ 'विरुद्ध)रोपयोद्, G₁ परस्परा-
 भावविवर्धयोस्त्रयोद् — °) K₂ तद्रयो, T₁ G₂ उदारयो,
 T₂ युद्रयो (sic) (for उद्) D₂ T G₂ ३ M इव (for
 यथा) G₁ उदारयोस्त्रयो शम्बरयोरिव (sic)
 31 °) K₂ V₁ B₁-४ D (except D₂) T₂ G₂
 शरीरान्तिकरै, K₂ 'तातकरं, G₁ M₁ ३ ४ 'राति (M₁ 'ति)-
 गतै; M₂ 'रातिदरै (for 'रान्तकरै) K₂ सुतेजसैर
 (for 'जनैर) — °) K₂ विनिघ्नतुष, T₂ विभेद्, G₁ ३ M₁
 विरेज, G₂ M₂-३ विरेद् (for निजघ्न) K₂ B₁ हृत्तरे
 — °) T₂ प्रभिन्ना इव Ca cites सकृत्प्रभिन्ना K₂
 वाशिताकृते; Ca वाशितातरे — °) G₂ महागजौ (for 'गजौ)
 B₂ तवथ (for मन्मथ-) K₂ T₂ G₂ M महागजौ दोर्भि-
 (K₂ दन्नि)रदीनघातिनौ, D₂ G₁ २ 'जौ दोर्भिरवोव घातिनौ
 (D₂ पातिनौ) — After 31, D₂ S ins a passage
 given in App I (No 28)
 32 In T₂, the portion from st. 32 up to the end

न्धनुः क्षुराभ्यां ध्वजमेव चाच्छिनत् ।
ललाटमप्यस्य विभेद पत्रिणा
शिरश्च कायात्प्रजहार सारथेः ॥ ३२
स राजपुत्रोऽन्यदवाप्य कार्मुकं

वृकोदरं द्वादशभिः परामिनत् ।
स्वयं नियच्छंस्तुरगानजिह्वगैः
शरैश्च मीमं पुनरभ्यवीवृषत् ॥ ३३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥

६१

संजय उवाच ।
तत्राकरोहुष्करं राजपुत्रो

दुःशासनस्तुमुले युष्यमानः ।
चिच्छेद मीमस्य धनुः क्षुरेण

of the Parvan is lost on missing folios. — ^a) Ds T1 G M मृशं (for स्वरन्) — ^b) Ks तीव्र-, T2 (also as in text) रथं (for धनु) — ^c) M1 अम्यस्य (for अप्यस्य).

33 T2 missing (cf v l. 32) — ^a) Ds दु शासनोपि (for स राजपुत्रो) Ks [S]पि विनम्य (for अन्यदवाप्य) — ^b) T1 G2 व्य(G2 अ)वाकिरत्; G2 अवाभिनत् (for परा) — ^c) K1 अजिह्वै (so) (for अजिह्वगै) Ds (sup lin. as in text) स्वयं निरच्छस्त्रस्ता न जिह्वगै — ^d) T1 G M स्वयं च (for शरैश्च) S2 अभ्यवीवृष, B Dn1 D2-3 T1.2 G1.2 M1 अप्यवीवृष(Ds 'च)त् (for अभ्यवीवृषत्) — After 33, Dn1 T1.2 ins.

926* तत शर सूर्यमरीचिसप्रभं
सुवर्णवज्रोचमरत्नभूपितम् ।
महेन्द्रवज्राशानिपातद्दु सहं
सुमोच भीमाङ्गविदारणक्षमम् ।

[(L. 1) T2 शरोचम (for तत शरं) — (L. 3) T1 -निस्त्रन (for -दुसह)]

Dn1 T1.2 cont. D2 ins after 33

927* स तेन निर्मिततनुर्वृकोदरो
निपातित स्रस्ततनुर्गतासुवत् ।
प्रसार्य याहू रथचर्यमाश्रित
पुनश्च संज्ञासुपलभ्य चानदत् ।

[(L. 1) Dn1 D2 निर्मिततनुर् (for निर्मित) — (L. 3) T1.2 आश्रित (for आश्रित) — (L. 4) T2 पुन स]

Colophon om. in Ks, T2 missing — Day of Karṇa's Generalship S K2 4 द्वितीय(S1 'ये)युद्धदिवसे — Adhy. name Ds1 D1.2 दु शासनवध; T1.2 मीमदु-शासन-युद्ध (T2 'नसमागम) — Adhy no (figures, words or both) S1 78 (?), S2 62, B1 81, B2 90, B3 84, Da1 93, D1 75, D2 63; D3 82, T1 G2.2 M1 95, T2 79; G1 M2-4 94

61

☞ This adhy. is missing in T2 (cf. v. l. 8. 60 32)

I Ks om the ref. — After the ref., Ds S (T2 missing) ins

928* स राजपुत्रेण समाच्छेदुं
दुःशासनेन निकृतो निकृत्या ।
[G1 समक्षम् (for समाच्छेद्)]

— ^a) G2 दुष्कृत (for दुष्कर) T2 दुष्करकर्म युद्धे (for दुष्करं राजपुत्रो) — ^b) V1 B Dn1 D2-4 67 तुमुळं (Dn1 'ल), Ds तुमले B2 वष्यमान (for युष्य) S (T2 missing) दु शासन कुर्वीरो महात्मा — After 1^{ab}, Ds S (T2 missing) ins

929* यद्भीमसेनं प्रतियोषयद्रणे
जम्भो यथा शक्रमुदारवीर्यम् ।
[(L. 1) T1 M1.4 प्रतियोषयन्]

— After the above, G2 ins. App I (No 30) G2 om. 1^a-6^b — ^a) V1 B1.2.4 D शरेण (for क्षुरेण) T1 G2.2 M धनुद्विष्ट्वा भीमसेनस्य सखे (T1 G1 'ख्ये). — ^b) B1.4 Dn1 D2-4 67 पथ्या शरै; B2 शरै.

पङ्क्तिः शरैः सारथिमप्यविध्यत् ॥ १
 ततोऽभिनद्रुभिः क्षिप्रमेव
 वरेषुभिर्भीमसेनं महात्मा ।
 स विश्वरत्नाग इव प्रभिन्नो
 गदामसै तुमुले प्राहिणोद्वै ॥ २
 तथाहरदृश घन्वन्तराणि
 दुःशासनं भीमसेनः प्रसह्य ।

तथा हतः पतितो वेपमानो
 दुःशासनो गदया वेगवत्या ॥ ३
 हयाः ससृताश्च हता नरेन्द्र
 चूर्णाकृतश्चास्य रथः पतन्त्या ।
 विध्वस्तवर्माभरणाम्बरस-
 ष्विचेष्टमानो भृशवेदनार्तः ॥ ४
 ततः स्मृत्वा भीमसेनस्तरस्त्री

C 8 422a
 B 8. 23 13
 K. 8. 27 om

पङ्क्ति (by transp) Ds अप्यपातयत्; T1 : G1 : M
 अन्यविध्यत् (for अप्य') — N ins after 1 T1 :
 after 2^{ab}

930* स तच्छ्रुत्वा राजपुत्रस्तरस्त्री

विध्याद्य भीम नवमि पृथक्के ।

[L 1] T1 स (for तत्) — (L 2) T1 : म्यो (for
 मीम) Ds दशभिः (for नवभिः) Ss Ks पृष्टे]

— T1 : ins a passage given in App. I (No 29)
 after the above, Dni ins. it after 2^{ab}

2 Gs om. 2 (cf. v l 1) — °) Ds क्षिप्रहस्तो (for
 मेव) T1 : G1 : M ततोविध्यत्प्रिंशता भीमसेनं — °)
 Ks परेषुभिर् S K1 : भीमसेनो महात्मा, T1 : G1 : M
 चन्यमिव द्विपेद्र — After 2^{ab}, Dni ins App I (No
 29) On the other hand, G1 : M ins. a passage given
 in App. I (No 30) after 2^{ab}; T1 after line 8 of App
 I (No 29), T2 ins lines 1-4 after line 8 of App I
 (No 29) and lines 17-24 after line 16 of App I
 (No 29), G2 ins after 929* T1 G1 : M om
 (1 hapl.) 2^{a-6} — °) Bs क्षिप्रं विशन् (for स विश्वरन्)
 — °) Ks Ds तुमुले

3 T1 G M om. 3 (cf. v l 2, 1). Ds om 3^{ab}
 — °) Ks तथा (for तथा) V1 B1-4 Da1 D1 :
 [अ]हनद्, Bs [अ]वधीद् (for [अ]हरद्) — °) B2
 भीमसेनं K1 तरस्त्री, Ks B2 प्रगृह्य (for प्रसह्य) — °)
 Ks तथा (for तथा). V1 पतितो (for पतितो)

4 T1 G M om. 4 (of v l 2, 1) — °) Ks हतासृता,
 Ds हयाश्च सूताश्च, T3 हयश्च वेगेन (for हया ससृताश्च)
 V1 B1-4 Da1 D1 : 5-7 समप्राश्च, Bs Ds समस्ताश्च (for
 ससृताश्च) Dni Ds : 5-7 निहता (for च हता) — °) Ks
 चापि (for चास्य) Ks रथा पतती, Bs रथ शतहया Ds
 T3 चूर्णाकृताश्चापि तथाप (T3 रथास्य) तस्या (T3 त) — °)
 Bs विश्वस्त (for विध्वस्त) T3 वर्माभरणोरुमस्तको (for
 'भरणाम्बरस्य) — °) S Ks विचेष्टमानो (for विचेष्ट)
 K1 मृशवेदनार्तः, V1 B (except Bs) Da1 Dni Ds : 7
 'नाहुर' (for 'नार्त') — After 4, Ks : 4 Dni Ds ins

931* दुःशासनं पाण्डवा प्रेक्ष्य सर्वे

दृष्ट्वा पाञ्चाला सिंहनादानमुञ्चन् ।

[(L 2) Ks पञ्चाला ; Ks पाञ्चालैः]

— On the other hand, T2 ins. after 4 Ks after
 934*

932* त पातयित्वाय दृकोदरोऽय

जगर्ज हर्षेण विनादयन्दिश ।

नादेन तेनास्त्रिलपार्श्ववर्तिनो

मूर्छाकुला पतितास्त्वाममीढ ।

स समीपस्थितो भीमो विसृज्य वीक्ष्य ते सुवम् । [5]

चकार खेद मनसा चिन्त्वां च परमां यया ।

अचेतनस्य रुधिरं कथं पास्याम्यह रिपो ।

अजानतोऽस्य पापस्य दुर्मतेर्मित्रघातिन ।

एव विचिन्तयद्भीमो ददर्शाथ विचेतनम् ।

वस्त्रेणावीजयच्चैनं तेन सज्जामवाप ह । [10]

दृष्ट्वा ससृज्य सावज्जं पादेनाक्रम्य वक्षसि ।

प्रहृष्टरूपो भीमस्तु सास्त्री प्रोवाच तं तदा ।

[L 1] T2 अपि (for स्य) — (L 4) T2 मूर्छानुकुला
 (for मूर्छाकुला) T2 त्वाजिमध्ये (for त्वाजमीढ) — After
 line 4, T2 ins

933* भीमोऽपि वेगादवतीर्य याना-

दुःशासन वेगवानम्यथावत् ।

— (L 5) T2 समीपस्थित (for 'स्थितो) — (L 6) T2 मेद

— (L 8) T2 मित्रघातिन (for 'घातिन) — (L 9) T2

विचितयद् — (L 10) T2 [अ]वीजयच्चैव (for [अ]वीजय-

च्चैन) T2 स (for ह) — (L 11) T2 स संशालपत्र (for

ससृज्य सावह) — (L 12) T2 निर्मा (for सास्त्री)]

5 T1 G M om 5 (cf. v l 2, 1) — After

5^{ab}, Ks V1 B D (except Ds : 8) ins a passage

given in App I (No 31) — °) K1 स, Ds : 8 सु-

(for स) V1 भूमि — °) Ks यत्तेन Bs सत्र (for

तस्मिन्) Ks Ds transp तस्मिन् and चक्षु — After

5, Ks 1 ins

934* ततो भीमस्तमप्रवीन्महात्मा

कथं द्रौपदीं केशपक्षे प्रचर्षी ।

सापत्नकं यत्प्रयुक्तं सुतैस्ते ।
 रथादवपुत्य गतः स भूमौ
 यत्नेन तस्मिन्प्रणिधाय चक्षुः ॥ ५
 असिं समुद्धृत्य शितं सुधारं
 कण्ठे समाक्रम्य च वेपमानम् ।
 उत्कृत्य वक्षः पतितस्य भूमा-
 वथापित्रच्छोणितमस्य फोष्णम् ।

आस्त्राय चास्त्राय च वीक्षमाणः
 क्रुद्धोऽतिवेलं प्रजगाद वाक्यम् ॥ ६
 स्तन्यस्य मातुर्मधुसर्पिणो वा
 माध्वीकपानस्य च नत्कृतस्य ।
 दिव्यस्य वा तोयरसस्य पाना-
 त्पयोदधिभ्यां मथिताच्च मुख्यात् ।
 सर्वेभ्य एवाभ्यधिको रसोऽयं

यदाशु यद्गौरिति तद्गुणानो
 दृष्टं सम कर्णयुयोधनाभ्याम् ।
 वेपां समीक्ष्यापचिते (sic) दुरामन् ॥ [5]
 गच्छामि येनाद्य कुलप्रधान ।
 श्रुत्वा तु यद्भीमपच सुधोर
 दुःशासनो भीममिदं निरीक्ष्य ।
 उवाच भीम स तदा स्मितेन
 संपश्यतां कौरवसोमकानाम् । [10]
 स एव मे बाहुपरोऽस्तु भूय
 एव स्वया राज्यहर समीक्ष्य ।
 घृतच्छलाद्ब्रह्मयिता समेतां
 क्लिष्टामार्यां पश्यतश्चे स्वनेन ।
 असौ करो गोधनवान्समर्थो [15]
 विपस्य दाता मुजगेन्द्रकल्प ।
 भिक्षामुजो येन कृता समस्ता
 अष्टादश द्वा च कुरुष्व यत्नम् ।

— After the above, Ks ins 932* On the other hand, Ds ins after 5.

935* भीमः ।
 द्वीपथास्तु कचप्रोहे य प्रयुक्तस्त्वया कर ।
 दिश्यतां च स मे पापिन्क तमुत्पाटयाम्यहम् ।
 दुःशासन ।
 अयं करिकराकार कामिनीकुचमर्दन ।
 गोसहस्रप्रदाता च क्षत्रियान्तकर कर ।
 सजय ।
 एतच्छ्रुत्वा तु वचन भीमसेनोऽत्यमर्षण । [5]
 उत्पाटयामास मुज वाभेतरमारिंदम ।

6 T1 G M om 6^{ab} (cf v 1 2, 1) — ^a) Ks B1-2 Da1 D1 5 समुद्धृत्य, V1 B1 5 Dn1 D2-3 6-8 'द्यम्य (for 'द्धृत्य) — ^b) Ks Ds कंठ V1 पराक्रम्य, B D (except Ds) पदा* (for समा*) Ks च वेपमानं, Bs D1 5 च वेपमान (Ds 'नीं), Ds स रोपमाण — After 6^{ab}, Ks Ds T2 ins a passage given in App I (No 32) — ^c) T1 Gs 5 M उद्धृत्य (for उरुद्धृत्य) — ^d) Ś1 K1 2 4 अपातयत्,

Śs अपाययत्, Ds T1 तयापि दत्, T2 G M ततोपिदत् (for अयापियत्) Ks Gs चोळं, M चोएलं; Ca. v चोळं (as in text) — After 6^{ab}, N ins

936* ततो निपात्याम्य तिरोऽपहत्य
 येनासिना तव पुत्रस्य राजन् ।
 सत्या सिरीपुंमणिमन्प्रतिष्ठा
 भीमोऽपियच्छोणितमग्न फोष्णम् ।

[(L. 1) Ś Ks निदत्; Ks निदत्; Ds [ऽ]निदत् (for निपात्) Ks [आ]नु (for [अ]ल) V1 प्रकृत्य; B Da1 Dn1 D1 5 5 1 [ऽ]नत्, Ds प्रगृह्य (for उदहत्) — (L. 2) Ks [अ]तिनर्षी (for [अ]तिना) — (L. 3) Ks T2 मत् V1 Da1 D1 5 5 5 चित्तेर्न (for 'पुं) — (L. 4) Ś Ks 5 5 कठाय; Ds कथ्य (for कोष्णम्) Ks मनो निर छोणितक पदस्य (sic)] — ¹) Ks आसाच. Ds om the first च Śs Ks 5 V1 Da1 D1 5-5 5 T1 च वीक्षमाणः, Ds समीक्ष* (for च वीक्ष*) — ²) Ks B (except Bs) Da1 D1 5 5 5 1 [ऽ]ति चैन, V1 [ऽ]तिवेर; Dn1 Ds द्वि चैन, Ds [ऽ]तिवेर; T1 G M प्रहृष्टो, T2 [ऽ]तिहृष्टो (for ऽतिवेर). V1 B (except Bs) D (except Ds 5) S (T2 missing) निजगाद (for प्रज*)

7 ^a) T1 अनस्य Śs B Da1 Dn1 D1 5-1 T2 मधुमर्षि-
 पोर्वा, Ks 'सर्पिणोद (sic), T1 G पयसोऽस्तस्य; M पयसो
 घृतस्य — ^b) Ś1 मास्वीकपानस्य, Ks 5 मांती (Ks 'दिव)-
 कं; Ks मध्वेक* (for माध्वीक*) Ca cites माध्वीका Ds
 च संस्कृतस्य, T2 सुप्रसृतस्य (for च मरुतस्य) T1 माध्वीक-
 जस्यैव रसस्य चैव; G1 5 M 'जस्यैव रस (G2 वर)स्य तस्य;
 Gs 'जस्यैव रसस्य तस्य. — ^c) Ks नोय ममस्य (sic), T2
 तोयधरस्य (for 'रसस्य) T1 G मधोश्च पानाद्यवक (G2 'दिव
 स)स्य पानात्; M1 मधोश्च आदाय परस्य पानात्, Ms-4 मधो-
 श्च पानीयवरस्य पानात् — ^d) Ks 5 G1 5 मथिताश्च; Ks
 V1 Ds मथितस्य, T2 रथिराद्य (for मथिताद्य) Ś Ks 5 5
 मुख्यं, Bs मोहात्, Ds मुख Ds पयोदधिभ्योन्मथिताच्च
 मुख्यात् ❀ Ca पयसा दग्धा च मथितस्य मुख्यात् लक्रेष्वात् ❀
 — After 7^{ab}, N T2 ins

मतो ममाद्याहितलोहितस्य ॥ ७
 एवं बुवाणं पुनराद्रवन्त-
 मास्वाद्य वल्गन्तमतिप्रहृष्टम् ।
 ये भीमसेनं ददृशुस्तदानीं
 भयेन तेऽपि व्यथिता निपेतुः ॥ ८
 ये चापि तत्रापतिता मनुष्या-
 स्तेषां करेभ्यः पतितं च शस्त्रम् ।

भयाच्च संचुकुशुरुच्चकैस्ते
 निमीलिताक्षा ददृशुश्च *तन्न ॥ ९
 ये तत्र भीमं ददृशुः समन्ता-
 द्दौःशासनं तद्गुधिरं पिबन्तम् ।
 सर्वे पलायन्त भयाभिपन्ना
 नार्यं मनुष्य इति भापमाणाः ॥ १०
 शृण्वतां लोक्वीराणामिदं वचनमत्रवीत् ।

C. 8 4249
 B. 8 E3 42
 K. 8 E8 subst

937* अन्यानि पानानि च यानि लोके
 सुधामृतम्बादुरमानि तेभ्य ।

[(L 2) S: सुधामृत, D: स्वधामृत, D: सुधामृत, D: सुधारस (for सुधामृत) V: सुधारसलादुरमानि तेभ्य, T: सुधारसलादुरमानि तेभ्य G: cites सुधा and अमृत]
 while, G ins after 7^{ab}

938* तयेक्षुसारस्य मनोहरस्य ।

— T₁ om 7^a. — *) B₁ सर्वस्य T₂ ह्यधिको (for [अ]म्यधिको) G₁ 8 M रमोस्य; G₂ रमस्य (for रमोस्य) — 7) D: ततो (for मतो) D₁ मात्याहित, D₂ महामाहित (for ममाद्याहित) G₁-रिहितस्य (for लोहितस्य) K: मनो-
 नस्याहितलोहितस्य, B: मते ममाहितलोकहितस्य (sic), D₁ D: ममाद्य चास्याहितलोहितस्य, D: महामात्याहित, T₁ रसोधिको मे तव लोहितस्य, T₂ मतो ममाद्याहितशोणितस्य G: cites अहितलोहितस्य — After 7, V₁ B D (except D: s) ins

939* अयाह भीम पुनरुप्रकर्मा

दुःशासनं क्रोधपरीतचेता ।

गतामुमालोक्य विहस्य सुखरं

किं वा कुर्यां मृत्युना रक्षितोऽसि ।

[(L 3) V₁ B. D₁ D: सुखरं, B: सुखन, D₁ सुखरं (for सुखरं) — (L 4) D₁ D₁ किं ते (for किं वा) C^v as above.]

8 *) K: च तथा हसतम्, S (T: missing) पुनरुत्थित
 तम् (for 'राद्रवन्तम्) — 6) S: आस्वद्य; B: D: T₁ G M
 आस्वोद्य, D: 4 आसाद्य (for आस्वाद्य) K: वल्पातम्
 (sic), K: D: वलातम् (sic), B: G₁ वल्कतम्, D₁ वज्रातम्;
 D: मलातम्; D: वालातम्, T₁ वलयतम् (for वल्गन्तम्)
 K₁ अतिप्रहृष्टवत्, T₂ अतीव हृष्ट; M अभिप्रहृष्ट (for अति*)
 B: D₁ D: आस्वाद्यमानं तमतिप्रहृष्ट — *) B: om
 (hapl) from तदानीं up to ददृशुश्च (in 9^d) — *) S
 (T: missing) प्रायेण (for भयेन) V₁ तेन (for तेऽपि)
 G: अन्यथिता, M₁ विध्य* S₁ (marg as in text) वमृतु
 (for निपेतु)

9 B₃ om 9 (cf v 1 8) — *) B₁ ते (for ये)
 K: यत्राप्यहिता, B S (T: missing) ना(B: चा)सन्प-
 तिता, D₁ D₂ 4 6 7 नासन्पथिता (for तत्रापतिता)
 — 6) T₂ [S]पि पपात (for पतित च) K: V₁ B D₁
 D₁ D₁-: 7 हि, T₁ G M तु (for च) — *) K: s
 तथा (for भयाच्) K: D₁ सचुकुशुर K: B₁-8 D₁
 D₂ 8 7 8 अस्वरैस्ते, V₁ D₁ D₁ 8 अस्वरैस्ते, B: om., B: आर्त-
 नार्दं, D: 6 आर्ताराव, T₁ G M अस्वरैस्तदा, T₂ विस्वरास्ते (for
 उचकैस्ते) — *) T₁ G₂ M ममृदुश्च, G₁ 8 ममृदुश्च
 (for ददृशुश्च) S K₁ 2.4 च तद्य, K: च सत्तम; V₁ D₁
 समंतत, B₁ 4 D₂ 4 7 च तं तत, B₂ D: ततस्तत, D₁ D₁ 8
 च तत्तत्, B: च त ते, D₂ च ते च त, D: T₁ G M₁ च तत्र;
 T₂ च त तु, M₂ 4 च तत्र ये; M: 8 च तत्र वै (for च *तद्य)

10 D₂ om 10^{ab} — *) S: D: त, B₁ 8 4 D₁ D₁
 ते (for ये) G₁ 8 M रुधिर पियत (for ददृशु समन्ताद्).
 T₁ G₂ ये भीमसेन रुधिर पियतं — 6) S (T: missing)
 दुःशासनस्य ददृशु प्रपन्ना — T₁ G M transp 10^a
 and 10^d — *) D: भयाद्विपन्ना, T₁ भियाभिपन्ना, T₂
 भये निमग्ना — *) K₁ B₁ 2 न वै (for नार्यं). B: समुष्येति
 च (for मनुष्य इति) D: स्विति, T₁ 2 G M स्विति ((for
 इति) K: भापमाण D₁ D₂ 4 6 7 न वै मनुष्योयमिति
 ह्युवाणा — N ins a passage given in App I (No.
 33) after 10, T₂ after 952* On the other hand,
 after 10, T₁ G M ins an addl colophon [Adhy
 name T₁ दुःशासनवच, T₂ दुःशासनपातन — Adhy
 no T₁ G 96, M₁ 97, M₁-: 95], which is
 followed by

940*

सजय ।

स पीत्वा रुधिर तस्य चरणौ गृह्य भारत ।

11 T₁ M om 11^{ab} — *) K: शृणुतां T₂ सर्ववी-
 राणाम् (for लोक*) — 6) K: पुनर्वाक्यमथाव्रवीत्
 — For 11^{ab}, G subst

941* हृत्युच्चैर्वचन प्राह प्रतिनृत्य वृकोदर ।

[G: प्रतिनृत्यन्]

एष ते रुधिरं कण्ठात्पिबामि पुरुषाधम ।
 ब्रूहीदानीं सुसंरब्धः पुनर्गौरिति गौरिति ॥ ११
 प्रमाणकोट्यां शयनं कालकूटस्य भोजनम् ।
 दशनं चाहिभिः कष्टं दाहं च जतुवेश्मनि ॥ १२
 धृतेन राज्यहरणमरण्ये वसतिश्च या ।

इष्वस्त्राणि च संग्रामेष्वसुखानि च वेश्मनि ॥ १३
 दुःखान्येतानि जानीमो न सुखानि कदाचन ।
 धृतराष्ट्रस्य दौरात्म्यात्सपुत्रस्य सदा वयम् ॥ १४
 इत्युक्त्वा वचनं राजञ्जयं प्राप्य वृकोदरः ।

— °) Ks स्वाद्, S (T₃ missing) तीव (for कण्ठात्)
 — °) Ks पुरुषाधम, T₁ G M 'दवत् — °) T₁ G M
 वद (for ब्रूहि) K₁ B₂ तु सरब्ध; V₁ B₂ Dn₁ D₂ 7 तु
 संहृष्ट, B₁ 2 4 Da₁ D₂ 2 5 सुसहृष्ट (for 'रब्ध) — °) T₁
 भारत (for the second गौरिति) ☞ Co गौरिति
 देशभाषानुकरणम् । ☞ — After 11, V₁ B (except B₂)
 D (except D₂ 8) S (T₃ missing) ins

942* ये तदास्मान्प्रनृत्यन्ति पुनर्गौरिति गौरिति ।
 तान्त्रयं प्रतिनृत्याम पुनर्गौरिति गौरिति ।

[B₁ om (hapl) line 1 — (L 1) B₄ प्रनृत्यत T₁ 2
 G M ये चास्मान्प्रति (T₂ 'त्य) नृत्यति (T₂ 'त) (for the prior
 half) B₁ मूढा, G₂ 8 M तदा (for पुनर्) — B₂ Da₁ om
 (hapl) line 2 — (L 2) V₁ B₁ 4 D₂ 8 तान्त्रयं प्रति
 प्रनृत्याम (for the prior half)]

12 °) T₁ 2 G₁ M₁ शयने; G₂ 8 शनकै — °) T₁ G
 M कालकूटक, T₂ कालकूटेन (for 'कूटस्य) — °) V₁
 B₁ 2 4 5 D₂ 7 T₁ G₂ 8 M₂-4 दशन; B₂ दर्शन S₂ जहिभि
 (sio) (for चाहिभि) K₃ B₂ 2 5 Dn₁ D₂ 4 6-8 कृष्णैर्,
 V₁ Da₁ D₁ 5 हुष्टैर्, B₁ 4 गुष्टैर्, S (T₃ missing) तीक्ष्णैर्
 (for कष्टं) — °) D₂ दाह तु, D₃ दहन T₁ G₂ 8 M दाह
 ज (G₂ जा) तुगृहे च यत् (M₂ 8 वय; M₄ च यं); T₂ G₁ दाहो
 जतुगृहे च य — After 12, K₄ ins. 944* and 945*.

13 S₁ K om. (hapl) 13 — °) S₂ धृतेन V₁ राज्या-
 हरणम् T₁ G M धृते च (G₂ 'तेष्व) दोषभूयस्त्वम् — °)
 B₂ M₃ अरण्य- (for अरण्ये) D₂ वसतिं, M₁ 8 वसतीश्
 D₂ 8 तथा, M च या — After 13^{ab}, S₂ V₁ B D T₂
 ins

943* द्रौपद्या केशपक्षस्य ग्रहणं च सुदारुणम् ।

[Da₁ D₁ 5 द्रौपदी- (for द्रौपद्या) S₂ D₃ केशपाशस्य
 (for 'पक्षस्य)]

— °) T₂ महाक्षयश् (for इष्वस्त्राणि) B₂ Da₁ D₂ 5
 संग्रामे T₁ इष्वस्त्राणा सहस्त्राणि — °) B₂ Da₁ D₂ 5
 सुसु (B₂ 'सु) खानि S₂ वेश्मसु; B₂ वेश्मानं (for वेश्मनि)
 D₂ असुखाणि च गृहाणि च; T₁ G M अनिलानिलवेश्मसु
 (T₁ 'नि); T₂ अस्त्राधैर्नोचवेश्मनि — V₁ B Da₁ Dn₁
 D₁ 8-7 T₂ ins after 13 K₄ ins after 12

944* विराटभवने यश्च क्लेशोऽस्माकं पृथग्विधः ।

K₄ T₂ cont

945* शकुनेर्धातैराष्टस्य राधेयस्य च मन्त्रिते ।

अनुभूतानि दुःखानि तेषा हेतुस्त्वमेव हि ।

[K₄ अनुभूयानि]

14 °) S K₂ दुःखाती (S₂ 'नी) खानि (for 'न्येतानि)
 G₁ 8 M [ए]वानि-, G₂ [ए]व हि (for [ए]वानि). T₁
 दुःखान्येवाभिजातानि — °) T₁ मा (for न) — °)
 D₂ वधं सदा, T₁ वयं हता; G₁ 2 M वयं सदा (by
 transp), G₂ वयं तदा — After 14, D₂ ins

946* सुखान्येतानि जानीमो लब्धवन्तो न सशयः ।

15 T₂ repeats 15, after 951* — °) S (T₃
 missing, T₂ first time) इत्युच्चैर्वचनं प्रोच्य — D₂
 repeats 15^{cd} after line 12 of 948* — °) D₂ (both
 times) T₁ 2 (first time) G M एव, T₂ (second time)
 आच्छेद् (for आह) K₃ D₂ (second time) महाबाहु
 (for 'राज). — °) K Da₁ Dn₁ D₁ 2 5 8 G M स्मयतौ
 (for स्मयन्तौ) D₂ (both times) T₁ 2 (first time)
 तव सैन्यमभिद्रवत् — After 15, N (except D₂) T₂
 (after the first occurrence) ins

947* अस्त्रिदग्धो विश्ववह्नोहितास्य

क्रुद्धोऽप्यर्थं भीमसेनस्त्रग्वी ।

[(L 1) K₄ अस्त्रिवधौ K₃ त्वतिश्च (sio), D₂ गृधवत्
 (for वित्त)]

On the other hand, D₂ T₁ G₂ 8 M ins after 15
 T₂ after the second occurrence of 15

948* रक्ताद्रंगान्त्रस्तु ततो महात्मा

गदापाणि काल इवान्तकाले ।

विभीषयानस्त्रव पुत्रसैन्य-

मितस्ततो धावति वाहिनीं ते ।

तत क्षणाद्भारत शून्यमासी-

[5]

दायोधन घोरतर कुरुणाम् ।

यत्राजिमध्ये प्रापिवद्भीमसेनो

दुःशासनस्य रुधिर क्रोधदीप्तः ।

स इत्वा समरे राजप्राजपुत्र महाबलम् ।

पूर्णकामो मदोदग्र सिंहो रुध्रिवोत्कटम् ।

[10]

रुधिराद्रौ महाराज ह्यशोभत परतप ।

सपुण्य किंशुक इव रक्ताद्रक्तरो वभौ ।

पुनराह महाराज स्मयंतौ केशवार्जुनौ ॥ १५

दुःशामने यद्रणे संश्रुतं मे
तद्वै सर्वं कृतमद्येह वीरौ ।

अद्यैव दास्याम्यपरं द्वितीयं
दुर्योधनं यज्ञपशुं विशस्य ।

शिशो मृदित्वा च पदा दुरात्मनः

शान्तिं लप्से कौरवाणां समक्षम् ॥ १६

एतावदुक्त्वा वचनं प्रहृत्यो

ननाद चोच्चै रथिरार्द्रगात्रः ।

ननर्त चैवातिवलो महात्मा

वृत्रं निहत्येव सहस्रनेत्रः ॥ १७

C. 8. 4260
B. 8. 83 52
K. 8. 88 16

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकपष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥

रथिरार्द्रवपुर्वोरु क्रुद्धो राजन्वचोऽप्रवीत् ।

[Ds om. lines 1-8 — (L 1) T₂ इन्द्राष्टपानियः
G₂ रक्तदंकायम् (for 'गायम्') — (L 4) T₁ तव (for ते)
— (L 5) T₂ M शून्यरूपम् (for 'मासीद्') — (L 6)
G₂ शूतरे (for घोर) — (L 7) T₁ यत्राजनपथे (for
यत्रादि*) G₂ प्रनिनन् — Ds reads lines 9-10 after
line 12 — (L 9) T₂ महादलः — T₂ M read
line 10 after line 12 — (L 10) T₁ यदोदयः (for
मदो) M पूर्वकानननोदयः (for the prior half) G₂
उक्तः — (L 11) Ds सुयोमत (for अयो) — (L 12)
M₂₋₄ सुपुम्. Ds तव (for इव) Ds यथा, T₂ परं, M₁ रक्तो,
M₂₋₄ रक्तः (for रक्तद्). — After line 12, Ds repeats
15th. — Ds om. line 13. — (L 13) T₂ रुभिगक्तो घोर-
वेत्, M रुभिराक्तवेतो घोषान (for the prior half)]
T₁ : G₂ : cont.

949* ऋहीदानीं पापमते नृशंस्य पतितो ह्यमि ।

[T₂ ह्यपतिर् (for पतितो)]

For 949*, M subst.

950* ऋहीदानीं पापमते नृशंस्य

अपतिर्ह्येति द्रुपदस्यात्मना स्वम् ।

[(L 2) M₁ पुरा पांचानीमपति शवीति]

16 G₁ om from 16 up to चिच्छेद (in 8. 62 19th).
— ^a) T₁ G₂ दुःशामनो, G₃ सनाद् K₃ यदोण, B₁ 2. s
D₁ D₁ s T₁ G₂ M यादशं, B₂ यद्दशं (for यद्रणे) D₂
वै; T₁ G₂ M₁ वस, M₂₋₄ नस्य (for नै) — ^b) K₃ तद्दो,
B₁ सत्यं, D₃ तद् (for तद्वै) K₃ V₁ B D सत्यं (for
सर्वं) V₁ सकृतम् (for कृतम्) Ś₂ (sup lin) अद्येव
वीरौ; B₂ महाप्रवीरौ, D₂ अद्येह वीर T₁ G₂ s M तदवास
पांश्वं सर्वमेतत् (G₂ 'मेव), T₂ सर्वं कृतं तन्मयाद्येह वीरौ
— ^c) Ś₂ V₁ B D₁ D₂— 1 s T₂ M₁ अद्यैव, K₃ अस्यैव,
G₂ s M₂₋₄ अद्यैवम् (for अद्यैव) D₂ मां पश्य, T₂ वदामि;
G₂ s M₂₋₄ आप्यामि (for दास्यामि) K₃ परं, D₂ रणे, D₂
[अ]त्वरं च (for [अ]पर) T₂ चाहमद्य (for द्वितीयं) Ds
अत्रैवमाप्यां परम द्वितीय, T₁ अत्रावप्याम्यपरं च द्वितीयं
— ^d) D₂ यज्ञ पशुं, T₂ मानुशं (for यज्ञपशुं) K₃ Ds
विद्राम्य, T₂ निहत्य, C₃ विद्राम्य (as in text) — ^e) D₂
[अ]प्य (for च) K₃ परं (for पदा) T₁ G₂ s M [अ]प्य
युनश्च शान्तिं (for च पदा दुरात्मन) — ^f) T₁ G₂ s M
यास्याम्यहं (for शान्तिं लप्से) K₃ गंता, D₂ लिप्से, Ds

उभे (for लप्से) — After 16, T₁ : G₂ s M ins

951* या चापति सा सपतिर्हि जाता
यास्ता सपतयोऽपतयस्तु जाता ।
पश्यन्तु चित्र विविध हि लोके
ये वै तिला पण्डितिला वभूवु ।
ते चेन्मिद्वा निघनं गता परे
किं चित्ररूपं यत् जीवलोके ।

[5]

[(L 1) T₁ : M₂₋₄ या सा (T₂ यासां)पति (for या चा*)
M₁ या * * * मानपतिर्हि जाता — (L 2) T₁ यास्ता
सपत्यस्तु, T₂ यस्तास्तु वै पतयो, G₂ यास्ता सपत्यो, M यास्ता
(M₁ यान्ता) सपतयस्ता (for यास्ता सपतयो) — (L 3) T₁
विविधस्य; G₂ 'ये द्व (for 'विष हि) — (L 4) M₂₋₄
पण्डितिला — (L 5) T₁ ते चैत्तमिद्वा, T₂ ते वै सुविद्वा, G₂ ये
चैत्तमिद्वा, M₂₋₄ ते चोत्तमिद्वा (for ते चैत्तमिद्वा) — (L 6)
G₂ चाद्रूप (for चित्र*)]

— After the above, T₂ repeats 15

17 G₁ om. 17 (cf v l. 16) D₁ reads
from 17 up to एते सदे (in 8. 62 3rd) after
line 12 of App I (No. 32) — ^a) V₁ एतद्
(for एतावद्) — ^b) K₃ रथिरार्द्रगात्र, V₁ 'रार्द्र-
चक्षु', Ds 'रात्वार्यगात्र (for 'रार्द्रगात्र') T₁ G₂ s M
प्राक्रोशदुष् (M₂₋₄ 'प्रै)रथिरार्द्रवक्ष (G₂ s 'वक्ष) — ^c)
K₃ B D₁ D₂— 4. s 7 G₃ ननर्त, V₁ D₁ D₁ ननर्त; Ds
ननाद् (for ननर्त) — ^d) K₃ T₂ G₂ निहत्यैव — After
17, Ds T₁ : G₂ s M ins.

952* दृष्ट्वा तु नृत्यन्तमुदग्ररूपं
कालं यथा स्वन्तकाले प्रजानाम् ।
महद्भयं चाधिरथिं विवेश
जये निराश्राश्च सुतास्त्वदीया ।

[(L 2) M₂₋₄ यथैव (for यथा तु) — (L 3) T₂ महद्भयं
(for 'द्भय) T₁ G₂ चाधिरथ, T₂ त्वाधिरथिं, G₃ चाधिरथिं (for
'रथ)]

— After the above, T₂ ins App I (No 32)

Colophon om in T₁ G M, T₂ missing — Day of
Karna's Generalship K₁ : द्वितीययुद्धदिवसे — Adhy
nams S K B₂ 4. s D₁ D₁ D₁— 5 7 s दुःशामनवच ,
T₂ चित्रमेनवच — Adhy no (figures, words or
both) Ś₁ 79 (?), Ś₂ D₁ 64, B₁ 82, B₂ 85, D₁
94, D₁ 76, D₃ 83, T₂ 90

६२

संजय उवाच ।

दुःशासने तु निहते पुत्रास्त्व महारथाः ।
 महाक्रोधविपा वीराः समरेष्वपलायिनः ।
 दश राजन्महावीर्या भीमं प्राच्छादयन्शरैः ॥ १
 क्वची निपङ्गी पाशी दण्डधारो धनुर्धरः ।
 अलोलुपः शलः संघो वातवेगसुवर्चसौ ॥ २
 एते समेत्य सहिता भ्रातृव्यसनकर्षिताः ।

भीमसेनं महाबाहुं मार्गणैः समवारयन् ॥ ३
 स वार्यमाणो विशिखैः समन्तात्तैर्महारथैः ।
 भीमः क्रोधाभिरक्ताक्षः क्रुद्धः काल इवावभौ ॥ ४
 तांस्तु भल्लैर्महावेगैर्दशभिर्दशभिः शितैः ।
 रुक्माङ्गदो रुक्मपुङ्खैः पार्थो निन्ये यमस्ययम् ॥ ५
 हतेषु तेषु वीरेषु प्रदुद्राव बलं तव ।
 पश्यतः स्रुतपुत्रस्य पाण्डवस्य भयादितम् ॥ ६

62

☞ This adby. is missing in T₃ (cf. v. 1. 8. 60 32)

1 For sequence in D₁₁, of v. 1. 8 61 17 G₁ om. up to चिच्छेद (in 19^b) (cf. v. 1. 8 61 16) T₁ G₂ s M om the ref — ^b) B₂ s D₁₁ D₇ तव पुत्रा (by transp) D₈ महारथ. — ^c) T₁ M₁ वीर (for वीरा.) K₂ महाक्रोधविपा वीरा; K₄ B₂ D₈ 'ध्वशा वीरा; D₈ T₁ s G₂ M महत्क्रो (D₈ T₁ s 'हाक्रो) धविप वीरा; G₂ महत्क्रोधं महावीरा — ^d) D₂ संग्रामेषु, S (T₃ missing, G₁ om.) धारयंतो (for समरेषु) T₃ [अ]पलायिता, G₈ महायला. (for [अ]पलायिन) — ^e) D₈ S (T₃ missing, G₁ om) ते तु (for दश) K₁ महावीर्यं, D₈ 'वीर्यं — ^f) K₁ s V₁ B₁ D₁ D₁ D₁ 4 T₂ G₂ M₁ 2. 4 प्रच्छादयन्

2 For sequence in D₁₁, of v. 1. 1 G₁ om 2 (cf v. 1. 1). G₂ om 2-3 — ^a) S₂ V₁ D₁₁ D₂ G₂ transp क्वची and निपङ्गी K₄ transp क्वची and पाशी K₂ B₂ s T₁ s M शंखी (K₂ शखी, B₂ s पाशी) च (hypermetric), D₈ G₂ रङ्गी (for पाशी) — ^b) K₂ B D (except D₈) धनुर्धर (for 'धर) — ^c) S K₁ s 4 सहगंधो; K₂ सत्यसधो, V₁ B D₁₁ सह पदो (B₁ 4 पदो, B₂ सधो) (for दाल सधो) T₁ s G₂ M अलुजं (M₁ 'र्ध) लसंधश्च (T₃ 'घी च), Cop सत्यसंध. सह सल — ^d) K₂ तरुवेदासु वर्चसौ; V₁ वायुवेगसु, D₁₁ D₈ वातवेग सु.

3 For sequence in D₁₁, of v. 1. 1 G₁ 2 om. 3 (cf v. 1. 1, 2) — ^a) D₁₁ D₁ s द्रवति; T₂ न चै[वि?]व (for समेत्य) — ^b) K₂ T₁ भ्रातृ (for भ्रातृ-) S K₁ s 4 V₁ B₁-4 D₁₁ D₂ s 7 क (S₂

व)पिता. — K₂ om (hapl) 3^a-4^b. — ^c) B₁ महावीर्यं (for 'बाहु) — ^d) D₂ (marg) मार्गमाणै (hypermetric) (for मार्गणै) D₁₁ D₁ s समवाकिरन् (for 'रयन्) D₈ T₁ s G₂ M पीडयामासुरजसा

4 G₁ om. 4 (cf v. 1. 1) K₂ om 4^{ab} (cf. v. 1. 3) — ^a) T₁ s G₂ M वर्यमाणो (T₁ G₂ 'नो), G₂ पीडयमानो (for वार्यमाणो) — ^b) T₂ वै (for वैद्) B₁ महारथा — ^c) V₁ B₁ s-4 D (except D₂) क्रोधाभि (B₂ D₈ 'ति) रक्ताक्ष; B₂ 'भिरुणाक्ष, M₂-4 'मिताम्राक्ष (for 'भिरक्ताक्ष.) — After 4, T₁ s G₂ s M ins.

953* तत परियृतो राजन्नवमि द्वात्रुवापनै ।

दु शासनादवरजै पुत्रैस्त्व वृकोदर ।

[(L 1) T₁ राज (for राजन्).]

5 G₁ om. 5 (cf v. 1. 1) — ^a) K₂ स. (for तु) S₂ फलैद् (for भल्लैद्) M₂ 4 महाराज (for 'धैरु) — ^b) S₂ K₂ शरै, K₂ D₂ शरै (for शितै) K₁ B D₁₁ D₁ D₁ s-7 T₁ दशभिर्दश भारवान्; V₁ 'दश वेगितै; D₈ 'दश वीर्यवान्, T₂ G₂ s M नवभिर्नव भारवान् — K₂ repeats 5^a-6^b after 42^a — ^c) K₂ (first time) V₁ B D S (T₃ missing, G₁ om.) रुक्मागदान् (D₁₁ D₁ s 'दाद्). D₂ (marg) रुक्मपुखै शिताम्रैश्च. — ^d) K₂ (second time) यथा; D₂ (marg) T₂ भीमो (for पार्थो).

6 G₁ om. 6 (cf. v. 1. 1) For the repetition in K₂, cf v. 1. 5 — ^a) K₂ हतेष्वेतेषु T₁ G₂ s M ह (G₂ ए) तेषु तव पुत्रेषु — ^b) K₂ (second time) दुद्राव च (for प्रदुद्राव) T₁ G₂ s घल तद्विप्रदुद्रुवै; T₂ प्राद्रवत्तावकं बलं — M₁ om. 6^a-7^a — ^c) D₂ पाटवेय-; T₂ पांडुपुत्र, M₂ भीमसेन- (for पांडवस्य) D₂ भयादिते

ततः कर्णो महाराज प्रविवेश महारणम् ।
 दृष्ट्वा भीमस्य विक्रान्तमन्तकस्य प्रजास्त्रिव ॥ ७
 तस्य त्वाकारभावज्ञः शल्यः समितिशोभनः ।
 उवाच वचनं कर्णं प्राप्तकालमरिंदम ।
 मा व्यथां कुरु राधेय नैतत्त्वय्युपपद्यते ॥ ८
 एते द्रवन्ति राजानो भीमसेनभयार्दिताः ।
 दुर्योधनश्च समूहो भ्रातृव्यसनदुःखितः ॥ ९
 दुःशामनस्य रुधिरे पीयमाने महात्मना ।
 व्यापन्नचेतसश्चैव शोकोपहतमन्यवः ॥ १०
 दुर्योधनमुपासन्ते परिवार्य समन्ततः ।
 कृपप्रभृतयः कर्णं हतशेषाश्च सोदराः ॥ ११

पाण्डवा लब्धलक्षाश्च धनंजयपुरोगमाः ।
 त्वामेवाभिमुखः शूरा युद्धाय समुपास्थिताः ॥ १२
 स त्वं पुरुषशार्दूल पौरुषे महति स्थितः ।
 क्षत्रधर्मं पुरस्कृत्य प्रत्युद्याहि धनंजयम् ॥ १३
 भारो हि धार्तराष्ट्रेण त्वयि सर्वः समर्पितः ।
 तमुद्बह महाबाहो यथाशक्ति यथावलम् ।
 जये स्याद्विपुला कीर्तिर्ध्रुवः स्वर्गः पराजये ॥ १४
 वृपसेनश्च राधेय संक्रुद्धस्तनयस्तव ।
 त्वयि मोहसमापन्ने पाण्डवानभिधावति ॥ १५
 एतच्छ्रुत्वा तु वचनं शल्यस्यामिततेजसः ।

C. 8 4277
 B. 8. 24. 17
 K. 8. 22. 25

7 G₁ M₁ om 7 (cf. v 1 1, 6) M₂ partly damaged. — *) B₂₋₃ D_{n1} D₆ T₁ : G₂ : कर्णं (for कर्णो) — *) V₁ B D T₁ : G₂ : M₂₋₄ महन्नयं (B₁ 'द्रण, D₂ 'चम) (for महारणम्). — *) T₃ प्रजेन्धर (for प्रजास्त्रिव) K₂ अतकप्रतिम तदा

8 G₁ om 8 (cf. v 1 1) — *) D₂ तस्य त्वाकार तत्त्वज्ञ Ca cites आकारभावो, while Cc आकार and भाव — *) K₂ शमितमोभन — *) K₂ कवचं (for वचन) — *) D₂ प्रमुह्यन्तम् (for प्राप्तकालम्) K₁ अरिंक्रम (sic), V₁ B D (except D₂) अरिंदम (Da₁ D₁ : 'म); T₁ G₂ : M हित तदा; T₂ हि तद्यथा (for अरिंदम) — After 8th, T₁ G₂ : M ins an addl colophon. [Adhy name G₂ दुःशामनवधः. — Adhy no T₁ G₂ : 97; M₁ 98, M₂₋₄ 96] — Before 8th, T₁ G₂ : M ins शल्य — *) Ś K₁ : राजेंद्र, D₂ राधेये (for राधेय) — *) B₂ D_{n1} D₂ : नैवं (for नैवत्)

9 G₁ om. 9 (cf v 1 1) M₁ partly damaged. — *) B₂ D₂ तु (for च) D₂ सृष्टं मूढो (for च समूढो) — *) T₁ M₁ भ्रातुर (for भ्रातृ) B₁ : 4 : कर्पित; D_{n1} D₂₋₄ : T₁ G₂ : 2 कर्पित (for दुःखित)

10 G₁ om. 10 (cf. v 1 1) K₂ om 10 B₂ om. 10^a-11^b — *) Ś K₁ : 2 व्यापन्नचेतस्य (for व्यापन्न) B₂₋₃ [प]ते (for [प]व) S (T₂ missing, G₁ om.) व्यापन्नचेता सहसा Ca cites व्यापन्न (sic) Ca व्यापन्नं नष्ट चेतो येषाम् । — *) K₂ B₂ D_{n1} D₁ : (before corr) T₂ कोपेन हतचेतस (K₂ 'मन्यव), D₂ T₁ G₂ : M शोकोपहतचेतन (D₂ 'ना) Ca.c cite मन्यु

11 G₁ om. 11 (cf. v 1 1) B₂ om 11^{ab} (cf

v 1 10) — *) D₂ om (hapl) from घनमुपासन्ते up to लक्षाश्च (in 12^a) Ś₁ K₁ : 2 उपासंत D₂ S (T₂ missing, G₁ om) उपासते त्वा (G₂ 'त ह)मेते हि — *) D₂ S (T₂ missing, G₁ om) महारया (T₁ G₂ 'यं) (for समन्तत) — *) V₁ D₁ G₂ कृप., D_{n1} चैते; D₂ T₂ चैव (for कर्णो) — *) D_{n1} सहोदरा, D₂ च बांधवा; D₂ S (T₂ missing, G₁ om.) च भारता (D₂ T₂ M₁ 'व) (for च सोदरा)

12 G₁ om 12 (cf. v 1 1) D₂ om. 12^a (cf. v 1 11) — *) K₁ D₂ ० लब्धलक्ष्याश्च, Cc 'क्षाश्च (as in text) D₂ पांडव्यालाश्च दुर्घर्षा (sic) — *) Da₁ D₁ : समवस्थिता (for समुप)

13 G₁ om 13 (cf v 1 1) — *) D_{n1} पौरुषेण समास्थितः; D₂ किं त्रिपादे हि संस्थित — *) V₁ प्रेक्ष्य, T₁ G₂ युद्ध, M₁ यत्र (for क्षत्र)

14 G₁ om. 14 (cf. v 1 1) — *) T₁ G₂ M सर्वं D_{n1} D₂ S (T₂ missing, G₁ om) समाहित (D_{n1} D₂ 'त) (for समर्पित) — *) Ś K₁ : 2 D₂ समुद्बह (K₂ 'द्वर), D₂ : 1 तदुद्बह (for समुद्बह) — *) K₂ : 4 D₂ यथाशक्ति; Ca.c 'शक्ति (as in text) D₂ महाबलं (for यथा) Ca cites बलं T₁ G₂ : प्रत्युद्याहि यथावल (G₂ धनजयं) — *) D₁ : विपुलां (D₂ 'ल) D_{n1} D₁ कीर्ति — *) K₂ B₁₋₄ Da₁ D₁ : 5 : G₂ : M₁ ध्रुवं (for ध्रुव) T₁ M₁ स्वर्गं B₁ पराजयात्

15 G₁ om 15 (cf. v 1 1) — *) Ś K₁ : 2 राजेंद्र (for राधेय) — *) D₂ सन्नद्धस् (for संक्रु) — *) V₁ B D T₁ : G₂ : M₂ : मोहं (for मोह) K₂ त्वयि मोहत्वमापन्न — *) M₁ अपि (for अमि-) B₂ कर्णं ते पाण्डवान्प्रति

16 G₁ om. 16 (cf. v 1 1) Before 16, T₁ :

हृदि मानुष्यकं भावं चक्रे युद्धाय सुस्थिरम् ॥ १६

ततः क्रुद्धो वृषसेनोऽभ्यधाव-

दातस्थिवांसं स्वरयं हतारिम् ।

वृकोदरं कालमिवाचदण्डं

गदाहस्तं पोथमानं त्वदीयान् ॥ १७

तमभ्यधावन्नकुलः प्रवीरो

रोपादमित्रं प्रतुदन्पृपत्कैः ।

कर्णस्य पुत्रं समरे ग्रह्यं

जिष्णुर्जिघांसुर्मघवेव जन्मम् ॥ १८

ततो ध्वजं स्फाटिकचित्रकम्बुं

चिच्छेद वीरो नकुलः क्षुरेण ।

कर्णात्मजस्येव्यसनं च चित्रं

भस्त्रेण जाम्बूनदपट्टनद्धम् ॥ १९

अथान्यदादाय धनुः सुशीघ्रं

कर्णात्मजः पाण्डवमभ्यविष्यत् ।

दिव्यैर्महास्रैर्नकुलं महास्रो

दुःशासनस्यापचितिं यियासुः ॥ २०

ततः क्रुद्धो नकुलस्तं महात्मा

शरैर्महोल्काप्रतिमैरविष्यत् ।

दिव्यैरस्रैरभ्यविष्यच्च सोऽपि

Gs ins. संजय — *) B1 अथ (for हृदि) Śs K1 मानुष्यकं, Dn1 D2 चावश्यकं; T1 धैर्ययुत, T2 चावस्थितं; Ca मानुष्यकं (as in text) V1 (marg as in text) हृदिकान्वश्यकं भावं ॥ Co मानुष्यं मनुष्वजेतस्य मर्तव्यम् । ॥ — *) Da1 D1 s त्यक्त्वा, G2 s M कृत्वा (for चक्रे). B1 s संस्थितं, Da1 D1 s-1 तस्थिवान्; T1 सोद्वयत्, G2 s M संस्वरम् (for सुस्थिरम्).

17 G1 om 17 (cf. v 1 1) Before 17^{ab}, G2 s ins संजय — *) V1 [S]भ्यधावन्, T2 [S]न्वधावद् (for अभ्य) — *) Da1 D1 s s आतस्थिवाक्ष; Ca 'वांसं (as in text) Ś K2 s आतस्थिवान्म (K4 न्त-) रयं पाठवस्य, K1 यातस्थिवा स्वरयं पाठव तं (sic), K2 अन्ते स्थिरं वा संस्वरयहतारिं (sic); K4 B1-4 Dn1 D2 s s 1 अवस्थितं प्रमुखे (B2 सुरय; B3 स्वरयं) पाण्डव तं (B2 य; B3 च); B3 आतस्थिवांस स्वरये पाण्डवं च, T2 भीमस्थितं ह्याजिमध्ये सुघोरं Co cites हतारिं (as in text) — *) K2 [अ]त्तदं (sic); D2 [आ]र्तं (sic) — *) K2 D2 पोथयान, V1 B2 s Da1 D2 s 'यतं; B1 s s Dn1 D1 s s 1 T2 योषयतं (B2 'मान, T2 'यानं) (for पोथमान) — For 17^{ab}, T1 G2 s M subst.

954* भीम समायान्वममित्रसाहम् ।

याणैः किरन्तं प्रतियात्य चोत्र

ध्यात्तानन कालमिवापतन्तम् ।

[(L 2) T1 प्रतिपद्य, G2 s 'याति (for 'यात्य)]

18 G1 om 18 (cf. v 1 1) — *) V1 B1-4 D2 s s 1 अथ (for तम्) T1 G2 s M प्रवीरम् — *) T1 G2 s M आराद् (for रोपाद्) T2 अमित्रान् D2 प्रणुदन्; T1 प्रणं, T2 प्रमं (for प्रतुं) Śs K2 पृपट्टैः, K1 पृपट्टैः (for पृपट्टैः) — *) V1 B1 s s 1 D2 s s 1 T2 ग्रह्यैर् T1 G2 s M त कर्णपुत्रं परम(T1 G2

'मं)ग्रह्यैः — *) K2 D2 G2 जिष्णुं; B2 s Da1 Dn1 D1 s T2 पुरा; T1 विष्णु; Co जिष्णुर (as in text). B1 D2 जिघांसुं K2 कुंभं; D1 जघ (for जन्मम्) K2 जिष्णुं जित्वा स मघयेय कुंभ; D2 जिघांसुमेवं मघवेय जंभं; M2-4 जंभ जिघांसुं मघवानिवेद्र

19 G1 om. up to चिच्छेद (in 19^b) (cf. v. l. 1) — *) Da1 D1 s T2 M1 स्फाटिकं Śs K1 -चित्रकंबुं; K2 -क्षेत्रचित्रं; K4 -चित्रविदुः; V2 B1 s s D2 s s 1 -विदुचित्रं; B2 s -चित्रकंबुक; Da1 D1 s इदुचित्रं; Dn1 -चित्रकंबुक; D2 -रत्नचित्र; D2 S (T2 missing, G1 om.) हेमचित्रं (for -चित्रकम्बुं) — *) S (T2 missing) धैर्यान् (for वीरो) D2 क्षणेन (for क्षुरेण) — *) S (T2 missing) क्षुरेण (for भस्त्रेण) K1 -पट्टचित्रं; K2 D2 G2 -पट्टचित्रं; V1 T2 G2 'पट्टं, B2 'रत्नं; B3 -पट्टिनदं; Dn1 -चित्रनदं; T1 -पट्टचित्रं, G2 -चित्रपट्टं (for -पट्टनद्धम्).

20 *) K1 s s B2 s Dn1 D2 s s 1 T2 G2 s M स शीघ्रं (for सुशीघ्रं) — *) B2 D2 G2 अभ्यविष्यत् (for अभ्य) K2 कर्णात्मजसं विशिखैरविष्यत् — B1 s om hapl.) 20^a-21^b T1 G M om. 20^{ab} — *) B2 Dn1 T2 कृताब्जो; D2 महास्रं; D2 सोप्यविष्यत् (for महास्रो) — D2 om (hapl) 20^a-21^b — *) Śs K2 D2 [अ]पचितिं; D2 'चितिं; Ca.c 'चितिं (as in text) D1 s ययासु, D2 जिज्ञासोः (for यियासु)

21 B1 s D2 om. 21^{ab} (cf. v. l. 20). T1 G M transp 21^{ab} and 21^{cd} — *) V2 B2 s Da1 D1 s s 1 तत् स (V1 om स; B2 सं; Da1 D1 च) क्रुद्धो नकुलो महात्मा, T1 G M तत् क्रुद्धो (T1 कर्णो) नकुलः कर्णपुत्रं — *) D1 वरैर् (for शरैर्) Śs K2 D2 महोल्का; Dn1 प्रहोल्का (for महोल्का). S (T2 missing) शरैर्महोल्का

कर्णस्य पुत्रो नकुलं कृतास्त्रः ॥ २१
 कर्णस्य पुत्रो नकुलस्य राज-
 न्स्त्वानश्वानक्षिणोद्दुचमास्त्रैः ।
 वनायुजान्मुकुमारस्य शुभ्रा-
 नलंकृतास्त्रातरूपेण शीघ्रान् ॥ २२
 ततो हताश्वदवरुह याना-
 दादाय चर्म रुचिरं चाष्टचन्द्रम् ।

आकाशसंकाशमसिं गृहीत्वा
 पोष्यमानः खगवच्चचार ॥ २३
 ततोऽन्तरिक्षे नृवराश्वनागां-
 श्चिच्छेद मार्गान्विचरन्विचित्रान् ।
 ते प्रापतक्षसिना गां विशस्ता
 यथाश्वमेधे पशवः शमित्रा ॥ २४
 द्विमाह्ना विदिता युद्धशौण्डा

C. B. 4226
B. B. 84 28
K. B. 82 45

निरिवाम्यपीडयत् (T: 'वाम्यदीपयत्'; M: 'व प्रदीप्ति')
 — T: om 21^a — *) B: मस्यैर्विष्यत् (by transp); B:
 दिव्यैर्नहास्त्रं K1: V1 B: ३: D अम्ययपंष (for
 'विष्यत्'). S (T: missing; T: om.) तदे (T: G: 'ध')नं
 (for च मोडवि) B: वत कृतास्त्र समञ्जमान — *)
 B: D: पुत्रं. B: ३: D: १: T: G M वृथास्त्र — After
 21, N ins.

955* क्षराभिचावाह रथा च राज-
 न्स्वय च नासास्त्रनमीरणाह ।
 जन्वात् कर्णस्य सुतोऽविमात्र-
 विदो यथा उपाहुतिमिहुंवात् ।

[(L 1) K: क्षराभिचावाह K: om. हता च गजन् Dn1
 D: ३: रथात् — (L 2) K: नासास्त्रनमीरणाह (s c) K: स्वनेव
 नासा इन्मोऽनाय; V1 B D स (Dai D: स)ना च नासात्
 (D: ३: 'श')जन्मीरणाह (B: 'नेन), T: न वेनना 'उप्यन' (sio)
 Co cites मया — (L 4) K: D: विदो (for रदो) S K
 D: उपाहुतिम् (for न्ना). K: हुदाजन् T: विदो यथास्वाय
 निदहिवात् (sic)]

22 *) S (T: missing) म कर्णं (for कर्णस्य)
 — *) D: ३: अस्त्रात् (for अश्वान्) S (T: missing)
 सयान्ना (T: 'न्मुन्ना')न्वारदुचमास्त्रं — After 22^a,
 S (T: missing) ins

956* आमीरुघोरं भरतप्रवीर
 सुदं वदा कर्णवपाण्डवान्याम् ।

— *) K: वरायुजान्, K: वागायुजे, B: ३: Dai D:
 M: ३: C: वानायुजान्, B: वागायुजान्, D: वानायुजान्,
 D: वानायुजान्, C: वना (as in text) Dai D: ३:
 सुकुमारान्य; Dn1 D: M: वै नकुलस्य, T: G M: ३: ३:
 सुकुमारान्नु; C: सुकुमारस्य (as in text). B: ३: शुभान्,
 C: शुभान् (as in text) D: वनायुजान्मौक्तिकामान्नु-
 सुभान्, T: वनायुजाभाङ्गकुलस्य शुभान् — *) B:
 सुसम्भवाथ; T: G: ३: सुसम्भं, M: स्वर्लकं (for अलकं)
 S: शुभान्; K: शीघ्रं, K: सय; V1 B: ३: ३: Dai D: ३: ३:
 T: G M: चित्रान् (for शीघ्रान्) Dn1 T: उदप्रगा (T:
 अलंकृता)न्हेमजाळावनदान्. — After 22, D: S (T:
 missing) ins.

957* जवान चाश्वान्कुलस्य वीरो
 रणाजिरे स्वपुत्रस्य पुत्र ।

[(L 1) T: जवान श्वैश्च ततोस्व वीरो — (L 2)
 T: महात्वात्, T: कर्णाजिरे (for रणा) T: G: M: वपुषे (G:
 'सेन)स (for स्वपुत्रस्य)]

23 B: om. (hapl) 23^a-24^b — *) B: ३: ३: Dai
 D: ३: ३: ३: श्वपुत्र (B: 'स्व)स्य (for 'रश्च) — *) S: (marg
 as in text) वर्म (for चर्म) D: om चाष्ट. K: सुचित्रं;
 D: पचधद्र (for चाष्ट) V1 B (B: om.) Dai Dn1 D: ३: ३:
 आदाय चर्मा (Dai D: ३: चर्मा, Dn1: चर्मा)मलरश्मचंद्र;
 D: S (T: missing) चर्माददे रुचिर पचचंद्र (D: यंचचित्रं;
 G: यद्धचित्र, G: पचचित्र) — *) Dn1 T: ३: प्रगृह्य;
 D: G M: च गृह्य (for गृहीत्वा) — *) S K: D:
 पोष्यमाण, K: दुदूयमान (sic), V1 Dn1 दोष्य, B:
 Cn: पोष्यमाण, B: प्रोदूयमान, D: प्रोष्यमाण, D: T:
 M: प्राकोशमान (M: 'ण'), D: पाष्यमाण, G: प्रकाश-
 मान, G: पृष्टं; G: प्राकाशमान (for पोष्यमाण). D:
 चकारो, D: (marg as in text) स्वधावत् (for चचार)

24 B: om 24^{ab} (cf v l 23) — *) K: वातस्य
 रथा; V1 B: ३: ततोऽन्तरिक्षे, D: ततो रथान् (for ततोऽन्त-
 रिक्षे) K: B: D: नृवराश्च नागाश्च, B: ३: मरयाश्च (B:
 'श्च)नागाश्च, Dn1 च रथाश्वाना, D: नृरथाश्च (for नृवरा)
 — *) S: वागान् (for मार्गान्) B: विद्रावयन् (for
 विचित्रान्) Dn1 चिच्छेद तूर्णं नकुलक्षिप्रयोधी — For
 24^{ab}, D: S (T: missing) subst

958* ततोऽस्य पक्षाननयधनाय

द्विमाह्नादकुल क्षिप्रकारी ।

— *) K: प्रेतापतक्षसिना, T: ते प्रासेनासिना S (T:
 missing) वै, Co गा (as in text) S: विदास्त्रान्; S: विस्त्रा
 (sio), K: ३: विदास्त्रा — *) T: पशवो वै, C: पशव (as in
 text). S K: ३: च चित्रा, K: V1 B: ३: सचित्रा, K: सचित्रा;
 B: सचित्रा, B: ३: (marg) Dai D: ३: विदास्त्रा, Dn1 D:
 T: ३: G: शमित्रा, D: विदास्त्रा; C: शमित्रा (as in text)

25 *) D: S (T: missing) तवसतो (for द्विसाहस्रा)
 S: विचित्रा; Dn1 D: पात्तिता, T: G: ३: M: विजिता;

नानादिश्याः सुभृताः सत्यसंधाः ।
 एकेन शीघ्रं नकुलेन कृताः
 सारेप्सुनेवोचमचन्दनास्ते ॥ २५
 तमापतन्तं नकुलं सोऽभिपत्य
 समन्ततः सायकैरभ्यविध्यत् ।
 स तुद्यमानो नकुलः पृपत्कै-
 विंव्याध वीरं स चुकोप विद्धः ॥ २६
 तं कर्णपुत्रो विधमन्तमेकं

नराश्वमातङ्गरथप्रवेकान् ।
 क्रीडन्तमष्टादशभिः पृपत्कै-
 विंव्याध वीरं स चुकोप विद्धः ॥ २७
 ततोऽभ्यधावत्समरे जिघांसुः
 कर्णात्मजं पाण्डुसुतो नृवीरः ।
 तस्येपुभिर्व्यधमत्कर्णपुत्रो
 महारणे चर्मं सहस्रतारम् ॥ २८
 तस्यायसं निशितं तीक्ष्णधार-

G₂ विविधा, M₂₋₄ विष्टिता (for विष्टिता) — ^b) G₁ नानादिश्या. B₂ Ca संभृता; D_{2,4} सुभृता, T₁ G सुद्ध; T₂ समृता, Co सुभृता (as in text) G_{2,3} सत्यसंधा (for 'संधा') — ^c) T₂ G₂ M₂₋₄ पृतेन (for एकेन) B₂ Dn₁ सत्ये (for शीघ्रं) K₂ B₁ कृत्वा; K₂ कृता, Dn₁ कृत्वा; S (T₂ missing) नुत्ता (for कृता) — ^d) K₂ सरेप्सुनेव; Dn₁ जयेप्सुना, D₂ विरेहुरेव; D_{2,4} सारेप्सुना (D₄ 'प्सव)श्च, D₂ 'पुणेव, D₇ सारेप्सुना च T₁ जयेप्सनिव; T₂ जयेप्सतो (for सारेप्सुनेव) Ca oites सारो K₄ om ह्व B₁ उत्तमचदनां मे (sic), Dn₁ T₁ 'नांगा; D₂ G M 'नस्य (for 'नास्ते).

26 ^a) B₂ जयेन (for सोऽभिपत्य). — After 26^a, B₂ ins.

959* कर्णस्य पुत्र सहसाभिपत्य च ।

रणे जिघांसुं निशितैरेकै

— ^b) B₂ सायकैर्[म ?]ज्ञै (for सायकैर्) K₂ V₁ B D प्रत्यविध्यत् (B₂ 'व्यत) (for अन्व्य) — For 26^{ab}, S (T₂ missing) subst.

960* भूमौ चरन्तं नकुलं रथस्था
 समन्ततः सायकैः प्रत्यगृह्यत् ।

(L 1) T₂ रथाया, G₁ रथीषा (for रथस्या) — (L 2)

G₂ प्रत्यविध्यन् (for 'गृह्यन्)]

— ^c) B₂ नकुलं S₂ K₂ पृपत्कैर्, D₂ 'कौ; D₂ 'कैर्; S (T₂ missing) विह्वैः (M₁ 'गमै)श्च (for पृपत्कैर्) — ^d) B₂ : समाचरन्पृ (B₂ तदाचरन्पृ)तनाया विधात, D₂ जघान नागाश्च रयान्सपत्नीन्, S (T₂ missing) चचार संख्ये द्वि (G₂ M₁ 'दे द्वि, G₂ 'चे द्वि-; M₂₋₄ 'सौर्द्वि)पतो विनिघ्नन् — After 26, S₂ K₂ V₁ B₁ 2-5 D (except D₂ 2) ins.

961* महामये रक्षमाणो महारमा

आत्रा भीमेनाकरोत्त्र भीमम् ।

[(L 1) K₂ B₁ Dn₁ D_{2,4} 7 8 रक्षमाणो]

27 S₁ K₁ 2 4 B₂ D₂ 2 om (hapl) 27 — ^a) K₂ B₁ : Dn₁ D_{2,4} 7 व्यधमन्तम्; B₁ 'मत्तम्; S (T₂ missing)

विचरतम् (for विधमन्तम्) S₂ पुनं, S (T₂ missing) आजौ (G₂ आञ्जु) (for एक) — ^b) B₂ Dn₁ D₁ 5 रयाश्व- (for नराश्व-) V₁ B₁ Dn₁ D_{1,5} -रयप्रवेकं, T₁ G₁ 8 M -रय (G₂ -नर)प्रवीरान्, G₂ -रयान्विनिघ्नन् (for -रयप्रवेकान्) — ^c) S (T₂ missing) निघ्नन्तम् (for क्रीडन्तम्) S₂ पृपत्कैर् — ^d) T₁ G M वीर Dn₁ T₂ 8 नकुलं सरोप : G₁ स तुकोपविद्ध, G₂ स चुकोप युद्धे (for स चुकोप विद्ध) — After 27, Dn₁ T₂ ins

962* स तेन विद्धोऽतिमृशं वरस्वी
 महाहवे वृपसेनेन राजन् ।

28 ^a) S₂ K_{1,2} V₁ D₁₋₅ 8 ततोभ्यधावन्; Dn₁ क्रुद्धेन धावन्, G₁ (sup lin) ततोन्वधावन्, G₂ ततो ययावत् (for ततोऽभ्यधावत्) K₂ नकुलो, B₂ सुकृमारं (for समरे) — ^b) V₁ B_{1,2} 4 Dn₁ D_{1,2-7} [S]ति (B₁ 'य)- वीर; Dn₁ T₁ G M₁ नृवीर (T₁ G 'र) (for नृवीर.) — After 28^{ab}, Dn₁ T₂ ins.

963* वितत्य पक्षौ सहसा पतन्तं

इयेनं यथैवामिपल्लुव्यमाजौ ।

अवाकिरद्वृपसेनेनस्तत्तं

शितै शैरेनकुलमुदारवीर्यम् ।

स वान्मोघास्तस्य कुर्वन्शरौघा-

[5]

अचार मार्गाग्रकुलध्वित्ररूपात् ।

अयास्य तृणं चरतो नरेन्द्र

सङ्गेन चित्रं नकुलस्य तस्य ।

[(L 3) T₂ अवाकिरन् — (L 4) Dn₁ शितै (for शितै). Dn₁ उदारवीर्यं — (L 8) T₂ विध्यन् (for चित्रं)]

— ^c) Dn₁ D₂ T₂ महेषुभिर् (for तस्य) D₂ विधमत्- K₂ D₂ T₁ G M सूतपुत्रो (for कर्ण) — ^d) B₁ Dn₁ T₂ महाहवे; G₁ M महद्वणे (for महारणे) S₂ (sup lin) - K₂ चर्म, D₂ चर्म (for चर्म) K₂ सहस्रतारं; V₁ G₂ 8 'भार, T₁ 'तारकं (for 'तारम्)

29 K₂ om. 29^a. — ^a) Dn₁ D₂ T₂ तं च (for

मसिं विकोशं गुरुभारसाहम् ।
 द्विपच्छरीरापहरं सुधोर-
 माधुन्वतः सर्पमिवोग्ररूपम् ॥ २९
 क्षिप्रं शरैः पङ्क्तिरभिन्नसाह-
 श्वकर्तं खड्गं निशितैः सुधारैः ।
 पुनश्च पीतैर्निशितैः पृथक्कैः
 स्तनान्तरे गाढमथाभ्यविध्यत् ॥ ३०
 स भीमसेनस्य रथं हताश्वो
 माद्रीसुतः कर्णसुतामित्तसः ।

आपृषुवे सिंह इवाचलाग्रं
 संग्रेक्षमाणस्य घनंजयस्य ॥ ३१
 नकुलमथ विदित्वा छिन्नवाणासनासिं
 विरथ मरिशरार्तं कर्णपुत्रास्तभग्नम् ।
 पवनधुतपताका हादिनो बलिगताश्चा
 वरपुरुपनियत्तास्ते रथाः शीघ्रमीयुः ॥ ३२
 द्रुपदसुतवरिष्ठाः पञ्च शैनेयपृष्ठा
 द्रुपददुहितपुत्राः पञ्च चामित्रसाहाः ।
 द्विरदरथनराश्वान्मदयन्तस्त्वदीया-

C. B. 4306
B. E. 85. 2
K. B. 23. 53

तस्य) V₁ B₁ & D₁ [आ]यत् स(V₁ तं)निशित; T₂ [आ]यत् सुशितं T₁ M₂-4 तं सायकात्सात्सु(T₁ न्यां सु) शितं सुपीतम्, G₁ तस्यायकात् सुशितं सुवीतम्, G₂ & तस्याय कात्सं सुशितं सुपीतम्, M₁ तं सायकात् सुशितं सुपीतम् — ^b) K₃ असिं विशोक, B₁ असिं लकोप, B₂ & & D₂ D₃-5 असिं विकोपं, D₂ D₃ T₂ विकोशमुग्र, T₁ G₂ & असिप्रवीरं, G₁ असिप्रहयं, M असिप्रहयं (for असिं विकोश) T₁ गुरुमृतवाहं (for भारसाहम्) — ^c) D₂ D₃ T₂ द्विप- च्छरीरांतकरं (for रापहरं) — ^d) K₂ T₁ G M₂-4 धाधुन्वत, K₃ अमूत्त, K₄ आतन्वत (for आधु) G M इवास्तकोशं (for ह्वोग्ररूपम्)

30 ^a) Ś₂ अभिन्नसाहैश्, G₁ माहं, G₂ सिंहश् (for साहश्) — ^b) Ś₁ (marg as in text) चकर्प (for चकर्त) V₁ D₂ T₂ सुवेगै, B₁ पृथक्कै, B₄ D₃ 4.7 क्षुरप्रै; D₂ सुवारै (for सुधारै) — ^c) V₁ D₂ D₃ & T₁ & दीप्तैर, D₂ D₃ पातैर, D₃ G M पार्यं, D₃ पूतैर (for मीतैर) Ś₂ K₂ पृथक्कै, K₁ पथक्कै (sic), K₄ पृथक्कै; B₁ क्षुरप्रै (for पृथक्कै) — ^d) T₁ G₂ & क्षिप्रम्, G₁ M वृक्षम् (for गाढम्) B₁ अथाप्यविध्यत्, D₃ अथोप्यं, T₁ & G₂ इवाभ्यं, G₁ & M इवात् (for अथाभ्यं) — After 30, N T₂ ins.

964* कृत्वा तु तदुष्करमार्ययुष्टं
 नरैरन्यैः कर्म रणे महात्मा ।
 ययौ रथ भीमसेनस्य राज-
 श्वरामित्तसो नकुलो महात्मा ।

[T₂ om. (hapl.) lines 1-2 — (L 1) V₁ B₁ & D₂ D₁ &-8 च (for तु) D₃ तं (for तद्) B₃ तस्य मुष्करम् (for तु तद्) K₄ आर्तयुष्ट, D₂ आर्तयुष्ट (sic), C₀ आर्तयुष्ट (as above); — (L 2) K₃ शरैरन्यै, B₂ & D₂ अन्यैरै (by transp). K₂ कर्णेणे; B₃ यत्कन (for कर्म रणे) B₂ & महात्मन् V₁ D₂ D₁ & नरैरान्यैर्यत्कन तन्महात्मा — B₂ &

read lines 3-4 twice — (L 4) D₂ T₂ नकुलस्त्व-
 रावान् (for जो महात्मा)]

31 ^a) Ś₂ रथे (for रथ) K₃ हत्तरथाश्वो (for रथं इवा) B₁ & D₃ & 7 महात्मा, D₃ च गत्वा (for हताश्वो) — ^b) D₂ D₁ & माद्रीपुत्र (for सुत) Ś₂ कर्ण- सुतामित्तसा; B₂ D₂ T₂ श्वरामित्तस, B₃ सुतामिपीदित, D₂ सुतानियात् (for सुतामित्तस) — ^c) Ś₂ K₂ V₁ स संग्रेक्षमाण(Ś₂ न)स्य, K₁ & B₁ & & D सप्रेक्ष्य — For 31, T₁ G M subst.

965* स भीमसेनस्य रथं च हत्वा
 चवर्षं वै शरवर्षं सुवोरम् ।

[(L 1) T₁ हित्वा, G₃ गत्वा (for हत्वा)]

— After 31, N T₂ ins a passage and colophon given
 in App I (No. 34)

32 Before 32, Ś₂ D₂ D₃ T₂ G₃ ins संजय
 — ^a) G₂ मथित्वा (for विदित्वा) B₂ छिन्नवाणासिपाणिं (for वाणासनासिं) — ^b) K₂ अरिशरार्त; K₃ मूर्ति, V₁ D₂ D₁ क्षय शरार्तं, D₃ T₁ & G₁ (also as in text) 2.8 अरिभिरार्तं; M₂ & (also as in text) अरिनरार्तं (for शरार्तं) T₁ & G₁ & M सूत- (for कर्ण) D₂ D₁ & -त्तस; D₃ T₁ -मत्त (for -भग्नम्) G₂ विरथमरिभरात्तं सूतपुत्रात्समुत्तं (sic) — ^c) Ś K₂ & पवनयुतपताका, T₂ G M चल्- पताका (G₂ को) D₁ T₂ G ह्वा(G₂ वा)दिनो (for हादिनो) Ś₂ बलिगताश्चा, B₂ बलिगताश्चा, D₂ D₃ बलिं (for ताश्चा) — ^d) Ś K₁ G₂ & व(G₂ & प)रुपुरु- नियंतास्, K₃ V₁ B D T₁ वरपुरुप(D₂ D₁ & & पुरुपवर- नियुक्तास्, T₂ G₁ M C₀ परपुरुपनियत्ता(T₂ G₁ C₀ युक्ता)- सू Ca otes पुरुपवर- K₁ ते नरा, D₂ D₃ ते रथै, D₂ ते शरा, T₁ चेतरे, T₂ G₁ & स्त्रैर्यै, G₂ स्त्रेतेरे, M स्त्रे रथा (for ते रथा) T₁ पृषु (for ईषु)

33 ^a) T₂ द्रुपददुहितपुत्रा, C₀ सुतवरिष्ठा (as in

न्भुजगपतिनिकाशैर्मर्गिणैरात्तशस्त्राः ॥ ३३

अथ तव रथमुख्यास्तान्प्रतीयुस्त्वरन्तो
हृदिकसुतकृपौ च द्रौणिदुर्योधनौ च ।
शकुनिशुकवृकाश्च क्राथदेवावृधौ च
द्विरदजलदघोषैः स्यन्दनैः कार्मुकैश्च ॥ ३४
तव नरवरवर्यास्तान्दशैकं च वीरा-
न्प्रवरशरवराऽयैस्ताडयन्तोऽभ्यरुन्धन् ।
नवजलदसवर्णैर्हस्तिभिस्तानुदीयु-

गिरिशिखरनिकाशैर्भामवेगैः कुणिन्दाः ॥ ३५

सुकल्पिता हैमवता मदोत्कटा
रणाभिकामैः कृतिभिः समास्थिताः ।
सुवर्णजालावतता बभ्रुर्गजा-
स्तथा यथा वै जलदाः सविद्युतः ॥ ३६
कुणिन्दपुत्रो दशभिर्महायसैः
कृपं ससूताश्वमपीडयद्भृशम् ।
ततः शरद्वत्सुतसायकैर्हतः
सहैव नागेन पपात भूतले ॥ ३७

text). V₁ सैन्यजुष्टा (for सैन्यपष्ठा) — ¹) T₂
द्वपदसुतवरिष्ठा (for 'द्वुहित्पुत्रा) K₂ शामित्रसाहा, K₃
चारित्र', D₂ वामित्र' (for चामित्र') — ²) K₃ द्विरद-
रथनागाश्वान्; B₂ 'रथनराप्रान्, T₂ 'नररथाश्वान्, G₁ सपदि
गजरथाश्वान् (for द्विरदरथनरा') B₂ सूदया ***** S₁
K₂ स्वदीया — ³) D₂ उरगपत्ति- (for मुजगपत्ति-) K₂
-विकाशैर् (for -नि') S₂ K₁ आत्तशास्त्रा, K₂ आतुशास्त्रा
S (T₂ missing) भगवत इव रुद्रा सख्यया हेतिमंत

34 ^a) K₂ नरवर-, D₂ तव वर- (for तव रथ-) D₂
स्वरत प्रतीयु (by transp), G₂ प्रतीयुद्धनिंदा (sio) K₂
प्रतीयसु D₂ स्मरतो, T₁ G₁ S M ध्वजिन्या (for स्वरन्तो).
— ^b) Dn₁ कृपहृदिकसुतौ, D₂ कृपहृदिसुतकृपौ (sio),
M₁ हृदिककृपसुतौ (for 'सुतकृपौ) D₂ तु (for च) K₂
'दुर्योधनस्य D₂ तु (for the second च) — ^c) S₁
K₂ T₂ शकुनिसुतवृकाश्च, K₂ V₁ B D 'सुतवृकौ (D₂
'कृपौ) च S₁ K₂ क्राथदेव ** च, S₂ 'देवप्रदौ च, K₁
'द्वव ** च, K₂ 'देवावृकश्च, K₄ 'देवस्तयैव, B₂ चक्रे
दवातिदेवौ; D₁ S₂ S क्राव्य (D₂ काथि) देवावृधौ (D₂ 'तौ)
च; T₂ *** वा वृधौ च; G क्राथ (G₂ क्रोध) देवावृधौ
च; M₂₋₄ क्राथदेवा वृथु च (for 'वावृधौ च) — ^d) D₂
'योधै, M 'शोषै (for 'घोषै) B₂ कार्मुकैश्च नरेंद्र
(for स्यन्दनैः कार्मुकैश्च)

35 ^a) K₄ तव नरवरचर्यासु, V₁ B Da₁ D₁ 8-1
नरवररथव (Da₁ 'च)र्या (V₁ D₄ 'र्या)सु (for तव
नरवर') K₁ स- (for च) S₁ K₁ S V₁ वीरा (for
वीरान्) K₂ नवनररथवाधौर्यास्ताडशैक च वीरान् (sio)
Dn₁ तव नृप रथिवीरास्ते दशैक च वीरान्, D₂ तव
रथनरवाहास्तान्महैशैका वीरान् (sio), T₁ G₁ S M
तव रथवर (G₂ अथ तव रथ)वर्या (T₁ 'मुख्या)स्तान्दशैक (T₁
'क', M₂₋₄ क)प्रवीरान्, G₂ तव हि रथवरीय्यास्तान्द-
शैकप्रवीरान् — ^b) K₁ प्रहर, K₂ नृवर-, K₄ प्रचर (for

प्रवर). V₁ B Dn₁ D₂₋₈ नृवर शर (V₁ 'त्)वर्या (D₂ S
'र्या)सु, Da₁ D₁ नृवर धरशाराऽयैसु (for प्रवरशरवरा')
K₁ 'वराऽयैसु K₁ [S]भ्यघावन्, K₂ [S]भ्ययुदे; B₂
[S]भिरक्षन्, B₄ [S]भ्यनदन् (for Sभ्यरुन्धन्) T₂
इयुभिरशनिकल्पैस्तोमरैस्तान्मृगन्; T₂ G M इयुभि (G₂ 'धि)-
रशनिकल्पैस्ताडयतो न्यरुन्धन् (G₂ 'मृदन् — ^c) K₄
उदीर्य, V₁ उदीर्यद्, Da₁ D₁ नदीयुर (sio) (for उदीयुर).
T₁ S नवजलधरवर्णैर्हस्तिभिस्तांश्च (T₂ 'स्तान्स) वन्; G₁ S M
नव नव च विभागान्सह (G₂ नगगोपा ह-, M₁ नगभा-
माह-, M₂ 4 नमगामाह, M₃ नमृगादौ ह)स्तिभिस्तान्स
वन् (G₂ वन्); G₂ तपनभगयमाभान्हस्तिभिस्तान्निवन्-
— ^d) Da₁ D₁ S दिवि शिखरविकाशैर् S₁ K₁ S कुर्षिदा;
S₂ कुर्षिदा, V₁ B D (except D₂) कुर्षिदा (for कुणिन्दा).
— After 35, T₁ G M ins an addl oolophon. [Adhy-
no T₁ G₂ 98, G₁ S M₂₋₄ 97, M₁ 99]

36 Before 35, T₁ G M ins संजय — ^a) G₂
हैमवता, Ca.0 हैम' (as in text). — ^b) G₂ रणामि-
रामै (for 'कामै) — ^c) K₁ वसुर्णजालावतववेशुर (sio),
K₂ 'जालावतता, Dn₁ 'जालैर्वितता, T₁ 'मालावतता;
T₂ 'जालावतता; G 'जालावतता; M₁ 'जाला पतताश्च; M₂
'जालापतता V₁ चतुर्गजासु; Da₁ यभूर्ग', M₁ चहुर्ग' (sio)
— ^d) D₂ रथा (for यथा) V₁ B D स्त्रे (for वै)
Da₁ जवदा; D₁ जयदा (for जलदा) T₂ M₁ सविद्युता
37 ^a) S₁ K₁ S D₂ शिखरिष्पुत्रो; K₂ विमर्दे', V₁
D₁ S S विपर्दि', B₁ Dn₁ D₂ (marg) कुर्षिद', B₂
वेत्याग', B₃ 4 Da₁ Co विल्दि' (Co 'गि'), D₂ विल्दिग';
D₂ 1 निपाद'; D₁ (sup isin) विल्दिग'; T₂ G₁ M₂ 4
कुर्षिदराजो (T₂ 'जा), M₁ विकदपुत्रो; M₂ कुर्षिदराजो G₂ S
महाशरै (for 'यसै) — ^b) K₂ 4 अपीडयन्; T₂ G₂ S
M अताडयद् (for अपीड') — ^c) B₂ तत स शारद्वत्साय-
कैर्हत — ^d) S (T₂ missing) च भूतलेपतत् (for
पपात भूतले)

कुणिन्दपुत्रावरजस्तु तोमरै-
 दिवाकरांशुप्रतिमैरयस्मयैः ।
 रथं च विश्वोभ्य ननाद नर्दत-
स्ततोऽस्य गान्धारपतिः शिरोऽहरत् ॥ ३८
 ततः कुणिन्देषु हतेषु तेष्वथ
 प्रहृष्टरूपास्तव ते महारथाः ।
 भृशं प्रदध्मुर्लवणाम्बुमंभवा-
 न्पराश्च चाणामनपाणयोऽभ्ययुः ॥ ३९
 अथाभवद्युद्धमतीन दारुणं
 पुनः कुरूणां सह पाण्डुसृञ्जयैः ।
 शरासिगक्त्यृष्टिगदापरश्वधै-

नराश्वनागासुहरं भृशाकुलम् ॥ ४०
 रथाश्वमातङ्गपदातिभिस्ततः
 परस्परं विप्रहतापतन्क्षितौ ।
 यथा सविद्युत्स्तनिता बलाहकाः
 समाश्रिता दिग्भ्य इवोप्रमारुतैः ॥ ४१
 ततः गतानीकहतान्महागजा-
स्तथा रथान्पत्तिगणाश्च तावकान् ।
 जघान भोजश्च हयानथापत-
 न्विशस्त्रकृत्ताः कृतवर्मणा द्विपाः ॥ ४२
 अथापरे द्रौणिशराहता द्विपा-
 त्तयः ससर्पायुधयोधकेतवः ।

C २ 4316
B 6 85 12
K 6 89 4

38 ^a) Ś K₁ २ ४ D₂ शिरोऽहृष्टिपुत्रावरजस्तु, K₃ विमर्द-
 पुत्रा, V₁ D₃ ३ विपदि (D₂ 'द')पुत्रा, B₁ २ ४ विगदि, B₃
 D₁ विगदि, D₁ कुलिद, D₂ विगदि, D₃ निपाद, D₇
 निशनि, T₂ G₁ M₂-३ कुणिन्दराणां, M₁ विदुदपुत्रा (for
 कुणिन्द) B₃ T₂ च (for नु) — S (T₃ missing) om.
 38^a — ^c) K₁ २ ४ नदतस, K₃ मर्द, V₁ नर्द (for
 नर्द) — ^d) = 50^d K₃ गाधारप्रतिविरोहरत् (sic), D₂
 शिरोहरदृष्ट (for 'पति शिरोऽहरत्')

39 D₁ repeats and S (T₃ missing) reads 39-41
 after 50 (T₁ reading 39^a twice) — ^a) Ś₁ K₁ २ ४
 कुणिन्देषु, V₁ B D (except D₃, D₁ both times)
 कुलिदेषु (for कुणिन्देषु) Ś₁ K₁ २ ४ D₃ तेषु (sic) (for
 तेष्वथ) T₁ (second time) G₁ om [क्ष]य T₁ (first
 time) तत कुणिन्दा निहताश्च सर्वे — ^c) K₁ प्रदांसु
 (sic) (for प्रदध्मुद) Ś₁ K₁ २ सभवा — ^d) D₁
 पुराश्च K₃ चाणामनयानृपा (sic) (for 'मनपाणयो') Ś₂
 K₃ ४ B₁ यनु (for स्म्ययु)

40 For the repetition in D₁ and sequence in
 S (T₃ missing), cf v 1 39 — ^a) G₁ यया (for क्षय)
 — ^b) G₁ तदा (for पुन) — ^c) D₁ (second time)
 T₁ G₂ शस्त्रकृत्ति- (for शस्त्रकृत्ति) T₁ महा- (for गदा)
 — ^d) D₁ (second time) रथाश्च (for नराश्व)

41 For the repetition in D₁ and sequence in
 S (T₃ missing), cf v 1 39 — ^a) Ś₁ K D₃ नराश्व-
 D₁ तयाश्व- (for रथाश्व-) D₁ (second time) T₁ २ G
 पदातयस (for 'तिभिस्') — ^b) G₂ M₃ परस्परं Ś
 K₁ २ ४ V₁ D₃ गता क्षिति, D₃ पुर क्षितौ, G₁ क्षितौ पंतन्
 (for सपतन्क्षितौ) — ^c) G₁ ३ M-तदितो (for-स्तनिता)
 T₁ २ G₁ ३ M जलप्रदा (for बलाहका) B₃ यथा प्रमत्ता

गगने बलाहका, G₂ यदामिप्रियुलमिता जलप्रदा — ^a)
 V₁ समानता, B D₁ D₁ (both times) D₁-7 'हता,
 D₃ 'निरंतर, T₁ ममुस्त्रिता, T₂ G M ममुस्त्रितैर (for
 समान्यता) G₁ दिव्य इव, G₃ अग्निभिर (for दिग्भ्य इर)
 D₂ इवाशु, G₂ M इवाभ्र (for इवोप्र-)

42 S (T₃ missing) om 42^a — ^a) Ś₁ K D₁
 D₂ शतानीकहता, V₁ महान Ś K₂-४ D₂ महाग(Ś₂ 'र-
 जास् — ^b) Ś K₂-४ रथा (for रथान्) D₃ न्यस्तगणाश्च
 (for पत्ति) Ś K D₂ पत्तिगणाश्च तावका, D₇
 'गणाश्चरन्वहृन् (for 'श्च तावकान्) — D₂ om 42^a
 — ^c) K₃ D₃ S (T₃ missing) भोजस्य, V₁ B D₁
 D₁ D₁ ३-7 भोजस्तु Ś K₁ २ ४ रथान् (for हयान्) K₃
 अपातयन्, B₃ तयापतन्, S (T₃ missing) अनेकश (for
 अयापतन्) — ^d) K₁ निशस्त्रकृत्ता, K₃ V₁ B D₁ D₁ ३-7
 विशस्त्रकृत्ता (K₃ 'ता, D₁ 'त्वा), D₁ D₁ ३ क्षणाद्विशस्त्रा
 (D₃ 'निष्त्ता) (for विशस्त्रकृत्ता) Cc cites विशस्त्रा and
 कृत्ता K₃ कृतकर्मणा, V₁ B₂ D₁ D₁ ३ 'वर्मण V₁ B
 D (D₂ om) शरै (for द्विपा) T₁ २ G M₁ क्षुरैर्विशस्त्रा
 (G₁ 'कृत्ता) कृतवर्मणा (M₁ 'णो) गजा, M₂-४ क्षुरैर्विशस्त्र
 कृतवर्मणा हत

43 ^a) B₁ द्रौणिशराहता, D₁ 'हता महा-, S (T₃
 missing) शरार्दिता (for 'शराहता) V₁ D₃ lacuna, S
 (T₃ missing) गजास् (for द्विपास्) — ^b) K₃ नृपास्तु,
 G₃ सयत्र- (for त्रय स-) Ś K₂ ४ T₁ G₃ तु, M₁ स्व-
 (for स-) V₁ B₁-३ D₁ D₁ ३-7 तु सजायुध-, D₃ सयं-
 त्रायुध, T₂ सहस्राहत-, G₁ सहस्रा युधि (for सयर्वायुध)
 D₁ -योधकेतवै, D₂ ३ T₂ केतना, G₁ योधकेतव, G₂ M₂-४
 -योधकेतव (for -योध) — ^c) B₂ व्यसन- (for व्यसव)
 Ś K₁ २ ४ D₂ पिपासितास, K₃ प्रतापितास; D₁ निपात्ति-

निपेतुरुर्व्या व्यसवः प्रपातिता-
 स्तथा यथा वज्रहता महाचलाः ॥ ४३
 कुणिन्दराजावरजादनन्तरः
 स्तनान्तरे पत्रिवरैरताडयत् ।
 तवात्मजं तस्य तवात्मजः शरैः
 शितैः शरीरं विभिदे द्विपं च तम् ॥ ४४
 स नागराजः सह राजसूनुना
 पपात रक्तं बहु सर्वतः क्षरन् ।
 शचीशवज्रप्रहतोऽम्बुदागमे
 यथा जलं गौरिकपर्वतस्तथा ॥ ४५

कुणिन्दपुत्रप्रहितोऽपरद्विपः
 शुकं सस्रताश्वरथं व्यपोथयत् ।
 ततोऽपतत्क्राथशराभिदारितः
 सहेश्वरो वज्रहतो यथा गिरिः ॥ ४६
 रथी द्विपस्थेन हतोऽपतच्छरैः
 क्राथाधिपः पर्वतजेन दुर्जयः ।
 स वाजिसूतेष्वसनस्तथापत-
 द्यथा महावातहतो महाद्रुमः ॥ ४७
 वृको द्विपस्थं गिरिराजवासिनं
 भृशं शरैर्द्वादशभिः पराभिनत् ।

तासु, T₁ विचेतनास, T₂ विचेतसस, G नि(G₁ वि)केतनास,
 M विकेतवस् (for प्रपातितास) — ^a) T₁ ततायुधा, G₂ तया
 हता (for तथा यथा) S₁ (before corr) K₂ Dn₁
 महाचला, S₂ मयाचला (sic), K₃ वलाचला (sic), B₅
 T₂ G ह्वाचला, D₂ वलाहका (for महाचला)

44 ^a) K₁ 4 V₁ B Da₁ D₂-7 कुलिंद (for कुणिन्द-)
 K₂ -राजावरदाद् (for 'वरजाद्) K₃ अनतर, Co 'र (as
 in text) D₁ कुलिंदराजादनतरस्त (sic), T₁ G₂ 2
 कुणिवराजस्य सुतोपरस्तदा — ^b) T₂ शखवरैर, M₁
 वज्रि (for पत्रि) B₂ अपाडयत् (sic) T₁ द्विपेन देवा
 प्रथम व्यताडयत् — ^c) M₂ damaged S₁ K₂ 4 तदा-
 स्मज (for तवा) G₂ [आ]त्मजस्याय (for [आ]त्मज तस्य)
 D₂ त तु (for तस्य) D₂ 7 तदात्मज (for तवा) K₁
 शितै, Da₁ om, T₂ G M (M₂ damaged) तत (for
 शरै) — ^d) K₁ T₁ G M शरै, K₂ शरै (for शितै)
 D₂ शरीरि S₁ B₂ 4 Dn₁ D₁ व्यहनद्, G₁ विरथ (for
 विभिदे) S₂ द्विप शरतं, K₁ च त द्विपं (by transp),
 T₁ G₂ 3 M द्विपचमि, G₁ व्यपोथयत् — After 44, G₁
 ins 967*

45 G₁ om 45^a-49^a — ^a) D₁ नागराज K₂
 D₁ 6 नागसूनुना (for राज) — ^b) K₂ स शक्रः; Dn₁
 महेंद्र- D₂ मुमुच; T₁ शचीव (for शचीश) S₂ K₂ 4 -प्रहतो
 घनागमे, V₁ D₂ 4 -प्रहितोऽम्बुदागमे, B₁ -प्रहतोऽम्बुदागमे (sic),
 D₂ 'तो एथागमे, G₂ M₁ -प्रहतांबुदा (for 'तोऽम्बुदा)
 — D₂ om. 45^a-46^a — ^d) S (T₂ missing, G₁ om)
 पुरा (for जल) S₂ गौरिकसर्वतस (for 'पर्वतस)

46 G₁ om 46, D₂ om 46^{ab} (of v l 45) T₁
 reads 46 twice — ^a) S₂ K₁ 4 V₁ B Da₁ Dn₁
 D₁ 2-7 कुलिंद- (for कुणिन्द) G₂ -प्रहतो K₂ 4 B D
 (D₂ om) [S]परो (D₂ रथे, D₁ [S]पि स, D₂ सितो)
 द्विप; T₁ (first time) G₂ M₂-4 [S]परो गज, G₂ M₁

वरो गज (for Sपरद्विप) T₁ (second time) 2
 कुणिंदपुत्रस्वपरो द्विपेन — ^b) S₂ K₁ B₂-5 Da₁
 D₁ 6 T₁ (second time) शक, K₂ चकं, K₃ चकं, K₄
 कथं, V₁ सकं; B₁ स त, B₂ D₄ C₇ क्राथं, Dn₁ D: क्रथं, D₂
 चक्र, T₁ (first time) चक्र, T₁ (second time) 2 क्रोध;
 M₁ शुकस, M₂ सूत (for शुकं) D₂ सस्रतागाश्व- (for
 शुकं सस्रताश्व) T₁ (first time) G₂ 3 M तु (T₁ च) सार्थं
 स (for स सूताश्व) — ^c) M₂ damaged C₇ काय- (for
 क्राथ-) B₂ शरावदारित (for -शरामि) K₂ -दानित
 Da₁ D₁ 2-5 -ताडित, Dn₁ -वातित (for -दारित).
 T₁ G₂ 3 ततोपतत्तस्य शरादितो गजो; T₁ (second time)
 ततोपतद्गौणिशरादितो गजो, T₂ 'क्रोधशरादितो गजान्,
 M₁ 2 4 'ससदारव(M₂ 'श)रादितो गजो — ^d)
 S₁ K₂ सहेश्वरे, K₃ महेश्वरो, V₁ B₂ D₂ सकेश्वरो,
 B₂-5 Da₁ Dn₁ D₂ 3 6 7 शकेश्वरो, D₁ सकेश्वरो (for
 सहेश्वरो) D₂ 6 7 यथाचल (for यथा गिरि) T₁
 (both times) 2 G₂ 3 M महेंद्रवज्राभिह(M₂ 'ग)तो यथा
 गिरि

47 G₁ om 47 (cf v l 45) — ^a) K₂ रथे, D₂
 रथा, T₁ G₂ 3 M₂-4 रथो, T₂ अथ, M₁ रथान् (for रथी)
 — ^b) S₂ B₁ क्राथाद्विप, Da₁ D₁ क्रायोधिप, D₂ नृपा,
 T₁ 2 क्रोधा, G₂ क्रोधास्थित, G₂ क्षवाधिप, M कृवा, Co
 क्रथा (for क्राथा) B₁ D₂ G₂ M पर्वतराजदुर्जय (G₂
 'सूनुना), B₂ पर्वयेन दुर्जय स (sic), D₂ सर्वजनेन दुर्जय
 — ^c) G₂ राज (for वाजि-) K₂ च्वजा शरै (sic),
 V₁ B D T₁ 2 G₂ 3 M च्वजस्तथा (for तथापतद्) — After
 47^c, K₂ repeats 5^a-6^b — ^d) K₂ तथा (for यथा)
 G₂ महीवात- (for महा) Dn₁ -हता (for -हतो) D₂
 जलाशय (for महाद्रुम)

48 G₁ om 48 (cf. v l 45) — ^a) T₂ वृको (for
 वृको) S (T₂ missing, G₁ om) गजस्य (for द्विपस्थं)-

ततो वृकं साश्वरथं महाजवं
 त्वरंश्चतुर्भिश्चरणे व्यपोथयत् ॥ ४८
 स नागराजः सनियन्वृकोऽपत-
 त्पराहतो वभ्रुसुतेषुभिभृशम् ।
 स चापि देवावृधस्यनुरादितः
 पपात जुन्नः सहदेवस्यनुना ॥ ४९
 विपाणपोत्रापरगात्रघातिना
 गजेन हन्तुं शकुनेः कुणिन्दजः ।

जगाम वेगेन भृशार्दयंश्च तं
 ततोऽस्य गान्धारपतिः शिरोऽहरत् ॥ ५०
 ततः शतानीकहता महागजा
 हया रथाः पत्तिगणाश्च तावकाः ।
 सुपर्णघातप्रहता यथा नगा-
 स्तथा गता गामवशा विचूर्णिताः ॥ ५१
 ततोऽभ्यविध्यद्बहुभिः शितैः शरैः
 कुणिन्दपुत्रो नकुलात्मजं सयन् ।

C. 8 432B
B 8 25 21
K 8 29 17

Ś1 K1.2 वर ००० वासिन, Ś2 गिरिराजवामन, K4 धरराजवा-
 स्तिन — ^b) Ś2 परावृत (for *मिनत्) — ^c) Dn1 महा-
 द्विपो, D8 S (T3 missing, G1 om.) *नजस् (for *जव)
 — ^d) Dn1 D2 वृत् (for त्वरश्च) T1 तथा वै (for चतुर्भिश्च)
 Ś2 (sup lin as in text) D2 G8 च शरैर, K1 B Da1 Dn1
 D1 3-7 G2 8 M चरणैर (for चरणे) D2 न्यपातयत्, D8
 G2 8 M अपोथयत् (for व्यपो)

49 G1 om 49^a (cf v 1 45) — ^a) D2 पतन
 (sic) (for ऽपतत्) — After 49^a, D2 ins.
 966* समागतो यत्र वृको महाबल ।
 — ^b) Ś1 तथा हतो, K3 पुराहत, B1 Dn1 शराहतो (for
 परा) B1 वज्र- (for वभ्रु-) K3 सुतेषुना D8 हत
 (for भृशम्) — T1.2 G2.8 M subst for 49^{ab} G1 ins
 after 44

967* स पोथितो नागवरेण वीर्यवा-
 न्पराभिनद्गात्रशमि- क्षिलीमुखै ।
 वृकेण वाणाभिहतोऽपतद्विश्वतो
 स वारणो वभ्रुसुतेन सार्धम् ।
 [(L 4) G3 सार्क (for सार्धम्)]
 T1 G2 8 M2 8 (damaged) 4 cont

968* कुणिन्दराजस्य सुतोऽपरस्तदा
 द्विपेन देवापृथु[देवावृध ?]मन्यपीडयत् ।
 [(L 1) M2 4 ततोपरस्तदा (M2 *त्ताद्) — T1 G2 om
 line 2 — (L 2) G2 द्विपेन देवा व्यधमस्य पीडयत् (sic)]
 — ^a) S K1.2 4 स सा(K1 मां)गदो मागधस्यनुरादित, K3
 स चागदो माधवस्यनुरादित, V1 B Da1 D1.8-7 स चां-
 (B1 चक्रा)गदो मागधस्यनुरादित, D2 स चागदो माधव-
 स्यनुरादित, D8 स चागदो माधवस्यु, S (T3 missing)
 स चापि शूर महत्या (M1 समरे) समर्पित ॐ Cc मागधस्य
 सुतोद्द । ॐ — ^a) Ś K V1 B2.5 Da1 D1 2.6-3 S
 (T3 missing) वाणै, B1 भूमौ (for युद्ध) G3 सुवलस्य
 (for सहदेव-)

50 ^a) K1 2 4 विपाणपोत्रा(K1 *पेत्वा [810], K2
 *पत्रौ)परगात्रघातिना, K3 विशानुच्छापरगात्र, V1 B2 8 Da1

D1.5 Cv विपाणपुच्छाव(Cv *प)रगात्रघातिना (Da1 D2 *ना),
 B1.4.5 Da.4.7 विशालपुच्छावर, Dn1 विपाणगात्रावरयोधं,
 D2 8 8 T1.2 G1.2 *पुच्छापरगात्रघा(G1 *पा)तिना — ^b)
 D1 जवेन (for गजेन) Ś K1 2 दाह, Ka.4 V1 B2-5 D
 (except Dn1) वाहा, S (T3 missing) वाहान् (G2 *ह)
 (for हन्तु) Ś K1-8 शकुनि, Dn1 नि-, D1 7 *ने Ś2
 K4 V1 B1.2 4 Da1 Dn1 D1 8-7 कुलिन्दजा (Ś2 V1 Da1
 Dn1 *ज), K3 कुणिन्दजा, B3 5 च पोथिता, D2 कलि*जा,
 D3 कुनिन्दजा, Cc कुलिदा (for कुणिन्दज) — After
 50^{ab}, G2 ins

969* निनाय वैवस्वतमन्त्रिर रणे
 — N (except Dn1) om 50^a-51^b — ^a) Cf. 38^a
 T1 G1 रथ च संक्षुभ्य ननाद नर्दि(G1 रणे निन्दे)नस, T2
 G2 8 M रथ च संक्षुभ्य (G2 M2 4 *भ्य) ननर्दे (T2 रणे न,
 G3 M3 ननाद) नर्दनस — ^a)=38^a G1 तत्तस्य (for
 ततोऽस्य) — After 50, Dn1 repeats and S (T3
 missing) reads 39-41

51 N (except Dn1) om 51^{ab} (cf v 1 50) With
 51^{ab}, cf 42^{ab} — ^a) T2 G1 2 M शरा (for -हता)
 T1.2 G1.2 M हता (T1 *या) गजा, G3 गजा हया (for
 महागजा) — ^b) T1 G3 रथा पुन, G1 हया वरा
 (for हया रथा) S (T3 missing) पत्तिवराश्च (for
 *गणाश्च) — ^c) Da1 D1 5 8 सुवर्ण- (for सुपर्ण) B5
 -राज, T2 -वेग- (for -घात-) K4 T2 -प्रहिता V1 Dn1
 D1 8 T1 2 G ययोरनास, B4 नगास्तथा, D1 हता यथा, D2
 यथा हयास (for यथा नगास) Co oites नगा — ^d)
 B4 D1 यथा (for तथा) G3 हता (for गता) D4 गा,
 T3 नागा (for गाम्) Ś K D2 मगधा, Dn1 त्रिवशा, T1
 अविशान्, T2 ह्यवशा, G3 अगमन् (for अवशा) B5 T2 G1
 M2-3 विचूर्णिता, Dn1 विचूर्णा

52 ^a) Da1 D1.5 [S]स्वविष्यद्, D3 [S]भि, G3 ह*
 (for ऽभ्य) K1 8 शरै शरै, D3 शरै शितै (by transp)
 — ^b) Ś K1.2 B. 8 D2 8 T1 G M सार्विन्दपुत्रो, K4 V1
 B4 Da1 Dn1 D1 8.2-7 कुलिन्द, B1.5 D4 कुलिग, T2

ततोऽस्य कायान्निचकर्त नाकुलिः
 शिरः क्षुरेणाम्बुजसंनिभाननम् ॥ ५२
 ततः शतानीकमविध्यदाशुर्गै-
 स्त्रिभिः शितैः कर्णसुतोऽर्जुनं त्रिभिः ।
 त्रिभिश्च भीमं नकुलं च सप्तभि-
 र्जनार्दनं द्वादशमिश्च सायकैः ॥ ५३
 तदस्य कर्मातिमनुष्यकर्मणः
 समीक्ष्य हृष्टाः कुरवोऽभ्यपूजयन् ।
 पराक्रमज्ञास्तु धनंजयस्य ते
 हुतोऽप्यमघ्राविति तं तु मेनिरे ॥ ५४

ततः किरिटी परवीरघाती
 हताश्वमालोक्य नरप्रवीरम् ।
 तमभ्यधावद्वृपसेनमाहवे
 स स्रतजस्य प्रमुखे स्थितं तदा ॥ ५५
 तमापतन्त नग्धीरमुग्रं
 महाहवे वाणसहस्रधारिणम् ।
 अभ्यापतत्कर्णसुतो महारथो
 यथैव चेन्द्रं नमुचिः पुरातने ॥ ५६
 ततोऽद्भुतेनैकशतेन पार्थ
 शरैर्विद्ध्वा स्रतपुत्रस्य पुत्रः ।

वृकस्य पुत्रो, Cv कुणिन्दपुत्रो (as in text) K₄ सयत्, D₈ T₂ स्वय, G₂ स्रन् (for सयन्) K₃ सविदपुत्रं नकुलात्मजं सयात् — °) D₄ कोपाद् (for कायान्) K₁ & V₁ B D T₁ & त्रिचकर्त (for निच) — °) T₂ शर (for शिर) D₁ सुरेण (sio) (for क्षुरेण) T₁ G M [अ] बुजतुह्यवर्चस (for संनिभाननम्)

53 °) D₁ D₈ अभिघद् (for अविध्यद्) K₈ V₁ B D S (T₈ missing) आयसैस् (for आशुर्गैस्) — K₈ om. 47^{ab}. — °) K₁ V₁ B D T₂ G₁ & शरै, K₂ शतै (for शितै) B₁ [S]र्जुनस् D₈ प्रति (for त्रिभि) — °) S₂ K₂ & स (for च) — °) D₁ जनार्दने T₁ G₂ पृष्कै (for च सायकै)

54 °) D₈ M₂ & तदास्य; T₁ & G₂ M₁ ततोस्य, G₁ & अथास्य (for तदस्य) — °) T₂ कर्ण (for हृष्टा). S₂ व्यपूजयन्; T₁ ह्य (for स्य) — °) D₂ T₂ च (for तु) K₈ धनंजयश्च, B₁ ततोर्जुनस्य (for धनजयस्य) B₂-4 D₁ D₁-6 & T₁ & G₁ & M ये, D₈ यस्य, G₁ om (for ते) — °) K₈ om स्यम् S₁ K₁ & विदित, B₂-6 D₁ D₁ & 6 & इति ते तु; D₁ D₁ & इति तेषु, D₂ वित्त (for इति त) T₁ हुताशम्रास्त्विति मे रेते (sio), T₂ हुताशमभ्र स्त्विति मेनिरे तु तं, G₁ हुताशमन्त्विति मेनिरे ते, G₂ हुताशमस्त्विति ते तु मेनिरे, G₈ हुतं तमघ्राविति मेनिरे च चे, M हुताशमभ्र (M₁ 'शिं) स्त्विति तं (M₁ ते) तु मेनिरे — After 54, T₁ G M ins an addl colophon [Adhy name M₁ कुणिदवध — Adhy no T₁ G₂ & 99, G₁ M₂-4 98, M₁ 89]

55 Before 55, T₁ G M ins संजय — °) S₂ परिधीर (for पर) T₂ -हता (for घाती) — °) G₈ हत समालोक्य (for हताश्व) D₄ आरोप्य (for मालोक्य)

D₁ D₂ G₂ नरप्रवीर, T₁ & G₁ & M कुरप्रवीर (M₁ 'र). — After 55^{ab}, N T₁ & ins

970* माद्रीसुत नकुलं लोकमध्ये
 समीक्ष्य कृष्ण मृशविद्वत च ।

[(L 1) T₁ राजमध्ये (for लोक) — (L 2) S K₂ T₂ कर्ण, K₈ कृष्णे, T₁ वाणैर् (for कृष्ण) S₂ K₂ & B₁ & D₂ शूनामी (S₂ 'व, K₄ B₁ & 'ति) धित च, D₂ च शरादित मृश (for मृशविद्वत च)]

— °) B₁ D₁ D₂ & 6 & तमभ्य- (for तमभ्य-) K₈ महाहवे, S (T₈ missing) उग्रो (for आहवे) — °) D₁ & स्रतपुत्र (D₈ 'त्र प्र) मुखे D₁ स्थितस्तदा S (T₈ missing) राधासुतस्य प्रमुखे (T₁ 'स्तेस्य, T₂ G₈ 'सस्य) पुत्रं

56 °) B₂ नरवीरमुख्य — For 56^{ab}, T₁ & G M subst

971* तमापतन्त तरसोग्ररुद्रं
 कुरुत्तमं वाणसहस्रधारम् ।

[(L 2) G₁ & M -धारिण (for -धारम्)]
 — °) D₁ D₂ महारथ (D₂ 'थे), S (T₂ missing) महात्मा (for महारथो) — °) K₄ यथैव चद्र; B₁ & 6 D₁ D₂-6 & 7 यथा महेन्द्र, T₂ यथामरेन्द्र (for यथैव चेन्द्र) V₁ B₁ D₁ D₁ & तथैव, B₂ तथैव त, B₂-6 D₁ D₁-6 & 7 T₂ G₂ M₁ पुरा तथा, T₁ G₁ & पुरा रणे (for पुरातने). — After 56, S (T₈ missing) ins

972* तौ तत्र शरौ रथकुञ्जरो रणे
 परस्परस्याभिमुखौ महारथौ ।
 ससर्जतु शरसंधाननेका-
 न्संभ्रान्तरूपी सुमृशं तदानीम् ।

[(L 2) T₂ महारणे (for 'रथौ) — (L 3) G₁ अमोघान्द्र G₂ अनेक्य (for अनेकान्)]

57 °) K₂ तद्भुतेन (for ततोऽद्भुतेन) K₈ [प]

ननाद नादं सुमहातुभावो
विद्धेव शक्रं नमुचिः पुरा वै ॥ ५७
पुनः स पार्थ वृषसेन उग्रै-
र्वाणैरविध्यद्भुजमूलमध्ये ।
तथैव कृष्ण नवभिः समार्दय-
त्पुनश्च पार्थ दशभिः शिताग्रैः ॥ ५८
ततः किरिटी रणमूर्ध्नि कोपा-
त्कृत्वा त्रिशासां भ्रुकुटिं ललाटे ।

मुमोच वाणान्विशिखान्महात्मा
वधाय राजन्धतपुत्रस्य संख्ये ॥ ५९
विव्याध चैनं दशभिः पृपत्कै-
र्मर्मस्वसक्तं प्रमथं किरिटी ।
चिच्छेद चास्येषमन भुजां च
क्षुरैश्चतुर्भिः शिर एव चोग्रैः ॥ ६०
स पार्थवाणाभिहतः पपात
रथाद्विवाहुर्विगिरा धरायाम् ।

C ६ 434
E ६ 85. 37
K. ६ 90 14

कदायेन, T₁ २ शरेण, G M शरेण (for शतेन) G₁ पादत्र
(for पार्थ) K₁ ततो द्रुत नैकदायेन पार्थ, V₁ B Da₁
D₁₋₁ c ततो द्रु (D₂ c तोद्रु) त चैकदायेन (B₂ चैकदायेन,
Da₁ D₁ चैकदायेन, D₂ शरेण) पार्थ, Dn₁ ततो द्रुतोनेकशरेण
पार्थ, D^२ २ ततो द्रुत चैकदायेन तेन (D₂ पार्थ) — ^b) K₂ V₁
B Da₁ D_{1.2-3} G M शरेण, Dn₁ D₂ T₁ २ शितेन (for
शरैर) B₂ २ २ Dn₁ T₂ युधि कर्ण- (for सूतपुत्रस्य) K₂
सूत, K₁ सूत (for पुत्र) — ^c) T₂ G M नादान् (for
नादं) — ^d) Dn₁ शक्रं K₂ D₂ G₁ पुरा वने (D₂ यथा,
G₁ रणे), K₁ सुपुंगव, Da₁ D₁ २ पुरैव, Dn₁ स वीर (for
पुरा वै)

58 G₃ om 58 — ^a) D₂ तत (for पुन) B₁ ३
च (for स) Ś₂ Dn₁ D₂ वृषसेनम् B₂ उच्चैर (for उग्रैर)
T₁ G_{1.2} M ततोर्लुन वृषसेनो भुजाग्रै (G₁ महात्मा)
— ^b) Ś अवच्यद् V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.2-3} मुजमूले तु
सन्धे, D₂ अजयोश्च मूले (for मुजमूलमध्ये) K₂ अम्या-
हनद्रुकुटिमध्ये च सन्धे, T₁ G₁ २ M शरैरविध्यद्दशभिश्चित्र-
पुल्लै (T₁ नि सुपुल्लै) — ^c) Ś कृष्णो, K_{1.2} कृष्णौ K₂
T₁ २ समर्पयन् (T₂ वृ), V₁ B_{1.2} २ Da₁ D₂ २-१ समर्पयन्,
B₂ शिताग्रै, D₁ मपार्थयन् (sic), D₂ ३ समर्दयत् (for
समार्दं) G_{1.2} M स वासुदेव नवभि पृपत्कै — ^d) D₂ स
(for च) G₁ २ M नवभि (for दशभि) K₂ शताग्रै,
B₂ शिताग्रै, B₃ शराग्रै, B₂ समर्पयत्, Dn₁ T_{1.2} जघान,
D₂ G₁ M पृपत्कै, D₂ शिताग्रै, G₂ शिलीमुखै (for
शिताग्रै) — After 58, K₁ V₁ B Da₁ Dn₁ D_{1.2-3}
T_{1.2} ins

973* पूर्व तथा वृषसेनेन विद्धो
महाजने श्वेतहय शरैस्तै ।
मरम्भमीपट्टमितो वधाय
कर्णारमजस्याय मनः प्रदधे ।

[(L 1) B₂ Da₁ Dn यथा, T₁ तदा (for तथा) V₁
वृषसेनेन विद्धो, Dn₁ T_{1.2} सेनप्रयुक्तै — (L 2) K₁ महा-
जय; Dn₁ T_{1.2} अम्याहत (T₂ ता) (for महाजने) B₂
D₂ T₂ श्वेतहये (T₂ ता) Dn₁ D₂ शरस्य (for शरैर)

— (L 3) B₂ लुपितो (for गमिनो) Da₁ D₁ २ महाहवे
(for वधाय) — (L 4) T₁ [अ]भुमनि, T₂ [अ]धन्ते
(for [अ]ध मन) T₁ हि दधे (for प्रदधे)]

59 ^a) S (T₂ missing) स रथो (M₁ ष्टा) (for
किरीटी) T₂ रथमूर्ध्नि S (T₂ missing) पार्थ (for
कोपात्) — ^b) Ś₂ त्रिशासां, Ś₂ (sup lin) त्रिमंग, B₁
त्रिशिखा, T₂ [अ]द्विशिखा, G₂ त्रिशिखा (as in text) Ś₂
V₁ B₁ Da₁ D₂ T₂ G₂ २ M₁₋₃ भ्रुकुटौ (Ś₂ ट) — After
59^a, K₂ Dn₁ D₂ (marg) c-s ins a passage given
in App I (No 35) K₂ om 59^c — ^c) V₁ B D
(except D₂) ससक्तं (for मुमोच) B₂ २ Dn₁ D₂ T₁
तूर्ण, T₂ GM राजन् (for वाणान्) K₂ सविपान्; B₂
D₂ निशितान् (for विशिखान्) — D₂ om 59² — ^d)
G₂ रथाय (for वधाय) B₂ Dn₁ T₂ वधे च (Dn₁ च) त
(for वधाय राजन्) Ś₂ T₁ G M तूर्ण, K₂ वै (for राजन्)
Ś₂ K₁ २ ३ V₁ B D (D₂ om) T₂ G₃ कर्णसुतस्य (for
सूतपुत्रस्य) G₁ M₁ २ ३ सखे, G₂ युद्धे, M₃ सखे (for सख्ये)

60 ^a) D₂ निशितै, D₂ नवभि (for दशभि) Ś₂
K₂ ३ पृपत्कैर (K₂ कैर); K₁ पृपत्कैर, D₂ किरिटी (for
पृपत्कैर) — ^b) K₂ मर्मस्वसक्तं, L₁ मर्मसु सक्त, Dn₁
मर्मस्वसक्तं (for मक्त) Cc cites अशक्त (sic) Dn₁ T₂
प्रहसन् (for प्रमथ) B₂ T₁ G M किरिटीमाली वृषसेनमुग्रै
(G₁ ग्र), D₂ तमस्वसक्तं प्रमथ पृपत्कै — ^c) G₁ वा
(for च) G₁ [इ]ष्वसनौ, M₂ सद् (for सन) Ś₁ K₂
om. च D₂ चिच्छेद चाप शरसमुजौ च (sic) — ^d)
T₁ २ G M₂₋₃ क्षुरेण वीर (G₃ र) (for क्षुरैश्चतुर्भि) Ś
K_{1.2} शिखरेषु, M₁ शिव एव (for शिर एव) B₂ २ निशितै
शिरश्च, D₂ शितचारुवै, D₂ च शिरस्योग्रै (for शिर एव
चोग्रै) D₂ राजन्, T_{1.2} G₂ M₂₋₃ चोग्र, G₁ चाग्रै
(for चोग्रै)

61 K₂ reads 61^a twice — ^b) T₁ G_{1.2} नदन्,
G₂ M सनन् (for रथाद्) K₂ विशारा, D₂ G₂ विशिरो

सुपुष्पितः पर्णधरोऽतिकार्यो

वातेरितः शाल इवाद्रिशृङ्गात् ॥ ६१

तं प्रेक्ष्य चाणाभिहतं पतन्तं

रथात्सुतं सूतजः क्षिप्रकारी ।

रथं रथेनाशु जगाम वेगा-

त्किरीटिनः पुत्रवधाभितप्तः ॥ ६२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि द्विपष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥

६३

संजय उवाच ।

वृषसेनं हतं दृष्ट्वा शोकामर्षसमन्वितः ।

मुक्त्वा शोकोद्भवं वारि नेत्राभ्यां सहसा वृषः ॥ १

रथेन कर्णस्तेजस्वी जगामाभिमुखो रिपून् ।

युद्धायामर्षताम्राक्षः समाहूय धनंजयम् ॥ २

तौ रथौ सूर्यसंकाशौ वैयाघ्रपरिवारणौ ।

समेतौ ददृशुस्तत्र द्वाविवाकौ समागतौ ॥ ३

श्वेताश्वौ पुरुपादित्यावास्थितावरिमर्दनौ ।

(for विश्विरा) — K₂ om 61st — °) Ś K B₁ 2 & D₁ 7 & वर्णधरो, D_{n1} वृक्षवरो (for पर्णधरो) D₈ S (T₈ missing) सुपुष्पितो वज्रहतोत्तिमाशो (D₈ *मात्र, T₂ *गात्रो). — °) Ś K₁ साल, T₂ वृक्ष (for शाल) K₄ [क्ष]द्विशृङ्गा D₈ G₁ & M भग्नो यथा साल इवावकृत् (D₈ *द्विशृङ्गात्), T₁ G₂ भग्नो महासाल इवापकृत्

62 °) V₁ त प्रेक्ष, B₂ D_{n1} D₈ & 0 7 संप्रेक्ष्य, S (T₈ missing) त पार्थ- (for त प्रेक्ष्य) K₈ त प्रेक्ष्यमाणाभिहत पतत (sic), D₁ & *क्ष्यमाणो नि(D₈ *णोभि)हतं पतत — °) Ś₂ D₄ रथात्सुत, K₈ रथात्थाभूतं (sic) (for रथात्सुतं) S (T₈ missing) सप्रे(G₂ समी)क्ष्य कर्ण सुतमाशुकारी — °) K₈ V₁ B D_{n1} D₂-& रोपात्, D_{n1} D₁ कोपात् (for वेगात्) S (T₈ missing) रथ रथेनाधि(T₂ G *ति)रथिजगाम — °) D₂ c & G₈ M₁ किरीटिन — After 62, D_{n1} ins

974* तत समक्ष स्वसुतं विलोक्य
कर्णो हत श्वेतहयेन सख्ये ।

सरम्भमागम्य पर महात्मा
कृष्णार्जुनौ सहसैवाभ्यधावत् ।

while T₂ G M ins

975* क्षिर करौ चैव धनुश्च पार्थ
एकेयुणा वृषलेनस्य संख्ये ।

चिच्छेद पार्थो ह्यङ्गराजस्य सैन्य
कोपाग्निना चतुरङ्ग ददाह ।

[(L 1) T₂ शरौ, G₁ & करं, M₁ शरं (for करौ) T₂ G₈ शरासन च, G₁ M₁ शरेण (M₁ *राक्ष) पार्थे (for धनुश्च पार्थे) — (L 2) T₂ एकेयुणा M संखे (for संख्ये) — (L 3) T₂ गजराज-, M] अग्राजस्य (for ह्यङ्ग) G₂ भित्वाथ पार्थोपद-
राजसैन्य. — (L 3) M चातुरंग]

Colophon (T₈ missing) — Day of Karṇa's Generalship Ś₂ K₄ द्वितीय(K₄ *ये)युद्धदिवसे — Adhy name Ś K V₁ B₂ & & D_{n1} D_{n1} D₁-1 7 T₂ G₂ M वृषसे-
नवध — Adhy no (figures, words or both) Ś₁ 80 (?), Ś₂ 64, B₁ 83, B₂ 86, D_{n1} 95, D₁ 78, D₄ 65, D₈ 84, T₁ G₂ & M₁ 100, T₂ 92, G₁ M₂-1 99
— After the colophon, K₄ V₁ B D_{n1} D_{n1} D₁ &-1 ins a passage given in App I (No 36) T₂ ins it after 8 63 2

63

☞ This adhy is missing in T₈ (cf. v 1 8 60 32)

1 °) T₁ 2 रोपामर्ष, G₁ क्रोधामर्ष, G₂ & M क्रोधामर्ष-
(for शोकामर्ष) — °) B₂ मुक्त, D_{n1} T₂ पुत्र-, T₁ G M दुःख- (for मुक्त्वा) — °) D_{n1} समवासृजत्
(for सहसा वृष) S (T₈ missing) [क्ष]सृजत् (for वृष)

2 °) K₈ V₁ B D (except D₈) T₁ & G M₂-1 रिपून्
(for रिपून्) — °) K₂ वृद्धाय (for युद्धाय) — After 2, T₂ ins a passage given in App I (No 36)

3 Before 3, T₂ ins सजय. — °) G₂ वैयाक्रः;
M₂ & वय्याघ्र (for वैयाघ्र-) K₈ V₁ D_{n1} D₂ T₁ & G₂
-परिवारितौ, B₂ G₁ M₁ & परिवारिणौ (for परिवारणौ)
— T₂ om 3rd — °) K₈ ससेनी, D₈ समैतौ, D₈
समेतो — °) K₈ प्रलयाकं- (for द्वाविवाकौ) D_{n1}
समुद्रतौ, T₁ G₈ समाहितौ, M₁ *गह (for *गतौ)

4 S (T₈ missing) transp 4th and 4th — °) K₄ श्वेताश्वो, S (T₈ missing) श्वेताश्वै B₂ D_{n1} D₂ T₁

शुशुभाते महात्मानौ चन्द्रादित्यौ यथा दिवि ॥ ४
 तौ दृष्ट्वा विस्मयं जग्मुः सर्वभूतानि मारिष ।
 त्रैलोक्यविजये यत्ताविन्द्रवैरोचनाविव ॥ ५
 रथन्यातलनिर्हादैर्वाणशहरैरपि ।
 तौ रथावभिधावन्तौ समालोक्य महीक्षिताम् ॥ ६
 ध्वजौ च दृष्ट्वा संसक्तौ विस्मयः समपद्यत ।
 हस्तिकक्ष्यां च कर्णस्य वानरं च किरीटिनः ॥ ७
 तौ रथौ संग्रमक्ता च दृष्ट्वा भारत पार्थिवाः ।

सिंहनादरवांश्चक्रुः साधुवादांश्च पुष्कलान् ॥ ८
 श्रुत्वा तु द्वैरथं ताभ्यां तत्र योधाः समन्ततः ।
 चक्रुर्बाहुवलं चैव तथा चेलवल महत् ॥ ९
 आजग्मुः कुरवस्तत्र वादित्रानुगतास्तदा ।
 कर्णं प्रहर्षयन्तश्च शङ्खान्दध्मुश्च पुष्कलान् ॥ १०
 तथैव पाण्डवाः सर्वे हर्षयन्तो धनंजयम् ।
 तूर्यशहनिनादेन दिशः सर्वा व्यनादयन् ॥ ११
 क्ष्वेडितास्फोटितोत्कृष्टैस्तुमुलं सर्वतोऽभवत् ।

C 8 4353
B 8. 67 12
K 8. 61 12

पुर्या (T₁ पा) दिव्याद् (for पादिस्याद् — ^b) D₈
 G₁ मुस्वित्वाद् (for आस्वित्वाद्) Cc cites आस्वित्वा (as
 in text) M₁ परिमडनं (for अरि) — After 4^{ab}, S
 (T₂ missing) ms

976* रथौ चतुर्भिर्जलदैर्भंगमित्राविवाम्बरे ।

[G₂ कथो (for रथौ) M यथा चतुर्भिर्ज (M₁ 'रं) लद्भौ
 भंगमित्राद्यवत्सर्वे]

— ^c) V₁ B D (except D₂) महेश्वासौ (for महात्मानौ)

— ^d) S (T₂ missing) द्वावादित्यौ (for चन्द्रा)

5 ^a) S₂ दृष्टौ (for दृष्ट्वा) — ^b) D_{n1} सर्वसैन्यानि
 (for भूतानि) G₁ (sup lin) सहितौ तौ निरक्षरौ — ^c)
 B₂ त्रैलोक्यविजयो B₂ मत्ताद्, D₆ प्राप्ताद् (for यत्ताद्)

6 ^a) K₂ रथाक्ष- (hypermetric), G₁ 2 अय (for
 रथ-) Some MSS -निहादिर, B₁ 3 -निर्वोपरं — ^b)
 K₂ V₁ B₂ D₁ D₁ 5 6 3 G₁ वागसघरवैर, B₁-4 D_{n1}
 D₂ 4 7 वाणमिदं, D₂ वाणपुत्रं (for वाणशङ्खं) D_{n1}
 तथा (for अपि) — ^c) K₂ B₂ D_{n1} D₂-4 6-8 अम्य-
 धावती (K₂ 'ता), S (T₂ missing) अम्यवर्तत (for अभि-
 धावन्ता) B₂ चाबुमावपि धावन्ता — ^d) K₂ समीक्षितौ,
 B₂ महीक्षिता, D₂ चिता, D₂ समाक्षिता (for मही) S
 (T₂ missing) क्षत्रिया सर्वं पूव हि (M ह)

7 ^a) V₁ ध्वज (for ध्वजौ) D₂ transp च and
 दृष्ट्वा B₁ 4 D₂ 8 6 7 संयुक्तौ (for ससक्तौ) S (T₂
 missing) ध्वजात्रालोक्य वीराणा — ^b) S₂ विस्मया; K₄
 विस्मय T₁ समजायत (for पद्यत) — ^c) K₂ V₁ B
 (except B₂) D (except D₂) हस्तिकक्षा (D_{n1} 'क्ष), T₂
 G₂ कक्ष्य (for कक्ष्या) — ^d) K₄ D₆ वानरस्य (for
 'र च)

8 ^a) S₂ K₂ B (except B₂) D₂ 4 6 7 संग्रयुक्तौ,
 M₁ सुक्तौ (for मक्तौ) K₂ V₁ B (except B₂) D_{n1}
 D₂-4 6-8 तु, T₁ G₂ 3 वै (for च) — ^b) B₁ सत्तमा
 (for पार्थिवा)

9 D₆ om (hapl) 9-10 — ^a) D_{n1} दृष्ट्वा च (for श्रुत्वा
 च) D₂ भास्य (for ताभ्यां) K₂ श्रुत्वा तद्द्वै रथाभ्यां तु, S

(T₂ m¹ sing) श्रुत्वा तयोर्द्वैरथं च — ^b) V₁ चित्र (for
 तत्र) G₂ M योधा B₂ 5 D₁ D_{n1} D₁ 5 सहस्रश (for
 समन्तत) — D₁ D₁ 5 om, 9^{ab} T₁ G₂ om, 9^c-10^b
 — ^c) S₂ K₁ 4 D₂ बाहुवन, S₂ (sup lin) K₂ G₂ M बाहु-
 रव, V₁ B₁ 2 5 D₂-4 7 वलं, B₂ D_{n1} स्वनाश, B₁ स्वन,
 T₂ रवांश, G₁ वर (for बाहुवल) Ca cites चक्रुर्बाहु-
 वलं, C₇ चक्रुर्बाहुवर चैव — ^d) S₂ K₂ चेलवन, K₁ D₂
 वे (D₂ वै) लवन; K₂ चेलवन, V₁ चैलवन, B₁ D₇ Ca
 दैवयल, B₂ 5 चेलवन, B₂ चैव स्वनं, B₁ चैव सुन (mo),
 D₂ चास्त्रवल, D₂ चैलवल, G₁ 8 M वाणरव (for चेलवल)
 D_{n1} D₂ (marg) T₂ तथा चैवा (T₂ चेला) वधूनन, C₇
 तथा चेलवल महत् C₇ चेलाना वक्षणा वल धूननम् । वल-
 परिवर्तन हृति धातु । C₇

10 D₆ om 10, T₁ G₂ om 10^{ab} (of v l 9)

— ^a) K₁ V₁ B (except B₂) D (except D₂, D₆ om)
 G₁ 8 M आजगु (for आजग्मु) — ^b) D₂ तथा (for
 तदा) V₁ B D₁ D_{n1} D₁ 5-5 7 T₂ G₁ 8 M वादित्राणि
 समतत; D₂ त्राणि यद्गृह्ण च — ^c) K₂ V₁ B D (D₆
 om.) प्र (D₁ D₁ 5 च) हर्षयिष्यत (for यन्तश्च) — ^d)
 D_{n1} च सर्वश, T₂ सहस्रश (for च पुष्कलान्) — For
 10^{ab}, T₁ G M subst

977* राधेयमभितो दध्मु शङ्खान्दातसहस्रश ।

11 ^a) D_{n1} सर्वं — ^b) D₂ नदयतो (for हर्षं)
 — ^c) S₂ K₁ 2 4 तूर्यशङ्ख, K₂ D₆ तूर्ण (D₆ 'ण) शङ्ख-
 B₁ शङ्खतूर्य- (for तूर्यशङ्ख) — ^d) K₂ पूर्वा (for सर्वा)
 K₂ V₁ B₁ 4 D_{n1} D₂ 4 6 7 G₂ [अ]भ्यनादयन्, D₁ D₁ 5
 च नादयन्, D₂ व्यनादयत्, G₁ ह्यनादयन्

12 ^a) S₂ क्ष्वेडितास्फोटितोत्कृष्टस, K₂ क्ष्वेडिता स्फो,
 D₂ क्ष्वेडितास्फो, D₂ क्ष्वेडितास्फोदितोत्कृष्टस, D₆ 8 स्फोटि-
 तोत्कृष्टस, T₁ G₂ M क्ष्वेडितास्फोटितोत्कृष्टस; T₂ क्ष्वेडिता-
 स्फोटिताक्, G₁ क्ष्वेडितास्फोटितोत्कृष्टस — ^b) K₂ D₂
 तुमुल, T₁ तुमुलै, G M तुमुल G₁ सखनो (for सर्वतो)
 — ^c) K₂ बाहुघोषाच्च, K₂ B₁ 5 6 D₁ D₁ 5 घोषश,

वाहुषोपाश्च वीराणां कर्णाञ्जुनममागमे ॥ १२
 तौ दृष्ट्वा पुरुषव्याघ्रौ रथस्थौ रथिनां वरौ ।
 प्रगृहीतमहाचापौ शरशक्तिगदायुधौ ॥ १३
 वर्मिणां बद्धनिस्त्रिंशो श्वेताश्वौ शङ्खशोभिनी ।
 तूणीरवगसंपन्नौ द्वावपि स सुदर्शना ॥ १४

K: B: 'वोपाश्च, Dn1 'द्वद्वंश, D: S (T: missing)
 'वोपश्च (for 'वोपाश्च) Dn2 S (T: missing) दूराणां
 (for वीराणा) — ^a) K: यमागमे, D: -यमागतौ (for
 यमागमे)

13 ^b) T1: 2 G: 2 M यमान (T: M 'ने) स्वदने स्थितौ,
 G: विस्मिता स्वदने स्थितौ — G: om 13^a-14^a — ^c)
 K: नराचार्यौ (for -मराचार्यौ) — ^d) V1 B: Dn1
 D: 1 1 1 T: 2 G: M 'व्यजायुर्नौ, B1 D: G: 'व्यजायुर्नौ,
 B: 2 2 D: 1 D: 2 'व्यजायुर्नौ (for गदायुधौ)

14 G: om 14 (cf v 1 13) — ^a) K: चर्मणौ,
 B: D: 1 G: चर्मिणौ (for चर्मिणौ) K: D: बद्धनिस्त्रिंशौ
 — ^b) K: 2 V: B (except B.) D T: शश्वोभिनी
 (for 'शोभिनी) — After 14^{ab}, N (except B) T: ins

978* वृष्णशलयरथोपेतौ तु यत्परौ महारथौ ।
 सिंहस्कन्ध्या विंशसुजां रक्षाक्षौ हेममालिनौ ।
 चावपि सुसुजोपेतौ दाम्पत्यपत्तिशोभिनी ।
 चमरव्यजनोपेतौ श्वेच्छ्वानिशोभिनी ।

[T: om line 1 — (L 1) D: -नमायुची, D: 'श्वोपन्वी
 (for 'श्वोपेनी) B: om (hapl) from the posterior
 half of line 1 up to the prior half of line 4
 B: D: महारथौ (for 'रथौ) — T: reads line 2
 after line 4 — (L 2) V1 B: 2 D (except D:)
 'व्यजायुर्नौ (for 'वित्) — (L 3) K: Dn1 D:
 (marg as above) 1 1 1 'श्वोपेनी (for 'व्यजोपेनी) S:
 Dn1 D: 'शोभिनी V: D: 2 2 2 'शोभिनी (for 'शोभिनी)
 K: 'व्यजोपेनी, Dn1 D: 'व्यजोपेनी — B: D: om
 line 4 — (L 4) T: om the prior half B: K: B: 2
 Dn1 D: 'व्यजोपेनी (B: 'नी), V: 'व्यजोपेनी, D:
 'व्यजोपेनी (for the posterior half)]
 — B: D: om 14^a B: om 14^a-15^a — ^a) B:
 Dn1 शर्मणौ, G: शर्मण (for शर्मिण) K: स सुदर्शनी,
 V: T: मर (T: 'य दर्शनी), M: स सुदर्शनी (for स
 सुदर्शनी) B: द्वावपि शिशुदर्शनी, D: द्वावप्यन्वोन्यसुधर्मा,
 D: चावप्यन्वोन्यसुधर्मा; G: द्वावप्यन्वोन्यसुधर्मा

15 B: om 15^a (cf v 1 14) — ^a) K: 'द्विगदापौ
 (for 'द्विगदापौ) — G: om 15^a. — ^b) K: समर्पौ

रक्तचन्दनदिग्धाङ्गौ समदौ वृषभाविच ।
 आशीविपसमप्रख्यौ यमकालान्तकोपमौ ॥ १५
 इन्द्रवृत्राविच कुट्टौ सूर्याचन्द्रममप्रभौ ।
 महाग्रहाविच क्रूरौ युगान्ते समुपस्थितौ ॥ १६
 देवगर्भौ देवसर्भौ देवतुल्यौ च रूपतः ।

(for समर्भौ) V1 B: 2 Dn1 D: 2-7 इव कुट्टौ, B: Dn1
 D: गेवृषाविच (for वृषभाविच) T1: 2 G: 2 M सरव्याविच
 चानलौ — S K V1 B: 2 D T: ins after 15^{ab} B:
 after 14^a

979* सिंहस्कन्धप्रतीकाशौ व्युटोरस्कौ महावली ।
 अन्योन्यस्पर्धिनी राजघ्न्योन्यस्य वधेपिणौ ।
 अन्योन्यमभिधावन्तौ गोष्ठेष्ठिव महर्षभौ ।
 प्रभिव्याविच मातङ्गौ मरव्याविच चाचलौ ।

[(L 1) B: om the prior half S: K: 2 2 महानुची,
 S: 'वनी (for 'वनी) — After line 1, K: reads 15^{ab} K:
 om line 2 — (L 2) Dn1 अन्योन्यवधमिच्छतावन्योन्यव्य-
 वाधिनी — D: om lines 3-4 — (L 3) S K: 2 2 सिंहानिव
 (for गोष्ठेष्ठिव) K: गोमन्थे वृषभाविच, Dn1 गोष्ठे गेवृषभाविच (for
 the posterior half) — (L 4) B: om from मातङ्गौ up
 to महाग्रहाविच (in st 16^a) D: चाचलौ (for चाचलौ) V:
 B: Dn1 D: T: सुसंस्थानिवाचलौ (for the posterior half)]
 — D: om. 15^{ab} K: reads 15^{ab} after line 1 of
 979* — ^c) B: 2 D: 2 2-2 -ममस्पर्धौ, Dn1 T:
 'शिशुप्रख्यौ (for -यमप्रख्यौ) — ^d) T1, G समेतौ
 कर्णपादौ

16 B: om up to महाग्रहाविच in 16^a (cf v 1 979*)
 — ^a) K: इन्द्रवृत्राविच — ^b) S: K V1 B: 2 D: 2 2 2
 सूर्यचन्द्रमम (K: 2 D: 'मम) प्रभौ, B: 2 Dn1 D: 2 सूर्यो-
 चन्द्रममप्रभौ, D: 2 सूर्यचन्द्रमसाविच; S (T: missing) चन्द्र-
 न्यममप्रभौ — D: om. 16^a-17^a — ^c) V: B Dn1 Dn1
 D: 2 2 कुट्टौ, D: क्रूरौ (for क्रूरौ) — ^d) K: V1 B: 2 2
 Dn1 Dn1 D: 2-2 S (T: missing) युगान्ताय समुपस्थितौ (Dn1
 Dn1 D: 'स्थितौ, D: 'व्योपमंगतौ; D: 'व्योपमंगतौ
 (hypermetric)

17 D: om 17^{ab} (cf v 1 16) — ^a) K: देवगर्भौ
 (for 'गर्भौ) B: Dn1 T: देववली (for 'सर्भौ) D:
 देवगर्भसर्भौ वीरौ — ^b) M: देववली (for 'तुल्यौ) T:
 रूपतौ, G: रूपत, M: तुल्यत (for रूपत) — After
 17^{ab}, N (except D) T: ins

980* यदृच्छया ममेयाता सूर्याचन्द्रमसाविच ।
 यन्निना मनरे द्यौ नानाशास्त्रधरा युधि ।

समेतौ पुरुषव्याघ्रौ प्रेक्ष्य कर्णधनंजयौ ॥ १७

उभौ वराधुधरावुभौ रणकृतश्रमौ ।

उभौ च ब्राह्मणवन्देन नादयन्तौ नभस्तलम् ॥ १८

उभौ विश्रुतकर्माणौ पौरुषेण बलेन च ।

उभौ च सदृशौ युद्धे शम्भरामरराजयोः ॥ १९

कार्तवीर्यसमौ युद्धे तथा दाशरथेः समौ ।

विष्णुवीर्यसमौ वीर्ये तथा भवसमौ युधि ॥ २०

उभौ श्वेतहयौ राजत्रयप्रवरवाहिनौ ।

सारथी प्रवरी चैव तयोरास्तां महाबलौ ॥ २१

तौ तु दृष्ट्वा महाराज राजमानौ महारथौ ।

सिद्धचारणसंधानां विस्मयः समपद्यत ॥ २२

धार्तराष्ट्रास्ततः कर्णं सञ्चला भरतर्षभ ।

परिवन्मुर्महात्मानं क्षिप्रमाहवशोभिनम् ॥ २३

तथैव पाण्डवा हृष्टा धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ।

परिवन्मुर्महात्मानं पार्थमप्रतिभं युधि ॥ २४

तावकाना रणे कर्णो ग्लह आसीद्विशां पते ।

C 8 4402
B 8 87 31
K. 8. 91 34

[D₁ T₂ om line 1 — (L 1) K₂ D₁ D₂ s s मना (D₂ 'ने)दाती (for स्नेदाती) K₁ s s द्रव्यं चद्रमलाविव, D₁ द्रव्यं चद्रमनी यथा — (L 2) Ś K संतरे (for मन्तरे) B₂ तथा (for युधि)]

K₂ s V₁ B D₁ D₁ D₁-s : s T₂ cont. D₂ ins after 17^{ab}

981* तौ दृष्ट्वा पुरुषव्याघ्रौ शार्ङ्गलाविव वेगितौ ।

चमूव परमो हर्षंस्तत्रकाना विना पते ।

मंशय सर्वभूताना विजये समपद्यत ।

[(L 1) D₂ स्नेदी (for ती दृष्ट्वा) K₂ वल्गिनी, D₁ विष्टिनी, D₂ वेगिनी (for वेगिनी) — (L 3) K₂ संतय (for संशय) K₂ विजय, D₂ निजय]

— °) Ś K₁ s तौ दृष्ट्वा (for समेतौ) — °) Ś₂ D₂ प्रेक्ष, K₂ श्रेष्ट (for प्रेक्ष्य)

18 °) B₁ ततो (for उभौ) — D₁ reads from कृतश्रमौ (in 18^b) up to सारथी (in 21^c, but om. 19) after 23^{ab} — T₁ G M subst for 18^{ab} T₂ ins after 18^{ab}.

982* उभावच्चमूवा श्रेष्ठालुभौ ऋष्यप्रदसौ ।

[T₁ G₂ वक्रविदा; M₁ वक्रभूता (for वक्रभूता) T₁ M₁ वीरवराकनी, G वयं (for विरं)]

— °) G₁ जययच्छेन (for याहु) — °) V₁ क्षोभयतौ (for नादं) B₂ सुवन्दनं, D₁ D₁ s नभस्तलौ, T₁ s G °स्यल

19 D₁ om. 19 (cf. v l. 18) — °) D₂ विक्रमेण (for पौरुषेण) — °) G₂ उभाव्यदशौ — °) K₁ शम्भरामर-, V₁ शम्भरामर- (for शम्भरामर-)

20 For sequence in D₁, cf. v l. 18 G₁ om. 20^a-21^b — °) K₂ V₁ B (except B₂) D T₁ G₂ s M चोभौ (for युद्धे) — °) T₁ G₂ s M उभौ (for तथा) K₂ यथा दशरथात्मजा — °) K₂ V₁ B D T₁ s G₂ s M चोभौ (for वीर्ये) — °) T₁ damaged. T₂ G₂ s M₂-s उभौ (for तथा)

21 For sequence in D₁, cf. v l. 18 G₁ om. 21^{ab} (cf. v l. 20) — °) B₂ M रय(M₂-s 'यौ)प्रवरवा- जिनी, B₂ प्रवीरवाहिनी, D₂ प्रवरशोभिनी; G₂ s प्रवरमा- त्व्यर्वा — °) K₁ s B (except B₂) D T₂ s G₁ s M

मारथि- V₁ B (except B₂) D₁ D₁ s-1 S (T₂ missing) चापि (for चैव) — °) K₁ तथैवान्ता; D₂ तयोदास्तौ (sic) (for तयोरास्ता) K₂ V₁ B D महारणे (for 'वलौ) S (T₂ missing) उभौ मद्र(M₁ [inf lin] मित्र)जनार्दनौ

22 °) K₁ D₁ D₂ ततो, B₂ s तौ च (for तौ तु) G₂ तौ दृष्ट्वा तु महाराज — °) D₂ राजमानौ, T₁ M₂ आजमानौ, G₂ नदं (for राजं) T₁ s G₂ s M वृषाविव, G₂ प्रहाविव (for महारथौ) — °) B₂ सिंह- (for सिद्ध-) — °) K₂ D₁ समपद्यत, D₁ D₁ s T₁ s G समजायत

23 °) M₂ partly damaged B₂ s D₁ तव पुत्रात् (for धार्तराष्ट्रात्) K₂ D₁ कर्णे; T₂ G₂ कर्णं (for कर्णं) — °) B₂ सञ्चला, D₂ मन्लो — After 23^{ab}, D₁ reads from कृतश्रमौ (in 18^b) up to सारथी (in 21^c, but om. 19) — °) K₂ यदि (for परि-) — B₂ om. (hapl) 23^a-24^c — °) T₁ शूरम्, T₂ G M कर्णम् (for क्षिप्रम्)

24 B₂ om. 24^{ab} (cf. v l. 23) — °) B₂ तत्र चै (for तथैव) G₁ दृष्ट्वा (for हृष्टा) — T₂ om (hapl) from 24^b up to the prior half of line 3 of 983* T₁ G M ins after 24^{ab} T₂ after 24^a

983* यमां च चेकितानश्च प्रहृष्टाश्च प्रभद्रका ।

नानादेशाश्च ये शूरा शिष्टा युद्धाभिनन्दिन ।

ते सर्वं सहिता हृष्टा परिवन्मुर्मनजयन् ।

रिरक्षिपन्त शयुष्ना पत्यश्वरयकुजरे ।

घनजयस्य विजये धृता कर्णवधेऽपि च । [5]

तथैव तावका सर्वे यत्ता सेनाप्रहारिण ।

दुर्योधनमुत्ता राजन्कर्णं जुगुपुराहवे ।

[(L 4) M₂ om. रिरक्षिपन्त T₁ परिक्षिपत G₂ शयुष्ना G₁ रयकुजरा (for 'कुजरे) — (L 5) G₂ दृष्टा (for धृता) — (L 6) T₁ M₂-s यत्तसेना, T₂ M₁ यत्ता सेना (for यत्ता सेना-)]

— T₁ G M om 24^{ab} — °) Ś K₂ s महात्मान (for 'स्मानं)

25 B₂ om 25^{ab} K₂ D₂ om. (hapl.) 25^{bc} — °) b)

तथैव पाण्डवेयानां ग्लहः पार्थोऽभवद्युधि ॥ २५
 त एव सभ्यास्तत्रासन्प्रेक्षकाश्चाभवन्स ते ।
 तत्रैषां ग्लहमानानां ध्रुवौ जयपराजयौ ॥ २६
 ताभ्यां ध्रुतं समायत्तं विजयायेतराय वा ।
 अस्माकं पाण्डवानां च स्थितानां रणमूर्धनि ॥ २७
 तौ तु स्थितौ महाराज समरे युद्धशालिनौ ।
 अन्योन्यं प्रतिसंरब्धावन्योन्यस्य जयैपिणौ ॥ २८
 तावुभौ प्रजिहीर्षेतामिन्द्रवृत्राविवाभितः ।

B₁ ग्रह, D₆ गृहा; T₂ गृह (for ग्लह) S K₁ 2 4 V₁
 B₂₋₅ D₁ D₂₋₄ 7 ह्यासीद् (for आसीद्) — ^a) B₁
 T₂ ग्रह; D₆ गृहा (for ग्लह). K₈ V₁ B D S (T₈
 missing) तदा (for युधि)

26 ^a) B₂ सत्त्व, B₃ य एव; S (T₈ missing) तयोस्तु
 (G₂ 'श्च) (for त एव) — ^b) K₈ D₈ भवन्, M₁ [अ]-
 भव् B₁ 8 D₂ तदा; B₂ महे; B₃ 5 D₃ 4 6.7 च ते, D₈
 रणे; S (T₈ missing) युधि (for स ते) — ^c) D₈
 तथैव K₈ C_a प्रहमाना (C_a 'णा)ना, D₆ T₂ गृह; G₁
 गृह (for ग्लह) — ^d) S₂ V₁ B D₁ D₁₋₇ ध्रुव,
 K₈ ध्रुवो, T₂ ध्रुवौ (for ध्रुवौ)

27 ^a) B₅ घृते K₄ समायात, B₁ 'यात्तं, B₆ 'सत्ते;
 D₁ 'सक्त, D₂ ययायत्त (for समायत्त) K₈ ताभ्यां धृति-
 समायत्ता; D₆ T₁ 2 G₁ M ताभ्यां वै ध्रु (D₆ 'द्रु)तमासक्तं,
 G₂ 8 ताभ्यां वै ध्रुतिरा (G₈ घृतमा)सीत् — ^b) D₂ 0.8
 T₁ G₁ च (for वा) K₈ विजये नरनाय च (sic) — ^c)
 D₁ 5 युष्माक, G₁ आस्माकं S (T₈ missing) पाण्डवेयाना
 (for 'वानां च) — ^d) G₁ आस्थिता (for स्थिताना)

28 ^a) S₂ अस्थितौ; K₈ स्थितौ तु (by transp),
 T₁ G₂ 8 सरब्धौ; T₂ M संस्थितौ; G₁ सहितौ T₂ महास्मानौ
 (for 'राज) — ^b) T₁ शुद्धशोभिनौ, G₁ M युद्धशालिनौ
 (for 'शालिनौ) — ^c) D₁ 5 8 T₂ G₂ अन्योन्य- (for
 अन्योन्य) G₂ -जय- (for प्रति-) — ^d) K₈ V₁
 B₁₋₄ D₁ D₁₋₈ वधैपिणौ (for जयै) B₅ D₁ 8 (T₈
 missing) अन्योन्यवध (G₁ 8 'जय)कांक्षिणौ

29 ^a) K₈ T₂ G₂ M₂₋₄ प्रजिहीर्षतात् (K₈ 'ताम्),
 K₄ 'हीर्षताम्; B₁ D₁ 0 7 प्रा (D₆ 7 प्र)जिहीर्षतात्; B₈ 5
 प्रज (B₅ 'ज)यापत्वात्, D₁ D₁ 5 प्राजि (D₁ 'हि)ही-
 र्षताम् (sic), D₁ प्रजहीर्षतात्, D₂ 8 T₁ G₁ प्रजिहीर्षतात्;
 G₂ 'गीर्षतात्; M₁ प्रतिजिहीर्षतात् (hypermetric), C_a
 प्रजिहीर्षताम् (as in text) — ^b) K₁ [अ]भिमा; K₈

भीमरूपधरावास्तां महाधूमाविव ग्रहौ ॥ २९
 ततोऽन्तरिक्षे साक्षेपा विवादा भरतर्षभ ।
 मिथो भेदाश्च भूतानामासन्कर्णार्जुनान्तरे ।
 व्याश्रयन्त दिशो भिन्नाः सर्वलोकाश्च मारिप ॥ ३०
 देवदानवगन्धर्वाः पिशाचोरगराक्षसाः ।
 प्रतिपक्षग्रहं चक्रुः कर्णार्जुनसमागमे ॥ ३१
 द्यौरासीत्कर्णतो व्यग्रा सनक्षत्रा विशां पते ।
 भूमिर्विशाला पार्थस्य माता पुत्रस्य भारत ॥ ३२

[अ]मितौ, V₁ B D₁ D₂₋₃ 0 7 S (T₈ missing) प्रभो,
 D₁ D₁ 5 प्रभौ; D₈ [अ]मितो (for [अ]मित) — ^c)
 G₁ भीमायुध- (for भीमरूप-) G₂ आस्या (for आस्ता)
 — ^d) K₈ महाधम, B₂ D₁ D₅ 'धूमात् (for 'धूमात्)
 — After 29, T₂ ins 992*

30 ^a) S₂ ततोऽन्तरिक्षे; V₁ B D₈ 4 'रीक्षे D₂
 सिद्धानां, D₆ S (T₈ missing) संजज्ञे (for साक्षेपा)
 — ^b) K₈ 'विवादा, D₂ 0 S (T₈ missing) विवादो
 (for विवादा) D₁ भरतर्षभ — D₂ om. 30^a-31^b
 — ^c) S₁ K₂ lacuna, K₁ मिधेश्च, K₄ देवार्षि-, D₆
 मूताश्च, T₁ 2 G M₂₋₃ भेदश्च; M₁ भूतश्च (for भेदाश्च)
 — ^d) T₂ G₂ 8 M आसीद् (for आसन्) B₂ कृष्णार्जुनान्तरे
 (for कर्णो) — ^e) K₈ विविन्नत (sic), V₁ B (except
 B₄) D₁ D₄ (before corr) G₁ 8 व्यश्रूयत; T₂ व्यश्रं;
 G₂ अश्रू (for व्याश्रं) B₂ D₁ मिथो, S (T₈ missing)
 द्विधा (for दिशो) — ^f) B₂ लोकपालाश्च; B₃ सर्वलो-
 कस्य (for 'लोकाश्च) D₁ तु (for च) S (T₈ missing)
 सर्वे (G₁ 8 M₁ 'र्व-, G₂ 'र्वो) लोका परतप

31 D₂ om 31^{ab} (cf v L 30) — ^b) G₁ सयक्षोरग-
 (for पिशाचोरग) — ^c) K₈ प्रतिलब्धग्रह, T₁ 2 'पक्षग्ल-
 (T₂ 'गृ)हं; G M 'पक्षा ग्ल (G₁ ग्र)ह; C_a 'पक्षग्रहं (as in
 text) B₂ क्रुद्ध (for चक्रु) — ^d) B₂ कृष्णार्जुन-, T₂
 कर्णानन- (for कर्णार्जुन)

32 ^a) D₁ सूतपुत्रस्य; D₂ 8 सर्वतो व्यग्रा; T₁
 कर्णमाश्रित्य, T₂ G 'पक्षेत्र, M 'तोप्यत्र (for 'तो व्यग्रा)
 — ^b) D₁ पक्षे मातेव धिष्टिता — ^c) D₂ विशीर्णा
 (for विशाला) D₁ T₁ 2 भूमिर्धनजयस्यासीद्, G M
 भूमिर्विशाला पार्थमाता C_a oites भूमिर् (as in text)
 — ^d) K₈ D₂ मारिप (D₂ 'प), V₁ B D₁ D₁ 8-7 वै
 यथा; D₈ चानव (for भारत) D₁ T₁ मातेव जय (T₁
 हित)कांक्षिणी, T₂ मातेव हितकारिणी, G M पुत्रस्य जय-
 काक्षिणी (G₁ 'ण).

सरितः सागराश्चैव भिरयश्च नरोत्तम ।
 वृक्षाश्चोपधयस्तत्र व्याश्रयन्त किरीटिनम् ॥ ३३
 असुरा यातुधानाश्च गुह्यकाश्च परंतप ।
 कर्णतः समपद्यन्त खेचराणि वयांसि च ॥ ३४
 रवानि निधयः सर्वे वेदाध्याख्यानपञ्चमाः ।
 सोपवेदोपनिषदः सहस्राः ससंग्रहाः ॥ ३५
 वामुकिश्चित्रसेनश्च तदक्षयौपतक्षकः ।

पर्वताश्च तथा सर्वे काद्रवेयाश्च सान्वयाः ।
 विपवन्तो महारोपा नागाश्चाञ्जुनतोऽभवन् ॥ ३६
 ऐरावताः सौरभेया वैशालेयाश्च भोगिनः ।
 एतेऽभवन्ऋतुनतः क्षुद्रसर्पास्तु कर्णतः ॥ ३७
 ईहामृगा व्याडमृगा मङ्गल्याश्च मृगाद्विजाः ।
 पार्थस्य विजयं राजन्सर्व एवाभिसंश्रिताः ॥ ३८
 वसवो मरुतः साध्या रुद्रा विश्वेऽश्विनौ तथा ।
 अग्निरिन्द्रश्च सोमश्च पवनश्च दिशो दश ।

C 8 4418
 E. 8 87 47
 K. 8 91 48

33 ^{a)} ¹ Dn1 गिरय (for मरित) ² S; K2 सागरश्च S (T2 missing) सागराश्चैव (M2-1 'श्रापि) गिरय — ^{b)} S (T2 missing) मरितश्च (for गिरयश्च) K1 D2 नरोत्तम (D2 'ना) Dn1 नचश्च मञ्जुलान्त्या — D2 om 33^a-34^b. — ^{c)} K1 वृक्षाश्च (for वृक्षाश्च) V1 चोपधयश्च K2 V1 B D (D2 om) चैव (for तत्र) S (T2 missing) महोत्तमा (G1 M1 'हो च) जलजा (G1 M1 'द्वा)श्चैव — ^{d)} K1 व्याश्रयन्त (sc), K2 आश्रयन्त, V1 व्याश्रयन्ति, B Da1 D1 2-1 आश्रयन्त (B2 'हे, Da1 D1 2 'ति); D2 माधयन्त, T2 व्यश्रयन्त (for व्याश्र) B2 किरीटिनौ, Dn1 परस्त्र (for किरीटिनम्)

34 D2 om 34^{ab} (cf v 1 33) — ^{a)} S3 यातु धानश्च, B आनुधानाश्च — ^{b)} K2 यक्षाश्चैव (for गुह्यकाश्च) — With 34^a, cf. line 1 of 987^a. — ^{c)} B2 Dn1 ते कर्ण, Ca ऋणत (as in text) S (T2 missing) कर्ण समभवद्य (T1 'च)त्र — After 34^{ab}, Dn1 ins 984^a इदंरूपा समन्तत ।
 सुनयश्चारणा मिद्रा

— ^{d)} K2 V1 B Da1 D2-2 नचगश्च, Dn1 वैततेया, D1 विचराश्च (for खेचराणि)

35 ^{a)} K1 विधय (for निधय) B2 4 D2 चैव (for सर्वे) K2 निधयश्चैव रवानि — ^{b)} B. वरदाश्च (hyper-metric) (for वेदाश्च) — ^{c)} B. माम- (for सोप-) K2 D1 सोपवेदोपनिषदा, D2 'वेदोपवेदाश्च, G1 'वेयोप-निषद Ca cites उपवेदा and उपनिषद — ^{d)} K1 मनेग्रहा (for मम) K2 सूत्राश्च मममग्रहा; S (T2 missing) व्या (T2 व्य)श्रयन्त (T1 'हे) किरीटिनं (cf. 33^d)

36 ^{b)} K2 वृक्षको चोपतक्षक, B1 2-2 Da1 D1 2-2 'कोयोप', B2 'कोपोप', Dn1 'कच्छकच्छया, D2 'कोपोय वृक्षक, D1 'कोयुप', D2 'को योव' — ^{c)} K2 पर्वतश्च; B. Dn1 D2-1 सर्पा (Dn1 D2 'पां-, D4 'वां)श्चैव (for पर्वताश्च) S (T2 missing) महो विपजलं च (G2 च)रा — ^{d)} K1 काद्रवेयाश्च, K2 D2 काद्र, G2 त्रे (sup lin 2)द्र (for काद्र) K2 4 साध्या, B2 सासुगा, Da1

D1 5 सान्वय — ^{a)} K2 विपमन्तो, G1 निधेवतो, M1 द्विप (for विप) B2-4 Dn1 D1 महाराज, D2 'घोरु, T1 G2 M 'वेना, T2 G1 'नागा, G2 'वेगो (for 'रोपा) — ^{f)} G1 वेगिनो (for नागाश्च) T1 [अ]ञ्जुनतो (for 'नतो) Dn1 D2 G2 [s]भवत्, D2 भवेत् G2 वेगिनश्चाञ्जुनेभवत्

37 ^{a)} K2 T2 ऐरावत, K2 ऐरावता, D2 पारावता T2 सौरभेयो — ^{b)} D1 8 (marg as in text) भोगिन (for भोगिन) — ^{c)} T1 2 G1 8 अञ्जुनस्य (for 'नत) — ^{d)} D2 4 c क्षुद्रा, T1 G1 8 पापा, T2 G2 M पाप (for क्षुद्र) G1 सर्पाश्च (for सर्पाश्च) V1 B4 Dn1 T1 3 G M च (for तु)

38 ^{a)} K1 रोहामृगा, K2 रक्षा, B1 महा, D1 2 4 7 8 इहा, M1 ईहामृगा, Ca v 'मृगा (as in text) K1 व्याधमृगा, K2 व्यालगाणा, K2 व्याडमृगा, B2 8 8 Da1 Dn1 D1 2 6 8 Cc व्यालमृगा, D1 चाय (sc), D1 व्याध, T1 2 G M व्याल, Ca वात (for व्याड) — ^{b)} D2 नागल्याश्च T1 2 G1 8 M मंगल्या (T1 G1 'व्या; T2 'व्या) मृगपक्षिण, G2 मृगालाश्च कर्णत — After 38^{ab}, G2 2 ins

985^a मङ्गल्या पदावश्चैव विह्वल्याग्रान्धैव च ।

[Cf. line 2 of 987^a G2 मात्रा]

— G1 M2-1 repeat 38^a after line 2 of 987^a — ^{a)} B1 4 Da1 D1 4-7 विपय, B2 Dn1 T1 2 G1 (both times) M (M2-1 both times) विजये (for विजयं) — ^{d)} G2 M द्वि (for [अ]भि-) Dn1 D2 [अ]भिसंश्रिता, D2 ममिता, D2 'संश्रिता, T1 G1 (both times) 8 समाश्रिता (for [अ]भिस)

39 ^{a)} K2 transp वसवो and मरुत G1 M1 वसवश्च महद्देण — ^{b)} K2 चैव, G2 देवाच् (for विश्वे) T1 2 G2 8 M2-1 अपि (for तथा) G1 साध्याश्च मरुतस्तया, M1 मरुतश्च महाग्निना — After 39^{ab}, G1 ins

986^a अञ्जुनस्य जये चान्तामश्विनावपि मयिर्या ।
 — M1 om 39^{ab} — ^{d)} V1 पर्वतो, B2 पर्वताश्च, S (T2 missing) पद्मगाश्च (for पवनश्च) S K2 V1 B (except

धनंजयमुपाजग्मुरादित्याः कर्णतोऽभवन् ॥ ३९
 देवास्तु पितृभिः सार्धं सगणार्जुनतोऽभवन् ।
 यमो वैश्रवणश्चैव वरुणश्च यतोऽर्जुनः ॥ ४०
देवब्रह्मनृपर्षीणां गणाः पाण्डवतोऽभवन् ।

तुम्बुरुप्रसुरा राजन्गन्धर्वाश्च यतोऽर्जुनः ॥ ४१
 प्रावेयाः सह सौनेयैर्गन्धर्वाप्सरसां गणाः ।
 ईहामृगव्याडमृगद्विपाश्च रथपत्तिभिः ॥ ४२
 उल्लमानास्तथा मेघैर्वायुना च मनीषिणः ।

B₂) D₁₋₄ ६-९ [S]य; D₁ [S]च (for च) — After 39^{cd}, T₁ 2 G₁ 3 M₂₋₄ ins

987* कर्णत समपद्यन्त श्वसृगालवयांसि च ।
 मृगाश्च पशवश्चैव सिंहव्याघ्रास्तथैव च ।
 वसवश्च महेन्द्रेण भरतश्च सहामिना ।

[(L 1) Cf 34^{cd} T₂ श्वसृगाल (for श्वसृगाल) — T₁ G₁ 3 om line 2 — (L 2) Cf 985* T₂ पशवश्च (for पशवश्च) T₂ om the post half — After line 2, G₁ M₂₋₄ repeat 38^{cd} — (L 3) T₂ transp वसवश्च and भरतश्च]

On the other hand, G₂ ins after 39^{cd}

988* अग्निः (जी?) रुद्रश्च सोमश्च यमो वैश्रवणस्तदा ।

— °) K₂ B₁ D₂ धनजयस्य ते स्व (B₁ चा-; D₂ य) प्रया,
 V₁ D₁ 'यस्य ते पक्षे; B₂₋₃ D₁ D₁₋₁ T₁ 2 G M 'यस्य ते
 वर्गा (B₂ M 'ग्या; T₁ 'स्या) — °) K₂ D₁ [S]मयत्.
 — After 39, N (except B₂) ins

989* विश्व शूद्राश्च सूताश्च वर्णमंकरजाश्च ये ।
 सर्वसत्त्वेषु ते राजब्राधेयमभजस्तदा ।

[(L 1) D₂ सीरा (for विश्व) १ K_{1,2} 4 transp शूद्राश्च
 and सूताश्च D₂ शूद्राश्च (for शूद्राश्च) B₁ यत्तश्च D₂ वर्ण-
 मंकरिणाश्च (for 'मंकरजाश्च) B₁ वर्णमंकरजा यत्, B₂ 3 D₁
 ये च मंकरजातय (for the posterior half) — (L 2)
 D₁ सर्वसत्त्वे महाराज (for the prior half) १ K_{1,2} 4
 अगमस् (for अमजश्च) B₁ D₁ D₂ 4 8 तथा, D₂ सदा (for
 सदा)]

40 B₂ om 40^{ab} — °) S (T₂ missing) देवता
 (for देवास्तु) — °) B₂ D₁ सपदाजुगा; D₂ पार्यतो-
 भवन् (for [अ]र्जुनं) T₁ 2 G M ऋषय (G₁ 'पिभि)श्च
 परतप — After 40^{ab}, T_{1,2} G₁ 3 M read 41^{cd}
 — °) १ D₂ 8 वैश्रवणाश्च — After 40, N ins

990* ब्रह्म क्षत्रं च यज्ञाश्च दक्षिणाश्चार्जुन ध्रिता ।
 असुरा यातुधानाश्च क्रव्यादाश्च मृगाण्डजा ।
 राक्षसा सह यादोभि श्वसृगालाश्च कर्णत ।

[(L 1) K₁ क्षेत्र च, B₂ क्षत्रश्च V₁ B₁ 2 4 D₁
 D_{1,2-1} यक्षश्च, D₂ यक्षाश्च; D₂ वर्णाश्च (for यज्ञाश्च) D₂
 त्वर्जुन (for वा°) D₂ दक्षिणाश्चार्जुन प्रति (for the posterior

half) — (L 2) D₂ नृपोरा (for असुरा) D₁ प्रेताक्षेव
 पिशाचाश्च (for the prior half) — (L 3) K₂ V₁ श्व-
 सृगालाश्च, B₂ 3 3 D₁ D₁ D₁ 5 7 श्व' (for श्वत्°)
 D₂ 4 8 7 तु (for च)]

41 G₂ transp 41^{ab} and 41^{cd} — °) D₂
 ऋषीणां च (for नृपर्षीणां) — For 41^{ab}, S (T₂ missing)
 subst

991* देवपितृमदापिगणा सर्वे च नचराश्च ये ।

[T₁ देवपयो मदापय (for the prior half) T₁ इक्षुनुस्वाद्य,
 T₂ M चक्रपराश्च (for च खचराश्च) G₁ मदाप्रताश्चराभ्ये
 (sic) (for the posterior half)]

— T₁ 2 G₁ 3 M read 41^{cd} after 40^{ab} — °)
 K₂ 4 D₁ तुवर; D₂ तुंवर- (for तुम्बुरु) S (T₂ missing)
 सर्वे (for राजन्) — °) T₂ G M भरतपंभ (for
 च यतोऽर्जुन) .

42 °) V₁ B₂₋₂ D₁ D₁ D₁₋₁ 7 Cc प्राचेया (D₁
 'यो), B₁ राचेया, D₂ प्रालेया, D₂ प्रयाता; T₁ G₂ M₁
 प्रमेया, G₂ M₂₋₄ प्रापे (G₂ 'मे)या, Cv प्रावेया (as in
 text) V₁ D₁ D₂ T₁ 2 G₂ M Cv सौनेया, B₂
 D₂ 1 (marg as in text) सौनेयैर्, D₂ सौनेयैर्, Cc
 सौनेयैर् (as in text). G₁ प्रचेयाश्च सौनेया Ca cites
 प्राधेयर्मानेया — °) D₂ S (T₂ missing) शुभा (G₂
 M 'भ्रा)श्चाप्सरसा (for गन्धर्वां) K₂ B D_{2-4,7} 8 गणै
 (for गणा) — After 42^{ab}, T_{1,2} G M ins a passage
 given in App I (No 37) — °) K₂ B₁ D₁ D₁
 D₁₋₁ 7 ई (D₁ D₁ 7 ई)हामृगा, D₂ 8 हामृग; Cc ईह-
 मृगैर् (for ईहामृग-) K₂ चालमृगैर्, B₂ D₂ 3 G₂ च्याल-
 मृगैर् (B₂ 'श), D₁ पक्षिगणा, T₁ 2 G₁ 3 M च्यालमृगैर्;
 Cc च्यालमृगैर् (as in text) V₁ ईहामृगौ चालमृगैर्
 — °) V₁ B D (except D₁) T₁ 2 G₂ 3 M द्विपाश्च-
 (for द्विपाश्च) K₂ मृगा द्विपाश्चपत्तिभि, G₁ द्विपार्ध-
 रथपत्तिभि

43 °) D₂ T₁ G_{1,2} M₁ 4 उल्लमाना (M₁ 'नं) S
 (T₂ missing) परे (for तथा) — °) B₂ वर्मेणा (for
 वायुना). D₂ [अ]य (for च) G₂ 3 निमिषेक्षणा (for
 च मनीषिण) — °) K₂ दिदक्षत — °) K₂ B₁

दिदक्ष्वः समाजग्मुः कर्णाञ्जुनसमागमम् ॥ ४३
देवदानवगन्धर्वा नागा यक्षाः पतत्रिणाः ।
महर्षयो वेदविदः पितरश्च स्वधाभुजः ॥ ४४

तपो विद्यास्तथौषध्यो नानारूपांश्चरत्विपः ।
अन्तरिक्षे महाराज विनदन्तोऽश्वतथिरे ॥ ४५
ब्रह्मा ब्रह्मर्षिभिः सार्धं प्रजापतिभिरेव च ।

C 8 423
E 8 67 56
P 8 91 54

D₂ s M₁ समागमे (for समागमम्)

44 *) T₂ G_{1.2} नंघर्वा- (for गन्धर्वा) — *)
K₁ B D₁ D₂ D₃ s e-s T₁ नागयक्षा, V₁ यक्षा नागा
(by transp), T₂ G₁ s M₁ नागयक्ष, G₂ नागा यक्ष
— *) D₂ नारदाद्या, S (T₂ missing) देवगणा (for
वेदविद) — *) Ś₁ K₁ s V₁ सुधा(V₁ 'हा')सुज,
D₂ सुधादाना (for म्बधानु)

45 *) B₁ निष्ठा, D₂ विद्याम् (for विद्या) Cc
cites क्षत्रिया • D₂ तर्थापयन्ते S (T₂ missing) तपो विद्या-
(T₂ 'षो')पद्यो विद्या (G₁ मया) — *) Ś₂ K₁
नानारूपम्बरविद्य, K₂ रूपांतरस्त्रिन, K₃ रूपसुरद्विप, V₁
B₁ s e D₁ D₂ s-1 'रूपावरस्रज, B₂ 'रूपा सुरद्विप, D₂
'रूपयलान्विता, D₂ 'रूपसृष्टिज्ञा, D₂ 'रूपावरविप Cc
cites नानारूपा — *) V₁ B (except B₁) D₂ क्षत्रिक्षे
— *) K₂ विद्वन्तो, T₁ s G₁ s M विद्वतो (for विन)
K₂ विद्वान्तिरे (s:0), G₂ विद्व' (for 'स्रत')

46 *) Ś₂ K₂ s B (except B₁) D₁ D₂ s e s
सान्वितो (B₁ 'र्षि'), D₂ 'शा' (for [क्ष]व') V₁
भगवानान्वितो यान; D₂ D₃ भवश्चैव म्यितो याने, T₂
भवश्चैवान्वितो यानं, T₁ G M सान्वितो यानमाकाशे — *)
K₂ V₁ B_{1.2}-s D S (T₂ missing) आगमत् (D₁ 'मं'), B₂
आगत (for क्षम्ययात्) — N T₁ ins after 46 T₂
after 29

992* ममेवां तौ महानानौ दृष्ट्वा कर्णघनजयां ।
अञ्जनो जयता कर्णमिति शक्रोऽप्रवीरन्वयन् ।
जयतामञ्जुं कर्णं इति सूर्योऽभ्यनापत ।
हरवाञ्जनं मम सुत कर्णो जयतु सयुगे ।
हरवा कर्णं जयस्वच मम पुत्रो घनजय । [5]
इति सूर्यस्य चैत्रामीद्विषादो वामत्रय च ।
पक्ष्मन्यिनयोन्त्र तयो पुरर्षिमहयो ।
द्वैपद्वमार्गोद्देवानामसुराणां तर्षणं च ।
ममेवां तौ महार्षानौ दृष्ट्वा कर्णघनजयां ।
अकम्पन्त त्रयो लोका सहदेवर्षिचारणा । [10]
सर्वे देवगणाश्चैव सर्वभूतानि यानि च ।
यत् पार्यन्ततो देवा यत् कर्णन्ततोऽसुरा ।
रथयूयपयो पक्षां कुरपाण्डववीरयो ।

[8 K₁-s D₂ s om. line 1 — (L 1) T₁ ती समीक्ष्य,
T₂ ती समेती (by transp) K₄ तु (for ती) — (L 2)
B₁ दुरात्, B₂ D₁ D₂ T_{1.2} तदा (for स्वयन्) — After
line 2, B₁ reads line 10 D₁ repeats lines 3-4 after

line 9 — (L 3) T₁ transp जयतां and अञ्जुं Ś₂ कर्म
(for कर्ण) K₁ स्वतानञ्जुं कर्णं (for the prior half)
K₁ नृदो (for सूर्यो) B₁ [s]भ्यनापत — (L 4) T_{1.2}
दराञ्जुनो (T₂ 'न') (for दत्ताञ्जुन) V₁ B₁ D₂ s e j जयति
(for 'वदतु) — (L 5) D₂ जयति — (L 6) B₂ om
the first च — (L 7) Ś₁ K₁ s पक्ष्म चितयोत्, K₂
पक्ष्म चि', K₃ पक्ष्म चि', V₁ B_{1.2} s s D₂ s e r पक्ष्म चि',
B₂ D₁ D₂ s पानो चि', D₂ पक्ष्मभिनयो (for 'सन्धिनयो')
B₂ D₂ D₃ T₁ s निवृषान्दो (for पुरुष') — (L 8)
K₂ दौनक्षन्, B₂ दिनक्षन्, D₂ D₂ विनक्षम्; T_{1.2} द्वैविध्यन्,
Cc द्वैपक्षन् (as above) B₁ द्वेषनाञ्जु देवानान् B₂ D₂
T₁ s च नारत (for तथैव च) — T_{1.2} om lines 9-11
— (L 9) Ś K_{1.2} s ननाती, B₂ ती समेती (by
transp) B₁ s च (for ती) — (L 10) Ś₁ K₁ s e
B₂ चारणै, Ś₂ D₂ चारिने, B₁ (first time) शान्ता (for
चारणा) — (L 11) Ś₂ K₂ B₂ s D₂ सर्व (for सर्वे)
— (L 13) Ś K_{1.2} नक्ष, K₂ पक्ष, T₂ पक्षे (for पक्षी)
K₂ सेनयो (for चौरयो)]

T₁ cont T₂ G M ins after 46

993* तत् प्रजापतिस्तुर्गमाजगाम महोपते ।

द्वैरथ युधि तं द्रष्टुं कर्णपाण्डवयोस्तदा ।

विजित्य कर्णं स्वदिमा वसुधरा

मयाञ्जुं न्विद्यतिपद्यतेऽखिलाम् ।

इतीक्षरस्यापि धनून् सशय

प्रजापते प्रेक्ष्य तयोर्महद्वलम् ।

Colophon

मजय ।

प्रजापतिस्तु त दृष्ट्वा देवभाग ममागतम् ।

अश्ववीक्षु ततो रानन्पद्यतो वै स्वयभुव ।

उभापतिरयो शूराबुभौ दृढपगरुमौ ।

उभौ सदशकर्मणौ वज्रिचक्रायुधोपमौ । [10]

अहो चत महद्युद्धं कर्णाञ्जुनसमागमे ।

मन्विद्यति महाधोर वृत्रवासवयोस्त्रिव ।

[(L 1) M₁ महीनले (for 'पते) — (L 2) T₂ तद् (for
त) — (L 3) T₂ विजित्य (for विजित्य) T₁ G₂ स्वदिमा
(for स्वदिमा) — (L 4) G₁ अयो (for अथ) M₁ सु
(for स्व) M₁ प्रतिपत्स्यते किल (for 'पद्यतेऽखिलान्)
— (L 6) T₂ वीक्ष्य (for प्रेक्ष्य) T_{1.2} G₁ M महात्मनो
(G₁ 'न') (for महद्वलम्) — Colophon. Adhy name
T₂ कर्णाञ्जुनतरे जगद्वैविध्यक्षय; M₁ द्वैरथे सर्वलोकमन

भवेनावस्थितो यानं दिव्यं तं देशमभ्ययात् ॥ ४६
 दृष्ट्वा प्रजापतिं देवाः स्वयंभुवमुपागमन् ।
 समोऽस्तु देव विजय एतयोर्नरसिंहयोः ॥ ४७
 तदुपश्रुत्य मघवा प्रणिपत्य पितामहम् ।

कर्णाञ्जनविनाशेन मा नश्यत्वखिलं जगत् ॥ ४८
 स्वयंभो बृहि तद्वाक्यं गमोऽस्तु विजयोऽनयोः ।
 तत्तथास्तु नमस्तेऽस्तु प्रसीद भगवन्मम ॥ ४९
 ब्रह्मेशानावथो वाक्यमूचतुस्त्रिदशेश्वरम् ।

— Adhy no T₁ G₂ s M₁ 101, T₂ 94, G₁ M₂-1
 100 — T₂ reads lines 7-12 after 995* — (L 8)
 T₁ s G₁ M स (for तु) G₂ [S]थ स्वय प्रभु (for वै
 स्वयमुय) — (L 9) G₁ नपि (for अति) — (L 10)
 T₁ s G₂ M वज्र- (for वज्रि) — (L 11) T₁ s G₁ M₂
 सम, G₂ महा (for मष्ट)]

47 °) K₂ देव T₁ G M प्रजापतिरयोक्तैर्न (G₂
 'क्त्वैव, G₂ 'क्त्वैव) — °) K₂ D₁ s G M₂-1
 अचोदयत्, V₁ B D₁ D₁ D₂ s 0-3 T₁ M₁ अचो(D₂
 'नो)दयन् (for उपागमन्) T₂ स्वयंभुं समचोदयन्
 — After 47^{ab}, D₁ T₁ s ins

994* कोऽनयोर्विजयी देव कुरपाण्डवयोधयो ।

[(T₁ s नीरयो, (for योपयो)]

— After the above, T₂ reads 48^{cd}, repeating it in
 its proper place — °) S K₁ s 4 समस्तु, K₂ समोऽस्ति
 (for समोऽस्तु) S₁ K₂ देव विजया, B₂ D₁ D₂ विजयो
 देव (by transp), T₁ s G M विजय कामम् — °) K₁
 जातयोर्, T₁ s G M उभयोर् (for एतयोर्) D₁
 नृसिंहयो (submetric)

48 S (T₂ missing) om 48^{ab}. N (except S₂)
 reads 48^{ab} after 49 — °) K₂ तम् (for तद्) K₂
 B₂ D₂ 0 Ca मघवान् — T₂ reads 48^{cd} for the first
 time after 994* — °) K₂ V₁ B D S (T₂ missing,
 T₂ both times) -विवादेन (for विनाशेन) — °) B₂
 नश्यदखिल, D₂ नश्येत्, G M नश्येत् (for नश्यत्व)
 D₁ D₂ (marg) T₁ s (both times) सर्वं (D₁ 'र्वे)
 सदायित जगत् — After 48, D₁ T₁ s ins

995* स्वयंभो बृहि नस्तथ्यमेतयोर्विजयं प्रभो ।

[T₁ s तत्त्वम् (for तथ्यम्) T₁ प्रति (for प्रभो)]

— After the above, T₂ reads lines 7-12 of 993*

49 °) K₂ स्वयं वो, D₂ स्वयं नो (for स्वयंभो)
 D₁ D₁ s यद् (for तद्) — °) B₂ [S]नय
 — After 49^{ab}, N ins

996* व्यज्ञापयत देवेशमिदं मतिमतां वर ।

पूर्वं भगवता प्रोक्तं कृष्णयोर्विजयो ध्रुव ।

[(L 1) S₂ om the prior half S₁ K₂ व्यज्ञापयत्, K₁ s
 विज्ञापयत्, K₂ D₁ D₂ s वि(D₂ व्य)ज्ञापय(D₂ 'य)त्, D₁

आहा' (for व्यहा') K₂ र्ति (for र्) B₂ D₁
 D₂ s 0-3 मतिमतां वर (D₂ 'र) — (L 2) Cf line 3 of
 1002* S₂ भगवन्, D₂ भगवन् D₂ विजय V₁ B (except
 B₂) D (except D₁) ध्रुव]

On the otherhand, S (T₂ missing) ins after 49^{ab}.

997* गुरुमुत्तमु भगवाक्षये चाभ्यामनिश्रिते ।

इत्यमवीन्महाराज महान्मत्ता प्रजापति ।

द्वाप्येते हि कृतिनौ द्वाप्यनित्यलोत्कटे ।

भविष्यत्यनयोर्बुद्धं प्रलोभ्यस्य भयाग्रहम् ।

तत् प्रजापतिं तत्र सहस्राक्षोऽम्बुचोदयत् । [5]

[(L 1) T₁ s M अनिश्रित — M₁ repeats line 2
 after line 5 — (L 2) G₂ s M (M₁ both times) नरा
 राजन् (for महाराज) G₂ M (M₁ both times) महा (for
 महार) T₁ s प्रजापति — (L 3) M₁ कृति बुद्धे (for हि
 कृतिनौ) T₁ s अतिवर्णितौ, G₁ 'क्ते स्पिती, M 'दोदितौ (for
 'मलोत्कटे)]

— For 49^{cd}, cf line 4 of 1002* — °) K₂ तत् (for
 तथा) — °) T₂ प्रभो बृहि पितामह — After 49, N
 (except S₂) reads 48^{ab}

50 T₂ reads 50^{ab}, followed by the repetition
 of 50^c-55^d after 1002* T₁ G₂ s M₂ s 4 repeat
 50-55, G₁ M₁ s 2 repeat 50-52 after 1002* — °)
 K₂ महा क्रतमयो; D₂ ब्रह्मेशानाविद्, T₁ G M (all
 second time) 'शानौ ततो (for 'शानावथो) — °) K₂
 जगात् (for ऊचुत्) T₁ G (all second time)
 भुवनेश्वर (T₁ G₁ s 'रौ) (for त्रिदशे) — °) D₁ D₂
 T₁ s (both first time) ध्रुवम् B₂ D₁ [ख]स्व (for
 [ख]स्तु) — °) T₁ G₂ s M (all second time) पाठवस्व
 (for विजयस्व) — D₁ Bom ed ins after 50 T₁
 after the repetition of 55 T₂ after the repetition
 of 50^{cd}

998* राण्डवे येन हुतभुक्तोपित सव्यसाचिना ।

स्वर्गं च समनुप्राप्य साहाय्यं दाक ते कृतम् ।

कर्णश्च दानव पक्ष भव कार्यं पराजय ।

एव कृते भवेत्कार्यं देवानामेव निश्चितम् ।

आत्मकार्यं च सर्वेषां गरीयस्त्रिदशेश्वर । [5]

महात्मा फलानुश्वापि सत्यधर्मत सदा ।

विजयस्तस्य नियत जायते नात्र सशय ।

विजयो ध्रुव एवास्तु विजयस्य महात्मनः ॥ ५०
मनस्वी बलवाञ्छुः कृतास्त्रश्च तपोधनः ।
विमर्ति च महातेजा धनुर्वेदमशेषतः ॥ ५१
अतिक्रमेच्च माहात्म्यादिष्टमेतस्य पर्ययात् ।

अतिक्रान्ते च लोकानामभावो नियतो भवेत् ॥ ५२
न विद्यते व्यवस्थानं कृष्णयोः क्रुद्धयोः क्वचित् ।
स्रष्टारौ ह्यसतश्चोभौ सतश्च पुरुषर्षभौ ॥ ५३
नरनारायणावेतौ पुराणावृषिमत्तमौ ।

C 8 4451
B 8 87 79
K 8 92. 13

तोषितो भगवान्नेन महात्मा वृषभध्वज ।
कथं वा तस्य न जयो जायते शतलोचन ।

[Dn1 om. lines 1-3 — (L 3) T1 2 क्वौ T1 2
क्व (for क्व) — (L 4) T1 2 इति (for एव). — T1
om. lines 5-9 — (L 5) T2 वीर्यं (for गतीपद्)
— (L 6) Dn1 फाल्गुनश्च]

Dn1 T2 cont K4 B Da1 D1.2-7 ins after 50

999* यस्य चक्रे स्वय विष्णु मारुष्य जगत प्रभु ।

51 For the repetition in T1 2 G M, cf. v l. 50

— ^a) T1 G2 2 (all second time) जयवान्, T2 (second
time) नितवान्, Kumbh ed. जयतां (for बलवान्)
— ^b) K3 V1 B3 Dn1 D3 कृतास्त्रोय, D3 र्यश्च; T1 2 (both
both times) G1 (first time) 2 2 (both both times)
M1.2 (both first time) 2 2 (both both times)
चूतविद्यस्य (for कृतास्त्रश्च) — Dn1 ins after 51 T2
after the repetition of 51

1000* पार्यं सर्वगुणोपेतो देवकार्यमिदं यत् ।

हिंश्यन्ते पाण्डवा नित्यं वनवासदिभिर्दृशन् ।

संपन्नस्तपसा चैव पर्याप्तं पुरपर्ययम् ।

[(L 1) T2 वच (for यत्)]

52 For the repetition in T1 2 G M, cf. v l. 50

— ^a) K1 2 अतिक्रमेश्च, K3 Kumbh ed. क्रामेच्च; K4
D3 क्रमे च, B2 क्रामश्च, T1 (both times) 2 G1 (both
first time) 2 (both times) 2 M (all first time)
क्रमेत, T2 (second time) क्रामेत (for क्रमेच्च) Da1
D3 7 8 महारमाद् — ^b) K4 B1 D4 T1 G2 (both
second time) इष्टम्, D7 T2 (second time) इष्टम्; Ca
दिष्टम् (as in text) D3 अप्यस्य (for एतस्य) K3 V1
B1 7 4 Da1 Dn1 D1-5 अप्यस्य पर्ययं, B2.5 D7 अप्यर्य-
पर्ययं, T1 (first time) 2 (both times) G2 M3 4 (all
second time) अस्य (T2 च) विपर्ययाद्, G1 (first time)
अथ स वीर्ययाद्; G2 2 M1 (all both times) अस्य स
(G2 च) वीर्यवान्, M3 (first time) अस्य निवार्यवान् (for
एतस्य पर्ययाद्) D3 विपर्ययस्य पर्ययं (sic), T1 (first
time) विष्णुमप्यविवीर्यवान् Ca cites विपर्यय — ^c)
V1 अतिक्रान्ते, B1 T1 (both times) 2 (second time) G2
(both times). 2 (first time) M1.2 (both first time) 2.4
(both both times) अतिक्र(T2 क्रामे; D3 अस्क्रान्ते,
G1 (first time) अतिक्रमेष्ु, Ca क्रान्ते (as in text)

— ^d) G1 (first time) आहवो, M1 (first time) अमावौ
K1 2 V1 B D नियतं, K4 नियता (for नियतो) Ś2
[S]भवत्

53 For the repetition in T1 2 G2 2 M3.4, cf. v l. 50

— ^a) Dn1 D1 निविद्यते D2 व्यवस्थातुं, Ca धान, Ca स्थान
(as in text) T1 2 (both first time) G1.2 (first time)
M1 2 2 4 (last two first time) नावस्थानं च पश्यामि,
T1 G2 (both second time) न कश्चिच्चवस्थानं, G2 (first
time) न च विद्वद्भवस्थान, G2 (second time) न च विद्म
ह्यवस्थान, M3.4 (both second time) न च विद्यत्यवस्थानं
— ^b) K3 V1 B D T2 (first time) G1.2 (both times)
M3 4 (both second time) transp कृष्णयो and
क्रुद्धयो K3 महत् (for क्वचित्) — ^c) K3 ह्यामनुश्चैतौ,
Dn1 D3 G2 (second time) जगतश्चैव, T1.2 (both first
time) G1 2 2 (last two ssecond time) M1.2 2.4
(last two second time) जगतश्चैतौ (G2 श्रेमौ), T2
(second time) एतौ स्वतश्च, T1 (second time) G2
M3 4 (all first time) असतश्चैव (M3 4 तौ) (for
ह्यसतश्चोभौ) Ca c cite असत (as in text) B1-4
D3 4.6 7 चैव; Dn1 D1.2 3 चैतौ (for चोभौ) Ca
अमन्तमप्यर्थे सन्तं कुरुत् । Ca — ^d) Ś2 सत्यश्च, K4
सतस्य, Dn1 D3 T2 (second time) मततं, T1 (first
time) ततसौ, T2 (first time) स्वतश्च, G1.2 (first
time) 2 (both times) M1 2.2.4 (last two first
time) ततश्च (for सतश्च) Cc cites सत. T1 (first
time sup lin) भरतर्षभौ (for पुरुषं)

54 For the repetition in T1.2 G2 2 M3.4, cf. v l.

50 — ^b) Ś2 K1 पुराणावृषसत्तमौ, G1 'गौ वृष्णि'

— ^c) Ś K3 4 Dn1 अनियंतौ, V1 B D T1 2 (both
both times) G1 M1.2 2.4 (last two both times) Ca
'यन्तौ, G2 (both times) 'यन्तौ (for 'यन्तौ) — ^d)
V1 D7 अतीतां स, Dn1 T1 (second time) एतौ तस्माद्,
D2 उभौ तौ स, M3.4 (both second time) जातौ तस्माद्
(for अनीतौ स) T1 (first time) 2 (both times)
G1.2.2 (last two both times) M1.2 2.4 (last two
second time) जगत पुरुषर्षभौ — Dn1 ins after 54
T2 after the repetition of 54

1001* नैवयोस्तु सम कश्चिद्विवा मातुषेयु वा ।

अनुगम्य त्रयो लोका सह देवर्षिचरणे ।

अनियत्तौ नियन्तारावभीतौ स्म परंतपौ ॥ ५४
कर्णो लोकानयं मुख्यान्प्राप्नोतु पुरुपर्यभः ।
वीरो वैकर्तनः शूरो विजयस्त्वस्तु कृष्णयोः ॥ ५५
वसूनां च सलोकत्वं मरुतां वा समाधुयात् ।
सहितो द्रोणभीष्माभ्यां नाकलोके महीयताम् ॥ ५६
इत्युक्तो देवदेवाभ्यां सहस्राक्षोऽत्रवीद्वचः ।

सर्वदेवगणाश्चापि सर्वभूतानि यानि च ।
अनयोस्तु प्रभावेन वर्तते निरालि जगत् ।

[(L. 1) T₂ भविता (for द्विषि वा) — (L. 3) T₂ सर्वे देव]
55 For the repetition in T₁ 2 G₂ 2 Ms 4, cf v 150
— ^a) Ś₂ K₄ कर्ण Ś₂ K₁ लोकानयं, D₈ *निमान् (for
*नय) T₁ 2 (both first time) कामत स(T₂ सु)कृता-
ल्लोकान्, T₁ (second time) G₁ 2 (both times) कामं तु
(T₁ *मत) सुकृता लोकां, T₂ (second time) G₂ (both
times) M₁ 2 3 4 (last two both times) काम तु (M₁ 4
*मस्तु) सुकृताल्लोकान् — ^b) K₄ T₁ 2 (both both
times) G₂ (second time) 3 (both times) M₁ 2 4
(last two both times) प्राप्नोति; D₁₁ D₂ 2 3 आप्नोतु, G₂
(first time) प्राप्नोहि (sic) (for प्राप्नोतु) V₁ B₁
पुरुपर्यभ; T₁ 2 (both both times) G₁ 2 3 (last two both
times) M₁ 2 3 4 (last two both times) [ए] प परतप
— ^c) D₁₁ D₂ T₁ 2 (both both times) G₁ 2 3 (last
two both times) M₁ 2 3 4 (last two both times) कर्णो;
D₇ वीरो (for वीरो) K₈ चैव, G₁ शूरो (for शूरो) — ^d)
K₈ तस्य (for त्वस्तु) G₁ [अ]र्जुनो ध्रुव, G₂ (first time)
नरे ध्रुव; M₁ 2 3 4 (last two first time) [अ]नयोर्ध्रुव
(for [अ]स्तु कृष्णयो) T₁ (first time) विजयस्तु जयद्रथ,
T₁ G₂ 3 (all second time) विजयस्तु नरो (G₂ रे) ध्रुव,
T₂ (both times) विजये तु जयो ध्रुव, G₂ (first time)
*योस्त्वर्जुनो नर, M₁ 2 3 4 (last two first time)
*स्वनयोर्ध्रुव.

56 ^a) B₂ T₁ G M वा स-; D₁₁ D₂ सम, T₂ वसु-
(for च स-) — ^b) K₄ महता (for मरुतां) K₈ सवा-
मुता, D₈ (marg see m as in text) सवोक्रतां (sic), S (T₂
missing) समभृतां (for समाधुयात्) — ^c) T₂ G M
सहैव (for सहितो) V₁ T₂ भीष्मद्रोणाभ्या. — ^d) B₂
S (T₂ missing) नाकपृष्ठे, D₁₁ *लोकम् (for *लोके)
B₄ D₂ 0 1 महीयते; D₁₁ अचामुयात्, T₂ महीक्षितां (for
*यताम्) — After 56, S (T₂ missing) ins

1002* ह्येदितो हि धने पाथौ दीर्घकाल पितामह ।
तस्मादेव जयेद्युद्धे तपसाम्यधिकोऽर्जुन ।

आमन्त्र्य सर्वभूतानि ब्रह्मेक्षानानुश्रीमनोत् ॥ ५७
श्रुतं भवद्भिर्यत्प्रोक्तं भगवद्भ्यां जगद्धितम् ।
तत्तथा नान्यथा तद्वि तिष्ठध्वं गतमन्यवः ॥ ५८
इति श्रुत्वेन्द्रवचनं सर्वभूतानि मारिष ।
विसितान्यभवत्राजन्पूजयांचक्रिरे च तत् ॥ ५९
व्यसृजंश्च सुगन्धीनि नानारूपाणि सात्तथा ।

पूर्वं भगवता प्रोक्तं कृष्णयोर्विजयो ध्रुव ।
तत्तथास्तु नमन्नेऽस्तु प्रभो ब्रुहि पितामह ।
तत्तद्ब्रह्माक्षवचन निशाम्य भगवान्प्रभु । [5]
नोवाच तत्राय तुभ्य तयो कर्णकिरीटिनो ।
तस्मादाशा गत शम्भस्तूर्णोभूते पितामहे ।
विजय पाण्डवेयस्य वध कर्णस्य चाहवे ।

[(L. 1) M₃ om the posterior half. M₁ निमान् -
— (L. 2) M₃ om तस्मादेव T₂ एव (for एव) G₁
अपि (for अग्नि-) — (L. 3) Cf line 2 of 996*. M₁
प्रोक्त — (L. 4) Cf 41^a M₁ निमान् — (L. 6) M₃ 2
प्रोवाच (for नोवाच) G₁ त (for तद्) G₁ M पुन्यमिदयो
(for कर्णकिरीटिनो) — (L. 8) G₁ एष T₂ G₂ कर्णस्य
विजय भवेत्, G₂ कर्णस्य च वध भवेत् (for the posterior half)]
— After the above, T₂ reads 55^a, followed by the
repetition of 50^a-55^a; T₁ G₂ 2 Ms. 4 repeat 50-55,
G₁ M₁ 2 repeat 50-52

57 ^a) K₈ B₁ 4 D₁₁ D₁₂ 2 3 इत्युक्ते (K₂ *क्त्वा),
T₁ 2 G M तयोक्ते (T₂ *क्तो) (for इत्युक्ते) — ^a) Ś₂
K₈ V₁ B D M₂ 4 ब्रह्मेक्षानानुश्रीमन्

58 ^a) G₁ श्रुतौ — ^b) T₂ भवद्भ्यां जगतोहित
— ^c) T₂ ज्येतु तो (वो?) राग, G₁ 2 M₁ ज्ये (M₁ ज्यै)-
तु वो रोग, G₂ [अ]ज्येतु वो राग, M₂ 1 ज्येतु वो राग
(for नान्यथा तद्वि) T₁ तत्तथायांमरो राग (sic) — ^d)
D₁₁ विगतज्वरा (for गतमन्यव) Co cites मन्यु T₁ 2
G M शमामुत् (T₁ *वृत्-, G₂ *पात्) विमन्यव

59 ^a) Ś₂ श्रुत्वेन्द्र-; K₃ श्रुत्वाय; D₁₁ D₁₂ 3 श्रुत्वेवं
(for श्रुत्वेन्द्र-) — ^c) D₁₁ D₁ 5 विसिताश्च (for *तानि)
Ś₂ K₁ अभवद् — ^d) Ś₂ K₈ V₁ B₁ 4 5 D₁₁ D₁-7 च
त; B₂ वच, D₁₁ तदा, D₈ च तौ (for च तत्) — For
59^a, T₁ G M subst

1003* नोस्तदा जयं तुभ्य तयो पुरुपसिंहयो ।

[Cf line 6 of 1002* G₁ सर्वभूतानि मारिष (for the
posterior half)]

60 ^a) K₂ 4 D₈ विसृजश्च, D₈ (marg as in text)
व्यसृजंश्च; D₈ व्यसृजंत; S (T₂ missing) ससृजश्च (for

पुष्पवर्षाणि विवुधा देवतूर्ण्यवाद्यन् ॥ ६०.
 दिदृक्षवश्चाप्रतिमं द्वैरथं नगसिंहयोः ।
 देवदानवगन्धर्वाः सर्व एवावतस्थिरे ।
 रथौ च तौ श्वेतहयौ युक्तकेतु महास्रनौ ॥ ६१
 समागता लोकराः गह्वान्दध्मुः पृथक्पृथक् ।
 वामुदेवाङ्गनौ वीरौ कर्णशल्या च भारत ॥ ६२
 तद्गीरुसत्रामकरं युद्धं ममभवत्तदा ।

अन्योन्यस्पर्धिनोर्वीर्ये शक्रशम्बरयोरिव ॥ ६३
 तयोर्ध्वजौ वीतमालौ शुशुभाते रथस्थितौ ।
 पृथगूर्षौ समार्द्धन्तौ क्रोधं युद्धे परस्परम् ॥ ६४
 कर्णस्याशीविपनिभा रत्नसारवती दृढा ।
 पुरंदरघनुःप्रख्या हस्तिकक्ष्या व्यराजत ॥ ६५
 कपिश्रेष्ठस्तु पार्थस्य व्यादितास्यो भयंकरः ।

C 8 4456
 C 8 67 94
 K 8 93 5

व्यसृजश्च) L₂ D₁ सुगधानि — ⁶) D_{n1} पुष्पवर्षाणि
 K₃ B₅ D₂ चात्तदा, D_{a1} D₁ स चे तदा, D_{n1} हर्षिता, D₂
 वा तथा, T₁ G M चो-त्ता, T₂ हर्षिता (for चात्तदा)
 — ⁶) D_{n3} नानास्वराणि विवुधा — ⁴) K₃ देवर्ष्याणि
 (for 'वर्षाणि) T₂ G₂ M चानद्, G₂ नाद्यन् (for [अ]-
 वाट*) G₁ नानास्वराणि चोच्चटन

61 ^a) S (T₂ miss ng) दिदृक्षया गता मत्रे — ⁴)
 D₂: [उ]पतन्निरे (for [उ]र*) — For 61^{cd}, S (T₂
 missing; subst

100^a* विन्ध्योः लुहनेनानान्या बुधुधिरे क्रिया ।
 [G₁ दिवुरिरे (for बुधु*)]

— After the above, T₁ : G M ins an addl colophon
 [Adhy nam T: कर्णाङ्गनयपराजयदेववाङ्मनन, M प्रजा-
 पतौदमयाट — Adhy no T₁ G₂ : M₁ 102, T₂ 95,
 G₁ M₂ : 101]

— Before 61^{cd}, T₁ : G₁ : M ins मजय.. — ⁶) K₃
 D₂ तथा (for रथौ) K₂ B₂.. तु तौ, V₁ B₁ 2 : 4 D_{a1} D_{n1}
 D₁ 2- T₁ G₂ : M₁ तयो, D₂ तौ तु, T₂ G₁ M₂ : 1 तत
 (for च तौ) B S (T₂ missing) श्वेतहयैर (for 'हयौ)
 D₂: रथौ तु श्वेतवुरनौ — ⁶) S₁ K₁ 2 : 4 रक्तकेतु, K₂
 युक्तकेतु, B S (T₂ missing) युक्तं विन्ध्यौ, D_{n1} विन्ध्यै-
 युक्तं, Bom ed विन्ध्यौ युक्तं (for युक्तकेतु) B₂ D_{n1}
 महाप्रमनो, T₁ 'म्वर्णौ (for 'म्वर्णौ) — After 61, N ins

100^b* रथौ कर्णाङ्गनौ राजन्प्रहृष्टावम्यतिष्ठताम् ।

[(S K₁ 2 : 4 D₂ : 2 तयो, K₂ V₁ B₅ तत (for यो तौ)
 K₁ कर्णाङ्गनः S₂ प्रहृष्टा S₁ K₁ D₂ अव्यतिष्ठतां, S₂ D_{n1}
 व्यव, K₂ D_{a1} D₁ : 4 अयं, K₄ अयं, B₅ D₂
 अम्यवाततां (for 'तिष्ठताम्)]

62 ^a) D₂ मेनागता, S (T₂ missing) समास्थितौ
 (for 'गता) K₁ लोकरा, T₁ 2 G₂ : M₁ 'वीरौ (for
 'वीरा) — ⁶) T₁ G₂ : M₁ शरन्, M₄ दास्या — ⁶)
 T₁ G₂ 2 चोर्मा (for वीरौ) — ⁴) K₃ शल्यकृष्णौ, V₁
 B D (except D_{n1}) T₁ G M शल्यकृष्णौ (for कर्णशल्यां)

63 ^a) K₃ तद्गीरुः; B₅ न तत्र, T₁ तद्गीरु (for
 तद्गीरुः) V₁ B₁ 2 D_{a1} D₂ -त्रासनकर, B₂ D₂ 4 6 7

-त्रासनकर, D₁ -त्रासनक च (for -सत्रामकर) — ⁶)
 B₁ D₂ : 6 7 तदमन् (for नम*) — ⁶) K₂ V₁ B₁ 2
 D_{a1} D₁ 2-3 : 7 8 T₁ M₁ स्पर्धिनौ (for -स्पर्धिनीरु)
 B₁ 2 : 4 वीर्यं, D_{n1} उग्र, D₂ मध्ये, D₂ शौर्यं, S (T₂
 missing) घोर (G₁ 'र) (for वीर्यं) — ⁶) K₄
 शक्रशम्बरयोर, D₂ शल्यशम्बरयोर (for शक्र*)

64 ^a) K₃ वीतमालौ (for तयोर्ध्वजौ) K₂ V₁ B₂ 5
 D_{a1} D_{n1} D₁ 2 : 5 8 T₁ वीतमालौ, B₁ 4 D₂ : 7 वीरतमौ, B₃
 वीतमयां, D₂ प्रविमलौ, T₂ G M द्वि (G₂ तु) विमलौ (for
 वीतमालौ) — ⁶) K₁ 3 V₁ B (except B₅) D_{a1} D_{n1}
 D₁ 2 : 4 रथे स्थितौ, T₁ G₂ 2 शुभाङ्गनी, T₂ G₁ M
 शुभान्विनौ (for रथस्थितौ) — After 64^{ab}, D_{n1} T₂ ins

100^b* राहुकेतु यथाकामे उदितौ जगत क्षये ।
 — D_{n1} om. 64^{cd} — ⁶) K₃ B₅ D₂ पृथग्पु, B₁ 4
 D_{a1} D₁ 2-7 Ca c 'मूर्त्तौ (D₂ 'य) (for 'मूर्त्तौ) K₁
 मसार्द्धतौ (sic), K₂ 'हतां, K₃ सनाद्धतौ, D_{a1} D₁ 5
 मनाद्धतां, D₂ समृच्छेता, C₀ समर्द्धतौ (for समार्द्धन्तौ)
 T₁ : G M पृथग्ज्वलतां मत्ते (T₁ सज्ये, G₂ दृश्ये, G₃ युज्ये).
 ता — ⁴) K₂ V₁ B D (D_{n1} om) S (T₂ missing)
 मुद्धौ (for क्रोर) B₅ तत्र (for युद्धे) — After 64,
 B₂ (marg) reads 66^{cd} and युद्धाणि (in 67^a),
 repeating the same in its proper place

65 ^a) कर्णस्याशिविपनिभा, K₄ M₁ 'स्वामी (M₁ 'शी)-
 विपनिभां, D₂ 'स्वामीद्विषा रौद्रा, T₁ G₂ 'स्वामीविपसमा
 — ⁶) D_{a1} D₁ 5 रत्नसारवती, D_{n1} S (T₂ missing)
 'सारमयी (M₁ 'य); D₂ वज्रसममयी, D₄ तत्र सारवती
 (for रत्नसार*) M₁ हतां — ⁶) K₃ -घनुःप्रख्या,
 B₁ -रथप्रख्या, T₁ 2 G M₂ : 4 -वज्रप्रख्या, M₁ -ममप्रख्या
 (for -घनुःप्रख्या) — ⁴) K₄ V₁ B (except B₅)
 D T₁ हस्तिकक्ष्या (D₂ 'क्ष, T₁ 'क्ष्य) (for 'कक्ष्या)
 S₂ D_{n1} D₁ M₁ विराजते (S₂ 'त), K₄ D₂ व्यरोचत;
 T₁ व्यराजति (for 'जत) — After 65, T₁ G₂ 3 read
 69, repeating it in its proper place

66 ^a) T₂ कपिश्वजसू (for 'श्रेष्ठ) B₅ D₂ च, D₂
 [ऽ]य (for तु) — ⁶) D_{n1} व्यादितास्य; G₁ व्यायतास्यो

भीषयन्नेव दंष्ट्राभिर्दुर्निरीक्ष्यो रविर्यथा ॥ ६६
 युद्धाभिलाषुको भूत्वा ध्वजो गाण्डीवधन्वनः ।
 कर्णध्वजमुपातिष्ठत्सोऽवधीदभिनर्दयन् ॥ ६७
 उत्पत्य च महावेगः कक्ष्यामभ्यहनत्कपिः ।
 नखैश्च दशनैश्चैव गरुडः पन्नगं यथा ॥ ६८
 सुकिङ्किणीकाभरणा कालपाशोपमायसी ।

अभ्युद्रवत्सुसंकुद्धा नागकक्ष्या महाकपिम् ॥ ६९
 उभयोरुत्तमे युद्धे द्वैरथे धृत आहृते ।
 प्रकुर्वते ध्वजौ युद्धं प्रत्यहेपन्हयान्हयाः ॥ ७०
 अविध्यत्पुण्डरीकाक्षः शल्यं नयनसायकैः ।
 स चापि पुण्डरीकाक्षं तथैवामिसमीक्षत ॥ ७१
 तत्राजयद्वासुदेनः शल्यं नयनसायकैः ।

(for व्यादि°) B₂ भयानकः, Dn₁ ह्यात्क, T₂ भयावह ;
 G₁ व्यराजत (for भयकर) — B₂ reads 66^{cd} and
 युद्धाभि (in 67^a) for the first time after 64 — °)
 K₂ विष्टयन्, B₂ (both times) भीषयन्नेव (for 'नेव)
 V₁ B₁ 3-5 Da₁ D₁ 3-5 S (T₂ missing) ह्व (for एव)
 D₂ देष्टाभिर (310), D₃ दंष्ट्रानि (for दंष्ट्राभिर) Dn₁ दंष्ट्राभि
 भीषयन्भाभिर — °) Ś₂ K₂-4 D₂ 2 दुर्निरीक्षो, K₁
 'रीक्ष्ये (for 'रीक्ष्यो) B₂ (first time) रथिर् (for
 रविर) M₁ transp रवि and यथा

67 D₂ om (hapl.) 67-68 — °) K₂ V₁
 Dn₁ D₂ युद्धा (K₂ 'क्ता)भिलाषको भूत्वा; T₁ G M
 कुद्धो (T₁ युद्धा)भिलपि (G₁ 'क्षि)त गत्वा — °) M₁
 ध्वजौ D₂ गाजीव- (for गाण्डीव-) D₁ G₁ -धन्विन.
 (for -धन्वन) — °) B₂ कपिध्वजम् (for कर्णं) Ś₂
 अपातिष्ठत्, D₂ उपातिष्ठन् — °) K₂ शौवधीद् (310),
 B (except B₂) Dn₁ Da₁ 6.7 S (T₁ missing) स्वस्थानाद्
 (for सोऽवधीद्) Ś K अभिनर्दयन्; B₁ 2 अतिनर्दयन्;
 B₂, 5 Dn₁ S (T₂ missing) वेगवान्कपि; B₁ Da₁ 6.7
 अभिनर्दयन्; Da₁ D₁ 5 'नर्दयन् (for 'नर्दयन्)

68 D₂ om 68 (cf. v l 67) — °) K₂ Dn₁
 उत्पत्त, B₂ 4 उपेत्य तु, T₁ उत्पद्य च (for उत्पत्य च)
 V₁ B₁ 3-5 Da₁ D₁ 3-5 तु (for च) — °) V₁ B
 (except B₂) D (D₂ om) कक्षाम् (for कक्ष्याम्) K₂
 V₁ B₁ 5 Da₁ Dn₁ D₁ 5 7 अभ्याहनत्, K₄ D₂ अभ्यहनत्;
 T₂ अभ्यहनत् (for अभ्य°) B₂ Dn₁ S (T₂ missing)
 तदा (for कपि) — B₂ om (hapl.) 68^c-69^d — °)
 K₁ नखैश्च (for नखैश्च) — °) T₂ पतय (for पन्नगं)
 K₄ तथा (for यथा)

69 B₂ om 69 (of v l 68) T₁ G₂ 2 read 69 for
 the first time after 65 — °) V₁ B₁ 3-5 Dn₁ D₂-7
 T₁(second time) 2 G₂(second time) M सा, Da₁
 D₁ T₁(first time) G₁ 2 (both times), 3 (first time)
 स- (for सु) — °) D₂ गदा, T₁ G₂ 2 (all first time)
 परा, T₁(second time) तथा; G (G₂ 2 both times) तदा;
 T₂ M गता (for [आ]यसी) D₂ कक्षा नागोपमायती,

T₂ M कालपाशोपमा गता — °) K₂ सुयुद्धो, Dn₁
 सुमंरुधा V₁ B₁ 3.4 D₂ 3.6 7 अभ्युद्रवत् सकुद्धा, T₁ G₂
 (both first time) सभ्यरुद्रवत् सरुद्धा; T₁(second
 time) 2 G₁ 2 (second time) 3 (both times) M
 सभ्युद्रवत् मरुद्धा — °) V₁ B₁ 4 Da₁ D₁-7 नागकक्ष्या;
 B₁ 'कक्ष्या, Dn₁ हृत्किफक्षा (for नागकक्ष्या) V₁ B₁ 3-5
 Da₁ Dn₁ D₁ 3-3 G₁ [क्ष]यत्, D₂ चत्, T₁ G₂ 2 (all
 first time) [क्ष]स्यत्; T₁(second time) [क्ष]पित, T₂
 G₂ 2 (both second time) [क्ष]पि त (for महा-) K₂
 नागवृक्षवन कपि

70 °) K₂ V₁ B₁ 3.5 Da₁ D₁ 2.5 2 तयोर्धौरतमे
 (B₁ 'नेर्; B₂ 4 Dn₁ Da₁ 6.7 S (T₂ missing) तयो-
 र्धौरतरे (for उभयोरुत्तमे) Ś₂ उत्तमै D₂ तत्र (for युद्धे)
 — °) K₂ 4 [S]च्युत; D₂ 6.7 युद्ध (for युत) G₂ cites
 घृते (as in text) B₁ D₁ 2.5 7 आहृते, B₂ D₂ आहृते;
 B₂ Dn₁ T₂ आहृते; T₁ G₁ 2 M आहृते (G₁ 'यो), G₂ आहृते
 (for आहृते) — °) K₁ B₁ D₁ 3 अकुर्वा (D₂ 'र्वी)ते;
 K₂ D₂ प्रकुर्वते, B₂ 5 Dn₁ M₂-1 प्रा (B₂ क्ष)कुर्वतां (for
 प्रकुर्वते) K₂ ध्वजो, V₁ ध्वजे; G₂ ध्वजा (for ध्वजौ)
 D₂ युद्धे (for युद्ध) — °) T₁ G₂ प्रत्यहेपन् K₂ D₂
 हया हयान् (by transp), B₂ हया हया, G₁ नयान्नया-
 V₁ प्रत्यहेपयता हयान्, Dn₁ T₂ पूर्व (T₂ 'र्व-) पूर्वतर तदा
 (T₂ 'धा) — After 70, Dn₁ T₂ 105

1007° हया हयामभ्यहेपन्स्पर्धमाना परस्परम् ।

[With the prior half, cf 70² T₂ अभ्यहनत् (for 'हेपन्)]

71 °) D₂ आविध्यत् S (T₂ missing) पुढरीकाक्ष
 (for 'काक्ष) D₂ सद्दहृत्पादवीं सेनां — °) D₂ S
 (T₂ missing) शल्यो — Ś K₁ 2 B₂ D₂ om (hapl.)
 71^c-72^b — °) S (T₂ missing) त (for स) Dn₁
 शल्यश्च (for स चापि) Dn₁ S (T₂ missing) पुढरीकाक्ष
 (Dn₁ 'क्ष) — °) G₂ M [आ]जौ (for [अ]भि-) K₄
 D₂ [अ]भिसमीक्षत, V₁ 'समेप्यत; T₁ 2 G₁ 2 [आ]जौ समीक्षत
 (for [अ]भिसमै°) K₂ तथैताभिसमीक्षता

72 Ś K₁ 2 B₂ D₂ om 72^{ab} (of. v l 71) — °)
 D₂ चा (for च). D₂ 3 [अ]जय (D₂ 'यन्), M₂ [अ]नयद्

कर्णं चाप्यजयदृष्ट्या कुन्तीपुत्रो धनंजयः ॥ ७२
अथात्रवीत्सुतपुत्रः शल्यमाभाष्य सस्मितम् ।
यदि पार्थो रणे हन्यादद्य मामिह कर्हिचित् ।
किमुत्तरं तदा ते स्यात्सखे सत्यं ब्रवीहि मे ॥ ७३

शल्य उवाच ।

यदि कर्ण रणे हन्यादद्य त्वां श्वेतवाहनः ।
उभावेकरथेनाहं हन्यां माधवपाण्डवौ ॥ ७४

संजय उवाच ।

एवमेव तु गोविन्दमर्जुनः प्रत्यभाषत ।

तं प्रहस्यात्रवीत्कृष्णः पार्थं परमिदं वचः ॥ ७५

पतेदिवाकरः स्थानाच्छीर्येतावेकधा क्षितिः ।
शैत्यमश्रिरियान्न त्वा कर्णो हन्याद्वनंजयम् ॥ ७६
यदि त्वेवं कथंचित्स्याल्लोकपर्यसनं यथा ।
हन्यां कर्णं तथा शल्यं बाहुभ्यामेव संयुगे ॥ ७७
इति कृष्णवचः श्रुत्वा प्रहसन्कपिकेतनः ।
अर्जुनः प्रत्युवाचेदं कृष्णमक्लिष्टकारिणम् ।
ममाप्येतावपर्याप्तौ कर्णशल्यौ जनार्दन ॥ ७८
सपताकाश्वजं कर्णं सशल्यरथवाजिनम् ।
सच्छत्ररुवचं चैव सशक्तिशरकार्मुकम् ॥ ७९
द्रष्टासद्य शरैः कर्णं रणे कृत्तमनेरुधा ।
अद्यैनं सरथं साश्वं सशक्तिकवचायुधम् ।

C 8 4422
B 8 87 110
K 8 93 21

(for [अ]ज') B₁ D₁ D₁ M₂ दृष्ट्या (for दृष्ट्या)
73 ^a) M₃ त्वा (for जय) D₃ om (hapl) from
रसुतपुत्र up to त्रवी (in 73') — ^b) K₃ सस्मित, K₄
संमित, D₂ पाणिना, D₄ आस्वित, D₅ सास्वितं (for न')
— After 73^{ab}, D₂ ins

1003* उवाच प्रगयाडाजन्त्यामपूर्वमिदं वच ।

— Before 73^c, D₂ e ins कर्ण — ^d) D₈ T₂ इति (for
इह) — ^e) B₂ किमन्यत्, G₂ किमतर (for किमुत्तर)
K₃ B₂ T₁ G₃ तदा तन्मात्, G₁ तु दातव्य, G₂ तदा तस्य
(for तदा ते स्यात्) D₁ T₂ किं करिष्यमि सप्राप्ते — ^f)
T₁ G M मल्यमेतद् (for मत्वे मल्य) S₂ ब्रवीमि ते (for
'हि मे) D₁ T₂ शल्य सत्यमथोच्यताम्

74 S K V₁ D₁₋₂ s ins after the ref B
D₁ D₂ ins after 73

1003* हने त्वयि दृष्ट हन्यानुसौ कृष्णधनजयौ ।

[K₂ V₁ B D₂ e 7 तु (for हि) D₈ हनिष्यामि (for ह्य
हन्याम्) D₂ हवे मयि ऋथ हन्याद् (for the prior half)]
— ^a) G₁ कर्णं S K₃ रथे (for रणे) — ^b) S
K₁ 2 4 ष्य (for अद्य) — ^c) B₂ [अ]जो (for [अ]ह)
— ^d) B₂ माधवफाल्गुनौ (for 'पाण्डवौ')

75 S K₁ 2 S (T₂ missing) om the ref. — ^a)
K₁ 2 4 B₁ एतत् (for एव) — ^b) T₁ G₂ शस्यभाषत,
T₂ G₁ 3 M [S] 'यस्य' (for प्रत्य') — ^c) G₁ स प्रमद्य
(for स प्रहस्य) K₂ कृष्ण B अयात्रवीत्तदा कृष्ण — ^d)
B₂ D₁ मल्य पार्थ (D₁ 'धम्' (for पार्थ परम्) K₃
रम्यमिद, B₂ D₁ D₁ 5 मल्य, T₂ परिमित (for परमिद)

76 ^a) K₂ एते (for पतेद्) — ^b) K₂ V₁ B₁ 8-5
D₁ D₁ 2-5 7 शीर्ये (K₃ 'यं' त, K₄ शीर्यता, B₂ शीर्यते (for
शीर्येत) K₂ [अ]निकदा D₁ शुभ्येदपि महोदधि; D₂ मेर
शीर्येत वा क्षिति, S (T₂ missing) शीर्ये (T₁ मज्ये, M₁

शीर्यो) द्मिरनेकधा — ^c) D₁ D₁ 5 शे (D₁ शे-
त्यमनेरु K₃ V₁ B D₁ D₁ 7 8 न त्वां, D₂ T₁ M
हिन्या, T₂ नित्य, G₁ 8 हि त्वा, G₂ यद्वा (for न त्वा)
— ^d) D₁ transp हन्यात् and कर्णा K₃ V₁ B₂ 8 5
D₁ D₁ D₃ 7 8 धनंजय (D₁ D₈ 'य') (for 'यम्')
77 ^a) D₂ यदिलेदे V₁ चैव, D₁ वैतत्, D₂ S
(T₂ missing) खेतत् (for खैव) D₂ कदाचित् (for
कथं) — ^b) K₃ लोक, T₁ G₂ M लोके (for लोक-
S D₁ D₁ 3 पर्याप्तन, B₁ पर्यप्तनान्, B₂ वन (for 'मन)
Ca cites लोकपर्यप्तन (as in text) K₃ B₂ 5 तथा, B₁
महत्, D₁ D₂ S (T₂ missing) भवेत् (for यथा)
— ^c) D₂ हन्यात् D₁ कर्णं, M₃ कर्णसु — ^d) D₁
संयुगौ

78 ^b) D₂ प्रहसत्, M₁ प्राहसत् — ^d) D₁
अक्लिष्टकारिण — ^e) D₈ तम् (for मम) V₁ B₁ 8
[ए]व तात्, B₂ [ए]वैतद्, D₁ तावद् (for [अ]प्येताव्)
B₂ 4 D₁ D₁ 2-7 ममेव (B₂ 'मापि, B₃ 'मेव)
तावत्पर्याप्तौ, S (T₂ missing) ममेव तु न (G₂ न तु) पर्याप्तौ
(G₂ 'सो) Ca cites पर्याप्तौ. — ^f) K₃ V₁ B D
(except D₁ D₂) शल्यकर्णौ S₂ जनार्दन

79 ^a) S₂ K₁ V₁ B D₁ D₁ D₁ 2-3 S (T₂
missing) सपताका, D₂ त्वमद्य स- (for सपताका) K₃
रथ (for श्वज) — ^b) T₂ मशल्य D₂ कार्मुक (for
वाजिनम्) — ^c) B₂ छत्रं वै कवच, T₂ सच्चित्रक (for
सच्छत्र) — D₁ om (hapl) 79^d-80^e — ^d) B₂
D₂ e-2 T₂ G₁ 3 M -वरकार्मुक (for -शर')

80 D₁ om 81^{ab} (cf v l. 79) — ^a) D₂
द्रक्ष्यमि (for द्रष्टासि) V₁ B D₁ D₁ 2-7 रणे (for शरैः)
K₁ 2 D₁ कृष्ण, V₁ B₂ D₁ 5 तूष्णं (for कर्णं) D₂ सिद्राष्ट

न हि मे श्वाभ्यते वैरं कृष्णां यत्प्राहसत्पुरा ॥ ८०
अद्य द्रष्टासि गोविन्द कर्णमुन्मथितं मया ।
वारणेनेव मत्तेन पुष्पितं जगतीरुहम् ॥ ८१
अद्य ता मधुरा वाचः श्रोतासि मधुसूदन ।

अद्याभिमन्युजननीमनृणः सान्त्वयिष्यसि ।
कुन्तीं पितृष्वसारं च संप्रहृष्टो जनार्दन ॥ ८२
अद्य वाष्पमुर्त्तीं कृष्णां सान्त्वयिष्यसि माधव ।
वाग्भिश्चामृतकल्पाभिर्धर्मराजं युधिष्ठिरम् ॥ ८३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि त्रिपष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥

समरे तूर्णं, Ds दृष्ट्वा दाल्य रथे कर्णः; S (Ts missing) त
पश्याद्य मया कृष्ण (G₂ कर्ण) — ^b) K₈ V₁ B D
(Da₁ om) शरैश्छिन्नं (for रणे कृत्तम्) T₁ 2 G₂ 2
M शरैः क्षिप्तं (M₁ कृष्ण) धरातले; G₁ कृष्ण क्षिप्तं
शरैर्मया — ^c) K₁ जघने, K₃ D₂ T₂ अथैव, B₂ अद्यैव,
Dn₁ G₂ अद्यैव (for अथैव) १ K₁ 2 4 सशर (for सरथ).
T₁ चाश्व (for साश्व) — ^d) K₈ मधुरागुध, S (Ts
missing) वरकामुकं (for कवचायुधम्) — After 80^{ca},
K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 2-7 S (Ts missing) ins

1010* सचूर्णितमिवामर्दं पादप पश्य दन्तिना ।
अद्य राधेयभार्याणां वैधन्यं समुपस्थितम् ।
ध्रुव स्वमेवनिष्ठानि तामिर्दृष्टानि माधव ।
ध्रुवमद्यैव द्रष्टासि विधवा वर्णयोषितः ।

[(L 1) K₄ B₁ 4 5 Da. 6 7 संचालितम् (for मंचूर्णितम्)
B₂ मया कृष्ण, Dn₁ T₂ इवारण्ये, T₁ श्यामप्ये, G₃ चत्व (for
मर्द) D₈ समरे (for पादप) Dn₁ दन्तिना यथा (for पदय
दन्तिना) S (Ts missing) पृथ पदयाद्य दन्तिना (for the
posterior half). — (L 2) G₁ चारणां (for भार्याणां)
— (L 3) K₄ V₁ B₁-4 Da₁ D₁ 2 4 6 स्वमे हि, B₂ युष्मे हि,
D₇ स्वामिनि (for स्वमेपु) K₄ D₈ [अ]रिष्ठानि (for [अ]नि*)
— (L 4) Dn₁ T₂ द्रष्टासि ध्रुवमद्यैव (for the prior half)
T₁ G M कर्णशल्ययो (for योषित)]

— After the above, G₈ reads 82^{ca} V₁ B₁ 5 Da₁
D₁ 5 read 80^{ca} twice T₁ reads 80^{ca} after 82^{ca}
— ^e) B₁ तत् (for मे) K₃ श्वाभ्यते Da₁ D₁ 5 (all second
time) वीर, Dn₁ मन्यु (for वैर) V₁ B₂ Da₁ D₆ (all
first time) न श्वाभ्यति हि मे मन्यु; B₁ (first time) 3 D₈
न हि श्वाभ्यति मे मन्यु (D₈ वीर). — ^f) K₄ कृष्ण यत्,
B₂ (first time) यत्कृष्णा (by transp), D₁ (first
time) 2 कृष्णा यत् V₁ B₁ 5 Da₁ D₁ 5 (all second
time) यदनेन कृत पुरा; Dn₁ S (Ts missing) यदनेन पुरा
कृत — After 80, V₁ B₁ 5 Da₁ Dn₁ D₁ 5 6 T₂ G M
ins.

1011* कृष्णां समागतं दृष्ट्वा मृदेनादीर्घदन्तिना ।
अस्मान्वाचहसता क्षिपता च पुन पुन ।
[(L 2) Qm in M. B₁ तदा (for तथा) Da₁ D₁ 5 6
तदोपहसता, T₂ तथाप* B₁ क्षिप्या, T₂ ज्वन्ता (for क्षिपता)]
81 T₁ om (hapl) 81^a-82^b — ^b) K₂ ऊर्मथित
(for उन्म*) B₁ रणे (for मया) — ^c) K₄ G₂
वारणेनेव, G₁ न च (for नेत्र) — ^d) K₁ ररुहत् (for
रुहम्) Co oites जगतीरुहम् (as in text)
82 T₁ om 82^{ab} (cf v l 81) — ^a) K₂ अयुना,
G₂ 3 अद्य तां K₄ वाचा, G₃ वाच — ^b) G₂ श्रोतासि
K₄ D₂ 3 मधुसूदन — After 82^{ab}, V₁ B Da₁ Dn₁
D₁ 2-7 T₂ G M ins

1012* द्रष्टा जयसि वाष्पेय इति कर्णे निपातिते ।
[V₁ दृष्ट्वा T₂ G M गोविंद (for वाष्पेय)]
— D₈ om 82^{ca} G₂ reads 82^{ca} after 1010* — ^e)
K₈ अद्य (for अद्य) B₂ G₈ अभिमन्योर (for अभिमन्यु-)
— ^d) B₂ अनृण, Dn₁ प्रहृष्ट, D₁ 5 T₁ G₁ 3 अनृणां (for
अनृण) K₃ मारुतयिष्यामि, B₃ यिष्यति, B₄ शातयिष्यसि
(for सान्त्व*) D₂ अनृणा सन्प्रयास्यसि — After 82^{ca},
T₁ reads 80^{ca} — ^f) K₁ Da₁ D₁ 5 कुन्ती (for कुन्ती).
१ K₁ 2 4 Da₁ D₁ 5 G₂ विवृ (Da₁ D₁ 5 तु) स्वसार (for
प्वसार) — ^g) B₂ G₃ सप्रहृष्टा (G₃ दृष्टा); Dn₁ प्रहृष्ट
सम् (for सप्रहृष्टो) K₃ D₁ जनार्दन
83 ^b) K₄ V₁ B₁ 2 4 D (except Dn₁ D₈) S (Ts
missing) समाभासय (for सान्त्वयिष्यसि) — ^d) T₁
धर्मराजो Dn₁ च पादव (for युधिष्ठिरम्)

Colophon om in Ś₂, T₃ missing — Day of
Karnas Generalship Ś₁ K₁ 2 द्वितीये (K₁ च)
युद्धदिवसे — Adhy name T₂ कर्णाजुनयुद्ध, M₁ द्वैरथे
— Adhy no (figures, words for both) Ś₁ (sec m)
81, B₁ 85, B₂ 88, Da₁ 97, D₁ 80, D₂ 67, D₃ 86,
T₁ G₂ 8 M₁ 103, T₂ 96, G₁ M₂-4 103.

६४

संजय उवाच ।
 तदेवनागासुरसिद्धसंघै-
 र्गन्धर्वयक्षाप्सरसा च संघैः ।
 ब्रह्मपिराजर्षिसुपर्णजुष्टं
 वभौ वियद्विस्मयनीयरूपम् ॥ १
 नानद्यमानं निनदैर्मनोजै-
 वादित्रगीतस्तुतिभिश्च नृत्तैः ।
 सर्वेऽन्तरिक्षे दृष्टुर्मनुष्याः
 सख्यांश्च तान्विस्मयनीयरूपाञ्च ॥ २

ततः प्रहृष्टाः कुरुपाण्डुयोधा
 वादित्रपत्रायुधसिंहनादैः ।
 निनादयन्तो वसुधां दिशश्च
 खनेन सर्वे द्विपतो निजमुः ॥ ३
 नानाश्वमातङ्गरथायुताकुलं
 वरासिश्चयृष्टिनिपातदुःसहम् ।
 अभीरुजुष्टं हतदेहसंकुलं
 रणाजिरं लोहितरक्तमावभौ ॥ ४
 तथा प्रवृत्तेऽस्त्रभृतां पराभवे

C B 4494
B 8 28 5
K 8 94 5

64

☞ This adhy is missing in T₃ (cf. v 1 8 60 32)
 1 ^a) K₃ D₅ तदेव, D₁ तदेव (s₁₀), T₁ तदैव, G₁
 सदेव-, G₂ तदेव (for तदेव) K₁ -नागास्वर-, M₁
 -नागासुर- (for -नागासुर-) K₂ V₁ B₁ 1 4 5 D₁
 D₂ 3 5-8 -सिद्धयक्षैर्, B₂ D₁ D₁ T₁ 2 G₁ -यक्षमिद्धैर्
 (T₁ 'द्वै'); G₂ 2 M मिद्धयक्ष (for -मिद्धयक्षैर्) — ^b)
 K₂ -यक्षाप्सरसा, V₁ B D₁ D₁ D₁ T₁ G₁ 3
 -रक्षोप्सरसा; D₂ यक्षोरगणा (sic), G₂ M₁ -नागाप्सरसा;
 M₂ 4 -विद्याप्स (for -यक्षाप्स) D₂ om च D₅
 समूह, S (T₃ missing) गणेश (for च संघै) — ^c)
 K₂ -सुपर्णजुष्ट, B₁ -सुपर्णगुह्य (for -सुपर्णजुष्टं) — ^d)
 D₁ D₁ 3 विस्मयनीयरूप, D₂ 'मानरूप (for 'नीयरूपम्)
 2 D₂ om (hapl) 2 D₁ om 2^{abc} — ^a) K₁
 नानाद्यमान, T₁ राराच, G₁ M रारस्य, G₂ रारस्य, G₃
 दारस्य (for नानद्य) M₁ निनद — ^b) K₁ वादित्र-
 गीतै, G₁ 2 'हाम- (for 'गीत-) K₂ V₁ B₁ 8-5
 D₂ 4 5 7 -स्तुतिहाम (D₅ 'स्य) नृत्य, B₂ D₁ -स्तुतिनृत्य-
 हामै, T₁ 2 -स्तुतिहाम (T₂ 'स्य) नृत्य, G₁ 2 -स्तुतिगीत-
 नृत्य (for -स्तुतिभिश्च नृत्य) K₁ नृत्यै D₁ D₁ 5
 वादित्रनृत्यस्तुतिहामनीतै — ^c) K₂ 4 D₁ D₁ D₁ 5 5
 S (T₃ missing) सर्वैतरि (D₁ 'र) क्ष, V₁ B D₁ 'रीक्ष
 (B₁ 'क्षे) (for 'रिक्षे) — ^d) K₂ 4 D₅ स्वस्याश्च, V₁
 B₂ T₂ स्व (T₂ स्व) स्याश्च, D₁ रत्नाश्च (for सस्याश्च) V₁
 तद् (for तान्) K₂ विस्मयरूपयुक्तान्, K₁ B₂ विस्मय-
 नीयरूप (for 'रूपान्) D₁ स्वस्याश्च तद्विस्मयनीयरूप
 3 ^a) S (T₃ missing) युधया (for -योधा) — ^b)
 D₂ विचित्र- (for वादित्र-) K₁ B₂ -यत्रायुध-; K₁ -गोधा-
 युध-, V₁ B₁ 4 D₁ D₁ 8-7 दृष्टदायुध-, D₁ -शंखस्वन-,
 D₂ -शरयायुध-; D₅ -यत्रायुध-, M₁ -चित्रायुध- (for -पत्रा-

युध-) — ^c) V₁ B₂ D₁ D₁ D₁ 2 5 विनादयन्तो, D₅
 S (T₃ missing) सनाद (for निनाद) K₁ D₅ G₁ M₁
 वसुधा V₁ B₁ 4 D₁ D₁ 8-7 दिव, M₁ दिवश्च (for
 दिशश्च) — ^d) V₁ सर्व-, B₂ सर्व, D₁ सर्वान् (for सर्वे)
 B₂ D₂ द्विपता M [S] भिजमु (for नि)

4 ^a) K₂ V₁ B D नराश्व-, K₁ ननास्व (s₁₀), S (T₃
 missing) रथाश्च (for नानाश्व) K₂ (marg as in text) V₁
 -रथैर्युताकुल, B₂ D₅ -रथायुधाकुल, D₁ D₂ -रथै समाकुल;
 S (T₃ missing) नरा (G₂ -रथा) युत तदा (for -रथायुता-
 कुल) — ^b) K₁ वराशि, V₁ B₁ 8 4 D₁ D₁ 8 4 6-8
 गदासि, B₂ कुलसि- (sic), D₁ D₂ 5 S (T₃ missing)
 शरामि- (for वरासि-) K₁ शक्तृष्टि-, D₂ -शक्तृष्टि, T₁ 2
 G₂ M₁ -शक्तृष्टि- (for -शक्तृष्टि-) G₂ M -दुपह (for
 -दुपहम्) — ^c) K₂ अभीरुजुष्ट, D₁ क्षमोर्, D₂ अभीम
 (for अभीर्) V₁ B₁ 8 4 नरदेव-, D₁ D₁ 8-5 नरदेह-
 (for हतदेह) — ^d) Ś K B₂ 6 D₁ D₂ 8 लोहितमावभौ
 तदा (K₂ 'या), B₂ 'रक्तया वभौ (for 'रक्तमावभौ) Co
 cites लोहित and रक्त — After 4, N ins

1013* यभूव युद्ध कुरुपाण्डवानां

यथा सुराणामसुरैः सहाभवत् ।

[(L 2) Ś 2 K₁ अतुरै (for अतुरै)]

5 ^a) K₁ [S] स्तुभ्यता (s₁₀), K₂ D₁ 8 [S] सुभृता
 (K₂ 'ता), B₂ 8 D₁ D₁ 5 सुहृदा, D₂ [S] सभृता (for
 'भृता) D₁ तुसुले सुदारणे, S (T₃ missing) सुभृतां
 परंतपौ (for सभृता परामवे) — ^b) Ś 1 B₂ D (except
 D₂) धनंजयस्य (for 'जयश्च) V₁ B₁ 8 4 D₁ D₁
 D₁ 8-7 8 (by corr) T₁ [अ] धिरयेश्च, B₂ D₂ 8 (before
 corr) 'रयश्च, T₂ G [अ] धिरयि (G₂ 'य) श्च (for [अ] धि)
 — ^c) M₂ partly damaged. T₁ 3 G M₁ 2 4 सर्वा निदि-
 तैर् (for सैन्य च निदितैर्) B₂ शतैर्; D₂ शतैर् (for

घनंजयश्चाधिरथिश्च सायकैः ।
 दिशश्च सैन्यं च शितैरजिह्वगैः
 परस्परं प्रोर्णवतुः स्म दंशितौ ॥ ५
 ततस्त्वदीयाश्च परे च सायकैः
 कृतेऽन्धकारे विविदुर्न किञ्चन ।
 भयात्तु तावेव रथौ समाश्रयं-
 स्तमोनुदौ खे प्रसृता इवांशवः ॥ ६
 ततोऽस्त्रमस्त्रेण परस्परस्य तौ
 विधूय वाताविच पूर्वपश्चिमौ ।
 घनान्धकारे वितते तमोनुदौ
 यथोदितौ तद्वदतीव रेजतुः ॥ ७

न चाभिमन्तव्यमिति प्रचोदिताः
 परे त्वदीयाश्च तदावतस्थिरे ।
 महारथौ तौ परिवार्य सर्वतः
 सुरासुरा वागवशम्बराविव ॥ ८
 मृदङ्गभेरीपणवानकस्त्रै-
 निनादिते भारत शङ्खनिखनैः ।
 ससिंहनादौ वभतुर्नरोत्तमौ
 शशाङ्कद्वर्याविव मेघसंपुवे ॥ ९
 महाधनुर्मण्डलमध्यगावुभौ
 सुवर्चसौ वाणसहस्ररश्मिनौ ।
 दिग्धक्षमाणौ सचराचरं जग-

क्षितैर) — ^a) S₁ प्रोर्णवत, S₂ प्रोर्णवत, K₁ 4 प्रा(K₄ प्रो)र्णवत्, K₈ प्राणुदतां, V₁ Da₁ D₁ 8 8 प्रोर्णवतुश्च, B₂ तौ घृष्यश्च (sio), B₈ Dn₁ T₁ G M प्रावृणु(G₂ ण)ता, D₂ ताडयतु, D₄ प्रणुदतुश्च, D₈ प्रोर्णवतुश्च, T₂ प्राणवता, Ca प्रोर्णवत, Co सोधयतौ (for प्रोर्णवतु) K₈ B₃ D₈ सु-, V₁ B₁ 2 4 Da₁ D₁ 2-7 S (T₈ missing) च (for स्म) K₄ G₁ 2 दंशितौ, G₃ M दसित (for दशितौ) B₈ Dn₁ D₂ सुदक्षितै (for स्म दक्षितौ)

6 ^a) S₂ K₄ तदा (for ततस्) D₈ त्वदीयाश्च (for 'याश्च) K₄ परा, D₈ पराश्च (for परे) K₂ om च — ^b) K₈ D₂ G₁ कृतांधकारे (for कृतेऽन्ध) Dn₁ ददुश्च (for विविदुश्च) D₈ किञ्चन — ^c) B₁ 4 Da₁ D₁ 8-8 7 भयात्तुरा, B₈ D₀ T₁ 'तुराव, D₂ 'त्तुताम् (for 'त्तु ताव) S₂ (sup ltn as in text) K₄ V₁ B₈-6 Dn₁ D₂ 4 6 T₁ M₂ 4 एकरथौ, K₈ Da₁ D₁ 2 5 7 एकरथं (D₁ 'थ), B₁ D₈ एकरथे (for एव रथौ) S₁ V₁ D₂ 8 G₁ समाश्रय (G₁ 'यस); K₂ 'श्रयत्, K₈ महाश्रयौ (for समाश्रयस) B₂ भयान्वभावैकरथौ समाश्रयस — ^d) S₂ तमो रेदौ, K₁ तु सो नुदौ (sio), B₁ D₇ तमोनुदौ, -B₂ तमानुदौ, M₁ तमेरदौ (for तमोनुदौ) K₁ 2 8 प्रसृत; K₂ D₂ 6 T₂ G₂ स्वप्रसृ (D₀ 'कृ)ता, B₂ खेद्रुतम्, T₁ G₂ तौ प्रहृता, M स्व- (M₁ स्वा)प्रसृता (for से प्रसृता) B₂ एव सर्वत, D₂ इवाशुमान् (for 'श्व) Dn₁ ततोभवस्वद्भुतमेव सर्वत.

7 ^a) K₁ 2 [S]स्त्रमत्रेण K₈ परस्यतौ, Dn₁ D₁ 2 'स्पर तौ; T₁ 2 'स्पर च तौ, G M परेण तौ (G₁ वै) तदा (for परस्परस्य तौ) B₁ 4 D₇ 8 om तौ — ^b) Da₁ D₁ 6 विधूय रद्राव, T₁ विधूतवाताव, M₁ विधूतपापाव — ^c) D₂ वाणाधकारे (for घनान्ध) B₄ तमोनुदौ, Da₁ तमोनुदौ, Ca.0 तमो (as in text) G₁ घनाधकारो विततो

यथोदितौ — ^a) K₁ यथोदितस्, K₈ यथोदितौ, G₁ तमोनुदौ (for यथोदितौ)

8 ^a) D₂ नरा, D₈ ततो (for न च) K₈ D₁ [अ]ति- (D₁ 'भि)मर्तव्यम्, K₄ [अ]भ्यमतव्यम्, V₁ B₁ 2 5 Da₁ Dn₁ D₂ 8 S (T₈ missing) [अ]भिसर्तव्यम्, B₃ 4 D₂ 4 6 7 C₇ [अ]तिसर्तव्यम्, D₂ हि मर्तव्यम् (for [अ]भिमन्तव्यम्) K₃ अवायुरात्मका (sio), Dn₁ इति प्रहर्षिता, D₂ इतीव मोहिता, T₂ इति प्रयोधिता (for इति प्रचोदिता). — ^b) Dn₁ T₁ 2 तथा; M₂ त्व (for तदा) — ^d) B₁ 5 D₀ 7 T₁ 2 G₁ 2 सुरासुरौ (for 'सुरा) B₂ 8 Dn₁ शवरवासवाव (for वासवशम्बराव)

9 ^a) T₁ -पट्टहानक- (for -पणवानक) Ca cites पणव S₁ K₂ -स्वरैर; K₁ -सुरैर, K₄ -स्त्रैर (for -स्वनैर) — Dn₁ D₂ om (hapl.) 9^b — ^b) K₈ B D₂ 4 6 7 T₂ G₁ निनादित (K₂ T₂ 'तैर, G₁ 'तौ), T₁ विनादिते (for निना) S (T₈ missing) वाहन (for भारत) S K D₈ -नि.स्वनै — ^c) V₁ तौ (for स) K₄ Dn₁ S (T₈ missing) स(G₂ 8 तौ)सिंहनादैर, B Da₁ D₁ 8-7 तौ (B₂ 5 स-) सिंहनाद (for ससिंहनादौ) K₁ वभत (sio), K₈ वहतुश्च; K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 2.3-5-7 नदतुश्च, D₄ वदतुश्च (for वभतुश्च) D₂ च चभूवतुस्तौ (for वभतुर्वरोत्तमौ) — ^d) G₂ 8 पतगचद्राविव दु सहावुभौ — After 9, Dn₁ ins

1014* विरेजतुस्तौ पुरुपर्यभौ तदा ।

10 G₂ om 10 — ^a) K₁ -मध्यगावसौ, T₁ -मध्यवर्तिनी, T₂ G₁ 8 M -मध्यगोचरौ (for -मध्यगावुभौ) — ^b) V₁ G₁ M₁ 2 4 -रश्मिणौ; Dn₁ D₀ 8 (before corr) T₂ -रीघिती, D₈ (by corr) -रीघिती (for -रश्मिना) — ^c) K₁ Dn₁ दिग्धक्षमाणौ (Dn₁ 'सौ); K₈ दिग्धक्षमाणौ, D₈ दिधिक्, T₁ M₁ द्(M₁ वि)धक्ष (for

दुगास्तसूर्याविव दुःसहो रणे ॥ १०
 उभावजेयावहितान्तकावुभौ
 जिघांसतुस्तौ कृतिनौ परस्परम् ।
 महाहवे वीरवरौ समीयतु-
 र्येन्द्रजम्भाविव कर्णपाण्डवौ ॥ ११
 ततो महास्त्राणि महाधनुर्वरौ
 विमुञ्चमानाविपुभिर्भयानकैः ।
 नराश्वनागानमितौ निजघ्नतुः
 परस्परं जघ्नतुरुत्तमेपुभिः ॥ १२
 ततो विससुः पुनरर्दिताः शरै-
 नरोत्तमाम्यां कुरुपाण्डवाश्रयाः ।

सनागपच्यश्वरथा दिशो गता-
 स्तथा यथा सिंहमयादनौकसः ॥ १३
 ततस्तु दुर्योधनभोजसौवलाः
 कृपश्च शारद्वतसूनुना सह ।
 महारथाः पञ्च धनंजयाच्युतौ
 शरैः शरीरान्तकरैरताडयन् ॥ १४
 धनंपि तेषामिषुधीन्हयान्घञ्जा-
 त्रथांश्च सूतांश्च धनंजयः शरैः ।
 समं च चिच्छेद परामिनच ता-
 ञ्शरोत्तमैर्द्वादशभिश्च सूतजम् ॥ १५
 अथाम्यघावंस्वरिताः शतं रथाः

C. B. 4505
B. B. 82. 16
K. B. 84 16

दिवङ्) — ^a) T₁ G₁ M दुःपहावुभौ (for दुःसहो रणे)
 G₂ उभौ (for रणे)

11 ^a) T_{1,2} G_{1,2} M अजय्याव् (G₂ 'ह्याव्) (for
 अजेयाव्) K₂ अहितार्तकाव्, T₁ 'तातराव् (for 'तान्तकाव्)
 — ^b) V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ १-१ T₁ २ G M₂₋₄ उभौ (V₁
 विश्वं) जिघास्, D₂ जिघासयतां (for 'तुस्तौ) S K₁ २ D₂
 कृतिन (for 'नौ) M₁ जिघाजिघामकृतितां परस्पर — ^c)
 T₂ महामये, M₁₋₄ 'रणे (for 'हवे) K₂ वीरवरे, V₁ B₁₋₄
 Da₁ D₁ १-१ १ १ G M 'तरौ (M₁ 'रे), B. Dn₁ T₂
 वीतमयो (for वीरवरौ) D₂ उभौ धनुर्गाधवरौ समीयतुद्
 — ^d) B (except B₁) Dn₁ D₂ 4 १-१ महेंद्र, S (T₂
 missing) सुरेंद्र- (for येन्द्र-) S₂ -जंयाव्, D₂ -शुमाव्,
 G₂ १ M₂₋₄ वृत्राव् (for -जम्भाव्) Da₁ D₁ १ पार्यसूतजौ
 (for कर्णपाण्डवौ)

12 D₂ om 12 Dn₁ reads 12^{ab} on marg. — ^b)
 Dn₁ D₁ १ भयानकां (for 'नकं) — ^c) K₂ अरिममितानि
 (for अमितां निजघ्नतु) V₁ B D (D₂ om) अमितान्
 (for अमितां) S (T₂ missing) रयान्द्रिपाश्चापि तथा
 हयात् (G₂ हयान्तया न)रान् — ^d) K₁ जघ्नत् (sic),
 K₄ जघ्नतुद् V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 4-१ परस्पर चा (D₂ वा)पि
 महारथौ नृ (V₁ Da₁ D₁ १ 'शरैर्द्रं)प

13 ^a) K₂ V₁ [5] भिससु; D₂ विद्रात् (for विससु)
 K₁ अर्दिमा (sic), B₂ दर्जिता, D₂ १ G₂ आर्दिता Dn₁
 नरा (for शरैर्द्र) — ^b) S₁ K₁ १ वरोत्तमाम्या, S₂ ययो
 (for नरो) S₁ K₁ २ D₁ कुरुपाण्डवाद् (D₁ 'श्र)य, D₂
 'वाश्रयं, G₁ 'वाश्रिता (for 'वाश्रया) — ^c) S₂
 -पत्याश्च; D₂ -पश्यश्च (for -पच्यश्च) D₂ -विरया (for
 -रया) G₂ शरा हतास् (for दिशो गतास्) K₁ गतस्;
 K₂ B₂ Dn₁ ददा, D₂ सुतास्, T₁ १ G₁ १ M हुतास् (for

गतास्) — ^a) K₁ तथा तथा, K₂ यथा तथा (by
 transp), T₁ मृगा यथा Dn₁ सिंहहता (for 'भयाद्)

14 ^a) K₂ B₂ च (for तु) K₁ सेफला (sic) (for
 -सौवला) — ^b) Da₁ Dn₁ कृपेण, D₂ द्रौणिश्च (for
 कृपश्च) K₁ B₁ Da₁ D₁ १-१ Ca शारद्वतिसूनुना, K₄ V₁
 D₂ सारद्वत S (T₂ missing) कृपो गुरोश्चापि सुतो महा
 हवे — ^c) B₂ धनजयावुभौ, G₁ 'जय रणे — ^d) Da₁
 Dn₁ T₁ शरीरार्तिकरैर्, G₁ 'रातिगमैर्, G₂ १ M 'रातिदरैर्
 (for 'रान्तकरैर्) K₄ V₁ G₁ M₁ अताडयत् (for 'टयन्)

15 ^a) K₁ २ M₁ ह्युधीर्, B₂ 4 Da₁ D₁ १-१ 'धी-, T₁
 G 'मिर् (for 'धीन्) K₁ D₂ हया (D₂ 'य-) घञ्जा Dn₁
 D₂ घञ्जान्दयान् (by transp), G₂ हया द्विपा K₂ om
 घञ्जान् V₁ गजान्, B₂ रयान्, T₁ २ G₁ १ M₁ द्विपान्
 (for घञ्जान्) — ^b) K₄ रयाश्च- (for रयांश्च) K₂ 4
 V₁ B₁ १ 4 Da₁ D₁ १-१ १ स- (for च) — ^c) S₁ समंश-
 चिच्छेद्, K₂ D₂ स सप्रचिच्छेद्, V₁ B₁ 4 Da₁ D₁-१ S (T₂
 missing) समं प्रं, D₂ तत प्रं (for सम च चिं) K₂
 शराभिनच्छताव्, K₄ पदातिन शराव् (for परामिनच ताव्)
 B₂ तत (for च ताव्) B₂ १ Dn₁ सम प्रमथ्याशु परान्त-
 मतव Ca cites सम (as in text) — After 15, D₂
 125

1013* ते पञ्च वीरा सतत हता[या]रया

निकृत्तदेहार्जुनबाणवैगै ।

प्रदुद्रुबुद्धत्र पदातयो मृश

रुहर्ह[हू] रथान्येषु पुनर्ययुश्च तम् ।

16 ^a) K₂ D₁ तथा, M₂ अतो (for अय) K₂ V₁
 B Da₁ D₁ १-१ त्वरितं, D₂ चरित (for त्वरिता) D₂
 transp शत and रया — ^b) S K₁ १ 4 V₁ B₂ Dn₁
 D₂ गजा (K₄ 'जां)श्रुजेनम्, D₂ T₂ G च नागा जयम्; T₁ च

शतं च नागार्जुनमाततायिनः ।
 शकास्तुखारा यवनाश्च सादिनः
 सहैव काम्बोजवरैर्जिघांसवः ॥ १६
 वरायुधान्पाणिगतान्करैः सह
 क्षुरैर्न्यकृन्तंस्त्वरिताः शिरांसि च ।
 हयांश्च नागांश्च रथांश्च युध्यतां
 धनंजयः शत्रुगणं तमक्षिणोत् ॥ १७
 ततोऽन्तरिक्षे सुरतूर्यनिखनाः
 ससाधुवादा हृषितैः समीरिताः ।
 निपेतुरप्युत्तमपुष्पवृष्टयः

सुरूपगन्धाः पद्मनेरिताः शिवाः ॥ १८
 तदद्भुतं देवमनुष्यसाक्षिकं
 समीक्ष्य भूतानि विसिष्मिद्युर्नृप ।
 तवात्मजः सूतसुतश्च न व्यथां
 न विस्मयं जग्मतुरेकनिश्चयौ ॥ १९
 अथान्वीद्रोणसुतस्तवात्मजं
 करं करेण प्रतिपीड्य सान्त्वयन् ।
 प्रसीद दुर्योधन शाम्य पाण्डवै-
 रलं विरोधेन धिगस्तु विग्रहम् ॥ २०
 हतो गुरुर्ब्रह्मसमो महाह्रवि-

नागा शतम् (for 'गार्जुनम्' — °) S₁ K₂ शकारास्तुखारा,
 K₃ B (except B₅) Da₁ Dn₁ D₁ 2 4-7 शकास्तुपारा, T₁
 G₂ 8 गतास्तुरगैर्; T₂ G₁ M₁ शकास्तुरगैर्, M₂-4 शत (M₂
 'र') तुरगैर् (for शकास्तुखारा) G₂ यवनैश्च V₁ B₂-4
 D₈ 4 6-8 तु, B₅ स- (for च) — °) Some MSS.
 काम्बोजवरैर्; K₁ कास्वोज, K₃ कावोजशरैर्, D₂ 'रथैर् (for
 'वरैर्) K₃ जिघांसयान् (for 'सव)

17 °) S (T₃ missing) वरायुध (for 'युधान्)
 T₂ प्रासशतं, M₁ प्राणिशत (for पाणिगतान्) B₁ 4
 Da₁ Dn₁ D₁ 8-7 पाणिगतैः शरै सह, D₂ पाणितलैर्ब्रजा-
 न्शरैः, T₁ G₁ (sup l_{in}) M₂-4 प्रा (M₂-4 पा)णिशतं शरै
 सह, G₂ 2 प्राणिश (G₃ 'ग)त महीपते (for पाणिगतान्करै सह)
 K₃ समस्तान् (for करै सह) — °) K₂ नृकृतस, K₃ निकृत,
 V₁ B₄ 6 Da₁ Dn₁ D₁ 8-7 न्य (V₁ नि)कृतत्, B₁ निकृतत्
 (for न्यकृन्तत्) K₃ V₁ B₂-5 Da₁ D₁ 8-5 7 त्वरितं,
 Dn₁ प्रपतन् (for स्वरिता) T₁ G₁ निकृतन्यपतन्, T₂ G₃
 M निकृतान्यपतन्, G₂ निकृत्य न्यपतन् (for न्यकृन्त-
 स्त्वरिता) D₂ सह क्षुरैर्निकृतानि शिरासि* — °) G₂
 हताश्च (for हयाश्च) K₃ om रथाश्च K₂ युयुध्यता;
 Dn₁ D₈ युध्यतो, D₈ 4 युध्यतान् T₁ 2 G₁ 2 M हयाश्च
 नागाश्च रथाश्च युध्यता (M 'ता) — °) K₃ शत्रुगणाक्षि-
 दक्षिणै, V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-7 शत्रुगणान्क्षि (B₅ 'ण क्षि)तौ-
 क्षिणो (V₁ Da₁ D₁ क्षणात्, D₂ शत्रुगणानवाक्षिणोत् (for
 'गण तमक्षिणोत्) S (T₃ missing, M₃ sup l_{in}) धनजये
 नारिगणा क्षिताविह (T₁ क्षता ह्व, T₂ G₁ M₃ क्षिताविति)
 Ca cites अक्षिणोत् (as in text) — For 17, D₈ subst.

1016* तदा स तेषा युधि सव्यसाची
 क्षुरैः प्रचिच्छेद धनजयश्च ।

नागान्दयात्रथस्तांश्च तत्र

शिरांसि तेषामिपुभिः किरिटी ।

धनजये युध्यमाने च तत्र

[5]

क्षणेन सर्वं क्षयमाविवेश ।

18 °) S₂ V₁ B D₈ ततोतरी (S₂ 'वृ)क्षे (for 'रिक्षे).
 K₄ स्वरतूर्यं, D₂ सुरतूर्णं, D₃ नृपतूर्यं (for सुरतूर्यं-
 Some MSS -निस्वना (for -निस्वना) — °) B₁
 हृषितैः, D₃ हृषितौ (for हृषितै) V₁ समर्पिता (for समी-
 रिता) — °) T₂ अस्त्युत्तम- (for अस्त्युत्तम-) — °) S₂
 सगधरूपा, K₁ D₂ 8 7 G₃ स्वरूपगन्धा, K₃ M₃ सरूपं;
 V₁ B₂ सपुष्पं; Da₁ D₁ 5 स (Da₁ सु)पुष्पं, Dn₁ सुगधिं*;
 T₁ वयुश्च गधा (for सुरूपगन्धा) Dn₁ D₂ 6 S (T₃
 missing) शुभा (for शिवा)

19 °) G₁ ततोद्भुत (for तद्) D₂ सेवितं; G₁
 साक्षीन् (for साक्षिकं) — °) G₁ निरीक्ष्य (for
 समीक्ष्य) S₂ K₃ 4 विसि (K₄ 'स)स्ययुर; K₁ D₈ विसि-
 (D₈ 'स)स्ययुर, B₅ 'स्मियुर, D₂ 'स्मियुर, D₃ 'स्मियुर;
 D₈ T₁ 2 G₁ विसि (T₁ 'शि)स्मिरे, G₂ 3 M 'स्मिरे (for
 'स्मियुर) V₁ B₁ D₂ नृपा; B₂ Da₁ Dn₁ D₁ 5 तदा (for
 नृप) — After 19^{ab}, D₂ ins

1017* अहोऽर्जुनेनैव कृत महत्तर

यदेकवीरो युयुधे महारथान् ।

समीक्ष्य देवाश्च नृराजमुख्या []

शशंसु [] कृष्णार्जुनयोर्महदश ।

— °) K₃ तवात्मजा G₁ सूतपुत्रश्च (for 'सुतश्च) S
 (T₃ missing) तावुभौ (for न व्यथां)

20 °) T₁ G₂ 3 तदा (for अथ) — °) K₁
 सांत्वयं, K₃ D₈ सान्त्वय (D₈ 'यं); B₁ 4 शातयत्, G₂
 साद्रयन् (sio) (for सान्त्वयन्) — °) D₃ G₂ M₁
 विग्रह (for 'हम्)

21 °) G₁ अहो (for हतो) S₁ ब्राह्मसमो, G₁ मे
 महितो, M₃ ब्रह्मसुतो (for 'समो) — °) D₈ भीष्मप्रवरा

चथैव भीष्मप्रमुखा नरर्षभाः ।
 अहं त्ववध्यो मम चापि मातुलः
 प्रशाधि राज्यं सह पाण्डवैश्विणम् ॥ २१
 धनंजयः स्यास्यति वारितो मया
 जनार्दनो नैव विरोधमिच्छति ।
 युधिष्ठिरो भूतहिते सदा रतो
 वृकोदरस्तद्दशगस्तथा यमौ ॥ २२
 त्वया च पार्थैश्च परस्परणे
 प्रजाः शिवं प्राप्नुयुरिच्छति त्वयि ।
 व्रजन्तु शेषाः स्वपुराणि पार्थिवा

निवृत्तवैराश्च भवन्तु सैनिकाः ॥ २३
 न चेद्वचः श्रोष्यसि मे नराधिप
 ध्रुवं प्रतप्तासि हतोऽरिभिर्धुधि ।
 इदं च दृष्टं जगता सह त्वया
 कृतं यदेकेन किरीटमालिना ।
 यथा न कुर्याद्बलमिन्न चान्तको
 न च प्रचेता भगवान्न यक्षराट् ॥ २४
 अतोऽपि भूयांश्च गुणैर्धनंजयः
 स चाभिपत्स्यत्यखिलं वचो मम ।
 तवानुयात्रां च तथा करिष्यति

C 8 4515
 B 8 85 25
 K. 8 94 26

(for 'प्रमुखा) Ś: नरोकृता (sup lin. 'त), B: नरोत्तमा,
 Da1 Dn1 D1 5 महारथा, S (T: missing) नराधिपा (for
 नरर्षभा) — °) K: च शेषो, G1 M1 च वध्यो (for
 त्ववध्यो) K: चासि, S (T: missing) चैव (for चापि)

22 °) K: स्वास्यति, B: Dn1 T1 श्नास्यति (for
 स्यास्यति) — °) D: धनजयो (for जनार्दनो) K:
 विरोद्धम् (for 'धम्) — °) D: युधिष्ठिरे (for 'ष्ठिरो)
 K: मृत्युहिते (for भूत) Dn1 S (T: missing) transp
 सदा and रत — °) Ś: स्वदशगस्तथा; T: तद्दशगासु (for
 'दशगसु) G: रणे (for यमौ)

23 °) Dn1 त्वया तु, D: प्रयाहि (for त्वया च)
 K: पार्थो च, S (T: missing) पार्थेन (for पार्थैश्च) Ś:
 K: 4 B Da1 D1-3 परस्परणे च (Ś: K: हि, B: च), Dn1
 T1. 2 G1 M कृते च (T: तु) सविदे, G: 3 कृते च सगमे (for
 परस्परणे) — °) Ś: K: शम, D: T1 2 G सुख; M: 4
 स्वयं (for शिव) Ś K1 2 4 B (except B: 5) D: 4 7
 श्नामुपुद, K: श्नामुपुद (sio) (for प्राप्नुयुद) B: D:
 इच्छतस्त्रव, Dn1 S (T: missing) इच्छया तव (for इच्छति
 त्वयि). — °) Ś K1 2 4 प्रयांतु (for व्रजन्तु) Ś: D:
 सुपुराणि, G: तु पु° (for स्वपु°) Dn1 वांधवा (for पार्थिवा)
 — °) Dn1 युद्धाश्च (for चैराश्च) B1 G: 3 M: (sup
 lin.) तु (for च) B: पार्थिवा (for सैनिका) — After
 23, D: ins

1018* न चेद्वच श्रोष्यसि चैव कर्ण
 महाबल पार्थिव सूतपुत्रम् ।
 विहाय राज्य स्वखिलं समस्तं
 गन्तासि कर्णस्य पथं विचित्रम् ।

24 °) D: मे (for चेद्) G1 श्रोष्यसे (for 'सि)
 D: G1 चेत् (for मे) K: न साध्विद् (for नराधिप)
 — °) K: प्रतप्तोसि; T1 2 G1 हि त (T1 सु)प्तोसि, G: 3
 M हि (G: 2 च, M: 4 ह) तप्तानि (for प्रत°) V1 B1 हतायुषो

(B: 'धो) युधि, D: निपातितोरिभि, G1 हतो रिपुर्धुधि (for
 हतोऽरिभिर्धुधि) — After 24^{ab}, T1 2 G M ins. a
 passage given in App I (No 38) — °) V1
 B: Da1 D1 5 M1 जगत, T1 जगतां (for 'ता) D:
 G: सहायता (G: 'ता) (for सह त्वया) — °) Ś:
 कृते (for कृत) Dn1 किरीटमालिना — °) K: तथा
 (for यथा) K1 om from मिन up to राजन् (in 25^d)
 K: 4 बलिभिर्, S (T: missing) बलहा (for बलमिन्)
 K: न चार्तको, B: D: तयातको, D: न प्रार्तिको — °) D:
 चा (for च) Dn1 चापि धाता (for च प्रचेता) Ca otes
 प्रचेता (as in text) B1 स (for न)

25 K1 om up to राजन् (cf v l. 24) — °) V1
 B: Da1 D1 5 अतोपि भूय, B: 'तिभूयान्, T1 M: 4 अतश्च
 भूयांश्च, T: अतोभिधेयश्च, G M1 अ (M1 अं)तश्च भूयाश्च
 (for अतोऽपि भूयाश्च) V1 B: 5 Da1 Dn1 D1. 2 5 8 स्व-
 गुणैर् (for च गु°) D: जनार्दन (for धनजय) — °) V1 B (except B: 2) D (except D: 8) S (T: missing) न (G:
 तु) (for स) Ś1 K: D: (before corr) चाभि (K: 'ति)-
 पश्यति, Ś: D: (by corr) चापि पश्यति; K: चाप्यपत्स्यति;
 V1 B1 चाभिशासति, B: Da1 Dn1 D1-7 चाति (Da1 D:
 [before corr] 'मि)वर्तिष्यति, B: 5 चाति (B: 'मि)-
 मस्यति, T1 चात्रपत्स्यति; T: चातिव°; G चापमे°, M
 चातिवे°; Ca अभिवत्स्यति (for चाभिपत्स्यति) B: D
 (except D: 8) मे वचोखिल (for [ख]खिलं वचो मम)
 — °) K: B: Da1 D1 5 M1 तवानुयात्रं, V1 तवाय यात्रां,
 D: तवानुजा (for 'नुयात्रा) Ca c ote अनुयात्रां (as in
 text) K: V1 B D S (T: missing) सदा (for तथा)
 B: करिष्यते — °) Ś K1 2 4 श (K: स)मामुहि, B: 5
 D: शिवाय वै (for शमाय वै) D: om. वै Dn1 S (T:
 missing) प्रसीद राजेंद्र शम स्वमामुहि, D: प्रसीद राजेंद्र यत्
 शिवाय वै — After 25, K: T: ins

प्रसीद राजञ्जगतः शमाय वै ॥ २५
ममापि मानः परमः सदा त्वयि
ब्रवीम्यतस्त्वां परमाच्च सौहृदात् ।
निवारयिष्यामि हि कर्णमप्यहं
यदा भवान्सप्रणयो भविष्यति ॥ २६
वदन्ति मित्र सहजं विचक्षणा-

स्तथैव साम्ना च धनेन चार्जितम् ।
प्रतापतश्चोपनतं चतुर्विधं
तदस्ति सर्वं त्वयि पाण्डवेषु च ॥ २७
निसर्गतस्ते तव वीर वान्धवाः
पुनश्च साम्ना च समाप्नुहि स्थिरम् ।
त्वयि प्रसन्ने यदि मित्रतामियु-

1019* न चातितीव्रं पितृवैरमुद्यतं
निहन्तुमुग्रे रिपुसुल्वर्णं युधि ।
तथापि तत्पथ्यहितं न चेच्छत
प्रकाशितं साधुरिहाद्य पाण्डवैः ।
[(L 2) T₂ आद्येयकम् (for उग्रे रिपुः) — (L 4) T₂
साधु विहाय (for साधुरिहाय)]

26 ^a) D₆ S (T₈ missing) ममाभि- (for ममापि)
— ^b) M₂₋₄ त्वा (for त्वा) K₁ १ परमाश्च, V₁ B₄ Da₁
D₁ १ ० *मार्थ-, G₁ *मात्म; G₂ *मा च (for *माद्य) G₁
सौहृदा; Co *दात् (as in text) — ^c) K₃ V₁ B₂ १ १
Da₁ Dn₁ D₁ १ ० १ S (T₈ missing) च; K₄ ह, B₁ 4
D₂₋₄ 7 [क्ष]य (for हि) S (T₈ missing) आहवे (for
अप्यहं) — ^d) K₄ सन् (for स-) K₈ भविष्यति S
(T₈ missing) महान्दि मेस्ति प्र (G₁ मेस्तिन्प्र)णयोत्र (G₁ M₁
*योस्ति, M₈ *योस्) सूतजे (T₂ *ज) Ca cates सप्रणय (as
in text)

27 ^a) V₁ विदंति, G₁ सदति (for वदन्ति) D₆ S
(T₈ missing) मैत्री सहजा (for मित्र सहज) G₁ विचक्षणा
— ^b) G₂ मानाश्च (for साम्ना च) B₅ वचनेन (for च
धनेन) K₃ D₈ 4 ० च (D₈ 4 वा)र्जितं, B₅ चार्पितं, T₁
चाजरा; T₂ चाचिरा, G राजन्, M₂₋₄ चार्जिता (for *तम्)
— D₈ ins after 27^{ab} K₈ after 28

1020* मया हि पूर्वं कथितं कृपादिभि-
स्तथा हि राजा तव देहदेहज ।
अन्यैश्च सर्वैर्युग्णभावविस्तरै
धनंजयाश्चास्ति समो धनुर्धर ।
वभूव लोके परमास्त्रसंग्रही
विष्णु सखा यस्य सखा न विग्रह ।
कर्माणि यस्याखिलान्यद्भुतानि
सर्वाणि व सस्वर तानि पूर्वम् ।
युद्धान्तमाच्छाद्य सुयोधनाद्य
कर्णस्य पुत्रावधि मा व्यनीनश ।
न श्रोष्यसि खं यदि मे महारथ
तथा ह्यद्रक्ष्यसि पाण्डवैर्यलम् ।

अयार्जुन कालसमप्रभावं
कथं न द्रष्टासि रणे चरन्तम् ।
तेजस्विनामद्य रथि महाप्रभं [15]
कथं वरास्त्रं समरे न पश्यसि ।
त्वयि प्रनष्टे नरवीरसत्कृतो
भोक्ता हि राज्यं भुवि धर्मसु ।

[(L 1) D₈ तथापि राजा तव देहलेन — (L 6) D₃ तयापि
(for सखा न) — (L 7) K₃ [अ]त्तिल च (for [अ]त्तिलानि).
— (L 8) D₈ चेद् (for व) K₃ सम * * तानि (for संस्वर
तानि) — (L 9) D₈ इच्छति (for आच्छाद्य) — (L 10)
K₈ व्यनीनश (for *नश) — (L 11) D₈ महारथ — (L 14)
D₈ प्रद्रष्टामि (for न द्र) — (L 15) D₈ तेजस्विन मेघरवं
महाप्रभ — (L 16) K₃ न शस्त्र (for वरास्त्र) — (L 17)
K₃ सत्कृतौ (for सत्कृतो)]

D₈ cont

1021* हस्येवमुक्तो गुरुसुनुना कथ
स मे स्थितश्चैव तथैव दुर्मना ।
सखे त्वमेवाद्य कथ प्रवक्ता
पार्थस्य पक्षाद्युधि जातहर्पात् ।
विमुक्तवाहुः प्रहसन्सुदुर्बलो [5]
दुर्योधनो दुर्गतिकालचोदित ।
वृकोदरं हन्मि सयान्धव रणे
कथ विभेसि प्रयतो महामृधे ।

— D₈ om. 27^c-30^d — ^c) V₁ T₁ प्रभासत्तश्च; D₈ T₂
प्रतापिनश; G₂ *पनाच (for *पतश्च) B₅ चोपनतश्च; D₈
G₈ M₂₋₄ *नतां (D₈ *तौ) (for *नतं) T₂ G₈ M₂₋₄
चतुर्विधां (T₂ *धा) (for *विध) — ^d) B₅ वदति (for
तदस्ति) K₃ V₁ B D (except D₆, D₈ om) तव (for
त्वयि) V₁ B Dn₁ D₈ १ ० 7 T₁ १ G₁ १ M₁ om च.

28 D₈ om. 28 (cf. v 1 27) — ^a) K₄ त्वयि
(for तव) D₈ T₁ G₂ पाडवा (for वान्धवा) — ^b)
K₃ V₁ D₈ शम (D₈ *त)मामुहि, B Dn₁ D₂₋₄ 7 C₈
समवा (B₅ *मा)मुहि, Da₁ D₈ शममामुयुश्च, D₁ समवामुयुश्च;
S (T₈ missing) हितमामुयु (T₂ *हि) (for च सामामुहि).
V₁ B₄ Dn₁ D₆ S (T₈ missing) प्रभो; Da₁ D₁ १

श्रुवं नरेन्द्रेन्द्र तथा त्वमाचर ॥ २८
 स एवमुक्तः सुहृदा वचो हितं
 विचिन्त्य निःश्वस्य च दुर्मनात्रवीत् ।
 यथा भवानाह सखे तथैव त-
 न्ममापि च ज्ञापयतो वचः शृणु ॥ २९
 निहत्य दुःशासनमुक्तवान्वह
 प्रसह्य शार्दूलवधेष दुर्मतिः ।

वृकोदरस्तद्धृदये मम स्थितं
 न तत्परोक्षं भवतः कुतः शमः ॥ ३०
 न चापि कर्णं गुरुपुत्र संस्तवा-
 दुपारमेत्यर्हसि वक्तुमच्युत ।
 श्रमेण युक्तो महताद्य फल्गुन-
 स्तमेप कर्णः प्रसभं हनिष्यति ॥ ३१
 तमेवमुक्त्वाभ्यनुनीय चासकृ-

C 8 4523
B 8. 68 34
K 8. 94 45

चिरं (for स्थिरम्) — °) B₂ यथा (for त्वयि) T₂
 प्रसन्नो B₁ s D₂ त्वयि (for यदि) B₂ D₂ गते; Dn₁
 गतां; G₂ ययुर् (for इयुर्) — °) B₁ s त्वमाचर ;
 B₂ समाचर (for स्वमा°). B₂ 4 (both marg as in
 text) Dn₂ D₂ s. 7 r S (T₂ missing) हितं कृतं स्वाज-
 गतरुवयातुलं — After 28, K₂ ins 1020*

29 D₂ om. 29 (cf. v L 27) — °) S (T₂
 missing) इतीदम् (for स एवम्) K₂ सुहृदि — °)
 Some MSS. निश्चस्य, S₂ निश्वास्य; K₂ निश्चित्य, B₁ विश्वस्य
 G₁ दुर्मनो. — °) K₂ हित; D₁ D₁ s यदा (for यथा)
 M₁ तयानाह (for भवा°) G₁ सुखे (for सखे) G₂ यथैव
 (for तथैव) K₁ G₂ तं, K₂ तु (for तन्) — °) K₂
 च ज्ञापयतो, K₂ B D (D₂ om.) S (T₂ missing)
 विज्ञापयतो (for च ज्ञाप°) — After 29, T₂ ins.

1022* कोऽन्योऽस्ति मे दुःखसख सदैव
 मुक्त्वा भवन्तं मम चैकवीरम् ।

30 D₂ om 30 (cf. v L 27) — °) G₂ निगृह्य
 (for निहत्य) K₂ बहू; B₁ s 4 Dn₁ D₂ s. 7 वच
 (for बहू) — °) B (except B₁) D₁ D₂ s. 7
 T₁ s G₁ s प्रहस्य, D₂ प्रदास्य, Cc प्रमदा (as in text) T₁
 G₂ शार्दूल इवैष; T₂ लवधेषु, G₁ लवदेव (for लवदेष)
 — °) D₂ G₁ स्थिर, G₂ s M₂ s [मा] स्थितं (for स्थितं)
 — °) V₁ भवता K₂ कुत स न, K₂ शम कुत (by
 transp), G₂ s कर्णं शमः. — K₂ s V₁ B D₁ Dn₁ D₁ s
 S (T₂ missing) ins after 30 D₂ cont. after 1021*.

1023* न चापि कर्णं प्रमहेद्रणेऽर्जुनो
 महागिरि मेरुमिवोऽग्रमास्र ।
 न चात्रमिष्यन्ति प्रयात्मजा मपि
 प्रसह्य वैर बहुशो विचिन्त्य ।

[(L 2) K₂ s V₁ B D₁ D₁ s. 7 यथा महा, D₂ G
 M₁ महागिरि (M₁ रे) (for गिरि) K₂ नोहन्, B₂ नेवन्

(for नेरन्) D₂ श्वोघनारत्त D₂ यथा हि महामेरुमितोऽग्रमारत्त.
 — After line 2, D₂ ins 1024* D₂ om.
 lines 3-4 — (L 3) K₂ Dn₁ T₁ न चात्रमिष्यति,
 V₁ °मिष्यति, D₂ यथाश्चिन्त्यति (for न चात्र°) — (L 4)
 K₂ प्रदास्य, D₂ G M प्रत्त (D₂ °त्त) च्य (for प्रसदा)
 K₂ निश्चस्य च, B₂ विचिन्त्य च; D₂ ति संवन (sic),
 D₂ विश्वस्य च, T₁ G M विषदा (G₁ °स्य) च, T₂ विषदा
 (for विचिन्त्य)]

31 D₂ om 31^{ab} — °) S₂ K₁ कुरुपुत्र (for गुरु°)
 K₂ V₁ B₁ s-s D₁ Dn₁ D₁ s s S (T₂ missing) संयुगा-
 दुपारमेति, B₂ D₁ संयुगाद्युपा° (for संस्वाद्युपा°) K₂ D₂
 वक्तुमुद्यत (D₂ °ता), B₂ °मन्यता, S (T₂ missing) वीर
 मापितुं (for वक्तुमच्युत) — °) Some MSS फाल्गुनस्य;
 V₁ B₁ s D₁ D₁ s. 7 पांडवस्य (for फाल्गुनस्य) — °)
 K₂ बस्य, B₁ s. 4 D₁ Dn₁ D₁ s. 7 Cc एव (for एय)
 K₂ T₁ G₁ s प्रहसन् (for प्रममं) K₂ हनिष्यसि, G₂
 हरिष्यति, Cc हनि° (as in text) — S (T₂ missing)
 ins. after 31 D₂ after line 2 of 1023*

1024* वसुंधराया परिवर्तन भवे-
 द्भजेच शोषं मकरालयोऽर्जव ।
 उवेयुरप्यज्जिवरा महाशुद्धौ
 न चार्जुनो लेप्यति कर्णमाहवे ।
 अपा पृथिव्या नमसो नमस्तत् [5]
 सुविगमदीप्तैश्च हिरण्यरेतस ।
 अभाव एषामपि सर्वतो भवे-
 क्ष चार्जुनो लेप्यति कर्णमाहवे ।

[M₂ om lines 1-4. — (L 3) T₁ अप्यद्रयो वा,
 G₂ अघ्राप्युन्वा (for अघ्रदिवरा) T₂ G₂ M₁ s 4 महोदधौ
 (for महाशुद्धौ) — D₂ om. line 4 — (L 5) D₂ यपः
 पृथिव्या नमस्तत् मास्तत् — (L 6) D₂ T₁ G₁ s सुवीक्षा (G₂
 °तिग्न) दीप्तैश्च (for सुविगमदीप्तैश्च) D₂ हि स्वयंदिनभिः (for
 हिरण्यरेतस) — (L 7) M₂ s सर्वतो (for सर्वतो)]

चत्वात्मजः स्वाननुशास्ति सैनिकान् ।
समाम्नताभिद्रवताहितानिमा-

न्सवाणशब्दान्किमु जोपमास्यते ॥ ३२

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि चतुःपष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥

६५

संजय उवाच ।

तौ शङ्खभेरीनिनदे समृद्धे
समीयतुः श्वेतहयौ नराग्र्यौ ।
वैकर्तनः सूतपुत्रोऽर्जुनश्च
दुर्मन्त्रिते तव पुत्रस्य राजन् ॥ १

यथा गजौ हैमवतौ प्रभिन्नौ
प्रगृह्य दन्ताविच वाशितार्थे ।
तथा समाजग्मतुरुग्रवेगौ
घनंजयश्चाधिरथिश्च वीरौ ॥ २
बलाहकेनेव यथा बलाहको

32 °) K₂ Dn₁ S (T₃ missing) [अ]प्यनुनीय; B₅ [अ]त्यनु; D₂ ह्यनु (for [अ]स्य). — °) B₅ स्वाननुशिष्टवास्त (s₁₀), D₆ ताननुशिष्टवास्त, S (T₃ missing) स्वाननुनीय सैनिकान् — °) K₃ 4 B₅ Dn₁ समाहि (K₄ °प्र)ताभिद्रवत, V₁ B₁₋₄ Dn₁ D₁ 3-5 7 विनिघ्नतामि (Dn₁ D₁ 2 °ति)द्रवत, D₆ प्रधावता, T₁ G₁ 3 M द्रुत घ्नता (G₁ °तो), T₂ ह्य घ्नता, G₂ द्रुत ततोभि (for समाम्नता) M₁ om अभिद्रवताहितानिमा B₁ 3 om, T₁ [अ]खिलान् (for [अ]हितान्) Dn₁ मम, T₁ न (for इमान्) — °) K₃ B₄ (marg) Dn₁ D₁₋₅ 7 8 सवाणशब्दा, V₁ सवाद्यशब्दा, B₁ 2 4 5 Dn₁ D₄ (marg) सवाणहस्ता, D₆ T₂ G M अदीनसत्त्वा, T₁ नदीनसत्त्वान् (for सनाणशब्दान्) K₃ किमजोपमासत, V₁ किमु जोपमासत (for किमु जोपमास्यते) Ca otes जोपम् (as in text) B D (except D₂) T₁ G₃ आसत (T₁ °त, G₃ °ते) (for आस्यते)

Colophon missing in T₃ — Day of Karna's Generalship Ś K₂ 4 द्वितीये (Ś₂ °य, K₄ °य) युद्धदिवसे — Adhy name: K₁ द्रौणिशंखवचन, K₃ दुर्योधन प्रत्यश्रत्यामावाच्यं, T₂ अश्रत्यामावाच्यं, M₁ द्रौणिहितोपदेश — Adhy no (figures, words or both) Ś₁ 82 (see m), Ś₂ 65, B₁ 86, B₂ 76, B₄ 95, B₅ 89, Dn₁ 98, D₂ 68, D₆ 87, T₁ G₂ 3 M₁ 104, T₂ 97, G₁ M₂₋₄ 103

65

T₃ 18 missing in this adhy (cf. v 1 8 60 32)
1 °) D₂ -निनिदे, G₂ -निनदौ (for -निनदे) K₃

समेद्रे (s₁₀), Dn₁ G₂ om (for समृद्धे) D₃ तौ शंखभेरी-
निनदेन राजन् — M₄ om. (hapl) 1^b-3° — °) V₁
समीयत, G₂ महाबलौ (for समीयत) — °) D₁
वैकर्तक (for °तन) B₁ Dn₁ D₁ 3 7 T₂ G₁ 3 M₁₋₃ सूत
(M₁ °यं)सुतो, G₂ श्वेतहयो (for सूतपुत्रो) — °) D₇
दुर्मन्त्रिते T₁ 2 G M₁₋₃ ते स (T₂ M₁ स्व)सुतस्य (for तव
पुत्रस्य) — After 1, T₁ 2 G M₁₋₃ ins.

1025* आशीविषावमिनिवोत्सृजन्तौ
वैरं सुखान्याममिनिश्वसन्तौ ।
यशस्विनौ जन्वल्लतुर्ध्वे तदा
घृतावसिक्ताविच हव्यवाहौ ।

[(L 1) T₂ आशीविषाद, M₁ °विषाम् (for °विषाव) T₁
अग्निविषावमती, G₂ अस्मिवावधूती (sic), G₃ अग्निविषावधूम;
M₁ °मिवाविधूम, M₂ 3 °मिवोद्धमती (for °मिवोत्सृजन्तौ)
— (L 2) T₁ M₁ तौ वै, T₂ यथा, G₁ M₂ 3 तथा (for वैर).
T₂ अमित[]श्वसंतौ (for °निश्वसन्तौ) — (L 3) G₁ 3 तौ
(for तदा) — (L 5) G₁ हव्यवाहनौ]

2 M₄ om 2 (cf. v 1 1) — °) G₁ गजा K₁
होमवतौ, K₃ हेम, K₄ हैमवत, B₂ हिमवतौ — °)
M₃ partly damaged V₁ B Dn₁ Dn₁ D₁ 3-7 T₂
प्रवृद्ध, D₃ प्रमृद्य, T₁ प्रसह्य, G₃ विगृह्य (for प्रगृह्य). T₁
G₂ 3 दंतैर् (for दन्ताव्) Ś K₂ 4 V₁ B D वासितार्थे (for
वाशि) Ca otes वासिता — °) G₂ तथैव स- (for
तथा समा-) Dn₁ T₁ 2 G M₁₋₃ उपवीर्यौ (for °वेगौ)
— °) G चातिरथिश्च (for चाधि)

3 M₄ om 3^{ab} (cf. v 1 1) — °) D₂ 3 T₂ G₃
M₁ [ए]व (for [ह]व) K₂ om, B₂ महान्; B₅ Dn₁
D₂ 3 7 महा- (for यथा). D₂ 3 T₂ transp यथा and

यदृच्छया वा गिरिणा गिरिर्यथा ।
 तथा धनुर्ज्यातलनेमिनिखनौ
 समीयतुस्ताविषुवर्षवर्षिणौ ॥ ३
 प्रवृद्धशङ्खद्रुमवीरुदोषधी
 प्रवृद्धनानाविधपर्वतौकसौ ।
 यथाचलौ वा गलितौ महावलौ
 तथा महास्रैरितरेतरं घ्नतः ॥ ४
 स संनिपातस्तु तयोर्महानभू-

त्सुरेश्वैरोचनयोर्थथा पुरा ।
 शरैर्विभुश्राङ्गनियन्तुवाहनः
 सुदुःसहोऽन्यैः पटुशोणितोदकः ॥ ५
 प्रभूतपद्मोत्पलमत्स्यकच्छपौ
 महाहृदौ पक्षिगणानुनादितौ ।
 सुसंनिष्ठावनिलोद्धतौ यथा
 तथा रथौ तौ ध्वजिनौ समीयतुः ॥ ६
 उभौ महेन्द्रस्य समानविक्रमा-

C 8 4530
E 8 69 7
K. 2 85 9

बलाहको — १) D1 यदृच्छयाद् K1 या, T1 2 G1.2
 M1-3 वै (for वा) Ks गिरिणो Dn1 Ds transp गिरि- and
 यथा — १) Some MSS -नेमिनि-खनौ, Ks निखनौ च
 तौ, V1 B; 4 Ds 6 7 नेमिनि खनै; Da1 Dn1 D1.4
 *निखनै (for -नेमिनिखनौ) Ds तथा धनुर्ज्यं तिलने**
 खन (s10) — ४) Ks द्विषुवर्षधारिणौ (for *वर्षवर्षिणौ).
 — After 3, S (Ts missing) ins

1026* शाराखशक्यष्टिगदासिसर्पौ
 रोपानिलोद्धतमहोर्मिमालौ ।
 यथा चलौ चाचलतस्तथा तौ
 यथार्णवौ चाययतुर्युगान्ते ।

[T2 om line 1 Ms damaged from शाराख in line
 1 up to महोर्मि- in line 2 — (L 1) G2 शाराख, Gs
 शारासि (for शाराख) G2 संघो, M3 2 4 सस्वी (for -सर्पौ)
 — (L 2) T1 2 M1 मारिनी (for मालौ) — G1 om
 line 3 — (L 3) M1 यथार्णवौ, M2-4 नारणवौ (for यथा-
 चलौ) G2 तौ चलतस्, Gs द्वौ चलतस्, M1 2.4 चाचलतस्, Ms
 चाययतुस् (for चाचलतस्) G2 कृतौ (for तौ) — (L 4)
 G2 यथाश्रवौ (for *र्णवौ) T2 आययतुर, G1 तौ ययतुर, G2
 यययतुर (s10), Gs चैव चतुर, M आशु चतुर (for चाययतुर)]

4 १) D2 S (Ts missing) प्रभिन्न- (for प्रवृद्ध-)
 G1 -शंख-, G2 -शूने (for -शृङ्ग-) S K1 2 4 V1 B4 Da1
 Dn1 D1-5 7 T1 2 G1 2 -वीरुधौषधी (D7 *घी), B2
 -वीरुधोषधी* (s10), Ds M -वीरुधौषधी, Ds -वीरुधाविध-
 (for -वीरुधोषधी) — १) T2 -नागाविध- (for -नानाविध-)
 B1 Dn1 T2 G1 M -निर्क्षरौकसौ, D2 -पर्वतौकसा, D2 -चर्ष-
 तौकसौ, T1 -निर्जनोकसौ, G2 8 -निर्क्षरोवौ (for -पर्वतौकसौ)
 — After 4^{ab}, G1 ins

1027* महामहीघ्राविध पक्षवन्तौ ।
 — १) Bs अयाचलौ Ks Ds आगलितौ; V1 B Dn1
 D1.2-5 7 आचलितौ, D2 6 आ(Ds वा) मिलितौ, T1 वेगयुतौ;
 G1 वै चलिनौ, G2 M1-3 आ(G2 वा) गलितौ (for वा

गलितौ) Ms damaged from तौ up to 4^d D2 तथा
 स्वतौ, T1 महावनैस्, G2 8 M1 महाजलैस् (for *वलौ)
 — ४) D2 ततो महासा (for तथा महास्रैर्) G1
 हृतेतरघ्नौ (for *तर घ्नत) Ks B (except B5) Da1
 D1-8 M1 घ्नतु; Dn1 Gs हत्; T1 गतौ (for घ्नत)

5 १) B2 तु सतो, S (Ts missing) रथयोर् (for तु
 तयोर्) — १) K1 स्वदेश; B1 T1 2 G सुरेन्द्र- (for
 सुरेश-) T2 द्वयोश्चि, G इवानयो (for यथा पुरा) M
 सुरेश्वैरोचनयानयोश्चि — १) K1 विभुश्राग (s10), K3
 Da1 Dn1 D1-5 7 8 विसुश्राग, V1 B2 Ds विभिन्नाग;
 B1.8 5 विसुश्राग-, S (Ts missing) वितु (T1 G2 *नु- G1
 *भि)घ्राध (for विसुश्राङ्ग-) K1 वियत्-, K3 -निसन्ध-;
 Ds -नितत (for नियन्तु) Ca cites निर्यता Ks V1 B
 D Gs वाहयो, T1 2 G1 2 M -देहयो (for -वाहन) Ca
 cites वाहा — ४) K1 4 V1 सुदु सहान्यै (K1
 *हन्यो), B1 M2-3 सुदु पदोन्वै, T1 नृवा मृदा वै (s10), G1
 सुदु-सहौ वै, G2 8 *हास्यै (for *होऽन्यै) Ks B1 8 8 Da1
 Dn1 Ds कटुशोणितोदक, Ds 6 बहु, T1 2 G1 M1
 परिशोणितोदयो (T2 M1 *दक, G1 *दकै), G1.8 परिभिन्न
 देहयो (for पटुशोणितोदक) Co cites पटु (as in text)

6 १) G1 कच्छपाकुलौ (for मत्स्यकच्छपौ) — १)
 Ks B1 महाद्रुमौ (for *हृदौ) K2 पक्षगणानुनादितौ, Ks
 पक्षिगणानि, Dn1 *गणैरिवावृत्तौ, M2-4 *गणानुनादिनौ (for
 *गणानुनादितौ) — १) B1 Ds ससन्निकृष्टाव, D2 T2
 असं (for सुसं) B1 अनिलो ययोद्धतौ, D2 1 अनिलोद्धतौ
 यथा (for *लोद्धतौ यथा) Ks सुना सन्निकृष्टाज्वलिनोद्धते
 यथा (s10) — ४) Ds रथौ च तौ वै, T2 तथा रथौ द्वौ
 B5 Ds च्वजिनी (for ध्वजिनौ)

7 १) Da1 D1 6 महेंद्रसमान- (for महेन्द्रस्य समान-)
 — १) T2 गजेंद्रप्रतिभौ (for महेन्द्र) B1 महावलौ (for
 *रथौ) — १) K4 महेंद्रवज्र (for *वज्र) S (Ts missing)
 महाशरैर् (for च सायकैर्) — ४) M1 om. from वृत्राविध

बुभौ महेन्द्रप्रतिभौ महारथौ ।
 महेन्द्रवज्रप्रतिभैश्च सायकै-
 महेन्द्रवृत्राविव संप्रजहत्तुः ॥ ७
 सनागपत्न्यश्वरथे उभे वले
 विचित्रवर्णाभरणाम्बरस्रजे ।
 चकम्पतुश्चोन्नमतः स विस्मया-
 द्वियद्गताश्चार्जुनकर्णसंयुगे ॥ ८
 भुजाः सवज्राङ्गुलयः समुच्छ्रिताः
 ससिंहनादा हृषितैर्दिदक्षुभिः ।

यदार्जुनं मत्तमिव द्विपो द्विपं
 समभ्ययादाधिरथिर्जिघांसया ॥ ९
 अभ्यक्रोशन्सोमकास्तत्र पार्थ
 त्वरस्व यार्जुन विष्य कर्णम् ।
 छिन्द्यस्य मूर्धानमलं चिरेण
 श्रद्धां च राज्याद्दृतराष्ट्रसुनोः ॥ १०
 तथास्माकं बहवस्तत्र योधाः
 कर्णं तदा याहि याहीत्यवोचन् ।
 जखर्जुनं कर्णं ततः सचीराः

up to भुजा. स (in 9^a) Ks B; 4 Dn1 D6 T1 2 G
 M1-4 स(G1 वि)प्रजहत्तु (for 'जहत्तु')

8 M1 om. 8 (of v 1 7) — ^a) D2 -रथोत्तमे (for
 -रथे उभे) S K B; D6 [S]द्युभे वले, Dn1 बुभे वले, G1
 वले उभे (by transp), G2 उभौ वले — ^b) K1
 विचित्रवर्णाभरणाम्बरस्रजे; Ks V1 B1 3-3 Da1 Dm
 D1-3 6-8 T1 G M2-4 'व(Ks 'च)र्माभरणा(Dn1 'ण)-
 धरायुधे, B; 'वर्माभरणायुधायुधि, D4 T2 'वर्माभरणायुधां-
 धरे — ^c) K4 चोत्तमस्र स्र, V1 B; 5 Da1 D1 5 6
 T1 2 G M2-4 चोत्तमस्र(B; 'त)स्र, B1 3 4 D6 4 7 8 'मतुश्च
 (for 'मत स्र) T1 राजन्; M3 विस्मयो; (for विस्मयाद्)
 Ks चकम्पतुश्चोत्तमभीमविस्मया, Dn1 Bom ed 'तुर्विस्मयनी-
 यरूपैर्द (Bom. ed 'रूपे); D2 'तुर्नैदत्तु जातुविस्मयो. — ^d)
 Ks द्विपागवाश; Dn1 वियद्गता, D6 द्वियद्गताश, T1 2
 G M2-4 धरावियच् (for वियद्गताश) Ks संयुगा, B; 5
 D2 6 8 T1 G M2-4 संगमे; T2 संगरे (for संयुगे).

9 M1 om भुजा स (of v 1 7) — ^a) K4 भुजा
 स, B; भुज स-; T2 भुजाप्र- (for भुजा स) V1 B1-3
 Da1 Dn1 D1-5 7 8 Gs सवज्राङ्गुलय; B4 समस्ता, B; D6
 सहस्ता(D6 'हस्ता)भरणा (for सवज्राङ्गुलय) V1 B; 3
 समुत्थिता (for 'च्छ्रिता) — ^b) B1 3 5 Dn1 D6 4 6 7
 T1 ससिंहनादैर्द, G1 तदा सनादा (for ससिंह) T2 मुदितैर्द
 (for हृषितैर्द) — ^c) K2 4 V1 B Da1 D1 2-3 T2 Gs
 यद्(D6 T2 'था)र्जुनं, Dn1 D2 यदर्जुनो, T1 ययार्जुनो (for
 यदार्जुनं) S1 Dn1 S (Ts missing) मत्त (for मत्तम्)
 Ks ह्व द्विपोत्तम; B2 द्विपोत्तमो द्विप, D1 ह्व द्विपं त
 (for ह्व द्विपो द्विप) — ^d) B1 समाभ्ययाद् (for समभ्य)
 Ks आधिरथं, V1 Dn1 D1 'रथि; T2 G आतिरथिद् (for
 आधि) — After 9, S (Ts missing) ins.

1028* तत कुरूणामथ सोमकानां

शब्दो महान्प्रादुरभूत्समन्तात् ।

यदार्जुनं सूतपुत्रोऽपराह
 महाहवे शालमिवाम्बुदोऽच्छत् ।
 तथैव चासीद्रथयो समागमो

[5]

महारणे शोणितमांसकर्मभे ।
 [(L 2) M1 प्रादुरासीद् (for 'रभूद्) — (L 3) G2 3
 M1 यदर्जुनं (for यदा) M सूतपुत्रो (for 'पुत्रो) G1 परार्द्धे;
 G2 [अ]पराहे — (L 4) M महाहवे (for 'हवे) T1 [अ]-
 चलो (for [अ]म्बुदो) T1 [S]पतद्; G1 [S]च्छद्; G2
 [S]च्छिनद्, G3 महान् (for Sच्छत्) — (L 5) G2 दृढयो-
 समागमे (for रथयो समागमो) — (L 6) G1 M2-4 महाहवे
 (for 'रणे).]

10 ^a) B; Dn1 D6 S (Ts missing) उद्(Gs 'दा)-
 क्रोशन्; D2 7 8 अस्य(D7 'द्य; D2 'भ्या)क्रोशन् (for 'अभ्य').
 — ^b) S1 K1 2 तरस्वी; V1 त्वरपस्व (for त्वरस्व) G1
 अर्जुन V1 विष्य, B1 4 5 D2 4 7 मिधि, D2 पथ्य; D2
 छिद्धि; S (Ts missing) युष्य; G2 विष्य (as in text)
 Ks त्वरंस्वं शर्जुनं मिधि कर्णं, K4 त्वरस्वया शर्जुनं विद्धि
 कर्णं; Dn1 पुर सरश्चार्जुनं मिधि कर्णं, D6 जहि स्वमघार्जुनं याहि
 कर्णं — ^c) K1 किंस्यस्य (sio), K2 4 छिद्यस्य; K3 छित्वा
 च; T2 M मिष्यस्य, G2 छिष्यस्व (for छिन्द्यास्य) — ^d)
 S2 om. च Ks श्रुता प्रशहा (sio), D1 श्रद्धा च मे तां,
 G2 3 श्रद्धां च राज्ये. S2 K4 B; D; 7 दृतराष्ट्रस्य सुनो (for
 'राष्ट्रसुनो)

11 ^a) S (Ts missing) तयास्र(T1 'या त्व-, G2
 'दास्र)दीया बहवोत्र यो(G2 M यौ)या. — ^b) B1 5
 Dn1 D2 8 T1 G1 8 M तया (for तदा). Ks M4 om;
 D2 व्याहि (for the first याहि) S2 [अ]वोचम्; Ks
 'चत्; Da1 D1 5 [अ]वोदयन् (for [अ]वोच) — ^c)
 B1 3 4 Da1 Dn1 D1 2-3 7 दारै, B2 हता (for तत्)
 K1 4 स(K4 सु)दीरा, Ks V1 B2 3 5 D2 6 8 S (Ts
 missing) सु(B; तु)दीना; B1 4 Da1 Dn1 D1 2-3 7

पुनर्वनं यान्तु चिराय पार्थाः ॥ ११

ततः कर्णः प्रथमं तत्र पार्थं

महेषुभिर्दशभिः पर्यविध्यत् ।

तमर्जुनः प्रत्यविध्यच्छिताग्रैः

कक्षान्तरे दशभिरतीव क्रुद्धः ॥ १२

परस्परं तौ विशिखैः सुतीक्ष्णै-

C 8 4536
B 8 89 13
K 8 85 19

सुतीक्ष्णै (for सचीरा) — ^a) D₂ यातु, M यांति (for यान्तु) D₈ T₁ 2 G₁ 2 M [अ]चिरेण, G₈ [अ]चिराय (for चिराय) D₇ पार्थं, T₂ पार्थान्

12 ^a) Ś K₂ 4 B₂ 5; D₈ 1 तथा (for तत) D_{n1} D₈ पार्थं; D₈ पार्थं — ^b) K₈ D₈ 8 अथेषुभिर्, V₁ B (except B₂) D_{a1} D₁ 2 4 1 रथे (for महे) K₈ V₁ B D (except D₂) प्रत्यवि(K₈ 'व')व्यत् (for पर्यं) — ^c) K₁ om, B₂ D_{n1} D₈ 1 तं चार्जुन (for तमर्जुन) — ^d) Ś K₂ 4 कक्ष्यात च (Ś [sup lin] 'तरे) (for कक्षान्तरे) K₂ 4 दशमीर् K₈ अतीव विद्ध, V₁ सप्रगृह्य, B₂ सप्रसन्न, B₂ संप्रयुज्य, D_{n1} सप्रहस्य, D₈ सप्रसह्य (for [अ]तीव क्रुद्ध) — For 12, S (T₂ missing) subst

1029* कर्णोऽप्य पूर्वं दशभिः पृथक्कै-

गाण्डीवधन्वानमविध्यदाशु ।

जवान त चापि तत किरीटी

शरैस्त्रयाष्टादशभिः सुसुकैः ।

[(L 3) G₂ 3 चाशु (for चापि) T₂ किरीटमाली (for तत किरीटी) — (L 4) T₂ G₂ 3 तदा (for तथा) T₂ पृथक्कै, G₂ सुसुकै (for 'कै')]
S (T₂ missing) cont

1030* पुनश्च कर्णस्वरितोऽप्य पार्थं

रथेषुभिस्त दशभिर्जघान ।

त चापि पार्थो दशभिः शिताग्रै

कक्ष्यान्तरे तीक्ष्णमुखैरविध्यत् ।

कर्णञ्चतो भारत सापराये

[5]

घोरेऽतिवेलं रणमविमर्दा ।

जघान पार्थं नवभिः शिताग्रै

कक्ष्यान्तरे नागमिव प्रभिन्नम् ।

ततोऽपराम्या युधि सूतपुत्रो

द्वाम्या क्षुराम्या हरिमाशुकारी ।

[10]

समाजघान त्वरया महात्मा

यया सुरेन्द्र नमुधि प्रसह्य ।

तं पाण्डव पञ्चभिरायसाम्रै

राकर्णपूर्णैर्नजघान कर्णम् ।

ते शोणितं तस्य पपुस्तदानीं

[15]

कालस्य दूता इव पार्थवाणा ।

कर्णोऽपि पार्थं सहवासुदेव

समाचिनोद्भारत वसदन्तै ।

[(L 1) T₁ [s] पि (for स्य) — (L 2) G₂ अथेषुभिस् (for रथे) — (L 3) G₂ शिताग्रै (for 'ग्र) — (L 4)

T₂ G₁ 8 कक्ष्यातरे (for कक्ष्या) — (L 6) G₂ रेजे (for घोरे) T₂ M₁ रणमविमर्दे (for 'विमर्दा) — (L 7) G₁ दशभि (for नवभि) — (L 8) T₂ G₂ M₁ कक्ष्यातरे, G₈ कक्षति (for कक्ष्यान्तरे) — (L 10) T₂ G₁ 2 M₁ शराम्यां (for श्रु) G₂ युधि च; G₂ रिपुस् (for हरिस्) — (L 13) T₂ M आयसाग्रैर् (for 'शैर्) — (L 14) M₁ आकर्णपूर्ण (for 'पूर्ण) — (L 15) G₂ पुरस् (for पपुस्) — (L 17) G₂ हि (for ऽपि)]

13 ^a) K₄ B₁ परस्परौ (for 'स्परं) V₁ D_{a1} om. सुतीक्ष्णैस् K₈ B₂ 8-8 D_{n1} D₁ 8-8 सु (D₁ स, D₈ स्व) पृथक्कैस्, B₂ शिताग्रैस्, T₁ 2 G₁ 2 M प्रमुखैस्, G₈ पृथक्कैस् — ^b) B₂ 8 ततक्षत; T₂ ते तक्षत, G₁ M₁ तत क्षत (M₁ 'तु) (for ततक्षत) K₁ 4 सूर्यपुत्रो; M सूतसुतो (for 'पुत्रो) D₈ [s] र्जुनौ च — ^c) Ś K₁ 2 B₁ [अ] तरेऽप्युर, D₈ [अ] तरेऽप्युस् (for [अ] तरेऽप्युस्) K₈ परस्परस्यांतरे सुविमर्दे; V₁ B₂ 5 D₈ 'स्यातरदशिनौ क्रु, D_{n1} 'र तौ विभिदुर्विमर्दे, S (T₂ missing) 'र छिन्नदिदक्षया च — ^d) B₂ न भीतिम्, D_{n1} D₈ समीमम् (for सु) K₁ अम्याययत; K₈ 'पचतुश्, B (except B₂) D_{a1} D_{n1} D₁ 8-8 1 'पततुश्, G₈ 'सयतु (for 'ययतु) K₈ B₁ 8-8 D_{a1} D_{n1} D₁ 8-8 1 च हटौ, D₈ च हटौ; S (T₂ missing) प्रहटौ (for 'हटौ) V₁ भीमस्त्रमभ्यापततुश् हटौ, D₂ सुभीममभ्यायतु सप्रहटौ, D₈ अमुचता नादमतीव हटौ. — After 13, N ins

1031* ततोऽर्जुनः प्रासजदुग्रधन्वा

मुजाबुभौ गाण्डिव चानुमृज्य ।

नाराचनलीकवराहकर्णान्

क्षुरास्तया साङ्गलिकार्धचन्द्रान् ।

ते सर्वैतः समकीर्यन्त राज-

[5]

न्पार्येपव कर्णरथ विद्वान्त ।

अवाह्युखा पक्षिगणा दिनान्ते

विशान्ति केतार्यमिवाशु वृक्षम् ।

यानर्जुनः सञ्जुकुटीकटाक्ष

कर्णाय राजसृजजितारि ।

[10]

तान्सायकैर्मसते सूतपुत्र

क्षिसान्पाण्डवसेपुसघान् ।

[(L 1) K₂ प्रसजद् (for प्रास्) B₅ उग्रकर्मा (for 'घन्वा) — (L 2) Ś K B₁ 4 D_{a1} D₁ 8-8 1 8 उभौ वाह (for मुजाबुभौ) D₁ गांडीव; D₈ गाजिव K₂ चानुमृज्य, D₂ 4 1 चाभिमृज्य (for चानु) D₈ गांडीव्यां विशिपश्चातिमन्शु

स्ततश्चतुः सूतपुत्रोऽर्जुनश्च ।

परस्परस्यान्तरेषु विमर्दे

— (L 3) K₁ ३ कर्णा (for कर्णान्) — (L 4) K₁ D₁ ३
 दुराश ङः K_३ ६ D_१ D₁ ६ ३ च राजन् (for तथा) ङः
 अंजसा सार्धचद्रान्, K_३ D₁ ६ अजलिकार्धं, K_६ प्रासजदर्थं, D_१
 अजलिकानर्थं (for साजलिकार्धं) ङः K₁ ३ च राज ३ ३ ३ ३ ३
 चद्रान् — (L 5) D_० संमता (for सर्वत) — (L 6) K_३
 पार्थिव च, K_६ पार्थवणा (for पार्थिव) K_६ D_३ कर्णरथे (for
 रथ). V₁ तिषेदु (for विशन्त) — (L 7) ङः K₁ ३ D_२
 अयोमुखा (ङः ख); K_६ B (except B_३) D_१ D₁ ३-५ १
 अयो (for अवाधुया). D_० पत्रिणो यद् (for पक्षिगणा)
 — (L 8) ङः K₁ ३ वसुनिकेनार्थम्, K_३ विशति वासाधम्, V₁
 D_१ D₁ ३ निशानिकेनार्थम्, B_३ निशात्मकेनार्थम्, B_३ [5] विश-
 तिकेनार्थम्, D_३ सत्पेल वासाधम्, D_३ निशानिवासाधम् (for विशति
 केनार्थम्) B_३ इवाशु-, D_३ इवासु- (for इवाशु) K_६ विशति
 केनाग्निवाशु वृत्, D_० यथा निकेत खनिवासवृत् — After line
 8, D_३ ins 1032* — (L 9) D₁ यानिर्जुन, D_० तथार्जुन
 (for यान) ङः K₁ ३ ६ वै, B_३ सु (for स). K₁ D_१
 D_२ ३ -सु (D_१ -सु) कुटीकटाक्षं, K_३ ६ D_३ ६ ३ -सु कुटीकटाक्ष-
 — (L 10) K_३ असजन् D_३ धाणाप्राजन्तसज्जे जितारि
 — (L 11) ङः K₁ २ ६ सायकान् (for कैर) — (L 12)
 K_३ पाटवस्यैव संघान्, B_३ D_३ ६ १ वेवेपुसं, D_३ अर्जुनस्य पुसं;
 D_० पाटवस्यैपुजालान्]

V₁ B D_१ D₁-7 cont K_६ ins after line 2 of 1046*.
 D_३ after line 8 of 1031*

1032* तत कर्णो मार्गवेणाभिसृष्ट
 प्रादुश्चक्रे प्राहामल महात्मा ।
 तत प्रजज्वाल तदस्त्रमुग्रं
 युगान्तसूर्यज्वलनप्रकाशम् ।

[(L 1) K_६ D_३ मार्गवेनाभि(D_३ 'सु)सृष्ट, D_३ 'णाभिसृष्ट
 (for 'णाभिसृष्ट) — (L 2) D_३ मार्गवाल् (for प्राहामल)
 — (L 3) K_६ तदा तद् (for तदस्त्रम्)]

D_३ cont.

1033* पातालमखेण निहृत्य तेन
 जवान कर्णो नरनागासघान् ।

— After the above, D_३ reads 14^{abc}

K_६ cont after 1032* D_१ cont. after 1031* 8
 (T_३ missing) ins after 13

1034* ततोऽस्त्रमाप्तेयमभिप्रतापन
 सुमोच कर्णाय सुरेश्वरात्मज ।

[(L 1) K_६ D_१ अभिप्रसापन (for 'तापनं) — (L 2)
 K_६ D_१ महेंद्रसु (for सुरेश्वरात्मज)]

K_६ S (T_३ missing) cont

1035* धनजय संयुगमूर्धनि ज्वल-
 न्नय प्रजज्वाल तदस्त्रमुत्तमम् ।

[(L 1) K_६ T_३ M त्वरन् (for ज्वलन्) G₁ धनजय
 संयुगमूर्धनि नि'सुत, G_३ धनजय संयति मूर्धनि हज्वलन् (slo).
 — (L 2) K_६ तत, G₁ तदा (for अय) G_३ तदा (for
 तद्)]

T_३ cont

1036* ज्वालाभिरत्यर्थविनि'सृताभि-
 रस्त्रस्य सूरस्य महेंद्रसुनो ।

T_३ cont D_१ cont after 1034*

1037* भूम्यन्तरिक्षे च दिशोऽर्कमार्गं
 प्रावृत्स देहोऽस्य वभूव दीप्त ।

[(L 2) T_३ प्रवृत् (for प्रा). T_३ दीप्त]

D_१ T_३ cont K_६ cont after 1034*

1038* योधाश्च सर्वे ज्वलितान्तरार्ता
 प्रदुद्रुवुस्तत्र विदग्धवस्त्रा ।
 शब्दश्च घोरोऽति वभूव तत्र
 यथा वने वेणुवनस्य दक्षत ।

[(L 1) D_१ ज्वलितान्तरा वृत्; T_३ 'ता यथा वृत् (for
 'न्तारार्ता) — (L 2) K_६ मुद्रुवुत् (for प्रदु)]

K_६ D_१ T_३ cont. T₁ G M cont after 1035*

1039* समीक्ष्य कर्णो ज्वलनास्त्रमुद्यतं
 स चारुण तत्प्रशमार्यमाहवे ।

समुत्सृजन्सुतसुत प्रतापवान्
 स तेन वह्निं शमयावभूव ।

वलाहकाखेण दिशस्तरस्त्री
 चकार सर्वास्तिमिरेण सवृता ।

[5]

[(L 1) K_६ D_१ तदीक्ष्य (for समीक्ष्य) T_३ ज्वलनात्स-
 मुद्यत (for 'समुद्यतं) — (L 2) K_६ वारण (for 'रुण)

— (L 3) K_६ T_३ समुत्सृजन् K_६ सुतज (for सुतसुत)

— (L 4) G_३ शमयांचकार; G_३ M_३-६ वभूव ह (for 'वभूव)

— (L 5) K_६ वलाहकीष्य (for 'काखेण) M_३ शस्त्र (for

दिशस्त्र) M_३-६ तरस्त्रिना (for 'स्त्री) — (L 6) G_३ तु

क्षिरेण (for तिमिरेण) K_६ वै दिशो (for संवृता)]

D_१ cont

1040* ततो धरित्री धरतुत्परोघस
 समन्ततो वै परिवार्य वारिणा ।

तैश्चातिवेगारस तथाविधोऽपि
 नीत शम वह्निरतिप्रचण्ड ।

वलाहकैश्चैव दिगान्तराणि
 श्यासानि सर्वाणि यथा नभश्च ।

[5]

सुभीममभ्याययतुः ग्रहृष्टौ ॥ १३

अमृत्यमाणश्च महाविमर्दे

Dn1 cont K4 (om line 1) ins after st 14

1041* तथा च सर्वास्त्रिमिरेण वै दिशो
मेधवृत्ता न प्रदुष्येत किञ्चित् ।

[(L 2) K4 मेनेहृता (for मेवेवृता)]

K4 Dn1 cont S (T3 missing) cont after 1039*

1042* क्षपावहन्मेघगणान्ततन्ना-
न्ममीरणान्नेग समीरितेन स ।

तत सोऽस्त्रं दधितं देवराज

प्रादुश्चक्रे वज्रमभिन्नतापन ।

गाण्डीवर्ष्यां विमृशंश्चातिमन्यु-

र्धनजय द्रुमुन्वप्रमाथी ।

तत सुरप्राञ्जलिकार्धचन्द्रा

नाराचनाळीकवराहकर्णा ।

गाण्डीवत प्रादुरासन्सुवीङ्गा

सहजशो वज्रममानवेगा ।

[5]

[10]

[(L 1) T1 अपाहरन्, T2 G1 M1 अयोवह(G1 'वाहा)न्
(for अपा*) K4 अपापोवाहाकमेवास्तवस्तान् (sio), Dn1
अयोपवाहादस्त्रसंघातवस्तान् — (L 2) T2 G1 M1 om. न
K4 Dn1 वायव्यान्नेगान्तत (K4 'ग तत) स कर्णात् (K4 'न्)
— (L 3) K4 तदा तदस्त्र, Dn1 ततोप्यशस्त्र, G1 ततस्येतौन्न
(sio) (for तत मोऽस्त्र) — (L 4) K4 Dn1 अतिप्रभाव, M
अभिन्नताप (for 'तापन) — (L 5) K4 Dn1 T1 गांढीव र्ष्या
(for 'वर्ष्या) K4 Dn1 विमृशंश्च, G1 विमृशय, G2 विमृजय (for
विमृशय) K4 Dn1 जानुनय (for चातिमन्युर्) — (L 6)
K4 Dn1 द्रुमुन्वप्रमथ्य, T2 'सव प्रमाथी (for 'सवप्रमाथी)
— S (T3 missing) om line 7 — (L 7) K4 दुरा
(for सुर-) — (L 8) K4 Dn1 नानीकनाराचव(K4 'वा-
राहकर्णांन् — (L 9) K4 सुवीङ्गा, G2 सुवीङ्गा]

S (T3 missing) cont

1043* ते सर्वत पर्यधावन्त घोरा

पार्थिव कर्णय विहंगा ।

अधोमुग्धा पक्षिगणा दिनान्ते

निशानिकेतार्यमिवाशु वृक्षम् ।

जप्राह वान्सूतपुत्र पृथक्कै

क्षिसांस्तथा पाण्डववाणमघान् ।

अमृत्यमाणस्य धनजयस्य

रणाजिरे स्वन्तकनुत्पकर्मा ।

वैकर्तनो रोपपरीतचेता

ज्योतिष्प्रभां यद्द्रुदागतं सन् ।

दिवाकरो नाशयते क्षणेन

पार्थस्य वान्प्राणगणान्समग्रान् ।

व्यनाशयद्युष्यत एव कर्ण

71

[5]

[10]

[561]

[(L 1) T1 M1 पर्यति (for पर्यधावन्) — (L 2)
T2 विहगना, G1 ३ विलगा (for विहगा) — (L 3) M
अधोमुग्धा (for अधो*) — (L 5) M जप्राण (for 'ह) M
सुरक्रे (for पृथक्कै) — (L 6) M1 क्षिसात् — G2 om.
from अन्तक (in line 8) up to पावैस्य तान् (in line 12)
M1 om line 9 — (L 10) T1 उनागत (for उदा*)
— (L 12) G1 तद् (for तान्) — (L 13) G2 व्यनाशयद्
(for व्यना*)]

The above is followed by 1045* in T1 and 1048*
in G M

T2 cont K4 Dn1 cont. after 1042*

1044* ते कर्णमासाद्य महाप्रभावा

सुतेजना गार्धपत्रा सुवेगा ।

गात्रेषु सर्वेषु हयेषु चापि

शरानने युगचक्रे ध्वजे च ।

निर्मिद्य तूर्णं त्रिविशु सुवीङ्गा-

स्ताक्षरं तस्मा भूमिमिधोरगाले ।

शराचित्वाङ्को रुधिरार्द्रगात्र

कर्णस्तदा रोपविवृचनेत्र ।

[(L 1) K4 महानुभाव (for 'प्रभाव) — (L 2) K4
Dn1 गार्धपत्रा (for गार्ध*) — (L 3) K4 चापि (for चापि).
— (L 7) K4 शरुक्नेतो रुधिरार्द्रगात्रा — (L 8) T2 [अ-
तीव (for रोप-)]

K4 Dn1 T2 cont T1 cont after 1043*

1045* इदज्यमानान्य समुद्रघोषं

प्रादुश्चक्रे भार्गवास्त्र महात्मा ।

महेन्द्रशास्त्रामिसुत्तान्विसुका-

श्चिन्वा कर्णे पाण्डवस्येपुसवान् ।

[(L 1) K4 इदज्यमानान्य, T1 इदो मानश्च (sio), T2
नानपमानश्च (for इदज्यमानान्य)]

K4 Dn1 T2 cont V1 B Da1 D1 ३ ४-३ cont after
1032*

1046* पार्थास्त्रमस्त्रेण निहस्य तेन

जवान कर्णे नृगजाश्वसवान् ।

अमृत्यमाणस्तु महाविमर्दे

महारथो भार्गवास्त्रप्रभावात् ।

पाञ्चालाना प्रवरंश्चापि योधा

न्क्रोधाविष्ट सूतपुत्रस्तरस्त्री ।

वाणैर्विन्ध्यावाहवे सुप्रसुकै

प्रहस्य कृष्णौ तु नरप्रवीर ।

तत पाञ्चाला सोमकाश्चापि राज-

न्कर्णेनाजौ पीड्यमाना शरौवै ।

[5]

[10]

तत्राक्रुध्यञ्जीमसेनो महात्मा ।

अथात्रवीत्पाणिना पाणिमाद्म-

क्रोधाविष्टा विव्यधुस्त समन्ता-
 तीक्ष्णैर्वाणै सूतपुत्र समेता ।
 तानस्तास्त्रै स निकृत्याशु चाणा-
 न्पाञ्चालानां रथनागाश्वसघान् ।
 अम्यर्दयद्वाणगणै प्रसह्य [15]
 विक्षोभयन्समरे सूतपुत्र ।
 ते भिक्षुदेहा व्यसघो निपेतु-
 कर्णेणुभिर्भूमितले स्वनन्त ।
 क्रुधेन सिंहेन यथैव नागा [20]
 महावला भीमवलेन तद्वत् ।
 पाञ्चालाना प्रवरान्संनिहत्य
 प्रस्पर्धमानान्बलिने योधसुख्यात् ।
 तत स राजन्विरराज कर्ण
 धारान्चमन्त्रेण इवाम्बुधारा ।
 कर्णस्य मत्वा तु जय त्वदीया [25]
 परां मुद सिंहनादाश्च चक्रु ।
 सर्वे ह्यमन्यन्त वशे कृतौ तौ
 'कर्णेन कृष्णाविति कौरवेन्द्र ।
 तत्तादृशं प्रेक्ष्य महारथस्य
 कर्णस्य वीर्यं च परैरसह्यम् । [30]
 दृष्ट्वा तु कर्णेन धनंजयस्य
 संग्राममध्ये निहत तदसह्यम् ।

[(L 1) K₄ पार्थोजम्, Dn₁ T₂ तस्माजम्, D₈ पार्थार्थम्
 (for 'जम्) K₄ Dn₁ D₈ T₂ सोष (for तेन) — (L 2)
 K₄ कर्णे (for कर्णौ) K₄ B₅ D₈ च नृगजा (D₈ 'जा)श्च, V₁
 Da₁ D₁ 5 नरनागाश्व; B₁ D₈ नरनाग; B₂ नगनाग (for
 नृगजाश्च) Dn₁ T₂ जघान संख्ये रथनागपत्तीन्, D₈ जघान
 संख्ये नरनागाश्वपत्तीन् — After line 2, K₄ ins 1032*
 — (L 3) B₅ 5 Dn₁ D₈ 7 च (for तु) Dn₁ महेंद्रकर्मा
 (for महाविमर्दे) — (L 4) K₄ महारथे, Dn₁ T₂ 'रणे, D₄
 'नथो (for 'रथो) B₁ स्वभावात्, B₂ -प्रसादात्, Dn₁ D₈ -प्रता-
 पवान्, T₂ प्रतापात् (for -प्रभावात्) — D₈ om lines 5-32.
 — (L 5) B₄ Da₁ D₁ 5 पचालानां V₁ प्रवरश; D₈ 8 'राश,
 D₈ प्रचुरांश्च (for प्रवरांश्च) B₄ चाति- (for चापि)
 — (L 7) K₄ विद्वान्वा, B₂ D₈ 1 8 विद्धा च (for विव्याध)
 B₂ 4 D₇ आहवेपु प्रसु (D₇ 'यु)कै, T₂ प्रहते सुमुकै (for
 आहवे सुप्रमुकै) K₄ B₅ Da₁ D₁ 5 8 सुप्रमुकै (for 'मुकै)
 — (L 8) D₄ damaged B₁ 4 5 Da₁ D₁ 5 च (for तु)
 D₈ तुरग (for तु नर) Dn₁ T₂ शिलाशितै र्वमपुखै प्रगृह्य,
 D₈ शिलाशितैरत्सयन्नाशु गृह्य — D₄ reads lines 9-12 on
 marg — (L 9) Dn₁ तत्, Da₁ D₁ 5 ते (for तत) B₅
 पचाळा — (L 10) D₁ पीठमाना (for पीठ्य) — (L 11)

B₂ क्रोधा*चे, B₈ क्रोधात्तु ते (for 'विष्टा) V₁ विविधुस्ते, D₈
 विविधुस्त (for विव्यधुस्त) B₁ om त D₈ महद्भिस्त् (for
 समन्तात्) — K₄ reads line 12 twice — (L 12) K₄
 (both times) समतात्, D₈ समन्ता (for समेता) — (L 13)
 V₁ B तांस्तास्त्रै, D₈ तांस्ताम्बुरै (for तानस्तास्त्रै) V₁ संनिहृत्य,
 B₁ स विहृत्य, B₂ 8 निहृत्य, B₅ निकृत्य (for स निकृत्य) K₄
 D₄ 1 8 श (D₈ अ)खाण्यस्त्रैस्तान्नि (D₄ 7 'सैर्विनि, D₈ 'सै सनि)-
 हत्याशु वाणै, Dn₁ T₂ तान्त्वत्पुत्रो निजघान वाणै — (L 14)
 B₄ D₄ पचालानां V₁ B₂ रथनागसंघान्, D₈ 'नागाश्वसघो (for
 'नागाश्वसंघान्) — (L 15) V₁ अम्यर्दयद्, D₈ T₂ अम्यर्दयन्
 (for 'र्दयद्) D₁ वाणगतै, D₈ 'जाडै (for 'गणै)
 T₂ प्रहस्य, (for प्रसह्य) — (L 16) B₅ Da₁ D₁ 5 7 विक्षो-
 भयत्, Dn₁ विद्धा हर्षात्, T₂ विद्धा ह्यवान् (for विक्षोभयन्)
 Dn₁ T₂ संगरे, D₈ संयुगे (for समरे) — (L 17) V₁
 छिन्नदेश (for भिन्न) — (L 18) K₄ B D₇ स्तनत, Da₁
 D₁ 5 एनत, D₈ अस्तत (for स्वनन्त) — (L 19) B₂
 यथैव नाया, Dn₁ T₂ यथैमयया (for यथैव नागा) — (L 20)
 K₄ D₄ महावले, D₇ 'हवे, T₂ 'गजा (for 'वला) K₄ D₈ 1
 तेन (for तद्वत्) — (L 21) B₁ D₁ 5 पचालाना D₁ संनि-
 हत्य, D₇ (sup lin) संनिपत्य, D₈ (before corr) तान्नि-
 नादान् (for संनिहत्य) — (L 22) K₄ D₇ 8 प्रयुध्यमानान्,
 V₁ B₅ संस्पर्ध*, B₁ प्रस्पर्धमानान्, D₄ damaged (for
 प्रस्पर्धमानान्) Dn₁ T₂ प्रसह्य योधान (T₂ 'नि)खिलानदीन
 — (L 24) B₁ 5 सृजन्, Da₁ D₁ 5 धमन्, D₈ अस्यन् (for
 वमन्) K₄ D₄ 1 8 शराद्भूदो मेघ इवाभिवृष्ट, Dn₁ T₂ यथावरे
 भास्कर उग्र (T₂ 'रक्षिन्म)रक्षिम् — (L 25) D₈ सत्वात्तु बल,
 D₈ जित्वा तु जय (for मत्वा तु जय) B₂ त्वदीया — (L 26)
 V₁ तलानजष्ट, B₁ तानेव जष्ट, B₂-4 ताभिजष्ट, B₅ Da₁ D₁ 5
 तलाजष्ट, D₈ तांस्तान्निजष्ट (for परां मुद) T₂ सिंहनादाश्च
 K₄ D₄ 1 8 सं (D₈ नि)रक्षिम् (K₄ 'न्धि)रे शररवास्तदानीं
 — (L 27) T₂ [5] वमन्यत् (for ष) K₄ D₄ 5-8 वशी
 कृतौ V₁ रणे हतौ तौ, Dn₁ T₂ शृशाहतौ च (for वशे कृतौ
 तौ) K₄ तु, B₂ 8 रणे (for तौ) — (L 28) B₄ तौ नरेन्द्र,
 T₂ कौरवेन्द्रास्त् D₈ कृष्णौ तु कर्णेन तु कौरवेन्द्र — (L 29) V₁
 B₁ T₂ त (for तत्) D₈ वीक्ष्य (for प्रेक्ष्य) D₈ T₂ तु कर्म
 संख्ये (T₂ चाजौ) (for महारथस्य) — (L 30) K₄ V₁
 B₂ 4 5 Da₁ D₁ 4 5 7 तु (for च) B₁ वीर्यं तु कर्णस्य
 परैरसह्य, D₈ कर्णस्य वीर्यं तमसह्यकल्प — (L 31) V₁ B₂-4
 Dn₁ T₂ च (for तु) — (L 32) Dn₁ D₈ T₂ तथा (T₂
 'दा)जिमध्ये (for संग्राम) B₁ 2 5 Dn₁ D₁ 5 विहत, B₄
 D₈ विहित (for निहत)]

— After the above, D₈ (marg) ins 1049*

14 D₈ om. 14^a D₂ reads 14^{ab} after 1033*.

संदृष्टो नृत्यति वाद्यनिव ।

कथं नु त्वां द्युतपुत्रः किरीटि-

—^a) Ś1 K1 जन्ममाणश्च, B2 Da1 जन्म्यमाणश्च, D2 'माग्ल B2 तदेव राजश्च, D2 तदा विमर्दे (for महावि°)
—^b) Da1 D1:5 तदा, D2 दद्या (for तत्र) —^c) D2 om. लय Ś1 K1: 4 अयात्रवीच (for 'त्रवीद्' K2 पाणि नृदन् (sic), D3 पाणिमदन् —^d) K1: 3 B1: 4 D1: 7 सद्यो (K3 'द्यो')ष्ट, V1 'द्योष्टे, Da1 D1: 5 'द्योष्टो (for 'द्योष्टो) K3 नृत्यनि, V1 Da1 D1 नृत्यन्, D2: (by corr) व्यती° (for नृत्यति) B: सद्योष्टे नृत्ये चोदयतिव, D. सद्योष्टो रोपमागौ वायुदन् (sic), D2: (marg) भीमो नृत्यजुन सत्यन्धं — For 14^a ed, Dn1 T2 subst.

1047* तवन्वन्प्रीं श्रोवसदीक्षनेत्रो

वातात्मनः पाणिना पाणिमार्द्धन् ।

भीमोऽर्जुनः पुन मत्यमन्व-

नमपितो नि श्वसत्तावमन्वु ।

[(L 1) Dn1 सदीक्षनेत्री — (L 2) T2 कृच्छन् (for कर्द्धन्) — (L 3) Dn1 सत्यसो — (L 4) Dn1 निश्वसत्]

On the other hand, T1 (cont. after 1045*) G M (all ins it after 1043*) subst for 14^a ed

1048* रोपायदीष्ट सुमहान्विमर्दे

भीमन्त्रोऽकृष्यददीनमत्स ।

पाणिं स पाणौ विनिपिष्य रोपा-

दमपितो चाक्यमुवाच पायन् ।

[(L 1) T1 G1 सुमहाविनी (G1 'द्वै'), G2 'दिने' G2 रोपायदीष्टं तु महातुनावो — (L 2) T1 [S]द्वल्द् (for ऋष्यद्) — (L 3) G म् (for त) G2 विनिपिष्य (for 'पिष्य) T1 पाणिं पाणौ विनिपिष्य रोपाद्]

Dn1 T2 cont after 1047* D2: (marg) after 1046*.

1049* कथं नु पापोऽनपेतवर्म

सुतात्मज मनरेऽद्य प्रमद्य ।

पात्रालाना योधमुत्थाननेका-

द्विजनिवास्तव जिष्णो समक्षन् ।

[(L 1) D2: (marg) पायादन् (for पाजेयन्) — (L 2) Dn1 सनद्यन्, T2 [ञ]निप्र° (for स्य प्र°)]

Dn1 D2: T2 cont. K4 V1 B Da1 D1: 1-7 cont after 1046* Ś K1-2 after 1031* D2 after 14^a ed

1050* पूर्वं देवैरजितं कालिकै

मात्राख्याणोर्बाहुमस्पर्शमेत्य ।

[(L 1) V1 Dn1 D2: 3 T2 देवैर् (for देवैर्) B1: 4 D1 कजित, D2 'ते (for 'त) V1 कालिकेदध (for 'केद्वै) D2 (before corr as above) पूर्वदेवैरजित कालिकै — (L 2) D2 जमेर् (for म्गोर) Ś K1: 4 संसर्गन्,

न्महेषुभिर्देशभिरविष्यदये ॥ १४

यया धृत्या सर्वभूतान्यर्जपी-

C. B. 4554
B. E. 41
K. B. 95 30

D2-सद्यदन् (for सत्यदन्) K2 अन्व (for एन्व)]

— Before 14^a, M3 ins भीम —^a) Ś K2 नु त्वा, K3 नावधी, Da1 D1: 4-5 न (D2: 5 तु, D3 च)त्वा (for नु त्वा) K3 सूतपुत्र Ś1 K1: 2 किरीटि (K1 'टि) (for 'टिन्) T1 G M स्वा सूतपुत्रो नु कथं किरीटिन् (G2 'न) —^b) K3 V1 रथेषुभिर्, B Da1 Dn1 D1-5 जयेषुभिर्, D2 दिते°, D2 शते° (for महे°) K3 लवच्यदुष्टै, V1 B2: 5 Dn1 D2: 3 प्रागविष्यत् (D2: 'न्); Da1 D1: 5 विष्यदये (for अवि°) T1 G M रथेषुभिर्दिति शिताप्रवारं — After 14, K4 V1 B D T2: 1ns

1051* त्वया क्षिप्ताश्राप्रमद्वागलंबा-

नाश्रयमेतत्प्रतिभाति मेऽद्य ।

दृष्ट्वापरिक्षिप्तमनुसर त्व

ययात्रवीत्पण्डितिलान्स वाच ।

वाच सुतीक्ष्णास्त्रिमितोऽमनोज्ञा [5]

सूतामनोऽयं गतमीर्दुरात्मा ।

संस्मृत्य सर्वं तद्विहाय पाप

जह्याशु कर्णं युधि मन्वसाचिन् ।

कस्मादुपेक्षा कुरुपे किरीटि

शुपेक्षितु नायमिहाद्य काल । [10]

[D2 reads lines 1-8 on marg — (L 1) K4 V1 B (except B2) Da1 D1: 1-7 om. च D2 वापसंघो (for 'संघान्) T2 त्वया क्षेप्ता श्राप्ता वात्तया — (L 2) D1 प्रतिमेधत्तय, (sic), D2: (by corr) 'नावीदनय (for 'नाति मेऽद्य) — (L 2) D1 अनुसरत्तव, D2 'सर त, D2 'सरत्तै, T2 'सरश्च (for 'न्त त्व) — (L 4) K4 B2: 5 Da1 D1: 1-3 च्च, T2 दध (for दया) B4 D2: 3 T2 पक्षितान्, (for पण्ड°) V1 B Da1 D1: 1-3 इति स, Dn1 स वाच, T2 च वाच (for स वाच) D2 दयात्रवीत्पण्डितिलान्-नियस्तान् (sic) — (L 5) K4 om वाच D2 मनुष्या (for अनोष्ण) Dn1 T2 ह्या सुतीक्ष्णाश्च हि पापबुद्धि — (L 6) K4 [S]च गतमिर्, Dn1 D2 [S]च गतमी, T2 श्रमेतही (for स्यं गतमीर्) — (L 7) K4 V1 B (except B2) D1: 4 4-3 transp सर्व and तद् Da1 D2 om तद् D2 इहात्न- (for इहाद्य) — (L 8) T2 वध्याशु (for जह्याशु) D2 कर्णं D2 जहि (for युधि) — (L 9) T2 कथं हि (for कस्माद्) B2 उच्छ्रामयते (for उपेक्षां कुरुपे) Co oites उपेक्षा D2 कथं नु त्वां सूतपुत्र किरीटिन्, (marg) कथं उपेक्षां कुरुपे त्व किरीटिन् — (L 10) D2: (marg as above) रथेषुभिर्देशभिरविष्यदये]

15 B2 om. (hapl.) 15^a —^a) D2 मया (for यया) K1 धृत्या, K2 हृत्या, K3 D1: 2 धृत्या (for धृत्या) K3: 4 अर्जपीद् (for 'पीर्) S (T3 missing) धृत्या हि (G2 च)

ग्रासं ददद्ब्रह्मये खाण्डवे त्वम् ।
 तथा धृत्या सूतपुत्रं जहि त्व-
 महं वै नं गदया पोथयिष्ये ॥ १५
 अथान्नवीद्वासुदेवोऽपि पार्थ
 दृष्ट्वा रथेऽपून्प्रतिहन्यमानान् ।
 अमीमृदत्सर्वथा तेऽद्य कर्णो
 ह्यस्त्रैरस्त्राणि किमिदं किरीटिन् ॥ १६
 स वीर किं मुह्यसि नावधीयसे
 नदन्त्येते क्रुचः सप्रहृष्टाः ।

भूतानि यथा (T₁ G₁ यथा, M₁ जया) जयस्व — ^b) B₂ भिक्षां; M₁ ग्रसन्, C₀ ग्रास (as in text) K₂ D₀ G₁ M₁ 2 4 ददन्, D₀₁ D₁ 5 चादाद्. K₂ B₂ D₂ transp ब्रह्मये and खाण्डवे D₀₁ S (T₂ missing) ग्रास ददत्खाण्डवे पावकाय — ^c) D₁ त्वया धृत्या, D₂ तथा धृत्या, T₁ 3 G M धृत्या तथा (by transp) D₁ जहिस्व — ^d) S K₁ 2 4 ह्यह (for ह्यह) K₂ V₁ B₁ 3 4 D₂₋₁ 7 8 T₂ G₂ M₁ चैनं, B₂ त्वैनं, D₀ वायेन, G₁ तु वै (for वै न) — After 15, S (T₂ missing) ins

1052* समेत्य पार्थ स नृशसवादी
 जीवन्नाय यास्यति कालपक्व ।

[(L 1) G₁ 8 M तु (for म) G₂ नृशसवती — (L 2) T₁ 2 G₂ नाय (for नाय) T₁ कालपावक (for *पक्व)]

16 ^a) D₀ श्रुत्वा (for अथ) D₂ [अ]वदद् (for [अ]व वीद्) S (T₂ missing) चक्रधरो (for वासुदेवो) D₀₁ पार्थे — ^b) K₁ रथेष्टं; K₂ रथेषु, D₁ पूर्वान् (for रथेपून्) D₀ दृष्ट्वा तथेषु प्रतिहन्यमान — Before 16^{cd}, D₀ ins श्रीकृष्ण.. — ^c) K₂ D₀ अमीमदत्, D₀ *मृदन् S₁ मह्यथा ते, B₁ 5 सर्वदा ते, D₀₁ D₁ 2 सर्वपाते, D₀ *धा ते (for *था ते) S (T₂ missing) अमूमुप (G₂ *च) त्वश्यत एव तेद्य — ^d) B₂ 5 D₀₁ D₂ अस्त्र (for अस्त्राणि) K₂ B (except B₁) D₀₁ D₀₁ D₁ 3 4 5 7 8 किमिदं त्व (K₂ च, B₂ वै, D₀ त्वां) (for किमिदं) D₀ ह्यस्त्रैरस्त्र किमिदं सव्यमाचिन्, S (T₂ missing) ह्यस्त्राणि कर्णोस्त्रगणै (T₁ *य रथे; G₂ 8 *द्य रथे) किरीटिन् (T₁ *टि) — After 16, T₁ G M ins an addl colophon. [Adhy name M₁ अस्त्रयुद्धं — Adhy no T₁ G₂ 3 M₁ 135, G₁ M₂₋₄ 104]

17 Before 17, T₁ G₂ 3 ins भगवान्, G₁ M कृष्ण — ^a) K₂ D₀ सु-, D₀ त्व (for स) B₁ 4 D₀₁ D₀₁ D₁ 2 5 7 नावधत्से, B₂ नावधीर्यन्, D₄ *सुरसे, D₀ *धीस्तं (for *धीयसे) S (T₂ missing) स (T₁ भो) पार्थ किं मुह्यसि (T₁ मा मुह्यसे) वेत्सि चैतान् — ^b) B₁ 4 D₁

कर्णं पुरस्कृत्य विदुर्हि सर्वे
 त्वदस्त्रमस्त्रैर्विनिपात्यमानम् ॥ १७
 यया धृत्या निहतं तामसास्त्रं
 युगे युगे राक्षसाश्चापि घोराः ।
 दम्भोद्भवाश्चासुराश्चाह्वेषु
 तथा धृत्या त्व जहि सूतपुत्रम् ॥ १८
 अनेन वास्य क्षुरनेमिनाद्य
 संछिन्धि मूर्धानमरेः प्रसह्य ।
 मया निसृष्टेन सुदर्शनेन

नदते ते, D₀ नदत्ये S (T₂ missing) दृष्टान्समंता- (T₁ दृष्टान्समेता-, G₁ दृष्ट्वा समता-, G₂ 3 दृष्टा समेता-, M₂ हृष्ट समंता) नदत कुरुस्त्वं — ^a) T₂ नर्दति (for विदुर्हि) D₂ (before corr) स वै (for सर्वे). — ^d) V₁ B₂ 5 D₂ 6 तवास्त्रम्, B₁ तद् (for स्वद्) B₂ S (T₂ missing) विनिहन्य (B₂ *त्य) मान (for विनिपात्य)

18 ^a) K₁ धृता, K₂ धृत्या (for धृत्या) K₂ विहत, B₁ D₂ निहता (for *त्त) K₁ तामसास्त्र, D₂ रामचद्र (for तामसास्त्र) B₂ D₂ S (T₂ missing) यया धृत्या ताम (D₀ राक्ष) सास्त्रनिवांस्त्व — ^b) D₁ त्व सयुगे (for युगे युगे) D₂ रक्षमद् (for राक्षसाद्य) B₂ मयुगे रक्षसाश्चापि घोरां, S (T₂ missing) युगे युगे राक्षसाश्चापि (T₂ राक्षसाश्चापि, G₁ 2 M₁ रजमाश्चापि-, G₂ राजमाश्चित्र) वोरान् — ^c) B₂ दम्भोद्भवाश्चाह्वेषु प्रवृत्त्या, D₀ दम्भोद्भवांश्चासुरानाह्वेषान्, S (T₂ missing) द (T₁ 2 दं) भोद्भव चासुरनाह्वेषे त्व C₀ cites दम्भोद्भवा (as in text) — After 18^{cd}, B₂ D₂ S (T₂ missing) ins

1053* दर्पोत्तिकं वीर्यमन्त किरीटिन् ।

[B₂ दर्पोत्तिका, D₀ *स्तिक्तान् (for *त्तिकं) D₀ वीर्यवत] — ^d) D₀ तथा (for तथा) K₂ D₂ 3 धृत्या (for धृत्या) K₁ त्वा, K₂ [अ]य (for त्वं) D₁ transp त्व and जहि B₂ D₀ जहि युष्येद्य पार्थ, D₀₁ जहि कर्णं त्वनद्य, S (T₂ missing) त्व जहि कर्णमद्य (for त्व जहि सूतपुत्र) — After 18, B₂ D₀ ins

1054* कर्णं समासाद्य रिपुप्रमाथिन् ।

On the other hand, S (T₂ missing) ins after 18

1055* पार्याह्वे व्यक्तमस्त्र समर्थम् ।

[T₁ 3 M₂₋₄ व्यक्तमस्त्र, G₁ 3 लक्ष्मस्त्र (for व्यक्त). G₁ ममत्य, G₂ 3 समर्थ (for *धेन्)]

19 ^a) G₁ om वा K₂ V₁ B D₀₁ D₀₁ D₁-3 7 चास्य, D₀ चास्यन्, D₂ चाद्य, T₁ 2 G₂ 3 M₁ चाशु, M₂₋₄

वज्रेण शक्रो नमुचेरिवारेः ॥ १९
 किरातरूपी भगवान्यया च
 त्वया महत्या परितोपितोऽभूत् ।
 तां त्वं धृतिं वीर पुनर्गृहीत्वा
 सहानुबन्धं जहि ह्यतपुत्रम् ॥ २०
 ततो महीं सागरमेखला त्वं
 सपत्तनां ग्रामवतीं समृद्धाम् ।
 प्रयच्छ राज्ञे निहतारिसंवां
 यशश्च पार्थातुलमामुहि त्वम् ॥ २१

वायु (for वान्य) Ds ट्य (for [ञ]य) — S (T₃ missing) transp 19^b and 19^c — ^b) Ś₁ संभिधि, K₄ सत्तिन्न, D₂ T₂ G छिद्रयस्य, T₁ छेत्स्यामि, M₁ ईन्द्रयस्य, M₂— छिद्रयस्य (for सत्तिन्द्र) D₂ अल (for अरे) D₂ चिरेण (for प्रमद्य) — ^c) K₃ यथा (for मया) V₁ B₁ Dn₁ Dn₁ D₁ — T₁ G₂ M₁ निच्छेत्तेन, D₂ प्रदत्तेन, T₂ [ञ]- तिच्छेत्ते, G₁ निच्छेत्ते (for *सुच्छेत्ते) — ^d) Ś₂ वज्रेण V₁ द्वापर (for द्वारे)

20 ^a) D₂ किरातरूपो (for *रूपी) K₃ यथा स्वया, V₁ Dn₁ D₁ s o G₂ M₁ (inf/lin as in text) यथा च, Dn₁ सुख्या, D₄ यथा एव, T₁ lacuna (for यथा च) — ^b) K₄ V₁ B (except B₂) Dn₁ Dn₁ D₁ s-s r S (T₃ missing) महारामा, D₂ च मत्या (for महत्या) Dn₁ परितोपितो (for *तोपितो) B₂ s भव (B₂ *व) (for अभूत्) K₃ तथा एव परितोपितो — K₂ om 20^{ca} — ^c) K₃ D₁ ट्य ता (by transp), D₂ त एव, D₃ स ता K₂ D₃ द्यात्ति, D₁ धृतिर्, D₂ वृत्ति K₃ om वीर Dn₁ S (T₃ missing) स ता (Dn₁ ता एव) पुनर्वार धृतिं गृहीत्वा — ^d) G₁ सानुबन्धं त्व (for सहानुबन्ध) Ca oites सानुबन्ध

21 ^b) Dn₁ D₁ s G₂ s सपत्तन, T₁ सपत्तना, T₂ सपत्तन (for *तना) D₂ शालवतीं (for ग्राम*) — ^c) K₃ प्रायच्छ (for प्र*) K₂ D₁ निहतारिसवा, D₂ *संचो, G₁ *मग्ना, M₁ नयतारिमघान् — ^d) V₁ पार्थांचलम्, M₁ पार्थस्तुलम् (for पार्थातुलम्) D₁ s एवां (for त्वम्) — After 21, N (except D₂) ins

1056* म एवमुक्तोऽतिवलो मङ्गरामा

चकार धृतिं हि वधाय मौते ।

[(L 1) B वल्गिना (for अतिवलो) — (L 2) B₁ च (for हि) D₂ द्रयो (for मौते)]

On the other hand, S (T₃ missing) ins after 21

1057* कर्णं पुरस्कृत्य नदन्ति सर्वे

सवास्त्रमुच्यं प्रतिहृत्य वीरा ।

कुरु प्रयत्न भरतप्रवीर

संचोदितो भीमजनार्दनाभ्यां
 स्मृत्वा तदात्मानमवेक्ष्य सत्त्वम् ।
 महात्मनश्चागमने विदित्वा
 प्रयोजनं केशवमित्युवाच ॥ २२
 प्रादुष्करोम्येष महात्समुग्रं
 शिवाय लोकस्य वधाय सौतेः ।
 तन्मेऽनुजानातु भवान्सुराश्च
 ब्रह्मा भवो ब्रह्मविदश्च सर्वे ॥ २३
 इत्युच्चिवात्राहमसहामसं

द्रवन्त्यमी सृजयसोमकाश्च ।

दृष्ट्वा च कर्णं समरे प्रहृष्ट

[5]

एवा चापि दृष्ट्वा परिहीयमानम् ।

[(L 1) G₁ चरति (for नन्ति) T₂ हृष्टास् (for सर्वे) — (L 2) G₁ उग्र (for उर्व्यां) T₂ प्रतिहृति (for *हृत्य) — (L 4) G₁ प्रयाति, G₂ इत्यति, M₁ द्रव्यति (for द्रवन्ति), T₂ G₁ M₁ सृजया (for सृजय) — (L 5) T₁ G₂ s [ञ]य, G₁ [ञ]पि, M₁ om (for च) — (L 6) M₁ त्व (for त्वा)]

22 Before 22, G₂ s ins सजय D₂ om 22^{ab} — ^a) B Dn₁ D₁ s S (T₃ missing) संचोदितो; D₂ म नो (for संचो*) G₁ -जनार्दनाहं (for -जनार्दनाभ्या) K₃ संचोदितो भीमसेनाच्युताभ्या — ^b) G₁ तदात्मना (for स्मृत्वा तदा) B₂ Dn₁ तथा (for तदा) K₁ अवीक्ष्य, T₂ G₂ अवेत्स, Cc *ह्य (as in text) V₁ Dn₁ T₂ G M सर्वं, B₂ मयु, D₃ सत्वर, T₁ पूर्व, Cc सत्त्वम् (as in text) — ^c) K₃ महात्मनश्, V₁ B (except B₂) Dn₁ D₂ 4 7 s T₁ s G₂ s M हृष्टा, D₂ महात्मनेश्, G₂ उभात्मनश्, Ca महा (as in text) Ś₁ K₁ 2 4 T₁ s चागमन (for *मने) Ca oites आगमने (as in text) — ^d) K₃ Ca प्रयोजने, D₂ प्रायोजनं (for प्रयोजनं)

23 ^a) T₁ G₂ एव (for एष) — ^b) Dn₁ D₁ s हिताय, G₁ सुखाय (for शिवाय) K₂ 4 सौते, G₁ सौरे, Ca संति (as in text) — ^c) K₁ तं मे, B₂ तस्मा, D₂ ततो (for तन्मे) Ca oites तद् and मे (as in text) T₁ अनुजानतु — ^d) B₂ G₁ तथा (for ब्रह्मा) B₂ ब्रह्मा; Dn₁ भवेद्, T₁ s G₂ s M शिवो (for भवो) Ś₂ ब्रह्मविदाश्च, Dn₁ वेदविदश्च (for ब्रह्म*) — After 23, Dn₁ S (T₃ missing) ins

1058* इति सोक्त्वा पाण्डव सव्यसाची

नमस्कृत्वा ब्रह्मणे सोऽमितात्मा ।

[Dn₁ इत्युच्य देव (for इति सोक्त्वा)]

24 ^a) Ś₂ इत्युच्यवान्, Dn₁ D₁ s इत्युक्तं, Dn₁ तद्

C 8 4574
B 8 87 51
K 8 98 10

प्रादुशक्रे मनसा संविधेयम् ।
ततो दिशश्च प्रदिशश्च सर्वाः

समावृणोत्सायकैर्भूरितेजाः ।
ससर्ज बाणान्भरतर्षभोऽपि

त्तम, D₂ इत्यालपन्; S (T₃ missing) अनुत्तम (for इत्यु-
चिवान्) After इत्युचिवान्, K₃ reads from क्रोधदीप्तो
in line 5 up to जनास्तत् in line 8 of 1059* followed by
24^a-28^b and ततोऽर्जुन ऽ₂ K₂ D₅ ब्रह्मम्, K₃ D₁ ब्राह्म्यम्
— ^b) D₁ D₁ ऽ सुमना (for मनसा) ऽ₂ सविदेय,
K₃ °धीय, K₄ B₅ D₁ D₅ S (T₃ missing) य(K₄ स)-
द्विधेय, V₁ विधेय; D₂ सविधाय, C₃ °धेयम् (as in text)
— After 24^a, N ins

1059* तदस्य हत्वा विरराज कर्णो
मुक्त्वा शरान्मेघ इवाम्बुधारा ।
समीक्ष्य कर्णेन किरीटिनस्तु
तथाजिमध्ये विहित तदस्त्रम् ।
ततोऽमर्षो बलवान्क्रोधदीप्तो [5]
भीमोऽब्रवीदर्जुनं सत्यसंधम् ।
ननु त्वाहुर्वेदितार महाश्व
ब्राह्म विधेयं परम जनास्तत् ।
पुनर्युक्तास्त्रमभित किरीटि-
क्षिति स्रोकोऽयोजयत्सन्धसाची । [10]

[¹ K₁-3 om lines 1-2 B₂ repeats lines 1-2 after
st 26 — (L 1) B₂ s D₁ D₁ ऽ ऽ ऽ विरनाद (for विरराज)
— (L 2) V₁ B₂ (first time) D₁ D₁ ऽ शरान्बर्षन् (D₁
°र्षन्, D₂ °र्षन्), D₃ शराहृद (for मुक्त्वा शरान्) D₄ अमुधारा
(for °धारा) — (L 3) K₁ कर्णो न (for कर्णेन). D₂ किरीटिना
(for °टिनस्तु) ऽ₂ K₁ ऽ ऽ तदा, D₁ D₅ तत्, D₁ तथा (for
तु) — (L 4) ऽ₂ K₁ ऽ ऽ अथ, B₅ D₅ तदा (for तथा)
D₁ त राजमध्ये (for तथाजि°) K₃ विहित, V₁ B₁ s-5 D₁
D₁ ऽ ऽ ऽ विहित, B₂ D₁ D₂ ऽ निहित (for विहित)
— (L 5) K₃ [S]मर्ष, K₄ महर्षी, V₁ मत्वा, D₂ यमर्षो,
D₅[S]मर्षीद् After बलवान्, K₃ reads 28^a — (L 6)
D₂ transp अब्रवीद् and अर्जुन — (L 7) K₃ ननु त्वामाहुर,
B₁ D₅ (before corr) न तु त्वाहुर, B₂ ननु त्वां तु, D₅ न
त्वामाहुर (for ननु त्वाहुर) K₁ वेदितार, D₃ वेदिताह, D₃
विदितार (for वेदि°) ऽ₂ K₁ ऽ ऽ तदस्य (for महा°) — D₅
om line 8 — (L 8) K₁ ब्रह्म, K₃ D₅ ब्राह्म्य ऽ₁ जनास्तत्;
K₃ जनास्तत्, D₂ महाश्व, D₃ (marg as above) जवास्तत्
(for जना°) — ऽ₂ K D₂ ऽ om lines 9-10 — (L 9)
V₁ युक्त्वास्त्रम्, B₁ नय क्ष्मास्त्रम् (sic), B₄ युक्त क्ष्मास्त्रम्, D₁
D₁ ऽ नियुक्त्वास्त्रम् (for युक्त्वा°) D₁ D₂ ऽ ऽ तसादन्ययोजय
सन्धसाचिन् — D₅ om line 10]

— °) B₁ D₁ प्रदिशश्चापि (for च प्रदिशश्च) — After
24^a, K₄ D₁ S (T₃ missing) ins
1060* गाण्डीयमुक्तैर्मुजगैरिवोमै
र्दिवाकराशुप्रतिभैर्ज्वलद्भि ।
— K₄ repeats 24^a after 1062* — °) B₄ बाणा (for
बाणान्) K₄ (first time) D₁ S (T₃ missing) सू(K₄
स्त-, G₂ ह)ष्टास्तु बाणा भरतर्षभेण (K₄ T₂ °न) — °)
ऽ₁ K₁ ऽ ऽ (second time) शतं शितान्, K₃ शता शतान्
(for शतशतान्) K₁ आशुवेगात् V₁ B D₁ D₁-3
शतशतान्येकवदाशु चैव (D₂ °पराशु वेगा), T₁ G₂ M
(M₃ damaged) शतं शता (T₁ °तो) हेमसु(M₁-3 °पु)-
खा सुवीक्ष्णा, T₂ G₁ ऽ शतं (G₂ °ता) शता (T₂ °तं) भी-
(G₂ हे)मसुखा सुवीक्ष्णा — After 24, K₄ D₁ S (T₃
missing) ins

1061* प्राच्छदयन्कर्णरथं क्षणेन
युगान्तब्रह्मयकंकरप्रकाशा ।
[(L 1) T₁ G₁ ; M₁ प्रच्छादयन् G₁ अतरिष (for कर्णे-
रथ) — (L 2), T₁ चासर्ककर-, G₁ ; M °कालार्ककर-; G₂
कालप्रतिम- (for ब्रह्मयकंकर-) T₁ प्रकाश (for प्रकाशा)]
K₄ D₁ T₃ cont

1062* ततश्च शूलानि परस्त्वानि
चक्राणि नाराचशतानि चैव ।
निश्चक्रमुर्वोरतराणि योधा-
स्ततो न्यहन्यन्त समन्ततोऽपि । [5]
छिन्नं शिर कस्यचिदाजिमध्ये
पपात योधस्य परस्य कायात् ।
भयेन सोऽप्याशु पपात भूमा-
वन्य प्रनष्ट पतित विलोक्य ।
अन्यस्य सासिर्निपपात कृचो
योधस्य बाहु करिहस्ततुल्य । [10]
अन्यस्य सन्य सह चर्मणा च
क्षुरप्रकृत पतिवो धरण्याम् ।
एवं समन्तानपि योधमुत्था-
न्विध्वंसयामास किरीटमाली ।
शरै शरीरान्त्वकैर सुघोरै- [15]
र्द्वैर्घ्ननं सैन्यमशेषमेव ।

[(L 1) T₁ परश्वधाश्च (for °स्त्वानि) — (L 2) T₂
चक्राणि साराणि गुरुणि चैव — (L 3) K₄ विचक्रसुर (for
निश्च°) T₂ घोरतराश्च (for °तराणि) — (L 4) D₁
क्षहन्यंत (for न्य°) — (L 5) T₂ शरैः (for शिर°)

शतंशतानेकवदाशुवेगान् ॥ २४
 वैकर्तनेनापि तथाजिमघ्ये
 सहस्रगो वाणगणा विसृष्टाः ।
 ते घोषिणः पाण्डवमभ्युपेयुः
 पजन्यमुक्ता इव वारिधाराः ॥ २५
 स भीमसेनं च जनार्दनं च
 किरीटिनं चाप्यमनुष्यकर्मा ।
 त्रिभिस्त्रिभिर्भीमवलो निहत्य
 ननाद् घोरं महता खरेण ॥ २६
 स कर्णवाणाभिहतः किरीटी
 भीमं तथा प्रेक्ष्य जनार्दनं च ।

अमृष्यमाणः पुनरेव पार्थः
 शरान्दशाष्टौ च समुद्रवर्ह ॥ २७
 सुपेणमेकेन शरेण विद्ध्वा
 शल्यं चतुर्भिस्त्रिभिरेव कर्णम् ।
 ततः सुमुक्तैर्दशभिर्जघान
 सभापतिं काञ्चनवर्मनद्रम् ॥ २८
 स राजपुत्रो विशिरा विवाहु-
 विंवाजिसूतो विधनुर्विकेतुः ।
 ततो रथाग्रादपतत्प्रभ्रमः
 परश्वधैः शाल इवाभिकृत्तः ॥ २९
 पुनश्च कर्णं त्रिभिरष्टभिश्च

C ६ 4588
B ६ 69 65
K ६ 96 16

— (L 6) T₂ शिरस्व (for परस्व) — (L 7) K₄ जनेन (for ननेन) K₄ सोषाशु, T₂ काप्याशु (for सोष्याशु) — (L 8) T₂ प्रणष्टः — (L 9) K₄ कृतो, D_{n1} क्षत्तो (for कृतो) — (L 11) K₄ काय (for सत्य) D_{n1} वनेना (for वनेना) T₂ न् (for च) — (L 12) K₄ सुरप्रकृत (for 'प्रकृत') K₄ धरिण्यां — (L 13) K₄ एव सनत्तादपियोगसवान् (s10) — (L 14) K₄ किरीटिमाली]
 — After the above, K₄ repeats 24th

25 ^a) Ś₂ वैकर्तनेन, D₂ विकत्तनेन (for वैकर्तं) T₁ G M₁ ४ क्षाशु (for क्षपि) D₂ ययाजिमघ्ये; T₁ M रणालि, T₂ G तदाजि (for तथाजि) — ^b) D₂ चैपव; S (T₂ missing) चाक्षया (for घोषिण) B₂ T₁ अम्यपे(T₁ 'ये)सु, D₂ अम्यपेतु, G₁ ह्यम्युपेयु (for अम्यु) — ^c) S (T₂ missing) -सृष्टा (for -सुक्ता)

26 ^a) D_{n1} S (T₂ missing) तत स (T₁ च) कृष्णं च किरीटिनं च — ^b) D₂ चाप्यनुमेप- (for चाप्यमनुष्य-) D_{n1} S (T₂ missing) वृकोदरं चाप्रसिमप्रभाव (G₁ 'काश, M₁ ४ 'भाव) — ^c) T₁ भीमवठान् (for 'वलो) B₂-4 D_{a1} D_{1.5} G₁ [S]निहत्य, B_{1.5} विहत्य; D₂ om. (for निहत्य) — ^d) D₂ निनाद् (for नं) K₄ चौषैर् (for घोर) K₄ महतां K₄ वरेण, B₂ सुरेण, B₅ G₁ ४ स्नेनेन (for 'रेण) — After 26, B₂ repeats lines 1-2 of 1059*

27 ^a) T₁ G M_{1.2} ४ तत स, T₂ सं तस्य (for स कर्णं) K₂ B₅ D₂ T₂ G₂ -वाणाभिहतं (for 'मिहत) — ^b) S (T₂ missing) तद्वा (for तथा) — ^c) M₁ अमृष्यमाणा T₂ पार्थ — ^d) Ś₂ दशाष्टा (for 'ष्टौ) K₄ समुद्रवर्ह, D₂ (before corr) समुद्रवर्ह, G₁ ४ सममुद्रवर्ह (for समुद्रवर्ह)

28 ^a) D_{n1} S (T₂ missing) स केतुम् (for सुपेणम्) Ś₂ शिरेण D₂ हत्वा (for विद्ध्वा) — ^b) B₁ निहितेन (for त्रिभिरेव) — K₂ reads 28th after यलवान् in line 2 of 1059* — ^c) K₂ D_{a1} T₁ G₂ M₁ स मुक्तैर्; D₂ तु मुक्तैर्, D₂ सुमुक्तैर् — ^d) D₂ सेनापति (for समा)

29 ^a) K₁ सु- (for स) K₂ विशिरा, K₂ T₁ विशिरो (for 'रा) — ^b) K₂ B D (except D₂) S (T₂ missing) हतो (G₂ अयो) (for ततो) K₁ T₁ G₂ M रथाग्राद्, V₁ 'वाद् (for 'ग्राद्) K₂ D₂ प्ररुण, V₁ B₁ ४ D_{a1} D_{n1} D₂ ४ १ स रुण, B₂ ४ ४ S (T₂ missing) प्ररुण, D₁ ४ सुरुण, D₂ च भूमौ, D₂ परासु (for प्रभ्रम) — ^c) Some MSS शाल (for शाल) K₄ D₂ इवाभिकृत्त; V₁ B D_{a1} D_{n1} D₁ ४-१ S (T₂ missing) 'वकृत्त (for 'भिकृत्त)

30 ^b) D₂ निस्त्वा (for विद्ध्वा) — ^c) K₁ D₂ ४ चतुःशतां (D₁ 'त) (for 'वान्) K₂ सुयोधनान्, K₄ सायुधाः; B₂ सायुधानान्, D_{n1} D₂ 'धान्वै, C_a 'धीयान् (as in text) S (T₂ missing) चतुःशत द्विरदाना निपात्य — ^d) B₂ D₂ १ हयान्, T₁ २ महा- (for हत्वा) B₁ ४ ४ D_{n1} D₂ १ T₁ २ अष्टशताव् (for 'शत) D₂ G M रथाङ्ग घानाष्ट रणे किरीटी — ^e) Ś₂ सहस्रशस्त्राश्च, V₁ D_{n1} 'शोश्वाश्च (for 'मश्वाश्च) K₂ चतुरश्र (for च पुनश्र) V₁ B D_{a1} D_{n1} D₁-4.१ ४ T₁ २ M₁-4 स- (for च) G₁ सादिनाम् (for सादीन्) — ^b) D₂ पत्तिसंधान् (for 'वीरान्) — After 30, N T₂ ins

1063* कर्णं ससूत सरथाश्चकेतु-
 मदङ्गमञ्जोरगतिभिश्च चक्रे ।
 ततोऽक्रोशन्कुरवो वष्यमाना
 घनजयेनाधिरथिं समन्तात् ।
 सुञ्चाभिविद्यार्जुनमाशु कर्णं

[5]

द्वाभ्यां चतुर्भिर्दशभिश्च विद्धा ।
चतुःशतान्द्विरदान्सायुधीया-
न्हत्वा रथानष्टशतं जघान ।
सहस्रमश्वान्श्च पुनश्च सादी-

नष्टौ सहस्राणि च पत्तिवीरान् ॥ ३०
दृष्ट्वाजिसुख्यावथ युध्यमानौ
दिदृक्षवः शूरवरावरिष्ठौ ।
कर्णं च पार्थं च नियम्य वाहा-

वाणं पुरा हन्ति कुरुक्षमग्रान् ।
स चोदित सर्वयत्नेन कर्णो
मुमोच घाणान्सुवह्ननभीक्ष्णम् ।
ते पाण्डुपाञ्चालगणास्त्रिजम्
मर्मच्छिद्रं शोणितमासदिग्धा । [10]
तावुत्तमौ सर्वधनुर्धराणां
महाथलौ सर्वसपत्नसाहौ ।
निजघ्नतुश्चाहितसैन्यमुग्रा
वन्योन्यमभ्यस्त्रविदौ महास्त्रौ ।
अथोपयातस्त्वरितो दिदृक्षु- [15]
र्मक्षौपघाम्या विरजो विदाल्य ।
कृत सुहृद्भिर्भिपजा वरिष्ठे
युधिष्ठिरस्त्रय सुवर्णवर्मा ।
तत्रोपयातं युधि धर्मराज
दृष्ट्वा सुदा सर्वभूतान्वनन्दन् । [20]
राहोर्विसुक्त विमलं समग्र
चन्द्र ययैवाभ्युदितं तथैव ।

[(L 1) K₈ सशरांश्च, B₂ ३ सत्याश्च, Dn₁ D₀
सत्य स (for सत्याश्च) — (L 2) Ś K₂₋₁ D₈ छद्दृश्यम्
(for अद्) Ś₂ Da₁ D₅ om च B₈ ४ चकार,
Dn₁ T₂ प्रचक्रे (for च चक्रे) D₂ हृत्पार्श्वमध्ये व्यहनत्प्रवीर-
(sio) — (L 3) Dn₁ T₂ अय (for ततो) Ś₂ मध्यमाना
(for वध्य) — (L 4) Ś K D₂ आधिर्ये (K₈ 'ये' (for
'रधि) D₂ पुरस्तात्, D₀ च वीर, T₂ समेता (for समन्तात्)
— (L 5) K₈ मुचस्त्र मिदृष्य, K₄ स चाभिविदो, D₀ मुक्ताभिविध्य
(for मुक्ताभिविद्वध) K₄ D₂ कर्ण, D₀ कर्ण (for कर्ण) V₁ B
Da₁ D₁ ३-४ प्रमुच (B₂ 'युज) घाणाजहि पांडु (B₈ सत्)-
पुत्र — (L 6) B₈ अय, T₂ परान् (for पुरा) Ś K₁ २ ४
समतात्, B₄ समेनान् (for समग्रान्) — Ś K₁ ३ om. lines
7-8 — (L 7) K₈ D₂ सन्नो (D₂ 'नो'दित, K₄ Da₁ D₁ ३
संचो' (for स चो') K₄ सर्ववलेन, D₀ धावैराष्ट्रेण (for सर्वयत्नेन)
— (L 8) K₈ परेषां, K₄ V₁ B₂-३ Da₁ D₁-४ ३ अस्क्तान्,
B₁ असघ्नान्, D₀ समतात्, D₁ ३ समुक्तान् (for अभीक्ष्णम्)
— (L 9) D₂ पचाल, D₈ पंचाल्या- (for पाञ्चाल) Ś
K₁ ३ गणा (for गणान्) K₈ V₁ B Da₁ D₁ ३-४ मर्मच्छिद्र-
शोणितपा सुमु (K₈ 'पांडुमु, B₈ 'पा प्रयु, D₀ 'वास्तुमु)का,
D₂ मर्मच्छिद्र क्रोधमरेण मुक्त्वा — (L 11) K₈ तान् (for
ताव्) — Ś K₁ ३ om. lines 12-15 — (L 12) K₈
पवसाहो (sio) (for सपत्नसाहो) — (L 13) B₈ विहित-

D₀ सहित- (for चाहित-) Dn₁ D₀ T₂ उग्रन् (for उग्राव्)
— (L 14) D₈ अन्योन्यतश्च (for 'नपि) B₁ D₃ ३ T₂
महास्त्रौ (for 'स्त्रे) — (L 15) B₈ तत्र (for अय) T₂
[उ]यातुस् (for 'यातत्) K₄ अथोपयातस्त्वरितो दिदृक्षु
— (L 16) K₁ V₁ B₁ ३ ३ D₄ ७ मक्षौपघाम्या, B₁ Da₁
D₁ ३ 'पधिम्यां, B₈ Dn₁ T₂ 'पधीमिर् (for 'पघाम्यां) K₄
विरजो, B₁ ४ Dn₁ D₈ ४ ७ विरजो (for विरजो) — After
line 16, K₄ T₂ ins

1064* नास्यदृष्ट्वाजिसुनोद्गवाधै-
ग्याङ्गविद्याधममुददृष्टि ।
आवधपश्ये व्रणलापवेन
यथा सुरेणो दितिते क्षताङ्ग ।

[[(L 1) T₂ हस्यदृष्ट्वाभिहतोद्गवर्चैर् (sio).
— (L 2) T₂ अष्टगविद्यासनमुददृष्टि — (L 3) T₂
आवधकक्ष्य प्रतिवद्वचेता — (L 4) K₄ क्षिताङ्ग (fo-
क्षताङ्ग)]]

— (L 17) V₁ तत्, D₈ कृत, T₂ कृत (for कृत) Ś
K₁ २ ४ द्विपतां (for भिपजां) Ś₂ अनिष्टैर् (for वरिष्ठैर्) —
(L 18) Dn₁ सुवर्णवर्णां, D₈ 'वर्णे (for 'वर्मा) — (L 19)
Ś K₂ २ ४ Dn₁ D₈ तथा, B₈ T₂ अय, D₂ तत्, D₈ यथा
(for तत्र) D₂ प्रयात (for [उ]न') — (L 20) B₁
[अ]भिदन् (for [अ]न') Ś K₁ २ ४ दृष्ट्वा भूतान्यम्यनदन्सुदा वै .
— (L 21) T₂ अशद् (for राहोर्) B₈ निपुण (for विमल)
K₄ शुभाय, D₈ सुमय (for समय) — (L 22) Dn₁ [अ]-
प्युदित (for [अ]भ्यु')]

31 * K₈ V₁ B D S (T₈ missing) दृष्ट्वा तु (D₂
'प्राय, M₁-३ 'प्रा च) (for दृष्ट्वाजि-) S (T₈ missing) अति-
(for अय) — * K₈ Da₁ D₁ ३ शूरवीरावः; V₁ तत्र वीरावः;
B₂ D₀ शूरतरावः (for 'वराव्) K₈ अरिष्ठौ (sio), B₁
अरिष्ठौ (for 'ष्ठौ) — ° V₁ निशम्य (for नियम्य)
K₁ मियस्य वाहा (sio), Dn₁ विलोक्यत, T₁ निशम्य वीरा
(for नियम्य वाहान्) G₁ चाणान् (for वाहान्) — °
K₈ V₁ Dn₁ D₁ २ ४ स्वस्था (for खस्था) B₁ महीस्थाशु
(for 'स्थाश्च) Ś K₁ २ ४ जना हि तस्थु, K₈ जनाधितस्थु;
V₁ B Da₁ D₁-३ ३ जना वितस्थु, D₁ जनाधितस्तु (for
जना वतस्थु) T₁ G₁ ३ M सर्वे महीष्ठा (T₁ महीस्था; G₁ ३
वरिष्ठा)श्च ततोवतस्थु, T₂ G₂ सर्वे महीष्ठा (G₂ हिस्था)श्च
तदोपतस्थु — After 31, N T₂ ins

1065* स कामुकज्यातलसंनिपात
सुमुक्तवाणस्तुमुलो वसूत् ।
मृतोस्त्रयान्योन्यमिषुप्रवैकै
धनंजयस्याधिरयेश्च राजन् ।

नवस्या महीस्थाश्च जनावतस्सुधुः ॥ ३१
ततो धनुर्ज्या सहसातिक्रुष्टा
सुधोपमाच्छिद्यत पाण्डवस्य ।

तस्मिन्क्षणे द्रुतपुत्रस्तु पार्थ
समाचिनोत्क्षुद्रकाणां शतेन ॥ ३२
निर्मुक्तसर्पप्रतिमैश्च तीक्ष्णै-

C 8 4599
B 8 89 73
K. 8 96 21

[(L. 2) Ś1 K2.4 Dn1 D1 s समुक्त, B2 प्रमुक्त (for समुक्त) K3 D3 तुमलो — (L 3) K3 तयोश्च, D2 [मतात् T1 ततो (for तथा) T2 श्यु प्रवेगे D3 म्रतस्तनोन्य स्त्रिपुभिः प्रवेकैर् — (L 4) B5 [आ]धिरथिश्च D2 [S]पि (for च) Dn1 T2 तत्र (for राजन्)]

— After the above, sequence in T2 is 33rd, 1066*, 1067*, 32, 33rd, 33rd (r)

32 For sequence in T2, cf v 1 1065* — ^a) K3 धनूंषी, K4 D3 धनुर्ज्यां (for 'ज्यां) K1 सहसाव-
कृष्टा; K3 'सा निकृष्टा, K4 'सातिक्रुष्टा, B1 'सातिक्रुष्टा,
Da1 D1 s 'सा निकृष्टा; D3 s 'सा विकृष्टा (D3 'ष्टा) (for
'सातिक्रुष्टा) Ca ctes निकृष्टा T1 s G M प्रच्छादयामास
वत् प्रपत्कै — ^b) K3 B1 s 4 s Da1 D1 s-3 T1 s G2 M
Ca सवोपन्, D3 सधोघम् (sic), G3 स एव (for
सुधोपन्) Ś1 B3 Dn1 अच्छि(Ś1 'च्छा)द्यत; B1
आच्छद्यत; D2 अच्छिनत्, T1 G M आच्छिद्य च (G1 तु);
T2 आस्फाट्य च, Ca आच्छिद्यत (as in text) K3 B2 s
D3 6 गाडिवस्य, T1 s G2 s M गाडिवज्यां; G1 गाडिवस्वन
(for पाण्डवस्य) — ^c) G1 s M2-4 अस्मिन् (for तं)
K3 4 D2 s च (for तु) Dn1 T1 s G M2-4 फस्गुनं (Dn1
पांडव) सूतपुत्र; M1 s *** सूतपुत्रं (for सूतपुत्रस्तु पार्थ)
— ^d) Dn1 समाचिनोत्, D2 'वृणोत्, G1 'च्छिनोत् (for
'चिनोत्) K1 s 4 क्षुद्रकानां, T2 प्रदराणां, Ca' क्षुद्रकाणां
(as in text) D3 सहस्रं (for शतेन)

33 For sequence in T2, of v 1 1065* — ^a)
B3 विमुक्त, T2 स मुक्त (for निर्मुक्त) B1 सर्पप्रतिपेश,
T2 'सर्वप्रतिमै, G2 'सगप्रतिमै (for 'सर्प') B2 Dn1
अभीक्ष्ण, D2 6 T1 s G2 s M2-4 सुदीक्ष्णैस् (for च
तीक्ष्णैस्) — ^b) D2 वैलप्रयातं, Da.4 7 'प्रभूतं, D3
'प्रवैत, T1 'प्रभूतै (for 'प्रघौतै) V1 खगपत्रराजै; B2 s
'पत्रवाजितै, D2 'पत्रिवाजौ, G1 'वाजिवाजै; Ca 'पत्रवाजै
(as in text) — ^c) Dn1 D3 S (T3 missing, T2
both times) पथ्या विमेदाद्यु च वासुदेवं — ^d) B D1
तदनवरं, D2 'नतरे Ś1 K1 s प्रास्वरंत (K1 'तं), K3
प्रहरंत; Da1 D1 s प्रादुरत; D2 प्राद्वंधंत (for 'वन्त) Dn1
T2 (first time) अनवर फा(T2 फ)ल्युनमधमिश्च; D3 अनंतर
सखरं सोमकांश्च, T1 तमतरा प्राप्तान्त्सोमकांश्च; T2 (second
time) M2-4 तदंतरा प्रस्वरन्त्सोमकांश्च G1 s * * * * * सोम-
कांश्च; G2 M तमतरा प्रास्वरन्त्सोमकाश्च — Dn1 ins after
33 T2 after the first occurrence of 33rd

1066* पूपात्मजो मर्मसु निर्दिभेद
मरुसुतं चायुतशा शराग्नै ।
कृष्णं च पार्थं च तथा ध्वज च
पार्थानुजान्त्सोमकान्पातयश्च ।

[(L. 2) T2 मरुसुत चायुतशै शिताग्नै — (L. 3) T2
कृष्णश्च पार्थश्च ततोर्जुनश्च — (L 4) T2 पार्थानुगात्सोमका
पत्तयश्च]
Dn1 T2 cont Ś K V1 B Da1 D1-s ins after 33

1067* प्राच्छादयंस्ते निशितै प्रपत्कै-

जीमूतसघा नमसीव सूर्यम् ।
आगच्छतस्तान्विशिशिरैरनेकै
व्यंष्टम्भयस्सुतपुत्र कृवास्व ।
वैरस्त्रमस्त्र विनिहस्य सर्व

[6]

जवान तेषां रथवाजिनागान् ।
तथा तु सैन्यप्रवरंश्च राज-
श्चभ्यर्दयन्मारोगीं सूतपुत्र ।
ते भिन्नदेहा व्यसवो निपेतु
कर्णेपुभिर्मृमितले स्तनन्त ।

[10]

ध्रुवेन सिंहेन ययाश्वरूपा
महायला भीमवलेन वद्रत् ।
पुनश्च पाञ्चालवरास्तयान्ये
तदन्तरं कर्णधनंजयान्भ्याम् ।
प्रस्कन्दन्तो वलिन साधुसुकैः
कर्णेन वाणैर्निहता प्रसह्य ।
जयं तु मत्वा विपुलं स्वदीया-
स्तलाक्षिजद्गु सिंहनादांश्च नेदु ।

[15]

सर्वे ह्यमन्यन्त वशे कृतौ तौ
कर्णेन कृष्णाविति ते विनेदु ।

[20]

[(L 1) Ś1 K3 D2 6 7 प्रच्छादय(Ś1 'य)स्, K4 Dn1
प्राच्छादयस्, Da1 D1 5 आच्छादयस् (for प्राच्छा) Ś K1 2 4
त, B1 तु (for ते) Dn1 D2 विशिशै (for निशितै) K3
प्रपत्कैर्, K3 Da1 'कैर्, D3 प्रपत्कैर् (for प्रपत्कैर्) T1 प्रच्छा-
दयनो निशितै प्रपत्कैर् — (L 2) B5 जीमूतसंघान्, Da1 D1 5
'संघे, D3 'संघास् (for 'संघा) D3 तमसीव (for नम)
— (L 4) Da1 D1 5 व्यस्तमयत् (for व्यष्टम्भयत्) D3
कृवास्व, D3 वलीयान् (for कृवास्व) — (L 5) K1 2
अस्तमस्त, K3 4 B1 3.4 D1 4 7 8 अस्त्रमस्त्र, V1 D2 T2
अस्त्रमस्त्रैर्, Dn1 अस्तमस्त्रैर् (for 'मस्त्र) Ś K Da1 D2-5 च
निहस्य (for विनि) D3 अस्यतमस्त्र विनिहस्य पार्थ — (L. 7)
B2 ततस् (for तथा) B3 च (for तु) K3 चापि, B1 D3 4 7

सौलप्रधौतैः सगपत्रवाजैः ।
पृथ्वा नाराचैर्वासुदेवं विभेद
तदन्तरं सोमकाः प्राद्रवन्त ॥ ३३
ततो धनुर्ज्यामवधम्य शीघ्रं

शरानस्तानाधिरथेर्विधम्य ।
सुसंरब्धः कर्णशरक्षताङ्को
रणे पार्थः सोमकान्प्रत्यगृह्णात् ।
न पक्षिणः संपतन्त्यन्तरिक्षे

तु (for च) D० तथा च सैन्यप्रवरात्प्रसदा — (L 8) D१
अभ्यर्हन् (for 'दंयन्') D० व्यक्षोभयत्सगरे यज्ञपुत्र — (L 9)
K१ विवसा (for व्यसतो) D१ [s]भ्यपेतु, T१ [s]भि' (for
नि') — (L 10) K१ भूरितले (for भूमि') V१ B१ & Dn१
D१-३ & (by corr) १ & T१ सनत (for सत') D० कर्णो-
भिर्भूतले निशंसत — T१ om lines 11-12 — (L 11)
Dn१ D१ & s ह्युद्रेण सिद्धेन, Dn१ D१ & १ सिद्धेन कुद्रेण (by
transp) K१ यथा सयस्य, K१ V१ Dn१ D१-३ & 'सयसा
(K१ 'था), K१ D१ 'सयसा, B१ 'सयसा (sic), D० यथा तु
नागा, D१ (marg see m) यथेभयसा (for यथासयसा)
— (L 13) S१ B१ पांचालवर (B१ 'रं)रु, B१ Dn१ D१ &
पंचालवराय V१ निषेतुसु (for तथान्ये) B. Dn१ D० T१
तदतरे (for 'रं) — (L 15) S१ K१ B१ & Dn१ D१-३
प्रस्कदतो, K१ 'दिते, B१ 'दयतो, T१ 'दिनो (for प्रस्कन्दतो)
Dn१ बलिना, T१ बलिभि (for 'न) D० साधुपुरी (for 'मुकै)
— (L 16) K१ निहत, D१ निहिता (for 'हता) D१
प्रसज्य (for 'सद्य) — (L 17) B१ जयसु (for जय) Dn१
जय मत्वा विपुल धे स्वदीयाय — (L 18) S१ K१ २ & D१ त(K१
D१ ता)लान्मत; K१ तान्मत, V१ तत् निजघ्न, B. तन्निजघ्न,
D० T१ तथा (T१ 'दा) निघ्नन् (for तन्निजघ्न) K१ नेह
(sic), D१ चक्र (for नेह) — D१ om lines 19-20
— (L 19) D० [s]भि (for हि) K१ T१ वशी, K१ यसे,
Dn१ वश, D१ वसी (for वशे) — (L 20) B१-३ Dn१
D१-३ & १ कौरवैर्, B१ Dn१ T१ ते विमर्दे (for ते विनेदु) V१
कृष्णेन कर्णाविति कौरवैर्, D० कृष्णी तु कर्णेन मदाविमर्दे]

T१ G M ins after 33 T१ after the repetition of 33rd

1068* ततो नवज्यां सुदृढां किरीटी
स्वबाहुविक्षेपणजा प्रगृह्य ।
समाददे गाण्डिवे क्षिप्रकारी
निभेयमात्रेण महाधनुष्मान् ।
ज्याष्टेदनं ज्याविधान च तस्य
नैवावबुध्यस्सूतपुत्रो लघुत्वात् ।
पार्थस्य सख्ये द्विपता निहन्तु-
स्तदद्भुत तत्र बभूव राजन् ।

[(L 1) T१ नवला, G१ धनुर्ज्या, G१ नवां ज्या (for नवज्या)
T१ ततोच्छिनज्यां सुदृढ किरीटिन — (L 2) G१ M१ विक्षेपसां
(for विक्षेपणजा) — (L 3) G१ समादद, G१ 'ददे, M
समाददे (for समाददे) T१ G१ गाण्डिव (for 'वे) — (L 5)

T१ G१ ज्याविपन, T१ 'यहन, M 'कथन (for 'विधा) T१
संरथे (for तय) — (L 6) T१ G१ नेवापुष्पद, T१ नेपुष्पन ;
G१ नेव्यापुष्पद (for नेवा) — G१ om lines 7-8 — (L
7) G१ M संरथे (for संरथे)]

34 " K१ अवधस्य; K१ D१ 'वधस्य; V१ B१ D१
'मृज्य; B१ 'नद्य; B१ क्षनविष्य; B१ & D१ & १ C१ क्षयनम्य;
Dn१ Dn१ D१ & 'नाम्य; D१ 'ह्य (for 'धम्य) — ' B१
D० तु घान् (for क्षान्) K१ D१ (before corr.)
विधस्य; D० विदुस्य, C१ विधस्य (as in text). — For
34th, S (T१ missing) subst.

1069* पार्थोऽपि ता ज्यामवधाय शूर्णं

शरानस्तानाधिरथेर्विधम्य ।

[(L 1) T१ G१ तान्मान्, T१ नज्यान् (for तां ज्यान्)
— (L 2) T१ शरान (for शरान्) T१ आदिरथेर्, G१
अति', M अपि' (for अपि') T१ निधम्य, G१ निहत, G१ &
विमथ्य (for विधम्य)]

— ' D१ असरब्ध; M स (M१ सु) समुद्र (for
सुसंरब्ध) T१ G M कर्णशरै (for कर्णशर) B१-विक्षतांगो
(for क्षताङ्को) — " S (T१ missing) यो (T१ G१ & M१
यो)घान् (for पार्थ) Dn१ कौरवान्, D१ S (T१ missing)
सावकान् (for सोम') D१ M१ प्रत्यगृह्णन्; D१ (before
corr) 'गृह्णीत्, C१ 'गृह्णात् (as in text) — After
34th, N T१ ins

1070* ज्यां चातुमृज्याम्वहनत्तल्ले

घाणान्धकार स्वकरोरक्षणेन ।

शस्त्रं च कर्णं च कुदंश्च सर्वा

न्याणैरविध्ययुगपत्किरीटी ।

[(L 1) K१ & चातुञ्ज्य; V१ D१ T१ चातुञ्ज्य (for चातु')
Dn१ D१ & व्यहनत्, D१ [अ]भ्यवपीत् (for 'हनत्) S K१ &
तलेन, K१ मुलेन (sic), K१ D१ & T१ तलधेर्, D१ कलेपे (sic)
(for तल्ले) — (L 2) V१ B१-३ Dn१ D१ & १-१ बाणाथ
कारान् (for 'कारं) K१ प्रकरोत्, V१ B Dn१ D१-३ अकरोत्
(for त्वक') Dn१ T१ बाणाथकार सहसा च चक्रे — (L 3)
V१ B Dn१ Dn१ D१ & १ transp शस्य and कर्ण Dn१ D१
om, D१ बाणैर् (for सर्वान्) — (L 4) Dn१ प्रसभ, D१ सनरे,
T१ प्रहसन् (for युगपत्); K१ बाणैरविध्यस्वमत्किरीटी; D१
अविध्ययुगपत्त्रणे किरीटी]

— D१ (erroneously) reads 8 65 34th-8,66 4th after

क्षेपीयसास्त्रेण कृतेऽन्धकारे ॥ ३४
 शल्यं च पार्थो दशभिः पृषत्कै-
 भृशं तनुत्रे प्रहसन्नविध्यत् ।
 ततः कर्णं द्वादशभिः सुमुक्तै-
 विद्ध्वा पुनः सप्तभिरभ्यविध्यत् ॥ ३५
 स पार्थवाणासनवेगानुन्नै-
 र्दंढाहतः पत्रिभिरुग्रवेगैः ।
 विभिन्नगात्रः क्षतजोक्षिताङ्गः

कर्णो वभौ रुद्र इवाततेपुः ॥ ३६
 ततस्त्रिभिश्च त्रिदशाधिपोपमं
 शरैर्विभेदाधिरथिर्धनंजयम् ।
 शरांस्तु पञ्च ज्वलितानिवोरगा-
 न्प्रवीरयामास जिघांसुरच्युते ॥ ३७
 ते चर्म भित्त्वा पुरुपोत्तमस्य
 सुवर्णचित्रं न्यपतन्सुमुक्ताः ।
 वेगेन गामाविविशुः सुवेगाः

C 8 4613
 B 8. 69 69
 K. 8 96 29

8 66 10^{ab} — ^a) Da1 D1 s त पक्षिण , D2 ते पत्रिण
 B5 स्नापतन्, Dn1 वन्नसुरः; D5 प्रापतन् (for संपतन्ति)
 V1 B D3 अंतरीक्षे T1 नैवापतन्पक्षिणो अंतरिक्षे, T2 G1
 M नैवापतन्पक्षिणो (T2 'णा')तरिक्षे, G2 s नैवापतन्प-
 क्षिणो (G2 'गणो')प्यंतरिक्षे — ^c) Dn1 तदा महास्त्रेण ;
 D2 पार्थेन शस्त्रैश्च, S (T8 missing) पार्थेन चास्त्रेण (for
 क्षेपीयसा) Ca c cite क्षेपीयसा (as in text) K8
 B1 s : Da1 D2-7 T2 G2 M1 कृताघकारे — After 34,
 N T2 ins.

1071* वायुर्वियत्स्यैरमरं समेल

शुवाह याणानवलोकयद्भिः ।

[(L 1) Ś1 K1.2 s वायोर् Ś2 निवत्स्यैर्, K8 विमानस्यैर्,
 D2 निवत्स्यैर् (sic), T2 विवत्स्यैर् (for 'त्स्यैर्') T2 च नुरै (for
 अनरै) Dn1 D2 s आनुर्वियत्स्यैर् (D2 'वां')रितो मृतस्यै ,
 D1 वायुर्वियत्स्यैर् न्मेज एव (sic) — (L 2) Ś K1.2 s
 शुवाह, T2 व्यपोह, Ca c शुवाह (as above) K8 शुवाह
 वागेन च लोकयद्भिः, Dn1 D2 s उवाह दिव्य (D2 'न्य') नुरमि-
 (D2 'मी')स्तगानी]

35 For sequence in D1, cf. v l. 34 D2 om
 35^{ab} — ^a) V1 B2 शल्यस्य, D3 s T1 G2 s M1
 शल्यं तु, G1 M1 कर्णं तु (for शल्यं च) D3 s
 (marg) नत्रिभि (for दश) Ś2 K2 पृषत्कैर्, K1 पृषत्कैर्;
 K3 D3 पृषत्कैर्, K4 प्रपत्कैर्, S (T8 missing) निमेषाद्
 (for पृषत्कैर्) — ^b) K3 नुत्रे (sic), V1 B2 तनुत्र, G1
 तु नेत्रं — ^c) K8 D3 सुमुक्तैर्, Dn1 समुक्तैर्, D4 (marg)
 सुप्रमुक्तैर्, D3 तु मुक्तैर्, T2 G2 s पृषत्कैर् — ^d) B1
 Da1 D1 s : s : T1 G M अप्यविध्यत् (for क्षम्य)

36 For sequence in D1, cf. v l. 34 — ^a)
 B1.2 s चाणाशनः, B4 D3 चाणाशनः; D4 (by
 corr) चाणाशने (sic) (for चाणासन-) K1 चन्न-
 वेगैर् (sic), K8 B1 वेगानुन्न- (B1 'क्षो'), V1 Dn1 D2
 वेगमुक्तैर् (for वेगनुन्नैर्) — ^c) G1 M1 विभिन्नगात्रः;

G2 प्रभिन्नगात्र- K8 D3 क्षतचोपि (D3 'क्ष')तांग-, B1
 'जोक्षितांग — D5 reads 36^d after 1072* — ^d) K8
 D2 इवातरेपु, D8 (marg as in text) इवाच्युतेपु , T2
 G1 M1-4 इवातकाले (for इवाततेपु) Ca cites अततेपु
 (as in text) — After 36, K4 V1 B D (except
 D1 s) ins.

1072* प्रक्रीडमानोऽथ इमशानमध्ये
 रौत्रे सुहृते रथिरार्द्रगात्र ।

[(L 1) K4 V1 Da1 D1.2-5 7 प्रक्रीडमानेच, B1
 'मानेन, B2 'मातग , B4 D5 'मानक्ष, B5 'मानोव (for 'मानोऽथ).
 K4 Dn1 सशानमध्ये]

— After the above, D5 reads 36^d

37 For sequence in D1, cf. v l. 34. — ^a)
 K8 V1 B Da1 Dn1 D1-7 S (T8 missing) त
 (for च) D8 ततस्त्रिभिश्च त्रिदशोपम शरै — ^b)
 D8 शरैर् (for शरैर्) T2 G [अ]तिरथि (G1 'धि')र् (for
 [आ]धि°) — ^c) D1 s शाराश्च B D (except D2 s) S
 (T8 missing) च (for तु) B4 रूपितान्, T2 [अ]जलिकान्
 (for ज्वलितान्) G1 ज्वलनानिलोरगान्, G2 ज्वलतोमि-
 वेगान् — ^d) K8 T1.2 G1 s M1 प्रवेशायामास, Da1
 D1 s : Ca प्रवेर', Cap प्रवेर' (for प्रवीर') K4 प्रवेदया
 मासु जघासुरच्युत, V1 B1 Dn1 प्रवेशायामास जिवासयाच्युत,
 B2-5 D2-4 6 7 G2 M2-4 प्रवेश (B4 प्रवार-, B5 D1 प्रवेर ,
 D3 स प्रेष , G2 प्रयोज)यामास जिवासुरच्युत (M2-4 'तौ')

38 For sequence in D1, cf. v l. 34. — ^a)
 K4 om ते चर्म S (T8 missing) सुवर्णचित्र
 पुरुपोत्तमस्य — ^b) K8 B D (except D6) सुवर्णचित्रा
 (for 'चित्र) K8 [अ]प्यपतन्, K4 B1 2 4 Da1 D1.2-5 7
 ह (K4 लि)प' (for न्यप') T1 भित्त्वा च चर्मण्यपतन्सुमुक्ता ,
 T2 ते चर्म भित्त्वा न्यपतन्सुमुक्ता, G M चर्माय (G1 'व') भित्त्वा
 न्यपतन्सुमुक्ता — ^c) B2 सुवेग, D6 सवेगा S (T8
 missing) वेगेन गां ते विविशुश्च राजन् Ca.c cite गां
 (as in text) — ^d) D6 त्यक्त्वा, Ca ज्ञात्वा (as in

स्नात्वा च कर्णाभिमुखः प्रतीयुः ॥ ३८
 तान्पञ्चमलैस्त्वरितैः सुमुक्तै-
 त्रिधा त्रिधैकैकमथोचकर्त ।
 धनंजयस्ते न्यपतन्पृथिव्यां
 महाहयस्तक्षकपुत्रपक्षाः ॥ ३९
 ततः प्रजज्वाल किरीटमाली
 क्रोधेन कक्षं प्रदहन्निवामिः ।
 स कर्णमाकर्णविकृष्टसृष्टैः
 शरैः शरीरान्तकैर्र्ज्वलद्भिः ।

मर्मस्त्रिष्यत्स चचाल दुःखा-
 द्वैर्यातु तस्यावतिमात्रधैर्यैः ॥ ४०
 ततः शरैर्यैः प्रदिशो दिशश्च
 रविप्रभा कर्णरथश्च राजन् ।
 अदृश्य आसीत्कुपिते धनंजये
 तुपारनीहारवृत्तं यथा नमः ॥ ४१
 स चक्ररक्षानय पादरक्षा-
 न्युरःसरान्पृष्ठगोपांश्च सर्वान् ।
 दुर्योधनेनानुमतानरिष्ठा-

text) M₄ om from च up to तान् (in 39^a) M₁ तु
 (for च) B₂ s Dn₁ D₂ कर्णाद्विसुखा (for 'भिसुखा')
 39 For sequence in D₁, cf v l. 34 M₄
 om. तान् (of. v l 38) — ^a) V₁ B (except
 B₅) Da₁ Dn₁ D₁ s-s 7 S (T₈ missing)
 दशभि (for स्वरितै) B₂ D₁ सुमुक्तै (for 'मुक्तै')
 — ^b) K₈ त्रिधा; G₂ त्रिधा, M₁ त्रिधा (for the first
 त्रिधा) V₁ [ए]रैकम् (for [ए]कै) — ^c) V₁ Dn₁
 धनजयाक्षैर् (for 'जयस्ते') B₂ ह्यपतन्, B₂ [S]भ्यः;
 G₂ M₁ s न्यपतत् — ^d) S K₁ s महाहय, K₈
 'जवाय; B₁ 'भयस् (for 'हयस्') K₈ B₁ -पुत्रपक्षा; D₂
 (marg as in text) -पुत्रकक्ष्या (for -पुत्रपक्षा) Ca.o
 cite तक्षकपुत्र and पक्ष S (T₈ missing) यथा (M₁
 ह्वा) ह्यास्त्राक्षर्यसुतेन (G₁ 'सुतेन) कृष्ण
 40 For sequence in D₁, cf v l 34. — ^a)
 G₁ तथा (for तत) — M₄ om 40^b — ^b) S
 K₁ s कक्ष्यं, K₈ om; Ca कक्ष (as in text) S
 प्रवहन् (for प्रद) — After 10^{ab}, N ins

1073^a तथा विनुष्णाङ्गमेवेक्ष्य कृष्ण
 सर्वेषुभि कर्णमुजमसृष्टै ।

[(L 1) S K₁ s विमुष्णाङ्ग, K₈ तु नुष्णाङ्ग, V₁ B₁ s-s
 Da₁ D₁ s विमुष्णाङ्ग, B₂ D₈ विभि' (for विनु). — (L 2)
 K₈ Dn₁ D₁ s सर्वेषुभि, Ca सर्वे' (as above) K₈
 कर्णमुज (for कर्णमुज-)]

— ^c) B₂ सु- (for स) K₈ -निकृष्टसृष्टै; B₄ Da₁
 D₁ s s Ca -निकृष्ट(D₁ 'ष्ट)सृष्टै, D₂ M₁ -निसृष्ट' (for
 -विकृष्ट') D₈ स कर्णमाकर्ण्य सकृत्सृष्टै C₈ स्थिरी-
 कृत्य धनुष प्रेरण विकृष्टम् ॥^b — ^d) K₈ V₁ B₂ Da₁ D₁ s s
 शरीरार्षिकरैर; T₂ 'राभिदुरैर, G M 'रातिद'(G₁ 'त)रैर
 (for 'रान्तकरैर) — ^e) G₈ [अ]भिधत् (for [अ]विष्यत्)
 — ^f) B₂ s D₁ T₂ धैर्याच्च, B₂ ततस्तु (for धैर्यात्तु)
 Dn₁ देवाद्वाविष्ट धैर्यबुद्धि, D₈ धैर्यात्वतप्तौवभिमात्रधैर्यं
 (sic) — After 40, S (T₈ missing) ins

1074^a प्रादुक्षकाराय धारान्महात्मा
 देहं विचिन्वन्निव मृतजन्म ।
 धारास्तु ते काद्यनधिप्रपुष्टा
 संवेतुदन्व्यां दातवती महान्व ।

[(L 1) T₁ [आ]तु (for [प्र]व). — (L 2) T₁
 विभिर, G₁ विन्वन्, M₁ s विष्' (for विभि'). — (L 4)
 M₁ s उपा (for उर्ष्या).]

41 For sequence in D₁, cf. v l 34 — ^a)
 S s शरौघः; D₂ शरास्ते — ^b) V₁ रवि प्रभा,
 B₂ s Da₁ D₁ s s G₁ s रवि(B₂ 'व)प्रभा; B₂ s
 Dn₁ D₂ रये प्रभा (B₂ 'भा'), D₁ रविप्रभै; D₂ T₁ 'प्रभा;
 T₂ M 'प्रभ; G₁ 'प्रकारै (for 'प्रभा) D₂ कर्णरथश्च; T₁
 G₁ (before corr) 'रयं च; G₁ 'धरक्ष (for 'रथक्ष) — ^c)
 K₈ अदृश्यमाने, K₈ V₁ B₁ s s Dn₁ D₂ s s 'द्व्यनामीर्
 T₂ अदृश्य आसीत्महात्मा सूतपुत्रस् — ^d) B₂ -वृत्तं; C₈
 -वृत्तं (as in text) D₂ -वृत्ते यथा नम; S (T₈ missing)
 -वृत्ते गिरि(T₂ रवि)येवा (for वृत्तं यथा नम)

42 For sequence in D₁, cf v l 34 — ^a)
 B₂ चक्ररक्षान् (for चक्र) K₈ सह पार्श्वरक्षान् (for
 अथ पाद) S (T₈ missing) स चक्ररक्षा अ(T₂ G₁
 M₁ 'क्षाव)पि पृष्ठगोपा — ^b) D₁ पुन स तान्; D₁ पुरश्चरान्
 (for पुर सरान्) S (T₈ missing) कर्णस्य ये चापि पुर-
 सराश्च — After 42^{ab}, S (T₈ missing) ins

1075^a भीता द्रवन्ति स निहन्यमाना
 महेषुभि पार्थकरप्रणुष्टै ।

ततोऽङ्गुनो वै भरतप्रवीरो

मदानुभाव समरे निहन्ता ।

[(L 2) G₁ प्रवृत्ते, G₈ प्रमुक्तै (for प्रमुष्टै). — (L 3)
 M₁ -प्रवीरान् (for -प्रवीरो) — (L 4) T₂ क्तरेषु पता]
 — ^c) K₈ V₁ B₁ s s Da₁ D₁ s s दुर्योधनस्य; S (T₈
 missing) सुयोधनेन (for दुर्यो) S K₁ s s अनुमितान्,
 D₈ s (marg) 'गतान्; D₂ 'गता (for 'मतान्) V₁ B₁ s
 Da₁ D₁ s-s 7 वरिष्ठान्, B₂ Dn₁ D₂ s s T₂ अरिष्ठा; T₁
 अरीन्वन्; G विनिघ्नन् (for अरिष्ठा) — ^d) K₈ V₁

नसमुच्चितान्सुरथान्सारभूतान् ॥ ४२

द्विसाहस्रान्समरे सव्यसाची

कुरुप्रवीरानृपभः कुरूणाम् ।

क्षणेन सर्वान्सरथाश्चस्रता-

भिनाय राजन्क्षयमेकवीरः ॥ ४३

अथापलायन्त विहाय कर्णं

तवात्मजाः कुरवश्चावशिष्टाः ।

हतानवाकीर्यं शरक्षतांश्च

लालप्यमानांस्तनयान्पिदंश्च ॥ ४४

स सर्वतः प्रेक्ष्य दिशो विशून्या

भयावदीर्णैः कुरुभिर्विहीनः ।

न विन्वथे भारत तत्र कर्णः

प्रतीपमेवार्जुनमभ्यधावत् ॥ ४५

C 8. 4621
B 8. 49 87
K 8. 96 4L

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पञ्चपष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥

B1-4 Da1 Ds s s S (Ts missing) समुच्चितान्, K4 Bs D1 s *स्थितान्, Dn1 Ds r *गतान्, Ds समाच्छिनत्, Gs समुच्चितान् Ss K4 Dn1 Ds S (Ts missing) सरथान्; V1 B (except Bs) Da1 D1 s-s r रथिन, Ds सारथान् (for सुरथान्) Ks सर्वभूतान्, Ds साश्वसूतान्, Ds (marg) सायुधीयान् (for सारभूतान्)

43 For sequence in D1, of v l 34 Ks om (? hapl.) 43^{ab} - Ds om 43 - " Bz om समरे Ds सत्यसाची (for सत्य) S (Ts missing) गाँदीवघन्त्वा द्विगुणं सहस्र - " D1 T2 वृषभ (for ऋ) - " Ds स्वरथाश्च, Ds च रथाश्च; S (Ts missing) सरथान्स- (for सरथाश्च) - " Ds क्षपाम् (for क्षयम्). D1 एव धीर (for एकवीर)

44 For sequence in D1, of v l 34 - " B1.2 s Da1 D1.2 s T1 G2 s M अयो पलायत, Bs Dn1 Ds s c. r T2 सतोप (for अथाप) - T2 om (hapl.) from 44^b up to line 8 of 1076* - " Dn1 ये (for च) Ks [अ]वशिष्टा T1 G M तवात्मजा ये कुरवश्च शिष्टा - " Dn1 Ds अपाकीर्य (for अवा) B1.4 Ds s r शरै, M1 शरां (for शर-) - " D2 तातप्यमाजसु, T1 विलघमानांसु; G M विलप्य (for लालप्य) G2 s विमृदन् (for पिदंश्च) - After 44, S (Ts missing, T2 om. lines 1-8) ins.

1076* सर्वे प्रणेष्टु कुरवो विहीना

पार्थेयुभि सपरितप्यमाना ।

सुयोधनेनाय पुनर्वरिष्ठा

प्रचोदिता कर्णरथानुयाने ।

भो क्षत्रिया शूरत्तमाश्च सर्वे

क्षात्रे च घर्षे निरता स्थ यूयम् ।

न युक्तरुपं भवतां समीपा-

पलायन कर्णमभिप्रहाय ।

[5]

तवात्मजेनापि तथोच्यमाना

पार्थेयुभि सपरितप्यमाना ।

[10]

नैवावतिष्ठन्त भयाद्विवर्णा

क्षणेन नष्टा प्रदिक्षो दिशश्च ।

[(L 1) G1 न श्रेकु, G2 s प्रणेष्टु (for "शु) G1 विमन्ना, M2-4 विमिन्ना (for विहीना) - (L 2) G2 s पार्थेन सर्वे परितप्यमाना - (L 3) T1 [अ]व (for [अ]व) G1 विशिष्टा (for वरिष्ठा) - (L 5) G1 s तु, M स्थ (for च) - (L 6) T1 च (for स्थ) - (L 7) G2 न युक्तरुपं स्वसमीपाच्च सर्वे - (L 8) G2 पलायतां (for "यन) G1 अति-प्रहाय, G3 इति प्रहाय, M1 अभिप्रजङ्घ (for अभिप्रहाय) M2-4 पलायन कर्णरथ प्रजङ्घ - (11) G1 सुदीर्णा, G2 विदीर्णा, M2-4 वदीर्णा (for विवर्णा) - (L 12) G2 जुष्टा (for नष्टा)]

45 For sequence in D1, of v l 34 - " Bz सर्वे- (for प्रेक्ष्य) Ks G2 दिशोति (Gs "पि) शून्या, T2 विदीर्णपक्षा (for दिशो विशून्या) - " Ks T2 भयाद्विदीर्णैः; K4 Ds G1 "वदीर्ण, V1 Da1 D1 s "वकीर्ण, T1 G2 s M "वतीर्ण (for "वदीर्ण) K1 Dn1 Ds विहीना, T2 प्रहीण - " Bz भारतमेव (for भारत तत्र) - After 45, T2 ins

1077* महारथ सूतपुत्रस्तथापि ।

- " Dn1 प्रहृष्ट; G2 प्रदीपम्; Gs प्रतीपे (for प्रतीपम्)

D1 s अभ्यधावन्

Colophon missing in Ts, om. in Gs - Day of Karna's Generalship S K2 द्वितीये (Ss "य-) युद्धदिवसे - Adhy name D2 युधिष्ठिरागमन; T2 कर्णाञ्जनयुद्धं, M2 द्वैरथे कर्णपलायनं - Adhy no (figures, words or both) S1 (sec m) 83, S2 66, B1 87, B2 76, B4 96, B5 90, Da1 99, D4 69, Ds 83, T1 G2 M1 s 106, T2 98, G1 M2 s 105

[578]

६६

संजय उवाच ।

ततोऽपयाताः शरपातमात्र-

मवास्थिताः कुरवो भिन्नसेनाः ।

विद्युत्प्रकाशं ददृशुः समन्ता-

द्वनंजयास्त्रं समुदीर्यमाणम् ॥ १

तदर्जुनास्त्रं प्रसते स वीरा-

न्वियत्तथाकाशमन्तधोपम् ।

कुद्वेन पार्थेन तदाशु सृष्टं

वधाय कर्णस्य महाविमर्दं ॥ २

रामादुपात्तेन महामहिम्ना

आथर्वणेनारिविनाशनेन ।

तदर्जुनास्त्रं व्यधमद्दहन्तं

पार्थं च वाणैर्निशितैर्निजघ्ने ॥ ३

ततो विमर्दः सुमहान्वभूव

66

T₂ 15 missing in this adhy (cf v l. 8 60 32)

1 For sequence in D₁, cf. v l. 8 65 34. — ^a) D₁ प्रयाता, G₂ [S]पयाता (for स्पयाता) — ^b) D₂ २ व्यवस्थिता S (T₃ missing) वै कुरवो (M₁ कुरवो वै) नरेन्द्र (for कुरवो भिन्नसेना) D₂ भिन्नसेना; D₃ सैन्या (for सेना) — ^c) B₂ विद्युत्प्रकाशं D₃ समेताद्

2 For sequence in D₁, cf. v l. 1 — ^a) D₃ ततोर्जुनास्त्रं V₁ B D (except D₃) प्रमति. B₃ वीर, D₁ D₂ कर्णो (for वीरान्) S (T₃ missing) ततोऽप्रमत्सुत्तुप्रोर्जुनस्य — ^b) K₃ V₁ B D₁ D₁...7 १ कृन्त्रं तदा (for वियत्तया) K₃ इवात्तवोपं, B₃ अनतकोपं D₁ S वियद्वत् वीरवर्तै शरैस्तद् (D₁ 'स्त्रं); D₂ क्षिप्रं तदा तारवर्तै शरैर्वै — ^c) K₃ V₁ B D मृदाभिसु (D₂ 'नुदि' [धं], S (T₃ missing) मृदां (G₁ २ शर) विसृष्टं (for तदाशु सृष्टं) — ^d) G₂ कर्णस्तु K₁ महाविदमैः; M₁ 'न्विमर्दं. — After 2, N T₃ ins.

1078* कर्णं सुवोरेष्वसनं दृढव्यं

विस्फारयित्वा विसृजन्धरावान् ।

उदीर्यमाणं स कुहन्दहन्त

सुवर्णपुद्गैरिपुभिर्महात्मा ।

[(L 1) K₃ च (for च). V₁ B₁→4 D₁ D₁→7 १ सुवोरेष्वसन, D₁ त्रयोवे (for सुवोरे) D₂ दृढव्य (sic), D₃ (before corr) दृढत्व (for 'च्य) D₃ कर्णं सुवोरेष्वसन दृढत्व, T₂ कर्णस्त्वनोपान्प्रसम दृढव्यं — (L 2) T₂ विष्कार-विना K₃ B D₁ व्य (B₃ वि)सृजन् (for विसृजन्) — V₁ B₁→3 D₁ D₁ 5 T₃ om. lines 3-4. B₃ D₁ D₂ ० २ transp lines 3 and 4. — (L 3) D₂ उदीर्यमाणम् B₃ D₂ २ च, D₂ तु, D₃ च (for स). D₂ रिपून् (for कुहन्) ६: K₁ २ ३ न (S₂ द)हांत, D₃ दहन्त (for दहन्) — (L 4) D₁ विदिशिर्नमर्दं (for रिपुभिर्महात्मा)]

3 For sequence in D₁, cf. v l. 1 — ^a) B₃ रामादुपात्तेन (for 'दुपात्तेन) M₁ महानहिम्ना — ^b) N T₁ 2 G₁ M₁ ह्य (D₂ T₁ M₁ ह्य) यर्वणेन V₁ B₁ 2 4 D₁ D₁ 5-7 विनाशनेन (for विनाशनेन) — S K om. 3rd — ^c) G₂ तथा, M₁ ततो, M₂→4 तदा (for तद्). D₂ 4 विधमन् (for व्यधमद्) D₂ ० तदा महास्त्रं कुहन्ता-दहत, D₃ तदा महास्त्रं स कुहन्दहन्तं — ^d) S (T₃ missing) अविद्यत् (for निजघ्ने) D₁ कर्णन्तु वाणैर्नि-शितैर्महात्मा; D₂ २ चिच्छेद् पार्थस्य ततो महात्मा; D₃ सुवर्णपुद्गैरिपुभिर्महात्मा (= line 4 of 1078*)

4 For sequence in D₁, cf. v l. 1 — ^a) S K₁ 2 4 तथा (for ततो) D₃ तु, D₂ च (for सु). — ^b) S₂ K₂ V B D. तत्रार्जुनस्य, S (T₃ missing) चनंजयस्य S₂ [च]विरये, T₂ G [च]विरयेश्च T₂ महान्मन् (for च राजन्) — ^c) K₃ आसाद्वयत; D₁ आच्छादयतो, T₁ G₁ २ M आवातव (T₁ M₁ 'च)तो; T₂ आवातरतै, G₂ आयातवतो S₂ K₂ पृथङ् — ^d) T₁ G₁ २ विपाणपातैर् (for 'वातैर्) T₂ राजचोर् (for द्विपयोर्) S (T₃ missing) इवाजां (for इवोर्गै). — After 4, K₄ B₂ 5 D₁ D₂ ० २ S (T₃ missing) ins..

1079* ततोऽस्त्रमंवावसमावृतं तदा

वभूव राजस्तुमुलं रणाजिरन् ।

वत्कर्णपाथो शरदृष्टिर्मधै-

निरन्तर चक्रतुरस्वर तदा ।

उद्वाणजालं क्रमयं महास्त्रं

सर्वेऽत्राशु कुरव सोमकाश्च ।

नान्यं च नूत दृश्यन्तदा ते

वाणान्बकारे तुमुले च तस्मिन् ।

[(L 1) D₁ D₂ ० तदा (for ततो) B₃ सधेश (for संवात). B₃ तु (for तदा). — (L 2) D₁ स स्तव; G₂ उद्वाणं (for रणाजिरन्). K₄ B₂ 5 D₂ ० २ वभूव दिक्क नदृश्यन्तत् — (L 3) K₄ B₂ ० D₂ ० २ शरत्पातवृष्टया

तस्याञ्जुनस्याधिरथैश्च राजन् ।
अन्योन्यमासादयतोः पृषत्कै-
र्विपाणघातैर्विपयोर्विवोऽथैः ॥ ४
ततो रिपुंश्च समघच कर्णः
सुसंघितं सर्पमुखं ज्वलन्तम् ।

रौद्रं शरं संयति सुप्रधौतं
पार्थीर्यमल्यर्थचिराय गुप्तम् ॥ ५
सदाचितं चन्दनचूर्णशायिनं
सुवर्णनालीशयनं महाविपम् ।
प्रदीप्तमैरावतवंशसंभवं

C 8 4643
B 8 60. 22
K. 8 97 22

(for 'वृष्टिर्द्वैर' — (L 4) K₁ B₁ s D₁ c s ज्वरिश्च
(for ज्वर नदा) — (L 5) B₁ नरांत (for नरांत).
B₁ D₁ वद्वान्नात्त सुनददिपत्त (D₁ 'मुक्त'), D₁
वद्वान्नात्त सुनदशु नर्वे, D₁ वे वा न्नात्तनात्त नरांत, S
(T₁ missing) वने नद्वान्नात्त नरांतरे — (L 6) D₁
तदा द्रुषु (sic) (for न्वेन्द्राशु). S (T₁ missing) जात् दि
सर्वे (T₁ G₁ M₁ s 'वे') वद्वान्नात्त — (L 7) D₁ संतद्वे
(for वदा वे). K₁ नात्तद्रुत्त वद्वान्नात्ते, B₁ D₁ नात्तल्लिच्छि-
(D₁ 'द्रुत्त वद्वान्नात्त' संतद्वे, B₁ D₁ र (D₁ नात्तद्रुत्त वद्वान्नात्त
पत्तदे, S (T₁ missing) नात्तच नू (T₁ 'नद्वान्नात्त' वद्वान्नात्त
— (L 8) D₁ om., T₁ : G तु; M ल (for च) K₁
सद्वद्वे, D₁ [s] विच्छि (for च तस्मिन्)]

A passage given in App I (No. 39) is ins in K₁
B₁ s D₁ D₂ c s after 1079*, in V₁ D₁ D₁ s after
line 20 of App I (No 40), in B₁ after st 4, in
T₁ s after 1080*, whereas V₁ B₁ s D₁ D₁ s—s r ins
a passage given in App I (No 40) after st 4
On the other hand, T₁ : G M cont after 1079*

1080* ततस्तु तौ वै पुरप्रमारी
राजन्वरौ मबंधनुषरागाम् ।
लक्त्वा मदेहौ मनरेऽविघोरे
प्रातश्चनौ शशुदुरामरी हि ।
इदा तु तौ समति मययुक्ता
परस्पर छिद्रनिविष्टरथी ।
देवर्षिगन्धर्वगणा नयत्ता
मनुष्टुन्तौ पितरश्च हृष्टा ।
Colophon

[(L 1) M₁ s हृष्टा (for हृष्ट) — (L 3) T₁ नरांतौ
(for अविघोरे) — (L 4) G₁ शशुदुराम्ना — (L 5) T₁ दि
(for तु). T₁ G संयति (for समति). G₁ s मययुक्ता (for
'युक्ता') — (L 6) M परस्परश्च — (L 7) G₁ नरा (for
नात्त). T₁ मययु (for नद्वान्नात्त) — (L 8) T₁ तु (for
च). G₁ तुष्टा (for हृष्ट) — Colophon. Adhy
narv M₁ कर्णाञ्जुनप्रशसा — Adhy no T₁ M₁ s
107, G₁ M₁ 106]

5 Before 5, S (T₁ missing) ins. सजय — ^a)
K₁ s सनदत्त; K₁ सनघान्त, D₁ सरसंघ (sic) (for

समघत्त) — ^b) K₁ सुसंघित, V₁ D₁ 'शसित; D₁
'सचित, D₁ 'ससितं, D₁ 'शसित, D₁ G₁ s M₁ 'सहितं,
(for 'मसित) D₁ D₁ s G₁ सर्वसुख — T₁ om. 5°
— ^c) B₁ D₁ सप्रति, G₁ संयदि (for सयति) K₁
सुप्रधुत्त (for 'धौत') B₁ D₁ D₁ रौद्रं शर मन्तसुप्रधौतं
— ^d) K₁ s 'क्षम्यर्च्यं', S (T₁ missing) इत्येव (for
क्षत्यर्थं) V₁ B (except B₁) D₁ D₁ s T₁ G₁ M
चिरामिगुत्तं (for चिराय गु^o) K₁ पार्थीर्यमल्यर्थ्य चिरामिगुत्तं.
6 ^a) B₁ सनचित (for सदा^o) K₁ चंदनचूर्णदायतं;
V₁ 'चूर्णवृषे, D₁ D₁ s 'चू (D₁ 'पू)णशायित, S (T₁
missing) 'चू (G₁ 'पू)णदिग्ध — ^b) S₁ सुवर्णनाली-
शयन, B₁ 'नाल शयन, D₁ D₁ 'तूणीरशय (for 'नाली-
शयन) D₁ महाचितं, G₁ M₁ पुराण, M₁ s—s पुरातन (for
महाविपम्) — After 6^a), K₁ V₁ B D (except D₁ s)
S (T₁ missing) ins.

1081* वाकर्णपूर्णं प्रविकृत्य कर्णं

पार्थोन्मुख सदधे तिग्मनन्युम् ।

[(L 1) B₁ . प्रविकृत्य, D₁ च वि^o, S (T₁ missing) प्र-
(T₁ G₁ s M₁ वि)वकर्णं (for प्रविकृत्य) — (L 2) B₁ D₁
पार्थोन्मुख B₁ संप्रदधे (for सदधे) B₁ . D₁ तिग्म (B₁
'प्र)न्यु, D₁ D₁ चोत्तनीजा, D₁ (marg) तिग्मतेजा S
(T₁ missing) विनोक्तुक्ता शरमुप्रवे (M 'हेल्)-]

— ^c) K₁ चंदासुद्धव, D₁ दंतमन्त्र, S (except M₁, T₁
missing, M₁ damaged) -नागपुत्र (for -वशमभवं)
— After 6^a, T₁ ins

1082* सुमोच शीघ्र स रिपुप्रमाथी ।

— ^a) K₁ B₁ D₁ G₁ M₁ s : जिहीर्षन् (for 'पुंर) D₁
M₁ युधि सव्यमाचिन, T₁ : G₁ : M₁ s : भरतर्षभस्य, G₁
युरि मारतस्य (for 'धि फल्युनस्य) Some MSS
फाल्युनस्य — After 6, K₁ V₁ B D (except D₁ s) S
(T₁ missing) ins

1083* तत प्रजज्वाल दिशो नभश्च

उल्काश्च घोरा सहसा निपेतु ।

तस्मिन्स्तु नागे धनुषि प्रयुक्ते

हाहाकृता सर्वल्लोका सशक्रा ।

[D₁ reads lines 1-2 after line 3. — (L 1) S
(except T₁, T₁ missing) transp. दिश and नभ-

शिरो जिहीर्षुर्धुधि फल्गुनस्य ॥ ६

तमन्नवीन्मद्रराजो महात्मा

वैकर्तनं प्रेक्ष्य हि संहितेषुम् ।

न कर्णं ग्रीवामिपुरेप प्राप्स्यते

संलक्ष्य संघत्सु शरं शिरोन्नम् ॥ ७

अथान्नवीत्क्रोधसंरक्तनेत्रः

कर्णः शल्यं संधितेषुः प्रसह्य ।

न संघत्ते द्विः शरं शल्य कर्णो

न मादृशाः शास्त्रयुक्ता भवन्ति ॥ ८

तथैवमुक्त्वा विससर्ज तं शरं

बलाहकं वर्षधनाभिपूजितम् ।

हतोऽसि वै फल्गुन इत्यवोच-

— (L 2) D₄ स्व (for च) B₂ घोराशनयो K₄ B₁ ३-३
Da₁ D₁ ३ ३.१ षशनी (K₄ D₈.१ 'निर्'; V₁ अशनिर्, Dn₁
शतस, D₄ नमस (for सहसा) Dn₁ प्रपेतु — (L 3) B₆
च, D₆ सु- (for तु) K₄ वाणैर्, G₁ घोरे (for नागे) Da₁
D₁ ६ प्रमुक्ते, G₂ प्रसक्ते (for 'प्रमुक्ते) — (L 4) Dn₁ D₆
लोकपाला, D₄ S (T₈ missing) देवगणा (for सर्वलोका)
K₄ V₁ B₁.३ ४ D₈ १ सशोका, D₄ समस्ता, M₂-४ समेता
(for सशक्ता)]

K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁.३-३ १ T₂ cont

1084* न चापि तं बुबुधे सूतपुत्रो

वाणे प्रविष्टं योगवलेन नागम् ।

[(L 2) B₂ रणे, D₄ वाण (for वाणे)]

Dn₁ T₂ cont

1085* दशशतनयनोऽहिं दृश्य याणे प्रविष्टं

निहत इति सुतो मे स्रजगात्रो बभूव ।

जलजकुसुमयोनि श्रेष्ठभावोऽजितास्मा

त्रिदशपतिमवोचन्मा व्यधिष्ठा जये श्री ।

[(L 1) T₂ सृश्य (for सिंह इ*) — (L 2) T₂ न हि न हि
च (for निहत इति) — (L 3) T₂ कमलकुसुमयोनिलोकनायो
महात्मा — (L 4) T₂ जयश्री]

On the other hand, D₆ T₁ G M cont. after 1083*
T₂ after 1085*

1086* स सूतपुत्रस्तमपाङ्गदेशे

अवाङ्मुख सधयति स रोपात् ।

न सं स्म जानाति महानुभाव-

मपाङ्गदेशाभिनिविष्टमालौ ।

[D₇ om lines 1-2 — (L 2) T₁ पार्श्वमुख संनयति
स रोपात्, T₂ अवाङ्मुख संदधति स रो — (L 3) G₈
वे स, M₁ तस्य (for त स) T₁ G₈ M₁ महानुभाव D₇
न त स जानाति महानुभावम् — (L 4) T₁ अर्पाङ्ग- (for
अपाङ्ग-) D₇ T₂ G₂ देशेभिः; T₁ देशे हि (for देशामि)]

7 D₄ reads 7-8 after 20 — ^a) V₁ B₁.२ ४
Da₁ Dn₁ D₁.३-३ १ ततो (for तम्) — ^b) ङ K₁ २ V₁
B₄ Da₁ D₁-३ ३ १ सधि (V₁ 'ह) वेपु, K₄ ** वेपु, B₁
सहितेषु (for सहितेषुम्) Dn₁ इष्ठा कर्णं प्रहितेषु तसुम्;

D₄ वैकर्तन स्वं हननीयमप्यो (sio), D₆ T₂ G₁ M 'न सधि-
(D₆ 'ह-; T₂ G₁ 'हि) तवाणमीक्ष्य, D₈ 'नं प्रेक्ष्य हि संजि-
हीर्षुः; T₁ G₂ ३ 'नं संयु (T₁ 'ह) तवाणमाजौ — ^c) D₆
शत्रु- (for कर्ण). ङ K₁ [ए]पु (sio), D₇ [ए]धम् (for
[ए]प) K₈ V₁ B₂ ३ ३ Dn₁ D₆ ३ T₂ लप्स्य (D₈
'क्ष्य) वे, Da₁ D₁ ६ प्राप्स्यते, D₄ लब्धवान्; D₇ आप्स्यते
(for प्राप्स्यते) T₁ G M ग्रीवा यत कर्णं न संधि-
(G 'हि) वीय — ^d) B₂ ३ Dn₁ D₁ ६ S (T₈ missing)
समीक्ष्य (for संलक्ष्य). B₁ ४ transp संलक्ष्य and संघत्सु
D₁ शरं; D₄ पुन; D₈ om. (for शर) D₁ शिरार्धं, D₄
शर त्व; T₁ M₂-४ रिपुघ्न; T₂ G M₁ परशं (for शिरोध्नम्)

8 For sequence in D₄, cf v 17 — ^a) D₄

स चाग्रवीत्क्रोधविवृत्तनेत्र, S (T₈ missing) तमन्नवीत्क्रोधवि-
दीप्त. — ^b) K₃ चाल्यं (for शल्य). D₂ ३ सहितेषु
D₈ प्रसज्य (for 'सह्य) Dn₁ D₄ ६ S (T₈ missing)
मद्राधिपं सूतपुत्रो मन (Dn₁ D₁ ६ 'त्रस्तर) स्वी — ^b)
D₄ सद (marg 'ह) धे (for संघत्ते) K₈ द्विशर — ^d)
K₈ न यादृशा, Dn₁ समादृशा (sio) (for न मा') K₈
V₁ B₁ २ ४ ६ Da₁ D₁ ६ १ Ca शत्रुयुद्धा, B₈ Dn₁ D₆
जिह्वयुद्धा, D₂ शतशल्या, D₂ शत्रुयुद्धा, D₄ युद्धजिह्वा, D₈
शत्रुयुद्धा (sio), S (T₈ missing) युद्धशठा (T₁ 'शौंठा; T₂
'तुच्छा) (for शास्त्रयुक्ता) — After 8, D₄ ins

1087* प्राप्तस्य पार्थे प्रणता स्व स्वाहा

संस्थाप्य कृष्णेन पुनस्तदीयम् (sio) ।

9 ^a) K₈ V₁ B Da₁ D₁-३ ३ १ ३ तथैव चोक्त्वा, Dn₁
D₆ इतीदमुक्त्वा, D₄ क्रोधनकर्णो (sio), S (T₈ missing)
तथोक्तवाक्यो (for तथैवमुक्त्वा) — ^b) K₂ बलाहवे (sio),
Da₁ Dn₁ D₁ ४-६ S (T₈ missing) प्रयत्नतो; Ca ०
बलाहकं (as in text) K₁ ३ V B D S (T₈ missing)
वर्ष (T₂ देव) गणाभिपूजितं (Dn₁ 'जन) — ^c) D₆ ३
रे, S (T₈ missing) हे (for वै) Some MSS फाल्गुन;
K₈ D₄ फाल्गुनम् ङ K₁ ३ ४ B₂ ३ इत्यवोचस्; Dn₁
'त्यधिक्रमं; D₁ ३ 'त्यवोचन्, D₄ 'त्युवाच; D₆ S (T₈
missing) 'त्यवोचत् (for 'त्यवोचत्) — ^d) ङ K₂ B₈
स्वरज (B₈ 'ब्रु) जितम्; K₁ त्वरस्वार्जितम्; K₈ त्वरजितम्;

चतस्त्रसृजितमुत्ससर्ज ॥ ९

संधीयमानं भुजगं दृष्ट्वा कर्णेन माधवः ।

आक्रम्य सन्दनं पद्भ्यां बलेन बलिनां वरः ॥ १०

अवगाढे रथे भूमौ जानुभ्यामगमन्ध्याः ।

ततः शरः सोऽभ्यहनत्किरीटं तस्य धीमतः ॥ ११

अयार्जुनस्योत्तमगात्रभूपणं

धराविद्यद्वयोसलिलेषु विश्रुतम् ।

बलात्सर्गोत्तममयत्तमन्युभिः

C. 8 4658
B. 8. 29 80-33
K. 8. 93 97-34

Ks स्वरद्विर्जितम्, Bz : स्वरस्त्, Dz स्वरन्वर्जितं (for स्वरम्)
V1 B1 : Dm D1 : s : स्वरन्व राजन्विजयार्थमुपगत, Dm
ट्वाच चोर्ध्वनिर्नृजिता वृष, Dz S (Tz missing) सुवन्तदो-
र्ध्वत् (Dz Tz : सुवैस्त्व; G1 : दोवैस्त्व, G2 M1 : तोवैस्त्व)
रमुजित वृषा. — After 9, Bz : s ins 1088*.

10 °) Ks संधायमान — °) B Dz : छात्रामव;
Dz छात्रम् (for आक्रम्य)

11 Ks B1 : D1 : om 11^{cd} V1 Dm Dm D1 : s :
Tz subst. for 10-11. Bz : s ins after 9

1088* स सायक कर्णमुजाभिच्छेदो

हुताशनाकर्षप्रतिन सुयोरा ।

गुग्गुयुत प्राञ्चलदन्तरिक्षे

कुर्वन्मीनन्तं नमसो भीमस्त्व ।

चं प्रेक्ष्य दीप्त युधि नाशवन्तु [5]

स्वरान्वित कंसरिपु सलीलन् ।

पदा विनिव्यिष्य रथोत्तम हं

प्रायेपयजगतीं क्रिष्णमात्रम् ।

क्षितिं गता जानुभिस्ते तु बाहा-

स्तव शर सोऽभ्यहनत्किरीटम् । [10]

[Dz om. lines 1-2. — (L 1) Dm चंमुजप्रच्छेदो; Tz
मुजप्रच्छेदो — (L 2) Tz हुताशनाकि (for नक). D1
सुयोरा — (L 3) Bz : Dm D1 : गुग्गुयुत, Dz समापत
(for गुग्गुयुत). Dm D1 Tz कर्णमु (D1 : मुज्) प्रमुक्षो (for
प्राञ्चलदन्तरिक्षे). — (L 4) Dm D1 Tz विद्वन् प्राञ्चलद-
(D1 : दन्तै) प्रतेक्षे — After line 4, Tz reads lines 1-2
of 1088*, and om lines 5-6 — (L 5) B1 Dm D1 :
ट्टा (for तु). D1 संप्रेक्ष्य चैत युधि नाशवेन — (L 6) Dm
स्वरान्वित सत्वरथेन सलीलन्; Dz स्वरान्वितेन त्वरथा बलीयमा
— (L 7) Dm न (for त). D1 पाटी विनिव्यिष्य रथोत्तमोनी
— (L 8) Dm प्रविशद्यत् (for प्रावेक्ष) Dm पृथिवी, Cc
जगती (as above) Dm Tz विन्दिदेव, Ca हृत्नाय (sic)
(for क्रिष्णमात्र). Co cites क्रिष्णः Dz हृत्तार्थनात्र जगती
प्रवेक्षित — (L 9) Dz मूर्ति (for भिति). Tz जानुवलेन
(for भित्ते तु). Dm वेप; D1 अस्त, Dz तव (for त तु)
— (L 10) V1 Bz [s] न्वहरत् Dm हेनच्छत्राक्षद्रमरीचिवर्णा,
D1 सत्सचतश्चनवर्नद्वयत् (sic)]

On the other hand, T1 G M subst. for 10-11
Tz cont. after 1088*

1089* तमापवन्त ज्वलित निरीक्ष्य
विद्यद्वयं वृष्णिक्कुलप्रवीर ।

रथस्य चक्र सहसा निरीक्ष्य

पद्भ्याङ्कुल मज्जयति स्ववीर ।

[Tz reads lines 1-2 after line 4 of 1088

— (L 1) T1 सनीक्ष्य (for निरीक्ष्य) — (L 2) G2 कु-
(for कुट). — (L 3) Tz पदेन (for रथस्य) T1 : चक्रे
G2 रथ स्यचक्रे सहसा निपय — (L 4) G2 पचाङ्कुलि T1 :
M सादयदप्रमेय, G1 मज्जयताप्रमेय.]

T1 : G M cont. V1 Dm Dm D1 : s cont after
1088* B1 : Dz : ins after 11^{ab} Bz ins. after 11^{cd}

1090* ततोऽन्तरिक्षे सुमहाक्षिनाद

संपूजनायं मधुसूदनस्य ।

दिव्याश्च बाहू सहसा बभूवु-

र्दिव्यानि पुष्पाण्यय सिंहादा ।

तस्मिन्तथा वै धरणीं निमग्ने [5]

रथे प्रयोगान्मधुसूदनस्य ।

[(L 1) B1 : s D3 ततोऽन्तरिक्षे D1 (before corr
as above) तु (for तु) — G2 om. lines 3-6.
— (L 3) T1 : G2 : M बाता (for बाहू) — (L 4)
D1 : s transp दिव्यानि and पुष्पाणि D1 [अ]ष चाशु पेतु,
D2 [ज]ष सिंहादा; T1 : G2 च कृष्णमाच्यन् (G2 : माच्छन्),
G1 तु कृष्णानोपतन्, M च कृष्णमाच्यन् (M1 : नच्येव) (for
[अ]ष सिंहादा) — (L 5) D2 रथे वै, T1 : G1 : M च
द्विविद् (for तथा वै) D1 : s T1 : M1-1 धरणी D1 [र]व मग्ने
(for निमग्ने) — (L 6) D2 तथा (for रथे). B1 D1 : T1 :
G1 : M प्रपन्नान् (for प्रयोगान्).]

— After the above, T1 : G M1 : s cont 1093*

12 D2 om. 12 T1 G1 : M1 : s read 12 and T2
reads 12^a after 1094* G2 om 12^a — °) B2
तथा, T1 : G1 : M1-1 ततो (for अथ) Ks -गाढ- (for
-गात्र) — After 12^a, T1 G1 : M1 read 13^a repeating
it in its proper place. Tz om. 12^{bcd} Gz reads 13^{bcd}
after 17 — °) Ks शर, G1 रथा (for धरा) Ks B1 :
-वियद्यौ, B2 वियत्सा; Dm D1 : s -वियत्सो; T1 G2
-वियस्त्व-, G1 : -वियद्यौ- (for -वियद्यो-) Ds सलिलेष्ट-
(for -सलिलेषु) Cc : सौ सलिलेनेतिमावेऽपि संघितार्य । Cc
— After 12^a, D1 (erroneously) reads 8 65 34^a
-8.66 4^a — °) V1 B1 : s-3 Dm Dm D1 : s : रथालास-
(for बलात्). B2 D1 : s महद्वदत्तं रिपुपृगहा वृष (D1 : हरि);
D1 जयार्थमर्थोत्तमरत्नमर्षित; 8 (Tz om., Tz missing)

श्रेण मूर्धः स जहार क्षतजः ॥ १२
 दिवाकरेन्दुज्वलनग्रहत्विपं
 सुवर्णमुक्तामणिजालभूपितम् ।
 पुरंदरार्थं तपसा प्रयत्नतः
 स्वयं कृतं यद्भुवनस्य सनुना ॥ १३
 महाहैरूपं द्विपतां भयंकरं

विभाति चात्यर्थसुखं सुगन्धि तत् ।
 निजघ्नूपे देवरीपून्सुरेश्वरः
 स्वयं ददौ यत्सुमनाः किरीटिने ॥ १४
 हराम्भुषाखण्डलवित्तगोमृभिः
 पिनाकपाशाशनिसायकोत्तमैः ।
 सुरोत्तमैरप्यविपद्यमर्दितुं

बलास्र(T₁ G₈ 'क्षि)सर्गोत्तममन्युभिस्त्रदा (G₁ 'भि सह).
 Co otes व्यालास्रससर्ग — ^a) K₈ मूर्धा; D₁ मूर्धनि;
 T₁ तद्वै; G₂ वीर (for मूर्धे) K₈ स्वशुहार (sic), V₁ B
 D (except D₈, D₂ om.) T₁ G M प्रजहार (for स ज')

13 ^a) V₁ D₁ D₂ ज्वलनप्रम(V₁ 'ह)त्विपं; B₁
 ज्वलनाग्रहद्विपं — T₁ G₁ ; M₁ read 13^a for the first
 time after 12^a — ^b) D₁ D₂ ; T₁ (both
 times) G M -मणि(M₂ -बलि)वज्रभूपितं (G₁ M₁
 [both first time] 'भूषणं; G₂ [first time] 'चित्रितं), T₂
 -मणिरत्न' B₁ -भूषणं (for -भूपितम्) — ^c) S K₁ ; 4
 पुरंदरात् — ^d) K₈ तद् (for यद्) K₄ भवनस्य; V₁
 B (except B₅) D₁ D₂ D₃ 3-7, 8 (marg) T₂ G M
 विभु(G₈ 'धि)ना; T₁ हि महत् (for सुवनस्य) V₁ B₁-4
 D₁ D₂ D₃ 3-7 8 (marg) S (T₈ missing) स्वयंभुवा;
 B₅ मर्त्रा (for सनुना)

14 ^a) D₂ T₁ महास्र(T₁ 'हि)रूपं; T₂ 'ह'मूर्त्तं S
 K₁ ; 4 द्विपतो D₄ विनाशनं (for भयंकरं) — G₁ ; om.
 14^b — ^b) S₂ K₈ D₈ सुगन्धितं (S₂ 'नं) (for 'गन्धि
 तत्) V₁ B₂ D₁ ; 5 विमलैरि (V₁ 'वि)र्धं सुसु(V₁ स्वसु;
 B₂ स्रुत्)स्र सुगन्धिनं; B₁ ; 4 विमलैरिर्धं सुसुखं सुगन्धि च (B₁
 'संधिनं); B₂ ; 5 प्रभावद्(B₂ 'म)स्वयंसुखं सुगन्धि च; D₁
 D₂ T₂ G₂ M विमलैरिस्वयंसुखं सुगन्धिनं (D₂ 'धि; T₂ 'धि
 यद्; M 'धि च); D₈ ; 1 विमलैरिर्धं सुसुखं सुगन्धि, D₁ ; 6
 विचित्ररूपं च सुगन्धिसुज्वलं; T₁ ददावतिप्रीतमना किरीटिने
 — ^c) K₈ T₁ ; 2 M निजघ्नूपो; D₁ D₂ ; 6 जिघांसते (D₆
 before corr 'तो); G निजघ्न(G₈ 'क्षि)ते; Ca 'घ्नूपे (as
 in text) K₈ सुरारे; B₅ पुरंदर; D₄ किरीटिने; G₁
 भयंकरान् (for सुरेश्वर) — ^d) K₁ सुमना; D₆ सुमहत्
 K₈ किरीटिन, D₄ सुरेश्वर S (T₈ missing) स्वयं ददौ
 यदि सुदार्तेनाय

15 T₁ G M₁ ; 4 read 15 after 1095*. — ^a)
 B₁ भूवंडु; D₁ D₂ ; 5 Ca भूरंडु; D₂ हरांशु (for
 हराम्भु) S₂ (sup lin as in text) -पाखंडव; K₈
 'आखडल; Ca -पा' (as in text) K₈ -गोत्रमित्; D₁
 -गोमृभिः; Ca -गोमृ' (as in text). T₁ धत्तं च पूर्व हरिद्वज

गोमृभिः; T₂ G M हरप्रचेतोहरिवित्तं. — ^b) D₁
 पिनाकि K₄ -सायकोत्तम, B₂ -निकायोत्तमैः; S (T₈
 missing) -दंष्टारिभि (for -सायकोत्तमै) — For 15^a,
 D₈ subst.

1091* क्षत नयद्भुवणै पिनाकिना
 सहाययान्पावकर्मनिमै शरै ।

— ^a) B₁ शरोत्तमैर; M₂-1 सुरेश्वरै; Ca सुरोत्तमैर (as
 in text) B₁ ; 4 D₂ ; 4 (before corr as in text) [स]
 विसह्यम्, D₈ [स] विसह्यम्; Ca [स] विपद्यम् (as in text)
 B₁ अर्चितं; B₁ (marg) D₁ ; 5 Ca आहवे; D₁ Co
 अर्दितं (for अर्दितुं) — After 15^c, T₁ G₂ ins.

1092* धिरं धरेनादितिनेह राजन् ।

— ^a) B₂ धेरेण (for नागेण) B₂ जिहीर यद्; D₄
 धरेण तं (for जहार यद्) B₁ G₂ तद्भुप; D₈ (marg as
 in text) यद्रिप; T₁ ; 5 G₂ ; M तद्भुपा B₁ (marg) D₂ ;
 D₁ ; 5 Ca जहार नाराचवरेण त(D₁ य)द्भुप — B₂ D₁
 D₂ D₃ ; 4-7 M₂ ins. after 15 K₄ V₁ B₅ D₃ after 16.
 T₁ ; G M₁ ; 4 cont after 1090*

1093* स दुष्टभावो वितयप्रतिज्ञ

किरीटमभ्याहनदर्जुनस्य ।

[(L. 1) D₂ ; 1 अभिज्ञ, G₁ प्रयत्न (for प्रतिज्ञ),
 — (L. 2) D₄ अस्याहरद् (for अभ्याहनद्) K₄ B₂ D₁
 D₂ ; 7 किरीटमासाद्य तमुग्ररूप, D₁ 'टिमस्यद्रुतमर्जुनस्य]
 K₄ V₁ B₂ ; 5 D₁ D₂ D₃ ; 7 M₂ cont. T₁ ; 5 G₂ ;
 M₁ ; 4 ins after 17

1094* विशुद्धजाम्बूनदरत्नभूपितं

पार्योत्तमाङ्गादहरचरस्त्री ।

तद्वैमजालावतत्तं सुघोषं

जाञ्जल्यमानं निपपात भूसौ ।

[(L. 1) D₆ प्रतप्त (for विशुद्ध) B₂ -चित्ररूप (for -रत्न
 भूपितं) D₁ T₂ नागो महाहै तपनीयचित्रं, D₄ T₁ G₂ M₁ ततः
 (D₄ नाग) किरीट तपनीयचित्र, G₁ M₂-1 तत् किरीट (G₁ 'टी)
 वदुरत्नचित्रं (M₈ 'चित्रित) — (L. 2) D₁ G₂ प्रहरत्, D₄
 व्यथमत्; T₁ न्यहनत्, M प्रदहत् (for अहरत्). — V₁ B₅
 D₈ ; 1 om lines 3-4. — (L. 3) B₂ D₁ D₂ ; 6 तत्

प्रसह्य नागेन जहार यद्दुपः ॥ १५
तदुत्तमेपून्मथितं विपासिना

प्रदीप्तमर्चिष्मदभिक्षिति प्रियम् ।
पपात पार्थस्य किरिटीमुत्तमं

दिवाकरोऽस्तादिव पर्वताज्ज्वलन् ॥ १६
ततः किरिटीं बहुरत्नमण्डितं
जहार नागोऽर्जुनमूर्धतो वलात् ।

गिरेः सुजाताङ्कुरपुष्पितद्रुमं

महेन्द्रवज्रः शिखरं यथोत्तमम् ॥ १७

मही वियद्द्यौः सलिलानि वायुना

यथा विभिन्नानि विभान्ति भारत ।

तथैव शब्दो भुवनेष्वभूत्तदा

जना व्यवस्यन्व्यथिताश्च चस्वलुः ॥ १८

ततः समुद्रथ्य सितेन वाससा

C 8 4667
B 8 90 41
K 8. 97 41

(for हेन-) K₄ अलावितलं, T₂ विततं, G₁ धनत (for वतत) K₄ D₁ (before corr) सुषोर, B₂ D₁ D₁ 5 6 सुचार (for सुषोर) — (L. 4) T₁ 2 G₁ M₁-4 संप्र (T₁ प्रज) ज्वलत्तन्, G₂ M₁ सं (G₂ दि) प्रज्वलत (for जाज्वल्यमान) K₄ घोर (for मूर्धो) B₂ D₁ D₁ 5 6 वपुषाश्रिया च (B₂ पाशिरूप) (for निपपात मूर्धो).]

— After the above, B₂ reads 17, repeating it in its proper place, while T₁ 2 G₁ 2 M₁ 2.4 read 12 after 1094* and 17 after 15.

16 D₁ transp 16 and 17. — ^a) B₂ तत्तदनेपून्मथितं; D₁ तदुत्तमेपून्म, D₂ तमुत्तमेपून्म D₃ विपासिना — ^b) S₁ K₁ 2 अभिक्षि, K₈ V₁ B₂ D₃ अविक्षितौ, K₄ अभिक्षित, B₁ 8 4 D₂ 7 अचि (D₂ 7 मि) क्षितौ (B₁ मौ); B₂ D₁ अयो क्षितौ (for अभिक्षिति) D₁ D₁ 8 अतिप्रिय क्षितौ; D₂ अभिक्षितौ पृथं, D₃ 6 अतीव क्षोभनं, T₁ 2 M अतीव च प्रिय; G₂ 8 अतीव सुन्दरं, G₂ अति प्रदीप्तं (for अभिक्षिति प्रियम्) — D₁ D₂ om (hapl.) 16^a-17^a. — ^a) G₁ पर्वतो ज्वलान्, G₂ तो ज्वलन्; Bom. ed रक्तमडल (for पर्वताज्ज्वलन्)

17 D₁ D₂ om 17 (cf. v l 16), T₂ om 17 B₂ reads 17 for the first time after 1094* — D₃ transp 16 and 17 T₁ 2 G₁ 2 M₁ 2.4 read 17 after 15 — ^a) K₈ स तत्, V₁ B₂ स वै (for तत्) G₁ किरिटी D₁ मूर्धितं, G₁ चित्रं, G₈ चित्रित (for मण्डितं) — B₂ (first time) D₃ दिव्यं प्रमेथ्यांशु (B₂ ध्यांत) नरेन्द्र संख्ये — ^b) T₁ नागोहरद् (for जहार नागो) B₂ (second time) वाणो, D₃ नापि (for नागो) D₁ मूर्धजो; D₃ मूर्धता — ^c) D₁ D₁ 8 शिर (for गिरे) K₈ सुजातङ्कुर; B₂ (first time) D₃ तोत्तम (for ताङ्कुर) K₂ दुर्व (for दुर्म) V₁ गिरे सजाङ्कुरपुष्पवर्धितं दुर्म — ^d) B₂ D₃ G वज्र, M₁ वज्रै B₂ शिखिनं; D₃ शिखरो B₂ (first time) D₃ यथैव शृगं खलु वज्रहा (B₂ वा) रितं — After 17, D₄ 6 ins 1095*, T₁ 2 G₁ 2 M₁ 2.4 ins 1094* and G₈ reads 13^{ad}

18 D₄ om. 18-19 D₃ om 18^a-20^b. — ^a) D₂

वियद्द्यां; M₂ वियद्द्यो D₁ सलिल च; D₃ सलिलेन (for लानि). T₂ सलिलाश्रिवायूनु (for लानि वायुना) — ^b) K₄ om यथा K₁ om भान्ति K₈ D₃ यथा विभान्ति (D₃ भासा) नि नदति भारत, V₁ B D₁ D₁ 5 7 यथा वि (D₁ D₁ 5 थाव) र्णानि नदति भारत; D₁ प्रसह्यमुत्तमं विनिचूर्णत यथा; D₂ यथा निभ्रुमानि, वहति पावका; T₁ 2 प्रसह्य र्णानि च (T₂ निव) चूर्णितानि, G₁ (sup in) 2 प्रसह्य र्णानि विचूर्णितानिव (G₁ orig ता दिवि); G₈ M प्रसह्य र्णानि विचूर्णितानि (M₁ थाय) वा — ^c) K₈ V₁ B₁ 8-5 D₁ D₂ 2.5.7 8 तथैव शब्दं भुवनेषु तं त (D₃ तत्त) द्वा; B₂ D₁ D₂ T₁ अतीव शब्दो (D₂ व्द) भुवनेषु वै तदा; T₂ G M इतीव शब्द भुवनेषु (T₂ ने तु) तत्तथा (M₂-4 वा) — ^d) D₃ जनात्, S₂ V₁ B₂-4 D₂ 8 1 [अ] ध्ववसन्, K₄ ध्ववस्यन्; D₁ [अ] ध्ववस्यश्च; D₃ प्रवस्यन्; G₂ [अ] ध्ववध्वन् (for ध्ववस्यन्) T₁ 2 G₂ M₁ च विह्वला; M₂-4 वभूद्भु. (for च चस्वलु). G₁ 8 जना व्यवस्यति दिग्नाश्च विह्वला — After 18, B₂ D₁ 8 (T₃ missing) ins 1095*

19 D₂ 6 om. 19 (of. v l 18) B₂ om 19 — ^a) K₈ स जप्रचथ्य (corrupt), V₁ स तद्दुथ्य; B₁ 4 D₁ स उद्दुथ्य; B₂ स जद्दुथ्य (for समु) V₁ वासा (for वाससा) D₂ तत् समावैष्ट यदच्छन वाससा (sio) — ^b) K₈ सु; D₁ D₁ 8 8 G₂ स (for स्व) — K₄ अश्वयतस; T₂ अभ्यधिकस् (for अव्यथितस) S K V₁ D₂ 7 ततो; B₂ D₂ 8 T₁ 2 G₈ M तदा; G₂ 2 तथा (for स्थितो) — K₄ V₁ B₁-4 D₁ D₁ 8 8 7 ins after 19^{ab} B₂ D₁ 8 (T₃ missing) after 18 D₃ 6 after 17.

1095* विना किरिटी शुशुभे स पार्थ
श्यामो युवा शैल इवास्तशङ्ग ।

[(L. 2) D₄ 6 न; T₁ M₁ [s]म; G₁ [s]स (for स) — (L. 2) D₃ तमोवृत्; M श्यामो यथा (for श्यामो युवा) D₁ T₁ नील (for शैल) K₄ V₁ B₁ 2 4.5 D₁-4 6 7 T₁ 2 G इवास्त; D₁ इवोश्च; M इवाप (for इवास्त)]

स्वमूर्धजानव्यथितः स्थितोऽर्जुनः ।
 विभाति संपूर्णमरीचिभास्वता
 शिरोगतेनोदयपर्वतो यथा ॥ १९
 बलाहकः कर्णभ्रजेरितस्ततो

हृताशनाकप्रतिमद्युतिर्महान् ।
 महोरगः कृतवैरोऽर्जुनेन
 किरीटमासाद्य समुत्पपात् ॥ २०
 तमत्रवीद्विद्धि कृतागसं मे

Ks V1 B1-4 Da1 D1.2.3.7 cont.; Dn1 B1 ins after 19
 1096* गोकर्णो सुमुखी कृतेन ह्युणा गोपुत्रसंप्रेषिता
 गोशब्दात्मजमूर्धणं सुविद्विषं सुदमकगोऽमुत्र भम् ।
 हृदा गोगतकं जहार मुकुटं गोशब्दगोपुरि वै
 गोकर्णोसनमर्दनश्च न यथावप्राप्य मृत्योर्वंदाम् ।
 [(L. 1) B1 [अ]मिमुली (for मु) Ks श्पुर्णा V1
 संप्रेक्षिता (for 'पिता) — (L. 2) B1 om. सुविद्विष Ks
 सुव्यक्तो (for सुव्यक्त). V1 गोमुत्रजं; B1 4 गोपुत्रं
 — (L. 3) Ks गोचक (for गोगतक) V1 गोरूपि (for
 गोपुरि) — (L. 4) Da1 गोकर्णोसन V1 गोकर्णोसनमर्दन
 भ्रमतया न प्राप मृत्योर्वश — Co comments on different
 senses of गो here.]

On the other hand, S K1-8 D1 8 read 25-36
 after 19^{ab}. Ks V1 B Da1 D1.2-3 om. 19^{cd} Ks
 reads 19^{cd} after 36 — *) Dn1 D1 विभासि स सूर्य
 मरीचिना हृत्; S (T1 missing) यमौ स (T1 G1 च) संपूर्ण-
 मरीचिर्नहुना — S K1.2.4 D1 ins a passage given
 in App. I (No 41) after 19, Ks V1 B Da1 Dn1
 D1 2.5-8 ins. after 36, D1 after 25

20 D1 om. 20^{ab} (cf. v 1. 18) — *) Ks V1 B
 Da1 Dn1 D1-2.5.7 स सा (B1.5 दा)यक कर्णमुजप्रसृष्टो
 (B1 'जामिष्टो; B1 'जप्रमुक्तो; D1 'जप्रहृष्टो), D1 स चापि
 राधेयमुजातिष्टो; S (T1 missing) स चापि राधेयमुज-
 (T1 G1 'कर)प्रमुक्तो (G1 'मुक्ते, M1-4 'युक्तो) — *)
 K1 हृताशनाक Ks V1 B Da1 Dn1 D1-2.5.7-प्रतिभो
 महाहवे (Dn1 D1 'हार्ह); D1 प्रथमो महार्धि (for
 प्रतिमद्युतिर्महान्) — *) Ks V1 B Da1 D1 2.5.7
 T1.2 G1 [S]र्जुनस्य (for 'नेन) — *) G1 2 आहस्य
 (for आसाद्य) M समुत्पपात् ह Ks V1 B Da1 Dn1
 D1-2.5.7 किरीट (Dn1 'टि'माह (B1 Da1 D1 'हृ)स्य ततो
 ध्यतीयात्, D1 किरीटमाहस्य ततो द्वितीयं — For 20^{cd},
 D1 subst B1 ins. after 20

1097* किरीटमाकृष्य तयार्जुनस्य
 महोरग. कृतवैर. स तूर्णम् ।

[(L. 1) B1 दत्त्वा किरीटस्तु (for किरीटमाहस्य) — (L. 2)
 B1 महावेग (for महोरग)]

— After the above D1 cont

1098* यथासृजत्पार्यवधाय कर्णं
 समीक्ष्य सर्पं पुनरेति कर्णम् ।
 च्यावृत्य तस्माद्य तत् किरीटात्

On the other hand, Ks ins. after 20:

1099* समुत्पतन्तं स किरीटमीक्ष्य
 पार्योऽप्यवीद्वामुदेवं नहान्ना ।

while Ks V1 B1-4 Da1 Dn1 D1.2-3 : T1 ins.
 after 20 B1 cont. after 1097*: D1 after 1098*

1100* तं चापि दग्ध्वा तपनीयचित्रं
 किरीटमाकृष्य तदनुनस्य ।

पुन स मत्वा प्रविशेत् तूर्णं
 पृष्टश्च कर्णेन ततोऽप्यवीद्विदम् ।

मुकस्ययाहं न समीक्ष्य कर्णे
 दितो हृत् यत् मयार्जुनस्य । [5]

समीक्ष्य मां मुञ्च रणे त्वमाद्यु
 हन्तासि शत्रुं तव चात्मनश्च ।

हस्येयमुक्तो युधि सूतपुत्र
 तमत्रवीक्तो भवानुग्रहम् । [10]

[B1 D1 om lines 1-3 — (L. 1) Ks तत्र, B1-4
 Da1 D1 स तत्र; D1 स च (for त च) Da1 दग्ध्वा, T1 हृत्
 (for दग्ध्वा) — (L. 2) B1-4 Da1 D1.2 T1 आविष्क-
 (B1-4 'स्फु)तम्; D1 1 आगरकृतम् (for आकृष्य तद). D1
 किरीटमस्यात्मनिनाशनाय — (L. 3) Ks तूर्णं B1 Dn1 D1.2
 T1 श्येय गर्तुं (B1 कर्णे) पुनरेव तूर्णं — (L. 4) B1 Dn1
 D1 2 दृष्ट्वा, D1 दृष्ट्वा; T1 हृत् (for पृष्ट्वा) B1 D1 2 T1
 त (for हृत्) — (L. 5) B1 तया, D1 तया (for तया)
 V1 B1 Da1 D1 3 असमीक्ष्य, B1 Dn1 स्वम्, D1 3 हृत् (for
 न स) — (L. 6) B1 Da1 D1 3 T1 शिरोहृत् (for 'ते हृत्).
 T1 यत्प्रवतो (for यत् मया) V1 Da1 D1 3 तदनुनस्य, B1 3
 तदार्जुं (for मयार्जुं) D1 शिरो हराग्नेय ततोर्जुनस्य — (L. 7)
 T1 समीक्ष्य मां मुञ्च रणेर्मुत्र — (L. 8) Da1 D1 3 हत्तासि
 T1 वचनात्मनश्च (for तव चात्म) — (L. 9) B1.2 Dn1
 D1 3 स पयम् (for हस्येयम्) B1 T1 उक्त्वा T1 सूतपुत्र
 — (L. 10) V1 किं नु रूप; D1 नागरूप (for उग्र) T1
 भूयोमपीत्कोपवाप्रागमुत्र]

D1 reads 7-8 after 20 Finally, D1 ins
 after 20

1101* तत् स नाग प्रहसन्निवाहितं
 पपात् चावेक्ष्य तमर्जुनस्वरम् ।

21 S repeats 21^{ab} after 22^{ab} K1-8 D1 8 read
 it after 22^{ab} — *) Ks ततोमवीद्व, Ks V1 B

कृष्णाद्य मातृवैधजातवैरम् ।

ततः कृष्णः पार्थमुवाच संख्ये

C 8 4678
B 8 80 50
K. 8 87 subst.

(except B5) D (except D3) नागोत्र* (for समग्र *) K2 कृतागम K3 न, K4 V1 B D मा (for मे) — 6) K2 V1 B D41 D41-7 पायें, D3 नागेन (for कृष्णाद्य) B1 चैर, D41 D5 चैरी (for चैरम्) K4 पायों न मातृवैधकारितेन (sic) — For 21^a, T2 subst. .

1102*

नाग ।

नागोऽस्मि श्रेष्ठ कृतवैरोऽर्जुनेन

माता पुरा ह्युत्पत्तिता नमस्त ।

T2 cont. N ins after 21^a .

1103*

यदि स्वय वज्रधरोऽस्य गोसा

वयापि याता पित्रराजवेदमलि ।

[(L. 1) V1 वज्रधरम्, D5 शरश्च T2 द्रायती मां वृत्त्यन्वामिनम् — (L. 2) T2 अनेन (for तथापि) B2 गामी, D5 यात्र, T2 नीता, Ca c यात्रा (as above)]

— After the above, § K1-3 D2.8 read 24, while, K4 B2 T2 cont. after 1103* V1 B1.2 4 5 D41 D41 D1.8 5-7 cont after 1103* D4 after 1109* .

1104*

कर्ण ।

न नाग कर्णोऽद्य रणे परस्व

चलं समाख्याय जयं दुर्मूयेत् ।

न संदधे द्वि शरमेव नाग

यद्यर्जुनानां शतमेव हन्यात् ।

[(L. 1) K4 V1 B (except B2) D8 वल् (for रणे) B1 रणाववाच्य, B2 रणाय वाद्य (for रणे परस्व) K4 परस्वरं, V1 परीय (for परस्व) — (L. 2) K4 V1 B (except B2) D2 रणे (for वल्) K4 सनात्ताय (for श्याय) V1 B2 दुर्मूयेत् सदा (B2 नव) (for जय दुर्मूयेत्) B3 कृणोयेत् (sic), T2 वमाये, Ca दुर्मूयेत् (for दुर्मूयेत्) — T2 om lines 3-4 — (L. 3) B2 D41 D4 6 संदध्यां (for धे) Ca cites दि (as above) V1 नाग, B2.8 चापि, D41 D4.6 चैव (for एव). V1 चापि (for नाग) — (L. 4) V1 हस्ति, B2.4 D41 D4 हन्वा (for हन्यात्) D5 यद्यर्जुनो मां स शरीरिनिहन्यात्] D41 cont. T2 cont after 1110*

1105*

तमाह कर्ण. पुनरेव नागं

वदन्निमग्न्ये रविसूनुसत्तम ।

D41 T2 cont K4 V1 B D (except D2) cont. after 1104*

1106*

भ्यालाससर्गोत्तमयत्नमनुनि-

हन्वास्मि पार्थ सुसुखी व्रज त्वम् ।

स प्रवसुको युधि नागराज

कर्णेन दीनो ह्यसहंस्तु वाक्यम् ।

स्वय प्रयात्पार्थिवघाय राजन्

कृत्रेपुरुषं विजिवांसुरर्जुनम् ।

[5]

[(L. 1) D5 वह स्व- (for व्याख्य-) Ca cites व्याख्य (as above) V1 D41 D5 शूलोत्तम; B1 5-स्तो, B2 संज्ञो, D1 नजो (for सर्गो) T2 बलाकनागं मुहूढ हि युक्त छे Ca अलसर्गादिभ्य उत्तमयज्ञो उरुरपरप्राप्त प्राप्तवानित्यर्थाद्यत् । छे — (L. 2) D4 (before corr) हतं तसि (for हन्वास्मि) K4 पार्थ K4 B2 8 T2 सुमुख (K4 स्त्री, T2 त), D1.8 त मुञ्जी B2 8 व्रजत (for व्रज त्वन्). — (L. 3) B2 D41 D4.6 इति (for त) — (L. 4) K4 D7 वाक्य (for दीनो). B2 तु (for हि) D41 T2 कर्णेन रोपादसह (D41 ह)स्तस्य वाक्य, D2 कर्णेन वाक्य ह्यसहस्तस्य वाक्यं, D4 कर्णेन वीर प्रहसंस्तदानीं — After line 4, D5 ins

1107*

ततोऽप्रवीदात्तदेव स पार्थ

दाशार्हं को ह्येव महान्दि नाग ।

— (L. 5) T2 यात् (for प्रायात्) D4 पार्थेय हि (for वधाय) D5 स्वय प्रयात्पार्थिरपि हि कृष्ण — (L. 6) V1 D41 स्व, D1 5 [ए]य, D5 सु- (for [ए]यु) D41 D5 T2 उग्रः (for अर्जुनम्) D4 कृत्वा स्वरूप (marg वाग्रूप) विन्यार्थमुग्र]

On the other hand, V1 B1.2 4 5 D41 D41 D1.8 5-7 cont. after 1103*

1108*

त्वं मावमंस्या कुरु मे वचोऽद्य

निहन्मि शत्रुं तव मुञ्च मां स्वम् ।

[L. 1] V1 त्वयामवसा, D1.8 त्व मावसंस्या V1 वचाय — (L. 2) V1 B5 D41 D5 6 द्रुत (for त्वन्)] while D4 cont after 1103* .

1109*

त्वया न संधानववाहं मुक्त-

सेनापि कृष्णेन च वञ्चितोऽसि ।

Finally, T2 cont after 1104*

1110*

ममैव बाहोस्तु धलेन शको

युद्धेऽर्जुनानां शतमेव हन्तुम् ।

मृतं यदत्रापि न वेत्सि मे भवान्

वदामि कृष्णस्य समक्षमेव ।

पपोऽद्य हत्वा युधि पाण्डवानां [5]

हन्वास्मि युद्धे हि स्वति [वि] क्रमेण ।

यत्तद्गतं जानमान प्रयातु

किं वै कृता पाण्डवे ते प्रतिज्ञा ।

नाग ।

जित्वा सह युद्धगतं यमाय [10]

प्रवर्तितु श्वो भवन प्रयातुम् ।

कर्ण ।

मित्रार्थमेव तन्मम जानतोऽपि

यत्न शरीरे यदपाति वीर ।

महोरगं कृतवैरं जहि त्वम् ॥ २१

स एवमुक्त्वा मधुसूदनेन

गाण्डीवधन्वा रिपुप्रग्रधन्वा ।

उवाच को न्वेष ममाद्य नागः

स्वयं य आगाद्गुरुदस्य वक्रम् ॥ २२

कृष्ण उवाच ।

योऽसौ त्वया खाण्डवे चित्रमानुं

संतर्पयानेन धनुर्धरेण ।

वियद्गतो चाणिकृत्तदेहो

ह्यनेकरूपो निहतास्य माता ॥ २३

ततस्तु जिष्णुः परिहृत्य शेषां-

हन्ता यदि त्व रणमूर्ध्नि पार्थ
किं वाभिदाकोऽस्मि ह कार्त्तवैर ।
नाग ।

सकृदेव हि वै कर्णं चासुदेवं महाबलम् । [15]
अहमेव हनिष्यामि पार्थं चैव न संशय । --

— § K₁₋₃ D_{2,3} transp 21^a-22^b and 22^a-23^a.
— °) B₁ 4 पार्थं (for कृष्ण) B₁ कृष्ण (for पार्थम्)
D₁ सेव्यं, D₂ कलि; T₁ चाक्य (for संकथे) — After-
21^a, T₂ ins

1111* तवाजिमध्ये रविसनुसत्तमो
नागास्रमङ्गे सुदृढ विमुक्कम् ।

— °) D₂ जहि वैरं; D₃ कृतवर्म (for 'वैर) D₂ कृत्तिस्
(for जहि) V₁ B D_{2,3} [ह]र्म (for त्वम्) — T₁ G M
subst. for 21 T₂ ins after 21

1112* तसुरपत्तन्तं द्विपदां चरिष्ठो
हृष्टा वच पार्थमुवाच कृष्ण ।
महोरगं पाण्डव पश्य पश्य
प्रयोजितं त्वस्त्रिधनार्थमुग्रम् ।
[(L 1) G₂ तसुरपत्तन्तं]

22 For sequence in § K₁₋₃ D_{2,3}, cf v 1 21.
— °) B₂ transp स and एवम् — °) D₁ 5.8
गाजीव (for गाण्डीव) K₂ रिपुसंगमार्थं; B₂ D₃ [अ]रिपु
सुय्य (D₂ चोम)धन्वा; B₂ रिपुमुग्रकर्मा; D₂ रिपुवीर्यसाह;
S (T₂ missing) हरिमुग्रधन्वा (T₂ 'न्वी) — §
repeats 21^{ab}, while K₁₋₃ D_{2,3} read 21^{ab} after 22^a
Before 22^a, §₁ ins अर्जुन — °) § K₁₋₃ दा-
(§₁ K₂ द)दाहं (for उवाच) K₂ क चेट (sio), D₂
D₃ को ह्येष; D₂ नन्वेष; D_{2,3} न (D₂ के) स्वेष; D₂ कोन्वेष
(for को न्वेष) — °) S (T₂ missing) क्षयाय (for
स्वयं य) D₂ D₃ आयाद्, T₁ नागो, T₂ चागाद्, G M₁ 8
नागाद्, M₂ 8 (mf/in) 4 मा गाद् (for आगाद्) K₂ 4
V₁ B₁₋₄ D₁ D_{2,3} 7 8 गुरुदसे (D₁ 'स्वै)य (D₂ 8 om.
घ) (for 'दस्य) D₁ D₂ 5 वक्रं; G₁ वक्रे D₂ स्वैयं-
प्रयायात्. सुमहासुभाव (sio) — For 22^a, B₂ subst.

1113* ततोऽश्रवीद्वासुदेवं महारामा
दादाहं को न्वेष ममाद्य नाग ।
धनुश्च्युत शर इव शीघ्रवेग
स्वयं य आगाद्गुरुदस्य वक्रम् ।

23 For sequence in § K₁₋₃ D_{2,3}, cf v 1 21.
B₂ om. the ref. K₂ चासुदेव; D₁-T₁ G₂ 8 म(T₁
G₂ श्रीम)गवान् (for कृष्ण) — °) D₂ पाण्डव (for
खाण्डवे) K₂ चित्र (for चित्र) — °) K₂ D₂
संतर्पयानेन, K₂ 'र्षयनिन (sio); D₂ D₃ 'र्ष (D₂ 'र्ष-
यागेन; D₂ D₃ 8 'र्षयमाने (D₂ 'जे)न K₂ धनुर्धराणां
(for 'रेण) — °) K₂ निहृत्तदेहो; B₂ निहृत्यदेहा
(sio) (for निहृत्तदेहो) K₂ V₁ B₁₋₄ D (except D₂ 8)
S (T₂ missing) वियद्गतो जननीपुत्रदेहो — °) K₂
महानस्यरूपो; K₂ D₁ मा स्वैकरूपा, V₁ B₁₋₄ D₁ D₂
D₃ 8 1 मत्स्यैकरूपं; B₂ ह्यनेकरूपा; D₂ ह्यनेकरूपो; T₁-G
M₂₋₄ न स्वैकरूपो (G₂ 'पा); T₂ नन्वैकरूपा; M₁ न स्वैक-
रूपान् — After 23, K₂ V₁ B D (except D₂ 8) S
(T₂ missing) ins .

1114* स एव ते वैरमनुग्रन्वै
र्यामय चापाति पथाय पार्थ ।
नमश्च्युतां प्रग्वह्तितां महोत्कां
पश्येनमायान्तमभिरसाह ।

[(L 1) D₂ D₃ 8 S (T₂ missing) तद् (for ते)
— (L 2) D₂ D₃ S (T₂ missing) प्राथं (G₁ 'प)यत्साह-
(for अथ चापाति) D₂ D₃ नून, S (T₂ missing) ना
(for पार्थ) D₂ स्व पार्थे परदात्मवधाय घोर — (L 3) G₁
नमश्च्युता B₂ 8 D₂ D₃ 8 S (T₂ missing) र्वोत्ता, Cnp
महोत्कां (as above) — (L 4) D₂ अभिर- B₂-D₂
D₂ T₁ 2 G₂ 8 M₁-साह, G₁-साह (for साह)]

24 Before 24, K₂ V₁ B D (except D₂ 8) T₂ ins.
संजय उवाच § K₁₋₃ D₂ 8 read 24 after 1103^a.
— °) K₂ V₁ B (except B₂) D₁ D₂ D₃ 8 7 स;
D₂ om. (for सु) §₁ K_{1,2} V₁ B₂ 8 8 D₁ D₂
D₃ 8 8 S (T₂ missing) परिवृत्त्य, K_{2,4} B₁ 4 D₂ 7
'वर्त्त (for 'हृत्य) K₂ दोर्भ्यां, K₂ V₁ B D S (T₂
missing) रोपा (D₂ कोपा)य (for 'शेषार्थं) — °) K₂
प्रग्वह्ति (for चिच्छेद) K₂ V₁ B D₁ D₂ 8-7 पूषलैः (K₂
D₂ 'कै-); T₂ च महैः; G₂ सुधारे (for सुधारे) — °)
M₂ नाहं (for नागं) D₂ S (T₂ missing) बली (for वियत्)
K₂ V₁ B D₁ T₁ G M₁ 8 4 ह्वापततं; D₁ D₂ 8 M₂ अवापं;
D₂ अथाप (for ह्वाप) D₂ नागो हत्स्तेन तथापततं.

श्चिच्छेद पद्भिर्निशितैः सुधारैः ।
 नागं वियत्तिर्यगिवोत्पतन्तं -
 स छिन्नगात्रो निपात भूमौ ॥ २४
 तस्मिन्मुहूर्ते दशभिः पृथक्कैः
 शिलाशितैर्वर्हिणवाजितैश्च ।
 विव्याध कर्णः पुरुषप्रवीरं
 धनंजयं तिर्यगवेक्षमाणम् ॥ २५
 ततोऽजुनो द्वादशभिर्विमुक्तै-
 राकर्णमुक्तैर्निशितैः समर्प्य ।
 नाराचमाशीविपतुल्यवेग-

माकर्णपूर्णयितमुत्ससर्ज ॥ २६ -
 स चित्रवर्मेपुवरो विदार्य
 प्राणान्निरसन्निव साधु मुक्तः ।
 कर्णस्य पीत्वा रुधिरं विवेश
 वसुंधरां शोणितवाजदिग्धः ॥ २७
 ततो वृषो वाणनिपातकोपितो
 महोरगो दण्डविघट्टितो यथा ।
 तथाशुकारी व्यसृजच्छरोत्तमा-
 न्महाविपः सर्प इवोत्तमं विपम् ॥ २८
 जनार्दनं द्वादशभिः पराभिन्-

C 8 4698
B 8 90. 60
K 8 97 53

— 4) Da1 D1.5 G2 s M सच्छिन्न (for स छि) T1
 मूलले (for भूमौ) — After 24, K4 V1 B D (except
 D2 s. s) ins.

1115* हते तु तस्मिन्मुजगे किरिदिना
 स्वयं विमु पार्थिवमूललादय ।

समुजहाराद्यु महासुज स तं
 रथ मुजाम्यां पुरुपोत्तम. पुन ।

[(L 1) Dn1 D7 गते (for हते) Dn1 च (for इ)
 — (L 3) B2 Dn1 पुन पतत (for महासुज स त)
 K4 B2.4 न्त; V1 सम, D2 स्वय, D7 च त (for स तं)
 — (L 4) B2 पुरुपोत्तम Dn1 नत् (for पुन)]

25 § K1-2 D2 s read 25-36 after 19^{ab} — 4)
 § K1.2.4 निशितै (for दशभि) §2 K2 पृथक्कै; D2
 पृथक्कै. — 5) K4 शिलाशितैर् K2 शिलाशितैर्वर्हिणवाजितैः;
 V1 शितैर्वर्हिणवाजितै, B Dn1 D2 s s r शितैर्वर्हिणवाजितै
 (D2 om वर्ह)वाजितै (B1 वाजितै), D4 शितैश्चित्रचकोरपत्रै,
 D6 वराहकर्णनिशितै समाच्छेत् S (T2 missing) शिलाशितै
 र्वर्हिणवाजितै (M वाजितै) — 6) D2 कर्ण B2 Dn1
 D2 पुरुषप्रवीरो — 7) K1 अवेक्षमाणं; V1 B1-4 Da1
 Dn1 D1.2.5 7 s अवेक्ष (B1.4 D1 ह्य)माण; D4 क्षमाणे
 (by corr ण) K2 धनंजयं तीर्यगवेक्षमाण (sic) Cv
 तिर्यगयापतवत् — After 25, D4 ins a passage given
 in App I (No 41)

26 For sequence in § K1-2 D2.8, cf v 1 25
 — 4) D2 पुनर् (for सुज्ञो) K2 D2 G1 पृथक्कै (K2
 कैर्); V1 B1.2-5 Da1 Dn1 D1.2.4 (marg). 5-8 सु (Dn1
 स)मुक्तैर्; B2 प्रसुक्तैर्, T1.2 G2 s M सुतीक्ष्णैर् (for विमुक्तैर्)
 — D4 reads 26^b (by corr) on marg — 5) K2
 वराहकर्णै; V1 B Da1 Dn1 D1-2.7 s G M व (D2 वा)
 राहकर्णैर् (for वाकर्णमुक्तैर्) §2 समर्प्य; B1 पृथक्कै, D4
 समर्प्य यत्; D2 समर्थ, D7 समार्पयत्, G1 प्रविष्यत्; G2

प्रपीड्य; G2 प्रविष्य, M स्व (M1 अ)विष्यत् (for समर्प्य)
 D2 शिलाशितैश्चित्रचकोरपत्रै, T1 वराहकर्णैस्तु शरै प्रविष्य;
 T2 शिलाशितैर्निशितैरभ्यविष्यत् — 6) B1.8 चक्र (B2
 वेग)तुल्यम्; Da1 D1.5 तुल्यवेगाम्, D2 रूपम् (for
 वेगम्) — 7) D4 अरिप्रधानाय च उत्ससर्ज

27 For sequence in § K1-2 D2.8, cf. v 1 25
 — D4.8 om 27^{ab} — 4) B2 स छिन्न (for स चित्र-)
 B4 D2 7 चर्मेपुवरो; Dn2 वगेपुवरो, T1.2 G2 s M वर्मेपु-
 (T1 प)रो (for पुवरो) — 5) D2 om. पीत्वा — 6)
 §2 वाजितदिग्ध, K2 V1 B1 2-5 Da1 Dn1 D1-2.5 7 s
 T1 2 G2 s M Cv दिग्धवाच (K2 ल); B2 D2 दिग्धपत्र;
 D4 G1 दिग्धचक्रः

28 For sequence in § K1-2 D2.8, cf. v. 1. 25
 — 4) S (T2 missing) वृषा Ca cates वृष
 (as in text) K2 निघात (for निपात) D4 S (T2
 missing) रोपितो (for कोपितो) — D4 transp. 28^b
 and 28^c — 5) T1 G2 M1 महारणे (for महोरगो)
 K1 निवन्धितो, Dn1 विघलितो; T2 G2 M4 निपातितो; G1
 M1-3 नि (M1 वि)वाधितो (for विघट्टितो) T1 महारणे
 दंष्ट्रतो ययोरग — 6) V1 B Da1 Dn1 D1 2-3 T2 M
 तदाशुकारी, D4 अयामु. §1 T2 व्यसृजंश्च, K1.2 D2
 वृसृजत्, V1 D2 T1 G1 M विसृजन् (D2 G1 व्), B1
 व्यसृजन् (for जत्) K1 T2 G M शरोत्तम (K4
 मों), K2 शरान्कमान् — 7) K2 महावृष, D2 द्विप-
 T1 2 G2 M विपं B1.4 D2 4.6 7 इवोत्तम (B1 चम-;
 D2 द्वह)न्विप, T1 M इवोत्तमन्विपत् (T1 M2 प)

29 For sequence in § K1-2 D2.8, cf. v 1 25
 — 4) G1 द्वादशत् D2 सुपत्रिभिर (for पराभिन्न्)
 — 5) Da1 D1 5 शरैर्, T2 स तैर् (for नवैर्) T2
 नवत्याय (for स्या च) D2 निशितैर् (for च शरैश्च). K2

भवैर्नवत्या च शरैस्तथार्जुनम् ।
 शरेण घोरेण पुनश्च पाण्डवं
 विभिद्य कर्णोऽभ्यनदज्जहास च ॥ २९
 तमस्य हर्षं ममृपे न पाण्डवो
 विभेद मर्माणि ततोऽस्य मर्मवित् ।
 परं शरैः पत्रिभिरिन्द्रविक्रम-
 स्तथा यथेन्द्रो बलभोजसाहनत् ॥ ३०
 ततः शराणां नवतीर्नवार्जुनः

ससर्ज कर्णोऽन्तकदण्डसंनिभाः ।
 शरैर्भृशायस्ततनुः प्रविच्यथे
 तथा यथा वज्रविदारितोऽचलः ॥ ३१
 मणिप्रवेकोत्तमवज्रहाटकै-
 रलंकृतं चास्य वराङ्गभूषणम् ।
 प्रविद्धमूर्च्या निपपात पत्रिभि-
 र्धनंजयेनोत्तमकुण्डलेऽपि च ॥ ३२
 महाधनं शिल्पिवरैः प्रयत्नतः

तदार्जुन, Ds ० धनजय, S (Ts missing) वृ(M वि)पार्जुनं
 (for तथा) — After 29^{ab}, Bz. 5 Ds 12s.

1116* संछाद्य बाणैः स तु गार्ध्रपत्रैः

[Ds संछायमान..]

— ०) Bz D₁ D_{1.5} विदार्य (for पुनश्च) — १) Bz. 5
 Ds १ १ विभेद, D₁ M₁ १ विदार्य, Ds निर्भिद्य; Ds विच्यथे
 (for विभिद्य) K₁ D₁ D₂ १ S (Ts missing) व्यनदज्,
 Ks व्यनदं, V₁ [S]भ्यहनज्, Ds [S]प्यसकृज्; Ds
 [S]खनदज् (for सभ्यहनज्) Ks om, Ds स (for च)
 — After 29, Bz 12s

1117* जगर्जं चाजीवर्हि (?) हर्षयन्कुलम्

30 For sequence in S K₁₋₃ D₂ 3, cf. v. 1 25

— ०) Ks ममृप्ये न; V₁ न ममर्ष; Ds ममृपे न च (for
 'चे न) S (Ts missing) तदस्य (T₁ 'स स; G₁ 3 'तोस्य,
 G₂ 'वास) वक्षः शरवर्षेण पाण्डवो (G पायो) — Bs reads
 30^b twice — १) Ks वमर्माणि (for मर्माणि) and
 वर्मवित् (for मर्मवित्) — ०) B₁ D₁ Ds Gs पर-
 (for पर) Ds परम्वै (for परं शरैः) V₁ B₁₋₄ D₁
 D₁ D₂ १ १ Gs शरैः; Bz दाधे (sic) (for शरैः) Ca.o
 oite परशरैः Ds उग्र (for हन्द्र-) Ks परां शरैः
 पितृभिरस्त्रविक्रमस्य, Ds शरैः शरैः पत्रिभिरात्तवेनै — १)
 Ds पुरा (for तथा) T₂ G वलिम्, Ca वलम् (as in text)
 Ks [ञ]हरत्, D₁ D₂ ० रणे, D₂ [ञ]वचीत् (for [ञ]-
 हनत्)

31 For sequence in S K₁₋₃ D₂ 3, cf. v. 1 25
 Bz om 31. — ०) Ds T₂ G₂ M₁ पुन (for तत)
 G₁ १ दारान्तै (for शराणां) K₁ D₂ नवती; D₁ Ds
 T₁ G नवति (G₂ 'तिर), M₁ नवतिर (for नवतीर)
 Ks M₁ नवार्जुन (M₁ 'नं), D₁ T₁ G तदार्जुन — १)
 Ks कर्णे तुक्- (sic), Ks Ds G₁ कर्णात्क; Ds M₁ कर्णो
 तक K₁ om. दण्ड- D₁ D_{1.5} ० S (Ts missing)
 -संनिभान्, D₁ 'मां; D₂ 'म — ०) V₁ D₂ १ १ १
 T₁ १ G₂ १ M स तैर; Bz. 2.4 शरैर (for शरैर). V₁ B

(Bz om.) D₁ D_{1.5} १ १ S (Ts missing) नृशाविष्ट; Ds
 वृपो विच्य; Ds नृशांविष्टं (for नृशायस्त-) Ds -वपु (for
 -तनु). Ds M₁₋₄ १ स विच्यथे, Ds च पाण्डव, T₂ प्रदीप्यते
 (for प्रविच्यथे). Ks स शैर्भृशाविद्धतनुश्च विच्यथे; D₁
 तै पत्रिभिर्विद्धतनु स विच्यथे. — After 31^a, Ds 12s

1118* पुरा स्या गोत्रसमूहमिद्यता ।

— १) Ds (before corr) तदा (for तथा). Ds G₁
 transp तथा and यथा D₁ om यथा

32 For sequence in S K₁₋₃ D₂ 3, cf. v. 1 25.

— ०) Ds मणिप्रभावोत्तम; T₁ G₂ १ 'प्रवेकोच्चल- (for
 'त्तम-) Bz -हाटकोत्तमैर; D₁ -वज्रहारकैर (for 'हाटकैर)
 ०) Ca मणिभिर्मुक्तादिभिः प्रवेकैर्विचिका रचना । ०) — १)
 G₁ अलंकृतम् D₁ वा (for च) Ds वराह- (for वराङ्ग-)
 — ०) Bz. 2.4 D₁ D₂ १ १ प्रकृतम् (D₂ 'कृत, Ds
 'कुतम्), Bz मुहूर्तम्; S (Ts missing) प्रह (T₁ 'रि)ग्म्
 (for प्रविद्धम्) Ks B₁ Ds कर्च्या — Ds om 32^a-34^a
 — १) Ks धनंजयश्च (for 'येन). Ds कुण्डलेन; Ds
 (marg. as in text) देहभूषण (for 'कुण्डलेऽपि च)
 ०) Co' कुण्डलेपीत्यार्षं. संधि । ०)

33 For sequence in S K₁₋₃ D₂ 3, cf. v. 1 25.
 Ds om. 33 (cf. v. 1. 32) Bz om. 33^a. — ०)
 Ks T₂ महाधनै, Ca 'धनं (as in text) Ks T₂
 शिल्पिवरै — १) Bz कृष्य (for कृतं) Ks D₁ D₁
 यदास्य V₁ -वर्णै; G₁ -हेम-, M₁ -वज्र- (for -वर्म) S
 Bz Ds भासुरं (for भास्वरम्) — ०) Ks D₁ (sup in
 as in text) स्व-; Ds स (for सु-) Ks -काले हि
 (for -कालेन). Ks विहस्य; V₁ B₁ १ १ D₁ D₁ D_{1.5} १
 ततोस्य (for तदस्य) — १) D₁ D_{1.5} क्षुरेण (for
 क्षणेन) Ds om बाणैर Ks व्यसातयत्; Ds व्य (before
 corr व)नातयत्; Ds [ञ]स्य पातयत् (for व्यशा) G₁
 क्षणेन बाणैर्भ्यवसातयत्क्षितौ — After 33, S (Ts missing)
 12s.

1119* तस्येयुभिः स्तण्डितकुण्डलान्
 परिक्षतभ्राम्यधिकं तदानीम् ।

कृतं यदस्योत्तमवर्म भास्वरम् ।
 सुदीर्घकालेन तदस्य पाण्डवः
 क्षणेन वाणैर्वहुधा व्यशातयत् ॥ ३३
 स तं विवर्माणमथोत्तमेपुभिः
 शैश्चतुर्भिः कुपितः पराभिनत् ।
 स विव्यथेऽत्यर्थमरिप्रहारितो
 यथातुरः पित्तकफानिलव्रणैः ॥ ३४
 महाघनुर्मण्डलनिःसृतैः शितैः
 क्रियाप्रयत्नप्रहितैर्वलेन च ।
 ततश्च कर्णं बहुभिः शरोत्तमै-
 विभेद मर्मस्वपि चार्जुनस्त्वरन् ॥ ३५
 दृढाहतः पत्रिभिरुग्रवेगैः

पार्थेन कर्णो विविधैः शिताग्रैः ।
 वमौ गिरिगैरिकघातुरक्तः
 क्षरन्प्रपातैरिव रक्तमम्भः ॥ ३६
 साश्वं तु कर्णं सरथं किरीटी
 समाचिनोद्धारत वत्सदन्तैः ।
 प्रच्छादयामास दिशश्च वाणैः
 सर्वप्रयत्नात्तपनीयपुङ्खैः ॥ ३७
 स वत्सदन्तैः पृथुपीनवक्षाः
 समाचितः साधिरथिर्विभाति ।
 सुपुष्पिताशोकपलाशशाल्मलि-
 र्यथाचलः स्पन्दनचन्दनायुतः ॥ ३८
 शरैः शरीरे बहुधा समर्पितै-

C. 8. 4704
 B. 8. 90 76
 K. 8. 97 70

स लोहिताङ्गश्रवणश्रकादो

सलोहिताङ्गश्रवणो यथा दिवि ॥

[(L. 1) T1.2 M तस्येपुणा Gs कुडजैत — (L. 2) G2.8 प(G2 पा)रिक्षिन्श्र — (L. 4) T1 Ms-4 दिवीव (for यथा दिवि)]

34 For sequence in § K1-3 D2.8, cf. v 1. 25 D2 om. 34^a (cf. v 1. 32) — ^a) Da1 संतं, G2 सूतः (for स तं) D2 श्वेक्ष पांडव (for अयोत्तमेपुभिः) — ^b) V1 शतं; B D (except D2.4) T1.2 G2 M क्षि(D2 सि)-वैश्र (for शरैश्च). D2 कुमति, G1 कुपितै — ^c) Ks V1 B Dm D2.2.6-8 अरिप्र(D2 'घ्न)वाहितो, Da1 D1 8 'प्रतापितो; S (Ts missing) अरातिहा तथा (G2 'नाहतो) — ^d) Ks 'कफानिजव्रणै, V1 B Da1 Dm D1 8.5 7 'निलज्वरै, D2 'विभेदने, T2 'निलैर्वनै (for 'निलव्रणै)

35 For sequence in § K1-3 D2.8, cf. v 1. 25 — ^a) K2 'घनुर्मण्डलनिःसृतै, Da1 D1.8 'लिन सृतै. Ks V1 D2 S (Ts missing) शरै (for शितै) — ^b) B2 सवेगवद्भि, D2 जयाय यत् (for क्रियाप्रयत्न-) T1 G2 om. च — ^c) S (Ts missing) तत स (for ततश्च) — ^d) K2 [अ]र्जुनस्त्वरन्, Da1 D2 'नस्त्वरं, D1 'नसस्तर- (sic), T1 G2 'न स्तरन्, G2 'न स्तयन्

36 For sequence in § K1-3 D2.8 cf. v 1. 25 — ^a) D2 पंचभिर् (for पत्रि) — ^b) D2 निशितै, D2 विभिद्रे (for विविधै) — ^c) Ks तदा (for गिरिर्) D2 'चित्त; G1 'रूपित, G2 'रक्त (for रक्त) — ^d) Ks स वज्रपातैर्, D4 शर प्रयातैर्, G2 क्षत प्रपातैर्, Ms क्षरन्प्रपातैर् K2 8 रक्तमव, D2 G1.8 रक्तममसां

— After 36, § K1.2 & D2 read 19^{cd}, followed by a passage given in App I (No 41), while Ks V1 B Da1 Dm D2.2.5-8 read it after 36

37 Bs om. 37^{ab} D1 om 37-38. — ^a) V1 साश्वश्च (for साश्वं तु) G1 ससूत (for तु कर्णं) Ks कर्णस्य (for कर्णं स-) — ^b) G2 समाच्छिनोद्. Dm1 दंतवक्त्रै (for वत्सदन्तै) — ^c) D2 संछादयामास D2 S (Ts missing) सर्वा (for वाणै) — ^d) D2 वाणै. (for सर्व-) Ks मुख्यै (for 'पुङ्खै) S (Ts missing) वाणै शिवामैस्तपनीयपुङ्खै

38 D1 om. 38 (cf. v 1. 37) — ^a) D2 om. दन्तै Ks वपुपीव वज्र; D2 पृथुपीनवक्ष (for 'पीनवक्षा). — ^b) G2 समाहितस् (for 'चित) §2 Ka.4 साधिरथिर्; B1.8-5 Dm1 D2.4.7 मोधि, B2 T1 Ms-1 स्वाधि; D2 चाधि; D2 सूतपुत्रो, T2 G M1 त्वा(G2 स्व)तिरथिर् (for 'साधि) D2 om. रथि Dm1 विभाती, D2 रराज — ^c) §1 K2 स- (for सु) T1 G2 'चने च; G1 Ms-1 'चन स-, G2 M1 'चनेव (for 'पलाश) G1 'चन समंता (for 'पलाशशाल्मलिर्) § K1.2 & M 'शाल्मलि(M1 'ली)र्, T1 G2 8 'शाल्मली — ^d) §2 (sup. in. as in text) Ks.4 B2 D1 स्वदन- (for स्पंदन-) B2 'चदनकाचनैर्युत, B2 5 Da1 Dm1 D1 8 8 T2 चंदन(T2 'पक)काननायु(D2 'चि)र्, G1 स्पदनवालयुक्त; G2 'चदनं युत (for 'चन्दनायुत) B1 यथा चलश्चंदनस्यदनायुत; D2 'लं लोहितचदनैर्युत, T1 यथा नग स्वदनगैरिकायुत

39 ^a) S (Ts missing) शरीरं Ks V1 B D (except D1) बहुभि (for बहुधा) B1.4 Da1 D1 8 5 7 सम(B1 'मा)पितो, B2 समार्दितैर्; D2 समार्पितैर्, D2 S

विभाति कर्णः समरे विशां पते ।
 महीरुहैराचितसानुकन्दरो
 यथा महेन्द्रः शुभकर्णिकारवान् ॥ ३९
 स बाणसंधान्धनुषा व्यवासज्ज-
 न्निभाति कर्णः शरजालरश्मिवान् ।

सलोहितो रक्तगभस्तिमण्डलो
 दिवाकरोऽस्ताभिमुखो यथा तथा ॥ ४०
 बाह्वन्तरादाधिरयेर्विमुक्ता-
 न्वाणान्महाहीनिव दीप्यमानान् ।
 व्यध्वंसयन्नर्जुनबाहुमुक्ताः

(T₈ missing) समाचि(D₁ G₂ 'चि)त (for समर्पितैर्) — K₈ B₁ om (hapl.) 39^b-40^a — ^b) D₁ M₂-4 कर्णस्य रणे (for कर्णं समरे) T₁ : G M₁ विभाति कर्णस्य विशां पते रणे — ^c) K₂ आशित; D₁ D₁ : 5 वाचित- (for आचित) K₁ -सर्व (for -सानु-) K₄ B₂ -कंधरो; D₁ -कंदरे; S (T₈ missing) गह्वरो — ^d) V₁ B₂ : D₁ D₁ D₁ : 7 गिरीन्द्र; S (T₈ missing) नगैर् (for महेन्द्र) B₂ : D₁ D₁ D₁ : 7 स्फुट- (for शुभ) S (T₈ missing) कर्णिकार (M₂ 'कावन)

40 K₂ B₁ om 40^a (of. v 1 39) — ^c) K₁ बाणसंधां, K₂ 'संधा D₁ D₁ : 5 बहुधा; D₆ धनुषो D₂ प्रयुक्तान्; D₁ पुनः सज्जन्, D₆ विद्याधयन्, T₁ : 2 व्यपासज्जन्; M₁ व्यवासज्जद् — ^b) B₂ शरजालरश्मिवान्, D₆ 'जाल- दीधिति., S (T₈ missing) 'रश्मिजालवान् (T₁ 'जालान्) — ^c) S₁ K₂ D₂ सुलोहितो, V₁ B₁ : 4 D₁ D₁ : 5 समाचितो; T₁ सलोहिता — ^d) D₆ [S]स्ताभिममो (for 'मुखो) D₁ D₆ यथा; T₂ चमौ (for तथा)

41 ^a) D₆ मुजांतराद्, D₆ बह्वन्तं, C₈ बाह्वन्तं (as in text) K₈ om. from दाधिरये up to समा (in ^d) K₁ (before corr as in text) V₁ D₁ : 5 आधिरयिद्; C₈ 'धेर् (as in text) D₁ बाह्वन्तरादाधिरयिर्विमुक्तान् (mo), T₁ G M₂-4 बहुच्छित्तानाति(M₂-4 'धि)रयिप्रमु(G₁ 'यु)- फान्; T₂ बहुंश्च वानाधिरयिप्रं; M₁ बहुच्छित्तानाधिरयिप्रं. — ^b) G₁ अथ (for इव) S₁ D₂ दीप्यमानां (D₂ 'ना) — ^c) D₁ D₂ विध्वंसयन्; D₆ विध्वंसयति (for व्यध्वं- सयन्) D₆ -बाणमुक्तान् (for -बाहुमुक्ता) S (T₈ missing) विध्वंसयामास स(G₁ 'यच्छर्जनो)वेगमुक्तै — ^d) D₆ शर- K₈ समग्रा, B₁ : 2 शिताग्र्या (B₂ 'ग्रौ) (for शिताग्र्या) S (T₈ missing) शरै (T₂ दिश) समावृत्य दिश समग्रा (T₂ समुग्रै, G₁ च सर्वा) — After 41, D₁ T₂ ins.

1120* ततः स कर्णं समवाच्य धैर्यं

बाणान्विसुब्रह्मन्कुपिताहिकल्पान् ।

विग्याध पार्थ दशभिः पृथक्कै-

कृष्णं च पङ्क्तिं कुपिताहिकल्पैः ।

[(L. 2) T₂ विसर्जन् (for विमुञ्चन्)]

D₁ T₂ cont. V₁ B₂-3 D₁ D₁ : 7 ins. after 41.

1121* ततो महेन्द्रादानितुल्यनिखनं

महाशर सर्पविषानलोपमम् ।

अयस्मयं रौद्रमहासंमितं

महाहवे क्षेप्तुमना धनंजय ।

[(L. 1) Some MSS निखन D₁ तन द्वितीये नृपमुम निखन — (L. 2) D₁ D₁ : 5 महाशर, D₂ 'खन B₂ -विषा- नलोपम (for 'नलोपनम्) — (L. 3) D₆ -नर्हीन्द्र- (for -नरात्)- B₂ -संनिभ, B₄ संविद्; D₁ -संभ्रव, D₂ -संस्तित, T₂ -नर्ही (for संमित) — (L. 4) D₆ महाशरं (for 'हवे) T₂ क्षेप्तुमनो (for 'नना) D₁ महामति, T₂ ननो दये (for पन्त्रयः)]

V₁ B₂-5 D₁ D₁ D₁ : 7 T₂ cont. B₁ T₁ G M C v ins. after 41:

1122* कालो ह्यहयो नृप विप्रशापा-

द्विदर्शयन्कर्णवधं नृवाण ।

भूमिस्तु चक्रं प्रसवीत्यवोच-

त्कर्णस्य तस्मिन्वधकालेऽभ्युपेते ।

[(L. 1) V₁ B₁ : 2 D₁ D₁ : 5 T₁ G₂ : [S] नृहयो; D₁ [S] निहयन्; D₆ [S] य इत्यच्; D₇ [S] य इत्यच् B₂ D₂ त्वय; M₂-1 निज (for नृप-) V₁ B D₂ : 6 T₂ C v -शरं, D₁ D₂ -कोपान् (for -शानान्). — (L. 2) V₁ D₂ व्यदर्शयन् (V₁ 'त्, B₂ विद् V₁ B₂ : 3 कर्णमिति, D₁ D₁ : 5 T₂ C v 'र्यं, G₂ 'वत् (for 'वधं) B₂ D₁ D₁ : 5 वृवाण — (L. 3) B₁ : 4 V₁ D₁ D₁ : 5 C v च (for तु) D₁ [उ]जात्र (for [अ]जोचत्) D₆ चक्रं कितिले प्रसवीति राजन् — (L. 4) Om. in C v T₁ कर्णस्य तद्दद्; G₂ कर्णवत् (sio) (for 'स्य तस्मिन्). D₁ वधकाल V₁ नृपराते; B₁ : 4 D₁ D₁ : 7 [अ]नृपराते (D₁ D₂ 'पति; B₂ ह्यवाते, D₁ आपते, D₁ [S] नृपराते; T₂ : [S] नृपेति (T₂ 'पेल), M₁ ह्यवाते (for ऽभ्युपेते)]

V₁ B D₁ D₁ D₁ : 7 cont.

1123* ब्राह्मं महाब्रह्मं मनसि प्रनष्टं

यद्भगवोऽप्यस्य ददौ महात्मा ।

वामं चक्रं प्रसते मेदिनी स

प्राप्ते तस्मिन्वधकाले नृवीर ।

ततो रयो घूर्णितबाह्वरेन्द्र

आपात्तदा ब्राह्मणतपनस्य ।

[5]

शराः समासाद्य दिशः शिताग्राः ॥ ४१

ततश्चक्रमपततस्य भूमौ

स विह्वलः समरे सूतपुत्रः ।

घूर्णे रथे ब्राह्मणस्याभिशापा-

द्रामादुपात्तेऽप्रतिभाति चाक्षे ॥ ४२

अमृष्यमाणो व्यसनानि तानि

हस्तौ विधुन्वन्म विगर्हमाणः ।

धर्मप्रधानानभिपाति धर्म

इत्यनुबन्धमविदः सदैव ।

ममापि निम्नोऽद्य न पाति भक्ता-

C. B. 4715
B. 8 92 87
K. 8 97 80

[(L 1) Dm ततस्तरस्य (for शराः समासाद्य) Dm Ds 5 नन्तुः Ds प्राट् — (L 2) V1 ह्वल, Bs तस्य; Dm [s]ने प्र, Ds e [s]न् प्र (for व्यस्य) — (L 3) Ds चक्र (for वान) B. [अ]न्य मूनि (for मेदिनी स) V1 Bs वाम च (Bs om. च) चक्रं प्रपते स मेदिनी, Bs वान च चक्र प्रपते च मूनि; Ds Ds चक्र च सप्राप्रसन्नु (Ds 5 सनाप्रसन्न) निरस, Dm Bom. ed. चक्र च वानं प्राप्रसन्न (Bom. ed. प्रपते सू) निरस, Ds चक्रं वान प्रपते मेदिनीस्य, Ds चक्र तु मग्न प्रपतेस्य मूनि; Cnp. वान चक्र प्रपते अचि सीते. — (L 4) V1 B1 नृवीरे; Bs च वीरे; Ds तु सीते, Ds निहत्तु (for नृवीरे) — (L 5) V1 ततो रथो घूर्णितो वा रथे (sic) — (L 6) Ds हेतो (for तदा) V1 ब्रह्मन्]

S (Ts missing) cont. after 1122*

1124* न चान्य घोर प्रतिभाति चाक्षं

यद्भागवतो ह्यन्यवदन्महात्मना ।

चक्रं तु वाम प्रपतेऽस्य मूमि

यंयाम्य काळो मृत्युपतिर्न्यमिष्ठित् ।

ततो रथो मारुत घूर्णिते स

शापात्तदा ब्राह्मणमचमस्य ।

प्राप्तं वधं शंसति चाप्ययाक्षं

प्रणयमान द्विजसुख्यशापात् ।

[5]

[(L 2) G1 8 ह्यन्य वदते, G2 प्रवदन् (sic), M1 ह्यन्यवदन् — With lines 2-6, cf. lines 2-6 of 1123* — (L 4) T1 G2 काळे T1 मृत्युरपि; M 1 पति — (L 5) T1 पूर्णति स; G2 घूर्णितस्य (for घूर्णिते स) — (L 7) Ms partly damaged. T1 प्राप्य T2 [र]वास्तु चान्, G1 त महात्सं]

42 For 42^{ab} in V1 B Ds1 Dm D1 4-7 S (Ts missing), cf. 1123* and 1124* — Ś1 K Ds 2 ins. after 42^{ab}. V1 B Ds1 Dm D1 4-7 cont. after 1123*

1125* सवेदिकश्चैत्य इवाविमप्र

सुपुष्पितो मूमितले निमग्न ।

[(L 1) Ś1 K1 1 4 स वेदिकश्च; Ks म वेदिकश्च; Bs स कपितथ Cc. cites सवेदिक (as above). Ś1 K1 2 शैत्य; V1 चैव; Bs चैव (for चैत्य) K2 [अ]तिमग्न; V1 B-Ds1 D1 2 4-7 *मात्रं — (L 2) K1 स (for सु-). B1 4 सुपुष्पिते B1 तालवने (for मूमितले)]

— *) Ś1 K1 2 4 घूर्णप्रयो, Ks Ds घूर्णप्रये, V1 Bs 8 Ds G2 मग्ने रथे, Ds कर्णे रथो; T1 घूर्णो रथो; G1 M घूर्ण रथ; Gs मग्ने रथं (for घूर्णे रथे) Ds ब्राह्मणस्य Ds1 D1 6 [अ]पि (for [अ]मि) S (Ts missing) ब्राह्मणशापमूढो (T1 *ले) (for *न्याभिशापाद्) — *) Dm रामादुपात्ति; Ts न चाप्युपात्ते (for रामाद्) V1 Ds1 D1 5 न प्रति, Dm त्ववि- (for इति) Ks D1 चाक्षै, Ks चाक्ष Ds निपातयामास तदा क्रिरीटी, Ds अक्षे च तस्मिन्वरमे प्रणटे, T1 G M ह्यक्षं च तन्मोचमिषुं च सर्पं (Gs *व) — After 42, N Ts ins

1126* छिन्ने शरे सर्पसुखे च घोरे

पार्येन तस्मिन्विपसाद् कर्णं ।

[(L 1) Ś1 K1 2 4 दुर्ग Ks [अ]ति; D1 न, T2 तु (for च) — (L 2) Bs पार्ये, Ds यैव, Ds पार्ये च (for पार्येन)]

43 *) T1 अमृष्यमाण; Cv *माणो (as in text) Ds om. तानि — *) Ks विधुन्वन् Ś1 Ks 2 Ds विगर्हमाण S (Ts missing) हस्तौ (G1 M *हं) विधु- (G1 *धु)न्वन् (T2 G2 *वि, M1 *न्दि)जगर्ह धर्मं छे Ca. हस्तौ विधुन्वन्धर्मनिदां कुर्वन् । छे — T2 om. (1 hapl) 43^{ed} — *) Ks सविह्वलो वै, Bs कर्म-प्रधानान्; Dm धर्मप्रधानं Ś1 Ks 4 अतिपाति; B1 Dm Ds किल पाति, Ds T1 न हि पाति; Ds अनियाति Ds om. पाति धर्म — *) Gs [अ]ध्वीद् (for [अ]-ध्वन्) — After 43^{ed}, N ins

1127* वयं च नित्य प्रयताम धर्मं

चतुं ययाशक्ति ययाधुवं च ।

[(L 1) Ś1 K1 2 4 Ds धर्म; Dm धर्म (for नित्य). Bs (also as above) प्रति प्रयताम (for प्रयताम धर्म) Ś1 K1 2 4 Dm नित्य (for धर्म) — (L 2) Ks चतुर्वया, Dm Ds ययावले; Ds 3 कर्तुं यया (for चतुं यया) Ds ययावत (for *हत्) Ds वा (for च)]

— Ms damaged for 43^{ed} — *) K1 सचावित्तिस्त्रौधुत प्राति धर्मान् (sic), V1 B1 2 8 Ds1 Dm D1 2 4-6 स चापि (Bs चापि; Ds वै वि-) निम्नाति न पाति म (V1 श)कात्; B1 4 Ds 7 स चापि निम्नमभिपाति म; Ds T1 2 G M1 2 8 न चाद्य (Ds स चाद्य, T1 Gs नैवाद्य, M1 ने चास्य) चा (Ds ना)सान्निपाति म Ca o cite, निम्नति. — *) Ks

मन्ये न नित्यं परिपाति धर्मः ॥ ४३
 एवं द्रुवन्प्रस्खलितश्वसूतो
 विचाल्यमानोऽर्जुनश्छपातैः ।
 मर्माभिघाताच्छलितः क्रियासु
 पुनः पुनर्धर्ममर्हदाजौ ॥ ४४
 ततः शरैर्भीमतरैरविष्यन्त्रिभिराहवे ।
 हस्ते कर्णस्तदा पार्थमभ्यविष्यच्च सप्तभिः ॥ ४५
 ततोऽर्जुनः सप्तदश तिग्मतेजानजिह्मगान् ।
 इन्द्राशनिसमान्धोरानसृजत्पावकोपमान् ॥ ४६

मन्ये ह्यति*, Ds नान्य कथं यं (for मन्ये न नित्यं) Ca
 autes मन्ये (as in text).

44 ^a) T₁ M प्रस्खलितश्च (for 'ताश्च') K₈ हृति
 द्रुवन्प्रस्खलितश्च सूतो — ^b) D₈ विभज्यमानो (for
 विचाल्य*) K₈ पातघाणैः, V₁ B D -घाणपातैः, T₁ s G₁ s
 M -घाणघातैः (for -शस्त्रपातैः) — ^c) G₂ M₂-4 मर्माति
 (for 'भि'), Dn₁ -पातात् (for -घातात्) K₈ प्रचद्
 (sio), V₁ B D G₁ s M₂-4 शिथिल (G₂ 'ला.), T₁ s
 G₂ M₁ शिथिल- (for छलित) K₈ D₈ क्रियासु, T₂
 प्रयासः; G₂ क्रियावान् — ^d) D₈ असु (for the first
 पुनः) K₁ *हदाजौ; Dn₁ D₈ T₂ असौ जगर्हः; T₁ G M
 धर्माहयद्वै (for 'दाजौ')

45 ^a) K₈ भीमरवैर् — ^b) D₁ अविघत् — ^c)
 K₈ कर्णं स्ययन्; K₄ V₁ B Dn₁ Dn₁ D₁ s. s 7 s कृष्णं तथा
 (for कर्णस्तदा). T₂ हस्तिकक्ष्यां तथा पार्थो — ^d) D₈
 अस्यविष्यच्च; T₂ ह्यभ्यविष्यस्त — For 46, D₈ T₁ G M
 subst.

1128* ततः शरैर्भीमतरैरविष्य-

स्खनान्तरे कृष्णघनंजयौ सः ।

[(L. 1) D₈ तीक्ष्ण (for भीम-) — (L. 2) D₈ त्रिभिः
 शरैराहववर्धमान]

46 M₈ partly damaged. — ^a) K₈ सप्तदशांशः;
 B₂ 'दशभिर् (hypermetric), D₄ T₂ 'शरैस्, G₂ तु
 सुमहान्, G₂ सप्तदशं (for 'दश') — ^b) K₈ V₁ B₁ s-s
 D (except D₈) तिग्मवेगान्, B₂ वायुवेगान्; T₁ G
 तिग्मतेजा (G₁ 'जे'); T₂ महातेजा (for तिग्मतेजान्) S
 (T₈ missing) महाजवान् (for अजिह्मगान्) — ^c) D₈
 'समान्वाणान्; T₁ G M 'समस्पर्शान् (for 'समान्वोरान्')
 — ^d) D₈ व्यसृजत् (for अस्) S₂ पावकोत्तमान्

47 ^a) S₁ K₈ नि***, S₂ K₁ निगृह्य ते, K₄
 शरंस्तीक्ष्णान्; T₁ ते निर्भिद्य (by transp.), G₁ निर्भिद्य तं
 S₁ K₂ s भीमवेगान्; S (T₈ missing) तं (T₁ G₁ तु) वेगेन

निर्भिद्य ते भीमवेगा न्यपतन्पृथिवीतले ।
 कम्पितात्मा तथा कर्णः शक्यता चेष्टामदर्शयत् ॥ ४७
 बलेनाथ स संस्तभ्य ब्रह्मास्त्रं समुदैरयत् ।
 ऐन्द्रास्त्रमर्जुनश्चापि तद्दृष्ट्वाभिन्यमन्नयत् ॥ ४८
 गाण्डीवं ज्यां च वाणांश्च अनुमच्च्य धनंजयः ।
 असृजच्छरवर्षाणि वर्षाणीव पुरंदरः ॥ ४९
 ततस्तेजोमया वाणा रथात्पार्थस्य निःसृताः ।
 प्रादुरासन्महावीर्याः कर्णस्य रथमन्तिकात् ॥ ५०
 तान्कर्णस्त्वग्रतोऽभ्यस्तान्मोघांश्चक्रे महारथः ।

(for भीमवेगा) K₈ निर्भिद्य भीमवेगास्ते — ^b) S₁
 K₂ s अपतत्; K₁ नृपतन् (sio), V₁ B D (except D₈)
 ह्यप*, M₁ न्यपतत् — G₁ om. 47^{ca} — ^c) K₈ V₁ B
 D T₁ s G₂ s M तत (for तथा) — ^d) D₁ अदर्शयन्
 K₈ शक्तिं स समचितयत्, T₁ s G₂ s M शक्तिं शिखां च
 दर्शयन्.

48 D₈ om 48 — ^a) D₄ च (for [अ]य) T₂
 G₂ सु- (for स) S K₂ s संस्तभ्य; B₂ संस्तस्य; D₈
 संस्तोते G₁ राधेयस्त्वय संस्तोते. — ^b) K₁ समुदारयत्
 K₈ V₁ B (except B₂) Dn₁ D₈ s 7 T₁ G M₁ 'दीरयत्
 (D₁ 'न्); T₂ समयोजयत् D₂ ब्रह्ममन्नसुदीरयन् — ^c)
 K₁ इन्द्रास्त्रम्; K₈ इन्द्रं तम्, K₄ V₁ B D (D₈ om.) S (T₈
 missing) ऐन्द्रं ततो (for ऐन्द्रास्त्रम्). M₁ अर्जुनं — ^d)
 K₈ B₂ D (D₈ om.) S (T₈ missing) तं (for तद्) K₈
 V₁ B Dn₁ Dn₁ D₁-s 7 G₂ [अ]न्युपमंत्रयत्; K₄ [अ]-
 न्युपममर्दयन् (sio), D₈ T₂ M ह्युपमंत्रयत् (M'न्); T₁
 चाप्यमग्रयत्; G₁ [अ]न्युपमं; G₂ चाभिम*.

49 ^a) D₈ गाण्डीव; D₈ गांजिव-. T₁ G₂ चापि, T₂
 ज्यांश्च (for ज्यां च) G₁ s गाण्डीवं च शरं दिव्यं (G₂
 'रान्दिन्यान्). — ^b) K₈ V₁ B D सोऽनु (D₈ सोभि-)
 मभ्य; T₁ [अ]न्यभिः; T₂ [अ]न्यनु; G₁ s अभि; M₂ s
 (also as in text) द्विरा* (for अनु) K₈ V₁ B D S
 (T₈ missing) परंतप (for धनंजय). — ^c) B₁ s Dn₁
 S (T₈ missing) व्यसृजत्; D₈ असकृत् (for असृजत्)
 D₂ छत्र- (for शर-) — ^d) K₈ बलाहकः (for पुरंदर-)
 S (T₈ missing) धर्माति जलदो यथा

50 ^a) K₈ तेनोपमा, D₂ 'युष्ठा, D₈ तेनुपमा; M₁
 तेजोमयो. — ^b) K₈ पार्थवि- (for पार्थस्य) Some
 MSS निसृता; D₂ सस्वाः. — ^c) G₂ s प्रादुरासीन् K₁
 महावीर्यान् — ^d) K₂ s रथमन्तिका (K₄ 'कान्); S (T₈
 missing) च रथांतिकात्.

51 ^a) K₁ [S]न्यस्य; K₈ V₁ B D (except D₈)

ततोऽत्रवीहृष्णिवीरस्तस्मिन्नत्रे विनाशिते ॥ ५१
 विसृजाह्नं परं पार्थ राधेयो प्रसते शरान् ।
 ब्रह्मास्त्रमर्जुनश्चापि संमन्त्राय प्रयोजयत् ॥ ५२
 छादयित्वा ततो वाणैः कर्णं प्रभ्राम्य चार्जुनः ।
 तस्य कर्णः शरैः क्रुद्धश्चिच्छेद ज्यां सुतेजनैः ॥ ५३
 ततो ज्यामवधायान्यामनुमृज्य च पाण्डवः ।

शरैरवाकिरत्कर्णं दीप्यमानैः सहस्रशः ॥ ५४
 तस्य ज्याच्छेदनं कर्णो ज्यावधानं च संयुगे ।
 नान्वबुध्यत शीघ्रत्वात्तद्द्रुतमिवाभवत् ॥ ५५
 अत्रैरस्त्राणि राधेयः प्रत्यहनसव्यसाचिनः ।
 चक्रे चाम्यधिकं पार्थात्स्ववीर्यं प्रतिदर्शयन् ॥ ५६
 ततः कृष्णोऽर्जुनं दृष्ट्वा कर्णास्त्रेणामिपीडितम् ।

C 8 4731
 B. 8 80 102
 K 8 97 95

न्यन्तान् (for अत्र) S (T₃ missing) स कर्णोऽप्रमदस्याहं
 (T₁ 'दन्वाप्र, G₂ 'ते चान्त्रं) — M₂ om. 51^b-52^c — ^b)
 D₁ D₁ बोराश्रके, T₁ कुर्वत्रोप, T₂ G M₁ : 4 कुर्वन्मोक्षं
 (G₁ 'क्ष) (for मोवाश्रके) — ^c) D₂ : G₂ वृष्णिवरस्य,
 T₁ वासुदेवस्य — ^d) K₃ D₂ अर्थे, D₁ D₁ : 5 नाश-
 (for अश्रे) K₃ विद्यां पते; B₁ प्रणाशिते, D₂ निपातिते,
 G₂ : [S]न्ननाशिते (for विना)

52 M₃ om 52^{2b} (cf. v l. 51) — ^a) K₄
 विज्रजाह्न B₂ परस्वार्थे, B₃ पर चक्र (for 'र पार्थे) — ^b)
 K₃ परान् (for शरान्) — ^c) K₄ V₁ B D₁ D₁
 D₁ : 1-1 S (T₃ missing, M₃ om.) ततो ब्रह्मास्त्रमनुमृजं
 (B₁ G 'व्यप्र, B₂ : D₁ 'व्यप्र) — ^d) D₁ सोनुमन्त्र्यं
 (for संमन्त्र्याय) K₃ V₁ B D₁ D₁ D₁ : 2-1 S (T₃
 missing) संमन्त्र्य (K₃ संक्रुद्ध; B₁ D₂ अर्जुन) समयोजयत्
 (D₁ 'र्जु; D₂ संप्रयुज्ये सुमयुतः-

53 ^a) K₃ V₁ B D₁ D₁ : 3 दिशो; D₁ खितं
 (for ततो) — ^b) Ś₂ प्रभ्राम्य, K₁ उत्रास्य (for प्रभ्राम्य)
 K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁ : 1 T₁ G₂ : M कर्णं प्रत्यस्य (B₃
 'न्यास्य)ऽर्जुनं, D₂ कर्णं प्रति सदावृत्, T₂ G₁ कर्णं (G₁ 'र्णं)
 प्रत्यवधीचदा — ^c) D₁ तव (for तस्य). K₃ शरैः,
 V₁ B D₁ D₁ D₁ : 4 T₂ G M शरैः (for
 शरैः) D₁ T₂ G M शरैः (for क्रुद्धशर) T₁ तव
 कर्णोपि संक्रुद्धो — ^d) D₁ T₂ ज्यां चिच्छेद (by
 transp). K₃ सुदंशित (for सुतेजनै) T₁ G₂ : M₂ : 4
 ज्यां छि (T₁ मि)त्वा समतादयत्; G₁ ज्यां च चिच्छेद वीर्ये
 यान्, M₁ ज्यापार्तिरिह तादित — After 53, K₄ D₁ T₂
 ins.

1129^a द्वितीया च तृतीया च चतुर्थी पञ्चमी तथा ।
 षष्ठीमयास्य चिच्छेद मसमी च तथाष्टमीम् ।
 नवमी दशमी चास्य तथा चैकादशीं वृष ।
 ज्यादातं शतसन्धान स कर्णो नावबुध्यते ।

[(L. 1) K₄ द्वितीयां तृतीयायां च (for the prior half) T₂
 चतुर्थे K₄ पञ्चमी — (L. 2) K₄ [अ]ष्टमी — (L. 3) K₄
 दशमी T₂ चैव (for चास्य) T₂ तथैकैकादशीं वृषा — (L. 4)
 K₄ T₂ शतसन्धान T₂ बुध्यत K₄ स कर्णोऽतीव बुध्यत (for

the posterior half)]

54 ^a) K₃ M अवबुध्य; B D₂ : 7 'घाये, D₁ T₂
 विनिवाय, D₁ संवि; D₂ G₁ अनुवप्य, T₁ अवबुध्य, G₂ : 8
 'सज्य (for 'घाय) K₃ S (T₃ missing) [अ]य, V₁
 [अ]न्यान् (for [अ]न्याम्) — ^b) K₁ : D₂ अनु (D₂
 'व)स्य, K₃ 'स्य, B (except B₂) D₂ : 7 समास्य;
 D₁ सत्सुंष्य (sic), D₁ D₂ अभिमन्त्र्य, D₁ सम स्य,
 D₂ सस्य, D₂ S (T₃ missing) अनुमन्त्र्य (for 'नृज्य)
 T₁ स (for च) K₃ D₂ पाडव (D₂ 'व). V₁ समास्यत
 पांडव — ^c) K₃ D₁ D₂ : 8 G₁ अवाकिरन् — ^d)
 Ś₂ K₁ D₂ दीप्यमानं K₄ संमन्त्र; D₁ S (T₃ missing)
 ह्वाप्ति (D₁ 'हि)भि (for सहस्रश) V₁ B (except
 B₂) D₁ D₁ : 1 दीप्तास्त्रैरपरैरिव

55 ^a) T₁ कर्णं — ^b) Ś K D₁ ज्यावधानं, G
 ज्याविधा (G₁ 'व्या)न (for ज्यावधान) — ^c) Ś₂
 नान्वबुध्यत, K₃ तास्यबुध्यत, T₁ : G M₁ नाव (M₁ 'न्य)बु'

56 ^a) D₁ S (T₃ missing) सवार्यं (for राधेय)
 — ^b) V₁ B D₁ D₁ : 7 प्राहनत्, D₁ T₂ G M
 प्रत्यहन् (T₂ 'क्ष), D₂ प्रतिहन्, D₂ स्पहनत्; T₁ प्रहसन्; Bom.
 ed. प्रतिहन् (for प्रत्यहन्) Ś₂ सविसाचिन, S (T₃ missing)
 सव्यसाचिनं — ^c) K₁ चाधिक (sic), D₁ D₂ : 1
 चाप्यधिकं M₁ : 8 (inf. lin. as in text) पार्थ; M₂ : 4
 पार्थे V₁ B D₁ D₁ : 5 चक्रेम्यधिकंमात्मानं — ^d) B
 (except B₁) D₂ : 7 स्वं वीर्यं K₃ प्रतिदर्शन; D₁ अति-
 दर्शयन्, D₂ प्रत्य' D₂ S (T₃ missing) स्वय वीर्यं
 प्रदर्शयन्

57 ^a) K₃ कृष्णार्जुनं, T₁ कर्णोर्जुन — ^b) G₂ : 8
 स्वसास्त्रेण (for कर्णो) Ś₂ D₁ D₁ च पीडितं, V₁
 B (except B₁) D₁ D₁ : 5 T₂ G₂ : M₂ : 4 [अ]वपी, D₁
 प्रपी; D₂ T₁ G₁ निर्पी (for [अ]भिपी) — ^c) Ś K₁ : 4
 D₁ D₂ : 8 अन्य (K₃ 'न्या)सेति, D₂ स्य सेति (sic), D₂
 अन्यमिति, T₁ G M₁ बुध्यसेति, T₂ M₂ : 4 बुध्यसेति
 Ca cites अन्यस्य (as in text) D₁ अन्यमे (by corr
 'स्ये)वात्रवीर्यार्यम् — ^d) D₂ M₂ : 4 मा तिष्ठ, Ca आविष्ठ
 (as in text) D₁ D₂ : [अ]र्जुनमेति च; D₂ T₂ G₂ M

अभ्यस्येत्यन्नवीत्पार्थमातिष्ठास्त्रमनुत्तमम् ॥ ५७
 ततोऽन्यमभिसदृशं शरं सर्पविपोपमम् ।
 अश्मसारमयं दिव्यमनुमन्त्र्य धनंजयः ॥ ५८
 रौद्रमस्त्रं समादाय क्षेमुकामः किरीटवान् ।
 ततोऽग्रसन्मही चक्रं राधेयस्य महामृधे ॥ ५९
 ग्रस्तचक्रस्तु राधेयः कोपादश्रूण्यवर्तयत् ।

सोऽन्नवीदर्जुनं चापि मुहूर्तं क्षम पाण्डव ॥ ६०
 मध्ये चक्रमवग्रस्तं दृष्ट्वा देवादिदं मम ।
 पार्थ कापुरुपाचीर्णमभिसंधिं विवर्जय ॥ ६१
 प्रकीर्णकेशे विमुखे ब्राह्मणे च कृताञ्जलौ ।
 शरणागते न्यस्तशस्त्रे तथा व्यसनगेऽर्जुन ॥ ६२
 अवाणे भ्रष्टकवचे भ्रष्टभ्रामायुधे तथा ।

एव त(D₀ तत्त)येति च (D₀ G₀ चै); T₁ G₁ : खं तथैव च
 (for [अ]स्त्रमनुत्तमम्)

58 ^a) K₈ यमाग्नि, D₀ G₁ : कालाग्नि- (for
 अन्यमग्नि-) Dn₁ ततोऽभिसदृश घोर — ^b) Ś₁ K₁ :
 विपोत्तमं — ^c) K₈ Dn₁ D₁ अस्यसा (K₈ द्वा)रमय (sic),
 G₂ अश्मसारमिथं — ^d) B₂ Dn₁ D₂ G₁ : अभिमन्त्र्य
 B₂ T_{1,2} G M परतप., D₃ धनंजये

59 ^a) K₈ रौद्रास्त्रं (submetric), D₂ रौद्रसरं, D₀
 जैत्रमस्त्रं (for रौद्र*) K₈ V₁ B D G₁ M समादाय
 — ^b) Ś₁ किरीटवान्; K₄ *टिवान्; D₂ परंतप; S (T₈
 missing) किरीटिने. D₀ क्षेमुकामे किरीटिनि — ^c) Ś₂
 धारयस्य (for राधे*) K₈ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 8 S
 (T₈ missing) तदा नृप (K₈ D₃ *प); D₂ ० महात्मन
 (for *मृधे) — After 59, K₄ Dn₁ T₃ ins

1130* ततोऽवतीर्य राधेयो रयादाद्गु समुद्यत ।

चक्र मुजाभ्यामालम्ब्य समुक्षेप्तुमियेष स ।

सप्तद्वीपा वसुमती सशैलवनकानना ।

गीर्णचक्रा समुक्षिता कर्णेन चतुरङ्गुलम् ।

[(L 2) K₄ समुक्षिणम् — (L 4) K₄ गिरिचक्रा; T₂
 शीर्णं K₄ समुक्षिता]

60 ^a) G₁ : च (for तु) — ^b) K₈ Dn₁ D₀
 क्रोधाद्, T₁ : G_{1,2} M रोपाद् (for कोपाद्) B₁ D₁ : 4 G₁
 M₄ [अ]वर्तयन्, D₂ *र्षत; D₀ [अ]पातयत् G₂ मुहूर्त
 कश्मलो भव — Dn₁ D₄ ० ins. after 60^{ab} K₄ after 60:

1131* अर्जुनं धीक्ष्य संरब्धमिदं वचनमब्रवीत् ।

भो भो पार्थ महेष्यास मुहूर्तं परिपालय ।

[(L 1) Om in K₄. D₁ सरयम् (for संरब्धम्) D₄ ०
 इदसाह वचस्तद्वा — (L 2) D₄ om one no. K₄ D₀
 प्रतिपालय]

K₄ Dn₁ D₄ ० cont. V₁ B₂ 8 8 ins after 60

1132* यावच्चक्रमिदं ग्रस्तमुद्धरामि महीतलात् ।

[D₀ सत्य (for यावच्) K₄ मही; D₄ इम (for इद);
 V₁ B₂ 8 8 भूम्याम् (for ग्रस्तम्) and धनजय (for महीतलात्)]
 D₄ ० cont.

1133* क्षत्रधर्ममवेक्षस्व कर्तुमर्हसि पाण्डव ।

[D₀ शर- (for इव) and साधुर्त्तं च पांडव (for the
 posterior half).]

— Dn₁ D₀ om 60^{ab} D₁ reads 60^{ab} after 1134*.

— ^a) V₁ B (except B₂) Da₁ D₁ 2.2.7 S (T₈ missing)

अर्जुनं चावधीकर्णे

61 D₀ om 61 D₂ repeats 61^{ab} after 65 — ^a)
 K₈ : V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 8 S (T₈ missing) सत्यं
 (Dn₁ T₂ *त्य-), D₂ सत्यां (for मध्ये) K₁ T₂ इद, V₁
 B Da₁ Dn₁ D₁ 8-5 7 मही; G₁ अपि; G₂ : M₁ अप,
 M₂₋₄ मम (for क्षय) — ^b) Ś₂ देवाधिकं, K₁ देवा-
 दिशं (for देवादिद) K₈ अर्दिम (for इदं मम) D₂
 अभिवीक्ष्य विधेर्वशात् — Before 61^{ab}, D₂ ins
 कर्ण उवाच — ^{ab}) D₀ कापुरुपाचीर्णाम् Ś K₁ : अतिसंधि;
 Da₁ D₁ : अभिसंधि, Ca *संधि (as in text) K₂ V₁ B
 (except B₂) Dn₁ D₂ 2.7 8 T₁ : G M₁ : 8 विसर्जय;
 Da₁ D₁ : 8 च वर्जय K₈ कर्म मा कुरु वीरहन् (for ^d). K₄
 पार्थ कापुरुपाचीर्णमर्धं संधिं विवर्जय — Dn₁ T₂ ins
 after 61 D₂ ० cont. after 1133*.

1134* न त्वं कापुरुपाचीर्णं मार्गमास्यातुमर्हसि ।

श्यातस्त्वमसि कौन्तेय विशिष्टो रणकर्मसु ।

विशिष्टतरमेव त्वं कर्तुमर्हसि पाण्डव ।

[(L 1) Om in T₂ D₁ ० कापुरुपाचीर्णम् — (L 2)
 D₀ श्रेष्ठ (for रयातस्) D₁ रणकर्मणि, D₂ *मूर्धनि-
 — (L 3) D₁ ० विशिष्टमेव (D₁ *क)प्य कर्तुमर्हसि (D₁ *म*)-
 र्हसि धनंजय]

62 B₂ om. 62^{ab} — ^a) Ś₂ प्रक्रेणकेशो; D₂ (before
 corr) प्रकीर्णं केशो; Ca *णकेशो (as in text) D₂ ०
 विकले; T₁ विजयी, M₁ विमले; M₂₋₄ विरये (for विमुखे).
 — ^b) Dn₁ T₂ [S]य; D₂ om (for च) B (B₂
 om) D₂ : द्रष्टवादिहृत्वाञ्जलौ, Da₁ D₁ : 8 8 8 T₁ G M
 विकले (D₂ ० T₁ M₈ [inf] 4n) *मुखे, G *रये)
 द्रष्टवादिनि. — ^c) Hypermetric T₂ शराहते (for
 शरणागते) V₁ B (except B₂) Da₁ D₁ 2.2.7 याचमाने;
 D₂ न्यस्त्ररूपे (for *शस्त्रे) — ^d) V₁ B (except B₂)
 Da₁ D₁ 2.2.7 न्यस्तशस्त्रे तथैव च; Dn₁ S (T₈ missing)
 याच (Dn₁ साच्य-, G₂ भाव)माने तथार्जुन

63. ^a) D₂ अवाण D₀ विकीर्णकवचे शीर्णे — ^b)
 K₈ भ्रष्टे (for भ्रष्ट) S (T₈ missing) चक्रायुधे (for

न शूराः प्रहरन्त्याजौ न राज्ञे पार्थिवास्तथा ।
त्वं च शूरोऽसि कौन्तेय तस्मात्क्षम मुहूर्तकम् ॥ ६३
यावच्चक्रमिदं भूमेरुद्रारामि धनंजय ।
न मां रथस्यो भूमिष्ठमसजं हन्तुमर्हसि ।

न वासुदेवाच्चतो वा पाण्डवेय विभेम्पहम् ॥ ६४
त्वं हि क्षत्रियदायादो महाकुलविवर्धनः ।
स्मृत्वा धर्मोपदेशं त्वं मुहूर्तं क्षम पाण्डव ॥ ६५

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि पद्मपठितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥

६७

संजय उवाच ।
अथात्रवीद्रासुदेवो रथस्यो

राधेय दिष्ट्या स्मरसीह धर्मम् ।
प्रायेण नीचा व्यसनेषु मग्ना

-असा') — ^a) D₄ न राज्ञोक्षत्रियास्तथा — For 63^{cd},
V₁ B D₁ D₂ D₃ & 7-1 S (T₈ missing) subst
1135* न विमुञ्चन्ति शस्त्राणि शूरा साधुव्रते स्थिता ।
त्वं च शूरतमो लोके साधुवृत्तश्च पाण्डव ।
[(L 1) T₁ : G₂ : M विमुञ्च(M₁ 'च)ति हि शस्त्राणि (for
the prior half) D₁ D₁ : ६ सत्यव्रते — (L 2) G₂ तु
(for च) T₂ शूरतमो, G₂ M₁ 'तरो D₁ D₁ : ६ दध्ने (for
साधु) B₂ D₂ त्व च शूरतम पाथं त्रिषु लोकेषु विहृतः ; B₂ त्व
च शूरोसि कौन्तेय तस्मात्क्षम मुहूर्तक (= 63^{cd})
— K₈ ins after 63: V₁ B₂ : cont. after 1137*.
B₁ 2. & D S (T₈ missing) after 1135*

1136* अभिज्ञो युद्धधर्माणां तस्मात्क्षम मम क्षणम् ।
[D₁ D₁ युद्धधर्माणां, D₂ धनंयुद्धानां, T₁ क्षति धर्माणां, G₂
युद्धधर्माणां G₁ : मुहूर्तक (for मम क्षणम्) B₂ D₂ साधुवृत्तश्च
पाण्डव, B₂ D₁ D₂ : ६ : T₂ वेदातावयुया(D₂ 'य-, D₂ 'त-, T₂
'धे)दुत ; T₁ क्षण तस्मात्क्षमस्व च, G₂ : ६ मम तस्मात्क्षम क्षम,
M तस्मात्क्षमधर्मेण (for the posterior half)]
B₂ : ६ D₁ D₁ : T₂ cont V₁ B₂ : cont. after 1135*

1137* दिव्यास्त्रविदमेयात्मा कार्तवीर्यसमो युधि ।
[D₁ दिव्यायु(marg घ)विदमेयात्मा]
64 D₄ om 64^{ab} — ^a) K₈ D₁ D₁ D₁ G₂ : ह्रम
(for ह्रवं) V₁ भूम्याम्, D₁ अस्तम् (for भूमैर्) — ^b)
K₁ उद्धृत्वासि (sio), K₈ उद्धरामो D₁ महासुज (for
धनंजय) — ^c) D₂ मा (for मां) D₂ चारयस्यं (for मा
रथस्यो) K₈ : D₂ : (marg) : ६ : T₁ G₁ : ६ M₁ : ६ भूमिस्थं ;
T₂ सुविष्टम्. — ^d) B₂ G अ(G₂ वि)संज्ञं ; D₁ M₂
विकलं ; D₂ मज्जत (sio), D₄ : ६ ससं ; D₂ संयुगे ; M₁ : ६
ससंज्ञं (for असंज्ञं) G₂ : ६ कर्तुम् (for हन्तुम्) K₈ न
संहर्तुमिहाहंसि ; T₁ न विसंहर्तुमर्हसि. — ^e) K₄ वापि
देवात् (for वासुदे) — ^f) G₁ : ६ पाण्डवेभ्यो — After
64, B₂ : ins.

1138* स्मृत्वा तु धर्मं शूराणां मुहूर्तं प्रतिपालय ।
65 D₂ om 65 — ^a) K₁ द्वायादौ ; K₈ द्वायादौ
— ^b) T₂ महान् (for महा) D₂ -विवर्धन — ^c)
T₂ श्रुत्वा (for स्मृत्वा) K₈ D₂ धर्मोपदेशाश्च, D₂ 'शं तु
B₂ D₁ अतस्त्वां प्रयवीभ्येष (B₂ 'ने) ; T₁ G M श्रुत्वा
कर्णोपदेशं च (G₂ तं, M त्वं) — ^d) D₁ मुहूर्तं प्रति-
पालय — After 65, K₈ ins.
1139* यावत्करोमि धनुषं सज्ज मतिमतो वर ।
while D₂ repeats 61^{ab} after 65

Colophon om. in K₁ D₂, T₈ missing — Day of
Karna's Generalship Ś द्वितीये (Ś : 'य-) युद्धदिवसे
— Adhy name D₁ रथचक्रप्रसन, D₂ तक्षकात्मजक्षेप ;
T₂ कर्णाशुनयुद्धे नागास्त्रप्रयोग, M₁ चक्रमज्जन — Adhy.
no (figures, words or both) Ś₁ (see m.) 80, B₁ 88,
B₂ T₂ 99, B₂ 91, D₁ 100, D₁ 83, D₂ 70, T₁ M₁ :
108, G₁ 106, G₂ : M₂ : 107

67

☞ T₈ is missing in this adhy (cf. v l. 8 60 32)
1 B₂ om. the ref. — ^a) V₁ B D (except D₂ : ६)
तम् (for अय) S (T₈ missing) महात्मा (for रथस्यो)
— ^b) V₁ इष्टा (for दिष्ट्या). — After 1^{ab}, S (T₈
missing) ins

1140* धर्मं हि गृह्णा सतत हि पार्था-
स्तेभ्यस्ततो वृद्धिमती ददाति ।
धर्मोपदेता परियच्छोभा-
स्वस्माद्गता वै कुरवो विनशिसु ।
[(L 1) T₁ : धर्मेण पार्था (T₂ गृह्णा), G₁ धर्मोपदेता,
G₂ : ६ M₁ धर्मं हि पार्था (G₂ वदा, M₁ गृह्णा) T₁ G₂
वदात् (for पार्थात्) — (L 2) T₁ : ६ G₁ 'त्वती (for ततो).
T₂ : ६ वृत्ति (T₂ 'दि)मतो ; G₂ वृत्तिमती (for वृद्धि'). T₈

निन्दन्ति देवं कुकृतं न तत्तत् ॥ १

यद्गौपदीमेकवस्त्रां सभाया-

मानाय्य त्वं चैव सुयोधनश्च ।

दुःशासनः शकुनिः सौवलश्च

न ते कर्णं प्रत्यमात्तत्र धर्मः ॥ २

यदा सभायां कौन्तेयमनक्षत्रं युधिष्ठिरम् ।

अध्वजः शकुनिर्जेता तदा धर्मः क ते गतः ॥ ३

यदा रजस्रलां कृष्णां दुःशासनवशे स्थिताम् ।

ददासि (for 'ति) — (L 3) G₁ परिपथिनसो, M₃-4
'वपलोभास् (for 'वदलोभास्) (L 4) M₁ गतो (for गता)]
— °) B₁ प्रायेण; G₁ महारु (for प्रायेण) G₁ चापि
(for नीचा). B₂ D₀ G₁ व्यसने निमग्ना; D₁ व्यसनेषु सफा
(for 'नेषु मग्ना) — °) Ś₁ (margin as in text) K₂ निगति
(for निन्दन्ति). B₁-4 D₁ D₁ २-१ धर्म; B₂ D₁ देवं
(for देव). Ś₂ तत्तत्; K₂ तत्र तत्; V₁ B D₁ D₁
D₂-१ तु स्वं, D₁ २ तु स्वयं (for तत्तत्) D₀ S (T₂
missing) निदंति देवं (M₁ 'या) न तु; (G₂ तु न) दुष्टत्वं
स्वं (G₁ त्वं; G₂ स्वकं; G₃ स्वय)

2 °) D₁ D₁ २ एकवस्त्रा D₀ कृष्णां यदाकर्णपदेकवस्त्रां
सभायां (hypermetric), S (T₂ missing) कृष्णां सभां (T₂
'भाया) कर्णं यदेकवस्त्रां — °) Ś₂ आनाययस्; K₂ अनोद्य
(for आनाय्य) B D₁ D₂ ० आनीतयांस्वं (B₁ २ D₁ D₂
'नाययेस्त्व; B₂ २ ० 'नायियास्त्व; D₂ 'नयित्वा त्वं) च सुयो
धनश्च. — °) D₂ दुःशासनि. D₀ दुःशासन सौवलश्चैव
न त्वं — °) D₂ स्मृतस्व (for प्रत्यभात्) K₂ तत्र कर्णं
प्रत्यभ्यस्तव धर्मं (sic), D₀ T₂ G₁ २ M धर्मस्तदा ते रचितो
न (D₀ 'तोय) कस्मात्, T₁ धर्मस्तदा क गतस्ते तदास्मात्; G₂
धर्मस्तदा क गतो वै न कस्मात्

3 °) D₁ T₂ राजानम् (for कौन्तेयम्) — °) B₁
अनस्कन्ध — After 3rd, G₂ २ ins.

1141* कैतवासौवलोऽजैपीद्वयालु सर्पजन्तुषु ।

— °) B₂ D₂ अजैपीद् (for अक्षत्र) D₂ वेत्ता (for
जेता) B₂ २ D₁ D₀ अजैपीच्छकुनिर्जानात् (B₂ 'जानत्,
D₀ 'ज्ञात्वा) T₁ G₁ २ M अजमीदकुले जातं; T₂ आनीय
जीवितान्ताय; G₂ आनीय जितवन्तो वै — °) K₂ कुवो
(for क ते) K₂ V₁ B D S (T₂ missing) क ते (K₂ पूते;
G₂ कुवो) धर्मस्तदा (D₁ २ 'या) गत — After 3, T₁ M
ins 1145* On the other hand, K₂ V₁ B₁-4 D₁
D₁-4 ०-२ T₂ G₁ ins after 3 D₁ after 1144* D₂
G₂ after line 1 of 1145* T₁ G₂ M after 1145*

1142* यज्ञीमसेनं सर्पेश्च विपयुक्तैश्च भोजनै ।

आचरस्वन्मते राजा क ते धर्मस्तदा गत ।

[(L 1) K₂ साल्ये (sic) (for सर्पेश्च) G₂ भीमसेनं च
सर्पेश्च (for the prior half) D₀ विपयुक्तैश्च, S (T₂
missing) 'दिर्पेश्च (for 'युक्तैश्च) D₁ D₁ २ तु (for च)
B₂ भोजन, D₂ मोदकै (for भोजनै) — (L 2) D₁ ०

विष्टं; D₂ पिष्ट (for खन्ते) K₂ भद्रप्रदिह? गान्, B₂ मान-
रन्मन्वये राजा, D₂ आशिचक्र ते राजम् (submetric), S (T₂
missing) आरभ (T₁ M₁ 'रेभे, G₁ २ 'रेभे, G₂ 'नेदे) राजपुत्रो
(M₃-4 'न्ते) राजा (for the prior half) D₁ कृते (for
क ते)]

— After the above, K₂ D₂ २ cont. 1144*

V₁ B₁ २ २ D₁ D₁ D₁ २-१ T₁ २ G₁ M₁ cont. after
1142* B₂ ins after 5 B₂ D₂ after 1144* G₂ २
after 3:

1143* यद्द्वारजावधे पार्थिव्युत्साजगुपुदे तदा ।

आदीपयस्वं राधेय क ते धर्मस्तदा गत ।

[(L 1) D₁ D₁ २ तदा, D₂ T₂ G₂ २ M₁ पुता, G₁ पुत्र
(for तदा) D₂ युत्सान्द्रुमगुदे (submetric) (for the
posterior half) — After line 1, G₂ ins. 1145*. G₂
M₁ om. line 2 — (L 2) V₁ B₁ २ २ D₁ D₁ २-१
आदीपयति (V₁ 'ति) (for 'दपयं). G₁ २ दंष्ट्रकान्तरा वृत्
(for the prior half) T₂ पुत्रोपन्मुनेय दपुनेच्छकुनेषु
V₁ B₁ २ २ D₁ D₁ २-१ T₂ G₁ cont. K₂ D₂ २ cont.
after 1142* B₂ ins after 5. D₁ after 4.

1144* यनवामे व्यतीते च कर्णं पर्ये प्रयोदसे ।

न प्रयच्छन्नि यद्राज्यं क ते धर्मस्तदा गत ।

[(L 1) K₂ [s] व्यतीते (for व्यं) K₂ D₁ T₂ तु (for
च) B₂ यनवासन्तीतानां (for the prior half) V₂
B₁ २-२ D₁ D₁ २ २ १ २ transp. कर्णं and पर्ये B₂ यद्राजे
K₂ पर्येकश्च तदा गत (for posterior half). — (L 2) V₂
B₂ D₁ २ प्रा (V₁ प्र) यच्छन् (for प्रयच्छन्ति)]
— After the above, B₂ D₂ cont. 1143*, T₂ reads
5th, and G₁ cont. 1146*.

4 K₂ V₁ B₂ D₂ ० २ T₂ २ G₁ २ M om 4 G₂ om.

4th. — °) Ś₂ (sup in as in text) तदा (for यदा)

— °) K₂ दुःशासनवश गतां — °) K₂ D₁ प्राहस्व.
K₁ D₁ कर्णं. — After 4 D₂ ins 1144* On the
other hand, B₁ २-२ D₁ D₁ D₁ २ २ १ G₂ ins after 4
V₁ D₂ cont. after 1144* B₂ after 1142* T₁ M
ins after 3 T₂ after 5th G₂ cont. after 1145*

1145* यदनार्ये पुरा कृष्णा क्रिश्यमानामनागसम् ।

विनष्टा पाण्डवा कृष्णे क्षाश्वत मरकं गया ।

पतिमन्य घृणीचेति वदस्व राजगामिनीम् ।

उपमेक्षन्नि राधेय क ते धर्मस्तदा गत ।

[(L 1) V₁ D₂ यदा नागपुरे कृतां, B₁ २ २ D₁ D₁ २ २ १

सभायां प्राहसः कर्ण क ते धर्मस्तदा गतः ॥ ४
राज्यलुब्धः पुनः कर्ण समाह्वयसि पाण्डवम् ।
गान्धारराजमाश्रित्य क ते धर्मस्तदा गतः ॥ ५

एवमुक्ते तु राधेये वासुदेवेन पाण्डवम् ।
मन्युरभ्याविशत्तीव्रः स्मृत्वा तत्तद्धनंजयम् ॥ ६
तस्य क्रोधेन सर्वेभ्यः स्रोतोभ्यस्तेजसोऽर्चिषः ।

C ४ 4767
B ४ 91 19
K ४ 98. 20

चपा (B₁ & D₁ D₇ 'द'नी पुरे कृणा (D₁ 'णा), T₁ G₂ & M पुा नीवा चपा नीवा, T₂ आनीवता यवा कृणा (for the prior half) E₂ वादनागन्, T₁ G₂ & M कृयनागन् (for छिद्यनागन्) D₁ T₁ G₂ & M जनानी (D₁ 'सं) — After line 1, D₁ D₇ read line 4, repeating it in its proper place, while D₂ G₂ ins 1142* after line 1. T₁ G₂ M om. lines 2-3 — (L 3) D₂ गव-गानिनी — (L 4) V₁ D₁ (first time) T₂ उपप्रेक्षन्ति, D₂ कृणा प्रेक्षन्ति, T₁ उपप्रेक्षन्ति, G₂ M₁ 'प्रेक्षन्ति, G₂ 'प्रेक्षन् च, M₂ 'प्रेक्षी च (for 'प्रेक्षन्ति) B₂ उपप्रेक्षितमास्त्व हि (for the prior half)]

— After the above, T₁ G₂ M ins 1142*
5 K₂ B₁ D₂ e s T₁ G M om 5^{ab} — ^b) V₁ B₂ & D₁ पाण्डवान् — T₂ reads 5^{ab} after 1143* — ^c) T₂ यदा द्राकुनिमाश्रित्य — After 5, B₂ ins 1143* and B₂ ins 1144* On the other hand, V₁ B₂ & D₁ D₁ D₂ 2-3 T₂ ins after 5 K₂ G₁ cont. after 1144* B₁ after 1145* B₂ & D₂ T₁ M₁ after 1143* D₂ M₂ & after 1142* G₂ after line 1 of 1143*

1145* यदानिमन्त्युं बहवो युद्धे जन्ममहारया ।

परिचार्यं रणे बाल क ते धर्मस्तदा गत ।

[(D₂ om line 1 — (L 1) B₂ D₂ अभिमन्यु यदा बाल (for the prior half) B₂ D₂ परिचार्यं, D₂ T₁ G₁ & M₁ 2 युधि जन्म (T₁ 'न्म) र (for युद्धे जन्म) — (L 2) K₂ T₁ तु (T₁ च) गवेयं, D₁ T₂ G₁ & M₁ 3 बाल राधेय (hyper-metric) (for न्ने बाल) B₂ D₂ प्रिय चक्राक्रदे; D₂ & आचार्यं बाल राधेय (for the prior half)]
D₁ T₂ cont.

1147* यद्येय धर्मन्त्रं न विद्यते हि

किं सर्वथा बालुविशोपणेन ।

अथैव धर्माणि विधत्स्व सूत

तयापि नैवाद्य विमोक्षसि स्वम् ।

नलो एषैर्निर्जितं पुष्करेण

पुनर्यथा राज्यमवाप वीर्यात् ।

प्राप्तान्तथा पाण्डवा बाहुवीर्या

स्पर्धे समस्ता परिवृत्तलोभा ।

निहत्य शत्रून्समरे प्रवृद्धा

न्ममोमका राज्यमवामुद्यते ।

तथा गता धार्तराष्ट्रा विनाश

धर्मानिगुहे सततं नृसिंह ।

75

[5]

[10]

[593]

[(L 1) D₁ वक्षेय (for वक्षेय) — D₁ om lines 3-6 — (L 7) T₂ पार्थस्यथा पाण्डवानां हि वीर्यात् — (L 8) T₂ लप्सेन राज्य पुनरेव कर्ण — (L 9) T₂ निपात्य (for निहत्य) T₂ प्रवृद्धान् (for प्रवृद्) — (L 12) T₂ मुत्स्य (for मत्त)]

D₁ T₂ cont. M₂ cont after 1146*

सजय उवाच ।

1148* एवमुक्त्वा कर्णो वासुदेवेन भारत ।

लज्जयावनतो भूत्वा नीतर किञ्चिदुक्तवान् ।

क्रोधात्प्रस्फुरमाणोष्टो धनुस्त्वम्य भारत ।

योधयामाम वै पापं महावेगपराक्रम ।

ततोऽप्रवीद्वासुदेव फल्गुन पुरुषर्षभम् । [5]

दिव्यास्त्रेणैव निर्भियं पातयस्व महाबल ।

[T₂ M₂ om the ref. M₁ om line 1 — (L 2)

T₂ अमवीद (for उक्तान्) — (L 3) T₂ प्रस्फुरमाणोष्टो

D₁ भारत. — (L 5) T₂ M₂ फाल्गुन — M₂ om. line 6]

6 Before 6, ६ K V₁ B₂ & D₁ D₁ 2-3 ins सजय उवाच D₂ reads 6 twice. — ^a) M उच्यति (for उक्ते तु) B₂ D₂ (second time) अथैवमुक्तमानोपि (D₂ 'नो वै), D₁ T₂ एवमुक्तस्तु देवेन — ^b) D₂ वासुदेवे तु ६ K₁ 2.4 भारत, B₂ D₂ (second time) सूतज (for पाण्डवम्) D₁ T₂ क्रोधमागाच्छाकुन्त — ^c) D₁ मन्युम् V₁ अथाविशत्, D₂ & अत्य (D₁ 'त्या) नि, D₂ (first time) अप्यं (for अस्यां) K₂ B₁ तीव्र, B₂ & D₁ D₂ (first time) T₁ G₂ & M घोर, D₁ तूर्ण (for तीव्र) B₂ D₂ (second time) क्रोध परममातस्ये, T₂ G₁ त (G₁ स) मन्युराविशद्दोर — ^d) D₁ D₁ श्रुत्वा (for स्मृत्वा) K₁ V₁ B₁ तत्तु, D₂ चैव, D₂ (first time) तेन; D₂ (second time) तत्र (for तच्छ) B₁ & D₁ D₂ M₁ धनत्रय K₂ D₂ स्मृत्वा तत्रा (D₂ 'त्त) स्य कित्तिर्यं — After 6, V₁ reads 8^{ab}

7 D₂ om (hapl) 7^a-8^b — ^a) K₂ ततो, G₂ & तदा (for तस्य) V₁ B₁ D₁ S (T₂ missing) क्रुद्धस्य (for क्रोधेन) Cv as in text — ^b) K₁ प्रेतोभ्यस् (sic), K₂ स्रोते, B₁ श्रोत्रे, B₁ D₁ D₁ 4.5 & श्रोतो- (D₁ 'ते)भ्यस्, D₂ चागे, T₂ गात्रे, Ca.o स्रोतो (as in text) V₁ तु ततोर्चिषः; D₂ तमसो; S (T₂ missing) पावका (for तेजसो) Cv as in text — ^c) K₂

प्रादुरासन्महाराज तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ७
 तं समीक्ष्य ततः कर्णो ब्रह्मास्त्रेण धनंजयम् ।
 अभ्यवर्षत्पुनर्यत्नमकरोद्रथसर्जने ।
 तदस्त्रमस्त्रेणाचार्यं प्रजहारास्य पाण्डवः ॥ ८
 ततोऽन्यदस्त्रं कौन्तेयो दयितं जातवेदसः ।
 मुमोच कर्णमुद्दिश्य तत्प्रजञ्चाल वै भृशम् ॥ ९

वारुणेन ततः कर्णः शमयामास पावकम् ।
 जीमूतैश्च दिशः सर्वाश्चक्रे तिमिरदुर्दिनाः ॥ १०
 पाण्डवेयस्त्वसंभ्रान्तो वायव्यास्त्रेण वीर्यवान् ।
 अपोवाह तदाभ्राणि राधेयस्य प्रपश्यतः ॥ ११
 तं हस्तिकक्षयाप्रवरं च चाणैः
 सुवर्णमुक्तामणिवज्रमृष्टम् ।

V₁ B D (D₂ om) S (T₃ missing) तदा (T₁ 2 G M
 'तो) राजस् (for महाराज)

S D₂ om 8^{ab} (of v 1 7) T₂ reads 8^{ab}
 twice — ^a) V₁ B₁ 3 Da₁ Dn₁ D₁ 3 5 7 8 T₂
 (first time) तत्, B₂ T₁ 3 (second time) G M स (for
 त) D₂ G₁ पुन (for सत) T₁ 2 (second time)
 G₂ 8 M कर्ण (for कर्णो) — ^b) B₂ धनजय S (T₃
 missing, T₂ second time) प्रसह्यार्धैर्धैः (T₂ 'स्र ध) नजय
 (G₂ 'य) — V₁ reads 8^{cd} after 6 — ^c) D₂ प्रकर्ष-
 तं (for अभ्यवर्षत्) T₁ 2 (second time) G₂ M₂-1 चवर्ष
 कर्णोपि तदा; G₁ 8 चवर्ष शरवर्षाणि, M₁ चवर्ष तस्य यज्ञाश्च
 (sic) — ^d) M₁ नाकरोद् (for अक) K₁-8 रथ-
 मज्जने, K₄ V₁ B (except B₃) Dn₁ D₂ 4 6-8 T₂ (first
 time) M₁ 'सज्जने (K₄ 'ते), Da₁ D₁ 5 'सत्तमे (for 'सर्जने)
 T₁ 2 (second time) G₂ M₂-1 पार्यवाणसमाहत् ; G₁ 8
 जिघासु सूतज तदा — After 8^{cd}, N T₂ ins

1149* ब्रह्मास्त्रेणैव त पार्थो चवर्ष शरवृष्टिभि ।

[S K₁ 3 4 D₂ च (for [ए]व) K₂ राजेंद्र (for त पार्थो)]
 while G₁ 8 ins after 8^{cd}

1150* कर्णश्चापि ततो राजन्क्रोधरक्तान्तलोचन ।

[G₂ तदा (for ततो)]

— B₂ om. 8^{cd} — ^a) B₂ ततोस्त्रम् (for तदस्त्रम्) V₁
 B₁ 4 D₂ 6 7 S (T₃ missing) अस्त्रमस्त्रे (G₂ 'मत्रे) ण सवार्य
 — ^b) K₂ प्रहरस्व; Da₁ D₁ 5 प्रहुहार (sic), T₂ प्रजहाते
 (for 'हार) K₂ [आ]शु, B₂ Dn₁ D₂ 8 T₁ 2 G₂ 3 M च
 (for [अ]स्त्र) K₂ T₁ 2 G₂ 3 M पाण्डव (K₂ 'च) G₁
 प्रलमिभ्रमयोधयत्

9 ^a) S K₁ 2 B₁ G₂ [S]न्यम्, B₁ [S]स्त्रम् (for Sन्यद्)
 K₄ D₂ कौन्तेय — ^b) D₂ ज्वलित (for दयित) B₂
 D₁ 5 जातवेदस. — ^c) K₁ 2 4 D₂ M₁ आदिश्य (K₁
 'त्य, K₄ 'स्य) (for उद्दिश्य) — ^d) K₂ तच्च प्रज्वाल, V₁
 damaged (for तद्यज) V₁ B₁ damaged, B₂ 5 D₂
 स्त्रे तदा, B₂ वैद्युतं, Dn₁ D₂ S (T₃ missing) तेजसा
 (for वै भृशम्)

10 ^a) D₂ तदा (for तत्) K₂ कर्ण — ^b) K₂
 Da₁ D₂ शा (K₂ स) मयामाम (for शम) K₄ D₂ पाठवं

(for पावकम्) — ^a) D₂ तत (for दिश) T₂
 जीमूतेन तत सर्वाश्च — ^a) K₁ Da₁ D₁ 5 6 -दुर्दिन (K₁
 'न) (for -दुर्दिना) D₂ दिशश्चक्रे तमोवृत्ता, S (T₂
 missing) चक्रे वीर (T₁ दिशश्चक्रे) सुदुर्दिन

11 ^a) D₂ स, T₂ G M [अ]पि (for तु) — ^b)
 T₁ M सूर्यवत्, G₁ लाववात्, G₂ 8 तूल्यत् (for वीर्यवान्).
 — ^c) K₂ 4 D₂ त (K₂ च) द्भ्राणि; B₁ Da₁ D₁ 5 तदा-
 (D₂ 'द) भ्राणि, D₂ महाभ्राणि, T₁ 2 G ततोभ्राणि (for
 तदाभ्राणि) — ^d) B₁ damaged Dn₁ lacuna,
 S (except T₂, T₃ missing) महासमन (for प्रपश्यत).
 — After 11, K₁ V₁ B D (except D₂ 8) T₂ ins a
 passage given in App I (No 42)

On the other hand, T₁ G M ins after 11 T₂
 after App I (No 42)

1151* तत्राद्भुतं भारत सूतपुत्र-

श्चक्रे चक्रे भूमिमनुप्रविष्टे ।

यद्योषयत्पाण्डवमुग्रवेगं

विज्याध चैन दशभिः पृथक्कै ।

ततोऽतिविद्धो भरतप्रवीर

कर्णेन राजन्समरेऽर्जुनस्तु ।

चमूत्र कोपेन भृश प्रदीप्तो

घृतावसिक्त सदसीव वह्नि ।

[(L 1) T₂ तदद्भुत, M₂-1 ततो (for तत्रा) — (L 2)
 G₂ चक्रे चक्रे T₁ च वै (for the second चक्रे) T₂
 भूमितल प्रविष्टे — (L 3) T₂ उग्रवीर्य, M₁ 'हेत्र (for 'वेग)
 — (L 5) T₂ [स]भिविद्धो, G₁ 8 प्रविद्धो (for सति)-
 — (L 6) T₁ G₂ च (for तु)]

12 ^a) K₂ तद् (for त) S₁ K₁ 3 V₁ B D
 हस्तिकक्षाम (D₁ 'त्य)वर V₁ च हस्त, B₁ D₂ 4 विहस्तं,
 B₂ वृहत् (810), B₂-8 वृहत्तं, Dn₁ T₂ च केतुं, D₂ च चाण,
 D₂ वहत्, D₁ विशस्त, T₁ G M द्वि केतु (for च चाण).
 — ^b) K₁ 4 B₁ वज्रसृष्टं, K₂ 'अष्ट, V₁ B₁-3.5 D₂-1 7
 'पृष्टं; Da₁ D₁ 5 6 S (T₃ missing) 'जुष्टं (Da₁ 'ष्ट), Dn₁
 'पृष्ट, D₂ वर्जकल्पं (for -वज्रमृष्टम्) — ^c) S K₁ 2 4
 काले (for काल-) K₂ कात प्रपञ्चोत्तमविल्लपस्यै; V₁ B
 D₂ 4 7 T₂ ज्ञानप्रकर्षो (T₂ 'दीप्तो)त्तमविल्लप (B₂ 'ल्प)यत्नै;

कालप्रयत्नोत्तमशिलिययत्नैः

कृतं सुरूपं वितमस्कमुच्चैः ॥ १२

ऊर्जस्करं तव सैन्यस्य नित्य-

ममित्रवित्रासनमीड्यरूपम् ।

विख्यातमादित्यसमस्य लोके

त्विषा समं पावकभानुचन्द्रैः ॥ १३

ततः क्षुरेणाधिरथैः किरिटी

सुवर्णपुङ्खेन शितेन यत्तः ।

श्रिया ज्वलन्तं ध्वजमुन्ममाय

महारथस्याधिरथैर्महात्मा ॥ १४

यशश्च धर्मश्च जयश्च मारिप

प्रियाणि सर्वाणि च तेन केतुना ।

तदा कुरूणां हृदयानि चापत-

न्वभूव हाहेति च निखनो महान् ॥ १५

अथ त्वरन्कर्णवधाय पाण्डवो

महेन्द्रवज्रानलदण्डसनिभम् ।

आदत्त पार्थोऽञ्जलिकं निपङ्गा-

त्सहस्ररश्मेरिव रश्मिमुत्तमम् ॥ १६

मर्मच्छिदं शोणितमांसदिग्धं

वैश्वानरार्कप्रतिमं महार्हम् ।

C 8 4788
B 8 91 41
K 8 98 41

Da1 D1: ज्ञानप्रयत्नोत्तमशिलिययत्नैः, Dn1 D0 ज्ञानप्रकर्षोत्तम
शिलिययुक्तै (D0 'वृत्तै'), D2 काले प्रयत्नोत्तमशिलिययुक्तै,
T1 G काले (G2 कला) प्रकृतोत्तमशिलिय (G1 'त्व')यत्नै, M
कालप्रकर्षोत्तमशिलिय (M1 'त्व')यत्नै — ') K2 कृष्ण,
G2 कृत, G2 कृत (for कृत). Ś1 K1 2 4 Da1 D1 5
G2:8 स्वरूपं B2 उच्च K1 2 V1 विमनस्कमुच्चै, B1 2 4
Dn1 D3 4 6 7 S (T2 missing) तपनीयचित्र (B1 'पत्र,
G1 'चित्रै'), D5 विगताघकार (for वितमस्कमुच्चै)

13 ') K2 D5 यदास्कर, K4 ऊर्जस्कर, B2 D7 'स्वर,
Dn1 जयास्पद, D2 यज्ञस्वर (sic) (for ऊर्जस्कर) S
(T2 missing) ऊर्ज (T2 यदा, M1 ओज)स्कर ते सतत
चलन्त्य — ') D2-वित्राशनम् (for 'सनम्) D3 इन्द्र-
रूप, D3 अग्नि, D5 मीम (for ईड्य) T1 द्विपत्सैन्यासाद-
समुग्ररूप, T2 द्विपत्सैन्य त्रामनं भीमरूप, G1 M द्विद्र-
सैन्यवित्रासनमीमरूप, G2 2 द्विपत्सैनागधन भीमरूप — ')
K1 G आदित्यसुतस्य, K2 D1 'सम च, D5 'सम हि, T2
'करस्य (for 'समस्य) D5 लोक, T2 om. (for लोके)
— ') B1 2 4 D2 6 7 समत्विय, T1 त्विषा सम, T2
ययामम (for त्विषा सम) K2 पावकदीप्तियुक्त (for
'भानुचन्द्रै)

14 ') T2 G [अ]तिरथे (for [अ]धि) K2 V1
B2 Da1 D1 2 5 S (T2 missing) महात्मा (for किरिटी)
B1-4 D1 7 तत क्षुरेण सुमशितेन; Dn1 D3 तत क्षुरेण
सुशामि (D2 सुवसंशितेन (sic), D5 तत क्षुरेण प्रसुस-
शितेन — ') Ś2 K1 4 धरेण यत्त (K1 'तु'), K2 B2
Da1 D1 मितेन यत्त (K2 'सात्); B1-4 Dn1 D2 4 6 7
हुवाग्नि (D5 'दा)वर्चसा (for शितेन यत्त) D2 यत्तात्,
D2 युक्त, T1 G2 यत्त, T2 यत्त (for यत्त) — ')
K2 ज्वलन्तं (sic) T1 G2 2 भृशम् (for ध्वजम्) — ')
T1 ध्वज (for महा-) Ś1 K2 lacuna, G [अ]तिरथे (G2
'य') (for [अ]धि) K2 V1 B D S (T2 missing)

किरीटी (for महात्मा) K4 महारथस्याधैर्महामहात्मा (810)
15 Ś1 K2 om 15^{ab} — ') Dn1 T1 M1 दर्पशः; T2
G2 M2-4 दर्प, G1 8 गर्व (for धर्मश) B2 यदाशू, D5
अत्रियशू, T1 जलं, T2 G M बल (for जयशू) K4 Dn1
जय (Dn1 तथा) प्रियाणि, B2 D5 तथा जयोपि (for जयश्च
मारिप) — ') Dn1 सर्वाणि, T1 स्त्रयाणि (for प्रियाणि)
Dn1 कार्याणि (for सर्वाणि) D5 येन (for तेन) — ')
V1 B1 शोक, B2 5 समं, B3 4 Da1 Dn1 D1.8-5 7 8 साकं,
D5 शोक, T1 मृश, T2 हतं, G1 M हतं, G2 8 ध्रुव (for
तदा) D5 हृदये विवेदा (for 'यानि चापतन्) Dn1 D2
T2 G1 M1 2 4 [अ]पतद् — ') Some MSS नि खनो
— After 15, K4 Dn1 S (T2 missing) ins.

1152* दृष्ट्वा ध्वज तं पतित पृथिव्यां

कुरुप्रवीरेण निकृत्तमाशु ।

नाशसिरे सूतपुत्रस्य सर्वे

जयं जना भारत ये त्वदीया ।

[(L 1) K4 Dn1 दृष्ट्वा ध्वज पतितमाशुकारिणा (K4 'कर्णिना)
— (L 2) K4 निकृत्तम् K4 Dn1 आहवे (for आशु)
— (L 3) T1 M1 4 शशसिरे — (L 4) T1 पराजय (for
(for जय जना) K4 Dn1 G2.8 तदा (for जना).]

16 T1 2 G M om 16^a — ') Dn1 चधौ (for
वधाय) Dn1 om from पाण्डवो up to शोणितमास (in
17^a) V1 B1 4 5 Da1 D1.8 6 7 पार्थो, B2 घोर (for
पाण्डवो) — ') V1 Da1 D1 महेंद्रवज्राशन; B2 2.5
D1 6 'प्रावक-, D2 'प्रायुध- (for 'ज्ञानल-) Da1 D1 5
'सनिभ' (D5 'म) D2 महेंद्रदण्डासनिसनिभ महत्, S
(T2 missing) ततो महेंद्राशनिसनिकाश — ') D2
पार्थोजलिकं, G2 2 पार्थोज्वलिकं (G2 'व) — ') T2 G M
एक (for उत्तमम्) T1 सहस्ररश्मिप्रतिमानकोर

17 ') Dn1 om up to शोणितमास (of. v l 16)
S (T2 missing) म (T1 व)र्मच्छिद वाणवर सुपुंखं — ')

नराश्वनागासुहरं श्यरलिं

पद्माजमञ्जोगतिसुग्रवेगम् ॥ १७

सहस्रनेत्राशनिदुल्यतेजसं

समानक्रव्यादमिवातिदुःसहम् ।

पिनाकनारायणचक्रसंनिभं

भयंकरं प्राणभृतां विनाशनम् ॥ १८

युक्त्वा महास्त्रेण परेण मन्त्रवि-

द्विकृप्य गाण्डीवमुवाच सखनम् ।

अयं महास्त्रोऽप्रतिमो धृतः शरः

शरीरभिच्चासुहरश्च दुर्हृदः ॥ १९

तपोऽस्ति तप्तं गुरवश्च तोपिता

मया यदिदं सुहृदां तथा श्रुतम् ।

B₂ Da₁ D₁ ३ महास्त्र, D₀ S (T₈ missing) ज्वलतं (for महाहृम्) — °) B₂ रथाश्व- (for नराश्व) D₈ -नागा-सुहरिं K₈ (by corr) अतिदं, V₁ D₁ ६ सुघोर, B₂ ३ D₇ श्यरलिं, S (T₈ missing) प्रदीप्त (for श्यरलिं) — °) K₃ पद्मांजम्, V₁ D₁ अष्टप्यम्, B₂ पद्मपत्रम्, D₀ आकृष्टम्, D₇ पद्मभ्राजम्, T₁ वशाहंम्, T₂ G M वराहंम्, Ca पद्माजम् (as in text) K₄ पुजोगतिम् (sic), Ca अञ्जो* (as in text) B₅ उग्ररूप (for 'वेगम्)

18 °) K₃ -तुल्यतेज, B₂ ३ ३ Dn₁ 'वीर्यं, D₀ -चज्जतुल्य, T₁ २ G₂ ३ M -तुल्यनिखन, G₂ 'नाद (for 'तेजस) — °) K₈ V₁ B₁ ४ Da₁ D₁-३ १ निशासु क्रव्यादम् (D₄ 'त्तम्), D₈ T₁ G M यमानन व्यात्तम् (T₁ व्यक्तम्) (for समानक्रव्यादम्) Da₁ D₁ ४ ३ अतीव (D₁ इवाशु-) दु सहं, T₁ इवाशुदुप्यह (for 'तिदु सहम्) B₂ ३ ३ Dn₁ D₀ काला(B₂ हुता) नलं व्यात्तमिवातिघोर, T₂ यमानन व्यात्तविपाहिदु सह — °) M₁ -शक्र- (for -चक्र) T₁ G₁ २ -दु-सह (for सनिभं) — °) G₁ प्राणवता G₂ हि नाशन (for विना*) — After 18, S (T₈ missing) ins

1153* सुरेन्द्रसेनापतिशक्तिसनिभम् ।

S (T₈ missing) cont K₄ Dn₁ ins. after 18

1154* जग्राह पार्थस्रमतिप्रहृष्टो

यो देवसर्घैरपि दुर्निवार्यं ।

संपूजितो य सतत महात्मा

देवासुरान्यो विजयेन्महेषु ।

य वै प्रकृष्ट प्रसमीक्ष्य युद्धे

चचाल सर्वं सचराचर जगत् ।

स्वस्त्रि जगत्स्यादपय प्रचुकुशु-

स्तमुद्यत प्रेक्ष्य महाहवेषुम् ।

ततस्तु स वै शरमप्रमेय

गाण्डीवधन्वा धनुपि न्ययोजयत् । [10]

[(L 1) K₄ स्वशरेण हृष्टो, Dn₁ स्वशरं प्रहृष्टो, M तमभिप्र* (for तमतिप्र*) — Lines 2-4 partly damaged in M₂ — (L 2) M₃ यद् (for यो) T₁ २ G₂ ३ M₂ ४ दुर्निवार — (L 3) T₁ G₂ महात्मना — (L 4) K₄ T₁ २ G M₁ २ ४ देवासुराणा च जये महेषु (K₄ M₄ 'पु, T₁ 'पु,

T₂ 'पुनि) — (L 5) K₄ Dn₁ त (for य) Dn₁ प्रमृष्ट, Bom ed प्रमृष्ट (for प्रकृष्ट) — (L 6) G₁ सगुराहुर, Bom ed च चरा* (for सचराचर) — T₂ om lines 7-8 (L 7) K₄ स्वस्त्रिर्जगत्यास्त्वृपय प्रचक्रपुशु, T₁ कृत्स्न जगत्स्वृपय-मोहित तदा, G₁ यमप्रमेय ऋपयो वदति, G₂ ३ कृत्स्न जगत्स्वृपयो हि (G₃ 'योभि) चक्रुस्, M₁ कृत्स्नस्य जगतो महर्षयो न्वस्ति श्वृपयो हि चक्रुस्, (sic), M₂-४ महर्षयो जगत स्वस्ति चक्रुस् — (L 8) K₄ तमुद्यत प्रेक्ष्य महामहेषु, T₁ G M तमुद्यत (T₁ तमुद्यत, M₂-४ समुद्यत) दृश्य महात्मनेषु — (L 9) K₄ मुसंविद् (for तु त वै)]

19 M₁ ३ partly damaged — °) K₁ युक्त्वा; K₄ D₁ युक्ता, D₁ युक्त, G₂ युंक्त्वा (for युक्त्वा) G₃ वरास्त्रेण (for महा*) D₁ च तेन, T₂ G M₂-४ वरेण (for परेण) K₈ V₁ B₂ ४ D₁ चा (B₈ चा)स्त्रविद्, B₁ D₂ ३ चास्त्र (D₂ 'स्त्र), Dn₁ D₃ चाप, D₃ चाशु, T₁ ३ G M मंत्रैर् (for मन्त्रविद्) — °) Ś₁ विक्रम्य; Ś₂ K₁ २ ४ विक्रम्य; D₁ विस्फार्य (for विकृप्य) D₃ गाजीवम्, M₁ पाण्डवम् (for गाण्डीवम्) K₈ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ ३-३ M₂ सत्वर, D₂ M₂-१ सत्वर, T₁ २ G₂ ३ सुस्वर, G₁ पार्थ (for सखनम्) — °) Ś₁ K₂ मयास्त्रोप्रतिघो, K₁ मयास्त्रो-प्रतिमो; B₂-३ Da₁ D₁ ० ३ T₁ G M महास्त्रप्रतिमो, Dn₁ T₂ महास्त्र (T₂ 'स्त्र) प्रहितो, D₂ मयास्त्रोप्रतिमो K₈ V₁ B₂-३ D₂ ३ T₁ G₂ M₂ ४ [S]स्तु मे, Dn₁ D₁ ६ [S]स्तु ते, T₂ स्तुवन् (for धृत) Dn₁ D₀ महाश (Dn₁ 'स)र; G₁ ६ शरोत्तम; M₁ मेश्वर (for धृत शर) K₁ चरश् (sic). K₄ अयं महास्त्रो प्रतियातु मे शर, B₁ D₈ ४.७ अय महास्त्र प्रतिमोत्तमे शर — °) K₃ ४ शरीर (K₄ 'रि)भिश्, K₈ शरीरिणा; V₁ B₁ ३-३ Dn₁ D₂ ६-३ T₂ G₁ ३ M शरीरहृच्, Da₁ D₁ ६ 'कृच्; D₂ 'शृच्; D₃ शरीररा (sic), T₁ शरीर*, G₂ शरीरिभिच् G₂ M₁ चासुहरश्च (M₁ 'र) Ś₂ सुहृद्, D₂ ३ T₁ २ G₂ ३ M₁ २ ४ दुर्हृदां, D₀ दुर्धर, G₂ दु सह B₂ सुहालय एव भीममुजंगसनिभ

20 °) B₂ D₀ च, T₂ हि, G M₁ ३ [S]भि- (for ऽस्ति) T₁ कुरवश् (for गुर*) G₂ पूजिता (for तोपिता) — °) V₁ B D M₁ ३ यदी (D₀ प्रदि)ष्ट B₃

अनेन सत्येन निहन्वयं शरः
 सुदंशितः कर्णमरिं ममाजितः ॥ २०
 इत्युचिवास्तं स मुमोच वाणं
 धनजयः कर्णवधाय घोरम् ।
 कृत्यामथर्वाङ्गिरसीमिषोत्रां
 दीप्तामसखां युधि मृत्युनापि ॥ २१

शुचन्किरीटी तमतिग्रह्यो
 *अयं शरो मे विजयावहोऽस्तु ।
 जिघांसुरकेन्दुसमप्रभावः
 कर्णं समाप्तिं नयतां यमाय ॥ २२
 तेनेषुवयेण किरीटमाली
 ग्रह्यरूपो विजयावहेन ।

C 8 497
 B 8 81 49
 K 8 88 subet.

सुहृद, D₂ सुहय, D₀ सुहृत्, S (T₃ missing) सुहृत् (for सुहृदा) B₂ श्रुत्, D₀ यथा, S (T₃ missing) यदि (for तथा) B₂ Dn₁ श्रुत् तथा (by transp) B₀ शुभ, B₀ च यत्, Da₁ D₁ 5 कृत, D₂ सुत् (for श्रुत्) — °) V₁ अन्येन (for अनेन) K₁ सत्त्वेन; D₂ सत्ये जु, D₀ सष्टेन (s₁₀) (for सत्येन) K₃ नयत् (for निहन्तु) B₂ अनेन सत्येन हि पांडवेय — °) K₁ 2 4 सुदशित, K₃ सुसमित, V₁ B Da₁ D₁ 5 7 G₂ M₁ सुसशित (B₁ 'त), Dn₁ सुसश्रित, D₂ 4 8 सुसासित, D₃ T₁ सुशसित, D₀ T₂ G₁ 8 M₂-4 सुसहित (M₂-4 'त) (for सुदशित) G₂ अय (for अरि) B₂ D₀ अरातिमास्थित, B₄ (marg) अरातिमास्थित (for अरिं ममाजित) S₂ ममाजित, K₁ समाजित, K₃ ममाजित, K₄ 'जितं, V₁ B₁ 4 5 D₃ 7 T₂ G मयार्चि (V₁ 'र्चि)त्, B₀ Dn₁ D₂ ममोर्चितं (D₂ 'त), Da₁ D₁ 5 समाजित, D₂ समाजित, T₁ ममोर्चित, M ममार्चित (for 'जित) — After 20, T₁ ins

1155* धर्मात्मा सत्यसधश्च धर्मराजो दयापर ।
 जितेन्द्रिय सत्यवादी तथैव जहि सुतजम् ।

21 Before 21, M₁ ins सजय — °) K₃ [ऊ]-
 चिवान; B₂ D₀ [इ]द्रमुक्त्वा (for [ऊ]चिवांस्त) T₂
 [ऊ]शुवास्तय (for [ऊ]चिवास्त स) K₃ V₁ B D प्रमुमोच,
 T₁ G₂ M₂-4 मुमुचे च, G₁ 8 प्रमुमुधुश्च, M₁ मुमुचुश्च (for
 स मुमोच) B₂ D₀ त शर (for वाणं) — °) K₃ D₀
 कृत्वा (for कृत्याम्) T₁ G₂ कृत्या ह्यथर्वांगिरसी (G₁ 'स)
 प्रचोदितो, T₂ कृत्या स्वथर्वांगिरसी प्रचोदिता, G₁ कृत्वा
 ह्यथर्वांगिरसि प्रचोदितो, G₃ कृत्या ह्यथर्वांगिरसि प्रचोदिता;
 M₁ कृत्या ह्यथर्वांगिरसि प्रवेरिता, M₂-4 कृत्या ह्यथर्वांगिरसी
 प्रचोदिता — °) N₃ partly damaged D₅ असस्यो,
 D₀ अशक्या (for असह्या) T₁ 2 G M₁ 2 4 यथा त्व जहि
 शत्रवं मम

22 B₂ repeats 22 after 23 — °) B₂ (second
 time) D₀ इद (for युवन्) V₁ B₂-4 5 (second time)
 Da₁ 7 [इ]त्यतिसग्रह्यो, B₁ Da₁ D₁ 5 [इ]त्यभिस, D₂
 तदनुप्रविष्टो, D₄ 8 तमिति ग्रह्यो, S (T₃ missing) तमभिं
 (for तमतिं) — °) S K₁ 2 4 V₁ B₁-4 5 (first time)
 Da₁ Dn₁ D₁-3. 5-8 ह्यय, K₃ जय, D₂ ह्यसौ (for *अय) K₃

करो (for शरो) S₂ K₄ D₂ विजयाय घो(S₂ च)स्तु (for
 'वहोऽस्तु) B₀ (second time) T₂ ससर्ज कर्णाय तमप्रमेय,
 T₁ G [S]सृजहेवानां (G₁ महाहवे) जयहेतु म(G₁ 8 'तुर्म)हेषु,
 M₁ ह्यय देवा जयहेतोर्महेषु, M₂-4 व्ययासृजजयहेतोर्महेषु
 — T₂ om. (1 hapl) 22^a-23^b — °) B₂ D₀ G₁
 -प्रभाव — °) K₃ V₁ B (B₀ first time) Da₁ Dn₁
 D₁-3 5-7 मयास्तो (K₃ 'स्तो, B₂ 'स्त), D₄ रिपु मे, D₀
 महास्तो (for समाप्तिं) B₀ (second time) D₀ कर्णं
 विपक्त विपमे निमग्ने (B₀ 'न्न), T₁ G M कर्णं (G₂ 'र्णो) वशी
 (T₁ वली) पाडव क्षिप्रकारी — After 23, Dn₁ S (T₃
 missing) ins

1156* सतो विमुक्तो यलिना महेषु

प्रज्वालयामास दिशो नमश्च ।

[(L 1) Dn₁ तथा (for ततो) G विमुक्तोजलि (for
 'को वलिना) Dn₁ [अ]र्कतेजा (for महेषु) — (L 2) T₁
 G नमो दिशश्च (by transp)]

23 T₂ om 23^{ab} (cf. v 1 22) D₀ om 23 — °)
 K₃ त च (for तेन) K₁ 8 D₀ [इ]षुवी(K₁ 'वा)येण, B₀
 [अ]खवीयेण (for [इ]षुवयेण) Dn₁ किरीटमाली — °)
 K₃ ग्रह्ययोधा, D₂ 'चिता (for 'रूपो) K₂ 4 विजयाय
 वाहने (K₄ 'य वोस्तु), K₃ विनयावहोना (s₁₀) — °)
 D₂ जिघांसुरकेण, D₀ जवान चाकैन्दु, T₂ जिघाय कर्णेन्दु (for
 जिघांसुरकेन्दु) B₁ समप्रमे ते, Da₁ D₁ 5 'प्रमेन, T₂
 'प्रभाव — °) K₁ 4 विमुक्त (for विषक्त) Da₁ D₁ 5
 T₂ कर्णं विवि(T₂ 'प)क्त विपमे निमग्ने — T₁ G M
 subst for 23 Dn₁ ins after 23

1157* सैन्यान्यनेकानि च विप्रमोह्य

गाण्डीवमुक्तैर्विजयेन भङ्गै ।

तेनार्जुन सन्नहनीयमध्या-

स्थिरोऽहरस्तुतुप्रत्यस्य राजन् ।

[G₂ om lines 1-2 — (L 1) G₁ 8 [अ]नीकानि T₁
 विप्रशीर्षे, M₁ 'मुक्त्वा — (L 2) G₁ 8 गाण्डीवमुक्तेन ततो महात्मा
 — (L 3) G₁ 8 तेनार्जुनस्तन्नहनीयमस्य, G₂ ततोर्जुनस्तेन स
 वीरवयं]

T₁ G M cont. T₂ cont after line 6 of 1150*

1158* लिङ्ग पपाताङ्गलिकेन तूर्णं

कायोऽस्य पश्चाद्दर्शो जगाम ।

जिघांसुरकेन्दुममप्रभेण

चक्रे विपक्तं रिपुमाततायी ॥ २३

तदुद्यतादित्यममानवर्चसं

शरन्नभोमध्यगभास्करोपमम् ।

वराङ्गमुर्व्यामपतच्चमूपते-

दिवाकरोऽस्तादिव रक्तमण्डलः ॥ २४

तदस्य देही सततं सुखोदितं

स्वरूपमत्यर्थमुदारकर्मणः ।

परेण कृच्छ्रेण शरीरमत्यज-

दृहं महर्षीं ममङ्गमीश्वरः ॥ २५

शरैर्विभ्रुषं व्यसु तद्विवर्मणः

पपात कर्णस्य शरीरमुच्छ्रितम् ।

स्रवद्वर्णं शरिक्तोयविभ्रवं

गिरेर्यथा वज्रहतं शिम्भतथा ॥ २६

देहात्तु कर्णस्य निपातितस्य

तेजो दीप्तं खं विगाणान्चिरेण ।

[(L 1) T₂ शिर (for छिप्र) — (L 2) T₂ M₂₋₁ च (for स्य)]

On the other hand, K₄ V₁ B D₁ D₁ १-१ T₂ ins after 23 D₁ cont after 1157*

1159* ततोऽर्जुनस्तस्य शिरो जहार

वृत्रस्य चक्रेण यथा महेन्द्र ।

शरोत्तमेनाञ्जलिफेन राज-

स्तादा महाखप्रतिमञ्जितेन ।

पार्थोऽपराहे शिर उच्यते

वैकर्तनस्याथ महेन्द्रसुनु ।

तथापतचाञ्जलिफेन छिन्न-

मथास्य कायो निपात पश्चात् ।

[(L 1) T₂ तेन (for ततो) K₄ — (L 2) चक्रेण वृत्रस्य (by transp) B₄ नरेन्द्र, D₁ नुरेन्द्र (for महेन्द्र) — (L 6) T₂ ननाद चापि (for वैकर्तनस्य) D₁ D₁ १ T₂ [आ]नु (for [अ]नु) — With lines 7-8 in T₂, cf 1159* — (L 8) V₁ D₁ अपास्य, D₁ तथास्य]

24 १ K₁₋₃ D₂ om 24^a. D₂ om 24 — ^a) T₁ M₁ तम् (for तद्) B₁ G₁ १ उच्यतादित्य, T₁ अद्भुतां, T₂ G₁ M उद्भुतां (for उच्यतां) D₁ G₂ तेजस (for वर्चस) D₂ ततोऽर्जुनस्तस्य शिरो जहार — ^b) K₄ शरोत्तमो मध्यग (for शरन्नभो) V₁ मध्यगताक्षरोत्तम T₁ M शिर सु (M₂ शिरस्तु; M₄ शरस्तु) मध्यदिनभास्कररिपु, T₂ शिरस्तु मध्यदिनभानुनोपमं, G शिरस्तु (G₁ रस; G₂ र सु) मध्यदिनभास्करप्रभं — After 24^a, K₃ ins

1160* शरेण कर्णस्य शिरो जहार ।

— ^c) D₂ वीरागम्, G₂ परागम् (for वराङ्गम्) D₄ न्यप तत् K₃ च भूपते, B₁ D₁ चमूपते, B₂ वृपस्य, B₃ D₁ D₂ 8 (T₂ missing) चमूसुखे; D₁ D₁ १ १ च भूपतेर (for चमू) — ^d) D₂ M₂ रक्तमण्डलं

25 T₂ om 25 — ^e) K₃ V₁ B₁ १ D₁ D₂ १ १ १ त्तमस्य, B₂ १ D₁ D₂ M ततोस्य, D₁ त्तमभ्य-; D₂ त तस्य, T₂ त्तस्य (for तदस्य) K₁ D₁ T₁ देहे; K₃ V₁ B D₁ D₁₋₅ १ १ G₁ देहं, D₂ जीव (for देही) K₃

G सुपेधितं, V₁ B D₁ D₁ D₁₋₂ १-१ सुनोधित; D₂ सुपोधितं; T₁ सुनैधित, M सुरोधित (for सुनोदितं). — ^b) १ K₁ २ १ V₁ B D₂₋₂ 8 (T₂ missing) सुस्रम्; D₁ १ रूपम् (for स्व) T₁ G M सुस्र सुस्रधि च (for उदारकर्मण) — D₂ reads 25^a-26^a on marg — ^c) K₃ क्षणेण; K₄ क्षणेण (for कृच्छ्रेण) K₃ शरैर्यथा-त्यजद्; V₁ शरैरथा; B D₂ १ T₁ शिर सनं, D₁ D₁ १ शनैरथा; D₁ शिर समं K₁ क्षयजद्, D₂ G₁ मत्यगाद् (for [अ]त्यजद्) D₂ परेण कृच्छ्रेण शरो यथात्यजद्, C₁ वरेण कृच्छ्रेण शिर समत्यजद् — ^d) K₁ गृहमहर्षीव (sic) (for गृहं महर्षीव) D₁ D₁ १ महर्षीव, D₂ महर्षीव (for महर्षीव). V₁ B₁ १ D₁ D₂ १ सुस्रगमीश्वर, D₁ समप्रं K₃ गृहं समृद्धो वसुसंगमीश्वर; K₄ गृहं महर्षीवशमगं; B₂ गृहं महर्षीवमगागं (sic), B₃ गृहं शनैर्महर्षीव सगं, D₄ गृहं यथा सर्वसमृद्धं; D₂ गृहं महर्षीव च समप्रं; D₃ गृहं गृहवीव व्यपसगं, T₁ G₁ गृहं महर्षीव नि (G₁ गृहान्महर्षीव-वसन्महर्षीव; G₂ गृहान्महर्षीवसन्महासुनि, G₃ M गृहान्महर्षीव नि (G₁ धैर्नि) वसन्महर्षीव, C₁ गृहं महर्षीव-समंगमीश्वर

26 ^a) K₃ व्यनुस, K₄ विभ्रम, V₁ B₁ १ १ G₁ विनुस, B₂ D₁ D₁ D₁₋₂ १ T₂ G₂ १ M विभ्रमं, B₃ D₂ १ १ विनुसं, D₂ विरस (for विभ्रमं) १ विसु, D₂ वसु (for व्यसु) V₁ B₁₋₂ १ (marg) D₂₋₁ तन्नुवर्चसं, B₁₋₂ D₁ D₁₋₄ १ १ M₂ १ तसुव (B₁ च) मण; D₁ तसुवर्चसं, D₂ सुवर्मण, D₃ सुवर्चसं, T₁ तद्विवर्मा, T₂ तसुवर्चसं; G₁ तसुवर्मण; G₂ तद्विवर्म; G₃ तसुवर्म; M₂₋₄ तसुवर्मण (for तद्विवर्मण) — ^b) T₁ G₁ १ M उज्जितं (M₁ त); G₁ आचितं (for उच्छ्रितम्) — T₁ om 26^a — ^c) K₃ व्रवद्वर्णं, G₁ व्रवद्वर्णं G₂ T₂ G₁ १ M शैरिक्तोयमास्रवद् K₁ विरक्तो, K₃ निधय; D₁ १ १ -निधय (for विरक्त) — ^d) V₁ T₂ गिरि-; T₂ M₁ वज्रहतं K₃ शरस्तथा; D₁ महाशिर, G₂ शिरस्तथा (for था)

27 ^a) D₁ च (for तु) T₂ निपाति तत्ता (sic).

तदद्भुतं सर्वमनुष्ययोधाः

पश्यन्ति राजन्निहते स्म कर्णे ॥ २७

तं सोमकाः प्रेक्ष्य हतं शयानं

प्रीता नादं सह सैन्यैरकुर्वन् ।

तूर्याणि चाजग्नुरतीव हृष्टा

वासांसि चैवादुधुवुर्भुजांश्च ।

वलान्विताश्चाप्यपरे ह्यनृत्य-

न्नन्योन्यमाश्लिष्य नदन्त ऊचुः ॥ २८

दृष्ट्वा तु कर्णं भुवि निष्टनन्तं

हतं रथात्सायकेनावभिन्नम् ।

C २ 4807
E २ 91 २९
K २. 98 59

— *) V₁ B D (except D₃) S (T₃ missing) सूर्य
(B₂ 'सं') (for दीप्तं) Dn₁ त्रितय, S (T₃ missing)
विदार्य (for विनाह) K₃ V₁ B D S (T₃ missing)
[आ]विद्रेण (for [अ]विरेण) — °) B₂ D₀ -वीरा,
M₂₋₄ र्यौधास् — °) B₂ पश्यन्तिवतो, Dn₁ T₂ G₂ ३
सदृष्टवतो, T₁ सदृष्टवतो, G₁ M ते ह (M₁ तद्) दृष्टवतो (for
पश्यन्ति राजन्) — K₄ V₁ B D₁ Dn₁ D₁ ३ ५-७ ins
after 27 D₄ after 28^{ca} T₂ cont after 1164*

1161* तत शङ्खान्पाण्डवा दृष्मुरर्च-
दृष्ट्वा कर्णं पातित फाट्पुनेन ।
तयैव कृष्णाश्च घनंजयश्च
दृष्ट्वा तदा दम्भतुराशु शङ्खौ ।

[(L 1) T₂ यादवा (for पाण्डवा) — (L 2) T₂ पतित
— After line 2, D₄ ins

1162* अथान्तरिक्षेऽपि विगाह्य सूर्यं
विवेश तेजो ज्वलित हि तस्य ।
दृष्ट्वा तदा दम्भतुराशु शङ्खौ ।
पयात् कर्णस्य शृगवकीर्णम् ।

— (L 3) K₄ कृण्वन्, V₁ कृणोषि — (L 4) B₄ D₃
कृणो (for दृष्टौ) K₄ B₂ तथा, B₁ damaged, Dn₁ D₄ ३
यगो (for तदा) B₂ आशु शङ्खे, V₁ Dn₁ वारिजाती, T₂
वारिजी तौ (for आशु शङ्खौ)]

After the above, D₂ cont 1163* and T₂ 1166*.

28 °) V₁ ते (for तं) K₄ प्रेक्ष्य (for प्रेक्ष्य) B₂
D₀ दृष्ट्वा च्छदां सोम (D₀ सैनिका) सिंहनादान् — °) D₂
प्रीत्या V₁ B₁ ३ ४ D₁ D₁ ३ ५ ७ नादान् K₃ प्रीता
ननादान्सहसानकुर्वन्, B₂ D₃ नेदुर्दृष्ट्वा (D₀ नेद सख्ये) निहतं
सूतपुत्रं, B₀ Dn₁ सैन्यं सार्धं सिंहनादानकुर्वन् (Dn₁
न्यचक्रुः), S (T₃ missing) प्रीता निनाद सुसुचु ससैन्या
(T₂ 'मेवा) — °) Ś₂ D₄ तूर्याणि, G₂ स्तूर्याणि K₁ ३
B₂ Dn₁ D₂ ३ ४ स (D₂ om. स/जग्नुर, D₁ D₃ वाजग्नुर
— °) T₁ G M चापि (for चैव) K₄ B₁ च्छजांश्च
(for सुजांश्च) — After 28^{ca}, D₄ ins. 1161*, while,
Ś K V₁ B D₁ Dn₁ D₁ ३ ५ ७ ८ ins after 28^{ca} D₄
cont after 1161*

1163* सवर्धयन्त्वश्च नरेन्द्रयोधा
पार्थ समाजग्नुरतीव हृष्टा ।

[(L 1) B₁ तस्यैवन्श्च B₂ तु (for च) — (L 2)
D₃ नमानग्नुरतीव हृष्टा]

— °) D₂ बवलग्नुरन्ये, D₁ बलाश्रिताश्च, T₁ बलाधिकाश्च,
T₂ पताकिताश्च, G₁ ३ बलानि तस्य, G₂ बलानिनश्च (sic), M
बलाकिनी च (for बलान्विताश्च) K₁ B₂ ३ Dn₁ D₃ १
[अ]परे ह्यप्यनृत्यन्, K₂ परे ह्यनृत्यन्, K₃ [अ]प्यपरे
निगृह्यनृत्यति, K₄ परं ह्यनृत्यन्, B₂ 'प्यपश्यद्यत्यन्, B₃ 'परैभ्य
नृत्यन्, D₂ ह्यपरे ह्यनृत्यन्, S (T₃ missing) [अ]प्यपरे ह्य-
(G₂ न)नर्तयन् D₀ बरुषिन्यां चाप्यनृत्यन् चान्ये — T₁
G₂ om 28^{ca} — °) K₃ च तद्दृष्टु, B₂ प्रहृष्टरोमा,
B₃ च दृष्टुश्च, B₄ च तद्दृष्टु, D₁ D₁ २ ३ ४ T₂ G₁ ३
M₂₋₄ च तत्तद्दृष्टु, D₀ च तत्तद्दृष्टु, M₁ चतं तद्दृष्टु (for
नदन्त ऊचु)

29 °) K₃ om दृष्ट्वा B₂ D₂ T₁ २ G M om,
D₃ ३ च (for तु) K₃ सुजान् (for तु कर्णं) D₃ om
कर्णं K₃ सुवि निम्बयन्त, Dn₁ सुवि वा विपन्न, D₂ सुवि
विप्यत, D₃ सुवि निम्बयन्त (sic), D₄ भूमितले निपण्णं, D₀
सुवि विस्वपत, D₃ सुवि निस्वयन्, T₁ तत्र मही पतन्त, T₂
M₂₋₄ भूमिमनुप्रविष्ट, G₁ भूमिनिष्टनन्तं, G₂ ३ भीमपराक्रम
त, M₁ भूमिमभिष्टनन्तं (for सुवि निष्टनन्त) — °) V₁
B D₁ D₁ ३ ५ ७ कृत, Dn₁ कृत्ता, D₂ दृत्, M₂₋₄
हृतं (for हत) Ś₂ V₁ B₁₋₃ D₃ ३ ४ ७ तथा (for
रयात्) Dn₁ सायकैर्; Ś₂ [अ]त्रभिदं, V₁ B₁ ४ D₁
D₁ ३ ५ ७ [अ]त्रिभिदं, B₂ ३ [अ]त्रिविदं, B₃ [अ]त्रिविदं;
Dn₁ [अ]त्रिनस्य, D₃ [अ]त्रिविदं, G₁ [आ]र्तदेह, M₂₋₄
[अ]र्तदित्वा (for [अ]त्रभिन्नम्) T₁ २ G₂ ३ हृदं (T₂ G₂ ३
हत) हृदात्सर्वमिवाव (T₁ 'न; G₂ ३ प)विदं, M₁ हतं
रथात्सायकात्तवन्वा — T₂ om. (? hapl) 29° — °) Ś₁
K₂ मलानिलेन, K₃ देहानिलेन (for मलानिलेन) K₁ V₁
B₃₋₅ Dn₁ D₃ ४ ७ अद्रिम्, T₁ G M अद्रिम् (for अद्रिम्) D₃
सकल्पवृक्षं माखवेनेव मम — °) Ś₁ (sup lin as in text)
K₁ D₃ चयने; K₃ नयने, V₁ B₃₋₅ D₁ Dn₁ D₁ ३ ५-७
T₁ २ G M ३ (sup lin.) [अ]मिदं, B₁ D₁ M₂ ४ [अ]-
मिदं, B₂ चयाने, D₂ शयन (for शयने) K₃ D₃
निदातं, K₄ निदाते, V₁ B D₁ Dn₁ D₁ ३-७ S (T₃
missing) प्रदात, D₂ शित (for निदान्ते) — K₄ V₁
B D (except D₂ ३) ins after 29 T₁ २ G M cont
after 1167*

महानिलेनाग्निमिवापविदं

यज्ञावसाने शयने निशान्ते ॥ २९

शरैराचितरार्वाङ्गः शोणितौघपरिप्लुतः ।

विभाति देहः कर्णस्य स्वरश्मिभिरिमांशुमान् ॥ ३०

प्रताप्य सेनामामित्रीं दीप्तैः शरगमस्तिभिः ।

वलिनार्जुनकालेन नीतोऽस्तं कर्णभास्करः ॥ ३१

अस्तं गच्छन्त्यथादित्यः प्रभामादाय गच्छति ।

एवं जीवितमादाय कर्णन्येपुत्रेणान ह ॥ ३२

अपराहे पराहस्य सतपुत्रस्य मारिय ।

छिन्नमखलिकेनार्जा मोत्तं वमपनच्छिरः ॥ ३३

उपसुपरि मन्यानां तस्य शत्रोन्मदजमा ।

शिरः कर्णस्य मोत्संघमियुः सोऽपाहृष्टुम् ॥ ३४

1164* रराज वर्णस्य शिरो निष्टु

मस्तं गतं भास्करस्य विषयम् ।

[(L 1) Ks निष्टुम्, Dn1 निष्टुम् — Ts om. line
2 — (L 2) Ks B: Dn1 D1 s t अरा गते; B: T1
G: s M: s श(Ms ल)खे गिगे; Ds G1 अस्तदिरे (for
वस्त गत)]

— After the above, Ts cont 1161*, while B: s Ds
cont after 1164*

1165* दृतोत्तमाद्भव स तस्य देह

परिप्लुत शोणितौघप्रमेकं ।

रराज कर्णस्य दारापकीणं

स्वरश्मिजातावतथो यथाकं ।

[(L 1) B: s कृतो (for दृतो) — (L 2) B: s प्रमुक्तः
(for प्रसेकं) — (L 4) B: s सुरश्मि (for सरश्मि)]
B: s Ds cont Dn1 cont after 1164* Ts after
1161*

1166* प्रताप्य येनां सल्ल पाण्डवीं रणे

शरांशुभि पापकनुत्पदीप्तिभिः ।

किरीटिकात्लेन तु कर्णभास्करो

ध्वनीघटास दिवसावसाने ।

[(L 1) B: विष्टय (sic); Ts ततोच्य (sic) (for
प्रताप्य) Dn1 Ts स तु पांडवो (for सल्ल पाण्डवीं)
— (L 2) Dn1 Ts शरांशुभिर्पापकनुत्पदीप्तिभिः — (L 3)
B: किरीटिकात्लेन (for 'टिकात्लेन) B: स, Dn1 तु, Ts दि
(for तु) — (L 4) B: s Ds प्रसन्न नीतोस्त (B: 'त स)
मुदीर्णतेजसा (Ds गिरि महामना)]

On the other hand, Ts : G M ins after 29

1167* तदाननं सूतपुत्रस्य राज

न्यिभ्राजते पद्ममिवापनालम् ।

[(L 1) G1 द्युष्टस्य (for सूतपुत्रस्य) — (L 2) G1
निपातित (for विभ्राजते) T1 धर्मम् (for पद्मम्)]

30 * Ks अर्दित (for आचित) Ms स्वर्गं
— ^b Ks शोणितेन (for 'शौघ-) Ms-4 परिप्लुतं
— ^c S (Ts missing) रराज (for विभाति) T1 G1
Ms-4 देहः — ^d B: s Dn1 D1 s सुरश्मिभिर; G1
तस्याशुभिर (for स्वरश्मि) B: s om द्वय.

31 * B: om प्रताप्य Ds विष्टय, Ts सेनाप्य; Ts
विष्टय; G: s M निष्टय (for प्रताप्य) Ks पारित्री, B:
अमिता, T1 यदुभिर; Ts शामित्री; Ms शामित्री, Ms शामित्री;
Ms (sup. in as in text) शामित्री (for शामित्री) G:
नष्टयसतामिधि — ^a T1 अर्जुनेन दारापकात्. — ^b
^c K शोणित, Dn1 D1 s नीतोस्त, T1 विष्टयं (for नीतोऽस्तं)
T1 भास्करं

32 * Ds प्रमे (for मस्तं) G1 Ms मरुद् Ds
तथा (for यथा) Ks आदित्य; T1 'स Ds प्रमद शोण
आदित्य — ^a Ks प्रभा व्यादाय — ^b Dn1 तथा
(for एवं) — ^c K: Ds वर्णस्य (Ds 'रे)सुत्. B:-
Dn1 Ds e T1 : G1 M स (for ह)

33 * K: s D: s : G: Ca अपराहे (for 'हे) S:
[S]पराप्य (sic), Ks प्रमार्ज्य; B: ह्वय; B: B: om ed
'ह्वय; Ds पराहे च, G: पराहस्य, Ca n v Madras ed.
[S]पराह्वय; Ce Cal. ed [S]पराह्वय; Cap पराह्वय
(as in text) G: अपराहापराहे च छ Cr कुत्वा
कन्दायन्त्यायां जातव्याय अरातिः सर्वेषोपि सृष्टी आदादि
दिनानि यस्य सोपनपराह वर्णस्य सृष्टयस्यस्यस्य 18
— ^a B: s (marg) Dn1 Ca ल (B: ग)उप्यस्य (for
सूतपुत्रस्य) Ks मारिय; Ca 'य (as in text). — ^b
B: छिन्नमखलिके पैय; Ms शिरौः s s s s s जी — ^c T:
सोच्छ्रायम्; G: सोत्तधीम्; Cr सोत्तधीम् (as in text) B:
(marg) शगम् (for अपतम्) B: पुनरादाय सापक
Ca सोत्तधीमपतस्विर (corrupt)

34 * T1 शैतं ता; T: G: Ms सेनानां, G: Ms-4
सेनायां (for सेन्यातां) Ds यय पाण्डवह्वयोश्च Cr as
in text. — ^a Ks तदजसा; V: B: तदजसा; Dn1
तदजसा; B: ततोऽजसा Ds दिवारर इवावतत्; T1 G: s
विनिर्गतद्विध (T1 'द्विध) जन; G1 विनिर्गततराजनाम्;
M विनिर्गततर (M1 'रतं) जन — ^b K: सोत्तधी; D:
सोत्तधीम्; T: Ms सोत्तधीम् (for सो) — ^c B: s D: s
द्वयुणापा (B1 'प्रा)हरत् (for द्वयु सोऽपा) K: सौराहरत्;
B: s Dn1 सोत्तधी, D: सोत्तधी; D: आवह; D: तदह (for
सोऽपाह) S (Ts missing) द्वयुस्यदद्वयुणे — After
34, Ds S (Ts missing) ins.

संजय उवाच ।

कर्णं तु शूरं पतितं पृथिव्यां

शराचितं शोणितदिग्धगात्रम् ।

दृष्ट्वा शयानं भुवि मद्रराज-

श्छिन्नध्वजेनापययौ रथेन ॥ ३५

कर्णे हते कुरवः प्राद्रवन्त

भयार्दिता गाढविद्धाश्च संख्ये ।

अवेक्षमाणा मुहुरर्जुनस्य

ध्वजं महान्तं वपुषा ज्वलन्तम् ॥ ३६

सहस्रनेत्रप्रतिमानकर्मणः

सहस्रपत्रप्रतिमाननं शुभम् ।

सहस्ररश्मिर्देनसंक्षये यथा

तथापतत्तस्य शिरो वसुंधराम् ॥ ३७

C. 8 4817
B. 8 91 67
K. 8 98 71

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि सप्तपष्ठितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥

168* तच्छिरो भरतश्रेष्ठ शोभयामास मेदिनीम् ।

यदृच्छया महाराज आदित्य इव गा गतः ।

त दृष्ट्वा समरावमर्दलब्धान्तं

दष्टोष्ट रुधिरपरीतकातराक्षम् ।

राधेय रथवरपृष्ठसनिपण्णं

[5]

• हीनांशुर्विवसकरो मुहूर्तमासीत् ।

नि शब्दद्वयं हसयौघमुष्य

प्रशान्तदर्पं घतराष्ट्रसैन्यम् ।

न शोभते सूर्यसुतेन हीनं

वृन्दं ग्रहाणामिव चन्द्रहीनम् ।

[10]

[(L 2) D₆ G₁ 8 यदृच्छयेव पतित मडल चढ (G₁ तिग्म-

G₃ चद्र) शीधिते — (L 3) D₆ चढनिधि (for लम्बनिद्र)

— (L 4) T₂ रुधिरपराहतकानराक्ष, M *परीनकेक (M₈ 'त-

रक्ष — (L 5) D₆ राधेय रथमभिवष्टु सनिपण्ण, T₂ राधेय

रथमभिवष्टुमशुहीन, M₁ राधेय रथवत्पृष्ठसनिपण्णु — (L 7) D₆

हसयौघवीर्य, T₂ *वीरयोध, G₁ 8 *योधमुख्य, M *योधवीर (M₁

'र) — (L 9) M₁ सतसुतेन (for सूर्य) — (L 10)

D₆ वुराणाम् (for प्रशानाम्) G₂ सूर्यहीन (for चद्र) T₂ न

शोभते चर्चपत्रेण हीन]

35 Cf. 8 68 3^{ab}, 6^{cd} S (T₂ missing) om 35

— ^a) D₆ दृष्ट्वा (for शूर) — ^b) S₂ शिराचितं

— ^d) S₂ K₁ 2 4 [ङ] पययौ, K₂ प्रययौ, B₂ 8 D₁ D₂ 4 7

[अ] य ययौ, B₂ [अ] पि ययौ (for [अ] पययौ)

36 ^a) K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁-3.5 7 8 हते कर्णे (by

transp), K₄ कर्णे मृते, D₁ हते तु कर्णे — ^b) D₁ च

(for तु) — ^c) S₂ K₂ 4 B₁ D₁ D₁ D₁ अवेक्ष्य (B₁

'रथ) माणा, K₁ D₁ अवेक्षमाणा (for 'णा) — ^d) K₄

चपुला (for 'पा) — For 36, D₆ subst

1169* हते तु कर्णे कुरव प्राद्रवन्त भयार्दिता ।

गाढविद्धाश्च संख्ये ते बाणैर्गाण्डीवधन्वना ।

अवेक्षमाणा पार्यस्य ध्वजं भीषणवानरम् ।

प्रवीपसैन्यहन्तार प्राद्रवस्ते दिशो दश ।

76

On the other hand, S (T₂ missing) (which reads it after 8 68 6) subst. for 36

1170* कर्णे हते पार्यभयात्प्रदुदु-

वैकर्वने घातराष्ट्रा सहाल्या ।

अवेक्षमाणा मुहुरर्जुनस्य

केतुं महान्तं यशसा ज्वलन्तम् ।

[G₂ om lines 1-2 — (L 1) T₁ कौरवस्य (for पार्य-भयात्) T₂ हते कर्णे विद्वता वै महारथा — (L 3) M अवेक्षमाणा — (L 4) T₁ कपिना (for यशसा)]

— After the above, S (T₂ missing) cont 1176*

37 ^a) S₂ K₄ -प्रतिमाणा, B₁ *मस्य; D₆ *मेन, T₁

*नेन (for *मान-) D₆ पावितं, T₁ कर्मणा, T₂ -कर्णे (for

-कर्मण) — ^b) K₂ B₂-3 D₁ D₁ 2.4-5 T₂ सहस्रनेत्र-

G₁ *रश्मि-, G₂ 8 *रश्मे (for *पत्र-) K₂ -प्रतिमं सुखं

शुभं, B₂ D₆ -प्रतिम तदानन (for -प्रतिमानन शुभम्) — ^c)

D₆ T₁ 3 G₂ 8 M दिवसक्षये (for दिनसंक्षये) — ^d) M₁

ततो (for तथा) D₆ [अ] वदत्, M₁ पतं (for [अ] पतत्).

K₁ 8 V₁ B D S कर्णेशिरो (for तस्य शिरो) D₁ घरायां;

D₆ घरातले (for वसुंधराम्) — After 37, D₆ T₁ G ins

1171* ब्यूहोरस्कं कमलनयनं तसहेमावमासं

कर्णं दृष्ट्वा भुवि निपतितं पार्यबाणाभितप्तम् ।

पांसुप्रखलं मलिनमसकृत्पुत्रमन्वीक्षमाणो

मन्द मन्दं व्रजति सविता मन्दिर मन्दरश्मि ।

[(L 1) D₆ कमलवदन T₁ दीप्त (for तप्त) — (L 2)

G₁ पुत्रं (for कर्ण) — (L 3) G₁ कर्णम् (for पुत्रम्) T₁ G₁

उद्दीक्षमाणो (for अन्वी). — (L 4) G₂ मद्र (for मन्दिर)

D₆ मद्रश्मेः]

Colophon missing in T₂ — Day of Karṇa's

Generalship S₂ K₁ 2 4 द्वितीये (S₂ K₁ 'य-) युद्धदिवसे

— Adhy name S₂ K V₁ B D (except D₆) T₁ 2 G₁ 2

कर्णवध, M₁ द्वैरथे कर्णवध. — Adhy no. (figures,

words or both) S₁ (acc. m) 80, S₂ 67 (as in text),

K₁ 68, B₁ D₆ 89, B₂ 76, B₄ 99, B₅ 92, D₁ 101,

D₂ 71, T₁ M₁ 109, T₂ 100, G₁ 107, G₂ 8 M₂-1 108

६८

संजय उवाच ।

शल्यस्तु कर्णार्जुनयोर्विमर्दे

बलानि दृष्ट्वा मृदितानि बाणैः ।

दुर्योधनं यान्तमवेक्षमाणो

संदर्शयद्भारत युद्धभूमिम् ॥ १

निपातितस्यन्दनवाजिनागं

दृष्ट्वा बलं तद्गतसूतपुत्रम् ।

दुर्योधनोऽशुप्रतिपूर्णनेत्रो

मुहुर्मुहुर्न्यश्चसदार्वरूपः ॥ २

कर्णं तु शूरं पतितं पृथिव्यां

शराचितं शोणितदिग्धगात्रम् ।

यदृच्छया सूर्यमिवावनिस्थं

दिदृक्षवः संपरिचार्य तस्युः ॥ ३

प्रहृष्टवित्रस्तविषण्णविस्मृता-

68

☞ Ts is missing in this adhy (of. v 1 8 60 32)

1 Ś K Ds s repeat 1^{ab} after 6 — ^b) Bs Ds s

निहतानि बाणैः, Ds T1 G1 विपुलध्वजानि, T2 G2. s M मृ-
(T2 सु)दितध्वजानि (for मृदितानि बाणैः) D2 (first
time) मूय (for बाणैः) — ^c) K2 Ds यातुम् (for
यान्तम्) Ś K1-s अवेक्षमाणं (Ks ण) — ^d) Ś K1-s
Ds s संदर्शयन् (K1 य) Bs s Da1 Ds ददर्श तं
युद्धभूमिं सुघोरां — For 1^{cd}, Ds subst.

1172* निपातिते चाधिरयौ महारथे

ध्वजं ये सोमकपाण्डवैश्च ।

while Ds S (Ts missing) subst. for 1^{cd}

1173* ययौ स तेनैव रथेन तूर्णं

हेलीकृत सङ्ख्यसोमकैश्च ।

[(L 1) Gs कर्णं (for तूर्णं) Ds म मीटयन्, T1 G हेलीकृत]

On the other hand, B1 s s Da. 1 subst for 1

1174* शल्यस्तु कर्णे निहते किरिदिना

शरत्तं बलं प्रसमीक्ष्यार्वरूपम् ।

ययौ हते चाधिरयौ पदानुगे

रथेन सच्छिन्नपरिच्छदेन ।

[(L 2) Ds [आ]त् (for [आ]र्त्) — (L 3) B2
चाधिरथे]2 ^a) Śs निपातित-, K4 B1 Ds *तितं, Da1 D1.s

निपातित (for *तित) Ds -वाजिनागान् (for *नागं),
— ^b) K4 तद्गत-, B1 s s Ds 1 निहत (for तद्गत)
B2 s Da1 Dn1 D1.s.s S (Ts missing) बलं च दृष्ट्वा हत
(B2 निहत)सूतपुत्र — After 2^{ab}, S (Ts missing)
reads 7^{ab}, and Ds S (Ts missing) read 2^{cd} after

1176* — ^c) D2 दुर्योधन, D4 मद्राधिपो K2 [S]सु,
K4 तु (for सु-), B1 s Dn1 Ds. 7 -परिपूर्ण- (for -प्रति*)
— ^d) K4 B4 निशसद्, B2 न्यससद्, B3 न्यशसश्च, Ds
निशसद् (for न्यश*) K1 आतरूप, K2 आतु* (for

आतं*) K2 सुहुर्मुहुर्दुःपश्च सदा पतंतं (sio), Dn1 D2 1
S (Ts missing) दीनो मुहुर्निश्चमन्ना (Dn1 T2 *संभा-;
D2 *सदा)र्वरूप; D3 मुहुर्त्त *शसदार्वरूप
— After 2, Ś K Da1 Dn1 D1.s s ins :

1175* घतराष्ट उवाच ।

कथं तु कर्णार्जुनयोर्विमर्दे

दग्धस्य रीद्रेऽहनि विद्वृतस्य ।

यमूव रूपं कुरुसङ्ख्यानं

बलस्य बाणोन्मथितस्य सख्ये ।

[Cf. lines 1-4 of App I (No 43). — (L 1) K1 s
Da1 Dn1 D2 s s तु (for तु). — (L 2) K2 दुग्धस्य K2
रीद्रेति (for रीद्रेऽहनि) Ca cites रीद्रा Ś D2 विद्वृतस्य
(for विद्वृ) — (L 3) K4 -अजयानां, D2 -संज* (for -सज*).
— (L 4) K2 बाणोन्मथितस्य, K4 बाणोन्मथि* ; Da1 बाणोन्मथिते च;
D2 बाणोन्मथिते* (for बाणोन्मथितस्य) Da1 D2 कर्णे (for संख्ये-)
K2 बलेन बाणोन्मथितेन कर्णे]

3 Cf. 8 67 35^{ab} D2 om 3 Before 3, Ś K Da1
D1 2.s ins सजय उवाच, B2 घतराष्ट उवाच — ^a) Śs
कथं (for कर्णं) Da1 पृथिव्या — ^b) Śs शराचित; T1
G2 *चितं (for *चितं) — ^c) Śs K4 सूर्यं (for सूर्यम्)
Ś K2 s अवनिस्यो, D2 *तस्यं, Ds S (Ts missing)
*नि गत (for *निस्य) — ^d) K1 दिदृच्छव (for *क्षव)
Ds सूर्यमिवाव, G1 ते परिवार्यं (for सपरि*)

4 ^a) Da1 D1 प्रहृष्ट (for प्रहृष्ट) V1 Ds G1
-विष्वस्त, Da1 D1 -विभ्रष्ट, Ds -वित्रष्ट; M2-4 -विस्मस्त-
(for -वित्रस्त) Co cites वित्रस्ता K2 -विपागल्- (sio),
K3 -मुस्ताश्च (for -विषण्ण) Co cites विषण्णा K2 V1 B
D S (Ts missing) -विस्मितास् (for -विस्मृतास्) — ^b)
G1 तत्रापरे (for तथा*) V1 B (except B2) Da1
D1 s. 7 -परायणा, Dn1 Ds -हता इव, Ds S (Ts missing)
समन्विता (for -गता इव) — Ś K1 s 4 Ds om. (hapl.)
4^{cd} Ds repeats 4^{cd} after 5 — ^c) Gs पदे (for

स्तथापरे शोकगता इवामवन् ।
 परे त्वदीयाश्च परस्परण
 यथा यथैषां प्रकृतिस्तथाभवन् ॥ ४
 प्रविद्धवर्माभरणाम्बरायुधं
 धनंजयेनाभिहतं हतौजसम् ।
 निशम्य कर्णं कुरवः प्रदुष्टुव-

हृत्पर्यमा गाव इवाकुलाकुलाः ॥ ५
 कृत्वा विमर्दं भृशमर्जुनेन
 कर्णं हतं केमरिणेव नागम् ।
 दृष्ट्वा शयानं भुवि मद्रराजो
 मीतोऽपसर्पत्सरथः सुशीघ्रम् ॥ ६
 मद्राधिपश्चापि विमूढचेता-

C. 8. 427
 B. 8. 72. 9
 K. 8. 92 10

परे) D. (second time) त्वदीयाश्च Ks V1 B Da1 D1-4 s (both times).: च परस्परं जना (Ks तदा, Ds तथा), Ds S (Ts missing) च रणे विना पते (for च परस्परण) — ^d) Ds यथावदेषः; T1 Gs यथा यथेष्ट, G1 यथा यथैषा T1 प्रवत्ताम्, G1: प्रवत्ताम् (for प्रकृतिश्च) B: यथा (for तथा) V1 B1-4 Da1 D1: s; T2: G1 M तथा, Ds om., Ds Gs गता; T1 गता, Gs युता (for [ञ]-भवन्) ॥ Cs यथा यथा हर्षशोकादिमयी प्रकृतिस्तथा तथा परे त्वदीयाश्चानवन् ॥ ॥

5 ^a) Ś: Ks प्रवि, K1 त विद्ध, Ks प्रप्रष्ट, B: सविद्ध, D..c M1 प्रदृष्ट (for प्रविद्ध) V1 चर्माभरणाम्बरायुध, B1: Da1 D1: s-: चर्माभरणाम्बरायुधा; Ds T2 Gs 'गायुधावर; Ds 'गातरायुध, G1 'गायुधातर, G2 'गायुधांतर (for 'गान्बरायुध) — ^b) Ks युद्धे जयेन (for धनंजयेन) B1 अभिहता, Ds 'हितं (for 'हत) K1: B1-3 Dn1 Ds महौजसं, V1 B1: Da1 D1-2: s: महौजसा (for हतौजसम्) Ds धनजयेनाप्रविर्माजया तदा; Ds S (Ts missing) 'येन प्रह(G1 'ह)त महारथं — ^c) Ks Dn1 Ds T2 Gs M निशाम्य, B2 विनात्य, G2 निहत्य (for निशाम्य) V1 कर्ण, Ds सर्वे; T1 Gs चन (for कर्ण) — ^d) Ks [ञ]कुला यथा, B: Dn1 [ञ]जने वने, Ds [ञ]भवत्तदा, Cc [ञ]-कुलाकुला (as in text) Ds S (Ts missing) हत(Ds मह)पर्मं केमरिणेव गोकुल — After 5, Ds repeats 4st Ks V1 B Da1 Dn1 D1: s: c: ins after 5 Ds after the repetition of 4st S (Ts missing) after 1170*

1176* भीमश्च भीमेन महास्वनेन
 नादं कृत्वा रोदमी कम्पयान ।
 आस्फोटयन्बलात् नृत्यते च
 हृते कर्णे श्रामयन्वातराङ्गान् ।
 तथैव राजन्मोमका सृञ्जयाश्च [5]
 दाङ्गान्दध्नु मन्वजुश्चापि सर्वे ।
 परस्परं क्षत्रिया हृष्टरूपा
 स्वामजे निहते वै तदानीम् ।

[(L 1) T2 G2 तु (for च) B1 महाश्रमे, B2 'सुरेन, B2: s 'सुरे, Dn1 Ds तदा स्वनेन; Ds गदान्वनेन, S (Ts missing) तदा स्वरे (for महास्वनेन) — (L 2) B: कृत्वा

नार (by transp), B: कृत्वा नादः B: कपयित्वा (for 'यान) Ds S (Ts missing) सनुवदद्रो(Gs M1 'श्रो)दसी (T1 Gs 'नि) कपयश्च — Ds om line 3 — (L 3) Da1 D1: s आस्फोटते (for 'यन्) Ks Da1: हस्ते (for बलात्) Ks कपते च, B: स प्रनृत्यन् (for नृत्यते च) S (Ts missing) आस्फोटयन् बलात् च (Gs 'तेव, M 'नेन) — (L 4) Gs च कर्णे (for कर्णे) Gs: द्रावयन् (for प्राप्त) — (L 5) T1: Gs तथा (for तथैव) B1 Da1 D1: s: सोमकः, T2 मद्रका Ks सृञ्जय, Dn1 संनयाश्च, Ds पाठवाश्च B: Ds G1: s M तथा राजन्सृजना सोमकाश्च — (L 6) Ks V1 B: Da1 D1: s: सृञ्जयश्च, B: 'जिरे च, Ds 'नश्चापि; G1 'नुश्चापि (for 'नुश्चापि) — (L 7) Ks क्षत्रियान् — (L 8) B: वैकटने, Ds मुनात्नजे B: s Da1 Dn1 D1: s: G1 वै निहते (by transp), Ds विनिहते]

— After the above, Ds S (Ts missing) read 2nd
 6 ^a) B: दृष्ट्वा (for कृत्वा) B: च युद्धं, Ds तु युद्धं; T2 [ञ]रिमर्दं (for वि) — ^b) Ks केमरिणेव V1 B Da1 Dn1 D1: s: कर्णो हत (Da1 D1: s 'च) केस (B1 Ds: s 'दा)रिणेव नाम — After 6th, V1 B Da1 Dn1 D1: s: ins.

1177* तीर्णां प्रतिज्ञा पुरूपभेण

वैरत्यान्व गतवाश्चापि पार्थ ।

[(L 1) Da1 Ds पुरूपभेनेन — (L 2) V1 B1: 2: 4 Da1 D1: s: वैव (for चापि) D1 पार्थ]
 — V1 B (except B: s) D (except Ds: s) G2 om. 6th W1th 6th, Cf. 8 67 35th — ^a) T1: G1: s M युधि (for युधि) — ^d) Dस्तरयाच् (for सरय) K1 Ds सः, Ds च (for सु) T1: s G1: s M छिद्यच्चजेनापययौ रथेन — After 6, S K Ds: s repeat 1st and S (Ts missing) ins. 1170*

7 Ś K Ds: s om 7th S (Ts missing) read 7th after 2nd — ^a) B1 मद्राधिपतिश्च V1 B (except B: s) Da1 Da: s: वैव (for चापि) G1 विमूढचेता — ^b) Dn1 [ञ]पकृति-, Bom. ed. 'कृत- (for 'हत) Ds S (Ts missing) तूर्णं च्वजेनापह(Ds 'नोपहः, T2 'नोपह)-तेन तेन — ^c) Dn1 Ds राजन्, Ds दीन (for शीघ्रं) Ds S (Ts missing) रथेन दुर्योधनमेत्य तूर्णं (D1: s शक्य)

स्तूर्णं रथेनापहतध्वजेन ।
 दुर्योधनस्यान्तिकमेत्य शीघ्रं
 संभाष्य दुःखार्तमुवाच वाक्यम् ॥ ७
 विशीर्णनागाश्वरथप्रवीरं
 बलं त्वदीयं यमराष्ट्रकल्पम् ।
 अन्योन्यमासाद्य हतं महद्भि-
 र्नेराश्वनागैर्गिरिकूटकल्पैः ॥ ८
 नैतादृशं भारत युद्धमासी-
 द्यथाद्य कर्णाञ्जनयोर्वभूव ।
 प्रस्तौ हि कर्णेन समेत्य कृष्णा-
 वन्ये च सर्वे तत्र शत्रवो ये ॥ ९
 दैवं तु यत्तत्स्ववशं प्रवृत्तं

तत्पाण्डवान्पाति हिनस्ति चास्मान् ।
 तवार्थसिद्ध्यर्थकरा हि सर्वे
 प्रसह्य वीरा निहता द्विपद्भिः ॥ १०
 कुवेरवैवस्वतवासवानां
 तुल्यप्रभावाम्बुपतेश्च वीराः ।
 वीर्येण शौर्येण बलेन चैव
 तैस्तैश्च युक्ता विपुर्लुगुणौघैः ॥ ११
 अवध्यकल्पा निहता नरेन्द्रा-
 स्तवार्थकामा युधि पाण्डवेयैः ।
 तन्मा शुचो भारत दिष्टमेत-
 त्पर्यायसिद्धिर्न सदास्ति सिद्धिः ॥ १२
 एतद्ब्रह्मो मद्रपतेर्निशम्य

— ५) B₂ प्रभास्य (for संभाष्य) S₁ दुःखात्तम्, K₁ ३
 दुःखात्तम्, K₈ V₁ B D₁ D₁ ३ ५ ७ ८ दुःखार्तं (for 'तैम्')
 D₁ D₁ स वाक्य (D₈ आभाष्य) दुःखात्तम् वभाष्ये, D₈
 पश्यन्तु खादथ्य सुमोच राजन्, S (T₈ missing) पश्यन्तु-
 (T₁ 'श्राप्सु-'; M₂ ४ 'श्यन्स) दुःखार्तमुवाच राजन्
 8 Before 8, D₂ ins दाल्य उवाच — ५) D₂ om,
 T₂ विकीर्णं, M₄ उदीर्णं (for विशीर्ण-) D₂ -पश्यत्यश्व
 (for -नागाश्व) D₈ -प्रगल्भं (for प्रवीर) — ७) K₈
 V₁ B₁ ३ ४ D₂-३ ७-८ S (T₈ missing) हतैर् (for हत)
 B₈ सुहृद्भिर्; D₈ S (T₈ missing) शयानैर् (for महद्भिर्)
 — ५) B₈ नैराश्वयति; T₂ नराश्व नागैर्
 9 ५) D₁ D₁ ५ न तादृश; D₈ नैतत्सम D₂ अतीव
 युद्धं सुमुलमभूत् — ५) D₁ D₁ तु, D₂ om, D₈ S (T₈
 missing) हि (for [अ]द्य) — ७) K₈ न्तौ हि, D₈
 आस्तौ हि; T₂ प्रस्तौ च, G₂ त्रस्ता हि (for प्रस्तौ हि) — ५)
 D₈ G₈ अन्ये हि, G₁ अन्येपि (for अन्ये च) K₈ शत्रवा
 ये, V₁ 'घोपि, D₈ शत्रुयोधा; D₇ शत्रवो ये, T₁ २ G
 M₂-४ शत्रवा ये, M₁ शत्रवेया (for शत्रवो ये)
 10 ५) V₁ B (except B₈) D₁ D₁ ३ ५ ७ यत्तत्,
 M₁ यत्तत् (for यत्तत्) V₁ स्ववश-, B₄ स्वबल, T₁ G₈
 स्ववशे; G₁ स्ववशे M स्ववश- (for स्ववश) D₁ दैव ध्रुवं
 पार्यवशात्प्रवृत्तं, D₈ दैव तु यत्स्ववशेन प्रवृत्तं; T₂ दैव तु
 यत्तस्य वशे प्रं; G₂ दैव त्वदद्य स्ववशे प्रं — ५) D₁
 D₈ ७ ८ यत् (for 'तत्') S₂ K₁ ४ B₈ D₈ S (T₈ missing)
 निहति, K₂ नो हंति (for हिनस्ति) D₂ तत्पाण्डवा जय-
 हितास्मान् — ७) K₈ तवार्थ-, D₈ यत्पार्थं (for तवार्थं)
 S₂ K₈ -सिद्ध्यर्थकरा, B₈-५ -सिद्धौ (B₈ 'ध्वे') निरता; D₂
 -संसिद्धिकरा (for -सिद्ध्यर्थ-) B₈ ७ प्रवीरा, D₁ तु सर्वे

(for हि सर्वे) — ५) B₈ सर्वे (for वीरा) G₂ निषता
 (for निहता) K₈ प्रसह्य वीराणि हताधि पद्भिः (sic)
 11 ५) K₂ वैवस्वत — ५) G₂ -प्रभो वा (for
 -प्रभावा) D₂ om from वीरा up to बलेन (in 11°)
 K₈ नृपतेश्च वीरा, D₁ नृपते सुवीरा, D₂ ७ S (T₈ missing)
 वरुणस्य चापि (D₂ चैव) (for [अ]म्बुपतेश्च वीरा) — ५)
 B₄ आर्येण शौर्येण, B₈ शौर्येण वीर्येण (by transp) Co
 cites आर्येण (for वीर्येण) D₁ बलेन तेजसा, D₈ S
 (T₈ missing) पराक्रमेण, D₂ बलेन दैवं (for 'न चैव')
 — ५) D₈ ते तैश्च; D₈ तैश्चापि D₈ तैस्तै प्र- (for तैस्तैश्च)
 B₁ २ D₇ युक्ता (for युक्ता) V₁ D₁ त्रिविधैर्; B₈ D₂ ७
 T₁ G₂ ३ M विमलैर्; T₂ विनतैर्; G₁ ह्यमलैर् (for विपुर्लुर्)
 K₈ गणौघे
 12 ५) D₁ D₁ निहतात् D₈ न रुद्रास् (for नरेन्द्रात्)
 — ५) D₈ ते पार्थ- (for तवार्थं) B₈ -कामाद् (for
 -कामा). — ५) K₈ V₁ B₂-३ D₁ D₁ ३ ४ ३ T₁ G₂ M₁
 तान्मा शुचो, T₂ अस्मासु नो — ५) K₁ D₈ पर्यायसिद्धि,
 D₁ 'श्वसत्वं, G₈ 'यसिद्ध, G₂ 'यसिद्धिर् (as in text)
 Co cites पर्याय D₈ तु दिष्ट; तु नित्य; T₂ G₂ M हि
 नित्य- (for सदास्ति)
 13 Before 13, D₂ ins संजय उवाच D₇ reads 13
 on marg — ५) D₈ T₁ G₁ स तत् (for पूतत्) — ५)
 K₁ स्व चापनीति, B₄ स्वं चोपनीत, D₁ D₁ ७ मुजापं, D₈
 स्वां चापि नीत; T₁ स्वय विनीतं; T₂ स्वस्वापनीत, G₂ स्व
 चावनीत (for स्वं चापं) B₂ T₁ २ G V₁-४ विचित्य, D₈
 निशम्य, M₁ [अ]नुचित्य (for निरीक्ष्य) — ५) Cf. 2°
 D₈ S (T₈ missing) दुर्योधनोश्चुप्रति (D₈ 'परि) पूर्णनेत्रो
 — ५) Cf. 2° K₈ B₈ D₂ ४ निशमसद् (for न्यं) D₈

खं चापनीतं मनसा निरीक्ष्य ।

दुर्योधनो दीनमना विसंज्ञः

पुनः पुनर्न्यश्वसदार्तरूपः ॥ १३

तं ध्यानमूकं कृपणं भृशार्त-

मार्ताथनिर्दीनमुवाच वाक्यम् ।

पश्येदमुग्रं नखाजिनागै-

रायोधनं वीरहतैः प्रपन्नम् ॥ १४

महीधराभैः पतितैर्महागजैः

सकृत्प्रविद्धैः शरविद्धमर्मभिः ।

तैर्विह्वलद्भिश्च गतासुभिश्च

प्रध्वस्तयत्रायुधवर्मयोधैः ॥ १५

वज्रापविद्धैरिव चाचलेन्द्रै-

र्विभिन्नपापाणमृगद्भुमौषधैः ।

प्रविद्धघण्टाङ्कुशतोमरध्वजैः

सहेममालै रुधिरौघसंप्लुतैः ॥ १६

शरावभिन्नैः पतितैश्च वाजिभिः

श्वसद्भिरन्यैः क्षतजं वमद्भिः ।

दीनैः स्तनद्भिः परिवृत्तनेत्रै-

C 8 4599
B 8 84 5
K 8. 99 20

G₁ मुहुर्मुहुर्निश्चसदार्त्तं (G₁ 'तं' रूप, T₁ 2 G₂ 3 दीनाननो (G₂ 'दीनो, G₃ 'दितो) निश्चमद्यार्त्तरूप — V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 ins an addl. colophon after 13, K₄ after 14^{ab} [Adhy name B₃ दुर्योधनानुनास — Adhy no B₁ 9 J, B₃ 93, Da₁ 102, D₁ 72]

— After the addl colophon, K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 ins a passage given in App I (No 43)

— After the above, K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 ins

सजय उवाच ।

1178* इष्या तु सैन्यं विनिवर्त्यमानं

पुत्रेण ते मद्रपविस्त्रदानीम् ।

सत्रस्वरूप परिमूढचेता

दुर्योधन वाक्यमिदं वमाये ।

[B₂ om the ref. — (L. 1) K₄ D₁ विनिवर्त्यमान, V₁ Dn₁ परिवृत्त, Da₁ D₁ 5 विनिष्पन् (for 'वत्') — (L. 3) B₁-4 Pa. 7 संवत्तरूप, B₅ सत्रस्वरूप Da₁ D₁ 5 परिमूढमात्रो (for 'चेता).]

14 V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3-5 7 om 14^{ab} — ^a)

D₃ रूपं (for -मूकं) S₁ K₁ D₂ 3 मृशार्थम् — ^b)

S₂ K₄ क्षार्तायणिर T₁ G M राजन् (for वाक्यम्)

— After 14^{ab}, K₄ ins an addl colophon. Before

14^{cd}, K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3 4 (marg) 5 7 M₂ 4

ins शल्य उवाच — ^c) D₃ M₁ 3 [ए]नम्; D₃

[ए]वम्, T₂ [ए]वद् (for [ह]वम्) D₃ G₁ M₃ उग्रैर

(for उग्रं) M₁ -योधैर (for -नागैर — ^d) D₄

आजोधन Dn₁ -शतै, D₁ -हणै, D₃ -हत, G₂ -हते, M₃

-गर्त (for -हर्त) S₂ सुपूर्ण, K₁ 3 V₁ B D Tl. 2 G₁ 3 M

सुपूर्ण, G₂ तु कर्णे (for प्रपन्नम्)

15 ^a) K₄ महागणै, Dn₁ D₃ S च नागै (for महा-

गर्त) — ^b) K₃ V₁ Da₁ D₁-5 7 8 प्रमिद्धै (for

प्रविद्धै) V₁ -D₂ -भिन्नम (D₂ 'व)मभि (for -विद्ध)

Dn₁ T₁ 2 G₁ M सकृत्प्रमिद्धै (T₁ 'सकृत्, G₁ 'यत्)

शरभिन्नदेहै (G₁ 'गात्रै), D₃ सकृत्प्रमिद्धै गतभिन्नगात्रै ; G₂ 3 महीं प्रपन्नै शरभिन्नदेहै — ^c) B₂ D₃ तैर्विह्व-
लद्भिश्च, Da₁ D₁ 5 तैर्विज्वल*, Dn₁ सविह्वल*, D₂ तैर्विज्वल*,
D₃ S (T₃ missing) प्रविह्वल* (for तैर्विह्वल*) D₃ गत
प्रयत्नै, T₂ ततासुभिश्च (for गतासुभिश्च) B₁ 3-5 Da. 7
तैर्विद्धवद्भिश्च समततो वै — ^d) K₃ प्रध्वस्तयत्रायुधवर्मयानै,
V₁ 'चर्मायुधवर्मयोधै', B D₂ 3 7 8 'वर्मायुधयोधसुख्यै' (D₃
'वर्मयोधै'), Da₁ Dn₁ D₁ 5 6 S (T₃ missing) प्रध्वस्त (T₂
'ध्वस्त)वर्मायुधसर्वयोधै (Da₁ D₁ 5 'चर्मयोधै, Dn₁
'चर्मस्वद्भै)

16 ^a) Da₁ D₁ 5 वज्रावरुद्धैर, D₂ वज्रेण विद्धैर; D₃
Tl. 2 M यत्रापविद्धैर (for वज्रा*) K₄ चाचलेन्द्रैर, B₂ Dn₁
T₁ चाचलोचमैर, D₃ T₂ G M चाच (M₁ 'प)लौघैर (for
'लेन्द्रैर) — ^b) D₃ G₁ विपण्ण- (for विभिन्न-) K₃
-सम, V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 3 5 7 महा-, T₂ -मृद, G₃ -वर-
(for -मृग-) B₂ D₃ S (T₃ missing) -दुमौ (T₂ -द्विमौ)
घै (for -दुमौपघै) — ^c) S₁ K₁ 3 4 D₂ प्रवृद्ध-, Da₁
D₁ 5 प्रमिद्ध (for प्रविद्ध-) G₁ -चर्माङ्कुश- (for -वण्टाङ्कुश-)
K₃ तोमरोधै, D₂ -तोमरध्वज (for 'ध्वजै) — ^d) K₃
-चणै; K₄ -माली, V₁ B D (except D₃) S (T₃ missing)
-जालै (for -मालै) B₂ सहर्तै, D₂ 6 T₁ 2 G₂ M -संप्लुतै,
G₂ -पुप्लुतै (for -सप्लुतै)

17 ^a) B₂ शरप्रमिद्धै, D₂ शराघमिद्धै, G₁ 3 'भि-
(G₃ 'व)सुधै, M₁ 'मिपद्धै (for 'वमिद्धै) B₂ चरगमै,
B₃ च वादिभि, Dn₁ S (T₃ missing) तुरगमै; D₂ तु
वाजिभि, D₃ तुरगै (for च वाजिभि) — ^b) K₃
न्वसद्भि, B₁ शर, T₁ 2 G₂ 3 M स्तन (for शल) V₁
B Da₁ Dn₁ D₁ 3 5 7 Tl. 2 G₂ 3 M आर्तै (for क्षन्तै)
B₂ सतव (for क्षतजं) K₁ वसद्भि; T₂ स्रवद्भि (for
वम*) D₂ स्वसिद्धरन्यक्षतजं वमद्भि (sic), D₃ स्तनद्भिरा
तैर्विधिविज्वलद्भि, G₁ नदद्भिरातैर्विधिविज्वलद्भि — B₃ om

महीं दशद्भिः कृपणं नदद्भिः ॥ १७
 तथापविद्धैर्गजवाजियोधै-
 मन्दासुभिश्चैव गतासुभिश्च ।
 नराश्वनागैश्च रथैश्च मर्दितै-
 महीं महावैतरणीव दुर्दशा ॥ १८
 गजैर्निकृत्तापरहस्तगात्रै-

रुद्धेपमानैः पतितैः पृथिव्याम् ।
 यशस्विभिर्नागरथाश्वयोधिभिः
 पदातिभिश्चाभिमुत्सैर्हतैः परैः ।
 विशीर्णवर्माभरणाम्बरायुधै-
 र्वृता निशान्तैरिव पावकैर्मही ॥ १९
 शरप्रहाराभिहतैर्महाबलै-

17^{ca} D₄ om. (hapl) from 17^a up to line 1 of 1180*
 — °) K₈ V₁ B (B₈ om.) D ((except D₀, D₄ om) S (except G₁, T₈ missing) दीन (D₁ 7 'न-) (for दीनै) K₈ स्वसद्भिः; D₈ क्षवद्भिः, D₈ T₂ स्वनद्भिः; G₁ त्रसद्भिः (for स्तनद्भिः) D₈ om (hapl) from परि up to दशद्भिः (in 17^a) S₂ परिरेद-; K₈ 'वृत्य; T₁ प्रविष्ट (for परि) — °) D₁ s M₁ मही (for महीं) M₁ om from दशद्भिः up to निकृत्ता (in 19^a) D₀ महीयमद्भिः क्षतजैर्बभूव, T₁ G M₂₋₄ मही नद (G₂ पत) -
 द्वि कृपणा (M₂₋₄ 'ण) बभूव; T₂ महीं नमद्भिः कृपणां बभूव.
 18 D₄ M₁ om 18 (cf. v 1 17) — °) K₈ शराप विद्धैर्, B₈ D₈ 7 शयाप* (for तथाप*) G₂ M₂₋₄ योधैर् (for योधैर्) — After 18^a, N (except D₀, D₄ om.) ins

1179* बलापविद्धै रथवीरसधै ।
 [S₂ बलापविद्धै, K₄ महाप*, V₁ विलाप* (for बलाप*) V₁ रथवीरसधै, B₈ गजवाजिर्दिष्टै, D₁ D₅ रथयोधसधै (for रथवीर*)]
 — °) K₁ ममासुभिश्च, K₄ D₂ मर्माशु* (D₂ 'सु'); T₂ पदाति* (for मन्दासु*) T₁ G₂ s चापि (for चैव) D₁ om. from गतासु up to मर्दितै (in °) — °) D₂ s विमर्दितैर् (for च म*) D₀ T₂ G₁ नरैश्च नागैश्च रथै (T₂ हयै)श्च जुद्धैर्, T₁ G₂ s M (M₁ om.) रथैश्च नागैस्तुरगै- (M₂₋₄ 'श्च नरै)श्च जुद्धैर् — °) D₀ G₁ अश्वैर्मही (for मही महा-) K₂ सुर्दशा, K₂ 4 D₁ s दुर्दशा, V₁ D₁ D₀ T₂ G M (M₁ om) भाति, D₂ दर्शसा (for दुर्दशा) T₁ मही महात्रावरणावभाति
 19^a D₄ om. 19^{ab} (cf. v 1 17); M₁ om. up to निकृत्ता (cf. v 1 17) — °) K₁ गणैर् (for गजैर्) K₈ निकृतावर-; K₄ निकृतापर-, V₁ D₁ D₁ s T₁ s M₂₋₄ निकृ (M₈ 'वृ)चावर-, B₁ 2-5 D₈ 7 'चायत- (B₁ न-); B₂ 'चायव-; D₁ 'चैर्नैर-, Bom. ed. 'चैर्वैर- (for 'चापर-) D₁ -हस्तिगात्रैर्, D₀ T₂ G₁ M -गात्रहस्तैर् (for -हस्त-गात्रैर्) — °) K₁ s 4 D₁ D₁ s रुद्धेपमानैः; D₂ उदेष* (for उद्धेप*). — S₂ K V₁ B D₁ D₁ D₁ s 3. 5. 7. 8 ins. after 19^{ab} D₄ after 17^{ab}.

1180* विशीर्णदन्तै क्षतज वमद्भि.
 स्फुरद्भिरातै कर्णं रणानिरे ।
 सुयोधवर्मायुधपादागोष्ठिभि-
 प्रकीर्णवृणीरपताककेतुभि ।
 सुवर्णजालावततैर्भृशाहवै [5]
 मही वियद्दयौर्जलदैरिवावृता ।
 [D₄ om line 1 — (L 1) K₁ D₈ (before corr) क्षत जैर् (for 'ज) K₁ वत्तद्भि — (L 2) K₁ आनि, K₈ आत्तै; D₈ आति (for आतै) K₈ करण; D₁ कुरुणां (for करणा) K₈ B₂ s D₁ D₁ s s रणानिरे; B₈ D₁ नरद्भिः (for रणानिरे). — (L 3) K₁ B₁ 2. 4 D₁ D₁ s s 1 s सयोध-; B₈ सुवर्ण, D₂ स्वयोध- (for सुयोध-). K₈ -गोष्ठिभिः; D₁ -गोष्ठिभि (for -गोष्ठिभि) D₁ निकृत्तकेतु युतै न योष्ठिभिः — (L 4) K₈ विशीर्ण, B₈ D₁ प्रविद्ध, B₈ D₈ विशीर्ण (D₈ 'यं) (for प्रकीर्ण-) — (L 5) K₄ D₄ भृश हतैर् — After line 5, K₈ D₈ ins
 1181* संयतयोधाचरणैर्महापणै ।

[D₂ सयन्योधा (sic.)]
 — (L 6) K₁ मही वियन्त्या, K₈ V₁ B D₁ D₁ s 2 मही वयो धीर्, D₁ महारथोधैर्; D₁ मही बलैधैर्; D₈ महीभवद्दयो (for मही वियद्दयौर्) D₂ जल्लैर्, D₈ सल्लैर् (for जल्लैर्)- D₂ भावत]
 — °) S₂ K₁ 2. 4 V₁ D₁ D₁ s s 3 चराश्व- (for -रथाश्व-) D₀ S (T₈ missing) रथ(D₀ मह)पैर्मेर्नाग वराश्वयो(G₂ M 'यौ)धै — °) K₄ D₄ चाति-, G₂ चापि (for चाभि-) K₂ वृत्तै परै, K₈ D₈ पराहतै, B₁ 2 4 हतै शरै, G₁ s परै हतै (by transp), M₈ हतैश्च — °) S₁ K₂ 4 -चर्णाभरणावरायुधैर्, K₁ T₁ G₂ s -चर्णाभरणायुधां वैर्, D₀ 'णांवरस्यैर्; D₈ 'युधवस्त्रभूषणैर् — B₁ 2. 4 D₁ 4 1 om 19^c. — °) D₀ युता; G₂ वृतां (for वृता) V₁ B₈ D₁ D₁ D₁ s S (T₈ missing) प्रशातैर्, D₂ श्मशानैर् (for निशान्तैर्) B₂ च्युतान्युशात्मैरिव पावकैर्मही (sic).

20 Before 20, T₁ ins. संजयः. — °) T₂ महा रथैर् (for 'बलैर्) — °) B₁ 2. 4 s D₁ D₁ s T₂ G M

रवेक्ष्यमाणैः पतितैः सहस्रशः ।

प्रनष्टसंज्ञैः पुनरुच्छसङ्गि-

मंही चभ्रवानुगतैरिवाग्निभिः ।

दिवस्पृत्तभूरतिदीप्तिमङ्गि-

नेक्तं प्रहैर्द्यौरमलेव दीप्तैः ॥ २०

शरास्तु कर्णाञ्जुनवाहुमुक्ता

विदार्य नागाश्वमनुष्यदेहान् ।

प्राणान्भिरस्वाशु महीमतीयु-

मंहोरगा वासमिवाभितोऽस्रैः ॥ २१

हर्तमनुष्याश्वगजैश्च संख्ये

शरावभिन्नैश्च रथैर्बभूव ।

घनंजयस्याधिरथेश्च मार्गे

गजैरगम्या वसुधातिदुर्गा ॥ २२

रथैर्वरेपून्मथितैश्च योधैः

संस्यूतस्रताश्ववरापुषध्वजैः ।

विशीर्णशस्त्रैर्विनिऋत्तचन्धुरै-

C 8. 4906
B 8. 84-14
K 8. 89-27

अवेक्षमाणैः (G: 'ण'), T: अवेक्ष्यमाणा (for 'माणैः') D: विरलै (for पतितैः) S (T: missing) समंखत (for महस्रत) — Dn1 transp 20^५ and 20^५. — *) Ḥ K.L.: B: T: : G: प्रनष्टसंज्ञैः; D: प्रनष्टसंज्ञैः; G: प्रनष्टसंज्ञैः (for प्रनष्टसंज्ञैः) D: S (T: missing) भा(अ)श्वमङ्गिर (for दृष्टम्) — *) D: om. चभ्रवानुगतैरिवाग्निभि K: B: [अ]मुगतैर (for [अ]मु) Dn1 D: अग्निभि (for अग्निभि) D: नदी चभ्रवानुगतरिवगात्रा, D: नदी चभ्रो वायुगतैरिवाग्निभि, S (T: missing) नदी चभ्रौ कुनगतैरिवाग्नि(T: 'दि)भिः — After 20^५, N (except D:) Ins

1182* कर्णाञ्जुनाभ्यां शरमिच्छगात्रैः

हृत्तं प्रवीरं शूरसुभ्रयानाम् ।

[(L. 2) V: B: - 7 : D: : 7 : इद, B: मही (for हने)]

— *) K: दिवस्पृत्तैर, K: दिवस्पृत्तैर, D: विराजते; D: रक्तैश्च्युतैर, T: G: M: - 4 रथैः, T: रक्तैश्च्युतैर, G: रक्तैश्च्युतैर, M: रक्तैश्च्युतैर (for दिवस्पृत्तैर) K: हृत्ति, Dn1 D: अभि (for अति) K: : 4 Dn1 Dn1 D: : दीप्तमङ्गिर (for -दीप्ति) B: वभूव रैरप्यतिदीप्तिमङ्गिर, G: रक्तैश्च्युतैर्मुनिदीप्तिमङ्गिर — *) K: अमलेव दीप्तिभि, V: B: : Dn1 D.L. 2 : लैश्च दीप्तैः; B: : 4 Dn1 D: 7 *लप्रदीप्तै, T: अमरैरियायमां, T: अमुलैर्विभाजि, G: अमनेव माति, G: M: - 4 लैर्विभाजि, G: विमलैर्विभाजि, M: अमरैर्विभाजि (for -लेव दीप्तै) D: वज्राहवैर्दीप्तवर्तैर्दि देत्यै; D: रक्षप्रहैर्दीप्तैर्विभाजि

21 *) Ḥ K: : 4 घरास्र, Ḥ: घारस्र, B: 2. : D: 7 शारास्र, D: घोरास्र, D: शारान्ध्र, D: शरैस्तु (for शारान्ध्र) D: -कर्णायुव- (for -जुन-) Ḥ K.L.: 4 -चाणभिर्जैर, K: V: B.L. 2. : Dn1 D: 2. 7 -याहु (B: D: 'ण)नुजा, B: -आहुस्वना, D: यागनर्थर (sic), D: G: -चाणमुक्ता (G: 'का) (for -आहुमुक्ता) — D: om. 21* — *) Ḥ K: : नागाश्व, K: D: नागाश्व (for नागाश्व-) G: -नागान् (for -देहान्) — *) K: [अ]य (for [आ]यु) K: अवायु, B.L. : 4 D: प्यतीयु, B: ममीयु, B: Dn1

D: : 6 S (T: missing) प्रतीयु (for अ*) D: निपेतुरस्याशु नहीमतीव — *) K: B: - 4 D: - 4 7 : S (T: missing) [अ]मितात्रा (D: 'त्र'), K: 'नोस्त्रै (sic), V: 'तास्त्रै, B: Dn1 D: 5 [अ]मितात्रा, Dn1 [अ]मिनात्रा, D: 'तत्रा (for 'तोऽस्रै)

22 *) Dn1 हृते, T: M: - 4 हयैर (for हतैर) K: Dn1 मनुष्याश्व, D: T: G M 'व्यैश्च (for 'व्याश्व-) K: रथैश्च; D: -गणैश्च, G: गजाश्च (for -गजैश्च) V: B: Dn1 D.L. : 7 : असंख्ये, B: अनैके, G: 3 च संखे (G: 'धै), M च सत्ये T: हर्तमनुष्याश्वगजाश्वसंखे — *) B: Dn1 शारापरिद्धैश्च (for 'वभिन्नैश्च) Dn1 च रथैर्नरैश्च; D: च रथैर्नरैश्च, D: T: 2 G: 2 M अधिर(D: G: 'रे)मदिग्धै (T: 'दीप्तै) (for च रथैर्बभूव) B: om (hapl.) from बभूव up to रथे (in 22*) G: शारावसंखैरधिर प्रद्विग्धै (sic) — *) D: [अ]धिरयश्च, T: G: 2 [अ]धिरयैश्च (for [आ]धि') V: B (except B:) Dn1 D: 7 T.L. 2 च मार्गणैर, D: च मार्गो, D: च मिन्नैर, G: च संख्ये (for च मार्गो) D: घनजयश्चाधिरयिश्च सद्ये. — D: om. 22^५-23^५. — *) Dn1 D: 5 नरैर; D: S (T: missing) हतैर (for गजैर) D: अगम्या (for अगम्या). K: [अ]तिदुर्गा, V: B: - 2 D: 4 7 M: 'दुर्गमा (B: 'मा.), T: 'दुर्गम; G: ति दुर्गा (for [अ]तिदुर्गा) Dn1 अगम्यरूपा पसुधा यभूव

23 D: om 23^५ (cf v l. 22) — *) K: रथैर्वरिष्ठोन्मथितै, D: परस्रधेपून्म; D: S (except T: , T: missing) रथैर्भेदे (M: 'नरे)पून्मथित (for 'धैरेपून्म') K: V: D: सुयोधै; B: 2 : 4 Dn1 D: 2. 7 सयोधै, B: स योधै, B: सयोधै; Dn1 सुकल्पै, D: T: G M सु(G: स)कल्पितै, T: सुकीर्तै (for च योधै) — *) K: D: 5 संस्यूतस्रताश्व, K: सस्रस्र' (sic), Dn1 सस्रस्र', D: T: G M: सनागयो(T: G: M: 'यो)धाश्व, D: सजातस्रताश्व, T: सस्रतयोधाश्व, M: - 1 प्रमम्यौधाश्व- (for संस्यूतस्रताश्व-) D: रथानन्- (for -वरायुच) — *) D: G: M: विकीर्ण-

निऋत्तचक्राक्षयुगात्रिवेषुभिः ॥ २३

विमुक्तयत्रैर्निहतैरयस्मयै-

हृतानुपङ्गैर्विनिपङ्गन्धुरैः ।

प्रभयनीडैर्मणिहेममण्डितैः

स्तुता मही धौरिव शारदैर्धनैः ॥ २४

विकृष्यमाणैर्जवनैरलंकृतै-

हैतेश्वरैराजिरथैः सुकल्पितैः ।

मनुष्यमातङ्गरथाश्वराशिभि-

द्वृतं व्रजन्तो बहुधा विचूर्णिताः ॥ २५

सहेमपट्टाः परिधाः परश्वधाः

कङ्कणरायोमुसलानि पट्टिधाः ।

पेतुश्च खड्गा विमला विक्रीशा

गदाश्च जाम्बूनदपट्टवद्भाः ॥ २६

चापानि रुक्माङ्गदभूषणानि

शराश्च कार्तस्वरचित्रपुङ्गाः ।

ऋद्यश्च पीता विमला विक्रीशाः

(for विदीर्ण). Dn1 Ds S (Ts missing) -योयैर (for -यैर) Ś1 Ks B: 2.6 D: 1 विनिहृत्य; D: S (Ts missing) 'कीर्ण' (for 'कृत') Ks -शुरैर; V: B: Dn1 T: 1 G: 2.8 -अघनैर; Ds -चामैर (for -अधुरैर) — Ds om 26^a — ^a) Ks निहृत्य; Ds १ निहृत् (for निहृत्)

24 ^a) Ks -यायैर; V: B: 2.4 Dn1 D: 1.1 1 -चक्रेर, B: Dn1 T: 1 -दाशैर, B: -ययैर; Ds corrupt, G: 2 -योयैर (for -ययैर) Ks V: B: 2.4 Dn1 D: 1.1 1.8 विहृत्यैर; Dn1 T: 1 G: 2 M च तथा; Ds G: 1 च रथैर (for निहृतैर) Ks Dn1 D: 1.8 अयस्कैर; V: 1 अयस्कैर; B Ds: 2 G: 1 उपस्कैर; Dn1 अयस्कैर; T: 1 विमुक्तकैर; T: M: 1 [अ] -प्यवस्कैर; G: 2.8 विमलकैर; M: 4 व्ययस्कैर (for अयस्यैर). — ^b) Ś: K: 1.2 B: T: 1 G: M: 4 ह (K: 1) हृतानुपङ्गैर; Ks B: 1 Dn1 D: 1.1 हृतानुपङ्गैर; Ks 'संघैर; V: B: हृतानुपङ्गैर; B: कृतात्मकपङ्गैर; Ds हृतानुपङ्गैर, G: 1 हृतानुपङ्गैर, M: 1 घृता (for हृता) V: 1 विनियुक्त; Ds 'बंध, G: 1 'बद्ध' (for 'पङ्क') Ks -अधिभि; V: B: 2 Dn1 D: 1.1 1 T: 1 G: 2 M -अघनै; Dn1 D: 1.8 -अध्वनै; Ds G: 1 -अधुरै (for -अधुरै). — ^c) Ds G: 1 प्रभय (for प्रभय-) V: 1 Ds -नीडैर; G M -नीडैर (for -नीडैर) Ks -कुण्डलैर; V: B: Dn1 Ds S (Ts missing) भूवितैर; Ds -अधनैर (for -अण्डितैर) — ^d) Ks महीर; Ds श्रुता, Ds स्तुता; Ds G: 1 तदा; Ds मही; T: 1 G: 2 घृता; T: 2 स्तुता; Gs विना (for स्तुता) Ks Ds यमौ (for मही) Ks सारदैर D: T: 1 वनै (for घनै)

25 ^a) B: Ds: 1 निऋत्तमाणैर, Ds निपज्यमाना; S (Ts missing) नि (T: 2 वि) कृष्यमाणा (for विकृष्यमाणैर) Ks Ds जघनैर, Ds जघनैर (sio) (for जघनैर). V: B (except B: Dn1 Dn1 D: 1.1 1 S (Ts missing) शुरगमैर, Ds अलंकृता (for 'कृतैर) — ^b) Ks हैतेश्व शूरैर, G: हैतेश्वरा (for 'शूरैर) Ś: राजो रज (sio), Ks आजरज; Ks नागर-थै, Ks आजिरज, V: B Dn1 Dn1 D: 1.1 1 1 आजरथै (for आजि') Ds रथैश्च नानाजघनै सुकल्पितै; T: 1 G: 2 M

हृषेश्वरा राजि (T: 2 धै सु; G: 2 राय) रेया सुकल्पिता: — ^a) Ds धनूयि (for मनुष्य-) Ks -रयाश्च, T: 2 -यराश्च (for रयाश्च) B: -यसिमिद; Ds -यात्रिमिद, S (Ts missing) -यारियु (for रादिमिद) — ^b) T: 2 रत्त Ś: Ks प्रजंत; Ks प्रजदिर, Ds विपदिर; G: 2 विपित्यो (for प्रजन्तो) Ks B: 1.2 Ds बहुधा (for बहुधा) Ś K: 2.4 Ds विचूर्णित, Ks B: Ds: 2 G: 2 विचूर्णिता (Ks B: 'ता'); Dn1 विचूर्णिता (for 'र्णिता)

26 ^a) Dn1 lacuna for परश्वधा Ds सहेमपट्टै परिधै परश्वधै; Ds S (Ts missing) सहेमपट्टा स (T: 2 'पट्टा स; M: 1 'पट्टाभि) परश्वधा (G: 2 'धा) युधा.. — ^b) Ś Ks Ds कङ्कणरायोमुसु (D: 'रा) लानि; Ks परस्वधायोमुसु; Ks वरंटरायोमुसु; V: B: 1 Dn1 D: 1.1 1.1 सि (B: वि) ताश्च शूला मुसु (V: 'रा, B: 2 'प) लानि; B: कङ्कणरायोमुसु; Dn1 सिताश्च सूला मुसु; Ds कङ्कणराजो मुसु (for 'कङ्कणरायोमुसु'). K: 1.2 पट्टिधा, B: पट्टिधै; Dn1 मुद्रा (for पट्टिधा) Ds सिताश्च पट्टामुसुलोप्रमुद्रा; Ds S (Ts missing) सिता Ds 'हा)श्च शूला (T: 'रा) मुसुला स (G: 2.8 'लाश्च) मुद्रा: — ^c) Ds विचित्र, T: 2 G M: 4 चित्राश्च; M: 1 चक्राश्च (for पेतुश्च) D: खडा (for खडा) Ds सिताश्च शस्त्रयो (for पेतुश्च शस्त्रा) B: विपुला; T: 2 विपुलाश्च (for विमला)- Ś: K: 1 Ds: 2 विदीका, B Dn1 D: 1.1 1 विक्रीशा; Ds S (Ts missing) च क्रोशा (for विक्रीशा) — Ś K: 2.4 B: Ds om (hapl.) 26^a-27^a. — ^d) B: गताश्च, B: Ds: 2 गजाश्च (for गदाश्च) T: 1 om. (hapl.) from पट्ट up to रुक्माङ्गद (in 27^a). Ks B (B: om) D (except Ds, Ds om.) G: 2 M पट्टनदा; Ds (before corr.) T: 2 -पट्टवधा. (for 'वद्धा)

27 Ś K: 1.2 4 B: Ds om 27^a (cf v. 1 26) T: 2 om up to रुक्माङ्गद (cf v 1 26) — ^a) Ds रक्षावनि, Ds S (T: 1 om, T: 2 missing) जांचूतद (for रुक्माङ्गद) Ds T: 1 G: 2 -भूषणानि; M: 4 -रूपिणानि (for -भूषणानि) — ^b) Ds कर्तास्वर; M: 1 जांचूतद-

प्रासाः मखङ्गाः कनकावभासाः ॥ २७

छत्राणि वालव्यजनानि शृङ्गाः

सजश्च पुपोत्तमहेमचित्राः ।

कृयाः पतान्नाम्बरवेष्टिताश्च

किरीटमाला मुकुटाश्च शुभ्राः ॥ २८

प्रकीर्णका विप्रकीर्णाः कृयाश्च

प्रधानमुक्तातरलाश्च हाराः ।

आपीडकेयूरवराङ्गदानि

त्रैवेयनिष्काः मसुवर्णशुभ्राः ॥ २९

मण्युत्तमा वज्रसुवर्णमुक्ता

रत्नानि चोच्चावचमङ्गलानि ।

गात्राणि चात्यन्तसुखोचितानि

शिरांसि चेन्दुप्रतिमाननानि ॥ ३०

देहांश्च भोगांश्च परिच्छदांश्च

C 8 4815
B 8 94 22
K 8 93 25

(for कान्तर) — ') K₂ मत्ताश्च, B₁ D₂ कल्याश्च, D₁ कल्याश्च, D₂ रिष्टश्च, D₃ कल्याश्च, T₁ यष्टोश्च, G₁ वटश्च (s c), M₁ कष्टोश्च, M₂ कल्याश्च (for कल्याश्च) T₂ केता, G₁ न्नाश्च (for पीता) B (B₁ om) D₁ D₂ : : : रिक्तोना, D. S (T₁ om., T₂ missing) च कोना (for रिक्तोना) — K₂ D₂ om 27¹ — ^d) V₁ D₁ प्राणा B₁ D₂ मर्दं (for मन्त्र) K₂ पेषुश्च मन्त्रा कनकावभासा, D₁ D₂ : प्राणाश्च मन्त्रा कनकावभासा, D₁ 'श्च दृष्टे कनकावभासा, D S (T₁ om., T₂ missing) प्रा (D₂ ना)भाश्च इटा (T₂ कुंवा) कनकप्रमाना (T₂ 'काना)

28 ^a) D₂ S (T₂ missing) शुभ्राणि (for छत्राणि) K₁ रत्नाश्च, D₂ चाश्च, M चाश्च (for वाल) — ') B₂ मुक्ताश्च, D₂ गजश्च (for मजश्च) D₁ पुष्पोत्तर (for 'नन) P₁ : : : D₁ D₂ : : मुक्ता (B₂ मज)श्च पुष्पोत्तर हेमभूषिता, D₁ M₁ : : टिष्ठापविदाश्च मन्त्रो विनिष्ठा (D₁ 'चित्रा), D₁ मुक्ताश्च पुष्पोत्तरभूषिता जना, D₂ टिष्ठापविदाश्च मन्त्रोत्तरश्च, T₁ टिष्ठापविदाश्च मन्त्रोत्तरश्च, T₂ टिष्ठापविदाश्च मन्त्रोत्तरश्च, G₁ टिष्ठापविदाश्च मन्त्रोत्तरश्च, G₂ : टिष्ठापविदाश्च मन्त्रोत्तरश्च, M₁ टिष्ठापविदाश्च मन्त्रोत्तरश्च — T₂ om 29¹-30¹ — ') K₂ कुवा, D₁ कृया, M₁ कृया (for कृया) S₂ D₁ भूषणानि; K₂ B₂ D₂ : वेष्टनाश्च, D₂ वेष्टिताश्च, D₂ S (T₂ om., T₂ missing) वेष्टनानि (for वेष्टिताश्च) V₁ B₁ : : : D₂ : कृया प- (D₁ 'यान्य)गङ्गा रथवेष्टनानि (V₁ B₂ 'श्च), D₁ D₂ मन्त्रा पताका परिधा परश्चया, D₂ कृया पताकापरवेष्टनानि — ^d) S₂ D₂ किरीटमाला, K₂ 'टमालो, D₁ 'टिमाडा (for 'टमाला) D₂ G₂ : M मुकुटाश्च (for मुकुट) D₁ D₂ . शुभ्रा (for शुभ्रा) S₁ K₁ : : किरीटमाला मुकुटश्च शुभ्र (K₂ 'त्रा), D₂ : (marg) किरीटमाला (D₂ री) मणि-विदुनाश्च

29 T₂ om 29 (cf. - 1 28) — ^a) V₁ B (except B₂) D₁ D₂ D₃ : : T₁ विप्रकीर्णा (D₁ 'षी)श्च मन्त्र, D₂ 'कीर्णा कृयाश्च, D₁ 'कीर्णाश्च तर, D₂ G₁ 'कृयाश्च मन्त्रा, G₂ : M 'विप्रकीर्णाश्च (for 'कीर्णा कृयाश्च)

— ^a) S₂ K₁ V₁ B D₁ D₂ D₃ : : : प्रवाल (for प्रवाल) Cc cites प्रवाल V₁ B₂ D₂ : मुक्तामरणाश्च, D₂ M₂ : मुक्तामरणा (D₂ 'ला)श्च, T₁ G M₁ मुक्तामरणा (M₁ 'णा)श्च (for मुक्तामरणा) — ') K₂ D₁ . मरणाश्च (for 'मरणा) — D₁ om 29¹-51¹ — ^d) D₂ तथा परिष्का (for त्रैवेयनिष्का) S₂ D₂ G₁ : M₂ : मु, B₁ D₁ D₂ : च (for स) D₂ : : -चित्रा, D₂ : सूय, D₂ G₂ : सूय (for सूय)

30 D₁ T₂ om 30 (cf. v 1. 29, 28) — ^a) G₂ : वच (for वच) K₂ D₂ : G M युक्ता (for -मुक्ता) — ^b) D₂ रत्नानि (for रत्नानि) M₂ : चोच्चानि च (for 'वच) B₂ : भूषणानि, D₂ मागजानि (for मङ्गलानि) — ^c) K₂ : चान्यतर, D₂ S (T₂ om., T₂ missing) चाभाति (for चात्यन्त) K₂ D₂ सुखोचितानि, B₂ : सुखो-पितानि, M₁ : सुखोचिताना (for -सुखोचितानि) — ^d) B₂ चद्र- (for चेन्दु-) K₂ : प्रतिमापितानि, D₂ : मप्रमानि, D₂ : माननानि (for 'माननानि)

31 D₁ om 31 (cf. v 1 29) — ^a) K₁ परिच्छदाश्च; D₂ परम्बधाश्च (for परिच्छदाश्च) — ^b) K₂ रत्तो (for त्यम्बा) D₂ मनोज्ञानि (for 'ज्ञानि) D₁ सुम्नानि चव, D₂ S (T₂ missing) इत्ता (T₂ : G₁ इत्ता, M च रत्) सुम्नानि (for सुम्नानि चापि) — ^c) K₂ सुधर्म, D₂ G₁ स्वधर्म, T₂ स्वधर्म (for स्वधर्म-) D₂ : निष्ठा — After 31¹, D₂ ins

1183* गता इत्त स्वर्गलोकाय राजन् ।

— ^d) V₁ partly damaged. K₂ व्याश्राव- (sic), V₁ B D₁ D₂ : व्याश्राव, D₁ D₂ : श्रु, D₂ श्रुत्याश्च, D₂ व्याश्रु, D₂ T₂ G M₂ : प्राशश्च, T₁ प्राशव्य-, M₁ प्राशश्च (for व्याश्राश्च) G₁ लोका T₁ युधि स, T₂ हि ससा, G₂ [अ]य स- (for यदासा) K₂ B D₁ D₂ D₃ : S (T₂ missing) गताश्च, D₂ गतांश्च (for समीयु) — V₁ B D₁ D₂ D₃ : : S (T₂ missing) ins after 31 D₂ after 32^a

त्यक्त्वा मनोज्ञानि सुखानि चापि ।

स्वधर्मनिष्ठां महतीमवाप्य

व्याप्तांश्च लोकान्यशसा समीयुः ॥ ३१

इत्येवमुक्त्वा विरराम शल्यो

दुर्योधनः शोकपरीतचेताः ।

हा कर्ण हा कर्ण इति युवाण

आर्तो विसंज्ञो भृशमश्रुनेत्रः ॥ ३२

तं द्रोणपुत्रप्रमुखा नरेन्द्राः

सर्वे समाश्रास्य सह प्रयान्ति ।

निरीक्षमाणा मुहुर्मुहुर्नस्य

ध्वजं महान्तं यशसा ज्वलन्तम् ॥ ३३

नराश्रमातङ्गशरीरजेन

रक्तेन सिक्ता रुधिरेण भूमिः ।

रक्ताम्बरसक्तपनीययोगा-

नारी प्रकाशा इव सर्वगम्या ॥ ३४

प्रच्छन्नरूपा रुधिरेण राज-

1184* निवर्त दुर्योधन यान्तु सैनिका
ब्रजस्व राजन्दिशधिराय मानव ।
दिवाकरो रोप विलम्बते प्रभो
पुनस्त्वमेवात्र नरेन्द्र कारणम् ।

[(L 1) B₁ D₂ s T₁ G₂ निव (D₂ 'व')र्त्त, D₁ D₁ s वय तु, T₂ G₁ M निवृत्तं (for निवर्त) D₁ D₁ s याम, T₂ M₁ याति (for यान्तु) — (L 2) B D₁ D₁ s s 7 ब्रजतु; D₂ ब्रजस्व (for ब्रजस्व) V₁ शिविराश्रावदाना; B₁ s-s D₂ 7 s G₂ s 'राणि मानव, B₂ 'राप्यददाना (sio), D₁ D₁ s 'राय दीना, T₁ 'राभिनाय (for 'राय मानव) D₂ ब्रजस्वनास्ते शिवि राय मानदा, D₂ सृजन्स्वराज च विनात्ममान — (L 3) B₂ D₁ D₂ s s [s]येप (for क्षेप) — (L 4) D₂ पतान्दि (for एवाय) V₁ B₂ वेत्ति, D₂ योत्स्यसे (for कारणम्)]
— After the above, sequence in D₂ T₁ G₂ s M₁ 18 44^c-46^b, 1194*, 46^c-53^b, 40^c-41^d, 1186*, 1187*, 1188*, 42^{ab}, 1189*, 42^c-43^b, 1191*, 43^c-44^b, 53^{cd}, 1194*, 53^c-57^d, 1196*, 58-60, followed by lines 13-16 of App I (No 44) in D₂ T₁ G₂ M₁, and by lines 13-14 in G₂

32 Before 32, G₁ s M₂-4 ins सजय D₂ om. 32 (of v 1 29) — ^a) D₂ S (T₂ missing) एतावद् (for इत्येवम्) K₂ उक्ता — After 32^a, D₂ ins 1184* — ^b) K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁-2.5 7 s दुर्योधनं B₂ -चित्त, D₁ D₁ s -चित्त (for -चेता) D₂ S (T₂ missing) दुर्योधनं चैव निवर्तयित्वा — ^c) K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁ s 5 7 s युवाणम् — ^d) K₂ s अश्रुनेत्र (K₂ 'त्र), D₂ उत्पपात (for अश्रुनेत्र) K₁ अतोविसंज्ञो भृशमश्रुनेत्र; K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁ s 5 7 s आर्तो विसंज्ञ भृशमश्रुनेत्र — For 32^{cd}, D₂ S (T₂ missing) subst

1185* युद्धाय राजन्विनिविष्टवृद्धिं
हा कर्ण हा कर्ण इति युवाणम् ।

[(L. 1) D₂ G₁ राजान्निविष्ट- (for राजन्निवि)]

33 D₂ om. 33 (cf. v l. 29) — ^a) T₂ नरेन्द्र.
— ^b) T₂ समाश्रास्य S₁ V₁ B₁-4 D₁ D₁ D₁ s s 7 मुहु प्रयाति (B₂ 'याता), B₂ सह प्रयाता, D₂ S (T₂ missing) तत प्रजग्मु (for सह प्रयान्ति) D₂ सर्वे शोकास्ते तदाभवत् (sio) — D₂ om 33^c-8 69 17^b — ^c) K₂ s D₁ D₁ s s 7 G₂ निरीक्षमाणा, B₁ 'क्षमाणं (for 'क्षमाणा) D₂ S (T₂ missing) ध्वजम् (for मुहुर्) — ^d) D₂ G₁ s रयं च दिव्यं, T₂ G₂ M दिव्य महान्त (for ध्वजं महान्त) S₂ K₁ s B₂ सहसा (for यशसा)

34 D₂ om 34 (of v l. 33, 29) — ^b) K₂ D₂ s S (T₂ missing) रक्तेन सिक्ता रुधिरेण भूमि, V₁ B D₁ D₁ D₁ s s 7 रक्तेन सिक्ता च तथैव भूमि Go cites रक्तेन (as in text) — S K₁ s 4 om 34^c — ^c) V₁ रक्तांबरं; T₁ युक्तावर- (for रक्ताम्बर-). K₂ V₁ B₂ तपनीययोगा D₂ 'योघान् (for 'योगान्) T₂ रक्तावरालंकृतगात्रयष्टि. — ^d) K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁ s s 7 s S (T₂ missing) नारी; D₂ क्षरीन् (for नारी) K₂ D₂ प्रकामाम्, V₁ B D₁ D₁ D₁ s s 7 T₁ s G M₁ Ca प्रकाशाम्; M₂-3 प्रशताताम् (for प्रकाशा) S K₁ s 4 सर्वगम्या, K₂ V₁ B D₁ D₁ D₁ s s 7 s T₂ Ca 'गम्या, D₂ G₁ s M 'रम्यां; T₁ G₂ 'रूपां (for 'सर्वगम्या)

35 D₂ om. 35 (cf. v. l. 33, 29) — ^a) S₁ K₂ B₁-2 D₁ D₂ s T₁ G₁ s M₂-4 प्रच्छन्नरूपा, S₂ K₁ प्रच्छन्नरूपा; V₁ D₁ D₁ s प्रच्छन्नाना-; T₂ प्रध्वन्नरूपां (for प्रच्छन्नरूपा) — ^b) T₁ द्वि, T₂ च, G₂ M₂ [s]मि (for ऽति-) K₂ B₂ s D₂ s S (except G₂, T₂ missing) विराजमाना, B₁ s s D₁ D₁ D₁ s s 7 'माने (for 'माना) — ^c) K₂ नैताघतत्वस्थु (sio) (for नैवावतस्थु.). — ^d) T₁ कृपातिता (sio), T₂ प्रवेगिता; M₁ प्रवाजितो (for 'जिता) K₂ V₁ B₁ s-s D₁ D₁ D₁ s s 7 s देवलोकाय सर्वे, D₂ T₁ G M नरेदेवा (M₁ 'वो)

त्रौद्रे मृहूर्तेऽतिविराजमानाः ।
 नैवावतस्युः कुरवः समीक्ष्य
 प्रव्राजिता देवलोकाश्च सर्वे ॥ ३५
 वघेन कर्णस्य सुदुःखितास्ते
 हा कर्ण हा कर्ण इति बुवाणाः ।
 द्रुतं प्रयाताः शिविराणि राज-
 न्दिवाकरं रक्तमवेक्षमाणाः ॥ ३६
 गाण्डीवमुक्तैस्तु सुवर्णपुङ्खैः
 शितैः शरैः शोणितदिग्धवाजैः ।
 शरैश्चिताङ्गो भुवि भाति कर्णो

हतोऽपि सन्दूर्य इवांशुमाली ॥ ३७
 कर्णस्य देहं रुधिरावसिक्तं
 मक्तानुकम्पी भगवान्निवस्वान् ।
 स्पृष्ट्वा करैर्लोहितरक्तरूपः
 सिष्णासुरभ्येति परं समुद्रम् ॥ ३८
 इतीव संचिन्त्य सुरर्षिसंघाः
 संग्रस्थिता यान्ति यथानिकेतम् ।
 संचिन्तयित्वा च जना विसस्रु-
 र्यथासुखं खं च महीतलं च ॥ ३९
 तदद्भुतं प्राणभृतां भयंकरं

C 8 4925
B 8 94. 22
K. 8 99. 43

यथाक्षै (T₁ 'क्षे), T₂ नरुदेवा ययुस्ते (for देवलोकाश्च सर्वे)
 B₂ कुरुप्रवीरा सह भूप सर्वे
 36 D₂ 4 om 36 (cf v l 33, 29) D₆ om. 36^a-37^b
 — ^a) S₂ वदेन, T₂ पातेन (for वघेन) V₁ B₁ 8-5 Da₁
 Dn₁ D₁ 8 5 7 तु (for सु-) Da₁ D₁ 5 -दु खिता (D₁ 'त)
 स्थिता, M₁ 'वालेर (for 'वास्ते) B₂ नृपं समाधास्य सु-
 दु-खितास्ते — ^b) K₂ 4 बुवाण, B₂ बुवाणौ (for 'णा)
 — ^c) G₁ द्रुम (for द्रुत) S (except T₂, T₂ missing)
 प्रजस्यु (for प्रयाता) K₂ (inf ltn) शिविरान्, B₂ T₁
 G₂ 'राय (for 'राणि) — ^d) K₂ V₁ Da₁ Dn₁ D₁ 4. 8
 अवेक्ष्यमाणा, K₄ अवेक्षमाण, D₂ 1 निरीक्ष्यमाणा, G₂ M₁
 इवेक्ष' (for अवेक्ष')
 37 D₂ 4 om. 37 (cf v l 33, 29) D₆ om. 37^a
 (cf. v l 36) V₁ repeats 37 after 40 and B₂ 5 after
 the repetition of 40^a — ^a) D₈ गाजीव- (for
 गाण्डीव-) Dn₁ -मुक्त (for मुक्तैस्) K₈ V₁ (both
 times) B₂ (second time) 5 (first time) Da₁ D₁ 8 8
 T₂ च (for तु) S₁ सुवर्ण- (for सुवर्ण-) — ^b) T₂
 damaged K₈ V₁ (first time) B₁ 2 (first time) 8 4 8
 (first time) Da₁ Dn₁ D₁ 8. 5 7 S (T₂ damaged, T₂
 missing) शिलाशितै, B₂ (second time) सितै शरै, B₂
 (second time) वाणैश्चित (for शितै शरै) V₁ (first
 time) -दिग्धराजै, B₂ (first time) 'गात्र, B₂ (second
 time) T₁ 'गात्रै, G₂ 'वखै (for 'वाजै) — ^c) G₁ चित्तंगैर
 B₁ Dn₁ T₁ युधि माति; D₆ T₂ G M विरराज (for
 सुवि माति) V₁ (second time) महावपुष्माश्रमिमाति
 कर्णो, B₂ 5 (both second time) महावपु सविरराज कर्णो
 — ^d) B₂ 5 (both second time) जालै (for -माली)
 V₁ (second time) हतोपि सूर्यस्य इवांशुजालै, D₂ S (T₂
 missing) हतोपि दीप्ताशुनिवाशुजा (D₆ G₂ 'मा)लै
 38 D₂ 4 om. 38 (cf. v l 33, 29) — ^a) D₆ S

(except T₁, T₂ missing) रुधिरावसिक्तं (for 'रावसिक्तं)
 — ^b) G₂ पुत्रानुकम्पी (for मक्ता) — ^c) B₁ 4 स्पृष्ट्वा (for
 स्पृष्ट्वा) D₈ स्पृष्ट्वांशुनिर् V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ 8. 5 7
 [अ]शुनिर् (for करैर) K₈ कांतरूप, B₂ Da₁ D₁ 5 -रकरूपं
 (for 'रूप) D₆ T₁ 2 G₁ 8 M₂-4 स्पृ (T₂ ह)ष्ट्वा करामै
 क्षतजानुरुपै (D₆ 'जानुलेपै, G₁ 'जानुकलै, M₂-4 'जाफ-
 रूपै); G₂ स्पृष्ट्वाक्षरामै क्षमतानुवैति; M₁ स्पृष्ट्वा करामै-
 लोहितरक्तरूप, C_v स्पृष्ट्वांशुनिर्लोहितरक्तरूप — ^d) V₁
 त्विन्न सुरभ्येति (sio) B₁ 8-5 Da₁ Dn₁ D₁ 8. 5 7 8 Co
 सिञ्जासुर (for सिष्णा) S K₂ 4 [अ]पर (for परं) K₄
 शुमद्र (sio) K₁ सिष्णासुरभ्येत्य परे समुद्रं; K₈ अस्तात्मभ्येति
 पर समुद्रं, B₂ सिञ्जातु समभ्येत्य पर समुद्रं, D₆ T₂ तदा (T₂
 वृष्णा)नुरागादपर स', T₁ G चातुं तदागादपरं स', M
 सिष्णासुरागाद', C_v सिञ्जासुरभ्येत्य पर स'
 39 D₂ 4 om 39 (cf. v l 33; 29) — ^a) S₁
 K₁ 2 4 इत्थेव (for इतीव) Dn₁ D₁ 8. 8 संचित्य K₁
 सुरर्षिसघ, B₁ 'र्षिसंघै, D₆ 'र्षयस्तघ; T₁ 2 G₂ महर्षयश्च;
 G₁ 8 M सुरर्षयश्च (for 'र्षिसघ) — ^b) D₆ सु (for स-)
 K₈ om., D₆ S वे तु (for यान्ति) K₁ B₁ Dn₁ Da₁
 -निकेतनं, G₁ -निकेतु (for -निकेतम्) — ^c) S₁ K₂
 एव ** यित्वा, S₂ (sup ltn as in text) एव कथयित्वा,
 D₆ T₁ 3 G सचित्य सर्वा (for 'न्तयित्वा) S₂ च जनता,
 K₁ मजता (sio), K₈ V₁ B D (D₂ 4 om) T₁ 2 G M₁
 Ca 0 जनता, M₂-4 तु जना (for च जना) K₈ विसस्तुर; D₆
 [अ]वसह्य, G₁ तु सूर्यं, Co विसस्रु (as in text) — ^d)
 Da₁ D₁ 8 ययायय (D₁ 'या), T₁ 2 G₂ 'गत, G₁ तया सुखं
 (for ययासुखं) K₈ चाति, Da₁ D₁ 5 स्व च, D₆ S खे च
 (for ख च) D₆ S महीतले (for 'तलं)
 40 D₂ 4 om. 40 (cf. v l 33, 29) M₁ om. 40^a
 — ^a) K₂ मयकरैर (for 'कर) — ^b) S₂ K₈ B₂
 Dn₁ D₁ 8. 8 T₁ G M₂-4 निशाम्य (for निशाम्य) B₁ 4. 8

निशम्य युद्धं कुरुवीरमुत्सयोः ।
घनंजयस्याधिरथेयं विस्मिताः
प्रशंसमानाः प्रययुस्तदा जनाः ॥ ४०
शूरैः संकृतवर्माणं वीरं विशसने हतम् ।

गतासुमपि राधेयं नैव लक्ष्मीर्व्यमुञ्चत ॥ ४१
नानामरणवात्राजन्मृष्टजाम्बूनदाङ्गदः ।
हतो वैकर्तनः गेते पाटपोऽङ्कुरवानिव ॥ ४२
कनकोत्तमसंकाशः प्रदीप्त इव पावकः ।

D₂ सुख्या, D₃ सख्ययो, G₂ युद्धे (for सुख्ययो)
— After 40^{ab}, M₂ s read 59 B₂ s repeat 40^a
followed by the repetition of 37, after 40. G₁ M₂
read 40^{ab} after 53^{ab} — ^a) M₁ घनंजयश्च. D₂ T₁
G₂ [अ]तिरथस्य (D₂ 'अ'), T₂ M₁ [अ]तिरथेश्च (for [अ]-
धि') S₂ विस्मृता. B₂ s (both second time)
घनंजयं चाधिरथिं (B₂ 'य') च सर्वे — ^a) D₂ T₁ G M
[अ]ङ्गदं (for जना) — After 40, V₁ repeats 37 and
D₂ T₁ G M ins an addl. colophon [Adhy name
M₁ र्णात्रिर्वर्णन — Adhy no. D₂ 90, T₁ M₁ 110, G₂
109]

41 Before 41, D₂ S (except T₂, T₃ missing) ins
सजय. For sequence in D₂ T₁ G₂ s M₁, cf. v. l. 31
D₂ s om. 41 (cf. v. l. 33, 29). — ^a) K₂ V₁ B₂ s
D₂ D₂ s T₁ G₂ s M शूर-; G₂ रथ- (for शूरैः) K₂
-सर्माणं (for वर्माणं) — ^b) S₂ विशामने, Ca विशामने
(as in text) D₂ D₂ S (T₃ missing) रुधिरोद्धितवक्ष-
(D₂ 'वास)स — ^c) M₂ गारोयं (for राधेय) — ^d)
B₂ s D₂ D₂ S (T₃ missing) विमुंचति (T₁ 'ते') (for
व्यमुञ्चत) V₁ B₁ 2.4 D₂ D₂ s 5-7 न लक्ष्मी प्रतिमुंचति
— After 41, V₁ B D₂ D₂ D₂ D₂ s 5-7 S (T₃ missing)
ins.

1186* निष्टेहेमवपुषं ज्वलनार्कसमत्विपम् ।
जीवन्त्वमिव तं शूरं सर्वमृतानि मेनिरे ।
हतस्यापि महाराज सुवपुत्रस्य संयुगे ।
विशेषु सर्वमृतानि मिहस्येवेतरे मृगा ।

[D₂ D₂ s om lines 1-2 — (L 1) B₁ निष्ठह,
B₂ s D₁ निष्टह, D₂ निष्टह- (for निष्टह) D₂ D₂ S (T₃
missing) न तु (D₂ T₂ G₁ नः) जावूनदनिम (for the
prior half). B₁ 2.4 s D₂ T₂ अम (for त्विपम्)
D₂ T₁ G M नावर्कं (M₂ s चक्रार्कं) मृष्टशक्ति (D₂ 'प्रमे')
— (L 2) B₁ ज्वलन् (for जीवन्) V₁ B₁ 4.5 D₁ शूरं
च; B₂ T₂ शूरं (by transp), D₂ शूरश्च — (L 3) V₁
हना गज (for महाराज) — (L 4) B₂ D₂ D₂ T₁ G₂
M सर्वेनो यो (M यो) वा (for 'मृतानि) T₂ परे (for [र]हरे)]
B₂ s D₂ D₂ S (T₃ missing) cont

1187* हतोऽपि पुरयव्याघ्रो व्याहरश्चि व लक्ष्यते ।

[D₂ T₂ M₁ s जीवान् (for व्याहरन्) B₂ s दृश्यते
(for लक्ष्यते).]

B₂ s D₂ D₂ S (T₃ missing) cont. V₁ B₁ 2.4 D₂
D₁ 2.5 s 7 cont after 1186*

1188* नामवद्विकृतं किञ्चिन्मृतस्यापि महाामन ।
चारुपधर राजद्वारमालिशिरोधरम् ।
तन्मुखं सूत्रपुत्रस्य पूर्णचन्द्रममद्युति ।

[(L 1) B₁ विकृति; D₂ T₂ G₂ s विकृति, D₂ विदिद
(for विद्वत्) V₁ वन्दे, B₂ वद्व, D₂ T₂ क्वचिन् (for
किञ्चिन्). V₁ नृगन्; B₁ D₂ 7 सूत्रस्य; D₂ G₁ हतस्य, T₂
गतस्य (for मृतस्य). — (L 2) V₁ B₁ 2-5 D₂ चैश्वर्य (for
चैय). D₂ T₂ वीर (for राजन्) D₂ चास्त्रेण (for 'नीलि-)
B₂ शिरोधर; D₂ 7 धर शुभ (for शिरोधरन्) — (L 3) B₂
D₂ 7 T₂ सनधुनि, D₂ सनधुति, G₁ सनधन (for सनधुति).]

42 For sequence in D₂ T₁ G₂ s M₁, cf. v. l. 31
D₂ s om 42 (cf. v. l. 33, 29) T₂ G₁ M₂ s read 42^{ab}
after 43 — ^a) V₁ नानाकचगवान् (sic) (for
नानामरण) — ^b) K₁ s दृष्ट, V₁ B D₂ s 7 तप्त (for
मृष्ट) D₂ S (T₃ missing) तप्तजानूनदमनः. D₂ S (T₃
missing) ins after 42^{ab} D₂ ins. after 43.

1189* वर्धित्वा शरवर्षाणि प्रताप्य रिपुनाहिनीन् ।
श्रीमानिव सहस्रांशुर्वलन्सर्वान्यताप्य च ।

[(L 1) D₂ T₂ शरवर्षा (for 'वर्षाणि) — (L 2)
D₂ T₂ जगत्तनं (for ज्वलन्तवार्त्) D₂ न (for च)]
D₂ T₂ cont.

1190* हतो वैकर्तन कर्ण सपुत्र महवाहन ।

वर्धित्वा पक्षिमेवस्य कश्यपृक्षो निपातित ।

[T₃ om. line 1 — (L 2) D₂ पक्षि- (for पक्षि)]
— ^a) D₂ ततो (for हतो) D₂ S (T₃ missing) कर्ण
(for द्वेते) — ^b) T₂ सूत्रपुत्र सनावन. — After 42,
S K D₂ ins. 1192*

43 For sequence in D₂ T₁ G₂ s M₁, cf. v. l. 31
D₂ s om. 43 (cf. v. l. 33, 29) — ^a) T₂ वमावुत्तन
सकादा. — ^b) V₁ B D₂ D₂ D₂ D₂ s 7 S (T₃
missing) ज्वलश्चि विमावसु — After 43^{ab}, V₁ B D₂
D₂ D₂ D₂ s 7 S (T₃ missing) ins.

1191* न शान्त पुरयव्याघ्र पार्यसायकवारिणा ।

यथा हि ज्वलनो दीप्तो जलनामाद्य शान्त्यति ।

सपुत्रः पुरुषन्याघ्रः संगान्तः पार्थतेजसा ।
 अताप्य पाण्डवान्नाजन्पाञ्चालांश्चास्त्रतेजसा ॥ ४३
 ददानीत्येव योऽञ्चोचन्न नास्तीत्यर्थितोर्जयिभिः ।
 सद्भिः मदा सत्पुरुषः स हतो द्वैरथे वृषः ॥ ४४
 यस्य ब्राह्मणसात्सर्वमात्मार्थं न महात्मनः ।

नादेयं ब्राह्मणेष्वासीद्यस्य स्वमपि जीवितम् ॥ ४५
 सदा नृणां प्रियो दाता प्रियदानो दिव गतः ।
 आदाय तव पुत्राणां जयाशां शर्म वर्म च ॥ ४६
 हते स कर्णे सरितो न स्रवन्ति
 जगाम चास्तं कलुषो दिवाकरः ।

C 8 4943
 B 8 84 49
 K 8 100 15

कर्णाग्नि समरे वद्वत्पार्थमेवेन शामित ।

प्रगृह्य च यतो दीप्त सुयुद्धेनात्मनो मुवि ।

[(L 1) D₁ प्र., T₂ मु, M₂₋₄ सं- (for स) B₁ s Da₁ T₁ व्याघ्र (for 'व्याघ्र') B₂ धारिणा (for वारिणा) — (L 2) D₅ G₁ यथाग्निर् (for यथा हि) T₂ G₂ s M₂₋₄ यथाग्निञ्जित्तो दोषो (for the prior half) M₁ शामित (for शान्यति) — G₁ om line 3 — (L 3) M₂₋₄ कर्णोच (for कर्णाग्नि) B₁ s 4 शमित, B₂ s D₂ 7 शामित (for समरे) G₂ पार्थमेकेन (for 'मेवेन) V₁ B (except B₂) Dn₁ D₂ 7 सयुगे (for शामित) D₅ पार्थमेकेन शान्यति — (L 4) B₂ Dn₁ D₂ M आहृत्य, T₁ आहृत्य, G आश्रित्य (for प्रगृह्य) D₅ T₁ M स, G₁ 2 स्व-, G₂ मु (for च) T₂ आहृत्य वचंसे दोष (for the prior half) T₂ महात्मानो (for सुयुद्धेन) D₅ विनो (for मुवि)]

V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s 5-7 cont. § K D₂ ins after 42

1192* विसृज्य शरवर्षाणि प्रताप्य च दिशो दश ।

— B₂ transp 43^{cd} and 43^{ef} — °) Dn₁ D₅ S (T₂ missing) सपुत्र समरे कर्णे — °) K₁ 4 B Dn₁ D₅ 7 M₁ स ज्ञात, V₁ निहत, T₁ G₂ 8 प्रज्ञात; T₂ सुधांत (for स') — °) B₂ सृजयान् (for प्रताप्य) G₂ समरे (for पाण्डवान्) Dn₁ D₅ S (T₂ missing) सर्वान् (for राजन्) — °) G₁ 2 पचालाश्च V₁ B₁₋₄ Da₁ D₁ s 5-7 om च K₂ च सुतेजसा; B₂ स्वस्त्रं, T₂ चावितेजस (for चास्त्रतेजसा) — After 43, Dn₁ ins 1189* and T₂ G₁ M₂₋₄ read 42^{ab}

44 For sequence in D₅ T₁ G₂ s M₁, cf. v l 31 D₂ 4 om. 44 (cf. v l 33, 29) T₂ om 44^a-45^b — °) K₂ B₂ D₅ ददामि (for 'नि) § [S]नोचन् (sic), B₂ चाञ्चो, Dn₁ D₅ वाच, T₁ G₁ 2 M प्रादान् (for 'स्वोचन्) D₅ ददात्येव हि य प्राणान्, G₂ ददां नित्येन य प्रादान् (sic) — °) D₅ S (T₂ om, T₂ missing) अर्थिने (G₁ 'तो-, M 'नो)वदत् (for 'तोर्जयिभि) V₁ नार्थस्तीत्यर्थितो विसृ (sic) — Before 44^{cd}, T₁ G₂ ins संजय — °) D₅ सत्य, G₁ 8 सद्भ्य, G₂ सद्भ्य (for सद्भि) K₂ त्पुरुष — °) K₂ स द्विषो, T₁ सगतो, G₂ स तेन (for स हतो) M₂₋₄ द्वैरथो (for 'थे) V₁ D₅ नृप, D₅ S (T₂ om, T₂ missing) वृषा (for वृष)

45 For sequence in D₅ T₁ G₂ s M₁, cf. v l 31 D₂ 4 om 45 (cf v l 33, 29) T₂ om 45^{ab} (cf v l 44) — °) T₁ ब्राह्मणवान्, Ca 'सात् (as in text) G₁ M₂₋₄ पूर्व (for सर्वम्) — °) § K₂ 4 D₅ 8 आत्मान न (S₂ नो), K₂ 'यान्, V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s 5-7 S (T₂ om, T₂ missing) विचमामीन् (for आत्मार्यं न) — °) V₁ damaged, D₅ G₁ तद्देय, T₂ सदा हि (for नादेय) D₅ S (except T₂, T₂ missing) ब्राह्मणेभ्यश्च (for 'त्वासीद्) — °) B₂ यस्यायम्, D₅ यश्चादाद्, G₁ सति स्वम्, G₂ तस्य स्वम् (for यस्य स्वम्)

46 For sequence in D₅ T₁ G₂ s M₁, cf. v l 31 D₂ 4 om 46 (cf v l 33, 29) — °) K₂ 4 V₁ B Da₁ D₅ 7 G₂ M₂₋₄ नृणा, Dn₁ T₂ स्त्रीणा (for नृणा) D₅ प्रिय Dn₁ T₂ नित्य, D₅ T₁ G M राजन् (for दाता) — °) K₂ प्रियदाने (for 'दानो) Dn₁ D₅ S (T₂ missing) दाता चैव महारथ (D₅ G₁ 8 मनोरथान्) — After 46^{ab}, V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s 5-7 S (T₂ missing) ins

1193* स पार्थास्त्रविनिर्देशो गत परमिका गतिम् ।

यमाश्रित्याकरोद्वैर सुतस्ते स गतो दिवम् ।

[(L 1) B₂ पार्थास्त्रैर्, Da₁ D₁ 5 पार्थास्त्रा (for पार्थास्त्र) B₂ s Da₁ 7 स पार्थास्त्राविनिर्देशो, Dn₁ T₁ 2 स वै पार्थास्त्रनिर्देशो (for the prior half) — (L 2) Dn₁ D₅ T₁ 2 पुत्रस् (for सुतस्) B₂ transp गतो and दिव] — °) K₂ सर्वं वर्म (sic), D₅ T₁ G₂ M चैव ज्ञ (D₅ व, G₂ कर्म (for शर्म वर्म)

47 For sequence in D₅ T₁ G₂ s M₁, cf. v l 31 D₂ 4 om 47 (cf v l 33, 29) — °) § 2 स (for स्म) K₂ नु क्षुवति (for न स्रवन्ति) K₂ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s 5-7 s G₂ M हते कर्णे सरितो न प्रसस्रुर् (K₂ न स्रवन्ति, D₁ न प्रसम [sic], D₂ 7 वै न प्रसस्रुर्; D₅ ना-श्रवन्त), D₅ हते च कर्णे त्वरितोनस्यया, T₁ 2 हते च (T₂ 'ते-पि) कर्ण सरितो न (T₂ वि) सस्रुर्, G₁ 8 हते च कर्णे सरितो न प्रसस्रुर् — °) B₁ चास्त्र (for चास्त्र) K₂ कलुषो; Dn₁ T₂ सविता; D₅ कलुष, T₁ G₂ M₁ कलुषी (for 'पो) — °) T₂ प्रहश्च तिर्यग्, G₁ M₁ श्वेतो प्रहश्च Ca oites प्रह (as in text) K₁ ज्वलितार्क-, B₂ 5 'तोम, Dn₁ T₂ ज्वलनार्क (for ज्वलितार्क-) D₅ T₁ G₂ s M₂₋₄ श्वेतो प्रहश्च ज्वलितोर्कवर्णो — °) B (except B₂) Dn₁ D₂ 7 G₂

ग्रहश्च तिर्यग्ज्वलितार्कवर्णो

यमस्य पुत्रोऽभ्युदियाय राजन् ॥ ४७

नभः पफालाथ ननाद चोर्वी

वबुश्च वाताः परुपातिवेलम् ।

दिशः सधूमाश्च भृशं प्रजज्वल-

र्महार्णवाश्चक्षुभिरे च सखनाः ॥ ४८

सकाननाः साद्रिचयाश्चकम्पुः

प्रविन्यथुर्भूतगणाश्च मारिप ।

बृहस्पती रोहिणीं संप्रीड्य

वभूव चन्द्रार्कसमानवर्णः ॥ ४९

हते कर्णे न दिशो विप्रजज्व-

स्तमोवृता द्यौर्विचचाल भूमिः ।

पपात चोल्का ज्वलनप्रकाशा

निशाचराश्चाप्यभवन्प्रहृष्टाः ॥ ५०

शशिप्रकाशाननमर्जुनो यदा

क्षुरेण कर्णस्य शिरो न्यपातयत् ।

अथान्तरिक्षे दिवि चेह चासक-

द्रभूव हाहेति जनस्य निखनः ॥ ५१

स देवगन्धर्वमनुष्यपूजितं

निहत्य कर्णं रिपुमाहवेऽर्जुनः ।

सोमस्य; G₂ यमश्च (for यमस्य) D₁ (marg) भ्राता (for पुत्रो) Ca cites यमभ्राता K₁ [S]त्युदियाय, D₆ T₁ M₁, 2, 4 [S]भ्युदितस्तु, G₁, 8 *दित स, G₂ M₈ *दितश्च (for *दियाय) B₁, 4 D₁ D₈ 7 T₁ G M तिर्यक्; T₂ केतु (for राजन्)

48 For sequence in D₆ T₁ G₂ 8 M₁, cf. v. l. 31 D₂ 4 om 48 (cf. v. l. 33, 29) — ^a) S₁K₃ प्रकालव- (sio), K₁ 8 D₈ पफालाव-; K₄ प्रकाला च; B₂, 5 D₁ T₂ पफालेव, D₆ T₁ G M चचालाय (for पफा) Ca cites पफाल (as in text) B₃ 8 चचाल; D₈ (marg) ननाम (for *द) Ca cites नननाद (for [ञ]य न°) K₂ चोक्षी (sio), K₈ रोदसी; T₂ पृथ्वी; Ca चोर्वी (as in text) — ^b) D₁ विबुश्च (for व°) K₂ T₂ G₁ M₈ पुरुपा (for परुपा) V₁ B D₁ D₁ D₁ 8 5 7 T₂ M₁ सुघोरा, D₆ T₁ G M₂-4 च घोरा (for [ञ]तिवेलम्) — ^c) D₁ D₁ 8 दिशश्च (for दिश) K₁ प्रजज्वल, B₂ D₇ प्रजज्विरे (for *ज्वलुर) D₁ D₆ S (T₈ missing) दिशो बभूजुर्ज्वलित स(D₆ *ताश्च)धूमा.. — ^d) K₁ D₁ चक्षुभिरे च, K₈ निक्षुभिरेव (sio), K₄ D₇ चक्षुभिरेव (for *रे च) B₂ महार्णवश्चक्षुभितश्च सर्वत, D₁ D₆ T₁ 2 G₁ 8 M महार्णवा सखनुश्चक्षुसुश्च (D₆ *श्चक्षुभिश्च), G₂ *र्णवा चक्षुसु- सखनुश्च

49 For sequence in D₆ T₁ G₂ 8 M₁, cf. v. l. 31 D₂, 4 om 49 (cf. v. l. 33, 29), — ^a) T₂ सहार्णवा (for सकानना) D₆ T₂ साद्रिवराश, T₁ चाद्रयो वै; T₁ (inf. in.) चाभिधराश, G₁ 8 M चाद्रिवराश, G₂ चाद्रिसुवश (for साद्रिचयाश) S₂ चकंप, K₈ चकप मुखदा; V₁ चचाल भू, B D₈ 7 विदद्विरे; D₁ D₁ 8 8 चकप भू; D₁ D₆ S (T₈ missing) चकपिरे (for चकम्पु) — ^b) D₁ सर्वे (for मारिप) — ^c) K₈ संप्रगृह्य; V₁ स प्रप्रीड्य (for संप्र) D₁ D₆ S (T₈ missing) बृहस्पति (D₆ G₁

ग्रह शनि) सपरिवार्य रोहिणीं — ^d) D₁ D₆ S (T₈ missing) समो विदां पते (for समानवर्ण)

50 For sequence in D₆ T₁ G₂, 8 M₁, cf. v. l. 31. D₂ 4 om 50 (cf. v. l. 33, 29) — ^a) K₁ विप्रजर्जगुस (sio), K₈ जज्ञे; V₁ विजजु*स, B₄ विप्रजर्जगुस; D₆ *कारैस् T₁ *काशिरे, G₁ 8 *चारा, M₁ न प्रचारा; M₂-4 सप्रकाशा (for विप्रजजुस) B₂ हते कर्णे नैव दिशो विजज्विरे; D₁ T₂ हते तु (T₂ *तेपि) कर्णे विदिशोपि जज्वलुस; G₂ हते कर्णे न दिगीशप्रचारा — ^b) K₈ ज्वनोद्धता (sio), D₆ ततश्चद्रार्का; T₁ G M सचद्रार्का (for तमोवृता). B₂ विननाद, B₂, 5 च वभूव, T₁ च चचाल (for विच) K₈ पपा, B₂ 8 कृस्ता (for भूमि) — ^c) K₈ तवो (sio) (for पपात) D₈ प्रभावा, G₁ 8 M₂-4 प्रभा च; G₂ M₁ प्रभाश्च (for प्रकाशा) — ^d) V₁ संप्रहृष्टा; B₂ सुहृष्टा (for प्र*). D₆ चचार हृष्टा सुमना वभूव, T₁ निशाचरा हर्षमाणा यभूव; G M *चरा हृष्टमना (G₁ 8 *तरा, M₁ *रूपा) वभूव

51 For sequence in D₆ T₁ G₂ 8 M₁, cf. v. l. 31. D₂ om 51 (cf. v. l. 33) D₄ om 51^a (cf. v. l. 29) T₂ om 51^{ab} — ^a) D₆ शशिप्रकाशेन यदार्जुनो हत — ^b) D₁ D₁ 8 शरेण (for क्षुरेण) K₈ [S]न्यपातयत् (for न्यपा) D₆ S (T₂ om, T₈ missing) जहार (T₁ क्षुरेण) कर्णस्य शिर शरेण — ^c) V₁ B₁-2, 5 D₈ [ञ]तरीक्षे B₂ सैव (for चेह) K₁ om. from चास up to हवे (in 52^b) K₂, 4 वासकृद्, V₁ B₁ 8-5 D₁ D₁ 8 5 7 8 राजन्; B₂ शब्दो (for चासकृद्) D₁ D₆ S (T₈ missing) ततो (D₁ T₁ M₂-4 *दा)तरिक्षे सहसैव शब्दो — ^d) Some MSS निखन D₁ D₆ T₁ G M सु(G₂ श)रैर्विसुक्, D₈ महान्विनिखन, T₂ सुरैर्वियस्यै (for जनस्य निखन).

52 For sequence in D₆ T₁ G₂, 8 M₁, cf. v. l. 31. D₂ om. 52 (cf. v. l. 33) K₁ om up to हवे (in 52^b)

रराज पार्थः परमेण तेजसा
 वृत्रं निहत्येव सहस्रलोचनः ॥ ५२
 ततो रथेनाम्बुदवृन्दनादिना
 शरन्नभोमध्यगभास्करत्विषा ।
 पताकिना भीमनिनादकेतुना
 हिमेन्दुशङ्खस्फटिकावभासिना ।
 सुवर्णमुक्तामणिवज्रविद्रुमै-
 रलंकृतेनाप्रतिमानरंहसा ॥ ५३
 नरोत्तमौ पाण्डवकेशिर्मर्दना-

बुदाहितावग्निदिनाकरोपमौ ।
 रणाजिरे वीतमयौ विरेजतुः
 समानयानाविव विष्णुवासवौ ॥ ५४
 ततो धनुर्ज्यातलनेमिनिखनैः
 प्रसह्य कृत्वा च रिपून्हतप्रभान् ।
 संसाधयित्वैव कुरूञ्शरौवैः
 कापिध्वजः पक्षिवरध्वजश्च ।
 प्रसह्य शङ्खौ धमतुः सुवोपौ
 मनांखरीणामवसादयन्तौ ॥ ५५

C 8. 4933
 B 8 24 59
 K. 8 100 23

(cf. v l 51) — ^a) T₁ तदेव (for स देव-) D₁ D₁ 5
 G₂ -पूजितो (for 'त) — ^o) S₂ रराम (for रराज)
 D₁ D₁ 8 (T₃ missing) राजन् (for पार्थ) D₁ T₂
 वर्चसा, G₂ कर्मणा (for तेजसा) — ^a) B₁ सहस्रनेत्र
 (for 'लोचन) D₁ D₁ 8 (T₃ missing) यथा पुरा
 वृत्रवधे शतम्तु

53 For sequence in D₁ T₁ G₂ 8 M₁, cf. v l 31.
 D₂ om. 53 (cf v l 33) G₁ M₃ read 53^{ab} after 59
 — ^a) K₃ T₂ -नादनादिना, D₄ नादिना तदा, G₂ -तुल्यना-
 दिना (for 'वृन्द') — ^b) K₄ शरश्चजो- (sic), T₃
 शरर्त्तमो) B₂ -गताकतेजसा, D₁ T₂ -दिवाकरात्विषा (for
 -गभास्करत्विषा) D₄ शरन्नभोमध्यगभास्करत्विषा (sic),
 D₁ T₁ G₂ 8 M शरचहर्म(D₁ 'ह म)व्यदिवाकरत्विषा
 — After 53^{ab}, G₁ M₃ read 40^{cd} — ^o) K₃
 पताकिनी, D₁ G₂ 8 M₁ पदासिना (for पताकिना) T₁
 G₂ -निनादिना तदा (for 'दकेतुना) D₄ पताकिना धानर-
 केतुना वहिर — ^a) V₁ कुर्द्धुशरन्, D₄ महेंद्रवज्र, T₁
 G₁ 8 M₁ 8 रथेन शंख-, G₂ रथेन पुरन् (for हिमेन्दुशङ्ख-)
 B₁ -स्फटिकावभासिणा, B₂ -स्फोटिकावभासिना, B₃ -स्फटि-
 कावभासिना, B₄ M₂ 'भवाजिना, D₁ 'भभासिना; G₂ 'भि-
 हासिना, M₁ 2.4 'मिभासिना (for 'वभासिना) — After
 53^{cd}, D₁ D₁ 8 S (T₃ missing) ins

1194* महेंद्रवाहप्रतिमेन वावुभौ
 महेंद्रवीर्यप्रतिमानपौरुषौ ।

[(L 1) G₂ -चाप- (for -वाह-) — (L 2) D₂ -वाह-
 (for -वीर्य-)]

— ^a) K₁ -वज्रविद्रुमौ; K₃ -रत्नविद्रुमैर्, D₁ -चंद्र*, G₃
 -वज्रभूपितैर् (for 'विद्रुमैर्) — ^o) V₁ damaged. D₁
 अलंकृताव् (for 'तेन) V₁ B₁ 5 D₁ D₂ 8 S (T₃ missing)
 [अ]प्रतिमेन (T₂ 'ण) (for 'मान-) D₁ -तेजसा (for
 -रहसा)

54 For sequence in D₁ T₁ G₂ 8 M₁, cf. v l 31.

D₂ om 54 (cf. v l 33) — ^a) K₃ -मर्दिनाव् (for
 -मर्दनाव्) B₃ 5 D₁ D₁ 8 (T₃ missing) नरोत्तमौ
 यादव(B₃ 5 D₁ केशव)पा(D₁ 'प)हुन्दनौ — ^b)
 K₃ V₁ B D₁ D₁ D₁ 5 8 तदा(B₁ D₁ D₁ 5 'वा)-
 हिताव् (for उवाहि*) D₂ 4 7 तदाहिता(D₄ हतौ हुता)-
 वग्निदिवाकरौ यथा, D₁ T₂ G₁ M हुताशना (D₁ कृतौ हुता-
 T₂ हुता हुता, G₁ समीरणा)मीव दिनाकराविव, T₁ G₂ 8
 दिवाकरौ दीसहुताशनाविव — K₃ om 54°-55² — ^o)
 T₂ वीरमयौ (for वीत*) B₁ 4 D₂ 7 विरेजतु; D₄ विहेतु
 (sic) (for विरेजतु) — ^a) D₁ यानादिव, D₁ G₂ 8
 M -योगाविव, G₁ -वेगाविव (for -यानाविव)

55 For sequence in D₁ T₁ G₂ 8 M₁, cf v l 31
 D₂ om. 55 (cf. v l 33) K₃ om. 55^{ab}-2 (cf. v l 54)
 — ^a) V₁ B₃ 5 D₁ D₁ 5 -पात्-, B₁ 4 D₂ 7 -वात्, B₂
 -कृपे, D₁ D₂ T₂ -याण- (for -नेमि-) Some MSS
 नि-खनै D₄ ततो धनुर्ज्यातलनेमिनिखनै (sic) — ^b)
 D₁ कृत्वाय-, D₁ G₁ कृत्वैव (for कृत्वा च) T₁ om
 (?hapl) from हत up to कुरून् (in 55°) V₁ B₁-4
 D₁ 8 7 रिपु हतप्रभं, B₃ रिपून्हतप्रभ, G₂ 'न्गतप्रभान्
 (for 'न्हतप्रभान्) D₄ प्रसह्य कृत्वावरिपूहतप्रभान् (sic)
 — ^o) S₂ सांसादयित्वैव, B₂ 5 D₁ D₁ T₂ सञ्जादयित्वा तु
 (T₂ च), D₁ G₂ 8 स सादयित्वा च (G₂ 'त्वाय) (for ससाध
 यित्वैव) D₁ G₁ M च (for [प]व) G₂ 8 M₂-4 रिपून्
 (for कुरून्) D₁ D₁ T₂ G₂ M₂-4 शरोत्तमै (for शरोत्तै) .
 — After 55°, D₄ ins.

1195* उभौ तदा यादवपाण्डुनन्दनौ ।

— T₂ om. 55° — ^o) V₁ B D₁ D₂ 4 7 हृष्टौ (B₃
 कृष्णौ) वतस्त्वावमितप्रभावौ, D₁ T₁ G M प्रदध्न(T₁ 'ध्न)-
 तु शरवरौ (M₃ 'रवौ) सुवोपौ (D₁ 'वोपणौ) — ^o) K₃
 D₁ 8 प्रविदारयतौ, V₁ B D₁ D₂ 4 7 T₁ अवदारयतौ; D₁
 D₁ 5 ह्व दार*, D₁ M उपपात्*; G उपपात्* (for अवसाद*)

सुवर्णजालावततौ महास्वनौ
हिमावदातौ परिगृह्य पाणिभिः ।
चुचुम्बतुः शङ्खवरौ नृणां वरौ
वराननाभ्यां युगपच्च दध्मतुः ॥ ५६
पाञ्चजन्यस्य निर्घोषो देवदत्तस्य चोभयोः ।
पृथिवीमन्तरिक्षं च धामपश्चाप्यपूरयत् ॥ ५७
तौ शङ्खशब्देन निनादयन्तौ
वनानि शैलान्सरितो दिशश्च ।
वित्रासयन्तौ तत्र पुत्रसेनां
युधिष्ठिरं नन्दयतः स वीरौ ॥ ५८

ततः प्रयाताः कुरवो जयेन
श्रुत्वेन शङ्खस्वनमीर्यमाणम् ।
विहाय मद्राधिपतिं पतिं च
दुर्योधनं भारत भारतानाम् ॥ ५९
महाहवे तं बहु शोभमानं
धनंजयं भृतगणाः समेताः ।
तदान्वमोदन्त जनार्दनं च
प्रभाकरावभ्युदितौ यथैव ॥ ६०
समाचितौ कर्णशरः परतपा-
वुभौ व्यभातां समरेऽप्युत्तार्जुनां ।

56 For sequence in Ds T1 G2 s M1, cf v. 1 31
Ds om 56 (cf v 1 33) Ds om 56^a — ^a) K1
-जालावकृतौ, Ks G1-जालावनतौ, T1 s^a विततौ (for 'वततौ')
Ds मनस्विनौ (for महास्वनौ) — ^b) Ks हिमावदातौ; Ds
भीमावदातौ (for हिमाव') Ss Ks पाणिना, Ms-4 चारिभि
(for पाणिभि) — Ks om 56^a-57^d — ^c) Ks Ds1
Ds चचुं(Ds चुच)यतु T1 Gs Ms-4 शंखवरौ; G1 'वर
(for 'वरौ) Ks महामुजौ, B1 s Ds 7 वराननौ, B2 नृविहौ,
Da1 laouna, Ds परानृणां (for नृणा वरौ) — Ds Ms om
56^d — ^d) T2 महास्वनाभ्या (for वरान') Ds युगपत्र
(for 'पद्य). Ds वराननाभ्यां युगप नृप्यातस्य भरतर्पभ
(corrupt), T1 G Ms-4 विधोपयतौ विजय जगप्रये

57 For sequence in Ds T1 G2 s M1, cf. v. 1 31.
Ks Ds om 57 (cf v 1 56, 33) — ^a) V1 B Da1
Dn1 D1 s-3 7 s T2 चांतरिक्ष (V1 'रिद्वय, B1 'रीक्ष) (for
अन्त') Ds पृथिवी सागरात्ता च — ^a) B1 s अक्ष
(for अक्ष) Ss K1 s अपूरयन् (for 'यत्) V1 (partly
damaged) B1 s s Da1 D1 s s 7 दिवं च समचालयत्;
Dn1 T2 दिशश्चैवानुनादयत्; Ds घा च पश्चादपूरयन्; Ds
T1 दिव च समपूरयन्; G M दिशश्च समपूरयत् (G s M1
'यन्) — After 57, Ks V1 B Da1 Dn1 D1 s-7 S (T2
missing) ins

1196* वित्रास्ताश्चाभवन्सर्वे कुरवो राजसत्तम ।
शङ्खशब्देन शूरस्य माधवस्यार्जुनस्य च ।

[(L 1) B1 Dn1 T2 कौरवा (for कुरवो) — G2 om
line 2 — (L 2) Dn1 सेनाप, T2 वित्राता (for शूरस्य)
Ds T1 G1 M1 उभयो शखोपेण, Gs Ms-4 शूरयो शखशब्देन
(for the prior half)]

58 For sequence in Ds T1 G2 s M1 cf v. 1 31
D2 om 58 (cf v 1 33) — ^a) Ks शखनादेव (for
'शब्देन) — ^b) Ds वन (for वनानि) Dn1 D1 s S
(T2 missing) गुहा(M1 'हा)श्च (for दिशश्च) — ^c)

K1 वित्रामयतौ (for वित्रास') K2 युगप्य सेना — ^a)
K1 नन्दयत (for नन्द') K2 V1 B1 s s Da1 Dn1
D1 s s 7 s युधिष्ठिर नन्दयतां वरिष्ठौ (Ks प्रहृष्टौ); B1 s D1 s
T2 G M 'ष्ठिर नन्द(Ds ददां)पितुं प्रयातौ (T2 जग्मतु), T1
'ष्ठिर तौ समनुप्रयातौ

59 For sequence in Ds T1 G2 s M1, cf v. 1 31
D2 om 61 (cf v 1 33) Ms s read 59 after 40^a.
— ^a) D1 s G M प्रजग्मु (for प्रयाता) Ks जयेन,
Ks [S]श्रुत्वेन, Ds T1 नृपाश्च (for जयेन) — ^b) Ks
V1 स्वनवीर्यमाण, G2 स्वनवीट्यमान (for 'मीर्यमाणम्)
Ds श्रुत्वेन क्षपश्च न दीर्यमानान्; Ds 'य श्रुत्वेन
विदीर्यमाणा, T1 'च क्षपे स्वनमीर्यमाणा — ^c) M
विहाय (for विहाय) Ds मद्राधिपतिः. Ds च वीर;
T1 च वीरा; T2 च धीर (for पतिं च). Cc cites
भारतानो पतिं Ks मर्षे विहायाधिपतिं पतिं च — After
59, G1 Ms read 53^b

60 For sequence in Ds T1 G2 s M1, cf v 1 31.
D2 om 60 (cf v 1 33) — ^a) Da1 D1 s तद् (for
(for त) Gs परि (for बहु) B1 Dn1 रोचमानं (for
दोम') Ds महाहवे त जपशब्दलब्ध — ^b) Ds T1
G1 s योधगर्णा, Gs Ms-4 योध'; M1 योधगुणा (for
भृतगणा) — ^c) Ks तद्वच्च मोदत, B2 Ds तदान्वमोद
च; T2 प्राप्नु प्रमोदं च (for तदान्वमोदन्त) Ds सुशयमंत
जनार्दनश्च (sic), Ds तौ चातिमोदश्च जना समेता, T1 G M
तावन्व(T1 'भ्य)मोदश्च जना प्रकामं — ^d) B1 Dn1
T2 दिवाकराय (for प्रभा') K1 क्षयुदितौ Ss यथा वै;
Ds T1 G1 M यथा च, Ds (by corr) यथाचलौ (for
यथैव) — After 60, Ds T1 M1 read line 13-16 and
G1 lines 13-14 of App I (No 44), while G1 s Ms-4
ins an addl. colophon after 60 [Adhy no G1 109,
Gs Ms s 110, Ms 111]

61 D2 om 61 (cf. v 1 33). M1 om. 61-63.

तमो निहत्याभ्युदितौ यथामलौ
शशाङ्कसूर्याविव रश्मिमालिनौ ॥ ६१
विहाय तान्वाणगणानथागतौ
सुहृद्भूतावप्रतिमानविक्रमौ ।
सुखं प्रविष्टौ शिविरं स्वमीश्वरौ

सदस्यहृताविव वासवाच्युतौ ॥ ६२
सदेवगन्धर्वमनुष्यचारणै-
र्महर्षिभिर्मिक्षमहोरगैरपि ।
जयामिवृद्ध्या परयाभिपूजितौ
निहत्य कर्णं परमाहवे तदा ॥ ६३

C. B. 4982
D. B. 94 67
K. B. 100 om.

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि अष्टपष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥

— ^b) B₂ D₁ [S] जुनाच्युतौ D₆ तयैव संरेजतु[] विष्णु-
वासवौ, T₁ G₂ सदैव सरजतुरजुनाच्युतौ, T₂ G₁ s M₁-4 सदै-
(G₁ s तयै) व संरेजतुरच्युताजुनौ — D₆ om 61^c-62^d
— ^c) V₁ B₁ 2.4 Da₁ D₁ s s 7 T₁ G₂ विहत्य; D₂
M₂-4 [S] निहत्य (for नि^a) K₁ अस्युदितौ T₂ यथामरौ,
G₂ यथेमौ; M₂-4 यथाचले (for 'मलौ) — ^d) B₂ s
Dn₁ D₄ G₁ द्विवि (for इव) K₃ रश्मिमालिनौ; T₂ 'वंतौ
(for 'मालिनौ)

62 D₂ s M₁ om 63 (cf. v l. 33, 61) — ^a)
K₃ तथागतौ, V₁ B₁ 2.4 Da₁ D₁ s s 7 S (M₁ om, T₂
missing) महावली, D₄ lacuna, D₂ अथाच्युतौ (for 'गतौ)
— ^b) D₁ lacuna, D₂ सुहृद्भूताव, T₁ G₂ 'त्तमाव् (for
'द्वृताव्) G₂ आवृत्तमान (for अप्रति) S₁ -विद्वुमौ (for
-विक्रमौ) — T₁ G₂ om. 62^c — ^c) K₃ स्वक (for सुखं)
K₃ तम् (for स्वम्) D₂ सुखं प्रहृष्टौ वरुणे विरेजतु, T₂
G₁ s M₂-4 सुखं प्रविष्टौ (T₂ 'सप्रहृष्टौ) सुखदौ (M₂ 'सिनौ,
M₂ s 'खितौ) विरेजतु — ^d) S₂ सदस्यसूताविव, K₃
'हृताविव, V₁ 'मृताविव, B₁ 'निंदाविव, D₂ 7 'निंदाविव
(for 'हृताविव) Dn₁ विष्णुवासवौ (for चापयाच्युतौ) D₄
सदा सख्यायाविव कृष्णवासवौ, T₂ जयधियं प्राप्य जनार्दना
च्युतौ, G₁ s M₁-4 सदस्यचित्ताविव विष्णुवासवौ

63 D₂ M₁ om. 63 (cf. v l. 33, 61) — ^a) Dn₁
नौ (for स-) D₁ lacuna from न्यवर्ण up to 63^b V₁
lacuna for चारणै — ^b) G₂ यस्य मनोक्षमैर (for यक्ष-
महोरगैर) — ^c) S₁ K₁ 2 जयामिवृद्ध्या, K₃ 'वृद्ध्या, V₁
'य वृद्धौ; B₂ 'विवृद्ध्या; D₄ ययामिवृद्ध्या (for जया^a)

— ^a) S₂ नहत्यकर्णं (sic), Dn₁ हते तु कर्णे T₁ तथा
(for तदा) — After 63, K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s-7 S
(M₁ om, T₂ missing) ins

1197* ययानुरूपं प्रविपूज्य तानथ
प्रशस्यमानावसुलैश्च कर्मभि ।
ननन्दतुष्टौ ससुहृद्गणौ तदा
वर्लि नियम्येव सुरेशकेशवौ ।

[Lines 1-2 damaged in V₁ — (L. 1) K₄ B₁ s.4
D₂ 7 वयोभिरूप; B₂ s Da₁ D₁ s वयोनुरूप (for यथा^a) K₄
प्रतिपूजितावथ, B₂ 'गृह्य तानथ, B₂ Dn₁ 'पूजिताहुमौ, B₂ 'पूजिता-
नथ, D₂ 7 'पूज्य तावथ, D₂ damaged (for 'पूज्य तानथ)
— (L. 2) K₄ वृषस्यमानाव, B₂ D₂ प्रशस्यमाना (for 'मानाव)
K₄ B₁ D₂ 7 बहुलैश्च (for अतु^a) Dn₁ प्रशस्यमानौ स्वकृतेर्गुणौवै
— (L. 3) K₄ ससुहृद्गणैश्च (for 'द्रणौ) D₂ T₁ s G M₂-4
ननन्दतुष्टैव सुहृद्गिरा (T₁ s M₂-4 'द्रणा) वृत्तौ — (L. 4) D₂ s
T₁ G M₂-4 वर (for वर्लि) D₂ G M₂ 4 निहत्येव, T₂
निगृह्येव (for नियम्येव)]

Colophon om in S₂ K₁ D₂ T₂ M₁, missing in T₂
— Day of Karṇa's Generalship S₁ K₁ द्वितीये
युद्धदिवसे — Adhy name K₃ क्षिरागमन; Dn₁ D₁
रणभूमिवर्णनं — Adhy no (figures, words or both)
S₁ (sec m) 86, B₁ 92, B₂ 81, B₂ 96, D₂ 91, T₁ G₂
112, G₁ 108, G₂ M₁ s 109, M₂ 110 — After the
colophon, K₄ V₁ B D (except D₂ s) T₁ s G M₂-4
ins. a passage given in App I (No 44)

६९

संजय उवाच ।

तथा निपातिते कर्णे तव सैन्ये च विद्वते ।
 आश्लिष्य पार्थ दाशार्हो हर्षाद्वचनमब्रवीत् ॥ १
 हतो बलभिदा घृत्रस्त्वया कर्णो घनंजय ।
 वधं वै कर्णघृत्राभ्यां कथयिष्यन्ति मानवाः ॥ २
 वज्रिणा निहतो घृत्रः संयुगे भूरितेजसा ।
 त्वया तु निहतः कर्णो घनुपा निशितैः शरैः ॥ ३
 तमिमं चिक्रमं लोके प्रथितं ते यशोवहम् ।

निवेदयावः कौन्तेय धर्मराजाय धीमते ॥ ४
 वधं कर्णस्य संग्रामे दीर्घकालचिकीर्षितम् ।
 निवेद्य धर्मराजस्य त्वमानृष्यं गमिष्यसि ॥ ५
 तथेत्युक्ते केशवस्तु पार्थेन यदुपुंगवः ।
 पर्यवर्तयदन्यग्रो रथं रथवरस्य तम् ॥ ६
 घृष्टद्युम्नं युधामन्युं माद्रीपुत्रौ वृकोदरम् ।
 युयुधानं च गोविन्द इदं वचनमब्रवीत् ॥ ७
 परानभिमुख्वा यत्तास्तिष्ठध्वं भद्रमस्तु वः ।

69

 Te is missing in this adhy (cf. v 1 8 60 32)
V1 is missing up to st. 6 [cf. v 1 line 27 of App I
(No 44)]. D2 om. st. 1^a-17^b (cf v 1 8 68 33). D4
om up to घृत्राद्रो भ (in 32^a) [cf v 1. line 36 of
App. I (No 44)]

For this adhy., D2 S subst. a passage, the text of
 which is given separately with variants under v 1.
 43

1 ^a) K2 D2 निपातिते — ^b) B1 Dn1 पर-; D2
 तथा (for तव) D2.7 निपातिते (for च विद्वते)

2 V1 missing, D2 4 om. 2 (cf. v 1. 1) — ^a)
 B2 ततो, B2 यथा (for हतो) Dn1 वज्रभृता; D7 बलि-
 मिदा — ^b) K1 कर्णे, K2 कर्णं K1 घनंजय; B1 4
 निपातित (for घनजय) — ^c) K1 ये (for वै) D1
 कर्णो (for कर्ण-) B1.2.4 D2 7 8 वधं वै घृत्रकर्णाभ्यां, B2
 Dn1 घृत्रकर्णवधं घोरं

3 V1 missing, D2 4 om 3 (cf. v 1 1) K2 om.
 3^a-4^b — ^a) B Dn1 Dn1 D1 5 5 7.8 वज्रेण — ^c)
 Dn1 विशितै Dn1 घनुप्या निशितै शरै

4 V1 missing, D2.4 om 4 (cf v 1. 1) K2 om.
 4^{ab} (cf. v 1 3). — ^b) S2 प्रति य (for प्रथित) K2
 तं; D1 ये (for ते) B Dn1 Dn1 D1 5 5 7 यदास्करं (B2
 *स्तिनं) (for यशोवहम्) — ^c) K2 निवेदयाम्, B1.4
 Dn1 D1.5 'य स्व; B2 5 5 D2 7 संनि (B2 त नि)वेदय
 — ^d) K2 B2 D2 कुरुराजाय (for धर्मं) Dn1 D1 5
 भारत (for धीमते) B1 5-5 D2.7 धर्मराजस्य भारत; Dn1
 कुरुराजस्य धीमते.

5 V1 missing, D2.4 om 5 (cf v 1. 1) — ^b)
 K1 दीर्घकालं B2 दीर्घकालाभिवाहितं — ^c) K2 B

Dn1 Dn1 D1.2.5 7 धर्मराजाय (for 'राजस्य) — ^a)
 B2 5 Dn1 D1.5 अवाप्स्यसि (for गमिष्यसि) — After
 5, K4 ins 1200* B Dn1 Dn1 D1.5 5 7 ins after 5
 K4 after 8

1198* वर्तमाने तु युद्धे वै तव कर्णस्य चोभयो ।
 ब्रह्मसायोघनं पूर्वमागतो धर्मेनन्दन ।
 सुभृश गावविद्वस्वाभ्राशकस्यातुमाहवे ।
 तव स्वदिचिर यात स राजा पुरुपर्यम ।

[(L. 1) K4 तु युद्धे वै, Dn1 महायुद्धे — (L. 2) D1
 द्रष्टुं Dn1 धर्मेनन्दन — (L. 3) Dn1 भृश तु (for सुभृश)
 B2 Dn1 Dn1 D1.2.5 गात्र (D2 'ह)विद्वत्त्वान्. K4 B Dn
 नाशक., Dn1 D1 2.5 न शक. (for नाशकत) — (L. 4) B2
 तु, Dn1 D2 स (for स्व-) Dn1 गत्वा (for यात) B1 धर्मेराजो
 युधिष्ठिर, Dn1 स्थितवान्पुरुपर्यम (for the posterior half)]
 — After the above, K4 reads 9

6 V1 missing, D2 4 om. 6 (cf. v 1 1) K4 reads
 6 after 1200*. — ^a) S2 K2 B Dn1 Dn1 D1 5 5 7 8
 तथेत्युक्त.. — ^b) B2 5 D1 यदुनन्दन; Dn1 पांडुपुंगवः —
 K2 om. 6^c-9^b — ^c) B1 5-5 Dn1 D1.2.2.7 5
 पर्यावर्तं, B2 पर्यवेदं. — ^d) Dn1 रथो (for रथं) D1
 रथे; D2 रथि (for रथ-) B2 च (for तम्) — After
 6, B1 5 Dn1 Dn1 D1.2 5 7 ins

1199* एवमुक्त्वा लुन कृष्य सैनिकानिदमब्रवीत् ।

7 K2 D2.4 om 7 (cf v 1. 6,1) B1 Dn1 Dn1
 D1 5 5 7 transp 7 and 8^{ab}. — ^b) V1 माद्रीपुत्रो;
 D2 'पुत्र

8 K2 D2.4 om. 8 (cf. v 1. 6,1) V1 om. 8^{ab}.
 B1 Dn1 Dn1 D1 5 5 7 transp. 7 and 8^{ab} — ^a) S2
 यत्तस्, Dn1 D1 5 यत्तास् — ^b) K4 D1 भद्र न (D1
 वा)स्तु (sio) (for भद्रमस्तु) — ^c) V1 B1.2-5 Dn1

यावदावेद्यते राज्ञे हतः कर्णोऽर्जुनेन वै ॥ ८
 स तैः शूरैरनुजातो ययौ राजनिवेशनम् ।
 पार्थमादाय गोविन्दो ददर्श च युधिष्ठिरम् ॥ ९
 शयानं राजशार्ङ्गं काञ्चने शयनोत्तमे ।
 अगृहीतां च चरणां मुदितौ पार्थिवस्य तौ ॥ १०
 तयोः प्रहर्षमालक्ष्य प्रहारांश्चातिमानुपान् ।
 राधेयं निहतं मत्वा समुत्तस्यौ युधिष्ठिरः ॥ ११
 ततोऽसौ तद्यथावृत्तं वासुदेवः प्रियंवदः ।
 कथयामास कर्णस्य निधनं यदुनन्दनः ॥ १२
 ईपदुत्स्यमानस्तु कृष्णो राजानमत्रवीत् ।

युधिष्ठिरं हतामित्रं कृताञ्जलिरथान्युतः ॥ १३
 दिष्टया गाण्डीवधन्वा च पाण्डवश्च वृकोदरः ।
 त्वं चापि कुशली राजन्माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ ॥ १४
 मुक्ता वीरक्षयादस्मात्संग्रामाल्लोमहर्षणात् ।
 क्षिप्रमुत्तरकालानि कुरु कार्याणि पार्थिव ॥ १५
 हतो वैकर्तनः क्रूरः स्रुतपुत्रो महाबलः ।
 दिष्टया जयसि राजेन्द्र दिष्टया वर्धसि पाण्डव ॥ १६
 यः स धृतजितां कृष्णां प्राह सत्पुरुपाधमः ।
 तस्याद्य स्रुतपुत्रस्य भूमिः पिबति शोणितम् ॥ १७
 शेतेऽसौ शरदीर्णाङ्गः शत्रुस्ते कुरुपुंगव ।

C ६ ३००३
B ६ ३६ २१
K ६ १०१ autht.

D₁ s : 7 : 8 अवेद्यता B₂ न यावदावेद्य सप्रामे — After 8, K₄ ins. 1198* B₂ & D₁ D₁ D₁ s : 7 : ins after 8 K₄ after 5

1200* तावद्भवद्विर्घर्षैस्तु भवितव्यं नराधिपे ।
 After the above, K₄ reads 6

9 D₂ s om 9 (cf. v l 1) K₄ om 9^a K₄ reads 9 after 1198* — ^a) D₁ तौ शूरैर (sic) (for तैः शूरैर) V₁ शतैः शूरैरनुजातो (sic).

10 D₂ s om. 10 (cf. v l 1). — ^a) Ś₁ शयनं; D₁ D₁ शयाने D₂ राजशार्ङ्गं — ^b) B₂ कांचने परमायने — ^c) Ś₁ K₁ s अगृहेतां, V₁ हृतां; D₁ हीता, D₂ हीताश्च B₂ s प्र- (for च) K₄ V₁ B D₁ D₁ D₁ s : 7 : 8 मुदितौ चरणां (by transp) D₂ (before corr) पार्थिवस्य

11 D₂ s om 11 (cf. v l 1) — ^a) D₂ प्रकर्षन् (for प्रह) V₁ B₂ s : 8 : 8 आलोक्ष्य (for आलक्ष्य) — ^b) K₄ प्रहारास्तीति मानुपानुपान् (sic), D₁ हर्षादभ्रूपयवर्तयत् — ^c) D₁ निहते K₄ ज्ञात्वा (for मत्वा) — ^d) D₁ युधिष्ठिर — After 11, K₄ V₁ B D₁ D₁ D₁ s : 7 : ins.

1201* उत्थाय स महाबाहु पुन पुनररिदम ।
 वासुदेवाहुर्नो प्रेम्णा पुनश्च परिपस्वजे ।

[(L. 1) D₁ उवाच (for उत्थाय) B₁ s समुत्थाय (for उत्थाय स) B₂ s : 2 : 2 च, D₁ om (for स) — (L. 2) K₄ वासुदेवोर्जुनो D₁ तापुनी (for पुनश्च) K₄ परिपस्वजे, B₁ D₁ परिपस्वजे]
 V₁ B₂ D₁ D₂ cont.

1202* वासुदेव च वाष्पैर्घं पप्रच्छ कुरुनन्दन ।
 [V₁ कुरुपुंगव]

12 D₂ s om. 12 (cf. v l 1) — ^a) Ś K₁ s :

तथासौ; K₄ ततोस्यै; B₂ D₁ तत्सस्यै, D₂ ततोसौ (for ततोऽस्यै) D₁ D₁ यद् (for तद्) — ^b) V₁ B₂ s D₁ D₁ s : 7 : 7 प्रिय वचः; D₁ सहार्जुन (for प्रियवद) — K₄ om 12^c — ^d) B₂ D₁ transp कर्णस्य and निधनं D₁ यदुपुंगव

13 D₂ s om 13 (cf. v l 1) — ^a) K₄ ईपदुत्स-यमानस्तु, V₁ ईपद्विस्य* — ^b) D₁ D₂ s कर्णो (for कृष्णो) — ^c) K₄ तदा मित्र

14 D₂ s om 14 (cf. v l 1) — ^a) B₂ s गाण्डीवधन्वायं (B₂ न्वायां) — ^b) K₁ (before corr) D₂ पाण्डवाश्च, K₄ वस्य — ^c) B₂ सैव (for चापि) V₁ B₂ D₂ राजा — ^d) K₁ पार्थिव, B₁ D₂ पाण्डव (D₂ वा) (for पाण्डवौ)

15 D₂ s om 15 (cf. v l 1) — ^a) Ś₁ K₄ सुक्तात्, D₁ मुक्ती — ^b) D₂ (before corr) कार्याणि (for कालानि) V₁ B₂ तद्य प्राप्तकालानि — ^c) K₄ V₁ B D₁ D₂ s पाण्डव, D₁ D₂ s पाण्डव (for पार्थिव)

16 D₂ s om 16 (cf. v l 1) — ^a) K₄ V₁ B₁ D₁ D₁ s : 7 : 8 कर्ण (K₄ D₁ णी); B₂ D₁ राजन् (for क्रूर) — ^b) B₂ स्रुतपुत्रैर् B₂ महारथैः, D₁ रथ (for बल) — ^c) B₂ D₁ भारत (for पाण्डव) B₂ दिष्टया ते निहतो रिपु

17 D₂ s om 17^{ab}, D₄ om 17 (cf. v l 1) — ^a) Ś₁ यस्माद्, K₄ V₁ B₁ s : 4 : 4 D₁ D₁ D₂ s : 7 : 8 यस्तु, B₂ s योसौ (for य स) K₁ s B₂ द्यूते जितां, B₂ द्यूत-हृतां — ^b) B₂ सत्पुरुषर्षभ (for पाधम) — ^c) B₂ तस्यास्य; D₁ तद्य (for तस्याद्य) — ^d) D₂ (before corr) पास्यति (for पिबति)

18 D₄ om. 18 (cf. v l 1) — ^a) K₄ V₁ B D₁ D₁ D₁ s : 2 : 7 : 8 शरपूर्णाङ्ग (for दीर्णाङ्ग) — ^b)

तं पश्य पुरुषव्याघ्र विभिन्नं बहुधा शरैः ॥ १८
 युधिष्ठिरस्तु दाशार्हं प्रहृष्टः प्रत्यपूजयत् ।
 दिष्ट्या दिष्ट्येति राजेन्द्र प्रीत्या चेदमुवाच ह ॥ १९
 नैतच्चित्रं महाबाहो त्वयि देवकिनन्दन ।
 त्वया सारथिना पार्थो यत्कुर्यादद्य पौरुषम् ॥ २०
 प्रगृह्य च कुरुश्रेष्ठः साङ्गदं दक्षिणं भुजम् ।
 उवाच धर्मभृत्पार्थ उभौ तौ केशवार्जुनौ ॥ २१
 नरनारायणौ देवौ कथितौ नारदेन ह ।

धर्मसंस्थापने युक्तौ पुराणौ पुरुषोत्तमौ ॥ २२
 असकृच्चापि मेधावी कृष्णद्वैपायनो मम ।
 कथामेतां महाबाहो दिव्यामकथयत्प्रभुः ॥ २३
 तव कृष्ण प्रभावेण गाण्डीवेन धनंजयः ।
 जयत्यभिमुखान्शत्रून् चासीद्विमुखः क्वचित् ॥ २४
 जयश्चैव ध्रुवोऽस्माकं न त्वस्माकं पराजयः ।
 यदा त्वं युधि पार्थस्य सारथ्यमुपजग्मिवान् ॥ २५
 एवमुक्त्वा महाराज तं रथं हेमभूषितम् ।

Ds रिपुस् (for शत्रुस्) Ś1 K1 १ १ Ds कुरुपुगव, Ks
 नदन (for 'पुगव) — °) Dn1 अत्स्य (for त पश्य)
 Ks B1 १ 4 Da1 D1 १ १ १ पुरुषव्याघ्र — °) Dn1 Ds
 बहुभि — After 18, K4 Dn1 ins

1203* इतामित्रामिमासुर्वामिनुशाधि महाभुज ।
 अत्तो भूत्वा सहासामिर्मुहृक्व भोगांश्च पुष्कलान् ।

Dn1 cont

सजय उवाच ।

1204* इति श्रुत्वा वचस्य केशवस्य महात्मन ।

19 D4 om 19 (cf v 1. 1) Before 19, most
 MSS ins सजय उवाच — °) B2 साकर्ण्य (sio)
 (for दाशार्ह) Ds सुहृष्ट.. Dn1 धर्मपुत्र प्रहृष्टात्मा दाशार्हं
 वाक्यमत्रवीत् — °) Ś1 Ks lacuna for राजेन्द्र — °)
 Ks V1 B Da1 Dn1 D1 १ १ १ वाक्य (for प्रीत्या) Da1
 D1 १ एतद् (for चेदम्)

20 D4 om 20 (cf v 1. 1) — °) Ds त्वया
 (for त्वयि) Da1 D1 १ देवकिनन्दने — °) D2 जिष्णुर
 (for पार्थो) — °) D2 १ प्र, Ds य (for यत्) K1 १
 V1 B Da1 D1-१.१.१ १ अन्प्य (Ds 'ति)मानुष (for अद्य
 पौरुषम्) Dn1 यत्नवानहनच्च त — After 20, Dn1
 Bom ed. ins

1205* न तच्चित्रं महाबाहो युष्मद्बाहुप्रसादजम् ।

[Bom ed बुद्धि (for बाहु)]

21 D4 om 21 (cf v 1. 1) — °) B2 पस्पर्श
 (for प्रगृह्य) Ks B1 Dn1 D1 १ कुरुश्रेष्ठ — °) Ds
 सानंद (for साङ्गद) K1 भुजा; Bs D2 कर (for भुजम्)
 — °) Ks Da1 D2 १.१.१ धर्मवित् (for 'भृत्) Ks द्वौ
 (for तौ) Bs उवाच पार्थगोविंदायुभौ कुतीसुतो नृप

22 D4 om 22 (cf v 1. 1) — °) Ks V1 B
 Da1 Dn1 D1.१.१ १ मे; K4 च (for ह) D2 कथिता-
 चिति सत्यत — °) Ks V1 B Da1 Dn1 D1-१.१.१ १
 धर्मसंरक्षणे (for 'स्थापने) K4 युद्धौ, V1 B1 १ १ Da1

D1-१ १ यत्तौ; Ds यौ तौ (for युक्तौ) Dn1 धर्मात्मानौ
 महात्मानौ — °) Ś2 (sup lin as in text) वृषसत्तमौ;
 Ks V1 B Da1 Dn1 D1-१ १ १ क्वचित् (for पुरुषो°)

23 D4 om 23 (cf v 1. 1) — °) Ś1 Ks
 lacuna Ks चैव (for चापि) — °) Ks नरव्याघ्र;
 B1.4.5 Da1 D1-१ १ १ महाभागो, Bs Dn1 'भागो (for
 'बाहो) — °) Ks व्यासो मेकथयत्प्रभुः, Dn1 कथया-
 मास तत्त्ववित्

24 D4 om 24 (cf v 1. 1) Śs reads 24^{ab} after
 25^{ab} — °) B1 प्रभावोय, Dn1 प्रसादेन (for प्रभावेण)
 — °) Ś Ks गांढीव च, K1 'वी हि, Ks V1 B Da1 Dn1
 D1-१ १ १ पाहवोयं (for गाण्डीवेन) K2 धनंजय. — Ś1
 Ks om (hapl) 24^c-25^b — °) Dn1 जिगाय (for जयति).
 Ś2 K2 V1 B Da1 Dn1 D1-१ १ १ [अ]भिमुखः (Śs 'खा);
 K4 [अ]धिमुख (sio) (for [अ]भिमुखात्) Da1 D1.१
 शत्रुर — °) Ks वा (for च) Ś2 विमुखात्, K4 'खा-

25 D4 om 25 (cf v 1. 1) Ś1 K2 om 25^{ab} (cf.
 v 1. 24) — °) Ś2 जया (for जयश्च) K1 D1 जयश्चैव;
 B1 विजयश्च Ks ध्रुवो नित्यं B2 ध्रुव एव जयोस्माक — °)
 Ś2 K1 न चैव हि; B2 कुत एव, D1 नैवास्माक (for न त्व).
 — After 25^{ab}, Śs reads 24^{ab} — °) Ks यदि (for
 यदा) — °) V1 पार्थस्यम् (sio) (for सारथ्यम्).
 — After 25, Dn1 ins

1206* भीष्मो द्रोणश्च कर्णश्च महात्मा गौतम कृप ।

अन्ये च बहवः शूरा ये च तेषां पदानुगा ।

Dn1 cont. Ds ins after 25

1207* स्वहृद्भ्या निहते कर्णे हता गोविन्द सर्वथा ।

26 D4 om 26 (cf v 1. 1) — °) Ds महाराजसु-
 B2 Dn1 इत्युक्त्वा धर्मराजस्तु — °) Ś1 Ks V1 Dn1
 Ds तं (D2 तु) रथं हेमविभूषितं (hypermetrio), Bs १
 रथं हेमविभूषित — Ks om. 26^{cd} — °) Bs दंतादंतेः

दन्तवर्णैर्हयैर्युक्तं कालवालैर्महारथः ॥ २६
 आस्थाय पुरुषन्याग्रः खवलेनाभिसंवृतः ।
 कृष्णार्जुनाभ्यां वीराभ्यामनुमन्य ततः प्रियम् ॥ २७
 आगतो बहुवृत्तान्तं द्रष्टुमायोधनं तदा ।
 आभाषमाणस्तौ वीराबुभौ माधवफल्गुनौ ॥ २८
 स ददर्श रणे कर्णं शयानं पुरुपर्षभम् ।
 गाण्डीवमुक्तैर्विशिखैः सर्वतः शकलीकृतम् ॥ २९
 सपुत्रं निहतं दृष्ट्वा कर्णं राजा युधिष्ठिरः ।
 प्रशशंस नरन्याग्राबुभौ माधवपाण्डवौ ॥ ३०

अद्य राजास्मि गोविन्द पृथिव्यां भ्रातृभिः सह ।
 त्वया नाथेन वीरेण विदुषा परिपालितः ॥ ३१
 हतं दृष्ट्वा नरन्याग्रं राधेयमभिमानीनम् ।
 निराशोऽद्य दुरात्मासौ धार्तराष्ट्रो भविष्यति ।
 जीविताच्चापि राज्याच्च हते कर्णे महारथे ॥ ३२
 त्वत्प्रसादाद्वयं चैव कृतार्थाः पुरुपर्षभ ।
 त्वं च गाण्डीवधन्वा च विजयी यदुनन्दन ।
 दिष्ट्या जयसि गोविन्द दिष्ट्या कर्णो निपातितः ३३
 एवं स बहुशो हृष्टः प्रशशंस जनार्दनम् ।

C. B. 5027
B. 5. 6. 15
K. 8. 101. subst

Dn1 श्वेतवर्णैः, D2 शुक्लवर्णैः (for दन्त) — a) Ś1 B1
 महारथैः, B2 a. 5 महीपतिः, Dn1 मनोजिवैः (for महारथ)
 27 D4 om 27 (cf. v. 1. 1) — a) Ś1 K2
 lacuna for आस्थाय K3 & B2 Dn1 पुरुषन्याग्र — b)
 Da. 1 [अ]भिपूजित (for संवृत) — Dn1 reads 27^{cd}
 after 28^{ab} — c) D3 om वीराभ्याम् — d) Ś1
 अनुमन्य, K1 *मन् (sic), K2 *गम्यः; V1 B Dn1 D3 7
 *मन्यः; Da1 D1 5 *यातं (for *मन्य) K3 कृतप्रियः;
 Da1 D1 5 तव प्रियं, D2 तत अयं (sic)

28 B3 om 28^{ab} — a) V1 B2 प्रययौ, D2
 एतद्धि (for आगतौ) K3 & बहुदृष्ट्वा (K4 *ष्ट)तं, B2
 वृत्तवृत्तान्तं, Da1 D1 5. 8 बहुदृष्ट्वा (D3 *ष्ट)त (for *वृत्तान्त)
 Dn1 प्रययौ स महाबाहुर — b) B2 समर घोरदर्शनं
 — After 28^{ab}, Dn1 reads 27^{cd} — c) K2 आभाष्य-
 माणस्, B3 & *पमाणौ, D2 आभीषमाणस्, — d) K3
 B4 माधवपाण्डवौ; K4 V1 B2 5. 5 Da1 Dn1 D1-5 5. 7 8
 *फाल्गुनौ, B1 पाण्डवमाधवौ

29 D4 om. 29 (cf. v. 1. 1) — After 29^{ab}, K4
 Dn1 ins

1208* यथा कदम्बकुसुमं केसरैः सर्वतो वृतम् ।
 चित शरशतैः कर्णं घर्मराजो ददर्श ह ।
 गन्धर्वैलावसिक्ताभिः काञ्चनीभिः सहस्रश ।
 दीपिकाभिः कृतोद्घोतं पश्यते वै वृष तदा ।
 [(L 1) K4 अथ कादम्बकुसुमं शबलं शबलैस्तथा — (L 2)
 Dn1 वृत (for चित) Dn1 दशशरैः (for शरशतैः)
 — (L 3) K4 काञ्चनाभिः — (L 4) K4 सदोद्घोतं पश्यते
 (for कृतोद्घोतं पश्यते वै)]

K4 cont Dn1 subst. for 29^{cd}

1209* संलिङ्गमिन्द्रकवचं भाषैश्च विदुलीकृतम् ।
 [K4 विरले कृत]
 — a) D3 गांजीव- (for गाण्डीव-) — b) V1 क्षरणी-
 कृतं (for शकली)

30 D4 om 30 (of v. 1. 1) — a) K4 सप्तपुत्रं
 हतं दृष्ट्वा — After 30^{ab}, K4 Dn1 ins

1210* सजातप्रत्ययोऽतीव वीक्ष्य चैव पुन पुन ।
 [K4 चैव (for चैव)]

— a) Ś1 K1 B1 D3 पाण्डवमाधवौ, V1 माधवफाल्गुनौ
 31 D4 om. 31 (cf. v. 1. 1) — d) V1 द्विद्विपा
 D2 सत्यमेतद्भवीम्यहं

32 D4 om up to धार्तराष्ट्रो भ in 32^d (of v. 1. 1)
 — a) V1 B Da1 Dn1 D1 5 5. 7 श्रुत्वा (for दृष्ट्वा),
 D2 एतत्कर्म कृतं दृष्ट्वा — b) K1 5 V1 B2 Dn1 D2 5 7 8
 अतिमानिनं, B4 D2 (before corr) अतिमानुष, Da1 D1 5
 चाभिमानीनं — c) K2 निराशोसौ Dn1 हते कर्णे (for
 दुरात्मासौ) B1 D3 7 स (for [अ]सौ) — d) K1
 धार्तराष्ट्रो B1 & D3. 7 भविष्यति सुयोधन — e) B
 Da1 D1 5. 5 7 चैव (for चापि) K3 जीविता चापि राज्या
 च, K4 *ताश्चापि राज्याश्च, Dn1 *ते चैव राज्ये च — f)
 D2 सपदश्च (for हते कर्णे) Dn1 हते राधात्मजे रणे

33 b) D1 lacuna for पुरुपर्षभ K3 Dn1 कृतार्था
 (Dn1 *र्थे) पुरुपर्षभ — Dn1 reads 33^{cd}, 33^{cd} and
 the portion up to जागरेण in line 1 of 1211* after
 सपुत्रं in line 1 of 1212* B2 om 33^{cd} — c) V1
 B3 Da1 Dn1 D1 5 दिष्ट्या, D2 damaged (for त्वं च)
 D3 गांजीवधन्वा विजयी — d) V1 damaged Ś1 K2
 lacuna, Ś2 विजये, D3 अयं च B1 5 5 पाण्डुनन्दन; Da1
 D1 5 त्वं च केशव, Dn1 D3 यदुनन्दन — D2 om.
 33^{cd}-34^b — f) D2 दृष्ट्वा (for दिष्ट्या) K3 V1 B Da1
 Dn1 D1-5 7 8 शत्रुर (for कर्णो) — K4 ins after 33
 Dn1 after सपुत्रं in line 1 of 1212*

1211* त्रयोदश समास्तीर्णां जागरेण सुदुःखिता ।
 स्वप्स्यामोऽद्य सुखं रात्रौ स्वप्सदादान्महाभुज ।

[Dn1 ins up to जागरेण (in line 1) and om. the rest]

34 D2 om. 34^{ab} (of v. 1. 33) Before 34, Ś

अर्जुनं चापि राजेन्द्र धर्मराजो युधिष्ठिरः ॥ ३४
 ततो मीमप्रभृतिभिः सर्वैश्च भ्रातृभिर्धृतम् ।
 वर्षयन्ति स्म राजानं हर्षयुक्ता महारथाः ॥ ३५
 नकुलः सहदेवश्च पाण्डवश्च वृकोदरः ।
 मात्यकिश्च महाराज वृष्णीनां प्रवरो रथः ॥ ३६
 घृष्टद्युम्नः शिखण्डी च पाण्डुपाञ्चालसृञ्जयाः ।
 पूजयन्ति स्म कौन्तेयं निहते स्रतनन्दने ॥ ३७
 ते वधयित्वा नृपतिं पाण्डुपुत्रं युधिष्ठिरम् ।

K₁ s s ins सजय उवाच — °) B₂ परं (for एवं)
 K₂ V₁ B₁ D₁ D₁ D₁ s-s १ राजन्, B₂-s राजा (for
 दृष्ट) — °) B₁ D₁ प्रदासंसन्; D₂ *दा*स (for प्रदासंस)
 B₂ घनजय (for जनार्दनम्) — °) B₂ घार्णेयं (for
 अर्जुनं) B D₁ D₂ s १ राजेंद्रो Bom. ed. अर्जुनं च
 कुरुक्षेत्रं — After 34, V₁ B D₁ D₁ D₁ s-s १ ins

संजय उवाच ।

1212* इष्या च कर्णं निहत सपुत्रं पार्यसायकैः ।

पुनर्जातिमिवात्मानं मेने कुरुकुलोद्ब्रह्म ।

[(L 1) D₁ D₁ s तु (for च) V₁ B₂ D₂ इष्या च
 निहत कर्णं, B₁ s D₁ इष्या कर्णं च निहत (for the prior half)
 After सपुत्र, D₁ reads 33^{ab}, 33^{cd} and the portion up
 to जागरेण in line 1 of 1211* — (L 2) D₁ मेने च स
 महीपति]

V₁ B₂ s D₁ cont

1213* समेत्य च महाराज कुन्तीपुत्र युधिष्ठिरम् ।

B₂ cont.

1214* प्रशासं सुखत सर्वे राजानो भूरितेजस ।

35 Before 35, K₂ D₂ ins. सजय उवाच V₁ B₂
 D₁ om. 35^{ab} — °) K₂ B₁ s-s D₁ s-s १ सर्वैस्त्रै
 (B₂ *त्रै); D₂ ससैन्य- (for सर्वैश्च) K₂ D₂ सह (for
 वृत्तम्) — °) D₁ हर्षयति (for वर्षं) — K₂
 om. 35^d-37^c — °) D₁ D₁ s हर्षयतो (for *युक्ता)

36 K₂ om 36 (of v 1. 35) — °) K₁ D₂
 om नकुल — °) D₂ वृकोदर; D₂ (before corr)
 महारथ — D₁ D₁ s om 36^{cd} — °) K₂ रथी; V₁
 रथा; D₂ तथा (for रथ)

37 K₂ om 37^{ab} (cf v 1. 35) — °) S₂ K₂
 D₁ D₁ घृष्टद्युम्न — °) K₁ D₁ सजय — °) K₁
 च (for स्म) D₁ कौन्तेय; D₂ निहते — °) D₂
 कृष्णयो (sic) (for निहते). S₂ K₁ सूर्यनन्दने, D₁
 स्रतनन्दन

38 °) D₂ पाण्डुपुत्रे — °) Hypermetric. K₂
 जिताश्वरथो; D₂ जितारथो Some MSS लब्धलक्ष्या
 — °) D₂ partly damaged D₂ युद्धसौह

जितकाशिनो लब्धलक्ष्या युद्धयौण्डाः प्रहारिणः ॥ ३८
 स्तुवन्तः स्तवयुक्ताभिर्वाग्भिः कृष्णो परंतपो ।
 जग्मुः स्वशिविरार्यैव मुदा युक्ता महारथाः ॥ ३९
 एवमेव क्षयो वृत्तः सुमहौल्लोमहर्षणः ।
 तव दुर्मन्त्रिते राजन्नतीतं किं नु शोचसि ॥ ४०
 वैशंपायन उवाच ।
 श्रुत्वा तदभियं राजन्घृतराष्ट्रो महीपतिः ।

39 °) B₂ स्तुवंति — °) D₂ च (for च्) K₂
 स्वशिविरार्यैव (sic), K₂ D₁ D₁ s 'शिविरार्यैव; V₁
 'शिविकार्यैव. D₂ कर्मस्तु शिविरामेय (sic) — °) B₂ s s
 D₁ s रथान्युक्ता, D₂ युक्ता युक्ता

40 Before 40, S₁ K₁ s s ins संजय उवाच — °)
 D₂ सुमहारोमहर्षणः — °) K₂ V₁ B D₁ D₁-s १
 तव किमनुशोचसि; D₁ किमर्थमनुशो.

41 D₂ om the ref After the ref., B₂ ins.

1215* एवमेतन्महत्वासीपुद्ग परमदारुणम् ।

— °) K₂ [इ]दमभिय, B₂ s D₁ D₂ s s [ए]तदभियं;
 D₂ तदभिय V₁ B₂ s D₁ D₁ D₂ s s राजा (for
 राजन्) — °) D₁ partly damaged D₁ घृतराष्ट्रो-
 षिकासुत — °) B₂ राजेंद्र, D₂ निश्चय (for निश्चेष्ट)
 — D₂ om 41^d-42^d — °) K₂ परमार्तिवत्; K₂ V₁
 B D₁ D₁ s-s १ s *मासनात् D₁ छिन्नमूल इय दुःस — °)
 K₂ तस्य (for तथा) V₁ B₂ s सत्यवती, B₂ s s D₁ D₁
 D₁ s s सा पतिता (for सत्यप्रता) — °) K₂ दूरदारिणी;
 V₁ B (except B₂) D₁ D₁ D₁ s s s दीर्घदारिणी (B₁
 D₁ 'दीर्घ'नी (for धर्म) — After 41, D₁ ins

1216* शुशोच यद्दुलालपै कर्णस निघन युधि ।

42 D₂ om 42 (cf. v 1 41) — °) K₂ प्रत्यगृहीद्.
 V₁ B (except B₂) D₁ D₁ D₁ s s १ स (D₁ सां)
 पर्यगृह्णाद्दिदुरो — °) K₂ D₁ D₁ s तदा, D₂ om. (for
 तथा) — °) S₁ K₂ s s सुयतय, D₁ s s s s युद्ध (for
 पर्याश्रासयतश्च) K₂ D₂ s वैव — °) B (except B₂)
 अपि; D₁ चापि (for एव)

43 °) D₂ तथा च (for तथैव) S₂ [उ]पापयामास
 — °) K₁ s गाथारी K₂ कुरयोपि च; V₁ B D₁ D₁
 D₁ s-s १ s कुरयोपित (for राज) — After 43^{ab}, V₁
 B₂-s D₁ D₁ D₁ s ins

1217* स दैव परमं मत्वा भवितव्यं च पार्थिव ।

[D₁ om. मत्वा B₂ स (for च) D₁ D₁ s पार्थिव]
 D₁ cont.

1218* परां पीडा समाश्रित्य नष्टचित्तो महातपा ।

चिन्ताशोकपरीतात्मा न जज्ञे मोहपीडित ।

{ पपात भूमौ निश्चेष्टः कौरव्यः परमार्तिवान् ।

{ तथा सत्यव्रता देवी गान्धारी धर्मदर्शिनी ॥ ४१

— *) Ś1 K2 lacuna for भ्यामाभासितो रा D4 om.
वाभ्यामाभासि — *) B2 विशां पठे, D4 विचेतसं
N 102. after 43 S (T2 missing) ins after 1224*

1219* इदं महायुद्धमस्त्वं नहामनो
घनं जयस्याधिरयेश्च यः पठेत् ।
मः सम्यगिष्टस्य मत्स्यस्य यत्फलं
तदाम्नायान्मश्रवणाच्च भारत ।
ममो हि विष्णुर्मंगवान्सनातनो [5]
वहन्ति त चाग्न्यनिलेन्दुमानव ।
अतोऽनस्युः शृणुते पठेच्च य
स सर्वलोकाश्च जयेत्सुखी भवेत् ।

[Before line 1, T1 ins सूतः — (L 1) Ks B2 s
D2 s इम, G1 घव; G2 s नरो (for इदं) D4 महायुद्धमभूत्;
D2 s नुत्, T2 विष, G निद (for ननु) K1.2 s D2 s G2
महामनो, Dn1 D1 s लना — (L 2) K4 [आ]धिरये; G
[अ]धिरयेश्च — D2 om. lines 3-6 — (L 3) D4
partly damaged B2 कृतम्य (for मत्स्य) — (L 4)
K1 संभववाश्च D2 S (T2 missing) तदाम्नाय शृणु (D2 G2
दापन्शुः, G2 पाच श्र)पाच नित्यश्च — After line 4, K2
ins.

1220* सर्ववीर्येषु दत्तुं यः सर्वदानेषु दत्तवन् ।
तत्फलं कर्मते मत्स्यं कर्मास्थानं शोभति हि ।
दिरप्यवस्त्रधान्यानि गां मत्स्यसाधुपानहो ।
तेन त्रया च विष्णुश्च स्त्राश्च वचवस्त्रपा ।
पूर्वित्वा मुनयः सर्वे विवरश्च तथाभिनो ।
यः शोभति सदा भक्त्या कर्मास्थानमनुत्तमम् ।
धनार्थकाननोष्णाणां चतुर्विधमष्ट स्मेत् ।

— K2 om. lines 5-8 — (L 5) B1 यया, D2 मनो, Cc
मनो (as above) T1 च, Cc हि (as above) K4 मुनो
हि विष्णु मगवान्सनातो — (L 6) V1 Dn1 D1 ष व्रति, Da1
D1.5 मत्स्य च, D2 G1 मयति (for वहन्ति) Dn1 D2 ष तच्च,
D2 य (for त) D2 दम्मात्मदिन्दुः, T1 य वस्तनिलेन्दु, T2 G
M दद्याप्य K1 B2 D2 G2 नावन (B2 न, G2 ना) (for
मानव). Cc अनिलादयः सर्वानुगदेवता । — (L 7) K4
V1 B1 Da1 Dn1 D2 s ष G2 अनोनुस्यु (G2 य), B2 s
अयात (B2 नु)स्युः; D4 अतो हि **, T1 ततो नव्यः. Ś2
शृणु तः; V1 B Da1 Dn1 D1.2.5 S (T2 missing)
शृणुयात् D2 ष पठेत् (D2 चु) य, M2-4 च य पठेत्
(for पठेच्च य) — (L 8) Ś1 K1 स सर्वलोकाणुगत, K2 स
सर्वलोकास्तनुचरेत् (sic), B Da1 Dn1 D1-2.5 ष स सर्वलोका
(D2 ष कामा)नुचरः, D2 सर्वाश्च लोकान्जयेत्; T2 G2 M स
सर्वलोकान्नरः, G2 स सर्वलोकान्विनयेत् B1 s D2.7 समेपते, T1 नुत्
अनेत्, M2-4 मुक्ती यनेत् Ś1 K1 स सर्वलोकास्त ****]
Dn1 cont.

1221* तां सर्वदा भक्तिमुपागता नरा
पठन्ति पुण्या वरसहितामिमाम् ।
घनेन घान्येन यशसा च मानुषा
नन्दन्ति ते नात्र विचारणास्ति ।
अतोऽनस्युः शृणुयात्सदा तु वै [5]
नर स सर्वाणि सुखानि धाम्नुयात् ।
विष्णु स्वयमूर्त्तगवान्भवश्च
तुष्यन्ति ये यस्य नरोत्तमस्य ।
वेदावाप्तिर्ग्राहणस्येह दृष्टा
रणे यत् क्षत्रियाणां जयो युधि । [10]
घनज्येष्ठाश्चापि भवन्ति वैश्या
शूद्रारोग्यं प्राप्नुवन्तीह सर्वे ।

Dn1 cont. V1 B1 s-s D2 ष ins after 1219*

1222* तथैव विष्णुर्मंगवान्सनातन
स चात्र देव परिकीर्तते यत ।
ततः स कामार्द्धभवे सुखी नरो
महामुनेस्तस्य वचोऽर्चितं यथा ।
[(L 1) V1 मखो; हि B1 यथैव, B2 सदैव (for तथैव)
— (L 2) V1 चात्र य, B2 वासुदेव, Dn1 चात्र देवः
— (L 4) V1 महावचोः (for नुनेत्) B2 [s]मित (for
सर्चित)]

Finally, Dn1 cont

1223* कपिलानां सवत्सानां वर्षमेकं निरन्तरम् ।
यो दद्यात्सुकृतं तद्धि श्रवणात्कर्णपर्वण ।
— For adhy 69 (st 1-43), D2 S (T2 missing) subst .

1224* चिन्तयन्तो वध घोरं सूतपुत्रस्य सयुगे ।
अर्जुनस्य जय युद्धे चिन्तयानां पुन पुन ।
पाण्डवानां महेश्वासा न्यविशन्त परंतपा ।
प्रहृष्टमनस सर्वे जित्वा शत्रून्महारयान् ।
ततो युधिष्ठिरं तत्र निविष्टं वै सुदान्वितम् । [5]
समेत्य सर्वे पञ्चाला वर्धयन्तो यथाविधि ।
अर्जुनस्तु रथात्तूर्णमवरुह्य महायशः ।
धर्मराजस्य चरणौ पीडयामास हृष्टवत् ।
तमुत्थाप्य महाराज धर्मपुत्रं प्रतापवान् ।
सख्ये भरतश्रेष्ठमुपजिन्नृपसृष्टान् । [10]
नकुलं सहदेवश्च पाण्डवश्च वृकोदर ।
अभिवाद्य महाराजमस्वजन्त स फल्गुनम् ।
ष्टष्टुभ्रं दिाखण्डी च पाण्डवानां च ये रथा ।
वर्धयन्ते स राजान निहते सूतनन्दने ।
ततः कृष्णो महाराज सात्यकिश्चापि सात्वत । [15]
अवर्धयेता राजान निहते सूतनन्दने ।
वासुदेवश्च कौन्तेय प्रणयादिदमग्रवीत् ।
अथ राजन्हता सर्वे धार्वराष्ट्रा सराजका ।

तं प्रत्यगुक्ताद्विदुरो नृपतिं संजयस्तथा ।

{ पर्याश्वासयतश्चैवं तावुभावेव भूमिपम् ॥ ४२ }

हते धैकर्तने कर्णे रयाना प्रवरो रथे ।
 यदि लोकास्त्रय सर्वे योधयेयुः सवासवा । [20]
 तथापि दुर्जयः सूतस्त्व कोपात्तु सूदित ।
 एवमुक्त प्रयुवाच धर्मराजो जनार्दनम् ।
 तव प्रसादान्नोविन्द हत कर्णो महायशः ।
 पाण्डवाश्च जय प्राप्ता नाशिताश्चापि शत्रव ।
 स्व हि शक्तो भयाघातु यस्य कस्यचिदाह्वे । [25]
 स्वमस्य जगतो गोप्ता पाण्डवानां च सर्वदा ।
 स्वां समासाद्य शक्रोऽपि मोदते दिवि नित्यश ।
 त्व पाता पाण्डुपुत्राणा यथैव जगतस्तथा ।
 अनाश्रयो जयस्त्रेपां भक्तिर्येषा स्वयि प्रभो ।
 स्वया नाथेन गोविन्द नाथवन्तो वय युधि । [30]
 यथेन्नेण पुरा देवास्तवया चापि जनार्दन ।
 स्वप्त्याम्यद्य सुख कृष्ण निद्रां लप्से वसन्क्षपाम् ।
 विगत हि भय मेऽद्य स्वयसादाद्य सशयः ।
 एवमुक्तस्तु पार्थेन केशव प्राह पाण्डवम् ।
 निमित्तमात्रं तु वयं तव ह्यस्मिन्मुदागमे । [35]
 यस्य ते भ्रातर शूरा भीमसेनादयो नृप ।
 सपन्धिनश्चेन्द्रवीर्यां पार्थतप्रमुत्सासथा ।
 अर्हते च भवान्यक्तु मिय नित्य हि मद्धितम् ।
 प्रियो हि मे स्वमेतेन वचनेन नरोत्तम ।
 इत्युक्तो धर्मराजस्तु स्वरथ हेममूपितम् । [40]
 दन्तवर्णहंयैयुक्त कालघालैर्महीपति ।
 आस्थाय पुरुषध्यात्र स्वयलेनाभिसदृत् ।
 प्रययौ षड्वृत्तान्त द्रष्टुमायोधनं प्रति ।
 सभापमानी तौ धीरावुभौ पाण्डवमाधवौ ।
 स ददर्श रणे कर्णं शयानं पुरुषर्षभ । [45]
 गाण्डीवमुक्तेर्विशिरौ सर्वत सुनिपीडितम् ।
 सपुत्र निहत दृष्ट्वा कर्णं राजा युधिष्ठिर ।
 प्रशशांस नरन्याप्रावुभौ पाण्डवमाधवौ ।
 अथ राजासि सर्वस्वां शृथिन्यां मधुसूदन ।
 दिष्ट्या जयमि गोविन्द दिष्ट्या शत्रुर्निपातित । [50]
 पथं सुवहृशो राजन्प्रशशास जनार्दनम् ।
 अर्जुनं च कुरश्रेष्ठो धर्मराजो युधिष्ठिर ।
 दृष्ट्वा च निहत कर्णं सपुत्रं पार्थसायकै ।
 पुनर्गातमिवात्मानं मेने कुरकुलोद्बह ।
 समेत्य च कुरश्रेष्ठ कुन्तीपुत्रं युधिष्ठिरम् । [55]
 यथैयन्ति स्म राजानं हर्षयुक्ता महारथा ।
 सजय उवाच ।
 एवमेव क्षयो वृत्तं सुमहाश्रोमहर्षण ।
 तव दुर्मन्त्रिते राजन्दिष्ट्या स्वमनुरोचसि ।
 यैदागयन उवाच ।
 श्रुत्वातद्विप्रियं राजा धृतराष्ट्रो महीपति ।

पपात भूमौ निक्षेष्ट कौरव्यः परमासनात् । [60]
 तथा सत्यव्रता देवी गान्धारी दिव्यदर्शिनी ।
 ततस्तूर्णं तु विदुरस्तु नृप सजयस्तथा ।
 पर्याश्वासयता चैतावुभावेव तु भूमिपम् ।
 तथैवाश्वासयामास गान्धारी राजसत्तमम् ।
 स देव परमं मेने भवितव्यं च तत्तथा । [65]
 ताभ्यामाशासितो राजा तूष्णीमास्ते विशां पते ।
 एवमाख्याय राज्ञे च सजयो राजसत्तम ।
 जगाम शिविरं भूयो हते कर्णे महात्मनि ।
 स दृष्ट्वा निहत शल्य राजानं च सुयोधनम् ।
 योर्धांश्च सुचहृत्राजन्सैनिकांश्च सहस्रश । [70]
 तथैव पाण्डवीं सेनां निहता प्रेक्ष्य संजयः ।
 सौप्तिके द्रौणिना राजन्हृतवाजिनरद्विपान् ।
 स हि दृष्ट्वा हवान्स्वर्वान्समन्ताद्युधि संजयः ।
 प्रयातो हस्तिनपुरं शोकावर्तो भयविह्वलः ।
 हृतेषु पुनरेतेषु प्रभूतगजवाजिषु । [75]
 योधैश्चैव महाराज नानादेशसमुद्भवै ।
 कुरुक्षेत्रं तु तत्सर्वं शून्यमासीजगरपते ।
 निहतै पाण्डवैश्च धार्तराष्ट्रैश्च संयुगे ।
 यथाविषयजं वृत्तं धार्तराष्ट्रस्य सजय ।
 न्यवेदयत तत्सर्वं यथावृत्तं यथाविधि । [80]

[G₂ om lines 1-4 M₁ om from line 1 up to
 भरत in line 10 — (L 2) G₁ वध (for जय) — (L 3)
 D₀ G₂ पांडवाश्च T₂ महाराज (for महेष्वास्त) T₂ om the
 posterior half of line 3 and the prior half of line 4
 T₁ न्यविशन्न (for शन्त) M₂ 4 महारथा (for परंतपा)
 — (L 4) M₂ 4 शूरा (for सर्वे) D₀ M₂ शत्रु D₀ M₂
 महारथा, T₂ G₂ महाबला — (L 6) G₂ 3 वर्तते ते, M₂-4
 वर्षयत G₂ यथा दिवि — After line 6, T₂ ins

1225* शशसुनिहित कर्णं फल्युनेन महात्मना ।

— (L 8) D₀ G₁ दृष्टवान् — (L 9) D₀ महाराजा, M₂ राजो
 — (L 10) D₀ उपाजिघ्रन्, T₂ M₁ अप (T₂ "व)जि", G₁
 उपजिघ्रद् T₁ सस्त्रे भतश्रेष्ठ मूर्ध्नि शीघ्रमुपस्वृशन् — (L 11)
 — 36^{ab} D₀ T₁ पादव च शुकोदर — (L 12) T₂ अभिनघ
 (for वाघ) D₀ T₁ महाराज D₀ सखजतश्च फाल्गुन, T₁
 वृष्णीनां प्रवरो रथ (for the posterior half) — (L 13) Of
 37^{ab} D₀ T₁ 2 G₁ 2 पांचालानां (T₁ ला ये) (for पाण्डवानां)
 T₁ G₂ M₂-4 महारथा (for च ये रथा) — (L 14) Of 37^{cd}
 D₀ वर्षयत, T₁ 2 G₁ यति — T₂ G₂ om (hapl) lines
 15-16 — (L 16) D₀ अवर्षयतो, T₁ यत — (L 18) D₀
 G₁ अथ राजन्, G₂ राजन्नघ (by transp), — (L 19) T₁ तदा,
 M₂-4 रणे (for रथे) — (L 21) D₀ T₁ M₂-4 तु (for

{ तथैवोत्थापयामासुर्गान्धारीं राजयोपितः ।

{ ताभ्यामाश्वासितो राजा तूष्णीमासीद्विचेतनः ॥ ४३

इति श्रीमहाभारते कर्णपर्वणि एकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥

॥ समाप्तं कर्णपर्वं ॥

[अ]नि) M₁ दुर्जयात्तन्व (for *व दृत्त) — (L. 23) D₀ T₁ G₁ महारथ (for *यश) — (L. 24) M₂₋₄ पाठवानां जय प्राप्त — (L. 25) D₀ वन्य कल्प महाहवे (for the posterior half) — (L. 26) T₁ सर्वत, M₂₋₄ निन्ददा (for *र्वदा) — (L. 27) G₁ M₂₋₄ सनाश्रित्य (for *नाश) G₁ चक्रो (for शक्रो) — (L. 28) T₁ गोप्ता, T₂ घाता (for पाता) D₀ त्वमेव (for यथैव) — (L. 29) D₀ अनाक्षय, G₂ अनायो — (L. 30) T₂ सनाथा वयनच्युत (for the posterior half) — (L. 31) T₂ जय, G₂ यथा, (for पुना) G₂ लोकात् (for देवात्) D₀ T₁ हता द्रोणमुत्रा देव (T₁ *वा) (for the prior half) T₂ [अ]नि च (by transp), M₂ घाता — (L. 32) D₀ स्वानन्द्य, T₁ स्वप्नानोष D₀ T₁ वय (for सुव) G₂ त्वद (for वत्तन्) D₀ क्षता T₁ हन्त्ये स्वपद्विज्ञा क्षया, T₂ ओक्ष्यान्यध सुव क्षया, G₂ निद्रा स्वस्वोहमननां (for the posterior half) — (L. 33) M₁ निन्द (for हि मय) — (L. 35) G₁ *नादा D₀ T₁ G₁ *हि (for तु) G₁ * [अ]पि (for हि) D₀ T₁ तवाप्यन्नि सुदा वय (T₁ नने) (for the posterior half) — (L. 36) T₂ नू — (L. 37) D₀ T₁ [स]व्यतिरथा (for चेन्द्रवीर्यां) D₀ तव (for तथा) — (L. 38) T₁ अहसे न (for *वे च) M₁ निल (for वृत्) T₂ वृत् (for निल) T₂ G₂ * च (for हि) D₀ T₁ वर्धितु, T₂ मे हित (for नदितन्) — G₂ transp lines 41 and 42 — (L. 41) Cf. 26^{cd} D₀ हृन्वाडैर्, G₁ काञ्चकैर् G₂ महीपवे — (L. 42) Cf. 27^{ab} G₁ * पुरुषव्याद् G₂ [अ]भिसंघृत, G₂ [अ]पि संघृत — (L. 43) Cf. 28^{cd} G₂ वल् (for वद्-) M₂ * प्रभो (for प्रति) — (L. 44) Cf. 28^{cd} D₀ G₁ M₁ मायवपाटवौ

— After line 44, T₁ ins

1226* वयवुत्सव ती तूर्गे यथासीदीरसल्लय ।

while T₂ ins

1227* प्रदीनहन्ता घनश नमन्तात्प्रत्ययुर्नरा ।

— D₀ M₁ om (hapl) lines 45-48 — With line 45, cf. 29^{ab} — (L. 46) Cf. 29^{cd} T₂ निजितै (for विशिखे) T₁ संप्रपीडित (for मुनि*) T₂ खडित सर्वेन शरै (for the posterior half) — T₁ om. lines 47-48 T₂ G₂ om (hapl) 47-51 — With line 47, of 30^{ab} — (L. 48) Cf. 30^{cd} G₁ नाषवपाटवौ — (L. 49) Cf. 31^{ab} D₀ T₁ हि, G₁ [अ]नि (for [अ]नि) G₁ सर्वस्वा, G₂ मन्त्र — (L. 50) Cf. 33^{cd} M₁ शत्रुन् — (L. 51) Cf. 34^{ab} D₀ स (for सु-) — (L. 52) Cf. 34^{cd} G₂ अर्जुने D₀ [अ]नि राजेंद्रो, T₂ रणे शक्त, G₂ रणश्रेष्ठ, M₁ कुरुश्रेष्ठ

— With lines 53-54, cf. 1212* — (L. 53) D₀ नि, T₁ तु (for च) — After line 54, T₂ ins

1228* पुनश्च शिविरं प्राप्तो ब्राह्मिर्मरतर्षन ।

पठन्ना तु च कर्तव्यं नुखासीन युधिष्ठिरम् ।

— (L. 55) Cf. 1213* T₁ G₂ कुन्श्रेष्ठ, T₂ G₂ M महाराज (M₁ * *ज) T₂ राजानस्तननुवता (for the posterior half) — (L. 56) Cf. 35^{cd} T₂ संहृष्टा, G₂ * राजानो (for *न) D₀ वर्धयन् महाराज (for the prior half) T₂ हर्षयुक्त — T₂ M om the ref — (L. 57) Cf. 40^{ab} D₀ देत्य, M₂ वृत्त (for वृत्) — (L. 58) Cf. 40^{cd} D₀ एव दुर्मदितो राजन् (for the prior half) M₁ अनुशोचति — (L. 59) Cf. 41^{ab} D₀ [ए]व, G₁ तद् (for [ए]द्) G₁ * अप्रिय, G₂ विप्रियो T₁ G₁ * राजन् (for राना) — (L. 60) Cf. 41^{cd} T₁ पपात संहना भूमी निश्चेष्ट परमाननात् — (L. 61) Cf. 41^{cd} D₀ अथ (for तथा) G₂ सच्यत्रतो M₁ गधारी T₂ G₂ दिव्यदर्शना — (L. 62) Cf. 42^{ab} G₂ कर्त, G₂ पूर्ण (for तूर्ण) D₀ स (for तु) T₂ विदुरन्व (for तु विदुरम्) G₂ स (for त) T₂ तदा (for तथा) — M₁ partly damaged for lines 63-66 — (L. 63) Cf. 42^{cd} T₂ पर्याशासयतश्च, M₁ सनाशासयत् M₄ भूमिन् D₀ T₁ G₁ उभावभ्येल भूमिन्, D₀ तावुमावेव भू* (for the posterior half) — (L. 64) Cf. 43^{ab} M₂ * गाधारी राजन्तम (M₂ *म) — (L. 65) Cf. 1217* T₁ तथैव, T₂ दैवत, M₂ * सा दैव D₀ T₁ G₁ मत्वा (for मेने) G₁ * भारत, G₂ भावयन् (for तचया) — With line 66, cf. 43^{cd} — (L. 67) T₂ राजेंद्र, G₁ राधेय, M₁ राधेनी, M₂₋₄ सो राधे (for राधे च) D₀ T₁ एवमाख्यातवात्राष्टे (for the prior half) T₂ नृपसत्तम — (L. 68) D₀ गते कर्णे दुरात्मनि — (L. 69) G₂ शल्यो — (L. 70) D₀ T₁ शकुनि (for योधांश्च) T₂ बहुसाहयान्, M₁ सुवहून्व्यान् (for *हृद्यान्) M₂₋₄ योधांश्च बहुशो रानन् — (L. 71) G₂ निहत T₁ वीक्ष्य (for प्रेक्ष्य) — (L. 72) T₂ हतान्, M₁ गन् (for हत) D₀ नरदिपा T₁ * G₁ * रयद्विपान् (for -नर*) — (L. 73) D₀ T₁ * G₁ * समस्तान् (for समन्तार्) T₂ G₂ युधि (G₁ योय) सत्तमान् (for युधि सजय) — (L. 74) T₂ G₂ * विह्वन्शिव, M₂₋₄ राजसत्तम (for मयविह्वल) — (L. 75) M₂₋₄ निहतेषु तु सर्वेषु (for the prior half) — (L. 76) G₂ योषे, M योषेश्च D₀ T₁ च तैर्, G₂ यैश्च (for चैव) G₂ महाराजैर् — (L. 77) T₁ G₂ * विशां पते, T₂ महीपवे (for जगत्ववे) — (L. 78) D₀ T₁ निहते पाठवे सर्वैर् — (L. 79) D₀ T₁ यथा (D₀ *दा) हि विषय वृत्, T₂ M यथाहं (T₁ M₁ *धांग) विषय वृत् D₀ T₂ G₂ M₁ घृतराट्टस्य — (L. 80) G₂ निवेदयति T₂ यथाक्रम, M₁ यथा विधि]

Colophon — *Day of Karna's Generalship* Ś; K₁ १ द्वितीययुद्धदिपस — *Adhy. name* Ś₁ K₁ १ १ युधिष्ठिरानन्द, B₁ १ कर्णवध, D₁ पादवर्षाशिरप्रवेश; D₂ कर्णवधोपाख्यान — *Adhy. no* (figures, words or both) Ś₁ (sec m) 87, B₁ 94, D₂ 92 T₁ 113, T₂ 101, G₁ 110, G₂ १ M₁ १ 111, M₂ 112
— After the last colophon, Ś K₁ ins

समाप्त चेद (K₁ 'स्येय) कर्णपर्वेति श्री । अत पर शल्यपर्व भविष्यति ।

Ś₁ K₁ cont Ś₂ ins after the last colophon

अत पर शल्यपर्वं नवमं भारते शुभम् ।

प्रतिमधिरय श्लोक प्रथमोऽस्य प्रकल्पित ।

अस्याय प्रतिसधि । (Ś₂ om this line)

श्रीजनमेजय उवाच ।

एवं निपातिते कर्णे समरे मय्यसाचिना ।

स्वल्पाशिक्षा कुरव किमकुर्वन्नत परम् ।

Ś K₁ cont K₂ ins after the last colophon

कर्णपर्वणि सख्यान व्यासेनोक्त महात्मना ।

पृक्कात्र (Ś₂ 'कोन) सप्तविंशत् अध्याया कथिता पुरा ।

चत्वार्ये (Ś₂ 'दि) व सप्तस्राणि नव श्लोकशतानि च ।

चतुःपष्टिन्त्रा श्लोका पर्वण्येतद्व्यकीर्तितम् (Ś₂ 'ता) ।

[Ś₂ ins here no ४९६४]

वृत्तान्ताश्चात्र संख्याता दश पञ्चममन्विता ।

अष्टम चैव निर्दिष्टमेतत्पर्वं जनप्रियम् ।

Ś cont

कर्णाभिषेक । पाण्डववध । त्रिपुरघातनं । कर्णशत्रय (Ś₂ 'मय) विवाद । इंसवाकेयोपारयान । मद्रदेशकुत्मनन । युधिष्ठिर-पराजय । कर्णभीमयोयुद्धं । युधिष्ठिराजुनप्रमादश्च । (Ś₂ 'ष्ठिरपलायन । युधिष्ठिराजुनसवादश्च ।) दुःशामनवध । द्रौणि- (Ś₂ 'द्रोण) सान्प्रचाक्यानि । कर्णवध । युधिष्ठिरानन्द ।

Ś₁ concludes with

अवणाञ्जलिपुटपेयं विरचितवान्भारताख्यममृत य ।

तमष्टमगाधमयार्धं कृष्णद्वैपायन नामि ॥

शरप्रस्थङ्गिने यर्षे कर्णपर्वेदनुत्तमम् ।

श्रीदामोदरकालेन लिखितं शुद्धिसत्तरम् ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । नमो विद्वान्तकाय । श्रीदेव्यै नतप ॥

Ś₂ concludes with

सवत् ८४ शके १६३० वै मिति १ शुके समाप्तं कर्णपर्वं ॥
शुनमस्तु लेखकपाठयो । लेखकोऽयं गिरोनट्टगणेशक ॥
शुभं । शुभ । शुभ ।

K₁ enumerates the episodes (as in Ś) and concludes with

अवणाञ्जलिपुटपेयं विरचितवान्भारताख्यममृतं वा ।

••••• कृष्णद्वैपायन [? कृष्णद्वैपायन] ना वन्दे ॥

समाप्तं कर्णपर्वं ।

K₂ concludes with

राम । राम । गम ।

समाप्तं कर्णपर्वं । पत्रसंख्या १८० । अध्याय ६९ (as in text) प्रयत्नसंख्या ४८६४ ।

— After the last colophon, K₂ concludes with:

कर्णपर्वं समाप्तं । कर्णचरितं । अस्यानु शल्यपर्वं भविष्यति । श्री श्री श्री श्री । कल्याणमस्तु । सवत् १८५० । शके १७१५ मिति माघवदि २ । अनिवामरे लिखितं । मिश्रराघकृष्ण गोपालगढमध्ये महाराजि श्रीरंजनीतल्लधस्य राज्ये प्रवर्तमाने ।

— After the last colophon, K₃ concludes with

समाप्तं चेद कर्णपर्वं ॥ सवत् १८२८ । मिति आषाढ कृष्ण १ । ऋगुवासरे । लिपिकृतं मिश्रभगवानवासी आभातेरिको शुभ ॥ अत पर शल्यं भविष्यति ।

— After the last colophon, V₁ concludes with

कर्णपर्वं समाप्तं । शुभमस्तु । स २०० भाद्र सुदि १० रवौ महाराजाधिराजश्रीमद्दहदयनारायणराज्ये हाटातपासण •••• ••पुरे श्रीकृष्णपतीना लिखितमिदं कर्णपर्वं ॥ ३ ॥

ॐ नम शिवाय ॥ ॐ नमो नारायणाय ॥

— After the last colophon, B₁ concludes with.

समाप्तं कर्णपर्वं ।

— After the last colophon, B₂ concludes with.

कर्णपर्वं समाप्तं ।

खवेदाश्चाश्विमिति नत्वा कृष्णपद मुदा ।

कर्णपर्वारथक विप्रो नृपाज्ञाया समाहित्वत् ।

— After the last colophon, B₃ concludes with

समाप्तं चेद कर्णपर्वेति ।

— After the last colophon, D₁ concludes with

कर्णपर्वं समाप्तमिति ॥ अस्यानु शल्यपर्वं भविष्यति । यस्याय प्रतिसधिर्भविता ॥ जनमेजय उवाच । एवं निपातिते कर्णे समरे सग्यसाचिना इत्यादि ॥ वृत्तान्ताश्चास्मिन्पर्वणि ॥ कर्णाभिषेक । पौराणा [ण ?] त्रिपुरघातनं । सारथ्य मद्रराजस्य । कर्णशत्रयोर्विवाद । इसकाकीय । युधिष्ठिरकिरीटिनो श्लोघ । युधिष्ठिरप्रमादन । दुःशासनवध । कर्णवधश्चेति दश वृत्तान्ता । कर्णपर्वण्यपि तथा भोजनं सार्वकामिकं । श्री ॥ इति कर्णपर्वटीका समाप्ता । श्रीरस्तु कृत्याणमस्तु ॥

— After the above, D₁ (sec m) adds

ततस्तु चेदिकारूपान्स्वजयाश्च महारथान् ।

कर्णो जघान सफुद्धो भीममेनस्य पश्यत ।

कर्णपर्वणि अध्याया शतं पञ्चाधिका स्मृता ।

समाप्तं कर्णपर्वं च तेनातुप्यरम केशव ।

— After the last colophon, D₁ concludes with

शुभमस्तु । अत पर विचित्रार्थं पर्वं भविष्यति । यस्यायमाद्यः श्लोक ।

जनमेजय उवाच ।

एवं निपातिते कर्णे समरे मय्यसाचिना ।

अवणाशिक्षा कुरव किमकुर्वन्नत वै द्विज ।

वृत्तान्ताश्चास्मिन्वर्षणि ॥ कर्णाभिषेक । पौराण त्रिपुराख्यान ।
कर्णशल्ययोर्विवाद । हम्काकीयोपाख्यान । भीमादिभि सह
युद्ध । अर्जुनगर्हण । युधिष्ठिरार्जुनयो ऋषे । युधिष्ठिरमण्डनंष्ट
(sic) । दुःशामनवध । उपमेनादिवध । कर्णार्जुनयोर्द्वैरथ ।
दिन्यास्त्युद्ध । त्रिरीटहरण । चक्रग्रह[म?]न । कर्णावासुदेव
सवाद । कर्णवध । शतयपलायन । त्रिविरगमन । युधिष्ठिरहर्ष ॥
— After the last colophon, D₁ ins

अस्यानन्तर शतयपर्व भविष्यति । यस्यायमाद्यश्लोक । Then
reads from जनमेजय उ' up to भोजन सर्वकामिक (as in
D₁) and concludes with

नवत् १३२२ वर्षे । अश्वनमाने । कृष्णपक्षे दशम्या । सोमवासरे ।
लिखितोयमिदं कर्णपर्व । नटकेवलरामेण ॥ श्रीरस्तु ॥ श्री ॥
श्री ॥ श्री ॥

करकृतमपराध क्षन्तुमर्हन्ति सन्त ।

यादृश पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया ।

यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते ।

भद्रप्रष्टिकटित्रीवा वदन्तुष्टिरथो मुग्धम् ।

कष्टेन लिखितं ग्रन्थं यत्नेन परिपालयेत् ।

— After the last colophon, D₃ concludes with

कर्णपर्व समाप्तमिति । सवत् १६५२ । समये ज्येष्ठसुदी चतुर्थी
लिखितं कायस्यधारदात्रेण ॥

— After the last colophon, D₁ concludes with

कर्णपर्व समाप्त ॥ शुभ भवतु । अत पर शतयपर्व भविष्यति ।

— After the last colophon, D₃ reads up to सर्व-
कामिक as in D₁ and concludes with

स १६७० वर्षे भाद्रपदशुक्लपष्टमा तुषे पद्मपद्मनागरज्ञाति

भूषणभट्टश्रीविष्णुभट्टात्मजेन सकलविद्याविशारेदेन भट्टश्री-
शोपालसर्वज्ञेन भट्टश्रीसूरभट्टश्रीकेशवभट्ट श्रीकल्याणाद्री-

नामेषां च पुत्रपौत्राणां पठनार्थमन्येषां विदुषामुपकृते लिखापित
मिदं शुभ । यादृशमिति न्यायात् मे दोष । श्रीरामाय नम ।

वशीविमूषितकराद्रवमी[नी]रतामाप्तिताम्बराद् ॥

— After the last colophon, D₃ concludes with

विन्दुर्लिपिविसर्गवियिका

शुद्धपङ्क्तिपदभेददूषणम् ।

हस्तवेगजमनुद्धिपूर्वक

क्षन्तुमर्हथ समीक्ष्य सज्जना ।

श्री ॥ करकृतमपराधं क्षन्तुमर्हन्तु सन्त । श्री । मान्यमूर्तये
नम ॥ शुभमस्तु ॥

— After the last colophon, D₁ concludes with

कर्णपर्व समाप्तमिति । शुभमस्तु । सवत् १६६० समये भाद्र-
पदवदी चतुर्दश लिखित । चनचारीना । श्रीरामकृष्ण ।

— After the last colophon, D₃ ins

समाप्त चेद कर्णपर्व । अस्यानु शल्यपर्व । यस्याय प्रतिमन्धि ।
Then reads the first stanza of Salyaparvan follow-
ed by the episodes in Karnaparvan and concludes

with

अलेखि कर्णपर्वदमष्टिभूसुरभूमिपे ।

मिते सवति शुकेऽर्धां वारिभगतिभौ सिते ।

सवत् १५१४ वर्षे । ज्येष्ठमासे । शुक्लपक्षे । चतुर्थ्यां त्रिंशो रवि-
वासरे लिखितमिदं पुस्तकम् ॥

— After the last colophon, T₁ concludes with
श्रीकृष्णाय नम ।

T₂ concludes with

श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ कर्णपर्व समाप्तम् ॥

G₁ concludes with

हरि ॐ शुभमस्तु । श्रीकृष्णाय नम ॥

G₂ concludes with

श्रीकृष्णाय नम ॥

शुक्रवात त्रयीमार्गे तत्तात च त्रिनिर्णये ।

तत्ताततातमाचारे ताताचार्यमह भजे ।

ध्रियं नम । श्रीधराय नम । हरि ॐ ।

एकादशशत प्रोक्तमध्याया कर्णपर्वणि ।

चत्वार्येव सहस्राणि नव श्लोकशतानि च ।

श्रीशैलतातमहादेशिकाय नम । सीतालक्ष्मणभरतशत्रुघ्न
हनुमत्समेतरघुनन्दनपरमहणे नम । शुभमस्तु ।

भासीकृतयुगे कश्चित्तपस्वी विष्णुभक्तिमान् ।

पदमर्पण इति ख्यात वेदवेदाङ्गपारग ।

G₃ concluded with

हरि ॐ शुभमस्तु । श्रीगुरुभ्यो नम ॥ श्री ॥ श्री ॥ श्री ॥

— After the last colophon, M₁ concludes with

कालहा शूलध्वशकर पातु व ।

पारादार्यवच सरोजममलं गीतार्थगन्धोत्कटम् ।

नानारयानककेसर हरिकथासबोधनायोचितम् ।

लोके सज्जनपदपदरहरह पेपीयमान मुदा ।

भूयाद्भारतपङ्कज कलिमलप्रध्वलि व श्रेयसे ।

नम कमलनाभाय भक्तानामार्तिहारिणे ।

दामोदराय कृष्णाय गोवर्धनधराय च ॥

हरि । कृष्णाय नम । गुरुभ्यो नम । कृष्णेन नमन श्रेणि न
* * * * after this, the MS is damaged

M₂ concludes with

कर्णपर्व समाप्त । श्रीवेदव्यासाय नम । श्रीकृष्णाय नम ।

अक्षर यत्परिभ्रष्टं मात्राहीनं तु यद्भवेत् ।

क्षन्तुमर्हन्ति विद्वांस कस्य नास्ति न्यतिक्रमः ।

कोष्ठ ९१७ आ मते मेडमास ९ आ तेदि बुधाब्ज ई पुस्तकं
पुल्लुदि कृदि । नीलकण्ठगुरुभ्यो नम । केशवेन लिखितमिदम् ॥

M₃ concludes with

श्रीकृष्णाय नम । ताले कायति त्र चेङ्गुणि पुल्लुखियत् ।

शुभमस्तु ।

M₄ concludes with

कर्णपर्व समाप्त । श्रीवेदव्यासाय नम । श्रीकृष्णाय नम ॥

APPENDIX I

This Appendix comprises a series of additional passages found in different MSS which have been cited in the foregoing footnotes to the constituted text, but which, for various reasons, were not quoted there in extenso. They are mainly passages which were too long to be included in the footnotes, but along with them there will be found a certain number of short unimportant passages also, which could have been very easily accommodated in the footnotes, but which being found in single MSS or in a very small group of cognate MSS have been relegated to the Appendix as being of no special value for critical purposes.

The variants cited here are of the same order as those of the additional lines noted in the footnotes to the constituted text, in other words, the variants of monosyllabic verse-filling particles (such as च वै तु हि) and adverbs (such as तथा-तदा-तत, एव-एव), discrepant readings of single MSS, corrupt readings, and common doublets (वेदि-वेदी, रोम-लोम) have been generally ignored, scribes' errors have been silently corrected. Furthermore, the variants of the short prose formulaic references to the speaker (such as वैशपायन उवाच) have been uniformly ignored here.

1

T₁ G₁ : M₂₋₄ ins after the colophon of adhy
11 T- : G₂ M₁ after the addl colophon following
8 17 29

सजय उनाच ।

श्रुतकीर्तिमयायान्त किरन्त निशिताञ्चरान् ।
मद्रराजो महाराज पारयामास हृष्टवत् ।
मद्रराज समासाद्य श्रुतकीर्तिर्महारथ ।
विष्याथ भङ्गैस्त्रिंशत्या कर्तस्वरविभूषितै ।
प्रतिविष्याथ त शतयस्त्रिभित्पूर्णमजिह्वगै । [5]
सारथिं चास्य भङ्गेन शृशं विष्याथ भारत ।
स शल्य शरवर्षेण छादयामास सयुगे ।
मुमोच निशितान्बाणान्मद्रराजथ प्रति ।
तत शल्यो महाराज श्रुतकीर्तिमुजच्युतान् ।
चिच्छेद् समरे बाणान्बाणं सनतपर्वभि । [10]
श्रुतकीर्तिस्तत शल्य भित्त्वा नवभिरायसै ।
नारथिं त्रिभिरानर्छत्पुन, शल्यं च पञ्चभि ।
तस्य शल्यो धनुश्छिन्वा हस्तावाप निकृत्य च ।
विष्याथ समरे तूर्णं सप्तभिस्त शरोत्तमै । [15]
अथान्यद्बनुरादाय श्रुतकीर्तिर्महारथ ।
मद्रेश्वर चतु पृथ्या बाहोस्तरसि चार्पयत् ।
ततस्तु समरे राजस्तेन विद्ध शिलीमुखै ।
प्रतिविष्याथ तं चापि नवत्या निशितै शरै ।
तस्य मद्रेश्वरश्चाप पुनश्चिच्छेद् मारिप ।

संछिन्नधन्वा समरे गदां चिक्षेप सत्वर । [20]
पट्टैर्जाम्बूनदैर्बद्धा रूप्यपट्टैश्च भारत ।
भ्राजमाना यथा नारीं दिव्यवस्त्रविभूषिताम् ।
तामापतन्तीं सहसा दीप्यमानाशनिप्रभाम् ।
शरैरनेकसाहस्रैर्व्यष्टम्भयत मद्रराट् ।
विष्टभ्य च गदा वीर पातयित्वा च भूतले । [25]
श्रुतकीर्तिमथायत्तो राजन्विष्याथ पञ्चभि ।
तस्य शक्तिं रणे भूयश्चिक्षेप भुजगोपमाम् ।
ता द्विधा चाच्छिन्नच्छल्यो मेदिन्या सा त्वशीर्यत ।
तस्य शल्य क्षुरप्रेण यन्तु कायाच्छिरोऽहुरत् ।
बालहस्ताद्यथा श्येन भामिप वै नरोत्तम । [30]
स पपात रथोपस्थात्सारथिस्तस्य भारत ।
ततस्ते प्राद्वन्संख्ये हयास्तस्य महात्मन ।
पलायमानैस्त्रैश्च सोऽपनीतो रणाजिरात् ।
श्रुतकीर्तिर्महाराज पश्यतां सर्वयोधिनाम् ।
ततो मद्रेश्वरो राजा पाण्डवानामनीकिनीम् । [35]
व्यगाहत् मुदा युक्तो नलिनीं द्विरदो यथा ।
लोलयामास स बलं सिंह पशुगणानिव ।
शल्यस्त्र महारङ्गे पाण्डवानां महात्मनाम् ।
निहत्य पाण्डुपाञ्चालान्पृतनासु व्यवस्थित ।
अशोभत रणे शल्यो विधूमोऽग्निरिव ज्वलन् । [40]
सेनाकक्षं महद्गध्वा कक्षमग्निरिवोत्थित ।
स्थितो रराज समरे पुर दग्ध्वेव शकर ।

Colophon

1

M₂ : om the ref — (L 1) M₁ तमायात (for
अथा) — (L 3) T₁ M₂ : मद्रेश्वर (for मद्रराज)
— (L 4) T₁ विपला, G₁ विशद्भि (for विशला) — (L 5)
G₁ शल्य (for शल्यथ) — (L 7) M छादयत्रिव (for
'यामास) G₂ हृष्टवत् (for संयुगे) — (L 8) G₁ : M₂
मद्रेश्वर (for मद्रराज) — (L 9) T₁ श्रुतकीर्तिपनुश्च्युतान्
(for the post half) — (L 10) M राजन् (for बाणान्)
M₂ तर्पभि — (L 11) T₁ छिन्वा (for भित्त्वा) T₁ M₄
नभित्तायुगे (for 'सप्ये) — (L 14) T₁ चामरैश्च, M विवरे
(for समरे) — (L 15) T₁ तदायशा (for मदारथ) — G₂
om lines 16-18 — (L 19) G₁ चापि (for चाप)
— (L 20) T₂ G₁ स छिप- (for संछिप) T₁ M स्त रं
— (L 21) G₂ न्दां, M₂ दिद्भि (for न्दां) — (L 22) M₁
भ्राजमान M₁ om (hapl) from नारी up to यत्तो (in
hr. 26) G₂ दिव्यवस्त्रविभूषितां (for the post half)

— (L 23) T₁ M (M₁ om) दीप्यमाना शशिप्रभां (for
the post half) — (L 26) T₁ श्रुतकीर्तिमथायत्तो T₁
M पत्रिभि (for पञ्चभि) — (L 28) T₁ व्यच्छिन्नत् (for
चाच्छि) — (L 30) M₂ : नरोत्तम — (L 31) M₁ सत्
(for स) M₂ तथोपस्थात् (for रथो) — (L 32) T₁
व्यद्वन् (for प्राद) G₂ सर्वे, M₂ संख्ये (for संख्ये)
— (L 33) T₁ M वातायमानैश्च (for पलाय) T₁ सोपातीतो;
G₂ अपनीतो (for सोऽप) T₁ M महारणात् (for रणाजिरात्)
— (L 35) G₂ गतो (for ततो) M₂₋₄ राजन् (for राजा)
— (L 37) T₁ लोलयामास (for लोल) T₁ M च (for स)
— (L 38) G₂ नीकिनी (for महात्मनाम्) — G₁ om lines
39-42 — (L 39) G₂ निपात्य (for निहत्य) — (L 40)
G₂ अशोभत रणे शल्यो (for the prior half) — (L 41)
G₂ सेनाकक्षं महद्गध्वा (for the prior half) — Colophon.
Adhy name T₁ श्रुतकीर्तिपगजय, T₂ श्रुतकीर्तिशल्ययुद्ध
— Adhy no T₁ G₁ : M 13

2

For 8 24 62^a-84^b, S subst.

वलाधं यत्रि मे देवा न चारयितुमाहवे ।
 शक्ता सर्वं हि सगम्य यूय तत्प्रव्रवीमि व ।
 समा भवन्ति मे सर्वे दानवाश्चामराश्च ये ।
 शिवोऽस्मि सर्वभूताना शिवत्वं तेन मे सुरा ।
 किं त्वधर्मेण वर्तन्ते यस्मात्ते सुरदात्रव । [5]
 तस्माद्दृष्ट्या मयाप्येते युग्माक च द्वितेऽप्या ।
 शरणं व प्रपन्नाना धर्मेण च जिगीषताम् ।
 साहाय्य व करिष्यामि निहनिष्यामि वो रिपून् ।
 दीयता च यलाधं मे सर्वैरपि पृथक्पृथक् ।
 पशुश्च चैव मे लोका सर्वे कल्पन्तु पीडिता । [10]
 पशूनां तु पतित्वं मे भवत्वद्य दिव्यैरुम ।
 एव न पाप प्राप्स्यामि पशून्हत्वा सुरद्विप ।
 कल्पयध्व च मे दिव्य रथं चाश्वान्मनोजवान् ।
 धनु शर सारथि च ततो जेष्यामि वो रिपून् ।
 इति श्रुत्वा वचो देवा देवदेवस्य भूपते । [15]
 विपादमगमन्सर्वे पशुश्च प्रति शङ्किता ।
 वेपा भाव ततो ज्ञात्वा देवस्मान्निद्रमव्रीत् ।
 मा वोऽस्तु पशुमात्रेऽस्मिन्मय विबुधपत्तमा ।
 श्रूयता पशुमावस्य विमोक्ष क्रियता च म ।
 यो व पशुपतेश्चर्यां चरिष्यति स मोक्ष्यते । [20]
 पशुत्वादिति सत्य व प्रतिजाने नमामागे ।
 ये चाप्यन्ये चरिष्यन्ति व्रत मोक्ष्यन्ति तेऽप्युत ।

2

Before line 1, M₂₋₃ ins भगवान् — (L 1) G₁
 वलाधं — (L 2) T₁ [S]मिसंगत्या, M₂₋₃ हि संहय (for हि
 सगम्य) T₁ नत्र (for तत्र) — (L 3) T₈ G₈ ते (for
 मे) T₁ समा ह्येते च सर्वे मे (for the prior half)
 — (L 4) G₂ शीडव (for शिवत्वं) — (L 5) G₂ वर्तेत
 (for वर्तन्ते) — (L 6) T₁ शय, M₂₋₃ [अ]प्यव (for [अ]-
 प्येते) — (L 7) G₁ प्रपन्नार्थान् (for 'प्रानां) G₂ जिगीषया
 (for 'पताम्) — (L 8) T₁ M₂₋₃ साक्ष रणे (for साहाय्य
 व) G₁ न हनिष्यामि (for निह) T₁ ते, G₁ च (for वो)
 — (L 11) T₁ पशुत्व (for पतित्व) — (L 13) T₂ G₂ M₁ रथ
 (for च मे) M₂ कल्पय ध्वव मे दिव्य (sic) (for the prior
 half) G₂ रथस्य T₁ M₂₋₃ रथ चाश्वान् (T₁ 'श च)
 पारगान्, T₂ M₁ ग्वाश्वान् च पारगान् (for the post. half)
 — (L 14) T₈ G₈ वे (for वो) — (L 15) T₁ सापित,
 T₈ G₈ भूपते — (L 17) T₂ G₁ M₁ भवो (for ततो)
 T_{1,2} G₂ 8 देवान् T₂ M₁ transp हृन् and अमव्रीत्
 — (L 19) G₂ पशुमावस्य — (L 20) T₁ यो (for व)
 G₂ चरिष्यति — (L 21) G₂ मत्त्व (for मय) — (L 22)
 G₂ करिष्यति, M₁ तरि* (for चरि*) T₂ M₁ च (for [च]न)
 — (L 23) T₁ नैष्टिकी, T₈ G₁ 8 नैलक, G₂ नैष्टि यो

नैष्टिक द्वादशाब्द वा योऽब्दमर्धमृतुत्रयम् ।
 मास द्वादशरात्र वा स पशुत्वादिसुच्यते ।
 तस्मात्परमिद् गुह्य व्रत दिव्य चरिष्यथ । [25]
 त तथेत्यश्रुवन्देवा देवदेवनमस्कृतम् ।
 ऊचुश्चेद गृहाणेऽं तेजसोऽर्धमिति प्रभुम् ।
 प्रस्युवाच तथेत्येव शूलघृप्राजसत्तम ।
 ततस्ते प्रददु सर्वे तेजसोऽर्धं महात्मने ।
 सर्वमादाय सर्वेषां तेजसोऽर्धं दिव्यैकमाम् । [30]
 तेजसाप्यधिको भूत्वा भूयोऽप्यतियलोऽभवत् ।
 तत प्रभृति देवाना देवदेवोऽभवद्भवत् ।
 पतिश्च सर्वभूताना पशूना चाभवत्तदा ।
 तस्मात्पशुपतिश्चोक्तो भवत्वाच्च भवति वै ।
 धर्धमादाय सर्वेषां तेजसा प्रज्वलन्निव । [35]
 भासयामास तान्सर्वान्देवदेवो महाद्युति ।
 ततोऽभिपिपित्तु सर्वे सुरा रद्र पुरारिणम् ।
 महादेव इति ह्यासीद्देवदेवो महेश्वर ।
 Colophon
 दुर्योधन ।
 तेजसोऽर्धं सुरा दत्त्वा शकराय महात्मने ।
 पशुत्वमपि चोपेत्य विश्वकर्माणमव्ययम् । [40]
 ऊचु सर्वे यमाभाष्य रथ सकल्पयतामिति ।
 विश्वकर्मापि सचिन्त्य रथ दिव्यमकल्पयत् ।
 (68^{ab}) समेता पृथिवीं देवीं विशाला पुरमालिनीम् ।
 (68^{cd}) सपर्वतवनद्वीपां चक्रे भूतधरा रथम् ।
 ईषा नक्षत्रवशां च छत्र मेरुं महागिरिम् । [45]

(sic) (for नैष्टिक) T₁ द्वादशास G₂ यो (for वा) T₂
 M₁ [S]मिच्यम् (by transp), G₂ *तदर्थम् T₁ G₁
 M₂ 4 ऋतुद्वय — (L 24) T₂ G₁ M₇ विमोक्ष्यते (for
 विमुच्यते) — (L 25) T₁ M₂₋₃ transp गुह्य and दिव्य
 — (L 26) M₂₋₃ शिव देव(M₁ *व)नमस्कृत (for the
 post half) — (L 27) G₁ 2 M₂₋₃ चैन (for चैत्र)
 T₁ हृणोद् ते (sic) (for गृहाणेद्) — (L 28) T₁ शूलभृद्,
 T₂ M₁ *घृद् (for *घृम्) — (L 30) T₁ M₂₋₃ समादाय स
 (for सर्वमादाय) — (L 31) T₈ भवो (for भूयो)
 — (L 32) T₈ G₂ 8 पति (for भव) — (L 33) G₂
 पति — T₁ reads line 34 after line 38 — (L 34) T₁
 ह्यासीद् (for चोक्तो) — (L 36) T₁ देवान्, M₂₋₃ देशान्
 (for सर्वान्) T₁ M₂₋₃ महादेवो (for देव*) — (L 37)
 G₂ ततोभिपिच्यते राजन् (for the prior half) G₂ सर्वे देवां
 (for सुरा रद्र) M₂₋₃ पु(M₁ नु)रतिह (for 'रिणन्)
 — After line 38, T₁ reads line 34 — Colophon
Adhy name T₁ त्रिपुरदहने पशुपतिसंवाद, G₁ त्रिपुरदहने
 — *Adhy no* S 25 — (L 41) T₁ रथ — (L 42)
 T₁ M₂₋₃ च (for [अ]भि) — (L 43) T₁ विशालावरमालिनीं,
 T₂ विशाला पुरमालिनीं — (L 44) G₁ भूतधरापर (for *धरा
 रथम्) — (L 45) G₁ नक्षत्रवशां (for *वशा) — M₂ 4 om.

- अनेकद्रुमसंछन्नं रक्षाकरमनुत्तमम् ।
हिमवन्तं च विन्ध्यं च नानाद्रुमलताकुलम् ।
अवस्करं प्रतिष्ठानं कल्पयामास वै तदा ।
अस्तं गिरिमधिष्ठानं नानादिजगणायुतम् ।
चकार भगवास्त्वष्ट्रा उदयं रथकृश्वरम् । [50]
- भीमनक्रम्रपावामं दानवालयसुत्तमम् ।
समुद्रमक्षं विदधे पत्तनाफरशोभितम् ।
चक्रं चक्रे चन्द्रमसं तारकागणमण्डितम् ।
दिवाकरं चाप्यपरं चक्रं चक्रंऽऽशुमालिनम् ।
गङ्गा सरस्वतीं तूर्णीं चक्रे विश्वकृदव्ययम् । [55]
- अलंकारा रथस्यासन्नापगा सरितस्तया ।
त्रीनत्रीन्मन्त्रवद्यक्रे रथस्याथ त्रिवेणुकम् ।
(70^{ab}) अनुकर्पान्प्रहान्दीप्तान्वरूपाश्चापि तारका ।
(70^c) औपधीर्वीरुधश्चैव घण्टाजालं च मानुमत् ।
अलंकारं च रथं मासपक्षतुर्भिविंशुम् । [60]
- अहोरात्रैः फलाभिश्च काष्ठाभिरयनेस्तथा ।
(72^{ad}) या युग युगपर्वाणि संवर्तकवलाहकान् ।
(73^{ab}) शम्भ्यां धृतिं च मेधां च स्थितिं सनतिमेव च ।
(80^a) ऋग्वेदं सामवेदं च धुर्यावश्रावकल्पयत् ।
(81^a) पृष्ठाशौ च यजुर्वेदं कल्पितौऽथर्वणस्तथा । [65]
- अश्वानां चाप्यलंकारं विदधे पदसचयम् ।
(74^{ad}) सिनीवालीमनुमतिं कुहू रक्षां च सुप्रभाम् ।

- (74^{af}) योक्त्राणि चक्रे चाश्वानां कृश्यापि पञ्चगान् ।
{ 259* } { कालपृष्ठोऽथ नहुपं कार्कोटकधनंजयौ ।
{ 11 1-2 } { इतरं चाभवत्तारा हयानां बालबन्धनम् । [70]
- अभीपय पदङ्गानि कल्पितानि महीपते ।
ओकारं कल्पितस्तस्य प्रतोदो विश्वकर्मणा ।
यज्ञा सर्वे पृथक्कुसा रथाङ्गानि च भागदा ।
(75^{ad}) अधिष्ठानं मनश्चासीत्परिरथ्या सरस्वती ।
(76^{ab}) नानावर्णानि चाभ्राणि पताका पवनेरिता । [75]
- (76^{ad}) विद्युदिन्द्रघनुर्युक्ता रथं दीप्त्या व्यदीपयत् ।
धर्मं योद्धुश्च विहितं नभो प्रहणणाकुलम् ।
अमेघं मानुमच्चित्रं कालचक्रपरिष्कृतम् ।
हृत्स तु तं रथं दृष्ट्वा त्रिस्मिता देवताभवन् ।
सर्वलोकस्तं वेजासि द्रष्टुकस्थानि मारिप । [80]
- युक्तं निवेदयामासु देवास्तस्मै महात्मने ।
(77^{ab}) एव तस्मिन्महाराजं कतिपयं रथसत्तमे ।
(77^{ad}) ध्वष्टा मनुजशार्दूलं द्विपता भयवर्धनम् ।
(78^{ab}) स्वान्यायुधानि दिव्यानि न्यदधाच्छंकरो रथे ।
(78^{ad}) ध्वजयष्टिं वियत्कृत्वा स्थापयामास गोवृषम् । [85]
- (79^{ab}) ब्रह्मदण्डं कालदण्डो रुद्रदण्डश्च ते ज्वरा ।
(79^{ad}) परिष्कारा रथस्यासन्सन्तादिशमुद्यता ।
(83^{ab}) विचित्रमृतुभिः पङ्क्तिं कृत्वा संवत्सरं घनु ।
(263*) { छायामेवात्मनश्चक्रे धनुर्ज्यामक्षया ध्रुवाम् ।
{ कालो हि भगवानुद्रस्तच्च सवत्सरं घनु । [90]

lines 46-47 — (L. 46) T₂ अनेकरत्नसंछन्नं (for the prior half) — After line 46, T₂ reads line 52 — (L. 47) G₁ हिमवन्तं (for 'वन्तं') T₁ नानाद्रुमलताकुलं, T₂ लतायुतं (for the post half) — (L. 48) T₁ उपस्करं (for अव) — (L. 50) T₁ उदर, G₂ गिरिंश्च (for उदय) — T₂ om line 51 — (L. 51) G₁ चक्रं (for नक्र) M अद्भुतं (for उत्तमम्) — T₂ reads line 52 after line 46 — (L. 52) T₁ 2 पट्टणाकं (T₂ पत्तनागा) रशोभितं (for the post half) — (L. 54) G₁ 2 चाप्यवरं — (L. 55) T₂ तूर्णीं, G₂ तूर्णं, M तूर्णीं (for तूर्णीं) T₁ अव्ययं — (L. 56) G₂ M₁ अलंकारं (M₁ 'रो) G₂ मन्नागा (for आपगा) — (L. 57) T₁ त्रिसंध्या, G₁ त्रीनाभिं — (L. 58) G₁ M अनुकपे (G₁ 'र्पा) T₂ महा, T₂ G₂ 2 रथे, M₂ ब्रह्मा (for ब्रह्मान्) M₂ दीप्ता T₂ G₂ M वरुथ — (L. 59) M₁ औपधीर् — (L. 62) T₁ ज्यां (for या) — (L. 63) T₁ द्रष्टां (for शम्भ्यां) G₂ मेधावी (for मेधां च) — (L. 64) M₁ धुर्यावश्रावन् (for 'वश्राव) — (L. 65) G₂ पृष्ठाशौ, M₂ 4 पृष्ठाश्च — (L. 67) G₁ M₁ अनुमतीं T₁ 2 M सुप्रता (T₂ 'त) (for सुप्रभाम्) — (L. 68) M₁ भूरमालानि च (for 'पटाश्चापि) T₁ G₂ घटि (G₂ 'ट)कान्, M

कटकान् (for पञ्चगान्) — (L. 69) T₂ बालपृष्ठो, T₂ ताशपृष्ठो (sic), G₂ 2 काल (G₂ 'ल)पृष्ठो T₂ G₂ 2 तु (for स्य) T₂ कार्कोटकधनंजयौ — (L. 70) G₂ इतरं — (L. 73) G₂ वद्धा (for कुसा) — (L. 74) T₁ M पारिरथ्या, G₂ परिधाय (for 'रथ्या) — (L. 75) T₂ G₂ छत्राणि, G₁ 2 चित्राणि (for चाभ्राणि) T₂ नानावर्णविचित्राणि (for the prior half) — (L. 76) G₁ युक्तां, G₂ युक्तं T₂ G₂ दीप्त्या, M₁ दीप्ता (for दीप्त्या) T₁ M₁ व्यदीपयन्, G₁ 'रथत्, M₂-1 [अ] व्यदीपयन् (for व्यदी) T₂ रथं दिव्यमया ज्वरन्; G₂ रथं दीप्तानि दीपयन् (for the post. half) — (L. 77) T₂ धर्मं (for धर्मं) G₂ धर्मवद्योश्च गगनं (sic) (for the prior half) — (L. 78) M₁ अमेघं (for अमेघ) T₂ G₁ कालचक्रं (for 'चक्र) — T₁ 2 G₁ 2 M om lines 79-81 — (L. 82) G₂ इत्थं स वै (for एव तस्मिन्) — (L. 83) T₂ G₂ भयवर्धनं, M अववर्धने — (L. 84) G₂ अदधात्, M₁ न्यदधत् T₂ शंकरे — (L. 85) T₁ 2 G₂ M₁ रथयष्टिं (for ध्वज) — (L. 86) G₂ ब्रह्मदण्डं M₂-1 ज्वरं (for ज्वरा) T₂ स्वतेजसा (for च ते ज्वरा) — G₂ om line 87 — (L. 87) T₁ परिष्कारं T₁ उद्यतां, T₂ G₂ उद्यता — (L. 89) G₂ अक्षयं T₂ दृष्टां, M₁ ध्रुवात् (for ध्रुवाम्) — (L. 90) G₂ तं (for

(83rd) तस्माद्वाद्वा कालरात्रिर्ज्या कृता धनुषोऽजरा ।
 ततो रथे रथाश्वास्तानुषयः समयोजयन् ।
 एकैकशः सुसहृष्टानादाय सुधृतव्रता ।
 दक्षिणस्यां घुरि कृत ऋग्वेदो मन्त्रपारगौ ।
 सव्यत सामवेदश्च युक्तो राजन्महर्षिभिः । [95]
 पाण्डिदक्षिणतो युक्तो यजुर्वेदः सुरद्विजैः ।
 इतरस्या तथा पाठ्यां युक्तो राजन्नयवर्ण ।
 एवं ते वाजिनो युक्ता यज्ञविद्विस्तदा रथे ।
 अशोमन्त तथा युक्ता यथैवाध्वरमध्यगा ।
 कल्पयित्वा रथ दिव्यं ततो घाणमकल्पयत् । [100]
 चिन्तयित्वा हरिं विष्णुमग्नय यज्ञवाहनम् ।
 शर सकल्पयाचके विश्वकर्मा महामना ।
 तस्य वाजांश्च पुङ्खं च कल्पयामास वै तदा ।
 पुण्यगन्धर्वहं राजन्घसन राजसत्तम ।
 अग्नीषोमौ शरमुखे कल्पयामास वै तदा । [105]

3

After 8.24 111, K₄ V₁ B₁ 4.5 D Cc 1ns
 तत उत्थाप्य भगवांस्तान्हयाननिलोपमान् ।
 बभाषे च तदा स्थाणुमारोहेति सुरोत्तम ।
 ततस्तमिषुमादाय विष्णुसोमामिसभवम् ।
 आरुरोह तदा स्थाणुर्धनुषा कम्पयन्परान् ।
 तमारूढ तु देवेशं तृष्टुः परमर्षय । [5]

गन्धर्वा देवसंघाश्च तथैवाप्सरसां गणा ।
 स शोभमानो वरदः खत्री बाणी क्षारासनी ।
 प्रदीपयन्नथे तस्यौ श्रील्लोकान्स्वेन तेजसा ।
 ततो भूयोऽब्रवीद्देवो देवानिन्द्रपुरोगमान् ।
 न हन्यादिति कर्तव्यो न शोको वः कथंचन । [10]
 इतानित्येव जानीत बाणेनानेन चासुरान् ।
 ते देवाः सत्यमित्याहुर्निहता इति चाब्रुवन् ।
 न च तद्वचनं मित्या यदाह भगवान्प्रभु ।
 इति संचिन्त्य वै देवा परां सुष्टिमवामुवन् ।
 ततः प्रयातो देवेश सर्वदेवगणैर्भूतः । [15]
 रथेन महता राजद्युपमा नास्ति यस्य ह ।
 स्वैश्च पारिपदैर्वै च पूज्यमानो महायशा ।
 नृत्यद्भिरपरैश्चैव मांसमक्षैर्दुरासदैः ।
 धावमानैः समन्ताच्च तर्जमानैः परस्परम् ।
 ऋषयश्च महाभागास्तपोयुक्ता महागुणाः । [20]
 आप्तसुर्वै जयं देवा महादेवस्य सर्वशः ।
 एवं प्रयाते देवेशे लोकानाममयंकरे ।
 सुष्टमासीजगत्सर्वं देवताश्च नरोत्तम ।
 ऋषयस्तत्र देवेशं स्तुवन्तो बहुभिः स्वैः ।
 तेजश्चासौ वर्षयन्तो राजन्नासन्पुनः पुनः । [25]
 गन्धर्वाणां सहस्राणि प्रयुतान्यर्जुवानि च ।
 वाद्यन्ति प्रयाणेऽस्य वाहानि विविधानि च ।

तच्च) — (L. 91) G₂ रौद्री, G₃ रौद्रा G₁ कालरात्री G₁
 ज्वारा (for सजरा). — (L. 92) T₁ महाभांश् (for रथा)
 — (L. 93) G₁ एकैक सुसहृष्टानां (for the prior half)
 — (L. 94) G₂ दिशि (for घुरि) — (L. 96) T₁ पाणैर्,
 T₂ G₂ M₄ प्राष्टिर्, G₂ M₃ प्राष्टिर्, M₂ प्राणिर् (for पाण्डि-)
 M₂₋₄ सुरद्विषे (for 'द्विजैः'). — (L. 97) T₁ G₂ उत्तरसां
 (for इतं). T₁ पाष्य्यां, T₂ G₂ प्राधया, G₂ पाठ्या, M₂₋₄ पृथ्यां
 (M₂ 'थ्यां) — (L. 98) T G M₁ तथा (for तदा) — (L.
 99) G₂ तथैव T₁ तथेवाध्वरमध्यगा (for the post half)
 — (L. 102) G₂ महात्मना (for 'मना') — (L. 103) T₁
 तस्य वाजाश्च पुङ्खाश्च, T₂ तस्य वाजांश्च पुष्टं च (for the prior
 half) — M₂ om (hapl) lines 104-105 — (L. 104)
 T₂ वाजिसत्तमः; G₂ राजसत्तम — (L. 105) G₂ M₂ रथ
 मुखे (for शरं).

3

(L. 1) K₄ B₁ 4 Dn₁ D₂ 5 7 उत्थाय (for उत्थाप्य) D₂
 स्तान् (for तान्). K₄ अश्वान् (for हयान्) — (L. 2) K₄
 B₁ 4 5 Da₁ D₁ 8-5 7 आरुरोहेति, Dn₁ आरुरोह, D₂ आरुरोह
 (for 'हेति'). B₁ रयोत्तम, D₂ सुरोत्तम, D₂ Cc सुरोत्तम
 — (L. 3) K₄ विष्णु सोमार्धसंभव, V₁ विष्णु-
 सोमार्धसंनिभ, D₁ 5 'सोमार्धसंभव (for the post half)
 — (L. 4) K₄ तथा — After line 4, Dn₁ reads

8 24.110-111, D₂ reads 8 24 111 — (L. 6) D₂
 देवगणाश्च (for देवसंघाश्च) Da₁ D₁ 5 अप्सरसो — (L. 7)
 = 8.24.94^{ab} V₁ (sup l₁n as above) शोभमानो
 — (L. 8) Dn₁ एव (for रथे) — (L. 10) B₄ हन्यामिति
 (for 'दिति) — (L. 11) K₄ जानतः; Dn₁ जानीते
 — (L. 12) Dn₁ त (for ते) — After line 12, D₁
 repeats lines 10-11 — (L. 14) V₁ अवामुयु.
 — (L. 15) Da₁ (also as above) स यातो K₄ सर्व- (for
 सर्वैर्) — (L. 16) V₁ B₁ 4 Da₁ Dn₁ D₁ 5 transp
 नास्ति and यस्य D₂ उपमानस्य नास्ति च (for the post. half)
 — (L. 17) K₄ पार्षदैर् (submetric), V₁ परिपदैर् Dn₁
 महारथ (for 'यशा) — (L. 18) K₄ मांसमक्षैर्, B₁ भावैर्
 — (L. 19) Dn₁ धावमान Dn₁ तर्जमान — (L. 20)
 D₂ तथेत्युक्त्वा (for तपोयुक्ता) — (L. 21) K₄ आर्षस V₁
 B₁ 5 Da₁ Dn₁ D₁ 5 विजय, B₁ D₂ 5 वै जना (for वै जय)
 D₂ आशुचसुर्जय देवा (for the prior half) — (L. 22)
 K₄ D₂ देवेश, B₁ Da₁ Dn₁ D₁ 5 5 5 नरदे (for देवेशे)
 — (L. 24) D₂ देवेश — (L. 25) Dn₁ चासिन् (for
 चासौ) — (L. 26) V₁ अयुतानि K₄ पद् (for च)
 — (L. 27) K₄ अवाद्यन्त्रयाणेषु (for the prior half)
 D₂ भव्यानि (for वाहानि)

4

After 277*, Ks & V1 B (except Bs) D (except Ds)
T: Ca o n ins.

प्रयाति रथमास्थाय त्रिपुराभिमुखे भवे ।
ननाद सुमहानाद वृषभ. पूरयन्दिदा ।
वृषभस्यास्य निनदं ध्रुवा भयकरं महत् ।
विनाशमगमंस्तत्र तारका सुरदाश्रय ।
शपरेऽवस्थितास्तत्र युद्धापाभिमुत्सासदा । [5]
तत स्थाणुर्महाराज शूलघ्नक्रोधमूर्छित ।
शस्त्रानि सर्वभूतानि त्रैलोक्य भू प्रकम्पते ।
निमित्तानि च घोरानि तत्र संदधत. शरम् ।
तस्मिन्सोमामिविष्णूनां क्षोभेण प्रक्षरुद्रयो ।
स रयो घनुष क्षोभादतीव ह्यवसीदति । [10]
ततो नारायणस्तस्माच्छरभागाद्विनिःसृत ।
वृषरूप समास्थाय उज्जहार महारथम् ।
सीदमाने रथे चैव नर्दमानेषु शत्रुषु ।
स संभ्रमात्तु भगवान्नादं चक्रे महाबल ।
वृषभस्य स्थितो मूर्ध्नि हयघृष्टे च मानद । [15]
वदा स भगवान्शुद्धो निरेक्षद्वानय पुरम् ।
वृषभस्यास्थितो रुद्रो हयस्य च नरोत्तम ।

4

Ks om. lines 1-8. — (L 1) T: प्रयाति — (L. 2)
Ks सुमहन् Dn1 Ds T: रूपम् — (L. 3) V1 Da1
D1 s.6 रूपस्य T: तस्य (hypermetrio) (for [अ]स्य)
Dn1 रूपस्य च त नाद (for the prior half) Da1 Ds-s
भयकर, Ds भयकरो T: महद्भुत्वा भयकरं (for the post
half) — (L 4) Bs (marg) कातरा, Da1 तारका; D1 s
तावका; Co सारका V1 तावका सुरसत्त्व, T: तारकापा
सुरादय (for the post. half) — (L 5) Ks Da1
D1.5 च, Bs [स]पि (for स) T: ययु (for तदा). — (L 6)
Co cites क्रोधमूर्छित — (L 7) Dn1 भूष कपिता, T:
समकपत (for भू प्रकम्पते) — (L 8) V1 Bs तयासंदधत;
T: तत्र संधीयत V1 शरान् — (L 9) Ds तस्मिन्ने स
समामिविष्णूनां (sio) (for the prior half). Co cites
क्षोभेण (as above) Ds विष्णुरुद्रयो (for मत्) — (L. 10)
Dn1 त्ववसीदति, Ds ज्याव Ks अतीवभवसीदति (for the
post. half) — (L 11) Bs अतो (for ततो) Bs
विनिर्गत, (for विनिःसृत) — (L. 12) Ks Dn1 T: वृषभ
रूपमास्थाय (for the prior half). B1 तज्जहार — (L 13)
Da1 D1 s वर्षमानेषु (for नर्दं) — (14) Ks T: शस्त्रवीर्यो
(for संभ्रमात्तु) T: भंद चक्रे महाबले (for the post
half) — (L. 15) V1 Bs & Da1 D1.5 [अ]स्थितो (for
स्थितो) T: मानद — (L 16) Da1 D1 s तथा (for तदा)
Ds ते (for स) Ks क्रुद्धो (for रुद्रो) Ks Bs & निरीक्ष्य,

स्वनांस्तदाशातयत सुरांश्चैव द्विधाकरोत् ।
तत प्रभृति मद्र ते गवां द्वैधीकृता. सुरा ।
हयानां च स्वना राजंस्तदा प्रभृति नामभवन् । [20]
पीडिताना बलयता रुद्रेणाद्भुतकर्मणा ।

5

After 8 25 2, Ks V1 B D T: Ca.o.n ins..
यथा देवगणैस्तत्र वृत्तो यत्तापितामह ।
तथास्माभिर्भवान्यनाकर्णान्दन्वधिको वृत् ।
यथा देवैर्महाराज ईश्वरादधिको वृत् ।
तथा भवानपि क्षिप्रं रुद्रस्येव पितामह ।
नियच्छ तुरगान्युद्धे राधेयस्य महापुत्रे । [5]
शक्य उवाच ।
मयाप्येतच्चरक्षेष्ट बहुशो नरासिंहयो ।
कथ्यमानं श्रुत दिव्यमाख्यानमतिमानुषम् ।
यथा च चक्रे सारथ्य भवस्य प्रपितामह ।
यथासुराश्च निहता इषुणैकेन भारत ।
कृष्णस्य चापि विदितं सर्वमेतत्पुरा ह्यभूत् । [10]
यथा पितामहो जज्ञे भगवान्सारथिस्त्वदा ।
अनागतमतिक्रान्तं वेद कृष्णोऽपि तवत् ।
पृथदर्थं विदित्वापि सारथ्यमुपजग्मिवान् ।

V1 निरेक्षन् — (L 17) Ds T: स्थितो Bs मूर्ध्नि, Bs देवो
(for रुद्रो). Ks नरोत्तम — Bs om. line 18 — (L 18)
Ks ततश्च (for स्वनांश्च) Bs Da1 D1 s [अ]ज्ञातपीत; T:
[अ]था उरसि Ks तावद् (for तेषु) V1 transp द्विधा and
अकरोत् — Ks om lines 19-20 — (L. 19) V1 Dn1
Ds तदा प्रभृति Dn1 T: चैव द्विधा (for द्वैधीकृता) T:
(before corr.) [अ]करोत् (for सुता) — (L. 20) Co
cites स्वना (as above) Dn1 D1 नो(D1 ना)भवत्, T:
भावयन्. — (L. 21) Dn1 बलयता, D1 भगवता

5

Ds om lines 1-8, — (L 1) V1 यदा (for यथा). Ds
यता (for यत्ताव) — (L. 2) Ds यता (for यत्ताव) Bs
कार्याद् (for कर्णाद्) — B1 & Ds s om line 3
V1 reads lines 3-4 on marg B1 om. line 4
— (L. 4) Ds तथा त्व पुरुषव्याप्त (for the prior half)
— After line 4, Bs reads 8.25 2nd — (L 5) Bs T:
महापुत्रे; Bs Da1 D1 s s स्तन. — (L 6) Bs Da1 D1 s
ममा(Bs Ds 'या)प्येव घनदुदा (for the prior half) Ks
Co. np सुरसिंहयो, Ca.n नर (as above) Bs Da1
D1.5 चरित सुरसिंहयो (for the post. half) — (L 7)
Ds वीरम् (for दिव्यम्). Bs इति मानुष (for अतिना)
— (L. 9) Ds तथा (for यथा) — (L. 11) Ks V1 B2.5 D1
यज्ञे (for जज्ञे) Dn1 Ds भवस्य (for भगवान्) Ds भवस्य
किल सारथि, T: तथा रुद्रस्य सारथि (for the post. half)

स्वर्यभूरिव रुद्रस्य कृष्ण पार्यस्य भारत
यदि हन्याद्य कौन्तेयं सूतपुत्र कथंचन । [15]
दृष्ट्वा पार्यं हि निहतं स्वयं योत्स्यति केशव ।
शङ्खचक्रगदापाणिर्षक्ष्यते तव वाहिनीम् ।
न चापि तस्य क्रुद्धस्य वार्ष्णेयस्य महात्मन ।
स्यास्यते प्रत्यनीकेषु कश्चिदत्र नृपस्तव ।
संजय उवाच ।
त तथा मापमाणं तु मद्राजमरिदम । [20]
प्रस्युवाच महाबाहुरदीनात्मा सुतस्तव ।
मावर्मस्था महाबाहो कर्णं वैकर्तनं रणे ।
सर्वैश्शस्त्रभृतां श्रेष्ठं सर्वैश्शास्त्रार्थपारगम् ।
यस्य ज्यातलनिर्घोषं श्रुत्वा भयकर महत् ।
पाण्डवेयानि सैन्यानि विद्रवन्ति दिशो दश । [25]
प्रत्यक्षं ते महाबाहो यथा रात्रौ घटोत्कच ।
मायाशतानि कुर्वाणो हवो मायापुरस्कृत ।
न चाविष्टव भीमस्तु प्रत्यनीके कथंचन ।
एतांश्च दिवसान्सर्वान्भयेन महता वृत ।

भीमसेनश्च बलवान्धनुष्कोट्याभिचोदित । [30]
उक्तश्च संज्ञया राजन्मूढ औदारिको यथा ।
माद्रीपुत्रौ तथा शूरो येन जित्वा महारणे ।
कमप्यर्थं पुरस्कृत्य न हवीं युधि मारिष ।
येन वृष्णिप्रवीरस्तु सात्यकि सात्वता वर ।
निर्मित्य समरे शूरो विरयश्च बलाकृत । [35]
सृजयाश्चेतरे सर्वे घटधुन्नपुरोगमा ।
असकृन्निर्मिता सख्ये स्यमानेन संयुगे ।
तं कथं पाण्डवा युद्धे विजेत्यन्ति महारथम् ।
यो हन्यात्समरे क्रुद्धो वज्रहस्त पुरदरम् ।
त्वं च सर्वान्निर्वीरः सर्वविद्यास्वपारग । [40]
बाहुवीर्येण ते तुल्यः पृथिव्यां नास्ति कश्चन ।
त्व शल्यभूतः शश्रूणामविपद्य पराक्रमे ।
ततस्त्वमुच्यसे राजशशल्य इत्यरिसूदन ।
तव बाहुबलं प्राप्य न शोकः सर्वसात्वता ।
तव बाहुबलाद्वाजर्कि नु कृष्णो बलाधिक । [45]
यथा हि कृष्णेन बल धार्यं वै फल्गुने हते ।

— (L. 12) K₄ देव (for वेद) T₂ तद्विषु (for तत्त्वत) —
— (L. 13) Da₁ D₁ s एवमर्थे, T₂ एवमर्थे (for एतदर्थे).
Da₁ Dn₁ D₁ s s s तु (for [अ]पि). V₁ उपजग्मतु (for
'जनिमवान्) B₂ सार च स्यजग्मतु (sio) (for the post.
half). — (L. 15) D₆ कान्युन च, D₈ स कौंतेय T₂ यथेष
हन्वात्कौंतेय (for the prior half) — (L. 16) K₄ विनिहत
(for हि नि'). V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s s s दृष्ट्वा विनिहत पार्यं
(for the prior half) Da₁ दोस्तति — (L. 17) B₁
रक्ष्यते, Dn₁ T₂ भन्यते; D₁ मक्ष्यते (for वक्ष्यते) — (L. 19)
B₁ स्याप्यते, Da₁ D₁ s क्षान्यते (for स्यास्यते) — (L. 20)
Da₁ D₁ s मापमाणसु (for 'माण) T₂ पुनरेवन् (for मद्राजन्)
K₄ अरिदम, V₁ B₁ D₈ 'दम, D₂ 'दमे (for 'दम')
— (L. 22) D₈ (marg sec m. as above) मामवसा (for
मावमसा) B₂ om. from post. half of line 22 up to
line 26 B₂ युधि (for रणे) D₈ कर्णविकर्तन रणे (for the
post half) — (L. 23) K₄ V₁ Da₁ D₁ s s सर्वैश्शास्त्र-
(K₄ 'धं)पारग, B₂ D₈ 'शास्त्रास्त्र(D₈ 'नु)पारग (for the
post half) — (L. 24) B₁ भयकरे — (L. 26)
Dn₁ महाराज (for 'बाहो) — (L. 28) Da₁ D₁ s s s T₂
नाशविष्टति (for न चाविष्टत) D₈ भयेन महता वृत (for the
post half) — (L. 29) T₂ स (for च) T₂
सैन्येन (for भयेन) D₆ नय s समावृत (sio), D₈ प्रचनीके
कथंचन (sio) (for the post. half) — (L. 30) D₄
[स]पि (for च). D₈ बलवद् (for 'वान्) - Dn₁ च चोदित,
D₂ [अ]भिचोदित, D₈ 'योषित (for 'चोदित). — (L. 31)
D₈ उक्ताश्च K₄ B₂ s D₈ चासंज्ञया; V₁-D₈ चावज्ञया; B₂
चासंस्थया, D₄ s चासीत्थया (D₈ 'दा) (for च संज्ञया) B₂

Da₁ D₁ s उक्तांश्चासकृद्राजन् (for the prior half) B₁
मुक्तौदरिकेति च, B₂ Da₁ D₁ s s मूढकौ (D₈ मूढ औ)दरिकेति च;
D₈ मूढकौदरिको यथा; D₈ मूढकौदरिकेति च (for the
post half) — (L. 32) D₈ (marg sec. m.)
शस्त्रास्त्रविद्युपौ रणे (for the post half) — (L. 33)
K₄ किमप्यर्थ, D₁ कथमर्थ, C₂ कमप्यर्थ (as above) T₂ हता
(for हतौ) K₄ भारत, B₁-s s (marg as above) सारये
(B₂ 'ये) (for मारिष) — (L. 34) D₂ स्यात्प्रधानसु (for
वृष्णिप्रवीरसु) Da₁ D₁ s s सत्वतां (for सात्वतां) — (L. 35)
V₁ Da₁ D₁ s शीरो (for शूरो) D₈ om विरयश्च V₁ B₁ s
D₂ s T₂ तथा कृत, B₂ स्यात्कृत, D₆ समावृत (for बलाकृत).
Da₁ D₁ s विरयाश्च तथा कृत — (L. 37) D₈-s T₂ सर्वे
(for-संख्ये) — (L. 38) B₂ तद्, D₁ न, D₈ वे (for त)
B₂ Da₁ D₁ s संख्ये (for युद्धे). D₄ महारथा (for 'रथम्)
— (L. 40) D₈ सर्वान्निर्वीरः K₄ V₁ B (except B₂)
Da₁ D₁ s s सर्वविद्यासु पारग (for the post half)
— (L. 41) V₁ सत्तुल्य (for ते तुल्य) V₁ कचन (for
कश्चन) — (L. 42) K₄ V₁ D₈ s T₂ अवियद्य (V₁ 'ज्य)-
पराक्रम (K₄ 'मे) — (L. 43) K₄ उच्यते (for उच्यसे) D₈
इत्यरिसूदन — (L. 44) D₈ (marg as above) सर्वसायत
(for 'सात्वता) D₂ न श्रेष्ठ शर्वसत्रव (for the post.
half) — (L. 45) Om in D₈ D₈ T₂ सारथ्य कुर मा वा त्व
(D₈ वामाल) (for the prior half) K₄ किं च; V₁ B₁ s
Dn₁ D₈ s s T₂ किं तु; B₂ ननु, C₂ किं तु (as above)
T₂ कर्णो (for कृष्णो) — After line 45, Da₁ D₁ s ins
एव बलवतां युद्धे किमु कृष्ण बलाधिक ।
— (L. 46) B₂ तथा कृष्णेन च बल; Da₁ D₁ s यथा कृष्णेन

तथा कर्णात्ययीभावे त्वया धार्यं महद्बलम् ।
किमर्थं समरे सैन्यं वासुदेवो न्यवारयत् ।
किमर्थं च भवानसैन्यं न हनिष्यति मारिप ।
त्वत्कृते पदवीं गन्तुमिच्छेयं युधि मारिप । [50]
सोदराणां च वीराणां सर्वेषां च महीक्षिताम् ।

शल्य उवाच ।

यन्मां ब्रवीषि गान्धारे अग्रे सैन्यस्य मानद ।
चिदिष्ट देवकीपुत्रात्प्रीतिमानस्म्यह स्वपि ।
एष सारथ्यमातिष्ठे राधेयस्य यथास्विन' ।
युष्यत पाण्डवाग्रयेण यथा त्वां वीर मन्यसे । [55]
समयश्च हि मे वीर कश्चिद्वैकर्तनं प्रति ।
उत्सृजेयं यथाश्रद्धमहं वाचोऽस्य सनिधौ ।

संजय उवाच ।

तयेति राजन्पुत्रस्ते सह कर्णेन मारिप ।
अग्रवीन्मद्राजानं सर्वैक्षत्रस्य सनिधौ ।
सारथ्यस्याभ्युपगमाच्छल्येनाश्रासितस्तदा । [60]

दुर्योधनस्तदा हृष्ट कर्णं तमभिमपस्वजे ।
अग्रवींश्च पुन कर्णं स्वयमानं सुतस्तव ।
जहि पार्याग्रणे सर्वान्महेन्द्रो दानवानिव ।
स शल्येनाभ्युपगते ह्ययानां संनियच्छने ।
कर्णो हृष्टमना मूयो दुर्योधनमभापत् । [65]

नातिहृष्टमना ह्येष मद्राजोऽभिभापते ।
राजन्मधुरया वाचा पुनरेनं ब्रवीहि वै ।
तवो राजा महाप्राज्ञं सर्वांश्चक्रशलो बली ।
दुर्योधनोऽग्रवीच्छल्यं मद्राजं महीपतिम् ।
पूरयश्चिव घोषेण मेघगन्भीरया गिरा । [70]

शल्य कर्णोऽर्जुनेनाद्य योद्धव्यमिति मन्यते ।
तस्य त्वं पुरुषपत्याग्रं नियच्छ तुरगान्युधि ।
कर्णो हृषितरान्सर्वान्फल्युनं हन्तुमिच्छति ।
तस्याभीपुत्रहे राजन्प्रयाचे त्वां पुन पुन ।
पार्थस्य सचिवं कृष्णो यथामीपुत्रहो वर । [75]
तथा त्वमपि राधेयं सर्वत परिपालय ।

बलवत्; Ds यथा कृष्णो न बलवान्, T2 यथा कृष्णेन सा सेना (for the prior half) Da1 कार्यं वै, D2 धार्यं ते (for धार्यं वै) Some MSS फाल्युने, K4 फाल्युणे T2 कार्यां वै फाल्युने हते (for the post. half) — (L 47) D1 कर्णात्ययीभावे, T2 कर्णात्ययीभावे B4 (marg) Co बृहद्बल, D2 महाबल, T2 इदं बल (for महद्बलम्). Da1 D1 स त्वया कार्यं बृहद्बल (for the post. half). Co कार्यं (for धार्यं) — (L 48) Om in T2 Ds सैन्यान् (for सैन्य) Ds (marg) किमर्थं संगरे सैन्या (for the prior half). K4 निवारयत्, Ds. s नि(Ds न)वारयेत्; Co न्यवारयत् (as above). B2 न हनिष्यति मारिप, Ds (marg) वसुदेवो निवारयत् (for the post half) — (L 49) Om. in B2 T2 न (for च) B2 महानस्यति, D2 न तरिष्यति, Ds न हनिष्यति — (L 50) Ds त्वत्कृतां पदवीं प्राप्तुम्, Ds तत्कृते पदवीं दातुम् (for the prior half) — (L 51) Ds transp वीराणां and सर्वेषां Ds सोदराणां च वीराणां (for the prior half) B2 चैव भूपृतां (for च महीक्षिताम्). — Ds om. lines 52-76 K4 V1 B D (except Ds) read lines 52-59 for the first time after 8 23 47 — (L 52) T2 वदति (for ब्रवीषि) Ds मध्ये, Ds अग्रे, T2 तस्य (for अग्रे) B2 Ds मारिप (for मानद) — (L 53) T2 वारिष्ठ (for विशिष्ट) B2 तत (for त्वयि) D2 प्रीतिमानिह वचो मयि (for the post half) — (L 54) K4 एक- (for एष). B2 एवमारथ्यमातिष्ठे (for prior half). B2 महात्मन, Dn1 यशन्वित (sic) (for "स्वित") — (L 55) Dn1 युद्धेत् (for युष्यत) Ds पाण्डवाग्रयेण — T2 om lines 56-57. — (L 56) Da1 D1. s चैव (for च हि) K4 स भापयश्वाद्ये वीर (hypermetric), B2 समर्थश्च ह्ये वीर, Ds समान्प्रसिद्धि ये वीर (for the prior half). — (L 57) B2 उत्सृजेयं हि, Ca उत्सृजेय (as above) B2 तथाश्रद्धम्, Ca यथा (as above). K4 वाचास्य, V1 वागस्य; B2 वारणस्य, D2

त्वा वास्य (for वाचोऽस्य) Ds संयुगे (for संनिधौ) — After line 57, T2 reads 8 25.3-6, repeating the same in its proper place. Ds om (hapl) lines 58-59 — (L 59) T2 स तु राजान (for मद्राजान) — (L 60) T2 [अभ्युपगमः; Ca *गमात् (as above) V1 स सारथ्याभ्युपगमात् (for the prior half) B2 आश्रासित (for "सितस्य") — (L 61) T2 मूय (for हृष्ट.) V1 B2 4. s Da1 D1 s T2 समभित्त (V1 B2 T2 *य)स्वले — (L 62) D1 s कर्णे (for कर्ण) — (L 64) B1 स शल्ये चान्युपगते (for the prior half). K4 शनियच्छने; Dn1 संनियच्छने, T2 *यत्रणे; Ca *यच्छने (as above) — (L 66) Om in B2 B2 नास्ति (for नास्ति-) D2 [s]म्यभापत् (for सभिभापते) — (L 67) Dn1 राजन्निपुत्रय वाच (for the prior half) K4 V1 B2. s Dn1 D1. 2. 4-6 पुनरेव (V1 *य) (for *रेत). D2 ब्रवीति वै, T2 ब्रवीमहे (for "हि वै") — (L 68) Ds राजन् (for राजा) Ds महाप्राज्ञ D1 s सर्वांश्चक्रशलो (for सर्वांश्च) T2 रणे (for बली) — B1 om. lines 69-73 — (L 69) T2 महीपते (for "पतिम्") B2 मद्राजमहीपति (for the post. half). (L 71) Dn1 कर्णं शल्यार्जुनेनाद्य (for the prior half). Da1 मन्ये, D2 मन्यसे (for मन्यते) — (L 72) B2 अस्तात् (for तस्य) Ds तुरगात् (for तुरगान्) — (L 73) Some MSS फाल्युन, T2 अर्जुन Da1 D1 s इच्छति (for इच्छति) — (L 74) B1. 4 Dn1 D2 अस्य (for तस्य). K4 B2 Ds र अभिपुत्रहे (for अभीपुत्र) Da1 D1 s T2 अस्मीपु (T2 *यु) ग्रहो राजन् (for the prior half) K4 V1 B (except B1) Da1 Dn1 D1 s. s ० प्रसा(K4 *शा)दे (for प्रयाचे). — Lines 75-76 = var 8 23 6 — (L 75) K4 अभीपुत्रहो, T2 *शुग्रहो (for *पुग्रहो) D1 यथामीपुत्र प्रभु (for the post. half). — After line 76, Da1 D1. s repeat 8.25.2nd.

6

After 8 31 4, S (except T₂) ins.
 कर्णस्य रथघोषेण मौर्वीनिष्पेपणेन च ।
 सप्रहेण च रश्मीना समकम्पन्त सृज्या ।
 तानि सर्वाणि सैन्यानि कर्णं दृष्ट्वा विशा पते ।
 बभूवुः संप्रहृष्टानि तावकानि युयुस्तया ।
 अधूयन्त ततो वाचस्तावकानां विशां पते [5]
 कर्णाञ्जुनमहायुद्धमेतदद्य भविष्यति ।
 अद्य दुर्योधनो राजा हतामित्रो भविष्यति ।
 अद्य कर्णं रणे दृष्ट्वा फल्गुनो विद्रविष्यति ।
 अद्य तावद्वय युद्धे कर्णस्यैवानुगामिन ।
 कर्णबाणमयं युद्धं भीम द्रक्ष्याम संयुगे । [10]
 चिरकालोद्यतमिदमघेदानीं भविष्यति ।
 अद्य द्रक्ष्याम सभ्रामं घोर देवासुरोपमम् ।
 अघेदानीं महद्युद्धं भविष्यति भयानकम् ।
 अघेदानीं जयो नित्यमेकस्यैकस्य वा रणे ।
 अर्जुनं क्लिञ्च राधेयो वधिष्यति महारणे । [15]
 अय वा क नर लोके न सृष्टान्ति मनोरथा ।
 इत्युक्त्वा विविधा वाच कुरव कुणन्दन ।
 आजगुः पटहांश्चैव तूर्याश्चैव सहस्रश ।
 नेरीशङ्काश्च विविधान्सिंहनादांश्च पुष्कलान् ।

6

(L 2) T₂ G₂ सुसंप्राहेण, G₂ सुसंप्रहेण च (hypermetro)
 ((for संप्रहेण च) T₂ G₂ समकम्पत — (L 7) T₁ हतान्
 ((for हता) — (L 8) M₁ [S]पि द्रविष्यति (for विद्र*)
 — (L 9) G₂ अत्र (for अद्य) T₁ वाचद्वय (for तावद्वय)
 — (L 10) T₂ G₂ M₁ भीम युद्ध (by transp) — (L 11)
 T₁ G₂ चिरकालेस्तिनन्, T₂ G₂ लानतन्, M₁ लोद्धतम् (for
 लोद्यतम्) T₁ मल्लेषाम (for अघेदानीं) — (L 12) T₁
 देवासुरोपम — (L 13) T₁ महद्युद्ध G₂ भयविष्यद् (for
 भविष्यति) — (L 15) T₁ क्लिञ्च (for क्लिञ्च) — (L 16)
 T₁ क्लि नरं (for क नरं) — (L 17) T₁ [आ]नन् (for
 [उ]क्त्वा) T₁ कुलगां (for कुरव) — (L 18) T₁ तूर्याणि
 च (for तूर्याश्चैव) — (L 19) T₂ G₁ M₁ नेरीनादांश्च
 (for शङ्कांश्च) — (L 20) G₂ सुरवानां (for जानां) T₂
 G₁ M₁ महारवां (for शुभाश्रवान्) T₁ आनकांश्च शुमालयान्
 (for the post. half) — (L 21) T₁ नृत्यमानांश्च G₁
 M₁ बहुशस्त्रं (for बहवश्च) T₁ तर्जनांश्च

7

(L 1) S₁ K₁-4 D₁ D₂ प्रेक्ष्यमाण, B₁ 3 4 D₂ 3 7
 प्रेक्षणीयः S₁ K₁ 3 4 सुसंमत (K₁ ता) (for समन्तत)
 — (L 2) D₁ D₂ T₂ घोरो (for भीमो) K₂ D₂ 6
 भयवर्धनं, B₂ 4 मन्युं, C_n अयं (as above) C_o cites अयं
 — D₁ D₂ 3 om lines 3-4. — (L 3) S₂ चक्रे, C_v

सुरजाना महाशब्दानानकानां शुभाश्रवान् । [20]
 नृत्यमानाश्च बहवस्कर्जमानाश्च मौरिय ।
 अन्योन्यमन्ययुद्धे सुदरङ्गता नरा ।

7

S₁ K₁-3 ins after 8 31 51 K₄ V₁ B D C_on after
 419* T₂ C_v after 8 31 52²⁰
 एष ध्वजाम्ने पार्थस्य प्रेक्षमाण समन्तत ।
 दृश्यते वानरो भीमो द्विपतामघवर्धन ।
 एतच्छक्रं गदा शार्ङ्गं शङ्खं कृष्णस्य धीमत ।
 अत्यर्थं आजते कृष्णे कौस्तुभस्तु मणिस्तत ।
 एष शार्ङ्गगदापाणिर्वासुदेवोऽविचीर्यवान् । [5]
 वाहयन्नेति तुरगान्पाण्डुरान्वातरंहस ।
 एतत्कृजति गाण्डीव विकृष्टं सन्यसाचिना ।
 एते हस्तवता मुक्ता भ्रन्त्यमिश्राग्निशता शरा ।
 विशालायतताम्राक्षै पूर्णचन्द्रनिमाननै ।
 एषा भू कीर्यते राज्ञा क्षिरोभिरपलायिनाम् । [10]
 एते सुपरिघाकारा पुण्यगन्धातुलेपना ।
 उद्यतायुधशौण्डानां पालन्ते सायुधा मुना ।
 निरस्तनेत्रजिह्वान्ता वाजिनः सह सादिभि ।
 पतिता पालमानाश्च क्षिप्तौ क्षीणाश्च शेरवे ।
 एते पर्वतशृङ्गाणा तुल्यरूपा हता द्विपा । [15]

चक्र (as above) S₁ K₁ 2, 4 सदा शार्ङ्गं; S₂ गदा शार्ङ्गं K₁
 D₁ शंख, B₂ शङ्ख S₁ K₁-3 कृष्णश्च (K₂ स्य) कीर्यवान्
 (for स्य धीमत) — S₁ K₁-3 om. lines 4-5 — (L 4)
 D₂ कर्ण (for कृष्णे) B₂ आजते कर्णं चाल्यर्थं, D₁ अत्यर्थं कर्णं
 राजते (for the prior half) K₄ मणिस्तथा, B₂ महामणि,
 D₂ मणिर्वर — (L 5) D₂ शार्ङ्गि V₁ D₁ D₁ D₂ 3 6 8
 T₂ च (for ऽति-) — (L 6) B₂ वाहयन्नेति (for 'नेति) S₁
 K₁ 2 V₁ पाठवान् (V₁ रान्) (for पाण्डुरान्) — (L 7)
 D₁ D₁ 5 एष (for एतत्) K₃ कृजति; V₁ कृजितः, D₁
 कुहति D₂ गांजीवं (for गाण्डीव). B₂ विकृष्ट (for वि*)
 — (L 8) B₂ युक्ता (for मुक्ता) B₂ शिलाशितान्, D₁ 5
 शिता क्षिपा — (L 9) S₁ K₁ 2 विशालायतपूर्णाक्षै (for the
 prior half) D₂ पूर्णचन्द्रविमाननौ — (L 10) D₂ तीर्यते
 (for की*) B₂ 4 D₂-4 7 राजन् (for राजां) — (L 11)
 K₂ D₂ एतेन, B₁ 3 4 एतेषु, B₂ एते वै (for एते सु) V₁
 B₂ D₁ D₁ D₁ 5 6 8 T₂ एते परिघर्तकाशा — (L 12)
 S₁ K₂ D₁ D₁ 5 6 उद्यता युद्धशौण्डानां, K₂ युधनायुधं, T₂
 अस्ततां रणं K₂ पापते, D₁ 1 पलते; T₂ पश्यते (for पालन्ते).
 K₁ मुक्ता — (L 13) S₂ K₂ D₁ D₂ निरस्तनेत्रजिह्वां
 (K₂ जिह्वाशः, D₂ जिह्वात्रा), B₂ D₂-4 7 नेमिजिह्वाश्च; D₁
 नेत्रतां जिह्वां; D₁ D₂ T₂ जिह्वा (T₂ जिह्वा) नेत्रता — (L 14)
 S₂ पालता (sic), V₁ D₁ D₂ T₂ पतिता K₂ पालमानाश्च (for
 पाल*) — (L 15) K₂ एव (for एते). S₁ K₁ V₁ पर्वत-

सच्छिन्नभिन्ना पाथेन प्रपतन्त्यद्रयो यथा ।
गन्धर्धनगराकारा रथा हतनरेश्वरा ।
विमानानीव पुण्यानि स्वर्णिणां निपतन्त्यमी ।
व्याकुलीकृतमत्यर्थं पश्य सैन्यं किरीटिना ।
नानामृगसहस्राणां यूयं केसरिणा यथा । [20]
हन्त्येते पार्थिवान्वीरा पाण्डवा समभिद्रुता ।

8

After 8 32 22, S ins

तद्विगाह्य रथानीक सूतपुत्रो महारथ ।
नदीं प्रवर्तयामास शोणितौघतरङ्गिणीम् ।
शोणितोदां क्षुद्रमत्स्यां नागनक्रां दुरत्ययाम् ।
मांसमज्जाकर्दमिनीं चक्रकूर्मां रयोद्भुताम् ।
पतितैर्मैघसंकाशैश्च तत्र महाद्विपै । [5]
अशानीभिरिव ध्वस्ता मही राजन्विराजते ।
तां शरोर्मिमहावर्षां छत्रहंससमाकुलाम् ।
तनुत्रोष्णीपसंघाटां हस्तिपापाणसंकुलाम् ।

रूपाणां, D₂ 'सानूनां, C₀ पर्वरूपाणां (for 'तश्चक्षणां) K₁ & B₂ D₂ हत-; V₁ B₁ D₁ D₁ D₁ ६ ० T₂ महा; B₁ D₂ हया (for हता) B₂ transp हता and द्विपा — (L. 16) K₁ संभिन्नच्छिन्ना, K₂ प्रच्छिन्नभिन्ना, K₃ शूरैर्विच्छिन्ना (for संछिन्न-भिन्ना) S K₁ २ ६ निपतन्ति, B₁ २ D₂ २ १ T₂ प्रवर्तति (for प्रपतन्ति) — (L. 18) V₁ B₁ २ D₁ D₂ २ T₂ पुण्याते K₂ विमानाश्री करुण्यते (sic) (for the prior half) — (L. 20) S K₂ ६ यथा (for नाना-) D₂ यूया S K₂ ६ तथा (for यथा) — (L. 21) T₂ हन्त्येति S K₁ २ ६ transp पार्थिवान् and पाण्डवा S K₁ २ ६ समभिद्रुतान्, K₂ समभिद्रुता — After line 21, T₂ repeats 8 31 52^{ab}

8

(L. 1) T₁ M₁ तं T₁ G₁ विगाह्य T₁ G₁ २ महानीक (for रथा) — (L. 2) G₂ M₁ प्रावर्तयामास — (L. 3) T₂ G₁ २ नागनक्र- G₂ शोणितोदा क्षुद्रमत्स्या नागनक्रदुरत्यया — (L. 4) T₁ G₂ मांसमज्जाकर्दमिनी (for the prior half) T₂ G₁ M₁ २ चक्रकूर्ममयोद्भुतां (G₂ 'या) (for the post. half) — M₂ reads lines 5-6 after line 11 — (L. 5) T₁ अतीतिर्, T₂ G₁ पतितेर् — (L. 6) M₁ २ ध्वस्तैर् T₂ G₁ M₁ २ नदी (for मही) G₂ विराजते, M₂ प्रकाशते T₁ अशानिभिरिव धिध्वस्ता नदी**राजते — (L. 7) T₁ शरौघ, T₂ G₂ शरोर्मि (for श) T₁ चक्रहंससमाकुल — (L. 8) T₁ G₁ तनुत्रोष्णी (G₁ 'टी)पसंघाटां, G₂ 'त्राणीपसंघाटां T₂ G₂ २ अथि, G₁ आस्थि- (for हस्ति) T₂ हस्तिपापाणसंकुल — (L. 9) T₁ २ G₁ M₁ २ च (for तां) — (L. 10) G₂ रौद्रां, G₂ रक्षसा (for रजसा) — (L. 11) T₁ २ G₁ २ नराकीर्णा G₂ अतितीक्ष्णाश्वराकारान् (sic), M₁ अभिक्षतनरोत्तीर्णां नः

अपारामनपारां तां शङ्खदुन्दुभिघोषिणीम् ।
रौद्रां नदीं महाराज रजसा सर्वतो वृताम् । [10]
अतितीक्ष्णां नदाकीर्णां नदीमन्तकगामिनीम् ।
समं च विपमं चैव समायान्तीं महाभयाम् ।
आ गुल्फाच्चात्र सीदन्तीं नराभ्यशोणितकर्दमे ।
नरैरभिरिक्षिता यथा राजन्महाद्रुमा ।
ततस्ते तत्र तत्रैव प्रवरन्त्यो महानदीम् । [15]
विचेरु सर्वतो योधा नौवारणमहासने ।
शोणितेन समं राजन्कृतमासीत्समन्तत ।
नदीवैगैर्यया भूमिस्तद्वासीद्विशां पते ।

9

After 8 33 14, K₂ & V₁ B D S ins .

सोऽवजाय तु निर्विन्द सूतपुत्रेण मारिप ।
प्रजज्वाल तत क्रोधाद्द्विपेव हुवाशन ।
ततो विस्फार्य सुमहद्वाप हेमपरिष्कृतम् ।
समाधत्त शितं बाण गिरीणामपि दारणम् ।

M₂ अतितीक्ष्णनराकीर्णा — After line 11, M₂ reads lines 5-6 — (L. 12) G₂ विपमां T₁ M₁ समयां (M₁ 'य)ती, G₁ समयाति G₂ सापयत महाभय, M₂ न शयत महाहवे (for the post half) — (L. 13) T₂ G₁ कृत्वाच्चात्र; M₁ गुल्फमात्र (for गुल्फाच्चात्र) T₁ २ G₁ M₁ २ सीदति T₁ आ गुल्फाच्चावसीदति T₁ G₁ २ M₂ नरा; M₁ नरा (sic) — (L. 14) T₁ G₂ अथि (for अभि-) G₁ परिक्षितां T₁ G₁ महाद्रुमां (T₁ 'मे) — (L. 15) T₂ G₁ प्रच (G₁ 'व)रतो — (L. 16) M₂ योधा T₁ २ G₁ वे (T₁ नौ-, T₂ नृ-; G₂ न) वारणमहारये, M₁ २ नौवां (M₂ 'नीवा)रणमहाधने (for the post half). — (L. 17) T₂ G₂ हुतम् (for हुतम्) — After line 17, S ins 427*.

9

B₂ om line 1. — (L. 1) D₂ [S]वज्ञानाद्, M₂ → [S]वज्ञया (for ज्ञयाय) T₂ [अ]थ (for तु) K₂ D₂ निभिन्न (for निर्विन्द) B₂ भारत, S (except T₂) पदव (for मारिप) — (L. 2) K₂ & B₂ D (except D₂ १) S महावाहुर् (for तत क्रोधाद्) S (except T₂) हविषा (Gr आहुत्या) हव्यवाहिव (for the post. half) — After line 2, D₁ T₂ ins

ज्वालामालापरिक्षितो राशो देहो व्यदृश्यत ।
युगान्ते दग्धकामस्य संवत्सोर्भिरिवापर ।
वे प्रदीप्ताद्युधरा दीप्तस्तत्साम्बरासृज ।
सैनिकास्त्वय राजेन्द्र व्यद्रवन्ति दिशो दश ।

[(L. 3) T₂ दीप्तश्चास्तरस्त्रिन (for the post half). — (L. 4) T₂ तव (for त्वथ)]
— (L. 3) S विस्फार्य K₂ D₁ D₂ → हेमपरिष्कृत, D₂ कालानलोपम — (L. 4) D₂ समाधत्त, S (except T₂) समाधत्त

तत पूर्णायत वीक्षण यमदण्डनिमित्तं शरम् । [5]
मुमोच त्वरितो राजा सूतपुत्रनिजासया ।
स तु वेगवता मुक्तो बाणो वज्रादानिस्त्रन ।
विवेदा सहसा कर्णं सज्ये पार्श्वं महारथम् ।
स तु तेन प्रहारेण पीडित प्रमुमोह वै ।
ऋस्रगात्रो महाबाहुर्घनुरुत्सुज्य स्यन्दने । [10]
ततो हाहाहृत सर्वं धार्तराष्ट्रबलं महत् ।
विवर्णमुखमूयिष्ठ कर्णं दृष्ट्वा तयागतम् ।
सिंहनादश्च संजज्ञे क्ष्वेदा किलकिलात्पथा ।
पाण्डवानां महाराज दृष्ट्वा राजं पराक्रमम् ।
प्रतिलम्प्य तु राधेय मज्ञां नातिचिरादिव । [15]
दध्ने राजधिनादाय मनः क्रूरपराक्रम ।
स हेमविकृतं चापं विस्कार्य विजय महत् ।
अवाकिरदमेयात्मा पाण्डवं निशितै शरैः ।

10

After 8.33 34, S ins

पुतस्त्रिकन्तरे शूरा पाण्डवानां महारथा ।
वचर्षुः शरवर्षाणि राधेय प्रति भारत ।

सात्यकिः पञ्चविंशत्या शिखण्डी नवभिः शरैः ।
अवर्षतां महाराज राधेयं शत्रुकर्तनम् ।
शैनेयं तु तव क्रुद्ध कर्णं पञ्चभिरायसैः । [5]
विष्याद्य समरे राजस्त्रिमिश्रान्धैः शिलीमुखैः ।
दक्षिणं तु मुज तस्य त्रिभिः कर्णोऽप्यविष्यत ।
सत्यं पोटशभिर्चाणैर्यन्तारं चास्य सप्तभिः ।
अथास्य चतुरो वाहांश्चतुर्भिर्निशितैः शरैः ।
सूतपुत्रोऽनयस्त्रिभयं यमस्य सदनं प्रति । [10]
अपरेणाय महेन घनुश्चित्त्वा महारथ ।
सारथेः सशिरस्त्राण शिरः कायादपाहरत् ।
हताश्वसूते तु रथे स्थित स शिनिपुगवः ।
शार्किं चिक्षेप कर्णाय वैदूर्यमणिमूपिताम् ।
वामापतन्तीं सहसा द्विधा चिच्छेद् भारतम् । [15]
कर्णो वै धन्विनां श्रेष्ठस्त्राश्व सर्वानवारयत् ।
ततस्त्राश्विशितैर्वाणैः पाण्डवानां महारथान् ।
न्यवारयदमेयात्मा शिक्षया च घलेन च ।
अर्द्धयिस्वा शरैस्त्रास्तु सिंह क्षुद्रभृगानिव ।
पीडयन्वर्मराजानं शरैः संनतपर्वभिः । [20]
अभ्यद्रवत् राधेयो धर्मपुत्र शितैः शरैः ।

{for सना} Ds शत बाणाद् {for शितं बाण} Ks Bs Da1
D1.4 s दाहा — (L 5) Ks Dn1 Ds s Ts त तु
{for तत} Ks Bs s Ds पूर्णायतोत्कर्ष, B1 Dn1 Ds
*यत्रोत्कृष्ट, G1 *यत्रुवीक्षण Bs Ds तत्संभ(Ds तत्तत्क)-
र्णायने वीक्ष्वा, Ts Gs संशय यनुपि श्रेष्ठे {for the prior
half} Ks V1 Bs Da1 Dn1 D1 s Ts यमदण्डसमप्रम,
Ds *दोषमप्रय {for the post. half} — (L 6) S
(except Ts) त्वरित — (L 7) Bs युक्तो {for युक्तो}
Ks Ds S (except Ts) प्रम {for स्त्रन} Bs बाणो
यत्रसमस्त्रन, Ds वज्राशनिस्त्रमप्रम {for the post half}
— (L 8) Ks V1 Da1 Dn1 D1 s s.6 S (except
M1) विनेद {for विनेत्र} Dn1 Ts तरसा, T1 s G Ms-4
समरे {for महमा} Ks Dn1 Ts M1 सज्य, Ds अन्य
{for सज्ये} S (except M1) स्त्रनानरे {for महारथन्}
— (L 9) Bs s पत्रित {for पीडित} — (L 10) Ks
Dn1 S ऋस्रगात्रो, Ds स तु राजन्; Ds ऋयद्रात्रो, Ds ऋयद्रात्र
{for ऋस्रगात्रो} Ks Ds T1 s G M महेश्वातो, Dn1 Ts
महाराज {for महाराष्ट्र} Ks तत्स्रगात्, Ds संयुगे, S (except
Ts) कर्मित {for स्यन्दने}

— After line 10, Dn1 Ds Ts ins -

गदामुरिव निक्षेता शल्यस्याभिसुखोऽपतत् ।

कन्त्युनस्यादपत्कीर्ति कर्णेनाश्रममुन्नत ।

राजापि भूयो नाजज्ञे कर्णं पार्श्वदितेऽस्तया ।

{(L. 1) Ts युक्ते — (L. 3) Ts राजा भूयो न जज्ञे च
{for the prior half}]

— (L. 11) Ds s s सैन्य {for सर्व} Ks V1 Bs Dn1

D2.6 s Ts धार्तराष्ट्रस्य महत् {for the post. half}.
— (L. 12) Ds विवर्ण Dn1 Ds Ts विवर्ण हतभूमिष्ठ, T1 s
Gs s M *जंयुत्तमार्तं च, G1 *जंयुत्तमार्तं च {for the prior
half} Ks Ds तयाहृत — (L. 13) Ks S (except Ts)
सिंहनादाश्च {G1 s दाह}. Bs तु {for च} Ks S (except
Ts) संजज्ञे {Ks G2 *सु} {for संजज्ञे} Ks B1.2 Dn1
D1-4.1 S क्ष्वेला. S (except Ts) किलि {for किल}.
— (L. 14) Ks च विक्रम, Ds सुवि* {for परा} Bs s
Da1 D1 s दृष्ट्वा पांडुवृत तदा {for the post half}.
— (L. 15) Ks प्रतिलम्प्यत, T1 G2 *लम्प्य च V1 इति {for
इव} Ds संज्ञानादिविरादिव {for the post. half}
— (L. 16) Ks दध्ने Ks राशो, Da1 Ds राजन् {for राज}
Da1 D1 s मति, T1 घनु {for मन} D1 कूर्* {for कूर्-}
Bs s पराक्रम, Dn1 पराक्रमा — (L. 17) Da1 D1.5 हेमं
{for हेम} Ks विस्कार्य, S विष्कार्य — (L. 18) V1 Bs
Da1 D1.5 अवारयद् {for *किरद्} T2 G1 पांडवान्

10

{(L. 2) Ts Gs Ms वधु — (L. 4) Ts कर्णवर्षात्; Ts G
अवर्षत T1 सत्य {for शत्रु} — (L. 5) T1 M शैनेयस्
Ts Gs M1 क्रुद्ध T1 M कर्ण — (L. 7) Ts Gs s दक्षिष्यत;
Ts Gs [अ]न्यवि*, Ms s व्यवि* — (L. 9) Ms दिशिते
{for शि*} — (L. 10) G1 [s]जधीव {for सनयव}
— (L. 11) Ts s G M1 अयापरेण {by transp}
— (L. 13) Gs स्त्रे {for स} — Ts om line 19
— (L. 21) Ts अभ्यर्द्धयच {for *द्रवत्} Gs s अभ्यद्रवदमेयात्मा
{for the prior half}.

After 463*, 8 ins

प्रासिद्धन्तरे दृष्ट्वा मद्रराजो वृकोदरम् ।
जिह्वां छेत्तु समायान्तं सान्त्वयन्नृदमग्रवीद् ।
भीमसेन महाबाहो यत्त्वा वक्ष्यामि तच्छृणु ।
यचनं हेतुमंपन्नं श्रुत्वा चैतत्तथा कुरु ।
अर्जुनेन प्रतिज्ञातो वधः कर्णस्य शुष्मिण । [5]
तां तथा कुरु भद्र ते प्रतिज्ञां सन्यसाचिन ।

भीम उवाच ।

दृष्टवत्यं पार्थस्य जानामि नृपसत्तम ।
राज्ञस्तु धर्षणं पापं कृतवान्मम संनिधौ ।
तत् क्रोधाभिमूढेन शेषं न गणितं मया ।
पविते चापि राधेये न मे मन्युः शमं गतः । [10]
जिह्वोदरणमेवास्य प्राप्तकालं मत्तं मम ।
अनेन तु नृशंसेन समयेतेषु राजसु ।
अस्माकं शृण्वतां कृष्णा यानि धाक्यानि मातुल ।
असह्यानि च नीचेन यदूनि श्रावितानि भो ।
नूनं ते तत्परिज्ञात दूरस्थस्यापि पार्थिव । [15]
धेदनं चास्य जिह्वायास्तदेवाकाङ्क्षितं मया ।
राज्ञस्तु म्रियकामेन कालोऽयं परिपाटित ।
भयता तु यदुद्योऽस्मि धाक्यं हेत्वर्थसंहितम् ।

(L. 2) G₁ जिह्वा T₂ छेत्तुमायात्, T₂ G₂ संलेत्तु, G₁ :
विच्छिद्यु, M विच्छिद्यु (for छेत्तु समा) — (L. 3) T₁ :
त्वा — (L. 4) T₂ हेतुसंयुक्त — (L. 7) T₁ दृष्ट मत तु
(for दृष्टमत्तव्यं) G₂ नृपसत्तम — (L. 8) T₁ धर्षण
— (L. 9) T₂ G₁ : क्रोधाभिमूढेन (for क्रोधा) G₁ : राजन्
(for शेष) — (L. 10) M₁ शत शत (for शम गत)
— (L. 12) T₂ : G M सु- (for तु) — (L. 13) T₁
दृष्टुम् T₁ G₂ कृष्णा; T₂ चापि (for कृष्णा) — (L. 14)
T₂ M अस्मिन् (T₂ M₂ हे)यानि, G₂ असंहियानि (sic) (for
असह्यानि च) G₂ राधेयो (for नीचेन) T₂ transp
रदूनि and श्रावितानि T₂ G₂ M श्रावितानि वि(M₂-4
प्र)भो (for श्रावितानि भो) T₂ मे (for भो) — (L. 15)
T₁ यत्त्वा, T₂ च यत्त्वा, T₂ G चैतत् (for ते यत्त्वा) T₁ :
G₂ मया; T₂ परिज्ञात, G₁ : ज्ञाने, G₂ : ज्ञाते, M₂ : ज्ञान
(for ज्ञानं) M₂-4 मातुल (for पार्थिव) — (L. 16) T₁ :
M तदेव — (L. 17) T₂ प्रतिज्ञात, G₁ M₂-4 प्रतिज्ञात;
G₂ प्रतिज्ञात (for परिज्ञात) — (L. 18) G₁ हेत्वर्थसंहित,
M₂-4 संयुक्त (for संहितम्) — (L. 19) T₁ G₂ मया राजन्
(for नराजन्) T₁ दृष्टुमित्, T₂ दृष्टुमित्, T₂ G₁ : करकं
(for दृष्टुमित्) — (L. 20) T₂ जीवेय; M₁ जीवेयु, M₂-4
जीवेय (for जीवेय) — (L. 21) T₂ तस्मिन् (for तस्मिन्)

तद्गृहीतं महाराज कटुकस्यमिबोधम् ।
हीनप्रतिज्ञो भीमस्तुर्न हि जीवेत कर्हिषिद् । [20]
अस्मिन्विनष्टे नष्टाः सः सर्वे एव सकेशवाः ।
अथ चैव नृशंसात्मा पाप पापकृतां वरः ।
गमिष्यति पराभावं दृष्टमात्रं किरीटिना ।
युधिष्ठिरस्य कोपेन पूर्वं दग्धो नृशंसकृत् ।
त्वया संरक्षितस्त्वद्य मत्समीपादुपायत । [25]

After 8 35 22, K₄ V₁ B D (except D₂) S Ca. a. n. n. a.

ततो भीमो रणक्ष्मावी छादयामास पत्रिभिः ।
कर्णं रणे महाराज पुत्राणां तव पश्यताम् ।
ततः कर्णो भृशं क्रुद्धो भीमं नवभिरायत् ।
विन्याध परमास्त्रो भूयैः संनतपर्वभिः ।
आहतः स महाबहुर्भीमो भीमपराक्रमः । [5]
आकर्णपूर्णविशिखैः कर्णं विन्याध सप्तभिः ।
ततः कर्णो महाराज आशीर्विष इव श्वसन् ।
शरवर्षेण महता छादयामास पाण्डवम् ।
भीमोऽपि तं शरवर्षेण ददित्वा महारथम् ।
पश्यतां कौरवेयाणां विननर्दं महाबलः । [10]
ततः कर्णो भृशं क्रुद्धो दृढमादाय कार्ष्णिकम् ।
भीमं विन्याध दशभिः कङ्कपत्रैः शिखाशितैः ।

T₁ : M स, G₁ : सु (for स) — (L. 22) T₁ M₁ चैव
M₂-4 चैव — (L. 23) T₂ G₂ परीभाव (for परा)
— (L. 25) M₂-4 स रक्षितस् T₁ अपायत, G₂ उपागतः
(for 'वत').

(L. 1) B₂ बल (for रण-) D₂ ततो मुहूर्तादार्जेद कर्णं
विन्याध मार्गणे — (L. 2) B₂ कर्णं (for रणे) — (L. 3)
D₂ तत (for तत) B₂ D₂ D₁ : महाराज (for भृश
क्रुद्धो). B₂ बहुमिर् (for नवमिर्) V₁ B₂ G₁ आशुगी (for
भापसे) — (L. 4) G₁ व्यययत्, G₂ व्यययत् (for विन्याध-
D₂ T₂ परनायस्तो (T₂ 'त्तो) (for 'रुद्धो). — (L. 5) V₁ B₂
तानाप्य (B₂ 'न्य), D₂ D₂ तानश्चिह्न, S तान्नि(T₂ तन्नि,
M₂ तान्नि)हल (for आहत स) T₂ G M₂-4 महाराज (for
'बाहुर) — (L. 6) K₄ आकर्णपूर्णविशिखैः; T₁ 'कृष्टैरिषुभिः
(for the prior half) — (L. 7) B₂ D₂ D₁ : T₂
महानाहुर (for 'राज) — (L. 9) B₂ D₂ D₁ : शरवर्षेण
(for 'मार्तेर्) — (L. 10) T₁ कुरुवीरणा; M₂-4 कौरवेयाणां-
V₁ B₂ D₂ D₁ : D₁ : S विननर्द (for विननर्द) S
(except T₂) महारथ (G₂ 'व) (for 'वल्). — (L. 11)
D₂ D₂ [य]षित (D₂ सं-) क्रुद्धो, T₂ महाराज (for भृशं क्रुद्धो)-
B₂ D₂ D₂ D₁ : S T₁ M आद्य (D₂ 'न)न्य, T₂ लक्ष्म्यः
Cc आदाय (as above) T₂ G अथ वैकर्तन कोपा(G₁ क्रोधा)

कार्मुक चास्य चिच्छेद् भलेन निक्षितेन च ।
 ततो भीमो महाबाहुर्हेमपट्विभूषितम् ।
 परिचं घोरमादाय सृस्युदण्डमिवापरम् । [15]
 कर्णस्य निघनाकाङ्क्षी चिक्षेपातिवलो नदन् ।
 तमापतन्त परिच वज्राशानिसमस्वनम् ।
 चिच्छेद् बहुधा कर्णं शरैराशीविपोषमै ।
 तत कार्मुकमादाय भीमो दृढतर तदा ।
 छादयामास विशिखै कर्णं परवलार्दनम् । [20]
 ततो युद्धमभूद्धोर कर्णपाण्डवयोर्मृगै ।
 हरीन्द्रयोरिव सुहु परस्परवर्धपिणो ।
 तत कर्णो महाराज भीमसेनं त्रिभि शरै ।
 आकर्णमूल चिच्याघ दृढमायम्य कार्मुकम् ।
 सोऽतिविद्धो महेष्वास कर्णेन वलिना वर । [25]
 घोरमादच्च विशिखं कर्णकायावदारणम् ।
 तस्य मित्वा मनुत्राण भित्वा कार्यं च सायक ।
 प्राविशद्वरणीं राजन्वत्मीकमिव पद्मग ।
 स तेनातिप्रहारेण व्यथितो विह्वलन्निव ।
 सच्चाल रथे कर्णं क्षितिकम्पे यथाचल । [30]

तत कर्णो महाराज रोपामर्षसमन्वित ।
 पाण्डव पञ्चविंशत्या नाराचानां समापयत् ।

13

T₁ s G ins after 8 38 38 T₂ after 8 38 39

यथा रुक्मरथेनाजौ बाहान्बाहैरमिश्रयत् ।
 तथैव सात्वतो राजन्वाहान्बाहैरमिश्रयत् ।
 गृहीत्वा चर्म खड्ग च रथं तस्यावपुसुवे ।
 मिश्रितेष्वय वाहेषु प्रत्यासत्ते च पार्षते । [5]
 दृष्ट्वापदान तस्याशु गदां जग्राह सात्वत ।
 गदापाणिस्ततो राजश्रयाचूर्णमवभुत् ।
 तमदृष्ट्वा रथोपस्थे सारथिं समतादयत् ।
 खड्गेन क्षितधारेण स हत प्रापत्तद्वयात् ।
 कृतवर्मा ततो दृष्टस्त्रलशब्द चकार ह ।
 पार्षत चात्रवीज्राजक्षेत्रेहीति पुन पुन । [10]
 स तं न ममृषे युद्धे तलशब्द समीरितम् ।
 यथा नाग सदा मत्तस्त्रलशब्दं समीरितम् ।
 अवभुत्स रथात्तस्मात्स्वरयं पुनरास्थित ।
 अम्ययात्स तु सं तूर्णं तिष्ठ तिष्ठेति चात्रवीत् ।

द्वुराह्य वेग (G₁ 'दि', G₂ नि) — G₁ om. lines 13-24
 — (L. 14) Om. in D₁. V₁ भीमसेनो (for ततो भीमो)
 Da₁ D_s महाराज V₁ B₂ s Da₁ D_s T₁ s G₂ s M हेमपट्व (V₁
 'वदा', B_s 'पत्र)परिच्छन्न (for the post half) — In Da₁,
 portion from line 15 up to 8 35 42^{ab}, is lost on
 a missing folio — (L. 15) B₂ उच्यन् (for आदाय)
 V₁ M_s यमदत्तम्, T_s G₂ s काल (for मृत्यु) — (L. 16)
 D₁ M_s नदन् D₁ D_s चिक्षेपातिवलेन च — (L. 17) D_s
 शक्राशनि- (for वजा) B₂ (marg as above) D₁
 -समप्रम (for 'स्वनम्) — (L. 18) G₂ सहा (for बहुधा)
 D₁ D_s T₂ शरै संनसपर्वधि (for the post. half)
 — (L. 19) D₁ D_s T G₂ s M भीमो भीमत (D₁ 'प', T₁
 'व) इट, D_s भीमो हेमनिभूषित (for the post half)
 — (L. 20) K₄ B_s s D_s s 7 परवलार्दन — T₂ om
 lines 21-24 — (L. 21) D_s महदोर D_s रणे (for मृगे)
 D₁ D_s सोतिविद्धो महेष्वास कर्णो बलवतां वर — After line
 21, D₁ D_s ins

चुकोष परमायस्त्रो दण्डाहत इवोरग ।

— (L. 22) D₁ s हरीशयोर्, D_s वृद्धे, T₁ s G₂ s बर्लीद्र*,
 M₁ महेंद्र*, M₂-4 बलेद्र*; Ca. n हरीन्द्र* (as above) D₁ s T_s
 G₂ s M महद, D_s पुरा, T₁ महान् (for सुहु) D₁ D_s
 तयोर्बुद्ध तदा क्षासीव (for the prior half) — (L. 23) G₂
 स तु (for तत) — (L. 24) D₁ आकर्णपूर्णैरभ्यर्णो, D₁ s s
 'पूर्णैराचक्षे, D_s T₁ s G₂ s M 'पूर्णैरभ्यन्न* (for the prior
 half) D₁ आदाय, D_s आदाय, D_s आनन्य (for आयन्य)
 — After line 24, T₁ s G₂ s M repeat line 12

— (L. 25) D₁ D₁ s s ततो (for सोऽति-) D_s कर्णो
 बलवतां वर (for the prior half) — (L. 26) D_s
 आदाय (for आदत्त) D₁ D_s s T₁ s M कर्णकायावमेद (T₂
 'दि)न, T_s G 'यविमेद (G₁ 'दि)न (for the post half)
 — (L. 27) T₁ s G₂ s M व (G₁ व)र्ण (for the first
 भित्वा) V₁ D₁ छित्वा, B₄ D_s तथा (for the second
 भित्वा) D₁ D_s s T G₂ s M देह (for काय) D_s T_s
 G_s सायकै- (G_s 'क) — T₁ om lines 28-31 — (L.
 29) K₄ M₁ [अ]भिप्रहारेण, D_s विप्र*, G₁ [अ]प्रतिहारेण
 D_s पातितो, T₂ पतितो (for व्यथितो) D_s विकलन्
 (for विह्वलन्) K₄ विह्वलन्निव संगरे (for the post half)
 — (L. 30) B₂ D₁ D_s M_s-4 रणे कर्ण, D₁ रथोपस्थे,
 T₁ यथा कर्ण (for रथे कर्ण) D₁ यथावत् (for यथाचल)
 — (L. 31) M_s-4 रोमहर्ष- — (L. 32) V₁ B_s s D₁
 D₁ s s S भीम त (D₁ T₂ तु; D_s च) (for पाण्डव) V₁
 B_s D_s s s S (except M₁) समर्षयत्

13

(L. 1) G₂ तथा (for यथा) T₂ रथ रथेन (for रुक्मरथेन)
 — G₂ 2 om. (hapl.) line 2 — (L. 2) T₁ s G_s
 सात्वतरथे (for 'तो राजन्) — T₂ om line 3 — (L. 5)
 G₁ सत्वर, G₂ पार्षत (for सात्वत) — T₂ G₁ om
 line 6 — (L. 8) T₂ मलेन (for खड्गेन) G₂ हित
 (for हत) — T₁ om. (hapl.) line 12 — (L. 12)
 G₁ यदा (for यथा) T_s G_s नागा G_s मत्ता — (L. 14)
 T_s अम्ययात्स तत, G₁ s 'धावत्स त (G_s 'त्तन) (for 'यात्स
 तु त) — T₁ om lines 15-16 — (L. 15) T_s

कृतवर्मा सुसंक्रुद्धो दिधक्षुरिव पावक । [10]
 दृष्टद्युम्नमुखान्सर्वान्पाण्डवान्पर्यवारयत् ।
 ततो राजन्महेष्वास कृतवर्माणमाशु वै ।
 गदा गृह्य पुनर्षेगास्कृतवर्माणमाहनत् ।
 सोऽतिविद्धो बलवता न्यपतन्मूर्च्छया हत ।
 ततो राजन्महेष्वास कृतवर्माणमाशु वै । [20]
 श्रुतवात्रथमारोप्य अपोवाह रणाजिरात् ।

14

N Ca c n ins after the colophon of 8 40 T G
 after the colophon of 8 31

सजय ।

दुर्योधनस्तत कर्णमुपेत्य भरतर्षभ ।
 अम्रवीन्मद्राजं च तथैवान्यान्महारथान् ।
 यदृच्छयोपसंप्राप्त स्वर्गद्वारमपावृतम् ।
 सुखिन क्षत्रिया कर्णं लभन्ते युद्धमीदृशम् ।

G₂ 8 तु (for सु-) — (L 16) T₂ पांचालान् (for पाण्डवान्)
 — (L 17) T₁ महेष्वास T₁ G₂ आहवे (for आशु
 वै) — T₁ 3 om. (hapl) lines 18-20 — (L 18)
 G₁ गदाहस्त (for गदां गृह्य) — (L 20) G₁ आहते; G₂
 आहवे (for आशु वै) — (L 21) T₁ सुपर्वा (for हृतवान्)
 T₂ G₂ हृतवर्मा समारोप्य (for the prior half) T₂ G₂ रथ
 रणात् G₁ रणाक्रणान् (for रणाजिरात्)

14

G₂ om the ref and line 1 — (L 1) G₁ तदा
 (for तत) T₁ transp दुर्योधन and तत K₄ B₁ 8
 G₂ भरतर्षभ, D₂ भारतर्षभ — (L 2) V₁ मित्रराज (for मद्र*)
 Da₁ D₁ 8 च (for [ए]व) V₁ B₁-4 Da₂ 4 7 च पार्थिवान् (for
 महारथान्) — (L 3) K₄ B₂ Da₁ D₁ 8-5 7 [ए]तत्संप्राप्त,
 T G [अ]यम(T₁ 'यद')व्यग्रो (for [उ]पसंप्राप्त) Ś₂ (sup lin
 as above) उपस्थित, B₁ अवाप्त, Ca अपा* (as above) T
 G धर्म परमक सखे (T₂ G₂ 8 सखा, G₁ सुखे) (for the
 post. half) — (L 4) Dn₁ सुखेन K₄ om the post.
 half of line 4 and the prior half of line 5 — (L 5)
 T G यादृश (T₁ 'शौ') (for सदृशे) T₁ क्षत्रिया Ś K₁ 2
 यादृशे क्षत्रियवरे (for the prior half) T₁ 8 G दीन्य(T₁
 G₂ 'प्य')तां (for युध्यतां) Dn₁ प्रतियुध्यतां Ś K D₂ 8
 हृदि (for युधि) — (L 6) K₄ दृष्ट, D₂ (marg as
 above) दृष्ट, Co दृष्ट (as above) G₂ भवतु T₁ सर्व (for
 इद) — (L 7) B₁ 8 Dn₁ D₂ 4 7 च, D₂ त्व, T₁ [अ]य,
 T₂ 8 G तु (for वा). D₂ सख्ये (for युद्धे) K₁ सीता, T₁
 स्थिताम्, T₂ G₂ 8 स्थिराम् (for स्फीताम्) Ś K₁ 2 4 लक्ष्मी
 (for उर्वीम्) Ś K B₂ Dn₁ D₂ प्रपत्स्यथ (K₁ 8 'थ'), B₂
 अवाप्स्यति, D₂ अमीप्सथ, D₂ प्रपदथ, T G प्रशासथ (T₂ G₂
 *त) (for अवाप्सथ) — B₂ D₂ om. (hapl) line 8 —

सद्यै क्षत्रियै, शूरैः शूराणा युध्यतां युधि । [5]
 दृष्ट भवति राधेय तदिदं समुपस्थितम् ।
 हत्वा वा पाण्डवान्युद्धे स्फीतामुर्वीमवाप्स्यथ ।
 निहता वा पर्युद्धे वीरलोकमवाप्स्यथ ।
 दुर्योधनस्य तच्छ्रुत्वा वचन क्षत्रियर्षभा ।
 हृष्टा नादानुदक्रौशन्वादित्राणि च सर्वश । [10]
 तत प्रमुदिते तस्मिन्दुर्योधनबले तदा ।
 हर्षयस्तावकान्योधान्द्रौणिर्वचनमब्रवीत् ।
 प्रत्यक्ष सर्वसैन्याना भवतां चापि पश्यताम् ।
 न्यस्तशस्त्रो मम पिता दृष्टद्युम्नेन पातित ।
 स तेनाहममर्षेण मित्रार्थे चापि पार्थिवा । [15]
 सत्य व प्रतिजानामि तद्वाक्य मे निबोधत ।
 दृष्टद्युम्नमहत्वाहं न विमोक्ष्यामि दशनम् ।
 अनृताया प्रतिज्ञायानाहं स्वर्गमवाप्नुयाम् ।
 अर्जुनो भीमसेनश्च यश्च मा प्रत्युदेज्यति ।

(L 8) Ś₂ निहिता, G₂ तिहतो Ś K₁ 2 4 अथ वा, Da₁ D₁ 8
 वा परान्, D₄ T₂ चा(T₂ च)परैर् (for वा परैर्) Ś₁ K₁ 2 4
 B₂ D₂ T₁ G वीरलोकान्, T₂ परलोकम् (for वीर*) D₂
 अमीप्सथ — Before line 9, T₂ 1ns संजय उवाच — (L 9)
 D₂ om तच्छ्रुत्वा T₂ 8 G वचन (for तच्छ्रुत्वा) T₁ दुर्यो
 धनवच श्रुत्वा (for the prior half) T₁ युधि वै, T₂ 8 G
 श्रुत्वा तत् (T₂ वै) (for वचन) V₁ भरतर्षभा (for क्षत्रिय*)
 — (L 10) Ś K₂ हृदा (Ś₂ 'द-') नादान्, K₄ हृद्यान्, T₁ 2
 G₁ 2 सिंहनादान् K₂ D₂ T₂ G₁ अनुक्रौशन्, B₁ उपा*, D₂
 प्रभु*, D₂ अवा* (for उद*) B₂ हृष्टा निनाद ह्युमुल (for
 the prior half) Ś₂ K₁ 2 4 सहस्रश* (Ś₂ 'शै'); T G च
 जग्निरे (for च सर्वश) B₄ वादित्राणां प्रचक्रिरे (for the post
 half) — (L 11) T₁ तसात्, T₂ 8 G तस्मिन् (for तत)
 B₂ Da₁ D₁ 8 समुदिते T G सैन्ये (for तस्मिन्) B₂ D₂
 तथा (for तदा) T G त्वदीये भरतर्षभ (for the post. half)
 — (L 14) G₁ अन्यशस्त्रो (for न्यस्त*) D₂ गुरु (for
 पिता) — (L 15) D₂ सलेनाह शपे युद्धे (for the prior
 half) Ś K₁ 2 4 मानवा, Da₁ D₂ पाहवा (for पार्थिवा)
 D₂ मित्रा पार्थिवसत्तमा, T₁ 8 G पित्र(G₂ 'व्य')र्षे चापि भारत,
 T₂ पित्र्यर्षे भरतर्षभा (for the post half) — T G
 om. line 16 — (L 16) B₁ सत्ये K₄ D₂ च, B₂ मे
 (for व) K₄ प्रत्यजानामि; B₂ प्रतिजानामि D₂ सत्यवतति
 जानामि (sic) (for the prior half) Dn₁ निबोधत
 — (L 17) Ś K₁ 2 4 अहत्वा न, B₂ D₂ 7 अह हत्वा Ś
 K₁ 2 4 प्रतिमोक्ष्यामि, D₁ न विद्रक्ष्यामि, D₂ न विमोक्ष्यामि K₄
 दशित, G₂ दुर्जन, Co दर्शन, Ca दशनम् (as above) Dn₁
 न मोक्ष्यासुपदशन (for the post. half) — (L 18)
 T G कृत्वानृतां प्रतिज्ञां वो (G₂ 'ज्ञाय') (for the prior half)
 T₁ नासि प्रातो महद्बल, T₂ 8 G नासि प्रातो (T₂ 8 G₂ 'स्त)
 महत्फल (for the post. half) — (L 19) T G अर्जुन

सर्वास्त्रान्प्रमथिव्येऽहमिति मे नास्ति संशय । [20]
 एवमुक्ते तत सर्वा सहिता भारती चम् ।
 अम्यद्रवत कौन्तेयांस्तथा ते चापि पाण्डवा ।
 स सनिपातो रथयूयपानां
 महात्मनां भारत मोहनीय ।
 जनक्षय कालयुगान्त्वकल्प [25]
 प्रावर्तताम्रे कुरुक्षत्रयानाम् ।
 तत प्रवृत्ते युधि सप्रहारे
 भूवानि सर्वाणि सदैवतानि ।
 आसन्समेवानि सहाप्सरोभि-
 दिदृक्षमाणानि नरप्रवीरान् । [30]
 दिव्यैश्च माल्यैर्विधैश्च गन्धै-
 दिव्यैश्च रत्नैर्विधैर्नराभ्यान् ।
 रणे स्वकर्माद्ब्रह्म प्रवीरा-

नवाकिरन्नप्सरसः प्रहृष्टा ।
 समीरणक्षांश्च निषेव्य गन्धा- [35]
 न्तिषेव सर्वांनपि योधमुख्यान् ।
 निषेव्यमाणास्त्वनिलेन योधा-
 परस्परग्रा धरणीं निषेतु ।
 सा दिव्यपुष्पैरवकीर्यमाणा
 सुवर्णपुष्पैश्च शरैर्विचित्रैः । [40]
 नक्षत्रसवैरिव चित्रिता घो-
 क्षितिवर्धभौ योधवैरिविचित्रा ।
 ततोऽन्तरिक्षादपि साधुवादै-
 वादिन्द्रघोषैः समुदीर्यमाण ।
 ज्याघोपनेमित्स्वननादधिन्न [45]
 समाकुल सोऽम्भवत्संप्रहार ।
 Colophon

मीमसेन च (for the prior half) K4 यच् (for यश्) K8
 D8 तु (for च) K8 Da1 Dn1 D1 s s प्रत्युपै(Dn1
 D8 'पे)यति, B8 प्रणुदेयति, B8 प्रतिस्थिति, T G प्रतियोत्सति
 (G1 'सि) (for प्रत्युदेयति) D2.4 7 योयो यो रक्षिता रणे (for
 the post. half) — (L 20) T G प्रमथियामि D8 4 7
 घृष्टघ्नस्य त संख्ये (for the prior half) V1 नात्र संशय,
 T G निश्चिना मति (for नास्ति संशय). D2.4 7 निहनिष्यामि
 सायकै (for the post half) — Before line 21, T8 G
 ms संजय उवाच — (L 21) B2 उक्ता, D8 उक्तस् T G हर्षिता
 (for सहिता) — (L 22) T8 G2 8 अम्यवर्तत, G1 तेभ्यावर्तत
 (for अम्यद्रवत) S K1.2 4 D8 कौन्तेय (K4 'यात्) S
 K2 4 तथा ताम् (K4 'न)पि, V1 तथास्मानपि, Da1 D1.5
 त्वदीयांश्चापि, Dn1 तास्तथा चापि, D8 पाठवांश्चापि, D8 T2 8 G1 2
 तथा तांश्चा (D8 तां चा)पि, G2 ततश्चापि च (for तथा ते चापि)
 K8 T1 पाठवान्, B2 पार्थिवान्, D8 कौरवान् — (L 24)
 K8 महानभूद् (for 'त्मनां) B2 4 8 भारत मोहनीय D2.4 7
 बभूव राजशक्तिमीमरूप, T G L 8 महाहवे (T2 'रथे) भारत लोमनीये,
 G2 महाहवे भारत दैवतानि — G2 om line 25 — (L 25) S
 K2 4 क्षणक्षय, V1 B8 जनक्षये, D2 यथे क्षय G2 cites काल-
 युगान्त — K2 om lines 26-27 — (L 26) K1 8 T1
 प्रवर्तताम्रे V1 Da1 कुरुक्षत्रयानां, B8 'पाठवाना — (L 27)
 D2.6 सनिपाते, G2 संप्रहातान्, Ca संप्रहारो (for 'हारे). — G2
 om. line 28 — (L 28) K2 D1 सदैवतानि, K2 D8 सदै-
 वकानि — (L 29) Ca cites समेतानि (as above) B2
 महाप्सरोभिर् — (L 30) S K1 2 4 अन्वीक्ष्य (S1 K1 'क्ष)-
 माणानि (for दिदृक्ष) B8 रथप्रवीरान् (for नर). T1
 निरीक्षितु वै युधिवीरसंघान्, T2 8 G निनीय (G2 'क्ष)पीभिर्दुधि
 वीर (T8 G8 योध)संघान् — (L 31) T G दिव्यैश्च गणै-
 पर्यैश्च पुष्पैर् — (L 32) T G अन्यैश्च (for दिव्यैश्च). Da1
 D2 5 गणैर्, D2.6 सर्वैर् (for रत्नैर्) S K1.2 4 D8 विविधान्,

Da1 D1 8 विविधन् (for विविधैर्) D1 नराणां, D2 T1
 नराणाम्, T2 G2 8 नराभ्या — (L 33) B2 T G2 8 रणेपु
 (B2 'णे सु-) कर्माद्ब्रह्म (for रणे स्वकर्मा) S K1-3 B1 8 4
 D2 T2 G2 प्रहृ (K8 B2 'सु)ष्टान्, V1 सुहृष्टान्, D8 T1 8 G2
 प्रहृष्टा (for प्रवीरान्) G1 रणेपु वर्माद्ब्रह्मसंप्रहृष्टान् — S1 K2
 D2 om lines 34-35 T1 om 34 — (L 34) T2
 आनदयन्, T8 G8 ननद यान्, G2 अनादयन् (for अवाकिरन्) B2
 प्रहृष्टः — (L 35) S2 K1 चापि, D2 च तान् (by transp),
 T2 8 G तास्तु D8 निनीय (for निषेव्य) — (L 36)
 B1.8 D1 8 तिषेच (B8 'व्य) सर्वांन्, T2 8 G तिषेवते तान्
 K1.2 योधमुख्यान् — (L 37) S K2 तिषेव (S1 K2 'व्य)-
 माणास्, K4 V1 D2.4 T2 निषेव्यमानास् (T2 'णास्). K4
 योधा; B8 Dn1 तेन (for योधा) B2 निषेव्यमाणेन च तेन
 राजन् — (L 38) D8 धरिणी S K1 2 4 परस्परं भूमिवा-
 मिषेतु, V1 D2 परस्परं हर्षमवापुराजौ (D2 'प राजन्), B2 5
 Dn1 D8 योधा पर (D8 परं च ते) हर्षमवापुराजौ, T2 8 G
 परस्परं चुक्रुशुराजिमध्ये — After line 38, T G ins a
 passage given in App I (No 15) T G om, lines
 39-46 and colophon — (L 39) K8 स (for सा)
 K8 B1 8 4 Da1 D2.4 7 दिव्यमाल्यैर् (for 'पुष्पैर्). K8
 अवकीर्यमाणो, D8 अभिकीर्यमाण — K8 om. lines 40-44,
 — (L 40) K4 स्वर्णपुष्पैश्च, B2 सुवर्णपुष्पैश्च D8 विचित्र
 — (L 41) V1 नक्षत्रहंसैर् (for 'सवैर्) B8 संघता, D8
 पुष्पिता (for चित्रिता) — (L 42) K2 B2 D2 योधवैरिविचित्रै
 (K2 'वा), Da1 D1 5 योधवैरिव चित्रिता — (L 43) V1
 B1 8 D1.4 ततोऽन्तरिक्षाद् B2 दिवि (for अपि). S K2 4
 शतशोऽष्टदश, K1 शतशोऽष्टदश (sio) (for अपि साधुवादैर्).
 — (L 44) S2 K1 वा चित्रघोषै S K1 2 4 B1.8 4 Da1
 D1.2 5 च समीर्य (D2 'व्य)माण, D8 च समीक्षमाण; D1
 समुदीर्यमाणै — (L 45) B2 8 ज्याघोपनेमित्स्वनितेन तेन (B2

15

After line 38 of App. I (No. 14), T G ins

तथा तु तस्मिंस्तुमुले प्रवृत्ते
 दुर्योधन क्रोधमसृज्यमाण ।
 अभ्येत्य भीम ब्रह्मिण घट्टिष्ठ
 समर्पयत्क्षुद्रकाणां शतेन ।
 दुःशासनश्चिग्रसेनश्च धीर- [5]
 स्तथा चैव कितव सौबलश्च ।
 गजानीकैः सर्वतो भीमसेन
 तथा विपक्त सहसैवाभ्यगच्छन् ।
 तमापतन्त संप्रेक्ष्य गजानीक वृकोदर ।
 दुर्योधन महाबाहुः शरवर्षैरवाकिरत् । [10]
 दुर्योधन तथा भीम सायकैः शतशः दितैः ।
 पाण्डवो विसुखीकृत्य गजानभ्यद्रवद्बली ।
 ततः पाण्डवसंकाशैर्भीमो धार्तरचक्रणैः ।
 शलभैरिच नागांस्तानर्दयामास पाण्डव ।
 ततः कुञ्जरयुयानि भीमसेनो महाबल । [15]
 व्यधमग्निशितैर्धाणैर्महाभ्राणीव भास्त ।
 अन्ययुस्तद्रथानीक मणिजालैश्च कुञ्जराः ।
 रूप्यजाम्बूनदाभासा धुरमाल्याभ्यलंकृता ।
 वध्यमानाः शरैः राजन्भीमसेनेन ते गजा ।
 विभिन्नहृदया केचिच्चतैराम्यपतन्भुवि । [20]

निपतद्भिर्महावेगैर्हेममाण्डविभ्रूपितैः ।
 अशोभत महाराज धातुचित्रैरिवाचलैः ।
 दीप्ताभरणवद्विभ्र गजपृष्ठाग्निपातितैः ।
 य रण शुशुभे राजन्कीणपुण्यैरिवामरैः ।
 महापरिवसकाशौ चन्दनागररूपितौ । [25]
 अपश्यन्भीमसेनस्य धनुर्विधिपतो भुजौ ।
 तस्य ज्यातलनिर्घोषमस्यतः सच्यदक्षिणम् ।
 श्रुत्वा ह्यभ्यद्रवन्नागा भीमसेनं भयार्दिताः ।
 तस्य भीमस्य तत्कर्म राजश्लोकस्य धीमत ।
 अपश्याम महाराज वदद्भुतमिधामवत् । [30]

Colophon

16

N Ca cont after App I (No 14)

संजय उवाच ।

पूर्वमेव महानासीत्संग्रामः पृथिवीक्षिताम् ।
 क्रुद्धेऽर्जुने तथा कर्णे भीमसेने च पाण्डवे ।
 द्रोणपुत्र पराजित्य जित्वा चान्यान्महारथान् ।
 शत्रुवीद्वर्जुनो राजन्वासुदेवमिदं वच ।
 पश्य कृष्ण महाबाहो ब्रवन्तीं पाण्डवीं चमूम् । [5]
 कर्णं पश्य च संग्रामे कालयन्त महारथान् ।
 न च पश्यामि दाशार्ह धर्मराज युधिष्ठिरम् ।
 नापि केतुयुधां श्रेष्ठ धर्मराजस्य दृश्यते ।

चित्र) B₁ D₁ s *नेमित्स्वनादमिश्र (D₁ s *चित्र), D₀
 ज्यानेमिषोपध्वनिनादचित्र — After line 45, K₈ adds
 ससंकुलदृष्टिरधिपदाति (sic) — (L 46) B₈ अशोमत (for
 सोऽभवत्) Colophon — *Day of Karna's Generalship*
 Ś₂ K₁ 4 द्वितीय (K₁ 'ये') युद्धदिवसे — *Adhy no* Ś₂
 41, K₁ T₂ 42, B₁ 57, B₂ 50, B₄ 59, B₈ D₁ 52, D₁
 68, D₀ 58, T₂ s G 40

15

[(L 1) T₂ तदा (for तथा) — (L 3) T₈ G अवेक्ष्य
 (for अभ्येत्य) T₁ ब्रह्मिण, T₈ G बलस्य — (L 4) T₁ s G
 समर्पयन् G₈ क्षुद्रकाणां — (L 6) T₈ G [उ]ल्लङ्घः (for चैव)
 G₂ सितवत् (for कितव) — (L 8) T₁ विपक्ता T₈ G₂ s
 अभ्यगच्छत् — (L 10) T₂ महाबाहु (for 'बाहु') — (L 11)
 T₂ तदा (for तथा) T₁ भीम T₁ शतसंभिते, T₈ G₂ s
 श (G₂ शि) तसंस्थिते (for शतश शिने) — (L 12) T₁
 विसुखीभूय G₂ गवान् (for गजान्) — (L 14) T₁ G₂
 शलभान् (for 'भैर') T₁ नागास् T₁ मर्दयामास पाण्डवा (for
 the post half) — (L 16) T₈ G₈ व्यधमन् T₁
 महाभूमिव (for भ्राणीव) T₈ G, महाबाहो यनानिव (for the
 post half) — (L 17) T₁ s G₁ s सुवर्णजाले प्रच्छन्ना
 (for the prior half) T₁ कुजर — (L 18) G₁ शैष्य-,
 G₂ रक्ष (for रूप्य-) T₁ रक्षमाल्याभ्यलंकृता, T₈ G₂ s

धुरमालाम्य (G₂ 'द्य') पृष्ठा (for the post. half)
 — (L 21) T₁ हेममांलपरिष्कृते, T₂ 'विभ्रूपणे', T₈ G₈ महा-
 मांलविभ्रूपिते (for the post half) — (L 22) T₁
 मही राजन् (for महाराज) — (L 23) G₁ s दीप्तावरणवद्विभ्र
 (for the prior half) T₈ G₈ राजपृष्ठान् (for गज)
 — (L 24) T₈ G₈ संगर, G₁ संगत, G₂ सारोहै (for स
 रण) — (L 25) T₁ संकाशैश्च (for 'संकाशौ) — (L 26)
 T₈ G₈ अपश्य T₁ भूमिसेनस्य (for भीम) G₂ विपततो G₂
 विक्षेपतो — (L 28) T₁ हृत्वा संग्राहवन्, T₈ G₁ s तं हृ (G₁
 तच्छ्रु) 'त्वाभ्या', G₂ हृत्वा विप्रा (for हृत्वा शस्य) — (L 29)
 T₂ भीमसेनस्य (for तस्य भीमस्य) — (L 30) T₂ G₈ अपश्यतां
 (for 'श्याम) — Colophon *Day of Karna's General-*
ship T₁ द्वितीयेदि, T₂ द्वितीयदिवसयुद्ध — *Adhy no*
 T₁ s G 40, T₂ 42

16

(L 1) Ś K₁ s 4 प्रहार (for संग्राम) K₁ पृथिवीमृतां
 — (L 3) K₄ परित्यज्य (for पराजित्य) Ś₂ चान्यमहारथ
 — (L 5) D₀ विद्रवतीं महाचमू (for the post. half)
 — (L 6) Ś K B₈ D₁ D₀ s च पश्य (by transp.),
 D₁ D₁ s कुरव पश्य K₁ s D₁ D₀ s कालयान (K₁ 'यतां'),
 Ca 'यन्त (as above) Ś₂ K₁ महारथ — (L 7) B₂-4
 D₁ धर्मपुत्र (D₁ 'त्र') (for 'राज) — (L 8) K₈ केतु

त्रिभागश्चावशिष्टोऽय दिवसस्य जनार्दन ।
 न च मां घातैराष्ट्रेषु कश्चिद्युष्यति संयुगे । [10]
 तस्मात्त्व मत्प्रिय कुर्वन्त्याहि यत्र युधिष्ठिर ।
 इष्ट्वा कुशलिन युद्धे धर्मपुत्र सहासुजम् ।
 पुनर्योद्धासि वार्ष्णेय शत्रुभि सह संयुगे ।
 वत प्रायाद्भयेनाशु धीमत्सोर्वचनाद्धरि ।
 यतो युधिष्ठिरो राजा सञ्जयाश्च महारथा । [15]
 अयुष्यस्तावकै सार्धं मृत्युं कृत्वा निवर्तनम् ।

17

K4 ins after 8 44 55 V1 B Da1 D1 2-7 Co after 610* Dn1 after 613* Ds after 612*

शु शासन सौख्यश्च गजानीकेन पाण्डवम् ।
 महता परिवार्यैव धुद्रकैरभ्यताडयत् ।
 ततो भीम शरशर्तुर्दुर्योधनममर्षणम् ।
 विमुक्तीकृत्य वरसा गजानीकमुपाद्रवत् ।
 तमापतन्त सहसा गजानीक वृकोदर । [5]
 इष्ट्वैव सुभृशं क्रुद्धो दिव्यमश्रुमुवैरयत् ।
 गजैर्गजानभ्यहनद्दुष्टेणैन्द्र इवासुरान् ।
 ततोऽन्तरिक्ष बाणोवै शलमैरिव पादपम् ।

Ds नापि केतुष्वज श्रेष्ठो (for the prior half) S K Dn1
 D2 6 धर्मपुत्रस्य (for 'राजस्य) — (L 9) S K B5 Dn1
 Ds 8 [अ] वृशेपोय (Ds 'पो हि, Ds 'पोय) (for 'शिष्टोऽय)
 D1 जनार्दन — (L 10) S K3 4 Ds उच(Ds 'चा)ति, Dn1
 आयाति (for युष्यति) D2 6 चीवस्तु सुखमाविशत् (for the
 post. half) — (L 11) S K1 2 4 त्वसत्प्रिय, K3
 मन प्रिय, D1 त्व त्वत्प्रिय (for त्व मत्प्रिय) S K3 नय, K1 4
 Ds नय, D2 6 गच्छ (for याहि) K3 यत्र राजा युधिष्ठिर
 (for the post half) — (L 12) S1 K2 धर्मपुत्रे,
 B2 5 D2 'राज (for 'पुत्र) S1 K2 V1 B1 2 4 Ds 3 ससो-
 (K2 'मो)र्द, S2 K1 3 4 D2 सहोदर, B3 युधिष्ठिर, Da1
 D1 5 सहासुज (for सहा) — (L 13) S K1 2 4
 सहितै सह, Ds चारिमर्दन (for सह संयुगे) — (L 14) Ds
 रणे शीत्र (for रथेनाशु) S K1 2 4 D2 धीमत्सु- S1 2 (sup
 4in as in text) K2 4 हरे — D2 om lines 15-16
 — (L 15) S K1 2 4 B1 4 ततो (for यतो) B5 Da1
 Dn1 D1 युधिष्ठिरो यत्र राजा (for the prior half).
 — (L 16) B1 5 Dn1 Ds 4 7 अयुष्यस्तावकै. सार्धं (for the
 prior half) S K2 निवर्तन
 — After the above, N reads 8 14 26-50 (for the
 second time)

17

Dn1 om. lines 1-2. Ds om lines 1-4 — (L. 1)
 Ds गजानीकश्च (for 'केन) — (L 2) Ds समताद (for
 महता) B2 धुद्रकैर् (for धुद्रकैर्) — (L 3) V1 B1
 अमर्षण (B1 'णा) — Dn1 om line 4. — (L 4) Ds

छादयामास समरे गजास्त्रिघ्नवृकोदर ।
 तत कुञ्जरयूयानि समेतानि सहस्रश । [10]
 व्यधमत्तरसा भीमो मेघसघानिवानिल ।
 सुवर्णजालापिहित्वा मणिजालैश्च कुञ्जरा ।
 रेजुरम्यधिक सख्ये विद्युवन्त इवाम्बुदा ।
 ते बध्यमाना भीमेन गजा राजन्विदुद्रुवु ।
 केचिद्विभिन्नहृदया कुञ्जरा न्यपतन्मुवि । [15]
 पतितैर्निपतद्भिश्च गजैर्हंसविभूषितै ।
 अशोभत मही तत्र विशीर्णैरिव पर्वतै ।
 दीप्तमै रत्नवद्भिश्च पतितैर्गजयोधिभि ।
 रराज भूमि पतितै क्षीणपुण्यैरिव ग्रहै ।
 ततो भिन्नकटा नागा भिन्नकुम्भकरास्तया । [20]
 दृद्रुवु शतश सख्ये भीमसेनशराहता ।
 केचिद्मन्तो रुधिर मयातां पर्वतोपमा ।
 व्यद्रवन्शरविद्याङ्गा धातुचित्रा इवाचला ।
 महासुजगसंकाशौ चन्दनागरुरूपितौ ।
 अपश्य भीमसेनस्य धनुर्विक्षिपतो सुजौ । [25]
 तस्य ज्यातलनिर्घोष शुक्त्वाशनिसमस्वनम् ।
 त्रिसुञ्चन्त शक्रन्मूत्र गजा प्रादुद्रुवुर्दशम् ।

पुत्र ते (for तरसा) — (L 6) Dn1 Ds तथैव (for इष्ट्वैव)
 K4 V1 B1 2 4 Ds-8 उदीरयत् (B1 2 4 Ds 8 'यन्) (for
 उदीरयत्) — (L 7) Dn1 Ds शरैर् (for गजैर्) Ds
 अम्यहनन् B2 Ds [इ]व (for [इ]न्द्र) Ds यथा (for इव)
 — (L 8) V1 B1 2 5 Dn1 Ds 5 ततोत्तरीक्ष (Dn1 Ds
 'रिते) K4 Da1 D1 5 पर्वत, V1 B D1 6 7 पावक (Ds 'क'),
 Dn1 Ds पादपान् (for 'पम्) — (L 10) Ds समतानि (for
 सभे) — Ds om line 11 — (L 12) K4 Da1 D1 2 5 3
 सुवर्णजालपि(K4 'पि)हित्वा (for the prior half) Ds मणि-
 संवाश्र (for 'जालैश्च) Dn1 Ds तु (for च) V1 कुञ्जरे
 — (L 13) K4 रेखिरेम्यधिक, Dn1 रेजुम् K4 विद्युन्वत,
 Dn1 D1 विद्युत्वांत (Dn1 'न्वत्) (for 'त्वन्त) — (L 14)
 B2 प्रदुद्रुव (for विद्) — (L 15) Dn1 D1 5 [अ]वतत्
 — (L 16) Dn1 Ds निहतैर् (for पतितैर्) B5 पातितैश्च
 पतद्भिश्च, Ds निपातिते पतद्भिश्च (for the prior half)
 — (L 17) Dn1 Ds विशीर्णैरिवानिवाचकै (for the post.
 half) — (L 18) Ds नरवद्भिश्च (for रत्न) Dn1 Ds
 प्रदीप्तावरणांशुश्च (for the prior half) Ds प्रदीपैर् (for
 पतितैर्) — (L 19) Dn1 Ds [अ]शरै (for शरै)
 — (L 20) V1 B1 2 Da1 Dn1 D1 5 तत्र (for ततो)
 Ds कुम्भवरासु — (L 21) Ds शरार्दिता (for 'हता')
 — (L 23) Ds शरदिग्भागा (for 'विद्याङ्गा) Co oites धातु-
 चित्रा (as above) — (L 24) K4 D4 चन्दनागरु- V1
 Ds 8 भूषितौ (for 'रूपितौ) — (L 25) B1 Da1 D1 5
 विक्षिपतौ, Ds विक्षिपतो — (L 27) B5 व्यसुचंत K4
 विद्युत्त शक्रन्मूत्र (sic) (for the prior half) Dn1 Ds

भीमसेनस्य तत्कर्म राजश्लोकस्य धीमत ।
निघ्नत सर्वभूतानि रुद्रस्येव च निर्वमौ ।

18

T₁ s G₁ s M ins after 614*. T₂ G₂ after 615*
K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s s Ca. c cont. after App I
(No. 17)

सजय उवाच ।

तत श्वेताश्वसयुक्ते नारायणसमाहिते ।
तिष्ठन्नथवरे श्रीमानर्जुन समपद्यत ।
तद्वलं नृपतिश्रेष्ठ तावकं विजयो रणे ।
व्यक्षोभयदुदीर्णाश्च महोदधिमिवानिलः ।
दुयोधनस्तव सुत प्रमत्ते श्वेतवाहने । [5]
अभ्येत्य सहसा क्रुद्ध सैन्यार्थेनाभिसंवृत ।
पर्यवारयदायान्त युधिष्ठिरमभर्षणम् ।
सुरप्राणां त्रिसप्तत्या ततोऽविध्यत पाण्डवम् ।

गजा राजन्विदुद्बु (for the post half) — (L 28)
B₅ निर्वमौ (for धीमत) — (L 29) Da₁ D₁ s निघ्नत
B₅ जिघ्नं शरजालानि (for the prior half) B₁ च निर्वृतौ,
B₅ युगक्षये, Dn₁ व्यवस्यत, D₅ निज वमौ (for च निर्वमौ) D₅
दृष्टा सा*व्यवस्यत (for the post half)

18

S om. lines 1-10 — (L 1) B₄ समाश्रुते, D₅ युते,
Co हिते (as above). — (L 2) B₅ अश्ववरे (for रय*)
V₁ B₂ s Da₁ D₁ s s प्रत्यपद्यत, B₅ Dn₁ D₅ प्रत्यदृश्यत (for
समपद्यत). — (L 3) Dn₁ D₅ सवल तव राजेंद्र सव्यसाची
परंतप (D₅ प*). — (L 4) D₅ अमेयात्मा (for उदीर्णाश्च)
Dn₁ व्यक्षोभयदुदीर्णात्मा, D₅ व्यक्षोमित तु दीर्णाश्च (for the prior
half) D₅ इवातिमि (sic) (for निल). — After line 4,
K₄ Dn₁ D₅ ins

*ततो द्रौणि सहाम्बुष्टे सहसैनैररिंदम ।

सशसकावशेषैश्च धीमत्सु पर्यवारयत् ।

. एव प्रच्छाय भीमत्सु सैन्येन महता रणे ।

[(L 1) K₄ सहांबुष्टे (for सहाम्बुष्टे) D₅ अरिंदम
— (L 2) Dn₁ सशसकावशेषाश्च — (L 3) K₄ पृच्छाय
(for प्र*)]

— (L 5) Da₁ D₁ s प्रमत्त Dn₁ D₅ प्रमथन्वैरिवाहिनी,
(D₅ प्रमत्त श्वेतवाहन for the post. half) — (L 6)
D₅ अभ्ययात् (for अभ्येत्य) Dn₁ D₅ अपि संवृत (for
अभिसं*) — (L 7) D₅ अभर्षण — (L 8) Dn₁ D₅
धुद्रकाणां, D₅ शरौषेण (for सुरप्राणां) Dn₁ D₅ द्विव्याध (for
[S]विध्यत) — (L 9) D₅ अय क्रुद्धो महातेजा (for the
prior half) — (L 10) D₅ समतात् (for स महत्सु) K₄
त्रिशतिस; D₅ त्रिशतात् Dn₁ न्यवेशयेत् D₅ तव पुत्रेण संशयन्
(for the post half) — (L 11) D₅ [S]वर्षत (for
Sभावन्त). Dn₁ D₅ ततोभ्यवावन्कुर्वो (for the prior half)

अक्रुध्यत शृशं तत्र कुन्तीपुत्रो युधिष्ठिर ।
स भलांश्चिंशतस्तूर्णं तव पुत्रे न्यवेशयत् । [10]
ततोऽभावन्त कौरव्या जिघृक्षन्तो युधिष्ठिरम् ।
दुष्टभावान्पराञ्जारावा समवेता महारथा ।
आजगमुस्त परीप्सत कुन्तीपुत्र युधिष्ठिरम् ।
नकुल सहदेवश्च घृष्टद्युम्नश्च पार्षत ।
अक्षौहिण्या परिवृतास्तेऽभ्यघावन्युधिष्ठिरम् । [15]
भीमसेनश्च समरे मृद्वंस्तव महारथान् ।
अभ्यघावदभिप्रेप्सु राजान शत्रुभिर्वृतम् ।
तास्तु सर्वान्महेष्वासान्कर्णो वैकर्तनो नृप ।
शरवर्षेण महता प्रत्यवारयदागतान् ।
शरौषान्विसृजन्तस्ते प्रेरयन्तश्च तोमरान् । [20]
न शोकुर्यन्नवन्तोऽपि राधेर्यं प्रतिवीक्षितुम् ।
तांश्च सर्वान्महेष्वासान्सर्वशस्त्राख्यपारग ।

— For line 11, S subst

*युधिष्ठिरे जिघृक्षन्त सर्वसैन्या समापतन् ।

[G₂ जिवांसत (for जिघृक्षन्त) T₁ सर्वसैन्ये समापतत्,
T₂ G *सैन्यमवाक्षिपन् (G₂ त्) (for the post. half)]
— (L 12) Dn₁ D₁ s ततो दुष्टान् (for दुष्टभावान्) Co
oites दुष्टान् T₁ G₁ s तु तान् (for पराञ्) Da₁ D₅ Tr
G₁ s M मत्वा, T₁ हत्वा (for हत्वा) T₂ G₂ दुष्टप्रमावास्तान्मत्वा
(for the prior half) Dn₁ D₅ S (except M₁)
समवेतान् Dn₁ D₅ T G महारथान्, D₅ महावलान्
— (L 13) B₅ च, Dn₁ D₅ s T₁ s G M सं-, T₂ ते (for
त) V₁ B₅ T₂ G₂ पाहवेया; Dn₁ D₅ T₁ s G₁ s M पांडवेर्व
(for कुन्तीपुत्र) — (L 14) K₄ घृष्टद्युम्नस्य (for श्च).
— (L 15) T₁ s G₁ s M₁ s s अक्षौहिण्या (M₁ ष्या) T₂
G₂ M₁ परिवृतस् B₅ Da₁ D₁ s [S]भ्यरक्षन् (for षावन्).
— (L 16) B₅ Dn₁ D₅ S तु (T₁ s G च) नाराचैर् (for
च समरे). B₅ T₁ M निघ्नस्य, D₅ शरौष, T₁ मृष्ट (for मृष्टस्य).
D₅ (before corr) वरुधिनी (for महारथान्) — (L 17)
G₁ परिप्रेप्सु B₅ शत्रुनिर्जित (for भिद्वृतम्) M₅ वृतौ, Co
वृतम् (as above) — G₂ om (hapl) lines 18-21
(L 18) B₅ महेष्वास K₄ D₁ s नृप, V₁ B Da₁ Dn₁
D₅ s वृष, S (G₂ om) वृषा (for नृप) — (L 19) V₁
T₂ G₂ महता शरवर्षेण Da₁ D₁ प्रत्यघावयद् (for षारयद्)
Dn₁ अच्युत, D₅ आयत, T₁ M₁ आगत (for आगतान्).
— V₁ om. line 20 — (L 20) M₁ प्रसृजतस् (for विष्ट*)
G₁ ते, M₂-4 च (for ते). T₁ प्रेषयतस् (for प्रेर*) B₂
दुर्मदान्, Dn₁ D₅ s S (G₂ om) कुजरान् (for तोमरान्)
— (L 21) D₅ योधयतो (for यद्धवन्तो) D₅ राजान (for
राषेय) Dn₁ D₅ प्रसमीक्षितु (for प्रतिवी*) — After
line 21, T₁ G₁ ins

*तपन्सर्वान्महेष्वास कर्णो वैकर्तनो वृषा ।

महता शरवर्षेण राधेय प्रत्यचारयत् ।
 दुर्योधनं तु विंशत्या शीघ्रमस्रमुदीरयन् ।
 अविध्यत्पूर्णमभ्येत्य सहदेवो महामना । [25]
 स विद्ध सहदेवेन रराजाचलसंनिभ ।
 प्रमिन्न इव मावङ्गो रुधिरेण परिलुत् ।
 दृष्ट्वा तव सुवं तत्र गाढविद्ध सुतेजनै ।
 अभ्यघावद्दृढ क्रुद्धो राधेयो रथिनां वर ।
 दुर्योधनं तथा दृष्ट्वा शीघ्रमस्रमुदीर्य म । [30]
 तेन यौधिष्ठिर सैन्यमवधीत्यार्पत तथा ।
 ततो यौधिष्ठिर सैन्यं बध्यमानं महामना ।
 सहसा प्राद्वद्वाजन्स्त्वपुत्रशरार्दितम् ।
 विविचा विशिवास्त्र संपतन्त् परस्परम् ।

फले पुङ्गवान्समाजसु स्वतपुत्रघनुक्ष्युता । [35]
 अन्तरिक्षे शरीघाणा पतता च परस्परम् ।
 सवर्षेण महाराज पावक समजायत ।
 ततो दश दिश कर्णं शालमैरिव यायिमि ।
 अस्यस्रस्तरसा राजञ्चारै परशगीरगै ।
 रक्तचन्दनसंदिग्धौ मणिहेमविभूषितौ । [40]
 घाहृ व्यत्यक्षिपत्कर्णं परमास्त्र विदर्शयन् ।
 तत सर्वा दिशो राजन्त्यायकैर्विप्रमोहयन् ।
 अपीडयद्दश कर्णो घर्मराज युधिष्ठिरम् ।
 तत क्रुद्धो महाराज धर्मपुत्रो युधिष्ठिर ।
 निशितैरिपुभि कर्णं पञ्चाशद्भि समार्पयत् । [45]
 बाणान्धकारमभवच्चक्षुद्ध धोरदर्शनम् ।

— (L. 22) Dn1 Ds तांस्तु, T1 2 M तान्दि, T8 तपन्, G1
 न्हता, G3 पतन् (for ताश्च) K4 B2 3 5 Dn1 Ds 8
 नान्गान् T1 3 G3 M सर्वशस्त्रविशारदान् (for the post.
 half) — (L. 24) Dn1 Ds S नाराजानां हृती (Dn1 Ds
 ततो) वली (for the post. half) — (L. 25) B2 4 D1
 (inf lin. sec m) प्रतापवान्, Dn1 Ds महारथ, S तनाधिप
 (T1 2 G2 *प) (for महामना) — (L. 26) B2 विद्ध (for
 विद्ध) S सोविविद्धो बलवता (for the prior half) B5
 राजा बलसमन्विन, D1 3 S रराज व(T1 ज)लसनिभ (S *घौ)
 (for the post. half) — (L. 27) Dn1 Ds T2
 त्सुक्षि(T2 *दिक्ष)त्. (for परिद्धत्) — (L. 28) S तथा पुत्र
 (for सुत तत्र) B5 सत्ये (for तत्र) Dn1 दृष्ट्वा सुत तव शरैर्
 (for the prior half) Dn1 गाढ (for गाढ-) — (L. 29)
 Dn1 Ds मृश, T2 रवे (for दृढ) Ds दृढकोषो (for दृढ क्रुद्धो)
 B5 अन्यघावत संक्रुद्धो (for the prior half) — (L. 30)
 Ds 1 T2 तदा (for तथा) K4 दुर्योधनस्ततो दृष्ट्वा (for the
 prior half) G2 मयन् (for मलन्) B2 उदैरयत्, Ds T2
 उदैर्यत्, D1 T2 M उदैरयत् (M2-3 *यन्), T1 प्रदीर्य स (for
 उदैर्य स) — (L. 31) B4 Da1 D1 5 om. (hapl.) from
 मवधी up to सैन्य (in line 32) B5 अवधीयुधिष्ठिरानीक
 पाञ्चालान्यमर्षित (hypermetrio), Dn1 अवधीयौधिष्ठिरानीक
 पाञ्चालाक्षायमर्षित (hypermetrio), Ds अवधीयुधिष्ठिरानीक
 पाञ्चालाक्षायपार्षद (marg सर्वत) (hypermetrio), T1 3 G
 पाञ्चालाक्षा(G1 2 *लान)वधीद्वीरो राजानीक च मारत, T2 M
 अवधीन्पाञ्चानीक पाञ्चालाक्षेव मारिष — (L. 32) T1 युधिष्ठिरं
 — (L. 33) Dn1 Ds T2 [अ]न्यद्रवद्, M व्यद्र* (for प्राद्र*)
 S -मयाद्रित (for -शरा*) — (L. 34) B5 *माला, T1 G1 2
 विपाठा (for विविधा) Dn1 Ds त्रिपाठान्निशितास्त्र (for the
 prior half) M2-4 संपतति — Ds om (hapl.) lines
 35-36 — (L. 35) Dn1 Ds मष्टै* (for फले) Dn1
 पुखा B1 3 5 Dn1 Ds समाजसु (for *जसु). T1 फलपुखा
 मनानसु, T2 3 G2 M मष्टा पुखममास्त्रिष्य (for the prior

half) V1 -रथक्षुता, B4 5 -घनुक्षुतान् — (L. 36) V1
 B1-3 5 Ds अतरिक्षे — (L. 37) B1 संघर्षेण, B5 संवर्षाच्च,
 Dn1 संघर्षेण (for *र्षेण) T1 3 G संघर्षेणैव (T1 *र्षेणैव, G1
 *र्षेणैव, G2 *र्षेणैव) महता (for the prior half) K4 Ds
 समजायते (K4 *त) — (L. 38) K4 B5 Dn1 शीघ्र, Ds
 पूर्णा, Ds S शीघ्रै (for कर्ण) V1 B2 3 5 Da1 D1 5 T1 3
 G M योयिमि, Dn1 Ds ते शरै, Ds T2 योयिमि (for यायिमि)
 — (L. 39) K4 Da1 Dn1 D1 5 अस्यस्रं, V1 T2 3 G2 3 M
 *स्रत्, B5 *ह (sic) B5 Dn1 Ds S कर्णं (Ds M2 कर्ण)
 (for राजन्) B5 शृङ्ख- (for पर-) T2 M om from the
 post half of line 39 up to the prior half of line 59
 — (L. 40) Dn1 Ds T1 3 G सृक्तौ, Ds -दिग्धाली (for
 संदिग्धी) — (L. 41) B5 अस्यक्षिपत्, Dn1 चास्यु*, Ds
 चास्यु*, T1 3 G3 च व्याक्षिपन् (T1 *त); G1 2 च विक्षिपन्
 (for व्यत्यक्षिपत्) B5 Ds प्र (Ds व्य)दर्शयन्, Dn1 T1 G1 2
 व्य(T1 वि)दर्शयत् (for विदर्शयन्) — After line 41, Dn1
 Ds ins

* मार्गव मार्गवश्रेष्ठदवाप्तमतिवेनसम् ।

येन प्रयुज्यमानेन सदेवास्त्रमानवन् ।

सपातालार्णवजल सप्राप्तप्रलयोत्तमम् ।

सशैलकाननवन त्रैलोक्यमशिव बभौ ।

स मृश पीडयन्कर्णं कुन्तीपुत्र युधिष्ठिरम् । [5]

[(L. 1) Ds अमिनौजस (for अतिते*) — (L. 3) Ds
 (sup lin) -प्रलयोपम (for प्रलयोत्तमम्) Dn1 ससततालयोत्तम
 (for the post half) — (L. 5) Dn1 अपीडयद्दश
 कर्णं (for the prior half)]

— T1 om lines 42-63 B5 D1 3 om. line 43

— (L. 43) B2 अपातयद् (for अपीड*) Ds शूरो, T3 G

क्रुद्ध (for कर्णो) T3 G कुतीपुत्र (for धर्मराज) — (L. 44)

Ds धर्मराजो, T3 G पाहुपुत्रो (for धर्म*) — (L. 45) Ds तूर्ण;

G1 कर्णं (for कर्णं) B5 Da1 D1 3 अथार्पयत्, Ds सम* (for

समा*) T3 G बाहोररसि चार्पयत् (for the post half)

— Ds T3 G om. lines 46-57 — (L. 46) Dn1 नुद्ध

द्वाहाकारो महानालीचावकानां विद्यां पते ।
 वध्यमाने तवा सैन्ये धर्मपुत्रेण मारिय ।
 सायकैर्विविधैस्त्रीक्षणे कङ्कपत्रै दिलादितै ।
 भस्त्रैर्नेकैर्विविधै शयसृष्टिसुसहैरपि । [50]
 यत्र यत्र स धर्मात्मा दृष्टां दृष्टिं व्यसर्जयत् ।
 तत्र तत्र व्यशीर्यन्त तावका भरतर्षभ ।
 कर्णोऽपि भृशसंक्रुद्धो धर्मराजं युधिष्ठिरम् ।
 नाराचैरर्धचन्द्रैश्च परसदन्तैश्च सयुगे ।
 क्षमर्षी क्रोधनक्षैव रोपप्रस्फुरितानन । [55]
 सायकैरप्रमेयात्मा युधिष्ठिरमभिद्रवत् ।
 युधिष्ठिरश्चापि शत स्वर्णपुङ्खै दिते शरै ।
 प्रहसन्निव त कर्णं कङ्कपत्रै शिलादितै ।
 उरस्यविध्यद्राजानं त्रिभिर्भल्लैश्च पाण्डवम् ।
 स पीडितो भृश तान धर्मराजो युधिष्ठिर । [60]
 उपविश्य रथोपस्थे सूतं याहीत्यचोदयत् ।

(for तपुद्) — (L. 47) B₅ महाहवे (for विद्यां पते)
 — (L. 48) V₁ B₁₋₅ D₁ D₁ D₁ s तथा (for तदा)
 — (L. 49) D₅ सायुधैर् (for सायकैर्) D₂ विशिषैस् (for
 विविधैस्) — (L. 50) K₄ अनेकविविधै — (L. 51) D₁
 दृष्ट्वा (for दृष्टां) V₁ विसर्जयत् (for व्यसर्जयत्) — (L. 52)
 K₄ V₁ B₅ विशीर्यते (K₄ 'त), D₁ D₁ 2. s व्यशीर्यते, D₁
 'यैत (for 'यन्त) D₁ भरतर्षभा — (L. 53) K₄ कर्णोपि च
 भृश क्रुद्धो (for the prior half) — D₁ D₁ s om lines
 54-59 — (L. 55) V₁ B₁ s- s D₁ D₅ प्रस्फुरितापर (for
 'नन) — (L. 56) K₄ अभिद्रवत्, B₅ उपाद्रवत् — (L. 57)
 D₅ तत (for चापि) K₄ V₁ B₂ स त; D₁ सुत, D₅ सूत,
 D₁ शतै (for शत) B₂ 2. s शिलादितै; B₁ शरै शितै (by
 transp) — (L. 58) D₅ तत् (for त) B₅ अजिह्वे, T₃
 G दितै शरै (for शिलादितै) — (L. 59) D₁ D₅
 भारत (for पाण्डवम्) B₅ T₂ s G M कुटीपुत्र युधिष्ठिरं
 (for the post half) — (L. 60) D₅ G₁ 2
 कुटी (D₅ धर्म) पुत्रो (for धर्मराजो) B₅ s D₁ D₁ s महात्मना
 (for युधिष्ठिर) — (L. 61) B₅ उपोपविश्य सस्ये (for the
 prior half) — (L. 62) B₁ D₁ D₁ D₁ s आक्रोशत
 (for प्रा०) — (L. 63) B₂ गृहीम, B₅ s s म, D₅ गृह्णन्
 (sic) (for गृहीध्वम्) D₁ अभ्यवोचश्च (sic), D₅ T₂ s
 G₂ s M अभ्यधावश्च B₅ बालका (for सर्वश) — (L. 64)
 V₁ शतानि (hypermetric), D₁ D₅ रथा, D₅ शरा (for
 शता) S तत शरशतै राजन् (for the prior half) K₄
 D₁ D₅ s कैकयाना, V₁ B₂ D₁ D₁ 7 कैके, B₅ एकैकाना
 (for कैकयानां) K₄ V₁ D₁ D₅ प्रहारिण, S महारथा (for
 प्रहारिणाम्) — (L. 65) Some MSS पचाले T₂ पांचालेन
 दित्ता राजन्, T₃ G पांचालसदित्ता रां (for the prior half) K₄

प्राक्रोदान्त तत्र मयै धार्तराष्ट्रा मराजका ।
 गृहीध्वमिति रात्तानमभ्यधायन्त सर्वदा ।
 तत शता ससददा केत्रयानां प्रहारिणाम् ।
 पाचालै सहिता राजन्धातराष्ट्राद्यपारयन् । [63]
 तस्मिन्नुत्सुले युद्धे वर्णमाने जनक्षये ।
 दुर्योधनश्च भीमश्च समेयातां महापथौ ।

Colophon

कर्णोऽथ शरजालेन केकयानां महारथान् ।
 व्यधमारपरमेध्यामानप्रत पर्यथस्मितान् ।
 तेषां प्रयतमानानां राधेयस्य निवारणे । [70]
 रथान्पद्मशतान्तरणं प्राहिणोचमसादनम् ।
 अविपद्यं ततो दृष्ट्वा राधेयं युधि योधिन ।
 भीमसेनमुपागच्छन्कर्णयाणप्रपीडित ।
 रथानीकं विदार्यैव शरजालैरनेकधा ।
 कर्णं एकरथेनैव युधिष्ठिरमुपाद्रवत् । [75]
 सेनानिधेयमाहन्त मार्गणे क्षतविध्वनम् ।

V₁ B₂ D₁ D₁ 1- s T₂ s G₂ M अयागन् (V₁ 'यत्), T₁
 एवापिन्, G₁ s अवापिन् (G₂ 'न्) — (L. 66) K₄ D₁
 D₅ T₂ s G (तु for तु) B₅ महाम्ये, D₁ महाहवे, D₅
 मुदारणे, S मयान्के (for जनक्षये) — (L. 67) T₁ समीपानां;
 M₁ ममवेतो (for समेयातां) B₅ महाहवे (for 'रली)
 — Colophon Day of Karnā's Generalshtp K₄
 द्वितीये युद्धरिवसे — Adhy name T₁ युधिष्ठिरकृष्णलुद्, T₂
 युधिष्ठिरपराजय, M₁ युधिष्ठिरपीडन — Adhy no B₁ s 61;
 B₂ 55, B₃ 64, D₁ 73, D₁ 57, D₂ 43, D₅ 63, T₁ s G
 70, T₂ M 69 — (L. 68) K₄ B₁ s- s D₂ s ; T₁ [5]
 पि; D₅ तु (for स्य) B₅ शरजालैश्च V₁ D₁ D₂ s s
 कैकयानां; B₂ D₁ D₁ s ; कैके' D₁ D₅ S (except T₂
 G₁) पदानुगान् (for महारथान्) B₅ केत्रयान्तसदानुगान् (for
 the post half) — (L. 69) D₁ समहेत्वास्तु; D₅
 परमेवस्तो D₅ ह्यप्रत B₅ संव्यवस्थितान् (for पर्य') D₅ शतश-
 पर्यतस्मिन्; S अथा (T₂ रथा) भीके ध्वग्नितान् (for the post-
 half) — (L. 70) D₅ damaged for the prior half.
 D₁ D₅ कैतियस्य (for राधे') — (L. 71) D₅ पचाशतान् B₅
 रथान्कर्णं पचशतान्, D₅ रथान्तं च शतान्कर्णं (for the prior
 half) — (L. 72) B₂ अथास्तस्य (for अविपद्य) B₅ मत्वा
 (for दृष्ट्वा). T₁ G₂ अविपद्यतम् दृष्ट्वा (for the prior
 half). M₂₋₄ om (hapl) from राधेयं up to
 वर्णभ्यां in line 84 B₁ योधन — (L. 73) B₅ D₅
 उपाशित्य (for 'गच्छन्) M₁ कर्णवाणे T₁ प्रपीडितान्
 — (L. 74) D₅ अनेकदा (for 'कथा) D₁ D₅ T G M₁
 शरै राजमनेकधा (D₅ G₂ 'श) — (L. 75) B₅ कर्णं पव, M₁
 कर्णस्त्वेको D₁ D₅ पुनरायायुधिष्ठिर (for the post-
 half) — (L. 76) D₁ [अ]र्द्धत; D₅ [र]च्छत; Ca [आ]

यमयोर्मध्यय वीर शनैर्यान्त विचेतसम् ।
समासाद्य तु राजानं दुर्योधनहितेप्सया ।
सूतपुत्रस्त्रिभिस्त्रीक्ष्णैर्विध्याद्य परमेपुम्नि ।
तथैव राजा राधेय प्रत्यविध्यस्त्रनान्तरे । [80]
शरस्त्रिभिश्च यन्तार चतुर्भिश्चतुरो हयान् ।
चक्ररक्षौ तु पार्थस्य माद्रीपुत्रौ पग्वर्षा ।
तावप्यधात्रवा कर्णं राजानं मा वधीरिति ।
सौ पृथक्शरवर्षाभ्यां राधेयमभ्यवर्षताम् ।
नकुलं सहदेवश्च परम यत्नमास्थितौ । [85]
तथैव तौ प्रत्यविध्यस्सूतपुत्रं प्रतापवान् ।
मह्याभ्यां शितघाराभ्यां महात्मानावरिंदमौ ।
दन्तवर्णास्तु राधेयो निजवान मनोजवान् ।

युधिष्ठिरस्य सम्राप्ते कालवालान्दहयोचमान् ।
ततोऽपरेण भङ्गेन शिरस्त्राणमपातयत् । [90]
कौन्तेयस्य महेश्वासं प्रहसन्नैव सूतज ।
तथैव नकुलस्यापि हयान्दहत्वा प्रतापवान् ।
ईपा धनुश्च चिच्छेद माद्रीपुत्रस्य धीमत ।
तौ हताशौ हतरथौ पाण्डवौ भृशविक्षतौ ।
भ्रातरावारुहत्तु सहदेवरथं तदा । [95]
तौ दृष्ट्वा मातुलक्षत्रं विरथौ परवीरहा ।
अभ्यभापत राधेयं मद्राजोऽनुकम्पया ।
योद्धव्यमद्य पार्थेन फलपुनेन स्वया सह ।
किमर्थं धर्मराजेन युध्यसे भृशरोपित ।
क्षीणशस्त्रास्त्रकवचं क्षीणवाणो विवाणधि । [100]

दृन् (as above) V₁ सेनानिवेशमदृन्, B₂ सुनसेनममाज्ञानं (sic), D₁ सेनानिवेशयमदृन् (sic), D₂ T G M₁ 'श गच्छन् (for the prior half) K₄ क्षन्विक्षित, D₂ G₂ शृशपीडित, T G₂ M₁ शृशवीक्षित, G₁ शृशवीक्षित, Ca क्षन्विक्षित (for 'विक्षितम्) — (L 77) D₂ दृश (for वीर) B₂ यमयोरपि मध्यस्य (for the prior half) B₂ शूरपात, D₂ सनियान- (for शनैर्यान्त) — (L 78) T G M₁ स मनमाद्य राजान (M₁ नस्य) (for the prior half) B₂ अथायत युधिष्ठिर, D₂ T G M₁ तथा यात युधिष्ठिर (T₂ [sup lin.] विचेतसं) (for the post. half) — (L 79) G₁ ततस् (for त्रिभिस्त्रि) D₁ D₂ नौर् (for तीक्ष्णैर्) D₁ om (hapl) from स्तीक्ष्णं up to त्रिभिस्त्रि in line 81 — (L 80) T₂ M₁ सूतपुत्र (for प्रत्यविध्यत्) — (L 81) B₂ स (for च) D₁ शरैश्चतुर्भिर्वानरं, D₂ शरैश्च त्रिभिरापात (for the prior half) — (L 82) D₂ कर्णस्य (for पाथेस्य) T₁ s G चक्ररक्षौ नृपयुनी (for the prior half) D₁ D₂ महारथौ (for परतपौ) — (L 83) D₁ D₂ T₁ s G M₁ अभ्यधावता (for अयं) B₂ कर्णौ, D₁ D₂ संख्ये; M₁ कर्णौ (for कर्ण) M₁ om मा K₄ V₁ B₂-4 D₁ D₁ s s G M₁ [अ]विधीद् (for वधीर्) — After line 83, D₁ D₂ ins आवा रणे विनिर्जित्य घातयाद्य महासुज । त्व धर्मशास्त्रविदीरं ब्रह्मण्यस्त्वमनुचम । त्व दानशूरो विक्रान्तस्त्व धनुर्वेदविद्वर । मा वधीर्मेरानानमिति चाक्रुत्वा गनी । [(L 1) D₂ घातयीय (for 'याय) D₁ आवयोरेनमजिते घातयाद्य महासुज — (L 2) D₁ त्व धर्मशास्त्रविदीरं त्व ब्रह्मण्य अनुचम — (L 4) D₁ व्याक्रुत्वा] — (L 84) D₂ lacuna for पृथक्शर, and om. (hapl) from रावेद up to घाराभ्या in line 87 B₂ D₁ D₁ s अभिवर्षता, D₁ D₂ S सम् (for अभ्य) — (L 85) S पर यत्न समास्थितौ (for the post. half) — (L 86) T₂ प्रत्यविध्यत राधेय (for the prior half) — (L 87) D₁

D₂ S मह्याभ्यां शृशवीक्षणाभ्यां (for the prior half) D₁ D₂ राधेय प्रत्यविध्यत (for the post half) — (L 88) D₂ हसवर्णाश्च, T₂ रक्त (for दन्त) M₂-4 विजवान (for निज) D₁ D₂ S महाजवान् (for मनो) B₂ चद्रवर्णाश्च राजानो विनिघ्नन्त मनोजवान् — (L 89) T₁ s ताडान्, T₂ कालपाशान् (for 'वालान्) T₁ s G₁ s repeat and T₂ G₂ read line 90 after line 92 — (L 90) G₁ रणेन (for स्परेण) D₁ D₂ अपाहरत्, T₁ (first time) अयाहरत्, T₂ G₂ (both first time) अयोहरत् (for अपातयत्) T₁ (second time) s s (second time) G₁ (second time) s s (second time) M शृश (G₂ 'श) तीक्ष्णेन भारत, G₁ (first time) शिरस्त्राणामयोहरत् (for the post half) — T₂ G₂ M₁ s om. line 91 — (L 91) B₂ महात्मा स (for महेश्वास) T₁ s G₁ s भारत (for सूतज) — (L 92) D₁ D₂ [अ]पि (for [अ]य) T₁ s G M महारथ, T₂ महाजवान् (for प्रतापवान्) — After line 92, T₁ s G₁ s repeat and T₂ G₂ read line 90 — (L 93) V₁ ईशां, D₁ श्पु; D₂ इष्ट (for ईपा) G₁ s धनुश्चिच्छेद वीरस्य (for the prior half) D₁ धीमता, T₂ G₂ भारत (for धीमत) — (L 94) M₁ हत्वाशौ (for हताशौ) K₄ शृशवीक्षतौ, B₁ 'दु'खितौ, D₁ D₂ 'पीडितौ, T₁ G₁ 'वीक्षितौ, T₂ G₂ शरविक्षतौ (for शृश) — (L 95) B₁ T₁ G₂ तथा, B₂ D₂ प्रति (for तदा) — (L 96) D₁ D₂ S transp मातुल and विरथौ — (L 97) D₂ मद्राजानुकम्पया — (L 98) D₁ D₂ S मार्गितव्यस्त्व (M₂ 'व्य त्व) या कर्णे कुतीपुत्रो धनजय — (L 99) D₁ T₁ G₂ M₁ s अय त्व, D₂ T₂ s G₁ s M₂ 4 अतस्त्व (for किमर्थ) D₁ D₁ s धर्मराजा (D₁ 'जा) वै (for 'राजेन) V₁ शृशरोपित, D₂ 'मान्द D₁ D₂ किमर्थे योद्धु (D₁ युद्ध) मिच्छसि, S किमर्थमिह युध्यसि (T₂ M₁ 'से) (for the post half) — D₂ S om lines 100-103 — (L 100) K₄ विवाणधी (sic), D₁ D₁ s विवाणधि (for विवाणधि) B₂ क्षीणवाणा

श्रान्तसारथिवाहश्च छत्रोऽश्वैरभिस्तथा ।
 पार्थमासाद्य राधेय उपहास्यो भविष्यति ।
 एवमुक्तोऽपि कर्णस्तु मद्रराजेन सयुगे ।
 तथैव कर्णं तरन्वो युधिष्ठिरमताडयत् ।
 शरैस्तीक्ष्णैः पराविध्य माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ ॥ [105]
 प्रहस्य समरे कर्णश्चकार विमुख शरैः ।
 तत शल्य प्रहस्येद कर्णं पुनरुपाच ह ।
 रथस्थमविसरन्व युधिष्ठिरवधे घृतम् ।
 यदर्थं धार्तराष्ट्रेण सतत मानितो भवान् ।
 तं पार्थं जहि राधेय किं ते हत्वा युधिष्ठिरम् । [110]
 शङ्खयोध्मांयतो शब्द सुमहानेप कृष्णयो ।
 ध्रूयते चापघोपोऽय प्रावृवीचाम्बुदस्य ह ।

विवास (for the post half) — (L. 101) K₄ B₂ s s D₂ s r युगोक्षैर्, B₁ क्षुण्णो, D₁ D₁ s युना (for छत्रोऽश्वैर्) D₁ अभितत् (for अभिस्त) — (L. 102) D₁ उपहासो, Ca *हास्यो (as above) K₄ भविष्यति — (L. 103) B₂ राजपुत्रेण (for मद्रराजेन) — (L. 104) B₂ s D₁ D₁ D₁ s s S तथापि (for तथैव) D₁ कर्णं B₂-s D₁ D₁ D₁ s s T₁ s M अपीडयत्, T₂ G अभिद्रवत् (for अताडयत्) — (L. 105) K₄ V₁ B₂ D₁ D₁ s s-1 पराविध्यन् (K₄ *ध्यत्), B₂ तथा भेद्वैर्, D₁ D₂ तथा (D₂ *दा) तीक्ष्ण, T₁ शृश नीरो, T₂ महावीर्यो, T₂ G M (M₄ om) शृश तीक्ष्णैर् (T₂ G₂ M₁ *क्ष्णौ, G₁ s *क्ष्णो) (for पराविध्य) — B₂ D₂ S om line 106 — (L. 106) K₄ विमुखौ — (L. 107) D₁ D₂ S कर्णं, D₁ शल्य (for शल्य) D₁ D₂ S [ए]त्र, S [ए]न (for [इ]द) D₁ D₂ S शल्य (T₁ *त्य) (for कर्णं) T₂ G₂ s अमापत् (for उपाच ह) — (L. 108) K₄ B₂ D₂ S अग्नि (G₁ *पि)संरन्ध B₂ रथस्य परवीर्य (for the prior half) K₄ B₁ s घृत, D₁ रत्, T₁ G₁ s M सित, Ca घृतम् (as above) D₂ युधिष्ठिरवधोद्धत्, D₂ *वधे सित, G₂ *मभिद्रवत् (for the post. half) — Before line 109, T₂ ins शल्य — (L. 109) T₂ पर त्व (for सतत) — (L. 110) D₂ युध्य (for जहि). K₄ राधेय — After line 110, K₄ D₁ D₂ S ins

हते षासिन्धुर्वं पार्थं सर्वांश्च्यति कौरवान् ।
 तस्मिन् धार्तराष्ट्रस्य निहते स्याद्भुवो जय ।
 ध्वजोऽसौ दृश्यते तस्य रोचमानोऽशुमानिव ।
 एन जहि महाबाहो किं ते हत्वा युधिष्ठिरम् ।

[(L. 1) S य (T₂ त)सिन् (for य) T₂ रणे (for ध्रुव) T₁ s G₂ s च्यति, T₂ *सि S नो रयान् (for कौरवान्) — (L. 2) T₁ s G तु (for स्याद्) K₄ जयात् — (L. 3) D₁ यस्य (for तस्य) — (L. 4) K₄ एव जहि, S समो (T₁ शूरो, T₂ M₁ सारो, G₁ साधु, M₂-4 भारो) क्षेप (for एन जहि)]

असौ निम्नप्रयोदारानर्जुन शरवृष्टिमि ।
 सर्वां ग्रमति न मेतां वरं पश्यैनन्नाद्ये ।
 पृष्टरक्षी च शूरस्य युयामन्यूचमौजता । [115]
 उत्तर चास्य पै शूरश्चक्र रक्षति सायकि ।
 पृष्टयुद्धलाया चास्य चक्रं रक्षति दक्षिणम् ।
 भीमसेनश्च वै राजा धार्तराष्ट्रेण युष्यते ।
 यथा न हन्यात्त भीम सर्वेषां नोऽय पश्यताम् ।
 तथा राधेय क्रियतां राजा मुच्येत नो यथा । [120]
 पश्यैन भीमभेनेन प्रसमाहवशोभिनम् ।
 यदि त्वासाद्य मुच्येत चिम्वय सुमहान्भवेत् ।
 परित्राह्येनमभ्येत्य सदाय परम रातम् ।
 किं नु माद्रीसुतौ हरया राजानं च युधिष्ठिरम् ।

— (L. 111) V₁ D₂ T₁ ध्यानयो (for ध्यायते). B₂ शत प्रघ्नायो शब्द, T₂ शत ध्यायते शब्द (for the prior half). D₁ वैव (for एव) — (L. 112) D₁ चापघोपन् (for *घोऽय) D₁ D₁ s s S च (for ड्य) B₂ D₁ D₁ s मेवस्वेवाग्नि (B₂ *वि)नर्जन, D₁ D₂ S मेवस्वे (D₁ *स्वै)न महास्य (D₁ D₂ M₁ *रत्)न (for the post. half). — (L. 113) G₂ M₁ जयो (for अर्जो). — (L. 114) K₄ ग्रमति D₁ D₂ ग्रामयते (for ग्रमति न). S वे (for न) B₂ शूरैर्ग्रमति न सर्वान् D₁ कर्त, G₁ कृष्य (for कर्णं) M₁ (sup lin as above) तस्यैव (for पश्यैनम्) D₁ D₂ पदय कर्णं महास्य (for the post. half) — (L. 115) B₂ D₁ D₂ S पृष्टमौजे (for *रक्षी) T₂ s G₂ s शीरस्य (for शूरस्य) K₄ T₂ G₂ s उत्तनोत्तौ — (L. 116) D₂ उत्तरम् (for *र) D₁ D₂ चापि (for चास्य). D₁ D₂ S शैनेयदा (S *य) (for वै शूरम्) D₁ D₂ पार्थि (for चक्र) — (L. 117) D₁ D₂ S च (D₁ D₂ T₂ M₁ तु) पाथस्य (for तथा चास्य) D₁ D₂ पार्थि (for चक्र) — (L. 118) B₂ s D₁ T₁ s G M₁ भीमसेनस्तु, D₁ s *स्य D₁ रागां वै, D₂ T₁ s G तदा वै (by transp.); T₂ M रागा (M₁ *दो)सौ V₁ B₂ D₁ D₂ s S (except T₁) युष्यति (G₂ *त). — (L. 119) D₁ नोपपद्यतां; G₁ नोपपद्यतां — (L. 120) S नु (for तथा) T₂ राजश्च (for राधेय). T₁ s G M वै राजा, T₂ राधेय (for क्रियता) S यथा (for राजा) D₁ वै यथा, D₂ वै तदा, S तत्तथा (for नो यथा) Ca cites नो (as above) — (L. 121) V₁ भीमसेनस्य B₂ (marg) श्रातम् (for ग्रस्तम्) B₂ s D₂ S -शोभिना (for -शोभिनम्) — (L. 122) D₁ D₂ M नामाद्य, T₁ s G नामास्य, T₂ नाम स (for त्वासाद्य) T₂ स महान् D₂ s r अभूत्, M₂ भवान् (for भवेत्) — (L. 123) K₄ आसाद्य (for अभ्येल). — (L. 124) K₄ किं नु, V₁ किम्, D₁ D₂ S किं वै (for किं नु) D₁ माद्रीसुत T₁ s G धर्मराज (for राजानं च) V₁

इति शल्यवचं श्रुत्वा राधेयं पृथिवीपते । [125]
 दृष्ट्वा दुर्योधनं चैव भीमप्रभं महाहवे ।
 राजगृहीं नृपं चैव शल्यवाक्यप्रचोदित ।
 अजातशत्रुमुत्सृज्य माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ ।
 तत्र पुत्रं परिग्राह्युमस्यधावत वीर्यवान् ।
 नद्राजप्रणुदिवैश्वराकाशगौरिव । [130]
 गते कर्णे तु कौन्तेय पाण्डुपुत्रो युधिष्ठिर ।
 अपायाजवनरश्चै सहदेवस्य मारिय ।
 तान्यां स महितस्त्वं व्रीहस्त्रिव नरेश्वर ।
 प्राप्य सेनानिवेशं च मार्गं क्षतविक्षत ।

अवतीर्णो रयाचूर्णमाविशच्छयनं शुभम् । [135]
 अपनीतशल्यं सुमृशं हृच्छल्यामिनिपीडित ।
 सोऽत्रवीक्रातरौ राजा माद्रीपुत्रौ महारथौ ।
 अनीकं भीमनेतस्य पाण्डवावाशु गच्छवान् ।
 जीमूत इव नदंस्तु युष्यते स वृकोदर ।
 ततोऽन्य रयमास्थाय नकुलो रथपुंगव । [140]
 सहदेवश्च वेजस्वी भ्रातरौ शत्रुकर्णौ ।
 तुरंगैरभ्यरंहोभिर्यात्वा भीमस्य शुष्मिणौ ।
 अनीकं सहितां तत्र भ्रातरौ पर्यवस्थितौ ।
 Colophon.

Bz-4 Da1 D1 : : Tz वा (for च). — (L. 125) Tz परकीहा (for पृथिवीपते). — (L. 126) Tz G चानि (for चैव). D2 om. (hapl.) the post. half of line 126 and the prior half of line 127 Tz नहात्ने (for 'हवे') — (L. 127) K4 राजा गृही, T1s G2 : रानुगृह्ण, Ca 'गृही' (for 'गृही') Dm1 वरत्पदे (for नृपं चैव) Ds रथगृह्णित्वर्य (for the prior half) V1 अद्रेष्टित, Ds प्रचोदित (for 'प्रचो'). — (L. 129) K4 परिक्रांत (sic) (for 'शत्रु') — (L. 130) K4 प्रनुदितैर्, Ds T1 G1 : M प्रनु, Ca प्रनु (as above) Dm1 Ds धनेताव्य पुत्रो वै (for the prior half). Tz धनेताव्योदिवैश्वरैवैकाकाशगौरिव — After line 130, K4 Dm1 Ds ins

रथेयस्य रथ लक्ष्मणा भीमसेनान्तिकं यतौ ।

[Dm1 अंतिदन्त्य (for रथे). D2 रथत्वा (for रथ लक्ष्मणा)]
 — (L. 131) Dm1 D2 तु कर्णे (by transp)
 — (L. 132) B1 D1 : सहदेवश्च, T2 'देवेन (for 'देवस').
 — Da1 D1 : : S om. line 133 — (L. 133) Ds स तान्यां (by transp) Ca cites तान्या (as above) V1 Bz.4 Dm1 वनेश (for 'नर'). — (L. 134) Tz M स, Tz G1.8 न, G2 र (for च) K4 क्षतविक्षत, S नृगृह्णित् (T1 G1 'व्रीह्णित्) Dm1 Ds स मार्गं (Dm1 'गौ) क्षत, Ds अवतीर्णं रयाचूर्ण (for the post. half) — (L. 135) Bz Dm1 D2 S अवतीर्णं (for 'तीर्ण'). T1 अयाचूर्ण, G2 अयाचूर्ण (for अयाचूर्ण). Ca cites शुभम् (as above) Ds आविशच्छयनं शुभं (for अयाचूर्ण). — (L. 136) Hypermetric. Bz.2.5 Da1 D1.5 विनीतशल्य, M अनीकं शल्य (for 'नीतशल्य') Dm1 तु नृपं (for 'नृपं'). T1 G2 अनेत (G2 अनीकं) शल्यो गवा तु, Tz.3 अनीकं तु स शल्य (for the prior half) Bz हृच्छल्यानि निर्दिष्टं, B1 S हृच्छल्यानामि, Bz हृच्छल्यानिनि, Ds : हृच्छल्यानि (for the post. half) — (L. 137) B1 T1 G2 च पाण्डवौ, Bz महाहवौ, Dm1 Ds युधिष्ठिर, Tz.3 G1.8 M परंतपौ (Tz Gs 'प') (for महाहवौ).

— After line 137, T G ins.

गच्छन् तत्रितौ वीरौ यत्र भीमो व्यवस्थित ।
 तत्रे पाण्डवा सर्वे सनाभाव्य परस्परम् ।
 कौरवाः च सग्रामे कर्णस्य च महात्मन ।
 [(L. 1) T1 G2 गच्छत्]

— (L. 138) T1 G समीप (for अनीक) Dm1 पाण्डवौ युधि-; G1 पाण्डवावाश-; G2 वाचन्य (for 'वाचाशु) Bz.5 Da1 D2-5 M2-4 गच्छत् (D1 'त) Ds पाण्डवावा *सहदन् (sic) (for the post. half) — (L. 139) Dm1 Ds M नदं (Ms नदं), T G1.8 नदं, G2 गच्छन् (for नदंस्तु) Dm1 युष्मत्सि स; T2 युष्मत्सि (for युष्मत्सि) Da1 D1.5 T1.8 G M [s]नी, Ds [s]य (for स) — Ds om. lines 140-142 — (L. 140) Ds तयान्य, Tz तयान्य (for ततोऽन्य). Ds Tz रथिपुत्र. — Ds om lines 142-143 — (L. 142) Dm1 वातरहोभिर्, Gc अयवहोभिर् (for अयवहोभिर्) K4 Bz यातौ, Dm1 यातां, Ds यथा (for यात्वा) Ds सहदेवस्य, D1 भीमसेनस्य (for यात्वा भीमस्य). Ca.0 शुष्मिणौ (as above) T1.5 M तुर (Tz 'र) गौरैर्वहोभिर्वत्र भीमस्य रत्नितौ, Tz G तुरंगैर्वायुजैर्वत्र भीमस्य रत्नितौ — After line 142, K4 Dm1 Ds ins

पद्मन्तौ विविधाभ्युत्थाननितान्दुषि विक्रान् ।

[D2 पश्यतो Dm1 योवान्नातितान्, Ds वीरान्ता (for शान्ता).]

— (L. 143) K4 B1 Ds अनीकं, V1 Ds Tz : G M1 2.4 अनीकः Bz सहिताम् (for 'तौ) Dm1 Ds मान्यं सहसा तत्र (for the prior half). Ds भ्रातर K4 B1.2 D2.4 र सनवस्थितौ (for पर्यं) Bz भ्रातर पर्यवस्थित (for the post. half) — Colophon. Day of Karna's Generalship K4 द्वितीयदिवसे — Adhy namz T1 शल्यवाक्य; T2 युधिष्ठिर-शिविप्रवेश, G1 युधिष्ठिरपञ्चयन — Adhy no. B1 63, Bz 56, Bz 66, Da1 74, D1 58, D2 44, D3 64, T1.2 M 70, Tz G 71

एकस्तु मे भीमसेनोऽद्य नाथो
येनाभिपन्नोऽस्मि रणे महामये । [20]
विमोच्य मां चापि रुपान्वितस्तत्र
शरेण वीक्षणेन विभेद कर्णम् ।
त्यक्त्वा प्राणान्समरे भीमसेन-
श्चक्रे युद्धं कुरुमुख्यै समेतै ।
गदाग्रहस्तो रुचिरोक्षिताङ्ग- [25]
श्चरन्ने कालं द्रवन्तकाले ।
असौ हि भीमस्य महाश्रिनादो
सुहुर्मुहुर् ध्रुयते धार्तराष्ट्रै ।
यदि स जीवेत्समरे निहन्ता [30]
महारथानां प्रवरो नरोत्तम ।
तवाभिमन्युस्त्रनयोऽद्य पार्थ
न चास्मि गन्ता समरे परामवम् ।
अथापि जीवेत्समरे घटोक्कघ-
स्तथापि नाह समरे पराब्धुस्व ।
भीमस्य पुत्र समराभ्रयायी [35]
महास्त्रविद्यापि तवानुरूप ।
यत्र समासाद्य रिपोर्वलं नो
निमीलित्वाक्ष भयविभ्रुत भवेत् ।
चकार योऽसौ निशि युद्धमेक [40]
स्वयक्त्वा रणं यस्य भयाद्भवन्ते ।
स चेत्समासाद्य महानुभाव
कर्णं रणे चाणगणै प्रमोक्ष ।
धैर्ये स्थितेनापि च सूत्रजेन
शक्त्या हतो वासवदत्तया तथा ।
ममैव भाग्यानि पुरा कृतानि [45]

पापानि नून फलवन्ति युद्धे ।
तृण च कृत्वा समरे भवन्तं
ततोऽहमेव निकृतो दुरात्मना ।
वैकर्तनेनेह तथा कृतोऽद्य
यथा ह्यराक्त क्रियते ह्यवान्धव । [50]
आपद्गतं यश्च नर विमोक्षये-
रस बान्धव स्नेहयुष सुहृद्भै ।
एव पुराणा ऋपयो वदन्ति
धर्मं सदा सद्भिरनुष्ठितश्च ।

21

T₂ & G M₁ ins after 722* T₁ after 719* M₂₋₄
after 8 49 80

रथाश्च नागाश्च हयाश्च राज-
न्भीमेनाजौ निहता सघशोऽद्य ।
राजानश्च बहवो महाबला
स मामुपालञ्चुमरिदमोऽर्हति ।
घृतराष्ट्रपुत्रा वलिनश्च येन [5]
महाबला निहता प्रायशो वै ।
शूरो युद्धेऽप्यप्रतिवार्यवीर्यं
स मामुपालञ्चुमरिदमोऽर्हति ।
प्रतापयस्त्रदलमुग्ररूप
योऽसौ रणे धार्तराष्ट्रस्य वीर । [10]
एकं सहेताप्रतिसह्यपौरुष-
स्तेनास्मि वाच्यो न त्वया वै कदाचित् ।
महारथा यत्र यत्रैव युद्धे
भिन्दन्ति सैन्यं तव कामतोऽद्य ।
तत्रैव तत्रैव रणे महात्मा [15]
हृद भीम परसघानमृद्नात् ।

(for योद्धकामा) — Bom. ed om lines 19-28
— (L 19) G₁ स (for तु) — (L 20) T₁ G₂ [अ]
विपन्नो (for [अ]नि) G₁ महाहवे (for 'मये) — (L 21)
M₁ विमुच्य T₁ G₂ तु, T₂ G₃ स (for तत) — (L 23)
T₂ सहते (for समरे) — (L 24) T₂ चक्रे च युद्ध T_{1,2}
G₂ M₁ कुरनि, M₂₋₄ 'सिधे' (for 'मुख्यै) — T₂ M om
lines 25-26 — (L 26) T₁ क्षरन् (for चरन्) — (L 27)
T₁ G₂ om हि T₁ G₁ 2 महानिनादो — (L 29) G₂
युधि (for यदि) M₂ 4 स मनेन् (for समरे) G₁ [स] निहता
(for नि) — (L 30) T₂ 8 G₂ रयोत्तम, G₂ नृपो
— (L 31) T₁ [स] नि (for सत्) — T₂ M om. lines
35-44 — (L 36) G₂ चास्मि (for चापि) — (L 37)
G₂ om. (hapl) from रिपोर्वल up to समासाद्य in line 41
— (L 45) T₁ M₂ 4 मम भाग्यानि, T₂ G₂ तत्रैव मा
— (L 46) Bom. ed. षड्वन्ति (for फल) — (L 48) T₂
महात्मना (for दुरा) — (L 49) T₁ [आ] ह (for [इ] ह)
— (L 50) G₂ यतो, M₂ 4 तथा (for यथा) T₂ M_{1,2} 4

तु (for the second हि) — (L 51) T₂ कश्चन यो, T₂
G₂ यत्र नरं, G₁ यश्च न यो (for यश्च नर) — (L 52) T₁
G₁ 2 च वै, T₂ M च (for वै) — (L 53) T₁ 2 M₁ पुराणे
M धृपयो — (L 54) M₁ अनुष्ठित
— After the above, S and Bom ed repeat 8 48 13

21

T₂ M₂₋₄ om lines 1-4 — (L. 1) M₁ om. हयाश्च
(L. 2) M₁ निहत — (L. 3) M₁ राजानश्च वलिनो येन सख्ये
— (L. 5) G₁ घृतराष्ट्रपुत्रो T₂ क्षरिबलेन, T₂ G₂ वलिना च
(for 'नश्च) — (L. 6) T₂ M महारणे (for 'बला) — (L. 7)
T₁ G₁ युद्धे हि (for युद्धेषु) M₁ शूरो युद्धेऽप्यनिवार्य... — (L.
8) M₂₋₄ उपालब्धम् — (L. 9) T₂ G₂ प्रपातयस् (for प्रताप)
M₁ सग्ररूपो, M₄ 'ताप — (L. 10) T₂ युवा, M तदा (for
रणे) T₂ G₂ सख्ये, M संखे (for वीर) — (L. 11)
T₂ [अ] प्रतिवार्यवीर्यम्, M 'वा (M₁ 'वी) र्यपौरुषम् — (L.
12) M₁ धार्यो (for वाच्यो) M [अ] ह (for वै). — (L.
15) T₂ M स तत्र (for the first तत्रैव). — (L. 16) M₂ 8

तेनास्मि वाच्यो न त्वयाहं कदाचि-
न्मा मा वोच कूरमिहाद्य पार्थ ।
नास्मद्विधो वै भवता तु वाच्यो
यथा भवान्सर्वलोकस्य वाच्य । [20]
पुत्र हि मा ते ह्यवतो नरेन्द्र
कथ न दीर्येच्छतथाय जिह्वा ।
अहो बतेदं सुनृशस्वरूप
भवानपि एत्र कर्णाद्विभेति ।
22

After the first occurrence of 8 49 81, S ins

नबुलेन राजन्गजवाजियोधा
हताश्च शूरा सहसा समेत्य ।
त्यक्त्वा प्राणान्समरे युद्धकाङ्क्षी
स मामुपालव्युमरिंदमोऽर्हति ।
कृतं कर्म सददेवेन दुष्कर [5]
यो युध्यते परसैन्यावमर्दा ।
न चापवीर्यकिचिदिहागतो बली
पद्यान्तर तस्य चैवात्मनश्च ।
शृष्टुमन्न मात्यकिर्द्वौपदेया
युधामन्युश्चोत्तमौजा क्षिरण्डी । [10]
पृथेऽद्य सर्वे युधि संप्रपीडिता-
स्ते मामुपालव्युमर्हन्ति न त्वम् ।
खन्मूलमस्मान्निरिदं हि वैर
प्राप्त तथा च्यसन चातिघोरम् ।
यूते प्रमत्तेन कृतं त्वयासकृ- [15]

कस्मादुपालव्युमिहाहंसि त्वम् ।
त्वमेव राजन्सततं प्रमत्त-
स्त्वमेव मूढो भारतानामसाधु ।
त्वा प्राप्य राज्य च विनष्टमेत- [20]
च्छाप्ता महत्पाण्डवाश्चैव दास्यम् ।
त्वत्त कृते स्याद्दन्वामदु ल
राज्यस्य नाशो ह्यभिमन्योश्च घोर ।
आत्मानमेवं सुनृशस्वरूपं
ज्ञात्वा किमर्थं गर्हसे माद्य वीर ।
लज्जस्व राजन्यदि तेऽस्ति लज्जा [25]
तूष्णीं भूत पश्य सर्वं कृतं न ।
भीमो नित्य समरस्य कर्ता
दर्पस्य भेत्ता पुनरेव नित्यम् ।
स्वयं ह्यशकेन नरेन्द्र युद्धे
नरेण कार्या सततं क्षमैव । [30]

23

T₁ s G M ins after 8 51 81, T₂ after the first occurrence of 8.51 82

अद्य कर्णं रणे प्रसक्तं पश्यन्तु कुरवस्त्वया ।
प्रतपन्तमिवादित्यं स्वर्गद्वारगतं यथा ।
अद्य ते समरे वीर्यं पश्यन्तु क्रूरयोधिन ।
सूतपुत्रे हते पार्थ जानन्तु त्वां महारथम् ।
अद्य कङ्का बला गृध्रा वायसा जम्बुकास्तथा । [5]
विप्रकर्षन्तु गात्राणि सूतपुत्रस्य भारत ।
अथाविरथिराक्षिसो निहतश्च त्वया रणे ।

परसंज्ञा(Ms *त्या)न् T₁ अमृष्टाद् — (L. 18) M₁ ममा-
वोच (for मा मा वोच) — (L. 20) T₂ M भवेद् (for
यथा). — (L. 21) T₁ याते, T₂ G₂ मां ते — (L. 23)
T₁ इनेन — (L. 24) M कामान् (M₁ *मा न्)ति (for
कर्णादिभेति) T₁ s G वामादवोचस्त्वमिहाद्य यदै

22

(L. 1) T₂ वाजियोधा, M *योधा (for *योधा) — (L. 2)
T₁ G₁ वीरा; T₂ द्यूता (for द्यूता) — (L. 6) T₁ G₂
परसैन्याप (G₂ *नी)मर्दनं, M₁ *न्याभिमर्दं — (L. 7) T₂
om इहागतो बली — (L. 8) T₂ M₁ चास्य (for तस्य)
T₂ G₂ चापि (for चैव) — (L. 10) T₂ s G₂ चोत्तमोजा
T₁ क्षिरण्डीन — (L. 11) G₁ सर्वे T₁ योषे सर्वे युधि संपीडि-
तास्ते — (L. 14) M₁ s प्रातं — (L. 15) T₁ s G₂ पृत-
T₂ च, M₁ s [अ]द्, M₂ s स (for [अ]म्भृद्) — (L. 16)
T₂ s G₂ हम्माद् (for कम्माद्) T₁ अथ युत्तं (for अर्हसि त्वम्)
M₁ स कस्मानामुपालव्युमर्हन्ति त्व — (L. 17) G₂ राजा T₂
om सत्रं G₂ प्रवृत्त (for प्रनस्यम्). — (L. 18) T₁ s M₂ s-

भरतानान् T₁ चैव साधु, T₂ G₂ s असाधु — (L. 19) T₂ प्राप्त-
(for प्राप्य) — (L. 20) T₁ G₁ चापि (चैव) T₂ प्राप्ताद्य ते
पाण्डवे याति दास्य — (L. 21) T₁ G₁ कृतेसाद्, G₂ M₁ s s
कृतं (G₂ M₂ *न-)स्याद् (for कृते स्याद्) M₁ दुर्गं (for
दुःख) — (L. 22) T₁ G₂ M [5]भिमर्शश्च, T₂ *मानस्य
(for *मन्योश्च) — (L. 23) T₁ स चात्मान वै सुनृशस्वरूप;
G₂ न चात्मान नैव नृशस्वरूप — (L. 24) T₂ गर्हसि G₂
मा च वीर — (L. 25) M₁ लज्जास्व — (L. 26) T कृणाम्;
G₂ कृत तत् — (L. 27) T₁ भीमो हि नित्य; T₂ M नहि
मानित्वं (for भीमो नित्य) G₂ समरे यस्य (for समरस्य)
— (L. 28) T₂ ददमर्ता, M ददम्य भेत्ता (for दर्पस्य भेत्ता)-
— (L. 30) T₂ s G₂ कार्य

23

(L. 3) G₂ ते (for ते) T₂ वीरा (for वीर्य). — (L. 4)
T₂ G वैकर्तने (for सूतपुत्रे) M₁ त्वा (for त्वां) — (L. 5)
T₂ काका बला (for कङ्का बला) — (L. 6) T₂ G₂ प्रविकर्षतु,
M₂ s विकर्षतु च (for विप्रकर्षन्तु) G₂ सूतपुत्रं तु (for
पुत्रस्य) T₁ भारत; T₂ भारिय (for भारत) — (L. 7) T₁
M अथापि (T₁ *पि)रथिराक्षिसो, T₂ G अथ सारथिना क्षिसो

कुन्ना शोकनाथचा पाण्डवाना सुद तथा ।
 अद्य त्वां प्रतिनन्दन्तु पात्राणा पाण्डवै सह ।
 यया वृत्रवधे वृत्ते देवा सर्वे शतक्रतुम् । [10]
 अद्य कर्णे रणे हत्वा प्राप्य च्योचमं यदा ।
 विशोको विन्वर पार्थ भव तन्मुपुरस्कृत ।
 नारासिंहवपु हृत्वा यया शत्रो महासुर ।
 हिरण्यकशिपुर्दंतो विष्णुना प्रभविष्णुना ।
 तथा त्वनरि राधेय घोः कृत्वा महद्रुप । [15]
 जहि युद्धे महाबाहो धायन्व च नवान्वकान् ।

24

Ś K1.2 T1 12s after 8 52.22 K3 4 V1 B (B2 both times) D Ca c ins after 801*

अद्य राज्यं करिष्यामि एतराष्ट्र जनेश्वरम् ।
 अद्य कर्णस्य चक्राङ्गा क्रव्यादाश्च प्रयतिवधा ।
 शरैरिच्छिद्धानि गात्राणि विचरिष्यन्ति केशव ।
 अद्य रावानुवस्वाहं मप्रामे मनुसुदन ।
 शिरश्छेन्म्यामि कर्णस्य मियता सर्वघन्विनाम् । [5]
 अद्य वीक्षणैर्विपादैश्च क्षुरैश्च मधुसूदन ।
 रणे छेन्म्यामि गात्राणि राधेयस्य दुरात्मन ।
 अद्य राजा महदृच्छं सत्यक्षयति युधिष्ठिर ।

सवाप मानस वीरश्चिरसत्तृतात्मन ।
 अद्य केशव राधेयमह हरया सथान्ववम् । [10]
 नन्दयिष्यामि राजानं धर्मपुत्रं युधिष्ठिरम् ।
 अद्याहमनुगान्कृप्या कर्णस्य कृपणान्युधि ।
 हन्ता ज्वलनसंशरी शरैः सर्पविपोषमै ।
 अद्याह हेमकवचैरावदनगिकुण्डलैः ।
 सत्तरिष्यामि गोविन्द वसुधा वसुधाधिप । [15]
 अद्यामिनन्दो शत्रूणा सर्वेषा मधुसूदन ।
 प्रभविष्यान्नि गात्राणि शिरामि च शितं शरैः ।
 अद्य निर्वातंराष्ट्रा च भ्रात्रे टाल्यामि मेदिनीम् ।
 निरजुना वा पृथिवीं केशवानुचरिष्यसि ।

25

After 802*, T1 2 G M 12s

अद्य राजा धर्मपुत्रो हवामिन्नो भविष्यति ।
 अद्य दुर्योधनो द्रोता ध्रिय राज्यं च हास्यति ।
 हते वैकर्तने कर्णे भीष्मे द्रोणे च मयुगे ।
 कतरचद्रल कृप्या प्रविष्टं मोक्ष्यते तु यत् ।
 अद्यप्रमृति राजान धर्मशील युधिष्ठिरम् । [5]
 अनुमोदन्तु सुहृदो शत्रुपूर्वाश्च ब्राह्मणा ।
 अद्य त निहतं श्रुत्वा कर्णं वैकर्तन मया ।

(for the prior half) M1 लिखे च (for 'तथ')
 — (L. 8) M1 शोकनाथचे G2 वृदा (for तथा). — (L. 9)
 G1 प्रतिनिदतु (for 'नन्दन्तु') — (L. 13) M नगरि वपु
 — (L. 16) T1.2 G1.2 M1 न्यान्मनाद, M1-4 नदस्तकान्

24

For the repetition in B2, c' 8 48 7 — (L. 1)
 B2 (first time). D2 c T2 हत्वा, B4 गङ्गे, B5 रात्र, D4 वाद्य, D5 (marg) वाच्य, D3 त्वय (for त्वये) Dn1 धृतराष्ट्र, D3 नरेश्वर — (L. 2) B2 कृत्वा (for कर्णस्य) B2 (first time) चक्राङ्गा, Ca c चक्राङ्गा (as above) B4 वृद्धन्ना (for 'विधा') — (L. 3) Dn1 D5 छयानि V1 B (B2 both times) Dn1 Dn1 D1.2 s T2 Ca. c विह (T2 'वि'रिष्यति (for विच'). D3 केशव, T2 मूढले — (L. 5) K4 छित्तानि, D5 छेन्म्यामि — (L. 6) K2 कर्णैर् (for कर्णैर्) Ś1 विनाश, K3 विनाश, B1 शैद्य, Dn1 पादैश्च, D2 वैद्य (for 'दैद्य') B2 (both times) D2 क्षुरैर् (for क्षुरैश्च) — (L. 7) B2 (first time) वृत्ते (for रणे) V1 B2 (both times) s Dn1 D1.2 c c नेन्म्यामि (for छेन्म्यामि). — B1 om. lines 8-9 — (L. 8) D5 अन्व (for अद्य). T2 च यद् (for महद्) B2 (first time) हृत्वा; Cc हृत्वा (as above) K4 संतिक्षयति, B2 (both times). s-4 D5 1 संतुदति — (L. 9) B2 (first time) वीर, T2 चिर B2 (both times) D5 संवृत्त, Dn1 D1.2 संवृत्त (for 'संवृ'). — (L. 10) D1 हत्वा दृष्टा (for हर्द

हत्वा) — (L. 11) Ś K3 2 4 धर्मेतिव्य, D5 'रान (for 'पुत्र). — T2 om line 12 — (L. 12) Dn1 D1.2 अन्वगाव (for अनुगाव) D3 कृप्या, Cc 'गाव (as above). — (L. 13) T2 हत्वा (for हन्ता) B2 (first time) कुलन (for ज्वलन-) T2 आशीविद्योर्मे (for त्वं'). — (L. 14) Dn1 D2 4 हेनविकचैर् (D1 'हृत्वा') (for 'कवचैर्) K3 आवह-हेनकुहटे, B1 Dn1 D2.4 1 गाधनैरनिष्ठा (for the post half) — (L. 15) Dn1 D1 5 संतरिष्यामि B2 transp गोविन्द and वसुधा — (L. 16) D5 अमिनन्दो. T2 युरस्य दृष्टानं (for दृष्टान सर्वेषां) B2 (first time) lacuna for the post half K2 4 मधुसूदना (K4 'न) — B2 (first time) om. lines 17-19 — (L. 17) Ś K1.2 4 D2 गायन्व, T2 कायेस्य (for गात्राणि) Ś K1 2 4 V1 D2.2 T2 निशिते (for च शिते) — (L. 18) T2 निर्वातंराष्ट्री Ś K3 B1.2 Dn1 D1.2 c T2 वा, K1 V1 वै (for च). K4 अद्य निर्वातंराष्ट्रस्य (sic) D2 नाथव (for मेदिनीव) — (L. 19) Om in D2 D5 T2 निरजुना वा पृथिवी D5 अद्य (for अनु-) T2 केशवैषा भविष्यति (for the post half)

25

(L. 1) T1 M सर्ववृति, G1 धर्मवृति (for 'पुत्रो)
 — (L. 3) T1 M1 नीम्नद्रोणे (M1 'नी) — (L. 4) T1 कतरस, G1.2 M3 कतर M2-4 नव (for यद्). — (L. 5) G1 धर्मेरान (for 'शील) — (L. 7) M1 दृष्टा (for हत्वा).

करोतु पटहोन्मिध्रं देवतास्थानपूजनम् ।
 अद्य कृष्ण हते कर्णे कुरुता चिरसमृतम् ।
 याजनं वै महाबाहो देवतानां यथाविधि । [10]
 अद्य त्वम्वा च कृष्णा च त्वरमाणे परस्परम् ।
 सस्वजेता हृषीकेश सपूर्णोऽस्मिन्मनोरथे ।
 अद्य त्वां पाण्डवो ज्येष्ठस्तथार्यश्च वृकोदर ।
 उदीक्षेता हते कर्णे कृष्ण सौम्येन चक्षुषा ।
 अभिवाद्य गुरुनद्य कनिष्ठैश्चाभिवादित । [15]
 सस्वजानो ह्यह दोभ्यां प्राप्स्यामि विपुल यशः ।
 अद्य कर्णे हते कृष्ण प्रशस्तनोऽर्जुन सुरा ।
 त्रिदिव यान्तु सहृष्टा सगताश्च तपोधना ।
 अद्य लोकास्त्रयः कृष्ण जानन्तु मम पौरुषम् ।
 दृष्ट्वा कर्णं हतं युद्धे द्वैरथे सन्यसाचिना । [20]

26

Ś K V₁ B₁₋₄ Da₁ Dn₁ D₁₋₅ 7 8 T₂ Ca c. n ins after
 8 54 28 B₅ D₆ after 832* .

महाद्विपाना सरलदुभोपमा
 करा निकृता प्रपतन्त्यमी क्षुरैः ।

— (L. 8) G₁ पटहोन्मिध्रा T₁ G₂ देवतास्थानपूजिन, G₁
 'स्वनपूजन (for the post half) — (L. 9) M₁ कृष्णा
 M₂₋₄ कुल्पाच् T₁ G₂ चि(G₂ ची)समृतां — (L. 10)
 T₁ धवन, M याचन (for याजन) T₁ M₂₋₄ यथा विधि
 — (L. 11) T₁ त्व ही च (sio), G₁ त्ववाध — (L. 13)
 T₂ G₁ ३ त्व G₂ पाठवशेषश्च — (L. 14) T₁ उदीक्षतां — (L.
 15) G₂ M₁ कुरुन् (for गुरुन्) M₁ कन्यसेषु (for कनिष्ठैश्च).
 — (L. 16) G₁ सस्वजे त्वाम्, G₂ 'जेन्यो हि (for 'जानो हि).
 — (L. 18) M₁ सहताश्च — (19) G₂ कृत्स्न जानन्तु पौरुष
 (for the post half)

26

B₁ 8 om lines 1-4, T₂ reads the same after line
 8 — (L. 1) K₄ महादुमानां (for 'द्विपानां) Da₁ D₁ 5 सरल
 (for सरल) T₂ नागा गिरीणां सृष्ट्या महाशा — (L. 2) T₂
 शरैर् (for करा) K₄ निकृता, D₁ विकृता (for निकृता)
 D₂ क्षुरैः; T₂ मृशं (for क्षुरैः) — (L. 3) B₂ किरीटिनः B₂
 om. तेन पुन Ś K₂ ते च (for तेन) Ś₁ K₂ सप्तादिश
 (sio), Ś₂ K₄ Dn₁ D₆ 8 समाहता (K₄ 'दिश', Dn₁ 'दिन',
 D₆ 'दिता' D₈ 'दिन') (for सप्तादिन) K₁ किरीटिना तेम पुर
 समादिश' (sio), T₂ किरीटिनातीव पुनस्तु कौरवा — (L. 4)
 Ś K V₁ B₂ 5 Da₁ D₁ 5 8 8 T₂ प्र (K₈ D₆ T₂ वि)भिन्ना,
 D₄ निकृता (for निकृता) K₄ D₈ कुशदैर्, D₂ कुलिशा
 (for कुलिशैर्) — B₂ D₆ om lines 5-8 — (L. 5) B₁
 विक्रम्य (for कृष्णस्य). T₂ कृष्णस्यैत पांचजन्य च शस्त्र — (L.
 6) B₂ महावमेत, D₂ ३ ३ महाहमेत; T₂ विराजमान (for

किरीटिना तेन पुन सप्तादिन
 शरैर्निकृता कुलिशैरिवाद्य ।
 तथैव कृष्णस्य च पाञ्चजन्यं [5]
 महाहमेतद्विजराजवर्णम् ।
 कौन्तेय पश्योरसि कौस्तुभं च
 जाज्वल्यमान विजया स्रज च ।
 ध्रुवं रथाय्य समुपैति पार्थो
 विद्रावयन्सैन्यमिदं परेषाम् । [10]
 सिताश्रवणैरमितप्रयुक्तै
 हयैर्महाहै रथिनां वरिष्ठ ।
 रथान्दयान्पत्तिगणाश्च साथकै-
 र्विदारितान्पश्य पतन्त्यमी यथा ।
 तवानुजेनामरराजतेजसा [15]
 महावनानीव सुपर्णवायुना ।
 चतु शतान्पश्य रथानिमान्दृष्ट्वा
 न्सवाजिस्रुतान्मरे किरीटिना ।
 महेषुनि सप्त शतानि दन्विनां
 पदातिसार्दीश्च रथाननेकश । [20]

महाहमेतद्) Da₁ D₂ द्विजराजवर्णं, Dn₁ 'राजवर्ण' Cc cites
 द्विजराज' — (L. 7) T₂ वाण्यस्य (for कौन्तेय पश्य)
 — (L. 8) Ś₁ K₂ lacuna, Ś₂ तथा लसति (for जाज्वल्यमान)
 Ś₂ K₈ D₂ T₂ Cc विजय (K₈ D₈ Cc 'य') T₂ रथ, Cc
 स्रज (as above) — (L. 9) B₂ यथाय्य (for र')
 D₂ समुपेत्य (for 'पैति) — (L. 10) T₂ विद्रावयन् (for
 विद्राव') D₈ सैन्यस्य परेषां — (L. 11) Ca.c cite
 असित Ś K D₂ 8 रजतप्रयुक्तैर्, Da₁ D₁ 5 असितप्रयुक्तैर्,
 T₂ असितप्रयुक्तैर्, Cn असितप्रयुक्तैर् (as above) — (L.
 12) D₁ 8 महाहै V₁ D₂ वरिष्ठे (D₈ 'ग'). — K₃ lacuna
 for lines 13-15 — (L. 13) Ś K₁ 4 D₈ रथा हया'
 (for रथान्दयान्) Ś K₁ 4 D₂ पत्तिगणाश्च, D₈ 'संघाश्च'
 (for 'गणाश्च) — (L. 14) Ś K₁ 4 D₂ T₂ विदारिता';
 V₁ विद्रावितान् (for विदारितान्) D₆ transp पतन्त्यनी and
 यथा Ś₂ तपत्यमी B₂ क्षुरैः, T₂ रथा' (for यथा). — (L.
 15) Ś K₁ 2 [अ]प्रवेन (for [अ]नुजेन) D₈ अनर तेजसा
 महा (sio), T₂ अमरतुल्यवर्चसा (for 'राजतेजसा). — (L. 16)
 K₁ महावनानि, Da₁ 'बलीनि; D₂ 'बलानि (for 'वन्नानि)
 D₈ यथा हि, Ca c सुपर्ण- (as above) — (L. 17) T₁
 गतागतान् (for चतुःशतान्) K₄ रथोचमान्दृष्टान्, B₂ D₆ T₂
 रथान्निपातितान् (for रथानिमान्दृष्टान्) — T₂ om line 18
 — (L. 18) Ś₂ सर्वाजितान् (for 'सवाजिष्') — (L. 19)
 B₂ सप्तशतेन (for 'शतानि) D₈ राजमार्गे पुर सप्तशतानि सप्त
 दत्तिनां (corrupt) — (L. 20) B₂ T₂ पदातिसर्वा(T₂
 'घांश्च) Ś K V₁ B₂ 4 Da₁ D₁ 5 8 T₂ हतान्; B₂ D₂ हया,

अयं समन्वेति त्वान्तिक बली
निम्नन्कुलक्षित्र इव प्रदोऽर्जुन ।
समृद्धकामोऽपि हवात्तवाहिवा
बल तवायुश्च विराय वर्धताम् ।

27

After 8 57.15, Ds T1 s G M and Bom. ed ins

धनुर्न्या चन्द्रवारार्कपताका किङ्किणीयुता ।
पश्य कर्णाऽर्जुनस्यैषा सौदामिन्यम्बरे यथा ।
पुप ध्वजाग्ने पार्यस्य प्रेक्षमाण समन्वत ।
इत्यते वानरो भीमो वीक्षता मयवर्धन ।
एतश्चक्रं गदा दक्षु दार्द्रं कृष्णस्य च प्रभो । [5]
इत्यते पाण्डवस्ये वाहयानस्य वाजिन ।
युवकृत्तति गाण्डीवं विहृष्टं मय्यसाचिना ।
एते हस्तवता मुक्ता मन्त्यमित्राप्त्रिवा दारा ।
विशालायतताम्राक्षै पूर्णचन्द्रनिभाननै ।
पया मू कीर्यते राजा दारोभिरपकायिनाम् । [10]
एते परिषसंकादा पुण्यगन्धानुलेपना ।
उद्यता रणदौष्टानां पाल्यन्ते सायुधा मुजा ।
निरस्तजिह्वानेत्रान्ता वाजिन सहस्रादिभि ।
पतिता पाल्यमानाश्च क्षिर्वा स्त्रीणा विशोरेते ।

एते पर्वतशृङ्गाणा तुल्या हैमवता राजा । [15]
सच्छिषहस्ता पार्थेन प्रपतन्त्यद्रयो यथा ।
गन्धर्वनगराकारा रया हवनरेधरा ।
विमानानीव पुण्यान्ते स्वर्गिणां निपतन्त्यमी ।
व्याकुलीकृतमत्यर्थं पश्य सैन्य किरीटिना ।
नानामृगसहस्राणा यूयं केसरिणा यथा । [20]

28

After 8 60.31, Ds S ins

आलोक्य तौ चैव परस्पर तत
समं च शूरो च सत्सारी वदा ।
भीमोऽप्रवीद्याहि दु शासनय
दुशासनो याहि धुकोदराय ।
तयो रथौ सारथिम्या प्रचोदितौ [5]
सम रथौ तौ सहसा समीपतु ।
नानायुधौ चित्रपताकिनध्वजौ
दिवीव पूर्व बलशक्रयो रणे ।
भीम ।
दिष्टयासि दु शासन अथ हट
ऋणं प्रतीच्छे सहृद्विर्मूलम् । [10]
चिरोदितं त यन्मया ते समायां

Ds महान् (for रयान्) — (L. 21) Ks om. from त्वान्तिक
up to कामोऽपि in line 23 — (L. 22) Śs Ks कुलक्षेत्र
इव, Ks क्षेत्र इव (sic), Ks च्छेत्र इव (sic), Ds1
D1. s इक्षेत्र इव, Ds s इरुन्नेतुरिव, Ts इक्षेत्र इव (for
कुलक्षेत्र इव) — (L. 23) Ś Ks समृद्धि- (for समृद्ध-).
Ts तवारयो (for 'द्विता) — (L. 24) V1 तथा (for तव)
Ś K.L.2. s निरे विवर्धता (for विराय वर्धं)

27

(L. 1) Ms damaged. Ds G1 M1 धनुर्न्या Bom
ed. चन्द्रवारार्का Ds M1-यताका Ds T1 G1 M1 किङ्किणीयुता
— (L. 2) Ms damaged. G2 s सौदामनी M1 सौदा-
मिन्देव चाररे (for the post. half). — (L. 4) Ds
पश्यते (for इत्यते). Ds M1 वीक्षता, G2 प्रेक्षता, Ms विद्यता,
Bom. ed. वीराणां (for वीक्षता) — (L. 5) Ds G1 M1 शब्दं
Ms-s दार्द्रं. G2 शोभते, M1 च प्रभो (for च प्रभो)
— (L. 6) T1 Ms s इत्यते T1 वाहमानस्य, G2 बहमा G2
सादिन (for वाजिन) — (L. 7) Ds विद्युष्ट — (L. 8)
G1 om. from the post. half up to line 16 Ts G2
हृष्टि M1 शब्द (for [अ]मित्रान्) T1 शूर — (L. 9) G2
-ताम्राक्ष and -निभान्त M1 निहृष्टे शूकर्मणा (for the
post. half) — (L. 10) G2 भाति मही (for मू-
कीर्यते). — (L. 11) G2 -संघाया M1 एते सुपरिष्कारा (for
the prior half) — (L. 12) Ds उद्यता, T1 उद्यता, Ts G2
उद्यता Ds रणचाराणां M1 उद्यतयुतश्रीरीरा (for the prior

88

[657]

half) Ts सायका मुजान् (for सायुधा मुजा) — (L. 14) Ts
G2 पाशिताः G2 [अ]त्र- (for वि-) — (L. 16) Ds संछिन्नमित्रा ,
Ts G2 'कुमा'; Ms-s 'गाथा'. Ms प्रतपति — (L. 17) Ts
रयनगा; G1 राधाक्षरि (sic), G2 रयागत- (for रया हत-).
G1 हतेभरा (for 'नरे'). — (L. 18) Ds विमाना इव; Bom
ed. 'नाविव M1 पुण्यानां (for पुण्यान्ते). M1 प्रगतति (for
निप) — (L. 19) Ds तस्य (for पश्य). Bom ed.
परसैन्य (for पश्य सैन्य). — (L. 20) Ds Ts G1 s केसरिणां
— After the above, Ds T1. s G M repeat 8 57.15
followed by 865*

28

(L. 1) Ds तावेव; Ts तौ तत्र (for तौ चैव). — (L. 2)
T1 सत्सारी, Ms-s स्वसारी — (L. 3) Ds वृत् समीपे (for
दुशासनय) — (L. 4) M1 reads [अ]प्रवीद्य after दुशा-
सनो — (L. 5) Ds सारथिसंप्रचोदितौ — (L. 6) Ds G1
रणे रथौ, T1 महारथौ, G2 समी रथौ (for सम रथौ) T1 M.L.2. s
स्लेपतु — (L. 7) M1 नानायुधौ G2 शक्र- (for चित्र-)
T1. s G2 s-पताकिनौ, Ms-s-पताकिता (Ms 'त) Ds Ts G1
नानाविधच्छत्रपताकिनी (Ts 'कस-)ध्वजी — (L. 8) G1 s बलिश-
क्रयो, Ms बलवृत्रयो — (L. 9) Ds हि, Ts स, G2 [अ]य (for
[अ]सि). Ds दुशासनन् T1 चाप Ds Ts इष्टन् — (L. 10)
T1. s G1 s रय (for ऋण) G1 प्रतिश्रो (for प्रतीच्छे). T1
-बद्धूलं (for 'बुद्धि'). Ds अमपंग प्रतीच्छेत्तद्बुद्धूलं — (L.
11) Ds Ts G1 M चिरोद्यतं (for 'दित) — (L. 12)

कृष्णाभिमर्शेन गृहाण मत्त ।
 स एवमुक्तस्तु ततो महात्मा
 दुःशामनो वाक्यमुवाच धीर ।
 सर्वं सरे नैव च विस्तरामि [15]
 उदीर्यमाणं शृणु भीमसेन ।
 स्मरामि चात्मप्रभव चिराय
 यज्ञाद्युपे येश्मनि रान्यहानि ।
 विश्वासहीना मृगया चरन्तो
 पतन्ति सर्वत्र निराकृतास्तु । [20]
 महत्प्रयाद्रान्यहनि स्मरन्त-
 स्त्रयोपभोगाच्च सुरास्य हीना ।
 वनेष्वटन्तो गिरिगह्वराणि
 पाञ्चालराजस्य पुरं प्रविष्टा ।
 मायां यूय कामपि संप्रविष्टा [25]
 यतो घृतं कृष्णया फल्गुनो व ।
 सभूय पापैस्सदनायैघृत्त
 कृतं यदा मारुकृत्वानुरूपम् ।
 एको घृतं पचन्मि स्वाभिपचा
 झलज्जमानैश्च परस्परस्य । [30]
 सरे सभायां सुबलात्मजेन
 दासीकृता स्य सह कृष्णया तु ।
 मजय ।
 तेनैवमुक्तस्तु तवात्मजेन
 सुबालचित्तेन घृकोदरोऽपि ।
 प्रगृह्य चापं भृङ्गुटीं ललाटे [35]
 कृत्वा तु रोषोज्ज्वलताघ्रनेत्र ।

T₁ : Ins after 930* Dn₁ Ins after 561 2*
 ततः प्रुष्टो भीमसेनमस्मी
 शक्तिं चोमां प्राहिणोते सुभाय ।
 तामाचरन्तीं महत्यापिपोरां
 एषा मुवन्ते उप्रतिष्ठापित्योदराय ।
 आरण्यपूर्वैरिषुभिर्भेदात्मा [5]
 विष्टोद् प्रुष्टो शक्तिं प्रुष्टैः ।
 एषा तु तारमे कृत्वा मुदुष्टं
 प्राण्यन्मययोधा प्रहृष्टा ।
 शपायु भीमं च शरेण भूयो
 गात्रं स विष्वाध मुतन्वरीय । [10]
 सुकोप भीम पुनरायु तमै
 नूनं प्रजयात्तु शपामिषीहय ।
 गिदोऽग्निं धीरास्तु मृतं न्यपाद्य
 महस्य भूयोऽपि मदाप्रहारम् ।
 दशैवमुष्टैः कुम्भितोऽप्य भीमो [15]
 जग्राह चां भीमगदा यथाप ।
 उवाच पाथाहमहं दुरात्म
 न्यास्यामि ते शोणित्माजिनप्ये ।
 धर्मैवमुक्तश्चतुपमवोमां
 शक्तिं वेगाद्यादिणोन्मृगयुन्त्साम् । [20]
 भारिष्य भीमोऽपि मदां सुषोरां
 विचिक्षिपे रोषपरीतमूर्ति ।
 सा तस्य शक्तिं महसा विरुज्य
 पुत्रं तवामीं शङ्कामानं मूर्ति ।

D₀ G₂ ग्रहाण, T₁ M₁ तदद्य (for गृहाण) T₁ गृह्य ; T₂
 मन्थु, M₁ गृह्य (for मत्त) — (L. 14) D₀ T₁ वाचमुवाच
 धीर (for वाक्यमुवाच धीर) — (L. 15) D₀ G₁ सर्वं
 सरेवैव विसं (G₁ न वि) स्मरामि — (L. 16) D₀ T₁ वि (T₁ तु) दी-
 र्माणं (for उदीर्य-) — (L. 19) T₁ M₁ चरन्ति — (L. 20)
 -D₀ T₁ G₂ निराकृताश्च (T₁ ता स्यु) — (L. 21) D₀
 T₁ : G महाभय (T₂ या) D₀ सरेते — (L. 22) G₂ M₁
 ततो (for तथा) - D₀ ततोपि भोगात्समुत्साद्य हीना, G₁ तनोप
 भोगादवमल्य विहीना — (L. 23) D₀ वने पसंतो, G₁ वनेष्वटन्तो
 — (L. 24) D₀ G₁ पाञ्चालराजश्च G₂ रिपु (for पुरं) —
 (L. 25) D₀ मत्वा (for मायां) D₀ संप्रविष्टा (for विष्टा)
 M₁ एको घृतं पचन्मि संप्रविष्टा — (L. 26) D₀ फाल्गुनो वा
 — (L. 27) D₀ G₁ स भूय (for संभूय) D₀ G₁ एव, T₂
 चैव (for पापैस्) — (L. 28) D₀ कृतं यथा मारुकृत्वानुरूप
 — T₂ om lines 29-36 — (L. 29) D₀ एकी घृष्टै, T₁ :
 G₂ : एका घृता (for एको घृत) G₂ स्वाभिपचा (sio) (for

साभिनया). — (L. 33) D₀ om दि — (L. 32) D₀ T₁ :
 G₂ न्य (for न्य) G₁ शक्तिं ताम् मृ कृष्णं यदा तु — T₁ :
 G₂ M₁ om lines 33-36 — (L. 33) G₁ : रति (for
 तेन) — (L. 34) G₁ : पंती तुन कोचरा उगान — G₁ :
 om lines 35-36 — (L. 35) M₁ भृङ्गुति

(L. 8) Dn₁ प्रुष्टवत्, T₂ प्रुष्टवत्. — After line 8, T₂
 reads App I (No. 30) and T₁ reads lines 1-4 of
 App I (No 30) — (L. 9) T₂ ज्यो स भीमो स — (L.
 10) T₂ हि (for न) — (L. 11) T₂ सुकोद — (L. 13)
 T₂ धीरायु — After line 16, T₂ reads lines
 17-24 of App I (No 30) — (L. 17) T₂ अहो (for
 शह) — (L. 19) T₂ तथैवन् (for तथैवन्). Dn₁ ततोमां
 — (L. 20) Dn₁ शक्त. — (L. 22) T₂ चिक्षेप रोषेण परीत-
 मूर्ति — (L. 23) T₂ विरुज्य (for विरुज्य)

30

G₁ : M₁ ins after 8 61 2^{ab} T₁ after line 8 of App I (No 29), T₂ ins lines 1-4 after line 8 of App I (No 29), and lines 17-24 after line 16 of App I (No 29) G₂ after 929*

स कार्मुकं गृह्य तु नारसाधन
भीमस्तदा राजपुत्रं ह्यविष्यत् ।
पत्रादाता धाणगणै स्तनान्तरे
तोर्धैर्ययातीव भिनद्विपेन्द्रम् ।
ततोऽतिविद्वो विरथ महात्मा [5]
दु शामनो भीममेन चकार ।
निहत्य मग्ने चतुरोऽस्य बाहा-
न्धित्वा रथेषा पुनरेव चाक्षिपत् ।
ततः क्षितिन्वो ह्यवरुह्य याना-
दुकोदरो गदया तस्य बाहान् । [10]
यमक्षय प्रेषयित्वा महारमा
रथं समाकर्षत राजसूनो ।
तस्मादवमुन्य रथान्समर्त्त
दु शामनस्तोमरमुग्रवेगम् ।
म तेन विद्वो घुरमि ह्यप्रमेयो [15]
गदा तस्मै विमगर्जाप्रमेयाम् ।
तत क्रोधाद्रीमसेन कृषानि
मर्वाणि दुःखान्यनुमस्सरन्व ।
सन्मृत्य मस्मृत्य तथा प्रतिज्ञा-

सुग्रामयो राजपुत्रो न्यवीदत् । [20]
मन्विन्वयत्रोपमतीव कोपा-
न्त्रयोदशान्द पुरूपप्रवीर ।
प्रवृष्ट वज्रादानितुन्यवेगा
गदा करेणाय वृकोदरो रथा ।
निपातयित्वा पृथिवीतले मृश [25]
मंतादथामास वली वृकोदर ।
अतीव मताडितभिक्षगात्रो
दुःशामनो वै निपपात मूर्त्ता ।
आक्रम्य कण्ठे युधि राजपुत्रं
मरकनेनो ह्यप्रवीद्धारराष्ट्रम् । [30]
तद्दृष्टिं किं त्व परिमार्गमाणो
ह्यस्मान्परामूय दृहागतान्पुन ।
तदिदमय मृशाममृत मे
चिरार्जित रोपमविप्रदीप्तम् ।
म धु प्रपास्ये तव क्रोष्टमाजना- [35]
दित्यप्रवीद्गीममेनस्त्रस्वी ।
दुःशामन कण्ठेदे प्रमृष्ट-
स्तत क्रूर भीममेनश्चकार ।
त ध्यसयित्वा सहसा ससार
यथादसौ धारराष्ट्रस्त्रस्वी । [40]
मपरन्तां दर्शयन्धारराष्ट्रे
भीमोऽभिदुद्राव सुत त्वदीयम् ।
मृग मुहुः सिंहदिशुथेषा बने

30

(L 2) T₁ विविध्य, G₂ न विष्यत् (for ह्यवि) — After line 2, G₂ ins

विविधिषे तां यनदष्टसंनिभां
नीमो हि नीमां ज्वलितामिवोत्थान् ।

— After the above, G₂ reads lines 23-24
— (L 4) T₁ G₂ इवाट्टिप्रविम, G₂ इवाट्टिप्रविमैर्, M यथाधि
प्र(M₁ *तीव्र)निद्रं (for *तीव भिनद्) — T₂ om lines 5-16
— (L 5) M₁ 2 4 तनो विद्वो T₁ G₂ 8 तनो विद्वो (T₁
*द्व) विरथ त महात्मा — (L 7) T₁ G₁ संरथे, G₂ संचे (for
नते). T₁ G₁ 2 ह्यांश्च (for स्य बाहाम्) — (L 8) M₁
जित्वा (for छित्वा) G₂ M₁ रथेषां T₁ चाच्छिनद (for चाक्षि-
पत्) — (L 9) T₁ G₂ 8 क्षितौ तु (T₁ त) (for क्षितिन्वो).
M₁ ह्यवरुह्य (for *रुह्य) G₂ बाहाद् (for यानाद्) — (L
15) M₁ विचो T₁ ह्यरुह्य; M₂ 4 हरमि (for घुरमि) — (L
16) T₁ M₁ अन्ने (for तन्ने) M₁ प्रससर्त्त (for विष्ट*)
— T₂ reads lines 17-24 after line 16 of App I
(No 19) — (L 18) T₁ च, M₁ अवि- (for अतु) —
(L 20) M असौ (for अयो) T₁ M₁ राजपुत्रे G₂ 8
व्यर्षाद् (for न्यपी*) — (L 21) M₂ partly damaged.

T₁ संविल त, G₂ 8 *क्षितिन्, M₁ 2 4 तत्संचित (for
सचिन्वित्यन्) G₂ 8 वेगाद् (for कोपाद्) — T₁ G₂ M₁ om
line 23 G₂ reads lines 23-24 after the insertion
following line 2 — After line 23, M₂-4 ins

ममापतन्ती ज्वलितामिवोत्थान् ।

— (L 24) G₂ 8 शुरेण, M₁ परेण (for करेण) — T₂ om
lines 25-53 — After line 25, T₁ G₂ 8 ins

आदाय दुःशामनमुग्रवेगम् ।

— (L 26) M₁ स तादयामाम — (L 27) T₁ संताडनभिक्ष-
गात्रो, G₂ संताडितभिक्षगात्रैर् — After line 28, M₂-4 read
lines 42-47 — (L 30) G₁ युधि, G₂ M₂-4 अन्नवीद् (for
रथ*) G₂ संरक्तो **मवीद् — (L 31) T₁ M₁ यद् (for
तद्) M₂-4 यत्त (for किं त्व) G₁ परिमार्गमाणो — (L
32) G₁ M om. हि T₁ समागतान्, G₂ 8 दृहागत (for
*गान्) — (L 33) T₁ नदेदनय, G अ(G₂ आ)दीपयत्तद्
T₁ मृशसंमित, G₁ 8 *दीपितं, G₂ *पीडित (for *संमृत) — (L
34) M₂-4 अदीपयत्ते (for अनिप्रदीप्तम्) — (L 35) T₁
कृगमाजनाद् (for कोष्ट*) — T₁ M om lines 36-37 and
39-40 G transp lines 41 and 42 — (L 41) G₁ 2
मयसतान् — (L 42) T₁ M₂ 4 विदुद्राव, G₁ M₁ [s]विद्
(for सस्मिद्*) — (L 43) M₁ तथा, M₂-4 यथा (for मुहु).

तथाश्वभिद्रुत्य महाबलं बली ।
निगृह्य चैनं परमेण कर्मणा [45]
उत्क्षिप्य चोत्क्षिप्य च तूर्णमेनम् ।
भूमौ तदा निष्पिपेयाय वीर
असिं विकोशं विमल चकार ।
कण्ठे समाक्रम्य च वेपमानं
कृत्वा तु रूपं परमं सुघोरम् । [50]
कालान्तकाम्यां प्रतिम तदानीं
विदार्य वक्षः स महारथस्य ।
दुःशासनस्य रिपुशासनस्य
31

After 8. 61 5^{ab}, K₄ V₁ B D (except D₂ s) ins.

तस्मिन्सुघोरे तुसुले वर्तमाने
प्रधानभूयिष्ठतरे समन्तात् ।
दुःशासनं तत्र समीक्ष्य राज-
न्मीमो महाबाहुरचिन्त्यकर्मा ।
स्मृत्वाय केशप्रहण च देव्या [5]
धन्नापहारं च रजस्वलाया ।
अनागतो भर्तृपराङ्मुखाया
दुःखानि दत्तान्यपि विप्रचिन्त्य ।

T₁ महावने (for यथा वने) — (L. 44) T₁ तदाभ्यभिद्रुत्य;
M₁ तम*भि*, M₂₋₄ तमप्यभि* (for तथाश्वभि*) G₁ त
(for बली) — (L. 46) T₁ चोत्क्षिप्य, G₁ व्युत्क्षिप्य (for
उत्क्षिप्य). M₁ मोहाक्राम्य, M₂₋₄ चोक्राम्य (for चोत्क्षिप्य) —
(L. 47) G [आ]शु (for [अ]य) G₂ वीर — (L. 50) G₁
[अ] ह्यरूप, M₁ स्वरूप (for तु रूप) M सुरीरं (for सुघोरम्).
T₁ कृत्वा रूप परम वै सुघोरं — (L. 51) T₁ प्रतिमम् —
(L. 53) M रिपुनाशनस्य

31

(L. 1) K₄ V₁ B₂ s D₂ D₃ 4.0 घोरे (for सुघोरे)
K₄ प्राधान (for प्रधान) — (L. 5) K₄ V₁ B (except
B₂) D₁ D₁ s s s च, D₂ स (for [अ]य) K₄ प्रियाया (for
च देव्या) — (L. 8) K₄ सप्रचिन्त्य (for विप्र*) — After
line 8, D₂ ins.

संस्मृत्य संस्मृत्य तथा प्रतिज्ञा-
मुग्रामथो राजपुत्रो न्यपीदत् ।
तत स्थित रोपमवीव कोपा-
स्त्रयोदशाब्द पुरुषप्रवीर ।
प्रमद्रकान्स्त्रजयसोमकांश्च [5]
कारुप्रकाशीभ्रमद्रकांश्च ।
पाण्डुप्रवीरानवदत्कुरुक्ष
दुःशासन रक्षथ मद्गहीतम् ।

— D₂ om. lines 9-10. — (L. 9) K₄ क्रोधामर्षिणे, B₁
क्रोधामर्षेण, B₂ s क्रोधामर्षेण (for क्रोधा*) — (L. 10) V₁

जज्वाल क्रोधामर्षेण भीम
आज्यप्रसिक्तो हि यथा हुताक्ष । [10]

तत्राह कर्णं च सुयोधन च
कृप द्रौणिं कृतवर्माणमेव ।
निहन्मि दुःशासनमद्य पापं
संरक्ष्यतामद्य समस्त्रयोधा । [15]
इत्येवमुक्त्वा सहसाभ्यधाव
अिहन्तुकामोऽतिबलस्तरस्वी ।

तथा तु विक्रम्य रणे शूकोदरो
महागर्जं केसरिणो ययैव ।
निगृह्य दुःशासनमेकवीर-
सुयोधनस्याधिरथे समक्षम् । [20]

32

After 8. 61 6^{ab}, K₄ D₂ (lines 9-10 only) T₂ ins.

ये राजसूयावभृये पवित्रा
जाता कचा याज्ञसेन्या दुरात्मन् ।
ते पाणिना कतरेणावकृष्टा
प्रभृद्दि त्वां पृच्छते भीमसेन । [5]
उकल्लयाजौ स तदा सरोपं
जगाद भीम परिहृत्य नेत्रे ।

D₂ D₁ s आज्यप्रसिक्तेन (V₁ *य), B₂ प्राज्यप्रसिक्तो हि (for
आज्यप्र*) V₁ हुताशन — (L. 12) V₁ B₂ कृप च (for
कृप) — (L. 14) K₄ V₁ B₁ s D₂ D₂ s र संरक्ष (V₁ *क्ष-
ताम् D₂ D₁ s शक्तू (D₂ *क्त्यू)ट्टियोधा (sic) (for
समस्त्र*) — After line 14, D₄ (marg) ins.

स क्षत्रिय* कोऽपि भवेत्पराक्रमी
यो मोचयेदेनमसहविक्रमात् ।
तदाह पार्थोऽपि स्थाहपाणिं
किं मारुतिर्वश्यते वासुदेव । [5]

अथाह कृण्वोऽपि धनजय सय-
न्न वासुपुत्र शिवरूप पव ।

while D₂ ins after line 14

तत्राह कृष्ण च धनंजयं च
शिवपिठेन वृष्टपुत्र यमो च ।
पाञ्चालमत्स्यांश्च सत्कैक्यांश्च
दुःशासन रक्षथ मद्गहीतम् ।

— (L. 16) V₁ [s]तिवली; D₂ D₁ s *बल (for *बल-
— (L. 18) B₁ s महागजान् B₂ D₂ केसरिको V₁ महागज
सिंह इवातिष्ठत्; B₂ महागर्जं केशरीवोयनेन — (L. 19) B₂
एकवीर

32

(L. 1) K₄ यो (for ये) T₂ पवित्रिता — (L. 4) T₂
त भृद्दि (for प्रभृद्दि) — (L. 5) K₄ उक्तं T₂ सततं (for
स तदा) — (L. 6) T₂ जगाद नेत्रे परिहृत्य भीम*. — With

अयं करिकराकार पीनस्तनविमर्दन ।
 गोलहस्रप्रदाता च क्षत्रियान्तकर कर ।
 अनेन याजसेन्या मे भीम केशा विकर्षिता ।
 पश्यतां कुरुमुख्यानां युष्माक च समासदाम् । [10]
 एव त्वमौ राजसुर्वं निशम्य
 सुवन्तमाजौ विनिपीड्य वक्षः ।
 भीमो बलाद्वाहुसुष्टय दोर्म्या-
 सुभैरनादाय समस्तयोधान् ।
 उवाच यस्यास्ति बल कुलं च [15]
 रक्षत्वमौ मेऽद्य निरस्तवाहुः ।
 दुःशासनं जीवितसुखञ्जन्त-
 माक्षिप्य योवाद्यरता महाबलम् ।
 क्रुद्धो रणेऽपीव करं करेण
 उत्पाप्य वीर सहमैव राजन् । [20]
 दुःशासनं तेन तु वीरमप्ये
 जवान वज्राशनिसंनिभेन ।

lines 7-8, cf. lines 3-4 of 935*. — (L. 9) K₄ च (for ने) K₄ अत्र (for वि) — (L. 10) K₄ मतां तदा (for समासदाम्). — After line 10, K₄ ins

मनेन्मिन् चैवनेनेन सर्व
 कृत मया यन्वपनेत्र कृपन् ।
 सन्त्वं प्रतिष्ठां कुरु ना निर्या
 मुत्रातिजाता न वृथा वदन्ति ।
 अन्वत्तयोक्तं क्षिप्रं विनामि [5]
 विरन्द्य मे श्वादिखगां शृगाला ।
 त्वं चैवमेतां तु समानभूतो
 मन्युन मे स्वस्ति कृपाकृतस्य ।

— (L. 13) Bomb. ed. त प्रतिगृह्य (for बाहुवच्य). — For lines 15-22, T₂ subst :

पर्वं भुवांस्य तु भीमसेन
 उलाटयानास मुन महामा ।
 ततः स रावन्तमहीव श्ट
 संताडयानाम मुजेन तेन ।
 भीमोजि दुद्राव व्रत द्वितीय [5]
 शृगं दया सिंहक्षिपुर्वनान्ते ।
 तमप्यभिद्रव्य महाबल बली
 निगृह्य चैन परमेा कर्नेना ।
 उखिप्य उच्छ्वास्य च शूर्पमेनं [10]
 भूमौ तथा निधिपेषाप वीर ।
 अस्ति विक्रोश विमल चकार
 कण्ठे समाकृत्य च वेपमानम् ।
 कृत्वा तु रूप परम सुरीद्र
 कालान्तकाम्यां सट्टय वदानीन् ।

N ins. after 8 61 10 T₂ ins after 952*

उखिन्कृते भीमसेनेन रूपे
 दृष्ट्वा च सच्छोणितं पीयमानम् ।
 सप्राद्वचश्चित्रसेनेन सार्धं
 भीमं रक्षो भापमाणा मयार्ता ।
 युधामन्यु प्रदुव चित्रसेन [5]
 महानीक क्षाम्ययाद्राजमुत्र ।
 विन्याध चैनं निशितै वृष्टकै-
 र्यपैतमी सप्तभिराशुमुक्तै ।
 पदाक्रान्त सर्पवह्नेलिङ्गानो [10]
 महोरग क्रोधविषं सिद्धुः ।
 निवृत्य पाञ्चालजमभ्यविध्य-
 त्त्रिभिः शरै सारथिं चाप्यविष्यत् ।
 तत सुपुत्रेण सुपत्रितेन
 सुसंशितामेण शरेण शूर । [15]
 आकर्णमुक्तेन समाहितेन
 युधामन्युस्त्वस्य शिरो जहार ।

विदार्य वक्ष स महात्स्यस्य [15]
 दुःशासनस्य अतिशासनस्य ।

[With lines 5-16 in the above substitution, cf. lines 42-53 of App I (No. 30)]

(L. 1) K₄ भीमसेनस्य (for 'सेनेन) K₄ V₁ रूप — (L. 2) B₂ om च V₁ B₂-s D₁ D₂-4.6.7 जना; T₂ सेना (for च तद) — (L. 3) T₂ त प्राद्वच (for संप्रा-द्रव्य). — (L. 4) T₂ भीन (for रक्षो) K₄ भाप्यमाणा — (L. 5) B₂ स्वयानन्युः B₂ प्रदुवाच् — (L. 6) K₄ B₂ D₁ 6 महानीकस्तु (K₄ 'स), V₁ B₂-4 D₁ D₁ D₂-4.7 सहानीकस्तु, D₂ T₂ सहानीक तु (for महानीकं स). — (L. 7) Ś₂ निशिते, K₄ निशिते Ś₂ K₄ पृष्टकै, K₄ पृष्टकैः — (L. 8) Ś₂ K₄ व्यपैतमीः B₂ मुक्ते, B₂ जेगै, D₄ युक्ते (for 'मुक्ते). — (L. 9) K₄ पदाक्रान्तस्य इव, V₁ पदाक्रान्तो भोग इव; B₂ 8-s D₁ D₂ 4.6.7 T₂ सं(B₂ आ)क्रान्तभोग इव (for पदाक्रान्त सर्ववत्) B₂ सर्प इव (for सर्ववत्) — (L. 10) B₂ D₂ मुमुषु (for सिद्धुः) — (L. 11) Ś₂ K₄ 2 विवृत्य (for निवृत्य) Some MSS पवाल्. Ś₂ K₄ B₂ पां(Ś₂ प)चालमप्य, K₄ पांचालजगस्य (sio) — (L. 12) Ś₂ K₄ 4 चाप्यविष्यत्, K₄ चास्य विष्यत्, V₁ B (except B₂) D (except D₂ 8) T₂ अ(T₂ चा)स्य पङ्क्ति (for चाप्यविष्यत्) — After line 12 D₁ reads from 8 61 17 up to पदे सजे in 8 62.3* — (L. 13) K₁ om, V₁ B₂ 8 D₁ D₂ 4.7 सुपत्रितेन, D₂ सुपत्रितेन — (L. 14) D₂ तराशितामेण (sio) (for सुसंशितं) T₂ वीर (for शूर) — (L. 15) K₄ आकर्णपूर्णं (for 'मुक्तेन) — (L. 17) K₄ विनिहते (for हते भ्रातरि).

तस्मिन्हते भ्रातरि विग्रसेने
 क्रुद्धं कर्णः पौरुषं दर्शयान् ।
 दुद्राव तत्पाण्डवानामनीकं
 प्रत्युधातो नकुले नामितौजा । [20]
 भीमोऽपि हत्वा तत्रैव दुःशासनममर्षणम् ।
 पूरयित्वाक्षरि भूयो रुधिरस्योऽग्रनिस्वन ।
 34

After 8 62 31, N T: Ca om s

तत क्रुद्धो वृषसेनो महात्मा
 वचपं ताविपुजालेन वीर ।
 महारथावेकरथे समेतौ
 शरैः प्रमिन्द्रक्षिव पाण्डवैर्यौ ।
 तस्थित्रथे निहते पाण्डवस्य [5]
 क्षिप्रं च खड्गे विशिखैर्निकृत्ते ।
 भीमार्जुनौ वृषसेनाय क्रुद्धौ
 वचपंतु शरवपं सुधोरम् ।
 अथाग्रवीन्मारुति फल्गुन सु
 पश्यस्वेन नकुलं पीडयन्तम् । [10]

— (L 18) Ks क्रुद्धस्तु कर्णः Ss दर्शयान् — (L 19) B: s
 विद्वानयत्, B4 Dn1 Ds s 7 T2 व्यद्रावय(Ds 'व त)र् (for
 दुद्राव तर्) B2 प्रवीर (for अनीक) — (L 20) Ks प्रत्यु-
 धायौ, B4 Ds s 7 चाते B2 नकुलेमामितौजा, Ds फाल्गुनाया',
 D1 नकुलेष्वा'; T2 प्रयनीक महौजा — T2 om lines 21-22
 — (L 21) D2 भीमोपि संख्ये हत्वेव (for the prior half)
 B2 Ds अमर्षण — (L 22) B4 Da1 D1 s s 7 भूयो (for
 भूयो) Some MSS. -निस्वन D2 रुधिरोग्रेण वचंसा (for
 the post. half).

34

(L 2) S2 इवजालेन (sio) (for इयु) D2 वीरो, Ds
 वीरा (for वीर) — (L 3) B2 महारथावेकरथेन वीरा (sio)
 — (L 4) Ks 'स' (for प्र-) — T2 ins after line
 4 Dn1 after line 6

अन्ये च संहत्य कुरुप्रवीरा-
 स्ततो न्यग्रज्ज्वरवर्षणपेल ।
 तौ पाण्डवैर्यौ परितः समन्ता-
 त्संहयमानाविव ह्यन्ववाहौ ।

[(L 1) T2 सगल (for सहल) — (L 2) Dn1 निघ्न
 Dn1 उपेतौ — (L 3) Dn1 समतान्, Bom ed समेतान् —
 (L 4) T2 शब्देयमाना इव ह्यन्ववाहे]
 — T2 om lines 5-14 — (L 5) B2 om Ds रणे
 (for रथे) S2 निहिते, V1 B Da1 D1-5 7 विह(D2 'वि)ते
 — (L 6) B2 खड्गैर् (for खड्गे) Ds निक्षितैर् (for
 विशिखैर्) Ks निकृत्ते, K4 निकृते, B2 निकृल (for निकृत्ते)
 — (L 7) S2 वृषसेनश्च (for 'नाय) — (L 8) Ks
 वाणवर्ष (for शर') — (L 9) K1 दारुणि (for मारुति)

[662]

अथ च नो वाधते कर्णपुत्र-
 स्तस्माद्भवान्प्रत्युपयातु कार्णिम् ।
 स तन्निद्राम्यैव वच क्रिरीटी
 रथ ममामाद्य वृकोदरस्य ।
 कपिध्वज केशवमंगुर्हीतं [15]
 प्रैपीदुग्धो वृषसेनाय चाहम् ।

35

After 8 62 59^{ab}, K4 Dn1 Ds (marg) c-s ins

सुमोच तूष्णि विशिखान्महात्मा
 वधे हत कर्णमुतस्य संख्ये ।
 धारकनेत्रोऽन्तकशत्रुहन्ता
 उवाच कर्ण मृशमुत्सयंस्तदा ।
 हुयंघन द्रौणिमुखांश्च सर्वा- [5]
 नह रणे वृषसेन तमुग्रम् ।
 सपश्यत कर्ण तवाद्य संख्ये
 नयामि लोकं निदितं पृष्टकै ।
 यमस्य यावद्धि जना वदन्ति

Some MSS फाल्गुन S1 K1 s 4 B2 त (for तु)
 — (L 10) Ks पश्यन्, B2 आसाद्य (for पश्यत्) S K1-2
 [इ]मि, K4 [इ]म (for [ए]न) S1 K1-2 D2 पीडयति, V1
 B2 s s Dn1 पीडयमान (for पीडयन्तन्) — (L 11) V1
 B1-3 धावति (for वाधते) — (L 12) S K V1 Ds कर्ण,
 Da1 Ds कार्णि (for कार्णिम्) — B2 reads lines 13-14
 twice — (L 13) B2 om, D2 [अ]य (for [ए]व)
 — (L 14) S2 रथा, D2 वधं, Ds सख्य (for रथ) Cc
 cites समासाद्य (as above) — Dn1 ins after line 14
 T2 after the insertion following line 4

अथाग्रवीनकुलो वीक्ष्य वीर-
 मुपागत शान्तय शीघ्रमेनन् ।
 इत्येवमुक्त सहसा क्रिरीटी
 आया समक्ष नकुलेन सख्ये ।

[(L 1) T2 [अ]र्जुन (for [अ]र्जुनीन्) — (L 2) T2
 उपागत]
 — (L 16) B (except B2) Dn1 Ds s 7 s T2 उदग्रो
 (for उग्रो) Dn1 T2 वृषसेनस्य (for 'नाय) V1 B2 s
 वाहान्, Ca वाहन् (as above) — Colophon om. in
 S K V1 B Da1 D1 2 4-5 — Adhy name Dn1 वृषसेन-
 युद्ध नकुलपरानय', Ds T2 वृषसेनकुल्युद्ध — Adhy no
 Dn1 84, T2 90

35

With lines 1-2, of 8 62 59^{ab} Ds s om lines 1-3
 K4 Ds om lines 1-2 — (L 6) Ds अय (for अह)
 Ds 7 om तन् K4 Ds अय रणेह वृषसेनमुग्र — (L 8) Ds s
 सुपुटै (for पृष्टकै) — (L 9) K4 Dn1 Ds ऊन च तावद्

भवद्भिः सर्वैर्मम सूनुर्हृतोऽसौ । [10]
 एको रयो मद्भिहीनस्तरस्वी
 अह हनिष्ये भवतां समक्षम् ।
 सरक्ष्यता रथसस्या सुतोऽय-
 मह हनिष्ये वृपसेनमेनम् ।
 पश्चाद्दधिष्ये त्वामपि समग्रूढ- [15]
 मह हनिष्येऽर्जुन आजिमध्ये ।
 तमद्य मूल कलहस्य संख्ये
 दुर्योधनापाश्रयजातदर्पम् ।
 त्वामद्य हन्तास्त्रि रणे प्रसह्य
 अस्यैव हन्ता युधि भीमसेन । [20]
 दुर्योधनस्थाधमपूरुषस्य
 यस्यानयादेष महान्क्षयोऽभवत् ।
 स एवमुक्त्वा विनिमृज्य चाप
 लक्ष्यं हि कृत्वा वृपसेनमाजौ ।

36

K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s-7 Co ins. after 8 62 T₂
 after 8 63 2

संजय ।

तमान्यन्तमभिप्रेक्ष्य वेलोद्भूतमिवार्णवम् ।
 गर्जन्त सुमहाकाय दुर्निवार सुरैरपि ।
 अर्जुन प्राह दाशाहं प्रहस्य पुरुषपंभ ।
 अय स रथ आयाति श्वेताश्व शल्यसारथि ।

येन ते मह योद्धव्यं स्थिरो भव धनजय । [5]
 पश्य चैन समायुक्त रथ कर्णस्य पाण्डव ।
 श्वेतवाजिसमायुक्त युक्त राघासुतेन च ।
 नानापताकाकलिल किङ्किणीजालमालिनम् ।
 उद्धमानमिवाकाशे विमान पाण्डुरैर्हृदयं ।
 ध्वज च पश्य कर्णस्य नागकक्ष महात्मन । [10]
 आखण्डलधनुःप्रख्यमुल्लिखन्तमिवाम्बरम् ।
 पश्य कर्णं समाधान्तं धातुराष्ट्रप्रियैपिणम् ।
 शरधारा विमुञ्चन्त धारासारमिशाम्बुदम् ।
 एष मद्देश्वरो राजा रथाग्रे पर्यवस्थित ।
 नियच्छति हयानस्य राधेयस्यामितौजस । [15]
 शृणु दुन्दुभिनिर्घोषं शङ्खशब्दं च दारुणम् ।
 सिंहनादाश्च विविधान्शृणु पाण्डव सर्वश ।
 अन्तर्धाय महाशब्दान्कर्णेनामिततेजसा ।
 द्रोधूयमानस्य मृश धनुष्य शृणु निस्वनम् ।
 एते दीर्यन्ति सगणाः पाञ्चालाना महारथा । [20]
 इष्ट्वा केशरिणं क्रुद्ध मृगा इव महावने ।
 सर्वयत्नेन कौन्तेय हन्तुमर्हसि सूतजम् ।
 न हि कर्णक्षारानन्य सोढुमुत्सहतेऽनघ ।
 सदेवासुरगन्धर्वास्त्रील्लोकान्सचराचरान् ।
 त्वं हि जेतु रणे शकस्वयैव विदित मम । [25]
 भीमसुग्र महादेवं ज्येष्ठ शर्व कपर्दिनम् ।
 न शक्ता द्रष्टुमीशान किं पुनर्योधिर्तुं प्रभुम् ।
 त्वया साक्षान्महादेव सर्वभूतशिव शिव ।

(for यमस्य यावद्) K₄ वितना (for हि जना) D₈ यमस्य
 पुर्यामनृषा वदामि — (L. 10) Dn₁ सर्वैर्भवद्भिर् (by transp)
 — (L. 12) D₈ अह कीराणां भवता वै समक्ष — (L. 13)
 D₈ रथसुरस्यै (for 'संस्था') D₈ सरक्षतां रथसंस्य सुतोय
 — (L. 14) D₈ आदौ (for अह) D₈ वधिष्ये (for हनिष्ये)
 Dn₁ वय (for एनम्) — D₈ om lines 16-17
 — (L. 17) D₈ त्वम्, D₈ त्वान् (for तम्) — (L. 18)
 K₄ D₇ दुर्योधनापाश्रयजातदर्प, D₈ दुर्योधनोपाश्रय — D₈
 om line 19 — (L. 20) D₈ असौ च (for अस्यैव)
 — D₈ s om line 22 — (L. 22) K₄ Dn₁ D₄
 (damaged) ; [s]म् (for smवत्) — (L. 23) K₄
 मुकापिनिमृज्य (sio), D₈ च विकृत्य (for विनिमृज्य) — (L
 24) K₄ D₈ लक्ष

36

T₂ om. the ref — (L. 1) B₂ वातोद्भूतम्, Da₁ वेलो
 द्भूतम्, Dn₁ 'दृश्यम्, T₂ वलोद्भूतम् (for वेलो) — (L. 2)
 D₈ दुर्निवार्य (for 'वारं) — (L. 3) Da₁ D₁ s 5 पुरुषपंभ
 — (L. 5) B₂ तेन (for येन) B₂ [अ]य (for ते) Dn₁
 D₁ धनजय — (L. 6) B₂ चैव (for चैन) V₁ B₁ समा-
 स्यात्, B₂ 'यांत (for 'युक्त) V₁ B₁ s om. (hapl.) the
 post half, and the prior half of line 7 B₁ पाडव,

Dn₁ 'व — (L. 7) K₄ श्वेताश्ववाजिसंयुक्त (for the
 prior half) — (L. 8) Dn₁ नानापताक D₈ 'सहित,
 T₂ 'कलित (for 'ल) Dn₁ 'जालमालिनी, T₂ 'मालिक — B₄
 om. lines 9-12 — (L. 9) B₂ इक्षमानम् (sio), D₁ उद्धमा-
 नाम्, T₂ उद्धमानम् B₂ T₂ पाडैर् — (L. 10) Da₁ D₁ s
 विजय पश्य, T₂ ध्वजोय तस्य (for ध्वज च पश्य) B₂ कौतिय;
 D₈ चार्यांत (for कर्णस्य) D₈ om (?hapl.) from the
 post. half up to the prior half of line 12 B₂
 नागकक्षा, T₂ 'कक्ष्यो — (L. 12) K₄ कर्ण — T₂ om. line
 15 — (L. 15) D₈ [अ]मितौजस — (L. 16) B₁ पृथग्
 (for शृणु) — (L. 17) Da₁ D₁ s शूर (for शृणु) Dn₁
 T₂ सर्वत (for 'श) — (L. 18) K₄ महाशब्दान् —
 (L. 19) Some MSS निस्वन, K₄ D₈ निस्व(D₈ 'व)न
 — (L. 20) Dn₁ दीर्यते, D₈ दार्यति Some MSS
 पञ्चालाना — (L. 21) B₁ s. s D₈ केशरिण T₂ युद्धे
 (for क्रुद्ध) D₁ महावने (for 'वने) — (L. 22) T₂
 सर्वोपायेन (for सर्वयत्नेन) — (L. 23) Dn₁ नर (for स्नर)
 — (L. 24) K₄ गधर्वास — (L. 25) D₈ मया, T₂ मने (for
 मम) — (L. 26) B₂ Da₁ Dn₁ D₁ s T₂ महात्मान (for
 'देव) K₄ V₁ B₁ Da₁ D₁ s 5 सर्व (K₄ Da₁ D₁ 'व-) —
 (L. 27) Da₁ D₁ s विभु (for प्रभुम्) — (L. 28) K₄ शर्व-

युद्धेनाराधित स्यात्पुंद्वाश्च परदास्यव ।
तस्य पार्थ प्रसाधेन देवदेवस्य श्रुतिन । [30]
जहि कर्ण महापादो नमुधिं युध्वा यथा ।
श्रेयस्तेऽस्तु सदा पार्थ युद्धे जयसयामुदि ।
मर्जुन उवाच ।

ध्रुव एव जय कृष्ण मम नास्त्यत्र संदाय ।
सर्वलोकगुरुर्यस्यं गुणोऽसि मयुस्वन । [35]
चोदयाश्चान्दपीकेश रथं मम महारथ ।

नाहस्वा समरे क्षत्रं निर्घर्षिष्यति फल्गुन ।
अथ कर्णं हत पश्य मच्छरे शकन्तीश्वरम् ।
मां वा द्रक्ष्यसि गोविन्द कर्णेन निहतं धारै ।
उपस्थितमिवं धोरं युद्धं प्रैल्लोपयमोहनम् । [40]
पञ्जना कथयिष्यन्ति वामद्भूमिर्षिष्यति ।

एवं मुपैत्तदा पार्थ कृष्णमक्रिष्टकारिणम् ।
प्रत्युद्ययौ रथेनाद्यु राजं प्रतिगजो यथा ।
पुनश्चाह महादेजा पार्थ कृष्णमरिदमम् ।
चोदयाश्चान्दपीकेश कालोऽयमविवर्षते । [45]
एवमुक्तस्तदा येन पाण्डवेन महारथना ।

जयेन संपूज्य स पाण्डवं तदा
प्रचोदयामास हयान्मनोजवान् ।
स पाण्डुपुत्रस्य रथो मनोजय
क्षणेन कर्णस्य रथामप्रतोऽभवत् ।
Colophon

37
After 8. 63 42nd, T₁ : G M Ins.
महाप्परोभि, शुभामिर्देवदत्ताश्च गुरुषाः ।
किरीटिनं मंथिता यः पुष्पगन्धा ममोरमा ।
अमनोज्ञाश्च ये गन्धाद्ये सर्वे कर्णमात्रिता ।
विपरीतान्वदिष्टानि मवस्थि विनतिष्यताम् ।
यान्यन्तकाले पुरुर्यं विपरीतमुपहृतम् । [5]
प्रथितानि मं धियं गुरुपुकाळेऽभ्युवागते ।
ये भावा महिता, कर्णं प्रतिहा शूठनन्दनम् ।
कोज्येनश्च मिदिश्च प्रहयं मव्यदिष्टमौ ।
मनस्तुष्टिंयश्चापि तपानन्दो मृपोत्तन ।
इंद्रशाश्च परम्पात्र तस्मिन्संभाममागरे । [10]
निमित्तानि च शुभानि विविशुनिपुमाद्ये ।
अपयो ब्राह्मणं सार्धममजन्त किरीटिनम् ।
ततो देवगणे सार्धं विद्याश्च सह चारणे ।
द्विधा भूगा महाराज स्यात्प्रयन्त नरोत्तमौ ।
विमानानि त्रिविधाणि मुजबन्ति च मर्षत । [15]
समाह्वय समाजमुद्देशं कर्णपार्थयो ।
दिदक्ष्व समाजसु कर्णांशुनपनागमम् ।
अन्तरिक्षे महाराज देवगन्धर्वराक्षसा ।
एवं सर्वेषु भूतेषु द्विषामृतेषु भारत ।
आर्षासमानेषु जयं राधेयस्वाशुनम् च । [20]
विमानायुवर्षाचमाकाशमभवत्तदा ।

(for सर्वं-) B₁: भूत शिव, B₂ D₂ (marg) भूतपति, D₂
'दिव', T₂ 'भिय' (for 'शिव') — (L 30) K₂ देव (for
पार्थ-) — (L 31) K₂ महापादु — (L 32) D₂ तदा, T₂
तथा (for सदा) — (L 33) K₂ शैव (for एव) — (L
34) V₁ सर्वभूत- (for 'लोक') V₁ B₂ यस्य, B₁ परस्य; B₂
D₁ स यत्, D₂ D₂ (also as above) यत्तु (for परस्य) V₁
गुणोक्ति — (L 35) D₂ जोरय (for जो*) D₂ T₂ रथं
K₂ V₁ D₂ महारथ (V₁ 'य'). B₂-4 D₂ कालोपमविवर्षते
(for the post. half) — (L 36) B₂ D₂ T₂ कर्णं;
B₂ शपम् (for शपु) Some MSS फाल्गुन K₂ निर्घर्षिष्यति
फाल्गुन- — (L 37) D₂ कर्णं D₂ यस्य (for परस्य)
K₂ मच्छरे (for मच्छरे) — (L 38) D₂ निहत —
(L 39) V₁ शिष्यत (for 'मोहनम्') — (L 40) D₂
om. पञ्जना D₂ ये, D₂ य (for यत्) — (L 42) D₂
रथोत्साद्य (for रथेनाद्यु). B₂ गज प्रतिगज यथा Co cites
प्रतिगज (as above) — B₂ om line 43 — (L 43) D₂
D₂ पुनरप्याह तेजस्वी (for the prior half). B₂ D₂
अरिदम — (L 44) D₂ नोदय (for जो*) — (L 46)
B₂ स संयुज्य (for संपूज्य). T₂ च (for स) — (L 47)
D₂ प्रनोदयापास V₁ महाजवान् (for मनो*) — (L 48)
B₂ T₂ ततो (for रथो) V₁ B₂ महाजय; B₂ महाप्रय, D₂
D₂ T₂ महारथ, D₁ s (also as above) महाजय (for
मनोजय) — (L 49) T₂ रथ गतो (for रथामप्रतो). V₁ भवेत्
(for अभवत्) — Colophon. Day of Karṇa's General-

ship K₂ द्विदिपे गुणदिवसे — Adhy name B₂ परंनरे,
T₂ कर्णांशुर्नर्याद — Adhy no. (figures, words or
both): B₁ 84; B₂ 87; D₂ 95; D₂ 79, D₂ 66; T₂ 93
37

(L 1) T₂ सर्वोत्तरोभि (for सदा*) T₂ देवशास्त्र (for
'दत्ताश्च') — (L 2) T₂ M₂ संभुजा (for संभिताः) T₂
G₁ च (for स) — (L 4) G₂ किरिटाणि (for कर्णि*)
— (L 5) G₂ स देष्टु; G₂ यद् (for यानि) G₂ उपस्थितं;
M₂ इव हत (for उपहृतम्) — (L 6) M₂ क्षीणं (for क्षिप्त-)
T₂ G₂ क्षुणागवे (for 'ऽभ्यु*') — (L 7) T₂ मत्ता (for
भावा) (L 8) M₂-3 इदिश्च (for सिदिश्च) — (L 9)
T₂ मानस्तुष्टिर् G₂ जय G₂ मृपोत्तम — (L 10) T₂
G₂ दृढा भावो, G₂ इंद्रशानि; M₂ इवावेरा (for इंद्रशाश्च)
G₂ शुभा भावात् (for नरम्प्रात्र) — (L 12) T₂ अमनत
(for 'जन्त') — (L 13) G₂ देवगाशास्त्र; M₂ 'गणा सर्वे
(for 'गणे सार्धं) — G₂ om. line 14 — (L 14)
T₂ महाभागाः; M₂ 'राजन् (for 'राज-') — (L 15)
T₂ G₂ M₂ च विराणि (for विवि) G₁ M₂ सर्वं (for
सर्वत) — (L 16) T₁ G₂ देरये (for देर्यं) — G₂ s
om. line 17. — (L 17) T₂ पुरुर्ये (for सना-
जम्) — (L 18) T₁ G₂ 'दानवा (for 'राक्षसाः)
— (L 19) T₂ भूतेषु, G₂ गतेषु (for सर्वेषु) — (L 20)
G₂ कर्णस्य विनयस्य च (for the post. half) — (L 21)
G₂ s विमानाय, Madras ed. विमानायत- (for विमानायत-)

38

After 8 64. 24^a, T₁ : G M ins

वृद्ध पितरमालोक्य गान्धारीं च यशस्विनीम् ।
 कृपाद्धर्मराजो हि याचित शमनेष्यति ।
 ययोचितं च वै राज्यमनुज्ञास्यति ते प्रभु ।
 विपश्चिन्सुमतिर्वीर सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ।
 वैर नेष्यति धर्मात्मा स्वजने नास्त्यतिक्रम । [5]
 न विप्रहमति कृष्ण स्वजने प्रतिनन्दति ।
 नीमलेनार्जुनीं चोभौ माद्रीपुत्रौ च पाण्डवौ ।
 घासुदेवमते चैव पाण्डवस्य च धीमत ।
 स्यास्यन्ति पुरपत्याघ्राक्षयोर्वचनगौरवात् ।
 रक्ष द्रुपधनात्मानमात्मा सर्वस्य भाजनम् । [10]
 जीवति यवमातिष्ठ जीवन्भद्राणि पश्यति ।
 राज्य श्रीश्रेष्ठ भद्रं ते जीवमाने तु कल्पते ।
 मृतस्य ग्वलु कौरव्य नैव राज्यं कुत सुखम् ।
 लोकवृत्तमिदं वृत्त प्रवृत्तं पश्य भारत ।
 शान्त्यै स्व पाण्डवैः सार्धं रक्ष शेषं कुलस्य च । [15]
 मा भूत्स काल कौरव्य यदाहमहितं वच ।
 द्रुपं कामं महाबाहो मावमस्या वचो मम ।
 धर्मिष्ठं हितमत्यन्त राजश्रेष्ठ कुलस्य च ।
 एतद्धि परम श्रेय कुरुवशास वृद्धये ।
 प्रजाहित च गान्धारे कुलस्य च सुखावहम् । [20]

38

(L 2) T₁ : G₂ कृपाद्धर् G₂ [S]य (for हि)
 — (L 4) M₂-4 वीर (for वीर) — (L 5) T₁ M₂-4
 नेच्छति (for नेष्यति) — (L 6) M विर (for न) G₂ कृष्णे
 — (L 7) G₂ सहोदरौ, M च सोदरी (for च पाण्डवौ)
 — (L 8) G₂ नती (for नते) — (L 11) G₂ : जीवने
 (for जीविते) T₂ G₁ : M₁ जवन् (for जीवन्) T₂ G₂ :
 पश्यति — (L 12) T₁ च श्रीश्व (for श्रीश्रेष्ठ) M₁
 जीवमानेषु (for 'ने तु) G₂ कल्पते — (L 14) T₁ वृत्त
 पश्य च (for प्रवृत्त पश्य) — (L 15) G₂ साद्य (for शान्त्य)
 M चेद् (for ह्व) G₂ : transp रक्ष and श्रेय T₂ बलस्य
 (for कुलस्य) — (L 16) T₂ M₁ यया (for यया) G₂ तन्
 (for [अ]हन्) T₁ यया ह्यमित वच (for the post half)
 — (L 17) T₂ मृदि, G₂ द्रुपं, G₂ द्या, M द्याद् (for
 द्या) M कानान् (for काम) — (L 18) T₁ G₂ : इदन्
 (for हितम्) G अत्यर्थ (for अत्यन्त) M राज्ञा — (L 20)
 T₂ M क्षत्रस्य च, G₁ क्षत्रियस्य (for कुलस्य च) — (L 21)
 T₁ वधमायाति संयुक्त, T₂ G₁ : M₁ पथ्यमायाति सयुक्त,
 G₂ पश्येम याति स' G₁ [S]पि (for हि) — (L
 22) G₁ M₁ नरव्यात्र (for 'व्यात्रम्) G₁ विष्टिते, G₂ :
 निश्चिता (for दीयते) — (L 23) G₂ राजतां (for
 रोचता) M₂-4 मानैतद् (for ममै) — (L 24) T₁ ततो,
 M₁ अयो (for अतो)

84

[665]

पथ्यमायतिर्मयुक्तं कर्णो ह्यर्जुनमाहवे ।
 न जेष्यति नरव्यात्रमिति मे धीयते मति ।
 रोचता ते नरश्रेष्ठ ममैतद् वचन शुभम् ।
 अतोऽन्यया हि राजेन्द्र विनाश सुमहान्मवेत् ।

39

K₄ B₂ : D₁ D₂ : 6 : ins after 1079* V₁ D₁ D₁ :
 after line 20 of App I (No 40) B₁ after 8 66 4
 T₁ : after 1080*

तौ सदधानावनिश स राज-
 न्समस्यन्तौ चापि शराननेकान् ।
 सदशयन्तौ युधि मार्गान्विचित्रा-
 न्वनुर्घराणा प्रवरो कृतासौ ।
 तयोरेवं युध्यतोरामिमध्ये [5]
 सुधात्मजोऽभूद्दधिक कदाचित् ।
 पार्थ कदाचित्त्वधिक किरीटी
 वीर्यास्रस्यग्वललाववैस्तु ।
 हृष्टा ततस्त युधि सप्रहार
 परस्परस्यान्तरप्रेक्षिणो ये । [10]
 घोर तदा दुर्विपह रणेऽन्यै-
 र्योधा सर्वे त्रिस्त्रयमभ्यगाच्छन् ।
 ततोऽय भूतान्यन्तरिक्षे स्थितानि

39

(L 1) D₂ सौम दधानाव् (sic) (for तौ सदधानाव्) B₂
 D₁ D₂ च (for स) — (L 3) D₁ संशयेती, D₂ 'चेतां,
 D₂ 'यंति, T₁ : अ(T₂ आ)दर्शयेता K₄ V₁ B₂ D₁ D₁ :
 युद्धमार्गान्, D₂ युद्धमार्गान्, D₂ रणमार्गान् (for युधि ना)
 — (L 4) D₁ T₁ धनुर्घरी तौ वि(T₁ 'वराक्षौवि)विषे कृतासौ ;
 T₂ धनुर्घरी तौ विविधान्कृतासौ — (L 5) D₁ D₁ : युध्यते वाचि-
 मध्ये — (L 6) D₁ D₁ : सुधात्मजे T₂ अधिक — V₁ B₁
 D₁ D₁ : om (hapl.) from कदाचित् up to त्वधिकः in
 line 7 — (L 7) D₁ पार्थ K₄ D₂ T₁ : अधिक, D₂
 अधिकः D₂ कदाचित् (for किरीटी) — (L 8) V₁ B₂ :
 D₁ D₂ वीर्यास्रसपद्म (V₁ 'दुप)अववैस्तु (V₁ 'द्य), D₁
 'नायाबलपौरुषेः, D₂ 'शम्बाबलपौरुषेः, T₁ : दिव्यास्रसाहो (T₁
 'नाम्ना) बलपौरुषेः — (L 9) B₂ तदस्त्र, D₁ D₁ : ततस्य,
 D₁ तयोस्त, D₂ तदस्त्रै (for ततस्त) — (L 10) B₂ [S]पि
 (for ये) B₁ D₁ परस्परस्यान्तरमीक्षमाणयो, B₂ D₁ : 'तर-
 (B₂ 'र)प्रेक्षि(D₂ 'क्ष-)तीये, D₂ 'तरप्रेक्षणीव, D₂ 'तरप्रेणे
 ये — (L 11) V₁ दोह (for घोर) D₁ T₁ : तयोर् (for
 तदा) T₁ अविपह, T₂ विपहिरे (sic) (for दुर्विपह) D₁ T₁ :
 [S]ये (for 'चैर्) — D₁ D₁ : om line 12 — (L 12)
 B₂ तदा (for सर्वे) K₄ D₂ अ(D₂ ना)व्याच्छन् (for
 अभ्य) — T₁ om. from line 13 up to line 25 of App
 I (No. 40) — (L 13) B₂ : 5 T₂ om., D₂ [S]पि-

कर्णांजुनौ तौ प्रशशंसुर्नरेन्द्र ।
 भो. कर्ण साध्वजुन साधु चेति [15]
 दृष्टा प्रोचु संघश प्रीतिमन्त ।
 40

K₄ B₂ s D₁ D₂ s (om lines 13-25) s (om
 lines 17-25) T₁ (om lines 1-25) s cont after App I
 (No 39) V₁ B₁ s D₁ D₁ s s r Ca o ins after
 8 66 4

तस्मिन्विमर्दे रयवाजिनागा
 पदातिसघा वसुधा व्यकम्पयन् ।
 ततस्तु पातालतले शयानो
 नागोऽश्वसेन. कृतर्वरोऽजुनेन ।
 राजस्तदा राण्डवदाहमुक्तो [5]
 कृत्वा सुवेग वसुधातलस्थ ।
 अधोत्पपातोर्ध्वगतिर्जवेन
 सहस्य कर्णांजुनयोर्विमर्दम् ।
 अय हि कालोऽस्य दुरात्मनो वै

D₆.s हि (for स्य) K₄ B₂ s T₂ [अ]तरिक्ष — (L 14)
 D₁ T₂ तौ कर्णपार्थौ; D₂ तौ कर्णांजुनौ (by transp). T₂
 प्रसन् (for प्रशशंसुर्) D₃ (before corr) चरंद
 — (L 15) T₂ त्व (for भो) D₁ सांजुन (for साध्वजुन)
 D₂ भो कर्ण साधु भोजुन साध्वतिप्रदृष्टा, D₃ भो कर्ण भोजुन
 साधु साध्विति — (L 16) D₆ वाच (for दृष्टा) D₁ विय-
 स्तु वाणी श्रुत्वे सर्वतोपि, D₂ प्रोचु सघ प्रीतिमतो हि खसा

40

T₁ om lines 1-25 — (L 1) D₁ विमर्द B₂ संघान्,
 D₁ T₂ नागैश्च; D₆ s संकुले (for नागा) — (L 2) B₂
 D₆ s पदातिघातादसुधा च (D₆ प्र)कृपे, D₁ T₂ तदाभिघातै-
 र्दलिते शूले च, D₂ यदाभिघाता***** — After
 line 2, T₂ ins

प्रपतितहयनाग स्यन्दनाक्षितचक्र
 नृपवरशतकीर्ण पार्थमसम्रल च ।
 शिनिवृषममथैक प्राप्य वीरं च मीम
 सवितृस्तशशर्व (sic) श्वेतवाहस्य चास्त्रे ।

— (L 3) T₂ वसन्वे (for शयानो) — (L 4) T₂ नाग श्वेत
 (for नागोऽश्वसेन) K₄ V₁ B₂ s D (except D₁ D₂ s)
 महोरग कृतवैरोजुनस्य (B₄ D₁ D₁ s *नेन) — (L 5)
 D₁ D₁ s s तथा, D₃ पुरा (for तदा). K₄ V₁ B D₁ D₁
 s-s r मध्ये (for मुक्तो) — (L 6) B₂ D₂ s s युषोष कपाद्,
 T₂ प्रबोधकोपो (for कृत्वा सुवेग) B₁ s D₄ r च (for सु-)
 D₁ विवेश कोपाहसुधातल य — After line 6, T₂ ins

सं नागवीरोऽथ समुत्थितस्तदा
 धरातलान्मातृवध च संसरन् ।

— (L 7) K₄ अधोपयाद् ध्वंगतिर्, B₂ अतोपयातोर्ध्व*, D₁
 अधोपयातोर्ध्व*, D₂ s अधोपया (D₄ *त्पपा)तोर्ध्व*, D₆ अधोप
 घातोपगतो — (L 8) K₄ V₁ B₁ s s D₁ D₁ s-s r संखिल

पार्थस्य धैरप्रतियातनाय । [10]

सचिन्त्य तूण प्रविवेश चैव
 कर्णस्य राजन्शररूपधारी ।
 ततोऽस्त्रमघातममाकुल तदा

बभूव जाल धितताशुजालम् ।
 तत्कर्णपार्थौ शरसचवृष्टिभि- [15]
 निरन्तर चक्रतुरम्यरं तदा ।

तद्वाणजालकमय महान्त
 सर्वेऽत्रसन्कुरव सोमकाश्च ।
 नान्यत्किंचिद्दृश्यु सपतद्वै
 वाणान्धकारे तुमुलेऽतिमाग्रम् । [20]

ततस्तौ पुरुषप्याघ्नौ सर्वलोकधनुर्धरौ ।
 त्यक्तपार्थौ रणे वीरौ युद्धभ्रममुपागतौ ।
 समुत्क्षेपैर्वीक्षमाणौ सिक्तौ चन्दनवारिणा ।
 सतालव्यजनैर्दिग्भ्यैर्दिविस्थैरप्सरोगणै ।
 शक्रसूर्यकराब्जाभ्यां प्रमानितमुत्पावुभौ । [25]

(for संदृश्य) V₁ D₁ D₁ D₁ s विमर्दे, T₂ विवाद
 — (L 9) D₆ स, D₆ च (for हि) D₆ हि (for [s]स्त्र)
 — (L 10) B₂ T₂ द्वे (T₂ की)रप्रतियातनाय, D₁ D₁ s s s
 *पाद (D₆ *त)नाय Ca oitos प्रतियातन — (L 11) D₁
 संखिल K₄ B₁ s D₂ s r चैव, V₁ सैव, B₄ D₁ D₁ s
 वै (D₆ की)र, B₂ D₆ चैन, D₁ T₂ तूर्ण, D₃ सर्व (for तू)।
 B₁ प्रविेश (for प्रवि*) K₄ B₁ s D₆ r तूर्ण; V₁ B₄
 D₁ D₁ s s s तूण (for चैव) — After line 12,
 D₃ reads lines 26-27 D₃ om lines 13-25 — (L
 13) D₄ r संघात- (for संघात) D₃ समावृत्तम् (for *बुल)
 D₃ तत स्वय घातसमावृत्त तदा — (L 14) Bom ed बभूव
 जन्य B₂ D₁ D₁ s धिततालजाल D₂ s बभूव तत्तुमल सर्व-
 तो वै Co cites जाल (as above) — (L 15) B₁ s D₁
 D₄ r तत (for तत्) B₂ पार्थकर्णौ V₁ संह, D₃ संप-
 (for सघ) — D₃ om lines 17-25 — (L 17) V₁ B₂
 D₁ D₁ s ततो जाल वाणमय वियत्स्य — (L 18) K₄ [s]
 मसन्, V₁ B₁ s [अ]द्राशु, B₂ चक्रु, D₁ D₁ s द्रष्टु (for
 असन्) — (L 19) V₁ B₂ D₁ D₁ दृष्टे (for दृष्टु)
 B₆ स युद्धे (for संपतद्वै) — (L 20) V₁ B₂ D₁ D₁ s [s]
 तिमात्रे, B₁ *चित्रे — After line 20, V₁ D₁ D₁ s ins
 App I (No 39) — (L 21) D₂ तु (for तौ) — (L
 22) K₄ युद्धमानी, V₁ प्रेक्षामनो वै, B₁ s D₁ D₁ s प्रेक्ष्य (B₁
 *क्ष)माणौ, B₂ D₄ r बोध्यमाणौ, B₄ s D₆ योत्स्यमानी, T₂
 लक्ष्मणौ (for *प्राणौ) D₁ D₁ युद्धश्रदाम्, T₂ सम युद्ध
 (for युद्धभ्रमम्) B₂ युद्धाय समुपस्थितौ (for the post
 half) — V₁ B D₁ D₁ s-s r om lines 23-27
 — (L 23) K₄ D₁ वीक्ष्यमाणौ T₂ रक्तचदनधारिणी (for the
 post. half) — (L 24) D₁ सव्याल; T₂ तौ ताल- (for
 नताल) — (L 25) T₂ चद्र- (for शक्र-) K₄ सुखावुजौ;

कर्णस्तु पार्थे न विशेषयत्तदा
दृढ च पार्थेन शरनिपीडित ।
तत स कर्णं शरविक्षवाङ्को
मनो दधे ह्येकशयस्य तस्य ।

41

§ K₁ १ ४ D₂ ins after 8 66 19st (following
8 66 36) K₂ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ १ ८-९ T₂ Ca.c
after 8 66. 36 D₂ after 8 66 25

ततोऽर्जुन कर्णमवम्रगान्वै
सुवर्णपुङ्गुं सुदृढैरयस्यै ।
यस्माद्भिद्रण्डप्रतिमै स्नान्तरे
पराभिनल्कौञ्चमिवाट्टिमभिज्ज ।
तत शरावापमपास सूतजो

[5]

T₂ -दृढावुमौ (for -सुखावुमौ) — After line 25, D₂ ins
ततोऽर्जुनो बाणशरै सुवीक्षौ
सौते शरीरं व्यथयाचकार ।
— D₂ om. lines 26-27 — D₂ reads lines 26-27
after line 12 — (L. 26) Dn₁ T₁ १ कर्णोय D₂
निविशेययेद् (for न विशेषयद्) T₁ यथा (for यदा) — (L.
27) Dn₁ T₁ १ भृश (for दृढ) D₂ १ पार्थस्य Dn₁
T₁ १ शरामिनः (for शरनिपीडित) — After line 27, K₂
D₂ १ ins. (cf. lines 28-29)

कुम्भतस्त्वाभिरथी तरस्वी
मनो दधे चैकशये शरास्ये ।

[(L 1) D₂ कुम्भन्तु तत्राभिर्गच्छितस्वी — (L 2) D₂ ननो
दधे पार्थवधाय सत्वर, D₂ 'धे चैकशरस्य मोक्षे]
— D₂ om. lines 28-29 — (L. 28) V₁ Da₁ D₁ १
तु कर्णं, Dn₁ T₁ १ तु वीर (for स कर्णं) K₂ D₂
-त्रि(K₂ वी)श्रितांगो T₁ ततो विमोक्तु शरवर्षमुग्र — (L
29) Dn₁ D₂ धे मनो (for मनो दधे) K₂ दृक्, B₂ चैक,
T₂ [S]व्यैव- (for ह्येक-) V₁ -मयस्य, B₂ १ D₂ ४ (by
corr) T₂ -शरस्य; T₁ -यशस्य Ca -शयस्य (as above)
B₂ -शरेण क्षये, Da₁ D₁ १ -शये शरास्ये, D₂ -शराशनाय,
D₂ -शरस्य मोक्षे (for -शयस्य तस्य)

41

(L 1) §₁ K₁ १ ४ अवक्रो खरे, D₁ 'क्रवेगे, D₂ असङ्ग-
वेगे; T₂ अवक्रोर्नने — (L 2) D₂ सु००वेगे (for सुवर्णपुङ्गुं) —
(L 3) D₂ यमोय (for यमाभि) §₁ K₁ १ २ प्रतिमाव
(for 'धे) — (L 4) K₁ कौञ्चमिवाट्टिमभिज्ज, K₂ V₁ 'मिवा-
ट्टिमट्टि(V₁ 'ट्टि)न, B₂ 'निरिदंथाभिज्ज, Dn₁ T₁ 'मिवाट्टिमम
(T₂ 'मुग्र)न Ca.c cite अभिन (as above) — (L 5)
D₂ शरावापस्यन्, T₂ 'वारन्, Co 'वापन् (as above) K₂-१
D₂ अवप्य (for अपास्य) — (L 6) B₂ D₂ धनुस्तनश्च, T₂
त्वक्त्वा धनुश्च (for धनुश्च तत्) V₁ D₂ -शरासनोत्तम — (L
7) Dn₁ T₂ ततो रस्य' स; D₂ ततार तस्यौ च, D₂ तथैव तस्यौ

धनुश्च तच्छक्रशरामनोपमम् ।
तवाप तस्यौ न मुमोह चस्त्वले
दृढाहत संश्र पुनस्ततस्तत् ।
न ह्यर्जुनस्त व्यसने वदेयिवा-
च्चिहन्तुमार्यं पुरुषव्रते स्थित । [10]
ततस्तमिन्द्रावरजोऽपि संभ्रमा-
दुवाच किं पाण्डव हे प्रमाद्यसि ।
नैवाहितानां सततं विपश्चित
क्षणं प्रतीक्षन्त्यपि दुर्बलीयसाम् ।
विशेषतोऽरीन्वयसनेषु पण्डितो [15]
निहत्य धर्मं च यशश्च विन्दति ।
तमेकवीरं तव चाहितं सदा
त्वरस्य कर्णं सहसाभिमादितुम् ।

न, Ca तवाप तस्यौ न (as above) V₁ स, B Da. १ च,
D₂ प्र (for न) Dn₁ D₂ १ ० च (D₂ चा) स्वल्
(D₂ 'द्), T₂ संचलन्, Ca चस्त्वले (as above) K₂ तत-
पुनस्तामुमोच *स्त्वले, Da₁ D₁ १ तवाप तस्यानमुमोहतस्तुमे
(sic.) — (L 8) K₂ om one तत D₂ ततस्तमे (for
ततस्तत्) V₁ B₁ १ Da₁ D₁ १ प्रशीर्णमुष्टि. सुमृशातुरस्तदा,
B₁ १ Dn₁ Da. १ १ प्रशीर्णमुष्टि सुमृशाहृत प्रमो (B₁ Da. १
'तस्तदा, D₂ 'तोमवन्), B₂ ववाम जग्डी विमिदे वृपस्तदा, D₂
रराल न ग्गनिमित्तो वृपस्तदा, T₂ प्रमक्षमुक्तै सहसा हतप्रम- — (L.
9) K₂ तम्, V₁ Dn₁ D₂ १ न च (for न हि) D₂ तद् (for
त). §₁ K₂ *००पीन्, §₂ तदच्छ (sic) (sup lin तथैपि); K₂
दृदपीन्, (sic) K₂ न संयुगे, K₂ न चैव तन्; V₁ B₁ १ Dn₁
तदेपि (B₁ 'क्षि, B₂ 'धी)वान्, B₂ D₂ [S]व्युपेयिवान्; D₂ तदेपीन्,
D₂ तमीयिवान्, D₂ T₂ तदेपीन् (for तदेयिवान्) Co otes
इयिवान् (as above) — (L 10) K₂ आर्ये, K₂ आर्यं, D₂
आर्यं, Ca आर्यं (as above) K₂ पुरुषव्रते, K₂ 'व्रत, Ca 'व्रते
(as above) D₂ स्थित, Ca स्थित (as above) — (L
11) K₂ न रामावरजो (for तमिन्द्रा) §₁ K D₂ Ca [S]ति,
Dn₁ D₂ १ सु, D₂ [S]भि, T₂ स (for [S]पि) K₂ संभ्र-
मम्, D₂ -शस्त्रम् — (L. 12) §₁ K₁ १ ४ D₂ ४ transp कि
and हे D₂ [र]ह (for हे) B₁ १ Dn₁ Da. १ १ प्रमाद्यसे,
B₂ 'मुष्टसि, D₂ समीक्षसे, D₂ प्रमुच्यसे — (L. 13) D₂ न वै-
रिपूर्णं, D₂ न वै रिपूर्णां, T₂ नैवाहितं त (for 'हितानां). — (L.
14) K₂ D₂ ४ प्रतीक्षन् (D₂ 'क्ष)ति K₂ T₂ हि (for [अ]-
पि) K₂ दुर्बलीयसान्, T₂ 'यसं — (L 15) §₁ K₂ १ [S]-
रि, K₂ V₁ [S]रि K₂ व्यसनेन K₂ D₂ पठिता — (L
16) K₂ महत्य D₂ धर्मे D₂ सुल च (for यशश्च) K₂
पठिते, Da₁ Dn₁ D₁ १ १ विन्दते — (L 17) §₁ K₂ Dn₁
D₂ १ T₂ तदेक, K₂ तमेव, V₁ तत्रैव (for तमेक-) D₂
तदा (for सदा) D₂ सतत तवाहित (for तव चाहितं सदा)
— (L 18) K₂ वरम्, T₂ त्वरस्य D₂ तरसा (for
सहसा) K₂ [अ]भिनदितु, D₂ प्रमादितु, D₂ T₂ विमर्दि'

पुरा समर्थं समुपैति सूतजो
विध्य त्वमेनं नमुचि यथा हरिः । [20]
तथास्तु देधेत्यभिपूज्य सत्वर
जनार्दनं कर्णमविध्यदर्शुन ।
शरोचमै सर्वकुरुत्तमस्वर-
स्तथा यथा शम्बरमम्बराधिपः ।

42

After 8 67. 11, K₄ V₁ B D (except D₂ s) T₂

ins

तत शर महाघोरं ज्वलन्तमिव पावकम् ।
आददे पाण्डुपुत्रस्य सूतपुत्रो जिघाम्य ।
योज्यमाने ततस्त्रस्त्रिन्याणे धनुषि पूजिते ।
चचाल पृथिवी राजन्मशालचनकानना ।
बवौ सशर्करो वायुर्दिशश्च रजसा वृता । [5]
हाहाकारश्च सजज्ञे सुराणां दिवि भारत ।
तमिषु संधितं दृष्ट्वा सूतपुत्रेण मारिष ।
विपाद परम जग्मु पाण्डवा दीनचेतस ।
स सायक कर्णमुजप्रमुक्त
शक्राशनिप्रख्यरुचि शिताम्र । [10]
मुजान्तर प्राप्य धर्नजयस्य
धिवेश चल्मीकमिवोरगोत्तम ।
स गाढविद्ध समरे महात्मा

— (L 19) Ś₂ परा, Ca पुरा (as above) K₂ om.
from समुपैति up to सर्वं in line 23 Ś K₁ 2.4 V₁ B₂
समर्थं (V₁ B₂ *धै)त्वमुपैति, D₂ c s T₂ समर्थं समुपैति (D₂
*पेल) — (L 20) B₂ जहि त्वमेन, Da₁ D₁ s विध्यत्वमेन, D₂
पराहितेन, D₄ पराजहि त्व, D₆ निपातयैन, T₂ विप श्रमेन, Bom
ed मिषि त्वमेन (for विध्य त्वं) K₂ नमुचिर् (for *चि)
V₁ हरिर्यथा (by transp), D₄ यथैद्र Ca c cite हरि.
(as above) — (L 21) B₂ s ततस्तु; D₁ तथा सु- (for
तथास्तु) B₁ s Dn₁ D₂ s 7 ततस्तदे (D₁ *दै)वैलभिपूज्य,
D₆ त वाहुदेव सनुं, T₂ ततन्त्येत्वमभि — K₂ om. (1hapl.)
lines 22-23 — (L 22) D₄ शिलासिंहे (for जनार्दन) Ś₂
अविध्यम् B₂ om from सर्वं up to the end of line 24
— (L 23) K₂ कुरुत्तमस्वरं, V₁ Da₁ कुरुत्वर (V₁ om
स्वरं)स्तथा — (L 24) V₁ Da₁ D₁ यथा पुरा (for तथा
यथा) B₁ श्वरशराधिप, Da₁ D₁ s s *रम (Da₁ *स)सुरा
धिप, Dn₁ T₂ *रहा पुरावलि (T₂ *ल), D₁ *रहा बल पुरा, D₂
तथा बलिं दैत्यपतिं सुगाधिप, Ca शम्बरमम्बराधिप (as above)

42

(L 1) B₁ damaged. — (L 2) Da₁ D₁ s आदत्त
(for आददे) — (L 5) T₂ तमना (for रजसा) D₆ [आ]-
कुला (for वृता) — (L 7) V₁ B₂ s Da₁ D₁ s संहित;
D₂ सधितु (for *त) — (L 9). T₂ कर्णमुनात् — (L

विदूर्णमान श्ययद्दृष्टगाण्डिव ।
चचाल भीमसुरमित्रमर्दन [15]
क्षिते प्रकम्पे च यथाचलोत्तम ।
तदन्तर प्राप्य वृषो महारथो
रयाद्भुवर्वागतमुजिहीर्षु ।
रयादवभुत्व निगृह्य दोम्ब्यां
शशाक देवान्न महाबलोऽपि । [20]
तत किरीटी प्रतिलम्ब संज्ञां
जग्राह वाणं यमदण्डकल्पम् ।
दीप्तोऽर्जुन प्राञ्जलिकं महात्मा
ततोऽप्यग्नीद्वासुदेवोऽपि पार्थम् ।
छिन्द्वस्व मूर्धानमरे शरेण [25
न यावदारोहति धै रथं वृष ।
तथैव सपूज्य म तद्दृच प्रभो
स्तत क्षुर प्रज्वलितं प्रगृह्य ।
जवान कक्षासमलार्कवर्णां
महारथे रथचक्रे विमग्ने । [30]

43

After the addl colophon following 8 68.13
K₄ V₁ B Da₁ Dn₁ D₁ s-s 1 ins

धृतराष्ट्र उवाच ।

वसिस्तु कर्णांर्जुनयोर्विमर्दं

10) Da₁ T₂ शक्राशनि T₂ खे रुचि (for प्रख्यरुचि) B₂
शिताम्रे — (L 13) B₂ महानना, D₆ किरीटी (for महाना)
— (L 14) Dn₁ विदूर्णमान, D₁ *ण, D₆ सवूर्णमान, T₂
विमुह्य* (for विवूर्ण) B₁ नात्र- (for -दन्त). V₁ विवूर्णमान
श्रयणांशिवश्च, B₂ *न श्ययत्त्वध पाटवश्च (sic), T₂ *न श्ययद्दृ-
त्वाय (also as above) — (L 16) K₄ V₁ B Da₁ D₁ s-1
T₂ क्षिति- K₄ B₁ s 4 D₂ 1 T₂ प्रकम्पे D₁ क्लोत्तन (for
[अ]वलो) — (L 17) D₄ तदन्तर (for तदन्तर) D₁
वृको (for वृषो) V₁ नशरत्ना (for महारथो) T₂ उर्ध्वी (for
उर्वी-) — (L 20) T₂ चैन (for देवान्) Da₁ D₁ s दक्षा-
शक्रेण महाबलोपि — (L 22) T₂ चैन (for वाण). — (L
23) B₂ Dn₁ ततो (for दीप्तो) D₁ [s]र्जुन B₂ शंजलिक
— (L 24) T₂ स (for सपि) — (L 25) D₆ निच्यस
— (L 26) T₂ वै समारोहति (for यावदा) — (L 27)
T₂ [इ]ति (for [ए]त्त) V₁ D₆ च (for स). B₂ प्रभो
— (L 28) K₄ Dn₁ T₂ अत (for तत) Bom ed क्षुर
(for क्षुरं) D₂ 1 प्रसह्य (for प्रगृह्य) — (L 29) T₂ कर्ण
(for कक्षात्) D₁ s s अनलार्कवर्णां, D₆ अमलक, T₂ विमलार्क*
(for अमलार्क) — (L 30) B₂ s s D₂ s 1 महारथो, T₂
*रथ B₁ s 4 विमग्ने, Da₁ D₁ s-1 निच्ये, T₂ विच्य

43

Cf. Śalya, App I (No 1) — (L 1) B₂ D₂ कथ तु (D₁

दग्धन् रौद्रेऽहनि विद्रुत्वम् ।
 यन्वृत् रूपं कुरुसृञ्जपानां
 दलन् यणोन्मथितन् कीरञ्च ।
 मंस्य उवाच ।
 शृणु रात्रश्चवदितो यया वृत्तो महाशय । [5]
 योरो मनुष्यदेहानानानौ नरवरक्षय ।
 यत्र कर्णे हते पायं सिंहनादमयाकरोत् ।
 तदा तव सुवाश्रान्नाविषेण महश्चयम् ।
 न मघानुमनीकानि न वैवाय पराक्रमे ।
 धार्मीहुट्टिहते कर्णे तव योदन् कन्वविन् । [10]
 यन्निजो नापि भिद्रायानगाथे शङ्कवा यया ।
 न्यारे पारमिच्छन्तो हते द्वीपे क्रिरीटिना ।
 सूत्रपुरे हते सान्विग्रहा शरविहता ।
 धनया नायमिच्छन्तो मृगा निहैरिवादिता ।
 मन्त्रशृङ्गा शर वृषा मन्त्रशृङ्गा श्वोरगा । [15]
 प्रचनयान मायाहे निर्जिता कन्वमाचिना ।
 हृदयवीरा पिष्यन्ना निहृत्ता निजिर्त शरैः ।

सूत्रपुरे हते राजन्पुत्रास्ते ध्यद्रवन्मयात् ।
 विशोस्रक्वचा सर्वे कादिशोका विचेतसः ।
 मन्योन्मथितन्वो वीक्ष्यमाणा मयादिता । [20]
 मानेव तूर्णं धीमन्सुर्मानेव च वृकोदर ।
 अनियातीति मन्वानाः पेतुर्मन्त्रश्च संभ्रमात् ।
 हयानन्ये रथानन्ये गजानन्ये महारथा ।
 आहत्य जवमंपत्ता पादावा प्राद्रवन्मयात् ।
 कुञ्जरे सन्दिना धुण्णा सादिनश्च महारथे । [25]
 पदाविमंवाश्वाधौवै पलायद्भिर्मयादिता ।
 प्यारवन्करनकीर्णं सार्थहीना यया वने ।
 तथा स्वटीया निहते सूत्रपुरे तदाभवन् ।
 हवारोद्गात्रया नागाश्लिड्रहस्तात्त्रया नरा ।
 मयं पायंमयं लोकं सपश्यन्तो मयानुरा । [30]
 तान्प्रेक्ष्य द्रवत सर्वान्मीममेनमयादिताम् ।
 दुर्योधनोऽप्य स्वं सूतं बाहेत्युक्त्वेदमववीत् ।
 नात्रिकमिष्यते पायो धनुष्पागिर्ध्ववस्थित ।
 जघन्य एव मैन्वाना शनैरश्वानचोदयत् ।

रे) (for क्षमिन्तु) — (L. 3) B: damaged. B: दग्ध
 न्येय इन्द्रदाना (sic) — (L. 4) B: ह्य तथैव नपि च कर्णे
 (sic), D: दग्ध क्षमिन्दिहन् संज्ञे — (L. 5) V: कुरुवन् ,
 B: D: नहन्त (for नश) — V: reads line 6 on
 marg. — (L. 6) D: मनुष्यदेहान् (for मनुष्यदेहान्) B
 (except B) D: D: ननी = न (B: दयान्) म्वादिनां
 (for the post. half) — (L. 7) K: D: ददत्, B:
 damaged, B: दत्, D: दत् (for दत्). K: दत् — (L.
 8) B: दग्धे, D: दग्ध D: D: दग्धे (for क्षमिन्)
 B: मन्त्रशृङ्गा (for the post. half) — (L. 9) K:
 = क्षमिन्, D: D: न न जय (for न वैवाय) K:
 [5] नहन्ते, D: D: दग्ध — (L. 10) B: D:
 D: D: क्षमिन्दि (for क्षमिन्) — (L. 11) B: dam-
 aged. B: क्षमिन् (for क्षमिन्) B: क्षमिन्, D: विहृवा,
 D: क्षमिन् B: क्षमिन् (for क्षमिन्) — V: om. lines
 12-13 — (L. 12) D: क्षमिन् (for क्षमिन्), and नष्टे (for
 नष्टे) — (L. 13) D: D: नष्टे (for नष्टे) B: क्षमि-
 न्दि (sic), B: D: क्षमिन् (D: क्षमिन्) D: विहृवा
 नष्टे (for the post. half) — (L. 14) V: क्षमिन्
 D: क्षमिन् (for क्षमिन्) — (L. 15) D: क्षमिन् D: क्षमिन्
 ददत् (for दत् क्षमिन्) — (L. 16) K: D: D: क्षमिन्
 — (L. 17) K: D: क्षमिन् — (L. 18) K: [5] मन्त्रवन्,
 V: D: क्षमिन्, B: D: प्राद्रवन् (B: क्षमिन्) — (L. 19) V:
 क्षमिन् (for क्षमिन्) D: D: क्षमिन् (D: क्षमिन्)
 क्षमिन्, D: क्षमिन्क्षमिन् (sic) (for the prior half)
 K: क्षमिन्क्षमिन्, D: क्षमिन् D: क्षमिन् (for क्षमिन्)
 — (L. 20) V: B: क्षमिन् D: क्षमिन् — (L. 21) V:
 B: क्षमिन् D: क्षमिन् D: क्षमिन्, D: क्षमिन् (for क्षमिन्) D: क्षमिन्

सूत्रो (submetric) (for the post. half). — (L. 22)
 V: क्षमिन्क्षमिन्, B: क्षमिन् क्षमिन् (for क्षमिन्क्षमिन्) B:
 क्षमिन्, B: क्षमिन्, D: क्षमिन् (for संभ्रमात्) — (L. 23) B:
 क्षमिन् (for क्षमिन्) V: B: D: D: क्षमिन् and
 क्षमिन् — (L. 24) B: क्षमिन् (marg) - D: D: क्षमिन्
 (for क्षमिन्) K: D: क्षमिन्; D: क्षमिन्क्षमिन् (for
 'मन्त्रा) K: V: D: D: क्षमिन्, D: D: क्षमिन् (for
 पादावा) K: प्राद्रवन्, V: प्राद्रवन्, D: D: प्राद्रवन् (for
 प्राद्रवन्) B: पलायन्क्षमिन् (for the post. half)
 — (L. 25) K: क्षमिन्, B: क्षमिन्, D: क्षमिन् B:
 क्षमिन्क्षमिन्, D: क्षमिन् (for पलाय) D: क्षमिन् — (L. 27)
 V: D: D: क्षमिन् (for क्षमिन्) K: क्षमिन् (for क्षमिन्)
 B: क्षमिन् प्रायेव क्षमिन् (for the post. half) — (L.
 28) B: D: क्षमिन् (for क्षमिन्) D: क्षमिन् हते नक्षत्र
 योपात्तक्षमिन् — (L. 29) V: B: D: D: क्षमिन्; B:
 क्षमिन्, B: D: D: क्षमिन् (for the first क्षमिन्) V: B:
 D: D: क्षमिन् (for the second क्षमिन्) — (L. 30) D:
 D: क्षमिन् B: क्षमिन् (for लोक) B: D: D: क्षमिन् (for
 'क्षमिन्) — (L. 31) D: D: क्षमिन् — After line 31,
 D: ins

वाण्डश्च विद्रुगान्वांन्योपात्तय सरत्तम् ।
 — (L. 32) D: क्षमिन् [5] क्षमिन्, D: क्षमिन् (for क्षमिन्) D:
 क्षमिन् (for क्षमिन्) V: D: D: क्षमिन्, B: क्षमिन् D:
 D: क्षमिन् — D: om. lines 33-34. Before line
 33, B: ins क्षमिन् उवाच — (L. 33) D: क्षमिन् नात्रिकमेव मा
 पायो (for the prior half) K: B: क्षमिन् D: क्षमिन्
 क्षमिन् (D: क्षमिन्), B: क्षमिन्
 — (L. 34) B: D: क्षमिन् क्षमिन् (for the prior half)

जघन्ये युध्यमान हि कौन्तेयो मां न संशय । [35]
 नोत्सहेत व्यतिक्रान्तुं वेलामिव महोदधि ।
 अघाञ्छंन सगोविन्द मानिनं च वृकोदरम् ।
 निहत्य शिष्टान्द्राक्ष कर्णस्यानुष्यमामुयाम् ।
 तच्छ्रुत्वा क्रुराजस्य शूरार्यसदृशं वच ।
 सूतो हेमपरिच्छन्नाब्धनैरश्वानचोदयत् । [40]
 रयाश्वगजहीनास्तु पादात्तास्त्रव मारिप ।
 पञ्चविंशतिसाहस्रा युदायैव व्यवस्थिता ।
 तान्भीमसेन सकुद्वो घृष्टद्युन्नश्च पार्षत ।
 यलेन चतुरङ्गेण परिक्षिप्य निजघ्नतु ।
 प्रत्ययुध्यन्त ते सर्वे भीमसेनं सपार्षतम् । [45]
 पार्थपार्षतयोश्चान्ये जगृहुस्त्वत्र नामनी ।
 अक्रुध्यत तदा भीमसै रणे प्रत्युपस्थितै ।
 सोऽवतीर्य रयात्तुं गदापाणिरयुध्यत ।
 न तान्नयस्यो भूमिष्ठानधर्मापेक्षी वृकोदर ।
 योधयामास कौन्तेयो भुजवीर्यमुपाश्रित । [50]

B₅ तूर्णम् (for शनैः) B₁₋₂.s प्र(B₃ अ)चोदय, D₁ प्रचो-
 दय, D₁ अचोदयन् (for 'दयत्) — After line 34,
 B₅ ins

जघने मा हि दृष्ट्वैव धनुष्पाणिमवस्थितम् ।

— D₁ D₁ s om. (hapl) lines 35-40 — (L. 35) V₁
 जघन्यैर्, B₂ 4 जवान, D₂ जघने (for 'न्ये) K₄ B₂ D₂.r
 जघन्येष्वर्धमान हि, B₅ D₁ युध्यमान सुसंरब्ध (D₁ हि
 कौन्तेय) (for the prior half) B₂ 4 कौन्तेय मां, D₁
 हनिष्यामि (for कौन्तेयो मां) B₂ नाश; B₅ [s]य न (for मा
 न) — (L. 36) K₄ व्यतिक्रान्त V₁ D₁ नोत्सहेन्नाम (V₁
 'दय)त्क्रान्तु, B₁ 2 'हेदत्य (B₁ 'हे तस्य)त्क्रान्त (for the prior
 half) — (L. 37) K₄ अघाञ्छंन D₁ अञ्छंन सहगोविंद (for
 the prior half) B₂ reads the post. half on marg
 — (L. 38) B₂ D₁ घ्नन्मां (D₁ 'न्ये) शिष्टान्द्रया शश्रत् (for
 the prior half) B₂ D₂ सर्वं नि (B₂ 'वांश्चि)इत्य कर्णस्य भविष्या-
 म्यनृणो युधि — (L. 39) B₂ दृष्ट्वैतत् (for तच्छ्रुत्वा) — (L.
 40) K₄ देव- (for हेम-) D₁ -प्रति- (for -परि) D₂ प्रचो-
 दयत् — (L. 41) V₁ D₁ र (V₁ अ)थाश्वनाग- (for 'गज)
 D₁ D₁ हीनां तु (for 'नास्तु) D₁ D₂ पदात्ताश्च K₄ चैव,
 D₁ D₁ s तत्र (for तव) K₄ मारिप — (L. 42) V₁ B₁
 D₁ D₁.s प्राद्ववति (V₁ 'त) ह्यैरिव, D₂ प्रायुध्यत शनै शनै
 (for the post. half) — (L. 43) D₁ D₁.s यद् (for
 तान्) K₄ घृष्टद्युन्नश्च — D₂ om. lines 44-55 — (L.
 44) K₄ D₁ D₁ s चतुरङ्गेण B₂.s D₁ संख्या (B₂ 'तो)
 जघ्नतु शरै (for the post half) — (L. 45) V₁ प्रति-
 युध्यत, B₂ आयुध्यत च; B₅ प्रत्युपस्थित (for प्रत्यु-
 46) B₂ अन्ये (for चान्ये) — (L. 47) B₂ अयुध्यत (for
 अहुं) K₄ D₁ रणे (for तदा) D₁ तदा (for रणे)

जातरूपपरिच्छेदां प्रगृह्य महतीं गदाम् ।
 अवधीत्तावकान्सर्वान्दण्डपाणिरिवान्तक ।
 पदातिनोऽपि संरन्धास्त्र्यक्त्वा जीवितमात्मन ।
 भीममम्यद्रवन्तस्ये पतंगा इव पावकम् ।
 आसाद्य भीमसेनं तु संरन्धा युद्धदुर्मदा । [55]
 विनेशु सहसा दृष्ट्वा भूतग्रामा इवान्तकन् ।
 श्येनवद्यचरङ्गीमो गदाहस्तो महाबल ।
 पञ्चविंशतिसाहस्रांस्तावकानामपोययत् ।
 हत्वा तत्पुस्तानीकं भीम सत्यपराक्रम ।
 घृष्टद्युन्नं पुरस्कृत्य पुनस्तस्यौ महाबल । [60]
 घृष्टद्युन्नोऽपि च महानमित्रगणमर्दन ।
 पुत्रं पाञ्चालराजस्य धनुर्धरवरो युधि ।
 विप्रहीनाग्रयाश्वेन पदातीयान्समन्तत ।
 पञ्चविंशतिसाहस्रानवधीक्षिशितै शरै ।
 शरैर्निकृत्वा समरे घृष्टद्युन्नेन तावका । [65]
 पञ्चविंशतिसाहस्रा कालमार्छन्पदातय ।

B₂ D₁ पर्यवस्थिनै ; B₅ प्रत्युपस्थित — (L. 49) K₄ नूनि-
 म्यान् B₁ धर्मप्रेक्षी, B₂ धर्माकाङ्क्षी, D₁ 'क्षेपी (for 'पेक्षी)
 — (L. 50) B₁ D₂.r अयाश्रित, B₂ D₁ D₁.s -समासि (B₂
 'श्रि)न B₅ स्ववीर्यबलमाश्रित (for the post. half). — (L.
 51) B₂ गदामादाय वेणिम (for the post. half) — (L.
 52) B₂ अग्रवीर (for अवधीत्) — (L. 53) D₁ संत्यक्त्वा
 प्रिय (for सम्धास्त्र्यक्त्वा) — (L. 54) K₄ अन्यद्रवत् B₂
 D₁ ज्वलन यथा (for इव पावकम्) — (L. 55) B₂ ते (for
 तु) — (L. 56) D₂ [आ]विष्टो (for दृष्ट्वा) V₁ B₂ D₁
 D₁ s भूतग्राम, D₂ 1 'ग्रामन् D₂ इवांतक — (L. 57) B₂ s
 D₂ व्यचरन्, B₂ D₁ विचरन् (for व्यचरत्) K₄ श्येनवद्य-
 चिरङ्गीमो (sic) (for the prior half) — (L. 58) B₁
 -नादहस्यंश्च, D₁ D₁ 'साद्य B₂ तावकांस्तान् (for 'कानान्)
 D₂ 1 व्यपोषयत् (D₂ 'न्) K₄ B₂ D₁ D₁ D₁ s ताव-
 कान्सम (K₄ D₁ 'नव)पोषयत् (for the post. half) — (L.
 59) D₁ [आ]मपुरूपानीक (for तत्पुर्) B₂ भीम- (for
 सत्य-) — D₂ om lines 60-73 — (L. 60) B₁ D₁
 तस्यौ तत्र (for पुनस्तस्यौ) — V₁ D₁ om lines 61-70
 — (L. 61) B₂ s D₁ D₁ s श्रीमान् (for महान्) B₂ s
 अमित्रकुल-, D₁ अमित्रारिगण- (hypermetric) (for 'व्रगण-'
 B₁ -मर्दित (for -मर्दन) — (L. 62) D₁ D₁ s धनुर्वेद-
 (for 'धर-) B (except B₂) रणे (for युधि) — (L.
 63) K₄ D₂ विप्रहीनान् (for 'लीनान्) B₂ रथामे तु
 (marg. 'स्ते तु), D₁ D₁ s 'श्वेने (for 'श्वेन) B₂ विप्रहीन-
 रथाश्वेन (for the prior half) D₁ D₁ s त्वंतस्तान् (for
 पदातीयान्) — (L. 64) D₁ D₁ s -साहस्राणि — D₁ D₁ s
 om. lines 65-70 — (L. 65) B₂ निकृत्वा समरे तत्र (for
 the prior half) — (L. 66) = line 81 — (L. 67)

हृत्वा तत्पुरपानीकं दृष्टद्युम्नो महावल् ।
 भीमसेनं पुरस्कृत्य न चिरात्प्रत्यदृश्यत ।
 तं पारावतवर्णांश्च हृद् हृद्दान्तकोपमम् ।
 दृष्टद्युम्नं रणे दृष्ट्वा द्यदीया प्राद्रवन्मयात् । [70]
 धनंजयो रयानीकमभ्यवर्तत वीर्यवान् ।
 माद्रीपुत्रौ तु शकुनिं सात्यकिश्च महारथ ।
 जवेनाभ्यपतन्द्दृष्ट्वा निम्नत मौत्रल बलम् ।
 तत्त्वाश्वगारान्मुवहृन्विनिहृत्य शितै शरै ।
 तनम्यघावन्परितान्नतो युद्धमनूचदा । [75]
 धनंजयोऽपि चाभ्येत्य रयानीकं तव प्रभो ।
 विश्रुतं त्रिपु लोकेषु न्याक्षिपद्वाण्ड्रवं धनु ।
 कृष्णसारयिमायान्च दृष्ट्वा श्वेतहय रथम् ।
 अर्जुनं चापि योद्धार द्यदीया प्राद्रवन्मयात् ।
 विप्रहीना रयाभेन गनैश्च परिवर्णिता । [80]

पञ्चविंशतिसाहस्रा कालमार्हन्पदावय ।
 हृत्वा तत्पुरपानीकं पाञ्चालानां महारथ ।
 पुत्र पाञ्चालराजस्य दृष्टद्युम्नो महारथ ।
 भीमसेनं पुरस्कृत्य न चिरात्प्रत्यदृश्यत ।
 महाधनुर्धरं श्रीमानमित्रगणसूदन । [85]
 पारावतवर्णांश्च कोविदारमहाश्वजम् ।
 दृष्टद्युम्नरथं दृष्ट्वा प्राद्रवन्त मयाद्दृशाम् ।
 गान्धारराज शीघ्रास्त्रमनुसृत्य यशस्विनौ ।
 न चिरात्प्रत्यदृश्येता माद्रीपुत्रौ समात्यकी ।
 चेक्रिवान शिखण्डी च द्रौपदेयाश्च मारिप । [90]
 हृत्वा त्वदीया सुमहत्सैन्यं शार्ङ्गानयाधमन् ।
 ते सर्वे तावकान्प्रेक्ष्य द्रवमाणान्पराश्रुत्वान् ।
 अभ्यद्रवन्निघासन्तो वृषाक्षित्वा यथा वृषा ।
 सेनावशेषं तु दृष्ट्वा तव सैन्यं पराश्रुत्वम् ।

Ks नक्षत्रा.. — (L 68) Ks Dz.7 प्रत्यवत (for *दृश्यत)
 — (L 69) B: 2 पागवतवर्णांश्च (for the prior half)
 — B: 2 om. line 71 — (L 71) Da1 D1 5 अभ्यद्रवत
 (for *वर्तत) — (L 72) V1 शकुनिं Da1 D1 5 महावल्
 — After line 72, Bz. 2ms

गान्धारराजं शीघ्रास्त्रमनुसृत्य परंनौ ।

— (L 73) B1-3 D1 4 7 अभ्यवत्, B: आनवत्, Ks
 घृष्टो, B1-3 D1 दृष्ट्वा, B: दृष्टो (for दृष्ट्वा) Ks निम्नत, B1
 Da1 D. निम्नत (for *निम्न) D1 बल B: Dn1 प्रतो
 (B: *तो) द्रौपदेयं बल (for the post. half) — After
 line 73, Bz 2ms

तेषां शकुनिनामाय तत्र युद्धमनूचदा ।

— (L 74) Ds भव (for मन्व) V1 तन्माश्वानश्वनादींश्च, B1
 *श्याश्च गजानानौ, Da1 D1 7 *श्यान्नादिनश्यानी, Dn1 *श्यानीन्नुवहृन्
 (for the prior half) Ds संनिहृत्य — B: 2 om lines
 75-88 — (L 75) Dn1 Ds तनम्यघावन् (for तनम्य*)
 Ds त्वरितम्, Ds दुरवन् Ks तयोर्, B1 Dn1 Ds तत्र (for
 त्तो). Dn1 महत् (for तदा) — Ds om lines 76-77
 — (L 76) Ks चानेत्य — (L 77) V1 तत्र (for त्रिपु)
 Dn1 गार्दीव निम्नतधनु (for the post half) — (L 78)
 Dn1 आयात Ds नत (for रथम्) Ks V1 दृष्ट्वा श्वेतहय हय
 (for the post. half) — (L 79) Ds सुसुल्युद्धृतसैन्य
 (sic) (for the prior half). V1 प्रापयन् (for *द्रवन्) —
 (L 80) Da1 D1 5 विप्रहीनरयाभेना (D1 *ता), Dn1 Ds
 *हान्तयाश्चैव (for the prior half) Da1 D1 5 वृषैश्च,
 Dn1 शरैश्च Ks B: Da.7 परिहृनि (Ks *लि)ता, V1 B1 8
 *जादिता, Dn1 *कयिता, Ds *वारिता — (L 81) —
 line 66 Ds पांचाल्येन पदावय (for the post half) — (L
 82) Dn1 तान्पुरुषय्याम् Some MSS पाञ्चालानां Ks V1

D1 महारथा Ds निहता पुरुषव्याना भीमसेनं परीक्षता — V1
 om (hapl) line 83 — (L 83) Ds तन (for पुत्र)
 Some MSS पञ्चाल-, Ds पाञ्चाल- Ds पुत्रो राजन् (for
 दृष्टद्युम्नो). Da1 Ds महावल्, Dn1 *मना, D1 *ज्वल
 — (L 84) Ks प्रत्यवत (for *दृश्यत) — (L 85) V1
 -रर्जन; Da1 D1 4 5 नर्जन (Ds *न), Dn1 -तापव (for
 -चन्) — (L 86) Da1 परावत- (for पारा*) Dn1
 -त्वर्णांश्च Ds -महाश्वज Dn1 कोविदारमय श्वज, Ds *रथ-
 वान् (for the post half) — (L 87) Ks B1 4
 Dn1 Ds 7 घृष्टपुत्र (for *घृष्ट- Dn1 Ds रणे (for -रथ)
 Dn1 Ds त्वदीया प्राद्रवन्मयात् (for the post. half)
 — (L 88) Ds गधारराज Da1 Ds 7 अनुसृत्य (for *सृत्य)
 V1 यशस्विने, Ds मनस्विनौ — (L 89) Da1 D1 5 अचिरात्
 Ds 4 माद्रीपुत्रा (Ds *त्र-) Ks ससात्यकि-, Ds *त्वती (for
 *त्यकी) — (L 91) B (except Bz) Da1 D1 5 शखन्, Ds
 शखा Dn1 Ds तथा (for अथ) Ks अयाधनम्, B1.2 अयो
 धनम् (B2 *हृ), Da1 D1 7 उपाय*, Ds अयाधनान् (sic) (for
 अयाधनम्) — (L 92) Bs तान्तर्वाच् (for ते सर्वे) Ks स-
 र्वांन् (for प्रेक्ष्य) Ks प्लावनानान्, B: Dn1 द्रव (Dn1 *व)-
 नोपि, B. Ds *तो वे (for *मापान्) — (L 93) Ks अभ्यद्रवन्
 Da1 D1 5 जिर्जानान् (Ds *द्) (submetric) (for तन्तो)
 B. Ds अभ्यद्रवत (Ds *वति) निम्नतो, Dn1 *वर्तत संरब्धान् (for
 the prior half) V1 B: 5 Ds वृष (for *पाव) V1 B1
 Da1 D1.5 दृष्ट्वा (for जित्वा) Ds कथा (for यथा) Bz वृषा
 यथा (by transp), Da1 D1.4 5 यथा वृष — (L 94) Ks
 सेनावशेषे, V1 *वसंत Ds तद् (for त) Bz 5 Da1 D1.5
 अथ सेनावशेषं तु (Da1 om तु, D1 *प च, Ds *पे च) (for
 the prior half) V1 पराश्रुत्वा Bz 5 Da1 Dn1 D1.5 5
 तव पुत्रस्य (Dn1 D1 मैत्र्यस्य) पाठव (for the post half).

व्यवस्थित सख्यसाची चुक्रोध बलवत्तदा । [95]
 धनजयो रथानीकमन्यवर्तत धीर्यवान् ।
 विश्रुत त्रिपु लोकेषु व्याक्षिपद्गाण्डिव धनु ।
 तत प्तान्शरै राजन्सहस्रान्समवारयन् ।
 रजसा चोद्धतेनाथ न स्य किंचिद्दृश्यत ।
 अन्यकारीकृते लोके शरभूते महीतले । [100]
 दिशः सर्वा महाराज तावका प्राद्रवन्भयात् ।
 मज्यमानेषु सैन्येषु कुरुराजो विशां पते ।
 परानभिमुखान्शैव सुतस्त्रे समुपाद्रवत् ।
 ततो दुर्योधन सर्वानाशुहावाथ पाण्डवान् ।
 युद्धाय भरतश्रेष्ठ देवानिव पुरा बलि । [105]
 त एनमभिवर्तन्त सहिता समुपाद्रवन् ।
 नानाशस्त्रसज सर्वे भर्त्सयन्तो सुहृर्षुहृ ।
 दुर्योधनोऽप्यसंभ्रान्तस्तानरीक्षिशिवै शरै ।
 व्यधमद्युधि राजेन्द्र घोररूपो विशा पते ।

— (L 95) B₁ व्यवस्थित B₂ क्रुद्धोध (for चुक्रोध) B₂ 5
 Da₁ D₁ 5 दृष्टैवाव(Da₁ 'दृष्टे वो [sio], D₂ 'दृष्टैवाव)भ्यित
 संख्ये शुध्यन्(B₂ क्रुद्ध प)खलादन (D₁ 'न) — V₁ D₄
 om lines 96-97 — (L 96) Da₁ D₁ 5 धनजय- K₄
 अन्यद्रावत (for 'वर्तत) — (L 97) B₁ damaged. B₂
 विश्रुतस् K₄ B₂ व्याक्षिपन् (for 'पद्) — (L 98) B₂
 तव (for तत) V₁ तु ताष्, B₂ D₂ 5 एनाष्, B₂ सेनां, Dn₁
 एनम् (for प्तान्) B₂ शरत्राते, B₂ महाराज, Dn₁ शत-
 त्राते (for शरै राजन्). V₁ B₂ Dn₁ D₁ 5 5 सहसा, B₂
 मार्गणे, Da₁ सहस्रा (for 'ज्ञान) V₁ B₂ D₂ समवारयत्,
 B₂ Da₁ D₁ 4 5 'किरत् (D₂ 'न्) (for 'रयन्) — (L
 99) Dn₁ तमसा (for रजसा) B₁ 4 D₂ चोद्धतेन, Dn₁
 संवृ* (for चोद्ध*) B₂ 5 [आ]जौ (for [अ]य) D₂ न स
 किंचित्प्रदृश्यते (for the post half) — (L 100) K₄
 दूरीभूते, V₁ पुरी*, B₁ Dn₁ रजो*, B₂ 5 शरी*, B₄ D₂ 7
 हरी* (for शर*) — (L 101) Dn₁ योद्धा सर्वे (sio)
 (for दिश सर्वा) K₄ प्राद्रवत्, D₂ प्रद्रवन् — (L 102)
 B₂ संतमानेषु (for भज्य*) Dn₁ संमत्यमाने सैन्ये तु (for
 the prior half) — (L 103) K₄ अभिमुखस् Da₁
 D₁ 4 5 परेयामात्मनश्चैव (for the prior half) D₂ सेना
 तां समुपाद्रवन् (for the post half) — (L 105) D₄
 भरतश्रेष्ठो B₁ बली — (L 106) V₁ तदैनम्, D₁ त एवम्
 D₄ तपन (for त एनम्) Da₁ D₁ 5 अभिवर्षत, D₂ समगर्जत,
 (for अभिवर्षन्त) D₂ om सहिता K₄ समुपाद्रवत् — Dn₁
 om line 107 — (L 107) D₂ तत (for नाना)
 K₄ शस्त्रभूत (for 'सज) D₂ क्रुद्धा (for सर्वे) — (L
 108) Dn₁ om the prior half D₂ [s]य (for सयि)
 D₂ संभ्रामस् V₁ नरान्, B₂ 4 Dn₁ रणे, D₂ अनौ (sio)
 (for अरीन्) D₂ न्योस्थितै. (for निशितै) — Da₁ D₄
 om line 109 — For line 109, Dn₁ subst.

तत्रानुत्तमपश्याम तव पुत्रस्य पौरुषम् । [110]
 यदेन पाण्डवा सर्वे न शेक्रुतिवर्तितुम् ।
 नातिदूरापयात् त कृतबुद्धिं पलायने ।
 दुर्योधन. स्वक सैन्यमपश्यच्छरविक्षतम् ।
 ततोऽवस्थाप्य राजेन्द्र कृतबुद्धिस्तवात्मज ।
 हर्षयन्निव तान्योधानिद वचनमब्रवीत् । [115]
 न तं देशं प्रपश्यामि पृथिव्या पर्वतेषु च ।
 यत्र यातास वो हन्यु पाण्डवा किं सूतेन व ।
 अल्प च बलमेतेषां कृष्णौ च शूराविक्षतौ ।
 यदि सर्वेऽत्र तिष्ठामो ध्रुवो नो विजयो भवेत् ।
 विप्रयातांश्च नो भिन्नान्पाण्डवा कृतकिल्बिषा । [120]
 अनुसृत्य वधिष्यन्ति श्रेयाश्च समरे वध ।
 सुख सांभ्रामिको मृत्यु क्षत्रधर्मेण युध्यताम् ।
 मृतो दुःख न जानीते प्रेत्य चानन्त्यमश्नुते ।
 शृणुष्वं क्षत्रिया सर्वे यावन्त स्य समागता ।

तत्रावधीत्त क्रुद्ध शतशोऽथ सहस्रश ।
 तसैन्य पाण्डवेयाना योधयामास सर्वत ।
 — (L 110) K₄ अपश्यामस् V₁ D₂ विक्रम, Da₁ पौरुषी
 — (L 111) D₂ त एव (for यदेन). K₄ अनिवर्तितु, D₂
 प्रतिवीक्षितु (for अतिवर्तितु) — (L 112) Da₁ D₁ 5 दूरेपया-
 तस् V₁ तदि शूरा पलायत (for the prior half) K₄ V₁
 कृतबुद्धि D₂ नातिदूरापयापांचबुद्धिपलायते (sio) — (L 113)
 K₄ सरवीक्षित D₂ अभिवीक्ष्य चुविक्षत (for the post-
 half) — For lines 112-113, Dn₁ subst
 यदेक संहितान्सर्वात्रणोऽयुध्यत पाण्डवान् ।
 ततोऽपश्यन्महात्मा स स्वसैन्य मृशङ्कितम् ।
 — (L 115) D₂ हर्षयस्ते मे वा शल्यो यामिद वनमब्रवीत् (sio).
 — (L 116) Da₁ D₁ 5 न त पश्यामि देश च (for the prior
 half) Dn₁ यत्र याता भयादिता (for the post half)
 — (L 117) B₂ यत्र माता नरो अन्य (sio), Dn₁ गतानां यत्र
 वै मोक्ष (for the prior half) Dn₁ पाहवात् B₂ सूतेन,
 Dn₁ गतेन (for सूतेन) — (L 118) V₁ Da₁ D₂ 5 स्वल
 (for अल्प) D₂ मृत्ये वसमेतेन (sio) (for the prior half)
 K₄ मृशवीक्षितौ — (L 119) V₁ च, D₂ तु (for स्र).
 Dn₁ अथ सर्वान्दनिभ्यामि (for the prior half) K₄ B₂ ध्रुव
 Dn₁ हि (for नो) K₄ [s]भवत् (for भवेत्) — (L 120)
 V₁ B₂ 8 Da₁ D₂ 5 तुषो, B₁ 4 तुनो, Dn₁ D₂ ततो (for
 च नो) K₄ B Dn₁ D₂ -किल्बिषान् (for 'पा) — (L
 121) K₄ अनुसृत्य (for 'सृत्य) Dn₁ वधिष्यती Da₁ D₂
 श्रेय न, D₂ श्रेयो न — (L 122) K₄ V₁ B₂ 8 Da₁ D₁ 4 5
 सुख K₄ Dn₁ संभ्रामिको (for साया*) D₂ मृत्यु B₁
 जीवतां, D₂ युध्यत (for 'ताम्) — (L 123) V₁ मृत्योर्
 (for मृतो) K₄ B₂ Da₁ D₁ 8 5 7 न दुःख (by transp)
 D₂ जानाति D₁ चानतम् (for 'नन्त्यम्) — (L 124) D₂

यदा शूर च नीहं च मारयन्त्वको यम । [125]
 को तु नृदो न पुष्येत् नाष्टा क्षत्रियवत ।
 द्विपतो नीममेतन्व क्रुद्धस्य वशमेप्यय ।
 पितामहंराचरित न धर्मं हातुमर्हय ।
 न हि धर्मोऽन्त्रि पापीयान्क्षत्रियन्व पलायनात् ।
 न युद्धधर्माच्चेऽन्व पन्वा स्वगन्व कौरवा । [130]
 क्षत्रिरेण ह्येषा लोक मर्वे योधा समासुत ।
 एवं धुवति ते पुत्रे सैनिका नृशविज्ञता ।
 क्षनवैर्यस्य सहास्य प्रादयन्मर्वतोसु र्मु ।

Colophon.

44

Ks V1 BD (except Ds : s) T1 : G Ms-1 ins after

8 68 M1 ins (lines 13-16 only) after 8 68 60

सजय उवाच ।

हते वैकर्तने कर्णे कुरवो भयपीडिता ।
 वीक्षमाणा दिशः सर्वा पलायन्ते स्र सर्वत ।
 वीर तु निहतं श्रुत्वा शत्रुभि परमाहवे ।
 सर्वे दिशोऽन्वकीयन्त तावका भयमोहिता ।
 ततोऽब्रह्म चक्रुते राजन्योधा समन्वत । [5]
 वार्यमाणा भयोद्विग्रास्यत्र पुत्रेण भारत ।
 तेषा तु मतमाज्ञाय पुत्रत्वे भरतर्षभ ।
 क्षवहार ततश्चक्रे शल्यस्यानुमते नृप ।
 योधैर्महार्यं सार्धं वृतो भारत तावकै ।
 हवावशेषैस्वरित क्षिरिरायैव दुद्रुवे । [10]

शुवतु (for शुवुत्त) Ks यान्शु, V1 Da1 D1.5 यावत स ,
 Ds दत्त (sic) (for 'त स) — Ds om. lines 125-126
 V1 reads lines 125-126, followed by the repetition
 of line 125 after line 131, B2 reads line 125,
 followed by the insertion, after line 131 — (L. 125)
 Ks transp शूर and नीह B1 [अ]चरितोम, B2 'को
 यन् — B2 ins after line 125 V1 after line 126

युष्मन्व न [अ]घन [अ]वन्तोऽपि क्रुद्धयोर्नीमनायैवो (?) ।

— B2 om lines 126-127 — (L. 126) V1 B
 को न, D1 तत्र (for को न) D1 कोनु (for नृदो) Ks
 V1 दाष्ट (for नाष्ट) — V1 om. line 127 — (L.
 127) Ks निरुमेप्यय (sic) — (L. 128) B. निनाहे-
 नाचरित (for the prior half) B1 इच्छय (for अर्पय)
 — (L. 129) B1 : Dn1 [अ]मर्नो (for धर्मो) B1 D1
 पलायने, Dn1 'दित (for 'दन्व) — (L. 130) B2
 Dn1 हि (for अन्व) V1 Da1 D1 : युद्धधर्मांश्च भेषान्,
 Ds धर्मो न युद्धच्छ्रेयादि (for the prior half) Ds
 रूपस्य (for स्वगन्व) B2 विदते, Ds नोवदन् (for कौरवा)
 — (L. 131) Ds : कुत्रिरेण B' [अ]नरायै, Ds निरायै
 (for हरा) V1 B2 Dn1 Ds शोकान् B2 अविगदमर्गडोकान्
 (for the prior half) B2 : Ds मयो, Dn1 मर्व (for
 सर्व) B2 योधा, B. योष, Ds गाने (for योषा) Ks
 सनस्रुवत्, V1 B1 2.6 : Ds सनस्रुवे (V1 'दा), B2 Da1 Dn1
 D1.5 मनस्रुव (Da1 'ता) — Before line 132, B. ins
 संय उवाच — (L. 132) Da1 D1 : शत्रि (for एव) Ks
 V1 B2 D2 : पुत्रे वै, B2 : पुत्रे वै (by transp), Dn1 पुत्रे*
 Ks नीडिता ; B' कुत्रिता, D2 : विज्ञता (D2 'त) (for
 विज्ञता) — (L. 133) Ks V1 B2 D2 : अनदन्व, B2 अन
 वैक्ष (for वैक्ष) B2 Ds सर्वतोमुवा, Da1 D1 : अन्यतोमुव,
 Dn1 सर्वतोदिश (for 'तोमुव) — Colophon. Adhy no
 (figures, words or both) B1 91, B2 110, B3 94,
 Da1 Ds 103, D1 85

85

44

G1 om. the ref — (L 1) Dn1 सान् (for कर्णे)
 G2 कुर्वोपि नयान्तिता (for the post. half) — Ds om
 lines 2-4 — (L 2) Some MSS वीक्षमाणा Ks पाठयते
 Ks शर्वेण, B1 Ds : मर्वेण (for 'त) Dn1 पर्यपेनु स्र-
 त्तम्, T1 : G Ms-1 पलायन नदन्तश्च (for the post
 half) — (L 3) Dn1 कर्ता तु, T1 Ms-1 राजा, T2 G राणा
 (for कौरवु) Dn1 T1 : G Ms-1 हृदा (for हृत्ता) T1
 Ms-1 गजना वक्षणेन वा (T1 हा), T2 रात्रमा इव तत्प्राय,
 G1 रात्रमा वक्षणाप्रजाव, G2 : गजना रात्रमा वै (G3 वा) (for
 the post half) — (L. 4) Da1 Ds : स वै, Dn1
 T1 : Ms-1 नीना, Ds सर्वा, G3 दिशो (for सर्वे) G3 नीता
 (for दिशो) Ks [s]न्विकीर्षत, Dn1 विदीर्षत, Ds कुकीर्षत
 (sic), T1 त्रवलेते, T2 व्यदवत, G Ms-1 त्रवलेव (for अन्वकी
 यन्) Dn1 क्षनयिष्या, T1 : G Ms-1 नयपीडिता (for
 'मोहिता) — (L. 5) V1 [s]वराह (for अब्रह्म) Ds T1 :
 G Ms-1 ततो महारव (T1 G2 'य) चक्रुर् (for the prior
 half) Ks योषा * * , Dn1 योषा मर्वे, Ds T1 : G Ms-1
 यो(Ms-1 यो)ना सान् (by transp) Ds T2 (also as
 above) स्रत्तम् (for सनन्व) — (L 6) B1 : निवाय-
 नात् (hypermetric) Ds T1 : G2 Ms-1 नृशोदिसा (for
 भयो) Dn1 निवार्यमाणाश्चोदिसाश्च (for the prior half).
 Dn1 तावका नृशुद्विज्ञता (for the post half) — (L. 7)
 Da1 Dn1 तन् (for तु) Da1 D1 : आम्वाय (for आज्ञाय)
 Ms तु (for ते) Dn1 पुत्रो दुर्वोधनस्तव (for the post. half)
 — (L. 8) Ds G Ms-1 अपहारं (for अव) B1 नृश
 (for नृप) Ds T1 : G शल्यस्यानुमतेन च (T1 ह) — (L
 9) Ks Dn1 Ds T1 : G Ms-1 क्षनवर्मा रथैस्त्वं (Ks रथै
 मर्व, Ds T1 G1.5 रथै स्त्वं) (for the prior half) T2
 यादव, G2 सायकै, G3 सैनिकै (for तावकै) — (L. 10) V1
 Ds T1 : G Ms-1 हतावशिष्टैस् (for 'शेषैस्) Dn1 नारायणा-
 यशैश्च (for the prior half) Ds प्रदुद्रुवे (for [ए]व दु')

[678]

गान्धाराणां सहस्रेण शकुनि परिवारित ।
 हतमाधिरार्थं दृष्ट्वा शिविरायैव दुद्रुवे ।
 कृप शारद्वतो राजन्नागानीकेन सवृत्त ।
 महता मेघकल्पेन शिविरायैव दुद्रुवे ।
 अश्वत्यामा तत शूरो विनि श्वस्य मुहुर्मुहुः । [15]
 पाण्डवानां जय दृष्ट्वा शिविरायैव दुद्रुवे ।
 सशप्तकावशेषेण बलेन महता वृत् ।
 सुशर्मापि ययौ राजन्वीक्षमाणो भयातुरान् ।
 दुर्योधनोऽपि नृपतिर्हतसर्वस्व आतुर ।
 ययौ शोकसमाविष्टश्चिन्तयन्विमना यहु । [20]
 छिन्नध्वजेन शल्यस्तु रथेन रथिनां वर ।

प्रययौ शिविरायैव वीक्षमाणो दिशो दृश ।
 ततोऽपरे सुबहवो भारवानां महारथा ।
 प्राद्वन्त रण हिरवा भयाविष्टा विचेतस ।
 अश्रुकण्ठा मयोद्दिग्ना वेपमाना मुनिह्वला । [25]
 कुरव प्रहुता सर्वे दृष्ट्वा कर्णं निपातितम् ।
 प्रशासन्तोऽजुं केचित्केचित्कर्णं महारथा ।
 व्यद्रवन्त दिशो भीता कुरव कुरमत्तम् ।
 तेषा योधमहस्त्राणां तावकानां महामृधे ।
 नासीत्तत्र पुमान्कश्चिद्यो युद्धाय मनो दधे । [30]
 हते कर्णे महाराज निरादा कुरवोऽभवन् ।
 जीवितेऽवथ राज्येषु दारिषु च घनेषु च ।
 तान्ममानीय पुत्रेण यत्नेन महता विभो ।

— V₁ om (hapl.) lines 11-12 B₁ om. (hapl.)
 11-16 G₁ s read line 11 after line 16 — (L 11)
 D₈ परवीरहा (for परिवारित) — D₄ om. lines
 12-18, D₈ T₁ 2 G M₂₋₄ om line 12 — (L 12)
 B₁ चाधिरधि — D₈ T₁ G₂ M₁ read lines 13-16
 after 8 68 60 T₂ M₈ read lines 13-16 after line
 18 G₈ reads lines 13-14 after 8 68 60 M₂ 4
 read lines 13-14 after line 18 — (L 13) V₁ D₁
 D₁ 8 शारद्वतोपि राजेद्र (D₁ 1 'द्रे) (for the prior half)
 D₁ T₁ 3 G M भारत (for संवृत्) — (L 14) B₁
 damaged D₁ महामेघनिभेनायु (for the prior half)
 — G₂ om lines 15-16 B₂ reads 15-16 after line 18
 — (L 15) D₂ T₂ G₁ विनिश्वस्य D₁ पुन पुन (for मुहु-
 मुहुः) — After line 16, G₁ s read line 11 D₂ T₁ 2
 G₁ s M₂₋₄ om line 17 — (L 17) Some MSS संसप्तक
 B₂ 8 संशप्तकावशिष्टेन, D₁ 1 'न्वशिष्टेण (for 'वशेषेण) B₂ 8
 बलेन परिवारित (for the post half) — (L 18) B₂
 partly damaged. T₂ G₂ च (for [अ]पि) B₂ महाराज
 (for ययौ राजन्) G₁ तूर्ण (for राजन्) Some MSS वीक्ष-
 माणो B₂ 8 D₁ D₈ T₁ 2 G M₂₋₄ भयादित (D₈ 'त) (for
 'तुरान्) — After line 18, T₂ M₈ read lines 13-16,
 M₂ 4 lines 13-14 — (L 19) K₄ V₁ B₁-3 D₂ 4 तु,
 M₂₋₄ च (for सपि) D₈ प्रययौ, T₁ 2 G M₂₋₄ स ययौ (for
 नृपतिर्) B₁ वृत्, T₁ 2 G M₂₋₄ हत (for हत) K₄
 'सर्वस्वम् D₁ D₁ 8 निष्प्रम, D₁ 1 'वांशव' (for आतुर)
 D₄ हतसत्त्वो भयातुर (for the post. half) — (L 20)
 D₈ T₁ 2 G ज्ञातिशोकसमा (D₈ T₁ 'मवा)पत्रश्र, M₂₋₄ ज्ञाति-
 शोकावसन्नश्च (for the prior half) D₄ [अ]भवन् (for दृहु)
 D₈ T₁ G₁ 8 चितयित्वा मुहुर्मुहुः (for the post. half)
 — (L 21) K₄ B₁ 4 D₈ 7 हीनध्वजेन (for छिन्न) D₄
 [स]पि (for तु) K₄ वर — (L 22) B₁ damaged
 Some MSS वीक्षमाणो — (L 23) K₄ D₈ 7 T₂ G₈ M₂₋₄
 सुबहुशो, B₂ D₁ D₁ 8 [स]पि बहवो, D₈ T₁ G₁ तु बहवो

G₂ ततोऽपरेण बहुशो (for the prior half) V₁ B₁ 2 D₁
 D₁ 2 8 M₂₋₄ भरतानां — (L 24) D₂ प्राद्वन्ति B₁ र
 कुत्ता, B₂ D₄ रण लक्ता, D₁ T₂ मयद्रवा, D₂ रणे भीता
 (for रण हिरवा) T₁ G M₂₋₄ व्यद्रवन् दिशो भीता (for the
 prior half) D₁ T₂ शियाविष्टा (for भया) K₄ विचे-
 तना, V₁ damaged (for विचेतस) D₈ कुरव कुरमत्तम्;
 T₁ G M₂₋₄ भयाविष्टन्चेनस (for the post half),
 — T₂ om lines 25-27 M₂ 4 read lines 25-26 after
 line 28 — (L 25) V₁ damaged, B₂ D₄ साहनेत्रा, B₂
 D₈ T₁ अहनेत्रा, G₁ 8 अश्रुकर्णा, G₂ सात्कठा (sio), M₂ 8
 सात्कठा, M₄ सात्कर्णा (for अश्रुकण्ठा) G₂ नृशोदिग्ना (for
 मयो) D₁ 1 अश्रुमशरत सोदिग्ना (for the prior half)
 B₂ D₁ पतमाना (for वेप) V₁ B₁ 4 D₈ G M₂₋₄ भयातुरा
 (V₁ 'रे), B₂ मुविह्वला, D₁ T₁ तयातुरा (for मुविह्वला)
 — (L 26) D₁ दुद्रुव, D₈ T₁ G M₂₋₄ प्राद्वन् (for
 प्रहुता). — (L 27) In V₁, the portion from सजुं up to
 8 69 6 is lost on a missing folio D₄ कश्चित् (for the
 second केचित्) D₂ कर्णे B₂ 8 8 महारथ, D₂ 'र्णे (for
 'रथा) — G₁ om (hapl) from line 28 up to the end
 of this passage. — (L 28) K₄ विद्रवन्, D₂ T₁ G₂ 8
 M₂₋₄ प्राद्वन् (D₈ 'ति). D₈ T₁ G₂ 8 M₂₋₄ रणे (for दिशो).
 B₂ D₄ कुरसंख्ये (D₄ 'य) (for 'मत्तम्) — After line 28,
 M₂ 4 read lines 25-26 — (L 29) M₂₋₄ योध- (for
 योध-) — (L 30) T₂ नास्ति (for नामीत्) G₂ तत (for
 तत्र) K₄ D₈ परान् (for पुमान्) B₂ नासीत्कश्चन नरो वै
 B₂ D₄ 'लक्षित्युमांस्तवे (D₄ 'मान्त्यो) (for the prior half)
 B₂ D₄ तत्र युदे, B₈ योद् यु, D₈ यत्र योद्, T₁ यस्तु योद्
 T₂ यस्तयुदे, G₂ 8 यस्तु युदे, M₂₋₄ योध युदे (for यो युद्धाय)
 K₄ B₁ 4 D₁ D₁ 8 7 योद् युो मन आदये (K₄ 'धौ) (for
 the post half) — (L 31) D₂ T₁ 2 G₂ 8 M₂₋₄
 कर्णे हते (by transp) — (L 32) D₁ [अ]पि, T₂ G₂ 8
 च (for [अ]पि) B₂ D₄ दारिषु राज्येषु (by transp) — (L
 33) B₂ 8 D₁ D₁ 4 8 प्रमो, D₁ विमु. (for विभो) — (L

निवेशाय मनो दध्रे दुःखशोकसमन्वित ।
तस्याना शिरसा वेऽपि प्रतिगृह्य विशा पते । [35]

विवर्णवदना दीना न्यविशन्त महारथा ।
Colophon.

34) D: युद्धायैव (for निवेशाय) D: दध्रे (for दध्रे). — (L. 35) B: D: वे हि, D₁: योषा, D: T₁ G: M: s दीना, T: दीना, G: दीन., M: हीना (for वेऽपि) B: D₁: परि- (for प्रति-) — (L. 36) D: om. from वदना up to धावराष्ट्रे न in § 69 39^d D₁: रानम् (for दीना) D: G: M:—
विपणमन्तो भीना (G: भीला, M: s हीना, M: दीना), T: G:

विपणवदना शूरा (for the prior half) B: न्यवर्तत (for न्यविशन्त) T: शिविराय विनिर्यसु, G: जित्वा शत्रुन्महाबला- (for the post half) — Colophon om in D: G₁, V₁ missing *Adhy nam*s D₁: शिविरप्रयाण — *Adhy no* (figures, words or both) B₁ 93, B₂ 82, B₂ 110, B: 96, D₁ D₁ 105

CRITICAL NOTES

 The Critical Notes mainly cover observations and explanations on the Constituted Text. Exegetical notes figure but occasionally to help the reader to follow the text easily, and they are put in at places where he may regard our text a bit out of the way in adopting a particular reading. Additions and Corrections to the Critical Apparatus are included in rectangular brackets.

1

This adhyāya and the next one, containing just 69 stanzas or 138 lines in the Northern recension, are compressed in 20 stanzas or 40 lines in the Southern recension. The substance of both the recensions is the same, but their text is widely different. The possible explanation of such divergence is that the older or original (i. e. pre manuscript) version of the Karnaparvan may not have contained this portion at all, but when the contents of parvans describing the fight between the Pāṇḍavas and the Kauravas were remodelled, the Northern and Southern redactors composed the portion, each in their own way. The remodelling of these parvans included shorter and longer descriptions of the contents of each parvan. In the shorter version, Samjaya reports to Dhṛtarāṣṭra the death of the commander or the Senāpati Dhṛtarāṣṭra then asks Samjaya to give a detailed report of the fight, of those who fought and died, as also of those who were still living (कुरुणां सञ्जयाना च के नु जीवन्ति के मृता (8 4 3). Then Samjaya gives to Dhṛtarāṣṭra a list of those warriors who fought and died (8 4. 11 to 8 4 87). Dhṛtarāṣṭra then asks Samjaya to state the names of warriors who were still living (अहताश्च मे सन्त येऽपि जीवन्ति केचन 8 4 88). He then mentions the names of those warriors who still stood by the side of Duryodhana. Dhṛtarāṣṭra then asks Samjaya to narrate full details of the fight including the death of the principal warrior. The main portion of the parvan then begins with adhyāya 6. In the case of the Drona-

parvan the same method of narration is adopted. There the first ten adhyāyas are devoted to the preliminary narrative, and the main portion of the parvan begins with adhyāya 11. Similar plan seems to have been adopted in the case of Śalya-parvan as well. The N and S recensions in the case of the Droṇa and Śalya parvans, however, are identical, but that is not the case with the Karnaparvan. Why they should differ so widely in the case of this parvan alone is a matter of speculation. My own conjecture is that the original form of Karnaparvan did not contain the first five adhyāyas of the constituted text, at any rate, the first two adhyāyas. They were introduced at different epochs, independently by the S and N redactors, on the models of the Droṇa and Śalya parvans. It is on that account that the text in these two recensions differs so widely.

It may be mentioned here that the text of the concluding adhyāya of the Karnaparvan similarly differs in the N and S recensions. The question has been discussed in the Introduction, and the conclusions arrived at are stated in full details there.

15 After 8. 1 15, three Devanāgarī MSS from the Sarasvathī Mahal Library in Tanjore add the following —

मो मादाग महाप्राज्ञ शस्त्रशास्त्रविशारद ।

शान्तिं कुरु मदीयानां नृपाणां दीनचेतसाम् ।

तेषां तद्वचनं श्रुत्वा द्रोणपुत्रो महाबली ।

उवाच हर्षजननं कुरुर्त्संजीवयन्निव ।

अहं च कर्णशल्यौ च भवन्तो भ्रातृभिः सह ।

पाण्डुपुत्रान्विवेष्यामो देवैरपि सुरक्षितान् ।

[5]

ततो दुर्दोषतो राना कर्णे प्राह महाबलम् ।

भवन् चामिषेवानो जदि शश्वन्नामागताम् ।

वैश्रवण्येन च्वाच ।

नम्र इत्या तत सर्वे कर्णेमेवास्यपेवयन् ।

सेनान्त्य च संप्राप्य नृगुप्तो महाबल ।

कृत्वा च संरुप वेरां शश्वतां कयगुदिनाम् ।

तवस्तेषा महााज वमृवाह्वतदर्शनम् ।

[10]

[(L 1) TE *शान्तिना वर — (L 3) TE TJ
नहावत्. — (L 4) TE ह्यननुट (for *जनन). — (L 13)
TC [४] ह्वतदर्शन]

These three MSS were not at all used for our Critical Apparatus, as they did not deserve any consideration. The present passage is inserted in these MSS at an awkward place. There was no question of *Asvatthāman* being approached by *Duryodhana*. The passage thus constitutes a very late addition probably by a novice who wanted to try his hand in composing stanzas in the Epic style.

32 [Crit. App. line 3 read युक्ता for युक्ता]

39 [Crit. App. line 12 read प्रबुद्धित for प्रप्रथित]

42 [Crit. App. line 6 read B₁ & for B₂-s.]

48 The text of this stanza is based on MSS of the Central group of the N recension. It should be noted that both S₁ and S₂ have a blank space for 48^a, K₁ & omit 48^b, K₂ originally had a lacuna for 48^a, but it was made good *see m*. Some six MSS of the N recension which were collated but not actually used for the Critical Apparatus, five of which come from Tanjore, omit the entire stanza. The Southern recension has nothing corresponding to this stanza. I think that this stanza is probably in explanation of the contents of the preceding stanza, *viz.*, तष्टुत्वा ना व्यथां कार्ष्णिष्टे न व्यपदे नन. My own view is that the original text of the N recension did not contain the stanza, but it crept in from the quotation from a commentary (of *Devabodha*!) by way of a popular saying to support the doctrine in दिष्टे न व्यपदे मन., and got gradually admitted into the text of the N recension. *Arjunamīśra* (who, as is well known, has incorporated and expanded *Devabodha's* commentary), cites this stanza in extenso in his commentary after explaining the word दिष्टे-दिष्टे दैविके । यस्मादभावी भावी वा द्यौर्वा रानशर प्रति । अघ्रातो तस्य वा प्रातो न शुच इदमे व्ययान् ॥ अम्यायनमं । अभावी न भवति य । भावी अवश्यभावी । अदं शुभाशुभरूप । यन्नादभावी भावी वेति

पशान्तरम् । तत्र न भावी स्यात्, अभावी भवेदित्यर्थे । न युवेति । व्ययते (व्ययते) भाव्यभाविने । तयोःप्रातो न व्ययते । शुभस्याप्रातो न विपीदति, अशुभस्यातो न व्ययति । पतद्विपर्यये न द्वावपि (?)।

Caturbhuja and *Nilakantha* have both copied the above explanation with some alteration, but have not quoted the lines. I, therefore, am led to believe that the stanza did not exist even in the original of the N recension but crept in after the commentary (or commentaries of *Devabodha* and) of *Arjunamīśra* became popular. I further think that *Arjunamīśra* first quoted this stanza from his predecessor's work where such stray stanzas are often cited

2

1 *) *आशस्तमुक्ता*—With their mouths all dry or parched *आशस्त* = *आशुक्त*, from the strong base of *शुप्*

5 *) **अनिष्टानि*—Unwelcome, not quite pleasant to look at. The emendation is necessitated by the fact that the term *अनिष्ट* which means unwelcome, bad, or evil portent, did not acquire that sense in such an early period to which the text of the Epic belongs. The term *निष्ट*, meaning evil omen, suggesting approaching death, is a very old term found in works on Indian system of medicine like *Caraka* and *Suśruta*. *अनिष्ट* in that sense can be obtained by *Prothesis*, but is not found used in early works, and hence it must be regarded as very modern. Our oldest MSS *Ś K₁* support *अनिष्ट*, the emendation concerning only the case-termination.

3

13-14 Note that the most important events of this parvan, according to *Samjaya*, are the drinking of the blood of *Duhśāsana* by *Bhīma* on the battle field, and the death of *Karna* and his sons

4

2 *) *मनसानिशुनात्मन*—With my heart or soul perturbed because my mind was misdirected (*दुष्प्रणीतेन मनसा*) The words *मनस* and *आत्मन्* are often regarded as synonyms, and hence an attempt seems to have been made to avoid duplication. That is why some MSS of the N recension changed *मनसा* into *तनसा*, while others, including those of the S recension, substituted the easier reading

3 ^a) कृताक्षपरमा शत्रु—Depending on Śalya who, after Karṇa's death, would command the Kaurava army for the use of their weapons.

12 [Crit App line 3 *read* अक्षौहिणी for अक्षाहिणी]

15 References to events recorded in the Drona-parvan in our Critical Apparatus were supplied from the Bombay edition of that parvan. As a portion of the Critical edition of that parvan is now available, I shall supply them wherever possible B 7 20. 48-49 = 7 28. 40-41.

21) B 7. 47 22 = 7 46 22

23) B 7 45 23 = 7 44 9-13

24 ^a) कृतनिश्चय—Taking a bold or firm stand. The word निश्चय (from (नि+श्चि) being somewhat obscure, has led the redactors to have the easier reading कृतनिश्चय.

28) B 7 32 65 = 7 31 63

31 [Crit. App line 1 *read* For the event, cf. 7 47 7 for The event?]

32) B 7. 30 12 = 7 29 11-12.

44 [Crit App line 5 *om* T₂ s G]

47) मावेष्टका—Of 1 59 29^a and 2 31 13^d. The word मावेष्टक or मावेष्टक signifies a tribe, but its correct form has been a matter of much speculation. Sukthankar resorted to emendation in fixing the text as मावेष्टका. The evidence of MSS is divided, suggesting मावेष्टक, मावेष्टक, मच्छिष्टिक or मच्छष्टिक as the possible form, thus dispensing with the need to go in for an emendation as Edgerton has done. To me it appears that this tribe comes from the Eastern coast, a region in the neighbourhood of modern Maçchalipatam. If this conjecture is correct, मच्छिष्टिक or मच्छष्टिक may be the correct word. Dr B. C. Law, however, has not recorded any of these names in his "Tribes in Ancient India".

57 ^a) Note lacunae in Ś K₁.s made good (sec m) in K₂

60 B 7 21 21 = 7 20. 16

62 B 7 33 71 = 7 32 49.

64 26* = B 7. 25. 34 = 7 24 32-33 — [Crit App 26*, line 2 *read* अम्बष्टसहित for अम्बष्टसहित.]

66 B 7 25 = 7 24, B 7 23 = 7. 22

71 B 7 23 = 7 22

73 B 7 28 = 7 27

77 B 7 14 = 7 13

81 [Crit. App line 8 *read* cont after 33* for inv. after 81^{ab}]

5

3-7 Of lines 21-22 of 7*.

15 ^a) नामन्यत—Did not (even) consider his equal

17 ^c) अपादीनम्—अप + अदीनम्, very much depressed, an instance of *lect diff* giving rise to a large number of fanciful variants.

20 [Crit App line 19 *delete* 'After the above, M₂ reads 1, 6 of 46*' — Last line *read* T₂ for T₁]

25 [Crit App line 1 *read* Dn₁ for Dn.]

32 ^b) समुद्रसेव विद्रुका—विद्रुका or पिद्रुका means a small frog which has no sufficient strength to swim or cross the ocean.

44 ^a) पिद्रुका—Small drops of water which cannot quench the thirst (from द्रु or पृ).

54-55 These two stanzas explain a simile, *रूपपक्ष इव द्विजः*, broached in 53^d, and may have been introduced into the text of the Epic at a very late stage. ŚK₁.s omit only 54^{ab}, but retain 54^{cd}-55^{cd}. B₂ T₁ omit both the stanzas, and yet I have retained them in my text, as in these MSS the omission may well be due to haplography. That the ŚK group which is notorious for haplographical omissions retains them is a strong ground to keep them in the constituted text, though I admit their secondary character. Compare in this connection 8 55 71-73, where the simile of द्वीप is expanded in a similar fashion, no MS omitting the st there. It may therefore be assumed that explanations of similes form a peculiarity of the Epic style, which leaves nothing for the reader to imagine.

65 ^a) कुण्डलाभ्यां—In exchange for ear-rings.

72 ^a) एतानि दिवसानि—The word दिवस in the neuter gender gradually became obsolete in Classical Sanskrit. See the variants, which obviously are prompted by the unusual gender of the word.

76 ^{ab}) न हन्यामर्जुन यावत्तावत्पादौ न धावये—Of. 3 243. 15, 8 46 38. In the Ghosayātrā section of the Āranyaka parvan, Karṇa, after the incident of the defeat by the Gandharvas and the subsequent release of the Kauravas by the Pāṇḍavas, made a proposal to Duryodhana, that the latter, like Yudhiṣṭhira, should perform a Rājāsūya sacrifice after killing the Pāṇḍavas. In that context, Karṇa

makes a solemn promise or takes the vow that he would not wash or get washed his feet till he had killed Arjuna

77 ^a) वन्द मीनो—Note the genitive case of the source of fear against Pāṇini's rule मीनार्थानां न्यहेतु ८ १ ४० ^b) अविन्दन्—Pra. p., meaning unmindful

93 ^c) *दृष्टि—It was a thing destined to happen, अदृष्टमिति, and that is why Karna met his death at the hands of Arjuna. The first half of the stanza borrows its predicate दृष्टे कर्णे किमशकीत् from 97^a, and should not be construed with दृष्टि ŚK₁: 4 read दृष्टि, while the remaining MSS read दृष्ट and दृष्टा Dhrtarāstra often uses the term दृष्टि in the course of his wailings. Cf. 8 1 49^c and several other passages —[Crit App line 6 read *दृष्टि for दृष्ट]

106-108 Ś₁ K₁-3 read these stanzas only once and that too here, Ś₁ omits them along with 109, while the remaining MSS read them twice, first after the reference in 8 4 83. I think these stanzas are out of place at 8 4 83, particularly 108, and hence I considered that the proper place for them was just here. The omission in Ś₁ is due to the damaged folio of the codex from which it was copied. That Ś₁ does not read them at 8 4 83, clearly shows its concurrence with Ś₁ K₁-2.

6

6 [Crit App line 8 delete 'Ś K₂: तदा,']

14 ^a) कुनीतिरिह स्वार्थं etc.—If all things are properly co-ordinated, even destiny may become favourable

20 ^a) इति वत्तर—More effective or valuable.

24) B 7 5 17-7 5 12-20

34) 71^a-8 26 45 (see P K Gode Commemoration Volume) Arjunamītra notes that this stanza, in some versions, occurs just before the Karnābhīṣeka, i. e., after 8 6 34. If our K₄ represents that version, it should have omitted it at the latter place, but it does not. It may be noted, however, that our K₄ is a queer mixture of older versions of N conflated with S. The text of the stanza seems to have been corrupt from very early times, say, from the days of Vimalabodha at least. At any rate he considered the stanza to be a Kūtasloka of the Mahābhārata, and as such he commented on it. I have shown elsewhere that the stanza can yield a

reasonably good sense, when corrupt words are read rightly

7

15 ^a) नेत्रान्नात्—Instrumental case for locative is rather rare, and hence some MSS have made an attempt to change it into नेत्रयो

19 ^a) अनुपादत्तु यो वाम—The left-side rear foot of the crocodile

8

18 [Crit. App line 5 read (before corr) B₁ for (before corr) s.]

22 ^a) उद्याद्यमवन—A fine or big house on the top of the rising mountain.

40 ^a) आनिदम्—Belonging to अमित्र = शत्रु, here क्षेम-वृत्ति

41 ^a) वृजाका—A spear-like weapon, probably a pointed iron bar. The word खन, खनक meaning a churning handle is known to dictionaries, but not वृजाका. The form of the word is not mentioned by Dikshitar, nor in the *Laksanapralāsa*. It may be an iron bar with a nozzle of the shape of a churning handle.

42 [Crit App line 2 delete 'Ś₁ K₂ अवप्रत्य,']

43 [Crit App line 4 read 43^a for 42^a]

9

5-10 These stanzas mention some pairs of warriors, one on the side of the Pāṇavas and the other on the side of the Kauravas, viz., Nakula and Karṇa (15), Bhīma and Aśvatthāman (11), Sātyaki and Vinda & Anuvinda (11), Śrutavarman and Citrasena, Prativindhya and Citra, Duryodhana and Yudhiṣṭhira, Arjuna and the Samsaptakas, Dhṛtadyumna and Kṛpa, Śikhandin and Kṛtavarman, Śrutakīrti and Śalya, and Sahadeva and Duṣśāsana. The fights between these pairs have been described, either in brief or in details in different adhyāyas by both the recensions, except the fight between Śrutakīrti and Śalya, which is lacking in the N recension. Further, there are some pairs, e. g., Yuyutsu and Ulūka; and Sutasoma and Śakuni, which are not mentioned here, and yet fights between them are described in both the recensions. The description of the fight between Śrutakīrti and Śalya, which is

wanting in N, is made good by S, by the addition of an adhyāya (adhy 13 in the Madras edition), which, not being found in N, is considered by me as an afterthought, and so relegated to Appendix I (No 1)

8^a) Note the hiatus कुरुक्षेत्रे अभ्यधावत् between 8^a and 8^b found in K₁ only Even Ś₁, Ś₂ and other MSS of the K group, have made an attempt to avoid it, and introduced words like अथ and यथा to smoothen the text

11

1^a-2^b) The ŚK group of MSS, as has been shown in the Introduction, abounds in cases of omissions due to haplography But there are certain omissions in the MSS of that group, which cannot be accounted for on that ground. The omission of 1^a-2^b in Ś K₁₋₃ is an instance of the latter type. If we omit these lines, there would be a break in the narration, I therefore regard them as quite essential for the text, and hence have included them in the constituted text By way of contrast, see stanza 10 below, omitted in Ś K₁₋₂ D₁, which is clearly an omission due to haplography

14^a) चापव्याप्तौ = चापव्याप्तानौ as explained by Caturbhujā The text adopted is found in D₈ in the margin The variants in ŚK group supply a near approach to the reading adopted. Other variants indicate an attempt to explain the defective expression In other words, चापव्याप्तौ was *lect. diff.* and hence the variations of readings

35 [Crit. App line 3 after om, *ms* (hapl.)]

12

The portion of our constituted text from 8 12 1 to 8 17 29 stands transposed in the S recension, and covers in Madras edition adhyāyas 57 to 65 approximately The transposition in the MSS of the two recensions is fairly uniform and consistent except in the case of T₂, which, as has been already pointed out in the Introduction, shows marked affinities to N I have followed here the order of events as given in the N recension for the following reasons —

1. Kṣemendra (ca 1029-1050 A. D) in his *Bhāratamañjarī* records the events in the following words

पार्थ संशप्तकान्दत्त्वा निनाय आतरीं वृषी ।
दण्डधारं सदण्डं च दण्डधारपुर शरै ॥ १० ॥
अथ पाण्डव्यं कुरुक्षेत्रं दारयक्षगतीमुजाम् ।
महे शिरांसि चिच्छेद लब्धलक्ष प्रहारिणाम् ॥ ११ ॥

* * *
पाण्डवसहे हते वीरे मौलिरत्ने महीमुजाम् ।

पाण्डुसेना न शुश्रुमे शशिहीनेव शर्वरी ॥ १७ ॥

and puts these events in the first day of Karṇa's Generalship. Further, Arjuna's fight with the Samsaptakas there figures among the second day's events as well

हत्वा संशप्तकान्सर्वान्प्रत्यावृत्ते धनजये ।
आवर्तनतिवेवामूत्सहसा कुरुवाहिनी ॥ १२३ ॥

* * *
संशप्तकैश्च विद्मोऽमून्मम कर्णनिपातने ।
भीमसेनमवस्थाप्य प्रत्यनीके महासुजम् ॥ १२४ ॥
प्रहारविक्षत देव त्वामह द्रुपमागत ।

Thus it is clear that according to MBh versions available to Kṣemendra, Arjuna fought with the Samsaptakas on both the days of Karṇa's Generalship. This is in complete accord with our MSS of the N recension

2. Considering the part played by the Samsaptakas, viz, to keep Arjuna away from some prominent heroes of the army of Kauravas, it is but natural that Arjuna might meet the Samsaptakas every now and then Our text also records the fact in the following stanza (8 14 1)

प्रत्यागत्य पुनर्जिष्णुर्वै संशप्तकान्दहन् ।
वक्रातिवक्रगमनादक्षारक इव ग्रह ॥

So, it is not necessary that Arjuna should meet the Samsaptakas only once and finish them. In fact the Samsaptakas have played their part on several occasions in the Droṇaparvan, as for instance, to keep Arjuna away from Yudhisṭhira so that Droṇa should be able to capture him Nor were they completely routed and killed even by the end of the Karṇaparvan, some of them followed Aśvatthāman, and are mentioned as having fought in the Śalyaparvan

3 The motive of the redactors of the S recension seems to be to bring all references to Samsaptakas fighting with Arjuna at one place in this Parvan, and hence they shifted these adhyāyas from the description of the battle on the first day to the

second day along with other minor episodes like the death of Pāṇḍya. Moreover, S refers to Arjuna's fighting with the Samsaptakas on the first day in the list of the pairs mentioned in 8 9.5-10, which passage corresponds to 8 10 5-15 in the Madras edition. This reference in S clearly proves that Arjuna fought with the Samsaptakas even on the first day. The S redactors thus seem to have changed their mind subsequently, wanted to bring the Sam'aptaka episode at one place, and hence shifted these adhyāyas so as to form part of the second day of Karna's Generalship.

24 निवेद्य मृत्युपि हि etc.—“It is high time for dependents to stand true to the salt or to repay the master's food that they have consumed. They should not waste their time over trifles, for it is the Brahmins who quarrel over trifles or subtle things, the warrior-class, on the other hand, considers success and defeat as gross or realistic.

51 [In marginal ref. read K. 8 53 4 for K 8. 52 4.]

53 ^a) देवहृत्तो मृत्युपि म्रियेत—Even the God of death would grumble if struck by such arrows as Aśvatthāman discharged.

69 ^a) आहत्य नेयेन पुनस्तु युद्धम्—Aśvatthāman, who was carried away from the battle-field, did not desire to turn back to fight with Kṛṣṇa and Arjuna. Note the variety of readings for आहत्य नेयेन. The constituted text is based upon K₁-s and stands supported by the S group.

13

13 [Crit App line 3 read गुरै for गुरै]

24 ^a) परिश्रम्य—Note the dropping of अहग्न here. It has led to a large number of variants in N, particularly in the Central group of MSS. The dropping of अहग्न, however, was a very common feature in Vedic Sanskrit.

14

4 [Crit. App. line 6 read 102* for 101*]

5 ^a) Ś K₁ 2, along with D₁ D₂, omit 5^a and the omission cannot be explained on the ground of haplography. All the same, the line is essential for the narration. — [Crit App line 6 before om., ins 8]

10 [Crit. App line 12 read 103* for 102*.]

15 ^a) अणकैश्च—अणक is a type of arrow, which may have a sharp point bringing instantaneous death. This type is not mentioned by Dikshitar nor by *Lakṣaṇaprakāśa*.

17 ^a) विजिता—Vanquished and killed

21 [Crit. App line 6 read संतिवीर्यन्त for संतिवीर्यन्त]

22 ^a) This line seems to have supplied a reason for the S redactors to transpose this portion to the description of the second day's fight. The line need not, however, be interpreted so literally. This class of warriors always introduces itself at any critical juncture.

26-50 Note that the N recension reads the description of the battle-field, almost in identical terms, at two places, first here, and again in continuation of App I (No 16), which comes after adhyāya 40. The S recension, on the other hand, reads it only once, and after the routing of the Samsaptakas.

47 109* read विमानुरच्छदान् for विमानुरच्छदान्]

15

12 ^a) अग्निः कर्मप्रवचनीयः एतन्—Construe मधुरमाभाय एतन्मग्निः अग्नीनवशूलन्. Fantastic variants here are due to the fact that अग्निः was later regarded as an उपसर्ग only.

17 ^a) पीय means the sun. The word has become obsolete in Classical Sanskrit. The clue to the emendation here is supplied by readings of Ś K₂ and K₁. The synonyms for पीय are आदित्य in K₄, वने in V₁ and सूर्य in D₂ T₁ S G₁ 2, while K₃ B D G₁ M read मेघ. Out of these सूर्य, which must have been given as an equivalent of पीय in the margin, gradually replaced the original word. मेघ is obviously wrong in the context, and is due to the belief that rains out of season destroy the rice-crop, but it cannot at all construe with आभिराप्रयन्तिव अग्नीभिः पूरयन्तिव in K₃ and नयन्ति हृद्यन्तिव in M₁-1 are consequential variants of 17^a, due to the adoption of मेघ. — सस्यहा really means bringing to maturity or ripening. The heat of the sun after rains is rather strong and unbearable as in the month of October, but this heat helps the maturing of crops.

24 ^b) पाण्डव—In the direction of Pāṇḍya.

28 अष्टावटगवान्शुक्लान् etc.—Aśvatthāman carried a stock of weapons in eight carts to each of which eight

bullocks were yoked. All this stook of armament he exhausted in about an hour and a half [After 17, the Madras edition ms.

120A* दीर्घमन्वरमावृत्त वाता पूर्वापरा इव ।

Note that this line is not recorded by any of the 10 MSS of the S recension which we have actually used for this edition. Even in Sastri's edition, two of his MSS, one of which, as he says, represents the principal text printed, omits the line. So, it is clear that Sastri did not mind incorporating lines from any MS. which fell into his hands.]

16

4-7 Note the disturbed sequence or arrangement of these stanzas, particularly in MSS of the S recension.

15 ^{d)} रणेयुधि—Note the un-Pāṇinian Samdhi रणे + युधि, and the consequent attempts to smoothen the text in several MSS

17

4 ^{d)} पाद्मालचलम्—Eminent among the Pāṇicālas, i e, Dhṛṣṭadyumna Ks T₂ paraphrase our text, while the remaining MSS of the Central group, and M₂₋₄ read differently. The adopted text comes from Ś K T G M₁.

11-12 Sātyaki first struck the elephant of the king of the Vaṅgas with an arrow, when his elephant was about to fall, the king of the Vaṅgas made an attempt to jump from it, in the meanwhile Sātyaki struck him also with an arrow, and so he fell dead on the ground in front of Sātyaki

18 ^{a)} Note that Ācāryaputra here is not Aśvatthāman, but the son of the king of the Aṅgas who was a famous trainer of elephants. This trainer came from a non-Aryan race, and therefore is called a Mleccha in 17°, and also in the variant noted in the margin of Ds. Both Arjunamīra and Caturbhujā support our text.

21 Construe नकुल परि, where परि is a कर्मप्रवचनीय and not an उपसर्ग

29 [Crit App. line 17 read 41 for 40]

78 [Crit App line 7 read 78 for 79]

95 ^{ca)} For the event of Karṇa promising Kuntī that he would not kill any of her sons except Arjuna, and that she would always have five sons either with Arjuna or with Karṇa, Cf 5 144. 20-22

109 134*—This line, though found in a large number of our MSS, is omitted in K₁ T₁ M₁₋₄. That it is an extraneous addition is clearly proved when we read it in continuation of st 109

113 ^{a)} The reading त्रवकान् seems to me to be the original reading, and is supported by Ś₁ K₁ 2.1. On the other hand, त्रवकानल* is equally supported by Ś₂ Ks and the remaining MSS, and also by Arjunamīra. This reading also yields a good sense. The wavy line under त्रवकान् indicates real wavering on the part of the Editor

18

32 [Crit App line 5 read (De *ह्यं) for (De *ह्य)]

19

32 ^{ab)} मा *तुम्नाद्—Up to the nave of the wheel. The variants in MSS of the N recension are rather confusing, neither तुष्ट, nor तुद्, nor even तुक् being quite suitable for रथचक्र. The MSS of the S recension have a substitute for this line where M version reads मा तुम्नास्यां हि चक्रे ते, which reading justifies our emendation. Caturbhujā, whose comm is corrupt at many places, reads मा तुगाद्, but explains it as नामिपर्यन्तम्. The reason why N MSS avoid the word तुम्ब seems to be that it is not recorded in the dictionaries in this sense. It may be that the word is taken either from the Prakrits or from the stock of Deśī words

33 [Crit. App line 3 read त्नुद्दुत् for त्नुद्दुत्]

50 [Crit. App line 1 read 50^{ab} for 50^{ca}—Line 2 read 48^{ca} for 48^{ab}]

57) प्रतिमानेषु = दन्तद्वयावच्छिद्येषु मुत्तमानेषु, Arjunamīra, = अन्तरालेषु, Caturbhujā

20

2 ^{a)} परिपतिताभिमुखा = परिपतिता + अभिमुखा, a case of double samdhi not sanctioned by Pāṇini.

21

34 ^{a)} निष्कैवल्यम्—Arjunamīra explains it as निक्षिप्तं कैवल्य मरण यत्र

42 ^{a)} जानतेनोपमम्—Caturbhujā explains the word जानतेन as नृत्तशाला

22

1 स्तेन च्छन्देन etc—Surely, Arjuna did not kill us all because he so willed, desperado as he is, he

would not let even the God of death slip from his hand.

2 *) कर्ण, i. e., कर्ण

14 *) Note that कर्ण is to be construed with कर्ण. The form कर्ण is an old subjunctive form in ऋ, which, having become obsolete, has caused a variety of readings in MSS except Ś Ks: — [Tabular Comparison, nos 19, 20, 21, 22 in column 4.]

47 [Crit App at the end, nos — After 47, Ks Vs B D (except Ds) read for the first time lines 52-59 of App I (No 51)]

23

37 *) कर्ण कर्ण—In 5. 162. 26, Bhīṣma mentions Śalya among the Aśvins along with Kṛtavāman, while Karna is mentioned only as Arjuna's in 5. 165 5-7, so, Śalya considers himself far superior to Karna.

24

The adhya records the famous Tripurapakhyaṇa. This episode and its place in Sanskrit literature has been discussed in detail by one of my pupils, Miss Bhaskarabai Mukhopādhyāya, in an article in the Journal of the Ganga and Jha Research Institute, Vol. VIII, Part IV (August 1951) pp 371-392, in which Miss Mukhopādhyāya takes a comparative view of the episode from Vedic, Post-Vedic, Epic and Puranic versions, and proves that the version in the Critical Text of the Karna parvan was the most simple version, and formed the basis of its later ramifications. The episode figures twice in the Mahābhārata, first in the Dronaparvan (B 7. 202—Critical Edition 7. 173 52-58) in an abridged form, and again in the Karna-parvan, 8. 24. The episode occurs twice in the Skanda, Matsya and Śalya Purānas, and once in Harivaṃśa, Padma, Svara, Prāharaivārta, Bhāgavata and Liṅga Purānas. Miss Mukhopādhyāya has also shown that the episode existed in two different versions, and pointed out verbal agreements and differences in the different recensions of the story.

The Karna-parvan version of this episode shows considerable divergence in its narration. Inflation is noticeable almost at every alternate verse, and at places the N and S recensions run parallel.

3^a-4^a) Note that the S recension here presents a text which is short as well as simple, while the one preserved in the Ś K group is highly inflated — [Crit App line 7 after subst, nos for]

14 [Crit App line 6 read शैव्य for शैव्य-]

17 *) गुणसत्त्वगण्ड—All of the produce of all the Ganas, viz., Sattva, Rajas and Tamas. It means that the town catered for the needs of all types of people.

19 *) का प्रजापति—Prajāpati, the Creator, was merely a name and nobody obeyed his commands.

27 *) *त्रैलोक्य—The three demons residing in the city which was a group of three cities. The S recension supplies त्रैलोक्य as the subject of दशदिशे, but the N recension, particularly the Ś K group, suggests the reading as it stands emended.

28 *) *संनिधि स्थापित—The established code of conduct.

39 *) *संनिधायने—The term sāmukhya here is used, according to Arjunamīśra, in the sense of *tattva*, true nature.

45 *) *इत्ये—According to Arjunamīśra, the reading should be इत्ये, dative sing of इतिवच्, which seems to be in line with other terms in dative case like पाने, अतिवचने, सुताय, सुताय etc, but this form has no support outside the group of MSS, B, D, and Ds. I think the original reading इत्ये was changed into इत्ये to bring the text into line with the rest.

62-84) The entire passage in the two recensions runs parallel. We have adopted the text as found in the N recension, the one from the S recension being given in Appendix I, No 2. The N recension too, is highly inflated, Ś Ks giving the shortest version.

63 [Crit App line 4 read तदा for तदा प्र*]

68-76) The construction of the chariot and its various constituent parts is described here, in which mention is made of deities which formed these parts.

91 *) The majority of the N MSS read आदाय for *आदत्, while of the S recension generally reads आददे. The stanza purports to mention the fact that Śamkara took up the arrow formed with three deities, Soma, Viṣṇu and Agni. If we accept the reading आदाय, the construction would involve the flaw of anacol-

thon, as the subject Śamkaraḥ cannot be construed with कल्पयाचक्रिरे Presumably the older reading might have been आदत्, i. e., आ + अदत्, which form, not being easily conceived, was changed into आदाय in the N, and आदे in the S. The emendation has been resorted to with some hesitation, and hence the use of the wavy line.

102 ^{b)} दुरावर —Difficult to overcome or control

105 ^{c)} For the S version of this line, cf. line 8 of 267*.

110) This is one of the four one-line stanzas in the Karnaparvan. This line cannot construe with 109, nor with 111. The contents of this stanza are supported by T G M₁, while M₂₋₄ support the text as constituted on the evidence of the agreement of Ś with M₂₋₄ —[Crit. App. line 1 *delete* T G M₁]

116 ^{d)} एकत्वताम्—A form obtained by the addition of two terminations, त्व and ता, of the abstract noun, which came to be disliked by grammarians of the Classical School, even though forms like वृषत्वता are available in Vedic Literature. The dislike is responsible for the variety of readings. K₁ D_s, which are very old and reliable MSS., read एकत्वताम्, which is a nearer approach to एकत्वताम्, while Arjunamīśra has retained our reading.

129-158 The object of this narrative is to prove that Karna could not have been a man of low origin, and that he is as flawless as Bhārgava, to whom Śamkara gave the missiles.

159-161 Duryodhana, at this stage at any rate, does not seem to be aware of the divine origin of Karṇa, though Karṇa himself was. Cf. 5 143-144 for details.

26

37 [Crit. App. line 4 *ins* K₁ before विसुञ्जति]

42 ^{a)} न त्वेव मां स्थिरता संनशति—Firmness of mind does not forsake me, i. e., nervousness does not at all overcome me, even when I see Bhīṣma and Droṇa lying dead on the battle-field.

45 ^{a)} क्रमागतम्—I think, on reconsideration and also on revaluation of my material, that समागत should have been preferred to क्रमागतम्. It is true that Vimalabodha and Arjunamīśra support क्रमागतम्, but the agreement of Ś K group on the one hand, and of M₂₋₄ on the other, should have weighed more with me. For the rest, cf. 70* and my note thereon.

27

3-12 This passage gives a list of presents which Karna desires and is ready to make to one who would show him where Arjuna and Kṛṣṇa could be found. The topic is capable of being expanded to any length according to the ideas of redactors, and so, the N and S redactors vie with one another in amplifying the list. This is the reason why the text shows unprecedented vagaries.

There is another interesting point to be noted. Some MSS of the Central group and the Vulgate read न चेत्तदभिमन्येत in place of स चेत्तदभिमन्येत of the constituted text. The meaning that can be assigned to the former phrase may be "if he is not satisfied with that," i. e., if he thinks that the prize offered by Karṇa to show him where Arjuna and Kṛṣṇa are, is very low, Karna is prepared to pay more to him. Our text simply means "if he so desires." Apart from the concurrence of Ś K and S groups, Arjunamīśra, hailing from Bengal and thus having before him the text of B, a version of the Central group, records स चेत्तदभिमन्येत.

Homography plays an important rôle here in presenting a confused text-tradition, as has been illustrated by I 1 102-154.

5 ^{a)} For the S version of this line, of lines 4-6 of 314*.

7) Although this stanza is shown as omitted in some MSS of the N and S recensions, its contents stand well-supported by them. Cf. 310*, 311* and 313*.

10 [Crit. App. line 11 *ins* a hyphen before दास्यान]

11-12 The climax in the prize-offering is reached, not so much in stanza 11, where Karṇa offers everything belonging to him, as in stanza 12, where he offers all the wealth of Arjuna and Kṛṣṇa when they are killed!

19 ^{a)} बाल्यादिव—Out of sheer folly.

28 ^{a)} पराशस्य = परम् + आशस्य, having full confidence in my own valour.

33) 315*—This stanza contains a reference to the famous universal fable known as अजहपाणीयम्. Cf. 2 59. 8; Edgerton, JAOS 59 366 ff. Some MSS of this parvan which were collated but rejected and

thus not used for our critical apparatus, preserve the reading अङ्ग for अङ्ग in line 1 अङ्ग also is noted under 2 59 8, and अङ्ग is interpreted by Vādirāja as अङ्गान् against अङ्ग = अङ्ग of Devabodha.

35 *) निद्र—Ready for attack.

40 *) चण्डा—a small sparrow, a rare word giving rise to numerous fanciful variants.

63 [In the marginal ref read B 8 40 13 for B 8 14 13]

71) A tirade on the country of Śalya and his people. Karṇa says Men, young and o'd, and women, sing in imitation of holy rks, the following stanzas (i. e., stanza 73 and the following) which embody the characteristics of the people of the Madra country

81 A one-line stanza which can neither be tacked on to the preceding line, nor to the following. The line means that an offering by a priest of the warrior-class, and also by one who invites such a person to act as priest, is lost or ineffective

It is claimed by a writer, Ja'indra Mohan Chatterji, M. A., in his article "Ahura Mazda in the Mahābhārata" in the Iran League Quarterly, Oct. 1948-1949, Vol. XIX. 1-2, p. 50, that "Śalya was a Persian king of Madra, i. e., Media, and was taunted by Karṇa as king of a people who are राजा राजान्, i. e., amongst whom, unlike as in India, the militant Kṣatriya performs the functions of the religious priest. The predominance of the Kṣatriya element (fighting the evil) as a mark of the cult of Zarathuštra, could not have been better described than by saying that in his country (Madra), the prefect was the priest." It is likely that a member of the warrior class was not prohibited to act as priest in the Indo-Iranian period. Contrast with this practice the Indian case of Viśvāmitra, a Kṣatriya acting as priest at a sacrifice, and the disastrous effects that followed. In the Rāmāyana, while instructing Rāma in the lore of Jambhālāstra, the sage Viśvāmitra mentions Kṛśāśva (Kerhasp) as the inventor of that missile, from whom he (Viśvāmitra) obtained the knowledge of its use. Cf. अङ्गान् कीर्तिको राज इति देवां शुकान्—उचरत्तान्वरित I. So, the practice of राजा राजान् may have been current in Indo-Iranian epoch, of which Viśvāmitra and Śalya may be regarded as remnants.

83-84 मद्रके संगत नास्ति etc—"One cannot make friends with a person from the Madra country. (he is poisonous like a scorpion) whose poison has to be made ineffective by reciting a mantra from the Atharvaveda, and such a recitation has been found effective." There are some mantras in the Atharvaveda, e. g., 7 56, which are said to be cures for scorpion-bite.

89 *) अम्बरा = अदनरीडा

95 *) अरुहित = परवधनार्थं नियुक्त, Arjunamitra, Used or placed in our midst as a spy by the Pāṇdavas. Note that Śalya was related to the Pāṇdavas as their maternal uncle, and that Śalya joined the side of Duryodhana with an army numbering one Akṣaubhīnī, (5 19 16) and promised to Yudhiṣṭhira that he would bring about the वधोत्पत्ति of Karṇa (6 41 71-82)

97 *) मारुत = वातक, Arjunamitra

28

80) एवस्मान् जुहुन्मित्र—Śalya says that he is in charge of the chariot, and as such, must do his duties as the master of the house does, in pointing out particularly the good as well as the bad points of the warrior

61) Cf. 3 13 44, where Jāmadagnya Rāma is said to have praised Kṛṣṇa and also Arjuna as they together constitute one godhead.

29

3 *) संतपयति etc—Karṇa knows that he is to fight with Arjuna and Kṛṣṇa who possess great strength and heavy missiles. The only thing that causes nervousness in him was the curse of Bhārgava Rāma and also of a great Brahmin Karṇa then proceeds to narrate the occasions on which he received the curses. The story of Karṇa's discipleship under Jāmadagnya Rāma and his curse is repeated in 12 2-3, and the circumstances under which he got a curse from a Brahmin is narrated in this adhyāya in st 31-39

4 *) For the S version of this line, cf. lines 5-6 of 355*

4 *) The sentence तत्रापि, हे शल्य, कस्यन्म्य हिनायिनो देवराजो विप्र in stanza 4th runs on into the next stanza where the predicate part कृत is to be found. In fact, 4th and 5th form one sentence.

5 *) The emendation *अवनेदेन is justified on

the ground that the ŚK group supplies [अ]मेदे, and the Central and S groups supply विमेदेन

6^{ca}) सूत्रोपधावाप्तमिदं त्वयास्त्रम्—You acquired this missile from me under a false pretext (posing that you were a Ksatriya or Brāhmaṇa) when in reality you were a sūta Vādirāja seems to construe 6^{ca} with 7^a तस्मात्कारणात्तव मृत्युकालादन्यत्र कर्मकाले क्वचिद्धन्तु प्रयोगकाले इदमस्त्र त्वां प्रति न प्रतिभास्यतीति योजना It, however, appears clear that the curse was that Karna would fail to use the missile on the most suitable occasions when he is in real difficulty or trouble, of for instance 8 66 42^d (रामादुपात्तेऽप्रतिभाति चास्त्रे) I, therefore, would interpret 6^{ca} as "This missile, which you have obtained from me under a false pretext, will fail you at the proper time," say, at the time of your death, but on other occasions you can make its use. कर्मकाले is thus explained, say in parenthesis, by तव मृत्युकालादन्यत्र Or, we may construe तव मृत्युकालादन्यत्र (तु) प्रतिभास्यति If the missile was to fail Karna in all critical junctures, then its acquisition by Karna would not be a point for him to boast of.

7^b) अत्राक्षणे ब्रह्म न हि भुव स्यात्—A sacred missile (ब्रह्म) cannot be always efficacious in a person who is not a Brahmin Karna does not think that his present fight with Arjuna is his मृत्युकाल, and so he says that the Bhārgava missile would be quite effective that day (तदद्य पर्याप्तमवीव शस्त्रम्—7^c)

8 क्षुर्पा पति एत—The vast and surging mass of water which covers the ocean with mountainous waves and which would inundate all kinds of creatures, is held up by the coast-line (वेला) Similarly, Karna says, he alone would hold Arjuna in check.

23-24 Etymological speculation on the terms मित्र and शत्रु, is, as usual, very fanciful

31^a) एकायनम् is explained by Arjunamīśra as युद्धविषयम्, Caturbhujā's explanation अप्रतिकार्यं 'in-avoidable' seems to be better

34 [381*, line 1 read कुञ्जराभ्यदि* for कुञ्जराभ्यदि*]

36 [Crit. App., line 5 read Ka यश्च for यश्च and 382*, line 3 read निर्दहन्निव]

37^{ab}) For the S version, cf. line 2 of 382*.

39^{ca}) For the S version, cf. line 1 of 383* — [Crit. App., line 2 read Da1 वज्रगति for Da1 वज्रगति]

30

10-11 The geographical boundaries of the Bāhlika country as given here indicate that that country did not form part of the Āryāvarta. Naturally, the ways of living and the customs and manners obtainable among the people were disliked by the Aryans

19 कश्चित् etc.—A prominent resident of this country, who for the time being lived in the Kurujāngala region, suffered from distraction or pangs of separation from his beloved, and sang a verse, viz., 8 30 20

22 [Crit App line 2 read Da1 सिलोञ्जलयोग्या]

25 कदाममृदिदेऽध्वनि—On roads on which stand trampled or strewn कदास, half-cooked peas (कुल्माष)

36 दासमीयानाम् or दाशमीयानाम्—In 2 47. 5^b, Edgerton adopted दासमीय as the correct form on the strength of Arjunamīśra's commentary Devabodha there reads दाशमीय and explains it as दशमदेशोद्भवा Caturbhujā reads दाशमीयाना here and offers explanation as given by Devabodha The MSS. by majority support दाशमीयाना here and also in 66^a. The term occurs also in 8 51. 16 The names of tribes and countries have been so variously spelt in MSS. that it makes the task of the Editor rather difficult. I think now that under the circumstances दाशमीय is better supported, and tolerably well explained as दशमदेशोद्भवा by the oldest commentator Devabodha, and some of his successors That the Bāhlikas are a frontier tribe (दशम = चरम = पर्यन्त) outside the Aryan fold, justifies the explanation दशमदेशोद्भवा It is possible to offer another explanation of the term, viz., दासा इति मीयन्ते, comparable to fishermen or slaves. Cf. also दाशेयी in 5. 171. 1^d, given by both Arjunamīśra and Devabodha, though some MSS. even there, read दासेयी

40^a) पुत्रसंकरण—Indulging in sexual intercourse with one's own children. Arjunamīśra reads पुत्रसत्कारिण and explains it as पुत्रानेव सत्कुर्वन्ति न देव-नाशनादिकम् Caturbhujā's commentary, though corrupt at places, reads अवते(पले)युत्सादितापत्याः. The reading of the S recension is पात्रसंकरण, dining with others in the same plate, i. e., not using separate plates for each member of the party, or dining

in one common plate, which, even to this day, is a common custom in the Panjab, particularly amongst the Muslims. The reading adopted by us makes the Bāhlika tribe indulge in promiscuous sex life, while the S reading indicates dining in a common plate, neither of which customs was current amongst the Aryans.

44 A very fanciful etymology of the name Bāhlika. Bahi or Vahi is the female and Hlika the male goblin, both Pisācas, living on the river Vipāsā, modern Beas, and Bāhlika is the offspring of their union. So the Bāhlikas are a Pisāca race, and not an Aryan race, which alone is propagated by Prajāpati, the Creator.

45 ^b) *कौकिल is the name of a tribe derived from the country कौकिल. The emendation-mark should be dropped as this word is found in G₁, it is also suggested by ŚK₁: 4 B₁, where metathesis seems to be responsible for wrong spelling. The word is known to the Vedic literature (सि वे ह्यन्त्रि कीदरेषु गान, Rv 3 53 14).

47 [Crit. App line 1 read K₁ for K]

53-54 It appears from these stanzas that there was no rigid caste-system as such in the Bāhlika country.

61 ^a) बाह्यलयाद्वे—Except the Bāhyālaya, i. e., people residing in regions outside the Āryāvarta. Arjunamīśra reads ह्यद्वे and explains it as नद्रेषुद्वे. I think Madra and Pāṣānada, at one time, constituted the Bāhlika country. Cf. for instance, 62^a below. I now think, of course against Arjunamīśra, that Bāhyālaya should be read as one word, and it may just stand as another name of Bāhlika.

70 ^b) नौटिका or मुटिका, probably a sub-caste of the Mlecchas. It is likely that the term came to be confounded with नौटिक, a people who made their living by trade in camels. The ŚK group is consistent in reading नौटिक, and S group is equally consistent in reading मुटिक. नौटिक of the Central group, thus, seems to be a *lect fac*. Caturbhujā reads नौटिक, but explains it as दसुनयानि, which explanation suggests that he also may have read नौटिका. Arjunamīśra reads नौटिका कर्मव्यवहारा, but the commentary in D₁, a MS of text and comm belonging to Arjunamīśra group, reads as नौटिका and

explains it as कर्मव्यवहार. Both Ārjunamīśra and Caturbhujā explain मुटिका as छिन्नवृषणा or वृषणरहिता.

81 ^a) Another characteristic of the people of the Bāhlika and Madra countries recorded here is that the Bāhlikas are dullards and will not understand things unless they are beaten, while people from the Madra country will not understand things even though they are beaten. Arjunamīśra explains the line as प्रतिशक्ता सन्नेत तावन्ति सन्तो बुधन्ते । नद्रान्तु केनापि च तावन्तानि न बुधन्ते ।

85-86 Śalya, after all, seems to take a very rational view, and winds up the unpleasant conversation by saying that good and bad people are found everywhere, so also chaste and unchaste women. Men are always fond of scandalizing others, and are apt in finding faults in them but ignoring those of their own.

31

The text of this entire adhyāya is in a chaotic condition in both the recensions, the MSS of the S recension being more confused than those of N. The table given on page 273 explains the order in which stanzas appear in S (except T₁). See also the critical apparatus on 8 30 88 and 8 31. 5, 24, 40, 51. Most of the S MSS repeat some stanzas. It was extremely difficult to get order out of this chaos. The individual stanzas, apart from their position, are supported by both the recensions, except perhaps two, viz., 8 31 37-38, which are found in S as 8 57 13-14, in a slightly different form.

Let us now analyse the situation. After the long and rather unpleasant controversy between Karna and Śalya, Karna marched against the Pāṇḍava army (st 1-4). Dhṛtarāstra, at this juncture, asked Samjaya to give details of the relative positions of the two armies, which the latter described (st 5-27). On seeing Karna at the head of the Kaurava army, Yudhiṣṭhira asked Arjuna to arrange his army suitably, and assign various members of his army to fight with those of the enemy. Arjuna did this and himself stood at the head (st 28-36). At this juncture come the two stanzas (st 37-38) found in the N recension without any direct support at this place from the S recension.

But these stanzas are again found as 8 57 13-14, with some variation, and are supported there by both N and S. Here, if we read stanza 39 immediately after stanza 36, we feel the break I have therefore incorporated these stanzas into the constituted text with a wavy line to avoid such a break. The only possible support for these stanzas in the S recension is, however, to be found in 419*, which passage in that recension occurs after 39^{ab}, i e., just after a line. It must be admitted that 419* is found in both the Central version as well as the S recension, though their positions differ.

39 [Crit. App line 7 read 419* for 418*]

40 [Crit App 415*, line 7 read *सत्त्वा for *सत्त्वां —Line 8 read *मिवाभ्रसंवा for मिवाभ्रसवा]

56 [Crit. App line 4 read T2 *सुखागत]

32

42 [Crit App line 3 read 42^{ab} for 41^{ab}]

33

36 [Crit App. 449*, line 5 read शस्य for शस्य]

39 451*—For the event, cf. 5 144 20-22 — [Crit App 450*, line 4 read हन्यात्कर्ण for हन्यात्कर्ण]

51 [Crit. App line 11 read वाणैर्मित्रा for वाणैर्मित्रा]

34

2^c) *उदस्तशस्त्रा —The emendation is based upon the confusion in Śāradā-Kaśmīrī script of उ and त as also of स्य and स्त.

19 For the event of the death of Kīcaka, cf. 4. 13-23

24 [Crit. App, read 460* for 640*]

35

8^a) *सत्त्वसम—Sørensen gives सत्त्व and सम as the names of two sons of Dhṛtarāṣṭra. In the traditional list of the names of Dhṛtarāṣṭra's sons given in 1 108 2-14 (or one in Appendix I, No 41) we get सम, सह, सत्यसंध etc. We, however, do not find धनुर्बाह and सत्त्वसम in either of these lists. The reading given by Ś Kī 2 : 4 Dn1, viz., सत्त्व सम is not admissible here as सम is already mentioned in 7^b above, and सत्त्व is not at all mentioned in the lists. I am, therefore, inclined to think that सत्त्वसम is not the name of a son of Dhṛtarāṣṭra but an epithet of

सह Similarly, धनुर्बाह in 8^d is the epithet of दुर्मद and धृतायु in 7^a the epithet of दुर्धर. The remaining words, viz., दुर्धर (=दुर्धिमोचन or दुर्धर्यं), क्राथ, विविक्षु, विकट, सम, निपक्षिन्, क्वचिन्, पाक्षिन्, नन्द, उपनन्दक, दुःप्रथर्ष, सुवाङ्ग (=सुहस्त), वातवेग and सुवर्चस्व may be, with slight variation in spelling, the names of Dhṛtarāṣṭra's sons. I need not say that the emended epithet सत्त्वसम is as near our best MSS as possible.

Bhīma is said to have killed some of the above-mentioned sons, viz., विविक्षु (in st. 11), विकट and सम (in 14), क्राथ (in 15), नन्द and उपनन्द (in 17), and the remaining princes seem to have run away (in 18).

36

9^b) महारञ्जन is a dye-stuff consisting of flowers of the Kusumbha plant, safflower (*cathamus tinctorius*). The colour produced by its concoction is deep-red.—[Crit App line 4 read महारञ्जन for महारञ्ज]

40

23 [Crit. App line 3 read (=22^d) for (=22^b)]

125-128 These four stanzas are omitted in the S recension and yet are retained in the constituted text to make good a break in the narration. In 123-124 Kṛṣṇa asked Arjuna whether he lost his usual strength and power since he was on the point of being overcome by Aśvatthāman. Arjuna replies to this taunt by a strong attack on Aśvatthāman as also on the Kaurava army. These stanzas, however, are retained in the Kumbhakonam edition as 8 52 54-55, which, as the Editors profess, is mainly based on the Southern tradition of MSS.

129 For the S version of this stanza, cf. lines 5-6 of 531*

130 For the S version of this stanza, cf. lines 3-4 of 531*

41

This adhyāya, the shortest in extent in this parvan, is in a chaotic condition as regards its text. It is due to the transposition of the subject-matter in S, and the repetition in the Vulgate of N. The S recension reads its contents after 8 16 4.

7 The additional passage 537*, which, more or less, is an epic tag, and as such, may occur or

be repeated at the end of any adhyāya describing the fight, cf. 8 40 199, and lines 5-6 of 531* M₁ omits it altogether and the remaining MSS of N as well as S recensions do not agree as to its place. This is the main reason why I thought that it should not find a place in the constituted text—[Crit App line 2 *delete* '(cf. v 1 6)']

42

20 [Crit App line 5 *read* 20⁴² for 19⁴²]

24 ^a) अद् त्वा पत्न्यते etc.—“The wicked act in killing Drona, my father, will now recoil on you in a similar, unhappy fashion.”

56 ^a) यदि संशतकान्ता—The Samsaptakas were not yet completely routed, i. e., a section of them was still left active. Cf. 8 42 3^a (संशतकेषु श्रेषु किञ्चिच्छेद्यु)

43

2 ^a) अनुमयंते = अनुमिदते. The form is preserved only in Ś K₁, other MSS making an effort to rectify the unusual form.

7 ^b) निरुदाभिष्ठित प्रभु—“Yudhiṣṭhira, who is attended by Sātvata (Sātyaki) and Bhīma, is held in check by the Kaurava army (chiefs), who, like demons helplessly desirous of carrying off nectar, are being foiled in their attempt by Indra and Agni.” The stanza is extremely cumbersome.

48 [Crit. App line 9 *ins* 'and Bom. ed.' after S]

75 [Crit App line 7 *ins* 'and Bom. ed.' after S]

76 [Crit App line 1 *ins* 'and Bom. ed.' after S]

78 [Crit. App line 2 *read* पुनर्व्याज for पुनर्व्याज]

44

39 [Crit. App line 3 *read* मित्रा) for मित्रा]

48 ^a) लोकेश्वरन् = दुर्धनम्, a term which is sometimes applied to the reigning king.

54-55 “The Kaurava hero, Kṛtavarma, after striking Uttamaujas (a Pāṇḍava hero) at the chest, sank into his seat, his charioteer then carried him off from the field, Kṛtavarma then hastily attacked the Pāṇḍava army.” Note that the wavy line under स्वर has no force here, though S reads सात्वतो in its place. Perhaps the original S reading for स्वर might have been स्वरौ (cf. the D₁ reading which is स्वरौ), and सात्वतो must have crept in

by oversight, The Central group substitutes for 55^a a line (610*) which is clearly secondary. K₁ simplifies the difficulty by reading कृत्वर्ना ततो राजन्.

45

13 [619*, line 2 *read* कर्तुं कर्न् for चानुं कर्न्]

41 ^a) क्याप्राण, i. e., प्राणद, a rare अव्ययीभाव compound.

49-51 Arjuna seems to be overawed by the Bhārgava missile used by Karṇa, and so, was in despair. Kṛṣṇa, on the other hand, did not desire that Arjuna should be engaged, in the present state of his mind, with Karṇa in a dvairatha fight. So he proceeded to see Yudhiṣṭhira, and thus give some rest to Arjuna. In the meanwhile, he also wanted that Karṇa should be exhausted with fatigue. He therefore said to Arjuna that he (Arjuna) should go to see his wounded brother Yudhiṣṭhira first, and after comforting him, he might proceed to meet, and eventually kill, Karṇa. The sequence of stanzas in the constituted text is based on Ś K group. The Central group and, to some extent, the S recension are in a confused state for the rest of this adhyāya.

54 शृगो सुवन् = अश्वत्थामान्. Though Aśvatthāman should be normally styled as Bhāradvāja, he is styled as Bhṛgu because the Bhāradvājas belonged to the larger clan of Bhṛgvaṅgira.

This stanza is omitted in M₁. I now think that it is a misfit and should have been omitted from our constituted text. It appears that the stanza may have first been inserted in the Central group and T G M₁ as an adhyāya end, and then it found its way into Ś K group.

55 ^a) ततोऽग्रवन्त्वा is perhaps तत + अग्रवन्त्वा, as the readings in Ś K₁ 2 Ds indicate. Our K₁, though often corrupt, preserves the correct reading here, and that stands supported by a number of MSS from the Central group and also by S. It is possible to interpret it as तत + अग्रवन्त्वा which stands for अग्रवन्त्वा —[Crit App line 4 *read* ततोऽग्रवन्त्वा for ततोऽग्र]

46

4 ^b) कथं युयु महारथन् is to be connected with कथं हस्ता महाहये in 9^a, and ultimately with युवदनुप्राप्तौ. The gerund युयु, having become obsolete in the

Classical Sanskrit, is responsible for the variety of readings, the archaic form being preserved only in Ś K₁ 4 युद्धे in K₁ is obviously corrupt, but goes to support युध्य

17 ^a) वाम्रीणस इव द्विप —This is the text, which I feel, is more authentic than वाम्रीणस इव द्विपात् The meaning of the text adopted is that Yudhiṣṭhira was very much upset by reason of his hatred for Karṇa, but when he was actually defeated by him, he felt extremely uneasy, like an elephant whose trunk is cut off, as that would be a sure death to it The term वाम्रीणस comes from वृद्धि or वृद्धि and नासा (नस्, नस at the end of a compound), and literally means one whose nose is cut off. The popular and dictionary meaning of वाम्रीणस (v l. वाम्राणस, वाम्राणस) is rhinoceros. With this meaning of the word, the line वाम्रीणस इव द्विपात् would mean that rhino is capable of being killed by an elephant I think that the rhino cannot be killed by an elephant, the elephant, with all its heaviness, is not known to be a ferocious animal as the rhino is, on the contrary, the rhino, though smaller in size, is more capable of attacking an elephant

There is another meaning assigned to वाम्रीणस according to Dr, which alone records *see m* 650* वाम्रीणस is said to be a bird with white wings, red head and black neck This bird is said to be used according to 650*, in पितृकर्म like श्राद्ध Even with this sense of the term, I fail to understand its context in relation to elephant. Further, I think that the authenticity of 650* is very questionable. It is likely that these lines which are found *see m* even in Dr, crept there from a marginal gloss in some older codex.

24 ^b) अक्रुशल —naïve, plain, simple, straightforward. "Narrate to me, in plain and simple words, without using any metaphorical language, how you killed Karṇa"

31 ^c) Cf 8 27 4, 9 and also 309*, 313* It appears that the boastful talk of Karṇa that he would offer a number of elephants and other valuable objects as present to one who would show him where Arjuna was, is put into the mouth of Yudhiṣṭhira by the narrative-writer.

34 ^a) Cf. 8. 27 8

38 Cf. 3 243. 15 8 5 78.

45 पण्डतिलानवोचत्—Cf. 2 61 26-38, 63. 1-5, 64. 1-3, 68 3-14 and similar passages.

47 पितामह व्याधिपत्—For Karṇa's attack on Bhīṣma, cf. 5 165 9-27

48

4 अन्वाशिष्म etc—"When we entered into this fight, we expected a lot of good things from you, but, today, O prince (Arjuna), all that has come to nothing"

5 प्रच्छादितो गवय इवापवाचा—"Like a Gayal who is screened (प्रच्छादित) by a silent (अपवाक्) animal, so that the hunter may feel that the animal is a real Gayal."

14 ^a) धनुश्चेतत्केशवाय प्रदाय—It is this remark which enraged Arjuna, as the next adhyāya will show Cf 8. 49 9

15 ^a) The fifth month of pregnancy is the most critical month for the coming child Many abortions take place in or about this period

49

23 Kṛṣṇa says that Arjuna took the vow of killing one who would ask him to hand over his bow to another out of sheer folly

28-30 With reference to these stanzas, the MSS of the Central as well as S groups are in a confused state. The order of stanzas which the constituted text follows is one which is supported by Ś K₁-3 B₂ D₂ 5-3 T₁ :

47 ^a) लक्ष्मणोद्देश—Statement which indicates the right course to follow

48-49 "It is possible to frame a definite rule or absolute truth with the help of reasoning, otherwise it is difficult to reach it, many people say that truth (or right conduct) is what is stated in the Śruti or Veda I do not want to question this (general) principle, but (I must say) everything cannot be found (expressly) enjoined (in the Veda), all the same, I admit that the sacred laws are made for the good of the people." What Kṛṣṇa says is that we cannot always appeal to Śruti, because it does not embody rules for all situations We, therefore, have to use our reasoning faculty for determining the right and the wrong

51-55 These stanzas take up some specific

cases which stand the test in matters of telling truth or falsehood

62 ^b) भीमो हन्याच्छूरदेति चोक्त—Just as Arjuna had taken a secret vow of killing one who would suggest that he should hand over his bow to another, so Bhīma also had taken a vow to kill one who would address him as Tūbaraka or Tūvaraka. The Vedic form of this word seems to be Tūpara, a hornless animal, particularly a goat, cf. Vājasaneyā Samhitā, 24.1.15 etc., Atharvaveda, 11.9.22. In Classical Sanskrit we have Tūbara or Tūvara as also Tūbarikā, Tūbarī, Tūvara etc., and the sense that it acquired is a hornless bull (शूररहितोऽन्ध्रान्), or a person without beard, (शूररहितं पुरुषं), both meanings indicating a foul sense, such as a dullard or eunuch or impotent person. Prakrit grammarians like Hemacandra (8.1.205) and Trivikrama (1.3.37) record this word and give its equivalent in Prakrit. Trivikrama particularly records शूररहितोऽन्ध्रान्, शूररहितं पुरुषो वा as the senses of this term. Bhīma who had the strength, not only of a bull but of elephants, would naturally resent his being addressed as Tūbaraka, suggesting that he lacks brains or that he is a eunuch or षूट, and may be justified in attacking or even killing such a person. Reference to this secret vow of Bhīma and Arjuna occurs only here, and it is not impossible that it is introduced here rather late in the development of the Epic.

63 "If I kill Yudhiṣṭhira, I shall not allow myself to live even for a short time. My vow mentioned above is widely known amongst the people. Therefore please give me a piece of advice so that my vow would stand true, and both myself and my brother would live." Note the use of चेत् in connection with हत्वा, a gerund. This unusual addition of चेत् is responsible for readings त हन्वा, हन्वां, संहत्वा, चेदन्वा, etc. The simplest way for the Editor would have been to resort to emendation into हन्ता, a छद्म form from हन्. I have, however, resisted that temptation, and regard this use of चेत् as peculiar to the Epic style. The subject of हत्वा, a gerund, and स्वाता, the finite verb in छद्म, is one and the same, and so does not offend in any way Pāṇini, 3.4.21.

66 ^a) तस्यावमानं कथ्या त्वं प्रयुक्त्व—“Insult him slightly, and such an insult from you would be as good as death to him (Yudhiṣṭhira)”

69 ^{ab}) It is not possible to trace reference to this practice to the Atharvaveda.

73 [716*, line 1 read मा बोचस्त्व for माबोचस्त्व]

83 ^{ab}) अवाप्तस्या मां द्रौपदीनत्यसंम्य—“Seated comfortably on the bed of Draupadī, you insulted me when actually I faced the danger (to my life) on the battle-field, and killed for your sake great warriors. You are thus over-suspicious and cruel.” It appears that Arjuna still had the feeling of the horrors of battle as in BG I.

84 ^{ab}) A reference to Bhīma that he would not fight with Śikhaṇḍin as he is Stripūrva and is destined to kill him. Cf. 5.170.16, and more particularly 5.188.9-14.

96 ^a) संशप्तका किञ्चिदेवावशिष्टान्—“A few of the Samsaptakas had still remained.” They took part in events under the command of Śalya after Karna's death. The occurrence of this line at this stage only proves my thesis, that it was not at all necessary for redactors of the S recension to bring all references to Arjuna's fight with the Samsaptakas to the second day of Karna's Generalship.

97*-100^b) The order of stanzas in the text here in the Central and S groups is very much confused as the table on page 426 shows. I have followed the order as in Ś K1.2, which appears to me the most reasonable.

110 ^d) • संशमस—All MSS fail to give any satisfactory word which would suit the context here. Next to संशमस which is clearly a justifiable emendation, there is स संशम्य, though not so good and not so well-supported as संशमस.

111 [Crit. App line 2 read त्वा for वा]

50

25 ^a) निरुजो—free from pain (निहता रुजा यस्य)

57 This stanza is retained in our text because N and M2-4 have it.

63 [750*, line 1 read सवल्लोके for सवल्लोके]

51

12 [Crit App line 2 read पापे for पाप]

23 जयत्सेन—For the death of Jayatsena at the hands of Abhmanyū, cf. 8.4.31. A reference to

the event of his death (The son Jarāsaṁdha Māgadha) at Abhimanyu's hands is found in 7 47. 7, but if Jayatsena is one of the hundred princes killed by him, he is referred to in 7 45 27

30 [Read 761A* for 761*]

75 [Crit App line 2 read, T₁ for T₁]

79 °) हेलावृ—Addressing Draupadi as a fair lady with well defined line-like eyebrows For Karna's speech, of 2 63 1-5 The form with short उ in the vocative is often considered to be wrong Cf Siddhāntakāumudī under Pāṇini, 4 1 5 (कथं तदि 'हा पितृ कासि हे सुभ्र' इति ऋटि 1 प्रवाद प्रवायमिति षट्)

83 For the reference, cf 5 165 3-8

89 [Crit App line 12 ins 'and Bom ed' after T₂ M.]

96 [Crit. App line 6 ins 'and Bom ed' after TG]

99 [Crit. App line 6 ins 'and Bom ed' after S]

52

9 [Crit App line 7 read S ins after 9 Bom ed after 10 for After 9, S ins]

10 [Crit. App at the end ins. '— After 10, Bom ed ins. 787*]

31 °) मत्तौम्यं विद्धि पर परेभ्यः—“Know that my valour is far superior (परम्) to that of other warriors.

54

5 °) प्रवभौ = प्रवभूत्—The form प्रवभौ is obtained by the fusion of roots भू and मा, —a fusion usual in Epic Sanskrit

14 It is the duty of the charioteer to keep a watch on the stock of weapons Bhīma, therefore, asks his charioteer Viśoka to count and tell him how much of his stock of weapons still remains unused. For duties of charioteers, cf 8 28 5-8

15-16 Viśoka thereupon counts the stock and tells Bhīma that he still has six ayutas (i. e., 60000) of Mārgana types of arrows, one ayuta each of Kṣura and Bhalla types, two thousand of Nārāca and three thousand of Pradara types This load of weapons requires a cart with six bullocks to carry it. So Bhīma need not fear any shortage of weapons The charioteer adds farther, that as a last resort, Bhīma may as well count upon his club, sword and his own arms!

55

15 °) भमियाय, a gerund from भमि+या

41 °) शगवापान्—with arrows to fill up (अपान्) the gaps of Kāśa grass

45^a-47^a) These stanzas stand omitted in S (except T₂) but are retained in the constituted text because in their absence there would be a break in the sequence or narration These lines are found in the Kumbhālonam edition (8 81 48^a-50^a) Our T₂ which shares the characteristics of N as well as of the S recension includes them F. Sri also has included them in his text, though he claims that his text represents a pure form of the Southern recension, and though four out of his five MSS actually omit 46^a-47^a.

49 [Crit App line 3 read 49^a for 47^a]

71 °) स हि देवा नद्यादीनां दीनोभ्युत्तमहात्—Karna acted as an island, port or shelter to the sons of Dhṛtarāṣṭra who were running away from the field. The term दीन suggests the imagery of ships stranded on stormy ocean, and the sight of an island or port encourages the navigators that these ships could seek shelter there. This being a common notion, there is really no need to expand the idea as is done in st. 72-73 As has already been stated once, the Epic narrator does not leave the occasion merely to the imagination of the reader, but explains the imagery in full. Cf 8 5 53-55

56

5 °) राधेयानामधिरथ—The pre-eminent warrior among the sons of Rādhā, i. e., Karna. Adhiratha and Rādhā who adopted Karna as their son, had many other sons already

44 [Crit. App line 3 read 44^a for 43^a]

57

13-14 For these stanzas, cf 8. 31 37-38, and our note thereon

15 [Crit App line 35 read (No 27) for (No 26)]

33 Karna, without understanding the tone of Śalya's speech in st. 13-32, considers him to be in a normal state of mind, and boasts of his own valour

36 °) अतत्यो हि रणे जय—“Victory in battle is rather uncertain or unreal” The Central group of MSS reads अनित्य which is clearly a lect. fat. —[Crit. App. line 8 read तावथ for तावथ°]

37 ^a) *अनुशुनम्—So far as our knowledge, based on sacred literature like the Vedas, goes The emendation is supported by K₁ which reads अनु, and S; K₂ and the Central group which read श्रुन Cf अनुशुन and such other formations

49 [881*, line 2 read आनक्युनी for आनक्युता]

57 [Crit. App line 11 read वेनसाद् for वेन स]

58

9 ^a) प्रेरितानुनम् = प्रेरिता + अनुनम्, a case of double samdhi, not sanctioned by Pāṇini, but of frequent use in the Epic. The Central group gives प्रेरिता अनुनम् प्रति to smoothen the un Pāṇinian samdhi.

26 ^a) पादं = मीन here, for, it is Bhīma who has killed all sons of Dhṛtarāstra in the Epic

59

2 ^a) प्रेषीय = प्रेषयन् or प्रेषयानात्

31 [Crit. App line 5 read T₂ for T₁]

37 ^a) Cf. 8 57 71^a

39-40) For similar explanatory stanzas of similes which are frequent in the Epic, cf. 8 5 53-55, 55 72-73

60

17 ^a) *दा—The emendation दा is more or less a formal one. The N recension which alone reads दा is clearly due to carelessness of scribes. The S reading दा justifies our emendation.

18 ^a) *इलेव—The reading इलीवे in S K₁ 2 seems to be an attempt to avoid hiatus. Usually the words used for this purpose are इ, तु च etc. S K₁ 2 only repeat इति twice for the same purpose.

21 ^a) इन्द्रिदार्शनवत्ता = इन्द्रिदार्श + आनवता

30 ^a) *श्वीत्रमानुषम्—Of this compound expression, the part मानुष is supported by S₁ K₁ 2 V₁ B₁ D₁ D₂ reads श्वीत्र मानुषं which is very near our emendation.

33 [927*, line 3 read रथवर्षनाश्रित for रथवर्षनाश्रित-]

61

1 [923*, line 2 read the line as दृग्भासनेन निद्रितो निद्रितः]

3 ^a) पन्वन्तराणि—Distance measured by a bow. The word पन्वन् loses its final consonant. In fact, there must have been, in old strata of the Sanskrit language, words like पनु, पन्वन्, पन्वन् etc., but पनु and पन्वन् became obsolete, and grammarians tried to

explain the fact by saying that they occurred as substitutes for पन्वन् in compounds, not exclusively in Bahuvrīhi but also in Tatpuruṣa compounds

5 ^a) नापन्नक वयश्चक सुनेन्दे—Bhīma remembered the hostile acts perpetrated by the sons of Dhṛtarāstra, and he now wanted to take revenge on Duhśāsana. These acts are too numerous to enumerate here, but they include प्रनाकोत्या शयन्म्, अनुगृह्णाद्, पत्, अनुपत्, insults to शौषदी etc. Cf. 8 61 12-13

7 Bhīma states here that the blood of Duhśāsana offered to him a tasty drink far superior to objects like mother's milk, a mixture of ghee and honey, a glass of sweet wine honorably offered, divine water, fresh butter obtained from churning milk or curds

9 ^a) *तद्—stanzas 8 and 9 describe the condition of the onlookers of the scene of Bhīma drinking the blood of Duhśāsana. Some of them fell down out of fear, those who (somehow) could stand on their legs, dropped down weapons from their hands, others sent a loud cry of horror, still others closed their eyes as they could not bear the horrible sight. Our MSS S K₁ 2 4 read तद्, which must have been the result of the confusion of द and न as in Nepālī-Newāri or even in Śāradā scripts ददुश्च तद् is impossible with निनीष्टिनाद्, as also with some other variants presented by MSS., like समन्तत, त नत् etc. We are therefore compelled to resort to emendation of तद् into तन्न which eminently fits into the context

16 ^a) Cf. 2 61 44-46

62

3 [Crit. App line 5 read 3^a-4^b for 3^a-1^b]

20 ^a) These lines are included in the constituted text on the strength of their presence in the majority of N and in T₁. The Kumbhakonam edition (8 88 39^a) supports the contents. It appears that अन्वविच्यद् in 20^b must require the mention of weapons used in the Instrumental, as is done in 21^b and 21^c below

38 ^a) These lines are included in the constituted text because in their absence no sense can be made out. The MSS of S (T₁ missing) and Sastrī do not give these lines, but they are found in Kumbhakonam edition (8 89 12^a). It should be particularly noted that the sequence of stanzas 39-41 in the S recension is considerably disturbed, hence it

is likely that these lines may have been lost in the confusion. The same is the case with 42^{ab} which is missing in S and Sastri's edition but is found in the Kumbhakonam edition (8 89 16^{ab}).

50 ^a) विषण्णोद्यः—The bolt-like tusks of the elephant योद्यः is literally a ploughshare or thundербolt

63

9 ^a) *वाहुवरः—The emendation वरु is supported by चेत्रवरु occurring in 9^a. Vādirāja seems to have preserved this reading, but in the transcript of his comm. before us, we find वाहुवरः. We feel that वाहुवरः is surely the original reading because of चेत्रवरु in 9^a, where we have not only वरु but also तथा which indicates similarity of phrase in the preceding line and further because Vādirāja cites वरु परिवर्तन इति धातु

24 ^a) For the S version of the lines, cf. line 3 of 983*. 24 [983*, line 2 read नानादेश्याक्ष for नानादेश्याक्ष]

25 ^a) यज् —A stake.

30 साक्षेया विवादः—Discussions, which, of course, did not go unchallenged from the other side. विदो मेदाक्ष भूतानाम्—Divisions or divided opinions among men. व्यामयन्त etc—All people resorted to different quarters for the division

35 ^b) Note here the reference to आस्त्यानयन्मया वेदा, which sided with Arjuna

39 ^a) आदित्या कर्णतोऽभवन्—It is but natural that the Adityas who are related to the sun, according to Epic mythology, should side with Karna

48 ^{ab}) This line which is not found in the S recension, has been retained in the constituted text, because, without it, the reference to त्रिदशेश्वर or सप्तसप्त—इन्द्र in 50^b, 57^b and 59^a, cannot be accounted for. The contents of the line are supported by the S recension. Cf. line 5 of 997*

52 "If Arjuna does not succeed in the battle (पुनस्य पर्ययात्), the destiny, i. e., things fixed by nature, may lose all importance, and that would surely result in the destruction of the world"

64

20 Aśvatthāman, almost suddenly, seems to have developed a feeling of compassion, and approaching Duryodhana, requests him to make peace,

with the Pāndavas. Unusual and out of place as it seems, it is not altogether an impossible situation. Arjuna had a similar feeling when not a single individual had lost his life in the battle. Aśvatthāman, who has seen the carnage for a period of 17 days, may have a similar nervousness

65

The entire adhyāya, the constituted text of which has only 45 stanzas, is highly inflated so much so that its extent in the Central and S groups is almost double. Out of some 54 additional passages of this adhyāya, only ten, viz., 1031*, 1050*, 1056*, 1059*, 1063*, 1055*, 1067*, 1070*, 1071* and 1073* are found in ŚK group, of course along with other MSS of the N recension, and the remaining 44 passages come from the Central group and S recension. As our ŚK MSS. are late copies of the real and older Kāśmīri version, it would not be wrong to assume that even ŚK group received the additional passages from the Central group

3 [1026*, line 3 read यदाचष्टौ for दया चष्टौ]

13 [1031*, read the last line as क्षित्वाग्निस्तान्वाच्यतेस्युसंपान्, 1045*, last line: read दिष्टत्ता for दिष्टत्वा]

14 [1047*, line 3 read सत्यसुप- for सत्यसुप]

24 [Crit. App. line 1: ins hyphen after तदु; 1061*, line 1 read प्राच्छाद* for प्रच्छाद*.]

28 ^a) सुपेय-पुत्रेय here is one of the sons of Dhṛtarāstra, and not the son of Karna who was already killed by Uttamanjas (cf. 8 53 11). Confounding these two different Susenas, the S recension changed सुपेय into सुकेतुर्

28 ^a) There are two persons bearing the name of Sabhāpati, one equated with Bhūtakarman, and slain by Śatānika (cf. 7 24 22-23), and the other killed by Arjuna here.

30 [Crit. App. line 7 read —^a) for —^a), Line 10 read —^b) for —^b)]

33 [1068*, line 5 read ज्याच्छेदन for ज्याच्छेदन]

34 [Crit. App. line 35 read 8 66 12^{ab} for 8 66 10^{ab}.]

66

This adhyāya also, like adhyāya 65, is highly inflated. In the constituted text of 65 stanzas, we have as many as 60 additional passages, out of which only five, viz., 1078*, 1103*, 1125*, 1126* and 1127*

the total extent of which is only three stanzas, [are found in Ś K group along with MSS of the Central group. The only conclusion to be drawn from this state of the text is the same as in the case of adhyāya 65

3 [1078*, line 2 *read* विवृण्वीनाम् *for* विवृण्वीवान्]

7-8 Note that Śalya here warns Karna that his arrow would not touch the neck of Arjuna, and therefore he should re-aim it so that it would cut off Arjuna's head. Note also Karna's attitude to Śalya's advice which, in this particular case, was not given to mislead Karna. Karna's eyes turned red, he took a very firm or obstinate attitude in not re-aiming the arrow. The result was that the arrow simply hit the top of the head-dress or Kirita of Arjuna.

10-11 The inclusion of these stanzas in the constituted text is not fully justifiable. All the same, they are included, on the sole consideration that their contents are supported by all the MSS, recensions and versions used for this Critical Edition.

To me it appears that the archetype, which, with all our attempts, we have not been able to discover as yet, may not have contained these stanzas or even their substance. The reasons for the above view are: First, these stanzas in the anuṣṭubh metre, in the midst of an old ballad in triṣṭubh metre, are misfits. Secondly, Ś K version, which is represented by the constituted text, have parallel versions in the Central group of MSS, as well as in the S recension, which latter is shorter than the version in the Central group. Thirdly, if these stanzas are omitted, there is no break in the narration. On the contrary, I would go further and say that the ballad form of the Dvairatha of Karna and Arjuna would improve immensely.

How are we then to account for the unanimous support for the substance of these stanzas in all the different versions? My explanation is that the subject-matter of these stanzas was introduced in all the three versions, viz., Ś K, Central and Southern, at a considerably late stage, to glorify the divine power of Kṛṣṇa, when Kṛṣṇa-cult influenced the redactors of the Epic.

Looking from the rationalistic point of view also, there is no need to have the divine intercession in the present case. Śalya has already warned Karna (st. 7) that the latter did not aim the arrow rightly, and that it would not reach and hit Arjuna's neck. Karna did not like the hint from Śalya, may-be because Śalya was not friendly to him, on the contrary he had already promised Yudhiṣṭhira to use discouraging words to Karna. I do not think that Śalya played treacherous to Karna.

The events now prove that Karna's arrow only hit the tip of the crown on Arjuna's head. The crown ultimately fell down from his head. Assuming that Karna correctly aimed the arrow to hit Arjuna's neck, and Kṛṣṇa, to save Arjuna from a sure death, put all his weight on the chariot so that it should sink into the earth, how is it that the S recension mentions the extent of sinking only to five aṅgulas (about 4 inches), and the Central group to kisku, i. e., 24 aṅgulas? The Ś K group is silent on this point and only says अवगाढे रये मूर्ध्नी. My own view is that the story of the sinking of the chariot was invented in the South, and first introduced into the S recension, just in one stanza 1089*. The Central group then developed it into 2½ stanzas, and thinking that the sinking of the chariot by five aṅgulas was not sufficient for the purpose, changed पद्मङ्गुल into किङ्कुनावन् 1088*. Then Ś K version the archetype of which presumably contained no reference to this sinking, made a hasty attempt to insert the incident, keeping ततश्च सोऽन्वहनत्किरीटम् of the Central group (line 10 of 1088*), and padding it with तस्य चीमत to suit the anuṣṭubh metre into which he had put in the version. The clumsiness of construction of stanzas 10 and 11^{ab}, involving the fault of anacoluthon. माधव रथेन संवीरवान् युजग दृष्ट्वा पद्मया सन्दनमाक्रम्य अवगाढे रये हया जानुभ्यां मूर्ध्नी अगमन्) justifies our view that these two stanzas were introduced in Ś K group hastily and at a late stage to make good the apparent omission.

I realise that the above view encroaches upon the province of higher criticism, and therefore somewhat out of place here. But I feel it necessary to state the facts concerning the text, and I do not want to keep back my feeling that I have included them

into the constituted text most reluctantly, solely because all my MSS agreed as to their substance in making a reference to the incident of the sinking of the chariot by Kṛṣṇa to save Arjuna's life. I think the question of the chronology of the text of these stanzas is now clarified, and so I feel I should have followed the following order in my text, viz., at 9, 1089* as at 10, and at 12 and made stanzas 10 and 11 into a substituted additional passage to be put just before 1088*

[After the critical apparatus of line 6 to 1090*, insert

Dm cont

1090A* तत शर सोऽभ्यहनस्किरीट
तस्वेन्द्रदत्त सुदृढ च धीमत ।

and read—After 1090*, for 'After the above' in the last line.

12 [Crt, App line 11 read 8 65 34* for 8 65 34*]

15 This is one of the so-called Kūtaslokas commented upon by Vimalabodha in his Viṣṇu-sāloki with reading भूरभुप* in 15^a. The comm. runs as follows —

भूशब्देन शशुस्त्वये निघण्टुदर्शनात् । भूशब्दुपश्चात्सुष्ठुलक्ष वित्त-
गोप्ता च ते । अभ्युपेत्यालुक्त्वात् । ते सुरोत्तमै ययाक्रम पिना-
कापस्तं अस्तस्य अक्षयवदरण यत्तदनुंनमुकुट इव कर्तुं संनशा
रेत्यर्थ ।

The commentary in our Ds is clearer and runs

भूशब्देन रुद्र उच्यते निघण्टुदर्शनात् । अष्टमूर्तिस्त्वाच्च भूशब्दवाच्यना ।
भूरभ्युपेत्यालुक्त्वात् 'श्रीरारोग्ययज्ञस्करम्' इतिवत् । भूरभ्युपेत्युप-
स्कारपाठः ।

19 1066*—This stanza, which is found only in some MSS. of the N recension, is commented upon by Vimalabodha, Arjunamīra, Caturbhūja and Nilakanṭha. I think the stanza was composed more or less to show off the knowledge of lexicography, and thus to please the readers with the interpreter's skill.

19 Ś K₁ s D₂ s, which MSS normally represent the oldest tradition of Kārnāparvan, read stanzas 25-36, quite erroneously, after 19^a, probably due to displacement of a folio in archetype. The disturbed sequence in the narration supplied a sufficiently strong evidence for such a presumption.

43 *) मनापि निद्र —It fails to offer me protection and therefore the statement in 43^a is not universally correct.

67

2-3 It is easy to expand the topic of wrongs which the Kauravas did to Pāṇḍavas. Some of them are referred to in 8 61. 12-13, and at several other places in the Epic. But here, only those wrongs in which Karna played an important part, and in which he set at naught all rules of good behaviour or conduct would look appropriate. The redactors of the Epic have seized such opportunities to expand the text as in this case, and enumerated incidents with which Karna was not concerned. The incidents which figure in the constituted text are (1) Dragging of Draupadi to the court, (2) Vanquishing Yudhiṣṭhira, who did not know the game of dice, at the hands of Śakuni who was expert in the game, (3) Karna laughed at Draupadi when she was dragged to the court, and used insulting words about her husbands; and (4) Karna's suggestion for a second game of dice at the instigation of Śakuni. All these clearly violated the rules of good conduct or Dharma on the part of Karna. In the midst of a large number of incidents found in MSS, some of which had no reference to Karna, we have selected only the four incidents mentioned above, because they are preserved in Ś K₁, though they lack universal support. I have stated at several places that these MSS have preserved the oldest text-tradition of this parvan. Note in this connection the fact that not only recensions and versions, but even individual MSS have their share in the inflation, and that the positions of such inflated passages are not uniform. Cf the critical apparatus on 8 67 3

4 [Crt App line 7 read Gs for Gs, 1145*, line 2 read पाण्डवा for पाण्डवा]

17^a) पङ्कवान् = पट्टपङ्कम् (Arjunamīra), i. e., having six blades or feathers.

18^b) समानकव्यादम् = कव्यादसमानम्. Pāṇini has enumerated cases of reversion of the normal order of words in compounds under आहिताभ्यादिण, cf. 2. 2 37. If this interpretation is accepted, इव which follows becomes redundant. Probably to

avoid it, the Central and S group have changed the text.

21 [Crit. App. line 11 *read* क्यातया for दया]

23 Construe [अर्जुन | चक्रे विपक्त (occupied with the wheel) रिपु विवांतु (supply आसीत्)

25 ") देही—“This soul of Karna, thereupon, left his body with utmost reluctance,—the body that was wont to pleasures and that was a befitting embodiment of his noble deeds,—just as a rich lord leaves his home with its big paraphernalia.

27 ^b) विनाह—a gerund used as finite verb

33 This stanza is considered to be a Kūṭasloka and as such commented upon by Vimalabodha Arjunamīśra also has commented upon it The MS. of Vimalabodha's commentary is very corrupt, but it can be presented in a readable form. He reads

अपराहे (अ)पराहस्य (पराहस्य ?) शतपूर्वस्य नारिप ।

छिन्नमञ्जुकिनेनाजौ सोत्सेधमपतच्छिरः ॥

अपराहे दिनशेपे । पराहस्य (पराहस्य ?) परस्(पु)ष्ट(ष्ट)स्य पुनस्तनस्य । यदा अपराहस्येति पाठे न विद्यते परमह यस्य दानशौण्ड-
त्वादिति । अथवा अपराहस्यन्त जपितु । स हि प्रत्यहमा पृथगापा-
ब्जपल्लिष्ठति । तस्मिंश्च समये नादेव भासात्म्यासीदिति ज्ञया । शतपूर्वस्येति
शतानां दुर्घोषनादिभ्रातृणां पूर्वस्य श्रे(ज्ये)ष्ठस्य (अग्रलेख्यस्य) परि-
चित्रस्य किम्यन् वा । नारिप आर्य । छिन्न कथाव्ययङ्गतम् । पार्यनेत्य-
र्थोत् । अञ्जलिनेन भागेन करणमूत्रेण । आजौ संघाते । सोत्सेध सोच्छ्राय
प्रांशुत्वात्, ऊर्ध्वं वा, सशरीरं समुद्धर्त्तं वा । उक्त च—उच्छ्रायकायसमुद्धृष्टेषू-
त्सेन परिकीर्तित । उत्सेध काय उच्छ्राय इति च । शिरोऽपतदित्यर्थे ॥

Arjunamīśra's commentary is almost identical. The above interpretation, in my view, is based upon wrong spelling of words and wrong reading, just to please a silly reader. The reading शतपूर्वस्य is supported only by B₂ ; (marg) and D₁, i. e., some Bengali MSS and Arjunamīśra's version, but is wanting in D₁ and D₂ which represent C_a version. As regards अपराहे पराहस्य it is possible to read अपराहस्य Vimalabodha and possibly our Ś₂ gave another reading पराहस्य, and the former interprets it as

परपुष्टस्य, i. e., brought up by Adhiratha, the Sūta, or supported by Duryodhana, which reading and its interpretation are very fanciful. I think the original text must have been the one given by us, and it means “In the afternoon of the second day (of Karna's Generalship)”

35 Although the S recension omits this stanza here, it reads it elsewhere. This means that the N recension repeats 35^{ab} and 35^{cd} at two different places, though S reads it only once, and that too in adhyāya 68. The wavy line for the stanza thus indicates, not so much uncertainty of the text as that of its position

68

13 After this stanza comes a passage given in Appendix I, No. 43. It is a long adhyāya covering nearly 60 stanzas. It was thought that the proper place for it might be in the beginning of Śalya-parvan, but in the critical edition of that parvan also it is relegated to its Appendix I, No. 1, showing clearly that the passage finds support neither here nor there.

19 ") निशान्ते—Extinguished.—[1181*, *read* संय-
न्वयोषा* for संयवयोषा*]

34 ") *सर्वगन्धा—This emendation is necessitated by syntactical difficulty. We have obtained the emended text simply by dropping the anusvāra or न्

48 ^b) पर्यातिवेदम् = पर्या + अतिवेदम्, an instance of double sandhi.

69

As in the beginning of this parvan, the adhyāyas 1 and 2 of our text have a parallel version in the S recension, so, at the end of the parvan also, this adhyāya of our text has a parallel S version. The wavy line in the margin indicates this fact. The text in the N recension also is considerably inflated, the number of additional passages being 21 for a text of 43 stanzas, excluding of course the passages giving the Phalaśruti.

